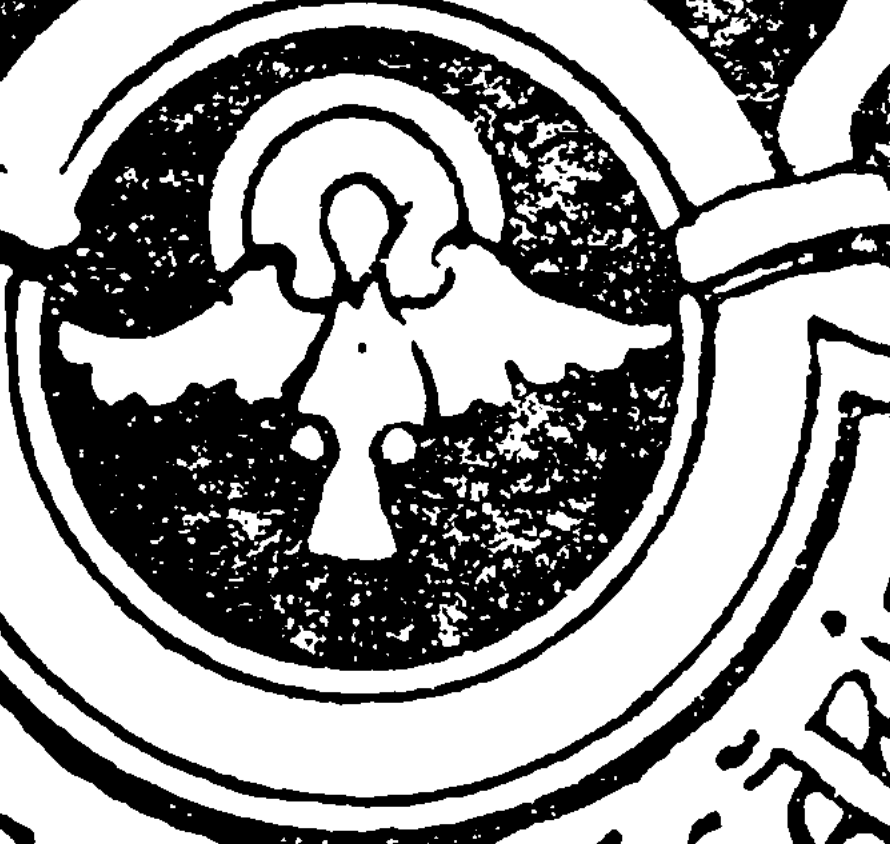
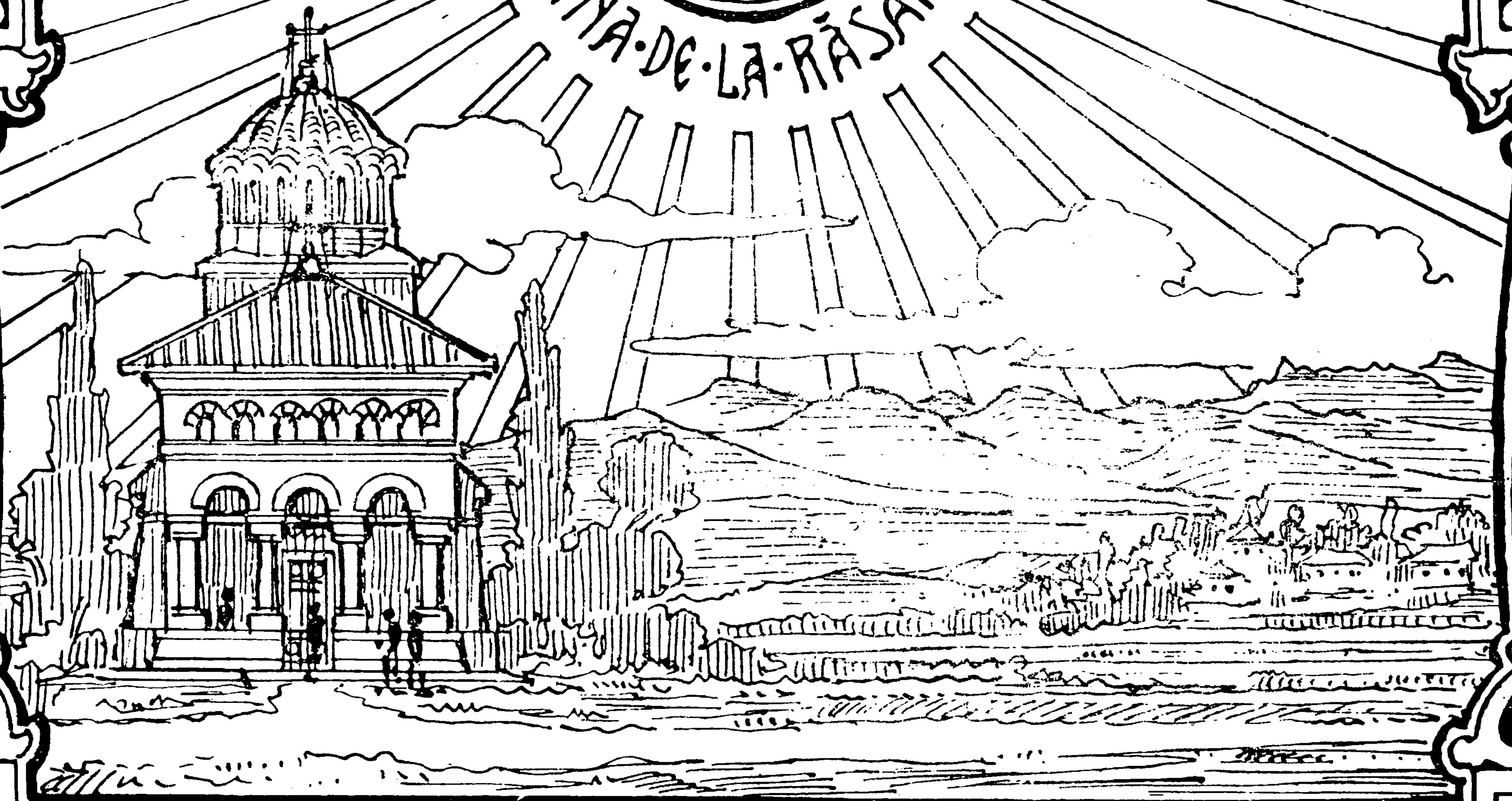

Biserica Ortodoxă Română

LUMINA DE LA RĂSĂRIT.

REVISTA SFÂNTULUI SİNOD

CUPRINSUL:

Cei din urmă Sihaștri ai Bucovinei	Pr. SIMEON RELI
Nu știți ce cereți	M. MIHĂILEANU
Ecclia este plaga societății	Pr. VASILE I. GEORGESCU
Centenarul Sfintei Evarghelii	Arhim. SCRIBAN
Tara sfântă sub dornia civilizațiunii	A. S.
Rugăciune lui Hristos, traducere de	Pr. C. DIACONESCU
Practica rusă a legăturilor dintre cele două puteri: lu- mească și spirituală	St. BERECHET
Vin Magii	Pr. IOAN IONESCU
Creștinism fără Iisus Hristos?	I. MIHĂLCESCU
Rugăciunea ca formă sufletească	FLORICA SCRIBAN
Cronica bisericească:	Arhim. SCRIBAN, I. MIHĂLCESCU, St. BERECHET
Cărți, reviste, ziare:	Arhim. SCRIBAN, I. MIHĂLCESCU, I. LUPAȘ
Insemnări mărunte, Știri, Poșta Redacției, Bibliografie, Mulțumiri.	

APARE LUNAR

SPRE ȘTIINȚĂ

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție; *Dr. Ioan Lupăș*, *Dr. Nicolae Popescu*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *d. St. Berechet* și *Dr. Gh. Ciuhandu* membri.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Abonamentele particulare se trimet secretarului administrativ (vezi mai sus). Parohiile vor fi încasate prin Ministerul Cultelor însuși.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 4 (502).

Ianuarie 1923

*Donatie din partea mea pentru Biblioteca Sf. Mitropoliei - Iasi
Pr. Ilie Gheorghita*

CEI DIN URMĂ SIHAȘTRI AI BUCOVINEI 1969 noiembrie 21

(Un ram de viață religioasă românească, distrus de stăpânirea austriacă)

Cine vizitează strălucita Mănăstire a Putnei, ctitoria lui Ștefan cel Mare și Sfânt, numai decât se simte îndemnat de un imbold tainic, de a cunoaște și împrejurimea pitorească a acestui legendar colț de pământ românesc.

Plecând, împins de acest dor, dela Mănăstire în sus, spre apus, valea bolovănoasă a Putnei se face tot mai îngustă, locurile tot mai sălbatice; iar dealurile acoperite cu covoare verzi de brazi și molizi se încălecă și-și închid zarea din toate părțile.

Drumul ce se așterne sfios printre dealuri, pe lângă cursul râulețului Putna, în sus, te va duce însă după o cale de cam $\frac{3}{4}$ ore într'o poiană largă și frumoasă, prinsă la mijloc din toate părțile de o horă de munți.

Și e așa de adâncă și de sfântă tăcerea acestei poene, încât înaintezi prin ea pare-că cu un fel de frică să nu deștepți cu sgomotul trecerei tale cine știe ce ființe legendare, adormite în liniștea acestor pustietăți.

Deodată observi—cam în mijlocul poenei, între niște copaci urieși, ruinele pustii și sparte de vremi ale unei zidiri prăbușite.

Sunt ruinele «Săhăștri Putnii» cel mai însemnat și cel din urmă schit de sihaștri sau pustnici din Bucovina răpită de Nemți, ajuns în starea-i de azi din cauza neînțelegerii și neîn-găduirii vieții religioase românești în toate manifestările ei din partea stăpânilor streini ai noștri de până la 1918.

Un morman de ruini, bolți surpate și grămezi de moloz înecate de bălării mai sprijinesc azi câțiva pereți de ziduri afumate, în care se văd spărturile ferestrelor, lărgite de ploi.

Numai o singură cameră—probabil chilia stareților—în care intri printr'o ușă îngustă din partea stângă a naosului bisericuței, și-a mai

păstrat încă cei patru pereți lateralnici, iar peste dâșii un copac bătrân își resfiră cracii săi ocrotitori. Iar câțiva pași mai la vale de perețele de miazăzi a bisericii se mai văd încă *cinci peșteri boltite*, zidite în pământ din pietre de pârâu și de cărămidă. Sunt peșterile bătrânilor sihaștri sau schimnici cari formau «frăția» acestui schit. Cu un fel de groază întri azi în aceste adăposturi,—cuiburile evlaviei de altădată—căci desigur mari de tute și urzici le'ncunjoară de jur împrejur. În lăuntrul lor se adăpostesc șopârle, șerpi și alte gânganii fioroase, iar molozul din gura lor crește mereu și le astupă ca și când ar vrea să năpădească și să înghită și aceste biete rămășiți din cecece a fost odată fala și podoaba vieții noastre religioase și a evlaviei strămoșilor noștri.

Alta nimic nu-ți va mai atrage luarea aminte lângă aceste ruini, decât doar vreo două pietre de mormint acoperite cu mușchiu des, sub cari se odihnesc osemintele celor din urmă stareți ai acestui schit de sihaștri.

Și privind la aceste ruine, pe cari dintele nemilos al vremurilor le distruge pe zi ce merge, pare-că întrebi: de ce *n'au* ele graiu, căci ce multe și interesante lucruri ar ști să ne povestească?!...

Privirea lor însă totuși ne lămurește o pagină sfântă din istoria neamului nostru, ca și cum toate câte au fost s'ar smulge pentru o clipă din umbrele trecutului și ar îmbrăcă din nou viața de atunci.

Ele ne spun nu numai că acolo au trăit smeriți și cuvioși sihaștri, cari s'au rugat zi și noapte pentru păcatele oamenilor, susținând sus și vie evlavia strămoșească, ci ni aduc aminte și de multe alte întâmplări și obiceiuri din viața trecută a neamului nostru.

Să ascultăm deci în cele următoare, ca la o școală înălțătoare șoaptele acestor ruini de ziduri sfinte, și să trăim astfel o parte vie din istoria noastră națională cu ajutorul hrisoavelor și însemnărilor ce ni s'au păstrat prin mâna harnică a cărturarilor sihaștri dela Sihăstria Putnei!

Din vremurile vechi și până la desființarea mănăstirilor—afară de trei—și a schiturilor din Bucovina la anul 1783, sub domnia Împăratului austriac Iosif al II-lea, era obiceiul, că o seamă de călugări mai evlavioși și cu principii mai riguroase despre viața monahală se retrăgeau din mănăstirile mari, unde-și aveau metania, la locuri singuratice în fundurile munților, în liniștea codrilor sau la stâncile prioroase de pe malul Nistrului, spre a duce o viață monahală după o regulă mai *severă* decât cea din mănăstiri, numită «schimă», și a trăi cu mai multă lepădare de sine departe de ochii și de ispitele lumesti.

Acest fel de călugări se numiau «schimnici», «pustnici» sau «sihaștri».

Ei trăiau la început singuri, câte unul. Cu vremea însă își căpătau învățacei cu cari trăind împreună formau o «frăție» sau «sihăstrie» sub conducerea sau ascultarea unui stareț.

În locurile pustii, unde se retrăgeau, *acești pustnici* sau sihaștri își ridicau cu vremea cu mila și ajutorul creștinilor evlavioși *câte o bisericuță*, fie de lemn sau de zid, pe cari domnitori moldoveni, boeri, mazăli și alți creștini evlavioși și cu dare de mână le înzestrau cu pământ, cu moșii și cu alte daruri scumpe.

Aceste schituri devenite astfel mai mult sau mai puțin *avute*, proprietare de pământ, își perdură cu vremea caracterul lor de «pustnicii» sau «sihăstriei», căci călugării lor, ocupându-se cu gospodăria și exploatarea averilor sau pământului schitului, nu se ocupau numai cu rugăciunea și cu viața contemplativă sau cu arta cărturărească ținându-se strict de regulile «schimei» ca pustnicii sau sihaștri adevărați și nu trăiau izolați de lume ca aceștia.

Astfel de schituri se întemeiază în Moldova de nord sau Bucovina de mai târziu: la Crisceațoc, în stâncele de pe malul Nistrului, la Luca și la Babin, la Zamostia, Ostra sau Bărbești, Coribnița, Vijnița, Bereznița, Valeva, Broscăuți, Jadova, ș. a.

Toate aceste schituri, înființate de pustnici sau sihaștri, fură însă cu vremea înzestrate cu pământ sau cu moșii mai întinse, de cătră diferiți donatori, cari deveniră ctitorii lor, și nu erau deci mai mult sihaștrii în înțelesul strict al cuvântului.

Astfel *Schitul dela Crisceațoc* deveni ctitoria negustorului *Teodor Preda Hangiu* și a *răzășilor din Repujineț*, cari îi donară locul din jurul schitului și $\frac{1}{2}$ din satul Zviniace ¹⁾.

Schitul din Zamostia era ctitoria lui *Dumitru Pară*, staroste de Cernăuți, primind ca donațiune locul în jurul schitului și $\frac{1}{3}$ din Zamostia ²⁾.

Schitul din Ostra lângă Bărbești îi donă boerul *Nicolae Çalmuțchi* 100 fălci de loc ³⁾.

Ieromonahul *Laurențiu*, egumenul *schitului dela Babin*, mărturisește în fața comisiunii de hotărnicie austriacă din a. 1782, cumcă pe locul unde stătu schitul, se înființă din vremuri străvechi, o pustnicie sau sihăstrie cu o bisericuță, care însă fură nimicite în multele războaie cu Turcii. Înainte de cam 30 ani (deci pe la a. 1750), un călugăr cu numele *Onufrei*, a ridicat din nou schitul și biserica, situate pe locul *răzășilor*, cari lasă schitului spre folosire puțin lemn de foc și păscătoare, neavând însă pământ propriu ⁴⁾.

Ieromonahul *Gherasie*, egumenul *schitului dela Luca* (pe malul Nistrului în Bucovina) mărturisește în fața aceleiași comisiuni, că un *mazăl* cu numele *Atanasie Tintă* a zidit biserica acestui schit înainte de 40 ani (la 1740) și i-a donat 12 fălci de pământ ⁵⁾.

Schitul dela Coribnița, ctitoria monahului *Silvestru* avea la 1782, patru fălci de loc. ⁶⁾

Schitul dela Vijnița, ctitoria episcopului dela Rădăuți, avea „un petec de pământ pe care se putea nutri un cal”. ⁷⁾

Schitul dela Beresnița, ctitoria lui *Isac Cocoreanu* avea în posesiune $\frac{1}{16}$ parte din Banile pe Ceremuș. ⁸⁾

Schitul dela Broscăuți, ctitoria egumenului *Nazarie* și a *mazălului Const. Volcinski*, avea 15 fălci de loc. ⁹⁾

¹⁾ c. f. Dr. I. Nistor: Ist. fond. relig. al Buc. Cernăuți 1922 p. 14-19.

²⁾ D. Dr. I. Nistor: Ist. fond. rel. bis. al Buc. Cernăuți 1922 pag. 14-19.

³⁾ V. Dr. I. Nistor o. c. (Tabloul posesiunilor bis. la a. 1782).
⁴⁾ c. f.: Tabular-Abschrift von d. Buk. Hof-Abgrenzungsprotokolle über den Besitz d. Klosters Babin din 15/II 1782, în arhiva Mănăstirii Putna.

⁵⁾ c. f.: Tabular-Abschrift über den Besitz d. Klosters Luca, p. 533-535, în arhiva Mănăstirii Putna.

⁶⁾, ⁷⁾, ⁸⁾, ⁹⁾, Dr. I. Nistor. o. c. p. 14-19.

Schitul dela Jadova, era ctitoria mazărilor Andronache Vlad, Ștefan Taboră, și Gheorghe Gherasim, și posedea câte-va fâlci de pământ.¹⁾ *Schitul dela Maniava*, în Pocuția (Galiția de ost) a fost înființat pe la a. 1600, de pustnicul Iov, ca sihăstrie solitară, și în curând atrase în jurul său vre-o 40 de învățăcei.²⁾

Urmașul pustnicului Iov, stărui pe lângă *Maria*, fiica domnului Moldovei Ieremia Movilă, măritată după cneazul polon Ștefan Potoțchi, ca să contribuie la lărgirea schitului și prefacerea lui într'o mănăstire. Cu ajutorul acestei *prințese moldovene*, se ridică la a. 1620, în locul schitului mic și neînsemnat dela Maniava, o mănăstire mare și mândră, numită Schitul Mare.³⁾

La a. 1648 trecu în posesiunea Schitului dela Maniava satul *Mamaești*, până atunci posesiunea Măn. Sucevița. Mai târziu boerul moldovean *Solomon Bârlădeanul* adăugă acestui schit și satul *Revna* dela hotarul Mamaeștilor⁴⁾. Iar în 8 Iunie 1710 dăruie *Ileana*, soția *Marelui Ban Savin*, Schitului Mare $\frac{1}{2}$ din satul Mitcău (jud. Zastavna)¹⁾.

După desființarea acestor schituri la anul 1783, averile lor trecură în administrarea fondului religios al Bucovinei.

În baza hotărârii guvernului din Lemberg din 26 Sept. 1810, sub a cărui cărmuire avu țara noastră nenorocirea de a fi în acele vremuri, administrația fondului religios *vându* mai multe moșii mănăstirești, spre a plăti datoriile Austriei, ajunse în urma războaelor din epoca napoleoneană în greutăți financiare atât de mari, încât chiar atunci, înainte de 120 ani, s'ar fi putut prăbuși. — Dar neamul nostru românesc din Bucovina n'a avut norocul, ca această prăbușire să se întâmple chiar atunci, pe la 1812, — căci a fost salvată Austria — fără vina noastră — și cu bani românești, realizați din vânzarea unor moșii bisericesti și mănăstirești, între cari fură vândute și micile proprietăți ale schiturilor desființate dela Crișeatoc, Babin, Luca, Zamoștia, ș. a.²⁾

Dintre multele schituri ce existau în Bucovina la răpirea ei de către Austriaci, numai „*Sihăstria Putnei*“ nu posedea nici un fel de moșie sau

pământ. Călugării ei erau deci shimonahi sau *sihaștri adevărați*, cari observau strict regulele severe ale „schimei“ sau „cinului“ lor, sub conducerea unui stareț.

Sihăstria Putnei, fu întemeiată de prea cuvioșii călugări încă pe timpul domniei lui *Ștefan cel Mare*, având astfel și sanctitatea vremilor și a credinței care a ridicat-o.

Tradiția despre timpul înființării acestei sihăstriei au păstrat-o cu sfințenie și cu mândrie toți cuvioșii sihaștri, cari și-au petrecut veletul încă în decursul vremurilor. Ea e mărturisită și fixată și în scris de către cel din urmă stareț al acestei sihăstriei, ieroshimonahul *Natan* împreună „cu toți bătrânii și smeriții săhaștri“ într'o „carte de milostenie“³⁾ din anul 1783, adresată într'o frumoasă limbă românească „tuturor fiilor bisericii Răsăritului“ și „cinstiților și bunilor creștini pravoslavnic“³⁾ cu rugăminte de a sprijini această sihăstrie cu daruri și milostenii.

Iată ce spun călugării numiți în această scrisoare publică, scrisă cu prea frumoase litere cirilice și împodobită pe margine cu ornamente de flori grafice de către acei sihaștri, meșteri neîntrepuți în scrisul și copiatul cărților sfinte:

Noi smeriții bătrâni, ne aflăm viețuitori și petrecători aice la sfânta și liniștită Săhăstrie a Putnei, unde este hramul Bunei vestiri a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioarei Maria, care Săhăstrie este așezată și făcută aice, la acest loc înstreinat și îndepărtat de lume, între munți pe apa Putnei, în zilele răposatului întru fericită vecinică pomenire *Ștefan Voevod, cel Bun și Viteaz*, la anul dela Christos 1466³⁾:

Și ne mai mărturisesc acești smeriți sihaștri în amintita «carte deschisă că sf. Sihăstrie a Putnei» s'a așezat și s'a rânduit *osebit* de alte mănăstiri, cu cinul și orânduiala ei, ca să fie deapururea rugătoare, jertfitoare și mijlocitoare către Dumnezeu pentru toți creștinii, vii și morți»⁴⁾.

Viața sihaștrilor dela Putna era deci după „cinul și orânduiala lor“ *numai biserica iar gândul lor numai credința și rugăciunea*.

Chiliile primilor sihaștri dela Putna au fost de lemn. Mai târziu a ridicat aice, la rugăminte sihaștrilor, marele visternic *Ilie Cantacuzino*

¹⁾ Doc. original se păstrează în arhiva Măn. Putna sub n-rul inv. 108.

²⁾ Cit. Din doc. origi. se păstrează în arhiva Măn. Putna sub n-rul inv. 108.

³⁾ Copiat din doc. orig. a starețului Natan păstrat în arhiva Mănăstirei Putna sub n-rul inv. 108.

⁴⁾ Copiat din doc. orig. cit.

^{1), 2), 3), 4)} Dr. I. Nistor. o. c. p. 14—19.

¹⁾ Vezi actele de hotărnicie dela 1782 n-rul 180-181 și Dr. Nistor.

²⁾ Ist. fond. bis. al Buc. Cern. 1922.

³⁾ Vezi: Dr. I. Nistor. a. c.

și o bisericuță de lemn cu hramul Bunevestiri ¹⁾. La anul 1754, cu ajutorul mai multor boeri și binefăcători, se începu zidirea unei biserici din piatră de pârâu ²⁾, și se vor fi zidit din piatră și chiliile sau peșterile călugărești.

Pe lângă multele veșminte, cărți, documente și alte obiecte prețioase, cari se păstrează azi la Mănăstirea Putna, se mai află și o piatră de pe ușa bisericii dela Sihăstrie, cu o inscripție în limba română, care ne mărturisește următoarele:

„Sf. Sihăstrie a Putnei *dinceput* este făcută de lemn de Ilie Cantacuzin, și s'a înnoit făcându-se de piatră în zilele Mării Sale Const. Racoviț[ă] Voievod [] cu mila mai multor creștini și prin silința starețului Sila și s'a sfințit de kir Dosoftei, episcop de Rădăuți, leat 7266,“ adică la a. 1758 d. Chr. ³⁾.

Dară nici o grijă lumească de moșii, de averi sau de robi nu tulbura ocupațiunea cucernică a acestor călugări. Hrana și îmbrăcămintea necesară pentru susținerea vieții era singura lor trebuință. Și cu acestea li îngrijeau creștinii, moșii și strămoșii noștri, mult mai evlavioși și mai darnici decât noi.

Și la această sf. Săhăstrie—spune mai departe numita scrisoare publică a starețului Natan—„moșii, țigani și robi, și loc de arat și de semănat nu s'au dat. Și măcar de a și vrut cândva cineva dintre creștini pentru ctitoria și pomenirea sa să dea vreo moșie la această Săhăstrie, părinții (călugării) nici-decum n'au primit, știind, că cu robi și cu moșii și cu lucrarea pământului și cu dobitoace nu vor putea fără de griji, gâlcevi și supărări să-și săvârșească rugile, slujbele și jertfele după rânduiala și datoria săhăstrescului cin.

Și așa, de atunci, dela începerea acestei sfinte și liniștite săhăstrie, și până acuma, toate trebuințele: pânea, și toată hrana acestor părinți săhăștri au fost bunătățile și milosteniile și milele bunilor creștini“ ⁴⁾.

Astfel duceau sihaștrii dela Putna o viață plină de adevărată poezie creștină, înălțătoare de suflet. Iar între oarele de rugăciune și de odihnă se ocupau cu traducerea, copiarea și înfrumusețarea cărților bisericești. Dela ei s'au păstrat pâna în zilele noastre în arhiva Mănăstirii Putna cărți bisericești, documente și alte monumente de artă, ale căror slove și ornamente scrise de mâinile măestre ale acestor modești călugări vădesc o artă neîntrecută și uimitoare.

¹⁾ D. Dan : Mănăstirea și comuna Putna.

²⁾ D. Dan : o. c. pag.

³⁾ D. Dan: o. c. pag.

⁴⁾ Din docum. original, păstrat în arhiva Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 108.

Amintesc ca exemplu manuscriptul slavon «Listvița» scris în Sihăstria Putnei, în vremea starețului Dosoftei în a. 1726 și păstrat în biblioteca Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 598¹⁾.

Cum-că sihaștrii dela Putna și după anexarea Bucovinei se ocupau cu traducerea și copiarea caligrafică a cărților religioase din limba slavonă în limba românească, făcând astfel operă culturală, se cunoaște dintr'o scrisoare a episcopului Bucovinei, Dositei Herescul din 7 Ian. 1783, către Natan, starețul Sihăstriei pe acele vremuri.

În această scrisoare, episcopul îi comunică starețului ca răspuns la o cerere a acestuia «ca să-i hotărască cu scrisoare așezarea acestei săhăștrii», cumcă «această așezare (poate scutire de desființare din partea guvernului austriac) nu se poate deocamdată face, fiindcă consistoriul este împrăștiat pela casele lor, iar mai pe urmă tot[ul] se va împlini cu folosul ce să cădea» ²⁾

În aceiași scrisoare îl îndeamnă apoi episcopul pe stareț: „să te silești cu talmăcitul cărții a o isprăvi și poate pe loc se va așeza rânduiala Săhăstriei spre folosul vostru“ ³⁾.

Urmează deci, că acești sihaștri erau și oameni învățați, cari munceau pentru înflorirea și răspândirea culturii noastre naționale și nu erau nici-decum niște «preoți schismatici ignoranți, și brutali, lipsiți de orice cultură religioasă, cari se ocupă numai cu gospodăria și arândășia, ținând și poporul în ignoranță și supunere oarbă», ⁴⁾ după cum afirmase generalul Euzenberg, guvernatorul militar al Bucovinei de atunci, despre clerul bucovinean moldovenesc în rapoartele sale către Consiliul antic de războiu din Viena, spre a motiva întru câtva tendința stăpânirii austriace de a desființa mănăstirile și schiturile bucovinene, și a li seculariza averile.

Și dacă generalul Euzenberg face propunerea Consiliului imperial de rezbél din Viena în același raport, ca să se importeze pentru Bucovina preoți români uniți din Mănăstirea Balasfalva din Transilvania, teologi educați în convictul de propaganda fide din Roma «spre a fi pildă clerului brutal (roh) și ignorant (ganz unerfah-

¹⁾ Vezi: D. Dan: Mănăstirea și comuna Putna.

²⁾ Din doc. orig. păstrat în arhiva Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 40.

³⁾ Doc. orig. în arhiva Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 40. Despre ce carte e vorba nu se poate constata.

⁴⁾ Vezi: «Procesul verbal al Cons. imp. de rezbél asupra organizării definitive a Buc. d. 4 Apr. 1780, la Hurmuzachi: Doc. priv. la Ist. Rom. 1750-1818, vol VII. CLXXVIII pag. 320-322.

ren) *din Bucovina*,¹⁾ apoi această propunere are numai tendințe de unire cu biserica rom. catolică a poporului românesc din Bucovina, și nici decum ridicarea nivelului cultural al clerului.

În vremurile stăpânirii moldovenești, trăiau bine, fără griji materiale, sihaștrii *dela* Putna, cu toate că n'aveau pământuri și moșii întinse ca alte schituri și mănăstiri.

Daruri bogate și milostenii dela creștinii din Moldova întregă, le ajungeau pe deplin spre a acoperi trebuințele lor zilnice, iar Domnii Moldovii le acordară diferite privilegii și provizii²⁾.

Astfel își puteau ei împlini misiunea lor sfântă fără grije lumești.

După ocuparea Bucovinei de către armatele austriace însă, deveni *greu și trist traiul sihaștrilor*, iar Sihăstria fu tot mai mult amenințată de desființare.

Nemții, după ce traseră cordonul, nu mai permitau nici unui călugăr să treacă în cealaltă parte a Moldovei ca să adune milostenii pentru sihăstrie. De asemenea, vămile austriace opriau orice dar pentru sihăstrie, trimis de dincolo de cordon, din Moldova.

Astfel sihaștrii fură avizați numai la sprijinul și mila creștinilor mai săraci din Bucovina, năcăjiți și storși și ei de către armata de ocupațiune austriacă.

Pe lângă acestea stăpânirea austriacă desființă toate privilegiile acordate sihăstriei de către domnitorii Moldovei și-i opri toate proviziile și ajutoarele ce le primia ea până atunci dela boeri și alți creștini evlavioși și cu spirit de jertfă din Moldova.

Între altele, stăpânirea străină detrase Sihăstriei privilegiul acordat de domnii Moldovei, de a avea «oameni scutelnici», adică țărani scutiți de dările și prestațiunile publice, dară în schimb datori de a aduce unele servicii Sihăstriei, mai ales de a-i aduce lemne de foc și pâne dela țară.

Din cauza aceasta, bătrânii sihaștri ajunseră într'o situație de mizerie, având de luptat cu cele mai grele condițiuni de viață...

Pe lângă aceste greutăți materiale, bieții călugări bătrâni mai aveau de suferit și diferite suferări, umiliri și șicănări din partea ostașilor și

diregătorilor împărătești, cari li făceau viața amară și nesuportabilă.

În desperarea lor, bătrânii sihaștri, în frunte cu ieroshimonahul *Sila* (1754-1781), *starețul Sihăstriei* pe acele vremuri, se îndreptară în anul 1778 cu o jalbă către Împăratul Iosif al II-lea, în care se plânseră de nedreptățile și greutățile ce le îndurau din partea oștirii și administrației militare, cerând dela Împărat îndurare și respectarea drepturilor și privilegiilor lor din vechime. Iată conținutul acestui interesant și instructiv memoriu, scris în limba românească, care ne ilustrează atât de bine starea sihaștrilor din Putna, ajunși sub stăpânirea austriacă:

„De Dumnezeu Încoronate, Prea Înălțate și de Christos Iubitorule Marele Țezar al nostru,

Prea Milostive Impărate,

Noi smeriți Bătrâni, pururea către D-zeu rugători, ai Împărăției Tale, cari ne aflăm aici, la sfânta Săhăstrie a Putnii, unde este hramul Bunavestirea Prea Sfintei Maicii lui D-zeu: pururea fecioarei Marii: Cu smerita cuvioșască plecăciune și cu sufleteasca și duhovnicească, marea umilință și plângere a inimii noastre, *cădem și ne jeluim* Impărăției Tale, că această sfântă și cinstită săhăstrie a noastră, de când s'a făcut și s'a așezat aici, la acest pustiu și săhăstresc loc, cu anii dela Christos 1466, în zilele fericitului întru pomenire, răposatul *Ștefan Voevod*, carele a fost singur Stăpânitor și Oblăduitor în toată Țara Moldovii, de atunci, până acuma la această vreme, dela toți Prealumiinații Cnejii, Domnii și Stăpânitorii Moldovei am avut noi milă și miluire cu hrizoave vecinice domnești = Oameni scutelnici pentru toată slujba și poslușania (= ascultarea) acestei sfințe Săhăstriei, cari *oameni* ne aduceau lemne de foc și pâinea dela țară, de pe la creștinii cari ne miluiau și ne dau pentru Dumnezeu, și alte poslușanii acestui sfânt lăcaș făceau. Și acei oameni nu erau supărați de nimeni, nici la un fel de dajdie sau trebi împărătești sau boerești, fără decât numai pentru slujbă și poslușaniile acestui sfânt lăcaș.

Iară acum fiind (= venind) cinstiții ostașii și slujitorii Impărăției Tale și luând această parte de loc, unde este și sfânta Săhăstria noastră, sub stăpânirea Împărăției Tale *îndată ne-au foarte supărat și pe noi smeriți Bătrâni:*

Ne-au luat oamenii scutelnici care ne aduceau lemne de foc și pânea dela țară și făceau și alte slujbe și trebi acestui sfânt lăcaș. Și suntem foarte necăjiți și *supărați și lipsiți de nu mai știm ce să facem. Și să lăsăm și să părăsim noi această sfântă Săhăstrie acuma la bătrânețele și slăbiciunile noastre, nu putem căci sfânta săhăstrie dela începutul ei și până acuma n'a fost pustie.*

Deci ne-am socotit și ne-am sfătuit, ca să alergăm și să năzuim la marea și preaputernica mila împărăției

c. f. Hurmuzachi: Doc. priv. la Ist. Rom. v. VII CLXXVIII
323.
Vezi: D. Dan: o. c.

Tale, *auzind* noi că Impărăția Ta ești foarte bun și milostiv și mare iubitor de Christos și *știind*, că Impărăția Ta cu darul și cu puterea ce Ți-a dat-o marele și cerescul Dumnezeu, *de vei vrea, poți*, să ne miluești pe noi.

Și așa noi, smeriții, a Impărăției Tale pururea cătră D-zeu rugătorii cu cuvioșască plecaciune și cu duhovnicească și sufletească umilință ne rugăm și ne cuccerim marii și prea puternicii bunătății și milii Impărăției Tale, Prea Înălțate, Marele Țezar și Prea Milostive Împărate al nostru:

Pentru preasfântul, preaslăvitul și atot-puternicul marele numele D-lui și D-zeului și Mântuitorului nostru Ii. Chr. Fiul lui D-zeu cel iubit:

Și pentru cuvântul cel adevărat, care se grăește cu sfânta Evanghelia lui așa zicând: „Veniți la mine toți cei însărcinați și eu vă voi odihni pre voi” Și „cela ce vine la mine nu-l voi goni afară”; Și pentru buna biruința, pacea și fericita stăpânirea Impărăției Tale ca Domnul și Dumnezăul nostru pururea să-ți ajute și să-ți supue supt picioare pre toți vrăjmașii și protivnicii;

Și pentru ertarea păcatelor și mântuirea sufletului, și pentru sfârșitul cel creștinesc și bine plăcut lui D-zeu. Și pentru împărăția cerului și viața cea vecinică și pentru vecinica pomenirea Impărăției Tale:

Miluește-ne pre noi smeriții bătrâni și această cinstită și sfântă Săhăstrie a noastră.

Iară mila și cererea noastră la Impărăteasca, Marea și Preaputernica Impărăția Ta anume aceasta este:

1. Să ne dai Impărăția Ta *zece oameni scutelnici* (sau câți va fi mila și bunavoința Impărăției Tale) Cari oameni să nu fie supărați de nimene *nici la un fel de bir* și slujbe împărătești nici boerești, ci să fie numai pentru slujba și trebile și poslușaniile (=ascultările) acestei sf. Săhăstriei. Și cu poruncă împărătească la stăpânitorii moșiei și la *satul* unde va *tocmi acești oameni*, ca să nu-i supere pe ei nici la un fel de slujbe și lucru *boeresc sau sătesc*, și să li se dea lor loc de *arat, de sămănat și de cosit*, destul și deajuns.

2) *Vinul* ce ne vor milui și ni-l vor da nouă creștinii pentru Dumnezeu toamna, la vremea culesului viilor, să ni se iarte nouă Vama Împărătească.

3) Aice la acest loc, unde este Săhăstria noastră fiind munte rece, stărp și săc, nici un fel de pâine și hrană nu se face. Ci toată hrana și trebuințele noastre sunt milosteniile ce ne [le] dau nouă creștinii dela câmp, dela țară, care este afară de *cordorul Impărăției Tale*.

Deci pentru pâinea și lâna și peștele și altele, ce ne vor da și milui creștinii din *afară de cordon*, din *Țara Moldovei de supt Stăpânirea lui Vodă*, să nu fim oprit și supărați la străjile împărătești, ci să fim slobozi a ne aduce orice și orideunde și dela ciné, toate ce vom putea câștiga, neopriți și nesupărați de nimene.

4) Pentru stupii ce[-i] vom ținea noi pentru trebuința casei și pentru ciara sfintei biserici să ni se ierte *dajda stupilor* ce se numește „*deziatina*”.

Acestea sunt cererile și mila și miluirea care cerem

[noi] smeriții bătrâni la Marea și Preaputernica Mila Impărăției Tale, Prea Milostive Împărate al nostru.

Pentru sf. marele și prea slăvitul numele și dragostea D-zeului și Mântuitorului nostru Is. Chr. și pentru cuvântul lui cel adevărat, carele ne făgăduiește nouă cu sf. Evanghelia Sa zicând:

— „Adevăr, adevăr zic vouă, că toate câte veți cere cu numele meu dase-va vouă. Cereți și se va da vouă, ca să fie deplină bucuria voastră”. — Al cărui dar, milă și ajutor, putere și dragoste î-l rugăm ca să fie cu Impărăția Ta pururea în veci. Amin.

Purtătorii de cruce, ai Impărăției Tale pururea cătră D-zeu rugători:

S.

Smeritul stareț Sila, ieroshimonah, cu toți frații smeriții bătrâni. ¹⁾

leat 1776, Mai

Am reprodus în întregime acest interesant document pentru frumuseța stilului românesc și adânc religios din acele vremuri, dar mai ales pentru că ne ilustrează atât de bine *drepturile și privilegiile* de cari se bucurau *sihaștrii dela Putna* în timpul domniei *moldovenești* precum și starea tristă și desperată în care ajunseră ei sub stăpânirea Austriei.

Încercarea lor de a-și salva aceste drepturi și privilegii și a-și îmbunătăți soarta, apelând prin acest memoriu la «bunătatea și mila» Împăratului Austriei Iosif al II-lea a fost însă zădarnică și fără nici un efect favorabil. Acest memoriu se pare că nici n'a ajuns în mâinile Împăratului, căci în Mănăstirea Putna se păstrează nu numai memoriul original, ci chiar și plicul respectiv cu adresa Împăratului. Urmează deci, că administrația militară a Bucovinei de atunci a refuzat primirea și înaintarea memoriului sihaștrilor cătră cabinetul Împăratului din Viena.

Cum-că nici Împăratul și nici administrația austriacă a Bucovinei n'a respectat drepturile și privilegiile vechi ale Sihăstriei în urma acestui memoriu, se cunoaște din faptul că *Sila*, starețul Sihăstriei, apelează printr'o scrisoare deschisă din *Februarie 1779* cătră creștinii ortodocși din Bucovina, ca să sprijinească cu daruri benevole Sihăstria Putnei, descriind în colori jalnice starea de mizerie a sihaștrilor și plângându-se *amar contra Nemților*.

¹⁾ Copiat întreg, schimbând numai ortografia, după *documentul original*, scrise cu frumoase litere cirilice în limba română, pe o coală de pergament (folio) iar scrisoarea încadrată pe margini cu frumoase ornamente grafice.

Se păstrează împreună cu un plic, cu adresa: „Către Prea Înălțatul Țezar „Marele Împăratul nostru” în arhiva Mân. Putna sub n-rul inv. 102.

Iată ce spune Sila în această scrisoare deschisă dela 1779¹⁾

«Fiind noi smeriții bătrâni, cari ne aflăm viețuitori aici la sf. Sihăstrie a Putnii acum de acești *Nemți împrejurați* și de toate părțile închiși și strâmtoriți și *supărați și năcăjiți și foarte iăcuiți* la vămi, atâta cât ne-am îndatorit și am rămas datori cu mulți bani și nu avem nici o putere ca să ne plătim. Și nu numai pentru trebuințele și cheltuelile casii suntem lipsiți, ci și de hrana noastră am rămas și ne aflăm la mare nevoie și lipsă. Și neavând noi de nicăirea nici un venit sau ajutor, iată, că năzuim la creștineasca bunătate și mila Dumilor-voastre, iubitorilor sufleteștilor noștri fii ca să ne miluiți pre noi, smeriții bătrâni sihaștri cine cu ce și cu cât să va îndura, ori cu bani, ori cu pâne ori cu ce vă va da mâna din cele ce v'au dat Dumnezeu.

«Pentru care iată înadins trimitem către Dumii-voastră pe acest călugăraș, fiu al nostru anume: monah *Terapont* cu această smerită scrisoare a noastră, scrisă și iscălită cu smerita noastră mână și pecetluită cu pecetea sfintei Săhăstriei noastre, ca să fie la toți de bună încredințare.

Și fiște-carele cu ce și cu cât se va îndura a ne milui să-și scrie porecla și numele și *dania sa în tretajii*¹⁾ cari i-am făcut noi osebit de acea treabă și l-am iscălit cu mâna noastră, dându-l apoi acestui numit călugăraș, ca să vedem dania fiște-căruia și să se scrie și pomească numele Dumilor-voastre aici la sf. jertfelnic....»²⁾

«*Tretajii*» sau caetele de colectare, amintite în acest document și eliberate, împreună cu scrisorile deschise către creștinii Bucovinei de către stareții Sihăstriei din Putna călugărilor destinați cu adunarea darurilor benevole de prin țară, ni dau prețioase știri despre existența multor familii românești, azi dispărute cu totul sau înstrăinate de prin satele rutenizate ale Bucovinei de nord. Aceste știri sunt dovezi puternice, că pe timpul anexării Bucovinei elementul românesc din satele Bucovinei dintre Nistru și Prut și din alte sate azi rutenizate era încă

puternic, și abia mai târziu a slăbit sau a dispărut cu totul în noianul străinismului prin imigrațiunile fără sfârșit ale pribegilor ruteni din Galiția învecinată.

Spre a ilustra acest fapt, citez, după un astfel de «tretaj» al Sihăstriei Putna din anul 1783, păstrat în arhiva Mănăstirei de acolo, câteva nume de familie *evident românești, din nordul Bucovinei*, cari au făcut daruri Sihăstriei Putnei și și-au introdus cu mâna lor proprie în tretaj numele și pronumele, precum și felul sau câtimea darului: *din Boianciuc*: «*Panaite Stroescu* și «*Nicolae Tumuruc*» apoi:

din Verbăuți: «*Grigoraș Tăutul*».

- » Iurcăuți: «*Ierei Tanasie*».
- » Samușin (pe malul Nistrului): «*Iliaș Balan*».
- » Onut: «*Dumitraș Topa*».
- » Mitcău: «*Ioan Bălan*».
- » Vasilău: «*Teodosă Voinic*».
- » Cincău: «*Manole Tabără cu Dumitraș, Ilie, Anița și Balașa*» apoi: *Dumitraș Tabără și Ioan Volcinschi*».

din *Zastavna*: «*Vasile Voinic*» și soția sa «*Gafița*».

- » Subraneț: «*Mihalache Stroescu și Safta*» («au dat o prostire de masă»).

din Verenceanca: «*Ioan Topa și Parascheva* («un coreț de grâu») apoi «*Toader Miteșcu*».

din Chisălău: «*Vasile Dascăl și (soția sa) Anița*», «*Ștefan Prodan și Paraschiva*» «*Mihalache Făian*», «*Vasile Buțura*».

din *Valeva*: «*George, Dumitraș, Constantin și Titiana Păunel*, «*Vasile Iurașco*» «*Vasile Dascăl*».

din *Cotmani*: familiile: «*Murgoci, Poclitar, Cojocar, Haidău, Buliga, Chișca, Crețul, ș. a.*

din *Rogoiești (jud. Siret)*: «*Maltei Morariu*!» («o merță») «*Precop Ienachie, George Batăș, Toader Buhăianul cu Anița, Ioan Buhăianul cu (soția sa) Iliana, Ioan Ienachie cu (soția sa) Gafița, Arsenie Ungureanul*»³⁾.

Cei mai mulți donatori sunt iscăliți însă numai cu numele de botez, și astfel nu prezintă niciun folos istoric.

În a. 1781, bătrânul *stareț Sila* simțindu-se

¹⁾ «Tretajii» sunt niște caete din mai multe coale folio, cu rubrici și cu iscălitura starețului Sihăstriei.

²⁾ *Doc. orig.* subscris de starețul Sila «cu toți părinții Schimnici» și cu pecetea Sihăstriei, se păstrează în arhiva Mănăstirei Putna sub n-rul inv. 103.

³⁾ Aceste nume de donatori le-am copiat întocmai cum sunt scrise cu mâna lor proprie în limba română cu litere cirilice în caetul de colectare al Sihăstriei Putnei din a. 1783, și păstrat la Mănăstirea Putna sub n-rul inv. 120. Le-am schimbat numai ortografia.

Din subscrierea proprie a donatorilor rezultă, că ei știau a ceti și scrie românește.

slab și spre finea vieții își alege de urmaș pe *ieroshimonahul Natan*, căruia-i dădu conducerea Sihăstriei.

În 10 Mai 1781, Sila convocă pe toți frații cestei sfinte însoțiri și le ceti următoarea hotărâre a sa, scrisă cu frumoase litere cirilice, în limba română, pe o coală de pergament :

„Eu smeritul stareț Sila, apropiindu-mi-se stârșitul și eșirea și călătoria mea dintru această viață, am socotit împreună cu cinstiți și cuvioșii frați și am ales pe cuviosul fratele *Natan* duhovnicul, cu voia mea și cu voia tuturor cinstiților frați ca să rămie și să fie el în urma mea stareț și părinte fraților, și purtător de grija acestui sfânt și dumnezeesc, liniștit lăcaș. Și vă poftesc pe toți de obște, cinstiților și cuvioșilor părinți, ca această alegere așezată de mine însumi împreună cu cuvioșii și cinstiții frați, așa să rămână și să fie; la care iată eu însumi cu a mea mână mă iscălesc împreună cu cinstiții și cuvioșii frați punînd și pecetea sfintei Săhăstriei¹⁾).

După cetirea acestui decret, bătrânul stareț Sila îi imprimă pecetea Sihăstriei și-l iscăli împreună cu urmașul său *Natan* și cu frații Sihăstriei: Andrei, Teoctist, Alexie și Calistrat.

/ Astfel depune bătrânul *sihastru Sila* demnitatea sa de stareț al Sihăstriei, pe care o conduse cu vrednicie 27 de ani, în mâinile *ieroshimonahului Natan*, care a fost cel din urmă stareț de *sihăstri ai Bucovinei*.

Și era un obicei vechiu sihăstresc, ca fiecare sihastru să ceară înaintea de moarte dela Arhieru și dela superiorul său o scrisoare de iertare, numită «*carte de drum*» cătră cele eterne. Iar murind săhastrul, această carte de drum i-se pune pe pept în mâna dreaptă, pe catafalc sau și în sicriul de înmormântare. O «*carte de drum*» de acest fel primi și *ieroshimonahul Sila*, dela *Dositei*, episcopul Rădăușilor, în 10 Octombrie 1781, în care aprobă episcopul totodată și alegerea lui *Natan* ca stareț al Sihăstriei²⁾.

În 23 Aprilie 1783, Sila își dădu sufletul în mâna Creatorului, la această Sihăstrie, la care mai bine de 30 ani dusesese viața pustnicească, răbdând tot necazul și greutățile vieții singurate și propoveduind iubirea de Dumnezeu și de știință.

Sub starețul Natan (1781-1784), urmașul lui Sila, starea Sihăstriei ajunse a fi și mai tristă.

Acuma se vede silit și episcopul Bucovinei *Dositei Herescul*, de a îndemna printr'o scrisoare publică din 12 Ianuarie 1782 pe «toți cinstitorii de D-zeu» și «pravoslavnicii creștini» din Eparhia sa, «parte bisericească și politicească, ca să sprijinească și să ajutore Sihăstria din Putna cu ce se vor îndura»³⁾.

Iar într'o scrisoare deschisă din Mai 1783, adresată tuturor creștinilor ortodocși din Bucovina, scrie starețul *Natan* și «bătrânii schimnici», că «între alte supărări» și «lipsa ce o au de pâne și hrană» «s'a învechit acoperămîntul sfintei biserici și s'a stricat și pe multe locuri s'a spart. Așijderea și chilioarele smeriților, bătrânilor părinți s'au învechit și se risipesc»⁴⁾.

Roagă deci pe bunii creștini, să contribuie «fiecarele cu cât va putea și se va îndura la înnoirea sfintei Săhăstriei, neavând ei puterea pentru înnoirea aceasta»⁵⁾.

Din această mărturie vedem, că pe la mijlocul anului 1783 starea tristă a Sihăstriei își ajunsese culmea. Biserica și chiliile sihaștrilor începură a se dărâma spre a nu mai fi direse niciodată, căci străinul ajunsese stăpân și poruncitor peste toate ale noastre.

Împăratul nemțesc petrecea la Viena, iar în țara noastră făceau slujbașii străini «rânduială» cum le venea lor la socoteală. Sihăstria dela Putna, nu mai nădăjduiau altă scăpare decât moartea.

În 26 Dec. 1784 moare și starețul *Natan*⁶⁾, și cu el a murit cel din urmă stareț de *sihăstri ai Bucovinei*. A murit cu durerea în suflet, văzându-și țara ajunsă sub stăpânire străină, iar sihăstria lui în ruină.

Și fiind el pe patul morții, și-a făcut «diata» sau testamentul, împărțindu-și puținul său avut de haine între trații sihăstriei, cu cari împreună a împărțășit viața de pusnicie, învățându-i a dezlega slova veche și a înflori cărți sfinte.

Testamentul acesta, scris cu prea frumoase litere pe hîrtie de pergament de mâna proprie a bătrînului stareț *Natan*, documentează, că autorul lui era înzestrat cu o cultură înaltă și cu o religiozitate adâncă.

Acest document, pe care-l reproduc aici în în-

³⁾ Vezi doc. orig. în arh. Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 107

⁴⁾ Vezi doc. orig. în arh. Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 108.

⁵⁾ c. f. Doc. orig. păstrat în arh. Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 108.

⁶⁾ Vezi: D. Dan: Mănăstirea și comuna Putna pag. 115.

¹⁾ V. Doc. orig. păstrat în arhiva Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 105.

²⁾ Vezi doc. orig. în arh. Mănăstirii Putna sub n-rul inv. 104.

tregime, și e scris într'o duioasă limbă românească, ni prezintă o serie de amănunte prețioase, privitoare la *portul vechiu al clerului* și la zestrea și viața sihaștrilor noștri dispăruți pentru totdeauna.

«*Diată* ¹⁾ mea, a smeritului Stareț Natan ieroshimonah.

Care diată am scris-o cu însumi eu smerita mâna mea mai înainte de moartea mea, fiind în boala morții mele. Intru care diată însemnez și scriu ale mele strae, ce au rămas după moartea mea.

Și eu însumi le rânduesc tuturor fraților anume, adecă cărui ce să-i dea după moartea mea pentru sufletul meu și pentru ertarea păcatelor mele.

Cele ce-mi rămân și căruia ce să se dea anume:

2. Două *conțeșe* ²⁾ bune nouă. Unul de postav subțire, blănit cu blane negre de miel, lui Avramie shimonah. Iar unul de *dimie* ³⁾ sârbească, blănit cu piele de miel mai lănoasă, lui Daniil ieromonah.
2. Două *rase* bune, nouă. Una de postav subțire, alta de *muhair* ⁴⁾ nemțesc. Cea de postav lui Avramie, iar cea de muhair lui Calistrat monah.
2. Două *giubele* ⁵⁾ de postav negru. Una blănită de iarnă, alta neblănită de vară. Amândouă lui Calistrat, monah.
2. Două *camilance* bune, una lui Calistrat, monah.
2. Două *doloame* de muhair nemțesc și un *beniș* ⁶⁾ bune, nouă. Una lui Calistrat monah, una lui Daniil ieromonah. Benișul lui Avramie shimonah.
2. Două *doloame* de postav negru. Una bună nouă, iar una veche. Lui Calistrat.
1. Un zobon bun de *cit* ⁷⁾ negru, blănit cu bumbac. Lui Calistrat.
2. *Patru* cațaveici. Două de postav, neblănite, iar două de *muhair* nemțesc, bune, nouă. Una blănită de iarnă, iar una neblănită de vară. Cele de postav

¹⁾ Diată înseamnă testament. (Vezi L. Șăineanu: Dicționar universal al limb. rom. Lit. D.)

²⁾ *Conțeș* = a) *odinioară manta lungă și blănită* (ex. „conțeșul cel de postav alb, blănit cu sămur al beizadelei“.

b) azi haină țărănească lungă și largă, brodată și blănită cu piele de vulpe, purtată de zile mari; polon. *contuș*. (Șăineanu: Dicționar universal al limbii române).

³⁾ *Dimie*, turc *dimi* = abă = postav alb ca șiacul (Șăineanu o. c.).

⁴⁾ *Muhair* (*muhaer*, *mohair*) = postav lucrat de călugărițe cu a-dausul părului de capre de Angora. Turc, *muhaye*. (Șăineanu o. c.).

⁵⁾ *Giubea*, (cuv. turc. *djubbè*) = haină largă purtată de boeri deasupra antereului. Apoi haină de aceeași formă, purtată în urmă de preoții bătrâni, de lăutari, de haiduci și de țigani. Azi giubeaua e purtată de țărani la zile de sărbătoare, căptușită cu blană. Giubeaua și antereul au descins toate treptele ierarhiei sociale: boeri, preoți, călugări, țigani și țărani. Au purtat-o pe rând, și cei din urmă o păstrează până azi. (Șăineanu p. 323. o. c.).

⁶⁾ *Beniș*, cuv. turc. o haină boerească de paradă cu mânecile despicate și blănită pe margini, purtată de bărbați și de femei. O haină analogă purtată de haiduci și până în timpul de față de lăutari. Turcește *beniș* = călărie, această haină fiind purtată mai ales la alaiuri și cavalcade. Benișel = *beniș* femeesc mai scurt. (Șăineanu o. c. pag. 157.).

⁷⁾ *Cit* = cuv. turc. = stambă lustruită și înflorată cu care se îmbracă azi scaunele, saltelele și pernele. (Șăineanu o. c. pag. 157.).

amândouă lui Calistrat. Cea de muhair nemțesc neblănit lui Avramie. Cea blănită lui Calistrat.

1. Un *sucman* negru, bun, nou, frumos. Lui Calistrat.
2. Două *mendire de așternut*, de două paturi umplute cu lână. Unul mare și unul mai mic. Acel tare să fie în casa de oaspeți. Când se va întâmpla ca să măe cineva din oaspeți, să fie ce să-i aștearnă.
2. Două *odiele de pat* de acoperit. Una de vară cu bumbac. Și aceasta o rânduesc să fie în casa de oaspeți pentru oaspeți. Iară una este de blane negre pentru iarnă: Lui Calistrat.
4. *Patru perini*. Două mari, iar două mai mici. Două să fie pentru oaspeți, două pentru frați.
4. *Patru prostiri* mari de pânză, pentru așternut pe pat. Două să fie pentru oaspeți.
 1. Un *beniș* de muhair lul Avramie.
 1. Un *peptăraș* de blane albe lui Teofan.
 1. O *pâslă neagră* de așternut pe pat. Lui Calistrat.
 4. *Patru lăicere*. Acestea să fie după socotința și învoirea fraților.
 1. Un *ceasornic nemțesc mare de masă*, carele are întru sine întrebare și răspundere, și l-am cumpărat cu o sută de lei.

Pentru acest ceasornic am rânduit și am poruncit ca să fie a sfintei Săhăstrie pentru cunoștința și arătarea vremii orânduitelor slujbe ale sfintei biserici, cele de ziuă și cele de noapte, fiind-că *aice*, la această Săhăstrie cocoși nu sunt, nici alte semne prin care să se poată cunoaște vremea slujbelor celor de noapte ale sfintei biserici. Și acest ceasornic să fie totdeauna la stareț, în chilia lui sau la alt frate pe care-l va rândui starețul, să fie în seama lui vremea slujbelor sfintei biserici.

Și nime să nu îndrăznească a-l vinde sau a-l lua și a-l înstrăina dela această Săhăstrie. Așa eu însumi rânduesc.

Rânduiala *pentru cămeși* cusute, de pânză nouă cui ce se va da anume:

Lui *Paizie*, ieroshimonah: 2 cămeși cusute nouă de fuior.

Lui *Avramie*, shimonah: 4 cămeși nouă:

„ Daniil ieromonah: 4 „ „

„ Calistrat monah: 4 „ „

„ Teofan, monah: 4 „ „

„ Gedeon, monah: 4 „ „

„ *Dometian, ierodiacon* dela Mânăstire: 2 cămeși nouă și o pereche bocânci noi de sieleac, (sic).

Iară ce vor mai prisosi din aceste ale mele, adecă din cămeși sau dintr'alte straie să se socotească frățește și să se împartă tuturor cu bunăvoință și frățiască dragoste.

Aceasta este diata mea, care eu însumi am făcut-o cu bună voia mea și am scris-o cu însumi păcătoasa mea mână și cu condeiul meu, acum înainte de moartea mea fiind în firea mea.

Și nime să n'aibă voe, măcar orice obraz ar fi, să

schimbe această diată a mea. Ci precum am făcut-o și am rânduit eu, așa să rămâe.

Iară pre voi, iubiții mei fii și frați, vă îndătoresc cu această neertată datorie, ca să mi-o pliniți mie după-ce mi voi da sufletul în mâinile cui l-a zidit.

Atuncia voi, dupăce mă veți îmbrăca după obicei și mă veți pune în sicriul cel de îngropări, să-mi căutați cartea cea de drum, cea cetită și iscălită de Arhierii și de părinții mei duhovnici, de ertare întru această călătorie și să mi-o puneți și să mi-o așezați bine în mâna mea cea dreaptă, și așe să-mi dați păcătoșul meu trup pământului dintru carele este făcut.

Iară voi fiilor și fraților, fiți ertați de Dumnezeu și de mine, și în acest veac și în veacul ce va să fie. Amin.

Așîdere vă poftesc și vă rog foarte, fiilor și fraților, ca nu cumva să mă îngropați întru acea zi, în care voi răpăosa, până a doua sau a treia zi, pentru pricina slăbiciunii și a leșinării, că și tatăl meu a leșinat și a doua zi, la vecernie, s'a trezit.

Iară banii cheltuelilor sfintei Săhăstriei, câți se află rămași din mâna mea sunt $\text{анзук} =$ bani gata

„Molitifelnicul meu cel Muntenesc îl dau duhovnicului meu, lui Paizie, ieromonah la Mănăstirea Putna“⁸⁾.

S.

ss. Smeritul Stareț Natan, ieroshimonah“.

Acest duios testament e interesant, nu numai pentru că ne arată averea sau mai bine zis sărăcia cuviosului Natan, celui din urmă stareț de sihaștri ai Bucovinei, ci și pentru faptul, că el ne prezintă unele haine călugărești sau preoțești, precum și unele materii și forme de croiu din vremurile vechi, cari au dispărut azi cu totul din portul clerical modern¹⁾.

Aceste haine preoțești dispărute sunt: conțeșul, giubeaua, benișul și zobonul, iar dintre materiile de haine clericale au dispărut muhairul și dimia²⁾.

Din testamentul starețului Natan mai rezultă că la Sihăstria Putnei exista și o odăe (cameră) pentru oaspeți, poate alături de chilia starețului, paralel cu perețele de nord al naosului bisericii. Pentru înzestrarea acestei odăi donează Cuv. Natan o parte din așternutul său propriu.

Deasemenea putem constata din acest testament, cum că pela o 1784, trăiau la Sihăstria Putnei numai doi „shimnici“ sau sihaștri, ș. a. ieroshimonahul Paizie și shimonahul Avramie, iar pe lângă ei 4 călugări de rând ș. a., ieromonahul Daniil și monahii: Calistrat, Teofan și Ge-deon.

Din actele și documentele Sihăstriei mai putem conchide, cum că sihaștrii sau shimnicii nu părăseau nici o dată Sihăstria, ci plineau serviciul dumnezeiesc și ziua și noaptea, după oarele canonice prescrise. Călugării de rând însă, sau monahii, cutreerău mai mult prin țară, adunând milostenii și daruri pentru sihaștrie.

Bătrânul stareț Natan, la moartea sa nu și-a mai ales pe nimene să-i fie urmaș în stareție, precum o făcuse înaintașul său Sila. Aceasta desigur fiind-că era convins că această sihaștrie nu va mai avea durată lungă din cauza sărăciei și a împrejurărilor triste și grele ce le aduse pentru viața shimnică și în genere pentru monahizm noua stăpânire austriacă.

Și așa a și fost! La un an după moartea starețului Natan, adică la 28 Dec. 1785¹⁾, Sihăstria fu dezrădicată, iar călugării ei fură rânduiți la Mănăstirea Putna²⁾.

Biserica Sihăstriei fu încuiată și lăsată în părăsire. În Mai 1789, catapiteazma și stranele a acestei biserici s'au ridicat și s'au dăruit de către Consistoriul episcopesc din Cernăuți, bisericii din Mamaeștii-noi, care fusese clădită în anul 1773 de episcopul Dositei, în Vadul-Vlădicăi, lângă Rădăuți, iar mai pe urmă cumpărată de locuitorii din Mamaești și transportată încolo³⁾. Cărțile, documentele, veșmintele și alte lucruri de valoare ale Sihăstriei se păstrează la Mănăstirea Putnei⁴⁾.

Așa s'a finit pentru totdeauna viața sihaștrească, un ram de adevărată viață monahală și de manifestare sublimă a evlaviei și vieții religioase românești din Moldova ruptă de Nemți.

Rasa neagră de muhair a «săhaștrilor» sau shimnicilor dispăruți la a. 1785 era—în contrast cu rasa multor călugări de azi — cu adevărat simbolul despărțirii sincere de lume și de plăcerile și faptele ei deșarte. Și schimbându-și și numele la retragerea lor în pusnicie, treceau fără pic de șovăire într'o lume a păcii, a mângâierii și a îndrumării adevărate pe căile cerești.

Azi nu mai avem sihaștri!

Dela vremurile celor din urmă sihaștri ai Bucovinei au trecut aproape 140 ani, iar Viforul vremii a bătut nemilos de atunci și a pus-

¹⁾ Vezi D. Dan: Măn. și com. Putna pag. 115.

²⁾ Idem o. c.

³⁾ V. D. Dan: Măn. și com. Putna. p. 115.

⁴⁾ Idem o. c.

¹⁾ Doc. orig. păstrat în arhiva Măn. Putna sub n-rul inv. 115.

²⁾ N'au dispărut. Eu, ca moldovan și călugăr, cunosc mai toți termenii aceștia din vorbirea de azi. — Nota Arhim. Scriban.

tiit și a surpat tot mai mult zidurile sihăstriei. Vestita peșteră a sihaștrilor dela Putna te lasă azi să intri în toate tainițele ei fioroase și umede, unde au împărățit odinioară smeriții preoți

a: codrilor, ale căror oase zac lângă niște ruine năruite ca'n urma unui mare dezastru.

Simeon Reli
preot-profesor

Cernăuți. la 17 Sept. 1922.

NU ȘTIȚI CE CERETI

Afară cu cărțile, afară cu caetele, afară cu cataloagele!, — așa s'a strigat și așa se strigă mereu de către aceia, care vor să vadă pe profesori învățând pe școlari, nu în clasă și sub amenințarea catalogului, — ci în aerul liber, în mijlocul naturei și fără nici un frâu. — Căci, gândul acestora este ca, învățământul, lepădându-se de orice formalism, să devie plăcut și interesant. —

Se poate? Adică, aplicată fiind această adevărată metodă, s'ar putea oare căpăta spornice și apreciable rezultate? — Nu, nicidecum. — Cel puțin, până astăzi nu s'a putut încă dovedi că sunt vrednice de laudă rezultatele obținute de vreun profesor care, având 40—50 de elevi și lepădându-se de cărți și de cataloage, și-a făcut cursurile numai plimbându-se cu cei 40—50 de elevi pe drumuri, pe câmpii și prin păduri.

— De altfel, și Jean Jacques Rousseau, care a popularizat această metodă prin al său *Emil sau despre Educație*, crede că școala în aerul liber nu 'și poate arăta puterea de cât în niște împrejurări excepționale. — Așa se explică pentru ce el presupune numai decît că elevul său Emil, este și extraordinar de inteligent și nespus de bogat. — Căci numai un elev nespus de bogat poate avea prea rarul privilegiu de a putea dispune de un profesor, care de dimineață până seară să se ocupe într'una numai de dânsul. — Și nu e numai atât: — Acestui profesor, având numai un singur elev, tot Rousseau îi mai pretinde să fie și extraordinar de bine înzestrat și pregătit.

Ei bine, nu așa ni se înfățișează nouă lucrurile în practica vieții. Vreau adică să spun că în școlile publice nici odată, absolut niciodată profesorul nu este pus să lucreze în tericitele și excepționalele condițiuni pretinse de Rousseau. — În orice caz, fapt sigur este că lumea nu este plină nici de școlari extraordinari, nici de pro-

fesori supra-oameni. Din potrivă, oricine vede că în mediocrități este foarte bogată suflarea omenească.

Ei bine, pentru această pusderie de mediocrități sunt rânduite programele analitice, metodele formaliste, cataloagele, cărțile și caetele care le slujesc întocmai ca bățul în mâna unui bătrân. — Căci, neîndoios este că cei câțiva care se despart de gloata mediocrităților, cei adevărați adică cei cu puteri și cu năzuinți de vultur, — câtuși de puțin nu au nevoie de acest sprijin. — Dar încă odată: Se uită oare cât de sărăcăcios este numărul celor înzestrați cu însușiri extraordinare? —

* * *

Și pentru ce spun eu toate acestea?

Pentru că și în școală și în biserică cei ce doresc schimbări pierd cu totul din vedere că propunerile lor de azi, socotite drept noutăți au fost pe vremuri prevăzute, cercetate, dar respinse de către înalții demnitari ai școlii, și ai bisericii, ca neprielnice și nepractice. — Vreau adică să spun că înfumurații reformatori de azi pe deoparte închipuindu'și că într'adevăr au puteri de vultur, iar pe de alta uitând că pământul geme de mediocrități, — umblă să răstoarne vechile rândueli și să le înlocuiască prin altele cu care nu s'ar putea folosi de cât prea puțin aleși ai lui Dumnezeu.

Așa de pildă, iată ce conchide unul din preoții luați de curentul modernismului: «cu puțin toșă ruginită a miturilor — spune Sf. Sa — și cu puțin tolba prăfuită a formalismului, nu mai putem face un pas spre mai bine și mai temeinic.»

Și, după Sf. Sa, platoșa ruginită a miturilor și tolba prăfuită a formalismului, — ar putea să facă cu deplin succes înlocuite prin: *Predică și explicațiuni din Biblie în adunări obștești.*

Repede însă tot Sf. Sa cu mult bun simț

servă că următoarele mari piedici se ridică în drumul acestor semețe propuneri:

«Ne trebuesc predici fără discuție: dar predici cu idei cât mai multe, cu experiență cât mai bogată și cu fraze cât mai potrivite».

Și încă ceva:

«Cu prilejul citirilor și explicațiunilor din Biblie trebuie să spunem că preotul în asemenea cazuri e ținut să fie stăpân pe Biblie și foarte înțelept în darea lămuririlor».

Așa este.

Dar cine s'a îndoit și se îndoește că ne-ar trebui predici? Dar iarăși, cine nu știe că chiar cu mare pagubă se rostesc predici, atunci când ele sunt lipsite și de idei cât mai multe, și de o experiență cât mai bogată și de fraze cât mai potrivite? Cine nu știe că predicatori cu asemenea rare însușiri sunt anevoie, foarte anevoie de găsit? Și mai ales, cine nu știe că atunci când preotul nu este cu totul stăpân pe Biblie și foarte înțelept în darea lămuririlor, — chestiunea explicațiunilor din Biblie în adunări obștești poate ușor deveni foarte primejdioasă?

Toate acestea le-au avut desigur în vedere și pe îndelete le-au cântărit Sfinții Părinți, atunci când au pus temeliile rânduelilor, care astăzi, în aceste vremuri pripite, par că nu mai sunt pe placul multora.

În orice caz, mai ales când este vorba de Biserică nu ne este îngăduit să credem că nu au fost pe vremuri puse la încercare, și apoi respinse ca nepractice, — toate propunerile, în care unii își pun astăzi toată nădejdea.

Dar să ne oprim.

Ceeace vreau să arăt este că atunci când se întocmesc legi, regulamente, rândueli, programe și formalități se are în vedere mai mult faptul că în toate ramurile activității omenești sunt foarte puțini oameni cu însușiri geniale și în schimb foarte multe mediocrități. Ceeace vreau să arăt, este că mulțumită acestui sprijinitor și îndreptător formalism, poate și gloata mediocrităților să lucreze, dacă nu totdeauna cu un prea însemnat profit, — cel puțin fără temere de vreo pagubă.

Ceeace vreau să arăt este că această gloată a mediocrităților poate foarte ușor să cază îndată ce, rupând stăvilarele formalismului, s'ar repezi în spre alunecoasa arenă a predicilor și a explicațiunilor din Biblie.

Și așa este și cu școala. — De aceea, cred că spre cea mai mare pagubă a învățământului ar fi, — dacă profesorii, lepădându-se de sprijinul cărților și al cataloagelor, s'ar hotărâ să și facă cursurile în mijlocul naturei, împresurați fiind de o droaie de sburdalnici elevi. — Și tot pentru același cuvânt, cred că și preoții, nu spre ridicarea bisericii s'ar lepăda de platoșa ruginită a miturilor și de tolba prăfuită a formalismului pentru a se rătăci pe ulițele alunecoase și întunecoase ale explicațiunilor din Biblie.

Oricum însă, — mie mi se pare că celor, care vroind să iasă din adăpostul meterezului, cer voie să și încerce puterile la câmp deschis, — le pot cu dreptate aminti de cuvintele Mântuitorului: «Voi nu știți ce cereți».

M. MIHĂILEANU
Profesor, Pitești

BETIA ESTE PLAGA SOCIETĂȚII

Este lucru hotărât, că societatea noastră de astăzi merge rău de tot. Toți sunt de părere că așa e. Nu auzi pe nimeni zicând altfel. Dar dacă cu toții: mari și mici, învățați și neînvățați etc. sunt de perfect acord să constate acest lucru, deosebirea cea mare stă în faptul că nimeni din ceice au puterea în această țară să facă ceva pentru a îndrepta răul, nu-și pun odată în gând să ia unele măsuri, care să ne aducă multă vindecare în societatea noastră și să facă cu aceasta un mare serviciu neamului românesc.

Fără să am teamă că voi putea fi desmințit, afirm cu toată tăria, că cel mai urât vițiu ce stăpânește societatea noastră de astăzi — și mai ales pătura de jos, cei mulți — este „beția“. După mine, deci, beția este începutul tuturor relelor; căci, în timp ce omul este treaz, oricât de rea i-ar fi inima, oricât de înrăutățit în moravuri ar fi, mai de frică, mai de rușine, nu poate să dea drumul atât de mult pasiunilor rele ce-l stăpânesc. Dar când omul este zăpăcit de băutura, mintea lui nu mai judecă, ci din contra,

În loc să-și ascundă patimile, și-le arată cu mai multă tărie. Astfel asistăm la diferite crime, bătăi, revolte etc., care, luate din capul locului, nu sunt decât fructul turmentării.

Chestiunea cârciumilor a ajuns un lucru ce nu mai poate fi tolerat un minut. Dela războiu încoace însă, ca și cum s'ar face înadins, numărul lor s'a înmulțit. La țară chiar, unde tot se păstrează mai curat sufletul poporului, vedem că pe zi ce trece beția se întinde cu o mare repeziciune. Astăzi cârciumarii nu sunt decât niște împrăștiatori de otrăvuri, niște omorători de oameni, cu alte cuvinte sunt cei mai înverșunați dușmani ai neamului, indiferent dacă o fac în mod conștient sau nu.

Să stăm puțin și să ne gândim, dacă nu este așa. Să cercetăm lucrurile petrecute sub ochii noștri, și vom vedea ce rău mare se tolerează, ce puțin preț se pune pe unele lucruri, cari totuș au importanță. Se întâlnesc prieteni, cari poate nu s'au văzut de mult timp. Se îmbrățișează, vorbesc, se bucură și, ca să poată sta mai mult de vorbă, se învoiesc să se ducă să ia câte un păhăruț de băutură. De dragul vederii și tocmai ca să stea mai mult împreună, mai iau câte unul, până când, în sfârșit, s'au amețit de-a binele. O vorbă spusă de unul cine știe cum celuilalt și pe neabăgate de seamă a și început cearta cu toate urmările ei. Se trezesc în urmă cu cine știe ce neajunsuri, boală etc. și mai presus de toate cu banii cheltuiți. Cât de bine ar fi fost, dacă ei ar fi întrebuințat banii altfel! Cu toții văd și și dau perfect seama de ceea ce fac, da totuși fac înainte. De ce? Pentru că există la îndemână împrăștiatoarea de veninuri și scurtătoarea de vieți cârciuma.

Lucru destul de grav apoi, că astăzi au început să bea, nu numai femeile — ceeace nu se pomenea înainte, — ci și copiii, și aici este partea cea mai dureroasă, care trebuie să scoată din rezervă pe toți bunii Români, căci este în joc însuși viitorul neamului nostru. Și în adevăr așa este, căci ceice de mici, din frageda vârstă s'au deprins cu patima beției, știind că nimic nu-i poate împiedeca, nu pot fi în viață de cât niște elemente rele, niște naufragiați, pentru care nu e nimic sfânt, și pentru care viața este numai un imens lanț de chefuri și de orgii. Așa stă cazul cu beția în țara noastră. România este țara unde se bea astăzi mai mult ca în orice

parte a lumii. Fără îndoială că aceasta se întâmplă, nu pentru că Românul este cel mai ticălos din toate popoarele, ci pentru faptul că cei ce conduc destinele acestei țări, sau nu vor, sau nu știu că una din datoriile umanitare este și aceasta: „Să faci cui-va binele cu sila“.

Spuseiu mai sus, ca mergem din rău în mai rău. În adevăr, dela războiu încoace, numărul bețivilor s'a îndoit; al ofițoșilor piperniciți și stricați la minte, născuți din părinți bețivi, s'a îndoit, toate relele s'au îndoit și băutura este mama tuturor blestemățiilor venite peste capul nostru.

Intr'un ziar se făcea următoarea socoteală: „Lucrătorii din fabrici și uzinele de cărbuni cheltuiesc pe băutură mai mult decât pe mâncare și îmbrăcăminte. Lucrătorii de pe Valea Jiului beau în fiecare săptămână alcool de un milion lei“.

S'au înmulțit și fabricile de spirt, în loc să scază. „Înainte de războiu, erau în vechiul regat, într'un județ nu tocmai mare, 474 cârciumi; astăzi numărul lor a sporit la 603“.

În sfârșit, fără a mai căuta să dau cifre și exemple doveditoare, rămâne purul adevăr că noi Românii mergem spre o mare prăpastie. Pentru ce oare și la noi nu se face o mișcare a tuturor oamenilor de bine în sensul desființării cârciumilor, al acelor focare de mizerie și răutate? De ce nu luăm și noi exemple dela alte popoare, înaintate în cultură adevărată, înaintate și în viață morală și religioasă?

Astfel în America este cu desăvârșire oprită băutura în afară de rețete medicale. În Suedia și Norvegia e monopol pe băuturi: Statul singur are drept să fabrice băuturi, pe care le vinde în sticle pecetluite ca la farmacie. De cârciumi nici pomeneală în aceste țări și, cu siguranță, nici bețivi. Cu dragoste și pricepere, cel ce ar căuta să facă ceva în această direcție, ar găsi câmpuri destul de experimentate și n'ar face decât să-și însușească experiența altora, și binele s'ar vedea cât de curând.

Dar tot ceea ce am spus până acum nu este ceva nou, căci poate mulți vor fi desvoltat această chestiune cu mai mult succes. Ceea ce aș dori să fie nou însă, ar fi remediul ce ar trebui aplicat imediat de cei în drept și anume: Statul să pue monopol pe băuturi, adică să se facă întocmai cum e în Suedia și Norvegia. Din

aceasta ar ieși un neprețuit bine și anume, chiar dacă s'ar bea, dar numai acasă, n'am mai asista la ceea ce vedem astăzi prin cărciumile noastre: un mijloc de răspândirea imoralității și a boalelor. Mulți pun chestiunea astfel și anume zic, că statul nu poate renunța la venitul ce i-l aduc cărciumile. Chiar dacă ar fi adevăr în aceste cuvinte, totuși a susține acest lucru este o monstruoasă. Dar bine, pentru Dumnezeu! să avem puțină milă de acest nefericit popor, și să se înceteze odată cu procedeele neumane de a-l face ca el singur să plătească pentru a fi distrus.

Cetind cineva cele scrise până aici, ar avea impresia, că acest articol ar putea fi cel mult așternut pe coloanele unei reviste de alt domeniu: economic, statistic, poate chiar politic, dar nici de cum într'o revistă bisericească. Totuși, dacă cineva se gândește mai serios la pricina celor așternute aci, trebuie să recunoască că acestea trebuie să dea mult de gândit mai ales Preoțimii române, precum și celor ce au o răspundere în această țară.

Astăzi suntem acuzați de pretutindeni că nu suntem la înălțimea vremurilor. Astăzi se caută să se arunce toate păcatele societății numai în spinarea Preoților, toți spălându-și mâinile ca și Pilat. Nu se caută să se vie în ajutor cu nimic, și de aci vedem tristul spectacol de astăzi. Biserica în primul rând însă să caute în toate oca-

ziunile să dea alarma, conștiință fiind de rolul ei ce-l are în societate.

Deci, O voi fi ai neamului românesc, cari puteți ține un condeiu în mână! luați aminte de glasul unui frate din popor, care vede cu durere prăpastia, către care este târât fără știință neamul și porniți cu scrisul vostru o vie propagandă pentru ajungerea scopului de mai sus! O voi învățați de toate gradele!, puneți în joc toată știința voastră și curmați un rău, primul între rele, beția! O voi politicieni și guvernanti ai țării, ieșiți din pasivitatea în care v'a închis mărirea vremii și, puind urechea la pământ, înțelegeți că spiritul vremii, viitorul neamului cere să făuriți legi drastice pentru a împiedica întinderea beției. Iar voi, slujitori ai altarului, faceți ca amvonul să răsune de glasul vostru puternic și, cu siguranță, nu va fi în pustiu! Cu toții veți face cel mai mare bine ce s'a putut face vreodată poporului român. Orice altceva veți încerca: cultură, comitete, asociațiuni etc., nimic nu vor folosi, căci răul cel mare tot va mai dăinui. O clipă mai târziu, va fi prea târziu și în urmă, orice s'ar face, nu va putea să schimbe nimic, să readucă la viață un popor mort de viu.... Va fi un cadavru.

Pr. VASILE I. GEORGESCU
Comuna Sudiți, Județul Ialomița.

30 Decembrie, 1922.

COMENTARIUL SFINTEI EVANGHELII

Nașterea lui Iisus Hristos

Luca 2, 1—20

I.

Introducere

După cum am văzut în bucata de mai nainte, unde am discutat chestiunea nașterii lui Hristos pe temeiul evanghelistului Matei, ea nu e isprăvită numai cu atât. Amănuntele nașterii propriu zise le găsim la Sf. Luca, și de aceia trebuie să le discutăm aci. Ele sunt cuprinse în 20 de stihuri, care, după faptele pe care le cuprind, se pot împărți în trei bucăți: 1. *nașterea propriu zisă* dela 1—7; 2. *cântarea îngerilor* dela 8—14 și 3. *venirea păstorilor* care se încredințează de cuvintele îngerilor și vestesc cele văzute, dela 15—20. Impărțirea aceasta e a lui *Godet* și e foarte potrivită, fiindcă urmează șirul faptelor povestite. La rândul lor, aceste bucăți se pot împărți și ele în mai multe, după

materialul de amănunte pe care le cuprind. Dar acestea le vom vedea când vom trece la discutarea stihurilor unu câte unu.

În genere, trebuie să spunem că în cap. 2 dela Matei și dela Sf. Luca avem tot ce privește nașterea și copilăria lui Iisus. Dela cap. 3 înainte, la amândoi evangheliștii avem intrarea în slujirea publică a lui Ioan Botezătorul și a Domnului Hristos. Deci aceste evenimente preliminare ne vor mai ocupa în aceste două capitule dela amândoi evangheliștii.

Lămurind astfel cursul materiei, putem trece acum la cercetarea textului acestei bucăți pe care-l avem de tâlcuit.

II.

Textul.

I. Și a fost în zilele acelea, ieșit-a poruncă dela Chesarul Avgust să se scrie toată

lumea. 2. Această scrisoare întâiu s'a făcut, domnind în Siria, Chirineu. 3. Și mergeau toți să se scrie, fiecare în cetatea sa. 4. Și s'a suit și Iosif din Galileia, din cetatea Nazaret, la Iudeia, în cetatea lui David, care se cheamă Vitleem, pentru că era din casa și seminția lui David. 5. Să se scrie cu Mariam cea logodită lui femeie, fiind grea. 6. Și a fost când erau ei acolo, s'au umplut zilele ca să nască ea. 7. Și a născut pe fiul său cel întâiu născut și l-a înfășat pe dânsul și l-a culcat în iesle, pentru că nu aveau ei loc la gazdă. 8. Și păstori erau într'aceiași lature, petrecând și păzind străji de noapte împrejurul turmei lor. 9. Și iată îngerul Domnului a stătut înaintea lor, și slava Domnului a strălucit împrejurul lor, și s'au înfricoșat cu frică mare. 10. Și le-a zis lor îngerul: nu vă temeți, că iată vestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot norodul. 11. Că s'a născut vouă astăzi Mântuitor, care este Hristos Domnul în cetatea lui David. 12. Și acesta va fi vouă semn: afla-veți un prunc înfășat, culcat în iesle. 13. Și îndată s'a făcut împreună cu îngerul, mulțime de oaste cerească, laudând pe Dumnezeu și zicând: 14. Slavă lui Dumnezeu întru cei de sus și pre pământ pace, între oameni bunăvoire. 15. Și a tost dacă s'au dus dela dânșii îngerii la cer și păstorii au zis unii către alții: să mergem dar până la Vitleem și să vedem cuvântul acesta ce s'a făcut, care Domnul au arătat nouă. 16. Și au venit de grabă și au aflat pe Mariam și pe Iosif și pruncul culcat în iesle. 17. Și văzând au spus pentru cuvântul ce se grăise lor de pruncul acesta. 18. Și toți cei ce au auzit s'au mirat de cele ce s'au zis de păstori către dânșii. 19. Iar Mariam păzea toate cuvintele acelea, punându-le întru inimasa. 20. Și s'au întors păstorii, slăvind și laudând pe Dumnezeu de toate cele ce au auzit și văzut, precum s'au zis către dânșii.

III.

Starea textului.

Această bucată are, în feluritele manuscripte, deosebiri de text care nu sunt fără însemnătate pentru înțelesul ei. După textul românesc, noi zicem în stihul 2: *această scrisoare întâiu s'a făcut*, sub care cuvinte, noi trebuie să înțelegem pe cele grecești *αὕτη ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένε-*

στο. Dar de ce textul românesc traduce pe *πρώτη* cu *întâiu*, și nu cu *întâia*? După dânsul, înțelesul ar fi: *această scrisoare* (înscriere) *s'a făcut întâia oară*, deci pe *întâiu* l-am lua cu înțeles adverbial. Dar forma lui grecească este adjectivală, așa că atunci am traduce: *această înscriere întâia* sau, printr'o perifrază care să dea mai bine înțelesul: *această înscriere este cea dintâi care s'a făcut pe când domnea în Siria Chirineu*.

Noi stabilim acest înțeles, dar numai întru cât ne întemeiem ca text grecesc pe cuvintele de mai sus. Ele însă se găsesc cu schimbări în feluritele texte, cum am pomenit puțin înainte. În codicii A C L și unele majuscule avem articolul înaintea lui *ἀπογραφῆ*, care însă lipsește în codicii cei mai însemnați și care pentru aceasta, e socotit drept un adaos. Aceasta însă nu e o chestiune de însemnătate, în ce privește stabilirea înțelesului.

Codicile B are forma dată mai sus. *Ⲭ* are schimbata înșirarea cuvintelor: *αὕτη ἀπογραφὴ ἐγένετο πρώτη*. Pe aceasta Godet o traduce cu: *această numărătoare s'a făcut mai înainte ca...* După cum se vede de aici, înțelesul nu mai este cel de mai înainte, fiindcă una este dacă zici: *această numărătoare s'a făcut pe când domnea în Siria Chirineu*, și alta dacă zici: *mai înainte de a fi domnit în Siria Chirineu*. Plummer vine cu un adaos mai mult. El zice că textul *Ⲭ* are forma: *αὕτην ἀπογραφὴν ἐγένετο πρώτη* și o declară imposibilă, după cum și este, fiindcă acuzativul n'are acolo nicio noimă.

Codicele D are forma: *αὕτη ἐγένετο ἀπογραφὴ πρώτη*, în care caz, înțelesul este: *această numărătoare este întâia care...*

Unii sunt de părere însă că *αὕτη* trebuie citit ca *αὐτῆ*, în care caz, înțelesul este: *iar numărătoarea însăși cea dintâi s'a făcut pe când domnea în Siria Chirineu*.

Între aceste felurimi, textul primit de critica biblică drept cel mai bun este cel dat de noi mai sus și care se găsește astfel în codicele B. El a și fost primit astfel în edițiunile critice și deci, pe temeiul lui, traducerea românească a acestui loc ar trebui să fie: *această înscriere, întâia (sau care a fost întâia) s'a făcut*. Textul vechiu zice *această scrisoare*, dar fiindcă cuvântul *scrisoare* se ia azi în alt înțeles, ar trebui înlocuit. E adevărat că nici *înscriere* nu e bun, fiindcă e neologism, așa că mai bun și decât acesta ar trebui să zicem *numărătoare*, și atunci și în stihul 1 ar trebui să zicem: *poruncă a eșit dela Cezarul August să se numere toată lumea*.

Celelalte deosebiri de text sunt mai puțin însemnate.

La stihul 5, cuvântul *femeie*, pe care-l citim în textul nostru, nu se găsește în codicii *Ⲭ B C D L* în unele cursive și în unele vechi manuscripte latine, coptice, siriace. Se găsește în altele, de mai puțină însemnătate, din care se vede că din ele izvorăște și traducerea românească.

La stihul 7, cuvântul *iată* nu se găsește în codicii *Ⲭ B L*, dar se găsește în A D, câteva majuscule mai nouă, în toate cursivele, în codicii vechi latini, coptici,

siriaci. Pentru înțeles însă nu are însemnătate dacă este ori așa ori așa.

La stihul 14, cuvintele prea cunoscute pe care le citim noi: *pe pământ pace, între oameni bunăvoire* se găsesc în felul acesta în codicii L și în toate majusculile mai târzii, în cele cursive, în codicii coptici, sirieni, etiopici, armenesi și la mai mulți Părinți. Dar nu sunt așa în \aleph A B D, Itala, Vulgata, traducerea gotică, la Sf. Ciril al Ierusalimului. Forma întrebuintată în acestea, pe românește ne dă traducerea: *pe pământ pace între oamenii de bunăvoire*. Tot așa citesc acest loc și Irineu și Origen. Astăzi citirea critică este în felul din urmă, pe temeiul textelor celor mai însemnate, și deci forma între *oameni bunăvoire* se poate sprijini mai puțin.

La stihul 15, codicii A D, multe majuscule mai târzii, aproape toate cursivele, traducerea gotică, etiopică au *oamenii păstori*. Dar \aleph B L și multe traduceri vechi au numai *păstori*, cum e și în textul românesc.

Afară de acestea, mai sunt și alte mici deosebiri între texte, care însă nu aduc nicio schimbare sau îndoială în ce privește înțelesul, așa că putem trece peste ele la

IV.

Tâlcuirea textului.

1. Și a fost în zilele acelea, ieșit-a poruncă dela Chesarul Avgust să se scrie toată lumea.

— 1. Sf. evanghelist Luca este scriitorul care fixează evenimentele pe care le înșiră, prin arătări privitoare la timp și la loc. Cuvintele *și a fost în zilele acelea*, se înțelege, sunt o arătare foarte nehotărâtă. Ele se refrâng la cele povestite în cap. 1. Înțelegem însă îndată și ce vreme a istoriei a fost, prin faptul că în povestire este pomenit numele celui dintâi împărat roman, Cezarul Octavian August. Prin aceasta, știm îndată în care vreme ne găsim, așa că nu suntem lăsați în nesiguranță.

Dar domnia lui Octavian August a fost lungă, așa că, pentru a lămuri care a fost anul nașterii Domnului Hristos, nu trebuie să ne mulțămim numai cu atâta, ci să ne întrebăm și în care vreme a vieții lui s'a făcut numărătorea poporului. La această chestiune venim însă îndată în stihul următor, pentru că în el găsim elementele prin care putem afla aceasta.

Sf. Luca, pomenind de acest act administrativ al împăratului August, vrea să arate cum un fapt al voinței omenești poate sluji singur la îndeplinirea planurilor lui Dumnezeu. Planul era ca Iisus să se nască în Betleem. Dar cum era să fie aceasta, când Iosif și Maria locuiau în Nazaret? Iată că prin simpla întocmire a oamenilor, care se gândeau numai la ale lor, Dumnezeu a făcut să iasă la îndeplinire voia Sa.

2. Prin această înscrisoare a poporului trebuie să înțelegem, numărătorea lui. Domnia lui August fiind o domnie pașnică, el s'a ocupat de lucruri privitoare la viața așezată, la buna cârmuire și rânduială, și la

aceasta puteau să-i slujească tot felul de date statistice. De aceia nu odată, ci de mai multe ori se pomenesc astfel de măsuri în curgerea domniei lui.

Unii scriitori au voit să puie la îndoială faptul povestit de Luca despre acea numărătorea, pentru pricina că ea n'ar fi povestită la scriitorii profani. Dar aceasta n'ar putea fi o pricină adevărată, pentru că avem a face numai cu o simplă tăcere, nu cu un fapt pozitiv, care ar răsturna cele spuse de Sf. Luca. Faptul pozitiv e ce afirmă acesta. Nu e nu o metodă bună a înlătura ce este prin ce nu este.

Dar și ca fapt pozitiv, dacă nu găsim în special pomenindu-se de numărătorea pomenită de Sf. Luca, găsim însă date destule în care o putem înțelege și pe aceasta. Scriitorul latin *Suetoniu* spune că împăratul August a lăsat trei colecțiuni de acte strânse de el. În unul era testamentul său, cu arătări despre ce să se facă la moartea lui; în al doilea se înșirau faptele săvârșite în vremea domniei lui și pe care le voia să fie scrise pe mormântul său; iar în al treilea, numit *Breviarium imperii*, dădea date statistice despre averile și veniturile împărăției.

Actele acestea nu se mai păstrează. Există însă urme despre ele. Astfel avem așa numitul *Marmor ancyrannum*, adică inscripțiunea de pe un templu din Ancira, ridicat în onoarea lui August. Pe dânsul sunt săpate faptele lui August, adică tocmai ceia ce voia el să fie scris pe mormântul său și ce se găsea în una din colecțiunile strânse de el. Aceasta e privită ca o copie despre ce a trebuit să fie scris pe mormântul lui, încât ne putem da seamă despre ce a scris el însuși de actele domniei sale.

În această inscripțiune, este vorba de trei numărători a poporului, făcute în vremea domniei lui August, și anume: una în anul 726 dela întemeierea Romei; a doua în 746 și a treia la 766. Din aceste trei numărători, cea care răspunde vremii de care vorbim e cea din mijloc, dela anul 746, fiindcă e cea mai apropiată de data nașterii Mântuitorului.

Acum, că era în obiceiul lui August de a face astfel de socoteli, aflăm din ce ne spun Suetoniu și Tacit, care vorbesc despre acel pierdut *Breviarium imperii*. Astfel Tacit (Anale 1, 11) spune despre el că cuprindea date despre averile publice; despre numărul de ostași pe care-i putea da țara și aliații; despre felul cum se împărțeau aceștia, despre regatele, provinciile, tributurile sau dările, cheltuielile și darurile lor. După cum cu dreptul spune *Fillion*, pentru că să aduni astfel de date, se înțelege că trebuia să faci cercetări statistice, și atunci nu se mai poate spune că n'a existat numărătorea de care vorbește Sf. Luca, pe motivul că nu s'ar pomeni de ea. Dimpotrivă, vedem că o astfel de numărătorea exista tocmai în obiceiul acelei domnii, și deci nu avem nicio pricină să ne îndoim de ea că n'ar fi un fapt istoric.

Dacă este vorba de scriitori de mai târziu, găsim și mai multe amănunte privitoare la numărătorile lui August. Avem pe *Cassiodor din veacul VI* și pe *Sui-*

das, scriitor din veacul X, care spune că August, ajungând împărăteș, a însărcinat 200 de oameni din cei mai de seamă, ca să străbată împărăția și să facă numărarea populației și averilor. Godet spune că el trebuie să fi scos amănuntul acesta din vreun izvor istoric.

3. O nouă obiecțiune se scoate din faptul că pe atunci Irod era regele Iudeei și deci nu se putea întinde peste ținutul lui o poruncă privitoare numai la împărăția romană. Dar aici răspunsul e și mai ușor. Irod era rege, dar nu de-sine-stătător. Palestina fusese cuprinsă de Romani mai înainte de el (la 66 în. Hr). Pe tron s'a suit numai cu învoirea senatului. Irod plătea tribut Romanilor, așa că țara lui era socotită ca făcând parte din împărăția romană. Romanii au mai făcut aceasta și cu un popor care era numai aliat: *Cilicii* din Cilicia. Deci obiecțiunea aceasta nu poate sta în picioare.

4. Obiecțiunea care se trage din faptul tăcerii lui Iosif Flaviu, scriitorul evreu care scrie amănunțit despre toate acestea, iar nu poate sta în picioare. În adevăr, dacă Evreii plăteau obișnuit dajdie Romanilor și se supuneau la măsurile lor date pentru toată împărăția, atunci nu mai era un fapt nou și neobișnuit că Octavian August a poruncit o numărătoare cu privire la poporul împărăției și averile lui. Mai cu seamă, dacă la aceasta se vor fi întrebuițat și agenți evrei, ca pentru o țară care-și păstră înfățișarea domniei evreiești, încă și mai puțin putea părea acesta un fapt prea deosebit, care numai decât să fie semnalat de un istoric. De aceea tăcerea lui Iosif Flaviu nu are nimic care să ne surprindă.

Găsim însă alte date care ne vorbesc precis de această numărătoare și în Palestina. Să se citească pasagiul de mai la vale din *Pözl*, care ne vorbește următoarele tocmai de această chestiune:

«De oarece Irod era un *rex socius* și care, afară de aceasta, stătea în mare vază înaintea lui August, se pare că la început n'a fost gândul în Roma să întindă și asupra Evreilor o măsură atât de neplăcută lor. Dar tocmai în vremea aceasta regele Evreilor a pornit un război împotriva Arabilor, fără a fi cerut învoire în Roma. Ministrul Arab *Sillanus* s'a plâns la Roma și, din pricina aceasta, Irod a căzut în așa dizgrație, încât Octavian August i-a scris că, dacă până acum l-a tratat ca pe un prieten, de acum înainte are să-l trateze ca pe un supus. Această scrisoare este pusă de obicei între anii 8-7 înainte de Hristos. O urmare a mănii împărătești a fost că numai-decât porunca numărării poporului s'a întins și peste Palestina. Dar Irod, cu totul turburat, a trimis o deputațiune care să-l scuzeze și justifice. Aceasta n'a fost primită și a trimis a doua care să asigure Roma de toată supunerea, dar în același timp să ceară că, având în vedere că deosebit de a fi al Evreilor și pentru a nu se produce turburare, să i se încredințeze lui îndeplinirea

decretului numărătorii. Această rugăciune i-a fost ascultată»¹⁾.

Aceste cuvinte ale lui Pözl, întemeiate pe Iosif Flaviu și pe cercetările temeinice ale lui *Ramsay*, în cartea acestuia *Was Christ born in Bethlehem? (Născutu-s'a Hristos în Beșleem?)* dau toată tăria celor spuse de noi mai sus că agenți evrei au făcut numărătoarea și că, deci, ea a putut trece ca ceva care n'a pricinuit vreo mișcare deosebită și n'a ațâțat luarea aminte în deosebi.

Dacă avem în vedere alte rezultate, scoase din studiarea papirusurilor, tot din cercetări ale lui *Ramsay*, găsim că numărătorile acestea erau obișnuite în Egipt. Se făceau în fiecare an pentru materiale, iar la fiecare 14 ani pentru popor, și, pe cât se pare, tocmai în epoca lui August. În cazul acesta, lumea era deprinsă cu astfel de măsuri ale împărăției și nu mai puteau trezi niciun fel de interes deosebit²⁾.

5. Prin cuvintele *toată lumea* din rostirea *să se scrie toată lumea*, trebuie să înțelegem toată împărăția romană. Aceasta e cunoscuta rostire a Romanilor, prin care arătau ei toată lumea supusă stăpânirii lor: *orbis terrarum*.

6. Cuvântul *poruncă* din rostirea *poruncă a eșit dela Chesarul* este dată de Sf. Luca prin cuvântul grecesc *δύμνα*. Nu este întrebuițarea specială pe care acest cuvânt a căpătat-o mai târziu în teologia creștinească, ci întrebuițarea pe care o găsim în Sf. Scriptură, anume de poruncă însemnată, eșită dela autoritatea în drept a o da. Aceiași întrebuițare o găsim în Daniil 2, 13, unde e vorba de porunca lui Nabucodonosor, și în 9, 23, unde e vorba de porunca adusă de Arhanghelul Gavriil. De asemenea, în cartea Estir 1, 19, unde e vorba de porunca lui Artaxerxe. În conformitate cu această întrebuițare obișnuită, găsim cuvântul *dogmă* și la Sf. Luca, cu înțelesul de *poruncă*, și numai mai târziu a rămas el la întrebuițarea specială de punct de credință arătat hotărât de autoritatea bisericească, așa cum a rămas până azi.

7. În ce privește formularea românească a acestui stih, el n'ar fi trebuit să înceapă cum începe: *Și a fost în zilele acelea*, ci, după limba noastră, *acel a fost e de prisos și ar fi trebuit zis numai: Iar în zilele acelea, poruncă a ieșit....*—Aceiași rostire o găsim și mai jos, la stihul 6. Dar am văzut la tâlcuirea stihului 23 cap. 1 tot dela acest evanghelist, că aici întâlnim felul grăirii evreiești, care a trecut și în întocmirea grecească a evangheliei și a fost turnată întocmai așa, cuvânt după cuvânt, și în românește. Ea însă nu e o grăire românească și dacă este să alcătuim o traducere întocmai după felul limbii noastre, ar trebui înlocuită.

8. Acum, ca să rezumăm și să cuprindem mai în

¹⁾ *Kommentar zum Evangelium des heiligen Lukas umgearbeitet vom Dr. Theodor Imtizer. Graz & Wien 1912, p. 70.*

²⁾ *Vezi Pözl, tot acolo.*

scurt cele spuse despre acest stih, vom da aci cuvintele lui *Knabenbauer*:

Din casa Zahariei și a Elisavetei, Sf. Fecioară s'a întors la Nazaret. În vremea aceea, s'a întâmplat ceiace Matei povestește la 1, 18 și următoarele. Iisus, care avea să primească tronul lui David dela Tatăl său (1. 32), cași alt David, trebuia să se nască în cetatea lui David. Așa prorocise Miheia (5, 2), așa așteptau mai marii preoților și cărturarii poporului (Matei 2, 5), chiar mulți din popor știau că așa trebuia să se întâmple. Nu spune oare Scriptura că Hristos vine din neamul lui David și din casa cea din Betleem unde era David (Ioan 7, 42)? Și Dumnezeu, care prin pronia sa cârmuiește lucrurile cu tărie dela un capăt până la altul și orânduiește toate în chip plăcut, a dus așa cursul lucrurilor, încât nașterea din fecioară să se petreacă în cetatea lui David. Și pe însuși cel mai înalt cârmuitor al împărăției romane l-a pus să slujească la îndeplinirea acestui scop, pentruca cu atât mai limpede să se înțeleagă că toate sunt supuse orânduirii dumnezeiești și că toți trebuie să slujească la îndeplinirea staturilor dumnezeiești, chiar fără să știe ei și fără să voiască a-și da partea lor. Stihul 1 și a fost în zilele acelea (vezi Matei 3, 1)..... prin această rostire destul de generală, nu se înseamnă însuși timpul nașterii Sfântului Ioan, ci mai degrabă se cuprinde în genere întregul spațiu de timp, așa ca să se evite arătarea hotărâtă a timpului și, cu chipul acesta faptul pomenit să se poată întâmpla și mai târziu, după ce lucrul s'a povestit ca aproape. *A eșit poruncă dela Chesarul August să se scrie toată lumea; a eșit vezi Daniil 2, 13. Estir 1, 19; adică s'a publicat un decret; August a orânduit ce se arată prin cuvântul ἀπογράφειν, ceiace înseamnă a trece în tabele. Este deosebire între ἀπογραφή și ἀποτιμήσει; prin acel cuvânt se înțelege recensimentul (numărătoarea) provinciilor, prin acest din urmă, în cea mai mare parte, se înțelege număratoarea cetățenilor romani, care era deosebită de felul celei care trebuia făcută cu provinciile. În vremea aceea, recensimentul cetățenilor romani nu se făcea pentruca să se ceară dela ei tributuri sau dajdii, de oare ei erau scutiți, ci pentruca să se constate ce drepturi i se cuvin fiecăruia și să se facă îndreptările trebuincioase obișnuite (vezi Wieseler, Beiträge p. 21); cercetarea averilor provinciilor însă se făcea mai cu seamă în vederea tributului. Se știe că foarte adeseori împărăția romană este însemnată cu numele de *orbis terrarum* — οἰκουμένη; așa de pildă, Polibiu scrie: Romanii în scurtă vreme au supus tot pământul (πᾶσαν τὴν οἰκουμένην) (6, 48; 8, 4. 2; vezi Wetstein), din care, cum și din alte feluri de vorbire, se poate trage încheierea că, prin acest nume, se înțelege numai provinciile supuse¹⁾.*

2. Această scrisoare întâiu s'a făcut, domnind în Siria, Chirineu — 1. Stihul acesta aduce cu ei și mai mari greutate decât cel de mai nainte.

Mai întâi, în ce privește limba, am văzut cum tre-

buie să-l înțelegem. În loc de *scrisoare*, trebuie să punem acolo *numărătoare* sau *catagrafie*, cum se zicea, în grai mai vechiu românesc, la ce numim azi *înscrisoare* sau *trecere în registre*. Deci stihul întreg ar trebui să-l rostim astfel: *Această întâie număratoare s'a făcut pe când domnea în Siria Chirineu.*

Acum, în ce privește fondul, greutatea este că această număratoare este pusă ca fiind săvârșită în vremea când Chirineu era proconsul al Siriei pe când, după datele cunoscute, el numai peste zece ani dela aceasta a fost proconsul, când a și săvârșit număratoarea de care se vorbește în Fapt. Apost. 5, 37. Față de aceasta, care a venit pe urmă, număratoarea dela Sf. Luca este numită *întâia*.

Pentru a împăca această nepotrivire, exegeții au pus în mișcare toate mijloacele și toate ipotezele, fără însă ca vreuna din ele să se împace bine cu textul. Cine vrea înșirarea lor, le găsește amănunțit arătate în *Bisping*, *Fillion* și mulți alții.

După studiile lui *W. Zumpt* însă și ale lui *Theodor Mommsen*, chestiunea e mai lămurită și nu mai este nevoie de toate ipotezele făcute. Se admit două perioade ale proconsulatului lui Chirineu: una dela 750-753, și alta dela 759-765. El a urmat în proconsulat lui *Quintilius Varo*. Numărătoarea a fost începută și dusă înainte în Iudeia sub Irod, cum am văzut. Ea nu era isprăvită, când Irod a murit. La moartea lui, s'a iscat o răscoală a Evreilor. Chirineu din Siria i-a liniștit și a continuat cu număratoarea. Noi știm încă că Irod trăia când Iosif s'a dus la Betleem pentru număratoare. Deci în vremea aceea încă nu începuse a fi continuată de Chirineu, ci el numai intrase în proconsulatul Siriei. Anul corespunde 750 dela întemeierea Romei, când începe el cârmuirea Siriei, corespunde foarte bine cu anul nașterii lui Hristos (4 în. Hr.). Noi punem anul nașterii lui Hristos înainte de ce numim anul 1 dela Hristos, fiindcă știm că Dionisie cel Mic, care a socotit anii dela nașterea Lui, a greșit cu câțiva ani, așa că Domnul s'a născut cu 4-6 ani mai înainte de anul 1. Dacă Luca pomenește de ea în legătură cu numele lui Chirineu, este pentruca el a isprăvit număratoarea și apoi, de oarece tot el a săvârșit-o pe cea de 10 ani mai târziu care pecetluiește perderea totală a neatârării evreiești. numele său a rămas mai alipit de amintirea număratorilor, în cugetul poporului evreiesc.

«Sf. Luca nu spune că Mântuitorul s'a născut sub domnia lui Chirineu, ci numai că Iosif și Maria au călătorit la Betleem din motivul acelei număratori care și-a luat numele dela Chirineu și că acolo s'a născut Mântuitorul. Hristos cu adevărat s'a născut numai cu prilejul așa numitei număratori a lui Chirineu, dar nu în timpul cârmuirii sale, ci sub cea a lui *Quintilius Varo*».¹⁾

2. Chirineu, după numele său de naștere *Publius Sulpicius Quirinius*, era un bărbat însemnat din ad-

¹⁾ *Commentarius in Evangelium secundum Lucam*. Paris, ed. 2, 1905, p. 107.

¹⁾ Pözl, Op. cit. p. 72.

ministrațiunea romană. Despre el știm din *Analele* lui Tacit: că a fost consul și după aceasta a luat administrațiunea însemnată a provinciei Siriei, pe care n'o putea ocupa decât un bărbat de mare vază. Era originar din *Lanuvium* în Latium, îndemânatec în purtarea războaielor. Trebuind să ducă o expedițiune militară pentru supunerea neamului *Homonadenjilor* din Cilicia, îi trebuia calitatea de proconsul, fiindcă locul de unde trebuia să pornească expedițiunea era numai Siria, ca cea mai potrivită bază militară, și numai proconsolul ei ar fi fost în drept s'o execute. Așa se face că el a trebuit să ocupe sarcina de proconsul tocmai în vremea nașterii Mântuitorului. Din pricina acestei expedițiuni, pe care a săvârșit-o cu izbândă, i s'a acordat onoarea unui triumf în Roma. Puțin mai târziu, i s'a încredințat sarcina de sfetnic militar al fiului lui August, Cesar Gaius, într'o expedițiune împotriva Armenilor.

3. Și mergeau toți să se scrie fiecare în cetatea sa. 4. Și s'a suit și Iosif, din Galileia, din cetatea Nazaret la Iudeia, în cetatea lui David, care se cheamă Vitleem, pentru că era el din casa și din seminția lui David. 5. Să se scrie cu Mariam, cea logodită lui femeie, fiind grea.

— 1. După rânduiala Romanilor, în caz de numărătoare, toți locuitorii se puteau înscrie în însuși orașul sau satul în care locuiau. Evreii însă aveau alte socoteli. Ei țineau mult la șirul neamului din care se trăgeau, de unde grija de genealogii, cum am văzut mai înainte. De aceia fiecare se simțea legat nu de locul unde se afla, ci de acela de unde-și avea obârșia neamul său, și acolo voia să fie socotit. Romanii niciodată n'au făcut silnicie asupra cuiva în ce privește astfel de deprinderi, așa că, pe când în altă parte numărătoarea mergea după obiceiul lor, la Evrei a rămas să se facă după cum socoteau ei, mai cu seamă că erau și organe evreiești cele care o îndeplineau. Cum am văzut, Irod luase asupra lui s'o facă, și el tocmai atrăsese atențiunea la Roma că e primejdie dacă între Evrei această măsură se va împlini protivnic obiceiului lor.

Aceasta explică cele spuse în stihul 1, că fiecare mergea să se înscrie în cetatea sa, adică mergea să se înscrie la locul de unde se trăgea neamul lui.

2. După cum știm, Evreii erau împărțiți în triburi și pe evreește, *matot*. Triburile se împărțeau în ramuri, pe evreiește *mişpahot*, iar ramurile se împărțeau în familii, în înțeles larg, sau neamuri, pe evreește *bet abot*, adică, pe românește, *casa părinților*. Capul unei astfel de familii era socotit ca strămoșul unui neam întreg, fiindcă el putea fi multe generațiuni în trecut. Domiciliul familiei era locul unde se născuse acest cap.

Iosif era din neamul lui David. De aceia el trebuia să se nască la Betleem, fiindcă aci se născuse David. Pe neamul acesta, Betleemul și este numit orașul lui David.

El este ca la două ceasuri de drum cu piciorul la mează-zi de Ierusalim. Numele său înseamnă *casa pâinii*, din pricina câmpiilor rodnice care se află în jurul lui. Tot din pricina aceasta, se mai numește și *Efrata*, adică *imbelsugata*.

În tabelele de înscriere se treceau numai bărbații. Deci Iosif n'ar fi avut nevoie să vie decât singur. Dar de oarece Sf. Fecioară era fiica moștenitoare a familiei, în lipsa unui copil de parte bărbătească, și fiindcă, poate, avea în Betleem și proprietăți care trebuiau înscrise, sau drept de moștenire asupra lor, era de trebuință să vie și ea.

Aceasta explică de ce și Sf. Fecioară a trebuit să se pornească la drum.

Dar ne putem întreba:

Sf. Fecioară era însărcinată. În curând trebuia să nască. Era atât de urgent să se înfățișeze la Betleem? Nu se putea întârzia cu plecatul câteva săptămâni, până să trecea nașterea?

Fără îndoială; se putea. Dar aci trebuie să spunem că a fost degetul lui Dumnezeu. Proorocia lui Miheia era că Fiul lui Dumnezeu trebuia să se nască în Betleemul Iudeei. Cum s'ar mai fi împlinit ea, dacă nașterea se întâmpla în Nazaret? Dumnezeu însă cârmuiește lucrurile așa ca oamenii să contribuie la împlinirea voinței Lui prin faptele lor. Așa și aci. Oamenii s'au pornit la drum atunci pentru motive pe care nu le putem descoperi noi acum. Prin aceasta însă ei au contribuit la împlinirea cuvântului lui Dumnezeu. Oare era de trebuință ca numărătoarea împărăției să se facă numaidecât atunci? Nu. Cu toate acestea fapta lui Octavian August a fost un împlinire a planului dumnezeesc cu privire la nașterea lui Mesia. Așa trebuie să judecăm și față de împrejurarea ungerii la Betleem tocmai atunci.

3. Citind stihul 4, noi trebuie să băgăm de seamă o deosebire în ce privește obișnuința numirii localităților. Știam că Palestina este împărțită în triburi, iar acum vedem Nazaretul numit, nu după tribul din care face parte, adică Nazaretul din Zavulon, ci Nazaretul *Galileei*. Dar noi trebuie să știm că numirile după triburi au existat numai până la robia Babilonului. Pe urmă triburile s'au amestecat și a început a se șterge împărțirea ținuturilor după ele. În ce privește ținutul Galileei, pe care-l găsim ca o împărțire geografică și administrativă în timpul Domnului Hristos, vom spune că numirea aceasta e veche și se întrebuița în legătură cu alte cuvinte: *Galileia neamurilor*, pentru a arăta prin ele ținutul din partea de mează-noapte a țării, unde locuiau mulți păgâni. Cuvântul în sine înseamnă *inel* sau *cerc*¹⁾, prin urmărire Galileia neamurilor este cercul în care locuiau păgânii, adică coloniștii asirieni aduși în această regiune de *Senacherib* și alți regi, în urma sfărâmării regatului lui Israel.

4. Când am discutat starea textului acestei bucăți, am văzut că cuvântul *femeie* lipsește din stihul 5. Go-

¹⁾ Vezi Hastings' *Dictionary of the Bible*. Edinburgh 1919, cu cuvântul *Galilee* p. 270.

det însă socotește că acest cuvânt se ține strâns de șirul cugetărilor textului, așa că el mai degrabă admite că cuvântul a fost la început și a fost lăsat la o parte pe urmă.

După dânsul, cuvântul e de trebuință acolo, fiindcă el ne arată starea lucrurilor și rostul călătoriei Sfintei Fecioare la Betleem. Iosif a luat-o cu dânsul, zice el, fiindcă sarcina era înaintată și n'o putea lăsa singură. Numirea de *femeie* arată calitatea în care călătorea ea cu Iosif. Cuvintele *fiind grea* arată pricina pentru care a luat-o.

Cum se vede, se pot găsi mai multe motive ale călătoriei.

6. Și au fost când erau ei acolo, s'au umplut zilele ca să nască ea. 7. Și a născut pe fiul său cel întâiu născut și l-a înfășat pe dânsul și l-a culcat în iesle, pentrucă nu aveau ei loc la gazdă. 1. Cuvintele *s'au umplut zilele ca să nască* înseamnă că s'a împlinit răstimpul cât trebuia să treacă între zămislire și naștere, adică nouă luni. *Ca zi a nașterii* socotim ziua de 25 Decembrie, pentrucă atunci se încheie nouă luni de zile dela 25 Martie, ziua Bunei-vestiri și a zămislirii.

Aci sunt câteva date cari se țin una de alta. Zămislirea Sfântului Ioan Botezătorul, după vechi tradițiuni creștinești, e socotită în ziua de 23 Septembrie (în Biserica Romei 24). Nouă luni mai târziu, adică la 24 Iunie, avem nașterea Sfântului Ioan. Socotind 6 luni între vestirea nașterii sfântului Ioan; până la Buna-vestire, avem data de 25 Martie (23 Septembrie—25 Martie), iar de aci peste nouă luni avem tocmai data nașterii Mântuitorului.

Dar nu numai de tradițiuni putem vorbi în această chestiune. Pe temeiul studiilor lui *Carl Mommert*, ale cărui dezvoltări sunt prea lungi ca să le dăm aici, rămâne bine documentată data nașterii Mântuitorului la 25 Decembrie și prin urmare și celelalte date cu care ea stă în legătură¹⁾.

2. Cuvintele de *cel întâi născut* au fost tâlcuite de noi când am vorbit despre naștere ceva mai înainte, la locul din Sf. Matei 1, 24.

Dacă evanghelistul spune că l-a înfășat, înseamnă că Maria era pregătită pentru împrejurarea că va naște și avea cu dânsa scutece.

Ieslea de care e vorba aici se socotește că era o peșteră în peatră, cum sunt multe în jurul Betleemului și de care se slujesc păstorii pentru a-și adăposti turmele. De oarece păstorii erau afară cu turmele, putem crede că ea era goală sau că avea în ea numai puține dobitoace.

Această peșteră este arătată închinătorului la Betleem până în ziua de azi. De ea vorbesc încă din vremuri străvechi Sf. Iustin și Origen ca de ceva cunoscut. La anul 327, Sf. Elena a ridicat deasupra ei o biserică, despre care putem crede că e cea mai veche din

câte se află azi în Țara Sfântă. Azi peștera e toată căptușită cu table de marmoră, pe locurile unde odinioară a trebuit să fie așezată ieslea dobitoacelor.

3. Cuvintele *pentrucă nu aveau ei loc la gazdă* ne dau a înțelege sărăcia în care trebuiau să se afle Iosif și Maria, pentrucă, cu toată îngrămădeala de lume, tot s'ar fi putut adăposti undeva, dacă ar fi avut bani de dat.

Așa se face că, în viața lui Iisus Hristos, este un șir neîntrerupt a aceleiași stări de sărăcie: Se naște într'o peșteră, în timpul vieții n'are unde să-și plece capul (Matei 8,29), iar la moarte este spânzurat pe cruce.

Cu toate acestea, după cum zice Godet, în întunecimea unui staul s'a petrecut faptul care avea să schimbe fața lumii. *Ce este slab al lui Dumnezeu mai tare decât oamenii este* (I. Cor. 1,25).

Cu aceasta se încheie, în cuvinte atât de scurte, ceia ce se numește *nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*, și acum trecem să vedem partea II a povestirii, adică pe martorii și vestitorii nașterii.

8. Și păstorii erau într'aceiași lature petrecând și păzind străji de noapte împrejurul turmei lor. 9. Și iată îngerul Domnului a stătut înaintea lor, și slava Domnului a strălucit împrejurul lor, și s'au înfricoșat cu frică mare. —

1. Din pricină că păstorii erau în vremea aceea în câmp, noaptea, s'a tras încheierea că luna în care s'a născut Mântuitorul nu putea fi Decembrie, care era lună de iarnă și ploioasă. Dar, după observările multor călători, Decembrie e lună cu clima blândă. Trecând cele întâi ploii de iarnă, din Noembrie, creștea o iarbă fragedă, care pria turmelor. Afară de aceasta, turmele erau adăpostite numai ocazional. Ele erau ținute mai mult afară. Aerul închis și înțepător, care domnea în staul, strica părul mătăsos al dobitoacelor.

Dacă păstorii stăteau la strajă noaptea, aceasta înseamnă că ei păzeau vitele de toate primejdiile. „Așezați pe culmea ținutului muntos al Iudeei, cu prăpăstii adânci care se scoborau către răsărit spre Marea Moartă și către apus spre șesurile Filistenilor, păstorii din Betleem aveau să se lupte nu numai cu urșii și cu leii, ale căror vizuini se găseau în acele scobituri sălbatece ale râurilor secate, ci și cu vrăjmașii omeștești: Filistenii la apus și tâlharii arabi la răsărit. De aceia ei trebuie să fi fost deprinși din copilărie cu osteneala, foamea, căldura și frigul, atât ziua, cât și noaptea și, de asemenea, să înfrunte orice fel de primejdie și să se lupte cu orice vrăjmaș“¹⁾.

Aceasta era viața acelor păstori, care cei dintâi aveau să primească vestirea nașterii lui Mesia.

2. Nu se spune ce înger a fost care s'a arătat păstorilor. Dar din faptul că în toate arătările de acest fel, privitoare la venirea lui Mesia, a fost îngerul Ga-

¹⁾ W. M. Thomson, *The Land and the Book*. London 1867, p. 647.

¹⁾ *Zur Chronologie des Lebens Jesu*, Leipzig 1909, pag. 142-172.

vrii, nu este greșit să credem că tot el a îndeplinit această chemare și acum.

Dacă păstorii s'au înfricoșat, aceasta este ca totdeauna când arătările cerului vin către pământ. Dar spaima e de o clipă, pentru că acolo este și puterea lui Dumnezeu pentru a întări pe cei înflorați.

Slava Domnului care a înconjurat pe înger este strălucirea cu care se arată totdeauna puterea sau triuneșii lui Dumnezeu printre oameni.

10. Și le-a zis lor îngerul: Nu vă temeți, că iată vestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot norodul. 11. Că s'a născut vouă astăzi Mântuitor, care este Hristos Domnul, în cetatea lui David. 12. Și acesta va fi vouă semn: s'ia-veți un prunc înfășat, culcat în iesle. — 1. Ca în totdeauna în astfel de împrejurări, trimesul lui Dumnezeu scoate pe oameni din starea de spaimă. În așteptarea vreunei primejdii care i-ar amenința, el ridică la privirea mărețiilor cerești. Așa este cu toate lucrurile lui Dumnezeu. Pot să-ți pară grele, amare, apăsătoare la început; pe urmă și se desfășură priveștiștea cea înviorătoare.

Bucuria vestită păstorilor este cu atât mai mare, cu cât ea nu este o bucurie numai a lor, ci ea va fi la tot poporul. Încă și această bucurie nu este un fapt întâmplător, ci e cu atât mai însemnat, cu cât ea este împlinirea vechii așteptări a poporului evreiesc: s'a născut Mesia în cetatea lui David. Acesta este teneiul cel mare, care motivează o arătare atât de neobișnuită ca aceea a îngerului.

Numirea de *cetatea lui David*, care am văzut că e Betleemul, se cunoaște că este o numire obișnuită, înțeleasă de toți, pentru că îngerul nu mai are nevoie să numească, ci îi e de ajuns dacă o arată prin această perifrază de *cetatea lui David*. Citirea Vechiului Testament făcea ușoară de înțeles această rostire. Astfel citim în *Knabenbauer*: «După cum aflăm din cartea Rut, părinții lui David trăiau în Betleem. Acolo trăia Isai, tatăl lui (1 a Impăraților 16,4), acolo a fost uns David, tânăr fiind, de către Samuil, și Duhul Domnului a venit asupra lui David în ziua aceea și în celelalte (1 a Impăraților 16, 13; vezi 17, 12, 15) și încă în 1 Imp. 20, 6 Betleemul e numit cetatea lui David»¹⁾.

2. Cuvintele *acesta va fi vouă semn* pot să ne lase oarecare îndoială anume: ce putere de cunoaștere dădea semnul că ei vor găsi un prunc? În adevăr, în noaptea aceea au putut să se nască mai mulți copii. Dintr'atâția, cum erau să cunoască păstorii că acesta este Mesia și nu altul? Numai faptul că ai găsit undeva un copil născut, nu este de ajuns.

Răspundem prin două temeuri:

a) Alți copii s'au născut în împrejurări mai prietene, nu pe drum, într'o peșteră. Din câți se vor fi născut atunci, în împrejurimile acelea, fără îndoială,

numai acesta s'a născut într'un loc așa de puțin potrivit unei nașteri. Aceasta era o stare deosebită, care nu mai semăna cu a altora. Prin aceasta, avea ceva propriu al ei.

b) Păstorii aveau mijlocul de a verifica cele spuse. Îngerul nu putea ști cele spuse decât ca ființă investită cu puterea lui Dumnezeu. Dacă ei se duceau și se găseau întocmai așa cum le-a spus îngerul, e dovadă că numai puterea lui Dumnezeu putea ști cele petrecute acolo unde nu erau martori, și deci se puteau întemeia pe cuvintele îngerului. În aceasta stătea puterea doveditoare a semnului.

13. Și îndată s'a făcut împreună cu îngerul, mulțime de oaste cerească, lăudând pe Dumnezeu și zicând: 15. Slavă lui Dumnezeu întru cei de sus și pe pământ pace, între oameni bunăvoire. — 1. În clipa aceea, când cerul s'a scoborît pe pământ, s'a desfăcut păretele despărțitor între cele văzute și cele nevăzute și ochii pământești ai păstorilor au putut vedea ceia ce n'au putut vedea fără voința lui Dumnezeu. Mulțime de îngeri s'a arătat peste cerul Betleemului, cântând măreția acelei clipe fără păreche.

2. Numirea de *oaste cerească* este numirea obișnuită care se dă îngerilor în multe locuri din V. Test. (3 Imp. 22,16; 2 Paralip. 18,18; Ps. 148,2). Dumnezeu este numit *Dumnezeul oștirilor cerului*. Numirea de *Savaot* aceasta înseamnă, *al oștirilor*. *Taba* evreiește înseamnă *oaste*, iar *Tebaot* e pluralul. Cuvântul *Savaot* e forma grecizată, pe care noi o luăm din Septuaginta.

Prezența oștirilor cerești la nașterea lui Iisus slujește pentru a arăta mărirea lui, a mărturisi natura sa dumnezeiască și împărăția sa chiar și peste cele mai înalte ființe care erau îngerii.

3. Cuvintele din stihul 14 au o înfățișare deosebită în feluritele texte, cum am văzut la paragraful despre starea textului. Dacă ne ținem de textele cele mai vechi, avem: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace, între oamenii de bunăvoire*. Deci am avea două bucăți în stih: un act către Dumnezeu (slava); altul către oameni pe pământ (pacea). Textul nostru românesc însă urmează citirea bizantină, în care descoperim trei acte: 1. slava lui Dumnezeu; 2. pacea pe pământ; 3. între oameni bunăvoire.

Pe care dintre aceste citiri o vom lua noi ca citire autentică a evangheliei și o vom tâlcui?

E adevărat că mai mulți comentatori o urmează pe cea dintâi, fiindcă se sprijină pe cele mai vechi texte, cum am arătat la paragraful respectiv. Dar dacă luăm cugetările și le cumpănim, mai firesc ni se pare nouă citirea românească. O simți mai simetrică. Ai impresiunea că mergi din pas în pas, cu măsură egală: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu; pe pământ pace; între oameni bunăvoire.

Se înțelege, nu putem lua ca temei al adevărului o simplă impresiune a urechii. Dar pentru a păstra citirea noastră, ne întemeiem pe comentatori de mare însemnătate, cum e Godet, care apără același fel de a vedea, sprijinindu-se și el pe *Hofmann*, care arată că citirea bizantină, adică a noastră, poate trece, în punctul acesta, înaintea celei alexandruine. Temeiul este că texte și traduceri care de obicei merg cu citirea alexandrină, în punctul acesta se depărtează de ea și se potrivesc cu cea bizantină.

De aceea rămânem și noi la citirea textului românesc și ne mulțămim numai că am semnalat deosebiri care se găsesc între el și alte edițiuni critice.

Deci, întemeiați pe textul nostru, zicem că la fiecare parte a stihului 14 trebuie să înțelegem un *să fie* sau *este*, adică: Slavă (să fie) lui Dumnezeu întru cei de sus, în lumea îngerilor, și lauda lor să se suie până la tronul Lui. Pe pământ să fie pace, ca un rezultat a bucuriei din lumea cerurilor. Iisus a fost numit *Domnul păcii* (Isaia 9,6), iar în Psalmi (71,7) citim despre El: *Răsări-va în zilele lui dreptatea și mulțimea păcii*. De aceea va fi pace pe pământ, fiindcă aceasta este una din stările care va însoți venirea lui Mesia și domnia Lui. Bunăvoirea dintre oameni cei mai mulți comentatori o înțeleg, nu ca cea care trebuie să fie între oameni ca un act sufletesc pe care trebuie să-l îndreptăm dela unul la altul, ci bunăvoirea lui Dumnezeu să fie între oameni. Temeiul acestei afirmări este că cuvântul grecesc *εὐδοξία* totdeauna îl găsim întrebuințat în Sf. Scriptură exprimând nu un act care merge dela oameni între ei sau dela oameni la Dumnezeu, ci dela Dumnezeu la oameni.

Cu aceasta se încheie a II parte a bucății noastre și acum mergem s'o vedem pe a III, adică mergerea păstorilor la Betleem și încredințarea lor despre ce li s'a vestit.

15. Și a fost dacă s'au dus dela dânșii îngerii la cer și păstorii au zis unii către alții: să mergem dar până la Vitleem și să vedem cuvântul acesta ce s'a făcut, care Domnul au arătat nouă. 16. Și au venit degrabă și au aflat pe Mariam și pe Iosif și pe pruncul culcat în iesle. — 1. Când Dumnezeu sau trimeșii Lui vorbesc, oamenii sunt copleșiți de tăria înfățișării, uită ale lor și privesc sau ascultă. Așa și păstorii; au trăit câteva clipe cași cum ar fi fost în cer și au uitat că mai sunt oameni.

Dar îngerii s'au dus. Puterea lui Dumnezeu n'are nevoie de multe mijloace pentru a produce un efect. Odată ce și-au împlinit chemarea, oamenii au fost lăsați singuri.

Abia acum se întorc ei cu mintea la starea lor, se scoboară din cer pe pământ și încep a vorbi. Dar vorbirea lor este despre cele către care i-a mișcat Dumnezeu. Ei nu se întorc îndată cu gândul la cele

de jos ale pământului, ci vor să se ducă unde le-a spus îngerul. De aceea zic unul către altul: *Să mergem să vedem cuvântul acesta ce s'a făcut*, adică să mergem să ne încredințăm dacă așa este. Se zice: *Cuvântul ce s'a făcut*, în loc de *fapta aceasta care s'a petrecut*. *Cuvânt* cu înțeles de faptă, cum am văzut că era graiul la Evrei.

Ei au zis: *cuvântul care Domnul au arătat nouă*, adică au fost încredințați că ce au văzut n'a fost numai o închipuire, o vedenie, ci o descoperire a lui Dumnezeu.

2. Cuvintele *să mergem până la Vitleem înseamnă către Vitleem*, unde se afla peștera. Ea, fără îndoială, nu era în oraș, dar nici departe de el, pe când păstorii se aflau la oarecare depărtare cu turmele pe câmp.

3. Cuvintele *au venit degrabă* arată setea și ardoarea păstorilor de a gusta bucuria de care le pomenise îngerul. Gândul lor era gând cucernic. Indată ce acesta intră în sufletul omului, el se face sprinten pentru lucrurile duhovnicești.

4. După cuvintele îngerului, păstorii au trebuit să înțeleagă de care iesle e vorba și de aceea nu le-a trebuit multă căutare pentru ca să-l găsească. L-au aflat, precum le-a spus îngerul, mai întâi pe Maria, apoi pe Iosif, și apoi lângă dânșii, mai greu de descoperit în întunerecul peșterii, pe însuși pruncul. Prin aceasta, lor li s'a adevărit spusa îngerului și s'au încredințat deplin că aici este lucrul lui Dumnezeu. Aceasta se arată prin cuvintele stihului următor:

17. Și văzând, au spus pentru cuvântul ce se grăise lor de pruncul acesta. 18. Și toți ceice au auzit s'au mirat de cele ce s'au zis de păstori către dânșii 1. Indată ce ei s'au încredințat de aceasta, inima lor s'a umplut de puterea faptei și au simțit trebuința s'o vestească și altora. Deci ei au spus toate cele la care au fost marturi și prin aceasta păstorii au fost cei întâi vestitori ai lui Hristos și s'au făcut prin aceasta și ei vestitori ai evangheliei Domnului.

Mărturisirea lor, se înțelege, nu s'a mărginit numai la clipa aceea, ci ei au trebuit să spuie neîncetat și să povestească zile de-a rândul faptele pe care le-au văzut și cuvintele pe care le-au auzit. Acestea nu erau lucruri care puteau munci sufletul numai puțină vreme. De aceea, în cuprinsul acestor stihuri, noi trebuie să presupunem și plecarea păstorilor din staul și că ei, și după plecarea de acolo, n'au încetat a vorbi despre faptul acesta.

Aceasta ni se întărește prin cuvintele *toți ceice au auzit*. Se înțelege, acești *toți* nu puteau fi numai Iosif, Maria și vreun alt martur întâmplător. Greu puteau fi cuprinși atât de puțini în numele de *toți*.

2. Cei ce au auzit s'au mirat, dar n'au trecut la o

semne deosebită. Nu se cunoaște urma pe care acest fapt ar lăsa-o asupra betleemiților. Câte lucruri de seamă nu trec peste unii oameni, fără ca ei să simtă însemnătatea și puterea lor! Așa au fost și toate ierusalimiteni faptele însemnate ale propovăduirii Domnului, pecetluite cu moartea Lui pe cruce, și de cei mai mulți nu s'au prins, ci le-au uitat. Oamenii sunt mai mult ființe ușoare, dornice de a trece prin impresiuni care ațâță curiozitatea lor, dar fără a se lipi cu sufletul de ceva. Setoașe numai de a trece prin cât mai multe, a fi mânațate la vale de impresiunile ușoare, ființe pasive, care să nu se ostenească cu nimic.

Cine știe? poate că celor mai mulți să li se fi părut ciudat ca Mesia să se nască într-o stare atât de săracă. Evreii se așteptau să-l vadă venind altfel. De aceea ei se mirau atât de mult de cele ce auzeau, dar aceasta nu-i hotăra să facă și ei ce au făcut în istorii și să cadă la picioarele pruncului.

Evangelistul ne arată mai încolo starea deosebită de aceștia a Sfintei Fecioare, căci zice el:

19. Iar Mariam păzea toate cuvintele acelea, punându-le întru inima sa. 20. Și s'au întors păstorii slăvind și laudând pe Dumnezeu de toate cele ce au auzit și au văzut, precum s'a zis către dânșii — 1. Sf.

Fecioară nu era ca acei prin care știrile treceau fără să se păzească. Evangelistul spune că ea păzea cuvintele și le pune întru inima sa, adică asculta toate cu grijă și făcea depozit de învățătură cerească. Cele nou primite le pune alături de cele vechi, își pune judecata ei în cumpănirea unora și, a altora, și așa se găsea în sufletul ei un frumos mănunchi de învățături și date, însemnate cu grijă, dela venirea îngerului cu vestirea, din cele văzute în casa Elisavetei, din cele văzute acum și atâtea altele pe care le va fi auzit și vădit. Din toate acestea trage ea încheiere pentru stăruirea lui Dumnezeu asupra lumii.

Dela cele povestite în stihurile 18 și 19, Luca se întoarce la povestirea despre păstori, pe care-i lăsa pentru a vorbi de impresiunea stărnită de ei. El a povestit despre efectul produs de comunicarea lor, dar încă n'a spus nimic despre impresiunea pe care au căpătat-o ei. Noi am discutat-o ca un fapt care fără doar și poate a trebuit să urmeze odată ce au venit la peșteră și au văzut cele de acolo. Se înțelege că nu numai ei au trebuit să povestească ce au văzut, ci și Sf. Fecioară a trebuit să le spuie, și Iosif asemenea, ce știau ei că li se vestise despre nașterea pruncului. Acum, când au aflat toate acestea, evangelistul spune că *s'au întors slăvind și laudând pe Dumnezeu de toate câte au auzit și văzut*. Cele povestite de aici înainte, au trebuit să fie și mai însemnate decât cele văzute până acum prin știrile date înger, pentru că au avut de adăugat cele

spuse de Maria și Iosif. Cuvintele lor au trebuit să fie cuvinte de laudă și premărire a puterii lui Dumnezeu, pentru că toate acestea se arătau drept lucrarea mai pre sus de fire a lui Dumnezeu între oameni și pentru oameni.

În chipul acesta, s'au plămădit în acea noapte cele întâi cugete de oameni care au cunoscut și mărturisit pe Hristos. Dela dânșii, prin toate greutățile, oastea lor va crește în curgerea vremii și ea este în creștere până în ziua de azi.

V.

Interpretarea practică

Noi oamenii, în foarte dese împrejurări, nu băgăm de seamă înlănțuirea lucrurilor. Ne pare rău de ce se întâmplă, iar târziu, după ce s'a întâmplat și vedem de departe cum s'au înlănțuit, cu multe pe care atunci nu le vedeam, zicem ce bine că s'au întâmplat așa! Vedem că lucrul de care o clipă ne-a părut rău, în multe împrejurări a avut urmări bune, pe care nu le puteam vedea la plâsmuirea lui dintru început. Atunci eșim din scurtimea vederii noastre și strigăm: Știe Dumnezeu ce face!

Tot așa, privind peste faptul poruncii lui August, care urmărea numai afacerile lui pământești, pentru mai buna întemeiere a împărăției lui și poate pentru trufia lui și dorul de a avea la îndemână cât mai multe avuții și puteri, ne izbește gândul că toate acestea, în socoteala lui Dumnezeu, mai slujeau la ceva: slujeau ca toate să meargă la împlinirea planurilor Lui, dintre care unul era ca Mesia să se nască în Betleem. Așa era proorocia și așa trebuia să se întâmple.

Deci și în această împrejurare trebuie să ne minunăm de puterea lui Dumnezeu, cum cârmuiește toate de departe. Oamenii își fac ale lor, iar ei nu bagă de seamă că degetul lui Dumnezeu lucrează între dânșii și întoarce lucrurile cum ei nu gândesc.

Ar putea spune cineva: Dar atunci omul este numai o unealtă și ce mai putem pretinde despre răspunderea faptei lui, despre meritul sau osânda ei?

Puterea lui Dumnezeu aici este, că toate rămân în picioare nevătămate. Oamenii rămân cu deplinătatea puterilor cu care i-a înzestrat Dumnezeu. Ei își chibzuiesc faptele lor, sunt răspunzători de ele, dar cu toate acestea rămâne destul spațiu de unde mâna nevăzută a lui Dumnezeu își duce firele Sale și toate merg spre îndeplinirea hotărârilor Sale.

Dumnezeu știe ce au să facă oamenii. N'are nevoie să-i șilească a voi într'un fel sau altul, pentru că să iasă planul Său. Dar știind ce vor face ei, având înainte această stare de fapt, el își cârmuiește corabia Sa printre ele, așa că ei rămân cu deplina lor răspundere, dar Dumnezeu face că planurile Sale se îndeplinesc în potrivire și în atârnare de faptele lor.

Porunca lui August a slujit în felul acesta pentru îndeplinirea urzirilor din vechi ale lui Dumnezeu. Aceasta se bagă de seamă în multe împrejurări, când

omul e îmboldit să strige cu uimire: *Mare ești Doamne și minunate sunt lucrurile tale și niciun cuvânt nu este de ajuns spre a spune lauda minunilor tale!*

2. Cei întâi închinători ai lui Iisus au fost păstorii. Deși și alții au auzit și poate apoi chiar și văzut ce au văzut ei, cu toate acestea n'au fost atât de câștigați ca dâșii pentru simțirea care i-a cuprins. De ce aceasta? Din pricină că păstorii erau oamenii simpli, trăind în lumea lui Dumnezeu, privind des peste câmpiile Lui și minunându-se de frumuseța cerului Lui. Ei nu trăiau în amestecătura lumii, unde se încrucișează gânduri mărunte de câștig, de înșelăciune, de viață plecată spre poftele traiului zilnic. Aceasta arată că omul mai apropiat de lucrurile lui Dumnezeu, mai străin de umbletele flămânde de plăceri ale lumii sunt mai în stare a prinde undele Dumnezeirii străbătând lumea aceasta și de dâșii mai degrabă se prind cuvintele sufletești, fiindcă găsesc în ele terenul pregătit. De aceia sfinții au căutat viața mai retrasă, pentru că acolo unde încetează poftele și zgomotele omului, se aud mai bine graiurile Domnului. De ce omul e mai pornit la gândire noaptea? Din pricină că în ea încetează zgomotele care sorb pe om și-l lasă să plutească în lumea nemărginirii și a veșniciei, din care se prind mai bine șoaptele lui Dumnezeu.

3. Ieslea lui Iisus Hristos s'a făcut cel întâi amvon creștinesc din care se propoveduiește. Ea spune oamenilor că Iisus a trebuit să se nască acolo, fiindcă ei nu l-au primit în casele lor. Și dacă mulți se înduioșează auzind aceasta și gândind că nici atâta primire n'a găsit Sf. Sa Mamă care trebuia să nască, să se gândească acum câți din ei fac acelaș lucru, nepriindu-L în cugetele lor și ținându-și casele lor departe de puterea Lui. Cași atunci, Iisus cere găzduire în casele creștinilor, căci citim în Apocalipsă: *Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu mine* (3, 20).

4. Mulți spun că ar vrea să creadă, dar nu pot. Omul însă nu poate găsi ce nu caută. Păstorii dela

Betleem au căutat și au găsit. Cum au primit vestea, s'au dus de au căutat și au găsit. Așa și mulți din ceice nu pot crede, dacă vor căuta, vor găsi lucruri de care se vor minuna și se vor încânta cu desfătarea lor. Căci zice Psalmistul; *Gustați și vedeți că bun este Domnul* (Ps. 33, 8).

Oamenii aud cuvintele credinței și stau și trec pe lângă ele cu urechea leneșă și apoi spun că nu pot crede. Dar păstorii îndată s'au sculat și au alergat să vadă și inima lor era deschisă să afle, și se înțelege că inima lor a fost umplută de toate bucuriile.

Credința este și ea o silință. Nimic nu se poate avea fără un pas înainte al omului care voiește să aibă ceva mai bun. Acel care întârzie și spune că are el vreme să creadă, se înțelege că va ajunge în starea de uscăciune pe care nu se mai poate altoi nimic decât numai ceiace dărâmă, iar nu ce crește și e viață.

5. Nașterea Mântuitorului a trecut pe lângă Evrei fără a o băga de seamă. Câți sunt așa care nu văd lucrurile mari care se petrec lângă ei! Nu numai oameni răzleți însă, ci și popoare și vremuri întregi trec pe lângă chemări mari ale lui Dumnezeu, pe lângă evenimente din care grăiesc multe și ele nu cuprind vestirea care li se aduce. Dar vai de popoarele ajunse la atâta surzenie sufletească, că ajung la vremuri de răspântie, la împrejurări grele, din care răsună mari chemări către datorie și viață înaltă, iar ele trec surde, fără a auzi, ca Evreii pe lângă nașterea lui Hristos!

Oare soarta Evreilor ar fi fost cea pe care o vedem azi, dacă ei s'ar fi alipit de Domnul Hristos și ar fi străbătut istoria sub steagul lui! Fără îndoială că nu.

Aceasta trebuie să dea de gândit la toți, pentru că împrejurările istorice, odată pierdute, nu se mai întorc.

Lucrurile credinței sunt cele din care omul învață mai mult și tocmai pe ele le bagă el în seamă mai puțin. Numai el are de suferit din aceasta. Crezând că se scutește ca de un material supărător, neumblând pe căile ei, el se duce la învățatori slabi sau neputincioși care de atâtea ori, dacă-l învață, îl învață căi strâmbe.

Arh. SCRIBAN.

Tara sfântă sub domnia civilizațiunii

Sub domnia turcească, Țara Sfântă n'a mai fost țara rodnică din vremea Mântuitorului, care-și lua temeiuri pentru pildele Sale din harnica lucrare a pământului în acea țară. Mai târziu, toate s'au pusliit. Turcii au știut numai să exploateze, dar să nu adauge nimic la starea de progres.

Acum, când Țara Sfântă, cu tot Sionismul este, încă în mâna civilizațiunii creștinești, progresul a și început să intre din nou. Administrațiunea engleză a luat îndată măsuri pentru îmbunătățirea sănătății. Sute de mii de copaci au fost sădiți, prin care fapt se îmbunătățește aerul, se regulează căderea ploilor, și îmbrăcămîntea verde a pământului ajută mult la creșterea vi-

tetor. Ciurma și holera sunt combătute și o nouă viață începe.

Nu tot așa de iute merge lucrul în îmbunătățirea sufletească. Dar se cheltuiesc și aici cele mai mari silințe. Beția, care bântuie cu putere, nu se poate desrădăcina ușor. Dar societatea Bunilor Templieri și Uniunea femeilor din Ierusalim pentru viața cumpătată lucrează în sensul stăvilirii acestei boale și nu se poate să nu aibă și rezultate.

Civilizațiunea e muncă și îmbunătățire și numai ea dă dreptul la stăpânire. Turcii pretind să mai stăpânească, dar fără această îndreptățire.

A. S.

GIOVANNI PAPINI HISTOIRE DU CHRIST

RUGACIUNEA LUI HRISTOS

Tu ești încă, în fiecare zi, în mijlocul nostru. Și tu totdeauna vei fi cu noi...

Tu viețuești în societatea noastră, alături de noi, pe pământul care este al tău și al nostru, pe acest pământ care te-a primit, copil, între copii și te-a dat judecății, între tâlhari; tu viețuești cu cei vii, pe pământul celor vii pe cari tu i-ai iubit, pe cari tu îi iubești încă; tu viețuești o viață altfel decât cea omenească pe pământul oamenilor; nevăzut poate de cei ce te caută; poate sub înfățișarea unui sărac care capătă pâinea sa și pe care nimeni nu-l bagă în seamă. Dar iată, a venit vremea când tu trebuie să te arăți din nou nouă tuturor și să dai acestei generațiuni un semn netăgăduit și definitiv. Tu vezi, Iisuse, nevoia noastră; tu vezi cât este de mare lipsa noastră; tu nu poți să nu cunoști, cât e de neîntârziată nevoia noastră, cât de grele și adevărate sunt: lipsa noastră, sărăcia noastră, disperarea noastră; tu știi că mai mult nu putem aștepta intervenirea ta, înapoierea ta.

Măcar să fie aceasta o scurtă revedere, o venire neașteptată, numai decât urmată de o despărțire neașteptată, numai o apariție, un fu și dispăre, un cuvânt numai de venire, numai un cuvânt de plecare, numai un semn, numai o prevenire, un fulger pe cer, o mică deschizătură a cerului; o lumină noaptea, o strălucire în noapte — o oră numai din vecinicia ta, un singur cuvânt din tăcerea ta.

Noi avem nevoie de tine, de tine numai și de nimeni altul. Singur, tu care ne iubești, tu poți avea pentru noi toți cari suferim mila pe care fiecare din noi o dovedește pentru sine. Tu poți, singur, să simți cât este de mare, nesfârșit de mare nevoia de tine în această lume, în aceste clipe ale lumei. Nimeni altul, nici unul dintre cei ce trăesc, nici unul dintre cei ce dorm în destrăul mării, nu poate să ne dea nouă celor plini de griji, nouă celor scufundați în groasa sărăcie, în cea mai spăimântătoare dintre ~~suferin~~ acea parte a sufletului, binele, care mân-

tuește. Toți au nevoie de tine, chiar cei cari nu-ți dau nici o atențiune; mai mult cei ce-l nesocotesc, decât cei care-l știu. Infometatul, crede că are lipsă de pâine și lui i-este foame de tine; însetatul, își închipue că-i trebuie apă și el are sete de tine; bolnavul, are amăgirea să dorească sănătatea și răul său este depărta-rea de tine. Oricine, care în lumea aceasta caută binele te caută pe tine — fără a ști — pe tine cel ce ești binele întreg și desăvârșit; cel care în cugetele sale urmărește adevărul, te urmărește pe tine, cel ce ești unicul adevăr demn de cunoscut; și cel care tinde brațele sale la pace, le întinde către tine singura pace, în care pot să odihnească inimile. — Ei te chiamă fără a-și da seama că te cheamă și strigătul lor este nespus mai dureros decât al nostru.

Noi, nu chemăm numele tău pentru deșertăciunea de a vedea fața ta, cum o văzură Galileenii și Iudeii, nici pentru bucuria ce am avea văzând ochii tăi, nici cu trufia nebunească de a te înduioșa prin umila noastră rugăciune. Noi nu cerem, venirea ta cea mare pe slava cerească, nici strălucirea Schimbării tale la față pe Tabor, nici trompetele îngerilor și toată măreția ceremoniei zilei celei de apoi. Noi suntem, tu știi, așa de umili, cu toată îngâmfarea noastră gălăgioasă! Noi nu voim altceva decât pe tine, persoana ta, bietul tău trup sfâșiat, în cămașa sa de sărman lucrător. Noi vrem să vedem acei ochi cari pătrund trupul, cari tămăduesc când ei rănesc cu întărătarea lor, cari fac să sângezeze când privesc cu iubire. Și noi voim să înțelegem vocea ta care spăimântă pe demoni și desmiardă pe copilași.

Tu știi cât este de mare, în acest timp ce petrecem, nevoia de primirea ta, de cuvântul tău. Tu știi bine că numai o privire a ta poate să trezească sufletele noastre, că glasul tău poate să ne tragă din mocirla mizeriei noastre fără seamăn; tu știi prea bine, tu știi neasemănat mai adânc decât noi, că prezența ta se cere numai decât în vremea aceasta care nu te cunoaște.

Tu ai venit, prima dată pentru a ne mântui; tu te născuși pentru a mântui; tu vorbești pentru a mântui; tu te răstigniși pentru a mântui: lucrul tău, opera ta, misiunea ta, viața ta este: de a mântui. Și noi avem astăzi în aceste zile posomorâte și rele, în acești ani cari sunt o înlățuire de groază și durere, noi avem nevoie — fără întârziere — să fim mântuiți.

Dacă tu ai fi un Dumnezeu/gelos și iute, un Dumnezeu care ține necaz, un Dumnezeu răzbunător, un Dumnezeu numai drept, tu n'ai primi rugăciunea noastră. Tot răul ce putea să-ți facă oamenii — mai mult după moartea ta de cât în vremea vieții tale — ei ți l-au făcut. Milioane de Iuda te-au sărutat, după ce te-au vândut și nu o singură dată și nu pentru treizeci de arginți numai; legiuni de farisei și de Caiafa te-au judecat făcător de rele, demn de cruce; și de milioane de ori cugetul lor te-a crucificat; o nenumărată mulțime de ticăloși te palmuește și te scuipă în față; slugile, lacheii și soldații celor ce dețin pe nedrept bani și putere, ți-au sfâșiat spatele și ți-au sângerat fruntea; mii de Pilați — îmbrăcați în negru sau în roșu, abia eșiți dela baie, pieptănați, rași și parfumați cu unsori, te-au dat de mii de ori în seama călăilor, după ce recunoscără nevinovăția ta; nenumărate guri duhnind de vin au cerut libertatea tâlharilor răzvrățitori, criminalilor, asasinilor recunoscuți, pentru ca să fii tu târât la Calvar și fixat pe lemn cu cuele lor pe care le-a fabricat frica și pe care le-a nituit ura.

Dar tu ai iertat toate și pentru totdeauna. Tu știi, tu care ai trăit între noi, fondul firii noastre nenorocite. Noi suntem frunze în vânt; noi suntem călăii noștri înșine; un neam bastard (nelegitim — din flori) de lepădături svârcolindu-se în rău ca bețivul în vărsăturile lui sau ca leprosul în puroiul lui. Noi te-am isgonit pentru că tu erai prea curat față de noi. Noi te-am condamnat pentru că tu erai condamnarea vieții noastre. Tu ai zis despre tine: «Eu am locuit în mijlocul lumii, și m'am descoperit lor în trup și i-am găsit pe toți beți și nici unul dintre ei nu eră însetat și inima mea sufere pentru fiii oamenilor, pentru că ei sunt orbi în inimile lor». Toate generațiunile sunt la fel cu aceea ce te-a răstignit și în orice chip ai veni, ele nu te primesc: «Ele se aseamănă cu copiii ce șed pe piață și cari strigă tovarășilor lor: noi v'am cân-

tat din fluer și voi n'ați jucat, noi v'am cântat de jale și voi n'ați plâns». Astfel am făcut noi în timp de șaizeci de generațiuni.

Astăzi oamenii sunt mult mai beți ca atunci, dar mult mai însetați. Nici o vreme, mai mult decât a voastră, n'a dat dovadă de setea sfâșietoare de o mântuire suprafirească. În nici un timp mârșăvia, n'a fost așa de mârșavă, usturimea așa de arzătoare. Pământul este un iad luminat numai din îngăduință de luminătorii cerești. Oamenii s'au scufundat într'o mocirlă de murdării și lacrimi, din care ei se ivesc când și când, desfigurați și furioși, gata să se arunce în sânge, cu speranța că se pot spăla de acea mocirlă. Iată sfârșitul — de curând al uneia din aceste fioroase spălări: după nemărginita decimare, ei s'au reîntors deja în mocirla lor scârnavă. Ciumele au venit după războaie, cutremurele de pământ după ciumă; atâția oameni câți ar fi trebuit odinioară să populeze o împărăție, putrezesc — cârd nemărginit de cadavre — sub o manta subțire de pământ viermănos. Și cu toate acestea, ca și cum toți acești morți nu fură decât o primă arvună din distrugerea universală, ei confinuă a se omorâ și a omorâ. — Națiunile bogate condamnă la foame pe cele sărace; răzvrățiții omoară pe stăpânii lor de ieri; stăpânii fac să fie uciși răzvrățiții de mercenarii (om, în sluja cuiva, cu plată) lor; directori noi, profitând de ruina tuturor sistemelor și tuturor regimurilor, conduc națiuni întregi la foame, la la carnagiu, la nimicire.

Iubirea bestială a fiecăruia de sine, a fiecărei clase de ea însăși, a fiecărui popor de sine numai, este încă mult mai oarbă și mult mai excesivă după acești ani în cari ura acoperi pământul cu oseminte. Iubirea de sine, după nenorocirea universală și comună, a însutit ura: ura celor mici contra celor mari, a nemulțumirilor contra celor ce se tem de siguranța stării lor, a celor ce servesc contra stăpânilor lor în dependență și ei de alții, a grupelor (partidelor) ambițioase, contra partidelor decăzute, a raselor dominante contra raselor vasale, a popoarelor de sub jug contra popoarelor care le subjugă. Grija cea mare de a avea mult, a dat naștere celor de neapărata trebuință. Marea dorință de plăcere, a ajuns un chin; pasiunea de libertate a îngreuiat piedicile.

În acești din urmă ani, speța umană, care

deja se svârcolea în delirul a sute de fierbințele, a ajuns nebună. Lumea întreagă răsună de pârâitul edificiilor ce se năruesc; columnele se înămolesc în noroiu; munții chiar prăvălesc din cauza lor avalanșe de piatră pentru ca tot pământul să se transforme într'o câmpie netedă și necurată. Acei cari rămăseseră nepătați în pacea simplității, au fost smulși cu forța din țanțanele lor înțelenite, au fost târați în învălmășeala crașelor, către pângăriciune și durere.

Pretutindeni haosul; un vârtej fără țintă, o fierbere ce molipsește aerul, o neliniște nesatisfăcută cu nimic și nici de ea însăși. Oamenii, beți de toate patimile, sunt consumați de pofta de a face rău; și ei nu se desbară de această patimă, fără glorie, de a fi căutat moartea, în toate chipurile. Substanțele extazianțe și excitante, plăcerile sensuale cari mistuesc fără a satura, alcoolul, jocul, armele, distrug cu miile în fiecare zi pe supraviețuitorii decimărilor obligatorii (răsboiul, ciuma, cutremurul).

Timp de 4 ani întregi, lumea fu acoperită cu sânge pentru a hotărâ cine să aibă cea mai mare țară, cei mai mulți bani în punga sa. Slugile Mamonei au trimis pe Caliban¹⁾ în nesfârșite scorburi, ca să se facă mai bogați și să sărăciască pe dușmanii lor. Dar această spaimântătoare încercare n'a folosit nimănui. Mai sărac, mai infometat ca înainte, fiecare popor a revenit la picioarele de mocirlă ale zeului Negotul, pentru a-i sacrifica pacea sa proprie și viața aproapelui. Mai mult încă ca altă dată sfintele Afaceri, divina Monetă, neliniștesc pe oameni. Cine are puțin, vrea mult; cine are mult, vrea mai mult; cine are prea mult vrea totul.

Dedați la risipa anilor de nesațiu, cei mai cumpătați au devenit lacomi, cei resemnați, vicleni; cei mai cinstiți s'au dedat la furt, cei mai caști, la trafic nepermis. Sub numele de comerț se practică cămătăria, sub firma mării industrii, hoția și tâlhărie pe mare și uscat. Falșificatori și delapidatori, au în pază banul public și fraudă este regulă în cercul lor. Hoții, singurii rămași să ia seama de justiție, nu economisesc mai mult ca aceiași hoți. Strădania de bogăție a pierzătorit în toate capetele socotința, că nimic nu

este de preț, pe pământul în fine eliberat de cer, decât aurul, sau ceea ce se dobândește cu prețul aurului.

În această pierdere a puterilor morale, toate credințele, slăbesc și dispar. O singură religie stăpânește lumea: cea care recunoaște suprema treime: Wotan¹⁾, Mamona²⁾ și Priap³⁾. Forța care are ca simbol sabia și ca templu cazarma; Bogăția, care are ca simbol aurul și ca templu punga; Trupul, care are ca simbol pe Phallus și ca templu bordelul (local de desfrâu). Astfel este religia stăpânitoare pe pământ, practică, dacă nu mărturisită, de toți viețuitorii. Familia trainică de altădată se desface, căsătoria este distrusă de adulter și bigamie; a avea copii pare multora o nenorocire ce trebuie evitată prin toate fraudele și prin avorturi cu bună știință; pofta trupului ia locul iubirii naturale; sodomia are panigiriștii ei și lupanarele ei; cocotele publice și clandestine guvernează o gloată imensă de degenerați și sifilitici.

Nu mai este bună nici forma monarhică de stat, nici cea republicană. Orice regim nu este decât spoială și pretăcătorie. Plutocrația și Demagogia, surori în spirit, tinzând la aceeași țintă, servite de o plătită mediocritate, își dispută stăpânirea peste hoardele de răzvâțiți, în timp ce peste una și cealaltă din partidele față în față, Coprocația, realitatea de fapt și netăgăduită, a supus ce este sus celui de jos, calitatea cantității, spiritul noroiului.

Tu știi aceasta, Christoase Iisuse, tu vezi că a sosit plinirea vremii și că această lume nu mai merită alta decât a fi pedepsită cu un potop de foc, sau mântuită prin mijlocirea ta. Singură Biserica ta, se ivește încă pe oceanul furios și cleios al lumii, reîntărită prin asalturi, mărită prin schisme, întinerită de veacuri. Dar tu care o asiguri cu spiritul tău, tu știi câți și câți din aceia chiar cari se nasc în ea, trăiesc fără de legea ei.

Tu ai zis: «Dacă cineva este singur, eu sunt cu el. Cel ce mișcă piatra mă va afla, cu cel ce sparge lemne în pădure sunt și eu acolo».

Un personaj fantastic pe care Shakespeare îl introduce în piesa sa Furtuna. Caliban — spirit monstru — este personificarea demonului obligat a se supune unei puteri superioare, contra căreia e mereu revoltat (Petit Larousse illustré pg. 1198).

¹⁾ Zeul războiului la Germani. ²⁾ Zeul bogăției — banului. ³⁾ Zeul grădinilor și viilor (petreceri, beții) la Greci Fallus = vița, era una din emblemele lui Dionisos al Grecilor, zeul vieții impulsive. O foaie de viță de vie, acoperind partea pudică a unui nud, înfățișă pe zeu, ca al viei, veseliei. De aci, fallus luat în locul organelor generatorii. Și în clasele decăzute moralicește circulă asemenea «fallus» ce revoltă un suflet curat.

Dar pentru a te descoperi sub piatră sau în pădure, trebuie voința de a te căuta și capacitate de a te cunoaște. Astăzi însă, cea mai mare parte din oameni nu voiesc a te afla, nu știu a te găsi. Dacă tu nu pui mâna ta pe capul lor, dacă tu nu faci să înțeleagă glasul tău în inima lor, ei vor continua a cerceta de sine, dar fără a se afla — căci nimeni — dacă nu te posedă pe tine, nu se posedă el. Noi te rugăm deci, Christoase, noi renegații, cei vinovați, noi cei născuți fără de vreme, noi cari ne aducem aminte încă de tine, și ne silim a trăi ca tine, cu toate că mereu prea departe de tine, noi cei depe urmă, disperații, scăpați din primejdii și furtuni, noi te rugăm a te coborî încă odată între oamenii cei ce te omorâra, și cari te omoară în fiecare zi, pentru a ne da tuturor, celor omorâți în întunec, lumină adevăratei vieți.

De mai multe ori după înviere, tu te-ai arătat celor vii. Celor ce credeau că te urăsc, celor ce te iubiseră, chiar dacă tu n'ai fi fost fiul lui Dumnezeu, tu ai arătat fața ta și glasul tău le-a vorbit lor. Asceții în deșerturile lor, chinoviții, sfinții te văzură și te auziră, și de atunci ei nu cerură altă favoare decât moartea spre a se uni cu tine. Tu tuși lumină și cuvânt pe cărarea lui Pavel, foc și sânge în caverna lui Francisc, iubire desperată și perfectă în celulele Caterinei și Terezei. Tu întoarce-te pentru unul; n'ai să te întorci pentru toți? Sfinții au meritat să te vadă, din dreptul speranței lor pasionate; noi, pedepsiți, noi invocăm pe cel

al [desperării] noastre, al amărăciunii noastre. Sufletele lor le-au invocat în puterea nevinovăției, ale noastre strigă către tine din profunda noastră slăbiciune fără vreun sprijin. Dacă tu potoliși extazul lor, pentrucă n'ai răspunde la plângerile noastre? N'ai zis tu, că ai venit pentru cei bolnavi și nu pentru cei sănătoși? Nici odată ca astăzi mesajul tău n'a fost așa de necesar, niciodată n'a fost el așa de uitat și desprețuit ca acum. Domnia satanei a ajuns în floarea ei, și mântuirea pe care o caută toți pe dibuite nu poate fi decât în împărăția ta.

Marea încercare atinge sfârșitul ei. Oamenii depărtându-se din Evanghelie au dat de amărăciune și moarte. Mai mult ca o promisiune, mai mult ca o amenințare, aceasta s'a adevărit. Noi n'avem, noi cei disperați, decât speranța întoarcerii tale. Dacă tu nu vii să trezești pe cei ce dorm stârșiți în mocirla internală, înseamnă că pedeapsa îți pare încă prea mică, prea ușoară pentru trădarea noastră, și că tu nu vrei să schimbi nimic din orânduirea legilor tale. Și ca voința ta să se facă acum și totdeauna pe pământ și în cer.

Dar noi, cei din urmă, noi te așteptăm. Noi te vom aștepta în fiecare zi, în ciuda nevredniciei noastre și contra oricărui imposibil. Și toată iubirea pe care o vom putea scoate din inimile noastre pustiite, va fi a ta, Crucificatul, care fuseși chinuit pentru dragostea de noi și acum noi chinuiți de toată puterea neimpăcatei tale iubiri.

Tradus de
Pr. C. Diaconescu.
București.

PRACTICA RUSĂ A LEGATURILOR DINTRE CELE DOUĂ PUTERI: LUMEASCA ȘI SPIRITUALA

După cum am spus, în numărul din trecut al revistei noastre, acum trecem la practica legăturilor reprezentanților puterii lumești cu reprezentanții puterii spirituale. Aceasta practică era foarte diferită. Nefiind stabilită prin legi, era legată de diversitatea caracterelor persoanelor, cari erau în joc și de convingerile lor politice. Principii și episcopii nu erau totdeauna în legături de înțelegere, iubire și pace; uneori lucrul mergea până la luptă, care lua forme foarte aspre. Totuși manifestarea externă a sen-

timentului de respect și cinstire a principiilor față de demnitarii duhovnicești formează trăsătura obișnuită și atotstăpânitoare a anticității ruse.

Reprezentantului suprem al autorității bisericesti, de obicei, i se dă din partea principilor cel mai înalt titlu din vechime, i se atribuia denumirea de «tată», «părinte». Gramatele cu cuprins de tratate, cari se dau de către principii se începeau astfel: «Cu binecuvântarea părintelui nostru mitropolitul (numele).....». Și mitro-

poliții, din partea lor, numiau în gramatele lor pe principii «*fii*». Mitropolitul Iona în epistola sa către episcopul Novgorodului, Eftimie, numește pe marele principe: «*sânom nașim*» (*fiul nostru*). Astfel, după înțelesul cinstei în veacul al XV-lea, marele principe era prin cinste și respect nu numai mai jos de cât mitropolitul, ci inferior și arhiepiscopului Novgorodului, cel puțin din punctul de vedere al mitropolitului Iona. Stăpânitorul lumesc ca fiu respectuos, slujia mitropolitului la masă în acele zile când mitropolitul mânca la el. Acest obicei trece și în veacul al XVII-lea. Țarul moscovit, Alexei Mihailovici, aducea însuși mâncarea și camilafca la masa, care urmă după vre-o panahidă și conducea asinul patriarhului în Sâmbăta Florilor. Prescripțiile false din «Cununa lui Constantin» au gasit la Ruși un teren primitiv.

În virtutea însemnatei răspândiri, în vechea societate rusă, a ideii despre întâietatea monahismului în fața oamenilor profani și despre marea ușurință cu care se poate dobândi mântuirea veșnică pentru cinul călugăresc, principii respectau în chip deosebit pe monahi. Avem cazuri când principii au primit cinul monahal în ultimele clipe ale vieții lor. Marele principe de Kiev, Rostislav Mstislavici, înștiințează pe egumenul Policarp despre dorința sa de a se tunde în monahism; principele de Suzdal, Constantin Vasilievici, a murit «*fiind întru călugări și shima monahală*»; deasemenea a primit shima monahală înaintea morții și marele principe de Moscova, Vasile Ivanovici. Marele principe a presimțit, că se vor găsi și dușmani, cari să nu-i dea voie să se tunde în monahism și pentru aceasta cu câteva zile înainte de-a muri a spus mitropolitului Daniil: «*Dacă nu-mi vor da voie să mă tund în călugărie, atunci să puneți pe mine mort o haină neagră, căci aceasta a fost de mult dorința mea*». Temerea principelui nu a fost zadarnică. Săvârșirii acestei rândueli s'a opus principele de Starețki, Andrei Ivanovici, fratele stăpânitorului răposat, și boerul Mihail Semenovici Voronțov. Nici după ceartă nu s'a putut săvârși tunderea; singurul lucru ce l'au putut face că i-au acoperit trupul cu o haină neagră călugărească.

Chiar și Ioan cel groaznic recunoștea întâietatea monahilor și era însetat după învățătura lor; în epistola sa către egumenul mănăstirii Kirilo-bielozerskiî scria:

„Eu nu sunt vrednic să mă numesc fratele vostru, ci după cuvântul îngerului, faceți-mă ca pe un năimit dintre voi! Pentru aceasta cad la picioarele voastre și cer milă. Căci este scris: lumina călugărilor sunt îngerii, — iar lumina mirenilor sunt călugării. Căci vouă vi se cuvine, — cari sunteți stăpânitorii noștri, — ca și pe noi rătăciții întru întunericul mândriei și în umbra morții..... să ne luminați....“.

Înainte de morțea și țarul Ioan a găsit că-i de nevoie să se tunde în monahism. El a fost înmormântat sub numele de fratele Ioan.¹⁾

Ca o urmare firească a acestor legături dintre principii și cinul călugăresc este faptul că principii însuși rugau pe călugări ca să le dea sfaturi și le primau toate îndemnurile în chestiuni curat lumești, în legătură cu războiul sau cu pacea. De la sfârșitul secolului al XIV-lea ne-a rămas o epistolă a egumenului mănăstirii Bielozerskiî, Chiril, către marele principe, Vasile Dimitrievici. Din aceasta epistolă aflăm că însuși principele s'a adresat către egumen «*cu rugăciunea*» pentru ca să i se dea un sfat. Iată cum vorbește despre aceasta prea cuviosul Chiril:

„Tu, Doamne, mare principe al întregului pământ rus, smerindu-te, trimiteți la mine păcătosul, pătimașul și nevrednicul.... și de la o așa mare slavă a lumii acesteia te ai plecat prin smerenie către sărăcia noastră.... rugăciune trimiteți către mine, care nu pot să mă rog nici lui Dumnezeu nici pentru păcatele noastre“.

Rugăciunea, însă, a marelui principe nu a ajuns până la noi, dar din răspunsul lui Chiril aflăm, că ea privia nu numai păcatele, ci și legăturile princiare reciproce, pentru că poate și în aceste legături erau anumite păcate. Chiril găsește nevoie să atingă aceste legături și să dea marelui principe următoarea învățătură:

„Auzit-am, doamne și mare principe, că mare turburare este între tine și rudele tale, principii de Suzdal. Tu, doamne, îți spui adevărul tău, și ei pe al lor, și din această pricină între voi ca creștini se face mare vărsare de sânge. Privește și judecă cu dreptate unde este adevărul, cași cum nici n'ai fi în chestiune. Dacă ei, doamne, vor veni și ți se vor închina, atunci dăruiește după mila ta. Am auzit, doamne, că ei au fost la tine, cerându-ți să-i ajuți, și tu i-ai întors nemiluiți“.

Din ultimele rânduri se poate vedea și o oarecare certare pentru nedreapta purtare a lui Vasile Dimitrievici.

Mitropoliții dau învățături principilor și atunci, când nu le cereau, iar principii se supuneau cu smerenie acestor învățături și le mulțumiau chiar

1) Macarie, VI pag. 314, (în rusă).

pentru ele. Pildă pentru aceasta dă chiar țarul Ivan Vasilievici. Pe când se afla în campania contra orașului Cazanî, mitropolitul Macarie i-a scris o epistolă, în care nu numai că roagă pe Dumnezeu să-i ajute să biruiască și să supună pe vrăjmași în numele lui Hristos, ci spune că lui i se cade *«să se poarte bine, vitejește și bărbătește»* și să petreacă *»în curăție, smerenie, înțelepciune, pocăință și în celelalte virtuți»*. *«Căci mulți drepti — adaugă mitropolitul — fiind tari, puternici, viteji și sfinți, din pricina mândriei și beției au căzut»* și aduce ca exemplu pe dreptul Noe și Lot, cum ei, când au căzut, și alte pilde instructive din Vechiul și noul Testament. *»Ori cât de mare ai fi, lotuși fii smerit, învâța mitropolitul pe țar, aduți aminte pe cel ce a spus: în slavă fii smerit, la întristare înțelept, și iarăși aduți aminte, o țare, cuvântul evangheliei Mântuitorului, că cel ce se înalță, se smerește iar cel ce se smerește se înalță»*. Cu toate aceste aluziuni transparente la viața dezordonată a țarului în vremea campaniei, Ivan Vasilievici a mulțumit mitropolitului pentru *«luminățile lui cuvinte»* și pentru rugăciunile sale.

O asemenea înaltă situație a autorităților spirituale le dă posibilitatea să influențeze într-o măsură însemnată asupra chestiunilor sociale ale vechei Rusii și în adevăr influențau. Noi știm deja că Sf. Vladimir a chemat pe episcopi la sfat în chestiuni sociale de chivernisire a statului și el le-a urmat hotărârile. Statutul lui bisericesc a fost alcătuit după voința și indicațiunile episcopilor; în acest chip a apărut legea care a condus lumea rusă până în a doua jumătate a veacului al XVII-lea. Din istoria legăturilor principatelor ruse știm cât de nesigură era soarta acestor vechi principate. Principii spuneau: *«pacea va fi numai până la luptă, iar lupta până la pace; ne vom înțelege sau prin pace sau prin război»* și ei treceau foarte ușor de la starea de pace la cea de război. În această luptă zilnică a principilor, autoritățile spirituale luau parte activă, parte prin rugăciunea părților interesate, parte din inițiativă proprie. Această participare se manifesta sub cele mai variate forme.

Episcopii erau atrași, de obicei, de principii la încheierea vreunui tratat între dânsii. Acțiunea lor consta în faptul că le binecuvânta tratatul de pace și aducea pe principii să depună

jurământul, că vor respecta condițiunile stabilite în acel tratat. Pe calea aceasta episcopii deveniau păzitorii păcii în vechiul pământ rusesc. În ceia ce privește coprinsul tratatelor nu avem nici o dovadă cum că episcopii și-ar fi introdus vreo părere a lor. Tratatele se întăreau totdeauna prin jurământ, oricine ar fi fost persoanele cari le încheiau și în orice legătură de rudenie s'ar fi aflat ele. Prin jurământul principilor și prin binecuvântarea episcopilor, se întăria orice pace; în cazul când jurământul era călcat, atunci persoana care săvârșia aceasta, era dată anate-meii sau era excomunicată din biserică. În 1146 principii din Cernigov, Davidovicii, s'au supus Olgovicilor, lui Igor și Sfeatoslav. Aduși înaintea crucei pentru jurământ, episcopul de Cernigov, Onufrie, s'a adresat presviterilor săi cu aceste cuvinte:

„Dacă va călca cineva acest jurământ va fi blestemat de către cele 12 praznice împărătești“.

În acest chip, episcopii au devenit judecătoria necesari ai principilor în ceia ce privește observarea cu strictețe a condițiunilor puse în tratatele de pace. Mai știm că se întâlnesc foarte des călcări de tratate de pace. Pentru această pricină, avem și cazuri când se aplica pedeapsa spirituală acelor principii, cari călcau îndatoririle prevăzute de tratate. Nu arareori se întâlnesc cazuri când autoritățile spirituale treceau peste ele printr'o adâncă tăcere, fiindcă, probabil, nu se putea găsi vinovatul. Erau și cazuri când aceste autorități arătau urmările călcării jurământului. În practica aceasta existau două direcțiuni. Unii credeau că făgăduința dată prin jurământ trebuie îndeplinită în orice caz și că, călcarea ar însema lepădarea de Dumnezeu.

„Mai bine ar fi să mori trupește, scria patriarhul ecumenic Filotei principelui de Tver, Mihail, de cât călcându-l să mori sufletește și să trăești trupește“.

De aceiaș părere era și egumenul de la Pencersca, Policarp, care a primit pe principele Rostislav, *«stând întru jurământ»*. Se întâlnesc și principii, cari la ademenitoarele făgăduințe de a eși din jurământ, răspundeau prin refuz, zicând: că *«cu sufletul nu putem să ne jucăm»*. Ca o neapărată urmare a acestei păreri avem excomunicarea din biserică a acelor principii, cari au eșit din jurământul lor. Sunt cazuri destul de dese pe cari le întâlnim în istoria bisericească și civilă rusă. Mitropolitul Alexei a rostit exco-

municarea contra marelui principe de Smolensc, Sveatoslav și a multor altor principii ruși, cari nu și-au îndeplinit obligațiunile din tratatul încheiat cu Dimitrie Ivanovici, după care ei erau datori să-i ajute în lupta împotriva principelui lituan, Olgherd. Această excomunicare a fost confirmată și de patriarhul ecumenic, Filotei. Mitropolitul Iona cu întreg clerul a excomunicat pe principele Dimitrie Iurievici pentru călcarea tratatului față de marele principe Vasile Vasilievici.

Dar alături cu această părere s'a mai emis, cu privire la călcarea jurământului, și o altă părere. Câțiva dintre părinți au găsit că mai bine este a călca un jurământ de cât a vărsa sânge creștin. Astfel cugeta egumenul mănăstirii Sf. Andrei, Grigorie, și tot soborul iereilor, adunat în anul 1128, tot astfel gândia și mitropolitul Nichifor. Dacă din respectarea unui tratat putea să izbucniască un război, atunci clerul, care își însușise părerea din urmă cu privire la călcarea jurământului, sfătuia pe principe să nu înceapă războiul și pentru împăcarea conștiinței lui își lua el asupra lui păcatul călcării jurământului. Ținta aceasta nu totdeauna se atingea. Despre principele Mstislavici, care își călcase jurământul cu privire la statul soborului iereilor locali, letopisețul zice: că el «*a plâns în toate zilele vieții lui*». Din secolul al XIV-lea, în interesele puterii autorității stăpânilor moscoviți, care se întăria din ce în ce mai mult, această liberare a principilor de făgăduințele făcute prin jurământ devine o manifestare obișnuită. Unul și acelaș episcop binecuvintează alianța unui principe independent cu marele principe moscovit și apoi liberează pe acest principe independent de toate făgăduințele făcute prin jurământ, pe care le luase asupra sa mai înainte, pronunță în acelaș timp excomunicarea împotriva principilor, cari nu și-au îndeplinit făgăduințele față de marele principe moscovit. În acest caz episcopii ruși serviau ca o esențială susținere stăpânilor moscoviți, deși lucrează în neconformitate cu dreapta părere asupra necălcării unei făgăduințe prin jurământ.

Dar episcopii nu numai că observă păzirea păcei deja existente, ei participă în chip activ numai la stabilirea păcei, inclinând spre ea părțile împlicate. Să aducem câteva pilde:

În anul 1136, în timpul stăpânirii lui Iaropolc,

polc, în Chiev, a izbucnit război între frații Vladimirovici și principii de Cernigov, Olgovici, cărora Iaropolc nu a voit să le facă nicio concesie. Cu toate că toți Vladimirovicii operau împreună și lui Iaropolc îi ajutau Veaceslav, Iuri și Andrei, ei au suferit înfrângere și au fost siliți să se ascundă în orașele lor. Negocierile de pace începute nu au dus la niciun rezultat bun. Atunci se amestecă în chestiunea aceasta și mitropolitul Mihail. El «*începu, după expresiunea letopiseșului, să meargă cu crucea între protivnici și reuși să incline pe Iaropolc către concesii*». Iaropolc a dat Olgovicilor tot ceia ce ei doriseră. Pacea fu încheiată împotriva sfatului fraților și a tuturor sfătuitoarelor lumești, dar conform poruncei evanghelice: iubiți pe dușmanii voștri, mitropolitul a mers cu crucea nu în zadar, căci pacea fu încheiată după îndemnul lui.

În anul 1138, după moartea lui Iaropolc, scaunul chivean fu ocupat de fratele lui, Veaceslav. Mitropolitul Mihail întâmpină pe principe cu cinste și-l așează pe tronul străbunului său, Iaroslav. Dar cu aceasta nu a putut să se împace dușmanul lui Iaropolc, Vsevolod Olgovici de Cernigov. Mitropolitul «*i-a smerit și a confirmat aceasta prin jurământ*» după cum vorbește letopisețul. Această împăcare a părților îndușmănite a constat în aceia că mitropolitul a convins pe Veaceslav să cedeze Chievul deja ocupat de el, întreprinzătorului Vsevolod. Mitropolitul făcu aceasta cu toate că cu câteva zile mai înainte însuși eșise întru întâmpinarea lui Vsevolod, așezându-l pe tron. Mitropolitul înțelegea bine, că Veaceslav nu va putea să biruiască pe Vsevolod, și pentru aceasta l-a convins să renunțe la stăpânirea pe care deja pusese mâna.

În anul 1226 Iurie Vsevolodovici cu nepoții săi s'a îndreptat să ajute principelui de Cernigov, Mihail Vsevolodovici, în războiul lui contra lui Oleg, principele de Cursc, dar «*după chibzuința dumnezeiască s'a întâmplat să fie aici mitropolitul Chiril.... și a făcut pace....*»

La anul 1296 în letopisețul «*Troițhii*» citim:

„Și a fost ură între principii: Andrei, marele principe, Ivan, principele de Pereialav, Daniil principele de Moscova și Mihail de Tver, și-i uni întru iubire vlădica Simon și vlădica Izmailo“.

La anul 1301 citim:

„Luptatu-s'au Ivan principele, cu Constantin, și i-a smerit vlădica Simeon“.

În anul 1329 hanul Ordei de aur a cerut dela Ivan Danilovič Calita să predea pe principele de Tver, Alexandru Mihailovič, care își găsisse adăpost în orașul liber, Pscov. Marele principe îi trimise soli cu invitația să vie la ordă. Dar locuitorii din Pscov s'au împotrivit plecării principelui, zicându-i: *«Nu merge la ordă, căci dacă va fi cu tine ceva rău, atunci vom muri și noi cu tine împreună»*. Marele principe se hotără ca să ia cu forța pe Alexandru și i-a declarat război, venind asupra lui cu aliați. Dar locuitorii Pscopului *«foarte iubeau pe Alexandru»*. Văzând aceasta, Ivan Danilovič își schimbă politica sa și se adresează către mitropolitul Teognost după ajutor. Mitropolitul pronunță anatema asupra lui Alexandru și asupra tuturor locuitorilor Pscovului. Numai atunci principele de Tver se supune și pleacă în Lituania.

Un acelaș serviciu a făcut marelui principe Dimitrie Ivanovič, mitropolitul Alexei, în anul 1364 se iscă o ceartă între principii de Nijegorod, Dimitrie și Boris Constantinovič. Marele principe de Moscova trecu de partea celui mai mare, Dimitrie, și luă la sine în Moscova pe Boris cu scopul de a se înțelege. Boris nu voi să asculte chemarea și nu plecă. Atunci veni întru ajutorul marelui principe moscovit mitropolitul Alexei. El trimise în Nijniț pe preacuviosul Serghie, egumenul mănăstirei Troițkiț, și i-a poruncit să închiză toate bisericile și să oprească serviciul dumnezeesc. Principele Boris se opri în fața poverii acestei pedepse spirituale, care lovia pe supușii săi, începu să ceară pace fratelui său și să-i cedeze principatul Nijegorodului.

După încheerea păcii între marele principe Vasile Vasilievici și dușmanul lui, Dimitrie Semeaca, după care pace fiecare se îndatora să nu cugete asupra marelui principe nimic rău sub înfricoșarea neprimirii binecuvântării bisericesti, mitropolitul Iona a găsit de cuviință să scrie o epistolă *«nobililor și binecredincioșilor principii, stăpânitorilor și boerilor, locoșitorilor și voveozilor și tuturor oamenilor celor numiți cu numele Domnului Hristos»*. Sub amenințarea lipșirii de binecuvântarea bisericască el invită pe toți să se supună marelui principe. Forma în care este exprimată această invitație este extrem de caracteristică pentru acea vreme. Mitropolitul îndemnă pe creștini ca:

„Să vă cruțați nu numai trupește, ci și sufletește.... și să trimiteți ca să vă închinați (să vă supuneți) lui, stăpânitorului vostru, marelui principe, și el vă va milui cum Dumnezeu îi va da în gând“.

Astfel, toți sunt datori să ceară mila de la stăpânitor și ei să se mulțumească cu cât va putea să dea. Aceasta numai și numai să se înlătore vărsarea de sânge:

„Dar dacă nu vă veți supune stăpânului vostru, marelui principe, atunci veți merge spre peirea voastră de istov, căci după aceea va veni vărsarea de sânge creștin și acel sânge creștin va cădea asupra voastră“.

Ce însemnează această supunere a cărei neurmare va fi vărsarea de sânge? Prin această supunere, mitropolitul înțelege supunerea principilor, boerilor etc. și intrarea lor în slujba marelui principe. Dacă toți vor intra în slujbă la marele principe, la Dimitrie Semeaca, nu vor mai fi slugi pentru luptă și ca atare nu va mai fi nicio vărsare de sânge creștin. Cei cari vor primi să intre în serviciul marelui principe vor fi plătiți după puterea principelui. Expresia slavă *«celobilie o jalovani»* — este o metaformă cunoscută tuturor din secolul al XV-lea. Mitropolitul Iona, cerând tuturor ca să intre în slujba marelui principe sub amenințarea că nu vor primi binecuvântarea bisericască, dă principelui tot ajutorul pe care este el în stare să-l dea, pentru a-l sprijini în luptele cari vor avea loc în viitor, cu Semeaca.

În sfârșit, episcopii ruși mai îndulcesc sălbăticele urmări ale războaielor civile dintre principii. În 1101 s'a început războiul împotriva principelui de Chiev, Sveatopolc Mihail, nepotul lui, Iaroslav Iaropolciciț, dar a suferit înfrângere, a fost luat prizonier, lipsit de libertate și pus în fiare. Mitropolitul Nicolae a rugat pe principe să-i dea libertatea pierdută și să-i reîntoarcă o parte din averile luate, obligându-l la aceasta prin tratat.

În vederea unei așa de mari influențe a puterii spirituale, nu este nicidecum de mirare, că principii supun la hotărârea lor toate certurile lor. În 1351 a izbucnit o neînțelegere între marele principe de Tver, Vasile Mihailovič, și nepotul lui, Vsevolod Alexandroviciț, principele de Holm. Letopiseșul spune, că principele de Holm a prădat în stăpânirea moșului său, și a început pentru aceasta marele principe să supere pe nepotul său *«prin distrugere»* și *«pe»*

boerii lui și pe slugi prin împovărare cu biruri să-i scârbească, și să fie între ei necredință și rădă. După răutatea diavolească». În vechime aceste neînțelegeri țineau vreme îndelungată. Numai în 1356 s'a adresat principele de Holm către mitropolit cu plângere asupra călcării jurământului de către moșul său. Mitropolitul a început să cerceteze chestiunea aceasta, chemând pe cel clevetit în Moscova cu episcopul Teodor, din Tver. Nu ne sunt cunoscute amănuntele discuțiilor lor, letopisețul ne spune numai că au discutat mult și că pacea nu a avut loc. Din cauza afacerii foarte încurcate, deoarece ambele părți erau vinovate, mitropolitul nu a putut găsi o hotărâre, care să-i aducă la împăcare.

În 1365, în principatul Tverului a avut loc o nouă ceartă între marele principe, Vasile Mihailovici cu nepotul lui, Mihail Alexandrovici, pentru partea de stăpânire a principelui Semen Constantinovici. Cine s'a adresat judecății mitropolitului, letopisețul nu spune. În el se scriu numai aceste cuvinte:

„După binecuvântarea și porunca mitropolitului i-a judecat vlădica Vasile și a îndreptățit pe principele Mihail Alexandrovici“.

Partea protivnică a rămas nemulțumită de hotărârea vlădichii și s'a plâns contra lui mitropolitului. Chestiunea s'a cercetat din nou în Moscova.

În 1447, a avut loc o judecată a principelui de Moscova, Vasile Vasilevici cu principele de Uglițkii, Dimitrie Iurievici Semeaca, înaintea întregului sobor de episcopi, arhimandriți și egumeni. Din toată cercetarea, la noi a ajuns numai hotărârea definitivă a soborului, expusă în gramata trimisă învinuitului. Din această gramată aflăm, că afacerea a început-o marele principe de Moscova: el a prezentat soborului toate gramatele sale de tratate cu Sumeaca, dând pe lângă aceasta și lămuriri verbale. După expunerea pretențiilor marelui principe, în gramată citim:

„Dar pe celelalte cuvinte, doamne, pe cari ni le a spus miești tău, marele principe, nu le-am așternut aici, și nici niștrile gramatei nu le-am copiat ca să spun toate câte se cârăresc de tine asupra lui“.

Din gramată nu se vede dacă s'a făcut învinuire învinuitului sau nu. Dar pentru că nu s'a prezentat la judecată, nu i se poate aduce învinuire, ci de aici se poate vedea că

Dimitrie Iurievici nu a fost chemat la judecată. Judecata s'a mărginit numai în cercetarea obligațiilor principelui Iurie, cum au fost formulate în gramatele, prezentate de către marele principe, și a hotărât ca să-l invite să îndeplinească toate aceste obligațiuni sub amenințarea lipsirii de binecuvântarea bisericească.

În toate aceste cazuri, nu avem de aface cu un arbitraj, cerut prin înțelegerea părților și nici cu o judecată în sensul obișnuit al cuvântului. Această judecată nu avea nicio compunere determinată de membri, nici o competență anumită, nici organe cari ar fi fost datoare să execute hotărârea lui. Aici totul se întemeiază pe autoritatea puterii spirituale și pe dreptul ei de a lega și dezlega în viața aceasta și cea viitoare. Niciun vinovat nu este dator să se prezinte la judecata aceasta și să se supună hotărârei ei, dar principii apar înaintea ei și se supun de frica lipsirii de binecuvântarea bisericească.

În neînțelegerile lor cu episcopii locali, principii se adresează deasemenea la judecata mitropolitană. Este extrem de caracteristică, după împrejurări și urmări, judecata mitropolitului Ciprian cu episcopul de Tver, Eftimie Vislen. Marele principe de Tver, Mihail Alexandrovici, a invitat la sine în Tver, în anul 1390, pe mitropolitul Ciprian. La 30 verste departe de Tver, mitropolitul a fost întâmpinat cu multă și mare cinste de nepotul marelui principe cu boerii în frunte. A doua zi, la distanță de 20 verste departe de oraș, el a fost întâmpinat de fiul marelui principe cu boerii în frunte, cu multă și mare cinste. A treia zi seara mitropolitul a fost întâmpinat de însuși marele principe la distanță de 5 verste de oraș cu principii și boerii, cu multă și mare cinste. Mitropolitul a ieșit din cortul său la marele principe, l-a binecuvântat, l-a sărutat cu dragoste și au vorbit îndelung despre folosul sufletului. Principele s'a întors în oraș, iar a doua zi de dimineață a ieșit din nou să întâmpine pe mitropolit cu copiii și nepoții și l-a condus până la biserică Marelui Mântuitor unde a slujit liturghia. După aceea mitropolitului și fețelor cari îl întovărășiau, între cari erau și doi mitropoliți greci, i s'a așezat o masă mare, care a ținut trei zile, cu care împrejurare s'au prezentat mitropolitului bogate daruri. Abia în ziua a patra i s'a adus mitropolitului plângerea

împotriva episcopului Vislen «*despre turburarea și cearta bisericească*». Toți erau nemulțumiți de purtarea episcopului și se plâneau contra lui: «*arhimandriții, egumenii, preoții, călugării, boerii, demnitarii și oamenii simpli*». Cu toate aceste plângeri, mitropolitul nu a găsit cu putință să osândească pe episcop. El a înlăturat pe episcopul Eftimie vremelnice de la îndeplinirea îndatoririlor episcopale. Marele principe a rămas nemulțumit de această hotărâre și a început să roage pe mitropolit să pună pe altul în locul lui Eftimie. Numai atunci Ciprian împreună cu tot soborul a detronat pe Eftimie și «*dădu marelui principe pe protodiaconul său, Arsenie, bărbat dumnezeesc, pregătit și virtuos fiind*».

Dar lucrul nu s'a sfârșit cu aceasta. Se presupune, că mitropolitul nu prea era convins de vinovăția episcopului Eftimie. La această credință ne împinge, mai întâi, faptul că mitropolitul după detronarea lui Eftimie a stăruit mult să-l împace cu marele principe, dar totul a fost în zadar: «*ne fiind pace și iubire, din potrivă dușmănie și ură mare s'a ridicat*»; al doilea vine faptul că, plecând mitropolitul din Tver, a luat cu sine și pe Eftimie pe care l-a dus la mănăstirea Ciudov. Nu ne este cu putință să știm, pentru ce și cu ce a supărat așa de rău pe locuitorii din Tver episcopul Eftimie. Letopisețul adaogă că protodiaconul Arsenie se temea să primească tronul lui Eftimie «*văzând acolo multă turburare și dușmănie, s'a cuprins de spaimă și groază*». Socotim că nu numai episcopul era vinovat. Dacă așa de greu era să se judece o chestiune a unui episcop de către mitropolit, nu ne mai putem mira că nu toate certurile și neînțelegerile dintre principii se puteau lămurii. În vechime, nici chestiunile civile nu se puteau hotărâ cu repeziciunea cu care s'ar crede astăzi. Până la noi au ajuns câteva acte de judecată privitoare la certuri locale, cari au rămas fără nicio hotărâre.

Cât de mare era autoritatea puterii spirituale în ochii principilor ruși, se poate vedea din aceea, că țarul Ivan Vasilevici²⁾ nu s'a mărginit cu simpla primire a demnității țarale și a găsit necesar ca să se întărească această suire pe tron și de către soborul patriarhal din Constantinopol. Patriarhul ecumenic, Ioasaf, mitropoliții

greci și episcopii au examinat drepturile lui la titlul țaral și au găsit că poate în mod legal să se numească țar, l-au binecuvântat pentru primirea țaratului și, potrivit cererii lui, i s'a dat o gramată de binecuvântare. Intre drepturile lui Ivan Vasilevici asupra titlului țaral, gramata în primul loc, arată origina lui dintr'o împărăteasă greacă:

„Smerenia noastră, zice patriarhul în gramată, am aflat amănunțit și ne-am convins pe deplin nu numai din predaniile multor bărbați, eari merită încredere, dar chiar și din mărturiile scrise ale letopisetelor, că țarul cel de acum al Moscovei, Novgorodului, Astrahanului, Cazanului și al întregii Rusii mari, Ioan, își trage neamul său din sânge adevărat împărătesc, adică din acea slăvită și vrednică de amintire împărăteasa Ana, sora a tot puternicului, Vasile Porfiroghenitului³⁾.....

Marei puteri a autorităților bisericești îi corespundea și situația ei externă. Mitropoliții aveau o întreagă listă de slugi libere și boeri, cari formau o oaste specială, care pleca la război sub conducerea unui voevod al său, numit de mitropolit. Orice slugă liberă era slobodă să intre în serviciul sau al principelui sau al mitropolitului. Slugile libere ale mitropolitului aveau întâietate în fața slugilor principelui. Ele plecau la război numai în cazul când însuși marele principe încăleca pe cal. Marele principe Vasile Dimitrievici, a fost cel dintâi care a luat măsura ca să se micșoreze numărul luptătorilor, cari plecau la război cu voevodul mitropolitan. În timpul stăpânirii lui, cu voevodul mitropolitan mergeau numai slugile bătrâne, cari slujiseră încă și mitropolitului Alexei; cei cari intraseră în serviciul mitropolitan după mitropolitul Alexei intrau în rândul oștilor, conduse de voevodul princiar.

Am adus mărturii din izvoarele ruse, cari vorbesc în favorul legăturilor de supunere și adânc respect al principilor față de reprezentanții puterii spirituale. Dar fiindcă aceste legături erau condiționate de puterea credinței, de adâncul respect față de propoveditorii ei și de înaltele calități morale ale reprezentanților credinței ortodoxe, de aici se înțelege, că dacă lipsiau toate aceste condițiuni, apăreau și raporturi cu totul contrarii, ciocniri dușmănoase și lupte.

Deja din secolul al XI-lea întâlnim un principe, care nu prețuește întru nimic pe episcopi

²⁾ Adică Ioan cel groaznic.

³⁾ Gramata soborală, care confirmă demnitatea țarului, este editată de prințul Obolenski.

și nici nu voește să audă de judecarea lui de către episcop. După moartea lui Iaroslav, între fiii lui izbucniră neînțelegeri, cari schimbă cu totul ordinea în principatele lor; în timpul stăpânirii nepoților lui cearta aceasta se ascuți și mai mult și nici unul nu știa asupra cărei părți din stăpânire are drept de moștenire. Principelui de Chiev, Sveatopolc, și lui Vladimir Monomahul le veni în gând să convoace o adunare a principilor și în prezența clerului și a fețelor mirenești să dezlege neînțelegerile dintre principii. Invitarea fu trimisă și lui Oleg Sveatoslavici, principele de Cernigov.

„Iar Oleg, zice letopisețul, vorbi astfel: nu se cade a fi îndecat de episcop, sau de eguman sau de vre-un ticălos“.

Mai târziu, cum vom vedea, întâlnim cazuri rari de detronare a persoanelor spirituale de către principii, vedem episcopi și chiar mitropoliți dați jos de pe catedrele lor prin puterea lumească.

Principii ruși nu au avut împrejurararea, ca împărații bizantini, să hotărască în privința dogmelor de credință. Dar și asupra lor, ca și asupra împăraților din Bizanț, atârna datoria de a observa curățenia credinței, de a răspunde nu numai de păcatele lor proprii, ci și de ale supușilor lor. Pe terenul acesta au izbucnit diferite certuri și ciocniri între puterea spirituală și cea lumească.

Odată cu aducerea creștinismului din Bizanț, au venit și multe chestiuni bisericești nedelegate. Una din aceste chestiuni era și chestiunea postului Miercurea și Vinerea, când în aceste zile cădea vre-o sărbătoare mare. »După vechile pravile ale bisericii, zice preasfințitul Macarie în istoria sa bisericească, postul se observa Miercurea și Vinerea în cursul întregului an și se dezlega numai în cursul celor șapte săptămâni ale cincizecimei, adică de la Paște până în ziua Sfântului Duh și pentru sărbătoarea Nașterii Domnului. Tipicele mănăstirești de mai târziu dezlegau postul Miercurea și Vinerea nu numai pentru Nașterea lui Hristos, ci și pentru celelalte sărbători mari împărătești, ale Maicei Domnului și a câtorva sfinți, și cu toate acestea chiar și în însemnarea sărbătorilor erau divergențe în dezlegerea lor. O asemenea divergență a tipicelor de mai târziu cu vechile pravile și între ele divergența era de neînălțurat, ea producea neînțe-

legeri între credincioși și mai curând sau mai târziu deșteptau discuții«⁴⁾

Discuțiuni au avut loc și la ruși, cași în Bizanț, și la ele au luat parte, nu numai clerul, ci și principii cu poporul, exact întocmai cași în Bizanț, Episcopul de Rostov, Nestor, nu dezlegă postul Miercurea și Vinerea nici pentru sărbătorile împărătești afară de două: Nașterea Domnului și Arătarea Domnului. Locuitorii din Rostov au găsit această măsură nedreaptă și de aceea și-au gonit episcopul.⁵⁾

Urmașul său, Leon, fu și mai aspru de cât înaintașul său. El nu dezlegă postul nici Miercurea nici Vinerea, nici pentru Nașterea Domnului, nici pentru Arătarea Domnului. Această învățătură neconformă cu pravilele bisericești a ridicat contra lui Leon pe principe cu tot poporul. S'a făcut o adunare publică, unde s'a discutat »înaintea binecredinciosului principe Andrei și a tuturor oamenilor«, în care cei de față au recunoscut ca biruitor pe dușmanul lui Leon, pe vlădica Teodor. Leon fu izgonit. Asemenea ciocniri întâlnim și în alte principate. Episcopul de Cernigov, Antonie, opria să se mănânce carne în sărbătorile împărătești și pentru aceasta a fost izgonit de principele Sveatoslav în anul 1168.

La anul 1175 letopisețul povestește, că noii principii de Rostov, Iaropolc și Mstislav Rostislavici s'au referit așa de nerespectuos față de drepturile bisericii catedrale din Vladimir, în cât în prima zi a sosirii sale în Vladimir au cerut să li se dea cheile și după aceea au furat tot aurul bisericii argintul, banii și toate imobilele, în sfârșit tot ceia ce îi dăruise bisericii prea curatei Maicei Domnului răposatul principe, Andrei Bogoliubskii.

În 1224 episcopul de Smolensc, Lazar, și-a părăsit catedra:

»Pentru multa obidă adusă bisericilor sale, pe cari le jefuesc autoritățile, cari le iau averile și le fac rău fără dreptate«.⁶⁾

O ciocnire foarte caracteristică și importantă a avut loc între marele principe Ivan Vasilievici și mitropolitul Gherontie. Sfințind bisericile, mitropolitul mergea împotriva soarelui. Principele însă era convins că trebuie să meargă după

4) Macarie, vol. III, pag. 105.

5) Macarie, vol. III, pag. 107.

6) Pavlov, Secularizarea averilor bisericești, I, pag. 6 (în ru-sește).

soare, și temându-se de mânia dumnezească pentru o asemenea acțiune nedreaptă a mitropolitului, i-a exprimat nemulțumirea sa și a cerut cercetarea oficială a acestei chestiuni. Cu toate că o mare mulțime de persoane a fost de partea mitropolitului, principele totuși a rămas la vechea sa părere, și din nou a dat să se înțeleagă mitropolitului nemulțumirea sa, când acesta și la sfințirea catedralei »Adormirei« a mers nu după soare. Atunci mitropolitul s'a retras din Moscova în mănăstirea Sf. Simion, lăsându-și cârja sa în catedrala »Adormirei«. Atunci a izbucnit o mare neînțelegere între puterea spirituală și cea lumească. Moscova rămase fără mitropolit. O asemenea stare de lucruri nu putea fi suferită multă vreme. Principele se hotărâ să se împace cu demnitarul bisericii și trimise pe fiul său la dânsul cu rugăciunea ca să se întoarcă la scaunul său. Mitropolitul nu voi să asculte rugăciunea marelui principe și nu veni în Moscova. Atunci marele principe se duse însuși la mitropolit și i se închină, rugându-l să se întoarcă la catedrală sa: țarul se recunosc vinovat întru totul, făgădui că va asculta pe mitropolit și îi va lăsa pe el să săvârșiască procesiunile cu crucea cum va voi. 7)

Numai după această plecare a puterii lumești înaintea celei spirituale, mitropolitul se întoarse în Moscova și populația capitalei se liniști.

Cunoaștem, deasemenea, din istoria bisericii ruse, că principii secolului al XII-lea ridicau mâna asupra averilor mănăstirești și le luau în folosul lor propriu. La aranjarea clasei slujitorești în Moscova și stăpânitorii moscoviți nu puteau să nu se observe, că averile crescânde ale bisericii merg în contra intereselor statului. Marele principe, Vasile Dimitrievici, după moartea mitropolitului Ciprian, și-a însușit o bună parte din averile catedralei mitropolitane. Dar la legiferare chestiunea aceasta a fost ridicată întâi numai de Ioan Vasilievici al III-lea. În timpul stăpânirii lui, statului îi trebuia pământuri. Supunerea Novgorodului a dat motiv să se ia un mare număr de pământuri episcopului de Novgorod și mănăstirilor. Dar marele principe nu se gândia să se mărginească numai la atâta. El voia să ia o măsură generală care să se aplice pentru întreg statul. Că el voia să secu-

larizeze averile bisericești, se vede din aceea că-și apropiase doi reprezentanți din aceea cari erau pentru secularizarea averilor acestora, pe Paisie Iaroslavov și pe Nil Sorskiî. Marele principe înțelegea bine toate primejdiile, și de aceea a procedat cu mare precauțiune. El nu se hotărâ să pună în discuția soborului, chemat în 1503, chestiunea secularizării averilor bisericești. Aceasta a făcut-o bunul lui prieten, Nil Sorskiî. Când soborul termină de discutat toate chestiunile puse înainte de principe, atunci se sculă Nil Sorskiî și se adresă către Ivan Vasilievici cu rugăciunea ca să se ia satele mănăstirilor, iar călugării să trăiască prin pustii să se hrăiască din lucrul mânilor lor. Marele principe auzind aceasta rugăciune, susținută și de alți partizani dintre călugării din regiunile Volgei, porunci soborului să cerceteze și aceasta chestiune ridicată de Nil Sorskiî. Cu toate că marele principe nu ieși pe primul plan, ci se ascunde în dosul altora, persoanele interesate în chestiunea aceasta știau bine, că inițiativa acestei afaceri aparține marelui principe. Iosif Voloțkoî, care a participat în mod cât se poate de activ la desbaterile soborului, iată cum vorbește despre motivele convocării lui:

„Marele principe a chemat în Moscova un sobor duhovnicesc pentru popii, cari aveau țititori și voiau să ia satele de la sfintele biserici și mănăstiri“.⁸⁾

Astfel, membrii soborului știau către ce e plecată voia principelui, dar nu au cedat absolut nimic. Examinând chestiunea și dezlegând-o în sens negativ, au trimis la principe pe diacul mitropolitan Levașov cu un raport din al cărui cuprins dăm mai jos numai următoarele:

„Părintele tău, doamne, Simon mitropolitul a întreagă Rusia și arhiepiscopii și episcopii, și tot sfințitul sobor, spun, că de la piosul și sfântul împărat Constantin cel întocmai cu Apostolii, dar și după el, în timpul prea pioșilor împărați, cari au împărățit în orașul lui Constantin (Constantinopole) episcopii și mănăstirile țineau orașe, sate și pământuri, și la sfintele soboare părinții au oprit pe episcopi și pe mănăstiri ca să vândă aceste averi nemișcătoare ale bisericilor sau să le înstreineze, întărind aceasta prin mari jurăminte“.⁹⁾

Cu toate acestea, după acest raport însuși mitropolitul Simon merse la principe cu întreg soborul și îi citi o listă întreagă de dovezi despre neînstreinarea averilor bisericii, avem mo-

7) Macarie, vol. VI, pag. 65 și urm.

8) Pavlov, »Secularizarea« pag. 38—39.

9) Pavlov, »Secularizarea« pag. 41.

iv să ne îndoim de neîncrederea principelui, căci după aceia a mai cerut alte dovezi și mai convingătoare. Soborul mai trimise tot pe același diac cu dovezi suplimentare. După acest întreit refuz al soborului, atunci marele principe cedă, în fine, clerului și părăsi ideea de a mai smulge averile bisericesti. Credem că ciocnirea dintre puterea lumească și mitropolitul Gherontie era destul de proaspătă în mintea principelui.

Nici încrederea lui Ioan cel groaznic nu reuși cu privire la secularizarea averilor mănăstirești. Că el s'a încercat să smulgă măcar averile unor mănăstiri, se vede din răspunsul mitropolitului Macarie. Chestiunea pusă de țar mitropolitului Macarie nu a ajuns până în zilele noastre. Din răspunsul mitropolitului se vede că țarul i-a cerut părerea asupra secularizării unei anumite părți din averile bisericesti. Mitropolitul îi repetă dovezile soborului din 1503 la cari adaogă și sfaturile sale. Arătând exemplul hanului Uzbek, care a întărit drepturile mitropolitului asupra averilor bisericesti nemișcătoare, Macarie continuă astfel:

„Ție ți se cuvine, binecredinciosule și încununatule de Dumnezeu țare, să-ți arăți credința ta împărătească lui Dumnezeu și mare dăruire să faci bisericilor și dumnezeestilor mănăstiri — nu numai că nu se cuvine să iai din averile nemișcătoare ale lor, ci tu însuși să mai dai. — Dacă toți sfinții strămoși ai tăi și părinții au dat lui Dumnezeu ca moștenire pentru fericirea veșnică, tot astfel se cuvine să faci și tu pentru împărăția cea veșnică..... Îți spun, piosule țar, și rog slava ta țarală, oprește-te, și nu face o asemenea faptă, căci nu vă îngăduie aceasta Dumnezeu, vouă, împăraților dreptcredincioși...”

Mitropolitul Macarie zice în aceasta scrisoare despre șine:

„Nu pot să îndrăznesc a mă gândi asemenea lucruri grozave: să dau sau să vând aceste lucruri nemișcătoare încredințate lui Dumnezeu, Prea curatei Maicii Domnului și marilor făcători de minuni, lăsate lor ca moștenire, pentru fericirea veșnică a acelor ce s'au străduit de au dat. A tot puternice Dumnezeu să nu fie aceasta până la ultima noastră suflare, și izbăvește-ne pre noi, și pre cei după noi și ne ferește de la o asemenea crimă și nu o îngădui nimănu, nici nouă și nici celor ce vor veni după noi, până la stârșitul veacurilor“.....¹⁰⁾

Aceiași ideie despre neînstreinarea averilor

10) Pavlov, »Secularizarea« pag. 109.

bisericesti a găsit-o trebuitoare să o exprime și soborul »Stoglavâi« la care Macarie a fost președinte. ¹⁾

La sobor au fost și partizani ai secularizării. Istoricii arată pe monahul din mănăstirea Sf. Cornilie, Artemie. El se bucura de o deosebită atențiune din partea stăpânitorului lumesc și a fost ridicat la rangul de egumen al lavrei Sf. Serghie. Este foarte importantă precauțiunea cu care s'a referit acest partizan la chestiunea despre averile mănăstirești. În scrisoarea către Ioan cel groaznic el zice:

„Despre mine spun, că am vorbit și ți-am scris despre trebuința de a lua satele mănăstirești. În adevăr, eu ți-am scris la sobor, expunându-mi părerea mea, dar nu le am vorbit (membrilor soborului) despre acest subiect, și pe tine te stătuesc să nu faci nimic prin abuz și silnire“.¹²⁾

Și astfel cu toată hotărârea țarului, clerul în complecta lui compunere s'a pronunțat încă odată contra înstreinării averilor bisericesti: stăpânitorii lumești nu numai că nu pot lua nimic din averile bisericesti pentru nevoile statului, ci din potrivă, sunt datori să le mai înmulțiască. Ioan cel groaznic se supune acestei hotărâri și continuă să dăruiască pe rugătorii lui cu averi mișcătoare și nemișcătoare. El a reușit numai să interzică arhierilor și mănăstirilor de a dobândi averi nemișcătoare prin cumpărare, dăruire sau testamente. Dar această oprire se călca foarte adeseori și mănăstirile din nou căpătau averi nemișcătoare pe aceste căi, și de aceia în tratatul încheiat cu Vladislav a fost exclusă o asemenea condițiune:

„Iar ceia ce este dat bisericilor lui Dumnezeu și mănăstirilor... pământuri și bunuri de tot felul... aceste danii făcute de împărații de mai înainte, de boerii, și de alte fețe, aceste danii nu se vor lua de la bisericile și mănăstirile lui Dumnezeu... iar pentru mila marelui Dumnezeu să se adaoge orice fel de dăruiri pentru mănăstiri și biserici“.

În viitor vom vorbi despre alegerea și numirea mitropoliților în Rusia din cele mai vechi timpuri până la înființarea patriarhatului.

ST. BÈRECHET.

11) Capitolul 75, ediția de Londra.

12) Pavlov. »Secularizarea«, pag. 111.

VIN MAGII

Precum odinioară magii dela răsărit au venit la Ierusalim să se închine pruncului Iisus, așa să mergem și noi azi în templul creștin, să ne închinăm aceluiaș Dumnezeu, Iisus, care s'a născut într'un chip umilit, întocmai ca un vlăstar în pământ sterp. Numele magilor: Baltazar, Melchior și Gașpar s'au găsit într'un manuscris de prin secolul 7 — 8, deus în biblioteca din Paris. Magii vin la Ierusalim să primească vești despre nașterea blândului Iisus, cam la un an după nașterea sa, căci după ce părinții au dus pruncul Iisus la templul din Ierusalim, s'au îndreptat spre Bethlehem, unde magii găsesc pruncul, susținând această părere și sf. Ioan Hrisostom, că magii au călătorit cam 2 ani. La cei vechi era credința, că odată cu nașterea oamenilor mari se arată semne în stele și vederea acestor stele se potrivea cu credința din Orient, că se va naște un rege mare. Steaua aceasta ca o aparițiune luminoasă a fost recunoscută de astrologii din Persia, deși unii scriitori deduc, din darurile prezentate, că erau din Arabia. Faptul că acești magi s'au închinat Mântuitorului, dovedește că magii au cunoscut firea dumnezeiască a pruncului și confirma aceasta și din darurile, ce au prezentat și anume: tămâie, produsul unei plante miro-sitoare din Arabia, ce se întrebuințează la cult, arată că e Dumnezeu; aurul arată că pruncul va fi rege, căci aceștia posed bogățiile cu belșug, ar smirnă, că e om, deoarece cadavrele cu aceasta se îmbălsămau. Oameni streini de poporul ebru cari vin să se convingă de nașterea fiului dumnezeesc ne deslușește, că Ebreii nu-l doriau prunc mic, ci rege puternic, să-i scape de sub dominațiunea Romanilor. N'au primit Ebreii nașterea aceasta minunată, dar tot pe urma lor vrem să ne îndreptăm și noi!!

Nu văd nici o priminire în omenire, în vederea acestui eveniment, pe care-l serbăm și pentru

refacerea noastră morală! Nu tinde societatea de azi la bucuria duhovnicească, ce a vestit-o îngerul, care va fi la tot poporul, că azi s'a născut Mântuitorul, care e Hristos, Domnul.

Nu vrem să mergem, să vedem pruncul înfășat, culcat în iesle. Nu vrem, să auzim corul îngeresc, care laudă pe Dumnezeu astfel: «Mărire întru cei dn sus lui Dumnezeu»... Nu vrem, să mergem până la Bethlehem (casa pâinei) să vedem, ce s'a întâmplat. Nu vrem, să laudăm pe Dumnezeu, cum au făcut păstorii, de cele ce au auzit și văzut; în schimb vrem, să nu auzim că în lumea țării noastre sunt desmoșteniți ai soartei, cari așteaptă fărămituri din pâine și în casele lor.

Vrem, să nu vedem cum chiar în ziua acestei nașteri de amintiri duioase sunt mulți, cari nu găsesc loc în oraș și merg aiurea, să cerșească milă și îndurare. Vrem, să nu fim tulburați în dejunurile noastre unsuroase de lipsa celor ce bat după ajutor.

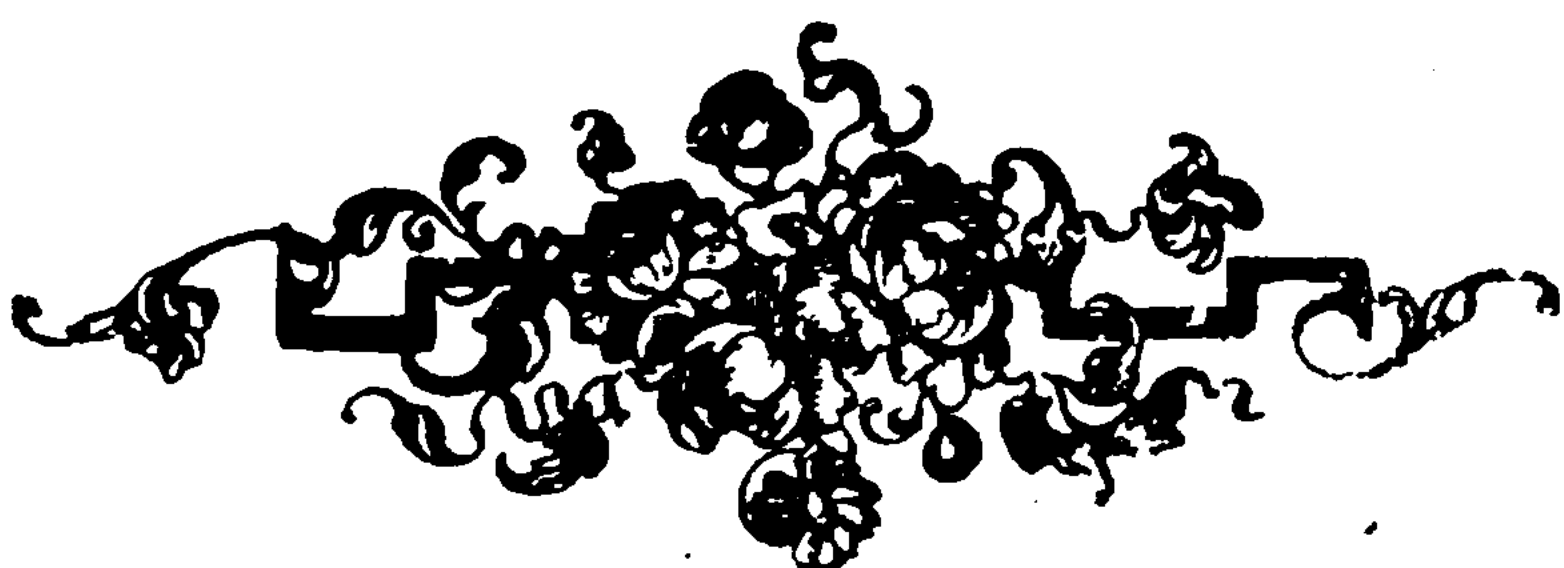
Vrem, să ne trufim în haine frumoase și în paturi moi; vrem, să ne desfătăm pântecelul cu zaharicale și mâncări copioase dar, răbdare!... «că deși unul moare în mijlocul proprietății sale cu totul fericit și liniștit, având vinele sale pline de suc și cu măduva vinelor sale adăpată, iar altul moare cu sufletul întristat și fără să fi gustat din bine vreodată, împreună vor fi culcați în pulbere și vermii îi acoperă pe amândoi». [Iov 21, 23].

PREOT IOAN IONESCU
MĂRĂCINENI - BUZĂU

**Cei mai mari vrăjmași ai societății sunt
Cultura superioară și știința — ziceau căpeteniile clerului catolic atotputernic în Austria pe la 1850.**

IOAN I. C. BRĂTIANU

Primul Ministru al României în *Cugetul românesc*
din Oct 19:2

CREȘTINISM FĂRĂ IISUS HRISTOS?

Este o constatare veche, că e mai ușor a dărâma decât a clădi.

Tăgăduitorii existenței Mântuitorului, dându-și seama, că ru-i de ajuns numai să critice, să dărâme, ci că au obligațiunea de a pune ceva în locul a ceea ce au dărâmat, că trebuie să construiască pe ruinele făcute de ei înșiși, s'au străduit să înlocuiască creștinismul real, întemeiat de și pe Iisus Christos, cu un creștinism fără El, cu un creștinism care să păstreze numai numele comun cu creștinismul lui Iisus, dar a cărui înfățișare și structură este cu totul deosebită, și fără viață. Străduințe zadarnice, căci clădirea cu care aceștia se fălesc este asemenea castelurilor ce fac copiii din cărți de joc sau pietricele puse una peste alta fără nici o legătură între ele, așa încât cea mai ușoară atingere cu mână sau cea mai mică adiere de vânt le prăbușește la pământ.

Să examinăm mai de aproape planul acestor clădiri în vânt.

* * *

Kalthoff, în critica neîmplănită ce face teologiei liberale și în dorința lui fără margini de a crea o teologie care să satisfacă toate trebuințele vieții moderne, o *teologie socială*, cum o numește el, recunoaște că rezultatul negativ la care a dus critica Noului Testament cu privire la persoana lui Iisus nu poate fi ținta finală a științei, ci din el trebuie să se facă punctul de plecare al unei concepțiuni științifice și a religiei creștine.

Greșala teologiei și a teologilor de până acum a fost — zice el — că a crezut, că poate explica și deduce Creștinismul din Noul Testament, în vreme ce, științificește, trebuie procedat tocmai dimpotrivă și a se lămuri origina Noului Testament din creștinism. Creștinismul nu e opera unui individ sau a câtorva, cheme-se ei ori cum ci e produsul masselor, e un exponent social. Ca orice acțiune socială mai de seamă, el rezidă în «instinctele masselor» și în «mișcările masselor». Ideile sau factorii intelectuali, cari au în evoluția socială rolul de fermenți, de puteri active sau motrice sunt de asemeni produse sociale, rezultate ale factorilor precedenți. Firește, ele iau înfățișare deosebită în indivizii de talent și ge-

niali, dar geniul nu e căzut gata din cer, ci e un produs natural și social. Teoria geniilor spontani, a geniilor inspirați și inspiratori ai omenirii, cum a fost susținută de Carlyle, și-a trăit traiul ¹⁾.

Potrivit acestei concepțiuni materialiste despre istorie, concepțiune împrumutată pe deantregul din vocabularul și sacul cu idei al lui Marx și al urmașilor lui, creștinismul își are obârșia — după *Kalthoff* — într'o mișcare socială, cu caracter religios și moral, atât de depărtată și streină de individualism, că era lipsit chiar de noțiunea de un fondator personal. La aceasta s'a ajuns numai mai târziu și nu este altceva de cât idealizarea vieții și a aspirațiilor lui. Dovada o avem în faptul, că atunci când se transformă idealul creștin, se modifică și înfățișarea persoanei și rolului lui Iisus Christos ²⁾.

Iată acum și chipul cum și împrejurările în care *Kalthoff* își închipuie, că a luat naștere creștinismul lui fără Christos:

În societatea romană din preajma începutului erei creștine erau doi puternici fermenți sociali, doi factori sociali de natură revoluționară. Unul era proletariatul, în mare parte organizat în asociații (*collegia*) și celălalt era mesianismul iudaic. Starea de spirite care provocase răscoala sclavilor în vremea lui Spartacus (73—71 a. Chr.) nu se schimbaseră, pentru că nedreptățile produse de organizarea socială nu se înlăturaseră, nici măcar nu se reduseseră, ci dimpotrivă se sporiseră, numai că conducătorii proletariatului învățaseră din experiență, că realizarea prin forță a idealului lor era cu totul exclusă, dată fiind atitudinea dâră a stăpânilor sprijinită pe lăncile legiunilor. Singura cale care ducea la îndulcirea vieții sclavilor și a desmoșteniților soartei era însușirea culturii intelectuale, care le da putința unei mai bune organizări.

În această direcțiune, ei găseau o încurajare și un sprijin în idealul și aspirațiunile mesianismului iudaic. Mesianismul este la origină o undă de idealism social, care tindea să întorneze dreptatea pe pământ și să întemeieze o so-

¹⁾ Christus Problem, pag. 11.

²⁾ Idem, pag. 86 și urm. și Entstehung des Christentums, pag. 102.

cietate în care oamenii să trăiască în frăție și în pace desăvârșită. La început, el avea colorit național, era menit ca să facă fericirea numai a poporului iudeu, dar mai târziu, venind în atingere cu cultura greco-romană, cu republicanismul lui Plata și cu cosmopolitismul stoic, el își lărgește cadrul și îmbrățișează întreaga omenire.

Această atingere și contopire se făcu îndeosebi în cele două mari centre luminoase ale lumii de atunci, în Alexandria și în Roma. Mai cu seamă iudeii proletari din Roma, cari se amestecară cu stratul social cel mai de jos al cetății eterne și se identifică cu nădejdiile și aspirațiunile lui, fără să piardă o clipă din vedere idealul mesianic și legătura cu iudeii de pretutindeni, mai cu seamă aceștia constituiau «un adevărat material explozibil», care nu izbucni însă, datorită conducătorilor lor înțelepți, ci se transformă într'o imensă forță morală, într'o mișcare progresivă, care este însuși creștinismul primitiv³⁾.

Prin urmare nu în Palestina, ci în Roma a luat naștere creștinismul. Aci îl găsim ființând în anul 64, când se deslănțue împotriva-i furioasa persecuție a lui Neron. Aci s'au scris cărțile Noului Testament, iar ale Vechiului s'au tradus după Septuaginta și n'au nimic de aface cu arameica palestineană. Despre origina sa romană mărturisește cea mai mare și mai însemnată parte a coprinsului Evangheliilor, în vreme ce palestinene sunt numai amănuntele fără prea mare importanță. Așa, de pildă, celebra scenă în care se prezintă lui Iisus o monedă cu chipul Împăratului și care-i dă prilej să rostiască memorabilele cuvinte: «Dați Cesarului ceea ce este al Cesarului și lui Dumnezeu ceea ce este al lui Dumnezeu», nu se potrivește nici decum într'un mediu pur iudaic, căci se știe ce repulziune aveau iudeii pentru imagini; expresiunea foarte adesea întâlnită de «domn» este romană; regimul exploatării agricole corespunde cu sistemul de colonat practicat în Italia și nu se potrivește cu sistemul micii proprietăți din Palestina. Marele proprietar, care și lucrează și exploatează pământul prin interpuși, care stă departe și dă numai din când în când pe la moșie, cum se întâlnește adesea în parabolele evanghelice, este un tip italian, iar nu palestinean. În fine, concepția universalistă a Evangheliilor n'a putut nici decum

răsări pe pământul Palestinei și prinse în inimi curate iudaice. Ea a putut răsări și încolți numai în Roma, punctul de întâlnire dintre dreptul roman, credința iudaică și înțelepciunea greacă⁴⁾.

De altfel, dacă Iisus personifică comunitatea creștină întreagă, cu viața și credința ei, Petru personifică comunitatea romană cu tendința ei de centralizare și pentru evangheliști Petru e un personaj tot așa de însemnat ca Iisus însuși. Chiar numele lui e un simbol: «stânca pe care se întemeiază comunitatea creștină». Mărturisirea lui mesianică, altfel atât de greu de interpretat, își găsește îndreptățirea în viața însăși a comunității creștine din Roma. Cuvintele «Tu ești Christos» pronunțate întâia oară de Petru însemnează, că comunitatea romană înălțându-se cea dintâi deasupra creștinismului iudaic, cu tendințe ebionite și particulariste, adică rezervat numai celor săraci și conceput sub forma de mici grupe, s'a înălțat la concepțiunea idealului de biserică universală. «O singură turmă și un singur păstor» este deviza acestei biserici, așa cum o exprimă Evanghelia a patra⁵⁾.

Cât despre «individul Petru» despre care vorbesc Evangheliile, nu i-se găsește nici o urmă sigură în Roma și foarte probabil, că n'a fost acolo niciodată, dar ca simbol al tendinței de centralizare a fost și este întotdeauna în cetatea reședinții papilor.

Creștinismul este dar rezultatul unei complicate mișcări sociale, este mai vechiu de cât cărțile lui sfinte, pe care însuși le-a făurit și de cât tipul de Mântuitor pe care tot el și l-a creat, ca să-și exprime diferitele sale tendințe, să-și afirme viața și să-i poetizeze fazele, să-și concretizeze idealul și să-și închidă credința într'un cadru potrivit cu obicinuițele spiritului și cu convențiunile religioase ale oamenilor pe cari are să-i câștige⁶⁾.

* * *

Jensen izbutește mai puțin decât *Kalthoff* să construiască fie și o umbră a creștinismului fără Christos. Epopeea lui Ghilgameș a putut ruina prin mâinile lui creștinismul hibrid din câteva inimi nehotărâte, dar nu e în stare să dea o

4). *Christus Problem*, pag. 53 urm. și *Was wissen wir von Jesus?* pag. 53 și urm.

5). *Christus Problem*, pag. 50—53 pag. 84.

6). *Ch. Guignebert*, op. cit. pag. 84.

3). *Christus Problem*, pag. 87 și urm.

explicație cât de puțin admisibilă a felului cum a putut el lua naștere și a se desvolta. Critica lui privește persoanele sfinte și anumite acte din viața lor, iar doctrina o lasă neatinsă, plutind în văzduh și fără vreo lămurire. Iisus e un personaj tot așa de puțin real ca și Ioan Botezătorul, ca apostolii, ca patriarhii și proorocii Vechiului Testament, ca semizeii și eroii grecilor, e nici mai mult nici mai puțin decât un Ghilgameș, deși adesea ori împlinește câte ceva și din rolurile lui Enghidu și Ut-napiștim.

Analogia încetează însă când este vorba de patimile, moartea și învierea Mântuitorului. Epopeea babiloniană nu spune nimic despre felul morții lui Ghilgameș, nu spune nici măcar, că a murit ori că s'a înălțat la cer ca Heracles al grecilor, ori că s'a coborât de viu în infern la prietenul său Enghidu. De aceea Jensen se simte foarte incurcat, când e să explice această parte a vieții lui Iisus, și, deși i-se pare că ar găsi în învierea Domnului o slabă urmă a mitului solar al lui Ghilgameș, pentru că Iisus înviază într'o dimineață și duminică se zice pe nemțește Sonntag, care însemnează ziua soarelui, dar uită că nici babilonienii, nici iudeii n'au vorbit nemțește, e totuș nevoit să admită, că episodul cu patimile și învierea sunt un adaos de origine israelită⁷⁾.

Istoria lui Iisus este dar o simplă legendă, un mit. Din învățătură nu sunt autentice decât, poate, câteva sentințe (λόγια). Apostolii Petru și Pavel, de asemeni, n'au existat, ci sunt numai adaptări ale lui Ghilgameș și Ut-napiștim; așa că creștinismul n'a putut lua naștere de cât din elementele ce constituie mitul solar al lui Ghilgameș. Dar cum? În ce fel? Cine e persoana de care se leagă origina creștinismului? Sau căror împrejurări speciale își datorește el nașterea? La acestea Jensen nu răspunde nimic, așa că el se mulțumește numai să critice, dărâmă numai, fără să pună ceva în loc, afirmă numai, fără să dovediască.

* * *

Robertson susține, că creștinismul este o religie mistică, a cărei origină trebuie căutată pe deoparte în iudaismul esoteric, iar pe de alta în anumite rituri păgâne,

Ultimele pagini ale Evangheliei — zice el — privesc la cina cea de taină, trădare, patimi,

judcată, răstignire și înviere sunt transcrierea dramei unui mister oare care, a unei drame reprezentante în adunările unei secte cu inițiativă secretă și doctrină misterioasă, iar nici de cum ale unei istorisiri.

Se poate demonstra, atât cât e cu putință demonstrarea în materie de istorie, că această dramă este modificarea simbolică a unui rit primitiv ce însoțea un sacrificiu omenească, rit din care s'au păstrat o mulțime de amănunte asupra adevărului cărora nu mai încapă discuțiune⁸⁾.

Cu alte cuvinte, Iisus este eroul unei drame sfinte în care se reprezintă istoria unui zeu jefit de tatăl său pentru mântuirea oamenilor. Această dramă constituia centrul unui cult misterios, practicat de o sectă iudaică. La ea s'a adăugat un ospăț, în care credincioșii mâncau o victimă, care simboliza pe zeu, ca să-și însușiască astfel substanța dumnezească.

În sprijinul acestor afirmațiuni, Robertson aduce o sumedenie de alte afirmațiuni și presupuneri, pe care le ia drept, lucruri sigure, drept fapte istorice.

Mai întâi, Iisus descris și propovedit de apostolul Pavel nu este o ființă vie, reală, ci «un sacrificiu tăcut» și ispășitor. Deci ideea de un asemenea sacrificiu este temelia creștinismului.

Apoi, multe din istorisirile evanghelice își au paralela lor în mitologia păgână. Deci ideea esențială a fost îmbrăcată în veșminte împrumutate.

Ceea ce nu este luat din păgânism, ceea ce pare original în istorisirea evanghelică despre Iisus, Mântuitorul de origine dumnezească, nu este, probabil, de cât un vechiu mit solar pelestinean, în care Dumnezeu îndeplinește rolul de Mântuitor. Acest Dumnezeu este Ioșua, vechiul zeu al seminției lui Efraim, pe care legenda l-a făcut urmașul lui Moisi, care a condus pe ebrei în Pământul făgăduinței și a cărui mamă se numea Maria, ca și mama lui Iisus Christos, care conduce pe credincioși în împărăția lui Dumnezeu.

Alături de acest zeu Ioșua, ale cărui trăsături le distingem cu înlesnire în persoana lui Iisus, se prea poate ca el, (Iisus) să mai fi împrumutat trăsături și dela vre un personaj istoric, cum este, de pildă, Ioșua ben Pandira, despre care se spune în Talmud, că a fost răstignit, cam cu

⁷⁾ Hat Jesus gelebt? pag. 20.

⁸⁾ Pagan Christs, apud Guignebert, op.cit. pag. 89.

o sută de ani înainte de era creștină, probabil, pentru că profesa idei care nu se potriveau cu ale iudaismului oficial.

Mișcarea religioasă, care a dus la cultul lui Iisus și a format germenele creștinismului, a prins rădăcini mai întâi în sânul acelei secte iudaice, pe care și creștinii de origine păgână o socoteau, pe la sfârșitul veacului al doilea, ca eretică, *secta ebioniților*.

O altă sectă mai puțin numeroasă, pe care o găsim amintită în același timp și alături de ebioniți, este a *nazareilor, nazareenilor sau nazariților*. Nazareni se numiau însă și cei dintâi creștini, după însăși mărturia Faptelor Apostolilor (24, 5)

Din aceste constatări, Robertson conchide: Cultul creștin și Evanghelia provin dela ebioniți prin filiațiunea nazareenilor.

Pentru sprijinirea acestei concluziuni și a afirmațiunilor sale în genere, Robertson continuă astfel seria presupunerilor sale:

Ebionitismul s'a ivit în timpul ce precede dominațiunea romană asupra Palestinei și întemeietorul lui e, poate, chiar acel Ioșua ben Pandira, amintit mai sus, despre care Talmudul spune, că a fost răstignit la Lida, în ajunul Paștelui, sub domnia lui Alexandru Ianeu (104—78) și ale cărui patimi sunt, fără îndoială, unul din elementele dramei.

În Vechiul Testament se găsesc deasemeni urmele unei mișcări mesianice în legătură cu numele Ioșua. Astfel, în capitolul 3 din profeția lui Zaharia se vorbește de un mare preot cu numele Ioșua, despre care se spune că primește o tiară strălucitoare. Că în aceste cuvinte se cuprinde o profeție mesianică, nu mai încapă îndoială. Tot acolo se dă lui Mesia numele de «ramură»; iar ramură se zice pe ebrește atât *tmach*, cât și *națar* și *nețer*.

De aci își trag, probabil, numele *nazareenii* sau *nețeriții*. Ei ar fi dar un partid mesianic, care a păstrat aducerea aminte de zeul efraimit Ioșua, a adăugat la aceasta speranța în Ioșua al lui Zaharia, a crezut, că vede în Ioșua ben Pandira pe Mesia cel așteptat și a adoptat, ca simbol sau emblemă, o ramură.

Nu este exclus ca *nazireii*, secta iudeilor pioși, cari se abțineau dela băuturi spirtoase, nu mâncau carne și nu-și tundeau părul, să fi format un alt partid mesianic a parte, nici ca ei să se

fi contopit dela o vreme cu nazareenii sau nețeriții, dată fiind asemănarea numelui ce purtau și identitatea scopului ce urmăreau. Obiceiul primilor creștini de a se numi *sfinți* (ἅγιοι), care corespunde exact cu înțelesul cuvântului *nazireu devotus*, ar fi o dovadă mai mult de adevărul ultimei presupunerii.

Mai departe, Robertson afirmă, că cultul unui zeu mântuitor cu numele de Ioșua, ar fi existat în iudaismul eterodox înainte de epoca în care pune tradiția pe Iisus Galileianu. Acest cult ar fi constat într'un ospăț religios în care se celebra moartea unui zeu, concepută ca o jertfă ispășitoare. În mitul care constituie esența acestui cult, Robertson vede un imprumut, o imitare a cultului atâtor zei ai popoarelor dimprejur, precum: a lui Attis al frigienilor, a lui Tamuz al babilonienilor, al lui Osiris al egiptenilor și al altora. La acestea se adăogă, către începutul erei creștine, și mitul lui Heracles și al lui Zagreos sau Dionisos ai grecilor, așa că această ar fi sincretizat în acest timp toate ideile care circulau la popoarele vechi ale Asiei, Africii de Nord și Europei sudestice despre un dumnezeu sau erou, Mântuitor.

Apostolul Pavel și colaboratorii lui răsădiră pe teritoriul grecesc aceste idei ale sectei iudaice, cunoscute până atunci numai între iudei sau, cel mult, și prozeliților. Atunci se introduseră în țesătura dramei sfinte diferite epizoade destinate să discrediteze pe cei doisprezece apostoli mitici și pe Iisus însuși. Astfel unul din apostoli își trădează învățătorul, altul se leapădă de El, și cu toții nu-L pot pricepe. Iisus însuși și Ioan Botezătorul spun iudeilor, că li se va lua împărăția cerurilor, iar aceștia, ca răzbunare, răstignesc pe Iisus. Alte mituri grecești se adăogă la cele de până aci și astfel creștinismul prinde rădăcini și se răspândește cu iuteală în lumea păgână, pentru că adoptă puțin câtă puțin miturile, misterele, minunile și credințele religioase ale acestei lumi.

Iată câteva mostre de felul cum Robertson caută să illustreze și întărească afirmațiunile sale de până aci: Christos se naște într'un grajd, ca Horus în grajdul — templu al vacii sfinte, care e zeița fecioară Isis; Evangheliile apocrife îi pun nașterea într'o peșteră, care amintește de nașterea lui Zevs, a lui Mitra, a lui Dionisos, Adonis și Hermes; El a schimbat odată apa în vin, ceea ce

Dionisos o făcea din timpuri immemorabile; merge pe apă ca Poseidon; mănuește biciul ca Osiris și Phoebus Apollon: ca solarul Dionisos călărește pe doi asini și hrănește gloatele în pustie; ca Asclepios înviază morții, dă vedere orbilor și vindecă pe bolnavi; ca Attis și Adonis e plâns de femei când moare și le înveselește prin învoirea sa.

Cina cea de taină a lui Christos și sfânta eucharishie creștină nu sunt alt ceva de cât un mit solar. Nazareenii mâncau, la ospățul lor sfânt, un miel, care simboliza pe Mesia. În Apocalips, care e curat iudaic, mielul este sau numele mistic al Fiului lui Dumnezeu sau Iisus, care era una cu Iahve cu mult înainte de ivirea creștinismului. Serbarea Paștelui în timpul când soarele intră în zodia berbecului și mâncarea mielului pascal fript, iar nu fiert, stau de asemeni în strânsă legătură cu mitul solar. Berbecul din jertfa lui Abraam, care e adus în locul lui Isac, se rapoartă tot la acest mit solar și la Iisus, căci Isac sună foarte asemănător cu Ieșu sau Ioșua.

Episodul trădării lui Iisus are caracter cu totul simbolic și nu e nici decum istoric. Iuda este numele generic al poporului iudeu. El însemnează diavol, protivnic. Evangheliile îl și numesc «diavol», iar tradițiunea îl reprezintă cu părul roșu, asemănându-l astfel cu Tifon sau Set, omorătorul dumnezeului-mântuitor Osiris al egiptenilor. Crearea acestui personaj n'are alt scop decât ca să treziască ura împotriva poporului iudeu, care a răstignit pe Iisus. Intreaga istorisire a patimilor, răstignirii și învierii Domnului este un mozaic de bucăți foarte deosebite ca origină. Incoronarea lui Iisus de către soldați, îmbrăcarea cu mantie roșie, ironizarea lui ca împărat, biciuirea și răstignirea amintesc de jertfirea dumnezeului semitic God—El și dumnezeu-omul sărbătorii babiloniene a saceelor, în care un criminal, îmbrăcat în podoabe împărătești, era, după cinci zile, biciuit și spânzurat sau răstignit. Crucea o găsim deasemeni în cultul lui Osiris, simbolizând prin brațele ei întinse, pe care adesea se puneau brațe omenești, renașterea mistică. Jertfirea lui Christos, ca punct culminant al actului răscumpărării, însemnează pur și simplu, că ideea de jertfă omenească nu dispăruse în acel timp din ritualul altor religii. Astfel, Porfiriu istorisește, că în Rodos era obiceiul ca să se sacrifice lui Cronos în fiecare

an, un criminal, care era mai întâi îmbătat. Konzii din India sacrificau până aproape de jumătatea veacului XIX un om, în cultul lor, cu un ceremonial ale cărui amănunte se apropie mult de ale răstignirii lui Christos. Victima era împodobită cu flori și cinstită, după aceea atârnată de craca unui arbore, cu care împreună trupul său forma o cruce, apoi era amețită cu opiu sau cu mătrăgună și i-se rupeau mâinile și picioarele sau numai acestea din urmă. Punerea trupului mort al lui Iisus într'un mormânt săpat în piatră și învierea lui își au în fine paralela în învierea lui Mitra din stâncă.⁹⁾

La această caricatură, la această țesătură de absurdități, de fantasmagorii și imposibilități a ajuns Robertson, tăgăduind pe Christos. Acest fragil mozaic religios voia el să-l substitue creștinismului, care a înfrânt urgia a douăzeci de veacuri de existență.

* * *

Smith merge în totul pe aceeași cale și se servește de aceeași metodă ca și Robertson. pentru a-și construi himericul său creștinism fără Christos.

Creștinismul — zice el — n'a putut decurge din realitatea descrisă de Evangheliile, din viața, faptele și moartea unui țaran galileian, ci din credința într'un Dumnezeu Iisus Christos, Mântuitor, Tămăduitor, Stăpân al cerului și al pământului, al cărui cult exista înainte de era noastră.¹⁰⁾

Insuș numele *Iisus Nazareeanul* sau *Nazarineanul* probează, că Iisus n'a fost om, căci el nu vine dela Nazaret, care nu exista la începutul erei creștine,¹¹⁾ ci se trage mai de departe, dela nazareeni.

Cei dintâi creștini s'au numit ei înșiși nazareeni sau nazoreeni. Tot astfel fi numiau și orientalii și Talmudul. Numele acesta se găsește de mult la iudei cu înțelesul de «pândar» sau «păzitor». Așa îl întâlnim în cartea doua a Regilor (17, 9; 18, 8) și în Ieremia (31, 6), unde radicalul N. S. R. se află 63 de ori numai cu acest înțeles. Acest radical e foarte vechiu, e un patrimoniu al semiților în general și se întâlnește și în alte părți. Astfel se întâlnește în inscripțiuni din Asia Mică sub forma Na-sa-ru.

⁹⁾ A short History of Christianity și Pagan Christs.

¹⁰⁾ Ecce Deus, pag. 80.

¹¹⁾ Ecce Deus, pag. 80.

în codicile Hamurabi și în compozițiunea numelor proprii. Forma talmudică *ha-Nosri-nazarecanul* este aceeași ca *ha-Noser* din Exod (34, 7), unde are înțelesul de «păzitor». Forma siriacă *Nasaria* înseamnă *Dumnezeu e ocrotitor*, provenind din *Nasar* și «ia» care e prescurtarea numelui lui Dumnezeu, Iahve. Epifaniu (în *Panarion* 29, 6) atestă, că *Nasaraioi* nume care se apropie foarte mult de *Nasaria*, erau o sectă iudaică veche și care nu recunoștea pe Christos. Ipolit (în *Philosophumena* V, 10) citează un imn, al cărui text e foarte nesigur, dar din care reiese limpede, că Iisus este o ființă dumnezeiască, este Fiul lui Dumnezeu, care intervine pe lângă Dumnezeu-Tatăl pentru oameni, pe cari-i conduce pe căile sfinte ale cunoștinței. După părerile criticilor de seamă, acest imn ar fi anterior creștinismului și ar fi compus de *Naasenieni*, o sectă a gnosticilor, care are multă asemănare cu nazarenii.¹²⁾ Aceștia ar fi numit pe Dumnezeu Na-Sa-R *păzitor, ocrotitor*. În sprijinul acestei păreri, ar veni textul unor formule de exorcisme, descoperite pe niște papire, și unde se întâlnește numele *Nasar* și cuvintele: «Te jur în numele lui Iisus, Dumnezeul ebreilor».

Cuvintele îngerului în Evanghelia dela Matei (1, 21): «...Și-i vei pune numele Iisus, pentru că el va mântui pe poporul său de păcate», arată, că la numele de Iisus sau Ieșua, care înseamnă «ajutorul lui Dumnezeu», s'a adăugat și predicatul de *nazareean*, dela *noser păzitor, ocrotitor*.

Iisus Nazareeanul sau Nazoreeanul înseamnă dar numai Iisus Mântuitorul, Ocrotitorul, iar nici decum cel din Nazaret.

Predicatul de *domn* sau *stăpân* (κύριος) care se dă de asemeni lui Iisus, este titlul pe care-l are Iahve în Septuaginta și e o probă mai mult, că Iisus a fost un Dumnezeu liberator, ocrotitor, mântuitor. Ca atare a fost el adorat de amintitele secte iudaice înainte de ivirea creștinismului. Dar chiar dacă n'am avea această dovadă prin existența acelor secte, ar trebui — zice Smith — să se admită aceasta ca o ipoteză, pentru că altfel cultul lui Iisus n'ar putut prinde așa de repede, ca Pavel să poată vorbi de el.¹³⁾

Smith se crede scutit de a opera cu ipoteze, căci i se pare că are dovezi sigure despre adevărul susținerilor sale chiar în Noul Testament. Aceste pretinse dovezi constau din răstălmăcirea unor cuvinte și fapte, din punerea lor la tortură, ca să mărturisiască — ca altă dată victimele inchiziției — ceea ce vrea autorul.

Una din aceste dovezi și cea mai puternică ar fi cuvintele: «τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ *cele despre Iisus*», care n'ar însemna «*lucrurile sau evenimentele privitoare la Iisus*», ci «*învățătura despre Iisus*», adică *ceea ce se crede* despre Iisus ca Dumnezeu.¹⁴⁾

Convertirea lui Simon Vrăjitorul de către diaconul Filip, în Samaria, ar fi o altă probă. Convertirea n'ar fi fost cu puțință să se facă așa de repede, dacă între ideile lui Simon și ale lui Filip n'ar fi fost o mare asemănare. Simon a fost dar un precursor al creștinismului, un creștin înainte de Christos.¹⁵⁾

Același lucru e și cu Elima Vrăjitorul, pe care Pavel și Barnaba l-au întâlnit la Pafos, în Cipru, la proconsulul Sergiu Paul. Acesta purta și numele de Bar Iisus, adică Fiul lui Iisus, nume care înseamnă — zice Smith — *fiu spiritual sau ucenic al lui Iisus*, așa cum «*frații lui Iisus*» din Evangheliile sunt adepții lui și cum acei iudei, despre cari spun Evangheliile, că proorociseră și alungaseră demoni în numele Domnului, ar trebui să se numiască asemeni «*fiii lui Iisus*».¹⁶⁾

Numeroasele minuni făcute în numele lui Iisus ar fi iarăși o dovadă, că numele și ideia de Iisus aveau deja o lungă istorie în timpul apostolului Pavel și al primilor creștini.¹⁷⁾

Învierea lui Iisus, pe care apostolii și în deosebi Pavel se întemeiază în predică lor și o socotesc ca un fapt istoric absolut sigur și de cea mai mare importanță, Smith o consideră ca o alegorie. Ea nu înseamnă înviere din morți, ci înălțare, ridicare, relevare, întemeiere, clădire. Cu privire la Iisus, învierea sa este «confirmarea și întărirea noului zeu mântuitor pe tronul universului... Firește, învierea și înălțarea nu trebuie privite cu două lucruri deosebite, ci ca unul singur, ca o ridicare și înălțare în cerul cel mai înalt».¹⁸⁾

¹⁴. Der vorchristliche Jesus pag. 4—5.

¹⁵. Idem, pag. 11—16. ¹⁶. Idem, pag. 16—21.

¹⁷. Idem, pag. 22 și urm. și 33 și urm.

¹⁸. Idem, pag. 71—106 și Ecce Deus, pag. 69.

¹². Der vorchristliche Jesus, pag. 31 și urm.

¹³. Ecce Deus, pag. 64 și nom.

Iisus este dar un Dumnezeu, care a existat înainte de creștinism. Dacă Pilat l-a prezentat într'adevăr poporului iudeu cu cuvintele *Ecce Homo*, a greșit, căci trebuie să zică: *Ecce Deus*. Iisus s'a născut din ideea de mântuire, într'o sectă iudaică și tipul său e precizat prin concretizarea imaginilor și ideilor curente în lumea în care ele au evoluat. ¹⁹⁾

Creștinismul este, în prima analiză, o gnoză iudaică, care s'a îmbogățit — ca și figura omească a eroului său — cu adaose din toate religiunile cu care a venit în atingere și și-a creat o istorie primitivă cu caracter mitologic, cu toate religiunile divinităților liberatoare sau mântuitoare. ²⁰⁾

Origina creștinismului nu trebuie căutată numai în Galileea și Ierusalim, cum vor autorii scrierilor Noului Testament, ci și în Cipru, Cirene, Alexandria, Damasc, Efes, Antiohia și chiar în Roma. ²¹⁾

Cu alte cuvinte, «învățătura despre Christos», care vegetase în misterele unor secte puțin cunoscute, a început să lumineze lumea în timpul în care legenda îl localizează, mulțămită tendinței generale spre monoteism și instinctului de unitate, realizate de progresul cugetării filosofice și al sentimentului religios. Punctul său de plecare a fost în iudaismul elenizat, în prozelitism, care a izbutit să împace monoteismul iudaic cu politeismul păgân, în cecece a avut fiecare mai bun. ²²⁾

Aceasta e întâișarea ce ia creștinismul fără Christos la Smith.

* * *

Drews admite în totul părerile lui Robertson și ale lui Smith și se străduiește, cu ajutorul studiului religiunii comparate, să limpeziască pe deplin cecece el numește «mitul lui Christos» adică felul cum a ajuns lumea să adore pe Iisus, sau cu alte cuvinte cum a luat naștere și s'a dezvoltat creștinismul și ce este el în esența sa.

Ivirea creștinismului se face într'un timp și pe un tărîm bine pregătit. La apariția sa, lumea greco-romană era adânc religioasă. Până și cele mai luminate spirite credeau, că o catastrofă

universală, care avea să pună capăt la tot ce există, era aproape să izbucniască. O teamă superstițioasă de spirite rele și demoni, amestecată cu ideea și așteptarea nu destul de bine definită a unui Mântuitor își făcuse loc în toate inimile. Mângâierea deplină n'o putea da însă vechia religiune națională, ci numai amestecul acesteea cu religiunile orientale, pline de mistere și care în acel timp se manifestau într'o mulțime de forme noi.

La nici un popor însă setea de mântuire nu era așa de vie ca la poporul iudeu. Deja de mai înainte, iudeii se hrăneau cu speranțe mesianice, dar contactul îndelungat și de aproape cu religiunea persană a avut darul de a schimba fața credințelor lor religioase. Felul cum perșii își înfașau principiul bun, pe Ahuramazda, a influențat și transformat credința lor în Iahve, care nu mai e de acum un Dumnezeu aspru și singuratic, ci e izvorul vieții și al luminii și are în jurul său nenumărate cete de îngeri, zei și spirite, care-l pun în legătură cu pământul. Din principiul rău al perșilor, din Angromainu, care stă în luptă veșnică cu Ahuramazda, iudeii își făuriră pe Satan, protivnicul lui Iahve, corupătorul creațiunii, stăpânul acestei lumi și căpetenia demonilor.

În fruntea luptei dintre aceste două principii opuse sta, după concepțiunea parsistă, Mitra, spiritul luminii, al adevărului și al dreptății, întruparea focului și a soarelui, prietenul omului, mijlocitorul și mântuitorul, conducătorul sufletelor în veșnicie și judecătorul lor. El este «dumnezeescul fiu» al lui Ahuramazda, creat de acesta, ca să lupte în fruntea cetelor cerești în contra puterilor întunerecului și să ajute la întemeierea împărăției lui Dumnezeu pe pământ prin nimicirea plantelor și viețuitoarelor vătămătoare și înmulțirea celor folositoare omului.

Când va fi să se sfârșiască lumea, Ahuramazda va trimite în lume pe „fiul fecoarei”, pe Șaoșiant, care se va naște din sămânța lui Zaratustra, sau după o altă versiune, va veni pe pământ Mitra, va învinge pe Angromainu și demonii lui, va învia morții, va ține judecata și va întemeia o împărăție de 1000 de ani, după care va fi sfârșitul definitiv al lumii și al duhurilor rele, iar sufletele oamenilor vor fi toate fericite.

Credința parsistă în Mitra și Șaoșiant n'a rămas fără înrăurire asupra credinței iudeilor în

¹⁹⁾ Ecce Deus, pag. 68 și urm.

²⁰⁾ Idem, pag. 70.

²¹⁾ Der vorchristliche Jesus, pag. 21—31.

²²⁾ Ecce Deus, 67—75.

Mesia. De unde înainte, ei vedeau în Mesia pe un rege, care făcea legătura între Iahve și poporul său, cu timpul l-au apropiat din ce în ce mai mult de dumnezeire, l-au numit Fiul lui Dumnezeu și au ajuns aproape să-l confunde cu Iahve. Precum în parsism concepțiunea despre Șaoșiant, tot așa și în iudaism concepțiunea despre Mesia oscilează între aceea de rege din neamul lui David și ființă supraomenească coborâtă din cer. Ca Șaoșiant sau ca Mitra, Mesia va judeca lumea și va întemeia o împărăție pământeană de 1000 de ani, căreia îi va urma împărăția veșnică, cu fericirea celor drepti și chinurile celor răi.

Ideile de învierea morților, de judecată, de imortalitate personală cu care se îmbogăți religionea iudaică din atingerea ei cu parsismul, largiră cadrul monoteismului iudaic și-i dădură putința să intre în luptă de întrecere cu celelalte religii ²³).

Cultura greacă și-a exercitat de asemeni influența sa asupra religiei iudaice, începând din vremea lui Alexandru Macedon. Răspândirea iudeilor prin toate țările dimprejur, în deosebi după afaceri comerciale și stabilirea lor în mare număr în Egipt, mai ales în Alexandria, și familiarizarea lor cu filosofia greacă au făcut ca înșă concepția lor despre Iahve să se schimbe.

Dela perși mai luaseră iudeii și noțiunea de «Cuvânt», ca putere creatoare și reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ, iar dela egipteni sau, poate tot dela perși noțiunea de «Înțelepciune», din care cartea intitulată *Înțelepciunea lui Solomon* făcu o ființă dumnezească aparte, care străbate toată firea ca principiu al revelațiunii dumnezeiești în lume, ca principiu de viață, ca mijlocitor al mântuirii, ca putere pronietoare, etc. Și cuvântul și Înțelepciunea aveau să determine mai de aproape raportul lui Dumnezeu cu lumea.

Iudeul alexandrin *Filo*, cunoscător temeinic al filosofiei grecești păstrător zelos al religiei părinților săi, împacă și pe una și pe alta, cu ajutorul interpretării alegorice și formulă doctrina despre «Cuvântul lui Dumnezeu», pe care-l numi și «Fiul întâi născut al lui Dumnezeu», al doilea Dumnezeu și «locțiitor, trimis, arhanghel al lui Dumnezeu», «mângâitorul, acel prin care

Dumnezeu a făcut lumea, sufletul lumii», etc., etc. Cuvântul lui Dumnezeu (λόγος) ne vine într'ajutor în lupta ce trebuie să ducem împotriva lumii și a păcatului și ne ajută să ne apropiem de Dumnezeu și să ne unim cu el. El este dar unicul nostru Mântuitor, căci numai unindu-ne cu el, prin credință și dragoste, ne putem înălța la izvorul vieții, putem să privim pe Dumnezeu și să ne împărtășim din viața lui ²⁴).

Urmând în totul pe Smith, Drews susține că sectele iudaice, ieșenii, nazareii și nassenii, cunoșteau și adorau, cu două veacuri înainte de era creștină, un Dumnezeu Mântuitor cu numele de Iisus sau Iosua ²⁵).

Dar și iudaismul ortodox, ca religione curat sincretistă, nu era strein de această divinitate.

În diferite religii se întâlnește credința într'un Mântuitor dumnezeesc unită cu ideea de un Dumnezeu, care suferă și moare. Originea acestei credințe se reduce la observarea, că în fiecare an puterile naturii scade pentru câțiva timp iarna și apoi se trezesc sau înviază iarăși, primăvara. Fenomenul acesta a influențat adânc sufletul omenesc, care a văzut în el soarta unui tânăr zeu, a cărui moarte a plâns-o și de a cărui înviere s'a bucurat. În cultul ce dă acestui zeu, omul primitiv a crezut, că poate suferi în locul lui și astfel s'a ajuns la sacrificiul omenesc al unei persoane investite cu îmbrăcămintea și insigniile Zeului. În timpurile istorice se sacrificau în acest scop regi sau preoți ai acelu zeu, iar mai târziu locul lor l-au luat criminalii. În unele cazuri sacrificiul omenesc era numai simbolic. Astfel în cultul lui Osiris, a lui Mitra, Attis și Adonis, omul era înlocuit printr'un chip sau statuă a zeului, printr'o păpușă sau printr'un trunchiu de arbore sfânt.

Cu ideea, că prin sacrificiul omenesc natura își recapătă puterile pierdute, s'a unit și ideea de expiere. Cel sacrificat nu înfățișa numai pe zeu înaintea poporului, ci și pe popor înaintea zeului și avea să o expieze, prin moartea sa, păcatele săvârșite de popor în cursul anului.

Aceste credințe, aceste mituri se găsesc și la iudei, continuă Drews. Astfel proorocul Zaharia (12, 10 urm.) vorbește de uciderea misterioasă a unui zeu, pe care locuitorii Ierusalimului îl vor plânge ca pe Haddad-Rimmon, adică pe

²⁴) Idem, pag. 13-17.

²⁵) Idem, pag. 17-29.

²³) Die Christusmythe, vol. I, pag. 5-11.

Adonis, în câmpia Megiddo și Ezechill descrie (8.14) pe femeile din Ierusalim, stând înaintea porții de miazănoapte a cetății și plângând pe Tamuz. Ceremonia țapului emisar, descrierea suferințelor slugii lui Dumnezeu de către Isaia (53) și coprinsul psalmului 21 ar fi o dovadă, că iudeii au avut aceste practici.

Înșuși sacrificiul omenesc nu era așa de antipatic păgânilor cu se crede de obicei. La romani, regele saturnaliilor era ucis, când se sfârșea sărbătoarea. Acelaș lucru se întâmpla și la babilonieni cu regele petrecerilor de anul nou, numite sacce și la perși cu „*omul fără barbă*“, care înfățișa anul vechiu. Iudeii în sărbătoarea lor Purim ar imita pe babilonieni și pe perși. Cartea Ester, în care se arată cum s'a instituit această sărbătoare, ar fi un simplu roman, în care Ester ar fi zeița babiloniană a fecundității, Iștar, iar Mardochai ar fi Marduk, zeul anului nou.

La origină, Paștele iudaic era sărbătoarea primăverii și a anului nou, cu care prilej se aduceau zertfă zeului soarelui și al cerului pârga cerealelor și întâii născuți dintre oameni și animale. Sacrificiile omenești erau privite ca pretutindeni în vechime, ca un mijloc de expiere a păcatelor din anul expirat și de dobândire a harului lui Iahve în anul ce urma. Cu cât cel sacrificat ocupase în viață o slujbă mai înaltă, mai de cinste, cu cât fusese mai iubit, cu atât sacrificiul era mai de preț înainte lui Dumnezeu. De aceea în vremurile vechi se sacrificau regii și membrii ai familiei regale, cum spun cărțile Iosua și Samuel prin cuvintele „*sfințiți Domnului*“, care însemnează „*sacrificați*“.

Sub influența altor religii, iudeii au conceput doi Mesia: unul biruitor și altul suferind. Precum mitologia greacă făcea deosebire între Dionisos, fiul lui Zeus și al Semelei, ca zeu mântuitor și între Dionisos Zagreus, fiul Persefonei, care moare de chinuri grozave în mâinile titanilor, și între Heracle, care mântuește prin biruințele sale și Prometeu, care suferă pentru omenire, precum perșii vedeau în Mitra pe mântuitorul care mântue prin suferințele ce îndură, iar în Saoșiant pe mântuitorul care izbăvește lumea prin biruința asupra lui Angromainiu, tot astfel și iudeii au făcut deosebire între Mesia fiul lui David și Mesia, fiul lui Iosif. Evangheliile i-au confundat pe amândoi într'unul.

Despre Mesia, fiul lui Iosif, avem mărturii târzii, posterioare ivirii creștinismului, dar ele se întemeiază de sigur pe tradițiuni mai vechi. În

tot cazul Iosif, tatăl lui, nu e tâmplarul din Nazaret, ci patriarhul Iosif, care, la rându-i, este un vechi zeu al tribului Efraim, un zeu al soarelui, ca și Tamuz al babilonenilor, cu care are mare asemănare. Tamuz stă sub pământ, Iosif sta trei luni—timpul iernii—în cisternă, Tamuz aduce, la întoarcerea sa, primăvara, Iosif aduce, la sosirea sa în Egipt, belșugul. Pitarul spânzurat și paharnicul liberat, din istoria lui Iosif în închisoare, sunt cei doi tâlhari răstigniți împreună cu Iisus, după cum Iosif însuș a preînchisuit pe Iisus în multe privințe

Iosua Navi, cu care Iisus, fiul lui Iosif, are nume comun, pare iarăș a fi un zeu efraimit, înrudit cu Tamuz și cu Adonis. Numele său însemnează Mântuitor și el a mântuit într'adevăr pe Israel conducându-l în pământul făgăduit, după ce îndurase destul prin pustie, Iisus, fiul Iosif, conduce pe cei ce-i urmează în împărăția lui Dumnezeu. Mama lui Iosua Navi s'a numit, după o tradiție arabă, Maria ca și mama lui Iisus. Nume asemănător, Mirra, are și mama lui Adonis. Iosua Navi e zeu al soarelui de primăvară și ca atare e pus în legătură cu sărbătoarea Paștelui, care se serba la începutul primăverii și cu practica tăierii împrejur, care este simbolul sacrificiului de copii. Iisus Christos își începe misiunea publică aproape de Paște și și-o sfârșește la Paște.

După toate acestea—conchide victorios Drews—nu se va putea tăgădui, că ideea de un Mesia care avea să suferă și să moară nu e o idee veche la iudei și care stă în legătură cu cultul primitiv al naturii, deși mai târziu s'a întunecat și a rămas proprietatea exclusivă a unor anumite cercuri ²⁶⁾

Acum înțelegem—continuă el ceva mai departe—cum icoana lui Mesia oscilează la iudei între o ființă dumnezească și una omenească, cum „Cel drept a fost socotit cu cei fără de lege“, cum s'a putut concepe ideea, că un om este „Fiul lui Dumnezeu“ și tot odată „regele iudeilor“ și că prin moartea lui de ocară și nemeritată Dumnezeu însuș s'a jertfit pentru omenire. Înțelegem în acelas timp iarăș, că și pentru ce răstignitul a trebuit să învieze din morți după puțină vreme, să se înalțe la cer prea mărît și acolo să se unească cu Dumnezeu Tatăl.

26) Idem. pag. 47.

Toate acestea au fost cugetări răspândite cu mult înainte de Iisus al Evāngheliilor în poporul iudeu și în toată Asia ajunseseră, cultivate de anumite secte ca o învățătură secretă și au dat prilejul ca tocmai în această parte a lumii vechi să se răspândiască creștinismul așa de timpuriu și extraordinar de repede. ²⁷⁾

* * *

Tot ce se afirmă despre Iisus Christos este dar—după Drews—un mit, pentru alcătuirea căruia, s'au pus la contribuție o mulțime de alte mituri. Elementul de bază este, fără îndoială speranța mesianic a iudeilor, la care se adaugă mituri grecești, ca de pildă, al lui Hermes, liberatorul și conducătorul sufletelor, păstorul cel bun, asimilat de stoici cu Cuvântul imanent în lume; al lui Herakles, omorătorul de monștri; a lui Iason, a cărui nume e forma grecească a cuvântului ebraic Iosua sau Iisus, și care era un zeu solar, ai cărui 12 tovarăși, corespunzători cu cei 12 apostoli, sunt constelațiunile. ²⁸⁾

Cultul misterelor orientale, și în deosebi al lui Adonis, a contribuit de asemeni la formarea mitului lui Iisus, căci creștinismul a prins rădăcini mai întâi acolo unde era în floare cultul lui Adonis, în Antiohia, Cipru și Cirene. Cuvintele „Eu sunt Alfa și Omega“, pe care Apocalipsul (1,8) le pune în gura Mântuitorului, ar arăta limpede, că el e Adonis, căci literile Ao exprimă numele acestui zeu în dialectul doric. ²⁹⁾

Religiunile Indiei au fost în sfârșit foarte darnice față de creștinism. Drews insistă mult asupra asemănării dintre mitul lui Iisus și al lui Buddha, al lui Crișna și în deosebi al lui Agni, regele lumii, zeul zeilor, creatorul totul și dăătorul de viață, cunoscătorul tainelor, trimisul zeului tată, mântuitorul oamenilor de puterea întunerecului, etc. ³⁰⁾

Ceia ce a înlesnit formarea mitului creștin, atât de complex este fondul comun al tuturor miturilor din religiunile orientale, care sunt la origină un mit solar: „Intreagă istoria Mântuitorului, a Fiului lui Dumnezeu făcut om, nu este în fond altceva decât istoria trecerii soarelui prin zodiac, dela nașterea, la solstițiul de

iarnă, până la moarte și la înviere, în primăvară.“ ³¹⁾ Aci Drews, care s'a condus în lucrarea sa foarte mult de Smirh, de Robertson și în parte și de Kalthoff, se apropie de Jensen, împrumutând de ori unde găsește, că să-și înghebe teoria; întocmai cum pretinde, că s'a făcut cu mitul lui Iisus.

Totuși, între cultul dumnezeului Iisus din născut de creștinism și între cultul creștin al Dumnezeului său Iisus este deosebire: cel de al doilea e complectarea, desăvârșirea celui dintâi și autorul lui este apostolul Pavel. — Fiu de părinți iudei, născut în orașul Tarsus, unul din centrele culturii elenice, unde înfloria noua școală stoică, în care se înfrățeau vechile idei stoice cu cele orifice și platonice, el fu pătruns atât de mult de aceste idei, că s'a crezut, că a fost ucenicul lui Seneca, sau acesta al lui. Un sincretism religios, mai bogat chiar de cât cel filosofic domnia de asemeni în Tars. În deosebi era mult răspândit aci cultul lui Sandan, zeul hetit al vieții și productivității, asemănat de greci când cu Dionisos, când cu Herakles, când cu Zeus însuș. El trecea drept întemeietor al orașului, era înfățișat ca bărbat cu barbă, purtând în mână securea dublă, struguri și spice, călare pe un leu sau pe un rug arzând. În fiecare an se ardea în cinstea sa un om sau o figură omenească. Aproape tot așa de răspândit ca cultul lui Sandan, care era privit de mulți ca național, era cultul lui Mitra cu învățatura sa despre moartea și renașterea mistică a celor primiți în comunitatea sa, cari se socotiau curățiți prin aceasta de păcate și începând o nouă viață spirituală; cu ospețele sale sacramentale, în care cei inițiați se împărtășiau din viața lui Mitra, gustând din pâinea și bând din vinul sfințit; cu concepția sa despre influența magică a sângelui de sacrificiu, care șterge toate păcatele și cu dorința arzătoare de curățire, mântuire și sfințire a sufletului. Nici aceste idei n'au rămas fără înrăurire asupra lui Pavel. Dovadă ar fi părerea sa despre semnificațiunea mistică a morții lui Christos, despre botez, pâinea și vinul euharistic, prin care credincioșii se împărtășesc cu trupul și sângele Domnului, etc.

Dacă acum și aci cetățeanul Pavel va fi auzit și de Iisus, zeul sectelor iudaice, de sigur că

27) Die Christusmythe, pag. 50.

28) Idem, pag. 75 și urm.

29) Idem, pag. 133 și 134 (nota).

30) Idem, pag. 60—75.

31) Hat. Jesus gelebt,? pag. 122.

s'a părut ceva cu totul nou. Intreaga Asie Mică era dominată de credința într'un tânăr și puternic zeu, care prin moartea sa dă nouă viață și eliberare de mituri populare despre moartea și învierea acestui zeu și despre strălucita lui înviere. Nu numai în Tarsus și în învecinatul Cipru, ci pretutindeni în această parte de lume, dar mai ales în Antiohia, se sărbătorea cu o deosebită pompă, în fiecare an, acest zeu, care se numea Tamuz, Adonis, Attis, Dionisos, Osiris, etc. La frumoasa capitală a Siriei, moartea lui Adonis - Adonai-Domnul se serba printr'o reprezentare dramatică. Chipul zeului era înmormântat într'o anumă zi a primăverii în bocetele femeilor. În ziua următoare chipul se ridica din mormânt, printr'un mecanism, în exploziile de bucurie ale credincioșilor cari strigau: „Domnul trăiește! Dumnezeu a înviat!“, iar un preot ungea cu oleiu capul asistenților, pronunțând cuvintele: „Mântuitorul credincioșilor! De oarece Dumnezeu a fost cu noi ne vom izbăvi și noi din nevoile noastre.“

Însă: Faptele Apostolilor spun, că vestea cea bună despre Iisus a fost predicată în Antiohia înainte de Pavel și că nu numai iudei, ci și păgânii au primit cuvântul despre Christos „Domnul“. De asemeni Cipru și Cirene, unde cultul lui Adonis era în floare, ca și în Antiohia, par a fi printre cele dintâi localități care au primit Evanghelia, „care la origină—declară Drews sen-tințos—n'a fost nimic altceva de cât cultul lui Adonis iudaizat și spiritualizat.“³²⁾ Cei dintâi misionari creștini—continuă el—nu s'au atins de credința păgânilor sirieni, ci au învățat numai, că Christos sau Mesia, zeul sectelor iudaice, este Adonis, Domnul.

Pavel, care se desprinsese de timpuriu de mediul religios din Tars și studie cu zel și pricepere la maestrul Gamaliel, din Ierusalim, principii religiei iudaice, după metoda rigoristă a fariseilor, și obținuse titlul de „învățător de lege“, nu putea, de sigur, privi cu indiferență asemănecul credinței păgâne în Adonis cu credința în secte iudaice, care propoveduia pe Iisus ca Adonis. În Lege se spunea doar: „Blestemat este omul care pînzurat pe lemn“ (Deut. 21,23). Nu era o blasfemie, a pretinde, că Iisus cel răstignit este Mântuitorul lumii și Mesia cel așteptat de Israel? De aci oroarea lui Pavel pen-

tru cruce și ura sa împotriva creștinilor. Într'o bună zi însă el se convinse, printr'o reacțiune firească a ideilor dobândite în tinerețe la vederea cultului lui Adonis și Mitra, că sectanții iudaici aveau dreptate să vadă în Iisus pe „sluga lui Iahve“, ale cărei suferințe ispășitoare le-a descris Isaia și că sacrificiul lui a adus popoului mântuirea, pe care fariseii o așteptau din stricta păzire a Legii.

Clipa în care mintea lui Pavel a fost luminată de această cugetare este clipa nașterii creștinismului, căci era foarte firesc ca Pavel să nu intre în nici una din sectele pe care mai înainte le disprețuise, ci să-și construiască religionea sa personală.

E de prisos să urmărim mai departe pe Drews pe întortochiatele cărări ale expunerii sale, căci am văzut destul de limpede și care este înfașurarea, origina și dezvoltarea creștinismului, cum îl înțelege el și cine este persoana istorică, reală de care este legat, căreia își datorește creștinismul origina.

* * *

Nu mult deosebită de a lui Drews este înfașurarea ce are creștinismul fără Iisus Christos la alți tăgăduitori ai existenței lui Iisus. Astfel:

Whittaker susține, că creștinismul e rezultatul unei vagi mișcări mesianice și al vre unui cult obscur, la care s'a adăugat apoi istoria vieții lui Iisus. Aceasta ar fi avut loc pe la anul 70 al erei creștine.³³⁾

Lublinsky deduce creștinismul din sectele iudeo-ghostice ale esenilor, terapeuților, naasenilor ș. a. care nu se separaseră de iudaism înainte de anul 70 p. Chr., dar își aveau încă de mult teosofia și misterele lor, prin care admiteau un Dumnezeu transcendental și internațional în locul lui Iahve.³⁴⁾

Vollers pretinde, că el a ieșit din instinctele religioase ale masselor populare, influențate de diferite mituri, din care al lui Adonis e, probabil, cel mai însemnat.³⁵⁾

Steudel crede, că creștinismul s'a născut dintr'o sectă iudaică și din concurența dintre ea și misterele păgâne. După analogia acelor, secta își creă tipul său original de Mântuitor și dra-

33) The Origins of Christianity, Londra 1909.

34.) Der urchristliche Erdkreis und sein Mythos, 2 vol. Jena. 1910.

35) Die Weltreligionen, Jena. 1907.

ma mântuirii, cu material scos din Vechiul Testament: Mai târziu cineva istorisi pe scurt aventurile sacre, istorisire care este prima Evanghelie. ³⁶⁾

Deosebirea dintre aceste încercări sau sisteme, de a construi un creștinism fără Iisus Christos, asemănătoare ca formă, este foarte mare ca fond și ca valoare. Multe din ele sunt atât de fan-

36) In Kampf um die Christusmythe Jena, 1910.

tastice, că nu mai e nevoie să le combatem. Expunerea însăș este judecarea și osândirea lor. Altele au aparența de soliditate. Luxul de savantlâc ce se face în susținerea lor dă multora impresia, că nu se poate ca ele să nu se întemeieze pe adevăr.

Cu acestea cată dar să ne răfuim.

I. MIHĂLCESCU

RUGĂCIUNEA CA PORNIRE SUFLETEASCĂ

Nimeni nu-i ateu în fundul inimii lui, a zis William James. Intr'adevăr, sunt momente în viață, când omul, chiar când se declară necredincios, are conștiință de ceva mai presus decât forțele cosmice, de ceva mai presus decât știința. Sunt stări sufletești când inima simțește în ea o putere mai tare ca rațiunea. În orice om găsim o cât de vagă credință în Dumnezeu, și tendința de a se ruga există în stare latentă în fiecare din noi. Scepticismul modern a făcut tot posibilul, pentru a arăta că rugăciunea e contra rațiunii, și cu toate acestea sunt partizani ai acestei teorii, cari găesc încă timpul să se roage. *Carlyle* cu drept cuvânt a spus că rugăciunea e cel mai profund instinct al sufletului omenesc. În adevăr, noi o găsim la toate epocile și la toate popoarele. Omul, indiferent de stadiul de civilizație în care se află, niciodată nu s'a putut lipsi de rugăciune. La omul sălbatec, ea e primitivă și naivă, la omul civilizat, ea e inteligentă și spirituală. Rugăciunea e considerată ca o tendință naturală a sufletului nostru. Acel ce-și înăbușă în el instinctul rugăciunii, nimicește una din funcțiunile esențiale ale vieții omenesti.

Cu toate acestea, experiența noastră contrazice această afirmațiune. Sunt oameni, cari nu se mai roagă. Însă, aceasta nu e din cauza instinctului, care nefiind dezvoltat, șede adormit în unele ființe, ci din cauza opiniunilor lor. Puterea instinctului poate să apară într'o împrejurare sau alta.

Cu toate zidurile gândirei moderne, rugăciunea poate încă să sporească, căci natura e mai puternică ca orice artificii, și curentele subterane ale vieții noastre își fac drum către aerul

liber. Chiar și *Auguste Comte*, considera actul rugăciunii ca făcând parte integrantă dintre funcțiunile naturii omenesti și sfătuia pe adepții lui să se reculeagă câte două ore în fiecare zi.

Rugăciunea s'a adaptat la toate gradele de cultură. La început, ea era amestecată cu magia. Deci dela această formă rudimentară a rugăciunii, care a avut loc la începutul păgânismului, și până la savantul modern „îngenunchiat în fața lui Dumnezeu, rugăciunea a luat o dezvoltare fără sfârșit. Sub formă de instinct, în stadiul ei primitiv, ea a mers paralel cu progresul și cultura umanității. Rugăciunea îmbracă mai multe forme, după dezvoltarea noastră spirituală. La început, în stare de instinct, ea a mers dezvoltându-se, până a devenit o putere, care să susție toată viața noastră. Rugăciunea e, ca și cugețarea, o tendință ce trebuie cultivată. Lăsată în stare de instinct, ea nu va deveni nici odată forța ce strămută munții, de care ne vorbește Sf. Scriptură.

Cei ce nu-s obicinuiți să se roage, se roagă numai în momentele de grea cumpănă. Rugăciunea lor e un strigăt de alarmă. Ei lasă să adoarmă în ei instinctul rugăciunii, până ce un moment de criză îl trezește. De multe ori, marile lovituri răscolesc viața noastră morală și dau liber curs tendințelor primitive din care țâsnesc izvoare de rugăciune până atunci închise. Cea mai mare parte din oameni, cât trăesc în pace și fericire, nici nu se gândesc să arunce o privire spre Dumnezeu, însă îndată ce le vine un neajuns, încep să se roage. A veni la Dumnezeu, numai în orele de criză și când avem ceva de cerut, probează mult egoism și multă îndrăzneală din partea noastră. Ce-am zice noi

o persoană care nu ne salută, sau nu ne vorbește decât când are nevoie de noi. De câte ori n'avem aceeași atitudine către Dumnezeu!

Generația noastră, lacomă de activitate și ocupată mai mult cu viața exterioară, a neglijat reculegerea și și-a pierdut rezervele de forță morală, pe care o posedă acei consacrați meditației. Epoca noastră e cu totul lipsită de viață spirituală. N'am putea oare noi să unim activitatea cu rugăciunea? Mulți nu se mai roagă, pentru că consideră rugăciunea ca o corvoadă, pe când, în fond, ea e o favoare. Celce nu se roagă, pierde prietenia cu Dumnezeu, cel mai mare privilegiu al vieții.

Noi nu putem iubi pe o persoană, fără să o cunoaștem. Pentru a o cunoaște, trebuie să avem cu ea raporturi mai îndelungate, altfel va rămâne pentru noi o străină și relațiile sunt lipsite de orice interes. Tot așa e și cu Dumnezeu. Dacă nu ne apropiem de El decât la intervale lungi, El ne apare ca o ființă străină, rugăciunea noastră e atunci stearpă, lipsită de căldură și sinceritate. Cu Dumnezeu e ca și cu oamenii: cu cât suntem mai intimi cu cineva, cu atât avem mai multe de spus; de asemenea, Dumnezeu ne e familiar, noi spunem în rugăciunea noastră tot ce avem pe inimă, tot ce ne apasă sufletul, în acea convorbire tăcută cu Dânsul.

Adevăratul creștin nu vine la Dumnezeu numai la nevoie, căci, atunci când iubim pe cineva, noi ne ducem să-l vedem și să-i vorbim numai când avem ceva de cerut. Acel ce iubeste pe Dumnezeu, nu caută contactul cu El numai pentru un scop interesat. Cine a trăit în intimitate cu Dumnezeu, nu vine la El numai pentru a-i spune ci pentru a simți prezența lui. Aceiași idei sunt în „Imitațiunea lui Iisus Hristos:” „*Tot ce ai e prea puțin, dacă Tu nu te dai pe Tine*”. De asemenea, *Fericitul Augustin* în „*Mărturisirile sale*”: „*Ce-mi pasă mie de bunurile Tale, dacă Tu nu Te dai pe Tine!*” După cum, când de iarnă începe să se simțească, noi căutăm razele soarelui, tot așa, după câteva ore petrecute în lupta pământească, omul simțește nevoia de a se întoarce la Dumnezeu, pentru a-și recupera forțele, în contact cu Dânsul.

Dumnezeu nu devine o ființă vie decât nu-

mai pentru acei ce se roagă și trăesc în unire cu Dânsul. Pentru ceice nu se roagă decât spre a îndeplini o formalitate și cari nu recurg la El decât la nevoie, Dumnezeu nu e decât o ființă vagă, o idee, o ipoteză, care explică existența lumii, dar a cărei prezență n'o simțesc în viața de toate zilele. Mulți se plâng că n'au simțit niciodată contactul cu Dumnezeu. Cum putem să-l simțim, când noi n'am împlinit nicio condițiune pentru a ne apropia de Dânsul? Prietenia omenească se menține prin relații; altfel raporturile se răcesc.

Deci rugăciunea cere, mai întâi de toate, unirea cu Dumnezeu. După cum spune și *Tennyson*: „*Rugăciunea e ca o legătură între mările ocean și micile canale ale sufletului omenească*”.

Rugăciunea nu implică numai o cerere, ci ea e actul prin care viața noastră devine susceptibilă influenței divine. Prin rugăciune, noi punem în acord voința noastră cu voința lui Dumnezeu. Noi nu știm ce-i mai bun pentru noi, de aceea, ca creștini adevărați, noi lăsăm ca Dumnezeu să ne călăuzească viața noastră. Prin rugăciune, noi facem posibilă intervenția lui Dumnezeu în viața noastră. El nu poate să-și manifeste voința Lui în noi, dacă noi nu suntem de acord și dacă nu-i dăm voie să ne călăuzească. Dacă voința noastră pune obstacol voinței Lui, cum poate El să se manifeste în noi și să ne dea toate bunurile pe care El vrea să ni le dea? Dacă noi nu stăm niciodată în singurătate pentru a-i auzi vocea, dacă noi închidem poarta prin care intră influența Lui, ce putem aștepta ca Dumnezeu să facă din noi?

Însă mulți ar putea spune: Dacă Dumnezeu e bunătatea și înțelepciunea supremă, la ce să-i mai fac rugăminți? E adevărat că El știe dinainte ce-i bun pentru noi, însă El nu socotește potrivit să ne dea ceva fără voința noastră.

Rugăciunea nu că schimbă planurile lui Dumnezeu, ci le realizează, ea li dă oportunitatea de a-și realiza voința Lui în noi.

Acel ce vine la Dumnezeu, vine nu pentru a-i dicta voința sa proprie, ci pentru a o îndeplini pe a Lui, iată adevărata rugăciune! Atitudinea morală a rugăciunii e aceea care nu cere decât ce vrea Dumnezeu.

Florica Scriban

Absolventă în litere dela Universitatea din Paris

CRONICA BISERICESCA

INTERNĂ

Anul nou la Mitropolia din București

Ca în toți anii, și de data aceasta, Anul nou al stilului vechi a fost sărbătorit la Sf. Mitropolie din București cu mare alai de înalții dregători ai țării și căpetenii de oștire, care veniseră la această împrejurare măreață de răspântie a vremii, când urări însuflețite se aduc Capului țării de către Capul Bisericii și al Guvernului.

Prea Înălțatul nostru Rege și Prea Luminata noastră Regină, însoțiți de mult iubitul lor vlăstar regesc, Principele Nicolae, au ascultat mai întâi Sf. Slujbă a Doxologiei, după vechile obiceiuri ale țării, în biserica Mitropoliei, iar după aceea, au trecut în marea sală de primire din Palatul Mitropoliei, împreună cu tot alaiul, unde Înalt Prea Sf. Sa Mitropolitul Primat D. D. Dr. **MIRON** a rostit înaintea Înălților noștri Stăpânitori urările cuprinse în cuvântarea care urmează:

MAJESTAȚILE VOASTRE,

ALTEȚĂ!

De două mii de ani ne cântă, nu numai corul îngerilor în Sf. noapte a Nașterii Domnului, frumosul imn al „*păcii pe pământ și al buneii învoiri dintre oameni*”, ci toate bisericile zilnic propovăduesc, în admirabile variante, aceleași povești de armonie, de creștinească iubire și de reciprocă considerare și ajutorare.

Și cu toate acestea lumea așa de greu se apropie de aceste idealuri. Ba prea des întâmpinăm — la orașe ca și la sate — tocmai contrariul: vrajbe, neînțelegeri, certe, împărecheri, chiar ură neîmpăcată; iar în loc de o ajutorare mai efectivă a deaproapelui, pare că s'a generalizat la prea mulți duhul unei nemiloase *exploatare* a deaproapelui și de o egoistă îmbogățire proprie, cu orice mijloace.

În toate părțile constată conducătorii țărilor și căpiteniile bisericilor, că lumea s'a făcut pretutindenea mai rea; că prea mulți sunt cuprinși de o mentalitate greșită; iar la noi înrăutățirea devine și mai simțită, fiindcă trăim în mijlocul ei și o vedem zilnic.

O schimbare mare a moravurilor se impune pretutindenea, și toți factorii conducători ai țării au datorința a contribui cu tot ce pot la îndreptarea celor rătăciți pe calea binelui.

Leacuri și mijloace de îndreptare pot fi multe. Biserica crede, că începutul trebuie făcut cu tineretul, al cărui suflet maleabil e mai accesibil de îndrumări bune. Vorba Sf. Scripturi. „*Invață pe prunc calea, în care să meargă și când va fi bătrân nu se va*

abate de la ea”. Dar nu-i destul, să dai tineretului școală, carte, instrucție, ci capul lucrului este *educația*; iar *educație fără învățământ religios e cu neputință*. Deci o îngrijire specială se recere a învățământului religios în școlile primare, secundare și profesionale, căci astăzi este cât se poate de insuficient și neglijat. Fără educația religioasă omul se însălbățește; și e știut, că nu există o putere mai primejdioasă și mai distructivă, decât tocmai omul însălbățit.

Deci cine va da țării și neamului un învățământ religios, bine organizat, îi va face un mare bine.

Stăm în fața reformei învățământului pe toată linia.

De aceea, eu și întreaga biserică, nu putem dori Majestății Voastre ceva mai bun pentru toată țara, decât să Vă fie dat a sancționa în anul nou o lege a învățământului, care să satisfacă dorința exprimată, care este și trebuie să fie a tuturor oamenilor noștri de bine, și prin aceasta s'a făcut țării un mare serviciu.

Cu această nădejde Vă doresc, Să trăiți Majestățile Voastre, cu întreaga dinastie, mulți ani.

După Înalt Prea Sf. Sa, a luat cuvântul Primul-ministru d. *I. I. C. Brătianu*, care a spus următoarele:

SIRE,

În desfășurarea vremurilor, anul care începe dă prilej să privești înapoi fapta săvârșită și totdeauna să despici în negura viitorului calea de străbătut și datoria ce ea impune.

Grele au fost încercările prin cari poporul nostru, în jurul Majestăților Voastre, a îndeplinit unitatea națională, și a luptat pentru marea operă de dreptate și de libertate, temeiul Europei de azi. Dar mare este truda pe care o cere încă consolidarea organică a acestei înfăptuiri. Dinăuntru și din afară greutățile izvorâte din durerile războiului și din restriștele veacurilor, vor veghe și muncă pentru a fi stăvilite și risipite.

Din pilda izbândeii de eri, răsar strălucit mijloacele prin cari vom înfrânge ceea ce ne stă împotriva: strâns uniți, Tron și Țară, în aceeași dragoste și credință, cu hotărâre bărbătească, stăpâniți de grija binelui obștesc și de sentimentul frăției între toți bunii fii ai Patriei, vom desăvârși organizarea temeinică a noii Români și-i vom asigura legiuita propășire în viața pacinică a omenirii din nou și mai spornic îndrumată pe căile civilizației.

Poporul român e conștient de ceea ce sufletul ge-

... al Majestății Voastre i-a dăruit și îi dăruiește. La dragostea și la încrederea Majestății Voastre el răspunde cu dragoste și încredere, întărind astfel între țară și Tron sfânta și indisolubila legătură.

Ca un răsunset al acestui simțământ obștesc, să-mi fie îngăduit ca pe pragul anului nou să aduc în numele guvernului urări călduroase de sănătate, de viață lungă și de fericire Majestății Voastre.

Aceleași urări le înălțăm din adâncul inimei pentru frumoasa noastră Regină pe care Românii de pretutindeni O înconjoară cu iubire și cu recunoștință pentru tot ce a făcut, și pentru tot ce face spre binele, spre propășirea și spre slava acestui neam.

Să trăiți Majestate! Să trăiască Majestatea Sa Regina! Să trăiască Augusta Voastră Familie!

Măria Sa Regele a răspuns, apoi, prin următoarea vorbire:

Vă mulțumesc din adâncul sufletului Meu pentru cuvintele călduroase ce ați rostit și urările sincere ce Mă le aduceți cu prilejul noului an.

Pe pragul unui nou an, gândul nostru zboară și înapoi și înainte, arătându-ne trecutul cu toate greutățile lui, dar și cu toate zilele lui strălucite și arătându-ne în același timp calea pe care trebuie s'o strădăim în viitor. Căci nu-i destul să ne bucurăm de ceea ce s'ăvârșită până acum, ci trebuie să lucrăm spre a nu desăvârși în viitor și să ne gândim mai cu seamă să consolidăm și s'o desăvârșim cu muncă multă și iubire de neam. Pentru aceasta trebuie să cunoaștem binele de neam, de aproape și frica de Dumnezeu.

Prea Sfinția Voastră a spus că una din bazele educației e credința. Eu am de călăuză în această privință deviza Casei Mele și a României: NIHIL IN VANO SPERO.

Fără deviza aceasta nu putem merge înainte. În patriotismul nostru ne trebuie însă înfrățire și abnegare, căci greu și lung e drumul de străbătut spre adevărata pace, pe care o consider ca pe o stea ce strălucește departe pe firmament.

Să dea Dumnezeu ca anul acesta steaua să cadă pe pământul acestei țări și să ne dea nouă adevărata pace și mijloacele cele mai sigure de a ne reface așa cum o merităm țara noastră.

Aceasta o doresc din tot sufletul iubitei noastre țări. Să trăiască iubita noastră țară: România!

Cuvintele M. S. Regelui au fost acoperite de însuflețite aplauze de ura.

Anul nou la Mitropolia Moldovei

Vom povesti despre felul cum s'a sărbătorit anul nou la Sf. Mitropolie a Moldovei. Se înțelege, ca și la toate celelalte Mitropolii și Episcopii, a fost ocazia obișnuită a Anului nou, în mijlocul autorităților locale. Vom vorbi însă de altceva, care de obicei nu e caracteristic Mitropoliei Moldovei.

De când I. P. S. Mitropolit PIMEN păstorește peste acea Mitropolie, a introdus obiceiul ca, în cele întâi zile a Anului nou, să se sfătuiască cu protopopii eparhiei și cu revizorul ei, despre treburile administrației mitropolitane.

Prin chestiunile introduse și discuțiunile desfășurate, sfătuirea de anul acesta a fost mai însemnată decât altădată și e bine să fie cunoscută în cercuri mai largi.

Aceasta s'a ținut Mercuri, la 4/17 Ianuarie c. și au fost de față, afară de I. P. S. *Mitropolitul Pimen*, încă P. S. *S. Arhiereul Iacov*, vicarul Mitropoliei, directorul și subdirectorul ei, d. *Gabr. Parvu* și *Pr. C. Dron*, apoi revizorul eparhial *Pr. C. Dinescu* și Protopopii de Iași, Neamțu, Dorohoi, Botoșani și Suceava.

Cel dintâi a luat cuvântul I. P. S. Mitropolit Pimen, care, după cele întâi cuvinte de sănătate și toate urările de Anul nou, a expus mai multe puncte de lucru, pe care a arătat că vrea să le vadă împlinite începând din noul an:

1. Preoții care au slujit în armată ca mângâietori și întăritori ai oștirii în vremea războiului, să întocmească memorii despre toată activitatea lor;

2. Preoții să se intereseze de toate monumentele trecutului, de legendele legate de ele și, în genere, de tot ce servește istoria noastră și să însemne toate datele cu grijă;

3. În fiecare sat, preoții să se silească să ridice monumente pentru cei căzuți în război. În această privință, a arătat celor de față o carte poștală a unei episcopii străine, în care credincioșii sunt îndemnați să nu uite pe cei căzuți pentru patrie și să le ridice monumente;

4. Înalt Prea Sf. Sa cere ridicarea cât mai grabnică a căminului preoților din Iași și aduce laude preoților eparhiei care au dat fiecare câte 500 de lei, oricare le era starea materială. Fondul strâns până acum se ridică la 500,000 de lei;

5. Preoții să se întocmească într'un comitet pentru scoaterea unei reviste bisericești, care să se tipărească la M-rea Neamțului.

6. A întrebat dacă se simt ceva mișcări contra Evreilor la sate, la care protoiereii au spus că nu se simte nimic, pentru că sătenii trăiesc bine cu Evreii. Față de acest răspuns, Mitropolitul a spus că nu are ce instrucțiuni le da pentru combaterea unor astfel de mișcări, întru cât ele nu există, dar adaogă pentru viitor că adevărata cale pentru ridicarea poporului nu este alta decât viața morală și munca pe toate terenurile. Românul trebuie îndemnat să se apuce de negoț și de toate meseriile cinștite, să fie stăruitor în chemarea lui, cași Evreul. Să ia pildă dela acesta de a-și ținea datinile din bătrâni. Să fie pildă pentru ai noștri cum țin Evreii ziua Sâmbetei.

După acestea, Protoiereul de Botoșani Simionescu a cerut înființarea unui seminar la Botoșani. Prot. Grigorescu dela Dorohoi a cerut ca el să se înființeze în

Dorohoi, unde sunt 11 preoți licențiați și unde ar putea veni mulți elevi din Basarabia. Mitropolitul a fost tot de părerea aceasta din urmă.

În urmă s'a discutat despre viitoarele conferințe pastorale și s'a hotărât unul din cele două subiecte care trebuiesc date, și anume: *Ce trebuie să facă preotul pentru creștinii să nu fie atât de străini de biserică.*

Ca încheiere, Mitropolitul a vorbit cu mari laude despre *Preotul I. St. Popescu* dela biserică *Sf. Andrei* din Iași, care a fost răsplătit cu medalia Răsplata muncii cl. I pentru biserică. Despre activitatea acestui preot, va trebui să vorbim și noi într'un număr viitor al acestei reviste.

Cu aceste cuvinte, sfătuirea a fost declarată închisă.

Arhim. SCRIBAN.

Serbarea Bobotezei în Capitală

Cu toată vremea defavorabilă și cu tot viscolul care s'a deslănțuit asupra Capitalei, numeroși credincioși s'au îndreptat Vineri de dimineață spre biserică Zlătari și spre Dâmbovița unde urma să se arunce Sfânta Cruce.

Un numeros public a luat loc pe ambele părți ale cheiului Dâmbovița așteptând momentul solemn când M. S. Regele însoțit de I. P. S. Mitropolitul primat va arunca crucea în apă. De asemenea multă lume se adunase și în jurul bisericii Zlătari din calea Victoriei.

Asistența

Pe la orele 10 și jum. încep să sosească la biserică d-nii dr. C. Angelescu, ministrul instrucțiunii publice; I. G. Duca, ministrul de externe; general Mărdărescu, ministrul de războiu; C. Banu, ministrul cultelor și artelor; V. Sassu, ministrul industriei și al comerțului; N. Mișu, ministrul palatului; R. Franasovici, secretar general la Interne; general Munteanu, secretar general la războiu; generalii G. Cristescu, șeful marelui stat major; Lupescu, inspector de armată; Holban, comandantul corpului II armată; Cleante Davidoglu, comandantul diviziei a 4-a; Negru Condeescu, șeful casei princiare; Dragu, Referendaru; I. Popescu, Samsonovici, Ștefănescu, comand. jandarmilor; Gorski, Ștefănescu-Arza, C. Boboc, comandantul pieței; Pavelescu Cihosky, și general Șeinescu; colonelii Papazoglu, Bădulescu; P. Dumitrescu; Sârba; Vasilescu și Călătorescu; Romulus P. Voinescu, directorul general al siguranței statului; Elie Radu, președintele consiliului tehnic superior; Davidoglu, prim președinte al Tribunalului Ilfov; procurorul Petrescu; G. Corbescu, președintele comisiunii interimare a Capitalei și numeroși membri ai comisiunii; lt.-col. Arthur Poillon, atașat militar al Statelor Unite; col. Thierry, atașat militar al Franței; F. I. Duncan, atașat militar al Angliei; col. Enrico Baffigi, Witold de Wielogłowski, atașat militar al Poloniei; colonel Milan Vucovici, atașat militar al Jugoslaviei; M. Buzescu, directorul prefecturii poliției; Niculescu Dorobanțu, prefectul județului Ilfov; lt.-col. Micleson; Maior Iacovache, etc.

Sosirea M. S. Regelui.

La orele 11 fără un sfert M. S. Regele ia loc în lan-

doul regal „à la Danmont“, având în stânga pe colonelul Tenescu, aghiotant regal.

Cortegiul se formează din calea Victoriei în modul următor: doi jandarmi călări după care venia trăsură cu dl general E. Nicolescu, prefectul poliției; un escadron de jandarmi, lando-ul regal cu M. S. Regele.

Cortegiul a fost închis de un alt escadron de jandarmi.

Cortegiul astfel format ajunge la biserică Zlătari la orele 11.

La descinderea din lando M. S. Regele a fost primit de d-nii miniștri, ofițeri, generali, mareșalul palatului și atașatii militari străini, cu cari s'a întreținut câteva minute.

Aghiotanții regali maior Skelety, lt. comandor Koslinsky și căpitan Pogacnik aghiotantul M. S. Reginei Jugoslaviei, au luat loc pe ambele părți ale intrării în biserică.

În pridvorul bisericii Suveranul a fost primit de I. P. S. Mitropolitul Miron Cristea cu Sfânta Evanghelie și Cruce înconjurat de înaltul cler.

M. S. Regele s'a așezat în strana regală din partea dreaptă a bisericii după care au venit miniștrii, înalții demnitari ai statului și inspectorii de armată. Ofițerii generali și superiori au luat loc pe partea dreaptă și pe partea stângă a bisericii.

Sfințirea apelor a fost săvârșită de I. P. S. Mitropolitul Miron cu clerul Mitropolitan. Răspunsurile au fost date de corul mitropolitan.

Procesiunea.

La orele 11 și jum. s'a format procesiunea spre cheiul Dâmboviței, având în frunte aghiotanții regali, sfințele icoane, clerul mitropolitan, M. S. Regele cu I. P. S. Mitropolitul primat după care veneau d-nii miniștrii, ofițerii generali și demnitarii statului.

Suveranul însoțit de asistență scoboară scările spre Dâmbovița în dreptul podului Regele Carol I.

Aruncarea Crucii

I. P. S. Mitropolitul Miron Cristea dă crucea M. S. Regelui care o aruncă în Dâmbovița.

Depe malul celălalt al apei se desprind 4 inși cari sar în apă să prindă Crucea.

O luptă se încinge în apă și Iordan Gh. Lungu, mai viguros ca ceilalți trei, reușește să scoată Crucea care o înapoiază Mitropolitului.

În momentul aruncării Sfintei Crucii în apă, tunurile depe dealul Spirei au dat obișnuitele salve.

Cei 4 inși au fost duși în urmă la „Salvare“, unde d. Minovici le-a făcut fricțiuni.

* * *

Din cauza timpului defavorabil M. S. Regele a renunțat anul acesta la defilarea unităților.

La orele 12, Suveranul a plecat la palatul din calea Victoriei, cu acelaș ceremonial ca și la sosire.

După ziarul Universul,

I. MIHĂLCESCU.

Cuvântarea rostită de I. P. S. [Metropolit 'al Moldovei și Sucevei, D. D. Dr. Pimen. în teatrala Metropolitană, cu ocazia venirii în Iași a M. S. Reginei, însoțită de A. S. Regală Principele Nicolae, în ziua de 24 Octombrie 1922.

Am amintit de vizita M. S. Reginei Maria la Iași în nr. nostru pe Noembrie 1922, p. 155. Cu acest prilej, I. P. S. S. Mitropolitul PIMEN al Moldovei a rostit următoarea cuvântare :

MĂRITĂ DOAMNĂ ȘI REGINĂ, ALTEȚĂ REGALĂ,

Vestea, ce ați binevoit a ne trimite, că veți veni la Iași, ne-a umplut tuturor sufletul de bucurie.

Această veste ne-a fost cu atât mai plăcută, cu cât știm, că după strălucita sărbătoare a încoronării, la Alba-Iulia, cea dintâi vizită Regală — afară de Capitală — ați binevoit a o face Iașilor.

Această înaltă cinste, noi o explicăm, că Majestatea Voastră și întreaga familie Regală faceți o legătură între Alba-Iulia, cetate străbună, cu adânci și glorioase amintiri istorice și Iașii, orașul de suferinți, dar plin de nădejdi.

Căci:

Toți ne aducem aminte, că în vremea marelui război, aici la Iași, împreună cu M. S. Regele și Familia Regală, ați trăit cu noi, împărtășind vremurile cele mai grele, de muncă uriașă și de jertfe eroice, prin care s'a îndeplinit idealul strămoșesc, adică unitatea neamului.

Ne aducem aminte, noi cei de azi și istoria va poartă pe umerii generațiilor viitoare, greutățile mari și de tot felul, prin care am trecut în vremea luptelor, când Majestatea Voastră erați cu noi și ne dați pildă vie de credință tare și neclintită, în deplina izbândă a cauzei noastre.

Ne aducem aminte de grija, ce purtați, ca o adevărată mamă de ostașii de pe front, ca și de cei răniți și de cei bolnavi.

Știm și v'am văzut cu ochii noștri, cum întindeați mână de ajutor populațiunii, refugiate din ținuturile răsăritului regat, ocupate de vrăjmași, cum și fraților noștri, din Banat, Ardeal și Bucovina, din cari se scurgeau, adăpostindu-se la Iași; iar alții treceau cete, cete, în pribegie, către fundul Moldovei.

Ne aducem aminte de grija, ce purtați de cei lipsiți și suferinzi, cu aceeași bună voință pentru văduve și orfanii de război, pentru îngrijirea cărora sălățele reședinței Voastre Regale, le transformaseți în depozite de icoane sfinte și crucițe aurite și argintate și de cărți încurajatoare, pentru citit, de ostașii de pe front, precum și de veșminte și alte lucruri pentru alina suferințelor celor pribegi.

Ne aducem aminte, cum în fiecare zi, rând pe rând, ieșeau din oraș, în care, într-o vreme se

aflau până la 15.000 de bolnavi, interesându-Vă de toți și de fiecare în parte; și cum câte odată, din cauza greutății vremurilor, mai ales cele de iarnă, în unele spitale lipsind alimente, le trimeteați merinde de hrană din însăși casa Voastră Regală.

Ne aducem aminte de grozăviile, văzute în iarna anului 1916—1917, în care, din cauza luptelor de pe front, a tifosului exantematic și a celorlalte greutăți ale războiului, era în spitalele orașului nostru o mortalitate de aproape 300 morți pe zi; Majestatea Voastră, mergeați la cimitire și Vă interesați de cea din urmă soartă a celor înmormântați, presărându-le flori pe morminte și cu duioșie lăcrămați în fața acestor morminte de eroi, în locul mamelor și soțiilor, rămase în neștire.

Ne aducem aminte de momentul, cel greu al „Triunghiului Morții” când mulți, din cetățenii fruntași ai Țării, plecați de aici, ieșise din hotarele Moldovei, și luase drumul pribegiei, pe când Majestatea Voastră: Regele și Regina, în ciuda tuturor primejdiilor, ați stat ca îngerii păzitori cu noi, și armata noastră, întărindu-ne pe toți în credință, că vom birui, și „vom fi, ceiace am fost și mai mult decât am fost” cum, în fața primejdiei, se rostise odinioară, un vechi Voevod al Moldovei.

Ne aducem aminte, că în această Mitropolie, având cu noi pre reprezentatii țărilor aliate, la sărbătorile de Crăciun, Anul nou și noaptea Sfințelor Paști, când M. S. Regele ținea în mână Sfânta Cruce a învierii, semnul biruinței, la care se închina poporul, cu credință în D-zeu, că vom birui în Marele Războiu; ceia ce s'a împlinit.

Ne aducem aminte, că în fiecare Duminică și sărbătoare, odraslele Voastre Regale, în fruntea cărora erau cele două Domnițe — astăzi Regine — veniau aici la slujbele bisericesti și cu toții îngenunchiam pe lespezile acestei biserici Metropolitane, rugând pe D-zeu pentru biruință.

Ne aducem aminte, că în zorile biruinței, aici la Iași, au sosit solii fraților noștri, din Basarabia și Bucovina, pentru a închina Majestatei Sale Regei alipirea pentru vecie a acestor surori la țara mușă, după care a urmat apoi alipirea Ardealului și Banatului.

Toate acele fapte eroice, Vă dau dreptul Vouă și Împăratului Nostru Rege Ferdinand I, să purtați cu fală, până la adânci bătrânețe, Coroanele Regale ale României Mari, iubiți și stimați de popor; căci ați suferit cu el și V-ați înălțat cu el, acolo, unde Dumnezeu a voit.

Să trăiți, Mărită Doamnă și Regină.

Să trăiască M. S. Regele.

Să trăiască Familia Regală.

Să trăiască România întregilă.

Să trăiască Armata Română.

Arhim. SCRIBAN

Literatura de Crăciun.

În fruntea a tot ce s'a scris de Crăciun stau fără îndoială frumoasele rânduri ale Majestății Sale Reginei Maria din mișcătorul articol, publicat de mai multe ziare și intitulat: **Regina tuturor Românilor**

Evocând scene din timpul războiului trecut, cu măestria-i caracteristică scrisului său, și trecând după aceea la ziua cea mai mare a neamului românesc, la ziua încoronării, Suverana izbutește să treziască în sufletul cititorilor sentimentul de duioșie și smerenie unit cu cel de mândrie îndreptățită și înălțarea sufletească, cum numai articole cu adânc fond religios o pot face.

Pentru marea lui însemnătate literară și morală reproducem în întregime articolul Majestății Sale.

„Regina tuturor Românilor“.

Pentru urechea multora este un cuvânt de mare po-doabă, un titlu de cea mai înaltă treaptă, de care ori-ce femeie ar fi mândră, după ce l-a râvnit și i-s'a dat: „*Regina tuturor Românilor!*“...

Pentru mine însă, are un înțeles sfânt. Mi-se pare un răsunset care vine de foarte departe, ca murmurul multor buze dintr'o vreme de încercare grea și desnădejde amară. Pentru mine înseamnă lacrimi și imnuri de binecuvântare: „*Regina tuturor Românilor!*“...

Inchizând ochii o clipă, îmi răsar vedenii în față, una după alta, cu atâtea putere, că le retrăiesc ierăș pe toate. Sunt arătări fără număr, care se ivesc tulburătoare. Văd trenuri încărcate cu tineri veseli, plini de sănătate, cu flori la chipiu, mânați de cântec, în drum spre bătaie. Am venit înaintea lor să-i văd trecând și să le aduc prinosul meu, cu brațele încărcate de flori, cu genele pline de lacrimi. Ei sunt fericiți, că ne zăresc în ceasul plecării, și când trenul se urnește din gară, un strigăt răsună, ca o urare de viitor, din piepturile lor: „La revedere! la revedere! Să trăiești, să ajungi *Regina tuturor Românilor!*“

Mai în urmă însă, văd un lung șirag de paturi, și cum trec printre rânduri, capete obosite se ridică capete rănite, înfășurate... Brațele se întind spre mine și din pădurea lor, o mână ciuntită mă chiamă. Mă aplec asupra celui mai schi'av și aceleași vorbe mă primesc, de astădată rostite rar, ca fluturate de apăsarea morții... Răsunetul lor se repetă nesfârșit și mă însoțește în cale, ca o chemare de nădejde ori ca îndemn de scăpare: „*Să trăiești, să ajungi Regina tuturor Românilor!*“

Spitalele se ivesc mereu, nesfârșite, și tot mai sărace, căci sunt spitalele exilului, spitalele de mai târziu, ale celor cari au trebuit să-și părăsiască căminurile, avuturile și tot ce fusese al lor. Multe nu sunt decât cocioabe cu paturi de scânduri tari și goale, răniții tremură, căci iarna e aspră și lemnele sunt rare. Eu nu mai am flori în mână și un vâl negru îmi acopere capul plecat, iar inima mi e grea ca oțelul... În greutatea care mă încovoiaie la pământ, e inima poporului meu, caldă și înțelegătoare. Eu mă simt a lor, una cu chinul înfrigorat și cu nădejdea nedeslegată încă, și eu pricep în acele clipe, că fața mea brăzdată de lacrimi, s'a prefăcut atunci în adevăr pentru ei în față de mamă. Bărăoile sunt întunecoase. Au fost atât de grabnic

înfiripate, încât vântul iernii suflă prin ele. Glasul răniților se înmoiaie, slăbit de suferințe, privirile cari mă pironesc sunt rătăcite, mânilor care vor să mă mai opriască, sunt albe ca oase de mort. Dar ca un lung suspin purtat de vânt, mă ating vechile cuvinte, revărsarea urărilor vitejești: „*Regina tuturor Românilor!*“ Șoptite de muribunzi în acest ceas, în acea vreme mocnită, ele sunt mai mult decât o dorință, mai mult ca o blagoslovire, sunt agățarea înfiorată de o nădejde care se întrupează în mine și la care țin ei din preajma umbrelor de veci. Ieșind din încăperile strâmte ale suferinței, eu ridic brațele spre cer și din nemărginirea mută, aș vrea un răspuns la vecinica întrebare, care sapă în adâncul inimii omenești: *De ce? De ce?*

* * *

Iată-mă în tranșee... Mă strecur pe tăcute în labirintul căilor ascunse, cu picioarele înfundate în noroiu. Soldații par chipuri de strigoi, ochii lor mă urmăresc; în zâmbetele prin care arată că mă cunosc, citesc mirare și bucurie, dar nici un glas de bun sosit nu se înalță, pentru că dușmanul e la câțiva pași. Deasupra copacii își leagă brațele lor despuiate, desprinzând cele din urmă frunze pe capetele noastre. O brumă cenușie se târăște prin pădure, plutind ca fumul în văzduh. Tăcere. Stropi de ploaie cad încet, ca lacrimi uriașe. Intr'un colț ascuns, un foc mic titel pâlpăie. O mână de soldați, schimbați dela postul de veghe, își gătesc cina pripită. Mă furișez printre ei la adăpostul sărac, și vorbim încetișor Imprejur, de pe cren-gile uscate peste creștetele noastre, curg picături grele de apă. Vorba bărbaților e ruptă. Totul pare un vis ciudat, straniu. Noaptea se lasă în pripă. Trebuie să plec. Mă scol și ascult o clipă. Tăcerea e așa de mare, că par'că o poți pipăi. Totuși pe întuneric, pe când mă depărtez, o voce tânără, muiată în taină, îmi trimite din nou cunoscutul cuvânt „Dumnezeu să te binecuvinteze, că ai venit printre noi!... *Să ajungi Regina tuturor Românilor!*“

Sosi însă ziua, când aproape nu se mai șoptia această dorință, urarea care ne încălzia. *Eram doar atât de umiliți, că flacăra credinței abia licăria încă, părănd uneori că se stinge!*...

Dar, nu e niciodată mai întuneric decât nainte de zori. spune zicătoarea. Privim în zorile cari s'au revărsat deodată, cu bucuria lor fără seamăn. Noi, care până atunci dibuiam prin întuneric și suferisem peste măsură, putem cu greu să privim în lumina lor atât de vie, cu ochii noștri plânși. Lumine și libertatea străluciau după visul nostru de veacuri. Neamul era slobod. Hotarele urnite din loc, pe ruinele lor frații puteau să și întindă mână!...

În mijlocul acestui răsărit, eu stăteam cu inima bătând tare, fiindu-mi frică să deschid ochii să mi dauseama de adevăr, de un adevăr atât de minunat, încât era aproape mai greu de îndurat decât toate zbuciumările trecute... *Regina tuturor Românilor...* Din toate părțile, cuvintele fermecate năzuiau spre mine, undele care m'au urmărit stăruiitor în vârtejul tuturor luptelor, cuvintele moștenite de zile de nădejde... *Regina tuturor Românilor?* Și lângă mine sta tovarășul meu de viață, acela care și-a jertfit inima, pentru a vedea împlinit visul poporului său...

Cu nmilintă, mână 'n mână, priveam această lumină.

orbitoare, pe care Dumnezeu, în bunătatea-i largă, ne îngăduise s'o vedem.

* * *

La Alba Iulia.

Nume scump și neprețuit pentru orice român care și cinstește neamul, nume care închide în sine înțelesul unirii, nădejzii și credinței.

Înăuntru zidurilor cetății am îngenunchiat, primind din voința poporului și din mâinile Regelui, coroana făurită din aur ardelenesc, trimis de cei desrobiți prin jertfele noastre, corana asemănătoare celor purtate de domnițele române de demult. Și când am îngenunchiat acolo, ca să se așeze povara cea având chip cu înțeles, pe capul meu plecat, povara care era semnul văzut al onoarei, dat celei ce se învrednicise de ea, eu mă simțiam ca un soldat pe care Regele îl decorează pe câmpul de bătae. Mi-se părea atunci, că și murmurul tuturor acelor glasuri, dintre care multe au tăcut pentru totdeauna, se mai ridică încă odată într'un cor de vedenii, cuprinzând într'o adiere de binecuvântare târzie cuvintele care m'au întovărășit de alungul războiului: „Regina tuturor Pomânilor“...

La Alba Iulia, în cetatea unirii noastre naționale, dorința lor cea mare, nădejdea lor sfințită, suna în amurg peste umbrele morții izbăvite și peste visul împlinit al tuturor. Iar când începură clopotele să strige cântarea de slavă, vestind că cei dintâi Domnitori ai României Mari au fost încoronați în cuprinsul vechei cetăți, în inima mea răsunau toate clopotele, pomenind amintirea celor cari își dăduseră viața pentru săvârșirea idealului!... O rugăciune ferbinte am îndreptat atunci, cerând lui Dumnezeu, ca răsunetul bucuriei noastre din această zi, să poată ajunge până la dânsii, prin umbra de pace și de odihnă, în care sufletele lor s'au dus...

MARIA

Regina României.

Universul publică un inimos articol al părintelui D. Mușățeanu, care escelează prin partea lui practică, prin aluziunile la stările sufletești de astăzi și prin îndemnul plin de căldură la întoarcerea către binefăcătoria și singura mântuitoare învățătură a aceluia a cărui Naștere o serbează la Crăciun toată lumea creștină

Articolul a fost foarte potrivit pentru marea masă a celor înstreinați de biserică și pentru cei cari, din desoțuință de a merge la biserică, nu se dau în lături să citiască, la Crăciun și Paște, ceva religios în ziarul din care și trag zilnic hrana intelectuală

Recomandăm părintelui Mușățeanu să evite pe viitor cât mai mult neologismele, ca: grațitudine, asiduitate, divin, etapă, etc.

Iată articolul său, pe care-l putem da în întregime nefiind lung:

Acum 1922 de ani, când s'a născut Christos, lumea era învolburată de cele mai grele păcate: totuși, atunci când îngerii au vestit mărețul eveniment, s'au găsit oameni, cari s'alerge cu toată inima și să se închine divinului prunc, născut în iesle, mărirind împreună cu ceata îngerilor pe Dumnezeu, care le-a trimis la timp mântuirea fă-

găduită. Cu toată negura păcatelor grele, ce învăluia pământul, s'au găsit atunci învățați ai vremii, cari să străbată țări întregi și să treacă hotare multe, spre a veni să se închine în Betleem pruncului de curând născut, depunând la picioarele lui, odată cu darurile lor scumpe, și întreaga lor grațitudine de oameni învățați, pentru opera de mântuitor divin, ceavea s'o îndepliniască în lume micuțul născut în staulul vitelor.

Au trecut de atunci atâtea veacuri și lucru trist... Inima mea tot mai rea s'a făcut! Cu toate binefacerile ce le-a revărsat creștinismul necontenit și pretutindenea, totuși omenirea a dat înapoi, decăzând prin scăderea continuă a nivelului religios și moral.

Astăzi ni se strigă: Christos se naște, măriți-l? Christos vine din ceruri, întâmpinați-l! Nimeni nu se găsește printre noi în timpul de față, ca să proslăvească pe Dumnezeu pentru aceasta! Nimeni nu aleargă acum la Christos cu acea asiduitate, ca odinioară păstorii, ca să i-se închine pentru mântuirea ce-am văzut-o aidoma cu ochii, și am simțit-o cu sufletul! Învățații noștri contemporani nu se obosește să facă cu prilejul acestei sărbători, măcar doi pași până la biserică, neum să străbată mări și țări — ca odinioară magii — ca să aducă daruri lui Iisus, mintea lor luminată și cultivată! Astăzi ei strigă dimpotrivă: Christos este de trebuință numai popoarelor și oamenilor, oari se găsesc în faza copilăriei! Înături cu învățătura lui mucăgăită! Proslăvirea materiei este unicul și supremul scop al lumii de față! Spre o viață materială, este strigătul vremii de față, când asistăm la o înspăimântătoare invazie a imoralității ce înăbușă orice pornire mai înaltă a sufletului! — Spre o viață nouă, este însă strigătul oamenilor de bine, cari prevăd prăpastia în spre care mergem. Și Nașterea Domnului este în această rostogolire a noastră pe panta cea pierzătoare, o etapă binevenită, ca să ne putem reface sufletele prin trezirea și fortificarea conștiinței morale. Crăciunul este o zi de naștere și de renaștere, căci Christos se naște astăzi, când atâtea suflete se nasc prin Evanghelia Lui. El astăzi nu se mai naște în peștera Betleemului, ci în sufletele noastre! Și câtă lumină s'ar revărsa în viața noastră, câtă pace ar țâșni din inimile noastre, dacă noi i-am face loc în sufletele noastre! Christos nu dorește să i-se mai aducă astăzi cine știe ce daruri scumpe; El dorește să primiască de la noi cât mai multe suflete renăscute prin învățătura lui! El vooște ca în inimile noastre să se reaprindă acea lumină dumnezeiască a învățăturii sale, lumină oare a ținut înaintea lumii stâlpul de foc, prin care această lume s'a îndreptat în cursul lungii ei rătăcirii prin pustii!

Christos se naște, măriți-l popoare, căci prin El ne-a venit pacea și bunavoiere între oameni; El ne-a adus o religie care a dat societății atâtea forțe dintr'odată; care a știut să pregătiască întreaga omenire pentru luptă și pentru cucerire! Christos vine din cer! Creștini, întâmpinați-l astăzi, iubindu-vă unii pe alții, după cum și el v'a iubit pe voi pe toți și pe sine s'a dat pentru mântuirea voastră! Presărați-i calea cu florile frumoase și bine mirositoare, culese din pajiștea faptelor voastre bune! Păstrați-l pe Christos cu sfințenie în inimile voastre, urmați-i cuvântul și po-

runca sa și luați aminte să nu vi l fure cei streini. Renașteți-vă odată cu nașterea lui și luați-l cu voi întotdeauna și ori unde, ca să văză și să auză tot ce faceți și grăiți! Și cu siguranță atunci, nu veți mai vorbi și nu veți mai lucra nimic pentru păcat și moarte, ci pentru bine și adevăr!

Patria din Cluj publică un articol al directorului ei părintele Agârbiceanu, în care cunoscutul scriitor face frumoase și temeinice reflexii asupra spiritului filosofic, care a stăpânit omenirea cultă în veacul trezent și a nevoii neapărate ce se simte de o renaștere religioasă cu caracter adevărat creștinesc.

Sfinția sa atinge și latura națională și întărește cele ce afirmă despre înrâurirea duhului învățaturii lui Christos, asupra sufletului popoarelor cu cuvintele unui înțelept spaniol, ale lui Ioan Maragell.

Reproducem această parte din articolul părintelui Agârbiceanu, pe care noi, ca pe orice bun român dintre uniți, nu-l socotim întru nimic strein de sufletul românilor ortodocși :

„Ce-ar fi dacă Hristos s'ar naște în sufletul Neamului nostru? Ce-ar fi dacă blândețele umbre ale melancoliei de credință instinctivă s'ar da în lături de pe sufletul bun al acestui popor și el s'ar îmbrăca în strălucirea conștiinței a lui Hristos celui viu? Noi, ca popor, am trăit până acum din umbra creștinismului, din tradiția zilelor lui mari, dar nu din însăși puterea sa de viață coborâtă zilnic în viața neamului. Și umbra ne-a fost de ajuns să nu ne uităm, — în masele mari, de origină divină — atât e de natural sănătos sufletul poporului român. Ce ar fi când el ar ajunge *conștient creștin*, când Hristos nu s'ar mai naște într-o peșteră uitată din Betleem, ci în sufletele noastre?

Mi se pare că ar fi o reformă mai mare decât toate cele plănuite politice, sociale, culturale. Ar fi reforma reformelor. Ar fi începutul de neperitoare mărire a neamului.

Creștinismul nu-i o doctrină pentru copii și babe, sau numai pentru masele insulte. El e viață pentru toți. Nici nu e o concepție de viață care poate fi înlocuită de alta mai potrivită zilelor noastre.

Ascultați ce spune un ales al poporului frate spaniol, *Ioan Maragell*, în limba lui „*Despre train*“.

„Așa credeți trecute multe lucruri care vor să fie isprăvite când ele nici n'au fost măcar probate. Credeți că Societatea creștinească a trăit vreodată cu adevărat? În câți oameni ați întâlnit pe Hristos viu? Și vreți să bateți toba falimentului Lui, îngâmfaților, proștilor! A deschis înaintea ochilor voștri zarea nestârșită a iubirii, și la picioarele voastre un drum spre desăvârșire cu care să puneți capăt tăriei veacurilor; și încă n'ați început să iubiți, încă nu știți ce va să zică a vă iubi unii pe alții, cum v'a iubit El (și prin aceasta a zis că veți fi cunoscuți ca ei săi); încă vă sfâșiați ca fiarele chiar acolo unde s'ar întâlni El; și orbi ca și cârțițele, grei ca și marmura, îi cereți o lume de dincolo și un drum nou ca să umblați... dați din cap și cereți altceva... Credeți pe sfânta dreptate că dacă ați trăi după Evanghelie, ați mai avea nevoie de altceva? Ați încercat vreodată? Când? Unde? Spuneți unde a dăinuit vreodată vre-o societate cu adevărat creștină? Eu nu știu.

Eu cunosc numai câțiva oameni oari au trăit în Hristos, și cunosc instituții întemeiate în spiritul său; dar că a existat o Societate cu adevărat creștinească, de oameni vii întru Hristos, și că a trăit, eu nu știu nimic.

De aceea cred că istoria adevărată a omenirii abea dacă a început. Și că lumea asta în care trăim — sau credem că trăim — din State și legi și domnii și republici, socialismuri, negustorii și clase... această lume eu cred că nu este altceva decât o preistorie a omenirii“. (Ioan Maragell, *Laude* ed „Cultura Națională“, pp. 127, 128).

Revista Bunavestire din Câmpulungul Muscelului publică un interesant articol de Crăciun al părintelui profesor *Victor A. Nicolescu*.

Articolul iese din comun atât prin fondul său bogat, cât și prin forma deosebită și aleasă. Se vede, citindu-l, că autorul are obiceiul să citească mult și darul să înțeleagă și expună limpede ceea ce a citit.

„Desigur, că Nașterea Mântuitorului nu este numai o mare sărbătoare creștinească, care face ca zgomotul asurzitor al vieții și al luptei aspre pentru pâine să amuțiască o clipă, ci e și un popas al vieții noastre sufletești și morale, căci pacea liniștită a vecinicii ce o vestește se sălăsluește în sufletul ori cărui creștin care privește marea personalitate a Mântuitorului, neîntunecată nici de vâlul uitării celor 19 veacuri ce au trecut, nici de patimile omenesți cu care unii din fiii pământului L-au judecat.

În adevăr Mântuitorul umple, de atâta timp, cu roadele duhului și învățaturii Sale, istoria omenirii și numele său e săpat adânc pe lespedeja inimii omenesți și în așa fel, că *glia aceasta de pământ ce respiră viața în noi, fără El, numai întunerec și desnădejde*. Însăși temelia păcii lumii și zidirea din nou a civilizației, după cum ne-o mărturisesc personalități de seamă ale omenirii: Vinet, Pascal Ch. Secretan, Claude Bernard, Nansen, Loyd George, Louis Botha, R. L. Bordin V. M. Hugues, etc., nu o poate clădi desăvârșit „nici educația, nici știința, nici diplomația, nici propășirea comercială, când sunt unite cu credință în puterea materială, ca cea din urmă putere; ci desfășurarea bine orânduită a vieții lumii. Nu o pot clădi decât *uneltele duhului care o mântuește*, și duhul de bună învoire între oameni și nădejdea unei frății a omenirii se întemeiază pe faptul duhovnicesc mai adânc al *Paternității lui Dumnezeu* și al planului lui Dumnezeu pentru lume, care alcătuesc *miezul soliei creștinismului*“.

Chestiunea principială este deci, dacă creștinii noștri români și-au întrebat vreodată conștiința și dacă și-au dispus sufletul spre înțelegerea tainică a învățăturilor Domnului și spre urmarea lor. Dacă au lăsat loc în inima și în gândul lor și pentru Domnul și dacă consimt ca să-și curețe inima de toate păcatele și gândurile, de toate zămislirile răului, căci Domnul nu poate locui alături de asemenea necurate slăbiciuni omenesți.

Odată lămurit acest punct principal, odată ce Christos Domnul s'a sălășluit în sufletul omenesc, orice enigmă privitoare la nașterea și viața Lui dispăre, și sufletul omenesc își deschide cărarea pe care o străbate liniștit și fără sbucium, înfruntând cu bărbăție vârtejul vieții și ferind

pașii de prăpăstiile omenești așa de dese și de adânci. Atunci și nașterea umilă a Omnului, și săracul locaș al primelor sale zile pământești — staulul și ieslea — și întâmpinarea păstorilor și închinarea magilor și cântecul îngerilor „mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace și între oameni bună voire“, capătă adevăratul tâlc în inima noastră și izvor nesecat de învățături morale și sociale răsar pentru toți, din privirea nașterii Lui în depărtatul Betleem. Atunci înțelegem și de ce Domnul nu s'a născut nici ca un principe și rege, nici ca un bogat în strălucirea și splendoarea lumească și de ce nu s'a folosit de asemenea condițiuni din afară care de multe ori au puterea să facă ca glasul cuiva să fie mai ușor ascultat și dubul lui să pătrundă mai ușor în societatea omenească. Căci, dacă asemenea lucruri le folosia, atunci săracii și desmoșteniții, betegii și desnădăjduiții nu s'ar fi putut apropia cu atâta încredere de El, care-i chiamă așa de dulce „*Veniți la mine toți cei osteniți și îndurerăți cu inima și eu vă voi odihni; luați jugul meu și sarcina mea, căci ușoară este și vă învățați, că sunt blând și smerit cu inima*“... Atunci omul sărac nu ar mai fi putut tinde la înfrățirea cu cel bogat, cel neînvățat nu ar mai fi putut să se îndulcească de roadele aduse de cel învățat și acel curent de frăție, de iubire și de solidaritate omenească niciodată n'ar mai fi plutit așa de dulce, prin gândul fiilor acestei omeniri, adânc însetată după iubire și pace. Atunci omul, în operamântuirii nici n'ar mai fi avut merit, căci n'ar mai fi fost pus la încercarea de a desvălui singur adevărul, sub orioe haină trupească s'ar găsi el. Din acest punct de vedere, Domnul, prin nașterea lui sărmană și umilă, rămâne vecinic pilda vie a ridicării noastre în această viață în afară de considerațiile lumești de rang, avere și familie; a ridicării omului numai prin valoarea personalității lui. Și astfel pilda lui vie este fermentul cel mai puternic al ridicării masselor inculte și sărace spre o viață sufletească mai bună.

Înțelegem astfel tot misterul vieții Domnului și de ce el, în drumul spre adevăr și progres al sbuciumatei noastre vieți a așezat cele două temelii, *jertfa și iubirea*, ca să facă parte din însuși clocotul vieții noastre sufletești și fără prețuirea și aplicarea lor să nu fie desăvârșire sufletească. Și acum, voi tovarăși ai vieții, în sufletul cărora Domnul se sălășluiește sau e pe oale să sălășluiească, și voi cari l-ați aruncat ca pe o unealtă fără folos a vieții duhovnicești, ascultați glasul tainic pe care un mare învățat și scriitor, înstreinat de Domnul, Pierre Loti, l-a auzit, în orele de reculegere seara și în orele de limpezime dimineața: „O Betleeme! Betleeme!“! Nume sfânt care ai răsunat adânc pretutindeni și astăzi este atâta farmec în jurul tău, că lacrimile îmi vin năvalnic și nu le mai pot opri; nesfârșit de jalnice și atât de plăcute. *Căci fără cruce și fără făgăduiala aceia care luminează lumea*, toate sunt doar frământări deșarte în noapte, mișcări de larve în drum spre moartea...

Din neliniștea posomorită a prezentului și de pe marginea gropii aceștia negre, în care totul trebuie să cadă și să putrezească, privesc încă într'o depărtare nesfârșită cum plutesc peste toate necredințele omenești, iertarea pe care

Iisus a adus-o, mângâierea și nădejdea în viața viitoare în oeruri!

O! Asta a fost totul; încolo, gol și nimicnicie și la orliții filosofi moderni și la înțelepții cu vedenii neobișnute și chiar în tainele *Indiei milenare*... În cât din adăncurile sufletelor noastre se ridică, spre acela care se chiamă Mântuitorul, o ultimă rugăciune, o adorare plină încă de jale“.

Universul literar a publicat, ca de obicei, un bogat material de sfintele sărbători: poezii, istorioare, istorie etc. nu sunt însă toate în adevărata notă a Crăciunului ortodox și românesc. Astfel poezia intitulată „*Lui Christ*“, deși în versuri corecte și pline de avânt, nu cântă în deosebi nașterea Domnului și se potrivește pentru ori care altă sărbătoare în cirstea sa. Povestea de Crăciun, tradusă după Paul Bourget, sub titlul „*Simona*“, are toate escelele calități literare ale ilustrului ei autor și e bine tradusă, dar credința copiilor, că pruncul Iisus se coboară din cer în noaptea de Crăciun și aduce micuților tot felul de daruri nu e ortodoxă. Afară de aceasta, povestea nu e terminată și va continua într'alt număr, așa că mulțumirea ce simți citind-o nu e deplină, din cauza întreruperii. *Novela „Iesla“* (corect ar fi Ieslea), tradusă din italienește e slabă și se referă la un obicei catolic de Crăciun care nu numai că nu e cunoscut la noi, dar amintește de idolatrie: înfățișarea plastică, a ieslii, a păstorilor a îngerilor, a dobitoacelor din peștera în care s'a născut Mântuitorul. Pentru conștiința unui ortodox privirea păpușilor ce înfățișează pe Iisus ca prunc, pe îngeri, păstori și magi și a imaginilor de carton ale boilor asinilor și cămilelor este o adevărată profanare a nașterii Domnului. La un singur lucru poate servi cunoașterea acestui obicei din lumea catolică: ca să treziască mare mare desgust pentru el. Dacă la aceasta s'a gândit traducătorul novelei, și-a atins scopul. Articolul „*Originea obiceiului de a se face daruri de Crăciun*“, arată că acest obicei s'a moștenit dela strămoșii noștri români cari serbau în acest timp două mari sărbători vesele saturnaliile și ziua nașterii soarelui, și a luat în creștinism numai un alt colorit și un alt înțeles. În fine bucata „*Crăciunul în vremea fanarioșilor*“ ne transportă cu mintea la ceea ce se petrecea la această zi mare chiar pe vremea acelor domnitori, streini de neamul, dar nu și de credința noastră, pe vremea cărora Crăciunul se prăznuia încă creștinește dela domnitor și până la sudit, din palat și până în cea din urmă cocioabă.

Adevărul are două interesante articole: unul „*Organizarea sărbătorilor*“, datorit penei domnului N. Iorga și altul „*Pace și Concordie*“ de domnul B. Brănișteanu. Domnul Iorga critică mai întâi — cum ar trebui să facă toți preoții în ziua de Crăciun în prediciile ce țin în biserică — obiceiul păgânesc de a petrece această zi numai în mâncare și băutură. Arată apoi ce mare și însemnat rost social aveau sărbătorile

vechime și în devul mediu, când se ducea o viață mai socotită, mai bine organizată și mai profitabil ecât azi, și se întreabă, dacă în zilele noastre, în societatea actuală n'ar fi cu putință „să se pună în legătură cel mai vechiu trecut cu cea mai tânără din aspirațiile noastre, care să aștepte o nouă interpretare alegorică a atât de nobilelor legende sacre, care să uniască filosofia de azi, seacă, rece și hrăpăreț, cu simbolul de demult, cald, viu, în stare să reverse în inimă aceeași lumină clară și dulce”. Pentru atingerea acestui scop Domnia sa îndeamnă organele de stat să se gândiască, școlile să chibzuiască, „căci e în adevăr păcat, ca în această epocă de fier, nici măcar zilele de aur ale sărbătorilor să nu-și aibă strălucirea curată de care sunt capabile, când, sub candelă aprinsă la icoanele străbune, sufletul ar vorbi sufletelor, ca să le purifice și înalte”.

Iată o temă interesantă, nobilă și înălțătoare, de tratat, iată o nouă perspectivă, un întins câmp de lucru pentru cultura românească de azi și de mâine! Iși va încerca cineva puterile la rezolvirea ei?

Domnul Brănișteanu așterne în fraze bine încheiate din punct de vedere logic și frumos rânduite din punct de vedere estetic, cugetări edificatoare, cu mult tâlc și adânc rost pentru viața socială, arată cum pacea și buna înțelegere între oameni nu pot izvorî decât din sublima învățătură a Mântuitorului Christos: „Pacea și concordia a fost urarea cea mare, care a însoțit nașterea lui Iisus. Ea apare oare cum ca deviza sub care s'a petrecut acțiunea lui de mai târziu, lupta pentru împlântarea ideilor, care sunt culminativ formulate în predica de pe munte, așa cum o relatează evanghelistul Matei, idei pentru care Christ a pățimit și a murit colo sus pe Golgota, pentru ca martiriul lui să rămână în văzul omenirii întregi, veșnic muștrător, căci omenirea, dacă sărbătorește cu bucurie nașterea lui Christ și deci marile învățături umanitare și mântuitoare, care sunt simbolizate, prin această naștere, e departe de a-și fi umplut sufletul de ele, de a și-le fi însușit în adâncul inimii.

„In ziua aceasta, când încă odată lumea toată, tot mai înțelegătoare a eternelor adevăruri coprinse în învățătura ce se leagă de numele și martiriul lui Christ, sărbătorește din nou nașterea lui; când apare tuturor umilul staul din Betlehem, unde — cum așa de frumos arată icoane primitive — între vite, în ieslele lor, doarme copilul nevinovat, înconjurat de aureola ce avea să străluciască printre veacuri, între mama-sa, fecioara, și tatăl său, umilul tâmplar; când din această pașnică și liniștită idilă de familie se revarsă o rază de lumină și poezie în toate casele, bogate și sărace, amintindu-ne tuturor, că oameni suntem, fapte plămădite din acelaș aluat, bântuite de aceleași păcate, să nu pierdem nădejdea și, pătrunși de învățăturile etern adevărate ale dreptății și umanității, să ne silim fiecare în cercul lui restrâns, a aduce la îndeplinire strigătul oștilor cerești: „Pace pe pământ și între oameni concordie”.

Dimineața dă în articolul de fond, semnat de domnul Iosif Nădejde și intitulat „*Chemarea supremă*”, o scurtă dar succulentă privire critică asupra diferitelor teorii de filosofie socială și după ce arată opoziția ireductibilă dintre ele și ineficacitatea lor, se oprește la legea iubirii aproapelui stabilită de Mântuitorul, care singură a fost și ar putea fi și acum în stare să aducă din nou în lumea mult sbuciumată de azi pacea și liniștea desăvârșită.

Alt articol „*Escelența sa Crăciunul*”, de domnul Dem. Teodorescu, e o schiță plină de amărăciune a Crăciunului oamenilor săraci din zilele și din țara noastră, mai ales din orașe, cari n'au nici de unele.

Intr'alt articol „*Iisus și amnistia*”, domnul I. Teodorescu trage din textul Evangheliei foarte îndreptățite concluzii cu privire la amnistie, iar doamna Claudia Milian, într'un studiu intitulat „*Crăciunul dealungul veacurilor*” arată puțin luminos cum se serba Crăciunul altădată în apus. Interesante sunt proverbele și zicătorile privitoare la Crăciun extrase din colecția „*Proverbele Românilor*” de Iuliu Zane, în articolul „*Crăciunul în Proverbe și Zicători*”, fără valoare versurile din „*Magii se întorc*” și frumușel „*Crăciunul copiilor*” de citit copilașilor.

Albina, vechia și cunoscuta revistă pentru popor, are numărul de Crăciun plin aproape numai cu articole, bucăți din sfânta Evanghelie, descrieri de localități, poezii, colinde, istorioare, gravuri și ilustrații referitoare la această mare și sfântă sărbătoare.

I. MIHĂLCESCU.

Marele pas în solidarea ortodoxiei

SAU

Primatul României în apărarea Patriarhului din Constantinopol.

Scriitorul acestor rânduri a tresărit de bucurie, când a auzit că Primatul României a intervenit în Decembrie trecut la Conferința dela Lausanne, pentru ca scaunul Patriarhului din Constantinopol cu nici un chip să nu fie strămutat din cetatea lui Constantin, ba încă și vestita catedrală a lui Iustinian, Sfânta Sofia, să fie întoarsă la închinarea creștinească, pentru care a fost zidită.

În adevăr, în ortodoxia noastră erau semne de slăbiciune acelea că ne răzlețisem unii de alții și nu mai stăteam în legături, pe când Biserica, în înțelesul ei larg, se administrează pe ținuturi deosebite, după neamuri, trebuie să aibă și o viață unitară, în anumite laturi obștești, când se împărtășesc una către alta și mai cu seamă se sprijină una pe alta.

De când s'a împărțit în Biserici autocefale, Biserica ortodoxă se împărtășea prea puțin dela ținut la ținut, numai în unele împrejurări, când se aduceau la cunoștință suirea capilor Bisericilor autocefale pe scaunele cârmuirii lor bisericești. Ca o lipsă o arată pe aceasta și Patriarhul Sârbilor, în scrisoarea sa, pe care am altora, care să nu se oprească, acela că Primatul nos-

prin care intervine și Inalt Prea Sf. Sa în folosul creștinilor din Răsărit, măcelăriți de Turci.

Toate ramurile ortodoxiei trebuie să se simtă solidare, ca un singur trup însuflețit de Iisus Hristos, și a fost un mare act, care trebuie să fie începutul altora care să nu se oprească, acela că Primatul nostru a avut gândul atât de drept, vrednic de toată încununarea, că a rupt cu un trecut care tăcea de prea multă vreme și a spus la Lausanne cuvântul unei întregi Biserici ortodoxe, al celei mai numeroase Biserici ortodoxe în acțiune, în folosul Intru tot Prea Sfântului Patriarh al Constantinopolului.

M'ar durea inima dacă s'ar crede că acestea sunt rânduri scrise numai din datoria de a lăuda faptele Capului Bisericii noastre. O, nu! e cu mult mai mult decât atâta! E adâncă noastră încredințare că Primatul nostru a făcut MARELE PAS. Ortodoxia noastră trebuie să se simtă solidară. Să ne doară inima de tot ce se întâmplă păgubitor în sânul ei, să ne veselim de tot binele ei, dar mai cu seamă trebuie să ne mișcăm pentru a ne arăta solidaritatea noastră. Când nu putem face mai mult, chiar cu cuvântul stând alături, încă este un act frumos pe care l-ai făcut.

Pe fiecare zi, ziarul catolic *Albina* din București, în scrisul său acru și veninos, ocărăște pe Patriarhul de Constantinopol, pe care l-a vrut Dumnezeu ca, în aceste ceasuri grele, să fie nu numai un vremelnic stăpânitor al vredniciei patriarhale, ci și un bărbat cu mare vază, suflet hotărât în slujba de mare însemnătate istorică pe care o ține acum și înzestrat cu mare capacitate. Ocările care i-se aruncă, să le simțim și noi înșine ca aruncate înseși Bisericii ortodoxe și, în gândul nostru, să ne simțim tot mai strânși unul lângă altul.

Biserica noastră ortodoxă românească are azi o chemare internă și una externă. Am scris-o de acum 4 ani în broșura *Printe Fapte și Oameni în 1919* (București, 1919). De fapt chemarea este una. Cu cât vom fi mai tari înăuntru, cu atât vom putea desfășura o lucrare mai vie în afară. Trebuie să întărim Biserica noastră cu toate mijloacele materiale, morale și intelectuale, și ele vor fi apoi o mare slujbă pe care o vom aduce și solidarității ortodoxiei.

Ce a făcut Primatul nostru, este aprinderea unui far, care-și aruncă razele până departe, unde încă nu putem străbate cu ochii. Dar este semnul unui înțelept care a priceput chemarea Bisericii și a ridicat degetul arătând încotro trebuie să ne mișcăm.

Să dea Dumnezeu atâtea zile Primatului nostru, ca să facă mai mult decât începutul acesta, să poată încheia o mare lucrare de solidaritate a ortodoxiei și de vie mișcare în folosul fraților noștri de aceeași credință, cum Biserica noastră a mai strălucit în trecut în Răsărit pe vremurile fericitilor voievozi Matei Basarab și Vasile Lupu.

Că fapta Primatului nostru răspunde și unei simțiri drepte și doritoare de a se mișca în această cale a publicului nostru, avem dovadă cuvintele bune care

s'au scris pentru ea într'un ziar ca *Adevărul* (), cum și cuvintele profesorului *Tafrali* dela universitatea din Iași în *Viitorul* (16 Ian. 1823), care scrie:

Dacă fapta aceasta e adevărată, atunci actul înaltului prelat capătă o însemnătate extraordinară. Mai întâiu, denotă un curaj admirabil pe care nu l-a avut până acum nici unul din șefii bisericilor creștine; un curaj, care izvoarește din adâncă convingere, că demersul acesta este cu desăvârșire drept și profund omenesc, al doilea, arată conștiința pe care o are I. P. S. S. de datoria Sa creștinească și de forța neamului românesc, strâns în jurul aceluiaș steag, precum și de rolul ce statul nostru e menit să-l joace de acum înainte în afacerile europene și mai ales orientale.

Intervenția I. P. S. Sale va însemna o dată în analele istoriei bisericii creștine în general și a neamului românesc în special.

Toate cuvintele învățatului profesor dela Iași trebuie să ne meargă la inimă și mai cu seamă slujitorilor altarului. Ele dovedesc că nu avem a face cu o simțire stingheră a noastră, ci că fapta Primatului răspunde și unei trebuințe, care este arătată aici, în chip atât pe hotărât, de un mirean.

Dar trebuie să mai mărturisim că fapta Primatului nostru ne mai scapă și de o mare rușine. În adevăr, Patriarhul din Constantinopol s'a îndreptat către Primatul Angliei, cerând sprijinul său, după cum s'a putut vedea din telegramele pe care le-am publicat în nr. trecut al acestei reviste. Și ierarhul englez în adevăr s'a mișcat și cu izbândă, după cum vedem din ce publicăm și în acest număr. Dar nu numai izbânda sa. Alături a fost și sprijinul Primatului nostru.

Dar ce ar fi fost dacă numai Englezul s'ar fi mișcat pentru amărâtul urmaș al Sfântului Ioan Gurădeaur pe scaunul Constantinopolului, și din Biserica ortodoxă n'ar fi răsunat nici un glas!...

Nu trebuie să ne-o ascundem: Ar fi fost o mare rușine. Ar fi fost o nepăsare vrednică de osândă, ce privește simțirea solidarității creștinești ortodoxe.

Încă și așa rămân laturi de ocară pe spinarea creștinătății întregi. Episcopul *Gorè* din Londra, în articole zguduitoare din *The Church Times*, pe care va trebui să le traducem aici, numește rușine a creștinătății faptul că Turcii sunt suferiți să se mai așeze iar în Europa.

Acum 2 ani, la congresul creștinesc din Glasgow, d. *Tissinton Tatlow*, secretarul general al congresului, mă întreba în fața *Lordului Grey*, fostul ministru de externe al Angliei, pe vremea războiului, ce relațiuni sunt între Biserica noastră și cea rusească, și la răspunsul meu că niciuna, mi-a spus: „Sunteți de condamnat”. În adevăr, aceasta e simțirea creștinătății din Apus. Ea nu înțelege ca ramuri ale aceluiași organism să nu aibă legături una cu alta.

Ei iată, așa s'ar fi simțit și judecat, dacă nimenea din ortodoxie nu se mișca pentru cheștiunea Patriarhului din Constantinopol și s'ar fi mișcat numai Primatul Angliei.

Cum am spus însă, MARELE PAS al Primatului nostru ne mântuie de această rușine,

Dacă noi simțim astfel, ne închipuim ce a trebuit să se simtă la Constantinopol și mai întâi de toate în inima vrednicului Patriarh MELETIE IV. Intru tot Prea Sfinția Sa și mulțamește cu căldură Primatului nostru, într'o scrisoare trimeasă cu prilejul Săntelor Sărbători ale Nașterii Domnului, pe care o tipărim mai la vale, iar noi, bucuroși că am și văzut săvârșindu-se un act atât de frumos, să strigăm din toată inima urmașului Sfântului Ioan Gurădeaur de pe scaunul Constantinopolului D. D. **MELETIE IV.** și urmașului mucenicului Antim Ivircanu de pe scaunul Ungrovlahiei D. D. **MIRON I,** să trăiască întru mulți și fericiți ani, pentru a săvârși împreună acte și mai mari decât acestea.

Prea Sfințite și Prea Cinstite Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Exarh a toată România, Președinte al Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale a României, în Hristos Dumnezeu prea iubite și prea dorite frate și conliturghisitor al Smereniei Noastre, Domnule Miron, pe Prea Sfintra Voastră, prea iubit nouă, în Domnul frățeste îmbrățișându-Vă, prea dulce Vă salutăm.

Cu (prilejul) Nașterii Mântuitorului, având inima plină de bucuria mare, pe care îngerul o vestește păstorilor și la tot poporul, preîntâmpinăm, spre a îmbrățișa în pace pe Prea Sfinția Voastră, prea iubit Nouă, și pe cei împreună cu Prea Sfinția Voastră frați și conliturghisitori și urăm din partea Noastră înși-ne și a celor împreună cu Noi frați și împreună păstori, Prea Sfinției-Voastre și întregi Prea Sfintei Biserici a României, ca anul nou, care răsare să fie plin de bunătațea și bine-cuvântarea lui Dumnezeu.

Luăm prilejul prea bun și prea datorit, al marei sărbători a scoborării la noi, a lui Dumnezeu celui dintru înălțime, ca să exprimăm și Prea Sfinției-Voastre marea recunoștință, pe care Biserica soră din Constantinopol, o datorește tuturor Sfintelor lui Dumnezeu Biserici, pentru marea simpatie și interesul frățesc efectiv, care s'a arătat de multe ori, în aceste zile de încercare ale ei; încercare, care pe drept se poate asemăna, cu acea a nenorocitei Rahil, al cărui glas se aude în Rama.

În adevăr, ca și aceea, Prea Sfânta noastră Biserică jălește miile dintre fiii ei, care s'au săvârșit de foame, de frig și de fier; plânge zecile de mii, care s'au aruncat în viața mizerabilă de fugar și se tânguește, că slăvitele ei Mitropolii din Asia, din Pont și din Trakia, cele cu mulți și buni fii, care în lunga istorie de veacuri, au avut multă laudă în viața evanghelică, au devenit case fără locuitori, târle fără turme.

S'au lipsit lui Petru «aleșii nemernici din Pont, Galatia, Capadochia, Asia și Bitinia». Au fost

aruncați afară din pământul strămoșesc: Miletanii, Efesenii, Colasenii și Galatenii, pe care Pavel cu multe lacrimi, ispite și neazuri i-a atras la Hristos; s'au ascuns dela ochii noștrii, cele șapte stele ale Bisericilor Apostolice, către Angerii cărora Ioan trimite cartea Apocalipsului. Ângurul unuia dintre acestea, vrednicul de vecinică pomenire Hrisostom, cu bun cuget, luând asupra-și porunca cărții către el «Nu te teme de cele ce vei pătimi» cu adevărat s'a arătat «credincios până la moarte» și a luat «cununa vieții» adăogându-se «la cele mari șiruri, (de martiri ai Bisericii) carii «zac în Asia».

Dar încercarea Prea Sfintei Biserici din Constantinopol nu este sfârșită, numai cu aceste suferințe; ci ca culmea neazului ei, se adaogă pretenția dela Conferința de pace, ca însuși Scaunul Patriarhal, să fie aruncat afară din orașul, în care l-au așezat două Sinoade Ecumenice și o viață bisericească de multe veacuri și conștiința întregii Ortodoxii l'au întărit. Și acum trăim zile de agonie, așteptând rezultatul, acestui punct culminat de prigonire a bunei cinstiri, în zilele noastre.

Dar în neazul acesta extraordinar și în această încercare mai pre sus de puterea omeniască, am cunoscut prin experiență adevărul cuvintelor lui Pavel că: «neazul răbdare lucrează; iar răbdarea curățire; iar curățirea nădejde; iar nădejdea nu rușinează». Avem, în adevăr, nădejdea, că Bisericile Apostolice devenite sterpe de fii, iarăș se vor veseli de mulțimea fiilor lor și stelele în veci strălucitoare ale Apocalipsului, care acum sunt în eclipsă, în vremea hotărâtă, iarăș vor răsări strălucitoare, pe cerul Bisericii luptătoare.

Nici nu șocotim (ce-va) mai puțin, de cât această nădejde, vrednic de simpatia generală, pe care încercările Prea Sfintei Biserici din Constantinopol, au stărnit'o în întreg corpul Bisericii, una Sfântă, Sobornicească și Apostolică și chiar în afară de ea. Căci toate Bisericile în parte, ca mădulare vii ale unui corp viu, au împărțit neazul sorei lor întâi stătătoare, mișcându-se după putere, nu numai întru ajutorul celor în suferință, ci și către cei adunați la Lausanne, ca să alcătuiască tratat de pace, făcând cunoscută voința lor, despre imposibilitatea morală, a depărtării scaunului Patriarhal din Constantinopol. Și la alarma întregii Ortodoxii, s'a adăogat adunarea Bisericilor prietene, apărând și ele cu multă râvnă Tronul Patriarhal atacat.

Pentru toate aceste, bine-cuvântând din inimă, Numele Cel Bine-cuvântat al Dumnezeului nostru, care ne mângâie pe noi în tot neazul, pe lângă cei-l-alți, exprimăm și Prea Sfinției Voastre și celor împreună frați de pe lângă Prea Sfinția Voastră, datorita recunoștință pentru bu-

na-voință, cu care ne-ați venit în ajutor și pentru ușurarea fraților în suferință și pentru apărarea Prea Sfântului Scaun al Patriarhiei Ecumenice, încercat peste putere.

Mântuitorul, cel ce s'a născut în Vitleem-cetatea lui David, să vă dea Vouă și turmei Voastre

răsplata; Domnul cel bine-cuvântat în vecii vecilor.

Nașterea Domnului 1922
Al Prea Sfinției-Voastre, prea
stimat Nouă în Hristos frate
iubit,

ss. † Meletie al Constantinopolului.

EXTERNA

Cuvântul Patriarhului Ecumenic

Sub titlul *In Fanar*, corespondentul din Constantinopol al ziarului *Le Temps*, publică următoarele în nr. dela 5 Ian. c. al acestui ziar :

Palatul patriarhului ecumenic, care se înalță aproape de cornul de aur, într'una din mahalalele cele mai îndepărtate ale Stambulului, în Fanar, n'are nimic din înfățișarea unui Vatican. O clădire banală de lemn, cu un cat revărsându-se peste întinderea temeliei, în chipul grecesc cu largi coridoare de o simplitate de mânăstire, cu galerii mărginite de parapete, în felul celor dela mânăstirile Muntelui Atos, cu săli mari peste care se întind plafoanele joase, tencuite cu mozaic pe fond de aur, după gustul bizantin,—aceasta e locuința capului ierarhic al Bisericii ortodoxe. În acest ceas dureros pentru toată creștinătatea din Răsărit, patriarhul actual a binevoit să ne primească și să ne acorde o lungă convorbire. Cretan, cași amicul său Venizelos, Meletie IV, cu statura sa înaltă, cu fizionomia sa de luptător, cu ochii săi vii, plini de privirea pătrunzătoare a „palicarului“, este cu adevărat tipul acelor Candioți de curată rasă elenică care n'au încetat în curgerea vremurilor de a lupta pentru independența lor. De altfel n'a luat parte și el personal la mișcarea revoluționară din 1889? Acest preot-soldat se luptă și acum, dar astăzi pentru Biserica sa amenințată. Pentru aceasta, răspunzând la întrebările pe care i le punem ca intrare în materie, vorbind încet: el scoate mai întâi în relief contrazicerea în care ar cădea după dânsul viitorul tratat dela Lausanne, dacă el ar cuprinde un articol proclamând liberul exercițiu al religiunii în Turcia, iar pe de altă parte și un paragraf care să ceară îndepărtarea Patriarhului ecumenic din Constantinopol.

„Ființa și statornicia patriarhatului în acest oraș, urmează el, cântărindu-și fiecare vorbă, se sprijină pe canoane ale Bisericii care sunt în vigoare de 15 veacuri.

„Mai nainte de shizma care a despărțit cele două Biserici de Răsărit și Apus, două sinoade, al doilea și al patrulea, dintre cele șapte care stau la temelie credinței noastre, declară că episcopul din Constantinopol va avea aceleași drepturi ca și episcopul Romei. Ar fi de înțeles ca acest din urmă, care este papa, să fie îndepărtat din orașul său? Poate cu forța, și aceasta s'a întâmplat, dar niciodată în puterea unui tratat care dictează pacea.

„Firește, e cu putință să silești pe patriarh să plece din rezidența sa canonică. Dar oricare va fi locul în care se va duce, sprijinindu-se pe toate Bisericile ortodoxe, el va declara, în fața lumii întregi, că așteaptă cu încredere să

vie din nou ziua când iar se va putea întoarce la Constantinopol, la scaunul „marei Biserici a lui Hristos“. După voința lui Dumnezeu, ziua aceea va fi apropiată sau depărtată, dar va veni. De aceea ar fi o mare greșală politică de a înscrie o astfel de clauză în viitorul tratat, pentru că ea ar jigni sentimentele religioase a 150 de milioane de ortodocși. Toți acești creștini nu vor avea altă dorință decât de a aduce din nou în zidurile Bizanțului pe capul vechii lor Biserici.

„Dacă va fi nevoit să plece, patriarhul nu se va duce la Muntele Atos, cum s'a spus. În așa numitul „Sfântul Munte“, numai călugării își petrec zilele lor, într'o viață de rugăciune și contemplare. Patriarhatul care este un organism activ, presupune o societate. El se va duce deci în orașul care i se va părea mai potrivit pentru a-și îndeplini înalta sa misiune, nu la Atena, care este centrul unei jurisdicțiuni bisericești speciale, ci de exemplu la Salonic, care, ca toate orașele din Grecia nouă, fac încă parte din jurisdicțiunea Fanarului.

„D-Voastră mă întrebați care va fi situațiunea patriarhatului, dacă el va trebui să-și părăsească privilegiile sale civile. Până în ziua de azi, Turcii au recunoscut oficial patriarhatul drept cap al națiunii Romeilor, adică el reprezintă înaintea Sultanului toată națiunea biruită dela căderea împărăției bizantine încoace. Ori-de-câte ori sultanul voia să aducă la cunoștința acestei „națiuni“ voința sa, el își alegea pe patriarh ca intermediar și ori-de-câte ori această „națiune“ avea ceva de întrebat sau de cerut dela sultan, tot capul „Marei Biserici a lui Hristos“ întocmea cererea și o preda acestui suveran.

„E adevărat că sultanul nu mai fînțează, în urma unei reforme fundamentale în Turcia nouă. Noi nu ne recunoaștem dreptul de a ne amesteca în schimbările care se săvârșesc în olipa aceasta și facem numai rugăciuni pentru ca ele să însemne înflorirea Turciei de mâne. De altfel, în ceiace ne privește, suntem dispuși să primim în principiu orice reformă privitoare la relațiunile care au existat până azi între patriarhatul ecumenic și autoritatea politică a acestei țări. În adevăr, suntem cu atât mai obligați să urmăm curentul nou, cu cât noi vedem că Turcia nouă primește despărțirea califatului de sultanat. Capul Islamului primește ca autoritatea lui să se mărginească la funcțiunea lui religioasă. Patriarhatul, la rândul său, trebuie să-și mărginească acțiunea la sarcina sa bisericească. Dar în această chestiune patriarhatul ecumenic vrea și trebuie să fie asigurat că minoritatea pe care el o reprezintă din punct de vedere politic, până în ziua de azi și de a cărei

pace și siguranță el avea să se îngrijească, nu-și va pierde dreptul ei la o existență deosebită, nu numai din punct de vedere religios, ci și național. Dacă conferința de la Lausanne introduce aceste două puncte în viitorul tratat, patriarhatul va suporta ușor pierderea privilegiilor civile, care-i fuseseră acordate de Mohamet II. Dar dacă nu va fi așa, reclamațiunile și cererile de altădată vor continua. Deci vom continua și noi să reclamăm toate drepturile la existența națională a acestei minorități, al cărei cap tradițional sunt azi, cum și a protesta în fața oricărei apăsări îndreptate împotriva conștiinței religioase și naționale a turmei noastre“.

Continuându-și declarațiunile sale, Meletie IV ne-a expus pe larg atitudinea sa în timpul războiului din Anatolia, pricinile pentru care el n'a cerut guvernului turcesc „beratul“, adică să fie investit solemn ca patriarh de sultan, cum fuseseră toți predecesorii săi. Apoi, nevoind să creadă în slăbirea Bisericii răsăritene, el a afirmat dimpotrivă credința sa în vitalitatea acestui mare organism religios care, „cu îmbelșugata sa grupare de Biserici particulare autocefale, încununată în vârf de „Marea Biserică a lui Hristos“ la Constantinopol, formează un fel de confederațiune spirituală dintre cele mai democratice, împlinind unitatea în mijlocul felurii și adaptându-se de minune spiritului vremurilor de azi“. Simpatia pe care episcopul anglican o arată Bisericii ortodoxe, după părerea patriarhului, oferă pe de altă parte chezașia unei viitoare apropieri intereclesiastice, din cele mai priincioase spiritului creștinesc. De altfel, Meletie IV mărturisește arhiepiscopului de Canterbury o recunoștință din cele mai adânci pentru sprijinul moral pe care l-a dat patriarhatului, lucrând chiar la Lausanne prin telegramă în favoarea acestui din urmă, „a cărui păstrare, zice prelatul britanic, este de cea mai mare însemnătate pentru creștinătate“. Cât despre unirea cu Roma, nu. Suferințele actuale ale Bisericii ortodoxe n'o vor face de loc să părăsească regulile doctrinei sale, nici oanoanele celor șapte sinoade ecumenice. Afară de asta, patriarhatul se miră, că papa n'a făcut nici un pas în folosul unei Biserici creștinești amenințate de atitudinea Islamului. Atunci când cele mai multe Biserici ortodoxe au declarat că susțin patriarhatul ecumenic în aceste ceasuri grele, sfântul părinte din Roma n'a făcut nici cea mai neînsemnată mișcare, prin care să dovedească o solidaritate creștinească efectivă. Cu toate acestea, calitatea sa de cap al Bisericii catolice impunea reprezentantului Sfântului Petru datoria de a nu uita pe frații săi din Biserica răsăriteană.

Convorbirea s'a sfârșit cu aceste cuvinte. Unele din declarațiunile de mai sus, între altele cele privitoare la rolul politic și național pe care patriarhul ar cugeta să-l mai joace (dacă ar fi să mai rămâie la Constantinopol), în cazul când chestiuni de ordin curat lumesc ar mai împărți pe Turci și minoritatea grecească, precum și declarațiunea patriarhului cu privire la atitudinea Sfântului Scaun, a cărui grijă pentru creștinii din Răsărit e cunoscută, ar merita să fie discutate și de aci înainte. Ajunge în clipa aceasta să le înregistrăm fără alte comentarii.

P. GENTIZON.

Cum se vede, catolicului nu i-au plăcut declarațiunile Patriarhului Meletie că Papa n'a dat niciun ajutor creștinilor greu prigoniiți de Turci. El pretinde că Papa are mare grijă de creștinii din Răsărit. Dar cuvintele Patriarhului confirmă ce am spus noi în alte numere. Înalt Prea Sf. Sa e în pozițiune de a ști mai bine ca noi, dacă Papa a făcut ceva pentru ei. Când el spune că acesta n'a făcut nicio mișcare în folosul creștinilor din Răsărit, știe ce spune. Prin urmare, ce mai folosește să spui că Papa are grijă de ei! Papa intervine numai acolo de unde are de tras el foloase. Creștinătatea lui nu se întinde nici cu un fir de păr mai departe.

Arhim. SCRIBAN

Recrutarea și formarea clerului catolic

Papa actual, Piu XI, a adresat cardinalului Bisleti, prefectul congregațiunii seminarelor și studiilor, o scrisoare cu data de 22 August 1922, în care expune normele după care cată să se facă în viitor recrutarea și spiritul în care trebuie să se crească clericii catolici.

Pentru că și la noi se discută în prezent reorganizarea seminarelor, nu va fi fără folos să se știe cum înțelege șeful bisericii apusene să se pregătească slujitorii altarului și păstorii turmei duhovnicești. Pentru aceasta dăm în traducere textul epistolei apostolice: „*Officiorum omnium*“.

„Dintre toate prea sfintele îndatoriri ce implică în sine funcțiunea de Pontifex suveran, nu e de sigur alta mai importantă și mai vastă, ca grija și străduința de a asigura bisericii un număr îndestulător de slujitori vrednici pentru îndeplinirea dumnezeieștii ei chemări.

Strânșă legătură dintre religiune și recrutarea clericilor.

De această lucrare atârnă cinstea, munca și viața însăși a bisericii și ea interesează în cel mai înalt grad mântuirea neamului omenesc, pentru că neprețuitele binetaceri aduse lumii de Iesus Christos, Mântuitorul nostru, se împărtășesc oamenilor numai prin „slujitorii lui Christos și săvârșitorii tainelor lui Dumnezeu“.

Urmările războiului mondial asupra recrutării clerului.

Când îmbrățișez cu privirea, depe înălțimea scunului sfântului Petru, pe care cerul m'a ridicat fără vre un merit al meu personal, lumea catolică îndreptată purtării mele de grijă, pot să măsoz întinderea și însemnătatea nevoilor sufletești, să constat nepregătirea clerului din multe părți de a le satisface, mai ales că nu e nici în număr îndestulător, să observ în sfârșit, până la care punct piedicile pentru recrutarea normală a slujitorilor bisericești, de altfel destul de serioase și mai înainte, s'au îmulțit și mai mult din cauza pierderilor și a sacrificiilor prilejite de războiul abia încetat.

Mijloacele de restabilire a recrutării.

Dacă această stare de lucruri trebuie să fie simțită

dureros de toți câți se devotază slavei lui Dumnezeu și mântuirii fraților lor, iar de păstorie de suflete cu mult mai mult decât de ceilalți, se va înțelege ușor, că eu însumi, care port sarcina tuturor bisericilor, sunt preocupat și îngrijat de aceasta mai mult decât ori cine altul.

De aceea, la pragul Pontificatului suveran, nu-mi stă nimic mai mult pe inimă de cât ca să tratez cu o deosebită grijă chestiunea aceasta atât de importantă și mai ales să fac apel la concursul sfintei congregațiuni a seminarelor și a studiilor, căreia îi incumbă datoria de a îngriji de educarea și studiile tinerilor clerici ai bisericii catolice. Știm, că, prin mijlocirea acestei congregațiuni, predecesorii mei au dat foarte înțelepte rânduri, pe care la rândul meu le aprob formal și le întăresc cu autoritatea mea. Unele din aceste rânduri să fie împlinite cu mai multă severitate, socotindu-le în stare să contribuie în chip eficace la opera sfântă ce am în vedere. Pentru acest cuvânt, prea scumpe fiule, îți adresez această scrisoare, fie, prefectul acestei sfinte congregațiuni: tu ești cel dintâi care cată să împărtășești această mare îngrijorare a mea, tu vei fi tâlmăcătorul meu în aducerea la cunoștința generală a măsurilor ce vor fi în stare s'o ușureze.

Toți credincioșii să ceară lui Dumnezeu preoți.

Înainte de toate, soarta clerului și a bisericii fiind, foarte strâns legate una de alte, cum am amintit mai sus, nu mai încapem îndoială, că în orice timp Dumnezeu alege un număr îndestulător de oameni pentru preoție; dacă n'ar fi așa, ar însemna — expresiunea e nelegiuată — că Dumnezeu n'ar purta grijă de biserică sa, la un moment dat, tocmai într'o chestiune de competență. Totuși, în această materie, ca și în toate cele ce sunt legate neapărat de mântuirea obștească a sufletelor, intervine legea proniei dumnezeiești în virtutea căreia nu putem fi auziți de cât dacă ne rugăm mai mulți deodată. Nu e oare limpede cuvântul cunoscut de toți: „Secerișul este bogat, dar secerători sunt puțini. Rugați deci pe Domnul secerișului, să trimită secerători?“¹⁾

Preoții să caute și să sprijine pe tinerii înclinați spre preoție.

Toți credincioșii adevărați au de îndeplinit, după voia bisericii, această datorie. Totuși, pentru ca numărul candidaților la preoție să sporiască, doresc și poftesc ca mai întâi să se observe această regulă din codul de drept canonic; „Preoții, în deosebi parohii, vor purta grijă deosebită să feriască de molipsirea veacului pe copiii cari dau semne de chemare către preoție. Ei vor deprinde cu pietatea, îi vor învăța carte și vor desvolta în ei germenele chemării dumnezeiești.“²⁾ Când vor crede, că e timpul potrivit, preoții vor purta grijă să încredințeze pe elevii lor unui seminar, care să formeze, ca astfel să se continue cu rânduiala început de ei. Dacă acești copii nu pot fi primiți

în seminare din pricina sărăciei și dacă preoții nu le pot purta ei personal de cheltuială, să facă apel la inimile generoase, lămurind cât de sfântă și minunat de folositoare e totodată o asemenea faptă.

Opera chemării preoțești.

Aci nu pot face ceva mai bun de cât să îndemn pe toți câți au dragoste de biserică, să încurajeze și să ajute din toate puterile lor „opera chemării preoțești“ întemeiată spre a veni într'ajutor în chip sistematic viitorilor clerici în familie, în parohie și în seminar.

Seminarele trebuie să fie curat bisericesti.

Ceea ce ne îngrijește mai pre sus de toate și ce trebuie adus la îndeplinire prin orice mijloace — predecesorii mei Leon XIII și Piu X au rânduit-o în mai multe dăți — este ca seminarele să slujiască numai scopului pentru care au fost așezate, adică formării cu rânduială a sfinților servitori. Prin urmare, ele nu numai trebuie să rămână închise pentru copiii și tinerii, cari nu dau dovadă de chemarea preoțească — căci prezența lor este vătămătoare tinerilor clerici — ci trebuie ca în aceste așezăminte, atât exercițiile de pietate, cât și programele de studii și regulamentul și conducerea să facă un singur obiect: prepararea specială a elevilor pentru îndeplinirea sfintei slujbe a preoției.

Aceasta trebuie să fie regula neschimbată a tuturor seminarelor fără excepție și dacă ea s'ar fi observat cu scrupulositate până acum, n'am avea să ne plângem că aproape peste tot lipsesc atât de mult preoții. Și aceasta e foarte firesc: seminarele, care nu sunt conduse în direcțiunea menirii lor speciale, pot să continue a purta acest nume și să fie într'adevăr de un real folos pentru societatea civilă, dar clerului îi aduc puțin serviciu, dacă nu-i sânt chiar cu totul nefolositoare.

Studiile ce trebuie să se predea în seminar.

Cum trebuie să fie organizate seminarele, ca să poată da preoți înarmați după cuviință cu pietate și cu știință? Nu e gândul meu să expun aceasta aci, ci înțeleg să mă mărginesc, iubite fiu, să atrag în deosebi serioasa luare aminte a tuturor episcopilor asupra câtorva puncte de interes capital.

Ciclul literar.

Importanța studiului limbii latine.

În linia întâi se cade a încuraja și ajuta prin toate mijloacele, în seminarele inferioare, studiul limbii latine, limbă a cărei cunoaștere dobândită prin studiu și conversație, interesează omenirea și literatura, dar mai ales religiunea. Într'adevăr, de vreme ce biserică cuprinde în sânul său toate națiunile, de vreme ce este sortită să trăiască până la sfârșitul veacurilor și esclude cu totul dela conducerea sa pe simplii credincioși, ea are nevoie, prin însăși firea ei, de o limbă universală, pentru totdeauna aceeași, care să nu fie o limbă vulgară.

¹⁾ Matei 9, 37—38.

²⁾ Canonul 1353.

Limba oficială a bisericii.

Limba latină îndeplinește aceste condițiuni și de aceea providența a voit ca ea să slujiască de unealtă minunată bisericii învățătoare și să ofere credincioșilor mai culți din toate țările o legătură puternică de unire. Ea le îngăduie să-și schimbe cu înlesnire între ei ideile și intențiile, fie că sunt despărțite prin mare distanță, fie că se găsesc la un loc, și — ceea ce e de un neprețuit folos — să cunoască mai temeinic tot ce interesează pe mama lor biserica și să stea în legătură mai strânsă cu șeful ei. Pentru aceste două cuvinte — mă mărginesc numai la acestea — este învederat, că clerul trebuie să fie prieten al latinei mai mult decât al ori cărui alt studiu. Nu înnumăr aci calitățile prin care se deosebesc această limbă — precizie, bogăție, număr, noblețe, demnitate — calități, care par a o arăta, că era hotărâtă în chip providențial să slujiască slavei acestui pontificat roman căruia i-a căzut ca moștenire însăși capitala imperiului.

Limba latină este de absolută trebuință servirii învățătoarești.

Dacă pentru un laic cât de puțin literat, necunoașterea limbii latine, care poate fi numită cu drept cuvânt limbă catolică, probează o oarecare răceală a dragostei sale față de biserică, cu cât mai mult trebuie să se aștepte ori cine să găsiască la toți clericii fără excepție cunoașterea îndestulătoare și mânuirea acestei limbi! Datoria lor e să privegheze cu râvnă cu atât mai mare asupra limbii latine cu cât o știu atacată cu violență de protivnicii învățaturii catolice, cari au sfâșiat, în veacul XVI, unitatea de credință a Europei.

Ea este necesară ca introducere în studiile teologice.

De aceea — și această prescripție se află în dreptul canonic³⁾ — cere ca în clasele în care sporește nădejdea preoției, să se învețe latina cu cea mai mare îngrijire, spre a se evita astfel neajunsul de a vedea elevii, când trec la studii superioare, care se predau în latinește, că nu sunt în stare, din pricina necunoașterii acestei limbi, să pătrundă temeiul înțelesului învățaturii și să ia parte la discuțiile scolastice, care ascultă așa de bine spiritul tinerilor în vederea apărării adevărului. Dacă se va urma astfel, nu vom mai avea spectacolul, din nefericire foarte des repetat, al clericilor și al preoților, cari, pentru că n'au studiat cu destul zel latina, părăsesc arsenalul operelor părinților și învățătorilor bisericii, în care se află expunerea limpede și apărarea cu succes a dogmelor credinței, ca să caute învățătura de care au trebuință la autori moderni, căroră de obicei le lipsește nu numai frumusețea stilului și bunele metode de argumentare, ci și tâlmăcirea exactă a dogmelor. Să ne aducem aminte de sfatul lui Pavel către Timotei: „Păstrează chipul învățăturilor sănătoase (ce, al primit)...⁴⁾ Păzește tradițiunea, ferește-te

de înnoirile profane ale învățăturilor și de improbitățile științei mincinoase, de care unii alipindu-se s'au rătăcit în cele ce privesc credința.”⁵⁾ Aceste îndemnuri se potrivesc foarte bine timpului nostru, în care foarte mulți obicinuesc să răspândiască pretutindeni o sumedenie de rătăcirii amăgitoare, ascunse sub numele și înfățișarea științei. Cine ar putea deci descoperi și înfunda aceste rătăcirii, dacă nu păzește cu credincioșie înțelesul dogmelor și puterea formulilor în care ele au fost proclamate solemn, dacă nu stăpânește însăși limba de care se slujește biserica?

Ciclul superior.

Al doilea punct asupra căruia atrag luarea aminte specială a episcopilor sunt studiile superioare ale tinerilor clerici. Este foarte necesar să se observe cu băgară de seamă și pe de a întregul regulile foarte înțelept fixate în această materie de dreptul canonic,⁶⁾ dacă e ca să se pregătiască falange sacerdotale, care să nu fie mai pre jos de greaua lor menire.

Filosofia.

Să se urmeze metoda și principiile sfântului Toma.

După ce au sfârșit ciclul de studii literare, leviții noștri trebuie, ca pregătire pentru teologie, să se îndelețniciască foarte serios, timp de doi ani cel puțin, cu studiul filosofiei. Înțelegem adică cu filosofia scolastică, cu îngrijire prelucrată în lucrările neîntrerupte ale sfinților părinți și mari învățați scolastici și pe care opera și geniul lui Toma de Aquino a dus-o la cea din urmă desăvârșire, aceea pe care ilustrul meu predecesor Leon XIII nu s'a sfiit a o numi: „*parapetul credinței și fortăreța cea tare a religiunii*.”⁷⁾ Este într'adevăr gloria lui Leon de a fi dat din nou filosofiei creștine cinstea cuvenită prin restatornicirea dragostei și cultului Doctorului îngeresc și eu sunt convins, că acesta este cel mai de preț serviciu din toate câte a adus Leon bisericii și societății în timpul lungului său pontificat, că, abstracție făcând de celelalte merite, acesta singur ar fi de ajuns să immortalizeze numele acestui mare papă.

Profesorii de filosofie se vor preocupa dar înainte de orice, în predarea acestui studiu seminariștilor, nu numai să urmeze felul și metoda sfântului Toma, ci și învățătura și principiile sale. Să-și dea cu atât mai mult osteneală de a-i fi credincioși cu cât știu că modernității și ceilalți protivnici ai credinței catolice n'au teamă de nici nu alt dascăl al bisericii ca de sfântul Toma.

Teologia.

Înainte de toate metoda scolastică.

Metoda pozitivă este numai o complectare necesară.

Ceea ce am spus despre filosofie, trebuie să se înțeleagă și despre teologie. Aceasta reiese din cuvintele

³⁾ Cod. I. C. Canonul 1264.

⁴⁾ II. Timotei 1, 13.

⁵⁾ I. Timotei 6, 20-21.

⁶⁾ Cod. I. C. Can. 1265 și 1266.

⁷⁾ Enciclica Aeterni Patris.

ui Sixt V: „Această știință atât de salutară își scoate principiile din Sfânta Scriptură, din actele pontificale, din operele părinților, din hotărârile sinoadelor. Cunoașterea și punerea în practică a teologiei a fost întotdeauna pentru biserică un sprijin puternic, care i-a îngăduit să înțeleagă și tâlmăcească cu exactitate și fidelitate însăși Scripturile; să citească și comenteze pe sfinții părinți cu mai multă siguranță și folos; să dea pe față și să combată diferite rătăcirii și erezii. Mai ales în zilele noastre, când trecem prin vremile pline de primejdii descrise de apostol, când oameni blasfematori, înfumurați și amăgitori, fac să birue răul și sunt cufundați în rătăcire în care târăsc și pe alții, este de trebuință neapărat această știință, pentru a întări dogmele credinței catolice și a combate pe eretici“. ⁸⁾

Ce este oare ceea ce face din teologie o disciplină care are în sine cu adevărat puterea unei științe vrednică de acest nume, în stare să dea — după frumoasa expresie a prea regretatului nostru predecesar⁹⁾ „o explicațiune atât de completă cât îngăduie rațunea omenească și o apărare cu succes a adevărului descoperit de Dumnezeu“? Este filosofia scolastică și numai ea având ca conducător și maestru pe sfântul Toma de Aquino și pusă în serviciul teologiei. Ea procură „acea fericită înlănțuire, fără spărtură, de cauze și de efecte, acea orânduire și așezare care amintesc desfășurarea soldaților în ordine de bătae, acele luminoase definițiuni și distincțiuni, acea soliditate de argumente și acele discuțiuni foarte subtile, tot acest întreg care desparte lumina de întunec și adevărul de rătăcire, care denunță și dă pe față minciunile ereticilor, sfâșiind vălul de fățarnicie și de amăgire cu care ei se acoper“ ¹⁰⁾

Înțeleg dar greșit formarea tinerilor clerici cei care lasă la o parte metoda scolastică și sunt de părere, că întreg învățământul teologiei trebuie să se predea după metoda zisă pozitivă. Nu-și îndeplinesc destul de bine funcțiunea lor acei profesori al căror curs de teologie constă din expunerea, în disertațiuni erudite, a șirului tuturor dogmelor și erezilor. Metoda pozitivă este complementarea necesară a metodei scolastice, dar ea singură nu e de ajuns. Este necesar într'adevăr, ca seminariștii noștri să fie întrarmați nu numai pentru ca să poată stabili adevărurile de credință, ci și pentru a le explica și apăra. Dar a trece în revistă, în ordine cronologică, dogmele credinței și rătăcirile opuse lor, însemnează a face istorie bisericească, iar nu teologie.

Importanța actuală a teologiei pastorale.

Al treilea punct privitor la studiile clericilor: Cel care are răspundere de îndrumarea lor să nu neglijeze precepțiunile dreptului canonic privitoare la *teologia pastorală*; ¹⁾ va trebui chiar să facă loc larg acestei științe, de un folos nemijlocit pentru mântuirea sufletelor. După ce va trata despre sfințenia ce trebuie să dom-

niască în săvârșirea acestor lucruri sfinte, să învețe mijloacele de a face ca aceasta să dea roade din ce în ce mai bogate pentru suflete. Aci va ține socoteală cu foarte multă luare aminte de nevoile de azi. Scurgerea evenimentelor a făcut să pătrundă în obiceiurile popoului creștin multe practici necunoscute de părinții noștri; preotul trebuie să fie astăzi în totul în curent cu aceste inovațiuni, ca să poată lua din puterea lui Christos leacuri noi la relele noi și să facă să străbată în toate fibrele societății omenești influența mântuitoare a religiunii.

I. MIHĂLCESCU

Statutul Bisericii Bulgare Ortodoxe. ¹⁾

CAPITOLUL IV.

Sfântul Sinod.

Art. 35. În complectul său — ca adunare a tuturor mitropoliților eparhiali — Sf. Sinod se adună în cazurile prevăzute în prezentul statut, iar ședințele lui permanente, sub președinția mitropolitului de Sofia și exarhului bulgar, se țin de către patru mitropoliți.

Art. 36. Membrii ședințelor permanente ale Sf. Sinod se convoacă de către exarh pe timp de patru ani în ordinea alfabetică a eparhiilor, schimbându-se câte doi la fiecare doi ani.

Art. 37. Niciun mitropolit eparhial nu poate să refuze participarea în Sf. Sinod, dacă îi este rândul și este chemat, altfel este supus certărei.

Nevenirea la Sf. Sinod se poate souza pentru boală grea, confirmată legal.

Se liberează cu totul de participarea la Sf. Sinod acel mitropolit eparhial care este coprins de neputința bătrânețelor, recunoscută de Sf. Sinod în complectul lui.

Art. 38. Nimeni și pentru nicio pricină nu intră în Sf. Sinod, dacă nu este mitropolit eparhial, iar la ședințele lui permanente, niciun mitropolit eparhial dacă nu îi este rândul.

Numai când doi membri ai ședințelor permanente se îmbolnăvesc greu, pentru participare la ședințe până la însănătoșirea unuia din cei bolnavi, se cheamă mitropolitul, care urmează în ordinea alfabetică a eparhiilor.

Art. 39. Dacă mitropolitul, când îi vine rândul să participe la ședințele Sf. Sinod, nu poate să se prezinte pentru neputință bătrânească recunoscută, se îmbolnăvește astfel, că va fi nevoie să fi scutit de participarea la Sf. Sinod, sau moare în timpul serviciului său sinodal, în locul lui se cheamă, pe un period de patru ani, mitropolitul care urmează în ordinea alfabetică a eparhiilor.

Art. 40. Membrii ședințelor permanente ale Sf. Sinod au dreptul în timpul celor patru ani de serviciu, în afară de întreruperea ședințelor la Nașterea Domnului și Paște, să-și viziteze în fiecare an eparhia sa fiecare câte trei luni, dar totdeauna unul după altul, iar niciodată doi în acelaș timp.

¹⁾ Urmare dela p. 230 din „Biserica ortodoxă română“ de pe Decembrie 1922.

Observație. După primii doi ani se schimbă cei mai tineri în slujbă.

⁷⁾ Bula Triumphantis 1588.

⁸⁾ Benedict XV, Motu proprio „De romana sancti Thomae Academia“, 1914.

⁹⁾ Sixt V, locul citat.

Art. 41. Ședințele permanente ale Sf. Sinod se țin totdeauna în capitală și se întrunesc numai la Nașterea Domnului și Paște.

CAPITOLUL V.

Soborul bisericesc de pe lângă Sf. Sinod.

Art. 42. Soborul bisericesc de pe lângă Sf. Sinod este compus din:

- 1) Membrii ședințelor permanente ale Sf. Sinod;
- 2) Toți arhierii neeparhiali, cari sunt la slujbă;
- 3) Egumenii mănăstirilor stavropighiale;
- 4) Câte doi mireni și câte doi clerici, aleși ca reprezentanți ai fiecărei eparhii;
- 5) Doi profesori din școala superioară teologică și câte unul din fiecare școală secundară spirituală, aleși de către colegiile profesoriale.

Art. 43. Președintele al soborului bisericesc este totdeauna mitropolitul de Sofia și exarhul bulgar, iar în lipsa lui, cel mai vechi în slujbă membru al ședințelor sinodale permanente.

Art. 44. Clericul, care se alege ca membru al soborului bisericesc trebuie să răspundă la următoarele condițiuni:

- 1) Să aibă calitățile pentru a fi vrednic de ales ca alegător eparhial sau ca membru al soborului eparhial bisericesc (Art. 74);
- 2) Să se deosebescă prin idei drepte asupra credinței ortodoxe și prin păzirea cu strictețe a hotărârilor bisericești;
- 3) Să aibă cel puțin cultura bisericească secundară;
- 4) Să aibă cel puțin cinci ani de slujbă ca preot.

Art. 45. Mireanul, care se alege ca membru al soborului bisericesc trebuie să răspundă la următoarele condițiuni:

- 1) Să aibă calități ca să fie vrednic de a fi alegător eparhial sau ca membru al soborului eparhial bisericesc (Art. 75);
- 2) Să fie ortodox cucernic în ideile sale și în direcțiunea sa bisericească.

Art. 46. Perioada de slujbă a membrilor soborului bisericesc de pe lângă Sf. Sinod este de patru ani.

Art. 47. Din patru în patru ani, prin hotărârea Sf. Sinod, fiecare cancelarie eparhială, în luna lui Mai, se adresează printr-o circulară către toți alegătorii eparhiali să se găsiască în orașul central al eparhiei pentru alegerea membrilor soborului bisericesc în Duminica a treia de la trimiterea circularei. În ziua fixată alegătorii se adună după sfârșitul sf. liturghii în palatul mitropolitan, unde mitropolitul sau înlocuitorul său, deschide adunarea, dacă sunt de față cel puțin $\frac{2}{3}$ din alegătorii eparhiali. Iar dacă nu sunt, atunci se amână pentru Duminica următoare, când o deschide cu oricâți membri ar fi de față.

Art. 48. După slujba dumnezeiască, adunarea destinează din mijlocul său doi clerici și doi mireni, cari împreună cu președintele formează biroul. După aceasta se alcătuește catalogul candidaților, fiecare alegător având dreptul să numească patru nume vrednice de a fi alese. Alegerea se face prin vot secret, fiecare alegător votând câte doi clerici și doi mireni.

Observație. Dacă de la prima dată nu se poate căpăta majori-

tatea completă sau se capătă nu pentru cele patru persoane, votarea se repetă pentru numărul necesar de persoane, până când se capătă majoritatea pentru doi clerici și doi mireni.

Art. 49. Despre alegere se încheie un proces verbal în registrul secției administrative a Statului eparhial bisericesc și o expunere deosebită amănunțită, care se semnează de toți și se aplică pecetea mitropolitului.

Art. 50. Nemulțumirile contra neregularității alegerii și contra calităților alegătorilor poate să le facă legal defensorul eparhial bisericesc. Plângerile contra neregularităților săvârșite la alegere se pot face și de către alegători în fața arhierelui eparhial în termen de 10 zile din ziua alegerii, iar obiecțiunile cu privire la condițiile persoanelor alese — de către orice creștin înaintea arhierelui eparhial sau defensor bisericesc eparhial în termen de 30 zile. După acest termen expunerea privitoare la alegere se citește în ședințele secției administrative a Statului bisericesc eparhial care cercetează calitățile aleșilor, iar părerea sa împreună cu expunerea o trimite arhierelui eparhial, pe care o trimite apoi la Sf. Sinod.

Art. 51. Dacă alegerea, verificată de secția judiciară a Statului bisericesc de pe lângă Sf. Sinod în prezența a patru membri ai secției și cu participarea a patru membri de la Casația superioară, invitați de Sf. Sinod, pare că este făcută în regulă și alegătorii corespund condițiilor din acest statut, Sf. Sinod pe baza încheierii făcute de secția sus amintită, proclamă pe cei aleși ca membri ai soborului și comunică eparhiilor respective ca să i prevadă cu biletele de identitate trebuitoare.

Dacă reiese că alegerea s'a făcut contrar regulilor, atunci Sf. Sinod o anulează și comunică eparhiilor respective ca să cheme pe alegătorii eparhiali în cel mai scurt termen pentru o nouă alegere, care se va face după modul cum s'a arătat mai sus.

Art. 52. Dacă deși alegerea s'a făcut în regulă, totuși un membru dintre cei aleși nu corespunde cererilor puse de statut, sau dacă în timpul celor patru ani de slujbă refuză să fie membru în sobor, sau și-a părăsit domiciliul, sau moare, nu se mai face o nouă alegere, ci se proclamă ca membru al soborului acea persoană, care după el la alegere a primit cele mai multe voturi la majoritatea definitivă după ce i s'a cercetat calitățile după modul expus mai sus.

Tot astfel se procedează și când un membru al soborului își pierde calitățile sale în timpul celor patru ani de serviciu și se stabilește aceasta pe cale judiciară bisericească.

Observație.

Art. 53. Membrii soborului bisericesc de pe lângă Sf. Sinod, care reprezintă instituțiile școlare bisericești, se aleg de către colegiile acestor instituții cu respectarea cerințelor statutului privitoare la calitățile membrilor soborali. Și această alegere se cercetează în secția judiciară a Statului bisericesc de pe lângă Sf. Sinod și cei aleși se proclamă de către Sf. Sinod ca membri ai soborului sau se casează de Sf. Sinod în modul arătat în art. 51 privitor la reprezentanții eparhiilor în același sobor.

ȘT. BERECHEȚ.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

I. C. Delaturda, Războiu și Civilizație.

Cluj 1923. p. VI ± 319.

Zdruncinările politice, sociale și sufletești, pe care le-a produs războiul mondial, au scos la iveală multe neajunsuri, dând prilej cercătorilor atenți, să privească în adâncul frământărilor sociale și să descopere cauzele adevărate ale relelor, de care au pătimit popoarele atât de cumplit în cursul războiului și vor pătimi încă multă vreme.

Autorul prezentei lucrări a dat dovadă de intensive preocupări de ordin filozofic, moral și religios în legătură cu războiul, publicând încă înainte de intrarea României în hora morții, cartea intitulată „*Viața morală a popoarelor și războiul european*” (București 1916), în al cărei capitol final: „Religiunea și reprezentanții ei” analizează cauzele ateismului și indiferențismului religios.

Lucrarea apărută acum grupează în 5 părți (cu 24 capitole) reflexiile autorului asupra cauzelor și urmărilor politice, sociale și religioase-morale ale războiului. Ocupându-se în partea I-a cu *principiul răului*, constată că existența lui este necesară progresului obștesc, care uneori ar întârzia, altele ar lipsi cu totul, dacă biciuirea suferinței n'ar împintena omenirea necontenit spre mai bine. Răutățile și vițiile distrugătoare își găsesc cuib cald mai ales în clasele conducătoare ale popoarelor, clase decăzute prin trândăvie și desfrâu, pe când clasele apăsate rămân „prezervate prin muncă și suferință. Ele vor păstra, sub aperița adesea cea mai decăzută și umilită, calități cari le vor asigura într-o zi salvarea și pedepsirea exploatarelor. Nu există putere mai mare decât aceea, care se dă din *suferința comprimată*. Ea este aceea, care organizează popoarele. Marile calamități au dat aripi civilizațiilor, marile nedreptăți au purificat popoarele: jertmile lui Christos și martiriologiul au dat puterea de viață religiunii creștine, și tot suferințele sunt acelea cari ne purifică și ne înobilează viața noastră individuală.”

Privind și giganticul războiu prin prisma acestei concepții religioase-morale, autorul îl consideră ca un fenomen necesar în evoluția omenirii căci „dacă nu se pornea acest război, când se desvolta democrația, cum s'ar fi deosebit cei nedreptățiți, cum s'ar fi ajuns la înlăturarea tuturor acelor, care țineau fiecare în lanțurile anchilozate ale rutinei, ale agresivității, ale vițului, ale păcatului năzuințele de progres ale popoarelor, cum s'ar fi ajuns la eflorescența de cultură și progres, care va eși cu siguranță din marele război, odată cu chemarea la viață a masselor din toate popoarele?”

La partea a doua insistând asupra rolului *evreimii* ca *agent de disoluție* în viața tuturor popoarelor

creștine, autorul ajunge la următoarea constatare: „Dacă Dumnezeu este sau nu cu poporul „ales” — nu este cert, dar este cert că atunci, când vrea să piardă un popor, îl invadează cu poporul evreu.... Pentru orice țară existența evreilor este o grea povară; pentru orice popor chestiunea de a se curăți de această cangrenă este o problemă capitală. Pentru toate există însă o singură scăpare: *înălțarea morală a tuturor*.” Sub acest raport crede autorul că apăsarea evreo-maghiară din trecutul dat Românilor ardeleni pregătirea morală și caracterul oțelit cu care intră în viața comună a românismului. „Deaceia ne putem aștepta — concludă el — ca atât în lupta aceasta de conservare și apărare a sufletului strămoșesc, cât și în opera culturală a viitorului, soarele să nu mai răsară dela București ci de pe platourile înverzite ale Transilvaniei....”

În partea a treia, înfățișând o serie de „*aspecte contemporane*”, vorbește despre agresiunea germană — „spadasinismul german” — și arată ce pericol mare ar fi însemnat biruința germano-maghiară atât pentru popoarele latine din Apus, cât și pentru poporul latin din Orient: pentru Români. Cu privire la raportul dintre Unguri și Români face autorul câteva reflexiuni interesante și instructive: „Ungurii sunt de sânge oriental aziatic și de cultură latină; Românii sunt de sânge latin și de cultură orientală. Geniul latin a luat în stăpânire pe Ungur și cu timpul, l-a transformat în aparență pe sălbatic. Orientul a luat în stăpânire pe Român și, cu timpul, l-a înstrăinat în aparență de geniul specific al rasei sale... a fi civilizat însemna a fi catolic, a fi catolic însemna a fi Ungur... Românul, spre a-și păstra neatinsă rasa sa, s'a îmbrăcat în haina orientului. Aveam nevoie să ne păstrăm substratul etnic, să nu-l înstrăinăm, să nu-l îmbrăcăm cu o haină barbară, streină de firea lui. Astfel s'a păstrat latinismul în aceste părți deghizat în haina orientalismului, și s'a păstrat barbarismul în situații privilegiate cari nu se potriveau, deghizat în haina latinismului. Necesități fatale au împins românismul în spre Orient: l-au împreunat cu rasa slavă și a suferit influența grecismului. Apoi, pentru ca să scape din ghiarele maghiare, cari se înstăpâniseră peste Transilvania, leagănul națiunii lor, Românii au trecut Carpații, și și-au întemeiat acolo gospodăriile lor. Dar curentul timpului, care dădea întâietate mentalității barbare, i-a urmărit și în aceste părți. Dacă au scăpat de agresiunea barbară de sub dominația Romei, au dat aci peste altă agresiune, lipsită de îndulcirea romană și înrăită prin indolența și incapacitatea orientului. Aici i s'a făurit clasa lui suprapusă, *oligarhia care-l stăpânește astăzi*. Dacă parazitismul din țările centrale, grevat pe

spinarea popoarelor din aceste părți, cu toate că era pătruns de cultura latină, a turburat lumea și a dus de răpă aceste țări, *parazitismul din țările române*, fruct al agresiunilor orientale, lipsit de orice curent cultural și pătruns de indolența orientului, *trebuie să-și producă și el efectele sale.*"

Toate nenorocirile din cursul anilor de război, autorul le consideră drept rezultate firești ale indolenței, incapacității și destrăbălării acestei *oligarhii parazitare...* Autorul arată cu cazuri concrete, cât de criminală a fost adeseori neglijența celor însărcinați cu pregătirea ofițerilor și cu instrucția soldaților în vederea marelui război. Când venia colonelul de artilerie la inspecție, în locul soldaților cari trebuiau examinați — deși nu văzuseră încă tunul — plutonierul major în câteva clipe substituia pe cei mai buni artileriști, fără ca colonelul să observe aceasta. Și când autorul l-a întrebat, cum a cutezat să procedeze astfel, a răspuns că „așa se procedează la inspecția colonelului."

Astfel de cazuri justifică, firește, pe deplin reflexiunile autorului: „Cu asemenea elemente în capul treburilor publice, energiile naționale au fost secătuite, valorile s'au pierdut, aruncate fiind în cele 4 vânturi. Caracteristica parazitismului este că are sufletul opac, nu vede nimic afară de interesele sale. Lângă el orice valoare socială piere..... Când conducătorii noștri au pregătit războiul, l-au pregătit cu întreaga lor mentalitate din trecut; când generalii noștri au plecat la război, au plecat cu întreaga lor mentalitate din timp de pace; cu desconsiderarea pentru cei mici, cu prezumția, cu deșărtăciunea pentru ei... Excepțiunile contau prea puțin; ele erau înăbușite de *imensa coalitie a incapabililor cu răii*. Cei destoinici au fost sistematic înlăturați. Valorile naționale erau părăginite. Imensul rezervor de energii naționale, care era poporul în totalitatea lui, zăcea disprețuit la picioarele plutocraților. Se scoteau la suprafață numai elementele pervertite, cele fără conștiința răspunderii. Astfel ne-a găsit momentul de mare pericol, situațiile de conducere erau ocupate de oameni în disproporție cu mijloacele lor reale, cari au dus țara la dezastru din incapacitate și perversitate înăscută.. Soldatul s'a întrebuițat ca simplă *carne de tun* de către păturile conducătoare. Nu s'a făcut apel la mintea și voința lui, ci a fost mânat cu biciul silniciei spre a satisface voința unei clase depravate, care ea însăși era incapabilă de a-și face datoria. Cel ce scrie aceste rânduri, a intrat și el în foc în prima bătălie, pre care o dădea divizia, din care făcea parte. Ceice ne băgau în foc, erau stăpânii... Nu se poate uita căpitanul de jandarmi, — un favorit, un „element de elită“ — care stetea în mijlocul drumului și trimetea pe toți ce întâlnea, la abator. Favoriții, în frunte cu generalul, n'au luat nici o măsură pentru a angaja lupta, pentru a executa un plan, pentru a asigura victoria, și nici chiar siguranța trupelor în marș. Unitățile erau angajate în luptă la întâmplare, pe măsură

ce sosiau. Nimenea nu știa precis obiectivul atacului. Mergeau comandanții de unități după inspirație proprie, fără o unitate de acțiune. Rezultatul a fost o retragere rușinoasă, sute de vieți pierdute zadarnic și o debandadă generală, fără a fi fost nici măcar un angajament serios de luptă și fără a fi avut în față forțe apreciabile..."

Aceste mărturisiri sincere, făcute de către un fost ofițer și actual magistrat din vechiul regat, nu pot fi considerate, cel puțin pentru întâia parte a războiului, ca simple impresiuni individuale, căci ele se găsesc confirmate pe de a întregul și în alte publicațiuni apărute până acum, în legătură cu campania din 1916.

Autorul caută mijloacele de îndreptare și nu le poate afla decât în vigoarea extraordinară a păturilor de jos, în sănătatea și curățenia *sufletului popular*: „Cei de jos, țărani, au mai multă conștiință de datoriile lor, decât cei de sus, puternicii, căci cei din tîi sunt „săraci cu duhul“, nu au perversitatea rafinată a celor din urmă, și au substratul sănătos din care cu o conducere luminată se pot scoate comori neprețuite. Poate că această constatare nu e străină de faptul, că în Ardeal clasa conducătoare românească, în urma persecuțiilor ungurești, recrutându-se din țărâtime și făcând până azi corp comun cu ea, este mult superioară, ca concepții morale și putere de muncă, clasei corăspunzătoare din vechiul regat.

Este cazul să ne gândim că, dacă Ardealul a adus țării întregite bogățiile sale materiale, el a adus încă bogății imateriale de o importanță covârșitoare pentru desfășurarea viitoarelor evenimente naționale. Să sperăm, că Transilvănenii vor ști să-și păstreze și să-și valorifice această comoară. De fapt în masa muncitoare dela țară stă rezerva și substratul sănătos și robust al neamului. Acolo trebuiesc căutate, ridicate și cultivate adevăratele valori“.

În partea a IV-a, intitulată „*Puterea credinții*“ cercetează autorul pârghiile de înălțare pe care creștinismul activ, corect înțeles și propagat cu însuflețire, poate să le pună la dispoziția popoarelor. Constată că, lipsite de cultură, religiile decad, iar în legătură cu izvoarele de civilizație, înfloresc și deschid omenirii cărarea spre fericire „căci nu prin forme goale, nu prin gândirea altora, ci prin propria noastră gândire ajungem să posedăm adevărul, să ne înobilăm sufletele și să trăim în adevăr o viață omenească în legătură cu eternitatea.

Examinând atitudinea creștinismului în fața răului, ni se înfățișează ca o greșală de interpretare lipsa de rezistență, la care se conchide din cuvântul Mântuitorului să nu te împotrivești răului (nolli resistere malo!) În adevăr, Christos nu s'a împotrivit dușmanilor săi. „Și cu toate acestea fără a ridica un deget, fără a murmura o protestare, prin *suferința* însăși a câștigat cea mai mare bătălie în istoria universală... Se degajază de aci o mare învățătură: *nu prin agresiune, ci prin suferință și prin credința dreaptă se câștigă marile bătălii ale vieții.*“ Autorul nu este prie-

tin al creștinismului pasiv și egoist, care îndemnă pe om să pună propria sa mântuire sufletească mai presus de toate, ci insistă pentru creștinismul activ, care luptă necontenit pentru gonirea răului din lume. Evanghelia ne învață, adevărat, să nu răsplătim răul cu rău, dar tot Evanghelia cere, ca viața întreagă să ne-o închinăm lui Dumnezeu și deaproapelui. „Viața noastră înainte de toate aparține divinității. Și credem în divinitate, dacă credem îndeaproapele nostru, dacă trăim, ne sacrificăm pentru el. Dar a trăi pentru deaproapele, nu înseamnă a-i tolera relele. Din contra, a trăi pentru deaproapele înseamnă a-l curăți de păcate, a te sacrifica pentru el, pentru a-l scoate din rău, din păcat, după cum însuși Christos a făcut. Prin urmare *nu lașitatea* în fața răului, ci *veșnica ofensivă* implică creștinismul. Principiul fiind incontestabil, dificultăți prezintă numai calea, metoda de urmat; iar calea o găsim sau o pierdem, după cum concepem bine sau în mod greșit principiul“.

În partea ultimă (a V-a) după o serie de cercetări și analize succinte, autorul ajunge la concluzia că „există o singură realitate: *e sprijinul divin care planează peste popoare, este sufletul umanității...* Sufletul umanității trăește și el persistă cu perindarea infinită a generațiilor.... Este un suflet care este al nostru al tuturor, în acesta dacă trăim, devenim vii și trăim cu adevărat... Această înțelepciune, acest suflet îl vei găsi în cultura popoarelor, dar mai des îl vei găsi în religiile lor. Marii reformatori intrupează aceste înțelepciuni în sistemele lor religioase. Ei nimic nu creiază, ei scot din adâncuri comoara, din sufletul latent al popoarelor, din acest suflet comun, care face substratul profund al tuturor; valorifică această comoară și o face să trăiască în formă conștientă, în masele de unde geniul lor au scos-o“.

Capitolul acesta, precum și întreaga carte, culminează într-o notă idealistă de filosofie practică și de îndrumare sănătoasă: „Ceice perpetuează răul, ceice nu fac nimic în lumea aceasta, intră în moarte, în adevărata moarte, iar ceice se perpetuează prin activitatea spiritului, contribuie la degajarea de materie, la spiritualizare și prin aceasta participă la *viața veșnică*“.

De încheiere autorul dă câteva considerațiuni despre sensul și importanța ceremoniilor sacramentale, rostul adânc al cărora îl înțelege și îl propoveduește ca un adevărat duhovnic. Iată de ex. în ce cuvinte înțelepte apreciază efectul sf. taine a pocăinții și a cuminecăturii:

„Mărturisirea este pocăința, iar cuminecătura este purificarea trupească și sufletească prin împărtășirea cu cele eterne, cu trupul și sângele lui Christos, cu sufletul umanității, cu ceea ce curge veșnic prin vinele noastre, ne animează și ne dă viața vie. Și una și alta sunt esențiale mântuirii noastre, pentru că de puțință *refacerii morale* se leagă asigurarea progresului individual și social. Și nu este un mijloc mai eficace decât înlăturarea tuturor motivelor de neliniște,

examinarea de orice moment a actelor noastre și puțința de refacere, de îndreptare a celor ce au căzut în greșală, sanctificarea acestei stări de lucruri. Este un exemplu divin de misericordie care ne învață că nu trebuie să ne năpustim asupra celor ce greșesc; că din contră, trebuie, suntem datori, să salvăm pe aceia cari, cu voie sau fără de voie, au apucat pe calea cea rea și cari sunt susceptibili de îndreptare și să nu avem micimea sufletească de a le privi cu satisfacție starea de decădere, de a le-o tolera sau menține, sau de a le scoate mereu în cale celor ce au greșit, greșelile lor trecute..... Celce eliminează răul din sufletul său, celce se cufundă în sufletul umanității, acela capătă liniștea sufletească, liniștea celor ce au conștiința că și-au îndeplinit datoria; acela capătă *viața vie*, capătă mântuirea. Liniștea sufletească, iată primul bine, dela care emană toate celelalte. De aceea Mântuitorul lumii întâmpină pe ai săi cu cuvintele: *Pace vouă!*“.

Așa se termină cartea bogată în considerațiuni de filosofie morală religioasă. Considerând că această lucrare a isvorât din sufletul și din cugetarea unui laic, cuprinsul ei este o dovadă mai mult, că sufletul umanității aleargă, în zilele noastre, cu însetare spre isvorul de apă vie și spre mângăierea scripturilor sfinte. *Anima humana naturaliter christiana*.

I. LUPAȘ

Pr. Anghel Constantinescu, Invățăminte cu icoane din Sf. Scriptură. Testamentul Nou. Grupa I. Culegeri din Nașterea și copilăria lui IISUS. București, Tipografia Cărților Bisericești, 1923. Prețul 10 lei.

Păr. *Econ. Anghel Constantinescu* din Galați a avut bunul gând de a tipări o înșirare de bucăți din Noul Test., în legătură cu o zugrăvitură pusă în fruntea fiecărei bucăți. În chipul acesta, ai să poți avea întreg Noul Testament, poate mai târziu Scriptura întreagă, înfățișat în icoane însoțite de bucățile corespunzătoare din Biblie.

Ceiece ne oferă aici Păr. Ang. Constantinescu este numai începutul. Viața Mântuitorului Hristos e socotită pe 5 grupe: 1. *Nașterea și copilăria*; 2. *Viața în lume*; 3. *Pildele lui Iisus*; 4. *Patimile și moartea*; 5. *Minunile*. Din aceste 5, Sf. Sa ne înfățișează pe întâia.

Afară de prefață, ea cuprinde 12 carti poștale, care se pot desface din colecțiune și trimete cuiva. Astfel avem: 1. *Bunavestire*; 2. *Nașterea Domnului*; 3. *Venirea Magilor*; 4. *Tăierea împrejuri*; 5. *Intimpinarea Domnului*; 6. *Fuga în Egipt*; 7. *Uciderea pruncilor în Betleem*; 8. *Iisus în biserică la 12 ani*; 9. *aceiași*, cu alt text; 10. *Maica Domnului cu pruncul în brațe*; 11. *Domnul Hristos ca rescumpărător* și 12. *o biserică, având ca text poruncile Bisericii*.

Dacă ne întrebăm acum de execuțiune, găsim că clișeele sunt învechite și nu mai fac să fie reproduse. Frumoase sunt numai trei figuri care slujesc ca pozoabă: una pe învelișul cărții și două pe poștala 11 în dos. Celelalte nu mai merg.

În ce privește textul, Păr. Anghel nu dă însuși textul sfânt, ci mai mult tâlcuirile lui, iar textul numai în parte. Pe acestea, apoi, le însoțește de citațiuni din V. Test. sau din Apost. Pavel, dar nici pe ele nu le citează exact, nici ca text, nici ca arătare a locului de unde sunt. Care loc îl cauți în Biblie, nu-l găsești. Deci pe cât se pare, Păr. Anghel a luat acestea din cărți cu arătări greșite, cum sunt multe, dar nu s'a ostenit a controla singur. Iată, stau cu Biblia deschisă la Isaia 60,7, ca să găsesc citatul din poștala a cincea, și nu-l găsesc. La poștala a șaptea, locul din Psalmi nu e 143, 15, ci 18, iar textul nu e dat exact după Biblia noastră. La cele două poștali cu Iisus în biserică, găsim în amândouă citat Psalmul 26, 8, dar textul din una nu se potrivește cu cel din cealaltă, iar în Biblia noastră nici unul nu se găsește la locul arătat, ci un psalm îndărăt, dovadă că a umblat cu texte care citau Bibliile din Apus, care au altă împărțire.

Ideia Părintelui A. Constantinescu e foarte bună. Sf. face ceiace, în altfel, face Păr. *Runceanu*, care dă chipul Sfinților cu troparele lor, iarăși lucru foarte bun și care adaogă încă o ramură de vrednicie la activitatea cunoscută și prețuită a modestului preot dela Sf. Vineri-Herasca din București.

Fiindcă însă Păr. A. Constantinescu e numai la început, să ia seama la ce am însemnat noi aici, pentru ca lucrările viitoare să fie mai exacte și deci să folosească mai bine. E un drum pe care a pornit și de care trebuie să se ție. I-am mai spus eu odată că un articol pornit în *Viitorul* d-lui Boroianu acum mai mult de 15 ani nu l-a isprăvit nici azi. Sunt singur că are să meargă mai hotărât în noua lucrare. Ea ar putea folosi foarte mult în școale și tuturor persoanelor care se ocupă cu creșterea copiilor.

Preot Petre Chirica, Crucea lui Hristos. Iași 1922, 16 pag. format în 8. Prețul 3 lei.

De multe ori, cugetând la atâtea nevoi ale Bisericii, te cuprinde amărăciunea văzând câte lucruri sunt de făcut, ce puțini sunt lucrătorii și cât mai trebuie în pregătirea multora, pentru a răspunde tuturor nevoilor. Cu toate acestea zărești între ei și atâtea chipuri luminoase, drept ca niște luminișuri în desișul pădurii, încât te mângâi cu ele și te bucuri că le-ai găsit. În situațiuni modeste, răspândești ici și colo prin sate, găsești preoți cu o pregătire care le tace cirste, și lor și Bisericii, și-i vezi împodobiți cu cunoștințe, care dovedesc hărnicia lor de a face față tuturor trebuințelor culturii bisericesti.

Privind în felul acesta, vei găsi în clerul tânăr destul cu o pregătire care întrece cu mult cerințele mărunte ale slujbei de sate sau mahalale. Ba încă, prin localități neînsemnate, găsești preoți care ar putea sta cu cinste în fruntea celor mai însemnate biserici din orașele mari și-ți pare rău că munca lor nu se poate revărsa în măsură mai largă.

Unul din aceștia este fără îndoială Păr. *Petre Chirica* din *Hilița*, Iași, a cărui hărnicie în scris o în-

tâlnești în toate tipăriturile noastre bisericesti și de curând a trebuit să-l admirăm pentru meșteșugul său de a-și pune cugetarea și în versuri, iar acestea pe muzică (vezi *Duminica ortodoxă*, 25 Dec. 1922/1 Ian. 1923). Și nu sunt numai niște însăilări de om care se încearcă a scrie. Cine a citit articolul Sfinției Sale *Combaterea adventismului* din nr. pe Noembrie 1922 a acestei reviste, a văzut ce articol serios și temeinic studiat era, dovadă de câtă pregătire se poate afla unii preoți din sate.

Lucrarea sa *Crucea lui Hristos* e numai o broșură de 16 pagine. Dar află din ea lucruri nouă și de interes chiar și teologul care știe ceva carte bisericască.

Intr'însa găsim combaterea adventiștilor, cu privire la semnul crucii cu care ne însemnăm chipul la închinare. Se știe că adventiștii nu vreau să facă acest semn, după vederile lor, pentru că nu avem temei pentru el în Sf. Scriptură.

Păr. Chirică însă aduce toate locurile din Scriptură și din Sf. Părinți, prin care putem dovedi că e bun obiceiul nostru de a ne însemna cu semnul crucii. Arată cât de mult întrebuițează Sf. Pavel cuvântul *cruce* și ce largă parte ține ea în învățăturile lui. Dacă adventiștii spun că acolo e vorba despre cruce numai ca semn al suferinței și al urmării cu greu a învățurii Domnului, Sf. Sa arată că încă din început creștinii se însemnau cu semnul crucii în chip văzut. Aceasta o arată Sf. Ignatie, Irineu, Tertulian, Augustin și alții. Dacă Sf. Ignatie spune că așa se însemnau creștinii, și el este bărbat care trăiește în vremea apostolilor, înseamnă că nu avem a face cu un obicei nou, ci chiar dela Sf. Apostoli avem obiceiul de a ne însemna cu crucea, deci din vremea urzirii Noului Test. Apodacă este așa, înseamnă că nu avem a face cu o scornitură, ci cu un lucru orânduit sau primit ca bun de Sf. Apostoli. În fața unui om cu mintea temeinică, nu se poate ca dovada aceasta să nu aibă tărie. Dacă n'o fi având la adventiști, e dovadă de tăria minții lor.

Foarte bine arată Păr. Chirică, de asemenea, că împotriva crucii ca lucru văzut și pipăit, nu se poate aduce porunca decalogului să nu-ți faci ție chip cioplit, fiindcă decalogul e mai înainte de cruce și deci n'o putea privi pe ea. În definitiv, acesta e un lucru la mintea omului, dar când ai a face cu șubrezenia și încăpățânarea adventistă, care scornesc fără temei și tăgăduiesc adevărul pe care-l văd, trebuie să te scobori și la amănunte de care te-ai putea lipsi cu omul de temei.

Dar că noi avem crucea și ca un chip văzut, înțelegem din legătura pe care o arată Mântuitorul între șarpele de aramă și crucea sa. Dacă șarpele a putut vindeca, cu atât mai mult crucea poate fi de ajutor.

Tot bine arată Păr. Chirică ce greșit este a aplica numele de semnul fiarei din Apocalipsă la facerea semnelui crucii.

Lucrarea aceasta e plănuită să fie citire pentru popor și putem spune că, în mare parte, Păr. Chirică a izbutit. E o citire care se înțelege și caută anume să se scoboare la treapta de înțelegere a poporului nos-

tru. Nu zic că a izbutit *în totul*, pentrucă Sf. Sa are și câteva neologisme care nu-și au loc într'o grăire către popor. Când are pe *împrejurare*, de ce zice *caz* la pag. 1. În loc de *scopul lor* la pag. 2, putea zice *ținta lor, socoteala lor, năzuința lor*. Când are pe *osândit*, de ce zice *condamnat* la pag. 3? Tot acolo, de ce scrie *lucru de adorare*, care fără îndoială nu poate fi înțeles de sătenii din Hilița? Nu putea zice *vrednic de închinare*? De ce scrie *insultăm* în loc de *ocărâm* la pag. 13?

Odată eram noi, preoții, în frunte cu măestria scrisului românesc. Acum ne-a luat o înainte d. *Sadoveanu*, și dacă eu, care sunt orășan, aș avea mai multă pricină de iertăciune (era să scriu *scuză*, Păr. Chirică!), n'o are preotul născut la sat și care trăiește încă acolo, la Hilița sau aiurea. Și nu stă bine că eu, orășanul, trebuie să sâcâi pe preoții săteni să nu-și peardă și ce mai au din limba românească.

E adevărat că la Păr. Chirică acestea se găsesc numai rar. În genere, se vede silința sa de a scrie românește, și aceasta îi este spre laudă. De aceea să mai afle că rostirea o *altă credință* din pag. 1-2 e franțuzească. Pe românește e numai *altă credință*, fără o, deși această greșală o face și d. *Sadoveanu* în *Gândirea* de Crăciun, tocmai în viața sfântului *Andronic*. Românul însă are numai: *altul, alta, nu un altul, o alta*. Formele astea le-a luat după Franceji, că ei zic *un autre, une autre*.

La pag. 7, rândul 15 de jos în sus, fraza e neînțeleasă din pricina unei virgule de prisos și a lipsei unui punct. Omul fără învățătură se va încurca și nu va înțelege. Trebuie încheiată fraza cu cuvântul *acestea* și începută frază nouă cu cuvântul *Mântuitorul*.

Socotesc greșită întrebuințarea cuvântului *a se isca* cu înțeles de *a se ivi*. Se iscă *un foc, a ceartă*, dar că *se iscă păgâni, iudei* în loc de *se ivesc*, îmi sună ciudat la urechea mea românească și cred că e o întrebuințare neadevărată a cuvântului *a se isca*.

Cum se vede, sunt chestiuni numai de formă, și acelea puține, iar fondul e bun și folositor de întrebuințat. Numai un amănunt am de pomenit și în ce privește fondul. Sf. Sa pune porunca II a decalogului ca fiind dată cu 4500 de ani înainte de noi. Dar dacă socotim aproape 2000 de ani dela Hristos și pe deasupra 1500 dela Moisi la Hristos, cât iese? Știu că Păr. Chirică a învățat numărul de aproape 3000 de ani între Moisi și Hristos într'o carte de seminar. Dar numai în ea scrie așa. În alta nu se mai pomeneste, ci e data pe care o pun eu aici: 1500 de ani. De aceea numărul de 4500 trebuie îndreptat.

Atât, și încolo cartea merită să intre pe mâna preoților și s'o răspândească între credincioșii lor.

de *Acelaș, Feriți-vă de adventiști, Bapțiști și mileniști*. Iași, 1922, Acelaș format și grosime, cași cea de mai sus. Prețul 3 lei.

Și în această cârticică, Păr. Chirică se ține de munca începută de a lumina poporul cu privire la credin-

țele greșite ale sectelor. Își împarte compunerea în patru bucăți, care nu se potrivesc cu cele arătate pe înveliș, unde vedem pomenite 7 bucăți cu alt nume. Dar fără a ne mai uita la aceasta, găsim înăuntru un material de tot interesul. Vorbind despre începuturile adventismului, arată cu amănunțimi care nu s'au spus până acum, păcăleala mâncată de cei dintâi urmași ai lui *Miller*, care stăteau și așteptau sfârșitul lumii, îmbrăcați în straie albe, ca să vie Mântuitorul și să-i ridice în văzduhuri. Arată legătura între acest *Miller* și *White* (Păr. Chirică o scrie *White*, dar dacă vrea s'o rostească pe românește, s'o scrie cum se rostește: *Uait*); arată începuturile adventismului la noi, care, de asemenea, nu se știau decât de puțini; arată câți bani încasează mai-marii adventiștilor dela cei ce-i urmează, cu toate că ei ocărâsc pe preoții noștri că iau daruri dela credincioși. Deși acestea s'au mai spus, dar Păr. Chirică aduce preciziuni nouă.

Credem că această cârticică va fi de un adevărat folos creștinilor care o vor citi și în primejdie de a cădea pe mâinile adventiștilor. Am de cârtit numai în ce privește limba și pentru două amănunte de fond.

Pentru limbă, am de spus ce am spus și la cea de mai sus. Se bagă bine de seamă silința Părintelui Chirică de a scrie cât mai românește, chiar țărănește. Dar dacă e așa, de ce zice *broșurică*, pe când putea zice *cârticică*, de ce *creștini iudaizanti*, în loc de *jidoviți*, de ce *socoteli exacte*, în loc de *fără greș* și iar o *altă* în loc de *altă* (toate în pag. 1); de ce *propriu zis*, în loc de *drept vorbind*, de ce *erezi*, în loc de *eretici* sau încă *rătăciți*, că doar *erede-erezi* înseamnă *moștenitori* (p. 2); de ce *zi fixă* și nu *hotărâtă*, de ce *fălșărie*, în loc de *viclenie* sau *fălșărnice* (p. 3)? Dar rostirea de mahala dela București *în sinea lui* (p. 4) trebuie să piară cu totul. Pentru Dumnezeu, nu spurcați Moldova cu asemenea gunoaie!

Tot acolo, trebuie zis *crede* în loc de *încrede*, în propozițiunea „Miller se încrede mai în știință decât îngerii”. La pag. 5 trebuie zis *cei fără învățătură*, în loc de *cei simpli*. *Prima vedere* (p. 7) se poate înlocui foarte bine cu *cea dintâi aruncătură de ochi* sau mai scurt: *la întâia vedere ori dintru început*. La pag. 8 *depus* trebuie înlocuit prin *așezat*. Tot acolo, cuvântul *s'a iscat* de data asta e bine întrebuințat, nu cum am arătat mai sus. Conducerea Sfântului Duh trebuie înlocuită cu *cârmuirea, călăuzirea*. Cuvintele din ectenie: *cealaltă vreme a vieții noastre* de ce le schimbă în *restul vieții noastre* (p. 9)? De ce (tot acolo) *calomnieze*, când ai bine pe românește cuvintele *a cleveți, a bârși, a grăi de rău*? La pag. 9 trebuiesc date afară cuvintele *scop* și *obligator*, iar pluralul dela *rugăciune* e *rugăciunile*, nu *rugăciunile*. La pag. 13 aceiași cu cuvântul *ordonat*. N'ai pe *poruncit*? Apoi nu se zice: *nu le plac biserica noastră* (p. 1), ci *nu le place*, că subiectul *biserica* e singular. Dacă avem cuvintele *maiși vor veni intru numele meu*, de ce Sf. Sa zice *pe numele meu* (p. 1 și 12)? De ce adaogă cuvinte, când în text nu sunt? Astfel e în acelaș citat, unde, la pag.

1, citim; *vremea s'a apropiat* (Luca 21, 8; la Sf. Sa e greșit pus 2, 18, dar cred că greșala e din tipar), pe când Păr. Chirică scrie *timpul cuvenit*.

De ce scrie *nici îngerii cerurilor* (p. 3), când la evanghelie scrie *nici îngerii din ceruri* (Matei 24, 36)?

La pag. 8, vorbind de spusa ereticilor că Sf. Tradiție e lucrare omenească, Păr. Chirică spune: *Zic și eu cași ei...*

Cum zici cași ei, Păr. Chirică? Zici și Sf. Ta că Tradiția e lucrare omenească? Nu cred că acesta îți este gândul. Dar atunci nu ți-ai turnat bine rostirea.

Acum, venind la chestiuni de fond, eu socotesc 1. o greșală a vorbi despre adventiști pe același nivel cu bapțiștii și cu metodiștii. Aceștia din urmă sunt ramuri ale creștinătății cu o înaltă dezvoltare culturală. Metodiștii sunt mare lucru în Anglia și America, iar Bapțiștii în America. Eu primesc o revistă baptistă din Roma de o înaltă valoare intelectuală. Are și renume mondial în cercurile cugetării filozofice și creștinești. Noi putem fi îndurerați că nu sunt de credința noastră, că stau pe temelii străine de ale noastre, dar oricum, sunt oameni cu înaltă învățatură și se găsesc alături de mișcarea începută în America, la care am fost poștiți și noi, pentru o cooperare a creștinismului de toate ramurile, ca să înlăturăm păgânismul din lume. La asemenea tratări avem să ne întâlnim și cu metodiștii și cu bapțiștii. Toți au răspuns la chemare, numai catolicii nu. Bisericele din America, după date pe care am a le da la *cronica bisericească*, a și înfăptuit această încheiere.

E prea mare onoare pentru adventiști a-i pune alături cu bapțiștii și cu metodiștii. Ei sunt o sectă de oameni cu încăpățânarea prostului. Cu dâșii nu se poate duce o discuțiune serioasă. Ei n'au o cultură, n'au o teologie. Sunt o ceată de oameni duși de nas din pricina lipsei lor de învățatură. Nu se poate pomeni la dâșii de o dezvoltare culturală. Au numai ciudățenii, închegate fantastic și care nu sunt rezultatul unei cugetări adânci, chiar greșite, căci omul și în greșelile lui poate să dezvolte mare aparat de cugetare.

E un păcat a-i pune pe aceștia alături de cei pomeniți mai sus. Nu sunt ei la înălțimea acelora și n'au principiile de a ajunge acolo. Sunt numai niște bieți oameni orbiți, mânați de alții care se joacă cu buna lor credință.

În creștinism se înțelege că pot fi mari controverse teologice. De aici discuțiunile protivnice dintre felurile ramuri ale creștinătății. De pildă: prin ce se mântuie omul, prin credință ori prin faptele bune? Dar ce teme teologice scot adventiștii. Aceasta e chestiune? Dacă să ții Sâmbăta ori Duminica? Și dacă să mănânci carne de porc ori nu? Se vede bine zarea scoborâtă pe care se mișcă cugetarea acestor oameni. Ei întorc creștinismul în iudaism. De la lărgimea legăturilor cu Hristos, ei te închid în formele înăbușitoare ale legalismului evreiesc.

Ei n'au adus probleme teologice și nici nu sunt oameni de calibrul să susție o controversă nouă. De aceia nu pot fi puși alături de celelalte ramuri creștinești. Cel mult alături cu lipovenii.

2. La pag. 15, Păr. Chirică scrie fraza: «Toate ereziiile astea sunt contra ideii de țară, contra armatei, contra războaelor, contra jurământului» și vrea să-i combată pentru aceste idei.

Dar atunci urmează că noi suntem pentru războaie. Apoi se poate creștin care să fie pentru războaie? Și poți combate pe cineva că ar fi contra războaiului?

Noi privim războiul ca o tristă înfățișare în viața socială și ne luăm măsurile față de el, ca împotriva unui

foc care poate izbucni, dar pe care nu-l dorești și pe care cauți să-l înlături. Dar să spui că ești pentru război, asta e prea-prea.

Aceasta au făcut-o preoții germani și n'au găsit sprijin decât în V. Testament, cum face și Păr. Chirică.

Apoi oare noi stăm pe morala Vechiului Testament? Se înțelege, ne ținem de el numai acolo unde se potrivește cu cel Nou, unde acesta nu-l desființează. Dar în chestiunea aceasta e desființat, pentru că zarea creștinului este universul, toate popoarele. *Toți fi ai lui Dumnezeu sunteți prin credință întru Hristos Iisus* (Galateni 3, 26) Evreii însă nu aveau decât zarea poporului lor, și de aceia la dâșii se pune neîncetat împotrivirea față de alte popoare, iar cu dâșii războiul.

Lumea încă trăiește în iudaism și în păgânism. De aici ia cugetările înguste, care nu înțeleg frăția dintre oameni. Dar creștinismul trebuie să miște lumea încet-încet spre îmbrățișarea universală, fiindcă aceasta e învățătura noastră. Pe aceasta o mai răspândește și alții, fără atâr-nare de creștinism, fiindcă înfrățirea omenirii e și o credință rațională, deși tot creștinismul a adus-o și pentru acei care acum nu mai țin de el. Apoi așteptăm noi ca alții să răspândească ideile creștinismului și la urmă să se găsească ciudățenia că n'am răspândit-o noi, care eram mai datori?

În mișcarea creștinească din America, de care am pomenit mai sus, așa se simte. Apoi numai ei să ducă steagul universal al creștinismului și noi nu?

Eu înțeleg foarte bine unde ne mână Păr. Chirică. Este vorba de slujirea patriei și de datoria de a ne simți solidari cu ea. Fără îndoială, această năzuință face cinstea preotului ortodox, care vrea să fie în fruntea datoriiilor naționale.

Dar este un lucru care nu se spune în deajuns: În niciun chip patria nu se slujește mai nemărginit decât prin urmarea fără greș a creștinismului și pentru dâșii azi nimic nu este mai ziditor decât valul simțirii creștinești.

Preotul să nu uite că el este omul a două lumi: al pământului, dar și al cerului. Celui dintii îi slujește aducându-i simțirile cerești, gândurile către nemărginire și veșnicie, abaterea dela cele trecătoare.

Noi patria o slujim cu acestea și în căile pe care acestea ni le deschid. Ea se mai poate sluji și altfel, după cugetările mai înguste evreiești și păgânești. În cultul patriei din ziua de azi, cu ura dela popor la popor, este și mult păgânism. Creștinismul trebuie însă să tămăduiască acestea. El trebuie să aducă patriotismul pozitiv al zidirii bunelor legături dintre oamenii, nu al sfărămării lor.

În sfârșit, aceasta este o temă fără margini, pe care numai o însălez aici. Dar o spun, pentru că trebuie să păstrăm calea patriotismului creștinesc, al celui care este o formă al iubirii de oameni și să nu întorcem creștinismul în iudaism. Acolo ajungem, dacă ne facem părtași ai războaielor.

Noi trebuie să le biciuim, asta e chemarea noastră, să stărnim porniri pentru buna înțelegere dintre neamuri. De aceia ar trebui să piară acest temei din lupta noastră împotriva adventiștilor. Avem noi ce spune împotriva lor și fără acesta.

Academia rusească filozofică religioasă din Berlin, foileton în ziarul *Lumea* din Iași, 4 Decembrie 1922.

Rușii au pățit și ei acum ce au pățit Bizantinii, când Turcii au ocupat Constantinopolul. Au umplut lumea și fac să se vorbească despre activitatea lor de aiurea. În adevăr, cu toată starea de incultură a poporului

rusesc, și-a avut și el cugetătorii săi, după cum în literatură, așa și în laturea religioasă. Toți aceștia s'au imprăștiat acum pe aiurea și încep a-și desfășura activitatea lor în lumea largă. După cum au un sinod propriu al lor, compus din 5 arhierii ruși, cu reședința în *Carlovăț*, Serbia, pentru treburile Bisericii rusești împrăștiate, așa citim acum în ziarul *Lumea* din Iași că și-au întemeiat și o Academie religioasă în Berlin, al cărei suflet și urzitor este filozoful rus Berdiaev. Activitatea acestei Academii a început de curând, și iată rezumatul uneia din conferințele ținute acolo de numitul filozof:

După epoca groaznicelor catastrofe exterioare și a crâncenelor lupte, e firesc să urmeze o epocă de reculegere intelectuală și sufletească. Popoarele au căutat tot mai mult să ia viața cât mai ușor, în chip cât mai superficial, și s'au depărtat din ce în ce de o concepție mai aprofundată despre viață. Roadele acestei tendințe de a se depărta de centrul intelectual al vieții se observă de pe acum.

Boala spirituală care a cuprins nu numai Rusia, dar și celelalte popoare europene, nu se poate vindeca doar prin mijloace exterioare. Lupta sângeroasă dintre popoare și clase sociale nu va înceta niciodată și va pricinui distrugerea culturii europene, auto-nimicirea raselor creștine, dacă nu se va produce în lume o mișcare, care să tindă dela suprafață la centru, în adâncime, dacă omenirea nu se va înapoia la eternele baze ale vieții. Rusia și printr'însa Europa întregă, nu poate fi salvată de cât printr'o renaștere religioasă. Toate organizațiile politice și sociale nu pot da nici un rezultat, dacă nu sunt însuflețite de o tendință superioară, dacă nu sunt călăuzite de un principiu etic și spiritual. Revoluțiile externe nu pot crea o nouă formă de viață mai bună și nu pot metamorfoza sufletele indivizilor și ale popoarelor dacă n'au fost precedate de o renaștere intelectuală. Mai cu seamă într'o epocă, în care bazele vieții au fost otrăvite, iar voința primitivă a oamenilor și a popoarelor s'a îmbolnăvit și s'a fărâmițat, fără să fi fost lecuită prin singurul mijloc eficace: întoarcerea la izvorul și la rădăcina vieții însăși, credința în D-zeu.

Refacerea totalității organice a spiritului omenesc constă în renașterea religioasă.

Disocierea morală este baza și cauza sângeroaselor discordii între națiuni și a nemiloasei lupte de clase, care și acum mai torturează omenirea. Ele nu sunt decât oglinda, reflexul sdruncinării sale morale, adică constituie o dovadă că centrul credinței, simțul religios, ne lipsește.

Spiritul vremii trîmbează peste spiritul eternității, spiritul de discordie și de disociere biruește spiritul de unitate și de iubire.

Oricare politică lipsită de simț moral și religios e supusă acestui spirit al vremii, supusă deci spiritului haotic al întinericului.

O reacție se impune în mod absolut. Aceasta nu înseamnă o renunțare la luptă cu geniul rău pentru izbânda adevărului, ci aprofundarea luptei. Victoria câștigată astfel, va avea o reacțiune salutară asupra organismului tuturor statelor.

- Noi, Rușii, în special avem această datorie sacră. Am urcat un calvar greu, care trebuie să ne învețe multe. Experiențele acestea trebuie să servească la reînălțarea, la regenerarea noastră psihică, morală și intelectuală. Dar trezind în noi iarăși sentimentul religios, nu vrem să trăim în lumea noastră filozofică, izolați de restul omenirii. Vrem să fim în relații continue cu acele popoare din occident care au aceleași temelii morale la baza vieții lor ca și noi, iar din acest contact sperăm să ne îmbogățim cunoștințele. Dar munca noastră are ca scop principal regenerarea societății rusești.

În sensul acesta, însufleții de aceste idei, au pornit la înființarea academiei filozofico-religioase din care fac parte intelectualii ruși, scriitorii și savanții.

Se țin regulat cursuri și conferințe urmate de discuții libere.

Arhim. SCRIBAN

O predică bună.

Sub acest titlu citim următoarele în ziarul *Patria* din Cluj, cu data de 29 Decembrie 1922:

„Căile Tale Doamne arată-mi și cărările Tale mă învață. Indreptează-mă spre adevărul Tău și mă învață, Dumnezeule Mântuitorul meu, că pe Tine Te am așteptat toată ziua.“

Câtă înțelepciune și câtă filozofie nu zace în aceste cuvinte ale înțeleptului David, și cât de frumos ni-au fost tâlcuite aceste adevăruri profunde ale vieții de dl. profesor dr. A. Buzdug, în predica d-sale ținută Duminecă în biserica gr. ort. din Cluj.

Dânsul a dovedit prin predica aceasta, ținută într'o formă foarte frumoasă, că cunoaște bine concepțiile profunde ale filozofiei moderne în contactul lor cu filozofia religioasă, analizând în puține cuvinte, curente mai importante din această filozofie.

Ni-a arătat strânsa legătură a curentelor filozofice cu viața practică și influența lor atât de puternică asupra acesteia, dar totodată a știut să facă acea sinteză superioară, ce trebuie să existe între filozofie și concepțiile religioase moderne. — A arătat că, numai din această sinteză superioară a cărei coroană o formează credința vie în Atot-Puternicul ce mișcă acest univers, poate izvorî o concepție unitară superioară despre lume și viață.

Intellectualizarea mai intensivă a activității noastre bisericesti, va ridica mult vaza bisericii noastre, care trebuie să fie o „Biserică vie“.

Publicul intelectual dela noi, în vremea din urmă începuse, dacă nu chiar să se înstreineze, în orice caz să manifesteze o indiferență față de problemele religioase. Predici ca aceia de Duminecă vor contribui mult la înlăturarea acestei pasivități regretabile și vor deștepta tot mai mult interesul pentru această problemă vitală.

P. I.

Ne bucură mult, că în bisericile noastre răsună încă predici care au darul de a trezi pe auditori din amorțea și indiferențismul religios, care — mai ales dela războiu încoace — au ajuns o adevărată plagă pentru poporul românesc, căci se întind și în straturile largi ale celor mulți. Ne bucură, pentru că, dacă predicile nu lipsesc, dacă se predică, poate, mai mult de cât altă dată, totuș predicile cu adevărat bune sunt puține, chiar prea puține.

Ceea ce ne bucură însă și mai mult este mentalitatea sănătoasă a ziaristicii de peste Carpați. În ziarele transcarpatine se tratează adeseori chestii religioase și bisericesti cu tot respectul și toată cuviința. Mulțumită acestei mentalități, „Patria“ a putut publica rândurile de mai sus. În vechiul regat așa ceva e cu neputință. Aci, scriitorul Gala Galaction, azi preotul Grigore Pișculescu, fost el însuș ziarist, nu poate găsi un ziar care să facă cunoscut publicului bisericile, școlile, fabricile și alte instituții unde își țin predicile și conferințele.

I. Mihălcășu.

INSEMNAȚI MĂRUNTE

Mari donațiuni pentru școală

Școalele o duc greu după războiu, căci n'au mai nici de unele. Aceasta este în deosebi cu școalele primare dela țară și cu universitățile, căci școalele secundare au pus taxe mari pe învățarea de carte și de aceea unele au făcut averi. Școalele primare rurale o duc greu, pentru că multe n'au localuri proprii, iar universitățile, pentru că n'au cele de trebuință pentru laboratoarele și institutele ce depind de ele, iar unele, cum este cea din București, nici local încăpător. La universități însă cel mai greu o duc studenții. Mulți din ei n'au ce să mănânce și unde să se adăpostiască. Cele câteva cămine și cantine se luptă cu lipsa și nu sunt de ajuns pentru toți studenții lipsiți de mijloace.

Lipsa de școale primare a început să se completeze prin ajutorul pe care l-a dat și-l dă populația morală, după îndemnul autorităților școlare. Se clădesc în acest fel mii de localuri de școală, în valoare de zeci de milioane.

Pentru universități era mai greu, căci trebuiau sume mari. Dar iată, că un bun român, cu inimă nobilă și creștinească, domnul Vasiliu Bolnavu, din Ploești, a dăruit universității din București 14 milioane de lei, pentru clădirea unui cămin și a unei cantine, în care să se adăpostiască și întrețină studenții, fii de țărani. Fapta vorbește dela sine și umple de admirație și recunoștință pe ori ce român față de autorul ei, căruia să-i dea Dumnezeu sănătate și viață lungă, ca să vadă bogatele roade ale binefacerii sale și cât mai mulți imitatori.

De asemeni pentru universitatea din Cluj, un alt bun român, domnul Vasile Popa din Lugoj, a dăruit un milion de lei, din care să se facă un bazar și o țesătorie, al căror venit să se întrebuințeze pentru ajutoarea studenților săraci, fără deosebire de naționalitate.

Acestor doi buni români le-a urmat un al treilea, domnul Tudorache Popescu, din Corabia, care a dăruit gimnaziului din localitate localul în care funcționează în prezent și a cărui valoare trece de trei milioane de lei.

Aceste sunt semne bune și îmbucurătoare. Constatăm însă cu durere că inimile generoase se îndreaptă dela un cârd de vreme mai mult spre școală de cât spre biserică. Care să fie cauza?

Mișcarea studentească

E aproape o lună de când studenții dela câte patru universitățile sunt în fierbere. Ei cer mărginirea numărului studenților evrei și streini, și fixarea lui proporțional cu numărul populației cărora aceștia aparțin. Inceputul mișcării s'a făcut la facultățile de medicină și pe o chestie care face cinste celor ce au ridicat-o. De când există facultățile de medicină disec-

ția s'a făcut numai pe cadavre de creștini. Studenții creștini au cerut acum, ca să se aducă în sălile de disecții și cadavre de evrei, pe care să facă disecție studenții evrei. Dacă lucrurile rămâneau numai între studenți și numai în universitate, s'ar fi ajuns curând la o înțelegere, dar s'a amestecat și presa, care a atârnat spiritele.

Unele ziare evreești au scris articole insultătoare nu numai la adresa studenților, ci și la a țării și bisericii noastre. Astfel, s'a afirmat, că noi, creștinii, socotim cadavrele spurcate și ne batem joc de ele, disecându-le, pe când ei, evreii, consideră cadavrele ca sfinte și nu dau voie să se atingă nimeni de ele. Că ei ne au dat creștinismul, pe care l-am schimonosit așa de grozav, că dumnealor nu-l mai recunosc, și alte asemenea insulte.

Rezultatul au fost manifestații ostile ale studenților față de ziarele evreești, devastarea unora din ele și înverșunarea împotriva studenților evrei în așa fel, că n'au mai fost lăsați să intre în universități.

Autoritățile religioase ale evreilor au recunoscut dreptatea cererii studenților creștini și au îngăduit să se pună la dispoziție și cadavre evreești în măsura posibilului, iar autoritățile noastre școlare au luat măsuri pentru potolirea spiritelor. Totuși liniștea e greu de restabilit și vina e numai a presei evreești, care toarnă neconținut gaz peste foc, fără să se gândiască la ceea ce poate ieși de aci. Corespondentul unui ziar din București a comunicat din Timișoara, că studenții politehnicului de acolo ar fi pornit să manifesteze pe stradă și că au fost împrăștiați de cercetașii evrei, când în Timișoara n'a fost nici o mișcare printre studenți, mulțămăită tactului și înțelepciunii rectorului politehnicului, domnului profesor Vâlcovici. Știrea însă, tendențioasă și insultătoare pentru studenți (cari ar fi fost puși pe fugă de voinicoșii de cercetași evrei!) putea avea urmări neprevăzute, putea irita studențimea și să se ajungă la încăerări sângeroase. Mai trist e că tot populaținea evreiască se arată provocatoare. În Cluj au fost bătuți câțiva studenți de către evrei, iar în Bârlad a fost împușcat un elev de liceu tot de evrei.

Desaprobăm escesele din ori ce parte ar veni, dar constatăm că studenți români sunt acum cei atacați și se găsesc deci în legitimă apărare. Nu putem prevedea cum se va sfârși acest proces deschis și ce va aduce ziua de mâine. Atragem însă serioasa luare aminte a tuturor asupra urmărilor indiferentismului religios, care se învederează limpede ca lumina zilei în aceste încurcări care dau în aceste momente atât de mult de lucru conducătorilor statului și ai universităților. Dacă de aproape 60 de ani, de când există facultatea de medicină din București, s'ar fi găsit printre profesorii sau

studenții acestei facultăți de acum 30, 40, 50 de ani, vre unul care să se fi simțit în credința lui, că numai cadavre de creștini se diseacă, iar de evrei nu, și ar fi ridicat această chestiune de atunci, ea s'ar fi rezolvit de mult. Pentru că nu s'a ridicat și rezolvit atunci, se răzbună acum și se răzbună amarnic.

Pe susținerea cauzei lor, studenții scot și un jurnal, din care a apărut până acum primul număr. El poartă numele de „Cuvântul studentesc“. Apare în București. Redacția și Administrația se află în Bulevardul Elisabeta 5 (Palatul Eforiei). Se vinde cu 2 lei numărul. Jurnalul este bine redactat. E scris obiectiv, pe un ton liniștit și urban și are un bogat coprint, așa că face cinste studențimii. Îi urăm viață lungă.

O nouă facultate de Teologie. Ziarele aduc vestea, că mulțumită intervenției P. S. Roman, episcopul Bihorului, ar fi pe cale înființarea unei facultăți de Teologie pe lângă Academia din Oradea Mare. Să ajute Dumnezeu vrednicului Vlădică să și vadă împlinită și această dorință scumpă sufletului său.

Pentru unificarea calendarului. În ședința senatului din ziua de 19 Decembrie, d. senator D. Drăghicescu, cunoscutul nostru sociolog, a întrebat pe d. ministru al Cultelor, dacă — acum, când se lucrează pe toate tereburile pentru unificare — nu ar fi timpul să se unifice și calendarele. Întrebarea a făcut să se ridice vii protestări din partea majorității. Așa spun ziarele. Din ce cauză, nu înțelegem.

Episcopii vor continua să fie senatori. În comisiunea care lucrează pentru întocmirea proiectului noii constituții se ridicase chestiunea, ca, pe viitor, episcopii să nu mai fie senatori de drept. Se susținea că numai mitropolitii să intre în Senat, iar episcopii să rămână pe la eparhii. După lungi discuții, s'a căzut de acord, ca să rămână și mai departe starea de lucruri de astăzi, ca adică și episcopii să facă parte de drept din senatul țării. Pentru celelalte confesiuni și religii s'a admis să fie reprezentate în senat acele care numără cel puțin 250.000 de aderenți.

O nouă reglementare a repausului duminical. O comisiune a ministerului de industrie lucrează la un nou regulament al repausului duminical. După cum transpiră din ziare, această comisiune ar fi stabilit ca zile întregi de repaus, pe lângă cele 52 de Duminici ale anului, și următoarele: 2 zile la Crăciun, 1 (a doua zi de) Paști, 10 Mai (sărbătoare națională, și alte 4, cari se vor stabili de acord cu guvernul și cari vor fi probabil: ziua eroilor, Sfântul Gheorghe, Sfântul Dumitru și Unirea Principatelor. Alegerea zilelor de repaus, în afară de Duminici, nu e fericit făcută. Lipsesc praznicile împărătești în cea mai mare parte. De sigur că biserica ar face o mai bună alegere, dacă ar fi consultată, și ea trebuie consultată, căci e dreptul ei de a spune ultimul cuvânt în asemenea chestiuni.

Patriarhul ecumenic rămâne în Constanti-

nopol. La conferința din Lausanne s'a discutat mult chestiunea patriarhului din Constantinopol. Turcii, instigați și încurajați de agenții papii, țineau morțiș să alunge pe patriarh din Constantinopol. Grecii au amenințat, că se retrag dela conferință, dacă se va admite cererea turcoilor. I. P. S. Mitropolitul Primat Miron a rugat telegrafic pe ministrul nostru de externe să susție în conferință cauza patriarhului.

În cele din urmă, conferința a admis punctul de vedere al grecilor, susținut și de ministrul nostru, d. I. Duca. Patriarhul va rămâne cu scaunul în Constantinopol, dar nu va mai avea drepturile politice pe care le-a avut asupra creștinilor din împărăția turcească.

I. MIHĂLCESCU

Dela ofițerie la preoție. — Cu prilejul războiului, mulți seminarisți și teologi au ajuns ofițeri de rezervă. Aceasta însă putea dura numai până ce intrau în preoție. Acum, pe măsură ce se fac preoți, ei sunt șterși din controalele ofițerilor de rezervă, dar sunt trecuți în registrul deosebit al preoților de rezervă, la cercurile de recrutare însemnate în decretul prin care se face această trecere.

În această categorie, se vestește acum că se află următorii tineri preoți, foști ofițeri de rezervă: Sublocotenentul *Gheorghe Popescu* din reg. 62/70 infanterie, trecut la cercul de recrutare Argeș; sublocotenentul *Ioan Poenăreanu* din acelaș reg., la cercul de recrutare Muscel și sublocot. *Traian Pașa* din reg. inf. 99/100, la cercul de recrutare Alba-Iulia.

Sclipiri pe cerul negru. — În mijlocul unei lumi turburate de înmulțirea răutăților, întâlnești uneori și fapte care te mângăie prin dovedirea că mai sunt încă și suflete nemolipsite.

Iată două, despre care citim că s'au petrecut în Oradia-Mare:

Un negustor din Brazilia uită în trăsură o geantă cu 500,000 de lei. Birjarul pleacă cu ea fără să știe, dar când o găsește, o aduce înapoi.

Un vienez perde un portofel cu un milion de lei. Și acesta s'a adus psgubașului...

Încă n'a perit tot ce era bun.

Litere de prisos. — S'au făcut cercetări cu privire la limbile în care se scriu litere care nu se pronunță. Socotind tot ce se tipărește în Franța în timp de un an, s'a găsit că, din totalul de 103 miliarde de litere care se scriu, 14 miliarde și 200 de milioane sunt de prisos. Numai cerneala de tipar risipită cu tipăritul lor, fără a mai pune lucrul, înseamnă 12 milioane de franci risipiți în vânt. Hârtia ocupată de literele de prisos costă și ea 25 de milioane pe an.

Asemenea în Anglia. Cerneala risipită costă 1¹/₂ milioane de lire engleze pe an, iar hârtia 4 milioane de lire.

Noi, Români, în graiul cărora slovele întrebuițate

răspund sunetelor rostite, suntem scutiți de această pacoste, dar o fărâma din ea tot este și la noi. Ca să pomenim mai cu seamă de graiul bisericesc, avem cuvintele: *Christos, theologie*, etc. Pronunțarea cuvântului *Christos* însă este ori cu *c* ori cu *h*: *Christos* ori *Hristos*. Deci e zadarnic a pune două slove: în de una. Noi scriem forma din urmă, *Hristos*, care e și forma din toate cărțile bisericești vechi și care e cea mai răspândită între Români: Moldova, Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unii se mai îndărătnicesc a scrie *theologie* cu *h*, care e cu totul de prisos. Răposatul Episcop Antim dela Râmnic niciodată n' a voit să scrie se iscălească decât *Anthim*, deși i s' a spus că acel *h* trebuie dat afară.

Discuțiune aspră pentru descoperirile dela Curtea de Argeș. — D. Stoica Nicolaescu, cunoscutul publicist în materie de slavistică, a tipărit de curând o scriere priăitoare la descoperirile din biserica domnească Sf. Nicolae dela Curtea de Argeș, extrasă din *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* (Cartea românească 1922, 44 pag.). În urma acesteia, a fost atacat de d. Virgil Drăghiceanu, secretarul Comisiunii momentelor istorice, în *Neamul românesc* (23 Ian. 1923), sub titlul *Falșificări în literatura istorică română*. Odată cu aceasta însă citim în *Adevărul* (25 Ian. 1932) un lung articol despre aceiași chestiune, iscălit *Nicolae Argeș*, și care făgăduiește să continue. În acesta, lucrarea d-lui Nicolaescu e apreciată și ni se spune că, dorită ostenelei sale, se înlătură nesiguranța privitoare la persoanele lui *Negru-Vodă* și a lui *Radu Negru*. Părerea mai nouă, spune autorul articolului, era că avem a face cu o singură persoană, iar *Negru-Vodă* e numai o legendă. Nu zice, acum *Nicolae Argeș*. Pe temeiul descoperirii unei inscripțiuni, descoperite de d. Nicolaescu, se dovedește de adevărata părerea tradițională, că avem a face cu două persoane.

Așteptăm continuarea acestei discuțiuni, pentru a informa pe cititorii noștri despre însemnatele descoperiri din biserica dela Argeș și ce rezultă din ele. Până acum, suntem în domeniul dibuirilor și contestărilor, cum s' a făcut și cu mormântul lui Brâncoveanu, în care chestiune cearta era tot cu d. Drăghiceanu, căruia îi stătea împotriva un modest slujitor dela biserica Sf. Gheorghe-Nou din București d. I. Ungureanu, cântăreț la acea biserică.

Noi așteptăm rezultatele definitive pentruca să ne bucurăm că, în sfârșit, s' a făcut lumină.

Cel mai frumos calendar de părete. — Frumos e și *Calendarul bisericesc* al Părintelui *Runceanu*, frumos și al D-rului *Chiricescu*, frumoase or mai fi și altele. Dar cel mai frumos împodobit e al editurii *Ramuri* din Craiova. Cuprins în chenare frumoase românești, în fruntea lui e o minunată zugrăvitură de prin munții noștri, care-ți câștigă ochii și te oprește în loc.

Aceasta e tăria calendarului: De fapt e mai mult podoabă decât calendar, fiindcă materia lui e simplă și puțină. În această privință, mult mai mult material, curat și bine rânduit, îți dau calendarele bisericești pomenite mai sus și al fostului Episcop *Sofronie*, în care se cuprind o mulțime de arătări trebuincioase.

Arhim. SCRIBAN.

Ș T I R I

Serbare întocmită de cântăreții bisericești. —

În seara de 11 Ian. c., sub oconducerea P. S. Arhieru PLATON, s' a dat în Galați o serbare artistică, națională și religioasă, întocmită de *Asociațiunea cântăreților bisericești*, secțiunea Covnrlui, împreună cu cornul secțiunii Tutova. D. Profesor *Popescu-Pasărea* a ținut o conferință vorbind despre muzică.

Episcopul Bisericii ortodoxe albaneze. — În luna trecută Noembrie, Inalt Prea Sf. Sa Patriarhul Ecu-menic din Constantinopol, recunoscând de autocefală Biserica ortodoxă albaneză, i- a trimes și un episcop de origină albaneză, P. S. IEROTEL, care a fost primit cu mare alai în Albania și a slujit întâia liturghie, în această calitate, în biserica Sf. Gheorghe din Corița. O cuvântare patriotică a Prea Sfinției Sale, rostită cu acest prilej, a trezit o însuflețire nemăsurată în credincioșii de față.

Prea Sf. Sa a fost viu felicitat de către colonia albaneză din București, în frunte cu preotul bisericii albaneze *Economul Stelian Vasilescu* și Prezidentul coloniei d. *Danga*.

Câte reviste s' au tipărit în România în 1922.

— În anul trecut, s' au tipărit în România nu mai puțin de 500 de publicațiuni periodice.

Amînarea hirotoniei de arhieru dela Iași.

— În ziua de 8/21 Ianuarie, urma să se facă la Iași hirotonia de arhieru a Părintelui *Arhimandrit ILARION MIRCEA*. Dar din pricina ometelor (zăpezilor) care au oprit trenurile, n' a putut sosi la Iași al treilea arhieru, spre a săvârși hirotonia. Trebuiau să sosească P. S. *Episcop Nicodem* dela Huși și P. S. *Visarion* dela Argeș. Dar n' au putut. În Iași erau numai Inalt Prea Sf. Mitropolit *PIMEN* și P. S. Arhieru *Iacov*.

Fără îndoială, și hirotonia cu doi arhieru e tot valabilă. Dar obiceiul este la noi să fie măcar trei.

Jubileul unui vechiu profesor. — Cine nu știe numele d-lui *M. Pacu*, vechiu profesor de seminar odată (în Ismail și apoi în Galați), azi pensionar și avocat în Galați, dar în toată această vreme încă și neobosit publicist, mai cu seamă în serviciul Bisericii și al moralității țării! Cu aceste sentimente, manifestate totdeauna cu hotărâre, a pășit de multe ori și la tribuna parlamentului, ca deputat și senator. Aceasta făcea pe *G. Panu* să spuie că singurul clerical în România este d. *M. Pacu*. Și în adevăr, domnia sa a sărit totdeauna în serviciul Bisericii și fără șovăire s' a simțit solidar cu toate interesele ei. Când

chestiuni bisericești veneau în parlament, puteai ști de mai nainte că d. Pacu va vorbi.

Nu pomenim de altă caracteristică a d. lui Pacu: aceea că e tipul cetățeanului conștiincios, care clipă cu clipă e stăpânit de scrupulul de a fi cu tot sufletul în slujbă țării sale... D. Pacu ar putea sta cu succes alături de tipurile de cetățeni ideali de care învață copiii în istoria Grecilor și Romanilor.

Așa l-am cunoscut când îmi era profesor la seminarul din Galați, așa a rămas pînă în ziua de azi.

D-nia sa împlinește acum 50 de ani de când stă neadormit la o astfel de muncă, întocmai ca un străjar la datorie. La 1/14 Februarie a. c., se va încheia o jumătate de veac de când această podoabă de bărbat corect, harnic și conștiincios stă în slujba Bisericii și a Patriei.

Se cuvine ca foștii școlari să-și aducă aminte de această zi și să cinstească după cuviință pe cel ce a stat înaintea lor ca vrednic luminător și îndreptător pe calea virtuții.

ARTICOL INSEMNAT. — In nr. viitor al acestei reviste vom tipări un însemnat articol al scriitorului *Galaction* (Părintele Grigorie), tratând despre *Inscripțiunea dela Delfi*, în care e vorba de întâlnirea dintre Sf. Apostol Pavel și Pronconsulul Gallion. Atragem luarea-aminte a cititorilor asupra lui.

Arhim. SCRIBAN

POȘTA REDACȚIEI.

Părintelui D. V. Mangăru, Paroh în Băduleasa, Teleorman.

Sf. Ta ești al doilea din preoții care-mi dau dovada că urmăresc de aproape tâlcuirea evangheliilor, pe care am început-o. Cel dintâi a fost Păr. *Dubău* din *Dorokoiu*, care, deși nu dintre preoții tineri, am văzut că urmărește cu grijă cele scrise în această materie, fiindcă-mi cere lămuriri acolo unde rămâne nedumerit.

Ceiace ai băgat de seamă Sf. Ta este adevărat. Băgaseră de seamă mai nainte școlarii mei dela seminar, care-și fac lecțiunile la exegesă după scrisul meu și au văzut că nu e cap. 7, ci 27. Dar n'aș putea să-ți spun dacă am pus eu arătarea greșită ori este sărită o literă din tipar. Cred mai degrabă aceasta din urmă, fiindcă eu controlez toate aceste locuri în Biblia Sfântului Sinod. Pe de altă parte, bag de seamă uneori litere sărite, după ce ele au fost în locul lor, când am făcut corectura. Aceasta e mai cu seamă soarta literelor dela capetele rândurilor. În sfârșit, nu era o chestiune însemnată. Sf. Ta ai putut îndrepta numaidecât. Mai însemnată este chestiunea cealaltă, pe care o ridică Păr. *Dăbău* și pe care ai s'o vezi ce cuprinde.

În ce privește cealaltă chestiune, să te îndrumez către vreo apocalipsă care s'ar găsi în țară, cu părere de rău, nu te pot îndruma, fiindcă nu știu niciuna. Tot ce am eu e în limba străină. Dacă însă întrebarea înseamnă: fie și în limbă străină, numai să se găsească în România, atunci îți pot spune că în biblioteca

Seminarului Central, unde ai învățat și Sf. Ta, se află colecțiunea *La Sainte Bible*, care cuprinde întreaga Biblie comentată. E o lucrare cumpărată pe când eram eu director și are apocalipsa.

Părintelui Ioan Ionescu, Paroh în Valea Mare, Nămăești, Muscel.

Și mie îmi pare rău că încă nu ți-am răspuns în chestiunea albinelor, cu care o ții înainte una și bună. Dar eu nu-s de vină dacă revista n'are 1000 de pagini, ca să scriu în ea de toate și pentru toți. În fiecare număr rămâne afară materie care numai poate încăpea.

Parcă numai Sfinției Tale nu-ți răspund! De când mă așteaptă alt preot, să-i dau răspuns de ce se dezgroapă mortul la 7 ani și se face slujbă atunci? Și eu cu toată inima vreau să-i dau. Dar nu mă ajunge vremea să răstoiesc paginile pe care vreau să i le citez din cartea la care mă și uit acum când îți scriu. Și s'a supărat bietul om și mă ia în răspăr și-mi spune că ce tot dau eu lucruri din străinătăți, că mai de seamă este ce-mi cere el decât acelea.

Și eu nu-i zic că n'are dreptate, fiindcă de seamă este totdeauna ce-i trebuie omului. Dar eu ce să fac dacă nu ajung la toate! Și apoi cum am mai spus, pe toți iar nu-i poți împăca.

Răspunsul Sfinției Tale acum nu mai este greu de dat, fiindcă nu mai este răspuns la chestiunea propriu zisă, ci la felul Sfinției Tale de a judeca în materie, când spui că *pentru mine chestiunea este așa și așa*. Acest *pentru mine* ori similarele lui, precum *e convingerea mea*, ei ți-l contest. Unde e vorba că decide rezultatul rece al experiențelor, ce vrei să fac cu *pentru mine* al Sfinției Tale? Ce? decid părerile cuiva? Eu ți-am adus argument; trebuie să mi-l înlături prin alt material decât cu *pentru mine e așa* ori *e convingerea mea*. Vorba este *pe ce temei ești convins?* Ai judecat bine ca să ai dreptul a spune că *ai convingere?* Că doar convingerea trebuie să fie rezultatul unui studiu adânc, nu o respingere încruntată a argumentelor protivnice care nu-ți plac.

Eu pe tema asta am de dus discuțiunea, Părinte Ionescu, fiindcă, pe cât îmi amintesc, din scrisoarea pe care o am prin hârtii, nu-ți argumentezi cum se cade ceiace vrei să cred eu.

Cu privire la fond, sare altul împotriva Sfinției Tale: E Părintele *Ciocârlan* din Fălciu, căruia de asemenea îi sunt dator un răspuns și care spune că și cu țânțării e tot ce am spus eu despre albine.

În ce privește protestul împotriva articolului Părintelui *Simeon Popescu* din *Universul*, cu părere de rău, nu-l pot publica. Nu că n'ai dreptate; pe mai mulți i-am auzit exprimându-se tot așa. Dar nu-mi pot lua răspunderea să dau într'o revistă oficială tonul aspru cu care scrii, oricât ar fi de îndreptățit. Merge în altă revistă. De altfel, neatârnat de aceasta, va trebui să cercetăm și noi articolul, și atunci ne vom da părerea. Dar nu m'aș mira să aud și glasuri care să-l laude. Ființează la noi și purtători de condei care și-au făcut o specialitate din a lauda imoralitatea, incapacitatea și altele la șir. Sunt oameni de metoda Sfinției Tale: Pentru dâșii acelea li s'or fi părând mărgăritarele vieții. E vorba de ce li se pare lor și de ce le convine lor, nu de ce e negru pe alb la carte și de verdictul care urmează nezmintit când pui fapta în alăturare cu sancțiunea cărții.

Poți da protestul aiurea.

Arhim. SCRIBAN

BIBLIOGRAFIE

1. Ghennadios Arabagioglu, Episcop ortodox de Scopelos ; **Union ou Rapprochement des Eglises chrétiennes**. Constantinopol. Tipografia Hestia, 1920. 68 pagini.

Autorul expune în această lucrare atitudinea ierarhiei grecești față de «*World conference*» (conferința mondială), care se va ține la Washington, în Mai 1925, din inițiativa unui comitet american episcopalist, pentru unirea tuturor bisericilor creștine sau pentru o mai mare apropiere între ele.

2. L'abbé Louis Deyrieux: **Le Bonheur selon l'Évangile** Paris. 1922. Editura Bonne Presse, 5 rue Bayard. 200 pagini. Prețul 1 franc.

Este o explicație a fericirilor evanghelice.

3. L'abbé J. Bricout: **L'Enseignement du Catechisme en France**. Paris. Editura Bloud. 1922. 128 pagini. Prețul 4 franci.

Este o expunere a felului cum se predă așa zisul catechism parohial, a scopului ce se urmărește cu predarea lui și a rezultatelor ce se pot obține. Se mădurește că sunt trei feluri de catechisme parohiale, care corespund cu trei grade sau trepte de înaintare în însușirea cunoștințelor religioase, trebuitoare oricărui creștin, și anume: Micul catechism, Catechismul mediu sau mijlociu și Catechismul de perseverență. Scopul învățaturii catechismului este de a face buni creștini, nu numai de a împărtăși cunoștințe religioase. Examenul ce se dau din fiecare fel de catechism se deosebesc unele de altele. Cateheții voluntari.

Cărticica poate fi folosită cu succes și de preoții noștri, ca o îndrumare în greaua operă de catehizare creștină ortodoxă.

4. Idem: **L'Éducation du clergé français**.

Aceeaș editură. Acelaș număr de pagini. Acelaș preț.

În ea, autorul face un scurt istoric și apoi expune organizarea actuală a seminarelor și facultăților de teologie, ca școli speciale în care se pregătește clerul francez. Este scrisă cu scopul de a face cunoscută în străinătate și chiar în Franța, celor necunoscători într-ale bisericii, înfățișarea ce au școlile pentru pregătire. Poate interesa și la noi pe preoții cari doresc să știe cum se formează clerul în Franța și mai ales pe profesorii de materii religioase și directorii seminarelor.

5. «**L'Union des Eglises**». *Un dossier bibliographique*. Revistă trimestrială Redacțiunea: Secretariat d-l'«*Union des Eglises*». Poste française, Nr. 18. Constantinopol. Administrația: 7, rue Vital. Paris, 16°. Abonamentul pentru străinătate 9 franci.

Există de prin anii 1896—1897 alte trei reviste catolice, redactate în franceză, care se ocupă de răsăritul creștin. Acestea sunt: *Bessarione* (Roma, Palatul Brancaccio, via Merulana), *Revue de l'Orient chrétien* (Paris, librăria Picard) și *Echo d'Orient* (Constantinopol, poste française Nr. 18). La acestea s'a adăugat acum a patra: *L'Union des Eglises*. Scopul revistei este redat, în primul număr, prin aceste cuvinte: «*De a face să fie cunoscute mai bine vrednicile de cinste creștinătăți ale răsăritului, care păstrează bisericii o comoară bogată de credință și de tradițiune pentru ziua când va cădea zidul despărțitor*». E ușor de ghicit, că unirea dorită și urmărită de revistă, este îngenu-

cherea bisericilor ortodoxe și eterodoxe din răsărit de către biserica papală. Revista îndeplinește rolul de „buletin de informațiuni“, mai ales bibliografice, despre răsărit și „de apostolat“, catolic, bine înțeles, adică pe românește: de propagandă papiștășească printre ortodocși. E bine s'o citească și teologii și preoții noștri, ca să fie în curent cu pregătirile ce se fac pe calea scrisului pentru „unirea bisericilor“.

I. MIHĂLCESCU.

MULȚAMIRI.

Epitropia bisericii parohiale, „*Nașterea Domnului*“ din Soveja, Putna, aduce vii mulțămiri creștinilor ale căror nume urmează:

D-lui Inginer Gh. Belinschi, șeful ocolului Silvie Soveja, care s'a pus în fruntea unui comitet și, ajutat de d. primar Radu Mustață, au dăruit și adunat suma de 36.000 lei, cu care s'a cumpărat bisericii parohiale un clopot de toată frumusețea;

Domnului Prof. S. Mehedinți care a dăruit bisericii parohiale cărțile de ritual prețuind 2000 lei, apoi: enoriașilor Radu Viță, Gheorghe N. Gheț, Nicu Jinga, Ion Gheț, Neculai Hanță, Const. R. Velicanu, Ion Botezatu, Ion Gh. Merchea mic, Neculai Bitirez, Coman Jinga, Neculai N. Merchea, Ion N. Chetroceanu, Ion D. Mustață, Ion Gh. C. Ghibirdic, Gh. N. Plăvan și Vasile Mustață, care în tovarășie, au cumpărat și dăruit bisericii un policandru frumos, prețuind 4000 lei, iar Neculai Ilie, o cruciuliță în preț de 350 lei.

Dumnezeu să le dea sănătate și să-i învrednicească de toate bunătățile sale.

Epitropia Parohiei Sudiți, Ialomița aduce mulțămiri vii locuitorilor din acea comună, care au cumpărat pentru biserică un clopot în preț de 9500 de lei.

Asemenea d-lor Alinian și Vasile Slujitoru, tot din acea comună, care au dăruit bisericii Sf. Voevozi din acea parohie bani în sumă de 1500 de lei.

Dumnezeu să-i aibă pe toți în sfânta Sa pază!

Epitropia Parohiei Sf. Gheorghe din Călinești, Vâlcea aduce mulțămiri obștești d-lui Neacșu Coman, judecător al Ocolului Brezoiu, Vâlcea, pentru că a dăruit bisericii Sf. Nicolae din satul Sărăcinești o evanghelie în preț de 500 de lei.

Dumnezeu să-l numere printre aleșii Săi!

Se aduc vii mulțămiri d-lui Năstase I. Nichifor din Telega Prahova pentru creștiniasca sa faptă de a fi dăruit bisericii Buna-Vestire din acea comună odoare prețuind 8000 de lei.

Dumnezeu să-l treacă în rândul plăcuților săi!

Sf. Episcopie a Dunării de jos aduce vii mulțămiri d-lui Alexandru Edmond Conivcika, mare industriaș din Galați, pentru dăruirea de 10000 de lei făcută pentru biserica ce se zidește acum din nou în comuna Vlădești, Covurlui.

Dumnezeu să-l ție întru mulți ani, rodnic în astfel de fapte, spre a fi pildă și altora!

Biserica Ortodoxă Română

REVISTA SFÂNTULUI SÎNOD

CUPRINSUL

Inscripția dela Delfi	GALA GALACTION
Sfătuțul pentru administrarea bisericii rusești	Icon. CONST. NAZARIE
Comentariul Sfintei Evanghelii	Arhim. SCRIBAN,
Vieța unei tipografii basarabene	ȘT. BERECHET
Tipicul bisericesc	Pr. P. BIZEREA
Este posibil creștinismul fără Iisus Christos?	I. MIHALCESCU
Revista „Învățătorul român” propoveduește ura contra bisericii și a servitorilor ei	Pr. NICOLAE D. COMAN
O carte de diaconie, de la fostul Episcop de Râmnic, Nectarie, ajuns Mitropolit	T. G. BULAT
Cronica bisericească:	Arhim. SCRIBAN, I. MIHALCESCU,
Cărți, reviste, ziare:	Arhim. SCRIBAN,
Știri, Poșta Redacției	Arhim. SCRIBAN
Bibliografie, Mulțămiri.	

SPRE ȘTIINȚĂ

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție; *Dr. Ioan Lupăș*, *Dr. Nicolae Popescu*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *d. St. Berechet* și *Dr. Gh. Ciuhandu* membri.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

I an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
I număr 10 lei.

Abonamentele particulare se trimet secretarului administrativ (vezi mai sus). Parohiile vor fi încasate prin Ministerul Cultelor însuși.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 5 (503).

Februarie 1923

INSCRIPTIA DE LA DELFI

(Anul întâlnirii Sfântului Apostol Pavel cu Proconsulul Galion).

I. Sf. Pavel în Corint, întâia oară.

Sf. Eanghelist Luca, în al său δεύτερος λόγος, adică în Faptele Apostolilor, istorisește următoarele: ¹⁾ «După acestea, Pavel a plecat din Atena și a venit în Corint. Acolo a găsit pe un Iudeu cu numele Acvila, născut în Pont, venit de curând din Italia, împreună cu Priscila, femeia lui—în urma poruncii lui Claudiu ca toți Iudeii să plece din Roma—și a mers la ei. Și a rămas la ei, căci avea aceeași meserie și lucra împreună. Erau de meserie țesători de corturi. Dar în fiecare Sâmbătă, Pavel ridica glas în sinagogă și aducea la credință Iudeii și Grecii. Când Sila și Timoteiu au venit din Macedonia, Pavel propoveduia cuvântul cu mare tărie, dovedind Iudeilor ca Iisus este Mesia, dar ei stăteau împotriva și huleau. Atunci Pavel s-a scuturat veșmintele și a rostit către ei: Sangele vostru vie peste capul vostru! Eu n'am nimic de vină. De acum 'nainte mă voi duce la păgâni. Și trecând de acolo, a intrat în casa unui prozelit cu numele Tițiu Iustu, a cărui casă era alături de sinagogă. Dar Crispu, mai marele sinagogii, a crezut în Domnul, cu toată casa sa; asemenea mulți din Corinteni, auzind pe Pavel, credeau și se botezau. Și Domnul a crescut cu el în Corint, și a rămas acolo un an și șase luni, învățându-i între ei cuvântul lui Dumnezeu. Dar pe când Galion era proconsulul Ahaei, Iudeii s'au sculat într'un cuget, împotriva lui Pavel și l-au dus la scaunul de judecată, zicând: Acesta îndrăznește să se închine lui Dumnezeu afară din lege! Ci când Pavel era gata să răspundă, Galion a rostit către Iudei: Dacă ar

fi vreo strâmbătate sau vreo faptă vicleană, v'as asculta, o Iudeilor, precum se cade, dar fiindcă sânt neînțelegeri despre învățătură și despre nume (de dascăli) și despre legea voastră, singuri vedeți-vă de ele! Judecător în aceste lucruri, eu nu voesc să fiu. Și i-a gonit dela tribunal».

Cine citește, întâia oară, această istorisire—zice Ad. Deissmann ²⁾—și știe că administratorii provinciilor senatoriale, adică proconsulii, țineau funcțiunea lor, în chip normal, un an de zile: va orândul șirul întâmplărilor în chipul următor:

1. Edictul prin care împăratul Claudiu izgonește pe Iudei și strămutarea soților Acvila și Priscila dela Roma la Corint.

2. Curând după aceea, sosirea Sf. Pavel în Corint.

3. Un an și jumătate de activitate misionară a Sf. Pavel.

4. Venirea lui Galion, ca proconsul al Ahaei ³⁾.

5. Plângerea Iudeilor împotriva lui Pavel și înfățișarea părților la tribunalul proconsular.

Lăsând deocamdată la o parte întrebarea: în ce an a luat Claudiu măsura lui protivnică Iudeilor—punem în picioare problema pe care ne-am propus s'o cercetăm: *În ce an s'a înfățișat Sf. Apostol Pavel la tribunalul lui Galion?*

Cuvintele din narațiunea Sf. Luca: «Dar pe când Galion era proconsulul Ahaei, Iudeii s'au sculat toți într'un cuget împotriva lui Pavel «nu pot fi înțelese altfel—continuă Deissman—decât așa că după un an și jumătate de lucru evanghelic, săvârșit de Sf. Pavel în Corint, Galion a venit ca nou proconsul și atunci Iudeii s'au

²⁾ Adolf Deissmann: *Paulus*, pag. 161 și anume din: Beilagen—(1) Der Proconsulat des L. Junius Gallio.

³⁾ Galion, proconsulul Ahaei, era fratele mai mare al filosofului Seneca și se numea Marcus Annalus Novatus. Dar pentru că fusese adoptat de retorul L. Junius Gallio purta numele părintelui său adoptiv,—Tacit Annale XV, 73; XVI, 17 (F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, vol. IV, p. 2213) Seneca spune despre el că avea o fire blajină (dulcis) și era om cu înaltă cultură (Allan Meuzies, *Peake's Commentary on the Bible* pag. 797).

¹⁾ Faptele Apostolilor, 18, 1-16 (după traducerea mea).

ridicat cu plângerea lor. Acesta e înțelesul cel mai lesnicios, deși—precum vom vedea—nu singurul cu putință. Dar tot așa interpretează și alți cercetători: De pildă H. Lehmann⁴⁾: «Când Galion sosi în Corint, Iudeii ridicară numai decât o pără împotriva lui Pavel, care, de optsprezece luni, propovăduia în acest oraș». Asemenea și Oskar Holtzmann⁵⁾: «Întâia ședere a lui Pavel în Corint a ținut un an și jumătate. Către sfârșitul, dacă nu după trecerea acestui răstimp, Galion a ajuns proconsulul Ahaei».

După înfățișarea la tribunalul lui Galion, Sf. Apostol Pavel a mai rămas în Corint ἡμέρας ἑκαννάς, apoi a plecat, cu corabia, la Efes.

Dacă am putea să determinăm cu precizie anul întâlnirii cu proconsulul Galion, lumină s'ar face și în sus și în jos de la această dată, în mult controversata cronologie a vieții Sf. Pavel. «Dacă Galion a început, proconsulatul său în luna Y din anul X, atunci sosirea lui Pavel în Corint cade, aproximativ, cu un an și jumătate mai de vreme. Ceva mai înainte — dar nu cu mult—avusese loc sosirea soților Acvila și Priscila în Corint și edictul de expulzare al lui Claudiu. Tot așa s'ar putea reconstrui, cu oarecare siguranță, cronologia paulină, dela anul X mai de vale».

II. Lipsa unei date sigure în cronologia Sf. Pavel.

Este știut că, în privința fixării cronologice a evenimentelor vieții Sf. Pavel, cercetătorii Noului Testament întâmpină greutăți și nu izbutesc să se înțeleagă.

Adolf Harnack zice⁶⁾ «Asupra cronologiei relative a activității Apostolului Pavel domnește, în general, pe temeiul epistolelor pauline și al Faptelor Apostolilor, o oarecare bună înțelegere. Asupra cronologiei absolute, însă există desbinare».

Sf. Pavel se întâlnește, în decursul călătoriilor sale misionare și în zilele captivității sale, cu proconsulul Ciprului Sergiu Paul, apoi (cum am văzut) ca proconsulul Ahaei Galion, mai târziu cu procuratorii Iudeei Antonius Felix și Porcius Festus, ba chiar și cu regele Irod Agripa

II și cu regina Berenice⁷⁾. Întrebarea pe care și-au pus-o continuu învățații este aceasta: Pe baza celor ce cunoaștem despre aceste persoane istorice, nu s'ar putea, oare, găsi vreo conjonctură cronologică fericită, care să ne permită să determinăm mai de aproape cronologia Sf. Pavel?

Ad. Harnack mai zice: «nu putem să dăm o dată precisă foametei din Palestina, în zilele lui Claudiu (Faptele Apost. 11; 28); tot atât de puțin suntem în stare să datăm exact edictul lui Claudiu împotriva Iudeilor. (Fapte 18, 2) Acelaș lucru se întâmplă cu proconsulatul lui Galion, în Ahaia (Fapte, 18, 12 și mai departe) În ce privește domnia regelui arab Aretas asupra Damascului, cu urmărirea lui Pavel de către etnarchul acestui rege (2 Cor. 11, 32) ne este de nici un folos, întru cât Aretas a domnit de la anul 9 înainte de Christos, până la anul 40 d. Chr....» Apoi, într'altă parte: «Totul atârnă de aici: să stabilim în ce an procuratorul Felix a fost revocat și înlocuit cu Festus.. Nici din Tacit, nici din Iosif (Flaviu) nu putem să dobândim date certe, asupra intrării în func-

7) Antonius Felix, procuratorul Iudeei a urmat—în anul 51, zice Eusebiu, în anul 52 zice Tacit—după Venditius Cumanus și a fost înlocuit cu Porcius Festus. Era fratele lui Pallas, favoritul lui Claudiu, ca și Pallas, libert împărătesc. Se numea Antoniu probabil fiindcă era anume libertul Antoniei, muma lui Claudiu Felix s'a căsătorit de trei ori. Câte trele soțiile au fost de near regal. Suetoniu îl numește (Claudiu, 28): trium reginarum maritum. A doua dintre ele a fost principesa Drusilla, fiica regelui Agripa I și sora regelui Agripa II. La început, Drusilla a fost măritată cu Azizus, regele Emesei, dar Felix, ajungând procurator al Iudeei, a izbutit—cu ajutorul vrăjitorului Simon din Cipru—s'o înduplece ca să-și năpustească soțul și să vie după el, în ciuda legii care oprea pe o fiică a lui Israel ca să se căsătorească cu un păgân netăiat împrejur. Ca procurator al Iudeei anii săi au fost plini de dezordine și de vărsări de sânge. Despre el a spus Tacit cuvântul celebru: Felix governa Iudeea cu puteri de rege și cu o inimă de sclav. (Hrist. V, 9): (per omnia saevitiam ac libidinem Jus regium servili ingenio exercuit). Tacit referă că Felix, mai înainte ca să fie urmașul lui Cumanus, a fost, sub ordinele lui Cumanus, guvernatorul unei părți din Palestina. Felix a fost revocat de Neron și înlocuit cu Porcius Festus.

Dar Festus a guvernat abia doi ani și a murit ca procurator al Iudeei.

Agripa II (Marcus Julius Agrippa) era, la moartea tatălui său Agripa I (16 August an. 44) băiat de 17 ani. Din grația lui Claudiu, primi în anul 50, după moartea unchiului său Irod din Chalcis, micul regat Chalcis, la picioarele Libanului, odată cu dreptul de supraveghere asupra Templului și cu dreptul de a numi pe marele preot. În anul 53, prin aceeași favoare împărătească, primi tetrarchia lui Filip, tetrarchia lui Lysanias și teritoriul lui Varo (probabil o posesiune particulară a fostului guvernator al Siriei).

Berenice era soră cu Agripa II, deci fiica lui Agripa I, deci soră cu Drusilla. Fusese măritată cu unchiul ei, sus numitul Irod din Chalcis (mort în anul 48) și trăia acum în casa frati-său, în condițiuni suspecte, dând prilej de multă clevetire. De și mai târziu a ajuns soția regelui Polemon al Ciliciei, ea s'a înapoiat lângă Agripa II, spre și mai multă faimă rea (Juvenal, Sat: VI, 150—160). Tot atâta faimă și de aceeași calitate și-a agonisit Berenice de pe urma legăturilor ei cu Titu, începute în timpul războiului iudaic și continuate la Roma, unde, câțva timp, s'a părut tuturor că va fi împărăteasă.

4) H. Lehmann: *Claudius und Nero und ihre Zeit*, 1 Claudius und seine Zeit, Gotha 1858, pag 354 (Deissmann, Paulus, pag. 161).

5) Oscar Holtzmann: *Neutestamentliche Zeitgeschichte*, Ed. II. 1906, pag. 132. (Deissmann, Paulus, pag. 161).

6) Adolf Harnack: *Die Chronologie der altchristlichen Literatur bis Eusebius*, vol. I, pag. 233, Leipzig 1897.

țiune a procuratorilor Iudeei Antonius Felix, Porcius Festus și Albinus ⁶⁾.

E. Schürer zice ⁹⁾: «O determinare precisă și sigură a anului în care Felix a fost revocat este, din nefericire, cu neputință».

Ad. Deissmann zice ¹⁰⁾: «Pietrile cari ne-ar da putința să determinăm cu precizie anii intrării în funcțiune ai procuratorilor Felix și Festus sau anul intrării în funcțiune a proconsulului Galion —și cu aceasta să înlăturăm o importantă problemă a istoriei creștine primare—nu s'au găsit până astăzi, iar inscripții creștine și documente pe papyrus din vremea cea mai veche lipsesc deocamdată cu totul».

Iarăși Deissmann zice: «De la istoricii din timpul împăraților — afară doar de nu s'ar întâmpla vreo nouă descoperire de texte pierdute—nu mai avem aproape nimic de nădăjduit. Și chiar combinațiile cele mai istețe asupra anilor funcționării lui Felix și lui Festus, așa cum le-a dat la lumină, de curând, Eduard Schwartz nu sânt atât de evidente ca să poată să se impună. Un progres adevărat al problemei nu este îngăduit să-l așteptăm decât de la textele ne-literare ¹¹⁾.

A. I. Grieve zice ¹²⁾ despre cronologia vârstei apostolice și a vieții Sf. Pavel: «ea este, din nefericire, tot atât de nesigură ca și cronologia istoriei evanghelice. Greutățile noastre încep de la durata timpului care a trecut de la Crucificare până la convertirea lui Pavel».

F. X. Funk zice ¹³⁾: «Anul morții Sf. Pavel este supus discuțiunii. Tot așa stă lucrul și cu cronologia întregii sale vieți, fiindcă lipsesc puncte sigure de reazim. În privința aceasta punctul de plecare ni-l dă trimiterea la Roma, adică numirea lui Festus, ca procurator al Iudeei, în locul lui Felix, căci trimiterea la Roma a venit de grabă. Numirea lui Festus e așezată pe majoritatea învățaților de astăzi, pentru cuvinte temeinice, în anul 60. Alții, însă, pun numirea în anul 55(56), cu alte cuvinte, pentru arestarea lui Pavel, întâmplată cu doi ani mai

'nainte, aleg anul 53(54). În consecință, celelalte evenimente din viața sf. apostol ar cădea, toate, vreo patru-cinci ani mai de vreme».

Vasile Gheorghiu, profesorul meu de la Facultatea Teologică din Cernăuți, zice ¹⁴⁾ în deosebi despre proconsulatul lui Galion: «Timpul proconsulatului lui Gallio în Ahaia nu se poate fixa mai de aproape pe baza știrilor ce le avem de la scriitorii profani, în ciuda tuturor cercetărilor făcute în timpul mai nou de Ramsay, Schürer și Hönnicke. Atâta pare să fie sigur că Gallio n'a ajuns la proconsulat, decât după ce fratele său Seneca a fost rechemat din exil. Seneca s'a întors din exil în primele luni ale anului 49 d. Chr. Numirea lui Gallio, ca proconsul, a putut să urmeze, cel mai timpuriu, la începutul anului 50. După un edict al lui Claudiu, proconsulii nou numiți erau datori să plece din Roma, la provinciile respective, pentru cari erau numiți, înainte de începutul lunii lui April... Deci, Gallio a putut să fie proconsul în Ahaia în răstimpul de la sfârșitul lui Martie an 50 și până la sfârșitul lui Martie an. 54. Mai jos nu putem să mergem cu datarea proconsulatului lui Gallio, în Ahaia, de oarece pe timpul morții împăratului Claudiu, petrecută la 13 Octombrie 54, d. Chr., Gallio se afla din nou în Roma. Trebuie să relevez, însă, că Gallio cu greu a putut fi proconsul curând după înapoierea lui Seneca din exil».

III Recapitularea evenimentelor vieții Sf. Pavel (după convertire) și a activității lui misionare (afară de epistole).

Ca bază de susținere pentru precizările ulterioare, e nevoie să recapitulăm viața și munca Sf. apostol Pavel.

După convertirea lui, petrecută în chip minunat pe drumul Damascului, Sf. Pavel s'a dus în Arabia și apoi s'a înapoiat în Damasc ¹⁵⁾.

¹⁴⁾ Dr. Vasile Gheorghiu: *Sf. Apostol Paul - viața și activitatea sa*. Pag. 341. Cernăuți 1909. E o carte înzestrată cu un vast material informativ. Autorul n'a uitat aproape pe niciunul din predecesorii săi în subiectul ce tratează. Această operă înfățișează deocamdată numai o primă parte (del.) nașterea Sf. Pavel până la sfârșitul călătoriei a doua misionare). A apărut în anul 1909, deci atunci când inscripția dela Delphi de abia ajunsese la cunoștința câtorva teologi englezi. Este mult de dorit ca profesorul Gheorghiu să dea mai curând la iveală și partea a doua a operei sale — până acum unică, în literatura teologică românească.

¹⁵⁾ În Faptele Apostolilor, convertirea Sf. Pavel este relatată de trei ori, în trei împrejurări deosebite: 9, 1—22; 17, 1—21; 26, 9—20. În epistolele Sf. Pavel găsim pomenirea faptului sau numai aluziuni: Galateni 1, 13—16; 1 Cor. 9, 1; 1 Cor. 15, 8. Revenirea în Damasc: Gal. 1—17.

⁶⁾ Aceiași carte, pp. 283 și 236.

⁹⁾ Emil Schürer: *Geschichte des Jüdischen Volkes, im Zeitalter Jesu Christi*, vol. I, pag. 578, nota 38, 1901, Leipzig.

¹⁰⁾ Ad. Deissmann: *Licht vom Osten: Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch-römischen Welt*. pag. 1. Tübingen, 1909.

¹¹⁾ Deissmann, *Paulus*, pp. 159, 160.

¹²⁾ A. I. Grieve: *The Chronology of the new Testament* — în: *Peake's Commentary on the Bible*, pag. 604.

¹³⁾ F. X. Funk: *Lehrbuch der Kirchengeschichte*. Paderborn, 1907, pp. 23, 24.

Din Damasc, urmărit și pândit de Iudei, a trebuit să fugă¹⁶⁾.

După trei ani de la convertire, a venit la Ierusalim, unde Barnaba, l'a luat pe garanție și a cunoscut deocamdată pe Petru și pe Iacob, fratele Domnului. E întâia oară când fostul prigonitor intră în Ierusalim, convertit și apostol¹⁷⁾.

Din Ierusalim, Sf. Pavel s'a înapoiat acasă, în orașul Ciliciei, și a zăbovit acolo mai mulți ani, desigur răspândind cuvântul Evangheliei, până ce Barnaba a venit și l-a chemat la lucrul cel mare care se săvârșea în Antiochia, anume întemeierea primei biserici mixte cu credincioși din iudei și din păgâni¹⁸⁾.

Venind în Antiochia profetul Agabus și proorocind că o foamete mare va bântui în tot pământul, biserica Antiochiei a strâns o milostenie și a trimis-o fraților din Ierusalim, prin mâna lui Pavel și a lui Barnaba. Pavel se arată astfel în Ierusalim a doua oară, după convertire¹⁹⁾.

După ce s'au înapoiat în Antiochia, Pavel și Barnaba au primit poruncă de sus să iasă la drumurile și la răspântiile păgânilor²⁰⁾. Deci, au plecat pe calea mării și—însoțiți câtva timp și de Ioan Marcu, nepotul lui Barnaba—au străbătut insula Cipru, Pamfilia, Pisidia și Licaonia, sămănând cuvântul și întemeind biserici. Apoi s'au întors prin aceleași locuri și au ajuns iarăși în Antiochia²¹⁾. Aceasta este prima călătorie misionară a Sf. Pavel.

Dar pricina cea mare a intrării păgânilor în Biserica lui Iisus Christos—păgâni pe cari unii dintre iudeo-creștini voiau să-i supună mai întâi legii mozaice, deci tăerii împrejur—a început să tulbure cugetele și Barnaba, Pavel (cu Titu) și alții au fost trimiși de biserica din Antiochia, la Ierusalim, la Sinodul apostolic. Astfel Pavel, după 17 ani de la convertire și după 14 de la cunoștința cu Petru și cu Iacob ajunge în Ierusalim a treia oară²²⁾.

¹⁶⁾ Fapt. Ap. 9, 24—25; 2 Cor. 11, 32, 33.

¹⁷⁾ Gal. 1, 18; Fapt. Ap. 9, 26—30.

¹⁸⁾ Fapt. Ap. 11, 25, 26.

¹⁹⁾ Fapt. Ap. 11, 27—30; 12, 25. Această a doua vizită a Sf. Pavel în Ierusalim nu este amintită în epistolele Sf. Pavel. Vizita menționată în Gal. 2, 1 (ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱερουσόλυμα μετὰ Βαρνάβαν, συναρραλαθὼν καὶ Τίτον) este cea de a treia la Ierusalim, cu prilejul Sinodului Apostolic. Totuși după cum se va vedea mai departe, este o școală numeroasă de învățați care acceptă că vizita a doua la Ierusalim este tocmai aceasta din Gal. 2, 1. Aceștia sunt susținătorii teoriei sud-galatică.

²⁰⁾ Ca în parabola cu împăratul care a pregătit ospăț de nuntă, pentru fiul său, iar cei chemați la ospăț n'au voit să vină: Matei 22, 2—10; Luca 14, 16—24.

Curând după înapoarea în Antiochia, Sf. Pavel întovărășit de Silvan, pornește din ținutul Siriei și al Ciliciei, cercetează bisericile din Derbe, Listra, Iconium, Antiochia Pisidiei, străbate Frigia, urcă spre nord în Galatia (γαλατικὴ χώρα), poate până la Ankyria²³⁾ și apoi, revenind spre apus, taie în lungime Misia și ajunge la țărmul mării Egee, la Alexandria Troadei. De aci, trece în Europa și întemeiază bisericile din Filipi, Tesalonic, Berea, Atena și Corint. Apoi, din Corint, trece prin Efes, prin Cezareea, merge la Ierusalim, să salute biserica-mamă și vine iar în Antiochia, încheind astfel a doua călătorie misionară²⁴⁾. La Ierusalim, Pavel se

²¹⁾ Faptele Apostolilor, capitolele 13 și 14.

²²⁾ Gal. 2, 1—10; Fapt. Ap. 15, 1—31. Călătoria la Ierusalim despre care vorbește Sf. Pavel este aceeași călătorie despre care vorbesc Faptele Apostolilor (C. Poussaint) în cartea sa: *Les épi- tres de Saint-Paul* (pp. 41, 42) zice:

«Istoria desebaterilor cari au avut loc în Ierusalim este redată în două documente paralele: cap. 15. Fapt. Ap. și Ep. către Galateni 2, 1—10. Două chestiuni, strâns legate între ele, se găseau prin forța lucrurilor, la ordinea zilei: recunoașterea neofitilor veniți din păgânătate, ca adevărați membri ai Bisericii fără să li se impună nici tăierea împrejur, nici prescripțiunile legale și aprobarea oficială a apostolatului lui Pavel și al lui Barnaba, felul lor deosebit de evanghelizare. Cea dintâiu chestiune interesa direct Biserica-mamă din Ierusalim, ca una care avea dreptul să hotărască dacă voia să primească în comunitatea ei bisericile cele noi. Chestiunea a doua era în deosebi de căderea Apostolilor. Așa se lămurește diversitatea dintre relațiunea Fapt. Ap. și aceea a Ep. către Galateni. Fiecare autor relatează conferința din al său punct de vedere: Sf. Luca menționează recunoașterea oficială a bisericilor păgânilor; Sf. Pavel: confirmarea titlului său de Apostol, ortodoxia învățaturii sale, aprobarea operei sale. Iată pentru ce același fapt apare când ca o adunare publică și când ca o serie de întrevederi și de convorbiri particulare cu cei doisprezece».

V. Gheorghiu, în *Adresații Epistolei către Galateni* (Cernăuți 1904) p. 96, sprijinindu-se pe diferiți autori, spune: «În amănunte este drept că există diferențe, dar acestea se explică în deajuns, din tendința deosebită ce o urmărește fiecare autor cu referatul său. Pavel vorbește din punct de vedere subiectiv, voind să-și documenteze independența apostolatului și a evangheliului său, pe când lui Luca îi este aminte să istorisească în mod obiectiv cum au ajuns păgâno-creștinii la garantarea libertății lor evanghelice».

²³⁾ Cum trebuie să înțelegem această țară? E vorba de ținutul dintre fluviile Halys și Sangarios, adică de Galatia Trocmilor, Tolistobagilor și Tectosagilor, sau este vorba de întreaga provincie romană Galatia?

«The geographical situation of the Galatian Christians has led to a debate as warm and intricate as that waged over the problem of Hannibal's route across the Alps. Two rival hypotheses hold the field. The matter in dispute is the meaning of Γαλατία in 1, 2 (cp. 1 Cor. 16, 1). Is it (a) the large Roman province of that name, including the southern townships of Derbe, Listra, Iconium and Pisidian Antioch, besides part of Phrygia; or (b) the smaller region of Galatia proper, in the ethnographical sense of the term lying north east in Asia Minor?» (James Moffatt, *Introduction to the Literature of the N. T.*, pag. 90).

Discuțiunea ține de vreo 70 de ani (Jülicher, *Einleitung* pag. 60) Unii învățați văd în Galatia și în Galateni, țara și locuitorii dintre Halys și Sangarios și sunt, prin urmare, partizanii teoriei nord-galatică (teoria tradițională). Protivnicii lor caută Galatia și pe Galateni în provincia romană Galatia, pe acolo pe unde Sf. Pavel a propovedit în prima lui călătorie misionară. Aceștia sunt partizanii teoriei sud-galatică. Problema este amănunțit tratată în cartea profesorului de la Facultatea Teologică din Cernăuți Dr. Vasile Gheorghiu: *Adresații Epistolei către Galateni* (Cernăuți 1904). James Moffatt, în cartea de mai sus, menționează pe cei mai de seamă susținători și ai unei teorii și ai celeilalte. Între susținătorii teoriei nord-galatică trece și pe profesorul Gheorghiu.

²⁴⁾ Fapt. Ap., capitolele 16, 17 și 18.

arată a patra oară dela convertire. În această a doua misionară se intercalează prima ivire a Sf. Apostol în Corint, cele 18 luni de activitate evanghelică și înfățișarea la tribunalul proconsulului Galion.

Aici, între a doua și a treia călătorie a lui Pavel, poate că e locul să așezăm faptul pe care-l amintește Sf. Pavel, în epistola către Galateni, adică fereala de un moment a creștinilor din Iudei, în frunte cu Petru și cu Barnaba, ca să mănânce împreună cu frații lor, creștinii din păgâni, și energica intervenire a Sf. Pavel ²⁵⁾.

Fără întârziere, Sf. Pavel întreprinde a treia călătorie misionară. După ce cercetează a doua oară bisericile din Galatia și din Frigia, coboară pe valea Meandrului și ajunge în Efes ²⁶⁾.

Aci, lucrează cu mare spor trei ani consecutivi, de și nu deplini ²⁷⁾, întrerupți, poate o singură dată, pe o călătorie la Corint ²⁸⁾.

În al treilea an — după răscoala argintarului Demetriu — Sf. Pavel părăsește Efesul și urcă spre Troada. După oarecare întârziere în Troada, trece în Macedonia, cercetează bisericile macedonene și — ipoteza e îngăduită — duce vestea cea bună până la hotarul Iliricului, mergând pe Via Egnatia până la țărmul Adriaticei, la Dyrrhachium ²⁹⁾.

²⁵⁾ Gal. 2, 11—21. Incidentul petrecut în Antiochia, deoparte stând Petru, Barnaba și ceilalți iudeo-creștini de cealaltă parte stând Pavel și păgâno-creștinii este, cronologiceste, felurit așezat de cercetătorii Noului Testament. Partizanii teoriei sud-galaticice îl așează odată cu epistola către Galateni) mai înainte de Sinodul Apostolic. Partizanii teoriei nord-galaticice îl așează nu numai după Sinodul apostolic, ci chiar după a doua călătorie misionară a Sf. Pavel.

²⁶⁾ Fapt. Ap. 18, 23: «După ce a stat câtăva vreme (în Antiochia) a purces și străbătând dearândul ținutul Galatiei și Frigia a întărit pe ucenici»; apoi 19, 1: «Pe când Apollos era în Corint, Pavel după ce a străbătut țările de sus (ale Asiei), a coborât la Efes».

²⁷⁾ Trei luni Sf. Pavel propoveduiește în sinagogă (Fapt. Ap. 19, 8). Apoi după ce s'a despărțit de sinagogă, propovăduiește doi ani în școala lui Tiranus. Așa în cât, când Sf. Pavel zice către Efesenii, chemați la Milet (Fapt. Ap. 20, 31): «Drept aceea, trăveghiați, aducându-vă aminte că timp de trei ani n'am conștient, noaptea și ziua, să vă îndemn, cu lacrimi, pe fiecare dintre voi — trebuie să înțelegem trei ani consecutivi, dar nu deplini.

²⁸⁾ Călătoria Sf. Pavel de la Efes direct la Corint și înapoi (a doua venire în Corint) a fost scoasă în evidență în vremile mai noi de Hilgenfeld, Wilsäcker, Ewald, Mengold și alții. (Bleek-Mengold. *Einleitung*, pp. 528—532). În acelaș timp, acești învățați au stabilit că între cele două scrisori către Corințeni, pe care le avem, a intermediat o alta, azi pierdută, scrisă «διὰ πολλῶν δακρῶν» (2 Cor. 2, 4) în urma acestei a doua vizite în Corint.

²⁹⁾ Romani 15, 19: «...ὥστε με ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ παρὶ τοῦ Ἰλλυρικῶν πεπληρωμέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ» — «În scurtul timp de vară sau de toamnă... cât îi mai stătea Sf. Pavel la dispoziție, până în iarna viitoare, ce avea să o petrecească, precum promisese, în Corint (1 Cor. 16, 6), el sigur, că nu se putut să străbată mai adânc în interiorul țărilor subsumate pe atunci sub termenul Illyricum, Calea = Via Egnatia =, ce ducea, prin Filipi și Tesalonic, în direcțiune dreaptă vestică, până în această țară». — Vasile Gheorghiu: Adresații Epistolei către Galateni, pag. 84.

Către iarnă, Sf. Pavel vine în Corint (a treia oară) iernează în Corint, iar în primăvară pleacă, însoțit de solii bisericilor întemeiate de el între păgâni, ca să ducă la Ierusalim, bisericii-mame, o milostenie bogată. Dar nu ia calea mării, care era păzită de dușmani, ci ocolește prin Macedonia. Face Paștele în Filipi și apoi din popas în popas, din schelă în schelă, ajunge pe coastele Palestinei și de aci la Ierusalim ³⁰⁾. Ajunge la Ierusalim a cincea oară, după minunea din drumul Damascului, și cea din urmă.

În Ierusalim, în urma tumultului din templu, e arestat — de tribunalul Claudiu Lysias — și trimis la Cesareea, la procurator. Doi ani, Sf. Apostol stă închis în palatul lui Irod, din Cesareea, și doi procuratori judecă procesul lui, fără ca să dea vreo hotărîre. Acești procuratori sunt Antonius Felix și Porcius Festus. Atunci Sf. Pavel, cetățean roman, cere să fie judecat de împăratul (apelează la Cezarul) ³¹⁾.

Toamna, în preajma sărbătorii iudaice de Jom-Kippur ³²⁾, Sf. Pavel e trimis la Roma. În primăvara anului următor, după naufragiul din insula Malta, el își izbândește dorința despre care scria în epistola către Romani: ἐπιποθίαν ἔχω τοῦ εἰσεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ³³⁾.

IV. Descoperirea archeologică așteptată de învățați ³⁴⁾

În zilele noastre, o descoperire archeologică de mare preț, ne-a pus pe cale să statornicim, cu destulă precizie, acele date principale din viața Sf. Pavel, mereu mutate în sus și în jos, în discuțiile și în calculele cronologice ale învățaților isagogiști. În ruinele străvechiului templu de la Delfi, s'au găsit câteva fragmente dintr'o inscripție din vremea împăratului Claudiu. Au fost întâi patru fragmente, apoi au ieșit la iveală încă trei. Fragmentele acestei inscripții au fost totografiate, calchiate și studiate încă de prin 1895 și anume mai întâi în Rusia. Dar importanța lor, din punctul de vedere al cronologiei Noului Testament, a început să fie judecată deabia după vreo zece ani.

³⁰⁾ Fapt. Ap. Cap. 20 și cap 21, 1—17.

³¹⁾ Fapt. Ap. 21, 17—40. Apoi capitolele 22—26.

³²⁾ «The Fast of the great-Day of Atonement» (Peake's *Commentary* pag 803)

³³⁾ Romani 15, 23.

³⁴⁾ Acest capitol se întemeiază pe studiul lui Adolf Deissmann «Der Proconsulat des L. Junius Gallio: eine epigraphische Studie sur absoluten Chronologie des Paulus (Anexă la Paulus)».

Inscripția înfățișează o scrisoare pe care Claudiu o adresează orașului Delfi, întărindu-i oare cari, vechi privilegii. Recunoscători, cetățenii, delfioți au săpat scrisoarea în piatră și au așezat-o într'un perete la celebrul templu al lui Apollo³⁵). După veacuri și veacuri de înmormântare, piatra a fost scoasă afară, sfărâmată și ciuntită. Cu toate acestea, acele părți din ea cari sunt hotărîtoare și aduc lumină în această problemă de cronologie a Noului Testament s'au păstrat și au putut fi descifrate. Detaliile descifrării, discuțiile oamenilor competenți, cum și ipoteticile întregirii pe cari ei le-au adus textului mutilat rămân pe seama specialiștilor. Ne mulțumim să reproducem o bună parte din această inscripție, reconstituită, dar incompletă:

Τιβέριος Κλαύδιος Καίσαρ Σεβαστός Γερμανικός, αρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ [ιβ',] αὐτοκράτωρ τὸ κς', πατὴρ πατρίδος, ὕπατος τὸ ε', τιμητῆς, Δελφῶν τῆι πόλει χαίρειν — Πάλαι μὲν τῆι πόλει τῶν Δελφῶν πρόθυμος γενόμενος... εὐτό — χησα. Ἐπετήρσα δὲ τὴν Θρησκείαν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ποθίου (apoi, un rând sau două cu totul sfărâmate) — καθὼς Δούκιος Ἰού — νίος Γαλλίων ὁ φίλος μου καὶ ἀνθύπατος τῆς Ἀχαΐας ἔγραψεν. — διὰ τοῦτο συγχωρῶ ὑμᾶς³⁶).

Mai urmează cel puțin vreo șapte rânduri, cari au numai cuvintele începătoare: Punctele necesare nouă din această scrisoare și pe cari le scoatem în relief sânt următoarele:

1. Scrisoarea este a lui Claudiu. Întregirea numelui lui e bine făcută și sigură.

2. Claudiu obținuse a 26-a aclamație imperatorică. Numărul 26 (αὐτοκράτωρ τὸ κς', adică: imperator XXVI) se află încă neatins în inscripție. Dar numărul care arată anul puterii tribunițiane a lui Claudiu e nimic. Învățații au reconstituit: δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ιβ' (tribuni-

cia potestate XII), adică au presupus anul al 12-lea al domniei lui Claudiu (25 Jan. 52—25 Jan. 53). Dar aici siguranța reconstituirii este, în mică parte stingherită. Anul reconstituit poate să fie și al 11-lea (τὸ ια') adică al 11-lea an al lui Claudiu (25 Jan. 51—25 Jan. 52). Este mai presus de orice îndoială, însă, că Claudiu, când a trimis orașului Delfi această scrisoare, obținuse a 26-a aclamație imperatorică³⁷).

3. În acel an, Galion era proconsulul Ahaei.

Numărul 26 (κς') al aclamației imperatorice este numărul care desleagă problema. În ce an a obținut Claudiu aclamația a 26-a de imperator? Anul acesta este anul 51 (sfârșitul lui) și prima jumătate a anului 52, până la 1 August. Vom zice: anul 51/52³⁸).

Mai înainte de a trage concluziunea: deci anul proconsulatului lui Galion este anul 51/52, trebuie să mai considerăm următoarele: Ahaia era provincie senatorială. Chiar Claudiu, în anul

³⁷) Claudiu a mers până la a 27-a aclamație imperatorică. «Den Imperatortitel hat Claudius auf Grund von Acclamationen 27-mal erneuert, eine Zahl, die von den römischen Kaisern nur noch Constantin II überschritten hat» (Paulys, *Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Claudius (256), coloana 2787).

Ca «imperator XXVI», Claudiu apare, întâia oară, pe un monument din al 12-lea an al puterii sale tribunițiane (25 Ianuarie 52—25 Jan. 53). Acest monument este arcul apeductului din Roma: Aqua Claudia, care a fost inaugurat la 1 August 52. Inscriptia acestui arc trebuia, neapărat, să redea titulatura lui Claudiu așa cum era la 1 August 52. Deci, *Claudiu, la 1 August 52, obținuse a 27-a aclamație imperatorică*.

Ca «imperator XXVI» (precum în inscripțiile de la Delfi și de la Kys), Claudiu apare de mai multe ori. Inscriptia de la Kys, care e completă, trebuie să cadă între începutul anului 12 al puterii tribunițiane (25 Jan. 52) și prima ivire a celei de a 27-a aclamație imperatorică (1 August 52), așa dar cel mai târziu în iunie-Iulie 52, cel mai de vreme, după 25 Jan. 52.

Așa stă lucrul cu inscripția de la Kys, unde ambele numere 12 și 26 sunt intacte. Pentru inscripția de la Delfi, unde numai numărul 26 s'a păstrat, iar 12 este presupus, trebuie să lăsăm un timp mai lung, dincolo de 25 Jan. 52 (adică tot Ianuarie 52 și ultimele luni din anul 51).

Poate că inscripția de la Delfi este din anul 11 de tribunit, și în cazul acesta ar trebui să reconstituim nu: τὸ ιβ', ci: τὸ ια'. În anul 11 de tribunit (25 Jan. 51—25 Jan. 52), Claudiu a obținut aclamațiile 22 și 24 — dovedite până acum din inscripții — deci și pe cea până azi nedovedită: 23. «Claudius emfing in diesem Jahr (51) drei oder viermal die Acclamation als Imperator; ob nur die Erfolge in Britanien oder auch andere, nicht überlieferte Unternehmungen, hiezu den Anlass boten, muss dahingestellt bleiben» (Paulys *Real Encyclopädie*, Claudius (256), coloana 2812). Aclamația 25-a este și ea nedovedită, dar a trebuit, firește, să preceadă pe a 26-a și să cadă tot în anul 11, dacă presupunem că a 26-a a căzut în acest an. Am ieși la socoteala că Claudiu, în anul 51 a obținut 5 aclamații imperatorice: 22, 23, 24, 25 și 26 și pe cele două din urmă ar trebui să le așezăm la sfârșitul acestui an sau cel mult în primele 25 de zile ale lui Ianuarie 52.

Fiindcă în inscripția de la Delfi, numărul 26 este bine păstrat (așa dar, la trimiterea scrisorii, Claudiu fusese aclamat imperator a 26-a oară) urmează că scrisoarea este din ultimele luni ale anului 51 sau din prima jumătate a anului 52. Pe vremea aceea Galion era proconsulul Ahaei.

³⁸) «Für unsere Frage macht der kleine Spielraum in der Ansetzung der 26 imperatorischen Acclamation nichts aus.

Der Brief des Claudius an Delphi, ist innerhalb des Zeitraums von (Ende 51 oder wahrscheinlicher, von) Anfang 52, bis 1 August 52 verfasst». Deissmann, *Paulus*, p. 170).

³⁵) Trebuie să admitem, din capul locului, că înțelesul scrisorii împărătești era spre folosul ori spre cinstea locuitorilor orașului Delfi, altfel nu putem să ne explicăm ce i-ar fi determinat să sape acea scrisoare în piatră și s'o așeze în peretele templului. S'a dovedit apoi (prin niște inscripții publicate, în parte, de către epigrafistul Bourguet) cum că între împăratul Claudiu și orașul Delfi existau legături vechi și amicale. Analogii foarte nimerite găsim în numeroase scrisori ale altor împărați tot către orașul Delfi (Deissmann, *Paulus*, pag. 167).

³⁶) În inscripția bine păstrată a orașului din Caria Kys se regăsesc toate aceste numere și toate titlurile împărătești din inscripțiunea delfică. Ambele inscripții sânt așa dar de aceeași vârstă.

Τιβέριον Κλαύδιον Καίσαρα Γερμανικὸν αὐτοκράτορα θεὸν Σεβαστόν ἀρχιερέα μέγιστον, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ, δωδέκατον, ὕπατον τὸ πέμπτον, αὐτοκράτορα τὸ εἰκοστὸν καὶ ἕκτον, πατέρα πατρίδος...

44. o înapoiase Senatului, împreună cu provincia Macedonia. În fiecare an, Senatul alegea prin sorți pe proconsuli (ἀνθόπατοι), pentru provinciile cari îi aparțineau. Proconsulatul, așa dar, ținea un an. Era o excepțiune când un proconsul stătea în postul lui mai mult decât un an. Deși Dion Casiu cunoaște, sub Claudiu, și proconsulate de doi ani, totuși putem să credem că în Ahaia, cea de Claudiu readusă sub autoritatea Senatului, excepțiunea n'a avut loc; afară de aceasta, știm, din mărturia lui Seneca, faptul cum că fratele său proconsulul Galion, cât a stat în Ahaia, a fost bătut de friguri și era încredințat că boala este din pricina locului³⁹). De aceea, putem să admitem că n'a căutat să-și prelungească proconsulatul peste anul legal. E nevoie să mai menționăm că proconsulii erau obligați să plece din Roma și să-și ia provinciile în primire, în luna Aprilie, sau, cel mai târziu, la începutul verii. Claudiu însuși a poruncit, în anul 42, ca proconsulii să plece din

Roma înainte de începutul lunei Aprilie. În anul următor a moderat porunca și a sorocit jumătatea lui Aprilie⁴⁰).

Data astfel socotită: 51/52 se potrivește prea bine cu proconsulatul lui Galion. Acest proconsulat a putut să țină—un an de zile—din primăvara sau vara anului 51 până în primăvara sau vara anului 52: Astfel, Galion vine proconsul în Ahaia în anul 51. Și atunci: *anul 51 ar fi anul înfățișării lui Pavel la Tribunalul lui Galion*, dacă admitem că pâra ridicată de Iudei are loc foarte de grabă după venirea noului proconsul⁴¹).

Înainte de a pași mai departe, călăuziți de această dată-făclie, se cuvine să relevăm observația lui Deissmann că—«mulțumită unei foarte exacte cunoștințe a izvoarelor vremii lui Claudiu, H. Lehmann, încă din anul 1858, a văzut lucrurile drept și a așezat intrarea în funcțiune a lui Galion în vara anului 51».

GALA GALACTION.

STATUTUL PENTRU ADMINISTRAREA BISERICII RUSEȘTI'

CAP. I.

Dispozițiuni generale.

1. Parohie, în Biserica Ortodoxă, se numește Societatea Creștinilor ortodocși, compusă din Cier și mireni, cari locuiesc o anumită localitate, grupați lângă Biserica lor, cari alcătuiesc o parte a Eparhiei și sunt sub ocârmuirea Canonică a Arhiereului Eparhial, sub conducerea Preotului, pus de acesta — a Parohului.

2. Menirea Parohiei constă în aceea, ca ortodocșii uniți prin credința în Hristos, prin rugăciuni, taine, învățătura creștină și disciplina bisericască, să conlucreze unul cu altul, pentru dobândirea mântuirii, prin luminarea creștină, viață bună, și fapte de caritate creștină, îngrijindu-se de trebuințele Bisericii, ale Clerului și Parohiei cu instituțiunile ei, precum și pentru nevoile Obștești Eparhiale ale Bisericii Ruse și ale Bisericii Ecumenice.

3. Se înființează o Parohie nouă, cu aprobarea administrațiunii superioare Bisericești, sau după cererea populațiunii, sau după dispozițiunea puterii Eparhiale, cu observarea regulelor și legiurilor respective.

4. Granițele Parohiei pot fi schimbate de puterea Eparhială după cererea poporânilor, cu consimțământul Clerului și al Parohiilor învecinate.

5. Dacă numărul Poporânilor dintr'o Parohie se împuținează simțitor, din vreo cauză, iar ceilalți Parohieni nu vor fi în stare a întreține clerul și Biserica, sau în caz de sărăcie a Poporânilor, neputându-li-se da ajutorul necesar din fondurile comune Eparhiale, sau obștești Bisericești, sau în caz, că Poporâni nu-și îndeplinesc obligațiunile pentru întreținerea Bisericii și a Clerului, atunci o asemenea Parohie, cu biserica, se alipește, după dispozițiunea puterii Eparhiale la o mănăstire apropiată, sau la o Parohie vecină. Clerul

³⁹) Seneca, Ep. Mor. 104, 1: illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cum in Achaia febrim habere coepisset, protinus avem adscendit clamitans non corporis esse sed loci morbum. Deissmann, *Paulus*, p. 172).

⁴⁰) Deissmann, *Paulus*, pp. 171-173.

⁴¹) Vom vedea, într'un capitol ulterior, oarecari considerați și posibilități cari modifică, întru câtva, rezultatul acesta.

¹) Să se vadă Nr. 3 pag. 178, Dechemvrie. 1922.

unor astfel de parohii, sporite după cazurile de mai sus, se micșorează proporțional.

6. În caz, că parohia încetează de a mai fi, din cauza trecerii populației la altă confesiune, sau din alte pricini, bisericile parohiei, Casele de Rugăciuni, Capelele, cu toată averea bisericii și a parohiei, se dă, după diposițiunea puterii Eparhiale, altei biserici și parohii, după chibzuință.

7. Biserica parohială și parohia sunt persoane morale juridice.

CAP. II.

Despre Biserica parohială.

8. Biserica parohială este locul sfânt al parohiei și pentru aceasta grija despre buna întreținere a bisericii este o datorie sfântă a clerului și enoriașilor. Datoria îngrijirii bisericii cade asupra poporânilor, sub conducerea clericilor.

9. În parohii, afară de Biserica parohială, mai pot fi biserici filiale și la cimitire, precum și Case de rugăciuni și Capele sau Paraclise.

10. Bisericile parohiale, Casele de rugăciuni și Capelele se clădesc cu aprobarea puterii eparhiale, și cu observarea legiurilor bisericești și de stat respective, cu spesele parohiei, ale eparhiei, ale statului, ale binefăcătorilor particulari, ale organizațiilor obștești și altele.

Obs. Persoanele, care clădesc biserici, care se ostenesc special pentru clădirea, înfrumusețarea, sau întreținerea Bisericii parohiale, arhiereul eparhial, după raportul parohiei, le poate conferi titlul de epitrop al bisericii.

11. În caz, că mijloacele locale, pentru construirea, sau repararea bisericii nu sunt suficiente, se pot aproba colecte: a) În eparhia proprie, cu aprobarea Arhiereului eparhial, b) în alte eparhii, cu consimțământul Arhiereului local, și c) în toată Rusia, cu aprobarea puterii superioare bisericești.

12. În Casele de rugăciuni și în capele se pot săvârși servicii divine, inclusiv sfânta liturghie, cu aprobarea Arhiereului eparhial.

13. Bisericile filiale și Bisericile cimitirilor existente, în parohii, trebuesc păstrate și ținute în bună stare.

CAP. III.

Despre cler.

14. Clerul parohial se compune din preot, dia-

con și cântăreț. Numărul membrilor clerului poate fi mărit, sau micșorat de puterea eparhială, după cererea parohiei și corăspunzător cu trebuințele ei; în orice caz, clerul parohial se compune, cel puțin, din preot și diacon sau din preot și cântăreț.

Obs. Postul de cântăreț poate fi ocupat și de diacon.

15. Alegerea și numirea sfințiților servitori și a celuilalt personal slujitor se face de Arhiereul eparhial, care ia în băgare de seamă și candidații recomandați de Adunarea parohială.

16. Membrii Clerului pot fi permutați și puși în disponibilitate, din posturile lor, numai prin judecată și proprie voință.

17. Obligațiunile Clerului se îndeplinesc potrivit canoanelor bisericești, și dispozițiunilor puterii superioare bisericești.

18. Parohul și ceilalți preoți (unde sunt), împreună cu ceilalți membri ai clerului, sunt răspunzători înaintea lui Dumnezeu și a arhiereului lor despre bună starea parohiei, din punct de vedere religios moral, al luminării spirituale și al progresului moral.

19. În afară de îndeplinirea datoriilor pastorale și a serviciului divin, Clerul Parohial mai are datoria de a ținea registrele de stare civilă, și alte documente bisericești.

CAP. IV.

Despre Parochieni

20. Se numesc Parochieni, toate persoanele de religie ortodoxă, care trăesc în granițele Parohiei și păstrează legătură vie cu biserica lor Parochială.

21. Parochienii, pentru trebuințele lor religioase, se adresează Preotului lor Parohial care, conducându-se de regulele Bisericești, e obligat a săvârși serviciile pentru toți Parochienii; în cazurile indicate de lege, el este obligat a săvârși servicii și pentru neparochienii săi, fie că trăesc în Parohia sa, fie că sunt în afară de ea.

22. Toți Parochienii, cu familiile lor, se înscriu de Cler într'un deosebit registru Parohial. — În registru, în diferite Rubrici, se înscrie: familia, numele, numele dupe tată, starea și felul ocupației fiecărui, anul nașterii și al botezului, prezența la spovedit și împărtășit, data căsătoriei, timpul morței, timpul venirii, sau al plecării din Parohie. — Registrul Parohial se dă pe timp nedeterminat de stăpânirea Eparhială.

Obs. Forma registrului Parohial se aprobă de puterea superioară bisericească.

23. La schimbarea de domiciliu și înscrierea cuiva dintr'o Parohie într'alta, Parohul dă la cererea celui plecat, copie după foaia sa, din registru Parohial, cu semnătura trebuitoare și pecete. Această copie se transcrie în registrul noii Parohii.

24. Enoriașii unei Parohii, sau alteia, pot, după dorință, să fie înscriși, în același timp, în compunerea altor Parohii, după domiciliu, sau după situația averii nemișcătoare, cu condiția de a se înștiința despre aceasta adunările Parohiale ale ambelor Parohii.

Obs. Cei ce s'au spovăduit la alt Preot sunt obligați să prezinte, dela aceasta, Parohului lor, o dovadă despre spovedanie.

25. Fiecare Enoriaș conlucrează la buna stare a Parohiei, din punct de vedere religios moral și în alte privințe, luând parte la serviciul divin ținând posturile, spovedindu-se și împărtășindu-se cu sfintele taine, participând la acte de binefacere, luminare creștină, și de ajutor reciproc.

26. Poporâni sunt obligați să aibă grije de întreținerea materială a Clerului și de case de locuit la sate, și casă, sau gazdă, la orașe.

Obs. Parohiile, în care după condițiunile locale Clerul locuiește în casă proprie, construite pe pământul Bisericii, pot trata cu membrii Clerului plecat din Parohii, spre obținerea caselor lor, pentru trebuințele Clerului Local.

CAP. V.

Despre administrarea afacerilor Parohiale.

27. Administrarea afacerilor Parohiale se efectuează, sub conducerea Arhiepiscopului Eparhial, de către Paroh, împreună cu ceilalți membri ai Clerului și Epitropul Bisericesc, cu participarea poporânilor.

28. Activitatea comună a Clerului și a Parohienilor, în administrarea afacerilor Parohiale, se realizează prin Adunarea și Consiliul Parohial.

29. Parohul poartă grije de toate afacerile Parohiei, și observă regularitatea socotelilor, relative la gospodăria Parohială și Cancelarie, precum și conducerea corespondenței Parohiale.

30. Epitropul Bisericesc se alege de Enoriaș, pe trei ani, ca împreună cu Clerul și Consiliul Parohial să se îngrijească de dobândirea, păstrarea și întrebuințarea banilor Bisericii, și de

ori ce altă avere, sub privegherea și conducerea Protoiereului și a Arhiepiscopului Eparhial.

Obs. Numirea Epitropului Bisericesc, se face de administrația superioară bisericească.

31. Epitropii bisericești, dela Bisericile Parohiale și ajutoarele lor, se aleg de adunarea Parohială.

Obs. Ca Epitropi bisericești, pot fi alese și femeile.

32. Epitropul bisericesc, după alegere, depune jurământ și devine îndeplinitorul dispozițiilor adunării Parohiale și ale Consiliului Parohial, în ce privește administrarea gospodăriei bisericești Parohiale.

33. Epitropul Bisericesc intră în compunerea Consiliului Parohial, după funcțiune.

34. Epitropul Bisericesc, lucrează sub controlul Consiliului Parohial; în fiecare an el prezintă Consiliului dare de seamă, despre starea averii bisericești Parohiale, despre Parohie și cheltuieli. Această dare de seamă, în ordinea ierarhică, se prezintă puterii Eparhiale.

35. Funcția de Epitropi și cea de casier Parohial sunt compatibile, în cazuri excepționale și după mijlocirea Parohiei.

36. Epitropii Bisericilor Catedrale și Județene, fără popor, și ai Bisericilor cimitirelor, fără popor, în orașe, se aleg de adunarea generală, a reprezentanților Parohiilor ortodoxe, ale orașului.

Obs. Numărul membrilor acestei adunări și chipul alegerii se stabilește de puterea Eparhială.

37. Se pot alege Epitropi și la bisericile filiale, care n'au Cler special, dacă, în ele, se efectuează serviciul divin, au avere proprie și o gospodărie deosebită de cea a bisericești Parohiale.

38. La Paraclisele de casă ale școalelor, ale instituțiilor de binefacere și alte instituțiuni, Epitropii se aleg de administrația instituțiilor, pe lângă care se găsesc acele biserici.

39. Numirea Epitropilor, în cazuri necontestate, se face de Consiliul Protopopesco, iar în caz de contestare, se face de puterea Eparhială.

Obs. Epitropii bisericilor Catedrale se întăresc de Arhiepiscopul Eparhial.

40. Pe baza dispozițiilor de mai sus, și după chibzuința adunării Parohiale, se poate alege un ajutor de Epitrop Bisericesc.

CAP. VI

Despre Adunarea Parohială

41. Adunarea Parohială se convoacă după hotărârea Consiliului Parohial, nu mai puțin de odată în jumătate de an; în caz de trebuință, consiliul poate convoca adunarea Parohială extraordinară: a) După hotărârea consiliului, b) după dispoziția puterii Eparhiale, c) după cererea Preotului Paroh, și d) după mijlocirea a cel puțin 25 de Parohieni, care au drept a participa la adunare.

42. Adunările Parohiale se întrunesc în localuri comode, iar, în lipsa acestora, se pot întruni și în Biserică.

43. Înștiințarea despre convocarea ordinară a adunării se face în Biserică, după serviciul divin, în trei Dumineci, sau zile de sărbători, care preced adunarea; deasemenea se afișează pe ușile Bisericii sau se face pe altă cale, indicată de consiliul Parohial. În anunț trebuie să se arate exact timpul și locul adunării și chestiunilor de discutat. În afaceri, cari nu sufer întârziere, adunarea Parohială se poate convoca și în timp de 7 zile cu condiția însă, ca publicarea să se facă grabnic în toată Parohia și ca, la astfel de adunări, să nu se hotărească impunerea vreunei dări obștești Parohiale.

Obs. În cazuri importante, convocarea adunării Parohiale se poate face neîntârziat, cu toate mijloacele posibile de înștiințare a membrilor.

44. Au dreptul de a lua parte, cu vot decisiv, toți membrii Clerului și enoriașii, de ambele sexe, în vârstă de 25 ani, înscriși în registrul Parohial, afară de cei indicați la art. 45 și 46; dreptul de a participa, cu vot consultativ, îl au toți parohienii, în vârstă de a se căsători și cari își conduc independent gospodăria.

45. N'au drept a lua parte la adunarea Parohială: a) persoanele care întrerup ordinea în Biserică, precum și în adunarea Parohială; b) persoanele, care sistematic se sustrag dela plata taxelor Parohiale c) persoanele, care au o ocupație blamabilă, sau care duc o viață neonestă. Toate aceste persoane se pot restabili în drepturile lor de adunare, dacă se vor căi și cu viața vor dovedi, că s'au îndreptat.

46. Nu au drept a participa la adunarea Parohială: 1) cei ce au trăit mai puțin de un an în Parohie și nu sunt înscriși, în registrul Pa-

rohial; 2) cei ce nu s'au spovedit și împărtășit anual cu Sfintele Taine, exceptând cazurile când în vederea împrejurărilor justificătoare, atestate de Preotul Paroh, adunarea li poate restabili în dreptul de a participa la adunare; 3) cei osândiți pentru furt, hoție, înșușire de avere încredințată spre păstrare, tănuire de hoți, cumpărare și primire ca amanet, cu știință, de avere furată, sau luată cu înșelăciune și camătă și alte cazuri grele, excluzând afacerile, care s'au terminat cu împăcăciune și persoanele care și au făcut osânda dată de justiție, însă după trecere de trei ani, dela expirarea pedepsei: 4) persoanele cari trăiesc în concubinaj.

47. Adunarea parohială verifică drepturile membrilor săi. Membrul adunării parohiale, care dintr'o cauză ori alta și-a pierdut dreptul de a participa la adunare este obligat, ca singur să se îndepărteze de a participa.

48. Afacerile neprevăzute în anunțul pentru convocarea adunării, în orice caz, nu pot fi discutate de adunare fără consimțământul Consiliului parohial.

49. Chestiunile menite a se tranșa în adunarea parohială se pregătesc ori de Consiliul parohial, ori de o Comisiune specială, aleasă de adunarea parohială.

50. Adunarea parohială se consideră legal constituită, când participă la adunare, afară de paroh și 1/10 dintre poporeni, cu drepturi depline; însă, când este vorba, în adunare, de a se indica un candidat la locurile vacante în clerul parohial, sau despre alegerea membrilor Consiliului parohial, precum și chestiuni relative la impuneri de taxe și, în genere, afaceri bănești, atunci trebuie să ia parte, la ședință, cel puțin jumătate din numărul membrilor, cu drepturi depline.

51. În parohiile numeroase, în care sunt înscriși în registru 500 enoriași, cu drepturi depline, adunarea parohială poate constă și din împuterniciți ai poporenilor. Pentru alegerea de împuterniciți, parohia se împarte în secții, stabilindu-se numărul împuterniciților în proporție cu mărimea parohiei și numărul secțiilor. Stabilirea unei astfel de compuneri a adunării și numărul împuterniciților se supune la aprobarea puterii eparhiale, după mijlocirea parohiei.

Astfel de adunare e legală, dacă afară de paroh mai asistă încă, cel puțin, 2/3 dintre împuterniciți.

52. Dacă adunarea nu se ține din cauza absenței membrilor, sau a împuterniciților, atunci se convoacă, pentru a doua oară în termenul fixat, după chibzuința Consiliului parohial și lucrează cu orice număr de membri, fapt despre care se previn poporeni, prin publicația de convocare.

53. În parohiile răspândite pe distanțe mari și compuse din multe sate și cătune, la adunare trebuie să fie trimiși împuterniciți din fiecare parte a parohiei, în numărul determinat, în prima adunare parohială.

54. În adunarea parohială președează parohul sau înlocuitorul lui; — în caz de boală sau absență—preotul; Vice-președintele se alege de adunare dintre mireni. Când se discută chestiuni relative la persoana parohului, sau e vorba de alegerea candidaților membrilor clerului, atunci președează, obligator, Protoereul, sau ajutorul lui.

55. Adunării parohiale îi aparține dreptul de a discuta și hotărî asupra tuturor afacerilor și chestiunilor parohiale, a dispune de capitalurile și averea parohială, a supraveghea, prin persoane de încredere, după alegere, membrii Consiliului parohial, Epitropii și toate instituțiunile parohiale, impunerea dărilor.

56. În special adunarea parohială judecă și hotărăște:

a) Chestiunile referitoare la zidirea, repararea și întreținerea Bisericilor în bună stare, precum și a celorlalte clădiri bisericesti și a cimitirilor.

b) Aprecierea asupra candidaților la locurile vacante, în clerul parohial.

c) Grijă pentru asigurarea de locuințe și întreținerea membrilor Clerului.

d) Chestiuni referitoare la clădirea și repararea caselor clerului cu dependențele indispensabile gospodăriei.

e) Alegerea slujbașilor parohiei, a Epitropului bisericesc, a membrilor Consiliului parohial, a membrilor Comisiei de revizie, a Epitropilor, supraveghetorilor și administratorilor instituțiunilor și averilor parohiale.

f) Determinarea quantumului de întreținere a slujbașilor în cazurile trebuitoare.

g) Determinarea ordinei de acțiune a organelor executive.

h) Aprobarea normelor pentru administrarea capitalurilor și a celorlalte averi ale parohiei, sau care se administrează și de care dispune ea, pre-

cum și a instituțiunilor aflătoare în parohie ca: infirmerii, instituțiuni de binefaceri, de instrucție și altele.

i) Concluziuni la chestiunile propuse, spre deliberarea adunării, de căpetenia eparhială sau de Guvern.

j) Mijlociri către Arhiereul eparhial și puterea laică.

l) Grijă despre instrucția și educația religiosomorală a generațiunii tinere și supravegherea instituțiunilor școlare parohiale, precum și grija de cântarea în Biserică, organizarea de șezători și lecturi religioase morale, de biblioteca parohială și aprovizionarea ei cu cărți religiosomorale și despre editarea de foi și broșuri edificatoare.

m) Grijă pentru formarea de cercuri și frații misionare, despre formarea de cercuri și instituțiuni de instrucțiune, cercuri pentru înfrumusețarea Bisericilor, de bine facere și ajutor reciproc, ceata pentru incendiu, cooperative, magazii cu cele necesare, casă Parohială, prisacă Parohială și altele.

n) Căutarea de mijloace pentru trebuințele Parohiei și ale bisericii prin chete, dări, subscripții, precum și cheltueli și împrumuturi din fondurile Bisericești.

o) Formarea de capitaluri speciale pentru trebuințele Bisericii și ale Parohiei.

p) Chestiuni referitoare la dobândirea și înstrăinarea averi nemișcătoare.

q) Chestiuni referitoare la primirea de danii în folosul Bisericii și parohiei.

r) Afaceri referitoare la străngeri obligatorii de bani și ajutoare pentru trebuințele Eparhiale și o ștești Bisericești.

s) Examinarea și aprobarea compturilor și regularea impunerilor bănești și în natură.

t) Transformarea impunerilor în natură, în bani și vice-versa.

u) Scăderea dela încasări a sumelor imposibil de adunat și a resturilor, rău calculate din contribuțiuni.

v) Controlul activității și aprobarea compturilor Consiliului Parohial și examinarea plângerilor îndreptate contra Consiliului și a slujbașilor din Parohie.

z) Ridicarea de chestiuni referitoare la responsabilitatea Președintelui, a vice-președintelui și a slujbașilor Parohiei.

x) Judecarea faptelor membrilor Parohiei (vezi art. 45).

57. — Adunarea Parohială are competență a interveni la locurile în drept pentru schimbarea și complectarea prezentului statut, potrivit cu împrejurările locale.

58. — Președintele adunării Parohiale pune chestiunile în discuțiune, conduce desbaterile și le dirijează, după putință, spre comună înțelegere și expune hotărârea luată înlăturând din discuție tot ce trece peste sfera competenței adunării. Tot el supraveghează ordinea în adunare, atrage atenția celor ce o încalcă, oprește pe cei ce nu vorbesc la rând, face propunere pentru eliminare din adunare a celor ce încalcă ordinea (vezi art. 45) și care nu se poartă cuviincios; dacă totuși ordinea nu se poate restabili, atunci Președintele închide adunarea.

59. — Hotărârile în adunarea Parohială se eau cu majoritate de voturi, în caz de paritate votul președintelui hotărăște.

60. — Hotărârile adunării parohiale se înscriu în registrul ad-hoc notându-se și declarațiunile și opiniile separate, dacă vor fi fost făcute de membri, în ședință. Hotărârile se alcătuesc după putință imediat și se subscriu de președinte, secretar și de toți participanții la adunare, care doresc.

61. — Hotărârea scrisă se citește poporenilor în Biserică, sau în alt local în sărbătoarea următoare după subscriere. Pe hotărâre se scrie data, când s'a citit și fiecare poporan în drept de a participa în adunarea Parohială, poate lua copii după ea.

62. — Despre hotărârile adunării Parohiale, care după părerea Președintelui ar încalca legile sau regulile Bisericești, sau ar fi vătămătoare Parohiei, Președintele comunică, prin Protoereu căpeteniei Eparhiale nu mai târziu de 7 zile, dela ziua ședinței.

53. — Poporeni, în număr de cel puțin de 13, nemulțumiți cu hotărârea adunării pot, în timp de 7 zile dela data citirei în Biserică, să se jeluiască, prin Consiliul parohial, protoereului, care după caz, ori, propune a se revizui chestiunea din nou în cea mai apropiată adunare parohială, sau o îndreaptă imediat la examinarea Arhiereului Eparhial.

64. — Orice hotărâre a adunării parohiale,

în timp de o săptămână, se înaintează Protoereului, în copie atestată de Paroh.

65. — Hotărârile adunării Parohiale în chestiuni de alegere de Epitropi Bisericești, împrumuturi, chete noi, cumpărări, vânzări sau amanetări de avere mișcătoare, precum și cele relative la măsuri însemnate, în Parohie, merg la aprobarea Arhiereului Eparhial.

66. — Hotărârile adunării Parohiale, care în 7 zile dela primirea copiilor de către Protoereu, nu vor fi protestate nici de acesta nici de Preotul Paroh (sau Preot), nici de poporeni (art. 63), se pun în aplicare.

67. — Hotărârile adunării Parohiale, care au nevoie a fi aprobate de puterea Eparhială sau de altă autoritate nu se aduc la îndeplinire decât după aprobare.

CAP. VII.

Despre Consiliul Parohial.

68. — Pentru conducerea afacerilor Bisericești Parohiale și administrarea averii Parohiale se alege consiliul Parohial. — În compunerea consiliului Parohial intră toți membrii Clerului, Epitropul Bisericesc sau ajutorul lui, mireni de ambele sexe, aleși pe trei ani dintre persoanele cu drept de a participa în adunarea Parohială și în numărul fixat de aceasta, în ori ce caz nu mai mic de cât numărul membrilor Clerului.

69. — În parohiile sătești cu mai multe cotine, fiecare cotun își are reprezentantul său în Consiliu, spre a face legătură cu populația.

70. — În fiecare an se primenesc 1/3 dintre membrii aleși, primii doi ani prin sorți, iar apoi prin vechimea alegerii. — Cei eșiți din Consiliu pot fi realeși.

71. — La ședințele consiliului parohial iau parte, cu vot deliberativ și administratorii instituțiilor parohiale, când se discută chestiuni relative la instituțiile conduse de dâșii. — După hotărârea Președintelui pot fi invitați la ședință pentru lămuriri persoane pricepute, precum și poporeni a cărui părere ar dori consiliul să o aibă.

72. — Toți membrii consiliului parohial, afară de secretari lucrează gratuit. Pentru îndeplinirea de însărcinări deosebite, impuse de adunarea Parohială, sau consiliu, li se poate horăra de acestea răsplată.

73. — Consiliul Parohial se ocupă cu :

- a) Convocarea adunărilor parohiale, pregătirea lucrărilor lor, discutarea modului de îndeplinire a hotărârilor lor și însuși îndeplinirea.
- b) Administrarea afacerilor gospodărești ale bisericii parohiale, averei și capitalurilor parohiei.
- c) Grija pentru sporirea averei bisericii și parohiei.
- d) Strângerea dărilor impuse de adunarea parohială.
- e) Verificarea lunară a sumelor și scriptelor de cheltueli ale parohiei.
- f) Alcătuirea proiectelor bugetului și repartizarea sumelor.
- g) Cheltuirea după buget și hotărârea adunării parohiale a sumelor încasate.
- h) Acordarea de împuterniciri, pentru facerea de acte relative la avere și prezentarea la judecată și în alte locuri în afacerile bisericesti și ale parohiei și pentru intentarea de procese pe temeiul hotărârii adunării parohiale.
- i) Alegerea de persoane pentru conducerea instituțiilor ajutătoare ale parohiei și prezentarea lor spre confirmare la adunare.
- j) Alcătuirea listelor poporânilor, care au drept a participa la adunarea parohială și obligați a contribui la trebuințele parohiale.
- k) Revizia socotelilor și instituțiilor ajutătoare parohiale.
- l) Judecarea gradului de nevoie a acelor, care cer ajutorul parohiei și acordarea acestui ajutor.
- m) Grija pentru păstrarea și buna stare a bisericii, despre susținerea bunei orândueli în timpul serviciilor divine și procesiuni, despre cimitirul parohial și îngroparea parohienilor săraci.
- n) Grija pentru instrucția religio-morală și educația tineretului și de aproape administrare a instituțiilor școlare bisericesti parohiale.
- o) Alcătuirea și prezentarea la adunarea parohială a dării de seamă despre activitatea consiliului, despre mâniarea banilor și despre starea instituțiilor și averilor administrate de el.
- p) Crearea de cercuri misionare.
- q) Înființarea de instituții și cercuri de binefacere și instrucție, de aziluri, case de săraci și școale înființate de adunarea parohială.
- r) Formarea de societăți de temperanță.

s) Înființarea de biblioteci, sale de lectură, case parohiale.

t) Formarea de cercuri pentru înfrumusețarea bisericii.

u) Înființarea de societăți de ajutor mutual.

v) Formarea cercului parohial pentru incendiu.

z) Injgheizarea de șezători și lecturi religio-morale.

x) Înființarea de stupării parohiale.

y) Participarea după invitare, la adunările protopopești pentru împreună discutare a activității parohiale și pentru îndrumarea arhipăstorului și a puterii superioare bisericesti.

74. — Consiliul Parohial alege din sinul său casierul și secretarul.

Obs. I. — Secretarul poate fi ales dupe hotărârea Consiliului și dintre poporâni, ce nu intră în compunerea lui.

Obs. II. — Primind întreținerea dela parohie, secretarul este obligat a ținea registrul parohial.

75. — În consiliul parohial președează de drept parohul, ca manuducător spiritual al parohiei, iar ajutorul său poate fi ales dintre mireni.

76. — Președintele convoacă membrii consiliului la ședință, conduce desbaterile, urmărește îndeplinirea statutului, corespunde, în numele consiliului, cu contrasemnarea secretarului sau a casierului, conform cazului și în genere, supraveghează ca să se execute hotărârile consiliului și cancelaria să fie în regulă.

77. — Casierul primește sumele intrate și alte ofrande, ține scriptele de contabilitate, face după hotărârea consiliului operațiile bănești și plățile, atât în bani cât și în lucruri, alcătuește darea de seamă anuală, despre mișcarea fondurilor casei Parohiale și în genere, are grije de toată partea financiară.

78. — Sumele parohiei mai mari de 200 ruble, capital și efecte, se păstrează acolo, unde va dispune puterea superioară bisericescă.

79. — Secretarul conduce cancelaria și toată corespondența parohială, alcătuește, sub conducerea președintelui, procesele verbale ale consiliului și pe ale adunării generale parohiale, ține listele parohienilor, participanți în adunările generale. Tot el este obligat a alcătui, sub conducerea parohului, darea de seamă despre afacerile parohiale.

80. — Membri consiliului parohial au obligațiunile: a) a ajuta întru toate pe președinte, — preot și părinte spiritual — întru îndeplinirea datoriei sale pastorale și a conduce, după înțelegere comună, a consiliului, afacerile încredințate lor: b) a priveghia secția parohială încredințată lor, c) a se sili să curme, cu mijloacele proprii, vrajba și răutatea dintre poporâni, ca inadmisibile într'o comunitate creștină, fără a da lucrurile în vileag și în genere, a se lupta cu răul și a introduce pace, în viața familiară și obștească a poporânilor. d) A supraveghia tineretul, moralitatea lui și modul cum își petrece timpul în sărbători, e) a lua măsuri ca poporâni să fie feriți de răspândirea, între ei de cărți, broșuri, foi volante, periculoase, din punct de vedere religios-moral, f) a feri credința ortodoxă de învățături, false sectante și a feri pe enoriași de instigațiuni și viclenia oamenilor vicioși și obscuri, din punct de vedere religios.

81. — Consiliul Parohial se convoacă de președinte, după trebuință, sau după cererea a cel puțin 1/3 din numărul membrilor lui, în orice caz însă lunar în primele zile ale lunii și se consideră legal constituit, dacă sunt prezenți jumătate din numărul membrilor, între care președintele și casierul.

82. — Indatoririle între membri se împart după hotărârea consiliului.

83. — Afacerile supuse deliberării colegiale a consiliului se hotărăsc cu majoritate de voturi. — În caz de paritate, votul președintelui decide.

84. — Arhiereul eparhial poate inspecta consiliul parohial, precum și toate instituțiunile parohiale, sau personal, sau prin protoiereu, sau prin altă persoană, special însărcinată.

85. — Orice membru al parohiei are dreptul a comunica consiliului parohial, personal sau înscris, propunerile sale despre îmbunătățiri, sau inovațiuni folositoare în parohie. — Consiliul, după discutarea unor astfel de propuneri, ia dispozițiunea corespunzătoare, iar în cazul, că cestiunea întrece competența consiliului, se deferă, spre tranșare, adunării parohiale.

86. — Orice membru a cărui activitate păgubește averea parohiei din răutate și intenționat, sau din nepricepere, este răspunzător, dupe ordinea stabilită de legi.

87. — În raporturile parohiale și bisericesti consiliul întrebuițează pecetea bisericească.

CAP. VIII.

Despre instituțiunile Parohiale.

88. — În fiecare parohie se deschid, după hotărârea adunării parohiale și potrivit cu nevoile religios-morale ale parohiei, școale, orfelinate, aziluri pentru săraci, infirmerii, grădini de copii, biblioteci, sale de lectură și alte instituțiuni.

89. — Instituțiunilor existente, sau din nou înființate din fondurile statului, județene, obștești sau particulare, parohia le poate veni în ajutor, după putință.

90. — Pentru o mai mare izbândă a scopurilor religios-morale, parochiile vecine ale unei eparhii se pot uni, spre a face instituțiuni parohiale comune; administrarea unor astfel de instituțiuni se face, dupe acordul consiliilor parohiale respective, cu aprobarea căpeteniei eparhiale

Icon. C. NAZARIE

COMENTARIUL SFINTEI EVANGHELII

Tăierea împrejur a lui Iisus. Aducerea Lui la biserică. Dreptul Simeon. Proorocia Ana.

Luca 2, 21—40.

I.

Introducere.

Porunca legii evreești era ca, după naștere, în ziua a opta, pruncul să fie tăiat împrejur și să i se dea nume. Și cu Iisus avea să se urmeze aceiași rân-

duială. Ea și este povestită la Sf. Luca, îndată după povestirea de mai înainte a nașterii.

Deosebit de aceasta, la 40 zile dela naștere, se îndeplinea rânduiala curățirii. Și aceasta ne este povestită la Sf. Luca, în înșirare nedezipită de cea de mai înainte.

Cu acest prilej, se petrec atunci două fapte, cuprinse sub numele de *Intâmpinarea Domnului*, care urmează în același șir, tot în povestirea Sfântului

Luca. Deci de aceste trei părți ale povestirii avem să ne ocupăm mai la vale, în tâlcuirea stihurilor 21—40 cap. 2 dela Sf. Luca, singurul care povestește despre ele.

II.

Textul.

21. Și când s'au umplut opt zile, ca să-l taie pe el împrejur, s'a chemat numele lui: IISUS, care s'a numit de înger mai nainte de a se zămisli el în pântece. 22. Și când s'au umplut zilele curățirii ei, după legea lui Moisi, l-au suit pe el în Ierusalim, ca să-l pună înaintea Domnului, 23. precum este scris în legea Domnului: toată partea bărbătească ce deschide pântecul, sfânt Domnului se va chema; 24. și ca să dea jertfă, după cece s'a zis în legea Domnului, o păreche de turturele sau doi pui de porumb. 25. Și iată, era un om în Ierusalim anume Simeon, și omul acela era drept și temător de Dumnezeu, așteptând mângâierea lui Israil și Duh Sfânt era peste dânsul. 26. Și era lui făgăduit dela Duhul Sfânt să nu vadă moartea până ce nu va vedea pe Hristosul Domnului. 27. Și a venit cu Duhul în biserică, când au adus înlăuntru părinții pe Iisus pruncul, ca să facă ei după obiceiul legii pentru el. 28. Și acela l-a luat pe dânsul în brațele sale și bine a cuvântat pe Dumnezeu și a zis: 29. Acum slobozești pe robul tău, Stăpâne, după cuvântul tău în pace; 30. că văzură ochii mei mântuirea ta, 31. care o ai gătit înaintea feței tuturor noroadelor; 32. Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă norodului tău Israil. 33. Și erau Iosif și mama lui mirându-se de cele ce se grăiau pentru dânsul. 34. Și i-a binecuvântat pe dânsii Simeon, și a zis către Mariam mama lui: iată, acesta este pus spre căderea și ridicarea multora întru Israil, și spre semnul căruia i se va zice împotriva. 35. Și prin însuși sufletul tău va trece sabie, ca să descopere dela multe inimi cugetele. 36. Și era Ana

prooroșița, tata lui Fanuil, din neamul lui Asir. Aceasta îmbătrânise în zile multe, care trăise cu bărbatul său șapte ani din fecioria sa. 37. Și aceasta a fost văduvă ca la 84 de ani, care nu se depărta dela biserică, cu posturi și cu rugăciuni slujind *lui Dumnezeu* ziua și noaptea; 38. Și aceea într'acel ceas venind se mărturisia Domnului și grăia pentru dânsul tuturor celor ce așteptau mântuire în Ierusalim. 39. Și după ce au săvârșit ei toate după legea Domnului, s'au întors în Galileia, în cetatea lor Nazaret. 40. Iar pruncul creștea și se întărea cu Duhul, umplându-se de înțelepciune; și darul lui Dumnezeu era peste dânsul.

III.

Starea textului.

La stihul 21, textul nostru românesc zice: *ca să-l taie pe el împrejur*. Această citire este cași în textele \aleph A B F K L R S U, aproape 100 de cursive, Itala, Vulgata, traducerea gotică, coptică. Dar textele D E G H M V, foarte multe cursive, apoi traducerea siriacă și efiopică au: *ca să taie împrejur pruncul* ($\tau\omicron$ παιδίον).

La acelaș stih, cuvintele *care s'a numit* ($\tau\omicron$ κληθέν) sunt date în \aleph cu $\tau\omicron$ λεχθέν, care însă dau aceiaș însemnare, fiindcă unul vine dela λέγω — zic, numesc, chem, și altul dela καλέω — numesc, chem.

Amândouă aceste deosebiri nu schimbă cu nimic înțelesul. La stihul 22 însă, găsim o deosebire care înscamnă și o schimbare de înțeles. Citirea din textul nostru: *zilele curățirii ei* e cea care se găsește în cele mai puține manuscripte. Cele mai multe și mai însemnate, precum \aleph A B L R și o mulțime de traduceri au: *zilele curățirii lor* ($\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\upsilon$). În acest caz, ar trebui să le înțelegem ca resfrângându-se la Iosif și Maria sau la Maria și Iisus. Vom vedea cum trebuie să judecăm în această chestiune când vom ajunge la tâlcuirea fiecărui stih în parte. Sunt, apoi, și texte care au: *în zilele curățirii lui* ($\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$).

La stihul 25, nu e o mare deosebire că în unele texte citim εδλαβής, în altele εδσεβής. Înțelesul e acelaș.

Tot acolo, iar nu e mare deosebire că în unele texte citim așezate în alt șir cuvintele *și Duh Sfânt era peste dânsul* ($\piνε\upsilon\mu\alpha$ ἄγιον ἦν ἐπ' αὐτόν—ἦν πνεῦμα ἄγιον ἐπ' αὐτόν).

La stihul 26, câteva texte au *Hristos Domnul* ($\kappa\omicron\rho\iota\omicron\nu$) în loc de *Hristosul Domnului* ($\kappa\omicron\rho\iota\omicron\nu\sigma$), cum e în cele mai multe, și în al nostru.

La stihul 28, codicii \aleph B L și altele au numai *brațe* în loc de *brațele sale* ($\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$), cum e la noi.

Nici acestea nu sunt deosebiri esențiale.

O deosebire mai mare avem în stihul 33. Pe când codicii A E G H K M, cum și alți codici, atât majusculi, cât și minusculi, și apoi cei mai mulți codici latini, gotici și siriaci au forma: *Iosif și mama lui*, pe care o avem și în textul nostru românesc; codicii N B D L, unele texte cursive, Vulgata, textele coptice, etiopice, armenesti au forma: *tatăl și mama lui*.

Care e citirea adevărată?

Forma cu *Iosif*, în loc de *tatăl*, este arătată ca fiind o schimbare pricinuită de o socotință dogmatică, anume de a nu lăsa să străbată cugetarea că Iisus ar avea un tată pământesc. E adevărat că această cugetare nu se vede urmărită pretutindenea, pentru că ceva mai la vale (stihul 41) găsim cuvântul *tată*, înțeles despre Iosif și lăsat fără nicio schimbare. Cu toate acestea, întrucât textele cele mai vechi au forma *tată* și nu *Iosif*, *Godet* se rostește că forma aceasta trebuie să fie cea primitivă.

Nu e nici o pagubă să primim și noi această părere, pentru că întrebunțarea cuvântului *tată*, cu resfrângerea către Iosif, am văzuț că nu înlătură de loc cugetarea despre lipsa unui tată pământesc cu privire la Hristos. E o întrebunțare care privește numai chemarea lui Iosif de a fi ocrotitor al lui Iisus, cu drepturile de tată pe care i le da legea.

La stihul 37, unele texte au citirea: *și a fost văduvă ca la (ὥς) 84 da ani*, cum e și în textul nostru românesc; alte texte însă, precum N A B L E, adică cele mai însemnate, au citirea: *până la (ἕως) 84 de ani*, adică, după ce a trăit șapte ani cu bărbatul său, apoi a stat în văduvie neștirbită, și era atunci în vârsta de 84 de ani, de când trăia astfel. Deci nu avem înțelesul că era văduvă de 84 de ani, cum s'ar putea zice după citirea întâia, ci că la vârsta de 84 de ani era văduvă. Citirea aceasta din urmă e cea recunoscută de comentatori ca mai sigură.

În acelaș stih, codicele N are cuvântul 70, în loc de 80, cum e în celelalte toate.

La stihul 38 citim: *se mărturisea Domnului*. Citirea aceasta se găsește în multe manuscrise de a doua mână. Cele mai însemnate însă au citirea *se mărturisea lui Dumnezeu*, — se înțelege chestiune fără mare însemnătate pentru înțeles.

Tot acolo, citim: *mântuire în Ierusalim*, după texte mai puțin însemnate, pe când cele mai însemnate ca: N B au: *mântuirea Ierusalimului* (λύθρωσιν Ἱερουσαλήμ). Totuși, citirea dintâi, care e a noastră, are apărători însemnați, precum *Hofmann*. Între amândouă este o ușoară deosebire de înțeles: 1. Mântuirea celor ce o așteaptă în Ierusalim, sau 2. Mântuirea Ierusalimului, privind Ierusalimul ca cuprindere a adevăraților credincioși.

La stihul 40, textul nostru, potrivit cu ce se găsește în codicile A și unele minuscule, are: *creștea cu Duhul*, pe când acel *cu Duhul* nu se găsește în N A B B D L.

Acestea sunt deosebirile cele mai de seamă în ce

privește textul acestei bucăți, fără a pomeni de deosebiri mai mici, precum ἐτέλεσεν și ἐτέλεσαν (stihul 39); πάντα și ἅπαντα (tot acolo); ἐπέστρεψαν și ὑπέστρεψαν (tot acolo); σοφία și σοφίας (st. 40).

IV.

Tălcuirea textului.

21. Și când s'au umplut opt zile, ca să-l taie pe el împrejur, s'a chemat numele lui: IISUS, care s'a numit de inger mai înainte de a se zămisli el în pânțece. — 1. Iisus a venit în lume pentru mântuirea oamenilor păcătoși. De aceia, trebuia să ia chipul lor, pentruca, făcându-se ca unul dintr'înșii (numai fără păcat), să pășească în locul lor și în numele lor, la săvârșirea faptei, prin care trebuia să vie mântuirea. Pentru aceasta El a luat înfățișarea acestor oameni, și fiindcă lucrarea Sa avea să se îndeplinească în sânul poporului evreiesc, El s'a supus actului prin care trebuia să treacă orice Evreu, adică să se supuie tăierii-împrejur.

După cum spune Sf. Pavel, Iisus Hristos s'a *desertat pe sine* (și-a acoperit strălucirea dumnezească), *chip de rob luând, întru asemănarea omenilor făcându-se* (Filipeni) 2, 7), și tot el, în epist. către Evrei (2, 17): *dator era întru toate a se asemăna fraților... ca să curățească păcatele norodului*. Deci așa înțelege și Sf. Pavel: Domnul Hristos s'a înjosit pe Sine, a luat chipul însușirii omenești, pentruca din această stare scoborâtă să săvârșească mântuirea omului, fiind el însuși ca unul dintre noi.

Iisus Hristos și-a ales cuprinsul poporului evreiesc ca scenă a lumii, de unde să lucreze mântuirea. De aceia trebuia să se facă ca unul din sânul lui. Dar felul de a fi al unui Evreu era de a fi tăiat împrejur (Facerea 17, 13). De aceia și Iisus trebuia să se taie împrejur.

Supunându-se acestei ceremonii, Hristos S'a umilit, fiindcă ea cuprinde înștiințarea că omul trebuie să taie ceva din ființa sa sufletească și să se facă prin aceasta vrednic de Făcătorul său. Acestea sunt p fetele păcătoase care trebuiesc alungate din inimă. Tăierea-împrejur trebuia să fie un simbol al acestei munci, pe care omul trebuia s'o săvârșească asupra sa. Ea însă era de prisos pentru Hristos care, fiind fără păcat, nu avea nevoie de niciun semn, prin care să i se arate nevoia luptei împotriva păcatului. Întru cât însă a primit acest semn, e o dovadă că s'a umilit pentru noi oamenii și s'a făcut asemenea nouă, pentruca mai ușor să-L simțim ca unul din ai noștri și să-l urmăm.

2. Tăierea-împrejur a fost rânduită de Dumnezeu, când i-a poruncit lui Avraam să aibă aceasta în sânul poporului evreiesc ca legământ între ei și Dumnezeu. Ea se făcea în ziua a opta (Facerea 17, 12). De aceia și despre Domnul Hristos citim: *și când s'au umplut opt zile, ca să-l taie pe el împrejur...*

Aceste opt zile trebuie să le înțelegem ca trecere de șapte zile, iar a opta fiind în curs. La Evrei, ziua începută era socotită ca și o zi plină. Deci opt zile împlinite nu înseamnă opt zile în care și a opta a trecut și ne aflăm în a noua.

Socotind dela 25 Decembre, ziua nașterii Domnului, ziua de 1 Ianuarie, care e a tăierii-împrejur, e tocmai a opta zi.

În textul românesc n'ar mai trebui zis pe viitor *s'au umplut* opt zile, ci *s'au împlinit* opt zile. *Rosărea s'au umplut* are un înțeles prea material și care nu se potrivește aici cu privire la timp.

3. După cele citite în povestirea despre tăierea-împrejur a Sfântului Ioan Botezătorul, înțelegem că această lucrare se făcea în casa unde se aflau părinții noului-născut. Deci pentru Iisus Hristos, ea a trebuit să se facă în peșteră sau în vreo casă din Betleem, în care se vor fi așezat Iosif cu Maria după ce se va mai fi rărit lumea din oraș.

După cum citim în Talmud (tratatul *Tosefta, Kidușim*, 30), tatăl era acel care îndeplinea ceremonia. Iosif, capul legiuit al Sfintei Familii, avea să o săvârșească în această împrejurare. Ea se făcea cu o piatră ascuțită, în fața a 10 martori. Celce o săvârșea rostea rugăciunea: «Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu nostru, care a sfințit pe iubitul său din pântecul mamei sale; care a pus pe trupul lui pecetea legii, care a însemnat pe fiii săi cu semnul legământului celui sfânt, ca să poată primi binecuvântările făgăduite lui Avraam părintele nostru». La această rugăciune, cei de față răspundeau cu cuvintele psalmului 64,4. Cu această împrejurare, se pune și numele copilului. De aceia și evanghelistul leagă de ea punerea numelui lui Iisus. Toată ceremonia se isprăvea cu un ospăț familiar.

22. **Și când s'au umplut zilele curățirii ei, după legea lui Moisi, l-au suit pe el în Ierusalim, ca să-l pună înaintea Domnului, 23. precum este scris în legea Domnului: toată partea bărbătească ce deschide pântecul, sfânt Domnului se va chema; 24. și ca să dea jertfă, după ceea ce s'a zis în legea Domnului, o pereche de turturele, sau doi pui de porumb.**— 1. După tăierea-împrejur, urmau mai multe datorii religioase, pe care trebuiau să le îndeplinească părinții celui născut. Una era datoria curățirii mamei, alta era rescumpărarea pruncului dela slujba lui Dumnezeu, aducând jertfă pentru cea dintâi și preț de rescumpărare pentru a doua, dacă era vorba de un nou-născut. Pentru amândouă trebuia să se înfățișeze la templul din Ierusalim. Despre toate acestea e vorba în cele trei stihuri însemnate aici.

După legea lui Moisi (Levitic 12, 2-8), femeia care naștea intra în starea necurăției. Această stare ținea șapte zile, dacă pruncul era băiat, iar apoi urmau alte 33 de zile, în care lehuza trebuia să stea în casă,

să nu se atingă de nimic sfânt și să nu intre în templu. Dacă cel născut era fată, acest timp trebuia socotit îndoit.

Deci despre această vreme e vorba în cuvintele de mai sus și când s'au umplut zilele curățirii ei. Fiindcă cel născut din Sf. Fecioară era de parte bărbătească, trebuia ținută regula curățirii socotind șapte și apoi alte 33 de zile, cu totul 40 de zile.

După aceasta, urma așezarea din nou în starea curățirii, care se făcea prin jertfe aduse la templul din Ierusalim. Deci Sf. Fecioară trebuia să vie cu pruncul la Ierusalim în scopul acesta.

Jertfa care trebuia adusă era un miel de un an ca ardere de tot și o turturică sau un pui de porumb ca jertfă pentru păcat. Dacă însă oamenii erau prea săraci, era destul să aducă două turturele sau doi pui de porumb, unul ca ardere de tot și altul ca jertfă pentru păcat.

Din faptul că evanghelistul spune că Sf. Fecioară avea să aducă jertfă o pereche de turturele sau doi pui de porumb, urmează că ea și Iosif erau oameni săraci.

2. Ne întrebăm acum: Pentru ce de fiecare naștere să fie lipită și necurăția?

Răspundem că, dela păcatul original încoace, nașterea cuprinde totdeauna ceva necurat și păcătos, care trebuie ispășit. Rațiunea este că nașterea se urzește din pofta trupului.

3. Mulți se pot întreba însă: Pentru care pricină Sf. Fecioară trebuia să aducă jertfă de curățire? Ea a fost curată înainte și curată după aceea. Nașterea ei nu a fost nașterea firească, din pofta trupului, *nici din poftă bărbătească. ci dela Dumnezeu*, cum spune Sf. Evanghelist Ioan (1, 13). Atunci pentru ce o jertfă care să curățe unde nu era nimic de curățit?

Răspundem: După cum Domnul Hristos s'a supus tăierii-împrejur, fără să aibă trebuință de ea, din umilință și pentru a împlini legea care încă era în ființă, până avea să statornicească El legea Sa, tot așa și Sf. Fecioară, ca o fiică ascultătoare, stă supusă și ține toate orânduirile legii. Afară de aceasta, taina întrupării era ceva ascuns. Deci după cum Domnul Hristos spune Sfântului Ioan la botez: *lasă acum, că așa se cuvine să împlinim toată dreptatea*, (Matei 3, 15), adică să împlinim tot ce face trebuința cere pentru, clipa de acum, așa și Sf. Fecioară trebuia să urmeze niște rituri sfinte. Neurmarea lor ar fi pricinuit neliniște și turburare, ca o lepădare dela lege. De aceia, până să se știe taina întrupării, trebuiau urmate riturile în ființă; până la înțelegerea de mai târziu, că aici e vorba de lucrul lui Dumnezeu, care nu ar fi avut nevoie de cele rânduite pentru neputința oamenilor, trebuia să se urmeze datina veche. Trebuia să se facă așa, pentru a răspunde trebuinței clipei de «a împlini toată dreptatea».

4. Dacă rămânem la cuvintele din textul nostru

românesc: *zilele curățirii ei*, nu avem nevoie să venim cu o lămurire, care trebuie, dacă ne uităm și la alte texte. În adevăr, în alte texte citim: *zilele curățirii lor*, și atunci ne putem întreba: curățirea căror *lor*, căci numai Sf. Fecioară născuse? Unii au s'au gândit dacă nu cumva ar fi vorba de curățirea Mariei și a lui Iisus. Dar de curățirea pruncului nu putea fi vorba cu niciun chip. O asemenea curățire nu se afla în legea evreiască. Atunci?

Am putea să trecem peste această nedumerire și să rămânem la textul nostru, care vorbește de curățirea *ei*. Dar toți comentatorii declară ca exactă citirea în *zilele curățirii lor*, ca cea mai veche, și mai bine documentată prin codicii Noului Test. În această împrejurare, nu putem trece fără a aduce lămurirea de trebuință. Ne mărginim însă a aduce numai lămurirea îndestulătoare a lui Godet.

E vorba de curățirea Sfintei Fecioare și a lui Iosif. Despre o stare de necurăție a lui Iosif însă, nu se poate vorbi. Cu toate acestea trebuie să înțelegem că de el este vorba, întru cât, dacă nu poate fi vorba de o necurăție a lui, dar apăsa și asupra lui datoria de a lua măsuri pentru înlăturarea stării legale de necurăție în care se afla Sf. Fecioară, după socoteala din afară a legii, nu în chip real. Ca să înlătore această stare, trebuia să se miște și el, drept cap al familiei. Dacă ritul nu s'ar fi îndeplinit, Sf. Iosif ar fi fost vinovat și el și răspunzător pentru neurmarea legii împreună cu Sf. Fecioară, așa că starea necurăției îi privea pe amândoi, pe unul într'un fel, pe altul în alt fel¹⁾.

5. Acum, venind la partea din urmă a acestor trei stihuri, găsim că în ele e vorba de a doua lucrare pe care trebuiau s'o îndeplinească Iosif și Maria, anume de aducerea pruncului Iisus la Ierusalim și înfățișarea lui înaintea Domnului.

Și aceasta era o rânduială veche, poruncită de lege, privitoare la toți întâi-născuții de parte bărbătească. Izvorul ei se găsește în una din plăgile cu care Dumnezeu a izbit Egiptul și anume omorârea tuturor întâilor-născuți ai oamenilor și ai dobitoacelor. Copiii Evreilor au fost cruțați de aceasta, dar, în schimb, Dumnezeu a zis: aceștia sunt ai mei. Scăpați de Dânsul dela o ucidere care trebuia să atingă pe tot întâiul-născut, ei intrau în chip deosebit în stăpânirea lui Dumnezeu ca proprietate a Lui. Astfel citim noi în cartea Numerilor 8, 17: *Al meu este tot cel întâi-născut între fiii lui Israil, dela om până la dobitoc, în ziua în care am omorât pe tot cel întâi-născut în pământul Eghiptului, i-am sfințit pe ei mie.*

Cuvintele acestea din urmă: *i-am sfințit pe ei mie* sau cele din stihurile pe care le tâlcuim: *sfânt Domnului se va chema*, aceasta înseamnă, că întâi-născuții sunt cu totul proprietatea lui Dumnezeu. Cuvântul *sfânt*, la început, însemna și el pus la o parte, păstrat, pus deosebit de altceva. Deci *sfânt Domnului*

se va chema este tot una cu a spune: se va socoti ca rezervat pentru Dumnezeu.

De aici ar fi urmat însă că acei copii nu mai sunt ai părinților lor, ci trec în slujba Domnului. Dar Dumnezeu și-a ales o tagmă anumită dintre fiii lui Israil, pentru slujba lui: pe fiii lui Levi. De aceia Legea statornicește altă rânduială pentru cei întâi-născuți: Ei rămân în grija părinților lor, dar pentru aceasta vor plăti o dare cu care sunt rescumpărați din starea de proprietate deosebită a lui Dumnezeu.

Porunca însă, prin care s'a așezat această rânduială n'a lăsat să se uite o clipă că izvorul acestei întregi așezări este cruțarea fiilor lui Israil în pământul Egiptului. De aceia citim în Eșirea 13, unde este dată porunca lui Dumnezeu către Moisi de a rescumpăra pe cei întâi-născuți ai Evreilor: *Iar de te va întreba feciorul tău: ce este aceasta? vei zice lui: cu mână tare ne-a scos Dumnezeu din pământul Eghiptului și din țara robiei* (stihul 14). Deci cum se vede, rescumpărarea întâilor-născuți este strâns legată de amintirea celor suferite de Evrei în Egipt.

Și întărind această lămurire, adăogă în stihul care urmează (15): *Iar când s'a îndărătnicit pre Faraon și nu vrea să ne lase pre noi, a ucis pe tot cel întâi-născut în pământul Eghiptului, dela cei întâi-născuți ai oamenilor, până la cei întâi-născuți ai dobitoacelor. Pentru aceia eu jertfesc Domnului toată partea bărbătească ce deschide pânțele, și pre tot cel întâi-născut al fiilor mei voi rescumpăra. 16. Și va fi spre semn în mâna ta și nemișcat înaintea ochilor tăi, pentru că cu mână tare te-a scos Domnul din Eghipt.*

Cum se vede din toate acestea, însăși porunca legii pune temeiul acestei rânduiei a lui Dumnezeu în cele întâmplare în Egipt cu poporul evreiesc.

Legea aceasta pusă de Dumnezeu a rămas lege veșnică, fiindcă, între privilegiile date de Dumnezeu fiilor lui Levi, citim în cartea Numerilor 18 și pe acela ca să se folosească ei de darurile aduse pentru rescumpărarea întâilor-născuți (stih. 14 și urm.). În acel capitul, stihul 8, citim: *toate cele sfințite mie dela fiii lui Israil și-am dat pentru cinul tău, și fiilor tăi după tine, lege veșnică.*

Această lege veșnică o îndeplineau acum Iosif și Maria aducând pe Iisus la templu. Tot ea hotăra și suma care trebuia plătită ca rescumpărare: 5 sicli. Despre valoarea acestui ban citim următoarele în *Janssens-Morandi*:

„Greutatea unui siclu era de patru drahme atice sau a unei semiuncii romane, fiindcă opt astfel de drahme făceau o uncie romană întreagă. Că atâta era greutatea unui siclu evreiesc, se vede din Matei 17, 23, unde *didrahma* sau drahma dublă se numește valoarea unei jumătăți de siclu, pe care Evreii îl plăteau în fiecare an pentru cheltuielile cortului sau ale templului (Eșirea 30, 13). Pe de altă parte, Iosif Flaviu spune: „siclul Evreilor cuprinde patru drahme atice (*Anticitățile*, cartea 3, c. 9); iar Ieronim zice și

¹⁾ Vezi Godet, Op. cit. p. 186.

el: „siclul este tot una cu statirul și are patru drahme (Comentariul lui la Ezechiil c. 4; vezi și coment. la Matei). Aceasta face 13½ grame.

„Septuaginta traduce uneori pe evreiescul *sekel* sau *siclu* cu *διδραχμον*, *didrachmum* sau două drahme, iar Evreul Filon socotește o jumătate de siclu deopotrivă cu o drahmă, fiindcă, după cum spune Varone, drahma întrebuintată în Alexandria Egiptului cuprindea două drahme atice (Varone, cartea 4, de *lingua latina*). Traducătorii Septuagintei însă, cași Filon, care au scris în Alexandria, au întrebuintat numele drahme alexandrine, pentru a arăta la cât se suie prețul unui siclu¹⁾.

După cursul banilor din vremea noastră, socotind după prețurile care erau înaintea războiului, un siclu de argint prețuia în mijlociu patru lei. Deci 5 sicli făceau 20 de lei.

25. Și iată, era un om în Ierusalim anume Simeon și omul acela era drept și temător de Dumnezeu, așteptând mângâierea lui Israil și Duh Sfânt era peste dânsul. 26. Și era lui făgăduit dela Duhul Sfânt să nu vadă moartea până ce va vedea pe Hristosul Domnului.—1 Cu prilejul venirii lui Iosif și Maria cu pruncul la Ierusalim, s'au petrecut două lucruri însemnate, care nu se găsesc povestite decât la Sf. Luca. Ele se află cuprinse în aceste două stihuri și următoarele. Este cea întâi împrejurare, când Iisus este cunoscut și vestit ca Mesia, după eșirea sa din Betleem. Și pe când curățirea Mariei cu aducerea pruncului la templu împreună cu jertfele care trebuiau să le însoțească sunt numai amintite și cu unele părți numai subînțelese, mărturisirea dreptului Simeon este arătată cu multe amănunte.

2. Dar cine era acest Simeon?

Nu se poate răspunde nimic. Toate părerile date sunt numai închipuiri, ajutate numai de împrejurarea că numele de Simeon era prea răspândit la Evrei, și de aceea orice Simeon mai de vază din vremea apropiată de aceasta e socotit ca fiind însuși acest bătrân.

Alteori se ia un amănunt din toată această întâmplare la templu și se scot din el încheieri despre persoana lui Simeon. Astfel, din împrejurarea că el a binecuvântat pe Maria și pruncul, se caută îndreptățire pentru cugetarea că Simeon era preot. Așa au crezut Sf. Atanasie, Sf. Ciril al Ierusalimului, Sf. Epifaniu, Vincențiu Lirineanul și alți scriitori apăruiți după vremea lor. Cu toate acestea scriitori ca Teofilact, Eftimie Zigabdenul și alții nu dau dreptate acestei păreri. Ei spun că Simeon a binecuvântat ca bătrân, nu ca preot¹⁾.

Nici părerea că Simeon ar fi fost chiar arhiereu sau un bărbat de mare însemnătate religioasă între Evrei nu se poate sprijini cu nimic. *Fillion* spune cu drep-

tute că Luca n'ar fi putut scrie despre un arhiereu numai cuvintele «omul acela»²⁾.

Se pomenește în vremea aceea de un *Rabi Simeon*, fiul vestitului rabin *Hillel* și tatăl lui *Gamaliil*, cel din vremea Sfinților Apostoli. Acest Rabi Simeon ajunge a fi mai-marele sinedriului la anul 13 după Hr. Însă *A. Lapide* spune că urmașii și ucenicii (cărțurarii și fariseii lui Hillel erau protivnici Mântuitorului și deci urmează că nu între dânsii putem căuta pe vreunul care să-l mărturisească în chip atât de viu³⁾.

Că Simeon cel drept nu putea fi însuși acel rabin, o spune și *Bisping*, sprijinit pe temeiul că dreptul Simeon, de care ni se vorbește în evanghelie, era un om prea bătrân și care nu mai aștepta decât odihna somnului de veci, pe când mai-marele sinedriului de mai târziu, era pe atunci în deplina desfășurare a puterii lui.

Atunci cine putea fi acest Simeon? și cum un om care nu ar fi avut nicio chemare în mijlocul poporului, ar fi putut pași astfel, ca la îndeplinirea unui act public? Căci deși este vorba aici numai de mângâierea sa personală, cu toate acestea găsim aici o simțire care dela el însuși se revarsă și cuprinde întreaga stare a Israilului.

Fără a putea da la aceasta vreun răspuns pe temei istoric, ținem totuși să dăm frumoasa cugetare a lui *Godet*: «In vremurile de degenerare spirituală, când clerul oficial nu mai cultivă decât forma, spiritul se retrage în adâncimile comunității religioase și-și plămădește organe, peste cele oficiale, adeseori din păturile cele mai de jos. Simeon și Ana sunt înfățișătorii acestei preoții spontane»⁴⁾ Prin urmare aici avem a face cu israeliți în care sufla viu Duhul lui Dumnezeu și care, din pricina aceasta, îmbrățișau în simțirea lor, întreaga stare a Israilului.

Cugetarea lui *Godet* este foarte adâncă și ne duce pe noi la un întreg șir de cugetări despre raportul dintre preoție și profetism; dintre religiunea oficială și cea reală; dintre spiritul religios și înfățișarea lui tradițională prin preoți. Acesta este un întreg capitol de filozofie religioasă și care se poate urmări în tot șirul istoriei religiunilor, mai cu seamă în religiunile superioare. Intre preoție și profetism nu este un paralelism deplin, ba încă de multe ori profetismul este un protest împotriva formalismului gol în care pot cădea unele religiuni oficiale (cum era la Evrei) sau, în împrejurări mai blânde, este un adaos, față de religiunea oficială, care nu-și dă silința să fie însoțită de duhul religios, care suflă în religiuni la începutul lor.

Dar acesta e un capitol prea lung, care se poate trata în chip deosebit, în desfășurări foarte bogate, în care intră și chestiunea raportului dintre religiune și teologie, așa că nu putem încărca acest comentariu cu un capitol întreg din altă materie, oricât ar fi el de frumos și de interesant.

¹⁾ *Hermeneutica sacra*, Turin 1922, ed. 4, p. 370—371.
Vezi *A. Lapide, Commentaria in quatuor Evangelia*, tom. 3 *Marcum et Lucam*, ed. 3 Turin 1922, p. 185.

²⁾ Op. cit. p., 75.
³⁾ Op. cit., p., 186.
⁴⁾ Op. cit. p., 187.

3. Sf. Luca spune despre Simeon că *era drept și temător-de-Dumnezeu*. Prin aceasta se arată că viața lui era după toate poruncile legii. Starea omului drept este a celui care-și rânduiește viața sa după poruncile lui Dumnezeu, merge în linie dreaptă alături de ele, și aceasta îi dă numirea de starea dreptății. Prin cuvintele *temător-de-Dumnezeu*, se arată încă ceva și mai mult: că în ființa lui găsim nu numai o îndeplinire formală a poruncilor legii, atât cât s'ar cere, ci întreaga lui ființă ia parte la aceasta. Nu numai după slovă le îndeplinește, ci și după tot cuprinsul lor. El îndeplinea toată voia lui Dumnezeu, așa că cuvintele de *temător-de-Dumnezeu* slujesc ca întregire pe lângă cuvântul de *drept*. Deși, după înțelesul lui deplin, și cuvântul de *drept* ar fi fost pe ajuns, fiindcă e vorba de împlinirea poruncilor Domnului. Dar pentru a spune totul și a înlătura ori-ce chip de a gândi altfel, Sf. Luca simte nevoia să adauge și pe *temător-de-Dumnezeu*, pentruca să se înțeleagă bine că întreaga ființă a lui Simeon era închinată lui Dumnezeu și urma într-una toate voile Lui.

Cuvântul de *temător-de-Dumnezeu* răspunde cuvântului din textul grecesc de εὐλαβής. Pe εὐλαβής însă numai în chip depărtat îl putem traduce pe românește cu *temător-de-Dumnezeu*, fiindcă el vine dela cunoscutele cuvinte εὖ și λαμβάνω adică: *iau bine*. Din aceste cuvinte ajungem la adjectivul εὐλαβής, care înseamnă: *celce ia bine*, adică ia bine un lucru, umblă cu grijă cu el. Fiind vorba de lucrurile duhovnicești, înseamnă că umblă bine cu darurile lui Dumnezeu, e cu grijă de ele. Aceasta e însă starea omului cucernic, așa că mai deadreptul am fi tradus pe εὐλαβής cu cucernic. Dar într'un înțeles mai întins, tot acolo ajungem și cu *temător-de-Dumnezeu*. Deci merge și această traducere, care la început pare cam depărtată de înțelesul cuvântului εὐλαβής.

4. Cuvintele de *așteptând mângâierea lui Israil* rostesc în formă abstractă ceiace în concret s'ar fi putut spune: așteptând pe Mângâietorul lui Israil, adică pe Mesia. Acesta e chipul de vorbire care se cheamă *metonimie*, adică strămutarea cugetării dintr'o numire în alta.

Cuvântul de *Mângâietorul*, pe care în teologia creștină îl întrebuițăm pentru Duhul Sfânt, potrivit cuvântului Mântuitorului dela Ioan 15, 26, în teologia răbinică se întrebuițea pentru Mesia. Cuvântul *menahem* al lor însemna *mângâietorul*, și însuși Mântuitorul Hristos întrebuițează, ca resfrângându-se asupra lui, proorocia lui Isaia, în care citim, între chemările lui Mesia, și pe cea de *a mângâia pe toți cei-ce plâng* (Isaia 61, 2). În locul dela Sf. Luca (4, 18), din care vedem că Mântuitorul arată această proorocie ca vorbind despre El, este arătat numai începutul ei. Dar căutând-o întreagă în Isaia, vedem că între chemările lui Mesia este și aceea de a mângâia. De aci se vede că numirea de *mângâierea lui Israil* în fapt ne vorbește despre celce va aduce această mângâiere.

5. Cuvintele de *și Duh Sfânt era peste dânsul* sunt puse pentru a arăta că cele ce vor urma mai la vale nu vor izvorâ dintr'o inspirațiune de o clipă, ci că Duhul Sfânt neîncetat era cu dânsul, «încât el să se pară nu atât ca om pământesc, ci ceresc și dumnezeesc, și de aceia și mărturia lui despre Hristos să fie neclintită și mai presus de orice altă socotință»¹⁾.

6. Stihul 26, în care se spune că Duhul Sfânt făgăduise lui Simeon că nu va vedea moarte (nu va muri) până ce nu va vedea pe Hristos, este deplin înțeles și nu avem în el vreo problemă care să necheme să ne oprim mai îndelung asupra ei. El ne vorbește de privilegiul deosebit pe care l-a avut Simeon de a vedea pe Mesia, împotriva legilor firești ale vieții și morții, și deci ce bărbat de mare sfințenie trebuie să fi fost el, dacă Sf. Duh i-a făgăduit lui aceasta.

Nu putem ști în ce chip s'a încredințat el despre acest dar dela Dumnezeu, dacă prin vis sau altfel.

Cuvintele de *Hristosul Domnului* arată că cel pe care-l va vedea Simeon va fi însuși Mesia cel făgăduit de Dumnezeu și care vine dela Tatăl.

27. **Și a venit cu Duhul în biserică, când au adus înăuntru părinții pe Iisus pruncul, ca să facă după obiceiul legii pentru el.** 28. **Și acela l-a luat pe dânsul în brațele sale și bine a cuvântat pe Dumnezeu și a zis:—**1. Cuvintele *și a venit cu Duhul în biserică* arată că Simeon a venit la templul din Ierusalim, împins de puterea Duhului Sfânt, tocmai atunci când și Iosif și Maria au venit cu pruncul acolo ca să-și îndeplinească datoriile hotărâte de Lege, de care am pomenit la stihurile de mai nainte. Și după cum Duhul l-a pornit să vie în clipa aceasta, tot dela El a înțeles că, între alți copii, care vor mai fi fost aduși atunci, numai acel al Mariei era cel așteptat.

2. De oarece Simeon a putut lua în brațe pruncul acolo unde El fusese adus pentru a fi înfățișat preotului, înseamnă că se îndeplinise mai întâi ritul curățirii Sfintei Fecioare, fără de care ea n'ar fi putut intra în cuprinsul templului. Această curățire se făcea la poarta zisă a lui Nicanor, unde preotul aștepta pe femeile care veneau la curățire. Poarta aceasta se afla în partea de răsărit și era cea mai însemnată intrare prin care se ajungea în curtea femeilor. Deci și Sf. Fecioară la poarta aceasta a trebuit să urmeze rânduiala curățirii, iar după aceasta a putut intra în curtea femeilor, pentru a continua în ea rânduiala de a înfățișa pruncul înaintea preotului. La această a doua parte a ritului, când Sf. Fecioară pășea să îndeplinească cele poruncite și pentru această împrejurare, ea a fost întimpinată de dreptul Simeon.

Fapta lui Simeon, de a lua în brațe pruncul, a putut să umple de uimire pe părinți. În adevăr, ea era

¹⁾ A Lapede, Op. cit., p. 186.

ceva neobișnuit, care nu intra în îndeplinirea rânduielii. Dar nici nu înlătura rânduiala. Preotul a putut să-și urmeze apoi ritul său. Fapta lui Simeon n'a putut fi socotită decât ca fapta unui bătrân bun, care-și mărturisește o bucurie fără margini a lui. Numai noutatea faptei a putut să uimească, nu miezul ei.

3. Dacă textul evangheliei spune că Simeon a venit în biserică și că pruncul a fost adus înăuntru, prin aceasta noi nu trebuie să înțelegem templul însuși. Oricâteori în Noul Test. se vorbește despre templu, totdeauna trebuie să socotim că pot fi două lucruri: templul propriu-zis (Sfânta cu Sf. Sfințelor) sau toate clădirile care țineau de templu, cu toate curțile și cu toată împrejurimea, care se întindeau pe întreaga suprafață a Muntelui Moria (Sionul) la răsăritul Ierusalimului. Ori de e vorba de una, ori de alta, în textul românesc găsim tot numirea de *biserică*. Textul grecesc însă face deosebire. Când este vorba de întregul clădirilor, le zice τὸ ἱερόν, cum e aici, când e vorba numai de clădirea templului, i se zice ναός. Astfel, în locul unde este vorba de Zaharia, că a intrat în biserică să tămâieze, nu i se mai zice ἱερόν, ci ναός.

Și în împrejurarea de față, dacă este vorba de aducerea pruncului în biserică și că acolo a fost întimpinat de Simeon, nu trebuie să înțelegem mai mult decât curtea femeilor, care se afla în partea de răsărit, înaintea curții israeliților, iar din aceasta puteai intra în curtea preoților în care se afla altarul tămâierii și numai după ce le străbăteai pe acestea, ajungeai la Sfânta, dela răsărit către apus.

4. Dacă citim că Simeon *a binecuvântat* pe Dumnezeu, nu trebuie să înțelegem actul ritual prin care preotul binecuvintează pe cei care vin către dânsul și în care raportul este că cel mai apropiat de Dumnezeu binecuvintează pe cel ce e mai departe, cel bătrân pe cel tânăr, cel din viață închinată Domnului pe omul din lume, preotul pe mirean, iar mai presus de toate, Dumnezeu pe oameni și popoare. Nu, prin binecuvântare mai înțelegem și rostirea unei laude izvorâte din simțirea religioasă, către cineva care este mai înalt decât noi, și mai cu seamă către Dumnezeu. În acest înțeles trebuie să luăm și spusa evangheliei că *Simeon a binecuvântat pe Dumnezeu*, adică nu că a binecuvântat pe Dumnezeu adăogând ceva numelui Lui, ci că a lăudat numele Lui. Înțelesul cuvântului *a binecuvânta* e mai larg decât îndeplinirea unui act ritual. Este aceeași întrebuițare ca în Psalmii 102 și 103, unde citim: *Binecuvintează suflete al meu pre Domn*.

29. *Acum slobozești pe robul tău Stăpâne, după cuvântul tău în pace*; 30 *că văzură ochii mei mântuirea ta, care o ai gătit înaintea feței tuturor noroadelor*; 32. *lumină spre descoperirea neamurilor și slava norodului tău Israil.*—

Cuvintele dreptului Simeon sunt izbucnirea unei

mulțămiri neasemănate, dintr'o inimă care, stăpânită de o arzătoare dorință, o vede, în sfârșit, împlinită. Prin aceasta, cuvintele acestea au ajuns cea mai măiastră rostire pe care o caută cineva, când e vorba să-și arate bucuria pentru o vie dorință împlinită. De câte ori, după ce neamul românesc s'a încheșat într'un singur trup național, în urma cutremurului adus de marele război, prin care am trecut, n'am auzit aceste cuvinte, prin care, în focul cel mai aprins al bucuriei, multe inimi tresăltau și-și spuneau fericirea că, în sfârșit, iată, văd ajuns capătul după care atâtea alte inimi iubitoare de neam au suspinat și nu l-au ajuns. Nimic nu găseau mai vrednic de arătat aceasta, pentru a scoate la lumină ce simțeau, decât cuvintele dreptului Simeon.

2. Cuvintele *acum slobozești*¹⁾ înseamnă: acum mă dezlegi din legătura acestei vieți, în care mai eram ținut numai de dorința de a vedea pe așteptatul neamurilor. Odată ce ea mi s'a împlinit, prin bunăvoința lui Dumnezeu, am avut tot ce puteam gusta mai bun pe pământul acesta și, deci, pot trece în pacea morții. Mai mare fericire decât aceasta pe pământ, nu mai pot avea.

Dreptul Simeon își rostește bucuria aceasta cu cuvântul ἀπολόω, care se întrebuițea pentru a da slobozenie unui rob. Față de Dumnezeu, și Simeon era un rob. Era ținut în robia unei vieți în care nu mai găsea plăcere și al cărei singur farmec mai era acela de a vedea pe așteptatul neamurilor. Odată împlinită aceasta, putea fi slobozit spre altă stare, de stăpânul său Dumnezeu.

3. Cuvintele că *văzură ochii mei mântuirea ta* sunt tocmai motivarea acestei cugetări. Dacă am văzut mântuirea, nu mai am alt rost de a trăi și pot să mă duc. Tu îmi dai drumul să plec.

Cuvintele *mântuirea ta* sunt chipul de vorbire prin care pui efectul în locul cauzei (metonimia), pentru că, de fapt, Simeon n'a văzut însași mântuirea, ci pe acel ce aduce mântuirea, organul ei, mântuirea întru cât e cuprinsă în ființa pruncului, ca un efect care va izvorâ din lucrarea lui.

Dacă zice *mântuirea ta*, înseamnă mântuirea pe care Dumnezeu o aduce. Ea este cea dată în urma unei hotărâri din vechi, după socotințele de mult plămădite ale lui Dumnezeu. De aceia îi zice: *pe care o ai gătit*.

4. Dacă Simeon zice: *mă slobozești în pace*, prin aceasta se arată culmea năzuinței unui Evreu. Pentru

¹⁾ În graiul multora dintre noi, cuvintele lui Simeon umblă în rostirea *acum slobozește*, ca imperativ, cași cum am avea aici o rugăciune a lui Simeon către Mesia, ca să-l slobozească de acum înainte din legăturile acestei vieți. Această rostire o găsim și scrisă, din condeiul unui preot, *Septimiu Popa*, în *Adevărul literar* din 7 Ian. 1923. Dar e greșit. Acolo nu e imperativ, ci persoana a doua a indicativului. Așa e în textul grecesc: ἀπολόεις = *slobozești*, îmi dai drumul.

„I, pacea era întregul bunurilor la care dorea să ajungă după moarte. «Așa, în pace, dorea să moară Tobie (cartea Tobie 3, 6) și Avraam (Facerea 15, 15), pentru că la Evrei pacea nu era numai liniștea și odihna ci însemna orice bun și fericire»¹⁾.

5. Când Simeon spune că Domnul a gătit mântuirea *înaintea feței tuturor noroadelor*, prin aceasta el se face un bun tâlcuitor al tuturor proorociilor, fiind și el întărit acum cu duh proorocesc. Prin aceasta arată că mântuirea care vine prin acel prunc nu va fi numai a poporului evreiesc, ci a tuturor neamurilor. Ea va fi *înaintea tuturor popoarelor*, pentru ca toți să se împărtășească dintr'însa. Că va fi pentru toți au spus-o de mult Isaia (2, 2 și următoarele; 11, 10; 25, 6; 40, 5; 42, 4; 60, 5 și urm.) Ezechiil (16, 61), Amos (9, 12), Miheia (4, 1 și urm.), Psalmul 86, 4 și alții.

Trei ființe au fost la începutul acestor evenimente, care au ridicat glasul pentru a lăuda lucrarea lui Dumnezeu cu această împrejurare: Maria, Zaharia și Simeon. Cu fiecare, se lărgește zarea lucrării lui Mesia. Zaharia o vede numai în cuprinsul Israelului, ca împlinirea legăturii încheiate între Dumnezeu și Avraam; Maria trece dincolo de aceasta și arată efectul moral obștesc izvorât din venirea lui Mesia și zugrăvește universalitatea strigând: *iată de acum mă vor fericii toate neamurile* (1, 38); Simeon întărește aceasta prin arătarea și mai deadreptul, când zice: *ai gătit mântuirea înaintea feței tuturor popoarelor*. El a cuprins prin aceasta întreaga lucrare a lui Mesia.

6. Dar această lucrare este de două feluri. Aceasta se arată în cuvintele stihului 32. În ce privește pe celelalte popoare, mântuirea lui Mesia este lumină spre descoperirea lor. În ce privește Israelul, ea îi este spre slavă.

Aceasta înseamnă că mântuirea adusă de Mesia este lumină, adică învățătură limpede și vie prin care se va deschide mintea popoarelor să înțeleagă chemarea lor și calea pe care trebuie să meargă. Păgânii nu cunoșteau pe adevăratul Dumnezeu și cu toate că cultivați în altă privință, în ce privește religiunea aveau căi cu totul greșite, până la închinarea la idoli. Ei sunt cași învăluiți într'o ceață. Mesia e soarele care o risipește și atunci, ridicându-se învelșul, se descopere înaintea păgânilor țara cea nouă în care, de acolo înainte, trebuie să trăiască ceice erau cufundați în înghețul neștiinței și sălbătăciei religioase.

Aceasta ne aduce aminte de cuvintele din Isaia: *ceice locuiți în laturea și în umbra morții lumină va străluci peste voi* (9, 1).

Intrebuințarea cuvântului *descoperire* cu înțeles de deschidere a înțelegerii este obișnuită în Biblie. O găsim în Psalmul 118, 18: *descopere ochii mei și voi cunoaște minunile din legea ta*. Căci cine e orb sau șede în întunecare are cași o pânză înaintea ochilor,

pe care lumina o descopere și o înlătură, ca să poată vedea. Tot așa pânza închinării la idoli, a rătăcirilor și a păcatelor care orbeau pe păgâni a fost dată la o parte de Hristos, care a învățat popoarele adevărata credință și închinare prin care să se mântuie. Căci el este lumina lumii, după cum citim la Ioan 8, 12. Aceasta ne trimete cu gândul la proorocia lui Isaia care, cu 700 de ani înainte (în cap. 42, 6) vestise zi-când: *Te-am dat (Hristoase) spre legătură neamului meu, spre luminare păgânilor, ca să deschizi ochii orbilor, să scoți din legături pe cei legați și din casa temniței pe ceice șed întru întunecare*, etc. Și, de asemenea, în cap. 49, 6: *Iată, te-am pus pe tine spre împăcare poporului, spre lumină neamurilor, ca să fii tu mântuire până la marginile pământului*, etc. În sfârșit, la cap. 60, 3: *Și vor umbla împărații întru lumina ta și neamurile întru strălucirea ta*¹⁾.

Dacă Simeon numai despre păgâni zice că Mesia este pentru ei *lumină*, pe când Israelului spre *mărire*, aceasta înseamnă că numai păgânii erau cufundați în întunecarea rătăcirilor religioase, iar Israelul se afla pe calea cea dreaptă, prin care puteau ajunge la Mesia deadreptul. De aceia învățătura pe care le-o va aduce El le va fi spre *mărire*, fiindcă întărește, prin împlinirea lor, făgăduințele date în trecut. El este acum capătul, al cărui fir este început de mult și tors în tot șirul istoriei evreiești.

Mântuirea adusă de Mesia nu poate fi decât o mare mulțămire pentru Israel și aduce numai *pedoabă* acestui neam, fiindcă, după cum a spus Domnul Hristos, *mântuirea din Iudei este* (Ioan 4, 22), iar Sf. Pavel spune că neamurile întoarse la credință *datoare sunt lor* (Romani 15, 27). Afară de aceasta, Evreii sunt cei dintâi cărora avea să fie vestită mântuirea prin Mesia (Fapt. apost. 13, 46; Romani 1, 16). De aceia ei au întâietatea de care proorocii vorbesc *uneori* (Isaia 14, 1—2; 49, 22 și urm.; 60, 10; Ieremia 31, 7; Amos 9, 12; Zaharia 14, 16). De asemenea, tot proorocii au vestit că, în vremea lui Mesia, *mărirea* Domnului se va arăta în chip minunat în Ierusalim (Isaia 4, 5—6; 35, 2; 40, 5; 46, 13; 52, 1; 60, 1—2—19; Osia 14, 7; Agheu 2, 8—10; Zaharia 6, 13) și însuși Mesia revarsă *mărire* însemnată peste ei, fiindcă dela dânșii El a fost propoveduit, după cum arată apostolul (Romani 9, 14—5; *Eftimie Zigabenu, Teofilact, Beda Ven.*), că numai lor și-a arătat chipul său, numai la ei a făcut minuni și a împlinit făgăduințele date lor²⁾.

7. Dacă cugetarea de prea mărire Israelului e pusă după cea de luminarea a neamurilor, pricina este că mărire Israelului nu va fi deplină decât în curgerea veacurilor, când și el, orb și în întunecare, va primi pe Mesia și când, va primi pe Acel care i s'a vestit de mult, (Romani 11, 25—32) dar pe care, în orbirea sa, aștepta de învățători orbiți, n'a voit să-l primească.

¹⁾ A Lapide Op cit., p. 189.

²⁾ Vezi pentru aliniatul acesta Knabenbusch, Op. cit., p. 138, care și el citează pe Maldonatus.

¹⁾ A Lapide, Op. cit., p. 188.

Aceasta este părerea lui *Godet* și a unor scriitori mai vechi, precum *Beda* și alții, dar nu este primită de *Knabenbauer*.

Acum să încheiem tâlcuirea acestor patru stihuri cu frumoasele considerațiuni ale lui *Godet*:

«Simeon își descrie chemarea lui ca aceea a unei santinele, pe care stăpânul său ar fi pus-o într'un loc ridicat, pentruca să aștepte ivirea unei stele și s'o vestească lumii. Această stea dorită el o vede, vestește răsărirea ei și cere să fie ridicat dela locul de așteptare, ținut de el atâta vreme. Tot așa, în Eshil, la începutul scrierii despre *Agamemnon*, străjarul pus să bage de seamă ivirea focului care trebuie să vestească Greciei luarea Troiei, privind în sfârșit semnul așteptat, strigă în cuvinte de veselie, și pentru slobozirea lui și pentru biruința patriei»¹⁾.

33 Și era Iosif și mama lui mirându-se de cele ce se grăiau pentru dânsul.

34. Și i-a binecuvântat pe dânsii Simeon și a zis către Mariam, mama lui: iată acesta este pus spre căderea și scularea multora întru Israil și spre semnul căruia i se va zice împotriva,

35. și prin în-suși sufletul tău va trece sabie, ca să descopere dela multe inimi cugetele. — 1. Nouă ni se pare de neînțeles de ce Iosif și Maria se miră de cuvintele lui Simeon, întru cât ei au mai auzit cuvinte de vestire a minunățiilor care vor fi cu pruncul Iisus. Cu toate acestea sunt și pricini legiuite pentru mirarea lor. 1. Mai întâi, Simeon vestește și ce nu s'a vestit mai înainte. El spune limpede ce va fi Iisus pentru omenirea întregă. Aceasta n'o spusese nici îngerul, așa ca Sf. Fecioară să aibă o arătare hotărâtă despre întreaga întindere a lucrării lui Mesia. Ea a înțeles o parte, despre care și pomenește în cuvintele: *iată de acum mă vor ferici toate neamurile*. Dar că Iisus va fi lumină pentru toate popoarele, este o arătare mai largă și mai vie decât cea de până acum. 2. Al doilea, a auzi aceste cuvinte dela un necunoscut, aiurea decât în locul nașterii, nu putea decât să trezească uimire. Chiar dacă Simeon ar fi spus numai ce se știa, dar constatarea că atât de departe s'a întins descoperirea lui Dumnezeu, în chip firesc trebuia să ducă la admirarea acestei lucrări. Iată, deci, că erau pricini îndreptățite pentru care ei să se mire de cuvintele lui Simeon.

2. Cuvintele că *i-a binecuvântat* se resfrâng numai la Iosif și Maria.

După cum spune *Sadler*, «ei treceau una după alta dela trepte mai slabe de cunoștință, la altele mai deșine», iar *Williams*: «Razele dumnezeirii și ale mărimii, care străluceau afară, îi umpleau de uimire și adorare; deși stiau, dar nu știau încă tot ce se cuprinde în ce știau». Tot așa noi, deși știm de mult

marile lucruri ale evangheliei și le îmbrățișăm, totuși la fiecare îndeplinire a lor înaintea ochilor noștri și cu noi, la desfășurarea acestor făgăduințe, ne uimim și ne minunăm ca de ceva nou, căpătând lumini nouă ca să vedem ceiace nu s'a văzut și mărturisit mai înainte și încă nu cunoșteai»¹⁾.

3. Cuvintele de *i-a binecuvântat* se resfrâng numai la Iosif și Maria, nu și la pruncul Iisus, în orice înțeles am lua cuvântul *a binecuvânta*. Dacă e vorba de binecuvântarea unui bătrân peste cei mai tineri, nu se putea resfrânge asupra lui Mesia, pe care, după cum spune *A. Lapede*, pe urma multora alții (*Maldonatus, Franciscus Lucas*), Simeon îl cinstea și i se închina ca Mântuitorului și Dumnezeului lui și dorea să fie binecuvântat de el.²⁾ Dar nu e vorba de aceasta, ci de felicitarea pe care le-o rostește Simeon pentru marea vrednicie de a fi ei părinții lui Mesia. Simeon îi numește fericiți pentru aceasta. Dacă ne gândim la înțelesul etimologic al cuvântului *εὐλογία-binecuvântare* din *εὖ* bine și *λέγω*-spun, vedem că acest înțeles merge. Simeon i-a încărcat de cuvinte bune.

4. De oarece Maria era mai legată de prunc decât Iosif, Simeon s'a întors către ea și i-a spus în deosebi: *acesta este pus spre căderea și scularea multora întru Israil*. Aceasta înseamnă că Iisus Hristos va fi un prilej prin care oamenii își vor arăta felul lor sufletec. Este o ființă pe lângă care omenirea nu trece nepăsătoare, ci se mișcă către El ori cu dușmănie, ori cu dragoste. Hristos pune sufletul în mișcare. El trezește valuri mari de simțire și, după sufletul lor, unii se pornesc cu mânie asupra Lui, nu vor să-L primească și se primejduiesc, alții îl îmbrățișează și se înalță. Aceasta este că El este unora spre cădere, altora spre înălțare. Scopul Său nu este ca cineva să se prăbușească prin el, ci dimpotrivă: *Fiul omului a venit să mântuiască pe cel pierdut* (Luca 19, 10). *El nu voiește moartea păcătosului, ei să se întoarcă și să fie viu* (Ezechiel 33, 11). Deci cuvintele că Hristos este pus spre căderea și scularea multora nu înseamnă altceva decât că venirea Lui duce la un anumit rezultat sufletec: acela că unii se vor nenoroci prin împotrivirea lor față de El, ca Iuda, Caiafa, fariseii, alții se vor înalța prin El, precum Pavel, sutașul din Capernaum, etc.

Cuvântul de *este pus* nu înseamnă că Hristos este așezat în calitatea sa de Mesia pentruca oamenii să găsească în El pricină de a cădea în păcate, ci că este pus ca unealtă prin care se face alegerea, recunoașterea, adică prin El se cunoaște al cui ești tu: al lui Dumnezeu ori al Diavolului. În raport cu Hristos tu alegi ce să fii. Cu alte cuvinte prin Hristos se ridică mai vie ca oricând problema morală și cea religioasă. După ce L-ai cunoscut pe El, chestiunea

¹⁾ Vezi *Sadler, The Gospel according to St. Luke*. Londra 1907, pag. 59.

²⁾ Op. cit. p. 190

¹⁾ Op. cit. p. 189.

menirii omului se pune mai arzător, și fiecare o dezleagă pentru el, cum îl duce inima sa: a fi un prieten al lui Hristos ori vrăjmașul Lui. După cum dezleagă aceasta, el cade ori se înalță.

Dacă unii fac rău, cu atât mai bine se va înțelege aceasta după venirea învățaturii lui Hristos, fiindcă El va face să se vadă mai bine răul.

Acest rezultat al arătării și locuirii lui Mesia între oameni răspunde întocmai celor ce spusese mai înainte Isaia (8, 13—15) despre el: *Pe Domnul puterilor sfințiți, și de acela vă temeți, și de vei nădăjdui într'însul, acela va fi fie spre sfințenie... Iar casa lui Iacov ceice sed în Ierusalim, în laț și în surpătură... și vor cădea și se vor sfărâma și se vor încurca. Și de asemenea, citim despre el: Cine va putea suferi ziua intrării lui? sau cine va putea sta întru vederea lui? Pentru că el va intra ca focul topitorului și ca iarba nălbitorilor. Și va ședea topind și curățind ca argintul, și ca aurul... (Malahia 3, 2—3).*

Ce urmează de aici?

Că «cuvântul Mântuitorului fiind cuvântul lui Dumnezeu, avea efectul de a pune în lumină ce se află în inima tuturor celor ce-l ascultau, cum nu făcuse cuvântul niciunui prooroc mai înainte. Acei care erau dela Dumnezeu auzeau în cuvântul Său însuși graiul lui Dumnezeu și se înălțau; cei care nu erau dela Dumnezeu nu-l ascultau și cădeau»¹⁾.

Așa a spus însuși Mântuitorul despre Sine zicând: *Eu spre judecată am venit în lumea aceasta, ca cei ce nu văd să vadă; și ceice văd să fie orbi (Ioan 9, 39). Și tot El: lumina a venit în lume și oamenii au iubit mai mult întunerecul decât lumina, că faptele lor erau rele. Că tot celce face rele urăște lumina și nu vine la lumină, ca să nu se vădească lucrurile lui (Ioan 3, 19-20).*

Din toate acestea se vede că efectul venirii lui Hristos este acela al unei despărțiri mai vii între bine și între rău. Pozițiunile lor se arată mai aprig și oamenii se aruncă într'un chip mai hotărât într'o tabără sau alta. Deci nu Hristos pricinuieste mișcarea unora spre rău, ci el este numai prilejul prin care ei își arată mai sălbatec pornirea lor sufletească spre rău, cum a fost tâlharul cel rău pe cruce, pe când cel bun s'a mântuit.

5. Cuvintele și spre semnul căruia i se va zice împotriva par fără niciun înțeles, din pricina felului cum sunt date pe românește. Cu toate acestea trebuie să mărturisim că nici în alte limbi nu sunt traduse altfel. În latinește se zice: *in signum cui contradicetur*. Dacă luăm însă cuvintele grecești ale textului: σημεῖον ἀντιλεγόμενον, am putea traduce cu *semn de împotrivire*. Dar nici cu aceasta înțelesul nu se arată prea limpede, așa că trebuie să ne lepădăm de gândul de a-l scoate numai din cuvinte, ci trebuie să-l lămurim prin tâlcuire.

Semn trebuie luat aici în înțelesul în care o pea-

tră de graniță este semn de hotar, adică mijloc de a cunoaște o stare deosebită, unde încetează una și începe alta. Hristos este astfel semnul unei regiuni nouă, vestitorul unui nou fel de a fi și a trăi al sufletului omenesc. Împotriva lui vin să se izbească valurile celor ce urăsc această stare și caută s'o sfărâme. Deci El este semnul unei noi împărății, împotriva căreia vin să se războiască ceice nu vor ființarea ei și nu se împacă cu dânsa.

Cuvântul de *semn*, în legătură cu Mesia, îl găsim în Isaia (11, 12): *Și va ridica semn întru neamuri și va aduna pe cei perduți ai lui Israil*. Cuvântului acestuia de *semn* îi răspunde în textul evreiesc cuvântul *nes*, care înseamnă *steag*, pe care Septuaginta l-a tradus cu σημεῖον și pe care vedem că-l întrebuințează aici și Sf. Luca. Dar poate că în cuvântul aramaic al graiului lui Simeon să se fi aflat aici tocmai cuvântul *nes*, pe care, după izvoarele pe care le avea, potrivit Septuagintei, Luca l-a tradus cu σημεῖον. Prin aceasta, răsare și mai lămurit înțelesul cuvântului *semn*. Hristos este steagul oștirii celei noi, a Noului Testament, în jurul și împotriva căruia se dă bătălia celor ce nu vor împărăția Lui.

Frumos spune în această privință A. Lapide, citând pe Toletus, că «Hristos se numește semn, adică steag fiindcă El va fi înălțat pe cruce ca un purtător de steag și va ridica steagul crucii, către care va trage pe toți credincioșii ca pe niște ostași ai lui, ca să se lupte împotriva Evreilor, Mohametanilor, Păgânilor și a celorlalți ostași nelegiuți ai diavolului, care grăiesc împotriva crucii lui Hristos și se luptă sălbatec împotriva ei.»¹⁾

Că împotriva lui, Hristos s'a dus o luptă sălbatecă, avem dovadă în faptul că, abia născut, Irod a căutat să-L omoare, fariseii îl învinuiau că face minuni cu puterea diavolului, spuneau poporului că are drac (Ioan 8, 32) și îndemneau poporul să nu-L asculte, că e nebun, că înșală poporul, iar toate acestea au ajuns culmea în moartea Sa pe cruce. După moartea Sa, lupta s'a dat împotriva învățaturii Sale, împotriva Bisericii și se dă până azi. Deci El este cu adevărat peatra de hotar de care se izbesc toate împotrivirile.

6. Cuvintele și prin însuși sufletul tău va trece sabie schimbă puțin priveliștea cugetării. De unde cele de mai sus au fost spuse către Sf. Fecioară, dar despre fiul ei, cuvintele acestea sunt deadreptul pentru ea. În legătură însă cu cele de mai sus și ca urmare a lor, Simeon îi vestește că dușmănia care se va isca împotriva fiului său îi va aduce mare durere. Această durere va fi cea a spânzurării fiului său pe cruce. Aceasta trebuie să înțelegem prin cuvintele și prin sufletul tău va trece sabie. Se zice *sufletul*, în loc de *inima*, fiindcă aceasta se socotește locașul simțirilor, deci în ea va simți Maica Domnului durere pentru uciderea fiului ei.

¹⁾ Sadler, Op. cit., p. 60.

¹⁾ Op. cit., p. 191.

Cuvintele acestea, abia pomenite, se înțeleg că sunt o vestire a chinului celui mare a Sfintei Fecioare, pe care-l va simți ca o sabie străpungându-i inima, la vederea fiului său pe cruce. Acesta este înțelesul cel mai izbitor. De aceia mult mai puțin putem socoti ca înțeles durerea Sfintei Fecioare pentru împotrivirile care se făceau fiului ei în viață, fiindcă, afară de aceasta, Iisus a avut și multă recunoaștere a dumnezeirii Sale. Deci nu despre aceasta s'ar putea spune că e sabie prin inimă. Încă și mai puțin se poate primi părerea că sabia prin inimă sunt îndoielile care ar fi străbătut și pe Sf. Fecioară dacă se vor împlini proorociile pentru Iisus, când a văzut împotrivirile care l se făceau și mai cu seamă moartea Sa pe cruce. Dar 1. nu este niciun temei de unde să scoatem noi că Sf. Fecioară ar fi avut vreodată îndoieli, așa că această părere nu merită nicio băgare-în-seamă, și 2. după cum cu dreptate spune *Godet*, figura de sabie care străbate inima se potrivește mult mai bine pentru o durere năprasnică și arzătoare care te săgetează, cum este în împrejurarea răstignirii, decât pentru niște îndoieli care te chinuiesc vreme îndelungă.

Încă și mai puțin decât acestea se poate primi părerea că cuvintele lui Simeon vestesc că Sf. Maria va suferi moarte mucenicească, cum au crezut Epifaniu, Amfilohie și alții. Nu e niciun temei istoric pentru a da reazăm unei astfel de păreri.

7. Cuvintele *ca să descopere dela multe inimi cugetele* înseamnă că Iisus Hristos, venind în lume și mișcând cugetele, prin care fapt dela unii se arată răul, iar alții iau calea binelui, prin însași aceasta ei se descopăr ce sunt: ai lui Dumnezeu sau ai diavolului. Deci venirea lui Hristos este ca o judecată, ca o cercetare, prin care se face cunoscut ce este în inimile oamenilor. Ceiace era ascuns se arată la iveală. *Câte ați zis la întunerec, la lumină se vor auzi, și ce ați grăit la ureche în cămări, se va propovedui deasupra caselor* (Luca 12, 3). De aci se vede că aceste cuvinte atârnă de ceiace s'a spus mai sus despre Hristos, că va fi hotarul de care se vor ciocni oamenii și cu această împrejurare vor descoperi ce este ascuns în cugetele lor.

Dacă între cugetarea că Hristos este peatra unde se va da bătălia sufletelor și între aceia că prin aceasta ele scot la iveală ce se află ascuns în adâncul lor, se află cugetarea că Maria va pătimi, aceasta nu schimbă de loc curgerea ideilor, pentru că și una și alta atârnă tot de faptul că Hristos este ființă împotriva căreia se vor ridica cei răi. Din aceasta urmează și suferința Mariei și faptul că inimile vor trebui să se descopere.

36. Și era Ana proorocița, fata lui Fanuil, din neamul lui Asir. Aceasta îmbătrânise în zile multe, care trăise cu bărbatul său

șapte ani din fecioria sa. 37. Și aceasta a fost văduvă ca la 84 de ani, care nu se depărta dela biserică, cu posturi și cu rugăciuni slujind lui Dumnezeu ziua și noaptea. — 1. Numind-o proorociță, evanghelistul arată

că Ana era și ea întărită cu puteri de sus, pentru a cunoaște pe Mesia cași Simeon. Dacă pe acesta Duhul l-a adus să fie la templu tocmai când au sosit și părinții pruncului și dacă Ana era totdeauna la templu, încât nu era nevoie să fie ajutată de Duhul ca să sosească tocmai în acea clipă, nu mai puțin tot dovadă de Duh proorocesc e și acela de a fi putut ea cunoaște că pruncul adus e Mesia și de a se fi aflat în acel loc tocmai în clipa aceea. Căci dacă zicem *templu*, zicem o foarte mare întindere, cu o mulțime de încăperi, cum era templul pe vremea lui Irod. Că Ana era în această întindere tocmai în locul unde Iosif și Maria trebuia să aducă pruncul, e tot o dovadă de puterea Duhului care o ajuta. Și chiar dacă n'ar fi această considerațiune, zicând că ea fiind femeie trebuia să se găsească mai degrabă în curtea femeilor, rămâne însă cealaltă considerațiune, pentru a înțelege unde se arată puterea ei profetică, anume aceia că a putut cunoaște pe Mesia.

2. Nu știm cine era *Fanuil*, care e arătat ca tată al Anei. Faptul însă că Luca dă un asemenea amănunt despre o femeie atât de înaintată în vârstă, e o dovadă cât de bine erau ținute la Evrei socotelile genealogice.

Mai mult decât atâta, este arătată că era din tribul lui *Așer*, tocmai într'o vreme când greu se mai putea ținea socoteala triburilor, în urma împărțirii țării după alte împrejurări. *Așer* era unul din fiii lui Iacov, iar tribul lui era așezat tocmai în nordul Galileei.

3. Despre chestiunea vârstei ei am vorbit când am tratat mai înainte despre starea textului. Nu era văduvă de 84 de ani, ci la 84 de vârstă era văduvă, după ce trăise cu bărbatul său numai șapte ani. După textul românesc, s'ar putea crede că trebuie să socotim 84 de ani numai despre văduvie, dar textele cele mai bune nu au citirea de: *ca la 84 de ani, ci până la 84 de ani*, așa că anii aceștia sunt ai vârstei, nu ai văduviei.

Evanghelistul pomenește de chestiunea văduviei ca de un act de cinste din partea Anei, fiindcă văduvia totdeauna era privită cu respect la toate popoarele. Tertulian spune: *Monogamia apud ethnicos in summo honore est* (Monogamia e în cea mai mare onoare la păgâni¹.) De asemenea și Sf. Pavel spune lui Timotei: *Pe văduve cinstește-le cele ce sunt cu adevărat vă-*

¹) Vezi Plummer, *The Gospel according to S. Luke*. Edinburgh 1910 p. 72.

duve... Cea cu adevărat văduvă și singură nădăjduiește întru Dumnezeu și se zăbovește întru rugăciuni și cereri ziua și noaptea (1. Timotei 3, 3—5). Așa fiind părerile despre văduve, și Sf. Luca pomenește de această stare a Anei ca o laudă pentru ea.

4. Dacă spune că ea nu se depărta dela templu ziua și noaptea, prin aceasta evanghelistul nu înțelege că ea niciodată nu eșea afară din cuprinsul templului, ci așa e felul de vorbire. El înțelege numai că ea petrecea în templu foarte multă vreme.

5. După ce a povestit despre ființa ei cu atâtea amănunte (cu mult mai multe decât ne-a dat despre Simeon) evanghelistul ia acum din nou firul, pentru a arăta fapta Anei în această împrejurare. El spune că *aceia (Ana) într'acel ceas venind, se mărturisea Domnului.*

Dar ce poate să însemne acel se mărturisea?

Traducerea acestui punct e șovăitoare. Ea are deosebiri în felurile de traduceri. În loc de *se mărturisea*, Godet, zice *lăuda* (louait) pe Dumnezeu, traducerea latină zice *mărturisea* (confitebatur). Sadler, în traducerea sa engleză, zice *mulțamea lui Dumnezeu* (gave thanks). Autorii nemți (Bisping, Pölzl) zic și ei tot *lăuda*.

Deosebirea aceasta nu are alt izvor decât șovăiala în traducerea cuvântului grecesc ἀνθωμολογεῖτο. Verbul ὁμολογῶ înseamnă *mărturisesc*. Dar compus cu ἀντι, ce poate să însemne? Tot *mărturisire*, dar care se schimbă dela unul la altul. A spus-o unul până aici, o ia altul și o deapănă mai departe, adică ceva cam ca la cuvântul *antifon*, care înseamnă cântare cu schimbul, dela unul la altul, ca la strană. Prin urmare aceasta ar însemna că, dacă Simeon a rostit o mărturisire pentru Mesia, această mărturisire o ia și o duce mai departe Ana. De aici ar veni acel ἀντι pe lângă ὁμολογῖα. Godet se rostește împotriva unei astfel de socoteli, A *Lapide* însă se întemeiază pe ea și tâlcuiește locul zicând că ἀνθωμολογεῖτο arată că Ana a luat cuvântul dela Simeon, cași cum ar vorbi din altă latură. A răspuns lui Simeon din partea sexului ei și se mărturisea Domnului, adică lăuda pe Domnul și-i mulțamea pentru nașterea lui Hristos, cași cum, printr'un răspuns alternativ, întărea spusele lui Simeon.¹⁾

Față de această șovăială, dacă nu ne putem opri la un tip de traducere și să spunem: aceasta e mai bună, înțelegem totuși de ce e vorba. Ana a venit și ea acolo, s'a alăturat micii cete și, după Simeon, a început a lăuda lucrarea lui Dumnezeu, și a pomeni minunile Lui. Aceasta se înțelege foarte bine din cuvintele care urmează: *și grăia pentru dânsul tuturor celor ce așteptau mântuire în Ierusalim.* Va să zică ea lăuda fapta mare a lui Dumnezeu săvârșită cu această împrejurare, și aceasta făcând, se înțelege că

în cuvintele ei avem o mărturisire pentru Dumnezeu. Nesiguranța unui cuvânt nu ne împedecă de a înțelege că privind peste toate, înțelesul e acesta

6. Cei care așteptau mântuirea în Ierusalim erau mulți, dar n'o așteptau în acelaș fel. După Godet, fariseii așteptau întoarcerea împărăției pământesti a Israelului, saducheii nu așteptau nimic, și numai o ceată deosebită aștepta *mângâierea* Israelului¹⁾. Acetora din urmă grăia Ana despre mântuire. Oricine ar fi fost însă ceice auzeau, se înțelege că Ana vorbea despre adevărata mântuire, acea care se adevărea prin venirea lui Mesia cel de față și a cărui împărăție o înțelegea ea că va fi altfel decât o așteptau fariseii.

7. În textul românesc, cuvintele sună: *mântuire în Ierusalim*. În textele izvorâte din tradițiunea alexandrină (N B), *acel în* lipsește. Prin aceasta iese la iveală oarecare ușoară deosebire de înțeles. Dacă lipsește *în*, traducem: *celor ce așteptau mântuirea Ierusalimului*. Înțelegem prin Ierusalim înfățișarea întregului Israel ca un sâmbure al totului. Dacă zicem: *mântuire în Ierusalim*, înțelegem pe cei care așteptau mântuirea *în Ierusalim*.

E greu de spus care citire e mai bună: a noastră, bizantina, ori cea alexandrină. Sunt comentatori care sprijină o citire, alții pe alta.

Cu toate acestea e numai o mică variantă, fără mare înrâurire asupra înțelesului.

39. Și după ce au săvârșit ei toate după legea Domnului, s'au întors în Galileia, în cetatea lor Nazaret. 40. Iar pruncul creștea și se întărea cu Duhul, umplându-se de înțelepciune; și Darul lui Dumnezeu era peste dânsul. 1. Aceste stihuri sunt încheierea celor arătate mai înainte. Ele arată isprăvirea cu bine a lucrurilor pentru care Iosif și Maria veniseră la Ierusalim. Cu o frază generală despre creșterea și întărirea pruncului, evanghelistul pecetluiește un întreg răstimp din viața Lui, mai înainte de a trece la altul.

Mărginindu-ne numai la atâta, noi am isprăvi iute cele spuse în aceste stihuri, dacă ele n'ar cuprinde o problemă mai lungă, care ne silește să ne oprim puțin. În adevăr, evanghelistul zice că, isprăvind toate câte aveau de făcut la Ierusalim, Iosif și Maria s'au întors la Nazaret. Se înțelege, la Nazaret trebuiau să se întoarcă, fiindcă venirea la Betleem era numai trecătoare. Locuința lor statornică era Nazaretul. Dar cum împăcăm aceasta cu faptul că, în ce privește copilăria lui Iisus, mai avem câteva evenimente de pomenit: venirea Magilor, fuga în Egipt, întoarcerea de acolo? Luca nu pomenește nimic de ele. Dar noi le

¹⁾ Op. cit. p. 197.

¹⁾ Op. cit. p. 199.

avem pomenite pe larg la Sf. Matei. Atunci unde le așezăm pe acestea, dacă, îndată după cele împlinite la Ierusalim, părinții lui Iisus se întorc la Nazaret?

Sunt comentatori care spun că povestirea din Sf. Luca nu se potrivește de loc cu cea a Sfântului Matei și noi trebuie să părăsim gândul de a mai găsi un chip de împăcare. Alții pun venirea magilor în răstimpul dintre tăierea-împrejur și întimpinarea lui Simeon. Alții, în sfârșit, pun aceste evenimente după venirea la Ierusalim pentru aducerea jertfelor.

Noi nu voim să aducem dezlegarea chiar acum, fiindcă locul ei, pentru a fi discutată pe larg, ne vine în cap. următor, unde va trebui să vorbim de venirea magilor după Sf. Matei. Aici spunem numai că toate evenimentele se pot înșira foarte bine, fără a se ciocni între ele. Luca spune aici că Iosif și Maria s'au întors la Nazaret, dar din aceasta nu urmează că întoarcerea lor a fost *nemijlocită*, adică fără să mai fie la mijloc niciun alt fapt. El trece peste unele din cele arătate de Sf. Matei, dar ele nu se înlătură unul pe altul, ci se pot înșira *unul lângă altul*. Deci așa trebuie să înțelegi și aici, că cei doi soți s'au întors la Nazaret, dar s'au întors după ce alte multe lucruri s'au mai întâmplat.

2. Prin cuvintele de *pruncul creștea și se întărea cu Duhul*, se înțelege creșterea omenească, care se îndeplinea fără oprire și împedecare sub puterea Duhului lui Dumnezeu. Această creștere a trebuit să fie la adăpost de toate împedecările care stingheresc creșterea omenească obișnuită, precum boalele, pentru că în Iisus natura Sa omenească nu era împedecată de niciuna din scăderile care însoțesc firea omenească obișnuită. Firea Sa fără păcat îl făcea să nu cadă în primejdiile care vin peste oameni din pricina firii păcătoase, din care se urzesc multe boale și neputințe. La Hristos, creșterea trupească a fost o neîncetată întărire. De aceea Sf. Luca zice: *creștea și se întărea*. Acel *cu Duhul*, după părerea la fel a comentatorilor, este un adaos de mai târziu, așa că creșterea și întărirea trebuie s'o înțelegem numai despre trup. Incolo, starea sufletească a lui Hristos era deplină dintru început, dovadă că la 12 ani noi îl vedem atât de deosebit de alții copii, fiind în deplina stăpânire a științei dumnezeiești și uimind pe învățații vremii de atunci ai Evreilor.

3. Cuvintele *umplându-se de înțelepciune*, luate așa, după textul românesc, ar trebui să le luăm în înțelesul că înțelepciunea umplea treptat-treptat ființa lui Hristos. Aceasta însă nu se mai potrivește cu ce am spus mai sus despre deplinătatea spirituală a lui Iisus, și în adevăr, mulți comentatori (*A Lapide, Bisping, Pölzl, Sadler*) nu traduc ca textul românesc: *umplându-se de înțelepciune*, ca o lucrare ce s'ar îndeplini într'un răstimp, ci fiind *plin de înțelepciune*. Numai *Godet* urmează o părere care se potrivește mai bine cu forma textului românesc. Noi însă am putea să ne împăcăm

cu lămurirea următoare care ar lăsa în funcțiunea lor amândouă elementele: și trupul și sufletul. Trupul creștea și prin aceasta se făcea tot mai în stare, ca un organ tot mai desăvârșit, pentru a răspunde în chipul cel mai deplin îmboldurilor sufletului. Despre această creștere e vorba aici și de mersul înainte al vieții trupului, pentru a fi în stare să urmeze deplin inspirațiilor înalte ale sufletului dumnezeesc. Numai în acest înțeles putem vorbi despre o umplere de înțelepciune.

4. Cuvintele și *darul lui Dumnezeu era peste dânsul* ne arată tocmai plinătatea vieții morale a lui Hristos dintru început. Pe când despre Sf. Ioan Botezătorul, încheind povestirea despre evenimentele nașterii lui, Sf. Luca spune (1,66) și *'mâna lui Dumnezeu era cu dânsul*, adică îl însoțea, îl călăuzea, despre Iisus spune că *darul lui Dumnezeu era peste dânsul*. În acest din urmă caz, se arată însăși pătrunderea ființei lui Iisus de puterea lui Dumnezeu. E mai mult decât în cazul întâi.

V.

Tâlcuirea practică.

Această buca'ă din Sf. Luca ne dă nouă frumoasa priveliște a grijii cu care Sf. Familie își îndeplinea datoriile religioase ale credinței de atunci. Iosif și Maria stau înaintea noastră ca luminoase pilde de urmare a poruncilor dumnezeiești și pentru aceasta ei totdeauna trebuiesc arătați ca podoabe ale îndeplinirii datoriilor religioase. Toate formele amănunțite care trebuiau îndeplinite cu prilejul nașterii unui prunc, le vedem îndeplinite cu sfințenie, și graiul simplu al evanghelistului, lipsit de orice meșteșugire căutată, ne zugrăvește încă și mai viu grija sufletelor de a nu lăsa nimic fără să fie îndeplinit. În aceasta, noi avem cea mai curată icoană de psihologie religioasă, care se simte îmboldită în adâncul său de simțul îndeplinirii datoriilor către Dumnezeu.

2. În dreptul Simeon, avem icoana omului despărțit de lume și care, dacă mai trăiește într'însa, dar sufletul său plutește aiurea, în așteptarea fericirii fără margini de a vedea pe Dumnezeu.

Oricât o astfel de zugrăvire ni se pare străină de mersul vieții reale, totuși aici este ceva deplin real, anume că oricine trăiește în sorbirea mirezmelor îmbătătoare ale adevărurilor dumnezeiești, este atât de copleșit de ele și atât se înstrăinează de lume, încât pentru dânsa el pare ceva ciudat și neînțeles. Și cu adevărat este ciudat și neînțeles, fiindcă cum ar putea înțelege ea ceiace cu atât de mult se înalță și trece peste scăderile și mărginirile ei! Cu toate acestea această stare de suflet este deplin reală și puternică și ade-

vărată și e străbătută de o fericire nebănuită, numai pentru faptul că gustă din frumoasa simțire a împărtășirii lui Dumnezeu.

Aceasta e starea dreptului Simeon. Străin acum de lumea aceea, el trăiește pe căile cele mai înalte ale existenței, fiindcă cine trăiește în largul simțirilor dumnezeiești trăiește în cele mai mari înălțimi la care se poate învrednici un om a se sui. Și cine trăiește cu sufletul trăiește mai deplin și mai viu decât cine trăiește cu trupul. De aceia noi, în dreptul Simeon, avem înfățișarea cea înaltă a vieții omenești, și dacă omul obișnuit nu înțelege și nu poate gusta aceasta, trebuie să i-o spunem: e din pricina treptei scoborâte pe care își trece viața lui. Deci este de mare trebuință ca o icoană ca aceasta să fie pusă des în fața omului obișnuit, pentruca el să înțeleagă și să guste cât mai des, măcar cu privirea, din ceiace trebuie să fie năzuința fiecărui om.

3. În chipul dreptului Simeon mai avem și altă trăsură care trebuie să oprească privirile noastre. El este bărbatul stăpânit de o dorință și moare cu eimplinită. Cu alte vorbe, omul și-a pus o țintă, și nu trece din viața aceasta fără a o fi ajuns. Oh! cât de puțini sunt aceia care se pot feriți cu aceasta! Câți umblă cu fel de fel de năzuințe, dar le sunt împrejurările protivnice sau nu sunt nici ei la înălțimea dorurilor pe care și le-au făurit și-și greșesc ținta! Dar în dreptul Simeon avem pe omul care-și urmărește ținta și deci trebuie să fie pildă de grija cu care vrea să-și vadă viața sa bine încheiată.

A-ți vedea viața bine încheiată, încununată de binecuvântarea lui Dumnezeu, trebuie să fie una din sfintele năzuințe ale noastre, și în aceasta Sf. Simeon trebuie să ne fie o pildă și un îndemn.

Arhim. SCRIBAN.

VIEAȚA UNEI TIPOGRAFII BASARABENE

INTRODUCERE

I

Biserica românească de dincolo de Prut, timp de mai bine de 100 de ani, și-a trăit viața sa fără nicio legătură cu biserica mamă din vechiul regat. Această viață singurită, printre străini, nu numai că nu i-a pierdut caracterul de biserică românească, ci mai mult: în lupta cu dorința politice ruse de a o desnaționaliza, ea a căpătat puterea de a se menține și de a putea via, creindu-și acea parte materială fără care o instituție nu ar putea să acționeze în mijlocul credincioșilor săi. Călătoria ei pe acest drum, în tot cursul secolului al XIX-lea, când la noi se smulgea bisericii toată putința de a lucra ca instituție dumnezeiască, a ferit-o de secularizarea necondiționată, de care cea din regat nu a scăpat. La noi nu s'a făcut nicio încercare de apropiere a creștinilor români dintre Prut și Nistru, deoarece teama de colosul rus totdeauna a oprit în loc orice gând îndreptat spre ei. Niciun ajutor, nici bănesc, nici moral; nicio carte românească, precum nicio revistă în graiul nostru nu au putut trece granița nedreaptă a acestui râu. Astfel, că acest ținut a fost lăsat în voia soartei. Mai

mult, viața lui dealungul secolului trecut, nici nu a fost cunoscută în amănuntele ei. Ceia ce s'a scris despre biserica basarabeană este foarte puțin, adeseaori plină de arătări neadevărate, căci a fost văzută cu ochiul coprins de ceața neștiinței. Abia acum după ce împrejurări ferite au adus acest pământ de răsărit la patriamă, s'au găsit câțiva scriitori, cari cunoscând adevărul în plinătatea lui, au început să arate viața poporului din Basarabia, desfăcută pe chestiuni. Astfel, D-l I. Nistor, profesor la Universitatea din Cernăuți ne-a dat o «*Istorie a Basarabiei*»,¹⁾ care în partea ei dela început ne era cunoscută, deoarece viața acestei părți de pământ a fost comună cu aceia a întregii Moldove dela descălecat până în ceasul răpirei ei, în 1812. Astfel că partea care ne interesează în chip deosebit este numai viața ei în secolul al XIX-lea până la reîntoarcerea ei la patria mamă. Din această parte tot ce are mai mult interes este viața și activitatea bisericii în mijlocul poporului, căci poruncile guvernatorilor și ale celorlalți funcționari au avut un caracter trecător.

¹⁾ Tipărită în 1923 la Cernăuți de „Așezământul I. C. Brătianu”.

Broșura păr. V. Pocitan²⁾ are multe informațiuni exacte, dar nu sunt îndestulătoare pentru a ne da o idee complectă asupra vieții bisericești din acea parte. Ea este scrisă cu împrejurarea do- liului pentru noi de 100 ani dela unire; este tot ce s'a scris mai bine și mai cu inimă. Sără- cia de știri însă se explică prin faptul că autorului, necunoscător al limbei ruse, nu i-a putut cădea înaintea ochilor toate lucrările ruse în cari se vorbește în detaliu despre mersul acestei bi- serici. Totuși este mult mai înavușită în date informative noi de cât articolul fostului profesor N. Dobrescu.³⁾ Toate lucrările de până acum suferă de neîndestularea citirei tuturor articolelor de prin revistele basarabene și a pușinelor lu- crări, alcătuite tot de cei ce puteau purta con- deiul din Basarabia, cari au alergat la cunoș- tința lucrurilor, tănuite în actele prea bine în- grijitei arhive consistoriale din Chișinău, — acea- stă arhivă fiind și de acum înainte un izvor ne- secat de știri pentru viața poporului și bisericii basarabene, dela 1808 până în prezent.

Viața culturală bisericească este într'o strânsă legătură cu cea curat literară. Și în acest do- meniu cel dintâi dintre scriitorii noștri din regat, care a scris un frumos volum despre viața lite- rară este prof. P. Haneș, care în «*Scriitorii ba- sarabeni*» ai săi, deși nu a putut pătrunde în toate amănunțimile scrisului basarabean, totuși lucrarea sa este un prim prinos, adus culturai Basarabiei. Lucrarea d-lui Șt. Ciobanu,⁴⁾ însă pe care o tipărește «*Societatea culturală a uni- unei clerului basarabean*» socotesc a fi desă- vârșită în ceia ce privește marginele din titlu. Ea ne dă lucruri cu totul noi pentru cititorii din fostul regat, atingând în stil modest toate încer- cările de condei ale celor a căror inimă a vi- brat totdeauna românește. Pe dinaintea ochilor noștri apar chipurile acelor modești, — adeseori stângaci —, zugrăvitori ai lucrurilor basarabene, cari adesea s'au mulțumit să scrie numai pentru mângâerea lor proprie, fără să-i bucure măcar o cât de slabă rază a vreunei răsplăți din par- tea societății pentru care scria.

Dacă prietenul meu de mai sus a adunat tot

ce i-a fost cu puțință, privitor la scriitorii pro- fani și bisericești, am socotit că nu va fi, de prisos să încheg o istorie a bisericii basarabene în limba românească pentru a o pune la înde- mâna clerului din celelalte părți ale țării pentru a cunoaște viața și lucrul de mai bine de o sută de ani al acestei biserici. Doresc ca această is- torie să vorbească despre instituțiunile ei șco- lare și culturale și de ajutoarea ei socială. Numai atunci se va vedea cu cât această biserică stă mai sus decât a noastră. Atunci se va înțelege de ce biserica de acolo trăește, iar cea de aici tânjește în deplină sărăcie, uitată și fără o rază de nădejde spre zile mai bune.

De la început trebuie să spun că mai tot materialul privitor la activitatea bisericească din Basarabia este cunoscut și publicat, adeseori în prea mari amănunțimi, de diferiți mânăuitori de pană ca: Prea Sfințitul Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului, Gurie, de pe vremea când era mi- sionar prin părțile acestea; V. Curdinovski, fost profesor la seminarul din Chișinău; pr. A. Celac; frații Parhomoviți, dintre cari cel mai activ și mai lipit de chestiunile bisericești din Basa- rabia este Iosif Parhomoviți, care a scris cel mai mult, arătând în cele mai mici amănunte viața ierarhiilor ruși din Basarabia și căruia li datorim dănuirea revistei «*Societății arheologice bisericești*» numită: «*Trudă bessarabskago țer- covnago istorico-arheologhiceskago obșcestva*» (*Lu- crările societății bisericești istorico-arheologice ba- sarabene*)⁵⁾ Aceste lucrări verificate cu actele din arhiva amintită mai sus formează un neprețuit material pentru încăegarea istoriei bisericii de aci. Afară de revista istorico-arheologică, munca iubitorilor moldoveni de trecutul nației lor a mai dat la lumină încă o revistă bogată în articole, mult mai bine alcătuită de cât cea de sus și cu o mulțime de documente, cari ar trebui introduse în colecțiile cele mari ale Academiei. Această revistă este «*Trudă bessarabskoi gu- bernskoi ucenoï arhivnoi commissii*» (*Lucrările comisiei savante guberniale basarabene*),⁶⁾ pusă sub conducerea lui I. N. Halippa, care a fost aruncat de revoluția rusă, nu știm din ce îm-

¹⁾ „Biserica românească din Basarabia”, 1914. București.

²⁾ Un articol în «Convorbiri literare» pe luna Mai 1913.

³⁾ «Istoria literaturii basarabene sub stăpânirea streină», Chi- șinău 1923.

⁴⁾ Ajuns până la volumul al XIV-lea, și continuă.

⁵⁾ S'a oprit la vol. III-lea în 1907, încetându-i existența.

prejurări, tocmai la Harcov. Puterea de muncă inteligentă a sa este o simțită pierdere pentru binele Basarabiei cărturărești.

După unire au început să apară și în limba română multe lucrări, cari lămuresc viața culturală și literară a Basarabiei din diferite puncte de vedere. Astfel, revista istorico-arheologică, despre care am vorbit mai sus, nu numai că nu a încetat de a mai apărea, ci din contră continuă deocamdată în ambele limbi, ca acum în urmă să apară în întregime în românește. Arhimandritul Visarion Puiu, astăzi episcop de Argeș, a publicat, «*Mănăstirile din Basarabia*»,⁷⁾ având la temelie materialele căpitanului de stat major rus Zașciuc și alte informațiuni din diferite articole publicate în revistele arătate. Se poate adăoga ca material prețios și sigur încă o lucrare oficială, bogată în date, privitoare la biserica basarabeană: «*Anuarul eparhiei Chișinăului și Hotinului*», alcătuit cu osârdia-i cunoscută de Constantin Tomescu, secretarul Consistorului duhovnicesc al acestei eparhii.

Pentru partea de după revoluție, biserica basarabeană și-a găsit un bun încheșător al lucrurilor din sânul acestei biserici în redactorul acestei reviste, Pr. Serghie Bejan, care a tipărit un șir de articole în „*Luminătorul*”⁸⁾ Noi ne vom opri cu povestirea faptelor din istoria bisericii basarabene la anul unirii Basarabiei cu patria-mamă.

II

În clipa răpirei Basarabiei de către Imperiul rus, tipografia mitropolitană din Iași era ruinată prin mutarea unor piese la Dubosari — și cele mai de seamă, — de către popa Mihail Strilbițki, fost bun lucrător la prima, rămânând ca numai teascurile din mănăstirea Neamțului să mai dea la lumină cărțile trebuincioase pentru slujba bisericească. Eparhia Hușilor, care deși era cea mai mare ca număr de biserici și întindere de teritoriu, era cu totul lipsită de mijloacele de tipărire.

Mitropolitul Gavriil Bănulescu, după doi ani de la anexarea acestui pământ, văzând marea trebuință a unei tipografii în care să se tipărească cărțile de slujbă pentru bisericile românești din Basarabia, cari erau cele mai multe,

⁷⁾ Cartea coprinde 250 p., tipărită în 1922 în tipografia eparhială din Chișinău.

Formează vol. XI din «*Lucrările societății bisericești istorico-arheologice basarabene*».

⁸⁾ Vezi No. din anii 1920—22.

și pentru puținele locașuri sfinte pentru închinătorii ruși de pe linia Nistrului, a cerut încă de la 25 Septembrie 1813, printr'un raport de la Sf. Sinod rus îngăduirea înființării unei tipografii pe lângă casa mitropolitană. Iată ce zicea el: „*După mutarea mea din Iași în târgul Chișinău, mi-am întors privirea asupra turmei încredințate mie, și am văzut că atât bisericile enoriale de aici, cât și mănăstirile și schiturile, nu numai că sunt cu totul lipsite de cărțile duhovnicești, trebuitoare pentru învățătura preoților și a creștinilor, dar au nevoie și de îndreptarea slujbei dumnezeiești, pentru că cu privire la bisericile moldovenești din eparhia Hușilor, de care sunt lipite cele mai multe, nu există nicio tipografie, iar cea dela Iași, fiind singura în toată Moldova, nu poate să îndeestuleze bisericile cu cărți, (ierarhul tace asupra celei de la Neamțu, poate cu dorința de a i se aproba mai de grabă), și pentru aceasta clerul moldovean de aici este nevoit să-și cumpere cărțile trebuitoare de cele mai multe ori din ținuturile austriace. Aceste cărți fiind tipărite în tipografiile unite, afară de greșelile strecurate în limba lor mai coprind și învățături protivnice învățătorei ortodoxe, pentru cari pricini cumpărarea unor asemenea cărți s'a oprit. În ceia ce privește bisericile ruse, cari sunt numai câteva pe Nistru și în Basarabia,⁹⁾ în care acum trebuie să se înmulțiască cu curgerea vremii, aceste biserici nu pot să-și aducă cărțile trebuitoare de cât din Kiev, care aducere în vremea de față este împovărată cu o mulțime de greutatea din lipsa drumului lesnicios cu această provincie. Din pricina situației bisericilor de aici, eu, după datoria mea pastorală, am socotit de nevoie să așez, în Chișinău, lângă casa mitropolitană, o tipografie pentru tipărirea sub supravegherea mea personală, cărți bisericești în limba moldovenească și slavonă, pentru trebuința acestei eparhii, și în acest scop termin clădirea de cărămidă cu toate încăperile pentru așezarea teascurilor și cu chiliile pentru locuința conducătorului tipograf și a celorlalți lucrători, am pregătit toate uneltele tipografice, am cumpărat materialul de trebuință, am literă moldovenească și slavonă, iar din mănăstirea Neamțului am primit pe iscusitul călugăr tipograf, Ignatie, care a venit după propria lui dorință, și care este de neam velicorus, știind afară de limba*

⁹⁾ Adică în Bugeac.

sa slavonească și pe cea moldovenească de aici. Aducând aceasta la cunoștința Sf. Sinod, cer prea plecat binecuvântarea sa pentru deschiderea acestei prime tipografii în ținutul acesta și îngăduirea să tipăresc în ea cărțile trebuitoare pentru slujba dumnezeiască precum și cărți cu conținut religios pentru învățătura, atât a clerului, cât și a credinciosului norod în limba moldovenească și cea slavonească. Afară de aceasta, seminarul de aici are nevoie de gramatici și alte manuale, scrise cu literă rusească, precum și autoritățile civile, de imprimare. Pentru acest lucru Sf. Sinod a-mi îngădui să tipăresc în această tipografie și lucrări cu litere rusești de care avem din destul" ¹⁰⁾

După această cerere a urmat o lungă tăcere. Mitropolitul Gavriil, temându-se de refuz, reînnoiește cererea sa pe altă cale: scrise mitropolitului Petersburgului, Ambrozie, și primului secretar al Sf. Sinod, Gavriil Ignatievici Jurachin, arătând în colorii cât se poate de vii marea nevoie pe care o are biserica din Basarabia de o asemenea tipografie. De această dată el găsește alte dovezi și mai convingătoare pentru trebuința acestei tipografii. Intre altele, el spune mitropolitului Ambrozie: *Niciodată n'aș fi îndrăznit să vă supăr cu rugămintea mea, dacă nu m-ar sili la aceasta datorită mea de păstor și lipsa de cărți din bisericile ținutului acestuia: și mai cu seamă în partea așa numită Basarabia,¹¹⁾ care a fost mai înainte sub stăpânirea Tătarilor și mai apoi sub Turci, care parte nu a putut avea din pricina apăsării necredincioșilor, cărțile creștine pentru învățătura trebuitoare, dar chiar și bisericile ei sunt în ruină și părăsire, iar clerul fugit. Pe lângă această lipsă de cărți, fără o tipografie, bisericile cari se clădesc din nou precum și cele vechi vor rămâne în curând fără cărțile de slujbă. Afară de aceasta, fără această tipografie, eu nu voi avea putința să îndestulez bisericile moldovenești cu cărți de rugăciune, registre, catehisme, instrucțiuni pentru protopopi, cuvântări pentru duminici și sărbători, dintre cari din cele dintâi am tălmăcit în limba de aici patru la număr, iar cu tălmăcirea de cuvântări mă ocup acum, apoi seminarul fără tipografie va întâmpina mari greutăți în instruirea tinerimei moldovene.* ¹²⁾

Cu privire la cenzurarea lucrărilor, mitropolitul Gavriil, în această scrisoare, adaugă, că ea va fi supravegheată de dânsul și nicio lucrare nu va intra sub teascu tipografiei sale până nu va fi cercetată personal de el. Corectarea cărților se va face de dânsul, în ceea ce privește cărțile moldovenești; iar cele slavone vor fi corectate de vicarul său, episcopul de Tighina, Dumitrie Sulima. ¹³⁾

După trecere de două luni, Sf. Sinod îngăduie deschiderea tipografiei, la 4 Mai 1814. Ucazul a fost primit la 27 ale aceleiași luni. Una din cele mai grele condițiuni puse de Sf. Sinod era ca toate cărțile bisericesti românești, cari se vor tipări aici să fie neapărat traduse după edițiile sinodale din Moscova. S'a alcătuit statutul și s'au dat instrucțiunile necesare, cari constau în următoarele puncte:

1) Orice carte sau lucrare nu se va pune în lucru fără aprobarea mitropolitului Gavriil;

2) Corecturile lucrărilor românești se vor prezenta mitropolitului Gavriil; iar cele slavone și rusești episcopului Dimitrie. Ele se vor executa curat, în numărul de exemplare și pe calitatea de hârtie pe care o va fixa și alege mitropolitul;

3) Tipograful Ignatie va primi tot materialul tipografic cu inventar și va supraveghia purtarea lucrătorilor, cari vor fi regulat la lucru în toate zilele lucrătoare, afară de duminici și sărbătorile arătate în tabela atârnată în clădirea tipografiei. Pentru abateri de la datorie a vreunui lucrător, maestrul Ignatie poate să-i amendeze, iar pentru greșeli mai mari se va comunica mitropolitului.

4) Maestrul este dator să nu lipsiască din tipografie, la trebuință i se va da concediu de către însuși mitropolitul, fiind dator să-și lase înlocuitor dintre lucrătorii mai cu pricepere și purtare bună ai tipografiei;

5) Maestrul tipograf va ține la curent registrul de venituri și cheltueli făcute cu tipăritul cărților. În acest registru se va arăta când s'a tipărit o carte oarecare, din a cui poruncă, câte exemplare s'au vândut, cui și cu a cui îngăduire. Totdeodată va ține socoteala de ce sume se cheltuiesc și să fie cu luare aminte ca să nu treacă această cheltuială peste zece mii de lei. Pentru înscrierea tuturor acestor lucruri va pri-

10) Dosarul No. 501, f. 1—2 pe anul 1813 din Arhiva Consistoriului duhovnicesc din Chișinău. (rusește).

11) Este vorba tot de Bugeac. 12) Ibidem f. 4.

13) Ibidem f. 5. Arhiepiscopul Dimitrie Sulima a condus turma de la 18 Iunie 1821 — 4 August 1844.

mi de la dicasterie patru registre; iar la 1 Ianuarie al fiecărui an se vor prezenta toate aceste registre pentru a fi verificate de însuși mitropolitul.

După cât vedem, din aceste puncte reiese că în frunța tipografiei este însuși creiatorul ei, mitropolitul Gavriil, care în cererile sale dedese toate garanțiile persoanei sale înaintea Sf. Sinod; iar maestrul tipograf, în tot ce privește conducerea și administrația ei, era călugărul Ignatie. ¹⁴⁾

Astfel, în ziua de 31 Mai 1814 tipografia eparhială se deschise oficial cu mare pompă. ¹⁵⁾

Pe temeiul punctului al 7-lea din ucazul Sf. Sinod, cărțile românești de ritual, cari aveau să se tipărească în tipografia exarhială, trebuiau să fie traduse după cărțile slavonești ale bisericii ruse, ediția tipografiei sinodale din Moscova. Se știe, că între coprișul cărților grecești de ritual și cele slavonești din biserica rusă este o deosebire și Moldovenii din Basarabia se obișnuiseră cu acest fel de cărți. Mitropolitul Gavriil înțelegea foarte bine, că îndeplinirea condițiunii, puse de ucaz ar fi adus o frământare simțită în biserica din Basarabia. Trebuia neapărat ca această condițiune să fie mai moale. De aceea el se adresă Sf. Sinod cu rugăciunea ca să i se îngăduie să tipărească provizoriu: *Evanghelia*, *Apostolul* și *Molitfelnicul* după tipul moldovenesc cu particularitățile moldovenești. În biserica românească citirile Evangheliei și Apostolului sunt așezate, nu în ordinea biblică și nici în ordinea capetelor cum sunt cele slavonești, ci ca la Greci: în ordinea citirilor bisericești de la un Paște până la altul. Mitropolitul roagă pe Sf. Sinod ca să-i îngăduie să tipărească temporal aceste cărți după cum sunt cele românești. El lămurește Sf. Sinod că o asemenea așezare îngăduie preotului român să caute *Evanghelia* sau *Apostolul* mult mai ușor, căci dacă s'ar tipări aceste cărți după capete, atunci preoții aceștia, și mai cu seamă cei mai bătrâni, ne putând găsi cu ușurință bucata căutată vor citi cu totul altceva, vor începe de unde nu trebuie și vor sfârși iarăși unde nu se cuvine. Acest cler românesc, care a suferit atâta vreme sub jugul necredincioșilor merită să i se dea această ușurare, căci cu vremea se va obișnui și cu schimbările din cărțile slavonești, și apoi nu este nici o pier-

dere, fiindcă în cărțile tipărite cu particularitățile românești se găsesc *Evanghelia* și *Apostolul* la toate împrejurările ca și în cele slavonești. Apoi mitropolitul mai observă, că în *Molitfelnicul* românești sunt tipărite rugăciunile privitoare la odoarele și icoanele bisericești, iar în cele slavone nu. Tot în aceste *Molitfelnice* românești sunt tipărite rânduețele primirei în sânul bisericii ortodoxe a Evreilor, ereticilor, a celor crescuți din tinerețe în erezie, a schismaticilor botezați și unși cu sf. mir de către preoții lor apostazi, cum sunt tipărite exact rânduețele celor ce trec dintre eterodoxi la biserica ortodoxă de răsărit în *Molitfelnicul* tipărit în Rusia. Dacă în noul *Molitfelnic* pe care avea să-l tipărească în tipografia sa, mitropolitul ar fi dat afară aceste rânduețe cu privire la primirea celor de altă credință în sânul bisericii ortodoxe, atunci fără îndoială ar fi dat naștere la o mulțime de tâlcuiți în popor. ¹⁶⁾

Aprobarea de a se tipări *Evanghelia*, *Apostolul* și *Molitfelnicul* după chipul cel românesc se primi la 31 Decembrie 1819. Astfel că îngăduirea și porunca, în acelaș timp, ca toate cărțile bisericești, cari se vor tipări în limba românească, să fie traduse de pe edițiile sinodale din Moscova se reduse numai la atâta, fără să mai știm ce s'a făcut mai departe în această privință, după moartea lui Gavriil Bănulescu, care moarte a avut loc în 30 Martie 1821. ¹⁷⁾

Edițiile tipografiei sinodale din Moscova, de fapt, au la temelie acelaș copriș, cu mici deosebiri, cu acelea ale tipografiei din lavra *Pecersca*, afară de anumite rugăciuni și mai cu seamă de calendarul de la urma lor. Biserica basarabeană fiind în mai mare apropiere de Chiev de cât de Moscova, ea și-a adus cărți de ritual de la lavra chieveană, și pentru acest motiv, dacă asupra edițiilor românești din Basarabia au rămas urme chievene, aceasta nu-i de mirare.

Acum să vedem ce fel de cărți românești s'au tipărit în această tipografie sub mitropolitul Gavriil Bănulescu:

În timpul păstoriei mitropolitului Gavriil s'au tipărit *Liturghia*, *Mineiul* de obște, *Psaltirea* și *Molitfelnicul*, cari se află în cea mai mare și strânsă legătură cu cărțile slavonești. Insuși mitropolitul nu s'a ocupat cu tâlmăcirea din slavo-

14) Ibidem f. 11—12.

15) Ibidem, f. 20.

16) Ibidem, f. 25—26.

17) Ibidem, f. 31.

nește în românește a cărților mari. El spune în scrisoarea sa către mitropolitul Ambrozie în care repetă cererea sa către Sf. Sinod, prin care îl roagă să îngăduie deschiderea tipografiei din Chișinău, că a tradus în românește Cărticțele de rugăciuni, Acatiste, Catihisme, Instrucțiuni pentru protopopi și Cuvântări pentru duminici și sărbători. Munca de traducere a cărților arătate mai sus a luat-o asupra sa episcopul Dimitrie Sulima, cari cărți au fost singurele ce s'au tipărit în timpul oblăduirii acestui mitropolit. 18)

Prima carte tipărită este *Liturghia*, care a eșit din teasc în 1815. Cartea aceasta are o prefață scrisă de însuși mitropolitul Gavriil, care între altele spune următoarele:

a) Intre multe îndreptări aduse bisericii din acest ținut este și înființarea tipografiei eparhiale, unde s'a tipărit cea mai trebuincioasă carte și a cărei lipsă se simția așa de mult. La tălmăcirea acestei cărți, tălmăcitorul a urmat întru totul originalul slavon, care s'a tipărit în Rusia, s'a adăogat la ea un calendar mai bogat și prochimene pentru întreg anul, precum și învățături folositoare pentru conducerea preotului, cari lipsesc cu totul în tipăriturile românești de mai înainte.

b) Pentru preoții cari vor sluji în limba românească, se atrage atențiunea asupra unor locuri cari nu există în tipăriturile românești sau sunt unele schimbări despre cari se dau lămuririle de trebuință pentru a nu se socoti că sunt greșeli scăpate din vedere.

c) Cea mai de seamă greșală, care se întâlnește în Liturghiile românești, este expresia: «*Cu înțelepciune dreaptă*» și «*Înțelepciune dreaptă*», care acum s'a corectat prin expresiunea: «*Înțelepciune, drepti*», căci aceasta corespunde expresiunii originalului grecesc: «*σοφία, ὀρθοί*». Felul cum este tradus în Liturghia românească și cea slavonească este cu totul greșit, deoarece nu corespunde, nici cu originalul grec, nici cu intențiunea Sfinților Părinți, alcătuitori ai dumnezeieștii Liturghii, cari prin cuvintele de mai sus atrăgeau atențiunea credincioșilor să asculte în picioare cuvintele Sf. Evanghelii. Dovada se face cu faptul, că în unele biserici creștine, cum este de pildă în bisericile din Egipt se îngăduia ca

poporul să stea jos în vremea cântării psalmilor; iar pentru ca să se dea importanță unor anumite acțiuni din biserică, preotul sau diaconul rostia cu glas puternic: «*Înțelepciune, drepti*», atrăgând prin aceasta atențiunea ascultătorilor ca să se ridice în picioare și prin aceasta să fie mai atenți.

d) În locul cuvintelor din Liturghia românească: «*pre toți și pre toate*», să se zică: «*și pentru toți și pentru toate*». Expresiunea dintâi nu corespunde nici originalului grec, nici traducerei slave, căci acele cuvinte sunt în legătură cu vogleul de mai înainte, în care se vorbește despre darurile pe cari preotul liturghisitor le aduce pentru împărat, familia lui, toată oastea, și deci de aci urmează că trebuie să se zică: «*și pentru toți și pentru toate*», cuvinte cari corespund întocmai atât înțelesului, cât și originalului.

e) În originalul grecesc și în traduceriile românești, este un cuvânt, care nu există în traducerea slavonă, atunci când este vorba despre împărtășirea poporului. După traducerea românească și originalul grecesc, preotul zice: «*Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați*», pe când în slavonește este numai: «*Cu frica lui Dumnezeu și cu credință să vă apropiați*», adică: «*So strahom bojiim i vieroju pristupite*». Expresiunea «*și cu dragoste*» se presupune că ar fi fost adăogată după traducerea definitivă a Liturghiei din grecește în slavonește, deoarece ce se știe cu câtă fidelitate și cu câtă grijă au fost traduse cărțile slavonești de ritual din grecește, și afară de aceasta, expresiunea «*cu dragoste*» este coprinsă în cuvintele: «*Cu frica lui Dumnezeu și cu credință*».

f) În calendarul de la sfârșitul Liturghiei, mitropolitul spune cititorului său, că pe lângă sfinții cunoscuți, a mai adăogat și pe aceia cari sunt proslăviți în Rusia și minunile icoanei Maicei Domnului, săvârșite în diferitele locuri ale Rusiei, ca o recunoștință față de mila lui Dumnezeu, care a scăpat lumea creștină de jugul Agarenilor, unind partea aceasta de pământ creștin cu Rusia de sub stăpânirea împăratului Alexandru I.

Cercetând cu deamănuntul cuprinsul acestei Liturghii, găsim că este tradus după ediția de Kiev, care în calendar, la toți sfinții din calendarele ediției moscovite, sunt adăogați și sfinții locali pe cari îi au calendarele edițiilor din Kiev.

Catehismul. În anul 1816 ieși de sub teas-

18) Nr. 423 dia dosarele pe anul 1820 din arhiva Consistoriului duhovnicesc din Chișinău : (în rusește).

curile aceleiași tipografii o altă carte a mitropolitului Gavriil, numită Catehism, care coprinde acele lucruri pe cari clericii trebuie să le știe pe de rost când intră în slujbă. În acest Catehism găsim locuri din Sf. Scriptură, din canoanele St. Părinți și ale Apostolilor precum și din regulamentul duhovnicesc, cari trebuiesc știute de preoți. El este tălmăcit din slavonește. Preocuparea mitropolitului Gavriil în acest catehism este curat practică, și nici de cum filosofică, pe care o întâlnim în catehismul lui Amfilohie de Hotin: în «Gramatica teologhicească», care nu era altceva de cât o traducere după catehismul lui Platon al Moscovei.

Pe pagina din dos a titlului cărții este o icoană a Sfintei Treimi, iar la începutul capitolelor sunt flori asemănătoare cu cele din Liturghia din 1815. Numerotația se face pe foi de la 1—42.

Molitvelnicul. Prin Octombrie 1816 mai apare încă o carte sub numele de »*Molevnicul*», care are titlul următor: *Întru slava sfintei cei de o ființă..... cu blagoslovenia Prea Sfântului îndreptătorului Sinod și a preaosfințitului Gavriil, Exarh Mitropolit Chișinăului și Hotinului, s'au tipărit cartea aceasta ce se numește Molevnic, adică rânduiala cântărilor de rugăciuni și a paraclisurilor osăbit, în exarhiceasca tipografie a Basarabiei, ce să află în sfânta Mitropolie a Chișinăului și a Hotinului. În Chișinău. 1816 Oct.*

Psaltirea. În anul 1818 a apărut o Psaltire în limba românească, în care s'a adăogat toate deosebirile, care există între psaltirea slavă și cea greacă, și deci și cea românească. La începutul ei găsim Simbolul lui Atanasie, patriarhul Alexandriei, o scurtă expunere de credință a sf. Maxim și învățătură cum să se facă semnul st. cruci. După fiecare catismă aflăm câteva tropare, culese din Octoih și rugăciuni; iar la sfârșit avem rânduiala ieșirii sufletului din trup, un pomelnic și învățătura cum să se cânte cei doisprezece psalmi pe cari îi cântau pustnicii, în vechime.

Mineiul de obște. După un an, în 1819, ieși la lumină o altă carte, intitulată: *Mineiul de obște*, tradus din slavonește în românește. Acest Mineiul are și o precuvântare scrisă de mitropolitul Gavriil. El spune, că văzând lipsa cea mare pe

care o simte biserica din Basarabia de Mineile lunare, s'a hotărât să traducă acest Minei de obște la care a adăogat slujba Acoperemântului Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu. Sărbătoarea aceasta își are originea în Grecia de unde a fost adusă odată cu primirea creștinismului în Rusia, dar în Basarabia nu era încă popularizată. Fiindcă pământul nostru, zice mitropolitul, a fost scăpat de jugul Agarenilor și s'a unit cu Rusia, mulțumită acoperemântului Maicei Domnului, se cuvine să se serbeze acest praznic și aici. Iată pentru ce s'a tipărit slujba aceasta la sfârșitul acestei cărți.

Liturghia cea mare. În anul 1820 se tipărește Liturghia cea mare, care este un amestec între originalul slavon și traducerea românească. După o cercetare amănunțită se vede că la temelia traducerei românești se află originalul de Kiev, deși în rânduiala tunderei celei mici și rugăciunile la sfințirea odoarelor și icoanelor bisericesti s'a lăsat traducerea din vechile ediții românești. În calendarul de la urmă s'au lăsat afară mulți dintre sfinții pe cari îi găsim în ediția de Kiev și cea românească.

După actele tipografice eparhiale reese că în timpul oblăduirii mitropolitului Gavriil s'au tipărit 19.320 exemplare.

Acestea sunt cărțile de ritual tipărite de mitropolitul Gavriil cu ajutorul vicarului său, Dimitrie, în tipografia din Chișinău. Urmașii săi au mai tipărit pe lângă cărțile deja descrise și alte cărți de slujbă în coprinsul cărora nu se mai răsfrânge originalul slavon, fiind cu totul reproduse după traducerile tipărite în România. De la 1820 și până la 1853 nu s'a mai tipărit alte cărți afară de reproducerea celor de mai sus după trebuința bisericilor. Intre actele Direcțiunei economatului casei mitropolitane din Chișinău găsim un document, care vorbește despre cerea ce se face preoților de la biserica sf. Haralampie și sf. Ilie pentru a da un exemplar din Penticostarele lor, cari după terminarea întrebuințării lui, li se va întoarce. Indată după aceasta urmează rezoluția îngăduirii episcopului Irinarh de a se tipări 600 exemplare din Penticostarul acesta, cari au și fost gața la 10 Iunie 1854, punându-se în vânzare pentru nevoile bisericilor.¹⁹⁾ Coprinsul acestui Penticostar este

¹⁹⁾ Dosarul Nr. 242 din Arhiva tipografiei casei arhiepiscopale

asemănător cu acela al Penticostarului din mănăstirea Neamțului, tipărit în 1848. Exemplarul bisericii Sf. Haralampie se păstrează până în timpul de față. După tipărirea acestui Penticostar s'a mai tipărit încă o Evanghelie în limba românească. Chestiunea tipării acestei Evanghelii s'a ridicat pentru prima dată în 1853;²⁰⁾ iar ieșirea de sub teascurile tipografiei a avut loc în 30 Noembrie 1854, s'au tipărit 603 exemplare, cari în anul următor s'au trimis protopopilor pentru a fi împărțite pe la biserici.²¹⁾ Intr'un act al tipografiei din 1855 aflăm că s'a mai tipărit încă odată Evanghelia în limba românească²²⁾ al cărui cuprins este întru totul asemănător cu acela al Evangheliei din Buda, tipărită în 1812.

După un mic răspas de vreme, Direcțiunea economatului a casei arhiepiscopale face o cerere pentru tipărirea Tipicului în număr de 600 exemplare după numărul bisericilor eparhiei. În 19 Ianuar 1856 se cere aprobarea episcopului Irinarh ca să se cumpere 100 baloturi de hârtie trebuitoare pentru tipărirea Tipicului amintit. La 14 Martie 1858, Irinarh dă poruncă ca să se trimită tuturor bisericilor acest tipic moldovenesc, chiar și acelora cari-l mai aveau în ediția de peste hotare.²³⁾ În titlul acestui Tipic se spune că el este tipărit după ediția de Iași.²⁴⁾

După tipărirea Tipicului se ceru la 6 August, 1860 aprobarea episcopului Antonie ca să se întrebe, prin Consistoriu, protopopii de ce cărți de ritual mai au nevoie bisericile de sub conducerea lor. Se răspunde că se simte cea mai mare trebuință de Mineiul praznicar în limba românească. Prin raportul din 18 Iunie 1861²⁵⁾ se comunică episcopului că tipărirea Mineiului praznicar sau Antologhionului este gata. Odată cu comunicarea despre terminarea tipării Antologhionului se cere și aprobarea tipării în 100 exemplare din Octoihul în limba românească de care se simte nevoia în bisericile eparhiei. Printr'un alt raport de la 21 Octombrie

1861,²⁶⁾ Direcțiunea a comunicat episcopului că pentru îndeplinirea porunsei verbale a sa, s'a trimis parohului bisericii Bunei Vestiri, Eftimie Popovici, *Octoihul* cu canoanele Născătoarei de Dumnezeu pe opt glasuri în limba românească, tipărite în mănăstirea Neamțului pentru a verifica și compara cu textul slavon, pentru a se putea da la tipar, rugându-l totodată ca să bage bine de seamă să nu se fi strecurat vreo greșală din punct de vedere dogmatic. Preotul Eftimie Popovici a găsit următoarele nepotriviri:

a) Octoihul este la fel cu cel slavon, afară de stihirile Născătoarei de Dumnezeu, cari se cântă în Marea Sâmbătă la Vecernia cea mare pe opt glasuri;

b) Stihirile de la Stihovăna, la Doamne strigat-am, și cele de la sedeaună nu sunt tipărite în ordine, ca în Octoihul slavon; iar unele stihiri de la Doamne strigat-am nu se potrivesc cu cele din textul slavon;

c) Greșeli din punct de vedere dogmatic nu se găsesc;

d) Canoanele Maicei Domnului pe opt glasuri, cari se cântă la pavecerniță, cari în Octoihul slavon sunt așezate la sfârșitul vecerniei fiecărei zile, nu se potrivesc în așezare cu cele din slavonește, restul în ceia ce privește scopul și duhul religios este pretutindenea păstrat cu mare grijă. Se îngăduie tipărirea afară de stihirile Născătoarei și canoanele Născătoarei de la pavecerniță.²⁷⁾ Octoihul de Chișinău nu a urmat pretutindenea prototipul său românesc de la 1836, din Neamțu; ci a dat întâietate textului slavon. În 1862 s'a terminat tipărirea Octoihului despre care a fost vorba mai sus. Intr'un act din acest an²⁸⁾ se vorbește și despre un Ceaslov românesc, dar noi nu cunoaștem de cât un Ceaslov școlar tipărit în 1867. Acest Ceaslov a suferit influența atât a textului slavon cât și a celui românesc. Totuși această influență nu este esențială.

Comparând Ceaslovul mic de acum cu cel de Moscova se vede foarte bine influența celui de Kiev, mai cu seamă din rugăciunile îndreptate către prea cuvioșii Antonie și Teodosie, cei atât de sărbătoriți de Rusia sudică.

din Chișinău. Arhiepiscopul Irinarh (Popov) a cărmuit de la 12 Noem. 1844—17 Martie 1858.

²⁰⁾ Nr. 242 din Arhiva tipografiei.

²¹⁾ Nr. 347 din Arhiva tipografiei.

²²⁾ Nr. 358 din Arhiva tipografiei.

²³⁾ Nr. 242 din Arhiva tipografiei.

²⁴⁾ Nr. 404 din Arhiva tipografiei.

Este vorba despre ediția din 1816, un exemplar din această Evanghelie se găsește și în vestiarul casei arhiepiscopale din Chișinău.

²⁵⁾ Nr. 447 din Arhiva tipografiei.

²⁶⁾ Nr. 307 din Arhiva tipografiei. Arhiepiscopul Antonie (Socetov) a condus de la 17 Mart. 1858—13 Mart. 1871.

²⁷⁾ Nr. 307 din Arhiva tipografiei.

²⁸⁾ Nr. 514 din Arhiva tipografiei.

În actul privitor la vânzarea cărților tipărite în Chișinău pe anul 1863 se vorbește pentru prima dată și despre un Triod în limba românească.²⁹⁾ Acest Triod este asemănător, după coprins, cu cel din Blaj, tipărit în 1800.

Cu acest Triod se termină întregul șir de cărți bisericești, tipărite de tipografia mitropoliei basarabene. Tot timpul liber ea a retipărit cărți din vechile ediții pentru trebuințele bisericilor din această eparhie până la anul 1882, când din lipsa de fonduri și chiar de lucru prin apariția altor tipografii civile, fu închisă de episcopul Serghie.³⁰⁾ Întreg materialul tipografic a fost vândut mănăstirei Noului Neamț, dar și acesta l-a vândut unui oarecare Șliomovici din Chișinău,³¹⁾ afară de uneltele de legat, cari s'au întrebuițat de frații mănăstirei la legarea cărților.

Odată cu răspândirea cărților tipărite în limba românească în această eparhie s'au mai răspândit și cărți slavonești din edițiile de Moscova, mai puțin, iar de Kiev mai mult.

Tipografia aceasta a avut o mare însemnătate și pentru biserica de dincolo de Prut. În România prin anul 1860 guvernul român odată cu secularizarea averilor mănăstirești a închis și tipografiile, cari tipăreau cărți de ritual cu literă chirilică. Cu vremea a început să se simtă nevoia acestor cărți cu cari preoții bătrâni se obișnuiseră. La știrea că în Chișinău se tipăresc cărți bisericești cu litere cirilice, nu odată reprezentanții acestei biserici s'au îndreptat cu cereri de acest fel. Astfel în 1878 profesorul de la seminarul din București, Nifon Bălășescu, a avut corespondență cu episcopul Pavel, în care îi povestește că în România deși în cancelariile autorităților civile s'a introdus alfabetul latin, totuși în biserică se păstrează tot cel cirilic, și că, aflându-se în Constantinople, a auzit că la Chișinău se tipăresc cărți de ritual după edițiile din mănăstirea Neamțului. Îl roagă, ca urmare, să-i trimită catalogul cărților tipărite și câteva exem-

plare din Triod, în vederea postului care se apropia.³²⁾

Arhiepiscopul Pavel a îndeplinit rugăciunea lui Bălășescu. Prin 1879, deasemenea, proprietarul unei librării de cărți bisericești, un oarecare Georgescu, a cerut catalogul cărților bisericești tipărite în Chișinău³³⁾ motivând că la ei nu se mai tipăresc cărți bisericești. După aceasta Georgescu a comandat 20 de Trioade și 10 Antologhioane. Închiderea tipografiei mitropolitane de la Chișinău a fost întâmpinată cu adâncă întristare de conducătorii bisericești din România.

III

După cum am văzut mai sus, tipografia bisericească basarabene a fost închisă în 1883 de arhiepiscopul Serghie, dar tipărirea de cărți românești încetase mai dinainte. După moartea arhiepiscopului Antonie nu s'a mai tipărit nicio carte românească. Revista „*Kișinevskîia eparhialnâia vedomosti*“, care până acum se tipărise în cele două limbi, de acum înainte se tipărește numai în limba rusă. Astfel că în timpul oblăduirii arhiepiscopilor: Pavel Lebedev, Serghie Leapidevski și Neofit Nevodcikov nu a mai văzut lumina tiparului nici o carte românească.

Ideia reînființării tipografiei s'a născut sub conducerea episcopului Iacob Peatnițkii, care a cerut Sf. Sinod să îngăduie a se întemeia din nou tipografia eparhială pentru ca societatea misionară „*Frăția Nașterii Domnului*“ să poată să-și tipăriască broșurile și foile religioase-morale pentru ca să se răspâdiască în popor în ambele limbi: rusă și română.

La 1900, 23 Martie episcopul Iacob a prezentat Sf. Sinod o cerere al cărei coprins este cel mai de jos: „*In multe parohii basarabene cea mai mare parte a populației, și nu rare ori în chip exclusiv este românească, care știe numai limba moldovenească, neînțelegând de loc nici pe cea slavă-bisericească nici pe cea rusească măcar ca vorbit. Literatura religioasă-morală, care există până acum sub forma de cărțuții, broșuri, foi etc., nu poate fi la îndemâna acestei populații, între acestea, Moldovenii sunt însetați de învățături religioase, de clădire creștină și de mângâere prin citirea și a-*

29) Nr. 531 din Arhiva tipografiei.

30) Vezi actele Direcțiunii economatului a casei arhiepiscopale din Chișinău cu privire la închiderea tipografiei pe anul 1883, precum și dosarul Nr. 42 pe anul 1883 din Arhiva mănăstirei Noului Neamț. Astfel vorbesc actele, căci în deobște așa se ascunde adevărul; dar de fapt a închis-o din dorința de a întuneca orice rază de românism, motivele materiale, fiindu-i îndreptățirea. Arhiepiscopul Serghie (Leapidevski) a condus de la 21 August 1882—12 Ian. 1891.

31) «Istoria pentru noua mănăstire Neamțu» pe verso al pag. 66, de Andronic; după originalul românesc Arhim. Gurie a alcătuit o alta în rusește în 1911.

32) Nr. 25 din Arhiva tipografiei, pe anul 1879.

33) Nr. 20 din Arhiva tipografiei, pe anul 1879. Arhiepiscopul Pavel (Lebedev) a păstorit de la 13 Iunie 1871—16 Iulie 1882.

scultarea cuvântului tipărit. Trebuința de o asemenea literatură, care ar fi alcătuită în limba moldovenească, ar potoli setea populației ortodoxe românești, care este prea mult simțită. În adevăr, sunt câteva ediții religioase-morale în limba moldovenească, tipărite în România. Dar înainte de toate, limba acestor ediții se deosebește într-o câțiva de limba în care vorbesc Moldovenii din Basarabia, după aceia cărțile tipărite în România sunt scrise cu literă latină pe care Moldovenii de aici nu o cunosc, în mare parte, și afară de aceasta, aducerea lor este foarte împovărătoare. Având în vedere marea trebuință a poporului de citirea de broșuri și foi religioase-morale, am însărcinat cu aceasta societatea „Frăția religioasă-morală misionară ortodoxă de Chișinău a Nașterii Domnului“, care are ca scop să ajute luminarea morală a turmei basarabene în duhul bisericii ortodoxe și întărirea ei în adevărurile credinței creștine, între altele, prin editarea și răspândirea de cărțuții, broșuri și foi volante cu coprins moral. Aducând acestea la cunoștința Sf. Sinod, rog a mi se aproba următoarele:

a) Să se aprobe ca arhiepiscopatul de Chișinău prin mijlocirea Frăției Nașterii Domnului să editeze cărțuții, broșuri și foi volante cu coprins moral în limba moldovenească cu literă chirilică cu text paralel în rusește și fără aceasta, și

b) Să se aprobe ca pentru cercetarea lucrurilor cu coprins moral, cari se vor tipări să se alcătuiască un comitet local de cenzură ai cărui membrii să cunoască deopotrivă de bine atât limba rusă cât și pe cea moldovenească având o cultură teologică, și aceștia să fie preotul Constantin Popovici, membrul consistoriului duhovnicesc și profesor la seminarul din Chișinău și preotul Mihail Ceachir, profesor la Școala spirituală din acelaș oraș“. Cererea arhiepiscopului Iacob a fost aprobată la 5 Aprilie acelaș an, cu următoarele observări:

1) Ca comitetul spiritual de cenzură să lucreze sub conducerea și supravegherea arhiepiscopului local:

2) Să se tipăriască tot felul de cărți religioase, afară de acelea pentru cari se cere aprobarea Sf. Sinod;

3) Să se tipăriască broșuri cari să coprindă extrase din scrierile Sf. Părinți, rugăciuni, trovare separate și icoane litografiate;

4) Potrivit înțelesului art. 9 și 12 din statutul Consistoriilor duhovnicești, numai arhiepiscopul local are dreptul să numească pe membrii comitetului de cenzură la cari se vor adăuga și un membru special al Revistei „Kișinevskiiia eparhialinâia viedomosti“.

Tocmai către toamna aceluiaș an, în 17 Octombrie, episcopul Iacob comunică Frăției Nașterii Domnului ca să-și înceapă activitatea literară după mijloacele bănești pe cari le are, tipărind broșurile și foi volante cu coprins moral în limba rusă și română, și chiar fără cea dintâi. Aceste broșurile vor fi cenzurate de cenzorii al căror nume l-am arătat mai sus, aceștia vor ține seama de regulile arătate în Regulamentul consistoriilor eparhiale, făcând la sfârșitul anului o listă de toate lucrările cenzurate pentru a putea fi prezentate Sf. Sinod.

Pentru prima dată se tipăti cea dintâi foaie volantă la 12 Decembre 1900, privitoare la cele douăsprezece praznice, cu literă chirilică. Cu toată părerea de rău, „Frăția“ tipărind foile cu litera slavonă cu care erau tipărite cărțile de ritual, ci nu cu litera cu care fuseseră tipărite cele românești, ceia ce a făcut ca citirea să fie împovărătoare. Pentru această pricină, credincioșii români nu au dat atențiunea trebuitoare acestor foi. Cu toate că persoane din cler și congresele anuale arătau această mare lipsă, totuși „Frăția“ și-a continuat lucrul, schimbând mai apoi litera slavonă cu cea rusească.

După o întrerupere de treizeci de ani de când nu se mai tipărise nimic în limba românească, acum apăru foi și un *Ceaslov* în limba românească și în cea slavonă sub îngrijirea societății „Frăția“; foile apărură mai întâi cu literă slavonă și după aceia cu literă rusească. Episcopul Iacob nădăjduia ca după aprobarea editării foilor volante să ceară și aprobarea deschiderei tipografiei eparhiale, dar nu el trebuia să fie acela care avea să aibă norocul să vadă teascurile tipografice, scoțând cărți pentru trebuința bisericilor basarabene. El făcu să se cerceteze dacă se mai păstrează tipografia desființată și dată mănăstirei Noului Neamț, de unde egumenul ei Gherman răspunse că tipografia a fost vândută unui evreu, iar sculele de legătorie se întrebuintează de frați pentru legarea cărților trebuitoare mănăstirei, După aceasta, chestiunea deschiderei tipografiei fu dată uitării.

Indată după războiul ruso-japonez izbucni revoluția însă, când conștiința popoarelor supuse a tot puternicului autocrat se deșteaptă și ele încep să ceară ca dreptul lor la viață să fie ceva real. Cu toate începuturile cari se făcuseră, acum se cerea ca ceva imediat reînființarea tipografiei fără care „Frăția” misionară nu mai putea fi la largul său. Prin Februarie 1904, iconomul casei episcopale din Ismail, ieromonahul Teodosie, trimise „Frăției” suma de 100 ruble; iar Xenofont, ieromonah de la schitul Suruceni, două sute de ruble, amândoi trimiseră banii cu rugăciunea ca să se tipărească Psaltiri și Ceasloave în limba românească. Sfatul „Frăției” roagă pe episcopul Iacob ca să intervieve la Sf. Sinod pentru că ca să se aprobe acestei Frății să retipărească cărți pentru slujba bisericească precum și slujbe separate de Sfinți în limba românească ale căror tălmăciri le primește de la diferiți preoți. La 12 Aprilie Iacob aprobă cererea sfatului.

Cancelaria sfatului Frăției întârziind, poate cu voință sau din poruncă, cererea pentru tipografie nu s'a făcut sub episcopul Iacob, ci sub Vladimir, urmașul său. Arhiepiscopul Vladimir venind în Basarabia și văzând marea trebuință de cărți bisericești, care se simte în popor, rugă Sf. Sinod ca să aprobe „Frăției Nașterii Domnului” să tipărească cu literă slavonă cărți de ritual și slujbe separate de sfinți. La 25 Aprilie 1905 se primi următoarea aprobare: *„După ucazul Majestății Sale împăratului, Sf. Sinod a ascultat cererea Prea sfinției Voastre de la 9 Februarie a. c. cu Nr. 56, despre aprobarea Frăției Nașterii Domnului din Chișinău ca să tipărească în limba românească cu literă slavonă cărțile Sf. Scripturi și cărți de slujbă precum și cărți pentru slujba separată a sfinților. După ce s'a informat, a poruncit ca să vi se aducă la cunoștință, că Prea sfinția Voastră cereți ca să se aprobe Frăției Nașterii Domnului din Chișinău să tipărească cu literă slavonă după modelul acelor cărți de ritual tipărite în secolul trecut în Chișinău, câteva cărți din Sf. Scriptură și cărți de slujbă, precum: Evanghelie, Psaltire, Ceaslov și altele, precum și diferite slujbe separate de sfinți, toate în limba românească. Cercetând această cerere și neîntâmpinând nicio piedică pentru aprobarea ei, Sf. Sinod hotărăște: se aprobă tipărirea sus arătate cărți,*

după cercetarea și aprobarea lor de către cenzura spirituală locală; aducând la cunoștința Prea Sfinției Voastre ucazul de față, sunteți rugat a porunci ca să se trimeată Direcțiunei administrative a Frăției o copie după această aprobare”.

Primindu-se aprobarea pentru tipărire, era firesc să se pună întrebarea: unde să se tipărească, dacă nu este tipografie? Congresul general eparhial din vara anului 1905 discutând chestiunea prin ce mijloace s'ar putea apropia păstoririi de păstorii lor, cum s'ar putea turma ridica la un nivel moral mai înalt. Tot congresul s'a oprit la ideia redeschiderei tipografiei ca la unul din mijloacele cele mai de seamă. Aceste foi trebuiau să se tipărească în limbile: română, bulgară, ucraină și altele după naționalitatea credincioșilor din eparhie. Pentru a aduce la îndeplinire această dorință, congresul a hotărât următoarele:

1) Să se alcătuiască îndată o comisie formată din protoiereul Constantin Popovici, ieromonahul Gurie, preotul Constantin Parfeniev, și preotul Alexandru Evstratiev, cari să se ocupe îndată de alcătuirea planului și devizului pentru redeschiderea tipografiei;

2) Mijloacele pentru primele lucrări și pentru cumpărarea mașinelor tipografice se vor lua din veniturile fabricei de lumânări. Aceste mijloace constau dintr'un avans de 7000 ruble, care va fi complectat din următoarele surse:

a) de bisericile eparhiei: câte 3 ruble de fiecare biserică;

b) de Frăția Nașterii Domnului, care va da 2000 ruble;

c) de toate mănăstirile eparhiei; atât cele de bărbați cât și cele de femei, cari vor da câte 2000 ruble cel puțin.

3) Pentru a se susține tipografia eparhială în existența ei mai departe se obligă toate instituțiile, școlile, Frăția și întreprinderile eparhiale să comande pentru tipărire în ea diferite cărți, broșuri, foi, blancuri, reviste ziare, etc.

4) Tipografia va fi așezată provizoriu în localul seminarului până când acesta va putea deveni bun pentru viețuirea seminariștilor aici, și până când se va putea zidi un local propriu pentru ea.

5) Conducerea tipografiei va fi încredințată unor persoane bisericești, alese de către congresul eparhial, acestea socotindu-se ca membrii

ai Frăției, participând la ședințele acesteia împreună cu ceilalți membrii.

6. Administrația tipografiei va face anual o dare de seamă pe care o va prezenta prin sfatul Frăției congresului general al clerului eparhiei, pentru a o verifica și aproba. În jurnalul încheiat de congres și văzut de arhiepiscop, urmează aprobarea ierarhului, care spune: *«Dorința clerului de a-și avea o tipografie este și dorința mea. Voi fi, în chip sincer, plin de bucurie când se va îndeplini. Dar, deocamdată, „Frăția Nașterii Domnului” nu dispune de o așa însemnată sumă de 2000 ruble, căci viața ei ar fi în primejdie, deoarece și ea la urma urmei se folosește de ajutoare din veniturile fabricii de lumânări; iar, al doilea, părinții deputați nu au dreptul să impună asemenea impozite asupra mănăstirilor și schiturilor; la aceasta trebuie să se ceară consimțământul egumenilor, iar cât privește mănăstirile de maici, nici nu poate fi vorba de impunerea vreunei sarcini, căci după cum se știe, mai toate sunt deopotrivă de sărace: al treilea, părinții deputați sunt datori ca ei însăși să cerceteze localul seminarului dacă este bun sau nu pentru așezarea unei tipografii acolo, și pentru aceasta trebuie să se înțeleagă cu membrii administrației seminariale. În orice caz, ne vom îngriji pentru deschiderea tipografiei cât mai repede.»*

Episcopul Vladimir ³⁴⁾ chemă la 6 Februar pe egumenii mănăstirilor, rugându-i să vie în ajutorul deschiderii tipografiei. Egumenii mănăstirilor și schiturilor hotărără să dea 2400 ruble, distribuind suma aceasta pe numărul tuturor mănăstirilor, potrivit cu veniturile fiecărei mănăstiri. Afară de aceasta, din partea bisericilor s'a primit suma de 2580 ruble, la care s'a mai adăugat suma de 600 ruble adunate în chip benevol dela călugări de către misionarul ieromonah Gurie, astăzi arhiepiscopul Basarabiei. Având aceste sume la îndemână, comisia în timp de 6 luni cumpără materialele tipografice, literă rusă și românească. Deschiderea nu a putut avea loc până la adunarea congresului deputaților clerului eparhiei și din lipsa de mijloace bănești pentru a plăti tipografii și personalul conducător. În timpul acesta, frații mănăstirii Dobrușa s'au înțeles cu egumenul lor, Porfirie, ca să dăruiască

casa din strada Haralampie Nr. 42 clerului eparhiei spre a servi ca un azil pentru cei fără adăpost și bătrâni ai clerului și pentru local de tipografie. După cererea Episcopului Vladimir, Sf. Sinod prin ucazul său din 25 Noembrie 1906 a aprobat mănăstirii Dobrușa să dea clerului eparhiei casa sa pentru scopurile arătate mai sus.

Comitetul pentru aranjarea tipografiei a prezentat congresului general din 1906 o dare de seamă despre toată activitatea, venitul și cheltuiala sumelor asiguate pentru instalarea tipografiei, cerându-i să mai asigneze încă, la suma rămasă de 3230 ruble și 6 cap., încă o sumă de 5039 ruble 73 cap. Congresul general, prin jurnalul Nr. 15 din 3 Septembrie 1896, a hotărât să aprobe sfatului Frăției să ia cu împrumut această din urmă sumă din acele sume ale fabricii de lumânări, cari se varsă spre formarea capitalului pentru clădirea unui local propriu pentru fabrică, cu condițiunea ca această sumă să se dea înapoi dela 1 Septembrie 1906 până la 1 August 1907. Datoria aceasta se va da din banii ce ies din vânzarea cărților și toilor volante tipărite în tipografie în proporția pe care o vor stabili viitoarele congrese generale.

Congresul a cerut să se mai adauge în comitet încă câteva persoane: preotul Mihail Cecan, Alexandru Baltaga și protoereii: Mihail Ceachir și Mihail Plămădeală.

Acest comitet se apucă de reparația localului, de instalarea mașinelor și de punerea literilor în case. Astfel, că în ziua de 26 Octombrie 1906 tipografia fu deschisă în chip sărbătoresc, sfințindu-o Arcadie, episcopul de Cetatea Albă, fiind de față Vladimir, episcopul de Chișinău și Hotin, guvernatorul Basarabiei, Haruzin, profesorii seminarului, ai școlii spirituale și alte persoane invitate. Ieromonahul Gurie în calitate de misionar al Basarabiei a ținut o cuvântare, după sfințirea apei mici, în care a arătat celor de față istoria tipăririi cărților în limba românească în Basarabia. Oprindu-se asupra deschiderii din nou a acestei tipografii lămurește marea însemnătate pe care o va avea această tipografie în viața bisericească din Basarabia. Episcopul Vladimir în cuvântarea sa și-a arătat bucuria ce simte la înființarea acestei tipografii, care va îndestula bisericile cu cărțile trebuitoare în limba românească. Lămurește apoi celor de față starea în care ajunsese cărțile de ritual, multora lip-

³⁴⁾ Episcopul Vladimir (Sincovski) a condus de la 12 Ian. 1904—18 Sept. 1908.

sindu-le începutul și sfârșitul. Odată cu aceasta el își mai arată marea bucurie ce simte un popor când aude slujba dumnezeiască în limba sa, amintind bucuria ce a simțit-o poporul iacut,³⁵⁾ când a auzit slujba în limba lui națională. Cei de față au intrat în camera mașinelor, unde în fața lor s'a tipărit în limba rusă și cea românească actul de fundație: Acest act a fost semnat de episcopul Vladimir, episcopul Arcadie, de guvernator și de cei de față.

Printre alte lucrări românești, cea mai de seamă lucrare îngrijită, care s'a tipărit în acea-

stă tipografie este „*Viețile Sfinților*“ pe toate lunile.

Astfel luă ființă după o întrerupere de treizeci de ani tipografia, care a lucrat mai mult de un secol pentru întreținerea căldurei credinței în ramura din poporul deslipit cu sila de trupul țării mame. Această tipografie fu singura mângâiere pentru mulțimea poporului dela țară în care este credința și nădejdea în zilele de primădie.

ȘT. BERECHET

TIPICUL BISERICESC

În Tipografia Cărților Bisericești din București a apărut la anul 1918 în a treia ediție: „**Tipic Bisericesc**“ care cuprinde rânduiala Duminicilor a sărbătorilor împărătești și a sfinților aleși de peste tot anul, tipărit *cu aprobarea și binecuvântarea Sfântului Sinod al Sfintei noastre Biserici Autocefale Ortodoxe Române*, în zilele Maiestății Sale iubitorului de Hristos Ferdinand I Regele României. Deși apărută deja în a treia ediție, această carte este puțin cunoscută în ținuturile bisericești de dincoaci de Carpați și nu este introdusă de cât în bisericile din vechiul regat. Bisericile din Banat și Ardeal au avut ca povățuitor Tipiconul de la finea Catavasierului lui Constantin Diaconoviciu-Loga tipărit la Buda (Tipografia universității) în anul 1826 cu binecuvântarea mitropolitului Ștefan Stratimirovici din Carloviț, iar bisericile din Bucovina Tipiconul de mitropolitul Silvestru Morariu-Andrieviciu tipărit la Cernăuți în anul 1883. Aceste cărți de Tipic bisericesc însă fiind compuse după Tipicul sfântului Sava, tipărit în românește de mitropolitul Moldovei Veniamin Costachi la Mănăstirea Neamțului în anul 1816 și fiind Tipicul sfântului Sava întocmit pentru mânăstiri așa, că pentru a putea aplică prescripțiile lui, ar trebui să se petreacă partea cea mai mare a zilei (ba chiar și o parte însemnată e nopții) în biserică, eră tiresc, că în bisericile catedrale și parohiale se făceau anumite scurtări și simplificări, după

cum află de bine «cel mai mare». Asemenea scurtări și simplificări prevede și Tipicul de Silvestru Morariu-A. În prefață, unde zice (la pag. IX): «Concedem, ca priveghierea de seara spre duminici, sărbători și zilele sfinților după tipic cu priveghiere, prin bisericile parohiale să nu se facă, pretindem însă, ca spre zilele de sărbători și a sfinților mai mari la serânda cea mare sau după cum este datina une locuri, nemijlocit după mieznoptândă să se cânte litia cu ecteniile și cu binecuvântarea pâinii, a vinului și untului de lemn. Concedem, că unui cantor singur li vine peste puțința a cânta la serândă toate stihirile,.. pretindem însă, ca la Doamne strigat-am, la stihoavne și la laude cel puțin stihirile de mărire să se cânte.... Concedem, ca parimiile, nefiind popor în biserică, să nu se citească...»

Dar scurtările și simplificările, de cele mai multe ori, se făceau (cum se fac și acum) în mod arbitrar, în unele biserici făcându-se într'un chip, într'altele în alt chip. Pentru a se pune capăt unor asemenea lucruri și ca nu cumva voința «celui mai mare» (care adeseori — ca și azi de multe ori — nu eră «cel mai mare») să devină lege, se simția de mult lipsa unui Tipic potrivit pentru marea majoritate a bisericilor, cari sunt bisericile parohiale. Un asemenea Tipic bisericesc s'a tipărit la anul 1851 în București de mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, care Tipic este lucrat după cel grecesc al patriarhiei constantinopolitane întocmit de protopsaltul Constan-

34) Episcopul Valerian (Sincovski) a condus de la 12 Ian. 1904—16 Sept. 1908.

tin Savopul. Acest Tipic s'a retipărit în Tipografia Cărților Bisericești din București la anul 1893 (ediția I), apoi la 1907 (ediția II) și acum 4 ani (la a. 1918) în ediția III și acest Tipic este obligator pentru bisericile ortodoxe din vechiul regat. Astăzi ar fi de dorit să se introducă în toate bisericile ortodoxe din România.

În cele următoare voi arăta cuprinsul acestui Tipic.

În loc de «Prefață» se dă cartea pastorală dela 1851 a mitropolitului Nifon, prin care se îndatorează toată partea bisericească să aibă acest Tipic «și numai după dânsul să se urmeze în viitor slujba Bisericilor de peste an... ca să înceteze în viitor orice cuvânt aveau până acum Preoții în nepotrivirea rânduelilor bisericești»; apoi se oprește ținerea altor sărbătorl, afară de cele legiuite de biserică. (Pag. 5-6). Urmează o «Înainte cuvântare» (pag. 7-14) tot din Tipicul dela 1851, în care se arată dezvoltarea Tipicului bisericesc și motivele publicării Tipicului dela 1851. Deși «Prefața» și «Înainte cuvântarea» Tipicului dela 1851 «este nu numai foarte instructivă, dar și erudită», totuși nu are înțeles a se publica în fruntea ediției dela 1918 unde trebuie să se dea o *carte pastorală a Sfântului Sinod*, autoritatea de azi a Bisericii Ortodoxe din România, *prin care Tipicul de față se impune tuturor bisericilor*, pentru că ceia ce s'a impus la 1851 se poate socoti ca fiind fără putere obligatoare la 1918¹⁾, iar aprobarea din titlul cărții («cu aprobarea și binecuvântarea Sfântului Sinod...») nu este de ajuns, ci se poate considera numai cu privire la retipărirea unei cărți bune, ca d. e. Didahiile lui Miniati ș. a. cari deși au «aprobarea și binecuvântarea Sfântului Sinod», ele nu sunt impuse ca obligatoare a fi folosite numai acestea (și nu alte cărți de acest fel) din partea preoților și a bisericilor. Pentru înlăturarea unor asemenea nedumeriri, este bine, ca în viitor să se publice în fruntea Tipicului bisericesc o *carte pastorală a autorității bisericești în drept*, în care *carte pastorală se poate cuprinde pe lângă impunerea Tipicului și fixarea zilelor de sărbătoare și de post*, cu considerare și la cărțile pastorale ale Sfântului Sinod din anul 1907.

Pagina 15-16 cuprinde canonul 75 al sinodului VI ecumenic și canonul 15 al sinodului din Laodicea.

Tipicul bisericesc este împărțit în 4 părți. Partea primă (pag. 17-39) cuprinde în 6 capete: Rânduiala slujbei zilelor de rând de peste tot anul (cap. I), rânduiala slujbei de Sâmbătă (cap. II), slujba la sfinții cu polieleu (cap. III), slujba Duminicii (cap. IV), rânduiala oricărui sfânt mare în zi de Duminică (cap. V), slujba hramului vreunui sfânt Duminica (cu priveghere). Partea a doua (pag. 40-284) cuprinde în 12 capete rânduiala celor 12 luni începând cu luna Septembrie și terminând cu luna August. În această parte se află tipicul special pentru orice caz al fiecărei sărbători și zile mai însemnate de peste an. Partea a treia (pag. 285-354) cuprinde Tipicul Penticostasului. Urmează apoi ca încheiere o «Tâlcuire pe scurt despre numirile sau titlurile date deasupra cântărilor, ce se cuprind în slujbele dumnezeiești și în ale sfinților» (pag. 391-394).

Deosebirea între Tipicul bisericesc dela 1851 și cel dela 1918 consistă în notițele subliniare, ce le cuprinde cest din urmă la pag. 19, 29, 37, etc. și cari notițe nu se află în ediția dela 1851. Aceste notițe conțin modificările din ediția dela anul 1888 a Tipicului grecesc al patriarhiei constantinopolitane și s'au adaus la propunerea comisiei Sfântului Sinod al României din anul 1893. Aceiaș comisie a mai fost propus «a se reduce recitarea troparelor și a condacelor dela Văhodul (Eșirea) mic la unul singur» ceia ce însă nu s'a făcut (condac s'a pus numai unul, cum era și în Tipicul dela 1851, dar troparele nu s'au redus, cum a cerut comisia, ci s'au luat iarăș ca în Tipicul dela 1851). Era bine, dacă se satisfăcea și acestei propuneri a comisiei cel puțin în note subliniare.

Normele generale observate la Tipicul din 1918 (și din 1851) sunt următoarele:

1). La stihirile vecerniei dela «Doamne strigat-am» s'au menținut stihirile pe 10 Sâmbătă seara, la 1 Septembrie, la liturghia înainte sfințitelor și Duminică seara în păsimesi; iar în celelalte zile (de rând și de sărbătoare) de peste an s'a hotărât a se pune stihirile pe 6 (afară de 26 Octomvrie, și 24 Decemvrie căzând Duminica, când s'au pus stihirile pe 8). Considerând însă cele zise mai sus de Mitropolitul Sil-

¹⁾ De ce? O măsură durează câtă vreme nu e înlăturată. Cea dela 1851 n'a fost înlăturată. Deci ea durează. = Nota A. S.

vestru Morariu-A. în Tipiconul său, pentru bisericile parohiale se putea arăta în notă, că stihirile vecerniei se pot pune și numai pe 4, cum se și urmează în cele mai multe biserici.

2). Dimineața s'a hotărât a nu se citi miezonoptica (polunoșnița) cea de toate zilele la sărbători, ci în locul ei să se pună litia sărbătorii.

3). La canoanele utreniei s'a scurtat mulțimea lor și s'au pus de cele mai multe ori numai câte două canoane, uneori și câte trei (pag. 52, 68, 71 etc), odată patru (pag. 73). Pentru bisericile parohiale se putea hotărî, ca din canoane să se ia numai catavasiile, cum se și face aproape peste tot (afară de păresimi și de săptămâna luminată).

4). La peasna a 3-a a canoanelor s'au șters condacele și icoasele și s'au pus numai șezănde, rămânând un condac și icos după peasma 6.

5). Polieleul (psalmul 134-135 s'a hotărât a se citi numai la sărbători (pentru sărbătorile Născătoarei de Dumnezeu s'a luat polieleul: «Răspuns-a inima mea cuvânt bun» — psalmul 44). Iar în Duminica fiului rătăcit, a lăsatului de carne și a lăsatului de brânză nu se pune polieleu (ps. 134 și 135), nici psalmul 136 «La râul Vavilonului».

6). Binecuvântările la utrenie («Bine ești cuvântat Doamne» cu troparele învierii gl. 5: «Soborul îngeresc») s'a hotărât a nu se cânta după polieleu la praznicile Născătoarei de Dumnezeu dacă acestea ar cădea Duminica. Dacă însă sărbătorile sfinților cu polieleu s'ar întâmplă Duminica, atunci după polieleu se cântă și «Binecuvântările».

7). S'a statorit, ca «Ceia ce ești mai cinstită la oda (peasna) 9-a să nu se cânte în Dumini-cile, în cari s'ar întâmplă vreun praznic al Născătoarei de Dumnezeu, apoi nici la sfinții arhangheli (8 Noemvrie) în zi de rând.

8). La liturghie s'a scurtat mulțimea troparelor și condacelor după văhod. Iar la praznicile Născătoarei de Dumnezeu s'au pus anti-foane («Pentru rugăciunile Născătoarei», «Mântu-ește-ne pe noi Fiul lui Dumnezeu, cel ce ești minunat între sfinți» șcl.). Apoi s'a hotărât a se citi numai un Apostol și o Evanghelie.

9). «Câți în Hristos v'ați botezat» (în loc de «Sfinte Dumnezeule») la liturghie s'a hotărât a se cânta: la Nașterea Domnului și a doua zi,

la Botezul Domnului, a doua zi și la încheierea praznicului; în Sâmbăta lui Lazăr (a Floriilor) în Sâmbăta mare (a patimilor) și întreaga săptămână luminată, în Duminica și Lunia Rosaliilor.

10). Pentru ziua Sâmbetei s'a hotărât un singur fel de slujbă, fără a face deosebire între Sâmbete cu «Dumnezeu e Domnul» și între Sâmbete cu «Aliluia».

Multora dintre «tipicașii» noștri li se vor părea prescripțiile Tipicului bisericesc dela 1851 și 1918 ca *inovațiuni și în contradicere* fiind cu prescripțiile celorlalte cărți liturgice (Mineiu, Triod, Penticostar, etc.) Aceasta însă este o părere greșită. Cărțile noastre liturgice vechi au fost traduse în românește din limba slavă și din cea grecească. *Edițiile românești de azi* sunt retipăriri (cu oarecare îndreptări de limbă) ale acelor traduceri vechi *fără consultarea edițiilor oficiale grecești de azi ale patriarhiei constantinopolitane*, cari consună cu Tipicul bisericesc de care ne ocupăm. Deci nu poate fi vorba de o lucrare inovatoare contrară prescripțiilor cuprinse în cărțile bisericești, ci chiar dincontră: Tipicul dela 1918 este o lucrare mai desăvârșită de cât celelalte de acest fel și, *interesul unității cultului cu întreg ortodoxismul*, este o datorie imperioasă a fi primit fără șovăire și de biserica românească din Banat, Ardeal, Bucovina și Basarabia, chiar și de mănăstiri.

Cu toate că acest Tipic bisericesc este cel mai desăvârșit, din câte avem în limba românească, totuș la alcătuirea lui s'au pierdut din vedere unele amănunte (dintre cari o parte sunt îndreptate în Tipicul grecesc al patriarhiei constantinopolitane dela anul 1888 compus de proto-psaltul Gheorghe Violache), cari s'ar putea întregi la o nouă ediție printr'o nouă comisie a Sfântului Sinod. Aceste amănunte le voi înșiră în cele armătoare:

1). La partea întâia, cap. I. «Pentru rânduiala slujbei zilelor de rând de peste tot anul», la vecernie (pag. 18), a Născătoarei de Dumnezeu (bogorodișna) dela «Doamne strigat-am» nu se spune de unde se cântă, din Mineiu sau din Octoih? Tot așa și la Stihavnă.— Iar la cap. II Vineri seara (pag. 21) la vecernie lipsește troparul.

2). Tot la partea întâia, cap. IV, Duminică dimineața (pag. 28) se zice: «Miezonoptica nu se citește» și totuș se descrie Miezonoptica Du-

minicii. Cf. și notița subliniară la cap. V, pag. 33, unde se zice: «Cele următoare se numesc ale mâncării, fiindcă cele ce s'au zis pân'aici au fost ale Miezonopticei» (adecă cele dela pag. 32, cari sunt tot aceleași ca și cele dela pag. 28, despre cari se zice că nu sunt ale Miezonopticei). Înțelesul, credem, va fi acesta: «Nu citim Miezonoptica de toate zilele, ci a Duminicii».

3) Notița subliniară dela pag. 29, după Tipicul cel nou al patriarhiei, ar trebui suprimată pentru că poate produce numai încurcături.

4). La liturghia Duminicii (pag. 30) lipsește notă, că *dacă hramul bisericii este un praznic împărătesc, Duminica nu se zice troparul și condacul hramului.* — Tot așa la liturghia sfinților mari (pag. 25) lipsește nota, că dacă hramul bisericii este al unui sfânt, la sărbătorile sfinților nu zicem troparul hramului.

5) La 21 Septemvrie (Incheierea praznicului crucii) nu se spune, când se duce crucea în altar (pag. 59-60).

6). La 14 Octomvrie (pag. 67), sfârșitul §-lui 1: «iar pentru Duminică, cap. 4 fața 27» nu are loc, fiindcă Cuvioasa Paraschiva, dacă se întâmplă Duminica, în aceiaș Duminică se face și pomenirea sfinților părinți, deci nu se urmează după cap. 4 (nici chiar după cap. 5) dela partea întâia, ci după § 2. dela pag. 67.

7) La Duminica înainte de Nașterea Domnului, §. 3, pag. 116-118 diferă de cele dela 25 Decembrie §. 5 pag. 130-133, când se dă două feluri de așezare a slujbei, dacă Duminica înainte de Nașterea Domnului cade la 24 Decemvrie. Pentru evitarea confuziei, ce o pot produce cele două feluri de tipice pentru acelaș caz, eră de ajuns dacă la § 5 din 25 Decemvrie (pag. 130-133) se făcă provocare la cele prescise în §. 3 dela pag. 116-118 astfel: «Sâmbătă seara la vecernie și Duminică dimineața la utrenie și liturghie se urmează după cum arată la pag. 116-118».

8) La 25 Decembrie §. 3 pag. 125 și §. 5. pag. 130, pentru cazul că Nașterea Domnului cade Duminică sau Luni și Orele împărătești se citesc Vineri în 23 sau 22 Decembrie, trebuiă indicat că, la aceste ore, în loc de troparul „Scrisu-s'a oarecând Iosif“ se citește troparul „Gătește-te Vitleeme“. — Tot așa la 6 Ianuarie § 1. pag. 139 și § 2. pag. 142-143, pentru cazul că Botezul Domnului cade Duminica sau Luni

și Orele împărătești se citesc Vineri în 4 sau 3 Ianuarie trebuiă să se arăte, că în locul troparului „Intorsu-s'a oarecând râul Iordanului“ se citește troparul: „Gătește-te Zavuloane“.

9) La vecernia din ziua Botezului Domnului (pentru 7 Ianuarie) se arată odată a se cântă prochimenul: „Dumnezeul nostru în cer și pe pământ“ (pag. 145), iar altă dată: „Cine este Dumnezeu mare“ (pag. 147). Greșala trebuie corectată, având a se cântă în ambele cazuri: „Dumnezeul nostru în cer și pe pământ“.

Tot la 7 Ianuarie, § 2. pag. 148 se arată greșit a se zice polieleul, dacă Sf. Ioan Botezătorul cade Duminică (căci pentru cazul că ar cădea în zi de rând nu este polieleu).

10) La 30 Ianuarie, § 3. pag. 158. pentru sfinții Trei-ierarhi, se zice, că întâmplându-se în Sâmbăta morților „slujba Sfinților se mută și se cântă mai nainte cu o zi; iar Serbarea (Prăznuirea) lor se face Sâmbătă“. Poporul de rând, văzând, că în ziua când este sărbătoarea sfinților Trei-ierarhi se cântă slujba morților, ar fi nedumeriți și s'ar produce numai confuziunea ce nu s'ar întâmplă, dacă sărbătoarea sfinților se ține în ziua, când se cântă și slujba lor; deci, dacă li-se mută slujba, li-se mută și sărbărea pe aceiaș zi. Iar dacă se ține la faptul, ca sărbătoarea sfinților Trei-ierarhi să nu se mute dela 30 Ianuarie, atunci să nu se mute nici slujba lor, ci să se mute oficiul morților în Sâmbăta fiului rătăcit (ca și la Intimpinarea Domnului, cf. pag. 164, § 2).

11) La 2 Fevruarie, deși Intimpinarea Domnului este praznic al lui Hristos, se pune polieleul Născătoarei de Dumnezeu („Răspuns-a inima mea cuvânt bun“, ceiace nu poate fi corect).

Tot la acest praznic, § 4. pag. 164-166, se dă un tipic special pentru cazul că s'ar întâmplă Luni în săptămâna întâia a păresimilor, deși eră mai bine a se mută în acest caz praznicul Intimpinării în Duminica lăsatului de brânză, pentru că poporul nostru dela sate este obișnuit a începe postul cu cuvenita umilință, când nu se potrivește un praznic de bucurie.

12) La pag. 209, pentru cazul că Bunavestire s'ar întâmplă în Duminica Floriilor, nu se arată când se citește rugăciunea salciei.

13) La 1 August, pag. 263 - 264 nu se arată

când se scoate crucea și când se duce în altar.

14) La Tipicul Triodului să se urmeze cu împărțirea pe capete ori să se șteargă la pag. 28, „Cap. I“ și §§. 1 - 6 la pag. 285 - 295.

15) La pag. 298, notița subliniară pentru „Cântările lui Moisi“ în Păresimi ar fi a se îndrepta așa: „Vineri cântarea a cincia, Sâmbătă cântarea a șasea, a șaptea și a opta“, pentru că numai astfel corespunde faptului, că „le citim... șase zile“ (altcum, dacă se omite Sâmbăta, rămân numai *cinci zile*, de fapt însă trebuie să se citească *în șase zile*).

16) La Obednița (prânzânda) din păresimi, pag. 300, șirul 4, trebuie arătat, care condace se citesc.

17) Eră bine să se arate precis, cum să se citească Psaltirea în păresimi, atât în săptămâna întâia, cât și în celelalte săptămâni, în consonanță cu „Băgarea de seamă“ dela pag. 301.

18) Sâmbăta a 2-a din păresimi (pag. 313) la liturghie se pune condac: „Ca niște pârghă“, deși în această Sâmbăta (ca și în a 3-a și a 4-a din păresimi) se face *pomenirea pentru morți* și deci trebuie condac: „Cu sfinții fă odihă“ ca și la tipicul Sâmbetei dela pag. 22.

19) Vineri a 4-a din păresimi (pag. 321) nu se arată când se duce crucea în altar (care s'a scos în Duminica a 3-a).

20) În sfânta și marea Vineri seara spre Sâmbăta, la priveghere, după ce se ocolește biserica la finea utreniei, „intră și cel mai mare împreună în Altar și așază Epitaful pe Prestol (sfânta masă) după rânduiala obișnuită“ (pag. 352). Până când stă Epitaful (plașcenița) pe prestol în altar? Când se ridică de pe prestol? (În Banat e obiceiul, că după ocolirea bisericii de Vineri noaptea, Epitaful se așază iarăș pe masa pregătită în mijlocul bisericii, de unde îl ridică preotul Sâmbăta noaptea spre Duminica paștilor și-l așază pe prestol în altar; acolo stă până la Înălțarea Domnului—servindu-se pe el sf. liturghie—și atunci se ridică de pe prestol și se așază în veșmântar. Ar fi bine, dacă într'o notă s'ar arăta, dacă e corectă sau nu această procedură, cum s'a arătat la pag. 358, că în Duminica Paștilor la înviere „a se opri la ușe și a zice, *Deschideți boieri porțile voastre...* și c. l. este de prisos, fiindcă aceasta nici la Biserica cea mare Patriarhiei nu se face, ci numai la sfințirea bisericilor“).

21) În Duminica Tomei la utrenie se zice greșit: „Svetilna întâia a Invierii“ pag. 369). Corect: „Svetilna întâia a Tomei“

22) În Duminicile Penticostarului la liturghie se pune și troparul hramului, ceiace e greșală, pentru că *în Duminicile Penticostarului nu se zice troparul hramului*; iar dacă hramul bisericii este un praznic împărătesc, troparul hramului nu se zice nici în zilele de peste săptămână în timpul Penticostarului.

23) În Duminicile 3-6 dela Paști, la laudele utreniei se putea păstră la „Și acum“ stihira „Preabinecuvântată ești“, după Penticostar,

24) Dacă în Duminica 3-a dela Paști, a mironositelor, la stihovana vecerniei de Sâmbăta seara se pune „Mărire... Și acum“ glas. 5 „Pe tine celace te îmbraci cu lumina“, — pentru a urmă consecvent și uniform, trebuie pus în Duminica 4-a a slăbănogului „Mărire, Și acum, glas. 8: „In pridvorul lui Solomon“, în Duminica 5-a a samarinencii „Mărire, Și acum“ gl. 8: „Când te-ai arătat în trup Hristoase“, iar în Duminica 6-a a orbului „Mărire, Și acum“ gl. 8: „Soarele dreptății cel înțelegător“.

25) La liturghia Duminicilor după Paști până la încheierea praznicului Paștilor, se putea păstră pentru toate, la „Mai ales pe preasfânta curata“, irmosul: „Luminează-te, luminează-te“ precedat de „Ingerul a strigat“.

26) Pentru mai multă precizie, în edițiile viitoare să se suprimă expresiunea „De va fi voie“ sau „având voe“ (pag. 61 notița 1, pag. 72, 78 not. 1, 80, 83 not. 1, 85 101 not. 1, 102, 122, 135, 137, 157, 163, 254, 282, 384).

Făcându-se aceste îndreptări, se vor înlătura unele nedumeriri, ce se pot ivi la folosirea Tipicului bisericesc din chestie. Ele s'ar putea adăuga chiar și la ediția III din 1918 la fine sub titlul: „De îndreptat“, iar la o nouă ediție e bine să se introducă în text la locul cuvenit.

De încheiere mai observ, că manualele de Tipic, ce se fac pentru uzul seminariilor teologice și a școlilor de cântăreți bisericești, să se facă pe baza Tipicului bisericesc al Sfântului Sinod, ca astfel să ajungem la mult dorita uniformitate în ale tipicului bisericesc.

P. BIZEREA,
Preot în Banat

ESTE POSIBIL CREȘTINISMUL FĂRĂ IISUS CHRISTOS?

În fața încercărilor de a construi un creștinism fără Iisus Christos se ridică marea întrebare principială :

O religie ca a lui Iisus, cu o temelie așa de largă și de sigură, cu o putere de viață și de expansiune așa de mare, cu efecte așa de minunate pentru individ ca și pentru societate, cu o învățatură atât de idealistă și rațională în acelaș timp, cum le dovedește istoria sa aproape de două ori milenară; poate fi produsul unei simple iluziuni, al unui mit oarecare inventat de una sau mai multe minți, al credinței într'un Dumnezeu imaginar, al ideilor și intereselor unei societăți într'un moment dat, al unui ilustru necunoscut de care nu se știe, cine a fost, când și unde a trăit și ce a învățat ?

Sunt desigur capete care vor răspunde, că «*da*» și minți care vor pretinde, că răspunsul e foarte potrivit și se vor sili să demonstreze cu argumente și fapte, că el corespunde realității. Ori ce cap pe deplin sănătos, ori ce minte normală, care va cumpăni bine faptele și-și va da bine seama de ceea ce e posibil și de ce nu, va răspunde însă hotărît și fără întârziere «*nu*».

Sunt fără îndoială iluziuni, care pot avea urmări așa de mari și de binefăcătoare, că ne minunăm când le cunoaștem în adevărata lor lumină și știm că mintea omenească a lucrat și lucrează încă sub imperiul iluziunii ; sunt mituri care au jucat și joacă roluri foarte importante în ansamblul vieții unor părți din omenire; sunt credințe în zei fictivi, care stau la temelia unor religii foarte vechi; sunt idei și interese care determină prefacerea societăților omenești mai mari sau mai mici; sunt, în fine, necunoscuți cărora omenirea le datorează mult pentru foloasele ce le are de pe urma muncii sau a priceperii lor, dar efectele tuturor acestor cauze sunt mărginite, trecătoare, întotdeauna legate și condiționate de alte cauze mai puternice decât acelea de care ele sunt produse și față de care sunt simple fenomene secundare. Nu tot acelaș lucru este cu creștinismul. Și în producerea și desfășurarea lui au putut avea rol iluziunea, mitul, credința

greșită, idei și interese sociale și persoane ale căror nume nu se cunosc, dar nici una din ele, cum nici toate la un loc, nu ne explică minunata lui naștere și putere de viață și neasemuita lui însușire de a schimba sufletele. Se poate zice chiar de acești factori pur omenești, care ne dau rațiunea de a fi a atâtor acțiuni și așezăminte ce vedem desfășurându-se sau fiindând în istoria omenirii, că au în creștinism numai rolul de a ne dovedi absolut convingător, că el nu este lucru omenesc, ci operă dumnezeiască, pentru că nu-l ajută întru nimic, ci, dimpotrivă stau în calea fireștii lui dezvoltări, îi sunt o piedică în împlinirea misiunii lui în lume.

O scurtă privire și expunere a obiecțiilor celor mai însemnate ce se ridică împotriva sistemelor de construcțiune a creștinismului fără Christos va învedera pe deplin slăbiciunea acestora.

* * *

Sforțarea lui *Jensen* de a clădi creștinismul numai cu elementele pe care le dă epopea lui Ghilgameș este așa de puțin serioasă, elastică și vapoasă, că e susceptibilă de cele mai fanteziste interpretări și adaptări. Exagerarea și unilateralitatea tezei lui sunt așa de mari, că n'ar fi greu cuiva să demonstreze — ca altă dată studenții din Dublin lui Max Müller — că Jensen însuș este una din personificările lui Ghilgameș, cu alte cuvinte, că nu există. Cunoscutul exeget al Vechiului Testament și orientalist, profesorul Gunkel, din Berlin, a arătat, că, ținându-se strict de metoda lui Jensen, a putut înfățișa cu deplin succes pe Goethe ca Ghilgameș și pe Schiller ca Enghidu, iar profesorul francez protestant Guignebert, amintind acest fapt, adaugă, că i-ar fi fost tot așa de ușor lui Gunkel să facă din Bismarck și împăratul Wilhelm I de asemenea un Ghilgameș și un Enghidu¹⁾ și posibilitatea de asemenea false apropieri merge la infinit, căci ori când și ori unde lucrează împreună doi prieteni, ori două persoane pe care

1) Ch. Guignebert, *Le problème de Jesus*, pag. 123.

împrejurările le pun alături una de alta, putem avea un Ghilgameș și un Enghidu.

Între istorisirea evanghelică și epopea babiloniană sunt prea puține asemănări reale și acelea sunt de o importanță cu totul secundară, așa că nu rezultă câtuș de puțin că Evanghelia ar fi o reproducere a epopei, nici că își are ori cât de pe departe origina în ea.

Nu se dovedește această origină, afirmându-se, că adaptarea epopei la creștinism ar fi fost pregătită prin modificările ce i-a făcut legenda iudaică, pentru că nu e dovedit, că legenda iudaică a cunoscut-o și s'a folosit de ea.

Acte și episoade însemnate din viața lui Iisus precum: patimile, răstignirea, învierea, înălțarea la cer, nu-și au paralela în epopee.

Evanghelia constă în mare parte din învățături religioase și morale, întreșute cu istoria vieții Mântuitorului, în timp ce din epopee lipsește cu desăvârșire învățătura. Pe aceasta cine a dat-o, dacă Iisus n'a existat? Învățătura lui Iisus este, mai departe, cu totul originală și cu adevărat sublimă. Foarte fi ea produsul unei colectivități, sau a unei serii de anonimi, sau chiar și a unui singur necunoscut, când acesta e o personalitate așa de mare cum istoria nu cunoaște o a doua? Cum s'ar putea explica misterul învățării în umbră și în uitare a acestui neasemănat de mare personaj?

În sfârșit, când epopea lui Ghilgameș a rămas, la însuș poporul în sânul căruia s'a născut, un simplu mit fără vre-o influență de seamă asupra religiei și istoriei lui, prin ce minune s'ar explica înrăurirea ei atât de mare asupra religiei și istoriei poporului ebru și a atâtor altor popoare? Cum s'a putut ea transforma, la acestea, din mit în istorie?

A susține dar, că creștinismul se explică prin epopea lui Ghilgameș și se poate întemeia numai pe ea, este — cum i-s'a zis lui Jensen de adversarii lui — să ai fantazie desordonată, să fi monomom.

* * *

Kalthoff — ca și socialiștii, de cari ne vom ocupa a parte — a crezut că poate construi creștinismul, cum îl concepe el, din ideile, sentimentele și aspirațiunile de care era însuflețită marea masă a proletariatului roman pe la începutul erei creștine.

Un produs social, iar nici decum creațiunea, opera unei persoane, produsul clasei de jos, al clasei muncitorești, al proletariatului și destinat în deosebi acestuia, iar nu și al clasei burgheze și aristocrate și merit și pentru ele, ar fi dar creștinismul după Kalthoff.

Imposibilitatea acestei construcțiuni, falsitatea acestor afirmațiuni se adevăresc prin numeroase considerațiuni.

1. Mai întâi orice act însemnat, orice faptă mare din istoria omenirii este opera unei personalități. Că mediul, mai ales cel social are influență asupra formării și desfășurării activității tuturor oamenilor și deci și a marilor personalități, e de netăgăduit, «*niciodată însă ciocnirea întâmplătoare a nevoilor masei, necesitățile culturale și grupele de cugetări n'au adus o prefacere a omenirii, dacă un om nu le a însuflat viață, viața sa însăși, cu puterea creatoare a personalității sale.*»²⁾

2. O privire asupra structurii celor dintâi comunități creștine ne arată, că ele n'au constat numai din proletari, ci din oameni aparținând tuturor claselor sociale.

În epistola sfântului Iacob (2, 2—4) stă scris: «*De va intra în adunarea voastră un om cu inel de aur în deget și cu haină luxoasă pe el și va intra și un sărac, prost îmbrăcat, și veți căuta spre cel cu haina luxoasă și-i veți zice: «Șezi în locul acesta de cinste», iar săracului veți zice: «Stai acolo» sau «Așează-te la picioarele mele», nu faceți prin aceasta o deosebire între voi înșivă și nu judecați sub înrăurirea unor gânduri rele?»*

Va să zică în comunitățile creștine au fost chiar dela început și nobili, iar nu numai oameni din popor.

Epistolele sfântului Pavel și Faptele Apostolilor confirmă aceasta.

În Corint — comunitatea despre care s'a susținut, că ar fi constat numai din proletari³⁾ — găsim printre cei dintâi creștini pe Gaius, în a cărui casă era adăpostit Pavel și care era o adevărată providență pentru comunitate și pe Erast, care era vistiernicul orașului.⁴⁾

În Antiohia e numărat printre profeți un oarecare Manahem, care fusese crescut împreună cu

2) Ad. Iülicher, *Hat Jesus gelebt?* pag. 16.

3) Deissmann, *Paulus* pag. 144.

4) *Romani* 16,23.

tetrarhul Irod, ceea ce însemnează că făcea parte dintr'una din cele mai aristocratice și mai avute familii. ⁵⁾

În Cipru primi credința creștină dela Pavel în-suş proconsulul Sergiu Paul. ⁶⁾

În Filipi era sufletul comunității vânzătoarea de purpură, Lidia, care desigur era o fruntașă a negoțului. ⁷⁾

În Tesalonic trecură la creștinism, prin predica lui Pavel, «mulțime mare de elini, temători de Dumnezeu, și multe femei de frunte». ⁸⁾

În Berea au crezut «multe dintre femeile și bărbații cu vază ai grecilor». ⁹⁾

În fine, comunitatea din Roma, al cărei proletariat a jucat rolul hotărîtor în urzirea creștinismului, numără printre cei dintâi membri ai ei mulți creștini.

Astfel, istoricul Tacit relatează, ¹⁰⁾ că în anul 58, adică cu trei ani înainte de venirea apostolului Pavel aci, Pomponia Graecina, soția primului general roman de atunci, Plautius, a fost învinuită de «superstiție streină», dar că juriul familiar, căruia i-a fost deferit cazul, a achitat-o. Sub numele de «superstiție streină», cei mai mulți istorici și cercetători ai vechimii au înțeles credința creștină. O descendentă a ilustrei familii a Pomponiilor, rudă de aproape cu Corneli și Cecili a fost dar creștină. Unii identifică pe Pomponia cu Lucina, de la care-și trage numele o catacombă. Lucina ar fi adică numele creștin al Pomponiei, ceea ce este foarte probabil ¹¹⁾. Sigur e, că un nepot al Pomponiei, cu numele Pomponiu, a murit ca creștin și a fost înmormântat în cataomba Lucina. ¹²⁾

În salutarea epistolei către romani sunt pomeniți Aristobul și Marcisus, ca stăpâni ai caselor în care se adunau creștinii din Roma. Se știe, că pe timpul împăratului Claudius, omul cel mai influent și mai cu trecere era un Narcisus, că tot atunci și tot ca un intim al lui Claudius trăia în Roma Aristobul, nepotul lui Irod cel Mare. Este foarte probabil, că acești doi bărbați sunt cei pe cari-i salută Pavel. ¹³⁾

Dar nu numai prieteni ai împăratului, ci chiar slujitori ai palatului și cu locuință în palat, au aparținut creștinismului. Aceasta reiese limpede din următoarele cuvinte ale epistolei către filipeni, scrisă din Roma: «*Vă îmbrățișează toți sfinții, dar mai cu osebite cei din palatul Cezarului*». ¹⁴⁾

Din rugămintea pe care sfântul Ignatie, episcopul Antiohiei, o adresează, prin epistola sa, creștinilor din Roma, ca nu cumva să intervină, ca să fie scutit de osânda la moarte de martir, rezultă de asemeni că printre creștinii din capitala imperiului trebuie să fi fost, fle ori cât de puțin, și reprezentanți ai aristocrației banului și sângelui, cari cu bani sau cu cuvântul lor influent pe lângă cei mai înalți demnitari ai statului sau chiar la împăratul însuși, să poată dobândi grațierea bătrânului episcop.

Uciderea consulului Flavius Clemens și exilarea soției sale Dometilla, din ordinul împăratului Domițian, pentru că erau creștini, e o nouă și strălucită dovadă, că creștinismul primitiv n'a fost îmbrățișat numai de proletari.

În legătură cu numele Dometillei, epigrafiile a dat la iveală un întreg șir de nume de creștini cari au făcut parte din sânul celor mai nobile familii romane, căci în cataomba sfintei Dometila s'au găsit îngropați o mulțime de membrii din familiile: Ceciliilor, Corneliilor, Pomponiilor, Emiliilor, Aciliilor și altora. ¹⁵⁾

Ceea ce s'a petrecut în Roma s'a petrecut și în provincii, ba chiar în mai mare măsură, cum ne-o spun mult grăitoarele cuvinte ale lui Plinius din scrisoarea sa către Traian, că «*oameni din toate condițiunile sociale au îmbrățișat noua superstiție (credința creștină)*».

3. Epistolele sfinților apostoli și în deosebi ale lui Pavel adresate diferitelor comunități creștine, cum și cele mai vechi scrieri creștine, co-prind cu toatele învățături expuse într'o așa formă, că nu oricine le putea înțelege, ci reclamau o anumită și nu prea neînsemnată doză de cultură a minții, ceea ce nu exista la proletariat. Trebuie ca cel puțin un număr restrâns dintre primii creștini să fi fost oameni culți, pentru a putea pricepe documentele scrise ale credinței creștine și a le lămuri și celor mai puțin culți.

5) Faptele Apostolilor, 13,1.

6) Idem, 13,12.

7) Idem, 16,14.

8) Idem, 17,4.

9) Idem, 17,12.

10) Annales XIII, 32.

11) Kaufmann, Handbuch der altchristlichen Epigraphik, pag. 100.

12) Franz Meffert, Das Urchristentum, pag. 221.

13) Ad. Harnack, Mission und Ausbreitung des Christentums in der ersten drei Jahrhunderten, vol. II, pag. 41.

14) Filipeni 4,22.

15) Fr. Meffert, op. cit. pag. 222.

Acest punct de vedere a fost accentuat și apărut cu multă energie și competență de Adolph Harnack împotriva socialiștilor și se potrivește și împotriva lui Kalthoff.

«*Epistolele Noului Testament — zice Harnack — adresate comunităților, presupun, pentru a fi înțelese, o însemnată doză de cultură. Dacă comunitățile ar fi constat aproape exclusiv din săraci și incultți, nu ne putem înfățișa, cum au putut înțelege asemenea epistole. Iar un atât de rău pedagog nu poate să fi fost Pavel, ca să fi adresat comunităților scrisori care să treacă cu mult peste puterea lor de pricepere.*»¹⁶⁾

«*Aproape toate însemnările ce avem din cele dintâi vremuri creștine — zice el altă dată — dau dovadă de o medie a culturii destul de ridicată. Literatura nu lasă în nici un chip să se înțeleagă, că ar fi ieșit dintr'o mișcare proletară, sau că ar fi fost îndreptată către oameni cari ar putea fi socotiți întru totul incultți. Ceeace Pavel presupune la adresanții săi — chiar dacă-l socotim ca un bărbat care a scris fără să se gândească la pedagogie, ceeace e de altfel cu totul lipsit de temei — stă cu mult mai presus nu numai de punctul de vedere copilăresc al celor fără cultură, ci presupune comunități, ai căror membri trebuie să fi avut, în majoritate covârșitoare, o pricepere vrednică de respect. Scrisoarea comunității din Roma către cea din Corint (epistola lui Clement Romanul), care datează din veacul întâi, nu e nici decum o circulară proletară, ci o operă plină de demnitate și putere, și ceeace pun înaintea comunităților Ignatie și Barnaba ne dă o impresie respectabilă despre cultura acestora.... Se poate susține cu multă probabilitate despre vechea literatură creștină, că nici când nu ne putem înfățișa primele comunități ca constând aproape numai din proletari sărăcăcioși. Dacă n'am ști pe alte căi, că ele aveau și foarte mulți proletari, din felul și înălțimea literaturii n'am putea-o ghici.*»¹⁷⁾

4. Mișcările proletare, ca și orice mișcare socială, urmăresc un scop, pentru atingerea căruia se servesc de anumite mijloace. Nicăieri însă în Noul Testament nu se văd scopul sau revindicările sociale urmărite de creștinism, nu se dau pe față mijloacele pentru atingerea unui asemenea scop, pentru realizarea unor astfel de

revindicări, ci din fiecare frază, din fiecare cuvânt transpiră numai îndemnul către mântuirea sufletului. Acesta este scopul de căpetenie al creștinismului, ținta către care creștinul trebuie să-și îndrepte privirile, pentru realizarea căreia să-și încordeze toate puterile, să facă orice sacrificiu și să nu cruțe nimic. Față de acest scop de această țintă, orice poate împiedica atingerea lui, orice este pământesc, orice leagă pe om de cele trecătoare n'are nici un preț, e chiar rău, pentru că patria noastră este cerul.

În această lumină privind lucrurile, bogăția e mai periculoasă pentru suflet decât lipsa sau sărăcia, pentru că ea poate fi folosită în fapte păgubitoare pentru suflet și bogatul se mântuește de regulă mai cu greu de cât săracul, pe care lipsa îl face să trăiască în mai multă curăție sufletească, să fie mai bun, mai virtuos.

Putem dar zice, că starea de proletar se acomodează în bună parte cu postulatele morale ale creștinismului și că prin urmare este un nonsens a susține, că creștinismul e un produs al proletariatului, că el a fost creat pentru a servi ca mijloc mai sigur și mai repede de realizare a scopurilor proletariatului, ca o nouă și perfecționată armă cu care acesta să-și cuceriască idealurile, să-și ajungă ținta pe care o urmărise n zadar mai înainte.

5. O mișcare provocată de inegalitatea cea mai revoltătoare, inspirată de lupta de clasă cea mai îndârjită nu putea naște religiunea dragostei prin eselență, religiunea care propoveduește iubirea vrășmașilor, renunțarea la orice revindicare socială și suportarea tuturor nedreptăților, necazurilor și suferințelor în viața pământească, în vederea răsplății și fericirii într'o altă viață, din viața de dincolo de mormânt.

E de admis și înțeles ca oameni religioși, cari se văd apăsați și gem sub o tiranie grea, să renunțe într'o zi la revindicările lor îndreptățite, să se desbrace de ură împotriva asupritorilor lor și să se resigneze la cuvântul plin de autoritate ale unui sacerdote sau al unui profet, care le deschide noi și largi orizonturi sufletești și le promite satisfacerea în altă lume, în altfel, a drepturilor lor nesocotite și călcate în picioare; dar nu se poate înțelege cum un proletariat, ca cel roman, care răbda de veacuri cel mai neomenos tratament, despre care n'avem niciun indiciu că ar fi fost pătruns într'o mă-

16) Aus Wissenschaft und Leben, vol. II pag. 178.

17) Idem, pag. 280.

sură deosebită de idei și sentimente religioase, să devină dintr'odată profund religios și să zămisliască cea mai sublimă religie pe care o cunoaște istoria omenirii, o religie care să schimbe ca prin minune dorința lui după buna stare pământească în nădejdea într'o fericire pur spirituală din viața viitoare. Minunea aceasta este și mai de neînțeles, dacă admitem ceea ce susține Kalthoff, că ea s'a săvârșit fără intervenirea unei anume personalități, a unui reformator sau geniu religios.

E apoi inadmisibil ca proletariatul roman, atât de depărtat de iudaism prin credința și superstițiile lui politeiste, să fi adoptat dintr'odată și pe deantregul dela iudei idealul vieții sale religioase și morale și principiile noii lui concepțiuni despre viața viitoare. Apocaliptica iudaică, cu preocupările ei eshatologice, cu visul ei de o dreptate socială, în care să fie satisfăcute în chip exclusiv aspirațiunile naționale iudaice, n'are nimic comun cu revindcărrile, în primul rând de natură economică, ale proletariatului roman. Intre ele este un abis, care a fost nivelat numai de creștinism, care a făcut apropierea dintre apocaliptica iudaică și spiritul greco-roman, iar nu e un produs al acestora.

6. Figura lui Iisus Christos nu poate fi o simplă idealizare și personificare a vieții și aspirațiilor comunității creștine, care a făcut din el după aceea obiectul cultului său. Se poate admite ca la trăsăturile reale ale persoanei Mântuitorului să se fi adăugat cu timpul și altele, ca unele din ele să fi fost modificate, ca învățătura lui să fi fost simplificată cu ceva, pentru a se justifica credințe și practici noi, dar ca comunitatea creștină să se fi înfățișat pe ea însăși în chipul unui erou ideal, care a trăit, a lucrat și a murit într'un anume timp și loc, aceasta nu e de crezut.

Dacă lucrurile s'ar fi petrecut într'adevăr așa, atunci pentru ce greco-romanii, autorii acestei plâsmuirii, ar fi ales ca teatru de acțiune al acestui erou Galileia și Palestina? căci încercarea lui Kalthoff, de a dovedi că nu Palestina, ci Italia ar fi țărâmul pe care a luat naștere Evanghelia, este o copilărie.

Că în Evanghelie se găsesc unele nume și datini romane, nu contestă nimeni, dar ele se explică mult mai lesne prin aceea că Palestina era sub dominațiunea romanilor de mai multă

vreme, de cât prin teoria lui Kalthoff, care, la rândul-i, nu explică numeroasele trăsături curat iudaice de care sunt pline Evangheliile și pe care evangheliștii înșiși se văd adesea siliți să le explice, pentru ca să poată fi înțelese de neiuidei.

Se poate zice dar, că creștinismul, venit de aiurea, a găsit în lumea romană un mediu social deosebit de prielnic, pentru a prinde rădăcini și a se desvolta, dar nu se poate susține convingător, că el a ieșit din mișcarea proletariatului roman.

Dela o afirmațiune până la cealaltă este o distanță de neștrăbătut și simplele afirmațiuni ale lui Kalthoff nu pot da celei din urmă siguranța unui fapt.

* * *

Robertson, Smith și Drews se aseamănă până în amănunte în nomenclatura sistemelor lor de construcțiune a creștinismului fără Christos. Câte trei sunt de acord în susținerea, care formează punctul cardinal al teoriei lor, că încă înainte de era creștină au existat secte iudaice sincretiste, care adorau un Dumnezeu-mântuitor cu numele de Ioșua sau Iisus.

În ultimele decenii s'a stabilit, în urma cercetărilor făcute și a descoperirii mai multor scrieri necunoscute, că religiunea iudaică nu era, în momentul aparițiunii creștinismului, așa de credincioasă păstrătoare a monoteismului pur, cum se credea, de pildă, acum 50—60 de ani. Influențe de tot felul, venite pe diferite căi, atât din răsărit cât și din apus făcuseră ca nu numai să ia naștere numeroase secte, a căror ființă era necunoscută și nesocotită până de curând, ci însăși ortodoxia iudaică, însuș fariseismul, secta cea mai conservativă și mai exclusivistă, care depunea cea mai mare râvnă pentru împlinirea Legii și observarea neștirbită a datinelor strămoșești, luaseră o înfățișare care se deosebia cu mult de cea pe care o avuseseră mai înainte.

Exilul babilonian, dominațiunea persană și greacă, trecerea Palestinei când sub stăpânirea Seleucizilor din Siria, când sub a Lagizilor din Egipt, și în cele din urmă a romanilor, sunt nenorociri naționale, care au avut pe lângă partea lor rea și partea bună pentru acest popor veșnic asuprit, că i-au însuflat unica atitudine mântuitoare ce putea lua față de vitregia împrejurărilor. Neputând să-și dobândiască libertatea politică

și națională, după care suspinau de veacuri, iudeii de după exilul babilonic nu mai fac ceea ce făcuseră părinții lor, ca să treacă când de partea unora când de a altora din puternicele neamuri vecine sau mai îndepărtate, care-și disputau între ele stăpânirea Palestinei, ci simulează o resignare, se fac că renunță la orice revindicări naționale și-și concentrează toate aspirațiile numai pe tărâmul religios, pe care transplantează și maschează idealul național.

În aparență îngăduitori față de streinul stăpânitor și cu care venia în atingere, cu bună voință față de credințele și obiceiurile acestuia, indiferenți de cine le era stăpânitorul, desbrăcați de orice sentimente și resentimente naționale, iudeii erau, în realitate, acum mai exclusiviști în adâncul sufletului lor, mai porniți împotriva a oricui nu era din neamul lor, mai înflăcărați naționaliști de cât ori când, numai că știau să-și ascundă cu dibăcie aceste sentimente sub masca religiei. Dintr'o zi într'alta, ei așteptau venirea trimisului lui Iahve, a lui Mesia, care să exercite pe pământ dreptatea divină, întronând stăpânia fiilor lui Israel peste toate popoarele lumii.

Confundând legitimitatea aspirațiilor lor și dorința vie ca ele să se împliniască cât mai în grabă cu însăși dreptatea divină, mulți din iudeii pioși erau convinși că nu vor muri până ce nu vor vedea realizându-se „împărăția lui Israel“, iar unii din cei mai aventuroși se deteră drept Mesia și se puseră în fruntea cetelor de creduli, ca să înfăptuiască dreptatea divină, dar sfârșiră pe cruce sau măcelăriți de legionarii romani.

Patriotismul ia astfel forma pietății.

Odată adoptată această atitudine, iudeii s'au închis ca într'o citadelă, față de influențele din afară, în observarea cu toată scrupulositatea a literii Legii, pentru interpretarea căreia și mai ales pentru complectarea ei cu precizarea raporturilor în care iudeii aveau să trăiască cu păgânii, se compuse *Halaka*, calea, tradițiunea, cu autoritate egală, cu a Legii.

Legea și *Halaka* sunt vistieria în care se păstrează tot ce e scump sufletului iudeului din acest timp, izvorul bogat din care se adapă acest suflet însetat de dreptate, ele sunt condițiunea sine qua non a mântuirii individuale și

a gloriei naționale. Când existența lor va fi primejduită, atunci se va înfăptui dreptatea divină, va veni Mesia, care va pedepsi fără milă pe toate celelalte neamuri și va întemeia „împărăția lui Israel“.

O bogată literatură, care descria în culorile cele mai vii acest eveniment mult așteptat, se produse sub înrâurirea acestei speranțe, și forma hrana sufletească a poporului, alături de Lege și *Halaka*: este *literatura apocaliptică*.

Aceasta fiind starea și atitudinea sufletească a poporului iudeu în tot timpul de după exil și până la venirea Mântuitorului și chiar după aceea câtva timp, el era, ca să zicem așa, imun față de influențele ce veniau din afară, ceea ce nu însemnează că ele n'au existat sau nu s'au exercitat asupra lui, ci că au fost fără efect, n'au putut determina nici o schimbare în credința lui. Atât de îndărătnic era acest popor în convingerile lui, că nici pe Iisus Hristos nu l-a primit și ascultat, ci l-a răstignit, pentru că nu se potrivea cu tipul de Mesia, pe care și-l făurise el în mintea sa.

Cum ar fi putut un asemenea popor să primiască dela un popor păgân ideea de un Dumnezeu-mântuitor și să adopte riturile impuse de credința în el, pentru ca să le transmită creștinilor?

Ideea de Mesia e ceva specific iudaic și trăsurile pe care iudeii le-au atribuit lui Mesia, au influențat de sigur credințele celorlalte popoare într'un Dumnezeu-mântuitor, iar nici decum invers.

* * *

Nu cu mult altfel stau lucrurile cu *iudeii din diaspora*, din cari unii și anume: cei din Egipt, Cirenaica, Asia Mică și Europa sudestică au venit în atingere cu religiunea și cultura greacă, iar cei din Siria, Persia, Arabia, Mesopotamia și în genere din țările dela răsăritul Palestinei cu credințele orientale.

Religiunea și cultura greacă sunt mai bine cunoscute, pe când cele orientale au încă nevoie să fie studiate.

Despre iudeii din diaspora din spre apus de Palestina s'a crezut, că au început să iasă din țara lor în cete mai mari și să se așeze printre alte neamuri abia din timpul lui Alexandru cel Mare, adică din veacul IVa. Chr. O serie de docu-

mente arameice, descoperite în insula Elefantina, de pe Nil, coprind însă istoria cultului iudaic din această insulă dela anul 525 până la 407 a. Hr.¹⁸⁾ ceea ce însemnează, că colonia iudaică de acolo își ridică vechimea până pe la jumătatea veacului VI a. Hr.

Din timpul lui Alexandru numărul comunităților iudaice a sporit simțitor în Egipt. Deosebit de puternice și înfloritoare erau în deosebi cele din: Alexandria, Leontopolis, Elefantina etc.

Aci, în Egipt, ca și pretutindeni unde au stat în contact cu cultura greacă, iudeii trebuind să-și însușiască cunoașterea limbii grecești, în care și-au tradus cu timpul și cărțile sfinte, par a fi fost influențați de cultura greacă și în privința religioasă.

Astfel, unele din obiceiurile dela înmormântare și din formulele de inscripțiuni funerare sunt asemănătoare cu ale grecilor.¹⁹⁾

Găsim apoi sinagogi închinare regilor²⁰⁾ sau *marelui Dumnezeu*.²¹⁾

În fine, istoria poporului ales este tratată uneori după metoda grecească a lui Evhemeros, care pretindea că zeii sunt oameni îndumnezeiți, cum o face un oarecare *Artapanos* (despre care nu se știe exact când a trăit) în opera sa *Ἰουδαϊκὰ* sau *Περὶ Ἰουδαίων* și *Eupolemos* din Samaria, iar filosofia, în special a lui Filon, este un amestec de platonism cu stoicism.

Și totuș, dacă privim lucrurile mai de aproape și cu toată luarea-aminte, constatăm că sub toate aceste fapte nu se ascunde nici o influență adâncă și durabilă a spiritului grec asupra celui iudaic, ci e numai ceva ca totul superficial.

Asemănarea unor obiceiuri la înmormântare și a formulelor de inscripțiuni funerare sunt cu totul secundare.

Dedicarea unor sinagogi regilor țării se tăcea de sigur numai din oportunism, ca să se câștige bunăvoința suveranilor, iar fondul credinței rămânea neatins.

18) E. Sachau, *Aramäische Papyrus und Ostraka aus Elephantine*, Leipzig 1911.

19) Paul Wendland, *Die hellenistisch-römische Kultur in ihren Beziehungen zu Judentum und Christentum*, pag. 194

20) Astfel este cazul cu sinagoga din Sedia, închinată lui Ptolemeu Everghetes I, prin următoarea inscripție: „Ἰπέρ Βασιλέως Πτολεμαίου καὶ βασιλείας Βερενίκης ἀδελφῆς καὶ συγκυβερνήτου καὶ τῶν τέκνων τὴν προσευχὴν Ἰουδαῖοι.“ Vilamowitz, *Sitzungsberichte der Akademie zu Berlin* 1902, pag. 1024

21) O asemenea inscripție datează din anul 29 a. Hr. și se referă la o sinagogă închinată lui θεῶ μεγάλῳ, iar alta sună θεῶ μεγάλῳ μεγάλῳ ὀφίστω,“ Dittenberger, *Orientalis inscriptum*, 742.

Inchinarea altor sinagogi «marelui Dumnezeu»²¹⁾ nu însemna iarăș nimic, pentru că sub numele nelămurit de «marele Dumnezeu», iudeii înțelegeau de sigur pe Iahve al lor.

Tratarea evhemeristică a istoriei poporului ales nu e nici de cum o acomodare a istoricilor iudei cu spiritul dominant al felului de tratare a istoriei de către greci, ci dimpotrivă e o încercare isteată de a introduce în istoria celorlalte popoare elemente din istoria iudaică, de a le face cunoscut și a amesteca personagiile lor istorice în destinele din trecut ale acestor popoare. Într'adevăr nicăiri și nici când o persoană istorică sau mitică din istoria grecilor sau a altor popoare nu are de îndeplinit vre un rol, nici nu e pomenită în istoria iudeilor, pe când contrariul e regulă. Astfel, în fantasmagoriile lui Artapanos, Abraam se îndeletnicia cu nobila știință a astrologiei, ca vechii regi-zei, iar Moisi e identificat cu Musaios, tatăl lui Orfeu, și învață pe oameni toate meșteșugurile și filosofia, împarte Egiptul în județe și-l conduce cu înțelepciune, introduce diferite culte, printre care și pe al animalelor, și săvârșește fapte vitejești, pentru care preoții îl zeifică și-i dau numele de Hermes sau Tot. El însuș apoteozează și pe mama sa sub numele de Maica Meris.

După Eupolemos, din care ni s'au păstrat numai fragmente, Enoch este Atlas al grecilor și născocitorul astrologiei, iar Abraam a adus astrologia și alte științe înalte din Babilonia și a inițiat în secret ele lor pe fenicieni și egipteni, etc.

Însemnează acestea influențare a istoricilor iudei de cei greci? Ca metodă, da, dar ca rezultat e tocmai contrariul: istoriografii iudei, folosindu-se de metoda celor greci, se încumetă să dovediască, cum că connaționalii lor Abraam și Moisi au fost luminătorii și binefăcătorii egiptenilor, fenicienilor, grecilor etc., că grecii și egiptenii adoră în persoana zeilor lor Hermes și Tot pe însuș dătătorul Legii mozaice, pe Moisi, că și alte divinități din panteonul egiptean și grec sunt simple figuri biblice și că Iahve e un Zeus sau Osiris, care nu suferă lângă sine nici un alt zeu.

Pilda acestor doi scriitori este îndeosebi foarte instructivă. Ea ne arată, că iudeul ori unde s'a aflat, ori ce contact a avut, n'a cedat nimic din al său și dacă pare că s'a acomodat mediului în care a trăit, a făcut-o numai de formă, sau

chiar cu intenția de a-și strecura în patrimoniul sufletesc al altor neamuri ideile și credințele scumpe lui.

Mulțămită acestei tactici, caracteristică rasei sale, iudeul din diaspora nu numai că n'a primit și nu și-a însușit influențe venite dela alte neamuri, care să-l facă să-și părăsiască sau să modifice ceva din convingerile sale, ci a influențat el pe popoarele cu care a venit în atingere, influență care a dat politeismului caracter pronunțat monoteist. Ba încă lucrurile nu s'au oprit aici, ci au mers mai departe. Pentru apărarea și păstrarea neatinsă a patrimoniului religios și național, iudeii au trecut la polemică.

Astfel, *Aristeas*, pseudonimul autor al legendei despre felul cum a fost făcută traducerea Septuagintei, susține că grecii și celelalte popoare adoră acelaș Dumnezeu ca iudeii, numai că-i dau nume diferite, și critică fără cruțare ideia evhemeristă despre apoteozarea oamenilor, cultul egiptean al animalelor și politeismul în genere, preamărind monoteismul iudaic.

Scrierea intitulată «*Înțelepciunea lui Solomon*», care a luat naștere, probabil, în acest timp și într'una din comunitățile iudaice din Egipt, este de asemeni o polemică și mai amănunțită a religiunilor păgâne. Ea se ridică împotriva celor cari, uitând pe Creator din cauza creaturilor, se închină stelelor și elementelor naturii, combate îndumnezeirea oamenilor morți și închinarea la idoli făcuți din lemn, piatră sau metal, precum și cultul animalelor.

Cărțile sibiline, cartea jubileelor și scrierile lui Filo urmăresc, fiecare în felul său, acelaș scop, iar cărțile macabeilor și scrierile lui Iosif Flaviu sunt adevărate apologii ale naționalismului iudaic.

Precum pe tărâmul religios, tot astfel și pe cel filosofic, influența elenismului asupra iudeilor din diaspora este numai o amăgire pentru cine crede că a existat. Aristobul și mai ales Filo, folosindu-se de interpretarea alegorică, atât de en vogue la grecii de pe atunci din Alexandria, pentru interpretarea Scripturii, nu face altceva decât să apere caracterul sacro-sanct al acesteia și să pună în mâna cititorului grec al Scripturii un comentariu, care s'o feriască de interpretări nepotrivite cu sfințenia ei. Filon a fost un iudeu credincios și a procedat la interpretare cu toată pietatea și cu conștiința că aduce prin aceasta

un serviciu neprețuit religiunii strămoșești. Așa s'a și întâmplat, căci nici un iudeu nu s'a smințit în credința sa și n'a învățat să prețuiască mai mult filosofia grecească din cauza comentariului lui Filo, pe când mulți greci s'au făcut prozeliți iudaici, sau cel puțin au fost coprinși de admirațiune pentru Vechiul Testament, mulțămită acelui comentariu și au admis prima alternativă a dictonului: Ἡ Πλάτων μωυσιζει, ἡ Μωυσις πλατωνίζει.

Chiar un mare susținător al înrâuririi, pe care el o crede profundă, a culturii grecești asupra iudaismului din diaspora,²²⁾ recunoaște, că «*influența exercitată de filosofia greacă asupra iudaismului nu trebuie să ne o înjățișăm, nici chiar în Alexandria, ca ceva profund. Tabloul, primită altă dată al unei filosofii iudeo-alexandrine, care s'a continuat și dezvoltat cel puțin din veacul 11 a. Chr. și până la Filo, este o himeră.*»

Despre iudeii din diaspora în țările din răsăritul Palestinei avem prea puține cunoștințe, ca să ne putem pronunța pe bază de date sigure, că n'au fost nici ei influențați de credințele popoarelor în mijlocul cărora au trăit, dar ne este iertat s'o admitem prin analogie, căci mai întâi iudeul e — mai mult decât ori care alt om — totdeauna și pretutindeni acelaș și dacă el a putut rezista și încă cu deosebit succes în fața ademenirilor rafinatei culturii grecești, cu atât mai ușor a rezistat la înrâuririle ce ar fi putut exercita asupra lui monstruosul politeism oriental.

* *

În ce privește sectele iudaice, *fariseii* și *saduceii* trebui scoși din cauză, pentru că și unii și alții erau păzitori zeloși ai Legii și ca atare e cu neputință ca ei să fi admis idei păgâne în credința lor. Deosebirea esențială dintre unii și alții era numai, că saduceii nu admiteau nimic în afară de textul Legii, pe când fariseii admiteau și tradițiunea, Halaka.

Esenii sau *eseii*, a căror origină și doctrină nu e îndestul de bine cunoscută, dar despre cari se știe, din cele ce se cunosc, că împrumutaseră și idei din alte religiuni și sisteme filosofice, nu pot fi acei cari să fi împrumutat ideea de un Dumnezeu-mântuitor din religiunile orientale, pentru că aceasta nu transpiră din nici una din practicile lor, ba este chiar exclusă de prac-

²²⁾ Paul Wendland, op. cit. pag. 203.

ri-a deselor spălături, cărora li se atribuia darul de a curăți de păcate și deci și mântuirea. Doctrina și practicile religioase ale esenilor sunt apoi de un spiritualism cu mult mai înalt decât al fariseilor și saduceilor chiar, așa că e greu de admis ca ei să se fi adăpat într'unul din punctele de căpetenie ale doctrinei lor dintr'un izvor așa de turbure cum este politeismul oriental.

Despre celelalte secte iudaice: *nazarei, naaseni, masboteeni* și ori câte altele ar mai fi și cum s'ar numi, nu știm în amănunte tot ce învățau. Din ceea ce știm despre ele e sigur, că împrumutaseră multe elemente din religiunile păgâne. Cum în religiunile orientale era, în acest timp, aproape generală credința într'un Dumnezeu-mântuitor, e mai mult decât probabil, că au avut-o și ele, fie delă acestea, fie delă iudaismul ortodox, dar despre cultul acestor religiuni nu știm nimic precis și nici un text, nici un document vrednic de crezare nu ne îngăduie să credem, că Mântuitorul, că Dumnezeul răscum-părător și ocrotitor al inițiaților, că Dumnezeul adevărat s'ar fi numit în vreuna din ele *Ioșua*»²³⁾

* * *

Susținătorii ipotezei mitice, a existenței lui Christos înainte de creștinism, ar trebui să aducă în sprijinul părerilor lor, pentru ca acestea să poată fi admise, o *dovadă istorică*, sau cel puțin *literară*, adică să arate precis în care anume religiune din nainte de creștinism s'a numit *Ioșua* Dumnezeul-mântuitor și când și de către cine s'a luat acest nume și s'a introdus în creștinism.

O asemenea dovadă nu s'a adus însă, căci așa zisul imn naasenian, citat de Ipolit, ca și papyrusul magic, pe cari vor să le dea ca dovezi Smith și Drews, n'au nicio valoare, întru cât se prea poate ca numele Iisus să fi fost introdus mai târziu în text,²⁴⁾ sau chiar dacă a fost acolo delă început, se explică prin acea că păgânii credeau că pot face tot felul de minuni slujindu-se de numele lui Iisus,²⁵⁾ ceea ce demonstrează origina post-creștină a imnului și papyrusului și le nimicește ori ce putere doveditoare în sensul părerii lui Smith și Drews.

Dacă între vre unul din aceste texte sau altele ce se vor descoperi, s'ar constata o mare, o izbitoare asemănare cu credința creștină în Iisus Mântuitorul, chiar și atunci concluzia ce ar urma să se tragă n'ar fi numai decât, că creștinismul a împrumutat ideea sa de Mântuitor dintr'o religiune sau alta și că deci Iisus n'ar fi existat, pentrucă poate ca asemănarea să aibă explicație.

«Ori cât de izbitoare ar fi analogiile de fond sau de formă, de cugetare sau de cuvinte — zice învățatul francez dela Vallee-Poussin²⁶⁾ — dacă lipsesc probele externe, ele nu dovedesc nimic atât timp cât se pot explica prin acțiunea factorilor indigeni».

Aplicată la cazul nostru, această regulă înseamnă, că creștinii n'au avut nevoie să împrumute din religiunile orientale ideea de Mântuitor, pentru că o aveau în persoana și activitatea lui Iisus, care a trăit și activat în mijlocul poporului iudeu, care avea această idee mult mai precisă de cât ori care alt popor.

Mitul despre Dumnezeul-mântuitor înfățișează, în toate religiunile orientale, pe acest Dumnezeu murind, adică suferind, și înviind. Chipul în care iudeii își înfățișau pe Mesia este cu totul altul. Ei așteptau pe Mesia ca un viteaz, care-i va libera de sub jugul strein și va întemeia împărăția lui Israel. Un Mesia dar, care nu avea nimic de suferit și nu semăna, cu Dumnezeul-mântuitor al orientalilor.

Sunt, fără îndoială, în Vechiul Testament locuri și încă multe și foarte însemnate, precum în deosebi în Isaia și Daniil, în care se vorbește despre «sluga Domnului» sau «Fiul Omului» care va suferi multe pentru alții, dar învățătorii de lege le-au referit la «Omul drept în sine» și n'au atribuit suferințelor nici o putere expiatoare. Numai creștinismul a referit aceste locuri la Mesia și abia târziu după ivirea lui, rabinii au fost nevoiți să facă și ei acelaș lucru.

Că iudeii nu și înfățișau pe Mesia ca suferitor se vede limpede din mai multe locuri din Noul Testament. Astfel, când Mântuitorul a spus ucenicilor, că i-se cade să meargă în Ierusalim, unde va pătimi multe dela bătrâni și dela arhierii și dela cărturari și că va fi omorât și va învia a treia zi, Petru nu s'a putut împăca cu

²³⁾ Von Soden, *Hat Jesus gelebt?* pag. 37 și 62 citat și de Guignebert op. cit. pag. 138.

²⁴⁾ Aceasta o și susține despre papyrus Deissmann, în *Licht von Osten*, pag. 192.

²⁵⁾ Cum o dovedește Heitmüller, în lucrarea sa „Im Namen Jesu“ pag. 182.

²⁶⁾ *Revue biblique*, 1906, articolul: *La Bouddhisme et les Evangiles canoniques*.

aceasta, și luând pe Iisus de oparte, i-a zis: «Fie-ți milă de tine, Doamne! Una ca aceasta nu ți-se va întâmpla»²⁷⁾ Luca și Cleopa, în drumul către Emaus, se tânguiau de asemeni, în ziua învierii, unul către altul și amândoi către Iisus, care mergea împreună cu ei fără să fie cunoscut, că Iisus Nazarineanul, despre care ei nădăjduiau că va izbăvi pe Israel, a fost dat de arhieriei și fruntașii lor spre judecată de moarte și l-au răstignit, ceea ce pentru ei era un nonsens și pentru care Mântuitorul îi muștră și le tâlcuește scripturile, ca să le dovediască cum că așa au prezis proorocii despre Mesia.²⁸⁾ Apostolul Pavel spune în fine,²⁹⁾ că învățătura despre cruce este scandal în ochii iudeilor și nebunie într'ai elinilor.

Dacă deci iudeii nu se împăcau cu ideea despre un Mesia suferind, cum și-ar fi putut-o ei însuși dintr'că religione streină?

Afirmațiunea dar, că concepțiunea despre un Mesia suferind și murind ar fi existat la iudei înainte de era creștină este cu totul reîntemeiată.

* * *

Argumentul tras de Smith în favoarea teoriei sale mitice din expresia, întâlnită adesea în Evanghelii, *Τά περί τοῦ Ἰησοῦ*, care ar însemna «învățătura, sau legenda, mitul despre Iisus», elipsă de greutate, pentru că în Evanghelie expresia aceasta însemnează «întâmplările în care a fost amestecat», Iisus iar în Faptele Apostolilor însemnează «învățăturile care alcătuiesc Evanghelia», pe când articolul din naintea numelui lui Iisus n'are nici o semnificație deosebită în această expresie, pentru că el se pune uneori, iar alteori nu, înaintea numelor proprii în general, fără ca să dea acelor nume o semnificație deosebită.

* * *

Afirmațiunea că Iisus n'a existat, pentru că însuși numele lui însemnează Mântuitor, trădează ușurința celor ce o fac. La iudei — ca de altfel la toate popoarele în faza începătoare a dezvoltării lor — nu numai că fiecare nume avea o semnificație specială, dar ele (numele) se alegeau cu multă îngrijire. Faptul că numele Iisus (Ioșua) însemnează Mântuitor nu e nici decum

²⁷⁾ Matei 16, 21—22

²⁸⁾ Luca 24, 18—27

²⁹⁾ I. Corinteni 1, 23

o dovadă, că el n'a existat, ci numai că el singur a îndeplinit rolul pentru care-l indica însuși numele. Dacă am admite concluzia lui Smith și Drews, ar însemna să tăgăduim și existența reală a tuturor celor cari au purtat acest nume printre fiii lui Israel și cari sunt destul de numeroși.

* * *

Incheierea că Iisus n'a existat, pentru că predicatul de Nazarinean nu însemnează „om din Nazaret“, de oarece Nazaretul nu exista la începutul erei creștine, ci „om din secta nazareilor“, este copilărească, pentru că chiar dacă am admite această din urmă derivare a numelui, cum și întru cât ar dovedi ea mai mult decât cea dintâi, că Iisus n'a existat? În ce privește însă Nazaretul, se ridică întrebarea: dacă el n'a existat, pentru ce cei cari au avut să dea o patrie lui Iisus, au ales tocmai o localitate inexistentă?

* * *

Numele Iisus ar fi întru câtva o dovadă că purtătorul lui a fost un personaj mitic, dacă s'ar putea dovedi, ceea ce afirmă Robertson, că adică un vechiu zeu solar al tribului efraimiților ar fi purtat numele de Iisus, dar așa ceva nu decurge de nicăiri. Nici cea mai mică urmă și de nici un fel nu se găsește despre un asemenea zeu sau cel puțin de un cult solar la efraimiți, ceea ce ar fi cu neputință, dacă adevărul ar fi de partea lui Robertson. Același lucru e și cu ceilalți Iisusi din Vechiul Testament, pe cari Robertson îi zeifică.

* * *

Dacă Iisus este o simplă oglindire a unui mit oriental despre un Dumnezeu-mântuitor, care moare și înviază, atunci, cum se face că în Evanghelii și în întreg Noul Testament nu se găsește nimic din ceea ce formează cultul esoteric al acestui zeu, Iisus? Insuș Pavel care întrebă înțeaază cuvântul taină cu privire la economia mântuirii aduse de Iisus nu ne lasă măcar să întrevădem elementele unui cult esoteric, când în religiunile orientale acest cult este lucrul de căpetenie.

* * *

Dacă Iisus este zeul unei secte iudaice, formarea Evangheliei este inexplicabilă. Evanghelia în acest caz n'a putut fi concepută decât pe

tărâm iudaic, și cum e presărată de cuvinte și obiceiuri pur palestinene, ea nu s'a putut nrzi într'alt mediu iudaic, undeva într'o comunitate din diaspora, ci numai în Palestina.

Dar despre iudei, ca și despre popoarele semite în general, se știe că n'au dispozițiunile naturale trebuitoare pentru a fi creatori în materie de mitologie. Și totuș, dacă în istorisirea evanghelică nu e nici un sâmbure real, cum au putut autorul sau autorii ei să expună un mit cu atâta dar și precizie, că ori cine citește Evanghelia are impresia, că se află în fața unei perfect de reușite biografii a unei personalități reale, care abundă de viață, iar nici de cum în fața unui mit? Pentru ce atâta bogăție de episoade, incidente, date, amănunte personale, care nu pot fi privite ca simboale sau alegorii și care numai strică unei povești legendare sau mitice, dacă viața lui Iisus nu este altceva de cât povestirea unei drame sfinte sau a unei legende cultice?

* * *

În legătură cu compoziția Evangheliei stă o altă întrebare, de care se lovește și sfărâmă creștinismul fără Christos și anume întrebarea: Pentru ce sectarii cari au umanizat mitul Dumnezeului-mântuitor, au învățat că Dumnezeul Iisus a trăit în vremea lor, căci aceasta le creiază o scundenie de dificultăți? Pentru ce au mințit ei, că l-au văzut, l-au cunoscut, i-au auzit predica, că fost de față la minunile lui, au asistat la pașunile și moartea lui și sunt încredințați că a trăit, când aceste afirmațiuni le atrăgeau persecuția și moartea de martir? Toate religiunile

se străduiesc să-și dea o cât mai mare vechime, să pună viața întemeietorilor sau eroilor lor în vremile cele mai cărunte, cât mai aproape de începutul lumii, pentru ca, sprijinite pe această vechime respectabilă, să lase cât mai puțin loc de discuție asupra adevărurilor dela temelia lor. Dacă creștinismul nu se bazează decât pe un mit, ce interes a putut dicta făuritorilor certificatului lui de naștere să nu țină seamă de acest fapt capital? Nepriceperea? Dar aceasta nu cadrează cu structura desăvârșit artistică a întregului combinației lor? Un răspuns mulțumitor nu se poate da de cât, dacă Iisus a fost persoană reală.

* * *

În sfârșit cea din urmă întrebare: Dacă Christos n'a existat, dacă tot ce se spune despre el este numai mit, dacă deci creștinismul plutește în văzduh, pentru ce polemisti iudaici din timpul ce a urmat îndată după apariția Evangheliei n'au contestat nici unul existența lui Iisus, ci se mărginesc numai să înfierceze cu numele de eretici pe cei cari cred în Iisus ca Mesia?

* * *

Din atâtea puncte de vedere se adeverește dar, că creștinismul fără Christos este o imposibilitate, o simplă năzărare a minții acelor cari l-au conceput și l-au admis. Vom arăta aceasta și cu alte dovezi, când vom examina probele istorice pozitive pe care se întemeiază credința adevărată, că Iisus Christos Mântuitorul a existat în realitate.

I. MIHĂLCESCU

Revista „Învățătorul român” propoveduește ura contra bisericii și servitorilor ei

„Învățătorul Român» revista *Asociației generale a membrilor corpului didactic primar român*, pe lângă partea pedagogică, vedem că se atârșă și de chestiuni religioase.

Într'un articol intitulat „La Biserică”, d. *Ion Dărănescu* caută să convingă pe toată lumea, dar mai ales pe autoritățile școlare, că duceerea copiilor de școală la Biserică, îi desgustă mai târziu cu totul de biserică și chiar de credință. Ba ceva mai mult, caută să-și bată joc

de felul cum se face slujba religioasă de către preot, nesocotește prinoasele aduse de credincioși și contestă sfințenia și rostul maslului și al aghiasmei, deși D-sa este chiar autor de cărți pentru școlălele primare.

Indeamnă pe colegii învățători să nu facă coruri religioase, căci acest lucru îi face să iasă dela slujbă istoviți și toată ziua nu mai sunt buni de ceva, osebit de truda cu repetițiile dese de Sâmbătă seara și Duminică până la in-

trarea în biserică. Consideră ca o sarcină pentru învățător predarea lecțiilor de religie. Socotește că e mai bine, ca, în locul bisericii, copilul să fie dus în dimineața sărbătorilor la câmp și lăsat liber spre a se juca și admira natura, cași cum numai în dimineața sărbătorilor poate copilul să admire natura. «Învățătorul să predea obiectele de învățământ, după metodele și programele curente, preotul să se apropie ca Iisus de copii și să le predea religia și cântările bisericești.....iar Duminecă dimineața ar duce copiii la biserică».

Cată contradicție în ce este scris aici, cu cele de mai sus! Va să zică acum aprobă să se ducă copiii sărbătoarea la biserică, dar să nu se ducă însoțiți de învățător, căci iese istovit dela slujbă. Dar să facem și cum zice D-sa. Care dintre preoți s'ar da înapoi dela așa ceva, dacă nu s'ar isbi de învățător, care i-ar trânti în nas ușa clasei, spunându-i că aci nu-i treaba lui? Apoi cum o să ducă preotul copiii la biserică, când se știe de toată lumea că poporul și mai ales copii nu vin odată cu preotul în biserică? Apoi se știe că firea copilului fiind sbur-

dalnică, trebuie să supravegheat și în biserică ca oriunde, iar corul cine să-l conducă, căci preotul este ocupat în altar cu serviciul Sf. Liturgii?

Acestia le scrie d. Ion Ciorănescu în revista Asociației «Învățătorul Român» nr. 10, anul 1.

Dar tot în această revistă și tot în același număr, la pagina 556, citim că: «orice virtute se câștigă cu timpul, se perfecționează prin deprindere și devine familiară prin exercițiu de timpuriu.

«În exercițiu stă marea putere a educației, căci oricare ar fi calitatea, pe care voim s'o primească copilul, ea trebuie să se facă prin deprindere».

Dar prin aducerea copilului de timpuriu la biserică nu se urmărește o deprindere? De ce atâta contradicție dela o pagină la alta? Aceasta ca să facă mai multă lumină de modul cum se predă religia în școală și cât de mult ajută învățătorii noștri la educația religioasă și morală a tineretului nostru!

Și să se mai mire cineva că preotul nu stă bine cu învățătorul!

Preotul NICOLAE D. COMAN
Potcoava, Olt

O carte de diaconie, dela fostul Episcop de Râmnic, Nectarie, ajuns Mitropolit.

În colecțiunile de acte vechi, în cari abundă zapisele și hotărnicile, rar mi se întâmplă să aflu un act ca acela, care urmează. Este o carte de diaconie, devenită apoi, de preoție, ce pornește dela Nectarie fostul piscop de Râmnic (1792—1812), ridicat mai târziu la rangul de Mitropolit al Ungro-Vlahiei 1812—19. Ea datează dela 1810 și este interesantă din mai multe puncte de vedere: 1) prin limba și tonul teologic, pe bază de cunoaștere a Epistolelor; în al 2-lea rând, se pot vedea prin acest act, avantajile fiscale, ce prezenta situația de preot. În al 3-lea rând constatăm că, o carte de preoție era și un bilet de identitate complex, fiindcă, în afară de menționarea însușirilor fizice ale posesorului, el mai dă și amănunte familiare, arătând adică, cu cine este căsătorit și din ce familie se trăgea, respectiva soție. În sfârșit, putem conchide că numirea preoților noștri olteni nu se făcea totdeauna prin acea faimoasă binecuvântare dela Vidin, care, sburând peste apele Dunărei, întărea în cele

sfinte și pe vizitiul ce condusesse pe... candidații adevărați.

«Nectarie cu mila lui Dumnezeu smerit episcop.

«Fericitul Pavel marele Apostol al Domnului, în poslaniile ce scrie cătră ucenicii săi Tit și Timotei, Episcopul Efesului, arată, cum să fie cercetați, și cercați, cei ce vor să intre în ceata Dieconească, poruncind chiar, ca nu fiește cum, și fără de buna încredințare de mărturie a vieții lor să nu să hirotonisească niminea. Deci această poruncă și smerenia noastră urmând, și viind la noi cucearnicul grămatic Grigore sin Nicolae, poțtind ca să se învrednicească acestui prea înalt dar dieconesc, întâi l-am cercat în tot chipul de vrednicia lui, și fiind mărturisit de Duhovnicul său fără de prihană, și de alți oameni vreadnici de crezut, adevărit fără de pricină arătată și ponos svonit, l-am hirotonisit cu darul, Duhului sfânt după orându'ala sfințelor canoane, ceteț, ipo-diacon, și diacon. Și i-am dat Blagoslovenia noastră ca să dieconească la sfânta Besearică din

satul Râmnic unde să praznuiaște hramul sfântul Gheorghe în județul Vâlcea. Deci pre toți Pravoslavnicii creștini dintru această enorie a Eparhiei smereniei noastre, vă poftim ca să-l cunoașteți și să-l primiți ca pre un vreadnic și cinstit cu această treaptă de smerenia noastră. Căruia pentru întărirea și încredințarea lui, după porunca sfinților Părinți, i-am dat această carte a smereniei noastre, după cum iaste obiceiul, întărită cu peceata și iscălitura noastră.

în Episcopia Râmnicului 1810 Sebre 18.

Pecetea episcop «NK-tr» în rând cu parafa lui «Rm-ik 1792».

În dosul formularului, tot tipărit, se dă un fel de bilet de identitate: «Kipul lui sm. *dă mijloc* la față *smead* părul capului *căstăniu* sprâncianele *asemenea* ochii *negri* mustățile, barba, născut la satul Râmnic, cescut la —, Soția lui anume Anița dela Râmnic fată de preot anume Vasile».

Aci se termină formularul tip, după care urmează această însemnare de mână: «Acesta viind înaintea smerenei noastre s'au hirotonisit cu darul Duhului sfânt și preot de Prea sfințit fratele..... Kir Nicodim în beserica sfântului Spiridon vechiu în București, și spre încredințarea hirotoniei lui l-am întărit cu iscălitura noastră.

1811 Mar. 4.

† Al Râmnicului Nectarie

mai jos, în stânga: «sau arătat la comisie catagrafeiaia 1831 Mart 14» urmează iscălituri, cu I. Golescul în frunte. La dreapta: Aceasta jalbă(?) cu adevărul poporenilor și a protopopului plăși Kir Pop. Gheorghe ot sud Vâlcea, arătându-că iaste om fără pricină de dajdie și dă ceale ce apară preoți s'au hirotonisit deacon și s'au dat această carte prin mine.

Platon Monah.

810 Sebr. 18

T. G. BULAT.

CRONICA BISERICESCĂ

INTERNĂ

MULȚĂMIREA PATRIARHULUI DE CONSTANTINOPOL

către

PRIMATUL ROMANIEI

Prea Sfințite și prea Cinstite Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Exarh a toată România, Președinte al Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale a României, în Hristos Dumnezeu prea iubite și prea dorite frate și conliturghisitor al Smereniei Noastre, Domnule Miron, pe Prea Sfinția Voastră, prea inbit nouă, în Domnul frățește îmbrățișându-Vă, prea dulce Vă salutăm.

Cu (prilejul) Nașterii Mântuitorului, având inima plină de bucuria mare, pe care ingerul o vestește păstorilor și la tot poporul, întimpinăm, spre a îmbrățișa în pace pe Prea Sfinția Voastră, prea inbit Nouă, și pe cei împreună cu Prea Sfinția Voastră frați și conliturghisitori și *urăm* din partea Noastră înșine și a celor împreună cu Noi frați și împreună păstori, Prea Sfinției-Voastre și întregii Prea Sfintei Biserici a României, ca *anul nou* care răsare, să *fie plin de bunătatea și bine-cuvântarea lui Dumnezeu*.

Luăm prilejul prea bun și prea dorit, al marei sărbători a scoborării la noi, a lui Dumnezeu celui dintru înălțime, ca să *exprimăm* și Prea Sfinției-Voastre, *marea recunoștință, pe care Biserica soră din Constantinopol, o latorește tuturor Sfintelor lui Dumnezeu Biserici, pen-*

tru marea simpatie și interesul frățesc, efectiv, care s'a arătat de multe ori, în aceste zile de încercare ale ei; încercare, care pe drept se poate asemăna, cu cea a nenorocitei Rahil, al cărei glas se aude în Rama.

În adevăr, ca și aceia, Prea Sfânta noastră Biserică jelește miile dintre fiii ei, care s'au săvâșit de foame, de frig și prin armă plânge zecile de mii, cari s'au aruncat în viața nenorocită de fugari și *se tânguește* că slăvitele ei *Mitropolii* din *Asia*, din *Pont*, și din *Tracia*, cele cu mulți și buni fii, care în lunga istorie de veacuri, au avut multă laudă în viața evanghelică, au devenit case fără locuitori, târle fără turme.

I-au lipsit lui Petru „aleșii nemernici din Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia“. Au fost aruncați afară din pământul strămoșesc: Miletanii, Efesenii, Colasenii și Galatenii, pe care Pavel cu multe lacrimi, ispite și necazuri i-a atras la Hristos; s'au ascuns de la ochii noștri, cele șapte stele ale Bisericilor Apostolice, către Angerii cărora, Ioan trimite cartea Apocalipsului. Angerul unuia dintre aceștia, vrednicul de vecinică pomenire Hrisostom, cu bun cuget, luând asupra și porunca cărții către el: „Nu te teme de cele ce vei pătimi“, cu adevărat s'a arătat „credincios până la moarte“ și a luat „oununa vieții“ adăogându-se la cele mari șiruri „(de mucenici ai Bisericii) care zac în Asia“.

Dar încercarea Prea Sfintei Biserici din Constantinopol nu este sfârșită, numai cu aceste supărări; ci ca culmea

necazului ei, se adaugă pretenția de la Conferența de pace, ca însuși Scaunul Patriarhal, să fie aruncat afară din orașul, în care l-au așezat două Sinoade Ecumenice și o viață bisericească de multe veacuri și conștiința întregii Ortodoxii l-au întărit. Și acum trăim zile de agonie, așteptând rezultatul acestui punct culminant de prigonire a bunnei cinstiri, în zilele noastre.

Dar în necazul acesta extraordinar și în această încercare mai pre sus de puterea omenească, am cunoscut prin experiență adevărul cuvintelor lui Pavel că: „necazul răbdare lucrează; iar răbdarea curățește; iar curățirea nădejde; iar nădejdea nu rușinează“. Avem, în adevăr, nădejdea, că Bisericele Apostolice ajunse sterpe de fii, iarăși se vor vedea seli de mulțimea fiilor lor și stelele în veci strălucitoare ale Apocalipsului, care acum sunt în eclipsă, în vremea hotărâtă, iarăși vor răsări strălucitoare, pe cerul Bisericii luptătoare.

Nici nu socotim (ceva) mai puțin decât această nădejde vrednic de simpatia generală, pe care încercările Prea Sfinței Biserici din Constantinopol, au stârnit-o în întreg corpul Bisericii, una Sfântă, Sobornicească și Apostolică și chiar în afară de ea. Căci toate bisericile în parte, ca mădulari vii ale unui corp viu, au împărtășit necazul soartei lor întâi-stătătoare, mișcându-se după putere, nu numai întru ajutorul celor în suferință, ci și către cei adunați la Lausanne, ca să alcătuiască tratat de pace, făcând cunoscută voința lor, despre imposibilitatea morală a depărtării scaunului Patriarhal din Constantinopol. Și la alarma întregii Ortodoxii, s'a adăugat adunarea Bisericilor prietene, apărând și ele cu multă râvnă Tronul Patriarhal atacat.

Pentru toate acestea, bine-cuvântând din inimă Numele Cel Bine cuvântat al Dumnezeuului nostru, care ne mângâie pe noi în tot necazul, pe lângă ceilalți, exprimăm și Prea Sfinției Voastre și celor împreună frați de pe lângă Prea Sfinția Voastră, datorita recunoștință pentru buna-voință cu care ne-ați venit în ajutor și pentru ușurarea fraților în suferință și pentru apărarea Prea Sfântului Scaun al Patriarhiei Ecumenice, încercat peste putere

Mântuitorul, celce s'a născut în Betleem—cetatea lui David—să Vă dea Vouă și Turmei Voastre răsplata; Domnul cel bine-cuvântat în vecii vecilor.

Nașterea Domnului 1922.

Al Prea Sfinției-Voastre, prea sfințat Nouă
în Hristos frate iubit

ss. † *Meletie al Constantinopolului*

Dezbaterile Sfântului Sinod.

În nr. pe Decembrie trecut al acestei reviste, am vorbit despre deschiderea sesiunii Sfântului Sinod din toamna trecută și am dat discursul de deschidere al Inalt Prea Sfințitului Prezident. De atunci încolo, din pricina îngrămădirii de materie și a sărbătorilor nașterii Domnului, cu materia proprie lor, n'am mai putut duce înainte firul dărilor-de-seamă despre aceste dezbateri. Luăm acum acel fir pentru a-l depăna mai departe.

Sinodul s'a deschis în ziua de 25 Noembrie trecut. După

discursul Inalt Prea Sfințitului Mitropolit MIRON, pe care l-am dat în nr. trecut, a luat cuvântul d. Ministru al Cultelor C. Banu, care a spus că se unește cu caviutele atât de înălțătoare ale Inalt Prea Sfințitului Prezident, cu privire la tericitul eveniment al încoronării glorioșilor noștri suverani. Asemenea se unește cu constatarea că este cu totul de trebuință de a desăvârși opera unificării bisericești, și guvernul are încrederea că va găsi tot concursul pentru desăvârșirea acestei opere. E neîndoielnic, a zis, că Biserica are nevoie de mijloace materiale îndestulătoare și suntem convinși că, dacă nu i se pun la dispozițiune mijloacele trebuincioase, Biserica nu va putea să se dezvolte așa cum se cuvine. D-nia Sa asigură pe Sf. Sinod că guvernul are toată bunăvoința și va căuta să satisfacă toate trebuințele Bisericii.

După aceasta s'au alcătuit 16 comisiuni, la care să se împartă lucrările Sfântului Sinod, și anume: 1. de petițiuni; 2. de cărți didactice de religie; 3. de cântări bisericești; 4. pentru cărțile de ritual; 5. pentru revista Sinodului și tipografie; 6. pentru calendar; 7. pentru lucrările între sesiuni; 8. pentru misiunile externe; 9. pentru pământurile bisericești; 10. pentru Institutul biblic; 11. pentru învățământul teologic; 12. pentru învățământul seminarial; 13. pentru revizuirea textului Liturgierului și a cărții de rugăciuni; 14. pentru recăsătorirea preoților; 15. pentru rotunjirea eparhiilor; 16. pentru pământurile bisericești.

Întîia ședință s'a închis cu aceste discursuri și cu această orînduire în comisiuni.

Ședința următoare s'a deschis la 27 Noembrie. La aceasta au fost înfățișate cererile Prea Sfințitului Arhiepiscop Valerian de la Roman, care a rugat Sf. Sinod să fie reintegrat în scaunul de arhiepiscop cu titlul de Râmniceanu pe care l-a avut; apoi a Societății ortodoxe a Femeilor române, care s'au plîns că i s'au adus lovituri pe cale oficială; apoi a d-nei contese Calomira de Cimara, care a prezentat un manuscrit: *Psaltirea* tradusă, cu comentarii, și a cerut ca din comisiunea de revizuire să nu facă parte Păr. Econ. Dr. I. Popescu Mălăești și nici d. Dr. Ioan Mihălcescu dela facultatea de teologie din București,

Tot în această ședință s'a citit scrisoarea Întru tot Prea Sfințitului Patriarh MELETIE al Constantinopolului, privitoare la unirea Bisericii episcopale engleze cu Biserica ortodoxă, și cere părerea Sfântului Sinod românesc. Acelaș răspunde că a primit hotărîrea Sfântului Sinod românesc privitor la chestiunea Sfântului Mormânt, asupra căruia s'au ridicat pretențiuni nefundate din partea Bisericii catolice. Dar acum trebuie să se formeze comisiunea, potrivit art. 95 al tratatului de Sèvres, ca să nu aibă catolicii înțietatea, ci să fie apărate drepturile ortodoxiei. De asemenea, scrisoarea aceluiaș, prin care se vestește alegerea sa pe scaunul Constantinopolului, la sfârșitul lui Noembrie 1921, iar întronarea la 24 Ian. 1922.

Apoi s'a citit comunicarea Ministerului Cultelor că Mitropolitul Sofiei a fost însărcinat de guvernul bulgăresc să susție la Londra înființarea unui episcopat bulgăresc în Dobrogea.

Apoi s'a citit comunicarea despre proclamarea Bisericii

ortodoxe albaneze de autocefală; apoi că patru preoți ortodocși români din Statele Unite cer episcop.

Iată acum și scrisoarea Patriarhului de care a fost vorba mai sus privitoare la unirea cu biserica anglicană:

Prea Sfințite și Prea cinstite Mitropolit al Ungro-Vlahiei exarh a toată România și Președinte al Sf. Sinod a Sfintei Biserici autocefale Ortodoxe, în Hristos Dumnezeu Prea iubite și prea dorite Frate și conliturghisitor al smereniei Noastre, Domnule Miron, Pe Prea Sfinția Voastră, prea scump Nouă, frățește îmbrățișându-Vă în Domnul, Prea înalte Vă salutăm.

Prea Sfânta Biserică din Constantinopol, dintru-început arzând de dorul unirii tuturor creștinilor, având în totdeauna în cuget cuvintele Domnului, pe care cu puțin înainte de Mântuirea patimă, le-a înălțat către Cerescul său Părinte. „Ca toți să fie una“, a urmărit în totdeauna cu interes, orice mișcare a bisericilor, care se găsesc în deosebire de (părerii), a cercetat cu sârguință și cu toată băgarea de seamă orice mărturisire de credință a acestora și orice altă năzuință, în scop de apropiere la ortodoxie. (Sfânta Biserică din Constantinopol) s'a încredințat cu bucurie, oă între acestea, cea care întotdeauna a arătat cea mai vie dorință, pentru înlăturarea piedicilor, care se opun la apropierea și deci desăvârșită unire a ei cu biserica ortodoxă, a fost biserica episcopală Anglicană, care, primind din răsărit lumina creștinismului, n'a încetat niciodată de a privi la răsărit și de mult a lucrat pentru sincera apropiere și desăvârșită unire în Hristos Iisus, cu bisericile ortodoxe de răsărit.

Pentru aceasta și marea Noastră Biserică a lui Hristos, prețuind după cum se cuvenea această bunăvoință, și mai înainte, dar mai ales în ultimul secol, a venit sincer în multe raporturi frățești cu această biserică. În cele din urmă a înălțat și o comisie specială, cu însărcinarea, ca pe temele de cercetare științifică, să fixeze punctele de deosebire, care mai rămâneau, precum și mijlocul ca ele să fie înlăturate, pentru a ajunge la o unire desăvârșită a acelor două biserici, în același duh creștin ortodox.

În această cercetare a sa, comisiunea a constatat că, cu toate că în răstimpuri au fost destule dispute între teologii și totuși Sfânta Biserică Ortodoxă, nu a emis încă nicio părere oficială, nici în total nici în vreunul din sinoadele particulare, despre una din cele mai însemnate chestiuni, și anume aceea a valabilității hirotoniilor Anglicane. Comisiunea a mai constatat, că o cercetare oficială și o soluție canonică a acestei chestiuni însemnate, ar ușura mult dorita unire, înlăturând una din pedicile cele mai însemnate care se opun la scopul plăcut lui Dumnezeu al unirii și care se împărțesc de amândouă părțile. (Sus numita Comisiune) a prezentat cercetării sfântului și veneratului Sinod pe lângă Noi, o expunere științifică tratată, relativ la numita chestiune.

Sfântul și veneratul Sinod de pe lângă Noi, cercetând în mai multe ședințe această expunere a comisiunii și având în vedere că:

I. Hirotonia de către 4 episcopi a lui Matei Parker, al Canterbury, este fapt istoricește dovedit;

II. Că în hirotonia aceasta, cași în cele următoare, se găsesc complet elemente și văzute și înțelese, absolut tre-

buincioase din punct de vedere ortodox, pentru valabilitatea hirotoniei Episcopului, adică și punerea mâinilor și chemarea Sf. Duh și propunerea de a comunica harul slujbei episcopale;

III. Că toți teologii ortodocși, care au studiat științificește chestiunea, aproape unanim au ajuns la aceleași concluziuni, pronunțându-se pentru valabilitatea hirotoniilor Anglicane;

IV. Că în practica bisericească, nu se găsește nicăeri vreo dovadă, că biserica Ortodoxă a pus vreodată la îndoială valabilitatea hirotoniilor Anglicane, formulată în așa fel, ca, în cazul Unirii Bisericilor, să fie privită ca impusă rehirotonirea clericilor Anglicani;

V. Că Preasfințiți Patriarhi după vremuri și alți Ierarhi ai Răsăritului, înfățișând același duh general al bisericii ortodoxe, și scriind către Arhierii Bisericii Anglicane, li se adresau (cu cuvintele) „Prea Cinstiți Frați în Hristos“ dându-le deci îmbrățișare frățească în Hristos, s'au pronunțat (indirect) pentru valabilitatea sacerdoțiului Anglican,— socotind după această părere a Sfântului Sinod al Prea Sfintei Biserici din Constantinopol, se vestește și celorlalte biserici ortodoxe, ca să li se dea prilej, ca și ele să-și dea părerea, așa ca din hotărârile parțiale, să se cunoască, ce gândește întreaga ortodoxie, despre această serioasă chestiune.

Scriind deci Prea Sfinției Voastre, Prea iubit Nouă și comunicându-Vă părerile care predomină la Noi în această chestiune, nu ne îndoim câtuși de puțin că și Prea Sfinția Voastră, studiind chestiunea, Veți binevoi a Ne comunica rezultatul desbaterilor, pentru cultivarea mai departe a raporturilor de unire cu biserica Anglicană, în bună nădejde că Cerescul Ziditor al Bisericii, prin harul Său cel a tot lucrător, Va împlini cele cu lipsă și va conduce pe toți ceice cred într'Insul la cunoștința adevărului și desăvârșita unire, ca să facă din ei o turmă sub acelaș Arhipăstor, adevăratul păstor al oilor, Domnul Nostru Iisus Hristos căruia (se cuvine) slava în veci amin.

1922 August 8

Al Inalt Prea Sfinției Voastre iubit frate în Hristos
MELETIE al Constantinopolului

Moartea Episcopului Nifon.

Bucureștenii au aflat, cu vie părere de rău, în cursul zilei de Marți, 27 Februarie c. că, în dimineața acelei zile, a încetat din viață prea cunoscutul *Episcop Nifon*, care numai de puțină vreme se retrăsese din viața activă bisericească. În nr. din Decembrie 1921 al acestei reviste, d. Prof. *I. Mihălcescu* a scris despre retragerea sa dela episcopia Dunării de jos, prin demisiunea care i-a fost primită pe ziua de 1 Ian. 1922. De atunci, a fost neîncetat șubred cu sănătatea. Odată a căzut jos, cu prilejul unei înmormântări pe care o săvârșea la cimitirul Belu, iar cu trei zile înainte de a muri, Sâmbătă, a fost lovit de un atac de paralizie pe Calea Rahovei, unde eșise sprijinit de fiica sa. A dus-o așa, între viață și moarte, până Marți dimineața, când a trecut către altă lume. A doua zi, la 28 Febr., toate ziarele vesteau țării că Episcopul Nifon nu mai este.

Dela casa sa apropiată, trupul a fost dus și așezat

în biserica Domnița Bălașa, unde a slujit multă vreme ca arhieru, pe când era vicar al Mitropoliei din București, până în Martie 1909. Foarte multă lume a venit aci să vadă trupul fără viață al celui ce era atât de cunoscut bucureștenilor, între care însuși primul-ministru d. I. I. C. Brătianu. În adevăr, persoana Episcopului Nifon era înconjurată și de compătimirea de a fi fost una din victimele atentatului dela senat. Rănit atunci, nu s'a mai putut vindeca deplin și a ajuns la paralizia care i-a pus capăt zilelor.

După vârstă, nu era prea bătrân, numai 62 de ani, și ar mai fi putut trăi încă mult. Era bucureștean de origină, născut la 1 Iulie 1860. Multă vreme a fost paroh al bisericii Alba din Calea Victoriei. În această calitate, a mai îndeplinit și slujba de revizor eparhial al Mitropoliei din București și director al cancelariei Sfântului Sinod.

În 1895 a fost făcut arhieru și vicar al Mitropoliei, în care calitate a rămas până în 1909, când a fost ales episcop la Galați.

Afară de slujba bisericească, a avut și slujbă școlară, întru cât multă vreme a fost profesor de religiune la Școala centrală de țete din București.

A treia zi dela încetarea din viață, Joi, s'a făcut slujba înmormântării, în fața unei mari mulțimi de credincioși și cunoscuți ai răposatului, în frunte cu I. P. S. Mitropolit Primat, I. P. S. Mitropolit *Pimen*, apoi d-nii: *C. Angelescu*, ministru școalelor, *Al. Marghiloman*, fost ministru-prezident, *Generalul Coandă*, fost ministru-prezident, *Gr. Trancu-Iași*, fost ministru, amiralul *Niculescu Rizea*, *Generalul Nicoleanu*, prefect de poliție, *Comandorul Koslinski*, adjutant regal, din partea Casei regale, *Arhierul Filaret Musta*, de peste munți, secretarul general dela Culte *V. Ispir*, *Elie Radu*, președintele consiliului tehnic superior, *Hagi-Tudorache*, președintele Camerei de comerț din București, *Principesa Alexandrina Cantacuzino*, președinta Societății ortodoxe cu doamnele *Zoe Râmnicianu* și *Dim. Florescu*, cum și alt numeros public.

Slujba înmormântării s'a început la ceasul 2, fiind săvârșită de patru arhierii: Prea Sfințitii *Eughenie Pitesteanu*, *Teofil*, locoțiitorul episcopal dela Buzău, *Platon*, locoțiitorul episcopal dela Galați, și *Sofronie*, fostul episcop de Râmnic.

După încheierea slujbei, a luat cuvântul Prea Sf. Evghenie care a spus:

Ceasul despărțirii de iubitul și scumpul nostru Episcop Nifon se apropie. Numai puțin și el va fi dat pământului, întru cât drumul omului în viața aceasta, începând dela leagăn, nu se îndreaptă decât către groapă.

Moartea, plata păcatului strămoșesc, și-a trimis doi vestitori nemiloși: odiosul atentat dela senat, a cărui victimă a fost, și care l-a zdruncinat groaznic; apoi o boală nemioloasă, care în scurtă vreme l-a răpit dragostei noastre.

A împleni cununi de laudă scumpului și harnicului Nifon, nu intră în cuprinsul unei cuvântări de jale. Istoria bisericească va vorbi mai târziu.

Vorbitorul a spus după aceea că Episcopul Nifon a fost un duh împăciuitoare, o fire împodobită și a laudat munca sa de profesor și conferențiar. Apoi a continuat:

Prin munca depusă pe tărâmul bisericesc și cultural, s'a ridicat la demnitatea de episcop al Dunării-de-jos, în care calitate s'a ilustrat în eparhie prin clădiri și sfințiri de biserică, prin restaurări de mănăstiri, prin înființarea în ele a unor școli și ateliere de lucru, cărmuind clerul cu dragoste și păstorind poporul părintește. Mai ales în Dobrogea și Cadrilater, unde populația este de mai multe neamuri, a căutat să se facă tuturor toate, ca pe toți să-i dobândească, fără a slăbi, a știrbi și a jigui ceva din demnitatea Statului.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii în ceata ierarhilor și veșnică să-i fie pomenirea!

După Prea Sf. Sa au mai vorbit Păr. *Econ. D. Georgescu*, președintele Societății clerului *Ajutorul*, Păr. *Constantinescu-Lucaci*, profesor și parohul bisericii Sf. Vineri-Herasca, și studentul teolog *Rovența*.

Incheindu-se toate acestea, s'a făcut înconjurarea bisericii în cântecele de jale ale corului *Seminarului Central* din București și ale muzicii regimentului 21 de infanterie din București. Pe urmă s'a format cortegiul care a însoțit la locașul de veci trupul răposatului. A fost așezat în cavoul rudeniei sale la cimitirul Belu din București.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Scrisoare către Direcțiunea revistei Biserica Ortodoxă.

În numărul de Septembrie trecut al acestei reviste, D-l Profesor Mihălcescu ocupându-se de „Congresele cântăreților bisericești”, face aprecieri defavorabile pentru congresul ținut la Craiova, afirmând:

„că cei dela Craiova urmăresc disolvarea Asociației, că au intervenit la Min. Comunicațiilor să nu se acorde reducere pe C. F. R. celor ce ar fi voit să vină la București; ba se spune că au recurs la oarecari falsificări de iscălituri(?)... că cei dela București au avut să discute un ordin al Ministerului Cultelor (dat) cu avizul D-lui Popescu-Pasărea congresist la Craiova... etc., etc.”

Aceste fapte imputate de D-l Prof. Mihălcescu congresiștilor dela Craiova și mie personal — sunt neadevăruri. Ancheta orânduită de Ministerul Cultelor pentru cercetarea neînțelegerii dintre cântăreți a stabilit că:

„Congresul ținut la Craiova, fiind organizat și convocat de către cei autorizați de statutele respective, trebuie socotit ca cel adevărat și legal și deci hotărârile și dezideratele acestuia sunt cele cari leagă pe toți membrii Asociației, iar conducerea Asociației urmează să se facă de către comitetul ales la Craiova, etc.” (A se vedea raportul D-lui Inspector *Irimescu*)

Pentru restabilirea adevărului rog să se publice aceste rânduri — cu adăugirea că congresiștii dela Craiova, conștienți și demni de menirea și rolul lor în Asociație, au satisfacția deplină, atât prin raportul Anchetei făcută de Minister, cât și prin demisia D-lor Păun Belu și Simeon Mondea, inițiatorii congresului din București — demisii cari au fost primite de Congresul delegaților la Galați 11 Ianuarie a. c.

Cu distinsă stimă,

I. Popescu-Pasărea

Președintele Asociației Generale a cântăreților bisericești.

EXTERNĂ

Seminarele interdiecesane sau originale.

Intemeierea și Intreținerea lor.

Să știi în sfârșit, prea scumpe fiu, că țin foarte mult la această prescripție a dreptului canonic: „Dacă nu e cu putință să se întemeieze un seminar diecesan, sau dacă în acest seminar nu se poate da învățământul așa cum trebuie, în deosebi în filosofie și în teologie, episcopul își va trimite tinerii cari vor să se facă preoți la Seminarul altei diecese, afară numai dacă se înfrunțază, cu aprobarea apostolică, un seminar interdiecesan sau regional“. ¹⁾ Pentru această organizațiune este de dorit ca episcopii interesați să se încreadă în înțelepciunea scaunului apostolic și să se alipească de bună voie la directivele date de el. Câți episcopi sunt împiedicați într'adevăr de lipsa de directori și de profesori, de lipsa de mijloace bănești sau de alte cauze, să-și formeze sub ochii lor, cum se cuvine, pe tinerii clerici capabili de studii mai înalte! Pentru a veni în ajutorul acestor episcopi, ca să-și poată împlini această îndatorire atât de importantă, Scaunul apostolic le-a pus la îndemână concursul său, întemeind, în deosebi, în Italia, pentru folosința diferitor regiuni, un anumit număr de seminare, înzestrate cu conducători și profesori distinși, de unde să poată eși preoți pregătiți pentru toate formele de apostolat, dispuși să se arderosiască fără rezervă preamăririi lui Dumnezeu și mântuirii sufletelor. Aceste așezăminte, care se datoresc înțelepciunii și dărnicii predecesorilor noștri Piu X și Benedict XV, vreau să le păstrez fără nici o modificare și atât cât îmi va sta în puteri, să le fac să progresească prin ori ce mijloace.

Pe de altă parte, este drept și se cuvine ca episcopii din regiunea în folosul căreia s'a înființat un astfel de seminar să contribuie, fie care cu câte o parte, la întreținerea lui. Le cerem să nu facă cu părere de rău ceea ce este în folosul lor propriu, atât colectiv cât și individual. Căci, dacă vor cugeta — dându-și seamă de adevărata stare de lucruri — că e în joc interesul fiecărui, ca seminarul interdiecesan sau regional să ție loc de seminar superior pentru fie care din diecesele lor, că toți au asupra lor aceleași drepturi și sunt legați de ele prin aceleași datorii, nu se vor da în lături niciodată să facă pentru ele ceea ce cred cu putință.

Iată, prea scumpe fiu, ceea ce am avut să-ți scriu privitor la formarea clericilor. Sfânta congregațiune a seminarelor și a studiilor, al cărei prefect ești, are să privegheze, ca pretutindeni, atât în seminare și colegii eclesiastice, cât și în institute și facultăți, unde se dau grade academice, ca și în toate așezămintele supuse acestei congregațiuni, să se aplice cu luare aminte aceste directive. În numele meu, le voi aduce la cunoștința tuturor celor interesați. Nădăjduim că vor rezulta din ele urmări fericite pentru cler, prin rugăciunile prea fericitei Fecioare, Mama Preotului veșnic și prin harul prea înduratului Dumnezeu.

În așteptare, îți dau, prea iubite fiu, din toată inima ca cheazășie a favorurilor dumnezeiești și ca mărturie a deosebitei mele bună voințe, binecuvântarea apostolică.

Dată în Roma, la 1 August 1922, în anul dintâi al pontificatului meu.

PIU X, PAPĂ.

Cunoașterea întâi a Evangheliei și apoi a Catehismului.

În biserica papală, ca și la noi, se dau copiilor de școală mai întâi noțiuni de catehism, adică noțiuni de dogme, de precepte morale etc., după catehism sau după o carte de cetire, și numai mai târziu li se pune în mână Evanghelia, dacă li se mai pune. Acest fel de a preda învățământul religios n'a dat și nici nu poate da roade îndestulătoare. Metoda cealaltă, de a începe cu Evanghelia și a continua cu catehismul e mai firească și dă roade mai bogate, dar e privită de mulți cu oare care bănuială și numită protestantă. Iată însă că și în biserica papală s'a ajuns la convingerea ca trebuie să se porceadă dela Evanghelie, dacă e ca învățământul religios să prindă în sufletul copiilor și să aibă efectele dorite.

La 22 Septembrie 1922, episcopul francez din Dijon Maurice Landrieux, a adresat clerului din eparhia sa o scrisoare în acest sens.

O reproducem și noi în întregime, ca un document și ca punct de rezim în discuțiune pentru cei ce sunt de aceeaș părere.

„E fapt, că opera de căpetenie a educării religioase a copiilor noștri devine din ce în ce mai grea. În mai multe rânduri, v'am încredințat părerile mele în această privință. Ele se întâlnesc cu ale voastre.

Rezultatele dobândite de noi în educarea religioasă a copiilor „sunt amăgitoare“.

Rezultatele noastre sunt amăgitoare. Aceasta se datorește vremii nenorocite prin care trecem și unei stări de lucruri care trece peste puterile noastre: școlai! familiei! Nu stărui asupra obârșiei răului, ci vreau să vă atrag luarea aminte numai asupra unui punct special al chestiunii. Nu putem să reformăm curând nici școala, nici familia. Dar, lucrurile fiind astfel, din cauză că școala și familia, care ar trebui să ne vină într'ajutor, în cea mai mare parte ne stânienesc în lucrarea noastră, n'avem oare datoria de a căuta să vedem, dacă nu este un mijloc de a ne folosi mai bine de starea nemulțumitoare ce ni s'a creat?

Oricare ar fi piedicile din afară, abstracțiune făcând de complicațiuni, de greutăți din afară, care apasă așa de greu asupra chemării noastre de cateheți, eu pun chestiunea astfel:

„E de admis, ca copiii noștri, de o inteligență mijlocie, cari au stat de vorbă două, trei ceasuri pe săptămână,

timp de cel puțin trei ani, cu un preot, să nu poseadă, la vârsta de doisprezece ani, o privire generală, o cunoștință îndestulătoare de religie, într'un cuvânt, educația religioasă potrivită cu vârsta lor?

De sigur, nu.

Care este pricina acestei neizbânzii și care leacul?

Sunt copii cari știu, cum se zice, „catehismul“, care trec cu succes încercarea examenului. Dar eu mă gândesc la cei mulți, la cei ținuți mai puțin de scurt, observați mai puțin, la cei din școalele laice și chiar din școalele libere, și trebuie să mărturisim, că marele lor număr trece peste puterile noastre de a-i forma.

A cui e vina? A copiilor? Câteodată da: lenea, ușurința, reaua voință; dar în regulă generală, nu. A dascălilor? De sigur, că e ici și colea oare care neglijență din cauza oboselii, descurajare, surmenaj, e cu puțință dar totuș nu se poate decât să se aducă laude râvnei vrednice de admirat a generațiunii actuale de preoți pentru predarea catehismului. Sunt unii dintre ei care muncesc peste puterile lor și doar că nu se sinucid cu atâta muncă.

Catehismul e prea greu pentru copii. Trebuie ușurat.

Atunci, de unde vine neizbânda? Nu vine cumva dela metodă și dela carte, dela catehism, pe care-l punem prea de timpuriu în mâna copiilor?

Incep să tratez, o recunosc, un subiect delicat, și n'aș vrea să m'ating de el de cât cu foarte multă rezervă.

„Catehismul nostru“ și-a făcut proba. Cu această unealtă, așa cum este, înaintașii noștri au făcut bună treabă și în colegii, în pensioane, în cele mai multe din parohiile mari din orașe, unde copiii sunt mai desghetați, mai inteligenți, mai bine pregătiți, poate merge încă.

Dar la țară și în centrele de lucrători din mahalale lucrul stă cu totul altfel. Acolo ni se dau copii la limita vârstei fixată de regulament, la nouă ani; cei mai mulți din ei n'au auzit vorbindu-se de religie, nici acasă, nici la școală. Inima lor este necultivată, ca un pământ înțelenit, înnomolită într'un păgânism inconștient. Nu știu nici o rugăciune și abia pot citi.

Și li se pune în mână numai decât ca și celorlalți copii, catehismul, acea mică, excelentă carte, care este o expunere didactică a învățaturii, o prescurtare a teologiei, cu formule precise, abstracte, aride, cari trec peste puterile sufletului lor prea șters.

Cei mai inteligenți, cei mai bine înzestrați — și nici aceștia toți — sfârșesc prin a-l învăța; ei îl recită chinuitor din cuvânt în cuvânt, cum recită copiii din cor răspunsurile latinești dela liturghie, fără să le priceapă.

Nu, catehismul nu e cartea care se potrivește astăzi începătorilor: el le întrece puterile, îi copleșește, îi descurajează.

Copiii s'au schimbat. Nu mai sunt ca cei de altă dată, ca atunci când școala lucra mână în mână cu noi.

Altădată copiii creșteau într'o atmosferă creștină. Acasă, pilda părinților, lecția mută a lucrurilor, influența zilnică a mamei, semăna sămânța cea bună în inima, în sufletul copiilor. Harul botezului fiind cultivat, lucra mai departe: era o temelie, un teren favorabil, înclinări bune.

Cei de azi, nu mai au nimic. Starea lor sufletească e cu totul alta. Trebuie dar să procedăm altfel cu ei, căci catehismul, care putea continua cu folos o instrucțiune religioasă începută, nu pare instrumentul potrivit pentru cea dintâi inițiere.

Să începem cu Evanghelia cartea învățământului elementar.

Acestor copii ar trebui să li se vorbească mai întâi și mult timp despre Mântuitorul nostru Iisus Christos, să li se pună sub ochi scene evangelice, pentru a-i face să cunoască și să iubească pe dumnezeescul Stăpân înainte de a le da, în formă pedagogică, învățătura sa.

Catehismul e lecțiune, Evanghelia e povestire.

Catehismul e totdeauna o lecție. Evanghelia este povestire. Pentru ce să se dea ca lecție ceea ce se poate da ca povestire? Lecția nu place copilului, dar povestirea îi place.

El n'ascultă povestirea cum o facem noi, aștilați, cu puțină curiositate, în cât rămânem streini de acțiune, ci pătrunde, se adâncește în ea cu toată închipuirea și sensibilitatea. Pentru el totul ia înfățișare, se însuflește și atunci, dacă i-se vorbește de Mântuitorul, dacă i-se povestește viața lui, în care se întretes, în povestirea naivă și colorată a parabolilor, în cadrul palestinian, elementul miraculos al minunilor în care se vădește dumnezeirea sa, copilul îl vede, îl aude, îl ascultă, îl urmează și numai decât prinde a-l iubi. Și dacă ne dăm osteneala să-i îndreptăm credința, inima, pietatea sa către sfântul chivot, aducându-i aminte, că Iisus al Evangheliei este ascuns acolo, trăiește în sfânta împărtășire, educația religioasă se face fără efort.

Multă vreme Evanghelia a ocupat locul întâi în învățământ.

Marele gest al lui Ioan Botezătorul trebuie să fie gestul familiar al fiecărui catehet: *Iată mielul lui Dumnezeu* să zică el arătând cu degetul sfântul chivot în timpul când explică sfânta Evanghelie.

Nu era aceasta cugetarea aceluia maestru al catehetilor, a cancelarului Gerson, când a scris tratatul: *Despre copiii care trebuie atrași la Christos*, ca să răspundă la îndemnul lui Iisus: *„Lăsați pruncii să vie la mine“*? Să-i ducem la el înainte de a-i sili să învețe neplăcutul studiu al doctrinei.

Nu tot aceasta a fost și preocuparea lui Piu X, în decretul său *Quam singulari*, din 15 August 1910 apropierea de Iisus Mântuitorul, fără a cere cunoașterea lămurită și raționată a dogmei, de care copiii nu sunt capabili încă și care li se va cere mai târziu.

Nu lasă sfântul Pavel să înțelegem, că așa se proceda din cele dintâi veacuri la învățarea cătuhemenilor și nu ne insuflă el adevăratul mijloc de a forma sufletele pentru viața creștină, toate sufletele, mai ales sufletele copiilor, descoperindu-ne felul cum proceda el, anume: „*de a naște în Christos prin Evanghelie*“¹⁾.

Multă vreme a trebuit să se procedeze astfel, cu învățământul verbal altoit pe istoria evanghelică, de oarece, dacă religiunea este o învățătură, este însă mai întâi un fapt.

Abia în evul mediu mica „Sumă“ catehetică a luat locul Evangheliei.

Până la născocirea tiparului, este foarte probabil, că copiii nu se serviau de manuale.

Pe de altă parte, abia după marea operă teologică a evului mediu, s'a redactat — de Canisiu și Bellarmin mai întâi — *Suma* catehetică, care cu vremea a ocupat mult loc, tot locul, în învățământ.

Sunt multe alte cauze, de sigur mai grave, care paralizază astăzi acțiunea noastră față de copii.

Mergem prea iute. Trecem pela stații fără să ne oprim. Procedăm cu o necunoaștere de neiertat a psihologiei copilului: el este tot numai simțire, numai impresiune și noi îi impunem, înainte de vreme, lungi sfertări ale inteligenței și reflexiuni asupra unor texte și formule al căror înțeles și chiar cuvinte trec peste cercul prea restrâns al înțelegerii și al vocabularului lui.²⁾

În loc să intrăm deadreptul pe porțile deschise ale închipuirii și sensibilității sale, noi ne încapățânăm să batem la porțile încă închise ale minții și judecății sale. Ei n'au încă dinți să mănânce pâine, le trebuie lapte și supă care se dă pruncilor.³⁾

Nu sunt în stare să înțeleagă multe capitole de dogmă și de morală, care trec peste puterea lor de pricepere, dar sunt în stare să asculte cu luare aminte povestiri despre viața și persoana Mântuitorului, să se ridice cu mintea dela Iisus Christos la Tatăl din cer, să conceapă o idee practică despre Dumnezeu, despre atotputernicia lui Dumnezeu, frica de Dumnezeu, iubirea lui Dumnezeu. Pot deosebi binele de rău, să simtă părere de rău pentru păcate și să și-le mărturisască, să se roage, să lucreze de acord cu harul, pe măsură ce se învechiază.

Să nu lepădăm catehismul, dar să începem cu ceea ce e mai simplu.

Și atunci, când vor atinge vârsta de unsprezece, doisprezece ani, inteligența fiindu-le pregătită astfel, vor asimila mai cu înlesnire lecția propriu zisă, noțiunile coordonate și formulele catehismului.

Nu este, dar, vorba de a se renunța la catehism. În

1) I Corinteni 4. 15.

2) Toți autorii cari vorbesc de pedagogia învățământului religios se lovesc de această piedică. Ei se preocupă de ea, își dau osteneala s'o învingă, dar recomandările, sfaturile, procedeele pe care ei le sugerează sunt numai paliative. Numai subînțiază greutatea. Stăruința lor dovedește, că instrumentul, cartea, e nepotrivită.

3) Ebrei 5, 12.

fața unei greutăți speciale, anormale, care este urmarea unei jumătăți de veac de laicism, căutăm cum să înlăturăm mai bine piedica și să ajungem la un bun rezultat.

Care e ținta noastră? De a ajunge să descoperim acestor sărmani copii, victime ale răului din lume, soarta lor veșnică și de a-i pune în stare să ia o atitudine față de această problemă, de a pune mâna pe aceste mici suflete, întârziate, rătăcite, și a-le face să se întoarcă la Dumnezeu.

Și fiindcă totul este de făcut în această privință și nu se poate face totul de odată, socotesc că este bine să începem cu ceea ce este mai simplu, mai potrivit, mai la îndemâna lor, printr'o formă de învățământ concret, imaginar, popular. Să începem cu Evanghelia înainte de a ajunge la Catehism⁴⁾.

Evanghelia a fost propoveduită înainte de a fi fost scrisă a sta la temelie predicii apostolice despre ceea ce a făcut și a învățat Iisus. Sfântul Pavel declară, că el nu predică decât „pe Iisus, și acela răstignit“, adică viața Mântuitorului Christos și răscumpărarea.

Se pare dar că Evanghelia, ca cea dintâi cateheză orală pe care evangheliștii n'au fixat-o în scris de cât târziu, a fost și trebuie să fie și acum cartea prin eselență a primului învățământ.

Că trebuie să se ajungă cât mai curând posibil la munca de memorie, la studierea și recitarea formulelor, la precizarea definițiilor, la rânduirea logică a unei expuneri doctrinale, într'un cuvânt, la „litera catehismului“, nu mai încapă îndoială. Dar încă odată: noi nu amânăm aceasta de cât până ce va veni ceasul potrivit, ca să se facă cu mai mult folos.

Regimul catehismului este penibil pentru copii.

El trebuie să fie schimbat.

Aș vrea chiar mai mult.

Nu numai cartea e prea grea în mâna copilului, ci prin forța lucrurilor, însuși regimul catehismelor noastre.

Toți am citit cu emoțiune minunata programă pe care Monseniorul Dupanloup a schițat-o preotului catehet: „*operă prin eselență*.“ Știm apoi cum au pus-o în practică catehismele dela Saint-Sulpice, pentru a da acestui apostolat fundamental toată atracțiunea posibilă și produsul maxim al unei întreg bine coordonat de exerciții și de influențe. Recitarea, instrucțiunea, familia, sfatul, cântecul, rugăciunea, înrăuresc asupra tuturor facultăților sufletești ale copilului, îl interesează, îl emulează

4. Este bine înțeles că Istoria sfântă nu trebuie uitată, căci este istoria Mântuitorului. Dela cele dintâi capitole ale Bibliei este vorba de «Răscumpărătorul făgăduit», de Mesia care trebuie să vie.» Ideea mesianică e peste tot și domină Vechiul Testament: cartea făgăduelilor prepară cartea izbândirii: Evanghelia. Ambele se completează ca două capitole ale aceleiași lucrări. Povestirile istoriei sfinte plac copiilor tot așa de mult ca ale Evangheliei; dar trebuie a-i face să întrezărească chiar dela primele lecții pe Mântuitorul dealungul istoriei biblice, și mai târziu să se scoată în relief ideea mesianică, pentru a-i face să înțeleagă adevărata însemnătate a istoriei sfinte.

și clase îndoiaie și se supune acestei dresări, care-l conduc spre pietate pe măsură ce se face lumină în sufletul său.

Și în visurile mele de preot tânăr, mi-am propus să urmez cât mai de aproape posibil acest model, adaptând această metodă modestelor mijloace dela țară.

Catehismul a ajuns un mijloc în plus de muncă chinuitoare.

Vai! realitatea n'a răspuns așteptărilor noastre, căci nimic nu e mai enervant ca condițiunea umilită ce s'a creat catehismului în viața copiilor noștri: o muncă în plus, peste orele de clasă, de care nu se ține seamă în școală și care este impusă cu deasila în timpul destinat recreației.

Abia după trei ore de clasă vin copiii la catehism, foarte adesea cu întârziere, dacă dascălul i-a ținut peste oră. Seara, acasă, în timp când ceilalți se joacă, trebuie să-și învețe lecția prea grea, dacă găsesc timp pentru ea. Recitarea este obositoare și trebuie insistat asupra-i dacă e să se ajungă la ceva. Ea se prelungește chinuitor. Explicarea scurtă nu folosește mult fără omilia, exortația, cântecul dela Saint-Sulpice. Obosiți, copiii nu mai ascultă și la prânz pleacă cu un nou capito de învățat, care le face impresia de pedeapsă. Sosesc acasă —mânâncă în grabă, ca să se ducă din nou la școală, fără să fi avut timpul să răsufle măcar între orele din nainte și cele de după amiază. Dela o lecție până la cealalta sunt chinuiți de gândul la învățătura acețui nenorocit capitol și aceasta durează trei ani.

Cum să nu dorească trecerea acestui timp, după care cei mai mulți nu vor mai da nici odată ochi cu catehismul!

Trebuie slăbit cleștele.

Trebuie slăbit acest clește. Trebuie ușurată povara și întru cât atârână de noi, să le facem munca mai puțin istovitoare.

Cum? Făcându-le timpul dela început, de un an chiar de un an și jumătate, mai plăcut, mai atrăgător, prin predarea Evangheliei. Lămurirea unei parabole, descrierea unei minuni îi va interesa mai mult decât explicarea unei pagini de doctrină. Vor ține minte textul mult mai lesne, pentru că lecția va oferi îndoitul avantaj de a fi mai scurtă și mai puțin aridă. ⁵⁾

Învățământul religios să fie atrăgător și neobositor.

Acest prim învățământ religios trebuie să fie pentru copii atrăgător și să nu-i obosească. În el să găsească ei o plăcere, să prindă gust de el, să-l iubiască, căci cea dintâi venire în atingere cu religiunea va fi respin-

⁵⁾ Este absolut de trebuință ca copiii să aibă sub ochi o hartă a Palestinei. Catehismele frumoase ilustrate sau însoțite de proiecțiuni, sunt nespuse de folositoare, dar nu sunt pretutindeni la îndemână. Tot asemeni nu se găsesc peste tot tablourile doamnei Gahery, care sunt foarte interesante mai ales pentru copiii mai mici. Dar o colecțiune de gravuri, care să completeze elementele ce oferă mobilierul bisericii, precum: cruci, vestminte, vase etc. s'ar putea procura fără prea mari cheltuieli.

gătoare, dacă cea dintâi impresie va fi neplăcută, dacă le punem în spate dela început o greutate prea mare, ei se vor descuraja și vor rămâne pentru totdeauna cu o urâtă aducere aminte.

De câte ori se compromite totul numai pentru că dăm prea mult deodată, pentru că procedăm cu grabire, pentru că nu știm cum să facem acest necesar și delicat dozaj. Felul de procedare împiedică ajungerea la rezultat cu mult mai des decât ne închipuim de obicei.

Cu catehismul e acelaș lucru ca cu liturghia. Când izbutim să ducem copiii noștri aproape regulat, duminica la liturghie, timp de doi sau trei ani, dar stau pasivi, tăcuți, fără nici o carte în mână, departe de altar, adică își petrec un ceas de chin, i-am deprins să meargă la biserică? Nu, ci i-am făcut să fugă de ea.

Acelaș lucru se va întâmpla și cu învățământul religios, dacă-l încep cu neplăcere.

Pentru cei prea mici trebuie să se facă lecțiuni intuitive.

Pe cei prea mici, de șapte, opt ani, de ce nu i-am scuti de orice lecție un timp oare-care? Să vină deci la noi bun-bucuroși, cu mâinile goale și cu sufletul liniștit, ca să asculte vorbindu-se de frumoasa și marea istorie a Mântuitorului, fără a-le da să munciască acasă, ceea ce ar arunca o umbră asupra acestor prime impresiuni plăcute.

Dacă cineva ține să le fixeze mai bine atențiunea printr'o mică efortare personală, câteva lucruri din Istoria sfântă sau din Evanghelie, ori o prescurtare din catehism, va fi de ajuns.

Astfel concepute, într'un chip mai puțin rece, catehismele ar fi altceva de cât o «clasă de învățământ religios». Am avea atunci mai multă libertate, mai multă ărgime, ca să ne ocupăm de sufletul copiilor, spre a trezi în ei credința și forma pietatea în vederea sfintei împărtășiri, nu numai pentru că Evanghelia se potrivește mai bine cu exortațiunea, cu glosa, cu omilia, ci și pentru că s'ar putea folosi din timp în timp, fără nici o pagubă, o ședință întreagă pentru a pregăti, de pildă, spovedirea, sau a explica ceremoniile liturghiei, ori a merge la biserică, sau a lua parte la recitarea patimilor Domnului, cu stațiunile de pe drumul crucii sau pentru a scoate în relief niscai învățături fundamentale, ca, de pildă,—existența lui Dumnezeu, dumnezeirea lui Christos, prezența lui reală în sfânta împărtășire, sau pentru a povesti o frumoasă viață de sfânt: mucenic de altă dată, mucenic al Franței, mucenic al unui ținut, sau sfânt popular căruia ei îi cunosc numai numele, etc.

După un an, un an și jumătate de acest regim, copiii se vor fi familiarizat cu viața și opera Mântuitorului. Vor avea o idee generală de religiune, de răscumpărare de biserică. Vor avea mai ales credință practică și deprinderi creștinești.

Aceasta ar fi un popas. În acest timp, copiii au ajuns cu creșterea vârstei, la oare care maturitate. Acum vor trece la cealaltă carte, la catehism, cu impresiunea că

... începe, într'o formă nouă, acelaș studiu, mai rafinat, al învățaturii creștine,

*Metodele catehetice s'au învechit
Ele trebuie schimbate.*

Mai e o latură a chestiunii, care-și are asemeni importanța ei.

Noi n'am schimbat metodele de predare, când totul s'a schimbat în jurul nostru: și mediul familiei și atitudinea școlii și mentalitatea copiilor.

*Marea lacună a catehismelor
In Evanghelie se coprinde catehismul întreg,
dar în catehism nu se coprinde Evanghelia.*

Catehismele sunt aproape mute cu privire la Istoria sfântă a Evangheliei, pe care copiii o învățau altă dată în școli. Aceasta e o mare lacună.

Trei sau patru pagini laconice despre viața Mântuitorului, două sau trei date vagi, nehotărâte, câteva povestiri abia schițate, o scurtă și seacă numărare a minunilor, un cuvânt despre patimi, două despre înviere și atât tot.

Dacă dar se pune în mâna copiilor dela început, din ziua întâi, catehismul și dacă, timp de trei, patru, cinci ani, se stăruie asupra aceluiaș text, în catehismul mic, mijlociu și mare, copiii nu vor cunoaște nici Evanghelia, nici pe Mântuitorul.

În parohiile orășenești, în pensioane, în patronagii, lipsa se completează prin instrucțiunea de perseverență. Dar în cele mai multe sate, din lipsă de timp și pentru că în carte se vorbește prea puțin de Evanghelie, aceasta trece neobservată și rămâne astfel în toată viața omului.

Se poate înțelege un bun catolic, care să nu fi citit Evanghelia? Și totuș acesta e cazul celor mai mulți.

Cineva poate fi foarte bine instruit în materie de religie, cunoscând numai Evanghelia, pentru că în ea se coprinde toată esența catehismului, dar contrariul nu e adevărat: Evanghelia nu este coprinsă în catehism.

Mai e nevoie să caut alte argumente? Nu cred, căci în convorbirile ce am avut cu preoții, în vizitele pastorale, am atins adesea această chestiune și totdeauna aceste concluziuni ale mele au fost primite cu o adevărată ușurare.

Un repertoriu pentru cateheți.

Rarile obiecțiuni ce mi s'au făcut se raportau la puncte secundare: un manual special pentru copii, un altul pentru profesori, programă, metodă.

De sigur ar fi mai bine, dar e de ajuns? Ar urma să așteptăm până ce cartea ideală să ne cadă în mâini?

Nu poate profesorul însuși, care-și cunoaște școlarii, să facă această muncă de acomodare? Asupra acestei chestiuni s'au scris biblioteci întregi. ⁶⁾

6) Iată câte va lucrări care ar putea fi folosite în acest scop:

1) Fouard, Vie de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

2) Bougaud, Jésus-Christ (edit. Poussielleux)

3) Fillion, Jésus-Christ.

Fiecare să-și facă un plan, așa ca să poată să dea învățământului o întindere mai mare dela un an la altul, pentru ca să ajungă să vorbească totdeauna de Iisus și de Evanghelie, într'o formă nouă, fără să repete aceiaș lecție.

Eu nu impun nimic, dar autoriz bucuros pe cei cari se simt convinși de eficacitatea acestei metode, să procedeze astfel cu copiii de șapte, opt și nouă ani, îndrumându-i puțin câte puțin către catehismul diecesan, asupra căruia trebuie să-și concentreze eforturile în cei din urmă doi ani, fără ca totuș și atunci să nu piarză din vedere Evanghelia.

Preoții cari vor voi să facă această încercare, să consemneze într'un raport observațiile lor la sfârșitul anului și dacă rezultatele vor corespunde speranțelor mele, atunci, luminat de această expereiență, voi lua măsurile potrivite."

Deși împrejurările expuse de prelatul francez în pastorală sa nu se potrivesc în totul cu cele dela noi, totuș principiile pedagogice susținute de el sunt exacte și încercarea propusă de el preoților cateheți nu poate fi de cât folositoare și ea ar putea sugera și la noi oarecare inovări metodice în predarea învățământului religios, care nu e exclus formal din școală, ca în Franța, dar nici roade vrednice de luat aminte nu dă din cauza părăsirii lui și desinteresării de el atât din partea școlii cât și dintr'a bisericii.

I. MIHĂLCESCU

4. — Barbier (Emmanuel), Cours populaire d'Histoire Sainte.

5. — Vie populaire de Notre-Seigneur (edit. Lethielleux)

6. — Monsabré, Jésus-Christ (conférences, 1880).

7. — Gérald, Evangile du paysan (edit. Beauchesne).

8. — Bannard, Evangile du pauvre (edit. Poussielleux).

9. — Crépin, Paraboles évangéliques (edit. Bloud et Gay).

10. — Landrieux, Jésus dans l'Evangile (Notre-Dame du Roc).

11. — Courtes glosses sur les Evangiles du Dimanche edit. (Beauchesne). — Au pays du Christ (edit. Bonne Presse). — L'Histoire et les histoires dans la Bible (edit. Lethielleux).

12. — Schwalm, Vie privée du peuple juif à l'époque de Jésus-Christ (edit. Gabalda).

13. — Pelt, L'Histoire de l'Ancien Testament, 2 voi. (edit. Gabalda).

14. — Duplessy, Dominicales. — Le pain évangélique des petits (edit. Tequi).

15. — Loyola, Jésus de Nazaret, sa vie racontée aux enfants (edit. Vitte).

16. — Bouvet, Premières notions d'Histoire sainte (edit. de Gigord).

17. — Lesetre, Histoire sainte illustrée. Evangile. (edit. Lethielleux).

18. — Dassé, Histoire sainte et la liturgie (edit. Haton).

19. — Landrieux, Les quatre Evangiles en un seul. (edit. Bonne Presse).

20. — Landrieux, Épitres et Evangiles des Dimanches (edit. Mame).

21. — Verdunoy, L'Evangile. (edit. Gabalda).

* * *

1. — Verdier, Catéchisme et Evangile. (edit. Albi).

2. — Fournier, Petite histoire de ma religion (edit. Ami du Clergé).

3. — Bouvet, Premières notions d'instruction religieuse (edit. de Gigord)

4. — Dasse, Exercices de Catéchisme (edit. Haton).

5. — Spirago, Catéchisme catholique populaire (edit. Lethielleux).

6. — Barbier (Emmanuel), Cours populaire de Catéchisme (edit. Lethielleux)

7. — Sabouret, Manuel populaire d'instruction religieuse (edit. Montligeon).

8. — Landrieux, Causeries récréatives sur le dogme et la morale (edit. Roblot).

9. — Idem, Abrégé du Catéchisme du Concile de Trente (edit. Bonne Presse).

10. — Poey, Manuel pratique et complet des Catéchismes. (edit. Lethielleux)-

11. — Olganier, Catéchisme, Livre du maître (edit. Vitte).

12. — Gellé, L'Essentiel au Catéchisme (edit. Aubanel).

13. — Catéchisme en images (edit. Bonne Presse)

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Preotul M. Rădulescu, CONTRIBUȚIUNI la noua lege organică al clerului român ortodox. București 1922. Broșură de 32 de pag. în formatul cărților de școală, fără arătare de preț.

Și în Păr. Rădulescu din *Cosâmbesti*, Ialomița trebuie să vedem pe unul din preoții tineri care-ți fac bucurie când îi vezi ivindu-se în sânul Bisericii. Sunt tot lumini în creștere, care-ți dau nădejde, ca prin niște puteri pe care le vezi ridicându-se pe viitor.

Această carte e dovada unei minți temeinice, cu o cugetare bine strunită și care înțelege să se frământa cu problemele mai bune orânduri a Bisericii. Ea e un șir de articole care au fost tipărite, rând pe rând, în ziarul *Dimineața* și sunt așezate aici unul lângă altul, în legătura firească pe care trebuie s'o aibă și care, prin aceasta, sunt mai ușoare de urmărit.

Scriind cartea sa, Păr. Rădulescu este călăuzit de gândul de a da o mână de ajutor la întocmirea legii bisericești a unificării. Sf. Sa crede că, deși se vorbește, nu se ține mult seamă de preotul dela sat, care însă este factor hotărâtor în ridicarea țării. Legea trebuie orânduită astfel, încât să cuprindă tot ce trebuie pentru desfășurarea unei activități bisericești prin preotul dela țară care este „cel mai însemnat factor al ridicării și luminării poporului” (prefața).

În § 1, Păr. Rădulescu se plânge că din Biserică lipsește ceiace îmboldește pe om la muncă. Trebuie un sistem de recunoaștere a muncii. Aceasta s'ar câștiga dacă s'ar introduce trepte în cler.

La § *lipsei de preoți*, autorul crede că mare vină în

aceasta are legea clerului dela 1893, care, oprind să se facă alți preoți decât numai parohi, numărul lor s'a împușinat. Numărul celor cu dragoste de a se preoți a scăzut, fiindcă nu se putea face decât un preot la 4 vacanțe. Când s'a prins de veste mai târziu, s'a căutat să se dreagă răul prin, înființarea din nou a seminariilor desființate. Dar răul se făcuse. Deprinderea de a nu mai intra în cler prinsese, și acum e greu s'o mai trezești din nou.

Pentru a îndrepta această lipsă, autorul cere 1. răsplătirea preoților meritoși, pentruca și alții să fie atrași; 2. preoți misionari ambulanți care să umble prin comunele fără preoți; 3. călugării care slujesc în sate să fie puși sub privegherea unui preot vrednic și să nu fie lăsați mult la un loc; 4. suplinatorii de parohii să stea 4—5 zile pe lună acolo unde suplinesc o parohie; 5. un preot să poată face mai multe liturghii într'o zi, ca la catolici, zice Sf. Sa, deși la catolici nu e așa, 6. să se mărească veniturile preotului; 7. poporul să fie deprins a cânta în biserică; 8. unele slujbe să se poată face și în zilele oprite.

În § 3, se rostește împotriva *alegerii preoților* de credincioși, pentrucă și credincioșii nu mai sunt din aluatul celor care iau parte cu orientare îndestulătoare a treburile bisericești. Alegerile din trecut în Biserică n'au dat roade bune. Se ridică glasuri împotriva lor chiar în Ardeal, zice Sf. Sa, referindu-se la cele scrise aici de Păr. Lupaș nr. 7 anul trecut. Episcopii având rol nu numai în eparhia lor, să fie aleși de o reprezentanță mai largă decât numai a eparhiei vacante.

La § *numirii preoților*, autorul spune că numirile se fac azi cu nedreptăți. Pe viitor, să se prevadă norme sigure, iar sfaturile parohiale, de care e vorba să funcționeze, să nu aibă de hotărât ceva după chibzuiala lor, ci numai să aplice legea.

Trecerea dela un loc la altul să se facă pe temeiul meritelor, căci fără asta, viața bisericească nu merge înainte. Soldatul care știe că, orice ar face, tot soldat rămâne, nu se mai silește. Sf. Sa cere: 1. licența pentru pentru toți preoții; 2. studiul adânc al Sfintei Scripturi; 3. atâtea locuri de preoți câte biserici; 4. să fie 3 categorii de parohii, la care să înaintezi. Fiecare preot să înceapă dela țară, nu deodată în Olimp; 5. la înaintare să se aibă în vedere dacă a stat cât trebuie în fiecare treaptă; încă să se ție seamă și de notarea din școală, care să aibă precădere; 6. parohiile vacante să se publice ca atare.

Cu sistemul acesta, autorul crede că nu vor mai fi parohii care să stea vacante câte 10 ani.

În § despre *predică*, autorul se rostește cu totul pentru o cât mai largă întrebuintare a ei. Zice că datoria de a predica e mai mare decât aceia de a săvârși slujbele, frază riscată, dar care arată marea prețuire a

14—Nouveau Catéchisme en images (edit. Lethielleux).

15—Gahéry, La plus belle histoire. série de tableaux sur L' Ancien et le Nouveau Testament; Brochure explicative (chez l'auteur à Thouon).

1 — Pastor, La sanctification des enfants (edit. Duvivier, Tourcoing)

2 — Herbé, Leçons d'éducation familiale (edit. Hatier).

3.—Burtey, Manuel pratique pour les enfants des Catéchismes (edit. Desclée).

4.—Millot, Trésor d'histoires, 9 vol. (edit. Lethielleux).

5.—Bouvet. Veillez et priez (edit de Gigord)

6.—Landrieux, Petit Catéchisme liturgique (edit. Dutillet).

7.—Decrouille, La Messe expliquée.

8.—Cappliez, Directoire des catéchistes volontaires (edit. Librairie des Catéchismes. Paris).

1. — Nicodim, episcopul Hușilor, Arhim. I. Scriban și Econ. P. Savin, Mica Biblie.

2. — Dr. Petru Barbu, Iisus Christos (edit. Pavel Suru, București Calea Victoriei 85).

3. — I. Mihălcescu, Viața Mântuitorului (în Biblioteca „Ia și Citește”).

4. — D. Cornilescu, Pildele Evangheliei povestite și învățate pentru copii.

5. — Manualele didactice de Religie pentru clasa I și II secundară.

1. — Catehismul creștinului ortodox, retipărit după un vechiu manuscris, tipărit cu cheltuiala unui pios creștin care-l împarte în dar.

2. — W. Guettée, Catehism sobornicesc, tradus de I. Beleuță, Făgăraș.

3.—I. Mihălcescu, Catehismul creștinului ortodox (în biblioteca „Ia și Citește”).

4. — Nicodim, episcopul Hușilor, Ce să crezi și cum să trăiești?

5.—Preotul Marin C. Ionescu, Biblia și educația religioasă în biserică, în școli, în ateliere și în căzărmi.

Nisipeanu, Religia pentru copii. București 1922.

predicii. Numește bună adunarea preoților în cercuri de mai multe comune. Să se cerceteze aici predicile care se fac ca să se instruiască. Să fie adunați în capitale și la episcopii pentru întărire în omiletică și în rostirea predicilor. Zice că a fost bună măsura Mitropoliei din București, în 1921 de a pune pe preoți să asculte conferințe despre Biblie, dar păcat că n'au fost obligatorii.

E foarte frumos tratat și *Preotul-învățător*. Autorul afirmă că se săvârșește o luptă surdă de ponegrire a preoților-învățători, încât numărul lor scade, cu toate că țara are multă nevoie de el. Preotul aduce cu el calități morale și intelectuale care-l fac foarte propriu învățământului laic.

Deci pentru ce atâta goană, contra preoților-învățători. zice Sf. Sa? În trecutul parlament, când a venit în discuție o interpelare, despre preotul-învățător, am fost foarte rău impresionat, când chiar d-l Ministru al școalelor a vorbit contra acestei dedublări, bazat pe date și procese-verbale speciale ale inspectorilor. E acelaș curent protivnic. Dar ce m'a jignit mai mult, a fost faptul că n'a răspuns nimănui din cler (pag. 21).

Autorul propune: 1. în comunele cu peste 400 de familii, unde sunt doi preoți, unul să fie și învățător, căci nu va fi silit să lipsească dela școală; 2. în cămințele unde nu e biserică, să se înființeze și un post de preot care să fie învățător; 3. în loc de Joi după amiază, să se puie slobodă Sâmbăta dimineața, iar pentru împrejurările când e ocupat, preotul să poată trece după amiază o oră pe care n'a făcut-o dimineața.

Nu este de părere ca preotul să facă politică de partid, ci numai bisericească. „Pentru biserică, zice autorul, nu știu ce foloase au adus cei ce au fost aleși până acum“ (pag. 27).

Are dreptate. Politica preotului trebuie să aibă o direcțiune hotărât bisericească.

Despre casa parohială spune că frumos e lucrul acesta ca nume, dar el nu prea există. Pe când la alte țări se află, la noi nu. Și nici nu vor fi, căci cu sistemul de a nu înainta pe preot, fiecare preferă să-și facă o casă pentru el, nu una parohială. Fără încurajarea meritelor, nu se va aduce leac nici în latrearea aceasta.

În *Concluziuni*, Păr. Rădulescu spune că controlul statului în partea financiară a bisericilor a fost de folos și că Ministerul Cultelor, este singurul organ care asigură executarea legii.

Nu s'a amestecat niciodată în cele spirituale, ci numai în chestii de bani și bună administrație, construcții de biserici și e drept, căci are oameni competenți.

Civili s'au arătat apoi mai destoinici în mănuire și administrare de fonduri, ca clericii.

Deci nu înțeleg teama, ce o au frații din noile ținuturi de această instituție laică, când ei oer și au reușit a impune și în regat laicii în toate ale bisericii, în proiect.

Aș voi chiar să aibă dreptul de veto, acolo unde nu se va aplica legea.

Înființarea Ministerului Cultelor ored că va aduce reale

foloase, mai ales că am scăpat de tutela Instrucției, în care timp Cultele erau socotite ca un index.

Dovezi s'au dat în timpul ministeriatului d-lui Goga, când s'a făcut egalarea salariilor preoților ajutători și suspranumerari cu parohul și acelor licențiați dela țară, cu cei dela oraș. Două acte de dreptate...

Zări noi de mântuire au apărut în biserica noastră Dorință de muncă și de înălțare se vede peste tot, Muncitorii așteaptă să li să dea de lucru.

Acesta e cuprinsul cărții, cuprins simpatic, care se citește cu plăcere și în care găsești accentuarea muncii și a nevoii de a fi răsplătită. Se înțelege că toți vor aproba acest punct de vedere și vor fi una cu autorul, spunând că acesta e un temel al înaintării unui așezământ, deci și al Bisericii.

Materialul înfățișat e bine scris, dovadă de om deprins cu munca cugetării. Ai înainte produsul unei minți bine înzestrată cu simțul realității și care vede bine condițiunile în care se va săvârși înaintarea așezământului în care slujește.

Vor fi numai puține locurile pe care le voi spune la oarecare discuțiune:

1. Nu se poate primi cererea ca un preot să facă 2 sau mai multe liturghii într'o zi, cum nu s'ar putea învoi să mănânci mai nainte de a te împărtăși. Sunt tradițiuni de mii de ani, peste care nu putem păși. Hristos a murit o singură dată în ziua răstignirii. Nu-L putem jertfi de mai multe ori într'o zi.

Analogia cu preoții catolici nu e adevărată. Nici ei nu pot face 2 liturghii într'o zi, ci numai se pot face mai multe liturghii în biserică într'o zi, dar de alți preoți.

2. Oricât laudăm predica, să nu-i scoatem la iveală prețul înfățișând slujbele în slabă lumină. E o argumentare primejdioasă. Eu nu mă învoiesc cu vorba că e mai mare datoria către predică decât către slujbe, deși eu personal niciodată nu fac slujbă, cât de scurtă, fără a o însoți de predică. Dar slujba are valoarea binecuvântării bisericești și încă și mai mult, când e taină; pe când predica e numai lucrul meu individual. Nu mă pot pune pe mine înaintea actelor Bisericii. Că predica este mai grea, da. Dar de aici urmează numai atâta, că e mai grea, nu că datoria către ea e mai mare. Că munca cu ea e mai mare, asta da, fiindcă nu e făcută deagata de altul.

3. Cu vorba că sunt mai întâi român și apoi ortodox, iar nu mă învoiesc.

Aceasta este o simplă temă pusă greșit, căci dacă ar fi să luăm lucrul așa cum se înfățișează din cuvânt în cuvânt și să-i dăm dezlegarea Părintelui Rădulescu, ajungem la lucruri mai grave și decât erezia. Căci ce spune vorba Părintelui Rădulescu? Că eu pot pune ceva mai presus decât ortodoxia mea?

Dar poate un teolog spune asemenea lucru? Atunci ce fel de teolog mai este el?

Inima mea sângerează la gândul că aş putea socoti eu ceva mai sus decât ortodoxia. Căci ce este aceasta? Este Hristos, Biserica, mântuirea, veşnicia.

Le pot eu cumpăni pe acestea cu altceva? M'aş pune în contradicere cu apostolul Pavel care spune că *Dumnezeu i-a dăruit lui Hristos nume care este peste tot numele; că întru numele lui tot genuchiul să se plece, al celor cereşti, şi a celor pământeşti şi a celor de desubt* (Filipeni 2, 9-10).

Insă şi simpla logică arată neputinţa unei asemenea cumpăniri, pe care simţirea religioasă adevărată o refuză ca pe o jignire. Chiar ca simplă rostire verbală, aceasta nu se poate suferi; dar încă să punem în cumpănă fondul! Cărui sfânt i-a venit vreodată în minte asemenea comedie? Care filozof religios nu ştie că simţirea religioasă e un act covârşitor, care subordonează ei orice?

Ca logică cum stă lucrul?

Noi mânuim realităţi pământeşti, şi cereşti. Care-s mai tari? cele supuse periciunii ori cele veşnice?

Cele spuse periciunii sunt lucrurile chiar frumoase ale pământului, dar care nu te ajută să treci veşnicia. Noi înaintea dreptului Judecător n'avem să ne înfăţişăm ca boieri ori care meseriaşi, ca bărbaţi ori femei, ca avocaţi ori medici, ca chineji ori engleji, ori asirieni ori peruvieni, ci ca oameni care am avut de îndeplinit voia lui Dumnezeu. Când saducheii întreabă, după judecăţile pământului, a cui are să fie femeia care a avut 7 bărbaţi, Mântuitorul le spune că dincolo lucrurile nu sunt ca pe pământ. Acolo nici nu se însoară, nici nu se mărită. Aşa şi aici. În veşnicie n'au să-ţi fie de cald multe din lucrurile cu care te făleşti pe pământ, ci şi ele, numai în măsura în care te-ai slujit de dânsule ca unelte pentru veşnicie.

Lumea trece şi pofta ei; iar celce face voia Domnului petrece în veac (1 Ioan 2, 17). Apoi cu cine ai să străbaţi cele trecătoare şi ai să te pregăteşti pentru nemurire?

Nu cu Iisus Hristos, Părinte Rădulescu? Şi ai să te înfăţişezi, cu obraz curat înaintea Lui, când ai să spui că în viaţa ta ai pus ceva mai presus decât cele ce erau valorile împărăţiei Lui?

N'a spus El: Celace iubeste pe tată pe mamă, pe frău sau pe fiică mai mult decât pe mine nu este vrednic de mine? (Matei 10, 37).

... dela Hristos Impăratul cel fără de moarte, şi Dumnezeul nostru să cerem odihnă ... parcă aşa ne rugăm la slujba morţilor...

Apoi asta înseamnă una şi bună: că *dintr'insul şi printr'insul şi întru dânsul sunt toate*. (Romani 11, 36).

Şi dacă *printr'insul sunt toate*, înseamnă că El trece înaintea a toate, nu în măsură de grad, de pildă că El e gradul 3 şi altul e numai 2. El e altă esenţă, e de neasemănat. Nici nu încercăm asemănarea. E un gând care te turbură. Numai el e domnitorul veşniciei. Că mai avem ce mai avem şi pe pământ, eh! lucruri de azi pe mâine!

Pe mine mă nemulţănesc grozav teologii care vor-

besc altfel decât la cartea teologiei. Ori credem ce e acolo, şi atunci trebuie să vărsăm foc spunându-le şi mărturisindu-le, fie că se potrivesc, fie că nu cu felul de gândire trecător al unei epoci, ori cam şovăiesc în ele, dar atunci basta teologie!

Dar să nu turbur pe Păr. Rădulescu, care a voit să scrie lucruri bune, mânat de gând bun şi care nici nu s'a gândit la urmările acestea grave şi inadmisibile creştineşte, pe care i le scot eu aici din cuvintele sale. Ce a scris Sf. Sa e un fel obişnuit de a vorbi, în care poate că scriitorul a înţeles mult mai puţin decât ce scoatem noi după dreapta logică.

Da, cred că aşa este. Dar oricum, felul de exprimare nu este bun. Analizat logic, el duce la ce am scos eu, şi nu trebuie să lăsăm să existe niciun echivoc teologic. Omul cu credinţa în nemurire nu poate lăsa nici umbra că ar primi ceva pe pământ ca vrednic de a sta în cumpăna cu lucrurile nemuririi, afară doar decât acele care încă de pe pământ se gustă ca realităţi ale nemuririi. Acestea însă sunt numai valorile dogmatice şi morale ale împărăţiei lui Dumnezeu, nu frământările convieţurii noastre pământeşti, care trec ca toate ale lumii.

Nici măcar ca formă de vorbire nu trebuiesc răbdate acele rostiri, care am părea că judecă despre veşnicile pe un plan scoborît. N'au decât să vorbească astfel economişti şi diplomaţii, noi creştinii nu putem, pentru că *ce va folosi omului de va câştiga lumea toată şi-şi va perde sufletul său!*

Dar toată forma aceasta de vorbire de fapt este o temă pusă greşită cum am spus. O auzim când şi când, mai cu seamă la d. Iorga. A spus-o şi mai de curând, în cearta cu uniţii, că putem arde în toată gheena, numai români să rămânem.

Ce este aceasta? E apoteoza naţională, punctul culminant al năzuinţelor omului, căruia să servească toate celelalte activităţi ale lui, deci şi cea religioasă. Dacă religia n'o face pe acesta, prefer să ard în gheena fără ea. Aşa judecă d. Iorga.

Eu însă zic: Cazul acesta nu există, pentru că apoteoza naţională tocmai se ajunge *prin servirea religioasă*. Altă înălţare şi luciu nu poate căpăta naţiunea decât atunci când ea urmează îndrumărilor religioase, fiindcă cea mai mare înălţime a omului este numai atunci când el simte religios. Se mai suie el şi altfel, dar nu până la acea înălţime. Acesta este un adevăr deplin luminat de *William James* în cartea lui *Experienţa religioasă*, din care am citat eu şi în revista aceasta în nr. pe Aprilie din anul trecut.

Fără îndoială că religiunea care nu serveşte naţiunii trebuie combătută, pentru că religiunea este simţirea prin care ajutăm aproapelui, iar naţiunea este o colectivitate a aproapelui şi anume a celui de care ne simţim mai aproape prin obiceiuri, trecut, limbă, etc.

Se înţelege că, în cursul dezvoltării naţionale, se pot ivi înfăţişări care nu se împacă cu vederile religioase. Eu însă nu sunt dator să le susţin, pe motivul că ar

naționale, pentru că, în cursul unei dezvoltări, pot veni și apucături rele, năzuințe spre imoralitate, pe care eu dator sunt să nu le consfințesc. Dimpotrivă, acele înfățișări naționale își capătă consfințirea și răspunsul dacă merită să traiască sau nu, numai în lumina religioasă, care le judecă din punctul de vedere al sufletului și al veșniciei. Așa că religionea este tocmai cea mai bună însoțitoare a națiunii, unealta de verificare ca să nu se poticnească în cuprinsul istoriei.

Atunci cum mai pot pune eu raportul: românism sau ortodoxie?

Acest raport nu există ca o antiteză, ci ca o întregire. Nu există cazul când eu am să zic: Ce am să fiu? una sau alta? Pentru că, din simțirea religioasă, eu totdeauna am să mă socotesc dator să slujesc semenilor mei. N'am să mă socotesc dator însă să servesc tot ce li se pare lor vrednic de servit pe motivul că e național, fiindcă eu judec toate din punctul de vedere al binelui și răului.

Aceasta e chemarea conștiinței în om. Tot după conștiința luminată creștinește (nu de capul ei) voi judeca și lucrurile naționale, fiindcă numai dreptarul lui Hristos este cel veșnic și fără greș.

Cine va sta la temeiul că toate ale națiunii să rămâie nevătămate, fiindcă sunt naționale, stă pe terenul concepțiunii păgânești. Cine zice cum zic eu aici, stă pe al celei creștinești, care se silește totdeauna să îndrumeze națiunea în făgașul religios. Temeiul acestor îndrumări este că națiunea ajunge la maxima funcționare a ei numai când este hrănită religios.

Mai vede cineva acum antiteză posibilă între românism și creștinism sau ortodoxism?

Nu, fiindcă ar fi cași cum ai zice: eu sunt mai întâi trup și apoi suflet. Cum numai armonia dintre aces-

tea dă ființa întreagă, cum trupul numai cu sufletul poate trăi, așa și românismul numai în cuprinsul religiei noastre poate ajunge ce la cel mai mare suflet al menirii sale istorice.

El poate să și nu vrea. Poate să fie hrănit cu idei protivnice.

Noi însă avem să i-o spunem. Dacă se va despărți de Hristos, va fi ce e trupul fără suflet.

Dar aceasta nu se poate. Pot veni șovăiri, nu stări definitive.

Am stăruit în această chestiune, pentru ca să se știe ce să se cugete.

Păr. Rădulescu nu mi-o va lua în nume de rău. Pe viitor, va fi mai cu grijă când scrie despre această temă.

Încă un cuvânt și am încheiat.

Păr. Rădulescu spune că Statul nu s'a amestecat niciodată în cele spirituale, ci numai în cele de bani.

Lucrul acesta e greu de susținut. Dar nu mai stăruiesc pentru a-i aduce cazuri. Sunt destui care pot să i le aducă și care sunt mai aprigi ca mine, când e vorba de chestiunea asta. Eu am pus pe terenul discuțiunii cartea sa și acum mai pot intra în vorbă și alții. Am stăruit mai mult acolo unde cred că erau mai puțini cei care ar fi spus ce am spus eu.

După toate acestea, trebuie să spun că lași din mâna cartea Părintelui Rădulescu cu mulțămirea că n'ai pierdut vremea citind și că ai în față un bărbat care înțelege să spuie cuvânt cugetat și simțit în evenimentele prin care trecem. Mărturisesc că este o plăcere să străbați rândurile sale și trebuie să-i aduc aici pentru aceasta toată lauda mea.

Arhm. SCRIBAN.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Ce ne mai lipsea . . . arderea morților! —

Sunt oameni care se vede că n'au somnul liniștit, dacă n'or imita în țara lor tot ce se face peste graniță. Dacă au străinii cuptoare de ars morții, de ce să n'avem și noi? Prin urmare, fiindcă România nu poate fi țară de progres fără asta și la rând cu toate neamurile luminate, hai să-și ardă și ea morții ca să intre în hora progresului . . .

Această ispravă s'au apucat s'o ducă la capăt niște bărbați, de altfel oameni cu carte, care se puteau apuca de ceva mai bun. Au înflințat tovărășia numită *Nirvana*, pentru arderea trupurilor. Dar dacă au făcut-o, bine că au numit-o așa, ca să se vadă că tocmai la budiști trebuiau să alerge pentru o asemenea numire, că e străină de creștinism.

Intre ceice iscălesc apelul cu nume budist, este și c. *St. Brădișteanu*, director general al cultelor și teolog de al nostru. Și tocmai pe pagina *Universului* (5 Febr.

1923), unde citim apelul, iată și cuvintele Prea Sfințitului *Vartolomei* în Senat, care spune că arderea morților la noi nici nu se poate pune.

Apoi numai acesta e cuvântul cel creștinesc.

Cel mai de ispravă preot. — Cel mai de seamă lucru la noi acum este ca preotul să poată interesa inimile credincioșilor în trebuințele bisericesti și să-i câștige a sta alături de el atunci când trebuința cere. Pot fi chestiuni mari, în care să nu ajungem la rezultat atunci când ele rămân să fie dezlegate numai cu puterile preoților. Când însă vor veni alături de noi și toți credincioșii, atunci putem fi mult mai încredințați de izbândă.

Fără îndoială, aceasta este până acum numai o vie dorință, o trebuință simțită, dar mai este până să fie și un fapt îndeplinit. Dar trebuie să ne mișcăm în albia aceasta, adică să-i avem pe creștini alături de noi,

aşa cum era şi în vremurile vechi ale creştinătăţii. Până atunci însă trebuie să ne bucurăm de toate împrejurările când cineva dintre preoţi a izbândit să capete acest rezultat, în graniţele înguste ale păstoriei lui.

Apoi iată, aceasta a făcut-o un preot care merită foarte lăudat pentru această ispravă şi trebuie privit ca un viteaz al vremurilor de acum, că a izbândit să alături şi alţi 1000 de credincioşi la pasul pe care l-a făcut Sfinţia Sa.

Este vorba de Preotul *Petre Chirică* din *Hiliţa*, Iaşi, care a cerut înscrierea în noua Constituţiune a ţării îndatorirea soţilor de a se căsători religios. Dar a cerut-o nu în numele său singur, ciace n'ar fi însemnat nimic, ci în numele a 1000 de credincioşi. Va să zică a putut câştiga inimile a 1000 de creştini să stea alături de Sf. Sa în acest pas. Despre aceasta citim în *Universul* din 28 Febr. 1923.

Aceasta este o ispravă foarte însemnată şi putem fi încredinţaţi că, dacă 1000 de preoţi din Ţara românească ar fi în stare să facă între credincioşii lor ce a fost în stare să facă Păr. Chirică, orice am cere noi pentru Biserică s'ar face fără întârziere, fiindcă am vorbi alături cu 1,000,000 de credincioşi hotărâţi lângă noi.

Ce a făcut Păr. Chirică e un fapt afară din cele obișnuite şi de aceia nu putem lăuda în de ajuns fapta Sfinţiei Sale în faţa întregii obşti creştineşti.

Centenarul lui Ernest Renan. — La 27 Februarie c. s'au împlinit 100 de ani dela naşterea lui Ernest Renan. Ziarele se întrec a scoate la lumină podoabele de om învăţat şi de scriitor ale lui. Şi în adevăr, măestria stilului lui Renan e o unealtă care te înclăşează cu o putere covârşitoare. Ea îmbracă cu atâta măiestrie unele idei, încât te cutremură prin meşteşugul lui neîntrecut.

La noi, Renan e cunoscut mai mult prin *Viaţa lui Iisus*. E ciudat însă cum oamenii prind mai mult latura negativă decât cea pozitivă. Dacă Renan a fost un om care şi-a pierdut credinţa şi dacă această stare a sufletului său se găseşte şi în *Viaţa lui Iisus*, atâţia cititori sunt care-ţi pomenesc că Iisus Hristos nu este Dumnezeu. Dar nu accentuiază cu aceiaşi grijă, ba nici nu pomenesc de celelalte laturi, în care chipul lui Hristos este arătat de acelaş Renan în zugrăviri de o măreţie amănunţită. De ce oare nu i-or fi izbit şi acestea ?

Deci cumpănind şi una şi alta, noi găsim că efectul *Vieţii lui Iisus* al lui Renan a fost stricător şi eu unul, n'aş fi tradus-o pe româneşte. Dar aş fi făcut altceva, lucru pe care cineva l-ar putea face şi acum. Dacă lucrarea întreagă e păgubitoare pentru omul cu credinţa şovăitoare, cu toate acestea e păcat să se peardă atâtea pagini strălucite despre Hristos şi atâtea idei măreţe despre religione şi creştinism din acest meşteşugit scriitor. Din pricina aceasta, ar fi o lucrare însemnată dacă cineva dintre noi, cu un condei

îndemânat, cum e de pildă Păr. Gr. Cristescu din Craiova, s'ar apuca să însăileze chipul lui Hristos după Renan, cu lăsarea la o parte a bucăţilor care nu trebuiesc citite. Fiecare am lua ce e mai bun în *Viaţa lui Iisus* a lui Renan şi am aşeza cele luate într'un cadru împrumutat de aiurea, sau am cerne lucrarea însăşi, lăsând în ea numai ce se împacă cu chipul tradiţional al Domnului. Aceasta ar fi o lucrare care ar putea fi pornită de cineva. Sigur că s'ar ridica glasuri care să strige împotriva, ca la o profanare, că s'a săvârşit o sălbatecă ciopârţire a lucrării unui mare scriitor. Dar n'are a face: fiecare cu drepturile lui. Noi putem lucra în virtutea drepturilor credinţei, potrivit cu care, luăm mărgăritarele unde le găsim şi le întrebuiţăm, dar numai mărgăritarele, nu şi cioburile.

Fiecare cu judecăţile lui, după punctul de vedere din care socoteşte. Noi, după socotelile credinţei, aşa vedem şi judecăm. După aceste socoteli, credem că s'ar putea lucra în felul acesta cu scrisul lui Renan despre Iisus.

Ar fi un mai mare câştig decât a citi rău tradusele pe româneşte *Vieţile lui Iisus* de Renan, în care, într'o ediţiune din urmă cuvintele din textul francez al ei: *pour des milliers d'années, le monde va relever de toi* sunt traduse greşit pe româneşte cu: *pentru mii de ani lumea se va înălţa prin tine*, în loc de: *timp pe mii de ani lumea va atârna de tine*. Acesta e înţelesul exact al verbului *relever de*. Şi cu toate că nu este o mare deosebire de cugetare şi în felul cum s'a tradus, totuşi nu e exact şi se vede că traducătorul n'a înţeles punctul cum trebuie. Ca acesta mai pot fi multe, şi cine va citi amănunţit, se înţelege că va mai găsi şi altele.

Primejdiile fumatului. — Scriitorul acestor rânduri cunoaşte în Bucureşti un fumător care aprinde cearşafurile (prostirile), pernele, din pricină că adoarme cu ţigara agrinsă. Se vede că asemenea tipar de oameni se mai găseşte şi aiurea, fiindcă în ziarul *Lumea* (Iaşi, 12 Febr. 1923) citim că în Viena o soacră şi-a dat în judecată ginerele pentru că adoarme cu ţigara în gură şi stârneşte primejdie de foc. De două ori au ars albiturile de pe pat şi pernele. Judecata a slobozit pe cel învinuit, dar aceasta nu trebuie să dea îndrăzneală fumătorilor de a [nu se mai stăpâni, fiindcă judecata te pedepseşte numai pentru fapta împlinită. Ea n'a pedepsit pe fumător, fiindcă încă n'a apucat să dea foc casei. Dar după ce-o da foc îl pedepseşte. Noi credem însă că o să se pedepsească mai bine el însuşi, arzând împreună cu casa.

Jubileul de 50 de ani al d-lui Pacu. — După cum am vestit în nr. trecut, în această lună s'a sărbătorit în Galaţi împlinirea a 50 de ani de activitate a fostului profesor, vechiu parlamentar şi actual avocat d. *M. N. Pacu*. Serbarea s'a făcut în ziua de *Intâmpinarea Domnului*, printr'o slujbă în biserica

Bunavestire din Galați, unde s'au rostit multe discursuri, apoi printr'o recepțiune acasă la cel sărbătorit. Cu această ocaziune, d. Pacu a primit multe telegrame de felicitare dela I. P. S. *Mitropolit Primat*, P. S. *Arhiepiscop Gurie* al Basarabiei. P. S. *Episcop Nicodem* al Hușilor, P. S. *Arhiereu Iacob Bărlădeanu*, *Arhim. Scriban*, d-nii *Al. Marghiloman C. C. Arion*, *C. Banu*, actualul ministru. *C. Chiricescu*, decanul dela teologie din București, *Ilie Bărbulescu*, decanul dela litere din Iași, *Corneliu Botez*, consilier la Casație în București, *Al. Gussi*, senator, *Sp. Popescu*, deputat, etc. Mulți foști elevi ai d-lui Pacu au ținut să-și arate cu acest prilej dragostea lor către fostul profesor, urându-i încă mulți ani în frumoasa și neîncetata sa activitate.

Turcii și Francezii. — Noi am simțit că Francezii stau de partea Turcilor în războiul care s'a dezlănțuit între Greci și Turci. Ne-a durut inima de înfrângerea grecească, fiindcă Grecii sunt creștini și căderea lor e paguba Bisericii ortodoxe.

Aceiași Turci se întorc acum împotriva Francezilor. D. N. Iorga a prevăzut aceasta și cu dreptate scrie în *Neamul Românesc* (14 Februarie 1923): «Știam din studiile mele îndelungate asupra istoriei turcești ce stare de spirit exclusivistă și fanatică rezultă obișnuit din biruințele Osmanlailor».

Ei sunt totdeauna gata să se repeadă asupra creștinilor. De aceia creștinii nu trebuie să se bucure de biruințele lor.

Românii și Gepizii. — D. *Diculescu*, teolog de al nostru, care trăiește de multă vreme la Berlin, urmând studii de istorie, a scos o carte tipărită de Casa Școalelor, în care spune că Gepizii au avut o parte însemnată la alcătuirea națiunii românești.

În conferința împotriva germanizării României, ținută de d. N. Iorga la Ateneul din București în ziua de 11 Februarie c., d-nia sa a tăgăduit adevărul acestei afirmațiuni.

A fi Român sau Francez. — Aceasta avea s'o alegă fiul d-rului *Schachmann*, trimes de țara noastră la studii în Paris. Putând, prin talentul său, să intre în slujba teatrului francez, îi trebuia să se lepede de însușirea de supus român.

Tânărul *Schachmann* n'a primit acest schimb. Fapta sa o laudă d. N. Iorga (*Neamul Românesc* 14 Februarie c.) ca o lecție pentru alții.

Arhim. SCRIBAN.

Situația Patriarhului de C-tinopol. — Sanctitatea sa Patriarhul Meletie al Constantinopolului a trimis o scrisoare de mulțumire I. P. S. nostru Mitropolit Primat, pentru că a intervenit la conferința din Lausanne în favorul său. Cu toate acestea jurnalele aduc știrea că presa turcească atacă cu violență pe Patriarh și sprijinită pe înțelegerea secretă dintre Poartă și Scau-

nul papal, amenință că nu va ține seamă de hotărârea conferinței și nu va înceta lupta până ce nu va alunga pe Patriarh din C-tinopol. Iată ce face Papa, care se preține șeful întregii creștinătăți și locțiitorul direct al lui Iesus Christos pe pământ!

I. MIHĂLCESCU.

ȘTIRI

Teologi la examen de capacitate. — La examenul de capacitate pentru latină, care s'a început în București la 5 Februarie 1923, s'au prezentat și patru teologi, care sunt și licențiați în litere: Păr. *Gr. Cristescu* din Craiova, d-nii *Ilie Popescu* din Spineni-Olt, *Vasile Ionescu*, Prof. de latină la seminariul din Curtea de Argeș și *Nicolae Ștefănescu*, suplinitor de greacă tot la seminariul din Argeș. Din restul de patru prezenți cu pregătire clasică, mai sunt unii foști seminariști.

Au mai rămas teologii să mai ție frontul clasicismului, care stă atât de bine unui teolog și fără care nici nu se poate gândi o teologie serioasă!

Revistă bisericească nouă. — Pe ziua de 1 Martie, va ieși din tipar în Brăila foaia parochială **GLASUL BISERICII**, îngrijită de Păr. *Econ. Anghel Constantin*, fost director al seminariului din Galați, paroh și profesor în Brăila, Str. Nicolae Filipescu (Călărași) 141. Când va eși, vom da despre ea amănunte mai multe.

Conferențele universității populare libere din Ploiești. — La înjghebarea pentru răspândirea învățaturii, însemnată cu numele de mai sus, buletinul ei din 9 Febr. 1923 pomenește un șir de bărbați care vor vorbi și un număr de subiecte care vor fi tratate. Dintre acestea din urmă, găsim un singur subiect în legătură cu ougetările despre credința religioasă: *Filozofia credinței*, despre care va vorbi d. *Gh. D. Scraba*. Tot aproape de noi trebuia să socotim și subiectul *Mizerie și Imoralitate*, care a fost tratat de avocatul *N. Stroescu* la 11 Febr. Între persoanele bisericești arătate că vor vorbi, găsim pe Părinții *Gala Galaction*, cunoscutul scriitor, *N. Vasilescu*, *Aurel Popescu*, care scrie la *România viitoare* a d-lui *Munteanu-Râmnic*, și *D. D. Ștefănescu*. Fără îndoială că toți aceștia vor trata chestiuni religioase, deși nu se arată încă ce.

Ceasuri de religione slobode. — Ministerul școalelor vestește că sunt slobode la:

Buzău: 5 ceasuri de religione la școala normală de fete; 4 la cea secundară de fete; 2 la liceul de băieți; la

Slatina: 9 ceasuri la școala normală de băieți și la

Brăila: 8 ceasuri la școala normală de fete și 5 ceasuri la școala secundară de fete.

Conferență ținută. — Duminică, 18 Febr. a. c., *Arhim. Scriban* a ținut la Ateneul din Giurgiu o conferență tratând despre *Munca pentru Biblie*.

Cultura românească pentru străini. —

În aceeași zi, în București, d. Pamfil Șeicaru, la șezătoarea revistelor *Flacăra* și *Gândirea* dela *Fundațiunea „Carol”*, a ținut o conferință despre nevoia răspândirii culturii românești, în care a spus că până acum nu s'a dus la noi, în chip multămitor, o muncă de sprijinire a culturii naționale; că pe viitor trebuie o legătură între intelectualii de felurite neamuri din granițele românești, pentru a câștiga pe cei străini pentru cultura românească; că dacă au fost ocrotite fabricile de hârtie, să fie ocrotite cărțile bune, ușurând tipărirea și încurajând ce e bun, nu ajutând fără alegere scriitori slabi sau stricători, dintre care citează cazul unuia (Radu Cosmin) ajutat de un singur minister cu 90,000 de lei; să se lucreze traduceri bune din românește în limbile europene și în graiul minorităților din noile granițe românești; școala și mai cu seamă universitatea să se facă organele prin care cultura românească străbate în paturile străine de pe pământul românesc, fiindcă fiecare nou intrat în școala românească poate ajunge o unealtă de răspândire a culturii românești; că însuși Mareșalul Foch, în țara lui, a încurajat pe comitetul urzitor al unui mare cămin menit să înlesnească studenților străini învățătura în universitățile franceze.

O conferință protivnică religiunii. —

Asociațiunea absolvenților și elevilor conservatorului și școalelor de artă dramatică a pus la cale un șir de conferințe. Cea dintâi s'a ținut Marți, 20 Febr. de d. *Dem. Teodorescu*. D-nea sa a spus că, mai târziu, nu va mai fi religiune și teatrul va rămâne singura biserică și că însăși biserica va fi nevoită să ceară sprijinul teatrului spre a mai trăi, iar actorul va fi pe viitor actorul permanent al esteticii sociale.

Păcat de biata lume care perde vremea ascultând asemenea năluciri, lipsite de orice simț de înțelegere al cursului lucrurilor! Dacă e ceva mai statornic pe lume, e religiunea. La nevoie și la moarte omul se gândește la religiune, nu la teatru.

Cu asemenea fleacuri nu ducem noi cultura românească înaintea să ne-o primească străinii, cum dorește conferențiarul arătat mai sus.

Români la congres creștinesc. —

La *Congresul studenților creștini francezi*, adunat la *Strassburg* în luna Februarie, dintre studenții români s'au aflat de față Păr. *Teodor Sîmedrea*, parohul bisericii Sf. Nicolae Tabacu din București Calea Victoriei, în fața Academiei române, care învață la facultatea de teologie din Montpellier, și d. *Victor Popescu*, teolog de al nostru dela București și care acum studiază în Paris.

Protopop nou. — În locul răposatului Protopop *Dr. Vasile Saftu*, Consistoriul mitropolitan din Sibiu a numit protopop al Brașovului pe *Dr. Iosif Blaga*, preot și directorul liceului românesc din acel oraș.

Călugări noi în vederea arhieriei. —

Părinții asesor *Lazăr Triteanu*, ales arhieru cu titlul de

Craioveanu, și Protopopul *I. Teculescu* dela Alba-Iulia, ales episcop militar, au fost călugăriți amândoi în Transilvania, luând cel dintâi numele de *Lucian*, iar cel din urmă de *Iustinian*.

Mitropolit nou la Atena. —

În Atena se schimbă des mitropoliții. Regimul Venizelos a adus mitropolit pe *Melelie Mataxakis*, actualul Patriarh al Constantinopolului. Venind Regele Constantin, s'a întors și fostul mitropolit Teodit. Acum iar a fost înlăturat și se vestește că noul mitropolit va fi I. P. S. *Ghermanos Karavanghelis*, Mitropolitul Amasiei și însuși prelatul osre a reprezentat pe Patriarhul de Constantinopol la serbările încoronării dela Alba-Iulia.

Toți acei care l-au cunoscut cu acea împrejurare au rămas încântați de darurile sufletești ale sale. De aceea este de ce să ne bucurăm. Cu însemnatul Patriarh al Constantinopolului, care este actualul arhiepiscop al Romei nouă, și cu bărbați de seamă în fruntea bisericilor autocefale, avem bune nădejdi pentru Biserica ortodoxă.

Iar nunțiul papal. —

Nunțiul papal Mons. *Marmaggi* a sosit din nou în București. *Unirea* din Blaj se bucură zicând că era nevoie de Prea Sf. Sa în legătură cu votarea Constituțiunii noastre.

Dar Constituțiunea nu se poate vota și fără nunțiu?

Congres euharistic francez. —

Anul trecut s'a ținut un congres euharistic al tuturor catolicilor în Roma. Anul acesta, catolicii francezi, sub cârmuirea Cardinalului Dubois, arhiepiscopul Parisului, vor ținea un congres euharistic în Paris între 4 și 8 Iulie c.

Congres pentru moralitatea publică. —

La *Milan*, s'a ținut între 13 și 15 Ian. c. un congres pentru moralitatea publică. Chestiunile tratate au fost: 1. Căutarea taților copiilor nelegitimi; 2. Legea împotriva scrierilor rele; 3. Cinematograful; 4. Legea privitoare la jocurile de noroc.

Decorațiunile de sărbători. —

În urma discuțiilor stărnite cu prilejul împărțirii decorațiunilor de sărbători, s'a făcut socoteala că numărul lor s'a suit la 25,000.

Vizită mitropolitană la școala militară. —

Cu prilejul întoarcerii elevilor la școală după sărbători, I. P. S. S. Mitropolitul NICOLAE din Sibiu a făcut o vizită școlii militare din acel oraș, însoțit de duhovnicul școlii, Păr. *Dăncilă*. Înalt Prea Sf. Sa a vorbit înaintea a 150 de ofițeri-elevi și a 200 de elevi despre legătura dintre religiune și viață. Colonelul *Vasilescu*, comandantul școlii, mulțămindu-i, l-a proclamat cel dintâi profesor de onoare al școlii.

Nunții papali dați afară din țară. —

Nunțiul papal din *Olanda* prezentându-se înaintea Regine *Wilhelmina* a Olandei, în audiență oficială pentru prezentarea scrisorilor sale de acreditare, a spus, în discursul

său. că vine ca reprezentant al «locoțiitorului lui Hristos pe pământ». Aceste cuvinte însă au stârnit atâta vâlvă în opinia publică din Olanda, încât nunțiul și-a cerut înapoi scrisorile să plece.

Tot așa a trebuit să plece de curând nunțiul *Filippi* din *Mexic*, în urma poruncii prezidentului republicei. Nunțiul a fost învinuit că a călcat legea țării privitoare la despărțirea dintre Biserică și Stat.

În legătură cu aceste cazuri, *Telegraful român*, organul Mitropoliei noastre din Sibiu, scrie următoarele:

„Avem și în țara noastră—deși n'ar trebui s'avem—un nunțiu papal, pe Monseniorul Marmaggi, al cărui rol a ieșit la iveală într'o serie întreagă de fapte îndreptate împotriva bisericii noastre ortodoxe și continuate zilnic în ziarul ce-l susține, ziar cunoscut sub numele *Albina Viespe* dela București.

„Dacă actualul guvern al țării tolerează ou anii un astfel de agent al propagandei papistașe în țară ortodoxă, și dacă acest guvern crede că nu poate să facă ceea ce vedem că se face în mică Olandă și în marele Mexic, va trebui ca înșuși clerul și poporul bisericii ortodoxe să ia măsurile potrivite pentru a cere înlăturarea oricărui agent cruțat de guvern și primejdios neamului și bisericii noastre.“

Sf. Ioan Gură de Aur pe românește.—Lucrarea aceasta a întreprins-o P. S. *Episcop TEODOSIE al Romanului*. După ce a tipărit toată tilcuirea acestui Părinte la evanghelie și apostol, a pus acum sub tipar ce mai rămăsese netipărit: *Tilcuirea epistolei către Evrei*.

Bucuria „Unirii“ — În *Adevărul* dela 14 Ian. 1923, a apărut un art. iscălit *Șeradev*, în care se arată mai multe părți slab îndrumate în Biserica noastră.

Unirea din Blaj a și sărit în sus de bucurie și vestește la *poșta redacției* (20 Ian. 1923) că-l va reproduce și ea pentru știrea cititorilor ei. Cu acest prilej spune: «Ortodoxismul este incapabil de-a ridica țara la înălțimea morală neapărat necesară pentru existența ei.

Ca în ori ce organism unde intră oameni, firește că trebuie să găsești și puncte slabe. Principalul este ca acele slăbiciuni să fie întâmplătoare, ale oamenilor și ale vremii, nu să urmeze necesar din principii.

Toate Bisericile au slăbiciuni, mai mari sau mai mici. Le putem și noi arăta pe ale catolicismului, care au avut mult mai bune prilejuri de a se desvolta decât Biserica ortodoxă care, precum și azi, a trebuit să stea la hotarul sălbaticilor și să sufere din pricina lor.

De ce *Unirea* din Blaj nu socotește necesar să aducă la cunoștința cititorilor ei și ce se întâmplă în Biserica Romei?

Le lasă pe seama noastră?

N'avem decît să traducem cîte ceva din cartea lui *Tyrell: Medioevalismo*, în care păcatele sunt arătate ca decurgând din înseși principiile.

Demisiune— D. *Păun I. Belu* vestește că pentru

ziua de 1 Ian. 1923 a demisionat din însărcinarea de secretar general al *Asociațiunii generale a cântăreților bisericești din România*, și că demisiunea sa a fost primită la *Congresul cântăreților* dela 11 Ian. trecut din Galați.

Examen de capacitate pentru seminarii.— Ministerul cultelor și artelor aduce la cunoștința celor interesați că concursul pentru ocuparea catedrelor de științe religioase și muzică bisericească, vacante la seminariile teologice, care fusese fixat pentru data de 10 Martie a. c., se amână la 9 Mai a. c.

Inscrierile făcute până acum rămân valabile, sub rezerva depunerii în termen a actelor necesare.

Până în 30 de zile libere înainte de data fixată, se primesc încă cereri de înscriere.

Dania Mitropolitului Primat pentru un monument.— La intrarea armatelor noastre în Brașov, Ungurii au omorât pe un mare român, *Dr. Ioan Șenchea*, care era în fruntea tuturor mișcărilor culturale românești. I. P. S. Mitropolit Primat MIRON a trimis prefectului de Făgăraș o scrisoare împreună cu suma de 2000 de lei, pentru ridicarea unui monument aceluia mucenic al neamului românesc.

Teolog francez în București.— Profesorul teolog francez protestant dela universitatea din Strassburg *Wiil* va veni după Paști în București să ca să se puie în legătură cu Biserica românească, în vederea unei comunicări mai vii între Biserica românească și teologia franceză.

Demisie din prezidență consistorială și numire nouă.— Păr. *Econ. Valeriu Iordăchescu*, directorul Seminariului „Veniamin“ din Iași și care avea și demnitatea de prezident al Consistoriului spiritual dela Mitropolia Moldovei, a demisionat din această calitate.

În locul său, a fost numit *Păr. Morărașu* din Drohovi, care a fost strămutat de curând și ca preot la catedrala Mitropoliei din acel oraș.

Cursuri religioase în București.— În luna Aprilie a. c., vor sosi în București pentru a ține cursuri de religie profesorul *Dartigue* și d-șoara *Bidgrain*, din Federațiunea franceză a studenților creștini.

Moartea unui propagandist creștin printre Evrei.— La sfârșitul anului trecut, a murit în Germania Profesorul *Dr. Hermann L. Strack*, care a desfășurat o întinsă activitate pentru răspândirea creștinismului printre Evrei, ca director al așezământului *Institutum Judaicum* din Berlin (înființat de vestitul ebraist Prof. *Franz Delitzsch*) și prin revista cu acelaș scop de propagandă numită *Nathanael*, organ al aceluiaș *Institutum Judaicum*.

Catedre de teologie vacante.— Facultatea de teologie din Cernăuți a publicat că în sânul ei se găsesc trei catedre vacante: de *istoria bisericească*:

dogmatică specială și teologia morală. Doritorii de a le ocupa se pot adresa Ministeriului de instrucțiune cu o cerere și un memoriu despre lucrările lor.

Conferențe bisericești. — La Societatea clerului român *Ajutorul* încheindu-se conferențele ținute de *Arhim. Scriban* despre *Apocalipsă*, de Sâmbătă 17 Februarie Păr. Dr. I. Popescu-Mălăești ține altă serie de conferențe.

Citiri din Biblia nouă. — Biblia nouă este cea pe care o lucrează în traducere nouă românească scriitorul preot *Gala Galaction* (Gr. Pișculescu). În fiecare Marți seara citește, din părțile traduse de Sf. Sa, la așezământul de cultură *Fundațiunea Principele Carol*, București, str. Dr. Kalenderu 10.

Inchiderea unui gimnaziu catolic în România. — Ministerul instrucțiunii a închis gimnaziul catolic, cârmuit de călugări, din Oradea-Mare, pentru că era focar de ațâțare împotriva neamului românesc.

Capela românească din Sofia. — Societatea macedo-românească a mijlocit pe lângă Ministerul Cultelor ca să puie între cheltuielile lui sumele trebuincioase pentru plata unui arhimandrit, a unui diacon, a unui cântăreț și a unui paracliser la biserica românească din Sofia.

Japonia contra Vaticanului. — Din Tokio, Japonia, se vestește ca parlamentul japonez a respins creditul cerut de guvern pentru instalarea unei ambasade japoneze pe lângă Vatican. Știrea e adusă de agenția *Rador*.

Arhim. SCRIBAN

POȘTA REDACȚIEI

Părintelui **Ioan Dărvărescu** Oteșani, Vâlcea

Da, comentariul, pe care-l tipăresc aici am de gând să-l scot și în volum. Aceasta e o veche dorință a mea. Cele întâi lucrări pe care am dorit eu să le public în românește au fost comentariile. Afară de aceasta, fiind profesor de exegesa evangheliilor și neavând manual pentru școlarii mei, de mult mă bat cu gândul să umplu acest gol. Să mai pomenesc că și Casa Școalelor m'a însărcinat să lucrez cursul de exegeză a evangheliilor pentru cl. VIII a seminariilor, curs pe care îți aduci aminte că l-am făcut și cu Sf. Ta pe când îmi erai școlar la *Central*.

Dar că voiu și izbândi să-l tipăresc, nu știu. Mă gândesc să mă îndrept către o editură. Dar știu de o primă să tipărească o carte de specialitate, și încă o carte voluminoasă?

Imi dă nădejdea legământul pe care ți-l iei Sf. Ta de a putea desface singur peste 100 de bucăți, în centrele parohiale pe care zici că le urzești. Dacă ar mai zice așa alți 9 preoți, iată 1000 de bucăți asigurate și în această împrejurare, o editură oarecare s'ar lega să tipărească.

Eu aș vrea să intru în toamnă cu întâiul volum tipărit. De aceea am să întreb curând pe la edituri și am să văd ce e de făcut. Ai să afli.

Comentariul lui *Rose* e prea mic. Are abia mici însemnări care însoțesc textul. Al lui *Calmes* e mai mare și mai folositor. Dar oricât de bun un comentariu străin, nu se potrivește în totul cu ce ne trebuie nouă, și de aceea trebuie lucrat unul românesc. Il avem pe al lui *Olaru*, care a fost un om atât de învățat, dar nici în el; nu avem ce ne trebuie nouă.

Un comentariu înouit și adus până la zi este al lui *A. Lapide*, din care este o edițiune nouă, de anul trecut, lucrată de *Padovani*. E de o mare bogăție. Păcat că, fiind scris în latinește, n'are mulți cititori. Dar este latineasca pe care seminariștii trebuie să aibă îndrăzneala de a o citi fiindcă se poate citi.

Nici vorbă că-mi amintesc de Sf. Ta că mi-ai fost școlar. Lasă că ne-am mai văzut, dar și numele rar pe care porți împedecă uitarea.

Tot lucrare de școlar faci și acum urmărind comentariul fiindcă el, într'o măsură oarecare, este însuși cursul pe care-l faci în cl. VIII.

Îți mulțămesc că porți grijă de el și că vrei să muncești pentru a-l vedea tipărit.

Părintelui **Gh. Constantinescu**, Conțești, Teleorman.

Pe cât știu eu, cei cu *Turnul de veghe* dela Cluj nu sunt adventiști, ci altă ceată creștinească, izvodită în America și ajunsă la noi. Ei își zic *studenți de Biblie*, traducând greșit cuvintele englezești *Bible students*. Trebuie să-și zică *școlarii Bibliei*, adică oameni care învață Biblia.

A venit și la mine unul din aceștia să-mi vândă niște cărți. Dar era om fără învățătură. Cărțile erau lucrate după englezește de oameni cu râvnă, dar nepregătiți ca și el. Eu aveam unul din volumele acelea în englezește și față cu traducerea românească, la care mă îmbia s'o cumpăr, i-am spus: „uite, aici e tradus greșit, dincoace iar greșit și așa mai încolo. Dumneavoastră nu știți nici englezește, nici românește, și de aceea lucrați rău.”

A căscat gura și n'a avut ce răspunde.

Noi avem a face acum cu propaganda oamenilor ignoranți, dar dârji. Nu-i putem birui decât cu o dârjenie la fel, luminată de cultura noastră mai întinsă

Ce scop are propaganda lor?

A-și răspândi ideile lor în locul celor a noastre.

Băgați de seamă concepțiunile de care sunt stăpânite astfel de direcțiuni: Nu îmbrățișează creștinismul dogmatic ori cel ritual, pe care vremurile vechi îl simțeau mai bine ca vremurile noastre, ci creștinismul mărginit la Biblie și la înfățișarea etică a lui. Nu trebuie să scăpăm din vedere că și felul de a simți și a înțelege al vremii de azi e mai mult în direcțiunea aceasta.

Pentru noi, activitatea protivnică lor e mai ușoară, dacă ne dăm seama de aceasta și ne organizăm propaganda noastră ținând seamă de năzuințele lor. Și în viața noastră cugetarea și munca pentru viața morală trebuie să fie mai vie și, de asemenea, întrebuințarea Bibliei să fie mai deasă.

Ceiace face fala propagandistului, să fie la noi bine lucrat, atât ca muncă pentru Biblie, cât și pentru viața morală. Împreună cu concepțiunile noastre dogmatice și cu tradițiunea rituală, vom avea o înzestrare mai bogată.

Părintelui Marin I. Popescu, Conțești, Dâmbovița.

Sf. Ta pui alternativa că duhovnicul poate fi uneori în împrejurarea încurcată 1. de a tăinui păcatele pe care le ască sau 2. de a le da pe față și a încălca atunci taina spovedaniei.

Răspunsul meu este că această alternativă nu are ființă. Nu este tăinuire ceea ce preotul a aflat ca duhovnic și tace, fiindcă aceasta nu intră în cuprinsul legilor omenești de cărmuire a societăților. Aceasta e o sferă deosebită, sfera lucrării lui Dumnezeu în lume, și asupra ei n'au nicio putere legile omenești. Trebuie să mărturisim însă că și ele au respect de această sferă și nici nu încearcă a afla ascunsurile spovedaniilor. Ba încă ele merg mai departe. Ele consfințesc un nobil principiu: acel al *secretului profesional*. În puterea acestuia, nimenea nu se gândește să apuce pe preotul care n'ar denunța o crimă aflată la spovedanie. Datoria însă de a păstra acest secret noi o avem cu mult înainte de a pătrunde ea în cugetul legiuitorilor de azi și de aceia ne pare bine că avem în ea o biruință a unei practice care ființa de mai nainte în Biserică.

Chestiunea cu preotul dela *Gogoșari*, Vlașca, e un caz foarte dureros. Toți câți vorbesc de aceasta sunt de părere că preotul a păcătuit greu dând pe față ceea ce trebuia ascuns în adâncul tainei. Orice crimă o fi, n'o poți da pe față. Poți căuta măsuri pentru repararea ei, fără a da nume.

Oare câți din noi, care suntem duhovnici, n'am auzit mărturisiri de fapte grele! Și către mine s'an spovedit unii cu fapte pe care codul penal le numește crime. Dar au rămas în cugetul meu.

Chestiunea este că ceea ce s'a mărturisit în taina spovedaniei nu se mărturisește omului, ci lui Dumnezeu. Nu spui în moliftă: „Uite și icoana lui înaintea noastră este, și eu numai cât sunt martor ca să mărturisesc înaintea lui câte-mi vei spune mie“?

Deci fiind așa, preotul săvârșește el o nelegiuire, dacă încalcă peste drepturile lui Dumnezeu și dă pe față cele aflate.

Ca omul să se spovedească, trebuie să aibă încrederea desăvârșită că el iese din condițiunile omenești și pământestii și vorbește către însărcinatul lui Dumnezeu pe pământ. Dacă noi scoborâm spovedania în treapta condițiunilor omenești, prin amenințarea pedepselor omenești, atunci desființăm spovedania. În astfel de împrejurări, nimenea nu va mai veni să se spovedească.

Oamenii și așa nu vin ușor la spovedanie, când n'au încrederea că au cui își deschide sufletul. În această privință, pot vorbi din propria mea experiență.

Venind la mine doi tineri care doreau să se căsătorească și care săvârșiseră păcate grele, pe care justiția le pedepsește aspru, i-am întrebat cum de au răbdat ani de

zile până să vie să-și ușureze sufletul, că oamenii veneau din provincie... Și mi-au făcut o mărturisire care trebuie să fie o lecție. Mi-au spus: «Să ne iertați, Părinte, dar din orașul cutare, de când a plecat preotul cutare, nu mai ai cui să te spovedești».

Auziți? Ei aveau încredere într'un singur preot cu frica Domnului. Plecând acela de acolo, nu mai aveau încredere în niciunul din preoții orașului. Și este unul din orașele mari ale României.

Ce vrei? sufletul omenesc nu se deschide înaintea oricui.

Așa și acum. Cazul povestit din Vlașca nu se poate să n'aibă un dureros răsunset între creștini. Dovada e și scrisoarea Sfinției Tale, că îmi ceri lămurire în urma unei discuțiuni pe care ai avut-o cu un credincios. Și d. *Victor Eftimiu* a discutat cazul în „Lupta“ de zilele astea, (23 Fevr. 1913) cu aprecieri rele pentru cine a făcut denunțarea.

Chestiunea e elementară. În cercurile bisericesti nu e îndoială în privința aceasta. Am vorbit cu P. S. *Vartolomei* și a avut cuvinte de dezaprobare pentru preotul care a făcut fapta. Mi-a spus că Prea Sf. Sa s'a și rostit în această privință în eparhie, într'u cât a luat demisiunea unui preot, bun de altfel, în alte privințe, dar care păcătuisese în laturea aceasta. Am vorbit apoi cu specialistul nostru de drept bisericesc, d. Dr. D. G. Boroianu, și nici d-nia sa n'a avut altă părere. Mi-a spus că Biserica în legile ei pedepsește cu caterisirea astfel de păcate. Și cu drept cuvânt, fiindcă cine face așa desființează taina, prin îngrozirea oamenilor de a mai veni să se spovedească și deci să se mai grijească de suflet pe calea aceasta.

Faptul este atât de grav, încât mulți preoți nu vor să-l creadă și spun că e peste putință. Se poate să fie chiar așa. În ziar nu se dă numele preotului. O fi la mijloc o informație greșită, cum se întâmplă destul de des. Dacă însă lucrul e așa, e foarte grav.

Iată acum ai lămurirea și nu mai sta la îndoială dacă nu cumva cazi în greșală tăinuind. Tăinuiește Dumnezeu nu eu, și s'a isprăvit, că sunt lucrurile lui, nu ale mele...

Părintelui *Petru Chirica Hilița*, Iași.

Nici vorbă că nu-mi ești necunoscut. Nu uit că am stat odată de vorbă împreună. Nu-ți aduci aminte că te asemănăm cu Păr. Cicerone dela Iași. Dar mai mult te cunosc după scris, fiindcă Sf. Ta stârnești admirațiunea multora prin râvna pe care o arăți ca scriitor, și încă scriitor priceput. Sunteți o seamă de preoți tineri harnici, care cu adevărat meritați îmbrățișați. Vă întâlnim numele în toate revistele. Bun tovarăș în această privință îți este Preotul *C. Vartolomei*.

Lucrările nu numai că le-am primit, ci le-am și cercetat. Ai văzut în n-rul trecut.

Nu-mi iei în nume de rău, dacă cercetarea mea este o cernere amănunțită a întregului material și dacă arăt lucrurile așa cum le-am găsit. Recensentul trebuie să fie un om care nu se joacă cu această chemare, și de aceia mă silesc și eu să zugrăvesc starea adevărată despre o carte pe care o citesc. Cred că o așa recenzie este o faptă conștiincioasă. Eu mă uimesc de ușurătatea și inexactitatea cu care se fac unele recenzii

între literați. De multe ori îmi vine să pun mâna pe condei și să le arăt că-și bat joc de această chemare. De câte ori n'am citit cărți cu destule scăderi, pe care le-am văzut apoi ridicate în slăvi! Mi-am zis că oamenii aceia ori n'au citit cartea ori nu știu a face o recenzie.

Precum vezi, eu nu fac așa, ci arăt lucrurile așa cum sunt și cum trebuie să fie. Cu atât mai bine, dacă, după o așa cercetare amănunțită, găsesc atâtea lucruri bune, cum am găsit la Sf. Ta. Dar dacă mai găsesc și altele, care trebuie să fie mai bune, o spun din datoria de a arăta cum să se lucreze. După zeci de ani de muncă, nu-i așa că am oarecare îndreptățire de a da regulat *cursul pieții* din literatura bisericească?

Fiind încredințat că și Sf. Ta judeci în felul acesta, cred că nu vei fi primit cu supărare cuvintele mele prin care notam într'un fel sau altul cuprinsul lucrărilor Sfinției Tale.

Nici n'ar trebui să spun aceste lucruri, fiind de sine înțelese. Dar trăim într'o lume năbădăioasă, care nu știe ce înseamnă a cugeta drept, și de aceia trebuie să-ți dai îndreptățirea pentru fiecare pas pe care-l faci.

Părintelui *Aurel Tăutu*, exarh și paroh în *Siret* Bucovina.

O scurtă știre dată de mine în n-rul pe Decembrie 1922 al acestei reviste, despre tipărirea *Vieților Sfinților* de către d-nii *M. Sadoveanu* și *D. Pătrășcanu*, mi-a dat mijlocul să aflu despre lucrarea frumoasă a Sf. Voastre în aceiași brazdă de lucru. Am primit 12 broșuri tipărite de Sf. Voastră și cuprinzând viețile multor sfinți. Iată ce va să zică a nu avea la noi o temeinică lucrare de librărie! Tipărituri atât de trebuincioase și atât de neștiute! Și doar unele tipărite numai acum câțiva ani: în 1918-1919-1920. Dacă revista aceasta n'o avea alte merite, mă bucur măcar de atâta, că aduce în știrea preoților atâtea scrieri de care trebuie să afle și să se folosească în munca pastorală.

N'am putut citi toate broșurile pe care mi le-ați trimis, dar m'am uitat prin ele, am citit pagini răzlețe și, cu una cu alta, am văzut că aveți o limbă destul de bună și îngrijită, apropiată de înțelegerea poporului. Cu toate acestea tot ați lăsat să vă scape graiuri de care trebuie să ne ferim cu totul când e vorba de cărți pentru popor. Să scriem limba de acum 100 de ani, limba înțeleasă de tot românismul, care nu poate înțelege graiuri ca acela că *împăratul a distins pe Sf. Gheorghe cu vrednicia de conte*. De ce *a distins* și nu *a dăruit cu*, *a împodobit*. De ce *conte* și n'ați căutat un rang potrivit din vechea boierie românească? De ce scrieți și *martir* și *mucenic* și nu rămâneți la *mucenic*?

În sfârșit, nu intru în cercetarea cărții, cu urmărirea amănunțită a tuturor acestora. Arăt numai felul în care trebuie lucrat. D-nii Sadoveanu și Pătrășcanu așa lucrează. Limba lor, vă mărturisesc, mă robește prin frumusețea ei. Au atât meșteșug în mlădierea condeiului românesc, că te cuprinde jalea văzând cum această podoabă a trecut dela preoți aiurea! A trece peste a-

ceastă limbă de o limpezime ca a izvorului și a primi grauriile ticăloase ale foilor zilnice, mie mi se pare o nelegiuire, ceva ca o lepădare a dreptei credințe pentru a mă închina la idoli.

Dă aceia, trasă odată cărarea în felul acesta, nu trebuie s'o mai părăsim.

Tipăriturile Sfinției Voastre fără doar și poate trebuie tipărite din nou. Veți îndrepta limba ici și colo și vor folosi și mai mult ca până acum. Dovadă că au răspuns unei nevoi, este că s'au și desfăcut iute și nu le mai aveți.

Dacă acum mă întrebați de chipul de a le tipări, iată ce vă răspund:

Este în chemarea *Institutului biblic* de a face astfel de tipărituri. P. S. Episcop Nicodim dela Huși, delegatul Sfântului Sinod la Institutul biblic, mă întreabă deunăzi ce facem cu el, că sunt și eu membru. I-am spus să-mi tipărească predicile mele că nu se mai găsesc și mi se tot cer. Mi-a răspuns că noi, membrii Institutului, nu putem tipări. Deci iată atunci puțința pentru alții. Eu așa zice să faceți cerere la Sf. Sinod, pentru Institutul biblic și să alăturați broșurile tipărite. Poate că se va ajunge la tipărirea lor din nou. Eu o doresc din toată inima.

Părintelui *C. Urechie*, *Frătăuții noi*, Bucovina.

Sf. Voastră sunteți al doilea preot din Bucovina pe care l-a răscolit știrea cu *Viețile Sfinților* de d-nii Sadoveanu și Pătrășcanu.

Dacă și Sf. Voastră ați lucrat în calea aceasta, puteți lucra înainte, fiindcă ce fac cei doi scriitori nu înălătură ce pot face alții. *Viețile Sfinților* sunt un material fără margini și se pot scoate din ele pentru neamul românesc și zeci de volume.

D-nii Sadoveanu și Pătrășcanu s'au chibzuit să scoată șase volume de câte 200-300 de pagini, de măsura cărților de școală, cuprinzând viețile unor sfinți, nu toate. Deci ei nu se gândesc să dea o nouă tipăritură a vechilor *Vieți* ale Sfinților, ci o lucrare de un soi deosebit decât cele de până acum. Poate că lucrarea să ajungă și la 8 și chiar la 10 volume. Dar aceasta este abia o mână din sacul mare de *Vieți* ale Sfinților, așa că Sfințiile Voastre, care voiți să mai lucrați în făgașul acesta, aveți berechet loc să mai lucrați înainte ce ați început. Bine înțeles, ce-or lucra acești doi domni, o să fie un îmbold pentru alții de a lucra mai bine ca până acum, fiindcă e o mare deosebire între felul cum scriu dumnealor și felul cum s'a lucrat până azi.

Noi avem marele material al *Vieților Sfinților*, zăcând înaintea noastră, așa zicând, ca materie primă. Trebuie să vie mâna meșterului să scoată la lumină toată podoaba lor. Se înțelege, ele pot face treabă și așa cum le avem, cum au mai și făcut. Dar fac o ispravă și mai bună dacă li se mai dă un lustru.

Pe această cale au pornit-o cei doi scriitori.

Ei n'au luat toate *Viețile Sfinților* la rând, ci au ales numai pe acele care se potrivesc mai bine pentru a

scoate din ele mai mari mișcări sufletești. Ei lucrează cu ochiul omului care caută podoaba măestriei, pentru ca lucrarea frumuseții acestor vieți să fie cât mai orbitoare pentru ochii noștri.

Mai este ceva: Viețile Sfinților sunt un material care încă nu e pus în rânduială. Ochiul omului de carte găsește nepotriviri de fapte, precum oameni arătați ca trăind pe vremea cutărilor frământări sau cutărilor împărați, pe când multe din ele s'au petrecut, în vremuri, deosebite. De multe ori rămâi pe gânduri, pentru că acelaș sfânt într'o carte e pus că a trăit într'o vreme iar în alta în altă vreme.

D. Pătrășcanu e profesor de istorie și bagă de seamă multe din acestea, pe care mi le-a și arătat. Deci d-sa scrie Viețile Sfinților punându-le în deplinătatea luminii istorice, așa ca ele să fie și mai bine întemeiate.

D-nia Sa a fost la mine acum câteva zile și mi-a citit câteva din Viețile lucrute. Vă mărturisesc că sunt o minune de frumusețe. D. Pătrășcanu are atâta îndemânare de a scrie vechea limbă bisericească și cu atâta mireasmă de grai neaoș românesc, încât nimic mai mult ca aceasta nu merge mai viu către inima românească. Să te duci cu una din acestea în mijlocul unui sat la o zi de Duminică, fie pe malul Nistrului, fie în Banat, fie în spre Oradia-Mare, și cred că nu se poate să nu reverși o duioșie fără seamăn care cuprinde inima oricărui înțelegător de limba românească.

E mare unealtă limba, Părinte Urechie, și o simți bine când auzi bucăți ca acestea ale d-lui Pătrășcanu. Bucata câștigă sută în sută prin frumusețea învelișului în care e pusă. Aceste Vieți ale Sfinților scânteiază cu atât mai bine acum, plămădite în felul acesta. Noi, care avem nevoie de cât mai măestrite unelte creștinești, trebuie să alergăm să punem în mâna acestor oameni materialul pe care ei să-l poată plămădi cu îndemânarea lor minunată.

Material mult de Viețile Sfinților n'au. Ce au, au de la mine. După ce am ascultat *Viața celor șapte coconi din Efes*, zidiți de vii în peșteră pe vremea împăratului Deciu și treziți din nou la viață peste 200 de ani, scrisă de d. Pătrășcanu cu un condeiu neasemănat, care m'a mișcat adânc, — mi-am zis că este o datorie de preot de a ajuta pe acești bărbați să lucreze cât mai mult în felul acesta. Deci bucuros am pus la îndemâna d-lui Pătrășcanu tot materialul pe care-l aveam eu și de care vă spun că am foarte mult. Numai să-l poată folosi pe tot. Că și eu m'am bătut cu gândurile de a lucra în felul acesta. Dar până acum nu m'a învrednicit Dumnezeu și am rămas numai cu materialul grămadă. El însă va folosi celor doi scriitori și vor putea face verificările istorice care cu greu se pot face numai cu cât s'a tipărit în românește.

De aceia și Sfințiile Voastre, care ați lucrat în latura aceasta, trimeteți celor doi scriitori din ce ați putut tipări. Și Sf. Voastră și Păr. Tăutu puteți fi de folos în această privință. Adresa d-lui Sadoveanu n'o știu, dar pe a d-lui Pătrășcanu v'o pot da: București, Bulevardul Maria 58. Tot așa de bine însă le puteți scrie l

amândoi pe adresa: *Viața Românească* București, Calea Victoriei, fiindcă d. Pătrășcanu e administratorul acestui așezământ.

Acum, Părinte Urechie, rămâne mult loc slobod să dați și Sf. Voastră la lumină ce ați lucrat, fiindcă ceiace fac numiții scriitori e prea puțin față de ce ne trebuie nouă. Dacă vor scrie dumnealor 50-100 de bucăți este încă puțin față de alte sute care se mai pot scrie.

Dar să băgați de seamă un lucru: Cine o mai scrie de acum înainte, o să fie judecat după măsura acestor doi scriitori. Dând ei izvodiri măiestre, cititorul o să aibă acum cu ce asemăna și cântări alte broșuri cu Viețile Sfinților și o să zică: eh! sunt departe de ale lui Sadoveanu și Pătrășcanu! De aceia tot cel ce vrea să mai lucreze trebuie să cheltuiască mai multă grijă și silință ca până acum. Lucrați, dar lucrați bine. Limba românească întrebuițată trebuie să fie fără greș. Gândiți-vă că trebuie să fiți înțeleși de toată românia, că astfel de scrieri sunt ca o școală și că, deci, nu trebuie să întrebuițeze feluri de scriere franțuzite dela București ori nemțite dela Sfințiile Voastre și de peste munți. Acestea trebuiesc alungate din astfel de lucrări, așa ca să rămâie numai ce este mărgăritar curat românesc. Iată, mi-arunc ochii pe scrisoarea Sfinției Tale și citesc: «opul meu devine superfluu»... Fără îndoială că de astfel de cuvinte aveți să vă feriți în Viețile Sfinților. Pe românește sună mai bine „lucrarea mea ajunge de prisos”. Tot la Sf. Voastră găsesc rostirea pe care nici n'am mai întâlnit-o vreodată: *scris în pur...*, adică voiți să ziceți *scris pe curat*, nu e așa?

Ei iată, fără să știu cum ați lucrat Sf. Voastră, mă simt dator să vă spun că trebuie să vă priveghiați limba, dacă voiți să faceți lucrări bune. Cei din noile granițe sunteți mai primejduți ca noi să cădeți în griuri străine, și de aceia trebuie să fiți mai cu grijă. Cine are această grijă izbândește (Sf. Ta zici *ii succede*, la București se zice *reușește*; eu nu vreau să scriu nici una nici alta, ci scriu *izbândește* ori *izbutește*). Păr. *Reli*, cu art. din n-rul trecut al revistei, ce românească frumoasă a scris!

Să trec acum la alte chestiuni de care-mi scrieți.

Art. despre învățământul religiei îl pot tipări, dacă e mai scurt decât cel pe care-l am în păstrare. Se înțelege că e clipa când ar trebui scos la lumină și acesta și acela. Dar ce să fac, Părinte Urechie, dacă n'am loc! Pentru fiecare număr am slobode 20 de pagini ale revistei. Ce să pun în ele mai întâi? Eu am teancuri cu care să țin revista un an de zile,—nu ale mele, ci primite de afară. Și aceste 20 numai când n'am articole dela redactori. Când îmi trimet redactorii, sunt dator să le pun pe ale lor. În n-rul pe Martie nici aceste 20 nu mai sunt slobode, pentru că am articolele redactorului din Basarabia și a unuia din Transilvania. Deci iată că atâtea articole bune stau pe loc. De oarece, însă îmi dați voie să împart în două art. pe care-l am, înseamnă că am să-i pot face loc mai ușor. Să nu-mi

luați nimenea în nume de rău întârzierea aceasta, dar e peste putința mea de a face altfel. Am articole foarte însemnate, chiar din Bucovina, dar vă rog numai puțină răbdare și le fac loc treptat.

Părintelui D. Ciocârlan, Paroh în Răducăneni, Fălciu.

Cartea mea *Chemarea preotului* se găsește la librăria *Pavel Suru* din București, Calea Victoriei 85, cu prețul de 4,50. Cartea e mai mare decât prețul. Dar fiind tipărită de *Cosa Școalelor*, care nu caută câștigul, ca și toate tipăriturile ei, se vinde cu prețuri mai mici decât cele de aceeași mărime din alte părți. Deci e cu atât mai ușor a o cumpăra.

Arhim. SCRIBAN

BIBLIOGRAFIE.

Fr. W. Förster, *Importanța social-morală și social-pedagogică a cooperăției engleze*, Traducere de *Preotul Petre Chiricuță* din Galați. București 1922. Broșură cu tipar des, în formatul cărților de școală, 37 de pag. Prețul 6 lei.

Aurelio Palmieri, *Per lo Studio dell'Europa Orientale*. Roma 1922. Broșură de format mare în 8. Extras din revista *La Vita Italiana*. 12 pag., fără arătare de preț.

Dr. Const. Chiricescu, *Calendar bisericesc ortodox pe toți anii*. București 1923. Format mare în 8, cuprinzând 200 de pagini, fără arătare de preț. Se poate procura la *Tipografia cărților bisericești*.

Străduinți și Jertfe în Via Domnului. Ploești 1923. Broșură de 25 de pag. în formatul cărților de școală, formând nr. 1 din *Biblioteca societății clerului prahovean „Caritatea”*. Fără arătare de preț.

Econ. I. C. Beldie, *Dela Betleem la Betania. Istorisiri din viața Mântuitorului*. Bârlad 1923. Broșură de 32 de pag., în format mic în 16. Prețul 2 lei.

Revista teologică, *Sibiin*, Ianuarie 1923, cu articolele: *Pasteur om credincios de Mitropolitul Nicolae*; *Studiul Pastoraliei în Biserica românească de Arhim. Scriban*; *Caracterul bisericii anglicane*, prelucrare de I. Beleană; *Cârmaciul vieții de Diacon Gr. Cristescu*; *Pilde de Pr. M.*; *Biblioteca bunelor traduceri de N. Colan*; *Recensii despre cartea de predici Isus vă cheamă a Preotului Teodor Popescu dela biserica Cuibu cu barză din București*, — despre cartea *die religiöse Psyche des russischen Volkes*.

Econ. I. C. Beldie, *Dela Betleem la Betania, Istorisiri din viața Mântuitorului*, nr. 3 din *Biblioteca „Precista”* din Galați. Bârlad 1923, Broșură în 16 de 32 de pag. Prețul de 2 lei.

Dr. Petru Barbu, *Un cuvânt la reformarea învățământului religios*. Broșură în 12 (formatul cărților de școală) de 32 de pag. Caransebeș 1922. Prețul 5 lei.

N. Ionescu-Jilava, *Visul împlinii*. Dramă patriotică de 60 de pag. în formatul cărților de școală. București 1922. Prețul 5 lei.

V. Șesan, *Contribuțiuni privitoare la raportul dintre Stat și Biserica ortodoxă în Constituția cea nouă a României întregite*. Extras din *Glasul Bucovinei*. Broșură în 12 de 8 pag. Cernăuți 1923.

Cum mă pot mântui. Traducere de D. Cornilescu. Broșură în 32, fără arătarea locului tipăririi, anului și prețului.

S. Mehedinți, *Explicarea evangheliilor*, carte pentru cl. II secundară. București, editura „Viața românească”, prețul 19 lei.

Paul Neef, *Die Adventistenbewegung und die dreifache Engelsbotschaft*. Stettin, *Licht-Welt-Verlag* 1922, pr. 15 mărci.

Arhim. Scriban, *Ermeneutica biblică* ed. 2.

I. Mihălcescu: *Români ori Uniți? Invederarea purtării neromânești a vlădicilor români uniți, cu prilejul serbărilor încoronării dela Alba Iulia a Majestăților Lor Regelui și Reginei, în ziua de 15 Octombrie 1922*. București. Tipografia Cărților Bisericești 1922. 22 pagini. Prețul 2 lei.

Preotul Petre Chiricuță, Galați: Importanța social-morală și social-pedagogică a cooperăției engleze. Traducere din limba germană după pedagogul Fr. W. Förster. București. Tipografia profesională D. I. Ionescu, Strada Câmpineanu No. 4. 1922. 37 pagini. Prețul 6 lei.

6. Dr. C. Breabăn: *Starea în care se află astăzi preoțimea română din Bucovina*. Editura „Asociației preoților ortodocși români din județul Câmpulungul Moldovei”, 15 pagini. Prețul 10 lei.

Este o expunere cu mult suflet a stării de plâns în care se află clerul Bucovinei de când i s'a luat o parte sau întreg pământul cu care erau înzestrate bisericile, fără a i se da compensația materială echivalentă cu valoarea sau cu venitul pământului și nu i s'a sporit salariul la fel cu al celorlalți funcționari ai statului. Se propun și măsurile de îndreptare.

7. Preotul Anghel Constantinescu: *Învățăminte cu icoane din Sfânta Scriptură. Testamentul Nou. Grupa I. Culegeri din Nașterea și*

Copilăria lui Iisus. București. Tipografia Cărților bisericești. Prețul 10 lei.

E un mic album, care coprinde 12 cărți poștale ilustrate, reprezentând scene cu privire la nașterea și copilăria Mântuitorului, însoțite de texte lămuritoare și edificatoare. Cărțile poștale se pot folosi pentru corespondență. Se vinde pentru sporirea fondului de construcție a bisericii „Curioasa Paraschiva” din Brăila.

8. Preotul N. V. D.: Cinci cuvântări bisericești de actualitate. *Publicate de Asociația preoților din județul Tutova. Tipografia Lușacu. Bârlad, 1923. 56 de pagini. Prețul 5 lei.*

Predicile se referă câte una la următoarele cinci chestiuni: Sfânta Scriptură, Sfânta Tradițiune, Ierarhia, Invocarea sfinților și Cultul icoanelor, au fond bogat și sănătos și pot fi citite cu folos de creștini și chiar de preoți și întrebuințate pentru combaterea rătăcirilor adventiste și baptiste.

Sofronie Episcopul, Luter Vitea și învățătura sa. Originile protestantismului. București 1923, Broșură de 44 de pag. în formatul cărților de școală. Prețul 25 de lei. În depozit la autor, str. Filaret 78 București.

Preotul C. Gr. Vuiescu, Icoanele. Botoșani 1922. Broșură de 45 de pag. în format mic (16), nr. 16 din Biblioteca cercului pastoral Vărătec din Botoșani. Prețul 2 lei.

Inginer Aurelian Ionescu, Băaturile igienice și în acelaș volum: Dr. Legrain, Abstenență sau cumpănare, trad. de Aurelian Ionescu. București 1923. Broșură în format mic (16) de 48 de pag. Prețul 4 lei.

Fr. Thomas, Viața în Hristos, trad. de D. Cornilescu. București 1923. Broșură în format mic de 79 de pag. Prețul 7 lei.

Calea Mântuirii lămurită prin scrisori. București 1923, la Societatea evanghelică română, strada Bursei 1. Prețul 7 lei. Broșură ca și cea de mai sus, de 98 de pag. Prețul 7 lei.

Trebuie să te întorci la Dumnezeu? București 1923. Broșură ca și cea de mai sus, a Societății evanghelice. 48 de pag. fără arătare de preț.

Dr. R. A. Torrey, Este Iad? și De ce zăbovești? amândouă broșuri traduse de D. Cornilescu la Soc. evanghelică română. Fiecare de 15 pag., în format ca și cele de mai sus și însemnate cu nr. 46 și 47.

Dr. A. Frank, Cine este Iisus din Nazaret? revăzut de D. Cornilescu, București 1923. Broșură de 32 de pag., nr. 45 al Societății evanghelice române. Fără arătare de preț.

Cum râde Dracul de oameni. București 1923. nr. 50 în 15 pag. al aceleiaș Societăți. Fără arătare de preț.

MULȚAMIRI

I. P. S. Președintele al Sfântului Sinod mulțamește viu, în știrea tuturor, Cucernicului Preot N. Porumb din Craiova pentru inimoasa sa danie de 2000 de lei făcută Institutului Biblic.

Această faptă este o podoabă pentru celce a săvârșit-o și stă înainte ca pildă și altora de a veni în ajutorul Institutului Biblic.

Sf. Mitropolie a Ungrovlahiei mulțamește, în știrea tuturor, creștinilor mai jos însemnați, pentru daniile de bani făcute bisericii Spirea Nouă din București, ca să fie dreasă din temelie:

1. D-nei *Elena Roșulescu*, care a dăruit 60,000 de lei; 2. Fraților *Constantin Ștefan și Nicolae Dumitrescu Plavan* — 60,000 de lei; 3. d-lui *Niță Marinescu* — 26,000 de lei; 4. d-nei *Sultana Nicolaide* — 20,000 de lei; 5. d-lui *Spirea Ionescu* — 10,000 de lei; 6. d-lor *Alexandru Comănescu și Vasile Stoenescu*. — 8000 de lei.

Dumnezeu să învrednicească de toate darurile aceste suflete credincioase, care ne amintesc de faptele domnitorilor și boierilor noștri de altădată în această cucernică țară.

Sf. Episcopie a Buzăului aduce calde mulțamiri Preoților parohi și d-lor epitropi dela bisericile Sf. Nicolae, Broșteni și Neguțători din orașul Buzău, pentru dragostea ce au avut-o de a veni în ajutorul bisericii din satul Malurile, jud. Râmnicul-Sărat. În adevăr, satul acesta a fost tocmai în ținutul unde oștirile vrăjmașe s'au frământat mai mult între 1916-1918, fiind numai la 3 kilometri. de Siret, unde ferbea puterea războiului crâncen. Din această pricină, biserica din Malurile a fost pustiită cu totul. Dar mulțamită preoților și epitropilor din parohiile pomenite din orașul Buzău, această biserică a fost acum înzestrată din nou cu lucrurile trebuincioase slujbei Domnului, întru cât bisericile amintite au dăruit ce aveau de prisos sau scosese din întrebuințare.

Astfel, dela bis. *Sf. Nicolae* s'au dăruit: 13 străni, 2 ușe marginase, un antimis, un molitfelnic, un discos, o steață, o cruce de metal și un sfeșnic de alamă.

Dela bis. *Broșteni*: un epitaf, o sfită, un stihar, 2 epitrahile, un rând de acopereminte pentru sfințele vase, o oingătoare, o cutie, pentru păstrarea Sfințelor. 5 icoane mari, 4 icoane mici ale praznicelor, 4 candelă, un liturghier, o păreche de cununii, un ibricel pentru căldură, și 10 străni.

Dela bis. *Neguțători*: 1 potir, 1 sfită, 2 rucavițe, o strană, pentru slujba cântăreților (analoghion), un steag și un sfeșnic de purtat.

Pomenire deosebită facem mai cu seamă de Păr. *Iordan T. Popescu* dela bis. Sf. Nicolae din Buzău, care și a dat toata silința pentru dobândirea tuturor lucrurilor pomenite mai sus și a înzestrat biserica din Mălureni.

Asemenea pomenim cu mari mulțamiri și rugăciuni către Dumnezeu de familiile:

Atanasie N. Ralea, pentru 12 minee, dăruite acelei bi-

seriei : *Dimitrie Stain*, pentru un apostol, un pentecostar, rânduiala proscomidiei și o perdea de catifea pentru ușile împărătești ; *Teodor Șerban*, un tipic și un catavasier ; *Petrea Dumitrescu*, o cazanie și ceaslovul cel mare ; *Ioan Negoescu*, un octoih mare ; *Gheorghe Solea*, (dela C.F.R.), pentru cartea cu slujba Sfințelor Patimi ; costul a 4 evangheliști și 4 pahare pentru candelă ; Preotul *Iordan Teodor Popescu*, pentru că a dăruit o evanghelie, o psaltire, o panhidă, 2 prohoade cu slujba înmormântării Domnului și o copie de metal, toate cărțile fiind frumos legate în piele și pânză ; *Nicolae Șerbănzescu*, (Gârlași) pentru un acoperemînt de Sf. Masă, frumos lucrat ; *Stoian Lupu*, (C. F. R.) pentru 2 mese de lemn, o perdea la icoane, o candelă și un sfeșnic de alamă ; *Petre Gr. Deșliu*, un iconostas și o icoană cu 2 fețe pentru iconostas ; *Gheorghe Leonte*, o strană pentru cărți la cîntăreți și un kilog. de lumânări ; *Dumitru Bilea*, o oristelniță ; *Nicu Covlescu*, un analog pentru evanghelie ; *Ștefan Constantinescu* și *Nicolae Găioaca*, un dulap pentru cărți și veșminte și o perdea la icoane ; *Ghiță Dumitrescu*, un acoperemînt la iconostas ; apoi pomenim de d-șoarele *Elena* și *Polixenia Panciu*, pentru un acoperemînt la analogul evangheliei și altul mai mic ; *Maria D-tru Valcu*, pentru un acoperemînt la proscomidie și un șervet ; d. *Gheorghe Scutaru*, (C. F. R.), pentru 2¹/₂ kilog. de lumânări ; *Paraschiva Coman*, un scaun și un acoperemînt cusut la iconostas ; *Petre Gh. Dumitrescu*, un șervet perdea, pentru icoane ; *Stanciu focaru* (C. F. R.), o cruce de lemn frumos lucrată pentru Sf. Masă ; *Maria Gh. Diaconescu*, un șervet ; *Petrache Toma*, o față de masă ; *Spiridon Contiu*, un scaun îmbrăcat (jilt) ; *Ștefan Rusim*, 2 șervete ; *Protosinghelul Valerian* de la parohia *Zilișteanca*, Buzău, o cădelniță nouă.

Asemenea, aceiași St. Episcopie a Buzăului, mulțamește cu căldură creștinilor mai jos însemnați, pentru că au ajutat cu bani parohia din comuna *Popești*, Râmnicul-Sărat, și anume d-lor :

1. *Creață Manolache Postolache* din *Popești*, pentru un rînd întreg de Sf. Vase, prețuind 1200 lei, o cădelniță 1000 de lei, o cruce 800 lei, dăruite bisericii filiale *Sf. Împărați din Poiana* ;

2. *Ion Bogdan*, care a dăruit 1000 de lei pentru cumpărare de veșminte ;

3. *Nica N. Bratosin*, fiindcă a dăruit 500 lei tot pentru biserica din *Poiana* ; 4. *Tăchiță Anton Dragomirescu* pentru icoana Sfîntului *Dumitru* în lucrătură mare, cu împrejmuirea ei zugrăvită în București și împodobită cu candelă mare și frumoasă, în preț de 2000 de lei, pentru biserica filială *Sf. Voievozi din Runcu*, B.-Sărat.

Asemenea, aceiași St. Episcopie mulțamește în știrea tuturor 1. d-lor *Bercovici*, bancheri în București, str. Lipsani 12 și proprietari ai moșiei *Gulianca*, R. Sărat, pentru că au dăruit bisericii parohiale un clopot de 59 de kilogr. și 2. d-lui *Dimitrie T. Ionașcu*, negustor în Brăila, str. Victoriei 90, pentru că a dăruit bisericii filiale din *Ariciu*, R.-Sărat icoana Sfîntului *Dumitru* cu sfeșnic și candelă.

Pe toți să-i ocrotească Dumnezeu și să-i aibă în sf. Sa pază !

Epitropia parohiei *Sfinții Voievozi* din *Târgul Urlați*, Prahova, aduce cele mai vii mulțămiri d-nei și d-lui *V. Chiroiu* pentru dania unui rînd nou de odăjdii ; d-lui *Vasile N. Ștefănescu* pentru dania unui clopot de 350 de kgr, în amintirea părinților săi — și tuturor enoriașilor care au pus mână dela mână pentru cumpărarea altor două clopote, unul în greutate de 440 de kgr. și altul de 175, care toate au fost dăruite bisericii *Sf. Voievozi* din *Urlați*.

Dumnezeu să-i numere cu cei plăcuți ai Săi !

Sf. Mitropolie a Moldovei și Sucevei aduce vii mulțămiri, în știrea tuturor, d-lui *Nicolae Leț* enoriaș din parohia *Hangu* jud. Neamțu, care a binevoit să dăruiască bisericii parohiale un rînd de veșminte preotești, prețuind 7.000 de lei, și o cruce de 500 de lei.

Dumnezeu să-l numere cu aleșii Săi !

Epitropia parohiei *Sf. Nicolae-Clocociov* din *Slatina*, Olt aduce vii mulțămiri d-lui *Gheorghe Nicolescu-Picheru* din București pentru dania sa făcută acelei biserici, cuprinzând : un potir, o copie și o cruce, toate prețuind 1280 de lei.

Dumnezeu să-l aibă în sfînta Sa pază !

Parohia *Suhoverca* din Bucovina, prin parohul său, Păr. *Victor de Racocce*, aduce vii mulțămiri gospodariilor *Eustafie Andronec* și soției sale *Maria* și lui *Gheorghe Andronec* cu soția sa *Varvara* din numita parohie, pentru adevărat creștinească lor faptă de a fi dăruit bisericii *Sfinții Trei Ierarhi* din acea comună un clopot cumpărat în București la d. *N. Spireanu* cu prețul de 8000 de lei.

Dumnezeu să-i aibă pe toți în sfînta Sa pază !

Epitropia și comitetul pentru zidirea din nou a bisericii *Sfîntul Dimitrie* din *Gighera*, Dolj, aduce ferbinți mulțămiri creștinilor mai jos însemnați care au făcut numitei biserici următoarele danii :

Domnului *Marin Petrescu*, pescar în Craiova, fiul țaranului *Petre Rădulescu* din *Gighera*, împreună cu soția sa *Maria* și cu mama sa *Ioana P. Rădulescu* au dăruit suma de lei 10 000 fiind trecuți în Cartea de Aur a bisericii ca primi etitori ;

D-lui *Marin Petrescu* cu soția sa au dăruit acestei biserici un rînd de veșminte deplin prețuind lei 3000 ;

Domnului *Costică Oprescu*, cu soția sa *Elena*, funcționar la Căile Ferate din București, fiul țaranului *Oprea Tuțu* din *Gighera*, au dăruit suma de lei 500 ;

Domnului *Mihail Petrișor*, pescar din Corabia, fiul țaranului *Petre Gh. Petrișor* din *Bistreți-Dolj*, cu soția sa *Policsenia*, au dăruit suma de lei 200 pentru care Dumnezeu să-i încarce de veșnicile Sale bunătăți !

Biserica Ortodoxă Română

REVISTA SFÂNTULUI SİNOD

CUPRINSUL

Reorganizarea Centrelor noastre lărahice și Unificarea biserică	Dr. Gh. CIUHANDU
Mărturiile Iudaice și păgâne despre Iisus Christos	I. MIHĂLCESCU
În fața sfintei Cruci	Pr. Gr. CRIVEANU
Comentariul sfintei Evanghelii	Arhim. SCRIBAN
Scoalele bisericești din Basarabia	ST. BERECHET
Hristos a înviat, — De Paști, — În Tine, Cu Tine, prin Tine,	LAURA SCRIBAN
Cronica bisericească	Arhim. SCRIBAN, I. MIHĂLCESCU, ȘI BERECHET
Cărți, Reviste, Ziare	I. MIHĂLCESCU
Însemnări mărunte	Arhim. SCRIBAN, I. MIHĂLCESCU
Sfiri, Poșta Redacției	Arhim. SCRIBAN
Bibliografie, Mulțămiri	

APARE LUNAR

SPRE ȘTIINȚĂ

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție; *Dr. Ioan Lupaș*, *Dr. Nicolae Popescu*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *d. St. Berechet* și *Dr. Gh. Ciuhandu* membri.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei; traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimite pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim

Revista se trimite tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Abonamentele particulare se trimet secretarului administrativ (vezi mai sus). Parohiile vor fi încasate prin Ministerul Cultelor însuși.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 6 (504).

Martie 1923

Reorganizarea Centrelor noastre Ierarhice și Unificarea bisericească

I. De ce vrem Reorganizarea?

Asistăm de câțiva ani la preparativele, neîn-cununate încă de rezultatul îndeobște dorit, al Unificării administrative a Bisericii Ortodoxe Române din România Intregită. Și cu cât va adânci cineva problema Unificării, cu atât mai mult va trebui să se convingă, nu într'atâta de existența unei anumite dificultăți de natură tehnică, ci mai mult de o necesitate, mult mai profundă și mai arzătoare, a unei refaceri, prin *revizuirea radicală și complectarea* conform a aparatului, prin care transpiră viața Bisericii noastre întregi.

Durere, această necesitate, nu prea se vede să fie întrezărită — și mai puțin cuprinsă în studii temeinice, — din partea celor mai mulți, cari se pasionează de problema unei rapide Unificării administrative bisericești. Și astfel, asistăm la durerosul fenomen de o problematică valoare, că pentru înfăptuirea Unificării bisericești se au în vedere, nu într'atâta chestiunea de esență a unei refaceri, pe cât mai ales *formele actuale de unificări* ale Constituțiilor și felurilor deosebitoare de administrație bisericească, cari variază dela provincă la provincă, după condițiile seculare, între cari a trebuit să trăiască până acum singuraticile Biserici particulare românești.

Dar nu unificarea *formelor* vieții bisericești trebuie să fie problema de frunte, care să pasioneze, ci *ideia unei restaurări a întregului nostru sistem bisericesc*, dincoace cât și dincolo de Carpați, spre a putea răspunde el la adevărata misiune a Bisericii în sinul Neamului nostru, acum și în viitor.

Din complexul chestiunilor de această natură, mi-am ales să înfățișez una, pe cea mai deseamă, care este: reorganizarea Centrelor noastre ierarhice în vederea unei norocoase soluționări a Unificării administrative bisericești.

Oricare ar fi — acum sau în viitor — formele Constituției și ale Administrației bisericești, un adevăr indiscutabil, tot pe atât de vechiu ca Biserica creștină, este: că viața bisericească a stat, în desvoltarea sa, în cea mai strânsă atâr-nare de condițiile de desvoltare și de funcționare ale vieții din centrele ierarhice.

Cele dintâi comunități creștine au fost acelea, pe cari le-a înființat, prin deosebite centre mai de seamă, înșiși Apostolii, și, după ei, succesorii lor în Apostolat: Episcopii. Imprejurimile atâtor centre s'au atașat d'abia succesiv și au fost prevăzute în cele sufletești de delegați permanenți, din centru, ai Apostolilor, respective ai Episcopilor. Și când în provincă existau credincioși mai mulți, li s'au delegat, în mod stabil, presbiteri și diaconi, mai apoi și horepiscopi, în rosturi asemănătoare cu cele ale protopopilor din zilele noastre.

În măsura, în care se desvolta Biserica și trebuințele ei mai cu seamă în centrele ierarhice, în aceeași măsură s'a sporit și personalul ajutător al Episcopilor, nu numai în provincă, ci, mai ales, în locurile lor de scaune, și s'a dat ființă organizației catedrale, din jurul Episcopilor.

Linia de desvoltare a organismului bisericesc, așa dar, a plecat **din sus**, și și-a găsit concretizarea într'un aparat administrativ, în organizația catedrală, desvoltată mai ales în veacurile de mai apoi, având o întreită misiune: de a predică cuvântul, de a săvârși cele sfinte și de a guvernă (în senzul administrativ, redus în zilele noastre) Biserica, ca instituțiune, și de a-i păstori pe credincioși.

Câtă vreme organizația și administrația bisericească s'au scurs în cadrele acestei intreite misiuni, căreia i s'au adăogat dela început chiar o seamă de instituțiuni *filantropice* și s'au creat și organe de *control* asupra administrației biseri-

cești întregi, Biserica s'a putut achită cu sfințenie și demnitate de îndatoririle sale.

Și aș îndrăzni s'o mărturisesc, că și astăzi, și mai ales astăzi, când ni căutăm noi orientări în ce privește organizarea unitară bisericască, cu gând de a atrage între forurile Constituției bisericesti unitare și poporul credincios (ceea ce la noi, în Ardeal, s'a și făcut prin Statutul organic), — reorganizarea Centrelor ierarhice, în deplin acord cu misiunea și cu tradițiile Bisericii, este o necesitate absolută. Da, pentru că ori cari vor fi condițiile acelei Constituții bisericesti nouă în ceea ce privește colaborarea constituțională din partea credincioșilor, ea, totuși, nu va putea avea pretenția de a «constituționaliză» și pe acele îndatoriri și acțiuni de ordin spiritual-moral, cari revin exclusiv în atribuția membrilor Ierarhiei și erau satisfăcute prin organizația centrelor ierarhice de odinioară.

Și astfel ar fi ca, alături de lucrările de natură administrativă, (chivernisirea averilor bisericesti, așezămintelor culturale și filantropice, etc.) în cari se va primi bucuros și concursul creștinilor în cadrele organelor constituționale nouă — prin dezvoltarea organismului din centrele ierarhice să i-se deie și Ierarhici posibilitatea unui mai intensiv apostolat în ceea ce privește predicarea cuvântului, păstoria sultească a credincioșilor, etc.

Noi, cei din mitropolia ardeleană, cari ni avem o Constituție nouă în cele administrative și ni-am inactivat-o până în păturile de jos ale Bisericii, — am făcut numai un lucru de jumătate și unilateral. Am «constituționalizat», ca să zicem așa, viața administrativă bisericască sub raporturile ei exterioare; ni-am reconstruit și Centrele ierarhice în ceea ce privește latura administrativă a vieții bisericesti, dar am întrelăsat de a da aceluiași Centre și o organizație în ceea ce privește acțiunile și neocupațiile de ordin spiritual, canonic și pastoral.

De aceea, la noi în Ardeal, de când avem Statutul organic, ducem o viață aproape numai administrativă și gospodărească, — și ar fi cea mai mare nenorocire dacă azi, la răscrucele vremurilor când ne pasionează problemele Unificării bisericesti, am întrelăsa de a creă, pentru întreaga Biserică Românească, *acel echilibru moral în organizația unitară bisericască*, pe care noi, cei din Ardeal, nu l-am găsit nici la croirea

pripită a statutului organic (1868) și nici de atunci încoaci, dar astăzi îl simțim, drept urmare a experiențelor noastre de viață bisericască, *ca o absolută nevoie*.

Pentru o mai bună înțelegere a experiențelor Bisericii ort. din Ardeal, cât și a tradiției bisericesti ce s'a cam întunecat la Români peste tot în ce privește organizarea Centrelor ierarhice, — dar mai ales pentru a putea scoate concluziunile necesare, vom face o reprivire în trecut și asupra condițiilor actuale de organizație a acelor Centre.

II. Centrele ierarhice în vechia Biserică grecească, și câteva glose.

Biserica ort. din Imperiul Bizantin, care servia de cinozură și pentru organizarea tuturor celorlalte Biserici ortodoxe particulare, ni și îmbie un complet model de organizarea Centrelor ierarhice. Organizarea oficiilor din Centrele ierarhice ni este bine cunoscută, mai ales din monografia lui Dr. Jos. Zhishman: *Die Synoden und die Episkopalämter in der morgenländischen Kirche*. Wien, 1867.

Oficialii din Centrele ierarhice, cari aveau să ajute Episcopului în administrarea tuturor acțiunilor bisericesti, erau împărțiți în două Choruri: cel drept și cel stâng, grupați în pentade, după importanța oficiilor ce le îndeplineau.

În chorul drept erau 16 dignitari superiori, având și trei ajutori lângă sine; și mai erau și 2 dignități inferioare. Aceștia aveau de a îndeplini funcțiuni, nu numai administrative (cum le concepem noi cei de azi, într'un senz mai restrâns), ci și funcțiuni de învățământ religios: Predicarea sistematică și explicarea sfintelor Scripturi. — Iar chorul stâng era rezervat pentru ceice îndeplineau oficiile Catedralei (8 servicii primare și 4 ajutori), 4 servicii ale cancelariei episcopale, 2 servicii de caritate, urmându-le vr'o 16 psalți și anagnoști (cântăreții și lectorii catedralei).

Prin urmare organizația catedrală a Centrelor ierarhice de odinioară — acolo, unde ajungeau și mijloacele materiale ca de ex. la Constantinopol — numără peste 50 de oficii; iar când agendele nu erau așa de complexe ori nu ajungeau mijloacele materiale, două sau chiar mai multe oficii din Centrele ierarhice erau atribuite aceleiași persoane.

Reținem însă, din toate acestea teza, că *ideia de administrație bisericească pe acele vremuri nu era atât de îngustă, ca azi*. Atunci ia noțiunea de administrație bisericească aparține de ex. și predicarea cuvântului, și când episcopul nu ajungea s'o facă, după cum i-o cer canoanele sub amenințare de grea pedeapsă, — numită *catedrală tocmai în vederea catedrei sale de suprem învățător!* — avea un înlocuitor stabil, pe hartofilaxul, care era cel mai iscusit și avea loc de ședere în Biserică imediat după Episcopul. Și tot în serviciul acesta didactic, catedrala mai avea, între dignitarii de frunte ai Episcopului, pe un Dascăl al Bisericii, cu câte-un explicator al Evangheliei, al Apostolului, al Psaltirei, cărora li-se adăoga și un predicator, sistematic cum am zice în limbajul de azi, care să țină predici după toate regulile retoricii. Și să mai adăogăm aci și pe catihetul catedralei, care facea instrucțiunea religioasă a celor ce se convertiau.

În aceste cadre ni-se înfățișează împlinirea *misiunii didactice a catedralelor de odinioară*, când această misiune făcea parte din problemele zilnice ale regimului eparhial.

Astăzi — întreb eu — oare câte din Episcopii noastre românești au păstrat, întreagă, cel puțin *ideia* acestei misiuni și să-i deie expresie prin a avea cel puțin un singur predicator catedral?

Organizația catedrală din acele vremuri, pe lângă că cuprindea în cadrele sale serviciile ajutoare Episcopului la realizarea întregii sale misiuni de Învățător, Arhieru și de cârmuirea eparhiei sale, mai avea și organe proprii pentru serviciile religioase ale *bisericilor catedrale*: protopresbiterul catedralei, un al doilea preot, un exarh, un arhon cu 4 ajutoare, un periodevt care vizită bisericile dela sate. — Întreb: În organizația actuală a catedralelor noastre de azi, ce avem din toate aceste oficii?

Nu avem, de ex., noi, Ardelenii, nici măcar catedrale cu această exclusivă mențiune, deoarece ni-au lipsit până de curând mijloacele materiale, de a ni-le zidi și de a sistemiza și dota slujitori proprii pentru catedrale, pe cari să i fi putut aduce în tradiționala legătură cu organizația centrală a eparhiei. Și împrejurarea aceasta încă a contribuit la îngustarea concepției noastre

despre administrația bisericească, reducându-o numai la învârtirea actelor și scrisorilor de regim administrativ al eparhiei.

Concepția aceasta, îngustă, trebuie s'o lărgim în vederea creării unei organizații bisericești unitare, din care să nu lipsească la nici un caz organizarea predicării cuvântului și organizarea potrivită a Catedralelor în legătură cu viața de regim eparhial, ca astfel înseși Centrele noastre ierarhice să servească drept model pentru provincă în ceea ce privește slujirea cuvântului și săvârșirea celor Sfinte.

Ar duce prea departe vorba, dacă am caută să localizăm fie și numai serviciile mai importante din vechea organizație catedrală. De aceea, ne restrângem aci să mai facem o constatare numai la *misiunea filantropică*, pe care o găsim încadrată în organizația catedrală veche.

În corul drept, între dignitarii de frunte, în pentada primă, era și protecdicul, care dădea mână de ajutor Episcopului să-și apere credințioșii de silniciile ce le veniau din afară. Protec-dicul era un fel de avocat al săracilor. — Iar în corul stâng, pe o treaptă cu oficialii sau slujitorii catedralei și cu oficialii cancelariei episcopopești, erau și alți doi angajați în serviciul filantropic, așa numiți advocați sau defensori inferiori, cari aveau să iee în primire cererile, prin care se cerea intervenirea Episcopului pentru fiii săi duhovnicești la autoritățile politice.

În senz și mai propriu filantropic, avem să privim funcțiunea de *ocrotitor al orfanilor* și cea de *împărțitor al milosteniilor*. Cel dintâi era și conducătorul institutelor orfanotrofice.

Organizația veche catedrală, cum se vede și numai din aceasta expunere sumară, exhaustivă întregă misiunea didactică și sfințitoare a Bisericii și păstră intactă *ideia de unitate a vieții și administrației bisericești*; — *ideie care trebuie să fie reîntronaiă* în concepțiile și în lucrările pentru crearea unei noi organizații unitare în Biserica Românească.

În interesul de a se asigura bunul mers al întregii vieți bisericești, era inactivat și un anumit *serviciu de control*, nu numai pentru provincă, ci și pentru Centrele ierarhice.

Sachelariul înspecționă averile mănăstirești de bărbați și viața internă a atâtor mănăstiri și dictă și pedepse mai mici, când se cerea. Sa-

cheliul, care împreună cu Sachelariul făcea parte din pentada primă a Chorului drept, avea aceleași atribuții cu privire la mănăstirile de femei. Chartofilaxul din aceeași pentadă supraveghea conduita morală și oficioasă a tuturor preoților. Iar exarhul catedralei, din corul stâng, vizita eparhia, la anumite prilejuri, din mandatul episcopului. Exarhii catedralelor patriarhale și mitropolitane aveau și mai mari drepturi: chiar de a-i controla pe episcopi și felul de administrare al eparhiilor lor.

La prima vedere s'ar părea, că din vechea organizație — în raport, mai ales, cu trebuințele zilelor noastre — a lipsit *Păstorirea sufletească* în sens propriu.

Aceasta însă este numai o aparență. Păstoria încă a existat și a fost satisfăcută, nu însă după metodele moderne. Alipirea sufletească, mai mare de cât azi, a credincioșilor către cele Sfinte și satisfacerea învățământului religios de pe amvoane, apoi exercitarea unei discipline anumite față de refractari — de ex. oprirea dela primirea celor sfinte sau și croirea unor anumite pedepse bisericești ș. a., erau tot atâtea mijloace și de Păstorie.

Iată, de pildă, ce ne mai învață studierea vechei organizații catedrale.

Chartofilaxul de odinioară avea, de ex., și îndatorirea, ca pe ceice vor să se căsătorească, să-i examineze, dacă știu rugăciunile și cunosc sfintele Tanie, ori nu. Ceice corăspundeau, primeau dela dânsul un bilet de legitimație sau licență de cununie, spre a se justifica înaintea preotului cununător; iar ceice nu corăspundeau, erau refuzați.

Nu știu, dacă în alte părți ale Bisericii românești sunt în uz, ori ba, asemenea legitimații. În Biserica noastră din Ardeal însă, unde n'am avut în trecut o complectă și temeinică organizație bisericească, asemenea legitimații le dădeau protopopii, pe lângă oarecare taxă, care făcea parte din beneficiul lor. Cu vremea s'a întunecat cu desăvârșire noțiunea acestui lucru — au încetat aceste examinări religioase ale nupturienților — și biletele de acest fel s'au micșorat până la importanța unei formalități goale și figurează numai sub titlul de răscumpărare de către fostul stat ungar a unui beneficiu protopopesic, care a încetat atunci, când s'a introdus «căsătoria

civilă» și s'a scos din uz și *reminiscenta din urmă* a unui mijloc din vechea Pastorală.

Avem deci, în vechea organizație catedrală, *fundamentul organic* trebuincios și pentru organizarea vieții pastorale, care e mai necesară, de cât oricând în trecut, tocmai astăzi când suntem subminați de curentele necredinței, de celelalte confesiuni și de sectari.

Pe acest fundament organic al Constituției și Vieții Bisericii ortodoxe, — ori cât de mult are el pentru noi cei de astăzi un aspect negativ și coercitiv, trebuie să se concretizeze și zidească măsuri pozitive, după învățămintele moderne ale studiului pastoral, pentru *organizarea îngrijirilor pastorale*, cari să fie trecute, și ele — înțeleg: numai ca *principiu organic* — în cuprinsul organizației nouă și unitare a Bisericii noastre.

Și, mai departe, mă gândesc și la *Misiunile interne* pentru orânduirea cât mai bună a învățământului religios și a vieții creștinești în poporul credincios, că și așa ceva ar trebui să se inarticuleze în noua Constituție bisericească unitară — drept dezvoltare a misiunii ce o reprezintă odinioară *Catihetul catedralei*, în cuprinsul organizației catedrale și alături de preocupările de ordin administrativ ale Centrelor ierarhice.

Iată, la ce concluzii ne duce așa dar o privire cât de fugitivă asupra vechei organizații a Centrelor ierarhice de odinioară. Și credem că învățămintele trecutului vor putea fi utilizate bine acum, când e vorba, nu numai de a respecta o tradiție folositoare, ci și de a ne aranja noua Constituție unitară bisericească pe fundamente solide, cari să poată garanta afirmarea Bisericii noastre sub toate raporturile vieții sale și a Credincioșilor.

Trebuie, prin urmare, ca aceea Constituție nouă bisericească să fie clădită pe piatra unghiulară a concepției despre *unitatea vieții bisericești și a scopurilor ei*, unitate care nu poate fi diferențiată și cultivată numai unilateral, și care și mai puțin poate fi redusă numai la *formele*, prea sgomotoase uneori ale unei constituții democratice, sau numai la chivernisirea de instituțiuni culturale și filantropice, ci trebuie să satisfacă în mod sistematic și *purtarea de grije de suflete*.

Numai o atare Constituție nouă, care va în-

cadru — pe lângă sau fără de formele constituționale «democratice» — și măsuri pentru codificarea învățământului religios și a Păstoririi sufleteste sistematice, în întreg complexul ei, ca putea să ne aducă acele foloase morale și naționale, cari îndeobște sunt nădăjduite dela Reorganizarea unitară a Bisericii noastre.

Noi, ardelenii, cari gândim mai adânc asupra acestei probleme, grăim nu numai din oarecare convingeri «academice», ci și îndemnați de anumite *experiențe negative*, ce le-am făcut cu organizația statuară, defectoasă tocmai în punctele arătate.

III. Centrele ierarhice în Biserica Românească.

Organizarea Centrelor ierarhice românești de astăzi, cu deosebiri mari dela provință la provință, s'a făcut în deosebite vremi și sub impulsul unor împrejurări deosebitoare, cu toate că ni aveam și noi, în *Pravila Târgovișteană* (1652), indicații precise cu privire la aceasta materie, luându-se de bază tocmai organizația Bisericii patriarhale din Constantinopol, ca cea mai dezvoltată.

Organizația dela Constantinopol însă presupunea nu numai o serie mai complectă de îndatoriri ale regimului eparhial al diecesei patriarhale, ci și materiale suficiente pentru susținerea unui aparat așa de complex, după cum îl văzurăm și numai din expunerea sumară ce ni-a premers. Pentru alte eparhii mai reduse există o organizare, de acelaș cuprins și cu aceeași tendință, dar cu oficiali ceva mai puțini, grupati în 9 pentade de câte cinci officii; deci în total 45 oficiali bisericești. Schema acestei organizații ni-a păstrat-o Codin Curopalata, scriitorul bizantin.

Pravila Târgovișteană, ca codice de drept bisericesc pentru Români, a utilizat ambele sisteme, și a rotunzit organizația catedrală în șapte pentade sau «rânduri», cu 39 oficiali bisericești, între cari sunt cuprinse și servicii însoțitoare, ca cele din chorul stâng al organizației constantinopolitane.

La capitolul 394 din Pravilă (pag. 406 urm.) se înșiră «*Boeriile sau Cinstile sau Deregătoriile Arhierilor și tocmirile lor*», după cum urmează:

Rândul I: Iconomul, Sachelarul, Schevofilaxul, Hartofilaxul, Sacheliul și Protodectul.

Rândul II: Protonotarul, Logothetul, Cancisul, Referendariul și Ipomnimatograful.

Rândul III: Ieromnimul, Ipomimniscul, Dască-lul Ievangheliei, Dască-lul Apostolului și Dască-lul Psaltirei.

Pândul IV: Epitongonatul, Epitoncriseonul, Epideiseonul, Epitinierascatasasiu, și Epitonsecreton.

Rândul V: Incepătorul Mănăstirilor, Incepătorul Bisericii, Maimarele Evangheliei, Incepătorul Antimiselor și Incepătorul Botezașilor.

Rândul VI: Ritorul, Al doilea al Preoților, Protopopul (sc. al catedralei), Al doilea al Diaconilor, Protopsaltul, Lambadariul.

Rândul VII: Domesticul stranei cei mari, Domesticul stranei a doua, Strângătoriul de oameni, Notariul, Incepătorul svetilnelor, Incepătorul canoanelor și Tocmitoriul.

Iară Protopopul s'au cinstit să aibă loc, și mai sus ședere la toată Slujba Bisericii, cu Proto-notarie, adecă să fie mai sus de Logofătul.

Pusă aceasta organizație în alăturare de organizația constantinopolitană (după Zhishman), vedem că «boeriile» Bisericii românești, codificate în Pravilă, merg paralel, cu mici schimbări. Cea dintâi schimbare o remarcăm, cu privire la situația de ședere canonică a Protopopului catedralei — trecut, cum am zice, din chorul stâng al Catedralei, în chorul drept, al oficialilor superiori — față de Logofătul, la slujbele liturgice. Celelalte schimbări nu sunt esențiale, și nu ne mai zăbovim asupra lor, mai ales că dignitățile de frunte atât pentru serviciul administrativ din Centrele ierarhice, cât și organizarea bisericilor catedrale sunt păstrate și în Codicele românesc.

Vom înfățișa acum «*Lucrările Rânduialelor*» sau sfera de activitate a pomenitelor «*Boerii sau Cinsti sau Deregători*», după Pravila românească:

«*Iconomul* iaste, de ține toate câștigurile Besearecii, tocmește și Casa Arhierelui și Beseareca.

«*Sachelariul* iaste, de ține toate Mănăstirile de călugări și călugărițe, iaste Ispravnic și pre Incepătorul Mănăstirilor.

«*Schevofilaxul* iaste, de ține vasele și toate odejdiile Besearecii.

«*Hartofilaxul* iaste ispravnic tuturor lucrurilor, ca o mână dreaptă Arhierelui, fiind în-torcăturile și nuntele sau logodnele.

«*Sacheliiul* este, carele ține sacheliiile și ale

Besericii, având ispravnic pe mai marele Besearicilor.

«*Protodectul* (Proteclicul) iaste, folositoriu roboșilor, și iaste judecătoria tuturor lucrurilor de greșală, având supt dânsul și pre cei vino-vași.

Apoi continuă Pravila:

«*Aceștia șed la sfânta Judecată* (Tribunalul eparhial, zicem noi) *cu Arhiereul*:

«*Protonotarul* iaste ușa celor de afară, ci pre pitacure, și mai mare Notarilor, adecă Cărtularilor.

«*Logofătul* iaste, de a scrierea cuvintele, lucrurilor Boiarilor cele de cinste.

«*Canstrisiul* iaste, de a schimbarea Arhiereului.

«*Referendariul* iaste, de a să trimiterea la împăratul și pre la boieri mari.

«*Ipomnimatograful* iaste, de a scrierea lucrurile și a le aducerea aminte.

«*Ieromnimul* iaste de a ținerea Liturghia Arhiereului, fiind și scaunul Besearicilor.

«*Ipomimniscul* iaste de aducerea aminte Arhiereului în taină.

«*Dascălul evangheliei* iaste, de a tâlcuirea evanghelia.

«*Dascălul Apostolului* iaste, de a-l tâlcuirea.

«*Dascălul Psaltirei* iaste, de a o tâlcuirea.

«*Epitoncriseon*, iaste de a aducerea pre ceia ce vor să se judece și-i pune pre dâșii unde vor să stea.

«*Epitongonaton* iaste de a punerea bedernița Arhiereului.

«*Epitondeison* iaste de a trimiterea la împăratul pentru vinovași.

«*Epitisierascatastaseos*, iaste de a facerea bună tocmire înlăuntru în oltariu.

«*Epitonsecreton*, iaste de a încetarea oamenii să nu vorbească.

«*Incepătoriul Mănăstirilor*, iaste de a luarea seamă lor și a purtarea grijă cu Sachelariul împreună.

«*Incepătoriul Besearicilor*, iaste de a luarea seamă lor și de a purtarca grijă cu Sacheliul.

«*Incepătoriul Evangheliei*, iaste de a ținerea evanghelia pre la litii când (se) fac.

«*Incepătorul Antimiselor*, iaste de a ducerea pre carii merg la sfânta Priceștanie, și ține și Antimisurile.

«*Incepătoriul Botezașilor*, iaste de a purtarea grijă de cei botezași.

«*Ritorul*, iaste de a spunerea din scripturi.

«*Al doilea Preoșilor*, iaste de a băgarea pe Preoși înlăuntru.

«*Protopopul*, iaste mai marele oltariului.

«*Al doilea Diaconilor*, iaste de a băgarea înlăuntru pe Diaconi.

Din aceste scurte și rudimentare tălmăciri în limba veacului XVII este evident că, cel puțin în teoria de drept din Pravilă, (alții mai competenți în istoria noastră bisericească, ar putea să ne arate cu privire la *practica lucrurilor* din trecutul nostru!) Biserica Românească a adoptat, aproape întregul, întreagă organizație catedrală a Centrelor ierarhice din Biserica grecească.

În aceasta organizație, acum românească, aveau să fie satisfăcute nu numai interesele de cârmuire eparhială, ci și Predica, pe o scară destul de întinsă, cu trei Dascăli și un Predicator catedral. Dar, pe lângă acestea toate, se concretizaseră măsuri precise și pentru buna întocmire, din punctul de vedere liturgic al acelorași catedrale. Existau, în persoanele dignitarilor superiori, și organele unui control asupra Mănăstirilor și Bisericilor din eparhie; existau organe justițiare eparhiale, aproape ca la Biserica patriarhală. Lipsesc însă din catalogul acestor servicii din centrele ierarhice organele încredințate cu săvârșirea filantropiei, probabil pentru că aceea se făcea prin alte mijlociri în înțelegere cu Domnitorii, cari nu odată îngrijau cu mână darnică de calici și nevoiași¹⁾

În resumat putem s'o spunem că, **după Pravila Românească**, administrația eparhială, cu organizația de atunci, încadră nu numai misiunea birocratică-administrativă, ci și activitatea didactică și liturgică sau sfințitoare a Bisericii. Regimul eparhial era nedespărțit de activitatea didactică și sfințitoare a Bisericii, și administrația bisericească îmbrățișă pe toate cele trei misiuni — Magisteriu, Ministeriu și Regim — pe cari le moștenise din trecutul păstrător al vechilor dogme și tradiții de administrație bisericească.

Întrebarea, ce acum se impune, este că în **realitate**, care dintre Bisericile românești, particulare până la unificarea lor deplină, în ce

¹⁾ Indicații, de ex. la: Dr N. Cotlarciuc, Ocrotirile sociale și Biserica.

masură au păstrat, în organizațiile Centrelor ierarhice și administrative, concepția unitară tradițională ce am întărit-o până aci despre viața și administrația Bisericii?

Răspundem pe scurt: Cea mai bună păstrătoare a tradiției în aceasta direcție este Biserica ort. a Bucovinei de ieri, cu organizația ce și-a restaurat-o pe bază catedrală, și tot astfel și Biserica unită din Ardeal. Acestora le urmează Biserica din vechiul Regat, și la urmă stăm tocmai noi Ardelenii, cu Statutul nostru organic, care a creat o organizație nouă numai în direcțiunea actelor de regim eparhial, pe cari le-a constituționalizat, dar a lăsat, aproape neatins și dezorganizate, Invățământul Bisericii și Catedralele și Regimul sufletesc peste credincioși.

a) În *Biserica ort. din Bucovina*, dignitățile bisericești în legătură cu administrația bisericească, sunt organizate, după modelul bizantin, în două choruri. În corul drept¹⁾ sunt următoarele dignități bisericești: Economul, Sachelariul, Schevofilaxul, Hartofilaxul, Proteclicul și Protopresviterul catedralei. De tot șase dignitari, avându-și fiecare referada sa în Consistor. Între acestia se găsește și vicarul arhiepiscopesc, îndeplinind și el agendele sau lucrările unei secții sau referate din cele 6 de mai sus.

Aceste 6 referate dela 1900 din Biserica bucovineană aveau — și cred că au și astăzi — următoarea sferă de activitate:

Hartofilachia, având spre rezolvire chestiunile de natură personală, de legislație și hartofilachia; era condusă de vicarul arhiepiscopesc cu rang de arhieru.

Sachelariatul, având chestiunile mănăstirești, institutele de învățământ și educație preoțească; era purtat de un consilier arhimandrit mitrofor, salariat.

Iconomatul, având referada în chestiunile de administrație a averilor bisericești; era purtat de un consilier arhipresviter stavrofor, salariat.

Proteclicatul, având chestiunile privitoare la purtarea oficiului preoțesc sub toate raporturile și de judecată disciplinară; era purtat de un consilier arhipresviter stavrofor, salariat.

Shevofilachia, având chestiunile de cult divin extern și de construcțiuni de biserici și edificii

parohiale; era purtată de un consilier arhipresviter stavrofor, salariat.

Protopresviteratul Catedralei, având referada în Consistor în chestiunile de cult intern; era provăzut de arhipresviter catedral, consilier consistorial salariat.

Cătră acești șase dignitari, cari au numirea de consilieri consistoriali și sunt salariați, se mai adăogă și alți doi consilieri onorari, dintre profesorii facultății de teologie din Cernăuți, chemați ca prin orientarea lor academică în chestiuni bisericești să vină în sprijinul factorilor administrativi bisericești.

În afară de aceștia, tot în corul drept al organizației catedrale sunt puși oficialii cancelariei consistoriale: un director (sachelariul); un actuar (cleric aplicat stabil); protocolistul (care era și casier al institutului filantropic — Armeninstitut — comun cu alte confesiuni?); expeditorul, registratorul. Mai erau: un asistent (care scria procesele-verbale ale ședințelor consistoriale și făcea pe arhivarul institutului filantropic); un al doilea post de asistent (neîndeplinit la 1900), și un practicant în cancelaria arhiepiscopală.

În corul stâng, care era rezervat mai întâi slujitorilor catedralei¹⁾ arhiepiscopale, erau Arhi (Proto)presviterul catedralei (cu referadă în Consistor), Devterecon (al doilea preot al catedralei, care predică românește); exarhul catedralei (predică în rutenește); un arhon, un periodevt, doi diaconi, un diacon suplent, doi cantori.

Constatăm așa dar, în rezumat: Biserica din Bucovina are o bună organizație a centrului său ierarhic.

b) *Biserica ort. română din Ardeal* și-a dat ea însăși și cum i-a stat în puteri, la 1868—70, o organizație, care are oarecare asemănare cu organizația bisericii ort. sârbești, în ale căreia legături stătuse până la 1864.

La anul 1843/4, arhiepiscopia ortodoxă sârbească din Carloveț avea, după Șematismul pentru acel an, următoarea organizație:

Un Consistoriu arhidiecezan, stătător — sub presidiul Arhiepiscopului — din 31 asesori, dintre cari 2 arhimandriți, 3 potosinceli, 3 igumeni, 1 proigumen, 5 protopopi și 17 parohi.

Cancelaria consistorială stătea din câte-un fiscal, notar (care era și profesor de teologie),

¹⁾ Iau indicațiile acestea după *Schematismul* dela 1900 al Arhiepiscopiei din Bucovina.

¹⁾ Observăm aci, că și Capela de curte a arhiepiscopului, precum și Capela seminarului teologic, încă își au preoții lor stabili.

registrator, expeditor, cancelist, medic și un cursor.

«Aula eclesiastică» a Arhiepiscopului mitropolit stătea din: 2 protosinceli, 1 notar consistorial, 2 protodiaconi (profesori de teologie), 1 secretar consistorial, un capelan de curte, un econom de curte, un registrator.

Iar un Consistor eparhial, de ex. cel dela Arad, la acelaș an (1843/4), avea: asesori, 1 arhimandrit, 6 protopopi și 10 parohi; un fiscal, un interpret, un cancelist și un servitor.

Ingustimea aceasta de organizație — din care lipsia cu desăvârșire elementul organizației catedrale, cunoscută nouă acum din epoca bizantină și după Pravila Românească — a fost transmisă în organizația bisericească ce ni-am creat-o la 1868—70.

Astăzi, de pildă, organizația bisericească din mitropolia noastră ardeleană este următoarea :

La Mitropolie avem:

Consistorul mitropolitan, sub presidiul Mitropolitului, având membri naturali pe episcopii diecezani. In cele trei senate (bisericesc, școlar și epitropesc) cu câte șase asesori — fără referadă în Consistor și nu toți locuind în centrul mitropoliei — ordinari, și alți asesori suplenți. Are și un post de secretar, *singura funcție* ce a putut fi *organizată și îndeplinită* în cursul vremii; un fiscal, un casier, un controlor și un arhivar, cari toți au — astăzi — alte funcții principale.

Prin urmare Consistorul mitropolitan — pentru lipsa de deplină înțelegere a organizatorilor dela 1868 și în lipsa mijloacelor materiale, cari nici astăzi nu ne prisosesc — a rămas un organism rudimentar și n'a putut să-și îndeplinească misiunea de a organiza și înfăptui în viața bisericească unitatea de vederi și de acțiuni, prevăzută de altfel în Statutul organic (§).

La Mitropolia noastră se tratează numai chestiuni de organizație, administrație și de judicatură bisericească.

Eparhiile, la rândul lor, prin felul cum s'au organizat ele înseși în cadrele autonomiilor locale pe eparhii, tocmai lasă să se resimțā lipsa activității *organice*, pe care ar fi avut s'o realizeze, pentru întreaga Mitropolie, Consistorul mitropolitan, dacă n'ar fi rămas în starea rudimentară de până aci.

Și astfel, Centrele noastre ierarhice — Arhi-

episcopia și Episcopiiile — când s'au reorganizat în cadrele Statului organic, au căzut cu desăvârșire în mreșile scăderilor *organice* ale aceluș statut. Prin acest statut adecă s'au constituționalizat numai actele de *regim bisericesc* și nu s'a atins statutul de celelalte funcțiuni, mult mai vitale în Biserică și pentru credincioși, ale Magisteriului și ale îngrijirii de cele duhovnicești.

Și astfel acțiunile Bisericii statutare din mitropolia noastră, au fost reduse la cadrele administrative și de constituție nouă, mai ales fiindcă Statutul organic lasă Magisteriul și Ministeriul sfânt, în mod expres și exclusiv (§ 85 și 171—174), în grija episcopilor eparhiali și a Sinodului episcopesc. Aceste organe însă, în cei peste 50 ani de până aci, n'a prea pus o grijă sistematică și stăruitoare pe dezvoltarea vieții *sfinte* a Bisericii, alătura de problemele administrative constituționalizate prin statut. Și așa *cu organizația și cu viața bisericească am căzut într'un exclusivism administrativ*, și prea birocratic unori, foarte păgubicios intereselor spirituale-morale ale Bisericii, ca instituțiune sfântă și ca așezământ de mântuire sufletească a Credincioșilor.

Nu s'au aflat, mai departe, în cei 50 ani de viață constituțională, nici măcar aceia — fie Episcopat ori Sinoade sau altcineva —, cari să fi căutat să deschidă acele *portite canonice* ale Statutului organic, care ar fi dus și *în spre dezvoltarea instituțiilor canonice* și cătră o organizare și a reunirii spirituale din viața bisericească și să introducă și o disciplină oarecare în sinul credincioșilor noștri, ajunși la largul lor prin libertățile — uneori prea neînfrânate — pe cari le garantā Statutul nostru democratic.¹⁾

Nu va fi, așa dar, nici o mirare, dacă Statutul organic, aceasta *bună organizație*, însă *rău interpretată și practică*, și mai ales *nedesvoltată* în unele privințe, ni-a hărăzit numai o organizație administrativă, și vrând — nevrând — eu nu pun vina pe conducătorii bisericești, ci și pe împrejurările materiale și morale, în cari ni-am făcut reorganizarea statutară a Mitropoliei — organizația aceasta, a dus, până astăzi, la o *viață unilaterală*, și prea puțin productivă sub raportul vieții proprii bisericești și religioase.

¹⁾ Despre Portițele canonice ale Statutului organic vom scrie, cu alt prilej. Acum voiu indica numai dispozițiile Statutului organic: § 96, pct. 12, § 96 pct. 7, în legătură cu: § 23 pct. 13, § 121 pct. 2 și 9.

Ne-am sbătut adecă în probleme de constituție și de administrație curentă numai; am dezvoltat maximul străduințelor și al jertfelor, mai ales pentru școala populară și cultura poporului de jos, lipsiți de alte așezăminte canonice și culturale superioare.

Aceasta este signatura organizației și a vieții noastre bisericești, ceea ce încă a însemnat *mult*, între împrejurările și după puterile noastre materiale din trecut.

Expresia acestei vieți bisericești, mai puțin dezvoltată — pe care însă trebuie să *răvnim a ni-o desvoltă și desăvârși încă* în cadrele unificării bisericești — ni-o dă și felul actual al organizației Centrelor noastre ierarhice din Ardeal.

Iată-o și pe aceasta :

De pildă Arhiepiscopia Sibiiului, își are și ea Consistorul său arhidiecezan, cu trei senate — având 4 asesori sau consilieri salariați —, cu un secretar și alt personal de serviciu inferior. Tot astfel sunt organizate, numai pentru rosturi pur administrative inclusive de judicatură bisericească și celelalte Consistoare eparhiale, însă numai cu câte trei asesori salariați, plus secretarul și alt personal de serviciu inferior.

Dacă e să facem o comparativă între această organizație și între organizația de odinioară a administrației bisericești, vom găsi, că rosturile oficialilor din viața noastră bisericească statutară acopăr d'abia funcțiile *de cancelarii episcopale* de odinioară, și n'avem în ele aproape nimic din ceea ce s'a concretizat, în proporții mai reduse, în Pravila Târgovișteană, cu privire la orânduirea și diriguirea vieții *spirituale*, care este cea covârșitoare în cuprinsul problemelor pe cari are a le rezolvi Biserica noastră.

Intrebăm deci: Se va putea, oare, ca acum, Reorganizarea unitară a Bisericii ort. române din România-Intregită, să se facă *numai în formele ei actuale* sau numai cu tendența de a crea *forme unitare constituționale* de viață bisericească? Și: dacă Reorganizarea unitară sau numai pe fondul exterior al formelor de administrație și dacă — *pentru echilibrarea organelor constituționale nouă*, cari se proiectează și vor fi de folos Bisericii și Credincioșilor — *nu s'ar crea și constituțiuni nouă, prin cari să transpire și viața* spirituală proprie Bisericii, — oare *nu ar fi, după vorba sfântă, «mai mare rătăcirea cea din urmă decât cea dintâi»?*

Intre «instituțiunile bisericești», pentru a căroră înfăptuire în consonanță cu canoanele aveam autorizații și în Statutul organic (§ 96, pct. 12) să le chemăm la ființă, dar nu le-am chemat încă, punem noi, la locul prim, tocmai organizația catedrală a Centrelor noastre ierarhice, ca să ieșim odată din unilateralele ogașe de viață administrativă de birouri consistoriale, la largul misiunii didactice și sfințitoare a Bisericii noastre, la largul problemelor spirituale, prin cari să ne vivificăm, Amvoanele, Păstorirea sufletească a credincioșilor, viața misionară între credincioși, Știința și Cărturăria bisericească și alte bunuri morale.

Iată, o seamă de motive și perspective, cari ne fac să cerem, în cadrele lucrărilor pentru înfăptuirea organizației unitare bisericești negrăbire și multă chibzuință, deoarece n'avem să ne facem organizația nouă bisericească numai pentru un an doi, după fluctuațiile, dureroase și păgubicioase, din viața legislativă a Statului.

Dar noi, Ardelenii, cari numai noi simțim din destul scăderile *organice* ale vieții noastre bisericești și avem o intuiție mai clară asupra felului cum este de *a se întregi* organizația noastră statutară, avem și alte motive, cari ni inspiră cele mai mari îngrijorări dacă n'am isbuti — acum, dintr'o dată și la repezeală — să ni întocmim cea mai norocoasă și mai desăvârșită organizație bisericească unitară.

Iată motivele de căpetenie.

Însăși organizația bisericească a Vechiului Regat este predestinată să sufere mari schimbări în formele sale constituționale pe urma Unificării bisericești ce se proiectează. Centrele ierarhice de peste Munți, ele înseși, încă au o înfățișare de incompletă organizare, care nu trece mult prea departe peste organizația «administrativă» a Centrelor ortodoxe din Ardeal. Iar proiectele de unificare bisericească, inițiate de oficialități, pe cât îmi sunt cunoscute, nu iau în combinație și dezvoltarea potrivită a acelor, în raport cu necesitățile specifice ale vieții Bisericii.

Și astfel ne putem trezi odată, că, prin mijlocirea unificării bisericești numai în formele unitare ale administrației, am scăpat din vedere crearea acelor organe, indispensabile, cari să lucreze sistematic pentru înfăptuirea problemelor spirituale ale bisericii.

Și când acest prospect ni-se deschide, centrele ierarhice ale celorlalte confesiuni din Ardeal — pe cari nu le ispitește o «unificare» — vor avea, cu ajutorul organizațiilor lor ierarhice mai complect orânduite (și subvenționate de Statul Român), tihna muncii pentru realizarea scopurilor lor, în vreme ce noi ne vom perde în di-

buire și frământări păgubicioase: cum să ieșim, la largul apostolatului Bisericii, din sacul legat în care ne-ar putea băga o «unificare» pripită, care n'ar avea în vedere decât să stabilească o unitate a formelor vieții administrative de astăzi.

Dr. GH. CIUHANDU
Protoiereu, asesor consistorial
școlar, Arad.

Mărturiile iudaice și păgâne despre Iisus Christos

La rătăcirile noi ale celor ce tăgăduesc existența reală a Mântuitorului Iisus Christos și pretind să întemeieze un creștinism fără Christos se opun mărturiile istorice vechi despre existența lui.

Aceste mărturii nu sunt multe, dar sunt destul de puternice, ca să dea spiritelor, nestăpânite de păreri preconcepote, convingerea tare și neclintită, că Iisus a trăit cu adevărat în vremea și în locurile pe care le descrie Sfânta Evanghelie și le au recunoscut creștinii adevărați din toate timpurile.

Ele se împart în două: deoparte cele iudaice și romane, la care se pot adăoga și cele creștine legendare, care sunt mai puțin sigure, și de altă parte cele creștine sigure.

* * *

Mărturiile iudaice.

Dintre scriitorii iudei, cari au trăit aproape de timpul vieții pământești a Mântuitorului, singurul care pomenește despre el este *Iosif Flaviu*.

Pentru a prețui mărturia lui după adevărata ei valoare, trebuie să cunoaștem cel puțin în trăsături generale viața lui.

Iosif s'a născut în anul 37-38 d. Chr. în Ierusalim dintr'o familie preoțească bine văzută. După mamă, se trăgea din neamul macabeilor și anume din Ionatan, cel dintâi mare preot macabeu. Ca copil, primi o îngrijită creștere și instrucțiune și, la vârsta de 14 ani, taima lui de cunoscător al Legii era așa de mare, că înșiș marii preoți și bărbați de seamă din cetate veniau la el, ca să le dea lămuriri asupra Legii. Totuș, când fu de 16 ani, trecu și prin școlile fariseilor, saduceilor și esenilor, iar după aceea petrecu trei ani în pustie, sub ascultarea unui eremit, după care se întoarse la Ierusalim și

intră în secta fariseilor. La vârsta de 26 de ani călători la Roma, ca să scape de închisoare pe niște preoți. Acolo își ajunse scopul, pătrunzând, prin intermediul unui actor iudeu, la conaționala sa, împărăteasa Poppăa, care-l încărcă de daruri.

Cum ajunse acasă, izbucni răscoala iudeilor împotriva stăpânirii romane (anul 66). Iosif sfătui la început pe răsvrătiți să se potoliască, dar în cele din urmă se asocie și el cu ei și primi însărcinarea de guvernator al Galileii. În anul 67 fu luat prizonier de legionarii romani, dar prezicând lui Vespasian, că va ajunge împărat, fu bine tratat de acesta, iar la doi ani, când prezicerea lui se împlini, fu pus în libertate. Acum își adăogă și numele familiei lui Vespasian, Flaviu. În timpul asediului Ierusalimului, el era alături de Titus și după dărâmarea cetății se stabilă în Roma, unde se bucură de tot felul de privilegii din partea împăraților Vespasian, Titus și Domițian, așa că se putu ocupa în liniște cu scrisul. Data morții lui nu se cunoaște exact, dar e, după toată probabilitatea, anul 100.

Atestațiunea lui Iosif despre Iisus Christos se află în opera sa intitulată: «*Antiquitates iudaicae*» și constă în două pasagii.

Cel dintâi sună astfel:

«*In acel timp a trăit Iisus, un om înțelept, dacă poate fi numit om, căci era făcător de lucruri minunate, învățător al oamenilor cari primesc bucurosi adevărul. El a atras la sine mulți iudei și mulți păgâni. El a fost Mesia și, când Pilat în urma părții fruntașilor noștri, l-a osândit la răstignire, cei cari-l iubiseră mai nainte nu s'au lepădat de el, căci a treia zi li s'a arătat din nou viu, precum preziseseră despre el aceasta și multe alte lucruri minunate dumnezeiești proo-*

roci. Și nici până acum n'a încetat neamul acelor cari se numesc, după el, creștini»¹⁾).

Al doilea pasagiu este acesta:

«Marele preot Annas adună sinedriul, ca să judece, și-l înfățișă pe fratele lui Iisus, care se chiamă Christos, pe Iacob, și pe alți câțiva, și-l osândi să fie ucis cu pietre»²⁾).

1. Primul pasagiu se găsește întâiaș dată la Eusebiu,³⁾ dintre scriitorii vechi bisericești, și a fost socotit ca autentic întreg evul mediu. Abia în veacul XVI s'a ridicat împotriva lui critica și de atunci și până azi se continuă aproape fără întrerupere discuția pentru și contra⁴⁾.

a. Cei cari nu vor să admită autenticitatea acestui pasagiu, ci-l consideră pe deantregul interpolat, și-l leapădă, se întemeiază — ca criteriu extern — pe aceea, că el este necunoscut scriitorilor bisericești mai vechi decât Eusebiu, lui Justin, Origen, Tertulian, Ciprian ș. a. și că Origen afirmă chiar, că Iosif n'a recunoscut pe Iisus de Mesia,⁵⁾ iar — ca criteriu intern — pe expresiunile: «dacă poate fi numit om», care se referă la dumnezeirea lui Iisus, ceea ce Iosif de sigur nu admitea, apoi: «El a fost Mesia», ceea ce iarăș Iosif n'a putut crede și scrie și în fine, că: «a treia zi li s'a arătat din nou», adică a înviat și deci a fost Dumnezeu, lucru pe care Iosif nu l-a putut scrie, căci dacă l-ar fi scris, l-ar fi și crezut și dacă l-ar fi crezut, s'ar fi făcut creștin.

La acestea ar fi de adăugat încă un motiv de ordin psihologic și anume, că Iosif nu putea pomeni de Iisus, pentru că atunci ar fi trebuit să vorbească de nădejdele mesianice pe care le nutria poporul său și care l-au tăcut să se răscoale împotriva romanilor, ceea ce Iosif nu voia să spună, ca să nu expună pe iudei — cum cred unii⁶⁾ — la ura și mai departe a romanilor, sau ca să nu displacă romanilor — cum socotesc alții,⁷⁾ — ori ca să nu stârnească ura romanilor împotriva creștinilor — cum zic alții⁸⁾ —, ori în fine, ca să arate că creștinii cei atât de urîți de toată lumea nu erau o sectă iudaică, n'aveau nimic comun

cu connaționalii și coreligionarii săi, pe cari vrea să-i înfățișeze ca un popor de ordine⁹⁾.

b. Cei cari susțin autenticitatea întregului pasagiu se întemeiază mai întâi pe garanția lui Eusebiu, care citează cel dintâi textul, apoi pe aceea, că cele mai vechi manuscrise ale Antichităților iudaice și a căror vechime se coboară până la veacul XI, au toate pasagiul întreg și nu mai puțin și pe desăvârșita asemănare dintre stilul pasagiului și cel din restul operii¹⁰⁾.

Tăcerea scriitorilor bisericești vechi din nainte de Eusebiu este, pentru susținătorii autenticității, ca și afirmarea lui Origen, un argument negativ, care nu poate hotărî singur, iar motivul psihologic, pentru care Iosif nu putea vorbi de Iisus nu există în nici una din formele în care se propune, căci:

Iosif nu se ferește să vorbească în scrierile sale de speranțele mesianice și de falșii Mesia cari au ațâțat în atâtea rânduri pe connaționalii săi împotriva romanilor. Astfel, el pomenește de acel fals Mesia, care a îndemnat pe samarineni să se suie cu el pe muntele Garizim, ca să desgroape vasele sfinte pe care le ar fi îngropat Moisi acolo, pentru a-i face cu chipul acesta să se răscoale împotriva romanilor¹¹⁾.

Istorisește despre Iuda Gaulonitul, care a izbutit să facă poporul să se răsvrătiască cu prilejul recensământului populației făcut de Quirinus¹²⁾. Vorbește despre Teuda, care se da drept profet și pretindea, că va despărți în două apele Iordanului numai cu cuvântul său, pentru ca cei ce-l vor urma să poată trece fără greutate¹³⁾. El a descris, în fine, pe procuratorul Pilat fără nici o cruțare ca om brutal și lipsit de scrupule, cum era¹⁴⁾.

Toate acestea ne arată, că el nu s'a temut, că arătând adevărul, ar fi putut să înrăiască întru câțva soarta connaționalilor săi, pe cari romanii îi cunoșteau destul de bine, nici că va pierde cinstea și trecerea ce avea la împărații romani și cu atât mai puțin se va fi gândit să nu facă pe iudei părtași la ura cu care erau priviți creștinii, când se știe că aceștia erau urîți, în acel timp, tocmai pentru că erau so-

¹⁾ Antiquitates XVIII, 3, 3.

²⁾ Idem XX, 9, 1.

³⁾ Istoria bisericească I, 11.

⁴⁾ E. Schürer, Lehrbuch der neutestamentlichen Zeitgeschichte, 288.

⁵⁾ Contra Celsum I, 47.

⁶⁾ Weinel, Ist das liberale Jesusbild widerlegt? 107 și Fr Meffert, Die geschichtliche Existenz Christi, 112.

⁷⁾ Philipp Kneib, Handbuch der Apologetik, 548.

⁸⁾ Ioh. Weiss, Jesus von Nazareth Mythos oder Geschichte?

⁹⁾ Itlicher, Hat Jesus gelebt? 19.

¹⁰⁾ Schürer, op. cit. 288.

¹¹⁾ Antiquitates XVIII, 4, 1.

¹²⁾ Idem I, 1; I, 6; XX, 5, 2; Războiul iudaic II, 8, 1.

¹³⁾ Antiquitates XX, 5, 1.

¹⁴⁾ Idem XVIII, 3, 1—2; 4, 1 urm.

cotiți ca o sectă iudaică, și încă și mai puțin va fi cugetat să nu facă vre un rău creștinilor.

De această părere sunt în timpul de față: englezul Burkitt din Cambridge,¹⁵⁾ olandezul De Smit¹⁶⁾ marele învățat rus Chwolson¹⁷⁾ și Ad. Harnack din Berlin.

În ce-l privește pe Harnack, este interesant de știut cum și-a schimbat părerile în această chestiune.

În 1905, într'un curs «Despre vrednicia de credință a istoriei evanghelice, el zicea:» Dacă cugetați cu luare aminte la aceste cuvinte (ale lui Iosif), veți găsi că ele au putut fi scrise numai de un creștin și anume de un creștin, care a luat cam stângaciu masca iudeului. S'a încercat să se salveze cel puțin o parte din «mărturie». Insuș Ranke a luat parte la această încercare, dar în zadar. Trebuie să aruncăm întreg pasagiul. Faptul, că istoriograful iudeu dela sfârșitul veacului întâi, care a compus atâtea opere, nu ia nici o notă de Iisus și de creștinism, este foarte semnificativ. Tăcerea este intenționată. Așa trebuie s'o luăm, căci Iosif nu se poate să nu fi auzit de creștinism. Că el îl trece sub tăcere, este un semn, că nu trebuie să socotim creștinismul prea răspândit pe vremea lui Domițian, deși era destul de răspândit. Dacă el ar fi fost mai răspândit decât era, tăcerea lui Iosif ar fi trezit la cititorii săi mirarea în cel mai înalt grad¹⁸⁾.

În 1913, după ce Burkitt a publicat studiul său, în recensia ce i-a făcut, Harnack s'a exprimat:

«Mărturisesc, că nici Burkitt nu mi-a înlăturat cu totul îndoiala asupra autenticității mărturiei (lui Iosif). Ca și mai înainte, socotesc, că chestiunea nu este încă hotărâtă sigur»¹⁹⁾.

În 1917, într'o serie de conferințe ținute la «Fundatia universitară Carol I» din București, același învățat a zis: «Nu va trece încă mult și se va recunoaște de toți istoricii, că întreg pasagiul din Iosif referitor la Iisus este autentic în întregime».

c. Cu toate acestea, deși pasagiul nu e în întregime interpolat, el nu e nici în întregime au-

tentic, zic alții²⁰⁾. Expresiunile de care se isbesc cei ce leapădă pasagiul în întregime nu pot fi într'adevăr ale lui Iosif, dar restul textului provine cu siguranță de la el și n'avem nici un motiv serios pentru care să punem la îndoială autenticitatea lui.

Lăsând dar la o parte expresiunile îndoelnice, textul pasagiului ar suna:

«*In acel timp a trăit Iisus, un om înțelept. El a atras la sine mulți iudei și păgâni. Deși Pilat, în urma părții fruntașilor noștri l-a osândit la răstignire, cei cari l-au iubit mai înainte nu s'au lepădat totuș de el. Și nici până acum n'a încetat neamul acelor cari se numesc, după el, creștini*».

Acest text trebuie să-l admitem și noi și să ne mulțumim cu mărturia destul de prețioasă pe care el ne o dă despre Iisus.

2. Al doilea pasagiu e contestat de mai puțini și mărturia lui, deși e indirectă, nu e totuș mai puțin elocventă.

3. S'a făcut mult caz de trecerea sub tăcere a Mântuitorului de către alți doi scriitori iudei: de Filon Alexandrinul și de Justus din Tiberiada.

Filon Alexandrinul a fost un contemporan al Mântuitorului, căci s'a născut pe la anul 20 înainte de era creștină. Operile sale de căpetenie sunt de cuprins filosofic, totuș s'a ocupat și cu istoria poporului iudeu din timpul său și în deosebi cu prigonirile ce au îndurat iudeii din partea guvernatorilor romani peste Palestina. În această ordine de idei, el amintește chiar de Pilat, așa că nu i-a lipsit prilejul să vorbiască și despre Mântuitorul și cu toate acestea nu pomeneste de el.

Din tăcerea lui Filo s'a scos de unii un argument împotriva existenței reale a Mântuitorului.

Dar Filo nu putea pomeni nimic de Iisus. Era o imposibilitate morală care-l împiedeca.

Filo a fost filosof, a cunoscut foarte bine filosofia greacă, a folosit-o în scrierile sale, dar a rămas în sufletul său tot iudeu credincios și păzitor scrupulos al Legii și al tuturor credințelor și obiceiurilor religioase ale conaționalilor săi. În deosebi credința în Mesia o găsim la el într'o formă care nu se deosebește de cea popu-

¹⁵⁾ Josephus and Christ, 1918.

¹⁶⁾ In Theologische Revue, 1915.

¹⁷⁾ Urber die Frage ob Jesus gelebt hat, 7 urm.

¹⁸⁾ Christliche Welt 1905, No. 14.

¹⁹⁾ Internationale Monatschrift 1913, col. 1037-1068.

²⁰⁾ Ewald, Geschichte des Volkes Israel V, 181-186 și Karl Beth, Hat Jesus gelebt?

lară decât prin coloritul ei cu desăvârșire fantastic.

Mesia va fi un viteaz, care va purta războaie și va supune neamuri mari și numeroase. Când se va arăta el, israeliții din întreaga lume, se vor aduna în Țara sfântă. Chiar dacă s'ar afla la marginea pământului ca sclavi la dușmanii lor, vor fi liberați toți într-o zi, ca la un semn dat, pentru că devenirea lor virtuoși într-o clipă va umple de uimire pe stăpânii lor. Când vor primi această libertate neașteptată toți cei împrăștiați prin Grecia și în țările barbare, și în insule și pe continent, se vor strânge toți din toate părțile la un anumit loc, fiind călăuziți într'acolo de o arătare dumnezeiască, pe care vor vedea-o numai cei mântuiți Când vor sosi (în Țara sfântă), cetățile dărâmate se vor zidi dela sine, pustia va fi din nou locuită și pământul neroditor va fi roditor Dumnezeu va trimite atunci ajutor ceresc sfinților săi, ajutor care va consta în aceea, că ei vor fi atât de îndrăzneți sufletește și de puternici trupește, că dușmanii nu vor îndrăzni să le țină piept. Unii dintre dușmani nici nu se vor învrednici de cinstea de a fi uciși de mâna lor (a israeliților), ci Dumnezeu le va trimite roiuri de viespi, care îi vor mânca. Sfinții nu vor avea nevoie să verse sânge, ca să învingă pe dușmanii lor, ci aceștia se vor supune singuri din dragoste, din respect sau de frică Sfinții vor înnota atunci din belșug în toate bogățiile Peste tot pământul va domni pacea Insași fiarele sălbatece se vor îmblânzi. Urșii și leii și panterele și elefanții de India și tigrii și în genere toate fiarele cu putere de temut nu vor mai trăi singuratec, ci în turme și se vor deprinde cu vederea omului, care nu va mai fi atacat, ci temut de ele ca stăpânul lor și pe care-l vor venera ca stăpân firesc. Unele din ele îi vor arăta stima lor dând din coadă ca animalele domestice și în deosebi ca câinele de lux. Insuș neamul șerpilor și al scorpionilor și al altor jivini nu vor mai fi atunci veninoase²¹⁾.

Pentru un om, care concepea astfel pe Mesia și timpul mesianic, era, fără discuție, o insultă, un scandal, o profanare învățătura, viața și atitudinea lui Iisus Christos, care n'a pășit ca Mesia politic și național, ci pur religios și moral.

Pe înfăptuitorul acestui din urmă ideal mesianic, Filon nu putea de cât să-l urască, să-l disprețuiască, ca pe un înșelător sau nebun. Mândria lui de filosof îl opria chiar să audă ceva despre un astfel de Pseudo-Mesia — după socotința lui — cum dar ar fi putut el să se hotărască să scrie ceva despre el? Vestea că Iisus a fost răstignit n'a putut decât să mulțumiască pe Filon, iar pe cea despre înviere nici nu mai încapă îndoială, că a socotit-o ca un basm.

Justus din Tiberiada a fost un contemporan al lui Iosif Flaviu și a scris — cum spune patriarhul Fotie — «O cronică a regilor iudei dela Moise până la Agripa». În cadrul îngust al unei cronici, scrise pe scurt, în care sunt trecute cu vederea fapte importante din istoria politică a lui Israel, nu-și avea locul o relatare despre Mântuitorul Christos, cum foarte bine spune Chwolson: «Că la Justus nu se găsește nimic despre Iisus, poate să mire numai pe cine nu cunoaște mai deaproape pe Justus. Justus din Tiberiada era un contemporan al lui Iosif și cel mai îndârjit adversar politic al lui. Scrierea sa era în fond o polemică în contra acestui adversar, despre care susținea, că e un trădător. Intreb dar: Unde era locul să se vorbească în această carte despre Iisus, care fusese ucis cu patruzeci de ani mai înainte, ca atâtea alte mii?²²⁾».

4. *Sefer toldoth Ieșu*. Cartea neamului lui Iisus, o scriere plină de insulte la adresa Mântuitorului, cuprinde o mărturie, a cărei autenticitate nu poate fi pusă nici un moment la îndoială, despre existența reală a lui Iisus.

Această carte, care a fost tipărită și folosită de nenumărate ori în pamfletele împotriva creștinismului de evreii habotnici din toate țările și timpurile, a fost compusă, cum spune chiar un învățat evreu, care o desaproabă «din fragmentele de legende talmudice despre Iisus»²³⁾ și a văzut lumina zilei în evul mediu. Sâmburele ei e însă foarte vechiu și sunt teologi cari cred, că genealogia lui Iisus din capitolul I al Evangheliei dela Matei n'ar fi decât un răspuns la calomniile ce răspândiau iudeii din timpul evangheliștilor asupra originii Mântuitorului, calomniile care le continuă *Sefer toldoth Ieșu*²⁴⁾.

²¹⁾ Op. cit. 4.

²²⁾ Grätz, *Geschichte der Juden*, III, 805.

²⁴⁾ Fr. Meffert op. cit. 116.

²¹⁾ E. Schürer op. cit. 573-576.

Faptul că Celsus cunoaște și folosește această calomnie, pe care Origen o combate și răstoarnă, confirmă părerea, că ea e mai veche decât cea mai veche Evanghelie canonică.

Ea datează din acel timp în care iudaismul căuta să distrugă prin orice mijloace creștinismul născând. Cu câtă ură și îndârjire a lucrat împotriva creștinismului această reacțiune iudaică o descrie magistral Harnack:

«Pavel, fariseul, a detronat în istorie pe poporul Israel și religiuena lui. El a smuls Evanghelia de pe tărâmul iudaic și a răsădit-o pe tărâmul umanității. Nici o mirare dar, că reacțiunea deplină a iudaismului împotriva Evangheliei abia acum începu — reacțiunea iudeilor și a iudeo-creștinilor. Dușmănia iudeilor se citește pe fiecare pagină a Faptelor Apostolilor, dela capitolul XIII înainte. Ei au căutat să împiedice la fie ce pas opera lui Pavel printre păgâni. Ei au ațâțat plebea și autoritățile în toate țările. Ei au răspândit în lume sistematic și oficial, împotriva creștinilor cari deja pe vremea lui Traian jucau un rol, învinuiri grozave și *au născocit calomniile asupra lui Iisus*. Ei au procurat materialul literar adversarilor creștinismului din lagărul păgân. Ei au inspirat — după cât se pare — pe Neron să persecute pe creștini și aproape peste tot, în sângeroasele persecuțiuni de mai târziu, au stat în fruntea sau la spatele persecutorilor. Sinagoge sunt izvoarele prigo-nirilor — fontes persecutionum sinagogae — zice Tertulian. Ei au privit, în chip instinctiv, creștinismul întemeiat pe creștinii recrutați dintre păgâni, ca adevăratul lor dușman, cu toate că arătau că el nu-i interesează câtuș de puțin»²⁵⁾.

Din acest timp de ură clocotitoare și din gândul întinat de a nimici creștinismul în fașă se perpetuă în lume bârfeala, că Iisus ar fi fiul neligitim al tinerei Maria, logodnica tâmplarului Iosif, cu centurionul roman Pandera, comandantul unei legiuni de calabrezi, pe care o debitează Sefer toledoth Ieșu.

Dumnezeu a rânduit însă, ca ceea ce era născocit cu scop de distrugere, să slujiască pentru întărire, căci calomnia nu și-a ajuns ținta, ci servește ca dovadă, că Iisus a existat cu adevărat.

Dacă Iisus n'ar fi existat cu adevărat, ce era

pentru iudei mai ușor de cât să-i tăgăduiască existența? La ce ar mai fi slujit în acest caz ponegrirea originii lui? Dar «realitatea este — cum zice Harnack — că iudeii niciodată nu s'au îndoit de existența lui Iisus. Ei ar fi trebuit să se îndoiască, dacă ar fi fost măcar o umbră de nesiguranță, căci o combatere mai cu temei de cât aceasta nu putea fi»²⁶⁾.

Astfel calomnia, în loc să înjosiască persoana Mântuitorului și să-i îpuțineze gloria, este un martor irecuzabil al existenței lui reale.

5. *Talmudul*, care este o colecție de multe scrieri rabinice, a căror vechime se coboară până pe la anul 200 a. Chr. și se ridică până la 500, chiar 600 d. Chr. cuprinde foarte multe date despre Iisus Christos.

Cu toate că în Talmud se constată un complot al tăcerii cu privire la persoana Mântuitorului, cu toate că numele de Iisus este evitat și înlocuit cu expresii ca «Un om oare care» sau «Omul acela», cum a arătat învățatul Ed. König, profesor în Bonn,²⁷⁾ totuș în el — contrar de ceea ce afirmă Drews²⁸⁾ — se găsesc numeroase atestațiuni despre Mântuitorul Iisus Christos.

«Talmudul nu tace cu privire la întemeietorul creștinismului. El nu l-a putut trece cu vederea», zice profesorul Ed. König²⁹⁾.

Neîntrecutul cunoscător al literaturii talmudice, învățatul rus Chwolson, afirmă, că rabinii din a doua jumătate a veacului întâi și dela începutul veacului al doilea au cunoscut pe Iisus. El susține, că rabinii au cunoscut pe la anul 71 d. Chr. chiar o Evanghelie, care era, probabil, Evanghelia originală a lui Matei și citează mai multe locuri din Talmud, în care se vorbește despre Iisus³⁰⁾.

În fine, profesorul Hermann Strack din Berlin, evreu botezat, a adunat într'o lucrare,³¹⁾ toate pasagiile talmudice, din diferitele ediții vechi ale Talmudului, căci din cele mai noi au dispărut, despre Iisus și despre creștini. Deși în toate aceste pasagii se vorbește numai cu dispreț și ură de Iisus și i-se dau cele mai insultătoare epitețe, ca: nebun, vrăjitor, bastard, înșelător și

²⁶⁾. Christliche Welt, 1905, No. 14.

²⁷⁾. În 2 articole din «Die Reformation» No. 49 și 50 din 1908, intitulate: Der Talmud und der Stifter des Christentums.

²⁸⁾. Christusmythe, vol. II, 16.

²⁹⁾. În al doilea din cele 2 articole mai sus amintite.

³⁰⁾. În lucrările: Ueber die Frage ob Jesus gelebt hat. Das letzte Pasahmahl Christi, apud Drews.

³¹⁾. Jesus, die Häretiker und die Christen, nach den ältesten jüdischen Angaben, Leipzig, 1910.

²⁵⁾. Mission und Ausbreitung des Christentums I, 49.

altele care nu pot fi scrise, totuș ele sunt o dovadă foarte puternică despre existența lui Iisus.

Iată titlul câtorva paragrafe în care Strack a adunat citatele talmudice privitoare la Iisus:

Iisus răstignit; Cuvântul Evanghelie și reaua lui întrebuintare de un filosof (iudeo-creștin); Iacob din Kefar Sekania (unde se povestește cum Iacob, un ucenic al Mântuitorului, a voit să vindece «în numele lui Iisus», pe un rabin mușcat de șarpe); Rabi Eliezer și Iacob din Kefer Sekania (aci se spune, că acest rabin a ascultat un cuvânt al lui Iacob, care i-a vorbit în numele lui Iisus, și pentru că i-a plăcut, a fost acuzat de erezie); Bastardul (Iisus); Ben Stada (Iisus vrăjitorul); Iuda, fiul lui Tabai (sau Ioșua, fiul lui Perahia) și școlarul său (Iisus din Nararet); Papos, fiul lui Iuda și Maria, împletitoarea de păr de femeie (părinții lui Iisus); Ce zice Iisus despre sine? (se numește el însuș Dumnezeu și Fiul Omului și spune că se va înălța la cer); Iisus în iad (ca osândit); Cinci ucenici ai lui Iisus; Iisus, Pilat, Irod strămoșii lui Haman.

Insăș înșirarea acestor titluri de paragrafe, fără a mai cita ceva din coprinsul lor, arată din destul cât de des și din ce punct de vedere vorbește Talmudul despre Mântuitorul.

Când rabinii mai multor veacuri dearândul au aruncat atâtea insulte asupra lui Iisus, cum nu i-a trecut nici unuia din ei prin minte să-i conteste existența, dacă el n'a existat?

Calomniile Talmudului, ca și ale Cărții neamului lui Iisus, sunt dar mărturii prețioase despre existența reală a lui Iisus, iar iudeii cari au voit să facă să piară opera sa și numele să-i fie dat uitării sau pronunțat cu dispreț, au contribuit fără voia lor la eternizarea și glorificarea lui.

* * *

Mărturiile romane

Dela începutul veacului al doilea avem și mărturiile despre Christos a trei scriitori romani: Pliniu, Tacit și Suetoniu.

1. *Pliniu cel Tânăr*, nepotul lui Pliniu cel Bătrân sau Naturalistul, s'a născut în anul 61 sau 62 d. Chr. și a murit în anul 114. Intre anii 111—113 a fost consul al provinciei Bitinia, din Asia Mică. Din acest timp datează renumita lui scrisoare în care împărtășește împăratului Traian rezultatul cercetărilor lui despre creștini și-i cere

deslușiri asupra procedurii de urmat pe viitor față de ei.

Partea din scrisoare, care se referă la Mântuitorul, sunt cuvintele:

«Ei, (creștinii) m'au asigurat, că toată vina sau rătăcirea lor a constat în aceea, că *obicinuiau să se adune cu toții într'o anume zi, înainte de răsăritul soarelui, și să cânte, în două coruri, imne lui Christos ca Dumnezeu*».

Pliniu afirmă dar, că din cercetările lui reiese, că creștinii adoră pe Christos ca Dumnezeu.

Să nu însemneze nimic această aserțiune cu privire la existența reală a Mântuitorului? Să dovediască ea numai îndumnezeirea lui, fără a adăoga ceva la siguranța realității lui personale? Să fi adorat creștinii din timpul lui Pliniu numai un Dumnezeu mitic, iar nu o persoană reală în Iisus Christos, cum pretinde Drews?

Cei cari susțin sau cred aceasta nu cunosc cum se formează miturile. Strauss însuș, care a emis cel dintâi teoria mitului cu privire la Mântuitorul, a învățat că, pentru ca să se poată forma un mit, trebuie să treacă mult timp. De aceea pune el așa de târziu timpul în care s'au compus Evangheliile. Până când scrie Pliniu scrisoarea sa nu se scursese însă destul timp, ca să se poată forma un mit despre Iisus Christos.

Creștinii de atunci adorau dar, în persoana lui Christos Dumnezeu, un Iisus real, un Iisus care trăise nu de mult în trup, iar nu o simplă plăsmuire a fantaziei.

Indoiala asupra autenticității scrisorii lui Pliniu în întregime sau numai a cuvintelor referitoare la Mântuitorul și bănuiala, că ea ar fi opera unui scriitor creștin, cum s'a susținut de Aubé³²⁾ Havet,³³⁾ Hochart,³⁴⁾ Bruno Bauer³⁵⁾ ș. a. se lovește și stărâcă ca de o stâncă de unitatea și uniformitatea stilului și a gândirii, care străbat epistola, ca un fir roșu, dela un capăt până la celălalt.

Franklin Arnold a răspuns cu succes³⁶⁾ la toate obiecțiunile ridicate împotriva autenției, iar Harnack a adăogat la argumentele lui și altele noi³⁷⁾.

³²⁾ Histoire des persécutions de l'Eglise 1875, 215 urm.

³³⁾ Le Christianisme et ses origines 1884, IV, c. 8.

³⁴⁾ Etudes au sujet de la persécution des Chrétiens sous Neron 1885, 79-143.

³⁵⁾ Christus und die Cäsaren, 1877, 268 urm. Edwin Johnson Antiqua mater 1887.

³⁶⁾ Die neronische Christenverfolgung. 1888, 110.

³⁷⁾ Die Chronologie der altchristlichen Literatur 1897, 256.

Obiecțiunea ridicată în vremea din urmă de Kautsky,³⁸⁾ în numele socialismului german, împotriva autenției scrisorii pe temeiul afirmării, că creștinii ar fi fost așa de numeroși în Bitinia, pe vremea lui Traian, în cât templele păgâne ar fi fost amenințate să rămâe goale, ceea ce n'ar putea corespunde adevărului, se infirmă de ceea ce se știa de demult despre origina creștinismului în genere și răspândirea lui în primele veacuri și de ceea ce s'a stabilit de Harnack în lucrarea sa *Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*.

«Asia Mică — zice Harnack — a fost dimpreună cu Egiptul de jos, țara creștină prin eselență în timpul dinainte de Constantin cel Mare. Că a fost așa, se poate susține cu siguranță. Pentru ce a fost așa, nu e greu de spus, deși pentru diferitele părți ale Asiei Mici cauzele sunt diferite. Aci, elenismul se dezvoltase în așa fel, că ușor se putea împăca cu creștinismul, iar provinciile neatrinse de el și cu o slabă cultură, ofereau creștinismului un pământ virgin. Aci era, în multe provincii, un mare număr de iudei, cari, deși dușmani ai creștinismului, totuși îi pregătiseră terenul în multe inimi și capete. Aci se efectuase deja o minunată amestecare între iudaism și păgânism, precum în mitologie, așa și în gânduri și populația avea sufletul deschis, pentru un nou sincretism. Aci, în cele mai multe provincii, nu era o puternică și unitară religie națională, care să opună creștinismului o împotrivire așa de fanatică, cum i-au opus religiunile siro-feniciene. . . .

. . . Deja înainte de Traian găsim comunități creștine în Perghe, în Antiohia Pisidiei, în Iconia, Derbe, Listra, în localități, ale căror nume nu se numesc din Galatia, Capadocia, *Bitinia*³⁹⁾.

Istoria respinge dar obiecțiunea lui Kautsky și probează, că au fost creștini destui în Bitinia pe vremea lui Pliniu. Că acesta ar fi exagerat puțin numărul lor, fie pentru a-și motiva mai temeinic intervenirea sa către însuș Impăratul, fie pentru a-l îndupleca să-i porunciască să trateze mai cu blândețe pe creștini, cum crede Harnack,⁴⁰⁾ situația nu se schimbă întru nimic: creștinismul se răspândise în Bitinia în toate straturile sociale și pătrunsese chiar prin sate, ceea ce în alte părți s'a întâmplat mult mai târziu?

Scrisoarea lui Pliniu este dar incontestabil autentică și ne dă o interesantă mărturie despre existența lui Iisus Christos, fără a ne spune cine a fost el.

Aceasta o face Tacit.

2. *Tacit*, cunoscutul istoric roman, s'a născut în anul 55 și a murit pe la 120 d. Chr. Intre anii 115 și 117 a scris el opera sa istorică, intitulată «*Annales*», în care tratează timpul domniei lui Tiberiu, Caligula, Claudiu și Neron, adică anii 41-68 d. Chr. Vorbind despre domnia lui Neron și anume despre marele incendiu care a nimicit o bună parte din Roma, în anul 64, Tacit are prilejul să dea câteva lămuriri despre persoana Mântuitorului. Opiniunea publică învinuia pe Neron, că ar fi pus să se dea foc Romei. Acesta, ca să scape, aruncă vina pe creștini.

Iată povestirea lui Tacit:

«Ca să înăbușiască acest zvon, el (Neron) aruncă vina pe alții și pedepsi cu chinuri foarte meșteșugite, pe aceia pe cari poporul de jos îi numia creștini și cari erau urâți din cauza fărădelegilor lor. *Aceștia își trag numele dela Christos, care a fost osândit la moarte de procuratorul Ponțiu Pilat, pe timpul când era împărat Tiberiu* . . .⁴¹⁾»

Tacit afirmă dar existența reală a lui Iisus și moartea lui sub Ponțiu Pilat. Nu mai încapă nici o îndoială, că Tacit era bine informat despre ceea ce scria și că n'a făcut afirmațiuni gratuite. Tot ce a scris, s'a verificat în decursul timpului și s'a dovedit ca adevărat. De ce numai în acest punct să se presupună, că arătarea lui n'ar corespunde adevărului? Mommsen a susținut și un cercetător care s'a ocupat special a repetat că Tacit ar fi consultat în această privință procesele verbale ale senatului și ar fi avut sub ochi însuș raportul lui Pilat,⁴²⁾ dar cei mai mulți istorici și teologi nu cred aceasta verosimil. Studiind facsimilul manuscrisului, Harnack a adus o dovadă foarte convingătoare de scrupulositatea și spiritul critic de care era călăuzit Tacit în scrisul său. În manuscris era scris primitiv, că poporul numia pe creștini «chrestiani», nume care e corijat apoi și înlocuit cu cuvântul «christiani», pentru că vine dela «Christos», lucru care e limpede pentru Tacit, care știa cine a fost Christos. Mai

³⁸⁾ Ursprung des Christentums 1908, 140-141.

³⁹⁾ Op. cit. vol. II. 184-187. ⁴⁰⁾ Ibidem, nota 1 de pe pag. 189.

⁴¹⁾ Annales XV, 44.

⁴²⁾ G. Andersen, Wochenschrift für klassische Philologie, 1402, 8.

mult: termenul «fi numia: appellabat», ar însemna — continuă Harnack — că probabil, nici poporul nu mai numia pe vremea lui Pliniu, ca pe vremea lui Neron, pe creștini «chrestiani», ci «christian»⁴³⁾ O inscripție, descoperită, în 1885, în Pompei, confirmă aceasta⁴⁴⁾.

Autenția întregului pasagiu în care se copriind aceste cuvinte a fost pusă însă de unii la îndoială. Deja Dupuis socotea că relatarea lui Tacit n'ar avea nici o valoare, pentru că n'ar fi decât repetarea unei legende,⁴⁵⁾ iar mai târziu Hochart⁴⁶⁾ și după el Drews⁴⁷⁾ asigură că textul întregului pasagiu ar fi adaos de un creștin, prin veacul V.

Hochart, care a susținut că întreaga operă «Annales» n'ar fi a lui Tacit, ci a unui humanist din veacul XV,⁴⁸⁾ a fost combătut de Douais⁴⁹⁾ și Boissier⁵⁰⁾ în Franța și de Franklin Arnold⁵¹⁾ și alții în Germania, așa că părerea lui Drews plutește în văzduh.

Mai întâi, identitatea de stil și imposibilitatea aproape absolută ca alt cineva să poată imita întocmai stilul lui Tacit, și după aceea împrejurările în care a trăit și a scris el pledează pentru autenție.

Tacit dă apoi și izvoarele din care a scos informațiile despre creștini și anume din Pliniu cel Bătrân, din Cluvius Rufus și Fabius Rusticus. Afară de aceasta, dacă voia să știe mai multe amănunte despre creștini, le putea avea dela prietenul său Pliniu cel Tânăr. Ba mai mult: le a putut avea și le a avut, de sigur, prin sine însuși, căci a fost, ca și Pliniu și aproape în acelaș timp cu el, proconsul al provinciei Asia, unde creștinismul era foarte răspândit. În această calitate, el a avut fără îndoială de anchetat și deocat creștini, dela care a cules toate datele de trebuire⁵²⁾.

Bănuiala că pasagiul ar fi interpolat devine cu totul absurdă și imposibilă, dacă ne gândim la copriul lui. Ce minte poate admite, că un creștin n'ar fi putut înfățișa pe creștinii veacului întâi

într'o lumină așa de puțin favorabilă și pe Mântuitorul în termeni așa de reci, cum o face Tacit?

Părerea lui Drews, că prin creștini s'ar putea înțelege iudeii ca unii cari credeau într'un Christos sau Mesia, a cărui venire o așteptau în curând⁵³⁾ sau că adevăratul nume al celor pomeniți în acest pasagiu ar fi «chrestiani», adică adoratori ai «bunului Dumnezeu» (Chrestus), cum numiau gnosticii pe Dumnezeul lor, în opoziție cu Iahve, Dumnezeul iudeilor și făcătorul lumii, sau că «chrestiani» ar fi niște iudei sectari, adică mesianiști, cari așteptau cu nerăbdare apropiatul sfârșit al lumii prin foc, ceea ce ar fi atras asupra lor bănuială că ei au dat foc Romei,⁵⁴⁾ această părere este produsul unei fantazii desordonate, lipsită cu totul de orice temei și cu neputință de crezut.

Nu e, poate, fără importanță să adăogăm că chiar și Kautsky socotește pasagiul ca absolut autentic⁵⁵⁾.

3. Al treilea scriitor roman, care amintește de Iisus, este *Suetoniu*.

Acesta a fost tribun pe timpul împărăției lui Traian, iar în timpul lui Adrian a fost magister epistolarum, adică un fel de secretar al împăratului. În această calitate, el a cercetat cu deamănuntul și a folosit pentru scrierile sale arhiva imperială.

Opera sa de căpetenie este viața celor dintâi doisprezece împărați.

În descrierea vieții lui Claudiu, Suetoniu povestește și alungarea iudeilor din Roma, în anul 53. Odată cu ei au fost alungați și creștinii, cari pe atunci erau confundați cu iudeii. Motivul alungării a fost, după Suetoniu, că iudeii erau într'o continuă fierbere din cauza unui oare care Chrest: «*Judaeos, impulsore Chresto, assidue tumultuantes Romae expulit*»⁵⁶⁾.

E ușor de înțeles că Chrestus e numele latin popular al lui Christos (compară Vergil și Virgil) și că turburările puse pe socoteala iudeilor, din cauza agitațiunilor lui Chrest, nu pot fi altceva de cât neînțelegerile dintre iudeii rămași credincioși legii mozaice și creștinii și că deci aci e vorba, s'ar putea zice, în prima linie de creștinii și în a doua numai de iudei.

43) Mission und Ausbreitung, I, 399.
 44) Ibidem, I, 90, nota 6.
 45) L'Origine des tous les cultes
 46) Etudes au sujet de la persecution des Chrétiens sous
 47) Ibidem, 1885
 48) Christusmythe II, 56.
 49) De l'authenticité des Annales et des Histoires de Tacit, 1890.
 50) Revue des questions historiques, Oct. 1885.
 51) Comptes rendus de l'Academie des Inscriptions, Martie 1886.
 52) Die neronische Christenverfolgung, 1888.
 53) Cichorius, bei Norden, Iosephus und Tacitus über Jesus
 Christus, 1913.

53) Christusmythe, II, 61.

54) Ibidem, 71-72

55) Ursprung des Christentums, 8.

56) Vita Claudii, cap. 25.

Dacă Chrestus e socotit ca un agitator, de care Suetoniu nu spune că era în viață, de sigur că el l-a socotit ca o persoană reală. E de regretat, că nu re dă mai multe amănunte despre el, dar n'o putea face, pentrucă nu intra în planul său, care era de a descrie viețile împăraților, iar nu ale diferitelor persoane de care a trebuit să pomeniască în treacăt.

S'a zis de mulți, că ar urma să avem mai multe mărturii din partea scriitorilor romani din veacul întâi și al doilea al erei creștine, dacă Iisus a existat în realitate.

Explicațiunea lipsei unui mai mare număr de mărturii stă pe de o parte în faptul, că cele mai de seamă opere istorice asupra acestei epoci din istoria romanilor sunt scrierile lui Tacit și ale lui Suetoniu și acești doi istoriografi tocmai că pomenesc despre Iisus și al doilea, că pe aristocrații și intelectualii romani îi interesau prea puțin, ca să nu zicem de loc, cele ce se petreceau între iudei, mai ales când acestea se referiau la aprinsele și nesfârșitele lor certe religioase. Chiar după ce creștinismul numără printre aderenții săi și cetățeni romani, situațiunea nu se schimbă multă vreme, pentru că aceștia erau mai mult sclavi și muncitori, a căror viață interesa pe patricieni și scriitori tot așa de puțin ca și a iudeilor.

Aceste afirmațiuni sunt ilustrate de teologul berlinez Deissmann printr'un foarte elocvent exemplu contimporan.

Trei filologi clasici: E. Klebs, Hermann Dessau și P. von Rhoden, au publicat sub auspiciile Academiei de științe din Berlin, o lucrare în 3 volume, intitulată «*Prosopographia . . . romani-saeculi I, II, III*», în care au dat numele a 8644 de persoane, bărbați și femei, culese din literatura și inscripțiunile celor 3 veacuri care s'au scurs dela August până la Dioclețian, adică tocmai din cele dintâi 3 veacuri ale bisericii creștine. Numele sunt catalogate în ordine alfabetică.

«*Dacă răsfoim aceste volume — zice Deissmann — găsim printre persoanele din epoca împăraților pe amantul îndumnezeit Antinous, dar pe Ioan Botezătorul nu; pe Apoloniu din Tiana, dar pe Iisus din Nazaret nu; pe renumitul căpitan de tâlhari Bulla Felix, dar pe Pavel din Tars nu; pe istoricul Iosif Flaviu, dar pe evanghelistul Luca nu, fără să mai vorbim de uitatele suflete*

din salutările epistolelor lui Pavel. Și aceasta nu e din întâmplare, ci autorii declară, că «au lăsat la o parte nesfârșitul furnicar omenesc al plebeilor, de care sunt pline textele scriitorilor bisericesti și juristi» (sed ominum plebeiorum infinita illa turba, qua scripta ecclesiastica et auctorum juris referta sunt, procul remota est). «**Intocmai așa lipsește aproape cu totul interesul — adaugă Deissmann în notă — la aristocrații istorici din epoca imperială pentru creștinism în primele veacuri și astfel se explică foarte bine pe cale istorico culturală neamintirea lui Iisus și a apostolului Pavel de cei câțiva autori contimporani cu ei**»⁵⁷⁾.

Așa de puține și de necomplete cum sunt, atestațiunile lui Pliniu, Tacit și Suetoniu dovedesc în chip sigur, că Iisus a existat și acesta este lucrul de căpetenie, căci amănuntele privitoare la persoana, viața și învățătura sa se găsesc la scriitorii creștini.

Mărturii creștine legendare

1. Incepând dela istoricul bisericesc Eusebiu, episcopul Cezareei, din jumătatea întâi a veacului IV, numeroși scriitori creștini, din sânul diferitelor națiuni și aparținând mai tuturor confesiunilor, s'au ocupat de o corespondență ce ar fi avut loc între Abgar, craiul din Edesa, și Mântuitorul Christos.

Biserica de apus a declarat de apocrifă această corespondență într'un sinod ținut la Roma, în anul 494, și cu toate acestea teologi ca Tillemont,⁵⁸⁾ Cave⁵⁹⁾ și Welte⁶⁰⁾ au încercat să-i apere autenția.

Chiar la protestanți, Centuriile magdeburgice⁶¹⁾ și Cureton⁶²⁾ au susținut acelaș lucru, pe când marele teolog R. A. Lipsius,⁶³⁾ întemeindu-se pe faptul, că cel dintâi rege creștin al Edesei, cunoscut istoricește, a fost Abgar VIII, care a domnit între anii 176-213, a conchis, că corespondența ar data din timpul acestui rege și ar urmări scopul să dea aparența că creștinismul are în Edesa obârșie apostolică.

In biserica ortodoxă: Evagrie, Procopie al Ce-

⁵⁷⁾ Das Urchristentum und die unteren Schichten, 1908, 217-218

⁵⁸⁾ Memoires pour servir à l'Histoire ecclesiastique, I, 362 și 615.

⁵⁹⁾ Scriptorum ecclesiasticorum historia literaria.

⁶⁰⁾ Tübinger Quartalschrift, 1842.

⁶¹⁾ I Centurie, cartea I, 2 și cartea II, 2.

⁶²⁾ Ancient Syriac Documents, 1864.

⁶³⁾ Die edessenische Abgarsage, 1880.

zareei, Gheorghe Amartolas, Ioan Damasceanul, Constantin Porfirogenitul, Kedrinos, Nichifor Calist și alții, Moise de Corene și Lahubna dintre armeni și Grigore Abulfaragi dintre iacobiți, s'au ocupat de asemeni mult de această corespondență, pe care, fără să fi tratat-o în chip critic, au socotit-o de bună seamă ca autentică.

Corespondența constă dintr'o scrisoare a lui Abgar către Iisus și din răspunsul dat de Iisus acestuia.

Forma amândurora variază simțitor dela Eusebiu până la Nichifor Calist și s'a amplificat și mai târziu.

În forma lor cea mai simplă, ele sună astfel:

Scrisoarea lui Abgar către Iisus.

«Mântuitorului Christos, care s'a arătat în trup omenesc în părțile Ierusalimului, sănătate. Am auzit de minunile și tămăduirile ce faci numai cu cuvântul, fără a te sluji da ierburi (sau alte doftorii). Am înțeles, că faci pe orbi de văd, pe ologi de umblă, pe leproși curățești, duhurile necurate le gonești din cei ce pătimesc, pe cei cu boale netămăduite îi lecuești și dai viață morților. Aceste minuni m'au făcut a gândi, că ești un Dumnezeu pogorit din cer, că ești Fiul lui Dumnezeu. Pentru aceasta am îndrăznit a-ți scrie această scrisoare, rugându-te să vii să mă vezi și să mă tămăduiești de boala de care pătimesc de multă vreme. Am auzit, că și iudeii te gonesc și cârtesc pentru minunile tale și caută a te prindere. Eu am aici o cetate frumoasă și răsfățată și măcar că nu este prea mare, dar îți va fi îndestul pentru toate cele ce-ți vor trebui».

Răspunsul Mântuitorului.

«Fericit ești, Avgare, că ai crezut în mine mai nainte de a mă vedea, căci scris este de mine, că cei ce mă vor vedea nu vor crede în mine și cei ce nu mă vor vedea vor crede și se vor mântui. Cât pentru dorința ce arăți, ca să vii să te văd, eu trebuie a împlini în țara aceasta toate lucrurile pentru care am venit și după aceea să mă suiți către Acela care m'a trimis și, dacă mă voi sui de aici, îți voi trimite unul din ucenicii mei, care te va tămădui de boala de care suferi și-ți va da

viață veșnică și ție și celor cu tine»⁶⁴).

Abgar este numele a opt dintre regii (toparhii) statului Osroene, cu capitala Edesa. Cel căruia se atribue scrisoarea către Iisus este Abgar V, supranumit Ukkama, adică «cel negru». El a domnit între anii 9-46 d. Chr. și e al cincisprezecelea rege al Osroenei⁶⁵).

Ultimul rege cu acest nume, Abgar VIII, este — cum am văzut mai sus — cel dintâi rege creștin al Edesei, cunoscut de istorie. El a domnit între anii 171-213 și purta supranumele de «bar Manu» (fiul lui Manu).

Cu toate că Abgar V a trăit pe vremea Mântuitorului, totuși corespondența epistolară dintre el și Mântuitorul este, fără îndoială, o simplă legendă pioasă, bine intenționată. De aceea a și persistat cu atâta tenacitate în cele mai multe părți ale lumii creștine.

Ea a luat ființă, de sigur, pe vremea lui Abgar VIII, adică cu câteva decenii mai târziu de epoca în care Tacit își scria Analele sale.

Deși un produs al imaginației unui creștin evlavios, iar nu un document care fixează un fapt real, legenda aceasta are, prin adâncă ei vechime, deplină valoare istorică cu privire la stabilirea existenței Mântuitorului, pentru că timpul urzirii ei nu e prea îndepărtat de timpul în care a trăit Iisus și ea exprimă convingerea neștrămutată atât a urzitorului cât și a tuturor celor cari au primit-o, că Iisus Christos a fost o persoană reală, care a trăit și lucrat în timpul și locul în care-l pun Evangheliile și scrierile Noului Testament în genere.

2. Un alt produs al legendei pioase creștine este scrisoarea atribuită lui Publius Lentulus, și trimisă de acesta senatului roman. În ea se descrie însăși figura Mântuitorului și caracterul lui, în următorii termeni:

«În acest timp s'a arătat un bărbat, care încă trăiește și are putere mare. Numele lui este Iisus Christos. Oamenii îi zic prooroc, iar ucenicii îl numesc Fiul lui Dumnezeu. Învie morții și vindecă pe cei bolnavi de orice neputință. El este de statură înaltă, dar bine potrivită. Înfățișarea feței este serioasă și plină de energie, încât cei

⁶⁴). Traducerea românească a epistolelor este dată după Ceaslov, dar controlată după traducerea D-rului K. C. A. Matthes, «Die edessenische Abgarsage auf ihre Fortbildung untersucht. 1882.

⁶⁵) Assemani, Bibliotheca orientalis, I, 417, apud K. Schmidt. art. Abgar din Realencyklopädie der protestantischen Theologie und Kirche.

ce-l privesc îl iubesc, dar se și tem de el.

Perii capului îi sunt de culoare roșiatică până la urechi, fără lustru și drepti, iar de la urechi până la umeri creți și lucii, atârând și dela umăr mai jos și despărțiți și într'o parte și într'alta după datina Nazareilor. Fruntea netedă și curată, fața nepătăată, înfrumusețată de o rumeneală potrivită. Privirea e nobilă și plăcută, nasul și gura cu totul fără defecte. Barba e deasă și de culoarea perilor capului, asemenea despărțită. Ochii albaștri și foarte luminoși. Când muștră este înfiorător, iar când învață e atrăgător și blând. Înfrățirea feței îi este de o seriozitate deosebită. Nimeni nu l-a văzut niciodată râzând, dar plângând da. Potrivit staturii înalte, mâinile îi sunt drepte și brațele frumoase. Grav și majestos în cuvânt, scump însă la vorbire. La figură este cel mai frumos dintre oameni». ⁶⁶⁾

Această epistolă atribuită lui Lentulus se găsește întâiaș dată în scrierile lui Anselm, episcopul de Canterbury, în veacul XI. Nu mai încape nici o îndoială că ea este neautentică și

de proveniență târzie. După toată probabilitatea datează abia de pe la începutul evului mediu și a luat naștere în răsărit, dar s'a pierdut în original și s'a păstrat numai în traducerea latină. ⁶⁷⁾ Publius Lentulus căruia i-se atribue, în calitate de proconsul al Siriei sau procurator al Palestinei, nu se găsește în lista acestor demnitari ai statului roman ⁶⁸⁾. Un Lentulus, dar cu supranumele de Marcellinus a fost proconsul al Siriei între anii 59-58 înainte de era creștină ⁶⁹⁾. Un alt Lentulus n'a exercitat autoritatea de proconsul sau guvernator al acestor provincii ale Asiei. Autorul epistolei n'a fost dar bine informat asupra persoanei căreia i-a atribuit-o.

3. Alte mărturii păgâne și creștine, din domeniul legendei, sunt mai puțin sigure și le trecem sub tăcere. În general, atestațiunile iudaice și păgâne despre Mântuitorul sunt puține la număr și prea scurte, așa că, din această cauză, nu dovedesc prea mult. Alipite însă la cele creștine sigure, ele formează împreună cu acestea un corp de mărturii care pun existența reală a Mântuitorului în afară și mai pre sus de orice îndoială.

I. MIHĂLCESCU

IN FAȚA SFINTEI CRUCI

Când ingenuchiați în fața sfintei Cruci, pe care stă răstignit Domnul Christos, ați căutat vreodată, cu ochii minții, să citiți, pe acest chip sfânt, toată măreția dumnezeiască a jerfei Sale, în lumina sa covârșitoare față de micuța, răutatea și nerecunoștința omenirii, pentru mântuirea căreia se jertfise?

E atât de înălțător, că se cuvine s'o facem cât mai des și mai deplin.

Sunt clipe de evlavie sfântă, în care toată ființa noastră se luminează cu lumini cerești și inima noastră se cuprinde de-o sfântă cucernicie și mintea noastră ia povățuire de la Fiul lui Dumnezeu, răstignit pe Cruce, de rostul și înțelesul vieții noastre, și de cum trebuie să privim

suferințele vieții noastre pământești de care mai nimeni nu scapă.

Ațintiți ochii pe sfânta Cruce și priviți cu luare aminte pe Cel răstignit.

Iată-I, capul plecat în jos! Cum ramura se pleacă sub greutatea rodurilor, în anii de belșug, așa și ramura aceasta de pe pomul crucii se pleacă sub greutatea rodului dragostei nemărginite față de om. Ramura se pleacă, se tot pleacă, cu cât rodurile se coc, până se rupe, dar rodurile pentru noi sunt și cad.

Iată-I fruntea, care n'a gândit decât bine și care a dat lumii cea mai bună învățătură, singura învățătură desăvârșită, care duce la fericirea veșnică, — iată-o picurată de sânge și încununată c'o cunună de spini! E cununa pe care poporul nerecunoscător i-o pusese pe cap, în batjocură, închipuind cununa regească.

Fața Lui îngerească, mai frumoasă decât a

⁶⁶⁾ Textul e dat după Ceaslovul mare, 706.

⁶⁷⁾ Hefele (Heuser) în articolul Christusbilder din Wetzer und Weltes Kirchenlexikon. Asupra întregii chestiuni vezi ceva mai multe amănunte la Nikolaus Müller în articolul Christusbilder din Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche.

⁶⁸⁾ Em. Schürer, Lehrbuch der neutestamentlichen zeitgeschichte, 144-167.

⁶⁹⁾ Idem. ibidem 146.

tuturor fiilor oamenilor, iată o plină de praf, sudoare și sânge tristă ca însăși durerea și galbenă ca ceara.

Iată și ochii Lui, frumoși și vii, cari priveau atât de blând și de mângâietor, că vindecau pe bolnav din pat — iată-i stinși de atâta durere și închiși să nu mai vadă atâta răutate și nerecunoștință omenească.

Priviți-I mâinile, cari numai au binecuvântat și-au ajutat, cari au ridicat pe cei căzuți și au făcut atâta bine, — iată-le acum întinse și pironite pe cruce, de oamenii, cari primiseră acest nesfârșit de mare bine din mâinile Lui binefăcătoare.

Iată-I și picioarele, care numai pe calea bună au mers, și la care nimeni n'a căzut fără ca să se ridice tare și mângâiat, iată-le acum nemișcate și țintuite.

Iar sub coasta împusă cu sulița de răzbunarea fără de lege a poporului nerecunoscător, nu mai bate inima aceea dumnezeiască de bună, izvor nesecat de nesfârșită dragoste până la jertfă.

Inima Blândului Isus! Reazim tuturor celor slabi și nevoiași, scăpare tuturor năpăstuiților, mângâiere tuturor celor întristați, nădejde tuturor celor în primejdii, ajutor tuturor celor ce-l cer și I-se roagă — iată singurul loc din omenire unde e nesfârșit de dulce să-ți rezemi capul.

Iată-I tot trupul deșirat pe lemn și plin de răni încă sângerânde.

Isus pe cruce! E bunul durerii și-al jertfei, ridicat între Dumnezeu și oameni, așezat între fulgerile mâniei cerești și între fărâdelegile omului, oprind săgețile pierzării de veci, trimise de Dreptatea Dumnezeiască să piardă pe om pentru vina sa grea.

Este împăciuitorul Cerului cu pământul, al oamenilor cu Dumnezeu, ispășind cu jertfa sa pe cruce vina omenirii și aducându-i mântuirea pe care-o pierduse prin fărâdelegile sale.

În ochii unui suflet credincios, mâinile Mântuitorului întinse pe Cruce trec de capătul brațelor Crucii și se întind până departe, voind parcă să atingă cele două capete ale lumii, Cerul și pământul, tot văzduhul, ca să reclădească totul.

Cu brațele astfel întinse, par'că ar voi să îmbrățișeze totul, toată omenirea, pe care păcatul

o despărțise și-o îndepărtase dela Dumnezeu Tatăl și s'o împacă cu El.

O! Suflet necăjit, trudit și năpăstuit de toți! Când zadarnic vei căuta în juru-ți prietenii și ocrotitorii de altă dată, apropie-te de Isus, răstignit pe cruce, adăpostul tuturor năpăstuiților, prietenul și ocrotitorul tuturor și în totdeauna.

El mai rămâne tuturor celor ce nu mai au nimic.

El primește cu nesfârșită bunătate pe tot omul ce vrea să-și spună păsul inimei sale și jalea sufletului său amar.

Adăpostește-te, suflet ofilit, sub brațele Crucii, sub brațele dragostei dumnezeiești, și-ți vei simți cugetul împăcat, inima încălzită și voia înviorată de puteri tainice.

Vei fi mai tare și vei birui în lupta grea a vieții.

De când Domnul Christos fu răstignit; sfânta Cruce este ocrotitoarea vieții tuturor creștinilor.

Credința creștină a așezat-o în toate locurile de cinste, pentru a însufleți, a mângâia și-a ocroti pe creștin.

La răspântii — ca s'arate drumetului adevărată cale a vieții, credința, și ea, închinându-se ei, să-i dea puteri s'ajungă încotro a plecat.

La izvoare — ca, odată cu apa răcoritoare, călătorul să se întremeze și cu apa dătătoare de viață, cu credința în Cel ce-i poartă pașii spre bine.

În coliba săracului, ca mângâietoare a celor mici și nevoiași. Ce mângâiere pe sărac, când dă cu ochii de Crucea din căsuța sau coliba lui! Bietul om vede în ea pe toți strămoșii lui, toți săracii din tată în fiu!

În palatul bogatului, ca povățuitoare, ca mai presus de toată starea lui și mai de preț de cât toate averile sale, sfânta Cruce trebuie să fie lucrul de închinare, de cinstire, al său, și nu banul, care este numai mijloc de bun trai și de bună faptă.

În casele tuturor creștinilor — păzitoare de tot răul și păvățuitoare la tot lucrul bun.

În tribunale, ca să judece dreptatea și să împartă dreptul.

Pe sfânta masă, în altar, ca îndemn la pietate pentru slujitorii altarului.

În spitale, ca să propoveduiască bolnavilor răbdare și îngrijitorilor dragoste și milă.

În celula ocnașului sau în închisoarea osân-

ditului, ca îndemn spre pocăință și iertarea păcatelor.

De-asupra leagănului, unde doarme un înger de copil — păzitoare de tot răul; ca și la capătul cosciugului, unde doarme un creștin, spre odihna de veci.

În mâna celui ce se sbate de moarte, care o duce cu mâinile lui slăbite și uscate pe buzele-i galbene de suferință, și de aci pe inima lui, care se stinge. Și apoi, pe pieptul mortului, ca chezășie, că trupul înghețat de suflul rău al morții se va încălzi de căldura vieții veșnice, va învia după trecerea multor veacuri, la a doua venire a Mântuitorului.

Pe pieptul vitejilor și aleșilor omenirei, spre deosebita cinste ce li se cuvine pentru faptele lor; ca și pe pieptul mamelor, soțiilor și ficelor noastre, ca mărturie a unei inimi credincioase, care așteaptă—prin Cruce—tot binele de Sus.

Deasupra steagurilor — spre biruință și pe coroana regească — spre dreapta și părinteasca

ocârmuire a popoarelor, și ca mărturie că dela Dumnezeu și prin ajutorul ceresc regii domnesc peste popoare.

Cu sfânta Cruce se înseamnă tot creștinul spre bună pază, ajutor și bună sporire întru toate: călătorul când pornește la drum, corăbierul când se depărtează de țărm, semănătorul când aruncă sămânța pe ogor, ostașul când începe lupta și așa mai departe. Tot creștinul când începe și când își încheie munca, când stă la masă și când se ridică dela masă, când se culcă și când se scoală din somn; în ceasuri de primejdii ca și la răspântiile vieții se înseamnă cu Crucea sfântă, păzitoare și ajutătoare tot sufletului credincios.

Ea este semnul minunat al milei și ajutorului dumnezeesc, este chezășia mântuirii noastre, pecetia răscumpărării noastre.

Ne descoperim capul și ne plecăm înaintea Ta, Cruce sfântă.

PREOT GR. CRIVEANU.

COMENTARIUL SFINTEI EVANGHELIEI

Venirea Magilor

(Matei 2, 1—15)

Introducere

După ce am cunoscut evenimentele nașterii Mântuitorului, așa cum ni le-a povestit Sf. Luca, ne rămâne să le cunoaștem și pe cele care ni le povestește Sf. Matei. Aici este locul să le povestim și pe acestea, fiindcă, în șirul vremii când s'au petrecut, ele vin după cele povestite de Sf. Luca.

E adevărat că este oarecare discuțiune în ce privește acest șir, cum și despre chipul în care trebuie să îmbinăm cele povestite de un evanghelist și de altul. Se va vedea aceasta mai amănunțit în cele de mai la vale, când vom povesti înseși faptele. Aici ne mărginim numai a pomeni de ele. Acesta este capitolul însă unde trebuie să dezlegăm chestiunea, fiindcă și în capitolul trecut noi am pomenit de nevoia de a hotărâ șirul adevărat al amănuntelor din povestirea nașterii Domnului dela amândoi evangheliști, dar n'am adus dezlegarea acolo.

Evenimentele nașterii, povestite de Sf. Matei și trecute sub tăcere de Sf. Luca, dar știute de el, sunt: 1. Venirea Magilor; 2. Uciderea pruncilor; 3. Fuga în Egipt; 4. Întoarcerea la Nazaret. Odată ce le vom fi isprăvit de cercetat și pe acestea, putem spune că am încheiat cu toate cele privitoare la nașterea Dom-

nului și trebuie să ne întoarcem la Sf. Luca, pentru a cerceta povestirea despre venirea Domnului Hristos la Ierusalim la vârsta de 12 ani.

După ce am înțeles acestea, putem trece la însăși bucata în care avem de tâlcuit cea dintâi dintre aceste chestiuni, și anume venirea Magilor la Ierusalim și apoi la Betleem.

II.

Textul

1. Iar dacă s'a născut Iisus în Vitleemul Iudeei, în zilele lui Irod împăratul, iată magii dela răsărit au venit în Ierusalim. 2. zicând: Unde este împăratul Iudeilor celce s'a născut? Că am văzut steaua lui la răsărit și am venit să ne închinăm lui. 3. Și auzind Irod împăratul, s'a turburat și tot Ierusalimul cu dânsul. 4. Și adunând pe toți arhierii și cărturarii norodului, i-a întrebat: unde este să se nască Hristos? 5. Iar ei au zis lui: În Vitleemul Iudeei, că așa s'a scris prin prorocul: 6. Și tu Vitleeme, pământul Iudei, nicidecum nu ești mai mic între domnii Iudei, că dintru tine va eși Povățuitor, carele va paște pe norodul meu Israil. 7. Atunci

Irod, întru ascuns chemând pe magi, a cercat cu deamăruntul dela dânșii de vremea întru care s'a aratat steaua. 8. Și trimețându-i pe ei în Vitleem, le-a zis: mergând, cercetați cu amăruntul pentru prunc, și dacă-l veți afla, să-mi vestiți și mie, ca și eu, venind, să mă închin lui. 9. Iar ei, ascultând pe împăratul, s'au dus. Și iată, steaua pe care o văzuseră la răsărit, mergea înaintea lor, până a venit și a stătut deasupra unde era pruncul. 10. Iar ei, văzând steaua, s'au bucurat cu bucurie mare foarte. 11. Și intrând în casă, au văzut pruncul cu Maria, mama lui, și căzând, s'au închinat lui. Și deschizându-și vistieriile lor, au adus lui daruri: aur și tămâie și smirnă. 12. Și luând înștiințare prin vis, să nu se întoarcă la Irod, pe altă cale s'au dus la țara lor.

III.

Starea textului

La această bucată nu sunt multe de spus în ce privește starea textului.

La stihul 1, potrivit cu textul grecesc, citim: *Vitleemul Iudeei*. Cu toate acestea Ieronim, în comentariul lui despre acest loc, spune că această citire e o greșală care s'a furișat și că trebuie citit *Vitleemul Iudei*, așa cum se găsește locul acesta în textul evreiesc *Judecători 17, 7*. În urma acestei arătări a lui, în textele latine la început să intre forma *Vitleemul Iudei*, în loc de *al Iudeei*. Fillion spune că deosebirea nu e mare, întru cât Vitleemul era în tribul lui Iuda și totodată și în ținutul numit pe atunci al Iudeei. Deci, întru cât împărțirea în triburi nu mai era pe vremea aceea, e cu puțință să se fi întrebuintat și altfel de cum spune Ieronim; să se fi zis *Vitleemul Iudeei*, și nu *Iudei*, fiindcă pe atunci ființa împărțirea în care Iudeia era o provincie cu granițele ei deosebite, pe când împărțirea în triburi perise de mult.

La stihul 6 citim: *între domnii Iudei*, cuvinte care sunt ale Proorocului Miheia. Dar în grăirea aceasta, că Betleemul nu este mai mic între domnii Iudei, n'are niciun înțeles. Ar trebui să se zică: *între orașele Iudei*. În textul evreiesc este: între miile Iudei. Dar acel *miile* înseamnă *orașe* sau *orașele*, fiindcă proorocul prin *miile*, în acea întrebuintare, vrea să zică localitățile în care se află ca la o mie de locuitori, așa că n'ar fi nicio greșală dacă ar traduce cineva cu *orașe*.

E adevărat că cuvântul evreiesc de acolo *bealfè*, dacă e scris fără puncte vocalice, poate fi citit și ca *beclufè*. În acest caz, se poate traduce și cu *domnii* și rostirea *domnii Iudei*. Dar nu are înțeles. Cum

un oraș să nu fie mai mic între alți domni? De aceea zicem că citirea adevărată este *bealfè*, și atunci e bună numai citirea: *și tu Vifleeme nici de cum nu ești mai mic între orașele Iudei*.

Alte deosebiri între texte sunt fără însemnătate. Astfel, dacă în unele texte cuvântul *împăratul* este pus înainte de *Irod*, în altele după; dacă un text zice la stihul 6 *οὐδαμῶς*, iar altul (D) numai *μη*, nu e nimic. De aceea sărim peste aceste mici deosebiri și trecem la tâlcuirea textului.

IV.

Tâlcuirea textului

1. Iar dacă s'a născut Iisus în Vitleemul Iudeei, în zilele lui Irod împăratul, iată magii de la răsărit au venit în Ierusalim, 2. zicând: Unde este împăratul Iudeilor celce s'a născut? Că am văzut steaua lui la răsărit și am venit să ne închinăm lui— 1. Despre orașul Betleem, am vorbit când am tâlcuit stihul 4 cap. 2 dela Sf. Luca. Aici adăogăm numai că la Sf. Matei îl găsim numit în locul acesta *Vitleemul Iudeei*. Aceasta însă nu e fără pricină, pentru că mai este un Betleem, care se afla mai spre mează-noapte, în tribul Zavulonului, și de care se pomenește în cartea lui Iosua 19, 15. Se crede că ar fi localitatea numită azi *Beit-Lahm*, la 7 mile spre meazănoapte-apus de Nazaret. Cel mai cunoscut însă este Betleemul din Iudeia, care ființează și azi având ca la 8000¹⁾ de locuitori, toți creștini și ducând o viață îmbelșugată.

2. Irod împăratul este tiranul în vremea căruia s'a născut Domnul Hristos și de care a pomenit și Sf. Luca. După cum știm, Sf. Luca vine totdeauna cu precizări de timp și de loc, pentru a fixa bine când se petrec cele scrise de el. Sf. Matei e mai puțin stăpânit de grija aceasta. El a scris despre nașterea lui Iisus (1. 18—24) fără nicio arătare despre timp și loc, fără a spune măcar de unde erau Iosif și Maria. Dacă însă aici pomenește de numele lui *Irod împăratul*, nu este pentru aceiași pricină ca la Sf. Luca, adică de a îngradi evenimentul și a-l arăta când se petrece, ci pentru o pricină de alt soi. Pe el îl stăpânește aici o cugetare teologică. Irod era cel dintâi rege străin în sânul neamului evreiesc și, deci, prin aceasta venise vremea ca să se împlinescă proorocia lui Iacov din cartea Facerii 49, 19, că Așteptatul neamurilor, adică Mesia, va veni atunci când domnia peste poporul evreiesc va trece în mâna unui străin. Această vreme venise. Irod era străin, de neam idumeu. Dacă Sf. Matei pomenește de el, e tocmai pentru a îmboldi înțelegerea cititorului. El vrea să spuie că pruncul despre care scrie este cu adevărat Mesia. Pomenind despre Irod, arată prin aceasta că s'a îndeplinit condițiunea pentru împlinirea proorociei, adică

¹⁾ Acest număr îl dă *Dictionary of the Bible* al lui Hastings, ed. 4, Edinburgh 1919, p. 93. Fillion însă dă numărul numai de 3000.

că trecerea domniei peste Israil în mâna unui străin.

Acest Irod este chipul cel mai de seamă al unei întregi familii cu acest nume, așa că mai degrabă ar trebui să-l privim drept numele familie. Față de ceilalți, care poartă tot numele de *Irod*, precum: *Irod Filip*, *Irod Agripa*, pe cel dintâi istoria îl numește *cel Mare*, pentru că a avut apucături, și rele și bune, prin care și-a însemnat ființa lui în istorie mai mult decât toți urmașii. Era om înzestrat cu mari calități de pătrundere și pricepere. Dar lipsit fiind de simțul moral și stăpânit numai de gândul de a nu fi de loc stingherit în exercitarea puterii lui, a săvârșit cruzimi neauzite, oridecâteori i se părea că cineva îi stă în cale. De aceea toată înzestrarea lui a dus mai mult la vărsarea de sânge și la plâsmuirea numelui de groază cu care-l cunoaște popoveduirea creștinească. Așa sunt toate înzestrările minții omului, oricât de strălucite, când nu sunt călăuzite de cugetul curat și au ca țintă numai împlinirea poftelor.

Albert Reville îl numește „om extraordinar“ și „criminal încoronat, a cărui domnie, strălucită și întunecoasă în același timp, este o lungă enigmă care încurcă puterea de înțelegere a istoricilor».

Dacă ne întrebăm de faptele sale cele mari, trebuie să ne gândim la mărețul templu din Ierusalim, clădit de el, în locul celui săracăcios, ridicat de Evrei după întoarcerea din robia Babilonului. Iată însă și altele, pe care le pomenim aici, așa după cum le înșiră *Reville*: „A zidit în Ierusalim un teatru, un hipodrom și a înființat jocuri care trebuiau să se ție la fiecare patru ani. A zidit apoi orașe păgânești, temple păgânești, așa zise *Cezareon*, pe care le-a împodobit cu sculpturi și statui. A ridicat din ruină vechea cetate a Samariei, sub numele de Sebaste, adică augusta, strălucita. A săpat portul vestit al Cezareei dela Marea Mediterană. Insula Rodos îi datorește templul lui Apolon Pitianul; Ascalonul fântâni și așezăminte de băi publice (terme); Antiohia un șir de coloane acoperite, dealungul stradei principale, care multă vreme au fost admirate. Orașele Byblos, Beryt (Beirutul de azi), Tripolis din Siria, Ptolemaida, Damascul, chiar Atena și Sparta și-au avut partea lor din dărniciile lui pentru arhitectură“¹⁾

Firește, prin toate a urmărit scopuri politice. Ele însă rămân drept întreprinderi mari, care fac să se vorbească de el în istorie și din laturea aceasta. Adâncul ființei lui însă a fost nedomolita poftă de stăpânire, pentru care a săvârșit toate cruzimile și poate și toate zidirile mărețe cu care a presărat Răsăritul.

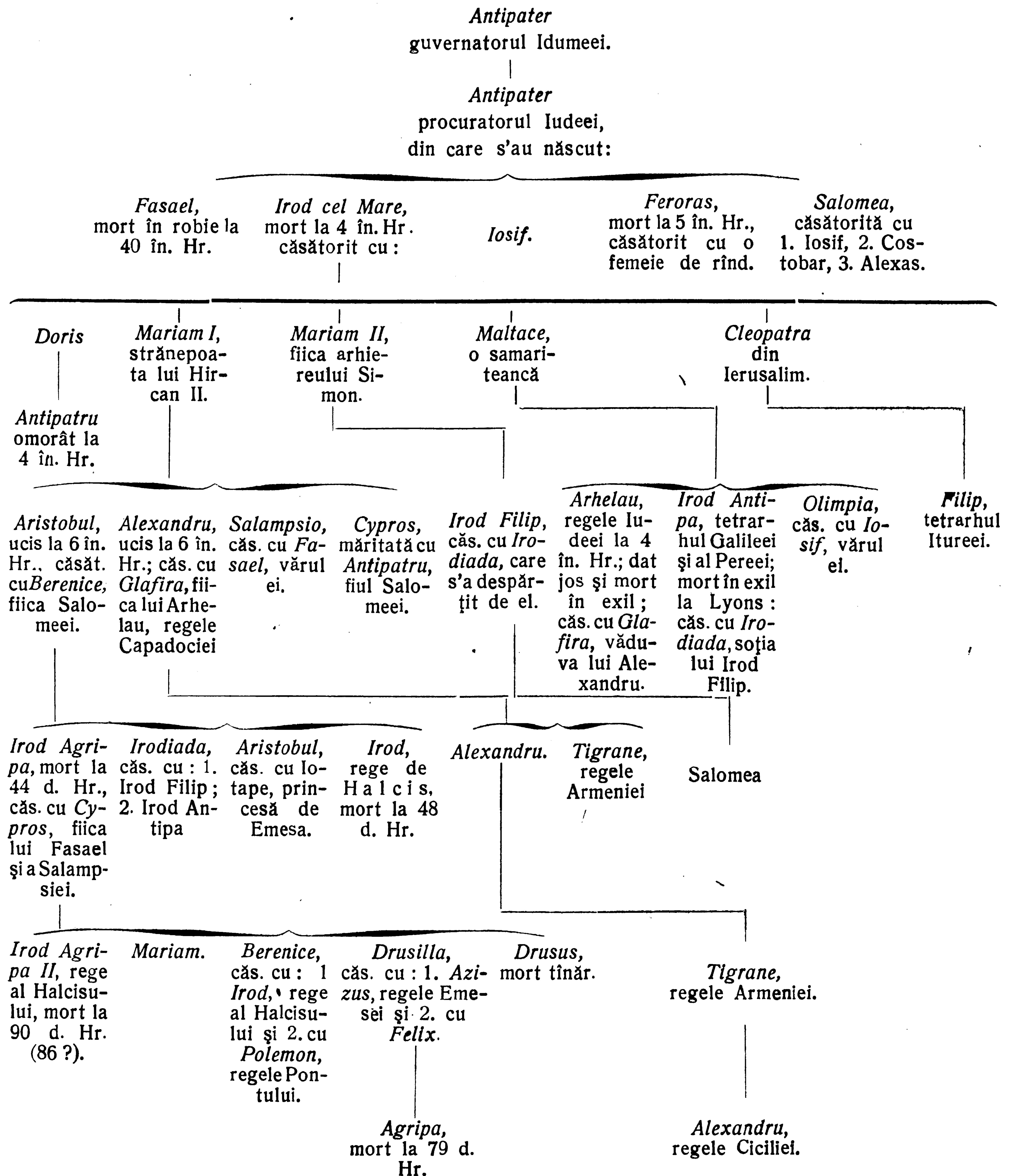
Anii domniei lui au fost între 714 și 750 dela întemeierea Romei. Știind că Iisus Hristos s'a născut cu puțină vreme înainte de moartea lui, fiindcă Iosif și Maria s'au întors din Egipt cu pruncul după moartea lui, faptul acesta ne slujește pentru a statornici că nașterea Domnului cade spre cei din urmă ani ai domniei lui Irod. Dacă în cărți se găsește că Irod a murit cu 2 sau 4 ani înainte de nașterea Domnului, aceasta e dovadă că cronologia e greșită și că ceiece noi numim anul 1 dela Hristos e poate anul 4. Fapt este că Irod trăia când Domnul s'a născut.

Moartea lui Irod a fost cumplită. Trupul a început să i se descompună și să i se umple de vermi. Băile dela Ierihon, unde s'a dus să-și caute sănătatea, cu 5 luni înainte de a muri, nu i-au făcut niciun bine. Dar cu toată această stare, n'a încetat cu cruzimile lui. A pus de a sugrumat pe fiul său Antipatru cu cinci zile înainte de moarte, numai pentru că i se părea că umblă să-i ia domnia, iar pe sora lui a însărcinat-o ca, atunci când o fi ca el să-și dea sufletul, să poată să ucidă pe toți frunțași evrei închiși, ca să aibă cine plânge la moartea lui. Porunca n'a fost împlinită, dar așa a fost până în cea din urmă clipă omul care ucisese pe mulți din fiii și soțiile lui, în curgerea lungii sale domnii de 37 de ani.

Este de trebuință să cunoaștem ceva mai amănunțit șirul neamului lui Irod, care se întrețese atât de mult cu povestirea evangheliilor și a Faptelor Apostolilor. Este prea lungă s'o înșirăm pe toată aici. O vom da ca un adaos, atunci când va fi să tipărim acest studiu deosebit, ca o carte de-sine-stătătoare. Până atunci, spunem numai că începătorul familiei a fost *Antipatru* din Idumeia, despre care se spunea că ar fi de loc din *Ascalon*, pe țărmul Mediteranei în țara Filistenilor, de unde și Irod cel Mare mai purta numele de *Ascalonitul*. Acest Antipatru fusese pus guvernator peste Idumeia de către regele evreu *Alexandru Ianeu* (105—78 în H.). Idumeia fusese cucerită de către *Ioan Hircan I* (mort la 105 în Hr.) Fiul acestui Antipatru, numit și el tot Antipatru, a ajuns să fie bine prețuit de regele *Ioan Hircan II*, iar după căderea Palestinei sub Romani, de către Pompei, care l-a făcut cetățean roman și *epitrop* sau *procurator* al Iudeei. La moartea acestuia, fiul său Irod a ajuns în locul tatălui său, iar la anul 39 în Hr. a căpătat dela Senat și titlul de rege al Iudeei. Numai prin lupte însă a ajuns să-și ocupe tronul. De aceea socotim anul de începere al domniei lui 37, nu 39.

Mult mai bine se va urmări șirul neamului lui Irod, dacă vom privi o tablă genealogică. Noi o dăm în cele ce urmează după *Dictionary of the Bible* al lui *Hastings*.

¹⁾ *Jésus de Nazareth*, ed. 2 vol. 1. Paris 1906, p. 209.

3. Cine puteau fi magii dela răsărit ?

Tradițiunea creștinească îi numește regi. Cu toate acestea cuvântul *mag* nu înseamnă rege. Dacă ar fi fost astfel, Sf. Matei ar fi spus-o cu atât mai mult, cu cât prin aceasta s'ar fi împlinit o proorocie. În Ps. 71, 10—11 citim: *Împărații Tarsisului și ostroa-*

vele daruri vor aduce, împărații Aravllor și Sava daruri vor aduce, și se vor închina lui toate împărățiile pământului. Dacă magii ar fi fost regi, venirea lor ar fi fost pusă în legătură cu această proorocie, care ar fi fost arătată ca împlinită. Dar Sf. Matei n'o face. Dovadă că nu erau regi.

Pe lângă aceasta, din sirul povestirii, nu se vede că Irod le-ar fi arătat o cinstire deosebită, cum ar fi făcut-o, dacă ar fi fost regi. Ei erau numai niște oaspeți străini.

Dar atunci ce poate însemna numirea aceasta de magi?

Astăzi, prin magi înțelegem ceva ca niște vrăjitori. Lucrarea lor se cheamă magie, care odată era foarte răspândită în Răsărit. Magia cuprinde în sine îndeplinirea a fel de fel de fapte săvârșite cu puteri mai mari decât cele ale naturii, dar săvârșite, nu cu ajutorul puterilor bune, ci a celor rele. Astfel erau vrăjitorii Egiptului care stăteau împotriva lui Moisi, atunci când el arunca plăgile asupra Egiptului. Noul Testament pomenește de Simon Magul. În toate aceste împrejurări, oamenii care făceau magie ni se înfățișează ca niște ființe care au la îndemână puteri mari, cu care îndeplinesc lucruri peste marginile legilor firii, dar totdeauna avem un fior în fața lor, fiindcă îi simțim că lucrează nu cu puterea lui Dumnezeu.

Aceasta se înțelegea prin *magi și magie* pe vremea Noului Testament. Cu toate acestea un astfel de înțeles e mai nou. Înțelesul cel vechiu era altul, care nu cuprindea în sine de loc cugetarea de ceva rău. Cuvântul *mag* e persan și printr'însul se însemnau preoții din răsărit și înțelepții care se aflau la curtea regilor, îi ajutau cu sfaturile lor și descurcau visurile.

Dacă aci vedem pe niște bărbați că se iau după o stea și vin să se închine Mântuitorului, trebuie să luăm cuvântul de magi în vechiul lor înțeles, adică fără scârbirea pe care o trezea înțelesul de mai târziu.

Răsăritul era ținutul unde oamenii s'au învățat să privească minunățiile cerului presărat de stele. Acolo s'a născut ceiace s'a numit apoi astrologie, adică citirea în stele, punerea în legătură a mișcărilor de pe cer cu cele ce se întâmplă în lume, credință care a trecut adânc în omenire și este la toate popoarele până în ziua de astăzi.

Magii de care ne povestește Sf. Matei trebuie să fi fost astfel de înțelepți din vechime, oamenii care se gândeau la tainele lumii și la rostul ei, setoși de descoperirea lui Dumnezeu și care au și avut o luminare deosebită pentru a înțelege că s'a născut cineva la care trebuiau să se ducă să se închine.

4. Dacă ei au tâlcuit vederea stelei în înțelesul că s'a născut cineva mare, trimes dela Dumnezeu, se înțelege că numai o descoperire deosebită dela El putea să le dea un astfel de înțeles, fiindcă altfel greu ar fi putut înțelege ei rostul unei stele deosebite, cum nu mai era alta. Foarte bine spune *Pascasius* că, dacă ar fi fost o stea propriu zisă, așezată în înaltul cerului, cum s'ar fi putut cunoaște peste care casă stă? S'ar fi putut crede că stă peste mai multe case deodată.¹⁾ De aceia o astfel de stea nu trebuie luată

în înțelesul de stea ca toate stelele, ci ca o arătare luminoasă pe cer, care a izbit în chip deosebit privirea magilor și pentru care au căpătat înțelegerea deosebită că este steaua vestitoare a nașterii Mântuitorului lumii. Că nu poate fi vorba de o stea ca toate stelele, se vede de acolo că ea tot mergea înaintea magilor, apoi că a perit și că iar s'a arătat la ieșirea lor din Ierusalim și s'a oprit deasupra locului unde se afla Iisus. Se înțelege, nu se poate spune aceasta despre o stea, că s'ar mișca înapoi și încolo.

Toate socotelile făcute, pentru a arăta că aceia a putut fi o stea naturală, nu ne ajută nimic. Chiar să se fi ivit atunci o stea deosebită, după cum spune *Kepler*, anume că conjuncțiunea lui Jupiter și Saturn, a produs un fenomen ceresc deosebit, cași în 1604, când l-a observat el, nu putem explica arătarea din evanghelie numai cu aceasta. Mișcarea stelei, ascunderea ei, arătarea din nou nu se pot explica numai prin conjuncțiunea lui Jupiter și Saturn. Se înțelege, acest fenomen ceresc s'a putut petrece atunci, dar fără să aibă legătură cu ce s'a arătat magilor. Aici numai decât trebuie să presupunem că a fost lucrarea deosebită a lui Dumnezeu.

5. În ce privește numărul magilor, evanghelia nu ne spune nimic. Tradițiunea creștinească însă vorbește de trei și le dă și numele lor: *Melchior, Gaspar și Baltazar*. Dar mai veche e tradițiunea despre numărul lor decât despre nume. O găsim încă și în veacul al treilea. Numele lor sunt pomenite abea prin veacul VIII.

Inchipuirea creștinească a mai spus despre ei că, întorși în țara lor, au vestit pe Hristos și au ajutat la răspândirea evangheliei, iar mai târziu au murit ca mucenici în apărarea ei. *Gelasin* și *Saxus* au spus că moaștele lor au fost duse la Constantinopol, iar de acolo la Milan. În sfârșit, *Frederic Barbarosa* le-a dus la Colonia, unde se odihnesc până azi¹⁾.

6. Despre țara de unde veneau ei, evanghelia ne dă numai numirea generală: *dela Răsărit*. Dacă ne gândim deadreptul la Răsărit, se înțelege că trebuie să ne dăm cu părerea că nu pot fi decât din Babilonia sau Persia, unde preoții erau oameni învățați și se ocupau cu urmărirea mersului stelelor. Faptul că dăm peste ființe care se călăuzesc după stele, ne fac să ne gândim că avem a face cu oameni din aceste ținuturi. Cu toate acestea unii aduc alte temeieri. Ei spun că darurile de aur, smirnă și tămâie, mai cu seamă acestea două din urmă, ne dau a înțelege că e vorba de locuitori din Arabia, fiindcă acolo se găseau astfel de produse. Putem însă primi aceasta față de expresiunea *dela Răsărit*? *Pölzl* ne spune că da, întrucât, după felul vorbirii din Biblie, cuvântul *Răsărit* (vezi Facerea 25, 6) poate însemna și partea despre meazăzi-Răsărit a Palestinei, unde era Arabia.²⁾

¹⁾ Vezi tot acolo, pag. 154.

²⁾ *Kurzgefasster Commentar des Evangelium des heil. Matthäus*, ed. 2, Graz 1900, p. 19.

¹⁾ Citat după C. Ryan, *Vangelli delle Domeniche e delle Feste*. Trad. italiană din engleză, ed. 2, vol. 1. Roma 1910, pag. 157.

7. Dacă ne întrebăm acum despre timpul când au sosit magii la Ierusalim, trebuie să răspundem că a fost după ce s'au petrecut celelalte acte care urmau după naștere, precum tăierea-împrejur și ducerea la templu. E adevărat că venirea magilor și închinarea lor este arătată în zugrăvitori cași cum ei găsesc pe Iisus în peșteră și i se închină. Aceasta dă a înțelege că venirea lor cade chiar la începutul nașterii. Dar cercetând puțin amănuntele povestirii, vedem că nu poate fi așa. *Mai întâi*, faptul că Irod ucide pruncii dela doi ani în jos, înseamnă că el a socotit un răstimp mai lung dela naștere și până la venirea magilor. Și cu toate că el a trebuit să lungească răstimpul acesta cu mult, ca să nu-i scape Iisus, totuși trebuie să socotim o vreme cu mult mai lungă decât numai câteva zile după naștere. Evanghelia spune că Irod a întrebat despre vremea când s'a arătat steaua. Deci și-a făcut el o socoteală, când a poruncit să ucidă pe toți pruncii dela doi ani în jos.

Al doilea, adăpostirea în peșteră a trebuit să fie numai la începutul nașterii. După aceia Iosif și cu Maria trebuie să fi găsit alt loc pentru adăpostire. Deci nu e de trebuință să cugetăm că magii au venit la peșteră, ci într'o lucuință oarecare. Evanghelia spune că steaua s'a oprit deasupra locului unde era pruncul, dar nu spune ca asupra peșterii. Deci felul zugrăviturii nu trebuie să ne facă a crede că magii au venit la începutul nașterii.

Dacă ar fi vorba numai de depărtare, magii ar fi putut veni în scurtă vreme la Ierusalim. Cu cămila se merge mult mai iute decât cu calul. În vreme de o săptămână, ei puteau veni de departe. În ce privește timpul, s'ar putea admite că au venit între ziua tăierii-împrejur și a ducerii la templu, adică între ziua a opta și a patruzecia. Dar sunt alte amănunte care fac aceasta grea de primit. Anume, dacă magii au venit între ziua a opta și a patruzecia, sunt prea multe evenimente care se îngrămădesc asupra unui scurt răstimp. Ar urma că, plecând magii, Iosif și cu Maria fug îndată în Egipt. Stau acolo puțin și vin la Ierusalim pentru aducerea pruncului la templu. Povestirea însă nu ne dă voie să trecem așa iute peste toate. Șederea în Egipt presupune că părinții au trebuit să aștepte acolo moartea lui Irod, care nu s'a întâmplat chiar îndată. Și oare, după măcelul care a fost, ar mai fi îndrăznit Iosif și Maria să vie la Ierusalim pentru aducerea la templu? Evanghelia ne spune că numai fiind pe tron Arhelau, fiul lui Irod, și tot n'au trecut pe la Ierusalim.

Deci toate amănuntele acestea nu se pot împăca, dacă primim părerea că magii au venit îndată după naștere. De aceia trebuie să socotim că au venit mai târziu. Poate la câteva luni. Ei au trebuit mai întâi să privească steaua îndelung, să cugete asupra ei, să socotească, să aibă descoperirea dela Dumnezeu și apoi să se pornească la drum. Aceasta însă cerea timp. Prin urmare toate elementele ne îndeamnă să socotim venirea magilor după ce toate celelalte acte

ale nașterii s'au petrecut până la fuga în Egipt. Urmează apoi fuga în Egipt și în urmă întoarcerea în Nazaret, de care pomeneste Sf. Luca, precum am văzut, trecând peste toate aceste fapte de care pomeneste Sf. Matei.

8. Privind peste întreaga povestire a venirii magilor, o nouă chestiune se ridică înaintea noastră: Ce putea să-i intereseze pe dânșii dacă s'a născut un rege al Israilului? Ei nu erau Israeliti.

Răspundem: În lumea veche pătrunsese într'o măsură oarecare vestirea dată Israilului că din sânul său se va ridica un mântuitor. Vedem aceasta și în Sf. Scriptură, în proorocia lui Valaam, despre steaua care se va ridica din Iacov, dar vedem și în scriitorii păgâni mai depărtați încă de legătura cu Evreii. Ei ne fac niste mărturisiri surprinzătoare. Astfel *Tacit*¹⁾ ne spune: «Era încredințarea multora că în vechile cărți ale preoților se cuprinde vestirea că în însuși timpul acela se va întâmpla ca răsăritul să se întărească, iar cei eșiți din Iudeia să ajungă a stăpâni lumea» (Historia 5, 13). Și tot așa *Suetoniu*²⁾: «Prin tot răsăritul străbătea atunci o veche și statornică părere că este o proorocie după care cei eșiți din Iudeia au să ia lumea în stăpânire» (Vespasianus c. 4).

Dacă știrea aceasta era și în Roma, urmează că cu atât mai mult magii știau despre proorocia Israilului, și când li s'a vestit lor despre nașterea regelui din Israil, în legătură cu steaua care li se arătase, au știut îndată că e vorba de un fapt care privea toată lumea. La acesta veneau ei să se închine, ca la un rege care era și al lor.

În genere, venirea magilor și este privită drept mărturisirea păgânilor, care vin să se bucure și ei. Inchipuirea scriitorilor îi și face pe acești magi venind, nu dintr'o țară, ci din mai multe, pentru a arăta că toată lumea vine să se închine lui Iisus. Fostul ambasador american la Constantinopol *L. Wallace*, care a scris romanul *Ben Hur*, în care se povestește nașterea lui Iisus, începe cu zugrăvirea mult înflorită a venirii magilor și-i arată venind din felurite țări, întâlnindu-se fără să știe unul de altul.

Închinarea magilor către regele nou născut se înțelege că nu putea fi închinare către un rege pământesc. Regele pământesc era numai al Evreilor și nu-i privea pe ei. Nu dela acesta se puteau aștepta să-și întindă stăpânirea, când el era însuși stăpânit de puteri mult mai mari. Ajunși în Ierusalim, au trebuit să afle că Evreii aveau rege. Dacă și după aceasta ei se duc să se închine, înseamnă că e vorba de un rege al sufletelor, de cineva a cărui putere putea străbate mult mai departe.

3. Și auziad Irod împăratul, s'a turburat și tot Ierusalimul cu dânsul.—1. Care poate fi pricina

¹⁾ Pluribus persuasio inerat. antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret oriens profectique Judaea rerum potirentur.

²⁾ Percrebuerat oriente toto vetus et constans opinio esse in fatis, ut eo tempore Judaea profecti rerum potirentur.

pentru care s'a turburat Irod? După cele ce am povestit mai înainte despre firea lui, nu ne va fi greu să înțelegem. Acest vărsător de sânge, care nu avea altă grijă decât să nu-și vadă tronul amenințat, nu putea decât să se turbure auzind că s'a născut un rege. Cine putea fi acesta? Un nou vrăjmaș. Indată trebuia să încolțească în mintea lui gândul a de a stârpi sămânța oricărei primejdii. Ucisese de toți până acum, până și pe fiul lui, cu 5 zile înainte de moarte. Aceiași măsură avea s'o întrebuițeze acum.

2. Nu pentru aceiaș pricină ca Irod însă s'a spăimântat Ierusalimul. Poporul, înțelegând că știrea turbură pe Irod, nu putea decât să se teamă. Orice neliniște a acestuia aducea nenorociri asupra poporului, după cum a și adus prin uciderea pruncilor. De aceea, fără a-și da încă bine seama ce este, poporul se așteaptă la nenorocire. El bănuiește că neliniștea lui Irod va ajunge iar la fapte nelegiuite. După câte văzuse, avea din destul dreptul să se teamă.

4. Și adunând pe toți arhierii și cărturarli norodului, i-a întrebat: unde este să se nască Hristos? — 1. Cine putea răspunde la întrebarea magilor? Cel mai puțin dintre toți Irod, care era străin. Cu toate acestea, întru cât așteptarea lui Mesia era ceva cunoscut, gândul cel dintâi al lui Irod trebuie să fi fost că e vorba de nașterea lui Mesia. Și întru cât, în părerea Evreilor de atunci, Mesia avea să statornicească o împărăție pământească, Irod trebuia să cugete că împărăția lui e amenințată.

Cine putea să-i dea răspuns la aceasta?

Dacă ar fi fost numai o chestiune de ordin politic, avea el chip să răspundă. Dar aceasta, deși cu rezultat politic, era în fond o întrebare religioasă. Venirea lui Mesia era vechea așteptare a Evreilor. Cărțile lor sfinte, proorocii neîncetat le țineau vie această așteptare. Deci nimenea nu putea răspunde decât ceice tâlcuiau cărțile sfinte, adică preoții și teologii evrei. De aceea și Irod a adunat pe arhierii și pe cărturari.

2. Cine erau însă acești arhierii și cărturari?

Dacă e vorba de arhierii, nu e nevoie să ne mai întrebăm, fiindcă se știe cine erau. Arhierii erau căpătenia preoților evrei, care se mai numea și *marele preot*. Dar cu nume le de arhierii se mai numeau și ceilalți fruntași dintre preoți. Preoții erau împărțiți în 24 de familii care slujeau pe rând la templu, cum am văzut când am scris despre Zaharia, tatăl Sfântului Ioan Botezătorul. Celce se afla în fruntea unei astfel de familii se numea și el *arhierii*.

Nu ajunge însă să știm ce era fiecare în parte. Pe vremea Noului Testament, ei funcționau și în grămadă, ca sfat al poporului, cum nu era mai înainte, pe vremea Statului evreiesc din vremurile neatârării lui. În acest sfat, intrau arhierii, cărturarii, pe care-i vedem numiți aici, și bătrânii pe care-i găsim numiți

aiurea (Marcu 14, 53; 15, 1). Toți la un loc alcătuiau ceia se numește *sinedriul*. El cuprindea 71 de membri, care lucrau sub prezidența arhierii. Cu toate că talmudiștii spun că *sinedriul* își trage obârșia din vremea lui Moisi (vezi cartea Numerilor 11, 16), așezământul lui Moisi însă n'a putut fi tot una cu *sinedriul*. Intocmirea lui era alta. Aceasta se vede și din faptul că regele Iosafat însuși a înființat un sfat nou (2 Cronice 19, 8), ceia n'ar fi făcut, dacă așezământul lui Moisi ar fi funcționat ca ceva statornic. Sfatul lui Iosafat nu e nici el tot una cu *sinedriul*, pentru că aveau chemări deosebite. Cel dintâi făcea numai judecată, cel din urmă lua și măsuri pentru cărmuirea poporului.

Sinedriul îl găsim funcționând abea pe vremea regilor sirieni. Insuși numele grecesc de *sinedriu* ne arată că e vorba de un așezământ ajuns în ființă pe vremea înrăuririi grecești în Palestina. Numele evreiesc de *sanhedrin* e nume potrivit în limba evreiască după cel grecesc.

Acesta e așezământul pe care l-a strâns Irod să-i dea răspuns unde trebuie să se nască Mesia. Dacă Sf. Matei pomeneste dintre membrii lui numai pe arhierii și cărturari, nu și pe bătrâni, părerea multor comentatori este că din pricină că întrebarea pusă era numai de natură religioasă, și deci aveau a răspunde la ea numai elementele religioase ale *sinedriului*, nu și cele politice. În adevăr, prin *bătrânii*, mulți înțeleg pe capii marilor familii evreiești, care luau parte la orânduirea treburilor naționale ale poporului evreiesc. Alți comentatori însă, precum *Fillion*, spun că aici este pomenită numai o parte din *sinedriu*, ca fel de vorbire de a pomeni partea în locul întregului, dar că trebuie să înțelegem întreg *sinedriul*. La Evrei, afacerile religioase erau una cu cele naționale, așa că nu putem face despărțirea că unii dezlegau cele religioase, iar alții numai cele politice.

În cursul tâlcuirii evangheliei, noi vom întâlni deseori, de acum înainte, aceste cete de Evrei, între care vom găsi pe cei mai dârji protivnici ai Mântuitorului. Toți acei cunoscuți sub numele de *farisei* și de *cărturari* erau teologi care intrau în alcătuirea *sinedriului* sau erau cete de tâlcuitori ai legii, din care se recrutau acei care intrau în *sinedriu*.

3. Faptul că Irod s'a îndreptat către *sinedriu*, ca să-i dezlege întrebarea, dovedește că și el a înțeles, din întrebarea magilor, că e vorba de Mesia, și nu de un rege oarecare, în felul celorlalți regi ai pământului.

5. Iar ei au zis lui: În Vitleemul Iudeei, că așa s'a scris prin proorocul: 6. Și tu Vitleeme, pământul Iudei, nicidecum nu ești mai mic între domniile Iudei, că dintru tine va ieși Povățuitor, carele va paște pe norodul meu Israil. — 1. Pe temeiul proorociei lui Miheia 5, 2, la Evrei era un fapt cunoscut că Mesia avea să se nască în Bet-

leem. De aceia și sinedriul a răspuns fără mare greutate. Irod s'a putut încredința dela dânșii despre locul de care avea nevoie să știe. Au aflat și magii, dar, la adăpostul știrii pentru aceștia, Irod se interesa pentru el. Restul, în ce privește vremea nașterii, avea să-l afle dela magii înșiși.

2. Proorocia din Miheia 5, 2 nu este dată de evang. Matei întocmai ca în textul proorocului. Ea nu seamănă nici cu cea din textul evreiesc, nici cu cea a Septuagintei. Cu toate acestea deosebirea e numai după formă, nu după cuprins. Și la unul și la altul, argumentarea e aceeași. Sf. Matei zice: *Și tu Vitleeme, pământul Iudei, nicidecum nu ești mai mic între domniile Iudei, că dintru tine va eși Povățuitor...* Miheia zice: *Și tu Vitleime, casa Eufratului, mic ești a fi între miile Iudei, că (cu toate acestea) dintru tine va eși mic, ca să fie povățuitor lui Israil.* Cugetarea din Miheia este: ești mic, cu toate acestea din tine se va naște cineva mare. Deci e același lucru cași la Sf. Matei. Dacă citarea nu este din cuvânt în cuvânt, trebuie să știm că cei vechi nu aveau deprinderile noastre în scriere de a cita toate exact, ci se mulțameau a da numai cugetarea textelor. Tot așa citează și Sfinții Părinți din Sf. Scriptură. Altele erau metodele de lucru de atunci, altele cele de acum ¹⁾. De aceia nu trebuie să ne mirăm de felul citațiunii din Sf. Matei.

Unele întunecimi din textul lui Miheia, nu sunt din pricina lui, ci din a textului românesc, care n'a turnat cugetarea pe românește într'o rostire limpede. Tot așa cuvintele din textul românesc al lui Miheia: *casa Eufratului* sunt greșite. Acolo nu e vorba de *Eufrat*, ci de cellalt nume al Betleemului, care se mai chema și *Efrata*. S'a numit *Betleem*, fiindcă acesta era numele întemeietorului, iar *Efrata* era tatăl lui *Betleem* (vezi 1 Cronice 4, 4). Betleemul, cum știm, înseamnă *casa pâinii*, dar și *Efrata* înseamnă *cel rodnic*, așa că și din această lature *Efrata* e tot una cu *Betleem*.

În ce privește celelalte deosebiri între Miheia și Sf. Matei, precum *domniile Iudei* la unul și *miile Iudei* la altul, le-am văzut și limpezit când am vorbit despre starea textului.

3. Magii au întrebat despre regele care s'a născut. Cu toate acestea Miheia scrie despre un Povățuitor care va paște poporul. Ce să însemne aceasta? Că e vorba numai de un îndemnător pe calea cea bună, nu de însuși Mesia, care avea să fie cârmuitor al cugetelor mai mult ca un rege?

Nu. Mesia avea să fie rege în chipul cel mai deplin și cu mult peste toți regii. Dar vorba de *păstor* și *păstorie* se întrebuintă tocmai pentru a zugrăvi felul adevăratului rege, care e cași un păstor pentru poporul său. Vorbirea aceasta era obișnuită în V. Test. Saul este arătat că *va paște poporul* (2 a Imparaților 5, 2); Psalmul 22 începe spunând: *Domnul*

mă paște și nimica nu-mi va lipsi. În locul pășunii, acolo m'a sălășluit; asemenea la Ieremia 23 și următoarele. Deci dacă se spune despre Mesia că va paște pe poporul său, prin aceasta se vestește despre El cea mai frumoasă chemare a Lui.

4. Dacă ne întrebăm acum despre rostul nașterii Mântuitorului într'un oraș mic și neînsemnat ca Betleemul, cum îl numesc și Miheia și Sf. Matei, vom răspunde cu cuvintele Sfântului *Leon cel Mare*: „Celce a luat chipul robului și-a ales Betleemul drept loc al nașterii lui (pentruca în acel loc întunecos să-și ascundă mărășia nașterii sale), iar Ierusalimul l-a ales ioc pentru moartea lui, pentruca rușinea crucii să se desfășure cât mai mult în fața obștei. Ne-a învățat să ne ascundem podoabele noastre și să scoatem la lumină păcatele. Prin pilda sa, ne-a învățat înțelepciunea cerească, anume că drumul spre mrire e fuga de mrire, care pentru lume însă e lucru pe dos. Căci Hristos, care este stea, adică lumină și povățuitor către fericire și mrire, și-a ascuns dumnezeirea și vrednicia de Mesia, zăcând în ieslea dela Betleem. De aceia Dumnezeu Tatăl îl înfățișează lumii întregi și-l preamărește prin steaua care luminează din cer. Așa dar, dacă dorești adevărata mrire, fugi de mrire, umblă după viața cea ocărăță; căci dacă umbli după mrire, ai s'o perzi; dacă o desprețuiești, chiar fără să vrei, ai să ajungi la cinste. Căci adevărat este paradoxul care spune: «Mărirează urmărește pe cel care fuge de ea, fuge de cel care o urmărește, precum umbra se ține de trup». «Umilița merge înaintea mării», zice Înțeleptul (Proverbe 15, 33). Căci Dumnezeu înalță pe cei umiliți și umilește pe cei mândri. De aceia și Hristos s'a micșorat pe sine și s'a umilit, făcându-se ascultător până la moarte, ba chiar până la moarte pe cruce, pentru care și Dumnezeu l-a preainălțat și i-a dat lui nume care este peste tot numele (Filipeni 2)¹⁾.

7. **Atunci Irod întru ascuns chemând pe magi, a cercat cu deamăruntul dela dânșii de vremea întru care s'a arătat steaua. 8. Și trimetându-i pe ei în Vitleem, le-a zis: mergând, cercetați cu amăruntul pentru prunc, și dacă îl veți afla, să-mi vestiți și mie, ca și eu, venind, să mă închin lui.**—1. Vestea dată de sinedriu a pricinuit două efecte deosebite: pe magi i-a liniștit și i-a mângâiat; pe Irod l-a făcut să se îngrijească și mai mult și să caute măsurile cele de trebuință pentru a înlătura primejdia. De aceia Irod și pășește mai departe, în vederea luării acestor măsuri.

El avea până acum două date: 1. că Mesia s'a născut; 2. că s'a născut în Betleem. Ii mai trebuia acum a treia: când s'a născut?

În scopul acesta, el a chemat pe magi, ca să afle

¹⁾ Vezi Jacquier, *le Nouveau Testament dans l'Eglise chrétienne* Paris 1911, vol. 1, p. 11—12.

¹⁾ Citat după A Lapide, *Commentarium in sanctum Matthaicum* Pars prior, ed. 3. Turin 1922, pag. 108.

în care vreme s'a arătat steaua, și deci să știe în care categorie de copii să caute pe Iisus.

Măsurile luate de Irod se potrivesc în totul cu firea sa vicleană și crudă. Se înțelege, având iscoadele sale la îndemână, îi era ușor acum să caute pruncul. Dar este în felul de a fi al viclenilor de a pași totdeauna cu grijă și a căuta pe nebagate-de-seamă, ca să nu se cunoască faptele lor cele rele. În adâncul lor, ei știu că faptele săvârșite de ei sunt urâte de oameni. Deci într-un cânt ura care îi încunjură este și ea primejdie, ei găsesc totdeauna cu cale să-și îndeplinească vicleniile lor pe tăcute și fără știrea cuiva. Aceasta face că Irod cheamă pe magi pe ascuns și-i întreabă de vremea când s'a arătat steaua. Era mult mai potrivit cu ținta lui să afle și al treilea punct, fără să se bage de seamă și încă să se slujească tot de magi, pentruca să afle dela ei care anume e pruncul care trebuie desființat.

Atât de bine se potrivesc aceste măsuri cu firea lui, încât am putea spune că sunt cași zugrăvite după natură.

A. *Lapide* citează fapta altui tiran, asemănătoare cu aceasta, a lui *Antoninus Caracalla*, care, ucizând pe fratele său *Geta*, la însuși sânul mamei sale, ca să peară celce-i putea fi o primejdie pentru domnie, căutând să acopere nelegiuirea, a hotărât ca fratele lui să fie trecut în rândul zeilor, zicând: *Sit divus, dum non sit vivus* (Să fie sfânt, dacă nu mai e pe pământ.)¹⁾

Omul are în gând fapta rea și o săvârșește, dar pentru ochii celorlalți o acopere, se ferește și o îmbracă în altă înfățișare. Așa și Irod acum, are sufletul străbătut de gânduri nelegiuite, dar el le înfățișează așa, ca nimic să nu se bage de seamă. Ca să nu trezească nicio bănuială, spune magilor că și el vrea să se ducă să se închine. Într-un cânt magii aveau să fie acum unealta prin care el trebuia să afle ce dorea, urma ca să le dea și lor înfățișarea omului stăpânit de cucernicie, care nu urmărește altceva decât a-și îndeplini o datorie de suflet.

2. Din socoteala pe care a făcut-o Irod mai târziu, de a ucide pe prunci dela doi ani în jos, înțelegem că el a folosit celce i-au spus acum magii. A socotit câtă vreme este dela arătarea stelei, câtă până la sosirea magilor în Ierusalim, a mai adăugat un răstimp de vreme mai înainte și altul după plecarea magilor, așa ca pruncul să nu-i scape cu nici-un chip, și pe urmă a dat porunca uciderii tuturor celor născuți într-un răstimp de doi ani de zile.

9. Iar ei, ascultând pe împăratul, s'au dus. Și iată, steaua pe care o văzuseră la răsărit, mergea înaintea lor, până a venit și a stătut deasupra unde era pruncul.—1. Odată ce au aflat unde trebuiau să caute pe noul împărat, magii nu mai aveau nevoie să fie călăuziți de cineva. Betle-

emul era aproape, drum de două ceasuri cu piciorul, mergând agale spre meazăzi. Aveau să strabată valea adâncă numită *Hinom*, din josul Ierusalimului, spre meazăzi, apoi aveau să suie muntele *Sfatului celui rău*, aveau să treacă printr'un ținut stâncos, puțin lucrat și îndată aveau să se găsească în fața Betleemului. Pentru a face aceasta, nu mai aveau nevoie de stea. Atunci pentru ce li s'a mai arătat ea? Răspunsul trebuie căutat în două pricini: 1. una este că, ajunși în Ierusalim, magii puteau să se clatine în credința lor, văzând nepăsarea Evreilor pentru nașterea lui Mesia. Ei aveau toate arătările proorocilor, prin care puteau ști că aceasta e vremea. Când magii au venit și au adus vestea, cu atât mai mult trebuia să se fi stârnit mișcare în mijlocul lor. Cu toate acestea nimic. Evenimentele nașterii, cu toate arătările și rânduiriile ei, trec și nimenea nu se mișcă. Fapta lui Simeon și a proorocitei Ana e o mișcare izolată. Față de atâta amorțire, ce-ar fi trebuit să zică magii? Fi-rește, să se îndoiască în credința lor. Dacă Evreii, în sânul cărora trebuia să se arate Așteptatul neamurilor, nu sunt de loc frământați de clipa aceasta, când văd că până și păgânii li s'a vestit, nu trebuia să se nască într'înșii sămânța îndoielii, dacă este cu adevărat aceasta clipa acelei arătări? De aceea, pentru a fi întăriți în credința lor, trebuia să li se arate din nou steaua, la eșirea d'n Ierusalim, pentru a înțelege că sunt pe calea cea bună și să nu se îndoiască de nimic. 2. Al doilea, dacă ajungeau la Betleem și găseau acolo pe pruncul cel născut în sărăcie, fără nicio podoabă a bogăției în jurul său, putea fi și aceasta o întrebare, dacă cu adevărat acesta este pruncul cel dumnezeesc și nu cumva ei sunt înșelați. Dar și această a doua puțință de îndoială avea s'o înlăture arătarea stelei. Din acea arătare, magii aveau să înțeleagă că acel pe care-l arată steaua este mai mare și decât dânsa, dacă ea vine să-i aducă o astfel de închinare și să se oprească deasupra locului unde se afla El.

Acestea erau acum lucruri și mai însemnate decât arătarea drumului care și fără stea putea fi găsit ușor. Deci înțelegem de ce se mai arată ea și acum.

2. Dar pentru ce s'a ascuns steaua odată cu intrarea magilor în Ierusalim?

Dacă steaua i-ar fi călăuzit neîncetat, ei n'ar mai fi avut nevoie să întrebe unde este împăratul Iudeilor celce s'a născut. S'ar fi dus fără nicio șovăire la Betleem și acolo s'ar fi închinat pruncului. Despre fapta lor, prea puțin ar fi știut.

Dar Dumnezeu mai avea ceva de făcut, pentru care pricină a fost de trebuință ca steaua să se ascundă o bucată de vreme. Trebuia ca fapta magilor să se știe, pentruca, prin ei, să se vestească tuturor că în adevăr Mesia cel vestit s'a și născut, fiindcă, iată, până și păgânii, o știu. Lucrul acesta ni-l spune Sf. Ioan Gură de aur zicând: *ἵνα ἀπολέσαντες τὸν χειρ-αγωγὸν εἰς ἀνάγκην ἐμπέσωσιν ἐρωτῆσαι τοὺς Ἰουδαίους*

¹⁾ Vezi tot A *Lapide*, op. cit., pag. 109.

καὶ πάντων κατὰ δῆλον το πρᾶγμα γένηται, adică, pe românește: «pentruca, perzându-și călăuza, să ajungă la nev oia de a întreba pe Evrei și lucrul acesta să ajungă la cunoștința tuturor.»¹⁾

Cu toate acestea Evreii s'au arătat nesimțitori. De unde ar fi trebuit să se miște, să se aprindă de în-suflețire, ei n'au arătat prin nimic frământarea lor pentru nașterea lui Mesia. Singura lor mișcare a fost din pricina neliniștii lui Irod.

11. Și intrând în casă, au văzut pruncul cu Maria, mama lui, și căzând, s'au închinat lui, și deschizându-și viscerile lor, au adus lui daruri: aur și tămâie și smirnă.—1. Dacă evanghelistul numește *casă* locul unde se aflau pruncul cu mama lui, e dovadă că ei nu mai erau în peștera unde se născuse. Aceasta n'ar fi putut să se numească *casă*. Deci Sf. Familie numai la început a fost în peșteră, când n'a putut găsi casă. După aceia au găsit loc.

2. Evanghelistul nu pomenește și de Iosif că a fost găsit în casă de magi, ci numai de Iisus și Maria. După părerile comentatorilor, pricina poate fi că Iosif nu era acasă în clipa aceia, a sosirii magilor, sau că așa fusese orânduit de Dumnezeu, pentruca magii să nu poată crede cumva că Iosif ar fi tatăl lui Iisus sau că, și dacă era de față, evanghelistul nu găsește cu cale să-l pomenească, subînțelegându-l numai ca îngrijitor al pruncului și soț al Mariei. La părerea că așa fusese orânduit de Dumnezeu, răspund unii (Ryan) că nu e nevoie de presupus așa, întru cât magii aveau iluminare de sus să înțeleagă cine era pruncul și cum va fi nașterea lui. Dela aceasta n'ar fi putut ei fi clintiți prin lipsa ori găsirea lui Iosif. Rămân însă cu puțință celelalte două păreri: Lipsa întâmplătoare a lui Iosif sau socotința evanghelistului de a nu mai numi pe Iosif la fiecare pas, ci numai acolo unde avea rol direct, precum la fuga în Egipt.

3. Din cuvintele întrebuintate de evanghelist pentru a arăta închinarea magilor, se vede că e vorba de închinarea săvârșită înaintea lui Iisus ca lui Dumnezeu. În adevăr, după cum spune Ryan, cuvântul grecesc de προσκύνησαν, cu toate că în scrierile grecești clasice se întrebuintează și pentru a arăta supunerea către o ființă omenească într'o treaptă înaltă, în N. Test. însă niciodată nu se întrebuintează decât pentru închinarea către Dumnezeu. Deci și în împrejurarea aceasta trebuie să înțelegem că, dacă magii s'au închinat pruncului, ei s'au închinat ca unui Dumnezeu.

Aceasta se înțelege și din darurile pe care le-au adus magii și din cuvintele evanghelistului despre ele. Cuvântul grecesc pentru a arăta că i-au adus daruri, e προσήνεγκαν, care vine dela προσφέρειν=a oferi. De opt

ori e întrebuintat acest cuvânt în N. Test. și în toate dățile se întrebuintează numai despre ceva oferit lui Dumnezeu.

Dacă acum privim înseși darurile, și ele ne spun că închinarea magilor este ca la un Dumnezeu. Anume, i-au adus tămâie, și tămâia era materie de cult, care se întrebuinta în slujba Domnului. Oridecâteori Sf. Scriptură vorbește despre ea, o privește ca material întrebuintat pentru slujba Domnului, și nu cu întrebuintare în viața casnică a omului.

4. Darurile aduse de magi sunt un obicei al Răsăritului. Acolo oamenii totdeauna însoțesc cu daruri înfățișarea lor la persoanele către care vor să-și arate stima.

Darurile aduse Mântuitorului însă totdeauna au fost privite ca având o însemnătate cu mult mai mare decât niște daruri prin care îți arăți stima, ci având și o însemnătate dogmatică. Astfel aurul a fost socotit ca o mărturisire a însușirii de împărat a lui Iisus, întru cât aurul e podoabă a vredniciei împărătești. Tămâia e mărturisirea dumnezeirii, cum am văzut, iar smirna e mărturisirea însușirii omenești, întru cât ea se întrebuinta la cei vechi pentru îmbălsămarea trupurilor.

Aceste socotințe privitoare la daruri au fost cuprinse în următorul vers de poetul spaniol *Juvenus* care era și preot creștin:

¶ Thus, aurum, myrrham, regique, hominique, deoque dona ferunt (Tămâie, aur smirnă, regelui, omului lui Dumnezeu îi aduc daruri).

Alții au văzut în aceste lucruri cele trei slujiri ale Mântuitorului: stările de prooroc, de preot și de împărat. Alții văd în ele împlinirea unei proorocii din Ps. 71, 15: *Și se va da lui din aurul Arabiei, și se vor ruga împrejurul lui pururea, toată ziua bine vor cuvânta pe dânsul.*¹⁾

12. Și luând înștiințare prin vis să nu se întoarcă la Irod, pe altă cale s'au dus la țara lor.—1. Nu se poate ști câtă vreme magii au rămas în Betleem. Mai degrabă e de crezut că au stat puțină vreme. Indeplinindu-și dorința inimii lor, ei nu mai aveau la ce sta și trebuiau să plece. Credința lor era răsplătită, curăția inimii lor se învrednicise de darul măreț de a vedea pe Dumnezeu, acum puteau pleca.

Dar aci intervine mâna lui Dumnezeu, care arată cum înțelepciunea lui Dumnezeu biruie uneltirile răutății. După cum citim în cartea Înțelepciunii lui Solomon, *pe înțelepciune nu o biruiește răutatea, și ajunge dela margini până la margini cu tărie și întocmește toate cu folos* (7, 29—8, 1).²⁾

Așa s'a întâmplat cu magii. După uneltirea lui Irod,

¹⁾ Vezi Slater, *The Gospel according to St. Matthew*. London 1910 pag. 17.

²⁾ Vezi Ryan, *Vangeli delle Domeniche e delle Feste*, Roma 1910, ed. 2. vol. 1, p. 165.

ei urmau să se întoarcă la el să-i spuie că au descoperit pruncul. Mâna lui Dumnezeu intervine și zădărnicește planul lui Irod. Magii au fost înștiințați prin vis să se întoarcă în țara lor pe altă cale, și așa Irod n'a mai aflat nimic. Pentru aceasta cu drept cuvânt zice Sf. Grigorie: «Ce e răutatea omului față de planurile lui Dumnezeu? Cu dreptate s'a scris: *Nu este înțelepciune, nu este pricepere, nu este sfat împotriva Domnului.* Prin ivirea stelei, magii au fost chemați; au găsit pe micul lor împărat; i-au adus daruri; și pentruca să nu se întoarcă la Irod, au fost înștiințați prin vis. Astfel Irod n'a putut găsi pe Iisus pe care-l căuta»³⁾. Și tot cu dreptate spune Sf. Pavel: *Scris este: Perde-voi înțelepciunea înțelepților și știința celor știutori o voi lepăda. Unde este înțeleptul? Unde este cărturarul? Unde este întrebătorul veacului acestuia? Au n'a făcut nebună Dumnezeu înțelepciunea lumii acesteia?* (1 Cor. 1, 19—20).

Astfel se încheie aceasta povestire cu înfrângerea socotelilor lui Irod și rămâne să vedem ce cale sălbatecă a găsit el pentru a câștiga pe calea aceasta ce nu putuse afla prin magi.

2. Ca să vie la Betleem, magii n'ar fi avut nevoie să treacă prin Ierusalim. Aceasta s'a întâmplat din pricina ascunderii stelei, pentru pricina pe care am văzut-o. Deci ei aveau acum altă cale de a trece spre sud sau spre răsărit. Pe aceasta au plecat și s'au dus.

V.

Interpretarea practică.

1. Privind râvna cu care magii au venit să se închine noului născut Impărat al Iudeilor, nu putem să nu ne gândim la greutatea pe care au trebuit să le biruie ei, pentru a umbla prin locuri necunoscute și a ajunge tocmai la Betleem să se închine. De obicei, oamenii, când e vorba să-și îndeplinească datoriile lor către Dumnezeu, scot înainte toate greutatea vieții lor materiale: casă, copii, avere și altele. Sunt foarte puțini acei care iau în deplinătatea lor cuvintele Mântuitorului. *Celce iubește pe tată, pe mamă, pe fiu sau pe fiică mai mult decât pe mine nu este vrednic de mine* (Matei 10, 37). Cu toate acestea ce pildă uimitoare ne dau magii! Ei strălucesc, mai întâi, prin adâncă lor încredere în Dumnezeu. Indată ce au înțeles că Dumnezeu le-a descoperit marea taină a nașterii Fiului Său, nu s'au mai lăsat stingheriți de socotelile pământului, pe care, ca oameni, le puteau avea, ci au pornit la lungul, primejdiosul și ostenitorul drum pe care trebuiau să-l străbată. Fără o neclintită credință în Dumnezeu, nu se puteau porni ei la o așa faptă. Deci ei ne sunt mai întâi pilda viei credințe.

2. Oamenii sufăr de o mare neputință: frica de părerea altuia. Foarte puțini îndrăznesc să aibă o părere și mai cu seamă să pășească la îndeplinirea ei, când cei mai mulți sunt de altă părere.

Starea aceasta a trebuit să atingă și pe magi. Fapta lor nu s'a putut petrece în necunoscut. Ei au trebuit să plece dintre ai lor, din mijlocul familiilor, a cunoșcuților. Trebuiau să înfrunte mirarea celorlalți și poate râsul multora, când vor fi spus că pleacă la drum să se închine, fiindcă li s'a arătat o stea... Câți puteau prețui însemnătatea religioasă a acelei arătări! Dacă magii trec peste această spaimă, peste care atâția nu îndrăznesc să treacă, până în ziua de azi, câtă trebuie să fi fost încrederea lor în adevărul celor vestite lor de Dumnezeu! Aceasta o face numai omul care pune mai pre sus cele ale lui Dumnezeu de cele ale omului. El știe că omul prinde adevărul numai în crâmpie, pe când numai adevărul Domnului este întreg, și de aici trebuie urmat mai nainte de orice.

Mai este primejdia că cunoașterea slabă a omului îl face de nu cuprinde tot adevărul lui Dumnezeu și-l înlătură ca ceva mai puțin însemnat decât cunoașterea sa pe dibuite. De aici urmează că el de multe ori își pune păreri sale împotriva celor ce i se descopăr de la Dumnezeu și așa se face că adevărul omnesc se ridică împotriva celui dumnezeesc. Cu dreptate spune Sf. Pavel: *Cugetul trupului vrăjmaș este lui Dumnezeu, că legii lui Dumnezeu nu se supune, nici poate* (Romani 8, 7).

3. Dacă magii s'au pornit la drum lung, este pentrucă au privit vestirea lui Dumnezeu ca o comoară din care-și puteau îmbogăți sufletul.

Dar privind faptul acesta, vom sta numai să ne minunăm de el și să laudăm pe magi și nu vom avea de cules nimic pentru înțelepțirea noastră?

Firește, Fiul lui Dumnezeu nu se naște neîncetat, pentruca să luăm pildă de a face ce au făcut magii. Dar mai sunt puteri care se pot întrebuița de noi, cum magii au întrebuițat nașterea Domnului. Fără a avea omul nevoie să străbată atâtea greutăți, fără a fi amenințat de râsul oamenilor, câte lucruri nu sunt mult mai ușoare, pe care foarte mulți se lenevesc a le îndeplini!

Odată creștinii noștri luau osteneala de a se duce la locurile Sfinte să se închine. Nu era o greutate ca a magilor, dar tot era una. E o laudă pentru strămoșii noștri, când aflăm că ei făceau aceasta. Cu cât mai vrednici de ocară sunt cei de azi, care găsesc pricini să nu-și îndeplinească cele mai mici datorii religioase!

În toate împrejurările, când vin astfel de chestiuni, trebuie scoasă înainte pilda magilor. Omului care-și caută numai ale sale și le uită pe ale lui Dumnezeu, trebuie să i se spuie cuvintele: *Celce și-a aflat sufletul său îl va pierde* (Matei 10, 37) Și adevărul acestui fapt i se va putea dovedi foarte ușor: Tu, crezând că-ți cauți mai bine de ale tale, neîngrijind de ale Dumnezeu și socotind că perzi vremea cu acestea, de fapt cu nimic nu îngrijești mai bine de ale tale decât tocmai prin împlinirea datoriilor către Dumnezeu, fiindcă, din legătura cu Dumnezeu, omul și soarbe cea mai mare însuflețire, care-l ajută la îndeplinirea tuturor chemărilor celor bune pe pământ.

³⁾ Citat după Ryan, tot acolo.

4. Pilda lui Irod ne arată priveliștea omului nefericit când aleargă numai după cele pământești. Fiindcă nu avea nădejdea în Dumnezeu și alerga numai la chibzuielile sale, pentru a înlătura toate primejdiile vieții lui, vedem că niciodată nu are liniște. Toată lunga sa domnie i-a fost amară, fiindcă nu căuta mângâierea în gândurile legate de Dumnezeu, ci numai în socotelile pământului. Fiecare zvon, pentru el avea o turburare.

Și aceasta e o pildă pentru a arăta nefericirea neglijiților și, în genere, a tuturor oamenilor care-și pun nădejdea numai în cele pieritoare.

5. O pildă amară e și a povățuitorilor poporului evreiesc din orașul Ierusalimului. Pe când măgii au venit de atât de departe pentru a se închina lui Iisus, Evreii, numai s'au turburat de frica lui Irod, dar nu s'au mișcat nici până la atât de apropiatul Betleem.

Oamenii înrădăcinați în stările lor și îngâmfați de ei înșiși nu socotesc că mai au ceva de schimbat în viața lor și numai poartă grijă de mersul înțelepciunii, care poate descoperi alte și alte priveliști ale lui Dumnezeu.

Mai cu seamă starea păcătoasă e cea care se simte mulțămătită cu ea însăși și nu socotește că mai are ceva de îndreptat.

Starea aceasta o vedem la tâlcuitorii legii din Ierusalim. Ei, cei care au prigonit pe Domnul Hristos, sunt nepăsători din capul locului. Li se aduce vestea că s'a născut Așteptatul neamurilor, dar nu se mișcă.

Este starea nesimțirii religioase, starea oamenilor reduși a se mărgini la niște forme din care nu scoteau nicio însuflețire și înălțare către Dumnezeu, și de aceea nu s'au turburat decât numai de neliniștea lui Irod, dar încolo de nimica altceva.

Și aceasta e o pildă pentru a arăta primejdiile omului care stă cufundat numai în mulțămirea de sine însuși și nu crede că mai poate fi ceva de făcut și de îndreptat. Dimpotrivă, omul înțelept niciodată nu poate fi deplin mulțămit, fiindcă niciodată suirea sa către Dumnezeu nu poate fi deplină aici pe pământ. De aceea el năzuiește tot mai sus și de tel nu se mulțămește cu treapta până la care a ajuns.

Aceasta e înțelepciunea adevăratului creștin.

Arhim. SCRIBAN

ȘCOALELE BISERICESTI DIN BASARABIA

I

Se cunoaște din istoria mai tuturor popoarelor că viața lor intelectuală a început cu literatura religioasă și deci pentru creierea acestei literaturi a trebuit să existe la începutul vieții lor școala cu caracter bisericesc. Tot astfel a fost și la poporul nostru. Primele școale au fost seminariile, cărora le-au precedat școalele din tinda bisericeii, unde se adunau copii de prin satele învecinate pe cari îi povățuiau în ale cititului și scrisului câte un dascăl plătit cu anul pentru a cărui muncă în schimb era scutit de anumite dajdii către stat.

În partea de pământ pe care vitregia și neorocul nostru ni l-a smuls prin silnicie s'a înființat un seminar în împrejurările următoare. Toată Moldova, din Carpați până la Nistru, își aveau ca slujitori ai altarului persoane dintre elevii seminariști pe cari îi pregătea seminarul din Socola al mitropolitului Veniamin Costaki. În ținutul dintre Prut și Nistru, desfăcut în 16 Mai 1812, conducătorii bisericești se gândiră să înceapă a pămădi o nouă viață strânsă în aceste hotare. În fruntea bisericeii basarabene fu numită aceeași persoană, care condusesse destinele bisericeii din Principatele Române sub ocupația trupelor ruse,

exarhul Gavriil Bănulescu, care acum căpătase titlul de mitropolit. Acest mitropolit, înainte de a vedea acțiunea seminariilor din țările noastre, cunoștea cuprinsul «regulamentelor sinodale» din secolul al XVIII-lea (regulamentul din 1737 și 1770), afară de aceasta el fusese profesor, prefect și rector de seminar rus înainte de a conduce biserica din Principate ca exarh. Regulamentele despre cari vorbirăm mai sus porunciau arhierilor-episcopi sau mitropoliți ca să se îngrijească de deschiderea de școli bisericești din cari să iasă oameni pregătiți pentru conducerea turmei pe calea credinței. Glasul regulamentului sinodului rus era cu atât mai mult îndreptățit cu cât erau o mulțime de biserici goale fără preot. Starea de lucruri din Basarabia îndreptăția cu atât mai mult pe oblăduitorul bisericeii basarabene să ceară sinodului rus îngăduirea de a deschide un seminar. Cu privire la starea de decadentă în care se găsea eparhia basarabeană din punct de vedere al cultului preoților avem trei mărturi vrednice de credință: mărturia însuși mitropolitului, a lui Petru Kunițki și a Consistoriului duhovnicesc. Iată cam ce zice fiecare. Mitropolitul îndată ce a primit însărcinarea de exarh a bisericeii moldovene, scrisese sinodului rus în 31 Oct.

1808 despre situațiunea lucrurilor bisericești din Moldova și Basarabia. El zicea: *Cultura clerului din Moldova și mai cu deosebire a celui de sat nu există aproape de loc, căci deși nu de mult mitropolitul Veniamin a deschis o școală unde învața copiii slujitorilor bisericești citirea bisericească și cântarea... totuși din această școală tânără nu putea și încă nu va putea curând să se vadă urmele culturii în cler.*¹⁾ În Basarabia sunt biserici foarte puține și preoți deosemena puțini, cari înțeleg rânduiala bisericească numai în parte». Apoi după un an, în Octombrie 1809, numind un protopop special, pe Timotei Mollavinski, el scria: «De vreme ce în toată Basarabia nu se găsește niciun preot învățat, care ar ști rânduiala bisericească și orânduiala funcționarilor bisericești, pentru care lucru, după cât a putut să ajungă până la cunoștința mea, nu există acolo nicio rânduială în slujba bisericească, pentru care cer să se numească preotul T. Mollavinski, ca unul care a învățat în seminar și a lucrat în cancelariile bisericești cu multă râvnă pentru care fapt în atestatul și certificatul său se scrie că trebuie propus pentru a fi înaintat la treapta de protoereu și după aceasta să i se încredințeze grija bisericilor și clerului din Basarabia». ²⁾ Dicasteria din Chișinău dă o mărturie la fel: Ea în raportul din 4 Oct. din 1812 scrie mitropolitului: «Fiindcă preoții din această nouă eparhie precum și protopopii au nevoie de cultură și de adaptare la noua administrație este bine ca să se numiască doi inspectori sau conducători dintre aceia pe cari veți găsi cu cale». ³⁾ După cât vedem, din mărturiile mitropolitului Gavriil și a dicasteriei din Chișinău reiese că atât preoții de rând cât și protopopii lor nu cunosc rânduiala slujbei după cum trebuie, precum nici regula slujbei de cancelarie bisericească. Cauza unei asemenea stări de lucruri este arătată de Petru Kunițkii în lucrarea sa intitulată: «Scurtă descriere statistică a ținutului de dincolo de Nistru—Kratkoe statisticescoe opisanie Zadnietrovskoï oblasti» pe pp. 28—29, unde spune: «In

acest ținut ca și în întreaga Moldova, a earei parte a fost, cultura se află în cea mai nenorocită stare, căci locuitorii din starea de jos nu numai că sunt neluminați, dar nu știu să citească și să scrie, dar chiar și boierii și clerul nu au pășit prea departe de proasta stare a poporului de jos, și aceasta nu pentru că ei nu ar avea plăcere sau inteligență... Principina acestui lucru stă mai întâi în aceia că învățătorii, cari primesc foarte mulți bani de la părinții copiilor, îi învață numai cum să numiască anumite lucruri, cuvinte streine, ci nu le deschid drumuri noi spre înaintare mai departe pe cărările științei. A doua pricină stă în acea că guvernul vechi nu numai că nu dă nicio atențiune, dar mi se pare că o făcea cu gândul ascuns, se silia să țină pe moldoveni în neștiință și întunec» ⁴⁾.

Fără îndoială că seminarul înființat în chiliile mănăstirii Socola de mitropolitul Veniamin Costaki în 1804 nu putea să umple golurile simțite în clerul moldovean de la începutul secolului al XIX-lea. Seminarul acesta unde se învață citirea și cântarea bisericească, tipicul, retorica, logica și teologia lui Damaschin cu tâlcuirea celor 7 taine și morala nu puteau da tot ceia ce se putea aștepta de la el. După venirea exarhului Gavriil în Moldova s'a căutat să se facă complect ca cele din Rusia pentru care scop a fost adus ca rector P. Kunițkii, dar în anul 1808 s'a închis din pricina împrejurărilor militare, deschizându-se tocmai după încheierea păcii din București în 16 Mai 1812. Un mânuitor de condei bisericesc, A. Silin, ne comunică, că pe la începutul lui Decembrie 1811 a venit din Iași în Basarabia vicarul exarhului Gavriil, episcopul Dimitrie Sulima, și s'a așezat în mănăstirea Curki. Sufletul lui fu coprins de întristare văzând întunerecul, care coprindea inimile clerului basarabean și a deschis o școală în această mănăstire pentru copiii slujitorilor altarului în care se primiau și copii de mazili și țărani. În curând el deschise asemenea școli și în alte câteva mănăstiri ca: Dobrușa, Hârjauca și altele, precum și prin județele basarabene. ⁵⁾ Ceia ce spune acest autor mai sus nu se confirmă de date scrise, dar pe cale indirectă ni se afirmă existența faptului că aceste școli prin

1) Actele consistoriului duhovnicesc din Chișinău pe anul 1808. foaia 12 (după lucrarea Ieromonahului Sebastian intitulată «Viața și activitatea P. S. Dimitrie Sulima până la începerea activității lui independente în conducerea eparhiei Chișinăului: «Jizni i deiatelnosti P eosviaščennago Dimitrii Sulimâ do vstupleniea ego v samastoiatelnoe upravlenie Kișinevskoï eparhii.

2) Arhiva Consistoriului din Chișinău pe anul 1809 Nr. 33. Arhiva Consistoriului din Chișinău pe anul 1812 Nr. 224 f. 51.

4) P. Kunițkii: «Scurtă descriere statistică a ținutului de dincolo de Nistru» f. 28—29.

5) Revista: «Kișinevskiea eparhialnâia viedomosti» pe anul 1867, Nr. 2 pag. 49.»

mănăstiri și chiar biserici de sat au existat, au se știe de când și cine le-a așezat. În actele consistorului din Chișinău găsim următoarea cerere a preotului Petre Ghentus din 28 Aprilie 1813, în care spune: «Din mila lui Dumnezeu am trei copii buni pentru învățătură, și în satul nostru nu-i școală. Porunca Prea Sfinției Voastre pe care am primit-o cere ca să aduc copii la școala Prea Sfinției Voastre. Copii sunt mici de vârstă. Cer îngăduirea și binecuvântarea Prea Sfinției Voastre ca să-i dau la mănăstirea Dobrușa la învățătură, pentru că nu am puțința să-i aduc la Chișinău fiindcă sunt preot văduv». ⁶⁾ Din această cerere reiese că preotul Ghentus socotește că școala din mănăstirea Dobrușa este la fel cu cea deschisă de mitropolitul Gavriil la Chișinău pentru pregătirea candidaților la preoție. Mai târziu în Aprilie 1815 neguțătorii și alți locuitori ai orașului Chișinău cer mitropolitului Gavriil prin petiție să se înființeze o școală ai cărui învățători să fie întreținuți ca în vremea veche din venitul «cotului». Din cererea acestora reiese că în trecut era o școală la Chișinău, numită «școala domnească» ai cărei conducători erau întreținuți din venitul unei dajdii pusă pe locuitorii orașului, numită «dajdia cotului». Dar în anul când se cere acest lucru nu mai exista. Tot din această petiție mai reiese că la 16 Decembrie 1812 mitropolitul a numit ca învățător pe Gheorghe Popovici la copii, cari învățau la școala din casele bisericii Sf. Ilie de care locuitorii erau foarte mulțumiți. După câteva luni clădirea unde era școala trebuind bisericii, ea s'a închis. După o bucată de vreme s'a deschis o nouă școală în casele Adormirei Maicei Domnului, dar nu a trecut multă vreme și casele acestea s'au dat ca locuință protopopului Lupu. Astfel se închide și școala aceasta. ⁷⁾ Din cererile preotului Ghentus și a locuitorilor orașului Chișinău se vede că erau școli prin mănăstiri și uneori chiar și pe lângă biserici, dar nu se poate stabili exact câte erau și câți copii învățau în ele.

Din statistica care s'a făcut în Aprilie 1915 cu privire la numărul bisericilor, clerului și copiilor lui se vede, că din 2650 copii în vârstă între 1—15 ani, învățau numai 886; iar dintre cei în vârstă ce 15—20 ani, învățau numai 224, iar din cei

mai mari de 20 ani învățau 108. Aceasta era situația la unirea Basarabiei cu Rusia, în ceia ce privește nivelul cultural al slujitorilor altarului.

În aceste școli se învăța cititul și scrisul. Cititul se făcea prin citirea cărților de biserică, pregătindu-se astfel candidații pentru preoție. ⁸⁾ Cum erau pregătiți acești candidați ne spune dicasteria despre un oarecare diacon Spiridon. Ea raporta, că: «Diaconul este slab, atât la citire cât și la cântare, nu știe rânduiala tipicului și nu știe să țină cădelnița în mână, neputând să cădească de loc. De la sfințirea sa, acum 19 ani, a slujit numai de 19 ori, când s'a împărtășit. ⁹⁾

Mitropolitul Gavriil avea nevoie de un cler pregătit atât pentru partea practică a serviciului divin, cât și pentru partea mai înaltă a menirii unor slujitori ideali. Doria să aibă preoți, cari să vorbească poporului despre credință, apoi avea trebuință de o mare mulțime de lucrători în orânduirea vieții acestei turme noi. Iată motivele serioase cari îl fac să se gândiască la deschiderea seminarului din Chișinău, mai cu seamă că de acum înainte nu mai putea să primiască niciun candidat din partea seminarului din Socola. Despre nevoia unui seminar aci scrisese mitropolitul sinodului rus încă de când fusese vorba despre aranjarea acestei noi eparhii. Indată ce veni din Iași dete o poruncă la 30 Septembrie 1812 privitoare la deschiderea dicasteriei locale, având personalul cuviincios unei case arhieresti, și unei catedrale, despre colecte de bani prin eparhie pentru întreținerea mitropoliei și seminarului și despre deschiderea acestuia din urmă. În ceia ce privește deschiderea seminarului, hotărăște ca rector al lui pe P. Kunițkii, iar ca prefect al lui tu destinat profesorul Ivan Nesterovici, care se pregătia să primească cinul monahal. În acest seminar avea să se predea următoarele obiecte: limbile: latină, greacă, rusă și românească. Iată cum motivează mitropolitul studiul acestor limbi: «se va studia de preferință și neapărat limba rusă ca limbă stăpânitoare, iar limba națională pentru ca în ea să se poată predica poporului cuvântul lui Dumnezeu și buna morală, limba

⁸⁾ Ibidem, lucrarea Ieromonahului Sevastian, pag. 29).

⁹⁾ Arhiva Consistoriului duhovnicesc din Chișinău pe anul 1913, No. 143.

⁶⁾ Arhiva Consistorului duhovnicesc pe anul 1813 Nr. 219.

⁷⁾ Arhiva Consistorului din Chișinău pe 1815, No. 178.

latină se va studia ca una din care izvorăște cea din urmă și cu care se va îmbogăți această limbă națională, iar cea greacă ca o limbă în care sunt scrise dogmele și învățătura legei creștine, iar celelalte se vor studia după cum se va găsi de cuviință». ⁹⁾ Celelalte obiecte de învățatură vor fi cași în seminariile din Rusia. Seminarul la început trebuia să aibă numai două clase: clasa pregătitoare și cea de gramatică în toate limbile. În clasa pregătitoare va învăța prof. Gherbanovskii, iar în cea gramaticală Nesterovicî cu îndatorirea ca elevii lui Nesterovicî să treacă spre filosofie, iar ai lui Gherbanovskii să treacă la retorică, în locul acestor profesori cari treceau în clasele arătate mai sus odată cu elevii lor, trebuiau să vină alți profesori noi în clasele inferioare. În cea ce privește teologia, dacă se va deschide seminarul, ea va fi predată de însuși rectorul lui, iar până atunci îndatorirea lui va consta în explicarea catehismului pe larg și pe scurt tuturor elevilor lor în fiecare Sâmbătă. Limbile latină și rusă vor fi predate tot de profesorii Gherbanovskii și Nesterovicî, iar în cea ce privește pentru limba greacă și românească (volohskii) se vor căuta oameni pricepuți. ¹⁰⁾

Colectele cari se vor aduna prin eparhie, după cum se aduna în eparhiile din Moldova, vor fi în proporție de 4 lei pe an. Pentru strângerea acestei taxe s'a dat în știință protopopilor pentru aducere la îndeplinire. Odată cu apropierea lui Sf. Dumitru s'a dat poruncă ca să se adune jumătate din taxă și să se trimită administrației bisericești din Chișinău. ¹¹⁾ Cu toate măsurile luate de mitropolit, seminarul nu se deschise. Pare-se, căci nu avem acte cu cari să putem dovedi limpede, că locuințele pe cari generalul Ciceagov le pusese la dispoziția mitropolitului și a dicasteriei erau «dintre cele mai neîncăpătoare». ¹²⁾ Bani pentru aș închiria case în oraș nu erau, eăci banii cari trebuia să vină din eparhie erau destinați altui scop. Administrația provinciei nu i-a dat nimic pentru întreținerea personalului casei eparhiale și a preaputinului personal din dicasterie. Timp

de 12 luni nu a primit niciun ajutor bănesc de la administrația ținutului. Ba mai mult a fost silit să se bage în datorii. Cu ce mai putea închiria și clădirea trebuitoare pentru deschiderea seminarului?

Petru Kunițkii era în căutarea unei clădiri, dorind ca totuși cursurile seminarului să înceapă cât mai neîntârziat. La 20 Ianuarie 1813 comunică mitropolitului că cele două clase pentru cari fuseseră numiți profesorii trebuitori s'ar putea deschide în două camere goale din locul «comisiei pentru proviant», lucru cu care a căzut de acord și colonelul-cavaler Grabovskii. Mica reparație s'a făcut sub îngrijirea profesorului Isidor Gherbanovskii. ¹³⁾ La 27 Ianuarie 1813 mitropolitul comunică prin dicasterie tuturor județelor basarabene că învățătura începe la 31 Ianuarie spre aș trimite copii la școală. El mai comunică și guvernatorului Sturza, că «cu începere de la 31 Ianuarie m-am hotărât să deschid deocamdată în Chișinău seminarul cu două clase pentru învățătura tinerimei, în care scop am pregătit pentru moment camerele din casa unde se află comisia proviantului, alegându-mi profesori pricepuți, cari în zilele și orele stabilite de mine să învețe copiii deocamdată până la pregătirea lor pentru științele superioare limbile: rusa, latina, greaca și românească după regulile gramaticii, aritmetica, și catehismul pentru îndrumarea tinerimei pe calea credinței creștine drept măritoare, a iubirii lui Dumnezeu, împărat, patrie și aproapele. În aceste clase se vor primi gratuit nu numai copii slujitorilor altarului, ci și ai mirenilor». ¹⁴⁾

Deși în aceste clase se primiau copiii tuturor fără deosebire de clasă, totuși mitropolitul lămurște prin dicasteria sa că seminarul acesta va primi în deosebi copii de ai preoților și diaconilor, pentru că ei plătesc pentru întreținerea lui. Copii ai căror părinți sunt bogați vor fi întreținuți cu plată, afară de 30 de locuri cari vor fi ocupate de către copii orfani, fii de preoți și diaconi. Aceștia din urmă vor primi hrana și hainele din veniturile seminarului. Profesorii, spre deosebire de vremurile când părinții elevilor plăteau pe profesori, vor fi plătiți din veniturile seminarului. ¹⁵⁾ Copiii preoților și dia-

9) Arhiva Consistorului din Chișinău pe 1812, Nr. 224, f. 28-29.

10) Arhiva consistoriului din Chișinău, pe anul 1812, Nr. 224, f. 19.

11) Ibidem, f. 20.

12) Ibidem, f. 34.

13) Ibidem, f. 66.

14) Ibidem, f. 78.

15) Ibidem, f. 70.

conilor sunt obligați să învețe în acest seminar, căci pentru ei se deschide, iar cât privește copiii mirenților ei sunt primiți, dar nu îndatorați cum sunt cei din țară. Această obligațiune ca preoțimea să-și dea copiii neapărat în seminar, despre care a vorbit atâtea diferite «regulamente» în secolul al XVIII-lea,¹⁶⁾ acum devine înfăptuită. Nu se mărginea numărul elevilor cari trebuiau să fie primiți în seminar. Cele 13 protopopiate au comunicat tuturor preoților și diaconilor ca să-și trimită copii la seminarul din Chișinău. Cele cari au răspuns dicasteriei despre aceasta au fost cele mai apropiate de orașul Chișinău. Chipul cum au privit preoții această poruncă a fost cât se poate de neplăcut, căci până la Septembrie intraseră în școală numai 7 elevi. Cazul preotului Ghentus este cunoscut, dar ca el au mai fost desigur și alții. Totuși porunca mitropolitului fiind categorică, clerul în cele din urmă a trebuit să se supună. De sigur că școala nu a urmat cursurile regulate din pricina încetineții cu cari clerul își trimetea copii.

Petru Kunițkii a elaborat pentru clasă I următorul program: Profesorul Gherbanovskii de la ora 7 până la 10 va învăța pe elevi citirea și scrierea exactă în limba rusă și latină; adică câte o oră și jumătate rusește și o oră și jumătate latinește, și anume citirea un ceas și scrierea o jumătate de ceas. De la ora 10 la 12 profesorul Dokimos Nicolae va învăța pe elevi grecește luna, miercurea și vinerea; iar preotul Joan românește, marțea, joia și sâmbăta. După masă de la ora 2 la 4 profesorul de greacă învăța luna, miercurea grecește; iar în celelalte zile afară de sâmbătă profesorul de românește învăța pe copii românește. De la ora 4—5 profesorul Gherbanovskii îi învăța cele 4 operațiuni aritmetice.

În clasa II de la ora 7—10 profesorul N. Sterovicî învăța pe copii gramatica rusă și latină, în același chip cași în clasa I. De la ora 10—12, marțea, joia și sâmbăta profesorul de greacă învăța gramatica greacă, în aceleași ceasuri luna, miercurea și vinerea profesorul de limba română învăța pe copii gramatica. După masă de la ora 2—4, marțea și joia se studia

greaca, iar miercurea și vinerea româna; de la ora 4—5 N. Sterovicî învăța aritmetica.

Sâmbăta după masă elevii nu învățau, pentru că a doua zi era duminica, în vederea căreia elevii trebuiau să facă curățenie și să meargă la biserică pentru slujba vecerniei.

Duminica la ora 7 elevii trebuiau să se adune în clase, unde veneau și profesorii și le citeau apostolul și evanghelia săptămânii, explicându-le coprișul lor din punct de vedere religios și moral, și după aceea catehismul. Când se toca de liturghie, elevii mergeau împreună cu profesorii la biserică, așezându-se după clase, având ca sugraveghetor pe un cenzor, afară de profesorul respectiv care să observe chipul cuvios și cuviincios al șederei elevilor în biserică.

În general, datoria profesorilor era de a nu pierde din vedere niciodată să vorbească elevilor despre frica de Dumnezeu, despre piositatea față de religie, despre iubirea către aproapele și în special față de patrie, despre ascultarea părinților și despre virtuți, despre înțelepciune, virtute, jugrăvind în culorile cele mai negre viciile.

Rectorul și prefectul erau datori să observe îndeplinirea însărcinării fiecărui profesor în parte și să se poarte cu dânșii prietenește, această prietenie să nu fie niciodată fățarnică, amintindu-le totdeauna de datoria în cazul când s'a săvârșit vreo abatere. Toate neînțelegerile cari se pot isca între rector și prefect, dacă nu se împacă ei singuri.

În viața seminarului din Chișinău putem deosebi pentru timpul existenței lui de 100 ani patru perioade.

1) De la 31 Ianuar 1813 până la 23 Octombrie 1823 când în el s'au concentrat atât clasele inferioare cât și cele superioare.

2) De la ultima dată de mai sus până la reforma școlară din 1 Iulie 1868 când el liberându-se de clasele inferioare devine definitiv școală secundară.

3) De la 1868 până la 1884 când toate laturile vieții seminariale: administrativă, educativă și economică au fost puse în noi condițiuni, conform noilor cerințe pedagogice, când tipul vechiului seminarist a început să rămână tot mai mult în domeniul tradiției.

4) De la 1884 și până în preajma marelui revoluții ruse când au avut loc oarecari schimbări

¹⁶⁾ Znamenskiî: „Școlile spirituale în Rusia până la reforma din 1808: «Duhovnâia școlâ v Rossii do reformâ 1808 goda».

făcute în regulamentul din 1867 mai cu seamă în latura administrativă și cea educativă.

Localul în care se găsea acum seminarul basarabean era cu totul neîncăpător pentru nevoile viitoare ale lui. Pentru aceasta mitropolitul Gavriil fu silit să caute mijloacele trebuitoare clădirii unui nou local. De aceea el se adresă în 18 Noembrie 1814 către oberprocurorul sinodului, prințului Golițan, spunându-i că seminarul, trecând din casele comisiei proviantului, unde a stat foarte puțină vreme, a trecut în casele catedralei; iar sinodului, în 1815 îi scria, că: seminarul acesta fiind în hotar cu Moldova, Bulgaria și Austria trebuie să aibă o înfățișare atrăgătoare și să facă cinste grijei guvernului rus ce o depune pentru luminarea acestei părți din imperiu.¹⁶⁾ Pentru ridicarea unei asemenea clădiri se cereau mijloace bănești. Pentru aceasta mitropolitul ceru guvernatorului Harting, care urmă după Sturza, sub formă de împrumut pe o jumătate de an 6000 lei, iar statului tot sub formă de împrumut pe 6 ani suma de 30.000 lei, restul avea să-l îplinească el din donațiunile lui personale, și din darurile benevole ale particularilor. Din locul destinat pentru instituțiile bisericești el dete în partea de nord un colț de loc, având 130 stânjani în lungime dealungul străzii Seminarului (astăzi str. Gogol) și 35 stânjani lățime dealungul străzii Moscovaia (astăzi Alexandru cel mare). Aici se începu clădirea în 1813, iar în 1817 se termină. Localul cel nou avea o lungime de 13 stânjani și o lățime de 7 și jumătate. În 26 Septembrie 1817 seminarul trecu în noul local. Acum el avea următoarele clase: infimă, gramaticală, sintactică, și piitica-retorică, la care acum se mai adăogă și o clasă de filosofie și tocmai în 1819 se creie clasa de teologie. Acum afară de rector și prefect era un număr de 8 profesori. Elevii se ridicaseră până la numărul de 152 până la 1817, dintre cari 69 fii de clerici, și 83 fii de mireni, de unde reiese că mireni se refereau față de seminar cu mai multă încredere. Pentru cler se luă măsuri aspre de aș trimite copii la școala aceasta bisericească. În 1821 seminarul sărbătorii prima promoție de elevi seminaști. În tot timpul acesta școala a trăit fără niciun ajutor din partea statului. Profesorului de

limba românească i se plătia anual suma de 100 lei. Mitropolitul Gavriil văzând că nevoile seminarului se măresc odată cu înmulțirea numărului de clase și de obiecte, la care se mai adăoga pe lângă acestea toate și grozava scumpețe, a mărit taxa pe care trebuia să o dea clerul provinciei, cerând în acelaș timp sinodului ca să îngăduie să se pună o taxă de 2 lei la sută asupra moșiilor mănăstirilor închinat, dar această din urmă cerere a rămas fără niciun răspuns. Cu toate mijloacele sărăcicioase, seminarul se dezvoltă. Elevii studiau cu mare folos limbile vechi, scriau compuneri, predici, cuvântări, ba unii dintre ei compuneau și versuri nu numai în rusește ci și în latinește pe cari le rostiau la zile de sărbători. Seminarul creștea în ochii autorităților civile și clericale. El căpătase din timpul locoțiitorului de guvernator, Bahmetiev, dreptul să observe de aproape pe profesori streini și pe cei particulari din provincie, ceea ce însemna că seminarul acum stă la straja adevăratei învățături. Primul period formează epoca când seminarul a trăit numai prin ajutorul mijloacelor locale.

Înainte de a trece la viața lui din perioada a doua se cade să vorbim puțin și despre școala care a trăit o bucată de vreme pe lângă și sub auspiciile seminarului. Este vorba despre «Pensionul pentru copii nobililor», care se găsea pe lângă seminar. Împăratul Alexandru I își exprimase dorința ca până se vor face școli civile în Basarabia să se îngăduiască ca pe lângă seminarul mitropolitului să se deschidă un pension pentru copii nobililor. Astfel la 16 Noembrie 1816 s'a deschis acest pension într'una din aripile seminarului (în cea dinspre str. Gogol). Aici copii învățau după metoda seminarială. Mai târziu când pensionul atrase atențiunea conducătorilor superiori civili, și chiar a guvernului, deveni sub Inzov, guvernatorul-locoțiitor al Basarabiei o școală de unde aveau să iasă viitori funcționari ai Basarabiei de cari se simția mare trebuință. În scopul acesta 10 locuri erau destinate pentru bursieri, cari după terminarea cursurilor aveau să slujască ca funcționari în Basarabia timp de 8 ani. Pentru întreținerea acestor elevi Inzov ceru aprobarea ca să i se îngăduie să asigneze anual 10.000 ruble dintr'un procent de 10% din sumele provinciale, primind încuviințarea pentru aceasta,

16) Revista: «Kișinevskia eparhialinâiea viedomosti» pe 1892 Nr. 12

minar fermară una o școală județeană spirituală și alta o școală parohială, ambele în Chișinău, cari rămăseră sub oblăduirea și administrația seminarului. Ele rămăseră în aceleași clădiri, în grădina seminarului.

În vremea aceasta se deschiseră școli spirituale parohiale în Cetatea Albă (la 23 Octombrie 1823), acest din urmă oraș intra pe vremea aceea în hotarul eparhiei Chișinăului¹⁸⁾.

Școala spirituală județeană avea două secții, inferioară și superioară cu un curs de doi ani în fiecare secție.

În primul an, după reforma seminarului, erau într'ânsul 25 elevi, în școala spirituală județeană 75, iar în cele trei școli parohiale 136. Ca personal profesoral în seminar erau 7 profesori, în școala spirituală județeană 5, în cele parohiale 6. În anii următori numărul elevilor și al profesorilor s'a înmulțit. Să nu se uite faptul că după anul 1827 numărul cel mai mare al elevilor era din guvernământul Hersonului și mai cu seamă din regiunea Tiraspolului, astfel din 54 de elevi 45 erau din guvernământul de mai sus. În școalele elementare însă cei mai mulți elevi erau din Basarabia. Întreținerea seminarului și școlilor de sub oblăduirea lui se făcea de către eparhie. Seminarul cheltuia suma de 20900 lei, școala spirituală județeană 2050, cele trei școale parohiale 2190, adică câte 730 de fiecare. Seminarul, în special, ducea o mare lipsă de mijloace chiar didactice. Iată ce spune un inspector din anul 1833, Scvorțov: *«Camerile de locuit sunt strâmte, paturile din ele sunt de lemn, slabe, mesele și scaunele prea simple și sărăcăcioase; nu-s dulapuri și nici comoade, câțiva dintre elevi nu au pături, fiecare are numai câte o pernă și nu au schimburi pentru îmbrăcăminte patului. Nu au spălătoare speciale și nici loc unde să fie așezate.... În sala de mâncare se întrebuințează vase de pământ și de lemn»*. Pâinea și mâncarea o găsește inspectorul «potrivite». Acest inspector a găsit lipsuri și în latura educativă-școlară. El găsește silința elevilor «insuficientă», iar în clasa de filosofie, elevii nu știu bine limba latină, și toată pricina stă în aceea că elevii nu cunosc rusa bine, biblioteca este

săracă în cărți, și cabinetul de fizică sărac de instrumente.

Fiindcă elevii trăiau răspândiți și departe de localul seminarului, inspectorul a hotărât ca supravegherea elevilor să se facă cu mai multă atențiune, iar pe inspectorul seminarului l-a ușurat de sarcina de a fi rector al școlii spirituale județene și al celor parohiale.¹⁹⁾

Afară de acest revizor, al patrulea rector, al seminarului, arh. Filadelfiu, a arătat în 1837 lipsurile școlii sale, spunând că cu toate măsurile luate, seminarul din Chișinău este inferior tuturor seminariilor din Rusia. El găsește că elevii din școala spirituală județeană nu sunt îndeșt de bine pregătiți pentru a asculta obiectele din școala spirituală, și pentru aceasta propune ca acești copii să învețe mai întâi în școalele lancasteriene, pentru cari se îngrijia așa de mult arhiepiscopul Dimitrie Sulima, și cari școli erau puse sub conducerea liceului din Odesa. Acei dintre clerici cari nu puteau să-și dea copii la școalele lancasteriene fură nevoiți să deschidă școli particulare prin fiecare parohie. El totuși recomanda elevilor cari intrau în școalele spirituale parohiale ca să învețe după metoda lancasterian, schimbat puțin, și a mărginit învățătura în prima clasă numai la scris și citit în moldovenește și rusește. Ceru să se mai deschidă încă două școli spirituale județene: în Bălți și Odesa, care pe atunci ținea de eparhia Chișinăului, a mai găsit de trebuință ca elevii din seminar să facă mai multe exerciții de traducere din latinește în rusește, ca obiectele: retorica, filosofia și teologia, cari se studiau după manuale latinești cât se poate de amănunțit, să se lămuriască în rusește.²⁰⁾

Seminarul nici acum nu era bogat în elevi. Mulți dintre elevi, terminând cursul unei școli spirituale județene nu mai găsea de nevoie să intre în seminar când știa bine că și cu cunoștințele dobândite în prima școală vor putea căpăta un loc de preot, fiind puțini candidați cu seminarul terminat, iar alții învățau foarte slab știind că tot vor fi trecuți din clasă în clasă. Acum se vede bine de ce arhiep. Dimitrie lămuria foloasele învățătorei în seminar și binele ce poate izvorâ de aici. Așa de mult se simția lipsa candidaților de preoție cu cultură

18) Cea din Cetatea Albă s'a încheiat în 1826 din cauza micului număr de elevi, care au fost aduși în cea dela Chișinău; iar cea dela Tiraspol s'a unit cu cea județeană din Odesa odată cu înființarea eparhiei Hersonului. Vezi arhiva seminarului din Chișinău pe 1850 Nr. 3.

19) «Kișinevskia eparhialnâia viedomosti» pe 1885 Nr. 13.

20) „Kișinevskia eparhialnâia viedomosti” pe 1888 Nr. 6.

teologică temeinică în cât arhiepiscopii locali au cerut ca din seminarul din Chișinău să nu se primiască niciun seminarist în Academia spirituală din Kiev. ²¹⁾).

După șaptesprezece ani dela introducerea regulamentului din anul 1808 în viața seminarului se putură observa anumite goluri. Așa de pildă se băgă de seamă că materiile teologice sunt îngrămădite numai în secția superioară a seminarului, de aceia în vremea oberprocurorului graful N. A. Ptotasov, s'a hotărât că materiile teologice trebuiesc predate și în secția inferioară și mijlocie a seminarului. Seminarul trebuia să pregătească tinerimea nu numai pentru educația religioasă-morală a poporului și în deobște pentru slujba pastorală, ci el trebuia să dea viitorilor slujitori ai altarului și cunoștințele privitoare la viața reală, adică să se predea tinerimei cunoștințe în legătură cu științele naturale, medicina, gospădăria și altele. Acest nou proiect s'a aprobat tocmai în anul 1840, lărgindu-se în acest chip cercul de cunoștințe al seminaristului mult mai mult. Elevii ascultau cu mare interes cursurile de științe naturale și mulți dintre ei puneau în practică aceste cunoștințe. Mulți adunau plante medicinale, își formau farmacii de familie, iar alții se ocupau cu pregătirea medicamentelor. Se găsesc pe ici și pe colea chiar și caiete cu istoria boalelor, alcătuite de ascultătorii acestor cursuri. Până acolo se ridicaseră unii cu cunoștințele medicinale în cât serviau ca infirmieri la infirmeria seminarului. O altă parte dintre elevi se ocupau cu grădinăria și cu altoitul tuturor felurilor de pomi fructiferi și decorativi. Evident că aceste cunoștințe erau destul de elementare, având în vedere și numărul mic de ore pe săptămână. Câțiva dintre elevi au intrat în academia medico-hirurgicală și în școala de agricultură «Gorâgorețkaia», având frumoase rezultate.

Mai târziu s'au unit orele de curs de dimineață cu cele de după masă. După 1852 școala spirituală parohială din Chișinău s'a unit cu școala spirituală județeană, formând trei secții: inferioară, medie și superioară cu un curs de câte doi ani în fiecare secție. Pe lângă școala județeană s'a format o clasă pentru servitorii bisericești, în care intrau din școala spirituală

județeană elevi slabi la învățătură și mari de vârstă. Clasa aceasta a existat numai 4—5 ani, fiind închisă din lipsa de material și local pentru ea. În 1854 seminarul a cerut Academiei din Chiev îngăduirea ca să se deschidă pe lângă dânsul o clasă pregătitoare cu un curs de doi ani, pentru motivul că clerul basarabean este format numai din moldoveni și pentru că nu cunosc limba rusă nu au posibilitatea să-și învețe copii pregătindu-i pentru intrare în școala spirituală județeană. De aceia consiliul seminarului a găsit de trebuință să pună în clasa aceasta pregătitoare și în secția inferioară a școlii județene studiul limbei românești ca citit și scris, limba română s'a introdus și în clasa pentru pregătirea servitorilor bisericești. S'a mai deschis o clasă paralelă în secția inferioară a școlii spirituale.

Astfel că în mijlocul secolului al XIX-lea numărul claselor și al elevilor s'au mărit. În seminar la 1850 erau 121 elevi, în școala județeană 166, iar în școala spirituală parohială 212, în total 499 elevi. Până în 1855 numărul total al elevilor s'a ridicat până la cifra de 719. Cu trecerea vremei și cu mărirea firească a numărului elevilor tuturor școalelor se simți nevoia pentru mărirea localului, mai cu seamă că o parte din încăperile în care se așezase «pensionul pentru copii nobililor» se dărâmasese din cauza cutremurului din 1838. Irinarh, arhiepiscopul după cererea rectorului Mitrofan s'a adresat cu o cerere către Sf. Sinod pentru a da sumele necesare pentru noile clădiri pe cari le cereau nevoile acestor școale, sau cel puțin pentru închirierea de clădiri în oraș. Arhiepiscopul Irinarh cu obișnuita-i energie a întreprins între altele să clădească o școală spirituală județeană în orașul Bălți. Corespondența dusă cu privire la această chestiune nu a adus nici un rezultat. Atunci arhiepiscopul Irinarh a construit cu banii săi încă două aripi: prima în 1853 în locul unde astăzi se găsește școala de aplicație a seminarului, iar a doua în 1867 pentru așezarea a 96 elevi bursieri ai școlii. ²²⁾).

Sf. Sinod ca răspuns la cererile repetate ale arhiepiscopului Irinarh a găsit că trebuie să se clădească numai o bucătărie, brutărie, sufragerie

22) Arhiva seminarului, dosarul Nr. 49 pe 1853. Ultima aripă a fost distrusă în 1900, ea ocupa locul dintre clădirea infirmeriei de astăzi și partea dela răsărit a corpului celui nou de clădiri.

21) Ibidem, pag. 419.

și camere de locuit pentru 40 elevi. S'a cerut devizul pentru aceste clădiri.

Războiul crimeian s'a răsfânt puternic cu toate consecințele lui triste și asupra vieții seminarului, punându-l într'o grea situație materială. Obiectele de primă trebuință se scumpiseră așa de mult în cât s'au făcut toate încercările pentru a duce cursurile și mai departe fără întrerupere. Se ajunsese și până la primirea de semi-bursieri pentru a se putea ajuta cei foarte săraci. Elevii suferiau de foame, căci hrana lor era puțină și de proastă calitate, dându-se două feluri la prânz și unul seara. De ceai nici nu se pomenia, afară de ceaiul care se da bolnavilor din infirmerie pregătit din flori de tei. În cursul săptămânei nici nu era vorba de pâine albă, ea se dă numai la sărbători, deși foarte rar, și aceasta mulțumită oamenilor binefăcători din oraș, cari trimeteau elevilor pâine albă. Pâinea de orz nu era gustoasă și adesea necoaptă. În timpul luptelor din Crimeia elevii erau hrăniți cu mă-măligă, care se făcea odată pentru mai multe zile, împărțindu-se în codrii tari. Elevii seminarului în privința hranei se bucura de privilegiul că li se dă masa de prânz și cea de seara întâi lor, și apoi elevilor școalei spirituale, din pricina salei de mese prea mică. Printre seminarisții bursieri erau și fericiți de aceia cari dau lecții în oraș în schimbul mesei sau pentru plată de la 1—3 ruble pe lună, cântau în corul arhieresc pentru care primiau masa de la mitropolie și mai primiau și o mică răsplată în bani, precum și aceia cari îndeplineau diferite slujbe la seminar ca: distribuitor al alimentelor, infirmier sau îngrijitor al infirmeriei seminarului, secretar al cancelariei și uneori și al cancelariei arhieresti. Ei puteau să nu meargă în sala de mese și să se folosiască de o masă mai bună de cât a celorlați elevi; afară de aceasta, unii dintre elevii clasei teologice aveau logodnice și primiau ajutoare bănești de la părinții logodnicilor lor, iar unii dintre ei aveau și locuri de preot și primiau o mică parte de bani din partea viitoarelor lor enorii. Toate acestea făceau ca elevii din clasele superioare deși bursieri să ducă o viață mult mai omenească, ba unii dintre dânsii se înbrăcau în haine luxoase: unii purtau mantale à la Nicolae I și țilindre.

Nu aceiaș soartă aveau și elevii bursieri ai școalei spirituale. Ei veniau în sala de mese du-

pă ce seminarisții terminau prânzul sau cina, intrau în două sau trei rânduri. Dacă masa era sărăcicioasă pentru seminarisți, cu atât mai mult pentru sârmanii elevi ai școalei spirituale. Aceștia din urmă suferiau de foame în cât multora le eșise orbul găinilor. Acestora le mergea rău și în alte privințe. Nici nu aveau ceia ce le trebuia pentru pat. De multe ori le lipsia și patul, căci adesea se culcau câte doi sau trei într'un pat.²³⁾ Haina de pe deasupra era cea mai sărăcicioasă.

Insuși consiliul seminarului se exprima că a eși pe stradă într'un asemenea costum este o rușine, publicul făcea haz când bieții elevi treceau din curtea arhierescă, unde locuia nu mai puțin de 30 elevi, în curtea seminarului, unde se găseau clasele și sala de mese.²⁴⁾ Unii dintre ei vara străbăteau această distanță cu picioarele goale, iar iarna fugiau iute cu picioarele deasemenea goale, neavând încălțăminte, ceia ce nu se întâmplase cu ceilalți elevi, cari învățaseră mai înainte aici.²⁵⁾ O duceau greu și din punct de vedere al încălzirii în timp de iarnă. Dormitoarele se încălziau, dar clasele niciodată, deși erau sobe, însă fără uși. Elevii pentru a se putea încălzi dau băncile la o parte și începeau să alerge prin clase sau se luptau, care luptă ducea uneori până la bătae în regulă. Toate aceste lipsuri se resimțiau în viața școalelor bisericesti, de aceia mulți dintre ei fugiau la casa părinților lor; și nu rare ori se întâlnesc următoarele note: «fugitivus» sau «biegahv=fugit».

Leafa profesorilor în tot timpul primei jumătăți a veacului al XIX-lea cu firești ridicări și micșorări era cam următoarea: rectorul primia pentru slujba de rector 257 ruble și 40 copeici în argint, iar pentru orele de clasă încă 257 ruble și 40 copeici în argint. Inspectorul pentru inspectorat 128 ruble și 70 copeici, iar pentru ore 257 ruble și 4 copeici, amândoi având locuință gratuită. Dacă rectorul și inspectorul se numia dintre egumenii mănăstirilor și de obicei se numiau dintre egumenii mănăstirilor Dobrușa și Curchi, ei ca egumeni se foloseau și de anumite venituri. Profesorii, și un asemenea titlu primia numai aceia cari aveau titlul de magistru, primiau pe lună 21 ruble și 45

²³⁾ Ibidem dos. Nr. 73 pe 1856.

²⁴⁾ Ibidem, în acelaș dosar.

²⁵⁾ Ibidem dosarul Nr. 60 pe 1828, ff. 16—21, pe 1821 No. 27.

copeici, ceiace făcea pe an 257 ruble și 40 copeici, tot atât primia și profesorul de limba română. Medicul seminarului primia 143 ruble și pentru orele de clasă tot atât. Fără îndoială că această leață era foarte mică, dar mulți dintre ei mai aveau de la alte slujbe pe cari le îndeplineau tot la seminar. Astfel unul îndeplinea slujba de econom al seminarului, plătindu-i-se încă 128 ruble și 70 copeici, altul făcea pe secretarul administrației seminariale pentru suma de 85 ruble și 80 copeici, altul pe bibliotecarul pentru suma de 71 ruble și 50 copeici, iar pentru orele de limba franceză, germană și ebraică se primia suma de 85 ruble și 80 copeici pe an. Ceilalți profesori mai aveau de la alte slujbe: ajutor de inspector, slujbă care-i dă locuință gratuită în însuși corpul seminarului. Apoi după obiceiul vremii aceleia se mai da o leafă anuală pentru titlurile științifice: candidatului i se mai dă 70 ruble, și magistrului 100 ruble. În chipul acesta leafa profesorului candidat cu slujbe lăturalnice se suia până la 400 ruble 40 copeici anual, iar a profesorului până la 486 ruble

10 copeici anual, iar a profesorului magistru până la 486 ruble 10 copeici,

Lefurile personalului didactic dela școalele spirituale județeană și parohială era foarte mici, deși aici ca profesori erau numai absolvenți de seminar, afară de director și inspector uneori, cari trebuiau să fi terminat vreo academie teologică, dar și leafa acestora era de nimic. Directorul primia 144 ruble pe an și dacă mai avea și ore de clasă i se mai adăoga 150 ruble și 15 copeici, iar inspectorul primia 57 ruble și 12 copeici ca inspector, iar dacă mai avea și ore de curs mai primia încă 150 ruble și 12 copeici. Pe lângă aceasta mai primiau și o recompensă pentru titlurile științifice. Profesorii școalelor primiau anual suma de 128 ruble și 70 copeici. Leafa aceasta mică silia pe mulți să părăsiască școala și să se hirotoniască preoți sau să slujiască la alte departamente; au fost și de aceia cari și-au dedicat toată viața muncii în aceste școli.

În viitor vom vorbi despre viața acestor școli în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

ȘT. BERECHET

Hristos a înviat!

*Azi este ziua mare a sfintei Invieri,
Ea varsă'n orice suflet, senine mângâieri.
Natura se 'mbracă în haina sa măreață,
Cu flori nevinovate, speranță de viață,*

*Podoaba strălucită a'ntregei deșteptări,
Ne'ndeamnă la lumină, cinstite aspirări.
Această frumusețe de nobilă candoare.
E'ntipărită parcă pe fiecare floare.*

*Și strălucirea vie a soarelui măreț,
Împinge azi simțirea spre-un dor, curat, isteț;
Gândirea se înalță spre tot ce-i mai pios,
Suflarea toată spune, c'a înviat Hristos.*

*Acel ce risipit-a durerea și tristețea,
Acel ce ne-a sădit, virtutea, frumusețea,
Și cel care-lăsat-a sublima moștenire,
De-a birui pacatul, prin veșnică iubire....*

*Cu toți simțesc credința aprinsă'n al lor piept,
In toți este dorința de-a fi mai blând, mai drept.
In astă zi sfințită, puternică și mare,
Se simt toți mai cucernici, pătrunși de inspiraie,*

*De dorul către bine, de-a fi desăvârșit,
De a pastra virtutea, cu duhul ispășit;
Cu lumânări aprinse din raiu 'nseninat,
Frățească bucurie: „Hristos a 'nviat!”*

De Paști

*Cu o supunere cerească, Tu cel venit să mântuiești,
Intreg pământul, prin minunea-Ți, Tu ai știut să biruiesti.*

*Cu sfântul sânge, Tu primit-ai a suferi pentru cei răi,
O, Tu Hristoase! a mea pace, mărite sunt a Tale căi...*

*—Și fără pricină vrăjmașii, cercat-au să te nimicească,
„Să-L răstignim!” mai mulți strigară, puterea Ta ca să zdrobească.*

*—Pe crucea lemnului cel sfânt, a Tale brațe ai întins,
Dreptatea Tatălui cea vie, puterea morții a 'nvins.*

*Biruitoare, sublim și pașnic a treia zi te-ai arătat,
Erai sculat din somnul morții, a Tale rane-au triumfat.
Intact și fără de durere, mai sfânt, mai viu, mai strălucit,
Cu harul scump al 'nvierii, pe noi Tu ne-ai învrednicit.*

In Tine, cu Tine, prin Tine

*A cui e viața mea, Stăpâne?
A cui e ziua mea de mâne?
A cui e ceia ce eu sînt?
Al cui puternicul avânt?
Al Tău.*

*Al Tău e 'ntregul univers,
Prin Tine viața are-un sens,
A Ta e orice creatură,
Simțirea Ta, e în făptură.*

*Cine-ar putea scrie ce ești?
Cine pricepe ce voești?...
Acel ce Ție ți-e supus,
Acela, care cată'n sus.*

*Ce-am ajunge fără Tine?
Viața nu ar merge bine,
Unde ar fi avântul nostru?
Ce-ar rămânea din cântul vostru?*

*Pămîntul ne-ar părea un chin,
Viața,—un adînc suspin;
Totul cuprins în neștiință,
Necunoscînd a Ta ființă.*

*In Tine este bucurie,
Cu Tine, dulce armonie,
Prin Tine, veșnică iubire,
O, Tu puternică simțire!*

Laura Scriban
Profesoară

CRONICA BISERICIASCA INTERNĂ

Discuțiunile despre Biserică în Senat și Cameră cu prilejul întocmirii nouăi Constituțiuni a României.

Toată luna Martie a fost o lună de grea luptă pentru Biserica ortodoxă românească, pentrucă, în curgerea ei, a trebuit să-și susție drepturile sale din vechi în noua Constituțiune a României, drepturi care îi erau amenințate, atît din partea vrăjmașilor Bisericii noastre, cît și din partea acelor fii ai ei, care, hrăniți cu gînduri străine de Biserică, socoteau că Biserica ortodoxă trebuie scoasă din drepturile ei cele vechi și așezată la rînd cu alte Biserici, străine de noi și ivite tîrziu pe pămîntul romînesc. Poporul nostru a fost totdeauna poporul legii Răsăritului și, în Constituțiunea lui cea veche, el a mărturisit despre sine că are o credință și că aceasta este legea Bisericii creștine răsăritene. Legile altor neamuri le lăsă să trăiască pe pămîntul său, dar a sa era numai una.

Așa a grăit Românul în vechea Constituțiune, cea dela 1866.

Această stare însă trebuia păstrată. Dar se arătau din vreme gînduri care arătau dorința de a o schimba, pentru a face pe placul altor tabere religioase.

Discuțiuni urmate într'o comisiune pentru alcătuirea Constituțiunii și din sînul căreia se puteau citi destul de des știri prin foile zilnice, aduceau oarecare neliniște, și de aici trebuința de a face oarecare mișcare pentru a nu lăsa să se aducă vreo știrbire drepturilor Bisericii noastre în noua Constituțiune.

Siliți de motivul acesta, preoții s'au și adunat cu grabă la congresul delegaților lor, în Fevruarie trecut, despre care noi vorbim în nr. acesta. Încă de atunci discutăm mijloacele de a putea să păstrăm situațiunea de *dominantă* a Bisericii ortodoxe în regatul

României. Scriitorul acestor rînduri a declarat chiar în discuțiunile acelu congres că trebuie să alergăm și la mijlocul întrunirilor publice, pentru a apăra drepturile Bisericii. Un preot din Basarabia, Păr. *Cucișna*, se îndoia că vom avea îndrăzneala aceasta. Cu toate acestea lucrurile au ajuns și aci. Amenințarea fiind destul de grea, în cursul lunii Martie a trebuit să alergăm și la mijlocul întrunirilor, pentru a chema pe creștini se vie alătura cu noi și să nu lase Biserica lor să fie scoborîta din treapta ei, înaintea altor Biserici mărunte și de ieri de alaltăieri pe pămîntul nostru.

În Duminica dela 4 Martie c., preoții din București au putut face experiența că poporul creștinesc din București răspunde cu drag la chemarea lor. În adevăr, cu toate că se făcuse numai puțină vestire prin ziare, că în acea zi va fi o întrunire a preoților și creștinilor ortodocși în sala *Dația*, totuși sala era prea mică pentru a cuprinde pe toată lumea care răspunsese la acea chemare. Deși preoții n'au mijloacele de a înlăui lumea cu vorbe ademenitoare, cum se face la întruniri, cu toate acestea lumea i-a ascultat cu destulă rîvnă și însuflețire și s'a declarat gata să nu înceteze de a se întruni ori-de-cîte-ori va fi chemată, pînă vor ajunge la izbîndă. Preoții s'au umplut de încredere și au văzut cu drag că poporul răspunde la chemarea care i se face de a-și apăra Biserica.

Această întrunire a și avut urmări. A întărit hotărîrea păstorilor noștri de a întrebuița toată puterea cuvîntului lor și a nu slăbi de loc, văzînd că întreaga obște a credincioșilor stă îndărat pentru a-și sprijini păstorii care apăra Biserica strămoșească de lupii străini care căutau să strice staulul și să se așeze și ei, încunjurați de multă cinste, în mijlocul poporului ortodox.

Această bucurie n'au putut-o avea. De aceia și ziarul *Albina* ne-a încărcat de toate ocările pentru această înținare, pe care a înțeles-o că taie poftile scriitorilor și așătorilor ei.

Intrunirea noastră dela 4 Martie a fost urmată de ~~ea~~ la 18 Martie, tot la *Dacia*, când am fost mult mai ~~bușuți~~, pentru că văzusem urmarea puternică a celei ~~de~~ întruniri și știam că pozițiunea Bisericii noastre nu mai este atît de amenințată în noua Constituțiune. În adevăr, pînă la data aceasta, Primatul nostru *D. D. Dr. MIRON* își ținuse strălucita sa cuvîntare la *Senat* în ziua de 9 Martie. Efectul ei fusese fără margini, așa că, pînă la a doua întrunire a noastră, lucrurile se schimbaseră cu mult în bine.

Cu toate că luaseră cuvîntul și prelații Bisericii unite: *Mitropolitul Vasile*, *Episcopul Iuliu* al Gherlei, *Episcopul Alexandru* al Lugoșului, inima senatorilor și a membrilor parlamentarilor fusese cîștigată de noi.

După ce a vorbit și *I. P. S. Mitropolit D. D. Dr. NICOLAE* dela Sibiu, care a ținut o cuvîntare de mare adîncime (la 12 Martie), după care au urmat apoi a *Episcopului NICOLAE* dela Cluj și a *Prea Sfințitului VARTOLOMEI* dela Rîmnicul-Vilcii, publicul românesc a văzut că o Biserică înfașșată de păstori atît de luminați și plini de învățătură, are pentru ce fi *dominantă*.

Trebuie să mărturisim că astfel de cuvîntări au fost ca unda de soare care a risipit norii, a înseninat cerul și a cîștigat multe inimi pentru a recunoaște încă odată Bisericii noastre că i se cuvine și de mai aici înainte situațiunea de *dominantă*, pe care a avut-o pînă acum.

Fapt este că, după cuvîntarea Primatului, lucrurile erau mult schimbate în bine, privirile mai senine, cei care se mai îndoiau de puterea Bisericii noastre și-au lăsat sufletele domolite, fiindcă au înțeles ce bine se înfașșează ea cu păstori atît de capabili. Cuvîntarea *Mitropolitului* dela Sibiu a întărit și mai mult această prefacere în suflete. Dovadă sunt cuvintele d-lui *N. Iorga* din *Neamul românesc*, pe care le tipărim mai la vale, cuvinte în care se vede marea mulțămire că Biserica noastră ortodoxă s'a înfașșat atît de strălucit cu ocaziunea discuțiunilor privitoare la noua Constituțiune.

În schimb, Biserica unită s'a arătat cu mult mai slabă. Discursurile prelaților ei s'au arătat fără miez. Ca oameni hrăniți cu teologia scolastică, în care nu găsești decît numai o simplă frazeologie, fără atingere cu viața vie, prelații Bisericii unite apar mult mai veștezi cu cuvîntările lor. N'are decît să citească cineva întreruperile *Mitropolitului Vasile* la cuvîntarea *Mitropolitului Nicolae* al nostru, și va vedea cât de șubrede sunt și cât de biruitor l-a putut răsturna *Înalt Prea Sfințitul* nostru dela Sibiu.

Cineva dintre uniți, de altfel un om de seamă al lor, fiind dela cuvîntarea *Mitropolitului Nicolae* dela *Senat*, a spus: «Pentru întîia oară în viața mea mi-a fost rușine că sunt unit!»

Această era o notă de felul cum s'au afirmat în *Senat* puterile celor două Biserici.

Iată cum judecă d. *N. Iorga* această situațiune, în *Neamul românesc* din 16 Martie c., sub titlul *Religia dominantă la Senat*:

În *Senat* s'a discutat cu pasiune între *Mitropolitul* din Blaj și *Mitropolitul* ortodox din Sibiu chestia Bisericii dominante.

De o parte și de alta, s'au apărut drepturile organizației respective, ceea ce nu e decît foarte natural. Pasiunea însăși, oînd este sinceră, înobilează.

Majoritatea a primit cu deosebită căldură expunerea, de un larg avînt, a părintelui *Nicolae Bălan*. Și a avut dreptate, căci punctul său de vedere, pentru cei mai vechi, pentru cei mai mulți credincioși, e cel bun.

Iată de ce judecăm — așa cum judecăm, și e firește să judecăm, noi laicii.

Teologii pot să lupte cu privire la puncte de dogmă. Pe noi, cari trăim înaintea de toate în *viața noastră și pentru dînsa*, ceea ce ne interesează e mai ales *legătura unei credințe cu dînsa*.

Această legătură se hotărăște însă prin *vechimea* și prin *puterea* ei.

Dar așa-numita ortodoxie — terminul e grecesc și mi e indiferent —, dacă n'a fost stabilită de noi, a crescut cu noi și a fost așa de adîne înrîurită și pătrunsă de noi, încît face parte *din ființa noastră națională*. E natural deci ca marea majoritate a poporului nostru să fie alipită de această formă a creștinismului, să fi suferit chiar mucenicia pentru dînsa. Pe cînd Unirea, oricîte efecte fericite a avut, oricît suflet românesc s'ar fi închis în curs de o sută de ani într'însa, a fost în intenția promotorilor ei un mijloc de a robi nația noastră politicei Habsburgilor, — cu cari s'a sfîrșit. Iar, în ce privește pe credincioși, ei au rămas în tot felul lor de a concepe religia tot ce au fost înaintea de Unire.

Dar mai este și alt punct de vedere. *Între o Biserică aparținîndu-ni numai nouă și alta care aparține și Papei, preferim pe cea d'întăiu*.

Iar, dacă șefii Bisericii unite țin la religiositatea poporului lor mai mult decît la cele patru puncte de deosebire, ei trebuie să înțeleagă un lucru: că e mai bine ca Biserica soră, fie și Biserica rivală, să fie recunoscută ca dominantă, folosind și ea, cea mai apropiată de dînsa, din această situație *decît să ajute la proclamarea, fatală pentru moralitatea maselor, a Statului fără religie*.

Despre cuvîntarea Primatului, d. *Iorga* a scris următoarele rînduri de căldă prețuire, în *N. Rom.* din 14 Martie c., rînduri care merită să fi cunoscute într-o cît mai largă măsură:

Cel mai puternic argument contra acelor cari ar voi să înlătore pe episcopi din *Senat*, oricare i-ar fi atribuțiile, e însăși cuvîntarea, frumoasa cuvîntare, în adevăr memorabilă, pe care a ținut-o la discuția proiectului de Constituție liberală *Înalt Prea Sfințitul Miron*.

Oricine l-a auzit vre odată în multele lui cuvîntări știe că șeful Bisericii dominante a României este, nu numai un excelent vorbitor, dar mai ales unul a cărui elocvență naturală, totdeauna gata, corespunde perfect înaltei misiuni ce

i s'a încredințat, caracterului cu totul deosebit pe care-l are în mijlocul societății românești. Nu se pot rosti mai bisericeste idei mai moderne, sentimente mai mult din vremea noastră de cum o face Primatul Miron, care pe lângă dăruirile firești e un harnic cetitor, căruia nu-i scapă nimic din ce e în legătură cu ministeriul său sacru ca și cu chemarea sa morală.

În fața unei majorități încăpăținate din ordin și a unei minorități gata să sacrifice liniștea și chiar existența țării furioaselor pasiuni de partid trebuia un cuvânt care să nu poată fi bănuț de părtinire ca să spuie tuturor și ceia ce sînt datorii a face și ce au neglijat din datoria lor.

Aceasta s'a spus ou o liniște, o părintească blîndeță care nu au exclus din loc francheța unor convingeri neschimbate. Apărîndu-și Biserica, părintele Mitropolit a apărut și o tradiție înțeleaptă care e și pentru noi — și va rămînea — un articol de crez.

Era vorba de așezarea acestei cuvîntări. Ea ar fi o necesitate azi cînd toate întehirile se abat asupra unui popor bun, dar lesne-crezător, pentru a se face din el teribilul instrument prin care să se dărîme tocmai ceia ce el a creat.

Despre cuvîntarea Primatului și a Mitropolitului Nicolae, ziarul *Viitorul* scrie în chipul următor, sub titlul *Cuvîntări drepte și înălțătoare*:

«În ședința de Luni, la Senat, tribuna a fost ocupată de discursul Mitropolitului Ardealului, Bălan. Cuvîntul acestui Inalt Prelat al bisericii romîne era așteptat cu nerăbdare și pentru că era vorba de capul suprem al bisericii ardelenne și pentru că, în intelectualitatea ardelenă această înaltă față bisericească ocupă locul de frunte care e bine cunoscut.

«După discursul strălucit, străbătut de simțiminte atât de înalte și de idei atât drepte al Mitropolitului Primat, admirabilul discurs al Mitropolitului Ardealului a întărit efectul produs de inspiratele cuvinte ale Mitropolitului Miron Cristea. . .

«Proiectul de constituție a fost examinat de Mitropolitul Ardealului la lumina a două mari principii: a celui *democratic* și a celui *național*.

«Arătînd că biserica ortodoxă, prin chiar: esența sa profund democratică, fiind una care reprezintă marea tradiție evanghelică și ca una care dealungul veacurilor, trăind în strînsă legătură sufletească cu poporul, a fost pururea sprijinitoarea și încălzitoarea marelui mulțimi, Mitropolitul Ardealului a salutat cu bucurie marile reforme democratice îndeplinite în timpul de urmă, reforma agrară și votul obștesc. I. P. S. Sa a făcut urare călduroasă pentru realizarea celorlalte reforme democratice menite să ridice nivelul material și moral al poporului și să contribuie la definitivă consolidare a statului.

«Intreg senatul a primit cu ovațiuni declarațiunile Inaltului Prelat a cărui cuvîntare a fost în această privință un înalt omagiu adus democrației sănătoase. . .

«Tot atît de mult a fost mișcat Maturul Corp și de declarațiunile prin care Mitropolitul Ardealului a relevat principiul național pe baza căruia e clădit pactul fundamental pe care statul romîn înțelege să și-l dea.

«În admirabile cuvinte, el a arătat spiritul de toleranță și de dreptate al poporului romîn, a subliniat hotărîrea isvorîță și din întregul său trecut și dintr'o înaltă rațiune de stat a acestui popor, de a vedea în cetățenii de alte naționalități de cît a noastră, frați de ai noștri cari, alături de noi, să lucreze cu lealitate și cu spor întru înălțarea statului la a cărui existență sîntem deopotrivă interesați.

«Tot atît de strălucit, Mitropolitul Ardealului a făcut în cîteva cuvinte istoricul dezvoltării statului romîn sub impulsivitatea triumfătoare a principiului național. În acest principiu mîntuitor dînsul vede, împreună cu toți bunii romîni, stîncă pe care trebuie să se clădească edificiul ce vom încredința generațiunilor viitoare.

«„Democrație și naționalism, — a spus I. P. S. Sa, — iată ceea ce văd la baza proiectului de constituție și iată pentru ce biserica, în numele căreia vorbesc, va binecuvînta munca Dv. dusă spre bun sfârșit“.

«Am ținut să relevăm aceste declarațiuni ale Inaltului Prelat, nu pentru că în ele am vedea manifestarea unui om de partid.

«De ar fi astfel, ele nici nu ar avea marea însemnătatea pe care o au. Mitropolitul Primat și Mitropolitul Ardealului, prin toată activitatea lor, *au stat și stau deasupra partidelor*, așa cum se cuvine unor înalți reprezentanți ai bisericii. . .»

«Trebuie să adăogăm că, după cum citim în *Telegraful romîn* (7/20 Martie c.), Mitropolitul Nicolae nu avea de gînd să vorbească, decît la sfîrșitul discuțiunii generale despre Constituțiune. Din pricina însă a discursului Mitropolitului unit D. D. Dr. *Vasile*, care a spus că ar fi mai de folos pentru neamul romînesc, dacă ar primi credința catolică, Mitropolitul Nicolae a fost nevoit să ia cuvîntul îndată și a avut acest frumos efect, pe care cu drept cuvînt îl scoate la iveală ziarul *Viitorul*.

Dacă la Senat cuvîntările vrednicilor noștri prelați au asigurat biruința Bisericii de a i se păstra prerogativa de *dominantă*, la Cameră acest frumos rol l-a avut d. *N. Iorga*.

Ca bun fiu al Bisericii ortodoxe, pentru care și-a atras fulgerele catolicilor dela *Albina*, cu prilejul serbărilor încoronării, și ca teolog de seamă al Bisericii noastre, cum a fost recunoscut de facultatea de teologie dela Cernăuți, pe temeiul lucrării sale *Istoria Bisericii românești*, pentru care i-a conferit titlul de doctor în teologie, d. *N. Iorga* s'a purtat ca adevărat fiu al Bisericii și ca vrednic teolog al ei, în discuțiunile dela Cameră despre Constituțiune. Asigurarea numelui de *dominantă* pentru Biserica noastră și în acest Corp legiuitor, după ce fusese dobîndit în Senat, se datorește cuvîntului puternic și cu autoritate al d-lui *N. Iorga*. D-nea sa a vorbit cu căldură despre Biserica noastră și a cîștigat inimile.

Dacă este vreun semn pentru viitoarea colaborare a clerului cu mireni în noua orînduire a Bisericii noastre,

iată-o de pe acum preînchipuită în aceste silințe împreunate ale Vlădicilor noștri și ale d-lui N. Iorga în Parlamentul României, pentru a dobîndi o situațiune vrednică Bisericii noastre

Să fie de bună veste pentru viitor!

Biserica trebuie să mulțamească d-lui Iorga pentru aceasta, mai cu seamă că uniții nu încetează a-l ocări așa cum numai ei știu.

O delegațiune de preoți au fost trimiși de noi să-i mulțamească, pe cînd eram întruniți la societatea *Ajutorul* și ne sfătuiam să apărăm drepturile Bisericii. Dar e prea puțin atîta. Trebuie făcut ceva mai viu, în văzul și în știrea tuturor. D. Iorga și-a căpătat în fața Bisericii noastre merite care nu se pot uita. Aci nu mai este vorba de chestiuni personale. Sunt fapte care vorbesc și care trebuie să se audă.

Lui Tache Ionescu i s'au dat banchete și medalii pentru legea clerului. Era recunoștința unui cler care se vedea băgat în seamă. Și lui N. Iorga trebuie să i se înfațișeze într'un chip viu binecuvîntarea Bisericii, pentru că n'a lăsat-o într'o clipă grea și hotărîtoare.

Pînă se vor face toate acestea, cititorii, ori vor fi ori nu într'un gînd cu d. Iorga în alte chestiuni, să se adreseze peste toate acestea și să strige din adîncul inimii lor: Dumnezeu să-l binecuvinteze și să-l ție sănătos într'u mulți și fericiți ani!

Noi socotim o datorie să reproducem aici cuvîntările însemnate pentru Biserică ținute în Senat și în Cameră în acest prilej. Nu le vom putea tipări pe toate dintr'o singură dată. Vom reproduce însă acum cuvîntarea înalt Prea Sfințitului Primat, iar celelate rămân pe alte numere.

Cuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Primat D. D. Dr. MIRON

*în ședința Senatului dela 9 Martie c., cu prilejul
discuțiunii generale a proiectului de Constituție.*

Domnule Președinte,
Domnilor Senatori,

— Indemn la bună înțelegere. —

După furtuna premersă, cred că este foarte firesc, ca sînta noastră biserică, prin graiul supremului ei ierarh, să aducă în această incintă a corpurilor noastre legiuitoare, un suflu de seninătate (aplauze). Căci simțesc încă datoria mea, de reprezentant al bisericii naționale și neamului românesc, să fiu în aceste clipe cu adevărat interpretul cuvintelor lui Hristos și să zic tuturor celor reprezentanți neamul nostru românesc din cele patru regiuni cuvintele evanghelice: „**Pace vouă!**” (Aplauze prelungite).

Suferetele celor 800.000 de mucenici naționali, cari au jertfa lor supremă ne-au dat România întregită, mă îndeamnă, să cer tuturor fiilor neamului românesc să se prea iubitei noastre patrii, și în deosebi reprezentanților din corpurile legiuitoare, o jertfă de tot mică: să se gîndească de-a nu se tot certa, de altă parte de a afla

și unii și alții căile unei apropieri și conlucrări în frățească dragoste, pentru consolidarea acestei țări care așteaptă dela mandatarii ei împlinirea acestei cetățenești datorințe, mai ales în aceste zile grele. (Aplauze prelungite și îndelung repetate).

Domnilor senatori! Românul are un foarte bun și creștinesc obicei, că — de câte ori se apucă de un lucru mare și însemnat — face semnul sfintei cruci, și — rostind cuvintele „Doamne-ajută” — își începe cu încredere munca sa.

Consecvent acestui românesc și frumos obicei, să-mi fie îngăduit mie, ca în numele bisericii noastre — să deschid discuțiunea generală asupra importantului proiect de lege, care este pus la ordinea zilei.

Marii eroi ai neamului.

De altă parte, domnilor senatori, în aceste clipe—cînd ne apucăm să croim temeliiile noi ale României întregite—cred că ni se cuvine tuturor, iar eu mă simt chiar dator, ca să dau mulțămîta a-tot-puternicului Dumnezeu, care a trimis neamului nostru românesc, pînă ieri-alaltăeri răslețit în atâtea împărății străine, bărbați mari și providențiali, cari, din cele două țărișoare dunărene mici și nebăgate în seamă, să întemeieze vechiul regat; alții să salveze pînă la ceasul mînturii pe Românii din provinciile desrobite, avînd conștiința trează a apartinerii lor la același neam și avînd aceleași aspirațiuni. (Aplauze îndelung repetate).

Să mulțamesc din tot sufletul lui Dumnezeu, care chiar generației noastre de astăzi i-a dat mari bărbați de stat, pe care avem fericirea să-i vedem — pe cei mai mulți — încă vii și voinici în mijlocul nostru; că le-a luminat mintea și le-a inspirat înțelepciunea, ca în valvârtejul groaznicului război mondial, să îndrumeze neamul și țara românească, pe calea care ne-a dus la realizarea supremului nostru ideal, la unirea Românilor de pretutindeni într'un stat unitar. (Aplauze îndelung repetate).

Să mulțamesc lui Dumnezeu, că a vărsat însufleșirea în inimilele celor 800.000 dintre cei mai vrednici fii ai fraților noștri din vechiul regat, care să-i determine a aduce suprema jertfă pentru desobirea noastră, cari am zăcut veacuri, chiar milenii, sub împărății străine (Aplauze îndelung repetate).

Că ne-a dat nouă robilor de odinioară a atîtor popoare străine, — puțința și marea satisfacție a le adresa răsplată cuvintele psalmistului: „*Cu noi este Dumnezeu: înțelegeți neamuri și vă plecați, că Dumnezeu cu noi este.*”

În sfârșit, să mai rog pe Dumnezeul dreptății, să călăuzească și pe viitor pașii noștri, ca să putem consolida iubita noastră patrie, prefăcînd-o, — cu munca frățească și concordia fiilor ei de pretutindenea, într'o «Daco-Romania felix», în care elementul român, care a creat-o, să-i păstreze pe veci caracterul național-român și ortodox-român. (Aplauze prelungite). Iară alături de noi, să-și găsească locul cuvenit și toate minoritățile etnice și de credință, ca și fiii lor — pe urma potolirii convulsiunilor provocate de marile schimbări — să devie și să fie aceiași buni, harnici și leali cetățeni ai patriei, cum suntem și noi ceice am creat această țară.

Biserica a format sufletul neamului.

După această introducere, domnilor senatori, să-mi fie îngăduit, ca să fac o reprivire nu tocmai lungă asupra rolului și însemnătății bisericii pe care Nevrednicia mea, am onoare a o reprezenta în sânul d-voastră, ca apoi — drept concluziune firească — să dau expresie dorințelor mele, a episcopilor și clerului nostru și a tuturor credincioșilor noștri, al căror puls îl cunoaștem, și să indic modul, cum gândim noi, să se așeze temelile, privitoare la biserica noastră, în noua constituțiune.

Domnilor senatori! Constituțiunea — fiind legea fundamentală a țării, — de sine se înțelege că trebuie să cuprindă dispozițiuni principiale cu privire la cele mai de căpetenie așezăminte ale Statului, că trebuie să normeze toate ramificațiunile de activitate și de muncă publică.

Fără de îndoială, cea mai de căpetenie instituție a Statului nostru, este biserica sa națională, este biserica ortodoxă română.

Importanța acestei biserici se întemeiază atât pe origina se divină, pe vechimea sa, pe curățenia apostolică a învățăturilor, pe cari de două mii de ani le propovăduesc slujitorii ei poporului românesc, cât și pe faptul că Biserica noastră a plămădit sufletul românesc, l-a hrănit în cursul veacurilor, și mai pre sus de toate, ea are mândria de a spune tuturor, *că a creat chiar sufletul unitar, al neamului românesc!* (Aplauze).

Dela Cetatea Albă, unde din apropiere suflă încă vânturi mai răcoroase, și până la Panciova din preajma Belgradului Serbiei, dela Maramureș, dela Tisa și până la Marea Neagră, pretutindeni, glasul preoților și al dascălilor noștri a citit veacuri de-a rândul aceeași slovă românească și arhaică a Cazaniei Mitropolitului Varlaam, aceleași cărți rituale ieșite din tiparnițele mănăstirilor și bisericilor noastre. Mitropolitul nostru Simeon Ștefan dela Alba Iulia, care a tradus în limba noastră Testamentul-cel-nou, scrie în prefața cărții semnificativele cuvinte de aur: *M'am silit să traduc sfânta scriptură folosind cuvintele acelea, cari ca banul de aur, umblă pretutindeni, ca să înțeleagă toți românii, în orice loc și în orice parte ar fi.*

Vedeți, cu câtă prevedere conștientă acest ierarh al bisericii ortodoxe, și mulți alții ca el, pregătesc unitatea graiului românesc, unitatea noastră culturală, contribuind la deșteptarea noastră națională, formând *conștiința națională.*

Și această conștiință națională a fost înainte-mergătoare unității noastre politice.

Ba în cuvintele lui: *Ce să facem dacă Dumnezeu a împărțit norodul românesc în atâtea părți...* se cuprinde chiar ideia unității noastre politice.

Biserica în trecutul neamului nostru.

Cei ce cunosc mai de aproape istoria neamului nostru din toate veacurile, știu bine, că istoria acestui popor, viața voievozilor lui, biruințele lor, slova românească, literatura, cultura și arta lui, nici închipui nu se pot *fără duhul acestei biserici.*

Imprăștierea elementului românesc în atâtea împărății

străine, suferințele, mizeriile îndurate, vitregia timpurilor, continua și veșnica necesitate de mângâiere sufletească a poporului nostru, au făcut ca preoții bisericii să fie mereu chemați, consultați, ascultați; au făcut, ca această biserică, păstrându-și întru tot neștirbită misiunea sa dumnezeiască și moralizatoare, să ne naționalizeze cu desăvârșire și să se identifice din toate punctele de vedere cu poporul nostru, cu neamul nostru, și cu țara lui, și să devină astfel, ceea ce a spus despre ea unul dintre adânc-cugetătorii neamului nostru, marele maestru al literaturii, Mihail Eminescu — deși deși nu era un habotnic credincios —: *„Biserica ortodoxă este mama neamului românesc“*; (Aplauze) iar credința acestei biserici ajunge a se numi așa, precum țărani români din Ardeal, și din instinctul lor firesc, o numesc *«lege românească»*.

VOCI: Și aici deasemenea.

I. P. S. S. MITROPOLITUL PRIMAT MIRON: Imi pare bine că este pretutindeni așa.

Deci este posibil, să existe un român cu scaun la cap, care să nu iubească această biserică, oriunde am da de urmele ei cât de modeste!

Bisericuțele de lemn de pe colinele satelor noastre dela munte, — oricât s'ar părea de simple și de modeste — au pentru noi mai mare preț, decât cele mai mari și mai vestite domuri din apus.

Biserica creștină-ortodoxă în vechiul regat.

Dat fiind acest important rol al bisericii noastre eu — care am venit din altă parte și am trăit în atmosfera unei biserici autonome — cu drept cuvânt mă așteptam, ca în vechiul regat, unde totdeauna au fost stăpâniri românești — situațiunea și organizarea bisericii să fie pe deplin mulțămitoare, vrednică de trecutul și însemnătatea ei.

Vechea Constituțiune cuprinde dispozițiuni foarte trecătoare și generale cu privire la biserică. Ar fi trebuit să urmeze legi speciale, de organizare cari să împlinescă lipsurile dispozițiunilor generale din Constituțiune. Dar cea mai însemnată lege a bisericii noastre, așa numita lege a clerului din 1893 — să nu vă supere cuvântul meu — eu o consider ca un fel de rușine, nu numai pentru biserică, dar și pentru țara noastră. Aceasta lege — ce-i drept — cuprinde multe dispozițiuni, cari au făcut bisericii noastre și foarte mult bine, dar este lipsită de condiția fundamentală a unei dezvoltări normale a bisericii. Lipsește pe conducătorii bisericii de aerul atât de necesar sănătății oricărui organism: nu le dă libertate de acțiune; prea a introdus posibilitatea de amestec al politicianismului în chestiunile interne bisericești, ceea ce i-a făcut și îi face încă mult rău. Vai de organismul, care se conduce de organe în afară de el. E ceva anormal, nenatural. (Aplauze).

Legea Clerului din 1893.

Legea este făcută de fericitul întru pomenire, marele bărbat Take Ionescu.

D-lor senatori! Să nu fiu rău înțeles. Mă închin

fără rezervă meritelor acestui mare bărbat. Și — ca să nu apar ca un detractor al valorii nemuritorului bărbat de stat, — să-mi dați voie să caracterizez legea lui prin propriile cuvinte ale lui Take Ionescu.

Era în 10 Iunie 1917, la Iași. Acest distins bărbat — cu merite nepieritoare mai ales în jurul întregirii neamului, pe care o prevedea ca împlinită mâne-poi-mâne — într'o cuvântare a sa din Corpurile legiuitoare, — gândindu-se și la biserică — spunea următoarele:

Biserica română în România întregită nu mai poate rămâne cu organizarea sa veche, căci *avem organizare cam strasică, cam de stat*. În marea concurență a cultelor din viitoare Românie Mare, nu mai putem lăsa biserica neamului nostru, *în sistemul de statist*: ci trebuie să-i dăm o organizare liberă, după cum este organizarea liberă, după cum este organizarea fraților noștri din Ardeal».

Ați înțeles, d-lor, cuvântul «STATIST».

Pe scenă se desfășura acțiunea unei drame. Actorii de frunte vorbesc, se mișcă, fac, dreg și duc acțiunea înainte. Iar într'un colț este rupt ceva din o decorațiune. Atunci, regizorul găsește necesar, să aducă pe cineva, care să stea acolo mut și nemișcat și să acopere sărăcia sau să sporească numărul oamenilor, fără a spune un cuvânt.

Și acum tot Take Ionescu este, care cere să se deie bisericii ortodoxe române libertate în acțiunile ei, adică să se conducă prin propriile sale organe.

Apoi continuă astfel: „*Și să nu se teamă nimeni de puterea bisericii astfel organizată. În țara sufragiului universal este bine să fie și alte organisme puternice, nu numai statul, căci din echilibrul tuturor forțelor va naște adevărata libertate, adevărata viață vie în România nouă*”.

D. M. PHEREKYDE, președintele: Permiteți-mi. Consult Senatul asupra prelungirii ședinței. (Aprobări).

Continuați, Înalt Prea Sfinte:

Răspuns la o întrerupere.

I. P. S. S. MITROPOLITUL PRIMAT MIRON: D-lor senatori! După această «*VIATA VIE*» însetoșim chiriarchii de astăzi ai sfintei noastre biserici, împreună cu clerul și norodul ei.

D. GH. GHIĂNESCU: Dați-mi voie. Cu toată reverența, care o am, pentrucă ați pomenit de dispărutul Take Ionescu, eu, care sunt vechiu parlamentar, reamintesc, că legea din 1893 a fost răsunetul mișcării preoțești, care începuse încă dela 1892.

După congresul dela Focșani al clerului de mir, oamenii politici au văzut, că biserica noastră după sistemul tracționar are o mare lipsă în ce privește partea administrativă și a salariilor.

Și atunci a venit statul cu un spor material. Și moral, a organizat învățământul seminarial. Ca dovadă e că, după 10 ani, același cler a bătut o medalie pentru Take Ionescu ca recunoștință pentru munca sa pe acest tărâm.

I. P. S. SA MITROPOLITUL PRIMAT MIRON: Cunosco și eu; dar nu am intrat în amănunte,

ci am pomenit pe scurt, că legea a făcut și bine bisericeii; dar bisericeii nu-i trebuie numai salarii, ci mai ales libertate, fără de care nu există progres de remarcat; iară seminariile teologice, neatârătoare de biserică, sunt deadreptul inadmisibile. Viața proprie ne trebuie!

Biserica și noua Constituțiune

Domnilor senatori, În lumina acestei dorințe privind noul proiect de Constituție, cu multă satisfacție, și cu sentimente de recunoștință, atât din partea mea, cât și din partea tuturor episcopilor noștri, din partea întregului nostru cler, trebuie să constat că proiectul nou cuprinde în articolul 22, astfel de dispoziții mulțămitoare, care vor da bisericii noastre deplină putință, de a se organiza după dorința chiriarchilor săi, întemeiată pe interesul bisericeii.

Biserica, pe temeiul acestui articol, va fi în stare să se cârmuiască de sine, în mod autonom, să-și conducă prin organele sale proprii întreaga viața sa internă, admitând controlul statului și fără a rupe atât de frumoasele și tradiționalele sale legături cu statul. Având cuvenitele experiențe, eu îndrăsnesc a spune că, dacă frațiiile voastre, ca legiuitori, ne veți da cuvenitul sprijin ca, în legile speciale de organizare pe amănunte, să putem întrupa în înțeles autonom, dispozițiile generale din constituție, — atunci — domnilor senatori — aceasta va însemna începutul epocal al unei ere de înflorire a bisericeii noastre. Activitatea ei se va revărsa ca o ploaie binefăcătoare asupra credincioșilor, cari formează aproape totalitatea poporului. (Vii aplauze).

De aceea vă rog, Domnilor senatori, că, atunci când veți ajunge la aceste dispoziții bisericești, — ca credincioși ai bisericeii acesteia, cum sunteți marea majoritate a Domniilor Voastre, — cu drag să ne dați ajutorul pe care îl așteptăm și de care nicio clipă nu ne îndoim. (Aplauze îndelung repetate).

Ce se înțelege prin Biserica dominantă a statului român

Dar pe de altă parte, Domnilor senatori, sunt în proiectul noii Constituții și oare cari lucruri, pe care noi, episcopii și conducătorii bisericeii, am dori să le mai îndreptăm.

Așa, dorim cu toții să se mențină ceea ce este bun cu privire la biserică și la celelalte instituții, în vechea Constituție; căci vechimea aceasta are un fel de patină, de sfințenie moștenită dela înaintași. Vă rugăm, să păstrați caracterul de «biserica dominantă a statului român». (Aplauze).

Noi, biserica ortodoxă, cuvântului acesta «dominantă» nu i-am dat niciodată înțelesul lui medieval. Noi nu ne-am gândit și nu ne vom gândi nici când, să dominăm pe celelalte culte. Noi am fost totdeauna cei mai toleranți din toată lumea.

VOCI: Așa este.

I. P. S. MITROPOLITUL PRIMAT: Și nu azi, în veacul XX-lea, când este ușor să fi tolerant, când

toleranța este un bun câștigat al civilizației; ci am fost toleranți, noi românii, atunci când în toată Europa domnea cea mai crasă intoleranță religioasă. Husiții — fiind bătuți în o strașnică luptă, lângă Praga — au fost dați afară pretutindeni, căci nu se putea tolera libertatea gândirilor lor religioase. Nicio țară nu i-a primit. Numai Moldova românească a fost aceea, care le-a deschis porțile, de au putut să-și întemeieze orașul Huși, care și astăzi există. Afară de noi nu s'a mai găsit o altă țară, decât Olanda.

De altă parte e departe de noi gândul bisericii papistașe, care urmărește scopul să domineze ea pe alții, chiar și statul.

Biserica ortodoxă română nu urmărește scopuri ascunse.

Noi nu dăm prin cuvântul «dominantă» bisericii noastre altceva decât aceia ce de fapt are. Cuvântul consfințește o stare de fapt. Biserica noastră are din cele 17—18 milioane de locuitori, aproape 14 milioane de credincioși ai săi.

Noi vrem să se păstreze acest cuvânt, grație trecutului ei frumos, grație misiunii sale nobile, grație identificării sale necondiționate cu interesele statului. Și — vă rog — să vă însemnați bine această vorbă a mea, pe care cred că o împărtășesc și mulți alți oameni cari se gândesc adânc la viitorul neamului nostru. Eu găsesc că Biserica Ortodoxă Română este cea mai puternică garanție a viitorului României. (Aplauze prelungite).

Din aplauzele dv. văd, că — precum în toate secțiunile Senatului s'a acceptat păstrarea vechiului text — așa și atunci, când se va vota definitiv acest aliniat, veți avea dragostea, pe care acum o arătați cuvintelor mele, de a păstra și în viitor același text vechiu, căci prin el nu vom să supărăm pe niciuna dintre confesiuni, cu care în dragoste și în toleranță creștinească vrem să trăim și în viitor, și a căror libertate a fost și este garantată. Voim să păstrăm ce ni se cuvine.

Obligativitatea căsătoriei religioase.

De altă parte, eu doresc, și cu mine împreună dorește și întreaga noastră biserică, ca să nu schimbăm nici articolul, care în Constituțiunea veche admite **obligativitatea cununii bisericești**.

Domnilor, mai bine decât mine știu Frățiile Voastre, că temelia societății și temelia unui stat o formează viața familială. Familia este ca celulele din organism; este celula sănătoasă, întregul organism va merge bine și se va desvolta în mod normal. Cu durere trebuie însă adeseori să constatăm că, în prea multe cazuri, căsniciile noastre, viața familiilor noastre, e laxă. Eu găsesc că Înalta noastră Curte de Casație a făcut o greșală atunci, când, împotriva textului Constituțiunii vechi, în o jurisprudență, a declarat căsătoria legală și valabilă și fără binecuvântarea Sfintei Biserici, adică fără să urmeze cununia religioasă.

Aceasta a avut de urmare acel rău, că divorțurile

în țara noastră au ajuns cel mai înalt record, în asemănare cu oricare alt stat din Europa civilizată. Dacă vom purcede pe această cale mai departe, domnilor senatori, convingerea mea fermă este, că vom contribui la destrămarea vieții familiare, de ceace să ne fe-rească Dumnezeu. Din contra, cred că nimic nu-i mai necesar, decât ca **viața noastră familială să fie primenită în zilele noastre tocmai pe baza învățăturilor mântuitoare ale Evangheliei lui Hristos.**

De aceea vă rog să păstrăm binecuvântarea bisericii și să nu reducem actul Sfintei Taine a cununii la un simplu contract civil, iscălit în fața Ofițerului Stării Civile, ci să păstrăm și aici bunele tradițiuni ale neamului nostru. Binecuvântarea bisericii va fi, de sigur, tuturor numai de bun folos. (Aplauze prelungite).

Compunerea Senatului în noua Constituție.

Eu găsesc că-i o inovațiune de o importanță de căpetenie modul cum noua Constituție prevede organizarea tocmai a Senatului.

N'a fost până acum destul de bine și norocos organizat. Intre Cameră și între Senat nu era mai nici-o deosebire, decât vârsta membrilor acestor două Camere.

Părerea mea este că Senatul — fiind un corp ponderator — trebuie să fie — exprimându-mă așa, mai românește — ca o sită mai deasă, decât a Camerei, încât făina proiectelor de legi să le cearnă mai bine, cu sânge rece, cu calmitate, cu înțelepciune mai bătrânească; și atunci cozonacul legilor, ce le dăm poporului nostru, va fi mai cu plăcere mistuit, spre folosul și binele lui, și spre progresul țării întregi. (Aplauze prelungite).

Deci nimic mai cuminte, decât să creieze, în Senat, un anumit și proporțional număr de membri de drept, care reprezintă cele mai de căpetenie ramificațiuni ale activității publice. Să fie reprezentanți ai bisericii, ai culturii, ai justiției, ai armatei, ai comerțului, ai industriei și așa mai departe. Eu nu mă tem de aceace spuneau în cursul discuțiunilor din ședințele delegațiilor noastre unii din deputații Camerei, că Senatul ar deveni prin aceasta o curte de pensionari.

D-lor nu uitați, că nu există în lume niciun popor, care să nu se fi folosit de sfatul bătrânilor; iar românul are o vorbă de mare înțelepciune; „Dacă nu ai un bătrân la casă, să-l cumperi“.

Dar, d-lor, un lucru nu înțeleg și îmi pare paradox.

Episcopi în alcătuirea Senatului.

Când voim să punem Senatul pe această bază, să introducem senatori mai mulți după specialități și bătrâni cu experiență, nu înțeleg de ce d. Raportor, în introducerea cu care însoțește proiectul de Constituție — tot mereu atinge puțința ca Episcopii să fie scoși din alcătuirea Senatului? Tocmai atunci, când noi ne punem pe punctul de vedere principal, ca să creăm cât mai mulți senatori pe specialități, ar fi opor-

...oare ca pe episcopii români să-i scoatem afară din Senat?

Doar mai ales episcopii, ca reprezentanții unui corp ponderator, vor fi mai disciplinați, elemente de bună ordine și de folos țării în fluctuațiunile vieții politice de azi.

Dacă vom ajunge la realizarea dorinței unora, ca în Senat membrii de drept să fie numai mitropoliții, atunci Biserica mea, care are aproape 14 milioane de suflete, va fi reprezentată prin trei mitropoliți, pentru că cel al Bucovinei este acum numai onorar, întrucât pierzând episcopiile din Dalmația, astăzi este fără episcopii sufragane.

Noi am fi trei, iar, întrucât s'ar admite și Oveii, reprezentanții mozaicilor ar putea fi cu timpul unul ortodox, unul neolog, și — îmi spunea ieri cineva, — că, ar putea să mai fie unul de rit spaniol, întrucât și celelalte culte recunoscute ar avea câte un reprezentant.

Fără ca să voim a restrânge drepturile cetățenilor noștri mozaici, de-a avea în Senat reprezentant, vă întreb, ar fi cuminte, ar corespunde aceasta dreptății și proporției numerice a credincioșilor noștri, care sunt în număr de circa 14 milioane?

D. GENERAL N. CONSTANTINESCU: Nu ne despărțim noi de episcopi.

I. P. S. SA MITROPOLITUL PRIMAT MIRON CRISTEA: De aceea, atunci când ne vom ocupa de această parte a Constituției, vă rog să nu ne atingem de tradițiunile, care sunt necesare țării neamului nostru, ca nu cumva să se slăbească. (Aplauze).

Pășirarea tradițiilor naționale și bisericesti.

D-lor senatori! Unitatea noastră politică și națională, întregirea neamului, de sigur este cel mai mare și epocă din istoria Românilor. El ne îndreptățește să simțim în suflet cea mai vie bucurie, pe care poate să o aibă un neam vreodată. Și nu știu, dacă vom mai trăi noi încă atâtea zeci de mii de ani, când să se mai poată întâmpla în viața neamului nostru un eveniment așa de mare?

Dar, vedeți d-lor, Dumnezeu, în înțelepciunea lui adeseori nepătrunsă de noi oamerii, astfel a întocmit lucrurile, ca în tot răul să puie și ceva bun, și invers, și în tot binele, să amestice câte o picătură de pelin amar.

De și țara noastră iubită, România Mare, este după trecutul ei, după numărul covârșitor al românilor, după elementul românesc care a întemeiat-o, țară curat românească, totuși, de aci înainte, nu mai suntem un popor de cetățeni omogeni, nici ca neam nici ca credință.

Eu nu mă îndoiesc, că concetățenii noștri de altă credință și credință, după convulsiunile firești ale unor momente de mari schimbări politice și sociale, își vor găsi și vor hotărâți locul de a fi cei mai buni și loiali cetățeni.

Dar cu toate acestea, domnilor senatori, să nu uităm că în țara noastră după schimbările ce s'au făcut, existențele antinaționale, internaționale, interconfesionale, și primejdioase existenței noastre. În viitor vor fi în multe locuri un pat cald. Tradițiunile noastre,

care au stat la temelie dezvoltării noastre de până acum ca neam și ca stat, adeseori vor fi atacate din multe părți.

Și atunci, vă întreb eu, dacă nu avem noi, care am întemeiat acest stat, sfânta datorință, ca mai ales astăzi, în situațiunea schimbată, să ținem cu hotărâre, cu încăpățănare, la toate tradițiunile noastre atât de probate, cari ne-au dus la succesele de până acum? Iar aceste tradițiuni sunt atât naționale cât și bisericesti. (Aplauze).

Aceste tradițiuni domnilor, sunt strâns încopciate, încât nu se poate înțelege una fără cealaltă.

Cum e sufletul românesc.

Eu îmi voi permite, să aduc un singur exemplu, să vă citez un singur nume, care în sufletul fraților voastre are să evoce o întreagă lume de viață bisericască și românească.

E cuvântul „Putna“! Când te gândești la situațiunea geografică a acestui loc istoric, pare că vezi toți frumoșii noștri codri, toate ținuturile pitorești ale țării atât de iubite de toți românii și cari ne leagă sufletul de glia acestui pământ, ca de cea mai scumpă comoară, pe care o avem noi pe pământ.

Când rostești cuvântul *Putna*, îți reamintești *mănăstirea de acolo, biserica de acolo*, îți reamintești toate mănăstirile și bisericile noastre, rolul lor în viața neamului, daniile fără seamăn ale tuturor marilor voivozi, boieri și cititori, cari au întemeiat asemenea cititorii pretutindeni, spre binele și înălțarea acestei țări.

Când rostești cuvântul *Putna*, pare că vezi figurile atâtor nemuritori ierarhi, îmbrăcați în odăjdii de mare preț, cusute de mâinile abile și evlavioase ale însăși domnițelor române de odinioară, cari perlele sentimentelor lor de alipire și caldă iubire pentru biserica românească le prefăceau în perle veritabile, și parcă cu găleata le-au turnat peste epitafele, epitrahirele, sfilele și odăjdiile marilor ierarhi ai vremilor. (Aplauze).

Când rostești cuvântul *Putna*, vezi mormântul cu moaștele sfinte ale marelui voevod Ștefan cel Sfânt, și îți reamintești toate luptele și victoriile lui raportate contra semilunei, în numele crucei și purtând encolpionul Maicei Preciste pe pieptul lui de viteaz; îți reamintești cele 40 de biserici și mănăstiri zidite de el drept recunoștință față de D-zeu, care l-a făcut „atlet al întregii creștinătăți“. (Aplauze). Câtă mândrie nu deșteaptă asemenea amintiri în sufletul tuturor generațiilor de Români!

Când intri în curtea mănăstirii Putna, și te uiți la clopotnița cu istoricul clopot Buga de pe timpul marelui voevod, care numai în zilele învierii se trage, odată pe an, pare că vezi pe marele Eminescu, care, în preajma unui jubileu pentru amintirea voevodului Ștefan cel Mare, a dormit în această clopotniță pe o furcitură de fân, ca în dimineața următoare să se scoale și să dea spre rostire oda festivă. Este acel Eminescu, care ne-a dat scânteietoarea doină „Dela Nistru pân

la Tisa,, în care cu trâmbiță de arhanghel cere marelui voevod:

„Ștefane, Măria Ta, tu la Putna nu mai sta,
„Las' Arhimandritului toată grija schitului“...

Duhul acestui viteaz erou și al atâtor voivozi, cari zac sub lespedeza bisericilor și mănăstirilor noastre, au reînviat și intrând în sufletele viteze ale ostașilor români — sub conducerea gloriosului lor căpitan Ferdinand I — au produs faptele mărețe, au desrobit pe frați și au întemeiat România Mare (Aplauze).

Credința creștină ortodoxă și tradițiile naționale formează temelia neamului românesc.

Domnilor, aș mai putea aduce multe exemple, căci pretutindeni sunt împrăștiate în țara noastră asemenea mărețe monumente istorice. Eu cred însă, că v'am covins pe fiecare din d-v. și v'am arătat cât de concrecute, de întrețesute, sunt tradițiunile noastre naționale cu acele ale bisericii noastre drept credințioase românești. Sunt ca o pânză făcută din urzeală națională și bătătură bisericească.

Vedeți, deci ce primejdie ar fi pentru viitorul nostru, ca, din această pânză a vieții noastre românești, să încerci a scoate oarecari fire, căci — dacă le scoți — se destramă pânza unității și a sufletului neamului românesc. (Aplauze).

Iată de ce vă rog cu insistență, eu, părintele sufletească al tuturor, să nu stingheriți nimic din aceste două tradițiuni, cari stau la temelia Statului nostru, tradițiunea națională și aceea a bisericii părinților noștri.

Dar poate să se găsească, domnilor senatori, cineva între d-v. care să zică că este foarte firesc ca Mitropolitul Primat al țării, Ierarhul suprem al acestei biserici, să vorbească astfel de biserica sa. De aceea să-mi dați voe să închei cuvântarea mea nu cu cuvintele mele, ci cu acelea ale unui vrednic fiu al neamului nostru, cu cuvintele chiar ale unui general, ale generalului Tell, care la 1866 — când se discuta vechea noastră Constituție — între altele a zis și următoarele cuvinte de aur, cari sunt o mândrie pentru biserica noastră.

„Chestiunea ortodoxă în România o privesc ca teză fundamentală a naționalității noastre și iată pentru ce? Dacă n'ar fi fost în aceste două țări religiunea ortodoxă—astăzi n'ar mai fi Statul român“.

Să-mi dați voe deci de încheere, domnilor senatori, să vă rog ca pretutindeni în activitatea d-v. particulară și publică, dar mai ales în cursul discuțiunii pe articole ale proiectului de lege al Constituției, să fiți călăuziți de gândul că nu este permis, că nu este patriotic a ne atinge întru nimic de tradițiunile naționale și bisericești ale neamului acestuia; și unde veți da de ele, să le mențineți, căci sunt bune și să le întăriți, căci aceasta este voința neamului, care a întemeiat această țară, ca să rămâie în veci română și creștină. (Aplauze îndelung repetate, ovațiuni).

Telegrama întrunirii dela 18 Martie către Mitropolitul Primat.

I. P. S. S. D. Dr. MIRON Mitropolitul Primat
al tuturor Românilor
Palatul Mitropolitan, București.

13 milioane de Români creștini ortodocși și nenumăratele legiuni ale sufletelor părinților și strămoșilor noștri, adormiți în legea noastră ortodoxă, au auzit strălucita apărare ce ați făcut în Senatul țării, acestei Biserici care, după lupta și jertfele ei de atâtea veacuri pentru neamul și țara aceasta, a ajuns în ceasul amar să lupte ca să i se lase, ceiace e dreptul ei câștigat.— Vă rugăm, I. P. S. S. Stăpâne, și rugăm pe I. P. S. S. Mitropoliți și Episcopi, să simtă ca o putere de neînvinș, voința noastră, a 13 milioane de creștini ortodocși, de a nu lăsa să se piardă cel mai mic din drepturile ei. Vă rugăm ca, rezemați pe voința noastră, să luptați înainte și Dumnezeu ne va ajuta ca și în viitor Biserica noastră să fie religia dominantă a statului

Președinte,
(ss) Econ. Chiriac Bldoianu

Secretar,
(ss) Popescu Tudor.

Arhim. SCRIBAN

Biserica și Constituția

Noua constituție, care stabilește noile temelii pe care se va clădi statul român unitar, s'a votat de corpurile legiuitoare și a fost sancționată de Majestatea Sa Regele. Rămâne de acum numai să se facă diferitele legi speciale care să aplice în practică principiile înscrise în ea.

Discuțiunile urmate cu prilejul întocmirii noii constituții, atât în parlament cât și afară de parlament, adică în presă și întruniri publice, au fost foarte aprinse, așa de aprinse cum, probabil, n'au mai fost la noi altele. Însăș biserica a luat parte la aceste discuții, s'a amestecat în vâlmășagul frământărilor iscate de textul unor pasagii din anteproiectul constituției privitoare la rezolvirea chestiunilor bisericești și cu drept cuvânt, căci se părea, după o expresiune rău aleasă a autorului expunerii de motive ce a însoțit depunerea în parlament a textului constituției formulat de guvern, că spiritul ce predomină la încheierea pactului nostru fundamental ar fi cu totul protivnic și intereselor ei.

S'a părut numai, căci urmarea a arătat, că n'a fost așa, ci putem spune, că, dimpotrivă, s'a arătat din partea guvernului și a parlamentarilor în genere destul interes și bunăvoință față de biserică, cu toate că nu s'a dat tuturor chestiunilor ce o interesau soluțiunea pe care o doria și a propus-o ea.

La ajungerea rezultatului final aproape în întregimea lui multămitor pentru biserică a contribuit în cea mai mare măsură și ținuta hotărâtă, demnă și plină de energie pe care au avut-o apărătorii intereselor bisericii.

Toate revistele bisericești s'au ocupat de chestiunile ce figurau în anteproiectul de constituție în legătură cu biserica, expunând și apărând punctele de vedere care convin bisericii.

Străduințele conducătorilor acestor reviste și ale autorilor articolelor publicate de ele, ar fi rămas însă neîncununate de deplină izbândă, dacă cu ele nu s'ar fi asociat și o parte din presa laică, căci revistele bisericești sunt citite mai mult de preoți, așa că marea masă a poporului și clasa intelectualilor n'au cunoștință de ce se scrie în ele pe când organele de presă cotidiană sunt în mâinile tuturor.

În fruntea ziarelor care au luat apărarea bisericii și au pus cu toată bunăvoință coloanele lor la dispoziția celor ce au avut de spus ceva în această chestie stă „Universul“.

În coloanele acestui popular și mult răspândit ziar s'au scris numeroase și valoroase articole pentru susținerea drepturilor bisericii ortodoxe române și a soluțiilor propuse de ea în chestiunile ce o privesc. Printre autorii acestor articole merită să fie pomeniți și trecuți în cartea de aur a apărătorilor sfintei noastre biserici: Părintele Econom Ioan Popescu-Mălăești, distins profesor al Facultății de Teologie din București și duhovnicul Familiei Regale, doamna Alexandrina Gr. Cantacuzino, prezidenta Societății femeilor române ortodoxe și cunoscutul avocat și eminent creștin, maior Popescu Tudor.

La această frumoasă și pilduitoare activitate desfășurată prin scris s'a adăugat a alta, care s'a pus în practică întâiaș dată și cu mult succes de când datarea bisericii noastre: întruniri publice convocate de cler.

În două duminici consecutive din postul mare, capitala României Mari a văzut ceea ce nu văzuse până atunci: clerici și mireni adunați într'o sală publică spre a discuta și apăra interesele bisericii noastre. Mii de români au dat năvală la aceste întruniri, ca să audă vorbindu-le de interesele bisericii lor tot ce clerul are de seamă, ca: Părintele Econom Chiriac Bidoianu, venerabilul președinte ale ambelor întruniri, Părintele Arhimandrit Iuliu Scriban, Părinții: Econom I. Popescu Mălăești, Econom D. Georgescu, președintele societății clerului, Econom D. Popescu-Moșoaia, membru în consistoriul superior bisericesc, Econom Anghel Constantinescu, profesor în Brăila, fost director al Seminarului din Galați, Preotul Gh. Păunescu, Căramidarii de Jos și alții, pe doamna Alexandrina Cantacuzino, pe domnul Senator I. Popescu-Pasărea, pe inimosul președinte al Societății studenților în Teologie Haralambie Roventă, pe domniile avocați Popescu Tudor și Rodolus Popescu și alții.

Mulțimea adunată la întruniri a votat o moțiune pe care a înaintat-o Primului Ministru și Președinților celorlor legiuitoare printr'o delegație aleasă din sânul ei și a adresat telegrame de omagiu și prin care reamintea totodată sprijin Majestății Sale Regelui și Alteței Regale Prințului Moștenitor.

Pe lângă și textul istoricei moțiuni votată de clerul și reprezentanții capitalei în prima sa întrunire:

„Noi, cetățenii români creștini ortodocși din Capitală, întruniți pe 4 Martie 1923 ora 2 p. m., în sala Dacia, după chemarea făcută de către conducătorii bisericii noastre naționale creștine ortodoxe;

Am ascultat cuvintele preoților și concetățenilor noștri despre marea rușine ce se aduce Bisericii noastre strămoșești, prin aceea că, fără nici o vină, i se răpește prin noua Constituție ce Onor. Guvern propune a se da României Mari, dreptul ei de Biserică dominantă a Statului român pe care l'are stabilit prin art. 21 al vechei Constituții, cum și despre marea primejdie națională ce va rezulta pentru România noastră, prin aceea că neamul nostru daco-român creștin ortodox, va fi lipsit de singura lui caracteristică care i da titlul de „dominant“ adică „stăpânitor“ în mijlocul și de asupra celorlalte neamuri cari compun țara noastră.

Ne simțim datori să reamintim Onor. Guvern și reprezentanților noștri în adunarea legislativă Constituantă, că Biserica noastră strămoșească creștină ortodoxă, nu este „factor de cultură“ sau „colaboratoare“ a statului român cum o numesc necunoscătorii; ci, această credință și Biserică strămoșească este „creatoarea“ neamului nostru românesc pentru că din trupurile latin și dac, ambele păgâne și învrăjbite, așa cum le a lăsat împăratul Aurelian la anul 271 d. Chr., când a părăsit Dacia și când s'a lăsat asupra acestui pământ întunericul nepătruns al neștiinței istoriei timp de o mie de ani, în veacul al 13, trăiește ca stăpân, în tot largul cuprins al vechei Dacia un neam nou, bine încheșat, cu un suflet creștin ortodox și cu limba noastră românească.

Biserica noastră strămoșească este creatoarea statelor politice Muntenia și Moldova, state creștine în cari „stăpânesc“ strămoșii noștri, cari până la moartea strălucitului nostru Voivod Mihai Viteazul, n'au avut altă viață politică decât aceea creștină, închinată cu atâta putere Sfintei noastre Cruci, în cât această cea mai glorioasă parte a istoriei noastre naționale, în care sângele strămoșilor noștri a curs valuri în nenumărate războaie, în cât a uimit și pe străini, se numește în istorie „epoca creștină“.

Biserica noastră strămoșească a creat Cultura românească și ea a aprins cea d'ntâi lumină a conștiinței naționale; ea a ocrotit această conștiință națională de primejdia slavismului și a grecismului politic, ducând principatele române până la 1821 și făcându-le să audă și să înțeleagă pentru prima oară glasul libertății prin vorba, prin fapta și prin jertfa lui Tudor Vladimirescu.

Biserica noastră creștină ortodoxă, a unit principatele; ea a făcut războiul glorios al independenței dela 1877, pentru că jertfa părinților noștri s'a făcut în numele sentimentului lor național creștin, iar nu cultural, pentru că cultura aproape nu exista atunci.

Biserica noastră a întemeiat regatul liber al României și tot ea a ținut viu și înflorit Idealul nostru național al unirii tuturor românilor, până la războiul cel mare dela 1916/1918.

Biserica și credința noastră strămoșească au făcut minunea biruinței dela Mărăști și Mărășești. Nu armele sau știința militară, ci hotărârea de a se jertfi, de a-și da viața în mâinile lui Dumnezeu, așa cum și-o jertfisera sute de ani înainte, strămoșii noștri, au făcut pe ostașii noștri — copii, frații și părinții noștri — să lupte în cămașă, cu pieptul gol, dar cu sufletul lor creștin ortodox mai înalt și mai tare, ca toate fărțile și meșteșugurile războinice ale neamului ocupant și ale ungurului tiran. Și i-au învins — i-au gonit, i-au spulberat din Ardealul nostru pe care l-am dezrobât cu jertfa noastră creștină ortodoxă a 800.000 de „morți pentru Patrie“ din cei mai buni ai noștri!

Biserica creștină ortodoxă, numai ea, a dat fraților din Ardeal tăria să reziste o mie de ani ungurilor! Toate asupririle și toate crimele n'au folosit la nimic ungurului stăpân, pentru că el lovea numai trupul neamului nostru, pe când sufletul lui creștin ortodox trăia sus de tot în Idealul unirei unde nu era putere să-l ajungă. Chiar când o parte din preoți și vlădici, cu un mitropolit sperjur, și-au vândut sufletul lor creștin ortodox, catolicilor, făcând Unirea dela 1691, sufletul neamului nostru a gemut de durere, dar a trăit înainte, a luptat, a suferit, și a biruit!

Biserica noastră creștină ortodoxă a făcut Incoronarea dela Alba-Iulia și dacă Catedrala stă astăzi, falnică, stă pentru că e zidită pe temeliiile Bisericii Mitropoliei creștină ortodoxă a lui Mihai Viteazul care a întărit-o, făcând-o pe veci nedestructibilă, cu nobila jertfă a propriei sale vieți. Biserica noastră a plâns de durere când a văzut că vlădicii și mitropolitul frașilor uniți au preferat să rămăe, afară cu dușmanii noștri, decât să încoroneze în Catedrală pe Regele Ferdinand al tuturor Românilor.

Biserica noastră, ca o mamă adevărată, în dureri a născut, în dureri a crescut neamul nostru, numai cu un singur gând: Să se împlinească voia lui D-zeu care ne-a așezat aci la gurile Dunărei, pentru împlinirea menirii noastre.

La 1864, neamul românesc al Principatelor-Unite, și-a dat Constituția astăzi în ființă. Cu această ocazie Guvernul de atunci a cerut Adunării legislative ca să voteze privitor la Sf-ta noastră Biserică, următorul proiect: „Religiunea ortodoxă a răsăritului este aceea a majorității românilor” adică, așa cum propune astăzi Guvernul actual. Inșă, marele patriot Ion Heliade Rădulescu a propus atunci amendamentul: „Religiunea ortodoxă a răsăritului este religiunea dominantă a Statului român”. Bunul român, Dumitru Tacu, a arătat că propunerea guvernului este datorită propagandei catolice, a dovedit că „dacă n'ar fi fost în aceste țări religiunea ortodoxă, azi n'ar fi fost Statul român”. Sufletul creștin ortodox al neamului nostru a triumfat în inimile deputașilor Constituanței dela 1864 și în contra guvernului, s'a votat propunerea lui Ion Heliade Rădulescu, adică așa cum este înscris în actuala Constituție!

Astăzi, în urma stăruinșelor catolicilor, dușmanii noștri de totdeauna, și, cu durere nespūsă o spunem, ajutați de frașii noștri uniți, cari s'au făcut coada de topor a dușmanilor noștri, Onor. Guvern încearcă să răpească Bisericii noastre strămoșești și neamului nostru dreptul înscris, adică de a fi „Biserica dominantă a Statului Român!”

Cu toată puterea sufletelor noastre ne ridicăm, pentru apărarea sufletului nostru național care este format din credința noastră creștină ortodoxă, și pentru apărarea S-tei noastre Biserici strămoșești, fără de care Statul nostru, care a fost și trebuie să rămână în vecii vecilor, Statul național creștin ortodox, nu poate exista!

Denunșăm tuturor, că frașii uniți, prin preoși, episcopi și Mitropolitul lor, în ceasul solemn al Declarației Unirei dela Alba-Iulia – 1 Decembrie 1918 – au cerut ca tot neamul nostru să se lase de religia strămoșească, și să ne facem catolici. Iată dovada: La 16 Noembrie 1922, ei, uniții, scriu în ziarul lor „Albina” No. 242, în articolul „Replicări”: „La 1918 ca să formeze poporul românesc un trup și un suflet, episcopii uniți au declarat sărbătorește că sunt gata să-și lese scaunele lor, la clerici neuniți, numai să ne unim odată cu toșii într'o singură biserică românească perfectă, în legătura dogmatică și canonică cu scaunul lui Sânpietru”.

Din biserică națională în serviciul neamului și Statului politic român, ei, uniți, vor să ne facă biserică inter-națională în serviciul Papei dela Roma!

Cu nici un preș, aceasta nu va fi!

Rugăm, cu rugă ferbinte pe Dumnezeu, ocrotitorul nostru de veci, să ne lumineze minșile și să ne unească pe toși românii creștini ortodocși întru apărarea Bisericii noastre strămoșești și a sufletului neamului nostru!

Cerem M. S. Regelui Ferdinand I al tuturor Românilor, să ne apere de primejdia ce ameninșă România pe care El, cu vitejia Lui și jertfa acestui neam creștin ortodox, a făcut-o Mare!

Cerem Onor. Guvern și mai ales cerem reprezentanșilor noștri, să-și aducă aminte că părinșii lor și ai noștri au adormit de veci și se odihnesc în religia strămoșească creștină ortodoxă.

Îi jurăm pe sufletele lor, pe amintirea pioasă ce sunt datori să păstreze morșilor lor și pe speranșale ce nutresc pentru copiii lor, să nu schimbe o vorbă din dreptul scris al Bisericii noastre în art 21 al. 3 al actualei Constitușii, adică cum a fost,

așa să rămână „Biserica creștină ortodoxă a Răsăritului, este religiunea dominantă a Statului român” în veci vecilor.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Președinte:

ECONOMUL CHIRIAC BIDOIANU

Secretar, Popescu Tudor

În fine, sprijinul cel mai preșios pentru păstrarea neștirbită a drepturilor istorice ale bisericii noastre ortodoxe l-au dat Prea Sfinșii Prelași cari au vorbit în senatul țării cu prilejul desbaterilor generale și pe articole a proiectului constitușiei și anume: Înalt Prea Sfinșii Mitropoliși Miron, Primatul României și Nicolae al Sibiului, Prea-Sfinșii Episcopi: Vartolomei al Râmnicului și Nicolae al Clujului, domnul Ministru al Cultelor C. Banu și domnul senator, profesorul C. Dissescu, care a avut prilejul să șteargă prin înșeleapta sa atitudine impresiunea dureroasă ce făcuse asupra oamenilor bisericii și bisericocși prin citașunea cuvintelor franșuzești, lipsite de pietate, din expunerea de motive.

În cameră au contribuit la consfinșirea acestor drepturi prin constitușie în deosebi domnul profesor N. Iorga și domnul P. Gârboviceanu.

Discursurile rostite în senat de Prea Sfinșii Prelași au făcut cea mai frumoasă și mai adâncă impresie asupra senatorilor, cum a recunoscut-o și accentuat-o domnul Ministru al Domeniilor Al. Constantinescu și au determinat în sânul maturului corp un curent foarte favorabil bisericii noastre. S'a putut observa de oricine a urmărit desbaterile senatului superioritatea concepșunii și a avântului gândirii exprimate în aceste discursuri față cu sărăcia de concepșie, lipsa de avânt al gândirii și pe alocurea și de sentimente patriotice și de tact din discursurile reprezentanșilor celorlalte confesiuni și religii.

Mai mult de cât atât: se poate zice cu drept cuvânt, că discursurile Prelașilor noștri au fost punctele culminante pe care le-a atins arta oratorică în desbaterile senatului cu privire la constitușie.

Biserica română ortodoxă va păstra pe veci neștearsă și înconșurată de aureolă amintirea acestor patru mari Ierarhi ai ei, cari i-au asigurat pentru totdeauna locul de cinste ce i-se cuvine între celelalte confesiuni creștine și credinșe religioase din hotarele țării și au făcut să se respecte drepturile ei seculare.

* *

Mulșamită tuturor acestor factori și străduinșe, biserică română ortodoxă și-a păstrat neștirbite două din drepturile ei ab antiquo, care figurau și în vechia constitușie, dar erau ameninșate: rolul de dominantă față de celelalte biserici și participarea în senatul țării, ca senatori de drept, a Mitropolișilor și episcopilor și-a câștigat două drepturi noi de însemnătate capitală: unificarea bisericii din vechiul regat cu cea din Ardeal, Bucovina și Basarabia și administrarea ei prin sine înșăș sub controlul statului.

Toate aceste drepturi sunt de cea mai mare importanșă pentru biserică și constituie noul cadru în mar-

ginile căruia se va desfășura propășirea ce a început sub bune auspicii pe tărâmul bisericesc.

1. Dreptul de dominantă față de celelalte Biserici a izbutit biserica noastră să și-l păstreze numai cu mari și grele lupte, pentru că în acest punct erau concentrate toate atacurile îndreptate împotriva ei de celelalte confesiuni și culte, dar mai cu osebire de frații uniți și de papistași. N'a fost armă ori cât de josnică, n'a fost mijloc de amenințare și intimidare, ori cât de nedemn, pe care să nu-l fi întrebuițat emisarii papali fățiși și clandestini pentru a lipsi biserica română ortodoxă de dreptul ei de dominantă în Statul român și a o coborâ pe aceeaș treaptă cu păpistășismul, cu sectele, cu mozaismul și cu mahomedanismul. Prin ziarele și revistele pur catolice sau numai unite s'a dus cea mai urâtă campanie de ponegrire a Bisericii ortodoxe și s'a amenințat guvernul cu gogorița călcării tratatului dela Saint-Germain. Prin pamflete anonime s'au persiflat întrunirile clerului și poporului capitalei pentru apărarea drepturilor de veacuri ale bisericii noastre și au privit peste umăr pe susținătorii acestor drepturi, chiar și pe un Nicolae Iorga. Prin întrigi de culise, au dat în dreapta și în stânga făgădueli, au lăsat să se întrevadă perspective surâzătoare, care aveau cusurul că erau irealizabile, au încercat să sperie cu iscarea de conflicte diplomatice, au pus în joc tot felul de interese și patimi, s'au slujit în chip neîngăduit de nume pe care n'ar fi trebuit să le pronunțe, în sfârșit au făcut tot ce a putut născoci mintea lor formată în școala lui Ignațiu de Loyola, numai să-și ajungă scopul, dar nu și l au ajuns.

Ori cât de puțin trăește adevărata credință creștină în inima multora dintre noi, ori câte păcate și cusururi vom fi având noi românii ortodocși, cari formăm marea majoritate a neamului românesc, ori cum va fi privit actualul parlament, activitatea lui legislativă și valoarea noiei constituții, e însă mai pre sus și în afară de ori ce discuție, că el a făcut cel mai mare serviciu poporului român, neplecându-și urechile la șoaptele și nelăsându-se intimidat la amenințările celor de altă credință, ci păstrând bisericii noastre caracterul de dominantă.

E bine, că s'a pus în constituție, și motivarea pentru care se recunoaște bisericii acest caracter, ca să nu se poată zice cândva, că s'a lucrat cu patimă împotriva celorlalte culte.

Textul respectiv din constituție sună astfel:

„Biserica ortodoxă română, fiind religia marelui majorității a românilor, este biserică dominantă în statul român“. (art. 22, al 3).

Nimic mai firesc și mai logic decât recunoașterea acestui drept bisericii celor cari constituie marea majoritate a cetățenilor statului român, a acelor cari au plătit cele mai mari jertfe pentru păstrarea sănătoasă a sâmburelui din care a rezultat statul român de azi, și pentru închegarea lui în starea actuală, acelei biserici care a împărțit în curgerea veacurilor, întru totul soarta aspră și nemiloasă a poporului român și a fost unicul scut și mângâere, unica îndrumătoare

și luminătoare, mama adevărată, care l-a crescut cum a știut și a putut mai bine față cu vitregia vremurilor prin care au trecut mână 'n mână.

Față de biserica uniță, care este biserica unui mic număr de români, deși ea a stat și stă alături de streinii de credință și neamul nostru și ca atare a lucrat de cele mai multe ori împotriva intereselor vitale ale neamului, noua constituție este foarte generoasă. În speranță, că, pe viitor, uniții români vor fi mai mult români de cât uniți, biserica lor a fost recunoscută, deopotrivă cu cea ortodoxă, de *biserică națională* și i-s'a dat „*intâetate față de celelalte culte*“, (aceiaș articol și aliniat).

Dispozițiunea aceasta e nu numai generoasă, ci și dreaptă, de oarece statul român e un *stat național unitar*, în care cetățenii de naționalitate română sunt mai mulți de 70% și se cade ca și, credința lor, ori care ar fi, să aibă precădere față de credințele celorlalte naționalități ce trăiesc pe pământul românesc, cărorora *statul le garantează deplină libertate și protecțiune, întru cât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale statului*“ (art. 22. al. 1).

Dacă uniții sunt nemulțumiți de situațiunea ce li s'a creat prin noua constituție și dacă sunt geloși de drepturile bisericii ortodoxe, n'au de cât să lepede cele 4 puncte dogmatice, prin care s'au legat în 1700 de biserica papală, și să se întoarcă din nou la biserica ortodoxă, de care s'au deslipit, siliți de împrejurări. Atunci biserica lor va avea în totul aceleași drepturi ca a noastră și nu va mai fi între frații de sânge nici o deosebire, absolut niciuna.

2. Al doilea drept păstrat: participarea Mitropoliților și Episcopilor în senatul țării, este tributul de recunoștință pe care Statul îl plătește bisericii, și în special ierarhilor ei, pentru marele rol politic și național pe care l-a jucat biserica în istoria neamului nostru. Luminile pe care le au adus Ierarhii, căci au luat parte la discuțiunile ce au precedat votarea constituției, sunt dovada cea mai vie, că biserica a îndeplinit și de astă data și va îndeplini și în viitor, cu cea mai mare exactitate, rolul ei de îndrumătoare a cugetelor și împăciuitoare a spiritelor.

Păstrarea și mai departe a acestui drept al Chiriarhilor ortodocși însemnează un câștig pentru toate celelalte culte, fiindcă pe lângă *Mitropoliții și episcopii ortodocși*, se recunosc ca membri de drept ai senatului și *Mitropoliții și episcopii bisericii greco-catolice, întru cât vor fi aleși conform legilor țării*“, cum și „*capii confesiunilor recunoscute de stat, câte unul de fiecare confesiune, întru cât sunt aleși sau numiți conform legilor țării și reprezintă un număr de peste 200.000 de credincioși, precum și reprezentantul religios superior al musulmanilor din regat*“, (art. 72, al. b. c. d.).

3. Primul drept câștigat de biserică: de a avea o organizație unitară, este pasul hotărîtor, condițiunea fără de care nu se poate face începutul unei noi vieți bisericești. Făcând parte până după războiu din trupul

unor state streine, bisericile românești din Ardeal, Bucovina și Basarabia, au avut organizațiuni, impuse de timp și împrejurări, care diferă de a bisericii din vechiul regat. Fiecare din ele a avut în organizațiunea sa câte ceva care era mai bun decât ceea ce avem în regat, dar era în aceste organizații și câte ceva dictat numai de împrejurări, trecător, pe ici și colea nu destul de potrivit cu caracterul spiritual și veșnic al bisericii lui Christos. Ceea ce deosebia o biserică română de alta, ceea ce a fost trecător în organizația lor va înceta prin unificare și ceea ce este mai bun în fie care se va aduna și concentra într-o singură organizație, care se va aplica deopotrivă și în biserică din vechiul regat și peste munți și în Bucovina și dincolo de Prut. Ceea ce nu s'a putut realiza dela alipirea țărilor surori până azi, cu toate consfăturile și discuțiunile ce au avut loc, se va împlini de acum în curând, pentru că prin noua constituție nu numai s'a decretat neeesitatea unificării, așezându-se astfel temelia pe care se va înălța organizația unitară, ci s'au dat și ~~o~~ ~~are~~ care indicațiuni de felul în care ea urmează să se înfăptuiască, căci iată cum sună textul constituției cu privire la această chestiune:

«In tot regatul României, biserica creștină ortodoxă va avea o organizație unitară, cu participarea tuturor elementelor ei constitutive: clerici și mireni,» și «Mitropolii și episcopii bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale» (art. 22, al 3 și 8).

Vom avea dar, între altele, și participarea, în mai largă măsură, a elementului laic în trebile bisericesti, ceea ce până în prezent se practică numai în Ardeal, potrivit statutului șagunian.

Toate principiile fundamentale ale acestei organizații unitare se vor stabili printr'o lege specială (art. 22, al. 6).

Atârnă de înțelepciunea și tactul Ierarhilor și al clerului în genere care vor fi acele principii și cum se vor formula ele. Avem nădejde tare, că Dumnezeu va lumina și călăuzi pe cei ce vor fi chemați să dea legea de unificare a bisericii ortodoxe române și că deci vom avea o organizație unitară, care va asigura bisericii noastre strămoșești un vast câmp de propășire și o va conduce în curând la cel mai înalt grad de înflorire.

4. Ultimul drept câștigat de biserică: „*de a-și reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești*“ (art. 22, al. 6, partea finală) dă bisericii putința de a-și croi ea singură și nestingerită de nimeni calea pe care va avea să meargă, căci controlul statului îi va fi numai de folos, întru cât o va feri de abuzurile ce altfel s'ar putea face în mânuirea fondurilor.

Biserica noastră are dar tot dreptul să se simtă pe deplin mulțumită de situațiunea ce i-s'a creat prin noua constituție. Drepturile vechi ce i-s'au consfințit, ca și cele noi ce i-s'au acordat sunt un elogiu adus su-

ferințelor și muncii ei din trecut și o primă de încurajare pentru viitor. Ele formează începutul unei noi epoci în istoria ei, al unei epoci, care, dea Dumnezeu, să fie epoca de aur a bisericii române ortodoxe!

Alegerea a șase noi Episcopi.

La 29 Martie s'au ales Episcopi în scaunele vacante de: Roman, Buzău, Galați, Constanța, Hotin și Cetatea-Albă.

La ora 10 s'a oficiat mai întâi un serviciu divin în sfânta Mitropolie de către P. S. Platon Ploșteanul, Vicarul Mitropoliei din București, însoțit de clerul catedralei. La acest serviciu au asistat o parte din înalții Prelați, domnii Miniștri, candidații și unii din membri marelui colegiu electoral.

După aceea asistenții trec alături în sala de ședințe a camerei deputaților, unde se adună toți membrii marelui colegiu, minus deputații și senatorii din opoziție, cari s'au abținut, și parlamentarii opoziționiști și delegații clerului basarabean, cari s'au retras după ce au depus un protest în scris, pentru că nu li s'a admis candidatul cerut de dânșii la una din episcopiiile basarabene.

Președintele marelui colegiu, I. P. S. Mitropolit Primat Miron, deschizând ședința, a arătat în cuvinte bine simțite importanța marelui act, unic în istoria țării și a bisericii române de a se alege odată șase Episcopi și încă în aceeași zi istorică în care Majestatea sa Regele a jurat pe noua Constituție. . . .

I. P. S. Sa constată apoi că adunarea este în număr și citește articolele din lege privitoare la alegerea de Episcopi, iar după aceea face câteva propuneri, care se primesc, asupra modalității după care să se procedeze la alegere, pentru a merge mai repede!

Se face mai întâi alegerea *pentru scaunul Romanului*, la care este proclamat ales *Părintele Luchian Triteanu*, care a fost ales de sfântul Sinod în sesiunea de toamnă și confirmat de guvern Arhieru cu titlul de Craioveanu, dar n'a fost încă hirotonit Arhieru.

P. C. sa mulțumește marelui colegiu pentru cinstea ce i-a făcut de a-l alege Episcop și atribue această cinste nu meritelor sale personale, ci dorului de unificare al bunilor români, cari vor să închege frontul unității românești dela Nistru până la Tisa. Plecat de pe țărmurile Mureșului, P. C. Sa se duce pe țărmurile Siretului, ca să păstoriască pe credincioșii eparhiei care a dat țării și neamului pe vajnicul apărător al ortodoxiei împotriva catolicismului, pe Varlaam. În provincia din care face parte eparhia Romanului, în Moldova au înflorit altădată tiparnițele bisericesti, de unde a pornit cărțile românești, care au trecut prin Valea Cucului în Transilvania, precum și în Bucovina și în Basarabia, de au încălzit sufletele românești, trezind și întreținând vie conștiința unității culturale, a limbii și credinței poporului român dintre Nistru și Tisa. Această frumoasă și glorioasă provincie a adăpostit atâtea familii de preoți și laici pribegi în timpul marelui războiu. Pomenind și de gloriosul trecut al celei mai

vechi episcopii românești, pe care este chemat acum s'o păstoriască, P. C. Sa spune că programul activității ce va desfășura se poate ghici din trecutul său, căci a lucrat și a luptat pentru biserică și școală de zeci de ani și posedă pe deplin metodele de muncă. Ceea ce va urmări în prima linie va fi ca biserica română ortodoxă să merite numele de dominantă și a avea, nu numai în constituție. Se va nevoi apoi ca să apropie și lege toată viața intelectuală de viața bisericii, căci numai astfel se va putea ajunge la întărirea credinței străbune în straturile largi ale poporului, pe care se sprijine consolidarea țării.¹

Se procedează apoi la vot pentru alegerea celorlalți cinci episcopi și se votează toți deodată în cinci urne puse una lângă alta.

La despoierea scrutinului se proclamă alesi: *părintele Econom Gheorghe Niculescu*, directorul seminarului din Galați, *la episcopia Buzăului*; *Prea Sfințitul Iacov Bărlădeanul la Dunărea de jos*; *părintele Econom Ilie Teodorescu*, profesor și director al Seminarului Nifon și paroh al bisericii Amza din București, *la Constanța*; *Prea Sfințitul Visarion, Episcopul Argeșului la Hotin* și *părintele Nicolae Cotlarciuc*, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți și senator, *la Cetatea-Albă*.

Părintele Econom Gh. Niculescu mulțumește, în numele său și al celor aleși în scaunele vacante din vechiul regat, marelui colegiu pentru greaua, dar frumoasa și importanta misiune la care a fost chemat. Enumără apoi actele mari pe care le au săvârșit în ultimul timp parlamentul și biserica și schițează programul său de activitate ca episcop, care va consta în muncă fără preget și slujirea cu credință altarului, pentru înfăptuirea idealului creștin de a pogori pe Christos Mântuitorul în sufletele credincioșilor și a-i face astfel buni fii ai bisericii și ai patriei. Va lucra de asemeni pentru dezvoltarea și întărirea neamului și țării românești și pentru a le pregăti un viitor liniștit și bun.

Părintele N. Cotlarciuc, mulțumind de asemeni celor ce l-au ales, începe prin a spune, că alegerile de episcopi săvârșite în bloc după proclamarea noii Constituții sunt pentru țară un act de mulțumire adresat lui Dumnezeu, asemănător cu rugăciunea pe care preotul o înalță într-o casă nouă de gospodar credincios. Plecând din dulcea Bucovina, de aproape de fosta reședință a Marelui Ștefan, ca să păstoriască eparhia basarabeană a Cetății-Albe, alipită întâiaș dată la trupul Moldovei de marele Voevod Ștefan, Prea Cucernicia sa se va ocupa de aproape de refacerea devastărilor morale produse de război în sufletele credincioșilor și să administreze acestora balsamul vindecător al credinței creștine și făgăduiește că își va îndeplini misiunea cu devotament și frică de Dumnezeu și că va sta întotdeauna în slujba sublimelor învățături creștinești și a ideii naționale.

La urmă, I. P. S. Mitropolit Primat, mulțumește ale-

gătorilor, adresează cuvinte de felicitare nouilor aleși și ridică ședința.

I. MIHĂLCESCU.

Congresul Delegaților Preoțimii

În zilele de 6, 7, și 8 Februarie a. c., s'a ținut în București un congres al delegaților preoțimii ortodoxe din toată România Mare: 1. în vederea pregătirii congresului propriu zis al preoțimii, care nu s'a ținut de 2 ani, și 2. din pricina marilor chestiuni privitoare la Biserică, scoase năprasnic la iveală de pregătirea noii Constituțiuni a țării, chestiuni cari priveau de aproape preoțimea și în care ea trebuia să-și spuie cuvântul.

Congresul s'a deschis în dimineața zilei de 6 Februarie, Marți, printr'un tedeum slujit la biserica *Olari* din București de către preoții Econ. *Gh. Gibescu*, Econ. *Gh. Georgescu*, C. *Diaconescu* și diaconul *St. Popescu*.

Dela biserică, au trecut în localul apropiat al Societății clerului român *Ajutorul*. Erau de față aci: I. P. S. Mitropolit Primat D. D. Dr. *Miron*, I. P. S. Arhiepiscop *Curie* al Basarabiei, P. S. Episcop *Vartolomei* al Râmnicului, d. ministru al cultelor *C. Banu*, secretarul său general d. *V. Ispir*, Princesesa *Alexandrina Cantacuzino*, prezidenta *Societății ortodoxe a femeilor române* și mai mult de 150 de preoți, unii din București, alții delegați din provincie, iar alții veniți și fără a fi delegați, numai din interes către mișcare, în ciuda vremii rele care viscolea cumplit. Între delegații din provincie, trebuie să pomenim pe Păr. Prof. *Dr. Cotlarciuc* din *Cernăuți*, Păr. *Ștefanuț* din *Arad*, Protoiereul *Niculea* din *Iași*, Pr. *Morărașu* din *Dorohoi*, Protoiereii *Andronic* și *Cucișna* din *Basarabia*.

Dintre persoanele din București, au fost de față: Păr. Econ. *Dr. I. Popescu-Mălăești*, președintele congresului, Prof. *Dr. D. G. Boroianu*, dela facultatea de teologie din București, Păr. *Dr. Gr. Pișculescu*, *Arhim. Scriban*, Econ. *D. Georgescu*, președintele Societății clerului, cei trei protoierei din București, d. avocat *Popescu Tudor* și mulți alți preoți.

Cel întâiu a luat cuvântul președintele congresului Păr. *Popescu Mălăești*, arătând scopul lui. A spus că el se va ocupa de chestiuni care privesc neamul și Biserica și care trebuiesc statornicite în noua Constituțiune în așa fel, încât unificarea, spre care năzuim, să se poată săvârși în chip trainic. A arătat șirul lucrărilor care vor alcătui materia de discutat, și anume: 1) *Pozițiunea Bisericii ortodoxe în Statul românesc*, 2) *față de celelalte minorități religioase*; 3) *Dreptul Bisericii de a avea averi și a le administra de-sine-stătător*; 4) *Îndatorirea soților de a se căsători și religioși*; 5) *Înființarea Asociațiunii generale a clerului românesc*. Afară de acestea, a declarat că se vor mai putea discuta și alte chestiuni care întâmplător s'ar ridica. Spunând acestea, a declarat congresul deschis.

După această deschidere, cel dintâiu a luat cuvântul *Mitropolitul Primat* care a spus că Biserica a lucra: în trecut și lucrează și în vremea de față pentru uni-

ficarea neamului românesc. În munca nouă care se deschide, preoții pot fi de mare ajutor ierarhilor țării, scoțând la iveală cugetări și chipuri de lucru care pot fi de folos capilor lor. De aceea a zis că așteaptă cu dor și cu interes hotărârile adunării preoților, pentru a ținea seamă de ele la viitoarea orânduire a Bisericii. A încheiat spunând că Statul trebuie să fie pentru popor ca un tată, pe când Biserica îi este mama.

D. ministru C. Banu salută congresul din partea guvernului. Arată că, în starea în care ne aflăm și față cu ideile care stărnesc cugetarea politică a vremii, Statul trebuie să întindă ocrotirea sa peste toate confesiunile și religiunile. Niciuna din ele nu poate fi supărată în stările pe care le-au dobândit mai înainte și care alcătuiesc o moștenire legiuită a lor. Dar dacă această grijă și chează guvernul trebuie s'o întindă peste toate organizările religioase, cu cât mai mult guvernul trebuie să sprijine Biserica ortodoxă, care este organul sufletesc al marelui majorității al poporului din Statul românesc! Acest sprijin se va da prin unificarea ei, în care trebuie să-și capete ființă obștească puterile de viață dovedite în trecut. Bisericii i se va da o organizare unitară, întemeiată pe principiul autonomiei și prin intrarea mai de aproape a clerului și poporului la cârmuirea treburilor care privesc Biserica. D-nea sa recunoaște greutățile materiale ale clerului, pretențiunile lui modeste și făgăduiește tot sprijinul pentru îndreptarea acestei stări.

I. P. S. Gurie a salutat congresul din partea clerului și poporului basarabean. A arătat cum în Basarabia chestiunile cari privesc Biserica se discută de cler și popor. A spus că organizarea Bisericii basarabene s'a dovedit de foarte bună și a rostit dorința ca ea să se întindă peste întreaga țară. S'a arătat foarte mulțumit auzind pe d. ministru vorbind de *autonomia Bisericii*, care în Basarabia zice că e un fapt îndeplinit de mult. Își mărturisește nădejdea că guvernul va da tot sprijinul Bisericii ortodoxe, pentru ca să-și poată îndeplini marea chemare pe care o are de îndeplinit.

Principesa *Alexandrina Cantacuzino* citește un frumos discurs, pe care-l dăm la sfârșitul acestei dări de seamă.

P. S. *Vartolomei* arată că azi este o mare nevoie de faptă. Zice că pe această cale a pornit-o cu preoțimea oltenească, pe care o păstorește. Se declară mulțumit cu chestiunile vestite pentru discutare, fiindcă sunt chestiuni care duc spre faptă și vor servi neamului spre moralizare și cultură. Țara aceasta va fi îndrumată bine de ceice au în mână puterea spirituală, fiindcă numai această putere îndreptează conștiința. De aceea preoții trebuie să fie toți strânși în jurul evangheliei și să ducă acțiunea lor în comun, în cea mai mare solidaritate, solidarizând și poporul la astfel de lucrare.

Statul trebuie să sprijine Biserica. Acesteia trebuie să i se dea vechea pozițiune și demnitate. Azi preotul este umilit și sărac, și atunci cum poate fi demn? Toți au îndemnizație de chirie, numai preotul nu. Case paro-

hiale numai Biserica ortodoxă n'are și câte alte nevoi n'are această Biserică!

Mărturisește că preoțimea întreagă își pune nădejdea în d. ministru Banu, iar acum are mulțămirea că aude însuși Prea S. Sa făgăduințele de sprijin ale d-nei sale.

Păr. *Dr. Cotlarciuc* din Bucovina a arătat congresiștilor că între Bucovina și vechiul regat aproape n'a fost graniță în trecut. Viața bisericească de aici și de acolo a fost una până de curând, prin atâția voievozi și ierarhi ai Moldovei. Noi, care ne-am unit fără condițiuni politice, am putea oare să ne gândim la o unire religioasă cu condițiuni?

Nu facem politică, dar cerem să se dea Bisericii puterea de odinioară. În această dorință, care credem, zice Sf. Sa, că este a tuturor preoților ortodocși, Bucovina se solidarizează cu toate hotărârile care duc la această țintă.

Păr. *Ștefănuț* din Arad salută preoțimea de față în numele preoților de peste munți pe care-i reprezintă. Spune câte au suferit acești preoți dela vrăjmașul de veacuri și că însuși Sf. Sa a fost închis. Aceste jertfe nu pot rămânea fără roadă și se bucură că d. ministru a făgăduit o stare cuviincioasă acestor harnici slujitori ai neamului.

Arată care este organizațiunea Bisericii de peste munți și spune că ea a dovedit că aduce însuflețire în viața Bisericii și a neamului. Cere să nu fie trecută cu vederea când e vorba de unificarea întregii Biserici.

Protopopul *Niculea* salută adunarea din partea preoților dela Iași, simbolul tuturor unirii, zice Sf. Sa. Scoate la iveală însemnătatea *Asociațiunii generale a preoților* care e vorba să se întemeieze cu prilejul acestei adunări.

Econ. *D. Georgescu* salută pe congresiști, în numele societății clerului *Ajutorul*, care e foarte bucuroasă că poate pune sala sa de ședințe la îndemâna adunării.

Cu aceasta încheindu-se șirul cuvântărilor, Păr. Mălăești mulțamește tuturor și vestește a doua ședință pentru aceiași zi la ora 3 după amezii.

La ședința de după amezii, Păr. Prof. *Gh. Gibescu*, a citit referatul său în chestiunea *Pozițiunii Bisericii ortodoxe în Statul românesc*. Sf. Sa a spus că Biserica ortodoxă este așezământul cel mai vechiu pe pământul neamului românesc, pentru că ea era cea care alcătuiă temelia sufletească a Românilor, atunci când ei s'au întocmit în State naționale ca Muntenia și Moldova. Ea i-a făcut pe Români să se simtă ca un neam deosebit de neamurile hrăpărețe care-i încunjurau, precum erau Ungurii, și în cărțile învățăturilor ei Români au început ~~scuti~~ întâia dată slovele limbii lor. Această situațiune a avut-o biserica până acum. Așa a fost simțită și mărturisită. De aceea și vechea Constituțiune i-a zis că e Biserică dominantă, adică e Biserica neamului care a stăpânit și stăpânește această țară. Așa fiind, referentul a cerut ca Bisericii să i se păstreze starea pe care a avut-o și să nu ne lepădăm de cu-

vîntul că Biserica ortodoxă e dominantă în Statul românesc.

În discuțiunea urmată și care a ocupat toată ședința de după amiază, fără a se încheia, s'au adus toate documentările în această chestiune și pe buzele tuturor a fost părerea că nu ne putem lepăda de cuvîntul *dominantă*, fiindcă, prin părăsirea lui, se exprimă năzuința de a schimba în rău situațiunea Bisericii ortodoxe.

D. Dr. *D. G. Boroianu*, profesor de dreptul bisericesc la facultatea de teologie din București, rugat de preoți să se pronunțe în această chestiune, ca specialist în materie, s'a suit la tribună și a spus că cererile lor sunt foarte legitime, foarte modeste și cu totul îndreptățite. În adevăr, a spus d-nia sa, dacă e totdeauna mai greu să faci un pas înainte, să adăogi ceva la ce a fost, să convingi pe altul că trebuie o înnoire, în schimb e așa de simplu și așa de modest să spui: nu cer nimic, vreau ce a fost. În vechea Constituțiune, a fost cuvîntul că Biserica noastră e *dominantă*. Ce minune este să lași ce ai găsit? Ce lucru nou îți cer eu? Nimic.

În conformitate, d-nia sa declară părerile preoților de bune, meritând a fi apărute cu toată căldura. Preoții l-au răsplătit cu aplause de mulțămire.

Discuțiunea în această chestiune a continuat și în ședința de a doua zi, 7 Februarie, când d. *Popescu Tudor* a spus că, în sprijinirea acestei chestiuni nu trebuie spus că Biserica este ajutoarea Statului, ci mai mult decât atîta: ea este însăși creatoarea Statului românesc. Atunci când Românii s'au constituit în State, ei au săvârșit acest pas din pricina simțirii lor ortodoxe. Prigonîți de cei cu altă închinare și nevoind să se supună lor, Românii au trecut munții și au întemeiat State în care să poată trăi cu credința lor nesupărați.

După aceia discuțiunea a luat alt curs. Au vorbit *Arhim. Scriban*, *Păr. Dumitrescu-Icoana*, *Păr. Cuciușna* din Basarabia, care au spus că nu ajunge să fim toți de aceeași părere într'o chestiune ca aceasta. Mai de seamă este de a găsi mijloacele prin care ne putem chezașii biruința gândului nostru. De aceia, față de părerile arătate, precum ca deputațiuni să se ducă la Rege, la Primul-ministru și alții, s'a arătat că se mai poate face ceva: Să se apeleze la creștini, pentruca, împreună cu dînșii, să cerem punerea în Constituțiune a dorințelor noastre. Guvernul este nevoit să ție seama de curentele sociale care se ivesc. Dacă aceste păreri se vor sprijini pe mulțimea credincioșilor, pe care-i vom chema să stea alătura de noi, este foarte cu putință să mergem la biruință. Căci dacă momentan un guvern poate fi de altă părere, este din pricina curentelor sociale care l-au silit să ție seamă de aceasta. În viața democratică, în care toate se hotărăsc prin mulțimea poporului, și nouă ni se deschide această cale de lucru.

După aceia, în aceeași ședință, s'a trecut la al doilea referat, citit de *Arhim. Scriban*. Prea Cuv. Sa a arătat,

din trecutul Bisericii, că ea, din cele mai vechi începuturi, și-a adunat mijloacele de trebuință pentru cultul ei, pentru ajutarea slujitorilor și pentru îndeplinirea scopurilor moralei creștine. Pentruca Biserica să poată îndeplini aceste scopuri, are nevoie de mijloace materiale, și deci ei îi trebuie aceste mijloace tocmai pentru a păși la îndeplinirea țintelor ei ideale. Dacă săpînirea de averi nu poate fi un scop al ei, este însă unelea cu care-și îndeplinește mai ușor programul ei. Dar a adăogat: acest scop nu poate fi ajuns numai cu mărturisirea trebuinței Bisericii de a avea averi, ci și de a și le administra ea singură. Căci dacă pentru fiecare trebuință a ei ar avea nevoie mai întăi de recunoașterea altuia că are această trebuință, în care însă acel altul cugetă deosebit de ea, înseamnă că ea e împedată dela îndeplinirea țintelor ei.

După aceasta a luat cuvîntul *Păr. Ceaușanu* din Vâlcea, care, cu citate frumoase, a susținut aceeași părere.

În timpul citirii referatului *Părintelui Arhim. Scriban*, a intrat în sala de discuțiune *Păr. I. P. S. Mitropolit Nicolae* dela Sibiu, însoțit de *Păr. asesor consistorial* din Sibiu *Lucian Triteanu*. Li s'a făcut o caldă primire.

După toată discuțiunea urmată în chestiunea averilor Bisericii, s'au primit părerile despre îndreptățirea Bisericii de a avea averi și a le administra și au fost trecute între hotărârile adunării.

În după amiaza aceleiași zile, s'a citit referatul despre încheierea căsătoriei, adică încă unul din punctele puse în discuțiune în noua Constituțiune. După citirea lui de către *Păr. Rădulescu-Dichiu* din București, a luat cuvîntul *Părintele Andronic* din Basarabia care a spus că, înainte de unirea cu România, preoții din Basarabia credeau despre Biserica românească de peste Prut că ea are o ortodoxie știrbită, că ar avea numai 6 taine, fiindcă legătura căsătoriei se încheia înaintea unui slujbaș mirean, și tot mirenii te dezlegau de căsătorie, când era pricină de despărțenie. În Rusia, toate acestea se făceau la preot, și de aceia s'a putut răspândi credința că Românii din vechile granițe au numai 6 taine. Astăzi este și Sf. Sa incredințat că și Românii din vechiul regat au aceeași ortodoxie, ca și cei din Rusia, dar oricum, așa cum e rânduit în România veche, unde căsătoria bisericească nu-și găsește nicio sprijinire în legile țării, nu e bine și e de trebuință ca, în viitoarea Constituțiune, să se dea întăritatea căsătoriei religioase, prin declararea ei de indispensabilă.

După ce a luat cuvîntul și *Păr. Cuciușna* și alți vorbitori, s'a hotărât să se ceară parlamentului să puie în Constituțiune îndatorirea căsătoriei religioase.

Ridicându-se apoi chestiunea învățămînrului religios și a repausului duminical, toată adunarea a fost de părerea să se mijlocească pentruca amîndouă aceste interese religioase și sociale să fie apărute în noua Constituțiune.

Nu stăruim aici mai pe larg asupra hotărârilor luate, pentruca, din actul pe care-l reproducem mai la vale,

îndreptat către toți deputații, se poate vedea care sunt aceste hotărâri ale Congresului și cum au fost ele argumentate.

Tot în discuțiunile acestei zile, s'a exprimat simpatia și solidaritatea cu năzuințele preoților văduvi, de a se aduce o dezlegare mulțămitoare stării lor, care stă de atâta vreme nerezolvată. Din partea preoților văduvi era de față Păr. *Bernaz* din Ardeal și alt preot.

În dimineața zilei a III-a a Congresului, s'a discutat chestiunea alcătuirii unei *organizări generale a preoțimii*, care începuse a se discuta din seara de mai nainte, fără a se isprăvi. S'a arătat cum mari interese bisericești se primejduiesc din pricină că nu se află o organizare generală a preoțimii, care să ia chestiunea pe mână și s'o ducă înainte, ca o reprezentantă a tuturor. Un preot, fost deputat în parlamentul averescan, a lămurit pe toți ce greutăți a avut de înfrânt, când veneau în acel parlament chestiuni bisericești și nu avea cum spune că vorbește în numele tuturor preoților, căciace însă ar fi dat altă tărie cuvântului său, în cazul când ar fi putut spune că vorbește în urma unei înțelegeri cu *Asociațiunea*.

În timpul când se discuta aceasta, a apărut în sală I. P. S. Mitropolit *Pimen* al Moldovei, care a ținut preoților o lungă cuvântare cu bune îndemnuri.

Adunarea generală, vechea dorință a preoțimii, pentru împlinirea căreia s'au mai luat hotărâri și s'au mai făcut organizări, precum la Târgoviște, unde s'a străduit mult Păr. *Dumitrescu-Icoana* în 1912, — această veche dorință s'a văzut acum din nou împlinită, la această dată, care trebuie să fie vrednică de amintire pentru preoțimea ortodoxă a României: 8 Februarie 1923. Asociațiunea s'a declarat constituită și și-a ales comitetul de organizare al întregii ei acțiuni, sub președința Părintelui *Prof. Dr. Econ. Popescu-Mălăești*.

Iată acum și statutele ei provizorii, votate în ultima ședință a acestui Congres până la viitorul Congres general al preoțimii, când va primi o întocmire definitivă:

STATUTUL

Asociațiunii generale a clerului român ortodox.

Art. 1. — Se înființează „Asociația generală a Clerului român ortodox” din România. Sediul este în Capitala țării, iar durata nelimitată.

Art. 2. — Scopul asociației este: apărarea intereselor Bisericii și ale clerului său și promovarea culturii creștine ortodoxe.

Art. 3. — Se folosește de următoarele mijloace:

- a) Congrese, întruniri și conferințe;
- b) Publicarea unui cotidian și orice alte publicațiuni;
- c) Crearea „Căsei preoților ortodoxi” care va face operațiuni de credit, ajutor și economie. Această casă va funcționa după un regulament, ce se va întocmi ulterior;
- d) Dobândirea de imobile pentru scopurile asociației.

Membrii.

Art. 4. — Fac parte, în mod obligator, din Asociație toți clericii creștini ortodoxi.

Fiecare membru plătește o cotizație anuală, care se va stabili de Congres.

Art. 5. — Drepturile și datoriile membrilor sunt arătate în regulamente.

Art. 6. — Averele Asociației se compune din:

- a) Cotizații, donațiuni și
- b) Orice venituri create prin Statut.

Administrația.

Art. 7. — Asociația se împarte în atâtea secții câte eparhii sunt: fiecare secție în atâtea despărțăminte câte protopopiate sunt.

Art. 8. — Asociația se conduce de un Comitet central, care se compune din 21 persoane, alese de delegații județelor.

Acești delegați sunt aleși pe cercuri județene (protopopiate) în proporția de un delegat la 30 membri. Fracțiunile mai mari de 15 membri dau un delegat. În tot cazul, fiecare protopopiat (județ) va fi reprezentat prin doi delegați.

Până la ratificarea, de viitorul congres, a prezentului Statut și alcătuirea regulamentului, se va alege un comitet compus la centru din: un președinte, doi membrii, un secretar general și un casier; din cinci vice-președinți reprezentând cele cinci mitropolii, iar ca membri toți președinții societății și asociațiilor preoțești în ființă.

Art. 9. — Comitetul central se alege de congres; iar membrii congresului de membrii activi pe protopopiate (județe), după modalitatea din art. 8.

Art. 10. — Comitetul central, fiind exponentul și organul de conducere al Asociației, va interveni pentru apărarea tuturor intereselor bisericești și cele ce privesc clerul. Va convoca Congresul și va fixa ordinea de zi.

Un regulament va prevedea atribuțiunile comitetului și congresului.

Art. 11. — Prezentul Statut are putere până la convocarea viitorului congres, care-i va da forma definitivă.

Votat azi 8 Februarie 1923.

În aceeași ședință s'a ales comitetul compus din următoarele persoane:

Președinte, Pr. Ec. I. POPESCU-MĂLĂEȘTI, Profesor Universitar.

Vice-Președinți (Membrii asociațiilor și Societ. preoțești existente)

Membri: { Icon. Gr. Pișculescu
Icon. D. Popescu-Moșoaia

Secretar General, Pr. Diaconescu

Casier, Icon Gh. Crețu

(Urmează semnăturile a 65 preoți delegați din toată România).

Votându-se și acest Statut, Congresul a fost declarat închis, iar preoții s'au dus în str. Principatele-Unite, la localul Școlii *Societății ortodoxe*, unde Societatea le-a oferit un banchet, la care au luat parte I. P. S. Mitropolit Primat, I. P. S. Mitropolit *Nicolae* dela Sibiu, I. P. S. Arhiepiscop *Gurie*, d. Ministru al Cultelor C. *Banu*, secretarul general dela Culte d. *V. Ispir*, d. *St. Brădișteanu*, director general al cultelor, comitetul So-

cietății ortodoxe, în frunte cu prezidenta *Principesa Alexandrina Cantacuzino* și toți preoții care au luat parte la congres, în cap cu prezidentul Păr. *I. Popescu-Mălăești*.

Aici s'a ținut multe toasturi, și anume de: Mitropolitul Primat, d. Ministru Banu, Arhiepiscopul Gurie, Principesa Cantacuzino, Păr. Popescu-Mălăești, d. Popescu Tudor și alții.

Mitropolitul Primat a spus că vremurile acestea, când este pusă în discuțiune situațiunea Bisericii ortodoxe, ne-au prins cu totul neorganizați, că Biserica din vechiul regat e într'o situațiune mai șubredă, din acest punct de vedere, decât surorile ei din ținuturile alipite, că Înalt Prea Sf. Sa vede cu amărăciune cum idei îndreptățite ale Bisericii nu găsesc destulă înțelegere în societatea românească, de asemenea, că Biserica nu e ajutată pentru îndeplinirea celor mai de seamă trebuințe ale ei, că înșiși capii Bisericii sunt lipsiți de mijloacele cele mai neînsemnate pentru chestiune de ordin mărunț, și aceasta în fața unor minorități religioase care au toate mijloacele și care pot păși fără întârziere spre împlinirea tuturor trebuințelor lor. Față de această stare, Înalt Prea Sf. Sa a apelat la Înalt Prea Sf. Mitropolit de peste munți D. D. Dr. NICOLAE și la Arhiepiscopul Basarabiei D. D. GURIE ca, aflându-se în fruntea unor Biserici înzestrate mai bine ca cea din vechiul regat, să ia parte vie la sarcinile de organizare materială viitoare, din care trebuie să iasă o nouă îndrumare a vieții bisericești.

D. Ministru *Banu* a spus că, în tot pesimismul Mitropolitului Primat, îi place să găsească și nota optimistă, anume aceea că, deși vede situațiunea într'o înfățișare atât de îngrijitoare, totuși nu încetează de a se sili și a lua măsuri pentru o schimbare a acestei stări. Aceasta însă n'o face până nu are nădejdea că, prin astfel de silințe, se poate ajunge la un viitor mai bun. D-nia sa dă toate asigurările că, din partea Statului, se vor face toți pașii de trebuință pentru a pune Biserica în putința de a răspunde mai bine chemării ei.

I. P. S. *Arhiepiscopul Gurie* a spus că lipsurile Bisericii sunt lipsurile firești ale dezvoltării istorice în care ne aflăm; că Biserica nu este într'o stare mai șubredă decât alte așezăminte ale țării; că oamenii din celelalte ramuri ale ei nu sunt mai pregătiți decât ai Bisericii; că Statul a făcut ceva pentru Biserică, dar că Biserica trebuie să se silească și ea.

După aceasta *Principesa Cantacuzino* și-a citit discursul său care este următorul:

**Înalt Prea Sfinte,
Prea Sfinți Părinți,**

Primindu-vă aci, în acest lăcaș închinat Cultnrei și Credinței, mărturisim odată mai mult că Biserica Ortodoxă a fost, este și va rămâne deapănura leagănul cugetării, al limbei, al literaturii, al artei și al tradițiilor noastre naționale.

Biserica aceasta a fost focarul viu al românismului și

tot ea este chemată acum în vremurile acestea de prefacere a fi punctul de reazăm al conștiințelor române. Însă pentru a putea să-și exercite toate datoriile sale, pentru a fi la înălțimea trecutului său istoric, ea trebuie să-și păstreze toate prerogativele de *Biserică dominantă* a statului român și trebuie prin noul pact organic ce se va desăvârși în curând să i se asigure toate drepturile seculare câștigate prin veacuri de lupte și jertfe în apărarea neamului, și tot odată să i se dea mijloace financiare pentru a corespunde menirii sale. Nevoile sunt mari și fondurile de care dispunem mărginite, însă trebuie să se facă *maximum de sforțare*, oaci întâși apărarea sufletescă a neamului o cere imperios.

Nu cu taleri de arginți, nu cu tunuri și baionete se pot menține astăzi indivizii și popoarele la înălțimea chemărilor, ci numai prin puterea sufletescă a fiecărui cetățean și a tuturor împreună formând o forță conștientă, disciplinată, gata la jertfă; *această putere nu o poate nimeni birui*.

E nevoie ca statul și poporul întreg să facă pentru Biserica Națională *toate sacrificiile ce se impun și să le facă cât de curând, căci orice întârziere atinge însăși dezvoltarea morală și culturală a țării*.

Biserica mai ales aci, în răsărit, este adevăratul focar destinat a avea o înrâurire imensă, dacă este bine cărmuită nu numai asupra masei mari a poporului nostru încă incult și analfabet, dar și asupra concetățenilor noștri de alte naționalități și alte credințe, față de care Biserica noastră, conducătoarea sufletului românesc, trebuie să se înfățișeze în toată strălucirea ei, impunând tuturor respect și admirație.

Nu mai este admisibil ca în țara tuturor îmbogățitorilor, a risipei banul public și privat, bisericile să cadă în ruină, monumentele istorice, mărturia credinței neamului și a gloriei străbuna, comori neprețuite ale artei naționale, giuvaere care rămân cinstea nepieritoare a marilor voievozi ca: Cozia, Horezul, Tismana să fie lăsate prada ploilor și a tuturor intemperiilor. Nu este permis ca seminariile noastre să fie lipsite de cele mai multe ori de cele necesare și să nu putem crește pe viitorii slujitori ai bisericii în atmosfera cucernică ce se cere, de oarece până și în seminarii nu avem viață adevărat religioasă. Nu se mai poate admite ca slujitorii bisericii să nu aibă viața de toate zilele asigurată și să părăsească unii sfințele taine, luând slujbe în stat din nevoi materiale, de care omul din nenorocire, oricât de însuflețit ar fi, nu se poate lipsi. Nu se poate să rămânem ou sute de biserici fără preoți, pentru că spre acest sfânt apostolat nu mai îndrăsnesc familiile să-și îndrepte fiii de oarece știu că o viață prea grea îi așteaptă.

Nu se poate ca bisericile noastre să nu fie deschise credincioșilor decât Dumineca și zilele de sărbători. Este nevoie ca pe rând o parte din ele să fie la dispoziția credincioșilor, publicându-se zilnic bisericile care de dimineață până seara sunt deschise publicului credincios.

Biserica trebuie să fie centrul de viață al *oricărui român, acolo, să-și trăiască clipele de bucurie, mulțumind Domnului, și de durere cerându-i ajutor*. Pentru aceasta biserica trebuie să fie deschisă oricând și cum

nu s'ar putea să avem destui preoți ca pe rând să fie la slujbă zilnic, măcar un număr de biserici să fie deschise toată ziua și să se știe de toți că acolo poți alerga, aprinde o lumânare, îngenunchia și găsi o licărire de scăpare.

Însă toate acestea cer cheltueii, pe care trebuie să le impunem noi credincioșii, asigurând și *mijloacele necesare*. Se cerem noi guvernelor un impozit de 10 lei anual de cap de om muncitor, 20 lei de profesiunile libere și 500 lei anual de bogătași, scutind copiii și nevoiașii și să asigurăm astfel un venit însemnat pentru întreținerea nevoilor urgente ale bisericilor peste bugetul obicinuit al statului și peste cotele impozitelor actuale. Acest impozit, *s'ar chema dania parohială* și ar aduce imense servicii, legând și mai mult pe om de biserica lui. Știu că se va spune că viața e destul de grea fără a se mai cere încă noi sacrificii. Ei bine, generația noastră este *generația jertfei*, dânsa trebuie să mulțumească Domnului oă, din acest războiu fără seamăn, a ieșit cu unitatea sa făurită complet. Nu trebuie să uităm că viața în această țară este totuși mai puțin grea ca în alte părți, de oarece ne permitem a risipi banul cum nu se *risipește nicăeri*, chiar de am da din *nevoile noastre*. Ei bine, această danie încă nu ar fi prea mare, când te gândești că este pentru a apăra *pârghia neatârării noastre sufletești*. Domnul ministru al cultelor spunea la deschiderea congresului că are o încredere nestrămutată în viitorul bisericii și al neamului nostru. De sigur că *nu aci, în acest lăcaș, care a fost pildă de credință ortodoxă și națională în vremurile grele ale războiului, nu aci unde veșnic s'a muncit pentru ridicarea inimilor, nu aci, unde ne-am călit cu toții sufletele lângă patul eroilor veniți depe câmpurile de luptă, nu aci ar putea să se strecoare o urmă de îndoială în viitorul neamului și al Bisericii naționale*. Însă tocmai iubirea înflăcărată ce cu toții am închinat-o acestor sfinte icoane, călăuzitoarele vieții noastre, ne face să cerem ca inimile să se *trezească*, ne face să rugăm cu smerenie pe Sfinții Voastre să sunați goarna redeșteptării, energiei naționale, a trezirii conștiințelor. Vă rugăm din toată puterea sufletelor noastre să faceți să înceteze vrajba între frați, lenea, corupția, decăderea generală și lipsa de caractere. Vă implorăm, faceți tot ce vă stă în putință să eșim din letargia în care ne găsim și care ne este dăunătoare. 4 ani au trecut după războiu. De sigur că avem nevoie de odihnă, de reculegere. Era firesc ca, după marea *încordare a războiului*, să ne odihnim și să ne înveselim. Însă ajunge. *Acuma* la muncă, la muncă încordată. Avem datoria să alergăm toți. Sfinții Voastre să ne strângeți pe toți, să ne ajutați, să descătușați pe cei buni, pe cei cinstiți, pe cei drepti, căci nu mai îndrăznesc a mai lua parte la luptă, văzând oă nu găsesc sprijin de nicăeri.

Apostoli ne trebuie să se ridice, să vie, să vie către noi, să ne cheme pe toți la datorie și, sub scutul bisericii străbune, uitând toate minciunile ce ne pot despărți, să înființăm o nouă viață națională, creștină ortodoxă.

Inchinând în această nădejde, mulțumim înalților prelați, dregătorilor țării și Sfinților Voastre oă ați răspuns la apelul nostru, luând parte la această masă frățască româ-

nească. Cu toții într'un glas vom ruga pe Prea Sfințitul Mitropolit Primat să ne binecuvinteze, și-i vom ură viață lungă și glorioasă păstorie, spre înălțarea bisericii noastre. Iar pe d-voastră D-le Ministru, care ne-ați făcut marea cinste de a veni printre noi, cinste care este răsplată a atâtor nedreptăți, vă asigurăm oă „Societatea Ortodoxă Națională a femeilor române“ merită să fie sprijinită, căci este închinată numai Țării și Bisericii, pe care dorim să le slujim deopotrivă cu credință și ne veți găsi oricând, oriunde, gata la jertfă pentru Biserică, Neam, Patrie și Tron.

Apoi a vorbit Păr. *Popescu-Mălăești*, resfrângându-și cuvintele sale, într'o măsură oarecare, la cele spuse de Principesa Cantacuzino, anume spunând că păturile de sus, din societatea românească, n'au arătat clerului destulă prețuire, că, la anumite slujbe bisericești, l-au primit pe la intrarea de din dos și că trebuie schimbată atitudinea față de cler.

D. *Popescu Tudor* a arătat că Biserica îndeplinește o chemare socială de mâna întâia și că ea trebuie să pășească a-și afirma vitalitatea ei.

Șirul toasturilor a fost încheiat de I. P. S. Mitropolit Primat, după care acest ospăț de frăție s'a încheiat.

Discursul Principesei Al. Cantacuzino la deschiderea Congresului.

Prea Sfințiți Părinți,

Sunt fericită că am prilejul și cinstea, în numele *Societății ortodoxe a Femeilor române*, să salut acest congres, merit să puie temelia unirii sufletelor în jurul Bisericii naționale, ocrotitoare neamului nostru.

După secole de lupte crâncene, de suferințe și de jertfe nemăsurate, grație Sfinților Voastre, purtători de credință nebiruită, s'a înfăptuit visul de veacuri al neamului. Astăzi ne rămâne însă a încheia pentru vecie acest popor într'un mare și puternic Stat unitar. Tot Bisericii noastre ortodoxe naționale și Sfinților Voastre revine această mare sarcină de a da o nouă îndrumare vieții noastre publice, care trece printr'o criză grea, a ridica pe cei buni, a osândi pe cei răi, a întemnia pe aceste plaiuri o viață nouă de dreptate, de adevăr, de credință, a face apropierea sufletească între toți fiii acestei țări, ca să nu mai fim decât o turmă și un păstor.

Atâtea chestiuni, de o importanță covârșitoare pentru însăși dezvoltarea pașnică a Statului solicită atenția Sfinților Voastre. Astăzi, mai mult oă oricând, avem nevoie de cărmuire sufletească. Haosul moral în care ne zbatem amenință să surpe până și temelia Statului. Opera de refacere a Țării nu se poate face decât bizuindu-se pe încrederea, pe munca, pe sfortărea unanimă a tuturor cetățenilor acestei țări Biserica trebuie să fie pârghia puternică care dă tuturor direcția morală, fără de care nu poate fi mântuire.

Plutim în întunerec și nu mai știe nimeni ce este bine și rău, ce este cinstit și drept.

Dezlănțuirea patimilor, desfrâului, luxului fără rost nu mai cunosc margini, viața publică, viața socială, viața fami-

liară, toate sunt atinse în dezvoltarea lor firească și normală, toate clasele societății sunt otrăvite de un materialism acut, care înlătură orice ideal. Iar cei care mai simt nevoi sufletești aleargă către alții, străini de legea noastră, numai pentru a căuta o licărire de scăpare în contra acestei atmosfere ucigătoare.

Niciodată Biserica n'a avut o chemare mai înaltă. Ea este astăzi pentru orice Român conștient singura putere către care toți își îndreaptă privirile și așteaptă dela dânsa trezirea conștiințelor și strângerea sub scutul ei a acelor buni, a acelor drepți, a acelor cinstiți, pentru lupta sfântă de apărare a sufletului nostru.

Ceasul răspunderilor morale a sunat. 800000 de ființe nu au murit în deșert, ca noi să stăm la cumpănă pentru a ne face datoria. Un popor de 14000000 așteaptă o îndrumare, o viață nouă care să aibă la temelie respectul celor sfinte și care, în fine, să facă să domnească adevărul, dreptatea, ordinea.

Poporul așteaptă să i se vorbească altă limbă, așteaptă să vadă Biserica făcând parte integrantă din viața noastră, apărând sufletele cu îndârjire, în contra acelor care caută a le rătăci, dând sancțiuni pentru faptele rele și răsplată pentru cele bune, stimulând astfel energiile și înălțând cugetele.

Dacă Biserica nu se va dascătușa singură de sub mreaja nenorocită a intereselor de partid și de sub influența dăunătoare a politicianismului, pentru a rămâne stăpână strălucitoare a sufletului nostru, atunci alte puteri se vor ridica și vor stăpâni acest popor tânăr plin de avânt, care are nevoie urgentă de îndrumarea morală.

Dea Domnul ca acest congres să fie începutul marelui mișcări de unire sufletească și de întărire morală a poporului, iar Sfinții Voastre să fiți streaja neadormită a conștiințelor românești.

Societatea ortodoxă națională a Femenilor Române, simțind viu nevoia urgentă a refacerii morale, stă în slujba Bisericii naționale și a Prea Sfinților Voastre, pentru a ajuta la această operă de întărire a sufletelor.

Iată acum și cristalizarea hotărârilor Congresului, așa cum au fost ele expuse într'un mănunchiu care s'a înaintat tuturor deputaților:

Domnule Deputat,

Delegații preoților ortodoci, din întreaga țară, adunați în congres în zilele de 6, 7 și 8 Februarie a. c. conduși de faptul real, că membrii Bisericii sunt și cetățeni ai statului, că a contribui la întărirea și înflorirea Bisericii ortodoxe, creatoarea și susținătoarea Neamului nostru românesc, prin ridicarea moralului clerului ortodox de pretutindeni prin ascultarea, respectul și cinstea cuvenită dată orânduirilor acestei Biserici, însemnează a ne întări și a ajuta la propășirea neamului;

Știind că în lupta de propășire, un stat trebuie să se sprijinească și să se folosească de tot binele și puterea ce-i poate da orice instituție proprie și firească, și Biserica Ortodoxă, fiind instituția dela care Neamul românesc a avut atâta sprijin și-l poate avea și în viitor spre bine și pro-

gres, au luat în discuțiune și au formulat propuneri cu privire la următoarele chestiuni ce privesc deopotrivă viitorul Neamului și al Bisericii.

1. Cu privire la: „*Pozițiunea Bisericii Ortodoxe în statul român*“, au formulat propunerea: „Aliniatul II din noul proiect de constituție să fie redactat astfel: *Religiunea ortodoxă a Răsăritului, este religiunea dominantă a Statului român*; adică să rămână vechea redacție a art. 21 din Constituția dela 1866“.

Această propunere a fost luată pe temeiul următoarelor adevăruri istorice:

a) Ideia de „dominantă“ nu implică în sine stăpânirea celorlalte confesiuni, nici impietarea libertății conștiinței. (La noi niciodată nu s'a împiedicat vre'un cult și nici nu există urme de lupte confesionale religioase).

b) Biserica Ortodoxă este făuritoarea statului român (statul român apare ortodox, trăește ortodox și trebuie a-și păstra caracterul religios ortodox).

c) Biserica Ortodoxă a păstrat naționalitatea, limba și pământul românesc, prin literatură, artă și îndemn la vitejie (școala era tinda bisericii, istoria se însăilează prin însemnările din monastiri și biserici, artă neîntrecută încă se făcea în biserici, limba se menține și cultivă tot aci și tot acolo în vreme de restriște. Voevod, boer, popor și ierarh, se roagă sprijinului dumnezeesc).

d) Ea este și acum Biserica celor ce domină în această țară.

2. Cu privire la: „*Dreptul ei de a avea averi și a le administra*“ au formulat propunerea: „Aliniatul 4 și 5 din art. 23 din noul proiect de constituție“ să fie redactat astfel: „In tot Regatul României, Biserica Creștină Ortodoxă, va avea o organizație unitară *autonomă*, cu participarea tuturor elementelor ei constitutive: clerici și mireni“ iar aliniatul 5 astfel: „O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare *autonome*, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra prin organele sale proprii și sub controlul statului, chestiunile sale religioase, culturale, *averile sale*, cum și bunurile sale fundamentale și epitropești“.

Congresul mai cere, ca legea specială de care vorbește, acest aliniat să se facă neîntârziat. In această lege, să se prevadă că:

„Organele administrative parohiale, episcopale, mitropolitane și monastirești, au libertatea completă de acțiune, în administrarea averii, fiind supuse controlului organelor superioare“.

Această propunere o motivează astfel:

a) Dela apariția ei—Biserica Creștină a primit bunuri materiale, pe care le-a administrat liber,—în scopul actelor de umanitate și filantropie. Se știu ajutoarele ce se dau în primele veacuri săracilor, din averea Bisericii; iar mai apoi Biserica Creștină dă ființă acelor instituțiuni și așezăminte de caritate publică, ce sunt o podoabă a Creștinismului și cari, mai ales în țara noastră, sunt o glorie și un titlu de laudă pentru Neam și biserică (spitalele, așezămintele de cultură, adăposturi pentru nevoiași, etc.)

b) Numai posedarea de averi a dat Bisericii noastre Or-

todoxe posibilitatea a semăna nu numai pe pământul românesc—dar și aiurea în Răsărit—atâtea locașuri mărețe de închinăciune cu cari, cu drept, ne putem mândri, dar cari azi, din lipsa acestor averi cum și a liberii întrebuințări a averii ce au, sunt în ruină:

c) Avere și libera administrare, dau Bisericii posibilitatea formării literaturii religioase-morale, de care se simte acum atâta nevoie, punându-se pe calea aceasta o stavilă propagandelor streine, atât de păgubitoare, nu numai Bisericii, dar însăși Neamului.

d) Numai o liberă administrare a bunurilor ei, cu un control din partea organelor superioare, constituie un raport echitabil și firesc între Biserică și Stat, evitându-se și prilejul de umilire și cel de abuz.

3. Cu privire la *actul căsătoriei*, a luat următoarea hotărâre:

„Art. 24 din noul proiect de Constituție, fost 22, să aibă următoarea redacție:

„Actele statului civil, sunt de atribuția autorității civile.

Binecuvântarea religioasă, care pentru căsătorie va fi obligatorie, trebuie să preceadă totdeauna actelor stării civile, afară de cazurile, ce se vor prevedea prin anumită lege.

Aceasta pentru următoarele motive:

a) Nu se poate afirma de nimeni — în mod temeinic — că actul căsătoriei rezidă numai în considerațiuni de drept civil, din potrivă și de ordin spiritual. În toate timpurile păgâne și creștine căsătoria a fost privită sub amândouă părțile.

b) Obligativitatea benedictiunii nu este un prejudiciu pentru libertatea conștiinței, dimpotrivă, o consfințire sacră a acestei libertăți a soților, înaintea perfecte libertăți divine, căci nesiliți de nimeni se însoțesc unul cu altul.

c) Consfințirea căsătoriei, sub ambele forme — religio-civil — oferă statului garanția unei familii trainice și indisolubile, căci știut este, că numai stările sufletești pot fi stavilă desfrâului, decadenței, imoralității și desfacerii căsătoriei.

Considerând căsătoria un simplu contract, și durabilitatea familiei este pusă pe aceiași linie de netemeinicie, ca și orice alt contract, oeeace desigur nu convine nici statului și cu atât mai mult Bisericii.

d) În însăși statul nostru, în Basarabia și Bucovina, ca și în țările ortodoxe, Grecia, Bulgaria și Serbia, căsătoria religioasă este obligatorie și precede actului civil; iar Musulmanilor din Dobrogea — respectându-se prescripțiunile religioase musulmane — s'a încuviințat același procedeu. Cu cât mai mult s'ar cuveni a se respecta și religiunii creștine — Bisericii ortodoxe dominantă în Stat — prescripțiunea religioasă a benedictiunii celor ce se însoțesc.

4. Cu privire la *repausul Duminical*, congresul propune:

„Dată fiind importanța educațiunii religioase — morale a poporului — Duminica să fie zi de completă odihnă. Vor fi închise toate magazinele, cârciumile, oboarele, bălciurile (iarmaroacele) primăriile rurale, etc.“ Aceasta pentru următoarele temeieri:

a) Doctrina creștină are ca zi de odihnă Duminica.

b) Nerespectarea repausului duminical, nedreptățește clasa muncitoare, răpindu-i se dreptul sfânt la o zi de repaos

pentru reconfortare sufletească și trupească. Răpește instituțiilor educative un prilej de răspândire a culturii și educației în masa poporului.

c) Nerespectarea Duminicii, face să se depărteze poporul de Biserică, dând numeroase ocaziuni, ba chiar ajutând, la lățirea vițiilor și destrăbălării morale, care ruinează orice neam.

5. Cu privire la *învățământul religios*, propun:

„Să fie predat, în toate școlile statului, primar, secundar și special, de către preoți, în cel puțin câte două ore pe săptămână și în toate clasele.

„Manualele de învățământ și programele analitice să fie revăzute și acomodate noilor principii pedagogice“.

Aceasta pentru motivele următoare:

a) Educațiunea religioasă-morală a tineretului — nădejdea noastră de mâine — nu se poate realiza, fără principiile religioase creștine și în afară de Biserică, singura depozitară a doctrinei creștine și singura deprinsă a mâinii cu succes, acest material de creștere.

b) Prin învățământul religios-moral numai, se poate înlătura contagiunea imoralității și desfrâului, ce activează în mod deosebit în tinerețe.

c) Numai intensificarea acestui învățământ și alcătuirea manualelor și programelor analitice, după principiile noi pedagogice, vor schimba acest învățământ dintr'un bagaj de cunoștințe, într'un izvor viu de viață virtuoasă publică și privată.

6. Imbunătățirea stării materiale a clerului, din care fug, de sărăcie, cele mai bune forțe.

Domnule Deputat,

Preoțimea, conștientă că cererile ei sunt spre binele Neamului românesc și Bisericii, este incredințată oă Domnia Voastră, veți susține și apăra toate hotărârile arătate mai sus.

Tot odată, Vă aduce la cunoștință, că prin lupta și munca depusă — pe nesimțite și în decursul vremii în mijlocul poporului — ideile acestea sunt ale *lui* și de ele leagă bucuria și nădejdea unor vremi mai bune.

Socotim, că Domnia Voastră, ca reprezentant al poporului ortodox, voiți să-i clădiți viitorul pe temelii tari și Vă veți grăbi să dovediți aceasta, cu prilejul ce Vi se oferă, acum prin votarea bugetului și modificarea constituției, unde hotărârile acestea se pot realiza.

În numele Congresului,

Preot Dr. I. Popescu-Mălăești-Președinte (Vechiul regat)

Preot Prof. Cotlarciuc (Bucovina)

Preot I. Ștefanuț (Ardeal)

Preot Ec. Andronic (Basarabia)

Secretar, Pr. C. Diaconescu

Patronul Seminariului Central

Seminariul Central din București și-a serbat patronul în ziua de Sfinții Trei Ierarhi (30 Ianuarie—12 Febr.) prin frumoasa ceremonie care se face în toți anii.

După slujba din paraclisul școlii, săvârșită de P. S. *Episcop Vartolomei*, iar predica fiind ținută de școlarul *Apostu* din cl. VIII, toți oaspeții au trecut în sala de

serbări. Erau de față I. P. S. Arhiepiscop GURIE al Basarabiei, VARTOLOMEI al Râmnicului, VISARION al Argeșului, d. C. Bannu, ministrul cultelor, St. Brădișteanu, director general al cultelor, profesorii de universitate I. Popescu-Mălăești, S. Mehedinți, Drag. Demetrescu, directorul Seminarului Nifon Păr. Econ. Ilie Teodorescu, profesorii seminarului și alt numeros public. Elevii școlii au cântat un imn, apoi Păr. Econ. P. Romanescu, directorul seminarului, a luat cuvântul, arătând însemnătatea serbării și înviorarea pe care o revărsă în inimi întâlnirea la o zi atât de frumoasă. După aceea a dat cuvântul profesorului C. Papacostea, care și-a dezvoltat conferința sa despre datoriile sufletești ale ceasului de față, când Românii trebuie să-și încordeze toate puterile lor, pentru a păstra și a duce la înflorire tot ce s'a câștigat prin război.

Apoi iar au urmat cântece de cor, rostiri de bucăți literare și jocuri din partea școlarii.

Încheindu-se aceasta, școlarii au trecut la masa lor, iar oaspeții au trecut la masa gătită în sala bibliotecii. Aci, în mijlocul veseliei hrănite de ospățul îmbelșugat, spre sfârșitul mesei, Înalt Prea Sfințitul GURIE a luat cuvântul și și-a spus mulțămirea de a fi putut lua parte la o serbare atât de înălțătoare și a închinat pentru M. S. Regele. Păr. Director a mulțămit celor de față pentru dragostea arătată școlii de a fi venit la serbarea ei și a închinat pentru I. P. S. Mitropolit Primat și pentru d. Ministru al cultelor. D. Ministru, apoi, a rostit o cuvântare mult gustată, arătând rolul credinței în viața unui popor, însemnătatea școalelor bisericești și a închinat pentru bunul mers al Seminarului Central, cu profesorii și școlarii săi. Din partea profesorilor, a vorbit d. Gârboviceanu, ca cel mai vechiu membru al corpului didactic seminarial. De oarece însă mulți oaspeți erau membri ai Senatului și se grăbeau să ia parte la ședințe, ospățul propriu zis s'a încheiat mai grabnic decât de obicei. Cu toate acestea veselia a continuat prin rămânerea celor care nu aveau grabă și care au continuat a grăi în legătură cu interesele școalelor bisericești și ale Bisericii. În această a doua parte, a vorbit Profesorul S. Mehedinți, fostul ministru al cultelor, care a spus cuvinte mișcate.

Serbarea s'a încheiat prin impresiunile vii și plăcute lăsate în amintirea tuturor.

Arhim. SCRIBAN

Religiozitatea în Basarabia

În cronică n-rului pe Oct. 1922 am vorbit de articolele D-rului Duscian, care tratează despre starea religioasă a moldovenilor din Basarabia. Declarând acele articole foarte însemnate și de trebuință a le avea undeva strânse ca documente, am spus că le vom reproduce aici. Neavând destul spațiu în nr. acela, am făgăduit să le reproducem în numerele care urmează. Facem aceasta acum, dând și restul de 2 articole, pe lângă cel din nr. de atunci.

Autonomismul bisericii basarabene?

Rolul preotului basarabean în viața națională a Basarabiei. — Preoțimea și statul român — Câteva figuri interesante

Atitudinea multora din vechiul Regat față de preoțimea basarabeană a avut efectul să provoace nemulțumirea acestora și indirect și a populației moldovenești. Căci nu trebuie să se uite un lucru: că populația rurală e strâns legată de preoțime; și apoi cine altul, dacă nu preotul moldovean a conservat limba moldovenească în Basarabia? Slujba bisericească nu se făcea e drept toată în moldovenește sub ruși, dar mai în toate bisericile moldovenești se citea și moldovenește și se cânta moldovenește, dar mai ales se vorbea cu preotul numai moldovenește.

Căci din 1100 de preoți câți sunt în Basarabia, o mie și ceva sunt moldoveni din tată în fiu, toți grăesc moldovenește și mulți s'au arătat moldoveni cu sufletul și cu cugetul sub ruși. Duceți-vă, spre pildă, la biserica din satul Malcoci, clădită în 1913 sub ruși, și veți vedea pe pereții bisericii inscripțiile în moldovenește. Duceți-vă la biserica mănăstirii Suruceni și veți vedea toată zugrăveala aidomă ca a Mitropoliei din Iași; duceți-vă în toate bisericile și veți găsi cărți bisericești românești. Nu voi uita nici o dată pe preotul din satul Bisericiani, astăzi protoereu la Bălți. Era prin 1906 — șasesprezece ani și ceva în urmă, — eram medic la Zemstva din Bălți și treceam deseori prin Bisericiani. După slujba bisericească preotul acesta eșea în ograda bisericii, se așeza pe niște bârne aduse pentru reparația bisericii și aci le citea parohienilor săi din cărți românești. Preotul era abonat la „Albina“ și gazeta Săteanului din Regat: avea cărți românești populare.

Și ca preotul din Bisericiani au fost mulți preoți.

Dar biserica basarabeană a avut atâtea alte figuri frumoase. Episcopul Gurie pentru sentimentele sale românești a fost surghiunit din Basarabia. Și Sf. sale se datorește, cum și unei întregi pleiade de preoți moldoveni, cea dintâi tipografie moldovenească, cele dintâi cărți bisericești moldovenești și întâia revistă românească **Luminătorul** în Basarabia rusească. Dar ce figură frumoasă în românismul ei este aceea a Episcopului Dionisie. O amintire plăcută mă leagă de sfinția sa pe care doresc s'o împrăpătez ca s'o știe și alții. În toamna anului 1908 colindam prin monastirile basarabene, când într'o seară m'am oprit la monastirea Suruceni unde episcopul Dionisie era arhimandrit pe atunci.

M'a primit cu dragoste, pentru că veneam din Regat și mi-a vorbit mult de nevoile pe care le întâmpină cu oblăduirea rusească în ce privește învățătura limbei moldovenești a călugărilor și a slujitorilor monastirii sale. Dar nu despera. Avea o școală moldovenească pe lângă monastire și mi-a spus aceste cuvinte profetice:

— Mă căznesc să-i învăț pe frații mei a ceti și

scrie românește. Ei sunt oameni de 30—40 de ani și deci vor putea încă pe atât să mai trăiască și să învețe și pe alții limba strămoșilor lor. Și apoi eu nădăjduesc că vor veni vremuri când vor învăța cu toți în Basarabia în limba strămoșească.

Cuvintele episcopului s'au împlinit. În Basarabia nu se mai învață astăzi pe ascuns, prin monastiri, limba românească, ci se învață în școlile oficiale ale statului.

Și îmi mai aduc aminte că vorbindu-mi de biserica românească, de rolul ei în viitor arhimandritul Dionisie, mi-a spus pe de rost tot discursul pronunțat de Regele Carol la sfințirea Mitropoliei din Iași și în care monahul Moldovan vedea adevăratul testament al credinței bisericești românești.

Impresionat de ce văzusem la Suruceni am publicat în ziarul *Ordinea*, unde eram pe atunci redactor, impresiile mele din Basarabia și ele sunt și azi pentru cine ar vrea să le citească, mărturie a celor spuse și constituiesc un certificat de românismul aceluia în care astăzi mulți din vechiul Regat în Basarabia se îndoiesc și văd pe episcopul Dionisie un dușman al României.

O bănuială nefundată

Dar, nu numai în Sf. Sa Dionisie, ci în tot clerul basarabean, mulți din Regat au o adevărată bănuială. Și ea este nedreaptă și nefundată. Preoțimea basarabeană a avut motive să fie nemulțumită de atitudinea pe cari au avut-o cei veniți din vechiul Regat cu ea.

Pe lângă nerespectarea lucrurilor sfinte din partea celor din Regat, al căror slujitori erau preoții basarabeni, nerespectare care îi durea și îi pune într'o situație grea, căci de unde ei vorbiseră parohienilor lor că românii de peste Prut sunt frații lor, acum, văzându-i pe aceștia înjurând cele sfinte, necinstind biserica și pe slujitorii ei înjosind deseori demnitatea preotului, — se găseau în contradicție cu ceea ce vorbiseră în trecut și nu știau ce răspunde țăranilor basarabeni când aceștia întrebau:

— Bine, părinte, dar aceștia de peste Prut suduesc de Biserică, de Hristos, de Evanghelie, și bat pe preot, și dumneata ziceai că's de o lege cu noi?

Abuzuri administrative

Dar ceiace a fost mai gravă, — în multe dăți, pentru pretexte ridicole, preoții au fost maltratați. Nu este locul și vremea să desvăluim răul cari sângerează încă, dar sunt cunoscute multe, foarte multe cazuri, — când preoții au fost bătuți în fața întregului sat, sub pretext, de a fi găzduit bolșevici, ori că au ascuns literatură bolșevică în casele lor. Au fost cazuri și mai mizerabile: preoți bătuți, pentru că n'au lăsat în magaziiile lor pline cu produse să fie adăpostiți cai; preoți la cari li s'au golit butoaiile cu vin pentru ca să se caute dacă nu au ascunse în ele bombe cu dinamită.

Știu cazul unui bun preot moldovan, care și educase copiii în limba românească, pe unii i-a trimis încă sub ruși la Iași la Universitate și care, pentru că n'a vrut

să denunțe pe câți-va țărani din satul lui ca bolșevici, a fost târât prin tot satul ca să fie întâiu supus unui simulacru de execuție și apoi grațiat pentru „ca să știi poșo că nu vrem să ne murdărim mâinele cu sângele tău de câine“. Și știu că preotul acesta a interzis, după isprava aceasta, în casa lui, să se mai vorbească moldovenește, și știu că a dat poruncă copiilor lui să se ardă toate cărțile românești pe care clandestin timp de zece ani le-au trecut de peste Prut. — atât l'a impresionat nedreptatea care i s'a făcut de acei pe care îi iubise.

Și se știu multe lucruri de aceste. Ele sunt oribile nu atât prin faptul lor, cât prin efectul lor, mai ales, când se ia în vedere că s'au îndreptat asupra unor oameni cari au fost străjerii limbei și credinței strămoșești într'o țară asuprită și care astăzi sunt maltratați de acei cari se intitulează liberatorii lor.

Autonomismul bisericești basarabene ?

Se vorbește mult și de autonomismul bisericești basarabene. *Nu e vorba de nici un fel de autonomism!* Dar când preoții basarabeni văd uneori că reprezentanții statului legal au așa de puțin respect pentru biserică și slujitorii ei, când au aflat starea precară și mizerabilă a preoțimei din Regat, când văd că situația lor este relativ bună față de a celor din Regat, bine înțeles că ei nu voiesc prin o unificare silită să se găsească într'o situație mai rea de cât se găsesc astăzi. În aceasta constă autonomismul lor.

Preoțimea basarabeană s'a bucurat sub regimul rusesc de multe avantagii, statul rusesc pune mare reazem și credință în slujitorii bisericești: bisericile erau înzestrate cu pământ; preoții aveau locuințe frumoase, erau socotiți și cinstiți și primiți în toate casele, cu respect și la locul întâiu. Mulțumită situației lor materiale bune, ei au putut și să formeze un fond material comun, cu care întrețin, școli, licee, seminarii pentru fetele și băieții lor; preoțimea basarabeană are un palat din cele mai frumoase din Chișinău, un hotel, o tipografie, o fabrică de lumânări, un atelier de zugrăvit icoane, câteva vii, păduri etc.

Averea aceasta îi creiază bisericești din Basarabia o situație independentă de stat și aceasta nu convine multor reprezentanți ai lui.

Că situația preoțimei din Basarabia este demnă de invidiat, se poate vedea din cuvintele spuse de Mitropolitul Primat Miron, cu ocazia vizitei făcute la Chișinău și care, mulțumind pentru tot ce i s'a arătat în Chișinău, a exclamat:

— „Ași dori ca în cincizeci de ani să ajungă și preoțimea din vechiul Regat acolo unde a ajuns cea din Basarabia“.

Ei bine, încăpățânarea preoțimei basarabene de a nu renunța la binele pe care-l posedă, e socotit de autonomism.

E o greșală. Și trebuie îndreptată. Biserica din Basarabia trebuie respectată și preoțimea de acolo trebuie încurajată și susținută — căci este singura care în

decursul unui veac a păstrat ceia ce este moldovenesc în Basarabia și cu ceia ce se poate dovedi astăzi, pe lângă multe altele, că Basarabia a fost o parte din Moldova.

Dar despre sentimentele religioase ale basarabenilor și conflictul lor cu nereligiositatea celor din Regat, s'ar mai putea scrie.

Obiceiurile vechi din Basarabia nerespectate

— *Nu se respectă obiceiurile vechi din Basarabia.*
— *Un nou izvor de nemulțumiri*—

„Nereligiositatea“ celor din vechiul Regat nu s'a manifestat întâia oară față de basarabeni și numai de când au venit în contact cu basarabeni. Această nereligiositate i-a izbit pe unii din basarabeni și mai nainte și i-a făcut să se mire de această neexplicabilă atitudine nu numai a particularilor, dar, și a oficiilor țării față de orice idee religioasă.

Așa, se poate că mulți din vechiul regat nu știu de un fapt foarte caracteristic și doveditor a ceea ce am spus și în celelalte articole, că românii din vechiul regat nu prea au sentimente religioase și nu dau mare importanță acestor sentimente. Iată acest fapt. Bunul basarabean și om de bine d. Vasile Stroescu fiind în România, acum aproape douăzeci de ani, a fost rău impresionat nevăzând la București o biserică în stil mare, un fel de catedrală, de Sobor, care ar simboliza biserica tuturor românilor și la care ar veni să se roage români din toate unghiurile; d. Stroescu crezând că statul e sărac și nu poate de la el porni construcția unui atare sfânt locaș, a donat suma de 200.000 de lei care trebuia să fie pusă în fruntea unei liste de subscripție publică. Pe cât știu, afară de altă româncă, care locuia la Viena și care a subscris vr'o 2000 de fiorini, nimeni n'a mai continuat subscripția și nici statul n'a subscris cu ceva.

Și d. Stroescu subscriind cei 200.000 lei, a crezut că propunerea lui va fi primită cu entuziasm, dar a trebuit să constate cât de puțin ideea unei uniri prin Biserică a tuturor românilor era pe atunci răspândită, când o altă idee de unire era imposibilă de realizat.

Am amintit de faptul acesta ca s'arăt și lipsa de religiozitate a celor din vechiul regat și religiozitatea basarabenilor chiar printre boerii ei.

De altfel miile de biserici, clădite și întreținute de boeri și cari se ascund în toate satele și orașele din tot cuprinsul Moldovei și de dincoace și de dincolo de Prut au dovedit religiozitatea în trecut a boerilor moldoveni. Dacă civilizația și progresul rău înțeles în vechiul regat, a făcut ca civilizația aceasta să dispară în vechiul regat, ea a rămas în Basarabia și este un puternic simțământ al țărănimii și boerimeii de acolo. Se înțelege că lipsa lui între români, din vechiul regat și prezența lui între basarabeni a făcut ca conflictul să ia o formă aspră și să producă nemulțumiri între basarabeni când amândouă elementele s'au întâlnit la un

Alături de sentimentul religios rămas intact în basarabeni, au rămas în ei neatînse de vremuri și datinele, obiceiurile, simțământul de respect și stima pentru cei mai în vârstă în satele lor, datini și simțăminte cari de asemeni au dispărut cu progresul și civilizația României, dintre românii din regat. Și au dispărut probabil din cauză că n'a fost îngrijit și respectat nici sentimentul religios care întreține și alimentează celelalte datini și simțăminte, căci el este ordinatorul ideii de datorie a omului față de alt om.

Titlurile de nobleță sub regimul rus

Rușii, cari aveau împărțită populația țării lor după categorii sociale, bine înțeles au întreținut aceste sentimente de respect al unei categorii față de alta. Așa în Basarabia, s'au respectat titlurile nobiliare chiar la țărani. Răzeșii și mazilii erau socotiți ca nobili scăpătați. Dar în fiecare sat oamenii în vârstă și de neam vechi, erau cinstiți cu deosebire de autoritățile ruse. E interesant să mergi în zilele de sărbătoare în satele de răzeși și de mazili în Basarabia, ca să vezi aceste urme de tradițiuni bătrânești. Așa, este obiceiul ca cei tineri să sărute mâna celor bătrâni și îi vezi unul după altul cum se apleacă la mâna care e întinsă cu încredere și demnitate. Dar chiar dacă un tânăr întâlnește prin ulițele satului pe un bătrân, el merge de-i sărută mâna.

Un prieten medic, băiat de țăran, îmi spunea că de și terminase facultatea, totuși când venea în sat și întâlnea pe un bătrân, se ducea de îi săruta mâna, atât era acest obicei înrădăcinat.

Fiecare sat moldovenesc avea un bătrân desemnat și de vârstă și de titlurile lui nobiliare — ca șef al satului — în satele de mazili erau așa ziși căpitani de mazili cari păstrează cu sfîntenie și acum documente doveditoare a nobilimei lor de pe timpul domnilor Moldovei — acești bătrâni sau fruntași erau conducătorii satelor de fapt.

Rușii îi respectau. Autoritățile administrative le dau o deosebită însemnătate: Când venea guvernatorul, el descindea în casa lor și le da toate onorurile cuvenite.

Un astfel de țăran era tratat cu totul altfel și orice insultă adusă lui se refrângea asupra întregului sat.

În vechiul Regat toate aceste diferențe s'au nivelat prin constituționalismul nostru. Țăranul cel mai chibbur, de multe ori cărciumarul din sat și electorul vreunui partid politic, este dese ori și figura cea mai suspectă din sat. Când autoritățile au nevoie de informații, dovezi, cercetări, ele se adresează întâiu acestuia, și dese ori cu el se începe instrucția care, spre rușinea obiceiurilor noastre, se începe cu bătaia.

Se înțelege că, transportate aceste obiceiuri în Basarabia, ele au produs o impresie oribilă printre țărani. Nu odată autoritățile noastre administrative sau militare intrând într'un sat, au cerut să li se dea „omul cel mai de seamă“ din sat care trebuia să le dea explicațiile necesare, relativ la vr'o urmărire, la rechizițiile necesare, etc. Și necunoscându-se situația din Ba-

sarabia, însemnătatea pe care o are în viața satului „omul mai de seamă“, s'a întâmplat nu odată, ca „omul acesta să fie insultat, bătut, târât prin închisori, deseori pentru ca să vorbească ceia ce nu știa. Umi-lirea lui, s'a resfrânt bine înțeles asupra întregului sat!

Să se respecte tradițiile

Pe lângă nemulțumirea pe care a produs-o această înjosire a omului fruntaș în sat, ca și întrebuițarea deasă a înjurăturilor de lucruri sfinte, ea are un efect demoralizator și anarhic. E de ajuns că odată să fie batjocorit un idol de cineva, pentru ca a doua zi să se găsească și alții ca să scuipe în el. Și nu știm dacă statul român are nevoie ca tradițiile acestea să dispară din viața poporului basarabean și dacă nu e mai util ca ele să devie iar un obicei în toată țara.

Căci până și bolșevicii după un an de încercare de a conduce Rusia cu principiul colectiv, au trebuit să recunoască că principiul individual, adică al unui șef, al unui conducător, e mai bun și l-au introdus în toate organizațiile colective.

De aceia ar trebui ca toți acei cari vin din Basarabia să nu uite și acest fapt și să respecte tradițiile acestei provincii cari au făcut-o să și păstreze caracterul ei național cum trebuie să respecte sentimentul religios al moldovenilor. Căci dacă n'ar fi fost aceste tradiții și religia, s'ar fi risipit de mult sufletul moldovenesc în Basarabia.

A. S.

Apelul A. S. R. Principesei moștenitoare, Elena,

De pe țărmul Mediteranei, din Palermo, unde Moștenitoarea tronului României era chemată să-și împliniască o pioasă și tristă datorie, aceea de a asista la ceremonia funebră a tatălui său, fostul Rege al Greciei, Constantin, de acolo de departe și în clipe atât de apăsătoare, Alteța Sa Regală s'a gândit, cu sufletu-i de mamă gingașă, la durerea atâtor mame române, care-și pierd odraslele în cea mai fragedă vârstă, a cumpănit cu mintea Sa luminată paguba ce are noua Sa patrie pe urma stingerii din viață a circa 150.000 de copii pe an și a adresat un mișcător apel către toți fiii neamului românesc ca să-I dea mână de ajutor pentru a scăpa viața copilașilor cari mor cu zile.

E cea dintâi chemare pe care Alteța Sa o face către poporul român, pe care-l va călăuzi într'o zi ca Suverană și nu ne îndoim că va avea efectul dorit. Urăm Principesei scumpe inimii tuturor românilor să-I ajute Dumnezeu să scape din ghiarele morții pe toate tinerele vlăstare românești, ca nici o mână să nu mai fie îndoliată după micuțul ei, iar Patria mamă să jubileze văzând cum se măresc și învârtoșiază fragedele ei mlădițe.

Iată și textul frumosului apel:

„Mă adresez întâia oară poporului nostru, cu dragoste de el, cu setos suflet de jertfă și cu vie grije pentru pacea, sănătatea și mântuirea lui.

Mă adresez acum de-abia pentru că m'am silit singură, să pătrund și să deslușesc bine cari sunt păsurile și nevoile lui.

Vreau din ceasul acesta, luând pildă dela vrednicele și milostivele Domnițe din trecut, dela Toți câți s'au ostenit și se ostenesc pentru viața și izbăvirea poporului și în deosebi dela Aceia care este astăzi Icoana noastră a tuturor, Maria, Doamnă și Regină a României, să sprijin și să lupt pentru tot ce ajută la înlăturarea suferinții celor mulți.

De când trăește în inima mea, inima nobilă și dăruitoare a acestui popor, gândurile lui sunt gândurile mele, lupta lui e lupta mea, aspirațiile lui sunt năzuințele și temeiul întregului meu suflet.

Cu nespuse durere am văzut că cel mai greu pas al nostru este copilul, că pierderea noastră cea mai mare e viața lor, e răirea populației prin ei.

Aceia ce clădește un Stat și-i dă putere și durată e populația lui, e desimea oamenilor, e sănătatea lor. Pentru aceasta, toate silințele noastre, tot avântul sufletelor culturale, toată trudirea celor ce călăuzesc și învață trebuie să ducă la sporirea și întărirea elementului nostru de baștină.

Răsboiul a rărit și a slăbit populația. Boalele cosesc fără milă. Sărăcia de după război le întinde mereu; nici buruiana nu cotropește așa de iute țarina nelucrată. Oftica înflorește, iar mortalitatea copiilor crește înspăimântând gândul. O statistică arată că în vechiul regat mor în fiecare an peste 150.000 de copii; un război nu nimicește mai mult de cât molimile lor și neștiința celor ce i-a născut. Trei sferturi din morții noștri sunt copii. Toți aproape pier cu zile. Nimeni nu-i știe, nimeni nu-i vede. Mamele sunt istovite de muncă, pentru că ele duc toată povara și apăsarea vieții.

E adevărat că țara noastră a fost în fruntea tuturor cu nașterile copiilor, dar tot în frunte suntem astăzi cu moralitatea lor.

Trebue deci, cu orice preț, cu orice sacrificiu și trudire, să păstrăm și să chivernisim viața copiilor. Această viață e marea zestre a României, și către ea se duce întâiul meu gând de jertfă și de muncă.

Drept aceia, doresc să ridic în capitala Țării un mare spital pentru căutarea și vindecarea copiilor, ori de unde ar veni și ori cui ar fi.

Doresc apoi să leg de acest așezământ o școală practică de infirmerie și să înființez cât mai multe echipe ambulante pentru asistența sanitară la țară.

Sunt trei opere de osteneală și de nesupuse jertfe bănești.

Eu aduc ofrandă grija, nepregetarea și dinarul meu, dar fac un călduros apel și către Țară, către toți câți au și pot să ajute. Mă gândesc la cât pot să facă neobositele noastre Doamne, Preoții în biserică și în activitatea lor misionară, Invățătorii, Ofițerii, Șefii autorităților administrative și Poporul însuși, din dărnicia și mila lui firească.

E întâia mea rugămintă către Țară și o fac din suflet pentru sufletul ei, pentru copiii noștri, ai tuturor.

Fiecare ofrandă, mare sau mică, o socotesc ca o putere cerească pentru păstrarea vieții unui copil“.

ELENA

Principesă Moștenitoare a Tronului României.

Din Palermo, 1923.

I. Mih.

EXTERNĂ

Mulțămirile aduse Primatului Angliei pentru sprijinirea Patriarhului din Constantinopol.

Ne aducem aminte cu ce simț de amărăciune am primit vestea telegramelor că Turcii cer alungarea Patriarhului ecumenic din orașul în care Inalt Prea Sf. Sa se află cu mai mult de 1000 de ani înainte de venirea sălbatecă a Turcilor. Și tot așa, cu mare mulțămire am aflat apoi că Turcii au trebuit să dea îndărăt, față de împotrivirea Europei și Americii. Dar dacă puterile politice s'au mișcat, este că înșiși Capii creștinătății le-au îmboldit să facă aceasta. În această privință, revista americană *Federal Council Bulletin* (New-York, Dec. 1922 — Ian. 1923) ne aduce știrea că organizațiunile bisericesti americane au mijlocit îndată la ambasadorul american Child de pe lângă conferența din Lausanne, pentru sprijinirea Patriarhului din Constantinopol, și că cuvintele ambasadorului au găsit răsunset în conferență.

Din Anglia, Primatul Bisericii anglicane a intervenit cu hotărâre la *Lordul Curzon* la Lausanne, pentru apărarea Patriarhului din Constantinopol. Se știe, pe de altă parte, ce a făcut și Primatul nostru D. D. Dr. MIRON cu acest prilej și mulțămirile pe care le-a primit dela Patriarhul din Constantinopol, despre care am scris în nr. din Fevr. 1923 al acestei reviste. De data aceasta, să tipărim și mulțămirile trimise Primatului Angliei de către felurii Capi ai Bisericii răsăritene.

1. Dela Patriarhul din Constantinopol :

Din Lausanne ne vine vestea că cererea pentru alungarea Patriarhatului Ecumenic a fost înlăturată. Mulțămind lui Dumnezeu, izvorul a tot binele, în acelaș timp mărturisim datoria de recunoștință pe care o avem către Inalt Prea Sfinția Voastră, pentru ajutorul pe care ni l-a și dat în apărarea dreptății. Primiți caldele noastre mulțămiri.

Patriarhul MELETIE.

2. Dela Sf. Sinod al Greciei.

Sf. Sinod al Bisericii grecești, luând cunoștință, cu adâncă mulțămire, despre silințele Inalt Prea Sfinției Voastre în folosul drepturilor neșterse ale Patriarhatului ecumenic, vă roagă să primiți mărturisirea oea mai inimoasă a mulțămirii sale, cum și dorințelele sale frățesti ca să puteți duce înainte lucrarea hotărâtă și fericită pentru păstrarea Tronului ecumenic în așezarea lui de veacuri. Sf. Sinod se roagă Celui Atotputernic de a sprijini silințele Inalt Prea Sfinției Voastre în folosul Sfintei Biserici.

Sf. Sinod al Greciei, Atena.

3. Dela Patriarhul Alexandriei.

În această clipă de cumplită neliniștite, luptând în mijlocul unor mari primejdii, Biserica Răsăritului are o mângâiere dumnezeiască în dragostea Inalt Prea Sfinției Voastre, și mai cu seamă în caldele voastre silințe pentru scăparea

scaunului apostolic al Constantinopolului, expus acum la prigonirile celui rău.

Scaunul apostolic al Alexandriei vă exprimă nemărginita sa mulțămire, rugând pe Dumnezeu pentru sănătatea și fericirea voastră și pentru nobila națiune a Marei Britanii.

Patriarhul Fotie.

4. Dela Patriarhul Ierusalimului.

Multe mulțămiri pentru marele interes arătat către Patriarhatul ecumenic.

Patriarhul Damian.

Dela Arhiepiscopul Ciprului.

Adânc mișcați, urmărim cu creștinii Ciprului nobilul și vigurosul sprijin pe care Inalt Prea Sf. Voastră îl dați drepturilor inviolabile ale Patriarhatului ecumenic și vă exprimăm adâncă noastră mulțămire.

Arhiepiscopul Ciprului.

6. Dela I. P. S. Evloghie, Mitropolitul bisericilor rusești ortodoxe din Europa.

Inalt Prea Sfinție, Sosit în Londra pentru a săvârși slujba înmormântării Prea Cinstului Părinte Evghenie Smirnov (și mă folosesc de această împrejurare de a mulțămii Inalt Prea Sfinției Voastre pentru delicateța de a fi trimis cu această ocaziune un reprezentant la biserica rusească Sf. Filip, faptă prețuită adânc de comunitatea rusească), simțesc că nu mă pot întoarce la Paris, fără a adăoga câteva cuvinte de adâncă mulțămire, pentru acțiunea Inalt Prea Sfinției Voastre cu privire la Conferența din Lausanne. Apărarea Patriarhatului ecumenic, ca să rămâie la Constantinopol, este un fapt care trece dincolo de considerațiunile politice mondiale sau a conflictului de rase. Aceasta este o necesitate pentru întreaga Biserică ortodoxă, care-și găsește în Noua Romă centrul ei de unitate, după cum Biserica latină și-l găsește în vechea Romă, deși, după cum Inalt Prea Sf. Voastră știți destul de bine, unitatea noastră se întemeiază pe un principiu de onoare și nu de jurisdicțiune. Eu scriu ca Prelat rus, care pot să-mi ridic glasul ca reprezentant al Patriarhului Tihon, în timp ce el vai! este redus la tăcere de nenorocirile care l-au copleșit, și eu știu că exprim opiniunea nu numai a Bisericii rusești, ci și a întregii Biserici a Răsăritului.

Sunt al Inalt Prea Sfinției Voastre în Hristos frate care vă aduce toate mulțămirile.

Mitropolitul EVLOGHIE.

Recunoașterea hirotoniilor anglicane de către Patriarhul Ierusalimului.

După Patriarhul Ecumenic din Constantinopol, acum și Patriarhul Ierusalimului vestește că recunoaște tăria hirotoniilor anglicane.

Despre actul celui dintâi, am scris în nr. pe Septembrie 1922 al acestei reviste. Despre al celui din urmă, citim rândurile care urmează în *The Church Times* din Londra (23 Martie 1923), date sub numele

«Patriarhatul Ierusalimului și hirotoniile anglicane», pe care ne facem o datorie de a le da aici în traducere :

Marea însemnătate a recunoașterii hirotoniilor anglicane de către Patriarhul Ierusalimului și Sinodul său, pe care am adus-o la cunoștință săptămâna trecută, va fi înțeleasă de oricine a citit ce s'a scris despre chestiunea aceasta în *The Church Times*, dela Iulie trecut încoace, când a fost dat decretul din Constantinopol. Istoria lui e următoarea : In cei din urmă 30 de ani, și mai cu seamă când Biserica americană a adresat un șir de întrebări însemnate Patriarhului Ecumenic Ioachim III în 1902, hirotoniile noastre au fost supuse unei cercetări amănunțite de către cei mai însemnați teologi ortodocși ai vremii. Lăsând locslobod pentru alte păreri, încheierile lor au fost toate favorabile, și, ca urmare, Profesorul Comnenos dela Halkis, delegat laic dela Constantinopol pentru conferința ținută la 1920 (*Lambeth Conference*) în Palatul Primatului Angliei din Londra, a publicat în anul acela un raport, apărut apoi și în broșură, pentru a fi prezentat Sfântului Sinod din Constantinopol.

Scaunul Ecumenic era vacant pe vremea aceia și raportul a avut să aștepte până după alegerea lui Meletie IV în Decembre 1921, eveniment care, la vremea cuvenită, a fost urmat de actele lui însemnate. Pentru scopul nostru, ajunge să spunem că el cuprindea două recomandări principale : 1. că după ce, printr'o cercetare amănunțită, hirotoniile anglicane au fost găsite că au toate semnele validității, Biserica ortodoxă trebuia să le recunoască, și 2. că, pe temeiul acesta, credincioșii Bisericii ortodoxe, când s'ar fi ivit împrejurarea, puteau fi împuterniciți să se folosească de oferirile Conferinței din Palatul Lambeth în 1908 și să apeleze la slujbele Bisericii anglicane.

După cum Patriarhul Ecumenic a informat îndată pe Arhiepiscopul de Canterbury, într'o epistolă acum istorică, Sf. Sinod a primit pe cea dintâi din aceste recomandări, dar a suspendat puterea celei din urmă, pentru o pricină legitimă. Anume, Profesorul Comnenos a citat destule precedente pentru a îndreptăți primirea oferirii anglicane dela Lambeth în 1908, numai de către Biserica din Constantinopol, pentru ortodocșii de sub jurisdicțiunea ei directă. Dar fiecare din cele 12 Biserici ortodoxe particulare : cele 5 grecești, cea rusească, cea iugoslavă, etc., care toate la un loc alcătuiesc întregul mănunchiu al ortodoxiei, au dreptul de Biserici autocefale, și primirea oferirii anglicane nu poate fi hotărâtă decât de acțiunea fiecăreia în parte.

Mai mult, solidaritatea ecumenică este un principiu al ortodoxiei, și tocmai pentru că Constantinopolul este centrul lumii ortodoxe, numai pricini grele ar fi putut călăuzi Patriarhatul ecumenic de a lucra izolat, mai cu seamă într'o materie în care cu deosebire e dorit ca el să fie sprijinit de concursul uneia sau mai multor, dacă nu chiar a tuturor Bisericilor surori. Potrivit cu aceasta, Sinodul din Constantinopol a aprobat trimiterea unei enciclice, în care, după ce se va fi

arătat, în rezumat, că părerile teologilor ortodocși consună în această materie, Meletie IV să poftască celelalte Biserici de a-și uni acțiunea lor pentru a recunoaște hirotoniile noastre.

Cel întâi care s'a ocupat cu această poftire a fost Patriarhatul din Ierusalim, Dacă rostirea lui, care este afirmativă, nu obligă celelalte Biserici să fie de aceeași părere, cu toate acestea face ca eventuala părere pro-tivnică a lor să fie mai puțin probabilă. Este neînțelept să ne pronunțăm în ce privește viitorul. Cu toate acestea putem spune fără a greși că răspunsuri la fel vor fi date în vara viitoare nu numai de Biserica regatului Greciei, în fruntea căreia se află acum Mitropolitul Hrisostom, un teolog adânc, Biserica cu totul potolită acum de proaspetele ei turburări. Celelalte trei Biserici grecești, de asemenea, se așteaptă să dea răspunsuri favorabile. Nu ne putem aștepta de pe acum la o acțiune sinodală, în această chestiune sau în altele, câtă vreme Patriarhul Tihon, a cărui viață este din nou amenințată și care, într'un chip mai acoperit sau mai crud, rămâne prizonier. In ce privește Biserica rusească, ele pot hotărâ să mai aștepte, până se vor putea lucra în înțelegere cu ea. Este puțin probabil însă că ele se vor abate dela hotărârile luate la Constantinopol și Ierusalim.

Ca să rezumăm chestiunea, dacă recunoașterea hirotoniilor noastre nu a fost semnată și pedetluită de întreaga ortodoxie, ea este însă perfect stabilită și mărturisită fără condițiuni în ce privește cele două mari Patriarhate istorice, și numai o creștere a prigonirii turcești, care încă amenință Patriarhatul Ecumenic, mai poate împedea Sinodul din Constantinopol de a adopta într'un viitor apropiat și a doua recomandare a Profesorului Comnenos.

Această înlăturare a unei „mari piedici din drumul Unirii” — ca să cităm însuși cuvântul lui — se datorește în mare măsură curajului și vederii limpezi a lui Meletie IV. In adevăr, lunga examinare a hirotoniilor anglicane a fost încheiată și termenii verdictului ortodox au fost hotărâți mai înainte de a fi fost chemat el la primejdiosul Tron al Sfântului Ioan Gură-de-Aur. Dar era nevoie de un bărbat de mare ispravă și departe-văzător, pentru a înfrunta alte gânduri de ură și mânia Turcuului și pentru a prinde clipa priincioasă de a face cunoscută această hotărâre.

Arhim. SCRIBAN.

BISERICA BULGARA

CAP. VII.

Alegerea Mitropolitului eparhial ¹⁾

Art. 59. — Mitropoliții eparhiali, din îndemnul lor sau prin invitația Sf. Sinod, pot să recomande Sf. Sinod persoanele spirituale supuse lor, pe cari le socotesc vrednice de cinul arhieresc.

Calitățile pe cari trebuie să le aibă aceste persoane sunt următoarele :

1) A se vedea pag. 307 din Nr. 4.

1) Să fie membru al bisericii ortodoxe bulgare:

2) Să se deosebiască prin idei drepte asupra credinței ortodoxe, să observe exact hotărârile bisericii, să aibă mintea întreagă, să aibă o viață virtuoasă și cucernică și nume bun în societate.

3) Să aibă cultură superioară teologică sau neteologică, având un atestat dela o școală teologică ortodoxă.

Observațiune. Cei recomandați de către mitropoliții eparhiali și cunoscuți de Sf. Sinod ca persoane vrednice pentru arhierie, Sf. Sinod îi are în deaproape vedere: le dă anumite însărcinări sau îi recomandă pentru asemenea sarcini. Când însă se dovedește că vreunul seamănă neînțelegere între arhierie și turmă, sau are o purtare nepotrivită cinului său, acela nu numai că se pedepsește de către pravilele bisericesti și de prezentul statut, ci se exclude și din lista celor recomandați ca vrednici de cinul arhieresc.

Art. 60. Când se apropie alegerea vreunui mitropolit eparhial, Sf. Sinod alcătuește catalogul candidaților din cei recomandați ca vrednici pentru cinul arhieresc.

Art. 61. Indată ce vre-o eparhie devine văduvă, cancelaria conducătoare a sfatului bisericesc eparhial, comunică imediat printr'o adresă a sa generală Sf. Sinod, care la rândul său numește pe vreunul din eparhiile apropiate ca locoțiitor al scaunului văduvit și încunoștințează Ministerul Instrucțiunii Publice ca să înarmeze pe acest locoțiitor cu o scrisoare de recomandare necesară pentru autoritățile administrative din această eparhie.

Art. 62. Primind numirea sa și catalogul candidaților, locoțiitorul pleacă la reședința eparhiei văduvite și împreună cu cancelaria administrativă a sfatului bisericesc eparhial de acolo, trimite la toți alegătorii eparhiali o copie după catalogul candidaților, îi invită printr'o circulară să se găsiască în orașul cel mai mare al eparhiei în duminica a treia dela data circularei ca să înceapă alegerea mitropolitului.

Observațiune. Odată cu trimiterea circularei către alegătorii eparhiali pentru alegere, locoțiitorul înștiințează pe candidații cari locuiesc în eparhie, că ei sunt înscriși în catalogul candidaților și sunt obligați să părăsiască hotarele eparhiei până în ziua alegerii.

Art. 63. În duminica hotărâtă, toți alegătorii eparhiali se adună, după săvârșirea sf. Liturghii, în casa mitropolitană unde în prezența și prin ajutorul celor două secțiuni ale sfatului bisericesc eparhial, cari formează biroul, locoțiitorul proclamă adunarea deschisă, dacă cei prezenți formează cel puțin 3/4 din alegători; dacă nu formează, o amână până în următoarea duminică și atunci o deschide cu oricâți alegători s'ar afla de față.

Art. 64. După rugăciunea făcută către Dumnezeu, se începe ședința, alegătorii invitați de locoțiitor, încep alegerea cu vot secret, dându-și votul pe care sunt scrise câte două persoane din catalogul candidaților. Indată se face înnumărarea voturilor imediat de către birou în prezența alegătorilor și aceia cari ating ma-

joritatea sunt cei aleși de clerul și poporul acelei eparhii ca destoinici urmași ai scaunului văduvit. Dacă majoritatea nu este dobândită de niciunul sau o dobândește numai un ales, se mai votează pentru una sau două persoane câte trebuie să câștige majoritatea trebuitoare până când cele două persoane pot câștiga majoritatea. Locoțiitorul nu votează decât în cazul când este neînțelegere și când votul său pune capăt alegerii.

Art. 65. Se încheie un protocol cu privire la aceste alegeri, arătându-se cum au decurs, care se copiază în registrul de protocoale al secției administrative a sfatului bisericesc eparhial și înainte de a se închide ședința se semnează de către toți alegătorii confirmându-se de locoțiitor și de membrii sfatului bisericesc eparhial aplicându-se pecetea acestuia din urmă.

Alte două copii, anexate la o scrisoare specială, semnate de locoțiitor și de sfatul bisericesc eparhial se trimit Sf. Sinod și Ministrului de Instrucție publică.

Art. 66. Exarhul, primind descrierea și scrisoarea privitoare la alegerea făcută, le citește în Sf. Sinod și dacă alegerea se găsește că este făcută în regulă, se încheie în sensul acesta un protocol. Altfel se anulează alegerea și în condica de protocoale se arată pricinile acestei anulări și exarhul comunică ca să se facă alegerea din nou.

Art. 67. În prima duminică după ce s'a aprobat alegerea eparhială, exarhul și membrii Sf. Sinod merg în biserică, unde după ce săvârșesc o slujbă, aleg canonic și liber una din cele două persoane alese ca mitropolit al eparhiei văduvite. Imediat se trece în condica protocoalelor expunerea acestei alegeri canonice, semnându-se de exarh și de membrii Sf. Sinod.

Art. 68. După alegerea canonică se săvârșește într'o anumită zi, după rânduiala bisericii ortodoxe, hirotonia celui ales; dacă acesta până acum nu a avut cin arhieresc, și după aceasta exarhul roagă Ministerul de Instrucție Publică ca să ceară regelui decretul trebuitor pentru aceasta.

Art. 69. Noul ales își ia postul în primire din ziua hirotoniei lui, dacă până atunci nu a avut cinul arhieresc; sau din ziua în care exarhul l-a înștiințat că este canonic ales, dacă este arhierie. Din aceeași zi locoțiitorul se prezintă pentru plecare la locul său. După aceasta noul ales se prezintă exarhului și p'eață la eparhia sa, în acelaș timp exarhul și Sf. Sinod îl recomandă printr'o scrisoare turmei, care se citește în toate bisericile eparhiei respective, iar guvernul comunică autorităților în drept.

Art. 70. Exarhul și Sf. Sinod, conform pravilelor bisericesti, nu trebuie să lase o eparhie văduvită mai mult de trei luni fără mitropolitul său canonic.

Art. 71. Mutarea unui mitropolit canonic dintr'o eparhie în alta este oprită; precum oprit este și faptul ca să se hirotoniască arhierie fără eparhie. Inșă se îngăduie ajutori pentru mitropoliții bătrâni sau în stare de boală; dar numai după dorința lor sau hotărârea Sf. Sinod. Ca rectori ai școalelor bisericesti se îngă-

duie să se hirotoniască episcopi dintre cei înscriși în listele candidaților pentru cinul arhieresc.

CAP. VIII.

Sfatul bisericesc eparhial și alegătorii eparhiali.

Art. 72. Sfatul bisericesc eparhial (art. 13) constă din 15 reprezentanți spirituali și 15 mireni din partea clerului și poporului din eparhie și din egumenii aleși de către mânăstirile eparhiale (art. 131). Perioada de serviciu a membrilor aleși ai soborului este de 4 ani.

Art. 73. Fiecare eparhie își are alegătorii ei spirituali și mireni, câte 10 de fiecare vicariat și plasă, care își are un oraș ca reședință. Cinci din acești alegători sunt clerici și cinci mireni.

Perioada de serviciu a alegătorilor eparhiali este tot de patru ani.

Pe acești alegători ca reprezentanți legali ai clerului și poporului îi alege: reprezentanții eparhiali, cari participă la alegerea mitropolitului de Sofia și exarh al Bulgariei (art. 26 și 27), membrii soborului bisericesc de pe lângă Sf. Sinod (art. 47 și 48) mitropolitul eparhial (art. 62—64) și membrii sfatului bisericesc eparhial (art. 44).

Art. 74. Ca un cleric să fie ales ca alegător eparhial sau ca membru al soborului bisericesc eparhial, trebuie să răspundă la următoarele condițiuni:

1) Să fie recunoscut de cleric al eparhiei:

Observațiune. Clericii eparhiei sunt toți persoane spirituale, hirotoniți pentru serviciu în ea, sau sunt socotiți ca membri ai clerului ei până când ies în chip legal din această eparhie și pleacă în alta.

2) Să nu aibă o vârstă mai mică de 30 ani;

3) Să aibă o diplomă prin care să se constate că a sfârșit cursul unei școli secundare teologice sau profane;

Observațiune. Această condițiune se va îndeplini, în timp, treptat-treptat.

4) Să nu fie lipsit de vreo judecată și hotărâre a judecății bisericești de dreptul de a fi ales, de delict cu caracter bisericesc sau civil;

5) Să fie cunoscut ca o persoană care-și îndeplinește exact însărcinările sale, care are experiență, viață pilduitoare și este iubitor de adevăr.

Art. 75. Ca un mirean să poată fi ales ca alegător eparhial sau ca membru al soborului bisericesc eparhial, trebuie să răspundă la următoarele condițiuni:

1) Să aibă calitățile pentru a fi ales episcop bisericesc (art. 122);

2) Să fie știutor de carte;

3) Să fie membrul unei enorii din eparhie.

Art. 76. Cu trei luni înainte de a trece termenul perioadei de serviciu a alegătorilor eparhiali și a membrilor soborului bisericesc eparhial, Sf. Sinod comunică guvernului și invită autoritățile eparhiale să ia măsuri pentru noile alegeri.

Art. 77. Primind invitațiunea sinodală, mitropolitul eparhial sau înlocuitorul său ia măsuri ca fiecare autoritate bisericească-eparhială să aleagă atâția reprezen-

tanți din mijlocul lor câte enorii l-au ales. Astfel, reprezentanții aleși, întăriți cu scrisori de alegeri, semnate de către episcopii bisericești și întărite cu pecetile bisericilor ce se vor găsi la reședința plăsei administrative-bisericești, pleacă în duminica treia după trimiterea invitațiilor.

Observațiune. O enorie, care are mai mult decât un conducător bisericesc, trimite numai un reprezentant, ales dintre membrii conducătorilor bisericești din enorie la o adunare generală.

Art. 78. În ziua stabilită, după sf. Liturghie, locuitorul mitropolitului, iar la reședința locuitorului, locuitorul arhieresc, văzând că sunt de față 2/3 din reprezentanții enoriilor plăsei, deschide adunarea alegătoare. Dacă sunt de față mai puțini, atunci se amână până în duminica următoare, când se va deschide cu oricâți membri vor fi venit.

Art. 79. Deschizându-se adunarea alegătoare, se alege din sânul ei două persoane, cari, împreună cu președintele, formează biroul, și imediat încep verificarea scrisorilor de împuternicire. După aceasta, președintele amintind reprezentanților prescripțiunile art. 74 și 75 ale statutului, îi invită să formeze lista persoanelor alegătoare, rugând pe fiecare reprezentant să indice câte un nume de cleric și mirean.

Art. 80. Din lista astfel formată, adunarea alege prin vot secret și majoritate deplină cinci clerici și cinci mireni ca alegători eparhiali și tot pe atâția clerici și mireni ca membri ai soborului bisericesc eparhial cât s'a hotărât pentru acea plasă eparhială.

Observațiune. Votarea pentru alegătorii eparhiali și pentru membrii soborului bisericesc eparhial poate să aibă loc în acelaș timp și cu unele și aceleaș buletine sau separat.

Art. 81. Privitor la alegerea care a avut loc se alcătuiește un protocol amănunțit, care se semnează de președinte și de cei prezenți și apoi se trimite mitropolitului.

Art. 82. Protocelele dela această alegere și plângerile date în termen de 10 zile de către alegători, privitoare la călcările săvârșite împotriva statutului se cercetează de secția judecătorească a sfatului bisericesc eparhial și dacă alegerile se găsesc în regulă, mitropolitul confirmă aceste alegeri, împuternicește pe fiecare cu câte un certificat comunicându-le numele la Sf. Sinod și Ministerul de instrucție publică. Dacă se află că alegerea în vreo plasă s'a făcut în neregulă, atunci mitropolitul îl declară nul, și ia măsuri ca să se facă în curând o altă alegere.

Art. 83. Dacă, în timpul perioadei de serviciu de patru ani, vreun ales sau membru al sfatului bisericesc eparhial moare sau se mută într'altă eparhie, preotul enoriei lui comunică oficial cancelariei eparhiale și secția juridică a sfatului bisericesc eparhial îi proclamă un locuitor în locul lui până la scurgerea celor patru ani pe cel care a primit mai multe voturi la alegere.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Aflarea unei opere patritice pierdute.

Acum șaptesprezece ani, adică în 1905, s'a descoperit o scriere necunoscută de antichitatea creștină, a sfântului Irineu, episcopul Lugdunului.

Am aflat despre aceasta chiar de atunci, dar n'am scris nicăiri despre ea, în nădejdea că condeie mai experimentate decât era al meu atunci, cunoscători mai adânci ai vechei literaturi creștine, specialiști în această ramură a științelor teologice, vor face-o cu competența lor nediscutată.

Astăzi, când mă gândesc din nou la această chestiune, constat cu adâncă părere de rău, că lunga mea așteptare a fost în zadar, căci — după cât știu — nimeni, cel puțin în vechiul regat, n'a adus la cunoștința teologilor și a preoțimei române această însemnată descoperire și mă văd silit s'o fac eu, nespecialistul.

* * *

Imprejurările în care a fost descoperită și dată la iveală această scriere sunt următoarele:

Arhimandritul armean Carapet, care ținea, în anul 1905, locul episcopului din Erivan, surghiunit de ruși, a dat, în bibliotecă bisericii Maica Domnului din acel oraș, peste un manuscris, care nu era altceva decât traducerea completă în armeneste a unei scrieri a sfântului Irineu, intitulată: „*Scriere pentru dovedirea propoveduirii apostolice*.”

Din primul moment, învățatul arhimandrit — al cărui nume întreg este: D-rul Carapet Ter-Mekertșian — și-a dat cu părerea, că autorul operii a cărei traducere o avea înaintea ochilor este fertilul scriitor dela sfârșitul veacului II, sfântul Irineu.

Dimpreună cu compatriotul său, D-rul Erivand Ter-Minassianț, el traduse lucrarea în limba germană și o prezentă neîntrecutului cunoscător a vechimii bisericești, profesorului Adolph Harnack, dela universitatea din Berlin, care o încredință docentului Dr. Fink, profesor de limba armeană, la aceeași universitate, ca să controleze traducerea.

Textul armean, însoțit de traducerea germană, fu tipărit în caetul 1, volumul XXXI, din celebra publicațiune de sub conducerea lui Harnack și C. Schmidt: „*Texte und Untersuchungen zur Geschichte der alt-christlichen Literatur*”, (Leipzig, I. C. Hinrichs, 1907, prețul (atunci) 6 mărci). Harnack însuș a împărțit-o în 100 capitole și i-a adăugat un epilog și mai multe notițe.

Codicele în care s'a găsit această scriere mai cuprinde și traducerea cărților a patra și a cincina din renumită lucrare a lui Irineu: „*Against Heresies*”, precum și alte traduceri din diferiți autori.

Într'o notiță dela sfârșitul codicelui se citește: „*Aduceți-vă aminte întru Domnul de al lui Dumnezeu bine plăcutul și de trei ori fericitul arhiepiscop Ioan,*

cărnia s'a dedicat această carte, frate al sfântului rege, cum și de mine smeritul diac”.

Din această notiță, cum și din alte date, reiese că codicele a fost scris din însărcinarea arhiepiscopului Ioan, care a păstorit biserica din Erivan între anii 1259—1289.

Traducerea nu e însă făcută atunci, ci e mai veche, căci o găsim citată încă din veacul X și se coboară foarte probabil până în veacul VIII. Autorul ei este, după toată probabilitatea, arhiepiscopul Ștefan din Siunik, care a trăit în veacul VIII și care, cunoscând bine limba grecească, a făcut numeroase traduceri. Astfel, se știe sigur că el a tradus scrierile lui Dionisie Areopagitul, ale lui Ciril al Alexandriei, ale lui Nemesiu și altele. El e, probabil, și traducătorul acestei scrieri.

E posibil ca traducerea să fie și mai veche și anume de pe la jumătatea veacului VII, când se pomenește de traduceri ale scrierilor lui Irineu în armeneste.

Prin urmare, traducerea însăș are o vechime respectabilă, căci datează dela jumătatea veacului VII, sau cel mai târziu din veacul VIII.

Traducerea pare a fi făcută deadreptul după original, adică din limba greacă și dacă e făcută de arhiepiscopul Ștefan, aceasta e în afară de discuțiune. Valoarea ei este în acest caz neprețuită, dat fiind că originalul s'a pierdut. S'ar putea însă să fie făcută și după o traducere siriacă. În acest caz, ea e mai îndepărtată de original, dar își păstrează valoarea ei cât timp nu se cunoaște traducerea siriacă, după care s'a făcut.

* * *

Scrierea cuprinde în manuscrisul armean 20 de foi, scrise pe ambele părți, iar tipărită, are 52 de pagini, format 4°. Impărțirea în capitole s'a făcut de Harnack.

Titlul corespunde în totul cu coprintul, care urmărește să dovediască, cum că este adevărat tot ce apostolii au predat bisericii. Propoveduirea sau predica apostolilor este pentru autor ceva cu desăvârșire impunător, îndeosebi prin unitatea sa. De aceea zice el către sfârșit, în capitolul 98: «Aceasta este plăcuta propoveduire a adevărului și felul mântuirii noastre și calea vieții, pe care proorocii au prezis-o și Mântuitorul a îndeplinit-o și apostolii au predat-o, iar biserica a răspândit-o în lumea întreagă».

Ce învață biserica și ce au învățat apostolii și Mântuitorul este pentru autor unul și acelaș lucru. De aceea, propoveduirea apostolilor este norma creștinismului.

Propoveduirii apostolilor nu i-se opune păgânismul, ci erezia. Scrierea este dar de natură apologetică și parenetică în acelaș timp. Ea nu operează cu idei și argumente filosofice, ca alte scrieri apologetice vechi, cum sunt, de pildă, cele mai multe din scrierile lui Iustin

Martirul și ale lui Origen și Clement Alexandrinul, ci punctul de plecare și autoritatea indiscutabilă, de care se conduce autorul și pe care o presupune și la cititor, este Sfânta Scriptură, interpretată în deosebi alegoric. Acest fel de interpretare, foarte mult întrebuițată în licheimea bisericească, îngăduie autorului să găsiască aproape pretutindeni în Vechiul Testament tipuri ale persoanei și vieții Mântuitorului. Așa, de pildă, cuvintele din Isaia 9,6: „și stăpânirea vine pe umerii lui“, care se referă la Mântuitorul mult așteptat de Israil, înseamnă crucea pe care a fost răstignit Domnul, căci „Crucea care a fost și este pentru el o ocară, ca și pentru noi din pricina lui, însemnează stăpânire, adică un semn al împărăției sale“, (capitolul 57). Tot asemeni, trimiterea lui Iisus legat de către Pilat la Irod „ca să-l supună la întrebări și să-i spună după aceea, ce să facă cu el, slujindu-se de Christos ca de un pretext, spre a se împăca cu regele“, a fost prezisă de prooroci prin cuvintele din a XII carte a proorocilor (Hozea 10,6): „Și l-au legat și l-au dus dar regelui“, cuvinte care, în gura proorocului, se referiau la taurul din Bet-Aven, care avea să fie dus dar regelui Asiriei.

În capitolul 1 se expune scopul întregii scrieri și se arată și împrejurările în care s'a compus scrierea, cum și persoana căreia i-a fost adresată. Iată părțile mai însemnate din el:

„Iubite Marcian, De vreme ce am cunoscut înclinarea ta spre petrecere în cinstirea de Dumnezeu — care singură conduce pe om la viața veșnică — iau parte la bucuria ta și te rog să fii plăcut lui Dumnezeu prin păstrarea neclintită a credinței în Dumnezeu, Ziditorul tău. O, de am putea fi totdeauna împreună și să ne fim de folos unul altuia și să ne ușurăm viața pământească, grăind neconținut împreună despre cele de folos! De oarece însă în clipa de față suntem despărțiți trupește, nu vreau să dau uitării de a sta, după puțință, de vorbă cu tine prin scris și a-ți înfățișa în scurte cuvinte propoveduirea adevărului, pentru ca să te întăresc în credință. Îți scriu spre plăcută aducere aminte, ca din puține să înveți multe și din puține să cunoști pe toți membrii trupului adevărului și să ascuți dovedirea pe scurt a celor dumnezeiești. Astfel va să rod mântuirea ta și vei ajunge să faci să-și plece capul cei ce cred greșit și să convingi cu tărie pe oricine va vrea să recunoască sănătosul și neprihănitul nostru cuvânt. Căci una este calea cea luminată de lumina cerească, pe care merg toți cei ce văd, iar căile orbilor sunt multe și întunecoase și întortochiate. Și aceea duce în împărăția cerească, de oare ce unește pe om cu Dumnezeu, iar acestea duc la moarte, ca unele ce despart pe om de Dumnezeu. De aceea este de trebuință atât pentru tine, cât și pentru toți cari poartă grijă de mântuirea lor, să petreacă în credința nestrămutată și tare și sigură, pentru ca nu, lenevind-se și abătându-se din calea cea dreaptă, să se afunde în plăceri trupești sau, rătăcindu-se, să nesocotiască adevărul.“

Capitolul 2 deapănă mai departe această ordine de idei, accentuând că curăția trupească și curăția sufletească trebuie să fie nedespărțite una de alta, ceea ce cu alte cuvinte vrea să zică: pietatea și moralitatea sunt strâns legate una de alta și condiționează adevărata credință, credința ortodoxă.

Această „credință ortodoxă“ se expune mai departe, în capitolele 3—7. Pe aceasta o numește el „*canon al credinței*“ sau „*canon al adevărului*“ și o reduce în esența ei la mărturisirea Sfintei Treimi, așa cum a fost predată de sfinții apostoli și cum se cere de biserică la primirea tainei sfântului botez, cum se aplică tuturor creștinilor, cum i-s'a aplicat și lui și lui Marcian.

În capitolele 8-29 se tratează despre Dumnezeu-Tatăl, Ziditorul lumii și Mântuitorul ei, care a și condus-o dela facerea ei și până în vremea proorocilor. În amănunte se expune aci istoria lumii, cu privire specială la mântuire, pe baza Vechiului Testament, dela creațiune și până la prooroci. Expunerea nu urmează întocmai textul Vechiului Testament, ci autorul introduce în povestire ideile sale și ale timpului în care trăește, ceea ce face ca scrierea să aibă o valoare și din punct de vedere exegetic. Astfel, de pildă, despre îngerii cari s'au căsătorit cu fiicele oamenilor (Facere 6, 1—2) zice, în capitolul 18: „*Atunci îngerii au dăruit femeilor lor învățături rele, căci le-au învățat să cunoască puterile rădăcinilor și ale buruenilor, cum și voșselele și dresurile, și născocirea stofelor prețioase, farmece pentru trezirea urei, a dragostei, vrăjitorii, tot felul de înșelătorii și cinstirea idolilor cea urită lui Dumnezeu, prin a cărei introducere în lume s'a sporit și s'a întins stăpânia răului, iar dreptatea a scăzut și a pierdut*“ În capitolul 22, unde se comentează capit. 9, versul 2 din cartea Facerii se afirmă, că cei dintâi oameni, dela Adam și până la Noe, au fost vegetarieni: „*Și el schimbă hrana oamenilor, poruncindu-le să mănânce carne, căci dela Adam, cel întâi zidit, și până la potop, oamenii se hrăneau numai cu semințe și cu fructele pomilor, iar mâncarea cărnii le era oprită*“.

În această parte se vorbește dar despre Dumnezeu-Tatăl aproape ca într'un catehism sau tratat dogmatic din zilele noastre, numai cu mult mai pe larg, căci se lămurește șederea lui Dumnezeu în ceruri, crearea îngerilor a lumii văzute și a omului, paradisul, etc.

A doua mare grupă de capitole, 30—97, tratează despre Dumnezeu-Fiul, sau despre Iisus Christos Mântuitorul, care a fost prezis de proorocii Vechiului Testament. Cu ajutorul interpretării alegorice, se stabilește o deplină analogie între întâia perioadă din istoria mântuirii, cea dela Adam până la prooroci, pusă în deosebi sub cărmuirea lui Dumnezeu și între a doua perioadă, care începe cu proorocii și e atribuită în special lui Dumnezeu-Fiul. Aceasta de a doua, fiind o continuare a celei dintâi, trebuie să fie și o repetare sau recapitulare a ei. Iisus este dar noul Adam, prea curata Fecioară Maria e pământul virgin, tot ea este fecioara ascul-

tătoare și supusă care înlocuește pe neascultătoarea fecioară Eva, crucea Domnului este pomul cunoștinței binelui și răului. Precum prin păcatul lui Adam a intrat moartea în lume, tot astfel prin neprihănitul Iisus, al doilea Adam, s'a dat lumii viață dumnezească.

Această perioadă este singura care se poate numi mântuitoare în adevăratul înțeles al cuvântului, față de cea precedentă, care se poate numi a Legii, a păcatului și a morții. Această deosebire o stabilește autorul expunând raportul dintre punctele esențiale ale Vechiului și ale Noului Testament, dintre prezicerile proorocilor și împlinirea lor. Pentru aceasta se dovedește mai întâi ființa dumnezească și existența veșnică a lui Iisus Christos cu citațiuni din Vechiul Testament. După aceea se aduc și se discută profețiile referitoare la întreaga viață și activitate a Mântuitorului: la nașterea și predica sa, la învățătura, minunile, patimile, moartea, învierea și a doua sa venire, așa în cât lucrarea se transformă într'un adevărat compendiu de citațiuni din profeți. Ca complectare a raportului dintre Vechiul și Noul Testament și ca o ilustrare a marelui superiorități a celui de al doilea față de cel dintâi, se expune, în fine, esența religiei și caracterul moralei creștine față de religia și morala Legii mozaice.

Cu aceasta, scopul scrierii: dovedirea afirmațiunii, că ceea ce au propovedit apostolii și ține biserica este adevărat, a fost atins, căci s'a arătat că această propovăduire se sprijină pe descoperirea dumnezească făcută mai întâi în Vechiul Testament și desăvârșită, după aceea de Iisus Christos.

În ultimele 3 capitole se vorbește pe scurt mai întâi despre Sfântul Duh, ca a treia persoană a dumnezeirii, iar după aceea se enumără ereziile împotriva fiecăreia din persoanele Sfintei Treimi și se dă sfatul: „De toți aceștia (eretici) trebuie se ne ferim și de obiceiurile lor să fugim, dacă vrem cu adevărat să plăcem lui Dumnezeu și să dobândim dela el mântuirea.“

* * *

Autorul scrierii este cu siguranță Irineu. Aceasta au recunoscut-o toți câți s'au ocupat până acum de ea și cari, după cât știu, sunt: editorii ei, armenii Carapet Ter Mekertșian și Erivand Ter Minassianț, Adolph Harnack¹⁾, Johannes Kunze²⁾ și Hermann Jordan³⁾.

Criteriu extern pe care se sprijină autenticitatea acestei scrieri este din cele mai sigure și mai limpezi.

El ne este dat de însuș părintele istoriei bisericești, de Eusebiu, care, în Istoria sa bisericească (V, 26), se rostește astfel:

„Afară de scrierile deja pomenite ale lui Irineu și

de epistolele sale, mai există dela el o foarte pe scurt concepută și deosebit de importantă scriere contra păgânilor (sau către păgâni) intitulată: „Despre știință“ și o altă scriere, pe care el a dedicat-o unui frate cu numele de Marcian pentru dovedirea propovăduirii apostolice și o carte cu diferite tratate, în care pomeneste de epistola către Ebrei și de înțelepciunea lui Solomon, de oarece dă câteva citațiuni din ele. Acestea sunt scrierile lui Irineu care au ajuns la cunoștința noastră“⁴⁾

Cuvintele lămurite ale lui Eusebiu n'au fost redade exact de Rufin în traducerea în latinește a istoriei bisericești a acestuia. Din cele trei scrieri ale lui Irineu citate de Eusebiu, Rufin scoate numai două: 1. O scriere împotriva păgânilor, intitulată „de Disciplina“ și adresată unui oarecare Marcian și 2. alta constând din diferite tratate și având și citațiuni din epistola către Ebrei și din Înțelepciunea lui Solomon. El confundă deci scrierea împotriva păgânilor cu cea adresată lui Marcian.

Că e la mijloc o confuziune, nu mai încapă îndoială, pentru că, atât Ieronim,⁵⁾ cât și toate manuscrisele grecești, în care ni s'a păstrat istoria lui Eusebiu, precum și traducerea siriacă a acesteia, fac deosebire între scrierea îndreptată împotriva păgânilor și cea adresată lui Marcian.

Este dar indiscutabil, că Eusebiu atribue lui Irineu o scriere cu titlul: „Dovedirea propovăduirii apostolice“ și că ea era adresată unui oarecare Marcian.

Acest titlu se întâlnește de două ori în codicele armean, în care se coprinde această scriere: odată înaintea cărților a patra și a cincina din „Adversus Haereses“ și a doua oară în însuș titlul lucrării acesteia. Deosebirea e numai că în primul loc se zice: „Dovedirea lui Irineu“, iar în al doilea numai „Dovedire“, ceea ce de altfel și față de alte criterii în favorul autenticității, nu prezintă nicio importanță. De oare ce, apoi, în capitolul întâi al scrierii, se întâlnește și numele lui Marcian, căruia îi este adresată, nu mai rămâne nici umbră de îndoială, că ne aflăm în fața scrierii autentice a lui Irineu.

S'ar putea însă obiecta: N'avem cumva de a face cu o falsificare?

Într'adevăr, de mai multe ori știința patologică a crezut, că se află în fața unor scrieri ale părinților bisericești, când s'au descoperit și dat la iveală manuscrise vechi sau pretinse ca atare, dar mai pe urmă a constatat cu amărăciune, că avusese înainte numai niște falsuri vechi sau noi. Cazul s'a petrecut cu înseși scrierile lui Irineu. În anul 1713 s'au tipărit niște fragmente din scrierile lui Irineu de către Pfaff, cancelarul universității din Giessen. Printre ele s'au strecurat

1) Câteștrei în editarea textului armean și a traducerii germane în volumul mai sus amintit din „Texte und Untersuchungen....“

2) Profesor în Greifswald și cunoscut cercetător al textelor vechi, în articolul din „Theologisches Literaturblatt“, dela 18 Ianuarie 1907.

3) Unul din cei mai de seamă patrologi protestanți din timpul de față, în articolele sale: „Eine neuentdeckte Schrift des Ireneus“ din numerele 5 și 6 (3 și 10 Februarie 1907) ale revistei „Die Reformation“.

4) Istoria bisericească a lui Eusebiu editată de Schwartz, în „Griechisch-christliche Schriftsteller“, vol. 9, pag. 498.

5) Ieronim (în De viris illustribus, cap. 35) face altă confuzie și anume scoate o lucrare mai mult, punând în locul lucrării împotriva păgânilor, două: una în contra păgânilor și alta despre știință.

patru, care erau făurite de însuș Pfaff și atribuite lui Irineu, în scopul de a servi ca punct de reazim pentru învățătura luterană despre sfânta euharistie și vederile pietiste ale lui Pfaff. Falsul însă a fost recunoscut. Obiecțiunea este dar îndreptățită și înlăturarea ei va fi o dovadă mai mult pentru autenticitate.

Faptul că scrierea unui părinte bisericesc, care a trăit în sudul Franei și a scris în limba greacă, se găsește tocmai în Armenia și în traducere armenească, în vreme ce originalul grecesc a dispărut fără urmă, poate da de bănuț la prima vedere. Dacă însă stăm și chibzuiim lucrurile, bănuțala se înlătură, căci:

1. Știm că însăș lucrarea de căpetenie a lui Irineu, „Adversus Haereses“, s'a pierdut în original și ni s'a păstrat numai în traducere latină. Din original s'au găsit numai mai târziu câteva fragmente. Lipsa originalului lucrării noastre nu este dar un motiv care să ne îndreptățiască a ne îndoii de autenticitatea ei.

2. În limba armeană se găsesc fragmente și din alte scrieri ale lui Irineu, care sunt în afară de orice discuție. Nu este dar inadmisibil, în principiu, ca și scrierea de față să fie autentică, mai ales că se știe, că încă de timpuriu s'au făcut numeroase traduceri din grecește în armeneste.

3. În codicele armenesc, în care s'a găsit această scriere, ea urmează imediat după cărțile a patra și a cincina din „Adversus Haereses“ și poartă un titlu comun, ceea ce ar putea fi interpretat și pentru și contra autenticității, dar, dacă se ține seamă de toate argumentele pentru, trebuie numai decât interpretat în favorul autenticității.

4. Coprinsul asemănător al acestei scrieri cu al operei principale a lui Irineu, „Adversus Haereses“ este una din cauzele care a făcut ca ea să fie dată aproape cu totul uitării, dar el este în acelaș timp cel care ne dovedește în chip absolut sigur autenticitatea ei.

Asemănarea sau neasemănarea limbii din două opere atribuite aceluiaș autor este una din dovezile cele mai puternice pentru autenticitatea sau neautenticitatea aceleia dintre ele care e pusă în discuțiune. Cum însă în cazul de față nu posedăm în original nici una din scrierile lui Irineu, această dovadă nu se poate face. Ceea ce rămâne de făcut este numai compararea coprinsului și dacă comparăm coprinsul „Dovedirii propovedirii apostolice“ cu al lui „Adversus Haereses“, asemănarea este așa de mare, că concluziunea logică la care se ajunge este, că această lucrare este indiscuțabil a lui Irineu.

Intr'adevăr, oricine cunoaște sau citește pe „Adversus Haereses“ și citește și această lucrare, găsește la fie care pas și în cele mai multe expresiuni o perfectă asemănare între amândouă. Aproape fiecare idee de căpetenie din fiecare capitol își are paralela ei în „Adversus Haereses“. Harnack a atras atențiunea, în notele ce a adăogat traducerii germane, asupra unui mare număr de asemănări și acest număr s'ar putea spori cu mult. Unele capitole, precum 31 și 32, se aseamănă așa de mult cu părți din „Adversus Haereses“ (aceste

două capitole cu cartea III, 21, 10) încât par copiate ad litteram după acelea și deșteaptă bănuțala, că ar putea fi opera unui falsificator, care le-a copiat pur și simplu după „Adversus Haereses“. Un examen mai aprofundat dovedește însă tocmai contrariul, că adică niciodată un falsificator nu s'ar fi putut identifica așa de perfect cu cugetarea lui Irineu și că prin urmare opera aceasta nu poate fi decât a lui.

În capitolul 99, autorul spune, în următorul pasagiu, că el este și autorul operii „Adversus Haereses“: *„Toți aceștia sunt nelegiuiți și bârfitori ai Creatorului și Tatălui lor (ceresc), cum am arătat în „Combaterea și demascarea gnozei false“, (acesta este titlul complet al scrierii „Adversus Haereses“).*

Ca un falsificator să meargă așa de departe cu îndrăzneala, e greu de admis.

Sunt fără îndoială, și deosibiri, dar acestea sunt așa de mici și neînsemnate, că nu merită să fie ținute în seamă, ci dimpotrivă să fie socotite ca excepții care confirmă regula.

O astfel deosebire și cea de mai însemnată este aceasta: În „Adversus Haereses“ (V, 33, 4), interpretând următorul pasagiu din Isaia 11, 6: *„Atunci lupii vor paște împreună cu mieii și leul va mânca iarbă ca rumegătoarele și șarpele pământ ca pâine și nu vor face stricăciune și turburare pe muntele meu cel sfânt, zice Iehova“.* Irineu spune, că aci se poate aplica atât interpretarea alegorică, cât și cea literară. După cea dintâi, s'ar înțelege armonia desăvârșită între oamenii din toate semințiile pământului, iar după cea de a doua armonia între dobitoacele pământului, și fără să lepede direct pe cea dintâi, înclină spre cea de a doua, pe când în capitolul 61 din scrierea de față, admite dimpotrivă pe cea dintâi.

Cum am mai spus, aceasta n'are însă nicio importanță, mai întâi, pentru că în biserica veche interpretarea alegorică și cea literară se socotiau deopotrivă de îndreptățite și unul și acelaș loc era înțeles când literar, când alegoric, și al doilea, pentru că nu e nicio crimă de a-ți schimba părerea asupra felului în care trebuie interpretat un loc oare care. Irineu chiar spune aci ce l-a determinat să-și schimbe părerea, e „autoritatea bătrânilor“.

Afară de aceasta, scrierea este în întregime atât de bine și simetric încheată, că nu rămâne nici măcar puțința presupunerii, că ar avea vreo interpolare.

Ea este dar nu numai cu toată siguranța opera lui Irineu, ci s'a păstrat și cu totul neschimbată.

* * *

Timpul compunerii acestei scrieri se poate determina numai cu oarecare aproximație. Sigur e că ea a fost compusă după ce „Adversus Haereses“ luase deja ființa, pentru că pomenește de aceasta din urmă și se întemeiază pe ea. Este știut că „Adversus Haereses“ a fost scrisă pe la anul 185, deci scrierea noastră a fost compusă după această dată, dar cât de curând sau târziu, nu se poate spune, pentru că în ea nu se găsește nicio aluziune la vreun fapt istoric cunoscut sau la

vreo întâmplare din viața autorului, după care să ne orientăm. Cum Irineu a murit în ultimii ai veacului II sau cel mai târziu în primii ani ai veacului III, probabil ca martir în persecuțiunea lui Septimiu Sever, scrierea datează cu siguranță dela sfârșitul veacului II.

Cine este acel Marcian căruia îi este adresată scrierea, iarăș nu putem ști. Din capitolul 1 reiese numai, că el era un bărbat pios, bun prieten cu Irineu, laic și în timpul când s'a compus scrierea, care i-a fost trimisă „ca aducere aminte“, se afla departe de locul petrecerii lui Irineu, de Lugdun.

Patrologul englez Lightfoot a încercat încă din anul 1889 (în edițiunea scrierilor părinților apostolici) să identifice pe acest Marcian cu scriitorul „Martiriului sfântului Policarp“. Nu e însă sigur, dacă acela s'a numit Marcian, ci mai probabil Marcion sau chiar Marcu. Acest Marcian era apoi foarte probabil, după felul cum i-se adresează Irineu, încă tânăr, așa că nu poate fi acelaș, cu cel ce scrisese „Martiriul lui Policarp“ cu cel puțin 30 de ani mai înainte, la 156.

* * *

Ce importanță prezintă această scriere?

Ea nu dă nicio lămurire mai mult despre viața lui Irineu, așa de puțin cunoscută, nu spune nimic despre politica lui bisericească, despre părerile lui cu privire la pretențiunile de primăție ale episcopului Romei și alte chestiuni de însemnătate capitală. Nu limpezește nici una din chestiunile încurcate, care se găsesc în opera principală a episcopului lionez.

Și cu toate acestea scrierea noastră are o mare importanță, din mai multe puncte de vedere.

Mai întâi, ea ne ajută să ne facem o idee exactă de convingerile lui Irineu, atât de cele corespunzătoare adevărului istoric și dogmatic, cât și de cele greșite, contribuind prin aceasta la îmbogățirea și lărgirea studiului Istoriei Dogmelor.

Astfel, din ea deducem că Irineu cunoaște și apără învățătura ortodoxă despre Sfânta Treime, care nu e prin urmare o invențiune a veacului IV, cum susțin unii teologi protestanți; că în expunerea învățăturii despre Sfânta Treime, el se apropie de copriusul simbolului de credință zis apostolic — compus, după toată probabilitatea, pe la anul 150 — ceea ce aduce o nouă dovadă despre vechimea acestui simbol; că de asemeni, în expunerea învățăturii dogmatice și morale în genere, Irineu se întemeiază foarte mult pe Sfânta Scriptură, alături de Sfânta Tradițiune și de autoritatea bisericească, ceea ce îndreptățește punctul de vedere al bisericii noastre ortodoxe și al celei romano-catolice despre cele două izvoare ale revelațiunii dumnezeiești: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradițiune și despre autoritatea indiscutabilă a bisericii învățătoare, față de principiul protestant, că numai Sfânta Scriptură este autoritatea normativă în materie de credință și că nu există deosebire esențială între biserica învățătoare și cea ascultătoare.

Nu fără importanță pentru istoria dogmelor este și constatarea următoarei greșeli pe care o face Irineu:

în capitolul 74 din această scriere citim: „Căci Irod, regele iudeilor și cu Pontiu Pilat, procuratorul împăratului Claudiu, consfătuindu-se, l-au osândit la moarte (pe Iisus)“.

Pilat, procuratorul împăratului Claudiu!

Claudiu a fost împărat între anii 49—54, iar Mântuitorul a fost răstignit în anul 33, adică pe timpul împăratului Tiberiu (14—37), când a fost Pilat procurator (26—36).

Cum face Irineu această confuzie de a pune răstigniera Domnului cu aproape 20 de ani mai târziu? Explicația ne o dă „Adversus Haereses“. Din aceasta aflăm, că Irineu a căzut și era fatal să cadă în această greșală istorică, pentruca să poată justifica o greșită părere dogmatică, al cărei susținător era. Anume, el învață, cum de altfel au învățat și alții înaintea lui, că Iisus era în vârstă cam de 50 de ani, când a fost răstignit. Două sunt motivele care au hotărât pe Irineu să susțină această părere: 1. căci, dacă ar fi admis că Mântuitorul a murit la vârsta de 30 de ani, nu putea combate cu succes pe gnostici, cari asemanau cei 30 de ani de viață pământească a Mântuitorului cu cei 30 de eoni propoveduiți de ei; și 2. pentrucă Christos este al doilea Adam, a trebuit să treacă prin toate vârstele vieții omenești, ca să poată mântui pe oamenii de toate vârstele.

Pe gnostici îi putea el combate și fără să alerge la acest subterfugiu și i-a și combătut întemeindu-se pe sfântul Evanghelist Ioan, care spune în Evanghelia sa, că Mântuitorul a serbat de 3 ori paștele în timpul activității sale publice, ceea ce însemna că n'a fost de 30 de ani tocmai, când a murit, ci de 33, sau, mai exact, de 33 și jumătate, de concepțiunea sa soteriologică nu s'a putut însă lepăda și așa a trebuit să ajungă la acea concluzie greșită.

Părerea sa și-o întemeiază Irineu pe de o parte pe tradițiunea „bătrânilor“, care ar fi auzit aceasta din gura ucenicului iubit al Domnului, iar pe de alta pe cuvintele din capitolul 8, versul 57 din Evanghelia lui Ioan: „Nu ești încă de cincizeci de ani și ai văzut pe Avraam?“

Că tradițiunea pe care se întemeiază Irineu nu e adevărată și interpretarea ce dă el cuvintelor în chestiune din Evanghelia patra e greșită, nu mai încap nicio îndoială. Fapt este însă, că așa a crezut el și că acum este sigur, că nu era greșit, nici interpolat locul din „Adversus Haereses“ în care se afirmă, că Mântuitorul a fost răstignit în zilele împăratului Claudiu.

Scrierea noastră este dar un bun comentărilor al operii „Adversus Heereses“ și aceasta adaogă iarăș la importanța ei.

Importanța scrierii stă mai departe în aceea, că ea contribuie mult la lămurirea raportului dintre Noul și Vechiul Testament, dintre creștinism și iudaism, care nu era destul de precizat pe atunci și nu e limpede nici azi în mintea multora. În această privință citim, în capitolul 96, următoarele: „...De aceea n'avem trebuință de nicio lege ca educator, căci, iată, grăim cu Tatăl și stăm cu el față către față“.

În sfârșit, importanța scrierii stă și în aceea, că ne dă un tablou exact de felul și întinderea învățământului catehetic în veacul II.

Importanța ei este dar destul de mare, pentruca să ne bucurăm de aflarea acestui mărgăritar pierdut.

I. Mihălcescu.

INSEMĂRI MĂRUNTE

Ceartă între Evrei și catolici.—Sub acest titlu, noi am vorbit în mai multe rânduri ale acestei reviste despre un caz petrecut în Iași, cu un Evreu creștin, *Heinrich Rosenbaum*, care a fost înmormântat în cimitirul evreiesc din Iași. Episcopia catolică din acel oraș a protestat, cerând să fie înmormântat în cimitirul catolic, fiindcă Rosenbaum a murit în această credință. După multă tăgăneală, citim acum în ziarul *Lumea* din Iași (4 Martie 1913) că medicul șef al județului a aprobat dezgroparea lui și înmormântarea în cimitirul catolic.

* * *

Cum se cugetă azi.—Uneori ne îngrozim de scorborea la care a ajuns puterea de a judeca în ziua de azi. Oamenii apropie unele de altele lucrurile care se ciocnesc, și spun că întăresc sau păstrează ceia ce de fapt slăbesc sau desființează.

Iată pilda:

În a doua chemare pentru clădirea unui cuptor de ardere a morților în București, urzitorii ei, între care se găsesc 2 ingineri, 2 arhitecți, 3 medici, 3 ziariști, un fost ministru (d. Trancu-Iași) și alții, scriu:

Fără a atinge câtuși de puțin tradiția religioasă din contră pătrunși de necesitatea din ce în ce mai acută a înhumării, dorim înființarea unui crematoriu uman pentru prefacerea în cenuse a cadavrelor omenești.

Adică ce înțelegeți d-voastră de aici? că ei vor și tradiția religioasă a înhumării (nu puteau zice a *îngropării*, că au uitat româneasca) și arderea...

Da bine mai știu a cugeta dumnealor!... E cași cum ai spune: Ne închinăm în fața drepturilor rațiunii și dorim să vedem triumful nebuniei!

După război, lumea a ajuns să nu mai facă deosebire între lucrurile care se bat cap în cap. Le pun alătura și cred că sunt unul și același lucru!

* * *

A. S.

Scăpăm de Glattfelder.—*Glattfelder* era episcopul catolic din Timișoara, mare vrăjmaș al Românilor. Murind în Ungaria Arhiepiscopul *Arpad Varady* din *Kalocsa*, Glattfelder va trece în locul său. România scapă de el. Ducă-se sănătos!

1. Fostul episcop catolic al Timișoarei, Glattfelder, fiind nevoit să părăsească țara noastră din cauza purtării sale neromânești și să primiască un scaun episcopal în Ungaria, a adresat, la plecare, catolicilor din eparhia Timișoarei, o pastorală în care a insultat din nou neamul românesc și credința ortodoxă. Pentru această faptă, parchetul a deschis acțiune publică întru potrivă lui și autoritățile militare l-au trimis în judecata consiliului de război al corpului VII de armată, iar numerele jurnalelor care au publicat pastorală au fost confiscate. Numai că judecata se vă face în lipsa

vinovatului și pedeapsa nu-l va putea atinge, pentru că el stă la adăpost dincolo de granițele țării. Iată cum știu să se poarte vlădicii catolici în țara noastră.

2. Monsegniorul Marmaggi, nunțiu papal în România, a fost de curând la reprezentarea cinematografică a piesei *Iisus Christos*. Ca să facă reclamă filmului și nu mai puțin și sieși, Escelența sa a publicat o scrisoare cu aprecieri elogioase la frumusețile filmului. În scrisoare, Escelența sa numește pe *Iisus Christos*, ca orice profan într'ale Teologiei, „Omul-Dumnezeu“. Dacă această expresiune eretică ar fi fost întrebuintată de un ortodox de ai noștri, scribii catolici și catolicizați ar fi acuzat întreaga biserică ortodoxă de erezie, dar, fiindcă ea a ieșit din pana unui reprezentant diplomatic al Sanctității sale Infaibilului din Roma, tac ca pești.

3. Din Polonia vine știrea, că în locul asasinatului mitropolit Gheorghe, a fost ales mitropolit ortodox al Poloniei arhiepiscopul Vohinion Dionisie.

4. În Cluj se va construi o catedrală ortodoxă. Ea va fi așezată în mijlocul orașului, în fața teatrului. Planurile și devizul sunt gata și în primăvară se vor începe lucrările de construcție. Va fi o clădire monumentală.

5. Liceul catolic din Oradea Mare a fost închis de Ministerul Instrucțiunii și va fi transformat în liceu de stat, pentru că ungurii catolici își băteau joc de neamul și limba noastră. Astfel, un profesor, ca să explice elevilor în chip intuitiv sunetul *â*, care nu este în limba ungurească, a dus cu sine în clasă un câine și l-a tras de coadă, ca să mârâe, după care a adăogat: „Iată sunetul românesc *â*“. Fără comentariu.

ȘTIRI

Danie pentru biserica românească din Paris.—*D-na Maria Calimachi* a dăruit Ministeriului de culte 200.000 de lei în efecte, pentruca, din venitul lor, să mărească și să întrețină corul capelei românești din Paris.

* * *

Religiunile și confesiunile în Serbia.—După o statistică publicată de *Gazette de Prague*, despre populația din Serbia, în acel regat sunt: 5,602,227 de ortodocși, 4,735,154 de catolici, 216,847 de protestanți și 1,557,687 de mohamedani. Mai sunt și mozaicii, împrăștiați în felurite ținuturi ale țării, dar al eăror număr nu e dat.

* * *

Religiunea în Basarabia.—Ministerul instrucțiunii a trimis poruncă tuturor școalelor din Basarabia ca să se poarte mai multă grijă de învățământul religiunii, dar controlul școalelor primare să nu se mai facă și de protopopi, oi numai de revizori.

Atunci cine o să bage de seamă dacă învățarea religiunii se face cu grija cu care s'a poruncit?

Intronarea Patriarhului sârbesc.—La 28 Iunie se vor face în Belgrad serbările pentru întronarea Patriarhului sârbesc. Ziua de 28 este aniversarea bătăliei dela *Cosovo*.

* * *

Promulgarea legii pentru noile episcopii.—Legea votată la începutul lunii Martie, prin care s'au înființat episcopiile dela *Constanța, Bălți și Cetatea-Albă* a fost promulgată prin *Monitorul oficial* din 10 Martie c.

* * *

Hirotonie de arhieru.—Duminică 5/18 Martie c. a fost hirotonit arhieru, în catedrala Mitropoliei din București, Păr. *Iustinian Teculescu*, toștul protopop al Alba-Iuliei și numit episcop militar. Slujba hirotoniei a fost săvârșită de I. P. S. Mitropolit Primat *Miron*, P. S. Nicodem al Hușilor, P. S. Vartomolei al Râmnicului și P. S. Evghenie *Piteșteanu*, vicarul Sfintei Mitropolii.

* * *

Nouă academie teologică.—Pentru a înlătura lipsa de preoți, P. S. S. Episcopul *Roman* al Orăzii-mari a hotărât înființarea unei academii teologice în *Oradea-mare*. Ea se va deschide în casele Academiei de drept. Ministrul școalelor d. Dr. *Anghelescu* a făgăduit episcopului tot sprijinul său, pentruca acea academie să poată funcționa.

* * *

Revistă bisericească nouă.—Pe ziua de 1 Martie c. a început să se tipărească în București o nouă revistă bisericească cu numele *Crucea*. Ea este organ al societății anonime *Crucea*, înființată pentru a lucra și vinde odoare și veșminte bisericești.

* * *

Pentru Institutul biblic.—Sf. Episcopie a Râmnicului, Noul Severin, prin adresa Nr. 45 din 1923, înaintează recipisa Nr. 7413 din 1922 în valoare de 2000 de lei, depuși de Pr. N. Porumb din Craiova, la dispozițiunea Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Primat, pentru Institutul biblic.

* * *

Polemică pentru școalele confesionale.—Ziarul *Carpații* din Brașov, în Nr. său dela 25 Fevruarie c, se gâlcevește cu *Telegraful român*, organul Mitropoliei din Sibiu, din pricina școalelor confesionale. „Telegraful” susține că el sunt trebuincioase și pe viitor, *Carpații* nu, zicând că „nu e nicio rațiune ca tot ce a fost în trecut să rămână intact și în prezent”

Firește că nu e nicio rațiune, zicem noi, dar adăogăm că, de asemenea, nu e nicio rațiune ca tot ce a fost în trecut să piară în viitor. Chestiunea de teme este dacă ce a fost în trecut mai slujește și în viitor, și noi găsim că școalele confesionale slujesc. Fără ele, nu e destul de chezușuit învătământul religios.

* * *

Circulara Episcopului Aradului.—Tot din acel nr. al *Carpaților*, aflăm aflăm că P. S. Episcop IOAN al Aradului a dat o circulară către toți protopopi și parohiile eparhiei Aradului ca să îmbrățișeze chemarea Principesei *LEANA* pentru clădirea unui mare spital pentru copii. Prea Sf. Sa a poruncit ca acea chemare să se citească în

bisericii două Duminici una după alta și să îndemne poporul a pune mână dela mână pentru înfăptuirea așezământului. Potrivit acestei porunci, se vor întocmi liste de subscriere, iar în ziua Sfinților Apostoli se va citi în biserici la cât s'au suit banii adunați. Strângerea va merge apoi înainte și la 1 Ianuarie 1924 se va citi ce s'a mai strâns dela 1 Iulie 1923-1 Ianuarie 1924.

* * *

Universitatea populară din Oradea-mare.—In orașul vlădicesc al Prea Sfințitului ROMAN s'a înființat o universitate populară, în care s'au ținut conferențe apropiate de cugetarea religioasă. Astfel d. *Botta*, directorul școalei normale de acolo, a vorbit despre *Filosofia și psihopedagogia religiei*; d. *Eugeniu Speranță* despre *Creația spirituală și viața ei*; d. *Simeon Gocan* despre *Considerațiuni metafizice asupra sufletului*.

* * *

Confirmare de protopop contestată.—La Consistoriul mitropolitan din Sibiu s'a făcut recurs împotriva confirmării Părintelui *Dr. Iosif Blaga* ca protopop al Brașovului. Recursul pretinde că prin acea confirmare s'au călcat mai multe puncte din Statutul organic. Pentru judecarea lui, va trebui să se convoace Consistoriul mitropolitan.

* * *

Ceasul Mitropoliei din Iași.—Ieșenii erau nemulțămiiți că ceasul Mitropoliei lor, care bătea ceasurile și sfereturile și servea tot orașul, era stricat și nu mai suna de 2 ani. Cu toate mijlocirile făcute, pentru a se căpăta suma de 19.000 de lei, trebuincioasă pentru dregerea lui, banii nu se căpătau. În sfârșit, au fost dăruiți de d. *C. Pancu*, prezidentul corporației metalurgice din Iași, și ceasul și-a luat din nou slujba, dela 15 Fevruarie c. Primăria orașului a făgăduit luminarea lui gratuită în tot timpul nopții.

Mitropolia Moldovei a adus mulțămiri, atât Primăriei, cât și d-lui *Pancu*. Ceasul a fost comandat în 1881 la Geneva de fostul Mitropolit *Iosif Naniescu*, iar instalațiunea lui a fost făcută de cunoscuta casă *Ostapovici* din Iași.

* * *

Școală de cântăreți.—*Societatea cântăreților* din Constanța a înființat o școală de cântăreți în *Adamclisi*, la care urmează 50 de școlari. Ea se roagă să i se trimeată ajutoare pentru buna înzestrare a școalei și înființarea unui cămin al cântăreților.

* * *

Aniversare tristă.—La 6 Martie c. s'au împlinit 2 ani de când a încetat din viață în București vrednicul preot *Econ. Ștefan Călinescu*, fost multă vreme profesor la amândouă seminariile din Capitală, însemnat dregător bisericesc și harnic scriitor. O slujbă de pomenire i s'a făcut la 10 Martie în biserica Sf. Ecaterina, la care slujea.

Neuitată să-i fie amintirea!

* * *

Icoanele în așezămintele publice. Ziarele cu data de 4 Martie curent au publicat știrea:

Sf. Sinod a înaintat Ministerului cultelor și artelor o adresă, privitoare la măsurile ce urmează să se ia pentru introducerea icoanelor în așezămintele publice de stat și la ceremonialul ce se va ține în sălile de judecată la prestarea jurământului.

Poșta Redacției

Părintelui K. Ghemarschi. *Bocșa*, județul Bălți, Basarabia, of. Sculeni.

Cărți de predici găsiți la librăria *Pavel Suru*, București, calea Victoriei 85. Are de toate felurile, așa că vă puteți îndestula. E păcat că v'ați ostenit până acuma și n'ați găsit pe când eu de mult am arătat în această revistă unde se găsesc. De ce nu citiți revista?

BIBLIOGRAFIE.

1. *Preotul Ioan Șt. Popescu*, slujitor al bisericii sfântul Apostol Andrei din Iași: **Noțiuni de Liturgică sau explicare pe scurt a serviciului divin al bisericii ortodoxe răsăritene**. Iași, Tipografia «Albina» strada Seulescu Nr. 1. 1923. 160 pagini. Prețul 8 lei.

2. *Economul P. Godescu*, licențiat în Teologie: **Omule! Ca român și creștin, socotești necesară alianța cu Christos?** Ploești, Tipografia Progresul, 1923, 50 pagini format 16. Prețul 7 lei.

3. *Preotul Gh. N. Nițu*: **Problema religioasă (Concepția religioasă despre lume)**. Traducere din limba germană după D-rul Wilhem Koppelman, dela universitatea din Münster. Roman. Tipografia Beram-Fiul 1922. 58 pagini. Prețul 12 lei.

4. *Diaconul Gr. Cristescu* (azi Preot al biserica Bășica, Craiova): **Imperativul creștin. Sugestii evanghelice pentru reforma socială**. Buzău. Editura librăriei «Cultura», Constantin Movileanu. 64 pagini. Prețul 10 lei.

Mulțămiri

Sf. Mitropolie a Moldovei aduce mulțămiri obștești d-lui *Gașpar Antonovici* și soției sale *Natalia*, care au binevoit să dăruiască bisericii parohiale din *Tirgul Ștefănești*: o cruce pentru Sf. Masă și o păreche de cununii, prețuind toate 2400 de lei.

Dumnezeu să-i învrednicească de bunătățile Sale cele cerești și pământești!

Parohia bisericii *Sf. Nicolae* din *Călinești*, Teleorman, prin parohul său, *Pr. N. Rădulescu*, aduce vii mulțămiri sătenilor din acea comună, care au pus mână dela mână și au împodobit sf. biserică cu un rând de veșminte preoțești, prețuind 10070 de lei.

Dumnezeu să-i aibă în sfânta sa pază!

Epitropia parohiei *Sf. Nicolae-Clocociov* din *Slatina*, Olt aduce vii mulțămiri d-lui *Gheorghe Niculescu-Picheru* din București pentru dania sa făcută acelei biserici, cuprinzând: un potir, o copie și o cruce, toate prețuind 1280 de lei.

Parohia *Suhoverca* din Bucovina, prin parohul său, *Pr. Victor de Racoc*, aduce vii mulțămiri gospodarilor *Eustași Andronec* și soției sale *Maria* și lui *Gheorghe Andronec* cu soția sa *Varvara* din numita parohie,

pentru adevărat creștineasca lor faptă de a fi dăruit bisericii *Sfinții Trei Ierarhi* din acea comună un clopot cumpărat în București la d. *N. Spireanu* cu prețul de 8000 de lei.

Dumnezeu să-i aibă pe toți în sfânta Sa pază!

Epitropia și Comitetul pentru zidirea din nou a bisericii *Sfântul Dimitrie* din *Gighera Dolj*, aduce ferbinți mulțămiri creștinilor mai jos însemnați care au făcut numitei Biserici următoarele danii:

Domnului *Marin Petrescu*, pescar în Craiova, fiul țaranului *Petre Rădulescu* din *Gighera*, împreună cu soția sa *Maria* și cu mama sa *Ioana P. Rădulescu* au dăruit suma de lei 10.000, fiind trecuți în Cartea de Aur a bisericii ca primi ctitori;

D-lui *Marin Petrescu* cu soția sa, care au dăruit acestei biserici un rând de veșminte deplin, prețuind lei 3000.

Domnului *Costică Oprescu* cu soția sa *Elena*, funcționar la căile ferate din București, fiul țaranului *Oprea Tușu* din *Gighera*, care au dăruit suma de lei 500.

Domnului *Mihail Petrișor*, pescar din *Corabia*, fiul țaranului *Petre G. Petrișor* din *Bistreți Dolj*, cu soția sa *Policsenia*, care au dăruit suma de lei 200, pentru care Dumnezeu să-i încarce de veșnicile sale bunătăți.

Epitropia Parohiei *Movila-Miresei* din județul *Brăila*, aduce vii mulțămiri d-lui *Neacșu Radu*, pentru creștineasca sa faptă de a fi dăruit bisericii din acea parohie un rând de veșminte preoțești, prețuind 4000 lei.

Dumnezeu să-l ție întru mulți ani, rodnici în astfel de fapte, spre a fi pildă și altora!

Frații *Pop și Răcășeanu*
Și *Lazăr Vălimăreanu*
Negustori mari cât *Negoiu*,
Dar nu uit nici pre *Roșoiu*,
Au dăruit prea bucuroși
Pentru locașul lui *Hristos*
Din satul *Valea-Mare*
Un clopot ce răsună tare
Ca să vestiască des și îndepărtare
Bunul lor nume și dragostea cu care
Ajută legea creștinească
Să crească și să înflorească!
Tu, Dumnezeule îndurat,
Trimite harul tău curat
Și ploi de binecuvântări
Ca seninul tău din zări
Preste ei, acasă și într'a lor cale
Cu tot norocul milei tale.

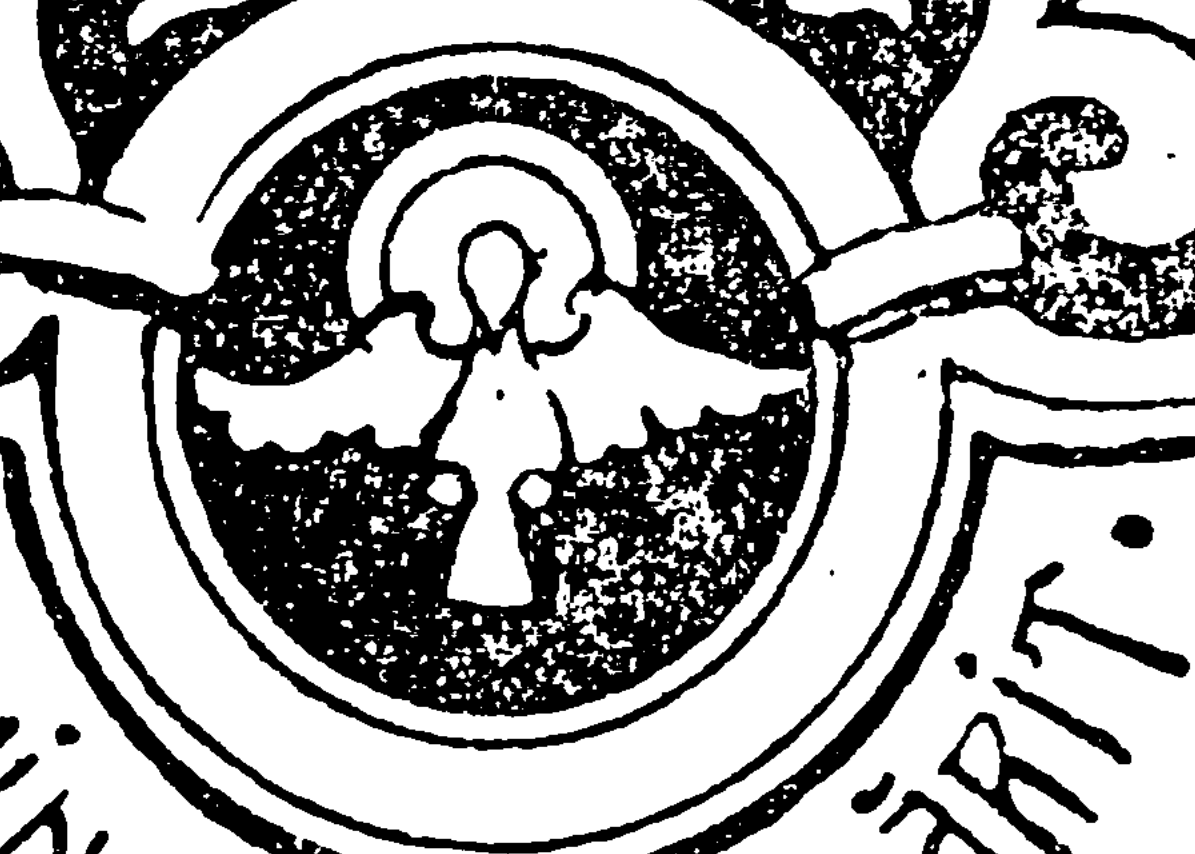
PREOTUL I. IONESCU.
Valea Mare, Nămăești, Muscel.

Epitropia Parohiei *Urechești* din comuna *Urechești*, județul *Putna*, aduce pe această cale cele mai călduroase mulțămiri următoarelor persoane:

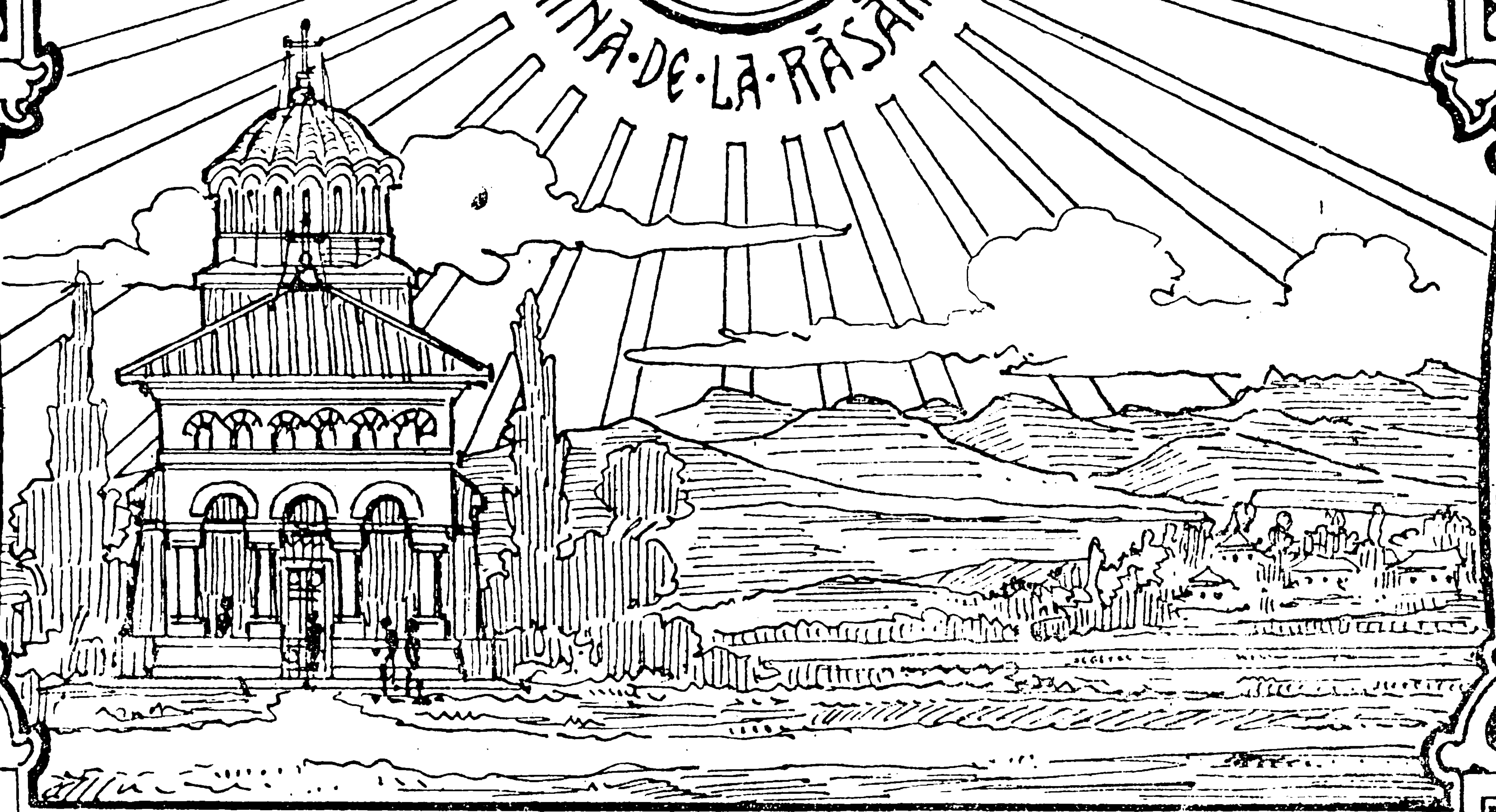
1. *Soților Costică și Victoria Juncu*, care au cumpărat una pereche frumoase cununii de metal argintat în valoare de 500 lei, pentru biserică parohială „*Buna-Vestire*” din *Urechești*.

2. *Enoriașilor*: *Gavrilă Porumb, Ștefan Porumb, Niculae Dumitru, Vasile Dumitru, Ion Dumitru, Constantin Dumitru, Enache Dogaru și Ion Peiu*, cari au cumpărat un policandru mare de metal alămit în valoare de 4400 lei, pentru biserică filială „*Sf. Voevozi*” din satul *Slobozia*, parohia *Urechești*, județul *Putna*.

RISERIGA ARTADUNA ROMANA

LUMINA DE LA RASARIT

REVISTA SFANTULUI SINOD

CUPRINSUL

Reorganizarea Centrelor noastre Ierarhice și Unificarea bisericească	Dr. Gh. CIUHANDU
Individul și Comunitatea în lumina Creștinismului	Ic. Șt. S. BEJAN
Literatura pioasă și limba românească	Arhim. SCRIBAN
Mărturiile creștine sigure despre existența Mântuitorului	I. MIHĂLCESCU
Școalele bisericești din Basarabia	Șt. BEREBHET
Cronica bisericească	I. MIHĂLCESCU, Arhim. SCRIBAN
Insemnări mărunte	I. MIHĂLCESCU
Știri	Arhim. SCRIBAN
Poșta Redacției	I. MIHĂLCESCU

APARE LUNAR

SPRE ȘTIINȚĂ

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție; *Dr. Ioan Lușaș*, *Dr. Nicolae Popescu*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *d. St. Berechet* și *Dr. Gh. Ciuhandu* membri.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Abonamentele particulare se trimet secretarului administrativ (vezi mai sus). Parohiile vor fi încasate prin Ministerul Cultelor însuși.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 7 (505).

Aprilie 1923

Reorganizarea Centrelor noastre Ierarhice și Unificarea bisericească¹

Dar, spre a ilustra situația, ținem să mai adăugăm câteva cuvinte despre organizația Centrelor ierarhice din vechiul Regat și a celor din Biserica unită ardeleană.

c) Biserica ortodoxă din vechiul Regat.

Nu voiu vorbi și despre stările din Biserica Basarabiei, despre care știm de altfel că s'a pus, încă de mai'nainte, într'un stadiu de evoluție «constituțională», ce se apropie de Statutul organic luat de bază la proiectele de unificare bisericească. Dacă aș fi avut posibilitate să-i cunosc deaproape actuala organizație în detaliurile sale și mai ales cu privire la organizația Centrului său ierarhic, aș riscă aci câteva obiecțiuni în materie. Mă restrâng deci numai la supozițiunea, că nici Centrul ierarhic ortodox dela Chișinău nu va fi căutat să-și deie aceea organizație *deplină*, pe care o contemplez pentru echilibrarea aparatului administrativ din Centrele noastre ierarhice.

Tot astfel, nevrând să fiu rău înțeles sau să fac o nedreptate în necunoștința din plin a stărilor de organizație din Centrele ierarhice ale Vechiului Regat, mă voiu restrânge numai la puține vorbe de spus. Am la mână, drept izvoare de informație, broșura cu «Legea organică și Regulamentele sfântului Sinod», București 1892; Colecțiunea de Legi, Regulamente etc. de Ch. C. Costescu; Casa Bisericii: 1902—19, publicată de Ministeriul Cultelor.

Informațiile, pe cari ni-le servesc aceste izvoare, ni dau dovada, întâi de toate, că organizația pomenitelor Centre ierarhice — predestinate a fi inima, care, prin pulsații sănătoase, să susțină și promoveze vitalitatea întregului aparat al vieții bisericești, și să străbată până și în arterele nouă ale vieții «constituționale» ce sunt în pregătire — nu sunt destul de dezvoltate. Ele sunt reduse aproape numai la aceste două elemente: unul

al aparatului administrativ sau de cancelarie chiriarhală și la personalul de serviciu de casă al Chiriarhilor, iar celalalt element e al organizației catedralelor *numai în vederea serviciului liturgic și fără de vr'o legătură organică cu acțiunile de regim bisericesc și cu apostolia Cuvântului și a Regimului sufletesc peste Credincioși.*

Poate, nu m'am exprimat destul de clar. De aceea las să grăiască următoarele tablouri, pe cari le-am scos din Casa Bisericii.¹⁾

Pentru Administrația eparhială și pentru Judecata eparhială, inclusiv cancelariile eparhiale, iată ce personal de *serviciu de cancelarie* au cele două Mitropolii și șase Chiriarii:

Chiriariile	Director	Subdirector	Secretar	Revizor ecl.	Arhivar	Registrator	Arhivar-registrător	Copiști	Total
<i>Mitropoliile:</i>									
1. U.-Vlachiei	1	1	1	1	1	1	—	3	9
2. Moldovei	1	1	—	1	1	1	—	3	8
<i>Episcopiile:</i>									
3. Argeșului	1	—	—	1	—	—	—	3	5
4. Buzăului	1	—	—	1	—	—	—	3	5
5. Dunăr. de jos	1	—	—	1	—	—	1	3	6
6. Hușilor	1	—	—	1	—	—	—	3	5
7. Râmnic N.-S. . . .	1	—	—	1	—	—	1	4	7
8. Romanului	1	—	—	1	—	—	—	3	5
	8	2	1	8	2	2	2	25	50

În rezultat final, *această* organizație administrativă e mult inferioară chiar organizației Centrelor administrative bisericești din Ardealul ortodox, care a trăit din contribuțiile înșiși credincioșilor. Noi adecă avem — cece e esențial — 13 asesori (consilieri) consistoriali și 4 secretari consistoriali, pe când în cele 2 Mitropolii sunt d'abia 11 directori, subdirectori și

1) A se vedea No. 5, pag. 201.

1) Casa Bisericii: 1902—19, pag. 129 și 130.

secretari ce corăspund acelorlași oficii dela noi.

Cătră aceste servicii de cancelarie episcopală, chiriariile de peste Munți au avut și un personal de serviciu inferior, pentru trebuințele de casă, și anume (în resumat):

Intendenți de palat	5
Ingrijitorul monumentului	1
Portari	4
Grădinari	8
Servitori	28

La olaltă 48

Să vedem acum *organizarea Catedralelor chiriariile*. Aceasta ni-se înfățișază, după același isvor de informație, în condițiile următoare:

Chiriariile	Preoți		Diaconi		Preoți și Diaconi, de toți	Cântăreți	Eclesiarhi	Canonari	Paraclesieri	Personal catedral inferior, de tot
	cu	fără	cu	fără						
	licența în teologie									
<i>Mitropollia:</i>										
1. U.-Vlahiei	2	2	3	1	8	2	1	2	4	9
2. Moldovei	4	—	4	—	8	2	1	2	4	9
<i>Episcopii:</i>										
3. Argeș	3	—	2	1	6	2	1	2	2	7
4. Buzău	3	—	1	1	5	2	1	2	2	7
5. Dun. de jos	3	—	3	—	6	2	1	2	2	7
6. Huși	2	1	2	1	6	2	1	2	2	7
7. Râmnic	4	—	3	—	6	2	1	2	2	7
8. Roman	1	2	—	2	5	2	1	2	2	7
	21	5	18	6	27	16	8	16	20	60

Acest tablou, dimpreună cu cel premergător, ni dovedește că, din vechia organizație catedrală a Centrelor ierarhice — chiar și din aceea ce s'a codificat în Pravila Târgovișteană — în Centrele ierarhice ortodoxe de peste Munți ș'a păstrat d'abia numai elementul privitor la cancelariile episcopoești și la organizația strict liturgică a catedralelor.

Lipsește așa dar unitatea de odinioară a ideii de organizație eparhială catedrală. S'au descopiat din tradiția acestor Centre predicarea sistematică la catedrale: Dascălii evangheliei, apostolului și psaltirei și ritorul catedral, deși aveam, în vremuri depărtate, de pildă la Mitropolia Moldovei pe vestitul dascăl și predicator Grigorie Țamblac, și atâția mitropoliți și episcopi de mai apoi,

buni predicatori și întocmitori de predici și chiar și de cazanii, lipsesc — mă tem, că — întocmai ca și în Mitropolia ardeleană, care n'a ajuns să-și aibă în tot locul nici măcar catedrale cu aceasta mențiune exclusivă — organele anume pentru o și mai sănătoasă îndrumare morală a vieții religioase.

Asemenea scăderi, cari se răzbună amar cu vremea, ale Centrelor ierarhice, sunt produsul unor nenorocite împrejurări: că Biserica nu și-a putut da o alta organizație mai complectă și sub raportul intereselor morale, iar Legiferatorii, mai mult și mai mulți politici decât bisericani, cari au votat asemenea organizație defectuoasă — care și așa venia în sarcina financiară a Statului, n'au avut întreg simțul de orientare în materii atât de delicate, cum este și o bună organizare bitericească.

De aci vine că, măcar în parte, a venit Sf. Sinod al României să întregească la una prin aceea, că d. ex. în «Regulamentul pentru disciplina bisericească», a înarticolat și dispozițiile pentru Administrarea eparhială, codificând — dacă nu chiar în Legea organică de stat, dar cel puțin în «Regulament» — și anumite îndatoriri privitoare la păstrarea și lățirea religiunii ortodoxe, despre oficiul divin ș. a., — lucruri, pe cari de ex. în Mitropolia ardeleană n'am ajuns să le codificăm încă.

În nouă lege de unificare însă trebuie să între necondiționat și anumite prevederi cu privire la o alta, mai potrivită organizare și consolidare a Centrelor ierarhice.

Necesitatea aceasta se va vedeă și mai bine, dacă, în cele ce urmează, vom arătă: cum este organizată de ex. biserica unită din Ardeal și de câte lacune suferim noi ortodocșii din mitropolia ardeleană, în comparație cu aceea bisericească.

d) Biserica unită din Ardeal.

Biserica unită din Ardeal are următoarea organizație. Ne orientăm după o publicație oficială a arhiepiscopiei din Blaj.¹⁾

Arhiepiscopia aceasta are, în *Capitulul arhidiecezan* de lângă arhiepiscop, zece posturi de canonici, după cum urmează:

1) Prepozitul capitular, ca vicar general arhiepiscopesc, president al Consistorului mitropo-

¹⁾ Șematismul arhidiecezan, Blaj, 1911.

litan în absența Arhiepiscopului, și president al exactoratului diecezan.

2) Canonicul-lector, president al tribunalului matrimonial de a doua instanță, membru al exactoratului arhidiecezan și asesor mitropolitan.

3) Canonicul-penitenciar, comisar la examenele de liceu, membru al exactoratului arhidiecezan și asesor mitropolitan.

4) Canonicul-cantor, membru al exactoratului arhidiecezan, defensor la tribunalul matrimonial de a doua instanță și asesor mitropolitan.

5) Canonicul-custode, prodirector la institutul teologic, rector al seminarului teologic, membru al tribunalului matrimonial de a doua instanță, angajat la revidierea cărților bisericești, director la internatul de fete, president la comisiunea pentru cvalificarea de cantori.

6) Canonicul-referendar, president al senatului școlar arhidiecezan, membru în exactoratul arhidiecezan și la tribunalul matrimonial de a doua instanță, asesor mitropolitan.

7) Canonicul-scolastic: president la tribunalul matrimonial de II. instanță, controlor al administrației centrale capitulare; membru în comisia pentru revidierea cărților bis. și în exactoratul arhidiecezan, asesor mitropolitan.

8) Canonicul-cancelar: membru la exactoratul arhidiecezan, la tribunalul matr. de II. instanță și asesor mitropolitan;

9) Canonic-prebendat: membru al exactoratului arhidiecezan și al senatului școlar, asesor la tribunalul matr. de II. instanță, asesor mitropolitan.

10) Canonicul-teolog: membru al exactoratului arhid., la tribunalul matr. indicat, în comisia pentru revidierea cărților bis., rector la seminarul tinerimei de liceu și asesor mitropolitan.

După statul Canonicilor urmează: *Consistorul arhiepiscopesc și mitropolitan.*

Membrii acestuia sunt:

President: A-Eppul resp. vicarul.

Membrii: toți 10 canonicii, un vicar foraneu (din provincie), protopopii actuali și onorari, un protopop onorar, profesorul de cântare și tipic; un profesor emerit, secretarul metropolitan, protonotarul, directorul liceului, directorul școlii normale; inspectorul școlilor arhidiecezane; un protonotar, un vicenotar, un fisc, un avocat, un medic, un forestier și un inginer.

Urmează *Cancelaria mitropolitană*, cu: câte

un director, protonotar, vicenotar, actuar, practican.

Aula mitropolitană: un secretar, doi ceremonieri, 1 castelan.

Tribunalul matrimonial de a II. instanță, cu câte-un president (canonic) și 5 asesori (canonici și alți preoți). Exactoratul arhidiecezan president: 1 canonic, membrii: 9 canonici, având lângă sine: 1 prof. emerit, Directorii liceului și școlii normale, protopopul Blajului, 1 profesor de liceu, 1 prof. de școala normală 1 prof. de școala civilă.

La urmă: *Senatul scolastic arhidiecezan* cu: 1 president (canonic) și 5 membri (2 canonici, 1 protopop, 1 profesor și un notar)

E bine să mai adaogăm aci pentru informațiuni și următoarele instituțiuni ale arhiepiscopiei Blajului: *O bibliotecă arhidiecezană*, cu un bibliotecar; *Comisiunea arhidiecezană* pentru revidierea cărților rituale, în frunte cu un president (canonic) și alți 4 membri (din cari 2 sunt canonici).

Administrația centrală capitulară, având: un administrator, un controlor, un comptabil, un actuar-casar un oficial agronomic și un cancelarist.

Institutele de învățământ arhiepiscopesc din Blaj sunt următoarele: o *facultate teologică*, un *gimnaziu*, (liceu) superior, o *preparandie* (școală normală) arhiepiscopescă; o *școală de aplicație* (de practică) lângă cea normală; o *școală civilă* (medie) de fete; o *școală gr.-catolică pentru învățături de industrie*.

Mai există la Blaj și o Comisiune permanentă pentru cvalificarea cantorilor.

Să facem acum un rezumat, pentru o orientare mai de aproape.

Capitulul arhidiecezan, stătător din 10 dignitari numiți canonici, fac administrația bisericească a arhidiecezei; îndeplinesc lucrările de natură episcopiască ale arhidiecezei și sunt membri ai Consistorului arhiepiscopesc și mitropolitan, și prevăd chestiunile matrimoniale apelate la cele două tribunale matrimoniale de a doua instanță.

Ei sunt, totodată presidenti, uneori și membri, în celelalte comisiuni constituite în centrul ierarhic.

Instituțiunile de învățământ (teologie, liceu, etc.), precum și serviciile administrative bise-

ricești inferioare, în felul cum sunt constituite, au la îndemână un mare număr de preoți și absolvenți de teologie. (Mirenii sunt foarte puțini în gremiul acestei biserici strict-ierarhizante).

În total,—la anul 1911, centrul ierarhic din Blaj avea, 58 persoane repartizate pe serviciile înșirate mai sus, așa că slujitorilor aceluia centru li-s'au încredințat mai multe servicii.

Să luăm în vedere mai întâi pe membrii clerului.

Pe lângă cei zece canonici ca dignitari bisericesti superiori mai aveau: 7 profesori de teologie, cu studii superioare; 8 profesori de liceu, preoți și cu studii teologice academice; 2 profesori preoți la scoala normală și alți șase preoți în serviciile administrative inferioare.

Prin urmare, din 58 aplicați în serviciul centrului ierarhic al Blajului, preoții sunt în număr de 33. Către aceștia, în serviciul institutelor de învățământ (liceu, școală normală, etc.), mai avem 12 absolvenți de teologie; iar mireni în sens propriu sunt (în afară de 2 femei, învățătoare), numai 11 persoane, în servicii lumești (medic, profesor de muzică, avocat, forestier, inginer, agronom, etc).—Între acești 11 mireni nu sunt socotiți servitorii de cancelarii și de casă ai arhiepiscopului unit.

Acum să facem o comparație. Biserica ortodoxă din Ardeal, care n'a avut latitudinea și mijloacele morale și materiale—și mai ales pe cele din urmă—de a-și organiza Centrele ierarhice, avea în gremiu (la curțile episcopoești și la Consistoare) d'abia un efectiv de 21 preoți (Sibiu: 6, Arad: 8, Oradea-mare: 3; Caransebeș: 4); iar la institutele de învățământ d'abia 17 preoți (9+5+0+3); deci întreg personalul preoțesc, de serviciu, administrativ și didactic din centrele ierarhice ale mitropoliei ortodoxe ardeleni d'abia: 38 persoane ¹⁾—față de 33 preoți din gremiul Blajului singur!

Facem acum o comparație în Biserica ort. română din vechiul Regat. În această privință constatăm stări și mai îngrijorătoare.

Două mitropolii și opt chiriarii de peste Munți au d'abia 8 directori și 2 subdirectori de cancelarii chiriari, pe când numai arhidieceza g. cat. din Blaj are zece canonici.

Întreg personalul de serviciu administrativ—

dela directori până inclusiv cei 25 canceliști dela cele 8 chiriarii ort. de peste Munți face d'abia, rotund: 50 persoane, pe când în arhidieceza Blajului numai, cifra persoanelor încredințate cu servicii administrative centrale (excepțând pe profesorii, cari n'au și vr'un serviciu administrativ), face cel puțin (10 canonici + 25 la alte servicii administrative) 35.

Și mai isbitoare este proporția, dacă vom pune, alătura de cei (8+2) 10 directori și subdirectori de cancelarii chiriari, pe cei 28 canonici—dotați de Statul Român!—ai provinciei mitropolitane unite din Ardeal!

Prea evident: Organizația centrelor ierarhice ortodoxe de dincoaci cât și de dincolo de Carpați este cea mai defectuoasă, ce se poate închipui, ceea ce constituie nu numai un dezavantaj, ci și o primejdie pentru viitor, dacă nu ne vom reorganiza aceste centre, în mod potrivit intereselor obștești.

Între atât de deosebitoare condiții de organizație a centrelor ierarhice ortodoxe și unite: *școale ale Bisericii*, pe cari ortodocșii ardeleni le-au avut în măsură redusă numai, iar în Regat au lipsit total (afară de Seminare) e prea de înțeles: de ce centrele ierarhice ortodoxe n'au putut să dea și *cărturari bisericesti din sânul lor!* Și mai departe, dacă de ex.: biserica unită din Ardeal și mai ales Blajul, cu atâtea așezăminte culturale (*școale ale Bisericii*), pe cari ortodocșii din Ardeal le-au avut în proporții mai reduse numai, a adus neamului și servicii culturale, pe cari le apreciem după cuviință, — avem iarăși de aface cu un rezultat direct al felului, mai complet și mai complex, de organizare al aceluia centru ierarhic.

Aceste rezultate, de cărturare bisericască și culturală, sunt efluxul, că slujitorii administrației bisericesti nu au fost îngropați cu desăvârșire în grijile îndatoririlor de cancelarie și a fost firesc, ca dintre aplicații atâtor instituții bisericesti și culturale să poată răsări și câte un condeiu de seamă!

Această organizație culturală, întemeiată pe cadre bisericesti, a Blajului unit — o foarte bună organizație «catedrală», administrativă și culturală, a fost și va rămânea să însemne un mare avantaj de consolidare bisericască și de muncă culturală.

Iată «ceva» ce cu adevărat admir și invidiez

1) Prot. congresului din 1916 (Cel din 1912 e defectos).

la Blaj și ceace trebuie să ne preocupe și pe noi — de a ne reorganiza centrele ierarhice bisericești în mod norocos.

Am mai avea de zis ceva ce ni se pare a fi bun de spus cu privire la organizarea bisericii unite. Datorințele precum și drepturile speciale ale membrilor din gremiul arhidiecezei Blajului, nu numai cele de ordin administrativ, ci și cele în legătură cu funcțiunile lor de canonici și preoți catedrali, încă au fost normate. Astfel de pildă, în Actele Conciliului lor provincial I dela 1872, s'au precizat și următoarele, cu privire la «*canonici*» ca membri ai Consistorului arhiepiscopesc: Ei au *dreptul onorific de a premerge* tuturor preoților din dieceză; au să asiste la toate funcțiunile sacre episcopale; au a ceti zilnic orele canonice; au de a *celebra sf. liturghie* ș. a., în o ordine precizată, în catedrală; au să *predice* în catedrală la ordinul episcopului; au să asculte mărturisiri; n'au voie să absenteze dela reședință fără știrea episcopului; *au să lucreze din răspuțeri la cultivarea științelor*, pentru înflorirea bisericii.

Toate aceste lucruri, *atât de trebuitoare* și la noi se pot acolo, unde avem — mai bine zis: *vom avea* — Centre ierarhice atât de complet organizate și bine dotate. *Nu se vor putea* însă dacă nu ne vom reorganiza și noi Centrele ierarhice și dacă puținii bisericieni din ele vor fi copleșiți de grija lucrărilor de administrație bisericească curentă!

Până și datoriile Mitropolitului și Episcopilor — și nu numai ale ierarhiei inferioare — atât datoriile precizate în canoane cât și altele de un substrat mai actual, încă sunt fixate din nou, în pomenitele decrete sinodale dela 1872.

O specială atenție merită, în această privință, de ex. și Statutele diecezane ale episcopiei g. c. de Lugoj, reînnoind îndatoriri canonice, ca de ex.: pentru episcop, de a predica în Dumineci și sărbători și de a pune grije deosebită pe cultivarea predicii în bisericile parohiale; de a liturgisi și a cere ajutorul lui Dumnezeu peste cler și poporul diecezan; de a face vizitații canonice pe spesele proprii și fără de pompă, etc.

Dar nu numai arhiepiscopia Blajului își are complexă, bună și completă organizație, ci și celelalte centre bisericești unite.

Ei, uniții, și-au putut crea această organizație, și încă cu concursul material, nu numai

al averilor (moșii) de cari au dispus, ci și cu al Statului unguresc de odinioară. *Statul ungar a jertfit*, sub acest raport, *mult mai mult pentru organizarea arătată și pentru susținerea Centrelor bisericești* a lor un milion și două sute mii de uniți români, decât ce a contribuit Statul român pentru organizarea Centrelor ierarhice ale mult mai multelor milioane de Români ortodocși din vechiul Regat!

Doar va da bunul Dumnezeu, măcar acum la această mare răspântie din istoria vieții și organizației Bisericii ortodoxe române, să înțeleagă și factorii de stat, că au o datorie, mai mult decât de onoare, să aducă toate jertfele materiale pentru o norocoasă și completă organizare și a Centrelor ierarhice ortodoxe române, mai ales că, dincolo de Munți, ele sunt prea puține, iar în Ardeal prea au o concurență, care ne-a pus și până aci în umbră.

N'aș vrea să lungesc vorba, dar un lucru simțesc că, totuși, trebuie să-l mai spun, pe urma rezultatelor unui studiu anonim, ce l-am gătit despre cele două Biserici românești din Ardeal ¹⁾.

Românii ortodocși au — în afară de eparhia Clujului — 13 asesori-referenți (consilieri) consistoriali, față de 28 staluri canonice. Noi avem, în întreaga mitropolie ortodoxă, d'abia 64 protopopi, față de 111 protopopi uniți, și mai departe, — *suntem deci într'o îngrozitoare inferioritate* nu numai în privința organizării Centrelor ierarhice, ci și în a organizației bisericești în privință.

După atât de mari lacune în ale organizației bisericești — lacune ce nu pot fi atribuite vinovăției personale a nimănu, ci numai unui fatal concurs de împrejurări — să vedem acum, în ce chip ni se prezintă chestiunea organizării Centrelor noastre ierarhice, după Proiectele oficiale de unificare bisericească.

IV. Centrele ierarhice și Proiectele de Unificare bisericească.

Proiectele acestea, cum o spuneam de mai nainte, au în vedere să creeze numai **formele și organele constituționale nouă**: reprezentative-legislative, administrative și judiciare, toate me-

1) Români ortodocși și Uniți români, sau Două organizații bis. române în Ardeal, Sibiu, 1922. Tip. «Arhid.»

nite a da alte ogașe, mai ales în vechiul Regat și în Bucovina, regimelor eparhiale.

Prin urmare, Proiectele aceste — întocmai ca Statutul nostru organic tind să constituționalizeze numai regimul eparhial, iar actele de Magisteriu și Ministeriu sfânt le lasă în atribuția factorilor exclusiv ierarhici. Dar din proiectele aceste lipsesc prevederile, cari în Statutul organic ardelean se cuprind (§ 66. ct. 12), în înțelesul cărora și *organele constituționale nouă sunt angajate să consulte pentru delăturarea greutăților, ce s'ar arăta la executarea unor canoane sau la efectuarea unor instituțiuni bisericești.*

Lacuna aceasta a Proiectelor de până aci trebuie umplută, mai ales că — după cum am văzut în cele de mai sus — organizația actuală bisericească dincoaci cât și dincolo de Munți este defectuoasă tocmai în vederea unor instituțiuni de Magisteriu și de Ministeriu prevăzute în canoane, la a cărora înfăptuire *trebuesc angajate, pe calea legii organice de unificare, și organele statutare nouă ale Bisericii.*

Intre aceste instituțiuni, eu unul, pun la locul prim tocmai organizarea nouă a Centrelor ierarhice, spre a corespunde ele într'un mod ideal *întregei misiuni* a Bisericii, care nu se poate exhausta numai în acte de regim (fie el și constituționalizat) și în acte de săvârșirea cultului divin.

Dar și sub acest din urmă, Proiectele de unificare ni se înfățișează ca având o mare scădere.

Să cităm, pentru dovedire, următoarele pasagi din «Proiect de Statut Organic pentru organizarea Bisericii Autocefale Ortodoxe Române». București. Tip. Cărților Bis. 1921.

Art. 63. Biserica catedrală dela fiecare eparhie își are personalul ei, care se compune:

a) La episcopii din câte 3 preoți, un ecle-siarh, 2—3 diaconi, 2 cântăreți, 2 canonarhi și 4 paracliseri, dintre cari unul vestmântar, și un cor vocal».

Atâta tot, și nimic mai mult, decât o prevedere pentru serviciul strict liturgic al catedralelor. Unde sunt însă «Dascălii» și Ritorul, despre cari vorbește Pravila noastră și vechia și frumoasa tradiție a Amvonului românesc?

Și de ce, oare, s'a evitat peste tot de a se stabili și o *legătură* măcar între unele din *serviciile catedrale* de frunte și între *serviciile administrative*? Dacă aceste două lacune s'ar um-

plea când ne vom reface organizația bisericească, s'ar restabili, cred, o tradiție de folos pentru prosperarea sfintei noastre Biserici! În acelaș articol, citat din Proiectul de unificare, se vorbește și despre un *serviciu misionar*. El se proiectează în legătură cu «fiecare eparhie», dar nu se precizează: oare va sta în legătură cu catedralele (despre cari vorbește acelaș articol), ori va fi încopciat de aparatul administrativ eparhial?

Eu l-aș contempla să facă parte din organizația catedralei.

Și mai sunt și alte probleme, de natură mai mult economică-spirituală decât administrativă, ca de ex.:

Păstorirea sufletească, croită și îndrumată după experiențele și cerințele vremurilor noastre. Problemele de această natură, câtă vreme au făcut parte — și dincoaci și dincolo de Carpați — din cuprinsul *restrânsului* aparat administrativ al eparhiilor, au fost neglijate. Și spre marea pierdere morală a Bisericii și a Credincioșilor, vor mai rămânea neglijate, *dacă nu se vor scoate din cadrele aparatului administrativ*, spre a fi aduse în legătură cu organizația catedralelor, care va trebui astfel întinsă departe dincolo de marginile lucrărilor liturgice de cult.

Și, mai departe, dacă și în organizația unitară bisericească — sporindu-se adică personalul catedralelor în vederea atâtor necesități canonice, spirituale și de păstorire sufletească — am restabili și vechia «boerie» bisericească a Proto-popului catedralei (pe care-l reliefează Pravila în mod special, iar Biserica din Bucovina i-a dat și referadă în consistor!), oare nu ar fi un mare câștig de cauză?!

Biserica noastră ortodoxă română, mai ales la această mare răspântie de vreme când își proiectează o constituție nouă și potrivită pentru lungă vreme, trebuie să fie cu ochii în patru și să-și reclame cuvenita latitudine de organizație, spre a se putea achita cu vrednicie de *toate îndatoririle apostolice ale misiunii sale.*

Motivele, pentru cari cred de absolut necesară reorganizarea și consolidarea Centrelor noastre ierarhice, și insist ca reorganizarea aceasta, construită în cadrele organizației catedrale, să fie trecută în cuprinsul Legii sau statutului de unificare, — *sunt două.*

Cel dintâi motiv este de natură *dogmatică.*

Bisericii trebuie să i se redeie organizația potrivită, precum și toate organele indispensabile, prin cari să se poată achita de întreținerea sa misiune dogmatică: didactică, sfințitoare și de cărmuire a sufletelor spre ostroavele mântuirii. Da, — fiindcă o Biserică, ce îndeplinește numai misiune de regulamente administrative și de tipicon, nu poate fi Biserică cu viitor și productivă din destul.

Celălalt motiv, de natură *legistă* (sau cum să-i zic) este: ca dreptul de existență al acestei organizații să fie inarticolat și în legile publice, de o parte, iar de alta, ca însăși organele constituționale bisericești ce sunt în stadiu de pregătire acum, precum și organele Statului însuși să fie angajate, prin însăși litera Legii sau Statutului de unificare, de a contribui cu toate mijloacele morale și materiale de lipsă la înfripirea unei atari organizații *nouă* bisericești, ajutând Biserica să-și îndeplinească, bine și întregă, *misiunea sa față de Sufletul Românesc, care va avea în conservarea Statului un rol mai puternic decât toate forțele materiale ale Statului însuși.*

V. Un Proiect de soluționare.

După excursul de până aci, care ori cât de mult s'ar părea—poate—prea lung, dar fără să fie de prisos, să încercăm o concretizare a reorganizării Centrelor noastre ierarhice.

Ierarhiei bisericești nu i se iau, prin noua constituție «statutară» ce e în pregătire, atribuțiunile sale de seamă, cari sunt cele ale Magisteriului și ale Ministeriului sacru, și nici atribuțiunile Regimului spiritual, ci ea numai primește colaborarea constituțională a Credincioșilor în chestiunile de regim administrativ. Aceasta înseamnă *numai o rațională împărțire a muncii și a răspunderilor* pentru bunul mers al Bisericii, ale căreia probleme și îndatoriri sunt atât de sporite în viața modernă. Dar aceasta înseamnă *totodată și o degajare parțială a Ierarhiei* de o seamă de îndatoriri, pe cari dânsa nici altfel nu le-ar putea îndeplini mai bine numai singură și fără de concursul constituțional al Credincioșilor.

Consecința morală a acestui principiu, depus pe temelia Constituției nouă bisericești, este însă, ca *Ierarhia, desărcinată de o seamă de lucrări și răspunderi să se poată concentra mai intențio*

și efectiv pentru îndeplinirea acelei părți din misiunea sa apostolică ce nu poate fi trecută în atribuțiunile Constituțiunei nouă. Acest trecut este: *al slujirii cuvântului* în toate formele sale, *al săvârșirii celor sfinte* și al inactivării unui *mai bun regim sufletec*, prin dezvoltarea misiunii pastorale, și accesoriile ei filantropice.

Am avea așa dar de a face cu un *Dualism de Constituțiune* bisericească. Deoparte ar sta Regimul constituțional administrativ, iar de alta Regimul canonic—spiritual, pentru administrarea celor sfinte și îndrumarea sufletească a Credincioșilor.

Și dacă se va face — și trebuie să se facă! reorganizarea vieții administrative prin mijlocirea regimului constituțional care va consacra dreptul și datoria de colaborare a Credincioșilor cu Ierarhia, — de aci urmează, ca o *absolută necesitate, ca și datoriiile și acțiunile, rezervate exclusiv Ierarhiei, să se orânduiască din nou* și ca să ne creăm chiar și organe și constituțiuni nouă în serviciul mai buneii afirmări a Ierarhiei pe terenul spiritual-canonic în cadrele atâtor preocupări de indispensabilă reorganizare, trebuie să punem în locul prim tocmai reorganizarea Centrelor ierarhice menite a fi, și în relațiunile cu viitoarele organe constituționale-administrative, inima care să asigure vitalitatea întregului organism bisericesc.

Numai inactivându-se necondiționat pomenitul Dualism în organizarea nouă a vieții bisericești; vom putea *să restabilim, și în practică nu numai în teoria dogmatică, ideia de unitate a vieții și administrației bisericești, care are să satisfacă întreținerea direcționată moștenită de Biserică dela Domnul nostru Iisus Hristos.* Numai astfel se va putea, sub aspectul practic, să se creieze și acel *echilibru moral în viața constituțională nouă* bisericească, fără de care echilibru — în urma unei organizări exclusiv administrative — d. ex. noi Ardelenii am căzut într'o mare rătăcire, de a ne pasiona numai de lucrările aparatului constituțional și administrativ și n'am putut lucra din destul pentru dezlegarea problemelor spirituale ale Bisericii.

De aici rezultă, așa dar, că Centrele noastre ierarhice au să-și primească o reorganizare, proprie și potrivită *dogmei* despre viața bisericească, precum și nevoile actuale, cari sunt cu totul altele — și mai multe și mai complicate și mai

grele de soluționat — de cât ce erau în veacurile trecute.

Episcopatul să-și fixeze atitudinea în ceea ce privește laturea spirituală a Dualismului de organizație bisericească despre care aminteam, și să proiecteze organele nouă, cari să-i fie de ajutor la realizarea misiunii sale didactice și sfințitoare și de regim în cele spirituale, și să reclame (adecă Episcopatul) și din a sa parte reorganizarea Centrelor ierarhice, cari nu mai pot rămânea în aceleași condițiuni de până aci fără a provoca derutarea succesivă a misiunii spirituale a Bisericii și înseși Ierarhiei.

Pentru reorganizarea misiunii didactice a Bisericii s'ar cere, în cadrele acelor combinațiuni, înfăptuirea următoarelor instituțiuni și organe:

Revenirea la organizarea catedrală a Centrelor ierarhice în felul de a se restabili, în aceste centre, legătura organică între lucrările administrative (privite după concepția îngustă de azi) și între lucrările didactice și pentru sfințirea și guvernarea spirituală a credincioșilor.

Aceste organe ar putea fi cam următoarele:

1) Pentru satisfacerea și desvolărea *Magisteriului sacru*:

2) Restabilirea vechei instituțiuni a *predicatorilor* („ritori”) *catedrali*.

Acesta: va avea să predice regulat la Catedrală, când n'ar ajunge s'o poată face Chiriarul locului; va lucra predici de model pentru clerul mai puțin format în arta retoricei bisericești; va fi organ de control al predicării în eparhie; va ținea conferințe și exerciții omiletice cu clerul pastoral; va lucra pentru formarea și dezvoltarea artei și literaturii omiletice; va putea fi chiar profesor de omiletică la seminarul Chiriarhiei; va avea referada atâtor chestiuni în Consistorul eparhial.

3) Restabilirea vechei instituțiuni a *Catihetului catedral* sub titlul de *preot misionar al eparhiei*. Acesta va avea chemarea: să lucreze pentru a stânjeni curentele subverzive — proslitismul — din partea sectelor și a altor confesiuni; să iasă în fața locului și să predice în acest înțeles; să se pasioneze de problema aceasta negativă profilactică, dar mai ales de înjghebarea misiunilor religioase în popor; să lucreze și cu condeiul pentru asemenea scopuri; să organizeze misiuni religioase în popor spre a-i întări sentimentul religios-moral și de a face

educația clerului pastoral în acelaș înțeles; să țină o catedră la seminar cu asemenea tendență și să aibă referada atâtor chestiuni în Consistorul eparhial:

1) Crearea unui *organ* — sau chiar două — *de inspecțiune a învățământului religios* pentru institutele de învățământ: seminare, școli secundare, profesionale, primare etc. În Biserica Bucovinei s'a creat de multă vreme această instituțiune. Un atare organ, pe lângă activitatea de control, ar avea să îndeplinească și misiunea pozitivă: de a căuta cadre și metode nouă pentru îmbunătățirea învățământului religios; de a lucra el însuși în această direcție pentru formarea și dezvoltarea unei literaturi catihetice; dacă ar fi cel puțin *doi inspectori* de aceștia, unul care ar avea inspecțiunea institutelor superioare de învățământ (seminar, școli secundare și profesionale) — ar ținea și conferințe catihetice cu profesorii de religie; apoi ar putea să țină catedra de Catihetică la seminar și referada în Consistor în chestiunile de învățământ religios; iar cel de al doilea inspector, cu ori fără referadă în Consistor, ar ținea conferințe catihetice cu clerul pastoral și cu catiheții dela școalele de ucenici și dela școlile primare.

2) *Pentru satisfacerea și dezvoltarea Ministeriului sacru și al Regimului spiritual*, s'ar cere:

a) Restabilirea vechei instituțiuni a *Protopopului catedralei*; mai ales că e și o instituțiune subliniată și de tradițiunea românească, Pravila Târgovișteană. Protopopul catedral va fi marele catedralei și va îngriji de buna ordine în toate privințele a bisericii catedrale și de înzestrarea ei cu cele de trebuință; va orându-i în înțelegere cu Chiriarul ordinea predicării în catedrală, când, pe lângă predicatorul catedralei, vor avea să predice și alți preoți din gremiu; va îngriji ca în viața liturgică a catedralei să se observe unitatea recerută; va face și inspecțiuni pe la bisericile din eparhie cu tendența de a promova unitatea execuției în ale ritului; va fi profesor de liturgică la seminar; va avea referada în Consistor în ce privește chestiunile de rit și cult, și de înzestrarea canonică a bisericilor parohiale. — Protopopul catedralei va fi unul dintre cei 3, resp. 4 preoți, prevăzuți în Proiectul de unificare, pentru episcopii, resp. mitropolii.

b) Să reînvie vechia instituțiune canonică a *Devterevo-*ului sau preotul al doilea al catedra-

lei, în ordinea după protopopul catedralei. Prevăzut fiind — însă fără precizarea numirei — în acelaș Proiect, restabilirea acestui oficiu canonic n'ar întimpină nici o greutate.—Sfera lui de activitate ar fi: să fie ajutor al protopopului catedral, în misiunea sa de control și de îndrumare a vieții liturgice în cadre unitare.—Acest preot ar fi să satisfacă și misiunea Periodevților—a preoților—de odinioară, cari făceau controlul bisericesc în eparhie, instituțiune care a fost restabilită deja cu bune rezultate în Biserica grecească mai nouă. Restabilirea acestei instituțiuni ar fi de folos și pentrucă Revizoratul eclesiastic, inactivat în Biserica din vechiul Regat, ar avea să facă controlul numai în chestiunile administrative, cari se vor spori în noua Constituție și-i va fi prea de ajuns sfera administrativă.

γ) Celui de al *treilea preot catedral*, ce a fost prevăzut în Proiectul de unificare, ar putea să i se încredințeze, pe lângă îndatoririle sale liturgice la catedrală, *lucrările pastoralei odigetice*. El ar avea: să lucre, cu condeiul și prin conferențe pastorale, pentru a perfecționa sistemul de Păstorire sufletească; să pună preoțimea în cunoștința problemelor de acest ordin, foarte variate în sine, cari pasionează preoțimea din alte biserici, și să fie îndrumător folositor în această privință.

δ) *Duhovnicul eparhial* va fi preotul capelei de curte a chiriarhului, având și doi cantori lângă sine, cari vor fi și canceliști stabili ai Consistorului; va fi duhovnicul episcopului, și-l va designa exclusiv episcopul locului dintre preoții cei mai vrednici și mai bine cualificați în studii teologice; va fi șeful duhovnicilor tractuali (din protopopiat) ai clerului pastoral. (Instituțiunea aceasta e inactivată deja în cele mai multe protopopiate din mitropolia ort. ardeleană, în legătură cu Asociația clerului); va ținea conferențe duhovnicești, la episcopie, cu duhovnicii tractuali și conferențe la fel cu preoții din serviciu pastoral, dându-le orientările de lipsă la manauarea disciplinei duhovnicești asupra credincioșilor; va fi consultorul episcopului în chestiunile de disciplină duhovnicească ce va fi concentrată în mâna Chiriarhului: va fi referentul stabil — cu, sau fără de atribuția de consilier (asesor) consistorial — la Tribunalul (Consistoriul) spiritual eparhial în chestiuni de disciplină ale preoților din cura animarum, și referent și în Consistorul

sau Consiliul eparhial administrativ (întru cât unele din chestiunile arătate ar avea să fie tratate și acolo). —Mai departe: ar putea avea și referanda chestiunilor matrimoniale, (cari după Proiectul de unificare, nu sunt învrednicite de cuvenită atenție și trebuiesc trecute în grija Tribunalului sau Consistorului spiritual, care să nu funcționeze numai intermitent și în chestiuni disciplinare, ci să-și aibă cel puțin pe referentul stabil, care să manuiască întreagă chestiunea de disciplină duhovnicească și matrimonială din eparhie).

3) Pentru **trezirea la nouă viață a vechilor preocupățiuni de natură filantropică**, prin cari s'au adus Bisericii și credincioșilor odinioară cele mai mari foloase și cari și azi ar fi de cea mai înaltă utilitate practică pentru a se afirma Biserica în lume, s'ar cere: să se treacă în Proiectul de unificare, într'un mod mai precis și mai concret, această misiune a Bisericii.—Da, pentrucă, având fundament organic mai bine precizat în Legea sau Statutul de organizare, să se poată porni mai sigur la înfăptuirea activității filantropice, căzută în mare parte în desuetudine, fără ca să avem azi din ea măcar niște rudimente mai de seamă.

Va fi deci a se preciza în Lege sau statut cam următoarele:

α) Subvenționarea Bisericii, pentru a-și crea instituții filantropice, s'au de a-și-le putea desvolta pe cele existente, prevăzându-se eventual și o colaborare cu celelalte Confesiuni, cari — mult puțin — au o asemenea tradiție și ar intra în această colaborare (ca în Bucovina).

β) Să se prevadă *înzestrarea institutelor filantropice* (spitale, asile, țemnițe etc.) existente fie—ele ale statului s'au și ale oricui — *cu capele și preoți*, ai lor proprii, pe cheltuiala statului, până să aibă Biserica mijloace proprii pentru prevederea trebuințelor *sufletești* dela atari institute. Iar pentru prevederea în ce privește viața *religioasă-culturală* a țemnițelor, să se reclame pentru fiecare eparhie câte un organ de îndrumare și de control bisericesc ¹⁾ d. ex. cel de al 4-lea preot catedral al mitropoliilor, prevăzut în Proiectul de unificare — iar la eparhii, o atare misiune, s'ar putea încredința unui alt preot, care ar fi din serviciul administrativ-eparhial. — Acest in-

¹⁾ În această privință am scris, pentru „Biserica Ort. Română” sub titlul: Pentru cei robiți și pentru mântuirea lor.

spector, care ar avea, la eparhie, grija duhovnicească și culturală a Temnițelor, ar fi îndreptat și cu inspecționarea celorlalte institute filantropice (azile și spitale), precum și asupra preoților aplicați la acele institute.

*

Cam în acest fel îmi închipuiesc, eu unul, **echilibrarea** — absolut indispensabilă — a **vieții constituționale** ce e în pregătire, precum și **complectarea aparatului bisericesc de constituție nouă și administrație** bisericească. Fără de aceasta echilibrare și complectare, vom putea avea o sgomotoasă și chiar folositoare viață bisericească, dar nu vom putea realiza problema de căpetenie — cea spirituală și filantropică — a Bisericii. Și ar fi aceasta o mare primejdie pentru Biserică și Neam.

N'ar rămânea, prin urmare, de făcut decât ca P. Sf. Episcopat să se pronunțe, în a sa exclusivă competență de legislativă canonică, asupra felului și condițiilor de inactivare a aparatului spiritual-canonic, disciplinar ce l-am proiectat mai sus, precizând tot odată chestiunea: *Dacă, în ce condiții și în ce măsură ar putea să vină atari funcțiuni specific — bisericești în legătură cu organele noi de constituție, cari, în orice caz, vor trebui angajate cel puțin la acela ce să deie mână de ajutor și chiar mijloace materiale în scopul, ca Biserica să se poată achita și de misiunea sa didactică, sfințitoare, și de disciplină duhovnicească, în mai mare măsură ca până aci.*

Dr. Gh. CIUHANDU
protoiereu, asesor consistorial
școlar, Arad.

Individul și comunitatea în lumina creștinismului

Problema raporturilor între individ și comunitate este una din cele mai grele și complicate probleme ale eticei și sociologiei. Greutatea acestei probleme depinde de faptul, că asupra raporturilor între individ și comunitate influențează foarte mult diferiți factori, îndeosebi de faptul, că viața individului în realitate pare că se contrazice cu conștiința lui psihologică.

Individul se consideră pe sine liber. Faptul acesta nu poate fi înlăturat din conștiința noastră psihologică, independent chiar de aceea dacă recunoaștem sau nu libertatea voinței din punct de vedere metafizic. Desigur, e altă chestiune, dacă conștiința noastră corespunde cu adevărul și dacă în realitate ea nu este numai o iluzie; dar în tot cazul faptul acesta este un fapt psihologic, și toate pasurile în viața noastră noi nu le putem considera altfel decât libere. «Noi, zice prof. Bulgacov, trebuie să eșim din pielea noastră, ca să putem recunoaște acțiunile noastre libere ca necesare... Este aceasta o fericire sau nu pentru om, însă acesta este fapt, și fapt legat nu cu dezvoltarea și oarecare nivel al științei sociale, ci cu însușirile fundamentale ale spiritului nostru, cu conținutul permanent al conștiinței noastre»¹⁾.

Însă de fapt omul își petrece viața sa în comunitate cu alții asemenea cu el. Istoria cunoaște numai pe om, care petrece o viață comună și viața singuratică a omului noi n'o putem, nici măcar închipui. Chiar pentru înmulțirea neamului omenesc se cere o viață în familie a bărbatului cu femeea, iar viața aceasta este cea mai simplă formă a vieții comune.

Astfel avem un fapt real incontestabil, că individul poate trăi și se poate dezvolta numai în societate și omul după natura sa este animal sociabil. Însă din altă parte individul în viața socială se întâlnește cu alți indivizi tot așa iubitori de libertate, și societatea, care are ca scop unirea tuturor membrilor săi, eo ipso presupune mărginirea libertății individului. Prin urmare individul liber, de fapt cu o necesitate fatală se mărginește prin normele vieții sociale. În aceasta și constă legătura primărială a luptei între individ și societate.

Lupta între acești doi factori trece peste toată istoria omenirii cu un noroc variabil, care se înclină când în partea societății când în partea individului, așa că noi putem urmări în istoria omenirii schimbarea periodică a socialismului (în sensul primăției principiului social) și a individualizmului. Afirmând aceasta, nu ne gândim

¹⁾ «Despre idealul social» Rev. „Voprosâ filosofii i psihologii” 1903 c. 68 Maiu—Iunie pag. 293—297.

să negăm însemnătatea altor mulți factori, cari condiționează mersul treptat al istoriei omenirii, însă acești doi factori sunt principali, în jurul cărora se concentrează toți ceilalți factori.

Individul liber cu interesele lui și societatea, care cu interesele ei mărginește interesele și libertatea individului, sunt doi factori, cari îndrumază istoria omenirii și cari dau acestei vieți unul sau alt caracter, una sau altă culoare.

În împăcarea acestor doi factori constă problema omenirii mai ales în momentul de față, când o putere groaznică e gata cu forța să ștergă de pe fața pământului toate bazele vieții sociale, cari sunt rezultatul muncii de multe veacuri a omenirii întregi, și făgăduiește, că pe ruinele vieții de astăzi va construi o nouă viață socială, în care toți vor fi mulțumiți și fericiți.

Chestiunea stă în aceea, ale cui interese trebuie să domineze, a societății sau ale individului? Cine cui trebuie să cedeze, individul societății sau societatea individului, sau trebuie să fie și e posibil oarecare compromis între acești doi factori ai vieții și dacă da apoi care este acest compromis?

În lumea antecreștină, problema aceasta n'a fost pusă așa de ascuțit, și lupta între acești doi factori n'a fost așa de intensivă ca după Hristos între popoarele creștine. Faptul acesta e natural. Intensitatea luptei între acești doi factori, putem zice, este proporțională cu puterea fiecărui din ei, Principiul societății apasă cu o necesitate fatală, și pe orice treaptă de cultură și dezvoltare ar fi omul, acest principiu influențează viața cu aceeași putere, impunând omului a trăi în viața comună.

Schimbarea neconținută a formelor vieții sociale și totodată imposibilitatea pentru om a trăi absolut în afară de societate, mai bine de cât orice mărturisește, că acest principiu apasă totdeauna cu aceeași putere, și cu siguranță putem afirma, că tot cu asemenea putere el va influența viața și pe viitor, cât omul va trăi în condițiunile vieții pământești. Astfel activitatea acestui factor depinde de natura omului, de viața lui în condițiunile de existență pământești, cari nu se schimbă, și deci putem recunoaște ca fixă și stabilă pentru totdeauna puterea activității acestui factor; prin urmare el condiționează numai lupta, ci nu intensitatea acestei lupte. Intensitatea luptei depinde de gradul con-

științei însăși a individului. Cu cât individul mai bine și mai clar își recunoaște independența sa. al său «eu», într'un cuvânt cu cât este mai cult și mai dezvoltat, cu atât lupta între el și societate va fi mai intensivă, și dimpotrivă, lupta aceasta va fi slabă și chiar nici nu se va simți în caz de slăbiciune a conștiinței individului. Deci urmează că individul nedezvoltat relativ ușor se va împăca cu orice formă de administrație socială, pe când în aceleași condițiuni individul dezvoltat va porni lupta cu comunitatea și, ne având nici o posibilitate, după natura sa, a se elibera definitiv de orice norme ale vieții sociale, va duce lupta până când va găsi astfel de norme, cu cari se vor împăca principiile libertății și ale intereselor individuale.

Centru, în jurul căruia se concentrează toată viața omenirii antecreștine, a fost societatea, care avea interesele ei, mai totdeauna contrarii intereselor individuale, și pentru cari în orice moment individul se aduce în jertfă. N'avem în vedere să explicăm bazele acestei ideologii, care a dominat tot timpul până la Hristos, ci luăm aceasta ca un fapt real, al cărui adevăr este incontestabil. Peste tot timpul evului antic, nici în teorie nici în realitate niciodată individualitatea n'a fost prețuită așa de sus ca de creștinism. Chiar genii ale evului antic, ca Platon și Aristotel, — și ei căutau și chibzuiau idealul bine-lui social, iar nu a individului în viața socială. Cum vedem în acest period unul din doi factori — principiul vieții sociale a avut posibilitatea să se desfășure cu toată puterea sa, pe când alt factor: libertatea individuală era pe treapta inferioară a dezvoltării. Prin aceasta se explică de ce în acest period lupta între individ și societate n'a fost așa de intensivă ca mai pe urmă.

Desigur că și în acest period individul n'a stat tot timpul pe aceeași treaptă a dezvoltării, dar în tot cazul totdeauna a dominat acea ideologie, conform căreia societatea e totul; și pentru interesele ei proprii individul trebuie să depună toată munca și energia sa, și în orice moment poate să fie sacrificat. În acest period, individul nici într'un moment dat nu s'a gândit să se pună în comparație cu societatea, mai ales să-și considere interesele sale mai presus de ale societății. Toate schimbările formelor vieții sociale, cari au avut loc în acest period, dela teocrație până la democrație, s'au făcut în numele

societății, iar nu a individului, și ca scop au avut binele social, iar nu individual. Dacă în acest period s'au întâmplat și tulburări și răscoale, ridicate în numele intereselor individuale, apoi ele se iveau nu pe baza unei ideologii, ci izbucneau din cauza apăsării și asuprirei cu totul fără de omenie a acestui idol asupra individului, când numai era chip de răbdat. Inșă aceste tulburări degrabă încetau, înăbușite cu forța fizică, și individualitatea, sub influența ideologiei ce domina, din nou ducea mai departe viața sa grea și de robie. Eșirea în acest sens a unor indivizi aparte totdeauna s'a terminat cu pieirea lor. Una din aceste victime pe altarul intereselor principiului social a fost și Socrate. Relativ mai intensiv s'a pornit lupta la finele acestui period. Totuși până la Hristos a dominat ideologia anterioară.

Creștinismul a găsit în viața socială două categorii de oameni: cu toate drepturile, și fără nici un drept; muncitori și alții, cari se foloseau cu roadele muncii, robi și liberi. Creștinismul a anulat prăpastia, care exista între aceste două clase de oameni, a scos în relief libertatea individuală și a ridicat însemnătatea morală a individului la o înălțime ne mai pomenită mai înainte, și ne mai atinsă chiar și până în prezent. Astfel s'a întâmplat că, pe când unul din factorii vieții — principiul social, continua influența sa cu aceeași putere, alt factor — individualitatea, a eșit în istorie cu o energie morală nespūsă, cu o conștiință desvoltată enorm.

Nu e nevoie de explicat cauzele acestei schimbări în ideologia omenirii; dar trebuie observat că nu e nici o posibilitate a recunoaște aceasta numai ca un rezultat al evoluției istorice. Nu negăm importanța și acestui factor, însă trebuie să recunoaștem în cazul de față puterea unui alt factor Dumnezeu, adică existența pe pământ a unei Persoane atât de înălțătoare și perfecte, care a fost și este ca un ideal pentru toți oamenii. În caz contrar, am putea pune întrebarea, împreună cu filosoful V. Soloviev: «Pentru ce, zice el, evoluția aceasta n'a mers mai departe și n'a scos la iveală persoane și mai înalte? De ce, după Iisus Hristos, progresul se observă în toate părțile vieții numai în domeniul puterii spirituale a individului nu?»

De la Socrate până la Hristos au trecut mai puțin de patru veacuri, și dacă în acest period

scurt evoluția istorică a putut să producă așa sporire a puterii spirituale în individualitatea omenească, atunci cum s'a întâmplat, că într'un termen mult mai îndelungat (după Hristos) într'un mediu, în care mișcările istorice au mers mai repede, această evoluție s'a arătat atât de slabă, că nu numai n'a sporit perfecționarea morală a individului, dar nici n'a ținut-o măcar la același nivel?»¹⁾

Cum și n'ar fi fost, însă era creștinească — întruparea, nașterea și viața Mântuitorului, care este Dumnezeu și om, a fost acel rubicon, peste care trecând individualitatea nu s'a mai putut întoarce înapoi altfel de cât renunțând la sine însuși.

Natural că chiar de la început trebuia să izbucnească o luptă aprigă și înverșunată între aceste două principii, în care luptă, principiul individual sau trebuia să piară, ceea ce putea să se întâmple numai cu distrugerea creștinismului, sau reușind să dea o nouă culoare vieții istorice, al cărei centru va fi înainte individul, iar nu comunitatea.

Primele trei veacuri ale creștinismului au fost timpul prețuirii din nou a tuturor valorilor vieții omenești din trecut; creștinismul, prin martirii săi, a arătat în realitate ce forță puternică morală de rezistență poate să dezvolte individul contra societății. Ziua reclamării creștinismului ca religie de stat a fost ziua triumfului principiului individual asupra societății, în sensul cum societatea se înțelegea în lumea antecreștină²⁾. Inșă creștinismul, scoțând la suprafața istoriei în toată puterea lui unul din factori — libertatea individuală, n'a nimicit puterea altui factor — necesitatea pentru individ a normelor vieții sociale, nici n'a putut face aceasta, ci dimpotrivă, a recunoscut legalitatea și a acestui factor, explicându-l numai din alt punct de vedere.

Prin urmare ideologia din trecut, care se baza exclusiv pe principiul social, găsind bază și în creștinism, desigur a putut să existe și mai departe. Cu adevărat istoria constată că ideologia aceasta a rămas în toată puterea ei și mai departe, deși pe viitor în realitate a fost silită să se considere cu ideologia creștinismului, care a ridicat așa de sus demnitatea individului.

¹⁾ «O pravdanie Dobra». Moscova, ed. II 1899 pag. 251,

²⁾ Expunem importanța creștinismului numai în chestiunea, care ne interesează.

Lupta între individ și societate cu apariția creștinismului s'a pornit mai intensivă. În viața popoarelor creștine vedem o schimbare neînteruptă a formelor vieții sociale, și dominarea când a unui, când a altui factor, când a principiului individual, când a celui social; însă de acum înainte nici într'un moment dat nu dominează un singur principiu în mod absolut; dominarea unui factor oarecare în viața popoarelor creștine este numai relativă, deși totdeauna se simte destul de tare.

În timpurile evului mediu, o deosebită formă a vieții sociale pe ruinele imperiului Roman s'a format—sistема feudală. S'au construit casteluri separate inaccesibile, a căror proprietari se ocupau cu furturi și hoții în locurile de prin prejur.

«Fenomenul acesta, zice prof. Zavitnevi,¹⁾ este analogic cu ce a fost în monarhiile despotice din Asia, numai cu acea diferență esențială, că acolo dominează arbitrariul autorităților, cari susțin unitatea statului, aci — arbitrariul individului, care distruge unitatea statului»²⁾ Prin urmare, în sistema feudală, noi vedem dominarea individului liber și neglijaarea principiilor sociale. Însă necesitatea vieții sociale, mai târziu sau mai de vreme, trebuia să se simțească și trebuia să influențeze asupra individului, întrucât, cum știm, individul nu poate trăi în afară de comunitate.

În adevăr, n'a trecut mult timp și s'a ivit reacția în forma comunelor orășenești și în persoana regelor. Acești doi factori cu forța fizică în scurt timp au introdus o nouă formă a vieții sociale, prin care s'a ridicat importanța societății și cu totul s'a apăsât libertatea individului. Natural că cu astfel de forme a vieții n'a putut să se împacă individul liber; el a intrat în luptă pentru apărarea libertății sale, și, după cum drept observă istoricul Zavitnevici, «atunci când cel mai tipic reprezentant al acestei forme de viață, Ludovic al XIV-lea triumfa victorios aclamând: «statul sunt eu», englezii au reușit să taie capul regelui pe eșafod»³⁾. Tot asemenea răsturnare a făcut și revoluția franceză pe continentul Europei.

Subsolul tuturor luptelor acestora a fost tendința individului de a realiza în viață libertatea deplină, însă s'a constatat prin experiență, că

necesitatea vieții sociale e destul de puternică și nu e chip cu desăvârșit a neglija acest factor, ca rezultat al acestor lupte a fost că fie cărui din acești doi factori li s'a rezervat o deosebită sferă de influență și prin urmare viața socială a fost împărțită în două părți. În partea economică s'a lăsat deplina libertate individului, iar în partea pur politică și a administrării de stat s'a rezervat dominarea principiului social, lăsându-se aici individului numai oare care umbră de libertate.

Acesta a fost compromisul între acești doi puternici factori ai vieții, pe care compromis s'a clădit toată cultura contemporană a omenirii. Acest compromis este rezultatul luptei între două ideologii, din cari fie care are la bază adevărata necesitate a naturei omenești, dar falsitatea fiecărei din ele totdeauna a fost, constatată și în prezent, în faptul că fiecare aparte consideră importanța exclusiv numai a unei din aceste necesități.

Dacă conștiința libertății individuale se reprezintă ca un fapt psihologic pentru fiecare individ, apoi pentru același individ nu mai puțină importanță are necesitatea vieții în societate. Prin urmare viața omului se poate dezvolta și perfecționa numai prin unirea armonică a ambilor factori, și ignorarea unuia din ei atrage după sine regretabile rezultate.

Din acest punct de vedere, natural era de așteptat, că acel compromis între individ și societate, care a fost pus la baza vieții sociale și culturii contemporane, va aduce la rezultate triste; și adevărat istoria n'a zăbovit a dovedi, că acest compromis n'a fost rezolvirea problemei raporturilor între individ și societate, ci numai o împăcare vremelnică.

Lupta trebuia să izbucnească înainte de toate în acea sferă a vieții, în care a fost cu totul neglijat unul din acești factori, anume în partea economică.

În această latură a vieții, principiul «concurenței libere», introdus de Adam Smith a dat ca rezultat dominațiunea capitalismului concentrat și a adus la robie, care cu nimic nu e mai joasă de cât robia de pe timpurile evului antic. Nu e nevoie a zugrăvi toate grozăviile sistemului capitalist, cari mai mult sau mai puțin sunt cunoscute tuturor. Acest sistem cu toate mizeriile lui moralistul Martensen îl caracteri-

¹⁾ Prof. de istorie la Academia din Kiev.

²⁾ Rev. «Stranic» 1900 Vol. II, pag. 532.

³⁾ Rev. «Strannic» 1900 V. II pag. 533.

zează ca: «nou păgânism, și încă păgânism în forma cea mai strașnică»¹⁾. Dar toată nenorocirea este că sistemul capitalist, care se bazează pe deplina libertate a individului, e susținut de societate, întru cât așa a fost compromisul între individ și societate; și astfel jugul capitalismului s'a strecurat în toate părțile vieții sociale.

Așa, viața bazată pe principiul deplinei libertăți a individului, a dus în sfera economică la desăvârșita robie, care se resfrânge și asupra altor părți ale vieții sociale. Natural că trebuia să izbucnească reacția, trebuia să dea de știre de sine celălalt factor — principiul social. În adevăr, pe terenul aceleiaș concurențe libere, s'au ivit încercări, sub forma organizațiilor și ligilor muncitorilor, a organiza voiața socială pentru lupta cu arbitrariul individualității libere.

Totodată, pe baza acelorași încurcături și mizerii în viața economică, care rezultă din acțiunea arbitrară a individului liber, din nou se ivește sub nume «socialism» acea ideologie, a cărei bază este al doilea factor — principiul social, și care cu totul nu e în considerare libertatea individuală.

Socialismul, ca ideologie, nu e ceva cu totul nou, ci numai transformarea aceleiași ideologii, care a dominat în lumea antecreștină și a cărei temelie este distrugerea libertății individuale în numele intereselor sociale, numai cu acea deosebire că socialismul a pus pe steag ca lozincă binele individului, iar nu al societății.

Socialismul este atrăgător cu făgăduința sa, că va mântui mizeriile și nenorocirile, aduse în viața economică de activitatea liberă a individului. Într'aceasta este puterea și dreptatea lui. Dar mijloacele lui sunt distrugerea individualității libere și supunerea ei definitivă principiilor sociale. Dacă socialismul nu recunoaște formele vieții sociale din prezent, apoi nici de cum nu în principiu, ci numai pentru că aceste forme susțin apăsările arbitrariului individual.

«Dacă omul, zice L. Tihomirov, cândva s'ar umili înaintea «societății» sau «omenirei» ca înaintea unei ființe superioare pentru el, aceasta ar însemna stârșitul desvoltării omenesci. Atunci individualitatea n'ar mai îndrăzni a pune societății scopurile sale, dar ar primi ca scopul vieții supunerea legilor sociale. Această direcție se și

ivește întru câtva în așa numitul «socialism științific»¹⁾. Noi am zice că nu «întru câtva», ci «anume», întru cât aceasta este baza fundamentală a socialismului, ivit și crescut pe terenul mizeriilor economice, ca reacție contra libertății arbitrare a individului.

Socialismul este ultimul cuvânt în rezolvirea problemei raporturilor între individ și societate pe baza acelei ideologii, care se sprijină pe o însușire a naturei omenesci: pe principiul social și ignorează alta — libertatea individuală. Nu intrăm în critica amănunțită a socialismului, însă putem a zice, că individualitatea liberă nicio dată nu s'ar împăca cu astfel de formă a vieții, și, după cum ea a șters de pe scena istoriei asemenea forme în trecut, tot așa putem afirma sigur, le va șterge și în viitor, și socialismul nu va fi rezolvirea problemei, ci numai un nou pas greșit în rezolvirea ei, poate că cu câtva și mai aproape de adevăr.

Din altă parte, individul liber, cu speranța că va găsi așa forme a vieții sociale, cu cari s'ar putea împăca desăvârșit libertatea deplină a individului, cearcă și schimbă diferite organizații sociale, până ajunge la negarea principiului social, și la convingerea că toată fericirea pe pământ se poate ajunge numai prin libertatea individuală deplină.

Astfel de concluzie este ultimul cuvânt în rezolvirea problemei pe baza acelei ideologii, care ignorează cu totul principiul social. Știm la ce a dus viața omenirii această ideologie în domeniul economic. În partea politică ea se transformă în anarhism. Deși în trecutul istoriei omenirea n'a avut experiență câtva de îndelungată cu așa formă de administrare, dar realizarea acestui principiu în viața economică foarte clar arată unde duce el. De la sine se înțelege că și în viața politică, libertatea tuturor imaginată, va deveni în realitate numai a unora mai puternici în oarecari privinți, și prin urmare se va legaliza numai arbitrariul lor. Ca rezultat, se va întâmpla aceeași ce s'a întâmplat în viața economică, adică vor recurge la principiul social, pentru ca să scape de arbitrariul, siluirea și jugul a câtorva indivizi. Ceva asemenea totdeauna se întâmplă pe timpul revoluțiilor, și un exemplu orbitor în așa sens pe timpurile noastre a dat

¹⁾ „Христианское учение о нравственности“ trad. de Lopuhin V. II Ediția Tuzov. Petersburg 1890 pag. 579.

¹⁾ „Religiozno-filosovskaia biblioteka“ 1904 V. IV. pag. 102-103.

revoluția rusă, care trecând prin anarhie, a ajuns la împărăția lui Lenin și Troțkii și astăzi este pe drumul organizării voinței sociale pentru a scăpa de jugul apăsător al bolșevicilor.

Prin urmare vedem că omul pare că este osândit de Dumnezeu a se lupta cu sine, și temeliile acestei lupte sunt puse adânc în însăși natura lui. Impăcând când una, când alta din însușirile naturei sale, omul se zbate într'un cerc și treptat trece dela închinăciunea umilitoare înaintea principiului social, până la negarea acestui principiu desăvârșit, sau, cum se exprimă filosoful V. Soloviev: «dela idolatrie, la erezia iconoclaștilor, iar dela aceasta, la o nouă, mai adâncă idolatrie»¹⁾.

Fiecare din aceste două ideologii aparte, după cum vedem, are temelie în însușirile naturei omenești și satisfacerea cerințelor naturei aduce bune roade, «că omul este ființă liberă și inteligentă, zice Levitschii, că el tinde a fi individualitate independentă și liberă de orice formă de robie. Toate acestea pot să mărturisească numai despre demnitatea înaltă a omului, pe care el se stăruiește s'o apere și s'o îngrădească, de tot ce așa sau altmintrelea ar arunca umbra robiei asupra ei»²⁾.

Nu putem nega acel bine pentru omenește, care a devenit ca rezultat al dezvoltării individului, și nu se pune la îndoială că individul liber este condiția necesară a progresului.

Însă viața alcătuită numai pe baza acestui principiu duce la rezultate distrugătoare, și anume la arbitrariul individual, care nu poate fi oprit cu nici o normă, și în fine la aceeași robie de la care individul totdeauna fuge și pe care el tinde s'o scoată din viața socială.

Din altă parte, indiscutabil este și influența binefăcătoare a principiului social asupra vieții și dezvoltării individului; viața socială lărgeste și îmbogățește mediul existenței individuale. Viața socială apare și este un leac adevărat contra acelor anormalități, la cari duce viața dezvoltată pe extremitățile individului liber. Însă viața, construită numai pe baza acestui principiu, aduce asemenea la nimicirea libertății individuale. Aici, cum zice filosoful V. Soloviev, foarte ușor putem ajunge la principiul monstruos, exprimat

de un ministru francez, că «mai bine este a condamna douăzeci de nevinovați, decât a atinge interesele unei instituții naționale»¹⁾. Dacă acest principiu, putem zice, este călăuză a vieții sociale în prezent, apoi cu conștiința desăvârșită liniștită și socialismul îl va pune ca bază a vieții pe viitor.

Cei cari stau pe baza principiului social, de obicei recurg la analogia între societate și organism, afirmând, că societatea poate progresa numai în cazul când toți membrii vor lucra pentru binele comun. Nici vorbă nu poate fi că concluziile, făcute pe baza acestei analogii, sunt juste, însă singura analogie nu e chiar dreaptă și deci nu ne putem cu totul uni și cu concluziile, cari se fac pe baza ei. Dacă societatea cu adevărat ar fi organism în sensul, cum organismul se înțelege în științele naturale, atunci desigur că progresul societății ar merge cu necesitate conform legilor ei proprii; dar atunci n'ar mai putea fi vorbă despre raporturi între individ și societate; chestiunea s'ar rezolvi dela sine în folosul societății și de fapt n'ar mai fi nici o luptă între individ și societate. Însă lupte există și ea se produce tocmai din cauză, că societatea nu este organism în sensul adevărat al cuvântului, și membrul societății nu este un simplu mădular al organismului, ci posedă voință liberă, pe care societatea e nevoită s'o ia în considerare.

Dezvoltarea și progresul societății depinde de munca și serviciul liber, iar nu mecanic al fiecărui membru. Dacă societatea este organism atunci știut că nu poate fi vorbă despre dezvoltarea liberă, plină și din toate părțile a individului, ci numai despre specializarea într'o direcție de activitate conform legii necesității; desigur, că societatea ca organism prin așa specializare a tuturor membrilor, va progresa, dar individul va prăpădi tot prin ce el se caracterizează ca personalitate. «Lasă societatea să progreseze, zice Mihailovskii, dar aveți în vedere, că prin aceasta individul regresează, și dacă stăm pe acest punct de vedere, atunci societatea este primul, cel mai apropiat și mai strașnic vrășmaș al omului, contra căruia el tot timpul trebuie să stea de strajă. Prin singur procesul dezvoltării sale societatea tinde a supune și a bucăți pe individ, a lăsa lui

¹⁾ «Opravdanie Dobra». Ed. II Moscova 1899 pag. 17.
²⁾ «Licinosti i obșcestvo» Rev. Bogoslovskii Vestnic 1900 V. pag. 226-227.

¹⁾ „Opravdanie Dobra” Ediț. II Moscova an 1899.

o anumită funcție specială, distribuind celelalte între alții, și a-l transforma din personalitate în simplu organ¹⁾». Așa ar fi să fie ordinea vieții individului în societate-organism.

Însă individul are voință liberă, și supunându-se legilor sociale, el totodată se luptă pentru individualitatea sa, pentru independența și varietatea lui «eu». Afară de aceasta, vom sta noi pe punctul de vedere al Bibliei sau al evoluționizmului, tot una vom fi nevoiți a recunoaște, că societatea a apărut pentru dezvoltarea deplină a individului.

Dumnezeu a zidit femeia pentru că bărbatul n'avea ajutor între toate ființele, zidite de Dumnezeu. Așa povestește Biblia. Prin urmare viața lor trebuia să se desvolte prin ajutorul reciproc, iar nu prin serviciul lor societății. Persoanele separate, din punct de vedere al evoluționizmului, se intercalau în societăți mai mult sau mai puțin numeroase, pentru un oarecare scop personal, pentru atingerea unor interese comune, cari totodată erau și personale, și nu în numele intereselor societății, care deocamdată nici nu există. Prin urmare societatea slujește individului, și nu individul societății. Desigur, din aceasta cu totul nu reiese concluzia, ca societatea în cazul acesta este o simplă sumă, o simplă uniune mecanică a persoanelor separate și cu totul libere, care părere o împărtășește individualismul extrem.

Societatea drept că este uniunea indivizilor liberi, însă uniune necesară, în afară de care individul n'are posibilitate a trăi și a se dezvolta.

Evident că rezolvirea problemei se încheie în unirea armonică a ambelor ideologii, și în satisfacerea ambelor necesități ale naturei omenești. «Trebuie de urmărit a ajunge la așa stare a societății, zice Martensen, care în principiu va conține adevărul, prin cât el se găsește în ambele ideologii, și care ar susține dreptul atât al societății cât și a persoanelor separate²⁾». «Socialismul și individualismul, zice Bulgacov, nu numai nu sunt principii contrare, ci condiționează unul pe altul. Numai armonia dreaptă între ele, unirea și echilibrul lor garantează plinătatea posibilă a libertății și a drepturilor individului³⁾».

¹⁾ «Boriba za individualnosti» Rev. «Otecestvenâea zapischi», an. 1875 vol. X pag. 654.

²⁾ «Hristianscoe ucenie o pravstvenosti». Trad. de Lopuhin vol. II an. 1890. Ed. Tuzov C. Petersburg pag. 596.

³⁾ «O socialnom ideale». Rev. «Voprosâ filosofii psihologii» an. 1903 Vol. 68 pag. 313.

De la sine se înțelege că, dacă individul liber se poate dezvolta și perfecționa numai în viața socială și dacă astfel societatea apare ca un mediu necesar, în care individul trebuie să se învârtă și să-și petreacă viața, atunci evident că între societate și individ în principiu nu trebuie să fie nici o contradicție și nici o luptă.

Pe baza anume acestei armonii și uniri stă filosoful V. Soloviev dezvoltând teoria raporturilor între individ și comunitate: «nu se poate, afirmă el, în principiu considera individul și comunitatea ca contrarie. Nu se poate pune întrebarea, care din aceste două este scopul și care numai uneltă¹⁾. A împărtăși fără nici o rezervă o anumită formă a vieții sociale, omul nu numai nu este dătător, ci nici n'are dreptul, întru cât aceasta el ar putea s'o facă numai prin știrbirea demnității sale omenești²⁾».

Pentru lămurirea acestei probleme, ne adresăm la V. Soloviev, întru cât, ne pare, el este singurul filosof creștin ortodox, care a pus chestiunea aceasta clar în sistema sa filosofică și a luminat-o, prin cât se poate, în mod teoretic, vrând totodată să stea pe baza creștinismului.

Pentru a prețui pe dreptate rezolvirea acestei probleme, dată de Soloviev, după părerea noastră este necesar măcar pe scurt a da răspuns la întrebare: cum e de explicat faptul, că omeneșii în urma unei munci teoretice, a cugetării de mai multe veacuri și după experiența vieții reale atât de îndelungate, a ajuns la așa extremități ca socialismul și individualismul? Pentru ce omului i se par incompatibile libertatea individuală și viața socială și el cu adevărat nu poate întruni și împăca în viață aceste două principii, deși de fapt și unul și altul sunt cerințele naturei omenești și numai prin satisfacerea ambelor cerinți omul se poate dezvolta și perfecționa?

Noi am spus că principiul social, după intensitatea lui, este totdeauna unu și același și putem zice că puterea influențării asupra vieții a acestui factor nu variază. Foarte variabil apare în viață alt factor — individul. Evident că în conștiința falsă a individului și trebuie să căutăm cauza acestei disarmonii. În adevăr, astfel de libertate pe care o urmărește individualismul extrem, nu-i și nici nu poate să fie în viața reală. Așa libertate este rezultatul tendințelor egoistice ale

¹⁾ «Opravdanie Dobra» Ediț. 2 Moscva an. 1899 pag. 255.

²⁾ Idem pag. 274.

individului, care gândește să-și satisfacă pe deplin toate dorințele sale; este rezultatul aceluși egoism, după care omul, considerându-se pe sine ca centrul universului, se uită la tot ce este în jurul lui ca la a uneltă pentru al lui «eu». Individul cu așa ideologie și cu așa tendințe, desigur, nu poate fi mulțămît cu viața socială, unde interesele lui sunt limitate prin interesele altor indivizi, și el cere libertate nelimitată pentru satisfacerea nelimitată a intereselor personale; însă nevoit prin forța lucrurilor a trăi în societate, individul se silește să creeze astfel de forme ale vieții sociale, prin cari s'ar putea satisface toate tendințele egoistice. (Aceasta e utopia socializmului). Din altă parte, disperându-se, că pe calea aceasta cândva va atinge scopul, individul ajunge la negațiunea din principiu a tuturor formelor vieții sociale; însă pe calea aceasta el se va întâlni cu interesele altor persoane tot așa de egoiste, și tot cu libertate nelimitată; natural, că în urma unei lupte victoria va fi de partea celor mai tari, și se va începe apăsarea și persecutarea celor mai slabi, cât și decretarea acestor persecutări; într'un cuvânt prin forța lucrurilor individul din nou va fi impus în limitele vieții sociale; cari pot să fie mai grele și mai distru-

gătoare pentru individ de cât cele dinainte. (Intr'acolo duc individualismul extrem și anarhizmul.

Prin urmare pe terenul egoismului și a tendințelor egoistice individul și societatea apar ca niște mari dușmani și nu este nici o posibilitate a i împăca.

Dacă individualismul extrem uită că individul nu este numai egoist, ci și altruist și astfel singur într'o măsură oarecare își mărginește libertatea, prin formele vieții sociale, cari sunt necesare pentru el; apoi socialismul scapă din vedere că individul nu este numai altruist, ci și egoist și împreunarea și delimitarea ambelor principii — altruismului și egoismului în viața individuală se determină prin libertatea individului, iar nu prin forță constrângătoare, și tot așa trebuie să se stabilească pe baza acestor principii și formele vieții sociale.

În ce măsură și cum individul liber s'ar putea împăca cu formele vieții sociale și astfel s'ar putea desvolta și perfecționa, răspunsul se silește să ni-l dea filosoful V. S. Soloviev în opera sa «Opravdanie Dobra».

Icon. Sf. S. BEJAN
Chișinău

LITERATURA PIOASĂ ÎN LIMBA ROMÂNEASCĂ

P R E F A Ț A

E prima oară nu numai când mă ocup, ci chiar când mă gândesc că poate exista un astfel de subiect, ca acel pe care-l înfățișez prin lucrarea de față. După ce, vreme de peste 15 ani, m'am ocupat neîncetat cu felurite chestiuni din domeniul teologiei, mă mir singur cum n'am dat până acum peste artera de viață religioasă, care sunt cărțile de pietate. Adică de dat am dat eu, dar nu le-am acordat nicio atențiune. Abia în cursul acestui an am fost pus în cunoștință de efectul pe care unele din aceste cărți, traduse pe românește, îl au asupra publicului creștinesc. Stiri de acestea mi-au trezit dorul de a afla ce este cu aceste cărți, și atunci m'am interesat să le găsesc, să le adun și să le studiez.

Nu mi-a părut rău de ce am făcut. Mi s'a părut că am descoperit o comoară de frumuseți creștinești, și cu mirare și muștrare mi-am zis: „Cum de nu m'am ocupat eu până acum cu acest subiect!“

Nu că aceste cărți ar fi o noutate pe care acum aş descoperi-o. Ele circulau, și încă unele în mare număr. Dar circulau numai printre oamenii fără în-

vătătură și nu li se dădea atențiune. Totuși în ele erau lucruri care meritau tot interesul. Ceiace nu se făcuse era punerea lor în lumină, prețuirea lor și, prin aceasta, acțiunea de a le da o și mai mare răspândire.

Astăzi, sunt fericit că m'am ocupat cu ele: una, pentru mângâierea mea sufletească, al doilea, pentru că pot pune și pe alții în pozițiunea de a-și pleca ochii spre aceste cărți, din care și ei vor sorbi mari plăceri creștinești, al treilea, pentru că dau în mâna propagandei creștinești o unealtă însemnată de lucru creștinesc, care a fost întrebuințată cu folos de generațiunile trecute și poate fi întrebuințată și de acum înainte, al patrulea, ca un act de dreptate pentru niște lucrări trecute cu vederea, dar care meritau toată atențiunea.

După toate acestea, n'ar fi pentru mine fericire mai mare decât a afla că și alții au prins interes de aceste cărți și au gustat și ei, cași mine, aceleași plăceri duhovnicești, din citirea lor.

București, 2 Decembrie st. n. 1919.

INTRODUCERE

Intre cărțile românești de cuprins religios, este o categorie care n'a format până acum obiectul unui studiu special. Acestea sunt cărțile *de pietate*.

Ce trebuie să înțelegem prin cărțile de pietate?

Vom răspunde mai ușor la această întrebare, dacă vom privi mai întâi spre celelalte cărți religioase. Vom vedea că, din toate categoriile, rămân la o parte o seamă, care nu intră în niciuna din ele. După ce vom face această cernere, vom putea fixa, apoi, mai lămurii caracteristicile cărții *de pietate*.

1. Intre cărțile religioase, o categorie este a cărților așa numite „de ritual.“ Acestea sunt cărți pentru cultul public creștinesc, deși se pot întrebuița și pentru cultul privat. Destinațiunea lor de căpetenie însă e cultul public. Întrebuițarea lor, potrivit destinațiunii pe care o au, cere din partea creștinului o anumită atitudine și o anumită pozițiune. Ele nu se pot întrebuița șezând sau stând culcat, ci numai în pozițiunea respectuoasă și reculeasă pe care trebuie s'o aibă omul în rugăciune.

2. Altă categorie este a cărților de cult privat, cum sunt cărțile de rugăciuni. Ele cuprind mult material din cărțile de cult public, dar pot cuprinde și un material deosebit. Fiind cărți de cult, nici ele nu se pot întrebuița pentru destinațiunea lor decât cași cele pentru cultul public.

Și pe unele și pe altele, le-am putea numi, așa zicând, de oficialitate religioasă, fiindcă sunt cărți în care creștinul stă de vorbă cu Dumnezeu.

3. Altă categorie este a cărților de învățământ religios, dela cele mai înalte, până la cele mai simple, pentru copii. Acestea sunt cărți care se îndreaptă mai cu seamă spre intelect, fiindcă scopul lor este de a împărtăși cunoștințe în școală.

4. Aproape de ele, dar nu identice, sunt cărțile de vulgarizare religioasă, fie ele destinate unui public mai lămurat, fie poporului în genere. Astfel sunt, pentru Biserica noastră, unele scrieri religioase ale lui Alexandru Sturdza, scrise franțuzește,¹⁾ și traduse românește de Protosingheiu Neoiu Scriban.²⁾ Ele sunt tot cărți de natură intelectuală, cași cele școlare pentru că se adresează tot minții și au de scop numai de a răspândi cultura religioasă în pături mai largi decât limitele înguste ale școlii.

5. Altă categorie este a cărților de povestire religioasă. Aci intră toate cărțile de natură literară propriu zisă, cum ar fi povestirile, nuvelele și romanele religioase. Exemple de acest fel de lucrări, pentru lumea cultă avem romanele *Quo Vadis*, *Ben-Hur*, *Fabiola*, *Pe urmele lui Hristos*, etc. iar pentru mulțimea neînvățată: *Iosafat* (Craiova, 1910), *Dorință împlinită* (Iași, ed. 2, 1913) etc., acestea două din urmă

¹⁾ *Oeuvres posthumes religieuses, historiques, philosophiques et littéraires d'Alexandre de Stourdza. Etudes morales et religieuses. Double Parallèle.* Paris, Dentu, 1858.

²⁾ *Duplul Paralel sau Biserica în fața papității și a reformei vecuinii XVI.* Iași, Tip. Buciumului român, 1851.

traduse pe românește de răposatul Episcop Antim al Râmnicului.

În această categorie, trebuie să socotim toate lucrările de închipuire, prin care se caută instruirea și aprinderea simțirii religioase prin mijloacele literaturii, pentru ca ideile și faptele religioase să fie înfățișate, pe calea aceasta, într'un chip mai viu și mai mișcător.

6. Altă categorie e a cărților de instruire religioasă care nu sunt cărți de școală, dar pot fi privite, într'o măsură oarecare, drept lucrări de vulgarizare. Au însă partea deosebită că se pot întrebuița în cultul public. Așa sunt *Viețile Sfinților* și *cărțile de predici*. Ele nu au intelectualismul cărților de școală și a cărților de instrucțiune, în genere, cum sunt cele de vulgarizare, și ținesc mai mult la mișcarea inimii. *Viețile Sfinților* au ceva și din natura scrierilor curat literare.

Cu aceasta, aproape am epuizat soiurile cărților religioase. Totuși mai rămâne o categorie, care nu intră în niciuna din categoriile de mai sus și care, cu toate acestea, există cu o ființă aparte, cu o destinațiune aparte și cu o largă întrebuițare.

Care sunt aceste cărți?

Sunt cărțile pe care le numim «de pietate» și a căror caracteristică o vom vedea îndată. Deocamdată, am procedat prin eliminare. Am fixat diferitele categorii, fiecare cu rolul ei, și vom vedea acum o nouă categorie, cu un rol deosebit, și care numai în chip forțat ar putea intra în vreuna din categoriile înșirate mai sus.

SECȚIUNEA I

§ 1. Cărțile de pietate în genere

Viața creștinească pune pe creștin în fața trebuinței de a se ruga lui Dumnezeu. De aci a rezultat cultul creștinesc public și privat. Creștinul se înfățișează înaintea lui Dumnezeu și comunică cu el — se roagă. Acestei trebuințe și acestui act servesc cărțile de cult (public sau privat). Creștinul, și omul religios, în genere, nu fac numai atât. El cugetă la Dumnezeu și la toate realitățile care constituie viața sa religioasă, precum suflet, moarte, viață de apoi, venirea a doua a Mântuitorului, judecata de apoi, etc. Acestea sunt realități care stau în centrul vieții religioase, și o adevărată viață creștinească, fără doar și poate, își frământă gândurile cu astfel de chestiuni. În fața lor, creștinul însă nu stă numai cu dispozițiunea cugetătorului, a filozofului, care îndeplinește un act numai intelectual, scrutând tainele vieții sufletești și căutând să ridice, cu puterea minții, vâlul care, pentru noi, ascunde necunoscutul lumii de dincolo. Cugetând la acestea, creștinul se emoționează și, emoționându-se, își dispune voința a ținea seamă de ele și a trăi potrivit acestor simțiri.

Aceasta este *viața de pietate*, care e viața mișcată de realitățile lumii religioase: păcat, rai, iad, etc. Creștinul care se afundă cu mintea în acestea și se hră-

nește deseori cu astfel de gânduri, mișcându-se cu sufletul său, se zice că *meditează*.

Acestei stări sufletești a omului religios îi servește o categorie de cărți, care sunt cărțile de pietate. Ele sunt cărți care servesc *vieții meditative* a creștinului, adică vieții transportate cu gândul în lumea supra-pământească.

Ele nu sunt cărți de rugăciune, fiindcă meditarea nu e rugăciune, nici act de cult. Deci și cărțile de pietate, fiind cărți închinată vieții meditative, nu sunt cărți de cult. Din cauza aceasta, pentru a fi citite, ele nu cer atitudinea și pozițiunea solemnă, ca la cărțile de cult, ci sunt cărți care se pot citi și într-o atitudine slobodă. Ele sunt cărți de viață religioasă, dar nu sînt cărți de vorbire cu Dumnezeu, deși pot fi presărate și cu rugăciuni.

Dintr'un punct de vedere, ele ar putea fi trecute la cărțile de vulgarizare religioasă, pentru că urmăresc și ele scopul de a împărtăși învățătura creștinească. Dar ele sunt cu mult mai mult decât atîta. Scopul lor numai în al doilea rînd este instruirea; principalmente, ele vor să miște voia omului, să-l emoționeze, să-l cutremure cu puterea factorilor religioși. Ele urmăresc să trezească într'însul dispozițiuni și hotărâri de a realiza în viața sa toate învățăturile dumnezeiești. Ele, mai degrabă, au caracterul unor cărți de predici care se adresează fiecărui creștin în parte, nu în solemnitatea unei adunări bisericești, ci în intimitatea vieții fiecărui creștin, luat în parte.

Cărțile de pietate sunt cărți foarte intime, cărți de viață personală, interioară, și care sunt strîns legate de viața adînc religioasă. Ele apar numai din trebuința de a hrăni această viață. Fac parte, prin urmare, din viața tăcută, tainică a creștinului, și de aceea sunt produsul vieții mistice și servesc numai acesteia.

Deși asemănătoare, dintr'o lature, cu cărțile de vulgarizare, se deosebesc mult de ele, pentru că acelea, ca și cărțile de școală, sunt numai unelte intelectuale și care expun lucrurile din punctul de vedere al adevărului curat și descriu faptele după șirul lor istoric. Cărțile de pietate nu se țin strict de aceasta. Fără a izbi în ceva datele împărtășite prin învățămînt și cunoștințele intelectuale, ele înfățișează o lume nouă, parte bogată și de o rară frumusețe. Fiind roade ale vieții mistice, în ele găsești dulceați negândite și neașteptate, scăpărări din lumea sufletului, pe care nu le poți găsi în viața creștinească și oficială. E o lume nouă care trăiește aci, care izvorăște din tainele fărînd ale sufletului. E o adevărată creare ce se ridică din sufletul religios, atît de personală și de spontanee, încît s'o poți cuprinde în datele cunoscute ale cărților de curată învățatură tradiționaiă.

Cînd vorbim, de pildă, de Domnul Hristos sau de viața Domnului, ni-i înfățișăm așa cum îi știm din evanghelii și cum ni-i expune orice învățămînt. Viața de pietate însă descopere taine mai multe din viața nevăzută a Mîntuitorului, care surprind prin puterea și măestria cu care sufletele pioase știu să le descopere.

Astfel de adîncuri găsim în cărțile de pietate, și ele hrănesc cu îmbelșugare sufletele doritoare de viață interioară. Fără această viață interioară, trebuie s'o știm, nici nu poate fi religiune. Căci religiunea nu poate fi redusă la o simplă oficialitate sau la o reprezentare îndatinată a unor acte de cult și la o desfășurare de doctrină după un sistem cunoscut și admis, ci este foarte mult o neîncetată frămîntare și îndreptare a sufletului omului spre Dumnezeu. Ea este activitatea de fiecare moment și permanentă a sufletului legat de Dumnezeu, după cum spune Proorocul David: „Toată ziua legea ta cugetarea mea“

Din această caracteristică a sufletului religios, care e însăși pietatea, izvorăsc și cărțile numite *de pietate* în care se revarsă aceste emoțiuni tainice ale sufletului religios, mișcat de relațiunile sale neîncetate cu Dumnezeu și de cufundarea minții sale în sfera vieții suprapământești.

După acestea toate, ne-am putea întreba: Ce sunt cărțile de pietate? Și am putea răspunde, în scurt: Ele sunt o ramură a cărților de cuprins religios, în care s'a depus și se depune rodul vieții interioare a sufletului creștinesc. Ele se adresează mai mult inimii și au scopul de a trezi în sufletul cititorului înduioșarea simțirii și mișcarea voinței către îndeplinirea datoriilor religioase.

Dacă ne-am reprezenta sufletul ca însuși pămîntul, ar trebui să privim cărțile de pietate drept ceiace el produce din propria sa rodnicie și spontanee, în deosebire de ceiace el produce prin lucrarea cea obișnuită și cunoscută a muncilor agricole. Și oricît de frumoase și de bogate sunt rodirile câmpurilor lucrate, ochii nu mai puțin ni se desfătează și omul nu mai puțin se folosește de ceiace pămîntul a produs și produce din însăși rodnicia lui și independent de orice lucrare omenească, cum sunt codrii măriți cari acopăr întinderi nemăsurate în munți și în câmpii.

Oriunde este adevărată viața religioasă, trebuie să trăiască pietatea, adică dispozițiunea personală către cele dumnezeiești și duhovnicești și preocuparea minții cu problemele acestei vieți, nu din interesul de a ști, ci mai mult din dorul de a se desfăta cu hrana cea duhovnicească, ca o hrană indispensabilă pentru viața sufletului. Acolo nu ajunge să iei parte la actele de cult săvârșite de altul, și celui care le săvârșește nu-i ajunge să săvârșească acte de cult pentru alții, ci și unul și altul caută personal să muncească pentru sine, ca să se ridice în sfera vieții celei mai presus de fire. Acolo și apar cărțile de pietate, ca un izvor de unde curg apele răcoritoare ale legăturilor cu Dumnezeu, și ca un mijloc de a hrăni ilacăra vieții sufletești tainice personale a creștinului, pe care fiecare trebuie s'o aprindă pentru sine.

§ 2. Lămurirea subiectului prin exemple.

Mai bine ne vom da seamă de ce va să zică o carte de pietate, dacă vom aduce citațiuni din astfel de cărți.

Vom vedea cum curge din ele, ca un râu bogat, de simțire religioasă, care de multe ori surprinde prin noutatea cugetării, prin vioiciunea simțirii, prin puterea de a descoperi și înfățișa priveriști neștiute din adâncurile necercetate ale vieții sufletului creștinesc.

O carte de această categorie, care și este cartea de pietate prin excelență, e cunoscuta lucrare a lui Toma de Kempis sau a altuia, *Urmarea lui Iisus Hristos*. Vom vorbi de ea mai pe larg, când vom ajunge la cărțile de pietate românești, fiindcă este tradusă și românește. Din ea, vom aduce aici numai puține citațiuni, rămânând să cităm mai mult, când ne vom ocupa de dânsa între cărțile de pietate în românește, în secțiunea II a acestui studiu.

Iată câteva crâmpeie, după traducerea franceză a lui Lamennais:

Mijloacele de a dobândi pacea lăuntrică și grija de a înainta în virtute. 1. Noi am putea să ne bucurăm de o pace adâncă, dacă nu ne-am bate capul cu ce zic și fac alții și cu ce nu e treaba noastră. Cum poate rămânea multă vreme în pace acela care poartă griji străine, acela care caută numai spre cele de afară și numai rar se strânge în sine însuși?

Fericiți cei neamestecați în griji străine, că aceia vor dobândi pace multă! (Cartea I, cap. 11, 1).

Ne este de folos să întimpinăm uneori greutăți și împotriviri, pentru că acestea deseori întorc pe om întru inima lui, ca să cunoască el că patria lui nu e pe pământ și să nu-și puie nedejdea în niciun lucru din lumea aceasta. Ne este de folos să suferim uneori vorbe protivnice și să aflăm că oamenii gândesc rău de noi, cu toate că facem bine și avem gânduri bune. Acestea ajută să ne umilim și să ne ferim de slava deșartă. Căci noi căutăm pe Dumnezeu care vede în adâncul inimilor mai ou seamă atunci când oamenii ne înjosec și cugetă rău de noi (Cartea I, cap. 12, 1).

Intoarce-ți ochii asupra ta însuși și ferește te de a judeca faptele altora. Omul care judecă pe alții se ostenește în zadar. De cele mai multe ori, se înșală și greșește. Cercetându-se și judecându-se pe sine însuși, el lucrează totdeauna cu rodnicie. De obicei, noi judecăm lucrurile după pornirea inimii noastre, căci iubirea de noi înșine ușor strică dreptatea judecății noastre. Dacă noi am năzui numai spre Dumnezeu, nu ne-am turbura atât de ușor, la cea mai mică împotrivire care ne vine de afară (Cartea I, cap. 14, 1).

Să nu faci rău pentru nimic în lume ori pentru ca să plăci cuiva. Din dragostea către aproapele însă, care ar avea nevoie de ajutor, poți lăsa uneori săvârșirea unei fapte bune, pentru ca să faci alta mai bună. Căci atunci binele nu se strică, ci numai se schimbă într'unul mai mare. Nicio faptă din afară nu folosește fără dragoste. Ce se face din dragoste însă, aduce roade îmbelșugate, oricât de mică și neînsemnată s'ar arăta fapta pe dinafară. Dumnezeu socotește mai mult cât de mare e îndemnul inimii către faptă, decât însăși mărimea faptei (Cartea I, cap. 15, 1).

Oferirea lui Iisus Hristos pe cruce și datoria de a ne lăsa în voia lui Dumnezeu. După cum eu m'am dat

de bună voie Tatălui meu, pentru păcatele voastre, cu brațele întinse pe cruce și trupul dezbrăcat, nepăstrând nimic pentru mine și întreg jertfindu-mă, pentru a împăca pe Dumnezeu, asemenea și voi trebuie să vă dați mie în toate zilele, în slujba liturghiei, ca o jertfă curată și sfântă, din tot adâncul inimii voastre și din toate puterile sufletului vostru.

Ce voi cere eu dela voi decât ca să vă dați cu totul mie? Orice-mi dați afară de voi, nu este nimic, pentru că eu vă vreau pe voi, iar nu darurile voastre. (Cartea IV, cap. VIII, 1).

Citațiunea care urmează e din *Les Saintes Voies de la Croix* de M. Boudon, Paris, 1876:

Sunt mai multe căi, Doamne, care duc la fericita desfătare de tine; sunt mai multe cărări care duc la mărita ta veșnicie. Tu, Doamne, ai făcut însă un drum mare, care ne duce acolo, la limanul cel din urmă. Dar acest mare drum, suflete, nu e altul decât calea sfintei cruci. Această cale e marele drum împărătesc al tuturor aleșilor, pentru că ea duce la marea cetate împărătească a Impăratului împărăților. Ea este marele drum împărătesc, pentru că pe calea aceasta merge marea oșată a sfinților, Impărăteasa tuturor sfinților și marele Impărat al raiului. Ea e marele drum împărătesc al mântuirii, pentru că poștașii prea fericitei veșnicii prin ea îți duc știrile grabnice ale darului lui Dumnezeu; prin ea merg lungile șiruri de căruțe cu hrana duhovnicească trebuincioasă; pe ea se poartă toate prețioasele mărfuri ale frumosului rai. Hai, suflete, până la începutul lumii; să ne scoborâm apoi din veac în veac până la zilele noastre cele mai din urmă. Să privim cu luareaminte ce s'a petrecut în rânduiala firii, în legea scrisă și în legea darului lui Dumnezeu. Vom vedea limpede că această cale a crucii a fost totdeauna marea cale împărătească a aleșilor.

Dacă văd pe un Abel, care este plăcut lui Dumnezeu, văd în același timp și pe un Cain care-l prigonește. Trebuie ca un Avraam să se găsească în cea din urmă încercare, prin porunca ce i se dă de a-și jertfi pe singurul său fiu. Iov va ajunge pe o grămadă de gunoi, într'o părăsire grozavă, desprețuit de prietenii săi, batjocorit de însăși femeia sa și despuat de toate bunurile și de copiii săi. Moisi are un Faraon, pentru ca să-l deprindă cu acestea; David are pe un Avesalom, copilul său. Ilie are pe o Isabelă. Tobie își pierde vederea și este în pericol de a-și pierde viața.

Sfântul Ioan Botezătorul are un Irod care-l va da morții. Toți apostolii și ucenicii sunt oameni ai crucii. Chiar dacă întâlnim mici nevinovați, slăbiciunea vârstei lor nu-i va scuti de acest drum apăsător. De oarece ei sunt în deosebi ai lui Dumnezeu, toți vor fi soălțați în sângele lor și-și vor pierde viața, pe care cu adevărat însă atunci o primesc. În scurt, Biserica cântă că toți sfinții au suferit mult. În sfârșit, suflete, privește cum Impăratul tuturor sfinților, acela care este calea, adevărul și icoana tuturor sufletelor care se vor mântui, calcă-cu pași mari sau, mai bine zicând, aleargă pe calea aceasta din clipa cea dintâi a zămislirii sale dumnezeiești, și până la cea din urmă clipă a vieții sale. Uitați-vă cum prea-sfânta Fecioară, binecuvântata sa

mamă îi ține tovărășie; sf. Ioan evanghelistul, iubitul său cel prea scump; sf. Maria Magdalena, cea credincioasă în iubirea sa. Aduceți-vă aminte ce ne-a învățat Scriptura, că cei plăcuți lui Dumnezeu au trecut prin multe turburări și numai prin turburări au ajuns prietenii lui.

Mare liniște, deci, pentru toți ceice merg pe drumul acesta, pentru că e marele drum împărătesc al mântuirii; cel care umblă pe dânsul, nu are a se teme de nimic. O suflete, oricine ai fi tu, pentru ce te neliniștești în această cale a crucii? Mi se pare că aud pe toți prea-fericiții, cari știu atât de bine drumurile hotărâte ale veșniciei împodobite, cum îți strigă: Nu te teme, te afli bine, mergi bine, te găsești pe marele drum împărătesc care duce la cer. Hoții și ucigașii nu mai sunt de temut, fiindcă ei fug înaintea crucii, cu mai multă groază și grăbire decât fug oamenii de tunurile pământului și de fulgerele cerului.

Nu e tot așa pe căile mângâierilor vremelnice și duhovnicești. Vrajmașii noștri nevăzuți se amestecă ușor într'însele, se ascund și stau la adăpost. Acolo carnea se întărește, firea își capătă viață, dragostea de sine însuși se hrănește, duhul lumii se furișează.

Aceste drumuri după gustul nostru, sunt foarte periculoase, chiar când sunt duhovnicești, căci iute cazii înșelat. Cu toate că și prin ele poți merge spre Dumnezeu, deseori însă ești uimit, văzând că, pe negândite, te găsești pe drumul firii, în loc de a te găsi pe calea darului lui Dumnezeu. Dulcețile simțite care curg din darul lui Dumnezeu, mângâierile care ne vin prin mulțămiriile din această viață, și care pot fi nevinovate, sunt mici drumuri lăaturalnice care pot duce la cer. Dar aceste cărărușe merg peste țarine; din când în când le perzi din vedere; uneori lipsesc și nu știi unde te mai afli. Te găsești totdeauna încurcat prin mii de ocoluri pe care trebuie să la faci. Trebuie să bați des la porți și să strigi ca să întrebi de drum și ca să știi, dacă nu cumva te-ai rătăcit. Trebuie să fii cu neîncetată luare aminte, că altfel te rătăcești.

Dar pe drumul cel mare împărătesc al crucii, n'ai decât să mergi și să urmezi înainte. Și un orb ar putea umbla, fără să se rătăcească, mișcându-se după zgomotul celor care merg. Nu mai este nevoie să întrebi unde locuiește unul sau altul: Toți ceice umblă pe el au să-ți răspundă: Mișcă-te și ține-o tot înainte. N'ai să greșești de loc, afară numai dacă, de bună voia ta, n'ai să te apuci să te abați din acest mare drum al crucii și s'o iei pe cărările gustrilor și ale mângâierilor.

Nu trebuie să te turburi dacă această cale se arată supărătoare la vedere. E adevărat că sunt o mulțime de ape ce trecut, dar temelie e bună. Poți merge pe ea cu pas sănătos și nu e nimic de temut. Acel care ar voi să se abată dintr'înșă, pentru că să-i fie la îndemână printre pași acoperite cu flori, unde toate sunt vesele, nu va merge mult până ce va găsi șanțuri pe care nu le va putea trece fără a se înfunda năprasnic în pământuri afânate, care n'ar putea eși decât cu mari greutate. Cel mai rău este să te ții de marele drum tăiat de toți sfinții lumii. Nu e pericol să mergi pe calea Fiului lui Dumnezeu și a prea-sfintei sale Mame. O Mântuitorule, văd urmele tale pe drumul acesta, cunosc bine semnul pașilor

tăi. Trage-ne după tine și nu lăsa să ne rătăcim pe căile veacului acestuia. Îți cerem această milă și bunăvoință, pentru mila ta și îndurarea ta fără margini și pentru inima prea iubitoare a prea-curatei tale Mame, pentru toți îngerii și sfinții tăi. Ah! cât este de plâns orbirea lumii, care nu caută decât căi ușoare! Dar cât de mare e fericirea acelor care și duc crucea pe urma Domnului întrupat și a feciorelniceii sale Mame! (Cartea I, cap. 3).

Să trecem la altă citațiune, pe care o luăm din, *Imitation du Sacré Coeur de Jésus de Père Arnold*. Cartea din care luăm noi citatul, edițiunea XV, e tradusă în franțuzește de Abatele Bélet. Nu se spune din ce limbă e tradusă, dar, după numele autorului credem bă a fost compusă în nemțește. Edițiunea de care ne servim noi e tipărită în Dijon, 1880.

Urmează citațiunea:

Niciun lucru din lumea aceasta nu poate da inimii noastre adevărata odihnă și fericire.

1. *Iisus*. — Fiule, ai fost făcut pentru ca să fii fericit. Minte o dovedește, viața o arată, credința o învață.

Tu cauți fericirea, și bine faci. Dar încetează de a o căuta în făpturi; n'ai s'o găsești.

Nimic pe lumea aceasta nu e în stare să-ți umple inima. Și de ar fi să stăpânești toate lucrurile din lume, inima ta ar fi tot goală și nenorocită.

Bunurile pământului atâță setea inimii, dar n'ar putea s'o domolească. Dimpotrivă, cu cât mai multe vei stăpâni, cu atâta mai setos vei fi.

Cum s'ar putea să găsești în făpturi ceiace ele n'au? Nimenea nu dă ce n'are.

2. Ai să capeți tu ceiace niciun muritor n'a căpătat niciodată? Cel mai înțelept dintre oameni avea de toate din belșug, era năvălit fără încetare de plăceri nouă, uimea popoarele prin nemărginirea bogățiilor sale, zgomotul măririi sale răsunase până la marginile pământului.

Și cu toate acestea a fost silit să strige, văzând golul inimii sale: deșertăciunea deșertăciunilor și toate sunt deșertăciuni!

Să aveți tot ce puteți dori pe lumea aceasta: să porunciți pământului întreg; să fiți încărcăți de toată cinstea; să gustați toate plăcerile; îndată veți simți că n'ați găsit nimic, fără numai că totul e deșertăciune și întristare a duhului.

3. Nu te mira, Fiule; inima ta nefind făcută pentru lume, tot ce se găsește în lume e mai pre jos de înalta ta menire și nevrednic de dragostea inimii voastre.

Voi sunteți născuți pentru lucruri mai mari, pentru fapte veșnice și nesfârșite. Fiind menit a domni veșnic, nu te târâ în noroi.

Ce ți-ar folosi să câștigi lumea toată și să perzi sufletul tău? Ai fi de două ori nenorocit: nenorocit pentru chinurile cugetului tău, nenorocit pentru pierderea ta veșnică. Fericit, deci, celce desprețuiește ceiace poate rătăci inima, celce biruie cu tărie împotrivrile spre adevărata sa fericire și care, aducându-și aminte de înalta sa chemare, caută fericirea în Dumnezeu, mai pre sus de toate lucrurile făcute!

4. *Ucenicul*. — O Doamne! m'ai făcut pentru fericire, dar n'am găsit-o încă, nici n'am gustat-o.

Patimile mele nu încetează de a-mi striga:

Iat-o! iat-o! Nebun ce eram! am crezut-o, și, dus de patimile mele, am alergat în toate părțile, dar, în loc de fericire, n'am găsit decât suferință și amărăciune.

Nenorocit! Făcut pentru a gusta fericirea în tine, Doamne, m'am istovit căutând-o în făpturi; am fugit departe de fericirea pentru care eram făcut. Am găsit răul pentru care nu eram făcut, și am perit.

Deschide-mi ochii, Doamne, ca să văd culmea rătăcirii mele și pentruca, ajungând slobod, să caut în tine cu folos fericirea pe care n'am putut-o găsi în făpturi (Cartee I, cap. 2).

Această carte cuprinde mari desfătări sufletești și luciri de o mai mare putere din lumea sufletului și a lui Dumnezeu. Traducerea ei pe românește ar fi de un nemărginit folos, numai cu câteva schimbări izvoarăte din faptul că, la origină, ea e scrisă pentru Biserica Apusului

Iată altă citațiune din *das Heilige Kreuz*, Ingenbohl, Elveția, 1906.

Oriunde o credință vie și o adevărată iubire de Dumnezeu mai locuiește încă în inimile creștinilor, nu va trece nicio zi fără ca ei să se roage, să multămească și să-și aducă aminte de păcatele lor cu adâncă părere de rău înaintea chipului celui Răstignit.

„Numai în cruce e mântuirea“. Aceasta trebuie s'o spunem și despre semnul sfintei cruci, care a ajuns cel mai de seamă semn al tuturor creștinilor credincioși, dela întemeierea Bisericii. Biserica se slujește de sfântul semn al Crucii la împărțirea Sfințelor Taine, precum și la toate sfințirile și binecuvântările, fiindcă toate darurile lui Dumnezeu își au începutul în cruce.

„Numai în cruce e mântuirea“. Aceasta trebuie s'o spunem apoi, despre suferințele, ostenețile și strâmtorările fiecărui creștin care e rescumpărat nu numai prin crucea lui Hristos și, prin semnul crucii, se mărturisește ca robul lui Hristos, ale cărui daruri milostive el le primește, ci și prin urmarea Celui Răstignit pe drumul crucii va ajunge la menirea sa cea veșnică și se va face părtaș la fericirea și mărirea Mântuitorului său. *Hristos a suferit pentru noi*, zice Sf. Petru, (1 Petru 2, 11) și ne-a dat pildă ca să umblăm pe urmele lui. Mântuitorul însuși strigă către noi: *Tot celce ce vrea să vie după mine să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze mie* (Luca 9, 23). *Cine nu duce crucea nu poate fi ucenicul meu* (Luca 14, 27). Deci nu este pentru creștin alt drum spre mântuire decât drumul crucii.

Creștinismul este și rămâne legea crucii. Cine nu vrea să ducă crucea trebuie să înceteze de a fi creștin. Cuvântul despre cruce este o bucată din învățătura de credință. Din nefericire încă, pentru mulți este un „cuvânt greu“, care le este de neînțeles și împotriva cărnii inima se răzvrătește. Dacă însă noi cu adevărat voim să fim ucenicii lui

Hristos, nu trebuie să ne îndoim de acest adevăr, nu trebuie să cercăm a fugi de cruce, dacă voim să fim fericiți. Fiul lui Dumnezeu a trebuit să sufere și să moară pe cruce, pentru a intra în mărirea sa. Toți sfinții s'au dus în cer numai pe drumul crucii. Cum am putea cere noi să nu ne coste nimic cerul pe care însuși Fiul lui Dumnezeu și toți sfinții l-au cumpărat atât de scump? Crucea e partea, semnul celor aleși. Cine nu vrea să sufere nimic poartă pe sine înfierarea celor lepădați, ca bogatul risipitor. Căci este eu totul de trebuință ca să suferim ori în lumea aceasta, ori în cealaltă (din cap. 1).

În cele ce urmează, dăm altă citațiune, din cartea *Croix et consolation* de Abatele Boulange, Paris, fără arătare de an:

Supărările alungă amăgirea păcațului.

Între feluritele chipuri de care Dumnezeu se slujește, în milostivirea sa, pentru a întoarce pe cei păcătoși, unul din cele mai puternice e dezgustul pe care-i face să-l simtă pentru lucrurile care-i târâseră spre păcat. De obicei, Pronia lui Dumnezeu ajunge la această țintă prin supărări, după cum vedem în pilda *Fiului risipitor*.

Acel tânăr, care-și plecase urechea la glasul patimilor sale începătoare, și-a închipuit că, dacă va scăpa de sub stăpânirea casei părintești și se va duce departe de supravegherea unui tată vrednic, are să găsească fericirea, fiindcă va putea urma fără silă pornirile sale destrăbălate. Dar „cine s'a împotrivit Domnului și a găsit pacea“? (Iov 9, 4). După porunca Domnului, „păcatul nenorocește omul!“ (Proverbe 14, 34) De abia a gustat farmecul lui înșelător, și îndată piere, nelăsând în urmă decât o amintire amară și plină de muștrări ale cugetului. Însoțită de un vrăjmaș muritor și de o tristeță fără voie și adâncă. „Am zis în mine însumi: Mă voi bucura de toate aceste desfătări; nu voi îndepărta dela inima mea nimic din ce va dori ea! Și când am putut să mă desfățez de tot ce dorisem sub soare, am cunoscut că în toate nu este decât deșărtăciune și întristare în cuget!“ (Eclesiastul 2).

Rușinați-vă, căci de câte ori n'ați făcut voi eași *Fiul risipitor*, fugind departe de Tatăl vostru cereșc, pentru a sătura nenorocita voastră poftă! Voi părăseați pe Soțul nemuritor al sufletului vostru, pentru a urma ademenirile amăgitoare ale lumii, care e vrăjmașul lui!

Înțelege, de asemenea, cu o multămire adâncă, muștrările cu care acest Soț credincios a străpuns inima ta, pe când tu te depărtași de dânsul; precum și dezgustul, supărările și întristările amare, pe care el le-a semănat în toate căile tale. „Cu un gard de spini îi voi închide drumul pe unde merge; îl voi umplea cu o grămadă de petre. Nicio cărare nu-i va fi deschisă, până ce va ajunge să zică: Trebuie să mă duc să găsesc pe Soțul meu cel dintâi, pentru că eram atunci mai fericită ca azi!“ (Osea 2, 6).

Atât de milostiv umblă Domnul cu sufletul care geme sub robia patimilor lui. Dar dacă șovăiește totdeauna a se lepăda de ele; dacă el nu se hotărăște încă a sfărâma lanțurile pe care le iubește și pe care, rând pe rând, le urăște; dacă, după cum zice Proorocul, „el și-a învățat inima

lui cu diamantul, ca să nu asculte cuvântul pe care Domnul i-l trimete" (Zaharia 7, 12); atunci acest Dumnezeu al mili se aruncă asupra lui cu pedepsele cele mai simțite ale sărăciei, ale boalei, ale prigonirii oamenilor, ale părăsirii din partea celor pe care i-a iubit cel mai scump! . . .

În sfârșit, se apropie ceasul căinței. „Vai! strigă păcătosul, în ce valuri de întristare am căzut!!!“ (2 Macabei 6).

Izbit de puternicul dar al necazurilor, el se umilește și aleargă la rugăciune. „În această strâmtoare în care mă gădesc cuprins, ce-mi mai rămâne decât să-mi întorc ochii spre Domnul? (2 Cronice 20, 12). Mă voi scula și voi merge la tatăl meu și-i voi zice: Tată, am greșit la cer și înaintea ta și nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău; primește-mă ca pe unul din servitorii tăi! (Luca 15, 18-19). Am ales a fi lepădat în casa Domnului, mai vârtos decât a locui în locașurile păcătoșilor“ (Psalm 83, 11).

Ai dreptate, bietule păcătos! sărută mâna care te-a pedepsit numai ca să te scoată din robia cea mai rușinoasă și cea mai aspră. „Am ostenit în calea nedreptății și am mers pe drumuri aspre și grele?“ (Înțelepciunea 5, 7).

Numai o citațiune scurtă voi mai da, din altă carte, și vom isprăvi cu acest capitol. O luăm din scrierea *Compendio delle meditazioni del Padre Luigi da Ponte* de Pietro Ximenes, Siena, Italia, 1892:

Adu-ți aminte omule că pământ ești și în pământ te vei întoarce

Voi căuta pricinile pentru care omul a fost făcut din țărână, fiindcă putea fi făcut și din nimie, cași sufletul. 1 Pentruca să se umilească când se va gândi la obârșia sa; 2 pentruca să iubească bunătatea și puterea lui Dumnezeu care, suflând în țărâna trupului lui suflare de viață, l-a făcut după chipul său. *De ce te îngâmfi pământ și cenușă* (Eclesiastul 10, 9) și pentru ce te ții măreț cu darul lui Dumnezeu? Adam a uitat de obârșia sa și a socotit să fie asemenea cu Dumnezeu (vol. I. pag. 57).

§ 3. Raportul dintre cărțile de pietate și teologie

Aș putea să trec peste acest paragraf, ca să ajung mai curând la cărțile de pietate în limba românească. Dar fiindcă de acest subiect nu s'a mai vorbit și n'am cunoștință să se fi tratat nici în străinătate, mă voi ocupa aici de el mai amănunțit, privind raportul acestor cărți către Teologie.

Fiind vorba de stabilirea relațiunii între doi termeni, ar trebui să lămuresc și sensul cuvântului *Teologie*. Nu mă voi ocupa s'o fac, presupunându-l, mai mult sau mai puțin, cunoscut. Voi spune numai câteva cuvinte pentru cititorul profan, care, poate, e prea puțin orientat în ce privește acest cuvânt.

Teologia e însăși doctrina unei religii oarecare, în cazul nostru, învățământul Bisericii, expus însă cu toate mijloacele și cu toate temeiurile de cugetare pe care cultura le-a pus la îndemâna omului. Slujitorii unei religii, cultivându-se, ei se silesc să expue și să explice învățătura acelei religii, cu toate documentările și cu toate ramificațiunile pe care le cere

cugetarea disciplinată prin cultură. Prin acest mijloc, materialul doctrinal al religii, material care exista de mai nainte, este expus acum în formă organizată. Toate elementele lui sunt grupate în ordine, după asemănări și deosebiri, și se alcătuiesc mai multe ramuri de studiu sau de cunoștințe ale acelei religii. Din ea se formează, apoi, toate studiile aplicate, care se adaugă la alte studii de bază, și toate la un loc formează un complex sistematizat.

Această expunere a învățământului unei religii formează *Teologia* acelei religii. La zămislirea ei, se întrebuintează metoda filozofică și cea istorică. Unul din scopurile, pentru care acest învățământ se expune, e pentru a-l arăta că el exprimă însuși adevărul și că tot ceiace el cuprinde a fost și este în realitate. La aceasta servește *metoda filozofică*, adică unealta care documentează afirmările și pretențiunile religii prin puterea de pătrundere a cugetării abstracte; și *metoda istorică*, adică cea care arată că faptele pe care se întemeiază învățământul religii au existat cu adevărat.

Prin urmare teologia e expunerea ordonată a afirmărilor unei religii și sprijinirea lor prin armele cugetării cultivate. Ea este un bun al unei întregi comunități religioase și în jurul ei se gădesc, alimentând-o și adăugând-o, cei mai pricepuți și mai cultivați din acea comunitate.

Prin aceasta, ea își capătă un caracter obiectiv, colectiv și oficial, pentrucă, deși în forme variate, după individualitatea celui ce-o expune, ea reprezintă o dezvoltare înceată de expunere a unei învățături, dezvoltare la care mai mulți au lucrat, în curs de generațiuni. Prin această muncă, s'a ajuns să se formeze anumite studii sau ramuri de teologie, iar prin ele, s'a format o tradițiune care, în Biserica creștină, e învățământul teologic de azi, cu toate formele și orânduirile de împărțire (predare) ale lui.

Deci, evident, Teologia reprezintă azi un drum îndatinat și oficial cuprins, pentru Biserica creștină, nu numai în formele Bisericii, ci și în forme de Stat. De aici caracterul ei actual de a fi lucru comun, obiectiv și consfințit de munca generațiunilor și trecerea prin veacuri.

Nu este acesta singurul înțeles al cuvântului „Teologie“, dar acesta e unul din cele mai însemnate.

Cum stau cărțile de pietate față de acest învățământ tradițional obiectiv și oficial, în care se cuprinde toată doctrina Bisericii, ele, care tocmai sunt produsul celei mai subiective și personale simțiri ale sufletului religios? Nu cumva intră în contradicție cu învățământul obiectiv? Nu cumva bat căi străine, necunoscute și care duc aiurea decât unde duce învățământul obiectiv teologic?

Față de învățământul teologic, cuprinsul cărților de pietate este, evident, ceva nou și, de multe ori, necunoscut. Căci el fiind rodul sufletului de cugetare activă și neîncetat muncit de tainele vieții veșnice,

ajunge de zămislește ceva din înseși adâncurile cugetării și simțirii sale pioase. De aceea, în aceste cărți, întâlnim priveliști și interpretări nouă (cum s'au putut vedea din exemplele citate în paragraful trecut), care e adevărat că sunt deosebite, dar, cu toate acestea nu putem zice că ar fi o înstrăinare de căile cunoscute ale învățământului bisericesc teologic. Ele sunt un adaos, e adevărat, o noutate, dar sunt un adaos îndreptățit, care nu contrazice, ci îmbogățește. Literatura pioasă e o varietate populară care crește din aceeași tulpină a doctrinei Bisericii, din care crește și Teologia.

Teologia e rodul cugetării culte aplicată învățământului Bisericii; cuprinsul cărților de pietate e rodul vieții contemplative. Cea dintâi e de o structură mai intelectuală și e mai legată în sistem; cea din urmă e mai poetică și mai slobodă. Ea e mai mult o literatură de extaz și de emoțiune religioasă, și prin aceasta ea are o putere de a încleșta sufletul religios, a-l impresiona și determina, mai mare decât simpla argumentare logică și intelectuală. Unde există, cărțile de pietate sunt o unealtă de preț pentru cultivarea religioasă.

Teologia fiind unealta de cultură, care caută să justifice afirmările religiunii respective și să demonstreze ca adevărate toate afirmările, e interesată să se încunjure cu toate acele garanții ale adevărului. De aci, întrebuițarea acelor două metode numite mai sus (filozofică și istorică), care servesc acestui scop.

Cărțile de pietate fiind interesate mai cu seamă de viața emoțiunii religioase, nu caută atât de mult adevărul istoric. De aceea, de multe ori, ele trec ușor peste dânsul, întrebuițând în construcțiunea lor elemente care *au putut* exista, dar care nu se pot dovedi că au existat după metoda istorică strict aplicată. Așa, de exemplu, în cărțile de această natură, care povestesc Patima Mântuitorului, se găsește întretesută povestirea cu mahrama Veronicăi, care nu e un fapt istoric; se găsește afirmarea că Mântuitorul suspina, pe când era biciuit sau când i se băteau cuiele pe cruce¹⁾ și că trupul său tremura²⁾; că Ioan și Maria Magdalena își astupaseră urechile, ceiace poate fi adevărat, dar nu avem temeuri istorice ca s'o putem afirma³⁾.

Pentru scopul în care sunt scrise însă, aceasta nu e o greșală. Aceste cărți sunt vegetațiunea sălbatecă, liberă și neîngrădită, dar măreață și impunătoare, față de grădina îngrijită și pusă în ordine și sistem a Teologiei.

§ 4. Teologia științifică și populară.

Literaturii pioase i-am putea da numele de *Teologie populară*, fiindcă aproape toate obiectele Teologiei, se

¹⁾ Preotul N. Runceanu, *Drumul Crucii*. București, 1916, ed. 2, p. 34.

²⁾ *Das heilige Kreuz*, Ingenbohl (Elvetia), 1906, p. 64.

³⁾ Patimile Mântuitorului după Dimitrie al Rostovului, în *Oglinda omului dinăuntru*. Să se vadă despre această carte în secțiunea 2.

pot, și de fapt sunt tratate, din punctul de vedere al sufletului pios, nu cu scopul de a descrie șirul exact al unor evenimente ori de a expune niște învățături cu toată rigoarea sistemului și a argumentării filozofice, ci pentruca, prin ceiace se descrie sau se expune, inima cititorului să se moaie, iar mintea lui să se cufunde în contemplare.

Deși s'ar putea crede că, cu aceasta, am intrat în domeniul literaturii de vulgarizare, dar nu e, pentrucă aceasta din urmă urmărește mai mult instrucțiunea populară și are un ton didactic, pe când literatura pioasă are tonul mai mult îndemnător, oratoric. Ținta ei nu e de a comunica niște cunoștințe, cât de a le face mai simțite, mai primite cu inima.

Nu vom greși, dacă vom spune că, din acest punct de vedere, literatura pioasă se poate lua în două înțelesuri: de o parte un înțeles mai restrâns, cuprinzând într'însul cărțile de meditație și îndemnare religioasă; de altă parte, un înțeles mai larg, cuprinzând în el aproape toate ramurile de studiu ale Teologiei, dar tratate nu cu rigoarea științifică a studiilor universitare, ci, fără a înceta de a fi serios și respectabil, într'un chip mai slobod.

Intreaga Scriptură se găsește tratată după acest metod al pietății pe care am putea-o numi *Teologia inimii* și care, ca direcțiune de gândire, corespunde felului de tratare al vechii școale teologice din Alexandria, care nu se ținea strict de metoda istorică. De asemenea, toată teologia dogmatică și morală, istoria bisericească, etc. se găsesc tratate după această metodă.

Cine vrea să-și facă o idee cum astfel de materii se pot trata pe o bază pioasă, fără cunoscutele metode din școale cu definițiuni, împărțiri, subîmpărțiri, n'are decât să citească, de exemplu, *Mântuirea Păcătoșilor*, care există și în românește: Va găsi acolo întreaga teorie despre păcat a Moralei creștinești, dar într'un chip mult mai simțit, mai viu și mai impresionant. Pe când cu una din cunoscutele noastre cărți de morală creștinească, care se predau în școale, nu poți interesa pe nimenea dintre creștini, pentrucă sunt reci și numai intelectuale, cu o carte ca aceasta, cum e *Mântuirea Păcătoșilor*, numai decât poți interesa pe creștinul care-și aruncă ochii într'însa. Un preot din jud. Vlașca mi-a povestit adâncul interes pe care această carte l-a trezit printre țărani din satul său.

Alt exemplu de astfel de carte e *Arătarea glorioasă a lui Christos* (Hamburg, 1902). E un capitol de interpretare biblică pe bază pioasă, fără aparatul nostru savant exegetic. Nu e lipsită de erudițiune, dar e expusă ușor, popular, fără rigoare științifică, mișcând inima, fiindcă numai aceasta se urmărește.

Tot așa sunt toate broșurile de interpretare biblică ale lui Ryle traduse românește prin anii 1914-15 de profesorul bucovinean Torouțiu. Ele nu sunt interpretare pe baza regulilor savante din școală, după metodele ermeneutice biblice, ci la fiecare pasagiu se servește de considerațiuni scurte pentru a mișca inima.

Față de Teologia propriu zisă, și aceasta e tot o teologie, dar de alt gen. După cum am numit-o Teologie populară, am putea-o numi *teologie mistică*. Deosebirea ei este că are alt scop decât Teologia în sensul strâns și că-și urmărește obiectul pe alte căi — ale inimii. Dar încolo, e și ea discuțiune despre Dumnezeu, despre acțiunea Lui în lume, despre mijloacele de a ne uni cu El.

5. Literatura pioasă și religiunea.

Din cauza acelei caracteristice, de a se adresa direct inimii, literatura pioasă e mai de preț pentru Religiunea respectivă decât Teologia propriu zisă. Căci care e interesul Religiunii? Acela de a avea cât mai mulți închinători în cari învățăturile ei să lucreze cu vioiciune, și cât mai multe și mai bune mijloace, pentruca oamenii să se apropie de ea și să primească afirmările ei.

Care dintre amândouă face aceasta sau e mai în stare s'o facă: teologia savantă sau literatura pioasă?

Teologia savantă în niciun caz nu, pentrucă ea expune un material care se adresează numai unei lumi înguste: teologilor și celor întrucâtva instruciți, care se află în serviciul unei religiuni. Ea cere prea multe cunoștințe anterioare pentru a fi înțeleasă, și apoi e și rece, pentrucă lucrează numai cu uneltele minții. Citirea teologiei propriu zise e grea și obositoare. Studiul ei, ca orice studiu, în genere, e o sforțare.

Cu astfel de unelte o religiune nu poate lucra printre credincioșii ei. Oricât de înaltă, ea e numai un învățământ redus la câțiva inițiați. Numai cu atâta, o religiune tânjește, nu dă roade, trăiește numai din trecut și se reduce la un simplu formalism.

Dar literatura pioasă?

E cu totul altceva. Ea e accesibilă tuturor. Față de teologia specialiștilor, ea e teologia credincioșilor. Religiunea se servește de exemplarele ei, pentru a pătrunde până la toți credincioșii. Pe când sunt foarte puțini credincioși cari să citească înseși volumele teologiei savante, și apoi, când le citesc nu culeg mult din ele, fiindcă nu sunt pregătiți, volumele literaturii pioase au o mult mai largă înțelegere și răspândire. Despre o carte de teologie savantă, nici nu e de gândit să ajungă a se tipări în 200000 de exemplare, că nu e pentru cine; pe când, chiar într'o țară de slabă vitalitate religioasă, cum e România, *Mântuirea Păcătoșilor* s'a tipărit în acest număr numai într'o singură edițiune, a lui Iorgu Dumitrescu, fără a mai socoti celelalte edițiuni.

Prin urmare literatura pioasă, unde există, e o probă de vitalitate a comunității religioase respective, fiindcă ea e hrana întregului popor religios. Teologia savantă dovedește numai că în acea comunitate există

oameni învățați, nu că acolo domnește și o intensă viață religioasă.

De aci urmează ceiace am afirmat: că, pentru o religiune, literatura pioasă e mai de preț decât o înfloritoare teologie savantă, pentrucă dovedește că ființa ei trăiește în masele largi ale poporului credincios, nu numai ca preocupare intelectuală a câtorva.

Din acest punct de vedere, pentru Biserica noastră, mai de folos sunt volumele tipărite de călugării dela Schitul Icoana, în ce privește hrănirea sentimentului religios, decât toate volumele noastre de teologie. Acestea din urmă își pot avea importanța lor în altă privință. Pentru cultivarea sentimentului religios însă, literatura pioasă e un organ neîntrecut.

De aceia, din strict interes religios, pentru cultivarea poporului, trebuie să se dea toată îngrijirea literaturii pioase, ca unui material de cea mai mare însemnătate pentru cultivarea religioasă.

Din toate aceste spuse, urmează încă o caracteristică pentru literatura pioasă: circulațiunea populară. În adevăr, cărțile de această natură circulă mai mult în cercurile simple ale poporului. În cercurile luminate, de multe ori, nici nu sunt cunoscute, cu toată larga lor circulațiune. Cele mai bune cărți de această natură rămân necunoscute și necertetate de cercurile teologice.

Ele însă nu sunt puține, ci alcătuiesc un material colosal. Un șir nesfârșit de astfel de lucrări există în Biserica Romei și în Bisericile protestante. Librării întregi vând și edituri însemnate tipăresc numai acest soi de literatură. Și, din cauză că se adresează inimii și caută să influențeze prin toate mijloacele, volumele ei sunt tipărite și legate cu o deosebită eleganță, încât și interiorul și exteriorul se întrec pentru a câștiga inima omului. Ele sunt adevărate podoabe pentru bibliotecă și-ți trezesc simpatie către ele, numai văzându-le. Cele mai însemnate din ele sunt tipărite în fel de fel de edițiuni, pentru toate trebuințele și gusturile. Mai cu seamă se tipăresc în edițiuni portative, ca să se poată citi ușor. Cea mai vestită dintre ele, *Urmarea lui Hristos*, a dat naștere unei adevărate vegetațiuni literare. Nu numai că este tradusă în toate limbile creștinești, dar în fiecare din ele are fel de fel de edițiuni. În țările cu populațiune catolică mai numeroasă, are sute de edițiuni, în toate formatele, care de care mai ilustrate, mai împodobite și mai elegante. Ba i s'au adaos și comentarii, și multe edițiuni circulă în felul acesta. Nu greșim dacă vom spune că numai Biblia o întrece în răspândire și că, în această privință, ea poate desfide concurența oricărei cărți laice. E o podoabă a literaturii lumii și e mult citată în alte cărți de pietate, aproape ca și Biblia.

Arhim. SCRIBAN

MĂRTURIILE CREȘTINE SIGURE DESPRE EXISTENȚA MÂNTUITORULUI

I. Pentru existența reală a Mântuitorului Christos avem și mărturii absolut sigure. Acestea sunt mărturiile creștine, dintre care a sfântului și marelui apostol al neamurilor, a lui Pavel, are cea mai mare greutate, nu numai pentru că el a fost contimporan al Mântuitorului, ci mai ales pentru că a fost cel mai înverșunat protivnic al învățaturii și rânduelilor date de Domnul, fariseul habotnic, care vrea cu orice preț să distrugă biserica creștină, ca pe un cuib și izvor de primejdioase rătăciri religioase și care în cele din urmă se schimbă în fața porților Damascului, din aprig prigonitor, în cel mai zelos apostol al Aceluia pe care-l prigonia.

Ca fariseu zelos și până să înceapă prigonirea bisericii creștine, Pavel — sau mai exact Saul, cum se numia el înainte de convertire — a studiat în chip critic doctrina lui Iisus și i-a declarat războiul de nimicire numai pentru că ajunsese la încredințarea că ea ar fi protivnică Legii lui Moisi.

După convertire, Pavel studiază și aprofundează din nou această doctrină — timp de trei ani, în retragerea sa în Arabia — de sigur tot în chip critic, dar cu alte dispozițiuni sufletești, și se încredințează că Iisus — pe care el îl prigonește, care binevoise să i-se arate în drumul Damascului și să facă să cadă de pe ochii minții lui solzii ce așternuse cunoașterea până la fund a Legii și a învățăturilor rabinice — este Dumnezeu adevărat și Mântuitorul lumii, coborât din cer ca să învețe pe oameni cele de trebuință și să le arate calea ce duce la împăcarea cu Dumnezeu.

Mărturia lui Pavel despre Christos, întemeiată pe năpraznica zdruncinare produsă în sufletul lui de vedenia din drumul Damascului și pe cugetarea fără răgaz timp de trei ani asupra obiectului acestei vedenii, întărită și de lămuririle celor 12 apostoli și ale celor ce fuseseră aproape de Domnul cu trupul și cu sufletul în timpul propoveduirii sale în public, mărturie a unui om care cu nici un chip nu s'a putut înșela și n'a vrut să înșele pe nimeni, are valoare absolută, căci este cu desăvârșire obiectivă.

Personalitatea apostolului Pavel este așa de măreață, activitatea desfășurată de el pentru răspândirea Evangheliei așa de covârșitoare, înțelegerea și expunerea spiritului învățaturii Domnului așa de adânci, încât unii au făcut din el al doilea întemeietor al creștinismului, un fel de colaborator al Mântuitorului, în opera de zidire a bisericii creștine. Mărturia lui este dar cu atât mai prețioasă.

Înainte însă de a vedea ce spune sfântul Pavel despre Iisus Christos, să înlăturăm o obiecțiune.

Kalthoff, Smith, Drews și întreaga școală extrem de raționalistă a teologilor olandezi, tăgăduesc autenția epistolelor lui Pavel. «*Atât e sigur, zice Drews, că nu se poate aduce nici un argument constrângător, că Pavel este într'adevăr autorul epistolelor ce poartă numele său*»¹⁾.

De afirmat orice e foarte ușor, dar pentru ca cele afirmate să fie crezute trebuie să fie dovedite și aceasta n'o pot face Drews și cei de o socotință cu el, căci dacă epistolele atribuite lui Pavel nu sunt scrise de el, cine le-a scris? Cine altul e acel geniu religios căruia datorește creștinătatea paternitatea acestor pietre scumpe care încadrează Evanghelia Mântuitorului? Cine este atunci necunoscutul care scrie cu atâta autoritate către membrii atâtor comunități creștine, numindu-i fiii săi, dându-le sfaturi, muștrându-i, mângâindu-i, aducându-le aminte de cele ce a făcut când a fost în mijlocul lor, răspunzând la întrebările și nedumeririle lor, hotărînd adesea de soarta lor, etc., etc. și cum ar fi putut creștinătatea primitivă să nu transmită urmașilor ei numele vrednic de cinste al acestui mare și sfânt bărbat, când ea ne-a transmis atâtea nume care poartă asupra-le pecetia urgiei și a nevredniciei?

Aceste întrebări cer răspuns precis și cât timp el lipsește, concluziunea firească ce se impune este, că afirmațiunea despre neautenția epistolelor pauline stă în vânt.

Părerea exprimată de Kalthoff, că epistolele pauline ar fi produsul școlii teologice din veacul al doilea, nu poate sta în picioare, căci cum ar fi putut mai mulți inși să scrie atâtea epistole într'o limbă care e în toate aceeași și exprimă în totul aceeași adâncă, incomparabilă simțire a unei inimi care e totuși așa de frământată de grija mântuirii atâtor suflete scumpe ei, acele cugetări sublime, care par rupte din mintea Logosului dumnezeesc și care urmează una dintr'alta după calapodul uneia și aceleeași logici neîntrecute? Cari sunt acei teologi ai veacului al doilea cari au izbutit să exprime simțiri și cugetări atât de înalte într'o așa de minunată și unitară limbă, cum n'au putut simți, cugeta și scrie cei mai străluciți luceferi ai științei teologice din epoca de aur a literaturii ei, ca d. p. Atanasie și Vasile cel Mare, cei doi Grigori: de Nazianz și Nisa, Ioan Gură de aur, Augustin, Ieronim și alții?

Nu, limba epistolelor lui Pavel este un capodoperă și nu se poate imita. O spune aceasta, în cuvinte vrednice de ținut minte, unul din cei mai iluștri cunoscători ai tainelor limbii grecești, filologul Willamowitz von Möllendorf, din Berlin:

«Pavel n'a luat direct elemente de formațiune elenică..... De sigur, elenismul este pentru el o condițiune, dar el citește numai Biblia grecească și astfel cugetă grecește. Inconștient, el aduce la îndeplinire testamentul lui Alexandru cel Mare, propovăduind grecilor Evanghelia, dar e croit din alt material, căci e iudeu, ca și Iisus. Faptul însă că acest iudeu, acest creștin gândește și scrie grecește, pentru toată lumea, dar mai cu osebire pentru trații cărora li se adresează, că *greceasca lui n'are nici înclin nici în mână cu nici o școală, cu nici un model, ci izvorăște deadreptul din inimă, din care țâșnește pripit și totuș este grecească*, iar nicidecum o tălmăcire arameică, *facem din el un elenist clasic*. În sfârșit iată, iarăș cineva care vorbește grecește dintr'o curată experiență lăuntrică a vieții. Această experiență este credința lui. În ea este el sigur de nădejdea sa și arzătoarea lui dragoste îmbrățișează întreaga omenire. Pentru a mântui omenirea, el își jertfește bucuros viața. Vieța sufletească proaspătă incolțește pretutindeni unde calcă piciorul său. Epistolele le scrie ca să țină locul persoanei sale. Stilul lor este Pavel și nimeni altul decât însuș Pavel. Nu e scrisoare particulară, dar nici literatură, *e ceva ce nu se poate imita, cu toate că s'a încercat de atâtea și atâtea ori.....* Orice literatură era pentru el lucru de nimic, nervul artistic fi lipsia cu desăvârșire, dar tocmai pentru aceasta, cată să fie și mai prețuite efectele artistice pe care el totuș le produce. Ce ar fi însemnat pentru el și lumea lui ceace noi numim artă și știință și prețuim ca cel mai de seamă produs omenesc sau cbiar mai mult decât ceva pur omenesc? O bună parte din puterea sa o scotea el din credința mistică în apropiatul sfârșit al lumii. În lumea elenică a formelor convenționale, a frumuseții înșelătoare, a locurilor comune, această lipsă de formă înviorează, fiind foarte potrivită cu gândirea și simțirea. Căci *ce stilizare ar putea să înalțe mai mult farmecul epistolei către filipeni?* Pavel descopere lumii pentru totdeauna, că omul poate afla pe Dumnezeu și pe altă cale decât cum au făcut și învățat grecii vechi..... Intreaga literatură grecească a clasicismului are marele neajuns, că a putut fi imitată numai

în latinește, unde avem ca noi clasici pe Cicero, Orațiu, Vergil, pe când limba grecească dimpotrivă, trebuind să izvorască deadreptul din inimă, a trebuit să fie cu totul lipsită de artificii, cum e la Pavel, Epictet, Plotin»³⁾.

Intreaga literatură creștină veche recunoaște ca autor al epistolelor pauline, pe fostul fariseu din Tars, pe Saul care a primit ca creștin numele de Pavel, pe marele apostol al neamurilor, ale cărui străduințe, izbânzi și suferințe le descrie ucenicul lui, doctorul Luca, în Faptele Apostolilor, iar, în ce privește această scriere, dacă autenticitatea ei a fost pusă într'o vreme la îndoială de unii critici protestanți, ea e recunoscută azi fără nici o rezervă de însuș protagonistul școlii istorico-critice germane, de Adolph Harnack.³⁾

Nu e de nici o importanță, că Faptele Apostolilor nu pomenesc de epistolele lui Pavel, căci aceasta se explică prin aceea, că autorul lor, doctorul și evanghelistul Luca, și-a propus să descrie numai o latură a vieții Apostolului, iar nu tot ce a făcut el. De mare importanță este însă, că portretul lui Pavel, descris în Faptele Apostolilor se potrivește în totul cu cel pe care ni-l zugrăvim în minte când citim epistolele sale, că între Faptele Apostolilor și epistolele pauline este în fond cea mai deplină potrivire, și că în Faptele Apostolilor se arată timpul și împrejurările când s'a întemeiat fiecare comunitate creștină, căreia Pavel i-se adresează mai târziu pe cale epistolară, ceea ce înlesnește nespus de mult înțelegerea coprinsului epistolelor și a tonului, atât de variat dela o epistolă la alta, în care scrie Pavel.

* * *

Că în epistolele lui Pavel nu se găsesc prea multe date și note biografice despre Mântuitorul, este adevărat, dar mai întâi nu puteau fi mai multe pentru simplul cuvânt că epistolele sale sunt adresate către comunități și persoane deja creștine, care prin urmare cunoșteau până în amănunte viața și învățătura Mântuitorului, fie din predica orală a lui Pavel fie pe altă cale și față de care deci Pavel n'avea nici un motiv să repete ceace se știa și al doilea, datele și notele biografice despre Mântuitorul din epistolele lui Pavel sunt de ajuns să dovediască, celor ce n'au păreri preconceptuate, existența reală a Mântuitorului Iisus. Aceasta o afirmă categoric un teolog protestant liberal Weinel, profesor în Jena, ale cărui cuvinte fuseseră folosite de Drews, ca să susțină că în epistolele pauline nu se găsește nici o atestațiune despre existența reală a lui Iisus.

3) Lukas der Arzt, die Apostelgeschichte, 221.

«Cele ce relatează Pavel despre Iisus și învățătura sa, sunt puțin — zice Weinel — dacă le punem față în față cu cele ce relatează evangheliștii. Sunt de asemeni puțin și pentru cine pretinde ca Pavel să-și sprijine fiecare cugetare pe cuvintele lui Iisus. Nu e însă destul să zicem că existența lui Iisus se adevărește în epistolele lui Pavel, ci în toate pasagiile mai însemnate ale lui Pavel răsună cuvintele lui Iisus și Pavel nu numai cunoaște și dă un mare număr de amănunțimi, ci toate trăsăturile caracteristice ale predicii lui Iisus și ale ființei sale ne sunt păstrate de Pavel. Nu trebuie dar să privim cu prejudecată aceste epistole care sunt scrieri ocazionale și ca atare n'au avut prilejul să se ocupe de Iisus în deosebi».⁴⁾

Dar ce spune sfântul Pavel despre existența istorică a Mântuitorului?

El afirmă că Iisus a fost om real, pentru că s'a născut din femeie: «Când a venit plinirea vremii a trimis Dumnezeu pe Fiul său, **cel născut din femeie**».⁵⁾

Pomeniște de rude trupești ale Mântuitorului. Astfel, în epistola către galateni (1, 19), istorisește, că la ducerea sa în Ierusalim, la trei ani după convertire, a văzut «pe Iacob, fratele (ruda) Domnului», iar în întâia epistolă către corinteni (9, 5) se întreabă: «N'avem dreptul să ducem împreună cu noi o soră ca soție, cum fac ceilalți apostoli și **chiar frații Domnului și Chefa?**» Cine are rude printre oameni trebuie să fie om și să existe adevărat.

Redă nemuritoare scenă a așezării tainei sfintei euharistii la cea din urmă cină a Mântuitorului cu ucenicii săi și în legătură cu ea amintește de trădarea lui Iuda: «Căci dela Domnul am primit ceea ce v'am învățat, că adică Domnul Iisus, **în noaptea în care a fost vândut, a luat o pâine și mulțumind lui Dumnezeu, a frânt-o, și a zis: Luați, mâncați, acesta este trupul meu, care se frânge pentru voi. Aceasta s'o faceți spre pomenirea mea.** . . . »⁶⁾

Vorbește mai departe despre învierea Domnului ca de faptul cel mai adevărat și real din lume și face din el temelia noii sale vieți și a apostolului său: «Dacă Christos n'a înviat din morți, zadarnică-i credința noastră.» Și ca martori ai învierii citează peste cinci sute de frați, dintre cari unii erau încă în viață când scria el corintenilor epistola sa în care se găsește această neprețuită mărturie.⁷⁾

Nu de mai puțină importanță decât învierea

sunt pentru Pavel suferințele și moartea pe cruce a Mântuitorului.

Ceea ce-l scandaliza și revolta pe el împotriva sfinților apostoli și a celor dintâi creștini pe vremea când trăia încă în fariseism, era credința acestora, că Iisus Nazarineanul, care murise răstignit, ar fi Mesia cel făgăduit lui Israel și așteptat de cei ce se socotiau mai buni dintre fiii acestui neam. Crucea, ca obiect pe care se răstigniau criminalii, era în ochii iudeilor un lucru spurcat și disprețuit, iar cei răstigniți niște blestemați. Cum s'ar fi putut dar, își ziceau iudeii habotnici și cu ei Saul din Tars, ca Mesia să moară răstignit? Nu putea fi făcută iudeului credincios o mai mare insultă decât aceasta, ca să i-se spună, că Mesia pe care el îl aștepta să vină înconjurat de toată slava și puterea dumnezeiască, să facă tot felul de minuni pentru adevărarea mesianității sale și a punerii în stăpânire a lui Israel ca domn peste toate semințiile pământului — va muri răstignit. Mai mult, că blândul și smeritul rabi Ioșua din Nazaret, care a murit răstignit, ar fi Mesia.

Și totuși pentru fariseul Saul, convingerea că Iisus Nazarineanul a fost cu adevărat Mesia devine neștăbilită, iar răstignirea lui «**puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu**» «*Învățătura despre cruce este nebunie pentru cei de pe calea pierzării, dar pentru noi, cari ne aflăm pe calea mântuirii, este puterea lui Dumnezeu. . . . căci Dumnezeu a socotit de bine să mântuiască pe cei credincioși prin nebunia învățaturii despre cruce. Intr'adevăr, iudeii cer minuni și grecii caută înțelepciunea, iar noi propoveduim pe **Christos cel răstignit**, care pentru iudei este smintea, iar pentru neamuri nebunie, dar pentru cei chemați la mântuire, fie iudei, fie neamuri, este **puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu**.*»⁸⁾

O simplă legendă, lipsită de bază, un mit despre un zeu, cu numele de Iisus, răstignit și înviat, nu putea determina în sufletul zelosului fariseu Saul radicala schimbare care s'a făcut în drumul Damascului, nu-l putea prefăce din invidul cel mai habotnic în creștinul cel mai fervent, în misionarul cel mai devotat, care nu s'a dat înapoi din fața nici unei piedici pentru răspândirea în largul lumii a învățaturii și cunoștinței despre viața Aceluia care a pătimit și a înviat pentru mântuirea lumii.

Pentru un Mântuitor plăsmuit de mintea sa nu putea îndura Pavel atâtea amărăciuni, nevoi și necazuri câte a îndurat în propoveduirea Vestei celei bune, nu-și expunea și pierdea viața, ci a trebuit ca el să aibă absolută încredințare, să știe cu toată siguranța, că Mântuitorul lui a

4) Ist das liberale Jesusbild widerlegt? 16.

5) Galateni 4, 4.

6) I corinteni 11, 23-24.

7) Idem 15, 6.

8) Corinteni 1, 18, 21-24.

trăit în carne și în oase, că a suferit, ca să-i dea lui și nouă pildă de răbdare, și a învățat, ceea ce Pavel a trâmbițat lumii ca descoperire cerească, ca revărsare a harului dumnezeesc asupra omenirii rătăcite pe căile pierzării.

Invățătura lui Pavel și vieța sa, bogată în sacrificii, sunt dovada cea mai elocventă despre existența istorică a lui Iisus.

* * *

Obiecțiunea ce s'a ridicat de partizanii ipotezei mitice, că Pavel ar fi acel care a făcut din omul Iisus un adevărat Dumnezeu sau un Dumnezeu și om în acelaș timp și că aceasta ar exclude existența reală a Mântuitorului, este lipsită de temeinicie, căci, dacă îndumnezeirea lui Iisus ar fi opera lui Pavel, el ar fi aflat opoziție din partea celorlalți apostoli și-ar fi fost combătut de numeroșii lui dușmani dintre iudeii creștinați, cari au mers pe urmele lui din comunitate în comunitate și au încercat să dărâme ceea ce zidia el. Dar despre o deosebire de păreri asupra acestui punct între sfântul Pavel și ceilalți apostoli și propoveditori ai cuvântului Evangheliei nu găsim nici cea mai mică urmă nici în Noul Testament nici altundeva în literatura creștină, iudaică sau păgână.

Tocmai ceea ce se socotește ca punct central al teologiei lui Pavel, ca un adaos al lui personal, învățătura sa despre valoarea ispășitoare a morții lui Iisus, nu este ceva specific lui, ci e comun și celorlalți apostoli. Aceasta o spune el lămurit în epistola întâi către corinteni (15,3) în următoarele cuvinte:

„*V'am învățat înainte de toate cum am primit și eu însumi, că adică Christos a murit pentru păcatele noastre, potrivit Scripturilor*“. În epistola către galateni (2,2) Pavel spune apoi categoric, că el a expus felul său de a învăța celorlalți apostoli, cari n'au avut nimic de obiectat: «*M'am suit (în Ierusalim) și le-am arătat Evanghelia pe care o propoveduesc eu între neamuri. Apoi am arătat-o deosebit și celor socotiți ca mai cu vază, ca nu cumva să mă străduesc sau să mă fi străduit în zadar*».

Apoi îndumnezeirea lui Iisus și adorarea lui ca Dumnezeu era cunoscută și practică de comunitatea creștină înainte de Pavel, cum a dovedit-o de curând Deissmann în studiile sale asupra expresiunilor: «*Domnul nostru Iisus Christos*»⁹⁾ și «*Marana ta*».

Este interesant în deosebi ceea ce spune Deissmann despre această din urmă expresie:

«*Formula Marana ta—zice el—este o formulă clasică a cultului lui Iisus. Cu această scurtă rugăciune implora comunitatea, care*

nădăjduia apropierea sfârșitului lumii, pe Mântuitorul ei să vină mai de grabă. Peste măsură de interesant este că Pavel, citând în limba arameică tocmai această formulă specială de cult și împărtășind-o în limba arameică corintenilor, cari vorbeau grecește, dovedește prin aceasta, fără să fi intenționat, o strânsă legătură religioasă cu cea dintâi comunitate creștină arameică din Palestina. Și al doilea punct central al pietății celor dintâi creștini, *cultul lui Iisus îndumnezeit*, își are rădăcinile în cea dintâi comunitate arameică. Pavel este dar apostolul, care a simțit mai adânc misterele noului cult, le a formulat mai clasic și le a propoveduit mai cu efect, dar *nu este creatorul cultului lui Iisus* și teza rătăcitoare, că Pavel ar fi adevăratul întemeietor al creștinismului, se sfărâmă de granitul ieroglificei arameice *Marana ta*»¹⁰⁾.

Contribuția aceasta, care dă o deosebită greutate mărturiei lui Pavel despre existența reală a Mântuitorului este cu atât mai prețioasă cu cât vine dela unul din leaderii protestantismului liberal.

* * *

II. A doua categorie de mărturii creștine sigure despre existența istorică a Mântuitorului sunt *Evangheliile*. Ele coprind, în cele patru forme mai mult sau mai puțin deosebite de redactare, după cei patru autori ai lor, expunerea punct cu punct a învățaturii și vieții Mântuitorului.

Din Evanghelii a scos creștinătatea dela începutul ei și până astăzi și va scoate până la sfârșitul veacurilor tot ce ea crede și mărturișește cu privire la Domnul și Invățătorul ei.

Pentru ea Evangheliile sunt izvorul nesecat și dătător de viață din care se adapă ori ce suflet însetat de mântuire.

Valoarea lor pentru pietate este absolută, pentru că ele sunt socotite ca lucrări istorice a căror veracitate este mai presus de orice îndoială pentru credincioși.

Purtătorii de cuvânt ai necredinței și semănătorii îndoielii ucigătoare de suflete au căutat însă să înfățișeze Evangheliile ca niște scrieri ocazionale, compuse cu scopul de a întreține și alimenta pietatea creștină, și care deci n'ar fi urmărit redarea adevărului istoric, sau ca produse târzii ale spiritului creștin, care, și dacă ar fi voit să expună adevărul istoric, n'o putea face fiind prea departe de timpul când se petrecuseră faptele ce expune, sau numai ca niște simple însemnări fără nici o valoare și în contradicere flagrantă cu știința zisă exactă și cu

9) Licht von Osten 267.

10) Die Urgeschichte des Christentums im Lichte der Sprachforschung 27—28.

rațiunea sănătoasă prin sumedenia de minuni ce conțin, sau în stârșit ca o adunătură de legende și mituri, într'un cuvânt ca ceva ce nu se cade să fie luat în seamă și mai ales nu poate să slujască omenirii drept călăuză a vieții religioase și morale.

A răspunde cum se cuvine la toate aceste obiecțiuni este cu neputință aci, pentru că răspunsul e prea lung și de el se ocupă în amănunte disciplina teologică numită Introducere în Noul Testament. Vom da însă câteva date și lămuriri din care reiese vrednicia de credință a Evanghelilor și deci valoarea lor din punct de vedere istoric, pentru ca să ajungem la încheierea ce urmărim, că adică ele sunt izvoare sigure de informațiune și că deci Iisus Christos descris de ele a fost o persoană reală.

Mai întâi e de înlăturat încercarea ce s'a făcut de a produce o spărtură în corpul Evangheliilor prin tăgăduirea autenticității Evangheliei a patra, adică dela Ioan.

Critica negativă a susținut că Evanghelia a patra n'ar proveni dela sfântul evanghelist Ioan, ci ar fi un produs mai târziu, opera unui presbiter cu numele Ioan, care ar fi trăit și scris această Evanghelie pe la jumătatea veacului al doilea în Asia Mică. Fiind așa de târzie și ne-provenind dela un martor ocular al activității Mântuitorului, ea ar urma deci să fie scoasă din cauză, să nu ne mai întemeiem pe ea când vrem să cercetăm existența istorică a Mântuitorului.

Ceea ce nu trebuie să scăpăm din vedere în această chestiune este, în prima linie, că critica îndreptată împotriva Evangheliei a patra pornește din interesul și preocuparea de a se tăgădui cu ori ce preț dumnezeirea lui Christos. Și pentru că această Evanghelie, ca și epistolele lui Pavel, dovedește foarte limpede, urmărește chiar în chip special să dovediască, cum că Christos este Dumnezeu, de aceea protivnicii dumnezeirii lui Christos îi tăgăduesc dela început proveniența dela sfântul evanghelist Ioan.

E de prisos să înșirăm argumentele ce s'au adus în decursul timpului pro și contra, ori să pomenim numele celor mai însemnați scriitori din cele două tabere protivnice, ci socotim că e de ajuns să auzim cum se rostește în chestiune unul din cei mai mari învățați ai zilelor noastre, scrutătorul și cunosătorul cel mai reputat al vechii literaturi creștine și totodată criticul neîmblânzit care este teologul protestant Adolph Harnack.

«Dacă se ia seama la felul special și eminent în care este descris în această Evanghelie fiul lui Zevedei ca ucenicul pe care-l iubia Domnul și ce rol joacă el în povestirea istorică a Evangheliei a patra, nu mai poate încăpea îndoială, că autorul

a stat într'un raport strâns cu acest ucenic și a căutat să exprime aceasta în cartea sa. Nu poate dar să fie pus la îndoială, că Ioan, fiul lui Zevedei, stă într'un fel oare care la spatele Evangheliei a patra.» ¹¹⁾

Când un critic contemporan de talia lui Harnack recunoaște caracterul apostolic al Evangheliei a patra, alături de tradiția aproape de două ori milenară a bisericii noastre și a celei romano-catolice, mărturisită de cei mai mulți și mai străluciți părinți și scriitori bisericești, putem fi încredințați că adevărul acesta va rămâne și mai departe neclintit ori câte atacuri ar îndrepta împotriva-i necredința și critica împioasă, iar Iisus descris de această Evanghelie va rămâne pe veci de veci portretul cel mai fidel al Dumnezeu-Omului Iisus.

Câte patru Evangheliile sunt izvoare absolut sigure despre viața istorică a lui Iisus, pentru că două din ele sunt scrise de doi apostoli (Matei și Ioan), cari "au însoțit pe Mântuitorul în tot timpul activității sale publice, au auzit tot ce a învățat și au văzut tot ce a făcut și a pățimit El, cu alte cuvinte sunt scrise de martori oculari, iar celelalte două sunt scrise de doi ucenici ai apostolilor (de Marcu și Luca), cari au fost contemporani cu Mântuitorul, l-au cunoscut personal, au văzut și auzit și ei parte din cele ce a făcut și a învățat El și au compus Evangheliile sub supravegherea apostolilor Petru și Pavel.

Câte patru Evangheliștii au cunoscut dar exact și până în cele mai mici amănunte lucrurile despre care au scris și fiecare din ei a ales din mulțimea celor ce știa numai ceea ce a socotit ca mai potrivit cu scopul special pe care-l urmăria scriind Evanghelia sa. Aceasta o spune lămurit sfântul evanghelist Ioan la stârșitul Evangheliei sale: «*Încă multe alte lucruri a făcut Iisus care nu s'au scris în cartea aceasta, iar acestea s'au scris, ca să credeți, că Iisus este Christos, Fiul lui Dumnezeu și crezând să aveți viața în numele Lui*». (20, 31).

Pietatea adâncă de care era pătruns sufletul evangheliștilor față de Domnul și Învățătorul lor, a cărui viață și învățătură o descriau, este garanția cea mai sigură, că ei nu și-au putut îngădui să schimbe sau să denatureze ceva din cele ce știau și cu toate acestea ei au procedat în opera lor cu toată imparțialitatea și obiectivitatea, pentru că redau lucruri care par defavorabile tezei lor și au luat toate precauțiunile ca să redea numai adevărul și să încredințeze pe cititor de aceasta. Cu alte cuvinte au făcut operă critică în înțelesul modern al cuvântului, căci ce alt nume merită procedura sfântului e-

11) Chronologie der altchristlichen Literatur 677.

vanghelist Luca, expusă de el, la începutul Evangheliei sale, în următoarele cuvinte: «*De oarece mulți au încercat să alcătuiască o istorisire despre cele ce s'au adevărit între noi, precum ne-au dat cei ce dela început au fost martori oculari și slujitori ai cuvântului, socotit-am și eu, după ce am urmărit cu deamănuntul toate dela început, să-ți scriu unele după altele, puternice Teofile, ca să cunoști lămurit tăria învățăturilor ce ai primit*». (1, 1—4).

* * *

Deosebiri între o Evanghelie și alta sunt și nu se putea să lipsiască, mai întâi, pentru că fie care Evanghelist a urmărit un anume scop, când a scris Evanghelia, și potrivit aceluși scop urma cu necesitate ca materia de tratat să fie aleasă și dispusă într'un anume fel, și al doilea, pentru că fiecare evanghelist și-a avut individualitatea sa care a venit la expresiune în expunere.

Deosebirile existente sunt însă numai de formă și confirmă în chip minunat unitatea fondului, din care cauză câte patru Evangheliile au fost socotite din cea mai adâncă vechime numai ca patru ediții ale aceleiaș opere și s'a vorbit de o Evanghelie în patru forme (εὐαγγέλιον τετραμόρφον, ἐν δὲ τεσσάρων).

«Cum — se întreabă sfântul Ioan Gurădeaur — n'ar fi fost deajuns un evanghelist ca să scrie toate? Desigur că da. Dar, cu toate că sunt patru și nu în același timp nici în același loc nici înțelegi între ei, totuși vorbesc toți ca dintr'o gură, ceea ce este cea mai bună dovadă a adevărului. Zic unii însă, că s'a întâmplat tocmai dimpotrivă, căci se constată multe deosebiri. Aceasta este cea mai convingătoare dovadă a adevărului, căci dacă toate s'ar potrivi întocmai în ce privește timpul, locul și expresiunile, nimeni dintre protivnici n'ar crede, că ceea ce aceia au scris au scris în virtutea unei înțelegeri omenești și o astfel de înțelegere n'ar fi fost lucru curat. Acum însă păruta contradicție în amănunte înlătură de deasupra lor orice bănuială și pledează elocvent pentru caracterul scriitorului». ¹³⁾

Critica a fost de regulă mai aspră cu evangheliștii de cât cu scriitorii profani și cele mai mici lacune sau nepotriviri descoperite în textul Evangheliilor au adus după ele fără multă vorbă, contestarea autenticității lor. Această constatare a făcut-o Lessing, care de altfel nu era un bun prieten al Evangheliei.

«Dacă tratăm așa de liber și de nobil pe Dionisie și pe Polibiu și pe Tacit, că nu-i supunem la torturi pentru fite ce silabă,

pentru ce nu procedăm atunci la fel și cu Matei și cu Marcu și cu Luca și cu Ioan?» ¹³⁾.

* * *

Multă vreme critica distructivă, începând cu Strauss, a atacat vrednicia de credință a Evangheliilor ascriindu-le o origină mai târzie, și anume a doua jumătate a veacului al doilea.

Aceasta însemna că ele n'ar fi de proveniență dela apostoli și că ar fi un amestec de legende și ficțiuni fără nici o valoare istorică.

Și în această privință socotim de prisos să înșirăm mai multe citațiuni din autori și opere, care susțin și dovedesc contrariul, și ne mărginim numai la un citat din Harnack, care fiind protestant, critic fără rezerve, unde acestea nu-s la locul lor, și contimporan, nu poate fi bănuit că s'a ferit să spună deschis ceea ce cugetă.

«A fost o vreme — zice Harnack — și marele public o trăiește încă, în care se credea, că cea mai veche literatură creștină, dimpreună cu Noul Testament trebuie socotite ca o țesătură de amăgiri și falșuri. Această vreme a trecut acum. Rezultatele următoarelor cercetări trec în chip «reacționar» peste ceea ce s'ar putea numi starea de mijloc a criticii de azi. *Cea mai veche literatură a bisericii este, adevărată și vrednică de credință, dacă o privim din punctul de vedere literar-istoric atât în punctele principale cât și în amănunte.....* Nu mă sfiesc să întrebunțez cuvântul «reacționar», căci lucrurile cată să fie numite cu adevăratul lor nume și în critica izvoarelor creștinismului străvechiu ne aflăm fără discuție pe drumul ce duce înapoi la tradițiune..... căci rama cronologică, în care a așezat tradițiunea documentele, este în toate punctele de căpetenie, dela epistolele lui Pavel până la Irineu, dreaptă și silește pe istoric să-și întoarcă privirile dela toate ipotezele, privitoare la mersul istoric al lucrurilor, ipoteze care tăgăduesc această ramă... Va veni o vreme, care nu e departe, când nu se va mai purta grija descifrării problemelor literar-istorice pe tărâmul creștinismului primitiv, pentru că ceea ce este de făcut va fi recunoscut de toți, adică drepturile tradițiunii, cu puține excepțiuni. Se va recunoaște că, în parte, *deja înainte de dărâmarea Ierusalimului* (70) și până la domnia lui Traian (98-117), *toate formele esențiale ale tradițiunii creștine: învățături, propoveduri și chiar rândueli — cu excepția colecției Noului Testament — se închegaseră într'o formă desăvârșită în esența ei*» ¹⁴⁾.

13). Sämtliche Schriften X, 2.

14). Prefață la Chronologie der altchristlichen Literatur VIII, X, XI.

Mai departe, Harnack fixează compunerea Evangheliei dela Marcu între anii 65-70, a celei dela Matei între 70-76, a celei dela Luca între 78-93 și a celei dela Ioan puțin mai târziu, către sfârșitul veacului întâi.

Intr'o lucrare a sa mai nouă,¹⁵⁾ el fixează date și mai vechi pentru compunerea Evangheliilor sinoptice. După cercetările din această lucrare, Faptele apostolilor fiind scrise între anii 61-63, Evanghelia dela Luca, ca partea întâi a lor, a trebuit să fie scrisă mai înainte, iar Evanghelia dela Marcu, de care Luca s'a servit la redactarea Evangheliei sale, e și mai veche. Însă Evanghelia dela Matei, în forma grecească a existat înainte de anul 70.

Dacă deci Evangheliile au fost scrise în veacul întâi, mai mult chiar, în timpul vieții sfântului apostol Pavel, vrednicia lor de credință, ca izvoare istorice, nu mai poate fi pusă la îndoială și tot ce se spune în ele cu privire la Mântuitorul este istorie adevărată.

* * *

Vrednicia de credință a Evangheliilor și deci caracterul lor istoric s'a căutat să se slăbiască, susținându-se, că ele n'au fost concepute de autorii lor ca lucrări istorice, ci numai ca scrieri edificatoare în scop de evanghelizare.

Putem concede, că într'adevăr Evangheliile n'au fost în mintea autorilor lor scrieri istorice în sensul strâns al cuvântului, ci scrieri de zidire sufletească. Dar prin ce alte mijloace puteau ele influența în chip edificator asupra sufletului cititorilor de cât prin descrierea învățaturii sublime, a vieții sfinte și a faptelor minunate ale Mântuitorului? Dacă acesta este scopul urmărit de ele, expunerea adevărului și numai a adevărului și deci înlăturarea a tot ce e legendar, neexact, exagerat, era singurul mijloc potrivit scopului de a trezi credința în Iisus Christos. Altfel, un examen critic al coprinsului lor ar fi dus la concluziunea, că nu merită să fie crezute și scopul n'ar mai fi fost atins. Critica obiectivă a dovedit, că coprinsul Evangheliilor este strict istoric. Cuvintele dela începutul Evangheliei dela Luca, citate mai sus, și ale sfântului Evanghelist Ioan: «*Cel ce a văzut mărturisește și mărturia lui este adevărată și el știe că spune ceea ce este adevărat*» (19, 35), cum și compararea coprinsului unei Evanghelii cu al celorlalte și controlarea datelor de istorie profană din ele cu datele sigure din istoriografii profani încredințează și pe cel mai sceptic, că Evangheliile sunt lucrări de coprins pur istoric. A crede altfel ar fi a socoti Evanghelia ca o minciună și un fals, ceea ce e cu neputință de admis de o minte sănătoasă, cum zice Loofs:

«Eu cred că nici criticei pur istorice a izvoarelor nu-i vine așa ușor, să declare ca minciună tocmai Evanghelia, care apără în chip deosebit de energic adevărul și înfiează minciuna.

Unde se mai întâlnește în istorie o analogie nimerită pentru producerea unui astfel de fals?... Realitatea recunoaște, că n'o poate scoate la capăt cu acest izvor decât cu cea mai samavolnică ipoteză cu putință, deși pentru aceasta — accentuez încă odată — nu există în istorie o analogie nimerită»¹⁶⁾.

* * *

În numele necredinței, care nu recunoaște realitatea minunilor, s'a tăgăduit de asemeni Evangheliilor caracterul istoric și deci și vrednicia lor de credință.

S'a stabilit ca axiomă de adversarii minunilor, că între credința în minuni și critica istorică nu poate fi nici o apropiere.

A contesta însă principial și aprioric valoarea istorică a unei scrieri pentru că în ea se vorbește de minuni nu e procedare nici istorică nici critică. Istoric și critic e să studiezi în chip obiectiv faptele relatate, să te folosești pentru stabilirea realității lor de toate criteriile posibile și dacă n'ai motiv binecuvântat să te îndoiești de realitatea lor, să le primești ca atare. A purcede la studierea faptelor dela păreri preconceptuate e cu totul neștiințific și de condamnat. A lepăda una sau alta din minunile evanghelice sau chiar și pe toate, dacă ele nu s'ar putea susține cu nici un criteriu pozitiv, ar fi atitudine istorică și critică îndreptățită, dar a nu recunoaște Evangheliilor valoarea istorică, pentru că în ele se istorisesc și minuni și pentru că tu crezi că nu există minuni, este cu totul greșit și arbitrar. Înainte de a face aceasta trebuie să dovedești că nu există minuni, ceea ce nu se va putea face niciodată. Pentru a putea cineva discuta această chestiune, nu e de ajuns să fie istoric și critic fie chiar cât de bun, ci trebuie să fie și filosof și chestiunea trebuie lămurită și hotărâtă în mintea cercetătorului înainte de a începe studierea faptelor, căci «*a lepăda ca de neîntrebuințat sau a atribui unui timp mai târziu relatări de fapte pentru cuvântul că coprind istorisirii de minuni, e a avea păreri preconceptuate*», zice însuși Harnack¹⁷⁾, care nu e câtuș de puțin prieten al minunilor.

Minunile, a căror existență nu poate fi trecută cu vederea, au fost socotite de oameni în toate timpurile și pretutindeni ca o legitimare a puterii dumnezeiești a săvârșitorului lor. Minunile evanghelice sunt dovedite ca adevărate cu nenu-

15). Lukas der Arzt, Die Apostelgeschichte,

16) Wer war Jesus Christus? 114.

17) Das Wesen des Christentums, 17.

mărați martori oculari și sunt cele mai vrednice de crezut din toate minunile care se atribuie celorlalți întemeietori de religii sau personalități religioase pe care le cunoaște istoria. Ele sunt dar o dovadă mai mult de vrednicia de credință a Evangheliei.

* * *

S'a zis în sfârșit că Evangheliile nu trebuie crezute, pentru că cele cuprinse în ele ar fi numai legende și mituri. Aceasta este însă o simplă afirmațiune, care trebuie dovedită pentru a fi crezută și căreia noi îi opunem afirmațiunea contrară: că tot ce se cuprinde în Evangheliile sunt adevăruri și fapte istorice. Strauss a încercat cel dintâi, cu întinse cunoștințe și cu un rar talent de critică și expunere, să susțină că în Evangheliile am avea de a face cu mituri, dar părerea lui n'a găsit răsunet în rândurile teologilor și astăzi se pomenește de ea numai ca de ceva cu totul efemer în istoria criticii biblice.

* * *

Din toate cele spuse conchidem: Evangheliile sunt vrednice de credință, căci sunt opere istorice, și ceea ce ele relatează despre Iisus Christos este adevăr curat.

Iisus a existat dar în realitate și a săvârșit tot ce spun Evangheliile despre el.

El este întemeietorul creștinismului, care este deci de origine dumnezească, pentru că Iisus Mântuitorul a fost Dumnezeu și om într-o singură persoană.

Cu minunată pătrundere și claritate și cu adâncă pietate a exprimat aceste adevăruri genialul și neastâmpăratul cugetător și scriitor Jean Jacques Rousseau, în mărturisirea vicarului din Savoya, încadrată în cunoscutul său roman pedagogic Emil. Cuvintele ilustrului genevez le socotim ca cea mai potrivită încheiere a acestui studiu:

«Mărturisesc bucuros, că majestatea scrierilor sfinte mă uimește și că sfințenia Evangheliei glăsuște inimii mele. Priviți cărțile filosofilor cu stilul lor sforăitor. E cu putință ca o carte așa de sublimă și în același timp așa de simplă (Evanghelia) să provină dela oameni? E cu putință ca acela a cărui istorie o povestește să fie el însuși numai om? E acesta tonul pe care-l dă un entusiast sau un sectant vânător de glorie? Ce blândețe! Ce curăție de moravuri! Câtă grația duioasă în sfaturile sale! Câtă subtilitate în învățăturile sale! Ce adâncă înțelepciune în cuvântările sale! Ce prezență de spirit! Ce finețe și ce promptitudine în răspunsuri! Ce stăpânire peste patimile pro-

prii! Unde este bărbatul, unde este înțeleptul care înțelege să lucreze, să sufere și să moară fără slăbiciune și fără trufie ca El? Când Plato a zugrăvit pe înțeleptul său ideal, care, copleșit de toată ocară crimei, totuși, vrednic de orice răsplată a virtuții, pășește prin lume, a descris pe Iisus trăsătură cu trăsătură. Asemănarea este așa de mare, că a izbit pe toți părinții bisericesti și că e cu neputință să n'o recunoști. De ce prejudecăți trebuie să fie stăpânit un om, ce orbire trebuie să-l fi coprins, ca să compare pe fiul lui Sofroniscus cu fiul Mariei! Câtă deosebire între amândoi! Socrate, care a murit fără dureri, fără ocară, și-a îndeplinit rolul fără greutate până la sfârșit și dacă nu i-ar face cinste ușoara moarte ce a suferit, ne-am putea cu dreptate îndoi, dacă el, cu tot spiritul de care a dat dovadă, ar fi fost altfel privit decât ca un sofist. Se zice, că el a descoperit morala, dar alții au practicat-o înainte de el. El numai a exprimat ceea ce aceia au făcut și a scos reguli din pildele lor. Aristide a fost drept înainte de a fi definit Socrate dreptatea; Leonida a murit pentru patrie înainte ca Socrate să fi făcut o datorie din iubirea de patrie; Sparta era cumpătată înainte de a preaslăvi Socrate cumpătarea și înainte de a defini el noțiunea de virtute, Grecia a avut o mulțime de oameni virtuoși. Dar Iisus la cine dintre ai săi a găsit cea sublimă și curată morală, la care i-a condus numai cu cuvântul și cu fapta? Din sânul celui mai silnic fanaticism a ieșit cea mai înaltă înțelepciune și simplitatea virtuților celor mai eroice a împodobit fruntea celui mai disprețuit popor. Moartea lui Socrate, care s'a săvârșit pe când el sta de vorbă liniștit cu prietenii săi, e cea mai plăcută moarte pe care și-o poate dori cineva. Dimpotrivă, moartea lui Iisus, care și-a dat duhul chinuit, batjocorit, hulit și blestemat de tot poporul său, este cel mai grozav lucru de care se poate teme cineva. Socrate binecuvintează, când primește cupa cu otravă, pe păzitorul închisorii, care i-o întinde cu ochii muiați în lacrimi. Iisus se roagă, în mijlocul celor mai cumplite chinuri de moarte, pentru sălbatecii săi calai. Dacă viața și moartea lui Socrate sunt vrednice de un înțelept, să recunoaștem la Christos viața și moartea unui Dumnezeu.

Să ne înfățișăm oare istoria evanghelică drept o născocire arbitrară? Bunul meu prieten, așa ceva nu se poate născoci și trăsături din viața lui Socrate, pe care nimeni nu le pune la îndoială, sunt mai puțin adevărate

decât faptele lui Iisus Christos. Privind chestiunea în fond, aceasta ar însemna numai să închizi ochii în fața greutăților, în loc de a le înlătura din cale. Ca mai mulți oameni la un loc să fi compus această carte în chip cu totul poetic și în înțelegere reciprocă, e mult mai puțin de admis, decât ca un singur om să fi procurat întreg materialul din care ea constă. Niciodată n'ar fi fost în stare scriitori iudei să nimeriască acest ton sau să stabilizească această morală și Evanghelia coprinde așa de mari, așa de isbitoare, așa de inimitabile semne de cu-

noaștere a adevărului, că autorul unei asemenea născociri ar merita cu mult mai mult admirația noastră decât eroul însuș. Cu toate acestea, Evanghelia este plină de lucruri de necrezut, de lucruri care par împotriva rațiunii și pe care un om rațional nu le poate pricepe și primi. Ce e de făcut în fața acestor contradicții? Să fi întotdeauna smerit și chibzuit, fiul meu, cinstind în tăcere ceea ce nu poți nici lepăda nici pricepe și să te pleci cu umilință înaintea Marelui Ființe, care singură cunoaște adevărul».

I. MIHĂLCESCU.

ȘCOALELE BISERICEȘTI DIN BASARABIA

II

Am făgăduit în trecut că vom vorbi despre viața școalelor bisericești basarabene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Am văzut condițiunile materiale cât de grele erau, cari condițiuni nu erau mai pe jos de cât cele didactice. Regulamentul din 1840 puse se pe capul seminarului o mulțime de obiecte de cuprins diferit de cel teologic. Astfel, aceste obiecte se împărțiau în principale și secundare, examene se dau tot de două ori: înaintea Crăciunului și a vacanțelor de vară. Elevii și profesorii dau mai multă atențiune celor principale, pe cele secundare, lăsându-le în părăsire. Ele se fixau cu un obiect principal și mai multe secundare în aceeași zi; erau mulți elevi, și nu dintre cei mai buni, cari nu dau examen la obiectele secundare.

Astfel, ei treceau cursul seminarial în întregime fără să fi dat măcar un singur examen la profesorii de materii secundare. Notarea elevilor se făcea de la 1—3, cea dintâi fiind cea mai bună, iar cea din urmă cea mai slabă. Din cauza multor obiecte nu se putea studia nici cele principale cu succes din cauză că nu se putea da mai multe ore pe săptămână de cât cel mult trei ore de studiu; afară de aceasta lipsiau manualele tipărite cu totul. Chiar dacă erau, nu la toate obiectele. Profesorii veniau la curs cu lecția scrisă și apoi se da elevilor să și-o copieze, pierzând cu scrisul multă vreme prețioasă. Profesorii nu dau lecțiile scrise în fiecare an, ci elevii păstrau caetele din an în an unul de la altul, astfel că se strecurau în ele foarte multe greșeli. Obiceiul acesta îl cunoaștem și noi din vre-

murile vieții de seminar și mai cu seamă de teologie! Dacă mai punem și puțină cunoaștere a limbei ruse de către elevii români, se poate închipui ce chin fără rost și ce roade nenorocite dau aceste lecții scrise fără înțeles. Din pricina aceasta se vădău deosibirile prea mari între unii elevi și ceilalți, astfel că mulți dintre cei mai slabi părăsiau școala, iar ceilalți ajungeau la sfârșitul școlii la timp. Cu un cuvânt nu se puteau unifica școala din punct de vedere al intelectului elevilor ori câte stăruințe ar fi pus profesorul ei. Este drept că pe atunci se cerea ca să se citească multe cărți în legătură cu obiectele de clasă în afară de studiul de clasă, și asupra celor citite se făceau dări de seamă, ceea ce contribuia foarte mult la distanțarea și diferențierea elevilor între ei. Cei cari cunoșteau limba rusă mergeau cu pași repezi, iar cei mai slabi, cum erau elevii români, trebuiau să se istoviască învățând aceste lecții pe nevăzute fără să înțeleagă totul. Aceștia din urmă nu mai aveau timp să mai citească cărți lăturalnice de studii.

În școalele spirituale nu erau așa de multe obiecte de studiu și nu se simțea lipsa manualelor tipărite, dar erau alte lipsuri și mai grele, cum era necunoașterea limbei ruse, care făcea pe elevi să învețe lecțiile fără niciun înțeles, pe nevăzute, căci cea mai mare parte dintre ei erau români.

Din punct de vedere educativ, atât seminarul cât și școalele spirituale suferiau foarte mult.

Nu exista, afară de aceasta, un personal pregătit pentru a face ca să se îndepărteze toate obiceiurile rele dintre elevi. Atât în clasă, cât

și în afară de clasă, până și la jocuri, se observau purtări foarte lipsite de temelia bunei creșteri. Mulți se purtau cu camarazii lor grobian, alții își însușiau obiectele altora. Cei cari erau prinși asupra faptului erau pedepsiți cu bătaia cu nuiua și chiar cu excluderea din școală pe un timp determinat sau pe totdeauna.

Dacă am arătat părțile cele rele ale educației unei dintre unii elevi, aceasta nu însemnează că școlile despre cari vorbim nu aveau și părți frumoase, cari adesea ori duceau până la exces. Astfel toți elevii erau datori ca la începutul fiecărei lecții, când intra profesorul respectiv, să rostiască o rugăciune, dimineața, la masă și seara înaintea culcării elevii pronunțau deasemenea rugăciuni și cântau împreună. În timpul liber, cu cei mai învârstă se făceau călătorii pe jos cu sacul pe spinare, în semn de cucernicie, la locurile sfinte din Kiev. Mai mult, pe la 1871 a fost un caz când un elev a fugit din școală la Sf. Munte, unde a primit cinul monahal și apoi s'a întors la școală spre a-și termina studiile. Acesta este vestitul misionar din Japonia, Anatolie Tihai, care după terminarea secției teologice a Academiei din Kiev s'a devotat propagandei ortodoxe, murind în 1893.

Școala aceasta religioasă plămădia suflete tari în credință și devotate lucrului din via Domnului. Mulți dintre elevii seminarului ajutau pe profesori la lucrul lor de școală. Pentru supravegherea elevilor bursieri și solvenți, cari dormiau pe la gazde se numiau dintre elevii cursului superior. În fiecare cameră de lucru, unde se ocupau elevii bursieri era câte unul din cursul superior, care observa purtarea acelu grup de elevi cari lucra și dormia acolo, iar în oraș se da câte un elev din cursul superior pentru ca să supravegheze mai multe case. Aceștia în timpul liber după prânz mergea din casă în casă și își scria observațiunile sale într'un caiet, care se lăsa în păstrarea gazdei respective. În cazul când observa nereguli atunci raporta inspectorului; iar pentru cei interni era numit unul pentru întregul corp.

În școala spirituală ajutorarea profesorilor de către elevi se făcea pe o scară mai întinsă. Elevii din clasele superioare cercetau dacă camarazii lor, cari li se da în grijă și-au făcut lecțiile. De obicei li se da câte 10—15 camarazi. Aceștia le puneau și note la lucrări și lecții până intrau profesorii

în clasă. Astfel că dau un mare ajutor profesorului în materia studiului, pe lângă că cei mai mici se deprindeau cu respectarea celor mai mari de cât dâșii. Acești elevi purtau numele de *auditori* spre deosebire de *secutori*, cari executau bătaia poruncită de profesor. Auditorul avea dreptul să scoată în genuchi pe cei mai leneși până la venirea profesorului în clasă. Acesta da poruncă ca să fie bătut cu nuiua cel ce sta în genuchi, iar după bătae era trimis la locul său, alții însă rămâneau în genuchi până la sfârșitul lecției. Afară de auditor și secutor se mai numia și câte un monitor de clasă, care era îndatorat să țină liniștea și curățenia până la intrarea profesorului în clasă.

Respectul față de elevii din cursul superior era așa de mare în cât în cazul când lipsia vre-un profesor din vre-o pricină oarecare, atunci directorul trimetea câte un elev din cursul superior să înlocuiască pe profesorul absent. Erau cazuri minunate, când elevul ținea clasa în regulă, făcând lecția exact cași profesorul materiei respective.

Odată cu sosirea anului 1860 marile reforme aduseră cu sine și chestiunea școlilor bisericești. Rezultatul discuțiilor din Petersburg a fost adus la cunoștința ierarhilor, cari și aceștia li-a dat consiliilor seminariale spre a fi discutate și a da anumite soluții. Arhiepiscopul Antonie din Chișinău porunci ca profesorii seminarului său să se adune și să chibzuiască asupra schimbărilor de trebuință. Răspunsul fu gata la 17 Mai 1863. În el găsim multe dorințe de schimbările cari trebuiau să se facă în viața seminarului și școlilor spirituale. În latura educativă profesorii seminarului se pronunțară ca în locul cercetării de către toți elevii, a slujbelor bisericești în toate Miercurile și Vinerile au hotărât ca în zilele acestea să se citiască numai o rugăciune înaintea tuturor elevilor în biserică după care fiecare să intre la curs, iar la slujba bisericească să rămână permanent numai elevii cursului superior. Zilele când toți elevii vor participa la slujba sfintei liturghii vor fi Duminicile și sărbătorile mari. În vacanțele de vară să se dea drumul la casele părinților sau rudelor nu numai elevilor buni, ci tuturor. În latura didactică profesorii seminarului au hotărât ca în clasele superioare ale seminarului să se studieze neapărat *limba română*, pentru că cea mai mare parte dintre elevi sunt *mol-*

doveni și limba cărților bisericești în majoritatea parohiilor lor este românească. În privința studiului limbilor vechi profesorii au fost de părere ca să nu se studieze de toți elevii toate aceste limbi: greaca, latina și ebraica, ci cel mult ele să se studieze după plăcere, facultativ, și fiecare să-și aleagă numai câte una din ele. Au fost deasemenea împotriva examenului dinaintea Crăciunului, menținând numai examenul dela sfârșitul anului școlar, care se va ține în Iunie sau Iulie; aceste examene să nu mai fie publice. Din punct de vedere al plăței corpului administrativ și profesoral s'a cerut ca să se egaleze și să nu se mai pună în atârnare de condițiunile locale ale eparhiilor, cum se proiectase de noul regulament ¹⁾.

Răspunsul profesorilor a fost trimis Sf. Sinod la care s'au mai adăugat din partea arhiepiscopului local câteva observațiuni cu privire la greutatea studierii limbii latine odată cu cea greacă la care trebuia să se adauge și cea slavă, lucru care împiedica mult progresul studiilor celorlalte, mai cu seamă că elevii de naționalitate română nu cunoșteau bine nici pe cea rusă.

Afară de aceasta, arhiepiscopul mai semnalează și faptul că atunci când este vorba să se facă vre-o îmbunătățire la aceste școli, în materie de clădire sau de adăugare se pierd avantajii de preț ale materialelor din cauza lungilor corespondențe. ²⁾

Până să se adune părerile corpurilor profesoriale de pe la toate școlile religioase, s'au făcut schimbări în universități, cari conform art. 86 din regulamentul general al lor se primiau cei mai buni dintre seminariști în universități fără examen, care examen se cerea numai în cazurile când ea găsea de trebuință. ³⁾

Incepând din 1866 s'a înlăturat din seminarii predarea *gospodăriei sătești, științelor naturale și medicinei* în locul cărora s'a introdus în clasa teologică studiul *pedagogiei*. ⁴⁾

Pentru practica pedagogică s'a deschis o *școală duminicală* pe lângă seminar. Această școală era formată din copii orășenilor, cari se adunau Duminicile și sărbătorile într'o cameră a seminarului unde se ocupau cu ei elevii din clasa teologică.

De la Sf. Sinod s'a dat poruncă să nu se

privească numai latura instructivă, ci mai cu deosebire cea educativă, pentru că elevii seminarului vor fi conducători de turmă, și pentru aceasta tot corpul administrativ și profesoral este dator, spune adresa sinodală, să fie cât se poate de mult în atingere cu elevii, cari trebuie să vadă dela conducătorii lor pilda de evlavie și de iubire către patrie și biserică. Seminarul din Chișinău nu mai putea să mai rămână fără un local încăpător, care să dea puțința corpului administrativ să aibă pe toți elevii în internat.

De cincizeci de ani seminarul acesta nu avea capela sa. Din lipsa aceasta toți elevii trebuiau să meargă la catedrală, ceea ce era foarte greu pentru dânșii și chiar pentru profesori. Afară de aceasta cei cari cântau în cor din cauză că trebuiau să stea până în vremea leturghiei în niște aripi lăturalnice ale catedralei, nu puteau să vadă toate mișcările preoților și arhierului în biserică. Antonie (Șocotov) fu acel arhipăstor care prin jertfa sa de bani și a altora reuși să clădească o *capelă* pentru ca elevii seminariști să facă practică, această capelă a costat suma de 12000 ruble în valoarea de atunci. I se dete ca hram Cei trei ierarhi, sfințiundu-se în ziua de 13 Februarie 1862.

Prin 1865 s'a născut ideia despărțirii seminarului de școala spirituală având la temelie chestiunea educațiunei, care acum din pricina marelui număr de elevi în ambele școli, deosebire de vârstă între ei, și pentru împovărarea corpului administrativ cu două școli. Sf. Sinod a aprobat despărțirea acestor două școli, dându-se școalei spirituale noul local în clădirea cea nouă căpătată în apropierea vechiului local, adică în casa lui Monastârski. Conducătorii și-au primit elevii, mobila destinată școalei spirituale, precum și sumele determinate pentru întreținerea ei. De la 2 August 1866 fiecare școală a început să-și ducă viața deosebită.

Dela 14 Mai 1867 s'a introdus în seminariile ruse noul regulament, care trebuia să intre în viața seminarială încetul cu încetul. Se dedese 5 ani pentru ca acest regulament să intre cu totul în vigoare. Și erau unele seminarii, cari aparțineau după origina elevilor altor naționalități streine, cum era și seminarul din Chișinău, cărora li se dedese un număr de ani mai îndelungat ca să intre treptat în cuprinsul acestui nou regulament. Antonie comunică corpului profesoral și admi-

1) Arhiva seminarului No. 21 pe anul 1863, f. 12 verso și f. 13.

2) In acelaș dosar ff. 21, 22 și 35.

3) Acelaș dosar No. 49 pe anul 1864.

4) Acelaș dosar No. 18 pe anul 1866.

nitrativ ca să intre în ramele noului regulament. După acest regulament în loc de comitetul administrativ format din rector, inspector, econom și secretar se formau două *adunări (sobranie)*, una *pedagogică* și alta *administrativă (hoziaistvennoe)*, ai căror membrii trebuiau să se aleagă prin vot secret. În noua adunare pedagogică trebuia să intre rectorul și inspectorul ca persoane conducătoare fără votare, șase membri dintre profesorii școlii, și trei dintre preoții eparhiali, toți aleși prin vot secret: primii aleși de toți profesorii școlii, iar cei de-aldoilea de tot clerul eparhial, cu însărcinări cari trebuiau să țină șase ani. Adunarea administrativă era formată din rector și inspector fără votare, dintr'un profesor și doi preoți aleși într'o adunare generală mixtă a profesorilor și clerului, pe termen de trei ani. Adunarea pedagogică între cele dintâi măsuri luate a fost alcătuirea programului școlar pentru anul viitor, fixându-se câte trei ore la obiectele obligatorii, iar în ora a patra s'a pus limba ebraică. Orele durau câte un ceas și jumătate. Cu înmulțirea orelor de clasă s'a mărit și munca profesorilor, pentru aceia arhiepiscopul Antonie a mai încărcat venitul mănăstirilor și al bisericilor în ceia ce privește taxa de la lumânări și cununii, agonisindu-se astfel adaosul la leafa profesorilor suma de 4853 ruble și 50 capeici, iar pentru slujitorii seminarului suma de 1643 ruble și 37 capeici⁵⁾. Adunarea administrativă trebuia să se ocupe acum de mărirea localului pentru a corespunde trebunilor noului regulament. Cu suma de 26235 ruble dată de Sf. Sinod s'a construit deasupra etajului al doilea încă un etaj, adăugându-se la aripi încă două camere, făcându-se localul destul de încăpător pentru nevoile școlare viitoare.

La 24 Septembrie 1868 s'a deschis seminarul după noul regulament, care în loc de cele trei clase: inferioară, medie și superioară, de câte doi ani fiecare clasă, s'au făcut 6 ani de câte un an fiecare an de studiu. În acest an de reformă se găseau în seminar numai 285 elevi. Conform art. 8 din noul regulament puteau să intre în seminar și copii de mireni. Astfel că seminarul nu mai era o școală de castă. În fiecare an intrau de la 1-17 copii, fi de mireni. Iată ordinea obiectelor cari se studiau în seminar după noul regulamen:

No. obi.	NUMIREA OBIECTELOR	Numărul orelor de clasă						ore săptăm.
		1	2	3	4	5	6	
1	Explicarea Sft. Scripturi.	2	2	3	3	3	3	16
2	Literatura rusă și istoria literaturii ruse	3	3	—	—	—	—	6
3	Limba greacă.	5	5	5	5	—	—	20
4	Limba latină	4	3	4	4	—	—	15
5	Limba franceză și limba germană câte	2	2	2	—	—	—	6
6	Matematica.	3	4	4	—	—	—	11
7	Fizica.	—	—	—	4	—	—	4
8	Istoria generală și cea rusă	3	3	2	—	—	—	8
9	Logica	—	—	2	—	—	—	2
10	Psihologia	—	—	—	2	—	—	2
11	Critica ideilor filosofice	—	—	—	4	—	—	4
12	Istoria bisericească universală și istoria bisericească ruse.	—	—	—	—	6	2	8
13	Liturgica	—	—	—	—	3	—	3
14	Omiletica	—	—	—	—	4	2	6
15	Dogmatica	—	—	—	—	—	6	6
16	Teologia fundamentală	—	—	—	—	3	—	3
17	Teologia morală.	—	—	—	—	—	2	2
18	Pastorala	—	—	—	—	—	4	4
19	Pedagogia și didactica	—	—	—	—	1	1	2
20	Citirea Sft. Părinți în grecește	—	—	—	—	2	2	4
Totalul lecțiilor pe săptămână		22	22	22	22	22	22	

Afară de aceste obiecte se mai predă în afară de orele de clasă, în timpul liber, și alte obiecte ca: limba ebraică, cântarea și pictura bisericească și gimnastica. *Limba română, după noul regulament, nu s'a mai predat.* În 1872 după cererea arhiepiscopului Pavel aprobată de Sft. Sinod s'au mai adăugat în clasele 5-a și 6-a pentru doritori: *istoria sectelor ruse*: iar în anul 1875 s'au deschis pe lângă seminar discuțiuni cu răscolnicii, pe cari le conducea profesorul respectiv duminicile și în zilele de sărbători⁶⁾.

După acest regulament limbei grecești și latinești precum și științelor fizico-matematice li s'a dat un loc de cinste în cultura seminarială. Nici nu putea să fie altfel, căci în vremea aceasta clasicismul se întărise mult. După acest regulament cultura generală a seminaristului trecea în primele 4 clase, iar cele două rămăneau destinate aproape exclusiv obiectelor teologice. Dintre obiectele teologice singurul care se predă în clasele inferioare, unde se concentraseră toate obiectele de cultură generală, era numai explicarea Sf. Scripuri. Vechea risipire a materiilor unitare încetase. Acest lucru ușura pe elevi mult. Acum se oprește profesorul de a mai da lecțiile elevilor în manuscris, făcându-se excepție numai la acele materii, cari nu aveau manuale tipărite. Acei cari le dă lecțiile scrise trebuiau să fie litografiate după ce mai întâi erau corectate și aprobate de rector. Vechiului sistem i se pusese capăt. Instrucțiile comitetului Sf. Sinod

6) Vezi articolul: „Scriță despre misiunea, contra răscolnicilor în Basarabia» de I. M. Parhomovici, publicat în: *Trudă bessarabscago tercovnago istorico-arheologhicescago obșcctva*, fascicula 3, pp. 37-39.

5) «Eparhialnâia Viedomosti» Nr, 7, 8 și 9 pe anul 1867.

cu privire la principiile pedagogice cereau ca profesorii să explice limpede elevilor în clasă lecțiile și după aceea ei să le repete după dânsul. Elevii trebuiau să studieze acum lecțiile temeinic, căci regulamentul nu mai împărția obiectele în principale și secundare. La fiecare obiect se cerea examen aparte. Examenele aveau loc o singură dată, înaintea vacanței de vară, și se da înaintea unei comisii formată din trei membri. Elevii cari primeau la unul sau două obiecte note mici trebuiau să dea corigența toamna la înapoierea după vacanță, cei cari primeau note rele la trei obiecte sau la două obiecte și o lucrare înscris rămâneau repetenți. Acum nu se mai observa acea mare deosebire între elevi din punct de vedere al cunoștințelor căpătate, fiindcă fiecare trebuia să-și studieze lecțiile temeinic, astfel că mai toți erau la nivel. Dacă se mai observa vreo deosebire, apoi se vedea numai la lucrările în scris unde se cunoștea dacă autorul lucrării a citit mai mult sau mai puțin.

Cu vremea, dezvoltându-se gustul cititului printre elevi, aceștia cer rectorului în 1868 îngăduirea de ași creia o bibliotecă, ceia ce li s'a și permis. Atunci au stabilit ca fiecare elev să dea o taxă de trei ori pe an câte 10 capeici, alții dau și câte 1 rublă, iar cei cari intrau în seminar dau câte 50 capeici. Când s'a deschis biblioteca se adunaseră 116 ruble și 78 capeici cu care s'au cumpărat vreo 100 titluri de cărți. Redacțiile diferitelor reviste trimeteau câte un exemplar din revistele pe cari le conduceau, gratuit. 7).

Această bibliotecă a devenit cu timpul creind pentru elevii seminariști un adevărat izvor binefăcător,

Noul regulament cerea ca profesori să nu se poarte față de elevi aspru; pedeapsa corporală aproape lipsea; sfaturile părintești le înlocuia. Se mai cerea ca profesorii să fie cât se poate de aproape de elevii lor. Acum se da o dezvoltare mult mai pronunțată studiului muzicei, picturii bisericești și exercițiilor gimnastice. S'a instituit și revizoratul, care avea îndatorirea să cerceteze seminariile cel puțin din patru în patru ani pentru a vedea rezultatele elevilor. Seminarul din Chișinău a fost cercetat de revizor pentru prima dată în luna April 1868.

Noul regulament a schimbat cu desăvârșire și starea economică a seminarului. Odată cu despărțirea seminarului de școala spirituală a dispărut și desimea elevilor, localul rămas liber dă puțința seminariștilor să aibă camere deosebite și pentru timpul când erau liberi. Clasele și dormitoarele iarna se încălziau, hrana era mult mai bună și destulă, afară de prânz și cină se mai da elevilor de două ori dimineața și seara ceai cu pâine albă. Lista felurilor de mâncare se alcătua săptămânal de rector cu econom, după care era cercetată și aprobată și de comitetul administrativ. Hainele erau bune și pe cât posibil la un fel, căci abia din 1895 seminariștii din Chișinău au putut purta haine de uniformă. Aceste îmbunătățiri s'au făcut, deoarece bursa fiecărui elev era anual de 90 ruble, iar nu de 34 ruble și 28 capeici cum fusese mai înainte. Nu numai elevii au primit o mărire simțitoare în ceia ce privește bursa, dar și personalul didactic și cel administrativ, care acum primia o leafă de la 2000 ruble pe an până la 120 ruble, după funcțiunea ce îndeplinea. Mai mult, de la 1867 a început să apară prima revistă bisericească în Basarabia, intitulată: «*Vestitorul eparhiei Kișinului*» (*Kișinevskia eparhialinâia vîedomosti*), de unde fiecare condei primia un ajutor bănesc, mai cu seamă comitetul de redacție, care trebuia să fie ales dintre profesorii seminarului. Astfel că profesorul muncitor putea să-și mărească leafa până la suma de mai sus, 2000 ruble, ceia ce nu se poate compara cu umila sumă de 257 ruble din timpurile vechi.

Noul regulament, pe lângă atâtea înlesniri, a mai deschis și ușile universităților pentru seminariști. Ele primiau nu numai pe absolvenții de seminar, dar chiar și pe cei cu 4 clase de seminar, cari nu erau printre cei dintâi, ci de multe ori aveau și nota 3. Elevii seminarului din Chișinău s'au folosit de acest drept multă vreme. Cei cari dispuneau de mai multe mijloace bănești intrau în universitate. În 1878, din clasa 4-a, în care erau cu totul numai 31 elevi, 14 dintr'înși au plecat la universitate; dintre aceștia 7 erau dintre cei mai buni și 7 dintre cei slabi. Erau ani când consiliul seminarial nu putea să aleagă măcar unul ca să-l trimită pentru a intra în Academia spirituală din Kiev, pentru că cei mai buni intrau în diferite universități. Astfel că multă vreme seminarul din Chișinău nu a mai putut tri-

7) Kișinevskia eparhialinâia Vîedomosti No. 15 pe 1869.

mite niciun elev la Academie, căci dacă s'ar fi trimis vreunul slab și nu ar fi reușit toate cheltuețele de drum și hrană le plătea seminarul respectiv. În anul școlar 1879—1880 a avut loc o corespondență între consiliul Academiei spirituale din Kiev și cel al seminarului din Chișinău cu privire la faptul, că acest seminar nu a trimis niciun seminarist pentru Academie. Consiliul seminarului cu arhiepiscopul Pavel a răspuns, că nu au putut trimite niciun elev pentru că cei mai buni au plecat din clasa 4-a și au intrat în universitate, astfel că se teme să mai trimeată vreunul pentru că se poate întâmpla să nu reușească. Găsim prin arhiva seminarului și fapte foarte curioase cu privire la intrarea în Academie. În anul 1873 s'a trimis un elev la Kiev, Dumitriu Vasile, ca bursier, dar care nu a reușit, iar alți doi tovarăși ai lui, mult mai slabi, au reușit. Dumitriu Vasile a fost primit bursier prin examen în Universitatea din Odesa, terminând facultatea istorico-filologică. După această întâmplare a avut loc o corespondență între Pavel și Sf. Sinod, semnalându-i aceste nemulțumiri și fixând ce condițiuni să se ceară de la concurenți și ce materii trebuie să se studieze pentru concurs. O bucată de vreme nu s'a mai cerut concurs pentru elevii trimiși special ca bursieri de către seminarii. deși mai în urmă s'au instituit din nou.

În preajma anilor 1880 au început să se mărginească dreptul seminariștilor de a mai intra în universitate. Încă din 1872 s'a ridicat pentru prima dată chestiunea opririi seminariștilor de a mai intra în universitate. În 17 Ianuar 1873 s'a îngăduit intrarea seminariștilor în universitate numai prin examen. Acest lucru s'a păstrat până în 1876, iar din primăvară acestui an elevii seminariilor, cari terminau întreg cursul de 6 ani și primesc numirea de «student» cu dreptul de a intra în universitate trebuia să dea un examen la liceu de limba rusă, latină și greacă. Era o excepție numai pentru aceia cari voiau să intre în universitățile: din Iuriev, Varșovia și Tomsk cărora li se cerea să dea examenul complet de echivalență la unele materii după programul liceului și cari terminau printre cei dintâi. Cei cari voiau să intre la facultatea de drept și medicină trebuiau să dea examen numai la rusă și latină, însă cei cari voiau să intre la științe trebuia să dea examen la rusă, latină și mate-

matică, iar cei cari voiau să fie primiți la facultatea istorico-filologică trebuia să dea examen la latină, greacă și rusă⁸⁾.

Toate măsurile luate contra seminariștilor de a nu mai părăsi seminarul au fost zadarnice, căci ei totuși erau primiți în universități mai cu seamă în cea de la Iuriev. Mulți părăsiau seminarul din clasa 4-a, dau examen de maturitate și astfel își pregăteau drumul pentru intrare în universități și alte școli superioare speciale. Când măsurile aspre contra intrării seminariștilor în universitate se mai slăbiau, ei părăsiau în mare număr seminarul și intrau în universitate, cum s'a întâmplat în anii 1905—6, în timpul revoluției când universitățile s'au umplut cu elevi din seminar, fiind primiți fără examen. Numai în cea de la Petrograd au fost primiți vreo 15 din diferite seminarii. În cea de la Iuriev în spațiul de timp 1905—10 au intrat 37 elevi numai din seminarul din Chișinău.

După 13 ani dela introducerea regulamentului din 1867 s'a observat în practică anumite părți cari nu se puteau aplica, ci din potrivă aduceau mare turburare, cum era punctul cu privire la alegerea rectorului prin vot secret. Încercarea aceasta s'a făcut pentru seminarul din Chișinău pentru prima oară în 1875. Perturbările săvârșite în mai multe seminarii au silit pe Sf. Sinod să schimbe acest punct în 1881, când a pus anumite margini în alegerea rectorului și inspectoratului de seminarii precum și a directorului și ajutoarelor lui dela școalele spirituale.

În 1884, August 22, împăratul Alexandru III-lea a aprobat un nou regulament pentru seminarii și școalele spirituale. Deosebirea între regulamentul acesta și cel dela 1867 consta în aceea că cel din 1867 concentra toate obiectele de cultură generală în primele 4 clase, iar pe cele pur teologice le așezase în ultimele două clase, prin aceasta el se apropia de regulamentul din 1808. Afară de aceasta regulamentul din 1884 înmulțea numărul orelor de materii teologice și de literatură rusă în paguba limbei grecești și a matematicii. Astfel la Sf. Scriptură avem 19 ore în loc de 16 ore săptămânale; la istoria literaturii ruse 11 în loc de 6 ore; la limba greacă în loc de 24 ore, acum erau numai 14; muzica bisericească se introduse în toate clasele câte o oră pe săptămână.

8) Kișinevskia eparhialinâia vîedomosti Nr. 11 pe 1892.

Iată cum erau împărțite orele obiectelor după regulamentul din 1884:

No. cor.	NUMIREA OBIECTELOR	No. lecțiilor pe clase						No. lect.
		1	2	3	4	5	6	
1	Sf. Scriptură	4	2	4	3	3	3	19
2	Istoria biblică.	—	2	—	—	—	—	2
3	Literatura rusă și istoria ei	4	4	3	—	—	—	11
4	Limba greacă,	4	4	2	2	1	1	14
	Limba latină	4	4	2	2	1	1	14
6	Matematica.	3	3	3	—	—	—	9
7	Fizica.	—	—	—	3	—	—	3
8	Istoria generală și cea rusă	3	3	3	—	—	—	9
9	Logica	—	—	2	—	—	—	2
10	Psihologia	—	—	—	2	—	—	2
11	Principiile și o scurtă istorie a filozofiei	—	—	—	2	—	—	2
12	istoria generală a bisericii și a sectelor	—	—	3	3	3	3	12
13	Liturgica	—	—	—	1	2	—	3
14	Omiletica	—	—	—	2	1	1	4
15	Teologia fundamentală	—	—	—	1	2	—	3
16	Teologia dogmatică	—	—	—	—	3	3	6
17	Teologia comparată	—	—	—	—	—	1	1
18	Teologia morală.	—	—	—	—	—	2	2
19	Pastorală	—	—	—	—	2	2	4
20	Didactica	—	—	—	—	1	1	2
21	Cântarea bisericească.	1	1	1	1	1	1	6
	Totalul lecțiilor pe săptămână	23	23	22	23	20	20	

Limbile: germană, franceză și ebraică se studiază în afară de orele de clasă, câte 2 ore pe săptămână; iar elevii din clasa 5—6 puteau după dorință să studieze istoria sectelor. Noul regulament mai introducea câteva obiecte teologice noi, deși cu un număr restrâns de ore pe săptămână. Aceste obiecte noi erau: *Teologia comparată*, *Istoria biblică*. Afară de aceasta, unele obiecte din clasele superioare au fost coborâte la cele inferioare, ca: *Istoria bisericească universală*. În privința obiectelor teologice din clasele inferioare se întâmpla o mare greutate, căci toată materia se uita pentru examenul de absolvență, predarea acestor obiecte și pentru profesori era împovărătoare. Din când în când în programele de clasă se mai făceau schimbări, cum a fost cea din 1906, 3 Septembrie, când s'au mărit numărul lecțiilor la Sf. Scriptură, la fizico-matematici, didactică și la limbile moderne, micșorându-se numărul orelor la limbile vechi.

Toate schimbările făcute duceau la confirmarea tot mai mult a cultului teologic și a dezvoltării simțului de bisericitate în sufletele elevilor. Afară de Duminici și sărbători, elevii trebuiau să meargă în postul cel mare la liturghia mai înainte sfințită, Mercuria și Vinerea, după lecții și înainte de lecții, cum de altfel cerea și regulamentul din 1840. Se citeau rugăciuni zilnic, înainte de începutul lecțiilor, de dimineață și înainte de culcare în capela seminarului și nu-

mai în cazuri rari, în sala specială a școlii. Schimbări simțite nu s'au mai făcut, de cât s'a mai mărit leața personalului administrativ și didactic. Suma de întreținere a seminarului era în 1900 de 52388 ruble, 45 copeici, care totuși, cu înmulțirea trebuințelor, era mică. După unirea sudului Basarabiei cu restul ei nordic, din cauza numărului mare de elevi s'au creat clase paralele. Chestiunea clădirii unui local spațios s'a târănit peste 20 ani, până când în 1900 i s'a pus temelia. După terminare s'au mai creat și alte clase paralele pentru că elevii se înmulțeau anual.

Sosind clipele mișcării revoluționare din 1905, și seminarul din Chișinău a fost atins de aripele acestui vânt. În 20 Noiembrie 1905 seminarul s'a închis, după ce elevii au înaintat o petiție în 27 puncte. Cele mai de seamă erau: *Transformarea seminarului într'un liceu cu 8 clase cu drepturile acestora, elevii având putința să se înscrie la universități. Libertatea de a putea fi profesori la licee. Deschiderea de clase speciale pentru pregătirea preoților, în care clase să poată intra copiii tuturor claselor după absolvirea cursului secundar. Introducerea în aceste clase a studiului limbii românești obligatorie și bulgară facultativă. Autonomia acestor clase pentru pregătirea preoților. Dreptul ca absolvenții cu 4 clase seminariale să poată intra în universități la facultățile de drept, medicină și istorico-filologică fără examen; iar la matematică și în celelalte școli superioare speciale cu examen. Desființarea examenelor de trecere din clasă în clasă. Desființarea supravegherii în afară de școală. Introducerea judecății colegilor. Dreptul de apărare al elevilor în fața consiliului școlii. Libertatea convingerilor politice. Libertatea adunărilor. Inchiderea internatului. Libertatea convingerilor religioase. Dreptul elevilor de a controla prin reprezentanții săi partea economică a școlii.* Petiția o fost semnată de 361 elevi. Elevii clasei 6-a nu au semnat petiția și au dorit să continue cursurile, dar ceilalți colegi nu le-au permis.

Cu îngăduirea sf. Sinod elevii au fost trimiși pe la casele lor; cu dorința de a se începe cursurile cât mai repede. La mijlocul lui Ianuarie 1906 cursurile au reînceput. Acum dau examen numai elevii cu note rele. În urma excluderii din seminar a 48 elevi după examene, în 1907-8 se începură dezordini. Elevii nu mai veneau la

cursuri, nu mai cercetau capela. Mișcarea a devenit mai amenințătoare când erau amenințați 3 elevi să fie dați afară pentru că ar fi spart geamurile rectorului. S'a hotărât de consiliul seminarului închiderea celor 5 clase și trimiterea tuturor elevilor acasă în două zile. Anul viitor 1907-8 seminarul din Chișinău nu a avut de cât clasa I.

O parte din profesorii rămași fără ocupație au fost distribuiți pe la alte seminarii.

Cu începutul anului școlar 1908—909 sau des-

chis toate clasele primindu-se numai elevii nevinovați, dar să fie primiți în aceleași clase în care se găseau la excludere, iar pe cei vinovați să nu-i mai primiască niciodată, dându-le și pedepse disciplinare. Astfel se termină viața seminarului din Chișinău înaintea războiului balcanic, din al cărui sbucium și școalele noastre bisericești s'au împărțit într'o măsură mai mare sau mai mică, cu toată granița ce despărțea pe cele două neamuri surori.

ȘI. BERECHET.

CRONICA BISERICESTEAȘCA INTERNĂ

INVESTIREA NOILOR EPISCOPI.

Investirea P. S. Justinian, Episcopul Albei-Iulii.

Sâmbătă, 31 Martie, st. of. s'a făcut la Palatul regal, cu ceremonialul obicinuit și în fața înaltului cler, a domnilor miniștri, deputați, senatori și a reprezentanților tuturor autorităților și înaltelor instituțiuni culturale de stat, investirea Prea Sfințitului Justinian, Episcopul Albei Iulii, Inspector al clerului militar.

După ce domnul Ministru al Cultelor a citit diploma de investire, P. S. Justinian a rostit următoarea cuvântare :

Sire,

Cu inima plină de sentimentul celei mai depline supuneri și loialități primesc, în acest mare și sublim moment, cârja pe care Majestatea Voastră mi-o predă, ca simbol al puterii și datoriei de păstorire sufletească, mie, celui dintâiu episcop al scumpei și vitezei noastre armate. Și cum bine știu și cunosc solitudinea Maiestății Voastre față de armată, ca instituțiunea cea mai apropiată de inima Maiestății Voastre, tot așa de bine știu și sunt convins că prin nimic nu voi putea mai bine și mai deplin răsplăti grația Maiestății Voastre la numirea mea de Episcop al armatei, ca prin grija și silința neadormită ce voi depune întru creșterea religioasă, morală și patriotică a bravei noastre armate.

Având experiența îndelungată a creșterii poporului în această direcțiune, cu tot zelul și iubirea o voi aplica și continua de azi înainte și între ostașii țării, ca fii ai aceluiași popor.

Pe temelia tare și de secol probată a legii strămoșești voi zidi lucrarea mea, punând ca piatră cea din capul unghiului, cele trei virtuți ale legii creștine: Credința, Dragostea și Nădejdea.

Credința, adică către persoana Augustă și Tronul Maiestății Voastre; dragostea, către patria care îi

susține și adăpostește, și nădejdea, în viitorul și izbânda cu glorie a neamului nostru.

Neobosit mă voi sili, Sire, a face pe toți, și la toate ocaziunile, spre a pricepe și înțelege că: fraza de mare și adânc înțeles: „Nihil Sine Deo” ca deviză a Casei noastre Regale, ca și a țării întregi, nu este nici decât numai o frază decorativă pe stindardul și emblema patriei, ci un memento sfânt și perpetuu pentru toți oștenii țării, ca să știe și să cunoască sufletul înaintașilor lor, cari începând dela Rovine până la Baia, dela Călugăreni până la Șelimber, dela Plevna până la Grivița și dela Mărăști și Mărășești până la Tisa, stăpâniți de înțelesul adânc al sfintei devize, au apărut și întregit patria iubită și au făurit coroana strălucitoare, cu care Majestatea voastră, în cetatea scumpă neamului întreg, în Alba-Iulia, V'ați încoronat ca rege prea glorios al tuturor românilor.

Adânc și strălucitor voi îndemna pe toți a-și săpa în inimă deviza țării noastre, adânc ca să nu se șteargă niciodată și strălucitor ca să o poată arăta și casnicilor lor, când se vor întoarce din serviciu la căminurile lor.

Animat de aceste sentimente și intențiuni și cu rugăciunea către Părintele Ceresc de a ocroti și binecuvânta cu zile multe și glorioase, ca și până acum, domnia Maiestății Voastre și a întregii dinastii, din toată inima rostesc:

Să trăiască Majestatea Voastră!

Să trăiască Majestatea Sa Regina!

Să trăiască A. S. R. Principele și Principesa Moștenitori și scumpa Lor Odraslă Principele Mihai!

Să trăiască scumpa și viteaza armată română.

La aceasta Majestatea Sa Regele a răspuns:

Prea Sfințite Episcop Justinian,

„Inmânându-ți astăzi cu vie plăcere cârja epis-

„copală, am întărit în Tine pe întâiul Episcop al „armatei, la conducerea Clerului militar ortodox, „pentru păstorirea sufletească a mult iubitorilor Mei „ostași.

„Un întins câmp de muncă spirituală se deschide înaintea Ta și totodată o grea și frumoasă „răspundere, căci cum va fi păstorul, așa va fi și „turma. Am nestrămutata încredere că preoțimea „militară cu Episcopul ei în frunte vor fi meren „adânc pătrunși de înalta lor menire, încredere la „care Mă îndreptătesc înălțătoarele pilde din răs- „boiul trecut. Dacă comandantilor militari le este „încredințată misiunea să învețe pe fii țării cum „să lupte și prin ce mijloace să biruiască, Vouă „vă revine datoria să-i pregătiți și să le înarmați „sufletele ca să poată îndura toate greutățile și rezista la toate ispitele, întărindu-i în credința și în „frica lui Dumnezeu. Ogorul este bine pregătit, și așa „teaptă acuma în Prea Sfinția Ta pe bunul grădinar.

„Ți s'a hărăzit titlul de Episcop de Alba-Iulia, „ca o pioasă amintire a vechei Mitropolii zidită „acolo de Mihai-Vodă cel Viteaz, și ca un simbol „al ideii de unitate națională, pentru care vrednica „noastră armată a adus atâtea jertfe mari și glorioase.

„Sunt sigur că vei găsi în patriotismul Prea „Sfinției Tale și al Clerului ce vei conduce, destulă „răvnă ca să propovăduiești ostașilor Mei, pe lângă „cea mai fierbinte iubire de țară, frumoasele virtuți „ostășești, dragostea de steag și credința neclintită „în Regele lor“.

Investirea P. S. Visarion, Episcopul Hotinului.

În aceeași zi și cu același ceremonial a fost investit și Prea Sfințitul Visarion, Episcopul Hotinului. Cu acest prilej, P. S. sa a pronunțat următoarea cuvântare :

Sire,

„Cât sunt de minunate lucrurile Tale Doamne: Tu, toate într-o înțelepciune Le-ai făcut“, zice Psalmistul, admirând frumusețile întocmirii lumii acesteia și minunile ce aveau loc în viața poporului său. Aceleași cuvinte le spunem și noi astăzi, oricând vedem săvârșindu-se lucruri cu adevărat minunate pentru Țara și pentru Neamul nostru.

Pe când, după războiul mare ce a trecut, o mână nevăzută, ridicând vălul pus de vremuri, ne arată a avea peste hotarele țării tablouri cu imagini din alte veacuri, cum e acel al împărățiilor prăbușite și al țărilor reînviolate, deși erau socotite stinse odată cu timpurile apuse de cari ne vorbesc cronicarii și vedem iarăși țări ca Ucraina, Polonia și Lituania, vremilor de altă dată, tot atunci și în lăuntru țării noastre, spre același hotar de țară, al Moldovei, dela Nistru, aceiași mână providențială, ne arată a avea întocmiri bisericesti scumpe aducerii aminte în istoria noastră bisericească și națională, cum este reparația vechilor eparhii a Cetății-Albe și a Hotinului, lăsate multă vreme în păstrarea paginelor de istorie.

Și precum cele dintâi fapte, sunt răsplătirile dreptății imanente Dumnezești, pentru suferințele istorice ale popoarelor, așa aceste din urmă sunt răsplata aceleiași Providenței, pentru suferințele mult încercatului nostru popor, dar cu credința lui nestrămutată și sunt clipe minunate din Apoteoza cu care cerul a vrut să împodobească acești glorioși ani ai Domniei Majestății Voastre.

Căci, iată, ne-a fost dat să vedem cu toții în zilele noastre, și reînființarea vechilor Eparhii ale Moldovei de odinioară: Episcopia Cetății-Albe a lui Alexandru-cel-Bun și Episcopia Hotinului a învățatului Vlădică Amfilohie, deci o nouă minune pentru poporul nostru.

Iar smerenia noastră, e chemată a lua astăzi tociagul păstoriei acestei de a doua eparhii a Hotinului.

Sire,

Răspunzând chemării ce cu deosebită dragoste îmi fac Clerul și credincioșii acestei Eparhii, apoi încrederii arătată de Înaltul Guvern al Majestății Voastre cum și îndemnurilor părintești ale Sf. nostru Sinod primesc astăzi cu bucurie sufletească cărja pastorală a episcopiei Hotinului. Și, trecând dela frumoasa Mănăstire a Curții de Argeș pornesc, Majestate, cu dorința caldă de a munci în acele părți istorice ale vechei Moldove, pentru a întări împreună cu frații preoți de acolo credința noastră creștină în popor, să-i trezim conștiința națională și să cultivăm în toată populația aceluia pământ strămoșesc dragostea către această țară: frumoasă, bogată, pacinică și deopotrivă ocrotitoare pentru oricine dorește a vieții liniștit în ea. Doresc să luminez mințile cu învățăturile evangheliei blândului nostru Mântuitor, să întăresc sufletele prin credință și să cultiv toate acele virtuți cetățenești cari aduc țărilor frumoasă propășire, iar popoarelor armonia socială, fără care orice neam își distramă viața și se prăbușește în anarhie nimicitoare.

Pornesc, Sire, în noua eparhie cu gândul de a adăuga împreună cu Clerul, în slujba Bisericii noastre și a scumpei noastre Patrii, un cât de modest prinos din rodnică muncă pe care întotdeauna Biserica noastră l-a adăogat la munca pusă de atâția sfinți ai Tronului și dregători ai țării, în toate vremile, în cât să pot bine merita scaunul vlădicesc al cărturarului Vlădică de Hotin Amfilohie, iar împlinind datorițele canonice ale păstoriei de suflete, așa cum eparhia așteaptă să răspund și încrederii ce mi se dă și menirii înalte a episcopatului nostru.

Cu asemenea gânduri, primesc astăzi din mâinile Majestății Voastre această cărje episcopală, mulțumindu-Vă respectuos, Sire, și rog, pe bunul Dumnezeu, să împodobească anii glorioasei Voastre Domnii, cu cât mai multe fapte strălucite, de sprijin Bisericii noastre, și să vă ocrotească Augustă Voastră Familie într-o mulți ani.

Să trăiți Sire !

Trăiască Maistatea Sa Regina!

Trăiască A. A. L. L. R. R. Principele și Prin-
pessa Moștenitori!

Trăiască întreaga Voastră Augustă Familie!

La cuvântarea P. S. Sale, Majestatea Sa Regele a
răspuns astfel:

Prea Sfințite Episcop al Hotinului,

„Cu deosebită satisfacție am întărit votul Mare-
„lui Colegiu, încredințându-Ți, după vechile datine,
„cârja noiei Episcopii reînființate pentru credin-
„cioșii din eparhia Hotinului, unde a păstorit odi-
„nioară învățatul vlădică Amfilohie.

„Trecând dela episcopia Argeșului la cea a Ho-
„tinului vei avea de cârmuit un popor vrednic, care
„a fost fala și mândria Moldovei din cele mai
„vechi timpuri. Vitejia Codrenilor și Orheienilor,
„despre care ne vorbesc vechile noastre cronici, a
„fost deopotrivă cu dragostea lor pentru legea creș-
„tină, pentru pământul lor răzășesc și pentru păs-
„trarea limbii strămoșești.

„Sunt încredințat că împreună cu preoțimea în
„mijlocul căreia Te duci, vei ști să păstrezi aceste
„podoabe ale sufletului românesc. Predicând cuvân-
„tul Domnului nu numai că vei fi propovăduitorul
„credinței și sentimentului religios printre Eparhioții
„Țăi, dar încă vei fi totdeodată și apostolul con-
„științei naționale, întărind în sufletul poporului
„iubirea de neam și dragostea către țară și Tron.
„Astfel vei așeză temelii sănătoase pentru înflorirea
„acestei nouă episcopii“.

Investirea și instalarea P. S. Iacov, Episcopul Dunării de jos.

În fine, tot Sâmbătă 31 Martie, s'a făcut și investi-
rea Prea Sfințitului Iacob, Episcopul Dunării de jos.
Cu acest prilej solemn, P. S. sa a rostit această cu-
vântare:

Sire,

Primind acest toiag din augustele mâini ale Ma-
jestății Voastre, semn al autorității pastorale, cu care
sunt investit spre a merge să păstoresc pre fiii du-
hovnicești ai Eparhiei Dunării-de-Jos un adânc și
pios fior îmi pătrunde acum întreg sufletul meu.

Și lucru firesc este acesta; pentru că, dacă un
conducător al unui vas marin, plecând pe luciul mă-
rilor și al oceanelor, își ia o grea răspundere pentru
vremelniceștile vieți ale călătorilor respectivi, cu cât
mai mult pentru acela care își ia asupra sa sarcina
de conducător al atâtor suflete pe marea cea vifo-
roasă și plină de felurite ispite și de protivnice furtuni
ale acestei vieți, și de a căror mântuire sau primej-
duire are a-și da seamă nu numai înaintea oame-
nilor, dar mai ales înaintea Marelui și nepărtinito-
rului judecător, înaintea lui Dumnezeu.

Mântuitorul Hristos, după cum ne spune sfântul
Evanghelist Ioan, cere dela un păstor de oi ca, mai
întâi de toate, să le cunoască pe fiecare, și, la vre-
me, să-și pună chiar sufletul pentru ele (Ioan, X,

11—14). De unde se vede, ce muncă, ce trudă, ce os-
teneală, de zi și noapte, și ce jertfă de sine trebuie
să facă un păstor de suflete în conducerea oilor sale
duhovnicești. Și cine ar putea oare să-și dea mai
bine seamă de o așa anevoință, de o așa mare răs-
pundere, decât numai acei cari însăși ei au avutsau
au prilejul, mai ales astăzi, în țara și în biserica
noastră, de a duce pe ale lor umere greutatețile cărmu-
ririi trebilor obștești.

Punându-mi însă toată nădejdea în Părintele lu-
minelor și al îndurărilor, dela carele ne vine toată
darea cea bună și tot darul desăvârșit, pași-voiu și
eu la îndeplinirea datoriilor ce mă privesc, cu toată
încrederea și cu tot devotamentul ce mi se poruncește.
Și deci, cea întâiu și cea mai însemnată grijă a
mea va fi de a-mi cunoaște, cât mai bine și cât mai
îndeaproape oile turmei, pe care Dumnezeu, prin
biserica și țară, mi le-au încredințat spre păstorire
și a luă aminte de ele, ferindu-le de lupii cei răpi-
tori (Fapte Ap. XX, 28—30) și, stăruind, cu timp și
fără timp, în a lor propășire pe calea virtuții și a
evangeliceii înfrățiri.

Și odată cu această îngrijire de oile turmei, în-
dreptate vor fi silințele mele și spre starea sfințelor
lui Dumnezeu lăcașuri și a sfinților lor slujitori, în
deosebi spre păstorii sau preoții de parohii, de a că-
ror împușinare, mai ales în vremea de astăzi, sufle-
tul meu este foarte îngrijorat.

În acelaș timp, ale mele păstorești priviri îndrep-
tate vor fi și spre sfințele mânăstiri, lăcașurile de
evlavie străbună, cultivătoarele și păstrătoarele de
limba și de arta noastră națională, cum și de atâtea
pioase amintiri din vremile trecute, dar a căror stare
de astăzi reclamă o deaproape și serioasă stăruință
pentru a lor organizare și îmbunătățire.

Fiind apoi în deobște cunoscută nevoia ce se
simte de o cât mai grabnică răspândire a științei de
carte în masa poporului nostru, mă voiu sili și eu
a sfătui și a îndemna cu toată stăruința pe fiii mei
duhovnicești ca să-și dea cu drag copiii la școală,
știind că lumina cărții, lumină mântuitoare este, și
vai de omul care trăiește sub soare în întuneric și
în neștiință. Și, o Doamne, dacă conducătorii țării
aceștia nu ar fi înființat un număr de școale pri-
mare publice, pe la sate, în anul 1865, cine știe.
dacă eu, fiu de sătean, aș fi putut să am parte de
a ajunge preot, profesor și arhieru, și mai ales de
a mă află astăzi aici, în aceste atât de solemne și
atât de scumpe momente! Fie Domnul Dumnezeu
lăudat pentru toate, iar sufletele acelor patrioți să le
odihnească în ceata celor drepti!

Nu voiu trece cu vederea apoi de a îndemna pe
popor la muncă și la economie sau cruțare (Mat.
XXV, 14—30; II Tes. III, 6—13; Pilde. VI, 6; Fapte.
Ap. XX, 33—34) singurele mijloace, cari înlesnind
omului un traiu tihnit, și dându-i și puțința de a se
lumina și educa, îl pot pregăti și feri de a nu se
atinge de bunul altuia.

În această privință, cunoscută este grija și prevederea Maiestății Voastre și a guvernului țării, prin împrumutarea sătenilor pe o scară atât de întinsă și în condițiuni atât de înlesnitoare; pentru care în veci veți fi pomeniți și binecuvântați. Tot așa și în privința lărgirii drepturilor cetățenești.

Mă voiu sârgui și eu deci de a povăui pe fiii mei în Domnul, ca să-și dea bine seamă și să caute a se folosi, după cum se cuvine, de aceste mari și neprețuite binefaceri ale îmbunătățirii stării lor economice și sociale.

Pentru a-mi putea îndeplini aceste sfinte, și alte multe datorii pastorale indicate de nevoile zilnice, cum și de acele întâmplătoare ale vremii, pe lângă invocarea și solicitarea Darului Celui de Sus, nu voi pregeta a recurge și la înțeleptele sfaturi ale Sfântului Sinod, cum și la acele ale conducătorilor și marilor bărbați de Stat ai țării și ai neamului.

Călăuzi-mă-voiu, în același timp și de pildelă vrednicilor predecesori Episcopi, cari au lăsat urme nepieritoare în conducerea Eparhiei la care mă duc.

Pe lângă toate aceste, pururea voi avea înainte și marile jertfe făcute de eroii noștri ostași pe altarul Patriei, cum și grijile și ostenelele cele fără seamăn ale Maiestății Voastre, ale Maiestății Sale Reginei și ale întregii familii regale, dimpreună cu acele ale înțelepților sfinți ai Coroanei și ai Țării pentru înfăptuirea *unității naționale*, cea de veacuri așteptată, și pe care ați pecetluit-o prin slăvita încoronare dela Alba-Iulia.

Și, ca urmare a amintitelor jertfe, pentru îndeplinirea idealului național, nu voi uita eu nici datoriile ce le avem pentru urmașii eroilor noștri, cum nici prețioasele cuvinte ale Maiestății Voastre din Mesajul de deshidere a Corpurilor legiuitoare din toamna anului 1921, când între altele, ați zis:

«Consolidarea Statului nostru, în noua lui alcătuire, este o operă atât de uriașă, încât multă vreme încă va trebui să fie preocuparea de căpetenie, nu numai a reprezentanților națiunii, dar și a tuturor forțelor vii ale patriei».

Și, deci, următor al acestui înalt îndemn al Maiestății Voastre, cum și al tuturor îndatoririlor smereniei mele de român și de păstor, pururea și pretutindenea propovădui-voi fiilor mei în Domnul, pacea, apropierea și obșteasca înfrățire, spre a avea arătare a împărăției lui Dumnezeu între noi, și spre fericirea țării și a neamului, nostru românesc.

Să trăiți Maiestate!

Să trăiască Maiestatea Sa Regina!

Să trăiască Moștenitorul Tronului și întreaga Dinastie Română!

Să trăiască România întregită, una și nedespărțită în vecii vecilor!

Majestatea Sa Regele a răspuns P. S. Iacov astfel:

Prea Sfințite Episcop al Dunării-de-Jos,

„Cu mare bucurie Ți-am încredințat toiagul epis-

*„copal al Dunării-de-Jos, unde ești chemat să-Ți desăvârșești opera unei întregi vieți, închinată nu-
„mai Sfintei noastre biserici și cercetărilor istorice
„privitoare la interesantul trecut al Bârladului și
„ținutului său.*

*„La Dunărea-de-Jos vei avea de continuat munca
„desfășurată de vrednicii ierarhi, începând cu Mel-
„hisedec și sfârșind cu fericitul intru amintire Nifon.
„Blândețea și bunătatea sufletului Prea Sfinției
„Tale Imi este o plăcută cheazășie pentru o activi-
„tate plină de mântuitoare roade duhovnicești“.*

Duminică 22 Aprilie st. of. s'a făcut **instalarea** în scaun a Prea Sfințitului Iacov, cu o deosebită pompă. Reproducem după ziarul „Galații noi“, descrierea solemnității și textul discursurilor rostite.

Cum a decurs solemnitatea

Instalarea episcopului Dunărei de Jos P. S. Iacov, care s'a săvârșit Duminică dimineața, a fost cu drept cuvânt, una din cele mai rare și mai frumoase sărbători.

Vagonul în care se afla înaltul prelat venind dela Iași, împreună cu delegatul I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei și Sucevei, a fost detașat dela trenul Iași și oprit în gara Barboși unde P. S. sa a fost salutat de d. G. Onose, prefectul județului, și de Preotul Gâdei, revizor eparhial.

În oraș sosiseră de mai înainte d-nii Gh. Mârzescu Ministrul Muncii și al ocrotirilor sociale, Ispir secretarul general al Ministerului Cultelor și Rădulescu-Niger, cunoscutul scriitor și director în același minister.

Galații întreg a fost pavoazat și încă de dimineață o mișcare neobișnuită de public, se putea vedea.

Cu mult timp înainte de ora 11, când urma să sosească în gară trenul cu noul episcop, o mulțime enormă ocupa gara, împrejurimile, drumul ce duce dela gară la biserica episcopală, precum și curtea sfântului locaș.

În așteptare.

Rând pe rând sosesc în gară domnii G. Mârzescu, ministru muncii, Ispir și Rădulescu-Niger reprezentanții ministrului Cultelor, I. Prodrom președintele comisiei interimare cu d-na și membrii comisiei interimare, G. Onose prefectul județului, Al. Gussi și Al. Dimitriu, senatori, I. Măgură, Ing. Deleanu și C. Ignat deputați, Ghiță Văsiliu prefectul poliției, Th. Radvan consilier la curtea de apel, Dr. O. Ritter medicul șef al orașului, Preotul T. Stoica protoereul orașului și al județului Covurlui, preotul Bogatu protoereul județului Tulcea și mulți preoți din oraș și județ, preoții bisericii elene, corpul ofițeresc al garnizoanei în frunte cu amiralul Gavrilescu, societățile Funcționarilor comerciali, Fiii apărători ai patriei etc. La stânga peronului se afla o companie de marină sub comanda căpitanului Deleanu, cu muzica Regimentului 11 Siret.

Sosirea.

La orele 11 și un sfert sosește în gară trenul de Constanța, la care era atașat și vagonul cu noul Episcop.

Primul care descindă din vagon este preotul Gâdei revizorul eparhial, apoi P. S. Iacov, urmat de protoereul Niculea, reprezentantul I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei și Sucevei.

Trupa dă onorul, iar muzica întonează «Spre rugăciune».

Asistența se descoperă smerită. Episcopul Iacov, cu figura sa de apostol, pe care e imprimată o imensă bunătate, înaintează apoi — moment impresionant — și face semnul sfintei binecuvântări.

O clipă stau inimile locului, în admirabil unison... O clipă s'au ridicat oamenii, deasupra lor... O clipă de evlavie, de misticism, de adevărată înălțare sufletească.

Oficialitățile înaintează spre Înaltul Prelat. D-I I. Prodrom, primar, i-se prezintă, rostind următoarea urare de bună sosire:

Prea Sfințite Stăpâne,

În numele orașului Galați, am cinstea să vă urez bună sosire în mijlocul nostru.

Vă așteptam — de mult, Prea Sfințite Stăpâne, căci nici odată ca acum nu s'a simțit mai mult nevoie de energii conducătoare morale — în lupta ce se duce pentru consolidarea și propășirea scumpei noastre Patrii.

Dacă războiul în care ne-am afins cele mai înalte idealuri, ne-a adus unitatea națională, apoi a lăsat și urme adânci de durere și mai ales a slăbit mult dragostea dintre frați.

Pentru întărirea acestei iubiri dintre oameni — fără care nici un progres nu se poate înfăptui — avem convingerea cea mai desăvârșită că Veți lupta în fruntea Eparhiei noastre și veți izbândi.

În aceste sentimente rugăm pe Dumnezeu să vă dăruiască ani mulți pentru a vă întări în lupta ce porniți.

Bine ați venit.

P. S. Sa mulțumește pentru cuvintele de urare și pentru primire.

Se fac apoi prezentările, după care, printre rândurile mării mulțimi, care se înclină pios, noul Episcop pășește spre eșirea din gară, urmat de oficialități. Aici așteaptă pe demnitarul bisericesc, o mulțime imensă.

Spre Episcopie.

În momentul când P. S. Episcop apare pe peronul de eșire al gării, plutoanele de escortă dau onorurile, iar sergenții de poliție anunță prelung plecarea cortegiului. Din clopotnițele tuturor bisericilor din oraș, răsună în văzduh, dangul melodios și vesel al clopotelor sfinte... Vibrează emoționant arama.

Cortegiul pleacă spre catedrala episcopală în ordinea următoare:

Un pluton de cavalerie comandat de un ofițer; trăsura cu d. Gh. Vasiliu, prefectul poliției; trăsura cu preoții Gâdei revizor eparhial și T. Stoica protoereul județului; trăsura cu P. S. Episcopul Iacov, împreună cu D-I I. Prodrom primar.

La dreapta și la stânga trăsorii merg călări d-nii majori Verga și Țuchel, din artilerie. Urmează un alt pluton de cavalerie și apoi trăsurile cu celelalte oficialități.

Cortegiul pornind dela gară urmează încet drumul spre catedrala episcopală, prin străzile H. Rădulescu, Catargi și Domnească.

Pe toată această distanță, pe ambele trotuare, la trecerea cortegiului, publicul salută respectuos pe noul Episcop.

La Catedrală.

La biserica episcopală s'a oficiat dimineața serviciul sf. Leturghii, la care a asistat foarte multă lume. Pe la orele 11 interiorul bisericii, curtea și împrejurimile sunt tixite de credincioși așteptând cu nerăbdare sosirea cortegiului.

În ușa bisericii așteaptă clerul în frunte cu Arhiepiscopul Ghenadie Niculescu, noul Episcop al Buzăului, d-nii M. G. Orleanu, președintele Camerii, generalul Rudeanu, comandantul corpului 3 de armată, alte oficialități și reprezentanții mănăstirilor din Dobrogea.

În fața bisericii staționează o companie de onoare, din reg. 47 infanterie cu muzică.

Sosirea cortegiului.

La orele 11 jum. semnalele prelungite ale sergenților anunță cortegiul.

O mișcare neobișnuită se produce, în publicul doritor de a vedea pe noul său păstor.

Cortegiul apare și trăsura cu P. S. Episcop și D-I I. Prodrom, primarul orașului, se oprește în fața bisericii.

Drumul spre intrarea bisericii îl deschid revizorul eparhial Gâdei și protoereul Th. Stoica, după care urmează P. S. Iacov și celelalte oficialități.

Tot publicul din fața bisericii se descopere, iar P. S. Sa mulțumind, face semnul binecuvântării.

Corul Seminarului Sf. Andrei, de pe scările bisericii, întonează imnul «Pre stăpânul și arhiepiscopul nostru».

În ușa bisericii, episcopul Ghenadie înconjurat de cler prezintă noului episcop Sf. Cruce, iar arhimandritul Codleanu Sf. Evanghelie, pe care înaltul Erarh le sărută.

Arhimandritul Visarion Nicolau, marele eclesiarh al episcopiei, îmbracă pe noul Episcop cu mantia arhierască. Însoțit de cler și urmat de oficialități P. S. Sa intră în biserică.

Corul catedralei intonează vibrător «Ingerul a strigat», în timp ce Episcopul îndeplinește închinarea și sărutarea sfințelor icoană, după care ia loc în strana arhierască.

Clerul oficiază un Te-deum pentru familia regală, la care corul răspunde cântând «Imnul regal».

Actul Instalării.

În mijlocul unei tăceri solemne, d. Ispir, secretarul general al Ministerului Cultelor, dă cetire Decretului Regal, prin care P. S. Sa Arhiepiscopul Iacov Bârlădeanu, fost vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ales de Marele colegiu electoral Episcop al Eparhiei Dunării de jos, este întărit în această înaltă demnitate bisericească.

„Gramata“ Mitropolitului Pimen al Moldovei

Citită de părintele Niculea, protoereul județului Iași:

PIMEN
din mila lui Dumnezeu
ARHIEPISCOP și MITROPOLIT
AL
MOLDOVEI și SUCEVEI

Iubitului nostru frate în Domnul, Prea sfințitului Iacov Episcop al Dunării-de-Jos, salutare frățească și Arhiepiscopală binecuvântare.

Scaunul episcopal al Dunării de Jos devenind vacant prin demisiunea regretatului Episcop Nifon, Marele Colegiu, prevăzut la art. 1 din legea pentru alegerea Mitropoliților și a Episcopilor, cum și a constituirii Sfântului Sinod, v'a ales, pe voi, în ziua de 29 Martie 1923, episcop al acelei de Dumnezeu păzite eparhii a Dunării de Jos și Majestatea Sa Regele a binevoit a întări această alegere, a frăției voastre, prin Înaltul decret No. 1410, din 30 Martie, 1923, dându-Vă, în ziua de 31 Martie, acelaș an, investitura episcopală, potrivit datinei țării noastre.

În urma îndeplinirii acestor acte legale, Noi, Pimen, Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, de al cărui scaun metropolitan canonic este atârnată acea sfântă episcopie, potrivit vechei tradiții, Vă întărim prin aceasta a Noastră carte metropolitană în scaunul acelei sfinte episcopii.

Pășind la acea sfântă episcopie, veți găsi un popor credincios, bun, blând și împodobit cu frumoase calități sufletești și patriotice, cu o preoțime harnică și adânc pătrunsă de chemarea ei.

Aceste înalte calități, ale poporului și ale preoțimei, de acolo, Ne-au lăsat cele mai scumpe amintiri, din timpul episcopatului Nostru, de 7 ani, la acea frumoasă eparhie.

Tot acolo veți găsi așezăminte culturale și filantropice și frumoase dispozițiuni, lăsate de către foștii episcopi, care sunt folositoare clerului și poporului.

Între acestea vom aminti: seminarul teologic „Sfântul Apostol Andrei” înființat în 1908 și societatea clerului „Solidaritatea” cu ale ei instituțiuni de cultură și binefacere, înființată în 1902.

În acelaș interes s'au luat de Noi diferite măsuri, de ordine pastorală și educativă, introducând conferințele pastorale anuale, ca și conferințele protopopești, pentru a stabili uniformitatea administrativă bisericească în toată eparhia, ca și conferințele între protopopii de județe cu revizorii școlari, în scopul de a apropia, cât mai mult, pe preotul și învățătorul sătesc, ca, cu puteri unite, să lucreze la luminarea poporului—mai ales a celui dela sate—cum și la ridicarea vieții lui economice și sociale.

Cu drag ne aducem aminte de marea catedrală episcopală din Galați, ridicată în timpul domniei marelui Rege Carol I, în amintirea războiului din 1877, purtat de armata noastră în Bulgaria, din care s'a câștigat independența țării noastre și autocefalia bisericii.

Veți găsi prin orașele și satele, cele mai depărtate ale eparhiei și dincolo și dincoace de Dunăre, biserici mărețe și frumoase împodobite, prin dărnicia poporului.

Deasemenea veți găsi monastiri și schituri, așezate pe mănoasele văi ale munților din județul Tulcea.

Pe ambele țărmuri ale Dunării de Jos, până la litoralul Mării Negre, veți întâlni rămășițe—care se păstrează încă până azi—ale celor mai vechi așezăminte de viață creștină, a strămoșilor noștri, cu o organizație bisericească.

Toate acestea sunt niște podoabe prețioase ale acelei eparhii.

Prea sfințite și iubite frate

Înainte de a termina această scrisoare a Noastră, metropolitană, către frăția Ta, în ziua instalării la eparhia, ce vi s'a încredințat, țin de a Vă atrage binevoitoarea atențiune, că în orașul Galați se află spitalul Elisabeta Doamna „Caritatea Gălățeană” la care așezământ aveți rezervată, prin actele de fundație, o prea frumoasă misiune de îndeplinit, având dată de către membrii fondatori și donatori, președenția activă a comitetului diriguitor al acestei instituțiuni.

Această nobilă însărcinare, care cadrează cu chemarea unui episcop, Vă recomandă să o îndepliniți cu tot devotamentul pentru a face, ca acest așezământ spitalicesc, condus de un comitet din frunțași ceiașeni gălățeni, sub conducerea Voastră, să fie o fală a așezămintelor spitalicești, din țara noastră, precum s'au gândit fericirii și neuitații fondatori și donatori.

Aceasta a fost adâncă Mea convingere, pentru care, împreună cu ceilalți, ai mei neuitați colegi, membri ai comitetului, după vreme, am lucrat din toată inima.

Avem adâncă nădejde, că Prea Sfinția Voastră Vă veți strădui pentru buna și înțeleaptă conducere a acelei eparhii, prin preoțimea ei, și, mergând prin satele și orașele eparhiei, veți propovedui, fără preget, poporului nostru, evanghelia lui Hristos, păstrând neștirbită dreapta credință strămoșească în sufletul blândului nostru popor, și împreună cu preoțimea veți contribui la rezolvarea, în chip cât mai fericit, a numeroaselor probleme sufletești și sociale, care s'au ridicat în țara noastră, în urma marelui război, în care, prin vitejia scumpei noastre armate și numeroase jertfe de vieți omenești, s'a câștigat unirea neamului și lărgirea țării în vechile hotare istorice.

Cu aceste calde urări frățești, care Vi le fac din toată inima la urcarea Voastră pe tronul episcopal al Dunării-de-Jos, Vă doresc dela Dumnezeu o Arhipăstorie lungă și fericită.

Data în reședința noastră Metropolitană din Iași, astăzi în 19 Aprilie 1923.

P I M E N

Mitropolitul Moldovei și Sucevei,

Cuvântarea Părintelui Gădei,

Prea Sfințite Stăpâne,

În numele clerului din această Eparhie, în numele tuturor slujitorilor bisericești din această latură a României Mari, cum și în numele credincioșilor creștini, Vă prezint salutul de bună sosire în mijlocul nostru și vă zic: **HRIȘTOS A INVIAT ȘI BINE AȚI VENIT.**

Preoțimea întreagă și credincioșii din eparhia Dunării de Jos, vă primesc cu cea mai desăvârșită dragoste și devotament și se bucură cu tot dinadinsul de așezarea P. S. V. pe scaunul episcopal al Eparhiei noastre; scaun ce a fost ilustrat odinioară de către marele și învățatul episcop Melchisedec, cum și alți erarhi de frunte ai bisericii noastre.

Eparhia Dunării de Jos, prin pozițiunea ei geografică, cum și prin alcătuirea, din punctul de vedere al naționalităților ce o formează, chiar și astăzi, când o bună parte din județele ei dobrogene s'au deslipit de ea pentru a forma eparhia nouă dela Constanța, chiar și astăzi zic, este una dintre eparhiile de seamă ale țării noastre. În ea se cuprinde județul Tulcea, unul din cele mai frumoase și mai bogate județe, din Dobrogea; și tot în ea se află așezat și orașul acesta Galați, unul din cele mai mari orașe comerciale și industriale și cel mai de frunte por dunărean al României Mari.

Găsiți în eparhia aceasta P. S. Stăpâne un cler bine disciplinat și cu un procent de cultură, ca număr, superior celor din alte eparhii; găsiți pe preoți conștienți de datorile lor, atât în ceia ce privește îndeplinirea serviciilor în biserică, cât și în ceia ce privește atribuțiunile lor în administrarea parohiilor ce le sunt încredințate. Dovada puternică despre aceasta o formează faptul, că Consistoriul nostru eparhial, tribunalul bisericesc, are prea puțin de lucru din acest punct de vedere.

Lipsa de preoți ce se simte dela un timp încoace în toată țara, este poate mai accentuată la noi mai ales în județele din Dobrogea. Nădăjduim însă că cu ajutorul Seminarului teologic din eparhia noastră, cum și cu ajutorul Seminarului din nou înființat la Constanța, se va putea îndrepta și această stare de lucruri.

Cele 3 mănăstiri din județul Tulcea: 2 de călugări și 1 de călugărițe, care cu ocaziunea groaznicului război mondial au suferit așa de mult, ba unele din ele au fost aproape distruse cu totul ca gospodărie, se găsesc astăzi în refacere, și-au consti-

tuit în bună parte gospodăriile și nădăjduim, că în scurtă vreme vor putea sta în fruntea tuturor mănăstirilor din țară, din toate punctele de vedere.

Prea Sfințite Stăpâne,

Cunoscând îndelungata activitate ce ați desfășurat, pe deoparte ca profesor în învățământul secundar al statului, formând atâtea generațiuni de oameni luminați și folositori țării; iar pe de alta ca vrednic lucrător în fruntea treburilor bisericesti, ca protoereu al Jud. Tutova multă vreme, ca președinte al consistoriului eparhial dela Huși, ca membru în consistoriul superior bisericesc, iar acum în urmă ca arhieru și vicar Mitropolitan al Eparhiei Moldovei și Sucevei, suntem încredințați, că sub înțeleapta conducere a P. S. Voastre vom putea lucra din ce în ce mai spornic pentru folosul eparhiei noastre și al bisericii naționale în genere cum și pentru binele și fericirea neamului nostru.

Și după cum o armată alcătuită din trupă și ofițeri, pusă sub conducerea unui viteaz și iscusit general își face pe deplin datoria; tot așa și noi credincioși și preoți din această eparhie sub conducerea înțeleaptă a P. S. Voastre—ca și niște vrednici ostași—vom fi totdeauna gata, pe deoparte să strălucim cu arma credinței Marelui nostru arhipăstor și Domn Iisus Hristos hotarele credinței noastre neștirbite; iar pedealta, atunci când pe orizontul Sf. noastre biserici se vor ridica nori chiar cât de subțiri, să fim gata a-i împrăștia imediat.

Dumnezeu să Vă dăruiască P. S. Stăpâne, ani mulți cu sănătate deplină și bine, pentru ca să puteți lucra cât mai bine și mai mult pentru folosul eparhiei noastre, și astfel să puteți realiza planul de activitate ce-l aveți.

Să trăiți P. S. Stăpâne!

Discursul d-lui general Rudeanu, comandantul corpului III de Armată

Prea Sfinte,

Să-mi fie îngăduită cinstea de a mărturisi adâncă mulțumire sufletească, cu care ostașii iau parte la sărbătoarea așezării în scaun a Prea Sfinției Voastre.

In esență, sărbătoarea de astăzi nu este de cât eflorescența dragostei neclintite ce toți românii au pentru credința strămoșească.

Această credință este sânge din sângele nostru, viață din viața noastră, ea a răsărit odată cu sufletul nostru național și s'a plămădit odată cu el, din noianul de suferințe și grele încercări pe care neamul românesc le-a îndurat în decursul veacurilor, cu o nemai auzită bărbăție.

Această credință nu ne-a fost impusă de nici o speculațiune interesată sau ambițioasă, nu ne-a fost împrumutată de un alt popor. Noi suntem cei mai vechi și neîntinați soldați ai lui Hristos.

Suntem cei mai vechi, fiindcă, atunci când creștinismul, din care a isvorit toată splendoarea civilizației ce trăim, a început să figureze ca religiune de stat prin puternica și sfânta voință a lui Constantin cel Mare, atunci când acest înțelept împărat, pentru a salva sufletul imperiului Roman, a părăsit cetatea eternă, și a clădit o nouă Romă pe coastele Bosforului, nu a trecut mult timp și el a aruncat un pod trainic peste Dunăre la Celei, ne-a adunat sub Labarumul lui glorios și ne-a dat, ca și întregii lui împărății, lumina creștinismului.

Suntem neîntinați fiindcă credința noastră nu a cunoscut nici o erezie, nici o apostazie, nici o ceartă iconoclastică, nicio schismă. Românul a purtat totdeauna în pieptul său nedespărțite, dragostea de moșie, demnitatea și credința românească.

Cu aceiași duioșie și sfânt legământ a păstrat în mintea, inima și sufletul lui, dealul cu oițele unde a copilărit, câmpia înflorită unde a iubit, lunca îmbelșu-

gată unde sub arșița soarelui a muncit, căminul unde a trăit și ascultat poveștile virtuților strămoșești și biserița lui din sat unde în fiecare Duminică, în fiecare zi de sărbătoare, cu evlavie s'a închinat. Cu credința lui strămoșească în inimă, a alergat sub paloșul de oțel în formă de cruce ridicat de viteazul Mihai, în ceasul de supremă jertfă, pentru a lupta unul contra 10, pentru a birui sau a muri.

În bisericele pe care marele nostru Voevod Ștefan le ridică după fiecare învingătoare biruință, veneau Hatmanii și toți ostașii lui să-și reoțelească sufletul pentru ca să culeagă apoi noi biruințe și să înscrie cu litere neperitoare, în cartea omenirii, vitejia, slava, gloria, cinstea și demnitatea, neamului românesc.

Iată pentru ce românul nu poate înțelege ca cineva să-i umbrească credința strămoșească. Ea i-a fost tovarășa de suferințe, care pe drumul înflorit al speranței l-a adus la mărire.

Niciodată Românul nu a bărfit nici o credință nici un rit, fiindcă el crede cu adevărat și pretuiește credința fiecăruia fără a discuta forma sub care se înfățișează,

Și dacă cineva l-ar întreba unde l-a dus credința strămoșească, el va răspunde oricui: La reîntregirea neamului, la România Mare de astăzi.

Scumpă ne-a fost credința și scumpă ne va rămâne odată cu toți slujbașii ei de frunte, printre care numărăm și pe Prea Sfinția Voastră.

Toți ostașii prin mine vă zic:

Prea Sfințite, bine a-ți venit printre noi la Galați, unde țara noastră se leagă cu toate celelalte țări din lume, unde celelalte țări vin să se lege cu țara noastră, ca să faceți să străluciască cât mai puternic și să pătrunză tot mai adânc în sufletul tuturor, credința noastră strămoșească.

Ca cel dintâi soldat și servitor al țării din acest oraș, vin cel dintâi să cer Prea Sfințite, binecuvântarea Voastră.

Discursul d-lui Gh. Onose, prefectul județului.

Prea Sfințite Episcop al Dunărei-de-Jos,

Evident, că județul Covurlui, este în plină sărbătoare, căci instalarea Prea Sfinției Voastre ca Episcop al acestei Eparhii, este de o importanță covârșitoare pentru propășirea tuturor drept credincioșilor lui.

Trecutul glorios, care precede noua demnitate a Prea Sfinției Voastre, o—minunată înlănțuire de muncă necontenită pe care a-ți desfășurat-o zi cu zi, în frumoasa misiune de Apostol al atâtor generații—și de acțiune fără preget pe care ați depus-o pe terenul social, bisericesc și literar, ridicându-vă până la rangul de membru al Academiei Române, Sanctuarul culturii și Civilizației noastre naționale,—constitue cu drept cuvânt pentru noi toți, cea mai înaltă cheazășie de grijă pe care ne-a purtat-o Dumnezeu, hărăzind conducerea destinului acestei Eparhii, în mâinile alese ale Prea Sfinției Voastre.

Încontestabil, Prea Sfințite, că trăim în cea mai glorioasă epocă din evoluția Neamului nostru—căci integritatea națională s'a înfăptuit pentru veșnicie și pentru fericirea și bucuria tuturor fiilor Țării, dar este iarăși drept, că trăim în același timp vremea care reclamă tuturor energiilor naționale, o jertfă sublimă pentru consolidarea scumpei noastre Patrii. Dacă războiul mondial—ni-a adus îndeplinirea visului milenar, apoi nu mai puțin adevărat este faptul, că ne-a lăsat urme de durere adâncă, căci dragostea dintre frați a slăbit mult, iar credința noastră strămoșească este cercată din toate părțile. Și aici la noi, poate mai mult decât în alte părți, pentru cauze care vă sunt cunoscute, răni adânci sunt și nenumărate.

În lupta grea pe care actualul guvern o duce pentru crearea unui stat devenit național, democratic, de ordine, de progres și de înfrățirea tuturor claselor sociale, a găsit ca prim mijloc de

realizare, introducerea cât mai grabnică a culturii până în straturile cele mai adânci ale poporului — care nu se poate înfăptui decât mergând mână în mână cu înălțarea tot mai sus a scumpei noastre credințe strămoșești.

Suntem stăpâniți, Prea Sfințite, de fiorii nerăbdării, de a vă vedea pornind mai degrabă, în mijlocul temeliei de granit a neamului, cutreerând frumosele și bogatele noastre sate — pentru a constata pe deoparte începutul muncii noastre pe acest teren, manifestat prin Căsuțele Albe, cum întităm noile localități de școală — iar pe de altă parte ca sub înțeleapta conducere a Prea Sfinției Voastre, să îndeplinim dorința cea mai înaltă de a face ca fiecare sat să-și aibă localul său propriu de școală. Avem nădejdea cea mai puternică că Arhipăstoria Prea Sfinției Voastre în această vrednică Eparhie, va face reînflorirea sfințelor noastre Biserici, reînvierea și înălțarea — în cea mai înaltă accepție a cuvântului — a scumpei noastre credințe strămoșești.

În aceste frumoase sentimente, cetățenii județului Covurlui, vă prezintă omagiile noastre de admirație și doresc, ca munca priceperă înaltă și vastă experiență a Preasfinției Voastre să vă ridice la cea mai înaltă și nemăsurată apoteoză a Măririi. Să trăiți P. S. Episcop.

Cuvântarea d-lui ministru G. Mârzescu.

Prea Sfințite,

În Vinerea luminată, când am sărbătorit, în Palatul Mitropolitan din Iași, pe noul hirotonisit Arhieru, P. S. Episcop Nectarie al Cetății Albe, m'am legat față de I. P. Sfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei și față de reprezentanții clerului ieșan, să vă întovărășesc la solemnitatea bine convenită a înălțării P. S. Voastre pe scaunul episcopal al Dunărei de jos.

Și ca membru al guvernului, într'un simțimând comun eu d-l președinte al consiliului de miniștri și cu ceilalți colegi ai mei dintre care d-l ministru al Cultelor este cel dintâi a regreta împrejurarea ce l'a împedecat să rostească cuvântul de cinste ce vă datorește guvernul - Țării;

Și ca ieșan, într'un simțimând cu toți concetățenii mei ortodocși, care vor păstra o amintire neperitoare vrednicului Vicar al Mitropoliei și Egumenul Bisericii Sf. Spiridon;

Și ca alegător în marele Colegiu care printr'o încredere unanimă a răsplătit o activitate rodnică de peste patru zeci de ani în serviciul Bisericii strămoșești;

În sfârșit, și ca creștin și ca cetățean pătruns de înalta chemare a Bisericii în viața socială și națională a poporului nostru — am venit să aduc prinosul dragostei și cuviosului meu respect icoanei blânde a P. S. Voastre, care prin îndoita activitate culturală și sacerdotală, și prin austeritatea vieții, evocați cele mai strălucite chipuri ale Erarhilor cu care se mândrește Biserica noastră ortodoxă.

Vă felicit din toată inima, Prea Sfințite, pentru merita demnitate ce vi s'a încredințat. Vă felicit c'un simțimând de duioșie, când mă gândesc că dela înălțimea scaunului arhipăstoresc pe care-l împodobiți atât de frumos, scrutați trecutul vieții și începuturile modeste ale apostolatului la care v'a îndemnat o rară vocațiune.

Vă felicit, P. Sfințite Episcop, pornit din vatra satului Bogdana, din județul Tutova, de care sunteți atât de

strâns legat sufletește. Vă felicit astăzi, când stăpâniți orizonturile acestei binecuvântate eparhii a Dunării de Jos.

Vă felicit, P. Sfințite Episcop, trecut prin toate modestele chemări eclesiastice și administrative ale diaconiei, preoției, protoeratului și consistorului. Vă felicit astăzi când îmbrăcat în mantia Arhieriei, țineți cârja arhipăstorească pe care v'a încredințat-o suveranitatea națională, prin alegerea marelui Colegiu și prin investitura M. S. Regelui.

Felicit însă și mai mult norocita eparhie a Dunărei de jos, care dobândește îndrumarea și ocrotirea unui înalt Erarh, format la școala pastorală a fericitelui întru pomenire Silvestru, Episcopul Hușilor. Ca și dânsul, păstor înainte de orice, vă propuneți să vă îndepliniți misiunea în mijlocul poporului.

Vă urez dar, P. Sfințite, ca rodnicia activității Voastre păstorești să lase în plaiurile Dunărei de jos urmele binefăcătoare pe care le-ați lăsat în exarhatul plaiurilor Moldovei de sus.

Iar, eu ministrul ocrotirilor sociale, chemat a alina, potrivit învățăturilor creștine, durerile și suferințele, sunt fericit că acest centru atât de bine organizat al asistenței sociale, câștigă și experiența luminată și sufletul P. S. Voastre.

Și acum, când a sosit ceasul să mă despart de P. S. Voastră, cu aceiași căldură cu care v'au strigat gălățenii „bine ați venit“, vă strig „rămâneți cu bine“ în acest colț al Moldovei, în care nu vă vom uita.

RĂSPUNSUL

Prea Sfințitului Episcop Iacov.

Iubiții mei Fii în Domnul,

În urma demisiunii P. S. Episcop Nifon, acum decedat, Dumnezeu să-l odihnească, rânduit-a pronia cerească ca smerenia mea, prin votul Marelui Colegiu, cum și prin întărirea și investirea Regală, să fiu chemat la duhovniceasca păstorie a acestei sfințe și de Dumnezeu păzite Eparhii a Dunărei de Jos.

Și acum, urcând treptele scaunului Episcopal, îmi plec genunchii inimii mele înaintea celui Atotputernic, mulțumindu-i că m'a învrednicit să ajung ca să iau pe slabele mele umere și această grea și însemnată sarcină.

Cu acest prilej, îl rog ferbinte ca să dăruiască M. S. Regelui și M. S. Reginei o cât mai îndelungată și glorioasă Domnie pentru binele și fericirea Neamului nostru românesc; de asemenea și pentru sfințicii Tronului, ca să le hărăzească cele mai norocite și depline izbânzi în trebile obștești, mai ales în vremile de astăzi cele atât de înmurate și învăluite de felurite vijelii.

Iar D-voastră, iubiților fii în Domnul, vă zic: Bine v'am găsit și Dumnezeu să vă binecuvinteze.

Știu, iubiților, cât e de grea sarcina ce mi-am luat și îmi dau bine seamă de starea lucrurilor de astăzi, cum și de străduințele ce-mi stau înainte; dar mai știu și acea că dragostea evanghelică are darul de a birui toate greutățile și toate pedicele (I. Cor. XIII, 4-8). Și deci cu această părintească și frățească dragoste, venind la D-voastră, am nădejde că nu voi fi lipsit de îndurarea cerului și nici de fireasca dragoste din partea D-voastră, ce o constată și prevăd din frumoasa primire ce mi se face.

Și care primire însă, trebuie să știu că nu mie se cuvine și nici mie în realitate se face, ci Aceluia, care, înălțându-se la

cer, ne-a poruncit: „Mergeți și învățați toate neamurile“ (Matei, XXVIII, 19) și, în alt rând, a spus: „Cine vă primește pe voi, pe mine mă primește și cine mă primește pre mine, primește pre cel ce m'a trimis pre mine“ (Idem X, DI).

Lucrarea ce-mi stă înaintea spre a o săvârși, Iubiții mei, este continuarea însăși a străduințelor predecesorilor mei, Episcopi, indicată de învățăturile Mântuitorului, de poveștile și îndrumările date de Sf. Apostoli, de Sf. Canoane, de predaniile Sf. Părinți și de sfaturile I. P. S. Mitropolit al Moldovei, scumpul și mult veneratul meu Chiriarch, adică: în propovăduirea credinței, a nădejdei și a dragostei evanghelice, cum și a tuturor virtuților creștine, din care isvorăsc pacea și înfrățirea între cel de o lege și de un neam, cum și între toți oamenii, spre a lor vremelnică și veșnică fericire.

Iar, în ce privește chipul duhovniceștei conduceri, mă voi călăuzi peste tot de acea povăză a Mântuitorului, unde ne spune: „Cel ce cârmuește (că fie) ca cel ce slujește“ (Luca XXII, 26-28).

Pe lângă aceste, nu pot trece cu vederea de a nu vă împărtăși durerea ce o simt în sufletul meu, față de slăbirea simțului religios, cum și de acea vădită apropiere de viața păgână ce se observă în unele părți ale societății noastre, de unde au urmat și urmează neînțelegeri, desbinări și nenorociri în familie și în societate, cum și neglijarea de o educație creștinească a tinerelor generațiuni.

Nu numai atât, dar, din lipsa unei ordine și discipline religioase în societatea noastră creștină s'au ivit și unele secte, de care fel de abateri religioase nu s'au pomenit pe la noi înainte vreme, când strămoșii noștri cu ajutorul lui Dumnezeu s'au luptat împotriva atâtor noroade de alte religii și alte moravuri pentru a-și apăra, vatra și păzi legea și mōșia.

De indiferența și nepăsarea față de această slăbire a simțului religios, cum și de înlăturarea unor frumoase datine moștenite dela strămoși, mai mult sau mai puțin, cu toții suntem vinovați. De unde urmează că tot noi toți suntem și datori a lua măsuri urgente, serioase, stăruitoare și statornice, pentru îndreptarea răului; mai ales acum, când e vorba de silințele ce trebuie să ne dăm pentru consolidarea țării și a neamului.

Și deci, în această privință, cum și în toate celelalte îndatoriri pastorale, mă adresez mai întâi fraților preoți, conliturghisitori la altarul religiunii noastre strămoșești, rugând în acelaș timp și pe toți ceilalți fii ai mei duhovnicești ca să-mi dea tot concursul și tot sprijinul în consfăturile și chibzuințele ce împreună vom căuta să facem, cum și măsurile de îndreptare ce trebuie a se lua, pentru binele sf. noastre biserici și a iubitei noastre țări. Că așa, dupre cum cu toți împreună, luând parte la munca cea dupre evanghelie, cu toții să ne putem face și părtași de cereasca răsplată, pe care Domnul o va da tuturor acelor ce bine-și vor plini cursul vieții.

Cu acest prilej, aduc frățeștile mele mulțumiri P. S. Platon pentru munca și devotamentul ce a pus în administrarea acestei Eparhii pe timpul vacanței scaunului Episcopului.

Și acum, Iubiților mei fii în Domnul, încă odată vă zic: Bine v'am găsit și Dumnezeu să trimită harul îndurărilor sale asupra D-voastră și asupra tuturor dreptcredincioșilor creștini din această Eparhie.

Polihroniul pentru noul Episcop

În momentul când noul Episcop și a terminat cuvântarea, clerul oficiază un „polihroniu“, pentru P. S. sa iar corul intonează imnul «Mulți ani trăiască».

P. S. sa descinde din strana arhierescă și înaintând spre mijlocul bisericii, sărută din nou Sf. Cruce prezentată de episcopul Ghenadie al Buzăului și Sf. Evanghelie, de arhimandritul de scaun Codleanu.

Au fost impresionante clipele când episcopul de Buzău Ghenadie, ca mai tânăr, îngenuchind, a sărutat mâna episcopului Iacov, iar acesta l-a îmbrățișat.

Spre palatul episcopal

În sunetul imnului „Prea stăpânul și arhierul nostru“, cântat de corul catedralei, noul Episcop intră în altarul bisericii, sărutând Sf. Masă. Aici se desbracă de mantie.

Eșind în biserică, urmat de oficialități, înaintează spre eșire, prin marea mulțime de lume. Parte din aceasta se silește a săruta mâna venerabilului prelat, care, zâmbitor, răspunde salutând și binecuvântând mulțimea. În momentul când Episcopul apare pe scările catedralei trupa dă onorul, muzica intonează „Spre rugăciune“, publicul se descopere respectos, iar ofițerii salută.

Cortegiul, în ordinea venirii, pornește spre Palatul episcopal.

La marea ușă de intrare noul Episcop este primit în viitoarea sa reședință de către arhimandritul Codleanu și alți preoți.

Azistența urmează pe P. S. sa în marea sală de recepție, de lângă apartamentele regale. Se continuă cu prezentările începute la gară.

P. S. sa ate cuvinte bune pentru fiecare în parte.

Din cei prezenți mulți au fost pe vremuri elevii P. S. sale.

Se vizitează între timp încăperile palatului.

A fost admirată mai ales tâmpla capelei episcopale, care pe vremuri a fost la biserică Sf. Dumitru vechi, biserică dăruită și care a fost zidită de Vasile Lupu. Icoanele: cu vechimea lor — parcă și până și argintul de pe ele, e mâncat de cari — transportau sufletul și mintea, spre vremile de altădată... De asemeni demnă de admirat este și pinacoteca din marele vestibul, unde sunt, între alte tablouri de valoare, portretele marilor erarhi ai bisericii noastre din cele mai vechi timpuri până la cele contemporane.

Toate aceste frumuseți, au atras atenția tuturor și în mod special a d-lui G. Mârzescu ministrul muncii.

P. S. Iacov s'a întreținut în mod deosebit și cu reprezentanții mănăstirilor din județul Tulcea, interesându-se de starea lucrurilor de acolo.

Pe la orele 1 jum. lumea s'a retras, iar un număr de 40 de invitați au trecut într'o sală specială a Palatului, la un banchet, oferit oaspeților.

S'au trăit și cu această ocazie ore de adâncă reculegere sufletească, marcată de toăsturile pline de sentimente înalte, evocatoare de pilde strălucite, de mari speranțe, de îndemnuri fericite, de constatări de bine, de învățături nobile; ale P. S. Episcop Iacov, ale D-lui Ispir secretarul general al minist. Cultelor, Protoereului Niculea din Iași, Protoereului Bogatu din Tulcea, ale preoților Vârgolici și Ionescu, precum și a d-lui ministru Mârzescu.

Note biografice. — *Prea Sfințitul Iacov, numit în mirenle Ioan Antonovici*, s'a născut în comuna Bogdana, județul Tutova, anul 1856 Noembrie 18. Găsătorit în 1880, a trăit viața conjugală 33 ani, are 6 copii. A fost diacon, preot și protoereu în Bârlad, președinte Consistorului Eparhiei Hușilor și membru în Consis-

toriu Superior Bisericesc, între anii 1880—1918. Hirotonit Arhiepiscop cu titlul de Bârlădeanul, la 24 Iunie 1918, a stat ca Vicar al Episcopiei Huşilor până la 1 Noiembrie 1921, când a trecut Vicar al Mitropoliei Moldovei şi Egumen al Bisericii Sf. Spiridon din Iaşi, unde astat până la 31 Martie a. c. când a fost ales Episcop. Din 1885, a fost profesor secundar de Religie la liceul de băieţi din Bârlad, iar din 1892 a fost profesor de Religie şi la Externatul secundar de fete, acelaş oraş.

Acolo, pe lângă Religie, a mai predat, un timp, Psihologia, Pedagogia şi Limba Română.

A scris şi publicat următoarele lucrări: *Geografia comunei Bogdana, 1889; Slavica şi Creştinismul, 1892;*

P. S. S. IACOV ANTONOVICI
Episcopul Dunării-de-jos.

O călătorie la Monastirea Putna, 1904; Istoria comunei Bogdana, 1906; Fraţii Gh. şi Neculai Roşca Codreanu, 1908; Sfinţirea steagului unei corporaţiuni de meseriaşi, 1910; Tipografii, Xilografii, etc. 1911; Schitul Măgariu-Tutova, 1911; Documente Bârlădene, vol. I. 1911; Documente Bârlădene vol. II. 1912; Două cuvântări, 1914; Documente Bârlădene vol. III, 1915; Monastirea Floreşti-Tutova, 1916; Rânduiala Râdicărei Panaghiei, 1920; Sfinţirea steagului unei şcoli, 1921; Documente Bârlădene vol. IV, sub presă; Articole şi dări de seamă, în diferite reviste şi jurnale.

A fost şi este membru în 15 Societăţi culturale şi filantropice. Intre acestea este membru din 1903, al

societăţii pentru studii practice de Economie Socială, din Paris, fondată de G. F. Le Play, şi membru corespondent al Comisiunii Monumentelor Istorice, pentru judeţul Tutova.

În timpul războiului a funcţionat ca *Membru al cenzurii* şi apoi ca *preot la spitalul «Crucea Roşie» No. 210, Bârlad*, unde a avut şi însărcinarea de *Inspector al serviciului statistic de fişe şi mutaţii.*

În afară de rangurile bisericeşti, de mulţămiri din partea autorităţilor şcolare şi militare, cum şi de un număr de decoraţii şi medalii, P. S. Sa a fost *premiat în două rânduri de Academia Română*, iar la Expoziţia naţională din 1906, a obţinut *medalia de aur şi plachetă de colaborator.*

Este şi Membru de Onoare al Academiei Române, proclamat în şedinţa acelei înalte Instituţii culturale de la 7 Iunie 1919.

I. MIHĂLCESCU

CRONICA EXTERNĂ

În Nr. din Septembrie 1922 al acestei reviste, am arătat actul de mare însemnătate săvârşit la Constantinopol, anume că Patriarhia ecumenică a recunoscut hirotoniile anglicane ca fiind hirotonii valabile, ca şi cele romano-catolice şi armenesti. Urma ca actul să fie primit de toate Bisericile autocefale, pentru ca să poată avea putere generală în toată Biserica ortodoxă. Iată că acum, după Patriarhul Constantinopolului, Patriarhul Ierusalimului se grăbeşte a aduce aceeaşi recunoaştere. În această privinţă, găsim în *The Church Times* din Londra (6 Aprilie c.) următoarea corespondenţă între Patriarhul *Damian* al Ierusalimului şi Primatul Angliei, pe care ne grăbim a o împărtăşi cititorilor noştri:

Înalt Prea Sfinţiei Sale Arhiepiscopului de Canterbury, celui întâi Ierarh al întregii Anglii, prea iubitului şi scumpului nostru frate în Domnul nostru Iisus, D. D. Randall. Frăţeşte salutând pe Înalt Prea Sfinţia Voastră prea iubit nouă, avem plăcerea a vă adresa cele următoare:

Ieri am trimis Înalt Prea Sfinţiei Voastre următoarea telegramă:

„Avem plăcerea a aduce la cunoştinţa Înalt Prea Sfinţiei Voastre că Sf. Sinod al Patriarhatului nostru, după ce a studiat în mai multe adunări chestiunea hirotoniilor anglicane, din punct de vedere ortodox, a dat hotărârea că ele sunt valabile“. Astăzi, explicând această telegramă, aducem la cunoştinţă Înalt Prea Sfinţiei Voastre că Sf. Sinod, având ca motiv hotărârea luată acum câţva timp de Biserica din Constantinopol, care este cel dintâi scaun între Bisericile ortodoxe, după ce, sub prezidenţa noastră, a cercetat această chestiune, sub toate feţele ei, a hotărât că hirotoniile episcopilor, preoţilor şi diaconilor din Biserica episcopală anglicană, trebuiesc socotite de Biserica ortodoxă ca având aceeaşi putere ca şi hirotoniile Bisericii române, pentru că în ele se găsesc toate elementele care sunt socotite necesare, din punct de vedere ortodox pentru recunoaşterea harului sfinţilor trepte din succesiunea apostolică.

Avem marea plăcere de a împărtăși Inalt Prea Sfinției Voastre ca oelni Intâi Ierarh al tuturor Bisericilor engleze, această hotărâre a Bisericii noastre, ceiace înseamnă un pas înainte pentru a ne bucura de lucrul lui Dumnezeu al unirii tuturor Bisericilor, și rugăm pe Dumnezeu să dăruiască Inalt Prea Sfinției Voastre ani mulți plini de sănătate și mântuire.

(ss.) Damianos.

Ierusalim, 27 Martie (12 Aprilie) 1923.

Lambeth Palace, S. E. 31 Martie 1923.

*Prea Fericitului Damian,
Patriarhul ortodox al Ierusalimului.*

Prea Fericite și Scumpe Frate! Am deosebita plăcere de a mulțami Prea Fericirii Voastre pentru însemnata voastră scrisoare; primită acum câteva zile, prin care-mi aduceți la cunoștință că Sf. Sinod al Patriarhatului vostru, după ce a studiat, din punct de vedere istoric și bisericesc, chestiunile de tratat, s'a găsit în deplin acord cu Sf. Sinod al Patriarhatului ortodox din Constantinopol, cu privire la sfintele trepte preoțești din Biserica anglicană și, ca rezultat al examinării acestei chestiuni, declară „că sfințirea episcopilor, preoților și diaconilor din Biserica episcopală engleză sunt socotite de Biserica ortodoxă ca având aceiași putere ca și treptele preoțești din Biserica Romei, pentrucă există toate elementele care sunt socotite necesare, din punct de vedere ortodox, pentru a recunoaște în ele harul sfințelor trepte transmise prin succesiune apostolică”.

Incredințez pe Prea Fericirea voastră despre bucuria cu care am primit o asemenea asigurare despre întărirea legăturilor frățești care există între Biserica anglicană și Biserica ortodoxă a Răsăritului, și rog pe Dumnezeu ca să dea Prea Fericirii Voastre și Bisericii pe care o păstoriți cele mai înalte și adânci binecuvântări și să înfloriți în cuvânt și în faptă.

Am onoarea de a rămânea, cu frățească stimă,

Al Prea Fericirii Voastre credincios frate în
Domnul nostru Iisus Hristos,

(ss.) Randall Cantuar.

O PERDERE INSEMNAȚĂ PENTRU BISERICA ORTODOXĂ

Moartea Profesorului Comnenos.

În Nr. din Iulie anul trecut al acestei reviste, am publicat actul prin care un număr de preoți anglicani mărturisesc credința ortodoxă. Fără îndoială, eră un act rar și care nu putea fi citit decât cu plăcută surpriză. Acum aflu din *The Church Times* din Londra că acest act a fost compus de un preot englez, împreună cu profesorul grec *Comnenos* dela seminariul patriarhal din insula Halkis, și că după aceea a fost iscălit de preoții engleji care și l-au împroriat ca mărturisire de credință a lor. Preotul englez, care a lucrat împreună cu acest profesor, laudă calitățile și capacitatea lui *Comnenos*, ceiace trebuie să o simțim ca o bucurie noi, ortodocși.

Dar durerea! acest lucru îl aflu din articolul în care

ni se aduce la cunoștință moartea acestui însemnat profesor, om încă tânăr, al cărui chip se vede într'unul din numerele revistei *The Christian East*, în sânul unei delegațiuni ortodoxe venite în Anglia.

Aducându-ne aceasta la cunoștință, *The Church Times* (27 Aprilie 1923) scrie un întreg articol despre acest vrednic profesor. Noi socotim de trebuință a-l traduce, pentru știința cititorilor noștri, și apoi, după ce vor vedea cine a fost profesorul *Comnenos* și ce rol însemnat a avut în ultimele tratative între anglicani și ortodocși, vom traduce și studiul lui din *The Christian East* despre hirotoniile anglicane, fiindcă el a fost acela de studiul cărui a ținut seamă Sf. Sinod din Constantinopol, pentru a declara de valide hirotoniile Bisericii anglicane.

Iată articolul:

«Veți fi copleșiți de amărăciune auzind că *Panteleimon Comnenos* a murit de tifos la Halki în Sâmbăta trecută». Așa începea scrisoarea mea din Constantinopol în săptămâna aceasta. Marele public știe că profesorul *Comnenos* a fost un teolog distins și de cea mai mare autoritate în Biserica ortodoxă; că el a vizitat Anglia în 1920, ca expert mirean Delegațiunii constantinopolitane la Conferința din Lambeth¹⁾; că la întoarcere, el a publicat o monografie despre hirotoniile anglicane și că el a alcătuit raportul comitetului Sfantului Sinod, pe temeiul căruia Patriarhatul ecumenic a hotărât să declare validitatea lor. De aceea moartea lui va fi o știre dureroasă pentru toți cei ce se interesează de mișcarea anglo-ortodoxă. Dar numai acei care au intrat în ea mai adânc pot prețui ce mare pierdere înseamnă aceasta pentru cauza Reunirii, căreia el își închinase viața sa din vremea din urmă.

N'a venit încă timpul de a scrie istoria intimă a relațiilor dintre Biserica anglicană și ortodoxă. Cu toate acestea este un amănunt pe care vreau să-l însemn și care va arăta influența pe care a exercitat-o el asupra lui.

În timpul vizitei sale aici (în Londra) în 1920, și-a arătat către mine mulțămirea, cu privire la prea însemnata chestiune din învățătura anglicanilor despre taina preoției. Singura lui rezervă era că ar dori să i se probeze că există un mare număr dintre preoții noștri care ar interpreta formulele credinței noastre într'un înțeles compatibil cu ortodoxia. L-am întrebat care ar fi numărul care l-ar satisface. Mi-a răspuns: Să fie vreo mie. În urma acestei discuțiuni, am publicat o carte, cuprinzând schița unei declarațiuni pe care el a lucrat-o împreună cu mine și care, în substanța ei, este însăși cea care a fost adoptată de Uniunea Bisericească Engleză și care a fost iscălită de aproape 5000 de membri ai clerului anglican. Ea fost un însemnat factor, pe care l-a avut în vedere Sf. Sinod din Constantinopol, când a luat istorica lui hotărâre din Iulie trecut. Pregătind schița acelei declarațiuni, profesorul *Comnenos* a avut totdeauna grija de a pune pe hârtie un minimum de puncte, amintind, după cum spunea, că în Biserica engleză sunt mai multe direcțiuni de gândire.

¹⁾ Conferința *Lambeth* (numele palatului Primatului englez) e adunarea episcopilor anglicani în Iulie-August 1920.

În timpul celor 15 ani de când l-am cunoscut, totdeauna mi s'a arătat el ca adevăratul profesor de teologie, foarte circumspect, foarte rezervat, cel din urmă om de care ar fi vrut lumea să vorbească ori să înceapă vreo acțiune publică. Foarte simplu în gusturile lui, în lunga sa redingotă neagră, el era tipul obișnuit al profesorului de seminar ortodox. În viața lui privată, era foarte glumeț și avea o pornire spre veselie tot așa cum au fost totdeauna Englezii de distincțiune. Avea hotărârea răsului de copil. Cu adevărat învățat, vorbind cursiv oel puțin cinci limbi europene, școlarul favorit al Profesorului Glubokovski, fără îndoială că și-ar fi îndeplinit chemarea lui de profesor de a publica cărți și ar fi îndrumat pe mulți spre a cârmui ca episcopi Biserica ortodoxă, iar pe oamenii de carte ai Bisericii de a duce înainte și a dezvolta tradițiunea științei teologice ortodoxe, și după aceasta să fi trecut la odihna cea de veci. Așa cum au fost lucrurile însă, el a fost una din principalele puteri de înaintare ale unei mișcări care făgăduiește mari urmări pentru binele creștinismului în general și pentru cauza unirii în special.

Prietenul meu îmi scrie că Profesorul Comnenos a arătat mare bărbăție la munca de ajutoare a nenorociților veniți grămadă la Constantinopol, pentru a scăpa de groaza kemalistă. 11 medici greci au plătit cu viața lor curajul de a sări în ajutorul nefericitelor victime ale nepăsării europene, și acum profesorul Comnenos intră și el în rândurile acelei vrednice tovărășii.

Când prietenul meu l-a părăsit cu o zi înainte de a muri, el a spus: „Nu trebuie să mai vii aici; e prea mare primejdie. M'ai văzut; acum du-te. Dar vreau să ți spun numai asta: Aș fi dorit să mai pot lucra pentru unire. Dumnezeu să te binecuvinteze pe tine și pe ai tăi!”

Dacă profesorul Comnenos ne-ar fi fost păstrat, fără îndoială că el ar fi jucat o nu mică parte în fazele mișcării către unirea care va urma după recunoașterea deplină a hirotoniilor anglicane. Vom jeli după el și nu-l vom mai avea, dar el a apucat să împlinească o mare lucrare și putem spune despre el din toată inima noastră că a meritat cuvintele Feriicirii „Feriiciți făcătorii de pace“. Cu adevărat, el a lucrat pentru pacea Bisericii lui Dumnezeu. Odihnească-se și el în pacea lui Dumnezeu.

J. A. Douglas.

Opera de apropiere dintre Biserici.

De patru ani se urmează în lume o foarte însemnată lucrare pentru a săvârși o apropiere între Biserici și, dacă se va putea, a se ajunge chiar la unirea dintre ele. Întreprinderea e atât de însemnată și merge înainte cu atâta hărnicie, încât e unul din cele mai însemnate capitule din viața creștinismului de față. Nu e o singură acțiune, ci mai multe, toate năzuind spre aceeași țintă.

Noi am vorbit prea puțin despre aceasta până acum, așa că nu numai opiniunea publică în genere, ci chiar și lumea bisericească e foarte slab informată. Scriitorul acestor rânduri a dat numai din când în când unele crâmpie, prin foile zilnice, n'a făcut însă o tratare pe larg, așa cum o merită chestiunea.

Va trebui să umplem acest gol pe viitor, și începem aceasta chiar de acum, traducând în graiul nostru paginile lui *Robert S. Gardiner*, secretarul mișcării *World Conference for Faith and Order* și cel mai harnic scriitor în mișcarea aceasta de apropiere. Cititorii se vor pune la curent cu chestiunea aceasta din rândurile lui, iar în numele următoare vom continua cu fel de fel de informațiuni.

Iată paginile în chestiune, pe care noi le luăm din limba italiană, apărute în Florența 1922, sub titlul:

O nouă încercare pentru a pregăti Unirea Creștinilor.

Adunarea generală a bisericii episcopale americane, la Cincinnati (Ohio, America) în 1910, a ales o comisiune de șapte episcopi, șapte preoți și șapte laici, pentru a pofti toate bisericile creștine să convoace un congres general, în care să trateze problemele care privesc credința și constituirea bisericii. După o muncă aprigă de zece ani, inițiativa bisericii episcopale în parte și-a ajuns scopul, prin înjgăbarea adunării pregătitoare dela Genova, ținută la 12 August 1920, la care au luat parte reprezentanți a 70 de biserici și 40 de naționalități.

Darea-de-seamă a acestei adunări și a călătoriilor întreprinsă de Delegațiunea bisericii episcopale americane, pentru a pofti bisericile din Răsărit și Apus, a fost cuprinsă în două scrieri deosebite, tipărite de organizarea *World Conference*. La dânsle trimetem pe cititori. Rostul nostru e mărginit aici la scurte lămuriri, cu privire la spiritul și metodele adoptate de această mare inițiativă pentru a împăcă năzuințele discordante ale Bisericilor creștine și a pregăti calea spre împăcarea întregii creștinătăți.

Metodele de lucru al viitorului congres mondial al Bisericilor creștine au fost hotărâte cu limpezime. Într'însul nu vom sta de față la polemice vii, nici la controverse sterpe despre feluritele păreri pe care le hrănește conștiința creștină, ci la discuțiuni pașnice și senine. Congresul nu-și propune să întocmească un nou simbol de credință. Adevărurile credinței creștine sunt veșnice și neclintite, și chemarea noastră e numai de a ne ajuta unul pe altul, pentruca să ne cunoaștem mai deplin. Și astăzi, în prezența civilizațiunii, care pare pe punctul de a se stinge, lumea are trebuință de ea mai mult decât în trecut și se unește după ce aproape a ajuns la peire. Și dacă ei se dau lui Dumnezeu din toată inima, cu o simțire de dragoste, Crucea va fi înfiptă din nou în ochii omenirii întregi, cu o mărire ne mai văzută mai înainte.

Congresul nu se va ocupa nici să judece cât de drepte sau greșite sunt părerile cutării Biserici. Singurul ei scop va fi de a oferi oricărei Biserici mijlocul de a-și arăta propriile ei păreri și mai cu seamă particularitățile dogmelor ei, prin care se deosebește de celelalte Biserici.

Conferența se va ținea la Washington, capitala Statelor-Unite, în 1925, la aniversarea a 1600 de ani dela Sinodul din Niceia. Regulamentele lucrărilor congresului vor fi hotărâte de *epitropii* feluritelor Biserici. S'a stabilit limpede că discuțiunile Congresului vor fi duse în duhul dragostei creștinești.

Dorința organizării *World Conference* este de a netezi calea spre unire. Ea nu e singură în această întreprindere măreață. Fără îndoială că ea se sprijină pe mijloace omenești, dar mai mult încă pe Duhul Sfânt, care alcătuiește pentru Biserică izvorul dragostei, vieții și luminii. E datoria tuturor comunităților creștine de a năzui spre unire, iar greutatea despărțirii apasă asupra tuturor Bisericilor. După cum în trecut toți au păcătuit, nesupunându-se îndemnurilor umilinței și ale dragostei creștinești, de asemenea astăzi toți trebuie să ia parte la lupta pentru prietenia reciprocă. Membrii ei nu cred că izolarea în fața acestei mișcări, care se întinde la tot pământul, ar fi un păcat împotriva duhului de dragoste. În întocmirea creștinească, este dreptul celor săraci și al celor slabi de a cere ajutor de la cei mai bogați și este datoria acestor din urmă de a alerga în ajutorul celor lipsiți. Cu toate acestea cei cărora cel Preaînalt le-a dat cunoștința adevărului său, trebuie să se privească drept însărcinați cu misiunea de a o vesti și lămurii acelor care sunt lipsiți de ea. Idealul creștinismului își găsește tăria lui în logica dragostei. Sângele și lepălarea de sine a mucenicilor, mai mult decât grăirile mărețe ale filozofilor, au descoperit lumina lui Hristos celor ce ședea în întuneco.

Deși, la prima vedere, deosebirile dintre Bisericile creștine ni se înfățișează ca foarte mari, cu toate acestea ele nu sunt de nebiruit. Multe din deosebirile teologice izvorăsc din faptul că persoanele care erau amestecate într'însele nu s'au silit să se înțeleagă între ele. Ignoranța și lipsa dragostei au fost pricina rupturii. Pentru a ajunge la prietenie între noi, trebuie să ne apropiem, să ne lămurim unii altora pricinile deosebirilor noastre, pentru ca ceața să se risipească din privirile noastre. Atunci vom descoperi că nu avem pricini să ne urâm unii pe alții, că e cu putință să ne rugăm împreună și să luăm parte la același ospăț al vieții duhovnicești, să trăim uniți în Hristos sub aceeași lege a dragostei creștinești și să murim cu aceleași nădejdi.

Metoda Congresului mondial e metoda stimei și iubirii dintre unul și altul, căutarea a tot ce-i e mai bun în frații noștri. Adevărul e fără sfârșit și întregimea lui scapă de sub cuprinderea omenească.

Cutare a primit darul de a zări o înfățișare deosebită a adevărului, altul altă înfățișare. Intr'o conferență, fiecare își poate arăta vederea lui către altul din frații săi, și la rândul lui, să prindă vederea altuia. Același lucru se întâmplă și cu Bisericile. Apusul va avea nevoie de ascuțimea Răsăritului, iar Răsăritul de judecata practică a Apusului. Catolicismul își va putea păstra și accentua teoria că Biserica e trupul lui Hristos, în care toți pot fi una, pentruca să se întărească împărăția de pace, dreptate și dragoste. Protestantismul va putea continua să stăruiască asupra libertății individului, asupra legăturii sale nemijlocite cu Dumnezeu și asupra însemnătății, din partea omului, ca persoană, a concepțiunii despre adevărul religios.

S'a întâmplat greșala de a căuta împăcarea prin metoda discuțiunii polemice. S'a crezut că, scriind cărți pline de învățătură, și aruncând anateme, ar fi cu putință să schimbi păreri înrădăcinate în suflet prin învățământul de veacuri. S'a uitat că, la început, unitatea Bisericii se sprijinea mai mult pe dragoste decât pe dogmă și că, pentru părinții

Bisericii, cuvântul frăție era sinonim al cuvântului Biserică. Frăția dragostei mai mult decât lucirile științei și ascuțimea logice, vor da creștinismului unitatea vizibilă care îi aparține.

Congresul mondial e cea dintâi încercare de a suprima polemica care îngheață sufletele, și a le-o înlocui cu dragostea care le unește. Asprimea polemicei bisericesti a pricinuit izolarea, ura, micșorarea duhului creștinesc în trecut.

Trebuie să ne încredințăm că, în măsura în care ne înțelegem unul pe altul, în aceeași ajungem și la unitatea creștinească. Creștinismul e religiunea vieții și dragostei lui Dumnezeu, în chipul în care s'au arătat în dumnezeescul său Fiu. Pentru aceia orice urmaș al lui Iisus Hristos trebuie să fie plin de viață și dragoste. Dragostea înseamnă respectul și stima pentru frații noștri. Nu e nevoie să arunci niciuna din convingerile tale. După cum a scris Dr. Möhler în lucrarea sa de Simbolică, trebuie să examinăm mai întâi dacă ne găsim în fața unor deosebiri ori numai a unor păreri și obiceiuri. Dar îndată ce ne-am încredințat despre tăria lor, suntem datori să rămânem în ele, nu chiar în duhul sectar, ci în acel al dragostei și umilinței creștinești, pentruca toți să urmărească unitatea văzută a Bisericii, care este singura dovadă pentru a convinge și a trage lumea la adevăr.

Oriunde omenirea caută o temelie pe care să clădească zidirea păcii și a dreptății pentru toate popoarele, legea creștinească a dragostei poate fi acea temelie. Hristos și-a întemeiat Biserica lui pentru a-și propovedui învățătura sa și a plăsmui pentru toți mijlocul de a sluji scopului ca Biserica să trăiască în veci și să îmbrățișeze pe toți oamenii din lumea întreagă.

Dar Biserica nu poate îndeplini scopul lui Hristos câtă vreme rămâne împărțită, pentruca, fără chip de înlăturare, feluritele ei părți se muncesc mai mult cu mijlocul de a-și înmulți urmașii, cum și a crește tăria și bogăția lor, decât a vesti lumii evanghelia.

În trecut, erau ținuturi în care stăpâna o singură Biserică văzută, care se îndrepta către toți oamenii cu un singur glas și prin urmare religiunea era pentru dânșii o realitate concretă și un element plin de viață. Astăzi, din nenorocire, creștinii sunt despărțiți în multe turme care se combat una pe alta. Nu discutăm dacă pricinile discuțiunii sunt drepte sau nu. Împărțirile există și singura problemă e cea de a le dezlega.

Această problemă nu interesează numai țările în care domnesc dezbinările. Milioane de oameni în patria lor cunosc numai o Biserică și ducându-se aiurea, dau peste un creștinism împărțit și dându-și seamă ori nu, ei simt că creștinismul adevărat trebuie să vestească un singur Dumnezeu, o singură credință în singur botez. Din nefericire, mulți emigranți întorc spatele credinței în care s'au născut și se întorc acasă răspândind îndoielile între ceilalți, cu rezultate păgubitoare către Biserica de care țin.

Oriunde stăpânesc credințe idolatrice, se urzește neînțelegere, din pricina conflictelor de sforțări între misionarii care muncesc nu numai pentru a împrăști evanghelia lui Hristos, ci și pentru a îndemna pe oameni să intre într'o Biserică mai mult decât în alta. Idolatrii pe de altă parte, greu primesc adevărul creștinismului, din pricina despărțirilor dintre creștini.

Acei care au urzit ideia Congresului mondial sunt încredințați că dezbinarea administrativă și dogmatică a creștinismului e o nenorocire pentru toate Bisericile creștine, pentru că răspândește sămânța nepăsării religioase și micșorează influența morală a religiunii. Ea a întârziat și împedat răspândirea adevărului creștinesc printre necredincioși și a pricinuit izolarea Bisericii în viața socială a popoarelor. Misiunea socială a Bisericii a fost jertfită de dezbinări sterpe. Pe când noi ne ocupăm de chestiuni fără sfârșit, poporul se depărta de Biserică. Numai când rana despărțirii Bisericilor se va vindeca în trupul creștinismului, ei se va găsi în pozițiunea cea mai bună pentru a-și împlini misiunea sa.

De aceea suntem înțeleși în ce privește trebuința de a lucra cu seriozitate pentru a restabili unitatea primitivă a creștinismului. Unirea Bisericilor e o problemă care interesează nu numai pe catolici, pe ortodocși și pe anglicani, ci și pe protestanți, pentru care ea formează obiectul unei adânci meditații. Problema unității creștine a încetat de a fi o problemă teoretică, și azi mișcă toate inimile creștinești, oricare ar fi convingerile, scopurile și chiar prejudițiile lor.

Să ne folosim deci de împrejurările prinoase și de armonia spirituală care domnește printre inimile cu adevărat creștine, pentru ca să deslegăm problema care lumii va da pacea, iar Bisericii străvechea ei influență morală, energiile ei apostolice și plinătatea vieții sale. De ce să nu ne pregătim cu dragoste, umilință și silință comună la sărbătoarea deplinei împăcări a creștinătății?

În vremea aceasta, urmărirea unității creștinești și a încercării Congresului mondial trebuie să formeze obiectul rugăciunilor tuturor Bisericilor. Din clipa aceasta, trebuie să ne gândim a căuta unul la altul, nu greșeli și erezii, ci virtuți și adevăruri, intrând în schimb de idei unul cu altul și ajutându-ne în munca de a îmbunătăți înțelegerile sociale și internaționale. Bisericile, care se și apropie, pot năzui spre unitate și să ușureze în chipul acesta Congresul de datorie de a cerceta deosebirile de puțină însemnătate mărind astfel curentul de simpatie către unire și arătând că ea este cu putință. Biserica ortodoxă și cea anglicană sunt pe calea apropierei una de alta. Metodistii, presbiterienii și congregaționaliștii din Canada, apoi aceștia înșiși și alții din Australia aproape au și încheiat o unire în regulă. Anglicanii discută chestiunea cu protestanții din Anglia, Statele Unite, India și Australia. Pretutindenea spiritul și metoda deliberării comune ajung obiect de vrednică cercetare, și Bisericile se arată bine dispuse a căuta ceea ce este frumos în alte Biserici, pentru ca toate să ajungă la o înțelegere comună.

Duhul Sfânt se mișcă peste haosul care s'a format în urma rupturii creștinătății, și dacă noi îmbrățișăm voința lui, Congresul mondial va fi o a doua Cinzecime, și toate popoarele pământului vor asculta, fiecare în limba lui, evanghelia singurului Domn al vieții veșnice și al dragostei.

Acestea sunt cuvintele lui Gardiner, marele ostenitor american pentru chestiunea unirii Bisericilor. Din inițiativa întregii opere de pregătire, s'au publicat o mulțime de broșuri, în toate limbile de mare circulație și care se pot căpăta foarte ușor. Ele se trimet

gratis, numai pe temeiul unei scurte cereri la adresa: Robert S. Gardiner, (orașul) Gardiner, Maine, Water Street 174, Statele-Unite, America de Nord. Toate scrierile se pot găsi în franțuzește sau nemțește, cu amănunte mult mai bogate decât puținele pe care le-am dat eu aici.

Arhim. SCRIBĂN

SCRISOAREA PATRIARHULUI ECUMENIC către Primatul României

în chestiunea schimbării calendarului și a unei conferențe convocate la Constantinopol în acest scop.

Prea Sfințite și Prea Cinstite Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Exarh a toată România președinte al Sf. Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe a României, în Hristos Dumnezeu prea iubit Nouă și prea dorite frate și conlaturghisitor al Smereniei Noastre, Domnule Miron, pe Prea Sfinția Voastră, scump Nouă, în Domnul frățeste îmbrățișându-Vă, prea dulce Vă salutăm.

Multe sunt chestiunile bisericești, care preocupă pe una, pe mai multe și chiar pe toate Sfintele Biserici în parte și care nu se pot rezolva, decât prin hotărârea comună a întregii Biserici Ortodoxe. Fiind multe și dinainte, s'au înmulțit—cum era firesc—în timpul din urmă, când prefacerile din lume au eșit din cele firești ale lor. Pentru aceasta de multe ori s'a dovedit, că este nu numai folositor, dar chiar trebuitor, ca să se reia în studiu și să se provoace deliberarea întregii Biserici asupra lor, în scop de a li se da o soluție canonică.

Din chestiunile, care trebuie să se rezolve în comun și care așteaptă de mult, este și cea a calendarului, care mai ales la noi a devenit de o foarte mare însemnătate. Fiindcă războaiele generale, din vremurile noastre păcătoase, au scos mai mult la iveală necesitatea folosirii unui calendar comun cu restul Europei și cu America, toate statele ortodoxe care erau în așteptarea obținerii unui al treilea calendar mai bun, unul după altul au preferit, să adopte calendarul european.

Și această aderență a statului la calendarul Gregorian, a lăsat neatins sărbătorile bisericești, proclamând uzul calendarului nou, valabil numai în raporturile lumești. Este însă învederat, că în viață, greutatea isvorată din întrebuintarea a două calendare, este destul de mare. Aceasta mai ales în societatea, în care obștea bisericească constituie majoritatea organismului de stat.

Pentru aceasta din toate părțile vin îndemnuri și rugăciuni către Biserică, ca să se găsească un mijloc oare-care, ca un singur și același calendar, să fie în uz și în cele lumești și în cele religioase. (Deslegarea acestei chestiuni este necesară) nu numai pentru (liniștea conștiinței creștinului) ortodox în sine însuși, ca cetățean și creștin, ci și pentru deservirea, în partea aceea, a unității pancreștine, a tuturor celor numiți, cu numele Domnului, serbând Nașterea și Invierea în aceeași zi.

Și alt motiv nu mai puțin însemnat și deci nu mai puțin urgent decât cele mai sus arătate a făcut necesară și chiar urgentă deliberarea comună a Sfintelor Biserici Ortodoxe, în chestiunea calendarului. În multe țări industriale ale Europei

și mai ales în America, sunt așezați multe zeci de mii de coloniști ortodocși provenind, așa zicând, din toate bisericile ortodoxe. Toți aceștia, fiind obligați, potrivit regulamentului atelierului, de a ține toate zilele de sărbătoare după Calendarul Gregorian, sau nu țin de loc sărbătorile Bisericii lor, sau le țin cu o vădită pagubă a intereselor lor materiale. Numărul (creștinilor) ortodocși din America, trece de două milioane și deci, se impune, ca o datorie sfântă pentru Biserica conducătoare, grija pentru orânduirea sărbătorilor din acest punct de vedere.

Indreptându-ne deci către Prea Fericirii și Prea Cinstiții Președinți ai Sfințelor Biserici Ortodoxe, îi rugăm, să binevoiască a consimți la alcătuirea unei comisiuni, din câte unul sau doi reprezentanți pentru fiecare din ele, cari adunându-se în Constantinopol, îndată după sărbătorirea apropiată a Dumnezeieștilor Paști, să studieze în amănunțime chestiunea calendarului și orice altă (chestiune) urgentă,

(de interes) pentru întreaga Biserică Ortodoxă și să arate și chipul rezolvării lor canonice; dacă adică este necesar, să se adune, într'un chip sau altul, un sinod, sau este de ajuns pentru rezolvirea canonică a unora (din aceste chestiuni), numai hotărârea sinodală a fiecărei Biserici în parte.

În credința sigură, că Prea Sfinția Voastră, iubit Nouă, veți binevoi, ca înainte de sărbătorirea Dumnezeieștilor Paști, să Ne încunoștiințați de acceptarea propunerii Noastre și îndată după sărbători, să trimiteți pe reprezentantul Prea Sfinției Voastre, Vă îmbrățișăm cu multă dragoste și rămânem

Al Prea Sfinției Voastre, prea stimat (Nouă) în
Hristos frate iubit și în totul binevoitor

(ss.) Meletie al Constantinopolului.

1923, Februarie în 3.

Notă. — Conferința se deschide în Constantinopol la 1 Mai st. n.
I. P. S. Mitropolit Primat a delegat să se ducă acolo pe Arhim.
Scriban.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Un om al bisericii: Papism și Ortodoxism în Ardeal sau Porfiră și cunună de spini. Studiu statistic bisericesc. Tiparul tipografiei diecesane Arad. 95 pagini, Prețul 12 lei.

Anonimul autor al lucrării „*Români ortodocși și Uniți români sau Două organizații bisericești române în Ardeal*,” despre care am vorbit în numărul de pe August 1922 al revistei noastre, s'a ținut de cuvântul dat în acea lucrare de a veni cu un studiu special în care să lămurească și documenteze cele afirmate acolo în treacăt asupra stării materiale de plâns în care s'a aflat și se află încă biserica română ortodoxă de peste Carpați și a belșugului în care au înnotat și înnoată biserica papistașă, cu credincioși streini de neamul nostru, și afiliata ei biserica română unită.

E greu de redat în cadrul mărginit al unei dări de seamă coprinsul atât de bogat al unei lucrări ca cea de față, fără a-i întuneca și scădea valoarea. De aceea sfătuim pe cititori să-și procure lucrarea însăș, ca să poată urmări extrem de interesanta expunere în totalitatea ei și adăogăm, că cei ce vor face-o nu vor regreta, ci dimpotrivă vor avea cea mai deplină mulțumire, că au putut cunoaște în adevărata ei realitate îngrijitoare stare a chestiunii românești și bisericești de dincolo de Carpați și dacă vor simți românește și creștinește vor observa că sângele li se urcă la cap și se vor indigna până în adâncul sufletului lor cunoscând sărăcia, umilirea și înjosirea în care au trăit și în parte trăiesc încă românii ortodocși transcarpăteni, în vreme ce streinii și înstreinații de credința strămoșească și de simțimintele curat românești au mai mult de cât le trebuie.

Pentru cei ce n'au răgaz să citiască lucrarea însăș, ne vom sili să înfățișăm în cele ce urmează o icoană cât mai fidelă, un rezumat cât mai complet posibil al celor coprinse în ea.

* * *

Autorul își sprijine studiul său pe datele statisticii oficiale ungare, căci o statistică oficială românească nu există încă. E ușor de înțeles, că o statistică ungarească, ori cât ar fi de oficială, nu redă toate lucrurile cu toată exactitatea, când este vorba de „*Valahii*”

ortodocși. Totuș, din această statistică, așa cum este ea alcătuită, reiese mai mult de cât limpede situațiunea de iobagi ce s'a creat românilor ortodocși îndeosebi dela anul 1700 încoace, de când o parte din români, îmbrățișând unirea cu biserica Romei, a trecut în tabăra vrăjmașilor și asupritorilor neamului nostru.

Biserica papistașă din Ungaria era cea mai bogată dintre toate bisericile catolice repartizate pe state. Aceasta se datora pe de o parte pozițiunii ei privilegiate în statul maghiar, încă din timpul celui dintâi „*rege apostolic*,” iar pe de alta, și mai ales, rolului special pe care l-a avut această biserică în calitate de instrument de maghiarizare. Pe urmele catolicismului a pășit întotdeauna cu pași siguri șovinismul maghiar. Era dar nevoie, și conducătorii politici ai Ungariei au recunoscut aceasta de veacuri, ca papistășismul să pătrundă cât mai mult — fie pe față, fie sub forma îndulcită de unire — cât mai adânc în masele compacte de români și ruteni de sub coroana urmașului sfinților Ștefan și Ladislau, pentru că cine era câștigat pentru papistășism sau unire era ca și pierdut pentru neamul său și câștigat pentru maghiarism.

Pentru a-și îndeplini cât mai conștiincios și mai cu succes acest rol politic pe care și-l luase asupra-și, biserica papală avea nevoie de fonduri cât mai mari, ca să impună prin fest și bogăție în orice privință și tot odată să poată ademini și plăti pe cei ce erau dispuși să asculte glasul ei de sireună. Episcopii, capitolele mănăstirilor și ordinele religioase au știut să profite, ba au abuzat chiar, de această situațiune, iar bărbații de stat și regii maghiari, totdeauna șoviniști din tălpi până în creștet, nu le-au precupețit dărnicia, așa că biserica papală maghiară a grămădit averi peste averi și a ajuns deținătoare de imense bogății.

Astfel, la sfârșitul veacului trecut, averea bisericii catolice din Ungaria se ridica la 108.506.954 de florini, sau ceva mai mult decât îndoitul acestei sume în lei, ceea ce e colosal, mai ales dacă ne gândim că azi ea ar însemna de cel puțin zece ori mai mult.

Această avere consta din 4.636.695 jugăre de pământ iar restul din clădiri și avere mobilă. De notat este că din totalul de 4.636.695 jugăre de pământ, 1.979.352

de jugăre, adică 43% se află în ținuturile locuite de români. Cu ce scop? Cu scopul de a strânge în chingi pe români și a-i sili să treacă la catolicism sau cel puțin la unire și apoi la maghiarism.

Ca urmare a acestei perfide tactici de desnaționalizare la umbra și adăpostul bisericii catolice, unele ținuturi românești au fost îngenuchiante cu desăvârșire din punct de vedere economic. Așa d. p. județul Bihor, a cărui populație stă din punct de vedere confesional astfel: 38% ortodocși, 9% uniți, iar restul catolici și alte confesiuni și toți de altă naționalitate, are pe teritoriul său, în Oradea-Mare, afară de episcopia ortodoxă, două episcopii catolice: una pur catolică și alta unită. Aceste două episcopii stăpânesc numai în acest județ 429.418 jugăre de pământ, repartizat astfel: 289.719 jugăre episcopia catolică și 139.699 jugăre episcopia unită. La aceste trebuie adăugate încă 12.298 jugăre pe care le stăpâna statul unguresc. Inchipuiește-și acum oricine, are a putut fi starea economică a celor 39% de români ortodocși din acest județ, când atâta întindere de pământ se afla în mâinile dușmanilor lor și ce mare nedreptate li s'ar face acestor oropsiți de soartă frați ai noștri, dacă la expropriere nu vor fi avuți în chip special în vedere.

Dintre celelalte episcopii catolice și unite mai au: Episcopia catolică din Sătmar 3182 de jugăre în județul Sătmar; episcopia catolică din Timișoara 22.512 de jugăre în județele Cenad și Timiș; mitropolia catolică din Alba Iulia 11.981 de jugăre în județul Alba de jos; mitropolia unită din Blaj 4.959 de jugăre în județele Alba de jos și Târnava mică. Apoi fondul catolic religios și cel de studiu au alte 61.330 de jugăre în diferite județe românești, iar mănăstirile și ordinele călugărești au și ele întinderi destul de mari de pământ de regulă tot numai printre români și în deosebi printre cei ortodocși.

* *

Față cu averea bisericii catolice și unite, averea celorlalte confesiuni eterodoxe este cu mult mai mică, dar totuși destul de însemnată, dacă o comparăm cu a bisericii ortodoxe, care aproape că nu există.

Reformații au 12.177 de jugăre, luteranii 3664, plus 29.158 de jugăre ale universității săsești, iar unitarii 954 de jugăre. Clădirile și averea mobilă a acestor confesiuni nu sunt evaluate de autor.

* *

Cu averea imensă pe care au avut-o biserica papistașă și cea unită și cu ajutoarele bănești și de tot felul pe care ele le-au primit din destul dela curte, dela guvern, dela nobili și dela toate soiurile de instituțiuni maghiare, ele (bisericele) au căutat să atragă la maghiarism pe românii ortodocși.

Să ascultăm însăși cuvintele autorului:

«E în afară de orice îndoială, că, pe lângă rafineria în atitudine a „catolicismului,” *banul* sau *averea* lor a fost un instrument de seamă prin care s'a ajuns la pătrunderea și consolidarea printre noi a legii papii dela Roma.

Cu favoruri pământești au fost ademeniți, înainte de asta cu mai bine de 200 de ani, Atanasie și ceata sa. Prin averi au fost legați de „legea împăratului” uniții din Ardeal și cei dela Oradea Mare. Și iarăși, prin mijloace materiale s'a lăsat „shisma românească” printre noi și mai ales în părțile ungurene-bihorene și bănățene.

Patronii acestei acțiuni de distrugerea unității sufletești a neamului nostru au fost mulți. Cei mai de seamă erau împărații austrieci și regi apos-

tolici ai Ungariei, cari-i îmbrăcau — când n'aveau încotro — pe uniți în porfira și visonul averilor rupte din corpul țării. Tot ei începeau să scuture de timpuriu, prin Banat, unde nu pătrundea «unirea», încă din jumătatea întâi a veacului XVIII pungile cu aur ale vistieriei țării, spre a-i ademeni pe preoții români ortodocși, cari aveau nenorocirea de a nu fi «prietenii Chezarului» și de a sta sub ascultarea ierarhică streină a sârbilor.

Dar după împărații Austriei se mai ridicară și alți „patroni” mai mici, pentru a încuraja și susținerea acțiunea „unionistă” cu mijloace materiale. Erau: episcopii, capitulele și mănăstirile latine; erau moșiile erariale sau ale statului; erau mai departe: fondul religios catolic, fondul instrucțiunii catolice și — într'un alt înțeles: polițial — erau și organele administrative-politice tot atâția „patroni” improvizați în serviciul desbinării noastre religioase.” (pag. 37).

Diferiții patroni întrețineau bisericile unite cu toate cele de trebuință: zidiau biserici și îngrijiau de ele, plăteau pe preoți, le dau pământ, zidiau și întrețineau școli confesionale, etc. Prea puține parohii unite n'aveau patroni: Astfel eparhia unită a Oradei Mari avea, în 1909, 168 de parohii din care numai 65 nu aveau patroni, iar a Lugojului avea, în 1900 patronate toate parohiile sale din Banat, în număr de 69, și numai cele 94 din Ardeal, unde patronatul nu s'a întins, nu aveau patroni.

În asemenea condițiuni numărul parohiilor unite a sporit, deși, spre nețărnumita dezolare a patronilor, nu în raport direct cu mărimea sacrificiilor făcute de ei.

Pe când biserica unită avea de toate din belșug și era bine văzută de cei puternici, biserica ortodoxă era săracă și disprețuită și prigonită, cum zice autorul:

«Noi (ortodocșii) ne-am întreținut bisericile și clerul din sudoarea feții noastre, iar dânșii (uniții) din mila altora, risipită pe ei din belșug, pe când ochii clerului nostru se stingeau de sărăcie și de truda brațelor».

... «Bisericile catedrale mai ales, dar multe și din cele parohiale, ale uniților, au fost ridicate din vistieria publică a țării și din subvenții dela streini (catolici), iar bisericile noastre, toate de-a rândul, au fost ridicate din avutul și truda neamului nostru de popor iobag. De abia din când în când, peste câte o parohie ortodoxă română, săracă de tot, se pogora câte o milă „împărătească”, de câte o sută de florini, dar și acea sumă din cassetă particulară a împăratului.

Ba și mai mult, brațe brute de «shismatici» ortodocși, cari eram noi, au ridicat și biserici unite, chiar și latine, pe vremea feudalismului», (pag. 44—45),

Pentru ilustrarea acestei din urmă afirmațiuni autorul citează următorul pasagiu din articolul unui preot unit (St. Tăședan) din revista teologică unită „Cultura Creștină” (din 1915):

«În 1732 s'a hotărât ridicarea catedralei romano-catolice din Oradea. Materialul l-au adus din părțile Vașcăului (pe unde nu era în vremuri picior de „catolici” români, ci numai iobagi români ortodocși (nota autorului). Singur scrisorile din arhivul comitatului pot spune, câți români schingiuiți, câte vieți de om au deplâns zidirea catedralei numite. Să porți piatra din Vașcău în Oradea, ani de-a rândul, între lovituri de sbiciuri, dacă boii îți stau în mijlocul drumului, ori dacă unul ori altul s'a răsturnat de oboseală, ori chiar a și pierit; să fii aruncat în temniță, dacă n'ai sosit la ter-

menul fixat de „jupânul ispan“, toate sunt lucruri ce numai bucurie... nu produc“.

„Așa — adaogă mai departe autorul — au ridicat ortodocșii catedrale latine și unite chiar, ca cea dela Beiuș, din mijlocul domeniului unit, plasat într'o mare de ortodocși“ (pag. 45).

Ceeace afirmă preotul unit Tăședan și autorul lucrării de care ne ocupăm despre felul cum tratau catolicii și uniții altă dată pe românii ortodocși, a afirmat-o pentru timpul de față dl. Dr. Const. Manca, într'o broșură — cu caracter politic — intitulată „Democrație denaturată“ (București 1922) din care autorul nostru citează următorul pasaj:

„Epigonii materialişti ai uniștilor de odinioară n'au altă preocupare decât ca sub masca naționalismului să facă cel mai urgent prozelitism.

Cei mai încarnați și mai agresivi din ei sunt în eparhia Lugojului, de unde am eu date abundente, că au ruinat, înainte cu 20—30 de ani, sate întregi. S'a început o vânatoare după acei plugari, ale căror averi erau peste valoarea lor reală încărcate. Răscumpărau câte o pretențiune a debitorului și-i scoteau averea la licitație. De obicei, banca lor cumpăra averea și după aceea o ofereau iarăș fostului proprietar, *însă cu condiția, dacă trece la unire*. Acestea nu sunt simple afirmări, ci fapte și adevăruri curate, pe care oricând le pot dovedi. O anchetă în satele depozitate de această maffia va confirma tot ceea ce am susținut și susțin eu; dar va mai constata și alte erori“.

Faptele denunțate aci sunt de o gravitate excepțională și e păcat, că nu s'a făcut o anchetă oficială, ca să se vadă, dacă corespund în totul sau numai în parte adevărului.

Oricum ar sta lucrul cu aceste afirmări, care fiind de natură politică, trebuie primite cu rezervă, autorul lucrării, despre care facem darea de seamă, aduce și alte dovezi, ca să arate, că „moșiile catolice, prin felul lor de chivernisire neîndurată, au fost și mai sunt și azi, în România întregită, un prilej de durere pentru poporațiunea română ortodoxă, pe al căreia teritor se află ele“.

Prima dovadă este un caz mai vechiu, petrecut acum 170—200 de ani și citat tot după preotul unit, Tăședan. Iată-l:

„Câțiva prunci și feciorași păziau vitele pe o vale, în jurul Vașcăului. Ca să-și mai alunge cel urît, ei aruncau cu pietri după peștii argintii din vâlcioara ce desparte câmpul de pădurea episcopului latin din Oradea. Urîndu-li-se cu jocul acesta, au luat la țâl copacii din pădure. Unul dintre feciorași, nebăgând în seamă, că gornicul stă la pândă, scoate praștia din sân, pune în ea o piatră și sbâr! Apoi, când a întâlnit țâlul, se bate în piept, că pușcaș bun este el. Vătămătura coajei arăta preciziunea loviturii. Dar preciziunea aceasta i-a stat tătână-su într'o vacă, iar feciorașului în răbdarea alor 25 de vergele“, (pag. 47).

Cazul s'a repetat, cu mai multă sălbătăcie, în vara anului 1921.

„Administratorul aceluiaș domeniu, un strein, a împușcat vaca unui ortodox, pentru că intrase în opritura domeniului latin. Sărmana vacă, cum n'a fost și ea de o „confesiune“ privilegiată! Iar bietul țaran cu paguba a fost legat fedeleș de coada calului administratorului domenial, care, încălecat l-a târît până la Beiuș. După câteva zile, omul zdrobit și-a dat și sufletul, după ce pierdu și vaca.

Dar administratorul își urmează meseria „după vechiul tipic“, ca satrap în părțile Beliului, în celălalt domeniu latin și când bieții oameni îi cer lemne, le răspunde:

N'am lemne. Duceți-vă să vă dea lemne România-mare!“ (pag. 47—48)

Pe acest al doilea domeniu episcopal catolic, unde conduce administratorul muțat dela Vașcău, merg lucrurile tot ca pe cel dintâi, căci iată cum sună o plângere a locuitorilor de pe el.

„Comuna Groș, din plasa Beliu, peste una mie de suflete, trăim în cea mai mare mizerie la poalele codrului, care și azi e proprietatea episcopatului romano-catolic din Oradia-Mare.

Noi nu avem pâne pe masă, pentru că puținul pământ ce-l avem e neproductiv, pietros și nu avem nici un izvor de câștig. Suntem nevoiți a ne părăsi familiile și a merge sute de kilometri la lucru cu mâna, spre a-i susține. Unicul izvor de existență ce am putea avea, ar fi să ni se dea lemnele picate de pe codru pe preț maximal, spre a putea face comerț cu ele. Iar lemnele și în anul curent (1922), fără a fi avizată comuna, dacă voiește să le cumpere ori nu, încredințatul episcopului, d-l Ferencsik Odön, din Beliu, le-a vândut unui ungar, care nici nu știe vorbi în limba statului, fost angajat la căile ferate Arad-Cenad, în gara Bocsig-Beliu.

La acela a vândut toate lemnele picate de pe codru din hotarul comunei noastre, de pe un teritoriu de aproape 4000 jugăre cadastrale.

Aceluia e permis a face comerț cu lemnele de pe codru nostru, pe când nouă nu!

Dacă cerem noi lemne, ni se răspunde, că:

„Nu dăm la voi lemne, — poronțește România-mare“.

Însă, ca să le dea toate la un ungar, nu-i poronțește România-Mare, ci episcopatul romano-catolic din Oradia-Mare.

Iar noi să pierim în sărăcie, muncind din greu în pustiele de prin hotarele comunelor Râpsig, Bocsig și Ineu, din județul Arad, la depărtare de 12—20 kilometri de comună, asigurându-ne existența, pe când unicul mod de câștig ni se ia și se dă la streini.

Până când va dura starea aceasta atât de grea pentru noi?“ (pag. 49).

Iată la ce servesc și cum sunt administrate averile bisericii catolice și unite.

* * *

Dacă urmărim acum expunerea autorului asupra felului cum sunt împărțite averile catolice și unite pe județe, observăm:

„ca un nou argument, negativ, despre caracterul negativ al acestor nevoi față de ortodocși, următorul fenomen: Prin județele românești cu mai reduse contingente de români și cu majorități etnice *maghiare*, precum și în acele județe minoritare românești, în care *latinii* au superioritate numerică — va să zică pe unde distrugerea românismului se făcea prin factorii politici — lipsesc aproape cu desăvârșire averile militante ale bisericii catolice. Ele nu aveau sens să fie plasate pe acolo pe unde nu aveau de îndeplinit misiunea lor specială, de asaltare.

Prin acele comitate găsim cele mai reduse teritorii de averi catolice și unite. Astfel: în Mureș-Turda sunt 100 de jugăre, în Odorhei 80, în Trei-Scaune 181 și în Ciuc 16, în total abia 437 de

jugăre în mâinile latinilor și nimic în ale bisericii unite, care — *dacă este biserică națională românească* — avea înalte rosturi de îndeplinit în acele părți înstreinate pentru noi.

Lucrul stă însă tocmai din contră, că papismul — și cu dânsul și biserica unită ardeleană — *a promovat în mare măsură desnaționalizarea românilor* de printre ungurii Ardealului nostru, (pag. 54—55).

Aceste constatări îndreptățesc pe autor să încheie astfel partea din studiul său privitor la averea bisericii catolice și a celei unite:

„Credem, că nu rătăcim susținând, prin probele statistice de mai sus, că papismul de ambele rituri — latin și românesc — a lucrat la distrugerea noastră religioasă și etnică nu numai prin puterile sale spirituale și prin puterea politică și administrativă a statului unguresc, ci și prin felul în care Catolicismul, sprijinit de stat, și-a plasat moșiile sale militante, mai ales pe pământul românesc și cu predilecție printre românii ortodocși. *Iar opera aceasta de distrugere, îndreptată în cea mai mare parte împotriva noastră*, era mult ajutată și de *sărăcia noastră*, a ortodocșilor, pururea călcați în picioare în fostul stat maghiar, dar și prin *atașarea uniților cu trup și suflet, la papism, uitându-și uneori cu desăvârșire de legăturile frățești de sânge și de datorile ce urman din aceste legături*“, (pag. 55).

* * *

Pe când biserica papală și cea unită au atâtea averi și le întrebuițează cum am văzut, biserica ortodoxă a românilor ardeleni, bănățeni și din părțile ungurene are, în total 1002 (citiți bine: o mie două) jugăre de pământ, repartizat astfel: Mitropolia din Sibiu 158 jugăre, cea din Arad 268 și cea din Caransebeș 75, plus 500 jugăre avere mănăstirească, în județul Timiș.

„Evident deci — zice autorul — că, în loc de a fi fost înzestrată această biserică din partea puterilor politici ai zilei, ea a fost persecutată în veacurile trecute de papismul cotropitor. Nu i-s'a dat posibilitatea de a-și câștiga măcar o situație materială, care să-i înlesnească afirmarea religioasă morală. Din contră, ea a fost despoiată și de ceea ce a avut, de către catolici și protestanți. Mai apoi a fost despoiată de avaturile sale, bisericesti și mănăstirești, în fozorul „unirii“, în veacul XVIII, spre a fi cu desăvârșire aservită în veacul XIX, sistemului politic maghiar. Iar dela frații de sânge și de o credință de peste Carpați (din principate) nu ne era îngăduit să primim ajutoare bisericesti. Așa am pierdut și moșia Merișanilor, datorite mitropoliei ardeleni de principele Constantin Brâncoveanu.

În aceste puține cuvinte se rezumă, sub raportul material, trista tragedie a bisericii noastre ortodoxe române“. (pag. 58).

Cu adevărat tragedie și încă din cele mai sfâșietoare!

* * *

Pentru a se învedera și mai bine jalnica tragedie a românilor ortodocși de peste Carpați, să mai spicuiem câteva țifre și constatări din restul lucrării.

Catolicii din întreaga Ungarie erau în 1910 în număr de 9.010.305 de suflete, reprezentând 49,5% din totalitatea locuitorilor și posedau ei singuri 88% din totalul pământului tuturor confesiunilor la un loc, sau câte un jugăr pentru șase suflete.

Uniții erau în număr de aproape 1.900.000 de suflete, reprezentând 10,9% din populația țării și posedau

9,5% din totalul pământul tuturor confesiunilor, sau câte un jugăr pentru 7 suflete.

E de notat că dintre uniți, românii fiind mai numeroși și anume 1.133.512 suflete, iar rutenii abia trecând de 500.000, românilor le revine 8,5%, iar rutenilor 1% din întindețea de pământ de mai sus.

Catolicii cu uniții la un loc, deși reprezentau numai 59,6% din procentul confesional, stăpâneau totuși 97,5% din pământ.

Protestanții la un loc numărau în acelaș an 3.984.040 de suflete, reprezentând 22,3% din procentul confesional și stăpâneau 1,4% din pământ. Repartiția lui între ei este însă foarte arbitrară, căci:

unitarilor cari de abia în 1910 erau 74.245, reprezentând 0,4% procente confesionale, dar sunt toți de naționalitate maghiară, le venea câte un jugăr pentru 78 de suflete;

reformaților, în număr de 2.603.381 de suflete, reprezentând 14,4% procente confesionale, pentru că sunt tot unguri, le venia câte un jugăr pentru 89 de suflete pe când *luteranilor*, în număr de 1.306.384 de suflete, sau 7,1% procente confesionale, le venia câte un jugăr pentru 325 de suflete. În fine:

Ortodocșii numărau 2.339.979 de suflete, reprezentau 13,1% procente confesionale și stăpâneau 1,1% din pământ, ceea ce ar fi venit câte un jugăr la 115 suflete, dar... ținând seama că sârbii, deși numai 454.431 de suflete, stăpâneau 19.189 de jugăre, ceea ce făcea să le revină câte un jugăr la 24 de suflete, românii, în număr de 1.798.669 stăpâneau numai 1002 jugăre, ceea ce face să revină un jugăr pentru 1777 de suflete, (pag. 59—63).

Ce dovedesc aceste cifre în graiul lor exact și infailibil? se întreabă autorul:

„Ele dau dovada, cum papismul de ambele rituri — latin și român, mai ales — ca un *credincios asociat politic* al Habsburgilor și al maghiarismului, a fost *inzestrat princiar*, cu toate mijloacele materiale, pentru a prospera în sine și pentru a *cucerii, mai întâi bisericeste și apoi și politicește, pe celelalte confesiuni*.

Din țittele arătate se desprinde *cea mai cumplită nedreptate medievală*, ce a cunoscut-o vreodată lumea și *nedreptatea aceasta își așteaptă acum o nivelare din partea statului român*....

Nivelarea aceasta i-o cerem, nu numai pentru motivul că este o *necesitate politică de stat* de a se crea un *echilibru firesc între celelalte confesiuni și catolicism*, ci și din alte motive. În primul loc, statul român este dator să facă dreptate tuturor confesiunilor cetățenilor săi.

Da, mai presus de toate, *statul român* trebuie să tindă într'acolo, ca *împotriva papismului*, — care este și un *factor politic subversiv în raport cu interesul de existență al statului român — să-și creeze asociați pe celelalte confesiuni*, care toate au avut de suferit, îndelungat și amar, din partea catolicismului papal.

Între acești *asociați, cari n'au tendințe centrifugale*, pentru că n'au legături jurisdicționale în afară de țară, locul prim îl ocupă *biserica ortodoxă română*, care a suferit mai mult și a fost și este cea mai săracă.

Fără această dreptate ce cerem pentru toate confesiunile și în special pentru a noastră biserică, va însemna foarte puțin *desrobirea politică numai, dacă robia economico-religioasă, creată de papism și în folosul lui și al maghiarilor, va rămânea și pe mai departe!* (pag. 63-64).

Iată atâtea concluziuni de o însemnătate capitală pe care autorul le trage în mod foarte logic din țifrele ce a cules! Cine ar putea zice că lucrurile nu stau așa cum le prezintă domnia sa și că statul român nu e dator să înfăptuiască dreptatea cerută de cei ce au suferit de veacuri și sufer încă?

* * *

Într'un lung capitol, intitulat: „Înzestrarea uniților români. Din păcatele lor vechi și nouă“, autorul arată cum a primit biserica unită donațiuni, subvențiuni și ajutoare de tot felul, chiar de îndată după unire și până în zilele noastre și cum toate înlesnirile făcute ei de curtea imperială și de guvernul unguresc n'au avut alt scop decât maghiarizarea românilor, iar biserica unită a venit într'ajutorul acestei tendințe.

Vom cită numai câteva exemple.

Cu toată bogăția în care a înnotat biserica unită „*analfabetismul cel mai cras în întreaga fostă țară ungurească stăpânia tocmai la uniții români*“ (pagina 71).

Statistica a dovedit-o și o confirmă chiar un scriitor ungar, Kovacs Alajos, că „*dintre greco-catolici sau uniți 13,4% n'au putut rezista maghiarizării, pe când dintre ortodocși de abia să se fi maghiarizat 1,4%*“, „iar în slujba maghiarizării a stat, atât la uniții români cât și la cei ruteni, clerul lor, pe toată linia“, (pag. 72).

Ce atitudine au prelații uniți față de statul român o arată cazul episcopului de Lugoj, Traian Frențiu, trecut acum la Oradea Mare, care a cerut oficial, cu adresă înaintată Ministerului Cultelor, ca să-l plătească cu salariu de 300.000 de lei anual, pentru că această sumă ar corespunde cu cele 61.000 mărci de aur, ce primea înainte de războiu de la statul ungar. „În caz contrar—adaogă textual vlădicul român—voi fi silit să cer din Roma copie autentică despre obligamentul guvernului (unguresc), luat asupra sa în 1853; dar atunci nu mă voi îndestula cu un salariu de 300.000 de lei, ci pe cale procesuală îmi voi căuta dreptul asigurat în punctul IV al bulei. Noi, prin bula de înființare a diecezei, avem un contract cu statul și statul român prin tratatul de pace a luat asupra sa sarcina acestui contract“.

Tot prin aceeași adresă, același Vlădică cerea 10.000 de lei pentru o mașină de scris și 75.000 de lei pentru ornate preoțești și diaconești pe seama catedralei (pag. 77-78).

Același Prea-Sfințit a tratat după aceea — fără știrea și învoirea guvernului român — cu guvernul maghiar din Buda-Pesta și a publicat un interview în ziarul ungurești, în care spune că școlile unite sunt numai unite, nu și românești.

Tot Prea Sfinției Sale personal se datorește înființarea ziarului catolic «Albina» din București, (care critică fără rezerve biserica și clerul nostru ortodox). Și e interesant și merită să fie reținut prilejul cu care și motivul pentru care a fost înființat acel ziar: episcopul catolic Glattfelder din Cenad, (care n'a vrut să facă Te-Deum de ziua Regelui nostru și a ațâțat după aceea împotriva legii agrare, pentru care a fost silit să plece din țară în vremea din urmă), fiind criticat de unele ziare și negăsindu-se nici un ziar să-i ia apărarea, P. S. Sa Vlădică unit, a înființat «Albina», pe care o conduce un canonic (pag. 80-81).

Sunt și alte dovezi de provocare a ortodoxiei din partea aceluiaș înalt prelat și de lipsă de patriotism a episcopilor catolici de pe pământul românesc, cum și de atitudine neromânească a bisericii unite, în copri-

nsenma să lungim prea mult articolul de față. Cine ține să le cunoască, să-și procure lucrarea și s'o citească.

* * *

În încheiere, autorul ne mai făgăduiește încă o lucrare, în care va examina *situația bisericii unite sub raportul eclesiastic și cultural românesc, precum și din punctul de vedere al finanțelor statului român* și după ce rezumă în puține cuvinte rolul dizolvant pe care l-a avut catolicismul față de românii ortodocși de peste Carpați și continuă a-l avea în statul român, cere ca statul român:

1. Să desființeze, prin Constituție, patronatul;
2. Să reguleze, fără amânare, chestiunea averilor comune cu biserica catolică din Ungaria de azi;
3. Să reclame aceeaș ingerință în administrarea averilor comune catolice, ce fusese asigurată statului ungar și chiar să chivernisiască acele averi;
4. Să se îngrijiască fără amânare de facerea unui recensământ pe confesiuni al cetățenilor săi, și ca acest recensământ să formeze baza și cheia după care să se împărțiască confesiunilor singuratic subvențiunile de la Stat;
5. Să pună o stavilă, bine fixată, în calea invaziunii clerului catolic, care se refugiază la noi din alte țări, dar mai ales a invaziunii capitalelor și a ordurilor și congregațiilor catolice;
6. Să se constituie un fond religios al bisericii ortodoxe române; și
7. Odată cu nivelarea privilegiilor catolicilor noștri să urmeze o înzestrare și a celorlalte confesiuni (pag. 88-93).

* * *

Precum se vede din această expunere, copriusul lucrării este foarte bogat și extrem de interesant pentru orice cetățean român. Tratarea este sistematică și solidă, stilul corect și viu. Autorul stăpânește chestiunea până în cele mai mici amănunte ale ei. Ținta sa este, să dea un tablou cât mai exact de starea materială, trecută și actuală, a bisericilor transcarpatine, să descrie rolul ce l-au îndeplinit până acum, factorii de care au fost influențate, și atitudinea pe care au avut-o unele față de altele, pentru ca din cunoașterea adevăratei stări de lucruri din trecut, să se poată statornic pe viitor cadrul în care să se miște, linia de purtare ce trebuie să urmeze fiecare, pentru ca fiecare să poată fi de cel mai mare folos sufletesc atât fiilor lor cât și obștii statului român.

Termenii câte odată aspri, cuvintele tari, critica neîmblânzită își au explicațiunea în suferințele și nedreptățile seculare pe care biserica ortodoxă, al cărei fiu este autorul, le-a îndurat mai ales din partea bisericii catolice și ele, scoțând mai bine în relief gândul și simțimintele autorului și dând colorit mai viu expunerii, vor contribui în mai mare măsură la clarificarea situației.

Les bons comptes font les bons amis, zice o maximă franțuzească.

Din acest punct de vedere privită, lucrarea «Omului bisericii» sunt încredințat, că va aduce numai bine tuturor bisericilor creștine din copriusul hotarelor României, pentru că autorul ei cere să se facă dreptate tuturor, să înceteze privilegiile unora și umilirea altora, să fie toți deopotrivă înaintea oamenilor, cum suntem deopotrivă înaintea lui Dumnezeu, prin Iisus Christos.

Adevărul bisericesc. — Martie 1921, Pitești. După o întrerupere de 6 1/2 ani, această cunoscută revistă bisericească din Pitești iese din nou la lumină. Ne bucurăm ca de un vechiu cunoscut pe care nu l-am văzut de mult. Dar văzându-l, am cugetat: Bine, apari tu, că ți-e dor de viață... Dar vorba e: ai ceva de spus? Că de apărut, nu-ți trebuie de cât bani. Dar să spui ceva de seamă, nu numai să înegrești ceva hârtie, asta e mai greu.

Și mărturisim că am deschis revista cu neîncredere, fiindcă știm că lucruri de seamă nu se scriu multe.

Cuvintele prin care redacția scoate îndreptățirea nouăi eșiri la lumină, nu ne-au spus mult. Ne-am zis: eh! se pot spune multe vorbe pentru a aprecia chemarea unei reviste, precum rostul culturii, dorul de progres, etc. Temeiul este: să vedem cum duci toate astea la împlinire?

Dar abea am început a citi art. Părintelui *P. Vintilescu*: **In chestiunea rolului social și pregătirii clerului și ne-am simțit înviorați.** Nu e un articol de mîntuială, nici înșirare de vorbe cu banalități știute de 1000 de ani, cum se scriu multe articole, ci o compunere foarte bine gândită, bine argumentată și bine întărită cu arătări din autori și legi bisericești. Cine îl va citi, a folosit ceva. Problema culturii clerului și a activității lui e foarte bine pusă, în toate privințele. Atât de limpede vede Părintele Vintilescu, că numai cultura poate aduce serviciul Bisericii și poate încărca de cinste și izbânda slujba ei! Arată că așa a fost în trecut și așa de acum înainte. Preoților le trebuie școală, să învețe bine într'însa și să se cultive și după ce ies de acolo.

De aci se vede ce strâmbă era concepțiunea despre cultura din școlile bisericești a fostului ministru de culte d. *S. Mehedinți*, care, prin reforma sa din 1919 scădea într'un chip neînțeleș treapta de învățatură a preotului. Și s'a găsit un parlament (cel din 1918, la Iași) care să voteze această lege, și oameni care s'o ridice în slavă! Câtă dovadă de lipsa simțului critic în viața publică a României, unde găsești oameni care vorbesc pe apucate și la întâmplare, fără a ști ce vorbesc!

Așa și cu acea trâmbițată lege, care ar fi dus cultura, mai bine zis incultura preotului, cu totul aiurea de unde ne cheamă Părintele Vintilescu.

Părintele *Atanasie Păunescu* polemizează, cu toată dreptatea, în art. *Atitudini dușmănoase* cu revista *Învățătorul român*, în care se aduc atacuri învățământului religios din școlile noastre. E o boală care continuă la unii învățători, dar căreia nu i-a pus încă nimenea mâna în chică până acum. Trebuie răfuită odată această atitudine și trebuie făcută o discuțiune adâncă, pentru a ruina cu totul pretențiunile acelor învățători și a le arăta tot golul cuvintelor lor. Din partea noastră, am face-o bucuros, că ni s'a și cerut de *Lamura*, cu părere de rău însă, nu găsim nici odată timpul de a o face.

În art. *Un meșter crucer: Mușat diaconul*, Părintele Protoiereu *Duminică Ionescu* pornește lucrarea, foarte interesantă, de a culege date despre bunii credincioși, preoți sau mireni, care, până mai acum 100 de ani, lucrau foarte frumoase cruci în piatră sau lemn. Trei clișee, reproduse în art., dovedesc că avem a face cu lucrări de toată frumuseța, răspândite în mare număr prin Argeș și Vâlcea. Prin schiturile din acele ținuturi se lucrau astfel de cruci, și unul din meșteri a fost *Mușat diaconul*, despre viața căruia păcat că nu se pot afla date. Ce dovadă despre umilința slujitorilor Domnului de atunci! Ajungeau atât de meșteri în munca lor, și totuși treceau neștiuți prin lume, de nu-ți poate povesti nimenea nimic despre ei!

Ce face aici Păr. D. Ionescu, e un început care trebuie dus mai departe. Sf. Sa desgroapă un trecut scump. Poate că vom afla mai mult. Ii mulțămim și de atâta, fiindcă ne-a procurat clipe de înălțare. Dar să ne mai dea și altele.

În art. *Politica și Clerul*, Păr. At. Păunescu arată că, în toate religiunile, clerul a avut mare rol în întărirea națională, fiind tocmai acel care a cuprins comunitatea națională într'un mănunchiu bine încheșat. Oamenii se simțeau solidari în jurul religiunii cultivate de preoți. Lucrul acesta s'a simțit mai cu seamă la Evrei, unde clerul era expresiunea cea mai vie a vieții naționale și, prin practica lor, poporul era ținut neîncetat în conștiința că ei sunt un neam cu comoara lor sufletească proprie. Așa se face că acest popor există până azi și „va exista atâta timp cât va exista clasa lui clericală, ca susținătoare a legii cu sancțiune divină“.

Aici trebuie să precizăm că preoția evreiască a pierit, iar poporul tot a continuat. Dar aceasta nu răstoarnă spusele Părintelui Păunescu, pentru că îndată s'a alcătuit altă preoție, cea a rabinilor, care trăiește și azi, așa că tot chemare de preoți îndeplinește, chiar dacă nu este cea rânduită de dreptul dela Dumnezeu.

De aici, Păr. Păunescu trece pentru a arăta că, în țara noastră, trebuie să se poarte cea mai mare grijă de cler, să fie cât mai bine situat și instruit, fiindcă, fără aceasta, se slăbește însăși trăinicia țării.

Urmează cronica bisericească: internă, despre congresul delegaților clerului în Februarie trecut, și despre noul buget cu leturile clerului; externă, despre chestiunea mănăstirilor închinete, care, parțial, iar se ridică la noi, prin averile Patriarhiei din Ierusalim în Basarabia. Dreptul Patriarhiei, zice *Adevărul bisericesc*, este susținut de Anglia, pe când odată Rusia își lua această chemare.

Atitudinea articolului este protivnică recunoașterii drepturilor călugărilor din Răsărit asupra unor mănăstiri dela noi. Chestiunea însă nu se mai pune cum s'a pus pe vremea lui Cuza. Mai întâi, Basarabia n'a intrat sub regimul secularizării, fiindcă nu era supusă Statului românesc. Deci, pentru a refuza Patriarhiei ce cere ea, ar trebui o nouă secularizare. Aceasta însă nu e de dorit, pentru că 1. nu mai este primejdia din vremea lui Cuza... chestiunea are acum o mică proporțiune;

2. există un punct de vedere mare și duios de care trebuie să ținem seamă noi, ca preoți și ortodocși. Trebuie să fim adânc mâhniți, când vedem loviturile nemăsurat de grele, care au copleșit pe frații noștri de aceeași credință în Rusia și în Răsărit. Dacă putem să-i ajutăm, trebuie să o facem.

Patriarhia din Ierusalim, cu locurile Sfântului Mormânt, unde părinții noștri se duceau și se închinau și se făceau *hagii* și unde acum catolicii dau năvală să răpească drepturile ortodocșilor, trebuie să ne fie scumpă tuturor și trebuie să sărim pentru scăparea ei, că doar e a noastră, a credinței noastre ortodoxe și slava ei e slava Sfintei noastre Biserici ortodoxe.

Dacă este așa, nu trebuie să cârtim pentru cele câteva moșii sau mănăstiri pe care le mai are în Basarabia, ci să căutăm noi înșine mijloacele de a o ajuta. Așa au făcut marii noștri voievozi din trecut și au purces dela acest fapt foarte firesc al solidarității de credință. Dacă de aici s'a ajuns la abuz, aceasta nu răstoarnă de loc datoria de a ajuta pe frații noștri. Ce? poftiți să vie catolicii să ocupe toate și să rămâie Biserica ortodoxă rușinată? Ce? voiți să concepeți religiunea numai până la granițele poporului meu, în chip evreiesc, și mai încolo nimic? Acesta e un nou păgânism, fraților, Hristos n'a cugetat așa și nu pentru asemenea concepțiuni a venit.

Dacă Anglia susține Patriarhia Ierusalimului, mulțămiiți Dumnezeu că o face, fiindcă e îmboldită la aceasta nu de o atitudine protivnică nouă, ci de faptul că ea sprijină toate drepturile Bisericii ortodoxe în Răsărit. Aici este mâna Primatului Angliei, care și-a câștigat mari merite, prin apărarea Bisericii ortodoxe împotriva Turcilor. De n'ar fi acum Anglia, catolicismul ar fi mult mai aprig în Răsărit. Puteri ca Anglia și legăturile ortodoxe cu Biserica anglicană îi mai moaie curajul. De fapt, Anglia este azi singura putere cu care noi luptăm în Răsărit împotriva catolicilor. Bine că a scos-o Dumnezeu în cale! Sora noastră Franca urmează în Răsărit alte interese. Acolo ea sprijină pe catolici.

Odată era Rusia, care ajuta toate scaunele însemnate ale ortodoxiei în Răsărit. Cu ce mulțămire citeam eu că propaganda catolică era înfrântă de puterea acțiunii ortodoxe susținută de Rusia!

Dacă acum Rusia nu mai funcționează, bietele scaune să rămâie așa, în prada catolicismului?

A! nu! nu se poate! Și nu e de admis ca o Biserică vie, cum trebuie să ne silim a fi, să se dezintereze de aceste chestiuni. Azi, când suntem cea mai numeroasă Biserică ortodoxă în acțiune, ar trebui să fim noi în rolul Rusiei și să avem o politică externă religioasă de ocrotire a ortodocșilor. Aceasta aduce cinste țării. De aceia pe mine mă doare când văd chestiunile acestea privite dintr'un punct de vedere îngust, ca acum 60 de ani.

De sigur că scriitorul dela *Adevărul bisericesc* nu s'a gândit la toate acestea, când a scris. Nu mă îndoiesc că și el va zice tot așa, când va privi întregul câmp al chestiunii.

Din *Universul literar* dela 1 Maiu 1921, *Adevărul bis.* reproduce art. despre *Giulgiul Mântuitorului*, care s'ar fi găsit în Turin. Incheierea este că în adevăr giulgiul dela Turin este însuși acel în care a fost înfășurat Mântuitorul mort. *Adevărul bis.*, reproducând acestea fără nici un comentariu, ci numai cu titlul că art. din *Universul* e interesant, pare că primește părerea că avem aface cu însuși giulgiul Mântuitorului. Sunt însă greutăți ca să poată fi primită. Am citit art. și noi în *Orizontul* din 5 Ianuarie 1922 și am vorbit despre el în această revistă din Ianuarie anul trecut pag. 318. Ne-am arătat însă îndoielile chiar de atunci.

În reproducerea părerilor d-lui Goga din *Lamura* despre *Problema religioasă* la noi, nu știm cine greșește într'o exprimare care dă alt înțeles decât cel voit de autor. Zice (p. 36) că politica noastră a împrumutat mentalitatea ei ideilor revoluționare franceze. Cum adică? Noi am împrumutat-o ei, ori ea nouă?

Știm bine că autorul se gândește la aceasta din urmă. Dar iată ce înseamnă dacă scrii pocit limba românească...

Să fi scris chiar d. Goga așa? Nu ne vine a crede. Credem mai de grabă că au pocit-o cei dela *Lamura* în reproducerea lor, după care a luat *Adevărul bis.* Avem să controlăm și să ne încredințăm.

Ca ideile d. Goga are dreptate și e bine că se înterează, de chestiune și după ce nu mai este ministru

În recensia despre cartea Părintelui T. Popescu *Iisus vă cheamă*, Păr. Vintilescu scrie cuvinte de caldă apreciere pentru ea. Scoate la iveală marile ei merite și apără, munca parohului dela Cuibu-cu-barză de multe din atacurile care i s'au adus.

Dar aceasta nu ajunge. Când faci recensie, vezi totul: și cele bune și cele rele. Pe lângă foarte multe lucruri bune însă, Păr. T. Popescu are și rele, care trebuiau scoase la iveală. Îl împacă pe Păr. Vintilescu vorba că prin răstignirea pe cruce Dumnezeu s'a pedepsit pe sine însuși (pag. 9), pentru că Tatăl și cu Fiul sunt una? Atunci însemnează că și Tatăl s'a răstignit. Și de aici s'ar înșirui o mulțime de lucruri imposibile pentru dogmatica creștinească. Numai să mă apuc eu să le depăn, și ar vedea Păr. Vintilescu unde ajungem...

La pag. 48, Păr. Popescu atacă viața în singurătate ca nepotrivită cu evanghelia. Un recensent poate trece peste o asemenea idee, care nu se poate primi în Biserica cea cu sfinți trăiți în pustie și cu prooroși ca Ilie și Elisei?

Nu mai vorbesc despre limba cu scăzăminte mahalagești și cu citarea Bibliei în graiuri dogite de aramă spartă. Toate lucrurile bune ale Părintelui Popescu ar fi și mai bune, dacă ar lipsi asemenea scăzăminte. Dar un recensent trebuie să le spuie.

Recensiunea lui Dominic despre cartea Părintelui Partenie *Boerul Drăgușin*, e frumos scrisă. E din cărțile care ar trebui citite de preoți, fiindcă ei trebuie să-și croiască o bună limbă românească, și Păr. Partenie e meșter a scrie o astfel de limbă.

În genere, revista *Adevărul bisericesc*, se înfățișează bine și nădăduim să o vedem înfățișându-se și mai bine în numerele care vor urma, după cum și redacția fagăduiește. Ne pare bine că o putere oprită în loc s'a sculat din nou. Ii urăm spor la lucru și roadă deplină.

Arhim. SCRIBAN.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

1. **Catolicii ne amenință în țară la noi.** La Paștele catolic, nunțul papal pentru România, Monsegniorul Marmaggi, a ținut în biserica Sfântul Iosif din București, în fața Majestății Sale Regelui, o predică în care a insultat și amenințat biserica ortodoxă, pentru că s'a opus ca să se recunoască prin constituție aceleași drepturi și bisericii papistașe. Când ziarele au publicat această știre, Monsegniorul s'a grăbit s'o desmintă. Sunt însă persoane care au fost de față când Escelența sa a vorbit de pe amvon, uitându-și de locul unde se află. Acestea nu mai pot fi desminte. Este de dorit, în însuș interesul bunei conviețuiri a catolicilor cu noi în această țară eminentemente ortodoxă, ca reprezentantul diplomatic al scaunului papal să fie mai diplomat.

* * *

2. **Catolicii și bolșevicii.** Mai anii trecuți presa catolică din lumea întreagă trâmbița ne mai pomenitul succes ce ar fi avut biserica papală față cu bolșevicii. Nici mai mult nici mai puțin, bolșevicii hotărâseră să catolicizeze, fie și cu forța, dacă nu s'ar fi putut prin convingere, toată suflarea rusească. Acum aceeaș presă e plină de proteste că furia antireligioasă a bolșevismului nu e îndreptată numai împotriva bisericii ortodoxe și a căpeteniilor ei, ci se deslănțuie și împotriva clerului catolic. Executarea prelaților catolici Budkievici și Cepliac a stârnit revolta întregii lumi catolice. S'au făcut interpelări în diferite parlamente, miniștrii de externe au trebuit să ia atitudine față de sălbătăcia bolșevică, s'a intervenit pe cale diplomatică la Moscova, dar toate au fost în zadar. Bolșevicii nu vor să audă de amestecul din afară în treburile lor dinăuntru. Ca o slabă mângâiere, s'a emis ideea ca papa să canonizeze, adică să treacă în numărul sfinților, pe subalternii săi trimiși fără voia lor pe lumea cealaltă. Pentru patriarhul Tichon, care stă închis de luni de zile și-și așteaptă sfârșitul silnic dintr'o zi într'alta, ca și pentru atâția și atâția episcopi, preoți, călugări și simpli credincioși de credința ortodoxă, cari și-au găsit și-și găsesc zilnic moartea de glonțul sau ștreangul bolșevicilor, nu intervine nimeni și cei rămași după ei nu se pot mângâia cel puțin cu numărarea printre sfinți a acestor mucenici, mulți fără de voie, pentru că în biserica ortodoxă nu este datina ca să se facă sfinți cu una cu două.

* * *

3. **Iarăș catolicii și bolșevicii.** De oarece în procesul din Petrograd al prelaților catolici s'a constatat, că ei au lucrat potrivit ordinelor și instrucțiunilor primite dela Vatican, se agită ideea ca să fie judecat și osândit, bine înțeles în lipsă, însuș papa, ca autor moral și complice la delictele pentru care au fost executați Budkievici și Cepliac. Aducând la îndeplinire această

idee, bolșevicii speră, că vor izbuti să compromită în ochii lucrătorimii catolice autoritatea spirituală a papii.

* * *

4. **Demisia unui episcop ungar.** Sulyok, episcopul ungar reformat din Oradea Mare și-a dat demisia, pentru că, din cauza șovinismului maghiar de care a dat dovadă încă de acum doi ani dela alegerea sa, guvernul nu l-a propus Majestății Sale Regelui spre confirmare. Să sperăm că în locul lui va fi ales un cleric mai puțin șovinst și mai bun cetățean al României.

* * *

5. **Vizite neplăcute.** Predicatorii baptiști Gill, profesor în Lausanne (Elveția) și doctorul Rusbrooke din Londra au sosit în Arad, ca să cerceteze pe coreligionarii lor baptiști și să vadă întru cât sunt adevărate plângerile lor, că sunt prigonți de Statul român. Doctorul Rusbrooke a și declarat unor reprezentanți ai presei, că a constatat că baptiștii sunt persecutați în România și nu înțelege de ce, căci ei nu fac nici o propagandă subversivă. Nu știm să fi fost prigonit vreun baptist pentru credința lui, știm însă că cei mai mulți baptiști din Ardeal sunt unguri și cum ungurii din România sunt foarte soviniști, ori care ar fi confesiunea căreia aparțin, se poate ca vre unii dintre ei să fi fost urmăriți pentru delictes politice și să fi protestat că sunt prigonți pentru convingerile lor religioase. Autoritățile noastre trebuie să explice musafirilor streini, cari vin să facă control în casă la noi, cum stau lucrurile.

* * *

6. **Din isprăvile lui Glattfelder.**—Fostul episcop papistaș din Temișoara, Glattfelder sau Gyula Püspö, cum îi plăcea să se numiască pe ungurește, nu se astâmpără nici acum după ce a fost alungat din țara noastră și s'a așezat la Buda-Pesta. Din capitala țării ungurești, el a trimis unguirilor catolici din diecesa Temișoarei o pastorală, în care spune între altele: «Știu, iubii mei, cât suferiți acolo, dar nu desnădăjduiți, căci avem mângâierea să credem, că domnia pumnului și a întunerecului nu va putea să dăinuiască în vecii vecilor. Această mângâiere mi-a înseninat și mie clipele ce le am petrecut în mijlocul furiei asupraitorilor mei....» Ca încheiere dă sfatul să nu se arate nimănui scrisoarea, ci să se păstreze în inimi. Știa, vicleanul, că ceea ce face nu este îngăduit. Stăpânul căruia slujește acest vlădică ungar, papa dela Roma, își are reprezentantul său diplomatic la noi în țară, pe Monsegniorul Marmaggi. Se cade ca guvernul nostru să atragă, prin nunțiu, luarea aminte a scaunului roman asupra purtării ciracului său din Buda-Pesta și să-i ceară să ia măsuri împotriva lui.

* * *

7. **Autocefalia bisericii ukraiene.** Un congres bisericesc, ținut de curând în Kiev, a proclamat des-

părțirea bisericii ortodoxe ucrainiene de biserica ortodoxă rusească cu centrul în Moscova. Ca orice biserică autocefală, ea va păstra și mai departe unitatea dogmatică atât cu biserica rusească cât și cu toate celelalte biserici ortodoxe. Cu acest prilej a fost înfrântă și dorința Vaticanului, susținută de episcopul unit Szeptijeki, din Lemberg, ca biserica ucrainiană să treacă la unire cu biserica Romei.

* * *

8. **Papa strânge șurupul.** Se știe că ortodocșii de pretutindeni cari au făcut legătură cu papa, adică așa numiții *uniți*, au fost ademiniți de emisarii catolici să treacă la unire, făgăduindu-li-se, pe lângă foloase materiale, și respectarea neatinsă a întregii ființe a ortodoxiei, afară de cele patru puncte dogmatice. Făgăduielile se uită însă cu trecerea vremii și scaunul papal caută să înlocuiască treptat, treptat, ce mai au bieții uniți din ortodoxie cu credințe, obiceiuri și practici catolice, pentru ca uniții să ajungă curat catolici. Așa, acum de curând s'a scris că delegatul papii în Galiția orientală a declarat, că, în viitor, nu se vor hirotoni preoți căsătoriți pentru uniții polonezi și ruteni. Până acum se hirotoniau, la polonezi și ruteni, ca și la românii uniți, atât tineri căsătoriți cât și necăsătoriți. De acum papa vrea ca și clerul unit să fie numai celibatar, cum e cel catolic. Dacă le convine uniților ca însuș clerul să fie piatră de scandal din punctul de vedere al vieții familiale, să le fie de bine!

* * *

9. **Vremuri grele și pentru papistași în Rusia.** Se pare că guvernul sovietelor încearcă cu tot dinadinsul să nimicească orice credință religioasă de pe întinsul pământului peste care se întinde puterea sa. Până de curând, biserica și clerul papistaș erau mai la adăpost de prigonirile, care se deslănțuiau cu furie deosebită împotriva ortodocșilor. Acum însă le-a venit rândul și papistașilor. După uciderea, întemnițarea și expulzarea câtorva episcopi și preoți, vine știrea, că, în Moscova, au fost trimise înaintea Tribunalului revoluționar, și treisprezece călugărițe. Numărul e nefast și poate însemna prevestire rea de tot pentru catolicii din Rusia.

* * *

10. **Tot din Rusia.** Din Varșovia se comunică cum că în Rusia ar fi încarcerați și torturați 2000 de preoți și episcopi ortodocși și 3000 de preoți ai altor confesiuni și secte.

I. MIHĂLCESCU.

ȘTIRI

Conferențe bisericesti ținute.—Vineri, 25 Martie trecut, *Arhim. Scriban* a ținut o conferință lucrătorilor dela fabrica *Gib* (foasta *Oppler*) din București, vorbind despre *Biblie*.

La 26 Martie, a vorbit lucrătorilor dela fabrica de tutun *Belvedere* despre *Patimile Domnului*.

La 29 Martie, la școala *Clemența*, a vorbit funcționarilor comerciali despre *Misionarii creștini*.

Joi, la 26 Aprilie, a vorbit lucrătorilor dela Atelierele Nord ale C. F. R., despre *Răspunderea vieții*.

Sâmbătă, la 28 Aprilie, a vorbit la Fundațiunea *Carol* din București pentru *Institutul cultural românesc*, despre *Apropierea Bisericilor după război*.

* * *

Întâia ședință a Institutului biblic.—Institutul biblic a început a lucra. Și-a ținut cea dintâi ședință la 22 Martie trecut, sub prezidența Prea Sfințitului *Episcop Nicodem*, la Internatul teologic din București, când a procedat la împărțirea lucrărilor.

* * *

Despre Biserica rusească.—Revista engleză *Outlook*, în nr. său din 21 Martie 1923, într'un art. întreg, aduce o mulțime de amănunte despre cele petrecute în Biserica rusească în vremea din urmă. Astfel citim:

La 19 Ian. 1918 Patriarhul Tihon a osândit sovietismul.

La 28 Fevr. a îndemnat la împotrivire față de soviete.

Au urmat 1414 astfel de împotriviri, în urma îndemnului lui.

Și episcopii ruși refugiați au ținut la Carlovăț în Serbia un sinod împotriva sovietelor, sub prezidența arhiepiscopului *Antonie Hrapovițkii*.

În urma poruncii sovietelor, de a li se preda vasele scumpe bisericesti, mulți preoți nevoind să le dea, au urmat judecăți. 54 de persoane au fost osândite: 11 la moarte și împușcate îndată; 3 la 5 ani de închisoare; 13 la 3; 10 la 1. Cei judecați au fost preoți și mireni. Cei împușcați numai preoți.

Sovietiștii spun că o parte din cler s'a mișcat atunci împotriva Patriarhului, pentru că împotrivirea lui a tăcut pe preoți să se opnie și au fost împușcați. Arhiepiscopul *Agatanghel* al Iaroslavului însă, care se află acum în Apus, a tăgăduit aceasta la 18 Iunie 1922.

* * *

Adunarea generală a Societății ortodoxe.—La sfârșitul lui Iunie a. c., se va ține în Galați adunarea generală a Societății ortodoxe.

* * *

Cărți poștale ortodoxe.—Prin vrednicia și hărnicia Părintelui *V. Runceanu* dela biserica *Sf. Vineri-Herasca* din București, se găsesc acum cărți poștale ilustrate, înfățișând pe d. Hr. Domnul Hristos, Maica Domnului, Sf. Nicolae și Cuv. Paraschiva. La fiecare, este scris în față și troparul Sfântului sau alte cuvinte de învățătură. Îndemnăm pe toți preoții să se folosească de ele și să le împărtășe printre credincioși.

Păr. Runceanu duce prin aceasta o muncă de toată lauda și care merită sprijinită în toate chipurile. Noi dorim s'o vedem crescând și să avem toate sărbătorile puse în cărți poștale. Prin aceasta, va putea fi învățat și celce nu știe carte.

* * *

Munca pentru unirea Bisericilor.—Cea mai mare mișcare pentru apropierea și unirea Bisericilor o duce azi

așa numita *World Conference on Faith and Order* (Conferența mondială pentru credință și organizare). Până acum, a avut numai întruniri pregătitoare. Marea adunare hotărâtoare se va ține însă numai în Mai 1925. Intr'adins s'a pus termen lung, pentruca să se poată lucra în toate laturile și să fie atunci totul pregătit.

Cine dorește să se puie la curent cu pregătirea, n'are decât să ceară tipăriturile acestei organizări. Ele se trimet gratis, oricui face cerere, în limba pe care o dorește. Bine înțeles, n'au să fie în românește, dar se găsesc în franțuzește, nemțește și alte limbi de mare circulațiune. Cererile să se îndrepte către secretarul *Robert S. Gardiner*, orașul *Gardiner*, Maine, Water Street 174, Statele-Unite din America de nord.

* * *

Examenele de primire, absolvire, particulare și integrale la seminariile teologice.— În ședința sa dela 28 Aprilie c., Consiliul permanent a luat următoarele hotărâri cu privire la examenele de orice fel la seminariile teologice:

1. Examenele de admitere în seminarii se vor acorda numai pentru clasele I și V-a.

2. Examenele particulare se vor acorda numai pentru cursul inferior și în limita locurilor disponibile.

3. Examenele particulare se vor admite numai seminariștilor, cari au fost nevoiți să întrerupă anul școlar și numai pentru clasa întreruptă, nu însă și pentru clasa VIII-a.

Prin excepție se vor acorda examene particulare și seminariștilor cu vârsta de peste 20 ani, cu media de cel puțin 6.50 în clasa precedentă. Acestora li se va putea acorda favoarea de a da două clase într'un an, însă numai pentru o singură dată în cursul seminarial.

Afară de această excepție, toate examenele de admitere, diferență și particulare se vor acorda, numai pentru sesiunea de toamnă.

4. Examenle particulare pentru cl. VIII nu se admit în nici-un caz.

Poșta Redacției

Părintelui Ioan Ionescu, Mărăcineni, Buzău.— Părerea științei tale cu privire la ineficacitatea învățământului religios în școlile noastre de toate gradele este foarte dreaptă. Am auzit pe mulți pronunțându-se la fel și cred că ori cine cunoaște mai de aproape starea învățământului religios la noi nu poate avea o părere mai bună. Tot astfel și părerea ca învățământul religios să porniască dela Mântuitorul Hristos mi se pare dreaptă și iarăș și aceasta s'a susținut și de alții. În deosebi a propus-o P. S. Vartolomei în primul congres al profesorilor de religie, ținut în București, înainte de războiu. Aceasta nu însemnează că părerile științei tale pierd ceva din valoarea lor și că nu sunt de actualitate. Dimpotrivă, cred că e momentul bine venit, fiindcă e vorba de reorganizarea învățământului în genere pe noi temelii. Pentru traducerea în fapt a frumoaselor științei tale intenții și în deosebi pentru pregătirea terenului, prin studierea în amănunte a chestiei pe baza bibliografiei indicate de mine, socotesc că cea mai nimerită procedare e ca Știința ta însuși să faci un scurt, dar miezos apel către preoții profesori, arătând cele ce te rătăcesc pe suflet. Apelul va fi publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română* și în urma răspunsurilor ce vei primi și a atitudinii ce vor lua preoții profesori, vom vedea ce mai e de făcut.

* * *

Părintelui I. Diaconescu, Pucioasa, Dâmbovița.— Scrisoarea Științei tale a sosit după ce se împărțise litera articolului „Odihna de seara” al P. S. Teofil, așa că dacă am fi voit să-l scoatem în broșură, urma să se culeagă din nou. Aceasta ar fi costat mult și cum și hârtia e foarte scumpă, prețul de vânzare al broșurei ar fi fost cam ridicat, așa că din această cauză ar fi fost, probabil, puțin cerut.

Ne pare dar foarte rău, că n'am putut împlini dorința Științei tale, care e și a noastră a celor din comitetul redactor al revistei. În tot cazul dorința ce ai exprimat și ajutorul ce te-ai oferit să dai pentru tipărire îți fac cinste, pentru că însemnează că porți grijă de formarea sufletească a turmei cuvântătoare ce conduci. Planul ce propui pentru dezvoltarea gustului de cititor în popor e foarte bun și-l poți pune în aplicare începând cu alte broșuri religioase și continuând cu lucrările ce indici și cu altele. La treabă dar!

* * *

Unui preot dela periferia capitalei.— „Întrebarea n'are supărare”, zice o vorbă bătrânească. De ce m'aș supăra dar că mă întreb, când mai ales mă întreb să răspund la chestiuni ce-ți frământă sufletul și când răspunsul nu e numai pentru Știința ta personal, ci e și pentru fiii duhovnicești ai Științei tale. Nu se cădea nici să te rușinezi de neștiința Științei tale și să-ți tăinuești numele, căci iată că nici eu, în ale cărui cunoștințe ți-ai pus așa de mari nădejdi, nu cunosc un răspuns mulțămitor la întrebarea ce-mi pui: „*Pentru ce pomenile se fac la trei, nouă și patruzeci de zile?*” Răspunsul obicinuit la întrebarea aceasta e următorul: Toate pomenile se fac pentru ușurarea sufletului răposatului, pe lângă care cea de trei zile se mai face în amintirea învierii cei de a treia zi a Mântuitorului, cea de a noua zi în nădejdea ca sufletul mortului să fie ajutat de cele nouă cete îngerești și primit într'una din ele (?), iar de patruzeci de zile în amintirea înălțării Domnului la cer și pentru ca și sufletul răposatului să meargă în cer. Se mai face și la un an dela ziua morții, ca amintire a zisei înțeleptului Solomon: „Mai bună este ziua morții decât a nașterii”.

Acest răspuns îl vei găsi d. p. în Liturgica lui Lebedev, tradusă de economul N. Filip și în Noțiuni liturgice sau explicare pe scurt a serviciului divin a bisericii ortodoxe răsăritene de Preotul Ioan Ștefan Popescu, Iași 1922.

Pe mine unul, acest răspuns nu mă mulțumește, căci motivarea dată pentru fiecare termen la care se face pomena e cât se poate de șubredă. Ini aduc aminte, că am citit și alte răspunsuri tot așa de puțin mulțumitoare, pe care mă dispensez să le caut prin cărți și să ți-le expun. O singură dată, de mult și nu mai știu unde, am citit o descriere, care mi-a părut foarte-foarte nimerită, a noimei pentru care pomenirile se fac la anumite termene, dar.... n'o mai țin minte. Mi s'a mai prezentat de câteva ori prilejul să mă gândesc la ea și am căutat-o într'o mulțime de cărți, în care bănuiam că ar putea fi, dar n'am mai dat peste ea. Dacă întâmplarea va face s'o găsec, voiu da-o publicității fie în coloanele acestei reviste, fie în altă revistă bisericască.

Dacă în scrisoare, care s'a rătăcit, au mai fost și alte întrebări pe care le-am uitat, te rog, repetă-le, căci, poate, vor fi de așa fel ca să-ți dau răspuns mai mulțămitor, iar cine citește aceste rânduri și știe un răspuns mai potrivit la întrebarea Științei tale, e rugat să-l comunice.

Biserica Ortodoxă Română

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

SUMARUL

Iudeii în Statul Roman	I. MIHĂLCESCU
Urmările persecuțiilor contra creștinilor din imperiul român	TEODOR POPESCU
Chestiunea calendarismului în Biserica Ortodoxă	Arhim. SCRIBAN
Cimitirile noastre	VEDAR
În slujba Domnului - Dragoste de Dumnezeu - Tu ne-ai salvat, - Cântare, Poezii	LAURA SCRIBAN
Câteva lămuriri în chestiuni de traducere a Bibliei.	D. CORNILESCU
Vechile noastre monumente religioase și odoarele lor.	EC. V. URSĂCESCU
Învieirea spirituală	FLORICA SCRIBAN
Acte oficiale	
Cronica bisericească	I. MIHĂLCESCU, Arhim. SCRIBAN, PAUL STERIAN
Cărți, Reviste, Ziare	Arhim. SCRIBAN
Însemnări Mărunte	I. MIHĂLCESCU, Arhim. SCRIBAN
Premiu - Poșta Redacției. - Mulțămiri	

APĂRE LUNAR

SPRE ȘTIINȚĂ

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție; *Dr. Ioan Lușaș*, *Dr. Nicolae Popescu*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *d. St. Berechet* și *Dr. Gh. Ciuhandu* membri.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Abonamentele particulare se trimet secretarului administrativ (vezi mai sus). Parohiile vor fi încasate prin Ministerul Cultelor însuși.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 8 (506).

Maiu 1923

IUDEII ÎN STATUL ROMAN

Înclinarea fără mult calcul a politicii ebreilor când de partea Asiriei sau Babiloniei când de partea Egiptului a fost fatală pentru viața de stat a „poporului ales“, pentru că a avut ca urmare desființarea celor două regate în care erau împărțiți politicește „fiii lui Israel“ și ducerea în robie a populațiunii.

Regatul de nord, numit Israel, a încetat mai de vreme (722) și populațiunea lui a fost dusă captivă în Asiria, iar regatul de sud, numit Iuda, a încetat ceva mai târziu (589) și populația lui a fost dusă în robie în Babilon.

După ce stăpânirea Asiei dela Tigru și până la Marea Mediterană trecu din mâna babilonienilor într'a perșilor (536), cum trecuse mai înainte dintr'a asirienilor într'a babilonienilor (606), ebreii captivi căpătară, în două rânduri, dela regii persani, învoirea formală de a se întoarce în țara lor. Numai o parte din ei însă și numai cei din triburile Iuda și Veniamin, cari erau robi în Babilonia, s'au mai întors în țară, pe când ceilalți din restul de zece triburi, cari fuseseră deportați în Asiria, au rămas aproape toți prin locurile de exil, unde unii și-au păstrat naționalitatea și credința, organizându-se mai târziu în comunități, iar alții s'au amestecat cu învingătorii și au pierit ca neam.

Poporul ebru sau israelit dinainte de captivitate e reprezentat dar după captivitate numai de urmașii triburilor Iuda și Veniamin, de aceea, dela această dată încoaci, el nu mai poartă numele de ebru, ci de iudeu, iar membrilor lui nu le mai zicem ebrei, ci iudei.

Soarta poporului iudeu a fost aspră după întoarcerea din robia babilonică. De independență politică deplină nu s'a mai bucurat el niciodată după aceea. De sub stăpânirea perșilor a trecut sub a lui Alexandru cel Mare, apoi sub a urmașilor acestuia la domnia peste Siria și în cele din urmă sub stăpânirea romanilor, cari, la anul 70 d. Chr. le-au desființat cu totul statul

și-a împrăștiat poporul prin toate părțile imperiului.

Cunoașterea vieții iudeilor în împrăștiere sau în diaspora, cum se mai numește cu un cuvânt grecesc, adică a felului lor de organizare și de traiu în mijlocul celorlalte neamuri din afară de Palestina și în deosebi din imperiul roman este de o deosebită importanță pentru noi creștinii în deobște, din două puncte de vedere:

1) pentru că iudeii, fără voia lor, au pregătit și ușurat calea pentru propoveduirea și răspândirea creștinismului în lumea păgână. Credința lor într'un singur Dumnezeu, care contrasta așa de mult cu politeismul păgân, a ajuns încetul cu încetul să se facă cunoscută în mijlocul tuturor popoarelor păgâne, ba chiar să atragă și câștige pe mulți din sânul lor. Când apostolii și misionarii creștini au început să predice lumii pe unicul Dumnezeu adevărat, predica lor a prins mai ușor din cauză că păgânii erau oare cum pregătiți pentru înțelegerea și primirea ei prin credința iudeilor, care le era cunoscută. Religiunea iudeilor era apoi numărată în imperiul roman printre religiunile îngăduite — *religiones licitae* — și propagarea și practicarea ei se făceau fără să întâmpine vre-o piedică din partea autorităților în tot întinsul imperiului roman. Creștinismul, fiind privit la început ca o sectă iudaică, s'a putut răspândi și organiza și el, o bună bucată de timp, în bună pace;

2) pentru că iudeii au fost cu știință și voință cei mai mari dușmani ai creștinismului și i-au făcut tot răul ce le-a stat în putere. Când ei au văzut că învățătura răspândită de apostoli tinde la desființarea Legii mozaice și în deosebi după sinodul apostolic, când s'a stabilit că creștinii nu trebuie să se taie împrejur, atunci s'au convins, că, în persoana apostolilor și-a misionarilor creștini, n'au în față niște sectanți sau eretici ai credinții mozaice, ci pe propoveditorii unei religiuni cu totul nouă, care le făcea serioasă

concurență. Din acea clipă înainte, ei au căutat să lumineze autoritățile romane asupra acestui punct și să le asmuțiască asupra creștinilor, pe cari i-au bârfit și ponegriat cum s'au priceput mai bine și e cunoscut că în intrigă și calomnie iudeii sunt meșteri iscușiți.

Din acest îndoit punct de vedere, adică pentru binele fără voie și pentru răul cu voie, pe care iudeii din cele dintâi veacuri ale erei creștine l-au făcut creștinilor și creștinismului, se impune să cunoaștem starea iudeilor în diaspora și anume în imperiul roman, care reprezenta pe atunci cu drept cuvânt toată lumea civilizată— *orbis terrarum* — cum îl numesc adesea scriitorii vechi. Cunooscând starea lor, organizația ce aveau, felul cum erau văzuți de neamurile de oameni în mijlocul cărora trăiau, și cum s'au purtat, față de ele, ne vom da pe deplin seama de gravitatea piedicilor ce ei au pus în calea răspândirii Evangheliei și dumnezeirea creștinismului, care iese totuș biruitor împotriva piedicilor de tot felul ridicate în cale din toate părțile, va străluci cu mai multă putere în ochii contemporanilor noștri, cari, din cauza indiferenței și a intereselor materiale, sunt în mare parte creștini numai cu numele.

* * *

La răsărit de granițele imperiului roman, în Mesopotamia, în Babilonia și în Media au existat masse compacte de iudei, formate desigur din urmașii celor duși în robia asiriană și babiloniană și cari nu s'au mai întors în patrie când li s'a dat libertate. Centrele lor erau în Babilonia orașele Nehardea și Nisibi (altul decât renumitul centru cultural creștin de mai târziu). Pe timpul împăratului Claudiu, ei reușiră să atragă la credința lor pe membrii casei domnitoare din Adiabene, o localitate pe Tigru, la granița dintre imperiul roman și regatul Parților. În sinagogile acestor colonii înfloria cunoașterea Legii și învățați rabini din sânul lor au compus mai târziu talmudul babilonian.

În imperiu nu exista provincie bogată și potrivită pentru exercitarea negoțului în care să nu se afle iudei. În Asia, dela Eufrat și până pe țărmurile mărilor Caspică, Neagră și Mediterană, în Europa, în Grecia, Italia, Galia sudică și Spania, în Africa, în Egipt și Maroco, pretutindeni se aflau colonii mai mult sau mai puțin numeroase de iudei,

Mărturii despre întinderea iudeilor în imperiu ne dau Faptele Apostolilor (2,9 urm.) unde se enumără o mulțime de țări și provincii din care veniseră la Ierusalim iudei pioși cu prilejul sărbătorii Cincizecimii în care s'a coborât Sfântul Duh asupra apostolilor. Ne dau apoi Filon Alexandrinul (în Legatio 36) și Iosif Flaviu (în De bello iudaico II, 16, 4 și Contra Apionem II, 39). Ceeace spune Iosif în cuvintele: «Ὅχι ἔστιν ἐπὶ τῆς οἰκουμένης δῆμος ὁ μὴ μοῖραν ἡμετέραν ἔχων = nu e popor pe lume care să n'aibă (în sânul lui) connaționali de ai noștri» fusese spus cu 200 de ani mai înainte de o sibilă iudaică în termenii: «Πᾶσα δὲ γαῖα σέθεν πλήρης καὶ πᾶσα θάλασσα = tot pământul și marea sunt pline de tine». Un rescript al senatului roman, din anul 138—9 a. Chr., pentru protejarea populației iudaice, este adresat autorităților romane din: Egipt, Siria, Pergam, Capadocia, Partia, Sampsame, (Amisus?), Sparta, Sikion (în Peloponez), Delos, Samos, Gortina, Caria cu Mindus, Halicarnas, Cnidus, Cos, Rodos, Licia cu Faselis, Pamfilia cu Side, orașului fenician Aradus, Cirene și Cipru, ceea ce este dovadă sigură că în toate aceste țări, provincii, insule și orașe mai însemnate, fără a pomeni de cele mai puțin însemnate și de cele ce se subînțeleg în fiecare țară, provincie și insulă, se aflau locuitorii iudei. Strabo, pe timpul lui Sulla, scrie memorabila frază: „Εἰς πᾶσαν πόλιν ἤδη παρεληλύθει, καὶ τοπον οὐκ ῥαδίως εὐρεῖν τῆς οἰκουμένης ὅς οὐ παραδέδεκται τοῦτο τὸ φῶλον μηδ' ἐπικρατεῖται ὑπ'αὐτοῦ = deja au pătruns în toate orașele și nu e ușor de găsit loc pe lume care să nu fi primit acest neam de oameni și să nu fie stăpânit de el”, (la Iosif Flaviu, Antichități, XIV, 7, 2). Nu mai puțin elocvente sunt cuvintele lui Seneca, păstrate de Augustin (de Civitate Dei VI, 11): „Cum interim usque eo sceleratissimae gentis consuetudo convaluit, ut per omnes jam terras recepta sit; victi victoribus leges dederunt = între acestea așa de mult a prins felul de viață al celui mai criminal popor, că e deja primit de toate țările; învinșii au dat dar legi învingătorilor“.¹⁾

Cel mai mare număr de iudei era în Siria, ca țara cea mai apropiată de Palestina și în care se aflau multe orașe comerciale. În deosebi în Antiohia era o puternică colonie iudaică, în mij-

1) Ad. Harnack, Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten, vol. I, nota 2 a capitolului I.

locul căreea încep Barnaba și Paul cu mult succes predica cuvântului Evangheliei, iar despre Damasc, Iosif Flaviu spune odată că au fost măcelăriți, în războiul iudaic descris de el, 10.000, ¹⁾ iar altă dată 18.000 de iudei. ²⁾ Tot Iosif zice: «Τὸ Ἰουδαίων γένος πολὺ μὲν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρέσπαρταν τοῖς ἐπιχωρίοις, πλείστον δὲ Συρία = neamul iudeilor s'a împrăștiat mult în toată lumea prin cei ce locuiesc între streini, și foarte mult în Siria». Deoarece populația Siriei era pe vremea lui August de vreo șase milioane, iar pe vremea lui Nero de circa șapte milioane și a Antiohiei (pe vremea lui August) de trei sute de mii de locuitori, iar din aceasta 12—13% erau iudei, numărul acestora era dar de cel puțin un milion.

După Siria vine Egiptul cu cel mai mare număr de musafiri iudei. Din cele mai vechi timpuri, fiii lui Israel au emigrat spre țara în care strămoșii lor lucraseră ca robi la ridicarea piramidelor. Aducerea aminte de suferințele îndurate de înaintașii lor sub stăpânirea faraonilor n'a împiedicat niciodată pe cei mai dornici de îmbogățire dintre ei să ia calea Mișraimului și să se refugieze acolo în cazuri de primejdie. O pildă strălucită de refugiere ne-o dau părinții trupești ai Mântuitorului, cari, ca să scape viața pruncului Iisus, se retrag în Egipt din fața furiei lui Irod. Exodul iudeilor în masse mai mari deodată către Egipt s'a sporit în deosebi din timpul lui Alexandru cel Mare și al urmașilor săi din dinastia Ptolemeilor. Când Alexandru zidi Alexandria, pofti pe iudei, cari erau cunoscuți pentru însușirile lor negustorești, să se așeze în noul oraș, ca să dea viață comerțului. După ce Alexandria ajunsese cel mai mare centru comercial din întregul imperiu roman, punctul de legătură dintre răsărit și apus, n'a mai fost nevoie de invitații, căci iudeii au năvălit singuri în așa de mare număr, că Alexandria putea fi privită deopotrivă ca oraș iudaic și grecesc. Aci se aflau cei mai mari bogătași iudei și-a înflorit aceea cultură specifică, ieșită din amestecul spiritului grecesc cu cel iudaic, cultură care a produs Septuaginta și pe Filo. Nu numai în jurul Alexandriei, adică în Deltă, ci până departe în Egiptul de sus se afla numeroasă populație iudaică. Leontopol, Licopol, Elefantina

sunt localități în care coloniile iudaice au ajuns la mare înflorire. Filo evaluează la un milion numărul total al iudeilor cari locuiau în Egipt pe vremea sa, ceea ce face cam a șaptea parte din populația întregii țări. Singură Alexandria avea cam 200.000 de iudei dintr'un total de 500.000 de locuitori, cu sclavi cu tot. Aceasta însemna o cucerire a pământului în care fuseseră robi strămoșii lor.

Orașul, care, după Alexandria, avea cel mai mare număr de iudei este Roma.

Imbulzeala lor către Cetatea eternă începe de când armatele romane au prins să-și îndeșiască expedițiunile în ținuturile Asiei vecine cu Palestina și să-și îndrepte privirile și spre Ierusalim. Din cartea I-a Macabeilor (8, 17—32 și 12, 1—4) aflăm de solii iudaice la Roma. A treia din ele, cea de sub conducerea lui Simon Macabeul, a fost alungată din Roma, în anul 140/139, din cauză că se apucase să facă prozelitism. Înainte de anul 62 a. Chr. se constată, că iudeii din Roma trimit o însemnată colectă de bani la Ierusalim, ceea ce însemnează, că atunci există în Roma o comunitate iudaică bine organizată, care, desigur, dată de mai nainte. Când Pompeius cuceri Ierusalimul (anul 63), aduse cu sine un mare număr de iudei, cari, după serbarea triumfului, fură lăsați liberi. Puțini din ei însă se mai întoarseră în patrie, cei mai mulți rămaseră în capitală. Mai târziu, mulți din membrii casei domnitoare a lui Irod, își petreceau cea mai mare parte din timp la Roma, care ajunsese pentru ei „al doilea Ierusalim“. La fel făceau și mulți din aristocrația civilă și religioasă. În anul 59, când Cezar apărea pe Flaccus, adversarii săi adunară o așa de mare ceată de iudei cari să asiste la desbaterea procesului, încât Cezar, care știa că Flaccus era un mare dușman al iudeilor, se intimidă și-și apărea clientul cu mai puțin entusiasm. Îndeosebi cartierul de dincolo de Tîbru, unde erau tăbăcăriile și industriile cele mai murdare și unde locuiau numai oamenii cei mai săraci, era populat de numeroși iudei, cari se îndeletniciau cu comerțul ambulant, în timp ce femeile lor umblau din loc în loc, ghi-cind în palmă sau tîlmăcind visele. Ne-o spune aceasta Juvenal (pela anul 100 d. Chr.) în satira VI (541 urm.) când descrie pe cerșetorii iudei de pe Via appica în acești termeni;

1) De bello iudaico II, 20, 2,

2) Idem VII, 8, 7.

„...Părăsindu-și culcușul de pae și coșul
ce veșnic duce în spate
„Jidoavca, tremurând de mizerie, s'apro-
pie și-ți șoptește'n ureche
„Ceva din legea sfântă a lui Moise sau
îți prezice din frunze,
„Căci orice jidoavcă e o mare proorociță
trimisă din cer.
„Aceasta-i aduce câștig de monede. Pentru
câțiva bani numai
„Judeul îți vinde oricâte vise poțtești“.

Se găsesc însă negustori iudei și în câmpul lui Mars și în centrul comercial al Romei, în Subura. Ca negustori sau în alte chipuri, ei pătrund până în palatul imperial. Astfel, actorul Alyturus a fost un favorit al Curții, Iosef Flaviu omul de casă al lui Vespasian și al lui Titus, iar împărăteasa Poppaea, prozelită iudaică.

Numărul lor sporia simțitor prin cei ce veniau din Palestina. Astfel Iosif Flaviu spune, că, din 8000 de iudei, cari au venit într'o delegațiune la Roma, în anul 4 a. Chr. nici unul nu s'a mai întors în patrie.

Cât de mulți iudei trebuie să fi fost în Roma pela începutul erei creștine se vede din relatarea unanimă a lui Iosif, Tacit și Suetoniu, cari afirmă, că Tiberiu a deportat din Roma în Sardinia, în anul 19 d. Chr., 4000 de iudei în stare de a purta armele. Ordinul a fost revocat după căderea lui Sejan și iudeii s'au înmulțit și mai mult, *πλεονάσαντες αὐθις* zice Dio Cassius. Socotind că cei 4000 de iudei în stare de a purta armele, deportați pentru scurt timp de Tiberiu, au trebuit să fie numai bărbați între 20—40 de ani și că procentul celor de această vârstă față de cei de vârstă mai fragedă și mai înaintată este de 11—15⁰/₁₀, numărul iudeilor aflători în Roma, în anul 19 d. Chr., e de circa 30.000. Numărul lor crescând și apucăturile lor puțin potrivite cu ale romanilor au făcut pe Claudius, în anul 49, să înnoiască decretul de expulzare, dar, ca și Tiberiu, el a trebuit să revină în curând. Despre numărul exact al iudeilor din acest timp n'avem însă nici o dată contemporană. Războaiele lui Vespasian, Titus, Traian și Adrian cu iudeii n'au înmulțit, după cât se pare numărul lor în Roma, pentru că au avut ca urmare o simțitoare împușinare a lor nu numai în Palestina, ci în toate provinciile

imperiului, de unde se alimenta comunitatea din Roma.

Dacă dar numărul iudeilor din Egipt era cam de un milion, iar al celor din Siria ceva mai mare, dacă la aceștia adăogăm vre-o cinci sute de mii în Palestina, restul celor coprinși în toate celelalte țări și provincii (Babilon, Asia Mică, Grecia, Italia, Galia, Spania, Africa proconsulară etc.) trebuie să fi fost de cel puțin un milion și jumătate. În totul ar fi dar vre-o patru milioane și jumătate de iudei la o populațiune de 54 de milioane de locuitori cât număra întreg imperiul roman la moartea lui August.

La numărul iudeilor adevărați e de adăogat o țifără destul de însemnată, dar care nu se poate stabili nici măcar cu aproximație, constând din oameni din clasa de jos a diferitor popoare semite, care, în diferite localități, au trecut în masă la credința iudaică și-au fost socotiți ca iudei, cum și din păgâni din sânul tuturor naționalităților, cari de asemeni au îmbrățișat credința în Iahve. De când însă Domițian a oprit sub pedeapsă aspră prozelitismul iudaic, iar Adrian tăierea împrejur a păgânilor, numărul acestora din urmă a scăzut foarte mult.

* * *

Dacă la ei acasă, în Palestina, iudeii aveau orice îndeletnicire, ba încă îndeletnicirea celor mai mulți era cultura pământului și meseriile, în diaspora singura lor îndeletnicire era comerțul. La această viață închinată numai afacerilor și câștigului face aluzie sfântul Iacob, în epistola sa (4,13), când zice: *«Ascultați acum cei ce ziceți: „Astăzi sau mâine ne vom duce în cutare oraș și vom rămâne acolo un an și vom face negoț și vom câștiga bani,“ nu știți ce va fi mâine cu viața voastră»*.

Am putea zice că singura deosebire reală dintre iudeii din diaspora și cei din Țara sfântă era numai îndeletnicirea celor dintâi în chip exclusiv cu comerțul, căci încolo viața lor socială și religioasă era la fel, de oare ce ei aveau grijă ca, oriunde se așezau, să-și formeze comunitatea lor aparte, care era organizată după tipul celor din Palestina și le da putința să-și păstreze neatinsse toate obiceiurile strămoșești. Ori cât de mică și de săracă ar fi fost o comunitate, ea își avea sinagoga ei, ca un simbol al legăturii insolubile cu iudeii din patrie și de pretutindeni

și la umbra căreia Legea și tradiția erau observate cu sfințenie.

Unde comunitățile erau bogate și membrii lor mai darnici se ridicau sinagogi mărețe, cum era sinagoga principală din Alexandria, care era de o arhitectură impunătoare și avea un măreț peristil. În Roma erau douăsprezece sinagoge, cum rezultă din inscripțiile funerare din diferitele cimitire iudaice, căci iudeii au păstrat pretutindeni obiceiul de a înhuma cadavrele și nu le au ars niciodată, cum făceau cele mai multe din popoarele păgâne. În inscripțiile funerare se arată, pe lângă numele și vârsta răposaților, și ocupațiunea ce avuseseră în viață și sinagoga de care ținuse. Mulțumită acestei împrejurări știm că în Roma era o sinagogă a augusteilor, alta a agripeilor, alta a ebreilor, etc. numite astfel pentru că membrii lor constau din sclavi sau liberi ai lui August ori ai lui Agripa, ori din iudei cari au păstrat și departe de patria mamă limba maternă. Faptele Apostolilor ne vorbesc de numeroase sinagoge, căci sfântul Pavel mergea din sinagogă în sinagogă și în fiecare oraș unde erau iudei, se adresa mai întâi acestora și numai după aceea păgânilor.

Sinagoge erau focarul în jurul cărora era concentrată întreaga viață a iudeilor din diaspora. Strânși în jurul sinagogelor, iudeii din fie care comunitate din diaspora formau un stat în stat.

Iosif Flaviu spune și un edict al senatului roman către autoritățile din Sardes confirmă, că iudeii au avut tribunalul lor aparte organizat după legile strămoșești pentru judecarea a orice fel de pricini dintre ei.¹⁾

Un senatusconsult din anul 49 a. Chr. hotărăște, că iudeii din Efes, cari au drepturi de cetățeni romani, să nu fie judecați de tribunalele comune, din cauza religiunii lor deosebite de a celorlalți cetățeni.²⁾

Această organizațiune au avut-o, după toată probabilitatea, iudeii din Asia Mică ab antiquo și când romanii și-au întins stăpânirea asupra acestei părți de lume au trebuit să respecte starea de drept și de fapt pe care au găsit-o în ființă.

Despre Siria găsim o singură și simplă notiță tot la Iosif, în care se pomenește de un ἄρχων

τῶν Ἰουδαίων,³⁾ ceea ce ne încredințează că și în Siria era aceeași organizație.

Amănunte din destul avem despre organizația comunității iudaice din Alexandria. După Strabo, iudeii de acolo își aveau etnarhul lor «care cărmuia poporul, rostia sentințele de drept, le aplica și purta grijă de venituri și de ordine ca guvernatorul unei cetăți libere.⁴⁾ Într'un edict al lui Claudiu se amintește, că August a îngăduit alegerea unui asemenea etnarh.⁵⁾ Cu toate acestea, tot în timpul lui August etnarhul a fost înlocuit cu un sfat (γερούσια⁶⁾).

O inscripțiune din orașul Berenice, din Cirenaica, din anul 13 a. Chr. spune precis, că iudeii formau acolo o πολιτεῦμα aparte, condusă de nouă arhonți,⁷⁾ iar numeroase inscripții funerare din diferite comunități dau mărturie despre existența arhonților în fiecare comunitate.⁸⁾

Alături de arhonți se găsesc și ἀρχισυνάγωγοι, ca la iudeii palestineni. Aceștia din urmă aveau supravegherea serviciului divin în sinagogă, iar cei dintâi erau autoritatea conducătoare a comunității.

* * *

Deși nicăiri și niciodată iudeii n'au fost bine priviți de marea majoritate a populațiunii în mijlocul căreia ei s'au stabilit și au trăit, ci dimpotrivă a fost luați în bătaie de joc și adesea chiar prizoniți până și de autoritatea municipală, cu toate acestea situațiunea lor politică a fost privilegiată, căci regii și împărații i-au luat sub protecțiunea lor — pentru ce nu se vede limpede din literatura vremii — și i-au acoperit cu favoruri.

Alexandru cel Mare, când a întemeiat Alexandria, a destinat pentru iudei un anume cartier și le-a conferit numele de macedoneni și aceleași drepturi ca celorlalți locuitori ai orașului.⁹⁾

Cei dintâi seleucizi și ptolemeii, cu prea puține excepțiuni, au fost de asemeni prietenii iudeilor și le au dat toate drepturile politice pretutindeni unde s'au aflat.

Romanii au respectat aceste drepturi câștigate. În deosebi în timpul lui Cezar și al lui August s'au dat mai multe edicte prin care li s'au garantat

³⁾ Idem, De bello judaico VII, 3, 5.

⁴⁾ Citat de Iosif, Antichități XIV, 7, 2.

⁵⁾ Iosif, Antichități XIV, 5, 2.

⁶⁾ Filo, în Flaccum & 10.

⁷⁾ Vezi corpus inscriptionum graecarum și Kraus, Roma sotteranea.

⁸⁾ Idem, idem.

⁹⁾ Iosif, Contra Apionem. II, 4.

¹⁾ Antichități XIV 10,17. Schürer, Lehrbuch der neutestamentlichen Zeitgeschichte, 626.

²⁾ Iosif, ibidem, 19.

practicarea nestingherită a cultului și obiceiurilor lor religioase. Se spune categoric în acele decrete, că iudeii nu trebuie împiedecați să-și țină sâmbetele și sărbătorile lor, să se adune la ospetele comune (e vorba de sigur de mâncarea mielului pascal), să strângă dările pentru templu și să le trimită la Ierusalim, deși aceasta în deosebi era rău văzută adesea chiar de autorități. Ba într'unele se prevăd și pedepse pentru cei ce ar înstreina banii proveniți din aceste dări.¹⁾

Pentru că Talmudul oprește pe iudei să poarte arme sâmbăta și să meargă mai mult de 2000 de coți, au fost scutiți cu totul de serviciul militar, cum și de obligațiunea de a se înfățișa sâmbăta ca martori înaintea instanțelor judecătorești.²⁾ Ba s'a mers așa de departe, că, spre a nu li se jigni conștiința religioasă, li s'au plătit câteodată în bani de către municipalități proviziile pe care ei nu le ar fi mâncat, nefiind coșer, și s'a amânat pentru altă zi înmânarea acestor sume, când achitarea lor avea să se facă într'o sâmbătă.³⁾

Numai în timpul lui Tiberiu, al lui Caligula și al lui Claudiu, și atunci pentru foarte scurtă durată, privilegiile iudeilor, îndeosebi ale celor din Roma, au încetat. Vespasian și Titu nu s'au atins de ele nici chiar în timpul războiului iudaic. Mai târziu însă, când s'a văzut cât de dușmănoși erau față de stat, li s'au restrâns privilegiile acordate.

În Palestina, după ce ea fu prefăcută în provincie romană (anul 6 a. Chr.) se luă măsura, ca să fie pedepsit cu moarte ori cine ar îndrăzni să intre în lăuntru templului din Ierusalim, iar procuratorii romani, a căror reședință era în Cezareea și cari veniau la Ierusalim, cu o mică gardă, în timpul sărbătorilor, ca să păstreze ordinea, nu luau cu ei steagurile cu chipul împăratului, ca să nu jigniască conștiința religioasă a iudeilor.

Prin toate aceste măsuri era pe deplin asigurată practicarea religiunii iudaice, care se socotia deci ca religie îngăduită în statul roman, iar națiunea iudaică ca o națiune quasiprivilegiată.

* * *

Ori cât de bine au fost tratați iudeii pe ori unde s'au aflat afară de granițele Palestinei, ei

n'au uitat nici o clipă pe frații lor rămași acasă și nu s'au abătut câtuși de puțin dela felul consfințit de tradiție de a observa Legea și a ține datinile religioase moștenite dela strămoși. Semnul văzut al acestei indisolubile legături morale, care făcea din fiii lui Israel, împrăștiați prin toată lumea, un singur popor cu o vie conștiință a unității sale naționale și religioase, era plata dării către templu și călătoria la Ierusalim.

Fie care iudeu trecut de 20 de ani trebuia să plătiască pentru templu cel puțin 2 drahme pe an, care se adunau în timpul serviciului divin în sinagogă și erau duse la Ierusalim de oameni de încredere. Bogății imense se strângeau în Ierusalim din această dare. Din Roma și din Asia Mică, dar mai ales din Egipt și din țările de dincolo de Eufurat curgeau din belșug aceste bogății. În Nisibi și Nahardea erau chiar oameni anume însărcinați cu adunarea dării, un fel de perceptori, și mii de bărbați înarmați însoțiau pe aducătorii sumelor adunate în drumul spre Ierusalim, ca să nu fie jefuiți de parți.⁴⁾

În anul 54 a. Chr. când Licinius Crassus, jefu templului de averile pe care Pompeiu, ca cuceritor le lăsase neatins, s'au luat 2000 de talenți numai în bani și 8000 de talenți în obiecte de valoare și Iosif zice, *că nu e de mirare că s'au putut grămădi asemenea averi, pentru că toți iudeii și prozelitii din lumea întreagă, din Asia ca și din Europa, plătesc din vremuri vechi o dare către templu.*⁵⁾

Despre această dare găsim toate amănuntele la Filo: *«Templul are ca izvoare de venit nu numai câteva bucăți de pământ, ci și altele mult mai mari, care nu pot seca niciodată, căci atât timp cât va trăi neamul omenesc, vor curge și aceste izvoare de venit ale templului, care sunt nedespărțite de lume. E o rânduială, ca toți iudeii care au atins vârsta de 20 de ani să plătiască o dare pentru templu... Cum și e de așteptat dela un popor așa de numeros, dările acestea aduc un venit foarte mare. Aproape în fie care oraș este o cassă a fondului sfânt, care încassează dările și la un timp anumit se însărcinează cu ducerea banilor bărbați de viță nobilă. Din fiecare oraș se aleg cei mai nobili, ca să împliniască întocmai nădejdea fiecăruia, căci pe achitarea*

¹⁾ Idem, Antichitățile XIV, 10, 20—25; XVI, 6, 2—7, =11—18, etc.

²⁾ Idem, XVI, 6, 2.

³⁾ Filo, Legatio ad Cajum, § 23.

⁴⁾ Filo, Legatio ad Cajum, § 31. Iosif, Antichitățile XVIII, 9, 1.

⁵⁾ Antichitățile XIV, 7, 2.

legală a dărilor se întemeiază nădejdea celor pioși»¹⁾)

Și mai strânsă se ținea legătura între iudeii din diaspora și cei din Palestina prin călătoria sfântă pe care ori ce iudeu și prozelit era dator s'o facă, cel puțin odată în viață, la Ierusalim, ca să aducă jertfă lui Iahve în templul său cel sfânt. «Zeci de mii de oameni din zeci de mii de orașe — zice Filo — călătoriau de fie care sărbătoare la Ierusalim, unii pe uscat, alții pe apă, dela răsărit și dela apus, dela miazănoapte și dela miazăzi.»²⁾)

Așa se explică prezența în Ierusalim în ziua Pogorîrii Duhului Sfânt a acelei nenumărate mulțimi de iudei și prozeliti: din Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Capadocia, Pont, Asia, Frigia și Pamfilia, din Egipt și Cirenaica, din Roma, Creta și Arabia.³⁾)

Numărul iudeilor cari se aflau în Ierusalim la sărbătorile mari se ridica, dimpreună cu locuitorii orașului, după socoteala lui Iosif Flaviu, la 2.700.000.

* * *

Populațiunile în mijlocul cărora au trăit iudeii nu i-au privit și tratat cu aceeași bunăvoință ca împărații. Însăși privilegiile și tratamentul deosebit de care ei s'au bucurat din partea împăraților sunt una din cauzele de căpetenie pentru care n'au fost priviți cu ochi buni de populație, căci, în virtutea acestor privilegii, ei aveau aceleași drepturi ca ceilalți cetățeni, fără să aibă și aceleași datorii. Disprețul lor față de cultul zeilor păgâni, adorați într'o cetate sau alta, era o altă cauză pentru care ei erau nesuferiți de concetățenii lor. Dacă la acestea mai adăogăm felul lor de viață cu totul deosebit de al celorlalte neamuri, traiul lor în cartiere aparte, indeletnicirea numai cu comerțul, care-i ducea la specularea nevoilor mulțimii și la îmbogățire mare și repede, avem tabloul complet al cauzelor pentru cari iudeii niciodată și nicăiri n'au fost iubiți de concetățenii lor de altă naționalitate și ne explicăm de ce «ura și atâțarea împotriva iudeilor sunt așa de vechi ca răspândirea lor printre celelalte popoare, cum afirmă marele istoric Mommsen,⁴⁾) pentru ce «iudeii, spre deosebire de ceilalți orien-

tali, au fost considerați în rama lumii greco-romane ca o anomalie», cum zice cel mai solid cunoscător al vieții lor⁵⁾) și pentru ce adesea orașele grecești, cu mai înaintate sentimente naționale, au căutat să se scape de ei sau cel puțin să le nimiciască privilegiile.

Această încordată stare sufletească s'a manifestat mai întâi și în cea mai mare parte prin sarcasm și dispreț, iar pe urmă, prin unele locuri și din când în când și prin pogromuri sângeroase.

E caracteristic, că aproape toate satirele și criticile îndreptate împotriva iudeilor pornesc dela scriitorii romani, în vreme ce dela greci, cari-i urau mai mult, nu ne a rămas aproape nimic în această privință.

Mai toți scriitorii romani din epoca lui August și de după aceea au îndreptat săgețile spiritului lor împotriva acestor intruși și a obiceiurilor lor. Din numărul acestora sunt de amintit în deosebi: Orațiu, Tibul, Ovidiu, Persius, Marțial, Juvenal și Tacit.

Ceea ce a atras în special sarcasmul păgânilor asupra lor era abținerea dela mâncarea cărnii de porc și absoluta nelucrare în ziua sâmbetei.

În țara iudeilor — zice Juvenal — domnește de mult o blândețe care face ca porcii să atingă adânci bătrânețe (*Et vetus indulget senibus clementia porcis*, satira XI, 160) și acest neam socotește că între carnea de porc și cea de om nu e mare deosebire (*Nec distare putant humana carne suillam*, satira XIV, 98).

Nelucrarea sâmbăta era privită ca provenind din trândăvie. Cum erau ironizați iudeii pe această temă ne-o arată următorul pasaj dintr'un edict din anul 38 d. Chr. al prefectului din Egipt Aulus Avilius Flaccus către populațiunea iudaică din Alexandria: «Dacă s'ar întâmpla pe neașteptate să năvăliască dușmanul, să se rupă zăgazurile Nilului, să izbucniască un foc, să cadă trăznetul, să vie o foamete, ciurma sau un cutremur de pământ sau vre-o altă nenorocire în ziua sâmbetei, ați sta voi liniștiți în casă sau ați merge pe uliță cu mâinile ascunse cu îngrijire sub haine, cum vă e obiceiul, numai ca să nu cădeți în ispita de a da o mână de ajutor? Sau ați șede în sinagogi și ați citi, fără să vă sînchisiți, în cărțile voastre sfinte, sau ați ține cuvântări lungi despre învățătura voastră? Nu, eu

¹⁾ Filo, De Monarhia, cartea II, § 3.

²⁾ Idem, ibidem § 1.

³⁾ Faptele Apostolilor II, 9—11.

⁴⁾ Römische Geschichte V, 519.

⁵⁾ Schürer, Geschichte des israelitischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi II, 528.

cred, că n'ați sta o clipă pe gânduri să vă puneți în siguranță cât mai iute cu putință părinții și copiii și tot ce vă e drag. Ei bine, eu sunt toate cele de mai sus: vijelia, războiul, inundația, trăsnetul, foametea, ciurma, cutremurul de pământ și soarta neîmblânzită și nu numai cu numele, ci în carne și oase și în toată vigoarea». ¹⁾

Tacitus ne-a păstrat o mulțime de legende, din care unele sunt cu totul fantastice, care circulau în popor pe socoteala iudeilor. Așa d. p. numele de iudeu ar proveni dela muntele Ida din Creta, toiagul lui Aron care se păstra în templul din Ierusalim, fiind de viță ar fi însemnat că iudeii adorau pe Baccus, cum afirmă Plutarh, și ceeace dă lui Tacit prilej să observe, că cultul lui Baccus este sărbătoresc și vesel, pe când obiceiurile iudeilor sunt absurde și murdare (*Liber festos laetosque ritus posuit, Judaeorum mos absurdus sordidusque*, Historia V.). Strămoșii iudeilor ar fi fost alungați din Egipt din cauză că erau bolnavi de lepră. În pustie, ei ar fi perit de sete, dacă conducătorul lor Moisi, n'ar fi observat o turmă de măgari sălbateci cari mergeau către o stâncă, ascunsă într'o pădure, de unde curgea un bogat izvor de apă. De atunci iudeii ar adora măgarul și gramaticul alexandrin Apion, un înfocat protivnic al neamului jidovesc, susținea că în templul din Ierusalim s'ar afla o statuie a lui Iahve, care ar fi înfățișat cu cap de măgar. Abținerea dela consumarea cărnii de porc s'ar explica prin aceea că acest animal suferă, ca și iudeii, de lepră și de râe. Mâncarea de azimă în cele opt zile ale Paștelui ar aduce aminte, că la ieșirea din Egipt, evreii au jetuit grădinile de pomi ale egiptenilor și s'au hrănit în pustie multă vreme numai cu fructe furate. După ce expune aceste lucruri, marele analist roman adaugă: «Ori care ar fi obârșia acestor obiceiuri, ele sunt vechi. La ele au adăugat alte rândueli nefaste o sumedenie de nebunii de nesuferit, căci cei mai răi dintre oameni, nesocotind religiunea părinților lor, au grămădit pe pământ avuții și comori. Așa a crescut statul iudeu. Ei țin unul la altul cu îndărătnicie și se ajută cu prisosință, iar pe toți ceilalți oameni îi urăsc ca pe dușmani. Nici odată nu mănâncă și nu dorm la un loc cu streinii. . . . Tăierea împrejur a fost introdusă ca semn de

deosebire. Cine îmbrățișează credința lor, trebuie să se taie împrejur. Neofitul este învățat de ei înainte de ori ce să necinstească pe zei, să nesocotiască patria, să-și disprețuiască părinții, copiii și frații».

Desele răscoale ale iudeilor din Palestina împotriva dominațiunii romane au făcut să crească și mai mult ura și disprețul romanilor față de acest scabros neam de oameni, *taeterrima gens*, cum îi ziceau ei.

Iudeii s'au apărat de toate învinuirile și ponoasele ce li s'au adus printr'o mulțime de scrieri cu caracter apologetic, din care cea mai de seamă este opera lui Iosif Flaviu intitulată: «*In contra lui Apion*», cum și prin delegațiuni trimise la Roma, ca să-și susțină dreptatea înaintea împăratului și a senatului.

La aceste mijloace de defensivă, ei au adăos și o ofensivă foarte puternică: propaganda organizată a credinței lor printre celelalte neamuri. Aceasta au făcut-o în deosebi prin traducerea Bibliei în grecește, a cărei citire, care le-a atras multe simpatii, le-a înlesnit foarte mult propaganda orală și le-a câștigat un mare număr de prozeliți. În superstițioasa lume greco-romană, în care cultul celor mai bizare divinități orientale găsisse în acest timp teren priincios, era foarte firesc ca să prindă ușor și credința monoteistă a iudeilor, care era fără îndoială cu mult superioară tuturor celorlalte religii. Cultul extern al mozaismului avea o deosebită atracțiune și la el se și opriau mulți din păgânii cari-l admirau. Nici o mirare dar că Cezar a fost așa de favorabil iudeilor, că ei l-au plâns la moarte ca pe unul de ai lor, că August li s'a arătat de asemeni binevoitor, că sora sa Livia, a făcut bogate daruri templului din Ierusalim și în numele ei se jertfia acolo zilnic câte un taur, că împărăteasa Sabina Poppaea, soția lui Nero, era prozelită pe față etc. etc.

În schimb însă chiar aceste succese morale au făcut să crească năpraznic în pieptul mulțimei păgâne ura împotriva iudeilor și să izbucniască din când în când ca un vulcan. Imprejurările în care s'a produs marele măcel al iudeilor din Alexandria, în anul 38 d. Chr., arată câtă ură era îngrămădită în sufletul păgânilor împotriva lor. Irod Agripa I, fiul lui Aristobul și al Bernicei și nepotul lui Irod cel Mare, un desmățat aventurier, crescut în Roma în cele mai mari

¹. Fr. Meffert, Das Urchristentum 51.

orgii cu Caligula, aruncat în închisoare de Tiberiu, fu numit de Caligula, când acesta se urcă pe tron, stăpânitor peste ținuturile de dincolo de Iordan (fosta tetrarhie a lui Filip și a lui Lisania) cu titlul de pretor. După ce mai petrecu un an în Roma, Irod porni spre Palestina pe calea maritimă Puteoli-Alexandria. Aci vrea el să facă în necaz bogătașilor iudei, cari mai nainte nu voiau să-i acorde nici un credit. Imbrăcat în purpură regală, cu pajul după el, străbătu de nenumărate ori străzile orașului pe jos sau în lectică, în văzul tuturor. Plebea iudaică se adună în jurul lui, strigând: «Marin! Marin!» adică regele sau stăpânul.

Atitudinea plebeii iudaice păru îndrăzneată și provocătoare plebeii păgâne, care nu numai flurieră și acoperi de sarcasm pe Irod ori unde se arăta, ci, în bătae de joc, făcu o contra-procesiune, în care un sărman idiot, anume Karabas, fu imbrăcat în zdrențe roșii i-se puse o coroană de hârtie pe cap, și un sceptru de papură în mână, întâișând pe Irod, iar tinerii cu bețe pe umăr îi urmau reprezentând suita, pe când mulțimea striga «Marin! Marin!»

Inscenarea răni de moarte mândria lui Irod și umili pe iudei. Urzitorii ei, temându-se de urgia împăratului, se gândiră ce ar putea face ca răspunderea să fie aruncată asupra iudeilor. Li se ceru dar să așeze statuia împăratului în sinagogi și să-i aducă jertfe. Iudeii, bine înțeleși, refuzară. Atunci fu asmuțată asupra lor plebea păgână. Se produse un măcel cum n'a mai fost altul până atunci. Casele iudeilor fură jefuite și arse, iar ei ori pe unde erau găsiți erau uciși în zeci și sute de chipuri.

Cei cari scăpară cu viață trimiseră o delegație la împărat. În fruntea ei sta Filo. Dar și păgânii își trimiseră o delegație, cu Apion în frunte. Acesta știu să pună chestiunea așa de bine, că smintitul împărat luă el însuși în bătae de joc credința și obiceiurile iudaice și porunci ca statuia sa să fie așezată în templul din Ierusalim. Numai pumnalul lui Cassius Chaerea scăpă pe iudei de această primejdie și imperiul de domnia unui nebun.

Măcelul din Alexandria, și amenințarea lui Caligula de a așeza statuia împărătească în templu exaltară până la nebunie partida iudeilor patrioți în Palestina, cunoscută sub numele de

zeloți sau *sikari*, cari ucideau fără cruțare pe oricine era bănuit măcar că e prieten al romanilor. La aceștia se adăogă o altă categorie de fanatici politici, cari conduceau poporul în cete în pustie, ca să-i arate acolo «semnele libertății» din natură și să-l îndemne să scuture jugul roman. În sfârșit, numărul misticilor sau șarlatanilor, cari se dau drept Mesia, se înmulți și grăbi, cu răscoalele și turburările provocate de ei, pieirea simulacrului de stat iudaic ce mai dăinuia încă.

Astfel, între anii 44—46, în timpul procuratorului Cuspius Fadus, un oare care *Teudas* se puse în fruntea unei numeroase cete de răsculați cu care porni către Iordan, făgăduind că apele fluviului se vor opri la trecerea lor, ca altă dată ale Mării Roșii, și vor acoperi cavaleria romană, care-i urmăria. Aceasta însă nimici pe răsculați și Teuda plăti cu capul nebunia ce încercase.

În timpul procuratorului Felix, pe când sfântul apostol Pavel era închis în Cezareea, se sculă un iudeu din Egipt, care izbuti să adune în jurul său, după Faptele Apostolilor (21, 38) 4000, iar după Iosif 30.000 de oameni cărora le făgădui, că zidurile Ierusalimului vor cădea înaintea lor ca ale Ierihonului înaintea strămoșilor lor. Și aceștia fură trecuți de legionari prin ascuțișul săbiei, numai căpetenia lor fu mai norocos, căci putu scăpa cu viață fugind.

Exact 20 de ani după aceea, în care interval nu lipsi turburarea crescândă chiar, izbucni răscoala care fu fatală neamului jidovesc. În anul 66 d. Chr. iudeii din Cezareea se răsculară. De acolo scânteia se aprinse în Ierusalim și apoi în Alexandria. Urmarea fu mai întâi un măcel general al iudeilor din Cirene până în Mesopotamia. Numai în Alexandria pieriră peste 50.000. Legionile romane porniră apoi spre Palestina, sub comanda lui Vespasian, iar după ce acesta fu ales împărat, trecură sub ascultarea fiului său Titus. După un lung asediu, Ierusalimul fu luat, iar în ziua de 10 August a anului 70, templul însuș fu mistuit de flacări, spre a nu se mai ridica niciodată.

În Roma, nu departe de celelalte monumente care reprezintă plastic momentele cele mai de seamă ale istoriei romane, stă și azi arcul de triumf pe care senatul și poporul roman l-au ri-

dicat în cinstea lui Titus. Pe el se văd înfățișate candelabrul cu șapte brațe, masa pâinilor punerii înainte și alte obiecte sfinte din templul iudaic, care spun privitorului că se află în fața pietrei funerare a Vechiului Testament.

Intr'adevăr nu numai statul iudaic pieri pentru totdeauna odată cu templul, ci și drepturile și privilegiile iudeilor din diaspora încetară și cu ele și organizarea lor unitară.

Dările către templul lui Iahve fură schimbate în dări către templul lui Jupiter Capitolinus, înălțat în locul aceluia, religiunea iudaică fu ștearsă din numărul religiunilor îngăduite, propaganda printre celelalte neamuri fu îngrădită, Domițian și Adrian opriră sub pedeapsă de moarte, unul trecerea la iudaism, celălalt tăierea-împrejur.

«Flacăriile templului au fost programul noii politici a statului roman față de iudaism», zice Mommsen.

În lumina lor văzură limpede toți prozeții că propaganda religioasă a iudeilor era în fond o propagandă politică și națională, căreia cine-i da ascultare se făcea trădător față de patria și neamul său.

Astfel își pierdu iudaismul simpatiile de care se bucura, cu toată ura ce i-s'a arătat aproape în tot locul și timpul, și se expuse nu numai disprețului, ci mai ales urii lumii întregi, față de care el își închise sufletul hermetic.

A fost o minunată rânduire dumnezeiască ca acest faliment complet al iudaismului să se întâmple tocmai atunci când apostolii și misionarii creștini erau gata să vestiască păgânilor, ai căror ochi se deschiseseră pentru adevăr, vestea cea bună, cuvântul Evangheliei.

I. MIHĂLCESCU

Urmările persecuțiilor contra creștinilor din imperiul roman

Cu începutul sec. al IV-lea, istoria Bisericii intră într'o fază nouă, prin regimul de libertate ce creau creștinismului în stat edictele lui Constantin cel Mare ¹⁾. Măsurile luate de acest împărat desființează persecuțiile, declarând creștinismul *religio licita*, după ce două sute cincizeci de ani se găsește sub teroarea lor, expus tuturor eventualităților nenorocite ce-i erau rezervate ca *dușman public*, într'o lume cu forța și mijloacele de luptă ale imperiului roman. Istoria creștinismului încheia astfel, printr'un târziu act de dreptate, un capitol și desigur pe cel mai frumos și mai important pentru viața bisericii, prin durerea și gloria ce înscrisesse în el un eveniment neobișnuit de greu, ca persecuțiile îndurate de creștini.

Intrând în sec. al IV-lea, Biserica a avut deci posibilitatea să respire ușurată și să-și încheie bilanțul acestei răfuei, care schimbă pentru totdeauna fața lumii.

¹⁾ E cunoscut edictul dela Nicomidia dat la 311 împreună cu Liciniu și Maximin, al cărui text se află la Eusebiu (Ist. bis. VIII, 17, Migne, ser. gr. 20, 792-3). Acest edict, care e expresia toleranței, da creștinismului libertatea cultului și a credinței, dar el n'a fost respectat de Maximin, care continuă să persecute și batjocorească pe creștini, lăudând pe față la 312, pe cei cari numiau creștinismul o *prostie blestemată*. Cât pentru edictul așa zis dela Milan (313), existența lui e discutabilă, unii istorici chiar contestând-o, întrucât nici Eusebiu nici alții nu vorbesc de el. (Vezi Seeck, Ztschr für Kirchengeschichte, XII, 181, 457. apărut de Görres, Ztschr f. wissenschaftl. Theol. XXXV, 282 și Crivelluci, stud. storlc. I, 239, la Paulys, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, vol. IV, Stuttgart, 1901, col. 1018-19).

Dar, indiferent de interesul teologic special al celui care studiază această chestiune, ea prezintă pentru orice om cult o importanță, care nu se poate găsi în diferite alte evenimente istorice. În drama primelor trei secole creștine, e pus la încercare, indiferent de nume, de situații, de timp și loc, *sufletul omenesc însuș*, cu toate calitățile și defectele lui, ridicându-se până la sublim sau decăzând până la abrutizare, trecând prin situațiuni cari au lăsat să se vadă ca nicio dată profunzimile lui necunoscute și cari i-au cerut și obținut tot ce a fost capabil să dea, punându-l cu aceasta într'o lumină, în care, cu tot eroismul și legendarul ei, nu l-a cunoscut anticitatea. În persecuțiuni, omenirea a trecut printr'un examen riguros și decisiv, care permite asupra ei aprecieri ce nu se pot deduce din niciun alt eveniment și care interesează de aceea Istoria nu numai din punct de vedere creștin, ci și din cel pur și simplu *uman*. Ele constituie procesul de naștere al unei lumi și civilizații noi și rămân prin aceasta o încercare plină de adevăr și de învățăminte, așa cum a fost bogate în urmări, de un fel și de altul.

Vom sprijini concluziile trase în paginile ce urmează pe unele izvoare, în frunte cu Istoria bisericească a lui Eusebiu și pe unele lucrări de specialitate, cari vor fi citate la locul res-

pectiv. Se vor observa între ele, întrebuințate — s'ar zice — până la abuz, cele ale lui Renan, cari formează grupul: Originele creștinismului. Explicația acestei preferințe e dublă: In operele lui Renan se găsește concentrată o cantitate considerabilă de material privitor la chestiunea creștinismului primitiv în genere, și totodată multe observațiuni juste și judicioase ale autorului. Pe lângă aceasta, Renan rămâne pentru creștinism criticul și adversarul lui tip, *representativ*, așa că tot ce se poate combate în el, de câte ori lasă un anumit interes și prejudețiu să ia înaintea buneii credințe, se referă la toată critica ce s'a putut face creștinismului, ceea ce dă oricărei obiecțiuni aduse marelui istoric un punct de greutate și chiar un câștig de timp.

Cât privește împărțirea ce necesită tratarea subiectului, ea va fi simplă și naturală: Persecuțiunile au avut pentru creștinism *urmări rele* și *urmări bune*, pe cari le vom expune în această ordine, separându-le pe cât posibil, deși ele se ating în unele puncte, cum se întâmplă totdeauna cu extremele.

* * *

Intr'un studiu asupra cauzelor persecuțiilor¹⁾ am caracterizat acest fel de opoziție făcută creștinismului ca o *reacțiune de ordin material* a tuturor forțelor păgâne, așa cum erau organizate și reprezentate în imperiul roman. Am înțeles prin aceasta, că persecuțiunile au fost măsura radicală și brutală, prin care cei care au întrebuințat-o credeau că noua doctrină poate fi *suprimată*, ca un obiect oarecare, ce poate fi ars sau nimicit, ceea ce dovedesc și scopurile mărturisite și procedeele distructive ale persecutorilor²⁾.

Intr'o ciocnire ca aceasta, în care s'a făcut cu precădere uz de sabie, de toc, de fiare, de apă, de tot felul de mijloace de urmărire și tortură corporală, se găsește cu prisosință dovada,

că tot ce era *forță* și mijloc de a o întrebuința, în statul roman, a intrat în primul rând în joc, contra inamicului creștin, care, printr'un sublim contrast, era lipsit tocmai de ceea ce forma avantajul adversarului său. Din această situație rezultă pentru creștinism și pierderile ce a suferit în persecuțiuni și victoria finală ce a re-purtat contra păgânismului.

Cum persecuțiunile au luat forma unui adevărat *războiu*³⁾, se înțelege că un așa fel de luptă a avut ca totdeauna urmările sale materiale dezastruoase. Ca de obicei, adversarul cu rol ofensiv, cum era atunci păgânismul, nu se mulțumește cu simpla urmărire a persoanei celui atacat. El cade cu furie asupra tuturor mijloacelor lui de existență și rezistență, și mai ales atunci când rezultatele morale ale luptei sunt pentru el nule, găsește o deosebită satisfacție în ruina și dezastrul ce poate provoca. Cum creștinismul avu dintru început formele și mijloacele sale materiale de propagandă și viețuire, cari constituiau oarecum arme de luptă și rezistență contra celor păgâne de aceeași natură, păgânii, cari asupra sufletului creștin au reputat victorii într'o măsură mult mai mică, au cauzat creștinismului pe teren material pierderi cari trebuie puse în primul rând, când e vorba, ca aci să facem bilanțul unui conflict, care a cutremurat, ca niciunul altul, atâta lume și atâția ani.

Natural, că timpul și locul, în care creștinii puteau fi urmăriți mai eficace și mai motivat, erau *adunările* lor. Fiecă păgânii le luau ca ceea ce erau: prilej și mijloc de răspândire, de organizare și de întărire a creștinismului, fie, mai ales, ca adunări de complot⁴⁾, așa cum adesea au fost falsificate în mintea lor de neștiința și pasiunile ce-i stăpâneau, adunările religioase ale creștinilor primitivi erau pândite și turburate de adversarii lor⁵⁾. Pretextul legal, care să justifice această faptă, se găsea în aceea că tot ce nu convenia statului roman era declarat *ilicit*, și legea opria categoric asociațiunile ilicite, cu cari era asimilat și creștinismul⁶⁾,

¹⁾ *Cauzele persecuțiilor* din punct de vedere istoric și psihologic, Atena 1922. (Teză de doctorat în Teologie).

²⁾ «Ordinul senatului e să nu existe creștini», zice proconsulul *Perennius* senatorului creștin *Apollonius*. (Martiriul Sf. Apollonius 23, la *Hrisostom A. Papadopoulos*, Studii istorice, Ierusalim, 1906, p. 65). *Dioclețian* intenționa să surprindă pe creștini neașteptându-se și nepregătiți, deodată, în toate provinciile imperiului roman, «bis der letzte, Funken in dem Aschenhaufen erloschen war. Dann, aber auch nur dann, konnte der Staat hoffen über die Kirche triumphieren». (*H Achelis*, Das Christentum in den ersten drei Jahrhunderten, vol. II, p. 315, Leipzig, 1912).

³⁾ *Eusebiu*, Ist. bis. VIII, 10, *Migne*, ser. gr. 20, 768: Creștinii erau nu numai asediați în mod obișnuit, ci cu adevărate metoade de războiu. *Eusebiu* ilustrează aceasta cu exemplul unui oraș din Frigia, ars pentru creștinii lui, împreună cu curatorul, magistratul și cu *Adauctus*, un strălucit Roman din Italia, *Ibid.* VIII, 11, *Migne* ser. gr. 20, 768-2.

⁴⁾ *Acta proconsularia S. Cypriani*, *Migne* ser. lat. 3, 1053-4.

⁵⁾ *Paul Allard*, Histoire des persécutions pendant la première moitié du troisième siècle, ed. 2, Paris 1894, p. 85.

⁶⁾ *Acelaș*, Les dernières persécutions du troisième siècle. ed. 2, Paris 1898, p. 53.

suferind însă sancțiunile legii și prejudiciilor mai mult ca orice altă religio, collegium, soliditas, factio, etc. ¹⁾).

E cunoscut că și Evreii au făcut uz de acest procedeu polemic, în măsura puterilor și drepturilor lor, urmărind neadormiți mișcarea sf. apostol Pavel, suspectând adunările creștinilor, denunțând autorităților pericolul lor, ca „τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντος“ ²⁾, și apostolul fu împiedecat de ei mai ales în orașele Macedoniei ³⁾, de a sta și predica mai mult timp cuvântul noii religii.

Acest mijloc de a opri răspândirea creștinismului nu tu lăsat numai la impulsunile popoului, nici mărginit la dispozițiunea legală generală, care opria asociațiunile ilicite. El luă forma edictelor speciale, cari interziceau între altele adunările creștinilor. Intr'o scrisoare păstrată la Eusebiu ⁴⁾, Dionisie al Alexandriei arată cum pe timpul lui Valețian ⁵⁾ și Galien, prefectul Emilian îi ordonă, în numele lor, ca să nu adune creștinii ⁶⁾. Pedepșa aplicată de Emilian în persecuțiunea ce porni atunci în Egipt, fu mai ales deportarea creștinilor în părțile pustii ale Libiei. Dionisie, care, însoțit de «sympresbyteriul» Maxim și diaconii Faust, Eusebiu și Herimon, se prezentă lui Emilian și-i face cunoscut că ascultă mai mult de Dumnezeu decât de oameni ⁷⁾, fu condamnat, după convenita lecție de disciplină și patriotism, ce primește dela Emilian, să fie dus cu însoțitorii săi la Kefro, un sat aproape de pustie, cu ordinul : «Nicidecum nu aveți voie, nici voi, nici alții, să faceți *sinoade*, sau să intrați în așa numitele *cimitire*», și cu amenințarea că cel ce se va găsi în vreo adunare se va expune la pericol ⁸⁾.

Ceeace însă în ordinul lui Emilian era parțial sau local fu generalizat prin decretul afișat ca edict de persecuțiune de către Dioclețian, care oprește adunările creștinilor, «răpindu-le sau măr-

ginindu-le libertatea» ⁹⁾. Cum vom aminti ceva mai jos, Liciniu aplică acelaș metod.

Motivul tuturor acestor măsuri, cari desigur nu s'au mărginit la Emilian, Dioclețian și Liciniu, fiecă luau sau nu forma edictelor speciale ¹⁰⁾, era clar și făcea parte integrantă din tot sistemul persecuțiilor, așa cum îl mărturisește Dionisie în epistola mai sus citată : «Nu doar că era vorba de a nu aduna pe alții, ci de a nu fi nici noi înșine creștini.

Dacă adunările creștinilor erau în principiu interzise, și prin urmare indiferent de motivu și scopul lor special, se înțelege că în casele de rugăciune, în cari se transformau însăși casele lor la început, sau în biserici cu timpul, ele erau cu atât mai mult pasibile de prevederile dispozițiunii care le interzicea. O atenție deosebită au arătat de aceea marii persecutori locașurilor de cult creștin, și totodată cărților, unele și altele mijloace de propagandă și consolidare și puncte de sprijin ale învățaturii și vieții creștine. Ceeace au făcut în această privință alți împărați persecutori e mai puțin cunoscut și mai puțin interesant ; ceeace însă a decretat Dioclețian, prin edictul mai sus amintit, arată tot pericolul la care erau expuse casele și cărțile sfinte ale creștinilor : Cele dintâiu erau dărâmate din temelii, cele de al doilea arse în mijlocul piețelor, în ochii creștinilor înșiși ¹¹⁾. Persecutorul insista cu deosebită grijă în acest mod de a combate pe creștini. În al 19-lea an de domnie, în Martie, la Paști, scrisori imperiale (βασιλικὰ γράμματα) ordonă acelaș lucru : «Τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ Γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέσθαι» ¹²⁾.

E în general cunoscut, fără a aduce aci mărturii speciale, că din cauza persecuțiilor, creștinii n'au putut să aibă la început case publice de cult. Cele făcute cu timpul sunt rari și totdeauna expuse, fapt pentru care creștinii au avut o deosebită stimă pentru Alexandru Sever și Constanțiu tatăl Marelui Constantin, pentru toleranța ce acordă locașurilor sfinte. Cel dintâiu dă câștig de cauză creștinilor, într'un diferend

¹⁾ Traian mai ales se temea de ele : «Er befürchtet überall factiones». Olaf Schild, Das altchristliche Martyrium in Berücksichtigung der rechtlichen Grundlage der Christenverfolgungen, Dorpat, 1920, p. 95. La pag. 120 : «Die Christen gelten als illicita ac desperta factio, plebs profanae conjurationis, impia coitio».

²⁾ Fapt. Ap. XVII, 6.

³⁾ Ibid. v. 13.

⁴⁾ Ibid. VII, 11, Migne ser. gr. 20, 664.

⁵⁾ Valerian se purtă la început bine cu creștinii. Sub influența mediului însă, și mai ales după îndemnurile rele ale unora din anturajul său, își schimbă atitudinea și se dedă la insulte și batjocuri față de creștini. (Eusebiu, Ist. bis. VII, 10, Migne ibid, 657-60).

⁶⁾ «Μὴ συναγε» (Eusebiu, ibid VII, 11, Migne ibid, 664).

⁷⁾ «Πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις» (ibid).

⁸⁾ Ibid. 665.

⁹⁾ Paul Allard. La persécution de Dioclétien et le triomphe de l'Eglise, ed. 2, vol. I, Paris 1900, p. 158.

¹⁰⁾ Ordine imperiale sau date de diferite orașe contra creștinilor erau înscrise pe stâlpi de aramă puși pe străzi. (Eusebiu, Ist. bis. IX., 7 Migne ibid, 809).

¹¹⁾ Eusebiu, ibid, VIII, 2, Migne ibid, 744.

¹²⁾ Ibid 745. Vezi și Gh. Cedrimos, Sinoșsa Istoriilor, Migne, ser. gr. 121, 516.

ce avea cu niște negustori, pentru un teren pe care creștinii au ridicat în urmă o biserică, iar Constanțiu e insistent lăudat de Eusebiu, pentru bunăvoința de a nu fi dărâmat bisericile creștine nu numai neparticipând la persecuțiuni, dar chiar apărând pe creștinii săi, «nici locașurile Bisericilor stricându-le, nici altceva inventând contra noastră»¹⁾, ceea ce confirmă istoricul *Sozomen* zicând că pe când Bisericile erau persecutate în toată cealaltă lume, numai Constanțiu, tatăl lui Constantin, permitea creștinilor să se adune fără frică²⁾.

Libertatea lăsată creștinilor de a-și ridica biserici și săvârși «cele obișnuite», fu de aceea unul din marile privilegii și drepturi acordate lor prin edictul dela *Nicomidia* (311), care zice în această privință: «... ut omnes Christiani aedes suas in quibus conventus peragebant, denuo instaurare possint, ita ut nihil contrariam disciplinae suae deinceps facere cogantur»³⁾. Odată dreptul câștigat, creștinii secolului IV încep construire de temple impozante⁴⁾, în cari găsiră în parte satisfacția ce fusese luată prin violență înaintașilor lor. *Constantin cel Mare* favorizează în mod deosebit ridicarea bisericilor, el însuși contribuind la înmulțirea lor.

Istoricul *Socrate* ne spune că împăratul Constantin găsi de cuviință să construiască o biserică, cu scopul de a îndrepta moravurile, în orașul Hios din Fenicia, unde, printr'o lege care constituie o aplicare destul de avansată a unor idei expuse într'o doară de Plato în «Republica» sa și un precedent îndrăzneț al sistemului visat de anumiți reformatori sociali moderni, femeile erau comune, așa că copiii nu-și cunoșteau părinții, și dimpotrivă, iar fecioarele erau expuse străinilor⁵⁾. Atât zel avea împăratul pentru biserici, încât fiind vorba să întreprindă un războiu contra Perșilor, puse să i se facă un cort din diferite pânze, în formă de biserică, pentru a avea, ca Moise în pustie, un loc de rugăciune cuviincios, «εὐκτήριον ἡύτρετισμένον»⁶⁾. E drept

că războiul nu s'a făcut, dar dispozițiile împăratului de a da creștinismului un bun ce îi fusese răpit cu aceeaș barbarie, cu care i se răpia totul, se confirmă pe deplin, și *Sozomen* scoate lucrul în relief raportând că sub Liciniu, creștinii Orientului, până la granițele Libilor, vecinii Egiptului, nu îndrăzniau să se adune pe față («οὐκ ἐθάρρουν τότε εἰς τὸ φανερόν ἐκκλησιάζειν»), pe când la Apus Elini, Macedoneni, Hiri «ἀδεῶς ἐθρήσκουν διὰ Κωνσταντῖνον»⁷⁾.

Pentru a înțelege cât suferise comunitatea creștină, privată de locul și dreptul de a se aduna, e destul să ne gândim la strâmtorarea în care o aducea această măsură, care a produs un mod de manifestare unic în analele cultelor: Alungați depe suprafața pământului, creștinii intrară *sub pământ*; urmăriți în casele lor, lipsiți de biserici, se ascundeau în *catacombe*, în aceste sfinte temnițe voluntare, cari le serviră ca altar și ca morminte, ca depozit de religie și ca refugiu de urgia persecutorilor. Acest mijloc extrem, la care au recurs creștinii primelor secole, la Roma și în alte locuri, arată clar situația grea în care-i puneau lipsa de locașuri sfinte și mai ales oprirea de a se aduna, fie și oriunde, pentru a-și săvârși misterele și manifesta pietatea.

Fără îndoială, ei simțiau nevoia și obligațiunea imperioasă de a se întruni pentru cult și totodată pentru susținere și mângâere reciprocă. Fără acestea, viața creștină ar fi prezentat mari goluri, lipsindu-i un mijloc de manifestare, care e indispensabil și cerințelor sufletești și aplicării unei religii, cultul prinzând în forme concrete și stabile idei și sentimente, fără cari orice religie s'ar expune la o denaturare treptată și la o dispariție sigură. El concentrează pe credincioși, îi leagă și susține, constituind astfel nu numai o interpretare necesară a credinței lor intime, ci și un mijloc de comunicare și de solidarizare, o mobilizare ca *frați* în jurul acelorași datorii și speranțe religioase, fiind ca atare una din condițiunile *unității* unei religii și cu atât mai mult a creștinismului, care a realizat prin cult egalizarea religioasă-morală a adeptilor săi⁸⁾. Bisericii i se lua prin urmăre unul din cele mai prețioase și mai necesare mijloace la împământare și consolidare, și numai credința vie și

¹⁾ Eusebiu, *ibid.* VIII, 13, *Migne* *ibid.* 781.

²⁾ «Διωκομένων γὰρ τῶν ἀνὰ τὴν ἄλλην οἰκουμένην Ἑκκλησιῶν, μόνος Κωνσταντῖνος ὁ Κωνσταντῖνου πατὴρ, ἀδεῶς θρησκεύειν συνεχώρησε τοῖς Χριστιανοῖς» (*Ist. bis.* I, 6, *Migne* *ser. gr.* 67, 864).

³⁾ Eusebiu, *ibid.* VIII, 17, *Migne* *ibid.* 794.

⁴⁾ Eusebiu, *ibid.* X, 2, *Migne* *ibid.* 845. Adevărate sărbători pentru sfințirea și inaugurarea lor (*ibid.* X, 3, 848).

⁵⁾ *Socrate Scolasticul*, *Ist. bis.* I, 18, *Migne* *ser. gr.* 67, 124.

⁶⁾ *Ibid.*

⁷⁾ *Ist. bis.* I, 2, *Migne* *ser. gr.* 67, 864.

⁸⁾ Frecventarea bisericii a devenit cea mai perfectă lecție de egalitate religioasă". E. Renan, *Marc-Aurèle*, p. 610, 612.

devotamentul sublim al membrilor ei, cari au făcut imposibilul, a păstrat încă și a dezvoltat cultul creștin, cu diferitele lui forme și datorii, în case, catacombe, ziua, noaptea, unde și cum au putut, dela sinagoga Evreilor până la bisericile lui Constantin cel Mare.

Pentru creștinii primelor secole, acest sentiment de solidaritate și de continuă apropiere era așa de necesar și totodată apreciat, încât ei nu-l mărginesc numai la legăturile cât mai strânse ale celor vii: În sensul și definiția *Bisericii* intrau și credincioșii morți și prin excelență martirii, a căror amintire și cinstire era nelipsită din manifestările comunității pământești, ca învrednicindu-se prin sacrificiul lor de o parte din patimile Mântuitorului. Grijă și respectul cu cari creștinii adunau și salvau, cu riscuri, rămășițele trupești ale fraților lor martirizați, venerația cu cari înconjurau ființa lor și care produse un *cult al sfinților*, dovedește cât simțeau creștinii nevoia *asociației*, de care persecuțiunile căutau să-i lipsească cu forța, făcând-o astfel, cum e natural, cu atât mai mult simțită. Dar, cum am amintit într'un loc citat mai sus, li se interzicea chiar vizitarea *cimitirelor*, în cari se odihneau glorioșii lor frați de credință, ceea ce se vede și din faptul că Publius Licinus *Gallienus* anunță printr'o epistolă pe episcopii Dionisie, Pinnas și Dimitrie, că li se dă voie de reîntoarcere, pace și iertare și să se bucure de locurile numite *cimitire*¹⁾, a căror frecventare o va interzice din nou *Maximin*²⁾, deși cel puțin în legile protectoare ale înmormântării, pe cari le invocau creștinii în timpul lui Septimiu Sever³⁾, se putea găsi un drept și pentru ei.

E explicabilă prin urmare greutatea ce întâmpină studiul Liturgicii, cu privire la definirea exactă a formelor cultului creștin primitiv și mai ales a vechilor formulare de liturghie, precum și la constatarea și identificarea *misterelor* Bisericii creștine. Aceasta se înțelege și mai ușor, când se ia în vedere că și *cărțile* creștinilor erau, cum am amintit, între obiectele urmărite și condamnate, și deci cu ele se distrugea cel mai bun mijloc de a se răspândi, generaliza și unifica un tip de cult și singurul de a se trans-

mite exact posterității tot ce privește viața și organizarea primilor creștini. E destul să amintim că din cauza acestor împrejurări nefavorabile a suferit chiar *canonul* Noului Testament, de oarece, după cum e cunoscut și din studiul Introducerii în cărțile N. Testament, epistolele pierdute se ridică la trei sau patru, dintre cari una către Corinteni și alta către Coloseni, cari ne-ar fi păstrat și explicat fără îndoială unele din chestiunile referitoare la creștinismul secolului I. Se poate zice desigur că au suferit chiar cărțile păstrate, căci în condițiunile în cari ele puteau fi scrise, circulau și se folosiau, erau expuse la mutilări și la alte neajunsuri, ca orice lucru supus unei forme de cenzură originală, așa cum o aplicau persecuțiunile. Odată interzise și amenințate cu focul, întrebuințarea lor nu mai era la larg și posesorii lor trebuiau să le ascundă prea bine, pentru a nu fi condamnați pentru simplul fapt că au cărți creștine.

Un roman recent al unui scriitor francez contemporan⁴⁾, are ca subiect martiriul unei curtezane din Corint, preoteasă a Afroditei și apoi a zeiței Isis, *Myrrhina*, care fu acuzată și condamnată ca creștină, deși nu era, pentru că o necromanciană geloasă, Ordula, introduse în mod clandestin câteva *cărți creștine* în lăzile ei. Chiar dacă exemplul aci citat n'ar corespunde unui adevăr istoric, el corespunde însă unui obicei intrat în tradiția persecutorilor: Creștinii denunțați că ar avea cărți sfinte, fie în timpul lui *Dioclețian*, la care se referă cazul de mai sus, fie în timpul lui *Deciu*, care era urmărit de spectrul tuturor ființelor și obiectelor *creștine*, suportau consecințele grele ale intoleranței păgâne.

Neputând circula liber cărțile creștine, învățătura era lipsită de un prețios mijloc de propagandă și popularizare, și pericolul îl înțelegem bine din anumite atacuri și calomnii păgâne: Doctrina creștinilor nu era cunoscută de adversarii lor⁵⁾, misterele erau denaturate, dogmele batjocorite, actele creștinilor suspectate și răstălmăcite, toate acestea formând o atmosferă defavorabilă răspândirii creștinismului și devenind elemente cari întrețineau focul păgân contra lui. În acelaș timp însă, când creștinilor li

¹⁾ Eusebiu, *ibid.* VII, 11, *Migne* *ibid.* 669. Vezi și Nicefor Calist Ist. bis. VI, 12, *Migne* ser. gr. 145. 1156.

²⁾ Eusebiu, *ibid.* IX, 2, *Migne* *ibid.* 804.

³⁾ Paul Allard. *Histoire des persecutions pendant la première moitié du troisième siècle*, p. 91.

⁴⁾ Pierre Mille, *Myrrhine courtesane et martyre*, Ferenczi, Paris, 1922.

⁵⁾ E. Renan. *L'Eglise chrétienne*, pag. 306.

se lua o armă și o mângâere, diferiții eretici își puteau plasa erorile, și cărțile sfinte au suferit chiar concurența ilegală ce le făcea o întreagă literatură apocrifă, care, falsificând adevărul istoric și luând forma legendei, nu aveau a se teme de cultivatorii miturilor. Cărți, «plăsmuite, pline de toată blasfemia contra lui Hristos»—e vorba de «Actele lui Pilat și ale Mântuitorului»—fură impuse pretutindeni, la țară și la orașe, pentru a fi predate copiilor de învățătorii lor și învățate pe dinafară.¹⁾

Interdicțiuni de acest fel se întind și asupra *instrucțiunii*: Creștinii nu puteau să înființeze școli proprii, de unde copiii lor erau obligați să frecventeze școlile păgâne²⁾. Pericolul ce decurge din aceasta îl arată cu prisosință *ereziiile*, cari sunt aproape în totalitatea cazurilor reacțiunea spiritului păgân și pretenția lui de a se impune cât de cât pe terenul creștin, în care caută, chiar pe unii creștini, să introducă resturi din anumite sisteme filozofice sau credințe păgâne muribunde. E destul să amintim că victimă a acestei periculoase tendințe a căzut pe nesimțite cel mai mare teolog al tuturor timpurilor, *Origen*, ca să înțelegem câte eventualități nenorocite și ce curse pregătea creștinilor lipsa de școli proprii și, în consecință, frecventarea celor păgâne. În ele, copiii creștinilor trebuiau să facă, vrând-nevrând, cunoștința literaturii și filozofiei adversarilor lor, a mitologiei și sistemelor cugetării păgâne, cari, predate cu artă și succes³⁾ unor minți în formație, le puteau lăsa

¹⁾ *Eusebiu*, ibid. IX, 5, *Migne*, ibid. 805, și c. 7, col. 809.

Prohibițiunea impusă de persecuțiuni a făcut să se creadă că Biserica a practicat obiceiul de a-și ascunde de batjocura și insultele profanilor adunările și misterele sale, aplicând așa numita *disciplina arcani* (vezi *Joseph Schwane*, *Histoire des Dogmes*, trad. de l'Abé P. Belet, vol. I, Paris 1903, p. 647). Într'un studiu solid documentat (articolul *Arcane*, în *Dictionnaire de Théologie catholique*, vol. I. Paris 1909, p. 1738-58), *F. Batiffol* recunoaște că, fără îndoială, interzicerea creștinismului, decretată prin legislațiunea lui Nero și menținută în urmă, obliga creștinismul să facă din adunările sale, din momentul ce erau ilicite, *adunări clandestine*, cel puțin în perioada persecuțiilor (p. 1752), dar e de părere că în Biserica veche n'a existat nici o dispozițiune prohibitivă, care să se poată numi *disciplina arcană*, aducând ca dovezi o mulțime de citate din părinții și scriitorii bisericești ai primelor secole. Disciplina arcană a ieșit din lupta între protestanți și romano-catolici în sec. XVII, iar termenul a fost inventat de protestantul *Dailé*, deși protestanții atribuie inventarea și a lucrului și a cuvântului controversiștilor romano-catolici.

²⁾ *Hrisostom A. Papadopulos*, op. cit., p. 139.

³⁾ *E. Renan*, *Marc-Aurèle*, p. 8.

reminiscențe simpatice și neșterse pe cari chiar buni și iluștri creștini vor căuta adesea să le introducă în domeniul doctrinei creștine. Cred de prisos să insist asupra acestui lucru, când știut e că el s'a dovedit, din nenorocire, cu reminiscențe simpatice și neșterse, pe cari chiar erorile dezastruoase ale unor personalități, cari, fără aceasta, ar fi făcut parte din tot ce a avut mai frumos clasicismul creștin. Se poate prin urmare zice, că în modul acesta, prin interzicerea cărții și școlii creștine și prin favorizarea directă și indirectă, în paguba lor, a celor păgâne sau tendențioase, *persecuțiunile au pregătit în mare măsură terenul ereziilor*, adică a doua grea încercare, prin care a trecut creștinismul în cursul timpului.

Dar persecuțiunile au produs erezii nu numai în acest mod indirect, cu rezultate mai depărtate, ci și imediat, și anume *hiliasmul*, prin impresia grozavă ce au făcut asupra unor creștini, de obicei cu trecut sau tendințe iudaice, prin mulțimea și greutatea mijloacelor distructive întrebuințate contra Bisericii. În fața atâtor orori, în cari vedeau împlinindu-se anumite profeții ale Mântuitorului, și amintindu-și totodată de mângâerea și speranțele ce dăduse celor persecutați pentru El, un număr de creștini, printre cari și unii distinși, ca Justin Martirul și Filozoful, *Lactanțiu*, interpretară greșit promisiunea despre venirea Mântuitorului și domnia Lui în lume și crezură că ea e aproape și va lua forma unei împărății pământești de o mie de ani, ceea ce seamănă cu viziunea mesianică a Israelului apăsător de popoarele străine. Creștinii au văzut chiar în Nero pe *Antihristul* Apocalipsei și e știut că sf. apostol Pavel avu mult de lucru cu ideea *parusiei*, pe care persecuțiunile o cultivau la Salonic și care-l făcu să trimită, spre lămurirea și liniștirea Tesalonicenilor, cele două epistole cunoscute, dintre cari mai ales a doua se ocupă special cu această chestiune. Persecuțiunile presau prin urmare, cu greutatea lor asupra mentalității cel puțin a unora dintre creștinii primitivi și creau o atmosferă care favoriza eroarea, chiar când provenea dintr'un exces de credință, ca în cazul Tesalonicenilor și uneori al hiliaștilor.

TEODOR POPESCU.

CHESTIUENA CALEDARULUI ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Cuvinte cu prilejul Conferinței pentru îndreptarea calendarului la Patriarhia din Constantinopol.

Chestiunea îndreptării calendarului iulian se tot pune din când în când în Biserica noastră. În România, s'a pus odată pe vremea lui Cuza, când Episcopul Melchisedec al Romanului a avut un rol însemnat. Organele Statului voind să scoată dela Biserică declarațiunea că chestiunea calendarului nu e o chestiune bisericească și deci să introducă grabnic calendarul gregorian, învățatul episcop a făcut un răspuns, tipărit în *Biserica ortodoxă*, prin care arată că, oricum s'ar privi calendarul, el este adânc legat de întocmirea cultului nostru și deci o înlocuire a lui nu poate fi indiferentă pentru Biserică. Răspunsul a fost dat ca din partea unei adunări bisericești convocate de ministrul cultelor, Bolintineanu. ¹⁾

Din pricina împotrivirii episcopului, chestiunea a fost amânată pentru multă vreme. Au trecut aproape 30 de ani fără a se mai ridica.

Eram student, când chestiunea s'a ridicat din nou în parlament. D. *Cosăcescu*, susținea în senat introducerea calendarului gregorian. Ministrul cultelor de atunci, răposatul Dr. *Istrati*, era de aceeași părere. Dar cu tot răsunetul pe care l-a trezit, chestiunea n'a avut rezultat.

În aceeași vreme, inginerul *Panaite Donici* a scris pentru reforma calendarului, în românește, franțuzește și nemțește.

Cu toate acestea, de o bucată de vreme, chestiunea a început a se discuta și mai viu ca înainte.

În 1910, profesorul și astronomul rus *Saladilov* a publicat o lucrare însemnată. Dela dânsul aflăm că chestiunea reformei calendarului a fost susținută în Rusia încă dela 1830, de către Academia imperială, și a rămas fără rezultat, cași la noi. De atunci, abia la 1899 a fost luată din nou de către Societatea astronomică rusească. Intre cei care au discutat cu temei chestiunea aceasta în Rusia, se citează autorul *Bolotov*.

În Serbia, în vremea noastră lucrează în privința aceasta profesorul *Trpcovici*, care a dat la iveală un sistem de îndreptare a calendarului iulian.

Cele mai mari schimbări în privința calendarului le-a adus războiul mondial. În urma lui, calendarul gregorian a fost introdus în România, Serbia și Grecia. Dar numai în viața Statului, iar Biserica a rămas cu calendarul ei. Cu toate acestea însă și Biserica a început a se mișca în privința aceasta după război, așa că chestiunea calendarului se discută acum mai viu decât oricând.

În România, Sf. Sinod a numit o comisiune care să lucreze în privința aceasta. Au urmat și discuțiuni prin ziare, mai cu seamă prin ziarul, dispărut acum, *Dacia*.

În cuprinsul Patriarhiei din Constantinopol, s'au

tipărit mai multe lucrări care se ocupă cu chestiunea aceasta, precum: 1. 'Ελληνικὸν Ἡμερολόγιον (Calendarul grecesc), Constantinopol 1918 de Arhimandritul *Pan-gratie Vatopedinul* (fost preot la biserica grecească din Brăila); 2. τὸ Ἡμερολογιακὸν ζήτημα, (Chestiunea calendarului) Constantinopol 1922, de Mitropolitul *Antim* al Viziei; 3. αἱ Μεταρρυθμίσεις (Reformele) Constantinopol 1922, de Profesorul *V. Antoniadu*.

În România, după războiul mondial, în chestiunea aceasta a mai eșit la iveală în țara noastră, un vechiu ostenitor pe acest teren Baronul *Gustav Bedeus de Scharberg* din Sibiu, care, de și nu este ortodox, se ocupă de calendar și din punct de vedere ortodox și a trimis un proiect de calendar anul trecut, la organizarea bisericească *World Alliance*, care și-a ținut congresul la Copenhaga. Baronul Bedeus, deși nu e cunoscut în țara noastră, totuși se ocupă de mult de această chestiune, până în clipa de față, și vom avea prilejul să vorbim de proiectele sale.

Tot în țara noastră, de această chestiune se ocupă senatorul *Petru Drăghici*, tot din Sibiu, care a lucrat un frumos proiect de calendar, pe temeiul studiilor astronomilor *Saladilov*, *Armelin* și a cehoslovacului *Kirceag*.

Din punct de vedere mai mult civil decât bisericesc, cu reforma calendarului se ocupă la noi d. *Gabriel Zaymus*, care a scris mai multe articole în *Universul*.

Toate acestea arată cât de vie a ajuns chestiunea calendarului după război în Biserica ortodoxă, fără a mai pomeni de proiectele din Apusul catolic și protestant.

Dar ceiace dovedește mișcarea aceasta mai mult decât toate este convocarea unei conferențe a Bisericilor ortodoxe pentru îndreptarea calendarului la Patriarhia din Constantinopol pentru ziua de 1 Mai 1923 și care s'a și deschis la 10 Mai c. Ea e o dovadă că, din treapta teoretică, discuțiunile au ajuns la o cale practică: se caută chipul de a introduce măsura îndreptării în chip efectiv. De aceia credem că mult frământata chestiune a îndreptării și rămânerea în urmă cu 13 zile a calendarului iulian este acum pe punctul de a-și găsi deslegarea. Fapt este că dela calea teoretică s'a trecut la cea practică.

Urmează acum să vedem cum au mers lucrările acestei conferențe în chestiunea calendarului, și care sunt ideile care s'au propus pentru îndreptarea lui. Mai înainte de a intra în aceasta însă, să privim puțin cursul ideilor care s'au răspândit până a ajunge la această conferență și care, firește, trebuie să se simtă și în tratările ei.

Iată, de pildă, ce scrie Mitropolitul Antim în cartea sa pomenită mai sus, în cap. IV al cărții sale, sub titlul *cum trebuie reformat calendarul iulian și canoanul pascal*:

1) Vezi revista *Biserica ortodoxă* din Iunie 1881.

Biserica ortodoxă răsăriteană cercetând chestiunea calendarului din punct de vedere științific, social și bisericesc, se simte datorată să facă mărturisirea că, dacă stăruința în păstrarea calendarului iulian se putea învoi până azi sau dacă ea era impusă pentru alte pricini, azi însă temeiuri de seamă cer poruncitor nu numai concordanța datelor noastre cu cele ale altor națiuni civilizate, ci încă și cea mai precisă determinare a sărbătorii Paștelui, pe temeiul hotărârilor respective ale sinodului din Niceia și că, prin urmare, Biserica noastră este nevoită să urmeze una din cele patru soluțiuni următoare :

1. Să reformeze calendarul iulian potrivit cu arătările și condițiunile științei și să hotărască aflarea cea mai științifică a Paștelui, bine înțeles, totdeauna în armonie cu dispozițiunile bisericești relative la această sărbătoare și cu tâlcuirea exactă a hotărârilor respective.

2. Să primească fără examen calendarul celorlalte națiuni civilizate, adică cel gregorian și canonul său pascal respectiv.

3. Să stăruiască în păstrarea calendarului iulian până ce silințele pentru aflarea și impunerea unui calendar internațional mai desăvârșit din punct de vedere științific și mai practic vor ajunge la un rezultat definitiv.

4. În sfârșit, de a proceda ea însăși, din inițiativă proprie și independent de alte așezăminte, la aflarea și primirea unui astfel de calendar.

Din cele patru soluțiuni propuse, a patra fără îndoială e înlăturată prin faptul că Marea Biserică¹⁾ nu poate lucra izolat și parțial într-o chestiune de un interes bisericesc atât de mare și general, fără a se înțelege cu celelalte Biserici. Și dacă Marea Biserică ar voi să ajungă la această înțelegere, nu se poate nădăjdi că celelalte Biserici ar urma-o, pentru că Biserica Rusiei, a României și a Serbiei, având în vedere condițiunile în care se găsesc credincioșii lor după războiul general, și socotindu-și propriile lor interese, îmboldite puternic la aceasta și de Guvernele respective, vor căuta mai degrabă să aibă un calendar comun cu celelalte națiuni civilizate, decât să caute să dobândească unul mai exact și mai practic. Și chiar în cazul când, în chip izolat și independent de alte națiuni, noi am fi primit alt calendar, fie chiar și cel mai desăvârșit și mai practic, chestiunea calendarului nostru n'ar fi dezlegată deplin, ci ar rămâne întreagă, din punct de vedere social și practic, pentru că ar fi încă motive pentru care s'ar impune reforma calendarului nostru, și identitatea datelor noastre cu acele ale altor națiuni civilizate ar ajunge trebuincioasă.

A treia soluțiune de asemenea este înlăturată, din pricină că, chestiunea calendarului, cu toate că e studiată de mai mulți ani oficial și oficios și cu toate că s'au întocmit proiecte pentru dezlegarea ei, totuși, cercetând chestiunea din acest punct de vedere și greutățile de care se izbește dezlegarea ei definitivă, nu putem spune pozitiv că această soluțiune este de asemenea de o rezolvare grabnică. Și din contra, se cunosc motivele din pricina cărora, după războiul general, mai multe guverne și biserici doresc viu și caută

un calendar uniform pentru toți supușii lor creștini și în legătură cu al celorlalte națiuni civilizate, după cum rezultă aceasta din recomandările respective ale guvernului grecesc către Biserica Greciei și a Constantinopolului, din scrisoarea Patriarhului Tihon al Rusiei către Patriarhatul ecumenic și din dorința Bisericii României pentru convocarea cât mai curând cu putință a unui Sinod ecumenic, în care chestiunea calendarului să fie cea dintâi pusă la ordinea zilei.

Dar și a doua soluțiune este înlăturată, pentru că înlocuirea calendarului iulian prin cel gregorian nu îndeplinește toate condițiunile cerute din punct de vedere bisericesc, științific și practic. E adevărat că, din punct de vedere științific, calendarul gregorian e mai precis decât cel iulian. Cu toate acestea nici el n'are o precizie desăvârșită. Iși are și el greșelile lui, mai cu seamă în comparațiune cu altele desăvârșite, și de aici dorința de a avea un calendar mai precis și o reformă a calendarului mai deplină. Intocmirea calendarului gregorian are scăderi mai numeroase decât canonul alexandrin, și calendarul iulian este de preferat din punct de vedere practic, pentru că e mai simplu decât cel gregorian și decât toate celelalte născocite până acum.

Pentru aceste pricini, înlocuirea grabnică a calendarului iulian și a canonului alexandrin prin calendarul și socoteala gregoriană e fără scop, deșartă și nefolositoare și ar produce zădărnici și imputări drepte, fiindcă ar fi fără temei științific sau bisericesc. Și dacă luăm în considerațiune că, într'un chip sau altul, această înlocuire ar putea sluji propagandiștilor dibaci pentru a exploata și înșela pe creștinii ortodocși, vom ajunge ușor la încheierea că și această soluțiune trebuie înlăturată.

Deci cele trei soluțiuni din urmă fiind înlăturate, nu mai rămâne decât s'o primim pe cea dintâi, care constă din reformarea calendarului nostru și a canonului pascal întrebuițat de noi.

Această reformă, fără îndoială, e un act vrednic de laudă, pe care nimenea nu-l poate ocărâ sau batjocori și a cărui trebuință a fost recunoscută, recomandată și propusă mai întâi de conaționali noștri, dar pentru multe pricini, cum am văzut, nici îndeplinirea ei nu s'a putut dobândi.

Dar nu mai este niciun temei îndestulător să se amâne ceiace nu s'a putut face până acum, fiindcă trebuința reformei continuă a exista și numai prin această reformă vom putea ajunge la rezultatul dorit și la scopul urmărit, anume ca toate popoarele creștine, fără deosebire, să aibă aceeași dată și să serbeze în acelaș timp Paștele și alte sărbători.

Deci cum se va putea dobândi această reformă?

a. În ce privește calendarul, luând în considerațiune precizia de netăgăduit a anului solar (tropic), fără îndoială că trebuie să reformăm calendarul nostru pe temeiul anului solar și potrivit lui. Acum, de oarece între calendarul iulian și anul solar precis este o deosebire cam de 13 zile, socotesc că se impune adăogarea acestor zile la o dată oarecare, așa ca această dată să fie socotită ca mărită cu 13 zile și numerotată în conformitate. Rezultatul acestei reforme va fi că, pe deoparte, toate popoarele creș-

¹⁾ Adică Biserica Patriarhiei Constantinopolului. — N. Trad.

tine, până la 2100 vor avea aceeași dată și vor prăznuși în același timp toate sărbătorile comune mișcătoare; pe de altă parte, vom păstra calendarul iulian, dar reformat, mai desăvârșit și pe oare-l vom numi „Calendarul iulian reformat“.

b. În ce privește acum reforma Canonului pascal, vom spune cele ce urmează:

De oarece fixarea Paștelui potrivit cu regula în vigoare, care se sprijină pe data de 21 Martie a stilului iulian, ca zi a echinopțiului de primăvară, nu este în totul și totdeauna dreaptă și cunoscută, și după spiritul Sinodului din Niceia, numai prin observări astronomice este cu putință împlinirea măsurilor privitoare la serbarea Paștelui, așa fiind, se impune să găsim ziua Paștelui pe temeiul tabelor astronomice care pot fixa hotărât adevărata zi a echinopțiului.

O așa statornicire a zilei Paștelui, fără să fie nevoie de a recurge la canonul alexandrin și la calculul gregorian, și care este conformă slovei și spiritului hotărârilor sinodale dela Niceia pentru serbarea Paștelui, după care această sărbătoare trebuie ținută în Duminica ce vine după luna plină care urmează echinopțiul de primăvară sau cade odată cu el, o asemenea statornicire cred că ar fi aprobată de toate bisericile creștine, care ar prefera-o din punct de vedere științific și bisericesc, căci ea n'ar atinge în nimic vrednicia și autoritatea niciunei biserici.

Urmarea primirii acestei măsuri de către biserica noastră și de celelalte ar fi prăznuirea în același timp și de toate popoarele creștine a sărbătorii Paștelui și a sărbătorilor mișcătoare care țin de el.

Dar, înainte de toate cred că se impune convocarea unui congres pancreștin, în care să fie reprezentate toate cîrmuirile creștine și toate bisericile. Acest congres trebuie să studieze bine calendarul iulian și gregorian și oricare altul, precum și memoriile și studiile relative care ar fi supuse lui și va hotărî să se primească calendarul cel mai desăvârșit, atât cât se poate, din punct de vedere științific, și mai practic decât cele în întrebuintare, în ce privește hotărârea unei măsuri comune pentru a găsi ziua Paștelui, restrîngînd chiar și spațiul de 35 de zile în care oscilează această sărbătoare, sau va hotărî să se așeze această sărbătoare pe o dată fixă, care, în chipul acesta, ar ajunge nemișcătoare și ar îngădui tuturor popoarelor creștine să prăznuiască în aceeași zi cea mai mare sărbătoare a creștinătății.

Dar dacă convocarea acestui congres pancreștin nu se face până în anul 2100, ceiace este inadmisibil sau dacă, chiar adunat, nu ajunge să găsească un calendar internațional mai științific și mai practic, în acest caz, pentru a slăbi deosebirea care, din anul acela, va crește încă între calendarul iulian și gregorian și pentru a avea aceleași date cu celelalte națiuni civilizate, se impune îndeplinirea măsurii următoare :

Fiindcă între anul iulian și cel solar (tropic) este o deosebire cam de 11 min. și 13,92 sec. și fiindcă această deosebire în răstimp de 128 de ani ajunge să fie aproape de o

zi întreagă, pentru a înlătura această deosebire, ajunge ca fiecare al 128-lea an să fie socotit, nu ca an bisect, cum este socotit el în calendarul iulian, ci ca an comun de 365 de zile. Dar fiindcă după regulă fiecare an ultim al fiecărei perioade nu poate fi un an comun, ci totdeauna trebuie să fie bisect, pe de altă parte, pentru a ușura publicul, noi rînduim ca fiecare an secular, cuprins în perioada de 128 de ani și ale cărui cele două numere dintâiu dela stînga se pot împărți cu 4, să fie socotit, ca an comun, și numai anii seculari, cuprinși în răstimpul de 128 de ani și ale căror cele două numere dintâiu se pot împărți prin patru, să fie socotiți ca ani bisecți.

Urmarea acestei măsuri ar fi că, plecînd dela anul 2100, calendarul reformat astfel din punct de vedere științific, ar fi mai mai desăvârșit decât cel gregorian și până la anul 2800 toate popoarele creștine ar avea aceeași dată. Și mai departe, apoi, printr'o socoteală la fel, pe temeiul totdeauna al perioadei de 128 de ani, s'ar putea dobîndi continuitatea potrivirii datelor între toate popoarele creștine.

Ceiace Mitropolitul Antim găsise ca trebuincios pentru îndreptarea calendarului, adică să se adune un congres pancreștin, a și început a se împlini. Conferința ortodoxă adunată la Constantinopol în cursul acestei luni, e o dovadă că lucrurile merg pe calea aceasta.

Deocamdată e o adunare numai a bisericilor ortodoxe. De aci, probabil că se va trece și mai departe.

Nu putem da de pe acum rezultate definitive ale acestei conferințe, pentru că ea e încă în curs. Putem însă arăta șirul lucrurilor care se urmează, pentru că din ele putem băga de seamă care e cursul ideilor și cum se poate prevedea că se va dezlega chestiunea.

Deocamdată putem spune, însă că în ședința a patra de Luni, 21 Mai, conferința s'a pronunțat deja că: 1. trebuie o reformă a calendarului; 2. că în această reformă trebuie menținute dispozițiunile canonice; 3. că reforma trebuie făcută după arătările științei; 4. că reforma care se face acum la Constantinopol e provizorie, până ce Bisericile se vor înțelege pentru o reformă mai bună a calendarului iulian și gregorian; 5. că se suprimă cele 13 zile cu care suntem în urmă față de calendarul apusean, și anume ziua de 1 Oct. se va socoti drept 14 Oct. Episcopul va hotărî ce face cu sărbătorile care cad în acest interval; 6. să se invite institutele astronomice din București, Belgrad, Petrograd și Atena să dea data căderii exacte a echinopțiului pe un șir de 100 de ani, pentru a ști când să punem data Paștelui și să fie rugate a răspunde până la sfârșitul lui Noembrie 1923.

Astea sunt lucrurile hotărâte până în clipa când scriem aceste rânduri. În deosebire de acestea, vom da aici unele din actele depuse la această conferință și care arată mai deplin gândurile care circulă aici.

Dăm mai întâi aici rezumatul proiectului de reformă sârbesc, așa cum a fost prezentat el de profesorul

sârb *Milutin Milanovici*, delegat la conferință împreună cu Mitropolitul *Gavrill* al Muntenegrului din partea Serbiei:

REZUMATUL
proiectului de reformă a calendarului
prezentat de delegații sârbi.

Pentru a ajunge la o concordanță între calendar și anul solar, dela reforma iuliană încoace s'a recurs la împărțirea potrivită a anilor bisecți (de 366 de zile), printre anii ordinari (de 365 de zile), pentruca valoarea mijlocie a unei serii din acești ani, reprezentând perioada în așezarea anilor bisecți, să se apropie pe cât posibil de valoarea mijlocie a anului tropic, care este egală cu

365 de zile, 5 ceasuri, 48 de minute și 46 de secunde,

Calendarul iulian e departe de soluțiunea satisfăcătoare pentrucă media unei serii de 4 ani (care e tipul fundamental al acestui calendar) este

$$\frac{3 \times 365 + 366}{4} = 365.25^d = 365^d, 6 \text{ ore}$$

și se deosebește cu 11 min. 14 sec. de valoarea citată mai sus.

Calendarul gregorian dă o soluțiune mult mai satisfăcătoare. Suprimând 3 zile dintr'o serie de 400 de ani iulieni el dă media

$$\frac{400 \times 365.25}{400} - 3 = 365.2425 = 365^d, 5 \text{ ore}, 48^m, 12^s$$

Această valoare nu se deosebește de valoarea astronomică decât cu 26 de secunde. Pe când în calendarul iulian greșala săvârșită se îngrămădește până să alcătuiască o zi întreagă în 128 de ani, în calendarul gregorian nu se mai petrece asta decât numai într'o perioadă de 3323 de ani.

Dar aproximarea se poate împinge mult mai departe. Profesorul sârb d. Trpcovici a născocit un sistem de intercalare a anilor bisecți, care se împacă de minune cu datele astronomice. După proiectul său, fiecare al patrulea an este bisect, ca și în celelalte două calendare creștine. Dar printre cei nouă ani seculari succesivi nu sunt decât doi ani bisecți, ceilalți sunt ani ordinari. În felul acesta, din cursul de nouă veacuri ai calendarului iulian, se suprimă șapte zile, așa că durata mijlocie a anului noului calendar este

$$\frac{900 \times 365.25}{900} - 7 = 365.24222^d = 365^d, 5 \text{ ore}, 48^m, 48^s$$

Această valoare nu se deosebește de valoarea astronomică decât cu două secunde cel mult, așa că vor trebui mai mult de 43000 de ani pentru ca greșala săvârșită să ajungă a forma o zi. Acest calendar este, prin urmare, de 13 ori mai exact decât calendarul gregorian.

Cei doi ani dintre cei nouă ani seculari care trebuie să rămâie bisecți, după proiectul d-lui Trpcovici sunt acei care, împărțiți fiind prin 9, dau restul 0 sau 4. Aceștia sunt anii subliniați din tabloul care urmează

2000, 2100, 2200, 2300, 2400, 2500, 2600, 2700, 2800.

Se vede că, după acest proiect, anul 2000 ar fi un an ordinar, pe când în calendarul gregorian va fi un an bisect.

Dar ne putem feri de o deosebire atât de apropiată cu calendarul gregorian, schimbând ultima regulă din proiectul d-lui Trpcovici, fără a atinge principiul ei. Ajunge să hotărâm ca bisecți printre anii seculari acei care, după ce au fost împărțiți prin 9, dau restul de 2 sau 9. După această regulă, vom avea tabloul următor în care au fost subliniați anii bisecți

2000, 2100, 2200, 2300, 2400, 2500, 2600, 2700, 2800, 2900, 3000, 3100, 3200, 3300, 3400, 3500, 3600, 3700.

Dacă comparăm acest tablou cu următorul, în care am subliniat anii bisecți din calendarul gregorian,

2000, 2100, 2200, 2300, 2400, 2500, 2600, 2700, 2800,

se vede că întâia deosebire de calendarul gregorian se va înfățișa abia în 2800, adică după 877 de ani.

O astfel de reformă ajunge de sigur la cea mai mare precizie posibilă a calendarului nou ou cele mai mici schimbări în calendarul actual. Anii și lunile rămân cași în calendarul actual, și toată reforma se mărginește la anii seculari și la suprimarea celor 13 zile din calendarul actual. După săvârșirea ei, sărbătorile fixe își vor păstra datele cele vechi, în timp ce sărbătorile mișcătoare trebuiesc hotărâte după regulile obișnuite ale Bisericii.

D. Trpcovici a lucrat în această chestiune un proiect foarte amănunțit, pe care noi de asemenea îl vom supune cercetării conferinței.

(ss) Mitropolitul Muntenegrului Gavrill

(ss) Dr. M. Milanovici.

S U P L I M E N T
explicativ la proiectul sârbesc pentru
reforma calendarului

În proiectul nostru pentru reforma calendarului, § § 6, 7, 8, 9 și 10¹⁾ sunt acele care vorbesc despre fixarea zilei Paștelui. Cum se știe, baza principală pentru fixarea aritmetică a datei când cade cea dintâi lună plină după echinopțiu (luna pascală), este ciclul lunar al lui Meton, atât în Biserica noastră, cât și în cea catolică. Aceasta e o regulă empirică a vechii astronomii grecești, care a fost întrebuintată și de Evrei și de creștini pentru determinarea fazelor lunii. Progresul științei astronomice ne-a procurat valori numerice mai exacte, pentru folosirea acestei reguli, decât cele care au fost la îndemâna predecesorilor noștri și noi n'am stat la îndoială de a folosi aceste progrese, cu prilejul determinării zilei pascale. Pentru motivul acesta și având în vedere faptul că am suprimat, în proiectul nostru 13 zile din calendarul actual, ne-am văzut siliți să introducem oarecare schimbări în metoda care a fost practică pentru fixarea zilei Paștelui, păstrând însă principiul de temelie al acestei metode.

După metoda actuală, granița pascală a fost pusă totdeauna în *a treia* zi după luna plină pascală, care zi e socotită pe epactele în vigoare, adică 18 zile după luna nouă pascală. Această metodă a fost corectată și justificată în cei dintâi ani care au urmat după Sinodul din Niceia

1) Aceste numere se referă la alt proiect decât cel dat mai sus. Dar fiindcă cuprinde tot ce cuprinde și acesta, nu l-am mai repetat. — Nota Trad.

și mai cu seamă în anul 532 Dionisie a adoptat ciclurile din Alexandria, cum și datele când cade luna pascală, pentru că la această epocă luna plină astronomică coincide în adevăr nu cu ziua a 15-a, ci cu a 18-a zi a lunii nouă pascale. Dar această deosebire, cum este ușor de observat astronomicște, a dispărut în 1462, când luna plină astronomică medie începuse a coincide cu a 15-a zi a lunii nouă pascale. Prin urmare trebuința de a lua drept graniță pascală ziua a 18 a fazei lunare care încețase de a exista.

Totuși această inconsecvență a fost păstrată la noi până în zilele noastre, și de aceea noi prăsmuim sărbătorile Paștelui chiar și 26 de zile după încheierea unui șir de faze lunare astronomice (lunaison) (de exemplu în 1898), ceiace e protivnic hotărârii Sinodului din Niceia și ceiace nu s'a întâmplat niciodată în vremurile cele dintâi.

Proiectul nostru ține seamă de fazele lunare reale, și epactele care sunt cuprinse în proiectul nostru arată vârsta lunii la 1 Ianuarie și la 1 Martie cu exactitatea că poate oferi o socoteală care operează numai cu numere întregi.

Prin urmare, potrivit epactelor noastre, granița pascală trebuie pusă în ziua a 15-a a lunii pascale.

Pentru determinarea ciclurilor lunare, noi ne propunem metoda dionisiană, pe care popoarele din Apus o numesc și metoda iuliană (se adaugă 1 la anul dat și suma căpătată se împarte prin 19; restul dă ciclul). Dar nimic nu ne împedecă de a recurge și la metoda bizantină adăogând 17 la anul dat și împărțind suma căpătată prin 19; restul va da ciclul bizantin.

În acest al doilea caz, va trebui să întrebuițăm pentru epacte tabloul următor:

Ciclu bizantin	Epacta	Ciclu bizantin	Epacta
1	II	11	XXII
2	XIII	12	III
3	XXIV	13	XIV
4	V	14	XXV
5	XVI	15	VI
6	XXVII	16	XVII
7	VIII	17	XXIX
8	XIX	18	X
9	(0)	19	XXI
10	XI		

CIMITIRILE NOASTRE

O înmormântare în munți, a fostului episcop de Roman, Gherasim Safrin, retras după plecarea din scaunul episcopal în cel mai sălbatec loc de sihăstrie, în schitul Frăsineiului în munții Vâlcei, până unde duc cărări din cele mai grele de urcat chiar vara, dar mai ales iarna, și îndeosebi locul cu totul nepotrivit ales pentru înmormântarea sa, pe malul unei râpi, ne-au adus aminte de cimitirele noastre și de chipul anapoda al întreținerii lor.

Este evident că ciclurile lunare (sau numerele de aur) determinate prin metoda dionisiană, respectiv bizantină, sunt diferite pentru acelaș an, dar, cum e ușor de verificat, dau pentru acelaș an aceeaș epactă, ceiace e foarte natural, fiindcă vârsta lunii nu poate atârna de chipul de a o socoti,

Cu toate acestea exactitatea determinării lunii pline cu ajutorul ciclurilor lunare și a epactelor, cu toate silințele noastre, își are marginile ei care decurg precis din faptul că operațiunea este făcută cu numere întregi. Afară de asta, această operațiune ia în considerațiune mișcarea medie a lunii și nu ține nicio socoteală de inegalitățile acestei mișcări, care sunt numeroase, pentru că luna face parte din membrele cele mai nestatornice ale sistemului nostru planetar.

Pentru aceasta subsemnării, primind propunerile Mitroiu politului de Vizeia I. P. S. Antim, nu s'ar putea împotriva ziua Paștelui să fie determinată după fazele reale ale lunii, faze cu puțință de a fi exact prevăzute și socotite prin mijloacele astronomiei și ale mecanicii cerești. Prin urmare ei sunt dispuși a înlocui § § 7, 8, 9 și 10 din proiectul lor prin următorul:

§ 7

Determinarea lunii pline pascale se va face prin mijlocul unei socoteli astronomice, luând în considerațiune totdeauna progresele realizate de astronomie și socotind totdeauna timpul după meridianul Ierusalimului.

Delegații patriarhatului sârbesc și ai Regatului iugoslav.

Mai avem încă multe acte de cunoscut în chestiunea aceasta.

Constantinopol, 23 Mai 1923.

Arhîm. SCRIBAN.

Deși cultul morților este și în Biserica noastră, totuși el nu e așa de dezvoltat ca în țările apusului. Sunt unele laturi ale țării noastre unde, câteodată, pare mai dezvoltat, îndeosebi prin obiceiul de a se face repausașilor parastase multe. Dar atât nu e destul. Afară de orașe, unde s'a imitat mult din ceiace, sub acest raport, s'a văzut pe aiurea, încolo, în toată țara cimitirele sunt foarte neîngrijite, iar unele locuri în sălbatecă părăsire.

La sate, se văd cimitire în care vitele de tot soiul, pasc și rămă în toată voia, și de multeori acestea sunt chiar ale preotului!... Desgrădite și pline de buruieni, ele impresionează cumplit și sunt nota unui popor încă mult departe de civilizare. Dar neorânduiala în care sunt așezate mormintele, denotă o cumplită neglijare și oglindește cât de puțin respect are poporul nostru pentru trupurile celor răpaușați. Cimitire rurale într'o stare de întreținere mai rea, ca prin satele din vechiul regat, nu se găsesc nicăiri în Europa.¹⁾

Să nu ne închipuim însă, că stau mai bine cimitirele monăstirești.

Mai întâi, aceste cimitire sunt făcute deobicei, în cele mai nepotrivite locuri din cuprinsul monăstirei. Locurile mai bune stareții le păstrează pentru livezi de pomi sau fânețe; și doar ce loc mai potrivit poate fi pentru un cimitir decât o livadă frumoasă?... La multe monăstiri cimitirelor nu li se schimbă terenul veacuri dearândul. Morții sunt continuu desmormântați la șapte ori la mai mulți ani, — alteori mai curând, — ca să se facă loc altora; căpățanele li se pun în rafturi într'o gropniță (un subsol făcut anume sub biserica din cimitir), iar oasele cealalte aruncate într'o groapă comună, peste altele scoase mai demult. Rar, cine are parte ca oasele să-i fie puse toate la un loc în vreun sicriș deosebit. La Cernica am găsit craniul pe care era scris cu cerneală că fusese al episcopului Atanasie Stoenescu dela Râmnic, pus peste oasele dintr'un alt sicriu pe care era scris numele altui decedat!...

Cine a intrat în asemenea gropnițe, că aproape toate monăstirile mari au câte una, a putut vedea acel spectacol oribil, impresionant prin desgustul ce inspiră, cu tigvele înșirate pe polițe, ca borcanele unei farmacii, cu oasele trupurilor aruncate grămezi în gropi descoperite, lângă perete, și cu aerul greu din cuprinsul lor!... Vizitatorii «sentimentali» văd partea impresionantă externă a acestor expoziții macabre, ca un prilej de reflecțiuni asupra vieții omenești și a morții, iar alții chiar găsesc prilej de descrieri literare (C. Negruzzi și Gala Galaction au descris admirabil gropnița monăstirei Neamțul); totuși, aceste reflecții nu acopăr actul brutal și necreștin al scoaterii și aruncării țărâni și oaselor celor adormiți, într'o parte și alta.

Ați văzut cândva o desgropare de mort?... Cum e despărțită și împrăștiată țărâna de oase, ca acestea să fie puse apoi ghemuit într'un săculeț sau alt sicriș mai mic?... Dece această despărțire a țărâni trupului de oase?... Dece nu le-am lăsa, să putreziască *laolaltă* în veci, cum au și viețuit laolaltă aici pe pământ?... Cimitirul e loc de vecinică odihnă pentru cei adormiți în Domnul, așa trebuie socotit și astfel trebuie respectat. Morții nu trebuie desgropați; groapa se pecetluște până la a doua venire a Domnului.

Oare poate fi justificată desgroparea părinților la 7 ani, numai pentru curiozitatea de a se vedea în ce stare se găsesc trupurile lor?... Dar ce dragoste fiască poate fi aceia, care strică odihna de veci a părinților, sau altor rude, și le risipește țărâna trupului într'o parte, iar oasele le ghemue în alta?... Pentru a li se face rugăciuni? Dar, această se face foarte cuviincios deasupra mormintelor, fără a le răscoli țărâna și oasele.

Vorbim de cimitirele vremurilor normale, nu de cele din războaie, care nu mai pot fi făcute cu toată rânduiala, sau de cei ce se pierd în mare, sau de desgropările impuse de împrejurări juridice. Cu toate acestea Germanii ne-au lăsat admirabile pilde de cimitire făcute chiar în vremea războiului, dela care ar trebui să învățăm a respecta pe morți chiar când ei ne sunt cei mai cumpliți dușmani, străini și de lege și de neam.

Priviți grămădirea de morminte dela monăstirile Cernica, Căldărușani, Paserea și alte monăstiri, și îndeosebi, neorânduiala și gropile scufundate dela Neamțu!... După aceia, priviți iarăși, simplitatea și ordinea din cimitirele germane lăstate la noi, o copie a acelor parcuri-cimitire din întregul apus al Europei!... Cercetați, asemenea, cimitirele mai nouă ale feluritelor orașe și țări, și veți vedea ce grădini admirabile alcătuiesc ele și ce cărări îngrijite acopăr locul sub care dorm în Domnul, cei cari cândva au fost și ei pe acest pământ.

Astfel de cimitire sunt făcute dintr'un profund respect cătră cei adormiți, dintr'o caldă credință în viața viitoare și pentru educația creștină a celor rămași care și le văd, — deci dintr'un cult al morților cu desăvârșire superior celui dela noi.

*

Dar, aceste observațiuni asupra cimitirelor noastre le facem și cu alt scop, deoarece negli-

¹⁾ În mijlocul Constantinopolului, Turcii au un cimitir în groaznic hal de neîngrijire. (Nota Arhim. Scriban).

jența cimitirelor dela sate, ca și ordinea în care încep a se face mormintele la orașe, sunt în destulă măsură cunoscute acum tuturor.

Dorim a atrage luarea aminte asupra unei alte lipse, curioase, greu de justificat, și care, a trecut până acum neobservată. Această puțină îngrijire ce se dă locurilor de vecinică odihnă e nu numai a credincioșilor noștri, dar mai ales a clerului, — a clerului de jos până sus de tot.

Cine va cerceta vreodată un cimitir evreesc, va deosebi îndată între lespezile înclinate ce se înfig pe la morminte, câte una cu totul deosebită, — acea lespede ori monument deosebit arată locul unde odihnește un rabin. În monăstirile apusului am văzut cimitire în care la mijloc sunt puși stareții, iar în jurul lor, într'o minunată rânduială și cu crucile absolut egale monahii. Este la noi vreo rânduială de acest fel?...

După aceia, aiurea, fiecare episcopie are loc anume hotărât pentru înmormântarea episcopilor, precum la Roma sunt locurile destinate pentru înmormântarea papilor.

Ați observat cum se înmormântează la noi și în ce locuri odihnesc membrii adormiți din clerul înalt?...

Unii vlădici, dacă repausează în orașul reședinței, sunt așezați în scaun, alții culcați în sicriu ca toți muritorii. Unii în odăjdiile toate, alții ca simpli monahi. Cât pentru localitate și locul de înmormântare, apoi, — întrucât de mult nu mai avem episcopi care să fi zidit biserici cu cheltuială proprie, deci să aibă morminte la ctitoria lor, — prea puțini sunt înmormântați la episcopiile lor; cei mai mulți, pe unde îi găsește sfârșitul, și foarte mulți prin cimitire obștești, fără un loc deosebit cum se cuvine unui fost arhipăstor, și adesea prin cimitirele altor eparhii.

La niciuna din mitropoliile și episcopiile noastre nu se găsește câte un loc, în care foștii ierarhi să fie așezați la rând (măcar câte o serie din ei), în ordinea păstoriei și a trecerii din această viață. Cine mai știe astăzi, pe unde mai sunt împrăștiați mitropoliții și vlădicii eparhiilor noastre, de atâtea sute de ani, și chiar mulți din cei de curând adormiți!...

Și cât de frumos ar fi, să avem locurile lor de vecinică odihnă, cunoscute și îngrijite în fiecare eparhie, cărora clerul și poporul, în anumită zi a anului, — alta decât cea a ctitorilor ce urmează zilei hramului — să le facă pomenire solemnă!... Apoi, câte lămuriri nu am avea pentru paginile istoriei noastre bisericești!

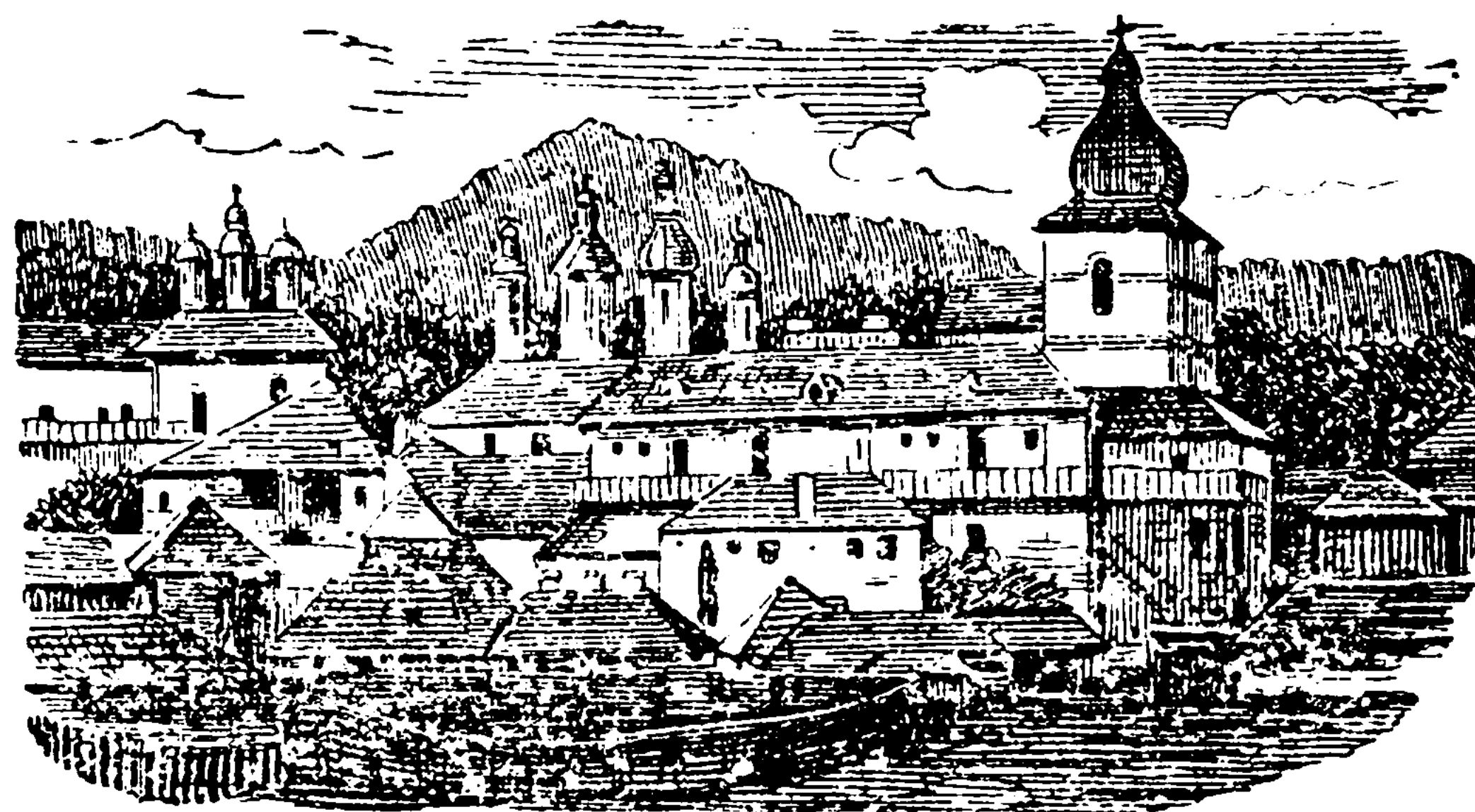
Știm, că «a Domnului e tot pământul și plinirea lui», — dar desordinea este a noastră.

Deaceia, găsim că trebuie să înceteze odată și această neorânduială, și, pe lângă măsurile cele mai severe pentru îngrijirea tuturor cimitirelor, sf. Sinod să hotărască a se înființa la fiecare mitropolie și episcopie, câte un cimitir deosebit, pentru înmormântarea cu cinste deosebită a Chiriarhilor, și acolo să fie puși, atât cei cari se trec din viață la scaunul lor, cât și cei retrași.

Ordinea aceasta să se impună apoi și monastirilor, și deasemenea ar trece și pela sate, unde preotul încă trebuie să aibă un loc deosebit în mijlocul păstorii lui, — adevărata sa familie în Hristos.

Apoi, morții să nu se mai desgroape cu sălbătăcia de acum; cultului celor adormiți în Domnul, Biserica noastră să-i dea un fast cât mai solemn; iar îngrijirea cimitirelor să se facă, cu cea mai strictă priveghere.

VEDAR

În slujba Domnului

*Haideți la sfânta datorie cu cugetul înseninat,
Ca să muncim sub scutul legii, Acelui ce ne-a ridicat,
Și vom simți al nostru suflet ușor, senin și liniștit,
Căci El va fi la lupta noastră, cu Dânsul drumu-i
[limpezit.]*

*Purtând mai sus, mai vie facla, în slujba unui Dumnezeu,
Cu El, cu El pășind'nainte nici drumul nu va părea greu.
Păstrați măgăritarul legii, ca nu cumva noi să uităm,
Că El este viața noastră, ce'n suflet toți noi o purtăm.*

*Păstrați în inimi, fără frică, tăria Sfintelor Scripturi,
Să nu ne temem de lumina, frumoaselor învățături;
Vom fi mai tari la slujba noastră, și vom porni mai
bucuroși,
Neșovăiți la datorie, deapururea victorioși.*

Dragoste de Dumnezeu

*Pe veci fie-ne'n inimi armura ce-o purtăm,
Ca să slăvim în veacuri puterea ce-o cântăm;
De-apururi să domnească senina pace sfântă,
Departate întristarea ce sufletul frământă.*

*Pe veci fie-ne cărma Acelui ce slujim,
Pecetluiți cu doru-I, mai mult să ne'ntărim.
Mai simpli și mai harnici, la bine, la dreptate,
Să'ntoarcem cu priință, gândirile curate.*

*Să'mprospătăm într'una Izvorul de gândire,
Din stânca de putere, din trainica iubire;
Topită fie zarea de nori întunecoși.
Cu Domnul, spre lumină să mergem bucuroși.*

TU NE-AI SALVAT

*Pătruns de-o milă sfântă pentru un neam pierdut,
Prin marea Ta chemare de rău ne-ai desfăcut;
O lume ostenită Tu ai răscumpărat,
Cu jertfa ce-ai adus-o prin trup nevinovat.*

*Tu ne-ai salvat, Isuse; prin noua Ta doctrină,
Ai semănat iubirea, virtutea cea creștină;
Prin sfânta răstignire pe noi ne-ai slobozit,
De lanțurile morții, de focul îngrozit.*

*Ne-ai mântuit Stăpâne, prin nor dumnezeesc.
Prin biruința mare a drumului ceresc;
Prin'nvierea sfântă, Hristoase, ne-ai scăpat,
Cu adevărul crucii, Tu ne-ai împrospătat.*

CÂNTARE

I

*Când fără sfiiciune,
Cu inima curată,
Cântăm o rugăciune
Acelui fără pată,*

III

*Căci Domnul întărește,
El nu îndepărtează,
Cu bine răsplătește
Pe-acel care lucrează.*

II

*Ea nu va fi deșartă,
Ci este 'mplinită.
Credința nu e moartă,
In inima rănită.*

IV

*Ascul' a sa dorință
Cu drag i-o îplinește;
Ajuț' orce ființă,
Cu milă izbăvește.*

V

*Privirea Lui stă trează,
Iubirea Sa rodește;
Acela ce veghează,
In toate biruește.*

LAURA SCRIBAN
Profesoară

Câteva lămuriri în chestiuni de traducere a Bibliei

În articolul «Condițiuni la studiul de combatere al adventismului» publicat în nr. 2 1922 al acestei reviste, Păr. Chirică dela Hilița-Iași, arătând greutatea de a combate pe adventiști cu anumite locuri din sf. Scriptură, traduse greșit în edițiile Bibliei de până acum, amintește și de câteva locuri de acestea din traducerea mea a Bibliei, la cari sunt dator cu câteva lămuriri.

Păr. Chirică spune că a comparat aceste locuri cu originalul grec și cu edițiile Bibliei din alte limbi, și pe această bază arată greșala de traducere în anumite locuri.

Eu voi da lămuriri numai la textele în care Sf. Sa pretinde că traducerea mea este greșită.

1. Locul din epistola către Evrei cap. 9 versetul 11, unde este vorba de odihnă de Sabat. Asupra

acestui loc, am mai dat lămuriri în noua revistă bise ricească, așa că m'a mirat că Păr. Chirică scrie ca și când n'ar fi citit deloc acele lămuriri. Deaceea sunt nevoit să spun și aici lucruri pe cari le-am spus acolo.

Dela început țin să mărturisesc că în traducerea mea n'am ținut seamă de niciuna din considerațiile pe cari le-ar putea aduce vreo confesiune asupra textului. În întâiul loc, m'a interesat textul, nu ce va zice cutare sau cutare confesiune. Căci Biblia este și rămâne mai presus de orice confesiune și ei trebuie să se supună orice confesiune care vrea să se întemeieze pe Biblie în susținerile ei. Deaceea am căutat să văd ce spune textul și să redau întocmai sensul lui. Așa se face că și în locul de care vorbim, cu toate că știam de controversa pe care ar pute-o stârni,

n'am putut da o altă traducere decât cea care reiese din context și text.

Ce zice contextul?

După ce mântuirea creștină a fost înfățișată ca o stăpânire peste lumea viitoare și ca o izbăvire de supt frica morții în capitolele precedente, în capitolul acesta are să fie înfățișată ca o participare la odihna lui Dumnezeu. Scopul versetelor 1—11 este să întărească tocmai nădejdea acelei odihne și să îndemne pe creștini ca nu cumva s'o piardă. Căci se poate s'o piardă. Odihna lui Dumnezeu a fost vestită strămoșilor cititorilor epistolei, dar ei n'au intrat în ea din pricina necredinței lor. Acum odihna aceasta le-a fost propovăduită și lor, cititorilor. Apostolul se referă în versetul 2 la vestirea deosebită a odihnei lui Dumnezeu și anume la vestea bună că Dumnezeu a pregătit o odihnă pentru poporul său. Vestirea aceasta a fost făcută strămoșilor cititorilor epistolei către Evrei și însemna pentru ei făgăduința odihnei în Canaan. Dar și nouă ne-a fost adusă o veste bună; și pentru noi această veste bună înseamnă vestirea odihnei cerești. Cei dintâi n'au intrat în odihna pregătită de Dumnezeu. Și atunci Dumnezeu hotărăște un alt period în timpul căruia se poate intra: „Astăzi” (versetul 7).

„In ἀπολείπεται τινὰς εἰσελθεῖν concluzia este că nu participarea la odihna lui Dumnezeu este numai decât o ἀπολειπόμενον pentru fiecare mădular al neamului omenesc. Dacă ar fi fost așa, sfințitul scriitor n'ar fi scris τινὰς. Că omenirea are să intre în odihna dumnezeiască, este un gând sugerat de Genesa 22, comparat cu făgăduințele cuvântului dumnezeiesc — un gând presupus de argument, dar nu spus lămurit. Cu ἐπεὶ οὖν este trasă o nouă încheiere din Psalmul 95, 11 combinat cu Genesa 22, care, cum observă De Wette, este exprimată întâi pozitiv și general, apoi negativ și istoric, pentruca astfel să arate că un nou îndemn de acelaș fel a fost dat pe vremea lui David. Cele spuse arată lămurit că rămâne încă, sau este păstrată¹⁾ în sfaturile dumnezeiești pentru alte persoane de cât cele pomenite mai sus ca să intre în ea; fiindcă — așa am zice noi — οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες (εὐηγγελισθέντες), adică, aceia cărora le fusese deschisă intrarea în odihna lui Dumnezeu, prin făgăduință, n'au intrat în ea, tocmai pentrucă nu s'au supus cu ascultarea credinței de cuvântul propovăduit. Și tocmai pentrucă acesta a fost cazul, Dumnezeu după aceea (opp. πρότερον) statornicește iarăș τινὰ ἡμέραν, adică o zi de poftire, ca să intre în odihna Lui, (ideia mai generală de ἡμέρα σωτηρίας din 2 Cor. 6, 2, fiind accentuată aici în deosebi), celor din vremea lui David zicând prin David: „Astăzi” μετὰ τοσοῦτον χρόνον, adică după lungul period scurs dela Moise (făgăduința deci continuând nerevocată) „Astăzi, dacă auziți glasul Lui”. Citația este întreruptă aici inadins prin cuvintele car

¹⁾ Aceasta este adevărata însemnare a lui ἀπολείπεται (comp. 10 26) ca fiind deosebit de καταλείπεται — este lăsat înapoi.

o introduc, ca să scoată în lumină mai bine pe σήμερον cu care a început. Această hotărâre din nou a unei vremi este scoasă în versetul 8, din faptul că făgăduința intrării în odihna lui Dumnezeu nu numai că rămăsese neîndeplinită în cazul generației din pustie, dar nici nu-și găsisese împlinirea dela urmă în cucerirea Canaanului supt Iosua. Și versetul 9 începe să tragă din cele spuse, și din faptul adevărit, deși nemărturisit, că chiar după David odihna făgăduită nu fusese atunci și că deci acel σήμερον din Psalmul citat trebuie extins la vremurile Noului Testament, încheierea foarte lămurită, ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ.¹⁾ Făgăduința este încă deschisă, împlinirea ei nu s'a sfârșit încă: este păstrată încă pentru poporul lui Dumnezeu, care așteaptă încă, în calitate de biserică de credincioși, ὁ σαββάτισμὸς (dela σαββατίζειν = a ținea un Sabat, după cum ἑορτασμός dela ἑορταζειν = a ținea o sărbătoare), ținerea unui Sabat, bucurarea de odihna unui Sabat. Așa este și așa trebuie să fie; căci Sabatul lui Dumnezeu făcătorul este sortit să ajungă sabbatul întregii creațiuni, ὁ ἑορτῆ τοῦ παντός (ca să întrebuițăm fraza lui Filo 1. 21, 35), dar în deosebi al poporului lui Dumnezeu: adică primăvara întregii istorii. Că „o zi care va fi tot timpul un Sabat” va încheia marea săptămână a istoriei lumii, este un gând exprimat în felurite forme în tradițiile sinagogii, ca de pildă F. B. Sanhedrin 97 a: „După cum anul al șaptelea aduse un timp de odihnă după un period de șapte ani, tot așa odihna de o mie de ani va încheia periodul de șapte mii de ani”. Dar mileniul pământesc care are să încheie istoria lumii tot nu va fi (după cum se vede lămurit din apocalipsa 20, 7, etc.) o împlinire în totul a acestei făgăduințe a Sabatului dela urmă. S'a obișnuit ce-i drept să se numească în biserică mileniul ca a șaptea zi (ἡ ἑβδομή) și vecinicia strălucită care vine după el ca a opta zi (ἡ ὄγδοη²⁾). Dar ziua a opta, sau octava, a vecinicii de fapt nu este altceva decât continuarea vecinică a Sabatului dela urmă, cum spune sf. Atanasie în cuvântarea lui asupra Sabatului și Tăierii împrejur (opp. ed. Bened. III): Τὰ μέλλοντα ἐλπίζομεν σάββατα σαββάτων: „Așteptăm Sabatul Sabatelor viitor. Zidirea cea nouă nu va avea sfârșit, ci se va arăta în bucurarea de o sărbătoare

¹⁾ Imposibilă frază, mai cumplită decât una nemțească! Aș fi putut-o îndrepta, dar fiind polemică, mă feresc de aceasta, ca să nu se poată zice că am alterat textul. Cititorii însă greu vor înțelege ce e acolo. Mai bine dăm aici fraza cum ar fi trebuit pe românește: «Din cele spuse și din faptul adevărat, deși nemărturisit, versetul 9 începe să tragă încheierea foarte lămurită: ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, adică chiar după David odihna făgăduită nu fusese atunci și că de i acel σήμερον din Psalmul citat trebuie extins la vremurile Noului Testament».

Iată, Părinte Chirică, cel care socotești în Noua Revistă Bisericească că poți trece ușor peste chestiunile de limbă, iată ce înseamnă nepăsarea față de limbă... Ea se întunecă din ce în ce și împedecă înțelesul.

Ce ai zice de o sârmă care nu duce bine curentul?.. Așa e cu limba care nu duce înțelesul.

Sunteți cu Păr. Cornilescu amândoi la polemică, dar până la greaua chestiune a bunei traduceri, ia învățați-vă ce e mai ușor; a scrie limpede românește. — Nota Arhim. Scriban.

²⁾ Vechiul Breviu latin la secțiunea noastră.

necurmătă" (διόλου εορτάζει). Sabatul dela urmă nu se va înfăptui deci până ce timpul nu va fi înghițit în vecinicie, și mortalitatea de viață. El va fi încheierea vecinică a săptămânii vremii, după cum șapte este numărul simbolic al desăvârșirii și odihnei. Și acesta este obiectul gândirii apostolului și așteptării lui când zice ἄρα ἀπολείπεται, etc¹⁾.

Prin urmare, contextul arată lămurit că este vorba de o odihnă cerească, care așteaptă pe poporul lui Dumnezeu, iar nici decum de o odihnă pământească aici, într'o zi oarecare. Icoana acestei odihni cerești este odihna Sabatului, inaugurat de Dumnezeu la facerea lumii. Deci odihna, care așteaptă pe creștin, nu este o simplă odihnă, ci este o odihnă specială, o odihnă anumită, cu un caracter hotărât, și acest caracter este simbolizat de odihna de ziua Sabatului, deci o *odihnă de Sabat*. După context dar, adventistul nu mai poate spune că e vorba de odihna din ziua Sabatului de acum, căci apostolul spune hotărât că odihna aceasta din stihul 9 „așteaptă” pe poporul lui Dumnezeu, deci este viitoare. Și o odihnă în înțelesul zilei de odihnă a Sabatului nu există pentru creștin acum. Și atunci nu e deloc greșită expresiunea „odihnă de Sabat”, care *așteaptă* pe poporul lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, este expresia fidelă a înțelesului, care reiese din context.

Contextul confirmă expresiunea aceasta. Trebuie deci pus nu numai simplu «odihnă», căci aceasta n'ar da ideia contextului, ci trebuie pus *odihnă de Sabat*, ca să arate calitatea sau felul odihnei, și ca să se păstreze și gândul apostolului. Dacă s'ar zice simplu „odihnă” ideia e necompletă, căci nu e o „odihnă oarecare”, ci o odihnă anumită, odihna de Sabat.²⁾

Ce zice textul? Textul răspunde întocmai ideii contextului de mai sus. Textul întrebuițează tocmai un cuvânt nou. În loc de κατάπαυσις, pe care l-a întrebuițat până acum, oriunde era vorba de odihnă, apostolul aduce aici un cuvânt nou, *original*, întrebuițat anume pentru locul și ideia aceasta și anume cuvântul σαββατισμός, care se întâlnește numai aici și care nu însemnează numai odihnă, ci odihnă anumită, de care am vorbit mai sus, odihnă, care nu trebuie confundată cu cea de mai înainte. Că trebuie tradus exact „odihnă de Sabat” o arată însăși formațiunea și etimologia cuvântului. Cuvântul este format din σαββατ și sufixul ισμός, el însuși venind dela sufixul ἴζω din verbul σαββατίζω = a ținea sabat. Sabat este numirea pentru sabat. Sufixul ισμός se știe că arată totdeauna, ceva, care ține de altceva (arată totdeauna prelungirea acțiunii cuvântului la care se adaogă). Este același sufix, pe care-l întâlnim în cuvântul pă-

gânism de pildă, care arată ceva, care ține de păgân. Tot așa și în cazul nostru, cuvântul σαββατισμός arată ceva, care ține, care are însușirea de Sabat. Înțelesul acesta-l confirmă orice dicționar grecesc. Voi cita aici numai două dicționare grecești englezești. Unul spune așa : σαββατισμός, NT⁰ LXX⁰, class... signifies a Keeping Sabbath; iar altul : σαββατισμός (σαββατίζω = to keep the Sabbath, adică a ținea Sabatul); 1) a keeping Sabbath 2) the blessed rest from toils and troubles looked for in the age to come by the true worshipers of God and true Christians¹⁾ Heb. 4, 9 (Plut. de superst. c, 3; eccl. writ). Prin urmare exact așa cum am tradus eu. Și părintele Chirică spune că e greșit. A..... îmi închipuesc că celelalte traduceri străine l-au indus în eroare. Mărturisesc că în această privință va găsi cineva multe lucruri, cari sunt în traduceri străine într'un fel și în traducerea mea, într'altfel. Eu am avut înainte cele mai bune traduceri străine și cunosc și pe cele mai puțin bune. Eu am ținut seamă mai mult de rezultatul criticii științifice a textului decât de traduceri existente.¹⁾

De aceea pentru orientarea și a altora spun aici că traduceri străine se împart în două: cele mai vechi și cele mai noi. Cele mai vechi sunt mai puțin vrednice de crezare, fiindcă nici textul nu era bine studiat pe atunci; și apoi de atunci încoace critica textului a făcut mari progrese. Cele mai noi sunt mai bune și mai vrednice de încredere, căci au avut în vedere rezultatele științifice ale criticii textului până în vremea lor. La noi sunt cunoscute mai ales cele dintâi. Așa se face că și Părintele Chirică a avut în mână tocmai aceste traduceri. Sigur că, în traducerea lui, Luther scrie : darum ist noch eine Ruhe vorhanden dem Volke Gottes; dar azi traducerea lui Luther e departe de a fi exactă după text; dela el până azi s'au făcut mari progrese în studiul textului. În schimb însă orice traducere științifică mai nouă are exact ca la mine : *Sabbathruhe* adică *odihnă de Sabat*. Voi cita numai câteva. Miniaturbibel ediția din 1913 și cea din 1920 are așa : Also bleibt dem Volke Gottes noch eine Sabbathruhe vorbehalten : adică : Deci rămâne păstrată pentru poporul lui Dumnezeu încă o odihnă de Sabat; traducerea de Eberfeld, cunoscută ca foarte exactă, are tot Sabbathruhe, și o ultimă traducere din 1921 are tot Sabbathruhe, și așa va găsi oricine va cerceta traduceri mai noi. Tot așa în franțuzește : Osterwald, care e o traducere veche, deci mai puțin exactă după text, are așa cum spune părintele în articolul său, pe când Segond, Darby etc. care sunt mai noi și mai exacte științificește au : Il y a donc *un repos de Sabbath* réservé au peuple de Dieu ; deci ca la mine. Același lucru în italienește. Traduceri mai noi au ca la mine. Il nuovo Testamento annotato și în ediția din 1914 și în cea din 1920 are : -E dunque

¹⁾ Citat după Franz Delitzsch, profesor în Leipzig Commentary on the epistle to the Hebrews, traducere engleză din nemțește, Edinburgh 1882.

²⁾ Da, Părinte Cornilescu, dar ce e aceia *odihnă de Sabat*? N'are înțeles pe românește. Dacă ziceai : *odihnă ca a Sâmbetei* sau *odihnă în felul celei a Sâmbetei* sau numai *odihnă a Sâmbetei* sau *ca zilei a șaptea*, era mult mai limpede. — Nota Arhim. Scriban.

¹⁾ Pe românește : Binecuvântata odihnă din trude și neazuri pe care o așteaptă adevărații închinători ai lui Dumnezeu și adevărații creștini în veacul viitor.

¹⁾ Da, dar mai trebuie ceva : să ai și simțul limbii românești. — Nota Arhim. Scriban.

riserbato *un riposo Sabatico* a populo di dio“ etc. În englezește deasemenea, Authorised version, cea veche, pe care o citează desigur Păr. Chirică, are simplu odihnă, iar Revised Version și toate traduceri mai noi au *odihnă de sabbat*: Sabbath rest¹⁾ etc.. Să mai înșir alte traduceri este de prisos. Rămâne dar stabilit, că exact după text nu este simplu odihnă, ci odihnă de Sabat, adică așa cum am tradus eu. Așa că nu e drept să spui că în limbile străne nu se găsește decât simplu odihnă. Fiindcă atunci s'ar întâmpla să-ți arate cineva tocmai contrariul și încă sub autoritatea somităților cărturărești.

Eu am știut chiar dela început că adventiștii întrebuințează locul acesta pentru sprijinirea învățăturii lor. Am vrut să-l schimb în a doua ediție a Noului Testament și m'am izbit de text. L-am schimbat cu „odihnire“, deși cum am spus, nu e exact. Am făcut-o numai ca să nu dau apă la moară adventiștilor. Inșă greșala lor stă în interpretarea sucită a textului, nu în înțelesul textului, care trebuie păstrat așa cum este și nu trebuie schimbat de dragul sau de frica unei învățături. Ar fi foarte primejdios așa ceva și deaceia eu m'am ferit.

2. Al doilea loc este Efeseni 5, 22-23.

„Εἰς χριστόν καὶ ἐκκλησίαν“. Păr. Chirică spune că trebuie pus „în Hristos și în Biserică“, fiindcă 1. așa n'ar mai avea ce zice adventistul împotriva căsătoriei ca taină; 2. a găsit într'o Biblie germană: „in der Kirche“ și 3. așa ar fi textul. Fără să mai lungesc vorba, voi spune numai atât: este cu totul greșit a traduce cum spune Sfinția Sa, tocmai fiindcă *textul* nu-ți dă voie cu niciun chip. Căci, ca să se traducă așa, ar trebui să ai în grecește prepoziția „εἰς“ *specială* pentru asemenea cazuri, iar nicidecum „εἰς“ *Prepoziția εἰς* nu se întrebuințează niciodată în gre-

¹⁾. There remaineth therefore a sabbathrest for the people of. God.

cește în înțelesul de în, arătând starea pe loc, cum ar fi în cazul nostru, ci totdeauna „εἰς“.

Mai mult: cu verbele, a zice, a trata, etc., deci tocmai cu λέγω ca în cazul nostru prepoziția εἰς arată totdeauna *relația*, deci trebuie tradus *cu privire, despre, de*, adică exact cum am tradus eu. Contextul spune acelaș lucru, iar *toate* traduceri științifice și critice traduc ca mine.

3. In sfârșit, locul din Apocalipsă 1, 10 „κυριακῆ ἡμέρα“: ziua Domnului. Traducerea *exactă* aceasta este. Orice dicționar o arată. Se vede bine că sunt două cuvinte în grecește: ἡμέρα = zi și κυριακῆ = *domnească, adică a Domnului, care ține de Domnul*. Mi se pare că e caraghios să spui că asta e o traducere greșită, când cele mai elementare cunoștințe de grecește îți spun că traducerea exactă este: ziua Domnului. „Dumineca“ este *interpretarea*, nu traducerea.

După aceeaș logică ar trebui, ca în loc de „ziua întâi a săptămânii“ din tot Noul Testament, să pui „Duminică“, fiindcă asta însemnează. Dar ar mai fi aceasta o traducere?

Nu. Eu nu cred că e bine să pui *anumite traduceri* în Biblie, ca să combați sau să aperi *anumite învățături*. Textul trebuie pus și lăsat așa cum e. Fiindcă dacă ai face o traducere în felul acesta și cu tendința aceasta, s'ar putea foarte bine ca și alții, să facă altă traducere cu alte tendințe, și atunci nimeni n'ar mai putea avea vreo încredere în Sf. Scriptură.

Deci: respectarea cât mai fidelă a textului și îmbunătățirea traducerilor în așa fel ca să redea cât mai exact textul, care este și trebuie să rămână hotărâtor prin el însuș împotriva oricărei învățături greșite.

În această privință sunt gata să primesc orice îndreptare pentru traducerea mea.

D. CORNILESCU

Vechile noastre monumente religioase și odoarele lor.

I.

Din cercetarea operelor de artă a popoarelor vechi, pe cari timpul ni li-a mai păstrat, putem deduce că izvorul acelor lucrări a fost religiunea.

Concepțiunile religioase ale fiecărui popor au dat și tonul operelor lor de artă așa: templul egiptean, zidit de un popor veșnic preocupat de ideia morții și a unei vieți viitoare, e făcut să înfrunte vijelia vremurilor și să trăiască în veci și dacă-i impunător, apoi te înghiață prin ideia morții de care au fost stăpâniți acei cari l'au făcut cu câteva mii de ani în trecut.

Templu roman, ca și celelalte clădiri ale acestui

popor, îi plin de o măreție serioasă ca și poporul stăpânitor al lumii în curs de atâtea veacuri și asupra căruia religiunea și-a avut rostul ei.

Dacă ne uităm însă la arta Grecilor putem vedea o deosebire diametral opusă, căci această artă îi plină de farmec și frumusețe căci și religia lor a fost religia naturei vesele și pline de lumină a Eladei și de aceia și templul grec îi o clădire plină de viață și frumusețe și care îți naște admirația.

Trecând la creștinism pe care îl vedem înălțându-se pe ruinele lumii religioase vechi, la început nu face uz de artă din cauză că arta Grecilor mai ales, cu care a venit în primul loc

în contact, nu se potrivea de loc cu severa morală creștină. Persecuțiile religioase vin și ele și fac ca în primele secole să nu poată fi vorba de o artă creștină, care se mărginește numai la simbolism și încă și acesta numai în ce privește pictura.

Cu timpul vedem că-și face loc și arta în noua religie și ajunge a fi chiar necesară și conform principiilor religioase creștine se naște o nouă artă: arta creștină, care pentru orient fiindcă și-a luat avântul în centrul creștin, care a fost vechiul oraș Bizanțiu, Constantinopolul de azi, i s'a zis: arta bizantină, iar pentru apus își ia naștere arta gotică plină de o măreție serioasă, deci în opoziție cu arta creștină a răsăritului care-i o artă plină de o măreție veselă.

Dacă de pildă monumentul egiptean te umple de groază, dacă cel grecesc îți naște admirația, dacă cel roman îți arată gravitatea poporului stăpân al lumii vechi, apoi în cel creștin se vede măreția divină unită cu simplitatea evanghelică.

II.

În ceea ce ne privește pe noi Români, putem spune că tot ceea ce avem mai frumos și mai măreț ca artă este izvorât iarăși din ideea religioasă și singurul loc din trecut unde găsim producțiuni de artă îi biserica.

Mărețe sunt urmele cetăților noastre, la fel sînt ruinele palatelor domnești, impunătoare sînt culele boerești încă în ființă și toate acestea sînt monumentele noastre, dar nu se pot asemăna cu măreția și bogăția de artă a monumentelor noastre religioase care-s bisericile noastre.

Biserica ortodoxă a fost singura noastră instituție a trecutului în jurul căreia s'au adunat Români pentru nevoile Neamului. Biserica și Neamul a format în cursul veacurilor o doime nedespărțită. Ea i-a îmbărbătat pe Români la muncă cinstită, ea i-a luminat, ea i-a condus pe calea mântuirii, ea i-a îmbărbătat la luptă pentru a-și apăra pămîntul, limba și legea, ea este aceia care ni-a făcut să ne păstrăm naționalitatea și ca să ne facem o idee despre acest rost al ei de odinioară, n'avem decât să deschidem cartea de suferinți a fraților noștri din Transilvania, în care se poate vedea cum biserica a fost cea care li-a salvat limba, legea și naționalitatea.

De aici se poate vedea ușor de ce străbunii noștri s'au strâns în jurul ideii religioase și au făcut atâtea jertfe pentru ea.

Ramâi uimit când te uiți de la un capăt la altul al țării, în care vezi că pămîntul îi plin de frumoase și impunătoare monumente religioase, așezate fie la poalele unui munte, fie în spre vîrtul lui ca o falnică cetate, fie în mijlocul unei păduri, fie în insula unui lac sau a unui râu,

fie ca un străjer pe o rădicătură de pămînt din marginea unui sat sau oraș și în general în locurile cele mai încântătoare unde și natura s'a întrecut a-și da contribuția pentru măreția operei ce sălășluia în mijlocul ei.

Putem spune deci că Neamul Românesc n'are în ființă alte monumente decât cele religioase.

Românii n'au făcut iconomii bănești când a fost vorba de biserică și de aceia: domnitorii, doamnele lor, boerii, clericii, breslele și în stărsit soațele au ridicat după putere frumoase locașuri de închinare. Domnii și boerii le înzestrau cu averi frumoase din venitul cărora să fie întreținute, apoi le împodobeau cu obiecte pentru cult prețioase și ca metal și ca artă.

Veneau apoi de făceau danii pentru, a fi pomeniți și alte persoane, chiar dacă nu erau rude cu ctitorii principali; așa că încetul cu încetul s'au strâns, mai ales la mănăstirile noastre, averi frumoase constând din neprețuite odoare pentru cult precum și din moșii, păduri, robi, vite și prisăci.

Din spusele cronicarilor, vedem că domnii, în urma evenimentelor de seamă, rădicau câte o biserică, în semn de mulțămire către Dumnezeu, cum de pildă în primul loc a făcut Ștefan cel Mare.

Asprul domn Vlad Țepeș își avea și el momentele lui de reculegere sufletească și acest vărsător de sânge, de multe ori nevinovat, a voit și el ca prin danii făcute la mănăstiri să-și ispășească păcatele și dacă el a făcut daruri frumoase de moșii la Snagov, Tismana, Cozia și la altele, apoi ne putem ușor închipui cât de bogate au fost înzestrările făcute de domnii cucernici.

Nu era apoi curte domnească sau boerească care să n'aibă și un loc de închinare în cuprinsul ei, un paraclis.

În chipul acesta se explică existența numeroaselor mănăstiri și biserici, cari se află presărate pe tot pămîntul țării noastre.

* * *

Izvorul operelor de artă a fost religie, însă felul în care s'au efectuat a atârnat între altele și de clima, de natura pămîntului și de pozițiunea geografică.

În felul cum sunt făcute vechile noastre biserici, se văd aceste influențe căci pămîntul țării noastre fiind acoperit cu întinse păduri, de aceia și cele mai vechi biserici ca și locuințele românilor, au fost făcute din lemn atât corpul clădirilor cât și acoperămîntul lor.

Cum că așa au stat lucrurile apoi aceasta ni-o spun bătrânele noastre biserici de lemn, pe cari timpul ni le-a mai păstrat, biserici durate cu

sute de ani în urmă după modelul altor biserici și mai vechi.

Cu toții am auzit pe bătrânii noștri povestind din cele auzite de ei de la alți bătrâni, că cutare biserică de lemn sau case de bârne îi făcută din copacii tăeți dinprejuru clădirei; așa că se poate spune că cele mai vechi biserici ale noastre au fost făcute din lemn.

La clădirea în asemenea fel a mai contribuit și pozițiunea noastră geografică, căci fiind în calea năvălitorilor nu era posibil de făcut clădiri de zid, cari urma să fie dărâmate de furia acelor năvălitori, ci clădiri cari se puteau reface cu ușurință.

În ce privește forma vechilor noastre biserici de lemn, apoi aceasta a fost ceva al nostru propriu, neinfluențată decât de condițiunile naturei, căci fiind locuri cu ploi multe și repezi, a fost nevoie ca clădirilor să li se facă acel acoperământ înalt și ascuțit pe care-l vedem la bisericile de lemn, formă păstrată și mai târziu chiar la clădirile de zid a lui Ștefan Cel Mare.

Înfloriturile săpate mai ales pe ușorii ușilor și ai ferestrelor ne arată gustul original izvorât din sufletul plin de artă a Românului.

Tradiția păstrată de cronicari ne spune că Dragoș Vodă a ridicat o biserică de lemn la Olovăț, înlocuită de Ștefan Cel Mare prin una de zid.

Bogdan I ridică și el o biserică de lemn la Rădăuți, înlocuită de Alexandru Cel Bun cu una de zid.

După ce Principatele se consolidează și rămân de sine stătătoare se încep în primul loc de către domnitori a-se ridica clădiri de zid și dintre acestea cea mai veche care a putut ajunge până la noi, neatinsă de înoirile moderne, îi biserică domnească din Curtea de Argeș, unde nu de mult s'au descoperit mormintele unora din domnii din familia Basarabilor din secolul al XIV-lea.

Clădirile noastre de zid, începând cu cele mai vechi și continuând cu cele ridicate până pe la începutul veacului al XIX-lea, sunt făcute după arhitectura bizantină în care însă se văd intercalate și gusturile noastre originale pe lângă influențe străine și cărui fapt se datorește acea varietate de stiluri în arhitectura noastră bisericească și care naște admirația atât a noastră cât și a străinilor.

Nici nu se putea ca noi să nu împrumutăm, felul în care se clădea la Bizantini.

Pentru noi, Românii, popor de plugari și păstori, trăit în necazuri în munți, a fost o trebuință să împrumutăm de undeva aceea ce ne lipsea și de care se simțea nevoie în evoluția vieții de stat și fiind în apropiere cu orientul, cu care ne unea apoi și religia, am împrumutat bucuros arta bizantină.

În fruntea vechilor noastre biserici stau: Curtea de Argeș și Trei Ierarhii din Iași, care-s cele 2 mărgăritare ale Neamului Românesc.

Bisericile lui Ștefan Cel Mare îs apoi o frumoasă podoabă a Moldovei Ele zâmbesc în îmbrăcămintea lor de zmalțuri cu colori vesele în care se vede veselia de după războaiele câștigate.

Orișicare biserică veche dinainte de anul 1834, dată fixată de Comisiunea Monumentelor Istorice, îi declarată ca monument istoric.

III.

Monumentele noastre religioase prezintă însemnătate nu numai din punctul de vedere arhitectonic, ci și din alte puncte de vedere.

În special mănăstirile au avut un rost de seamă în trecutul nostru în diferite direcțiuni, căci aici au înflorit artele, de aici s'a răspândit cultura trecutului nostru, aici au fost locurile de educație sănătoasă, aici se retrăgeau pentru liniștea ultimelor zile creștinii, începând cu cele mai înalte trepte sociale, în sfârșit mănăstirile au fost și cetăți de apărare la timpuri grele.

Din acest punct de vedere, putem vedea că toate mănăstirile îs înconjurate cu un zid înalt cu metereze. Dealungul zidului înăuntru era odinioară un pod de lemn pe care stăteau ostașii. Azi se mai văd numai găurile grinzilor în zid. În colțurile zidurilor erau turnuri cu găuri pentru țeava tunului, găuri numite *crenele*. Turnul clopotelor servea și ca loc de observare în depărtări. Numai la mănăstirea Neamțului se mai păstrează vechiul turn de observație de odinioară.

Aici se refugiau la vreme de nevoie domnii și ce apărau, cum de pildă a fost mănăstirea Cetățuia de lângă Iași, ca să cităm un caz numai din cele multe, unde s'a retras și s'a apărât Racovița Vodă de Ungurii lui Ferenc căpitanul, până i-a sosit ajutorul Tătarilor din Bugeag.

Mănăstirile au fost locul de unde s'a răspândit lumina cărții, căci călugării au fost la noi cei întâi cărturari cari s'au ocupat cu scrisul în limbile timpului: slavonă, grecească și apoi românească.

Mănăstirile au fost locul de unde au răsărit cele întâi raze de lumină pentru Neamul nostru.

În ce privește Muntenia, apoi, călugărul de neam sârbesc Nicodim n'a fost numai un introducător la noi de viață călugărească și îndemnător de domni pentru a clădi primele mănăstiri în Oltenia: Vodița și Tismana înainte de 1400; ci el este acela care, împreună cu ucenicii lui, lucrează în direcția cărturărească și cred că-i binesă amintesc că de la el s'a mai păstrat o evanghelie scrisă pe pergament în 1403, păstrată până mai dăunăzi la muzeul de antichități din București.

În mănăstirile noastre s'au scris cărțile necesare timpului și anume cu un cuprins cu totul religios.

Dacă în majoritatea mănăstirilor noastre s'au făcut numai copieri, apoi în unele din Moldova se face un însemnat pas înainte și se fac și lucrări originale cum de pildă îi Bistrița unde s'a scris cel mai vechiu pomelnic al domnilor Moldovei cât și cea mai veche cronică moldovenească, cunoscută sub numele de — litopiseții dela Bistrița — în care se cuprind fapte dela întemeierea principatului de Dragoș-Vodă și până la Petru Rareș.

La mănăstirea Putna s'a găsit o lucrare la Iel.*)

Meșteșugul de — tahigraf — adică de scriitor se transmitea din generație în generație și în mănăstirile noastre s'au putut găsi un număr însemnat de cărți, manuscrite, cari au fost duse fie la Academie, fie la Muzeul de antichități din București.

Pentr'un moment, cele mai vechi și ca urmare și cele mai importante îs departe de țara noastră !

Unile din mănăstirile noastre au fost locul de unde au răsărit raze de lumină peste cerul atât de înourat al imperiului otoman, căci aici s'au tipărit cărți nu numai în limba slavonă pentru vecinii dela sudul Dunării, dar încă și în limba greacă, arabă și georgiană pentru creștinii din Grecia, pentru cei dela muntele Sinai și împrejurimi cât și pentru Ivirienii de lângă munții Caucaz și marea Caspică, tipărituri făcute cu cheltuiala bunului creștin Contantin Brâncoveanu și prin osârdirea harnicului călugăr mai apoi vlădică și mitropolit Antin Ivireanu.

Tot în mănăstiri se încep tipărițiile și în limba românească în întâia jumătate a veacului al XVII-lea.

Mănăstirile noastre au fost apoi și școlile timpului unde se învăța cartea ce era de trebuință și de acolo se recrutau în bună parte diecii cancelariilor domnești, unde limba oficială până pela 1650 era tot cea slavonă cât și cei întâi dascăli pentru odraslele domnești sau boerești cum de pildă a fost, din cei cunoscuți, ieromonahu Teodosie Barbovschi, învățătorul copilului domn pentru un moment în Moldova Ștefan Vodă, fiul lui Petru Vodă Șchiopu, dascăl care atât de mult și-a iubit elevul, încât l'a însoțit până în Tirolul îndepărtat cu ocazia pribegirii sale.

Mănăstirile au fost locul unde de călugări s'au cultivat artele cum de pildă miniaturistica, sculptura, pictura, muzica bisericească și poate chiar argintăria.

Manuscritele trecutului nostru, scrise în mănăstiri, sunt împodobite cu frumoase chipuri de sfinți și domni, cum de pildă îi evanghelia, găsită la Voroneț, pe care se vede chipul lui Ștefan cel Mare.

Istoria literaturii religioase a Românilor. (Vol. I. N. Iorga).

Inflorituri frumoase cu chinovar roș și cu aur se văd la frontispicii și la literele inițiale și în sfârșit la chenarele fiecărei pagini.

Cărțile manuscrise ale trecutului nostru, au deci pe lângă o însemnare culturală și una artistică și multe din ele se pot da ca exemplu de artă caligrafică și miniaturistică neîntrecute nici de arta modernă.

¶ Multe din aceste cărți și în special evangheliile începând cu cea dela Nicodim au bogate și artistice legături de metal prețios.*)

Argintăria noastră provenea din orașele săsești : Brașov și Sibiu, dar fără îndoială că argintarii sudului odată cu invazia turcească și, ca urmare cu strâmtorarea creștinească, au fost nevoiți să se refugieze la noi și poate că locul de refugiu să fi fost chiar mănăstirile noastre. Ceva sigur nu se poate afirma din pricină că legăturile în argint și aur a evangheliilor vechi păstrează anonimatul meșterilor. Legătura cu piele îi ceva special al mănăstirilor noastre.

Pictura s'a cultivat în primul loc tot în mănăstiri ; ba încă unile ș'au luat chiar numele dela această frumoasă îndeletnicire a călugărilor și care trebuie să fi fost și cea principală, după cum a fost cazul cu mănăstirea Lipovașului de lângă Vaslui, azi biserica parohială, care în trecut s'a numit mănăstirea Zugravilor, unde tradiția spune că au fost călugări zugravi.

Pictura veche dela noi a fost cea bizantină cu cele 2 tehnici : *tempera* în care culorile se așterneau pe un fond uscat și *fresca* în care culorile se așterneau pe tencuială neuscată și intrau adânc în ea, așa că chiar de se rodea peretele, chipurile sfinților rămâneau neatînse.

Aceasta se întrebuița mai ales la exteriorul bisericilor unde era expusă intemperiilor.

Pictura a avut și la noi o evoluție ajungând la cea mai înaltă treaptă pe la mijlocul veacului al XVII-lea sub Matei Basarab și Vasile Lupu iar luxul sub Brâncoveanu.

Timpul îndepărtat a făcut ca picturile cele mai vechi să nu le mai avem azi în original, ci numai în copie.

Pictură am avut chiar dela începutul țărilor noastre și în special în Muntenia, unde Vodița de pe la 1370 a fost zugrăvită și în ruinele acestei clădiri de până acum câteva decenii s'au putut vedea urmele.

La biserica domnească din Curtea de Argeș în urma spălăturilor făcute s'au dat jos picturile mai nouă și s'a ajuns la vechea pictură dinainte de 1400 de ani, deci cea mai veche pictură dela noi.

Cam pe la începutul veacului al XIX-lea ca o consecință a curentelor contrare religiei, în-

*) Câteva pagini de artă veche bisericească, de economu V. Ursăcescu.

cepe decăderea artei bizantine, degenerând din ce în ce și ajungând azi să avem un amestec de orientalism și occidentalism, pe ici pe colea câte o pictură realistă, iar în majoritate acea pictură grozavă făcută de pictori de mâna a treia și fără de nici o pregătire specială, lucrări cari fac ca să nu mai poată fi vorba de vechea noastră pictură bizantină.

Pictura bisericilor noastre e foarte interesantă pentru istorie, căci pe pereții lor, ni s'a păstrat portretele domnitorilor și a familiilor lor, a demnitarilor de seamă cât și a altor persoane de altă dată și din care se vede chipurile și felul de îmbrăcăminte al străbunilor.

Unele chipuri sînt cele originale, altele sînt copii de mai târziu luate după portretele vechi; după cum între altele îi chipul lui Mircea dela Cozia, care deși copie, dar îi cel adevărat și aceasta o putem controla cu chipul acelui domn gravat pe monedele sale de argint din prima parte a domniei, când de altfel fu zidită și mănăstirea Cozia (1388).

În mănăstirile noastre călugării au lucrat sculptură artistică.

Privind vechile sculpturi nu știi ce să admiri mai întâi: arta sau marea răbdare ce au avut-o acei cari li-au lucrat!

Sculptura din vechile noastre biserici, ca și cea a bisericii ortodoxe în general, s'a mărginit la sculptura de basorelief și anume la înfloriturile catapetezmelor, a sfeșnicilor, a ușurilor de la uși și ferestre, a ușilor dela intrare, a ramelelor pietrelor de morminte, a strănilor de domni și vlădici, a iconostaselor, a crucilor etc.

Sculptura statuară n'a fost admisă în biserica ortodoxă.

Pe obiectele sculptate se văd chipuri de sfinți, de îngeri, de păseri, de flori, de animale apocaliptice etc., toate lucrute cu mare finețe și cari fac admirația noastră și a străinilor și cari ne arată treapta înalta de perfecțiune la care ajunseseră ghibacii și răbdătorii noștri călugări de odinioară a căror nume le citim pe unile din aceste lucrări de artă.

Mănăstirile noastre de maice au fost locul unde boerii trecutului își aduceau ficele pentru a căpăta o educație sănătoasă. Ce deosebire între educația de odinioară și cea de azi a fetelor!

Mănăstirile au fost apoi locul unde se retrăgeau unii creștini, din toate treptele sociale a țării, pentru a-și petrece în liniște restul zilelor.

Doamne ca: Despina lui Neagoe Basarab, după prăbușirea tuturor speranțelor ei din această lume prin moartea domnului ei fiu Teodosie, se călugări sub numele de Platonida, Stana fiica ei mai mare se călugări și ea sub numele de Sofronia, poate pentru a-și ispăși păcatul cu care istoria o îngreuiază, adică cel de a-și fi otrăvit

pe soțul ei Ștefăniță Vodă, neastâmpăratul nepot a lui Ștefan cel mare, Teodora mama lui Mihai Viteazu se călugărește sub numele de Teofana, apoi demnitari cum de pildă Barbu Basarab Craiovescu, după o viață zbuciumată, se călugări sub numele de Pahomie la ctitoria sa și a celor 2 frați ai săi Bistrița Olteniei, punând chiar să-i coase în mătase și fir de aur chipul de monah pe un epitrahir.*)

Atâtea jupănese apoi, mulțămite de viața zgomotoasă, îmbrăcau haina smereniei. Apoi boeri cu căsnicii prea binecuvântate și mai ales cu tete, sacrificau pe unele pentru a putea mări până la un punct oarecare zestrea celor rămase acasă, pentru a le putea mărita cu teciuri de boeri, aducându-le la mănăstire și îmbrăcându-le în chip silit cu haina mohorâtă a călugăriei.

Am găsit cu ocazia, cercetărilor mele, între hârtiile vechi de pe la unii din urmașii boerilor de frunte de altă dată de aici din Moldova și scrisori dela asemenea călugărițe, scrise la părinți și frați și printre rândurile cărora am văzut și păreri de rău după viața de altădată din care nu li-a fost dat să guste.

Acestui fapt se datorește că în fruntea unor mănăstiri sau între maicile frunțase s'au văzut persoane cu nume de familii boerești de altă dată.

În acele ceasuri de frumoase gânduri de viitor trandafiriu pentru unile, de viață liniștită pentru cele mai în vârstă, de adâncă resemnare pentru altele, mâni delicate au cusut atâtea lucruri frumoase din care se mai pot vedea încă pe la mănăstirile și chiar bisericile de mir, cusături în care se vede multă artă.

Mănăstirile în sfârșit au avut și un rost politic, însă în bună parte tainic și poate că chiar în partea lui principală, căci începând cu secolul al XV-lea, în Muntenia au fost lupte interne între doritorii de domnie din cele 2 familii: Dăneștii și Drăculeștii, sau între cei susținuți de taberele de boeri ale țării și unica din acei doritori de domnie, pentru a putea lucra în liniște și a nu stârni nici o bănuială, se călugăreau și de acolo din mănăstire pregăteau cu ai lor răscoalele, care îi aduceau la tron.

În secolul al XV-lea găsim în Muntenia 2 domni foști călugări așa: Vlad Călugărul și Radu Paisie numit Petru înainte de călugărie.

În Moldova pretendenții nenorocoși, după ce erau însemnați la nas, erau trimiși la mănăstire cum de pildă a fost Joldea, care tocmai când se credea mai fericit: logodit cu fiica lui Rareș și ales domn de boeri, îi prins de Lăpușneanu.

În Muntenia era destinată Mănăstirea Snagov

*) Din: „Istoria bisericii românești“ Vol. I, N. Iorga. — N'are pagină. Păr. Ursăcescu? — Nota A. S.

pentru a se îngropa acolo, condamnații politici la moarte.

Un rost de seamă l'au avut mănăstirile noastre și din punct de vedere al carității creștine; căci străbunii, înzestrând mănăstirile cu averi, puneau călugărilor îndatorirea ca o parte din venit să-l întrebuițeze pentru opere de binefacere, adică să îngrijească de bolnavi, să ajute săracii și bătrânii, să înzestreze fete sărace, să găzduiască în mănăstire pe drumeți.

Marile noastre instituții spitalicești își au unele începutul în acele spitale vechi din mănăstiri numite *bolnițe*.

Iată deci cum în jurul monumentelor noastre religioase s'au petrecut fapte de seamă din trecutul nostru românesc.

Economu V. URSACESCU.

Membru corespondent al Comisiunii Monumentelor istorice. Olteștești, Fălciu

INVIEREA SPIRITUALA

Când soarele de primăvară încălzește pământul cu razele sale, natura amorțită încă de frigul iernii, tresare ca pătrunsă de forțe creatoare. Parc'ar fi auzit strigătul învierii: *Deșteaptă-te, celce dormi și te scoală din morți* (Efeseni 5,14).

În lumea naturii, schimbarea atmosferei, adică întoarcerea căldurii, readuce la viață plantele și copacii, ce au stat în amorțire în timpul iernii. Crengile lor triste și despoiate se împodobesc cu frunze și flori, sub influența înviorătoare a razelor de primăvară.

De asemenea, sămânța, odată cu căldura soarelui, simțește că se trezesc în ea puteri necunoscute. Sub chemarea misterioasă, care o împinge la lumină, ea se despoaie de tot ce constituia viața ei moartă de sub pământ. Desfășurând, sub acțiunea soarelui, toate energiile ce le posedă în stare latentă, ea încolțește, dă boboci, și printr'o dezlegare a puterilor ce sunt în ea și a energiei creatoare a soarelui, ea își îndeplinește soarta ei, aducând pe pământ fructe și flori.

În lumea morală și religioasă, starea sufletului departe de Dumnezeu, e aceia a sămânței în timpul iernii. Căci, după cum sămânța șade în amorțire, așteptând primăvara care să-i dea viața, tot așa și sufletul nostru, mort cât timp germenul spiritual șade în inerție, reînvie în contactul cu Dumnezeu, care aduce cu sine primăvara spirituală.

În Evanghelia din Sf. Ioan cap. 3, Iisus spune lui Nicodem: *Adevăr zic ție, de nu se va naște cineva de sus, nu va putea vedea împărăția lui Dumnezeu.*

Ce însemnează aceasta?

Sufletul nostru e un grăunte de viață pierdut

în negura păcatelor, ca și sămânța ascunsă în pământ. Am putea numi timpul cât suntem stăpâniți de păcat, iarna sufletului. În inima noastră, sunt toate posibilitățile de viață și toate condițiunile, pentru ca, într'o zi, să se dezvolte cele mai frumoase virtuți omenești. Însă, cât timp suntem sub povara păcatului, trăim în noapte și în frig, și deci, toate energiile omului sunt amorțite și înghețate. Dacă Hristos n'ar fi venit pe pământ, noi am fi considerat starea aceasta a omului, ca normală. Noi n'am fi cunoscut adevăratul destin al omului. Dar Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, să ne scoată din această toropeală de moarte. Soarele dragostei divine s'a ridicat asupra naturii amorțite și din toate părțile răsună strigătul învierii: *deșteaptă-te celce dormi, și te scoală din morți*. Atunci cei copleșiți de povara vieții, cei neputincioși în luptă cu păcatul, au simțit forțe misterioase și necunoscute deșteptându-se în ei. Sufletul lor amorțit a tresărit la această chemare și s'au simțit zguduiți de un curent de viață. Cei ce băjbăiau în întunec și cari se țineau în umbra morții, au văzut ridicându-se o lumină sclipitoare. După iarnă, vine primăvara care dezmoștește plantele, dă viață grânelor, iar în sufletul omului dă bucuria și speranța. Noi nu suntem destinați să stăm în întunec și să murim, ci să cunoaștem adevărul și să avem viața veșnică. Pentru aceasta Hristos s'a coborât pe pământ, a pățimit și s'a răstignit, pentru a învia în noi germenul de viață ce ședea înădușit în inima noastră, pentru a așterne pe pământul nostru prinos și pustiit, primăvara spirituală.

Ce este primăvara! E raza de soare, care se coboară pe fiecare grăunte, pe fiecare sămânță, pe fiecare boboc, care le rupe scoarța, pentru

a le încălzi, ca să poată da roade ce îmbogățesc și înfrumusețază pământul. Primăvara sufletească e viața ce o simțim în noi în contactul cu Dumnezeu. După cum acțiunea soarelui rupe scoarța ce învelește grăuntele care trebuie să sădească, tot așa și acțiunea lui Dumnezeu rupe învelișul de egoism, care pune o barieră între noi și Dânsul. Dacă grăuntele ar sta întotdeauna în coaja care-l învelește, el ar rămânea inert, n'ar mai da nicio roadă; tot așa și noi, dacă n'am lăsa ca Dumnezeu să rupă scoarța de egoism ce ne încătușează, noi n'am avea viață în noi.

În contact cu Hristos, noi ne înviorăm ca și grăuntele sub acțiunea soarelui. Ce simțește omul care a trecut de la întunec la lumină, de la frigul morții la căldura vieții, omul care, după viața lui tulburată și păcătoasă, a găsit pacea și iertarea în unirea cu Hristos? El simțește o bucurie fără margini, pe care nici o limbă omenească n'ar putea-o descrie. Căci, ca și orbul din Evanghelie, (9 Ioan) el ar putea spune: Eram orb și acum văd, mergeam în întuneric și acum merg în lumină, eram slab și acum sunt tare, eram sărac și acum sunt bogat, eram nenorocit și acum sunt fericit, eram orfan și acum sunt în casa părintească, eram osândit, și acum sunt iertat, eram mort și acum trăiesc.

Însă, dacă grăuntele ar avea cunoștința de ce se petrece în el sub acțiunea razelor soarelui care la început pare distrugătoare, el ar înțelege cuvântul Evangheliei: *Dacă grăuntele nu e îngropat și nu moare, el rămâne singur; dar dacă moare, el dă roade multe* (Ioan 12, 24). *Cel ce iubește viața o va pierde și cel ce o va pierde, o va regăsi* (Matei 16, 25) deci opera mântuirii, adică nașterea a doua, nu se poate realiza fără moarte. Trecerea de la starea de păcat la îndreptare are ceva tragic, ca ceva ce nu seamănă cu nimic din viața noastră. Reînoirea spirituală se obține cu prețul a multor sacrificii, cu prețul morții. Spicul de grâu trebuie bătut, pentru a scoate din el grăuntele care hrănește lumea. Ori ce sămânță de viață se seamănă în durere și în moarte. Regenerarea spirituală e moartea, dar e și viață. Noi suntem morți în păcat, dar vii în Dumnezeu. Să nu ne înșelăm deci: noi nu ne putem regenera pe alt drum, de cât pe drumul calvarului. Mulți caută căi laterale pentru a se feri de întâlnirea crucii, însă trebuie să știm că aceasta e o speranță deșartă.

Viața noastră reală nu începe de cât în momentul când ne-am hotărât să urmăm lui Hristos. Iată cum înțelege *Alfred Boegner* opera mântuirii: «Să primesc crucea ca punctul de plecare al unei vieți noi, totdeauna tânără, binecuvântată, curată, fericită. Să primesc crucea ca instrumentul morții egoizmului meu, a gusturilor mele, a deșertăciunii și a mândriei mele. Să mă detronez pe mine și să pun pe Hristos în locul meu».

Ori cât am căuta să ne ameliorăm prin propriile noastre eforturi, noi nu vom face de cât să punem *vin nou în burdufuri vechi*, sau *peleci nouă la o stofă veche* (Matei 9, 17). Omul regenerat se bazează pe principii nouă, viața nouă se bazează pe o temelie nouă. Cine trăiește după Hristos e o ființă nouă și toate s'au făcut nouă nori pentru el (2 Corinteni 5, 17).

O nouă ființă, pentru că în contact cu El, toate vederile, dorințele noastre se schimbă. Ce aspect diferit ia atunci viața! Ce ne-a înspăimântat odată ne lasă indiferenți și reci. Tot ce m-a ademenit în trecut, mi se pare sterp și gol, nedemn de a satisface ființa nouă în care m'am prefăcut. Atunci ajungem să spunem ca Ap. Pavel: «de când cunosc pe Hristos toate aceste lucruri le socotesc gunoaie» (Filipei 3, 8). Atunci afecțiunile noastre iau altă direcție; pornirile și gândurile noastre trec de la lumea vizibilă la cea invizibilă, de la lucrurile trecătoare la cele nemuritoare. Aspectul lumii nu mai e același, viața o vedem în o nouă perspectivă. În lumina veșniciei, totul în jurul nostru ia altă înfățișare. Orizontul, în care am trăit până acum, ni se pare prea strâmt pentru ființa nouă ce se deșteaptă în noi. În fața noastră se deschide o viață necunoscută nouă, care transformă tot, dând alte plăceri, alte pasiuni, alte idealuri. Numai în contact cu Hristos ne dăm seamă cât de mic lucru este viața noastră pământească, pe care punem noi atâta preț. Numai atunci ne dăm seamă de păcatele noastre, de grozăvenia egoizmului nostru. Sfințenia Lui pune în lumină decăderea noastră morală. După cum spune *Xavier de Maistre*: «N'am văzut inima unui șarlatan, dar am văzut inima unui om cinstit și m'am îngrozit privind-o». Fiecare din noi trebuie să ne dăm seamă de acest lucru. Oricât am căuta să ne împăcăm conștiința făcând fapte bune în dreapta și în stânga, dacă răul nu e tăiat de la rădăcină,

prin reînoirea sufletească, noi nu vom fi liberați de păcatele noastre. Prin naștere, noi suntem robii păcatului, prin a doua naștere, noi suntem liberați de păcat. Singura cale ce duce la viață e deci regenerarea.

Viața e plină de atracții. Plini de încredere în viitor, legănați de visuri și ambițiuni, noi nu mai gândim la Dumnezeu. Însă fiecare viață are punctul ei de plecare și de sosire. Lucru simplu, la care puțini se gândesc. Cuvântul Evangheliei a devenit lucru neglijabil. Omului îi e frică de mântuire, căci, pe de o parte Hristos ne promite viața, dar pe de alta ne înștiințează că plata păcatului e moartea (Romani 6, 2-3); că ce vom semăna, aceia vom secera. Nu e viață cât de lungă și de fericită, care să n'aibă un sfârșit. Ce va fi dincolo de moarte? Noi ne sacrificăm conștiința alergând după averi și plăceri trecătoare. Dar ce va folosi omului câștigând lumea, dacă-și va pierde sufletul (Matei 16, 6).

Viața pământească nu ne-a promis de cât moartea. Hristos ne oferă viața veșnică. Preocupați de chestiuni exterioare, luați de vârtejul

lumii, noi nu ne mai avântăm gândirea spre lumea invizibilă. Noi trăim fără Dumnezeu.

«Vai de omul singur» citim noi în ultima pagină a jurnalului intim a lui *Maine de Biran*, orbit de măreția idealului creștin pe care l-a întrevăzut și pe care nu-l putea ajunge. Acesta e strigătul tuturor acelor ce vor să triumfe împotriva greutăților vieții și să găsească pacea sufletului prin singurile lor eforturi.

Iisus Hristos este puterea și fericirea noastră. După cum natura, pentru a reînvia, are nevoie de razele soarelui, tot așa sufletul nostru pentru a căpăta toată vigoarea și plenitudinea lui, are nevoie de Hristos. El este raza de soare care alungă întunecul nopții, care deșteaptă conștiința noastră și dă pace inimii noastre.

Deci, toți cei renăscuți în Hristos, trebuie să lupte pentru realizarea Impărăției Cerurilor, în așteptarea intoarcerii Lui pe pământ, căci *sece-rișul e mare, dar sunt puțini lucrătorii* — (Luca 10, 2).

FLORICA SCRIBAN

ACTE OFICIALE

Scrisoarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Atenei către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Primat al României D. D. Miron.

Μύρωνι, τῷ Ὑψηλοπανιερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας, Ἐξάρχῳ Ρουμανίας καὶ Προέδρῳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας

Χρυσόστομος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ὑπερτίμος καὶ Ἐξάρχος πάσης Ἑλλάδος.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἐν ἀπειρῷ ἐλέει ἐπισκεψαμένη τὴν ἐμὴν ταπεινωσιν, ἀνέθετό μοι τὴν πνευματικὴν διαποίμανσιν τῆς τέως χηρευούσης Ἀποστολικῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν καὶ τὴν Προεδρείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ψήφοις μὲν ταύτης κανονικαῖς ἐγκρίσει δὲ τοῦ εὐσεβεστάτου Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου Β'. Δεξιόμενος δὲ ὡς φωνὴν Θεοῦ τὴν κλήσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὑπήχθην ὑπὸ τὸν χρηστὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου καὶ ἀναλαβὼν σὺν τῇ Ἀρχιερωσύνῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀσμένως, κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ εἰωθότα, ἀνακοινοῦμαι τοῦτο τῇ Ὑμετέρᾳ Ὑψηλοπανιερότητι καὶ τῇ περὶ Αὐτὴν Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας Ρουμανίας, ἐξαιτούμενος τὰς Ὑμετέρας εὐχὰς, πρὸς τὸ ἅξιόν με ἀναδειχθῆναι τῆς Ὑψηλῆς διακονίας, εἰς ἣν ἐκλήθην.

Τῆς Ὁρθοδόξου δὲ πίστεως διδάσκαλος ἄχρι τοῦ νῦν, κατὰ τὴν παρὰ Θεοῦ δοθείσαν μοι χάριν, χρηματίσας, ταύτην πει-

Ἴνalt Prea Sfinte și Prea Venerabil Arhiepiscop al Ungro-Vlahiei și Exarh a toată România.

Domnule Miron,

Hrisostom, Mitropolit al Atenei, Președinte al Sft. Sinod al Bisericii Greciei, prea cinstit și exarh a toată Grecia.

Harul Domnului și Mântuitorului nostru cu nemărginită milă pogorându-se asupra smereniei mele, mi-a dat în sarcină păstoria duhovnicească a prea sfintei Apostolice Mitropolii a Atenei care era vacantă, și președinția Sft. Sinod al Greciei, cu voturile canonice a acesteia și cu încuviințarea prea piosului rege al Greciei Gheorghe al II-lea.

Primind chemarea Sft. Sinod drept glas Dumnezeesc, m'am supus jugului Domnului celui bun, și primind cu vrednicie arhierescă această poruncă a Bisericii Greciei, bucuros, după obiceiurile bisericesti, comunic această Înalt Prea Sfinției Voastre și Sfântului Sinod de pe lângă dânsa al prea sfintei Biserici a României, solicitându-vă blagosloveniile sfinției voastre, ca să mă arate vrednic de înalta *diaconie*, la care am fost chemat.

ράσομαι και εἰς τοῦτιον πάσει δυνάμει στηρίζεν και ὑπὲρ ταύτης ἀγωνίζεσθαι οὐδέποτε παύσομαι, τὰ ἐγκύριως τῆ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ κατὰ καιροὺς ὑπὸ Συνόδων δεδομένα ἀπαρεγκλίτως και ἀπαραβάτως διακρατῶν και τὸν παρὰ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Χριστοῦ ἐμπιστευθέντα μοι λαὸν εἰς νομάς σωτηρίους καθοδηγῶν. Ἄμα δὲ και σπουδάσω τὴν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐνότητα και κοινωνίαν τηρεῖν ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος.

Οὐ λανθάνει με οὐδὲ ποστιοὺν τῆς νέας μου ταύτης διακονίας τῆς εὐθύνης τὸ μέγεθος, περισκοπούμενος δὲ βαρύντα ἄλγῳ ἐπὶ τοῖς δεινοῖς, τοῖς συνέχουσι καθόλου τὸ πλήρωμα τῆς εὐσεβείας ἡμῶν και ἐπὶ τῷ χειμῶνι και σάλῳ, ὅς πάντοθεν ἐπανίσταται ἐπὶ τὴν ὁλκάδα τῆς Ἐκκλησίας και ὑπερόψηλα ἐγείρει τὰ κόματα ἀπὸ τε τῆς ἐξωθεν αἰθῆς θρασυθείσης και ἀπειλοῦς εὐσεβείας τῶν ἀθετούντων τὴν ἀλήθειαν τῆς σωτηρίας ἐν Χριστῷ και ἀπὸ τῆς ἔνδον, ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, προΐούσης ὀλιγωρίας περὶ τὴν πίστιν, ἐξ οὗ ἡ ἀγάπη τῶν πιστῶν ψυχομένη ἐλαττοῖ τὴν ἀληθῆ ζωὴν και πνευματικὸν θανάτου ἐπὶ τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν ἐκχεῖ δηλητήριον. Ὅθεν καθήκον ἡγοῦμαι, ἐπιλαθόμενος τῆς δε τῆς εὐκαιρίας τῶν ἀγγελτηρίων και εἰρηνικῶν γραμμάτων, ἐξαιτησῶμαι τῶν Ἀποκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὴν διάτακτικῶν συνόδων κοινὴν μέριμναν σαὶ ἀλληλεγγύην ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ.

Και οἶδα μὲν εἶπερ τις και ἄλλος ὅτι αἱ δογματικῶν συνηνωμένα και τὴν μίαν συναποτελοῦσαι Ὁρθόδοξον και Καθολικὴν Ἐκκλησίαν Ἀποκεφάλοι Ἐκκλησίαι, οὐ διέλιπον κηδόμεναι τῆς προβιάσεως τοῦ χριστιανικοῦ βίου ὡς πρωτίστου παράγοντος τῆς τε ἐσωτερικῆς και ἐξωτερικῆς προόδου τῶν χριστιανικῶν κοινωνιῶν, ἀλλὰ κάκεινο πάντως γινώσκωμεν ὅτι ὁ ἀγὼν πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας περὶ ἡμᾶς και ἐν ἡμῖν αὐτοῖς οὕτω κατέστη ἐπ' ἐσχάτων ὁξὺς, ὥστ' ἀξιοῖ συντονωτέραν πάντων τὴν μέριμναν.

Οὐκ ἔστι δὲ τὸν ἀγῶνα τοῦτον και ὑποστήναι και ἐπιτυχῶς διεξαγαγεῖν εἰ μὴ κοινωνία συχνῆ και φιλαδέλφῳ χρησάμενοι οὐ ὑπὸ Θεοῦ κατασταθέντες ποιμένες και διδάσκαλοι τῶν λαῶν, ἵνα τὸν κίνδυνον ἀμυνάμενοι, τὸ πιστευθὲν ἡμῖν ἰριστεπώνυμον πλήρωμα περισώσωμεν, τὴν μὲν διφασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου μᾶλλον εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν βίον τῶν λαῶν καθιστάντες τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ κόσμου τούτου ἀφοπλίζοντες, τῇ προσαρμογῇ τῆς πραγματικῆς ζωῆς πρὸς τὰς αἰωνίους ἀληθείας τῆς πίστεως. Οὐδένα δὲ ἡμῶν λανθάνει ὡς οἱ χριστιανικοὶ λαοί, βαρύντατα πειρασθέντες, κατὰ τὸν τελευταῖον πανόλεθρον πόλεμον, ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τούτου και μέγιστον ὑποστάντες κλονισμόν περὶ αὐτὰ τὰ καίρια τοῦ ἠθικοῦ και κοινωνικοῦ αὐτῶν βίου, πρόκεινται νῦν θήραμα εὐάλωτον ὀλεθριῶν θεωριῶν. Τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲ τοῦ Χριστοῦ προσήκει εὐκαιρῶς προσελθεῖν πρὸς τοὺς κινδυνεύοντας λαοὺς και καθοδηγεῖσαι αὐτοὺς διὰ τῶν ἀδελφῶν και ὑποβύλων τῶν νεοδιδασκαλιῶν εἰς τὸν λιμένα τῆς λογικῆς και ἀσφαλοῦς εὐδαιμονίας διὰ τῆς πίστεως και τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

Ταῦτα εἰδὼς αἰσθανομένην και εὐχομένην τὴν Ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀσμένως ὑποβάλλω τῇ συνέσει τῆς Ἱμετέρας Ἀγιωσύνης ἀπεκδεχόμενος παρ' αὐτῆς εὐμενῆ, αὐτῶν τὴν ἀποδοχὴν.

După ce am fost până acum învățător al credinței ortodoxe, după harul, care mi-a fost dat de Dumnezeu, mă voi încerca și de acum înainte cu toată puterea să sprijinesc credința ortodoxă și niciodată nu voi înceta a lupta pentru dânsa, ținând fără abatere și fără să calc ceva, tot ceea ce a consfințit cu autoritate pe vremuri Biserica ortodoxă prin sinoade și călăuzind în pășunea mântuitoare poporul care mi-a fost încredințat de arhipăstorul Hristos.

În acelaș timp, mă voi strădui să păstrez uniunea și comuniunea Bisericilor ortodoxe în legătura păcii, pe temelia credinței care este Domnul Hristos.

Îmi dau bine seamă de mărimea răspunderii acestei noi *diaconii* a mele, și privind în jurul meu, simt mare durere pentru starea lui nenorocită ce apasă asupra credincioșilor noștri și pentru furtuna și zbuciumul care din toate părțile se ridică asupra corăbiei Bisericii și care ridică valuri foarte mari, atât din afară, din partea necredinței amenințătoare și plină de un curaj nesocotit al acelor care nesocotesc adevărul mântuirii în Hristos, cât și din năuntru de înșiși credincioșii Bisericii, fiindcă crește tot mereu nesocotirea credinței, fapt din care dragostea credincioșilor răcindu-se, slăbește adevărata viață și varsă asupra comunității creștine otrava morții duhovnicești, socotesc drept a mea datorie ca, cu prilejul acestei scrisori de vestire și de pace, să rog Bisericile ortodoxe autocefale, ca, prin sinoade regulate și cu solidaritate, să ne îngrijim în comun pentru toată Biserica lui Dumnezeu.

Și știu destul de bine că Bisericile autocefale, care sunt unite prin dogme și alcătuiesc o singură biserică ortodoxă și universală, n'au încetat a se îngriji pentru înaintarea vieții creștine, care este cel mai de seamă îmbold al propășirii interne și externe a comunităților creștine, și încă știu bine și acest lucru anume: că lupta împotriva elementelor acestei lumi și împotriva duhurilor rele din jurul nostru și din noi înșine s'a arătat atât de inversunată în ultimul timp, încât cere o îngrijire mai întinsă din partea tuturor.

Numai printr'o deasă și frățească comunicare am putea să înfruntăm și să scoatem cu bine la capăt această luptă, noi, cari am fost chemați de Dumnezeu ca păstori și învățători ai popoarelor pentruca, înlăturând primejdia, să mântuim pe credincioșii încă încredințați nouă, făcând învățătura evangheliei și viața popoarelor mai plăcută și făcând mai puțin primejdios spiritul acestor vremi, prin adaptarea vieții practice la adevărurile veșnice ale credinței. Noi toți înțelegem că popoarele creștine, greu încercate de spiritul acestei vremi în ultimul război distrugător și suferind mari zdruncinări chiar în părțile esențiale ale vieții sociale și morale, cad ușor prada teoriilor care duc la pierzare.

E de datorie Bisericii lui Hristos să intervină la timp în favoarea popoarelor care sunt în primejdie și să-l călăuzească printre stâncile nevăzute și ascunse ale învățăturilor nouă spre limanul fericirii raționale și sigure prin credința și iubirea lui Hristos.

Știind că aceste lucruri gândește și dorește prea

Ἐπὶ τούτοις κατασπάζομαι τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλοπανιε-
ρότητα ἐν φιλήματι ἀγίῳ.

Τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλοπανιερότητας Ἀδελφὸς ἐν Χ-φ

† ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἀθήναι τῆ 18 Μαρτίου 1923

Ὑψηλοπανιερώτατε καὶ Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Οὐγ-
ροβλαχίας καὶ Ἐξαρχεπάσης Ρουμανίας Κύριε Μόρων. Τὴν
Ὑμετέραν Ὑψηλοπανιερότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ περιπτυσ-
σόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς τὸν ἐκούσιον ἐπὶ τοῦ
Σταυροῦ ὑπομείνας ἰλαστήριον θάνατον καὶ ἐκ νεκρῶν ἀνασ-
τάς, ὑπόθεσις αὔθις, κατὰ τὴν θείαν Αὐτοῦ εὐδοκίαν, γίνεται
πᾶσι τοῖς πιστοῖς ἑορτὴν φαιδρᾶς καὶ πανηγύρεως μεγάλης.
Ἀγγειλαντες δὲ ἡδὺ τῆ Ὑμετέρα Θεοτιμήτῳ Ὑψηλοπανιερότητι
διὰ τῶν Εἰρηνικῶν Γραμμάτων τὰ περὶ ἡμᾶς ἀπίρω θείω
ἐλέει ἑναγχος τελεσθέντα, προσάγομεν νῦν μετὰ τῆς περὶ
ἡμᾶς Ἱερᾶς Συνόδου ἑορτίον χαιρετισμὸν τῆς ἐν Ἑλλάδι
Ἐκκλησίας τῆ Ὑμετέρα Γερασμία Ὑψηλοπανιερότητι καὶ τῆ
περὶ Αὐτὴν Σεβασμία τῶν Ἱεραρχῶν χορεία. Καὶ συγχαίρομεν
μὲν ἐπὶ τῆ ἀναμνήσει τῶν ὑπερφυῶν μυστηρίων τῆς εὐσεβείας
ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῆ λαμπροφύρω ἑορτῆ τοῦ Πάσχα, ἐκτενωῶς δὲ
δεόμεθα τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος κατασταλῆναι μὲν τῆ παν-
σθενεῖ Αὐτοῦ δυνάμει τὸν συνταράσσοντα ἔτι τὸν κόσμον κλύ-
δωνα, εἰρήνην δ' αὐτῷ ἐπιβράβευθῆναι χαρίζοιτο δὲ ὁ Κύριος
καὶ Σωτὴρ ἡμῶν τῆ Ὑμετέρα Ὑψηλοπανιερότητι ὑγείαν ἀδιάπ-
των καὶ τὴν θείαν Αὐτοῦ ἀντίληψιν ὑπὲρ εὐσταθείας καὶ
καλῆς καταστάσεως τῆς ἥς προΐσταται καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς
καθόλου Ἐκκλησίας.

Πόθῳ δὲ πολλῷ κατασπαζόμενοι αὔθις τὴν Ὑμετέραν Ὑψη-
λοπανιερότητα διατελοῦμεν;

Ἀδελφὸς ἐν Χ-φ ὅλως πρόθυμος

† ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἀθήναι 20 Μαρτίου 1923

Sfânta Biserică a Greciei, le supun bucuros înțelepciunii
Înalt Prea Sfinției Voastre, așteptând din partea ei
primirea lor bine-voitoare.

Pe lângă acestea, sărut frățeste pe Înalt Prea Sfinția
Voastră.

Al Înalt Prea Sfinției Voastre
frate în Christos

HRISOSTOM,
Mitropolit al Atenei.

Atena, 18 Martie 1923.

*Înalt Prea Sfinției Sale Mitropolitului Ungro-Vlahiei
Miron, Exarh al României și Președinte al Sft. Sinod
al Bisericii Românești.*

Ne adresăm foarte bucuros Înalt Prea Sfinției Voastre,
îmbrățișându-Vă frățeste în Domnul nostru Hristos
și Dumnezeu care a suferit pe cruce moartea de bună
voe, și înviind din morți, iarăși cu bună voința lui
Dumnezeiască dă tuturor credincioșilor prilej pentru
o strălucită sărbătoare și pentru o mare ceremonie.

După ce deja prin scrisoarea noastră de pace am
făcut cunoscut Înalt Prea Sfinției Voastre celei de
Dumnezeu cinstite, acelea ce nu de mult s'au în-
tâmpat nouă din nesfârșita milă Dumnezeiască, acum
împreună cu Sfântul Sinod din jurul nostru Vă trimi-
tem un salut sărbătorec din partea Bisericii din
Grecia către venerabila Înalt Prea Sfinția Voastră și
către venerabila adunare de Ierarhi, din jurul ei.

Și cu prilejul amintirii supra-naturalelor mistere
ale pietăței noastre și cu prilejul strălucitei sărbători
a Paștelor, ne rugăm cu stăruință de cel înviat din
morți ca să liniștească cu puterea lui nesfârșită valul,
care încă turbură lumea și să aducă pace acestei lumi.

Domnul și Mântuitorul nostru să acorde Înalt Prea
Sfinției Voastre sănătate neclintită și apărarea lui
Dumnezeiască pentru stabilirea și buna stare a Bi-
sericii pe care Înalt Prea Sfinția Voastră o păstorește,
pentru binele întregii Biserici.

Cu mult dor, salutăm iarăși pe Înalt Prea Sfinția
Voastră.

HRISOSTOMOS
Al Atenei, Frate în Hris-
tos cu totul plecat.

Atena, 20 Martie 1923.

DAREA DE SEAMĂ GENERALĂ

A

DIRECȚIUNII REVISTEI „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

Înaintată Înalt Prea Sfințitului Președinte al Sfântului Sinod, în sesiunea din Maiu 1923

Înalt Prea Sfințite Stăpâne,

Prin votul său din sesiunea de primăvară a anului
1921, Sf. Sinod a decis reparația revistei sale „Biserica
Ortodoxă Română“, întreruptă din cauza marelui războiu.

Comitetul de Administrație s'a alcătuit din P. S. Episcop
al Râmnicului D. D. Vartolomeiu ca director, P. C. Iuliu
Scriban ca secretar de redacție și din d. Dr. I. Mihăl-

cescu ca prim-redactor; iar pentru redacția revistei s'au
numit ca redactori permanenți: Dr. I. Lupaș, Dr. Pavel
Roșca, în urmă demisionat și înlocuit cu Dr. G. Ciuh-
handu, Dr. Șt. Cioroianu, Dr. Nicolae Popescu, Dr.
Valerian Șesan, Dr. Romulus Căndea, Iconom Serghie
Bejan, Iconom Cicerone Iordăchescu, în urmă retras,
și d. Șt. Berechet.

În calitate noastră de director al acestei publicațiuni,

avem onoare a Vă supune la cunoștință situațiunea acestei reviste dela reparația ei până astăzi.

Primul său număr a reapărut în Octombrie 1921, în format academic de 5 coale, cu 80 pagini și cu un conținut în conformitate cu planul de reparație admis de Sf. Sinod în ședința de mai sus. În formatul acesta, revista s'a menținut până la 1 Aprilie 1923, de când comitetul de administrație a decis, prin procesul verbal dela 12 Mai 1923 • reducerea dela 5 la 4 coale, cu 64 pagini în loc de 80 păstrând, în ce privește conținutul, aceiași normă de redactare de până aci.

Reducerea aceasta Comitetul de Administrație a trebuit să o admită din cauza schimbării survenite în starea financiară a acestei reviste, întru cât, cu începere dela 1 Aprilie 1923, ea a fost scoasă de Onor. Minister din bugetul său și încredințată Sf. Sinod și sub raportul financiar, Onor. Minister însărcinându-se să-i servească numai o subvențiune de 375.000 lei pe timpul celor nouă luni ale bugetului din anul financiar în curs.

Tot din motive de economie, Comitetul de administrație a trebuit să schimbe și felul hârtiei din velină tip răsboiu în hârtie de tipar, păstrând velina de răsboiu numai pentru 100 exemplare lunar.

Numărul total al exemplarelor imprimate până la 1 Aprilie 1923 este de 113.200, provenind din 8000 de exemplare pe primele două luni și din câte 6000 de exemplare lunar pentru restul de timp până la 1 Aprilie 1923, la care se mai adaugă încă un număr de 1200 de exemplare pe hârtie tip normal.

Din acestea au rămas nevândute 13.043, iar restul de 96.170 s'au distribuit lunar abonaților, între care intră parohiile din Vechiul regat, Basarabia și Bucovina, abonate din oficiu, și instituțiuni și persoane particulare abonate din propriul lor îndemn.

Numărul parohiilor abonate se ridică la 5221, dintre care 3980 în Vechiul Regat, 975 în Basarabia și 226 în Bucovina.

Abonamentele dela toate aceste parohii s'au încasat direct de Onor. Minister a 60 lei abonamentul pentru fiecare parohie, afară de 41 parohii care au înaintat direct Comitetului de Administrație al revistei abonamentul complet de 100, cât se fixase la început de Sf. Sinod.

Toate abonamentele primite direct de noi s'au vărsat Onoratului Minister cu adresele noastre nr. 453 din 1922, 107 și 180/1923 rămânând ca Onor. Minister, care a stabilit singur reducerea abonamentului dela 100 lei la 60, să restituie celor în drept plusul de 40 lei, întru cât nu se pot admite două feluri de plăți pentru aceiași publicație.

Dela instituțiunile și persoanele particulare, al căror număr se ridică la 102, s'au încasat direct de Comitetul de Administrație suma de lei 10.725, care de asemenea s'a vărsat Onor. Minister cu adresele noastre numerele 453/1922, 107 și 180/1923 față de care Onor. Minister rămâne îndatorat din aceleași motive de egalizare să le restituie plusul de 40 lei de fiecare.

Cum vedem, din numărul de 113.200 exemplare, câte s'au imprimat până la 1 Aprilie 1923, s'au vândut :

a)	96170	exemplare prin abonament
b)	41	„ cu numărul aparte
c)	1185	„ s'au împlinit lipsurile pricinuite de poștă după reclamațiunile celor în drept
d)	375	„ s'au făcut schimb cu alte publicațiuni
e)	1178	„ s'au trimes în mod gratuit la diferite instituțiuni, conform legilor țării sau după intervenirea Onor. Minister
f)	1208	„ s'au trimes P. S. Chiriari din întreaga țară, P. P. S. S. membri ai Sf. Sinod, P. P. C. C. membri ai Consistoriului Superior Bisericesc și d-lor Profesori ai Facultăților de teologie din țară și
g)	13.043	exemplare au mai rămas nedistribuite, în depozit la Tipografia Cărților Bisericești, cum s'a spus mai sus.

* * *

În ce privește felul de redactare al revistei, Comitetul de Administrație n'a remarcat până la Aprilie 1923 decât singurul defect pentru unele articole de a fi cam prea lungi. Defectul acesta nu s'a putut înlătura până acum din cauza firească a greutății începuturilor, care nu pot fi desăvârșite pentru nicio operă omenească. În afară de acest defect, revista a apărut în condițiuni superioare, și de cinste pentru Sf. Sinod și pentru știința teologică a ortodoxiei românești, clasându-se prin varietatea și valoarea chestiunilor tratate, după înseși aprecierile opiniunii publice cunoscătoare, între revistele de frunte ale întregii creștinătăți.

Prin conținutul ei de până acum, revista aceasta s'a arătat menită să slujească și să folosească clerului și Sfintei noastre Biserici românești ca un fel de Facultate de teologie ambulantă, care nu țintește să servească numai nevoile teologice ale momentului, ci care e menită să devină un fel de depozit științific pentru nevoile teologice ale Preoțimeii și Bisericii noastre din orice vreme.

Rămâne totuși la facultatea Sf. Sinod să-și facă și să-și rostească aprecierile sale asupra acestor constatări și arătări ale Comitetului de Administrație.

Dela data aceasta înainte, nădăjduim că valoarea științifică a acestei reviste va merge sporind și că defectul lungimei articolelor va dispărea cu totul, întrucât, prin procesul-verbal din 12 Mai 1923, Comitetul de Administrație a hotărât să aducă la cunoștința D-lor redactori și a întregului public că nu se vor mai publica articole mai mari de o jumătate coală, ori de la cine ar veni și oricât ar fi de importante.

Aceasta este, Inalt Prea Sfințite Stăpâne, situația revistei Sfântului Sinod dela reparația ei și până la 1 Aprilie 1923.

* * *

Cât pentru partea financiară Comitetul de Administrație are onoare a Vă prezenta două tipuri de bugete, dintre

care unul s'a întocmit înainte de 1 Aprilie 1923 și s'a înaintat Onor. Minister de Culte cu adresa Nr. 76/923 și celalalt care s'a întocmit după ce Onor. Minister a lăsat susținerea bănească a revistei în seama Sf. Sinod.

De primul tip de buget Sf. Sinod n'are decât să ia cunoștință ca de o simplă piesă de arhivă, întru cât Onor. Minister, scoțând revista din bugetul său, tipul acesta a căzut dela sine.

Al doilea tip este bugetul care vi se prezintă de astă dată și care este definitiv, apărând ca un act propriu al Sf. Sinod, asupra căruia Sf. Sinod are să se pronunțe în aceasta sesiune, atât ca evaluări de cifre, cât și ca modalitate de aplicare.

La venituri, bugetul acesta se prezintă cu totalul de lei 910.600, provenit din 375.000 lei subvenția Onor. Minister pe 9 luni, din lei 522.100 abonamente parohiale, din lei 10.000 evaluarea aproximativă a abonamentelor particulare, și lei 3.500 din vânzarea de colecțiuni vechi și noi.

Comitetul de Administrație previne Sf. Sinod că, de aci înainte, se pot face interveniri pentru noi subvenții și la alte instituții publice și financiare ale țării, întru cât revista, devenind de aci înainte proprietatea Bisericii, Sf. Sinod și-a dobândit puțința de a-i spori fondurile pe orice cale permisă.

Cheltuelile evaluate în acest buget se ridică în total la lei 513.760 dintre care pentru personalul revistei le 128.000, iar pentru material lei 385.760.

În detaliu iată pe articole cheltuelile cu personalul:

Comitetul de ad-ție: 3 membri 722 a lunar . lei	26.000
Plata articolelor: 4 coale de fiecare număr . „	48.000
1 Secretar administrativ însărcinat cu operațiile de casierie, lunar a 2.000 „	24.000
1 Corector contabil, lunar a 1500 „	18.000
1 Servitor lunar a 1000 „	12.000
Total lei .	128.000

Iată acum tot pe articole și cheltuelile cu materialul:

a) Hârtia 750 kgr. lunar a lei 13,25 kgr., anual 9000 kgr. lei	144.000
b) Culesul lunar 8680 lei anual „	104.000
c) Tiraj „ 2400 „ „ „	28.800
d) Broșat „ 2400 „ „ „	28.000
e) Uz și cerneală „ 1000 „ „ „	12.000
f) Expediția: benzi tipărite, lipirea adreselor pe ele, împachetat și transportat la poștă „	24.000
g) Cheltuieli de cancelarie și corespondență anual „	8.000
h) Contabil anual „	6.000
i) Fond pentru deschidere de credite „	30.000
Total lei .	385.760

Pentru încasarea abonaților, Comitetul de Administrație roagă Sf. Sinod să hotărască o modalitate, cât mai sigură și mai lesnicioasă, ca revista nu numai să nu fie împiedicată în apariția ei, dar să-și poată face și fondurile ei proprii, cu care să-i poată fi utilă Sfintei noastre Biserici și altfel decât numai prin publicarea sa.

După umila nostru părere, am avea respectul să

supunem la aprobarea Sf. Sinod următoarea modalitate de încasarea abonamentelor:

În termen de trei luni dela prima lună ale fiecărui an bugetar, Preoțimea să verse cancelariilor chiriarhale abonamentele, sub îndemnul și controlul P. P. S. S. Chiriarhi prin Protoierei iar cancelariile chiriarhale să înainteze sumele primite Comitetului de Administrație al revistei pe numele P. C. Secretar de redacție.

Plata abonamentelor de către Preoțime Sf. Sinod și P. P. S. S. Chiriarhi să o considere ca pe o datorie pastorală, cu îngăduința pentru cucernicii preoți de a colecta abonamentele și prin chete în biserici, mai ales că revista va trebui să rămână și pe viitor proprietatea bibliotecii parohiale.

P. C. Secretar de redacție, împreună cu Casierul revistei, vor vărsa sumele încasate la o bancă sigură spre fructificare. În scopul acestei fructificări, noi am intervenit la Onor. Minister de Culte cu adresa Nr. 173 a. c. să ne libereze chiar de pe acum subvenția de 350 mii lei din anul acesta spre a o vărsa, fie la Banca de Scot, fie la alta, după cum și Sf. Sinod va găsi cu cale.

Numai prin astfel de încasări anticipate ale veniturilor ei, revista își va avea apariția asigurată; și dacă Sf. Sinod ține cu tot dinadinsul la apariția ei regulată și serioasă, nu trebuie să se dea în lături dela aplicarea acestor măsuri.

Odată cu aceste propuneri, Comitetul are onoarea să reamintească Sf. Sinod, că Arhiepiscopia și Episcopiiile din Ardeal perzistă și până astăzi în neintroducerea pe cale oficială a acestei reviste în parohiile lor, cu toate că autoritatea și lucrările Sf. Sinod au devenit obligatorii pentru întreaga Biserică a României întregite, din însăși ziua încheșării ei într'un singur Stat și o singură Biserică, cu toate că unirea bisericilor ortodoxe din cele patru provincii, sub autoritatea Sf. Sinod a devenit, dela votarea noii constituțiuni, fapt canonic și legal, cu toate că însemnătatea acestei reviste s'a impus și în Ardeal, unde o bună parte din preoțime s'a abonat la ea în mod particular și unde ne e cerută de toate periodicele locale.

Dela Constituție încoace mai ales, nimeni nu mai are dreptul să nesocotească autoritatea Sf. Sinod și să se sustragă dela obligativitatea lucrărilor și întreprinderilor sale, fie ele de ordin legal, fie de ordin cultural.

În rezumat, pe lângă darea de seamă asupra revistei dela reparația ei și până la 1 Aprilie 1923, Comitetul de Administrație al acestei reviste prezintă Sf. Sinod spre aprobare următoarele:

1. Bugetul dela Aprilie 1923 până la 1 Aprilie 1924 în sumă de lei 910.600 la venituri și de lei 513.760 la cheltueli cu excedent de 396.840 lei.

2. Incasarea abonamentelor în primele trei luni dela Ianuarie pentru fiecare an prin P. P. S. S. Chiriarhi și vărsarea lor prin cancelariile chiriarhale Comitetul Administrativ al revistei pentru depunere din vreme spre fructificare.

3. Generalizarea abonamentelor și la Preoțimea din

Banat și Ardeal, sub autoritatea și sub directiva culturală a aceluiaș Sf. Sinod.

4. Autorizarea Comitetului de Administrație de a cere subvențiuni pentru revistă și alte instituțiuni publice și particulare în afară de Onor. Minister de Culte.

5. Trecerea fondului deja colectat pentru revistă,

care se ridică la lei 84.902.47 ca sold în bugetul actual al acestei reviste.

Binevoiți vă rugăm, Înalt Prea Sfințite Stăpâne, a primi smerita noastră închinăciune de fiu supus în Domnul.

Director, † Vartolomei

Secretar Administrativ, D. Sireteanu

CRONICA BISERICIASCĂ INTERNĂ

Investirea noilor Episcopi.

În ziua de 10 Mai a. c., au fost învestiți cu fastul și ceremonialul obicinuit, P. P. S. S. Episcopi: al Romanului, al Buzăului, al Constanței și al Cetății Albe.

Cel dintâi nou Chiriarh, care a primit cărja din mâinile Majestății Sale Regelui a fost P. S. *Lucian al Romanului*.

P. S. Sa a ținut următoarea cuvântare:

Sire,

În aceste clipe solemne, când din milostivirea Părintelui ceresc și din voința reprezentanței legale a marelui colegiu electoral, eu smeritul preot din Ardealul suferințelor, mă prezint înaintea Maiestății Voastre pentru a primi toiagul de păstorire asupra enoriașilor din eparhia Romanului, cu ochii mei sufletești, ca într'un caleidoscop văd falnicul cortegiu al voivozilor, al ierarhilor, al preoților și călugărilor din principate, cari ascultând de glasul tainic al conștiinței lor, au trecut Carpații spre a întări ortodoxia și a chema la vieață primele începuturi de cultură națională.

De câteori ființa neamului românesc din Ardeal a fost amenințată din partea dușmanilor externi și interni, poporul român s'a retras între zidurile bisericii sale strămoșești, unde în toată vremea a primit ajutor și întărire dela frații din principate. Voevozii, dătători de legi și datini au zidit pe pământul Ardealului altare de închinare, la Vad, la Feleac, la Geoagiu, la Prislop, la Brașov, la Făgăraș, la Alba-Iulia, la Ocna Sibiului, la Scoreiu și aiurea unde s'a simțit necesitatea.

Indemnurile sufletești au biruit înălțimile Carpaților, și astfel preoți și călugări, cu desagii încărcăți de cărți bisericești ieșite din tiparnițele mănăstirilor au coborât și au cutreerat plaiurile Ardealului propovăduind cuvântul, întărind ortodoxia, închegând graiul românesc și sporind conștiința unității naționale.

Și dacă bisericii noastre din Ardeal i s'a dat satisfacția ca, din sânul preoților săi smeriți să fie așezat unul pe scaunul episcopiei din Cetatea Romanului, pe care scaun, începând din veacul al XV-lea, l'au ilustrat peste 50 de ierarhi, printre cari personalități luminoase ca Veniamin Costaki și învățatul Melchisedec, o datorim după Dumnezeu, înțelepciunii și vitejiei Maiestății

Voastre, care identificându-Vă cu aspirațiunile seculare ale neamului românesc, și înfruntând toate mizeriile și pericolele unui război crâncen, ați închegat pe vecie poporul român într'o unitate politică, între granițele lui naturale.

Ardealul are față de frații din principate o mare datorie la achitarea căreia voi să-mi dau și eu partea mea de contribuție. Plec deci pe pământul eparhiei moldovene, luminat prin tradițiile unei vechi culturi bisericești și sfințit prin sângele eroilor căzuți pentru întregirea neamului, cu hotărîrea fermă de a lucra din toate puterile mele la consolidarea internă a țării, la nobilitarea moravurilor înrăutățite prin deprinderile războiului și la coborârea dragostei evanghelice în sufletele fraților de un sânge, înfăptuind astfel frontul impenetrabil al sufletului românesc, din hotare în hotare.

Și dacă în cursul istoriei noastre naționale din trecut eparhia Romanului a fost scutită de încălcări dușmane și a format stavilă chiar și avalanșei dușmane din războiul mondial, împreună cu frații mei întru Hristos, voi ruga pe Atotputernicul Dumnezeu, ca darul de care a fost încredințată în trecut eparhia Romanului, pe viitor să-l reverse asupra întregului pământ românesc.

„Și aceasta să știi, că vor veni vremi cumplite. Că vor fi oameni iubitori de sine, iubitori de arginți, măreți, trufași, hulitori, de părinți neascultători, nemulțămitori, necurați“. (Ap. Pavel a II către Timoteiu C. 3. v. 2). Acestora: „Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu vreme și fără vreme; muștră, ceartă, îndeamnă cu toată îndelunga răbdare și cu învățătura“. (II. Timoteiu C. 4 v. 2).

Urmând povețele de Dumnezeu inspiratului apostol Pavel, vă fac, Sire, promisiunea sărbătorească, că toate puterile mele intelectuale și morale le voi pune în slujba bisericii și a patriei. În împrejurările mai prielnice de azi, doresc ca biserica ortodoxă să devină un factor real tot mai pronunțat pentru propășirea poporului nostru în credință și cultură, în credința întărită prin lumina culturii și în cultura sfințită prin darul credinței.

Alături de „școala activă“ doresc să avem o „biserică activă“, a cărei activitate pozitivă să corespundă tot mai mult cerințelor vremii de azi și jertfelor pe cari poporul le aduce pentru susținerea ei.

Prin organizarea bisericii ortodoxe pe baze autonome și constituționale, energiile ei vor spori și forțe nebă-

nuite se vor urni la muncă pentru întruparea idealelor ei în mijlocul poporului nostru.

Să trăiți Sire.

Să trăiască Maiestatea Sa preaslăvita noastră Regină. Să trăiască moștenitorul Tronului împreună cu întreaga Dinastie Română. Să trăiască viteaza noastră armată, Dumnezeu să binecuvinteze biserica ortodoxă română.

M. S. Regele, răspunzând Inalților Prelați, a spus:

Prea Sfințiți Părinți,

„Este totdeauna un moment solemn când Regele „întărește votul Marii Adunări, încredințând după „vechile datini noilor episcopi toiagul păstoresc; astăzi „însă această sărbătoare ia un caracter deosebit în „istoria bisericii ortodoxe române când printre Voi, „Prea Sfințiți Părinți, doi vor ocupa scaunele episcopii „piilor din nou înființate la malul Nistrului și al Mării- „Negre.

„Intemeierea acestor episcopii este un semn vădit al „înaintării vieții noastre ca națiune care își dobândește „astfel organe nouă pentru conducerea morală a cre- „dincioșilor, reînviind moștenirea vechilor episcopii dela „Tomis, Durostor, Vicina și Cetatea-Albă“.

Prea Sfințite Episcop Lucian al Romanului.

„Cu deosebită bucurie Ți-am încredințat toiagul „păstoresc al vechii episcopii de Roman, care are un „trecut așa de însemnat în istoria țării și a culturii „naționale și unde păstori ca Veniamin și Dositei stau „ca stele strălucitoare pe cerul bisericii ortodoxe.

„Ca și fericita alegere a veneratului Mitropolit Primat, „chemarea Prea Sfinției Tale din mijlocul clerului „ortodox al fraților de peste munți are o înaltă semni- „ficare pentru munca înțeleaptă ce trebuie să desfășurăm „cu toții, ca să țesem pe vecie apropierea sufletească „a fraților depe amândouă laturile munților, care nu ne „mai despart ca în lungile veacuri de suferinți, ci ne „întind brațele părintești ale sfintei noastre uniri, pentru „ca să ne facem datoria impusă de vremile mari și „grele ce ne-a fost dat să trăim“.

* * *

Apoi, P. S. Ghenadie Niculescu, Episcop al Buzăului, a ținut următoarea cuvântare:

Sire,

Dumnezeu chemând la Sine pe fericitul nostru Dionisie Climescu, fost episcop al eparhiei Buzăului, scaunul acestei episcopii a rămas vacant; iar la 29 Martie a. c., marele colegiu electoral, fiind convocat spre a alege un titular, cu voința lui Dumnezeu, încrederea aceluia mare colegiu înmulțindu-se asupra mea, prin votul ce a exprimat, a ales pe smerenia mea conducător duhovnicesc al numitei eparhii. Și astăzi, potrivit datinelor noastre strămoșești, primii din Augusta mână a Maiestății Voastre, Cârja pastorală, simbol al autorității duhovnicesc.

Sire,

Două sunt instituțiunile în cari îi este dat omului să-și desvolte armonic și complet toate facultățile și puterile sale de viață în această lume: Biserica și Statul. Intregul cortegiu de interese ce le are omul se satisfac de către diferite instituțiuni, profesioni sau îndelniciri omenști, toate însă înglobate în aceste două mari instituțiuni, Biserica și Statul. Ambele își au origina lor dela Dumnezeu, întrucât Dumnezeu a făcut pe om cu ale lui nevoi cari se satisfac prin Biserica și Stat.

Aceste instituțiuni trebuie să conlucreze în armonie, urmărind scopul vieții omului: fericirea pământească și cea veșnică.

Insemnătatea acestor două mari instituțiuni fiind cunoscută în deobște, bărbații mari ai diferitelor neamuri și popoare năzuesc a organiza aceste două instituțiuni, pe baze solide, spre a atinge scopul prefipt lor de Dumnezeu, pentru națiunea sau poporul ce ei îl conduc.

Acest înalt ideal, în ce privește poporul român, ca el să aibă un Stat și o Biserică, a fost urmărit cu tenacitate de către diferiții reprezentanți ai neamului nostru în decursul vremurilor. Cunoaștem istoria: micile alcătuiri politice formate pe întinsul Daciei s'au întrunit, unele în principatele libere, iar altele au căzut sub stăpâniri străine. În zilele Maiestății Voastre însă, prin voința Dumnezeului dreptății, neamul românesc este fericit a se fi strâns într'un singur Stat unitar de sine stătător și mult respectat în concertul popoarelor lumii, în urma marelui război terminat victorios.

Sire,

Mulți regi au fost viteji în războaie pe cari le-au câștigat, dar n'au profitat în deajuns de victoriile lor, fiindcă n'au fost înțelepți organizatori în timp de pace, întrucât n'au așternut la baza organizațiunii și a vieții lor, principiile morale cele mai salutare. Maiestatea Voastră însă, pe cât a ți fost de viteaz și loial în timpul războiului, sunteți tot pe atât de înțelept veghetor al organizației, ce trebuie dată Statului nostru unitar, întrucât ați pus la baza organizației noastre politice principiile cele mai salutare. Maiestatea Voastră, conștient că legea fundamentală, care întărește Statul, care purifică conștiințele și care înalță popoarele, este legea morală, evanghelică, cu prilejul încoronării ați ținut să formulați un principiu de viață morală: «un rege trebuie să fie întâiul servitor al Statului»... și «un exemplu rău dat de sus poate să ducă un Stat la peire».

Cuvintele Maiestății Voastre sunt pietre de granit puse la temelie României Mari. Dela cel dintâiu până la cel din urmă slujbaș al Statului va avea de știut că fiecare este un servitor mai mic, dator să-și iubească poporul și să-l servească fără preget. Numai așa pacea sufletească, cea mult dorită de toți, se va sălășlui în sufletele tuturor, spre binele general.

Fiți sigur, Maiestate, că am înțeles sublimitatea

gestului Maiestății Voastre, și în vremurile acestea de scădere morală, de slăbire a credinței și de pervertire a conștiințelor, episcopatul român ortodox Vă va urma cu toată râvna și cu tot devotamentul, făcând toate jertfele ce trebuiesc făcute pentru a învinge și vom învinge, căci avem conștiința clară a datoriei și a jertfei ce ne stă înaintea.

Sire,

În șirul vlădicilor cari au păstorit eparhia Buzăului strălucește numele multora. Dintre toți voiui aminti de Mitrofan și Chesarie, cari ca și alții în alte eparhii, au înțeles chemarea vremii și au fost la înălțimea datoriei ca români și ca păstori sufletești apostoli ai neamului nostru atât de mult încercat.

Înțeleg chemarea ce o am în vremea de azi și voiui năzui, cu toată puterea sufletului meu, să fiu „slugă bună și credincioasă” a poporului nostru, făcând ca Statul și Biserica să conlucreze împreună și să aducă fericirea poporului.

De acum înainte, deslegat de toate cele pământești, voiui trăi numai în Domnul și pentru Domnul. Cu ajutorul lui voiui putea coborî pe Christos în sufletul credincioșilor mei, renăscându-i către o viață mai bună, mai cinstită; către o muncă intensă și producătoare de belșug, singura în stare să ne restabilească creditul nostru economic peste hotare.

Renășterea morală și regenerarea economică va trebui să fie crezul fiecărui român, spre a putea ridica scumpa noastră patrie la cele mai înalte culmi ale culturii și civilizațiunii mondiale; a face din ea aici, la gurile Dunărei, o vrednică reprezentanță a geniului și civilizației latine.

În aceste sentimente, Sire, primesc cu dragoste și încredere, cu smerenie și hotărîre din mâna Maiestății Voastre toiagul păstoriei duhovnicești al eparhiei Buzăului, convins că bunul Dumnezeu îmi va trimite ajutorul său prin mâna Maiestății Voastre și a vrednicilor fii ai acestui neam, cari sunt pătrunși de rostul, origina și scopul Statului și al Bisericii și cari sunt stăpâniți de un cald și luminat patriotism.

Adânc recunoscător Maiestății Voastre, pășesc fără șovăire la datoria care îmi este pusă înaintea.

Să trăiți Maiestate, Rege viteaz și loial în război și înțelept organizator în timp de pace.

Trăiască Maiestatea Sa Regina, buna mamă a celor răniți și protectoarea tuturilor instituțiilor de caritate creștină.

Trăiască Dinastia, fericită și stăpână pe destinele acestei țări.

Trăiască și înflorească România Mare.

Prea Sfinției Sale, Majestatea Sa Regele i-a răspuns astfel:

***Prea Sfințite Episcop Ghenadie
al Buzăului***

„Incredințându-Ți cărja episcopală, vei avea sarcina „să cârmuești o eparhie unde au păstorit mulți ierarhi

„vrednici, râvnitori de răspândirea cărților bisericești „ieșite de sub teascurile tipografiei episcopiei de Buzău

„Această muncă pentru luminarea și întărirea credinței poporenilor se impune astăzi într'o măsură și „mai mare.

„Nu mă îndoiesc că Te vei sili a reînvia vechile și „folositoarele tradiții și că vei cerceta de aproape în- „treaga eparhie, răsplătind munca celor vrednici și dând „îndreptare celor ce au nevoie de bune îndumări“.

După aceea a venit rândul P. S. S. Ilarie, Episcop al Constanței, care a grăit precum urmază:

Sire,

Eparhia nou înființată a Constanței, vechiul Tomis, are o deosebită importanță pentru Biserică și pentru neamul nostru. Orașul Tomis este un punct principal de orientare în istorie pentru dovedirea originii creștinismului în Dacia și a organizării Bisericii creștine. În Tomis a fost o episcopie, ridicată mai apoi la rangul de mitropolie, care a durat dela a II-a jumătate a secolului III-lea și până la sfârșitul secolului al VI-lea, timp de peste 300 de ani.

Istoria pune Mitropolia dela Tomis din Sciția Minoră între cele mai vechi mitropolii și numește mai mulți ierarhi ai acestei scaun, cari s'au distins prin sfințenia vieții lor, prin activitate rodnică și prin tăria credinței lor, cum au fost Evangelicus, Philus, Teofil, Bretanion, Teotim și alții. De cuvântul acestor ierarhi s'a ținut seamă întotdeauna și a fost hotărîtor în toate chestiunile însemnate, aceasta și pentru că mitropolia din Tomis ocupă al II-lea rang între mitropoliile autocefale și aveă față de Patriarhia din Constantinopol prerogative pe cari nu le aveă nicio altă mitropolie din Peninsula Balcanică.

Ca întindere, această eparhie aveă un rol precum-pănit, întrucât jurisdicțiunea ei se întindea nu numai asupra Dobrogei întregi, dar și peste laturea stângă a Dunărei, cuprinzând Basarabia, partea din Moldova de Jos și partea din Dacia Traiană.

Cetatea Tomis însă, a fost distrusă și mitropolia de aci desființată prin năvălirea bulgarilor.

În locul Tomisului, dela această dată, ca organe cu menirea de a răspândi credința creștină și de a desăvârși organizația bisericească în dreapta Dunării, se înființează și se cunosc mai multe episcopii. Între acestea, cea mai apropiată de Tomis eră Durostorum, Silistra de azi. Ca ierarhi cari au păstorit aci, istoria numește pe Dasie, Iacov, Monoflos, Calistus, Partenius și alții cari au luat parte la evenimentele însemnate din timpul lor și cari semnau în limba latină, dovadă că erau români și că episcopia Durostorum eră o episcopie românească. Acesta este de altfel și motivul pentru care Domnitorii Țării Românești, au făcut atâtea jertfe pentru biserica din aceste părți și ca dovadă că și pământul era românesc, avem titulatura Marelui Voevod Mircă care se numea: „Stăpânitor și Domn a toată țara Ungro-Vlahiei și peste munți, încă și peste țările tătarești, și Almașului și Făgărașului Herzog și

stăpânitor, Banatului dela Severin, Ducă, de amândouă părțile și peste toată Dunărea până la Marea cea mare și cetății Durostorului stăpânitor.

Intemeiat pe asemenea socotințe istorice, cu caracter hotărîtor, găsesc că episcopia Constanței, înființată din nou acum, înlocuește vechile episcopii, mai apoi mitropolii ale Tomisului și Durostorului și este menită a aprinde aci și a întreține vie flacăra credinții propoveduită de biserica noastră și a dragostei de neam și de pământul scump al țării.

Din acest punct de privire, episcopia la care prin voința lui Dumnezeu, Biserica și Țara m-au ales și la a cărei păstorire duhovnicească, prin înmânarea acestui toiag păstoresc, Majestatea Voastră mă trimite, are o mare însemnătate și prezintă un interes deosebit pentru desăvârșirea operei de unire în cugete și simțiri, începută de Maiestatea Voastră pe câmpul de luptă, cu colaborarea sfințicilor înțelepți ai Maiestății Voastre, cari au călăuzit pașii Țării în direcțiunea norocoasă și a bravilor ostași români, cari au plămădit pământul Țării cu scump sângele lor și ne-au dat puțința de a vedea realizat visul de veacuri al strămoșilor noștri, trăind într'o țară mare, la un loc cu frații noștri, ținuți sub străină și amară supunere mai multe veacuri de-a rândul.

Dela episcopia Constanței, țara așteaptă ca printr'o muncă fără preget prin pricepere, prin tact și prin voință tare și neclintită, conducătorii ei să câștige sufletește poporul trăitor aci, spre a iubi și a se devota cu tot sufletul pentru țară și pentru Tron.

Iată pentru ce și eu smeritul, în aceste clipe primesc cu sfială întărirea care mi se face în scaunul acestei episcopii prin înmânarea pateriței de către Maiestatea Voastră. Imi dau perfect de bine seamă de greutatea cari se leagă de demnitatea pe care o primesc, și știu și ce anume efortări și însemnate jertfe mi se impun în conducerea acestei eparhii.

Prin credință însă se mută și munții, a zis Mântuitorul și prin muncă se biruește totul, zice poporul.

Și mie credința niciun moment nu mi-a lipsit, dar mi-a fost în viață singurul mijloc de mângâere în suferință și pavăza care m'a ferit de ispite și de încunjurări.

Cu credință tare în ajutorul celui Prea Înalt și cu nădejde în sprijinul Maiestății Voastre și al marilor bărbați de Stat și ai țării, pășesc cu curaj la lucrul Domnului în ogorul ce mi s'a încredințat spre cultivare.

Asemenea cu încredere în buna dispozițiune a iubitorilor mei fii duhovnicești și a autorităților locale, sunt încredințat că voi duce la bun sfârșit opera apostolică pe care sunt chemat a o săvârși în această parte a țării, scumpă tuturor românilor.

În ce mă privește, făgăduiesc solemn înaintea țării și a Majestății Voastre, că voi priveghia împrejurul turmei și-mi voi conduce păstoriții mei la pășunea cea duhovnicească, apărându-i de lupii cei răpitori și răi.

Superstițiile, rătăcirile în credință, învățăturile mincinoase și dezordinile morale cari bântuesc în parte po-

porul, sunt inamicii cei mai de seamă ai neamului nostru pe care neapărat biserica trebuie să-i învingă spre a pregăti scumpei și mult iubitei noastre patrii, fii vrednici și devotați slujitori.

Ca fost preot de popor și protoiereu, ca membru în consistoriul spiritual și în cel superior bisericesc, ca profesor și director de seminar, am oarecare pregătire de a lupta cu acești inamici și experiența nu-mi lipsește.

Mă întemeiez mai mult însă pe bunătatea și blândețea cu care sunt pornit a păstori și pe hotărârea pe care am luat-o de a fi un povățuitor osârdnic al păstoriților mei în a-și închina viața lor pentru binele bisericii și al neamului, conducându-i astfel pe calea păcii și a mântuirii întru Domnul.

Să trăiți Maiestate!

Trăiască M. S. Regina!

Trăiască întreaga Augusta Voastră familie regală!

Trăiască România și Biserica ei cea sfântă!

Maiestatea Sa Regele a răspuns P. S. sale cu aceste cuvinte :

Prea Sfințite Episcop Ilarie al Constanței

„Ales de membrii Sinodului și de Reprezentanții Națiunii ca episcop al Constanței, Ți-am încredințat cu vie plăcere toiagul păstoresc al acestei eparhii din nou create unde ești chemat a relua, după un șir întreg de veacuri, activitatea pastorală a mitropoliților și episcopilor cari ocupase odinioară în întâile secole ale creștinătății scaunale episcopale dela Tomis și Durostor.

„Ținuturile peste Dunăre pe cari mergi să le păstorești și pentru care neuitatul Meu Unchiu a avut o mare dragoste și o grijă neadormită întru propășirea lor economică și culturală, ne-au devenit și mai scumpe de când urgia războiului a semănat jale și sărăcie peste această bogată și frumoasă țară, iar noi din depărtare cu inima sfâșiată de durere nu putem decât cu gândul să fim alături de chinurile iubitorilor Dobrogeni“.

„Sunt încredințat dar că Prea Sfinția Ta vei ști să-ți închini tot sufletul pentru ajutorul și alinarea celor ce au suferit mai mult greutatea războiului, iar suferințele rătăcite cari vor fi uitat datoritiile creștinești ale respectului semenilor lor, vei căuta să le aduci pe calea binelui prin puterea învățăturilor Sfintei Evanghelii“.

* * *

Apoi, P. S. S. Nectarie, Episcop al Cetății Albe-Ismail, a ținut următoarea cuvântare :

Sire,

Provedința divină a voit ca, la alegerile făcute de marele colegiu electoral, să cadă sorții pe mine ca să păstoresc episcopia cea mai veche de obârșie moldovenească, episcopia Cetatea-Albă.

Actele Patriarhiei din Constantinopole ne arată că Domnii Moldovei, cerură dela Patriarhie în jumătatea

a doua a veacului al XIV o metropolie proprie și că obținură pe la anul 1390—92 ca metropolit pe grecul Ieremia. Ci Moldovenii nu voră a-l primi pe acesta ca fiind străin și-l alungară, iar patriarhul din Constantinopole dădu țara și clerul anatemei. Conflictul nu a durat mult și în actele Patriarhiei peste scurt timp apare ca episcop de Cetatea-Albă Iosif, moldovan băștinaș, originar din familia Mușăteștilor, pe care și diptichile bisericești îl induc ca primul episcop al Moldovei. Sub Alexandru-cel-Bun, la 1401, Iosif din Cetatea-Albă, fu recunoscut de patriarhie și ridicat la rangul de metropolit. El își mută reședința sa la Suceava, luând cu sine și moaștele sf. Ioan. Episcopia de Cetatea-Albă fu menținută, dar din cauza vitregiei vremurilor, e mutată când la Galați, când la Reni, când la Ismail sau Brăila.

Sire,

Viteaza noastră armată, sub înțeleapta conducere a Maiestății Voastre, a făcut să repara între hotarele patriei noastre teritorii vechi românești și iată redobândită Cetatea-Albă cu toate celelalte vechi locuri de scumpă amintire pentru noi Români, precum e Ismailul, Chilia, Valul lui Traian și alte localități istorice. Acolo vitejia strămoșească a strălucit în biruința dela Chilia pe care, urmând bunului său obicei, Ștefan-cel-Mare a vecinicit-o prin întemeerea Mănăstirii Putna pe pământul Bucovinei la anul 1466.

Dumnezeu a vrut ca sub glorioasa domnie a Maiestății Voastre, după marea biruință în războiul care a înflorat o lume întreagă, să se restabilească starea veche și vechile instituțiuni culturale să capete iarăși vieață. Profetul Zaharia (IV. 2) avu o viziune după care biserica lui Hristos se aseamănă cu un policandru de aur, în care candela cea mai de sus și cea mai mare este însuș întemeetorul bisericii, iară celelalte candelile sunt ceilalți slujitori ai bisericii. Cum Dumnezeu în Testamentul vechiu a poruncit ca în cortul său să ardă totdeauna candela, așa a vrut și Domnul nostru Iisus Hristos ca în biserica sa totdeauna preoții săi să fie lumina nestinsă, lumina pururea arzătoare. Maiestatea Voastră cu Sf. Sinod și cu înaltul Guvern, văzând că unele candelile erau stinse sau lipseau, că unele scaune episcopale erau vacante, bine ați voit a le așeza iarăși în loc. Astfel ați întărit și întregit biserica strămoșilor noștri!

Sire,

Norodul Moldovei dintre revărsările Dunării și ale Nistrului după învălmășala veacurilor a fost învrednicit de fericirea mult așteptată de a reveni la patria mamă.

Păstorii mei, popor bun și blând, cărui voesc să-i închin toată dragostea și grija mea arhierască, cunosc datorile lor către biserică, tron și țară și vă vor fi desigur pururea devotați și mulțămitori, pentru că au fost scoși de sub jugul apăsător de până acuma și pentru că i-ați primit sub umbrirea sceptrului Maiestății Voastre.

Cu el împreună Vă vom proslăvi în rugăciunile

noastre și în toate străduințele noastre spre mai bine pe Maiestatea Voastră ca pe regele iubit al norodului drept credincios și ca pe întregitorul neamului și al bisericii noastre străbune.

Sire,

Coborând eu dela poalele Carpaților, adăpostitoare ale mormântului lui Ștefan cel Mare eroul creștinătății și ale moaștelor S. Ioan din Cetatea Albă, în eparhia mea de lângă Marea Neagră, Vă mulțumesc cu profundă supunere și recunoștință Maiestății Voastre pentru puterea ce mi-o încredințați prin acest toiag.

Mulțămesc Marelui Colegiu electoral, membrilor Sf. Sinod și Înaltului Guvern pentru încrederea pusă în mine și promit că voi lucra pentru a întări legea strămoșească și dragostea pentru tron, neam și pentru țară.

Să trăiți Sire!

Trăiască Maiestatea Sa Regina.

Trăiască Moștenitorul Tronului și întreaga Dinastie română!

P. S. Sale Majestatea Sa Regele i-a adresat aceste cuvinte:

Prea Sfințite Episcop Nectarie al Cetății Albe

„Ți-am încredințat cu adevărată bucurie toiagul păstoresc, întărindu-Te ca episcop al nouăi eparhii a „Cetății Albe.

„Ca fiu ales al Bucovinei și vrednic profesor al facultății de teologie din Cernăuți, dela luminile căreia „s'au împărtășit atâția clerici de valoare din vechiul „regat; din pământul scump care adăpostește sfințele rămășițe ale prea măriților Voevozi Moldoveni „cari au întins moșia dela Munte pân'la Nistru și la „Mare, ești chemat să fii întâiul păstor al vechiului „scaun dela Cetatea-Albă, de unde a venit întâiul Mitropolit al Moldovei, Iosif, din neamul domnesc al „Mușăteștilor și unde a pătimit mucenicia Sfântul „Ioan-cel-Nou, ale căruia moaște păstrate până acum „la Catedrala din Suceava, au fost aduse acolo de Alexandru-cel-Bun pentru ocrotirea Moldovei împotriva „dușmanilor.

„Sunt sigur că toți credincioșii eparhiei Prea Sfinției Tale, precum și frații întru arhipăstorie de peste Prut, „Te vor primi cu bucurie frățească și că prin o muncă „înțeleaptă și energică vei așeza temelii puternice a „cestui nou scaun episcopal. Căci nu în deșert toți slujitorii altarului zilnic se roagă în fața Celui Nevăzut „pentru unirea și pacea tuturor. Ei trebuie să se arate „și în faptă credincioși acestor sfințe și mântuitoare „cuvinte de pace și între oameni bunăvoire“.

În fine, tuturor noilor chiriarhi Majestatea Sa le-a adresat acest frumos îndemn:

Prea Sfințiți Părinți,

„Plecând la conducerea eparhiilor Voastre, mai ales

„în aceste timpuri de adânci frământări și prefaceri, o „înaltă chemare pentru sănătoasă îndrumare a credincioșilor, sub aripile bisericii, pe căile bune creșteri a „noilor generațiuni, a întăririi familiei, a cultivării sentimentelor de iubire a aproapelui cu înfrânarea poftelor bolnave, a luxului vătămător și a lăcomiilor fără „măsură, cu deosebire vă veți sili a înmulți îndemnurile cât mai stăruitoare la munca productivă în toate „direcțiunile vieții noastre economice, pentru că numai „prin muncă harnică și cinstită, sufletele se depărtează de ispita tuturor păcatelor și relelor apucături.

„Mulțumindu-Vă din toată inima din partea Mea și „a întregii Mele Familii pentru sentimentele de iubire „și devotament ce ne arătați, Vă doresc la toți „păstorire fericită și binecuvântată“.

Instalarea P. S. Ghenadie al Buzăului

Joi, 24 Maiu a. c., s'a făcut instalarea noului ales episcop al Buzăului.

P. S. Sa a sosit în gară cu trenul de 10.25 dimineața, venind dela București. Împreună cu P. S. Sa au sosit și domnul Ministru al Instrucțiunii Dr. C. Angelescu, care — în lipsa domnului C. Banu, Ministrul Cultelor și a domnului Secretar general al Cultelor, domnul V. G. Ispir — a reprezentat guvernul, domnul Valaori, secretar general al Instrucției, părintele Econom Gh. Negulescu, Revizorul eclesiastic al eparhiei sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei, domnul Rădulescu-Niger, Directorul personalului din Ministerul Cultelor, domnul P. Ghișescu, Directorul învățământului primar și normal din Ministerul Instrucțiunii, mai mulți inspectori școlari și alte persoane oficiale.

Lă Mizil

În cea dintâi gară de pe teritoriul eparhiei Buzăului, în Mizil, trenul a fost întâmpinat de un numeros public, în frunte cu clerul orașului. Gara era frumos împodobită cu verdeață și steaguri tricolore, iar un cor, compus din elevii Gimnaziului și ai școalelor primare locale, a cântat: „*Pe Stăpânul și Arhiereul nostru*“ și „*Mulți ani trăiască*“.

În gara Buzău

O mulțime imensă de oameni din toate clasele sociale și oficialități aștepta sosirea trenului cu noul Vlădică. Vremea era foarte frumoasă și arșița soarelui temperată în urma ploii mănoase ce scăldase pământul în ziua precedentă, așa că pe fețele tuturor se citea o îndoită bucurie, și pășirea Vlădicăi Ghenadie, spre a-și lua în primire scaunul ce i-a fost încredințat de Cel de sus, prin votul aleșilor națiunii și al reprezentanților bisericii, a fost privit ca un semn prevestitor de bine.

Profesorul G. Stănescu, președintele comisiei interimare a orașului, a adresat noului Chiriarh câteva cuvinte bine simțite de bună venire, la care P. S. Sa a răspuns astfel:

Domnule Primar,

Mulțumesc călduros pentru urările ce-mi jaceți. Fășesc cu drag în acest oraș și dau slavă lui Dumnezeu. că în fruntea comunei și a județului a așezat căpeteniei înzestrate cu putere de conducere atât de frumoasă. Rog pe Dumnezeu milii să ferească orașul și țara noastră de orice întâmplare rea. Bun, blând și milostiv să ne fie nouă și să ne facă parte de vremuri bune, dându-ne sănătate și mântuire. Vă binecuvintez. Să trăiți!

Spre Episcopie

Străzile ce duc dela gară până la Episcopie, așezată în partea de miază noapte și răsărit, adică la extremitatea opusă gării, erau toate frumos împodobite. Elevii și elevele tuturor școalelor secundare, ca Liceul de băieți și fete, ai Școalelor Normale de băieți și fete, ai școalelor comerciale, profesională, de meserii și primare erau așezați dealungul trotuarelor, băieți în costume curate, iar fetele, în cea mai mare parte, în frumosul nostru port național. Ferestrele tuturor caselor erau împodobite cu covoare și garnisite de mii de spectatori, cari așteptau cu nerăbdare să vadă înalta Față bisericească. Într'o elegantă trăsură trasă de doi cai albi, având la stânga pe domnul Ministru Dr. Angelescu, precedat de trăsura în care se aflau domnul Primar și domnul Prefect și de un pluton de cavalerie și urmat de un lung convoiu de trăsuri în cari veneau persoanele oficiale, P. S. Episcop înaintează încet spre catedrală, binecuvântând la fiecare pas mulțimea care-l privia cu adevărată evlavie.

La Catedrală

Când cortegiul a sosit în curtea Episcopiei, muzica militară a intonat rugăciunea, iar clerul a ieșit în fața bisericii cu sfânta Cruce și sfânta Evanghelie. Coborând din trăsură, Vlădica le sărută și după ce fu îmbrăcat în mantie intră în biserică, în timp ce corul intona: „*Pe stăpânul și Arhiereul nostru*“.

A urmat tedeum-ul obicinuit în asemenea împrejurări, după care domnul Ministru Angelescu a citit decretul regal de instalare, iar părintele Econom Gh. Negulescu, Revizorul eclesiastic al sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei a dat citire următoarei gramate mitropolitane:

MIRON

din mila lui Dumnezeu și voința clerului și a poporului

Mitropolit Ungro-Vlahiei, Exarh al plaiurilor, Primat al României și Locoșilor al Cesariei din Capadochia, Președinte al Sfântului Sinod al Bisericii autocefale ortodoxe-române, etc.

Iubitului cler și popor din de Dumnezeu păzita episcopie a Buzăului și în deosebi ascultătorilor și cititorilor acestor litere mitropolitane, har și pace dela Dumnezeu, Părintele din ceruri, iar dela Noi salutarca și binecuvântarea noastră arhipăstorească.

Facem cunoscut tuturor căroră se cuvine, că — după ce Christos, adevăratul Dumnezeu, trimițând din cer,

în chipul limbilor de foc pe prea sfântul Duh peste sfinții săi învățați și apostoli, le-a întărit acestora darul de a propovedui cuvântul Evangheliei sale, a așezat în sfânta sa biserică trepte și vrednicii superioare, care, prin punerea mâinilor, s'au împărțit unii dela alții, ca astfel îndreptătorii bisericii lui Dumnezeu și păstorii turmei lui Christos să se facă pururea veșnici a fi părtași acelorași daruri și haruri — și — după ce, prin încetarea din viață a fericitului Dionisie Climescu, episcopia Buzăului a rămas vacantă : Marele colegiu electoral, compus din Prea sfinții membri ai Sfântului Sinod, ai Consistorului Superior bisericesc și din toți senatorii și deputații ortodoxi ai întregii României, în temeiul dreptului și îndatoririlor ce i-l dă legea fundamentală a bisericii noastre, „despre alegerea Mitropoliților și a Episcopilor“, în capitolul I, articolele 1, 2 și 3, în ziua de 16/29 Martie 1923 a ales Episcop titular al episcopiei Buzăului pe Prea Cucernicul Preot *George Niculescu*, Director al Seminarului teologic din Galați, carele s'a distins și până acum prin tăria lui în credința ortodoxă și în legea sfintei noastre biserici răsăritene și prin activitatea lui în slujbele sale de până acum și-a dat dovezi despre neclintita lui credință și loialitate către Majestatea Sa Regele nostru Ferdinand I și către întreaga Augustă Familie Regală și de supunere către superioritatea sa bisericască și către legile Patriei.

Fiind alegerea aceasta de Episcop, întărită de Majestatea Sa Regele nostru cu înaltul decret No. 1410/923, Noi, subsemnatul Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Primat al României și Președinte al Sfântului Sinod, am delegat pe Inalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Moldovei și Suceve Pimen Georgescu, ca, după intrarea în cinul monahal să-l hirotoniască întru Arhiereu. Inalt Prea Sfinția Sa, asistat de Prea Sfinții Episcopi Nectarie Cotlarciuc al Cetății Albe, Iacov Antonovici al Dunării de jos și Arhiereul Ilarion Mircea Băcăoanul, Vicarul Episcopiei Romanului, l-a hirotonit Arhiereu în catedrala mitropolitană din Iași, Vineri 31 Martie (13 Martie), pe cel ales acum, arhimandritul Ghenadie Niculescu, primind dela dânsul mărturisirea credinței, promisiunea solemnă că va observa ordinea canonică și va fi cu ascultare față de Prea Sfințitul Sinod episcopesc al țării și față de Noi, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, căreia aparține și episcopia Buzăului, precum și făgăduelile date în scris și cu cuvântul în fața bisericii, că acelea toate le va ține și observa; iară Majestatea Sa Regele nostru Ferdinand I, după vechile datini ale țării, i-a dat prea grațios, în ziua de 10 Maiu 1923, în sala tronului și în fața tuturor înalților demnitari ai țării: clerici, militari și civili, tradiționala investitură regală.

Pe temeiul acestor premerse forme legale, emitem și dăm numitului **Episcop Ghenadie Niculescu**, prin această gramată mitropolitană și investitura canonică de Episcop al de Dumnezeu păzitei episcopii a Buzăului, cu orașele și satele câte se țin azi sau se vor ține în viitor de această episcopie, drept dovadă despre aceea că dânsul — fiind investit cu demnitatea arhierască și cu jurisdicțiunea de Episcop — are darul și

puterea de a pune, după prescripțiunile sfintei noastre biserici răsăritene și legile în vigoare, cetitori, cântăreți, ipodiaconi, diaconi, preoți și protopopi la bisericile din episcopia sa, stariți și starițe, egumeni și arhimandriți la mănăstiri, după rândul ierarhic din biserică noastră ortodoxă și a face toate ce lui se cuvin ca ierarh spre edificarea duhovnicească a turmei sale. Totodată recomandăm tuturor celor din cinul preoțesc și călugăresc și întregului popor din Episcopia Buzăului, ca de Episcop legiuit al lor să-l cunoască și respecteze, plecându-i-se cu toată voia și arătându-i în toate împrejurările supunere și ascultare; ca fii sufletești privindu-l și cinstindu-l ca pe arhipăstoru, învățătorul și conducătorul lor spiritual, care este următor sfinților apostoli ai lui Iisus Christos, Mântuitorul nostru, căruia l-se cuvine toată mărirea, cinstea și închinăciunea întru toți vecii.

Data astăzi 10 Maiu, anul Mântuirii una mie nouă sute douăzeci și trei în reședința noastră mitropolitană din București.

Dr. E. Miron Cristea

Mitropolit al Ungro-Vlahiei

După aceasta, Prea Sfințitul Ghenadie a rostit, din scaunul episcopal, următoarea cuvântare :

Jubiții mei fii în Domnul,

Fericitul părinte Dionisie Climescu fiind chemat la Dumnezeu și scaunul acestei eparhii rămânând vacant, pronia cerească a rânduit ca smerenia mea să fie chemat să păstorească această sfântă și de Dumnezeu păzită eparhie.

Urcând treptele acestui scaun episcopal dau slavă lui Dumnezeu, mulțumindu-i că în a sa economie a hotărât a se pune pe umerii mei însemnata și greaua sarcină de conducător duhovnicesc al acestei eparhii.

Dau slavă lui Dumnezeu și-L rog să dăruiască M. Sale Regelui și întregii Sale Dinastii, zile bune și îndelungate, viață pacinică și întru toate bună sporire, având parte totdeauna de sftnici buni, patrioți luminați, mai ales astăzi în vremurile acestea de sbucium și clocoteală; iar vouă iubiții mei fii în Domnul vă zic; bine v'am găsit și Dumnezeu să vă binecuvinteze.

Iubiții mei fii în Domnul,

Analiza cea mai judicioasă făcută asupra naturei omenești, cum și datele istorice sunt unanime întru a recunoaște că de când există omul și oriunde astăzi, în orice grad de civilizație, se găsește la el sentimentul religios.

După constatările celor mai încercați savanți, „sentimentul religios este un fapt universal și indistructibil în omenire, unul din principiile constitutive ale naturei noastre. El se arată nedespărțit în toate rasele umane, în toate epocile, în toate treptele civilizațiunii și chiar în toate stările vieții noastre individuale. Stăpâni sau sclavi, fericiți sau nefericiți, în înălțarea dragostei, în transporturile bucuriei, în descurajările tristeței, noi sim-

șim trebuință de a ne transporta prin gândire dincolo de marginile acestei lumi. Tot ceia-ce este mărginit ne apasă și ne rănește. Cu toate bucuriile întregii spețe, care ne lipsesc de pământ, voim a trăi în sânul infinitului ce noi îl întvedem deodată prin strălucirile naturii fizice și în facultățile sufletului nostru, în frumusețea și în mărimea ordinii morale.“¹⁾

De aceie s'a zis că omul este o ființă politică și religioasă.

Nu există ființă omenească pe fața pământului care să n'aibă în inima sa sentimentul dragostei către o Ființă Înaltă, Dumnezeu.

„Nici-un popor, zice Cicerone, nu este atât de sălbatic și primitiv încât să n'aibă credință într'un Dumnezeu, chiar dacă nu-i cunoaște ființa.

Umblând prin lume, zice Plutarh, nu vei afla cetate fără cult sacru, fără credință în Dumnezeu, fără să aducă jertfe“.

„A gândi la Dumnezeu este cea dintâi și cea mai superioară trebuință a spiritului“.²⁾ Darwin al cărui nume sboară pe buzele multora, preinși învățați, a spus-o lămurit: *Nici în epoca celor mai mari îndoli ce am avut, n'am fost ateu, adică om care să neg cum că există un Dumnezeu.*

În această privință un tablou foarte frumos și plin de învățături ne dă Fericitul Augustin.

Într'una din zile, pe la apusul soarelui se plimba pe țărmul mării. De o parte se întindea marea în toată splendoarea ei; iar de alta țărmul mării, împodobit cu palmieri și cu felurite flori mirositoare.

Răpit de frumusețea naturii, Augustin exclamă: *O mare! tu care ai în sânul tău atâtea și atâtea viețuitoare, tu care în furia ta sjărâmi corăbii și dai morții atâtea vieți omenești, nu cumva tu ești Dumnezeuul meu? Nu poți da tu liniște sufletului meu?* Valurile însă printr'o voce armonioasă par că-i răspund: *caută mai sus; nu suntem noi Dumnezeuul tău.*

Atunci Augustin, privind spre țărmul mării zice: *«Pământule, tu care răsări din sânul tău atâtea produse folositoare oamenilor și animalelor, tu care ești împodobit cu fel de fel de flori, care mai de care mai frumoase și mai mirositoare, nu cumva tu ești Dumnezeuul meu?»* Aceiaș voce armonioasă pare că răspunde: *Caută mai sus.*

Augustin ridică ochii atunci spre cer și întreabă: *Tu soare care luminezi și încălzești toate ființele omenești ce vin în lume; tu lună și voi stele care împodobiți bolta cerească, voi sunteți Dumnezeuul meu? Puteți da pace sufletului meu?* Aceiaș voce tainică însă îi răspunde: *Nu suntem noi Dumnezeuul tău; noi suntem creațiunile lui; deci nu putem da pace sufletului tău; caută mai sus!*

După aceasta Augustin caută mai sus, privirea lui pătrunde până la spiritele care stau înaintea lui Dumnezeu. Pune aceiaș întrebare și primește acelaș răs-

puns: *Caută mai sus, căci acolo vei afla pe cel ce te-a făcut pe tine și pe noi!*

Sufletul său se înalță și mai sus, se apropie de tronul lui Dumnezeu, dar acum el nu mai întreabă; ci se umilește și se închină, iar inima sa liniștindu-se zice: *Tu ești Dumnezeuul meu. Numai Tu poți da liniște sufletului meu și numai la Tine este liniștea și fericirea cea vecinică!!*

Nu este nici-un colțisor de loc unde să nu fie cunoscut Dumnezeu. Toate popoarele și în toate locurile și în toate timpurile au avut și au credință în Dumnezeu. De există el, omul a năzuit cu mintea sa către Dumnezeu, adevărul cel mai înalt; iar cu voința și simțirea sa a tins către Dumnezeu, bunătatea și fericirea cea mai desăvârșită. Omul fiind creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, a năzuit cu toate facultățile sufletului său către Dumnezeu. A crezut în El, L-a iubit și s'a nădăduit totdeauna în ajutorul Lui. Prin credință, dragoste și nădejde, omul stă în legătură cu Dumnezeu. Această legătură între om și Dumnezeu o numim, religiune. Religiunea este patrimoniu al sufletului omenesc fără de care omul nu poate trăi liniștit și mulțumit. Religiunea este soarele care deșteaptă și înviază puterile sufletești ale omului. Numai în religiune și prin religiune trăește și se desvoltă înțelepțește sufletul omenesc în toate direcțiunile. Și dintre toate religiunile, religiunea creștină este noua legătură între omul căzut și între Atotputernicul Dumnezeu, care legătură s'a înființat prin Mântuitorul lumii Iisus Hristos. Ea este adevărata religiune și la lumina doctrinei ei popoarele s'au ridicat la cele mai înalte culmi ale civilizațiunii.

Iubiții mei fii în Domnul,

Noi, românii ne socotim, și cu drept cuvânt, printre popoarele care au primit creștinismul din cele mai vechi timpuri. În lipsa altor instituțiuni biserica a fost vatra de lumină și zid de apărare pentru poporul nostru. Putem spune prin comparație, că precum corabia lui Noe a apărut neamul omenesc pe muntele Ararat de distrugerea deluviului, tot așa biserica noastră, corabia mântuirii sufletești, a apărut în Carpați neamul românesc de distrugerea potcopului de popoare barbare, care au năvălit pe aici.

Când soarele libertății apăru și care, după 1848 se ridică pe întinsul cer al Europei și topi ghețarul secular al autocrației, atunci poporul român plin de puteri își luă locul de cinste în rândul popoarelor europiei.

... Suntem unde ne găsim. Cum stăm, cât de bine sau rău, aceasta o simțim fiecare și ne dăm seama destul de bine. O problemă se pune: *să păstrăm ce am dobândit.* Să nu cădem din înălțimea la care ne-am ridicat. Mare lucru este să ajungă cineva într'o situație bună, înaltă; dar mai mare este să și-o păstreze.

Știm foarte bine că ceia-ce face tăria unui popor este forța care rezultă din plenitudinea puterilor lui

¹⁾ C. B.

²⁾ Lichtenberg.

fizice, intelectuale și morale. Între toate, principalul lucru este forța morală. Cine are rolul principal de a prepara această forță, o știm: Biserica

Vechii boieri ai țării, alături de vlădicii noștri, conștienți de lucrul acesta, l'au cristalizat în inscripții puse pe monumente neperitoare, roduri ale carității lor. Astfel, pe zidul unei biserici zidită în anul 1784 în comuna Benești, Vâlcea, stau scrise aceste cuvinte: „Sfintele biserici privite de o parte ca lăcaș al lui Dumnezeu unde trebuie să depunem rugăciunile noastre și mulțumiri pentru nenumăratele binefaceri, iar pe de alta ca școală morală a sf. evanghelii, se cuvine a se înfrumuseța și ține în cea mai bună stare; însă cel mai de temei lucru este a avea preoți bine învățați, moralști și cu frica lui Dumnezeu, căci numai cu exemplul vieții lor pot trage din rătăcirii ca niște adevărați părinți pe acei ce-i numesc așa, altfel se vor face călăuzele lor cei mai de-a dreptul la iad“.

Așa de frumos se arată în aceste cuvinte rolul moralizator al bisericii prin clerul ei.

Iubiții mei fii în Domnul,

În fața evenimentelor interne și externe, care s'au desfășurat dela izbucnirea războiului mondial, țara noastră cu instituțiile ei și cu toate puterile ei de manifestare a vieții sociale, simte astăzi, mai mult ca oricând, nevoie de sprijinul pe care cu atât folos îl poate da biserica. Căci numai munca armonică a tuturor factorilor de îngrijire și de propășire a unui popor poate asigura dezvoltarea și fericirea societății omenești; și între acești factori biserica prin firea ei ocupă locul de frunte.

Suntem la o cotitură a vremii. Războiul a zguduit din temelie toate popoarele. Astăzi se aplică și la noi mai mult ca oricând zicătoarea populară: „cum ți-i așterne, așa vei dormi“. Naște întrebarea, cum trebuie să ne așternem? Răspund cu cuvintele unui bărbat de stat român: „așternutul popoarelor constă din două pături: una a prezentului și alta a viitorului. Pătura prezentului e formată din toată acea activitate, care se atinge de bunurile materiale. În cele ale statului ar fi de amintit: căile de comunicație, poșta, telegraful, finanțe, institute de credit, administrație și justiție. Pătura viitorului e formată însă din cele două mari instituții: Biserica și Școala. Aceste două instituții pregătesc viitorul țărilor și al popoarelor. Ele formează generațiile viitoare întărindu-le inimile pentru a nu se abate din calea adevărului și a virtuții, oțelindu-le voințele spre gânduri și fapte bune. Ele formează cetățenii viguroși și patrioți, gata a se jertfi pentru binele comun, gata a lupta din convingere și cu curaj pentru apărarea căminului părintesc.

Dacă toți creștinii, care se fălesc cu numele acesta, trebuie să trăiască o viață morală, viața harului, o viață după voința lui Dumnezeu, cu atât mai vărtos păstorii sufletești se cuvine să fie cu frica lui Dumnezeu plini

de credință, ducând o viață virtuoasă, „căci numai prin exemplul vieții lor pot trage din rătăcirii ca niște adevărați părinți pe cei ce-i numesc așa.“

Credința și dragostea păstorilor sufletești trebuie să se vadă din fapte: „poruncă nouă dau vouă, a zis mântuitorul, să vă iubiți unii pre alți, precum eu v'am iubit.“

Imi dau seama de sublimitatea acestei porunci și vă declar că de azi înainte deslegat de toate cele pământești voi trăi numai în Domnul și pentru Domnul. Cu ajutorul Lui, nădăjduesc să pot coborî pe Christos în în sufletele credincioșilor mei, recunoscându-i către o viață mai bună, mai cinstită, către viața harului.

Ca cetățean și fiu al patriei, voi propăvădui turmei cuvântătoare ce mi s'a încredințat, pe lângă frica Domnului și credința în El, respect, supunere și devotament ocârmuitorilor noștri, ascultare de legi și iubirea de neam.

Dacă la stăruința ce voi arăta se va uni și binevoitorul concurs al oamenilor de bine, eparhia mea în scurt timp va avea o nouă înfățișare.

Fericit voi fi dacă îmi voi putea face datoria după cum se cere și dacă ca și servitorul din evanghelie talanții ce mi i-a dat Dumnezeu îi voi îmulți îndoit și încincit. Voi ține seamă de cuvintele apostolului care zice: „luați aminte de voi și de turma întru care duhul sfânt v'a pus ca să pașteți biserica lui Christos pe care a câștigat-o cu scump sângele său.“

Curajul meu la muncă se mărește când mă gândesc că aci găesc o preoțime conștientă de datoria ei, disciplinată, devotată și gata la orice jertfă pentru binele obștesc. O rog să lucreze și cu mine cu toată dragostea și cu tot zelul și o asigur că va găsi în mine aceia ce doresc dela un episcop, sufletele lor bune și nobile.

Bucuria mea e deplină când mă știu înconjurat de dragostea vrednicilor fii ai acestei eparhii și rog pe Dumnezeu să le facă parte ca și mie acum, numai de bucurie în familiile lor, în toate zilele vieții.

Expun mulțumirile P. C. delegat al I. P. S. Mitropolit al Ungrovlahiei care cu atâta dragoste a luat parte la instalarea mea.

De asemenea mulțumesc Excelenței Sale D-lui Dr. Angelescu, vrednicul ministru al instrucțiunii, bărbatul ales de Dumnezeu pentru a ridica neamul acesta la cele mai înalte culmi ale culturii prin școala de care se interesează atât de mult.

Mulțumesc tuturor creștinilor care au venit în număr atât de mare la această serbare. Fagăduiesc înaintea altarului că în rugăciunile mele pururea îmi voi aduce aminte de toți binefăcătorii și vrednicii fii ai bisericii și ai țării.

«Doamne Dumnezeu nostru, Dumnezeu îndurătorilor și a toată bunătatea, a cărei milă și iubire de oameni este nemăsurată, cădem la a Ta milostivire cu frică și cu cutremur și ne rugăm Ție: întărește-ne întru credința Ta cea sfântă, încălzește pururea inimile noastre cu focul dragostei ceai către Tine și către aproapele; depăr-

tează dela noi tot duhul vielean și necurat. Dă deregătorilor noștri duhul cel sfânt al înțelepciunii și iubirei de oameni; înnoiește în inimile judecătorilor duhul cel drept, care luminează și învață tot adevărul. Insuflă ostașilor noștri bărbăția și vitejia cea sfântă a dragostei către țară și neam. Revarsă în păstorii cei sufletești duhul lepădării de sine. Păzește Doamne țara aceasta România și Biserica Ta ce-ai întemeiat întru dânsa. Ajută-ne să Te mărim pe Tine și să strigăm din adâncul inimei: slavă Ție Dumnezeuului nostru, dătătorule de bine în vecii vecilor, amin».

GHENADIE al Buzăului

24 Mai 1923

Buzău

In palatul episcopal.

Terminându-se serviciul religios cu citirea decretului regal, a gramatei mitropolitane și cuvântarea de răspuns a noului Vlădică, Prea Sfinția Sa, urmat de persoanele oficiale și de un mare număr de clerici și mireni, s'a urcat în spațioasa sală de recepție a palatului episcopal.

Aci i s'au adus felicitări de reprezentanții tuturor autorităților clericale și civile.

Cel dintâi care a luat cuvântul a fost domnul Ministru Dr. Angelescu, după care a vorbit părintele Negulescu, Revizorul eparhial al Sfintei Mitropolii, apoi domnul G. Stănescu, Primarul orașului Buzău, după aceea părintele Econom Didicescu, protoiereu de Brăila, în numele protoiereilor eparhiei, preotul C-tin Stănescu în numele preoților din județul Buzău, preotul Chiril Popescu, Directorul Seminarului local, în numele corpului profesoral și al elevilor seminarului și domnii prefecți de Buzău, Brăila și Râmnicu-Sărat.

Toți au urat noului Vlădică ani mulți de păstorie, spor la muncă în via Domnului și i-au făgăduit concursul și sprijinul lor necondiționat în opera măreață de înălțarea bisericii și neamului românesc.

Prea sfințitul Ghenadie a răspuns tuturor vorbitorilor, mulțumindu-le în frumoase cuvinte pentru urările ce i-au adresat și demonstrând, într'o strălucită improvizație, ca continuare și complectare a problemei religioase tratate în cuvântarea din biserică, importanța problemei morale, sau ceace e tot una: a școlii alături de biserică.

Fără caractere morale nu e cu putință progresul. Caracterele se formează în școală și prin școală, dar numai de aceea școală care se inspiră în principiile și practica ei dela religiune, care se călăuzește de credința sublimă a Evangheliei, care are ca model de urmat învățătura și pilda blândului Iisus. Numai o asemenea școală formează buni creștini și buni români.

Acestea sunt, în linii largi, ideile pe care le-a accentuat și dezvoltat cu un bogat lux de argumente și citațiuni de tot felul, Prea Sfințitul Ghenadie în cuvântarea sa.

După încheiere, toți cei de față au sărutat mâna Vlă-

dicăi, care i-a binecuvântat și-a adresat fie-căruia în parte câte un cuvânt bun.

Banchetul.

La ora 2 d. a. s'a dat în sala de festivități a Primăriei, de către autoritatea comunală, o masă pentru 250 de persoane, în cinstea noului Chiriarh. Au luat parte la masă persoanele oficiale venite din București, autoritățile județene și comunale, parlamentarii, fruntașii armatei și numeroși clerici.

Intr'o atmosferă plină de veselie, s'a ospătat, s'a conversat și s'au ținut toasturi care au rivalizat, prin eleganța stilului și soliditatea fondului, cu cuvântările ținute în sala de recepție dela episcopie. Și aci a vorbit mai întâi domnul Ministru Dr. Angelescu, apoi domnul General Vernescu, domnul Dr. Oroveanu, Prefectul județului Buzău, părintele Victor Banu, deputat de Putna, domnul Profesor Popescu Șărânga, părintele Econom Gh. Ionescu, primul protopop al județului Buzău și un elev din clasa VIII dela Seminarul din Galați, al cărui Director a fost P. S. Ghenadie până în ultimele zile.

După ce s'a terminat seria toasturilor, Prea Sfințitul Ghenadie a mulțumit tuturor într'o cuvântare de o rară frumusețe, în care a schițat exemple foarte sugestive luate din istorie și din viață, care trebuie să fie linia de conduită a oricărui om înțelept și care va fi deci și linia sa de purtare ca Chiriarh.

Activitatea de Chiriarh și-a început-o noul ales chiar în ziua instalării, căci îndată după banchet a luat parte la împărțirea medaliilor între membrii corpului didactic cari s'au distins în campania pentru clădirea de loca-luri de școale rurale, iar după aceea a binecuvântat punerea pietrii fundamentale la o școală primară lângă grădina episcopiei.

Note biografice. Numele de botez al P. S. Ghenade a fost Gheorghe.

S'a născut din părinți moșneni, în comuna Paulești județul Prahova, la anul 1874.

Cursurile seminariale le-a făcut la Iași, iar studiile universitare în București, unde a obținut în anul 1902, diploma de licență în teologie, cu teza: „Sfântul Epifanie, Episcopul Salaminei din Cipru. Vieța, scrierile și doctrina sa”.

La 1 Septembrie, acelaș an, a fost numit profesor de religie la gimnaziul și școala profesională din Constanța iar la 1 Octombrie protopop de Constanța, posturi pe care le a ocupat până la 1 Octombrie 1904, când a fost transferat la Tulcea ca protopop la biserică, sfinții împărați și profesor la liceu și la externatul secundar de fete.

Acolo a funcționat până la 1 Septembrie 1910, când a fost numit profesor și director la Seminarul din mănăstirea Bistrița, județul Vâlcea.

Pentru realele servicii ce a adus bisericii și țării în timpul cât a funcționat în Dobrogea, Episcopia Dunării de jos a făcut mențiune specială în cartea canonică în următorii termeni: „In tot timpul cât a servi-

ca preot în județul Constanța și în urbea Tulcea, precum și ca protoiereu al județului Constanța și Tulcea, s'a bucurat de încrederea chiriariilor după vremuri și a adus reale servicii administrației bisericești pentru care personal îl binecuvântăm și-i exprimăm ale noastre părintești mulțumiri, dat fiind ca a lucrat cu râvnă și pricepere". (Cartea canonică 1620, 1910).

În 1916 preoții din Vâlcea l-au ales reprezentat al lor în Consistoriul superior bisericesc.

La Vâlcea, atât ca director al Seminarului, cât și ca protopop, a dovedit superioritatea omului născut pentru a forma și a conduce preoți potriviți cerințelor de azi.

Aceste frumoase însușiri sufletești și muncă fără preget ce a depus pentru binele bisericii, i-le recunosc și mărturisesc o parte din foștii săi elevi în Seminarul din Râmnicul-Vâlci, într'o scrisoare deschisă publicată în ziarul *Universul*, în anul 1921. Acolo cetim:

„Ne amintim cu drag de părinteasca îngrijire, veghea permanentă și sfaturile Prea Cucerniciei Voastre, al căror tâlc din ce trece vremea cu atât mai mult le aflăm folosul. Om drept și de caracter, nu v'ați influențat de nicio intervenție de niciun fel și ați știut a nu Vă scădea prestigiul cedând intervențiilor politice. Astfel că noi Vă avem model de viață curată și demnă în biserica noastră și model de un caracter rar. În timpul războiului n'ați stat de o parte. Ați muncit la spital ca preot și administrator, îngrijind de bolnavi și de răniți ca și de noi. Ne-ați păstrat efectele noastre și mobilierul școlii, astfel că școala noastră s'a deschis imediat după plecarea dușmanului și are azi, prin osârdia P. C. Voastre, o avere, după cât am auzit noi, de o jumătate milion lei. Ne-ați tipărit broșuri, ne-ați deprins să le răspândim în popor și ce bine ne prind astăzi în lupta de adevărați apostoli! Astfel, în entuziasmul nostru de a continua mai departe opera începută în școală sub P. C. Voastră, toții absolvenții Seminarului Râmnicul-Vâlci ne-am constituit în societate cu scopul de a fi strâns uniți în lupta comună, contribuind totodată, la înălțarea prestigiului bisericii și neamului pe care-l iubim...

Pe terenul publicisticii, P. S. Ghenadie a dat la iveală în anul 1906, cu prilejul expoziției naționale, o *Dare de seamă* despre starea actuală și trecutul bisericii din județul Constanța și alta la fel despre județul Tulcea. Ambele lucrări au fost bine apreciate de specialiști, iar juriul expoziției i-a conferit pentru ele și pentru albumele religioase prezentate, *medalia de aur*.

La Vâlcea a publicat în 1912, o lucrare intitulată: „*Cuza Vodă și biserica Română*“, în care pune în adevărata s'a lumină politica lui Cuza Vodă față de biserica noastră națională și face să înceteze un neadevăr istoric și o politică greșită.

După războiu, a publicat broșurile: „*Unirea*“, „*Bate-voi păstorul și se vor risipi oile*“ și *Un suflet vindecat* prin care urmărea să răspundă la o anume propagandă subversivă, care se făcea prin publicațiuni pline de otravă

și să deprindă pe elevii seminariști să se ferească de acest pericol.

P. S. Ghenadie este dar destul de pregătit și din punct de vedere intelectual și practic pentru înaltul post ce i-s'a încredințat.

I. MIHĂLCESCU

VIZITA EPISCOPULUI GORE ÎN ROMÂNIA

Episcopul Dr. *Charles Gore* este unul din cei mai mari teologi ai Bisericii engleze de azi, bărbat reputat și plin de autoritate. L-am cunoscut acum doi ani în Londra, cu prilejul călătoriei mele în Anglia la congresul studentesc creștin din Glasgow și cu mare bucurie am primit știrea, dela preotul englez din București d. *Hinscliff*, că Prea Sf. Sa sosește în București Vineri la 27 Aprilie, rugându-mă în acelaș timp să iau măsurile pentru primirea sa de oficialitatea bisericească din România.

Înalt Prea Sf. Sa Mitropolitul Primat D. D. Dr. Miron, căruia i-am adus întâi faptul la cunoștință, înțelegător al întregii însemnătăți a acestei vizite, a luat îndată măsuri pentru primirea ceremonioasă a episcopului englez Duminică 29 Aprilie în catedrala Mitropoliei, cum și pentru pregătirea unui ospăț de onoare, care a fost oferit Prea Stințitului Gore în aceeași Duminică la ameză.

Episcopul englez a fost primit în biserica Mitropoliei cu mare cinste și a stat de față la toată frumoasa slujbă a liturghiei săvârșită cu toată podoaba de P. S. *Arhiepiscopul Evghenie*. Cu acel prilej, Înalt Prea Sf. Sa Mitropolitul Miron a rostit cuvântarea de mai la vale.

După aceea, în Palatul mitropolitan, tot Înalt Prea Sf. Sa a rostit, la sfârșitul ospățului, cuvinte de bună venire către episcopul englez și și-a exprimat dorința pentru mai strânsă legătură între Biserica noastră și cea engleză și pentruca studenții noștri teologi să poată studia în Anglia. Episcopul Gore a răspuns prin cuvintele pe care le vom da în numărul viitor. Au urmat apoi toasturi rostite de d. *Ispir*, secretarul general dela Culte, *Arhim. Scriban*, preotul englez *Hinscliff* și d. *Dr. Dragomir Demetrescu*.

Pentru frumusețea momentului și afirmarea frăției, P. S. *Arhiepiscopul Evghenie* a propus ca, după masă, să trecem în paraclisul Mitropoliei și să ne cufundăm gândurile către Dumnezeu. Și în adevăr așa s'a făcut, într'o atmosferă pioasă, unde Prea Sf. Sa a slujit un polihroniu pentru Regele Angliei, Primatul Angliei și Episcopul Gore.

La ospăț au luat parte, afară de persoanele amintite, și Păr. *Gr. Pișculescu*, preotul englez *Buxton*, care însoțea pe Episcopul Gore, și *Arhim. Gherontie Nicolau* din Sf. Mitropolie.

Iată acum și cuvântarea Primatului nostru:

CUVÂNTAREA

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Primat D. D. Dr. MIRON, ținută la 16/29 Aprilie 1923 în Catedrala Mitropoliei din București în onoarea Înaltului său oaspete, Prea Sfinția Sa Episcopul anglican Lord Dr. CHARLES GORE.

Iubiți Credincioși,

Știe bine tot Românul, că — pe lângă bunul Dumnezeu — marii noștri aliați ne-au ajutat să ne înfăptuim visul secular al dreptății istorice: unitatea noastră națională. Mica națiune română se simte mândră a fi avut între sprijinatorii ei — alătura de țările înrudite cu noi Franța și Italia — și pe cea mai mare, mai înaintată și mai puternică națiune din lume, națiunea Engleză, care — precum vedeți — și'n timp de pace nu și-a uitat de noi, ci ne distinge prin vizita unor personalități atât de alese, cum e oaspele nostru de astăzi, Prea Sfinția Sa Episcopul Lord Dr. CHARLES GORE.

Atât Noi cât și biserica Noastră se simțesc deosebit de onorate, că unul din cei mai valoroși ierarhi ai lumii, Eminenția Sa Arhiepiscopul de CANTERBURY —, Primatul Bisericii engleze, ne trimite Nouă și Bisericii Ortodoxe Române salutul Său și expresia simpatiei Sale prin una din cele mai marcante personalități ale Angliei și prin unul din cei mai temeinic pregătiți teologi nu numai ai bisericii Anglicane, ci ai creștinismului preste tot.

Onoarea aceasta stârnește în sufletul Românilor și o mare bucurie, când putem constata îmbucurătorul fapt, că un grup de 5000 preoți anglicani, între cari și Prea Sfinția Sa Episcopul și profesorul GORE, declară, că mărturisesc în întreg cuprinsul său CREDEUL Niceo-Constantinopolitan și hotărârile dogmatice ale celor 7 Soboare ecumenice, ceea ce ne încurajează a întrezări — pe lângă toate greutățile de azi — posibilitatea unei apropieri de credință apostolico-ecumenică — pe care o propoveduim Noi — și prin aceasta posibilitatea unirii cu Biserica creștină ortodoxă. Speranța aceasta, Ne-o sugerează și repetitele enunțăriuni ale distinșilor episcopi anglicani, cari Ne-au onorat până acum cu prezența Lor. În orice caz, simpatia bisericii anglicane ne este nouă — Românilor — de mare preț și ea va contribui la strângerea legăturilor pe toată linia între națiunea engleză și română și din cunoașterea reciprocă pot profita ambele țări, întrucât adeseori și cel mai mic poate fi de folos celui mare.

În numele Nostru și al Bisericii Noastre, mulțămim P. S. Sale Episcopului Lord GORE, precum și Celui ce l-a trimis, Eminenței Sale Arhiepiscopului de CANTERBURY pentru înalta vizită, de care Ne-a făcut părtași, rugând pe iubitul Nostru oaspe, să asigure pe capul bisericii anglicane de întreg devotamentul nostru; iar marea națiune engleză o rugăm — prin reprezentanții bisericii sale — să ne păstreze și pe viitor amiciția sa; și — la caz de lipsă — să întindă și pe

viitor aripile sale ocrotitoare peste națiunea Română, care aci — în Estul Europei — este și vrea să fie exponentul progresului, al culturii și civilizațiunii apusene.

Arhim. SCRIBAN

CRONICA EXTERNĂ

CONGRESUL BISERICII VII

Intre nenumăratele nenorociri pe care bolșevismul le a grămădit pe capul poporului rus, se numără și încurajarea aparițiunii a tot felul de secte, unele mai descreate decât altele. Pe toate, guvernul le ia sub ocrotirea sa, pentru că sunt în mâna lui o unealtă cu care lucrează la dărâmarea bisericii ortodoxe, singura scăpare și mângâere ce a mai rămas poporului care nu s'a abătut dela credința strămoșească.

Cea dintâi și cea mai puternică sectă din nou înființată este așa numita „*biserică vie*“.

Ea a luat naștere în Maiu, anul trecut (1922), după ce patriarhul Tihon, a fost silit de guvern să-și părăsească scaunul.

Intemeietorul ei este un episcop cu numele *Antonie*.

În fruntea sectei stă un „*mare sfat bisericesc*“ care pretinde că „*reprezintă pe toți rușii ortodocși*“.

Deși secta nu numără prea mulți partizani, totuși ea s'a bucurat de toată bunăvoința, sprijinul și încurajarea guvernului, așa că, cu ajutorul lui, a putut alunga numai în două luni și jumătate, 60 de episcopi ortodocși din scaunele lor, cari apoi au fost aruncați în închisoare și unii chiar osândiți la moarte și executați ca dușmani ai stării de lucruri inaugurată de bolșevism.

Alte secte poartă numele de: „*biserica renăscută*“, „*biserica muncii libere*“, „*biserica poporului rusec*“, „*biserica unică apostolică*“, etc. etc.

Toate aceste secte sunt recunoscute și conduse de „*înaltul sfat bisericesc*“, care tinde să ia în totul locul și să îndeplinească rolul „*sinodului dirigent*“ al bisericii ortodoxe rusești. Totuși „*înaltul sfat bisericesc*“ nu este decât o *subsecție a secției de propagandă din departamentul afacerilor politice*, cu alte cuvinte sun: numai o codiță a cârmuirii bolșevice, unealta cu care fiarele roșii se străduiesc să macine și fărâmițeze trupul bisericii ortodoxe, pentru a-și putea ajunge mai cu înlesnire scopul, care este înhămarea poporului rus la carul iudaismului.

Ce urmăresc în ascuns aceste secte sau biserici, care sunt în realitate cluburi sau tovărășii bolșevice, o spune din când în când pe față și fără înconjur presa bolșevică. Astfel „*biserica muncii libere*“ are ca țintă „*ni-micirea exploataților împreună cu toți cei care persistă în păreri conservative și anti-revoluționare*“ Chestiunea nemuririi sufletului trebuie rezolvită, pentru partizanii acestei secte, *pe cale științifică și pe temeuri biologice*.

„*Biserica unică apostolică*“ învață că revoluția (cea bolșevică, bine înțeles, și numai aceea) este îndreptățită și conformă cu duhul învățăturii Mântuitorului Christos

Mai mult chiar, ea declară și făgăduiește, că „se va pune în serviciul guvernului ca să poată consolida revoluția și ajunge să înfrângă curentele anti-revoluționare de orice fel”, etc. etc.

Guvernul sovietelor a sprijinit — cum am mai spus — și sprijine aceste secte cu colorit și tendințe politice și a înăbușit orice mișcare protivnică lor.

Incurajată de guvern, „biserica vie” a ținut în luna Maiu, acest an, un congres în Moscova, în biserica Mântuitorului.

Congresul poartă numele de „ortodox” și a fost organizat de așa zisa „direcțiune a bisericii”, care se compune numai din elemente revoluționare.

Fiecare din cele 72 de eparhii a fost obligată să trimită la congres câte 6 delegați și anume: 2 credincioși, 2 clerici, episcopul eparhial și un reprezentant al direcțiunii bisericii.

Pe lângă acești delegați, au mai luat parte la congres și 25 de teologi din partea diferitelor biserici sau secte nouă.

Un al doilea congres se va ține la iarna viitoare.

Chestiunile ce a avut să discute acest prim congres au fost:

1. Determinarea atitudinii de luat față de decretul privitor la despărțirea bisericii de stat;
2. Determinarea atitudinii bisericii ortodoxe ruse (recte, a bisericii zise vie) față de revoluție;
3. Desbaterea și reglementarea chestiunilor administrative și de interes vital ale bisericii și;
4. Hotărârea atitudinii de luat față de fostul patriarh Tihon și de partizanii lui.

Când vom afla ce anume hotărâri s'au luat de pseudo-congresul pseudo-ortodoxei biserici rusești, le vom aduce la cunoștința cititorilor revistei. Deocamdată ne mărginim să dăm expresiune adâncii dureri ce ne sfâșie inimile când vedem ce prăpăd s'a abătut asupra celei mai înfloritoare și mai numeroase biserici ortodoxe de până ieri numai din calculele politice ale neamului ai cărui fii sunt conducătorii Rusiei de azi.

Intr'adevăr, iată, după *Telegraful român*, lista fruntașilor politici ai Rusiei. Numele lor adevărat arată neamul căruia aparțin:

Troțki	= Braunstein	Meskoviski	= Goldberg
Zinoviev	= Apfelbaum	Riazanov	= Goldenbach
Kamenev	= Rosenfeld	Martinov	= Zimber
Sagerki	= Krachmann	Piametki	= Ecvî
Bogdanov	= Silberstein	Aramovici	= Rein
Gorev	= Goldmann	Soluțek	= Bleichmann
Volodariski	= Kohen	Radek	= Sobelsohn
Kamlov	= Katz	Litvinov	= Wallak.
Gacețki	= Fürstenberg		

I. MIHĂLCESCU

Dânovismul. De la o vreme înapoi în Bulgaria bântuie o erezie, a *Dânoviștilor*, după numele întemeietorului ei *Petre Dânov* — fecior de preot. Om cu destulă știință — doctor în medicină — el propagă o religie foarte curioasă, cuprinzând o amestecătură de religii vechi cu sentințe filosofice mai moderne: un fel de panteism, presărat cu budism și teozofie.

Fiindcă are o înfățișare ascetică impunătoare și vorbește foarte elocvent, Dânov a câștigat mulți aderenți și grupul lui devine un pericol mare pentru biserica bulgărească.

Ca să scape de acest pericol, soborul tuturor arhierilor Bisericii bulgărești, având în vedere că sus numitul Dânov singur și în mod conștient s'a lepădat de Sf. Biserica Ortodoxă, a osândit învățătura lui rătăcită și vremelnică și a declarat că nu-l mai socotește membru al Bisericii lui Hristos, și-i suprimă dreptul de a se folosi de slujbele și tainele bisericesti-ortodoxe, până nu se va căi și va recunoaște în public rătăcirile sale.

Hotărârea aceasta se va citi în toate bisericile bulgărești.

În legătură cu aceasta, Sf. Sinod a alcătuit și o formulă, prin care acei cari sunt bănuți că țin de erezia *dânoviștilor* vor declara înaintea păstorului lor duhovnicesc și-l vor încredința, că nu fac parte din acești eretici. În formulă, după ce numără și osândește rătăcirile pseudoînvățătorului Petre Dânov, cel bănuțit mărturisește „Crezul” său, citind simbolul Niceo-Constantinopolitan.

Prof. At. P. MADGEAROV

MUNCA BISERICII PENTRU INDREPTAREA OMENIRI

Conferența internațională pentru împăcarea popoarelor.

Starea nenorocită din Europa, plină de ură și de amenințarea războaielor viitoare, umple de grijă pe ceice cred în Iisus Hristos și așteaptă venirea împărăției Lui pe pământ. Firește că Biserica are răspundere și datoria de a înlătura sămânța urii, pentru pregătirea unei omeniri viitoare, în care neînțelegerile să fie înlăturate pe altă cale.

De multă vreme există organizări creștinești care lucrează pentru a aduce mai multă pace între oameni. În fiecare an ele își țin adunările lor la care iau parte delegați din toată lumea. Anul trecut s'a vorbit la noi despre congresul *Alianței mondiale pentru împăcarea popoarelor prin Biserici* ținut la Copenhaga și la care a luat parte și d. *Dr. Vasile Ispir*, secretarul general dela culte din partea României. Anul acesta se ține congresul organizat de *Liga împăcării la Nyborg Strand*, Fyn, Danemarca, între 19 și 26 Iulie c.

Iată expunerea de motive a poftirii la acest congres, care a fost trimisă și scriitorului acestor rânduri:

London W. C. 1,
17 Red Lion Square
Aprilie 1923.

Scumpe Amice,

Cu un sentiment de adâncă răspundere vă trimet, într'o asemenea clipă, poftirea de a lua parte la un Congres internațional al acestei Mișcări, care se va ține între 19 și 26 Iulie la Nyborg Strand, Fyn, Danemarca.

În curgerea anului trecut, starea Europei se agravase din mai multe puncte de vedere. Ocupațiunea Ruhrului, mai

cu seamă, nu numai a aprins din nou focul urii, ci ea ne-a descoperit cât de aproape suntem de prăbușirea civilizațiunii noastre. Într-o vreme când cărmuitorii Statelor și ai Bisericilor par a nu cunoaște calea păcii, este o datorie pentru acei care au izgonit războiul ca mijloc și s'au hotărât să afle calea Impăcării, așa cum a urmat-o Iisus din Nazaret, de a se aduna pentru a se sfătui în comun și a-și păstra unitatea, în ciuda tuturor deosebirilor care năzuiesc să-i despartă.

La acest Congres, noi ne propunem să discutăm Calea Păcii, de a vedea care sunt schimbările de spirit și organizare în domeniul politic și economic pe care ea le implică, și în special de a vedea care ar putea fi chemarea noastră ca indivizi și ca mișcare. Se vor cerceta câteva din problemele actuale, atât de grele, ale raporturilor internaționale, problema crizei franco-germane și acea a raporturilor dintre Rusia și celelalte Puteri. Feluritele subiecte vor fi tratate de experți, așa încât discuțiunile noastre să fie pe cât cu puțință de limpezite și rodnice. O parte din timp se va lăsa slobod pentru legăturile personale. Se va trimite o programă amănunțită celor care și vor arăta gândul lor de a lua parte la Congres.

După o temeinică cugetare, s'a hotărât să se cheltuiască silința serioasă de a se întrebuița Esperanto ca limbă unică de traducere pentru discuțiuni. Cuvântările vor fi traduse în feluritele limbi, dar pentruca să fiți în stare de a trage un folos deplin din acest Congres, sunteți rugat cu stăruință să învățați din destul limba Esperanto, pentru a înțelege o traducere.

Pacea lui Dumnezeu să fie cu voi cu toți

Cu frățească dragoste,
OLIVER DRYER

50 ani de viață a unei edituri creștine.

În Paris există o vestită librărie protestantă cu numele *Librairie Fischbacher*. Intemeiată în anul 1872, ea a împlinit anul trecut 50 de ani de viață.

Acești ani au fost de o mare rodnicie, pentrucă a tipărit în timpul lor lucrări de cel mai mare preț, din care unele trec până azi drept cărți clasice ale teologiei. Mulți din marii autori ai protestantismului francez s'au manifestat prin această editură.

Între acestea, putem pomeni de cunoscuta carte în 5 volume a lui *Edmond de Pressensé* „Istoria celor 3 veacuri dintâi ale Bisericii creștine” (*Histoire des 3 premiers siècles de l'Eglise chrétienne*), apoi scrierile lui *Vinet*, apoi ale celor mai mari predicatori protestanți francezi, precum *Ad. Monod*, *Léopold Monod*, *Charles Wagner*, *Ed. Stapfer*, etc., care și-au publicat aci colecțiunile lor.

În alte ramuri, această editură a publicat mui mult de 200 de lucrări de critică și istorie muzicală, apoi multe volume de citire pentru copii.

În total, se poate socoti la 2000 numărul de volume publicate în fel de fel de ramuri, dar cele mai multe din cuprinsul teologiei. Nume ca al lui *F. Lichtenberger* cu *Enciclopedia sa religioasă* în 13 volume și cu *Istoria ideilor religioase în Germania* în 3 vol.; apoi ca al lui *Albert*

Réville (cu *Histoire des Religions* 5 vol. și *Jésus de Nazareth* 2 vol.); ca al lui *Auguste Sabatier*, *Reuss* cu *Biblia* sa și mulți alții se găsesc în această editură.

De aceia trebuie citat ca un eveniment fericit că această editură a putut împlini 50 de ani de viață și cu dreptul este să-i urăm a trece cât mai mult înainte.

Al III-lea Congres internațional de acțiune democratică

După numele său, pare fără folos să pomenim de un astfel de congres într-o revistă ca aceasta. Pare mai mult un congres politic. Și el este în adevăr politic, dar nu mai puțin este și religios. Ba încă e chiar stârnit din îmbold religios. Căci persoanele care lucrează în această inițiativă sunt persoane religioase și care vor să înobileze politica dintre popoare prin ideia religioasă.

Acest congres se ține în Freiburg, Germania, aproape de granița Elveției și Franciei, între 4 și 10 August. Se vor trata chestiunile următoare: *Naționalismul și dezarmarea*; *Naționalismul și Ideia religioasă*; *Naționalismul și mișcarea socială*; *Naționalismul și Progresul democratic*; *Dezarmarea materială*; *Dezarmarea morală*; *Internaționala democratică*.

Țările reprezentate la cele două congrese de mai nainte, cel din Paris la 1921 și cel din Viena la 1922, au fost: Anglia, Franca, Germania, Austria, Belgia, Bulgaria, Canada, Danemarca, Statele-Unite, Olanda, Ungaria, Irlanda, Italia, Letonia, Norvegia, Polonia, Portugalia, Rusia, Suedia, Elveția, Cehoslovacia, Ucraina, Venezuela și Iugoslavia.

Cum se vede, România n'a fost printre ele.

Inspirațiunea religioasă a acestui congres se cunoaște prin inițiatorii lui și prin slujbele religioase care-l însoțesc. Anul acesta, congresul se deschide într-o Sâmbătă. A doua zi, Duminică, se face slujbă religioasă pentru pace.

Inițiatorul este un deputat francez, *Marc Sangnier*, cu sentimente creștinești hotărât arătate, ba încă cu ele atât de largi, că Vaticanului însuși i-a părut că prea îmbrățișează mult și a oprit lucrarea. E vorba de înjghebură numită *le Sillon* (Brazda), care era o acțiune religioasă acum vreo 12 ani și a fost desființată de Vatican. Cine vrea lămuriri mai multe despre ea și despre persoana lui *Marc Sangnier* le găsește în cartea mea *Evenimente actuale din Biserica Romei*, în capitolul *Condamnarea Sillon-ului*.

De atunci însă *Marc Sangnier* n'a încetat de a lucra și în alt chip. El scoate până azi la Paris o revistă cu titlul *La Démocratie*, în care, în 1920, a pus întrebarea dacă este cu puțință o internațională democratică. Răspunsurile pe care le-a primit au fost atât de multe, din toate țările, încât a și pus la cale pe anul viitor adunarea unui congres democratic internațional, care s'a și ținut între 4 și 11 Dec. 1921 în Paris și au luat parte la el 21 de națiuni.

A fost întâia oară dela război, scrie invitarea la congresul din anul acesta, când, în capitala Franciei, s'au întâlnit

reprezentanți ai vechilor națiuni, care au dus războiul. În alevăr, Germania, Austria, Ungaria erau reprezentate prin câteva personalități dintre cele mai cunoscute, în mișcarea pacifistă din feluritele țări.

Înțelegând că era lucru fără noimă să voiești a statornici pacea între State, câtă vreme ea n'ar fi domnit între popoarele înseși și că era o deșărtăciune să cauți a le dezarma total, câtă vreme sufletele și inimile înseși nu s'ar fi lepădat de pasiunea urii și a răsbunării, congresiștii au fost toți de părere că e bine ca fiecare în țara lui să urmărească cu o intensitate mai mare ca oricând lupta lor arzătoare pentru dezarmarea morală.

Acest prim congres a fost închis printr'o mare întrunire publică, într'o mare sală a capitalei, în cursul căreia Marc Sangnier a făcut să fie aclamat idealul de pace și împăcare ce însuflețea pe toți congresiștii; D. Metzger, a luat apoi cuvântul în numele delegațiunii germane și discursul lui a fost primit nu cu mai puțină căldură. Nicio întrerupere nu s'a auzit între acești ascultători în număr de 3000, care putuseră pătrunde liberi în întinsa sală.

Anul următor, la congresul din Viena, alte patru națiuni au mai venit pe lângă cele 21 din anul trecut. S'a ținut o mare slujbă religioasă, săvârșită de episcopul vicar al Vienei. La marea ședință de închidere, au luat cuvântul un mare număr de persoane însemnate, între care *Marc Sangnier*, *Sir Dickinson*, acel care se află și în *Alianța mondială pentru împăcarea popoarelor prin Biserici* și care a fost și la noi, apoi Prințul *Ruffo della Scaletta*, din partea Italiei și alții.

Apelul de anul acesta se încheie cu cuvintele:

Aceste două congrese dintâi au dovedit însemnătatea mișcării internaționale democratice. După cuvântul Papii, care în 1921, cași în 1922, a ținut să încurajeze pe congresiști oficial, aceștia socotesc că adevărata garanție a păcii nu stă într'o pădure de baionete, ci în încrederea și prietenia dintre unul și altul. Deci fiecare trebuie să urzească în țara lui această atmosferă de prietenie și încredere, de dreptate și pace, de care ei s'au alipit.

Rezultatele atât de fericite pe care le-au și căpătat îi îndreptățesc să nădăjduiască altele și mai mărețe încă pentru viitor.

Acum există în Paris, în chip permanent, un Comitet internațional de acțiune democratică, care și organizează astfel de congrese. Sediul lui este: Paris VII, Boulevard Raspail 34.

UN CONGRES CREȘTIN INTERNAȚIONAL

— Dare-de-seamă. Aspecte. Impresii. —

În cursul lunii trecute, 30 Maiu - 10 Iunie a. c., s'a ținut, timp de 12 zile, la *Pörschach-am-See*, în Austria, *Congresul internațional mondial al „Uniunilor creștine pentru tineri”*. Organizat într'un chip care, fără nicio exagerare, se poate numi desăvârșit, de către *Comitetul universal al „Alianței uniunilor creștine pentru tineri”*, într'o localitate încântătoare din Alpii Carintiei, acesta este al doilea Congres ținut sub auspiciile acestei Asociații mondiale.

Primul congres s'a ținut la Oxford, în Iunie 1914 — și s'a ocupat de educația tineretului și de legătura strânsă dintre educație și Creștinism.

Pentru prima oară se făcuse o apropiere mai intimă și o cunoștință mai adâncă între educatorii creștini, membri ai uniunilor creștine din diferitele țări, punând cu toții în comun experiențe și gânduri, variate de cele mai multe ori, însă însuflețite toate de acelaș spirit înalt și împăciuitoare, izvorât din învățătura lui Iisus Hristos.

Ideia dominantă care se desprinsese din lucrările primului congres eră: Asociațiile creștine trebuie să deie o cât mai mare atențiune tineretului, care trebuie crescut în lumina învățăturii creștinești, pentru binele fiecărui neam și spre înfăptuirea voiei lui Dumnezeu.

Această idee a fost reluată și dezvoltată în al doilea Congres. Ceeace în primul se făcuse în mic, într'un cerc mai restrâns, s'a făcut de astădată în mare, atât prin numărul mult mai mare al națiunilor, delegaților și personalităților mai de seamă care au luat parte, cât și prin experiența mai bogată și mai variată a participanților. Congresul acesta aveă să privească munca întreprinsă de Uniuni în răstimp de 10 ani de zile, de la primul congres, căutând să lămurească mai bine spiritul în care trebuie să se lucreze de aci înainte.

La acest de al doilea Congres, au luat parte peste 900 de delegați educatori pedagogi, profesori, pastori și chiar auditori, reprezentanți a 47 de țări.¹⁾ Cu tot numărul destul de mare al reprezentanților s'a reușit a se discuta timp de 12 zile problemele cele mai grave într'un spirit de frăție cum rar se poate vedea la un congres.

Un merit îi revine și programului congresului care era bine întocmit. Dimineața, după rugăciunea în comun, care se făcea în «Auditorium», urmă sau o cuvântare (cum a fost, în primele zile: „Aflarea și ascultarea Voinței lui Dumnezeu în acest Congres”; „Chemarea lui Iisus Hristos către tineretul de astăzi”; «Principiile fundamentale ale activității creștine față de băieți»; „Posibilitatea activității creștine față de băieții din bisericile necreștine”; sau prezentarea rapoartelor diferitelor comisii despre care vom da amănunte mai la vale.

Apoi, după o chemare la rugăciune, fiecare delegat eră liber, timp de o oră, pentru meditația și rugăciunea personală. Urmau, după aceasta Cercurile de discuții pe limbi. În sfârșit, între orele 11—12 jum. erau discuțiunile rapoartelor.

După masă, o mare parte din timp era liberă, putând fi întrebuințată fie pentru sporturi, fie pentru vizitarea

1) Anglia a trimis 96 delegați; Statele-Unite ale Americii 92; Danemarca 86; Elveția 81; Olanda 73; Suedia 64; Austria 56; Cehoslovacia 50; Franța 32; Norvegia 24; Grecia 16; Italia, România, Polonia, Ungaria câte 11; Scoția 10; Iugoslavia 10; Rusia 10; Belgia 8; China 8; Japonia 8; Finlanda 12; Letonia 5; Estonia 6; Germania 11; Bulgaria 5; Canada 5; Turcia 6; Wales 6; Portugalia 5; Lituania 5; Africa de Sud 4; Brazilia 3; Chili 3; India și Ceilonul 3; America de Sud 3; Uruguay 3; Spania 2; Australia 2; Argentina, Arabia Burmah, Havai, Islanda, Irlanda, Noua Zelandă, Palestina Siria câte 1; etc.

„expoziției“, care cuprindea ilustrații arătând realizările din diferitele țări.

Veniau apoi, în urma unor cercuri de discuții libere având ca subiect de discuție: problema educației; problema religioasă, cooperarea cu biserica, problema educatorilor religioși ș. a. m. d.), conferințele ținute la ora 8 p. m. Erau cele mai interesante conferințe, fiind ținute de personalități de seamă și tratând subiecte în strânsă legătură cu rapoartele prezintate dimineața.

Și ziua începută în rugăciune se termină tot cu-o rugăciune. De semnalat sunt și cântecele religioase cu care erau întreținute conferințele.

Din programul așa cum l-am înfățișat aci, merită o atenție specială *rapoartele comisiunilor și „expoziția“*. Deaceia mă voiu opri mai mult asupra lor, căutând să le înfățișez puțin mai amănunțit.

Au fost cinci comisiuni cari, constituite cu mult înaintea congresului, avuseseră de făcut, fiecare câte un raport, despre «Educația fizică», „Educația religioasă”,

„Pregătirea profesională”. „Condițiile educației canonice, civice și naționale” precum și o comisiune însărcinată cu ancheta privind „*legislația referitoare la tinerii minori*”.

Despre „Educația fizică” ne-a prezentat *Dr. I. Brown* un foarte amănunțit raport. După ce privește starea fizică actuală a tinerilor din diferitele țări, se întreabă care este datoria Uniunilor și altor organizații creștine față de această stare. Deoarece bunăstare corporală are efecte bune pentru sănătatea sufletului, trebuie să se întreprindă o educație fizică a tineretului. Însă această educație fizică nu va fi folosită decât dacă va fi făcută în spirit creștin. (Această din urmă idee a fost susținută la discuția raportului de către o luminată față bisericească, Canon Guy Rogers, capelanul regelui Angliei.)

Corpul trebuie astfel educat, încât să fie servitorul sufletului, nu tiranul lui.

Raportul asupra *Educației religioase* a fost foarte interesant. Intocmit de un reprezentant al Danemarcei, Reverendul Junnor Engberg, a adus multă lumină în această chestiune. Pentru a vedea în ce măsură educația religioasă corespunde sufletului tineretului de astăzi, s'a întreprins o anchetă în 22 de țări (protestante, catolice sau chiar necreștine). Ca ortodox, regret că nu s'a întreprins o anchetă și în țara noastră.

În general, din rezultatele anchetei se vede lămurit că nu prea găsim satisfacere deplină nevoile sufletești ale tinerilor și că aceștia sunt, în această privință, aproape lipsiți de orice ajutor. Deoarece nu pot arăta mai pe larg conținutul acestui raport, socotesc că e nemerit, să înfățișez cel puțin titlurile capitolelor mai interesante care-l constituiesc.

Ancheta a primit răspunsuri la următoarele întrebări:

Ce loc are tânărul băiat în viața bisericii națiunii noastre?

la parte la serviciile religioase?

În ce proporții pot fi socotiți ca apropiați de biserică băieții între 12—15 ani și tinerii între 16—20? Băieții ocupați în industrii se mai interesează de biserică? Biserica încredințează oarecari sarcini tinerilor? Se îngrijește biserica să formeze oameni capabili să se ocupe în special de tineri? A căutat biserica să-și adapteze cultul la nevoile sufletești ale tinerimii? Ce se face în special pentru instrucțiunea religioasă a băieților? Școala de Duminică mai e frecventată de tinerii trecuți de 16 ani? Ce organizații bisericești, în afară de școala de Duminică, se ocupă de băieții tineri? Frecventarea obligatorie a învățământului religios dă rezultate bune sau rele? Ce se face pentru adolescenți în materie religioasă?

Afară de faptele istorice ale Evangheliei se mai predau în special principiile de viață creștină? ș. a. m. d.

Partea a doua a chestionarului se ocupă în special de învățăturile Uniunilor creștine, cercetând relațiile în care stau acestea față de biserică.

Aruncând o privire generală asupra răspunsurilor date la chestionar, ele se pot rezuma cam în felul următor: Este foarte greu a răspunde la nevoile sufletești ale băieților și adolescenților. Dar între 12-22 ani se întâmplă cele mai multe dintre marile hotărâri; — mai ales convertirea — de care atârnă viitorul unui om.

Învățămintul religios, așa cum e dat astăzi, e insuficient. Tineretul masculin din orașe este într-o mai mare primejdie morală decât tineretul masculin de la sate. Ucenicii și lucrătorii tineri sunt mai puțin accesibili unei înrâuriri religioase decât băieții întrebuițați în comerț sau angajați în studii. Băieții din clasele bogate și cei din clasele sărace sunt mai greu, de atins decât cei din clasa mijlocie și, peste tot; băieții în vârstă de 15—18 ani tind să se îndepărteze de biserică.

Uniunile creștine consideră tocmai ca o datorie de căpetenie reîndrumarea acestora către viața religioasă. Se accentuează că învățământul religios trebuie să desvolte în sufletul băiatului sentimente de fraternitate internațională și inter-rasală, atât între diferitele națiuni, cât și în sânul aceleiaș națiuni între diferitele grupe etnice.

Fără a pierde din vedere realitatea unirii ideale care există încă depeacuma «în Hristos» pentru toți credincioșii, *Uniunile* vor studia chipul în care se vor putea stabili între toți oamenii raporturi de pace și frăție.

Față de aceste răspunsuri, Comisiunea a prezentat mai multe sugestii pentru activitatea Uniunilor, accentuând sarcina principală a acestora în privința educației religioase.

La discuția raportului, care a fost foarte vie, a luat parte și delegația română în trei rânduri, arătând importanța educației religioase pentru cultura națională, marea însemnătate a națiunii în cadrul împărăției lui Dumnezeu (aceasta nefiind deloc ceva contrar națiunii, ci tocmai îngrijirea ei prin conlucrarea cu celelalte neamuri în spiritul creștin de frăție), precum și locul pe care trebuie să-l ocupe dragostea creștină în predarea preceptelor creștine.

Ancheta întreprinsă de „*comisiunea legală*” a fost plină de învățăminte. Ne-a arătat într'un chip amănunțit protecțiunea legală de care se bucură (sau nu se prea bucură de multe ori !!) copiii din 32 de țări. Criminalitatea la copii și legile speciale cu privire la aceasta au ocupat un loc mare, — dealtfel meritat, — în acest raport. Îmi pare rău că nu pot arăta pe larg recomandățiunile pe care le-a făcut comisiunea legală.

În rezumat, ele invită Uniunile din toate țările ca, ajutând biserica și fiind ajutate de ea, să pătrundă în legislația țărilor respective, această chestiune privind principiile creștinești.

Nu mai puțin instructiv a fost raportul despre «Pregătirea profesională». Ocupându-se în deaproape de loc pe care îl au copiii în industrie; de chipul în care poate fi îndrumat băiatul pentru alegerea carierii; piedicile și ajutoarele găsite în cale la alegerea carierii; de piedicile găsite în decursul carierii; arată la sfârșit care sunt posibilitățile de lucru și datoria Uniunilor creștine în această privință.

Educația casnică, civică și națională au format subiectul celui din urmă raport.

După ce a arătat condițiile actuale ale vieții de familie, de stat, de națiune a băiatului, caută mijloacele cele mai bune de remediare a acelei stări nu tocmai

îmbucurătoare. Numai vieața religioasă, și anume cea dusă conform învățaturii creștine, va putea remedia relele.

O ultimă chestiune formând un capitol aparte, a avut darul să lămurească un punct capital din educația națională și din atitudinea Uniunilor față de națiuni și anume: relația în cari stau patriotismul și internaționalismul. Răspunsul unanim a fost că soluția chestiunii nu poate fi alta decât stabilirea unui echilibru cuminte, însutlețit de spiritul creștin, între aceste două idei, și ele înțelese tot în spiritul luminat creștin.

Sfârșind cu rapoartele celor 5 comisiuni, trebuie să amintim și rapoartele prezentate de fiecare uniune, arătând activitatea lor de până acum. Foarte înaintate sunt Danemarca, Elveția, Statele-Unite ale Americii, Anglia, Norvegia și Suedia, care au asociații foarte puternice și foarte active. Trebuie menționate și Franța și Grecia care au înfăptuit lucruri foarte frumoase precum și Cehoslovacia cu un foarte promițător început.

Cu părere de rău trebuie să spun că România nu s'a putut prezenta decât cu foarte puțin, nefiind decât la începutul începuturilor.

În „expoziție“ te atrăgeau numeroasele publicații de tot soiul, cărți și reviste, imprimate de Uniunile creștine pentru a răspunde nevoilor sufletești, religioase mai ales, ale băieților de toate vârstele. Tablourile explicative și ilustrative te făceau să te oprești mirat în fața lor, văzând cât de multe lucruri se pot face pentru creștinism numai cu puțină bunăvoință și înțelegere.

Harta Danemarcei e extrem de sugestivă. Insemnările reprezentând asociațiile creștine de acolo au năpădit tot ținutul. Aproape nu-i localitate fără de asociație creștină.

Înfăptuirile din America dau iarăși mult de gândit.

* * *

Se vede, din cele ce am spus până aci, de câtă însemnătate a fost acest congres pentru acei cari au luat parte la el și de câtă folosință va fi pentru națiunile cari și-au trimis delegații aci.

Însă, dacă a fost de un real folos congresul prin latura pe care am înfățișat-o, nu mai puțin înrăuritor a

fost, în special pentru noi, delegația română — cea mai tânără de acolo, — prin latura intimă a lui.

Să trăiești timp de 12 zile între oameni, de toate neamurile și toate colorile, pe cari nu i-ai mai văzut nici odată înainte și poate că n'ai să-i mai vezi nici odată, și totuși să te simți între frați, să le vezi privirile pline de bunăvoință și înțelegere, să înțelegi că între ei și tine este o trainică și strânsă legătură ce nu se poate rupe...

Să fii silit timp de 12 zile să auzi vorbindu-se și să vorbești limbi cu totul străine de limba ta, și totuși să te poți ruga cu ei aceluiaș — peste toți Tată, — Dumnezeu, ridicând către el aceleași gânduri, însuflețit de aceleași daruri, în scurt să te simți trăind aproape de inima larg cuprinzătoare a lui Iisus Hristos — căci El a fost la acest congres deși nevăzut cu ochii, — să ascuți accentele puternice, dar în acelaș timp delicate ale lui *Sherwood Eddy*; cuvintele pline de dulceață ale episcopului Salonicului; vorbele tăiate, când mai cu tărie și apăsate spuse, aș zice poruncite, când mai cu încetul, în surdină, ale D-rului John Mott; îndemnurile cutărui pastor protestant, sfaturile cutărui preot ortodox, învățăturile cutărui catolic; gândurile triste ale cutărui japonez, ori ideile sprintene ale cutărui chinez...

Să vorbești cu fiecare dintre ei, împărtășindu-i gândurile cele mai tainice și mai scumpe ca unui prieten vechiu de cine știe cât timp, să ascuți împreună, cu aceiaș înfiorare glasul grav al clopotelor, să privești munții cu florile și pomii tineri, toată natura înverzită și surzătoare care înconjură minunatul lac — Wörthersee — să auzi, cași ei, ciripitul vesel al pasărilor și zumzetul găzelor ce mișună prin iarbă...

Și în acest răstimp să nu ai decât acelaș gând și aceleași griji:

Copiii sunt speranța neamurilor;

Să-i creștem întru Dumnezeu !...

...Când gândești la toate acestea, ți se pare, că ești fericitul ce a avut parte să trăiască timp de 12 zile, o clipă vecinică în Impărăția pe care curatul și mult iubitorul Iisus o vestise acuma două mii de ani.

PAUL STERIAN Student, — București.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Byzantinische Zeitschrift. — Vol. 24, fascicula 1-2. Leipzig, Ianuarie 1923, editura Teubner.

Viața și cultura bizantină sunt de mult obiectul unor amănunțite studii. După ce urmărirea adâncă a acestei ramuri istorice a lipsit multă vreme, a fost partea zilelor noastre să umple acest gol și să se apuce temeinic a cunoaște cultura bizantină, care de multe ori înainte era batjocorită.

Studii ca ale lui *Carles Diehl* în Franția au îndreptat luarea-aminte și interesul către această ramură nebăgată în seamă. Dar cu metodă amănunțită a început lucrul acesta în Germania *Karl Krumbacher*, care a întemeiat în acest scop revista *Byzantinische Zeitschrift*.

Profesor de acest studiu la universitatea din München și director al seminarului universitar pentru bizantinologie, revista numită a slujit pentru a cuprinde o mulțime din studiile crescute în sânul acestor așezăminte.

Iată-o fiindând de 24 de ani... Krumbacher nu mai este în viață, dar a lăsat după el o puternică dâră de învățatură și un imbold care lucrează și azi.

Revista ființează și acum. Ea e dusă înainte de Prof. *Aug. Heisenberg* și Dr. *Paul Marc*.

Ce interes pot avea acestea pentru o revistă bisericească cum e a noastră ?

Iată ce interes:

Viața bizantină este viață mai numai bisericească. A cunoaște studiile de bizantinologie de azi, înseamnă a învăța să cunoaștem mai bine însăși Biserica noastră. De aceia nu găsești număr din *Byzantinische Zeitschrift* în care să nu întâlnești foarte mult material bisericesc.

Numărul acesta, de care ne ocupăm aici, poate are mai puțin ca altele, dar oricum are și el. Nemăsurat de bogata bibliografie, care cuprinde aproape 2 treimi din acest volum mare de aproape 300 de pagini, are foarte mult material de informațiune bisericească.

Dintre articole, găsim un studiu despre cântările Crăciunului întocmite de poetul bizantin *Romanos*. Sunt cântările noastre bisericești cunoscute: *Fecioară astăzi*. Dar din textul grecesc de aici vezi că e greșit cum cântăm noi, Românii, *Fecioară astăzi*. Cuvântul *Fecioara* acolo e articulat (*ἡ παρθένοσ*) și deci trebuie să zicem *Fecioara*, cu *a*, nu cu *ă*.

Studiul e făcut din interes literar, pentru metrica poeziei.

De interes strict bisericesc este numai un singur art.: *Summa theologica* a lui Toma de Aquino în grecește, de care vorbim mai la vale.

Găsim între ele și art. unui Român, *Ioan D. Țicăloiu*, care combate unele afirmațiuni ale d-lui. Iorga, cu privire la naționalitatea unor fugari ai lui Atila.

Găsim și o recesiune despre cartea unui Român: *die Entwicklung des griechischen Futurums von der früh-byzantinischen Zeit bis zur Gegenwart*. (Desvoltarea timpului viitor în limba grecească din vremurile vechi bizantine până în ziua de astăzi) de *N. Bănescu*, rectorul nostru dela Cluj. Recensentul *A. Maidhof* apreciază foarte bine această lucrare.

Dar să venim la partea care ne interesează mai mult din punct de vedere bisericesc: Traducerea lui Toma de Aquino în grecește.

Autorul articolului *Michael Rackl* arată cum în vremea Sfinților Părinți traducerea se făceau tot din grecește în latinește, dar nu invers. Se înțelege, cultura era mai multă în Răsărit. Apusenii avem nevoie de ea, pe când mult mai puțin răsăritenii de apuseni.

Situațiunea această se schimbă după sec. XIII. Se încep discuțiunile pentru unire, și atunci unii au nevoie să știe păreriile celorlalți. Polemica pentru și împotriva unirii a dus, de asemenea, la această trebuință.

Doi din cei mai însemnați traducători din latinește au fost: *Maxim Planudis* († pela 1310) și *Dimitrie Ridonis* († 1400). Amândoi au muncit foarte mult ca traducători. Acesta din urmă încă din anul 1355 isprăvisse de tradus *Summa contra gentiles*. Mai nainte încă a tradus el și întreagă *Summa theologica*.

Autorul declară traducerea lui Ridonis de foarte bună. Inexactitățile sunt puține și niciodată din acele care strică înțelesul.

Vaticanul cuprinde în biblioteca sa mai mulți codici cu traduceri grecești ale lui Toma de Aquino. Autorul spune despre ele:

Acste traduceri ale lui Toma merită interes și atențiune din felurite motive. Ele isvorăsc dintr'o vreme când teologia apuseană a izbutit să impuie celei grecești și s'o influențeze. Ele sunt făcute cu scopul de a împăca și uni Biserica răsăriteană și apuseană, și de aceea, la sinodul din Florența se găsea în mâinile aproape ale tuturor teologilor bizantini. Cardinalul Visarion, în special, prețuia foarte mult atât pe Toma de Aquino, cât și pe traducătorul său grec Dimitrie Kidonis (Vezi Migne, P. Gr. 161, 195—199). Traducerile grecești din Toma de Aquino sunt de mare valoare pentru înțelegerea teologiei bizantine după *Cuprinsul* ei. Cugetări și termeni din scolastica apuseană, sunt primiți de răsăriteni în special în ce privește doctrina despre taine. Trebuie să mai arătăm, de asemenea, că traducerea grecești din Toma de Aquino au jucat un mare rol în cearta vie care a dominat în Bizanț despre întâietatea lui Platon ori a lui Aristotel. Pentru a cunoaște și cântări după dreptate influența lucrărilor lui Toma, firește că trebuiesc luate în considerare și traducerea scrierilor *Summa contra gentiles*, comentariile lui Toma la scrierile aristotelice *De anima* la *Libri octo Physicorum* și altele. Ghenadie, care a luat partea lui Aristotel, tocmai pentru a-și întări pozițiunea lui, a tradus comentariul lui Toma la *De anima*. Visarion a intervenit cu căldură pentru aristotelicul Toma..

Iată lucruri interesante de știut și pentru noi.

Intre manuscriptele care cuprind traduceri ale lui Toma de Aquino, unul se găsește și la Academia română. E codicele grecesc 598. De el pomenește răposatul profesor *Const. Lițica* în lucrarea lui despre manuscriptele grecești dela Academia noastră, București 1909, p. 277 și urm.

Acestea sunt datele pe care am crezut trebuincios să le culegem din *Byzantinische Zeitschrift*.

Raymond Janin, Les Eglises orientales et les Rites orientaux. (Bisericile și riturile răsăritene) Paris, 1922, 720 de pag., publicat de „Maison de la Bonne Presse”, Paris XIII rue Bayard 5, fără arătare de preț.

Catolicii totdeauna au avut ochii ațintiți asupra Răsăritului, ca să-l prindă în undița lui. Dragostea de Răsărit i-a cuprins însă mai cu seamă după război. De aceea apar la dâșii acum dese publicațiuni care se ocupă de noi.

Cartea lui Janin este una din acestea. Autorul e dintre propagandiștii catolici care locuiesc la Constantinopol pentru a lucra de acolo.

Cartea sa vrea să fie o carte de informațiune: să dea date despre toți răsăritenii care practică cultul Bisericii de Răsărit, fie ei uniți cu Roma, fie nu.

Firește, din acest punct de vedere cartea poate fi prețioasă, fiindcă-ți dă multe informațiuni și amănunte. Dar cu o singură condițiune: amănuntele să fie exacte. Autorul însuși se teme că poate să-i fi scăpat inexactități (prefața VIII). Când noi controlăm însă cele scrise despre România și vedem inexactitățile de acolo, ne îndoim dacă multe din datele despre alte Biserici vor fi mai exacte. Mai cu seamă datele despre multe grupe răsăritene mărunte și depărtate din Asia și Africa pot fi și mai inexacte. Din această cauză cartea perde din interesul ei. Mai cu seamă când autorul mai dă și aprecieri ale lui cu titlul de informațiuni, poate fi și mai inexacte. Aprecierile catolice sunt totdeauna aprecieri catolice, adică aprecierile omului pasionat și lipsit de cheazăia adevărului.

Datele despre Biserica românească au fost date autorului de către Păr. *Ioan Bălan*, canonic în Blaj.

Ia să le vedem:

Autorul spune dela început că nu trebuie să se creadă că Românii ar fi Latini curați... Ce lucru de prisos! Adică este vreo rasă curată? Sunt Francezii Latini curați! Sunt Italienii Latini curați? Toți au sânge barbar.

Păr. Joannin vorbește de lipsa de unitate a Bisericii românești, întru cât ea n'are o lege comună de organizare, ci e rânduită în mai multe Biserici autonome (Transilvania, Bucovina), cași cum n'ar trăi în frontiere comune. Cu toate acestea nu spune că toți episcopii iau parte în acelaș sinod din București, că toți iau parte la alegerea episcopilor din vechiul regat și Basarabia, că preoți din Bucovina iau parte în Consistoriul superior din București. Dacă administrativ Biserica e încă despărțită, cu toate acestea ea de loc nu mai seamănă cu starea de despărțire de înainte de război. Acuma comunicăm unii cu alții în multe puncte, pe când înainte nu comunicam de loc.

Janin umblă cu prăpăștiile obișnuite că am fost creștinați de misionari apuseni, pentrucă la noi se găsește liturgia latină. Dar limba latină era numai în Apus? În peninsula balcanică nu era? Și apoi în însăși Roma creștinismul dela început a fost latin? Nu era grecesc? Atunci cum era să ne dea nouă un creștinism latin pe care ea însăși nu-l avea?

Autorul săvârșește mari greșeli când spune că pe noi ne-au cuprins fanarioții îndată după ce patriarhatul din Ohrida, de care atârnăm, a fost cuprins de Turci. Apoi când am intrat noi sub fanarioți? La 1711 în Muntenia și 1716 în Moldova, până la 1821. Cu câte sute de ani mai înainte de aceasta se petrecuse căderea Ohridei!

Janin spune inexacțități gogonate când scrie că noi am avut un cler fanariot. Clerul nostru a fost totdeauna național. Când oare eparhiile noastre și parohiile însemnate au fost (pag. 325) ocupate de episcopi și preoți greci? Aceasta s'a întâmplat numai cu unele mănăstiri. Deci nu e adevărat (tot acolo) că numai parohiile dela țară erau ocupate de preoți naționali.

Neadevărul e repetat când spune că starea aceasta a domnit în Muntenia dela începutul ocupațiunii turcești și că abea din sec. XVIII Moldova. Cum se vede, autorul se joacă cu datele, neștiind la ce să se fixeze.

La pag. 327 ce noimă are ca autorul să spuie că „istoria modernă a Bisericii românești s'a caracterizat mai cu seamă prin lupta pe care ea a încercat s'o susție în contra supremației Statului în materie religioasă și prin depunerea pentru chestiune de moravuri a mitropolitului-primat din București“? Dar afacerea aceasta (a mitropolitului Atanasie) e un fapt izolat. Cum putea el să *marcheze* (e însuși cuvântul lui Janin) o întreagă atitudine a Bisericii? Mai de grabă putea pomeni de afacerea Mitropolitului Ghenadie, unde în adevăr a fost un amestec puternic al Statului.

Ce să mai spunem de faptul că el vorbește de „depunerea“ Mitropolitului, Atanasie, când două rânduri mai jos spune că a fost achitat și că a demisionat după un an?

Care din ele a fost, Părinte Bălane dela Blaj, că Sf. Ta l-ai informat pe Janin?

Și apoi Mitr. Atanasie n'a fost judecat în 1910, ci în 1911 și a demisionat nu peste un an, ci peste două zile.

Că unii miniștri au încercat să protestantizeze Biserica românească (tot acolo), e altă brașoavă. Când zici „protestantizeze“, înțelegi că omul a avut în minte un gând confesional. Dar miniștrii noștri n'au preocupări religioase până la atâta. Răposatul Haret, care este avut în vedere aci cu înființarea Consistoriului superior, se gândea la reforme sociale, dar niciodată la vreo influență protestantă.

Iată cum Părintele Janin informează lumea...

Când e vorba de populațiunea ortodoxă a vechiului regat, la pag. 328 și 334 spune că în 1914 era de 7.200.000. La pag. 688 însă spune că e de 7.800.000.

La pag. 323 spune că suntem 11—12.000.000 de oameni care vorbim românește. La pag. 688 spune că suntem 12.300.000, fără a mai pomeni de macedo-români, de Români din Serbia și Bulgaria, de care vorbise la pag. 323. Va săzică, când ne pomenise pe toți nu eram 12.000.000, când ne pomenește numai o parte suntem peste 12!

E inexact că episcopii pot fi români naturalizați

(pag. 328). Legea românească cere născut român și nu naturalizat.

Nu e adevărat că atribuțiunile Sinodului nostru sunt să controleze hotărârile consistoriilor eparhiale, care apoi sunt aprobate de ministerul cultelor (pag. 328). Sentințele consistoriilor sunt aprobate de episcop, și atât.

Nu e adevărat că sinodul nu poate lua hotărâre răă învoirea ministerului (pag. 329). Au fost lucruri precise pe care miniștrii au voit să le tacă în Biserică și n'au putut din pricina Sinodului. În 1864 ministrul *D. Bolintineanu* a voit să introducă în țară calendarul gregorian și n'a putut¹⁾. Îndată după războiul mondial, d. ministru *C. Angelescu* a vrut să-l introducă și în Biserică și n'a putut. În 1912, ministrul *C. C. Arion* a susținut foarte mult pe scriitorul acestor rânduri să fie ales arhieru, și n'a izbutit. Deci chiar acolo unde vrea ministrul nu se poate face. Cu atât mai puțin să împedice o hotărâre pe care ar vrea s'o ia sinodul.

Astea sunt vorbe ale catolicului, ca să poată vorbi despre neputința sinodului nostru.

Pentru lefurile mitropoliților și episcopilor, autorul dă cifre de înainte de război, care nu mai sunt cele de azi (p. 330).

E greșit a spune (p. 330) că budgetul cultelor nu recunoaște episcopilor-vicari decât titlul de arhimandrit și că le dă 225 de lei pe lună, dacă sunt la mitropolie, 100 de lei la o episcopie.

Nu știm de unde scoate asemenea prăpăstii Păr. Janin-Bălan...

Consistoriile din Vechiul Regat nu sunt organe administrative, cum crede Păr. Bălan.

Nu știm la ce face aluziune când spune că sinodul rusec și Patriarhul din Cons-pol au arătat guvernului românesc că constituțiunea Bisericii românești trece peste drepturile puterii civile. Desigur și aci este vreo informațiune incoherentă și inexactă.

E fals că seminariilor le lipsesc elevii (p. 331). În fiecare an se prezintă la concursul de intrare de 10 ori mai mulți decât pot intra.

Tot acolo vorbește de nivelul slab al învățaturii din seminariile inferioare în anul 1909, după ce 10 rânduri mai sus a spus că din 1901 există numai trei seminarii superioare.

La pag. 332 date inexacte pentru vârsta cerută la intrarea în preoție.

Trebuie să mulțămim Părintelui Bălan de felul cum ne recomandă în străinătate, căci iată ce spune colegul său: „Poporul românesc, mai cu seamă cel dela țară, este încă foarte înapoiat și de o ignoranță religioasă adâncă. Cât despre năravurile sale, ele sunt socotite de cele mai supărătoare“ (p. 334). Tot acolo spune că noi nu predăm poporului catechismul și de aceea educația lui suferă.

Vina acestui păcat o dă în spinarea shizmei românești a Statului. Dar când efectele catechismului se văd în Italia și în Spania, vina a cui e, Părinte Bălane?

1) Vezi revista *Biserica ortodoxă*, Iunie 1881, p. 592-602.

Despre preoții ortodocși din Transilvania spune (pag. 364) că sunt puțin instruiți, pe când cei uniți au o bună cultură (pag. 404). Adevărul este însă că deosebirea nu se vede, cu tot sprijinul pe care în trecut uniții l-au căpătat dela Unguri.

Așa se prezintă cartea aceasta, ocărând la fiecare pas „shizma” ortodoxă și spunând că progresul poate veni numai prin catolicism. Adevărul este și aci însă că Biserica ortodoxă n'a dat loc la nicio erezie, cu toate nenorocirile ei, pe când Bis. Romei a produs protestantismul, din cauza păcatelor ei. Și tot ea cu progresul?...

Dar să lăsăm acestea, care nu s'ar mai isprăvi, dacă am lua fiecare pagină a lui Janin, și că căutăm lucruri mai interesante.

Lucrul cel mai interesant în această carte sunt datele statistice, deși și aci dai peste greșeli săritoare în ochi: La pag. 334 declară că Biserica Vechiului Regat are 7.200.000 de ortodocși, iar la 688 7.800.000. Nu are nici un sistem bun de numărare. Biserica din Bucovina e pusă cu 300.000 de credincioși, poate socotind numai pe Români, fără Ruteni, în aceeași rubrică însă pune 1.800.000 de ortodocși în Basarabia, socotind acolo pe Români și pe Ruși și pe Ruteni.

Apoi ce fel de sistem e acesta?

Românii ortodocșii din America nu sunt puși, cei uniți însă sunt puși.

Toți ortodocșii la un loc sunt socotiți la 146.708.600.

Cei uniți cu Roma, urmând cultul bizantin, sunt socotiți 6.597.425.

Românii ortodocși de peste munți sunt socotiți 2.400.000; cei uniți 1.400.000.

Armenii gregorienii sunt socotiți 3.662.000; cei catolici 135.235.

Biserica siriană independentă cuprinde 100.000 de ortodocși; cea unită cu Roma 60.000.

Biserica haldeiană independentă 150.000; cea unită 102.000.

Grupa din Malabar, tot cu ritul haldeian, are: 15.000 de nestorienii; 225.190 de iacobiți ortodocși; 75.848 de iacobiți reformați sau protestanți și 150.000 de uniți cu Roma.

Ceata maronită, unită cu Roma, cuprinde 430.000 de credincioși.

Ritul copt cuprinde 750.000 de credincioși; cel copt unit 25.000.

Biserica abisiniană independentă 4.000.000; cea catolică 20.000.

Totalul credincioșilor din bisericile răsăritene libere 155.586.448; cei subjugăți de Roma 7.859.660.

Cel din urmă capitol al cărții (XVIII) e închinat Unirii cu Roma. In el sunt ocărate Bisericile Răsăritului, se arată nădejdea Apusului papal de a-l cuceri și metodele întrebunțate în acest scop.

Nu face să ne ocupăm de el.

Studion. *Bolletino delle Chiese di rito bizantino*. An. 1, Nr. 1 și 2, Februarie și Aprilie 1923, Roma,

via Vespasiano 12, Administrațiunea la librăria *Federico Pustet*, Roma, Piazza S. Luigi dei Francesi 33.

Și această revistă e semnul dragostei pe care m-l poartă catolicii. A început în Februarie din acest an și se tipărește în franțuzește și italienește. Scopul ei este să urmărească mai deaproape lucrurile Bisericilor din Răsărit, ca să le câștige pentru Roma.

În nr. 1 găsim de interes îndrumările date din Roma preoților din Paris pentruca să câștige pe Ruși refugiați acolo pentru biserica Romei. Îndrumările date sunt ca să nu se schimbe nimic din cultul ortodox. Toate formele să se păstreze, numai atârănarea de Roma să fie mărturisită.

Fără îndoială, aceasta e cea mai bună metodă și, după multe păreri deosebite, Biserica Romei s'a fixat acum definitiv la această metodă.

În aceste îndrumări, găsim și următorul loc, bun de meditat și de domnii dela *Albina* catolică din București:

Alte pricini de supărare izvorăsc din felul cum noi, catolicii, numim pe Rușii ortodocși. Numirea de „shizmatici” și aceia de „shizmă”, pentru a arăta ruptura lor de Biserica Romei, li se par ocărătoare și-i jignesc adânc. Astfel Leon XIII, în toate actele sale, a avut grijă să se ferească de ele și n'a întrebunțat decât termenii de „frați despărțiți” și de *disidenți*. Benedict XV nu s'a temut să se slujească de cuvântul *ortodocși* care li se dă de obicei. Deci ar fi folositor și potrivit cu duhul dragostei, spre care ne îndeamnă Marii Pontifici, de a ne feri de orice terminologie jignitoare pentru acești nefericiți, loviți de atâtea nenorociri.

Mai de interes găsec aci conferența mitropolitului rutean unit *Andrei Șeptițkii* din Lemberg ținută acum doi ani în Roma (18 Febr. 1921), cu titlul *Misiunea monahismului în chestiunea unirii Bisericilor*.

Umblând să arate mijloacele cele mai bune de a câștiga pe ortodocși pentru unire, el nu se sfiște de a face lauda unor așezăminte din Biserica ortodoxă.

Mitropolitul Șeptițkii a fost luat de Ruși ca prizonier din Lemberg, în cursul războiului mondial, și ținut închis în mănăstirea Suzdal. Această mănăstire slujea ca loc de pedeapsă pentru călugării răi. E ușor de închipuit, zice mitropolitul, că într'un așa loc n'aveau să se găsească elementele cele mai bune.

„Și cu toate acestea, zice el (pag. 34, nr. 2). pot face această mărturisire că cei mai mulți dintre ei se călugărise cu gândul bun de a-și mântui sufletul?”

Cu toate păcatele care se turișează în viața de mănăstire, arată el cum în sânul ei se ridică scânteii de viață înaltă, care se suie până la pragul sfințeniei. Ca un astfel de tip numește el pe un oarecare *Părintele Ștefan*.

Dacă monahii exercită oarecare influență asupra societății, dacă ei au ceva din folosul muncii apostolice, de obicei nu sunt teologii, cei atât de rari în mănăstiri, ci mai

de grabă călugării simpli și cucernici. Găsești uneori în mănăstiri câte un bătrân de tiparul părintelui Ștefan, de care am vorbit. Câteodată călugăr al chipului celui mare (megaloshima), el duce o viață mai aspră decât ceilalți și exercită o mare influență asupra celor care se apropie de el. De pildă, am văzut pe unul care la fiecare prilej tot spunea cuvintele: „Trebuie să ții legea lui Dumnezeu; trebuie să te temi de el, că judecățile lui Dumnezeu sunt înfricoșate”. Bar vorbea el despre altceva. Aceste repetiri făceau adesea impresiunea unei formule fixe, dar fiindcă celce-o spunea era un om în vârstă, slab, galben la față, într'un cuvânt cu o înfățișare ascetică, aceste cuvinte, tot spuse de el, erau o adevărată predică și fără îndoială o predică mult mai eficace decât cuvântările citite, dar nu predicato, delaatedrală.

Vorbind apoi despre monahismul răsăritean din trecut, conferențiarul a spus:

„S'ar putea cita mulțime de texte în care acești Părinți (Sf. Vasile, Teodor Studitul) concepeau totdeauna monahismul ca perfecțiunea vieții creștinești, perfecțiune care, departe de a înlătura munca apostolică, îndemna spre ea cu stăruință pe călugări. După cum viața creștinească îmboldește la toate lucrările de dragoste către aproapele, tot așa adevăratul călugăr, după vechii Părinți greci, este acel care caută a munci când poate și cum poate în folosul aproapelui său, lepădându-se de sine însuși în îndeplinirea desăvârșită a Evangheliei.

„Nu vreau să vă plictisesc cu citarea textelor... Noi avem minunate monografii... Toate aceste lucrări, cum și toată istoria Bisericii bizantine până în timpul lui Fotie, apoi viețile sfinților și multe lucrări ascetice ale Părinților și scriitorilor răsăriteni dovedesc din plin că monahismul a luat o parte foarte harnică la toată viața Bisericii. Nu este o singură erezie pe care monahii să nu fi fost cei dintâi a o combate... Nu este o singură prigonire care să nu fi lovit în rândul întâi pe călugări. Toate așezămintele de binefacere ale Statului bizantin, care a dat naștere la un număr adevărat surprinzător de lucrări și așezăminte de tot felul, erau cărmuite de monahi. Dela vestitul așezământ de binefacere al Sfântului Vasile la Cezareia, pe care Sf. Grigorie de Nazianz îl numește «un oraș întreg», până la numeroasele case de sănătate, orfelinate, case de oaspeți, aziluri, etc., care umpleau marele oraș al Constantinopolului, toate își datorau monahilor înflorirea lor, ceiace firește le dădea o mare influență socială.

„Literatura bizantină datorește monahilor cele mai bune lucrări ale sale de ascetism. Cei mai mulți teologi erau monahi. În mănăstiri se copiau și se păstrau cu grijă lucrările vechimii clasice. Școalele de pictură din mănăstiri păstrau în arta primitivă creștinească principiile frumuseții clasice. În arta bizantină se găsește tipul primitiv al picturii religioase, de unde trebuiau să iasă cu vremea oameni de înălțimea lui Cimabue și Giotto. Frescele dela Santa Maria Antica, acele dela

Quattro Coronati, cași multe altele, sunt opera călugărilor greci care, sub stăpânirea bizantină, aveau la Roma atâtea biserici frumoase. Într'un cuvânt, călugării au fost în Răsărit ce au fost Benedictinii în Apus. Monahismul a împlinit în Biserica răsăriteană, după cuvântul Sfântului Teodor Studitul, lucrarea îndeplinită în trupul nostru de sistemul nervos și muscular (*Cateheza* 44). Deși ținând de un singur și același tip monastic, călugării bizantini împlineau în oarecare măsură ceiace sunt astăzi pentru Biserica Apusului Ordinele și Congregațiunile religioase“.

Pentru ce spune toate acestea Mitropolitul Șeptișkii? Pentru a cere înființarea unei ramuri de călugări răsăriteni harnici, care să aducă Răsăritul în brațele Romei. Unde te întorci, dai numai de acest cântec.

The Church Quarterly Review (*Revista bisericească trimestrială*), Aprilie 1923, Londra.

Aceasta e o bună revistă teologică engleză, publicată de profesorii facultății de teologie *King's College* din Londra. Într'un număr de 200 de pagini, cuprinde articolele: Legea divorțului; Credința în Hristos; Biserica în America; Istoria și Iisus «după istorie»; Valoarea de azi a vechei apologetice creștine — cum și alte articole.

De mare însemnătate actuală este articolul *Biserica în America*, în care autorul arată că toate reformele democratice ale Americii de Nord și toate manifestările ei sociale sunt pornite din adâncul spirit creștinesc al poporului. Între altele, el citează pe alt autor, Dr. Brown, care spune:

Tânărul american crede în Dumnezeu, într'o viață după moarte și are legătură, măcar nominală, cu Biserica creștină... Nu-i place să spuie că nu ține de nicio Biserică. În tabăra Denver din Massachusetts, s'a făcut o numărătoare religioasă a soldaților în timpul războiului. În tabără erau peste 25,000 de oameni și dintr'ânșii numai 586 s'au arătat că nu țin de nici-o Biserică....

Le place să ia parte la slujba bisericească și chiar despre Sf. Împărtășanie putem spune că foarte mulți o primesc cu drag și, pe cât se poate judeca după înfățișarea lucrurilor, ea este mult prețuită. Și din fericire, în ciuda reacțiunii de după război, obiceiul de a umbla la biserică n'a slăbit. În adevăr, luând țara în larg, scrie Dr. Brown, «este îndoielnic dacă a mai fost vreodată o vreme în istoria Bisericii noastre, când mai mult popor să fi avut obiceiul de a se duce la biserică în fiecare Duminică».

CANDELA. — *Revistă teologică și bisericească, publicată de profesorii Facultății de teologie din Cernăuți.* An. 34, nr. 1—2, Ianuarie-Februarie 1923.

Mult mai bună decât revista *Credința*, care apărea în Cernăuți, este această revistă *Candela*. Ea nu e o revistă nouă, dar oricum nu mai este vechea *Candela*. Are untdelemn nou, acum e înnoită.

Articolele dintr'însa sunt tot unu și unu, articole te-

meinice și serioase, din care cititorul are mult de învățat.

Cu o vervă bine susținută, d. R. Căndea, în articolul *Drumul nostru*, arată prăbușirile sociale și sufletești de după război. Ne spune cu dreaptă băgare de seamă că oamenii se găsesc rânduți în două categorii: 1. Unii care au dat frâu poftelor și nu mai au margini în alergarea după câștiguri și plăceri; 2. alții care nădăjduiesc și așteaptă ca, din atâta nenorocire, să iasă totuși ceva mai bun.

După o dezmățare cumplită, se bagă de seamă un curent conservator, o întoarcere la ce a fost, la stări vechi. Așa a fost și după marea revoluțiune franceză.

Cu toate acestea un atât de mare zbucium al omenirii nu poate trece fără a lăsa urme. O prefacere se va îndeplini.

Aici e mare rolul bisericii. Ea a mai lucrat în vremuri de prăbușire. Imperiul roman era cu multe lipuri când Biserica s'a ivit pe arena socială. Ea a dat înviorare organismelor slăbite, ocupațiuni moleșite au început a se întări din nou. Artele, cugetarea filozofică, oratoria și-au căpătat un zbor nou prin puterea creștinismului. Erau vremuri în sec. IV, V când Biserica era în fruntea călăuzirii sociale. Ea strălucea prin acțiunea ei în Alexandria și aiurea.

Și acum Bisericii îi revine acest rol, fiindcă ea are în sine cugetări veșnice de idealism, de care lumea totdeauna are nevoie. În vremurile acestea de prăbușire Biserica este așezământul care dă deplina putere de păstrare a ce e bun, dar totodată și aluatul care duce înainte.

În țara noastră, Biserica totdeauna a fost strâns legată de țară și a ajutat-o. Și acum ea este în stare a lucra cu putere, pentru a da țării românești disciplina morală și acțiunea socială de care are nevoie. Revista *Candela* își ia noul ei drum, după o lungă oprire, pentru a ajuta această muncă. Ea va publica studii sănătoase, care vor da cugetări îndreptătoare și de folos.

Alt articol, cu mult material de erudițiune, este al Părintelui Prof. Dr. Vasile Gheorghiu, despre *Problema sinoptică*. Într'însul avem o limpede arătare a fazelor prin care a trecut această chestiune din cele mai vechi timpuri ale teologiei creștine, până aproape de noi.

Păr. Gheorghiu împarte șirul fazelor acestei chestiuni în trei părți: 1. din vremurile vechi ale Bisericii până la mijlocul veacului XVIII; 2. de aci până la mijlocul veacului XIX și, în sfârșit; 3. de atunci până azi.

În introducere, în care arată în ce se cuprinde chestiunea sinoptică, Sf. Sa limpezește care este raportul de apropiere dintre evangheliile și anume: afară de povestirea Patimilor Domnului, care se află la toți evangheliștii, mai mult de 70 de bucăți sunt comune tuturor celor 3 evangheliști dintâi. După aceia sunt alte 10—15 bucăți care sunt comune evangheliștilor Matei și Marcu, dar care nu se află la Luca. Alte 30—40 sunt comune între Matei și Luca, dar lipsesc la

Marcu. În sfârșit, mai sunt vreo 5 bucăți, comune la Marcu și Luca, dar care nu se găsesc la Matei.

Cel întâi care, din pricina atâtor asemănări, le-a dat numele de evangheliile sinoptice, a fost I. Griesbach (+ 1812).

În perioada I numită mai sus, cel întâi care caută să lămurească de unde vine această asemănare este Augustin (+ 420), care a spus că evangheliia lui Marcu este o scurtare din cea a lui Matei. În vremea mai apropiată de noi, Hugo Grotius a spus (în *Annotationes* la 1641) că Marcu s'a folosit de originalul evreiesc al lui Matei, iar Luca atârnă de Marcu. La 1716, apoi, Le Clerc a spus că asemănarea izvorăște din faptul că tustrei sinopticii s'au folosit de aceleași izvoare, anume de scurte povestiri despre viața Domnului.

La atât se mărginește tot ce s'a spus despre chestiunea sinoptică până la mijlocul veacului XVIII. De aci încolo, chestiunea este tratată pe larg și, până la începutul veacului XIX, patru sunt părerile care se încrucișează pentru a găsi o pricină a asemănării dintre sinoptici: 1. că toți au avut înaintea ochilor mici însemnări despre viața Domnului; 2. că a fost o evangheliie străveche în limba aramaică și că aceia a fost folosită de toți (părerăa lui Lessing, apărută în 1784); 3. că fiecare evanghelist a folosit pe cei mai nainte (părerăa lui Grotius, Storr și Griesbach); 4. că toți evangheliștii se folosesc de evangheliia trecută din gură în gură prin tradițiune.

De aici înainte, părerile merg fixându-se la una din aceste patru, dar cu alte temeuri și documentări.

Dintre toți câți au scris la începutul veacului XIX, cel care a stârnit mai mult interes pentru părerile lui a fost Schleiermacher, care a ajuns la încheierea (în 1832) că la baza sinopticilor se află o culegere de învățătură ale Domnului scrisă de Matei (așa numita *λόγος*) și o edițiune mai veche a lui Marcu. Această teorie, bine primită în exegesa germană, e cea care a primit numele de „teoria celor 2 izvoare“ (*Zweiquellentheorie*). Ea a fost mult dezvoltată de Lachmann, Credner, Weisse și Reuss. Până în ziua de astăzi, cu mici prefaceri, e teoria care are cei mai mulți adepți.

În acestea se cuprind arătările Părintelui Gheorghiu, toate pline de interes și bine înfățișate. Cititorul are într'un chip scurt și ușor de urmărit, tot greul lungilor discuțiuni urmate între exegeți. De aceia cu plăcere așteptăm și urmarea din numerele viitoare. Până atunci, spunem Părintelui Profesor Gheorghiu că a făcut o bună slujbă studiilor de exegesă dela noi, prin această documentată expunere a sa. Cele câteva germanisme de stil și de cuvintă e adevărat că îngreuiază înțelesul: ici și colo (mai cu seamă un foarte vătămător *cumva* la pag. 19, rând 9 de sus în jos), dar pier și acestea în excelența totului.

Alt art. de interes este al D-rului N. Cotos despre secta așa zișilor *studenți de Biblie* sau a *Russeliștilor*.

care se simt și pe la noi cu revista lor *Turnul de veghere*.

După cum ne spune Dr. Cotos, aceasta e o sectă nouă, organizată mai deplin abia în 1913. Intemeietorul ei *Charles Taze Russell* s'a născut la 1852 și a murit la 1916.

În aprecierea sa, Dr. Cotos nu este unitar. La pag. 26 spune că, prin propaganda sa, Russell a urmărit și interese materiale, „considerând felul american al întreprinderilor lui“. La pag. 27 spune că „în deosebi testamentul său e o dovadă că nu îmbogățirea personală a fost scopul și rezultatul străduințelor vieții acestui om, trăit și murit, firește, fără copii“.

Ce rost are acest *firește*, nu pricepem. De unde urmează că un om, care a fost căsătorit, firește să n'aibă copii?

Tot așa nu pricepem cum trage încheierea despre interesarea materială a lui Russell „după felul american al întreprinderilor lui“. Ceiace e caracteristic american nu urmează că umblă numai decât după interese materiale.

Învățătura lui Russell privește mai mult venirea a doua a Domnului (nu în felul adventiștilor), osânda veșnică, împărăția de 1000 de ani. O bucată de vreme el a colaborat cu adventistul Barbour, dar pe urmă s'au despărțit.

Cartea lui despre „Scopul și felul venirii a doua a Domnului nostru“ în 1874 a trezit mare interes și a avut mare succes.

Revista înființată de el *Turnul de veghere* se tipărește în englezește de 2 ori pe săpt., având câte 45,000 de exemplare. Ea se mai tipărește odată pe lună și în limbile germană, franceză, suedeză, daneză, finlandeză, polonă, românească, etc.

În 1917, ființau 1200 de comunități russelliste. Predicile lui Russell se tipăreau săptămânal în 4000 de ziare din Statele-Unite, Canada și Anglia. Mișcarea aceasta avea un biou pentru conferențe, în care lucrau 70 de predicatori care cutreierau toate ținuturile cu cuvântările lor. Alt biou avea sub dânsul 700 de oameni care munciau pentru răspândirea învățăturilor lui Russell.

Când a murit, Russell a luat și toate măsurile de trebuință pentru ca lucrarea lui să meargă înainte.

Expunerea Doctorului Cotos va urma și în alte numere. Trebuie să-i mulțămim și pentru amănunțele pe care ni le-a dat aici și care aruncă lumină peste o latură nouă și puțin cunoscută a unei propagande sectare.

Prea des întrebuințatul germanism *acum*, răspunzând nemțescului *nun* și care nu se poate da totdeauna pe românește prin *acum*, ar trebui alungat din scrisul viitor al autorului. Pentru urechea noastră de oameni crescuți sub altă cultură, el e supărător. În fraza dela pag. 28: „Russell își compuse un întreg „plan al lui Dumnezeu“, pe care-l și publică, acum la 1874...“ acel *acum* nu are nicio noimă, fiindcă, dacă e 1874, nu mai este *acum*.

D-rul Cotos are deseori întrebuințarea aceasta de care ar trebui să se descotorosească.

De mare interes e art. fostului profesor P. S. N. *Cotlarciuc* despre starea actuală a predicii în feluritele Biserici. Sunt prețioase informațiunile pe care le dă. După ele, putem vorbi despre *criza predicii*. În adevăr, ni se arată că predicile din ziua de azi n'au efect. Și la catolici și la protestanți se ridică tânguiri despre slăbirea prețului lor. Sunt mai lipsite de viață ca altădată. Din pricina aceasta, la catolici s'au ținut și se țin congrese omiletice, pentru a lua măsuri în vederea îndreptării predicilor. Și în Italia și în Franca și în Germania se simte această lipsă.

Toate știrile date se potrivesc cu ce știm noi din alte izvoare. E mult de când Episcopul Geremia Bonomelli îmi spunea în Cremona, Italia (prin 1908) că, în țara lui, se predică mult și slab. Avem și noi colecțiuni de predici italiene foarte mediocre.

Și în Biserica protestantă este acum oarecare reacțiune față de predică. Anume, i se arată mai puțină prețuire ca înainte, când tot cultul culmina în predică. Se caută acum ase scoate în valoare și alte acțiuni liturgice, mai puțin în vază mainainte. Astfel, la *Garnisonskirche* din Strassburg (cum i se zicea sub Nemți), se țin astăzi meditațiuni pioase, deci niște acțiuni liturgice nebăgate în seamă mai nainte. Aceasta stă în legătură cu o mai slabă prețuire a predicii față de ce a fost ea înainte.

Dela constatări venind la cauze, autorul arată părerile mai multor scriitori bisericești, care arată că vina e în puțină pregătire a predicatorilor. Ei nu se muncesc cu alcătuirea predicii, ci caută în fugă în predicile altor autori. Predicile, cari altădată au avut atît de mare rol, nu se mai ivesc acum ca ceva simțit și izvorât din ființa cuvântătorului, ci sunt mai mult lucru de împrumut și din care nu iese la iveală, adevărata ființă vie a unui om pătruns de ce vorbește.

Altă vină este și în materia care se predică. Pe aceasta însă autorul n'o dezvoltă, ci o lasă de bună seamă, pentru un număr viitor, fiindcă studiul acesta nu e isprăvit. Oricum, și de pe acum putem prețui însemnătatea și întinsa sa informare, și de aceea zicem că e încă unul din articolele care dau multă distincțiune acestui număr al *Candelei*. Cu interes așteptăm și urmarea lui.

Pe o întindere de 11 pagini și ceva urmează apoi o expunere populară cu lămuriri exegetice a bucății din Sf. Luca 1,26—38 despre Buna vestire, scrisă de Prof. Dr. V. Gheorghiu. E o bucată care adâncește pe cetitor în înțelegerea mai deplină a acelei părți din evanghelie. Se citește cu interes și plăcere și s'ar citi cu și mai mare plăcere dacă nu te-ai poticni ici și colo în foarte urîte germanisme, care trebuie să piară odată definitiv din graiul românesc.

De când eram elev în seminar nu puteam suferi o întrebuințare a lui *atît cît*, pe care o auzeam în dictările profesorului meu de teologie *Arhiereii Varlaam Răileanu* care învățase în Cernăuți.

Iată acea întrebuintare: „cuvîntul ebraic „nezer“ înseamnă atât cât rădăcină...» Da de ce *atât cât rădăcină* și nu numai *radăcină*? Dacă Neamțul zice în limba lui *soviel als*, treaba lui, dar ce zor am eu să introduc aceste corpuri străine în românește?

Prin urmare „nezer“ însemnează „rădăcină“... numai așa e românește, iar *atât cât rădăcină* e o exprimare supărătoare și care trebuie alungată.

Gennadios Arabadjoglou, Union ou rapprochement des Eglises chrétiennes. (Unirea sau apropierea Bisericilor creștine) Constantinopol 1920, Imprimerie « Estia », Galata. 64 pag. în 12, prețul 5 drahme.

Iți este o adâncă mângâiere, ca ortodox, să găsești în acest Răsărit turburat, unde oamenii nu au condițiunile de a se cultiva din destul, bărbați de cultura episcopului de *Scopelos* Ghenadie Arabagioglu. Prea Sf. Sa e episcop ortodox și-ți ajunge să-i citești numai prefața, pentru a vedea că ai înainte un bărbat familiarizat adânc cu literatura filozofică, morală și socială din Apus.

Prea Sf. Sa, după cum e și drept, susține că acum după război, când numai războiul armelor a încetat (și nici acela, zicem noi), dar continuă cel al sufletelor, e clipa ca Bisericile să nu mai stea răzlețite, să se apropie și să înceapă unite sau apropiate lucrarea de îndreptare a omenirii.

Iată propriile sale cuvinte:

Împărțite, Bisericile creștine nu vor face nimic sau aproape nimic. Unite în împărțire desăvârșită de credință și dragoste, ele vor juca un rol însemnat în marea lucrare de îndreptare a societății.

Dar astăzi, mai mult decât oricând, unirea sau măcar numai apropierea Bisericilor lui Hristos (aceasta din urmă va fi numai un popas trecător) ajunge o datorie porunciitoare pentru orice creștin mai cu seamă pentru clericii de orice confesiune.

Din pricina aceasta m'am apucat eu să tratez în cărticica de față această chestiune care a fost ieri, care este astăzi și care va fi și mâine obiect de discuțiuni, dacă nu de controverse.

În cele 6 capitole care urmează, autorul dă date și lămuriri de mare interes, privitor la toate încercările de unire făcute, la ideile în curs azi și la chipul de a se face în viitor. Sunt vrednice de știut mai cu seamă încercările anglicanilor de a se uni cu ortodocșii. Au căutat unirea adresându-se mai întâi Bisericii rusești și apoi Patriarhului Ioachim III-a al Constantinopolului în 1903, dar fără rezultat.

Biserica anglicană ceruse atunci Bisericii Constantinopolului „intercomuniunea“, adică încheierea unei înțelegeri după care un creștin anglican să poată primi Sf. Împărtășanie dela un preot ortodox și viceversa. Sinodul din Constantinopol, sprijinindu-se înainte de toate pe Sf. Ioan Damaschin, cel mai credincios tâlcuitor al credinței ortodoxe, după care o asemenea intercomuniune presupune o unitate de credință, cu mare părere de rău, a respins propunerea. El s'a mulțumit numai să dea o circulară, învoind ca înmormântarea unui anglican să fie făcută după ritul grecesc, dacă nu există acolo un preot anglican.

„În 1910, la „Conferința Lambeth“, compusă din episcopii Bisericii anglicane, a înregistrat printre subiectele de discutat, și chestiunea unirii Bisericilor creștine. În scopul acesta, membrii conferinței au pus în programa discuțiilor și următoarele 4 puncte care după ei, ar putea sluji ca bază de discuțiune pentru veșnica chestiune a unirii: Biblia, Crezurile, simboalele de credință și cărțile simbolice) tainele și așezământul episcopatului istoric.

Din cap. *Ce trebuie să înțelegem după noi prin Unirea Bisericilor*, aflăm că au existat relațiuni și între episcopalii din America cu Biserica ortodoxă. La 1872, Mitropolitul *Teofil* al Atenei răspundea adunării generale a Bisericii episcopale din Statele Unite ale Americii de Nord: „În ochii Bisericii ortodoxe, unitatea nu este fuziune. Nu e vorba nici de distrugerea particularismelor și a deosebirilor naționale. Lucru la care trebuie să năzuim este o frățescă și armonioasă unire a inimilor, arătată printr'un simbol comun, primit de bunăvoie, și prin mărturisirea principiilor fundamentale ale credinței, așa cum le-au hotărât Sf. Scriptură, tradițiunea apostolică și sinoadele ecumenice mai înainte de împărțirea Bisericilor.“

Tot în acest Cap., găsim frumoasele cuvinte ale filozofului francez *Emile Boutroux* care, în cartea sa „Știință și Religie“, scrie: „O religie ne apare de acum înainte cu atât mai înaltă, cu cât ea plutește pe deasupra deosebirilor care despart omenirea. Existența împreună a spiritului universalist cu păstrarea necesară a tradițiilor, a sentimentelor, a spiritului și a vieții proprii fiecărei naționalități este una din problemele care chinuiesc conștiința actuală.“

Episcopul autor nu crede cu puțință unirea Bisericilor. Totuși singur spune că lucrurile se schimbă iute acum. Și în adevăr, din 1920, când a scris, până acum, stuațiunea s'a schimbat enorm. Părerea sa este că nu e cu puțință în clipa când scrie, dar vede posibilitatea pentru viitor. Așa și sunt lucrurile.

Cartea cuprinde multe arătări însemnate și ar merita să fie dată pe limba românească.

Arhim. SCRIBAN

INSEMĂRI MĂRUNTE

A plecat Marmaggi. — Nunțul catolic de la București, monsegniorul Marmaggi, cel care a silit pe prelați români uniți să nu ia parte la mărețul act al încoronării dela Alba Iulia, care a tratat cu Turcii nimicirea creștinilor ortodocși din imperiul musulman, care a participat la serbările religioase pentru instalarea noului calif musulman și a intrat cu acel prilej în moscheile mahomedane, pe când în catedrala creștină ortodoxă dela Alba Iulia n'a vrut să intre, pretinzând că-l opresc canoanele, care a insultat și amenințat biserica română ortodoxă și statul românesc în ziua de Paști de pe amvon, pentru că nu s'au recunoscut prin Constituție catolicilor din țară dela noi aceleași drepturi ca ortodocșilor, etc. etc. monsegniorul Marmaggi, de sigur ca o cuvenită răsplată pentru atâtea isprăvi săvârșite în scurt timp, a fost rechemat din postul de reprezentant al scaunului papa pe lângă guvernul nostru și mutat în Ceho-Slovacia. Când a ieșit din țară, a fost însoțit până la graniță de înalți reprezentanți ai autorităților noastre, printre cari și de domnul Ministru de Culte. Excelența sa n'a plecat de-adreptul spre Praga, ci s'a dus mai întâi la Roma, probabil, spre a-și da seama înainte superiorilor săi de gafele ce a făcut.

* * *

Poporul rus nu-i mulțumit de conducătorii lui care au uitat pe Dumnezeu. — Ziarele au adus adesea ori știrea că poporul rus nu se prea împacă cu apucăturile și isprăvile căpeteniilor lui, care au uitat pe Dumnezeu și lovesc fără cruțare în credința și obiceiurile creștinești. Astfel nu de mult, autoritatea sovietică din Batum a hotărât să prefacă în cinematograf catedrala din acel oraș. Populația a protestat, dar de-o-camdată fără nici un rezultat văzut. Când însă, cu toate protestările, reprezentația cinematografică începu, mulțimea năvăli în catedrală, sfărâmă mobilierul și filmul și puse pe goană tineretul bolșevic, care cătă să se distreze profanând biserica și batjocorind credința poporului.

Garda roșie, chemată într'ajutor de către autorități, trecu de partea mulțimii.

* * *

O biserică ortodoxă turcească. — „Albina“, ziarul catolic din București, dă știrea că Turcii din Asia Mică ar fi înființat o nouă biserică ortodoxă, de când? nu spune, care are ca limbă liturgică limba turcească și ca mitropolit pe Papa Efimi, care ar fi și fost recunoscut ca atare de guvernul din Angora. Până aci nimic neobiceiuit, ci numai noutatea îmbucurătoare că o parte din adoratorii lui Mahomed au trecut la credința ortodoxă și că numele lui Iisus Christos va fi proslăvit și în limba turcă. — Mai departe se spune că mitropolitul Papa Efimi s'ar fi adresat Papii, pentru a-i aproba ca limbă liturgică limba turcă și a trata unirea între biserica sa și a Romei. Și aci, nimic nu pare mai firesc de cât ca Papa Efimi să recunoască supremația Papii din Roma și să tindă a se uni cu el. Insuș numele indică I. P. S. Papa Efimi această procedură, pe care

i-o fi sugerat-o Excelența sa monsegniorul Marmaggi cu prilejul vizitei ce a făcut Califului musulman.

Nu e însă nici decum firesc și nu e explicabil la prima vedere, pentru ce turcii aceia cu Papa Efimi în frunte s'au făcut ortodocși, dacă din capul locului se adresează Papii și vor să treacă la unire cu biserica lui! Enigma o desleagă însăș știrea publicată de „Albina“: „După toate probabilitățile, guvernul turc va numi pe Papa Efimi patriarh al Constantinopolului, așa că nu este exclus ca patriarhul Constantinopolului să se unească cu Roma (paște, murgule, iarbă verde!), îndeplinindu-se astfel o veche dorință a catolicilor din Turcia“ (și mai ales din România mare).

Dacă știrea corespunde realității ori nu, nu putem ști, nu e exclus însă ca misionarii papali să viseze și să plănuiască și asemenea lucrări, căci, «scopul scuză mijloacele», după doctrina și practica lor.

Dedesubtul întregii plâsmuiri îl dau pe față ultimele rânduri ale știrii, care sună: „Planul guvernului turc este îndreptat contra grecilor, contra patriarhului grec din Constantinopol, după cum se vede însă este favorabil catolicilor“ Gura păcătosului adevăr grăește, zice proverbul. Transmițătorul sau făuritorul știrii a destăinuit ceea ce bănuia o întreagă lume, ceea ce a tratat Marmaggi la Constantinopol și a dat de mai nainte pe față mobilul pentru care o mână de greci vânduți turcilor au încercat de curând să siliască pe patriarhul Meletie să demisioneze.

Nu este nimic ascuns care să nu iasă cândva la iveală, se zice undeva în Scriptură.

* * *

Duhul „necurat“ și spiritul „sfânt“. — Nu de mult a încetat din viață și a fost înmormântat în Șinca Veche, tatăl dinstinsului parlamentar d-l Leonte Moldovanu, deputat de Brăila. La slujba înmormântării a luat parte lume multă și aleasă, pentru că defunctul era unul din cei mai de seamă și mai cinstiți bărbați din țara Oltului.

La masa ce a urmat după înmormântare, d-l. Leonte Moldovanu și-a exprimat regretul său că n'a slujit și un preot ortodox, pentru că nu-i altă deosebire între slujbă ortodoxă și cea unită decât că într'una se întrebuințează cuvântul *Duh*, iar în cealaltă *Spirit*. La această observație obiectivă, preotul unit Bunea din Vad, fratele răposatului canonic Augustin Bunea, a răspuns cu o pretinsă vorbă de spirit. Cinstita față bisericească a zis: „*Spiritul e sfânt, dar Duhul e necurat*“. Nesăbuitele cuvinte ale preotului unit au indignat pe toți cei de față, fără deosebire de confesiune. Insuș d-l. Leonte Moldoveanu, adânc indignat, a desaprobat pe nesocotitul preot și într'o frumoasă și însuflețită cuvântare a arătat marile și neprețuitele servicii pe care le a adus neamului și în cât de largă măsură a ajutat la închegarea neamului biserica ortodoxă română, pe când *biserica unită contribuie permanent la înstreinarea și falsificarea sufletului românesc*. In acelaș sens a vorbit și

d-l. Dr. T. Crișan, subprefectul din Făgăraș. Ambii au fost de părere, că unirii naționale trebuie să-i urmeze unirea religioasă, adică ruperea pecetiei dela 1700 și întoarcerea uniților în sânul bisericii ortodoxe.

Așa s'ar cădea să fle,... dar frații preoți uniți ascultă mai bine de glasul monseigniorului Marmaggi de cât de glasul cugetului și de interesele neamului lor.

Congresul studenților creștini din toată lumea.

În Buda-Pesta s'a deschis la 15 Iunie congresul mondial al studenților creștini. Deși mișcarea creștină, pornită din Anglia și America, a prins puțin în rândurile studențimii românești, totuși s'au dus la congres și delegați români. A fost reprezentată studențimea din 43 de state. Congresul a discutat diferitele mijloace prin care s'ar putea înlesni studiul tineretului lipsit de mijloace. Până în prezent, diferitele asociații care urmăresc acest scop au împărțit: 1.500.000 de dolari, 300.000 de lire sterline, 8.000.000 de franci elvețieni și 8.000.000 de alte valute urcate. S'au împărțit de asemeni 100.000 de volume de cărți de studiu și 400.000 de rânduri de haine.

Creștinismul își arată roadele sale binefăcătoare și azi și nevoia de intervenirea lui e mai simțită acum de cât oricând, dar, din nefericire, contemporanii noștri se închină mai mult lui Mamona de cât lui Christos.

Alți uniți s'au întors la ortodoxie.—În comuna Feiurd, nu departe de Cluj, două treimi din locuitori au revenit la ortodoxie. Biserica unită face greutăți celor ce au părăsit-o. După legile ungurești, oricine vrea să treacă dela o confesiune la alta trebuie să declare acest lucru preotului său, în fața a doi martori, iar după aceea prim-pretorul libera un certificat în acest sens. De oarece nu s'a îndeplinit această formalitate, autoritatea bisericească unită nu recunoaște de valabilă trecerea la ortodoxie a locuitorilor în chestiune. O comisiune de anchetă, în frunte cu prefectul, va cerceta cazul și după ce formele vor fi îndeplinite, se vor lua măsuri pentru înălțarea unei biserici ortodoxe în Feiurd. Autoritatea bisericească unită va avea deci satisfacția, ca să vadă că credincioșii ei au părăsit-o cu respectarea tuturor formelor legale, fie acelea și ungurești.

Incendiul dela mănăstirea Cernica.—Un incendiu a distrus nu de mult tot pătratul de chilii din jurul bisericii sfântul Gheorghe din mănăstirea Cernica. Biserica a rămas neatinsă de flăcările care au prefăcut în scrum chiliile și clopotnița. Peste 40 de călugări au rămas fără adăpost. I. P. S. Mitropolitul Primat și starețul mănăstirii, Arhimandritul Justin, au publicat prin ziare câte un mișcător apel la caritatea publică, ca să ajute la reconstituirea chiliilor și a clopotniței și la turnarea din nou a clopotelor care s'au topit. Ajutoarele vin încet. Cea mai mare sumă, 20.000 lei a subscris-o epitropia așezămintelor Mitropolitului Nifon. Bucureștenii îndeosebi n'ar trebui să uite cu acest prilej cel mai aproape de capitală locaș de reculegere sufletească.

I. MIHĂLCESCU

ȘTIRI

Concurs pentru seminar amânat.—După multe amânări, concursul pentru catedrele de teologie și muzică bisericească dela seminariile teologice, se hotărîse pentru ziua de 9 Mai 1923. Acum Ministerul face cunoscut, că s'a amânat din nou, pentru o dată nehotărîtă.

Alt preot cu bun chip, dus la cele veșnice.—Într'un număr trecut al acestei reviste, am pomenit de moartea unui modest și foarte simpatic preot din București Păr. Anton dela bis. Sf. Gheorghe Vechiu, pe care pentru cuviința ținutei sale, l-am numit *preotul cu bun chip*.

De data aceasta, avem întristarea de a da știre aici murtarea către Domnul a altui preot, căruia de asemenea i se cuvine numele de *preotul cu bun chip*... E Păr. Mitică Protopopescu dela biseria Bradu Boteanu din București, trecut din această viață Joi, în săptămâna luminată, și care era o înfățișare de nesfârșită blândete, modestie și cuviință. Toți îl știau prin binefacerile sale fără margini către colegii săi pe când, ca preot, studia la facultatea de teologie. Casa sa era casă de bună primire creștinească, încât moartea sa, la o vârstă când mai putea trăi, lasă în urmă foarte multă părere de rău.

Era socrul mult râvnitorului creștin avocatul Popescu Tudor, acel care nu are odihnă pentru apărarea drepturilor Bisericii noastre ortodoxe, și căruia din toată inima, îi trimetem via noastră părere de rău pentru pierderea încercată de familia sa prin moartea *preotului cu bun chip*.

Nou stareț la Neamțu.—În urma demisiunii vrednicului stareț Arhim. Daniil Ciubotariu dela Mănăstirea Neamțului, Sf. Mitropolie a însărcinat cu conducerea mănăstirii pe Prea Cuviosul Arhim. Valerie Moglan, licențiat în teologie și care se afla la studii în Paris. Păr. Arhim. Daniil trece ca director al tipografiei Mănăstirii.

Amândoi sunt oameni vrednici, făcând cinste cinului monahal, și le urăm izbândă în însărcinările cari li s'au dat.

Nou vicar mitropolitan.—În urma alegerii Prea Sfințitului Iacov ca episcop al Dunării de Jos, ou vicariatul Mitropoliei Moldovei a fost însărcinat Păr. Morărașu din clerul Mitropoliei. Sf. Sa a fost călugărit și ridicat la rangul de arhimandrit.

Ii urăm lucrare cu spor în noua sa însărcinare.

A. S.

PREMIU

Inimosul Preot Sachelar N. Porumb dela biserica Sf. Nicolae Ungureni din Craiova, cunoscut încă și prin alte dărnicii ale sale, date în știre în această revistă, ne roagă să dăm de veste că dă 2000 de lei „cele mai bune lucrări teologice, care va găsi o dezlegare mai grabnică și mai lămurită pentru unirea Bisericii de Răsărit cu marea Biserică națională engleză, propunere făcută nouă încă de acum 20 de ani de acea Biserică“. Aceste Biserici unite vor forma, zice Păr. Porumb

singura Biserică adevărat creștină în lumea viitorului, ceiace Sf. Sa de mult prevede din lungă sa slujire preoțească de peste 47 de ani.

„Lucrarea va arăta cum va fi chipul de lucru și de ființare a acestei mari și adevărate Biserici creștine pentru generațiunile viitoare creștine, care Biserică va fi și singura pârgie de apărare împotriva papismului ce ne amenință dela un timp“.

Dăruirea acestei sume pentru premiu este făcută prin Prea Sf. Episcop VARTOLOMEI al Râmnicului, care va fi și singurul cercetător al acestei lucrări.

Cinste Părintelui Porumb, pentru că mintea i-a fost străbătută de un gând atât de înalt, care s'a zămlisit într'o simțire și faptă atât de vrednică.

Și acum la lucru pentru a împlini gândul!

POȘTA REDACȚIEI

Părintelui V. Bumbescu, zis și Pătrășcoiu, Bumbestii de Jiu, Gorj.

Nu ne mai necăji tot scriindu-ne să-ți trimetem imprimare dela Tipografie! N'ai mai învățat că revista e altceva decât Tipografia?!

Scrie directorului Tipografiei, Părinte Bumbescu, și nu ne cere ce nu e treaba noastră.

Asta e pricina pentru care până acum n'ai primit ce ai cerut.

Părintelui T. Tiron, com. Lecca, Bacău.

Am primit poezia Sfinției Voastre, pentru care fără îndoială, a trebuit să munciți destul de mult. Eu v'ași sfătui însă că, dacă aveți ceva de spus, mai bine să scrieți în proză, fiindcă poezia are socotelile ei, care sunt mai grele de împlinit și care nu sunt bine împlinite nici în ce ne-ați trimes. Poezia nu este simpla potrivireală a silabelor dela sfârșitul stihurilor. Mai mult decât aceasta, ritmul trebuie băgat în seamă, adică potrivirea aceluiaș număr de silabe pe fiecare stih și ținând seamă și de accentul cuvintelor întrebuințate. Iar mai mult decât acestea, prețul cel mare este al cugătării pe care o scrii. O simplă înșirare de vorbe ritmate și ritmate încă nu alcătuiește poezia.

Sf. Voastră nu v'ați ținut strâns de socotelile astea și de aceia trebuie să încercați altceva pe viitor. Asta de acum n'o putem tipări.

Arhim. SCRIBAN

MULȚĂMIRI

Epitropia Parohiei Adormirea din Leordeni, Mușcel, aduce vii mulțămiri d-lui Alexe Grigore Ciucă și soacrei sale, d-na Maria M. O. Militaru, pentru creștineasca faptă de a fi dăruit bisericii parohiale Adormirea Maicii Domnului, o evanghelie frumos legată în catifea și metal argint dela Societatea Crucea din București, prețuind 3000 de lei.

Dumnezeu să reverse bunătățile Sale peste creștinii care împodobesc casa Domnului!

Parohia Bâlca, Coțofănești, Putna, aduce vii mulțămiri creștineștilor obraze și așezămintelor mai jos însemnate, care au ajutat a se împodobi:

1. Biserica Sf. Nicolae din Bâlca, și anume: Prefectura Putna cu 1000 de lei; Primăria Bâlca cu 610 lei pentru o sobă; Dobra N. Roșculeț și N. Jingă cu soția lei 700 pentru dregerea veștmintelor; d-nii Gh. Mazere, Gh. Lungu și N. Uleru pentru dregerea scării dela pridvor (lucrare de 600 de lei); D. Uleru pentru dregerea podelelor (lucrare de 500 de lei);

2. Biserica Sf. Gheorghe Coțofănești: Prefectura Putna cu 2000 de lei; Primăria Coțofănești 1500 de lei; d. A. Ionescu 550 de lei; Gh. Matei 400; D-tru Ștefan 200; Catrina Apostu, Catrina Artan, Elena Ciurea, d. Rapaport cu câte 100 de lei, toți pentru dregerea burlanelor de ploaie la acoperișul numitei biserici; d-na Ana Gh. Vadanu pentru un covor de cînepă.

La toți și la toate Dumnezeu să răsplătească rîvna și să-i încarce de bunătățile Sale cele cerești și pământești!

Onor. Minister al Cultelor și Artelor aduce vii mulțămiri d-lui Gh. I. Irimia pentru dania sa de 5000 de lei, făcută bisericii Sf. Nicolae din parohia Sagna, Roman, al cărei enoriaș este.

Dumnezeu să-l fericească cu toate bunătățile Sale!

Sf. Episcopie a Râmnicului, Noul Severin, aduce vii mulțămiri locuitorului Grigorie A. Constantinescu din parohia Traian, Mehedinți, fiindcă a dăruit 1600 de lei pentru împrejmuirea bisericii parohiale, iar alți 1152 de lei ca să se cumpere 12 mineie pentru aceiași biserică.

Dumnezeu să-l încarce de toate dăruirile Sale!

Parohia bisericii Sf. Nicolae din Beidand, Tulcea, își arată mulțămirea sa în fața obștei tuturor creștinilor pentru fapta locuitorului Petre Const. Titu, care a dăruit 500 de lei pentru facerea porților cimitirului.

Dumnezeu să-l aibă în sfânta Sa pază!

Sf. Mitropolie a Moldovei și Sucevei aduce vii mulțămiri, înaintea obștei tuturor creștinilor, credincioșilor mai jos însemnați din Parohia Văleni-Stănișoara, Suceava, care au ajutat la înzestrarea bisericii parohiale în felul arătat aici:

D-lui N. D. Leucă, care a dăruit un steag în preț de 600 de lei; d-lui N. Ilie Grigorescu, pentru o danie la fel; d-lui H. Panțaru, pentru o cruce prețuind 200 de lei; d-lui Grigore Buga pentru o cruce prețuind tot atât; d-nei Ecaterina N. Leucă, pentru o cruce prețuind 600 de lei și d-lui Dumitru Luncă, pentru o cruce mică de paradă, prețuind 150 de lei.

Dumnezeu să-i aibă pe toți în Sf. Sa pază!

Protoieria județului Ilfov, circumscripțiunea 11 Budești, mulțamește călduros creștinilor mai jos însemnați, pentru că au ajutat la înzestrarea bisericii parohiale din Căscioarele, Ilfov, precum arătăm aici:

D-nei Sarmiza C. Alimăneșteanu, fiindcă a dăruit material de îngrădire în preț de 2000 de lei; d-lui Tudor Nicolae și soției sale Catalina, pentru dania unui epitaf în preț de 1200 de lei; d-lui Nicolae Ene, din str. Labirint 27 București, pentru că a dăruit un epitrahil în preț de 500 de lei; în sfârșit, întregii obști a locuitorilor, pentru că au strâns 20.000 de lei pentru repararea bisericii și pentru cumpărare de odăjdii și Sf. Vase.

Dumnezeu să le ție în seamă inimoasa danie și să-i răsplătească din darurile Sale cele bogate!

Biserica Ortodoxă Română

REVISTA SFÂNTULUI SÎNOD

SUMARUL

Pentru cei robiți	Dr. GH. CIUHANDU
Individul și comunitatea în lumina creștinismului.	Econ. ST. S. BEJAN
Vechile noastre monumente religioase și odoarele lor	Econ V. URSĂCESCU
Averile mănăstirești din Basarabia	ST. BERECHET
Socialismul și Biserica	I. MIHĂLCESCU
Apropierea Bisericilor	Arhim. SCRIBAN
Cronica bisericească	I. MIHĂLCESCU, Arhim. SCRIBAN
Cărți, Reviste, Ziare	Arhim. SCRIBAN
Insemnări mărunte, Știri, Consultări teologice, Poșta	
Redacției	Arhim. SCRIBAN
Bibliografie	I MIHĂLCESCU

APĂRE LUNAR

SPRE ȘTIINȚĂ

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție; redactorii profesori ai facultății de teologie din București: *Dr. D. G. Borovianu*, *Dr. C. Chiricescu*, *Dr. Drag Demetrescu*, *Dr. V. G. Ispir*, *Econ. C. Nazarie*, *Econ. Dr. I. Popescu-Mălăești*, *Pr. Dr. Nicolae Popescu*; redactorii profesori ai facultății de teologie din Cernăuți: *Dr. V. Gheorghiu*, *Dr. V. Șesan*, *Dr. V. Tarnavschi*, *Dr. N. Cotos*; *Pr. Cicerone Iordăchescu*, Iași, *Dr. Romulus Cândea*, Cernăuți. *Dr. Ioan Lupaș*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, d. *St. Berechet* și *Dr. Gh. Ciuhandu* membri.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, d. *D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Abonamentele particulare se trimet secretarului administrativ (vezi mai sus). Parohiile vor fi încasate prin Ministerul Cultelor însuși.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 9 (507).

Iunie 1923

Pentru cei robiți și pentru mântuirea lor

— Chestiunea Penitenciarelor —

I

Introducere

Biserica noastră ortodoxă, la toate serviciile sale liturgice, repetă mereu a se ruga pentru cei robiți și pentru mântuirea lor. Astăzi, această rugăciune din cuprinsul ectenilor—care însă își găsește expresiune și în multe alte rugăciuni sau molitfe rezervate preotului liturgisitor—a trecut în obișnuința mecanică rituală, fără să ne dăm seama cu toții și de *activitatea* sfântă, pe care a desfășurat-o oare-cândva Biserica Ortodoxă, alătura de rugăciunile sale pentru cei robiți.

Pentru înțelegerea bună a lucrurilor, trebuie să ni dăm seama, întâi de toate, cu întrebarea: «Cine erau acei «robiți», în vremurile vechi ale Creștinismului, și: Cine sunt «robiții» de astăzi?»

Fără îndoială, robiții vremurilor primare ale Creștinismului erau creștinii, cari sufereau temniță pentru credința lor, și uneori chiar martiriul.

Iată ce cetim într-o broșură de foarte mare actualitate¹⁾, în această privință: «În vechime grija Biserica și de acei creștini, cari pentru credința lor au căzut în temniță. Pe aceștia îi privia Biserica de așisderea ca pauperi (săraci) și îi cerceta și le purta de grije. *A griji de penitențieri era o datorie sfântă a fiecărui creștin.* Între faptele îndurării trupești aflăm indusă și obligațiunea de a cerceta pe cei din închisoare. Constituțiunile Apostolice provoacă, ca fiecare creștin să contribuie pentru acești sfinți aceea ce e fiecărui cu putință». Constit. Apost. V, 1 și 2.

Astăzi însă nu cei «sfinți», suferitori pentru mărturisirea lui Hristos, ajung să fie întemnițați. Nu,—ci, cum bine ni-o spune acelaș autor, *acea* cari din cauza lipsei de educație, din cauza *șurătății* minții ajung în aceea stare deplorabilă.

Prin urmare, «cei robiți» de astăzi sunt, în genere, toți acei creștini cari zac în robia păcatului, iar în special, aceia, pe cari justiția lumească îi deține în temnițe, din interese ale Societății, spre a li cere socoteală judecătorească pentru rătăcirile lor de ordin social.

În fața acestei situații se ivește acum chestiunea următoare: *Nici rugăciunile Bisericii pentru asemenea robiți, dar nici măsurile penale ale justiției lumesti, nu sunt de-ajuns pentru îndreptarea—pentru «mântuirea»* sufletească—a atâtor decăzuți și pentru a-i aduce la ogașul de a respecta ordinea socială și de a deveni elemente folositoare binelui obștesc. Spre scopul acesta se mai cere și altceva: *Biserica să-și revindă la misiunea sa de a purta grijă de atari victime ale păcatului ori ale relei educații și, pe lângă rugăciunile sale pentru mântuirea lor, să caute a pune în aplicare toate mijloacele practice pentru îndreptarea lor.* Alătura de această revenire la misiunea de odinioară, va trebui ca și *Statul Român*, care are exact aceleași interese comune cu Biserica noastră ortodoxă, să ofere Bisericii mijloacele morale și mai ales materiale, pentru ca Biserica să se poată achita cu demnitate de această misiune socială—pastorală, pe care Statul nu o poate înlocui numai prin singure mijloacele penale.

Problema aceasta se resumă, așa dar, în o operă spirituală—pastorală de «mântuire» sufletească a celor decăzuți, și în alta socială de cea mai înaltă utilitate practică chiar și pentru Stat.

Dacă Biserica și Statul nu-și vor da cu grăbire mâna, pentru a începe în comun această acțiune salutară, *răul va crește*; și dacă ar fi, ca cei vinovați de fel și fel de infracții—cari devin tot mai dese în lumea destrăbălată de astăzi—, temnițele nu vor mai ajunge să-i cuprindă pe toți aceia, pe cari organele justiției civile ar avea să-i cheme la răspunderea pentru faptele lor rele. Și, prin urmare, răul va spori în proporții și în intenzitate.

Ce mă face să mă ocup de această chestiune? —m'ar putea întreba cineva. Răspund: o datorie morală de preot și anumite experiențe, ce le-am făcut.

În organizația «statutară» a Bisericii noastre, noi nu avem anumite prevederi cu privire la activitatea Bisericii de a purta cuvenita grijă de asemenea nenorociți, cari au rămas pe din afară de îngrijirile pastorale. *Pastorală, la noi, și de*

¹⁾ Dr. Nicu Cotlarciuc: *Ocrotirea socială și Biserica*. Cernăuți. 1921. pag. 61.

altfel își are defectele sale, chiar și când este vorba de păstoria sufletească a parohienilor aflători în libertate personală deplină. Iar cu scotocirea vechilor tradiții despre activitatea pastorală și în special de îngrijirea credincioșilor ajunși prin spitale, azile de copii și de bătrâni și prin temnițe, oficialitatea «statutară» a Bisericii din mitropolia noastră nu a ajuns să-și bată capul. N'avea nici *oameni* și nici *mijloace materiale*, pe lângă lipsa de vreme și înțelegere pentru asemenea probleme.

La eparhii, erau aceleași stări și aceleași rezultate, neluându-se măsuri, decât incidental, și nu în mod sistematic, cu gândul de a organiza acest serviciu atât de necesar în ordinea spirituală și pentru ordinea din viața socială de Stat.

Deaceia, în Sinodul eparhial al Aradului din sesiunea anului 1922, făcusem o propunere în acest senz (Concluz. sinod. N. 28. pet. C): să se caute numărul institutelor corecționale-filantropice din eparhie, cifra credincioșilor noștri plasați prin asemenea institute, cărora — uneori — li făcea serviciul mângâierii sufletești preoți de ai altor confesiuni; să se iee măsuri pentru mângâierea și instruirea religioasă lor potrivită; ca în centrele cu mai multe și mai impozante instituțiuni de această natură să se sistematizeze posturi de preoți; ca, mai departe, la institutele mai impozante — spitale și penitenciare — să se aranjeze altare, la care să se poată ținea și sfânta liturghie.

Comisiunea organizatoare a Sinodului a propus primirea integrală a acestei propuneri, pentruca Sinodul însuși, prin concluzul său Nr. 67, să primească contrapropunerea unui deputat sinodal, ca autoritatea diecezană «să continue demersurile» începute într'un singur caz concret cu privire la «providerea penitenciarului din Arad cu preot».

Să nădăjduim, însă, că acțiunea aceasta restrânsă, la cazul unui singur penitenciar din Arad, va fi lărgită oare-cândva, peste toate penitenciarele din eparhie, dar și peste celelalte institute menționate în propunerea mea.

În sprijinul acțiunii pentru organizarea serviciului spiritual-pastoral al atâtor institute de caritate și de penitență, trebuie să chemăm acum întreaga opinie publică a Bisericii noastre, precum și atenția și sprijinul efectiv al Statului.

Iată motivul, pentru care se scriu aceste rânduri, mai ales dupăce, potrivit unui angajament fără salariu și în mod benevol — nu fie spus acest lucru spre laudă de sine, ci pentru cinstirea darului preoțesc, ce-l am și nu vreau să-l nesocotesc — m'am oferit, încă de mai nainte de Sinodul eparhial din 1922, să fac ce pot pentru robii din penitenciarul Tribunalului Arad.

În chipul acesta, pe lângă anumite mulțămiri

sufletești ce mi-le-au prilejit acei nenorociți, astăzi pot vorbi în chestiune nu numai din datorie sufletească, ci și în numele unor experiențe făcute, cari mă determină, azi mai mult ca în trecut, să solicit o acțiune comună — a Bisericii și Statului — «pentru cei robiți și pentru mântuirea lor...».

II

Cine și ce a făcut până acum?

O întrebare, la care trebuie să răspundem, înainte de ce am arăta: ce avem să facem în viitor «pentru cei robiți și pentru mântuirea lor...»

Spuneam, că măsuri organice nu cunosc să se fi luat în chestiune, în mitropolia noastră ardeleană și nici la eparhii, până acum. Tot astfel, nici cu privire la Bisericile românești de peste Munți, nu cunosc dispozițiuni de această natură. Admit însă și chiar m'aș bucura, dacă aș fi în rătăcire.

Ce s'a făcut din partea Bisericii, așa dar, cred că se poate reduce la delegarea unor ori altor preoți cu parohie, cari să provadă în cele sufletești pe «robii» noștri atunci, când aceasta o cerea autoritatea politică, convinsă despre neputința sa de a înfrâna crimele și păcatul numai prin mijloace penale și fără de ajutorul moral al Bisericii.

Sau, vor fi fost și cazuri, ca de ex. la Arad, în anul 1839, când vicecomitele județului Arad cerea Episcopului să îndatoreze pe preoții parohiali Vasile Szombathy și Nichifor Blașcovici să provadă în cele sufletești pe robii dela comitat, iar preoții se declară că primesc să le facă servicii religioase liberi și din bună voia lor....

Și-așa de demult ca și astăzi, serviciul religios — și numai acesta! — la Arad și aicea, unde va fi fost, s'a făcut numai incidental, prin persoane cu alte misiuni; dar nu prin preoți cari să trăiască exclusiv pentru marea misiune duhovnicească, de a face din penitenciare, în mod sistematic, lăcașuri de reculegere sufletească a celor robiți, spre de a-i reda societății și Bisericii pe penitenți ca membri cu adevărat folositori.

În vremurile de mai apoi, după ce s'a reorganizat statul sub raportul politic inclusive justițiar, atât dincoaci cât și dincolo de Carpați, Autoritatea de Stat a căutat să menajeze și viața sufletească a Penitenciarelor, în cadrele unor anumite Regulamente de serviciu ale acelorlorași institute.

Socotesc a fi lucru folositor să le dăm publicității dispozițiile de acest fel, cari îmi sunt cunoscute, — din vechiul regat, cât și din fostul stat ungar —, pentruca din ele să se vadă: cum s'a lucrat și, eventual, ce mai avem de făcut în

viitor pentru noua și buna organizare spirituală a institutelor de corecțiune.

1. *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale*, din 24 Mai 1864, prevede înzestrarea lor cu câte-un preot-duhovnic. Dispozițiunile în această privință sunt următoarele:¹⁾

Art. 185. Confesorul se va înțelege cu directorul pentru fixarea orelor de oficiu și alte servicii religioase.

Art. 186. După propunerea preotului, directorul denumește arestații, cari vor fi întrebuințați eclesiarhi sau ca servitori ai capelei.

Art. 187. El va vizita spitalul, locurile de pedeapsă disciplinară și atelierile, ori de câte ori va găsi de cuviință.

Art. 188. El va fi înștiințat de îndată ce un arestat se va găsi în primejdie de moarte și va îngropa morții cu toată orânduiala bisericească.

Art. 189. Afară de slujbele Duminecilor și sărbătorilor, odată pe săptămână va face un cuvânt moral și religios tuturor condamnaților, având de scop sădirea de fapte bune sau deșteptarea asupra religiei creștine.

Art. 190. Funcțiunile preotului sunt cu totul spirituale; el se va ocupa deci numai de partea religioasă a închisorii, are în mână cel mai puternic și reactiv mijloc de îndreptare al sufletelor pierdute în întunerecul neștiinței și al răului. Spre a se putea orienta și mai bine în misiunea sa, se va sârgui a căpăta cunoștință despre caracterul individului, observându-l în purtarea lui dinlăuntru și luând lămurire din condice asupra antecedentelor lui.

Art. 191. Pentru aceasta este supus la îndatorirea, de a comunica prin un raport, la finitul fiecărei luni, observațiunile sale asupra caracterului arestaților în genere și asupra purtării ce păstrează ei vis-à-vis de Sfinția sa, va însămna pe cei îndărătnici, precum și vițiurile cele mai ascuțite; un asemenea raport va face și la finele anului pentru întregul an, spre a fi comunicat direcțiunii generale.

2. *Regulamentul general al Casei Centrale de corecțiune pentru minori*, din 14 Mai 1874.

Art. 29. Funcțiunile preotului nu se mărginesc numai în orele slujbei bisericești și la datoria de a asista pe bolnavi; pentruca să poată urmări întinderea educațiunilor minorilor, pentruca să poată și el, confidentele lor, trebuie să-i viziteze adesea și să le adreseze mângâieri și povățuiri.

Art. 30. Preotul se conformează întru cât privește orele liturghiei și altor servicii divine, programei directorului, aprobată de direcțiunea generală.

Art. 31. Poliția altarului îl privește numai pe el, poliția celeilalte părți a capelei este în atribuția directorului, institutorului și a gardienilor.

Art. 32. Preotul va face cel puțin odată pe săptămână minorilor întruniri în capelă, mai ales Dumineca și sărbătoarea, un curs de morală religioasă prin predică, prin explicarea evangheliei și citiri din viața sfinților.

Art. 33. Preotul judecă: care din minorii osândiți sunt vrednici de a primi sf. cuminecătură și cari nu. Pe cei ce sunt nevrednici, el li sponvedește și-i împărtășește odată pe an, în săptămâna Patimilor.

Pe ceice nu-i judecă de vrednici îi va pregăti, impunându-le moralitatea ce va socoti în putința tânărului de a putea suferi, fără ca sănătatea lui să se vatame, și duce la desăvârșită pocăință cu cuvântul și cu povățuirea.

Art. 34. Când va trebui să urmeze grijirea, preotul poate cere în timp de o săptămână să priveze pe copii dela muncă și să-i adune pe lângă sine măcar de două ori pe zi; el poate cere încă vacanțe pentru ziua împărtășaniei. Asemenea va putea cere și pentru cei cari urmează a-i împărtăși pentru cea dintâie dată, cari până atunci s'au judecat nevrednici; o asemenea împărtășanie se poate face și peste an, ori când preotul o va crede oportună și când copilul o va cere.

Art. 35. Preotul asistă pe director la toate examenele mensuale ale școlarilor; rezultatul acestui examen îl notează în repertoriul prevăzut la art. 50.

Art. 36. Când directorul face lista de propunerile de grațiere, el va consulta pe preot ca și pe instructor și ia dela ei lămuriri asupra caracterului și purtării lor.

Art. 37. Alegerea cărților pentru biblioteca minorilor este de dreptul preotului, care respinge cărțile ce le crede imorale; însă directorul poate suspenda, până la deslegarea direcțiunii generale, întrebuințarea unei cărți ce crede de a sa datorie de a nu o introduce în penitenciar.

Art. 38. Nici o altă carte decât cele admise pentru biblioteca stabilimentului nu poate fi dată unui minor, fără învoirea directorului și a preotului.

Art. 39. Prețul cărților, hârtiei și celorlalte trebuitoare pentru învățatură sunt pe contul Statului.

Regulamentele ungurești de odinioară încă își au dispozițiile lor salutare. Nu am, momentan, la îndemână și un regulament cu privire la deținuții minori. Deaceea mă restrâng numai la câteva normative privitoare la penitenții adulți, și voi reproduce dispozițiunile de sub întrebare¹⁾.

¹⁾ Ch. C. Costescu : Colecțiune de Legi, Regulamente, etc. pag. 366.

¹⁾ După Tokody Ö: Egyházi ügyekre vonatkozó... törvények, kir és Kormányrendeletek és bírósági döntvények tára. Timișoara 1888 pag. 301 și urmarea.

3. Regulament («Instrucțiune») pentru duhovnicii penitenciarelor¹⁾.

§ 95. Preoții aplicați la penitenciarele de stat sunt oficanți ai institutului și de aceea, în ce privește ordinea de casă, sunt subordonați direct directorului, iar indirect ministrului de justiție, iar între olaltă stau în rang egal. În ce privește activitatea lor în ale religiei, au de cenzură legile lor bisericești, dar dacă ar primi dela superioritatea bisericească atari ordonațiuni, cari ar sta măcar cât de cât în împotrivire cu dispozițiunile acestui Regulament, înainte de a le îndeplini, sunt datori să le comunice direcțiunei, iar în cazuri mai de importanță, să le înainteze pe calea direcțiunei, ministerului de justiție.

§ 97. Chemarea sublimă a duhovnicului penitenciarului privește îndreptarea religioasă și morală a deținuților. De aceea, pe lângă predicarea cuvântului lui Dumnezeu și împărtășirea sfințelor taine, duhovnicul are chemarea de a se ocupa și de întemnițării singuratici, spre a le cunoaște starea sufletească, pentruca, prin o instrucțiune individuală potrivită, să-i determine a se îndrepta.

§ 98. Duhovnicii primesc, pe un timp determinat de către direcțiune, copii de pe sentințe și dosarele privitoare la penitenții de confesiunea lor, pentruca să le studieze și să-și facă însemnări scurte. Făcându-se aceasta, duhovnicul citează înaintea sa pe penitent, ca să înceapă imediat instrucțiunea și povățuirea lui.

În această privință, duhovnicul trebuie să tindă într'acolo, ca pe penitent să-l pornească pe calea bună și să-i câștige încrederea; în cele pe mai departe să fie cu deosebită luare-aminte la dispoziția sufletească a penitentului, la motivele căderii sale și întreaga lui stare sufletească, și peste tot să recurgă la toate acele mijloace, cari pot să-l influențeze mai mult.

§ 99. Duhovnicul să fie cu cea mai mare băgare de seamă la efectul instrucțiunei fiecărui penitent, și amăsurat rezultatului bun sau rău să continue sau să-și schimbe procedura față cu acela.

§ 100. Duhovnicii țin, pentru credincioșii lor, în fiecare Duminică și sărbătoare, înainte și după amiază, tot astfel și în zilele de Joi, serviciu divin și dau cuvinte de învățătură, în localul destinat pentru acest scop.

La serviciul divin, penitenții înșiși cântă obișnuitele cântări bisericești, și spre scopul acesta au să fie întruniți de către institutorul (învățătorul) penitenciarului. Direcțiunea are a se îngriji, ca fiecare penitent să participe la serviciul divin al bisericii sale.

§ 101. La liturghia catolicilor și a ortodocșilor

dă mână de ajutor un gardian sau vr'un penitent cu purtări bune.

§ 102. Întrucât localul este coaspunzător, preoții vor avea să țină scurte servicii divine, în zilele de Duminică și sărbători, pentru bolnavii din infirmeria penitenciarului.

§ 103. Instrucțiunea religioasă e dator să o primească fiecare penitent, dar și duhovnicii sunt datori să o facă regulat în zilele și la orele fixate.

§ 104. Pe lângă aceasta, datoria duhovnicului este ca să-i cerceteze pe penitenți, mai de multe ori pe săptămână, în ateliere, în infirmerie, iar pe cei închiși din motive disciplinare să-i cerceteze zilnic și să converseze cu ei în așa fel, ca să-i îndrepte...

§ 105. Duhovnicul are voie să citeze pe calea direcțiunei, înaintea sa, în camera sa, pe penitenții singuratici, spre a conversa cu ei asupra stării lor sufletești și religioase, sau spre a le împărtăși vr'o întâmplare cu efect bun pentru îndreptarea lor: — dealtmintea duhovnicii sunt datori să-i primească și pe aceia, cari se anunță de bună voie; — dacă însă se conving, că unii ori alții îi duc în rătăcire cu jalbe neîntemeiate sau cu minciuni, ori vor să converseze pentru a evita lucrul, pe unii ca aceștia îi poate opri dela sine pe un timp anumit:

§ 106. Duhovnicul să nu-și întrebuițeze influența niciodată spre a câștiga penitenților favoruri.

§ 107. Spovedirea și cuminecarea (împărtășania) se fac la Crăciun, la Paști și la Rusalii. La aceste nimeni nu are să fie constrâns: acei-lora însă, cari de bună voie se anunță pentru acestea, direcțiunea are să li îngăduie vremea trebuincioasă.

§ 108. Deoarece mângâierea celor bolnavi și respective împărtășirea muribunzilor cu sfințele Taine sunt cea mai de seamă datorie preoțească, la dorința bolnavului preotul e dator să le împlinească aceste ziua și noaptea la oricare ceas, cu toată promptitudinea.

§ 109. În cazul când un penitent muribunz ori greu bolnav, face preotului oarecari descoperiri despre vr'o crimă sau infracțiune, să-și deie silința a-l capacita să-și facă descoperirea cu deamănuntul și descoperind și dovezile, înaintea alor doi funcționari ai institutului, și ca să permită a se cuprinde acelea în proces-verbal. Dacă însă penitentul nu se învoește la aceasta, dar e gata să facă o depozițiune în scris ca se poate fi utilizată după moartea sa, aceasta se poate face în chipul următor:

Penitentul își scrie și subscrive însuși, cu mână proprie, mărturisirea, preotul însă să-l facă atent, ca faptul însuși să-l descrie dimpreună cu toate împrejurările, dovezile lui. Hârtia astfel gătită

¹⁾ Extras din Regulamentul de casă și de serviciu, dat pentru penitenciarele regnicolare și pentru personalul de serviciu al acolora, în 10 Iulie 1889.

trebuie pusă în plic sigilat, pe care să se scrie: «Depozițiunea — fasiunea — făcută de penitentul N. N. în ziua de... a luni din anul... pentru cazul morții sale».

Acest act îl păstrează preotul la sine, până la moartea penitentului. Dacă însă penitentul se scoală din boală și ar dori să nimicească aceea depozițiune, preotul e dator s'o facă aceasta în fața aceluia.

Dacă penitentul moare, depozițiunea are să fie înaintată, pe calea direcțiunii, la ministerul de justiție.

§ 110. Dacă un penitent moare, preotul îl îngroapă după ritual, petrecându-l până la groapă.

§ 111. (Prescurtat:) În lipsă de preot al cutărei confesiune, preotul de cealaltă confesiune poate îngriji de penitenți și să-i îngroape, dar nu să-i și cuminece.

§ 112 (Prescurtat:) se interzice proselitismul.

§ 113. Duhovnicul să fie cu deosebită luare aminte la penitenți când se eliberează din institut: să caute a li afla intențiunile cum cred să-și poată asigura existența și să scape de primejdia recidivării. Potrivit împărtășirilor ce i-se fac, duhovnicul să li servească cu sfaturi și îndrumări potrivite priceperii și stării acelor.

§ 114. Fiecare duhovnic este dator să raporteze *detailat*, la finea anului, pe baza însemnărilor sale de peste an, *despre rezultatul activității sale* și să cuprindă în raport starea institutului și observațiunile sale, sincer și fără nici o rezervă. La gătirea acestui raport se va călăuzi de următoarele puncte de orientare:

Despre *serviciul divin* în genere, în Dumineci și sărbători, în biserică și în infirmerie; despre rezultatele obținute prin *explicarea sf. scripturi și a evangheliei* în genere, sau în unele cazuri singurate; *despre pedecile ce stau în cale* din pricina oarecăror împrejurări ale institutului ori din partea penitenților; în sfârșit, despre felul de participare a penitenților la serviciul divin.

Mai departe: sunt de a se aminti: temele scoase din istoria biblică și din catehism; progresul făcut în aceste, pedecile acestuia și propunerile duhovnicului cu privire la înlăturarea acelor.

Mai sunt de a se aminti și cauzele, din cari a sporit ori a căzut numărul acelor cari au primit sf. cuminecătură.

Raportul are să pună *deosebit gânu pe experiențele câștigate în privința îmbunătățirii moravurilor penitenților și mai ales, în primul loc, cu privire la timpul de mai înainte de săvârșirea delictului*; să înfățișeze *cauzele delictelor*: d. ex. starea de beție, viață familiară tulburată, creșterea neglijată, prejudiciu, reducere, mizerie și influența altor pricini asupra delicvenților.

În locul al doilea, duhovnicul să arate în ra-

portul său *starea religioasă și morală a penitenților* la intrarea în institut.

În locul al treilea: să arate *raporturile familiare ale deținuților* cu cei de acasă: trimisu-li-au ceva ajutoare? făcut-au ceva pași pentru a împăca pe părinții și rudele lor și cu ce rezultat? adoptat-au, prin căsătorie ulterioară, copiii născuți de mai înainte de căsătorie? desfăcutu-s'au casătorii din partea soților de căsătorie ai penitenților?

În afară de acestea, mai sunt de a se aminti experiențele făcute cu penitenții închiși din motive de disciplină casnică a institutului.

Raportul sau rapoartele de acest cuprins sunt de a se încheia în decurs de *6 săptămâni dela încheierea anului* și de a se da direcțiunii, pentru înaintare la ministerul de justiție.

4). *Ordonanța ministerului ungar de justiție* Nr. 696 din 18 Febr. 1874, are următoarele măsuri:

§ 33. *În fiecare dormitor trebuie să fie câte un exemplar, sau două, din Noul Testament, Istoria biblică, carte de rugăciuni și carte de cântări.*

§ 39. Fiecare închisoare sau temniță, mai ales dacă e mai împoporată, trebuie să fie înzestrată cu o *bibliotecă proprie*, pentru trebuințele deținuților și robilor, care să cuprindă: a) cărți religioase; b) cărți populare cu tendință de a nobilita moravurile și să distragă într'un mod eficient; c) cărți de economie și din ramul industriei; d) în fine: cărți de școală, — în limbile potrivite pentru dânșii.

§ 41. Întrucât este posibil, deținuții judecați au să fie împărtășiți de către duhovnici, după confesiuni, în dumineci și sărbători, de serviciu divin și instrucțiune religioasă morală.

§ 42. *Sub durata deținerii, trecerile dela o confesiune la alta sunt interzise.*

§ 136. Fiecare deținut este dator, ca vizitele și binevoitoarele sfaturi religioase-morale și de oricare alt bun folos, date de duhovnici, să le primească cu prevenire, supunere și cu atențiune cuvenită.

§ 159. *În zilele de sărbători, cari nu sunt deobște, ci-s obligatoare numai pentru una sau altă confesiune, munca (lucrul) se continuă ca în oricare zi de lucru*; cu toate acestea, pentru cei ai respectivei confesiuni în acea zi se poate ținea serviciu divin. *Deținuții mozaici*, la cerere proprie, sunt a se dispensa de lucru în zilele de sâmbăta și la sărbătorile lor cele mai mari; din contră, în zile de Dumineci și de sărbători generale ale creștinilor, pot isprăvi lucru în liniște, întrucât prin aceasta nu se tulbură ordinea de casă.

§ 207. *Duhovnicii își primesc această misiune*, la propunerea procuraturii, din partea Prim-procurorului, care li dă și instrucțiunile necesare. Tot astfel se angajază și *institutorii (invățătorii)*.

Dispozițiuni similare se cuprind și în «Instrucțiunea» (ordonanța) No. 2106. dd. 9. aug. 1880 a minist. ung. de justiție.

Am înfățișat, în cele de până aci, dispozițiunile în vigoare dincoaci și dincolo de Carpați, *ale Autorității de stat* cu privire la purtarea de grije sufletească a penitenților noștri.

Din aceste dispoziții se desface un întreg — larg și frumos — program de activitate bisericească, în cadrele fixate de organele politice. Și n'am avea, acum și pentru viitor, altceva de făcut, decât ca *aceste cadre să se completeze pe înțelesul nevoilor sufletești pe cari Biserica — înțeleg: Autoritatea Ei — să le fixeze și să le ceară o satisfacere sistematică*, măcar pe viitor, dacă până aci, cel puțin noi cei de dincoaci de Munți, n'am avut nici libertatea de acțiune și nici mijloacele materiale necesare.

Cum contemplăm acest lucru, se va vedea din cele următoare. Dar mai înainte de toate voi face câteva observații despre experiențele mele de zece luni.

III.

La Penitenciarul Tribunalului Arad

După îmbolnăvirea preotului, în vârstă înaintată, de altfel, care fusese angajat transitoric la Penitenciarul din chestiune și mai ales după ce nici Statul nu plătea regulat onorarul preotului dela penitenciar — penitenții rămăseseră fără îngrijire sufletească, pe o vreme.

Vener. Consistor cerea pentru preotul penitenciarului o remunerație mai potrivită și achitarea ei regulată.

Până la îndeplinirea acestor condițiuni, Tribunalului i-se puna în vedere, că nu se poate da preot.

În pragul sărbătorilor sfintei Învieri din 1922 nu se găsea, deci, cine să meargă la acei nenorociți, spre a li da mângâieri creștinești și să-i împărtășească, pe ceice o vor, cu ss. Taine. Am mers atunci să li fac acest lucru.

Felul cum am fost primit de ei; bucuria și lacrimile lor — m'au legat de ei, până ca astăzi și până îmi va prisosi timpul disponibil. De atunci în curs de zece luni, am făcut pentru ei ce mi-a stat în puteri: serviciul utreniei cu explicarea sf. evanghelii a zilei; căci pentru ceva mai mult adecă pentru sf. liturghie, capela penitenciarului ortodox nu e ajustată (ca d. ex. capela latină din acelaș penitenciar).

La sărbătorile Nașterii Domnului din an. tr. i-am spovedit și cuminecat, pentru a doua oră. Și am avut prilejul să constat, că 50% din ei *de bună voință lor* s'au apropiat de scaunul mărturisirii. Când oare, vom ajunge ca jumătate de

adulții din lumea noastră care se bucură — afară de penitenciare — de largul libertății, să se apropie de cele sfinte ale Religiei și ale Neamului nostru?

Am avut prilejul să constat la cele două mărturisiri ale lor, la unii din aceștia, cea mai profund simțită căință, exprimată prin lacrimi și frământări sufletești, cari nu odată le suprima până și graiul. Și mi-am zis:

Între aceste «lăpădături» ale societății, care n'are pentru ei un mijloc mai bun decât să-i înfunde prin pușcării, se găsesc multe suflete accesibile pentru o radicală îndreptare, dacă ar fi cine să le poarte sistematic grija unei reculegeri sufletești. Mai mult chiar: Menajați aceștia prin mijloace pastorale potrivite după întoarcerea la căminurile lor, ar putea face cele mai folositoare servicii pentru moralizarea celor de prin parohii. Dar, cine se mai gândește la noi, la d'astea?

Serviciul divin aveam să-l fac aproape singur. D'abia aveam unul sau doi, la început, între penitenți cari să știe ca răspunsurile liturgice la utrenie. I-am încurajat să cânte toți, după vechia pildă a creștinilor de demult. Iar astăzi capela răsună de cântarea lor, în care au făcut progrese neașteptate.

Am putut să-i introduc, numai la prilejul utrenilor, să cânte ei înșiși anumite cântări liturgice (Polieleul, soborul îngeresc etc.), pe cari le execută ei singuri.

Am pus pe unii și alții, chiar și pe o femeie, să facă unele citiri, ca de ex. Psalm. 50, ș. a., spre a lua cât mai mulți parte *activă* la cultul public dumnezeiesc. — Văzând rezultatele, *mi-am zis: Nu ar fi prea mare lucru și greu, ca și pe la bisericile noastre să se introducă din nou cântarea de către întreaga obște credincioșilor și de a face ca credincioșii noștri să iee parte activă la cult.*

Atâtea și alte porniri bune, și atât de utilizabile, pe cari le observam la niște oameni osândiți sub raportul social, m'au făcut să înțeleg și mai mult absoluta necesitate morală a purtării unei griji sufletești pentru ei și să fac ce atârnă de modestele mele puteri și mijloace.

De pildă: Cu ajutorul unei colecte, pe care a inițiat-o P. O. Părinte protopop Tr. Vățian în catedrala din Arad, li-am procurat o seamă de broșuri religioase și cărți de rugăciuni, pe cari le-am distribuit între ei, iar altele le-am încorporat la biblioteca existentă de mai înainte a Penitenciarului.

Mai ales Cărțile de rugăciuni, conținând ele și cântări bisericesti, cari se cântau după cărțile lor și îndrumându-le mereu atenția la paginile cu cântările respective, mi-au fost cel mai bun tovarăș, de a li lega atențiunea și de a li face să participe activ, pe cât se poate, la cult.

În chipul acesta am ajuns, ca la serviciile din capela noastră să participe și unii de alte con-

fesiuni, cari știu românește și — unul — chiar cântă împreună cu credincioșii noștri, pentru care lucru l-am cercetat, mulțumindu-i pentru buna pildă ce o dă penitenților noștri.

Intr'o vreme mi-se adusesese la cunoștință o stare de spirit încordată, a penitenților și chiar cazuri de evadare. M'am prezentat atunci d-lui Prim-procuror Meculescu, spre a veni în ajutor cu ceea ce îmi stă în putere. Și ne-am înțeles ca: spre a pătrunde la sufletul penitenților, prin mijloace morale și în mod mai efectiv decât prin mijloacele polițiale ale disciplinei casnice din institut, să-i fac propuneri în consecință.

I-am propus să-mi deie voie să pun, pe o vreme măcar, la dispoziția penitenților două foi populare („Lumina Satelor“ dela Sibiu și „Făclia“ dela Caransebeș), scrise în senz creștinesc și românesc. Prin mijlocirea acestor două gazete cari li s'au dat cu espresa condiție a unei purtări cât mai bune și de a se controla reciproc și punându-li-se în vedere și alte îmbunătățiri morale de acest fel, penitenților li s'a dat posibilitatea unei ocupațiuni sufletești cu lucruri mai apropiate de interesul vieții zilnice. Rezultatele? Nu au întârziat. Au încetat disordinele de mai înainte, iar unii penitenți și-au exprimat dorința chiar să poată abona aceste două gazete bune pentru popor.

Mi-am zis atunci: Oamenii aceștia au cea mai mare trebuință pentru reculegetea lor sufletească, de *darurile lui Dumnezeu*, ce se coboară prin puterea tainică a săvârșirii sfintei liturghii; de *cultivarea rugăciunii* din partea lor; de *mijloace culturale edificatoare* în senz religios și de *încurajarea lor* din partea celor din lumea slobodă, de afară.

Am cerut, deci, P. Sf. Sale Domnului episcop diecezan voie de a li putea face sf. liturghie în condițiile încuviințate pentru preoții campestrii.

Și încuviințarea, sperez, nu va întârzia mult și până să avem mijloacele — puse de altfel în proiect, din partea unor factori locali și chiar și din a Onor Minister de culte — pentru aranjarea în deplină ordine a capelei noastre.

Din partea societății noastre din Arad încă am avut un semn de atașare sufletească la această acțiune. Doamnele Române de aci, în frunte cu doamna Adriana Dr. Ispravnic și în înțelegere cu d. Prim-procuror, li-au făcut penitenților, în ajunul Crăciunului, o zi de mare bucurie sufletească. Li s'au împărțit penitenților, fără deosebire de religie și naționalitate, frumoase daruri în alimente. S'au distribuit câteva cărți de rugăciuni și alte lecturi religioase și naționale, în afară de cărțile destinate pentru sporirea bibliotecii Penitenciarului.

La acest act de filantropie — pentru care nu știu cum să mulțumesc altfel, mai ales după ce ga-

zetele locale n'au luat cunoștință de acest lucru, — au asistat, pe lângă reprezentanții Tribunalului și funcționarii Penitenciarului, încă și reprezentanți de ai autorităților locale și familii din oraș.

Prin cuvântări ținute cu acest prilej li-s'a dat penitenților a înțelege: că nu sunt părăsiți și uitați de societatea din afară și că societatea contează la îndreptarea lor, spre a se face folositori după ieșirea din legăturile Penitenciarului. Penitenții au răspuns, cu cântări vizate și cu cuvinte de bună făgăduință, improvizate dar cu atât mai simțite.

Atunci mi-am zis în gândul meu: și societatea însăși are trebuință de îndreptarea atâtor nenorociți: prin urmare o datorie să sprijinească, prin toate mijloacele morale și materiale, acțiunea care trebuie organizată cât mai de grabă din partea Bisericii și a Statului, pentru salvarea morală a altor „perduți“ ai societății, cari — ca fiul rătăcit din sf. Evanghelie — cu înlesnire se pot „afla“ (converti) spre binele vieții noastre obștești

Și am mai experiat un lucru. Intre penitenți, poate tocmai cei mai mulți, sunt cei ce nu au avut fericirea să știe ceti și scrie de fel, sau numai de tot insuficient.

Participarea activă a acestora la bunătățile spirituale ale cultului religios și înfruptarea din lumina de carte, li sunt cu neputință.

Acestor analfabeți, temnița li este *de două ori temniță*, odată că și-au pierdut libertatea personală, în locul al doilea pentru că temnița nu contribuie cu aproape nimic la îmbunătățirea lor morală, decât numai infiltrându-le teama unei pierderi din nou a libertății personale, în caz de recidivare. Frica aceasta însă, nu e nici factor moral și nici educativ.

Li trebuie deci o instrucție, care s'ar putea face cu concursul unui *institutor (învățător)* prevăzut în Regulamentele ungurești, dar care, în trecut era cum era, dar azi nu există la Penitenciarul din Arad. Când acela ar exista, ar fi de bun folos la instruirea analfabeților, în vre-o două-trei ore la săptămână, în care — cu cei cunoscători de carte — s'ar putea face și exerciții de cântare bisericească. Un atare institutor ar da mână de ajutor și la săvârșirea cultului divin, mai ales că uneori lipsiau și lipsesc penitenții cari să poată face aceasta îndemânare preotului. Dar rolul lui de căpetenie ar fi *cultural*, ca acelor orbi sufletește sub raportul cărții să le deie vederea, pentru a se putea ajuta și ei pe mai departe cu ajutorul cărții.

Organele statului încă ar trebui să înțeleagă că, *inactivarea grabnică a postului de institutor* la fiecare penitenciar — pe lângă că n'ar însemna o împovărare prea mare — ar aduce țării foloase morale și sociale mult mai mari,

decât ce ar fi cheltuielile cu dotarea institutorilor.

Și de altfel, viața temnițelor noastre trebuie să fie zidită în viitor pe spiritul și acțiunea religioasă, culturală, *salvatoare* încă și din acel motiv că, *Statul are și va avea mult mai puține mijloace materiale pentru lărgirea temnițelor*, cari în mod fatal ar urma să trebuiască a fi lărgite — dacă nu chiar sporite — în cazul că ar trebui să cuprindă pe toți făcătorii-de-rele, pe care justiția îi cheamă la răspundere înaintea legilor.

Cum astăzi stăm, însă, că, uneori din lipsă de local sau și din alte motive, se pun în libertate, provizor, și delicvenți, cărora — analfați fiind — li s'ar face și lor înșiși un mai bun serviciu reținându-se la instrucțiune în Penitenciare — nu e lucrul cel mai salutar. Nu, mai ales pentru că, revenind ei în satele lor, acolo *nu-i așteaptă o specială îngrijire sufletească*, în urma măsurilor defectuoase ale păstoririi sufletești.

Studiul și practica pastorală, mai dezvoltate la alte neamuri decât la noi, au măsuri și pentru asemenea necesități și ar trebui, ca și noi să ne gândim și la umplerea golurilor de această măsură și, mai ales, cum să se facă oarecare legătură între îngrijirea sufletească din Penitenciare și între păstoria dela sate.

Ideia nu e nouă și nici nu e a mea.

Iată, de pildă, ce putem ceti într'o foarte folositoare broșură despre ocrotirile sociale, de cari se preocupă într'o formă anumită și însăși Statul nostru.

«Privirile păstorului sufletesc din parohie au să fie îndeosebi ațintite asupra penitenților dimiși.

«In privința aceasta, trebuie mai întâi o înțelegere între preotul penitențiarului și între păstorul sufletesc local, un lucru care, durere, nu se practică la noi. Preotul penitențierilor ar trebui să deie fiecărui penitențier dimis un bilet de dimitere, făcând atent pe preotul local asupra calităților bune și rele ale penitențierului dimis.

«Parohul local are iarăși obligamentul, ca să grijască ca cel reîntors din temniță să fie imediat sprijinit în mod material. Cei reîntorși din temniță se află de regulă în cea mai mare nevoie materială. Deci dacă e necesar, trebuie a da acestor nenorociți și ajutoare bănești până vor fi în stare a-și agonisi ceva; apoi trebuie imediat să le mijlocim un lucru, pentru ca nu cumva din cauza nevoei să se poticnească din nou.

«In modul acesta trebuie preotul să se îngrijască și de cei întemnițați și apoi de ceice au scăpat din cătușile temniței, ca să nu cadă în cătușile păcatului»¹⁾.

Stat și Biserica, de opotrivă, au așa dar înalte datorii de împlinit pentru salvarea morală

a atâtor existențe ajunse în primejdie. Statul să deie mijloacele materiale, iar Biserica — mijloacele morale trebuitoare pentru mântuirea «celor» robiți și pentru a-i reda societății în cele mai bune condiții posibile de îndreptare.

Aceste observări și obiecțiuni ce le-am făcut, nu se pot încheia mai potrivit, decât adăogând, că Biserica a avut, pentru cei robiți, pururea, o deosebită dragoste și purtare de grijă. Ea n'a uitat de dânșii mai ales la marile sărbători, intervenind stăruitor la Stat pentru a-i da tot ajutorul necesar¹⁾.

În vremurile de demult de pildă, când creștinii erau aruncați în temnițele păgânilor pentru credința lor, creștinii de odinioară se furișau, în primejdii și cu mari jertfe bănești, prin temnițe spre a-i mângăia pe atari robiți și să le sărute cu evlavie lanțurile. Preoții înșiși se strecurau la fel prin temnițe, spre a duce acolo celor întemnițați mângăierile religiunii și de a li face sf. liturghie. În lipsă de altar în regulă, un presviter, Lucian, a făcut altar din însuși peptul său. Iar despre un alt preot ni-se spune că, la un asemenea prilej, a săvârșit sf. liturghie — în lipsă de altar — pe palmele diaconilor, pe cari îi dusesese cu sine pe furiș în o atare temniță.¹⁾

Astăzi însă, când Creștinii noștri sufăr temniță, nu pentru credința lor ci pentru *rătăcirile lor* și — în parte, — și pentru *omisiunile educato-riilor* de până aci, Biserica, ajunsă acum la libertatea politică, trebuie să se gândească la toate mijloacele pentru a *frânge cătușele păcatului* de pe sufletele celor robiți de azi. Iar Statul are o datorie socială înaltă, de a înlesni Bisericii opera aceasta de caritate, pe care trebuie s'o înfăptuiască în viața Penitenciarelor noastre.

IV

Ce este de făcut?

În celece urmează, voiu căuta să concretizez măsurile de luat, din partea Bisericii și a Statului, în desăvârșit acord, pentru organizarea nouă a vieții religioase și culturale din Penitenciarele noastre.

1) Din dispozițiile Regulamentelor arătate mai sus și cu întregirile pe cari eventual le-ar propune Autoritatea Bisericească centrală sau ar avea de a le adăoga Ministeriul de Justiție în acord cu Biserica, să se întocmească *un Regulament unic*, pentru toate Penitenciarele din țara întreagă, *cu tendința de a spori mijloacele de educație religioasă-morală, culturală și socială.*

2) Penitenciarele noastre încă (nu numai cele latine) să fie înzestrate cu *altare proprii, în de-*

¹ Dr. N. Cotlarciuc: Ocrotirea socială și Biserica, pag. 61-2.

¹⁾ I. Schüch: Pastoral theologie (ediț. VI). Linz. 1882, pag. 923
¹⁾ Fr. H. Krüll: Christliche Altertumskunde. I. pag. 280-1.

plină ordine canonică-liturgică, și cu preoți stabili, aplicați de Biserică cu consentimentul Statului și retribuiți de Stat, în mod cuviincios și la vreme—, cari să poată trăi numai pentru frumoasa misiune educativă ce li s'ar încredința, deoarece terenul este larg și mănos în caz lucrare în de-ajuns.

3) Păstorirea sufletească a penitenților să fie contemplată nu numai în cadrele indicate mai pe larg în Regulamentul unguresc, ci și în felul, ca să se stabilească o *legătură*—aceea, despre care vorbeam, citându-l pe părintele prof. univ. Dr. N. Cotlarciuc — *între duhovnicii penitenciarelor și între parohii locale*, și introducerea, pentru penitenți, a unui *bilet de dimitere* și o *menajare pastorală, acasă, a dimișilor*.

De sine înțeles, și preoții din parohii încă ar trebui să primească înștiințări oficiale — deodată cu biletul de dimitere — din partea penitenciarului; iar autoritatea bisericească ar trebui să deie parohilor ordine și instrucțiuni speciale cu privire la îngrijirea sufletească a atâror dimiși, spre a-i feri de recidivare și a-i încuraja mereu spre bine.

5. Să se prevadă *înființarea* — unde nu ar exista—sau cel puțin *sporirea națională a bibliotecilor pentru penitenciare*, nu numai din donațiuni întâmplătoare de cărți, ci și prin îngrijirea sistematică de cărți, cu o specială tendință educativă pentru penitenți. Duhovnicii penitenciarelor ar putea,—când îi vom avea,—să gătească, cu vremea, ei înșiși chiar, bune lucrări de acest feliu, cari să fie de folos și pentru alți cetitori dela sate.

6. Aș mai crede de lucru folositor, pe lângă acestea, să se organizeze *un regim unitar*, pentru îndrumarea din partea bisericească a păstoririi sufletești pentru penitenciarele din întreaga țară. Și anume cam așa:

În cele duhovnicești și pastorale, duhovnicii Penitenciarelor să aibă în fruntea lor un *inspector general bisericesc*, care—sub călăuzirea Sfântului Sinod — să controleze și îndrume activitatea duhovnicilor, chiar și inspecționând instituțiile corecționale, la anumite intervale, despre ce să se raporteze superiorității bisericești, ce-

rându-i îndrumări și autorizații pe mai departe.

Penitenciarele noastre—vorbesc numai despre cele din Ardeal, deoarece pe celelalte din alte părți nu le cunosc—nu au putut fi ajustate cu *capele în deplină ordine canonică-liturgică*. Să se înzestreze dar penitenciarele noastre cu capele ortodoxe, provăzute cu toate utenziile liturgice de trebuință. Și deoarece nu toate cheltuielile atâror institute se cuvine să fie puse în sarcina Statului, va trebui să se apeleze la sentimentul de caritate publică și chiar la *Județele* însăși cari să fie datoare a contribui, *din buget propriu*, atât la creierea aranjamentelor de capelă, cât și la dotarea potrivită a duhovnicului și a institutorului (învățătorului) Penitenciarului.

Am scris toate acestea, pentru organul Sfântului Sinod, îndemnat fiind de conștiința mea de preot și crezând că pe *această* cale va putea fi pusă chestia în cel mai potrivit ogaș de înfăptuire. Am scris cum am avut răgaz; alții pot îndrepta și întregi spusele mele.

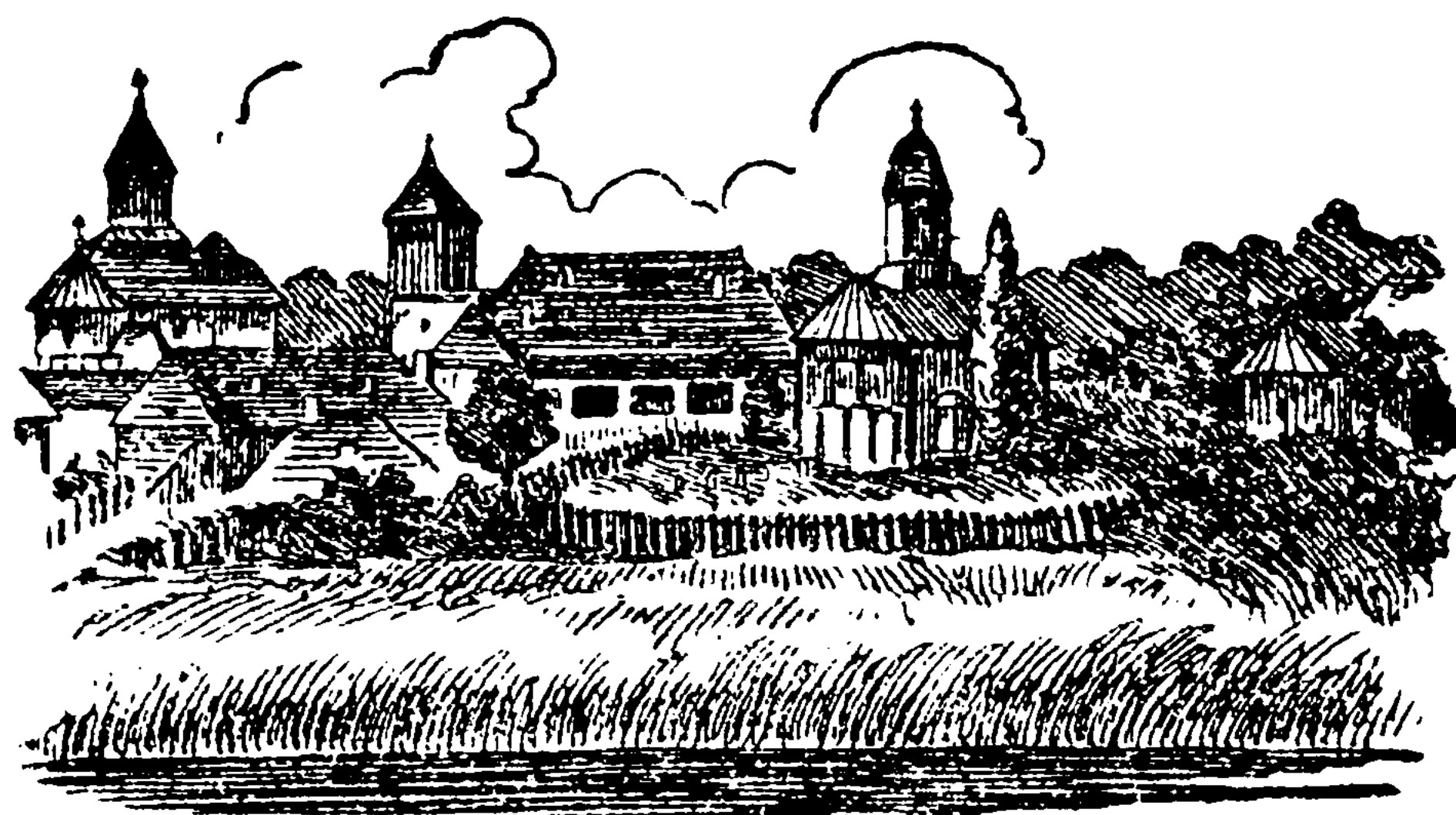
De încheiere repet a da expresiune convingerii mele intime, că *nu e de-ajuns numai să ne rugăm pentru cei robiți și pentru mântuirea lor, ci trebuie*, mai ales, alătura de rugăciuni și de ajutorul lui Dumnezeu, și o *acțiune sistematică și bine organizată*. O cere aceasta Dumnezeu însuși; ea e preconizată în învățătura și în tradiția Bisericii noastre vechi; dar o reclamă și arzătoare interese superioare, bisericești și de Stat. **Cadrele înseși sunt date în tradiția Bisericii și în Regulamentele Statului, și nu mai rămâne decât ca aceste cadre să fie umplute cu activitatea socială a Bisericii și Statului și chiar și a societății noastre.**

Și îmi place să cred, că atât dincoaci de Munți, cât și factorii bisericești (Sf. Sinod și Consistoriul superior bisericesc) dimpreună cu factorii politici ai țării, vor ști găsi chipul în care să se identifice cu o bună și norocoasă soluționare a acestei probleme.

«*Pentru cei robiți și pentru mântuirea lor*» — «*vremea este să facem Domnului!*».

Dr. GH. CIUHANDU
Asesor consistorial

Arad.

Individul și comunitatea în lumina creștinismului.

Problema raporturilor între individ și comunitate în mod teoretic a pus-o în relief filosoful rus V. S. Soloviev, care în sistema sa filosofică a arătat și direcția rezolvirii acestei probleme, anume armonia între individ și comunitate.

Luând în considerare că, atât principiul individual, cât și social, ambele sunt însușirile naturei omenești, desigur că drumul arătat de Soloviev este drept, însă modul rezolvirii acestei probleme de Soloviev nu ne pare satisfăcător.

Dacă în teoria lui Soloviev nu sunt mari extremități, apoi aceasta se explică prin faptul că el a avut o ideologie pur creștinească. La temeliea teoriei sale a pus principiile creștinismului, cari l-au ținut pe Soloviev tot timpul în granițele cuvenite.

«Dacă Soloviev n'ar fi fost creștin, zice profesorul Bronzov, apoi el nici n'ar fi putut scrie o astfel de sistemă morală, întru cât tot ce este esențial în ea dinainte se îndreaptă într'o anumită direcție și se dezvoltă de autor sub anumit punct de vedere, anume creștinesc»¹⁾. Prin aceasta se explică faptul, că filosofia morală a lui Soloviev în genere este sistema moralei creștine, deși construită, cum se vede, pe altă temelie, cum și aceea că principiile și concluziile lui în genere sunt în acord cu învățătura creștinismului deși nu sunt destul de bazate. Aceasta se constată și în rezolvirea problemei, care ne interesează.

Teoria raporturilor între individ și societate Soloviev o construiește pe principiul altruismului, la baza cărui, după părerea lui este simțul «jalei». «Alături cu simțul moral fundamental (rușinea), zice Soloviev, în natura omului se găsește alt simț, care este temeliea raporturilor etice... față de alți oameni și în genere față de alte ființe vii, asemănătoare cu el — anume simțul «jalei»¹⁾.

Din simțul acesta Soloviev deduce toate raporturile altruistice posibile între indivizi, începând dela dragostea maternă, față de copii. Dragostea mamei Soloviev o consideră ca prima treaptă și formă principală a cri cărei solidari-

tăți și tocmai din această formă primațială a raporturilor între doi indivizi se constată, după părerea lui Soloviev, că «esența psihologică a tuturor raporturilor sociale și a legăturii morale este nu altă ceva decât «jalea»²⁾.

Jalea într'un cuvânt este singura și adevărata bază a altruismului, a cărei rădăcină adâncă este sădită în natura omului. «Ea, după cuvintele lui Soloviev, constă în aceea, că anumitul subiect simte în mod corespunzător suferințele altora și răspunde cu durere la ele, arătând prin aceasta solidaritatea sa cu alții»³⁾.

Recunoaștem, că principiul raporturilor între indivizi, arătat de Soloviev, anume altruismul, este adevărat, însă noi nu ne putem uni cu explicarea acestui principiu, dată de Soloviev; nu ne putem uni, că baza primațială, înăscută naturei omenești și pe a cărei temelie se dezvoltă toate raporturile sociale altruiste între oameni, este jalea.

Altruismul, după părerea lui Soloviev, în toate manifestările lui apare ca tendința omului a fi în unire și solidaritate cu alții, care în esența sa este nu altă ceva decât jale; astfel jalea nu apare ca primațială formă concretă a altruismului, din care treptat se dezvoltă toate celelalte forme de solidaritate, ci este baza psihologică a tuturor raporturilor altruiste; iar «prima formă concretă a altruismului este dragostea maternă»¹⁾.

Însă afirmarea aceasta nu corespunde cu realitatea. Nu se pune la îndoială că în dragostea părinților către copii este și elementul jalei, însă este imposibil a reduce dragostea aceasta numai la jale și a afirma că ea este esența și temeliea psihologică a acestei dragoste, pentru că atunci nu putem înțelege de ce una și aceeași jale se manifestă ca o deosebită dragoste numai față de copiii proprii, ci nu și față de cei străini. În adevăr dragostea părinților nu se poate reduce cu totul la jale.

1) «Opravdanie Dobra» pag. 60.

2) «Opravdanie Dobra» pag. 103.

3) «Opravdanie Dobra» pag. 60.

1) «Opravdanie Dobra» pag. 62.

1) «Pameati V. S. Solovieva». Rev. Hristi-anscoe citenie an. 1900, pag. 799.

Presupunem pe un moment dat, că Soloviev are dreptate, ne unim cu el, că dragostea părintească poate fi redusă la jale față de copii, cari sunt mici și nemernici, și poate fi explicată ca prima formă concretă de solidaritate, crescută pe temelia jalei. Dar chestiunea stă în aceea, dacă se pot explica toate formele altruizmului sau a raporturilor sociale din această temelie. Soloviev judecă, că orice tendință de unire și solidaritate în esența sa este jale, aceasta se dovedește prin faptul, că prima formă concretă de unire și solidaritate este dragostea maternă, care cu desăvârșit poate fi redusă la jale, iar dragostea părinților este «rădăcina, din care se dezvoltă toată complicația legăturilor sociale interne și externe»¹⁾.

Însă raporturile între oameni și tendința spre unire a fost până la manifestarea dragostei părintești, a fost chiar între prima păreche de oameni; prin urmare prima formă concretă de solidaritate se manifestă nu în simțul iubirii de copii, ci în raporturi între bărbat și femeie; a nega astfel de raporturi în realitate; noi nu putem dar atunci sau aceste raporturi s'au dezvoltat din simțul dragostei părintești, care, după părerea lui Soloviev, este temelia tuturor raporturilor sociale și care în esența ei este jale, însă aceasta nu putem admite, întru cât simțul acesta încă nu exista; sau trebuie de dovedit că și la temelia acestor raporturi stă simțul jalei; dar aceasta n'o face singur Soloviev și, credem, pentru că este imposibil de făcut.

Soloviev cugetă astfel pentru că prima formă concretă, după părerea lui, a raporturilor între indivizi pe baza altruizmului — dragostea părintească, a putut s'o reducă la simțul jalei, judecând, că părinții tind la unire cu copiii pentru că au jale față de ei; însă nimic nu ne împiedică să judecăm invers și anume: că părinții au jale de copiii lor, pentru că în natura lor internă adânc este sădită tendința spre unire și solidaritate cu ei; tendința aceasta și se manifestă uneori ca jale, care este numai o anumită formă concretă a acestei tendințe, dar care nu poate cuprinde toate raporturile părinților față de copii, nici nu poate fi măcar temelia a acestor raporturi.

Astfel deocamdată noi avem dreptul a afirma

că raporturile părinților față de copiii lor au în sine și elementul jalei, însă nu pot fi reduse cu totul la acest simț, și în tot cazul nu pot fi considerate ca prima formă concretă a raporturilor între indivizi și, prin urmare, nici ca temelia tuturor raporturilor sociale interne și externe.

Prin sentimentul jalei se pot explica raporturile între doi indivizi, din cari unul suferă și are nevoie de ajutorul altuia, care compătimește aproapei său și-l poate ajuta; dar oare se cuprind cu aceasta toate raporturile sociale posibile între oameni? Sigur că nu. Și singur Soloviev recunoaște aceasta, când el, pentru a explica raporturile copiilor față de părinți, scoate la iveală alt principiu «venerațiunea». «Aici, zice Soloviev, negreșit este ceva deosebit și specific... ce nu poate să se desvolte din jale.»¹⁾

Nu contestăm afirmarea aceasta, deși dela sine se naște întrebarea, pentru ce aceeași tendință de unire și apropiere, în cazul acesta nu se explică prin jale, care este esența tuturor raporturilor între oameni? Dece una și aceeași legătură organică care la fel se simte și de părinți și de copii se manifestă la părinți ca jale, iar la copii ca venerațiune? Faptul acesta rămâne neexplicabil din punctul de vedere al teoriei lui Soloviev, și se poate explica numai dacă recunoaștem, că jalea nu este esența psihologică a unirei între indivizi, ci numai o formă concretă a acestei tendințe. Chiar dacă s'ar putea explica desăvârșit toate raporturile între părinți și copii pe baza acestui principiu, totuși rămâne neexplicabilă toată sfera raporturilor sociale între oamenii mai depărtați decât copii cu părinții.

Soloviev zice că «legătura organică prin nașteri se slăbește, se întinde, dar nu se rupe cu totul»¹⁾. Cu toate acestea cum putem noi explica intensitatea jalei între indivizii străini unul de altul, între cari legătura organică mai cu totul nu există, dar între cari raporturile se manifestă prin unire și solidaritate adesea ori mult mai intensivă decât există între părinți și copii? Pe lângă aceasta rămâne cu totul neexplicabil faptul jalei omului în privința animalelor, dacă nu recunoaștem, că omul cândva a fost una cu animalele, adică că omul și animalele existente s'au

1) «Opravdanie Dobra» pag. 62.

1) «Opravdanie Dobra» pag. 114.

1) «Opravdanie Dobra» pag. 101.

desvoltat treptat prin evoluție dintr'un singur sâmbure de viață primațial; însă darvinismul nu este o ghipoteză indescutabilă în domeniul științelor pozitive, și în tot cazul creștinismul nu poate admite o astfel de concepție.

Soloviev, rămânând consecvent teoriei sale, afirmă că: «dela cercul restrâns al dragostei materne, simțul jalei, treptat desvoltându-se, cuprinde familia, comuna, neamul, rasa, toată omenirea și indefinitiv chiar tot ce viețuește în univers»¹⁾. Din acest principiu Soloviev deduce și explică toate normele altruizmului și mai înainte de toate «mila și dreptatea».

«Nu face altuia nimic din aceea, ce nu vrei să-ți faci ție alții», și «fă altuia tot, ce singur dorești dela alții»²⁾. Ambele aceste norme sunt repartizarea unui singur adevăr moral stabilit de Hristos și dat ca normă pentru raporturile omenești: «Toate câte voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea, că aceasta este legea și proorociei»³⁾.

Dela sine se înțelege că nimeni nu poate contesta aceste norme, și în adevăr ele sunt norme admise de creștinism pentru raporturile omenești; însă nu putem înțelege, cum aceste norme altruiste pot fi scoase din principiul jalei? Singur Soloviev explică aceasta prin următoarele cuvinte: «In baza acestui principiu fiecare persoană aparte recunoaște că și alte ființe sunt tot așa centre relative de existență și de puteri vii, cum este și ea. . . . Aici se afirmă adevărul, se recunoaște aceea, ce este de fapt»⁴⁾. Din acest adevăr rațiunea deduce regulele altruizmului mai sus amintite. Prin urmare după părerea lui Soloviev, reesă că la temelia acestora norme altruiste stă simțul jalei, omul recunoaște unitatea sa și înrudirea cu alții, pentru că are jale față de ei; însă nimic nu ne împiedecă să judecăm invers și anume, că omul nu pentru aceea recunoaște înrudirea sa cu alții, că are jale față de ei, dar anume pentru aceea li și jălește că își simte unitatea și înrudirea cu ei.

Singur Soloviev admite aceasta și se contrazice, când afirmă că: «Toate manifestările jalei și a altruizmului bazat pe ea, se condiționează esențial cu egalitatea»⁵⁾.

«Ca să jălești pe altul, zice el, trebuie să-l egalez cu sine, ori să te egalez cu el, pe când neegalitatea presupusă, excluzând gândul despre situații asemănătoare, sapă din rădăcină jalea și orice raporturi altruiste»¹⁾.

O cugetare cu desăvârșit dreaptă, dar atunci baza altruizmului este conștiința egalității și înrudirii, iar nu jalea.

Astfel noi putem constata și recunoaște că omul, după natura sa, tinde spre unire cu alte ființe vii, este altruist după natură, însă este imposibil a arăta baza psihologică a altruizmului și nu ne putem uni cu explicările acestui principiu, date de Soloviev. Tendința aceasta sub influența diferiților factori se manifestă în diferite forme, și ca o formă concretă a altruizmului este și jalea, pe care Soloviev a recunoscut-o ca baza psihologică a altruizmului. Inșă putem constata un factor, care totdeauna însoțește orice manifestare altruistă. Acesta este faptul, că subiectul, care tinde la unire, recunoaște, măcar în oricare parte, asemănarea sa cu obiectul, cu care tinde să se unească.

Cu cât mai tare și mai complectă este asemănarea aceasta, cu cât mai intensivă este conștiința acestei asemănări, cu atât mai intensivă este și tendința unirei. Din acest punct de vedere să poate explica aceea, ce nu se explică după teoria lui Soloviev/

Raporturile părinților față de copii și invers au una și aceeași bază — asemănarea lor, care se întărește prin legătura organică; asemănarea aceasta și dintr'o parte și din alta se manifestă ca tendință spre unire, dar se complică încă prin alți factori, ca slăbiciunea și nemernicia copiilor, ajutorința lor etc., cari provoacă simțul jalei din partea părinților și a mulțămirei din partea copiilor. Se explică și jalea omului către animale, care are la bază asemănarea organizației fizice a animalelor cu a omului, însă jalea aceasta este o formă inferioară a altruizmului și niciodată nu poate să se transforme în deplina unire, întru cât nu există asemănarea definitivă între organizația internă și externă a omului și a animalelor.

Insemnătatea acestui factor în tendința omului spre unire se poate constata chiar pe primele pagini ale Bibliei. Adam, văzând femeia, făcută

1) «Opravdanie Dobra» pag. 103.

2) «Opravdanie Dobra» pag. 111.

3) Matei Cap. VII, 12.

4) «Opravdanie Dobra» pag. 110.

5) «Opravdanie Dobra» pag. 116.

1) «Opravdanie Dobra» pag. 117.

din coasta lui, deși nu știa de aceasta a zis: «Iată acum os din oasele mele și trup din trupul meu, aceasta se va chema femeie, pentru că din bărbatul său s'a luat. Pentru aceea va lăsa omul pre tatăl său și pre mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup»¹⁾, pe când până în momentul acesta între toate jivinele pământului, zidite de Dumnezeu «lui Adam nu s'a aflat ajutor asemenea»²⁾.

Prin urmare conștiința asemănării este unul din factori, care condiționează și însoțește totdeauna altruismul, însă cu toate acestea nu putem afirma, că ea este baza psihologică a acestei tendințe, și altruismul, însușit naturei omului, rămâne pentru noi neexplicabil, deși este fapt, care nu poate fi pus la îndoială.

Această nemijlocită cunoștință a asemănării, care totdeauna însoțește altruismul, este consacrată de creștinism în raporturile omenești și vestită ca frăție și egalitate a tuturor oamenilor, cari sunt toți fiii Tatălui Ceresc și toți la fel sunt răscumpărați cu sângele Domnului nostru Iisus Hristos. Creștinismul a consacrat și tendința omului spre unire, dându-i ei o însemnătate morală superioară, și numind-o «dragoste», a recunoscut-o ca principiul raporturilor între oameni.

Astfel tendința spre unire, care totdeauna este însoțită de conștiința asemănării și înrâuririi indivizilor, fiind neexplicabilă din punct de vedere psihologic, apare ca un fapt incontestabil acolo unde este conștiința acestei asemănări. Unde conștiința aceasta nu există, acolo nu-i, nici nu poate fi unirea sau altruismul.

Soloviev, cum vedem, n'a putut explica altruismul din punct de vedere psihologic, n'a putut arăta temelia altruismului în firea omului, deși constată prezența acestui factor și pe dreptate îl consideră ca bază obligatorie a raporturilor omenești. Natural că și stăruințele lui Soloviev, a stabili acest principiu, ca normă obligatorie a raporturilor între oameni în afară de religie, n'au o bază solidă și nu putem zice că dovezile lui în direcția aceasta sunt convingătoare.

Nu putem contesta pe Soloviev când el afirmă că: «Orice învățătură morală, ori cât ar fi de convingătoare puterea ei internă, sau de impunătoare autoritatea exterioară, totuși ar fi slabă

și ar rămâne fără nici un folos, dacă n'ar găsi pentru sine o bază solidă în singura natura morală a omului»¹⁾. Credem că aceasta nu se poate pune la îndoială. Dar a scoate tot conținutul legii morale și a stabili idealul perfecționării morale numai pe baza naturei fizice a omului, aceasta se pare imposibil. Însă tocmai aceasta se silește s'o facă Soloviev, când, în baza raporturilor între oameni, el pune principiul altruismului și când acest principiu, ca ideal, el îl bazează numai pe însușirile naturei omenești, în afară de religie și în afară de orice altă autoritate exterioară, decât singura natura omului.

Dar alături cu altruismul, cu tendința omului spre unire, în natura lui este și egoismul — tendința spre deosebire, separare și dezbinare.

Esența individualității constă în a lui «eu» cu conștiința și voința liberă. În actul conștiinței de sine, individul disparte și deosebește al lui «eu» de tot ce există împrejur, de tot universul pe care-l consideră ca «non eu». Socotind pe al său «eu» ca un centru al vieții, de sine stătător, individualitatea pe drumul dezvoltării sale, urmărind fericirea individuală, consideră tot ce este «non eu» ca armă și unealtă pentru satisfacerea intereselor individuale. «Prin fiecare pas, prin fiecare suflare, zice Mihailovschii, omul deosebește al lui «eu» de tot ce este «non eu» și așează tot «non eu» într'o perspectivă pur egoistă, adică grupează tot ce consideră ca «non eu» în conformitate cu suferințele și desfătările sale individuale.

Aceasta atât este evident, contra cugetărilor de nici o valoare a moralistilor neînsemnați, că omul, care cugetă și este nefățarnic nu va mai cere de la noi dovezi deosebite»²⁾. «Că egoismul și sensualitatea, zice profesorul Bronzov, sunt în crescute cu natura firească a omului, aceasta nimeni nu-i în stare să tăgăduiască»³⁾. Aceasta afirmă mai mulți moralisti cât și morala creștină. Trebuie să recunoaștem că egoismul este în natura omului tot așa de fapt real cum și altruismul.

De sigur noi nu admitem că omului este însușit egoismul absolut contra căruia se ridică

1) «Opravdanie Dobra» pag. 51.

2) «Boriha za individualnosti» Rev. Otecestvenăia zap'ischi, an 1875 luna Octombrie, pag. 627.

3) «Pameati Vl. S. Solovieva» Rev. Hristianscoe citenie an 1900, vol. C.C. X. pag. I.

1) Facerea Cap. II, 23-4.

2) Idem. Cap. II, 20.

Soloviev și pe care el foarte bine îl formulează prin următoare cuvinte:

«Eu — singurul centru, iar toată lumea numai periferie». Astfel de egoism de fapt se respinge prin altruismul omului, deși drept vorbind tocmai acest principiu și este la temelia fiecărui egoism. Noi recunoaștem egoismul numai ca conștiința din partea individului al său «eu» al demnității proprii și deosebire de «non eu». Această mărginire între «eu» și «non eu» este un moment negativ pe drumul dezvoltării morale a omului și a manifestării altruismului, este un moment de deosebire și de dezbinare a omului de alții. Fie că acest principiu este fals în temelia lui, fie că astfel de mărginire între «eu» și «non eu» este absurdă, cum socoate Soloviev, însă în tot cazul acesta este fapt, cu care suntem nevoiți să ne socotim.

Și singur Soloviev în altă operă a sa recunoaște acest principiu deși declară că este rău. «Viața naturei, zice el, prin cât ea se bazează pe egoism este o viață rea și legea ei este legea păcatului». ¹⁾ «Deși la temelia vieții universului este despărțirea și dezbinarea tuturor, un haos, deși toate ființele și puterile printr'o tendință rea și absurdă se ceartă și se ciocnesc între ele, se înghesuiesc și alungă una pe alta, totuși contra voinței lor, în contra despărțirii și dezbinării tuturor — universul există și trăește ca ceva «unitar» și «unit». ²⁾

Ori cum ar fi, dar se constată două principii, însușite naturei omului, pe a căror bază crește și se dezvoltă individualitatea.

Aceste două principii, putem a zice, sunt paralele a două puteri ale naturei fizice — atracția și respingerea, pe cari este întărit universul; dar dacă în natură aceste puteri sunt așezate în mod mechanic prin măsură și cânt, și raporturile între ele în univers se fac pe baza legilor stabile și fixe, apoi altruismul și egoismul se întâlnesc în individualitatea omului numai pe baza voinței lui libere. Ambele aceste principii sunt doi factori, cari permanent influențează voința omului și în jurul cărora se grupează toți ceilalți factori, luminând cu lumina reflectivă a unui din ei.

Astfel în orice moment alegerea voinței este

alegerea între apropiere și depărtare, unire și despărțire, adică între altruism și egoism, și toate faptele individului se împart după aceste două categorii. Măsura în care se întâlnesc și se combină aceste două principii în individ arată gradul dezvoltării morale a individului, iar dominațiunea unui din ei determină calitatea dezvoltării morale și pune coloritul său asupra raporturilor individului față de alții.

Și într'o direcție și în alta individualitatea se poate desvolta la infinit, și dezvoltarea aceasta se determină în totul prin voința liberă a individului; însă în fiecare moment al dezvoltării morale ambele principii există în individ, diferă numai raporturile între ele.

Dacă într'o direcție, pe drumul egoismului, individualitatea poate întruni minimum altruismului și în tot cazul egoismul va domina (starea omului natural), apoi pornind pe alt drum, pe drumul altruismului, individualitatea poate să ajungă până la unirea cu principiul suprem, cu Absolutul (calea dezvoltării morale a omului renăscut prin harul Dumnezeesc).

În tot cazul raporturile între oameni se regulează nu numai prin altruism ci și prin egoism. Chiar normele altruismului, arătate și de Soloviev, nu pot fi închipuite și n'ar putea fi stabilite fără momentul egoist. În adevăr ca să pot face altora aceea, ce doresc ca și alții să-mi facă mie, eu trebuie să știu cine sunt «eu» și ce eu doresc, adică «eu» trebuie să se deosebească de «non eu» (moment egoist) și numai comparând pe alții cu mine eu îi voi putea recunoaște asemenea cu mine cu aceleași dorinți și tendințe (moment altruist).

Dacă am recunoaște că individul în raport cu alții să călăuzește și se determină numai de altruism, atunci n'ar mai putea fi vorbă de dezvoltarea morală a omului, întru cât omul s'ar determina la un pas sau la altul prin natura sa, și toate faptele ar trebui să fie considerate ca necesare, ci nu libere. Soloviev foarte bine cunoaște aceasta și când declară că egoismul este ceva «ne real și fantastic, care afirmă aceea ce nu există și nici nu poate exista» ¹⁾. El prin aceste cuvinte vrea să afirme că egoismul este fals în esența lui, este ceva ce n'ar trebui să existe, și că individul în raport cu alții tre-

1) «Duhovnâe osnovâ jizni» Ed. III-a C. Petersburg, an. 1897 pag. 82.

2) Indem pag. 85.

1) «Opravdanie Dobra» pag. 199.

bue să se determine numai de principiul altruist. O cugetare foarte frumoasă și justă, idealul acesta a raporturilor între oameni a fost pus ca călăuză și de creștinism; însă tocmai aceasta trebuia să dovedească Soloviev.

Dacă lăsăm religia într-o parte și ne gândim să motivăm acest principiu numai în mod filozofic sau psihologic analizând natura omului și însușirile lui morale și intelectuale, apoi în zadar va fi truda și stăruința.

Din punct de vedere a omului natural, ambele principii sunt egale, întru cât ambele sunt însușiri ale naturei lui psihologice, și omul este sforțat a simți ca datorie morală, și în adevăr așa consideră tot, la ce se înclină voința lui sub influența și apăsarea reciprocă a ambelor motive; așa că raporturile omului natural față de alții în fiecare moment se determină prin media influenței din partea ambilor factori, și este cu totul imposibil a stabili idealul acestor raporturi numai pe baza firii omului natural.

Din acest punct de vedere la fel au dreptate morală și sălbaticul contemporan, care limitează raporturile sale altruiste, numai cu cercul familiei și consideră o datorie morală, să ucidă pe oricine, care și-ar permite să înjure pe un membru din familia lui, și din altă parte toată lumea ante-creștină, care restrânsese altruismul în limitele anumitului stat sau popor; pe aceeași treaptă morală pot fi considerați chiar și evreii cu idealul lor «iubește pe fratele tău și urăște pe vrăjmașul tău» Cu regret putem constata că de la acest ideal al Vechiului Testament nu departe am ajuns și noi creștinii.

În singura natura omului nu există acel criteriu, care să-l oblige pe el, ca să prefere altruismul egoizmului, ci nu invers. În cazul acesta am putea să ne bazăm pe rațiune, pe care o are în vedere Soloviev și care aprobă orice tendință spre unire, ca ceva, ce are sens, și condamnă ca non sens tot ce tinde spre deosebire și despărțire.

Însă acest criteriu poate să aibă însemnătate numai pentru anumite persoane la o anumită treaptă intelectuală; și cu toate acestea rațiunea poate numai să îndrepte voința în direcția altruismului, însă nici de cum, nu poate stabili idealul acestui altruism. Idealul arătat de Soloviev — egalitatea tuturor, este luat din creștinism, care a vestit frăția tuturor oamenilor, care a arătat

și idealul altruismului, pe care omul trebuie să-l dezvolte în raport cu alții: «Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca cineva sufletul sau să-și pue pentru prietenii săi». ¹⁾

Rațiunea chiar, dacă ar putea deduce principiul raporturilor între oameni din însușirile lor naturale, totuș n'ar putea motiva acest principiu ca obligator și în tot cazul niciodată n'ar putea arăta idealul acestor raporturi. Soloviev simte aceasta și nu rămâne consecvent, când afirmă că: «jalea, pe care noi o simțim față de altă ființă asemănătoare nouă, are cu totul altă însemnătate, când noi vedem în ființa aceasta chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Noi respectăm ființa aceasta pentru că o respectă Dumnezeu, sau mai bine: noi trebuie să ne socotim cu ea, pentru că cu ea Dumnezeu se socoate». ²⁾

Aceasta este temelia pe care Soloviev construie teoria sa a raporturilor între individ și comunitate.

Noi vedem că la bază el a pus principiul moral al creștinismului, pe care a vrut să-l motiveze pe însușirile naturale ale omului. Dacă el a putut întru câtva să arăte baza psihologică a acestui principiu, deși, cum am văzut, nu prea adevărată, apoi că se motivează acest principiu ca obligator și ca să arăte idealul raporturilor între oameni Soloviev a fost nevoit, să recurgă la religie. Însă, primind idealul creștinismului, el n'a voit să ia în considerare alt principiu al naturii omenești — egoismul.

Faptul acesta l-a sforțat pe Soloviev, ca el să nu ia în considerare aksioma că fiecare individ aparte în viața reală, și în raport cu alți indivizi se conduce de principiile moralei pozitive, care este numai reflectarea individuală a moralei absolute. Din acest punct de vedere e clar, că și comunitatea, ca gruparea indivizilor liberi își aranjează viața tot pe baza moralei pozitive, care în anumite cazuri poate să nu corespundă cu conștiința morală a persoanelor separate. Aceasta are o mare însemnătate, întru cât faptul acesta va servi ca o călăuză în rezolvirea chestiunii a raporturilor reale între individ și comunitate în viața istorică a omenirii, care chestiune o rezolvă Soloviev și la analizarea cărei

1) Ioan Cap. XV. 13

2) «Opravdanie Dobra» pap. 232

vom trece și noi. Defectul acesta, cum vom vedea. l-a pus pe Soloviev în situația de a șovăi în unele chestiuni, și stând pe punctul de vedere al moralei absolute, el se silește să găsească baze ideale pentru astfel de fenomene în viața socială, cari, din punct de vedere a moralei absolute, desigur trebui să fie condamnate, și în tot cazul a dat destule motive, ca să fie învinovățit în aceea, ce el nici nu gândea să împărtășească.

Tot din cauza aceasta, Soloviev a încunjurat

una din cele mai grele chestiuni, cari se ivesc în viața reală a oricărei societăți, și anume, cum s'a procedat, când conștiința morală a individului este superioară normelor stabilite, ale vieții sociale; deși chestiunea aceasta nu odată iese la suprafață în sistema lui. După părerea lui Soloviev, nu poate să fie nici un antagonism între individ și societate, pentru aceea el nici nu rezolvă definitiv chestiunea aceasta.

Icon. ST. S. BEJAN
Chișinău

Vechile noastre monumente religioase și odoarele lor¹⁾

E o plăcere interesantă să cutreeri pământul țării noastre, unde peste tot răsar umbrele și amintirile străbunilor noștri. Căci: colo, în marginea unui drum sau la cine știe ce răspântie de drumuri, vedem o troiță veche de lemn sau o cruce de piatră, care amintesc de vreo faptă vitejească sau de cine știe ce răzbunare din timpul turbure de altă dată; mai încolo, în marginea unei păduri, vedem o biserică de lemn, mai arătoasă sau chiar de zid, făcută de voivozi în pribegie prin acele păduri; mai dincolo, între munți, o mănăstire falnică, ca o cetate medievală și care ne arată evlavie domnească, care, pentru ideea religioasă, a făcut jertfe materiale destul de simțitoare; colo pe piscul cutărui munte străjuesc ruinele unei cetăți falnice altădată, sub zidurile căreia au zăngănit arme cândva; sau ruini amintitoare de cruntă răzbunare domnească, cum, de pildă, în ruinele cetății de la Poenari, începută de Țepeș Vodă într'o zi de Paști cu locuitorii Târgoviștei; în marginea cine știe cărui sat, azi mare și frumos cu o biserică la fel, se vede străjuind o bisericuță de bârne, mică și năcăjită, ca și gospodarii cari au rădicat-o, gospodari puțini și năcăjiți și ei de atâtea bejării și rele, căzute pe capu lor.

Apoi, între zidurile cutărei mănăstiri, în mormanul de dărămături, acolo unde azi e locul de adăpost de vietăți necuvântătoare, acolo unde o șopârlă verde stă și se încălzește la soare, acolo a fost odinioară o viață de rugă sfântă, de muncă artistică, de sfântă muncă de luminare

a Neamului prin acele albine harnice, cari au fost călugării trecutului nostru.

La tot pasul deci privirea se lovește de urmele cari păstrează în ele frumoase și tainice amintiri din trecutul nostru!

Nu numai în toate la un loc, dar în fiecare monument, dacă l-am lua aparte, vom vedea că în el plutesc mii și mii de amintiri de ale trecutului nostru, începând de pildă printr'o mănăstire cu zidul încunjurător, înegrit de timp și plin de mușchiu, și până la cele mai mici obiecte din interiorul bisericii, căci îndată ce o carte veche a fost răsfoită, carte care poartă atâtea și atâtea însemnări, o ușă de pomelnic triptic deschisă, după ce s'a șters praful de pe cutare inscripție de piatră de mormânt sau după o ochire în pisania de deasupra ușii de intrare și, îndată lumea morților scumpi nouă, a străbunilor îndepărtați, începe a mișuna în chip tainic în jurul nostru și acea lume de altă dată începe a ne spune fapte de ale lor pe care nu le știm sau nu voim să le știm, *dar pe cari sîntem datorii ca Români să le știm.*

Am trecut și trecem pe lângă asemenea monumente, atâția dintre noi sîntem slujitorii Domnului în aceste sfinte locașe, dar oare câți din noi ne-am dat osteneala trebuitoare să culegem și să însemnăm aceia ce monumentul și obiectele din el ne spun sau să rugăm pe alții s'o facă?

Datorită acestui fapt, se văd trecute în sinodica bisericilor atâtea neexactități din punct de vedere istoric.

Multe din monumentele noastre religioase au frumoase tradiții, care trebuiesc culese pentru a

¹⁾ Vezi nr. trecut.

se înmormânta odată cu bătrânii cari le mai
 tradiții care, controlate cu datele sigure, ce
 găsim în documentele vechi, vor fi de folos.
 Înainte de a intra într'o biserică, dacă ne
 uncăm ochii deasupra ușii de intrare, vedem
 isania veche de fundare, și câte nu ne spun
 aceste pisanii! Căci, de pildă, dacă ne vom duce
 Probota lui Rareș și ne vom uita pe pisania
 Bisericii, scrisă în limba oficială a timpului, limba
 slavonă, vom citi, în traducere românească, că
 clădirea a fost rădicată «în al IV-lea an de stă-
 pănire împărătească» a lui Petru Vodă. E numai
 un singur rând, dar cât de mult ne spune!

Acest rând ne spune cum se socoteau domnii
 moștri sau cum de fapt erau socotiți în Răsăritul
 creștin căzut, sub tirania turcească.

Domnitorii din Principatele Române erau soco-
 ti ca urmașii împăraților bizantini de altă dată,
 ocrotitori și ajutători ai Bisericii ortodoxe
 în Orient, după cum de fapt așa au și fost,
 căci, începând cu Ștefan Cel Mare, mulți din
 domnii următori din ambele Principate au ajutat
 și susținut Biserica Răsăritului.

Culmea o ajunge Vasile Lupu, domnul Mol-
 dovei, care ajută, dar și dictează în afacerile
 bisericesti răsăritene, ca și împărații bizantini de
 dinioară, căci numai după dorința lui a fost ales
 gumeniu de la Galata din Iași, arhimandritu
 aisie, ca patriarh al Ierusalimului, căzând mitro-
 poliții greci candidați la acel scaun, și a fost hiro-
 nit arhiereu în biserică sa domnească Trei ierarhi
 în Iași de Mitropolitu țării, la 23 Martie 1645.¹⁾

Iată deci cum un rând, și poate că nici el deplin,
 într'o veche pisanie, deșteaptă atâtea amintiri
 frumoase pentru Neamul Nostru, care în acele
 timpuri, grele a fost mântuitoru ortodoxiei!

Intrând înăuntru prin ușa cu frumoase sculpturi,
 viața în cele mai multe locuri ne va fi oprită
 de pietrele de morminte. Aceste tăcute lespezi
 de piatră sau, în cea mai mare parte, de marmoră
 ne încântă privirea cu frumoasele și artisticele lor
 sculpturi, dar în acelaș timp, dacă ne plecăm
 deasupra lor și ștergem praful aruncat de nepă-
 rărea timpului și ne dăm osteneala să descifrăm
 sensul de slove, la multe din ele, șterse de călcă-
 rile peste ele în curs de sute de ani, vom
 vedea că acele tăcute lespezi vor căpăta glas
 și ne vor spune multe lucruri de altă dată.

Unele ne vor vorbi despre drame pline de
 interes istoric, dar în acelaș timp și pline de
 duiosie, prin jalea ce au aruncat odinioară în
 atâtea familii de seamă. Altele ne vor arăta
 pagini de glorie străbună, etc.

Să pășim, de pildă, în fața pietrelor de mormânt
 de la Snagov, pe care vom citi pagini întregi de
 istorie ale Principatului Muntean din veacul al
 XV-lea și al XVI-lea, veacuri atât de tulburi și
 de sângeroase, din cauza luptelor interne între
 cele 2 familii doritoare de tron: Dăneștii și
 Drăculeștii.

O dramă plină de duiosie din veacul al XVI-lea
 o putem citi pe pietrele de mormânt a fiilor și
 soției postelnicului Dragomir. Cei 4 fi fusese
 omorâți de Mircea Ciobanu și de soția sa doamna
 Chiajna, iar mama lor, moartă de durere, Jupă-
 neasa Marga, pierzându-și ce avea mai scump
 în această lume, se călugări sub numele de
 Eufrosina.

Ea se îngriji ca pe locurile din biserică, unde
 fusese îngropați cei 4 feciori ai săi, să pue în anul
 1569, frumoase pietre de morminte, însemnând
 felul morții lor. Doborâtă de dureri, adormi și
 ea lângă copiii ei și pe a cărei piatră de mormânt
 citim următoarea inscripție plină de duiosie:
 «A răposat roaba lui Dumnezeu monahia Eufro-
 sina, după moartea a 4 fii ai ei, cari au fost
 tăiați. Vesnică pomenire. Mult întristată mamă
 până la moarte.²⁾

Sub piatra cu inscripție ștearsă, așezată în
 locul unde se oprește preotul cu sfintele daruri,
 tradiția spune că e îngropat Țepeș-Vodă, iar
 sub unele din pietrele cu inscripțiile roase de
 vremuri, vor fi fost îngropați pe vremuri poate
 victime de ale cruntului domn, știut fiind că
 Snagovu a fost locul de îngropare în cursul
 timpului a condamnaților politici din Muntenia.

Tot aici Doamna Chiajna, acea femeie dori-
 toare de mărire și stăpânire, dar de o cruzime
 rară, stă cu familia ei de atâtea veacuri și pri-
 vește de pe pereții bisericii, unde le sînt zu-
 grăvite chipurile, zic privește cu liniște la mor-
 mintele celor 5 victime ale sale.

Nici victimele Chiajnei și nici cele ale lui Țepeș
 nu mai scrâșnesc din dinți și nici nu mai ridică
 pumnii răzbuțători, ca în ajunul morții lor, asupra
 ucigașilor lor.

¹⁾ Monografia M-rii Galata din Iași de Econ. V. Ursăcescu

²⁾ Opere complete V. III, Odobescu.

Toți stau tăcuți în liniștea sfântului locaș și prin ea și pacea lui Dumnezeu plutește peste toți!

La Snagov stau deci față'n față 2 pagini și anume: una de istorie din trecutul de zbucium intern al Neamului, și alta de sfântă credință creștină, care-i plină de iertare și pace!

Indreptându-ne pașii în alte părți, vom da de pietre de mormânt, cari ne vor arăta împrejurările în cari ș'a găsit moartea cel îngropat acolo, cum, de pildă, îi cea de la Găiseni, a marelui boer Stroe din 1542, care ne arată că moartea i-a venit cu ocazia unei răscoale contra domnitorului. Pe altele se arată necazurile îndurate de repocat cu pribegia prin alte țări, fugind de urgia domnască, cum, de pildă, îi piatra de mormânt de la Mănăstirea dintr'un Lemn a lui Gheorghe, fiul lui Șerban Basarab din 1739.

Se văd apoi date asupra vieții răposatului, cum îi pe cea a Mitropolitului Iacob Stamate din vechea biserică a Mitropoliei Moldovei.

Pe unele vedem scene istorice pline de vitejie și de credință a străbunilor față cu țara și domnul ei și cari ne arată cum străbunii noștri cu credința în Dumnezeu și cu sabia în mână ni-au apărat și păstrat pământul țării. Așa, pe piatra de mormânt a boerului fruntaș a lui Mihai Viteazu, anume Stroe Buzescu, din 1562, de la biserică din Stăneștii Vâlcii, se vede sculptată lupta pe care acest viteaz căpitan a dat-o piept la piept cu nepotu hanului tătarăsc, pe care l-a omorât și a câștigat biruința, iar inscripția acestei pietre sfârșește așa: *«și nu fu pe voia cânilor de Tătari»*.

Pe peatra de mormânt de la Vieroș, a clucerului Albu Golescu, care a perit în fruntea oștilor domnului Muntean Alexandru Vodă, luptând contra lui Ioan Vodă cel Cumplit, domnul moldovenesc din anul 1574, se vede sculptat cluceru călare cu buzduganu în mână și cu veșmântul fluturând, după cum a fost acum câteva veacuri în urmă, în fruntea oștilor muntene, găsindu-și moartea pe când lupta pentru țară.³⁾

Acestea sînt numai câteva din pietrele de morminte, dar iată cum aceste pietre, neluate în seamă, ba încă călcate de vizitatorii cu gândul în cine știe ce parte, iată cum aceste tăcute și reci lespezi pentr'un moment, dar de îndată ce

vrei să stai de vorbă cu ele și să le întrebă, își deschid glasul și nu ne mai ascund nimic, ci ne povestesc, între altele, frumoase și înălțătoare pagini de istorie a Neamului.

Nu numai pietrele de morminte, ci și alte obiecte ne povestesc din ale trecutului nostru cum, de pildă, îs unele cusături precum îs cele 2 acopereminte de la Putna de pe mormintele celor 2 soții ale lui Ștefan Cel Mare.

Unul îi pus pe mormântu celei de a doua soții anume Maria din Mangop, și pe el se vede cusut chipul doamnei cu ochii închiși, pe cap cu coroană, iar alături vulturul bizantin cu 2 capete. Acest acoperemânt ne amintește de viața ardu de amărâtă a acestei doamne de pe tronul Moldovei, care-și văzu în 1475 patria sa Mangop în Crimeii, unde mai stăpânea o ramură a împărăției bizantini, cuprinsă de Turci și frații omorâți, vedea apoi răceala soțului ei, a cărui inimă îi fusese răpită de frumoasa roabă de războiu, adusă în Muntenia, de Maria, fica lui Radu cel frumos. Sub ochii ei se începe acea idilă de dragoste domnească, care mai târziu se sfârși prin căsătoria maralului Voevod, se văzu lăsată de soțul ei¹⁾ și-și petrecu ultimele zile în resemnare într'un castel domnesc sau în vreo mănăstire lucrând singură sau supraveghind lucrul la peșteră de deaia, care avea să-i acopere mormântul, singurul loc unde putea să-și găsească liniștea!

Tot la Putna se mai păstrează încă o perdea iarăși frumos cusută pe care se văd față'n față Ștefan Cel Mare cu frumoasa lui doamnă Maria.

Ce deosebire între aceste 2 perdele de pe mormintele soțiilor marelui Voevod!

Pe una se vede tristețea, pe alta veselie. Aceasta a domnit la curtea domnească a Moldovei care o aduse frumoasa Munteancă care dădea un moștenitor la tron, moștenitor legiuit și dorit de marele Voevod.

Apoi epitrahirul de mătasă de la Biserica Olteniei pe care se vede cusut chipul puternicului boer oltean Barbu Craiovescu, Pahomie izvoară de gărie, ne arată cum oameni mari din trecut nostru, nemulțămii de măririle acestei lumi, de zgomotul ei, se retrăgeau, pentru a-și găsi Domnului, ultimele zile și a se îngriji de sufletul apăsător poate de multe greutăți.

În bisericile noastre, se mai găsesc și

³⁾ Textul inscripțiilor în: Inscriptii din bisericile României Vol. I și II de N. Iorga.

¹⁾ Domnițe și jupănese române de altă dată. Octav G. L.

obiecte amintitoare de fapte din trecutul nostru, cum de pildă sunt icoanele.

Voi aminti numai despre una, care reprezintă un interesant subiect național religios și anume:

Doamna Despina, după moartea soțului ei Neagoe Vodă, avu de îndurat încă o mare durere și-i fu dat să vadă și moartea fiului său Teodosie, și această lovitură o făcu să se despartă de această lume trecătoare și schimbătoare, unde-i fu dat să vadă culmile măririi, dar acum și durerile una după alta și să se facă călugăriță sub numele de Platonida.

Această durere mare, ce a lovit pe acea credincioasă Doamnă ni-o arată o icoană foarte interesantă, dată atunci schitului Ostrovu de lângă Călimănești, azi la Argeș, ²⁾ și care reprezintă sus pe maica Domnului în brațe cu Dumnezeescul ei fiu Iisus Hristos mort, iar jos pe Doamna Despina cu mantie neagră și cu un văl la fel pe cap cu chipul plin de durere ținând și ea la fel în brațe pe domnescul ei fiu Teodosie mort și îmbrăcat în domnești podoabe.

Această icoană e foarte interesantă ca concepție a momentului jalnic comun ambelor mame!

Vedem din subiectul acestei icoane cum, în trecutul nostru, durerile au ajuns și la curțile domnești, căci, în casele sătenilor cu vieața atât de turburată, au durat veacuri întregi!

Și alte obiecte cum de pildă crucile, purtătoare de inscripții, ne amintesc fapte din trecutul nostru românesc.

Se cuvine să amintim crucea din 1663 dată la Snagov de Doamna Maria soția lui Grigorie Ghica.

Această cruce ne amintește fapte iarăși din trecutul nostru turbure, ne amintește moartea unui om nevinovat și pedeapsa Dumnezeiască a unora din făptuitori:

Ne face să ne ducem cu mintea și să vedem cum într'o zi de iarnă de la 20 Decembrie 1662, intră în biserica Snagovului încă o victimă politică, ca atâția alții dinaintea sa, care au venit aici, victimă a domnitorului Grigorie Ghica, bătrânul mare postelnic Constantin Cantacuzino, care, după ce ascultă sfânta liturghie, se împărtășește și eșind din biserică, fu sugrumat de un stâlp al trapezei, în jalnicu sunet al clopotelor ³⁾

Dar în același timp, când un om drept și cari n'avea altă vină decât că se opunea jăcuirilor domnești pe țară, își sfârșia zilele la Snagov, tot atunci și pedeapsa de sus veni în casa domnească și copilul lor se îmbolnăvi de grozava boală a epilepsiei, și o cronică a timpului spune că *«sărea în pelincile sale ca un om mare și necheza ca un cal»*, iar domneștii lui părinți înțelese că aici, în această boală, îi pedeapsa lui Dumnezeu, și Doamna, care poate în sufletu ei se știa mai împovărată de greutatea păcatului și pentru a-și conțeni mustrarea de conștiință, urmează obiceiul țării și face daruri la această mănăstire și din care ni s'a mai păstrat de timp această cruce.

Un obiect cât de mic din bisericile noastre, dacă are pe el o însemnare cât de mică, ne poate spune lucruri de interes general sau cel puțin local.

O cercetare cu amănuntul ni-ar arăta că aproape în toate bisericile noastre vechi se mai păstrează, prin grija ochiului Dumnezeesc, care s'a îngrijit și se îngrijește de țară și biserica noastră, iar nu prin grija omenească, obiecte cari prezintă interes; ba poate că tocmai acolo unde nu ne putem aștepta la nimic, tocmai acolo aruncate în podu bisericii, s'au găsit în trecut și se pot găsi în viitor interesante obiecte, care să ne aducă lumini artistice și istorice nebănuite, căci Românul păstrează din bătrâni o zicătoare plină de mult adevăr și anume: *«nici nu știi de unde sare iepurele»*.

Se cuvine deci să nu mai trecem atât de mândri și de reci pe lângă obiectele vechi din bisericile noastre, vechi și ele, ci să le întrebăm sau să rugăm pe alții să le întrebe, și ele, care au văzut trecând cucernici pe lângă ele lumea de altădată a străbunilor, ele, care au văzut faptele lor, vor începe în graiul lor de altădată a ne povesti, și de câte ori vom vrea să mai știm ceva, apoi tot la ele să ne ducem și să luăm și vr'un prieten al lor, care să le poată iscodi și mai bine și să le facă să spue tot ceia ce mai știu.

* * *

În ce privește forma actualelor monumente, apoi se poate spune că numai la o parte din ele li s'a mai păstrat vechea formă de clădire, iar la altă parte li s'a schimbat sau în parte sau chiar în total.

Dintr'un spirit de pietate față cu memoria

²⁾ Catalogu colecț. comis. Mon. Ist. V. Drăghiceanu

³⁾ Magazin istoric p. Dacia 1845 de N. Bălcescu.

Înaintașilor și pentru a nu lăsa să li se dărâme ctitoriile, au făcut reparații sau prefaceri totale Ștefan Cel Mare, Petru Rareș, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu și alții, însă tot în genul celor vechi.

Cu începutul secolului al XIX-lea însă, se încep prefaceri cari lasă de dorit, prin modernism fără gust, în multe părți și care au făcut ca unele din vechile clădiri să nu mai semene cu ceia ce au fost odinioară, așa: Bistrița boerilor Craiovești din 1497, prin rezidirea din temelie de trațiș G. Bibescu și B. Știrbei, nu se mai aseamănă întru nimic cu ce a fost odată și numai ușorii de ușă de la intrare, făcuți de Meșteru Manole, cel care a lucrat și la minunata clădire de la Argeș, cu frumoasa lor sculptură, găsiți aruncați cât și vechile odoare, ne mai pot spune cum a putut fi Bistrița de altă dată.

Apoi, din Biserica lui Ștefan Cel Mare din Huși din 1494, datorită prefacerilor de pe vremuri, n'a mai rămas vechiu decât pisania slavonă, modernizată și ea întrucâtva prin boiaua cu cari a fost văpsită.

Egumenii greci deasemenea au făcut reparații, cari, în unele părți, au alterat arhitectura, în altele pictura, mai în toate părțile distrugând vechile pisanii.

În unele sate, apoi, s'au dărâmat vechile biserici de lemn și, în locul lor, s'au rădicat altele de zid, într'un stil modern, străin de stilul vechiu tradițional, și dacă în unele părți s'au ridicat clădiri de o măreție rece, apoi în altele și fără un pic de gust și de artă.

Sînt însă și locuri unde se văd ridicate clădiri moderne frumoase, cari să poată împăca tradiția trecutului cu gustul prezentului.

Prin orașe, apoi, vedem multe clădiri într'un stil străin, cu fel de fel de turnulețe, unul mai fără nici un rost și fără niciun gust ca altul, cu fel de fel de ferești mari, cu sticle colorate și, în general, un fel de compoziții arhitectonice a cine știe cărui arhitect improvizat de pe vremuri al mahalalei.

Aceste prefaceri și alterări a vechilor noastre biserici au făcut ca în anul 1860 apoi 1864, 1874 să se întocmească legi și regulamente și să se institue comisiuni de specialiști cari se privigheze orișice lucrare la vechile clădiri, pentru a nu se mai face schimbări nepotrivite ca până atunci.

În anul 1892 se întocmește legea pentru conservarea monumentelor istorice, lege reînnoită în 1902 și 1913, tot prin legi, iar în 1919, printr'un decret-lege s'a publicat în Monitorul Oficial din 29 Iulie 1919, în baza căruia s'a instituit și o comisiune a monumentelor istorice, compusă din specialiști în materie de istorie și artele frumoase vechi.

Cu toate acestea, datorită faptului că noi sîntem teoreticieni eminenți, dar slabi traducători în fapt, făurim legi excelente, dar care se aplică într'un chip care lasă de dorit. Reparații, prin care se înstrăinează vechea formă și vechea pictură, s'au făcut și se fac chiar și azi, cu toate formele îndeplinite, și pe deasupra, cu cea mai bună credință că se face un lucru bun, ba încă la unele, din pricina reparațiilor, cu greu sau chiar de loc nu s'ar mai putea reconstitui în forma lor de odinioară.

Trebuie știut că reparațiile ce urmează să se facă monumentelor noastre religioase, începând cu modestele, dar interesantele noastre biserici sătești de bârne, și sfârșind cu mărețele biserici dela mănăstiri, nu pot fi făcute de oricine, ci sub privigherea cunoscătorilor în materie, rînduiți de Comisiunea Monumentelor Istorice.

Nimănui nu-i este îngăduit să facă prefaceri sau reparații bisericilor vechi așa cum va crede sau așa cum îi va arăta cine știe ce meșter nepriceput, căci prin aceasta se modernizează totul și încă în cele mai multe cazuri și fără un pic de gust, ba încă ridiculizăm lucrul, căci, de pildă, dacă la o biserică de bârne i s'ar schimba acoperământu de draniță mărunță cu unul de tablă și încă i s'ar pune și uluce înflorite, ar fi la fel cu un om îmbrăcat în portul național și cu opinci în picioare, dar cu joben în cap, deci un om care, eșind pe stradă, ar stârni hazul trecătorilor prin îmbrăcămintea lui atât de nepotrivită.

Dacă'n viața noastră de toate zilele se poate spune că: «*nu-i frumos, ce-i frumos, ci ce place omului*», apoi în materie de reparații de biserici vechi sau de construcții din nou, această expresie nu-și poate avea loc.

La o clădire veche trebuie lăsat totul așa cum l-au făcut bătrânii, chiar dacă nouă ni s'ar părea că nu-i tocmai frumos, nu-i tocmai modern; căci n'avem dreptul să stricăm aceea ce n'am făcut noi.

E mică fereastra vecheși lasă puțină lumină să intre înăuntru, dar cu toate acestea nu trebuie schimbată prin una mai mare, căci rostu pe care la avut cea veche nu-l mai poate îndeplini cea nouă; căci cea veche, pe lângă că ținea tăria zidurilor, cea ce fereastra atât de mare de azi nu mai poate face și primele crăpături de altfel destul de mari, din zidurile bisericilor nouă se văd deasupra ferestrelor, apoi acea lumină puțină, acel semiîntuneric din bisericile vechi naște și face să plutească în acele sfinte locașe acea atmosferă mistică, care are darul de a muia chiar inimile și genunchii cei mai neplecați.

Ferestrele mari de azi, bune numai pentru școli, dau acea lumină sgomotoasă, al cărei rost e diametral opus cu rostu celei vechi, ba încă acele sticle colorate dau o lumină, cari alterează aspectul adevărat al picturii, al lucrurilor și al persoanelor din biserică și fac să se nască gânduri cu totul străine de ideea religioasă.

Trebuie știut bine că clădirile vechi, cât și odoarele lor nu sînt proprietatea preotului sau a epitropilor și nici măcar a urmașilor ctitorilor de odinioară, pentru ca după bunul plac să le schimbe, ci sînt clădiri ale Neamului, sînt documente pentru istoria Țării și orice adaus sau știrbire îi micșurează valoarea.

Aceiași lipsă de îngrijire o vedem arătată și tuturor obiectelor vechi din biserică, căci din pricina fumului de lumânări pictura s'a înegrit, portretele ctitoricești la fel și acolo unde n'a stricat fumul, a stricat gustul înoirii, care lasă atât de mult de dorit din punct de vedere al frumosului și al artei și totul a fost acoperit cu cine știe ce boia bătătoare la ochi sau cu cine știe ce pictură grozav de urâtă, făcută de zugravi nepregătiți, dar eftini.

Apoi pomelnice triptice ale ctitorilor, cărți manuscrise slavone și române, tipărituri vechi, alte obiecte din întrebuințarea bisericii și cari cuprind o însemnătate artistică, în majoritatea cazurilor s'au aruncate prin podurile bisericilor sau a clopotnițelor, unde-s expuse stricăciunilor încete dar sigure... Pietrelor de morminte nu li se pune nimic deasupra, ci-s lăsate să li se roadă și în viitor, ca și, în trecut, inscripțiile, mai ales că unele s'au chiar praguri de ușă, după cum îi cea a ficei lui Petru Vodă Șchiopu de la ctitoria sa Galata de la Iași, pe care dispusesem, în timpul cât am

fost paroh acolo, să fie acoperită, și-mi place să cred că și următorii mei acolo au făcut și fac la fel.

Dacă azi se scoate o ușă mică și strâmtă de ștejar cu ușorii ei vechi, purtători de însemnări de veleaturi și de înflorituri de acele făcute cu căldură luată din sufletu cald și plin de artă a Neamului, iar nu cu recele compas de azi, zic, dacă se scoate și se înlocuiește cu alta mare de brad, cu lucrătură făcută la repeziciune și fără un pic de estetică; dacă se scoate o fereastră mică cu ușorii ei de lemn iarăși înfloriți sau de piatră cu săpături artistice; dacă se astupă o pictură veche cu o pictură cu colori vii de tot sau cu cine știe ce compoziții de prost gust făcute de zugravi la fel; dacă se așterne o pictură grozavă peste cea atât de dulce a trecutului pe o catapeteazmă; dacă se schimbă o artistică cruce veche lucrată în filigran, dându-se, ca culme al necunoștinții, încă și adaos bănesc, cu un produs modern, făcut și adus la noi de străinii de neam și lege, produs care, din, punct de vedere material, nu valorează nici a zecea parte din costul cu care se vinde, iar din punct de al artei este egal cu zero; dacă la o biserică șindrilită i-se înlocuiește acoperemântul vechiu cu unu de tablă, boită cu cine știe ce culoare vie, dacă la o biserică veche de lemn sau de zid cu turn aparte, așa cum era datina odinioară, i-se clădește în corpul ei un turn în așa fel că nu mai seamănă de loc cu corpul clădirii,—zic că, dacă se fac toate acestea și încă mai mult decât acestea, se crede că se face o faptă bună și de laudă, și cei cari li-au făcut vestesc faptul prin publicitate sub acea formă atât de banală, aducându-și sieși mulțămiri.

Dar vai! căci de fapt nu numai nu s'a făcut un bine, ci, din contra, s'a făcut un mare păcat, față cu opera noastră cu arta trecutului, față cu cel mai mic obiect din cîmpul necercetat încă, poate f' și artistic, se face un luminat ale viitor niciun cuvânt.

Și apoi pe l' riei se poate noi oameni cari nu v

Și cu

trugând sau mutilând ceva din cele ale trecutului, căci cu greu se mai poate reface acel ceva sau de multe ori deloc. Avem oameni puțini de tot, cari să lucreze ca cei de altă dată.

Dela smerita bisericuță a cine știe cărui schit sau sat făcută de bârne până la falnica mânăstire-cetate, ctitorie domnească, toate poartă pecetea credinței curate a străbunilor noștri, la fel cu a meșterilor cari li-au lucrat, în mare majoritate Români și ei.

Meșterii de altă dată lucrau pentru o idee mai înaltă, lucrau la casa Celui prea Înalt, și prin lucrul mânilor și al minții lor li aduceau o jertă frumoasă, li aduceau o rugăciune și pentru cei care-i pusese la lucru, dar și pentru dânșii. Lucrau cu credință, iar nu în vedere de câștig bănesc, care era ceva mai secundar, după cum se vede din însemnări vechi de cheltuieli cu faceri de biserici și din care urmează că câștigul era mic în proporție cu lucru săvârșit.

De aceia, în clădirile de azi, nu se mai vede decât o măreție rece, iar nu căldură și suflet din sufletu Neamului, mai ales că o bună parte din meșterii de azi s'au străini, care n'au în vedere alt ceva decât câștigul bănesc.

Acestui fapt se datorește lipsa de artă și de soliditate la o parte din clădirile de azi, unde peste câtva timp se văd zidurile crăpate, tencuiala căzută și pictura coșcovită, sculpturi reci și fără un pic de artă, biserici cu un lux în unele părți prea bătător la ochi, dar un lux rece, biserici cari vor trăi pentru noi cei de azi, dar în o bună parte nu și pentru generațiile viitoare.

Să cuvine deci să păstrăm urmele trecutului, așa cum ni li-au lăsat bătrânii, căci n'are cine să ni le mai facă, căci reconstituirea trecutului a ajuns o știință, iar mijlocul prin care se mai pot reconstitui lucrurile trecutului o artă și deci mijloace care nu mai pot fi la îndemâna tuturor, cari au făcut un păcat față cu urmele trecutului și ar voi sa-l ispășească.

Lumea cultă și iubitoare de trecutu Neamului nostru acuză pe preoți spunând că ei ar fi marii vinovați prin cari s'au pierdut atâtea urme istorice și artistice din trecut și care au fost în seama lor.

Da, și eu zic că printrînșii s'au pierdut, dar de fapt, nu ei s'au vinovații, ci alții. S'au vinovați acei cari nu știut importanța celor încredințate preoților, dar li-au voit a se pogori între preoți

să le spue ce comori de istorie și artă au ei de străjuit.

În școală nu li s'a spus, căci în trecut, ca și azi, s'a învățat și se învață multe inutilități în școlile bisericesti, dar nici pe urmă!

S'au făcut legi și regulamente publicate în Monitorul Oficial dar li-a atras cineva atenția să le citească cuprinsu? Răspunsu îi negativ.

Din inițiativă proprie n'au făcut așa ceva, căci greutățile s'au în bună tovărășie cu gospodăriile preoțești, și de aceia preoții sătești în mare parte își întrebunțează timpul, lăsat liber de cele bisericesti, în munca grea cu palmele și, ca urmare, n'au avut și nu prea au nici azi timp de citit mai nici publicațiile bisericesti dar de cum altele, cum, de pildă, Monitoru Oficial!

Dacă până acum nu s'a lucrat și în chip practic pentru păstrarea urmelor trecutului și consecințele s'au văzut, e bine să traducem teoria și în practică, pentru a salva aceia ce ni-a rămas și să lucrăm cu toții uniți, iar nu ca până acum. Încă din școală profesorul de specialitate să caute să nască interes și dragoste pentru trecutu nostru și urmele lui; așa că tânărul preot, venind în parohie, să menție și să îngrijească odoarele vechi și să nu-și mai cumpere acele nimicuri moderne.

În primul loc, preoțimea trebuie să știe că bisericile vechi, cărora în multe părți le acordă mai puțină îngrijire, cât și odoarele lor aruncate azi prin poduri, au un rost de seamă, și ca urmare s'nt demne de altă atenție, cel puțin egală cu aceia care se dă pentru clădirile nouă cu ferestre cu sticle colorate.

Dacă a încetat să se deterioreze, să se îngrijească s'o repare, dar nu după cum li vor arăta meșterii satului, ci după cum va zice trimisul cunoscător al Comisiunei Monumentelor Istorice, căruia trebuie să se adreseze preoții.

În legătură cu aceasta se impune ca, de la Ministerul Cultelor și al Artelor, unde preoții se adresează și cer aprobare de reparații, să nu se mai aprobe acele reparații cu simpla condiție comună în toate aprobările «dacă epitropia dispune de fondurile necesare», ci să se iee toate măsurile informative asupra clădirii, prin numita Comisiune care funcționează în acest Minister și să fie o strânsă legătură între această Comisiune istorică artistică și autoritatea civilă bisericască și, ca urmare, să nu ne mai fie dat a vedea repărări sau, mai bine, zis mutilări.

... face schimbări

sau chiar distrugeri de biserici vechi, și încă, ca urmare a împrejurărilor, cu aprobări în regulă tocmai de acolo de unde trebuie să se supravegheze să nu se mai repete trecutul atât de păgubitor!

Obiectele vechi, dacă n'are preotul un dulap unde să le pue, să le lase pentr'un moment tot în pod, unde să le ferească de umezeală. Să se păzească de a pune cu această ocazie pe cineva să le șteargă de praf sau să frece pe cele de metal, căci pe obiectele vechi, frecătura de o mână nedibace și de om simplu, le distruge mai rău ca neglijența de până acum; căci intemperiiile mai pot lăsa un colț din cine știe ce inscripție, cu ajutoru cărui rest se mai poate reconstitui în totul sau în parte inscripția veche, dar mâna butucoasă distruge totul, distruge, voinde să curețe bine, fie o inscripție, fie măcar acel luciu caracteristic obiectelor vechi și cari face farmecu lor, fapt pe care cine știe care paracliser nepriceput nu-l poate ști și având s'o facă pe candela veche tot așa de lucrată, ca pe cea din uzu actual al bisericii, i-a stricat valoarea în parte sau în total.

Să sfătuiască preotul apoi pe săteni să păstreze și ei icoanele vechi din casele lor și să nu le mai dea la acei zugravi nepricepuți să le înoiască sau, mai bine zis, să le mângălească.

Se cuvine apoi un binevoitor concurs și din partea P. C. Protoierei, ca să impue preoților mai zăbavnici să se intereseze și de biserica veche pentru a nu se dărâma, și piatra fundamentală a unei noi clădiri o pot pune foarte bine ceva mai de o parte de biserica veche, care nu trebuie dărâmată, ci păstrată ca o mărturie a timpurilor apuse față'n față cu prezentul.

Era odată un obicei al Protopopilor vechi ca, atunci când doreau să vie la vreo punere de piatră fundamentală, iar preotul satului mai întârzia lucrul, îi închidea biserica veche care de neglijență, se ruina.

A fost o scădere și aceasta, ca multe altele, pe cari n'o mai putem dori, și ne place să credem că nu se va mai repeta.

Li drept că, în unele părți, toată bunăvoința preotului de a se îngriji de păstrarea vechilor biserici rămâne infructuoasă, căci dacă o biserică de lemn se poate întreține ușor sau eventualele reparații s'au micșorează și deci ușor suportabile de enoriași, apoi nu tot astfel se prezintă lucrul

cu unele din vechile mănăstiri și biserici domnești, azi biserici parohiale și unele încă în parohii sărace, și a căror întreținere sau reparație costă prea mult și întrece în chip covârșitor pe de o parte bunăvoința de lucru a preotului, iar pe de alta puterea materială a parohienilor, și asemenea clădirii s'au în situația cea mai grea, căci numai ajutoru statului li-ar putea scăpa de la peire. Dar dacă ieri și lucrul se făcea cu oarecare greutate, apoi azi nici mai poate fi vorba, când punga statului îi sleită.

Acum se vede mai bine ca oricând greșala cea mare făcută de conducătorii țării de la 1864 când s'a făcut secularizarea averilor mănăstirești și cu care ocazie nu s'a creat un fond din o anumită cotă din veniturile moșilor ctitoricești și din care fond să se îngrijească și să se ție în bună stare monumentele noastre vechi.

Se cuvine ca să păstrăm vechile noastre biserici și cu tot ceia ce se găsește în ele neatins și să nu ne atingem de ele cu gândul rău al modernizării, căci vechile noastre biserici poartă peste ele sfințiri mari: cea pe care le-au dat-o blagoslovenia arhierescă, apoi cea prin rugăciunile ferbinți ale străbunilor cari s'au închinat în ele și apoi cea pe cari veacurile trecutului li-au dat-o cu atingerea lor și cari au pus pe ele și pe tot ceia ce se găsește în ele acel luciu de vechime cari face admirația noastră și a străinilor cunoscători în materie de artă veche.

* * *

Din monumentele noastre și vechile lor odoare, se deprind șoapte tainice de altă dată, din vremuri apuse de mult, cari ne spun cine au fost străbunii noștri și care a fost sufletu lor.

Ruinându-se aceste rămășițe ale lumii trecute a străbunilor, se duc odată cu ele și acele șoapte tainice de artă și de istorie, acele șoapte de frumoasă poezie a trecutului.

Toate acestea sunt cărți în care-i scris trecutu Neamului și noi avem datoria cu toții să ne îngrijim de aceste cărți și trebuie să avem un cult deosebit pentru strămoșii noștri, cari azi trăiesc prin noi, după cum și noi mâne vom trăi prin urmașii noștri, și slava trecutului nostru îi slava noastră, după cum va fi și a celor de mâne.

Intrucât măsura conștiinței naționale a unui popor stă în felul cum acel popor știe să-și prețuiască comorile trecutului, de aceia și noi

datori sîntem să le îngrijim cu toată sfințenia.

Pentru timpul de azi, cînd atîtea curente nesănătoase au început a-și face cale la noi, monumentele noastre au un rol covârșitor pentru educația religioasă-națională a tinerelor generații și aici trebuie să fie școala unde cunoscătorii inimoși să dea învățătura caldă care la rînd să încălzească sufletele tinere, care au început după moda de acum de a iubi și ele tot ceia ce-i străin, și excursiile școlare să fie în viitor momente solemne de înălțare sufletească, iar nu ca pînă acum.

În ceia ce ne privește pe noi, preoții, trebuie

să fim mândri că avem această frumoasă sarcină de străjări ai odoarelor trecutului.

Să căutăm, deci, ca tot cu aceeași vrednicie cu care ne îndeplinim slujba Domnului, cât și alte rosturi de seamă din vieța actuală a Neamului, apoi tot cu aceeași vrednicie, tot cu aceeași sfințenie, să ne îndeplinim și slujba de străjări neadormiți a acestor scumpe și neprețuite comori ale Neamului Românesc.

ECONOMU V. URSĂCESCU

Membru corespondent al Comisunii Monumentelor Istorice.
Inspector al monumentelor religioase din eparhia Hușilor.
Oltenești-Fălciu

AVERILE MĂNĂSTIREȘTI DIN BASARABIA

Chestiunea averilor mănăstirești este o chestiune foarte plină de asperități. Ea a fost dezlegată în Principatele Unite în anul 1864 de domnitorul Ioan Cuza cu ajutorii săi, așa cum împrejurările vremii și cum cultura lor le-a dictat. Punctul de vedere juridic de fapt nici astăzi nu este limpezit. Executarea pentru mănăstirile din vechile hotare este un fapt desăvârșit. Acum se pune înaintea conducătorilor aceiaș problemă pentru averile mănăstirești dintre Prut și Nistru, cari pe vremea secularizării averilor mănăstirești din vechiul regat erau sub stăpînirea rusă. Noi aici deocamdată vom căuta să lămurim de la început chestiunea în general. Iar în alte articole vom dezvălui atîtea părți necunoscute de literatura noastră istorică, în legătură cu aceste averi.

Prima întrebare care se ridică înaintea noastră este: cui aparține dreptul de proprietate asupra bunurilor mănăstirești, cari mai înainte se aflau sub conducerea lor, sau mai bine numai sub chivernisirea lor? Pentru a da un răspuns potrivit cu adevărul, — fiindcă este vorba despre averile mănăstirești, cari se găsesc în Basarabia, care odinioară forma o parte din Moldova, și care acum după o suferință de o sută și mai bine de ani s'a reîntors la trupul din care a fost deslipită, — trebuie să ne adresăm la istoria mănăstirilor și averilor pe cari le-au avut ele sub conducere și să ne folosim de actele cari se păstrează în instituțiile de stat ale României și de literatura care privește această chestiune.

Dintre actele cari se referă la această chestiune sunt:

a) *Actele în puterea cărora s'au clădit mănăstirile;*

b) *Actele de danie făcute de dăruitori și sancționate în diferite vremuri de domnitorii munteni și moldoveni;*

c) *Actele din cari se văd măsurile pe cari le-au luat, în diferite vremuri, domnitorii aceștia cu privire la conducerea mănăstirilor;*

d) *Actele diferiților conducători ai bisericii de răsărit, privitoare la punerea în ordine a averilor mănăstirești;*

e) *Actele din cari se vede ce fel de înțelegeri s'au încheiat privitor la mănăstiri și la averile lor.*

Afară de acestea, trebuie să avem în vedere *pravilele canonice*, stabilite de soboarele ecumenice pentru mănăstiri în general; *legile, drepturile și privilegiile politice* și în sfârșit, ceia ce este mai de seamă, *obiceiul pămîntului* al celor două țări în diferite epoci.

Toate aceste acte fiind sistematizate, se pot grupa în următoarele 8 categorii:

a) Actele privitoare la orînduirea așa numitelor mănăstiri închinat, atît din punct de vedere al disciplinei lăuntrice, cât și din punct de vedere al pravilelor canonice și obligațiunile mănăstirilor în vederea conducerii averilor.

b) Actele privitoare la gonirea în massă a Grecilor din Principate și lipsirea lor de dreptul

de a se naturaliza în aceste două țări, și deci și în Basarabia.

c) Actele făcute de către ctitorii mănăstirilor.

d) Actele falsificate.

e) Gramatele patriarhale, cari opresc și interzic închinarea de mănăstiri.

f) Actele de dăruire de averi nemișcătoare și mișcătoare, patente asupra privilegiilor fiscale, dăruite sau cedate mănăstirilor și daruri pentru locurile sfinte.

g) Actele privitoare la impozitele puse asupra veniturilor averilor mănăstirești, și în special, cea ce este foarte de seamă în această afacere, obligațiunile mănăstirilor de a întreține diferite instituțiuni de binefacere precum și ale acelor cari aduc un folos obștesc, precum și îndatoririle mănăstirilor de a ajuta la întreținerea acelor instituțiuni, chiar dacă nu sunt în legătură cu aceia cari le-au întemeiat.

h) Actele cari stabilesc controlul statului asupra conducerii averilor mănăstirești și cheltuirea veniturilor lor.

Toate aceste acte precum și literatura în legătură cu această chestiune sunt arătate mai la vale în citatele de jos.

Toate averile atât cele mișcătoare cât și cele nemișcătoare, cari au aparținut mănăstirilor muntene și moldovene, — și când zicem moldovene înțelegem și basarabene, — pe cari Grecii cu îndrăzneală le numiau averi ale mănăstirilor grecești au fost averile mănăstirilor din pământul acestor Principate. Intemeetorii mănăstirilor locale și alți binefăcători creștini au dăruit pământuri, vii, case și alte averi mănăstirilor, cari se aflau exclusiv în țara lor, și nu avem nici un caz când un binefăcător ar fi dat bunurile sale mișcătoare sau nemișcătoare vreunei mănăstiri, cari s'ar fi găsit în afară de hotarele țării lor. Toate aceste bunuri au fost dăruite numai mănăstirilor din Muntenia, Moldova și prin urmare și din Basarabia. Merită atențiunea noastră faptul că atunci când au fost cazuri că binefăcătorii, cari doriau, să ocolească acest obicei, — și aceste dorințe au început să apară în vremea când aceste Principate erau conduse de fanarioți, — totdeauna făceau așa fel cași cum mănăstirea streină s'ar afla în oarecari legături închipuite cu mănăstirea din țară căreia i se dăruia ceva. Obiceiul și ordinea arătată mai sus privitoare la dăruirea de averi mănăstirilor locale se explică ușor de le-

gile și obiceiurile Munteniei și Moldovei și deci și ale Basarabiei și prin dispozițiunile Porții Otomane, care interziceau atât musulmanilor cât și creștinilor să stăpânească averi nemișcătoare în hotarele Munteniei și Moldovei. Până în prezent, ni s'a păstrat o mulțime de acte din care se poate vedea că, ori de câte ori era vreo amenințare ca aceste drepturi să fie călcate, de atâtea ori se restabileau prin actele date. Continuu boerii, divanurile boerești și chiar domnitorii interveneau prin actele pe cari le dau, ca să opriască pe Greci de a căpăta averi nemișcătoare în Principatele române. Se mergea până acolo, în cât ei nu aveau dreptul să moștenească nici averile nemișcătoare provenite din actele dotale, în cazul când se căsătoriau cu o pământeancă. C. Dapontes, secretarul lui Mavrocordat, ne povestește cum acești Greci erau goniți în masă pentru atâtea ticăloșii săvârșite, cari se așezaseră în Muntenia și Moldova, mulțumită răbdărei popoului nostru și împotriva legilor țării și tratatelor cu Poarta Otomană¹⁾.

Până unde se mergea cu împiedicarea acestor Greci, cari călcau orice lege și orice obicei al locuitorilor din Principate, se vede din tratatul pe care Mihai Viteazul l-a încheiat cu principele Ardealului, Sigismund Batory, în care se pune următoarea condițiune: *»din doisprezece boeri niciunul nu poate fi dintre Greci și acestora nu li se va da nicio slujbă, și nici nu li se va da niciun titlu de boerie»*. Prin urmare, atâtea vreme cât în ambele principate a existat legea și a fost obiceiul păstrat de străbuni, — lege și obicei pe care nu l-a călcat nici boer și nici domn, — de la sine se înțelege, că niciun dăruitor și niciun ctitor nu a putut să facă danie mănăstirilor streine vreo moșie sau vreun bun.

Mănăstirile locale au putut avea legături cu cele streine, dar legături de altă natură, despre cari vom vorbi mai jos.

Merită atențiune specială, că în același timp cu numărul cel mare de documente, care confirmă dăruirea de bunuri mișcătoare mănăstirilor

¹⁾ Gramatele: lui Mikai Viteazul din 28 August 1599.
lui Leon Ștefan din 23 Iulie 1631.
lui Radu Leon din 9 Decembrie 1668.
lui Ștefan Racoviță din 1764.
lui Alexandru Ghica din 1767.
lui Mihail Șutu din 1784.

Hotărârea sinodală a clerului moldovean din 1 Ianuar 1752 confirmată prin firman turcesc în 1781.

Actele adunărilor generale din Valahia din 9 Martie 1823 și din Moldova din 22 Martie 1826.

rilor streine, *nu-i nici un act de dăruire de avere nemișcătoare la mănăstirile streine*. Mulți au dăruit bani, lucruri prețioase, sare, grâu, miere, ceară, tămâe și poate chiar țigani ca robi. Nimeni însă nu a dăruit mănăstirilor streine pământuri, case și vii. Nimeni nu le-a dăruit nici rumâni, nici vecini, nici privilegii, nici dreptul de a lua contribuțiuni (taxe) în folosul lor, precum nici un fel de vamă. Asemenea daruri puteau primi *numai mănăstirile locale*, și prin urmare aveau putința să stăpânească bunuri nemișcătoare. Astfel, de pildă, la încercarea de a da moșiile mănăstirei Florești din Moldova uneia din mănăstirile din Atos, moștenitorii ctitorului mănăstirei Florești au apărat drepturile mănăstirei locale (în 1806 și 1827).

Astfel că pe temelia celor spuse mai sus, chestiunea despre dreptul de proprietate se hotărăște atât de documente cât și de stăpânirea de fapt în folosul mănăstirilor locale din Muntenia și Moldova, și deci și din Basarabia. Acest lucru este așa de adevărat, în cât reprezentanții sf. Locuri totdeauna, când li s'au cerut mai înainte documentele, cari confirmau dreptul lor de proprietate, au spus că le-au pierdut,¹⁾ și numai după aceia au prezentat 51 de documente, a căror autenticitate este mai mult de cât îndoielnică²⁾.

Înșiși reprezentanții Sf. Locuri din Răsărit pentru confirmarea închipuitului drept de proprietate al mănăstirilor grecești asupra averilor mănăstirești din Basarabia se razimă mai cu

seamă pe documentele *așa numitei închinări* prin care s'ar dovedi oarecari legături între mănăstirile locale cu cele din Răsărit. Acești pretenedenți Greci zic: «*Da, este adevărat, că averile acestea sunt ale mănăstirilor românești, dar aceste mănăstiri românești sunt închinare la mănăstirile grecești din Răsărit și în puterea acestei închinări sunt deja proprietate ale mănăstirilor streine*». Aici nu numai că este o greșală, dar se furișează și o voită interpretare greșită a înțelegerii lucrului. Așa numita închinare nu înseamnă stăpânire și încă cu dreptul de proprietate. Documentele și faptele dovedesc adevărul acesta până la evidență.

Cercetând dreptul canonic, nu găsim în hotărârile soboarelor ecumenice nimic, care ar îngădui închinarea sau supunerea unei mănăstiri alteia. Din potrivă, judecând după cele ce se spun în pravila 20-a a soborului al VII-lea ecumenic, și, în general, judecând după cele ce s'a hotărât cu privire la orânduirea mănăstirilor, ordinei și disciplinei lor lăuntrice, ajungem la o concluziune dreaptă, că toate hotărârile recunosc numai mănăstirile *independente, de sine stătătoare*, cari se conduc sub privigherea episcopilor și a autorităților locale.

După cele spuse mai sus, cu istoria în mână, putem urmări încercările făcute atât în Țările române cât și în Răsărit asupra obiceiului de a se închina mănăstiri una alteia. Dacă s'au făcut asemenea încercări, ele s'au făcut împotriva canoanelor și a hotărârilor conducătorilor bisericești; toate aceste încercări au întâmpinat adeseori piedici din partea autorităților bisericești și civile. Ideia de a supune o mănăstire alteia este ideia evului mediu ca cel ce este mai slab să caute întărire și sprijin la cel mai puternic, ideie care în legătură cu monahismul și-a găsit primire mai mult de cât în orice domeniu.

Unii dintre ctitorii și dăruitorii de averi mănăstirilor au arătat limpede drepturile și mai cu seamă îndatoririle pe cari le au mănăstirile față de diferite instituțiuni de binefacere, că adeseori conducătorii acestor averi fugiau de îndeplinirea acestor sarcini. Ideia *închinării* din punctul de vedere al bisericești de răsărit este fără îndoială în strânsă legătură cu ideia de suveranitate din dreptul apusean. Această noțiune determina legătura Porții Otomane față de Muntenia și Moldova. Tot această noțiune mai arată drepturile

¹⁾ Vezi: „Sbornik bessarabskago zemstva“ din 1875. Nr. 2 și 3 Otchet D. S. S. și Camerierului A. A. Borobkov, «Doclad bessarabskoi gubernskoi zemskoi upravă» din 1896 și altele.

²⁾ Vezi: „Revista istorică a arhivelor României“ și lista documentelor, cari se păstrează în mănăstirile din Atos, care s'a tipărit de arhimandritul Porfirie în 1848 la Petersburg în limba rusă. Reprezentanții mănăstirilor grecești au înfățișat în 1896 următoarele documente:

Gramata lui A. Moruzi din 1803, Oct. 15 despre dăruirea moșiei Trifești din jud. Orhei mănăstirei Sf. Sava din Iași;

Gramata divanului moldovenesc din 26 Sept. 1809 despre dăruirea moșiei Ceobra aceleiaș mănăstiri;

Gramata lui Mafei Ghica din 5 Martie 1863 despre dăruirea moșiile Larionești și Glinjep aceleiaș mănăstiri;

Copia de pe zapisul din 1772 despre dăruirea moșiilor Zabriceani și Beșenăuți aceleiaș mănăstiri;

Copia de pe zapisul din 30 Decembre 1819 despre dăruirea moșiei Cibra jud. Hotin, aceleiaș mănăstiri;

Copia de pe zapisul din 27 Iunie 1818 despre dăruirea moșiei Folești, jud. Iași, mănăstirei Galata din Iași;

Copia de pe zapisul din 25 Aprilie 1785 despre dăruirea moșiei Nisporeni din punctul Nâncul;

Copia de pe gramata din 20 Sept. 1803 despre dăruirea moșiei Punerești mănăstirei Sf. Sava din Iași;

Copia zapisului din 15 Ianuarie 1742 despre dăruirea moșiei Glinjeni aceleiaș mănăstiri;

Copia de pe zapisul din 31 Mai 1772 despre dăruirea moșiei Iurjeniți mănăstirei Pobrata și altele.

și îndatoririle cari izvorăsc din așa numita închinare. Ea însemnează anume contribuțiuni și ajutorare cu cari vasalul este obligat față de apărătorul său. De aici, din acestea, nu reiese nici de cum dreptul de proprietate asupra averii mobile și imobile a clientului, care păstra totdeauna deplinul și nemărginitul drept de a stăpâni și a dispune de averea sa după bunul său plac, exact ca libertatea nemărginită fizică și spirituală. Prin urmare, și obligațiunea așa numitelor mănăstiri închinare coprinde numai recunoașterea întâetăței spirituale a unei mănăstiri asupra alteia, iar în ceia ce privește partea materială, ea se da numai în anumite cazuri bine stabilite.

În ce consta susținerea pe care o dau mănăstirile locale din Muntenia și Moldova mănăstirilor răsăritene? Din dările de seamă a celor 26 de mănăstiri pe cari Grecii le numesc închinare se vede că mănăstirea locală după plata pe care trebuia să o ia statul din partea ei, și după suma care se scădea pentru întreținerea însăși mănăstirii, trimetea mănăstirii răsăritene numai un procent de 5% din venitul curat și niciodată nu li era îngăduit să dea mai mult¹⁾.

Cercetând chestiunea așa numitelor mănăstiri stavropighiale și raporturile lor față de metoace, vedem că toate mănăstirile vechi din Muntenia și Moldova precum și o mare parte din cele întemeiate mai pe urmă, că toate erau stavropighiale, iar metoacele la rândul lor totdeauna și-au avut conducerea lor cu totul independentă de a mănăstirilor din prima categorie. Toate legăturile mănăstirilor din cele două categorii se reduc la aceia că metoacele recunoșteau întâetatea spirituală față de mănăstirile stavropighiale și le aduceau darurile pe cari le stabiliseră ctitorii lor²⁾.

Tocmai în epoca când sultanul începu să numească ca domni în Principatele române dintre Grecii fanarului constantinopolitan, și când după ei începu și inundația Grecilor în aceste principate, boerii și domnii fanarioți fură înduplecați să închine dintre mănăstirile locale la diferite mănăstiri din Orient. Atunci s'a săvârșit nedreptul act al închinării mănăstirilor noastre către cele din Ierusalim, Sf. Munte etc.

Că aceste închinări au fost nedrepte și ilegale, se poate vedea din documentele amintite la început și din hotărârea 12-a a soborului al VII-lea ecumenic, care *oprește pe orice om. fie mirean sau monah, fie strein sau ruddă cu ctitorul unei mănăstiri, fie chiar întemeietorul ei — din clipa ce a scris actul de întemeiere al ei — să dispună de avutul mănăstirii sau să schimbe întru câțva vremea din dispozițiunile testamentare și mai cu seamă când aceste dispozițiuni nu sunt împotriva legii.*

Patriarhii, domnitorii munteni și moldoveni precum și adunările boerilor nu odată s'au ridicat contra unor astfel de atentate ilegale ale închinărilor, anulându-le și interzicându-le pentru viitor. Bogăția de documente, cari se păstrează în diferite instituții și arhive românești dovedesc și lămuresc până la evidență cele spuse mai sus. În momentul când Poarta Otomană smulse independența Principatelor române și începă să dea scaunele de domnie diferitelor persoane streine de sângele și aspirațiunile națiunii românești, cari nu aveau alt interes decât să se îmbogățească pe seama muncii țaranului român, și odată cu aceasta mulți dintre moștenitorii ctitorilor de mănăstiri încercau să se calce din motive de îmbogățire independența mănăstirilor locale, închinându-le diferitelor mănăstiri din răsărit. S'ar alcătui volume întregi din documentele ctitorești, falsificate în diferite chipuri de către călugării greci, numai și numai să-și poată dovedi dreptul asupra uneia sau alteia din mănăstirile noastre. ¹⁾

Ca să se vadă până unde mergea necuviința călugărilor greci, nu avem decât să citim documentul prin care ei vând mănăstirea Sf. Gheorghe din codrul Herței armenilor. ²⁾

¹⁾ Vezi: Gramata lui Alexandru Iliș din 6 Martie 1628;
Gramata lui Matei Basarab din 27 Noembrie 1638;
Gramata lui Matei Basarab din 27 Noembrie 1659;
Gramata lui Matei Basarab din 20 Decembrie 1647;
Gramata Patriarhului de Constantinopol din 1640;
Gramata Sinodală a Patriarhului de Const din 1641;
Gramata lui Constantin Basarab din 14 Mai 1657;
Gramata lui Leon Radu din 29 Aprilie 1667;
Raportul adunării generale a Munteniei, confirmat de domnitorul Moruzi din 8 Februarie 1794 și altele.

²⁾ Vezi: Afară de documentele citate, citește:
Testamentul lui Buzemo din 9 Septembrie 1619;
Gramata lui Radu — din 19 Mai 1615;
Gramata patriarhală din 8 Martie 1692;
Gramata falsă a lui Radu — din 10 Februarie 1615;
Gramata lui Radu Leon din 29 Aprilie 1637;
Gramata lui Nicolae Mavrocordat din 19 Iulie 1715;
Gramata lui Mihail Racoviță din 30 Iunie 1716;
Gramata lui Grigore Ghica din 17 0;
Gramata lui Ipsilante din 1720;
Gramata lui Grigorie Ghica din 15 Ianuarie 1774, și altele.

¹⁾ Vezi: Ioan Brezoianu: «Așa numitele mănăstiri închinare și monachii streini». București 1861.

²⁾ Vezi: „Gramata patriarhului constantinopolitan Calinic” din 10 Februar 1702.

Lăsând la o parte criminala încercare a călugărilor greci de a călca legile și obiceiurile țării ospitaliere, care i-a primit, ne vom ocupa cu închinarea în adevăratul ei înțeles, adică în înțelesul ei de *înrudire spirituală*, singura care poate exista între două instituții călugărești. Aceste legături s'au început prin aceea că mănăstirile grecești trimiteau celor locale din Muntenia și Moldova învățători și egumeni. Aceștia însă lucrau în spirit cu totul contrariu noțiunii de închinare a unei mănăstiri față de alta. Până acolo mersese necuviința acestor trimiși ai mănăstirilor grecești, în cât Patriarhul Macarie al Antiohiei, care între anii 1654—1658 cercetase Principatele Române și Rusia, prin pana diacônului Pavel, fiul său, povestește, că dorind să închine bogata mănăstire Călușul patriarhiei din Antiohia, afară de egumenul grec și alți câțiva dintre partizanii lui, nu a mai găsit pe niciunul dintre călugării ei, cari să cadă de acord cu această închinare.

Legea românească, obiceiurile pământului și actele mărturisesc că singurele mănăstiri, cari au dreptul să stăpânească averile mișcătoare și nemișcătoare în Muntenia, Moldova și deci și Basarabia, sunt numai mănăstirile locale din aceste ținuturi, iar nicidecum cele streine. Numai mănăstirile locale stăpâneau în Muntenia și Moldova averile nemișcătoare cu dreptul de deplină proprietate. Grecul strein nu avea dreptul să dăruiască ceia ce nu-i aparținea, și nu putea primi ca dar un bun nemișcător cu dreptul de proprietate, căci fiind strein — fie fizicește sau juridicește — nu avea în Muntenia și Moldova dreptul de proprietate¹⁾.

Am lămurit până acum pe scurt dreptul de proprietate al averilor mănăstirești din Principatele române. Acum ne vom sili să limpezim tot pe scurt cum au pătruns călugării greci prin mănăstirile noastre și ce activitate aveau. Studiind pravilele privitoare în special la mănăstirile muntene și moldovene, vedem că egumenatul lor trebuia să fie ales de către adunarea tuturor fraților din acea mănăstire și din mijlocul lor, iar în caz de lipsă de un om vrednic pentru această sarcină, numai atunci se îngăduia

să se aleagă un alt frate din altă mănăstire. Confirmarea acestui lucru o găsim și în pravila 88-a a soborului ecumenic din Cartagena (sinod local), care pravilă oprește pe un monah să fie ales în altă mănăstire decât în aceea unde este socotit cu metania sa; precum și în hotărârile 17 și 21 ale sinodului al VII-lea ecumenic, care oprește pe monahi să treacă în calitate de egumen dintr'o mănăstire în alta sau chiar ca simplu monah.¹⁾

Această ordine s'a păstrat până când Principatele române au început să intre în legături mai strânse cu mănăstirile din Răsărit. Din această vreme, unii domnitori și ctitori de mănăstiri, dorind să ridice nivelul spiritual al mănăstirilor locale și presupunând în călugării răsăriteni o treaptă mai înaltă de dezvoltare, au chemat, — împotriva legilor și obiceiului țării — egumeni greci pentru ocuparea locurilor corespunzătoare în mănăstirile muntene și moldovene.

Cu tot regretul, domnitorii fanarioți și chiar unii dintre ctitori nu s'au condus totdeauna de ideia vredniciei candidaților, ci mai mult de gândul iubirei de argint. Acești egumeni greci au abuzat de ospitalitatea ce li s'a dat exploatănd mănăstirile locale în folosul celor streine.

Intorcându-ne iarăș la cuvintele lui Paul de Aleppo, vedem, că *«toate aceste locuri sunt acum pustiite și ruinate pentru că proprietarii lor după câțeva vreme, după înființarea mănăstirei, le-au încredințat conducerea patriarhului Nichifor de Alexandria, după moartea căruia nimeni nu se mai interesa de conducerea mănăstirilor»*.

Abuzurile se măreau din zi în zi. Ctitorii și jertfitorii totdeauna atrăgeau atențiunea autorităților locale asupra dreptului lor de a apăra mănăstirile și de a înlocui pe egumenii nedestoinici, cu alții cari ar fi în stare să aducă la îndeplinire dorința jertfitorilor.

De aici vedem, că întemeietorii și jertfitorii mănăstirilor puneau averile mișcătoare și nemișcătoare pe cari le dăruiau mănăstirilor locale autorităților din Principate. Actele vorbesc de această autonomie a Principatelor în ceia ce

¹⁾ Vezi: The travels of Macarius, translated from the arabic by Belfour. London. 1836—7, pag. 372. Cf. Traducerea românească de Emilia Cioranu, București. Cf. Traducerea rusă a lui Murcos.

¹⁾ Vezi gramata, confirmată de adunarea boerilor și domnitorul Constantin Mavrocordat, în care se enumără și gramatele de mai înainte dela 1596 până la 1664. În această gramată se rezumă toate hotărârile adunărilor boerilor, ale domnitorilor și ale patriarhiei constantinopolitane, cari regulau și confirmau drepturile și organizația mănăstirilor locale.

privește independența lor și supunerea egumenilor acestor autorități.

Am văzut motivele pentru cari egumenii greci erau chemați în mănăstirile noastre, la care se mai adaogă și faptul că se credeau că sunt foarte cunoscători ai treburilor bisericești. Afară de aceasta, călugării greci erau foarte strâmtorați din punct de vedere al mijloacelor bănești. Românii i-au chemat crezând că aceștia vor sluji ca un adevărat model de cuvioșie și că vor răspândi lumina cărței și a faptei bune în țară. Procedând astfel, Românii își rezervau dreptul de a-i înlătura atunci când se va vedea că sunt nevrednici.

Acest drept niciodată nu pierdea din ochii conducătorilor bisericești și civili. Pentru confirmarea celor spuse mai sus, trimetem pe cititor la actul de fundație al mănăstirii Cotroceni a lui Șerban Cantacuzino și la Memoriul lui Bengescu din 1858, pag. 75.

Ca rezultat al conducerii mănăstirilor de către egumenii greci este căderea în ruină și pustiire a acestor mănăstiri. În schimbul cuvioșiei, luminării culturale, și faptelor bune la cari se gândiau jertfitorii și binefăcătorii locașurilor sfinte, au apărut, mulțumită Grecilor, ticăloșia, lenevia, întunerecul, lipsa de cinste și trădarea. Multe din mănăstirile conduse de Greci se ruinau, rămăseseră nu numai fără monahi, ci chiar fără preoți și s'au transformat în biurouri pentru contra-bandiști, în vetre de intrigi, procese și desfrâu.

Astfel fusese până în anul 1821, până la căderea de istov a fanarioșilor. În anul 1823, pe temelia firmanului sultanului, toți monahii greci sunt goniți din mănăstiri și averile mănăstirești trec sub conducerea unor comisiuni speciale, formate din boerii locali sub președinția mitropolitului principatelor. După aceasta, chestiunea aceasta devine din 1827 obiectul politicii Turciei și Rusiei. În 1828, moșiile mănăstirești se reîntorc monahilor greci. În 1833, luna Noembrie, graful Chiseleț, din cauza unor grozave abuzuri ale monahilor greci, a declarat toate contractele făcute fără știrea guvernului, ca neexistente, dacă aceste contracte erau încheiate pe mai mult de trei ani, iar pe egumenii i-a lipsit de locurile lor și i-a dat în judecată pentru cheltuirea averilor. În anul 1834 s'a adaos anumite articole în Regulamentul organic prin cari

se prevedea cercetarea acestei chestiuni privitoare la averile mănăstirești. Toate aceste măsuri, însă, din cauza vicleniei grecești, au fost fără nici un folos. Numai după ciocnirea bulgară cu călugării greci, cari năpădiseră biserica bulgară, guvernul rus transformă chestiunea aceasta într'o chestiune de politică orientală. Mulțumită banilor și intrigilor grecești, măsurile regulamentului organic s'au amânat mai întâi pe 10 ani, iar mai apoi 9 ani, cu toate protestările adunărilor naționale și ale domnilor din 1837, 1838, 1839.

În sfârșit, la începutul anului 1850 o cunoaștere mai în detaliu a chestiunii schimbă cu desăvârșire punctul de vedere al guvernului rus asupra averilor mănăstirești, lucru care se vede din nota cabinetului din St. Petersburg către ministrul plenipotențiar Butenev, în 1852.

«Domnia voastră, în sfârșit, veți arăta patriarhilor însărcinarea lor de a pune hotar tuturor abuzurilor egumenilor, căci aceste abuzuri provoacă adesea învinuiri fără temei asupra administrației spirituale». Astfel zicea Guvernul rus reprezentantului său din Constantinopole.

Nici aceste măsuri, cu toate acestea, nu au dus la nimic, astfel că în 1864 toate averile mănăstirești din Principatele Unite au fost secularizate de guvernul lui Alexandru Ioan Cuza.

* * *

Cum erau veniturile averilor mănăstirești împărțite? Pentru a avea răspunsul la această întrebare trebuie să ne adresăm la actele de danie din cari reiese că se puneau două condițiuni, obligatorii pentru toate averile mănăstirești. Fiecare dăruitor când dăruia ceva vreunei mănăstiri avea două scopuri: a) întreținerea mănăstirii și b) ajutorarea instituțiilor de binefacere obștească.

Prima condițiune este așa de limpede, încât parcă nici nu ar mai fi nevoie de a mai fi înscrisă în actul de danie. Cu toate acestea, dăruitorii lăsau o foarte bună parte din venitul averilor pentru întreținerea mănăstirii, ca și cum acești dăruitori s'ar fi temut că va sosi o vreme când mănăstirile locale vor fi jefuite în folosul călugărilor streini, sau în folosul lor personal. În România, mănăstirile nu au servit numai pentru viața singuratică a călugărilor, ci și pentru apărarea la adăpostul lor a poporului, care fugea

de năvălirea dușmanilor. De aceia o mare parte din mănăstiri sunt clădite ca niște adevărate fortărețe¹⁰⁾.

Deci dar cine doria binele și luminarea țării sale dăruia din avutul său mănăstirilor. De aceia străbunii noștri puneau pe altarul religiei toate dăruirile patriotismului lor. Ei dăruiau averi mănăstirilor, ca să poată ajuta pe strein și neputincios, ajutau săracilor și văduvelor, dădeau dotă orfanilor, întrețineau spitale, azile și școli, așezau tipografii pentru tipărirea și răspândirea cărților folositoare, cu un cuvântu ajutau pe toate căile buna stare a poporului românesc, fie spirituală, fie materială, iar în caz de nevoie, jertfiau totul pentru patrie, când ea se afla în vremuri de grea cumpănă.

Tot ceea ce am spus mai sus se confirmă de documente. În aceste documente se arată condițiunile și sarcinile cari se puneau de către dăruitori conducătorilor mănăstirilor. Toate aceste îndatoriri se împliniau cu sfințenie până când mănăstirile nu erau ocupate de călugări greci.

Mănăstirile locale, fiecare în parte și toate împreună, se luptau cu epidemiile, clădiau și întrețineau spitalele, azilele, adăposturile pentru bătrâni și neputincioși și școlile, seminariile și tipografiile, stingeau datoriile statului și întrețineau oastea de apărare, până când activitatea lor binefăcătoare nu a fost întreruptă la începutul secolului al XVIII-lea de către domnitorii arendatori ale lor, de domnitorii fanarioți cu monahii greci aduși de ei.

* * *

Tot ceea ce am spus mai sus despre averile mănăstirești din Muntenia și Moldova se referă și la averile mănăstirești din Basarabia, care înainte vreme formau un singur trup cu principatele la care s'a reîntors acum. În Basarabia am avut până la legea agrară din urmă următoarele categorii de averi mănăstirești:

a) Averile mănăstirilor și schiturilor locale;

10) Raportul Adunării generale a Moldovei din 12 Septembrie 1704 și dela 1 Martie 1706.

Gramata lui Ipsilante din 17 Martie 1775.

Gramata lui Moruzi din 23 Noembrie 1793 și 20 Oct. 1794.

Gramata lui Hangerli din 22 Ianuarie 1793.

Gramata lui Constantin Brâncoveanu din 1707 și altele. Vezi și Dările de seamă făcute de mănăstiri și prezentate guvernelor Principatelor Muntenia și Moldova pe anii 1730-1741.

Vezi: «Pravitel'stvennâi Vjestnik» pe 1874, Nr. 12-19.

Vezi: «Istoria universală de Schlösser, vol. III pag 494, 496, 497 și altele».

Vezi: «Istoria conciliului din Florența» de Smirnov, (în rusește).

Vezi: «Rumânskaia gospodarstva = Statele românești» de Palauzov, (în rusește).

b) Averile mănăstirești de peste graniță (din Moldova) în total 50.000 de desiatine 100.000 pogoane.

c) Averile mănăstirilor închinete mănăstirilor din Răsărit, mai mult de 200.000 desiatine.

Cum erau conduse aceste averi de către reprezentanții mănăstirilor din răsărit, am arătat mai sus și se confirmă și de către darea de seamă de stat asupra primirii acestor averi din Basarabia de către persoana trimisă de Ministerul de Domenii Borobkovâi în puterea ordinului țaral din 9 Martie 1873. 1)

În puterea ordinelor țarale din 9 Martie și 8 Septembrie 1873 și 21 Mai 1876, averile mănăstirești s'au luat de sub conducerea directă a clerului grec și au fost date sub conducerea statului. Afară de aceasta, veniturile au fost distribuite astfel:

a) $\frac{1}{5}$ au fost date pentru cheltueile conducerii;

b) $\frac{2}{5}$ pentru clădirea și întreținerea instituțiilor de binefacere, azile și de școală și

c) $\frac{2}{5}$ în folosul bisericilor din răsărit.

Binefăcătoarea acțiune a acestor măsuri s'a manifestat în orânduirea conducerii averilor, în mărirea veniturilor lor și în clădirea în Basarabia a 2 școli spirituale de băeți, una de fete, 55 de școli sătești, eparhiale și mănăstirești, 3 școli de agricultură și în clădirea unui spital de nebuni adică în îndeplinirea măcar în parte a voinței dăruitorilor acestor averi, ceea ce mănăstirile grecești și reprezentanții lor niciodată nu au îndeplinit. În Basarabia s'ar fi făcut și mai mult, dacă darea veniturilor averilor mănăstirești nu s'ar fi îngreunat prin recunoașterea clerului răsăritean că el are dreptul care niciodată nu i-a aparținut de stăpânire asupra acestor averi și asupra întregului venit din aceste averi.

Între altele, cum s'a arătat deja mai sus, s'a dovedit din documente că:

a) Bisericile răsăritene niciodată nu au fost proprietarele averilor mănăstirești din Basarabia, ci mănăstirile locale;

b) Veniturile acestor averi au fost destinate pentru nevoile locale, dându-se bisericilor din Răsărit nu mai mult de 5⁰/₁₀;

c) În timpul conducerii acestor averi, Grecii le-au ruinat, au defrișat pădurile, au micșorat

1) Vezi: «Pravitel'stvennâi Vjestnik» pe 1873 Nr. 285, în (rusește).

venitul lor și nu au făcut nimic pentru îmbunătățirea nevoilor locale ¹²⁾);

d) După aplicarea legilor din 1873 și 1876 veniturile s'au mărit și au fost regulate; mănăstirile răsăritene primeau mai mult de cât înainte și ceiace li se dădea li se dădea din mila guvernului rus. Dacă aceste legi, cum vorbesc apărătorii intereselor grecești, sunt nedrepte, sunt nedrepte numai față de Basarabia, fiindcă numai ea poartă greaua sarcină, dând jumătate din veniturile unor așa de mari averi afară din granițele sale, unde această jumătate dispare fără folos pentru țară;

e) Recunoașterea pentru mănăstirile grecești a dreptului lor de proprietate asupra averilor basarabene va creia în Basarabia un mare *proprietar strein*, a cărui influență asupra mersului lucrurilor din Basarabia va fi cum a fost și înainte până la apariția acestor legi din 1873 și 1876 fără îndoială păgubitoare.

Astfel că în Basarabia s'a ajuns la acest sfârșit cu privire la veniturile averilor mănăstirești:

a) Ele s'au întrebuițat pentru a ajuta nevoile diferitelor instituții de binefacere, școlare și aziluri;

b) Conducerea și adunarea acestor venituri s'a lăsat în seama zemstvelor guberniale, care singure regulau distribuția lor după nevoile cerute de diferite instituții. Așa fiind voința dăruitorilor se îndeplinea.

c) Din întregul venit se da de către zemstve un procent de 5% mănăstirilor răsăritene.

Astfel s'au condus aceste averi până la trecerea Basarabiei la sânul surorii sale de la care o rupsese împrejurările fatale.

* * *

Adunarea reprezentanților și deputaților nobilimei din Basarabia de teamă ca nu cumva intrigile

grecești să dărâme hotărârile ordinelor din 1873 și 1876 a pus în discuția adunării generale a nobilimei basarabene din 1896 această chestiune.

Această adunare generală a nobilimei basarabene, cercetând amănunțit raportul adunării reprezentanților și deputaților în adunarea din 17 Ianuarie 1896, și-a ridicat glasul său, nu pentru urmărirea vreunui interes personal de castă, ci în urma adâncii convingeri că trebuie ridicată buna stare a regiunii basarabene pe calea mulțumirii tuturor nevoilor spirituale și economice, a hotărât în ședințele din 17 și 20 Ianuarie 1896:

a) Să se roage reprezentantul nobilimei basarabene în numele nobilimei ținutului să intervie la guvern ca hotărârile legilor din 1873 și 1876 să rămână în vigoare și pentru viitor;

b) S'a ales și trei deputați pentru cazul când aceasta se va cere de către guvernul central.

Acești deputați trebuiau să arate guvernului, că

a) Proprietarii averilor mănăstirești din Basarabia sunt însăși mănăstirile locale;

b) Averile acestea s'au dăruit pentru împăcarea nevoilor locale;

c) Aceste averi în prezent sunt puse sub epitropia zemstvelor;

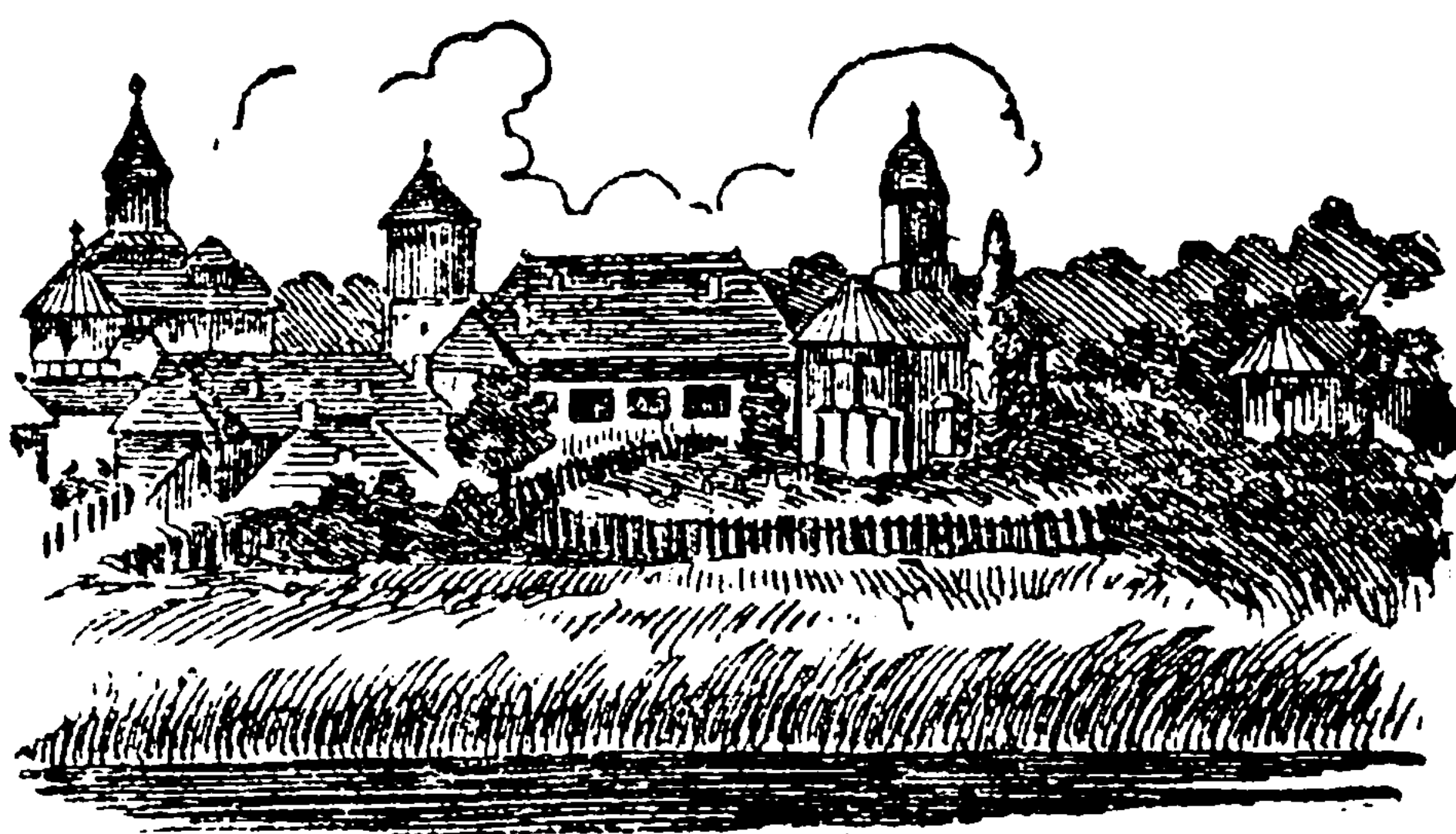
d) Veniturile lor slujesc pentru ajutorarea instituțiilor de binefacere, a azilurilor, școlilor și altora; potrivit voinței dăruitorilor lor;

e) Astfel fiind, administrarea și averile sunt în mâna statului, conform hotărârilor celor două porunci ale împăratului Alexandru II-lea.

Intr'alt articol viitor vom arăta cu cifre în ce constau aceste averi mănăstirești din Basarabia care era venitul lor și cum era împărțit la diferite instituțiuni de binefacere.

ȘT. BERECHET.

12) Pravitelstvenâi Viestnic pe 1873 No. 215.

SOCIALISMUL ȘI BISERICA

Socialismul a fost din însăși clipa apariției lui ireligios, sau mai exact antireligios, protivnic ori cărei religii și în deosebi creștinismului, ca religie care mai mult decât oricare alta influențează întreaga activitate a omului, determină felul lui de viață.

După Marx și Engels, întemeietorii socialismului german, care a servit ca model socialismului din toate celelalte țări, evoluțiunea socială se îndeplinește în mod necesar, potrivit legilor naturale, în care elementul sau factorul moral și religios n'au nici un amestec. Precum capitaliștii de ieri și de azi au socotit și socotesc pe lucrători ca o simplă marfă și-i exploatează ca atare, tot astfel și lucrătorii trebuie să-și strângă rândurile și să lupte împotriva capitalului și a capitaliștilor, spre a-și apăra interesele și a-și impune voința lor. În lupta aceasta de clasă a lucrătorilor sau a proletariatului împotriva exploatorilor sau a capitaliștilor, aceștia din urmă vor fi desființați în chip automat. Arma sau tactica cu care vor fi învinși, va fi aceeași de care s'au servit ei înșiși și anume strângerea la un loc, gruparea în societăți pentru apărarea intereselor de clasă. La trusturile capitaliștilor, care caută să grămădiască averile în mâinile și pungile câtorva, proletariatul răspunde prin solidarizarea lui, care țintește la împărțirea averilor în mod egal între toți. Nu gândirea adâncă, nici vre un postulat de morală sau precept religios îndeamnă la această luptă și călăuzesc pe luptători, nu principii idealiste vor dicta și prezida la întronarea nouăi ordini de lucruri, ci numai neîmblânzitele nevoi, trebuințe ale vieții. Cu alte cuvinte, starea economică influențează și determină pe cea morală și religioasă, iar nu invers. Nevoile vieții proletariatului dau directiva în lupta de clasă și în viața sufletească, iar nu ceace se petrece în suflet. În lupta aprigă pentru asigurarea intereselor sale, proletariatul nu cunoaște, nu admite nici un scrupul, nici o rezervă. «*Legile, morala, religie sunt*» după «manifestul comunist» «*simple prejudecăți burgheze la spatele cărora se ascund interese burgheze*». — «*Religie este afacere particulară, statul nu trebuie să cheltuiască nici un ban pentru biserică și în scopuri religioase. Comunitățile bisericesti și reli-*

gioase sunt societăți particulare, care au să-și rânduiască treburile lor cu totul independent». Așa sună al șaselea postulat al programului din Erfurt al partidului socialist german din anul 1891.

Pe această cale au mers socialiștii dela Marx și Engels până la Lenin și Trotzki, cari au decretat că «*religie este opiu pentru popor*». Nu era dar nici o exagerare, ci o constatare riguroasă a unei stări de fapt ceea ce exprima, acum vre o 20 de ani, un pastor german în următoarele cuvinte: «*Social-democrația întrebuinteară toate mijloacele diabolice ce se pot închipui, pentru a distruge creștinismul*».

Cu toate acestea un duh nou, un curent sănătos, o întoarcere către religie se observă de câtva timp în lagărul social-democrației. Numărul scriitorilor și al scrierilor cari accentuează necesitatea religiei pentru atingerea scopurilor socialismului sau cari cel puțin caută o apropiere de religie ori n'o mai privesc cu ură crește pe zi ce trece în însăși țara lui Marx și Engels, Bebel și Liebknecht, Kautzki et C-nia.

Din două puncte cu totul opuse a pornit acest curent de înnoire și însănătoșire a socialismului.

Pe de o parte purtătorii de cuvânt și mânătorii condeiului direcțiunii radicale a socialismului au început de mult a se îndoi de siguranța biruinții proletariatului, care — după Marx — avea să vie în chip automat ca urmare a unor legi naturale. Așteptarea se lungia pentru aceștia fără nădejde de realizare și de aceea în locul ei au pus forțarea împrejurărilor, sguuirea violentă, revoluția. Odată zdruncinată credința în infalibilitatea principiilor materialiste ale lui Marx, puțința împăcării socialismului cu religie nu era exclusă și ea n'a întârziat să se înfăptuiască în multe inimi.

Pe de altă parte campionii socialiști, cari au ieșit din rândurile lucrătorilor sau au pornit în activitatea lor literară dela observarea vieții practice, au făcut constatarea că mult mai ușor va fi socialismului să izbutiască în luptă cu oameni oțeliți în focul moralei de cât cu indivizi conduși numai de instinct și de dorința neînfrănată de a învinge prin orice mijloace. Părăsind pe Marx, aceștia și-au îndreptat privirile spre Kant și și-au

pus toată nădejdea în filosofia lui morală. Și pentru aceștia revenirea la religie, alergarea la ajutorul ei era inevitabilă și s'a făcut de mulți.

Din rândul întâi trebuie citat înaintea tuturor *Gustav Landauer*, cel mai de temut socialist revoluționar al Germaniei. Cartea sa «*Aufruf zum Sozialismus=Chemare la socialism*», va fi multă vreme Evanghelia tineretului socialist, care-l va îndemna la revoluție.

Landauer este dușman neîmpăcat al materialismului și al marxismului, pe care-l numește «*ciurma de astăzi și nenorocirea ori cărei mișcări socialiste*». Mântuirea nu poate veni, zice el, decât dela credința în puterile spiritului, dela nădejdea în ideal și dela sprijinirea pe voință. «*Socialismul este cu puțință în orice timp, numai dacă se găesc destui indivizi cari să-l vrea*», proclamă el împotriva lui Marx. Fără moralitate, nu se poate însă ajunge la nimic. De aceea critică el fără cruțare cultura modernă, a cărei imoralitate face adevărate pustiiri nu numai printre lucrători, ci în toate straturile societății, de aceea chiamă la luptă obștească împotriva «*alcoolismului distrugător*», de aceea tună și fulgeră împotriva sensualismului, care a făcut din cabaret simbolul vremii în care trăim».

Religiunii nu-i atribue și recunoaște Landauer valoare și putere deosebită, pentru că — după el — fiecare își poate avea credința sa religioasă, iar sentimentele religioase nu exercită nici o înrâurire asupra celorlalte. Totuș critica aspră căreia el supune purtarea celor ce cred că toate au să se întâmple în chip automat, cum susține Marx, accentuarea superiorității spiritului față de materie, combaterea încrederii neroade în transformarea vieții sociale prin ajutorul mașinilor, sunt stâlpi puternici pe care alții au construit puntea ce duce la religie.

Se găesc în el chiar pasagii mișcătoare și din care transpiră o adâncă religiositate personală, cum este următorul: «*Pune pe un burghez în fața lui Iisus — care în bogăția, în îmbelșugarea fără sfârșit a persoanei sale, este, pe lângă ceea ce însemnează pentru spirit și pentru viață, și un mare socialist — pune, zic, un burghez în fața lui Iisus încă viu pe cruce și a unei mașini noi, care transportă oameni sau lucruri; el va privi pe Fiul Omului răstignit ca un lucru*

cu desăvârșire nefolositor și de prisos și va da fuga după mașină. Și totuș cu cât mai mult mișcă această liniștită, potolită, îndurerată mărimumie și înălțare sufletească de cât toate mașinile veacului acestuia! Ce ar însemna toate mașinările din zilele noastre fără această liniștită, potolită, îndurerată măreție pironită pe crucea omenirii?».

Din rândul al doilea trebuie pomenit *Eduard Losinsky*, care încă din 1902 a scris memorabilele cuvinte: «*Socialismul încetează să fie materialist și ateist și devine idealist și religios*».

La fel s'a pronunțat și *Jaurès*, care a zis: «*După actuala perioadă de criză, se va ridica din nou chestiunea religioasă în strânsă legătură cu problemele morale*», iar un fruntaș al lucrătorilor englezi s'a rostit: «*Pentru noua prefacere pe care o urmărim noi, e trebuință de două lucruri: de Christos, obârșia a tot ce e bun, care trebuie să trăiască în sufletele noastre ca Mântuitor prezent și viitor, și de caracter*».

* * *

Aceeaș atitudine prietenoasă față de religie o au două din cele mai bune reviste socialiste germane: *Die sozialistischen Monatshefte* și *Die Glocke*.

Dintre redactorii acestor reviste merită să fie amintit *Paul Kampfmeyer*, care propagă cea mai largă toleranță față de convingerile religioase ale ori cui și se ridică cu putere împotriva susținerii, că materialismul ar fi admis de cugetătorii proletariatului ca ceva nedespărțit de ideologia lor: «*Mișcarea socialistă nu trebuie și nu poate să-și lege soarta de o concepție despre lume care atârână de o astfel de construcție ipotetică spânzurată în aer*» («*ipoteza materialistă*»). Dimpotrivă, socialismul se poate împăca cu ori ce concepție despre lume și cu ori ce religie, numai dacă ele nu-i contestă cele două teze care-i stau la bază, teza, că «*omul nu e marfă*» și principiul «*solidarității ca devotare complectă către scopurile comune umanitare*». Cu spiritul său de toleranță, el a recunoscut creștinismului marile servicii pe care le-a adus chestiunii sociale.

Cu el are asemănare și potrivire de gânduri *Gerhard Hildenbrand*. Și acesta condamnă materialismul și susține, că socialismul, ca să poată cuceri întreaga lume, nu trebuie să fie numai o concepțiune economică-istorică, ci trebuie să aibă mai presus de toate un fundament moral. «*Nu ne*

este iertat să credem, zice el, că desvoltarea și folosirea cunoștinței și gustarea frumuseților naturii și artei ar fi deajuns ca să umplem viața sufletului omenesc, ci cele mai puternice mobile de acțiune sunt sentimentul dependenței, al responsabilității și al obligațiunii, pe care cine le are poate zice că are religione, iar religionea în înțelesul de respect față de misterios nu este o slăbire, ci dimpotrivă o întărire a mișcării muncitorești și condițiunea sine qua non a ori cărui socialism, care nu se mulțumește numai cu discutarea chestiunilor de autoritate și de rânduială».

La aceleași concluziuni a ajuns și Franz Staudinger, șeful mișcării sindicaliste din Hamburg. Socialismul sindicatelor are, după el, absolută nevoie de religione în înțelesul creștinismului primitiv, adică jertfirea individului pentru societate și pentru aproapele său. Această dispoziție sufletească trebuie neapărat trezită în mișcarea sindicalistă, dacă e ca să dea roade mulțumitoare. Dar aceasta nu poate veni din afară, ci trebuie să vină din sânul socialismului în care se găsește îmboldul religios spre armonia cu infinitul. În ce constă acest îmbold nu se poate spune, căci el este ceva irațional și iraționalul nu se poate nici defini nici impune.

Un alt fruntaș sindicalist, elvețianul Hans Müller merge mai departe și învață, că socialismul nu trebuie să admită religione din motive de oportunitate, ci pentru că ea este o puternică realitate socială, cu care socialismul are să se răfuiască în altfel decât tratând-o ca afacere particulară.

Müller susține că mulți au fost conduși la socialism de credința lor religioasă și că e lucru stabilit și experimentat, că încercările de socializare a unor comunități au reușit numai persoanelor cu desăvârșire religioase și au dat greș când ele au fost făcute de liber-cugetători. El crede de asemeni, că numai acei conducători pot exercita o influență durabilă, cari știu să treziască sentimente religioase și sunt însuflețiți de credință neclintită în bunătatea și dreptatea lucrului ce întreprind și de dragoste față de oameni. Religios este «cine se arată susceptibil de reprezentări iraționale și scoate din ele motivele purtării sale». Socialismul nu poate face nimic fără ajutorul religiunii, de aceea cere el: «ca să se curețe de gunoiul prejudecăților învechite unul din cele mai bogate izvoare de putere ale socialismului, gunoiu

care împiedică și azi milioane de socialiști să se adape din acel izvor (religiunea)».

Revista «Die Glocke», despre care am amintit mai sus, a avut la începutul anului 1919, un articol semnat de un socialist disident, care atrăgea serioasă atențiune tovarășilor ca să se feriască de propagandă antireligioasă, iar unul din cei mai sărbătoriți capi ai mișcării socialiste din Germania de sud, Iohann Plange dă la ivială, într'un articol intitulat: «Expresionismul, Credința în Dumnezeu, Socialismul», idei foarte asemănătoare cu ale lui Müller.

Plange nu pledează numai pentru toleranță, ci recunoaște că socialistul e mai aproape de omul credincios decât de ateu. Și în vreme ce expresionismul e socotit de unii ca «chinuitul strigăt de disperare al vremii de azi», el socotește, că «numai acela nu desperează, care se știe ca o verigă din lanțul unui tot, cum e socialistul și cel ce crede în Dumnezeu, sau cine e și una și alta». Cu limpezimea de spirit a omului superior, Plange condamnă expresionismul pe care-l găsește respingător, pentru că are pe Dumnezeu de bază, fără să știe ce va să zică a crede în Dumnezeu, iar ultramodernilor artiști și snobilor admiratori ai expresionismului le strigă: «Vreți omenire nouă? Nu mai țipați, ci creați. Vreți împăcare cu Dumnezeu? Nu țipați, ci creați».

Tot așa de hotărât se pronunță pentru religione și Adolph Allwohn. El pleacă dela convingerea, că năzuința spre o nouă perioadă de cultură, care va urma individualismului dominant azi, este însoțită de o vie dorință de un nou fel de pietate. Aceasta nu va putea fi de cât creștină. căci chiar dacă bisericile s'ar fi petrificat și anchilozat în forme de cultură învechite, cum se susține de unii, totuș creștinismul, care este cea mai mare putere revoluționară în viața spirituală, este veșnic nou, ca unul ce nu aduce pace, ci sabie, și produce martiri, gata de sacrificiu în orice clipă. Dorința aceasta de un nou fel de pietate pornește din sânul socialismului, care urmărește cu febrilitate realizarea idealului său și aflarea unui leac pentru nevoile lui. Construcțiunile gândirii ajută tot atât de puțin ca și recurgerea la religiuni asiatice, așa că trebuie să rămânem tot împreajma culturii noastre europene. Valorile vechi cată să fie înțelese și puse în legătură organică cu noile experiențe ale vieții. Religionea cea nouă trebuie să fie o religione

dragostei, a sacrificiului, a servirii față de aproapele. Dragostea este singura cale către Dumnezeu. Fericirea individuală stă în jertfirea din dragoste pentru scopul societății. Noua pietate va forma comunități nouă, care vor influența pe cele vechi.

* * *

Cu toate deosebirile de vederi ce se observă dela unul la altul, un punct este comun tuturor scriitorilor socialiști, ca și multor alora dintre fruntașii social-democrației nepomeniți aci, și anume: toți leapădă materialismul predecesorilor lor și se ridică împotriva intelectualismului unilateral, după cum iarăș toți prețuesc și postulează elementul moral și religios. Unii nu se sfiesc chiar să-și exprime sentimentele de admirație și pietate față de Iisus și să propună o apropiere de biserică. De notat e că biserica papală, ca una ce are o organizațiune perfect de bine încheată și nu obicinuește să facă concesii față de doctrina ei atât dogmatică precum și morală, nu se bucură de simpatia socialiștilor, pe când biserica protestantă, fiind mai liberă, ba în unele puncte chiar prea liberă, e mai pe placul socialiștilor și apropierea de ea va fi mai ușor de realizat.

Se va obiecta, poate, că numai scriitorii, intelectualii socialiști au asemenea idei și sentimente care îndreptățesc să se spere într'o apropiată întoarcere a socialismului către religiune, pe când masele, alcătuite din lucrători mai simpli, continuă să meargă tot pe făgașul materialismului și ateismului.

Chiar așa dacă ar fi, și tot ar trebui să ne bucare, pentrucă noua atitudine a fruntașilor n'ar putea rămâne multă vreme fără înrâurire asupra maselor. Ei sunt cei cari determină curentele și formează atmosfera. Precum cei din trecut au târît masele proletare după ei și le-au făcut să adopte în totul ideile materialiste și ateiste, pe care în cea mai mare parte ele (masele) nu le-au înțeles, tot astfel cei de acum nu vor întârzia să readucă în țarcul religiunii și al moralei turma rătăcită. Aceasta va fi chiar mai ușor, din pricină că ideile religioase și morale ale creștinismului sunt mai ușor de priceput de ori cine și sunt aplicate și trăite de milioane de credincioși din sânul diferitelor biserici. Influența conducătorilor socialiști stăpâniți de aceste idei s'a și văzut în revoluția care a zguduit Bavaria

și în deosebi Münchenul în Februarie 1919. Dacă masele proletare n'ar fi ascultat atunci de cuvântul cumpănit al căpeteniilor, Bavaria ar avea azi soarta Rusiei sovietice.

Realitatea este însă și mai îmbucurătoare. Într'adevăr, nu se poate vorbi de religiositatea marei majorități a imensei mulțimi de lucrători tributari socialismului nici nu s'au înregistrat până acum din partea lor întoarceri în masă în sânul bisericii, totuș e ceva ce nu era mai nainte. E și în masele socialiste, ca și la conducători, acelaș spirit de toleranță față de ideile religioase, aceeaș bunăvoință și dorință de înțelegere față de biserică și de reprezentanții ei, aceeaș saturație și lepădare de materialism și ateism, de intelectualism și teorie pretențioasă și aceeaș convingere că fără ajutorul moralei și al religiunii revindcăările de ordin social nu sunt cu putință sau, dacă se obțin, sunt de scurtă durată.

Cu duioșie își aduc aminte și vorbesc de timpul mai lung sau mai scurt din viața lor trăit în sânul bisericii cei mai mulți din lucrătorii socialiști și mărturisesc că-i doare în suflet, că împrejurarile le fac cu neputință întoarcerea la pieptul bisericii mame. Cu drag, s'ar putea zice cu pietate chiar, ascultă aceiași lucrători vorbindu-se în adunările lor de chestii religioase. De câte ori se face aceasta, sunt pentru ei prilejuri de mângâere sufletească, de reculegere, sunt ca și cum ar lua parte la săvârșirea slujbei dumnezeiești, căci prea sunt sătui numai de discuții despre salar, ore de lucru, grevă, local, contribuții pentru cutare sau cutare scop, luptă împotriva burgheziei, etc. etc. Bucuroși iau parte la adunări publice, la un loc cu concetățenii lor rămași credincioși bisericii și cu clerici luminați, ca să discute sau să asculte discutându-se din punct de vedere creștin, sau în contradictoriu, chestiuni vitale pentru ori ce om. În întrunirile politice se văd nu arareori perindându-se la tribună lucrători socialiști și preoți, iar în luptele electorale mergând alături unii de alții.

Toate acestea sunt semne bune și dacă mai adăogăm, că nu lipsesc nici mărturisirile sincere de respect și dragoste față de biserică, trebuie să tragem concluzia, că într'adevăr ideea religioasă și morală a pătruns în socialism și-l face să se frământă adânc, să fiarbă, să fermenteze, iar procesului de fermentare îi va urma în chip firesc cel de limpezire, care îi va da o înfățișare

nouă, mulțumită valului de lumină revărsat de biserică asupra lui.

* * *

Aceeaș întorsătură fericită se observă și în organele de presă socialiste.

Astfel «*Münchener Post*», organul oficial al partidului socialist bavarez, în deosebi prin pana redactorului Kampfmeier, de care am amintit și mai sus și a colaboratorului Friedrich Wilhelm Foerster, ilustrul pedagog și escelent creștin, publică adesea articole de o adâncă religiozitate.

Tot asemeni și revista «*Süddeutsche Freiheit*», deși cu vederi radicale, în materie de politică, tratează cu deosebită luare-aminte chestiunile religioase. Ea a scos chiar un număr special dedicat tratării chestiunii: «Religiunea și socialismul», în care unul din articole a fost scris de un pastor.

Scrierile și biografiile lucrătorilor mai răsăriți dau pe față trebuința ce simte de binefacerile religiunii sufletul social-democrat sălbătecit din cauza materialismului. Astfel într'un articol cu sugestivul titlu: «Proletariatul și reînnoirea religioasă» al unui lucrător, Gustav Schultz, se citește revolta acestuia împotriva materialismului pustiitor de suflete, care se potrivește mai bine cu capitalismul decât cu socialismul și următoarea solidă apreciere a valorii Evangheliei pentru mișcarea socială: «Invățătura lui Christos este o întemeiere mai sigură a socialismului de cât Capitalul (o scriere a lui Karl Marx) și catastrofa actuală a mișcării socialiste n'ar fi fost așa de fatală, dacă ea (mișcarea) ar fi fost clădită mai mult pe învățătura Nazarineanului de cât pe meșteșugul de scamator matematic al teoreticianului social-democrat». Spiritul practic al acestui lucrător nu așteaptă nimic bun dela teoriile încălcite ale intelectualismului, ci mai repede dela scăpărările de geniu ale lui Nietzsche și de la mintea cum-pănită a lui Tolstoi. Mântuirea deplină vine însă dela religie, iar reînnoirea religioasă va începe când socialiștii vor pricepe, că «revoluțiunile cu dinamită și cu mitraliere nu duc, sau cel puțin nu duc numai ele, la socialism, ci afară de aceasta e nevoie înainte de toate de revoluția din noi înșine și împotriva noastră». Ceea ce cere acest simplu om este ceea ce recunosc ca absolut necesar și în unanimitate frunțașii socialiști mai sus pomeniți: nu reforme economice, ci refacere

morală a individului, înnoire sufletească și încredere deplină în puterile de regenerare ale creștinismului.

În localul de întâlnire al socialiștilor din Bruxelles se vede o frumoasă icoană de perete reprezentând pe Iisus Christos. Când socialistul elvețian Mathieu întrebă ce rost are icoana acolo, i-se răspunse: «Foarte firesc, pentru că Iisus este al nostru, iar nu al bisericii și pentru că noi suntem chemați să umplem lumea de spiritul lui».

Are dar toată dreptatea Friedrich Siegmund Schultze când afirmă, că în sufletul lucrătorilor se observă o puternică înclinare spre religiune, care se manifestă prin credința în dreptate și într'o împărăție a binelui.

Această dispoziție religioasă, unită cu convingerea, că creștinismul primitiv a realizat cel dintâi și pe deplin idealul traiului în comun visat și urmărit de socialism a dat naștere unei mișcări cu pronunțat caracter religios în sânul tineretului socialist și s'a organizat aproape în acelaș timp, în mod spontan, în Olanda, în Bavaria și în Silezia.

Această mișcare cunoscută în Germania sub numele de «*Freischar=Ceata liberă*», constă nu numai din tineri entusiaști și curați la suflet, cari sunt conștienți că sunt puțini ca număr, dar au convingerea neclintită, că vor izbuti să atragă de partea lor tot tineretul și să abată socialismul din calea luptei de clasă, punându-i ca țintă idealul umanitar și ca mijloc de atingere înnoirea sufletelor prin duhul Evangheliei. «*Ceata liberă* — se zice în programul lor — care este ea însăș proletară, vrea să introducă Evanghelia în proletariat și să răspândiască apoi în omenire socialismul curat și nefalsificat ca fruct al Evangheliei». În foaia lor se găsesc aceste frumoase și inimoase declarații: «Suntem conștienți că înfățișăm înaintea Dumnezeului celui viu un tineret cu totul nou»... «Am făcut descoperirea, că nu există nimic mai tineresc, mai proaspăt, mai eroic în toată lumea și în toată istoria de cât vestea cea bună despre împărăția lui Dumnezeu». De aceea și stăruitorul lor îndemn: «*Veniți tineri la socialism, la Iisus*».

Totuș creștinismul lor nu e la fel cu al vreunee din bisericile existente, ci e cu totul liber, ceva à la Tolstoi și Kierkegaard, dela cari ei se inspiră, din cari citează mai des și de cari se conduc mai mult în mișcarea lor. O spun aceasta

ei înșiși: «*Ceata liberă simte o mare bucurie, că acum focul buneii vestiri a fost smuls dintre zidurile vechei biserici*». Ultimele cuvinte arată, că cetașii liberi socotesc că ei au înființat o nouă biserică creștină, superioară tuturor celor existente, și ca atare de sigur mai în stare să vindece rănilor societății de azi.

Cu toate rătăcirile ce observăm când privim mai de aproape forma ce iau ideile și sentimentele religioase manifestate de socialiști în genere, adică fie de conducătorii lor, fie de presă, fie de lucrători, cu toate că nu putem prevedea în ce sens se vor desvolta, ce direcțiune vor lua aceste slabe începuturi, dacă adică vor duce la apropierea din nou de biserică sau vor sfârși printr'o denaturare sau caricatură a creștinismului; cu toate că nu cunoștem, dacă mișcarea religioasă care s'a produs în sânul socialismului german a avut răsunet sau s'a produs independent și printre socialiștii dintre celelalte state, ori nu; cu toate că socialiștii noștri sunt lipsiți de conducători luminați în adevăratul înțeles al cuvântului și bine intenționați, ca să importe din Germania și acest nou curent, așa cum au importat întreg bagajul de idei al lui Marx și Engels și Lassalle și Bebel și Kautzky, cu toate acestea se cade să ne bucurăm și ca creștini și ca români, că în socialismul german s'a produs acest eveniment nou și neașteptat: îndreptarea privirilor spre Evanghelia lui Iisus Christos.

Se cade să ne bucurăm ca creștini, pentru că Evanghelia mântuitoare, care, timp de aproape două mii de ani, n'a încetat o clipă de a-și arăta minunata ei putere de vindecare a tuturor răcilelor sufletului omenesc fusese lăsată la o parte, dată uitării de o bună parte din frații noștri și încă tocmai de aceia cari, în lipsa lor și materială și morală, aveau mai multă nevoie de ajutorul și mângâierea ei.

O lăsaseră la o parte și o dăduseră uitării, pentru că, în neștiința și rătăcirea lor, socotiau că nu le poate fi de nici un ajutor, de nici un folos și, spre nenorocirea lor, își puseseră nădejdea, toată nădejdea, în ajutorul omenesc, în produsele minții omenesci și încă a unor minți mărginite, care tăgăduiau tot ce e spirit și reduceau totul numai la materie și însușirile ei.

Era o rătăcire mare și grea care ducea pe sârmanii coprinși în mreșile ei pe căi întortochiate

și pline de cele mai mari primejdii pentru sufletele lor.

Să dăm slavă lui Dumnezeu, care poartă grijă de făptura mâinilor sale, că a făcut să străluciască o rază de lumină mântuitoare în besna sufletelor acestor rătăciți fii ai săi și frați ai noștri și că le-a arătat calea care duce înapoi la biserică.

Încetul cu încetul, raza se va mări și preface în soare, care va lumina și încălzi mințea și inima tuturor și va întoarce pe toți de pe căile rătăcirii.

Fie că noua lumină duhovnicească aprinsă în altă parte se va propaga și la noi și pretutindeni unde stăpânește încă întunericul rătăcirii, fie că se va aprinde și unde lipsește așa cum s'a aprins acolo unde strălucește deja, avem credința neclintită că începutul făcut este dela Dumnezeu și că deci va merge cu pași siguri către desăvârșire, spre slava Celui Atotputernic și înălțarea bisericii sale de pretutindeni.

Se cade să ne bucurăm și ca români, pentru că nu se poate ca mișcarea sănătoasă ivită în rândurile socialiștilor germani să nu se propage și să nu prindă și la noi, care aveam socialismul împrumutat dela ei. Bucuria aceasta se cade să fie cu atât mai mare, cu cât astăzi, când Dumnezeu a vrut ca toți fiii neamului românesc să fim adunați sub acelaș steag, numărul celor înstreinați de Dumnezeu și de sfânta sa biserică prin făgăduelile irealizabile ale socialismului este cu mult mai mare ca în trecut și printre ei se află mulți streini nu numai de credința în Dumnezeu, ci și de aspirațiunile neamului românesc și pentru întoarcerea lor de pe calea rătăcirii nu este alt mijloc și altă nădejde decât aceasta că ceiace se petrece, prin rânduiala Dumnezeiască, în alte părți, nu va întârzia a se arăta și rodi și la noi.

Dar pentru ca această nădejde să devină fapt, nu e de ajuns să așteptăm în pasivitate. Nu e de ajuns ca biserică să înalțe numai rugăciuni pentru mântuirea celor rătăciți, iar mai departe păstorii sufletești și buni, creștini, să stea cu mâinile încrucișate, așteptând să se producă o minune, care să readucă pe toți rătăciți în sânul bisericii, ci fiecare să-și dea osteneala cu cuvântul și cu fapta ca să câștige și înduplece inimile răcite de credință pentru Dumnezeu și biserică sa.

Ca bună mamă sufletească, deopotrivă do-

ritoare de bine atât fiilor ei adevărați cât și înstreinați; ca așezământ care urmărește dobândirea mântuirii tuturor, potrivit cuvântului Scripturii: «Dumnezeu voește ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului»; ca următoare credincioasă a învățaturii dumnezeescului ei Intemeietor, care a spus între altele că, «cei bolnavi, iar nu cei sănătoși au nevoie de doctor», biserica trebuie să-și îndrepte toată luarea aminte, să pună tot zelul și dragostea ei pentru întoarcerea la dreapta credință a celor rătăciți. Și cum numărul acestora este covârșitor de mare în lagărul socialist, privirile ei trebuie îndreptate în deosebi în această direcțiune, pentru că rătăcirea religioasă produsă de socialism e mai grea decât alte multe feluri de rătăciri.

Datoria aceasta a bisericii reclamă urgență și toată purtarea de grijă, nu numai pentru ca răul să nu se întindă și să ia proporții mai mari prin nelucrarea ei, ci și pentru că acum e momentul potrivit când ostenele ei în acest sens vor fi mai ușor încununete de succes, datorită împrejurărilor prielnice create de ivirea curentului religios în masele socialismului din alte părți.

Firește că împlinirea unei asemenea datorii nu este ușoară și reclamă pricepere și muncă străduitoare din partea celor ce se vor pune în slujba ei, dar tocmai acesta e un cuvânt mai mult pentru care nu poate și nu trebuie dată uitării.

În două direcțiuni câtă să fie îndreptate străduințele pentru aducerea la îndeplinire a acestei supreme datorii a bisericii în timpul de față.

Pe de o parte trebuie lucrat din răsputeri la înlăturarea cauzelor care îndreptățesc în parte mișcarea socialistă, adică trebuie temperat individualismul sălbatec și capitalismul atotputernic care-și împart dominațiunea în societatea actuală și sunt pricina de căpetenie a celor mai multe și mai strigătoare nedreptăți sociale. Acțiunea aceasta preventivă, de profilaxie socială pe care trebuie s'o desfășoare biserica, este ușurată mult acum după războiu, de puternicul avânt pe care l-a luat democrația pretutindeni.

Partea negativă, lupta împotriva neajunsurilor organizației sociale nu este însă nici aici de ajuns, ci ea trebuie complectată cu ceva pozitiv, cu grija ce biserica trebuie să poarte și de buna stare materială a fiilor ei.

E o greșală ca biserica să aibă în vedere și urmăriască numai și numai mântuirea sufletească

și să neglijeze cu totul purtarea de grijă pentru buna stare materială a fiilor ei, căci omul nu este în viața sa pământească numai spirit, ci spirit și corp, iar corpul nu este dela Cel rău, ci e tot făptura lui Dumnezeu, ca și spiritul, și de aceea trebuințele lor nu se cade să fie nesocotite.

Precum greșesc cei cari se îngrijesc numai de trup și de trebuințele lui, tot astfel — deși în mai mic grad — și cei cari poartă grijă numai de suflet. Trupul e unealta și slujitorul sufletului. De aceea cine nu-i poartă de grijă greșește ca celce nu poartă de grijă de unealta sa de lucru, ca stăpânul ce nu tratează omenește pe slugile sale.

Precum mama îngrijește nu numai de sănătatea sufletească, ci și de cea trupească, a copiilor ei, tot astfel și biserica, mama duhovnicească a tuturor, trebuie să se îngrijiască și de tot ce privește viața materială a fiilor săi, cu toate că nu aceasta este ținta ei de căpetenie, ci numai de a doua mână. Trebuie totuși s'o facă, pentru că dacă bogăția este plină de ispite și primejdii pentru viața sufletească și morală a omului, nu sunt lipsite de ispite și primejdii nici lipsa și mizeria. Cu drept cuvânt s'a zis, că drumul la inima omului trece prin stomac. Deci cine vrea să câștige pe oameni pentru scopuri morale superioare, trebuie să le asigure și o bună stare materială. Biserica nu poate face excepție dela această regulă. Lucrând astfel, ea va fi sigură că fiii ei îi vor asculta întotdeauna și din toată inima glasul și învățăturile și nu se vor lăsa ademiniți de nădejile deșerte ce trezesc în inimile celor lipsiți materialmente și nemângâiați și îndrumați sufletește făgăduelile de un viitor de aur ale socialismului.

Cum poate și trebuie să procedeze biserica, în amănunte, pentru atingerea acestei ținte, vom vedea altă dată.

A doua direcțiune, în care trebuie să-și îndrepte biserica străduințe sale în ce privește socialismul, este aceea de a întoarce la calea adevărului pe cei prinși în mrejele socialismului. Ajungerea acestei ținte este mai grea decât cea dintâi. Și despre aceasta vom vorbi cu alt prilej. Ceeace trebuie ținut minte este însă, că dușmanul religiunii și al bisericii nu este socialismul însuși, ci materialismul în serviciul căruia el s'a pus, și că materialismul stăpânește spiritele și în viața burgheză sau capitalistă tot așa de feroce ca și în socialism, dacă nu chiar mai mult.

APROPIEREA BISERICILOR ¹⁾

I introducere

Oricine s'ar apuca să privească viața feluritelor Biserici după război, chiar numai din țara noastră și fără a avea o informațiune deosebită, nu se poate să nu bage de seamă că ne aflăm înaintea unor fapte nouă, care nu se puteau întâlni înaintea războiului. Astăzi suntem vizitați de un mare număr de agenți ai organizațiilor creștinești străine, cum nici nu se pomenea înainte de război. Și dacă atunci venea cineva, lucrul rămânea nebăgat în seamă. Astfel, prin 1913, a fost în București și a ținut două conferințe și a avut o întâlnire cu studenții noștri, d. *Raoul Allier*, decanul de azi al facultății de teologie protestantă din Paris. Dar faptul a rămas aproape neștiut, deși conferințele sale, la care am fost de față, au fost strălucite ca gândire și frumoase ca rostire.

Lumea care a venit să-l audă a fost foarte puțină. Îndată după război însă, au venit la noi o mulțime de misiuni creștinești străine, din care unele s'au așezat statornic în mijlocul nostru iar despre altele auzi din când în când că trec pe aici. Misiune așezată aici statornic este *Asociațiunea tineretului creștinesc*, care a început a lucra la noi încă în timpul războiului la Iași, pe calea practică a ajutorii materiale, iar după război s'a așezat în toate orașele universitare ale noastre și are până acum în București mai multe localuri de unde-și revarsă munca creștinească. Chiar în cursul acestui an, 17—19 Aprilie, publicul nostru a ascultat cu însuflețire, în lărga sală a Fundațiunii „Carol” din București, pe însemnații conferențieri francezi, Profesorul *Dartigue* din Geneva și d-șoara *Bidgrain* din Paris, ale căror cuvinte au fost atât de bine primite. Erau persoane aduse de numita organizațiune creștinească.

Fără îndoială, aceasta încă nu este apropiere între Biserici, fiindcă organizarea aceasta nu este a vreunei Biserici, ci este o unealtă creștinească neutră, care vine în numele unor idei creștinești generale, cu toate că organele care lucrează în sânul ei pot ținea unele de o Biserică, altele de alta.

Cu toate acestea, vrând-nevrând, urma și o apropiere între Biserici. Organizațiunea aceasta, fie ea însăși ca corp, fie prin relațiunile private dintre agenții ei și unele persoane bisericesti dela noi, operă o apropiere între Biserici. Ele totdeauna căutau cunoștința cu astfel de persoane și se puneau în legătură și cu căpetenia religioasă a localității.

Dar privitorul neîndrumat a putut băga de seamă mai mult decât atâta: că nu numai organizațiuni creștinești neutre au venit în mijlocul nostru, ci chiar și

persoane care reprezentau anumite Biserici și puteau vorbi în numele lor. Astfel nu mai târziu decât în toamna trecută, am avut în București vizita episcopului anglican de Gibraltar *John Greig*, care a intrat în legătură oficială cu Biserica noastră, vizitând pe Înalt Prea Sfințitul nostru Primat, de care Înalt Prea Sf. Sa a și pomenit ca de un fapt deosebit în însăși sesiunea care a urmat a Sfântului Sinod în Decembrie trecut (1922). Și chiar în clipa când scriu aceste rânduri, se află în București episcopul anglican *Charles Gore*, unul din marii teologi ai Bisericii engleze, foarte cunoscut prin activitatea sa pentru apropierea Bisericilor și care, după cum citim în *The Church Times* din Londra (6 Aprilie 1923), a început o călătorie de studii de trei luni de zile în Răsărit, fără îndoială cu scopul de a intra în legături mai apropiate cu Răsăritul ortodox.

II

Când cunoști lucrurile

Dar dacă acestea le bagi de seamă fără să vrei, după știrile de toate zilele, cu mult mai multe află, când te apuci să cercetezi. Atunci bagi de seamă că războiul a fost ca o grăzavă izbitoră, pentru conștiințele creștinești, silindu-le să iasă din izolare, să se apropie și să caute chipurile de a lucra cu puteri unite. De acela, chiar din timpul războiului, dar mai cu seamă după isprăvirea lui, vedem în taberele creștinești de toate soiurile un grozav neastâmpăr, o încercare de a-și uni puterile, pentru a se apuca să dreagă împreună ranele războiului și a statornici o omenire nouă, dacă se va putea.

În adevăr, toată creștinătatea a simțit războiul, cu toate păcatele dezlănțuite și cu toate urile și vrăjmășile care urlă nedomolite până azi, ca o mare pată ca o grea rușine și o aspră ocară pentru sufletul ei. Ea și-a zis: «N'am putut da destulă inimă acestei omeniri. Am fost prea molateci și prea răzleți. Ne-am ținut la o parte unul de altul. Nu ne-am făcut datoria către această omenire răscolită în adânc de simțiri pustiitoare. I-am dat pilda nepăsării unuia de altul, stând despărțiți și certându-ne noi înșine, Bisericile creștine. Trebuie să înțelegem altfel chemarea noastră pe viitor».

Și dacă simțiri ca acestea par puțin înțelese în țara noastră, unde lumea nu e deprinsă să vadă Biserica într'o activitate socială și unde unul ar putea fi ispitit să se întrebe: «Ei, și ce-ar putea face Biserica pentruca să liniștească lumea? ce pot schimba slujbele ei?»—pot fi mult mai ușor înțelese la Bisericile din Apus, unde activitatea socială e întinsă și unde, cu toate acestea, ele își ziceau că au făcut prea puțin și că sunt vinovate dacă lumea a putut ajunge la atâta sălbătăcie și a se măcelări atât de cumplit.

¹⁾ Parte din ideile cuprinse aci au fost rostite ca conferință la Fundațiunea «Carol» din București la 28 Aprilie 1923.

Deci din trebuința unei cooperări sociale mai rodnice pe viitor și mânați de gândul că ceice sunt urzitorii unei lumi nouă trebuie să fie ei înșiși uniți în cuget și în simțire, s'a început între feluritele Biserici de pe întinsul pământului o muncă de apropiere care urmează neîncetat și care, dacă încă n'a dat rezultate practice până în ziua de azi, tot a dat în unele laturi cum de pildă înfrângerea poftii Turcilor de a alunga pe Patriarhul ecumenic din Constantinopol, care se va vedea mai la vale că este, rezultatul cooperării Bisericilor. Această muncă de apropiere este una din privilegiile cele mai mângâietoare după război, căci, pe când în viața politică găsim popoarele mai împărțite decât înainte de război și mugind împotriva altora, sub puterea patimilor amenințătoare dezlănțuire, Bisericile, dimpotrivă, se silesc să se apropie și să dea pilda îmbrățișării și a muncii cu puteri unite. Ele își simt răspunderea și chemarea vremii. De aceea, dintre lucrurile vrednice de știut, acestea sunt din cele mai de frunte și este o pagubă că în țara noastră nu se știe mai nimic despre ele decât puținul pe care eu izbutesc să-l strecor în foile zilnice, care se laudă că dau cititorilor cele mai nouă știri din lumea întreagă, dar care de fapt dau *numai un soi de știri*, nu pe cele mai vrednice de știut și nu înseși pe acele care scutură cugetul și-i dau avântul de a se însufleși și a se pune pe lucru.

Comitetele creștinești care s'au urzit chiar din timpul războiului, pentru a săvârși apropierea dintre Biserici sau chiar cele de mai nainte, dar care după război s'au pus pe lucru mai viu, sunt azi atât de multe și au urmat, îndată după încheierea armistițiului în număr atât de mare, cu congrese ținute în fiecare an, încât urmărirea lor e grea, fiindcă dările-de-seamă se găsesc prin reviste foarte împrăștiate. De s'ar apuca cineva să scrie un volum despre toată această frământare, fără îndoială că ar eși o carte foarte groasă.

III

Pătrunderea acțiunii în România.

Eram încă sub ocupațiunea germană, când a sosit la Mitropolia din București un gros manuscris de la o grupare de preoți din Austria de jos. Era un apel al unei organizări bisericesti, care-și lua ca țintă să lupte pentru a stinge ura dintre popoare. Se adresa către Mitropolitul nostru dela București, ca să primească a intra în această organizare și a-i da tot concursul. Era scris românește, dar în românească cuiva cu grai deosebit de al Românilor din regat. Târziu am aflat la Iași că fusese tradus românește de arhimandritul bucovinean Isopescu care trăia refugiat în Austria de jos, în Graz, mi se pare, și acolo a făcut traducerea trimeasă Primatului nostru. Manuscrisul trebuie să fie undeva în cancelaria Mitropoliei și ar fi interesant să fie dat la lumină. Era cea dintâi veste care ne venea că Bisericile caută să se orga-

nizeze pentru o acțiune unitară în lume. Ce a mai urmat însă din acea organizare, nu mai știu. Probabil mult nu, fiindcă Austria nu mai era țara din care să poată porni astfel de mișcări.

Dar cum a încetat războiul, știrile au început să ne vie fără încetare, până în ziua de azi. Să începem a le urmări și noi.

IV

Asociațiunea Anglicano-Răsăriteană

Între aceste organizațiuni, una care lucrează cu multă râvnă pentru apropierea dintre Biserica Ortodoxă a Răsăritului și cea anglicană este organizarea numită *Asociațiunea anglicano-răsăriteană (The anglican and Eastern Association)*. Cu toate că nu războiul i-a dat ființă, totuși numai din pricina zguduirii sufletelor prin război s'a pus pe un lucru pe care nu-l făcea cu atâta răsunset înainte și nu-și făcuse simțită acțiunea ei. Dovadă faptul că nici n'am aflat de existența ei decât după război.

Biserica anglicană a fost totdeauna setoasă să intre în legătură cu Biserica ortodoxă.¹⁾ Această sete însă n'a ajuns să se rostească mai precis decât prin numita asociațiune.

Ea s'a înființat în anul 1906 în Londra. Constituirea ei s'a făcut în ziua de 10 Octombrie din acel an. Abia după război însă și-a înființat frumosul, bogatul și prețiosul său organ de publicitate *Răsăritul creștin (The Christian East)*, din care număr cu număr, se poate vedea ce întinse proporțiuni au luat după război legăturile dintre Biserica anglicană și cea ortodoxă. Aș putea spune că fiecare număr cuprinde numai dări-de-seamă despre tot ce se întâmplă în Biserica ortodoxă și expuneri despre toate amănuntele organizări și învățăturilor ei, încât înșiși noi, ortodocșii, aflăm multe din ce se întâmplă în sânul Bisericii noastre abia numai prin acest organ.

După cum ne spune primul număr al revistei, apărut cu data de 1 Martie 1920 în Londra, Asociațiunea cuprinde azi 2200 de membri și în fruntea ei se află arhiepiscopul rus *Agatanghel* al Iaroslavului și episcopul Londrei, iar între patroni se găsesc Patriarhul actual al Serbiei, Mitropolitul Atenei și apoi foarte mulți episcopi și preoți anglicani și ortodocși și, în adevăr, asociațiunea aceasta a răspuns de minune nevoilor, fiindcă legăturile dintre Răsărit și Apus, ajungând atât de mari, în urma alianțelor și războiului, această înjghebare era organul care putea servi pentru strângerea legăturilor religioase.

Niciodată scaunul Primatului Angliei n'a avut atâta însemnătate ca acum, în ce privește legăturile cu Răsăritul. A fost dat acestei vremi ca un număr de preoți anglicani să vie și să mărturisească pe paginile revistei *Răsăritul creștin* că ei

¹⁾ Vezi Gennadios Arabadjoglou, *Union ou rapprochement des églises chrétiennes*. Constantinople 1920, p. 19.

mărturisesc credința Bisericii ortodoxe și să arate aceasta în revista englezească în toate limbile ortodoxe, și în românește. E un mare moment acesta în ce privește relațiunile între Biserici. Alt moment, și mai mare, este acela că două patriarhate ale Răsăritului: Constantinopolul și Ierusalimul au recunoscut valabilitatea preoției anglicane, punct care până acum stătea în nesiguranță.

Anglicanii erau priviți ca protestanți. Dar protestanții n'au preoție ca ortodocșii și catolicii, adică persoane anume sfințite pentru aceasta și care să alcătuiască o stare deosebită de starea mirenească. Preoții lor sunt numai niște mireni delegați să facă slujbe religioase, dar n'au darul de sus.

Anglicanii însă totdeauna au susținut că ei au preoție adevărată, iar Patriarhia din Constantinopol, dând chestiunea pentru a fi discutată unei comisiuni în anul 1893, după lungi studii, s'a rostit abia anul trecut, recunoscând că preoția Bisericii anglicane stă pe aceeași treaptă de sfințire, cași preoția din Biserica noastră, romano-catolică și armenescă.

Acesta e un pas nemărginit, în ce privește apropierea dintre Biserici și e una din dovezile acestei apropieri.

România n'a avut niciodată relațiuni cu Primații Angliei. Aceste relațiuni acum sunt. Au început în timpul războiului, cu Mitropolitul Moldovei, iar acum există și cu Mitropolitul Primat dela București.

Ce stare schimbată în relațiunile dintre Biserici înseamnă scrisoarea Primatului Angliei dela 26 Mai 1921 către Primatul nostru, în care, cu data de 26 Mai 1921, îi scrie despre organizațiunea creștinească din Apus, prezidată de Primatul englez, pentru a aduce mai multă frăție între popoare prin mijlocirea Bisericilor! Și același Primat a propus puțin mai târziu Primatului nostru să intre în această organizațiune ca vice-prezident.

Acesta e un fapt cu totul nou. Niciodată în trecut vreun ierarh român n'a comunicat cu unul englez și încă, nu în simple legături personale, ci în chestiuni privitoare la o muncă umăr la umăr pentru înfrățirea oamenilor. Început lucrul cu Mitropolitul Moldovei¹⁾ în 1916-17, când nu se putea comunica cu Primatul aflat sub ocupațiunea germană la București, continuă azi fără încetare, alcătuiind un nou capitol, care n'a mai existat în viața Bisericii noastre.

Astăzi există în Londra un comitet înființat de Primatul Angliei pentru studiarea Bisericilor ortodoxe și apropierea de ele. Prezidentul acestui comitet este Episcopul Gore, de care am vorbit, și care a venit la noi în această misiune, iar de aici s'a dus apoi în același scop la Belgrad, Sofia, Constantinopol și Atena.

Mult mai mult încă ne vom face o idee ce înseamnă aceste relațiuni din scrisoarea de mai la vale.

¹⁾ Corespondența cu Mitropolitul Moldovei se găsește într-o carte apărută de curând, publicată de însuși Înalt Prea Sf. Sa: *Amintiri din Marele Război*. Tipografia Mănăstirii Neamțului, 1923 paginile 37-44.

trimeasă subsemnatului în 1919 și care cred că nu poate fi citită decât cu mare interes de către oricine din țara noastră. De aceia cred de bine s'o reproduc aici în întregime:

ASOCIAȚIUNEA
ANGLICANO-RĂSĂRITEANĂ

29 Ianuarie 1919.

Secretarul general:

Preotul H. J. FYNES-CLINTON
LONDON, E. C.

Finsbury Square 27
Tel : London Wall 1223

Părintelui SCRIBAN.
BUCUREȘTI.

Scumpe Părinte,

În sfârșit, cred că pot face să ajungă până la d-voastră o scrisoare, acum, când sper că România a scăpat odată pentru totdeauna de ciumata rasă a Germanilor. Am fost întristați pentru amărăciunile voastre și pentru dezastrul moral pe care l-ați suferit, având jumătate din țara voastră în prada unui vrăjmaș atât de imoral. Nădăjduiesc că atât d-voastră, cât și Părintele Scorobeț¹⁾, secretarul nostru în Hermannstadt (al cărui nume cred că-l veți schimba²⁾), precum și Mitropolitul din Iași, sunteți toți sănătoși. La izbucnirea războiului vostru, am trimis, în numele Asociațiunii, o scrisoare de salutare și simpatie către Mitropolit, și de asemenea și către oel din București, în lupta noastră comună pentru dreptate și libertate. Am avut un răspuns foarte amabil și încurajator din partea Mitropolitului dela Iași. Nădăjduiesc că, în sfârșit, România a ajuns acum la clipa de a-și căpăta legitimele ei drepturi, de a face unirea cu întreaga rasă românească, și nădăjduim, de asemenea, atât de mult că toate chestiunile se vor putea aranja cu dreptate pentru fiecare parte, în ce privește pe Sârbi, bunii noștri prieteni.

În timpul războiului, Dumnezeu ne-a dat multe prilejuri pentru multe strânse legături cu Bisericile Ortodoxe. Vai! suntem cu totul despărțiți de nefericita Rusie, deși Arhiepiscopul de Canterbury a primit de curând o telegramă dela Mitropolitul din Odesa, în care desperat cere ajutor. Numai cu Sârbi am putut ajunge în legături foarte strânse și fericite. Părintele Nicolae Velimirovici³⁾ era în America când s'a declarat războiul, și de atunci a trăit în Anglia. Preot și călugăr de mare pietate și adânoime, de mare simpatie și largă viziune cu entusiasm pentru cauza umanității și a reunirii, el a încheiat în Anglia multe prietenii adânci și durabile, printre cari o socotesc și pe cea cu mine. Treptat, pe măsură ce încrederea într'însul creștea din partea tuturor, am putut căpăta învoire pentru dânsul dela Arhiepiscopul de Canterbury, dela Episcopul Londrei și dela alți episcopi, ca nu numai să predice în bisericile noastre, și chiar în catedrale, ci, de asemenea, să săvâr-

¹⁾ Păr. Scorobeț e preot în Transilvania. A fost în America, unde a putut cunoaște viața religioasă a Anglo-saxonilor. De acolo, a intrat în legături cu cercurile bisericesti engleze. Azi e asesor în Consistoriul Mitropoliei din Sibiu.

²⁾ Englezul nu știe că Hermannstadt-ul are deja nume pe românește și se numește Sibiu.

³⁾ Ieromonah la izbucnirea războiului, cunoscut de mine în Belgrad în 1914, azi episcop sârb de Ohrida.

șească și liturghia ortodoxă pentru Sârbii refugiați și pentru studenți în mai multe din bisericile noastre. Luna asta se duce să slujească liturghia ortodoxă la Catedrala din Birmingham. Pe calea citirilor și prin scrieri, el nu numai a făcut cunoscută Biserica sârbească și Bisericile ortodoxe într-o măsură mult mai mare decât înainte, în fața întregului public, ci a trezit și cel mai viu interes și simpatie pentru toți ortodocșii. În adevăr, el este astăzi o remarcabilă figură în Anglia. Dar opera principală a fost că, împreună cu el, am putut scăpa rămășița de studenți în teologie sârbi din Franța și de aiurea, unde nu primeau nicio pregătire pentru preoție, și a-i aduce în Anglia, pentru că să le dăm, în școlile noastre, cea mai bună pregătire care se poate pentru viața lor de mai târziu și pentru partea mare pe care o aveau să o aibă în reînvierea Bisericii din Serbia. Am avut vreo 60 de studenți seminariști în unul din seminariile noastre la Cuddesdon, sub conducerea propriilor lor profesori sârbi, împreună cu doi preoți englezi, trăind unii cu alții în strânsă armonie și cooperare. Cam vreo 30 au isprăvit seminariul și studiază acum la Oxford, în unul din colegiile noastre bisericesti, sub conducerea unui excelent preot și călugăr englez, Părintele Frere, din comunitatea Invierii; el este acel care a ținut conferințe în Petrograd despre Biserica engleză, după invitarea Rușilor în 1912. Imi închipui că aveți cartea, iar dacă nu, am să v'o trimet. Trebuie tradusă pe românește. Acești studenți merg înainte studiind treptat și unii au trecut, în adevăr, cu rezultate satisfăcătoare. Pe timpul vacanțelor, i-am așezat în case preoțești engleze, pentru ca să poată învăța și studia ceva din metodele noastre pastorale, parohiale și școlare, care le-ar putea fi de folos și lor. Toate acestea au fost făcute după o cerere formală către noi din partea Arhiepiscopului de Belgrad, după înțelegerea pe care am stabilit-o în acest scop, prin Arhiepiscopul de Canterbury. Nu vi se pare că e o desfășurare minunată?

În timpul acesta, am fost în contact cu o doamnă foarte bună și însuflețită, Madame Romalo din România, care este foarte doritoare de a ajuta mișcarea bisericească din România și acțiunile bune. Noi toți suntem extrem de doriți, dacă am avea chipul, să cooperăm cu d-voastră să ajutăm Biserica de a-și păstra stricta ei Ortodoxie și în același timp, de a o îndruma în metodele de acțiune intelectuală și socială care se cer azi, pentru a lua pozițiune față de problemele agnosticizmului și indiferenței moderne. Am găsit la Oxford un grup de tineri ofițeri români și m'am adresat lor. Le-am spus că, în capela unui colegiu din Oxford, se săvârșește de Sârbi liturghia ortodoxă și au fost foarte veseli ca să se ducă să asculte și ei. Unul din ei mi-a deschis calea către Părintele Cicerone Iordăchescu, de care știu că e prietenul d-voastră. L-am invitat să vie la Londra pentru aniversarea noastră din Octombrie trecut. A ținut o însuflețită cuvântare în mijlocul adunării și am aranjat de asemenea o conferință la care el a luat parte cu un preot sârb și cu mai mulți din cei mai buni teologi ai noștri din Oxford. Despre aceasta el are să trimeată un raport în România. Am fost foarte încântați de vizita lui și l-am prețuit mult. L-am luat să-l prezint Arhiepiscopului

de Canterbury și altora. De atunci încolo, am mai avut astfel de conferințe în Oxford și Londra cu un mare număr de teologi, având în mijlocul nostru și pe Arhiepiscopul Meletie al Atenei,¹⁾ a cărui vizită a făcut o strălucită impresiune și care a luat parte publică, înveșmântat cu mitră și mantie, la un serviciu din Catedrala St. Paul. În clipa de acum, mă ocup cu ajutarea Arhiepiscopului de Cipru, oa să-l pun în cunoștință cu Biserica engleză. Dorința noastră este ca opera pentru studenții sârbi să continue, și Arhiepiscopii de Atena și Cipru sunt doriți ca să avem totdeauna o întocmire permanentă, pentru a primi la Oxford studenții ortodocși din toate națiunile.

Nădăduiesc că veți fi atât de bun să mă înștiințați dacă ați primit această scrisoare și dacă sunteți dispus să ne ajutați pentru a întări relațiunile noastre cu Biserica românească. Am pus să se traducă în românește o foaie, care să explice scopul Asociațiunii noastre, etc., și pe care am să v'o trimet. La Atena, s'a creat o catedră pentru studiul Bisericii și teologiei engleze.

Opera pe care o pun la cale acum și de interes pentru d-voastră este o aprigă campanie națională și de agitațiune publică pentruca biserica Sf. Sofia din Constantinopol să fie redată creștinilor. Pentru asta, cer și rugăciunile d-voastră.

Astfel, din tot răul, a eșit și ceva bun, și sper, Scumpe Părinte, că voi avea îndată vești dela d-voastră.

Al d-voastră cu statornică sinceritate,
(ss) H. J. FYNES-CLINTON

Acest interes pentru Bisericile ortodoxe, mărturisit atât de viu aci, nu s'a dezmințit o clipă după război. El se mărturisește pe fiecare zi și foarte multe au fost vizitele făcute episcopilor anglicani, mai cu seamă Primatului Angliei, de către episcopii și mitropoliții ortodocși, ruși sau Greci.

Unul dintre aceștia, însuși locuitorul scaunului patriarhal din Constantinopol, Mitropolitul *Dorotei al Brusei* (cel din vremea vacanței scaunului, până a nu se alege Patriarhul Meletie IV), a și murit în Londra, unde se dusesse să ceară sprijin la guvernul englez și la Primatul Angliei pentru amărății săi credincioși din Asia. Și însăși slujba înmormântării sale, povestită în *Răsăritul creștin*, slujită de Arhimandritul *Pagonis* la biserica grecească *Sf. Sofia* din Londra, a fost un act prin care s'a arătat în ce stare înaintată sunt relațiunile dintre Biserici după război. Căci Primatul Angliei a asistat la slujbă, și nu numai ca asistent pasiv, ci ca arhieru căruia i s'a sărutat mâna la începutul slujbei și care a zis *Pace tuturor!* în cursul ei.

Astea, fără îndoială, sunt lucruri care n'au mai fost și care arată niște relațiuni cu totul nouă între Biserici. Și acesta e numai un act. S'au întâmplat însă multe din acestea în America, și însăși scrisoarea de mai sus a lui Fynes-Clinton arată puncte de acestea în relațiunile dintre ortodocși și anglicani, cum au fost slujbele Ieromonahului Nicolae Velimirovici și șederea Mitropolitului Atenei în mantie în catedrala anglicană.

¹⁾ Apoi Patriarh al Constantinopolului.

Insuși Patriarhul Meletie mi-a povestit în Constantinopol astfel de lucruri petrecute în America.

Astăzi, în toate nevoile care au copleșit Răsăritul creștin, capii Bisericii ortodoxe apelează la capii Bisericilor din Anglia și America, și vom vedea că chiar organizațiuni bisericesti mult depărtate de ortodocși, cum sunt atâtea ramuri protestante din America, s'au mișcat în folosul ortodocșilor greu apăsați în Răsăritul pustiit de sălbătăcia turcească.

Azi e foarte deasă corespondența între scaunele însemnate ale Bisericii ortodoxe din Răsărit și Primatul Angliei. Revista bisericască engleză *The Church Times* din Londra reproduce foarte des astfel de corespondențe și în fiecare număr are tot felul de știri din Răsăritul nostru, iar atitudinea sa e totdeauna de apărare a intereselor Bisericii ortodoxe.

În loviturile aduse de curând Patriarhului din Constantinopol, prin atentatul dela 1 Iunie a. c. împotriva persoanei sale, atentat sprijinit de poliția turcească, *The Church Times* a apărut cu toată căldura drep-turii Patriarhului și până în clipa de față neîncetat scrie în această chestiune.

Și cu tot ce Biserica anglicană a făcut până acum pentru creștinătatea din Răsărit, față de nemărginirea durerii din acest Răsărit însângerat, ea tot mărturisește că a făcut prea puțin și se tânguiește că nu s'a făcut mai mult.

Eram de față în Palatul Patriarhiei din Constantinopol, când, Mercuri, în ziua de 23 Mai a. c., în plină ședință a Conferenței interortodoxe, Episcopul anglican *Gore* a declarat de trei ori cu mâna la ochi și tremurând de emoțiune, că-i e rușine să ne privească în față, când se gândește la părăsirea în care creștinii din Apus au lăsat pe cei din Răsărit.

Ce este aceasta ?

Fără îndoială, mărturisirea unei legături care se simte între Biserici mult mai viu acum, după război. Dacă teoretic ea a fost și înainte, practic însă ea nu s'a mărturisit așa cum se mărturisește acum, prin fel de fel de acte.

V.

Între fărâamele creștinismului.

Apropierea aceasta nu e o stare sufletească pe care o găsim numai între ortodocși și anglicani, ci și între cele mai răzlețite și fărâmițate crâmpiele ale creștinătății, cum sunt în America. Și la ele, la multele secte și despărțiri, a venit chemarea vremii și le-a silit să-și apropie silințele, pentru a putea lucra cu puteri unite. Această stare se simte pe tot globul pământesc și, iată, putem da aici în ce măsură s'a împlinit apropierea aceasta dintre Biserici după război.

Astfel în anul acesta, între 17 și 19 Fevr., s'au întrunit în *Atlantic City* din America, 200 de delegați a 62 de comitete din 38 de secte, pentru o organizare comună a muncii lor misionare¹⁾. Din discutarea lor, a

eșit înființarea unei *Asociațiuni evanghelice a Bisericilor din Alaska*, cu scopul de a răspândi evanghelia între Eskimoși și Pielele roșii, fiindcă, în acea regiune, sunt încă mulți sălbateci care trăiesc fără a ști de Hristos.

În folosul cultivării Pieilor-roșii, s'a întrunit și anul trecut 20 de grupări creștinești, care au ținut 8 adunări în America.

În numita adunare din *Atlantic City*, s'a pus la cale încă și organizarea lucrului pentru a stăvili mișcarea Mormonilor poligami; pentru a introduce creștinismul printre Evrei, înlăturând și antisemitismul; a întinde evanghelizarea printre noii sosiți în America; printre cei orbi, și multe altele.

Dela lucrarea răzleață de mai nainte, s'a ajuns la această muncă cu silințe împreunate.

Dar lucrurile nu s'au oprit aci. Nu s'a ajuns numai la acțiune comună, iar încolo rămânând fiecare cu ființa sa tot răzleață, ci s'a căutat și adevărata unire. Iată, în această privință, ce ne spune o comunicare din America, cu data de 29 Noembrie 1922, din partea marelui organizațiuni pentru unire *World Conference for Faith and Order (Conferența mondială pentru credință și organizare)* despre care vom vorbi mai la vale în deosebi:

Creștinii mărturisesc pretutindenea că singura nădejde a lumii este statornicirea legii lui Hristos pentru pace, dreptate și iubire și că până ce Bisericile nu sunt unite în chip văzut, ele nu pot proclama acea lege în chip efectiv. Deaceia pe tot întinsul pământului se cheltuiesc silințe pentru unirea ramurilor răzlețe, iar strădania *Conferenței mondiale pentru credință și organizare*, de a găti calea pentru unirea Bisericilor, trezește un interes tot mai viu.

În Canada, Congregaționalii, Metodistii și Presbiterienii au ajuns aproape la cea din urmă treaptă a unirii, iar Metodistii și Anglicanii au comisiuni cari tratează chestiunea.

În Anglia, membrii Bisericii engleze și ai bisericilor baptistă, congregaționalistă, metodistă, moravă și presbiteriană, au ținut adunări însemnate în iarna trecută.

În Australia, Anglicanii, Baptistii, Cristianii, Congregaționalii, Metodistii și Presbiterienii discută chestiunea serios.

În India de sud, Biserica unită¹⁾ și Biserica engleză își continuă negocierile lor pline de nădejde.

Presbiterienii, Biserica anglicană, Metodistii, Congregaționalii și alții misionari își continuă silințele lor la Kikuyu în Africa de răsărit. Discuțiuni neașezate încă în sistem se țin și în India de apus.

Biserica Scoției și Biserica liberă unită din Scoția aproape și-au încheiat unirea lor.

În China, un Sinod național creștin a fost întocmit din membri străini și localnici ai tuturor misiunilor creștine și se trage nădejdea că ei vor pregăti calea silințelor de drept pentru o singură biserică în China.

În Egipt, membrii bisericii anglicane, ai celei grecești-

¹⁾ Vezi *The Missionary Review of the World*, New-York, Martie, 1923.

²⁾ Să nu se înțeleagă cea unită cu Roma. — Nota Traducătorului.

ortodoxe, a celei copte, ai bisericilor siriană-ortodoxă, armenescă și presbiteriană își duc înainte conferințele lor hrănite de nădejdi vii.

În Irlanda, presbiterienii și biserica irlandeză de asemenea se ocupă de chestiune.

Faptul că Patriarhatul ecumenic al Bisericilor ortodoxe de răsărit a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane este un mare pas către unirea dintre Bisericile ortodoxe răsăritene și Biserica anglicană. Hotărârea Patriarhatului ecumenic va trebui să aibă și asentimentul celorlalte Patriarhate și Biserici ortodoxe răsăritene autonome, pentru ca să ajungă efectivă Patriarhatul ecumenic și Bisericile vechi catolice²⁾ din Europa se apropie una de alta, iar legăturile dintre Biserica ortodoxă și Bisericile armenescă și coptă sunt tot mai strânse.

Viconte Halifax a avut discuțiuni cu Cardinalul Merrier pentru unirea dintre Biserica Romei și cea anglicană.

În Statele-Unite, biserica episcopală a luat măsuri canonice prin care episcopii ei să fie împuterniciți să dea tot ajutorul episcopal slujitorilor regulat sfințiți din celelalte biserici.

Cuvântul *federațiune* nu este o înlocuire a cuvântului *unire*, ci e un pas către dânsa, și Consiliul Federal al bisericilor lui Hristos din America ajunge pe fiecare zi tot mai efectiv.

Consiliul Federal al Bisericilor libere din Anglia de asemenea câștigă însemnătate și putere, iar mișcările federative înaintează bine în Germania și Elveția.

Grupările Metodistilor, Presbiterienilor și Baptiștilor, din nordul și sudul Statelor-Unite, își continuă încă negocierile lor. Două din cele mai mari grupări ale Luteranilor din Statele-Unite, s'au unit sub numele de *Biserica luterană unită din America*, iar Asociațiunea evanghelică din America de Nord și Biserica evanghelică unită, s'au unit chiar acum sub numele de Biserica evanghelică, care a votat să desființeze toate amintirile desbinării care i-au despărțit cu mulți ani înainte.

„Conferența mondială pentru credință și organizare“, cu sediul în Gardiner, Maine, Statele-Unite, Water Street 174, a publicat, pentru împărțire liberă la toți ceice vor cere, broșuri în care se cuprind unele din aceste silințe și care explică mișcarea Conferenței mondiale pentru o unire creștină, împreună cu o listă în englezește, franțuzește, nemțește și grecește, despre subiectele care trebuiesc avute în vedere de grupările creștine, ca preliminarii pentru a ne apropia de unire.

Interesul pentru unire este viu mai cu seamă în Anglia. Secretarul a primit în fiecare săptămână din toamna anului 1922, 50-100 de bucăți tăiate din foile engleze, cu dări-de-seamă despre această chestiune.

Mărturisirile că avem a face în lumea Bisericilor, cu o stare de suflet răspândită pretutindenea, le găsim nu numai în lumea anglo-saxonă, unde pasiunea religioasă e mai vie ca aiurea. Astfel, să se citească rândurile de mai

la vale, care sunt capitolul V dintr'o carte apărută după război și care ne împărtășește date de interes în această privință. Iată ce citim aci, sub titlul capitolului: *Pentru unirea Bisericilor «Ut omnes unum sint»*:

.... Vorbeam într'o zi cu un tânăr preot din Biserica Reformată din Palatinat (Germania) despre marea trebuință care se impune astăzi, anume *ca toate Bisericile să se unească*. Tânărul preot îmi spuse că, în privința aceasta, în Germania se făcea neîncetat o vie propagandă pentru o adevărată unire *interconfesională* a tuturor bisericilor. Se va ajunge la un capăt? L-am întrebat. *Nu știu*, mi-a răspuns. Dar înălțimea chestiunii îmi dă mult de nădăjduit. Apoi mi-a spus că în Palatinat aproape toate bisericile luterane s'au și unit cu cele reformate. Biserica noastră nu afurisește pe nimenea, ea e totdeauna deschisă și primește pe toți.

Puțin după armistițiu, un vrednic preot îmi scria în privința aceasta: Acum vine „războiul spiritual care se va dezlănțu. în lumea întreagă, pentru a se vedea ale cui vor fi sufletele, cum se vor grupa ele din punct de vedere moral și spiritual?“. Vom mai sta martori la trista priveliște de a vedea atâtea biserici măcinându-se și perzându-se în dispute deșarte, în lupte nerodnice, în strâmte și păcătoase neînțelegeri teologice, care nu fac alta decât să sfâșie inima celor simpli?

Baptiștii, valdenzii, metodiștii, presbiterienii, congregaționaliștii, plimutiștii, adventiștii, anglicanii, luteranii, calviniștii și frații liberi nu fac azi alta decât a se desprețui, a se bârfi, a se ocări și a se urî unul pe altii. „Iată realitatea amară, scrie un mare predicator modern, nu mai este creștinătate. Dar în schimb sunt multe creștinisme geloase care se ocărăsc și se sfâșie unul pe altul: creștinismul grecesc, creștinismul roman, creștinismul anglican, creștinismul protestant; și acest din urmă, la rândul său, e ciopârțit în multe triburi protivnice... După cum popoarele vrăjmașe nu se unesc între ele pentru a semăna pământul și a înlătura vremea lipsei, tot așa creștinismele împărțite nu vor să se alătore pentru a evangheliza lumea și a închide era păgânismului“.

De pe câmpul de bătaie, foarte mulți tineri soldați s'au întors creștini, gânditori și osteniți, cu singura dorință de a vedea înfrățiți și uniți pe toți credincioșii împrăștiați ici și colo în feluritele biserici. Acești tineri soldați sunt acei care, în durere, și-au călit credința lor și care, în scurtele răgazuri de odihnă, au gândit la Tatăl care este peste toți. Acești soldați au sete de viață duhovnicească, sete de miez religios, sete de muncă misionară, *sete de unire între toți creștinii* (W. Monod. *Après la victoire*). *Să fie una*, e dorința lor din inimă, sfatul lor frățesc. Iisus, ridicându-și ochii la cer, a rugat pe Tatăl său, *ca toți să fie una*: „Nu numai pentru aceștia mă rog, ci și pentru ceice vor crede în mine prin cuvântul lor, ca toți să fie una, cum tu, Părinte, ești întru mine, și eu întru mine, ca toți să fie una întru noi, pentruca lumea să creadă că tu m'ai trimes“ (Ioan 17, 20, 21).

Un adevărat apostol al creștinismului social, îmi scria următoarele în Septembrie 1919: «Cred mai mult decât ori-

²⁾ Bisericile despărțite din Roma la 1870. — N. Tr.

când în misiunea Bisericii, dar cu condițiunea ca ea să ajungă din nou a fi Liga ucenicilor lui Hristos, *unirea tuturor celor care dau zeciuială în slujba tuturor celor ce sufăr...* Și mai adăoga: După spăimântătoarea răsturnare a războiului popoarelor, vai de cei care iar au să intre în vechiul lor sistem intelectual, în vechile lor granițe morale, ca demobilizatul care s'a întors în casa lui din Iulie 1914¹⁾.

La aceste limpezi cuvinte, orice tâlcuire ar fi fără folos și de prisos.¹⁾

Cuvintele citate aci arată răscoleala de inimi trezită în câmpul creștinesc și care a trebuit să se simtă și în toate ramurile lui. Această răscoleală însă n'a rămas numai un fapt teoretic și nu s'a mărginit la îmbrățișări banale. S'a ajuns și la forme de lucru comune. Am văzut că între multe ramuri ale creștinătății s'a ajuns chiar la uniri. Fiind însă prea depărtate de noi, să pomenim de acele care s'au pus mai mult în legătură cu Răsăritul ortodox.

Legăturile stabilite între ramurile care au stat risipite sute de ani²⁾ nu s'au oprit numai la atât, ci au afirmat solidaritatea cu toată creștinătatea. Solidaritatea aceasta s'a manifestat foarte des în America în folosul creștinilor ortodocși măcelăriți de Turci.

În America există o revistă creștinească cu numele *Federal Council Bulletin*, care este un organ foarte viu de mărturisire a acestei solidarități. Într'însul găsim tot felul de știri care ne informează despre mișcarea de care pomenim și care sunt așa de multe, că ar trebui să traducem numere întregi, pentru a da o idee de ce înseamnă faptul pe care-l descriem. El este însuși organul ramurilor constituite în lucrare comună.

Ei bine, în acest organ găsim știrile că Consiliul Federal al acestei organizări comune, găsindu-se în sesiune deschisă în orașul Indianapolis, a fost înștiințat de Arhiepiscopul greco-ortodox *Alexandru* din America despre hotărârea Turcilor, manifestată la Lausanne, de a alunga din Constantinopol pe Patriarhul ecumenic, și cerea sprijinul acestui Consiliu. Consiliul s'a mișcat îndată, trimețând, pe ziua de 15 Decembrie 1922, următoarea cablogramă ambasadorului american *Child* la Lausanne:

Consiliul federal al Bisericilor lui Hristos în America adunat în sesiune anuală, socotește că e în interesul creștinismului de a stărui ca vechiul așezământ al Patriarhatului din Constantinopol, amenințat să fie alungat de Turci, să fie ocrotit de națiunile adunate la Lausanne, ca să nu se săvârșească asupra lui o faptă rea ca aceasta, atât de nevrednică și grozavă.

¹⁾ Filippo Tomeo *Per l'Evoluzione Religiosa del Dopo guerra*. Mendrisio, Elveția 1920, p. 28-25.

²⁾ La 14 Oct. 1922, ramurile creștinești «Biserica evanghelică unită» (*United Evangelical Church*) și «Asociațiunea evanghelică» (*The Evangelical Association*) s'au unit într'un singur corp, sub numele «Biserica evanghelică» (*The Evangelical Church*). — Vezi *Federal Council Bulletin New-York* Oct.-Noembrie 1922.

Și iată acum și efectul acestei mijlociri, telegrafiat la New York și apărut îndată pe cea întâi pagină a ziarului *New York Times*:

Protestele organizațiilor religioase americane împotriva plănuitei alungări n Patriarhului grecesc au avut răsunet astăzi în conferența dela Lausanne, când ambasadorul Child a înștiințat pe ceilalți diplomați despre mai multe comunicări primite din Statele-Unite ale Americii împotriva hotărârii turcești. Părerea multor Americani de aici este că cuvintele lui Child au rostit vederile Consiliului Federal al Bisericilor lui Hristos în America.

Acesta e un fapt care dovedește foarte mult că găsim un nou duh în relațiunile dintre Biserici după război. Nimic de feiul acesta nu se pomenea mai înainte. Înșiși ortodocșii simt acum că au la cine apela în nevoile lor. Astfel, în nr. pe Fevruarie-Martie al lui *Federal Council Bulletin* 1923 găsim reprodus clișeu în care se arată cum Arhiepiscopul grec *Panteleimon* și cu Mitropolitul rus *Platon* se înfățișează înaintea Consiliului Federal pomenit, cerând ajutorul lor pentru păstrarea Sântelor Locuri dela Ierusalim în mâinile ortodocșilor. De asemenea, în nr. pe Octombrie-Noembrie 1922, găsim corespondența dintre acest Consiliu și Patriarhul Meletie al Constantinopolului.

Toate aceste numere al revistei rostesc așa de puternic, de stăruitor și de des apelul pentru legătura apropiată și mai strânsă și pentru datoria creștinătății de a alcătui un corp de unică acțiune, încât noi nu știm ce să cităm și să traducem mai întâi.

VI

Apropierea practică

Dacă în bucata citată aici am văzut pomenindu-se de atâtea ori de unire între feluritele ramuri creștine răzlețe, firește, trebuie să ne gândim că o astfel de unire a fost cu puțință, fără prea mare greutate, între ramuri care nu aveau între ele prea mari despărțiri de principii. Nu tot așa de ușor este însă între ramurile de mult despărțite și care se deosebesc prin însemnate puncte de principii.

Dar apropierea se poate îndeplini, după cum s'a și îndeplinit, nu numai prin unire. Până la aceasta, mai sunt încă mulți pași, care sunt de neînlăturat, mai nainte de a ajunge la o unire, și care, când ei există, dovedesc că apropierea este în curs.

Acum doi ani, am vizitat în Londra pe Episcopul Gore, de care am pomenit mai sus. Vorbind de unirea Bisericilor, îi spuneam că, până la ea, trebuie să apucăm înainte prin alte lucrări: 1. să ne cunoaștem unii pe alții; 2. să intrăm în legături personale, să comunicăm, să ajungem buni cunoscuți și prieteni; 3. feluritele Biserici să intre în colaborarea practică, adică, mai înainte de a fi ajuns la unitate de principii și a avea acelaș crez, să aibă unitate de acțiune

pe terenul practic. Sunt atâtea chestiuni ale moralei creștine, unde principiile sunt comune și la unii și la alții. Întemeiați pe ele, nu putem avea noi și o acțiune comună și să pășim în lume ca un corp activ unitar? Un trecut de muncă comună ne va apropia mult mai mult decât simple discuțiuni teoretice, care au dus controversile între feluritele tabere mii de ani, fără niciun rezultat.

Episcopului i-au plăcut foarte mult cuvintele mele și mi-a mărturisit că, în adevăr aceasta e și ideea sa. Alcătuirea unu singur front de acțiune creștinească va fi un act de un mare prestigiu și care ar putea avea urmări sănătoase în lume în toate privințele. Cooperarea tuturor taberelor este un punct principal de izbândă viitoare. Despărțirea actuală e un act de slăbire, pe care creștinii au început a o recunoaște și a o măririsi ¹⁾ și este cu atât mai ușoară de îndeplinit, cu cât ea nu cuprinde în sine grelele împotriviri ale despărțirilor de principii între unii și alții. Putem colabora fără a ne perde ființa noastră deosebită.

O organizare de acest fel chiar și există în așezământul numit „Alianța mondială pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici” (*World Alliance for pro-*

moting international Friendship through the Churches), despre care avem a vorbi în cele viitoare și care ar putea să-și aibă paralele în fel de fel de alte acțiuni puse la cale de feluritele ramuri creștine.

Aceleași păreri, ca și episcopul englez, le împărtășea o personalitate de seamă din altă tabără creștinească, Dr. *Aurelio Palmieri* din Roma, directorul revistei *l'Europa Orientale*, care, răspunzând unei scrisori a mele, spunea la începutul acestui an:

Ca și d-voastră, și eu sunt de părere că mai înăți trebuie să începem a ne cunoaște, pe urmă a ne ajuta unul pe altul, apoi a ne iubi, și când ne vom fi cunoscut mai bine, atunci ne vom prețui mai mult, ne vom iubi, iar iubirea va face să pară mici barierele pe care veacuri de polemică le-au ridicat între Răsărit și Apus. Aceasta e metoda pe care o nrmerză Biserica anglicană și episcopală din Statele-Unite prin așezământul lui *World Conference*, și de aceia eu admir așa de mult această operă.

Aceste păreri însă, care-și au numai o însemnătate privată, își capătă o consfințire oficială printr'un act al Bisericii ortodoxe, de care la noi încă nu s'a pomenit, fiindcă a eșit la iveală, curând după încetarea războiului, pe când această revistă nu apărea. Pe când stăteam de vorbă cu episcopul englez la Londra în Ianuarie 1921, nu știam că, cu un an înainte, aceste vederi fuseseră trimise în lume prin autoritatea Sinodului patriarhal din Constantinopol și ele sunt un act însemnat care dă dovadă de curentul pentru apropierea dintre Biserici după război, iar drept cale a apropierii Sinodul indică tocmai calea colaborării Bisericilor, chiar fără a fi momentan într'o unitate de principii. Abia anul acesta, aflându-mă la Constantinopol, am dat peste acest act, pe care socotesc de trebuință, a-l da aci în traducere, atât în legătură cu subiectul pe care-l tratăm, cât și pentru însemnătatea lui proprie. Il lăsăm să urmeze în numărul viitor.

Arhim. SCRIBAN.

CRONICA BISERICIASCĂ INTERNĂ

Instalarea P. S. Visarion, Episcopul Hotinului. S'a făcut Duminică 13 Maiu st. n. In ajunul acelei zilei, P. S. Sa a pornit din Chișinău spre Bălți, reședința episcopală a eparhiei Hotinului, împreună cu I. P. S. Gurie, Arhiepiscopul Basarabiei și cu numeroși invitați. Trenul în care au călătorit P. P. S. S. Lor s'a întâlnit în Ungheni cu trenul în care veniseră dela București domnul Ministru Banu, domnul Secretar general Ispir și mai mulți invitați.

Până la Ungheni, noul Episcop a fost întâmpinat în mai toate gărilor de clerici cu cuvântări, de autorițați cu tradiționala pâine și sare, de copiii de școală cu cântece și de popor cu urări.

In Ungheni s'a oficiat un polihroniu și s'a vizitat orfelinatul „Ecaterina Teodoroiu”.

Oaspeții au dormit în tren, care a sosit în Bălți după amiazi, la ora 6.

Dimineața au pornit cu toții spre catedrala orașului în sunetul fanfarelor și pe străzile frumos împodobite și ticsite de lume. Prefectul județului Bălți avusese grija să dea o proclamație către locuitorii județelor eparhiei: Bălți, Hotin și Soroca, prin care-i îndemna să ia parte în număr cât mai mare la solemnitatea instalării și lume multă a venit să vadă și să aclame pe nou: Vlădică,

In catedrală s'a oficiat mai întâi sfânta liturghie de

P. S. Visarion, cu mare sobor de preoți, iar la ora 12 s'a săvârșit actul instalării, care a fost precedat de un polihroniu.

Domnul Ministru Banu a dat citire decretului regal de întărire în scaun și a ținut o frumoasă cuvântare, iar protopopul orașului Bălți, părintele Econom Vladimir Dimitriu a citit următoarea gramată a I. P. S. Arhiepiscop al Basarabiei:

Prea Cucernici părinți și iubiți fii în Domnul!

A sosit vremea ca să se înfăptuiască dorul congreselor reprezentanților clerului și mirenilor din Basarabia de a avea mai multe episcopii cu episcopii lor. Arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului, fiind prea întinsă, aducea mari greutăți ca să fie bine condusă de un singur ierarh, ca credincioșii să fie apărați de lupii cei în piele de oaie, de secte și rătăcirii; era greu să se facă educația religioasă și națională a poporului ei numai dintr'un singur centru bisericesc, din Chișinău; și tot așa de nevoios era să facem și vizitele canonice a tuturor satelor și cătunelor pentru înlăturarea neajunsurilor în viața parohiilor, pentru binecuvântarea caselor și a familiilor.

De aceea, congresele eparhiale împreună cu Noi am hotărât ca să înființăm încă două eparhii — una la nordul Basarabiei cu reședința în orașul Bălți și cealaltă la Sud cu reședința episcopală în orașul Cetatea-Albă.

Sfântul Sinod a aprobat, iar Onoratul Guvern și Corpurile Legiuitoare ne-au dat legea de înființarea acestor două episcopii. În limitele episcopiei Hotinului intră județele Bălți, Soroca și Hotin, și sub supravegherea episcopului său trec mănăstirile, bisericile, protopopiile, parohiile cu preoții, monahii, cântăreții, întreg clerul și poporul ortodox din acele ținuturi.

Toți voi, fii mei duhovnicești — preoți și mireni — începând din ziua de 6 Maiu 1923 veți trece sub duhovniceasca oblăduire, ocrotire și îngrijire a Prea Sfințitului Episcop Visarion al Hotinului. Să-l primiți pe El ca pe îngerul lui Dumnezeu. Să-l aveți pe El ca pe un părinte duhovnicesc, ca pe îngerul păzitor al Bisericeii, ca pe izvorul Harului dumnezeesc, ca pe întâiul stătător arhipăstor al vostru, și către dânsul să vă adresați în nevoile voastre sufletești, pentru hirotonii, pentru deslegări de cununii și alte nevoi duhovnicești.

Să-i ascultați învățăturile și povețile lui, care nu vor fi altfel decât cele primite de noi cu toții de la Hristos, ca să le predăm și altora.

Deslegându-vă deci după rânduiala sfințelor Canoane, vă trecem în grija Arhierescă a Prea Sfințitului vostru Episcop Visarion al Hotinului.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi cu toți.

Dată în reședința noastră arhiepiscopală
Chișinău 29 Aprilie (12 Maiu) 1923

După aceea, I. P. S. Sa a rostit această înălțătoare cuvântare:

Prea Sfințite și în Hristos iubite Frate!

Luând cuvântul către Preasfinția Ta, primul episcop al de Dumnezeu păzitei eparhii a Hotinului, mai întâiu cu smerenie ne plecăm înaintea Proniei lui Dumnezeu,

care a binevoit să reîntoarcă în zilele generației noastre Basarabia la Țara-Mamă și să ne unească pe noi, ortodocșii români dintre Prut și Nistru și dela Marea Neagră la Hotin, cu Biserica strămoșească a României întregite, — dăm slavă și mulțămire Lui, Atotputernicul și Multmilostivul, că nu ne-a lăsat sub asuprire străină și ne-a scos la libertatea națională, culturală — religioasă ca să ne desvoltăm liber și în pace însușirile noastre naționale românești, că a îndeplinit visul înaintașilor noștri, cari căutând la Țara lor mică, sperau s'o vadă mare și neamul întregit ¹⁾.

Exprimăm omagiile noastre de iubire, devotament și recunoștință gloriosului Nostru Rege FERDINAND I și Soției Sale Regina MARIA, pentru că a știut să trimită armata sa cu un ceas mai înainte ca să ne scape scumpa Basarabie de prăpădul anarhiei, de distrugerea bolșevică și să ne izbăvească de vrăjmașii seculari ai limbei și obiceiurilor noastre.

Preasfințite! Iți este cunoscută Basarabia, căci ai lucrat în ogorul Domnului din laturile ei în timp de mai bine de doi ani după alipire. Ai cunoscut poporul moldovenesc de aici, blând și bun la suflet, religios, milostiv, gata la ori și ce jertve pentru Biserică, pentru săraci, pentru ori și ce faptă bună.

Ai avut prilejul să cunoști și preoții, păstorii poporului și să Te convingi că, în majoritatea lor, sunt respectuoși și devotați Chiriarhului lor, plini de duh sfânt și râvnitori pentru propășirea morală și religioasă a păstoriiilor lor.

Dar din pricina greutăților de administrarea Basarabiei numai într'o eparhie, congresul reprezentanților clerului și poporului din Basarabia a hotărât, iar Sfântul Sinod și înaltul Guvern au consimțit ca să se mai înființeze în arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului încă două scaune episcopale, sufragane scaunului arhiepiscopal, spre ușurința lucrării pentru educația națională a poporului și readucerea sufletului său cu totul la vatra părintească.

Unul din ele este și scaunul episcopiei din Bălți, de unde se va conduce eparhia Hotinului. Acest scaun după recomandarea congresului eparhial din Chișinău și votul Marelui Colegiu Electoral, prin întărirea Majestății Sale Regelui este încredințat frăției voastre, Prea sfințite VISARION episcop al Hotinului.

Sub arhipăstoria Preasfinției Tale vor trece mănăstirile, bisericile, preoții și protopopii cu toți credincioșii din județele Bălți, Soroca și Hotin.

Prea sfințite, înaltă este chemarea episcopului, misiunea lui de a reprezenta pe Hristos, de a fi Îngerul păzitor al Bisericeii, împărțitorul Harului Sf. Duh, dar și mare este răspunderea și grea este sarcina sa. Însă pentru Prea Sfinția Ta toate acestea îs mai ușurate, căci în curs de 2 ani ai păstorit și administrat episcopia de Argeș, unde ai câștigat destulă experiență și pe de-altă parte și legile deosebite de care se conduce

¹⁾ În anul 1912 în casa D-lui Ion Nicolaevici Halipa, D-l Rosetti primind bucoavna mea moldovenească și cetind propoziția: «România e țară mică» a observat: «e mică, dar sper că va fi mare».

arhiepiscopia Basarabiei ai avut posibilitatea să le cunoști. De aceste legi te vei călăuzi în administrarea episcopiei de Hotin, în numirea și transferarea clericilor, până la unificarea administrativă a Bisericii din Basarabia cu celelalte biserici, păstrând totodată legătura strânsă în cele canonice și economice bisericești cu scaunul arhiepiscopiei din Chișinău.

Cunoscând sufletul și caracterul Preasfinției Tale, îngăduitor și delicat, nădăjduiesc că vei putea aduce în jur colaboratorii devotați dintre clericii locali, și vei ști a câștiga iubirea și încrederea lor, fără de care nu poate exista și nici spori vre-o educație, cu atât mai mult păstoria rodnică.

Știind că, credincioșii ce Ți se încredințează au suferit în curs de o sută de ani o înrăurire străină, vei stăruia ca cu blândețe și prudență să le reîntorci sufletele către cultura strămoșească, națională română, făcându-te tuturor toate ca să-i dobândești, știind că fiecare suflet este scump neamului nostru.

Pășește cu bărbăție la îndeplinirea misiunii arhipăstorești. Poartă cu îndrăznire smerită cârja episcopiei de Hotin și fii încredințat că rugăciunile noastre și ale întregii Biserici Ortodoxe Române Te însoțesc. Amin.

Vlădica Visarion, îmbrăcat în ornatele arhieresti, a răspuns tuturor din ușile împărătești cu următoarea cuvântare plină de însuflețire și trezitoare de mângâetore nădejdi:

*„Arată-mi, Doamne, calea pe
„care să merg; căci, cătră tine
„am ridicat sufletul meu“.*

Venind astăzi în mijlocul dumneavoastră, cea dintâi datorie de împlinit este, socotesc, să-mi înalț mintea cătră Cel-Atotputernic, dându-i slavă și smerită închinare pentru voia Sa sfântă, care m'a chemat și mi-a încredințat păstoria de suflete din această reînființată episcopie a Hotinului. Prezint apoi mulțumiri, I. P. S. Arhiepiscop Gurie al Chișinăului, d-lor Miniștri și autorităților înalte, care prin reprezentanții de față, au binevoit a-mi vesti, cu citire de acte oficiale, suirea mea în acest scaun vlădicesc. Vă mulțumesc și d-vs., iubiții mei fii duhovnicești, că ați binevoit a veni în număr așa de mare, în frunte cu autoritățile locale, la instalarea viitorului vostru episcop, și vă binecuvintez.

S'a făcut obicei, că, în asemenea împrejurare, noi ierarhi, să facă înaintea credincioșilor oarecare făgăduinți privitoare la desfășurarea activității lor viitoare. Urcând treptele acestui scaun episcopal, eu unul, ce aș putea făgădui în clipa de față, privitor la viitoarea activitate ce sunt dator a împlini în noua mea păstorie de suflete?

Am răsfoit adesea, în liniștea chiliei, multe pagini din trecutul Bisericii noastre și am cercetat vieța multor ierarhi, despre care vremile ne-au lăsat urme istorice însemnate, și mărturisesc, n'am găsit la nici unul din ei cuvântări cu făgăduinți pentru o activitate dorită. Am găsit, însă, pagini în care istoria noastră biseri-

cească națională a prins cu recunoștință și admirare *faptele* strălucite săvârșite de dânșii pentru Biserică și Neam. Spre acele fapte ale lor, ale marilor noștri ierarhi va fi gândul meu și întru a-i ajunge vor fi străduințele mele. Voiu munci din răputeri, împreună cu clerul eparhiei, să facem din fiii noștri duhovnicești luminați creștini și buni Români. În această idee se rezumă toată făgăduința mea.

Dar, dacă nu fac făgăduinți, cred de trebuință a spune totuși cuvinte ca cele următoare:

În alcătuirea societății creștine de obște și în desfășurarea vieții sale, vedem păstori duhovnicești și mulțimea credincioșilor; vedem adică episcopat și fii duhovnicești, nu numai cu drepturi, dar și cu datorii unii față de alții. Și, dacă pentru cunoașterea îndatoririlor vlădicesci avem călăuză în învățăturile sublimе ale sfintei Evanghelii și în cele ale dreptului nostru canonic, cum și îndemnuri în pildele sfinților ierarhi ai Bisericii din trecut, iar pentru împlinirea lor, sprijinul Proniei dumnezeiești, să mi se îngăduie să amintesc cu acest prilej, și aceia, că și d-vs. aveți o foarte însemnată datorie, care pentru episcopat e de mare folos, datorția de a sprijini toată munca ce o desfășoară clerul nostru dela Vlădică și până la cel mai depărtat preot de sat. Și pentru că trăim în vremuri, când trebuie ca și mulțimea credincioșilor arătată în clipa de față prin d-vs., să se gândească la partea sa de îngrijire cerută întru sprijinirea și înflorirea Bisericii, deaceia, trebuie să dăm laolaltă mai multă luare aminte acestui instituții așa de însemnate în viața socială a unui popor, cum este Biserica, și împreună să-i dăm în munca de prefacere morală a neamului nostru, și locul cuvenit, și sprijinul trebuitor, din toate puterile. Nu eu, ci mulțimea așa de felurită și de păgânească a nevoilor morale de astăzi, cer acest lucru. Căci, partea de muncă, ce revine fiecărui membru al clerului, este astăzi așa de mare, încât fără o deopotrivă participare a d-vs., multe din străduințele cele mai puternice pot rămâne înjumătățite sau și fără rod.

Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos, aduce lumii: culmile idealurilor, adânci înțelepciuni pentru minte, călăuze morale fără asemănare și principii de viață socială armonică neîntrecută. Deaceia, suntem datori a năzui pururea către dânsa și cătră bogăția ei sufletească. Pentru că, de vom privi cu liniște spre ceia ce ne dau vremile de acum, cu povârnișurile vieții prăpăstioase de astăzi, spre care totuși lumea noastră se prăvale zilnic, cu materialismul sălbatec ce robește lacom atâta lume, cu scăderile morale care întinează desgustător și groaznic atâtea suflete, și mai ales cu acele frământări de viață fără rost ce le vedem prin orașe, care obolesc și desorientează pe oricine, atunci veți recunoaște că nicăiri sbuciumul vieții nu poate afla mai bună potolire decât în atmosfera învățăturilor potolitoare creștinești.

Știm, că, atunci când ne e drag pământul, uităm cerul; dar se cuvine ca pe Dumnezeu să-l vedem nu numai în nevoi și prin lacrimi, și trebuie să ne întoarcem

privirile spre el și spre biserica sa în toată vremea. Putem împlini, formal, prin legi, multe lipsuri în organizarea atâtor instituții din alcătuirea noastră socială și putem împlini multe din neajunsurile ce strecurăm uneori prin legiuiri, totuși, îndreptarea morală spre care multe glasuri strigă, și viața lină pe care toți o dorim, numai cu atâta nu le vom dobândi. Biserica singură, poate întocmi ordinea morală, numai ea poate stăvili haosul și anarhia socială, ea singură poate ocroti liniștea vieții obștești.

Și, istoricește, acest adevăr este constatat după experienți de veacuri; pentru că în epocile de credință viața popoarelor este mai tihnită, precum, dimpotrivă, oridecâteori ireligiozitatea se întinde ca o negură peste sufletul unui popor, viața îi devine aspră, dușmănoasă și lacomă, și — din nenorocire — o asemenea negură se vede și la noi.

Deaceia, nu făgăduinți doresc să fac în această clipă, ci următoarea rugămintă: să muncim cu toții la reînvierea vieții morale creștine, fără care repede se dărâmă chiar cele mai puternice împărății, iar viața socială a unu popor se prefăce în iad grozav. Și, spre asemenea țintă, toată lumea: cârmuitori, legiuitori, toate autoritățile orașelor și noi păstorii de suflete, avem înalta datorie a munci împreună.

Încrezător că această muncă așa se va desfășura, primesc cu nădejde greaua sarcină la care astăzi sunt chemat și sprijinit pe această nădejde, voi porni la lucru.

Cunosc și mulțimea îndatoririlor episcopatului creștin; îmi dau seamă și de greutatea realizării lor în vremea de acum. Pe cele dintâi le cunoaște numai clerul, dar nevoile sufletești de obște asupra cărora ele se îndreaptă le vedem cu toții, păstori și credincioși, adecă și clerul și poporul. În zilele noastre îndeosebi, după cumplitul războiu, care pentru toate popoarele Europei a stârnit ori a adăugat, felurite chestiuni și scăderi sociale, iar pentru viața noastră cea de toate zilele atâtea răni, pe care numai balsamul credinței le va putea tămădui, însemnătatea și greutatea arhieratului cârmuitor de suflete e destul de văzută și lesne înțeleasă de oricine.

Și nu fără dreptate zic aceasta. Prea cucerniciile voastre, frați preoți, le știți prea bine.

Apostolii și ierarhii întâilor veacuri au luptat în vremuri când lumea era în căutarea Adevărului creștin. Noi, astăzi, trebuie să luptăm cu negările îndărătnice ale acestui sublim adevăr. Lumea păgânismului vechiu, sătulă de rătăcirile și întunericul imoral de atunci, căuta lumină și a dat loc tămăduirilor creștine; iar păgânismul labirintului cugătării trufașe omenești din zilele noastre, depărtează lumea dela aceste leacuri mântuitoare de suflete. Cei de atunci căutau pe Dumnezeu, cei de acum îl neagă, ori fug de el.

Lumea setoasă în trecut de organizări sociale superioare și armonice, astăzi se întoarce cu mai mare furie și rafinare spre sălbătăcii de războaie, spre răsturnări sociale și spre obiceiuri de cea mai scoborâtă viață păgână.

Și tocmai în asemenea vremi puțin plăcute suntem chemați a păstori pe fiii noștri duhovnicești din această eparhie.

Dar, pornind dela această stare de lucruri, îmi amintesc împrejurările felurite și grele prin care a trecut Biserica și credința noastră în curgerea vremii, și văd cu ochii minții și munca stăruitoare pe care sfinții Apostoli au pus-o în împrăștierea seminții cei bune a Evangheliei blândului nostru Mântuitor. Văd pe ierarhii mari ai Bisericii din telurite veacuri, luptând și suferind chiar mucenicie pentru închegarea învățăturilor creștine într'o viață înaltă și pentru apărarea lor. Văd, apoi, și pe marii ierarhi ai Bisericii noastre naționale, cum au muncit pentru luminarea și zidirea sufletească a poporului nostru român, — dintre care astăzi, voiu aminti pe episcopul Amfilohie, învățatul episcop al Hotinului deodinioară.

Și atunci, mărturisesc, deși mulțimea răspunderilor unui ierarh sunt îngrijorătoare și covârșesc puteri ca ale mele, totuși ele mă îmbărbătează sufletește; și-mi răsare nădejdea, că prin ajutorul lui Dumnezeu toate le voi îndura și le voi îndrepta spre scopul dorit. Căci Biserica dă slujitorilor ei destule puteri și destule nădejdi prin Iisus Hristos, Dumnezeul nostru.

E drept, că a face pe oameni, în acest veac de acum, din necredincioși cu credință și din răi buni, lesne înțelegem, e una din cele mai grele probleme sociale; dar, cu ajutorul puterii Celui de sus și acestea se săvârșesc de cătră cei ce muncesc cu nădejde într'însul.

Pentru aceia, în această clipă solemnă, cea mai solemnă din viața mea, mă îndrept mai întâi cătră bunul Dumnezeu, rugându-mă: „Arată-mi, Doamne, calea pe care să merg“, ca pe cărările voei Tale sfinte, să port sufletele încredințate păstoriei mele. Fă, ca toiagul acesta păstoresc, să nu-mi fie a-l purta cu greutate, iar turma spre care sunt trimis, să-o pot cu îndestulare hrăni din ogorul Evangheliei Tale; și mă învrednicește a spune cândva ca Apostolul: „Nu eu, ci harul tău, carele a fost în mine“ a săvârșit aceasta.

Mă îndrept, apoi, către Prea C. Voastre, iubiți frați, și de astăzi înainte împreună lucrători în via Domnului, să mă ajutați cu toate dragostea cea în Hristos, ca să răspândim cât mai multă lumină evanghelică în sufletul poporului nostru, atât de înstrăinat de ea; să-i sprijinim viața creștină apărându-o de tot ce ar putea-o întina; și să-i călăuzim mintea ferindu-o de rătăcirii pierzătoare de suflet, ca împreună să fim vrednici fii și slujitori ai Bisericii Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, căruia se cuvine slavă și închinare în vecii vecilor. — Amin.

După terminarea solemnității, a avut loc recepția în localul zemstvei. Reprezentanții clerului, ai autorităților civile și militare, parlamentarii și delegații diferitelor așezăminte culturale și filantropice din județele eparhiei au adresat felicitări și au făcut urări de rodnică arhi-păstorie noului Chiriarh.

În localul Cercului militar s'a servit apoi, la ora 2, o masă la mai mult de 200 de oaspeți, cu care prilej s'au rostit călduroase și înălțătoare toaste.

Cu data zilei de instalare, 13 Maiu, P. S. Visarion a trimis două extrem de interesante epistole pastorale și anume una către întregul cler și către dregătorii și cârmuitorii așezămintelor orășenești militare și civile, de justiție, de administrație și de învățământ, cu alte cuvinte către autorități în genere și către cărturari și alta către săteni. Aceasta din urmă urma să se citească de preoți în biserică în două duminici dearândul.

Simțim o sinceră și adâncă părere de rău, că — din cauza întinderii lor — nu putem reproduce aceste două pilduitoare epistole pastorale, cu care și-a inaugurat activitatea arhipăstorească inimosul și luminatul Vlădică.

Note biografice. — P. S. Visarion, cu numele de botez Victor și de familie Puiu, s'a născut la 27 Februarie 1879, în târgul Pașcani, din județul Suceava din părinți răzeși. Cursul seminarial l-a făcut în seminarul din Roman și cel din Iași, iar studiile teologice la facultatea de teologie din București, unde a obținut titlul de licențiat în anul 1905. Cât a fost student a fost și funcționar al C. assei Bisericii, unde ajunsese șef de birou și avea în nainte un strălucit viitor birocratic, dar tânărul teolog a preferat rassa tuturor măririlor lumești și în ziua de 22 Decembrie acelaș an (1905) a fost tuns în monahism în catedrala episcopiei din Roman, iar după 3 zile hirotonit diacon cu destinațiunea pentru capela română din Paris. Împrejurările a făcut însă ca, în loc de Paris, să-și îndrepte pașii spre Kiev. Acolo a urmat timp de 2 ani, 1907 și 1908, cursurile academiei teologice, întemeiate de nemuritorul Petru Movilă.

Intors în țară, a fost hirotonit preot, în catedrala episcopiei din Galați, la 6 Decembrie 1908 și ridicat la rangul de arhimandrit la 1 Ianuarie 1909. La 1 Aprilie acelaș an a fost numit director al Seminarului din Galați și arhimandrit de scaun al eparhiei Dunării-de-Jos. În ambele posturi, P. S. Sa a lucrat mult și s'a purtat cu tact și cu blândețe, ceea ce i-a atras simpatii generale. În deosebi, ca director al Seminarului, a fost un adevărat părinte al elevilor. Tot ca director, P. S. Sa a ales de prin mânăstiri tineri destinați pentru monahism și i-a primit în seminar, ca să învețe carte și să ajungă mai târziu călugări luminați și îndrumători ai altora. În aceasta alegere, P. S. Sa a avut mână bună și ochiu de adânc cunoscător de suflete, căci mai toți tinerii frați aleși de P. S. Sa au eșit foarte bune elemente. Unii din ei sunt acum eminenți studenți la Facultatea de Teologie din București, unul e la Paris, altul în Oxford tot pentru studii, altul e pe cale de a pleca în America de Nord ca preot misionar, ș. a. m. d.

Pentru ridicarea nivelului cultural al mânăstirilor, P. S. Sa a alcătuit și publicat, tot în acel timp, o serie de cărțile foarte bine scrise și frumos ilustrate, coprinse sub titlul general de „Biblioteca mânăstirească”, cum și o interesantă monografie despre „Pregătirea clerului nostru în trecut și azi.”

La 1 Septembrie 1918 a fost trecut ca director al seminarului din Chișinău, iar la 1 Noembrie, acelaș an a fost numit exarh al mânăstirilor din Basarabia.

În ziua de 17/30 Martie 1921 a fost ales Episcop al Argeșului, la 25 Martie hirotonit arhieru, în catedrala mitropolitană din București și tot în aceeași zi investit iar la 27 Martie (Duminica Floriilor) instalat în scaunul episcopal dela Curtea de Argeș, unde a păstorit 2 ani.

În ziua de 28 Februarie (13 Martie) 1923, congresul eparhial extraordinar al bisericii basarabene, compus din clericii și mireni, a propus cu unanimitate de voturi alegerea P. S. Sale în scaunul de Episcop al din nou înființatei episcopii a Hotinului, marele colegiu electoral l-a ales în acest post în ziua de 16/29 Martie; iar Majestatea Sa Regele l-a investit în ziua de 18/31 Martie a. c.

P. S. Visarion este membru al Comisiei monumentelor istorice și al Societății istorico-bisericești din Chișinău, membru al societății geografice regale și al Ligei Culturale din București, cum și al dieritelor societăți de binefacere din tot întinsul țării.

Ca scriitor, P. S. Sa a publicat în diferite reviste articole de coprins istoric și critic, prin care și-a făcut un foarte frumos nume și o întreagă serie de lucrări mai întinse cu caracter literar, istoric, bisericesc și colecții de predici. Stilul P. S. Sale se distinge prin claritatea și finețea fondului și printr'o desăvârșită măiestrie a formei. În persoana P. S. Sale, biserica românească are un fruntaș între Cărturarii și scriitorii ei. Dea-i Dumnezeu zile multe pentru cinstea și slava ei.

I. MIHĂLCESCU.

HOTĂRĂRILE SFÂNTULUI SINOD cu privire la revista Biserica Ortodoxă Română

În ședința sa dela 7 Iunie c., Sf. Sinod s'a pronunțat precum urmează, în ce privește această revistă:

1. A aprobat darea-de-seamă generală asupra revistei, dela aparițiunea ei din nou și până la 1 Aprilie 1923, cum și bugetul ei pe anul financiar dela 1 Aprilie 1923—1 Ian. 1924.

2. A hotărât întinderea abonamentelor peste toate parohiile din România Mare, fără nicio abatere, deci introducerea revistei și peste munți, adică în Banat, Transilvania și celelalte ținuturi ale Bisericii ortodoxe românești.

3. Plata abonamentelor se face de epitropiile parohiale, prin colecte publice sau altfel, direct la administrațiunea revistei, iar chitanțele de trimitere a mandatelor de plată se înaintează chiriariilor respective, pentru a lua însemnare de ele. Parohiile din București vor trimite chitanțele direct administrațiunii revistei, pentru a fi trecute într'un registru ad-hoc. Acest registru va sluji Prea Sfințiilor Chiriari pentru darea-de-

seamă ce vor avea să facă înaintea Sfântului Sinod despre mersul revistei în eparhia respectivă. Pentru anul acesta, termenul de achitare al abonamentelor este până la 1 Sept. st. n.

4. A aprobat sporirea veniturilor revistei prin subvențiuni și altfel de mijloace îngăduite, primite dela orice așezământ românesc în acest scop, afară de Ministerul Cultelor.

5. A aprobat trecerea în bugetul anului curgător a sumei de 84,902,40 pe care revista o are în bonuri, ca fond de rezervă al ei.

6. Să se păstreze pe coperta revistei toți vechii redactori permanenți ai ei, care au fost numiți de Sf. Sinod dela noua ei aparițiune, cu îndatorirea pentru direcțiunea revistei de a-i pofti să scrie și a aduce răspunsul lor la cunoștința Sf. Sinod.

7. Vor fi socotiți colaboratori ai revistei toți profesorii celor două facultăți de teologie din țară. Ei vor fi arătați cu numele lor și cu această calitate pe însăși coperta revistei.

8. La vacanța nouă, Sf. Sinod va numi alți colaboratori.

9. Articolele revistei să nu fie prea lungi și să fie ținute în marginile actualității, cași până acum.

Afară de acestea, Prezidența Sfântului Sinod face cunoscut la direcțiunea revistei că: 1. a intervenit la toate chiriariile ortodoxe de peste munți pentru trimeterea tablourilor de parohii, în scopul trimeterii revistei și acolo; 2. că a mijlocit la Ministerul de Instrucțiune, de Muncă și Ocrotire socială, de Interne, de Industrie și Comerț, la Banca Națională, la cea de Scont și la cea Românească pentru dobândirea de subvenții și 3. că a trimis înștiințare tuturor Chiriariilor pentru a lua măsuri ca parohiile să tri-meată abonamentele pe acest an, până la 1 Sept. c., după arătările de mai sus.

Manifestări de simpatie către Patriarhul Ecumenic MELETIE IV

Se cunoaște, din ziarele politice, atentatul săvârșit în ziua de 1 Iunie c. împotriva Patriarhului ecumenic MELETIE IV din Constantinopol, prin uneltirea autorităților turcești și sub paravanul câtorva Greci nemulțămiiți de Patriarh. Chestiunea însă nu era cunoscută în tot deplinul ei adevăr, până nu a sosit în țară subsemnatul, care a fost martor ocular al acelor scene sălbatece.

Sosit la 11 Iunie în București și prezentându-mă la 12 Iunie în sala conferențelor pastorale, unde erau a-

dunați preoții din București și Ilfov, am fost rugat să fac o dare-de-seamă despre cele lucrate la Constantinopol în conferența dela Patriarhie, la care am luat parte ca delegat al Bisericii românești. Povestind preoților, între altele, atacul mișelesc îndreptat împotriva Patriarhului nostru din Constantinopol, preoții au hotărât să-i trimetem următoarea scrisoare de simpatie:

Inalt Prea Sfinției Sale Patriarhului Ecumenic MELETIE IV Constantinopol.

Preoții ortodocși români din capitala *București* și din județul *Ilfov*, adunați în conferență anuală la 12 și 13 Iunie 1923, adânc atinși în sentimentele lor creștinești ortodoxe prin atentatul îndreptat la 1 Iunie c. împotriva persoanei sfinte și inviolabile a veneratului Patriarh ecumenic MELETIE IV, atentat care le-a fost povestit cu amănunte dureroase de Arhimandritul Scriban, care a fost martor ocular al scenelor sălbatece dezlănțuite împotriva urmașului Sfântului Ioan Gură de Aur pe s'aunul celui dintâi Patriarhat al Răsăritului ortodox, își exprimă nemărginita lor durere pentru ceia ce s'a petrecut, adâncul lor respect către Cel Întâi Ierarh al lumii ortodoxe și cer cu stăruință Guvernului României ortodoxe să mijlocească pentru ocrotirea Inaltului Scaun ortodox din Constantinopol.

Prezidentul Conferențelor,
Economul Gh. Negulescu
Revizor eclesiastic

13 Iunie 1923
București

O hotărâre la fel au luat și doamnele din Societatea ortodoxă în congresul adunat la Galați la 23 și 24 Iunie c.

A. S.

50 ani dela moartea mitropolitului Șaguna. — Din inițiativa Mitropolitului Nicolae al Sibiiului și cu larga participare a guvernului, se vor face în luna Iulie mari serbări întru pioasa amintire a Mitropolitului Șaguna. Va lua parte la ele și M. S. Regele cu M. S. Regina. Le vom povesti pe larg în Nr. nostru pe Iulie a. c. Aci arătăm numai cum va urma șirul serbării.

Miercuri, 28 Iunie v. (11 Iulie n.) 1923.

Întâmpinarea la gară a înalților ierahi.

La orele 9 seara societățile de lectură ale tinerimii dela seminariul teologic arhidiecezan «Andreian» și la școala normală „Andrei Șaguna” din Sibiiu, vor întocmi o ședință împodobită, în sala cea mare a prefecturii județene.

Joi, 29 Iunie v. (12 Iulie n.) 1923 — sărbătoarea sfinților apostoli Petru și Pavel.

La orele 8 a. m. primirea MM. LL. Regele și Regina la gară.

Pelerinaj la Rășinari

La orele 8 jum. se va începe Sf. liturghie săvârșită de toți ierarhii, la biserica cea mare din Rășinari.

La orele 11, primirea Suveranilor în Rășinari. Parastas pentru arhiepiscopul și mitropolitul Andrei Șaguna, la mausoleul de lângă biserica cea mare din Rășinari. Cuvântări.

Intoarcerea la Sibiu.

La orele 6 p. m. festival cu cântări corale bisericesti și discurs festiv, în biserica catedrală din Sibiu.

La orele 8 jum. banchet pentru invitați în onoarea Suveranilor în Sala «Urania».

Cei ce doresc a participa la aceste serbări, sunt rugați să se anunțe la Consistoriul arhidiecezan din Sibiu, cel mai târziu până la 8 Iulie st. nou, a. c.

În acest program, se va încadra serbarea jubileului de 50 de ani al școlii speciale de cavalerie din Sibiu, orele 8—10 jum., precum și prânzul dat de școala de cavalerie, orele 1—3 p. m. la care vor lua parte și Suveranii.

Conferențele pastorale din Eparhia Râmnicului, Noul-Severin. — La conferențele pastorale din eparhia Râmnicului, Noul-Severin, care s'au ținut în luna Iunie, potrivit orânduirii de anul trecut din Consistoriul superior, s'au tratat următoarele subiecte:

Seria I. 1. Să se dovedească că *inima și conștiința* sunt puterile cele mai de seamă ale sufletului omenească; să se arate care *învățăături din Sf. Scriptură* trebuiesc folosite și ce *fapte creștinești* trebuiesc împlinite, pentru a creștina inima și conștiința fiecărui om.

2. Să se arate în ce măsură preotul poate contribui *ca învățător* în școala primară și *profesor* în cea secundară la formarea *inimii și conștiinței* omenești, și la creștinarea lor.

Seria II. 1. Să se arate cum solidaritatea este puterea de întărire și sprijinire a însoțirilor omenești, ca națiuni, popoare, așezăminte și tot felul de întovărășiri prin bună înțelegere scrisă: să se arate ce *învățăături din Sf. Scriptură* trebuiesc folosite și ce *fapte creștinești* împlinite, pentruca solidaritatea socială să fie creștină și să ajungă *frăție după evanghelie*:

2. Să se arate în ce măsură venirea la biserică și închinarea acasă, *cnm și mișcarea culturală în grup* sau prin întovărășire, pornită de preoți prin Centrele Parohiale, ajută la plămădirea solidarității sociale și la prefacerea ei în *frăție după evanghelie*.

După orânduirea Prea Sfințitului Episcop Vartolomei, adunările preoțești județene din Iunie c. aveau să aleagă 4 din cele mai bune lucrări și să le recomande Prea Sfinției Sale pentru tipărire și răspândire în cler și popor sub numirea „Biblioteca conferințelor preoțești din Oltenia”. Din acestea, Prea Sf. Sa va face o alegere și se va tipări într-o singură broșură numai câte unul din cele patru subiecte, așa că o broșură va cuprinde 4 chestiuni. Venitul vânzării lor va fi dăruit în întregime societății preoțești „Renașterea”.

Procedarea aceasta se va urma și pe viitor, cu toate subiectele conferențelor.

În ce privește subiectele de anul trecut, Prea Sf.

Episcop a luat măsura ca, până în Iulie 1923, să apară în revista *Renașterea* numele preoților care și-au luat sarcina de a le trata în broșuri de câte 60 de pag. pentru fiecare subiect. Prea Sf. Sa cere această întindere pentru faptul că „subiectele anului trecut au fost de ordin și însemnătate generală sufletească, socială și bisericească” și dacă tocmai acum ia măsuri pentru ele, pricina este că, dată fiind însemnătatea materiei, este nevoie de mai mult timp pentru a fi gândite și lucrate „în spiritul Preoțimii care le-a ascultat și s'a ocupat cu ele”. Recomandarea lor spre pentru tipărire se va face tot de adunările preoțești județene ale societății *Renașterea* prin vot nominal, în toamna acestui an. Cheltuielile de tipărire ale acestei biblioteci, la nevoie se vor scoate prin subscriere publică.

Pentru conferențele pastorale pe anul viitor, dintre 20 și 30 Iunie stil vechiu, în aceeași eparhie, s'au dat următoarele subiecte:

Seria I. 1. Să se dovedească că *voința* este în legătură firească și strânsă cu inima și conștiința omenească și că este singura putere creatoare de sănătate și progres, și să se arate *care învățăături din Sf. Scriptură* trebuiesc folosite și ce *fapte creștinești* trebuiesc împlinite, pentru a *întări și creștina* voința fiecărui om.

2. Să se lămurească în ce măsură Biserica poate contribui la plămădirea și *creștinarea* voinței individuale a credincioșilor săi, prin Preoțimea ei și după care metodă sau rânduiala.

Seria II. 1. Să se aducă dovezi că munca este mijlocul prin care se întărește și se sprijină solidaritatea socială în omenire și că tot ea desăvârșește sănătatea și progresul; să se arate *care învățăături din Sf. Scriptură* trebuiesc folosite și *ce fapte creștinești* trebuiesc împlinite, pentruca tot omul să prindă gust de muncă și ea să-și capete pecete creștinească și să ajungă *unealtă de frăție* evanghelică.

2. Să se lămurească prin ce fel de misiuni, deosebite de misiunea ei, dar potrivite cu ea, Preoțimea ar putea contribui ca să dea pildă de muncă în popor, și dacă preoții, în rolul lor de alegători sau de aleși sau delegați direct în Parlament, în consiliul județean sau comunal sau în orice reprezentare de ordin politic sau economic, contribuie în adevăr cu ceva care nu s'ar putea înfăptui de alții la îndrumarea spre muncă a poporului.

CONFERENȚA INTERORTODOXĂ DIN CONSTANTINOPOL

În nr. pe Aprilie a. c. al acestei reviste, am reprodus poftirea Patriarhului ecumenic din Constantinopol către Biserica noastră, spre a trimite unul sau doi reprezentanți la Conferența convocată acolo pentru îndreptarea calendarului Iulian. Conferența urma să se deschidă la 1 Maiu st. n., dar s'a deschis la 10 Maiu.

Ziarele au povestit pe larg amănuntele acelei conferențe, mai cu seamă ziarul *Universul*, care a publicat

corespondențele trimese de subsemnatul. Ziarul *Viitorul* a publicat dări de seamă întocmite de d. Dr. Drag. Demetrescu.

Aci venim acum cu amănunte mai multe și cu înseși actele privitoare la această conferență. Publicarea lor ne va ocupa mai multe numere. Continuăm cu chestiunea calendarului. O parte am și publicat în nr. trecut. Din cele ce urmează se va vedea șirul amănunțit al lucrărilor conferenței.

RAPORTUL

Arhimandritului SCRIBAN, către Înalt Prea Sfinșitul Prezident al Sfântului Sinod al Sfintei Biserici autocefale ortodoxe române, D. D. Dr. MIRON cu privire la Conferența interortodoxă din Constantinopol, ținută între 10 Mai și 8 Iunie 1923.

Înalt Prea Sfinșite Stăpâne,

Însărcinat de Sf. Sinod al Sf. Biserici autocefale ortodoxe române, prin ordinul Nr. 36 din 11/24 Martie 1923, de a reprezenta Biserica românească la conferența convocată de Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic din Constantinopol pentru luna Mai 1923, cu smerenie aduc la cunoștința Înalt Prea Sfinșitei Voastre cele ce urmează, despre felul cum mi-am îndeplinit însărcinarea :

Plecat din București în seara de 7 Mai, a doua seară, la 8 Mai, m'am îmbarcat în Constanța pentru Constantinopol, unde am ajuns la 9 Mai spre amiază. Aci am fost așteptat de însărcinării Patriarhiei, care m'au dus cu automobil propriu la Patriarhie unde am fost găzduit.

Drumul până la Constantinopol l-am făcut împreună cu d. Senator Petre Drăghici din Sibiu, care a venit la Constantinopol din interes către chestiunea calendarului, care trebuia tratată în conferență.

Îndată după sosirea mea, am fost primit în audiență la Sanctitatea Sa Patriarhul Meletie IV, care m'a îmbrățișat cu multă părintească dragoste și căruia i-am transmis frățestile îmbrățișări întru Domnul ale ÎNALT PEA SFINȘITIEI VOASTRE. Puțină vreme după aceea a fost primit în audiență și d. Senator Drăghici, care a sosit dela hotel din oraș, și Sanctitatea Sa cu multă dragoste s'a întreținut și cu domnia sa, fiind eu de față care am făcut serviciul de interpret, întrucât d. Drăghici nu vorbea decât nemțește, limbă pe care Sanctitatea Sa n'o înțelegea.

Lucrările propriu zise ale Conferenței s'au început a doua zi, Joi, la 10 Mai stil nou, printr'o scurtă, dar impresionantă ceremonie religioasă, slujită în sala tronului patriarhal de însuși Înalt Prea Sf. Sa Patriarhul ecumenic, îmbrăcat în lucitoare mantie violetă și stând pe postamentul tronului patriarhal.

De față erau: delegații străini, cuprinzând pe Mitropolitul *Gavriil* al Muntenegrului și cu profesorul *Milancovic* dela universitatea din Belgrad, din partea Serbiei; arhiepiscopii ruși *Anastasi* fost al Basarabiei și *Alexandru*, care păstorește peste bisericile rusești din America; Mitropolitul *Iacov* al orașului Durazzo, reprezentând Grecia, care, din pricina războiului cu Turcia, n'a putut trimite delegat special din Grecia; Mitropolitul *Vasilie*, reprezentând insula Ciprului, care, de asemenea, n'a putut trimite

delegat special; apoi subsemnatul cu d. senator Drăghici, după aceea Sinodul patriarhal și mult cler din Constantinopol care umplea larga sală.

Slujba s'a început cu cântarea HRISTOS A INVIAT, executată de un cor de cântăreți, apoi cu cântarea ÎMPĂRATE CERESC, în urmă I. P. S. Patriarhul a citit o moliftă, potrivită pentru o asemenea adunare, după aceea s'a cântat troparul Cinzecimii BINE EȘTI CUVÂNTAT HRISTOASE DUMNEZEUL NOSTRU și sfârșit. Incheindu-se acestea, Patriarhul și-a citit cuvântarea sa de salutare către conferență, care a fost citită îndată și în rusește și în românește. Cel întâi Mitropolit al Sinodului (al Cezareei) a salutat apoi pe Patriarh. Din partea delegaților străini a răspuns Mitropolitul Muntenegrului. Cu aceasta, partea oficială a luat sfârșit. Apoi sala s'a golit și ne-am întrunit în prima ședință a conferenței.

În această primă ședință, Sanctitatea Sa Patriarhul a provocat pe membrii conferenței să depună propunerile pe care le au de făcut, zicând că acum nu intrăm în fondul chestiunilor, ci numai ne pregătim lucrările. Cea întâi lucrare anunțată a fost a calendarului. Delegatul sârb a depus propunerea sa și a spus că cel întâi lucru de care trebuie să ne asigurăm este să dezlegăm chestiunea celor 13 zile cu care calendarul iulian este în urmă față de anul solar.

Mitropolitul Muntenegrului a spus că în niciun caz nu poate fi vorba de primirea calendarului gregorian.

Subsemnatul am spus că trebuie început cu chestiunile cele mai ușoare, în care toți suntem de acord și apoi să pășim spre cele mai grele. Suntem de acord cu toții să trecem peste cele 13 zile și să ne punem iar în regulă cu anul solar. Cum vom orându-i apoi ea să nu mai rămânem în urmă, e altă chestiune și în aceasta trebuie să ne înțelegem. Nu poate fi vorba să primim calendarul gregorian: 1. Fiindcă ar fi să trecem dela un calendar greșit la altul greșit; 2. Înșiși apusenii lucrează de mult să l schimbe pe al lor, și atunci ce ar fi să primim calendarul apusenilor, care peste 5—6 ani să se schimbe iar? Mai bine primim aici un calendar care, pentru simplitatea lui să poată fi supus *Alianței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici*. Astfel de daruri are calendarul d-lui senator Drăghici și pe acela l-am prezentat biuroului ca propunere românească.

Reprezentantul Greciei, Mitropolitul din Durazzo, a declarat că Sinodul Bisericii grecești a hotărât înlăturarea celor 13 zile, dar păstrează pascalia ortodoxă și se unește cu hotărârile conferenței, dacă nu se abat dela canoanele întâiului Sinod dela Niceia.

Nefiind alte lucrări la ordinea zilei, ședința s'a încheiat anunțându-se a doua ședință pe Vineri, a doua zi.

În această ședință, I. P. S. S. Patriarhul a propus constituirea a trei comisiuni care să studieze lucrările și să prezinte rapoarte. Ele au și fost constituite astfel: 1. o comisiune *dogmatică*, sub prezidența Mitropolitului Calinic al Cizicului; 2. *practică*, sub prezidența Mitropolitului Gavriil al Muntenegrului și 3. *științifică*, sub prezidența subsemnatului, având ca membri pe profesorul sârb *Milancovic* și senatorul *Drăghici*.

Toate aceste comisiuni priviau însă în special reforma calendarului, unde trebuia să se știe, dacă nu cumva reforma izbește în puncte dogmatice ale credinței noastre; apoi care ar fi chipul cel mai practic de îndeplinit și, în sfârșit, care sunt îndrumările științei de care trebuie să ținem seamă într-o asemenea reformă?

Comisiunilor acestora trebuind să li se dea timp pentru a lucra, s'a amânat prezentarea rapoartelor până la 18 Mai, adică peste o săptămână. Până atunci, în însăși această ședință, a doua, Patriarhul a citit o serie de chestiuni de care va avea să se ocupe Conferința precum, chestiunea căsătoriei a doua a preoților văduvi; împuținarea numărului sărbătorilor; ușurarea și scurtarea posturilor; gradele de rudenie și piedicile la căsătorie; uniforma clerului; vârsta intrării în cler; reprezentarea intereselor ortodoxe în țările de altă confesiune, etc.

În aceeași ședință, subsemnatul am spus că e binecuvântată clipa întâlnirii noastre, fiindcă ea înseamnă eșirea dintr-o lungă izolare. Dacă biserica ortodoxă este una, am zis, ea trebuie să-și aibă un organ de afirmare a acestei unități, căci funcțiune fără organ nu există. Deci am propus întâlnirea deasă a noastră în astfel de conferințe, prin care să deslegăm în unire chestiunile noastre comune ortodoxe. Am spus că, fără comunicare, ne înstrăinăm, nu ne înțelegem și introducem puncte de deosebire primejdioase pentru viitor.

Propunerea aceasta a fost întâmpinată cu vădită simpatie.

Apoi, luând cuvântul a doua oară, am prezentat propunerea Înalt Prea Sfințitului *Mitropolit Nicolae* dela Sibiu, ca să pregătim de pe acum sărbătorirea pentru împlinirea în 1925 a 1600 de ani dela întâiul Sinod ecumenic dela Niceia. Să alcătuim o nouă mărturisire a credinței noastre ortodoxe și s'o trimetem și ierarhilor din Biserica Romei, pof-tindu-i să intre în unitatea Bisericii.

Sanctitatea Sa Patriarhul arăta vădite semne de aprobare la expunerea acestei propuneri, care a fost trimeasă în studiul comisiunii respective,

La o săptămână după aceasta, Vineri la 18 Mai, de data aceasta fiind de față și d. Profesor Dr. Dragomir Demetrescu sosit dela București, s'a întrunit a III ședință. când s'au citit rapoartele celor trei comisiuni în chestiunea calendarului. Aceste rapoarte le prezint ca anexe ale acestui raport și le voi publica și în revista Biserica Ortodoxă pentru cunoașterea mai amănunțită a ideilor desfășurate în conferință cu privire la calendar. O parte am și publicat în Nr. pe Mai 1923 al revistei, arătând chestiunea reformei calendarului în Răsăritul ortodox și dând proiectul sărbesc prezentat conferinței pentru reformă.

Aici dau hotărârile luate cu privire la calendar, în formularea care li s'a dat lor la biroul Conferinței

Hotărârea conferinței Interortodoxe cu privire la chestiunea Calendarului

Conferința interortodoxă, întrunită la Constantinopol în luna Mai 1923, sub prezidența Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Meletie IV, recunoscând că nivelarea deosebirii dintre calendarul religios și calendarul civil este o trebu-

ință de neînlăturat și că nu este nicio împedecare canonică pentru a îndrepta calendarul bisericesc întrebunțat după datele științei astronomice, hotărăște următoarea îndreptare a calendarului iulian :

1.

Se suprimă din calendarul iulian cele 13 zile care alcătuiesc deosebirea lui de anul tropic, dela vremea Sinodului din Niceia, până în zilele noastre.

Observare. Durata anului iulian neconcordanț bine cu durata mijlocie a anului tropic, cele 13 zile pomenite reprezintă întârzierea calendarului iulian din vremea celui dintâi Sinod ecumenic din Niceia până în zilele noastre.

2.

Deci ziua de 1 Octombrie 1923 va fi socotită ca 14 Octombrie 1923.

Sărbătorile din zilele suprimate vor fi săvârșite toate împreună la 14 Octombrie sau cum va orândui episcopul eparhial.

3.

Toate lunile anului vor păstra acelaș număr de zile, cași până acum. În anii bisecți, luna Februarie va avea 29 de zile, cași până acum.

4.

Vor fi, cași până acum, două feluri de ani : anii obișnuiți, compuși din 365 de zile, iar anii bisecți vor fi acei care vor putea fi împărțiți prin 4 fără rest, cum a fost și până acum. Se face excepțiune pentru anii seculari, pentru care intră în vigoare următoarea regulă :

5.

Anii seculari (adică acei care se sfârșesc prin doi zero) nu vor fi bisecți decât când numărul seculilor, împărțit prin 9, dă ca rest 2 sau 6. Toți ceilalți ani seculari vor fi obișnuiți. Prin urmare, printre anii seculari care vor urma, vor fi ani bisecți acei care vor fi subliniați pe tabloul următor :

2000	2100	2200	2300	2400	2500	2600	2700	2800
2900	3000	3100	3200	3300	3400	3500	3600	3700

Observare. Durata mijlocie a anului civil va fi după această regulă de 365 zile, 5 ceasuri, 48 de minute și 48 de secunde. Această valoare concordă cu o deosebire de aproape o secundă sau două cu durata mijlocie a anului tropic. Noul calendar este, prin urmare, mai precis decât calendarul gregorian, a cărui dată mijlocie a anului se deosebește cu 24 până la 26 de secunde de cea a anului tropic.

Această observare nu trebuie interpretată ca o depreciere a calendarului gregorian. În vremea când acesta a fost întocmit, nu se cunoștea destul de exact durata anului tropic și se admitea că această durată este egală cu 365 de zile, 49 de minute și 16 secunde. De altfel, deosebirea dintre durata anilor civili din noul calendar și cea a calendarului gregorian rămâne foarte mică, așa că o deosebire a datelor nu se va băga de seamă decât după 877 de ani. În adevăr, printre anii seculari care vor urma pe acei care sunt subliniați în șirul următor, vor fi bisecți în calendarul gregorian :

2000	2100	2200	2300	2400	2500	2600	2700	2800
------	------	------	------	------	------	------	------	------

Deci dezacordul nu se va arăta decât în 2800.

6.

Sărbătorile neschimbătoare nu-și vor schimba datele care le-au avut până acum.

7.

Sărbătorile schimbătoare se vor rândui potrivit Paștelui. După hotărârile canonice (care trebuiesc păstrate inviolabile), Paștele va fi prăznuit :

Duminica, după cea dintâi lună plină, care urmează echinopțiului de primăvară.

8.

Determinarea lunii pline pascale se va face cu ajutorul calculelor astronomice, ținând socoteală de progresele îndeplinite în această știință. Determinarea datei Paștelui se va face totdeauna după timpul Sfintei Cetăți a Ierusalimului.

Observare. Se va determina data civilă (ziua fiind socotită dela miezul nopții la miezul nopții) a celei dintâi opozițiuni a lunii după echinopțiul de primăvară, socotind timpul după meridianul care trece prin cupola Sfântului Mormânt. Cea dintâi Duminică după această dată este ziua Paștelui, adică dacă această coincide cu o Duminică, atunci Paștele va fi prăznuit în Duminica următoare.

9.

Patriarhatul ecumenic va avea grijă ca observatoarele astronomice sau catedrele universitare de mecanică cerească din Atena, Belgrad, București și Pulkovo (Petrograd) să elaboreze tablourile sărbătorii Paștelui pe un interval lung și le va aduce la cunoștința tuturor Bisericilor ortodoxe.

10.

Se înțelege că reforma de față a calendarului iulian în niciun chip nu poate constitui o piedecă la modificarea ulterioară a aceluiaș calendar și care modificare ar intra în vederile tuturor Bisericilor creștine.

RAPORTUL

Arhimandritului SCRIBAN, la Conferința religioasă din Constantinopol, ținută în ziua de Vineri, 18 Mai st. n., cu privire la proiectul românesc și sârbesc pentru îndreptarea Calendarului Iulian.

Întru tot Prea Sfințite Stăpâne, ¹⁾

Înainte Comisiunii științifice a Conferinței interortodoxe, s'au prezentat două proiecte pentru îndreptarea Calendarului Iulian, întrebuințat în Biserica ortodoxă :

1. Unul întocmit de Profesorul *Milancovici* din Belgrad;
2. Celălalt de Senatorul român *Petre Drăghici* din Sibiu, România.

Amândouă sunt de acord în ce privește chestiunea care a fost deja obiectul deliberărilor noastre în întâia noastră ședință și în care toate părerile se întâlniseră, anume că trebuiesc desființate cele 13 zile prin care Calendarul Iulian se deosebește de Calendarul popoarelor apusene. De aici încolo, cele două proiecte se mișcă pe planuri cu totul deosebite. Acel al d-lui *Milancovici* se menține în vechile hotare ale calendarelor Iulian și Gregorian, adică ține socoteală de mișcările lunii, pe când proiectul d-lui *Drăghici* e mai radical, neținând socoteală decât de mișcările soarelui.

Cei dintâi lasă întocmirea lunilor așa cum ea este acum, adică, după ce s'au suprimat cele 13 zile, el se găsește pe

acelaș plan calendarul gregorian, fără nicio deosebire din laturea aceasta. Singura noutate a acestui calendar este regularea deosebită a sărbătorii Paștelui. Această noutate se vedește prin trei feluri de deosebiri în socotelile pentru fixarea sărbătorii, și anume : 1. Cuprinde altă întrebuințare a epactelor Gregoriene ; 2. alt chip de intercalare a anului bisect ; 3. puțința de a prăznui Paștele chiar în Duminica în care cade luna plină, pe când în calendarul gregorian, dacă luna plină cade într'o Duminică, ziua Paștelui se strămută în Duminica următoare. Amănuntele tuturor acestor deosebiri se vor putea vedea în însuși proiectul alăturat al d-lui *Milancovici*.

Urmează de aci că, în practică, noi avem aproape calendarul gregorian, afară numai că, până la anul 2000, în anii 1926, 1930, 1950, 1957, 1970, 1974, 1977, 1994 și 1997 vom avea altă dată a Paștelui decât apusenii, și anume Răsăritenii vor prăznui sărbătoarea înaintea apusenilor. În toți ceilalți ani, răsăritenii își vor avea Paștele lor în aceeași Duminică în care îl vor avea și apusenii. Deci, cu această singură deosebire în practică, proiectul d-lui *Milancovici* merge alături cu calendarul gregorian și tinde la o grabnică unificare a calendarului creștin în monarhia iugoslavă. Nu se va băga de seamă că este alt calendar decât prin micul număr de ani în care ortodocșii vor avea altă zi a Paștelui decât apusenii. Deosebirea, am spus-o, izvorăște de acolo că, după proiectul d-lui *Milancovici*, se va putea prăznui Paștele ortodox chiar în Duminica în care cade luna plină, adică înaintea apusenilor, pe când în calendarul gregorian el e strămutat în Duminica următoare.

Conferința va avea să cântărească dacă acest fel de deosebire este un folos ori o pagubă.

Proiectul d-lui *Drăghici* are o alcătuire care, deși simplă în ea însăși, intră mai adânc în materia calendarului. El dă altă împărțire a lunilor. Acestea vor rămânea totdeauna în număr de 12, cași până acum, dar împărțirea zilelor pe luni va fi ceva deosebită. Cele două luni dintâi ale fiecărui trimestru vor avea 30 de zile, iar a III 31. Prin această împărțire, se va ajunge la uniformitatea că o zi oarecare a săptămânii va oădea în fiecare an în aceeași zi a lunii respective. Dacă 3 Februarie, de exemplu, va fi anul acesta într'o Mercur, el va fi totdeauna într'o Mercur în vecii vecilor.

La această uniformitate nu se va putea ajunge decât având într'un an un număr de zile cu soț. În scopul acesta, proiectul taie a 365 a zi a anului și o lasă să fie adăogată ca săptămână intercalară la fiecare 5 ani, între sfârșitul lui Iunie și începutul lui Iulie. Cu toate acestea, de oarece aceste zile, împreună cu ziua anului bisect, nu dau exact o săptămână, săptămâna intercalară se va adăoga de 7 ori într'o perioadă de 40 de ani, dar a 8-a oară ea nu va mai fi adăogată. Cu chipul acesta, anul civil va fi ținut totdeauna în concordanță cu anul solar, așa că chiar după 2000 de ani, deosebirea între ei nu va fi nici chiar de $\frac{1}{2}$ de zi.

Astfel se înfățișează alcătuirea acestui calendar în ce privește împărțirea lunilor și chipul său de a se ținea totdeauna la nivelul anului solar sau tropic.

1) Adresarea este către Patriarhul Meletie IV, prezidentul Conferinței.

Să ne întoarcem acum la orânduirea sărbătorii Paștelui.

În proiectul d-lui Drăghici, Paștele va cădea totdeauna la dată fixă, cum este acum toată năzuința apusenilor.

Principiul acestui calendar este că trebuie să prăznuim totdeauna ziua Invierii Domnului la însăși data lunii când s'a petrecut faptul în istorie, și fiindcă zilele săptămânii vor avea totdeauna aceiași dată într'o lună oarecare, după cum am arătat mai înainte, data fixă pentru a prăznui Paștele va cădea totdeauna într'o Duminică.

De oarece Răstignirea Domnului s'a săvârșit în anul 33 al erei iuliene¹⁾ și fiindcă Invieria s'a petrecut la 5 ale aceleiași luni, urmează că, adăogând cele 13 zile, vom avea ziua de 18 Aprilie ca zi a Invierii în calendarul cel nou. Și adăogând încă 3 zile, cu care calendarul iulian era în întârziere în vremea Sinodului din Niceia, față de anul 33, vom avea în noul calendar data de 21 Aprilie. Și fiindcă data de 22 va fi totdeauna o Duminică, aceasta va fi data Paștelui. Sau încă, pentru a fi mai la adăpost de primejdia de a ne întâlni cu Paștele evreiesc, vom putea împinge data Paștelui încă și mai mult, spre sfârșitul lunii pascale, la 29 Aprilie, care va corespunde datei de 16 Aprilie din actualul stil iulian.

Iată în ce se cuprinde proiectul d-lui Drăghici. Se înțelege, el nu se va putea aplica îndată, pentru că nu ne va putea pune în concordanță de pe acum cu ceilalți creștini, ci va putea fi supus *Conferenței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici*, ca proiect al Bisericii Ortodoxe, și are toți sorții de a fi primit, pentru că el apucă chiar înaintea proiectelor apusului de a ajunge la o stabilitate a calendarului cu sărbători fixe și fără oscilațiunile de astăzi, când ziua săptămânii nu este totdeauna aceeași la cutare dată a cutării luni.

Dar până atunci ce ar fi de făcut? Nu ne rămâne decât proiectul d-lui Milancovici?

Totuși mai rămâne încă și altă posibilitate.

Aceasta izvorăște din faptul că proiectul d-lui Drăghici se poate bucura de o aplicare integrală mai târziu, și de alta parțială acum, după cum vom vedea îndată.

Rezervându-ne pe viitor o posibilă aplicare integrală a proiectului d-lui Drăghici, se poate face de pe acum aplicarea următoare, pentru orânduirea sărbătorii Paștelui, aplicare care ar fi cu totul deosebită de Paștele gregorian.

Se va putea primi chiar de pe acum data Paștelui cu o mică oscilare, adică, în loc de a-l lăsa să oscileze într'un răstimp de 35 de zile, cum este acum, a mărgini oscilarea la o săptămână, între 18 și 24 Aprilie a stilului cu cele 13 zile suprimate. În acest răstimp, se va găsi o Duminică în oare să se poată fixa data Paștelui anului.

¹⁾ Vezi: Baron Gustav Bedeus, *der Todestrag Christi*, Hermannstadt 1923 și E. Jacquier, *Histoire des livres du Nouveau Testament*. Paris 1903, vol. 1, ed. 7, p. 15.

Fără îndoială, ideia de a pune Paștele pe dată fixă se poate socoti ca o noutate și prin aceasta a părea chiar ciudată și deci să aibă puțini sorți de a fi primită. Dar nu numai apusenii (de exemplu, congresul astronomic din Roma în 1922) cer acum fixitatea acestui termen, ca preferabilă Paștelui cu mare oscilațiune, ci se găsesc chiar și glasuri ortodoxe recomandând fixitatea ca mult mai preferabilă decât Paștele cu mare oscilațiune. O spune însuși Mitropolitul *Antim* care, în lucrarea lui despre calendar (Constantinopol 1922, p. 98)¹⁾ propunea adunarea unei conferențe care să scurteze răstimpul celor 35 de zile în care oscilează sărbătoarea Paștelui, sau să-l așeze pe o dată fixă, așa că această sărbătoare să ajungă neschimbătoare.

În România, d. B. *Gabriel Zaymus*, membru titular al Societății astronomice din Franța, se rostește pentru a II-a Duminică din Aprilie ca zi a Paștelui, deci o oscilare între 8 și 14 Aprilie.

Astfel există acum chestiunea aceasta înaintea Conferenței interortodoxe.

Ea are :

1. A alege între proiectul d-lui Milancovici și acel al d-lui Drăghici ;

2. Ea poate să le primească pe amândouă : acel al d-lui Milancovici ca o dezlegare trecătoare, până la orânduirea definitivă, acel al d-lui Drăghici ca proiect definitiv, care ar fi prezentat din partea Bisericii ortodoxe ca proiect al său la viitoarea conferență mondială a Bisericilor.

În adevăr, proiectul d-lui Milancovici nu va putea funcționa decât ca măsură provizorie, având în vedere că apusul însuși vrea să-și modifice calendarul actual, primind unul în privința căruia ne-am fi înțeles ;

3. Ea poate primi proiectul d-lui Drăghici chiar ca măsură provizorie, adică să rezerve proiectul lui integral pentru conferența mondială, dar să-l aplice parțial chiar înainte de aceasta, încă de pe acum, într'un cât privește sărbătoarea Paștelui cu mică oscilațiune, între 18 și 24 Aprilie a stilului îndreptat.

În rezumat, sunt de ales 3 posibilități:

1. Proiectul d-lui Milancovici singur ;

2. Proiectul d-lui Milancovici și al d-lui Drăghici împreună, unul ca măsură provizorie, altul definitiv ;

3. Proiectul d-lui Drăghici singur, ca proiect de aplicare definitivă și ca măsură de aplicare parțială în același timp.

Aceasta este ceiace Comisiunea științifică are onoarea de a expune înaintea Conferenței interortodoxe, pentru că ea să aleagă sau să primească altă soluțiune și, în sfârșit, să hotărască.

Constantinopol, 18 Mai st. n. 1923.

Prezidentul Comisiunii științifice

(ss) *Arhim. SCRIBAN.*

Membrî : } (ss) *Dr. Milancovici*
 } (ss) *P. Drăghici*

¹⁾ Vezi revista *Biserica ortodoxă* pe Mai 1923, p. 560—561.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Cultura Poporului. Cluj, 1 Aprilie 1923.

Începând cu Duminica Floriilor din acest an, e eșit la lumină în Cluj o foaie săptămânală care poartă numele de mai sus și care-și ia ca țintă să răspândească în poporul nostru cuvinte de bună învățătură.

Pe fruntea ei poartă arătarea că începe al III-lea an de viață. Cu toate acestea foaia își încetase o bucată de vreme ieșirea ei la lumină, iar acum își înoadă iar firul rupt și se pregătește pentru o lucrare mai spornică.

Mulți bărbați de seamă s'au rânduie cu slujba în jurul acestei foi, încât se poate nădăjdi că va merge pe viitor tot înainte, fără zăticnire. Găsim pe Generalul *N. Petala*, comandantul corpului de armată din Cluj, pe profesorii universitari *M. Dragomirescu*, *V. Bogrea*, *Bogdan-Duică*, *V. Dimitriu*, *Popescu-Voitești* și alții.

Noi n'am avea o pricină deosebită să pomenim de această foaie, dacă ea n'ar veni în acelaș timp și cu o parte închinată Bisericii.

În fiecare număr, la începutul paginii II, se găsesc două coloane în care Păr. *Septimiu Popa*, din biserica românească unită, și care, lucru nu prea des peste munți, e un bun mântuitor al limbii românești, se găsesc două coloane, zic, în care Sf. Sa tâlcuiește evanghelia Duminicii din săptămână. Și afară de aceasta, mai găsim încă și alte articole pentru învățătura creștinească, cum, de pildă, în acest întâi număr, avem și o bucată despre Săptămâna Patimilor și alta cu titlul *Legenda Salciei*, arătând de unde este obiceiul sălciei la Florii.

Gândul cu care foaia aceasta a pornit din nou la lucru, strângând în jurul steagului ei atâția bărbați de seamă, e un gând mareț. Cu toate acestea și aci, cași în atâtea alte împrejurări asemănătoare, trebuie să îmboldim luarea-aminte spre a arăta că lucrul cel mai de seamă nu este de a avea un gând bun, fiindcă-l poți avea și a nu face nimic cu el sau chiar a face rău. Lucrul de temelie este a căuta *cele mai bune mijloace* pentru a-l îndeplini și anume mijloace care duc deadreptul la țintă.

Privind această foaie, vedem *lipsa ei de unitate* și de aceia credem că nu va ajunge să-și urzească o ceată de cititori. Cititorii nu pot fi totdeauna oameni de aceiași treaptă de învățătură și foarte mulți au să găsească lucruri care nu se potrivesc pentru ei.

Dacă foaia aceasta este menită pentru norodul cel mare, în felul *Libertății* Părintelui *Moța*, atunci mare parte din material nu se potrivește pentru astfel de cititori. Când omul cu un început de învățătură va da de un articol ca al profesorului *Bogrea* „Renaștere”, cu cuvinte ca următoarele: „...generațiile României moderne, occidentalizate, zăceau supt osânda *epigonismului*. Versul eminescian părea singurul titlu potrivit pentru un întreg capitol de istorie contemporană”, fi-rește că se va depărta de el fără înțelegere. Tot așa în

art. din acelaș nr. (1, an. III) al d-lui *M. Dragomirescu* „Cultura poporului rediviva”, nu va putea prinde înțelesul unor cuvinte ca «organ de raliare pentru ridicarea nivelului cultural».

Dacă foaia e destinată pentru un număr de cititori mai puțini, dar mai luminați, în felul unei foi literare, și aceștia își vor întoarce ochii dela multe articole populare, menite pentru oamenii fără multă învățătură. Așa este cu art. învățătorului *Câmpeanu* din nr. dela 3 Iunie „Către sătenii, cari și-au înstrăinat limba”; așa sunt mai toate bucățile Părintelui *Popa*.

Dar foaia spune verde ce vrea să fie. Ea vrea să fie unealtă de învățătură pentru popor, nu pentru puținii oameni câștigați pentru învățătură și care au căile de a se lumina și singuri. Art. d-lui General *Petala* „La drum...” spune hotărît:

„Poporul dela sate, păstrătorul bisericii, a limbii, a datinelor și a ocinilor strămoșești, își îndreaptă ochii și nădejdea înspre frații mai cumiți și luminați...”

«Călăuziți de acest gând, reînvie *Cultura Poporului*».

Tot așa spune fostul ministru d. *Goga* (în acelaș nr.):

„De-aceia aveți dreptate, domnilor redactori, care v'ați gândit să stați de vorbă cu țărani, trimițându-le cuvinte de lămurire și îndrumare...”

„Drepturi și pâine nu sunt de-ajuns, trebuie și *Cultura Poporului*, căci altfel drepturile celor săraci cu duhul nu sunt decât pentru împărăția cerurilor, iar pâinea lor, de când lumea, o mănâncă alții...”

Apoi dacă este așa, ce caută în foaie articolele care nu pot fi citite de cei mulți? Ce rost are să dai țăranelui cronică despre mișcarea teatrală din Bucovina, din care el nu va înțelege două buchii! Auzi dumneata! să vorbești țăranelui despre „gravitatea ecuațiunii sociale”, cum se citește în «Scrisoare din Bucovina» (nr. 1)! Să-i dai, în poezia *Drumul meu* de *George Voevodica*, un vers atât de depărtat de poezia populară și atât de greu de urmărit de omul deprins cu versul simplu! Să-i spui că „dintre recente manifestări în domeniul muzicii relevezi cele două concerte” și să-i înșiri „programul select”, alcătuit din nume scrise astfel, încât limba țăranelui nostru în zădar se va trudi să descurce cum se rostește numele scris *Tschaikowsky* și care se putea scrie cum se cade *Ceaicovski*, că doar așa n'a fost Neamț să-i poești numele după scrisul german.

Apoi, dacă e așa, oameni buni, foaia aceasta nu dovedește că e scrisă pentru țărani, ci pentru orășenii luminați. Și ca subiecte și ca limbă, ea nu dă ce trebuie țăranelui, ci cuprinde scrisul unor oameni cu gândurile departe de viața țărănească și trăind în șirul de cugetări al vieții dela orașe.

Iată de ce am spus că una e a avea gândul bun, alta este a ști cum să-l pui în lucru. Cunoaștem pe mulți din scriitorii acestei foi ca oameni de seamă și de ispravă, cu toate acestea trebuie să le spunem că

nu pot ajunge la ținta cu graiul franțuzit dela București.

În această cale a tras brazdă bună Păr. Moța. Urmați pe urmele lui. Scrieți neaoș românește. Nu băgați în capul țăranului comedii orășănești, fiindcă singuri pomeniți (în nr. dela 3 Iunie) cuvintele lui C. Negruzzi «...la teatru, unde învățăm a fi demoralizați...» Lăsați-l în viața lui simplă și nu-i dați cronici fără folos, chip ca să știe și el ce facem noi la oraș, căci atunci de ce nu i-am scrie și ce facem prin casin-urile cartoforești, ca să știe și el toate ale noastre!...

Cum a pornit-o *Cultura Poporului* n'a pornit-o bine. Gândul îi este bun, dar lucrarea îi e fără înțelepciune. Atât am ținut să-i spun, iar în ce scriu mai încolo, are să fie numai despre ce scrie ea în laturea bisericească.

Articolele bisericești ale Părintelui Popa sunt aproape singurele care păstrează *Culturii Poporului* rostul ei de foaie pentru popor. Dau învățături bune, atât în ce privește povestirea evangheliei, prin lămuririle pe care le aduce, cât și prin îndemnurile pe care le dă pentru buna plămădire a viețuirii creștinului.

Aceste podoabe le are „Duminica Floriilor“ din nr. 1. N'aș avea să cârtesc decât prea puțin în ce privește limba. Căci deși Păr. Popa scrie frumos românește, tot mai are unele scăpări, care ar trebui înlăturate. Astfel în loc a zice «de repețite ori», era mai bine să zică „dese ori“, fiindcă *repețit* e neologism și nu se găsește în graiul țăranului. Tot așa, în loc de „un animal blând“, trebuia să zică «un dobitoc blând». Forma „amestecați între mulțime“ e germanism. Trebuia zis „amestecați în mulțime“.

Bine limpezită este și cealaltă bucată, „Săptămâna Patimilor“. Dăm de știre numai ca arătarea Părintelui Popa că clopotele nu se trag în Joia Mare nu răspunde adevărului în ce privește obiceiurile de aici. La noi se trag și la scoaterea Crucii, Joi noaptea, și la scoaterea Sfântului Aer, Vineri noaptea.

Numărul de Paști de asemenea are lămuriri frumoase, ale Părintelui Popa, tot despre învierea Domnului în «Săptămâna luminată», Sf. Sa arată felul cum se ține această săptămână în răsărit și în apus.

Nr. din Duminica Tomii n'are nimic de învățătură bisericească.

În Nr. dela 22 Aprilie întâlnim cuvântarea Episcopului *Nicolae* al Clujului la deschiderea celui de al III-lea sinod a acestei noi eparhii. Într'însul găsim cugetarea sănătoasă care spune:

Dacă în trecutul nostru de asuprire și suferință, biserica ortodoxă a fost silită să-și risipească energia mai mult întru apărarea ființei noastre naționale, decât pentru evanghelizarea largă și mântuitoare a vieții noastre sbrucumate, de azi înainte găsindu-ne în condiții naționale mai ferice, trebuie să ne îndreptăm toate gândurile și silințele noastre către rolul social fundamental desemnat de Hristos Bisericii Sale, acela de a face din doctrina divină, pâinea vieții pământestii, paharul mântuirii creștine și anghira acțiunilor și doririlor de toate zilele.

După aceia Prea Sf. Sa a vestit că încă de anul acesta se vor începe lucrările pentru noua catedrală a Clujului.

Tot în acest număr, avem o tâlcuire pentru *Duminica mironosițelor*, scrisă de Păr. Popa. Cu arătări foarte frumoase, cititorii au în ea bune învățături și lămuriri, cum femeile s'au învrednicit să vadă pe îngerul care le-a vestit învierea, pentru credința lor cea vie care le-a adus cele întâi la mormânt.

Păr. Popa numește 3 mironosițe. Totuși cărțile noastre (Penticostarul, la ziua numită) ridică numărul lor la 7.

În nr. dela 29 Aprilie, avem o traducere din *Viața lui Iisus* de *Papini* despre *diavol*, cu arătarea că cei ce nu cred în diavol au o îndreptățire în faptul că el se înveșmântează în atâtea haine ale păcatelor, că greu poate fi cunoscut.

În *Scăldătoarea oilor*, Păr. Popa limpezește în mintea cititorului povestirea din evanghelie cu slăbănogul care zăcea de 38 de ani. E o lămurire cu bune cuvinte românești și cu învățături potrivite, în felul tradițional al acestor tâlcuiri.

O foarte frumoasă bucată este cea despre *Biserica românească*, scrisă de d. Victor Lazăr. D-nea sa arată de câtă prețuire se bucură Biserica noastră românească ortodoxă chiar și la cei care sunt de altă credință decât noi.

„Puterea acestor slujbe (a celor ortodoxe) e atât de mare, zice d nia sa, încât vedem străini de legea noastră apropiindu-se cu credință de ele. Bulgarii romano-catolici din Vinga, comună mare în Banat, caută mângâiere în slujbele făcute de preoții noștri români. Nu e rar cazul când Sași caută vindecare tot în slujba preotului român. Iar în părțile de miază-noapte ale Transilvaniei e cunoscută întâmplarea Ungurului calvin sau reformat, care după ce a zăcut luni de zile și a cheltuit sume mari de bani, căci era bogat, fără să-și poată recăpăta sănătatea, s'a hotărât să încerce cu slujba românească a Sf. Maslu făcut de un preot român. S'a împotrivit el preotul calvin din toate puterile, dar pe urmă bolnavul l-a silit să și dea învoirea în scris, iar preotul român a făcut sfânta slujbă. Și, o minune! bolnavul s'a vindecat, căci avea *credință*.”

Acestea îi slujesc autorului pentru a îndemna la datoria de a cinși Biserica și legea noastră.

Și în nr. 6 d. V. Lazăr deapănă acelaș fir al povestirii despre începuturile vieții religioase a Românilor și despre cele dintâi episcopii. Au și cititorii neștiutori de unde afla ceva despre aceste lucruri știute de puțini.

În acelaș nr., Păr. Popa parafrazează evanghelia Samarincii și o încheie cu scurte învățături morale, că om cu adevărat fericit e numai acel care împlinește voia lui Dumnezeu. Tot aci găsim și viața Sfântului Gheorghe, povestită de Păr. Popa cu cuvintele sale după cărțile bisericești.

Și în nr. 8, 9, 10, 11, 12 și 13 (lunile Mai și Iunie)

găsim aceiași hărnicie a Părintelui Popa și a d-lui Vic-tor Lazăr. Dacă în câte un nr. lipsește art. unuia din ei, se silesc însă totdeauna să dea și materie bisericească. În nr. 10 se reproduc din C. Negruzzi bucăți cu cuprins religios: *Luminărică* (un cerșetor milostiv) și *Catacombele Mănăstirii Neamțului*. În nr. 8 d. *Cehan-Racoviță* scrie despre *Mănăstirea Putna*. În nr. 9 avem un articol lung al Episcopului *Roman* dela Oradea-Mare, în care îndeamnă poporul românesc să se deprindă cu industria și cu meseriile, în care altfel îl încalcă străinii. Prea Sf. Sa are aci cugetări foarte înțelepte, de pildă când spune: „A umbla să faci cu sila pe cei de altă limbă români, e o slăbiciune... În Serbia și Bulgaria nu e chestie evreiască, pentru că sârbul și bulgarul e însuși comerciantul satelor și al orașelor sale; și evreul nu merge acolo, ci vine la noi cari nu avem comercianții noștri“. De aci îndemnul să ne creștem ramurile de lucru de care avem nevoie.

În nr. 13, tot d. C.-Racoviță scrie despre Mănăstirea Suceava și dă reproducerea unei frumoase legături în argint a unei evanghelii.

În nr. 11, dacă lipsește art. Părintelui Popa, în schimb se găsește un articolaș despre credință, în care se arată cât de nedespărțită este ea de viețuirea omenească.

Dintre articolele Părintelui Popa, vom pomeni despre acel din nr. 10, în care spune despre patriarhii din Biblie că unii au trăit cu sute de ani înainte de Hristos. Dar prin patriarhi înțelegem pe bărbații de înainte de Moisi, precum Avraam, Isaac, Iacov. Niciunul din aceștia însă n'a trăit cu sute, ci cu mii de ani înaintea Domnului.

În art. dela nr. 12, despre a III-a Duminică după Rusalii, Sf. Sa scrie despre Predica de pe munte a Mântuitorului (Sf. Sa zice „dela munte“), numind-o «cea mai vestită cuvântare a lui Iisus Hristos». De! de vestită este ea vestită, dar de ce „cea mai vestită“? Oare cea dela cina cea de taină, din evanghelia Sfântului Ioan, bucată care se citește în Joia Mare seara, oare aceia e mai puțin vestită? Dimpotrivă, noi vom spune că aceia e de o putere covârșitoare. Predica de pe munte e însemnată prin noile învățături pe care le așează Domnul Hristos. Ea are însă o ținută didactică și nu te sfășie prin emoțiunile la care te supune cea dela Sf. Ioan.

Tâlcuirea pe care o dă cuvintelor *lumina trupului este ochiul* e o adaptare morală, că și apostolii sunt ochiul legii creștinești și părinții sunt ochiul familiei, dar nu scoate la iveală înțelesul precis și direct, care este cugetul omului. Înțelesul este că dacă cugetul omului e curat, toată ființa lui se va putea călăuzi bine. El este pentru suflet ce e ochiul pentru trup. De aici înțelegem că numirea dată de Scriptură pentru *cuget* sau *conștiință* este *ochiul sufletului*.

Și apoi traducerea mai exactă a locului nu e *lumina trupului este ochiul* ci *luminătorul este ochiul*. Deși nu e mare deosebire, dar nu e exactitate deplină.

Incolo este destul de bună și sănătoasă tâlcuirea cu slujirea la cei doi domni.

După toate acestea, putem să ne mărturisim bucuria că o foaie de învățătură pentru popor, cum vrea să fie *Cultura Poporului*, se silește să lucreze și pe calea credinței și nu putem să nu ne arătăm mulțămirea că în fiecare număr se află ceva, pentru a lucra sufletul poporului și cu această unealtă. Izbânda va fi cu atât mai hotărâtă, dacă se va ținea seamă de ce am scris la începutul acestei bucăți.

Noi nu vom înceta de a urmări ce se scrie în această foaie și în toate celelalte numere ce vor urma. Vom face aceasta cu atât mai mult, cu cât foaia ne dă îndemn să urmărim în ea și chestiunile de limbă, chestiuni însă tratate foarte greșit atât de d. M. Dragomirescu, cât și în multe părți de d. Bogrea. Intru că acestea însă nu intră în hotarul celor despre care scriem aici, va trebui să facem aceasta în altă foaie.

Frăția Creștină. Galați An. I, nr. 2-3, 3-10 Iunie.

La Galați a început să apară o foaie săptămânală cu titlul *Frăția Creștină* și cu subtitlul «Organ al apărării naționale creștine din județul Covurlui». Director este avocatul *P. Donca-Manea*, de care s'a mai auzit în proaspăta mișcare dela noi împotriva Evreilor.

Ieromonahul Dionisie Lungu, Așa am porocnit. București 1923.

Aceasta e o broșurică de 14 pagini, cuprinzând o cuvântare rostită de Păr. *Ierom, Dionisie* în ziua de Sf. Gheorghe anul acesta, în biserica Schitului „Crasna” din Gorj, al cărui stareț este. Cuvântarea e însoțită de o introducere, care arată împrejurarea în care Păr. Ieromonah și-a rostit cuvântarea, anume, pentru că lumea se închina la icoane în vremea slujbei, iar Sf. Sa a oprit-o. Atunci un unchiaș s'a supărat, zicând că «așa am apucat». De aici, Părintele își ia pricină să vorbească despre «așa am apucat», spunând că în ce ai apucat se strecoară și multe rele. De ce se strecoară relele? Din pricină că oamenii nu mai vin la biserică pentru a fi învățați în ce trebuie să facă. De la aceasta, Părintele o pornește pe o albie nouă: nevenirea la biserică și relele care urmează de aci. De aici urmează însă altceva: că Părintele nu vorbește despre „așa am apucat”, cum a spus și cum te-ai aștepta dela titlu, ci despre nevenirea la biserică. Apoi aceasta e o greșală. E lipsă de unitate în tratare, e neputința de a te ținea de ce te-ai apucat să scrii și a rătăci pe alte meleaguri.

Fără îndoială, eu nu pot decât să mă bucur că un monah fără multă învățătură a fost cuprins de râvnă de a învăța poporul și s'a apucat să scrie. Știu pe Păr. Dionisie ca un tânăr foarte harnic și doritor de a face un mărgăritar din schitul său. Dar fiindcă s'a apucat și de lucrul scrisului, noi trebuie să-i spunem unde nu e bine, pentru ca să facă mai bine în viitor.

Tot din această pricină, să nu ne ia în nume de rău, dacă i-om mai spune și altele:

1. Când cineva pune în scris anumite persoane caș cum ar grăi, trebuie să le lase în starea lor adevărată, adică să le puie să vorbească cum le e portul. Dacă

pui țărani să vorbească, și încă oameni bătrâni, neumblați prin școli, trebuie să le pui în gură graiul adevărat al lor, deci grai curat românesc. Apoi Păr. Dionisie nu face așa. Pune în gura oamenilor dela țară o mulțime de vorbe de ziar, ceiace nu se potrivește și nu-ți mai dă culoarea adevărului. O astfel de tratare trebuie să fie *veridică*, adică să-ți dea întocmai impresiunea cași cum lucrurile s'ar petrece cu adevărat. Altfel plăsmuiești stări mincinoase, care nu se potrivesc cu felul cum curge viața. Deci Păr. Dionisie trebuie să puie în gura oamenilor grai neaoș românesc, și nu un fel de vorbire care nu se potrivește cu grăirea și cugetarea lor.

2. Chiar și grăirea Sfinției Sale nu merge pentru oamenii cărora le vorbește. Nu este în ea graiul bisericesc din vechi, pe care trebuie să-l găsim mai cu seamă în vorbirea și scrisul călugărilor, ca oamenii cei mai păstrători al datinelor bisericești. Sf. Sa are grăirea veștedă și fără gust de pe străzile orașelor, care stă atât de rău în vorbirea bisericească. Nu că are prea multe cuvinte din acestea, dar atâtea câte are nu sunt

bune și nu trebuie să aibă niciunu. Are și părți deplin românești și acestea sună foarte frumos.

După atâtea lipsuri, să-i găsec și un lucru bun: E foarte frumoasă asemănarea dela pag. 9, care cred că poate încredința pe mulți să nu se mai închine pe la icoane în vremea slujbei: După cum când te duci la cineva îi zici „bună ziua“ la venire și la plecare, tot așa săruți icoana când intri în biserică și când pleci. Se înțelege, e o asemănare care izbește înțelegerea omului și poate avea efect, mai mult decât toate dovedirile.

În sfârșit, ce a făcut Păr. Dionisie e un mic început, care poate crește frumos pe viitor. Sf. Sa să ia pildă dela alt ieromonah, Păr. *Damian Stănoiu*, care scrie bine, și va ajunge și Sf. Sa să se îmbunătățească în buna așternere pe hârtie a cuvintelor de învățătură bisericească. Noi îi urăm din toată inima să meargă din plin, ne vom bucura de înaintarea sa și o vom lăuda aici.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Cuza Vodă către Mitropolitul Nifon. — Credem că se va citi cu interes actul pe care-l reproducem mai la vale, prin care Domnitorul Principatelor-Unite Alexandru Cuza roagă pe Mitropolitul Nifon să facă rugăciuni pentru propășirea țării, cu prilejul marelui act al Unirii Principatelor.

Iată documentul, care ni s'a adus și nouă la cunoștință și pe care credem o datorie a-l cuprinde aci:

COMUNICAȚIE

A

MĂRIEI SALE ALEXANDRU IOAN I DOMNUL PRINCIPATELOR UNITE,

*Adresată prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit al
Țării Românești Nifon.*

Voința Națională, la oare ați participat și Prea Sfinția Voastră ca Președinte Adunării Naționale Elective, Ne-ales Domn Țării Românești! Voința Națională este voința lui Dumnezeu! Datoria noastră cea dintâi este ca să ridicăm glasul Nostru de recunoștință către atot Puternicul, care și-a îndreptat cereștile priviri asupra Nației Române, și a revărsat îndurările sale asupra persoanei Noastre! Ne adresăm dar către Prea Sfinția Voastră, care sunteți păstorul turmei și capul religiei, rugându-vă să înălțați ale Voastre cuvioase rugăciuni către Dumnezeuul atrămoșilor Noștri, pentru fericirea și mărirea țărilor surori: Principatele-unite! Aceasta este cea dintâi și cea mai mare a Noastră cerere, ce depunem la picioarele altarului Dumnezeu!

Iar ca Domn și ca creștin, chemăm asupra-Ne binecuvântarea Prea Sfinției Voastre, a iubiților de Hristos Părinților Episcopi și întregului cuvios cler al Țării Românești, iubita noastră Patrie, ca să putem păși cu vrednicie

pe calea măreață ce Ne-ați deschis, împreună cu domni reprezentanți ai Țării Românești.

Al Prea Sfinției Voastre întâiul fiu sufletesc.

(subscris) **ALEXANDRU IOAN.**

București în 8 Februarie 1859.

ȘTIRI

Arhiepiscop nou. — Cititorii își vor fi aducând aminte că anul trecut, în sesiunea de primăvară, Sf. Sinod a ales mai mulți arhiepiscopii, între care unul pentru locul de vicar al Mitropolitului Moldovei. Fiind regula ca pentru fiecare loc să se aleagă trei persoane, din care guvernul confirmă pe unul, Sf. Sinod a ales pe *Arhim. Scriban* cu unanimitate și pe Preoții *Morărașu* și *Cozma Petrovici* cu majoritate de voturi.

De anul trecut până acum, confirmarea a stat ne-rezolvată. Ea a fost săvârșită însă anul acesta, în persoana Părintelui Petrovici, licențiat în teologie și profesor la liceul din Pomîrla, Botoșani. Sf. Sa va fi hirotonit arhiepiscop la 29 Iulie în catedrala Mitropoliei Moldovei.

Păr. Petrovici e un bun liturgist și un bun caligraf. A învățat seminariul în Galați, în Iași și facultatea de teologie în București. A fost protojereu al județului Dorohoi sub răposatul Mitropolit Partenie.

Adunare de stareți. — S'a dat de știre ca stareții și starețele mănăstirilor din țară se vor întâlni la Mănăstirea Cernica în zilele de 8 și 9 August, pentru a se sfătui cu privire la nevoile mănăstirilor și a căuta o ridicare a monahismului. Dar știm că nu s'a făcut nicio pregătire. Probabil se va amâna.

După aceasta, ei vor porni într-o călătorie pe la feburile așezăminte religioase din țară: Mănăstirea Neamțului, Mitropolia Moldovei, Arhiepiscopia Basarabiei, etc.

Inzestrarea mitropoliilor și episcopilor din România veche. — În ultima ședință a comitetului agrar, s'a luat dispoziția de a se da în folosința Mitropoliilor și Episcopilor din vechiul regat întinderi de teren cultivabil de 200 și 100 ha., aceasta pentru îndeplinirea scopurilor morale, religioase, culturale și sociale.

În legătură cu aplicarea acestei dispozițiuni, s'au dat 100 hectare Episcopiei din Roman și 154 hectare Episcopiei Râmnicului Nou-Severin.

Episcopia Râmnicului a împărțit pământul, care se găsește pe moșia Comanca din com. Deveselu jud. Romanâți:

Mănăstirei Cozia s'au dat 39 ha., mănăstirilor Govora și Tismana câte 29 ha., schitului Crasna 24, schitului Lainici 14 și schitului Frăsineni 19.

Serviciul religios al Căilor Ferate Române ocrotind pe uniți. — Cu părere de rău aflăm că Prea Sf. Episcop Ioan al Aradului a recomandat Căilor Ferate pe Preotul asesor consistorial Ioan Ardeleanu, confesor militar, pentru a fi numit în serviciul Căilor Ferate. În loc de acesta însă, a fost numit vicarul unit Romul Marchiș din Careii-Mari. Ținutul pentru care s'a făcut numirea însă e curat ortodox, și atunci ce rost avea să fie numit un unit?

Centenarul seminariului teologic din Arad. — La 11/24 Iunie, Institutul teologic (seminariul bisericesc) din Arad și-a sărbătorit împlinirea a 100 de ani dela înființarea sa. În curgerea acestui răstimp, seminarul a dat Bisericii noastre de peste munți 2112 preoți.

În alt număr, vom aduce amănunte mai bogate despre această serbare.

Protopop român unit trecut la Biserica ortodoxă. — În Biserica ortodoxă de peste munți, a fost mare bucurie pentru trecerea Părintelui Protopop Dr. Ștefan Pop din Izvin, Banat, la Biserica ortodoxă. Credincioșii săi uniți au fost martori cum păstorul lor a slujit liturghia ortodoxă în Izvin, în tovărășia asesorului consistorial din Arad Dr. Gh. Ciuhandu, stimatul nostru redactor, și a preotului locului, în ziua de Duminică *Tuturor Sfinților* la 3 Iunie c.

Cu acest prilej, se dă de veste că preoții fruntași ai episcopiei unite din Lugoj, care mai înainte nu dădeau cu anii prin Izvin, acum tot colindă pe acolo, doar de-or împedeca urmările faptei Protopopului Pop. Mai mult decât această dragoste târzie, va lucra însă pilda păstorului care-și câștigase dragostea adâncă a păstoriiților săi și care-l urmează în calea sa.

Felicităm pe inimosul protopop și-i urăm ca pasul său să fie cu izbândă pentru Biserica pe care, din adâncă încredințare, a venit s'o mărturisească. Noi suntem încredințați că fapta sa va fi sămânța cea bună care va rodi.

Asociația de editură bisericească din Chișinău. — Ceiace n'am făcut până acum noi, cei din România veche, au făcut în Chișinău o mână de oameni, preoți

și mireni. Au înființat o tovărășie, având ținta de a tipări în grai românesc felurite lucrări de învățatură, bisericească, prin care să îmbogățească șirul scrierilor românești ortodoxe. Nu se va opri numai la atâta. Va tipări și lucrări de alt cuprins, pe care le va găsi de trebuință pentru înaintarea vieții și școlii românești. Ea și-a și început lucrul ei tipărind o întinsă lucrare, eșită la lumină de câteva luni: **Cultura românească în Basarabia sub dominațiunea rusească** de d. Ștefan Ciobanu. Cu toate acestea ținta ei cea mai de seamă va fi să tipărească scrieri pentru credința creștinească a Răsăritului.

Data înființării se socotește ziua de 27 Oct. 1922 când a fost iscălit cel dintâi proces-verbal al adunării.

Două luni dela înființare, asociațiunea aceasta, al cărei nume oficial este **Uniunea culturală bisericească**, avea 50 de membri și un capital de 100.000 de lei. Prezidentul ei este Păr. Icon. Serghie Bejan, redactorul nostru, iar membri sunt Protoiereul Leon Trofimov d. V. Mateevici, d. C. Tomescu, casier și d. V. Reșca secretar.

Oricine poate intra în această înjghebare culturală, subscriind acțiuni dela 500 de lei în sus. Una singură costă 500 de lei.

Noi urăm bun spór acestei întreprinderi. Scriitorul acestor rânduri ar voi să vadă tipărindu-se traduceri ale însemnatelor lucrări teologice rusești, de care avem mare trebuință. Una e comentariul la canoane al Episcopului Milaș, care există în rusește.

Preot cu obiceiuri frumoase. — Păr. Econ. V. Ursăcescu din Fălciu, ale cărui articole le publicăm și în această revistă, e o împodobită față bisericească. Fiind preot în *Nalbant* Tulcea, întemeiease un frumos muzeu în însăși locuința sa, făcând admirațiunea tuturor celor ce-l vedeau. Trecând în Fălciu, a mers înainte cu bunele obiceiuri, îndeletnicindu-se cu vechile noastre monumente religioase, cum se vede și din art. din acest număr. Ca răsplată, a fost ales membru corespondent al Comisiunii monumentelor istorice, iar apoi numit și inspector al numitei Comisiuni pentru monumentele istorice din eparhia Hușilor.

La acestea de până acum, voim acum să pomenim de o nouă cinstire care i s'a adus: A fost ales membru al Societății arheologice bisericești din Chișinău.

Conferențele Părintelui Grigorie (Galaction) — Dela vremea hirotoniei sale, 8/21 Septembrie 1922 Păr. Grigorie Pișculescu, cunoscut mai mult sub numele său de scriitor *Gala Galaction*, a desfășurat o întinsă activitate de predicator și conferențiar. În fiecare zi îl găsești pe drumuri, pentru a vorbi în nenumăratele locuri în care este chemat. E când la Bârlab, când la Constanța, când la Botoșani, pentru a grăi cuvântul lui Dumnezeu în numeroase biserici. În București, a pășit și spre alt teren de grăire decât în biserici: în fabrici. În curgerea lunilor Martie și Aprilie a. c., a vorbit la *Fabrica de chibrituri*; la școala *Mcșina de pâine*, la atelierieie *Grigore Alexandrescu*, la atelierie *Grivița* ale Căilor Ferate, ducând cuvântul cel bun lucrătorilor.

Frumoasă activitate!

Împărțire de premii în biserică. Prin râvna Pă-

rintelui *D. Mușățeanu*, biserica Sf. Treime-Teiu din București a ajuns o vatră vie de muncă creștinească cu aplicări foarte originale. Știam că acolo se publică o revistă lunară cu învățături creștinești: *Foaia creștinilor ortodoksi din Parohia Sf. Treime-Tei*, dar acum allăm un fapt nou pe care-l aducem la cunoștință aci.

În ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel, s'au împărțit în acea biserică 150 de premii credincioșilor enoriași ai bisericii. Aceste premii se cuprindeau în icoane mari și mici lipite pe lemn, cum și în cărți de rugăciuni „Pâine spre ființă”. Au fost premiați creștinii care, în curgerea anului, s'au dovedit a fi fost cei mai buni credincioși, atât prin credința lor caldă, cât și prin faptele lor bune. S'a avut în vedere să se răsplătească munca lor pentru răspândirea cuvântului de de bună învățatură prin împrăștierea foii bisericești numite, cum și sânguința acelor care-și țin în bună rânduială și curățenie gospodăriile lor, făcându-se prin aceasta pildă altora.

Impărțirea acestor răsplăți a răspândit mare bucurie în popor. Așa ceva nu se mai văzuse. După ce luase parte la Sf. Slujbă, mulțimea se întorcea acum mulțămită, fiecare având în mână icoana și cartea de rugăciuni, primite în dar dela păstorul lor. Ce îndemn pentru ei de a-și păstra curățenia vieții și buna ținere a caselor lor!

E de nădăjduit că la anul darurile au să fie și mai mari, pe urma unei vieți creștinești și mai adânci, mai pline de credință și fapte bune.

Cine caută mijloace de lucru creștinești, iată că le găsește!

Nou director de seminar. — În locul Părintelui *Gh. Niculescu*, fostul director al seminarului „Sf. Andrei” din Galați și ales episcop al Buzăului, a fost numit Păr. Econ. *Beldie*, profesor la acel seminar și paroh în Galați.

Păr. *Beldie* e un preot harnic și neîncetat râvnitor de a mai face ceva de folos în sânul Bisericii. Ii urăm spor la lucru și în această nouă chemare.

Nou spiritual la Seminarul Central din București. — În locul Părintelui *Nedici*, demisionat, va trece ca spiritual la Seminarul Central din București Păr. Econ. *Gr. Costea*, fost până acum spiritual la seminarul din Galați și profesor de muzică la acea școală. Sf. Sa va ocupa și catedra de muzică apuseană la Sem. Central, întrucât titularul ei, d. *D. Teodorescu*, nu mai poate funcționa din cauză de boală.

Păr. *Costea* e un bun liturgist și absolvent de conservator. Credem că în Sf. Sa elevii vor avea un bun urmaș al răposatului Arhimandrit *Balamace*, la materia însemnată a Practicei liturgice.

Biblioteca parohială și evanghelizare. — Prin rîvna Părintelui *V. Georgescu*, paroh în *Sudiți*, Ialomița, epitropia parohiei Sf. Voevozi din acea comună a pus la cale înființarea unei biblioteci parohiale, cum și a unei activități prin conferențe și evanghelizare, pentru ca locuitorii să fie luați dela desfătări nefolositoare în vremea slobodă și să fie deprinși cu gustarea plăcerilor înalte, prin religione. Biblioteca va fi inima acestei activități. Ea se va întocmi prin cărți cumpărate din venitul bisericii (o sumă s'a și prevăzut în suma cheltuielilor anului), apoi prin daniile care se vor cere la felurite așezăminte și persoane. În scopul acesta, Păr. *Georgescu*, ca însărcinat al epitropiei, a întocmit un

apel, pe care-l îndreaptă către toate persoanele iubitoare de ridicarea poporului, ca să trimeată cărți, bani, etc., pe adresa epitropiei din *Sudiți*, Ialomița.

Ii urăm izbândă în frumoasa cale.

Cine să fie director de seminar. — Păr. Econ. *Șt. Arșic* din Galați, fiind pomenit cu numele la ziar între ceice aveau șorții de a fi numiți director la seminarul din acel oraș, a trimis o scrisoare ziarului *Galații-Noi* apărută în nr. dela 9 Mai a acelei foi, și în care cere ca, mai cu seamă la Galați, să vie ca director un arhieru fără episcopie, având numai geamantanul cu cărți și strictul necesar pentru o singură odaie, rămânând restul pentru elevii care stau tixiți în localul neîndestulător.

Greu cu Patriarhul la Constantinopol. — Vești triste vin dela Constantinopol că vrednicul Patriarh *Meletie IV* va fi nevoit să demisioneze. Turcii îi fac viața cu neputință.

CONSULTĂRI TEOLOGICE

Părintelui *I. V. Pascu*. Parohia *Cornățelu*, Putna.

D. Prof. *I. Mihălcescu*, plecând din București, mi-a dat mie sarcina să răspund întrebării pe care i-ați făcut-o prin scrisoarea dela 28 1) 923.

E tocmai dimpotrivă de ce credeți Sf. Voastră. Nu se preface decât numai Sf. Agneț. Lucrul acesta este jimpede arătat de *Simeon Tesalonicul*, prin cuvintele: «Părțile sfinților sunt puse în locul sfinților înșiși, aducându-se în amintirea și cinstea și spre mântuirea noastră. Căci sfinții așisderea iau parte la taina cea înfricoșată, ca împreună pătimitori ai lui Hristos... Iar părțile acestea nu se preface în trupul Domnului sau în trupurile sfinților, ci ele sunt numai daruri și jertfe... aduse lui pe numele lor, care se sfințesc prin săvârșirea tainelor, prin împreunare și împărtășire și dând sfințenie și acelor pentru care se aduc. 2)»

De asemenea vă citez și din alt scriitor:

«Părțile scoase pentru sfinți, pentru vii și pentru morți, n'au acea putere de sfințire și de curățire, pe care o are jertfa lui Hristos. De aceea ele nu se sfințesc în trupul lui Hristos și nu trebuie date credincioșilor spre împărtășire 3)».

Arhim. SCRIBAN.

POȘTA REDACȚIEI.

D-lui **Petre I. Teodorescu**, profesor, *Brașov*.

Memoriul d-voastră pentru învățământul religiunii în școala secundară e o lucrare serioasă și vrednică de cercetare. De aceea se va da în tipar.

1) Nu știu ce lună, că Sf. Voastră trageți două liniuțe, pe carele înzestrați cu 3 puncte: 2 deasupra și unul dedesupt. Ce-or fi ieroglifile astea, eu nu înțeleg. Să fie Noembre, nu se poate, că n'am ajuns la el. Să fie Fevruarie, parcă iar nu s'ar potrive, fiindcă scrisoarea nu pare prea veche. Deci rămân așa, fără a preciza data scrisorii, nu din vina mea.

2) Vezi Dr. *Vasile Mitrofanovici*, *Liturgica Bisericii drept credincioase răsăritene* preluată și tipărită de Dr. *T. Tar-navschi*. Cernăuți 1909, pag. 476.

3) *P. Lebedev*, *Liturgica*, trad. și preluare de *Icon. N. Filip*. București 1899 p. 248.

Părintelui **M. M. Ionescu** învățător, *Costienii-Mari*, Râmnicul-Sărat.

Am primit art. Sfinției Voastre despre *Cercurile preoțești* și l-am citit cu toată grija și dorința de a-l da în tipar, văzând cu câtă îngrijire l-ați scris și nefiind nici prea întins. Cu toate acestea, cu părere de rău, trebuie să vă spun că nu-l putem tipări din pricina unui cusur pe care trebuie să-l înlăturăm pe viitor din alte articole. Nu aveți unitate în tratare. Eu tot așteptam să văd ce spuneți despre cercurile preoțești, ce program de lucru înșirați, pe când Sf. Voastră treceți mai mult la alte materii, arătați metoda de lucru a preotului cu păstorii. Aceasta însă e o chestiune deosebită și nu e cea despre care vă propuseși a trata. Deci cusurul articolului este că sunteți prea împrăștiat, nu vă țineți de obiect.

Un om, când scrie, are înainte o temă. În jurul ei adună tot materialul trebuincios pentru a o lumina. Centrul însă rămâne obiectul luat, pe care nu-l scapă din ochi o clipă. Il tratează cu atât mai adânc, cu cât adună toate amănuntele privitoare la el. Prin urmare nu trebuie să te împrăștii la alte obiecte, ci să sapi în adâncime pentru a lumina toate laturile obiectului pe care l-ai luat.

Aceasta e rânduiala tratării unei chestiuni și eu mă aștept să refaceți articolul după acest punct de vedere. Atunci îl vom tipări cu bucurie.

Părintelui **Gavriil Zlatov**, profesor de religie la liceul Nr. 2 din Chișinău.

Art. Sf. Voastre e o tratare însemnată, cu întrebuințarea unui întins material de cercetare prin autori. Din nefericire, nu-l putem tipări din pricina felului cum e scris. Nu e turnat într-o formă românească care să-l poată face ușor de citit. În multe locuri stăteam eu singur și mă întrebam: Oare ce vrea să spuie aici autorul?

Eu tipăresc bucuros tot ce-mi vine din Basarabia, având în vedere că trebuie să facem pe frații noștri de peste Prut să intre cât mai mult în viața românească prin legăturile cu noi și prin tipărirea lucrărilor lor în revistele noastre. De aceia singur m'am silit și am îndreptat pe grai bun românesc ce am primit din Basarabia. Art. Sfinției Voastre însă e așa scris, că trebuie să îndrept fiecare rând, și apoi chiar îndreptând, nici nu sunt sigur că am nimerit cugetarea adevărată a Sfinției Voastre, fiindcă sunt destule locuri foarte întunecate.

Mi-ar părea rău însă că așa de bună materie să se peardă. De aceia îndreptați-o singur cu careva din Chișinău, care a trăit pela noi sau a venit acolo dela noi, și apoi trimeteți-mi-o iar. Așa am s'o pot tipări.

Părintelui **Stângă**, Paroh în *Bârza*, Dolj.

N'ai nicio pricină să te neliniștești, pentru cele ce am scris în *Crucea* despre Conferența dela Constantinopol. Dacă am spus că vor fi oarecare restricțiuni la învoirea căsătoriei a doua, nu înseamnă că acea căsătorie va fi altceva decât căsătorie. Nu, tot taină rămâne, și soția va fi soție legitimă, cu toată vrednicia în casa ei. Mărginirea nu este unde o crezi Sf. Ta, ci la vârsta până la care se va da. Conferența dela Constantinopol n'a fixat vârsta, dar a lăsat în seama Sinoadelor să aprecieze dacă, spre pildă, la vârsta de 50 de ani mai face să se învoiască a doua căsătorie. Păreri private la Constantinopol erau ca chiar la mai puțin de 50 de ani să nu se mai dea voie. Dar nu s'a luat hotărâre. Apoi, se înțelege, se va avea în vedere dacă preotul are sau nu copii. Când un preot va cere

căsătoria la o vârstă peste 40 de ani, să zicem, se înțelege că existența copiilor va avea greutate, dacă să se dea voie sau nu.

Mărginirea mai este și în faptul că trebuie mai întâi să te adresezi episcopului și, apoi, că numai Sinodul hotărăște pentru fiecare caz individual, care vine la Sinod cu o cerere însoțită de referatul episcopului.

Dacă ar fi ca la mireni, n'ar mai fi acestea și n'ar mai fi mărginirea.

Prin urmare iată ce trebuie să înțelegi prin *restricțiune*.

De asemenea, nu se va da voie să se facă nunta cu mare ceremonie și petrecere, ci numai între puțini, pentru că nunta aceasta e numai îngăduință, impusă de marea nevoie, ca în alte împrejurări în care Biserica a lucrat prin îngăduință.

Dacă la mireni nunta a doua e numai îngăduință, vrei să fie la preoți altfel?

Acum, Sf. Ta te superi că de ce să-i zic *îngăduință* și că soțiile căsătoriei a doua s'ar mâhni văzând că nu sunt încărcate de toată cinstea căsătoriei.

Părinte Stângă, din clipa când căsătoria a doua este taină, cinstea este întreagă. Dar față de firea omenească este îngăduință. Ce? oare numai aici trăim noi din îngăduințe? Oare dacă există taina pocăinței, fiindcă e omul e păcătos, urmează să mă rușinez de dânsa?

Este prea mult de scris ca să-ți înșir eu de ce căsătoria a doua e îngăduință, dar ceva tot să-ți spun.

1. Mai întâi, pentru că hotărârea Bisericii este că nu se învoiește preotului să se căsătorească a II oară decât cu legământul de a înceta dela slujba liturghiei. Când noi am socotit la Constantinopol să se facă o ușurare, cum Biserica a mai făcut pentru alte chestiuni, când s'a simțit mare nevoie, ce-am făcut decât un act de îngăduință față de un vechiu principiu în Biserică!

2. Dar ia mai gândește-te și la alta: că în Biserică s'au ivit curente de a socoti ca îngăduință până și întâia căsătorie a preoților. Ce a fost cererea ca ea să fie oprită, în vremea Sinodului I ecumenic? Fără îndoială, părerea că și cea dintâi e prea mult. Și când Pavel spune: *voiesc ca toți să fie precum și eu* (Cor. 7, 7), înseamnă că foarte ușor putea veni cineva la cugetarea că întâia căsătorie este o îngăduință față de cuvintele lui Pavel.

Când chestiunea înfrânării și a fecioriei este atât de des învățată în Biserică și că e bine ca omul să se căsătorească spre a nu ajunge la păcate grele, înseamnă că ea e pusă în atârnare de feciorie, adică, fiindcă aceasta nu poate fi decât numai excepțional, mai bine e să te căsătorești. Mai întâi e temelia firii.

Așa sfătuește Pavel, pe fiecare după firea lui. Dec face îngăduință firii, deși ar vrea ca fiecare să fie ca ei.

Când este așa, n'ai de ce să te întristezi pentru cuvântul *îngăduință*. Principalul este că noua căsătorie va fi căsătorie legitimă, pecetluită de autorități, va da drepturi copiilor, fiindcă socotesc că se va împreuna cu cea civilă, adică nu va fi numai cea religioasă, fără cea civilă, cum pari a bănuși.

Sunt multe lucruri de amănunt pe care are a le hotărâ Sf. Sinod, dar cred că lucrul de temelie s'a câștigat și trebuie să vă bucurați.

Față de conservatismul Bisericii ortodoxe și pe care ea este foarte îndreptățită să-l practice, socotesc că ce s'a făcut este o mare îngăduință, aș putea spune o mare îndrăzneală, și că s'a făcut tot ce se putea face. Când mai mult de 1000 de ani nu s'a atins nimenea

de punctul acesta, socotește că a fost din partea noastră mare luptă cu noi înșine ca să-l putem face.

Nu-mi pare rău de ce am făcut și acum doresc numai să-i văd roadele.

Arhim. SCRIBAN

D-lui **Ion Aniciu**. Com. *Bușeuca*, Plasa Ciupereceni, Jud. Orhei, Basarabia.

Nu mă întreba pe mine despre cărțile de vânzare în Tipografia Cărților Bisericești, că asta nu e slujba mea. Am scris-o de atâtea ori aici și tot mie îmi scrieți. Trebuie să vă îndreptați către Tipografia însăși, care își are slujbașii ei și care nu are amestec cu această tipăritură la care scriu eu.

Dar și fără a întreba la Tipografie, poți găsi singur răspuns la unele întrebări, numai citind foaia din urmă a învelișului revistei. Acolo îți spune că găsești *Biblia* în piele și pânză cu prețul de 120 de lei. De asemenea găsești *Adventismul*, cu prețul de 10 lei, *Ceaslovul mare* nu-l văd trecut, dar pe cel *mic* da. Intre cărțile legate, se arată și *ceaslovul*, dar Tipografia ține taină de care ceaslov e vorba, de cel *mare* ori de cel *mic*, și de aceia nici eu nu-ți pot răspunde. *Didahiile* lui *Ilie Miniati* nu le văd trecute în foaie, deși eu știu că se găseau odată la Tipografie.

Deci d-ta, care ai avut înainte revista Sfântului Sinod și ai văzut în ea șirul de cărți, cu arătările de trebuință, de ce mă întrebi degeaba, când acolo ai ce-ți trebuie? De ce n'ai comandat atunci cărțile, când le-ai văzut trecute în nr. revistei din Oct. 1922? Atunci era și *Ilie Miniati*, pe care în numerele de acum nu-l mai văd trecut.

Scrisoarea d-tale mă face să cercetez pentru întâia oară catalogul cărților Tipografiei și de aci văd că *ea e de vină* pentru una din greșelile d-tale, anume că dumneata cuprinzi toate cărțile cerute sub numele de „cărți de ritual”... Dar d-ta știi ce e aceia „carte de ritual”? *Carte de ritual* înseamnă carte de slujbă. Tipografia, care-și alcătuieste catalogul pentru toată românimea, deci și pentru Basarabeni, care nu știu limba noastră franțuzită, trebuie să scrie „cărți de slujbă”, nu *de ritual*, că nu înțelege lumea. Dacă d-ta ai fi înțeles ce e aceia „carte de ritual”, poate că nu cuprindeai toate cărțile dorite sub această numire, fiindcă ai fi înțeles că unele din cărțile de slujbă dorite nu sunt *de slujbă*. De aceia trebuie să mă apuc să cercetez și limba acestui catalog, pentruca să nu se mai aducă încurcătură înțelegerii oamenilor. Nici *Biblia*, nici *Adventismul* nu sunt cărți de ritual.

Parohiei *Sf. Nicolae* din *Măceșu de jos*, Dolj.

Abonamentul vechiu îl plătești prin mandat poștal către d. *Sireteanu*, secretarul administrativ al acestei reviste, la bis. Antim. București. Chitanța poștei e act justificativ. Pentru abonament nou, sunt instrucțiuni aici și în nr. următor.

BIBLIOGRAFIE

Ieromonahul Dionisie Lungu, Așa am pomenit. București 1923. Broșură format în 16 de 14 pagini prețul 2 lei

* * *

Alexandru Resmeriță, profesor în T. Severin, Rectificarea unor erori academice care înjosesc vorba, cugetul și sufletul românesc. *Expunere cu privire la noul și adevăratul dicționar al limbei Române*. Turnu-Severin, 1923. Broșură în 12 de 30 pag., fără arătare de preț.

Socialismul, prelucrare după I. Nandrès. *Liberul arbitru și Iisus Christos* de Preotul Matei Popescu. Buzău, Tipografia și Legătoria de Cărți Luca I. Oprescu. 1923. 34 pagini. Prețul 5 lei.

* * *

Istoria școlii normale (preparandiei) și a institutului teologic ortodox-român din Arad de Dr. Teodor Botiș, Director. Arad, Editura Consistoriului 1922. 742 pagini. Fără arătarea prețului.

* * *

Pr. N. V. D., Cinci cuvântări bisericești de actualitate. Bârlad 1922. 56 de pag. de tipar des în formatul cărților de școală. Tipăritură a *Asociației preoților din jud. Tutova*. Prețul 5 lei.

* * *

Preotul Ioan Șt. Popescu, slujitor al bisericii Sfântul Apostol Andrei, din Iași: *Noțiuni de Liturgică sau Explicare pe scurt a serviciului divin al bisericii ortodoxe răsăritene*. Iași, Tipografia «Albina», Strada Seulescu Nr. 1. 1922. 160 pagini. Prețul 8 lei.

* * *

Economul I. C. Beldie: *Dela Betleem la Betania. Istorisiri din viața Mântuitorului*. Broșura formează Nr. 3 din biblioteca «Precista» Galați. Bârlad, Tipografia Lupescu. 1923. 32 pagini, format 16. Prețul 2 lei.

* * *

Economul P. Godescu, licențiat în teologie: *Omule! Ca român și creștin socotești necesară alianța cu Christos?* Pitești, Tipografia Progresul. 1923, 50 pag., format 16. Prețul 7 lei.

* * *

Preotul Gh. N. Nițu: *Probleme religioase (Conceptia religioasă despre lume)*. Traducere din limba germană după D-rul Wilhelm Koppelman, dela universitatea din Münster. Roman. Tipografia Beram-Fiul, 1922. 58 pagini. Prețul 12 lei.

* * *

Diaconul Gr. Christescu (azi Preot la biserica Bășica, Craiova): *Imperativul creștin. Sugestii evanghelice pentru reforma socială*. Buzău. Editura librăriei «Cultura», Constantin Movileanu. 64 pagini. Prețul 10 lei.

* * *

Diaconul Dr. Gh. Comșa, *Poate crede omul modern în minuni?* după A. S. București, Tipografia Cărților bisericești. 1923. 20 pagini. Prețul 5 lei.

Preotul Manea S. Popescu, bis. sf. Dumitru, str. Carol, București, *Istoria vieții lui Iisus* cu observațiuni instructive și aplicațiuni morale, traducere liberă din limba germană după Christoph Schmid. București, Tipografia Cărților bisericești. 1923. 82 pagini. Prețul 10 lei.

* * *

Teodosie Atanasiu, Episcop Romanului, *Comentariile sau explicarea epistolei către Evrei a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, arhiepiscop Constantinoplei. Traducere din limba elenă, ediție de Oxonia 1862 și *Viața și activitatea sf. Chrisostom*. București, Tipografia Cărților bisericești, 1923. 395 de pagini. Prețul 60 de lei.

* * *

Preotul Cezar N. Vuza, conferențiar regionala II C. F. R. Iași, *Munca și foloasele ei*. Aceeaș tipografie. 12 pagini. Gratuit.

REVISTA ARTADUNA ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

SUMARUL

Comunismul creștin și comunismul religios	I. MIHĂLCESCU
Indivldul și comunitatea în lumina creștinismului . . .	Icon. ST. S. BEJAN
Statutul pentru administrarea bisericii rusești	Icon. C. NAZARIE
Nu prin legi și jandarmi	M. MIHĂILEANU
Judecata bisericească la primii creștini	ȘT. BERECHET
Crucea din „Scumpul Lemn” din Si. Mănăstire Putna .	Dr. VASILE GHEORGHIU
Apropierea bisericilor	Arhim. SCRIBAN
Cronica bisericească	I. MIHĂLCESCU, Arhim. SCRIBAN, Pr. T. SIMEDREA
Cărți, Reviste, Ziare	I. MIHĂLCESCU
Insemnări mărunte, Știri, Mulțămiri	Arhim. SCRIBAN
Bibliografie	Arhim. SCRIBAN, I. MIHĂLCESCU

APĂRE LUNAR

SPRE ȘTIINȚA

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție. Redactorii revistei: 1. Profesorii facultății de teologie din București: *Dr. D. G. Boroianu*, *Dr. C. Chiricescu*, *Dr. Drag. Demetrescu*, *Dr. V. G. Ispir*, *Econ. C. Nazarie*, *Econ. Dr. I. Popescu-Mălăești*, *Pr. Dr. Nicolae Popescu*; 2. Profesorii facultății de teologie din Cernăuți: *Dr. V. Gheorghiu*, *Dr. V. Șesan*, *Dr. V. Tarnavschi*, *Dr. N. Cotos*; 3. *Pr. Cicerone Iordăchescu*, Iași, *Dr. Romulus Cândea*, Cernăuți. *Dr. Ioan Lupaș*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *Dr. Gh. Ciuhandu* și *d. St. Berechet*.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerea și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimite pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimite tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Toate abonamentele se trimet secretarului administrativ: *d-lui D. Sireteanu*, București, Sf. Sinod, Biserica Antim.

(Vezi hotărârea Sf. Sinod în *Biserica Ortodoxă Română* 1 Iunie 1923, pag. 658-659).

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 10 (508).

Iulie 1923

COMUNISMUL CREȘTIN ȘI COMUNISMUL RELIGIOS

Comuniștii de astăzi și de altă dată, acei visători naivi sau criminali deghizați, cari, în năzuința lor de a face dintr'odată și pe deplin pe toți oameni fericiți prin împărțirea deopotrivă a bunurilor materiale, au grămădit asupra celor ce au avut navitatea sau au fost siliți de împrejurări să le dea crezământ cele mai mari nenorociri cunoscute de istorie — s'au silit să demonstreze, că cea mai blândă ființă ce a trăit pe pământ de când este el, Mântuitorul Iisus Christos, ar fi fost un mare, cel mai răsvrătit, cel mai îndrăzneț agitator, care a propovedit lupta de clasă fără cruțare, disolvarea familiei și comunismul. Ei au văzut în deosebi în viața de obște a celor dintâi creștini din Ierusalim și în diferite alte încercări — toate efemere — din istoria bisericii de a introduce traiul în comun printre creștini, punerea în practică a idealului comunist propovedit de Mântuitorul, ținând să dea cu aceasta o aparență de temeinicie și trăinicie utopicelor lor rătăcirii mintale.

Să ne aruncăm o privire din fugă asupra pretinselor încercări de traducere în fapt a comunismului în decursul istoriei bisericești și să căutăm să vedem ce scop au urmărit și de ce mijloace s'au slujit așa zișii comuniști creștini și dacă între acel scop și acele mijloace și cele ale comuniștilor propriu ziși este vreo asemănare.

* * *

Predica sfântului apostol Petru în ziua Cincizecimeii despre Iisus cel răstignit și înviat a avut darul de a atrage la credința creștină — cum ne încredințează Faptele Apostolilor (4,4) — ca la cinci mii de oameni, la cari s'au adăugat în curând după aceea încă mulți alții. Cei converși erau iudei, atât din Palestina, cât și din diferite țări și provincii din aproape întreaga lume cunoscută pe atunci, adică iudei din diasporă. Aceștia din urmă s'au dus de sigur pe la casele lor, împărțind astfel sămânța creștinismului în

toată lumea și pregătind și ușurând sfinților apostoli și celor dintâi misionari creștini acțiunea propoveditii Evangheliei, pe când cei dintâi au rămas și mai departe în jurul vetrelor lor și în neîntreruptă legătură sufletească cu apostolii Domnului.

Despre iudeii palestinieni și în deosebi despre cei din Ierusalim, cari au trecut la creștinism, Faptele Apostolilor spun: «Și toți câți au crezut erau împreună și aveau toate de obște. Și-si vindeau moșiile și averile și împărțeau tuturor după cum avea fiecare trebuință», (2, 44-45). Și mai departe: «Iar mulțimea celor ce a crezut avea o inimă și un suflet și nici unul nu zicea de averea lui că este a sa, ci toate le aveau în comun... Și nu era nimeni între ei lipsit, căci toți cari aveau țarine sau case, vânzându-le, aduceau prețul celor vândute și-l puneau la picioarele apostolilor și se împărțea fiecaruia după cum avea trebuință», (4, 32, 34-35).

Dintre cei cari și-au vândut averea și au pus prețul obținut pe ea la dispoziția sfinților apostoli pentru întreaga comunitate, se citează de Faptele Apostolilor trei nume. Cel dintâi este fostul levit cipriot Iose, care primise în creștinism numele de Barnaba și a lucrat mai târziu cu sfântul Pavel la organizarea comunității din Antiohia și l a însoțit în întâia călătorie misionară, iar ceilalți doi sunt soții Anania și Safira. Aceștia doi însă n'au fost sinceri în jertfa ce s'au oferit de bună voie s'o ducă, căci au oprit o parte din prețul vânzării, pentru care, ca pedeapsă, au murit imediat.

Din această descriere, reies limpede două lucruri: întâi, că comunitatea primilor creștini din Ierusalim nu consta numai din săraci, cu toate că aceștia vor fi format majoritatea și ca atare creștinismul n'a fost proletar la origină, cum susțin comuniștii.

Al doilea, că renunțarea la proprietatea personală era ceva cu totul liber, ce izvora din senti-

mentul dragostei față de nevoile membrilor lipsiți ai comunității, căci dacă Anania e pedepsit, este numai pentru că n'a fost sincer, pentru că a voit să dea aparența unei jertfe de bună voie, în timp ce inima lui nu se putea despărți de un neînsemnat bun material. Prin această libertate de a renunța sau nu la bunurile materiale se deosebi creștinismul de esenism, care impunea ca condițiune neapărată membrilor lui complectă renunțarea la ori ce avere personală.

Ceea ce înlesnea primilor creștini renunțarea la averea personală era pe de o parte lipsa de grijă pentru ziua de mâine, pe care o recomandă Mântuitorul, și lăsarea în voia Tatălui Cereș, care hrănește păsările cerului și îmbracă crin; câmpului, iar pe alta puținul preț ce Mântuitorul pune pe lucrurile din afară față cu cele sufletești și deviza că nimeni nu poate sluji în acelaș timp lui Dumnezeu și lui Mamona. Amândouă aceste considerațiuni au fost apoi sprijinite și întărite de nădejdea în apropiata venire a doua a lui Iisus și întemeierea pe pământ a împărăției mesianice, nădejdea care încălzea și umplea inimile primilor creștini.

Pilda comunității din Ierusalim pare a nu fi fost urmată de nici o altă comunitate din vechime. Lipsa în care a trăit multă vreme această comunitate, ceea ce obliga pe sfântul apostol Pavel să facă pretutindeni colectă pentru ea, lipsă care a provenit, poate tocmai din aplicarea comunității averilor, cum și împrejurările economice felurite în care a avut de luptat și sub stăpânirea cărora s'a răspândit creștinismul, sunt cauzele cari au făcut ca nici o altă comunitate să nu mai repete experiența făcută în Ierusalim. Chiar dintre părinții și scriitorii bisericești ai celor dintâi veacuri numai câțiva și relativ târziu recomandă comunitatea averilor. Așa au fost: Ambroziu, Chrisostom și Augustin, ale căror îndemnuri au răsunat numai între zidurile bisericii și au rămas pe hârtie, ca să amintească posterității de mărinimia sufletească, dar și de lipsa simțului realității a iluștrilor lor autori.

* * *

Abia în veacul al IV se ivi în Africa o mișcare, la început curat religioasă, dar care, în desfășurarea ei, luă și un anumit caracter economic, mișcarea donatistă, care încercă să introneze comunismul.

Era pe vremea persecuțiilor. Din porunca lui

Dioclețian și a lui Galerius, sângele creștin curgea în pâraie. Printre prigonii se aflau și de aceia cari căutau prin tot felul de mijloace să scape de moarte. Impotriva acestori falși creștini se ridicară donatiștii, mânați de zelul unei credințe exagerate. Uitând că biserica este așezământ de însănătoșire sufletească, ei cereau ca ori cine s'a făcut vinovat de un păcat mare să fie exclus din comunitatea credincioșilor, căci biserica trebuie să fie mai pre sus de toate curată, să conștie numai din membrii nepătați și să n'aibă nimic de aface cu păcătoșii. De aceia și tainele săvârșite de slujitori bisericești nedemni erau privite ca fără putere.

Donatiștii au format puternice comunități religioase mai ales în Africa de miază-noapte și s'au menținut aproape un veac. Împăratul Constantin cel Mare i-a desaprobat, iar urmașii lui i-au prigonit cu armele. Prilejul pentru aceasta îl deteră împrejurările economice din Africa creștină și spiritul oare cum răsvrător al donatismului. Cea mai mare parte din suprafața de pământ cultivabil din nordul Africei era în mâna nobililor romani, cari exploatau fără milă pe țărani numizi și mauretani. Aceștia se întovărășiră cu călugări și laici donatiști, cu sclavi fugiți dela stăpâni și cu oameni fără căpătâiu, ca să scuture robia economică. Sub numele de *Circumcelliones* (nume care vine, probabil, dela cuvintele *Circum cellas*, adică oameni cari nu trăiesc în chilii sau la adăpost, ori într'un loc, ci sunt veșnic pe cale) aceștia căutară să introducă cu forța egalitatea și comunitatea averilor. Ei se întemeiau pe postulatul donatist al sfințeniei bisericii și pe cuvintele Mântuitorului și ale apostolilor, rău înțelese de ei, despre proprietate, și cereau comunitatea averilor și încetarea deosebirelor sociale. «*Stăpânii — ziceau ei — trebuie să umble pe jos, iar sclavii în trăsuri; luarea de dobândă trebuie oprită cu forța, iar polițele anulate; oamenii pe cari i-a mântuit Christos nu se cade să mai fie sclavi*».

În anul 324, donatiștii și circumcelionii fură măcelăriți și împuținați de forța armată. În timpul lui Iulian Apostatul, care urmăria nimicirea bisericii prin acordarea libertății tuturor ereziilor și sectelor, ei respirară câțva timp din nou în libertate și câștigară adepți, pentru a fi trecuți iarăș prin ascuțișul săbiei sub împărății următori. Resturi neînsemnate din ei se păstra-

până în veacul VII, când Africa de nord fu cucerită de Islam. La dispariția lor a contribuit în cea mai mare măsură uriașa activitate desfășurată în potrivea lor de genialul scriitor bisericesc apusean, fericitul Augustin, care în numeroase scrieri, a dovedit falsitatea învățăturii lor și le-a luat astfel terenul de sub picioare. Mai multe sinoade locale, ținute din îndemnul, iar unele și sub prezidența lui Augustin, au osândit formal rătăcirile religioase ale donatiștilor.

* * *

Tocmai în veacul XII, în plin ev. mediu, întâlnim agitându-se din nou ideile comuniste în sânul bisericii de către preotul, de viță nobilă și mare orator, *Arnold de Brescia*. Scandalizat de averile fără seamă pe care biserica papală le îngrămădise și continua să le îngrămădească și de debandada morală la care ele dau naștere, Arnold se ridică cu tărire împotriva obiceiului de a strânge averi pentru biserică. «*Numai acela este adevărat urmaș al apostolilor, care duce viața apostolică, adică cine trăiește în sărăcie și umilință*». Cuvintele lui sunau în urechile papii și ale episcopilor, cari înnotau în bogății, ca cuvintele proorocului Ilie în urechile nelegiuitului Ahab, iar sfârșitul a fost, că Arnold a fost osândit de curia papală și ars de viu pe rug, la anul 1155, fără să izbutescă a-și câștiga un însemnat număr de partizani, cari să-i ducă ideile mai departe.

Către sfârșitul aceluiaș veac, se arată însă un alt apostol al ideii, că biserica trebuie să trăiască în sărăcie, apostol, care, deși trăi pe timpul când pe scaunul papal era cel mai puternic papă ce cunoaște istoria, Inocențiu III, fu totuș mai norocos decât Arnold de Brescia, căci reuși să întemeieze o sectă destul de numeroasă și de puternică și să influențeze spirite alese, care au determinat curente mari în sânul bisericii pentru această idee.

Acesta este *Petrus Valdes* întemeitorul sectei valdensilor.

Legenda stântului Alexe cerșetorul, auzită dela trubaduri, făcu pe Petru să-și părăsească în-deletnicirea de neguțător și să se dedice vieții pioase. Învăță mai întâi Evanghelia dela un preot și scoase din ea, ca regulă de viață, că creștinul trebuie să trăiască în complectă sărăcie și umilință. Își vându apoi marea lui avere și, din suma ce luă pe ea, parte o împărți săracilor,

parte o întrebuiță pentru traducerea în limba provensală și tipărirea de bucăți alese din sfânta Scriptură, cu ajutorul cărora răspândi mai cu înlesnire ideile sale. Predica sa consta din propoveduirea ideii, că biserica și fie care creștin în parte nu trebuie să poseadă nici un fel de avere și că numai sărăcia e în stare să îndrepteze biserica decăzută și să aducă creștinătatea rătăcită pe calea adevărului. În acea vreme, lumea apuseană era plină de cerșetori, de peregrini și de călugări cari umblau din loc în loc. Valdes se folosi de acești maniaci, cari nu-și mai găseau astâmpărul și-i luă în serviciul planurilor sale de înnoire a bisericii și a vieții creștine, trimițându-i, ca altă dată Mântuitorul pe ucenicii săi, doi câte doi, fără bani la brâu, fără pungă, desculți și fără baston. Contemporarii au dat acestor ciudați predicatori numele de *săraccii din Lyon* sau *săraccii cu duhul*. Succesul lor a fost extraordinar. Pretutindeni găsiră ascultare, mai ales în straturile de jos ale popoului. Secta se întinse repede în Franța și Italia, cu toate persecuțiunile îndreptate în potrivea ei din partea bisericii papale. În Italia de de miază-noapte, valdensii făcură cauză comună cu umiliații, o asociație pioasă, cu caracter ascetic, de lucrători din Milan. Numeroși adepți câștigă și ei în Germania și Boemia.

Comunitățile valdense constau din desăvârșiți — *perfecti* — și credincioșii de rând — *credentes* —. Desăvârșiții erau predicatori ambulanti, cari n'aveau nici o avere personală, ci tot ce aveau și strângeau depuneau într'o cassă comună, din care superiorii dau fiecăruia cât și pentru ce avea trebuință. Credincioșii își păstrau averea personală și trăiau în lume, ca și ceilalți, erau însă îndatorați să nu adune averi și să nu-și lipiască inima de ele.

Pe urmele lui Petru Valdes, dar în deplină înțelegere cu autoritatea bisericească, a călcat *sfântul Francisc*.

Născut la Assisi, în Umbria, ca fiu al unui bogat negustor, tânărul Giovanni Bernardone — care primi mai târziu numele Francisc, pentru ușurința cu care învăță franțuzește — duse o viață ușuratică și dedată plăcerilor de tot felul. După câțva timp însă, îmbolnăvindându-se și având visuri neobicinuite și vedenii de lucruri mai presus de fire, își schimbă felul de viață și deveni pios și auster. Cuvintele Evangheliei, în care Mântuitorul însuși spunea, că păsările au cuiburi

și vulpile vizuini, pe când El — Fiul Omului — n'are unde să-și plece capul, îl impresionară adânc și-l hotărâră nu numai să-și ducă toată viața în sărăcie, ci să și predice tuturor sărăcia și să înființeze un ordin călugăresc, care să trăiască în sărăcie și să predice sărăcia. În jurul său se adunară în scurtă vreme o mulțime de tovarăși mânați de acelaș gând, pe care el îi trimise la propoveduire — ca și Valdes — fără bani, fără traistă și desculți, cerșindu-și din sat în sat «pâinea în numele lui Dumnezeu» și propoveduind »pocăința și pacea, împărăția lui Dumnezeu și iertarea păcatelor». În acest fel nădăjduia sfântul Francisc să scape creștinătatea din ghiarele capitalismului, care începuse să se întărească și să pună biserica la adăpost de critica îndreptățită a valdensilor și a celor de o părere cu ei. Biserica înțelese și prețui după cuvântă frumoasele intenții ale monahului umbric și răspunse cu bună voință la mâna de ajutor ce el îi întindea, consimțind ca asociația predicatorilor ambulanti, care avea în frunte pe Francisc, să se transforme în ordin călugăresc și să trăiască numai din ceea ce va agonisi cerșind. După moartea sfântului Francisc s'au născut discuțiuni aprinse între urmașii săi, și s'a ajuns la desbinări pe tema, dacă numai membrii ordinului, ca indivizi, sau și ordinul însuș și mănăstirile franciscane nu se cade să aibă averi. Ordinul franciscan există și astăzi și a adus mari servicii bisericii papale.

Tot cam pe timpul sfântului Francisc se iviră mai multe secte, cu caracter comunist, precum: *a fraților și surorilor spiritului liber*, în Germania, și a «*begharzilor și beghinilor*», în Olanda. Către trele sectele aveau învățături panteiste și mistice și căzură în aberațiuni morale.

Asemători cu franciscanii sunt «*frații apostolici*» o sectă, care a luat naștere în Italia, în veacul XII.

Intemeietorul ei este țăranul *Segarelli*, din Alzano. Neprimit de franciscani în ordinul lor, Segarelli își împărți averea săracilor și porni să predice sărăcia evanghelică din sat în sat. Săgețile lui erau îndreptate în deosebi împotriva papii, care a pierdut dreptul de a se numi urmaș al sfântului Petru, pentru că nu trăiește în sărăcie și umilnă ca el, ci înoată în bogății, e plin de mândrie și poartă războaie și prigonește pe cei ce trăesc potrivit Evangheliei și-i spun adevărul în față. Pentru aceste idei, Segarelli,

ca și urmașul său la conducerea sectei, Fra Dolcino, fu ars pe rug. Prigonită cu furie de biserică, secta se stinse în cursul veacului XIV.

Frații apostolici duceau o viață mai aspră chiar de cât franciscanii. Imbrăcați în haine albe, ca să se deosebească de ceilalți oameni, ei umblau fără întrerupere din loc în loc, consumând în drum ofrandele ce li se dau și nepurtând nici o grijă pentru ziua de mâine. Altă autoritate ei nu cunoșteau, ci numai pe Dumnezeu. Din această cauză, biserica papala i-a combătut și nimicim caeretici periculoși.

Abatele Ioachim de Floris întemeie comunismul pe prezicerea despre venirea împărăției mesianice sau «*celeia de a treia epoci*», cum o numia el. «*Aceasta n'avea să mai fie o epocă de teamă și de robie, de muncă și de rânduială, ci o epocă a spiritului și a libertății, a păcii și a lipsei de silnicie, a celor smeriți și a celor săraci, fără deosebire de clase și sociale, fără al meu și al tău*», și avea să țină o mie de ani.

Cu totul altă frământătură de cât frații apostolici și abatele Ioachim au fost «*frații vieții de obște*». Stăpânit de gândul despre absoluta trebuință a reformei vieții bisericești și în deosebi a clerului, fostul canonic *Gerhard Groot* din Deventer (†1384), se dedică instrucțiunii viitorilor clerici și-și îndeplini această chemare cu un deosebit zel. Prietenii și foștii lui elevi se grupară în jurul lui și formară o societate religioasă cu viață mănăstirească. Membrii societății își aveau averile în comun, ca primii creștini, și trăiau numai din munca lor, iar nu cerșind ca atâția alții. După moartea lui Gerhard, ei se răspândiră prin toată Olanda și prin Germania și ajunseră până la Magdeburg, unde avură un an ca ucenic pe Luther. Preoții formați în spiritul și în școalele lor s'au distins prin conștientiozitatea exemplară cu care și-au îndeplinit obligațiunile sacerdotale, chiar când nu îmbrățiseau comunismul averilor, care era practicat numai de cine voia. Ca și frații apostolici, ei nu impuneau comunismul tuturor creștinilor, ci-l cereau numai dela membrii societății lor.

* * *

Mai cunoscuți de cât toți cei de până aci și mai însemnat rol istoric a avut ramura husiților numită *taboriți*.

Ioan Hus, preot și apoi profesor la univer-

sitatea din Praga, era un mare învățat și un strălucit orator bisericesc, care în predicile sale nu cruța păcatul chiar când era săvârșit de căpeteniile bisericești. Protivnic pe față al indulgențelor, el se rosti de pe amvon împotriva indulgenței pe care papa de atunci Ioan XXIII o făgăduia celor ce vor lua parte la cruciada proiectată de el contra neapolitanilor. Aceasta îi atrase dușmănia autorității superioare bisericești și învinuit de oare care abateri dogmatice, el fu osândit la sinodul din Constanța și ars pe rug (†1414), când se zice, că ar fi pronunțat profeticile cuvinte privitoare la Luther: «*Ardeți voi acum o sârmană găscă, dar din cenușa ei se va scula o lebădă, căreia nu-i veți mai putea face nimic*». Adepții lui Hus se împărțiră în două tabere: de o parte moderații sub numele de *calixtini* sau *utraquiști*, numiți astfel, pentru că cereau ca și laicii să se împărtășească cu vin ca preoții ori «sub utraque forma», de altă parte *taboriții*, cari luară acest nume dela o fortăreață a lor căreia îi daseră numele biblic de Tabor. Amândouă taberele o duseră câtva timp în înțelegere și încercară să-și impună vederile lor cu puterea armelor și unora din țările vecine. Când sinodul din Basel (1443) aprobă calixtinilor cererea lor de a se împărtăși și cu vin, o ruptură se produse între ei și taboriți. Aceștia continuară să susțină și să apere idealul recomandat de Hus al unui stat evanghelic întemeiat pe comunitatea averilor. Cu toate că ei înșiși nu putură pune în practică pe deplin acest ideal în comunitățile lor, din cauză că puterea politică a fost numai scurtă vreme în mâinile lor, totuși ideea comunistă predicată de ei, a pătruns până departe și a găsit numeroși admiratori, iar după dispariția lor a continuat să trăiască în rândurile «*fraților boemi*», o sectă care a durat multă vreme și a scăpat de naufragiu parte din ideile taboriților.

Mișcări mai adânci și frământări mai zguduitoare au produs ideile comuniste în Germania, în cele două mari revoluțiuni sociale care au turburat profund liniștea acestei țări: în răscoala țărănilor și ivirea anabaptismului, în prima jumătate a veacului XVI.

Starea economică a țăranilor era în acel timp din cele mai vrednice de plâns. Seniorii, clericii sau laici, îi tratau mai fără milă ca pe vite.

Pământ de ajuns, din cultivarea căruia să se poată întreține cu familiile lor, nu li se da.

În schimb, muncile ce trebuiau să facă și dările ce trebuiau să plătească nu se mai sfârșiau și când unele sau altele nu se achitau deplin. Cel ce rămânea dator își pierdea libertatea și devenia sclav.

Făgăduielile amăgitoare și ațâțările conștiente sau inconștiente prindeau cu ușurință în această stare de spirit a țăranilor. Astfel, în anul 1438, un pretins decret atribuit împăratului Sigismund, cunoscut sub numele de «*reformatio Sigismundi*», făcu să se nască în inimile țăranilor speranțe deșarte. Din acest program de reformă socială se vede care erau plângerile și dorințele țăranilor într'unul și acelaș timp. «Breslele și marile societăți comerciale trebuie desființate, robia înlăturată, apa, pădurea și pășunea libere», se zice în falsa proclamație, iar motivarea era religioasă: «pentru că s'a apropiat sfârșitul lumii». Înălțarea celor săraci și smeriți și înjosirea celor mari și puternici, trebuia de asemeni să se îplinească precum fuseseră prezise de Mântuitorul și de prooroci.

Un alt asemenea program de mai târziu, atribuit împăratului Friderich III, promitea cam aceleași bunătăți și pentru aceleași motive, deși mai mult populației orășanești.

Agitatori de tot felul împingeau până la ultima limită răbdarea bieților țărani. Astfel, în 1476, un păstor și un muzicant popular, Hans Böhm, se ridică și începe să vorbească în numele celor apăsați, cari se adunară în mare număr în jurul lui și aproape îl îndumnezeiră. Böhm cerea desființarea proprietății particulare și introducerea comunismului. Dacă bunurile pământești ar fi împărțite între toți de o potrivă — zicea el — ar înceta nedreptele și jignitoarele deosebiri dintre bogat și sărac și fie care ar avea din destul cele ce-i sunt de trebuință.

Sârmanul Böhm a trebuit să ispășiască și el, ca mulți alții, libertatea cuvântului cu moartea pe rug la câteva luni după începutul filipicelor sale!

Ieșiri asemănătoare avură loc adesea și se produsură în diferite localități. Spiritele erau așa de ațâțate, că nu trebuia de cât o scânteie, pentru ca incediul să ia nașterea. În anul 1525 apărură o plângere a țăranimii, în care revindicările ei — aceleași ca mai înainte — erau formulate în 12 articole și motivate pe temeiul Sfintei Scrip-

turi. Nimieni nu lua însă în seamă plângerile ei și desperați, țărani puseră mâna pe arme. Se produsese escese de tot felul, în care pieriră a-vuții mari și vieți omenești. Unul din agitatori, Thomas Münzer, reuși să întemeieze, în Mühlhausen, o comunitate comunistă. Durata ei însă, ca și biruința țăranilor, a ținut puțin, căci autoritățile comunale și de stat și-au dat mâna cu seniorii și au înăbușit mișcarea în sânge. Peste 150.000 de țărani răsculați au pierit, iar soarta celor rămași s'a înăsprit și mai mult.

La fel s'a sfârșit, după 10 ani, și mișcarea produsă de anabapțiști și împărăția comunistă întemeiată de ei în Münster.

Încă din anul 1530—31 pătrunseră în Münster ideile reformatoare ale lui Luther, introduse de pastorul Bern Rottmann, un ucenic al lui Melancton. Când fu însă să se organizeze noua comunitate, se iviră neînțelegeri grave între noii credincioși cari țineau unii mai mult la anabaptism și misticism de cât la ideile lui Luther. Impăcarea se făcu, dar cu multă greutate și pentru scurt timp, căci în 1534 izbucni din nou. Atunci veniră în Münster, din Olanda, doi ucenici ai renumitului predicator ambulant, cu vederi mistice și anabaptiste, Melchior Hoffmann și anume: Ioan de Leyden (Bockelsohn) și Ion Mattys, din Harlem. Cu verva lor îndrăsneață și ademenitoare, acești doi aventurieri reușiră cu înlesnire să câștige pentru ideile lor pe cei mai mulți din orașeni. Ei lepădau botezul copiilor și predicau apropierea judecății obștești și întemeierea împărăției mesianice, din care nelegiuții, adică cei cari nu erau partizanii lui Bockelsohn și Mattys, nu vor face parte. Cu sprijinul câtorva demagogi, partida aventurierilor ajunse atotputernică. Atunci adversarii fură alungați din cetate ca nelegiuți, toate cărțile, afară de Biblie, fură date pradă flăcărilor, și comunismul averilor pus în aplicare. Luteranii și catolicii izgoniți din cetate își dăduseră mâna și înconjurară cetatea. În timpul asediului se petrecură în «sfânta împărăție a fiilor lui Dumnezeu» cele mai grozave fără de legi și orgii. Bockelsohn fu proclamat «împărat al noului Ierusalim» și cum se urcă pe «tronul lui David» decretă poligamia și începu o viață de orgii ne mai pomenite. Comunismul se întinse dela prisos, cum era înțeles și practicat la început cu drag de toți cei bogați, la ori ce fel și ori câtă avere

ar fi avut cineva. În deosebi spre a îndulci asprimea asediului, se porunci sub sancțiunea pedepsei cu moartea ca banii și ori ce lucruri de valoare să fie predate comunității. Rente și dobânzi nu putură nimeni nici cere nici da. Hainele de asemeni trebuiau împărțite între toți deopotrivă. Însă masa era comună. O scrisoare din acest timp prezintă lucrurile în cea mai plăcută lumină posibilă: «Cei mai săraci dintre noi și cei cari mai înainte erau disprețuiți ca cerșători, umblă acum îmbrăcați ca cei mai de sus și mai nobili dintre voi sau noi. Săracii sunt așa dar, prin harul lui Dumnezeu, tot așa de bogați ca primarul și ca cei mai bogați din oraș».

Cu cât trecea timpul, cu atât nevoia și lipsa se simțea mai tare. Făgăduelile mincinoșilor prooroci, că ziua Domnului va veni îndată și nădejdea în ajutorul anabapțiștilor olandezi se arătară zadarnice și sfârșitul nu al lumii, ci al aiurării lesne crezătorilor în minciunile lui Bockelsohn, precum și ziua teribilei judecăți omenești sosiră. Münsterul căzu. Bockelsohn muri în chinuri crunte, osemintele lui fură atârinate într'o colivie de clopotnița unei biserici, iar partizanii trecuți prin ascuțișul săbiei.

Astfel s'a sfârșit cel mai cras și cel din urmă comunism răsărit în umbra bisericii.

* * *

Dacă acum, la sfârșitul acestei excursiuni în domeniul istoriei bisericești, ne aruncăm privirile înapoi și căutăm să ne dăm seama de felul încercărilor de a întrona comunismul în numele și pe temeiul preceptelor evanghelice, observăm fără greutate, că deosebire se impune numai de cât între felul cum au înțeles și căutat să pună în practică comunismul circumcelionii, taboriții, țărani germani și anabapțiștii de o parte și cei dintâi creștini din Ierusalim, valdensii, franciscanii, frații apostolici, frații vieții de obște și călugării și călugărițele noastre ortodoxe, cari duc viața în comun (chinovii), de altă parte. Cei dintâi au dat mișcării lor înfățișare religioasă numai de formă, pentru că așa cerea spiritul vremii și pentru că se părea conducătorilor lor că astfel vor ajunge mai ușor la țintă. De fapt însă aceste mișcări n'au fost religioase, pentru că mijloacele de care ele s'au slujit pentru atingerea țintei lor au fost brutale, silnice, im-

morale și ca atare cu totul protivnice spiritului Evangheliei și al creștinismului. Intre aceste mișcări și comunismul zilelor noastre sunt asemănări care nu se pot tăgădui, așa că ele pot fi socotite până la un punct cel puțin, ca premergătoare ale comunismului lui Lenin și Troțki și acesta se poate întemeia pe ele cu oarecare dreptate.

Cu totul altfel stau lucrurile cu cei de al doilea. Intre ei și comuniștii propriu ziși, nu este decât o asemănare de nume, căci scopul, punctul de plecare, mobilul acțiunii și mijloacele de realizare diferă cu totul dela unii la alții.

Scopul urmărit de comuniștii creștini a fost și este pur religios și moral. Viața pământească și bunurile ei sunt pentru aceștia ceva cu totul trecător și de valoare relativă, căci, dacă duc la mântuirea sufletească, sunt bune, dacă nu sunt rele. Adevărata viață este viața veșnică și și adevăratul bine fericirea de veci. Dacă și întru cât comunismul înlesnește dobândirea veștii și fericirii veșnice în timpul mai lung sau mai scurt cât omul trăiește pe pământ, este bun. Ținta lui o exprimă cuvintele Mântuitorului: «*Căutați mai întâiu împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui*». Că acest comunism aduce mulțumire și poate face fericit și în această viață, iar nu numai în cea viitoare, este un avantaj al lui față de comunismul ireligios, care promite fericirea în viața aceasta — căci pe cea viitoare n'o cunoaște — dar nu poate s'o dea, pentru că la temelie stă materialismul, necredința, egoismul deghizat și toate instinctele nedomesticite ale vieții animalice. Deviza lui e maxima epicureică: «*Edite et bibite, post mortem nulla voluptas*».

Punctul de plecare al comuniștilor creștini este egalitatea tuturor oamenilor înaintea lui Dumnezeu, pentru că toți sunt creatura lui și prin harul botezului, fiii lui, pe când punctul de plecare al comunismului ateist este egalitatea oamenilor dela natură. Discuțiunile ce s'au urmat pe această temă din vremea lui Rousseau și până astăzi, cum și observațiunea zilnică dovedesc însă, că teoria egalității oamenilor dela natură este falsă și concepțiunea filosofiei raționalisto-optimiste, pe care ea se bazează, e învechită și greșită.

Mobilul, adică starea sufletească, de care se conduc în acțiunea lor comuniștii creștini este dragostea față de toți oamenii, pe care caută

să-i facă fericiți și în viața actuală și în cea viitoare. În limbajul filosofic acest mobil poartă predicatul de altruist și cei mai mari cugetători ai omenirii sunt de acord, că el singurul este absolut moral și pe deplin eficace. Mobilul comuniștilor fără Dumnezeu este instinctul de conservare al omului, dorința lui firească de a fi fericit. Ei nu urmăresc în prima linie fericirea altora, ci pe alor proprie. În limbajul filosofic acest mobil primește calificativul de egoist și despre el marii cugetători socotesc, că nu e moral și nu poate duce la fericire. Cu drept cuvânt a zis în această privință un sârman comunist ungar: «Fie care zice azi numai eu, eu și iar eu. Cu eu însă nu se poate întemeia un stat comunist».

Mijloace de realizare întrebuintate de comuniștii creștini sunt: convingerea fiecăruia și libertatea de acțiune. Pentru a determina pe om să împărtășească comunismul, ei îi aduc aminte cuvintele Domnului: «Nu vă adunați comori pe pământ», sau «Dacă vrei să fii desăvârșit, vinde-ți averea și o împarte săracilor» etc. Comuniștii materialisti dimpotrivă recurg la mijloace violente. Altădată, e drept, că așteptau ca toate să vină în chip firesc, ca locul capitalismului să-l ia pe cale evolutivă comunismul. Astăzi însă, când văd că mersul evolutiv e prea încet sau că nu va duce nici când la comunism, se folosesc de mijloace silnice. Pe când în comunismul creștin fie care zice: «la ce este al meu», în acest comunism se zice individului: «Dă-mi ce este al tău». Împărțeala nu este apoi aci deopotrivă și dreaptă. Lenin, Troțki și cei din fruntea treburilor se plimbă cu suită, în trenuri blindate, ca să nu fie cumva uciși de cei pe cari i-au făcut fericiți, trăesc în lux și în belșug mai mare decât era la curtea țarilor, sunt mai despoți și mai crunți decât erau cei mai autocrați țari,ucid fără milă cu zecile de mii pe cei ce le stau împotriva, pe când marea mulțime trăiește în lipsă și miserie, piere de foame, suspină după libertate, geme de apăsare. Foarte limpede a văzut Luther deosebirea dintre comunismul creștin și comunismul țaranilor răsvrățiți din vremea sa: «Evanghelia nu comunizează decât averile celor ce vor s'o facă de bună voie, cum au făcut apostolii și creștinii (Acta 4,32), cari n'au cerut să devină comune averile străine ale lui Pilat și Irod, cum vor nesocotiții noștri de țarani, ci numai averile lor. Țăranii vor însă să fie comune averile străine iar pe ale lor să și-le păstreze».

Intre comunismul creștin și cel materialist este dar o prăpastie. În zadar afirmă Troțki, că «tot ce este în vechile religii și în cea mai nobilă din ele, în religiunea lui Christos, se cuprinde în comunism căci Evanghelia nu este un manual de economie politică, ci codul vieții sufletești, iar Iisus nu e nici capitalist, nici comunist, ci Mântuitor. Totuș, dacă e să se găsească un leac pen-

tru relele de care suferă omenirea din punctul de vedere economic și social, el nu se află alt undeva de cât în Evanghelie, care înobilând sufletul și apropiindu-l de Dumnezeu, izvorul desăvârșirii și al fericirii, pune ordine și în viața trupească a individului și prin aceasta și în societate.

I. MIHĂLCESCU

Individul și comunitatea în lumina creștinismului

Năzuința omului spre apropiere și unire cu alții asemenea lui, după teoria filozofului V. S. Soloviev, se săvârșește în viața socială, care întregește și îmbogățește viața morală a individului. Viața fiecărui om în parte în orice clipă este o viață socială și dezvoltarea individului merge împreună și paralel cu societatea, așa că «perfecționarea individuală a fiecărui om, după părerea lui Soloviev, în nici o clipă dată nu poate fi despărțită de obște, și moralitatea individuală de cea socială»¹⁾. Dacă baza psihologică a altruismului individual este simțul jalei, apoi și comunitatea nu este altceva decât jale organizată, întru cât «societatea este individul întregit și îmbogățit, iar individul este societate în granițe înguste și strânse la un loc»²⁾.

Pe toate treptele dezvoltării morale, moralitatea individului se săvârșește prin societate și în societate. Tot procesul istoriei universale este îndeplinirea treptată a binelui universal în viața reală. Procesul acesta a avut loc atât până la Hristos, cât și în lumea creștină.

Pe treapta inferioară a dezvoltării morale, altruismul individual se mărginește în cercul familiei, și viața socială se înfățișează în forma vieții patriarhale. Pe această treaptă a dezvoltării, forma aceasta a vieții sociale pentru individualitate este cu totul liberă, normală și ea întregește conștiința morală a individului, întru cât formele vieții sociale pe treapta aceasta dă putere de lege numai obiceiurilor vieții individuale, cari obiceiuri au pentru individ constrângerea morală singure prin sine, ca de ex. respectarea strămoșilor, ajutorarea reciprocă în fa-

milie, mărginirea poftelor simțurilor prin căsătorii, etc.

Cu înmulțirea neamului omenesc, altruismul individual treptat cuprinde un mai mare cerc, și, în legătură cu aceasta, se schimbă și formele vieții sociale. Treptat se unesc mai multe familii și se ivește organizația de stat, în care altruismul individual cuprinde de acum un popor întreg, care intră în marginile unui anumit stat. Pe treapta superioară a conștiinței morale, altruismul individual cuprinde în sine toată omenirea, și astfel se înfăptuește idealul universalismului individual și social. Ca o treaptă de tranziție a acestei conștiințe universale au fost budismul și platonismul. Însă idealul adevărat al universalismului este arătat de creștinism.

În persoana Mântuitorului, creștinismul a arătat în realitate idealul individului desăvârșit, și, scoțând la suprafața vieții sociale însemnătatea fiecărei persoane, a stabilit idealul raporturilor între oameni în unirea frățescă a tuturor, ca egali în totul după demnitatea lor normală.

De aici urmează ca scopul dezvoltării omenirii este înfăptuirea idealului individual și social, în spiritul învățaturii creștine. «Iată de ce, zice Soloviev, deși creștinismul este descoperirea definitivă și absolută a adevărului, totuși dezvoltarea morală a omenirii, ca și istoria ei exterioară, n'au încetat după Hristos»¹⁾.

Pe treapta superioară a dezvoltării, altruismul nu apare ca ceva cu totul nou, ci numai ca o dezvoltare a formei primare, așa că iubirea de neam nu înlătură dragostea către cei din familie, după cum și dragostea către omenirea întregă foarte bine se împacă cu naționalismul.

1) Opravdanie Dobra, pag. 263.

2) Idem. pag. 263.

1) Opravdanie Dobra, pag. 312.

Prin urmare fiecare formă de mai târziu a vieții sociale nu înlătură pe cea de mai nainte, ci numai o dezvoltă și-i dă altă însemnătate: organizația de stat transformă o familie în nație, și pe de altă parte organizația unui stat național foarte bine se împacă cu universalismul. Prin urmare, după părerea lui Soloviev, societatea, fiind moralitate organizată, apare ca realizarea conștiinței morale a individului: «Orice mediu social, zice Soloviev, este înfăptuirea moralei (a raporturilor obligatorii) pe o anumită treaptă a dezvoltării omenirii»¹⁾.

Dela sine se înțelege că, din acest punct de vedere, nu există și nici nu se poate ivi vreo luptă între individ și comunitate, întru cât comunitatea legalizează și cere numai aceea, ce singur prin sine are puterea constrângerii morale pentru individ.

Desăvârșit ne unim cu Soloviev, că așa ar trebui să fie forma vieții sociale și că între individ și societate n'ar trebui să fie nici o luptă. Inșă nu ne putem uni, că pe drumul dezvoltării sociale a omenirii nu există o asemenea luptă, și de fel nu ne pare satisfăcătoare explicarea dezvoltării vieții individuale și sociale, dată de Soloviev, prin care el socoate că înlătură lupta aceasta.

Greșala fundamentală a lui Soloviev constă în aceea, că, după părerea lui, raporturile între oameni se bazează numai pe altruism, și că societatea apare ca moralitate organizată, legalizând numai cerințele altruismului individual. De aici Soloviev face alte două presupuneri greșite: 1) că viața individuală și socială se dezvoltă treptat pe drumul progresului raporturilor altruiste și 2) că fiecare organizație socială superioară apare ca înfăptuirea raporturilor altruiste superioare. Aceasta este clar din punctul de vedere al binelui absolut, pe baza căruia stă Soloviev; dacă acest bine este sădit în natura omului, apoi, călăuzindu-se de el, omul treptat poate să se perfecționeze moralmente, și în raport cu dezvoltarea morală să-și stabilească și normele vieții sociale.

Inșă și din acest punct de vedere, ca să nu fie nicio luptă între individ și societate, trebuie să presupunem o dezvoltare morală la fel și egală în intensitatea ei la toți membrii societății. Dar

aceasta e foarte greu de închipuit. Chiar dacă am presupune un astfel de moment în viața istorică a omenirii, totuși, individul, perfecționându-se, cu vremea ar veni în ciocnire cu conștiința morală a mediului social, prin urmare ar ajunge chiar și la negarea anumitelor norme ale vieții sociale. Astfel s'ar începe lupta între societate și indivizi, cari ar apărea ca purtători ai tendințelor altruiste superioare. Singur Soloviev admite aceasta, însă el afirmă că «astfel de ciocnire nu este o contradicție principială între individ și comunitate, ci numai între felurile trepte ale dezvoltării individului și a societății»¹⁾.

O afirmare adevărată, dar prin această chestiunea nu se ușurează. Dela sine se înțelege că individul, fiind altruist, natural tinde la viața în comunitate, și deci lupta o duce nu contra principiului social, ci numai contra formelor vieții sociale, cari nu corespund cu conștiința lui morală. Dar în tot cazul lupta există și, cum vedem, nu poate fi înlăturată, numai pe baza altruismului.

Dar noi știm că raporturile între oameni la urma urmei se determină nu numai prin altruismul lor, ci și prin egoism, și acești doi factori se întrunesc în personalitatea omului pe terenul libertății individuale și prin urmare în diferite raporturi. În legătură cu dominarea unuia din acești factori, individul poate să fie mai mult sau mai puțin altruist, dar poate să devie și cu totul egoist și fără milă; deci și societatea, atârând de membrii, din cari se compune, poate să fie organizată atât pe principiile altruiste, cât și egoiste, devenind sau milă organizată sau organizată tiranie și cruzime. Istoria omenirii ne dă exemple și într'o direcție și în alta.

Pentru omul natural, ambele principii sunt egale după valoarea lor, și deci nu putem vorbi despre realizarea binelui universal în viața socială a lumii anticeștine, și nu putem afirma că viața individuală și socială în acest period a mers tot timpul pe drumul progresului a raporturilor altruiste între oameni, și că organizația socială superioară totdeauna a apărut ca realizarea raporturilor între oameni pe baza treptei superioare a altruismului, sau măcar a ajutat cu ceva în direcția aceasta.

¹⁾ «Opravdanie Dobra» pag. 265.

¹⁾ «Opravdanie Dobra» pag. 265.

O persoană egoistă și energică sau mai multe astfel de persoane pot forma o nouă organizație socială superioară, dar pe treptele inferioare ale altruismului, și astfel vor contribui nu la unirea oamenilor ci la dezbinarea lor. Toate statele antecreștine, întemeiate prin forța brută a armelor, stabileau organizații sociale superioare și uniau în mod exterior mai multe popoare, însă erau departe de unirea lor internă, de legătura lor sufletească, și vedem că se ruinau imediat, după căderea sau peirea celor, cari forțau lucrurile.

Expedițiile lui Alexandru cel Mare, cuceririle Babilonenilor, Romei, etc., au adunat multe popoare la un loc. Dar oare putem zice că aceste imense organizații sociale au fost rezultatul tendințelor altruiste ale lui Alexandru sau ale Romanilor, și că ele au contribuit cu ceva la stabilirea raporturilor pe baze ceva mai altruiste între membrii săi, de cât erau aceste raporturi chiar măcar între iudei într'o provincie atât de mică ca Palestina?

Putem să zicem în genere, că dezvoltarea mediului social și răspândirea exterioară a comunității, încă nu mărturisește despre solidaritatea și unirea internă între membrii ei, și la un moment dat poate contribui la dezbinarea oamenilor, ci nu la unirea lor.

În tot cazul, războiul, care joacă un rol foarte important în procesul adunării exterioare a omenirii, niciodată nu poate să aibă vreo valoare în procesul unirii morale și a stabilirii raporturilor între oameni pe baze mai altruiste, după cum socoate Soloviev.

Războiul niciodată nu înlătură la periferie dușmănia între popoarele adunate cu forța, ci, din contra, introduce dușmănie ascunsă chiar în centru organizației sociale, și astfel o organizație, foarte puternică și mare la vedere, singură în sine poate să poarte germenii descompunerii și ai distrugerii. Istoria omenirii afirmă acest adevăr prin foarte multe exemple.

Fără îndoială că individualitatea este puterea activă a progresului și a dezvoltării formelor vieții sociale. Individul, progresând, impune trecerea de la forme simple la forme nouă, mai largi și mai bogate ale vieții sociale. Însă nu ne putem uni cu Soloviev că «toți oamenii, cari încă pe timpul domniei vieții patriarhale au început a forma patria ca stat și a apăra for-

mele nouă ale vieții sociale, cari începuse a se ivi, sau numai se prevedea că vor fi, că toți aceștia au fost purtători de conștiință superioară, de forme mai altruiste ale vieții sociale, și că ei negreșit au fost binefăcătorii omenirii și eroii istorici pe drumul progresului social și al moralei»¹⁾, întrucât acești indivizi, prin amestecul, forța și energia lor au putut organiza adesea ori societăți pe baza intereselor egoistice, pentru pradă, jaf și hoție.

În tot cazul, noi nu putem afirma, că pe timpurile antecreștine raporturile între oameni au fost mai mult altruiste și că viața socială a mers pe drumul progresului, realizând prin normele vieții acest altruism; întru cât pentru omul natural la fel sunt ambele însușiri ale naturei lui și el cu acelaș drept se putea călăuzi în viață atât de egoism cât și de altruism.

Armonia între individ și comunitate atârână în cazul acesta de faptul, că normele vieții sociale corespundeau conștiinței morale a individului, indiferent dacă această conștiință era rea sau bună, egoistă sau altruistă. Desigur că lupta între individ și comunitate a fost și în tot timpul acesta, pentru că individualitatea dezvoltă atât egoismul cât și altruismul în mod liber, și în conformitate cu aceasta stabilește singur pentru sine și normele raporturilor față de alții, adică normele vieții sociale.

Ca omul să realizeze în viața anume binele, apoi acest bine trebuie să fie dat în conștiința lui ca ceva obligator, trebuie să existe idealul moral pentru viața individului în societate, după care ideal individul progresând, ar avea posibilitatea să aprecieze normele vieții sociale. Astfel de ideal este arătat numai de creștinism: frăția și egalitatea tuturor oamenilor și dragostea fiecăruia cătră toți, până la jertfa de sine. Spre acest ideal mergând, rebuie să se dezvolte creștinul și să se organizeze viața socială într'un stat creștinesc.

Întrebarea este dacă în viața unui stat creștinesc se înlătură de fapt lupta între individ și comunitate?

Creștinismul, ca ideologie, nu este numai ceva individual, ci și social; în numele idealului creștinesc se cere nu numai perfecționarea morală a indivizilor aparte ci și perfecționarea morală

¹⁾ «Opravdanie Dobra» pag. 272.

a normelor vieții sociale și a instituțiilor. Astfel problema creștinismului este universală. Idealul creștinismului este unirea omenirii întregi, care unire se poate ajunge prin realizarea treptată a binelui, nu numai în viața individului, ci și socială. De la sine se înțelege că perfecționarea morală individuală, nu stă în contradicție cu idealul creștinesc, însă a limita acest ideal numai cu individualitatea aparte, ar însemna să nu înțelegem creștinismul, și aceasta n'ar fi rezolvirea problemei, pusă omenirii de creștinism, ci o abatere dela rezolvirea ei. Creștinismul cere nu numai viață călugărească în numele idealului creștinesc, ci și reforme sociale în numele aceluiași ideal.

Din punct de vedere al idealului creștinesc, Soloviev foarte bine determină norma morală a unui stat creștinesc și însemnătatea individului în această societate: «Singura normă morală a societății, zice Soloviev, este principiul demnității omenirii sau însemnătatea fără doară și poate a fiecărui individ, fiind societatea astfel — unirea tuturor pe baze morale»¹⁾. «Nici un om, zice el, în orice împrejurări și sub nici un motiv, nu poate fi considerat numai ca uneltă pentru oarecari scopuri străine»²⁾. «Astfel societatea poate să oblige la orice pe individ, numai prin actul voinței lui libere, altfel aceasta nu va fi obligațiunea individului, ci numai întrebuințarea obiectului»³⁾. Acesta cu adevărat este idealul creștinesc al societății creștine.

Însă prin ce mijloace se realizează acest ideal în viața unui stat creștinesc, și în ce raporturi stau individul și societatea în asemenea stat pe drumul dezvoltării morale și a atingerii acestui ideal?

Fără îndoială că idealul dezvoltării morale se ajunge nu numai prin munca și progresul personal al fiecărui individ aparte, ci și pe calea evoluției societății și a progresului instituțiilor ei.

«A socoti, zice Soloviev, că, pentru renașterea morală a tuturor, este destulă virtutea câtorva oameni din cei mai buni, înseamnă a trece în acele sfere, unde copiii se nasc din trandafiri, și unde calicii, neavând pâine, mănâncă prăjituri»⁴⁾. Dar Soloviev dă prea mare însemnătate socie-

tății în procesul dezvoltării morale a omenirii și a stabilirii normelor vieții pe baze mai altruiste. Explicând eliberarea țăranilor de robie, Soloviev, deși recunoaște, că această mișcare socială care la urmă a fost legiferată de stat, se datorește propoveduirii anterioare din partea multor persoane răzlețe, însă «pentru majoritate, zice 'el, pentru un mediu social întreg, această propoveduire a luat putere numai după ce s'a realizat prin dispozițiile forțate din partea autorităților de stat»¹⁾. Și acest progres moral, neașteptat după părerea lui Soloviev, s'a înfăptuit numai pentru că puterea socială organizată, însufleșită de cerințele morale, a transformat aceste cerinți în legi pentru viața socială. Asemenea cugetări au dat prilej unora să-l învinuiască pe Soloviev, că el propoveduește înfăptuirea progresului moral prin constrângerea fizică de stat și că el se contradice cu acea normă de viață în comunitate, pe care el singur o stabilește. Sigur că de fapt nici una, nici alta nu se găsește în teoria lui Soloviev.

Soloviev rămâne consecvent, și din punctul lui de vedere, dezvoltarea normelor vieții sociale pe terenul moralității cu nimic nu mărginește libertatea morală a individului, întrucât Soloviev stă pe baza moralei absolute și universale, spre a cărei înfăptuire în viața reală tinde atât individul cât și comunitatea. Prin urmare dacă comunitatea legiferează ceva, ce corespunde cu binele absolut și universal, apoi desigur că ea stabilește tocmai aceea ce dorește și individualitatea. Astfel societatea apare ca dezvoltarea și complectarea principiilor individuale. «Când e vorba despre organizarea mediului social, după principiile binelui absolut, zice Soloviev, atunci este clar că o astfel de organizație nu apare ca limitarea, ci ca complectarea voinței morale a individului, — este tocmai aceea ce individul dorește»²⁾.

După cum am amintit noi, nu putem nega însemnătatea principiului social pentru realizarea binelui în viață, dar oare binele, înfăptuit prin normele vieții sociale, totdeauna corespunde cu conștiința morală a individului?

Noi nu mai vorbim de aceea, că atât persoanele separate, cât și întregi societăți cu totul

¹⁾ «Opravdanie Dobra» pag. 336.

²⁾ Idem pag. 334.

³⁾ Idem pag. 334.

⁴⁾ «Opravdanie Dobra», pag. 316.

¹⁾ Idem pag. 324.

²⁾ «Opravdanie Dobra», pag. 327.

pot să se abată dela idealul creștinesc, întrucât singura știință teoretică a acestui ideal încă nu garantează dorința și tendința a înfăptui acest ideal în viață. Chiar dacă am presupune că și individul și societatea tind la înfăptuirea idealului creștinesc, totuși este imposibil a presupune una și aceeași dezvoltare morală la toți membrii societății; pentru că, fiecare individ, ca personalitate morală și liberă, poate înțelege și înfăptui acest ideal în diferit mod, și dacă, după cum afirmă și Soloviev, «Dreptul societății reese numai din acea satisfacție morală, pe care o dă ea «fiecărui individ»¹⁾, apoi dela sine se înțelege, că dreptul societății nu poate să pretindă atât asupra acelor cari stau mai sus, cât și asupra acelor cari stau mai jos, în comparație cu conștiința morală a mediului social; prin urmare și în viața unui mediu creștinesc, organizat în societate, lupta între individ și comunitate va merge din două părți.

În ce raporturi trebuie să fie față de astfel de persoane societatea creștinească?

Cum trebuie să fie dreptul și organizația unui stat creștinesc?

Recunoscând că societatea este moralitate organizată și stând pe punctul de vedere al moralei absolute, care trebuie să se realizeze în viața socială, natural că Soloviev a fost silit sau să confunde dreptul existent cu morala, sau să limiteze aplicarea dreptului față numai de acele persoane, cari stau mai jos decât conștiința mediului social. Soloviev a mers pe calea ultimă.

După părerea lui Soloviev dreptul de stat limitează forțat libertatea individuală acolo, unde ea este contra binelui social, însă binele social este bazat pe principiile morale; prin urmare dreptul se folosește de forță pentru a nu permite numai fapte imorale, adică răul, care ar împiedica dezvoltarea morală atât individuală, cât și socială.

«Dreptul, zice Soloviev, numai în interesele binelui social împiedică pe omul rău ca să derină el criminal și periculos chiar, pentru existența societății. Problema dreptului nu constă în aceea ca să prefacă lumea aceasta rea în

Împărăția lui Dumnezeu, ci numai ca ea, până ce va mai fi, să nu se prefacă în iad»¹⁾.

Dreptul stabilește și legiferează numai «cerințele minimale privitoare la buna purtare și la respectarea dreptului și a intereselor altora, fără a cărora (cerinți), îndeplinirea în mod obligatoriu ar fi imposibilă viața societății, prin urmare și orice viață omenească»²⁾.

Astfel, după părerea lui Soloviev, dreptul există numai pentru că există criminali și pare că numai pentru dânșii. Societatea limitând cu forța voința lor rea, prin aceasta își face datoria prin îndreptarea și dezvoltarea lor morală.

Ne unim cu Soloviev că, din punct de vedere al moralei creștine, nici într'un caz și nici o pedeapsă în sensul: «dinte pentru dinte» nu poate fi permisă față de orice criminal, care din punct de vedere moral este inferior conștiinței morale a mediului social; în cazul acesta se poate admite numai îndreptare.

Dela sine se înțelege că îndreptarea ar putea consta în dezvoltarea conștiinței morale a criminalului până la un nivel cu conștiința morală a mediului social, astfel ca normele vieții sociale stabilite să aibă pentru el puterea constrângerei morale și să se împlinească de el cu totul liber.

Dar cum e de procedat cu acei, a căror conștiință morală este superioară mediului social și cari de asemenea nu recunosc și nu se supun normelor stabilite ale vieții sociale?

Reese că asemenea persoane trebuie să fie considerate în rândul criminalilor; dar oare avem noi dreptul moral să-i îndreptăm și să cerem de la ei supunerea normelor stabilite? Oare n'ar însemna aceasta a-i calici moralmente? După părerea lui Soloviev, nici nu pot fi asemenea persoane, întrucât societatea este organizată pe principiile moralei absolute. Dar atunci cum să înțelegem progresul moral al vieții sociale și cine este factorul principal al acestui progres individul sau comunitatea? Soloviev, după cum am observat, rămâne nehotărât între individ și comunitate și, stând pe baza moralei absolute, el scoate la iveală când unul când altul din

¹⁾ «Opravdanie Dobra» pag. 467.

²⁾ „Zameceania na statii profesora Șerșenevicea“ Rev. „Voprosâ filosofii i psihologii“ an. 1897 vol. 39 pag. 664.

acești doi factori, dând însă preferință și o deosebită însemnătate societății, ca unui factor hotărâtor, după părerea sa, în progresul moral al omenirii.

Însă oricum am rezolvi noi chestiunea aceasta totuși, după cum vedem, individul aparte, în orice moment, poate sta în opoziție societății, fiind sau superior sau inferior mediului social, care a stabilit normele vieții în conformitate cu conștiința sa morală.

Prin urmare, din punct de vedere al binelui absolut, a cărui temelie este însușită naturii omenești, și care, după ideologia creștinească, trebuie să se realizeze în viața, atât individuală cât și socială, Soloviev foarte bine a determinat rolul individului și al societății în viață și a arătat clar însemnătatea fiecărui din acești factori aparte.

El a expus demnitatea absolută a libertății individuale, însemnătatea absolută a vieții sociale și a arătat idealul creștinesc al raporturilor între acești doi factori. Din acest punct de vedere, cugetările lui Soloviev stau în deplin acord cu ideologia creștină. Însă tocmai o astfel de concepție, construită pe bazele moralei absolute, l-a adus pe Soloviev la aceea, că el zugrăvește nu atât idealul vieții sociale al unui stat, cât idealul organizației bisericești. Biserica este tocmai acel institut, care este construit pe principiile moralei absolute și a cărui organizație se bazează numai pe unitatea conștiinței morale a credincioșilor; însă viața unui stat, afară de această se construiește încă și pe alte principii. Ca rezultat s'a întâmplat că chestiunea despre raporturile reale între individ și comunitate, din punct de vedere creștinesc în viața unui stat creștin, a rămas nerezolvită de Soloviev.

Soloviev n'a luat în considerare faptul că omul după natura sa firească este nu numai altruist ci și egoist, și că în viața socială individul își satisface atât tendința spre unire — altruismul, cât și interesele sale egoiste. Libertatea este temelie întrunirii acestor două principii în firea omului, și în conformitate cu ele individul, restrângându-și liber interesele personale, singur pentru sine își stabilește și normele raporturilor față de alți indivizi și normele acestea, cari au pentru el puterea constrângerii morale, se împlinesc de el cu totul liber.

De la sine se înțelege, că între individ și co-

munitate nu va fi nici o luptă numai în cazul, când normele vieții sociale vor mărgini interesele individuale în aceeași măsură în care individul se mărginește singur pe sine, ceea ce se poate întâmpla numai dacă membrii societății sunt pe aceeași treaptă de dezvoltare a conștiinței morale, sau la fel întrunesc în firea lor altruismul și egoismul.

Dar socoteala stă încă și în aceea că unirea oamenilor în mari organizații sociale totdeauna se fac sub influența mai multor diferiți factori: lupta pentru existență, pericolul în fața vrăjmașilor, suferințele fizice, condițiile geografice, etc., și mai ales forța armelor și inițiativa persoanelor aparte — sunt factorii principali ai unirii și ai organizației statelor întregi.

La fel sunt și toate statele creștine.

Natural că într'o astfel de societate dreptul social niciodată nu va corespunde normelor, pe cari le stabilește liber fiecare individualitate pentru sine, și cu cât va fi diferența mai mare, cu atât mai intensivă va fi lupta între individ și comunitate; și orice putere a legilor stabilite, orice represalii și orice supraveghere din partea autorităților, nu vor fi în stare să domolească lupta aceasta, ci dincontră o vor agită; și într'o astfel de societate sub cenușa liniștei exterioare zac scânteii ascunse de uneltiri și lupte, cari sunt destule în orice clipă pentru a aprinde un foc.

Creștinismul a scos la iveală demnitatea egală a fiecărei persoane, frăția tuturor oamenilor și dând poruncă nouă, ca fiecare să iubească pe toți, în principiu a respins lupta aceasta; însă n'a înlăturat libertatea individuală, ci din contra moralitatea fiecărui pas, luat față de alții, se prețuește după cât a luat parte la înfăptuirea acestui pas voința liberă a omului. Creștinismul n'a înlăturat nici egoismul individual, recunoscând stricăciunea firei omenești prin păcat și moștenirea universală a păcatului strămoșesc; omul trebuie să se perfecționeze treptat pe calea eliberării de starea păcătosului — de egoism. Idealul este renașterea firei omenești, adică înlăturarea definitivă a egoismului.

Însă, pe calea realizării acestui ideal în viață, unii progresează mai departe, alții merg mai încet, iar alții cu totul desfigurează acest ideal; din cauza aceasta, sunt diferite și normele individuale ale raporturilor între membrii societății;

pe terenul acesta și izbucnește lupta între individ și comunitate. Dacă un stat anumit tinde să realizeze în viața socială idealul creștinesc, apoi trebuie să meargă pe calea împăciuirii și liniștirii acestei lupte, care se va liniști după măsura, în care normele sociale vor corespunde conștiinței morale a mai multor membri din societate.

Individualitatea nu știe de libertatea absolută, pe care o cere individualismul extrem, întrucât, tinzând după firea sa spre unire cu alții, singur se mărginește în oarecare măsură; însă ține ca mărginirea aceasta să nu fie exterioară, ci să atârne de el însuși, să nu fie silnică ci slobodă. «Idealul libertății politice, zice Bulgacov, nu constă în distrugerea statului (teoria anarhiștilor), ci în transformarea lui în conformitate cu cerințele conștiinței morale»¹⁾.

Prin urmare nu este drept nici socialismul, care gândește, că va stabili raiul pe pământ, egalând pe toți cu forța. Egalitatea aceasta trebuie să corespundă conștiinței morale a individului și trebuie să fie introdusă de el însuși, «Pentru individualitate, care se consideră liberă adecă recunoaște pentru sine ca lege voința proprie, zice istoricul Zavitnevici, orice altă lege care vine din altă parte, apare ca siluire, pentru a cărei înlăturare ea își va concentra toate forțele»²⁾. Prin urmare în orice moment individul se va supune societății, nu în măsura în care societatea va fi organizată pe principiile moralei absolute, după cum socoate Soloviev, ci întru cât singură societatea va fi supusă individului, adecă întru cât normele vieții sociale vor corespunde cu conștiința morală a individului și cu interesele lui. La aceasta trebuie să tindă atât individualitatea, cât și societatea pe calea progresului și a realizării idealului creștinesc în viața individuală și socială.

În adevăr creștinismul nu tinde ca normele vieții sociale, cari ar corespunde idealului creștinesc, să fie stabilite și introduse în viață cu forța, și pentru acest scop creștinismul niciodată nu s'a adresat la puterea autorităților de stat, și nu s'a apucat mai ales de armă; și asemenea măsuri, dacă și-au avut loc, niciodată

n'au fost spre progresarea creștinismului. Au rezultat din înțelegerea greșită a creștinismului și au apărut în viața istorică ca o modificare ridicolă a ideologiei creștinești; însă creștinismul cere realizarea liberă a idealului creștinesc în viața individuală, precum și reforme sociale în mod treptat în conformitate cu acelaș ideal.

Astfel, puterea dreptului, ori de cine ar fi acest drept stabilit, atârnă de recunoașterea liberă a acestui drept din partea individului, iar aceasta va fi atunci, când dreptul va mărgini interesele individului în conformitate cu conștiința lui morală. Desigur, că dreptul, pornit din voința unei sau câtorva persoane, va corespunde conștiinței morale a legiuitorilor și poate să fie în contrazicere cu conștiința majorității membrilor din comunitate; dela sine se înțelege că asemenea drept va putea exista exclusiv numai prin aplicarea forței fizice, a constrângerii exterioare. Lupta și crimele în astfel de societate vor fi într'o măsură uimitoare. Dreptul va avea mai mare putere interioară atunci, când va corespunde voinței tuturor membrilor societății.

Sigur că e foarte greu, dacă nu imposibil c. tdesăvârșire, a ajunge la unirea și înțelegerea tuturor, fiindcă nu este la fel conștiința la toți. Prin urmare datoria morală a societății este aceeași dezvoltare intelectuală și morală pentru toți membrii societății, astfel ca între ei să nu fie așa mari deosebiri, până la extremități; acest scop trebuie să-l urmărească toate instituțiile sociale.

Fără îndoială că normele vieții sociale, chiar astfel stabilite, pot să nu corespundă conștiinței morale a persoanelor aparte, cari vor fi superioare sau inferioare conștiinței morale a masselor. Primii vor cere mărginirea intereselor individuale în mai mare măsură, decât vor fi mărginite de normele vieții sociale, ultimii vor cere mai largă libertate pentru aceste interese egoiste. Cugețând în mod teoretic, călcătorii de lege sau criminalii ar trebui să fie numai între indivizii din ultima categorie; însă de fapt în istoria omenirii noi vedem nu mai puțin mucenici pentru idei înalte și frumoase cari au contribuit la progresarea morală a omenirii, decât criminali condamnați. Dela sine se înțelege, că în cazurile acestea noi avem de-a face cu o concepție falsă despre problemele sale, atât din partea societă-

¹⁾ «O soțialnom ideale». Rev. «Voprosă filosofii i psihologii» an. 1903; vol. 68 oag. 312.

²⁾ «O vâșsem naceale obșcestvenoi nraatvenosti». Rev. «Stranic»; an. 1900. vol. III pag. 19.

ței, cât și din partea acelor persoane, cari după conștiința lor morală sunt superioare mediului în care viețuesc.

Cei inferiori din punct de vedere moral, lărgind întinderea intereselor proprii, vor călca interesele esențiale ale altora; datoria societății este, ca fiecare membru să fie îngrădit și apărat de voința rea a unor asemenea oameni.

Pe astfel de indivizi societatea e obligată să-i îndrepte, să-i dezvolte până la treapta conștiinței morale a societății, ca normele vieții sociale să aibă pentru ei puterea constrângerei morale și să se împlinescă de ei liber, cum și de majoritatea membrilor; în tot cazul, până atunci societatea este obligată a lua toate măsurile posibile, ca ei cu interesele lor egoiste să nu treacă limitele intereselor individuale, stabilite de normele vieții sociale.

Cu privire la cei superiori, cari restrâng interesele proprii în mai mare măsură decât le mărginesc legile, se pare că ei prin aceasta pe nimeni nu pot să atingă, și în cazul acesta comunitatea nu numai n'are dreptul moral să mărginească libertatea lor, ci în numele idealului creștinesc, n'are dreptul nici să le interzică lor a propovedui și a convinge și pe alții, că tocmai astfel trebuiesc mărginite interesele individuale. Însă asemenea persoane n'au dreptul moral a impune altora cu forța îndeplinirea cerințelor proprii, întrucât asemenea procedare ar apărea ca călcarea libertății morale și a intereselor altora, și societatea este obligată a îngrădi drepturile fiecărui individ de asemenea călcări. Cu toate acestea în asemenea cazuri noi vedem în viața reală a fiecărei societăți procedări neînțelese.

Dintr'o parte, asemenea persoane, călcând principiile proprii, pun mâna pe arme și vreau cu forța brută să facă societatea mai morală, uitând că normele vieții sociale pot fi stabilite pentru individ numai liber.

De altă parte, și societatea, considerând normele existente, ca ultimul cuvânt de organizație socială pe treapta dezvoltării morale, nu numai nu apără aceste norme de orice călcare, ci interzice orice critică a lor, și orice cereri cu privire la schimbarea lor și la introducerea în viață a altora superioare; și pe cei, cari propoveduesc și cer ceva asemenea, îi condamnă la rând cu criminalii, uitând că normele vieții sociale

existente sunt numai apariția conștiinței morale a majorității, iar uneori chiar a minorității, și că idealul dezvoltării și a perfecționării vieții atât individuale, cât și sociale, este nelimitat din punct de vedere al moralei creștine.

Să luăm un simplu exemplu: societatea îngrădește prin legi dreptul de proprietate al individului în anumite condițiuni: unii nu numai se folosesc de dreptul acesta în marginile legii, ci pe toate căile ilegale se silesc să-și înmulțească proprietatea. Societatea e datoră a pune stavilă lăcomiei peste măsură și a apăra interesele celorlalți membri de asemenea persoane, dornice de avuție. Însă alții, a căror conștiință morală este superioară, nu numai nu tind ca să-și înmulțească averea, ci împart și ce au între cei, cari n'au; și niciodată nici o lege n'a oprit ceva asemenea, considerând asemenea fapte, ca rezultat al dezvoltării morale superioare, și ca normă superioară a raporturilor între indivizi. Cu toate acestea propoveduirea acestei ideologii și cererea în public ca și alții să facă asemenea este oprită și osândită, pe când aceasta n'ar trebui să se întâmple în numele idealului creștinesc, în numele perfecționării morale a omenirii întregi.

Dezvoltarea și răspândirea treptată a ideilor morale superioare duce omenirea întreagă pe calea progresului moral. Când asemenea idei pătrund în mase și sunt îmbrățișate de majoritate ca norme libere ale vieții sociale, atunci apar și instituțiile sociale, cari ajută la dezvoltarea morală și a celorlalți. Soloviev afirmă că noile idei numai atunci pătrund în mase și se primesc de majoritate, când se realizează prin forța autorităților de stat. Socotim că aceasta are însemnătatea numai pentru minoritate; în caz contrar, asemenea idei n'ar putea, nici n'ar trebui să mai devină legi. Purtătorii ideilor noi totdeauna sunt individualități separate, și se răspândesc aceste idei dela început într'un cerc restrâns, în minoritate; dar câți pătimesc pentru acele idei, cari pe urmă pătrunzând în mase și realizându-se în viață, se consideră ca treaptă superioară a dezvoltării moralei.

Din punct de vedere al creștinismului, asemenea cazuri n'ar trebui să se întâmple și asemenea victime sunt adevărați mucenici pe altarul progresului moral al omenirii.

Cum vedem, rezolvirea problemei raporturilor

de întreținere, aprobă budgetul de cheltuieli și verifică îndeplinirea lor.

96. — Organul executiv al adunării parohiale în ce privește școalele, este consiliul parohial.

97. În sfera de datorii a consiliului parohial intră alegerea candidaților (și a candidatelor), la posturile de învățători dintre persoanele apte în predare și educarea copiilor și devotate bisericii. Persoana aleasă de consiliu, cu consimțământul parohului bisericii, este admisă a-și îndeplini datoriile sale. Aprobarea definitivă depinde de puterea bisericească respectivă: punerea în disponibilitate a învățătorilor se face de consiliul parohial, cu aprobarea puterii bisericești respective.

98. Administrarea mai de aproape a școalelor se încredințează consiliului școlar.

99. Consiliul școlar se compune din preot, reprezentanți ai părinților copiilor care învață, în număr nu mai mare de o treime din componerea consiliului școlar, din doi parohieni, aleși de consiliul parohial, din epitrop, dacă este, și învățătorii școlii. Președintele consiliului școlar se alege de consiliul parohial.

100. Școalele primare bisericești se întrețin 1) cu resurse bisericești și parohiale, cu ajutoare dela stat, județ, orașe și alte instituțiuni obștești și particulare, cu ofrande dela diferite persoane și cu vărsăminte din alte izvoare. 2) cu fondurile generale, școlare bisericești eparhiale. Căutarea de resurse generale eparhiale și ordinea chestiunii lor se stabilește de adunarea eparhială (Cler și Mirei).

101. Pentru deschiderea și întreținerea școalelor primare bisericești parohiale, se pot uni, spre înlesnire, mai multe parohii vecine, formând osebite uniuni.

102. Adunarea parohială are dreptul să introducă în școalele primare parohiale învățătura meșteșugurilor, agricultura, pomicultura, albinăritul, grădinăritul și altele asemenea acestora.

103. În limitele resurselor și după trebuință, în parohii se pot deschide școli profesionale pentru gospodăria sătească, meserii, lucru manual, și altele, sau clase complimentare, pe lângă cele primare, pentru instrucția generală și specială a populațiunii, asigurându-se însă predarea religiunii.

104. În scopul îndeplinirii datoriei de a lumina și educa populația ortodoxă, parohia poate înființa și întreține frății pentru vestirea evangheliei, muzee, case populare de instrucțiune,

biblioteci, sale de lectură, școale complimentare și clase, cursuri pentru adulți și maturi (catehete, de cântări, de cultură generală, profesionale), grădini de copii și orice altfel de instituțiuni de instrucțiune și educațiune.

105. Pe lângă fiecare biserică parohială, sub administrația preotului, trebuie să fie o bibliotecă bisericească, compusă nu numai din cărți teologice trebuitoare clerului pentru aprofundarea în cunoștinți teologice, ci și din cărți folositoare poporenilor și anume religio-morale și istorico-bisericești. Această bibliotecă trebuie să se întemeze și să se mărească cu resursele bisericii și ofrandele enoriașilor. În afară de scrieri bisericești trebuie să fie o secție și cu cărți ale autorilor profani.

106. În parohiile rurale cu mai multe cătune trebuie să se introducă așa numitele biblioteci sburătoare. Bibliotecile sburătoare trebuie să fie alcătuite din foi, broșuri și cărți, care să răspundă la toate trebuințele spirituale ale poporului. În fiecare bibliotecă pot fi dela 30—40 bucăți cu conținut deosebit și atâtea biblioteci câte cătune sunt în parohie. Membrii consiliului parohial, din cătunele respective, trebuie să îngrijească de bibliotecă, să distribue cărțile, spre citire și după un timp oarecare, să le strângă și să le dea satului învecinat. Făcând ocolul satelor, biblioteca se întoarce la preot care, schimbând cărțile citite cu altele, va îndrepta iarăși biblioteca spre satele parohiei.

107. Instituțiuni culturale, enumerate în articolul precedent, sunt sub administrația consiliului parohial. Îngrijirea lor mai de aproape, consiliul o poate încredința consiliului școlar, precum și la diferite persoane sau comitete. La această operă trebuie atrase într'o măsură mare, enoriașele inteligente, în care scop ele trebuie să primească o pregătire specială. Numirea persoanelor și a comitetelor amintite se face de adunarea parohială. Persoanele care servesc în școalele și instituțiunile parohiale se pun indisponibilitate de adunarea parohială, cu aprobarea puterii bisericești respective.

Obs. Instituțiile, care au caracter confesional, lucrează sub conducerea și răspunderea preotului, iară dacă sunt mai mulți preoți, sub cea a parohului.

108. Afară de cazurile indicate în art. 92 și 99, învățătorii și profesorii instituțiunilor cultu-

rale bisericești se demit după hotărârea puterii bisericești respective.

CAP. X

Despre averea bisericească și parohială

109. La averea Bisericii se înnumără; a) clădirea Bisericii cu tot ce-i aparține, precum și Bisericile filiale, casele de rugăciune și capelele b) tot ce se hărăzește în folosul bisericii, ce se aduce la Altarul Domnului ca: obiecte iudispensabile trebuințelor bisericești; c) averea mișcătoare și nemișcătoare, donată pentru înfrumusețarea bisericii, d) banii, ce intra în Biserică, din diferite resurse și anume: venitul din vânzarea lumânărilor, venitul cutiilor, al discului, excedente dela veniturile anterioare, venituri de la proprietăți nemișcătoare, venituri embaticare și din vânzarea locurilor la cimitirele parohiale și alte mici venituri, e) averea mișcătoare și nemișcătoare și capitalurile, socotite până la promulgarea prezentului, ca ale clerului; f) averea mișcătoare și nemișcătoare și capitalurile donate sau testate bisericii «spre folosire», sau ca proprietate ale bisericii, chiar dacă ar fi cu menire specială pentru trebuințele de binefacere și luminare ale parohiei și întreținerea clerului.

Obs. Veniturile bisericilor filiale, ale caselor de rugăciune și ale capelelor, sunt rezervate pentru întreținerea și reparațiunea acestora.

110. Averea Parohială se compune din orice avere mișcătoare și nemișcătoare și capitaluri aferosite pentru satisfacerea nevoilor religiosoculturale ale Parohiei. Aici intră: a) dările benevole, b) colecte cu cutiile, în cuprinsul Parohiei c) dările benevole, pe listele de subscripție; d) dările benevole, în natură dela poporeni; e) venituri dela proprietățile nemișcătoare ale Parohiei f) venituri embaticare și dela arenze și g) dările hotărâte de adunarea generală parohială.

111. Administrarea și dispunerea de banii bisericii și ai parohiei o are adunarea parohială cu Consiliul parohial, conform prezentului statut, cu restricțiunile, indicate în articolele următoare.

112. Averea nemișcătoare a Bisericii, se poate dobândi cu resursele bisericii, după hotărârea adunării parohiale, fără osebită aprobare, în limitele sumei, permisă de puterea Eparhială a se cheltui. Vinderea averii nemișcătoare a bisericii, înstrăinarea ei, schimbul, amanetarea, arendarea, pe termen mai mare de trei ani, precum

și cedarea cu dreptul de a se construi, se face cu aprobarea puterii superioare bisericești.

Obs. Localurile bisericilor, ale caselor de rugăciuni și ale capelelor nu se pot amaneta.

113. Sumele bănești și veniturile bisericii se cheltuesc după dispozițiile art. 109 lit. e și f a capitolului prezent, pentru întreținerea clerului și potrivit cu menirea specială. Celelalte se pot cheltui pentru trebuințele, conservarea și întreținerea bisericii și pentru obiectele cultului divin și în caz de absolută necesitate, la acordarea de ajutoare membrilor clerului. Aceste cheltueli se pot face, independent, de adunarea parohială, în limitele stabilite de adunarea Eparhială. Cheltuelile care întrec aceste limite se fac cu aprobarea specială a puterii eparhiale pentru fiecare caz. Sumele bănești ale bisericii se mai cheltuesc și pentru trebuințele generale bisericești și generale eparhiale.

Obs. I Proporția cheltuelilor din fondurile bisericii și a fiecărei biserici, pentru trebuințele generale bisericești și generale Eparhiale, se fixează de adunarea Eparhială a clerului și mirenilor.

Obs. II. Bisericile de casă (Paraclise), când primesc dela puterea Eparhială, registrele matricole și alte acte bisericești și când, în ele, se efectuează servicii nu numai pentru persoanele casei, cărora aparțin și instituțiilor pe lângă care ființează, ci și pentru particulari, sunt impuse la contribuțiuni, pentru trebuințele generale bisericești și generale Eparhiale, ca și bisericile parohiale.

114. Averea parohială, sub toate formele, poate fi obținută, vândută, înstrăinată, schimbată, amanetată, arendată și cedată cu drept de construcție după hotărârea adunării parohiale.

115. Îndeplinirea hotărârilor adunării parohiale în ce privește averea bisericii și cea parohială, cade asupra consiliului parohial, care are grijă de lucrările curente și căruia i se încredințează deasemenea administrarea nemijlocită a averii parohiale, reprezentarea, în numele parohiei, în toate împrejurările, încheierea de contracte, în numele parohiei, alegerea și împuternicirea procuriștilor atât în afaceri judecătorești, cât și în toate celelalte chestiuni.

116. În caz de deslipire de o parohie oarecare, parohienii deslipiți nu pot avea niciun drept la averea parohiei de care s'au despărțit.

117. În cazul când o parohie independentă în-

cetează de a fi parohie, toată averea parohială trece în stăpânirea parohiei la care s'a alipit parohia desființată.

118. Gospodăria Bisericii și cea Parohială se inspectează de Protoereu.

119. Consiliul Parohial face inventare de toată averea mișcătoare și nemișcătoare și capitalurile Bisericii și Parohiei; aceste inventare se fac în două exemplare, dintre care unul se păstrează între actele Consiliului Parohial, iar altul se dă administrației Eparhiale.

120. Adunarea Parohială dă socoteală puterii Eparhiale, spre știința și în ordinea stabilită, despre cheltuiala averii și capitalurilor parohiale.

121. Bugetul anual de venituri și cheltueli al Parohiei din averea Bisericii, se alcătuește de Consiliul Parohial și se aprobă de adunarea Parohială, dacă nu iese din sfera sumelor stabilite de puterea Eparhială. În caz contrar, se aprobă de puterea Eparhială.

Obs. Modul alcătuirii bugetului se indică de puterea Eparhială.

122. Adunarea Parohială, prin Consiliul Parohial, poate mijloci la puterea Eparhială, pentru alocarea părții libere, din sumele Bisericii, sau de economii, la trebuințele instituțiilor Parohiale.

123. Parohia singură determină ordinea și norma dărilor bănești, ori în natură (art. 57), cu dreptul, pentru osebiți enoriași de a schimba darea din urmă în alta, cu aprobarea Consiliului Parohial.

124. Strângerea dărilor, în natură, se face cu aceeași rânduială, ca și cea bănească.

125. Orcine nu dorește a face plata stabilită în natură, poate achita mai dinainte suma determinată. În acest scop, adunarea Parohială, la stabilirea dării în bani, li stabilește și echivalentul în natură, potrivit cu prețurile existente în localitate.

126. Adunarea Parohială are drept a influența pe poporâni, care nu-și plătesc dările parohiale cu admonestarea și luarea dreptului de a participa la adunările Parohiale.

127. Normele pentru purtarea scriptelor și socotelilor, în ce privește incasarea dărilor, se alcătuesc de puterea Eparhială.

CAP. XI

Despre Bisericile Catedrale

128. În fiecare oraș Eparhial, una dintre biserici se intitulează biserica Catedrală a Arhiepiscopului Eparhial, local. În fiecare oraș, una dintre biserici se numește Catedrala județeană.

129. Bisericile Catedrale pot avea enorie și, în asemenea caz, întreținerea bisericii și a Clerului se face cu fondurile Parohiei; în caz de insuficiență, participă la găsirea mijloacelor pentru întreținerea bisericii Catedrale adunarea Eparhială.

130. Bisericile catedrale, care nu au enorii, se întrețin din fondurile generale Eparhiale, dacă nu există alte mijloace de întreținere.

131. Dacă o biserică Parohială, cu consimțământul Parohiei, încheierea adunării Eparhiale și încuviințarea Arhiepiscopului Eparhial, devine Biserică catedrală, atunci adunarea Parohială urmează să stabilească cota parte cu care Eparhia participă la cheltuielile Catedralei.

132. Biserica Catedrală, cu Parohie, își administrează afacerile, prin adunarea Parohială și Consiliul Parohial, după rânduiala comună.

133. Catedralele fără enorie se administrează de Consiliul Catedralei, compus din superior (Paroh), ceilalți membri ai Clerului, Epitropul Catedralei și membri aleși sub conducerea și supravegherea Arhiepiscopului Eparhial.

134. Membrii aleși ai Consiliului Catedralei se aleg de adunarea Eparhială.

135. Numărul membrilor aleși ai Consiliului Catedralei se fixează de puterea Eparhială.

136. Gospodăria Bisericilor Catedrale, fără enorie, o conduce Consiliul Catedralei și doi împuterniciți, aleși pentru evidențierea lunară a sumelor Catedralei.

137. În celelalte privințe, Consiliul Catedralei urmează normele Consiliilor Parohiale.

138. Controlul sumelor bisericilor Catedrale, fără enorie, trebuie să se facă lunar, în prezența a doi împuterniciți aleși de aceeași adunare a reprezentanților Parohiilor orașului, care adunare, alege și pe epitropul Catedralei, participând și Clerul ei.

139. Averea Bisericilor Catedrale se revizuieste de puterea Eparhială cel puțin odată în trei ani. Toate cheltuelile Catedralei se fac, după bugetul aprobat de Arhiepiscopul Eparhial.

140. Epitropul Bisericii Catedralei prezintă socoteala anuală, nemijlocit, Arhiereului Eparhial despre cheltuielile sumelor bănești ale Catedralei.

CAP. XII

Despre Bisericile Cimitirilor și despre cimitire

141. Locurile pentru înmormântarea creștinilor ortodocși sau cimitirele cad sub administrația Bisericii și îngrijirea ei.

A. Cimitirele orășanești

142. Bisericile cimitirelor cu Parohie, deasemenea bisericile cimitirelor și cimitirele anexate la o biserică Parohială, se administrează de Consiliile Parohiale.

143. Dacă astfel de cimitire deserveșc populația câtorva parohii sau orașul întreg, atunci în administrația lor participă, la un loc cu Consiliul Parohial, câte un reprezentant de fiecare Parohie deservită, ales de Consiliile Parohiale respective.

Obs. În capitale și în deobște în acele orașe unde sunt multe Parohii, în administrația cimitirilor în locul reprezentanților dela Parohii, participă reprezentanți din partea Protoieriei sub jurisdicția căreia cade cimitirul, în numărul determinat de Consiliul Eparhial și în plus doi reprezentanți ai Comunei.

144. Cimitirele cu biserici fără popor, însă cu cler deosebit, care deserveșc populația orașelor se administrează de Consiliile de cimitire, sub prezența superiorului bisericii locale, din care face parte Clerul și Epitropul, doi reprezentanți ai frăției locale, dacă există pe lângă cimitir, și doi reprezentanți ai Protoieriei căreia aparține cimitirul.

Obs. În Moscva și alte orașe, unde o parte din veniturile cimitirelor merge în folosul curatei pentru săracii cinului spiritual, în Consiliile administrative ale cimitirului, intră doi reprezentanți ai numitei curatele aleși de ea.

145. Pe lângă cimitirele orășanești, se pot înființa osebite frății și Epitropii cu scopul de a contribui la bună starea și îngrijirea cimitirelor.

146. Cimitirele de pe lângă instituțiuni, care își au bisericile lor, se administrează după normele bisericilor de casă.

Obs. Această regulă nu se întinde asupra bisericilor și cimitirelor mănăstirești.

147. Deschiderea cimitirelor ortodoxe și construirea de biserici și capele, în ele, se face numai cu aprobarea puterii Eparhiale locale, care deasemenea poate, din parte-i, să deschidă cimitire ortodoxe și să construiască, în ele, biserici și capele.

148. Instituțiunile care deschid cimitire le predau în administrația bisericii și în cazul când construiesc biserici și voesc să aibă și cler, sunt obligate să-l asigure cu locuință și spese anuale, până ce clerul va fi asigurat cu venituri dela cimitir, capitaluri, arezi și venituri embaticare.

149. Cimitirele nouă, chiar la înființare, ca și locurile disponibile dela cimitirele vechi, se împart în secții (tăblieri). Cimitirele trebuiesc întreținute în ordinea necesară.

150. Parohiile, Consiliile cimitirelor și instituțiunile, care întrețin cimitirele, au dreptul să stabilească prețul locurilor de înmormântare și să destineze pentru săraci locuri gratuite.

B. Cimitirele sătești

151. În fiecare parohie ortodoxă rurală se află un cimitir pentru îngroparea repauzaților.

Obs. I. În caz de trebuință, pot fi într'o parohie nu unul, ci două și mai multe cimitire.

Obs. II. Ctitorii și membrii clerului au dreptul a fi înmormântați lângă biserică, cu consimțământul consiliului Parohial.

152. Locul cimitirului se procură de parohie.

153. Cimitirele nouă se înființează cu observarea tuturor condițiunilor stabilite de serviciul sanitar și regulele sanitare.

154. Pașterea vitelor în cimitire este oprită și ele trebuie să fie închise așa, ca să nu intre vitele.

155. Privegherea ca cimitirele sătești să fie curate și cuviincios păstrate, conform cu datoria creștină celor de o credință adormiți, o are Parohul și Consiliul Parohial.

156. Pentru locurile de înmormântare, în cimitire, se poate lua, în folosul bisericii, plata stabilită de adunarea parohială.

CAP. XIII

Despre Uniunea Parohiilor

157. Spre mai mare izbândă în ajungerea scopurilor religios-morale și bisericesti obștești, Parohiile Eparhiei se pot întruni în Uniuni.

158. Membrii Uniunilor pot fi Parohiile, So-

cietățile Ortodoxe creștine, Societățile de temperanță, Frățiile, precum și administrația și clericul bisericilor de casă.

159. Uniunile Parohiilor pot dobândi și înstrăina averea mișcătoare și nemișcătoare, a o amaneta, a contracta și da împrumuturi și a forma capitaluri.

160. Afacerile Uniunilor se administrează: de adunarea generală ca organ dispozitiv și de Consiliul Uniunii ca organ executiv.

161. Arhiepiscopul Eparhial local este Președinte de onoare al Uniunii Parohiilor, iar Arhiepiscopii Vicari Locali sunt membri de onoare ai Uniunii.

162. Adunarea generală se compune din superiorii Parohiilor și ai bisericilor de casă și din reprezentanți, aleși pe un an de adunările Parohiale și alte instituțiuni ce compun Uniunea.

163. Președintele de onoare și membrii de onoare ai Uniunii iau parte la adunările generale personal pentru sine iar ceilalți membri, ca reprezentanți ai instituțiilor care i-au ales.

164. Adunarea generală a Uniunii alege din sânul său pe Președinte, care prezidează în lipsa Președintelui de onoare sau în prezența lui, după însărcinare.

165. Fiecare membru al Uniunii trebuie să fie înștiințat cel puțin cu o săptămână înainte despre ziua, ceasul și locul adunării generale, precum și despre chestiunile ce urmează a fi discutate.

166. Adunarea generală să convoacă de Consiliul Uniunii sau din proprie inițiativă, sau după cererea unuia sau mai multor Consilii Parohiale, sau după propunerea Arhiepiscopului Eparhial.

167. Adunarea generală e legal constituită dacă participă cel puțin $\frac{1}{3}$ dintre membrii ei. Dacă în ziua fixată pentru adunarea generală vor fi mai puțin de $\frac{1}{3}$ dintre membrii reprezentanți, adunarea se amână pe a doua zi și se consideră legal constituită cu orice număr de membri, lucru despre care se va aminti în convocare. Hotărârile adunării se consideră valabile, independent de numărul celor prezenți la adunare, însă numai în chestiuni pentru a căror hotărâre a fost convocată adunarea.

168. Adunarea generală în afară de examinarea chestiunilor referitoare la afaceri religiosomorale și generale bisericesti determină: a) cu cât ia parte fiecare membru al Uniunii la cheltuielile ei; b) ordinea de acțiune a Consiliului Uniunii;

c) aprobarea bugetului anual de venituri și cheltuielile Uniunii; d) aprobarea socotelor anuale ale Uniunii; e) determinarea condițiilor de intrare în Uniune a membrilor noi; f) dobândirea în numele Uniunii, înstrăinarea și darea cu împrumut a averii mișcătoare și nemișcătoare a Uniunii; g) aprobă Consiliului plata datoriilor și primirea lor de la datornicii Uniunii; h) determinarea condițiilor de retragere din Uniune a diferiților membri; i) în caz de totală lichidare a Uniunii hotărăște mai departe întrebuințarea averii Uniunii.

Obs. Președintele de onoare și membrii de onoare nu sunt supuși dispozițiilor din prezentul articol.

169. Adunarea generală alege din sânul ei Comisia pentru pregătirea referatelor către adunare, Comisia de control pentru conturile Consiliului și revizia instituțiilor administrate de Consiliu.

170. Consiliul conduce toate afacerile Uniunii afară de cele rezervate adunării generale. În special el se ocupă cu: a) afacerile curente și corespondența cu membrii, persoanele lăturale și instituțiile; b) primirea declarațiilor despre dorința de a fi membri ai Uniunii și determinarea numărului de reprezentanți ai Parohiilor în Uniune; c) convocarea adunărilor Uniunii în sesiune ordinară și, în caz de trebuință, și extraordinară; e) discutarea prealabilă a chestiunilor ce urmează a fi supuse adunării generale; e) alcătuirea bugetului și a gestiunii anuale a Uniunii și darea de seamă periodică despre activitatea tuturor Parohiilor Uniunii; f) alegerea Președintelui Uniunii, a vicepreședintelui, casierului și secretarului; g) discutarea și rezolvarea propunerilor despre dezvoltarea activității Uniunii conform prezentului statut, prelucrarea planului de activitate și alcătuirea dispozițiilor; h) rezolvarea propunerilor relative la cheltuieli peste buget, vânzarea imobilelor în sumă de la 100 la 500 ruble, încheierea a orice fel de contracte, corespondența Uniunii cu puterea de Stat sau bisericască și altele asemenea.

173. Consiliul Uniunii duce corespondența în numele ei.

174. Uniunea Parohiilor își are sigilul propriu.

175. Uniunea face anual darea-de-seamă Ar-

hiereului Eparhial despre activitatea parohiilor componente ale Uniunii.

176. Arhiereul Eparhial, dacă va observa că Uniunea se abate de la scopul ei, îi atrage Consiliului atenția; dacă Consiliul continuă a lucra în aceeași direcție, atunci convoacă adunarea generală și pune chestiunile în deliberarea ei; dacă adunarea generală va primi dispozițiunile cu care Arhiereul Eparhial nu se împacă, apoi el are drept să oprească aducerea lor la îndeplinire și afacerea trece la examinarea puterii superioare bisericesti, iar Arhiereul dispune de urgență în consecință.

177. Dispozițiunile despre Uniunea Parohiilor sunt un exemplu. După hotărîrea adunării generale a Uniunii, în statutul Uniunii se pot introduce cu aprobarea puterii Eparhiale completări și schimbări.

Despre Episcopi; Vicari (2/15 Aprilie 1918)

1. Eparhiile actuale sunt supuse micșorării în graniță. Vicariatele existente, unde posibilitatea îngăduie, se transformă treptat în Eparhii independente.

2. În administrarea Vicarilor existenți se dau părți din Eparhii în care ei sub conducerea generală a Arhiereului Eparhial, ocârmuesc cu dreptul de Episcopi independenți, după normele stabilite de Sf. Sinod. Arhiereul Eparhial poate da Vicarului, în afară de aceasta și alte însărcinări în cuprinsul Eparhiei.

3. În Eparhiile capitalelor și în alte Eparhii, potrivit cu nevoile locale, se poate da Vicarilor un cerc determinat din afacerile Eparhiale, după chibzuința Arhiereului ocârmuitor.

4. Episcopii Vicari se numesc de Sf. Sinod, după mijlocirea Arhiereului ocârmuitor.

5. Episcopii Vicari își primesc întreținerea din fondurile locale, în proporția stabilită de Sf. Sinod.

6. Vicarii își au reședința în orașul al cărui nume îl poartă catedra și, unde posibil sunt și superiori de mănăstiri.

Despre adunările județene. (Uiezdnie) 2/15 Aprilie 1918

1. Unde se va găsi necesar și posibil, se convoacă adunări județene și cercuale (câteva județe ale Vicariatului) compuse: a) din membrii Consiliilor Protopopești ale Județului (județele

Vicariatului); b) din membrii aleși la adunările protopopești pentru adunările Eparhiale; c) din reprezentanți ai Parohiilor (în număr egal clerici și mireni) aleși de adunările Parohiale.

2. Adunările județene se convoacă, sau după propunerea Arhiereului Eparhial, sau după cererea unui cerc protopopesc al județului. Organizarea adunărilor se încredințează de Arhiereul Eparhial Vicarului, sau superiorului Catedralei județului, sau unuia dintre Protoereii județului, însă superiorul catedralei județului obligator este membru al adunării. Președinte al adunării este Episcopul Vicar, dacă își are reședința în orașul județului sau dacă i s'a încredințat președinția de Arhiereul Eparhial, ori unul dintre membrii adunării cu treaptă preoțească, ales de adunare.

Obs. I. Adunările județene se convoacă înaintea celor Eparhiale.

2. În cazuri speciale, când afacerile bisericesti locale reclamă o grabnică dezlegare, superiorul Catedralei județului, cu binecuvântarea Arhiereului Eparhial, sau a Vicarului, convoacă adunarea în sesiune extraordinară. Astfel de adunări se compun din tot Clerul hirotonit al județului și din mireni, membri ai Consiliilor Parohiale, aleși de acestea, în număr îndoit față de cler. Despre convocarea adunării județene extraordinare și despre hotărîrile luate, Președintele raportează Arhiereului Eparhial.

3. În anunțul despre convocarea adunării trebuie să se arate chestiunile ce urmează a fi discutate.

4. Adunarea județeană are în competență: a) prealabila discutare a chestiunilor ce vor fi rezolvate în adunarea Eparhială; b) în general chestiunile relative la viața religioasă a Parohiilor orășanești ale județului și cercului și în special măsuri pentru instrucția religioasă-morală, lupta cu sectele, predica și altele; c) alegerea personalului instituțiilor bisericesti ale județului; d) alegerea din sânul adunării județene, a împuternicirilor pentru adunarea Eparhială — câte un cleric și un mirean de fiecare cerc protopopesc, dacă acest sistem de alegere va fi primit de Eparhie.

5. Hotărîrile adunării județene, prin președinte, se înaintează Arhiereului Eparhial, Vicarului sau adunării Eparhiale, conform cazului.

NU PRIN LEGI ȘI JANDARMI

*Quid leges sine moribus?
Horatius*

Cu drept cuvânt, pus pe gânduri de nespusa împuiare a cârciumilor dela noi, părintele Georgescu din lalomița se întreabă: «Pentru ce oare și la noi nu se face o mișcare a tuturor oamenilor de bine în sensul desființării cârciumilor, al acelor focare de mizerie și răutate? — De ce nu luăm și noi exemple dela alte popoare?»

Și deznădăjduit de ceea ce vede la noi, — Părintele Georgescu ne dă următoarele exemple: «Astfel, în America este cu desăvârșire oprită băutura în afară de rețete medicale. — Statul singur are drept să fabrice băuturi, pe care le vinde în sticle pecetluite ca la farmacie. — De cârciumi, nici pomeneală în aceste țări, și cu siguranță, nici bețivi».

Ei bine, din nefericire, lucrurile nu prea stau așa. — În Statele-Unite de exemplu, unde, într'adevăr, de curând este cu desăvârșire oprită orice băătură alcoolică, — se și vorbește de o reîntoarcere a comerțului liber de băuturi spirtoase. — În orice caz, fapt sigur este că în deobște acolo populația se smuncește și se luptă ca să arunce din gură călușul ce îi este asvârlit de stăpânire. — Și se pare că biruința populației nu ar fi prea departe. — Cel puțin, ziarele ne dau mereu de știre că foarte mulți din locuitorii Statelor-Unite, care se află nu prea departe de Mexic, trec adeseori granița, străbătând cu trenul sau cu automobilul distanțe destul de mari, numai pentru a putea consuma băuturi alcoolice. — Și drept urmare, se observă un lucru foarte curios, și anume că sub încurajarea acestui mereu propășitor comerț cu alcool, foarte multe din satele dela granița de miază-noapte a Mexicului, mai nainte foarte sărăcicioase, — astăzi s'au împu-ternicit și au luat înfățișarea unor adevărate orașe. — Dar nu e numai atât. — Căci chiar în cuprinsul Statelor-Unite foarte mulți oameni și-au instalat în case adevărate laboratorii, unde fără nici o alegere și spre cea mai mare pagubă a sănătății se extrage alcoolul din materiile toate, câte sunt în stare să le stâmpere setea de otravă. — Ei bine, din această pricină și poate și din motive de ordin electoral, — se și vorbește că

guvernanții de acolo ar fi dispuși ca foarte curând să revie la libertatea comerțului.

Cât despre laudele aduse Suediei și Norvegiei, unde, în urma monopolului, nu ar mai fi «nici pomeneală de cârciumi și de bețivi», lucrurile stau cu totul într'altfel. — Mai întâi, se cuvine să se știe că în monopol nici o nădejde nu trebuie să se pue atunci când se urmărește stăvilirea beției. Monopolul poate foarte mult atunci când este vorba să se umple lăzile visteriei. — De aceea, cu drept cuvânt se observă că sistemul monopolului, nu numai că nu împuținează obiceiurile netrebnice, ci încă le și îmboldește și sporește. — Așa, de pildă, cine nu știe că la noi monopolul tutunului nu a făcut altceva decât să sporească enorm veniturile Statului, și să întinză până în cele mai ascunse unghere ale țării netrebnicul obicei al fumatului, care, până a nu se așeza monopolul, era cu desăvârșire necunoscut în foarte multe părți? Căci, neîndoios este că obiceiul fumatului s'a lățit și din pricină că Statul monopolizator, și deci Statul foarte interesat, fabrică pachetele, cutii de tutun și țigări cât mai poleite, mai drăgălașe, mai atrăgătoare și mai ademenitoare. — Și desigur că tot astfel va fi și cu monopolul alcoolului, atunci când și la noi Statul, spre a-și spori veniturile, se va trudi, — nu să stăvilească vânzarea băuturilor spirtoase, ci dimpotrivă să le desfacă în sticle și în sticlucțe cât mai apropiate de cochetele flacoane de parfumuri.

«De altfel — spunea în 1912 marele economist francez Gide — chestiunea monopolului alcoolului are un mare interes din punctul de vedere fiscal, de oarece el aduce Statului în Rusia enorma sumă de un miliard și 862 milioane franci. Monopolul însă n'are nici o valoare ca mijloc de luptă contra alcoolismului. — Ar trebui să fim mult de tot naivi pentru a ne închipui că Statul filantrop s'ar trece cu firea ca să sleiască isvorul din care se adapă Statul fiscal».

Dar în Suedia — mi se poate spune — mai sunt și societățile filantropice antialcoolice — Ei bine, aceste vestite societăți, inaugurate în Göteborg, oraș în Suedia, în anul 1865, au ca țintă — ne spune același economist, — «dacă nu

să desgusteze pe consumator, cel puțin să nu'l atragă. — În acest scop, localurile, unde se desfac băuturile spirtoase trebuie să fie cât se poate de austere și de neconfortabile, și chiar să nu ofere nici scaune clienților pentru a se așeza. — Dar — încheie Gide — deși multă vreme s'au spus minuni despre aceste societăți, și s'a și vestit că prin ele s'a eliminat cu totul alcoolismul din țările scandinave, — s'a constatat că aceste debite umanitare au ajuns să semene mult cu cele vechi și că societățile, care le conduc, nu disprețuesc profitul, iar orașele, care și-au rezervat o parte din beneficii, le îmboldesc să vândă cât mai mult».

Este din cale afară de întristător tabloul, nu-ia așa? — Și totuși încă și mai rău stau lucrurile în mult civilizata Franța, unde după cum ne arată Gide: «puterea electorală a cârciumilor și distilatorilor de băuturi spirtoase (erau 500.000 cârciumari și un milion de distilatori), — a făcut să cadă toate proiectele de lege propuse în Cameră doar pentru limitarea numărului de cârciumi». Așa se explică pentru ce, după arătarea aceluiași economist, — în Franța consumația alcoolului, care în 1850 nu se ridica decât la un litru și 46 alcool *pur* de fiecare cap, ajunsese la 1898 la patru litri și 70 alcool *pur* de fiecare cap. — »Și cu atât mai înspăimântătoare ne apare această cifră — ne spune Gide — dacă ne gândim, mai întâi că fiecare litru de alcool *pur* are tăria cel puțin a 2-3 litri de rachiu, și în al doilea rând, că, scăzând pe femei, pe copii și pe cei care nu beau, trebuie să înmulțim cu 4 sau cu 5 cele 400 de pahăruțe de rachiu, pentru a afla adevărata cantitate de rachiu, pe care o înghit anual obișnuiții consumatori de alcool».

Și totuși, încheie Gide, există un prilej de nădejde: — el stă în așa numitele *societăți de temperanță*, care «dintre toate mijloacele de luptă împotriva alcoolului s'au arătat a fi cele mai eficace. — În Anglia, în țările scandinave și în Statele-Unite aceste societăți au scăpat într'adevăr de alcoolism o mare fracțiune, și încă într'una crescândă, a populației».

Un lucru însă este mai ales vrednic de luat în seamă în toată constatarea lui Gide, și anume că: «Acțiunea acestor societăți nu este însă mai eficace, decât acolo unde ele găsesc un puternic punct de rezanță pe terenul moral și religios».

Înțelegeți? — Nici unei stricăciuni nu i se poate ține piept decât acolo unde în sufletul oamenilor și-a făcut cuib frica de Dumnezeu. Căci fapt neîndoios este că această mântuitoare frică de Dumnezeu este începutul, nu numai al înțelepciunii, dar încă și al oricărei întremări morale și economice.

«Aș vrea să văd — scrie cugetătorul La Bruyère — că un om cumpătat, înfrânat, curat la suflet și drept, susține că nu este Dumnezeu: el ar vorbi cel puțin fără niciun interes. — Dar acest om nu se găsește».

Și eu mă încumet să spun: Dovediți-mi că se poate ca un drept-credincios, care nu este căzut în vreo manie religioasă, — să nu lucreze cu spor și cu bunăvoință, să nu fie un minunat soț și tată, un folositor cetățean și un vrednic mădular al societății. — Căci eu sunt încredințat că omul acesta, oricât l-ai căuta, nu l-ai putea găsi pe toată întinderea pământului. — În orice caz, neîndoios este că fapte nenumărate ne silesc să recunoaștem, că oridecâteori Biserica este în chip serios chemată într'ajutor, nu se poate să nu se vadă culcate la pământ toate relele, de care în plin mers al democrației civilizatoare sunt din ce în ce mai mult ciuruite și dărăpănate sufletele și trupurile oamenilor. — Așa de pildă, iată, după marea publicație franceză, *La Revue*, cât de spornic în minunate rezultate era înainte de război ajutorul Bisericii și în lupta contra alcoolului:

«Ocean City este — ne spune marea Revistă — o stațiune de băi de mare la oceanul Atlantic. — Aci se adună în sezonul băilor o mulțime de oameni din Philadelphia, Baltimore și Washington. — Ei bine, acest oraș de distracții, care în timpul sezonului numără până la 35.000 locuitori, ajunsese în culmea corupțiunii. — Un evanghelist, pastorul Weber, auzind de aceasta, veni în localitate și, în timp de numai trei săptămâni, predică cu atâta putere de convingere împotriva stricăciunii, în cât toată populațiunea de acolo, în frunte cu primarul, făcu mărturisiri de căință și se întoarse către Dumnezeu. — Iată, deci, un oraș de plăceri transformat într'un loc de abstenență și înfrânare, iar după predicarea evanghelistului, în loc de rugăciune: — deja cinci biserici înfloritoare îndeamnă lumea la evlavie. — Redeșteptarea religioasă a izbutit să stârpească cu desăvârșire vânzarea băuturilor spirtoase».

De aceea, cred că, nu în legi și nici în jandarmi, trebuie să ne punem nădejdea atunci, când voim să ținem piept întinderii beției. — Și de acest lucru cred că trebuie să se țină seamă cu atât mai mult astăzi, când, mulțumită reformei electorale, puterea politică este și la noi aproape întreagă încăpută în mâna celor care nu se prea dau îndărăt dela băutură. — De aceea, cred că urmând exemplul *Bunilor Templieri* și al *Crucii-Albastre* elvețiene, — ceice vor să stăvilească beția, — numai în ajutorul Bisericii își pot găsi sprijinul cel mai puternic. — Căci eu însumi cunosc destui oameni, care deși foarte pătimiși băutori, — se stăpânesc dela orice băutură alcoolică pe tot timpul pentru care în fața lui Dumnezeu s'au legat să nu bea.

În orice caz, nu legile pot face ca iarba deasă să crească pe potecile care duc în spre cârciumi. — Căci ce pot face legile neputincioase fără moravuri curate? se întreabă, cu dreptate, Horatius. — (Quid leges sine moribus?) Și cine nu știe

că adevăr grăește Tacit atunci, când ne strigă: Legile cele mai numeroase sunt în cele mai stricate țări?

De aceea, mi se pare că nu greșesc dacă afirm, că și beția, ca și atâtea rele, s'ar stărpi numai atunci când, împuternicindu-se din nou Sfânta învățătură a Evangheliei, cu ale ei mântuitoare zece porunci, — s'ar putea face ca locașurile sfinte să ajungă neîncăpătoare pentru cei setoși, să se îngrămădească într'însele. — Vreau adică să spun că până la un punct și leacul beției, cași atâtea alte leacuri, stă nu în mână stăpânirii, ci în puterea Bisericii și a slujitorilor ei.

Căci are toată dreptatea Brunetière când spune, că creștinismul este un instrument de progres, și încă cel mai eficace, pentru cuvântul că noțiunea progresului social nu poate fi separată de noțiunea progresului moral.

M. MIHĂILEANU
Profesor, Pitești

JUDECATA BISERICESCĂ LA PRIMII CREȘTINI

I

Judecata bisericească după învățătura Domnului și a Apostolilor, expusă în Noul Testament.

Ce indicațiuni se găsesc în învățătura Mântuitorului cu privire la dreptul bisericii de a-si face judecata ea însăși? Urmele de judecată arătate de Iisus. Persoanele, cari au dreptul să facă această judecată. Considerațiuni generale despre obiectele judecății bisericești, întemeiate pe învățătura evanghelică. Sentințele judecătorești ale Apostolului Petru și Pavel. Însemnătatea lor. Învățătura Apostolului Petru despre judecata bisericească. Temeiurile pe cari se pot presupune și alte hotărâri ale Apostolilor asupra judecății bisericești, atară de cele păstrate în epistolele Sf. Apostol Pavel. Judecata bisericească după „Pravilele Apostolilor”. Considerațiuni generale și concluziuni asupra judecății bisericești după învățătura Apostolilor.

Biserica creștină, ca o adunare de credincioși cu totul deosebită de ceilalți credincioși ai lumii păgâne, a avut nevoie, chiar dela primele ei începuturi, de întemeierea instituției împărțitoare de dreptate între dânșii la felurite cazuri de neînțelegere. Ea era silită să-și aibă tot aparatul de existență, care să terească pe membrii săi de atingere cu membrii adunărilor păgâne. Prin urmare și judecarea diferitelor chestiuni trebuia să se facă în însuși sânul bisericii. Fără îndoială, că această judecată, la început, se prezenta în formele cele mai simple. Judecata bi-

sericească pune persoanele, cari acționează în anumite raporturi unele față de altele. Ele se împart în persoane, care judecă și cari se judecă. Cele dintâi au dreptul să intre în cercetarea amănunțită a intențiunilor, acțiunilor și mijloacelor întrebuintate de celelalte persoane; cele din urmă se obligă să-și desvâlue în fața celor dintâi tot sufletul lor. Astfel, judecata presupune că persoanele cari o fac au puterea și autoritatea cari sunt obligatorii pentru cei ce judecă. Presupunând existența judecății bisericești chiar de la început, tocmai prin aceasta se poate presupune în biserică persoane speciale, investite cu puterea de a face judecata asupra persoanelor supuse ei. Firește, pentru deslegarea acestei chestiuni trebuie să căutăm temeuri acolo, unde le-ar fi căutat însăși biserica veche. Nu-i nimic mai neîndoios ca faptul că biserica veche căuta deslegarea tuturor chestiunilor sale și obliga chiar să se caute înainte de toate în învățătura și pildele Mântuitorului și Apostolilor săi. Prin urmare și noi trebuie să ne adresăm nemijlocit la Cuvântul dumnezeesc și în el să căutăm deslegarea

chestiunilor în legătură cu judecata bisericească.

Deschizând primele pagine ale Sf. Evanghelii, găsim cunoscutele cuvinte ale Mântuitorului, unde vorbește despre iubirea a tot iertătoare nu numai față de frații noștri și de aproapele, ci și față de dușmanii noștri, după care se poruncește creștinului ca să ierte pe cel care l-a obijduit nu numai de șapte ori sau șaptezeci de ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte¹⁾, iar celui care a fost lovit peste obrazul drept i se poruncește să întoarcă și pe cel stâng, iar celui dela care i se cere prin judecată să-și dea haina sa, i se dă poruncă să-și dea și cămașa²⁾. Nu mai puțin cunoscute sunt și cuvintele Mântuitorului exprimate astfel: «Dacă fratele tău a păcătuit împotriva ta, mergi și-l mustră între tine și el singur. Dacă te ascultă ai câștigat pe fratele tău, dacă însă nu te ascultă mai ia cu tine unul sau doi inși, pentruca orice vorbă să fie sprijinită pe mărturia a doi sau trei martori. Dacă nu vrea să asculte de ei, spune-l Bisericii; Și dacă nu vrea să asculte nici de Biserică, să fie pentru tine ca un păgân și ca un vameș. Adevărat vă spun, că orice veți lega pe pământ, va fi legat și în cer; și orice veți dezlega pe pământ, va fi dezlegat și în cer³⁾». Prin urmare, de aici se vede, că dacă în învățătura Mântuitorului, pe de o parte, găsim porunca privitoare la iubirea deplină și a tot iertătoare, care poruncește să se ierte și cele mai grele păcate și nedreptăți și nu numai că trebuie să se facă pe placul celor mai nedrepte pretențiuni ale fiecăruia, ba mai mult să se dea mai mult de cât se cere; pe de altă parte, însă, întâlnim și urme limpezi de judecată bisericească publică cu toate elementele ei firești: învinuirea pe față, martori, acuzator și judecători, investiți cu o reală putere de a pedepsi, precum și cu dreptul de a primi plângere împotriva celui care a obijduit pe altul. Având înainte o așa de limpede învățatură a Mântuitorului despre judecata bisericească, noi am putea să dăm îndată un răspuns clar, hotărât și definitiv la această întrebare pe care ne-am pus-o. Dar, punând față în față această învățatură cu aceea pe care am arătat-o mai înainte, privitoare la iertarea oricărei obide, fără să voim, suntem siliți să dăm un răspuns cu totul altul, dacă ne punem între-

barea: în ce raport stau una față de alta aceste două porunci, după cum se vede, contradictorii?

În adevăr, aci avem de a face cu două învățături contrarii. Această contrarietate este numai aparentă, ea ne dă puțința numai să stabilim un raport cu totul deosebit. Înainte de toate, noi trebuie să ne întrebăm: cu ce scop se poruncește în al doilea caz învinuirea fratelui, care a greșit? Iisus Hristos zice: «mergi și-l mustră între tine și el singur. Dacă te ascultă ai câștigat pe fratele tău». Prin urmare scopul mustrării este de a restabili legăturile frățești, distruse prin nedreptatea făcută de un frate altuia. Dar în ce chip și prin ce condițiuni din partea celui care mustră, mustrarea între patru ochi poate atinge scopul său? Fără îndoială, că cel care a greșit se pocăește de obida pe care a adus-o fratelui său, numai atunci când și acesta din urmă va ierta pe fratele său de tot răul ce i l-a făcut. Deci acel care merge să mustre pe cel care a greșit, el însuși este dator să biruiască întru totul orice ură și dușmănie față de cel care a greșit și va făgădui dinainte că va ierta obida. Dacă ne aducem aminte acum de prima poruncă a Mântuitorului, prin care creștinul este dator să ierte de șaptezeci de ori câte șapte, sau, cu alte cuvinte, să ierte ori decâteori va fi supărat de vreun frate, atunci totul este clar pentru noi, că, poruncindu-se, în cazul de față, însuși celui nedreptățit, să meargă la cel care l-a nedreptățit, pentru mustrarea lui. Hristos nu numai că nu a schimbat porunca dată la început, ci dincontră, a ridicat-o mult mai sus, poruncind însuși celui obijduit să meargă să incline pe fratele greșit spre restabilirea comunicării frățești cu el. Dar aceasta este încă puțin. Dacă cel greșit și după această primă încercare nu se pleacă spre pocăință, cel care a suferit nedreptatea nici atunci nu trebuie să rămână neîmpăcat cu cel care l-a nedreptățit, ci este dator să alerge la o măsură mult mai puternică, — să-l mustre în fața a doi sau trei martori. În sfârșit, dacă nici măsura aceasta nu ajută, atunci se încearcă ultimul mijloc — să-l mustre înaintea întregii biserici, — și numai atunci când acțiunea bisericeii va fi fără rod — se poate renunța la ideea de a-l mai întoarce și are dreptul să rupă cu dânsul ori ce legături și să-l socotească păgân și vameș.

Astfel, dacă porunca despre mustrarea celui

¹⁾ Matei XVIII, 22.

²⁾ Ibidem V, 39-40

³⁾ Ibidem XVIII, 18-18.

care a greșit nu împiedică întru nimic pe cel care a suferit obida să o ierte, ci dimpotrivă o presupune pentru putința însăși muștrării, de aici este clar, că aceste două porunci, cari par contradictorii, în realitate formează una și aceeași învățătură a Mântuitorului despre înalta iubire evanghelică față de aproapele și că ele nu se înlătură una pe alta, ci dimpotrivă se complectează așa fel, în cât una fără alta nu pot fi realizabile. Tot astfel se prezintă lucrul și porunca privitoare la mulțumirea nedreptății și celui care pe nedrept îți cere haina, să-i dai chiar și mai mult. Oare aici nu avem să găsim același sens adânc al învățătorei Mântuitorului? Iată, cum explică Sf. Ioan Gură de Aur această poruncă a Mântuitorului: «*Ce? Să merg eu gol? vei zice tu. Nu am fi oare în adevăr goi, dacă am îndeplini întocmai aceste porunci? Eu zic că dimpotrivă, am fi mult mai bine îmbrăcați de cât oricine. Mai întâi, pentru că nimeni nu atacă pe omul care este într'o așa stare de spirit, iar al doilea, chiar de s'ar și găsi un om așa de sălbatec și fără suflet ca să îndrăznească să săvârșească o asemenea faptă, fără îndoială că s'ar găsi și alții, cari pe un asemenea om înălțat la o așa treaptă de înțelepciune, l-ar îmbrăca nu numai cu haine, ba, dacă ar fi cu putință, chiar și cu însuși trupul lor*»¹⁾. Și ce altfel de spirit trebuie să pătrundă legăturile membrilor bisericești, dacă nu spiritul acestei iubiri către aproapele, care nu se oprește înaintea niciunei jertfe pentru binele lui, când însuși Hristos îi numește nu altfel de cât frați și vrea să vadă în biserică sa numai frați? Căci cu alte cuvinte a păstra în legăturile reciproce către aproapele acest spirit sau, după cum se exprimă Sf. Ioan Gură de Aur, această înaltă treaptă de înțelepciune, este o faptă, mai întâi, de libertate, al doilea este un lucru care cere uneori multe sfârșiri, mult eroism. De aceea se presupune că și în biserică sunt cu putință căderi dela acest spirit atât după fireasca slăbiciune omenească, cât și după atracțiunea prin libertatea dată lui și deplina putință de a se folosi de iubirea frățească pentru scopuri personale, egoiste. Pentru greșeli de importanță mai mică este suficientă judecata frățească, dar pentru cele mai grele și

complicate, fără îndoială, că trebuie să se ia o măsură mult mai serioasă de muștrare, care poate duce până la îndreptarea din biserică a membrilor, cari se opun la împăcarea cu fratele său. Această judecată o face însăși biserică prin acuzarea publică, cu muștrarea și osândirea greșelii și aceluia care a greșit. Prin urmare judecata bisericească este trebuincioasă ca și cea frățească pentru educația, întărirea și stăpânirea între membrii bisericești a aceluiași spirit al iubirii a tot iertătoare, care, în adevăr, ar trebui să distrugă însăși ideea de necesitate a judecării.

Ce fel de urme de judecată bisericească se găsesc în învățătura Mântuitorului? Ca să avem răspunsul la această întrebare este de trebuință să comparăm judecata aceasta cu cea frățească.

În cuvintele Mântuitorului, expuse mai sus, despre certarea fratelui greșit se deosebesc trei feluri de judecări: judecata în patru ochi, judecata în fața a doi sau a trei martori și, în fine judecata în fața întregii bisericești. Evident, că primele două judecări, după caracterul lor launtric, sunt similare și se deosebesc numai după caracterul lor exterior, după numărul persoanelor, care judecă. Căci atât în cazul prim, cât și în cel de al doilea, se păstrează unul și același caracter de sfătuire frățească a celui ce a greșit, având ca ultim scop conducerea acestuia la căință și astfel până la osândire. Ce ar putea să facă mai mult unul sau mai mulți frați pentru un asemenea păcătos? Prezența a doi sau trei frați nu ar putea să facă mai mult de cât să adauge la sfaturile și îndemnul celui dintâi. Al treilea fel de judecată, judecata bisericească, pe de o parte are același caracter, urmărind același scop — sfătuirea și înclinarea celui greșit spre pocăință și osândire personală; această sfătuire se face cu o deosebită autoritate și putere, care poate să-l pedepsească pentru neascultare: *și dacă nu voește să asculte și de Biserică, să fie pentru tine ca un păgân și vameș*. Dacă sfârșitul unei judecări frățești este împăcarea deplină dintre cel obișduit și cel ce a obișduit, sau trimeterea lor la o judecată mai înaltă, atunci sfârșitul judecării bisericești este sau împăcarea sau complectă despărțire a lor prin depărtarea din biserică a celui îndărătnic. El devine față de ori ce membru al bisericești, pe de o parte, ca un păgân, adică se lipsește de dreptul de participare atât cu el, cât și cu ori ce creștin

1) Evanghelia comentată de A. Mihail, dela Matei, stih. 40, pagina 110.

În general, la rugăciuni, taine și ascultarea cuvântului lui Dumnezeu; pe de altă parte devine ca un vameș, adică se lipsește de ori ce comunicare cu creștinii, întocmai cum s'a lipsit acel fariseu de comunicarea cu adevărații Iudei. Astfel deosebirea judecății frățești de judecata exterioară a bisericii, înainte de toate, se manifestă prin aceea că prima este o judecată preliminară, care nu are dreptul să fixeze celui greșit nicio pedeapsă externă. În caz de trebuință, se trimite la o judecată mai înaltă, care este judecata bisericii. Această judecată este o judecată finală, având puterea să impună celui greșit o pedeapsă stabilită printr'o sentință de osândire, chiar dacă cel vinovat nu se recunoaște ca atare. Mai scurt: judecata frățească este o judecată în care cel vinovat își recunoaște greșala și-și pronunță singur sentința de osândire, a doua judecată este aceea în care sentința este dată de persoanele, cari sunt investite cu această putere. Prima este o judecată a conștiinței, tainică, lăuntrică: iar a doua este dimpotrivă, judecata publică externă.

Mai departe, judecata bisericească se deosebește de cea frățească și după mijlocul sau condițiunile în care are loc mustrarea celui greșit la o judecată sau la cealaltă. Totdeauna este cu puțință o judecată bisericească externă asupra unui invinuit? Evident, că nu. După modul schițat de Mântuitorul, în caz de obidă, el este cu puțință numai atunci când sfătuirea preliminară frățească (judecata tainică) rămâne fără rezultat chiar și în fața a doi sau trei martori, adică când greșala se descopere înainte unui anumit număr de martori și anume astfel cum stabilește însuși Moise ca ceva necesar pentru ca să se pronunțe contra celui vinovat sentința formală judecătorească. Iată cum se rostește Moise în Deuteronom în cap. XIX, 15: *Un singur martor nu va fi de ajuns împotriva unui om ca să adeverească vreo nelegiuire sau vreun păcat oarecare; un fapt nu va putea fi întemeiat decât pe mărturia a doi sau trei martori.* Între altele, judecata frățească nu cere pentru sine nici o condițiune externă: ea poate să-și ajungă sau să și-l ajungă și fără martori ca și cu martori, și pentru aceasta ea este posibilă totdeauna. La judecata frățească, cel ce a greșit și cei ce-l mustră singurile persoane de seamă, cari cercetează pricina, sunt deopotrivă de egale

atât în fața celui invinuit, cât și în fața de ele înșile; judecata se întemeiază pe conștiința invinuitului. La judecata bisericească se deosebesc: judecătorii (biserica), invinuitul (fratele care a greșit), invinuitorul (persoana împotriva căreia s'a săvârșit obida) și martorii. Din cauza acestei deosebiri dispăre și egalitatea în relațiunile acestor persoane: unii ascultă pricina, alții o expun, unii se judecă, alții judecă: aici, în mod necesar, se presupun anumite relațiuni ale persoanelor, cari au autoritate față de cei de sub dânsii.

Continuând, mai departe, analiza acestei particularități a judecății exterioare bisericești, privitoare la formarea sfatului de judecată, noi mai găsim încă o trăsătură nouă, pe care nu o aflăm în judecata frățească. Ce trebuie să înțelegem prin cuvântul „biserica” către care se adresează cel care a fost obijduit și care face judecata? Chiar expresiunea Mântuitorului „spune bisericii” nu ne dă dreptul să alegem din toată această biserică numai anumite persoane cărora invinuitorul ar putea, în adevăr, să lămurească pricina sa și cari și ele s'ar socoti în drept să cheme în judecata lor pe vinovat și pe martori și cari ar putea să dea judecății un caracter de judecată pedepsitoare, la care atât invinuitul cât și martorii s'ar socoti obligați să se supună? Sf. Ioan Gură de aur înțelege această expresiune de „spune bisericii”, prin „spune reprezentanților bisericii”. Că în adevăr acești reprezentanți sunt investiți anume cu această autoritate, se vede limpede din cuvintele Mântuitorului: *Adevăr vă spun, că orice veți lega pe pământ, va fi legat în cer; și orice veți deslega pe pământ va fi deslegat în cer, care urmează îndată după cuvintele: să-ți fie ție ca un păgân și vameș.* Legătura lăuntrică, absolut necesară, și raportul dintre unele cuvinte și celelalte sunt limpezi și pe lângă expresiunea lor dinafatică, care are aici conjucțiunea „căci”, pe ce temei, cel care a suferit obida, după judecata bisericească, va socoti pe cel care l-a obijduit ca pe un păgân și vameș? Are oare drept la aceasta? El, ca frate, are drept numai să ierte obida și să o comunice judecății. Prin urmare, pe acelaș temei, că unor membri ai bisericii (reprezentanților ei) li s'a dat dreptul și puterea de a lega și dezlega păcatele celorlalți, ceea ce însemnează, în acelaș timp, că au și dreptul de a-i îndepărta din biserică¹⁾

¹⁾ Aceste expresiuni au fost înțelese în acelaș fel atât de bi-

fiindcă în biserică, după cum am văzut mai sus, trebuie să petreacă numai acele persoane, cari deși au greșit, dar au primit iertarea păcatelor lor: *Dacă te ascultă, ai dobândit pe fratele tău.* Pentru aceasta, sensul cuvintelor Mântuitorului de mai sus se poate exprima în chipul următor: «dacă cel ce a greșit și după prima și a doua sfătuire (a judecăței frățești) și a treia, care a avut loc la judecata bisericească (în chip public) pe care voi reprezentanților, aveți dreptul să o faceți asupra lui înaintea a întregii biserici, rămâne nepocăit de păcatul săvârșit împotriva fratelui său; atunci el va fi pentru fratele său, care a fost obijduit de către el, pentru întreaga biserică, și pentru voi, ca un păgân și ca un vameș (ca unul care se află în afară de biserică); căci adevărat vă spun, vouă, (dar nu bisericei), că pe cel care îl veți îndepărta din biserică, acela va rămâne așa atât pe pământ cât și în cer; sentința voastră va rămâne în toată puterea ei pentru toți și pentru totdeauna».

Dar, poate, ni se va spune, că în vremea aceia, când Domnul a spus aceste cuvinte, biserică era formată numai din singuri Apostolii, fiindcă numai ei erau însoțitorii de drum și ascultătorii lui permanenți: și pentru aceasta nu este nevoie să alegem din toată această biserică anumiți membri (reprezentanți) și cuvântul „*vouă*“, adresat evident Apostolilor, avem destul temei să-l înlocuim cu cuvântul „*bisericei*“? Dar, la acestea, putem avea mai mult drept să spunem, dimpotrivă: că aceste cuvinte au fost rostite de Domnul deja după o oarecare vreme, anume după aceia, când el a făcut o deosebire hotărâtă între biserică și Apostoli și cu această împrejurare a arătat însemnătatea unuia dintre dânșii (Petru) în Biserică, în aceleași expresiuni în cari zugrăvește aceiași însemnătate în ea a tuturor Apostolilor în cazul de față¹⁾. Căci în

cap, XVI-lea al aceluiași Evanghelist (st. 18 și 19) citim: *Și eu îți spun: tu ești Petru, și pe această piatră voi zidi Biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui.*¹⁾ *Și-ți voi da cheile împărăției cerurilor, și orice vei lega pe pământ, va fi legat în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ, va fi dezlegat în ceruri*“. Prin urmare, atât în cuvintele spuse mai sus, cât și în cele de mai înainte se reprezintă starea care are să aibă loc în biserică după planul Mântuitorului și însemnătatea Apostolilor în ea.

De aici se descopere o nouă trăsătură caracteristică²⁾ a judecăței bisericești, care o deosebește de judecata preliminară, frățească. Numai anumiți membri sunt însărcinați de Iisus Hristos cu facerea acestei judecăți: aceștia sunt reprezentanții bisericei, cari au dreptul să o facă fiind adunați împreună și fiecare la rândul lor separat. Pe când pentru judecata frățească nu se cere nici o procură specială, căci ea se face de către fiecare frate, adică de fiecare creștin, pentru cea bisericească însă se cere o întărire deosebită.

Astfel, în învățătura Mântuitorului găsim mărturii clare, că: a) biserică este datoare să-și facă judecata sa publică, externă, cu privire la fiecare plângere particulară a membrului sau a membrilor săi. Ea are pentru aceasta o prescripție stabilită și drept de la însuși Iisus Hristos, care a indicat în judecata bisericească unul din cele mai necesare mijloace pentru păstrarea spiritului iubirei evanghelice în oamenii cei noi, cari vor forma biserică lui; b) această judecată se deosebește mult de judecata fără formă, frățească, prin trăsăturile de bază ale judecății formale, externe; c) în sfârșit, în biserică sunt persoane speciale, confirmate de Mântuitorul printr'un drept exclusiv și prin puterea de a face această judecată bisericească asupra membrilor vinovați din biserică.

Iisus Hristos a arătat cele două feluri de judecată cu însuși exemplul său personal. Astfel, uneori el blând și milostiv vorbea și ierta păcatele celor cari credeau întrânsul; alteori cu putere și cu maiestate muștra nedreptățile și fărădelegile cărturarilor și fariseilor.¹⁾ El muștra pe cumpărători și vânzători, gonindu-i din templul din Ierusalim²⁾ el muștră în fața Apostoli-

serică, cât și de diferiți comentatori. Astfel vezi: „Hotărârile Apostolilor“ cartea II, cap. 11, 12, 13; Fessler. Der Kanonische Prozess, p. 10-12; Kellner: Buss und Strafverfahren gegen Kleriker, p. 5-7.

¹⁾ Din aceste cuvinte ale Mântuitorului, se vede de asemenea ce este sentința asupra unui vinovat, și prin urmare și judecata bisericească se poate face nu numai de toți Apostolii împreună, ci și de către fiecare în parte. Căci dacă puterea de a lega și dezlega se însușește numai lui Petru, ea se însușește eo ipso și lui Ioan, și lui Andrei și celorlalți Apostoli, ca celor cari au primit cu el întru totul drepturi egale și puterea de a lega și dezlega. Astfel priviau la aceasta, Apostolii și toată biserică cea veche. Numai ochiul prea pătrunzător al catolicului atât aici cât și în celelalte locuri ale Evangheliei vede o oarecare întăritate a lui Petru privitoare la jurisdicția bisericească. Avem în vedere părerea lui Fessler în lucrarea sa: Der Kanonische Prozess pag. 12.

1) Matei XXII. 13-39.

2) Ibidem XXI. 12; Luca XIX. 43.

lor pe Iuda Iscarioteanul pentru trădarea pe care o avea în inima sa ascunsă, care a avut ca urmare imediată îndepărtare a lui dintre Apostoli și lipsirea lui de vrednicia și slujba apostolică¹.

Aceste pilde de muștrare pe față din partea Mântuitorului au importanță și în privința aceia că dau bisericii o bază solidă — ridică acțiune contra celui vinovat și din inițiativă proprie, — fără să mai aștepte vreo plângere din partea alor persoane streine; prin aceasta se indică dreptul la urmărirea judecătorească.

Căci dacă perzistența în păcat împotriva fratelui impune bisericii obligațiunea de a-l pedepsi prin judecată publică, atunci, fără îndoială, sunt posibile și alte crime mai grele, cari nu sunt unite cu obida personală și pentru aceasta nu provoacă nici o plângere și nici o învinuire particulară.

Ne mai rămâne să dezlegăm încă o chestiune, care are o foarte mare apropiere cu judecata bisericească. Nu există oare în învățătura și viața lui Iisus Hristos indicațiuni asupra însăși obiectelor judecăței bisericești sau arătări în care să se vadă ce-l puțin un mic semn cu caracter juridic, general, după care să ne conducem la dezlegarea chestiunii despre dreptul de competență sau necompetență al bisericii asupra vreunei crime?

Ambele părți ale acestei chestiuni își găsesc un răspuns direct atât în învățătura, cât și în faptele lui Iisus Hristos.

1) Astfel, Iisus Hristos însuși a arătat câteva crime de această natură, cari sunt cu puțință numai în biserică și pot fi judecate numai de judecata bisericească.

Iată câteva:

a) Hula împotriva Sfântului Duh și împotriva Fiului omenesc. Caracterul lor spiritual-religios presupune, pe de o parte, o stricare lăuntrică, adâncă și morală a celui care a săvârșit crima, care, și dacă poate fi vindecată, ea poate fi tămăduită numai prin mijloace bisericești, iar dacă nu se poate vindeca, atunci se îndepărtează creștinul din biserică, care creștin a căzut așa de greu moralicește, lucru asupra căruia are putere și drept numai singură biserică. Pe de altă parte, însuși obiectul acestor crime

este o directă și clară contradicție cu dogmele de temelie ale creștinismului și bisericii și pentru aceasta, evident, că provoacă în contra lor rezistență și măsuri spre a le distruge, înainte de toate, din partea bisericii. În fine, după latura lăuntrică a sa, ca crimă publică, care se îndreaptă spre distrugerea nu numai a bisericii, ci și a întregului creștinism, ea în niciun chip nu poate fi suferită în biserică. Dar îndepărtarea din biserică a membrilor ei nevrednici atârnă numai de judecata făcută public.

Două păcate, arătate de Mântuitorul, evident, cele mai obișnuite, cari presupun o mulțime de manifestațiuni similare, și cari sunt cunoscute sub titlul de „păcate contra credinței“.

b) Mai este încă un domeniu foarte apropiat după caracterul crimelor, arătat de Mântuitorul, care domeniu este foarte întins, coprizând crime supuse tot judecăței bisericești. Acestea sunt crimele contra moralității. Câteva exemple tipice din aceste crime avem în predica de pe munte a Mântuitorului.

a) În fine, alegând din biserică sa anumite persoane, ca purtătoare a puterii dumnezeiești, care lucrează asupra celorlalți membri, prin predarea învățăturai descoperite, a sfințelor daruri ale Sf. Duh și îndeobște a tuturor mijloacelor spre renașterea și educația lor la noua viață în legătură cu Hristos, precum și prin lipsirea lor de toate acestea prin îndepărtarea din biserică. Hristos, prin propriul său exemplu, dat cu lipsirea lui Iuda, trădătorul, de slujirea apostolică, și de vrednicia lui, a arătat de mai înainte pentru biserică mijlocul de acțiune al ei în caz de repetire al unor asemenea manifestațiuni.

În general, înnoirea neamului omenesc, pentru săvârșirea căreia a venit Iisus Hristos pe pământ, și care înnoire ca o continuare a lucrului început de el însuși, care se va face prin biserică, a trebuit să se introducă o legislație cu totul nouă și ca un mijloc necesar pentru păstrarea inviolabilității lui, judecata instituită de el este o judecată bisericească cu caracter Dumnezeesc. De aici reiese o situație generală, că judecăței bisericești îi aparțin toate crimele împotriva aceste noi legislațiuni creștine bisericești.

2. Dar evident, că aceasta este numai o bază externă pentru dezlegarea chestiunii despre com-

¹ Matei XXVI. 21, 25.

pentință, acestea sunt numai hotarele puterii judecătorești-bisericești și lacunele ei se descoperă îndată în fața următoarei întrebări: nu trebuie oare biserica să cedeze o mare parte din delictele supuse ei judecăței lumești, de oarece multe din ele sunt, în acelaș timp, delict pre-văzute și pedepsite și de legile civile? De aici și trebuința de a se arăta temelia lăuntrică sau criteriul lăuntric pentru deosebirea delictului bisericesc propriu zis de cel nebisericesc. Dar după cele ce am spus despre caracterul și scopul judecăței bisericești, acest criteriu se exprimă mai scurt astfel: perzistența în orice păcat, care perzistență continuă în urma deselor sfătuiri, aparține cercetărei judecăței bisericești, muștrării și sentinței». De aici reiese, că biserica nu poate să libereze pe membrul său de judecata sa pentru nicio crimă, care este în acelaș timp și păcat. Dar se distruge oare dreptul însuși Statului prin aceasta că se cere un asemenea criminal la răspundere înaintea judecăței sale? Nicidecum. Nu se distruge nici chiar atunci când el rămâne justificat după judecata bisericească, precum și dimpotrivă: justificarea după judecata lumească nu scapă pe creștin de judecata bisericească (posibilitatea uneia și celeilalte manifestării nu poate să [ridice îndoieli). Căci Statul poate să judece totdeauna pe un membru a bisericești, ca pe un membru al societății, al Statului, cu un cuvânt, ca pe un cetățean, și are asupra acestui lucru drept și putere după învățătura bisericești ca și dela Dumnezeu. De aici reiese concluzia justă, că puterea bisericească și civilă ca similare după izvorul lor, sunt în acelaș timp și deosebite după scopul și caracterul lor. Atât uneia cât și celeilalte le aparține sfera lor deosebită de manifestării din viața omenească, în care fiecare poate lucra absolut deosebit și independent, ne silind pe cealaltă.

Pentru aceasta, când amândouă aceste puteri lucrează în deplină înțelegere în vederea scopului lor, nu au nevoie de ajutor reciproc și nici de vreo concesiune pentru bunul rezultat și acțiunea simultană. Evanghelia ne-a păstrat un eveniment important din viața Mântuitorului atât de trebuitor pentru cele ce am spus mai sus. „Unul din mulțime a zis lui Iisus: *Învățătorule, spune fratelui meu să împartă cu mine moștenirea noastră. Omule, i-a răspuns Iisus, etne m'a*

pus pe mine judecător sau împărțitor de moșteniri peste voi»¹⁾).

Însăși forma în care ne prezintă Mântuitorul acest refuz de a primi să fie împărțitorul moștenirii sau judecător în chestiuni civile este foarte interesantă. Cuvintele Mântuitorului: «*Cine m'a pus pre mine împărțitor sau judecător între voi?*» ne dau să înțelegem, că el a oferit un asemenea răspuns, stând pe punctul de vedere al fiului omenesc, al simplului cetățean, egal în drepturile cetățenești cu acela care l-a rugat să ia asupra sa obligațiunea, sarcina de judecător. În aceste condițiuni, el putea, după legea care exista atunci, să îndeplinească această rugăciune numai când și fratele lui ar fi căzut de acord și dacă această înțelegere ar fi fost confirmată și de autoritatea superioară. Dar aici nu a fost nici una, nici alta. Astfel, prin răspunsul său, Mântuitorul și-a exprimat nu numai refuzul său, de a îndeplini rugăciunea făcută, cât a muștrat și certat pe cel care-l rugase pentru gândul lui de a ocoli legea civilă cu scopuri de îmbogățire.

Dacă însuși Mântuitorul trimite, aici, la legea civilă, pe cel care l-a rugat, atunci, prin pilda sa, ne dă să înțelegem, că întărind pe Apostolul cu puterea superioară bisericească judecătorească, el în acelaș timp mărginește această putere numai în hotarele împărăției sale, care deși este în lume, totuși nu este din lume, ci deosebește din cercul obiectelor de judecată bisericească chestiunile curat civile (cum este, de exemplu, chestiunea de moștenire). Dar din acelaș răspuns al Mântuitorului reiese, că fiecare membru al bisericești are deplin drept să dezlege asemenea chestiuni sau în calitate de mijlocitor, ales în atare calitate după înțelegerea generală a celor cari se judecă sau ca îndrituit la aceasta de către autoritatea superioară civilă. Evident că această îndrituire, această întărire nu izvoarăște din însăși biserica, ci din afară, adică aceasta nu este un lucru care să aparțină jurisdicției bisericești, ci celei civile.

Astfel, presupunerea care ne-a servit ca punct de plecare, că biserica are în sine însăși puterea de a atrage pe membrii săi la judecata sa proprie prin învățătura și pilda însuși Mântuitorului, se justifică pe deplin²⁾.

¹⁾ Luca. XII. 13-14.

²⁾ Feasler: «Der Kanonische Prozess», pag. 10.

Acum ne punem întrebarea: care era învățătura Apostolilor cu privire la acest obiect?

Insuflatul de Dumnezeu scriitor al cărții «Faptele Apostolilor» povestește, că deja în primele clipe ale activității sale, care se referă la așezarea împărăției lui Dumnezeu pe pământ, Apostolii trebuiau să-și manifesteze în toată puterea autoritatea dată lor de Hristos nu numai în ceea ce privește manifestarea iubirii fără margini a lui Dumnezeu față de oameni, prin vindicarea celor ce pătimiau, prin comunicarea binefăcătoarelor daruri al Sf. Duh etc., ci și prin manifestarea dreptății pedepsitoare și a puterii judecății dumnezeiești. Chiar la început, când tânăra biserică începuse să-și arate roadele prime ale iubirii frățești, — ca temelie a tuturor legăturilor membrilor bisericii, — ajutorarea lor reciprocă, îndată au apărut în ea și adieri de duh strein, care veștejia toată lumea în care creștinismul intrase de curând. Există temerea, că iubirea de argint și egoismul, care se exprimaseră în fapta soților Anania și Safira, cari păcate apăruseră în sânul însăși bisericii, pot distruge într'însa acest prim rod al înviorării duh al iubirii. Judecata dumnezeiască asupra acestor persoane săvârșită prin Apostolul Petru a fost o dovadă evidentă pentru toți, că însuși Sf. Duh vine întru ajutorul Apostolilor, acolo unde mărginirea lor omenească nu este în stare să deosebească prin sine adevărul de minciuna acoperită cu meșteșug, devenind pentru toți un muștrător nevăzut al celui păcătos (st. 3, 9) și executorul sentinței lor judecătorești (4 și 5, 9 și 10). Și prin acest mijloc neobișnuit, prin această minune, care a băgat groaza în toți câți văzuseră și auziseră (st. 11), Domnul a întărit în chip evident pe Apostoli cu această putere superioară de pedepsire în biserică, la fel ca și acele mijloace, cari în loc de trică și cutremur, aduceau evlavie și mulțumire în mulțimea credincioșilor, când își arătau puterea lor plină de milă și binefăcătoare.

Nu mai puțină importanță are și faptul săvârșit de Apostolul Pavel cu acel tânăr incestuos din Corint. În epistola I-a a acestui apostol către Corinteni (V. 1-5) se scrie: «*Din toate părțile se aude, vorbindu-se, că la voi este desfrânare; și încă o desfrânare de acelea, cari nici la păgâni nu se pomenesc; până acolo că unul din voi trădește cu soția tatălui său. Și voi vă*

*mai și lăudați! Și nu v'ați mâhnit mai de grabă, pentru că cel care a săvârșit fapta aceasta, să fi fost dat afară din mijlocul vostru! Cât despre mine, măcar că nu am fost la voi cu trupul, dar fiind de față cu duhul, am și judecat cași când aș fi fost de față, pe cel ce a făcut o astfel de faptă. În numele Domnului Iisus, voi și duhul meu, fiind adunați la o altă, prin puterea pe care o am dela Domnul nostru Iisus, am hotărât ca un astfel de om să fie dat pe mâna satanei, pentru nimicirea cărnei, ca duhul lui să fie mântuit în ziua Domnului». Tot astfel a pedepsit Apostolul Pavel și pe Alexandru și Iminei ca să se învețe a nu mai huli pe Dumnezeu, după cum se povestește în epistola I-a către Timotei. În această sentință fiecare cuvânt aparține judecății publice bisericesti, care-și are judecătorul său investit cu tot dreptul, care nu atârână dela nimeni, precum și competența sa, pedepsele sale proprii, mijlocul său propriu extern de aplicare al autorității judecătorești. Înainte de toate, atragem atențiunea asupra faptului cercetării crimei, ne fiind de față, dar ca fapt stabilit sunt cuvintele: «*din toate părțile se aude vorbindu-se*» și mai departe hotărârea pe temeiul zvonului auzit din toate părțile și aducerea la îndeplinire a acestei hotărâri înaintea întregii biserici și a vinovatului. După aceea, fără voie atragem atențiunea asupra pedepsei însăși cu care a fost pedepsit cel vinovat. Oricât de diferite ar fi comentariile și presupunerile privitoare la expresia «*nimicirea cărnei*» pentru noi în cazul de față că vinovatul afară de darea lui în mâinile satanei mai este scos și din sânul credincioșilor bisericii (excommunicatio). Aceasta se vede limpede din textul sentinței, în care se spune că un asemenea vinovat nu mai poate rămâne în biserică, și Corinteni ar trebui să plângă, că un frate este smuls astfel din mijlocul lor (st. 2). Dar și expresiunea «*să fie predat în mâna satanei*» ne silește să presupunem că după aceasta urmează și «*scoaterea din biserică*»; căci biserică este împărăția lui Dumnezeu și se deosebește de lumea (păgână), care este împărăția satanei, deosebită până la hotărâta contradicție și pentru aceasta între ele nu poate fi nicio legătură alta, decât legătura a două contradicții cari se exclud una pe alta. În fine, această primă sentință scrisă de judecata bisericască, după însăși forma ei externă, a primit o în-*

semnătate de model și prototip pentru sentințele vremurilor viitoare.

Ce ecou luminos reprezintă următoarele cuvinte ale sentinței asupra lui Nestoriu: «*Domnul nostru Iisus Hristos asupra căruia el (Nestoriu) a aruncat hulă, prin buzele acestui sobor sfânt hotărăște: să-l lipsească de cinstea episcopală și să-l îndepărteze de comunicarea cu biserica*».

Cu toată deosebirea condițiilor externe în care s'au rostit sentințele celor doi apostoli, după caracterul lor lăuntric, ele sunt cu totul similare. Și într'un caz, și în cellalt: a) sentința se dă de Apostolul; b) ea se dă prin puterea lui Dumnezeu care se exprimă (în al doilea caz și prin cuvinte) printr'o executare imediată a ei, evidentă pentru toți (în primul caz moarte, în al doilea distrugerea cărnii); c) sentința se hotărăște personal de Apostol (în al doilea caz chiar în lipsă); dar ea se hotărăște înaintea întregii biserici. Afară de pildele de judecată bisericească, care s'au săvârșit de înșiși Apostolii, mai avem o mărturie neîndoioasă (a Apostolului Pavel), că deja în timpul Apostolilor judecata se făcea în biserica apostolică de persoane, alese de urmașii Apostolilor și afară de acestea, persoanele acestea erau instruite în ceea ce privește forma și mijloacele de procedură păstrate pentru noi în epistolele Apostolului Pavel.

Cine sunt acele persoane și în ce chip trebuie să facă judecata bisericească?

În prima epistolă către Timotei (V. 19, 20 și 21) citim: *Împotriva unui presviter să nu primești învinuire decât pe temeiul mărturiei a doi sau trei martori. Pe cei ce păcătuiesc, muștră-i înaintea tuturor, cași ceilalți să aibă frică. Te rog fierbinte, înaintea lui Dumnezeu, înaintea Domnului Iisus Hristos și înaintea îngerilor aleși să păzești aceste lucruri, fără vreun gând părtinitor, preconcepț și să nu faci nimic cu părtinire*».

Acest loc clasic, de drept bisericesc, și-a găsit mulți comentatori, între alții și printre pro-

testanți. Iată părerile a doi dintre acești comentatori:

1) Tot dreptul penal al Noului Testament față de slujitorii bisericești se coprinde în cuvintele Apostolului Pavel către Timotei (Epistola I. V. 19, 20). În această poruncă, întâi, se spune, cui încredințează Apostolul puterea judiciară în biserică contra-presviterilor și celorlalte persoane duhovnicești. Nici comunitatea creștină, nici presviterul, nici adunarea presviterilor, nici conducătorul țării, sau puterea lumească, ci numai Timotei, care este binevestitorul și locțiitorul Apostolului,— cu alte cuvinte, episcopul este — după dreptul dumnezeesc, puterea legală în afacerile judecătorești, privitoare la slujitorii duhovnicești. Apostolului nu i-a venit în minte să investească cu puterea judecătorească asupra slujitorilor bisericești pe altcineva și nici pe acela care poartă răspunderea pentru întreaga stare a vieții bisericești în păstoria încredințată lui. Dacă nu găsim nicăeri în Sfânta Scriptură nicio urmă, când colegiului presviterilor să li se fi dat dreptul de supraveghere și de pedepsire față de membrii ei, de aici reiese și mai clar, că acest drept aparținea în afară de Apostolul numai aceluia care continua lucrul lui. Se înțelege dela sine că Timotei, în toate cercetările și hotărârile sale judecătorești, a putut să fie ajutat de cei mai buni dintre presviterii săi. Dar Sfânta Scriptură amintește numai punctul de plecare al puterii judecătorești-bisericești, din care trebuie să izvorască toate celelalte.¹⁾

2) Apostolul Pavel în epistolele sale pastorale a dat prescripțiile trebuitoare pentru toate vremurile despre instituirea slujirii episcopale și între altele, a vorbit și despre procedura judecătorești privitoare la învinuirea presviterilor. Cât foc pune Apostolul când sfătuește pe Timotei (st. 21) «ca, în acuzări contra presviterilor, să nu procedeze cu gând preconcepț și nici cu părtinire» !²⁾

ȘT. BERECHET.

¹⁾ Activitatea soboarelor ecumenice. Kazan. 1859, vol. I, pag. 509 (traducere rusă din grecește).

¹⁾ Lechler: «Die neutestamentliche Lehre vom heiligen Amte. Stuttgart. 1857. pag. 434-436.

²⁾ Isenberg: «Primat und Episcopat». pag. 51 și 52.

Crucea din „Scumpul Lemn” din Sf. Mănăstire Putna

În sfintele noastre mănăstiri și biserici, cu toată vitregia vremurilor, ce au trecut peste ele, se păstrează încă și până azi unele odoare scumpe, cu cari marii și pioșii noștri înaintași au ținut să le înzestreze întru veșnica lor amintire.

Cu deosebire sfânta mănăstire Putna, zidită de Marele Voevod al Moldovii Domnul Ștefan cel Mare și Sfânt, între anii 1466-69 și unde la anu 1504 rămașițele pământești ale acestui Voevod mare au fost depuse pentru a și afla odihna lor până la a doua venire a Domnului, a fost bogat înzestrată de acest Domn și de urmașii acestuia cu odoare scumpe.

Ele sunt cea mai vie mărturie a sufletelor lor mari și pioase, care s'au călăuzit în viață.

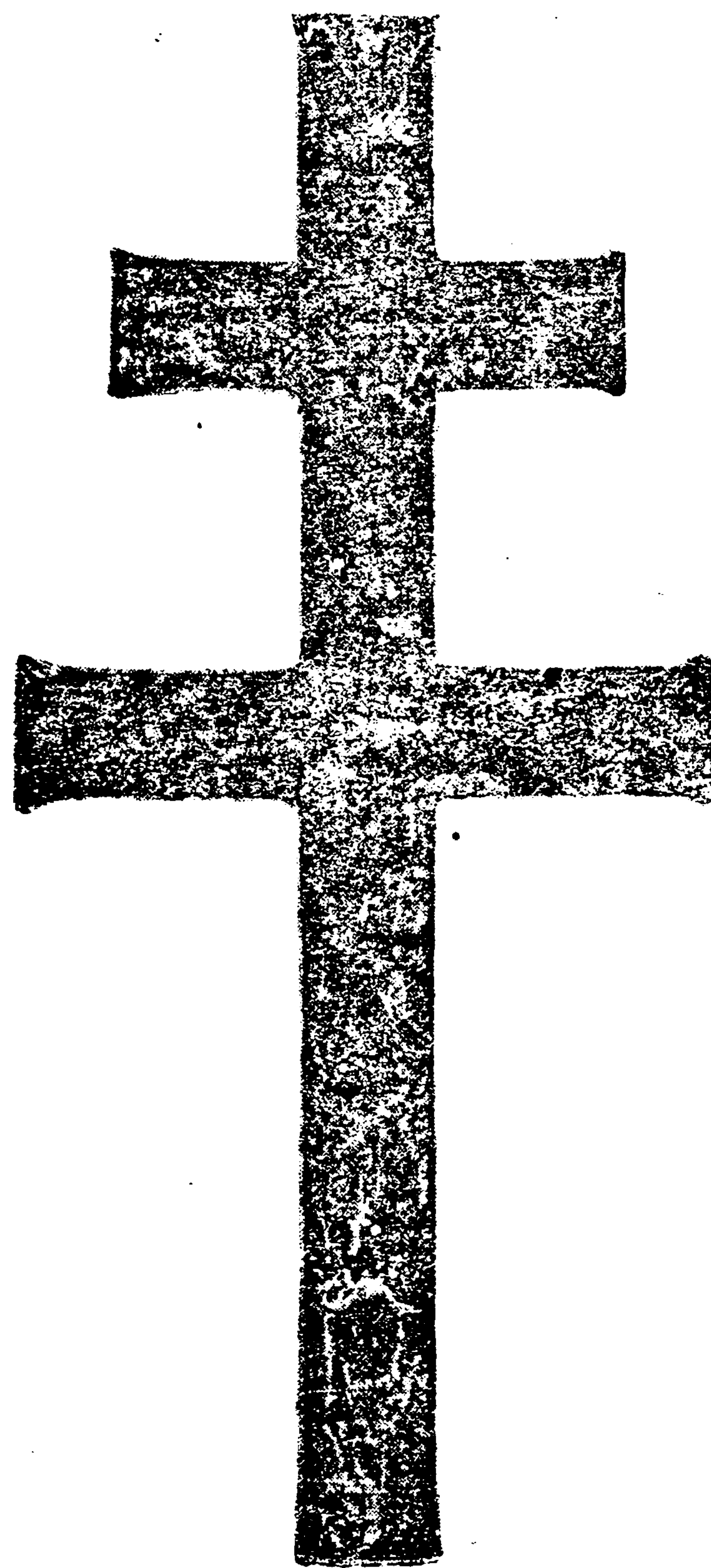
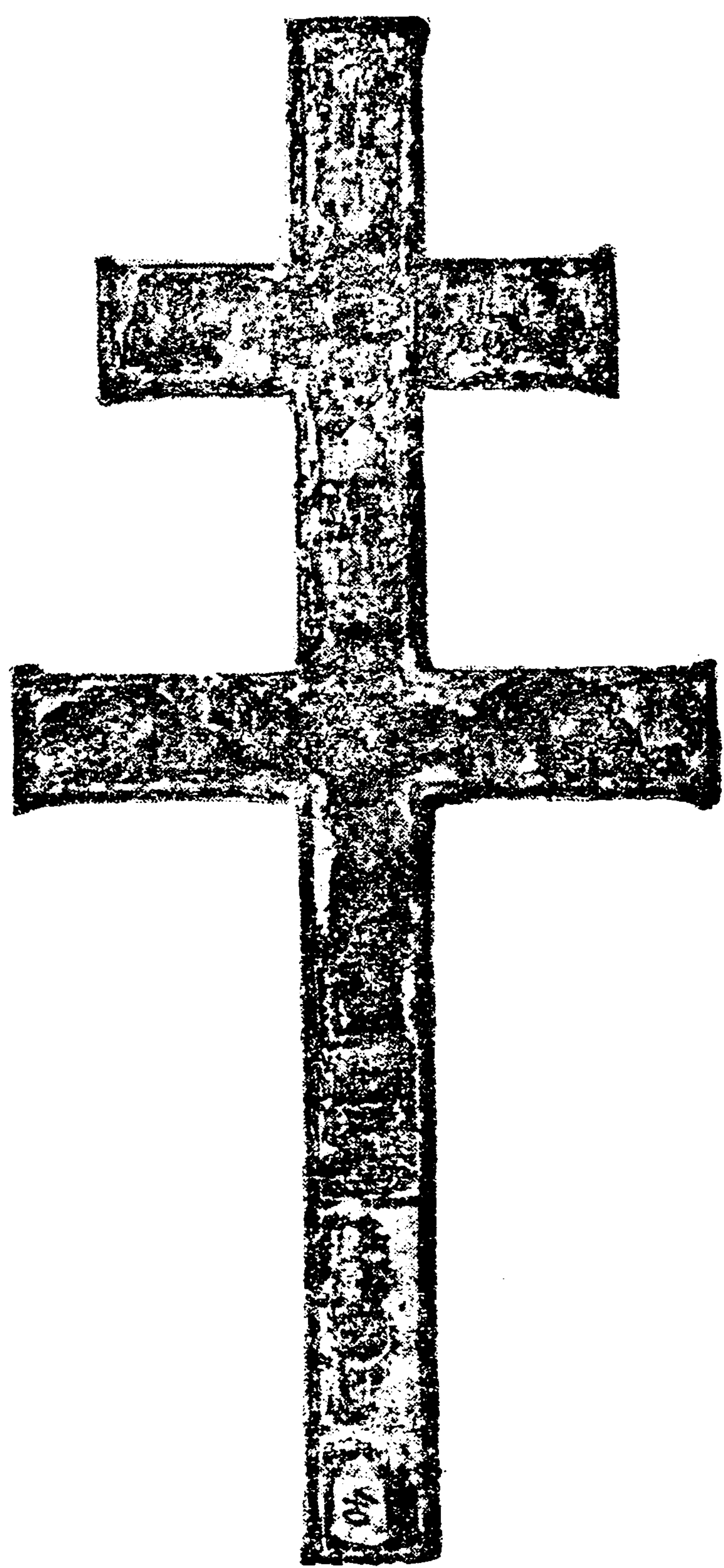
Cel mai scump odor este o Cruce din «Scumpul Lemn», care se păstrează în această sf. Mănăstire.

Crucea din «Scumpul Lemn» este o cruce veche patriarhală, cu două brațe horizontale lucrată în proporțiuni foarte frumoase. Țin să notez însă, că brațele horizontale nu sunt tăiate separat și așezate și fixate pe brațul vertical al crucii, ca de obicei, ci crucea împreună cu brațele ei este tăiată dintr'o singură bucată de lemn.

Înălțimea crucii este de 31.4 cm. Brațul prim horizontal are o lungime de 10.5 cm., iară brațul al doilea, care e mai în jos de cel dintâiu, are o lungime de 14.3 cm. Lățimea brațelor este peste tot de 2.5 cm., iară grosimea lor de 1.5 cm.

Pe fața crucii, care e încadrată de o margine puțin ridicată, e pictat chipul Domnului nostru Iisus Hristos, răstignit pe cruce. Mănile Sale și

le întinde dealungul brațului mai mare orizontal al crucii. Deasupra capului Său, la punctul de încrucișare al brațului prim orizontal, planează chipul unui heruvim. Mai în sus de heruvim sunt scrise literele I N, iară mai jos de heruvim literele B I. Ele redau cuprinsul inscripțiunii ce Pilat a pus-o deasupra Capului Domnului nostru Iisus Hristos, când Acesta a fost răstignit pe cruce. Literele I N înseamnă Ἰησοῦς Ναζαρηνόσ (Iisus Nazarineanul), literele B I «Βασιλεὺς Ἰουδαίων (Regele Iudeilor)». La fiecare colț al celor două brațe horizontale ale Crucii este pictat chipul unui evanghelist. Fiecare ține câte un codice evanghelic în mână. Pictura e făcută în stil vechiu nobilitat bizantin.

Pe cealaltă parte a crucii înzadar ne-am aștepta să vedem pictat chipul sfântului Ioan Botezătorul sau altă scenă din viața Domnului nostru Iisus Hristos sau vre un sfânt oarecare, precum se obișnuiește de alt cum. Această sfântă cruce poartă pe reversul ei o inscripțiune mare, făcută de sus până jos cu litere negre pe câmp roș. Cel ce a pictat această sf. Cruce se vede că avea să ni comu-

nice o știre deosebit de importantă cu privire la această sf. Cruce.

Înscriptiunea e făcută în litere mari unciale grecești, dară pe unele locuri vedem că s'au strecurat și litere mici semiunciale, resp. minuscule. Scrisoarea are peste tot semnele spiritelor și a accențelor. Poartă așa dară caracterul unei inscripțiuni, ce s'a făcut cam prin sec. 10 d. H.

Ca și pictura de pe fața acestei sfinte Crucii,

aşa şi inscripţiunea de pe reversulei, în cursul vremurilor a devenit defectă. Pictura a căzut, aşa că a rămas pe unele locuri să se vadă simplu lemnul acestei sfinte Cruci.

În scripţiunea în starea ei prezentă, defectă, este următoarea:*)

«Τοῦτό ἐστι μέρος τι ἐκ τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ ἐν τῇ¹⁾ ἀγία¹⁾ καὶ βασιλικῇ¹⁾ μονῇ¹⁾ τοῦ Ευροποτάμου τῶν ἁγίων ἐνδόξων μεγαλομαρτύρων τεσσαράκοντα²⁾ ἀφιερωθέντος ἐν ἔται³⁾ ἑξακισχιλιοστῶ⁴⁾ τετρακοσιοτῶ δευτέρῳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ μέγιστον πάντων τῶν ἐν πάσι⁵⁾ τῇ⁶⁾ οἰκουμένη⁶⁾ διατηρουμένον⁷⁾, κατὰ τὴν μαρτυρίαν⁸⁾ τοῦ βασιλοῦ⁹⁾ αὐτοῦ χρυσοῦλλου τοῦ ὀποί(ου)¹⁰⁾ ἡ ἀήττητος καὶ ἀκατάληπτος καὶ θαία¹¹⁾ δύναμις διαφυλάσσει τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἀπὸ παντὸς κακοῦ ψυχῆς τε καὶ σώματος. Ἀμήν.»

*) Păr. Prof. Dr. V. Gheorghiu a reprodus inscripţiunea mai întâi aşa cum e pe cruce, în forma slovelor ei şi cu şirurile întocmai în aşezarea de pe braţele crucii, arătând cu slove punctate pe acele care s'au ros de vreme şi nu se mai pot citi. Pe urmă, într-o a doua reproducere, în acelaş şir şi formă, dă inscripţiunea întregă, cu slovele care lipsesc, la locul lor. După aceasta o dă, în sfârşit, numai în scriere grecească curentă, dar în ortografia ei. Noi am reprodus aici numai pe cea din urmă, fiindcă nu aveam chipul să reproducem aici, în tipografia noastră, slovele greceşti în chipul cum au fost copiate şi cu arătări prin puncte pentru cele lipsă. — Notă. *Arhim. Scriban.*

1) Dative fără iota adscriptum, resp. subscriptum.

2) În loc de τεσσαράκοντα.

3) Dativul singular ἔται stă în loc de ἔται, pentru că diftongul αι se cefia pe atunci ca e, iară ει ca i.

4) Unimea dela mii de ani lipseşte pe inscripţiune.

Dară noi nu putem sta nici un moment la îndoială, că ea nu poate fi alta decât şase (ἑξ). Spaţiul rămas liber în urma deteriorării inscripţiunii nici nu ne permite a substitui mai mult de 3 litere (ἑξ), iară cronologia nici nu admite altă mie de ani decât numai 6000 (ἑξακισχιλιος). Anul 6402, ar fi aşa dară anul care se induce în inscripţiune. El este anul 6402 dela crearea lumii şi lui îi corespunde, dacă substragem dela el, conform praxei Constantinopolitane, 5508 ani, anii înainte de Hristos, anul 894 după naşterea lui Hristos. Dacă ar încerca cineva însă să suplinească la locul menţionat 5000 (πεντακισχιλιος), atunci ar vedea, că anului 5402 ar trebui să-i corespundă un an (107) înainte de naşterea Domnului, dat fiind că era Constantinopolitană susţine, că dela crearea lumii până la naşterea Domnului au trecut 5508 ani. Iară cine ar vrea să completeze numărul miilor de ani în aşa fel, că s'ar gândi la 7000 (ἑπτακισχιλιος), s'ar convinge în curând, că şi acest calcul este imposibil, căci anului 7402 dela crearea lumii îi corespunde anul 1894 d. H. Crucea noastră este însă netăgăduit mult mai veche, decât ca să o putem străpune în anul 1894 d. H.

Notez totodată, că nici dativul acesta (ἑξακισχιλιοστῶ) şi nici cele 2 dative ce urmează nu au iota adscriptum, resp. subscriptum, pentru că ei pe atunci nu se mai auzia în graiu viu, ci era numai o reminiscenţă din limba clasică greacă, care se păstra numai prin şcoalele gramaticale.

5) Πάσι este nu cumva dativul plural, cum ar putea crede cineva la prima vedere, ci dativul singular feminin şi stă în loc de πάσῃ din motivul arătat şi mai sus, că η, resp. ει se

În traducere română, inscripţiunea sună altfel:

«Aceasta este o parte din Scumpul Lemn cel dăruit de Împăratul Romanos sfinteii şi împărăteştii mănăstiri Xiropotamos, cea închinată măriţilor şi marilor 40 de martiri, în anul 6402. Ea este cea mai mare (parte), din câte se păstrează în întreaga lume, potrivit cu mărturia împărătescului său hrisov, a cărei neînvinsă şi netrecătoare şi minunată putere scuteşte pe cei, carii I-se închină, de tot răul sufletesc şi trupesc. Amin».

Cuprinsul inscripţiunii ni comunică înainte de toate, că această sf. Cruce «este o parte din Scumpul Lemn», adică din acel Lemn, pe care Insuş Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, răstignit fiind, şi a săvârşit opera de mântuire a neamului omenesc.

Cât priveşte Scumpul Lemn al Crucii Domnului nostru Iisus Hristos, părinţii şi scriitorii vechi bisericeşti ni comunică următoarele: După ce împăratului Constantin, care se pregătea la luptă în contra lui Maxenţiu, îi apăruse semnul crucii pe cer, în puterea căreia a şi răpus pe contrarul său, gândul său şi al maicii sale Elena era captivat pentru Hristos. Mai ales în inima pioasă a maicii sale se deşteaptă dorul fierbinte de a vizita locurile sfinte, unde a murit Domnul. Drept aceea ea pleacă la Ierusalim şi, sosită la faţa locului, află, că mormântul şi totaşa şi locul de răstignire al Domnului au fost aco-

cefia pe atunci ca i. Scriitorul inscripţiunii, nu se şine, după cum vedem, de ortografia etimologică a cuvintelor, ci de cea fonetică, scriind aşa după cum se vorbea pe atunci.

6) Dative singulare, iarăş fără iota adscriptum, resp. subscriptum.

7) Διατηρουμένον stă în locul genitivului plural διατηρουμένων. Aceasta ni-o arată nu numai legătura gramatică cu cuvintele anterioare πάντων τῶν..., ci şi accentul ce-l poartă pe silaba penultimă. Dacă am avea de a face cu acuzativul singular, atunci accentul ar trebui să stea pe silaba antepenultimă (διατηρούμενον). Drept aceea vom zice, că litera ω stă la locul literei ω, pentru că şi una şi alta se respica ca o. Vrea să zică iarăş ortografie fonetică.

8) Μαρτυρίαν stă în loc de μαρτυρίαν, pentru că silaba „ti“ se auzia mai întâiu cu un i deschis şi apoi cu i închis (υ). Ortografie fonetică.

9) Βασιλοῦ în loc de Βασιλικῶ. Tot ortografie fonetică

10) Deasupra cuvântului ὀποι sunt aruncate nişte semne. Presupun că e accentul şi cu literele ου, aşa că am putea ceti ὀποίου.

11) Θαία în loc de θεία, pentru că cuvântul are să se cefiască „thea“ şi nu „thia“. Diftongul αι se cefia ca e, iară ει ca i.

perite cu o pătură înaltă de pământ, iară deasupra acestor locuri sfinte creștinilor, încă împăratul Adrian 117—138 d. H. zidise un templu zeiței Venus și ridicase altare zeului Jupiter. De atunci creștinii nici nu mai puteau vizita acele locuri pentru a nu fi bănuți, că sunt închinători de idoli, ci le ocoleau. Din porunca împărătesei Elena templul zeiței Venus este însă surpat, iară altarele lui Jupiter înlăturate.

După muncă încordată, săpând în adâncime, se descopere mai întâiu peștera sfântului mormânt și nu departe de aici, în direcțiune ostică, trei cruci împreună cu inscripțiunea, care stătea desprinsă de trunchiul crucii, și mai multe cuie de fier. Fără îndoială, că una din aceste cruci trebuia să fie crucea Domnului Iisus Hristos. Dară cum nu aveau nici un indiciu mai sigur, ca să poată deosebi Crucea Domnului de celelalte 2 cruci, la sfatul episcopului de pe atunci al Ierusalimului, Macarie, se încearcă puterea făcătoare de minuni a Crucii Domnului la o matronă bătrână, care zăcea greu bolnavă. După rugi fierbinți înălțate către cer din partea episcopului și a clerului său, bolnava se atinge, în prezența împărătesei și a poporului adunat, de una și de a doua cruce, dară nu simte nici o îmbunătățire a stării sale.

Îndată ce însă și-a întins mâinile și s'a atins de a treia cruce, ea s'a însănătoșit imediat pe deplin. Iară după mărturia altora, prin atingere cu Crucea Domnului Iisus Hristos, se zice, că a înviat și un mort din somnul greu al morții. În urma acestei puteri făcătoare de minuni, Crucea aceasta a fost socotită de toți Crucea Domnului nostru Iisus Hristos.

La nedumerirea unora, carii s'au întrebat, cum de Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, care prin decurs de 300 de ani a stat îngropată în pământ, s'a putut conserva, învățatul *Rohault de Fleury*¹⁾, care a făcut cercetări amănunțite asupra particulelor din Scumpul Lemn al Crucii Domnului, câte se păstrează azi în diferitele mănăstiri, biserici și muzee din lume, și a constatat că sunt de lemn de cedru, răspunde, că lemnul de cedru este unul dintre cele mai rezistente soiuri de lemn și îngropat în pământ și scutit de influența aerului poate să se conserve sute de ani.

Și dacă ar vrea cineva să zică, că nu e probabil că pentru Crucea Domnului s'ar fi întrebuințat lemn de cedru, ci cred că se va fi întrebuințat alt soi de lemn, care era mai puțin prețios și care le stătea Iudeilor mai la îndemână, atunci vom răspunde, că precum s'a aflat pentru Domnul, care era socotit Împăratul Iudeilor, o hlamidă (manta) roșie de purpură, o stofă deosebit de scumpă, pentru a-L îmbrăca, când a fost condamnat la moarte (Mat. 27, 28, 31), tot așa Iudeii îi vor fi făcut și o cruce de lemn de cedru pentru a-și bate joc și în ce privește instrumentul de tortură de Dânsul. Lemn de cedru se afla pe atunci în Ierusalim, căci se întrebuința la restaurarea templului, care încă nu se terminase.

O parte din Crucea Domnului ș. a., cea mai mică dimpreună cu cuiele aflate, împărăteasa Elena o trimite fiului său, împăratului Constantin, la Constantinopole, iară partea cea mai mare din Crucea Domnului, din porunca ei, e îmbrăcată în argint și predată episcopului Macarie pentru a fi păstrată în biserica sfântului Mormânt, care se zidește în curând și care a fost sfințită în ziua de 13 Septembrie a anului 335 d. H. În ziua următoare de 14 Septembrie, sf. Cruce este arătată de pe amvonul bisericii pentru prima dată poporului adunat, care i-se închină cu adâncă venerațiune. De acum înainte, peregrini din toate părțile lumii încep a veni la Ierusalim spre a se învrednici să vadă și să se închine locurilor sfinte și sfintei Crucii a Domnului Iisus Hristos. Cea mai veche mărturie ce-o avem în direcțiunea aceasta este scrierea «peregriatio Sylvaniae»¹⁾ din sec. 4, în care ni se spune, că sf. Cruce se află îmbrăcată în argint și se păstrează cu scumpete într'un dulap din biserica sfântului Mormânt din Ierusalim.

Dară și în Constantinopole lemnul sfintei Crucii era venerat cu deosebită pietate. O mărturie clasică ni este viața sfântului Ioan Gură de Aur scrisă de George²⁾.

Din Lemnul sfintei Crucii a Domnului în cursul vremurilor s'au tăiat bucăți mai mari sau mai mici de au fost împărțite bisericilor celor mai mari și persoanelor celor mai distinse. Acum *Sf. Ciril din Ierusalim*³⁾ ni spune în cateheza

¹⁾ *Gammurrini*, S. Sylvaniae Aquitan. peregrinatio ad loca sancti. 2 ed., Romae 1888, p. 64.

²⁾ *La Photius*, bibl. Cod. 96 (Migne 103, 355 s.)

³⁾ *Migne*, 33, 469; cf. și cat. 13, 23 (Migne, ibd., 800).

¹⁾ În scrierea sa monumentală: *Mémoire sur les instruments de la Passion*, Paris, 1870.

a patra, pe care o ține ca presviter între anii 347—351, că «părțile din Scumpul Lemn al Crucii Domnului sunt răspândite în întreaga lume». Și tot așa ni mărturisește și sf. *Ioan Gură de Aur*¹⁾ în scrierea sa contra Iudeilor și păgânilor «Quod Christus est Deus», scrisă cel mai târziu la anul 387 d. H., că «fiecare creștin avea năzuința a vedea sf. Cruce, pe care a murit Domnul Iisus Hristos, și a I se închina Ei» și că «părți din Ea se păstrează în capsule de aur și bărbații și muerile le poartă la grumaz sau pe piept». Și dacă oarecărei biserici sau persoane mai distinse i se trimetea în dar o părticea din Scumpul Lemn al Crucii Domnului Iisus Hristos, de obicei se dresau scrisori de acreditare pentru acest prea scump odor, care li se trimetea în semn de deosebită iubire și considerațiune.

Cele mai multe părțile din Crucea Domnului Iisus Hristos, câte se păstrează azi prin diferitele biserici și locuri ale lumii, sunt în general foarte mici. Ele au adese un volum de puțini mm³. Dară în schimb sunt așezate în cruci mari de aur sau argint și înfrumusețate cu multe și mari pietre scumpe.

Crucea din Scumpul Lemn, care se păstrează în sf. mănăstire Putna, nu e îmbrăcată nici în aur, nici în argint și nu e înfrumusețată nici cu pietre scumpe. Și totuș Ea își are prețul său nespus de mare, pentru că Ea este, precum ni spune inscripțiunea de pe Ea, «cea mai mare părticea (scil. din Crucea Domnului), din câte se păstrează în întreaga lume». Și pentru a dovedi aceasta cel ce a făcut inscripțiunea se provoacă la mărturia unui hrisov al Împăratului Romanos, în posesiunea căruia fusese până atunci această sf. Cruce și care o dăruise la anul 6402 Sf. Mănăstiri Xiropotamos. Și într'adevăr, după cât știu, nici una din părțile, câte se păstrează din Scumpul Lemn al Crucii Domnului încă până azi, nu are nici dimensiunile și nici volumul Crucii noastre. Volumul Crucii noastre, calculat după dimensiunile arătate mai sus²⁾, atinge adică suma considerabilă de 19.200 mm³.

Cât privește pre împăratul Romanos, de a că-

rui hrisov se face mențiune pe inscripțiunea acestei sfinte Crucii, istoria imperiului bizantin ni spune, că după moartea împăratului *Leon* filosoful (+912), destinele imperiului ajung în mâinile unui copil în vârstă fragedă de numai 7 ani, Constantin Porfirogenitul.

În locul lui, fratele guvernului le conduce mai întâiu maică-sa Zoe. La 919, el se căsătorește însă cu frumoasa Elena, fiica generalului de marină Romanos. Puține luni mai târziu, cu asentimentul său, tata-socru este încoronat coreginte în imperiu (17 Dec. 919). În aceste condițiuni, Romanos I, conumit Lecapenos, ajunge împărat în imperiul bizantin și domnește până la anul 944. El era un regent foarte slab, dară de o bunătate de inimă extraordinară și deosebit de pios. El nu are nici o înțelegere pentru chestiunile mari politice ale imperiului, ci se ocupă cu studiul, și grija sa de frunte era să zidească mănăstiri și biserici și să le înzestreze în mod cât mai munificent¹⁾.

Deosebită îngrijire poartă acest împărat, după cum reiese și din textul inscripțiunii noastre, sf. mănăstirii Xiropotamos. Aceasta este încă și astăzi una dintre cele mai mari mănăstiri, cari s'au zidit cândva pe sf. munte Athos.

Mănăstirea Xiropotamos se zice pe inscripțiunea Crucii noastre, că «e dedicată sfinților mărișilor marilor 40 de martiri». Și într'adevăr, din descrierile călătorilor, cari au vizitat mănăstirile de pe sf. munte Athos, află, că sf. mănăstire Xiropotamos este închinată celor 40 de sfinți martiri²⁾.

Iară cât despre hrisovul împăratului Romanos, de care se face mențiune pe inscripțiunea Crucii noastre, află în pidalionul bisericii grecești, edat în Lipsca la anul 1800, unele notițe deosebit de interesante asupra sf. munte și mănăstirilor de acolo. Între altele ni se spun următoarele: «Cei mai mulți nu știu sau nu vreau să creadă, dacă aud istorisindu-se din partea cuiva, că muntele acesta (muntele Athos) a fost onorat de Dumnezeu și a devenit un loc, în care se aud mai ales și neîncetat înălțându-se laude lui Dumnezeu și care de aproape 15 se-

¹⁾ Migne, 48, 826.

²⁾ $[31.4 + (10.5 - 2.5) + (14.3 - 2.5)] \times 2.5 \times 1.5 = (31.4 + 8 + 11.8) \times 2.5 \times 1.5 = 51.2 \times 2.5 \times 1.5 = 128 \times 1.5 = 192 \text{ cm}^3 = 19,200 \text{ mm}^3$.

¹⁾ Vezi *Schlosser's Weltgeschichte*, 4 Bd., 1871, p. 542 ss.; *Päuly, Realencyklopädie der klass. Alterthumswissenschaft*, 1, art.: Bynzantini.

²⁾ cf. H. *Gelzer*, *Vom heiligen Berge und aus Makedonien* Leipzig, 1904, p. 29 ss.

coli, decând creștinii au primit dela Dumnezeu dominațiunea preste lume (adică din timpurile lui Constantin cel Mare Incoace), a devenit o școală de virtute și sfințenie. Dreptaceea eu am vroit să mă încerc a spune toate, câte am aflat și am cetit despre situațiunea și viața călugărilor de pe acest munte în hrisoavele vechi împărătești sau în alte documente.

Înainte de toate, se află un hrisov scris la porunca împăratului *Vasile I. Macedoneanul*¹⁾, care privește certele pentru frontieră.... Alt hrisov rupt, al împăratului *Leon cel înțelept*²⁾, întărește hrisovul părintelui său, în urma căruia muntelui i-se garantează privilegiile vechi, cari le are. Aceste se întăresc și printr'un alt hrisov al fiului său *Constantin*³⁾ și al socrului acestuia *Romanos* și al *fiilor lui Romanos*. În aceste hrisoave, se află aceeași organizațiune, care o are muntele și în timpurile de după sf. Atanasie... Apoi mărturisește *Romanos*, socrul lui Constantin, fiul lui Leon, în hrisovul, care-l dă mănăstirii Xiropotamos, pe care a restaurat-o din nou, cum că mănăstirea aceasta fusese zidită odinioară de sf. Pulcheria, fiica lui Arcadie... Toate hrisoavele aceste eu le-am văzut în cărțile de hrisoave ale comunității (της κοινότητος⁴⁾). Din cele comunicate până acuma, putem așa dară să reținem, că scriitorul raportului acestuia dat asupra sfintelor mănăstiri de pe sf. Munte are cunoștință între altele și despre două hrisoave ale împăratului Romanos privitoare la mănăstirile de pe sf. Munte. Hrisovul dintâiu dat de Impăratul Romanos, împreună cu fiii săi și cu ginerele său, împăratul Constantin, privește organizațiunea ce o au mănăstirile de pe sf. Munte din vechime adâncă.

Celălalt hrisov pare că e dat de Impăratul Romanos singur, deși el e numit socrul lui Constantin, fiul lui Leon și privește restaurarea vechii mănăstiri Xiropotamos, zidită cam 500 ani înainte de Pulcheria, fiica împăratului Arcadie. Acest hrisov ne interesează pre noi în mod deosebit, pentru că el confirmă legăturile,

care le are împăratul Romanos și după cele ce ni le-a spus inscripțiunea de pe Crucea noastră, cu mănăstirea Xiropotamos. De interes ar fi să se știe însă și dacă în acel hrisov se face mențiune totodată despre darul deosebit de prețios, ce împăratul Romanos îl face acestei mănăstiri, dăruindu-i această sf. Cruce făcută din Scumpul Lemn.

Până a nu cunoaște pe deplin cuprinsul hrisovului din urmă al împăratului Romanos, mă văd nevoit să atrag atențiunea cetitorilor asupra unei dificultăți, care pare că ne oprește deocamdată să identificăm hrisovul menționat cu hrisovul, de care e vorbă pe inscripțiunea Crucii noastre. În lexiconul mare bisericesc al lui *Welzer* și *Welte*, tom. I, art. Athos, p. 1557, hrisovul împăratului Romanos privitor la restaurarea mănăstirii Xiropotamos se zice, că datează din anul 924 d. H. Dacă datarea acestui hrisov este corectă, atunci trebuie să spun, că cu această dată nu se unește data hrisovului menționat pe inscripțiunea de pe Crucea noastră. Vorbesc așa pentru că, deși strict vorbind inscripțiunea de pe Crucea noastră ni spune, numai atât, că Crucea a fost dăruită mănăstirii Xiropotamos la anul 6402 = 894 d. H., totuș sunt aplecat deocamdată să presupun, că și hrisovul împărătesc, care testează, că această sf. Cruce este cea mai mare din Scumpul Lemn, din câte se păstrează în întreaga lume, datează din acelaș an. Dară nu este imposibil, ca împăratul Romanos să fi dăruit această sf. Cruce mănăstirii Xiropotamos și mai înainte de a deveni împărat, ș. a. la anul 894 d. H., iară mai pe urmă, ajungând împărat și restaurând această sf. Mănăstire, în hrisovul dat cu acest prilej a confirmat-o în posesiunea sf. Cruci din Scumpul Lemn, care o dăruise acestei mănăstiri cam cu 30 de ani mai înainte. Ori și cum ar fi, mica diferență de ani între data, când această sf. Cruce a fost dăruită sf. mănăstiri Xiropotamos și între data hrisovului împăratului Romanos, privitor la restaurarea mănăstirii Xiropotamos, de care se face mențiune în Pidalion, presupunând, că e fixată corect pe anul 924 d. H., nu este de atare natură, ca noi pe baza acesteia să putem contesta autenticitatea inscripțiunii și a Crucii noastre. Din contra, ea este mai vărtos aptă să mă întărească în convingerea despre autenticitatea inscripțiunii și a Crucii noastre, când mă

¹⁾ Vasile I. Macedoneanul domnește dela anul 867-886.

²⁾ Leon VI, filosoful cel înțelept, domnește dela anul 886-912.

³⁾ Acesta este împăratul Constantin VII Porphyrogenetos, care domnește dela anul 912-959 ș. a. până la anul 919, frănele imperiului le conduce maică-sa Zoe, iară dela 919-944, socrul său Romanos I Lecapenos și cu fii săi.

⁴⁾ P. 549 s.; vezi și *Zacharia's Reise in den Orient*, Heidelberg 1840, p. 222 ss.

gândesc, că un înșelător de sigur că ar fi căutat să evite în mod cât mai scrupulos a introduce oare cari anahronisme în ce privește data când această sf. Cruce a fost dăruită mănăstirii menționate, resp. a hrisovului împărațesc, care testează, că aceasta sf. Cruce este cea mai mare părticea din Scumpul Lemn, din câte să păstrează în întreaga lume.

În timpul războaielor cruciate e știut, că pe regrinii și ostașii cruciați au adus din Orient o mulțime de Cruci în Occident, despre cari susțineau, că ar fi părți din Scumpul Lemn al Crucii Domnului Iisus Hristos. Autenticitatea unora dintre relicviile aceste a fost recunoscută, a altora însă a fost contestată pe baza unor dovezi bine întemeiate. Dar dacă s'a ridicat din partea unora și obiecțiunea ¹⁾, că relicviile din Scumpul Lemn ar fi atât de numeroase, în cât, dacă le-am aduna la un loc, am putea construi din ele chiar o corabie, atunci nu pot să nu răspund, că afirmațiunea aceasta este nu numai exagerată, ci și absolut neîntemeiată. În vâțatul mai sus menționat, *Rohault de Fleury* ²⁾, și-a dat silința de a calcula, pe baza datelor mai vechi și mai nouă ce le-a adunat în această direcțiune, ce volum fac toate părticelele din Lemnul Scump al Crucii Domnului, câte ni s'au păstrat, și a arătat, că suma tuturor acestora atinge deabia numărul de 9—10 milioane mm³. Și dacă mai adăugăm, că încă pe atâte părți-cele din Scumpul Lemn ni vor fi rămas lui necunoscute, atunci totuș numărul mm³, câți i-am avea din Scumpul Lemn, nu ajunge nici pe departe de a construi din ei, nu o corabie, ci nici măcar o cruce, care să fi putut purta trupul unui om în mărime medie de cam 170 cm. și greutate de cam 50—60 kgr. Presupunem, că Domnul Iisus Hristos ca om era de mărimea și greutatea unui om mijlociu. Crucea Sa trebuia să aibă peste tot o înălțime de aproape 4 m. Cel puțin ³/₄ m., de nu cumva mai mult trebuia îngropată în pământ pentru a putea purta trupul celui răstignit pe ea. Brațul orizontal trebuia să aibă o lungime de cam 2 m. Și dacă zicem, că lățimea minimală a brațelor era numai de 12 cm., iară grosimea lor numai de 8

cm., atunci volumul unei astfel de cruci calculat în mm³ se urcă la suma considerabilă de 60000000 $120 \times 80 \text{ mm}^3 = 57.600.000 \text{ mm}^3$. Față de această sumă, suma părticelelor, care zicem, că ar exista astăzi din Scumpul Lemn atinge deabia numărul de 10 resp. 20 mil. mm³. Vrea să zică de abia a cincea, resp. a treia parte din volumul Crucii Domnului nostru Iisus Hristos ni s'a păstrat până azi. Restul de ⁴/₃, resp. ²/₃, s'a pierdut sau ni este încă necunoscut.

Cu sfintele mănăstiri de pe sf. Munte Athos Voevozii Moldoveni stăteau în contact deseori de des și viu. Ei făceau mănăstirilor de pe Sf. Munte multe daruri și mari danii. Drept aceea nu este imposibil, că unul din acești Voevozi a avut fericirea a primi, ca contra dar din partea mănăstirii Xiropotamos aceasta sf. Cruce. Acel fericit Voevod o va fi dăruit apoi sf. mănăstiri Putna.

Dar e posibil, că ea să fi ajuns în posesiunea sf. mănăstiri Putna și pe altă cale, nouă necunoscută. Cercetări mai amănunte în hrisoavele ce ating istoria acestei mănăstiri și în inventarele ei vechi, dacă mai există, ar putea aduce oarecare lumină în această chestiune.

* * *

Cât ne privește pre noi, urmașii pioșilor noștri înaintași, aș zice: să ne simțim fericiți, că pronia cerească ni-a învrednicit ca să avem în mijlocul nostru cel mai scump și mai neprețuit odor pentru noi creștinii, o sf. Cruce din Scumpul Lemn al Crucii Domnului nostru Iisus Hristos, care este dovadă de cea mai părintească îngrijire ce ni-o poartă nouă și țării noastre Prea bunul nostru Dumnezeu, și puși sub scutul ocrotitor al acestei sf. Crucii, a cărei inscripțiune în graiul ei simplu și concis ni spune că «posedă o putere neînvinsă și netrecătoare și minunată și scutește pre cei, carii I-se închină, de tot răul sufletesc și trupesc», să ne rugăm și noi cu umilință și din tot sufletul nostru zicând:

Doamne, Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu, care pe acest Scump Lemn al Crucii Tale ai săvârșit lucrarea Ta mare de mântuire a neamului omenesc, învrednicește-mă și pre mine a mă face părtaș de toată binecuvântarea Ta, ferindu-mă de tot răul sufletesc și trupesc. Amin! (Așa să fie!)

Dr. VASILE GHEORGHIU
Profesor universitar

Cernăuți, 1922.

¹⁾ *Erasmus de Rotterdam. Macaulay. Essay über Ranke's Geschichte der Päpste, Fulda, p. 242, ș. a.*

²⁾ În scrierea sa: *Mémoire sur les instruments de la Passion, Paris, 1870, p. 97—197.*

APROPIEREA BISERICILOR¹

Enciclica sinodală a Bisericii din Constantinopol către Bisericile lui Hristos de pretutindenea.

Iubiți-vă unul pe altul
cu deadinsul.

I Petru 1, 22.

Biserica noastră e de părere ca legătura dintre una și alta și o înțelegere reciprocă între mai multe Biserici creștine nu trebuie să fie împedecată prin deosebirile de doctrină care există între ele și că o asemenea înțelegere este foarte de dorit și de trebuință, ba în multe chipuri chiar și folositoare, spre folosul bine gândit al fiecărei Biserici în parte, cum și pentru întreaga creștinătate, pregătind astfel și ușurând întreaga și binecuvântata unire, la care fie să putem ajunge cândva cu ajutorul lui Dumnezeu. De aceea Biserica noastră socotește timpul de acum ca foarte potrivit pentru a înfățișa și a socoti împreună această însemnată chestiune. Fără îndoială, având în vedere vechile prejudecii, tradițiuni și chiar pretențiuni, este foarte cu putință ca aceleași greutăți, care atât de des, au împedecat lucrarea unirii, să se ridice din nou sau să fie scoase înainte. Cu toate acestea, având în vedere că, de data aceasta, este vorba numai să ne punem în legătură și să ne înțelegem, greutățile nu vor mai fi atât de mari, și dacă va fi bună voință și tragere de inimă, nici nu vor putea fi ele o piedică de nebiruit.

Noi socotim că acum, când s'a înființat o Ligă a Națiunilor, care a început cu așa de bune făgăduințe pentru viitor, e vremea cea mai potrivită când un astfel de lucru se poate îndeplini. Deci plini de nădejde, noi dorim să arătăm în scurt gândurile și părerile noastre, despre chipul unei astfel de legături și înțelegeri și cum socotim noi că ar fi cu putință. Pe acestea noi le înfățișăm socotirii și judecării fraților noștri din Răsărit, cât și venerabilelor Biserici din tot Apusul.

Noi socotim că două lucruri ar putea să contribuie foarte mult pentru a ajunge la o înțelegere atât de dorită și de folositoare, cum și a o încheia și a o arăta în chip public.

Înainte de toate, noi socotim de trebuință înlăturarea oricărei neîncrederi și frecături dintre feluritele Biserici, pricinuite de năzuința, care se vede la unele din ele, de a momi și converti pe credincioșii altor confesiuni. Căci fiecare știe ceiace, din nenorocire, se întâmplă chiar acum, turburând pacea lăuntrică a Bisericilor, și mai cu seamă a celor din Răsărit, peste care au venit întristări și încercări nouă dela cei de aceiași religione; și, față de slabele rezultate căpătate, cât de mare este, în schimb, ura și împotrivirea pricinuită de năzuința din partea unora din ele, de a face prozeliți și a momi pe închinătorii altor confesiuni creștine.

Și astfel sinceritatea și, mai pre sus de toate, încrederea statornicindu-se din nou între Biserici, noi socotim drept

cel mai însemnat lucru ca iubirea să se înfiripese și să se întărească din nou între ele, încât să nu se mai privească una pe alta ca străini și vrăjmași, ci ca rude și prieteni în Hristos, ca *împreună moștenitori și împreună un trup și împreună părtași făgăduinței lui Hristos prin evanghelie* (Efeseni 3, 6). Și când cele mai multe Biserici vor fi inspirate de iubire și o vor pune mai presus de orice, în judecata lor despre alții și în legătură una cu alta, atunci, în loc de înmulți și largi neînțelegerile de față, vor fi în stare să le micșoreze și să le slăbească pe cât cu putință. Hrănind un interes statornic pentru bunăstarea, așezarea și înflorirea celorlalte Biserici, câștigându și o mai deplină cunoștință despre ele prin râvna lor de a urmări ce se petrece în acele Biserici, și arătându-se gata de a le da o mână de ajutor și ocrotire, oridecâteori vine prilejul, —ele vor îndeplini prin aceasta multe lucruri bune pentru cinstea și folosul atât al lor însuși, cât și al întregii creștinătăți, iar chestiunea unirii va face mulți pași înainte.

După părerea noastră, prietenia și buna îmbrățișare a unuia către altul ar putea să se arate cu deosebire în chipul următor: 1. prin primirea unui calendar comun, așa ca toate Bisericile să poată prăznui în același timp marile sărbători ale creștinătății; 2. prin schimbarea de scrisori frățești la marile sărbători ale anului bisericesc când e obiceiul a face așa sau în alte împrejurări deosebite; 3. prin începerea de legături frățești între reprezentanții feluritelor Biserici în locurile unde se găsesc; 4. prin legături între feluritele școale de teologie sau individual între teologi și prin schimbare de reviste și alte publicațiuni religioase; 5. prin primirea în școalele bisericești și seminarii a tinerilor de altă confesiune; 6. prin adunarea de congrese pancreștine, pentru studiarea chestiunilor de un interes obștesc; 7. prin examinarea parțială, mai mult din punct de vedere istoric, a controverselor dogmatice, în cursurile despre ele sau în tratatele de teologie; 8. prin respectul reciproc al obiceiurilor și riturilor consfințite în feluritele Biserici; 9. prin autorizarea de a săvârși slujba înmormântării și îngroparea creștinilor morți în țări străine, în locurile de rugăciune și cimitirele unei confesiuni deosebite; 10. prin regularea chestiunii căsătoriilor mixte între închinătorii feluritelor confesiuni; 11. în sfârșit, prin ajutarea reciprocă, atunci când e vorba de operele pioase pentru a întări credința, pentru binefacere și altele.

O astfel de înțelegere vie și din toată inima între Biserici va fi binefăcătoare pentru întreaga ființă a Bisericii, mai mult decât pentru fiecare Biserică în parte, dacă ne gândim cât de multe sunt primejdiile care le atacă pe toate la un loc, fiindcă aceste primejdii privesc înseși temeliile credinței creștine și însăși întocmirea vieții și societății creștinești. Căci războiul, care abia s'a isprăvit, a scos la iveală multele rele care copleșeau viața națiunilor creștine și a descoperit, în multe împrejurări, o atât de mare lipsă de respect pentru înseși principiile de dreptate și umanitate, încât nu numai a înmulțit relele, dar a mai urzit și

¹) Vezi Nr. 9 pag. 647.

altele, de o natură mai mult practică, și împotriva cărora, firește, toate Bisericiile trebuie să lucreze cu cea mai mare grijă și luare-aminte. 1. Alcoolismul câștigă teren pe fiecare zi; 2. luxul fără frâu se răspândește sub pretextul că face viața mai frumoasă și mai veselă; 3. corupțiunea, care cu greu se acopere cu haina libertății și emancipării; 4. pildele de imoralitate pe care literatura, teatrul, pictura și muzica le răspândesc atât de des, sub pretextul că slujesc cauza gustului și a artelor frumoase; 5. în sfârșit, cultul bogățiilor și disprețul idealurilor mai înalte. Toate acestea și altele la fel sunt primejdii serioase pentru formarea societăților creștinești și cer un studiu comun și cooperare din partea tuturor Bisericilor creștine.

În sfârșit, este de datoria Bisericilor care se împodobesc cu sfântul nume al lui Hristos de a nu uita și a nu mai fi nepăsătoare către porunca Lui cea nouă și mare a iubirii, și a nu rămânea în chip rușinos în urma autorităților politice, care, aplicând cu inimă duhul evangheliei și al dreptății lui Hristos, au și întemeiat, cu semne bune pentru viitor, Liga Națiunilor, pentru apărarea dreptății și cultivarea iubirii și armoniei printre neamuri.

Pentru toate aceste pricini, noi, nădăjduind că și celelalte Biserici vor împărtăși gândurile noastre și părerile arătate mai sus, pentru trebuința de a porni, măcar ca un început, o astfel de cooperare și legătură între Biserici cerem dela fiecare din ele: să ne împărtășească ce cugetă ele despre asta, așa că, după ce ne vom fi înțeles asupra obiectului, să și putem pași împreună la împlinirea lui și astfel, *adevărați fiind întru dragoste, să creștem toate întru el, care este capul, Hristos, din care tot trupul potrivit alcătuiându-se și încheindu-se prin toată pipăirea dării, după lucrare întru măsura fiecărui mădu-lar, face creșterea trupului spre zidirea sa singur întru dragoste* (Efeseni 4, 15-16).

Dat în Patriarhia din Constantinopol, în luna lui Ianuarie, în anul mântuirii 1920.

Locoșitorul Scaunului Patriarhului Ecumenic

Mitropolitul Brusei Dorotei,

- „ *Cezareei Nicolae,*
- „ *Cizicului Nicolae,*
- „ *Amasiei Ghermano,*
- „ *Pisidiei Gherasim,*
- „ *Ancirei Ghervasie,*
- „ *Enosului Ioachim,*
- „ *Viziei Antim,*
- „ *Silivriei Evghenie,*
- „ *Saranta Eclision Agatanghel,*
- „ *Tiroliei și Serențiului Hrisostom,*
- „ *Dardanelelor Irinei.*

Cititorii pot vedea în aceasta un act al Bisericii noastre ortodoxe, care face vie dovadă despre pașii însemnați făcuți după războiu pentru a se ajunge la apropierea dintre Biserici.

Câți alții afară de acesta, pe care avem a-i vedea de acum înainte!

În legătură cu acest act, putem da și altul, tot atât de însemnat și tratând despre cooperarea Bisericii ortodoxe cu alte Biserici. El este izvorât din propunerea pe care episcopul american *Darlington* a făcut-o Bisericii ortodoxe din Constantinopol, din partea Bisericii sale. Se va înțelege de ce este vorba citindu-se actul în chestiune, eșit din cancelaria Patriarhiei din Constantinopol și care, în frumos exemplar fotografiat, a fost trimis din America tuturor Bisericilor ortodoxe, deci și Mitropoliei noastre din București. El este următorul:

PATRIARHIA ECUMENICĂ.

13/26 Iunie 1920

Constantinopol

Prea Sfințite Episcopi de Harrisburg, Domnule James Henry Darlington, în Hristos nouă prea iubite și prea dorate frate, dar și pace fie cu Prea Sf. Voastră dela Dumnezeu Tatăl și Domnul nostru Iisus Hristos.

Sf. nostru Sinod a primit cu plăcere propunerea pe care Prea Sf. Voastră ați adus-o și împărtășit-o nouă din însărcinarea Bisericii voastre, pentru o mai strânsă apropiere între Biserica anglicană și Veche-catolică, cu Biserica ortodoxă, prin stabilirea unor legături federative între ele.

Această propunere a fost ascultată cu cea mai mare luare-aminte și bucurie, cu atât mai mult, cu cât ea se potrivește pe deplin cu o propunere la fel, pe care Biserica noastră, nu de mult, însuflețită de acelaș duh creștinesc al dragostei și al păcii, a îndreptat-o către Bisericile lui Hristos de pretutindenea, îndemnând să se înființeze o cale regulată de legături și intercomuniune între ele, după pilda Ligii Națiunilor.

De aceea, pășind pe drumul hotărârii Sinodului nostru, voim să vă arătăm cu bucurie, și prin această epistolă a noastră, că primim cu toată graba această propunere și ne învoim cu ea.

Am fi foarte fericiți dacă binecuvântarea lui Dumnezeu va face ca să ia ființă și să ajungem la stabilirea unor legături regulate, de dorit între Bisericile lui Hristos. Prin aceste mijloace, opera unei depline și sfinte uniri poate face pași mai siguri și mai rezezi, iar întărirea duhului de iubire și solidaritate creștinească între Bisericile și popoarele creștine va fi mult ușurată. Domnul Dumnezeu să binecuvinteze și să cărmuiască spre bunul lor scop toate aceste silințe, iar Prea Sfinției Voastre nouă prea iubite să vă dea ani mulți, sănătate și mântuire.

Locoșitorul Scaunului ecumenic
și în Hristos iubitor frate

DOROTEI AL BRUSEI¹⁾.

Lucrurile însă nu s'au oprit la simple amabilități evanghelice, fiindcă pe aceeași foaie fotografiată, în josul ei, vedem textul englezesc al unui concordat propus pentru încheiere, iar în unele Biserici chiar și încheiat între Bisericile: anglicană, veche-catolică

¹⁾ Acest *Dorotei al Brusei* e locoșitorul scaunului patriarhal din Constantinopol, despre care am spus mai sus că a murit în Londra. După el a fost ales actualul Patriarh Meletic.

și ortodoxă. Textul lui îl dăm mai jos, iar până atunci lată ce spunem pentru mai deplina lui înțelegere:

După cum am arătat mai înainte și după cum voi arăta mult mai amănunțit în cele următoare, în America s'a înființat încă înainte de războiu organizarea care să aducă o mai strânsă legătură între Biserici și chiar cooperarea și unirea dintre ele. O atențiune deosebită s'a arătat Bisericii ortodoxe.

În primăvara anului 1920, s'a adunat în *Casa Bisericească Misionară* din New-York comisiunea însărcinată a trata cu Biserica ortodoxă și cu cea Veche-catolică. Cu glas unanim s'a primit acolo ca acestor Biserici să li se înfățișeze un concordat pentru buna înțelegere între ele. Prezentului comisiunii i s'a cerut să călătorească cât mai iute cu câțiva membri ai ei, pentru a intra în legătură cu aceste Biserici și a le face propuneri pentru primirea concordatului, încă înainte de 3 Iulie, dată când trebuia să se ție adunarea episcopilor anglicani numită *Conferența Lambeth*, despre care de asemenea avem a vorbi.

S'au adus câteva obiecțiuni unor puține lămuriri care însoțesc concordatul, nu însă concordatului însuși, care a fost iscălit de:

1. Episcopul Herzog, la o ședință a Sinodului Bisericii lui, din partea Bisericii Vechi-catolice elvețiene;

2. În biserica rusească din Atena, de către Mitropolitul *Platon*, arhiepiscopul rus al Hersonului și Odesei, azi în America.

3. După două zile de discuțiune, între Mitropolitul *Meletie* al Atenei (Patriarhul de azi al Constantinopolului), cu Sinodul Bisericii grecești și cu comisiunea americană, un comitet de trei, anume rânduit pentru aceasta, a raportat în scris că concordatul este *foarte satisfăcător*.

4. O săptămână mai târziu, Mitropolitul *Dorotei* al Brusei, locoțiitorul Scaunului Patriarhal, de care am vorbit, a discutat cu Sinodul său două ședințe de-a rândul și la urmă au hotărât, cum am citit în cuvintele din actul citat mai sus: «Primim cu toată graba numita propunere și ne învoim cu ea», apoi a întărit hotărârea cu pecetea patriarhală și i-a adăugat și o traducere engleză autorizată.

5. În aceeași zi, Patriarhul armenesc din Turcia, Înalt Prea Sf. *Zavcem* și Prea Sf. *Kazazian*, vicarul Patriarhului armenesc din Ierusalim, au iscălit amândoi concordatul.

6. Slujbe de mulțămire și bucurie s'au ținut în catedrala grecească din Atena, în biserica rusească de acolo, în catedrala armenescă din Constantinopol, în biserica Sf. Gheorghe din Fanar și în biserica Patriarhiei din Constantinopol.

7. Noul alesul Mitropolit al României¹⁾ a scris cele ce urmează în Palatul arhiepiscopal din București, pe care le traducem după o broșură engleză, alăturată

actului patriarhal pomenit mai sus: „*Prevăd cu plăcere că vom putea lucra împreună, pe temeiul acestor principii care sunt comune tuturor creștinilor, pentruca să contribuim la frăția universală prin iubirea evanghelică*”. După aceea a făcut, în paraclisul Mitropoliei, o slujbă de frățescă felicitare.

Lată acum și textul numitului concordat:

CONCORDAT

sau cuvinte de înțelegere între Bisericele Răsăriteană Ortodoxă, Veche Catolică și Anglicană, propus ca temelie pentru restatornicirea unității federative și a intercomuniunii dintre ele.

În general, noi primim cu acelaș duh credința tradițională și ecumenică, preoția și orânduirea tainelor din istoria Bisericii universale, cu toate acestea recunoscând că, dacă sunt supuse acestei datorii, ca aceste lucruri vitale să fie păstrate și administrate cu grijă, fără schimbare sau compromis; pe de altă parte fiecare ramură particulară autonomă din Biserica universală are autoritatea de a-și regula propria ei cărmuire lăuntrică, rituală și disciplina duhovnicească, după cum se potrivește cu condițiunile și împrejurările de rasă, de națiune și a vieții lor de azi.

În particular, noi primim:

1. Autoritatea Bisericii universale, peste toți credincioșii, de a-i învăța și a lucra pentru mântuirea lor și de a întrebuința, prin mijloace duhovnicești, o sfântă disciplină bisericească, trebuincioasă pentru păstrarea credinței și buneii rânduieli și pentru cărmuirea sufletelor în calea vieții veșnice.

2. Primim Scripturile canonice ca fiind adevăratul cuvânt al lui Dumnezeu, dat pentru zidirea credincioșilor în credința pe care au primit-o de la Hristos prin Biserica Sa și pentru a întări și lămuși toată învățătura și faptele trebuincioase de a fi crezute și împlinite pentru mântuire. În controversesele privitoare la înțelegerea Sfintei Scripturi, noi primim, credința Bisericii universale (the Catholic Faith), ca cea care ne împărtășește un adevărat mănunchiu a învățământului fundamental, inspirat de la Dumnezeu și care se dezvoltă progresiv în șirul cărților Bibliei.

3. Primim Crezul de la Niceia, hotărârile credinței de la Sinoadele primite de toți ca ecumenice, cum și tainele ca mijloace ale mântuirii.

In bună înțelegere cu aceste arătări, la care alăturăm consimțirea noastră, noi declarăm solemn că primim actele sacramentale, fiecare ale celuilalt, și că ele sunt adevărate și valide. Și primind tare adevărul predat odată Sfinților, noi ne rostim că intercomuniunea este de dorit și învoită pentru toți membrii de oriunde și oricând este socotită ca potrivită și bună de practicat de înseși autoritățile bisericești locale.

Aceștia sunt termenii concordatului, care trebuie privit drept o înțelegere provizorie, pentru comunicarea între Bisericele numite, care s'ar putea practica și de la iscălitura ei, până va fi să se ajungă la o înțelegere mai deplină în viitor.

¹⁾ E vorba de I. P. S. S. Mitropolit MIRON. Așa scrie în broșura din care iau acestea, cu numele de «noul ales».

Actul acesta, care a fost adus în unele centre ale Bisericii ortodoxe și am văzut cum a fost primit, e o dovadă puternică, pe lângă cele pomenite mai înainte, despre treapta înaintată până la care au ajuns legăturile dintre Biserici după război și care sunt atât de pline de făgăduințe pe viitor, chiar dacă ne gândim numai la posibilitatea colaborării practice dintre ele. Când însă aceasta va fi, se va întocmi o temelie pentru o și mai bună îmbrățișare în viitor.

Trecem mai departe pentru a povesti despre alt așezământ prin care se arată cât de întinse au ajuns legăturile dintre Biserici în vremea noastră.

VII

Alianța mondială pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici.

Înființarea acestei mișcări s'a pus la cale încă înainte de izbucnirea războiului, dar puțin înaintea lui. Tocmai pentru că se băga de seamă că orânduirea raporturilor dintre popoare duce la război, cei care aveau la inimă opera creștinismului în lume și care simțeau răspunderea Bisericilor față de tot răul care ființa în legăturile dintre popoare, și-au pus în gând să strângă Bisericiile la o colaborare pentru a stinge germeii războiului.

În cuvântarea pe care Sir *W. H. Dickinson*, primul secretar de azi al mișcării, a ținut-o în Berna înaintea Consiliului federal elvețian, care a voit să salute întrunirea acestei mișcări în ziua de 24 August 1920, a spus că mișcarea aceasta și-a luat naștere în Elveția. Gândul de a înlătura primejdia apropiată a războiului a muncit mai multe persoane între anii 1911-1914. În 1912, mai mulți bărbați din Bisericiile Angliei au discutat această chestiune cu mai multe căpetenii protestante religioase din Germania, Franța și Belgia. În acelaș timp, *Liga bisericească pentru pace* din America a intrat în corespondență cu grupa engleză, cu privire la un plan de lucrare comună în vederea aceluiaș lucru. Pe când aceste tratative erau în curs, *Sinodul Bisericii reformate* elvețiene, subprezidența răposatului profesor *Louis Emery*, a publicat un apel către Bisericiile din lumea întreagă, ca să se strângă, la o muncă comună pentru desființarea războiului. Apelul a găsit puțină ascultare. S'a ajuns însă la rezultatul că profesorul Emery a intrat atunci în legătură cu grupa americană și cu cea engleză care munciau în acelaș înțeles și, prin silințele lor, s'a pus la cale o întrunire a tuturor celor care aveau la inimă lucrul acesta, pe ziua de 1 August 1914 în Constanța din Elveția. Întrunirea s'a ținut în însăși sala în care, cu 500 de ani mai înainte, Ioan Huss a fost osândit la moarte de Sinodul din Constanța. La această întrunire, au fost reprezentate 10 țări. Dar de abia își începuse ședințele, și iată că zângănitul armelor și nourii prafului de pușcă începuse să turbure pașnica așezare a oamenilor. Războiul cel mare a izbucnit turbat. Cu toate acestea întrunirea nu și-a încetat munca. Reprezentanții celor 10 țări au întemeiat orga-

nizațiunea în de ajuns de cunoscută azi și care n'a încetat a exista, cu toată întreruperea adusă de război. În clipa când Sir Dickinson vorbea acestea, nu numai cele 10 țări se găseau în această mișcare, ci cuprindea organizațiunii din 23 de țări. Comitetul internațional avea atunci în el peste 100 de membri.

Dacă la început nu putea fi privită decât numai ca o adunare de oameni idealști, curând după război ea a pășit îndrăzneț la împlinirea muncii practice.

Ea este indispensabilă pentru viitorul civilizațiunii, a spus înainte vorbitorul. Dacă privim în jurul nostru, vedem o lume ostentă de război, care însă tot se mai arată prinsă de nebunia războiului. Nicăieri nu domnește o adevărată pace. Un neam se ridică împotriva altuia, o clasă se luptă împotriva celeilalte, da, avem vrăjmași chiar în sânul aceleiași familii. A început procesul decăderii naționale și internaționale. Ce-l mai poate opri? Politica? Ea a dat greș! Nici negoțul nu mai poate ajuta! Acesta numai a înăsprit spărtura și neîncrederea internațională. Numai o putere mai este pe pământ în stare de a înoda din nou legăturile internaționale de prietenie, și aceasta este puterea comunității creștine. Noi strigăm după duhul frăției sub iubirea de tată a lui Dumnezeu și clădim pe sprijinul puterilor morale și spirituale ale Bisericilor. E datoria lor deosebită și dreptul lor deosebit de a propovedui învățătura dragostei creștinești, a toleranței și a iertării. Acum a venit vremea de a pune principiile lor la încercare și credem că ele nu vor da greș.

Așa a sunat cuvintele lui Dickinson. Năzuință măreață politică pentru îndreptarea lumii, dar din izvor creștinesc. El a mai spus cuvântul pe care numai o puternică convingere îl poate rosti: „Noi nădăjduim să putem face influența noastră simțită în politica mondială, prefăcând în faptă acele puteri morale și spirituale, care la sfârșit totuși vor hotărâ soarta omenirii la timpul orânduit de Dumnezeu“.

Prezidentul acestei organizări este azi însuși Primatul Angliei. Sir Dickinson a fost de mai multe ori și la noi în București și a oferit acum doi ani, Primatului nostru viceprezidența acestei Alianțe, din partea Primatului englez.

Se înțelege, e un mare și îndrăzneț plan acela pe care ea și l-a luat, dar pentru împlinirea lui se cere colaborarea vie a tuturor Bisericilor, și iată că ele s'au apropiat și pe această cale. De unde la început nu erau în această colaborare decât numai reprezentanți ai Bisericilor protestante, în 1920 s'au arătat în mijlocul adunării și reprezentanți ai Bisericii ortodoxe, și revista germană, *die Eiche*, (München Ianuarie 1921) din care luăm aceste date, declară faptul de „besondere Bedeutung“ deosebită însemnătate. Au venit atunci, în localitatea St. Beatenberg, pe lacul Thun din Elveția, Prof. Drag. Demetrescu din partea României; Arhim. Dr. P. Gheorghiev, din partea Bulgariei; Episcopul Timocului, dintr'a Serbiei; Profesorul Ch. Papadopoulos, din partea Greciei. Patriarhi a

din Constantinopol era reprezentată prin Mitropolitul Dr. *Ghermano Strinopulos*. Peste 100 de delegați, din 23 de țări, au luat parte atunci la acea adunare.

Cu toate amintirile proaspete ale războiului, care s'au simțit și în sânul adunării, în atitudinea delegațiunii franceze și germane, și cu toate că, din cauza acelei amintiri, nici nu s'a putut rezolva atunci chestiunea alegerii Primatului Angliei ca prezident, totuși s'a făcut un mare pas înainte pentru apropierea Bisericilor, întru cât s'au putut alege viceprezidenți, fapt care prin el însuși arată o apropiere. Astfel găsim între acești viceprezidenți pe arhiepiscopul suedez din Upsala, cunoscutul savant în istoria religiunilor Dr. *Natan Söderblom*; pe mitropolitul Atenei; pe Mitropolitul *Harlon* al eparhiei *Tuzla* din Iugoslavia; pe locoțiitorul scaunului patriarhal din Constantinopol, Mitropolitul *Dorotei* al Brusei, pe episcopul ungar *Alexandru Raffay*; pe cunoscutul pastor *Wilfred Monod* și alții.

Și cu toată răceala oficială dintre delegațiunea franceză și cea germană, a domnit destulă frăție în legăturile personale dintre membrii acestor delegațiunilor cum se exprimă însuși unul dintre fruntașii delegațiunii germane, care avea mai mult motiv de a fi nemulțămît și care chiar scrie darea-de-seamă despre acea adunare pe un ton cam acru.

De altfel trebuie să scot în relief că atitudinea personală a delegaților francezi față de cei germani n'a lăsat să se vadă niciun vârf ascuțit. Dimpotrivă, pot chiar spune cu cea mai adâncă mulțămire că aproape toți delegații francezi, în conversațiunile pe care le-am putut avea cu ei au dat dovadă de o atitudine atât de inimoasă, dar în acelaș timp hotărâtă și deschisă, cum numai dela creștini se poate aștepta. S'a arătat cu cea mai deplină sinceritate, că relațiuni amicale între Bisericile protestante din Franța și Germania nu mai sunt cu puțință ani de zile, ba s'a spus că comunitățile și prietenii din Franța ar face cu neputință chiar numai corespondența delegaților francezi cu cei germani. Pe de altă parte însă, s'a afirmat deplin voința și s'a făcut totuși pentru a înlătura din cale piedecile din vremea de față sau — lucru de care mai înainte de altele este vorba într'o mare măsură — a le aduce la cunoștință¹⁾.

Cu acel prilej, Primatul Angliei, a trimis episcopului englez de Winchester, care se afla la conferența Alianței în St-Beatenberg, o scrisoare care s'a citit în conferință și din care noi luăm următoarele:

Dacă voim să aducem la îndeplinire împărăția lui Dumnezeu pe pământ, clădită pe comunitatea frățească a tuturor oamenilor, atunci Bisericile lui Hristos trebuie să se devoteze acestei probleme cu toată inima lor. Eu doresc ca toate confesiunile din cuprinsul societății creștinești să se

întâlnească în aceeași năzuință. Serioase sunt încercăturile și greutățile vremii, și de aceea cu atât mai tare trebuie să clădim noi pe temeliea unei puteri care este mai înaltă decât puterile cărmuirii omenești.

Cași Sinodul patriarhal din Constantinopol; (vezi enciclica tipărită la început), și această conferență și-a arătat bucuria pentru înființarea Ligii Națiunilor și i-a trimis un mesagiu în care spune:

Pentru întâia oară în cursul istoriei, s'a întocmit o corporațiune care reprezintă cea mai mare parte a lumii și care să nădăjduim că în curând va reprezenta toate popoarele civilizate ale lumii.

Noi vedem în aceasta o organizare care e proprie să ajungă trâmbița de grăire a om enirii și întruparea frăției ei

Credem că numai printr'o deplină mărturisire către o astfel de frăție și către tot ce cuprinde ea, lumea poate ajunge la o pace trainică și avem încredere ca Inalta voastră adunare totdeauna va avea în minte această condițiune indispensabilă.

Dar noi mai știm că, dacă nu zidește Domnul casa, toată munca e zadarnică, și ne rugăm ca hotărârile voastre să fie călăuzite totdeauna de Acela care hotărăște soarta noastră și care singur poate da izbândă sfatului vostru.

De aceea noi nădăjduim cu încredere că hotărârile și măsurile voastre totdeauna vor fi în consonanță cu voința sa și că ajutorul lui va fi chemat totdeauna pentru marea problemă care zace înaintea voastră.

În conferință, s'a mai discutat și s'au luat hotărâri cu privire la morala șubredă care domnește în legăturile politice dintre State; cu privire la misiunile creștinești, împedecate prin război și prin politica Statelor, întărindu-se cu aceasta o hotărâre de mai înainte, dela conferența trecută a Alianței, ținută la *Oud Wassenaar* în Olanda; cu privire la minoritățile naționale în noile State și cu privire la contactul care ar trebui luat cu organizațiunile de muncitori.

În această lucrare mare, cu chestiuni care nu se pot dezlega de azi pe mâne, au stat alături reprezentanți din felurite Biserici și legați într'o organizațiune care mai mult încă trebuie să făptuiască pe viitor. Deci iată cum se înfățișau legăturile dintre Biserici prin această Alianță în 1920 și cât trebuie să ne bucurăm că, și prin această înjghebare, ele au eșit din izolare! Alianța a și continuat a lucra, și ea și-a avut o nouă întrunire anul trecut la Copenhaga, iar anul acesta s'au întâlnit la *Novisad* în Iugoslavia câțiva dintre delegații ei.

Într'o măsură mult mai largă, legăturile prietenești dintre Biserici și apropierea una de alta după război s'a arătat prin conferența ținută anul trecut la Copenhaga. Dar despre aceasta în nr. viitor.

Arhim. SCRIBAN.

¹⁾ Vezi *die Eiche*, nr. citat, p. 34.

CRONICA BISERICESCA

INTERNĂ

Instalarea Episcopului Cetății Albe

Instalarea P. S. Nectarie, Episcopul Cetății Albe s'a făcut Duminică 20 Maiu st. n.

Încă de Vineri seara a plecat din Chișinău trenul în care se afla noul Vlădică, dimpreună cu I. P. S. Arhiepiscop al Basarabiei, cu domnul Ministru și domnul secretar general dela Culte, cu profesorul Hackman, prorectorul Universității din Cernăuți, preotul V. Tarnavschi, decanul facultății de Teologie din Cernăuți, profesorii Procopovici și Bădărău dela aceeași Universitate și cu mulți alți oaspeți.

A doua zi, Sâmbătă, la ora 11, trenul a ajuns în cea dintâi gară de pe teritoriul eparhiei Cetatea Albă: Preoții, autoritățile, corpul didactic și școlarii și nu mai puțin și numeroși delegați din partea coloniilor germane au făcut în toate gările noului Chiriarh o primire princiară. Alături de tren, mergea o ceată de călăreți de neîntrecuți fugari basarabeni. Seara, la ora 7, trenul a sosit în Cetatea Albă.

Ca și la Bălți, oaspeții au dormit peste noapte în tren, iar dimineața, la 8 jum., au pornit cu toți spre catedrală, pe străzile frumos împodobite și tixite de lume.

În catedrală, s'a oficiat sfânta liturghie de P. S. Nectarie, dimpreună cu sobor de preoți. Corul catedralei — în care fetițele aveau un costum special și bonete cu cruce pe cap — a dat răspunsurile, iar I. P. S. Gurie a ținut o foarte instructivă predică asupra pericope Evangheliei și Apostolului zilei.

După terminarea sfintei liturghii, s'a făcut un scurti Te-Deum, apoi domnul Ministru Banu a citit decretul regal și a ținut o mișcătoare cuvântare, iar părintele D. Bocunovschi, protopopul orașului a dat citire gramatei I. P. S. Arhiepiscop Gurie, care sună astfel:

Prea Cucernici părinți și iubiți fii în Domnul!

Trăim vremuri însemnate... Petrecem, înfăptuim și privim evenimente mărețe. Neamul eliberat, Țara întreagă și mărită... Regele și Regina încoronați în Alba-Iulia, după visul nostru al tuturor Românilor.

Pe lângă aceasta, vedem Biserica română una și nedespărțită dela Nistru până la Tisa... Ea deschide izvoare noi ale Harului lui Dumnezeu, ale culturii, ale scaunelor vlădicești desființate de vitregia vremurilor, între care și episcopia veche a Cetății Albe din vremea lui Alexandru cel Bun, Voevodul Moldovei.

În cuprinsul acestei episcopii vor trece mănăstirile, bisericile, parohiile, preoții, cântăreții și protopopii cu drept credincioșii creștini din județele Cetatea-Albă, Ismail și Cahul.

Prea Cucernici Părinți!

Să avem inimile sus. Să ne bucurăm de înmulțirea Harului, de revărsarea apei vii, cea de viață făcătoare asupra neamului nostru. Să înlăturăm tot simțul rău, supărător, ca să putem sorbi cu tot sufletul deschis din bucuria, pe care ne-a trimis-o Bunul Dumnezeu. Nechibzuințele oamenilor să nu ne împiedice de a simți toată măreția, bunătatea și frumusețea evenimentelor. Ca mulțimea Harului dumnezeesc revărsat să nu treacă nevăzut, nesimțit de inimile noastre, să ne întoarcem ochii pentru un moment dela revindicarea drepturilor noastre, spre binele neamului, spre folosul păcii și al bunei orândueli, spre frumusețea frăției... și primindu-l pe *Prea Sfințitul Episcop NECTARIE*, învestit de Maiestatea Sa Regele, pentru Eparhia Cetatea Albă — Ismail, să ne întărim sufletele și cu puterile noului episcop pentru organizarea unitară a Bisericii pe baze canonice.

Cu asemenea gânduri și simțiri, Noi, Arhiepiscopul vostru de pân'acum, urmărind pacea și buna orânduială, vă deslegăm după sfintele Canoane și vă trecem sub supravegherea noului Episcop de Cetatea Albă—Ismail *Nectarie*.

Smeritul GURIE

Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului

Dată în reședința Noastră Arhiepiscopală
Chișinău, 5/18 Maiu 1923.

La acestea, I. P. S. Gurie a adăugat:

Prea Sfințite și în Hristos iubite Frate,

Dăm slavă lui Dumnezeu, Mult Milostiv și Atotdrept, care a făcut dreptate neamului nostru, eliberând pe fiii subjugăți și reîntorcând cetățile Voivozilor Moldovei—Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare — sub sceptrul gloriosului Rege al României Intregite, FERDINAND I.

Odată cu mărirea Țării, cu Înălțarea Coroanei, cu intrarea statului Român în drepturile sale asupra cetăților depe Nistru, și Biserica Românească intră în drepturile ei canonice și deschide izvoarele Harului, odinioară înființate de Voivozii Moldovei și astupate de vitregia vremurilor, redeschide vechile episcopii la Cetatea-Albă și Hotin.

Istoria ne spune că lângă moaștele Sf. Ioan cel nou, chinuit de tătari pe la 1330 în Cetatea-Albă, Alexandru cel Bun a reînnoit episcopia de Cetatea-Albă și a sfințit ca episcop pe Vlădica Iosif. Din Cetatea-Albă, el a trecut la Suceava, capitala Moldovei, ducând cu sine și Sfintele oase ale Sfântului Ioan cel Nou.

În timpul de pe urmă, Cetatea-Albă sau Achermanul, făcând parte din Arhiepiscopia Chişinăului şi Hotinului, era cetatea primului Vicar al Arhiepiscopiei.

Congresele bisericeşti din Arhiepiscopia Basarabiei au hotărât, Sf. Sinod al Bisericii Române a consimţit. Corpurile Legiuitoare au legiferat şi Maiestatea Sa Regele a confirmat ca să se înfiinţeze în Arhiepiscopia Basarabiei încă două episcopii cu depline puteri — la Cetatea-Albă şi Hotin.

Istoria îşi revendică drepturile sale, şi dinspre Suceava vine Vlădica pentru Cetatea-Albă... În locul lui Iosif, peste 500 ani se întoarce Nectarie.

Prea Sfinţite, vezi cum dreptatea triumfă şi în viaţa aceasta... vezi cum se răsplătesc dorinţele cele sincere şi curate. Cum înalţă Dumnezeu pe cei smeriţi şi cum pogoară pe cei mândri...

Păşeşte spre scaunul episcopesc al Cetăţii-Albe cu credinţa că asupra Ta s'a înfăptuit Pronia lui Dumnezeu, căci nimenea nu primeşte cinste decât cel chemat de Dumnezeu, ca şi Aron... Primeşte cărja episcopiei Cetăţii-Albe cu gândul tare ca să răspândeşti dreptatea lui Dumnezeu, pătruns fiind, că dreptatea trebuie să triumfe, şi cel ce calcă dreptul altuia poate să se aştepte la pedeapsă pentru restabilirea dreptăţii.

Scaunul episcopesc al Cetăţii-Albe-Ismail este sufragane Scaunului Arhiepiscopesc din Chişinău. Legăturile şi relaţiile canonice cu acest scaun dator eşti a le păstra cu sfinţenie pentru binele Bisericii. Cu cât mai strânse vor fi legăturile acestea, cu atât vei câştiga mai curând încrederea şi dragostea păstoriţilor Tăi — a clerului şi poporului.

Clerul şi poporul pe care eşti trimis să-l păstoreşti aparţine mai multor neamuri. Pe lângă români, în Eparhia Cetăţii-Albe — Ismail se află mulţi ruşi, ruteni, bulgari şi găgăuţi. Cu duhul blândeţii, cu duhul iubirii lui Hristos, cu dreptate şi milă Arhipăstorească să le câştigi sufletele. Ştiind cât de neplăcută a fost asuprirea pentru noi în trecut, să nu asupreşti pe nimenea. Vei avea grijă a-i aduce în Statul românesc, nu alungându-i din urmă cu toiagul, ci atrăgându-i cu cântarea fluerului, mergând înaintea lor.

Ca pildă de urmat îţi va fi Prea Sfinţitul Episcop, Melchisedec, care a păstorit Ismailul în anii 1856—77, cu multă evlavie şi cu adânc duh bisericesc.

Hristos, care înalţându-se la cer, a zis «Eu voi fi cu voi în toate zilele până la sfârşitul veacului» să Te călăuzească în arhipăstoria Ta, acum în pururea. Amin.

Imbrăcat în vestmintele arhiericeşti, Vlădica Nectarie a răspuns din uşile împărăteşti astfel:

Domnule Ministru,

Fiind hirotonit în episcop, am primit darul Duhului Sfânt şi cu aceasta facultatea de a sluji Domnului şi Dumnezeului nostru pentru a-l glorifica şi a aduce omenirii mântuire.

Maiestatea Sa Regele bine a voit a mă întări şi apoi, după vechile aşezăminte ale Ţării, să-mi încredinţeze

toiagul episcopesc, simbolizând puterea, adică jurisdicţiunea peste această de Dumnezeu binecuvântată eparhie.

D-voastră, acum, mult onorate D-le Ministru, în numele guvernului Ţării, binevoiţi a-mi ceti Inaltul decret regal. Vă mulţămesc, Domnule Ministru, pentru bunăvoinţa şi osteneală ce aţi arătat-o faţă de mine. Eu promit că cu acest norod bun şi blând, pe care am să-l conduc la limanul mântuirii, vom împlini cu sinceritate toate îndatoririle noastre pentru Tron şi pentru Ţară. Aici sunt urmaşi ai plăeşilor lui Ştefan Vodă, aici sunt urmaşi din credincioşii lui Alexandru cel Bun şi e cu neputinţă ca aceştia să nu fie cetăţeni buni şi credincioşi ai Patriei.

Inalt Prea Sfinţite Stăpâne,

Inalt Prea Sfinţia Voastră, ca reprezentant al Sf. Sinod, şi ca arhipăstor al Basarabiei bine aţi voit a-mi ceti gramata sinodală, şi a-mi încredinţa această dieceză.

Inalt Prea Sfinţia Ta nu ai avut în vedere interesele personale şi aţi adus o mare jertfă. De bună voe aţi abzis la două părţi din arhiedieceza I. P. S. Tale numai ca norodul creştin să nu sufere şi să aibă destulă îngrijire sufletească. Aţi cerut singur împărţirea eparhiei Basarabiei în trei dieceze ca să asiguraţi o păstorie cât se poate mai bună şi credincioşii să fie mulţămiţi.

Vă mulţămesc pentru osteneala ce aţi avut-o cu instalarea mea şi Vă promit că cu clerul şi poporul încredinţat mie vom păstra şi promova legea strămoşască cum am moştenit-o dela părinţi.

Iubiţilor oaspeţi,

Vă mulţămesc tuturor care bine aţi voit să-mi faceţi cinstea de a participa la acest act solemn din viaţa mea. Indesebi primiască mulţămirile mele D-l general Popovici, comandant al Basarabiei, pentru amabilitatea de a-mi onora personal şi cu armata instalarea mea. — Nu pot să nu amintesc cinstea ce mi-o face Universitatea din Cernăuţi trimetând delegaţii ei, pe d. prorector Hackman şi pe d. decan al Facultăţii de Teologie, V. Tarnavski, cu un număr frumos de alţi profesori de acolo să mă petreacă până aici.

Mulţămesc tuturor celorlalţi reprezentanţi ai autorităţilor civile şi militare şi tuturor oaspeţilor şi celor prezenţi astăzi aicea pentru dragostea cu care mă întimpină acum.

Iubiţilor creştini!

Vin la D-voastră de pe acel petec de pământ încotro la 1402 din această cetate a mers primul Mitropolit al Moldovei Iosif, la Suceava, luând cu sine şi moaştele sfântului Ion, care a pătimit martiriul aici, în oraşul D-voastre. Acestui sfânt din copilăria mea adresam rugile mele să le mijlocească la Dumnezeu şi înainte de a veni acuma aici, am fost la Suceava şi am făcut rugăciunea mea.

Vin din pământul Bucovinei care adăposteşte rămăşiţe ale prea măriţilor Voevozi Moldoveni, cari au întins

moșia dela munte până la Nistru și Mare, și în special osemintele Mareului Ștefan Vodă, atletul creștinătății, a cărui cetate încă ne-a lăsat zidurile în frumosul D-voastre oraș, unde cu plăeșii săi a păzit țara de invaziile păgâne.

Vin din munții Carpați, de unde isvorăsc apele ce se revarsă în Nistru și Prut, Vă aduc cu mine toată dragostea care se află în caracterul omului, unde domnește natura, cum e în munții Carpați. Voesc să închin toată activitatea mea norodului bun din sudul Basarabiei. Am spus și Maiestății Sale Regelui că poporul din părțile acestea e un popor bun și un popor de ordine. Cred că am spus adevărul și nu mă voi înșela în așteptările mele, pentru că din trecutul vostru sunteți cunoscuți ca oameni harnici, gospodari buni, credincioși, cetățeni liniștiți, cari își fac datoria pentru Tron și pentru Țară. Voi sunteți urmași din strămoși nobili. Aici au fost frământările cele mai mari, războaie mari, și tot poporul biruitor își lăsa aici oamenii cei mai de samă, elementele cele mai nobile. Ai acestor nobili, sunteți D-voastră urmași și ca atari dați garanția cea mai bună că sunteți element de ordine.

Jur împrejurul nostru băntuie neordină și fericiți suntem că la noi, cu toate asperitățile care le-a lăsat războiul crud, putem trăi în liniște, ne putem desvoltă după plac, avem toate drepturile garantate. Eu acum împreună cu iubitul meu cler și cu D-voastră, dreptmăritorilor creștini, vom ajuta să se restabilească ordinea pe deplin și să ștergem urmele triste lăsate de războiu.

Vă rog să aveți încredere în mine precum și eu încredere am în D-voastră.

Să mă sprijiniți ca să vă pot conduce spre binele sufletesc și tupest, să vă pot conduce spre mântuire. Eu vin cu *toată dragostea la D-voastră* și voim *în pace să trăim*. De aceea, vă salut cu cuvintele Domnului «Pace vouă». În acest semn vreau să-mi încep activitatea. Vă aduceți aminte de Patriarhul Avraam, care, dacă păstorii lui s'au certat cu cei ai lui Lot, a zis Avraam lui Lot: dacă tu vrei de-a dreapta eu merg la stânga, dacă tu vrei la stânga eu merg la dreapta cu turmele mele. Așa a fost între ei totdeauna armonie și binecuvântare. Cu pacea toate se birue.

De aceea zic eu: în liniște, cu pace toate le vom face. Toți vom afla loc, toți vom avea liniște, vom ajunge ce dorim. De aceea vă salut cu «pace vouă».

Iubite cler!

Domnul nostru Iisus Hristos a trimis pe apostoli cu cuvintele: Mergeți în toată lumea, învățați norodu botezându-i în numele Tatălui, al Fiului și Sf. Duh. Apostolii ș-au ales 72 de învățăcei și cu aceștia la un loc au lucrat și au răspândit Evanghelia lui Hristos, au propovăduit pacea și cu aceasta au biruit și câștigat lumea.

Eu, prin Harul lui Dumnezeu, ridicat la treapta de episcop, iau asupra mea moștenirea dela Apostoli și, ca urmaș al apostolilor, eu Vă aleg ca urmași ai celor 72 de învățăcei. Vă primesc cu toată dragostea și Vă avansez toată încrederea. Am nădejdea că veți justifica această încredere și mă veți sprijini în apostolia mea.

Desigur Vă așteptați să Vă desvolt un program. Inșă nu pot eu face alt program decât cel stabilit de Domnul nostru Iisus Hristos, care este icoana și prototipul păstorului de suflete. În pastorală e stabilit bine programul nostru ca cel mai înalt principiu pastoral: avem să lucrăm *pentru preamărirea lui Dumnezeu și mântuirea oamenilor*. Se zice mai departe: așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca văzând ei faptele voastre, să preamărească pe Tatăl vostru din ceruri. În acest sens mă veți sprijini să conduc poporul încredințat arhipăstoriei mele, să organizez această nouă eparhie și să dau bisericii acea tărie, pe care nici porțile iadului nu o vor strică.

Iar Tu, Doamne, Care ai sădit via aceasta cu dreapta Ta, caută din ceruri spre ea și-mi dă putere să pot lucra ca să se desăvârșească ea. Amin.

În frumosul local al zemstvei, noul Chiriarih a primit felicitările reprezentanților autorităților și ai diferitelor așezăminte din coprinsul eparhiei, după care a urmat o masă bogată, la care s'au rostit toasturi înălțătoare.

Pela orele 4, înaltele Fete bisericești și distinșii oaspeți s'au plimbat puțin cu o șalupă pe liman și apoi au vizitat ruinele vestitei Cetăți albe, unde au ascultat un frumos concert dat de elevii școalelor primare și secundare din oraș, Liceul de băeți cu marelui lui local și bisericuța sfântul Ioan, unde a fost înmormântat sfântul Ioan cel nou, după ce a primit cununa muceniciei.

A doua zi de dimineață, Vlădica Nectarie, cu o parte din oaspeți, au mers cu trenul până la Reni, iar de aci cu vaporul pe Dunăre, timp de 4 ore, la Ismail, unde li s'a făcut o strălucită primire de către autorități și populație. În catedrală s'a săvârșit un Te-Deum și P. S. Episcop a ținut o frumoasă și instructivă cuvântare, iar după aceea, în localul prefecturii, autoritățile și diferiți demnitari au urât Vlădicăi bună venire și spor la muncă în mijlocul lor. Cu toți au stăruit ca noul Vlădică să-și aleagă reședința episcopală, cel puțin provizoriu, în Ismail, unde se află încăpătoarele clădiri ale fostei episcopii, în timp ce la Cetatea Albă nu s'a rânduit nimic pentru instalarea nouă episcopii. În fața marilor stăruințe depuse și a dragostei nețărmurite ce ismailenii au arătat Chiriarihului lor, P. S. Sa a consimțit să se stabilească în Ismail.

Ca și Vlădica Hotinului, noul Vlădică al Cetății Albe a adresat păstorilor săi o frumoasă epistolă pastorală care, fiind scurtă, o reproducem în întregime.

NECTARIE

Cu mila lui Dumnezeu, Episcop al Eparhiei Cetatea Albă-Ismail, tuturor protopopilor, preoșilor, diaconilor, cântăreșilor, monahilor și drept măritorilor creștini, fii spirituali ai smereniei mele din județele Cetatea Albă, Ismail și Cahul, har vouă și pace dela Dumnezeu, iar dela mine binecuvântare.

Iubiții mei fii întru Hristos!

Providența dumnezeiască a voit ca să cadă sorți pe mine să păstoresc Episcopia cea mai veche de obârșie moldovenească, Episcopia Cetatea-Albă, care

din vechime a stat în strânsă legătură cu Ismailul, numindu-se totdeauna Episcopia Cetății-Albe.

Prea bunul Dumnezeu, prin mila și iubirea lui de oameni, a auzit glasul rugăciunii, înălțat de strămoșii noștri, a înțeles strigarea fraților despărțiți de frați, a primit prinosul adus prin jertfa sutelor de mii de viteji, cari de 19 sute de ani udă pământul cu valuri de sânge pentru apărarea acestei țări moldovenești de năvălirea dușmanilor.

Înaltul și prea slăvitul nostru rege Ferdinand, cu viteaza sa armată, ca odinioară Ștefan cel Mare, a ținut piept tuturor valurilor de dușmani, i-a împins înapoi departe de pământul strămoșesc, a dărâmat hotarele vechi, cari ne despărțiau, și astăzi mamele își află fiii și ficele pierdute, frații înstrăinați se îmbrățișează și cu toții ne bucurăm de liniște și străjuire contra uneltirilor dușmanilor, distrugători a toată rânduiala.

Prea bunul Dumnezeu s'a milostivit și a făcut totodată și Biserica noastră ortodoxă a strămoșilor noștri una și nedespărțită dela Nistru și până la Tisa, din Carpați și până la Mare și așa a căpătat iarăși viață Episcopia Cetatea-Albă din vremea lui Alexandru cel Bun și a Ismailului cu fundațiuni de Constantin Brâncoveanu și din nou înființată ca Episcopie de neuitatul Melhisedec, încredințându-mi-se smereniei mele toiagul păstoriei acestei eparhii de Dumnezeu binecuvântată, cu amintiri atât de frumoase din trecutul nostru glorios.

Iubiților,

Mă cobor din munții Carpați de unde izvorăsc apele dulci ale acestor meleaguri, apele Nistrului și ale Prutului, mă cobor dela poalele acestor munți, unde zac osemintele voevozilor noștri și în special cele ale lui Ștefan Vodă cel Bun și Mare, care, după frumoasa izbândă dela Chilia, din 1465, s'a înapoiat și a întemeiat la 1466 frumoasa Mănăstire Putna, pe care și-a ales-o ca loc de odihnă vecinică.

Mă cobor de acolo, de unde înainte cu cinci sute de ani, Iosif, episcopul Cetății Albe, a trecut ca Mitropolit al Moldovei cu reședința în Suceava—Bucovina, unde zac osemintele Sf. Ioan cel Nou, care a suferit martiriul în Cetatea-Albă.

Vin dintr'un ținut, care, cași Eparhia Cetății-Albe și a Ismailului, a stat un veac și jumătate sub stăpânirea străinului și i-a suferit jugul în lupta pentru neam și pentru biserică.

Vin în mijlocul fraților voastre cu toată dragostea, cu toată puterea mea de muncă să vă înțeleg și să vă ajut. Voesc să pun sufletul meu pentru turma încredințată mie și vă trimit sămânța iubirii, a păcei, a buneii înțelegeri, cu rugămintea să o sămănați ca să producă credință, dragoste și speranță pentru binele bisericii și al neamului.

Acum, iubiților mei fii, după cuvântul sf. apostol **Pavel**: „plec genunchile mele către Tatăl Domnului

nostru Iisus Hristos ca să vă dea vouă, după bogăția slavei Sale, cu putere să vă întăriți prin Duhul Lui, ca să locuiască Hristos prin credință întru inimile voastre, ca întru dragoste fiind înrădăcinați și întemeiați, să puteți cunoaște împreună cu toți sfinții dragostea lui Hristos cea mai presus de cunoștință, ca să vă faceți deplini întru toată împlinirea lui Dumnezeu“ (Efes. III, 14—19).

„Și vă rog pe voi eu, legatul întru Domnul, cu vrednicie să umblați după chemarea cu care sunteți chemați, cu toată smerenia și blândețele, cu îndelungă răbdare, îngăduind unul altuia cu dragoste, nevoindu-vă a păzi unirea Duhului întru legătura păcii. Un trup și un Duh, precum și chemați sunteți într'o nădejde a chemării voastre; un Domn, o credință, un botez. Un Dumnezeu și Tatăl tuturor, care este peste toate și prin toate și întru voi toți“ (Efes. IV 1—6).

Darul Domnului nostru Iisus Hristos cu al Său Har și cu a Sa iubire de oameni să fie cu voi cu toți.

† NECTARIE.

Data în reședința Noastră Ismail, în anul mântuirii 1923 luna Mai în a 23-a zi.

Instalarea Episcopului Constanței

*Instalarea P. S. Ilarie al Constanței s'a făcut
Duminică 3 Iunie st. n.*

În vederea instalării, primăria orașului și prefectura județului Constanța au făcut din vreme mari preparative. Ambele au dat proclamații către cetățeni, îndemnându-i să-și împodobiască cât mai frumos casele și iasă cu toții întru întâmpinarea celui dintâi Ierarh al din nou înființatei episcopii a Tomisului și Durostorului, reședința în Constanța, spre a-l primi cu toată cinstea și pompa cuvenită.

Ministrul Cultelor, cu Secretarul general, parlamentari și numeroși oaspeți sosiseră în localitate din ajun.

P. S. Ilarie a sosit cu trenul Duminică dimineața și a fost primit în gară de reprezentanții tuturor autorităților bisericești, civile și militare și salutat în numele populației de primarul orașului.

De aci, într'un impunător cortegiu, prin străzi frumos împodobite și cu trotorele acoperite de elevii și elevetele școalelor, de soldați și numeros public, și în sunetul clopotelor dela toate bisericile, P. S. Sa s'a îndreptat spre catedrală, unde la orele 10, s'a oficiat un Te-Deum, după care a urmat instalarea.

Domnul Ministru Banu a citit decretul regal de înțărare în scaun și a ținut o foarte frumoasă cuvântare, părintele Grigore Pișculescu (Gala Galaction) a citit gramata mitropolitană și a ținut de asemeni o cuvântare așa cum știe și poate numai el, iar noul Episcop a răspuns amândurora în cuvinte pline de însuflețire;

Iată textul gramatei mitropolitane :

MIRON

Din mila lui Dumnezeu și voința clerului și a poporului, Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, exarh al Plaiurilor, Primat al României și Locșitor al Cezariei din Capadochia, Președinte al Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, etc.

Iubitului cler și popor din de Dumnezeu păzita vechea episcopie a Constanței și în deosebi ascultătorilor și cititorilor acestor litere mitropolitane: har și pace dela Dumnezeu părintele din ceruri, iară de la Noi salutarea și binecuvântarea Noastră arhipăstorească.

Facem cunoscut tuturor căroră se cuvine, că — după ce Hristos adevăratul Dumnezeu, trimițând din cer, în chipul limbilor de foc, pe prea sfântul Duh peste sfinții săi învățăcei și apostoli, le-a întărit acestora darul de a propovădui cuvântul evangheliei Sale, — a așezat în sfânta Sa biserică, trepte și vrednicii superioare, care, prin punerea mâinilor, s'au împărtășit dela unii la alții, ca astfel îndreptătorii bisericii lui Dumnezeu și păstorii turmei lui Hristos să se facă pururea vrednici a fi părtași aceluiași daruri și dăruiri; și — după ce hotărârea Sfântului Sinod al bisericii ortodoxe române de la 12 Decembrie (29 Noembrie) 1922, pentru reînființarea celei mai vechi episcopii de pe teritoriul României, a istoricului Tomis, acum Constanța, a fost acceptată de corpurile legiuitoare prin legea sactionată cu Decretul Regal No. 920 din 8 Martie 1923 și noul scaun de episcop trebuia acum întregit: — Marele Colegiu electoral, compus din Prea sfinții membri ai Sfântului Sinod, ai Consistoriului superior bisericesc și din toți Senatorii și Deputații ortodoxi ai întregii României, în temeiul dreptului și a îndatoririlor, ce i-l dă legea fundamentală a bisericii noastre „Despre alegerea Mitropoliților și episcopilor” în Cap. I art. 1, 2, și 3, — în ziua de 16/29 Martie 1923 a ales episcop titular al episcopiei Constanța pe Prea cucernicul paroh Ilie Teodorescu de la biserica Amza din București și director al seminarului teologic „Nifon Mitropolitul”, carele s'a distins și până acum, prin tăria lui în credința ortodoxă și în legea sfintei noastre biserici răsăritene și prin activitatea lui în slujbele sale de până acum și a dat dovezi despre neclintita lui credință și loialitate către Majestatea Sa Regele nostru Ferdinand I și către întreaga augustă familie regală și de respect și supunere către superioritatea sa bisericească și către legile patriei.

Fiind alegerea aceasta de episcop, întărită de Majestatea Sa Regele nostru cu Inaltul Decret No. 1410/923 și intrând noul ales în cînul monahal în sf. monastire de la Sinaia, unde i s'a dat în 3/16 Aprilie 1923 numele de Ilarie, și fiind în 6/19 Aprilie 1923 promovat la rangul de Arhimandrit în paraclisul reședinței mitropolitane din București: — Noi, subsemnatul Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Primat al României și Președinte al Sfântului Sinod, împreună cu Preasfințiții membrii ai Sf. Sinod: Pimen Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Visarion Puiu, episcop al Hotinului, Theofil Rîmniceanu și Platon Ciosu-Ploesteanu,

primind de la dânsul mărturisirea credinței, promisiunea solemnă, că va observa ordinea canonică, și va fi cu ascultare față de Preasfințitul Sinod episcopesc al țării și față de Noi, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, careia aparține și episcopia Constanței, precum și făgăduințele date în scris și cu cuvântul în fața bisericii, că acele toate le va ține și observa, — în ziua de Duminică 9/22 Aprilie 1923 prin puterea dată Nouă de la Dumnezeu, pe calea sfinților săi apostoli și ucenici, — chemând darul Preasfântului Duh — l-am hirotonit arhieru în Catedrala Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei din București; iară în urmă, Majestatea Sa Regele nostru Ferdinand I, după vechile datini ale țării i-a dat în ziua de 10 Maiu 1923 în fața tronului și în fața tuturor înalților dignitari ai țării, clerici, militari și civili, tradiționala învestitură regală.

Pe temeiul acestor premerse forme legale, emitem și dăm numitului episcop Ilarie Teodorescu prin această gramată mitropolitană și învestitura canonică de episcop al de Dumnezeu păzite episcopii a Constanței cu orașele și satele câte se țin azi sau se vor ține în viitor de această episcopie, drept dovadă despre aceea, că dânsul fiind investit cu demnitatea arhierescă și cu jurisdicțiunea de episcop are darul și puterea de a pune, după prescripțiunile sfintei noastre biserici răsăritene și legile în vigoare, cetitori, cântăreți, ipodiaconi, diaconi, preoți și protopopi la bisericile din episcopia sa, după rândul ierarhic din biserica noastră ortodoxă și a face toate ce lui se cuvine ca ierarh, spre edificarea duhovnicească a turmei sale și în deosebi de a propovădui cuvântul evangheliei lui Hristos într'un ținut unde — după datele vechiului istoric Eusebius — a vestit pentru întâiași dată cuvântul Domnului însuși Apostolul Andrei și a fost nu numai cea mai veche episcopie din țara noastră — a Tomisului — ci una din cele mai vechi episcopii a lumii creștine. Tot o dată recomandăm tuturor celor din cînul preoțesc și călugăresc și întregului popor din episcopia Constanța, ca de episcop legiuit al lor să-l cunoască și respecteze, plecându-i-se cu toată voia și arătându-i în toate împrejurările supunere și ascultare, ca fii sufletești, privindu-l și cinstindu-l ca pe arhipăstorul, învățătorul și conducătorul lor spiritual, care este următor sfinților apostoli ai lui Iisus Hristos Mântuitorul nostru, căruia i se cuvine toată mărirea, cinstea și închinăciunea întru toți vecii.

Data azi în 10 Maiu în anul mântuirii una mie nouă sute două zeci și trei, în reședința Noastră Mitropolitană din București.

Dr. E. MIRON CRISTEA
mitropolit al Ungro-Vlahiei.

Iată și cuvântarea — răspuns a P. S. Ilarie:

Prea iubiți fii în Domnul,

Profund mișcat de buna voastră primire și pătruns de frumusețea simțămintelor de dragoste ce mi-ați arătat, la toți vă doresc pacea și harul Părintelui ceresc și cu toată inima vă împărtășesc ale mele urări de bun găsit și arhieresti binecuvântări.

Din acest scaun arhieresc, la care Pronia dumnezească, prin glasul bisericii și al Națiunii m'a așezat și de pe care pentru întâia oară vorbesc, îmi voi conduce cu osârdie la pășunea cea duhovnicească pe păstoriți încredințați păstoririi mele.

În acest moment, gândul meu se îndreptează către I. P. S. Mitropolit Primat al României de care canoniceste depinde această eparhie a Constanței și-i mulțumesc de toată delicata atențiune și de cuvintele alese cu cari întâmpină așezarea mea aci și pe cari le-ați auzit rostindu-se de către delegatul I. P. S. Sala. Îi făgăduiesc respectul cuvenit și toată dragostea frățească în îndeplinirea frumoasei și înaltei misiuni cu care Domnul ne-a învrednicit pentru mântuirea sufletească și trupească a fiilor noștri întru Domnul.

Și acum, Domnule Ministru, dați-mi voie ca și D-voastră să vă exprim mulțumirile mele pentru osteneala ce ați luat de a fi de față azi la această sărbătoare creștinească cum și pentru salutul măgulitor și indicațiunile prețioase ce-mi faceți prin a d v aleasă cuvântare.

Prin înființarea eparhiei de Constanța adânc simțită în această parte a scumpei și mult iubitei noastre Patrii, s'a dat viață unei organizații bisericesti care a mai fost aci dela a II-a jumătate a sec. al III-lea și până către sfârșitul sec. al VI-lea, timp de peste 300 de ani. Eparhia de Constanța înlocuiește azi vechile episcopii, mai apoi mitropolii dela Tomis și Durostor, ca răsplată dela Dumnezeu pentru dreapta noastră credință și ca semn vădit al înaintării vieții noastre naționale și bisericesti.

Ca episcop al acestei însemnate eparhii, voi căuta ca prin dragostea de bun părinte să adun în jurul meu toate forțele necesare la întărirea noastră morală și națională și voi folosi toată puterea de muncă a fiilor mei duhovnicești pentru a pune la loc aceeace războiul a ciătinat și distrus.

Voi priveghea la păstrarea legăturii strânse dintre biserică și Stat, așa precum a fost întotdeauna în țara noastră, mai ales socotind faptul că azi prin noua constituțiune se lasă Bisericii toată libertatea de acțiune, ca cheazășie pentru trăinicia vieții de Stat și pentru binele și fericirea poporului.

Am experiența de păstor duhovnicesc, dobândită prin ocupațiile mele ca preot și profesor, și nădăjduesc cu ajutorul lui Dumnezeu și al bunei D-voastre dispozițiuni, ca împreună, păstori și păstoriți, să putem întâptui aceeace nevoile vremii în care trăim, o cer dela noi.

Cunoaștem cu toții considerațiunile de înalt ordin cari impun fiilor Patriei tot devotamentul în slujba Statului și suntem pătrunși de simțul jertfirii de sine, așa că avem toată tăria de suflet de a muri oricând vom fi chemați a contribui la viața României noastre iubite.

Cu aceste asigurări, îmi deschid inima și vă vorbesc deschis, iubitorilor. Am venit la voi așa cum vin părinții la copiii lor. Mi-e cugetul curat și vă încredințez că voi urma bunătatea și blândețea pastorului drept și iubitor, dat pildă de Domnul în sfânta lui învățatură. Cuvântul meu va fi rostit către voi numai spre a vă mângâia și spre a vă mântui în Domnul.

Mi-e drag de voi și vă încredințez că nu voi avea mai mare mulțumire în viață ca atunci când voi putea ca să sfătuesc la bine pe cineva și să-l pot câștiga pentru Hristos Domnul nostru.

Suntem fiii acestei țări și împreună formăm o mare familie. Șeful, care stă în capul acestei familii este Regele nostru, el este simbolul românismului și al aspirațiunilor noastre ca popor care — și trăește cu vrednicie viața lui națională.

Ca părinte al vostru, în această sărbătoare a Bisericii și a neamului, odată cu binecuvântările mele cu cari vă întâmpin și cu dorința pe care o am pentru depina voastră fericire, vă îndemn ca împreună să ne rugăm lui Dumnezeu, ca pe Regele nostru Ferdinand I. și întreaga lui augustă Familie să-i păzească cu sănătate întru mulți și fericți ani pentru binele Bisericii și al neamului nostru.

În palatul comunal, P. S. Sa a primit felicitările reprezentanților tuturor autorităților, iar în cazino s'a dat o mare masă, la care s'au rostit numeroase și interesante toasturi.

La orele 4³⁰ d. a. s'a făcut inaugurarea Seminarului local, la care au luat parte și Noul Vlădică și domnul Ministru de Culte, iar seara orașul a fost iluminat.

P. S. Sa a adresat clerului și poporului o documentată carte pastorală.

Note biografice. — P. S. Ilarie s'a născut în București, în ziua de 18 Octombrie 1867. Cursurile seminariale și le a făcut în Seminarele Central și Nifon, iar studiile teologice în Facultatea de Teologie din București. A fost hirotonit diacon în ziua de 8 Noembrie 1891, iar preot în ziua de 12 Decembrie 1895 pe seama bisericii Amza, căreia i-a servit până la înaintarea în episcopat.

A mai fost și protoiereu al județului Prahova membru în spiritualul consistoriu al Sfintei Mitropolii și în consistoriul superior bisericesc, cum și profesor de religie la liceul Sfântul Sava și externatul Carmen Sylva și profesor și director la seminarul Nifon.

Atât ca preot, cât și ca profesor și director P. S. Sa și-a făcut datoria în chip conștiincios, din care cauză și-a câștigat numeroase și adânci simpatii. Ca paroh, are marele merit de a fi refăcut din temelii biserica Amza, care e una din podoabele capitalei.

Cu toate multiplele ocupațiuni ce a avut, P. S. Sa a găsit timp să se ocupe și cu compunerea de lucrări de știință și literatură teologică. Astfel, pe lângă articole și studii publicate în revistele bisericesti, P. S. Sa a dat la iveală și următoarele lucrări: 1. Judecata bisericască (teză de licență în Teologie); 2. Un gol în procedura de judecată bisericască; 3. Jurământul la români; 4. Amvoanele au nevoe de predicatori; 5. 101 Cuvântări bisericesti; 6. Semine pentru ogorul lui Hristos (predici lucrate de elevii seminarului Nifon sub conducerea P. S. Sale); 7. Preotul român și misiunea sa; 8. Spiritul eclesiastic; 9. Rețete patriotice; 10. Sentimentul patriotic; 11. Cartea de citit la modă; 12. Influența literaturii asupra moralității; 13. Incercări de literatură bisericască; 14. Banul și rolul lui în societate; 15. Cei mai de seamă inimi ai bisericii; 16. Femeia ca educatoare; 17 și 18 Dogmele religiunii creștine și Istoria bisericii creștine (manuale didactice) și 19. Liturgica pentru elevi și popor.

Constanța are deci un Vlădică luminat și muncitor.

I. MIHĂLCESCU

Serbările în amintirea Mitropolitului Andrei Șaguna

Toată suflarea românească a tresăltat în ziua de Sf. Petru, anul acesta, când s'a făcut pomenirea a 50 ani împliniți dela moartea în veci neuitatului Mitropolit Andrei Șaguna al Bisericii românești ortodoxe de peste munți. Bun gând a avut păstorul cel mai de sus, al Bisericii noastre de dincolo de Carpați, urmașul lui Șaguna pe scaunul dela Sibiu, I. P. S. Mitropolit Nicolae, când a pus la cale să se facă o astfel de sâr-

cel mai strălucit în care se poate sluji. Pentru noi, o astfel de serbare e cu atât mai mângâietoare, cu cât ea slujește să scoată la lumină o dovedire care ne este scumpă și care trebuie să-și aibă locul de cinste în apologetica creștină. Anume, noi știm că omenirea prin nimic nu poate fi slujită mai bine decât prin religionea creștină, fiindcă aceasta dă omului cele mai puternice îndărmări de a voi și a nădăjdui. Fă pe om religios și i-ai făcut cel mai mare bine, și lui și celor din jurul său. Să fie organul activității creștinești: Biserica, în chipul cel mai bun pentru a lucra, și nu va

Vă rog, ca un tată pe fii săi, să nu uitați strădania mea, care ziua și noaptea o am pentru voi, ci să-mi răsplătiți cu ascultarea învățăturilor mele, să fiți cu frica lui Dumnezeu, cu dreptate către deaproapele nostru, ori de ce neam sau limbă va fi acela.

Cuvinte ale lui ȘAGUNA într'o pastorală a sa.

EU NIMIC NU DO-
RESC AȘA TARE CA
BINELE VOSTRU, ȘI
IUBIREA MEA CĂ-
TRE VOI NU O POA-
TE NIMIC AMORTI.

Cuvinte din pastoralele lui
ȘAGUNA.

(Vezi *Revistă Teologică Sibiu*, Iunie-Iulie 1923, art. Părintelui P. Morușca).

Andrei Șaguna

bătoare, și înaltă înțelegere au avut cărmuitorii țării, în cap cu însuși Regele României, când au hotărât să ia parte la această pomenire și să-i dea toată strălucirea și tot răsunetul în cuprinsul întreg al Românismului. În adevăr, cinșind amintirea lui Șaguna, se cinștea un întreg trecut de grele străduințe, pentru a ridica neamul românesc din grele împrejurări vitrege, spre o întocmire care să-i chezească viitorul. Această întocmire a știut s'o îndeplinească Șaguna, punând Biserica sa în pozițiunea de a sluji neamul românesc în chipul

mai fi alt organ care să se poată potrivi cu ea în însuflețirea pe care poate s'o dezlănțuiască și în devotamentul pe care este în stare să-l trezească. Aceasta era însăși gândirea lui Șaguna, care spunea că unde nu e religie nu e nici mântuire pentru popor. El era creștin cu tot sufletul închinat lui Dumnezeu, aluat de apostol și cuget care trece cu năzuințele dela aceste înfățișări trecătoare ale vieții la cele netrecătoare și veșnice, și de aceea s'a suit acolo de unde a putut sluji neamului său dela o înălțime cum altfel nu se putea.

Și neamul a folosit din munca și privegherea lui, din trainica orânduire a așezământului Bisericii ortodoxe de peste munți, încât și după moartea sa Biserica a putut rămâne bine întărită în viitor, pentru a face față tuturor vijeliilor, fiind adăpostul-cetate din care se putea duce lupta de apărare a neamului.

Iată de ce a fost o faptă de vrednică mărturisire a acestor adevăruri serbarea care s'a făcut și care a făcut să mai răsune odată în urechile Românilor de azi aceste lucruri, care se pot uita.

Nu toate serbarile care se pun la cale de cărmuitorii au răsunit în popor. Cu a lui Șaguna însă n'a fost așa. Aci mulțime mare de oameni din sate îndepărtate au ținut să ia parte. Și cu toate că mai-marii Bisericii românești unite s'au ținut la o parte și n'au vrut să ia parte la o serbare prin care se cinstea „o glorie a neamului românesc, care trebuie să te bucure ca Român, chiar, dacă nu ești ortodox, totuși *poporul unit a fost mai român decât păstorii lui*, și a luat parte și el la serbare, anume acei care se gaseau mai aproape de *Rășinari*, lângă Sibiu, locul unde se odihnește Șaguna. Caci, după cum ne spune ziarul de învățătură creștinească *Lumina satelor* din Sibiu (22 Iulie 1923), „veniseră din comunele de jur și credincioși uniți, din Veștem vreo 15 căruțe. Sufletul poporului fără deosebire de confesiune simte, că trebuie să-și arate recunoștința față de Marele Mitropolit, care n'a fost numai al bisericii sale, ci a fost un luptător neînfrânt pentru drepturile întregului popor românesc de pe plaiurile Ardealului. Au venit țărani uniți fără preoți și fără conducătorii lor sufletești, ca să se închine în fața mormântului scump și prin închinăciunea lor să arate, și cu acest prilej, că în popor trăește acelaș suflet bun, cinstit și credincios, ca în toate veacurile vremilor trecute și numai silințele conducătorilor ne mai țin împărțiți în două biserici“.

Insuflețirea serbării a început a se simți încă cu 2 zile înainte de data slujbei la Rășinari, unde, dela 1873, se odihnește celce cu adevărat își merită odihna neobositelor sale zile.

Din după amiază zilei de Marți, 10 Iulie, au început a sosi în Sibiu arhierii ortodocși de peste munți: Prea Sfinții *Roman* dela Oradea-Mare, *Nicolae* dela Cluj, *Iosif* dela Caransebeș și Arhierul *Filaret* tot de acolo. Prea Sf. *Ioan* dela Arad, fiind bolnav, a trimis o delegațiune alcătuită din d. *M. Făcăteanu* și Prot. *Dr. G. Ciuhandu*, redactorul nostru din Arad. Împreună cu aceștia, apoi, au sosit mulți asesori consistoriali, protopopi și preoți. Patru ceasuri mai târziu, la 7 seara, au sosit Prea Sfinții *Lucian*, episcopul Romanului și Arhierul *Ilarion*, vicarul său, împreună cu 20 de preoți din eparhia Romanului.

A doua zi dimineață au sosit oaspeți și mai de seamă: Înalt Prea Sfinții *Miron*, Mitropolitul Primat, *Pimen*, Mitr. Moldovei, P. S. *Vartolomei* al Râmnicului, d. ministru *C. Bunu*, delegațiunea bisericii bucovinene, compusa din consilierii consistoriali: Păr. *Șandru*, *Dr. Ipolit Tarnavchi*, *Dr. V. Tarnavski* și *Dr. V. Gheorghiu*,

apoi deputațiunea episcopiei din Galați, înfățișată prin directorul provizor al seminariului din Galați, Păr. *Econ. Gr. Costea*, Păr. *D. Georgescu*, prezidentul Societății clerului din București, și mulți alți oaspeți. În Sibiu, se mai găseau sosiți de mai nainte d-nii miniștri *Constantinescu* și *Mărdărescu*.

Oaspeții au fost salutați în gară de I. P. S. Mitropolit *Nicolae*. Au răspuns I. P. S. Mitropolit *Miron*, I. P. S. Mitropolit *Pimen* și d. ministru *Banu*.

În tot cursul zilei de 11 Iunie, apoi, au sosit neîncetat oaspeți. În aceeași zi au sosit și mulți membri ai guvernului, în frunte cu primul ministru d. I. I. C. *Brătianu*.

Serbarea propriu zisă s'a început în seara acelei zile, printr'o ședință festivă a seminarului „*Andreian*“ și a școlii normale „*Andrei Șaguna*“. De față au fost cei 3 mitropoliți și episcopii sosiți în Sibiu, împreună cu multe persoane de seamă. A cântat corul seminarului, a vorbit școlarul acelu seminar, teologul *Ioan Dinu* despre „*Mitropolitul Andrei Șaguna și creșterea clerului*“¹⁾, iar acântat corul și apoi a vorbit școlarul școlii normale *Ioan Flințiu*, pentruca amândouă școlile să-și arate recunoștința față de amintirea acelu al cărui nume îl poartă. Acesta a vorbit despre „*Șaguna și școala românească*“. A cuvântat apoi Mitropolitul *Nicolae*, laudând zelul tineretului din cele două școli ale lui Șaguna și mulțămînd mitropoliților și episcopilor din țara veche pentru dragostea arătată de a veni la această serbare. Mitropolitul Primat a răspuns arătându-și mulțămirea față de chipul cum s'au înfățișat școlarii celor două așezăminte și îndemnându-i să nu peardă din ochi o clipă chipul marelui Șaguna, pe care atât de frumos l-au sărbătorit.

Cu aceasta, s'a încheiat ziua de Mercuri, urmând ca a doua zi să înceapă partea cea mai însemnată a serbării.

Joi, la 7^{1/2} dim., au sosit M. M. L. L. Regele și Regina, cu Prințul moștenitor și soția sa, cu Prințul *Nicolae* și Princesele *Ileana* și *Irina*. Gara gemea de lume în fel de fel de podoabe și uniforme. Toți erau însuflețiți de cea mai vie simțire. Regele, dându-se jos, a vorbit cu Mitropoliții, cu ofițerii, iar Regina cu doamnele din Sibiu și cu orfanii de război.

La 8 și un sfert, familia regală s'a dus cu automobilele la școala de cavalerie, unde era pregătită o frumoasă serbare. La 10^{1/2} a plecat de acolo pe drumul Rășinarilor, unde era pregătită serbarea bisericească.

Aci, ierarhii bisericii au venit îndată dela gară. Au fost întimpinați de preoțimea din Rășinari cu crucea și evanghelia și au fost salutați de parohul *Maniu Lungu*. I-a răspuns Mitropolitul Moldovei, spunând: „*Voi duce cu mine în Moldova Marelui Ștefan cele mai frumoase amintiri de serbarea unde, la mormântul lui Șaguna, am învățat să ne facem datoria către biserică și țară*“.

Apoi s'a săvârșit Sf. Liturghie, iar când a sosit M.

¹⁾ Cuvintele bine încheiate ale d-lui Dinu se găsesc în *Revista teologică* pe Iunie-Iulie 1923, pag. 229-234.

S. Regele dela școala de cavalerie, toți ierarhii au început slujba parastasului, înaintea zidirii care adăpostește trupul muritor al lui Șaguna. Aci s'au ținut cuvântări însuflețite de către I. P. S. Mitropolit Nicolae, I. P. S. Mitropolit Primat, d. Prim-ministru *I. I. C. Brătianu*, d. *Octavian Goga*, fostul ministru, d. *Branște* în numele „Asociațiunii transilvănene“ (*Astra*), parohul *Ilarion Potloga*, în numele preoților hirotoniți de Șaguna, iar în numele poporului, a vorbit țăranul *Ioan Cioran* din Rășinari.

După încheierea slujbei, familia regală cu membrii guvernului, cu mitropoliții și ofițerii s'au dus și au luat masa la școala de cavalerie. Ceilalți oaspeți, în frunte cu episcopii, au luat masa în școala din Rășinari.

Dar serbarea nu s'a isprăvit aici. La 6 seara, fiind de față M. S. Regele, cu întreaga familie regală, s'a desfășurat serbarea din cuprinsul marelui catedrale din Sibiu. Cât e de largă, dar tot nu putea încăpea toată lumea adunată aci.

Mai multe bucăți corale au fost cântate. Apoi a luat cuvântul Părintele *Dr. Lupăș*, redactorul nostru, care a arătat marea figură a lui *Andrei Șaguna*, despre care a spus că a fost pregătitorul unității naționale. Apoi a vorbit d. *Valaori*, în numele Românilor macedoneni, Păr. *Georgescu* în numele *Societății ortodoxe*, Generalul *Anastasiu* în numele *Ligii culturale* și *Dr. Tarnavski* în numele facultății de teologie din Cernăuți.

La ora 9, mare banchet în sala „Urania“. La sfârșitul mesei, I. P. S. Mitropolit Nicolae a salutat pe oaspeți, arătând bucuria Bisericii ardelenne pentru venirea lor cu atâta însuflețire, în așa de mare număr, și apoi a spus către M. S. Regele :

„Rog pe Maiestatea Voastră să primească asigurarea că nu are un factor mai sigur pe care să se poată bizui în totdeauna decât Biserica“.

Apoi a luat cuvântul însuși M. S. Regele, care a grăit cuvinte mărețe, îndelung aclamate și încheiate cu cuvintele spuse despre Marele Andrei;

„*Veșnică să-i fie buna și fericita amintire!*“

În mijlocul unei însuflețiri fără seamăn, banchetul s'a isprăvit la 12 noaptea.

De aici, familia regală a luat drumul spre gară, M. S. Regele plecând spre Sinaia, împreună cu Principii, iar M. S. Regina spre Cluj. Membrii guvernului au plecat cu un tren special la 2 noaptea spre București. În oraș, însuflețirea a ținut toată noaptea.

Așa a luat sfârșit această măreață și neuitată serbare, care a lăsat amintiri neșterse. Locul prea mic de aici ne-a împedat să dăm și cuvântările ținute, dar o vom putea face în nr. viitor.

Arhm. SCRIBAN

Hirotonia noului Vicar al Mitropoliei Moldovei.
Duminică, 22 Iulie a. c. s'a săvârșit la Iași, hirotonia de arhieru a Părintelui Econ. *Cozma Petrovici*, parohul bisericii din *Pomârta*, Dorohoi. Actul sfințirii a

fost săvârșit, cu o deosebită strălucire, de către I. P. S. *Pimen* al Moldovei, P. Sf. *Nicodem* al Hușilor și P. S. *Lucian* al Romanului. P. S. *Iacov* al Dunărei de jos, care venise tot pentru acest scop, n'a putut lua parte la slujbă, fiind ținut în pat, în urma unei răceli căpătate mai de demult. P. S. *Ilarion*, vicarul Episcopiei de Roman, a sosit după terminarea serviciului, din cauză c'a pierdut în Pașcani legătura cu trenul pentru Iași.

După terminarea Sf. Leturghii, I. P. S. *Pimen* a înmânat cârja și a investit cu mantia pe noul arhieru, adresându-i și câteva cuvinte prin care a scos în relief calitățile Păr. *Cozma*, care l-au învrednicit pentru treapta arhieriei. A răspuns P. S. *Cozma*, care a făgăduit că-și va închina restul vieții numai intereselor Bisericii noastre și, în calitatea sa de vicar al Mitropoliei Moldovei, va fi un sânguincios colaborator al Înaltului său Stăpân.

După aceasta, s'a trecut în Palatul Metropolitan unde, în sala de recepție, s'a slujit un Polihroniu de către noul Vicar, după care au urmat felicitările din partea celor de față, printre cari se numărau mulți clerici, profesori, prietenși și membri ai familiei P. Sf. *Cozma*. La șampanie au toastat I. P. S. *Pimen* pentru M. S. Regele și P. S. *Cozma* pentru Guvern.

La ora 1 p. m. s'a servit un banchet în palatul metropolitan la care au asistat Înalții Ierarhi și diferiți invitați.

Seara, în sala de mâncare dela Seminarul Veniamin, P. S. *Cozma Petrovici* a chemat la o masă intimă pe preoții și profesorii din Iași și alții, între cari numărăm: P. Sf. *Ilarion*, Părinții *Valerie Iordăchescu*, *I. Gotcu*, *I. Andriescu*, Prot. *Gh. Niculea*, *Gh. Florescu*, *Gh. Petrovanu*, *Cezar Vuza*. Arhidiacon *Chesarie Ștefănescu* și *Corneliu M. Grumăzescu*. D-nii Profesori *V. Oiaga*, *V. Praja*, *M. Grumăzescu*, *D. Leonescu*, *Ciprian Scripcă*, consilier la Curtea de Apel, *Lazăr Teodorescu*, fost judecător, precum și 4 fii din cei 8 câți îi are P. S. Sa.

Au rostit cuvântări: P. Sf. *Ilarion* pentru I. P. S. Mitropolit *Pimen*, Econ. *I. Gotcu*, Ec. *G. Niculea*, Ec. *Valerie Iordăchescu*, Ec. *I. Andriescu*, D-nii *V. Praja*, *V. Oiaga* și Arhidiacon *Chesarie* pentru P. Sf. *Cosma Botoșăneanul*, care, la urmă, a răspuns tuturor, făgăduindu-le că va înbrățișa pe toți cu dragostea și bunătatea ființei sale, muncind alături de toți fără preget numai ca Biserica noastră să triumfe peste toate piedicele ce-i sunt puse în cale.

Gestul P. Sf. *Cosma*, prin masa frățescă ce-a dat-o la Seminarul din Iași, a răscolit trecutul, de oarece nu s'a mai întâmplat așa ceva decât tot dela o hirotonie de arhieru, și anume aceia a răposatului Vlădică *Varlaam Răileanu Craioveanu*, fost rector al acestei instituții și unchiul P. Sf. *Cosma*. Clipele acestei amintiri au fost duioase pentru tovarășii de muncă ai fostului vlădică, printre cari numărăm pe D-nii Profesori *V. Oiaga* și *M. Grumăzescu*, cari au rămas vădit mișcați.

Masa luând sfârșit, Păr. Arhidiacon Chesarie, cunoscut ca un f. bun cântăreț, a cântat Axionul „*Cuvine-se cu adevărat*“, pecetluind agapa frățească cu o neștearsă amintire, pe care, fiecare din cei prezenți, au dus-o cu ei în momentul despărțirii.

Din partea noastră, dorim P. Sf. Cosma sănătate și mulți ani ca să-și poată realiza întregul său program de activitate, ce voiește a-l desfășura în eparhia Mitropoliei Moldovei. Să trăiască!

1/8 1923

ASISTENT

EXTERNĂ

Conferența interortodoxă din Constantinopol ¹⁾

Continuăm cu publicarea actelor dela conferența interortodoxă din Constantinopol

Răspunsul comisiunii Dogmatice

la întrebările conferenței interortodoxe, în chestiunea îndreptării calendarului

Sanctitate,

Alăturat supunem rezultatul cercetării noastre cu privire la punctele chestiunii Calendarului, care ne-au fost indicate pentru a fi studiate din punct de vedere dogmatic și canonic

Patriarhatul ecumenic, 18 Maiu 1923.

Comisiunea

(ss) *Calinic*, Mitropolitul Cizicului,

(ss) *Vasilie*, Mitropolitul Niceiei,

(ss) *B. Antoniadis*.

Secretarul, *Ghermano*

I-ul Secretar al Sf Sinod.

1. Dogma și chestiunea calendarului.
2. Canoanele și chestiunea calendarului. Până la ce punct Biserica poate fi slobodă față de prescripțiunile canonice existente?
3. Biserica ortodoxă poate cădea de acord cu privire la propunerea pentru fixarea Paștelui ca sărbătoare neschimbătoare?
4. Hotărârea la care comisiunea va ajunge, în urma studiului său, cum va putea fi pusă în vigoare în chip valid, ca hotărâre a totalii întregii Bisericii ortodoxe? Este nevoie de un Sinod panortodox sau este îndestulătoare primirea acestei hotărâri de către Sinoadele Bisericii particulare?
5. În cazul când vor fi Biserici sau părți de Biserici care n'ar primi reforma, care ar fi situațiunea lor, față de totalul Ortodoxiei?

¹⁾ Vezi nr. trecut.

a) În ce privește punctul întâi, adică caracterul dogmatic al chestiunii calendarului și mai cu seamă în ce privește chestiunea referitoare la Canonul Pascal și orânduirea sărbătorilor, comisiunea a ajuns cu unanimitate la o concluziune negativă, având în vedere că, în tot ce privește calendarul, cu niciun chip nu poate fi vorba de o chestiune de dogmă, pentru că absolut nici un raport sau corelațiune nu există între amândouă. Fără îndoială, e adevărat că Biserica a dorit și căutat totdeauna să sărbătorească Paștele la aceeași dată. Faptul acesta însă n'avea nicio legătură cu vreo dogmă. Și oricine s'ar găsi care, susținând contrariul, ar vrea să ridice chestiunea calendarului la rangul unei dogme de o validitate absolută și la situațiunea unui așezământ de un caracter fundamental, ar da dovadă de o concepție care s'ar sprijini numai pe vechimea slovei și nu pe un spirit al zilei de azi, concepțiune copilărească și întru câtva evreiască.

b) Aceleași considerațiuni trebuiesc avute în vedere în ce privește al doilea punct, care se referă la *prescripțiunile canonice*. Sunt două sfinte canoane: al 7-lea apostolic, care prevede caterisirea oricărui episcop, preot sau diacon care ar prăznui „sfânta zi a Paștelui înainte de echinoptiul de primăvară, cu Evreii“ și 1-ul al Sinodului din Antiohia, care, raportându-se la ordonanța perdută a întâiului Sinod ecumenic dela Niceia, referitoare la acest punct, „cu privire la sfânta sărbătoare a Paștelui mântuitor“, alungă din Biserică pe mireni care ar îndrăzni să nu asculte de această poruncă, iar pe clericii care ar fi îndrăznit „să prăznuiască Paștele cu Evreii“, îi depune. Aceste sfinte canoane, bine tâlcuite și întregite cumsecade, dovedesc că ceiace mai cu seamă se avea în vedere era de a înlătura cearta care exista atunci în felurile Biserici.

Pentru aceasta Biserica a procedat prin canoanele sus pomenite a ratifica opiniunea și actul celor mai multe Biserici locale și a dezaprobat opiniunea și actul contrariu, care stăruia în prăznuirea Paștelui cu Evreii, în însăși ziua Paștelui evreiesc. Intru cât această contrazicere nu mai există de mult, aceste canoane sunt considerate ca ne mai fiind în vigoare și Biserica poate preciza liber aceste chestiuni, în felul cum ea socotește mai bine pentru trebuințele credincioșilor.

c) Biserica este, de asemenea, liberă în chestiunea stabilirii sărbătorii Paștelui în ziua Duminicii și, bine înțeles, după echinoptiul de primăvară.

d) și e) În ce privește punctele care rămân, comisiunea crede că orice hotărâre a conferenței interortodoxe, ca hotărâre ad referendum, va trebui să fie comunicată Bisericii autocefale prin canalul Bisericii din Constantinopol. Primirea hotărârilor de către Sinoadele Bisericii particulare sau, cel puțin, de majoritatea acelor care au luat parte la conferență, poate fi socotită ca îndestulătoare, pentru a le face să fie primite drept prescripțiuni bisericești ale întregii Bisericii ortodoxe. Neprimirea hotărârilor de una sau mai multe Biserici în particular, prin însăși natura chestiunilor, nu poate pricinui rupțura legăturilor frățești.

Raportul general al comisiunii dogmatice cu privire la întreaga chestiune a îndreptării calen- darului Iulian

Sanctitate,

Potrivit cu sarcina ce ne-a fost încredințată, Comisiunea noastră s'a grăbit să studieze punctele care i-au fost indicate cu privire la chestiunea calendarului.

Terminându-și studiul său, ea înfățișează rezultatele care urmează ale deliberărilor sale, începând cu punctele mai însemnate, adică dacă părțile calendarului care se referă la Canonul Pascal și la orânduirea sărbătorilor au un caracter dogmatic și canonic și care anume.

În ce privește punctul I, și anume caracterul dogmatic al chestiunii, deliberările noastre au ajuns la o încheiere negativă. După noi, nu s'ar putea vorbi de dogmă într'o asemenea chestiune.

Fără îndoială, e adevărat că și mai înainte și astăzi Biserica a dat mare însemnătate chestiunii de a fixa, pe cât cu putință mai precis și mai stabil, marile și mântuitoarele evenimente ale credinței noastre, precum și ca aceste evenimente, dacă e cu putință, să fie prăznuite odată de toți creștinii. Cu toate acestea este adevărat și recunoscut istoricește care au fost în toată vremea cauzele acestei îngrijiri, cum și scopurile și motivele, care n'aveau nimic de aface cu vreo însemnătate directă a chestiunii dogmatice sau privită ca dogmatică, religioasă sau morală, după cum subînțelegea și apostolul când scria credincioșilor din Corint: *Curățiți, dar, aluatul cel vechiu, ca să fiți frământătură nouă, precum sunteți fără de aluat. Că Paștele noastre Hristos, pentru noi s'a jertfit. Pentru aceea să prăznuim nu întru aluatul cel vechiu, nici întru aluatul răutății, și al viclesugului, ci întru azimele curățirii și ale adevărului.* 5, 7-8.

Și nu e numai aceasta. Comisiunea socotește că ea poate adăoga, trâmbița chiar că orice concepțiune, orice ridicare a unor asemenea chestiuni la înălțimea dogmelor de o valoare absolută și la rangul de așezăminte cu un caracter mântuitor, ar izvorî dintr'o conștiință strâmbă și ar însemna o concepțiune suspectă, sprijinită mai mult pe vechimea slovei de cât pe un spirit îmbrăcat în lumina zilei de azi; ar însemna o concepțiune copilărească sau evreiască, împotriva căreia lupta însuși dumnezeescul apostol, pentru a ocroti pe credincioșii din toate laturile, sfătuind pe unii să aibă grijă ca: *precum ați luat pe Hristos Iisus Domnul, într'insul să și umblați și nimeni să nu vă judece pe voi pentru mâncare sau băutură sau pentru parte a sărbătorii sau a lunii nouă sau a sâmbetelor, care sunt umbra celor viitoare, iar trupul al lui Hristos* (Colos. 2, 6-16-17). Vezi, asemenea, și Galateni 4, 10: *după ce ați cunoscut pe Dumnezeu, iar mai vărtos după ce v'ați cunoscut de Dumnezeu, iarăși vă întoarceți la cele slabe și sărace stihii! Zilele păziți și lunile și vremile și anii.*

Noi nu vom socoti contrarii celor de mai sus prescripțiunile câtorva canoane relativ la ele, numai să fie ele bine înțelese, după cauzele care au provocat așezarea lor.

Zicerea apostolică din 1 Timotei: *dreptului lege nu este pusă, ci celor fără de lege, și nesupuși...* zicere care este în vigoare în orice legiuire, are putere, de asemenea, și în cazul de față, în înțelesul că nicio lege nu se face până nu există o cauză sau o trebuință oarecare. Certele și controversale care au stăpânit mult timp în vechea Biserică, ne sunt cunoscute din destul din Istorie, unii prăznuind Învierea Domnului în ziua Duminicii de după Paștele evreiesc, alții însă îl țineau în timpul însuși al sărbătorii, invocând pentru aceasta altă tradițiune, nu mai puțin veche și întemeindu-se pe faptul că însuși Domnul a mâncat Paștele cu ucenicii săi în aceiași zi cu Evreii. În felul acesta, în sânul Bisericii, care era mărturisită Una, se născuse un fenomen regretabil, analog cu cel care se vede astăzi printre creștini, anume că, pe când unii erau în jale și posteau, alții se veseleau cu toate că, în ce privește restul, aveau aceleași gânduri și aceleași convingeri. Istoricii arată râvna de care a dat dovadă Constantin cel Mare, în căutarea un acord comun și a înțelegerii, pentruca această chestiune să fie regulată de Sinodul I ecumenic dela Niceia.

Savanții în materie încă discută dacă prevederile canoanelor apostolice despre serbarea Paștelui sunt de mai nainte sau au fost formulate după ținerea acestui Sinod.

Din nenorocire, noi nu avem textul vestitului canon al acelu Sinod. N'avem decât o cunoștință imperfectă despre prevederile canonului prin ceiace alții spun despre ele și prin ceiace spune canonul I al Sinodului local din Antiohia (dela 241):

«Toți ceice îndrăznesc a dezlega hotărârea Sfântului și marelui Sinod cel adunat în Niceia, în ființa bunei cinstiri a prea iubitorului de Dumnezeu împăratul Constantin, pentru sfânta sărbătoare cea mântuitoare a Paștilor, să fie neîmpărtașiți și lepădați dela Biserică, de vor stăruii împotrivindu-se mai cu prigonire celor bine dogmatizate. Și aceasta să fie zise pentru mirenii. Iar dacă vreunul dintre proistoșii Bisericii, Episcop sau Presviter sau Diacon, după hotărârea aceasta, ar îndrăzni, pentru răzvrătirea popoarelor și turburarea Bisericilor, a se deosebi și cu Iudeii a săvârși Paștele pe aceasta sfântul Sinod dindată acuma străin de Biserică l-a judecat, ca pe unul ce nu numai luiși s'a făcut pricinuitor de păcat, ci și multora de stricăciune și de răzvrătire. Și nu numai că pe unii ca aceștia să caterisește la liturghie, ci și pe ceice vor cuteza a se împărtași cu aceștia după caterisire. Iar cei caterisiți să se lipsească și de cinstea cea din afară, pe care a câștigat-o sfântul Canon și preoția lui Dumnezeu».

Cele două canoane mai sus pomenite, în legătură cu alte informațiuni care există, privitoare la scopul din nefericire perdutului canon al Sinodului I ecumenic din Niceia, îndreptătesc bănuiala că ceiace-și propune Sinodul nu era atât de a fixa exact data sărbătorii Paștelui, cât mai cu seamă de a pune capăt neputinvirii care există atunci de mult timp și într'o largă măsură în Biserică, și teoretic și practic. Săptămânii până

au lucrat, pe de o parte, ratificând părerea și procedarea majorității Bisericii, iar pe de alta muștrând pe părtașii părerii și procedării contrarii, care stăruiau să ție ca zi a Paștelui însăși ziua Paștelui evreiesc (luna plină, a 14-a zi a lunii Nisan).

Fără îndoială că opreliștea sinodală de a sărbători cu Evreii izvorăște dintr'o acțiune sistematică și nu trebuie atribuită unor potriviri întâmplătoare și așa zicând, fără temei a Paștelui creștinesc cu cel evreiesc, care n'au altă cauză decât o greșală în socotirile vremurilor și a epocilor.

Astfel, cu toate că teoria și procedarea, cam iudeizată, a câtorva Biserici din Asia de multă vreme nu mai contează atâta, totuși se poate spune că acele canoane, referitoare la aceasta, de multă vreme nu mai sunt în vigoare în ce privește partea lor negativă sau prohibitivă, cum s'a întâmplat și cu alte sfinte canoane căzute în desuetudine în total sau în parte, deoarece nu mai există cauzele care le dăduseră naștere: *cessante legis ratione, cessat ipsa lex*.

Ceiace de atunci încoace a rămas valabil și e valabil încă și astăzi printre noi, în ce privește fixarea Canonului Pascal și ordonarea sărbătorii, stă în legătură parțial și așa zicând indirect cu numitele canoane. În ce privește restul, el e datorit cunoștințelor astronomice și experiențelor vremurilor de atunci și nu ne leagă de loc Biserica, cu condițiune ca aceasta să ție socoteală de spiritul și scopul canoanelor respective existând în vechea Biserică. Din punct de vedere dogmatic, nu e nimic care să împedice de a strămuta echinoptiul dela 8 Martie, cum e acum, la 21 Martie, cum e cu tot dreptul să presupunem că era în vremea Sinodului din Niceia.

De asemenea, am putea să nu ne mai îngrijim în principiu nici chiar de ziua celei dintâi luni pline după echinoptiul de primăvară, în cazul când ar fi greutate de a primi o simplificare a lucrurilor prin fixarea stabilă a zilei Paștelui într'o Duminică din luna Aprilie. În chipul acesta, spiritul vechilor canoane, cu privire prăznuirea comună și generală a Paștelui în cea dintâi lună plină a primăverii și în ziua Duminicii, se găsește păstrat.

După noi, Biserica, din punctul de vedere al dogmei și al canoanelor, e slobodă de asemenea de a fixa și zilele celorlalte sărbători schimbătoare, în legătură cu schimbările de mai sus, fiind dat că toate sărbătorile Domnului sau ale Sfintei fecioare nu se prăznuiesc astăzi exact în ziua și ceasul anului când evenimentele s'au petrecut. În fixarea multor sărbători, Biserica deseori avea în vedere și alte motive.

În ce privește punctele cari rămân, Comisiunea noastră socotește că orice hotărâre a totalității Conferenței va trebui comunicată Bisericii autocefale ca hotărâre ad referendum prin mijlocirea Bisericii din Constantinopol. Primirea hotărârilor luate aici de către Sinodele tuturor Bisericii particulare sau cel puțin de către cele mai multe din cele care au luat parte la Conferența interortodoxă prin delegații speciale, poate

fi socotită ca îndestulătoare pentru a fi adusă la cunoștința Bisericii autocefale pentru aplicare prin Biserica Constantinopolului, ca o hotărâre a întregii Ortodoxii.

Cu toate acestea neprimirea acestor hotărâri de una sau mai multe Biserici, prin felul însuși al chestiunilor, nu poate fi socotită ca o ruptură a raporturilor frățești.

Binevoii, Sanctitate, a primi expresiunea adâncului nostru respect.

Patriarhia ecumenică, 19 Mai 1923.

Comisiunea,

(ss) Mitropolitul Cizincului *Calinic*,

(ss) Mitropolitul Niceei *Vasilie*,

(ss) *B. Antoniadis*.

Secretar,

(ss) Arhimandritul *Ghermano*,
I-ul Secretar al Sf. Sinod.

Raportul comisiunii practice

cu privire la îndreptarea calendarului

Intrebarea C: E de trebuință a preface și canonu, Pascal, ori ajunge să adaptăm sărbătorile schimbătoare la datele corespunzătoare din calendarul civil?

Răspuns. După primirea noului calendar din partea Bisericii, grabnica adaptare a sărbătorilor la noul calendar ajunge de neînlăturat.

Greutatea care izvora pentru ortodocși din întrebarea vechiului calendar, se înfățișa până acum numai în relațiunile exterioare comerciale, sociale și în transacțiunile lor. Dar în viața lor interioară nu numai nu era nicio greutate, ci, dimpotrivă, calendarul care se deosebea le slujea ca o legătură specială, întărind unirea lor ca un mănunchiu creștin deosebit.

Dacă acum, după primirea noului calendar, nu se face în acelaș timp și adaptarea sărbătorilor la aceasta, ne vom găsi în fața primejdiei de a vedea iscându-se o disensiune în turma ortodoxă a aceleiași Biserici. Deci o trebuință indiscutabilă și absolută, pentru trebuințele de ordine bisericască interioară, impune și adaptarea analoagă a catalogului sărbătorilor. Prin această adaptare, care e dreaptă și logică din punct de vedere științific, dela început trebuiesc puse lucrurile la locul lor și nu a da loc la iscarea unei confuziuni care ar ajunge tot mai mare și mai periculoasă pe măsură ce trece vremea.

Înlăturarea celor 13 zile din catalogul sărbătorilor și adaptarea anului la noul calendar, se poate face într'un timp al anului când sărbătorile cele mai mari și mai cunoscute nu se întâlnesc. Se pot găsi în catalogul sărbătorilor răstimpuri de 13 zile una după alta și mai cu seamă fără mari sărbători în lunile de vară. Dar fiindcă ar fi mai bine ca înlăturarea celor 13 zile, din punct de vedere bisericesc, să se facă în acelaș timp de toate bisericile ortodoxe, pentruca să nu fie deosebire, nici chiar trecătoare, în prăznuirea sărbătorilor lor, și fiindcă, pentru înțelegerea și acțiunea comună ar fi nevoie de oarecare spațiu de timp, noi găsim de cuvință să propunem ca vreme a anului pentru înlăturarea celor 13 zile, cele 13 zile care urmează după 16 Sep-

tembrerie viitor, socotind că, până la acea dată, se vor putea a face pregătirile de trebuință.

Iată în ce privește sărbătorile schimbătoare

Dar aceiași trebuință a adaptării calendarului se înfățișează și pentru canonul pascal.

Toată Biserica creștină, mișcată de dragostea lui Hristos, trebuie, prin socotelile și actele ei, să năzuiască la apropierea și unirea creștinilor și nu la depărtarea și despărțirea lor. Insuflețit de acest duh de unire, Părinții Sinodului I dela Niceia au rânduit măsuri, privitoare la prăznuirea sărbătorii Paștelui, al cărui temei mai de seamă este cererea „ca cea mai mare sărbătoare a creștinătății să fie prăznuită de toate Bisericile în acelaș timp“.

Trebuința prăznuirii în acelaș timp a sărbătorilor Nașterii și Invierii de către toți creștinii este arătată în special în poftirea adresată de Patriarhatul ecumenic către Bisericile autocefale pentru prezenta Conferență interortodoxă. Prăznuirea sărbătorilor Nașterii și Invierii și a sărbătorilor legate de ele, în același timp, este impusă de asemenea și de rațiuni de utilitate și trebuință practică pentru Biserica ortodoxă și poporul ei ortodox. Prăznuirea sărbătorilor în acelaș timp va face sa dispară pagubele materiale ale poporului, care izvorăsc acum din îndoita prăznuire și îndoita odihnă în mai multe țări în care se află populațiune creștină amestecată. Afară de aceasta, în țările în care superioritatea numerică a ortodocșilor nu e prea mare, se vede astăzi și se va continua să se vadă, dacă nu se modifică catalogul sărbătorilor, că sărbătorile și ceremoniile catolicilor, la care iau parte demnitari eterodocși, vor face să pălească înseși sărbătorile ortodoxe care urmează și care, cu timpul, sunt primejduite să peardă, în ochii poporului, strălucirea lor, în paguba Bisericii ortodoxe.

O pricină în plus pentru adaptarea fără întârziere a canonului Pascal este marea însemnătate morală și impresiunea pe care o va produce în toată lumea civilizată apropierea dintre cele două mari lumi creștine din Răsărit și Apus, în prăznuirea marilor sărbători creștine, apropiere care ar fi datorită inițiativei în acest sens a Bisericii ortodoxe. În această perioadă istorică și critică a omenirii, această impresiune n'ar fi lipsită de onoare și de folos pentru Biserica ortodoxă. Când acest lucru va ajunge să fie cunoscut, el va confirma sinceritatea și superioritatea spiritului creștin ortodox, în opozițiune cu altă Biserică, care, în cugetările și acțiunile ei, totdeauna și-a căutat propriul ei interes și nu acel al lui Hristos. Dar în practică, de asemenea este cu neputință Bisericii ortodoxe să nu-și adapteze Canonul ei Pascal la noul calendar care va fi introdus căci, dacă noi socotim lunile și zilele după noul calendar, iar echinopțiul de primăvară și ceiacă atârnă de el rămâne să fie socotit ca în trecut, pe temeiul vechiului calendar greșit, se va întâmpla că sărbătoarea Paștelui va fi prăznuită de acum înainte spre sfârșitul lunii Aprilie (vechiul stil), adică în luna Mai (noul

stil) și inconvenientul prăznuirii Paștelui în luna Mai va turbura conștiința poporului ortodox.

Intrebarea D. Se poate prevedea vreo pagubă oarecare pentru ortodoxie din reforma calendarului și cum se poate înlătura?

Răspuns.

Singura pagubă care ar putea rezulta din modificarea Canonului Pascal și din concordanța marilor sărbători ortodoxe cu acele ale Apusului, ar fi foarte posibilă exploatarea faptului de către cercurile propagandiste cunoscute. Dar primejdia acestei propagande pentru ortodocși nu este astăzi așa cum putea fi acum puțin timp, când populațiuni ortodoxe întregi erau sub puterea politică a unor autorități eterodoxe, care formau și suțineau propaganda. Astăzi cea mai mare parte din popoarele ortodoxe și-au câștigat independența lor politică și propaganda nu mai are sprijinul puternic în acțiunea ei împotriva lor.

Dar afară de asta, de oarece în noul calendar și în Canonul Pascal al Apusului sunt câteva puncte care nu se potrivesc cu știința și cu hotărârile pascale ale întâiului Sinod ecumenic, Biserica noastră procedează la îndreptările de trebuință, fără a vătămă, bine înțeles, potrivirea datelor și prăznuirea sărbătorilor în acelaș timp, așa ca noul calendar să nu fie primirea servilă a celui gregorian, ci un calendar mai desăvârșit și înfățișat ca „Noul calendar Panortodox reformat“.

Intrebarea E. Poate consimți Biserica ortodoxă la propunerea pentru fixarea sărbătorii Paștelui ca nemiscătoare?

Răspuns.

Această chestiune poate forma obiectul unei cercetări comune a tuturor Bisericilor creștine, pentru că numai în chipul acesta ar fi cu putință ca hotărârea luată să fie primită de toți și aplicată.

În consecință, Biserica ortodoxă nu poate delibera de acum și a hotărâ în această materie.

(ss) Mitropolitul de Cetinge *Gavriil*,

(ss) Mitropolitul de Durazzo *Iacov*.

Comunicarea reprezentantului Bisericii Grecești, Mitropolitul de Durazzo Iacov, făcută la începutul conferenței.

Sinodul Mitropoliților Bisericii grecești decretează.

El primește încheierea memoriului Prezidentului său, după care se adaogă 13 zile la calendarul Iulian, fără ca însă canonul pascal și catalogul sărbătorilor Bisericii ortodoxe să fie schimbate întru ceva. Dar dacă congresul Panortodox, care va fi convocat la Constantinopol pentru această chestiune, ar lua o hotărâre cu o dezlegare deosebită pentru prăznuirea Paștelui, hotărâre totuși potrivită cu cea a Sinodului I ecumenic în această chestiune, și cu tradițiunea și canoanele Bisericii, Biserica Greciei ar primi această hotărâre.

Cu aceasta am isprăvit actele privitoare la calendar și rămâne să le aducem la cunoștință pe cele privitoare la alte chestiuni.

Arhim. SCRIBAN

Al XIX-lea congres al Studenților Creștini Francezi

În zilele de 11—14 Februarie anul acesta, Federațiunea Franceză a asociațiilor de Studenți creștini și-a ținut al XIX-lea congres național anual în orașul de artă și de vechi amintiri: Strassburg, orașul alsacian despre care Goethe, în amintirile sale, vorbește cu atâta căldură și căruia, ca o postumă mulțumire, cetățenii i-au ridicat o frumoasă statuie.

Din toate centrele universitare franceze, mai mult încă, din toate orașele și provinciile Franței, un număr de aproape 600 de tineri studenți și studente s'au adunat aci pentru ca, împreună și strânși la un loc, să dea, în aceste vremuri de secetă morală, cel mai impunător spectacol creștin.

Au lăsat la o parte pentru câteva zile ocupațiile lor de studenți sânguincioși; au părăsit grijile vieții de carte, pentru a-și muia sufletele în simțirea vie creștinească, prin care mai mult se vor înviora să muncească și mai de zor de acum înainte. De aceia ei cântă Domnului Iisus:

Jusqu'à la mort nous te serons fidèles !
 Jusqu'à la mort tu seras notre Roi ;
 Sous ton drapeau, Jèsus, tu nous apelles :
 Nous y mourrons en combattant ¹⁾ pour toi !

Adunați de prin toate colțurile Franței, ca apele risipite ale unei albiu prea întinse, într'un strimt făgaș de derivație, entuziasmul lor izbește năvalnic în sufletele impietrite de scepticism și materialism. E peste putință ca munca de mâine a acestor mii de studenți, desfășurată pe toate tărâmurile de activitate socială franceză, să nu dea roade îmbelșugate. Prin mâinile lor vor trece mii de tineri, generații după generații, care, la rândul lor, ca și înaintașii, își vor consacra viața și activitatea în slujba divinului învățător.

Aceștia sunt speranța și făuritorii Franței de mâine.

Patru zile, cât au durat lucrările acestui congres, am urmărit cu cel mai viu interes această frumoasă manifestare cu totul nouă pentru mine. Din prima zi am fost impresionat de lipsa oricărei neînțelegeri sau discuții contradictorii, lucruri inerente tinerimei, asupra creștinismului și asupra dumnezeescului sau întemeetor. Pentru toți congresiștii, fără excepție, acestea sunt puncte nu intangibile sau oprite discuțiilor, ci chestiuni asupra cărora un acord perfect e stabilit, puncte câștigate pentru toți.

Nimeni nu se îndoiește de realitatea istorică și de personalitatea divină a Mântuitorului Iisus Christos. Apoi toată lumea e de acord că, pentru a tămădui umanitatea de groaznicele răni și lipsuri, urmare a unei vieți neconforme preceptelor evanghelice, creștinismul e singurul leac capabil să tacă ca împărăția lui Dum-

nezeu să devină o realitate nu numai în ceruri, ci și pe pământ,

Potrivit acestui mod de a înțelege, lucrările congresului s'au desfășurat în rugăciuni și meditații pioase, în conferințe cu scopul de a găsi cele mai bune metode pentru traducerea în viața zilnică a învățăturilor evanghelice și în fine în discuțiuni de probleme profesionale studențești.

Tinerimea din timpul de față a fost chemată să facă cea mai dureroasă experiență; rezultat al unei netrebnice politici și concepții materialiste a vieții. Că oarecând, în părțile Asiei, tinerii erau junghiați fără milă idolilor setoși de sânge omenesc, ca această jertfă să împace urgia idolului, pricinuită de păcatele celor bătrâni; tot astfel bătrânii zilelor noastre ne-au pregătit, sau în cel mai bun caz n'au fost în stare să ne ferească să ne cruțe de crudul și inutilul măcel. De aceia tinerimea apuseană se ridică și pretinde să se emancipeze de sub o tutelă netrebnică, croindu-și drumul spre ideal, spre înfrățirea universală, pe urmele bunului și blândului învățător din Nazaret. Ea pretinde Evanghelia ca bază a vieții. Ca urmare, această tinerime se străduiește să înțeleagă, creștinismul, ca nimeni până acum. Cercurile de studii biblice, de filozofie și psihologie religioasă, de educație și pedagogie creștină; operele de asistență socială creștină de tot soiul sunt lucruri ce se întâlnesc până în ultima parohie.

În fine, problema unei vieți cu adevărat creștine a spart demult marginile strimte profesionale și încetul cu încetul cucerește masele largi populare. Tinerimea universitară s'a făcut crainicul și vestitorul evanghelizării creștine.

Această tinerime și-a dat întâlnire a XIX-a oară la Strassburg; și-a cercetat lucrarea trecutului; a discutat de cele mai practice mijloace pentru o pregătire profesională, în legătură cu o adevărată viață creștină; s'au exprimat convingeri, s'au ascultat experiențe făcute cu rezultatele lor; s'au îmbărbătat cei șovăielnici; s'au gloriificat cei neobosiți în luptă și, mai presus de toate, s'a afirmat o nesfârșită speranță în ajutorul celui în a cărui slujbă s'au pus de bună voie.

În prima zi, Duminică 11 Februarie, după serviciul divin de deschidere, în sala Aubette din piața Kleber, a urmat deschiderea congresului și citirea rapoartelor de către secretarii generali ai federațiilor. Un ciclu de trei conferințe, având ca teză „Acțiunea”, făcute de fruntașii mișcării, au urmat în fiecare dupăamiază primelor trei zile în ședințe publice. În prima zi s'a vorbit despre „Ideal și Acțiune”; a doua zi despre „Acțiune și realitate” și a treia zi despre „Acțiunea necesară”.

În diminețile zilelor a II-a și a III-a, congresiștii împărțiți pe facultăți în ședințe de lucru, au dezbătut între ei chestiunea „studentul creștin și problemele profesionale”. Eu am asistat la ședința teologilor și la lucrările unui cerc de studii de pedagogie creștină și psihologie religioasă la copii.

A patra zi de dimineață, după obișnuita rugăciune

1) Până la moarte-Ți vom fi credincioși ;
 Până la moarte Tu să ne fii Rege ;
 Sub al tău steag, Iisuse, Tu ne chemi ;
 Sub el muri-vom pentru-a ta lege!

și meditație pioasă, a fost consacrată „Federațiunei universale a asociațiilor creștine studențești”. În această ședință, lucrul cel mai interesant pentru noi studenții ortodocși a fost comunicarea studentului rus Nickitin asupra diverselor asociații de studenți creștini ruși din străinătate și din Rusia.

Cele mai însemnate cercuri studențești creștine ruse sunt la Belgrad, Praga și Paris. Studentul Nickitin e agreatul tuturor acestor cercuri pentru o mai strânsă legătură și o acțiune comună. Despre cercurile studențești creștine din Rusia d. Nickitin din ultimele informații pe care le are, comunică că au fost dizolvate de guvernul bolșevic, iar localurile rechiziționate.

În această ședință, studenții streini, prezenți la congres, în ovațiile nesfârșite ale congresiștilor, au fost invitați să ocupe loc pe scenă. Au fost reprezentate 17 națiuni.

Noi, Românii, am fost trei, în frunte cu studentul medicinist d. Ghica-Budești delegatul oficial al asociației studenților creștini din București.

N'a lipsit un cuvânt bun și pentru țara noastră. Domnul Pierre Maury, secretarul general al Federației Internaționale a Studenților creștini și secretar al Federației Franceze, de mai multe ori, în mai multe rânduri și în localități diferite, cum, și la acest congres, a vorbit în termenii cei mai elogioși despre țara noastră, pe care a vizitat-o în vara trecută și despre persoana Părintelui Arhim. Scriban. E cea mai sinceră și cea mai desinterezantă reclamă ce se face țării noastre în străinătate.

Montpellier
1923, II. 17.

Pr. T. SIMEDREA.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Ștefan Ciobanu, membru al Academiei române, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă. Editura „Asociației Uniunea culturală bisericească din Chișinău”, 1923. 344 pagini. Prețul 60 lei.*—Invățăatul profesor și bunul român basarabean Șt. Ciobanu, care a îmbogățit literatura românească cu mai multe studii istorice de mare valoare, pentru care a și fost ales membru al Academiei, a dat la iveală această nouă și însemnată lucrare, care—cum spune domnia sa însuși în prefață—„va contribui la cunoașterea mai de aproape a sufletului poporului românesc din Basarabia, atât de mult ignorat și de aceea atât de mult expus aprecierilor greșite” și „spre a servi ca un punct de orientare pentru ceice se îndoesc încă de drepturile românilor asupra Basarabiei”.

Lucrarea tratează, în 9 capitole, următoarele chestiuni: Basarabia în anul 1912; Tipăriturile bisericești; Cărțile didactice românești din Basarabia; Limba românească în biserică și instituțiile de Stat din Basarabia; Limba românească în școala basarabeană; Teatrul românesc în Basarabia; Scriitorii basarabeni; Publicațiile periodice românești, și Studii rusești asupra trecutului și culturii românilor, toate chestiuni care interesează de aproape pe orice român cu preocupări cărțurărești.

Expunerea limpede și atrăgătoare face ca lucrarea să poată fi citită cu plăcere și înțeleasă de oricine, pentru care o recomandăm călduros oricui știe să citească, iar bogăția materialului și spiritul critic și documentat în care este scrisă mulțumesc și pe cel mai pretențios și rafinat istoric și critic și-i descopere o sumă de lucruri necunoscute în deosebi nouă celor de dincoace de Prut despre starea culturală a românilor basarabeni sub stăpânirea rusească.

Din punctul din vedere al formării și cultivării sentimentului național, lucrarea este de un neprețuit folos

prin descrierea întemeiată la fiecare pas pe documente a stării de plâns în care se afla populația românească a Basarabiei îndată după alipirea ei la imperiul țarilor în 1812 și cum totuș s'a păstrat între Prut și Nistru nu numai conștiința că poporul e moldovean, ci și o anumită nuanță moldovenească a culturii, ce s'a altoit și dezvoltat aci timp de o sută și câțiva ani.

Dar nu de acestea și multe alte lucruri ce vorbesc inimii românești de pretutindeni avem să ne ocupăm în coloanele acestei reviste, ci numai de cele privitoare la biserică, cu starea, activitatea, așezămintele și oamenii ei, care de asemenea sunt multe și pline de înțeles și învățătură pentru toți românii.

„În 1812, când Basarabia a fost alipită la Rusia, pe malul stâng al Nistrului și în Stepa Chersonului până la Bug, puțina populație băstinașă consta numai din români, cari aveau pe atunci cam o sută de biserici. Restul, adică tot sudul Rusiei până aproape de Chiev, toată stepa sudică, erau în stadiu de colonizare, care se începuse abia din vremea Ecaterinii II, adică ca vre-o două decenii înainte”. De o cultură, afară de cea românească, nu putea fi dar vorba în această parte a Rusiei.

„Comparând dar situația Basarabiei de atunci, din punct de vedere cultural, cu aceea care era dincolo de Nistru, și care, ca cea mai de aproape în mod natural trebuia să treacă în Basarabia, găsim că boerii moldoveni, înaintând petiția guvernului rus în 1813, aveau toată dreptate, arătând că este „o mare calomnie” a spune că Basarabia n'are cultura ei”. (pag. 23).

„Resturile culturii materiale, care s'au păstrat până în zilele noastre, nu puteau să nu contribuie la menținerea tradiției românismului în Basarabia. Aceste ruine, aceste cetăți îi aduceau aminte românului basarabean de gloria strămoșească, de vremurile când el era stăpân pe aceste orașe, pe aceste cetăți, iar bise-

ricile vechi întăreau în el credința, că el se trage din acei cari au pus pietre la aceste biserici“ (pag. 24).

Toată cultura basarabeană, atât materială cât și spirituală, ca și întreaga cultură românească din trecut a fost opera bisericii.

Biserica a întemeiat și întreținut școale nu numai prin mănăstiri, unde învățau carte mai mult fiii preoților, ci și prin orașe și sate. Se numără cu zecile satele în care erau școale pe lângă biserici, ceea ce nu e puțin lucru pentru vremea aceea. Mulțumită acestei stări de lucruri, numărul știutorilor de carte era destul de mare. O statistică din 1815, scoasă din informațiile eparhiei pe acel an, arată, că: din 2650 de copii de preoți, în vârstă de 1—15 ani, 886 știau carte; din 298 între 15—20 ani, 244 știau carte; din 179 de 20 de ani și mai mari, 101 știau carte (pag. 31).

Că au trebuit să existe și școale mai înalte de cea primară, rezultă din faptul, că arhiva senatorilor din Chișinău, între 1806—1812, precum și arhiva guvernământului Basarabiei și a consistoriului, chiar și în primele decenii după anexare, sunt scrise mai mult de jumătate în limba românească de scriitori cari de sigur au avut o cultură mai întinsă de cât aceea pe care o dă școala primară. Toate cererile locuitorilor, preoților și funcționarilor mici sunt scrise în românește, în acea frumoasă limbă moldovenească în care se scria în Moldova. Toți autorii acestor petiții, toți dascălii și preoții se vede că au avut o școală ceva mai bună de cât cea elementară, pe care puteau s'o aibă la sate. O asemenea școală era cea zisă „domnească“ din Chișinău, la fel cu care au putut să mai fie și prin alte orașe.

„Prin urmare, Basarabia, pe la începutul veacului XIX, avea cultura ei proprie, națională, avea chiar școli, avea cărțurarii ei, adică nu se deosebia prin nimic de Moldova, și luându-se în vedere gradul de cultură în genere în orientul Europei în vremurile acelea, această cultură—cu toate împrejurările grele prin care a trecut Moldova—era destul de dezvoltată“ (pag. 34).

Va să zică toată cultura de care dispunea Basarabia când a fost luată de ruși, se datora bisericii.

Acelaș lucru s'a petrecut și mai departe, sub ruși, căci iată ce spune autorul în continuare:

„Cultura românească în Basarabia, sub stăpânirea rusească, s'a manifestat în diferite direcțiuni. Cea mai statornică și mai puternică instituție în această privință a fost biserica. Preoțimea din Basarabia, trecută în mare parte prin școala dela Socola (seminarul Veniamin), constituia în vremurile acelea clasa intelectuală a Basarabiei, avea tradițiile ei moldovenești și cele mai strânse legături cu poporul. De sigur, că această preoțime conservatoare nu se putea împăca cu regimul rusesc. Sunt probe că mulți preoți fugeau peste Prut. Toată corespondența bisericească, toate actele bisericești, condicele, inventariile, actele stării civile, se făceau numai în românește și în românește se înaintau consistoriului din Chișinău. Această stare de lucruri a durat până la 1871, când arhiepiscopul Chișinăului și

Hotinului, Pavel, unul din cei mai înverșunați dușmani ai neamului românesc din Basarabia, a dat ordin ca corespondența bisericească să se facă în rusește“ (pag. 35).

* * *

Cel dintâiu tărâm pe care s'a manifestat activitatea culturală a bisericii a fost al tipăririi de cărți pentru slujba și învățătura bisericească și cel dintâiu bărbat, care a sârguit în această direcțiune, a fost mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni (1806—1821).

După ce a organizat eparhia și a deschis seminar teologic în Chișinău, mitropolitul Gavriil a convins sinodul din Petersburg, că trebuie să deschidă și tipografie pentru tipărirea de cărți „pentru îndrumarea preoților și a creștinilor“, de oarece cele ce mai înainte se procurau din tiparnița Iașilor nu se mai ajungeau, iar cele aduse din „regiunile austriace“ erau unite și „conțineau învățături și povățuiri care nu seamănă cu dogmele bisericii ortodoxe (pag. 40).

Sinodul aprobă cererea la 4 Maiu 1814, iar la 31 ale aceleiaș luni tipografia să și deschise. În anul următor (1815) și apărură cea dintâi carte din teascurile noiei tipografii. Ea este *Liturghia*, tradusă de însuși mitropolitul Gavriil după slavonește și cu textul confruntat atât cu traducerile românești în uz, cât și cu originalul grecesc.

Către sfârșitul aceluiaș an, se tipări, „*Molevnicul*“ adică «rânduială cântărilor de rugăciuni, tâlmăcit din cele slavone.... care carte, ne povățuește cum se cade a mulțami prea milostivului Dumnezeu pentru a lui daruri și faceri de bine către noi și cu ce rânduială ni se cade a alerga la mila și ajutorul lui și a-l ruga în nevoile și necazurile noastre“.

În anul 1816 apare un *Catihisis* alcătuit în scurt pentru slujitorii bisericești... cu adăugirea locurilor din Sfânta Scriptură, din pravilele sfinților apostoli și a sfinților părinți și din duhovnicescul regulament, care pravile deosebit atârnă „supra preoților“. Tot în acest an se retipărește *Molevnicul* și se tipărește *Tedeumul* în ziua Nașterii lui Christos.

În 1817 se tipăresc „*Ciaslovul*“ și „*Registru moldovenesc pentru parastas*“.

Tot în acest an apare în Petersburg „*Noul Testament*“, ca parte din Biblia întreagă, care apărură acolo doi ani mai târziu. Atât la traducerea și corectarea tipăririi Noului Testament, cât și a întregii Biblii, Gavriil a avut o parte foarte însemnată. El a procurat membrilor societății biblice rusești un exemplar din Biblia românească din 1668 și altul din cea dela Blaj (1795), a trimis la Petersburg pe învățatul arhimandrit Varlaam Cuza, starețul mănăstirii Dobrovăț, din Moldova, ca să ajute la traducere și să facă corecturile de tipar și a tradus el însuși și a făcut corecturi de tipar.

În anul 1818 s'a tipărit „*Psaltirea*“ și „*Rânduiala panahidei*“ ce să face pentru răposații mari domni, împărați și împărătese, pentru țari și țarițe a toată Rusia și pentru prea înălțata lor familie“.

În anul 1819 s'au tipărit „*Mineile*” și s'a pus în vânzare „*Biblia*” tipărită în Petersburg. Atât de mare importanță s'a dat acestei cărți a cărților de către Gavriil, că fiecărui preot nou hirotonit i-se dăruia câte o Biblie și un Nou Testament. Noul Testament a fost apoi trimis protopopilor cu rugămintea de a obliga pe toți preoții să cumpere câte unul. Așa se explică fenomenul care nu se observă în nici o altă parte a bisericii românești că, până în anii din urmă, Biblia se găsea mai în fiecare biserică basarabeană. Frumoasa limbă moldovenească în care ea a fost tipărită a contribuit în foarte mare măsură la păstrarea curată a graiului românesc de poporul din Basarabia.

În 1820 s'au tipărit „*Rânduiala sfințirii bisericii*”, „*Molitvenicul*” și „*O cârtică*” pentru primirea din alte religii în cea ortodoxă.

În fine, în 1821, anul morții lui Gavriil, apare „*Tipicul*”.

Marele număr de cărți tipărite în timpul arhipăstoriei mitropolitului Gavriil, toate fără excepție traduse sau cel puțin revăzute de el și tot de el făcute și corecturile de tipar „rămânem mirați—cum zice autorul—de capacitatea de muncă a acestui om, care a știut, într'un termen atât de scurt, să facă atât mult pentru Basarabia” (pag. 62).

Însușirile deosebite de bun român ale mitropolitului Gavriil ni le arată și faptul, că el a știut să facă să îmbrățișeze cauza românească și să se devoteze ei din toată inima fostul său ucenic, apoi vicar și în cele din urmă succesor pe scaunul mitropolitan, Dimitrie Sulima, ucrainian de origină.

În timpul său s'au tipărit, pe lângă „*Bucoavnele româno-rusești*”, în mai multe ediții, și cărți bisericești: „*Pentru datoriile presviterilor către popor*” 1823, „*Rânduiala panhidei*” 1827 (retipărirea celei din 1817), „*Molitva la îngrozirea de foamete*” 1830, „*Datoriile călugărilor unii către alții în viața lor cea de obște*” 1841 și în sfârșit „*Inceputurile învățaturii creștinești*” și „*Catichizul mare*”, ambele traduse după Filaret, mitropolitul Moscovei și al căror an de tipărire autorul nu l-a putut stabili.

Iată dar un strein care a lucrat mult pentru cultura românească mulțumită împrejurării că a trăit mult timp alături de un mare român, de mitropolitul Gavriil, dela care a învățat să iubească pe românii basarabeni.

După epoca acestor doi mari îndrumători ai culturii românești în Basarabia pe tărâmul bisericesc, tipărirea de cărți bisericești se răresc și cele care se mai fac sunt în cea mai mare parte o reproducere a celor precedente sau a altora românești.

Astfel, în anul 1853, se tipărește un „*Penticostarion*” după ediția din mănăstirea Neamțul dela anul 1848; în 1856 „*Tipicul*” după ediția dela Iași din 1816; în 1861 un „*Anfologhion*” după o ediție moldovenească neidentificată încă; în 1861 un „*Octoih*” după cel din mănăstirea Neamțului din 1836, și un „*Ciasoslov*” de de care nu se spune după ce e retipărit și, în 1863, un „*Triod*” după cel din Blaj din 1800.

Afară de acestea s'au mai tipărit și câteva cărți de învățătură creștinească traduse din rusește, precum: „*Catehismul creștinesc ortodox*” al mitropolitului Filaret, în 1862; „*Despre credința și viața creștinească*” 1863; „*Învățăturile catehizice*”, ale lui Swortov, 1867 și „*Colectiune de bucăți cu conținut dogmatico-religios*” de preotul Paniatovschi, tradusă de preotul Teodor Baltaga ș. a.

Nemuritoarea tipografie din Chișinău, care tipărea atâtea cărți bisericești în graiul românesc, a fost închisă de Sfântul Sinod rusesc la 12 Ianuarie 1883, în urma raportului arhiepiscopului de Chișinău, Serghie, sub cuvânt, că „și-a pierdut importanța și și-a îndreptat activitatea spre tipărirea cărților și foilor particulare și întrucât în toate bisericile din acea eparhie, în slujba bisericească, a fost introdusă limba slavonească” (pag. 70).

Întreagă averea tipografiei fu cumpărată de mănăstirea Neamțul Nou, dar nu putu fi folosită din cauza autorităților rusești, care puseră toate piedicile posibile funcționării ei mai departe.

Serviciile pe care tipografia le-a adus românismului și golul cel mare ce l-a lăsat în sufletul românesc închiderea ei silnică au fost așa de mari, că, după trecere de 22 de ani, în 1905, când a izbucnit revoluția, cel dintâi lucru, pe care l-a cerut congresul eparhial al clerului basarabean, a fost redeschiderea tipografiei pentru tipărirea de cărți moldovenești. Sinodul, în urma mijlocirii arhiepiscopului Serghie, a trebuit să aprobe și la 26 Octombrie 1906, ea s'a redeschis cu mare solemnitate. În primul an s'au tipărit în ea cârticele de rugăciuni și alte lucruri mici, dar în al doilea an—1907—s'au tipărit „*Psaltirea*” și „*Ciasoslovul*”; în anul 1908 s'au tipărit: „*Trebnicul mare*”, „*Evangelia*”, „*un Acatist*” ș. a., iar din 1909 s'a început să se tipărească „*Viețile Sfinților*”, din care au ieșit, până în 1916, 8 volume, când s'a întrerupt apariția. Textul a fost luat după ediția din mănăstirea Neamțu, dela 1812, și după cea din Iași, dela 1835. Părintele Justin Ignatovici a avut însărcinarea să „aducă la potrivire cele două edițiuni moldovenești cu cele rusești ale tipografiei sinodale din Moscova și unele vieți rusești să le tâlmăcească din nou, iar manuscrisele tâlmăcirilor părintelui Ignatovici, mai înainte de a merge la tipar, să se caute și să se corecteze de redactorul jurnalului „*Luminătorul*”, de arhimandritul Gurie, azi I. P. S. Arhiepiscop al Basarabiei, (pag. 76).

* * *

Biserica basarabeană, prin tipografia ei din Chișinău, n'a răspândit numai cărți de slujbă și de învățătură religioasă, ci și cele dintâi cărți de școală, așa că ea a adus servicii culturii românești și pe acest tărâm.

Nu de mai puțină importanță este să se știe, că biserica a venit în ajutorul școlii și prin aceasta al culturii românești în Basarabia, prin oamenii săi. Astfel, între autorii de cărți didactice, ocupă un loc de frunte

I. P. S. Gurie, actualul arhiepiscop al Basarabiei. Pe când era arhimandrit, I. P. Sa a lucrat și tipărit următoarele cărți de școală:

I. „*Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu*“, 1908, tipografia eparhială Chișinău. Ea cuprinde: 1. Lămurirea rugăciunilor; 2. Istoria sântă a Vechiului și Noului Testament; 3. Catihizisul în scurt, și 4 Tălmăcirea slujbelor dumnezești.

II, „*Bucoavna moldovenească*“, (1908) ilustrată și alcătuită după modelul abecedarelor românești, însă în conformitate cu cerințele programei rusești. Cartea este tipărită cu litere rusești, alături de care se dau și literele slavone bisericești. Ca inovație metodică, autorul se folosește de cuvinte moldovenești, pe care copiii le înțeleg foarte bine, și le scrie numai cu caractere rusești. În partea doua se cuprind bucăți scurte de citire luate din viața românilor basarabeni și câteva poezioare.

III. „*Cartea de citire cu științe din gramatica moldovenească*“ (1908) cuprinzând bucăți de citire, parte traduse din rusește, parte luate din autori români, din care se dau și poezii. Printre bucățile de citire se dau și regulile gramaticale, iar la sfârșit e schițată întreaga „gramatică moldovenească“.

Autoritatea bisericească rusă n'a îngăduit introducerea în școală a cărților I. P. S. Gurie, cu toate că ele fuseseră admise de comitetul școlar din Chișinău ca manuale didactice pentru toată Basarabia. Ele au fost totuși citite cu nesaț în familie și au slujit de model și altor autori.

* * *

Din capitolul intitulat „*Limba românească în biserică și instituțiile de Stat din Basarabia*“ (pag. 144—158) aflăm, că, în primele decenii după alipirea Basarabiei, limba românească a fost limba oficială a instituțiilor din Basarabia, care se întrebuintă alături de cea rusească.

Pe când din celelalte instituții însă limba românească a fost exclusă treptat, în biserică a rămas și mai departe întrebuintată limba română. Arhiepiscopii au dat ordinele și circularele lor la început în rusește și românește, iar cu vremea numai în rusește, dar proto-popii și preoții au făcut numai în românește toate actele oficiale. Din notițele arhiepiscopului Pavel (1871—1882), cel mai mare dușman al limbii și culturii moldovenești în Basarabia, reiese, că, la începutul arhipăstoriei lui, din 18 mănăstiri în 13 se făcea slujba dumnezească numai în românește, iar în 5 era și câte o strană slavonă. Acest arhiepiscop a poruncit ca în toate mănăstirile să se cânte la o strană moldovenește, iar la cealaltă rusește. Din notițele lui reiese iarăși, că la sfârșitul arhipăstoriei lui, s'ar fi făcut totuși serviciul divin numai în românește în 207, și în românește și în rusește în 211 biserici și numai rusește în 608 biserici. Această din urmă țifără nu e de crezut, de oarece chiar în 1905 o parte din slujbă se făcea în moldovenește mai în toate bisericile Basarabiei. Călugării, preoții și

cântăreții în cea mai mare parte nu știau rusește, iar mulți din cei cari știau nu voiau să vorbească, spre a nu fi siliți să slujească rusește. Poporul ținea mult să audă și în biserică limba pe care o vorbea acasă. De aceea în bisericile, fie de sat, fie orășenești, în care slujba se făcea în moldovenește, era mare afluență de credincioși, pe când cele în care se slujea rusește erau aproape goale. Mulți chiar din boerimea trecută prin școalele rusești țineau să asculte slujba în românește, puneau să li se scrie epitafele în românește și lăsau cu jurământ ca la înmormântare să li se facă slujba în românește.

Școala cea mai înaltă bisericească, seminarul, a contribuit de asemeni în mare măsură la păstrarea limbii românești. La început chiar, mitropolitul Gavriil propune sinodului, care admite, ca în seminar să se învețe, pe lângă limba rusească și „*cea națională moldovenească, cu scopul ca cei ce o învață să poată propovădui cuvântul lui Dumnezeu și buna morală*“. De sigur, că, o bună bucată de vreme, limba de propunere a fost în seminar cea românească, pentru că elevii nu înțelegeau alta, iar mai târziu, când i-a luat locul cea rusească, ea a rămas numai ca obiect de studiu. Totuși, din notițele arhiepiscopului Pavel, vedem, că, foarte adese, preoți, cari învățaseră limba rusă în seminar, n'o știau sau se făceau că n'o știu după ce se întorceau în mijlocul poporului de baștină.

* * *

La păstrarea limbii și dezvoltarea culturii specific românești a contribuit biserică și prin oamenii ei.

Am văzut că unul din cei mai buni autori de cărți didactice a fost însuși I. P. S. Gurie.

Un alt reprezentant al scrisului românesc din rândurile clerului a fost preotul Alexe Mateievici, cel mai talentat poet basarabean. În coloanele ziarelor: „*Basarabia*“, „*Viața Basarabiei*“, „*Luminătorul*“ și „*Cuvântul moldovenesc*“ a publicat el interesante articole scrise în „limba vechilor cazanii“ și înălțătoarele lui poezii, parte traduse din rusește, parte originale, dar toate de o rară finețe de cugetare și simțire și cu un pronunțat caracter religios. Nemiloasa moarte a secerat însă prea de vreme viața acestui luminat român și ideal preot, când număra abia 29 ani, și a lipșit biserică și neamul românesc de un real talent. Nu știu dacă poeziile lui vor fi adunate și publicate toate într'un volum. Dacă nu sunt, cineva din rudele sau cei de aproape ai lui ar trebui s'o facă în cel mai scurt timp, pentru ca să se poată adăpa toată suflarea românească din neprețuitele comori ale sufletului aceluia care a fost preotul Mateievici.

* * *

În fine, biserică a venit în ajutorul limbii și culturii românești și prin publicistică.

Cea dintâi publicație periodică din Basarabia a fost „*Buletinul eparhiei Chișinăului*“, care a apărut dela început jumătate în rusește și jumătate românește. El

coprindea o parte oficială, în care se dau în paralel, rusește și românește, „*punerile la cale ale sfântului Sinod*» și „*punerile la cale ale stăpânirii de eparhie*» și o parte neoficială, constând din articole scrise unele în rusește, altele în românește. Caracterul lor era teologico-bisericesc. Cum era citit de toată preoțimea, Buletinul a contribuit mult la păstrarea și cultivarea limbii românești între preoți. N'a durat însă mult partea românească a Buletinului, pentru că în 1871 a fost suprimată, după ce-și îndeplinesc bine rolul timp de 4 ani numai.

A doua publicație periodică bisericească în limba română este revista „*Luminătorul*», a societății preoțești din Chișinău: „*Frăția Nașterii lui Christos*». Ea a apărut la 1 Ianuarie 1908 și apare și azi. Este, în felul Buletinului, atât foarte oficială cât și de cultură

teologică și bisericească. Primii ei redactori au fost, părintele Const. Popovici și ieromonahul Gurie, I. P. S. arhiepiscop de azi.

Acestea am putut culege din bogata carte a domnului Ciobanu despre rolul ce a avut biserica în păstrarea limbii și a culturii românești în Basarabia. Cine dorește mai multe amănunte în această privință, cum și cunoașterea întregii fizionomii ce a avut cultura românească în Basarabia sub ruși și fazele prin care ea a trecut și piedicile ce i-au fost puse în cale, să citească însăși cartea și nu va regreta de timpul ce va întrebuița cu citirea ei, căci ea este o oglindă foarte fidelă a ceea ce a fost Basarabia dela 1812 până mai ieri-alaltări și ce este în mare parte și azi.

I. MIHĂLCESCU.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Ceva mai practic pentru dezlegarea chestiunii evreiești. — După părerea scriitorului acestor rânduri, tot creștinismul dă cea mai practică deslegare chestiunii evreiești și e singura care va duce la scopul cel mai înalt: creștinarea evreilor.

Mulți vor da din umeri citind aceste cuvinte, alții vor ridica cuvânt și vor spune că nu se poate. Noi spunem: se poate, nu se poate, creștinul trebuie să muncească pentru a săvârși imposibilul. De se poate, nimenea nu poate ști, fiindcă aceasta e în mâna lui Dumnezeu. Creștinul însă trebuie să muncească pentru ca ceiace acum nu se poate, să se poată mai târziu. Nu este învoit să spui că anumiți oameni sunt înlăturați dela vestirea lui Hristos. Tu seamănă, cum spune Pavel către Corinteni. Dacă vei fi vrednic, Dumnezeu va face să crească. Pentru noi nu e lucru bun că într-o țară cu o atât de mare populație evreiască nu există o misiune creștinească printre Evrei și că, în locul nostru, au astfel de misiuni Bapțiștii și alte organizațiuni misionare protestante. În genere, nu se face nimic pentru câștigarea Evreilor la credința creștinească, iar singurul care a făcut și face ceva este Părintele *Grigorie* (scriitorul *Gala Galaction*). Inșă aceasta e lucrare lungă, la care nu ajung silințe răzlețe. Trebuie o întovărășire, care cu timpul să ajungă la o adevărată organizare misionară.

Noi scriem aici aceste rânduri, pentru ca să câștigăm pe careva pentru această lucrare în chip foarte ușor și dela mici începuturi.

De când eram în Germania, primesc 2 reviste nemțești scoase de misiunile printre Evrei. Ele totdeauna au cerut să li se trimeată adrese de Evrei, pentru ca cuvântul lui Hristos să ajungă cât mai adânc între ei. Atunci am pus și eu mâna pe condei și am scris toate adresele evreiești de care mi-am adus aminte din București, Iași sau Galați și le-am trimes la redacție să se trimeată revista acolo.

Evreii cu care m'am întâlnit mai târziu în București mi-au mărturisit bucuria cu care au primit revista și

plăcerea pe care au simțit-o citind-o. Până azi unul mă întreabă de ea. O primea înainte de război și acum n'o mai primește.

Binele care izvorăște de aici este că, chiar dacă nu poți să-i hotărăști îndată pentru creștinism (și sigur că unii nu se vor hotărî niciodată), dar introduci între ei un fel de gândiri religioase care pe altă cale nu vin și care pot crea simpatie către ele. Evreii nu cunosc creștinismul. Pe calea aceasta le dai mijlocul să-l privească, să se apropie de el. Ce va urma de aici, cine poate ști! Deocamdată noi trebuie să lucrăm la introducerea cugetărilor creștinești între ei. Să nu spuie nimenea că acestea se știu, fiindcă Evreii învață în școlile noastre și aud și ei, iar alții învață religia creștinească. Nu e tot una. Felul cum lucrează revista e cu totul altfel decât ce aflăm noi din școală. E mult mai ademenitoare metoda revistei.

Până una alta, creștinul e dator să fie propagandist. Deci cine citește aceste rânduri și nu-și leapădă chemarea lui de creștin, să facă bine și să se apuce de ce m'am apucat eu odinioară. Să scrie adrese de Evrei care citesc nemțește și, în genere, care se țin de citit, și să le trimeată unde le-oi scrie eu mai la vale ori să-mi le trimentă mie să le fac eu să zboare mai departe.

Mă aștept să facă aceasta mai ales tinării, cei nu prea frământați de multe griji: studenții și seminariștii. Să iasă cu creionul și cu foaia de hârtie pe stradă și să copieze. Dacă au cules 10—20 de adrese, să le copieze din nou pe curat și exact și să le mi le trimeată mie, ori să le trimeată deadreptul la adresa: *Herrn Pastor Arnold Frank, Missionshaus „Jerusalem“, Hamburg 4, Eimsbüttelerstrasse 31, Germania.*

Noi trebuie să intrăm odată pe calea acțiunii practice, adică, pe românește, să pășim la treabă, că altfel nu izbândim mare lucru. Cine e creștin, să împlinească poruncile creștinismului, începând cu lucrurile ușoare de îndeplinit, cum sunt cele cerute aici.

Deci la treabă!

A.S.

ȘTIRI

Congresul cântăreților. — În zilele de 23 și 24 August, se va ține la Constanța congresul cântăreților. Plănuita excursiune la Constantinopol nu se va mai face, din pricina multelor formalități pentru intrarea în orașul lui Constantin.

Biserica mântuirii neamului. — În ziua de Schimbarea la față (6/19 August a. c.), se va pune la Măreștii temelia bisericii în care să se odihnească oasele luptătorilor care au mântuit țara. Lucrarea se săvârșește de Societatea ortodoxă a Femeilor române. Va fi o mare serbare pioasă.

Preot întors dela studii. — După un an de studiere creștinească în Montpellier și Paris, Părintele *Teodor Sîmedrea* s'a întors întărit sufletește la slujba sa dela biserica Sf. Nicolae-Tabacu.

„Biserica ortodoxă“ peste munți. — În urma hotărârii Sfântului Sinod, Consistoriile eparhiale de peste munți au îndemnat pe preoți să se aboneze la această revistă. Până acum au sosit multe cereri de abonări mai cu seamă din Banat.

Creștinism și antisemitism. — La scriitorul acestor rânduri a fost acum puțin timp preotul norvegian *Gisle Johnson*, care a locuit înainte de război în Galați, iar acum lucrează în Budapesta la misiunea printre Evrei. În legătură cu însemnarea de mai sus, putem da știrea pe care ne-a adus-o acest preot. Foarte mulți Evrei din Ungaria au trecut la creștinism după război, ca la 70—80.000. Dar au venit prigonirile împotriva lor, au fost priviți cu ochi răi și cei care se făcuseră creștini. Atunci s'au întors la iudaism. Au spus: am căutat creștinismul la creștini și nu l-am găsit. Deci antisemitismul alungă dela creștinism și pe Evreii care veniseră la dânsul. Cu aceasta, antisemitismul e și împotriva creștinismului. Bântuirea lui îngreuiază propaganda noastră.

A. S.

MULȚAMIRI

Epitropia Parohiei *Urechești*, Putna, aduce vii mulțamiri:

1. Onoratei *Prefecturi* a județului Putna pentru dania de 10.000 de lei făcută bisericii parohiale *Bunavestire* din Urechești, pentru repararea ei, și,

2. Onoratului *Ministeriu* al *Cultelor* și *Artelor* pentru suma de 6.000 de lei dăruți pentru aceiași țintă.

Dumnezeu să binecuvinteze fapta cea bună!

Sf. Episcopie a Râmnicului, Noul Severin, aduce vii mulțamiri d-lui *Const. M. Petrescu*, proprietar în *Corzu*, Mehedinți, pentru dania de 10.000 de lei făcută bisericii filiale, aflată acum în zidire din nou, cu hramul Sf. Nicolae și făcând parte din parohia *Busu*, Mehedinți; asemenea pentru un policandru care se prețuiește la 10.000 de lei.

Dumnezeu să-i fie în seamă cucernica faptă!

Sf. Mitropolie a Ungrovlahiei mulțamește cu căldură d-nei *Elisabeta Atanasiu* pentru dania făcută capelei *românești* din Paris, cuprinsă într'o covor de aproape 2.000 de lei, și d-lui *Virgil Boureanu* pentru o față de masă dăruită aceleiași capele.

Dumnezeu să-i încarce cu toate darurile sale!

Sf. Episcopie a Râmnicului, Noul Severin, își arată toată adâncă mulțamire d-șoarei *Nela Const. A. Rădulescu* din *Corabia*, pentru dania sa cuprinzând un acoperământ de catifea neagră pentru iconostas și prețuind 500 de lei; asemenea d-nei *Floarea Ion C. Manițescu* din *Gighera, Dolj*, pentru dăruirea unui epitrahil în preț de 1.000 lei. Numai nu știm pentru ce biserică, fiindcă nu ni s'a scris.

Dumnezeu să-i învrednicească de toate bunătățile Sale!

Parohia bisericii *Ghercești, Dolj*, își arată viile sale mulțamiri creștinilor mai jos însemnați pentru darurile de cărți făcute bibliotecii bisericii filiale din *Gălești de jos, Parohia Ghercești*, și anume: 1. Părintelui Paroh *Ioan Constantinescu* pentru 80 de volume cu cuprins moral și istoric ale unor scriitorii ca *V. Alexandri, M. Eminescu, Creangă, Vlăhuță, Ispirescu, etc.*; d-lui învățător *Dimitrie Popescu* pentru 30 de volume cu același cuprins; 2. d-lui *Gh. I. Constantinescu*, pentru 30 de volume cu cuprins tot așa, amândoi fiind învățători ai școalei din *Ghercești, Dolj*.

Dumnezeu să-i aibă în sfânta Sa ocrotire!

BIBLIOGRAFIE.

Pr. Cezar N. Vuza, primul cuvânt adresat *Funcționărilor și Muncitorilor din Direcțiunea II regională a C. F. R. Iași*. Broșură de 15 pagini București 1922. Se împarte gratis.

Dr. L. Lazarus, *Zur Charakteristik der talmudischen Ethik. (Cu privire la morala Talmudului)*. Frankfurt 1922. Format în 8. 48 de pag.

Convorbiri literare, pe Mai-Iunie 1923.

Pimen, Mitropolitul Moldovei, Amintiri din război. Tipografia Monastirii *Neamțu* 1923. Volum de format mare în 8, pag. 82, fără arătare de preț.

Ralph W. Brown, *Zwanzig Paragraphen über die Weltkonferenz über Glauben und Kirchenverfassung*, (20 de Paragrafe despre Conferința mondială pentru credința și organizarea Bisericii), tipărită în 9 pagini, a organizării din America pentru unirea Bisericilor. 1923.

Pr. Cezar N. Vuza, *Persoana lui Iisus Christos*. 12 pag. Imprimeria C. F. R. București. Gratis.

Acelaș, Magii. Aceeaș tipografie. Acelaș număr de pagini. Gratuit.

Biserica Ortodoxă Română

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

CUPRINSUL:

Genealogia Mântuitorului	Ec. I. C. BELDIE
Cel mai bun prieten	Pr. C. GH. VARTOLOMEIU
Scoală fără religione	Pr. GH. NEGURĂ
Prin Monastiri.	Ierom. DAMIAN STĂNOIU
Francmasonii și biserica	I. MIHĂLCESCU
Aspecte dela cercurile profești	Pr. M. M. IONESCU
O necesitate a vremii de azi	Pr. IOAN I. IONESCU
Judecata bisericească la vechii creștini	ȘT. BERECHET
Apropierea bisericilor	Arhim. SCRIBAN
Taborul neamului românesc	Pr. A. C. COZMA
Cronica bisericească	Arhim. SCRIBAN
Cărți, Reviste, Ziare.	I. MIHĂLCESCU, Arhim. SCRIBAN
Insemnări mărunte, Știri, Mulțămiri, Bibliografie, Poșta Redacției	Arhim. SCRIBAN

APĂRE LUMINĂ

SPRE ȘTIINȚA

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție. Redactorii revistei: 1. Profesorii facultății de teologie din București: *Dr. D. G. Boroianu*, *Dr. C. Chiricescu*, *Dr. Drag. Demetrescu*, *Dr. V. G. Ispir*, *Econ. C. Nazarie*, *Econ. Dr. I. Popescu-Mălăești*, *Pr. Dr. Nicolae Popescu*; 2. Profesorii facultății de teologie din Cernăuți: *Dr. V. Gheorghiu*, *Dr. V. Șesan*, *Dr. V. Tarnavschii*, *Dr. N. Cotos*; 3. *Pr. Cicerone Iordăchescu*, Iași, *Dr. Romulus Cândea*, Cernăuți. *Dr. Ioan Lupaș*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *Dr. Gh. Ciuhandu* și *d. St. Berechet*.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerea și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimite pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimite tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Toate abonamentele se trimet secretarului administrativ: *d-lui D. Sireteanu*, București, Sf. Sinod, Biserica Antim.

(Vezi hotărârea Sf. Sinod în *Biserica Ortodoxă Română* 1 Iunie 1923, pag. 658-659).

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. II (509).

August 1923

GENEALOGIA MÂNTUITORULUI

1. Introducere

Chestiunea concordanței celor două liste genealogice ale Mântuitorului (Mateiu I, 1-17 și Luca III, 23-38) a ocupat în mai multe rânduri și pe mulți¹⁾. Fiecare însă s'a servit de același material, care-i depozitul întregii creștinătăți: Biblia și Sf. Părinți. Partea personală a autorului este doar metoda cum va fi putut să folosească acest material și mai ales primul, căci Biblia, în cele mai multe cazuri, se explică prin Biblie. Și precum în Florența călătorul rătăcit se poate orienta după firul roșu, care se găsește pe marginea trotuarului și care, în formă de săgeată, duce la Biserica San Marco, tot astfel și cititorul, nepreocupat cu idei străine, va găsi în Biblie firul roșu care pleacă din binecuvântarea și mântuirea pe care a făgăduit-o bunul Dumnezeu protopărinților izgoniți din raiul pământesc (Genesa 3, 15) și până la «plinirea vremii» (Galateni 4, 4) când Cel făgăduit a venit să sfărme capul șarpelui și să dezrobească pe om.

Acesta însă nu era să se tragă din orișice creatură a lui Dumnezeu, ci dintr'un anumit neam, dintr'o anumită seminție, peste care a prisosit darul și binecuvântarea. De aceia toți scriitorii iinspirați ai Vechiului Așezământ au toată grija ca să nu întrerupă acest fir. Unde lasă unul, începe altul și, pe o cale sau alta, firul nu s'a întrerupt.

¹⁾ Cauza pentru care chestiunea aceasta a dat sămânță de vorbă scriitorilor, încă din prima jumătate a secolului al 3-lea, a fost deosebita ei importanță. Critica textului, exegesa, istoria și dogmatica deopotrivă le interesează dezlegarea problemei. (Die Stammäume Jesu nach Matthäus und Lukas . . . von Joseph Michael Heer. Freiburg in Breisgau 1910, pag. 1. Această bună lucrare asupra chestiunii am putut-o consulta abia după ce terminasem lucrarea mea. Am introdus în note informațiile ce aducea. În limba germană se mai găsesc, relativ la această chestiune și opurile, citate de Heer: Peter Vogt S. J. Der Stammbaum Christi bei den heiligen Evangelisten Matthäus und Lukas Biblische Studien XII, 3. Freiburg 1907; P. J. M. Pfäffisch: Der Stammbaum Christi beim hl. Lukas: Katholik 1908. 4 Folge XXVIII, 269 ff. și V. Haril; Zum Stammbaum Jesu nach Lukas: Biblische Zeitschrift VII, 2 (1909) 156 ff. În românește este studiul d-lui C. V. Dănău: Genealogia Mântuitorului Hristos (publicat în «Biserica Ortodoxă Română», XXXVI. 5 6 și 7).

2. Preliminarii asupra celor două liste genealogice.

Sfântul Evanghelist Matei a scris Evanghelia sa pentru Iudeocreștini și cu scopul de a le dovedi că Iisus Hristos, a fost Așteptatul popoarelor, pe care Profeții V. T. l-au arătat, și le arată firul roșu care pleacă dela Avraam, părintele făgăduinții (Genesa 22, 18) și se termină la ieslea săracă dela marginea Betleemului.

El începe astfel Evanghelia sa: «βίβλος γενέσεως...», termen cunoscut Ebreilor, din cartea Facerii, unde pare că-i și trimete pe dânsii, făcându-i atenți: «Și aceasta este סֵפֶר הַיְלֻדוֹת cartea neamurilor lui Adam...» (5, 1). Evanghelistul Mathei nu crede necesar ca să se ridice până la Adam, ci doar zice: «οἰοῦ Δαβείδ, οἰοῦ Ἀβραάμ», fiindcă lui Avraam, pentru nestrămutata lui credință, i se dăduse făgăduința: «Intru seminția ta se vor binecuvânta toate semințiile pământului, că ai ascultat de glasul meu (Genesa 22, 18), iar lui David, pentru inima sa cea cu totul dată lui Dumnezeu, i se promite: «voiu întări scaunul Împărăției tale în veci» (2 Samuel 7, 13).

Prin această rezumare a neamului din care se trage Iisus Hristos, evangelistul Matei ni-l arată ca pe Unsul lui Dumnezeu, cum citim la Psalmi: «Regii pământului s'au răscolat și mai marii se sfătuesc asupra lui Iehova și asupra Unsului Său — וְעַל-יְשׁוּעָה (Ps. 2, 2) și «Acolo voiu face să crească cornul lui David, candelă pregătit-am Unsului Meu» (Ps. 132, 16) ca pe Cel ce este moștenitorul făgăduinței lui Avraam (Genesa 22, 18), pe care frumos o lămurește Apostolul neamurilor zicând: «iar lui Avraam și urmașului său fură rostite făgăduințele». Nu zice «urmașilor», ca de mulți, ci «הַיְלֻדוֹת» și urmașului tău», care este Hristos (Galat. 3, 16).

Astfel, evangelistul Mateiu arată pe Mântuitorul ca pe יְשׁוּעָה — χριστός — Unsul Domnului, ca pe Acela întru care națiunile pământului capătă

dreptul la mântuire ca unul ce este urmașul lui Abraam.

Evangelistul Mateiu, plecând dela Abraam, scoabă din generație în generație până la Iisus Hristos. Și, ca pentru niște cititori care cunoșteau lucrurile, dar nu primesc ideea în jurul căreia se învârte toată legea și profeții, așează aceste generațiuni după evenimentele istoriei lor, ca popor al binecuvântării, în 3 perioade de câte 14 generațiuni: dela Abraam la David, dela David până la robia babilonică, și de aci până la Hristos (Mat. 1, 17). Tot pentru deprinderea care se prefăcuse în obicei la cititorii săi, lasă el numele femeilor, afară de cazul când, prin femeia respectivă, se accentuează ceva. Așa amintește el, dintre femei, pe: Rut, moabiteanca, Tamar, Rahela și Batșeba, cu toate că nu au excelat prin moralitatea lor.

Luca era dintre neamuri, născut din părinți păgâni în Antiohia Siriei, proselit iudeu¹⁾, de profesie medic (Coloseni 4, 14) și a scris evanghelia sa pentru Teofil, sub care trebuie să înțelegem un nobil de rang înalt. El trebuia să se conformeze felului de a scrie al autorilor pe care-i mai citise acest *ὁκράτιστος Θεόφιλος* și, ca un scriitor ales ce era, Luca începe Evanghelia sa cu o introducere (1, 1-4), după care vorbește de Înainte-Mergătorul Domnului (1, 5-25, 57-60), de vestirea Nașterii Domnului (1, 25-56), de Nașterea Domnului și de evenimentele care au urmat imediat și abia la Botezul săvârșit prin Ioan, evangelistul Luca găsește nimerit a pune genealogia Domnului.

Și de ce acum?

Pentru că glăsul din Cer era a lui Dumnezeu, pentru că chipul de porumbel era Duhul Sfânt și Fiul, proclamându-se, acum era nevoie să se arate că Celce se boteza nu era un om ca oricare altul, ci, prin linia binecuvântată a unor aleși ai poporului iudeu, era Fiul lui Dumnezeu.

Linia genealogică pleacă dela Celce se boteza, Fiul lui Dumnezeu, către Celce-L proclama de Fiu al Său, către Dumnezeu, urcându-se prin aceea care erau cunoscuți ca oameni întru care era binecuvântarea și păzirea legii și răsplata. Luca face genealogia în felul acesta, pentru că, dacă ar fi dovedit, prin genealogie, lui Teofil și celor de felul lui, păgâno-creștinilor, că Iisus Hristos în care au crezut și s'au botezat este «Fiul lui Avraam», nu le-ar fi spus vreun lucru mare, pentru că păgânii nu trăiau în nădejdea împlinirii făgăduințelor lui Avraam. Era necesar însă să le arate că Cel în care au crezut și s'au botezat este Fiul lui Dumnezeu.

Dacă cercetăm cu amănunțime întreaga Sfânta

Evanghelia cea scrisă după Luca, mai găsim lucruri care stau în comun acord cu acestea.

Genealogia însași ne arată că «Luca vrea să să ne dea linia preuțească dela David, peste Natan»¹⁾ și deci, într'un mod artistic și sistematic, lucrează el și aici ca și în restul lucrării.

În perfect conex cu cele trecute, numește el în cele următoare pe Mântuitorul «Fiul Omului» (VI, 22; VII, 34). Căci Matei ușor se putea gândi că cititorul său aștepta un Mesia pe care era dator să-l descrie în opul său, dar lui Luca i se impunea ca să împace și ideea mesianică și așteptarea cititorilor săi și de aceea a zis (III, 8 = Mat. III, 9): «Faceți dar roduri vrednice de pocăință și nu începeți a zice în voi înși-vă: tată avem pe Avraam (așa, id est, ar fi zis iudeo-creștinii) că zic vouă că Dumnezeu (id est Iisus Hristos) și din pietrile acestea (din popoarele păgâne) poate să ridice fiu lui Avraam». Iar în gura bătrânului Simeon pune vorbe ca acestea (II, 30-29): «...Mântuirea ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor: luminează spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israil». Și astfel, într'un perfect conex ce se învârtește în jurul aceleiași idei, arată că «Fiul Omului» este și «Fiul lui Dumnezeu», despre care amintește o încheiere la genealogiei sale. În primul capitol, chiar se descrie că Iisus Hristos este un Mesia mântuitor (I, 32, 35, 43); iar în capitolul al 2-lea se citesc cuvinte ca acestea: «ce mă căutați? Nu știți că eu trebuie să fim întru cele ale Tatălui Meu»? Cuvinte care-și ajung apogeul în declarația «ale Tatălui Meu»: *ὁ εἶ ὁ υἱός μου, ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα* (III, 22), pe care Iustin și Evangelia Ebioniților le-au înțeles alături de zisa psalmistului (II, 7) «Tu ești fiul meu cel iubit, eu astăzi te-am născut». În genealogie, Luca zice așa: Iisus... cum se credea, un fiu al lui Iosef, fiul lui Heli... fiul lui Adam, *fiul lui Dumnezeu*. Cuvântul acesta *fiul lui Dumnezeu*. Luca îl mai întrebuițează și atunci când îl pune în gura ispitorului (IV, 3, 9): «dacă ești *Fiul lui Dumnezeu*...»

Paul, când scrie întâia oară Corintenilor, nu-i lăsa străini de adevărul că Mântuitorul s'a adus jertfă mântuitoare pentru toți, înoinind astfel firea omenească (XV, 20 seq. 45). Romanilor (V, 14 seq.), ca și Colosenilor (I, 18) le scrie că prin primul Adam a venit păcatul și moartea, iar prin al doilea dreptatea și viața tuturor.

Între Luca și Paul, care la fel se adresează păgânilor, în deosebi păgânocreștinilor, este o asemănare bătătoare la ochi: Paul lămurește ceiace arată Luca și acesta ilustrează concret ceiace Paul formulează teoretic.²⁾

¹⁾ Eusebiu, Istoria bisericească III, 4. (Ediția românească, tradusă de Mitropolitul Iosif Gheorghian, București, 1896, pag. 61).

¹⁾ Heer o. c. pag. 34.

²⁾ Heer, o. c. pag. 49.

Irineu găsește la Luca universalul număr al tuturor popoarelor vechi, numărul 72 și, în consecință, zice că și în genealogia lucană numărul membrilor este de 72, că Iisus este al 72-lea dela Adam — noul Adam — cel întâiu născut al lui Dumnezeu. Adam era tatăl tuturor popoarelor, Iisus este arătat ca Mântuitorul popoarelor¹⁾, de perfect acord cu Iustin care complectează așa: Tu ești fiul meu, cel iubit al meu, eu astăzi te-am născut, ca pe oameni (adică omenirea cea reprezentată prin numărul mistic 72) să-i mântuești.²⁾ Tot omenirea se înțelege și prin numărul 77 al numelor cum îl ia Augustin, care zice așa de frumos (De Consensu evang. 2, 4, 12; Contra Faust. 3, 4): «in eo numero qui est penes Lucam et ipse Christus a quo incipit enumeratio et deus ad quem pervenit connumerantur et fit numerus LXXVII quo significatur omnium prorsus remissio et abolitio peccatorum quam etiam ipse Dominus per huius numeri mysterium evidenter expressit dicens remittendum esse peccanti non solum septies sed etiam septuagies septies».

Diferența de metod între Mateiu și Luca pornește dela scopul pe care-l urmărește autorul și dela cititorii către care se adresează fiecare. Unul, Mateiu, trebuia să arate că Iisus este Mesia cel promis în revelație, ca pe un efect făgăduințelor și binecuvântărilor în care spera și era poporul Iudeu; celalt, Luca, pleacă dela Celce era de față, către Celce L-a trimes din iubirea Sa către oameni³⁾, precum zice Stântul evanghelist Ioan: «Așa a iubit Dumnezeu lumea, încât dădu pe Unul născut Fiul Său, pentru ca oricine va crede întru Dânsul să nu piară ci să aibă viața de veci» (Ioan 3, 16).

Există însă afară de diferența de metod și una de nume în liste.

În dezlegarea nedumeririi pe care aceste două liste genealogice o produc în cititor, vom proceda analitic, lămurind personajele din textul Sfintei Scripturi, potrivit regulilor de modificare a limbei, și ne vom întoarce sintetic, spre a se lămuri că prin cele două liste genealogice este unul și același fir roșu, care pleacă din sânurile sfintei Treimi, dela Dumnezeu Tatăl și se termină la ieslea din Betleem (Matei 1, 18, 29), sau la râul Iordanului (Lucă 3, 21), în Fiul lui Dumnezeu, venit ca Mântuitorul lumii.

3. Genealogia Mântuitorului după evanghelistul Matei

Chiar primele cuvinte din primul Capitol al evangheliei își au importanța lor. Evangelistul zicând: «Βίβλος γενέσεως», vrea să arate că cu

cel despre care va începe a vorbi a încetat umbra și s'a arătat lumina și de aceea nu începe ca profetii V. T., ci vorbește ca la niște credincioși pe care vrea să-i întărească și să-i stărnicească în credința în Mântuitorul. Acesta ar fi și titlul cărții, căci «a toată rânduiala și petrecerea lui și începătura și rădăcina mântuirii noastre a fost Nașterea»¹⁾ Lui.

După ce începe în acest mod, zice că va vorbi despre «cartea neamului Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβίδ υἱοῦ Ἀβραάμ». Cuvântul Ἰησοῦς nu este elinesc, ci ebraic: ישוע și vine dela verbul care înseamnă a mântui ca și χριστός, care-i traducerea elină a cuvântului משיח — *Unsul* și cu care cuvânt se numește Mântuitorul în V. T. Amintește repede că-i fiul lui David, pentru ca să nu se oprească cititorul la Iisus fiul lui Nun, care se trăgea din tribul lui Efraim (Numeri: 13, 8) și care a trăit înainte de David. Și se amintește David ca unul ce era cel mai vestit întru Impărații lui Israil și care primise făgăduința, precum am arătat mai sus, simbol al Mântuitorului. Căci precum David a înlăturat pe Saul, care se lepădase de Dumnezeu, așa și Mântuitorul a înlocuit pe Adam, cum citim «Astfel și este scris: s'a făcut întâiu om Adam în suflet de viață, iar Adam cel de pe urmă (Hristos²⁾ în duh de viață dătător» (1 Cor. 15 45) și pentru aceasta se numește el și «Fiul lui David» (Matei 9, 27, 21 și 9).

După ce Matei face acest salt în istoria Evreilor, cuprinzând în trei nume: Iisus, David și Avraam, multe generațiuni și un răstimp de circa 2000 de ani, începe cu Avraam, a scobori neamurile din care s'a născut Mântuitorul.

Ἀβραάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ. Avraam se scobora din Sem, fiul lui Noe (Genesa 5, 32). Noe era fiul lui Lamch (5, 29), care era fiul lui Matusalem (5, 25), iar acesta a lui Enoh (5, 21), fiul lui Set, al treilea fiu al lui Adam, dăruit acestuia în locul lui Abel, care fusese ucis de Cain (4, 25). Scoborându-ne dela Adam, vom avea, deci, descendența regulată din tată în fiu: Adam, Set, Enoh, Matusalem, Lamch, Noe, Sem și Avraam. Avraam, pentru ascultarea desăvârșită și credința și supunerea sa, care a mers până la a-și sacrifica pe fiul său Isaac, auzi dela Domnul: «M'am jurat însumi asupra mea, că

¹⁾ Titlul «Βίβλος γενέσεως» unii îl traduc prin «cartea făcerii» (Evtimie Zigaben), sau «cartea neamului» (vechile traduceri românești) sau «cartea nașterii» (Sf. Ioan Gură de Aur). Vezi: A lui Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei, Tâlcuire la cele 4 Evanghelii. Iași 1805, pag. 4. Heer. Die Stammäume Jesu nach Matthäus und Lukas pag 107, seq.

²⁾ Amintim, fără a ne fi aceasta o dovadă, că și Mohamed exprimă acest raport când zice (Sura III, semnul 52): «Iisus este asemenea înaintea lui Dumnezeu cu Adam (pentru că amândoi nu au tată omenesc». Vezi: *Coranul*, traducere după Originalul arabic de D-r. S. O. Isopescul. Cernăuți, 1912.

¹⁾ Heer, o. c. 56.

²⁾ Heer, o. c. 56.

³⁾ Dănău, o. c. (B. O. R. pag. 506).

ai făcut aceasta și nu ai cruțat nici chiar pe pe fiul tău, pre cel unic al tău, te voiu binecuvânta și voi înmulți seminția ta ca stelele cerului și ca nisipul de pe țărmurile mării și seminția ta va stăpâni porțile dușmanilor tăi. Și întru seminția ta se vor binecuvânta toate națiunile pământului, pentru că ai ascultat de vocea mea» (Geneza 22, 15-19). Această tericire a binecuvântării dumnezeiești nu s'a sfârșit cu moartea lui, ci cu mântuirea adusă de Mântuitorul (Galat. 4, 1, 21 seq.). Cerul și locul gătit celor aleși se numește «sânul lui Avraam» (Luca 16, 22), iar aleșii se numeau fiii lui Avraam (Gal. 3, 7). Lui Avraam i s'a născut Isaac din Sara, soția sa legitimă.

Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ—din soția sa Rebeca, fiica lui Betuel. Doi fii a avut Isaac: pe Esau și pe Iacov. Deși Esau era primul născut, totuși, după voia mamei sale, asupra lui Iacov a căzut binecuvântarea, cu promisiune, a lui Dumnezeu: «Și voiu înmulți seminția ta ca stelele cerului și voiu da seminției tale toate țărilor acestea și în sămânța ta se vor binecuvânta toate popoarele pământului» (Geneza 26, 4). Iată firul roș al binecuvântării scoborându-se de la Avraam la Isac și înoindu-se la acesta!

Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Iacov, după ce prin vicleșug, a luat fratelui său mai mare Esau, dreptul de întâiu născut¹⁾, a plecat, după sfatul tatălui său, în spre Paddan-Aram, dar la Luz i s'a arătat scara care atinge cerul și Dumnezeu care vedea în capul scării, îl binecuvântă cu binecuvântarea lui Isaac (Geneza 28, 14 seq.). Dus în Paddan-Aram, el luă în căsătorie pe Lea și Rahela, fetele lui Laban, din care avu 12 fii și o fată: Dina.

Dintre toți fiii lui Iacov, evanghelistul amintește pe nume numai pe Iuda, și aceasta nu fără scop. Amintește pe fiii lui Iacov, pentru că după dâșii aveau să se numească semințiile lui Israel. (יְהוּדָה e numele primit de Iacov după lupta ce a avut-o la Luz cu îngerul Domnului și înseamnă: invingătorul lui Dumnezeu). Zice pe nume lui Iuda, pentru că peste dâșul și seminția lui a căzut binecuvântarea și promisiunea pe care a dat-o Iacov, care nu binecuvintează pe בְּכֹרֶת — primul născut Ruben, ci pe al patrulea, pe cel născut din Lea, pe Iuda: «Pe tine, Iudo, te vor lăuda frații tăi... Sceptrul din Iuda nu se va depărta, nici povățuitor din coapsele lui până ce nu va veni שִׁילֹחַ — Pacificatorul și acelaia îi

vor da ascultare popoarele» (Geneza 49, 8-10). Pe Iuda îl pune Iacov peste frații săi și lui îi dă făgăduința pe care o primise dela Dumnezeu: Nu va lipsi domn din Iuda, până nu va veni Pacificatorul». Și de fapt toți regii care au urmat dela David în regatul Iuda, s'au tras din sămânța binecuvântată a lui Iuda, care nu s'a depărtat dela tron decât cu venirea lui Irod cel Mare,¹⁾ care era de origine Idumeu și în timpul căruia se născu Hristos. Fiul este ajuns aici pe cale de profeție, dar pe cale genealogică mergem mai încet, căci pe această cale luminăm și profeția.

Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φαρῆς καὶ τὸν Ζαρά ἐκ τῆς Θάμαρ. Iuda s'a căsătorit cu o cananiană Șuea, din care avu pe Er și pe Onan, care au murit în Canaan (Numeri 26, 19) și pe Șela (Geneza 38, 1-5) iar mai târziu i s'a născut יְהוֹדָה Φαρῆς și Ζαρά (1 Cronice 2, 3-4). Aceștia, deși sunt născuți dintr'o cananiană, totuși ei sunt sămânță a lui Iuda — sămânță cu făgăduință. Tamar era soția lui Er, fiul lui Iuda. Murind Er, ea luă pe Onan, care, deasemenea, moare fără să lase fiii. Atunci Tamar, prin vicleșug, prinde sămânță dela Iuda și face pe Feres și pe Zara.

Când îi năștea pe dâșii, a scos mai întâiu din pânțele mâna feciorul cel dintâiu, ca cum vrea întâiu să se nască. Și moașa cu un fir de ață roșie a legat mâna copilului ca să se cunoască celce s'a născut întâiu. Dar a tras copilul mâna înapoi și s'a născut mai întâiu celalt copil, după aceia celce mai întâiu scosese mâna. Deci s'a numit cel întâiu născut Fares, care va să zică: tăiere, pentru că a tăiat rânduiala cea firească, iar cel ce a tras mâna: Zara, Și înseamnă istoria aceasta o taină oarecare. Precum Zara a arătat mâna mai întâiu și s'a tras iarăși, așa și viețuirea cea după Hristos, s'a arătat întru sfinții cei mai dinainte de lege și de tăierea împrejur. Pentru că toți aceștia nu după rînduiele și poruncile legi s'au îndreptat, ci pentru că au viețuit viața evanghelică... Iar după ce a venit legea, s'a tras înapoi o viețuire ca aceasta. Și precum acolo, după ce s'a născut Fares, iarăși a ieșit Zara, așa, după ce s'a dat legea, mai pe urmă a strălucit viețuirea evanghelică, care s'a însemnat cu ață roșie, adică cu sângele lui Hristos... Evanghelia pomenește pe Tamar, care nu era de lăudat, ca să arate că Hristos, toate pentru noi, a primit a avea și pe unii ca aceștia de strămoși, mai vârtos că și prin însăși aceasta, adică prin a se naște dintr'înșii să-i sfințească pre ei: căci n'a venit să cheme pe cei drepti, ci pre cei păcătoși²⁾.

¹⁾ Ba nu, dela tron au căzut odată cu Ierusalimul sub Nabucodonosor și nu s'au mai ridicat. Dinastia care a venit târziu, prin Macabei, după 300 de ani nu mai era din neamul lui David, ci era familie preoțească din Aron. — Nota Arhim. Scriban.

²⁾ Teofilact. o. c. pag. 6, 7.

¹⁾ Fiul cel întâiu născut se numea celnăscut israiliteanului întâiu în căsătorie, fie din orice femeie din care le-ar fi avut el. Privilegiile întâiului născut erau: a) două părți din moștenirea părintească, b) o autoritate, aproape ca cea părintească, între frații săi și c) înainte de darea legii de către Moisi, și preoția în familie. Tatăl putea să dea aceste drepturi altuia dintre fiii săi. Vezi: *Arheologia biblică* de Isidor de Onciul. Cernăuți, 1884, pag. 811 seq.

Dela Fares înainte, cărțile sfinte ale T. V. nu ne dau multe amănunte despre persoanele pe care le amintește Evanghelistul până la David.

Fares are ca copii pe Esrom și Hamul (1 Cron. 2, 2), iar Esrom avu trei copii și anume pe: Ierahmeel, (A)ram și Chelubai (Caleb) (1 Cron. 2, 9), și Ram născu pe Aminadab și acesta pe Nahșon, pre capul fiilor lui Iuda (1 Cron. 2, 10) și Nahșon născu pe שַׁלְמוֹן Σαλμών și Salmon născu pe Booz, iar acesta pe עֹבֵד Ἰωβήδ, care născu pe דָּוִד Ἰεσσαί (1 Cron. 2, 11-12).

Pe lângă aceste știri genealogice din cronice, găsim asupra acelorași persoane o genealogie în cartea Rut. Acolo, însă, nu spune, când sunt mai mulți frați, numele tuturor, ci numai a acelora prin care seminția lui Iuda se binecuvântă. Și firul binecuvântării trecu astfel: Fares, Esrom, (A)ram, Aminadav, Nahșon, Salmon, Booz, Obed, Isai și David (Rut 4, 18 sq) Impăratul.

Evanghelistul nostru, în privința firului genealogic dela Fares până la David, găsea izvoare în Cronice și Rut. Dar el are adaose, în afară de acestea, căci zice: «Salmon născu pe Booz din *Rahab*». Cine a fost această *Ραχαβ*, nu știm din izvoarele amintite¹⁾. Numele ei se întâlnește, însă, în Iosua II, 15 seq. «Booz născu pe Obed din *Rut*». Rut era de neam moabitean și se căsătorise cu Mahlori, fiul lui Ebimelec și a Naomii. Constrânși de foame, se duc cu toții în pământul Moabului, unde moare Ebimelech și fiii săi. Văduva Naomi, după încetarea foametei, vru să se întoarcă în patrie și nora sa Rut o urmă. Rut trăia cu soacră-sa. Eșind să culeagă spice, nimereste în lanul lui Booz, un bogătaș de lângă Betlehem, sau chiar de acolo, care, prinzându-o, nu-i face nici un rău. Rut, ducându-se acasă, spune Naomii întâmplarea, iar aceasta îi spune că ea, Rut, își poate revendica asupra lui Vooz dreptul căsătoriei de levirat. După oarecare întârziere, cerute de anumite formalități ale legii mozaice, Vooz ia în căsătorie pe Rut și din ea naște pe Obed, tată lui Ișai și bunicul lui David Impăratul.

$\text{Ἰωβήδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί}$ — din soția sa Rut, moabiteanca. El a născut pe Ișai care a avut ca fii pe Eliab, Abinadab, Șama, Neta-neel, Raddai, Ozenn și David, din care cei 3 dintâiu au fost în trupele lui Saul, iar David era cel mai mic. Ieșai mai are și 2 fete: Ἐ-

rina și Abigail (1 Samuel 17, 13 seq; 1 Cron. 2, 13-16). În războiul pe care Saul îl avea cu Filistenii, Ișai trimete pe fiul său mai mic David ca să ducă mâncare, în tabără, celor 3 frați mai mari care erau sub steag. Aici mâna lui Dumnezeu îl sprijinește și, prin învingerea lui Goliad, hotărăște biruința de partea Israiliților. După această întâmplare, David intră pe scena lumii ca urmaș al făgăduințelor lui Avraam, Isaac și Iacob și ca strămoș al Mântuitorului.

Δαβείδ (în unele manuscrise este și Δαβίδ) s'a născut în Betlehem și, ca al 2-lea rege în Israil, domni 40 de ani. Ținea în căsătorie pe Mical, (fica mai mică a lui Saul) care muri fără să fi lăsat urmași lui David (2 Sam. 6, 16, 23). În timpul unui războiu cu Amoniții, David, rămas în Ierusalim, comite adulter cu בַּת שֶׁבַע Βηρσοβέε, femeia lui Urie, heteul, care-i și naște pe Solomon. La musturarea profetului Natan, David se umilește și se curățește prin rugăciuni și supărări casnice: fiul său, Amon, seduce pe fica sa Tamar, iar Absalom se revoltă contra tatălui său și moare spânzurat, de un copac, cu propriul său păr. Ca jertfă pentru păcatul său, vroi să ridice templu Dumnezeului celui viu, dar Dumnezeu dădu această glorie urmașului și fiului său Solomon — cel născut din Batșeba.

David, pentru păcatul său, a făcut o pocăință neîntreruptă, despre care singur zice: «De șapte ori pe zi de laud, pentru judecățile dreptății tale» (Ps. 119, 164) și pentru aceasta a primit dela Dumnezeu făgăduința: «voiu întări scaunul împărăției tale în veci» (2 Sam. 7, 13), iar Apostolul Petru, în prima sa predică, nu găsește altceva mai nimerit decât a vorbi de David și a aminti că «cu jurământ i-a jurat Dumnezeu, că din rodul coapsei lui va pune pe tronul lui» (Faptele Ad. 2, 30), iar Paul în Antichia Pisidiei, rezumând istoria poporului Iudeu, sfârșește zicând: Și (Dumnezeu) înlăturându-l (pe Saul), le indică împărat pe David, căruia-i și zice mărturisind: am găsit pe David, fiul lui Ișai, bărbat după inima mea, care va face toate voile mele» (Deta, 13, 22).

Dela Avraam și până la David, Evanghelistul găsește 14 generațiuni de oameni, socotite regulat din tată în fiu, prin care s'a strecurat, odată cu sângele lui Avraam, și binecuvântarea pe care acesta a primit-o dela Dumnezeu.

Dela David în jos, genealogia nu se depărtează dela dinastia domnitoare a lui David, precum vom vedea în cele următoare.

$\text{Δαβείδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ Ὀβρίου}$ — heteul, pe care l-a pus cu viclesug în fruntea armatei sale și în urmă s'a năpustit asupra femeii sale Batșeba și a făcut cu ea pe Solomon, în Ierusalim. Pomenește pe femeia lui

¹⁾ Socotesc unii că aceasta este femeia care a primit iscoadele lui Isus Navi și le-a mântuit pre dânsule, mântuindu se și pre ea. Și a pomenit de aceasta ca să arate că precum această curvă era, așa și adunarea neamurilor: că au curvit întru iscodirile lor. Inșă primind pe iscoadele lui Iisus, adică pe Apostoli, și crezând cuvintele lor, s'au mântuit toți cei din neamuri (Teofilact, o. c pag. 7), potrivit celor spuse de Domnul: «Cel ce primește profet... (drept) în nume de profet... (drept), plata profetului (dreptului) va lua» (Matei 10, 41).

Urie «ca să arate că nu se cuvine a se rușina cineva de strămoși, ci mai vârtos a se sirgui, prin a sa taptă bună, a-i face slăviți și pe aceia și cum că toți sunt primiți de Dumnezeu, ... numai de vor avea fapte bune ¹⁾».

În Ierusalim, i s'a mai născut lui David și alți fii (Șammua, Sobab, Natan, Solomon, Ibha, Elișnah, Neteg, Iafia, Elisama, Eiifelet — 2 Sam. 5, ¹⁴ ¹⁶), dar numai Solomon s'a făcut moștenitor tatălui său și partaș făgăduințelor, domnind peste întregul Israil 40 de ani. Înțelepciunea sa cea mare, pe care a cerut-o dela Dumnezeu, ca pe cel mai mare dintre bunuri, l-a făcut vestit, ca și scrierile ce a lăsat. 3000 de proverbe, 1005 imne, cântarea cea prea frumoasă, Ecclesiastul și Ps. 72 și 172 ²⁾ sunt ceea ce a lăsat el literaturii sfinte (1 Regi 4, ³²). Solomon puse în anul a 4-lea al domniei sale temelia templului pe care-l sfârși în șapte ani. La sfintirea templului, după rugăciunea lui Solomon, urmează reîntărirea făgăduinței pe care o făcuse la Ghibeon: «Am auzit rugăciunea ta și cererea ta cu care te-ai rugat înaintea mea... Și tu, de vei umbla înaintea mea, cum a umblat David, părintele tău... voi întări tronul regatului țării în veci peste Israil, cum am promis lui David, părintele tău, zicând: nu va lipsi din tine bărbat pe tronul lui Israil» (1 Regi 9, ³ ⁶). După făgăduința aceasta, a urmat imediat și anunțarea pedepsei pe care o va primi dacă nu va asculta. Și Solomon și-a făcut palat mareț, cu tron de ivoriu, acoperit cu aur curat, lucrări de municipalitate, regulă starea levitică, dar haremul lui, compus din femei străine, i-a atras pedeapsa. Imediat după moartea sa, poporul a cerut urmașului său Rovoam, născut din principesa amonită Naama, să micșoreze dările mărite de Solomon, pentru a face față cheltuelilor curții sale. El, neascultând poporul adunat la Sichem pentru a-l proclama rege, ci mai mult curtezanele și leaderii curții sale, nu voi, și atunci zece triburi proclamă de rege peste Israil pe Ierovoam, iar lui Rovoam și dinastiei davidice îi rămân credincioase triburile Iuda și Veniamin.

Rovoam רֹבּוּאָם moare după o domnie de 17 ani, cam pe la anul 957 a. H. și îi urmează la tron fiul său -'Aḥiā (1 Regi 12, ¹⁶), care domni trei ani, conservând în Iuda tronul davidic și lăsând ca urmaș pe 'Aśāφ, fiul său (2 Cron. 14, ¹), care, după o domnie binecuvântată de 41 de ani, lasă ca urmaș pe fiul său 'Iωσαφάτ, care domni 25 de ani în Ierusalim «făcând cele drepte în ochii lui Iehova». «Și Iosafat adormi cu părinții săi și se înmormântă cu părinții săi în cetatea lui David, părintele său». Și în locul

lui, domni fiul său -'Iωράμ (1 Regi 22, ⁴¹ seq.). De fapt, Iosafat a mai avut fii (Azaria, Ehiel, Zecaria, Azaria, Micael și Șefatia), dar întâiul născut al său, Ioram, s'a făcut urmaș tronului său și făgăduințelor casei davidice, deși «el făcuse rele în ochii lui Iehova», Care «nu voi să piardă casa lui David, pentru legământul pe care-l încheiase cu David și fiindcă zisese că-i va da lui candelă, lui și fiilor lui pentru totdeauna» (2 Cron. 21, ¹⁻⁷ seq.).

Cu cele spuse dela David și până la Ioram, se achită perfect de bine întreaga genealogie cuprinsă în versurile: Δαβειδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα, ... τὸν 'Ροβοάμ, ... τὸν 'Αβιά, ... τὸν 'Ασάφ, ... ὃν 'Ιωσαφάτ, ... τὸν 'Ιωράμ.

Mai departe, însă, sfântul Evangelist zice: 'Iωράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Οἰείαν ¹⁾, ceea ce, după aceleași izvoare (din Regi 8, ²⁵ și 1 Cronici 3, ¹⁰ seq.), nu pare exact. Căci Ioram a născut pe Ahazia, care domni un an în Ierusalim (2 Regi 8, ²⁵ seq.) și avu ca fiu pe Ioăș, cel scăpat de furia reginei Atalia, care voia să extermină familia davidică, grație mătușei sale Ioșeba, soția arhiereului Ioiada. Ioiada l-a și uns pe Ioăș de rege și l-a povățuit, dar, după moartea lui, Ioăș a decăzut și a murit ucis, după o domnie de 40 de ani, lăsând ca urmaș pe fiul său Amazia, iar acesta pe 'Αζαρίας, pe care sfântul Evangelist îl dă ca fiu al lui Ioram, sub numele de 'Οζείας.

Sfântul Evangelist Mateiu, zicând: «Ioram a născut pe Ozia», vrea să arate economia lui Dumnezeu, care, pentru nelegiuirile cele mari ale reginei Atalia, a retras la patru generațiuni numele din genealogia Mântuitorului, prin blestemul dat lui Ahab, ai căruia urmași erau cei omiși din genealogie: «Răutate voi aduce peste tine și voi mătura în urma ta și voi stârpi din ai lui Ahab pre tot sufletul, parte bărbătească și pe cel închis și pe cel liber din Israil... pentru mânia cu care m'ai mâniat, trăgând pe Israil la păcat» (1 Regi 21, ²¹ seq.) ²⁾.

¹⁾ Heer consacră acestei analize 10 file, dela pag 134—154.

²⁾ Nu fără importanță este ceea ce spune Hilarius (Commentar, in Matthaem: 1, 2) și Hieronymus (Commentar, in Matthaem: 1, 8) și de aceia chiar cuvintele lor. Hilarius zice: «Sequens illud est, ut, quia diximus secundum rerum fidem, generationis istius ordinem nec numero sibi, nec successione constare; hujus quoque rei ratio afferatur. Non enim levis causa est, ut aliud in narratione sit, aliud fuerit in gesti, et aliud referatur in summa. aliud vero teneatur in numero. Namque ab Abraham usque ad David quattuordecim generationes enumeratae sunt, et a David usque ad transmirationem Babylonis generationes quattuordecim, cum in Regnorum libris decem et septem deprehendatur. Sed in hoc non mendacii aut negligentiae vitium est. Tres enim ratione praeteritae sunt. Nam Joras genuit Ochoziam: Ochozias vero genuit Ioam: Ioas deinde Amasiam: Amasiam autem Oziam. Et in Matthaeo Joras Ochoziam genuit, ex Achab scilicet domo: dictumque erat per Prophetam, non nisi quarta generatione in throno regni Israel quemquem de domo Achab esse sessurum. Purgata igitur Achab familia gentili, tribusque praeteritis, jam regalis in quarto generationum consequentium origo numeratur». Tot la această damnatio memoriae din cauza unui dolus venit asupra casei lui Achab închină și Ieronim zicând: «In quarto Regum»

¹⁾ Teofilact o. c. pag. 8.

²⁾ A. P. Billot. Petit dictionnaire biblique. Paris, 1915. pag. 528.

Pentru lămurirea acestor generațiuni facem loc următorului tablou genealogic :

- Ahab † Isabela
 1. Atalia † Ioram
 2. Ahazia
 3. Ioaş
 4. Amazia

volumine (III, 8 seq.) legimus de Joram Ochoziam fuisse generatum, quo mortuo, Josabeth filia regis Joram, soror Ochaziae tulit Joa filium fratris sui, et eum internecioni, quae exercebatur ab Athalia, subtraxit. Cui successit in regnum filius ejus Amasias, post quem regnavit filius ejus Azarias qui appellatur et Ozias (al. Ochozias): cui successit Joathan filius ejus. Cernis ergo quod secundum fidem historiae tres reges in medio fuerint, quos hic Evangelista praetermisit: Joram quippe non genuit Oziam, sed Ochoziam et reliquos quos enumeravimus. Verum quia Evangelistae propositum erat tres tessares-cesdecades in diverso temporum statu ponere, et Joram generi se miscuerat impiissimae Jezabel; idcirco usque ad tertiam generationem ejus memoria tollitur, ne in sanctae nativitatis ordine poneretur.

Locul acesta din Hieronymus să menționează și în: *Rose P. P.*:

pe care socotindu-l, ne dă tocmai cele 4 generațiuni prin care se sfârșește blestemul ¹⁾. Nu putem trece cu vederea că, din textele LXX codex 236 = Vaticanus graecus 331 din secolul al X lipsește cei trei regi, întocmai ca și la Mateiu ²⁾.

Évangile selon saint Matthien. 9 ed. Paris. 1908, pag. 3, — după care citează și d. Dănău în studiul său, pag. 579. În altă parte — Apologétique chrétienne, par Moulard et Vincent, 20 ed., pag. 91 — citim: Trois des ancêtres de Jésus les plus connus: Ochozias, Joas et Amasias, sont passés sous silence. On ne découvre pas d'autre cause a cette omission, que la volonté, chez l'Évangéliste, de partager ses personnages en trois groupes symétriques de quatorze noms chacun.

¹⁾ Citatul la *Dănău* (o. s. 571). Menționat și în *Rose. O. P.* Evangile selon s. Matthieu 9 ed. Paris. 1908 pag. 3, iar după acesta în *Dănău*. Iar în altă parte (Apologétique Chrétienne par Moulard et Vincent, ed., 20-ième pag. 91) citim: Trois des ancêtres de Jésus le plus connus, Ochozias, Joas et Amasias, sont passés sous silence. On ne découvre pas d'autre cause a cette omission, que la volonté, chez l'Évangéliste, de partager ses personnages en trois groupes symétriques de quatorze noms chacun.

²⁾ *Heer*, o. c. 138.

Econ. I. C. BELDIE,

Directorul Seminarului «Sf. Andrei» din Galați.

CEL MAI BUN PRIETEN

Cartea este o putere: cea mai mare și cea mai rodnică, și puterii acestea i se datorește toată starea de înflorire în care se găsește omenirea astăzi.

In timpul războiului care a zguduit lumea din temelii, cartea și-a avut o parte covârșitor de însemnată.

Ofensiva armelor a reușit în urma ofensivei sufletesti descurajatoare, săvârșită cu ajutorul tipăriturilor aruncate. Un întreg stat major a operat după un plan bine chibzuit. Ofițerii germani, vorbind de urmările acestui «războiu al hârtiei» — au mărturisit adevărul: Foile distrugeau mai mult ca bombele! In Rusia, revoluția s'a întins cu ajutorul hârtiei. Hârtia poartă mereu făgădueli de fericiri — bune și rele, — ca o apă care poate răcori, dar și îmbolnăvi prin microbii ei!.

Înțelegând însemnătatea cea mare a cărților în viață, oamenii din toate timpurile s'au silit să le adune la un loc și să vină acolo, ca la o fântână de izbăvire și de luminare. Această adunare de cărți a dat naștere bibliotecilor.

Obiceiul de a strânge cărțile laolaltă, pentru folosul obștesc, e vechiu de tot, pierzându-se în negura timpurilor.

Cea mai de seamă bibliotecă din vechime, eră biblioteca din Alexandria, (oraș așezat în partea de M. N. a Egiptului) — care încheagă în

sine înțelepciunea oamenilor, după cum sf. Scriptură încheagă înțelepciunea lui Dumnezeu.

Ea cuprindea 700.000 de cărți, număr grozav de mare, pentru vremurile de — atunci (acum 2200 de ani), când ne gândim că, față de ușurința de azi a scrisului, cea mai mare bibliotecă a lumii, care e socotită a fi biblioteca Parisului, abia numără 4.000.000 cărți!

Câtă grijă nu s'a cheltuit din partea oamenilor vremii, pentru păstrarea bibliotecii din Alexandria, începând cu Demetriu Faler, dirigător al curții regelui Ptolomeu al Egiptului, care a hotărât cel dintâi, ca să se adune tot ce s'a scris în lume și să se păstreze în biblioteca aceasta! Pentru întreținerea ei, s'a creat un tezaur anume, cum și o anumită administrație, însărcinată cu întreținerea și păzirea ei».

«Cât de departe sunt — însă — căile mele de căile voastre și cugetele mele, de cugetele voastre», zice Domnul prin gura profetului David!

Și cu drept cuvânt, căci s'a întâmplat cu biblioteca din Alexandria, aceea ce s'a întâmplat și cu zidirea turnului Babel: cu toate măsurile luate de oameni, biblioteca tot a pierit!

Astfel, începând cu împăratul roman Cezar, ai cărui soldați i-au dat foc întâia oară, la anul 390 d. Hr. a ars din nou, până ce califul Omar — o căpetenie de-a Arabilor — la anul 641 d. Hr. a nimicit și cele din urmă rămășițe din ea,

zicând acele memorabile cuvinte, că: «*Dacă această bibliotecă cuprinde ceea ce învață Coranul, atunci e de prisos să mai ființeze; iar dacă cuprinde lucruri care contrazic învățătura Coranului, cu atât mai mult ființarea ei e de prisos: deci și 'ntr'un caz și'n altul, ea trebuie distrusă!*».

O sfoartă asemănătoare a avut și biblioteca Universității din orașul *Louvain* (Belgia) care era una dintre cele mai mari și mai bogate în cărți vechi — de mare valoare — din timpul de față (300.000 vol.), ea căzând pradă — sub ochii noștri — urgiei focului pus de germani — alterus Omar! — în timpul războiului mondial!

Iată sfârșitul tuturor operelor omenești!

Față cu cele spuse mai sus, am putea fi amăgiți a crede, că în lumea cărților nu numai că nu putem afla ceva temeinic, dar chiar că aci se află tot ce poate fi supus mai ușor distrugerii, stricăciunii! Așa s'ar părea, privind lucrurile numai la suprafață. — Privindu-le mai în adâncul lor însă, vom vedea că tocmai în lumea cărților găsim una dintre cele mai mari trăinicii, din câte s'au întâlnit când-va sub soare, în ființa sfintei Scripturi — Biblia, — sau Cuvântul lui Dumnezeu, scris. — În această carte, care este o adevărată viață vie, vom putea face cea mai bună deosebire între lucrurile omenești și dumnezeiești!

În adevăr, dintre toate cărțile despre care s'a pomenit cândva, singură Biblia a străbătut nevătămată printre vașnicele schimbări ale timpului, așa după cum vulturul semeț străbate înălțimile văzduhului, deasupra tuturor celor pământești!

Dar ce spun eu de cărți! Atâtea și atâtea popoare și împărății strălucite despre care vorbește Cartea sfântă, au apus de mult sub vâlul gros al uitării — așa după cum apune soarele după o zi frumoasă!

«*A pierit pomenirea lor cu sunet*» după înseși cuvintele cărții sfinte — înghițite ca de un pește uriaș, de noianul neertător al vremii, nelăsând doar de cât urma numelui ființării lor!

Printre toate zburciunile acestea, Cartea sfântă singură a străbătut așa după cum străbate aerul dătător de viață, prin toate unghiurile. În calea sa, ea nu cunoaște piedici. Și totuși, cine a întâmpinat mai multe stavile în calea sa, de cât sfânta Carte?

În această privință, e de ajuns să spunem, că — împărății păgâni — Deciu și Deoclețian, în ura lor neîmpăcată împotriva credinței creștine,

au poruncit cu strășnicie, ca în primul loc să fie adunate și arse cărțile sfinte ale creștinilor, sub care trebuie să înțelegem scrierile care alcătuiesc sfânta Scriptură, — spre a ne putea încredința pe deplin de adevărul celor afirmate mai sus.

Dar ea merge înainte — fără șovăială, de 35 de veacuri încheiate, străbătând numărul anilor, așa după cum râul străbate văile întunecoase ale muntelui, măcinând stânca ce i se împotrivește și nu se oprește, până ce apa lui nu ajunge acolo unde toate apele se strâng: în marea cea necuprinsă! Așa țintește Cartea sfântă să ducă pe oameni la Dumnezeu, pricina a toate câte sunt, — «*ca la cunoștința adevărului să vină*». (I Timotei, II, 4).

Ea este aceea care a slujit drept povățuitoare lumii până la Hristos, pentru ca, apoi, îmbogățindu-se prin puteri nouă de lumină și de viață, de la «Izvorul vieții» Hristos Domnul, a Vestirii celei bune, a Evangheliei, să se împrăstie în cele patru colțuri ale lumii, cu tăria și strălucirea soarelui dimineții, plinind astfel cuvântul Domnului:

«*Și se va propovedui această Evanghelie a Împărăției în toată lumea, întru mărturie la toate neamurile și atunci va veni sfârșitul*» (Matei XXIV, 14).

Sfânta Carte este doctoria cea mai bună pentru cei îndurerăți sufletește, ca și trupește. Ea este limanul lor de scăpare, alinător al suferinței în nevoi și în necazuri.

«*De însetează cineva, să vină la mine și să bea*» zice dumnezeescul Mântuitor în sfânta Evanghelie, celor doritori de apă vie.

Iar tuturor oropsiților și asupriților lumii acesteea, celor ce li se pare că nu mai pot afla nici un sprijin și nici o mângâiere în lumea aceasta, celor pe care toți îi împilează și-i obijduesc, le zice, chemându-i la sine, Cuvântul Mântuitorului:

«*Veniți la mine toți cei osteniți și însărcinați și eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul meu peste voi și vă învățați de la mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre. Că jugul meu este bun și sarcina mea ușoară*» (Matei XI, 28-30).

Dar oare, care alt prieten ar mai chema la sine, cu atâta duiosie, pe toți nemângâiații lumii acesteea, așa cum îi chiamă Cartea sfântă?

Tocmai de aceea ea este Cartea cărților, cartea care a fost și va fi reîncetat cea mai răspândită

și mai cetită de pe pământ, cartea care a făcut înconjurul lumii, — cel mai bun prieten al omului!

De la 1436, când s'a tipărit cea dintâi Biblie — în urma descoperirii tiparului, treptat — treptat, această sfântă carte s'a tălmăcit și s'a tipărit aproape în toate limbele popoarelor ce locuiesc pe rotogolul pământului.

In ciuda atâtor multor lucruri, care împiedică pacea pe pământ, «Cuvântul lui Dumnezeu nu se leagă» (II Tim. II, 9). Pe când pe alte câmpuri de luptă se întâmplă când biruințe, când înfrângeri, nu găsim nici o oprire în mersul necurmat al Bibliei, care înaintează mereu, pentru a cuceri limbile omenirii.

O singură societate — care e și cea mai mare¹⁾ —, a tipărit de la 1804 — data înființării ei, peste 310.813.000 exemplare din sf. Scriptură, — din care 99.000.000 numai în englezește!

Numărul tuturor limbilor, în care s'a tipărit cartea Sfântă până în prezent e de 528, din care 152 numai în veacul de față!

Fiecare popor și-a însușit-o în limba sa, făcând dintr'însa astfel, comoara veșnică și necesară, ce s'a lăsat drept moștenire de Dumnezeu, omenirii întregi.

Aceasta dovedește pe deplin obârșia sa dumnezească!

Biblia singură este un apostol. În mâinile care încap, ea nu poate rămâne rece, ci este un adevărat izvor de căldură, de lumină și de viață. — Astfel istoria ne povestește cum doi bărbați care nu erau creștini, numiți unul *Atenagora* iar cellalt *Ieofil de Antiohia* s'au apucat s'o cetească, cu gând să-i găsească scăderi pe care le bănuiau ei și s'o batjocorească apoi. Dar în loc de aceasta, cetind-o, ei s'au făcut creștini și scriitori de seamă pentru biserică!

Un alt bărbat de seamă, *Iustin mucenicul și filosoful*, trăitor prin cele dintâi veacuri ale creștinătății, ca și ceilalți doi, fiind scârbit de felul cum se băteau cap în cap toate spusele învățătorilor lumești, a luat să cetească într'o doară și Biblia, cartea sfântă și mai mult de cât minunat de felul cum se scrie în ea, pe loc s'a și făcut creștin și mai apoi a apărat credința creștină cu scrisul său! Iar în urmă a suferit și chinuri — încununată cu moartea — pentru ea.

Despre care altă carte s'ar mai putea spune o asemenea minune.

Pentru însușirile sale alese, cartea sfântă a fost în mare cinste pentru creștinii tuturor timpurilor. Atât de mult o citeau însă creștinii celor dintâi timpuri ale creștinătății, în cât cărțile de obârșie ale sf. Evanghelii și ale epistolelor apostolilor s'au distrus prin deasa întrebuintare, nerămânând de cât copii de pe ele!

Astfel despre ucenicul său *Timoteiu*, sfântul apostol Pavel spune că *încă din pruncie știa sf. Scriptură* (II Tim. III, 15).

Și cum n'ar fi fost astfel, când încredințat eră acest ucenic până'n adâncul sufletului împreună cu dascălul său:

«Că viu este cuvântul lui Dumnezeu și lucrător și mai ascuțit de cât toată sabia ascuțită de amândouă părțile; și străbate până la despărțitura sufletului și a duhului și a mădularilor și a măduvei și este judecător cugetelor și gândurilor inimii», după cuvintele aceluiași apostol către Evrei (IV, 12).

După cele arătate mai sus, îmi vine să cred că oricine își va zice în sine: Fericită e țara aceea în care cartea sfântă mai presus de orice, slujește drept călăuză în viață! Cu adevărat așa este și țara aceea minunată se numește Anglia!

«Acolo o cetesc și copiii, iar întinderea politică a stăpânirii engleze, trebuie căutată și în puterea acestei cărți. De aceea o găsești pretutindenea: în mâna Impăratului Indiilor, în școală, în traista răspânditorului credinței, în coliba ciobanului, în sacul călătorului, în luntrea pescarului, pe masa lucrătorului de fabrică, în celula osânditului!»

Se poate zice — cu drept cuvânt — că nici într'o țară din lume, învățătura lui Hristos n'a pătruns atât de adânc în sufletul omului ca în Anglia.

Pentru fiii acestui popor, Biblia e tot atât de căutată, ca și pâinea de toate zilele. În felul în care își trage copacul hrana din pământ, tot astfel își scoate acest popor tot ceea ce-i este nevoie în viață din învățătura creștină, prin cetirea neîncetată a Bibliei!

Dar la noi?

Cinstea cu care a fost înconjurată sf. Scriptură, s'a arătat într'un chip mult mai vădit — în trecut — la noi, ca o urmare a evlaviei și a fricii de Dumnezeu care-și aveau rădăcinile adânc îm-

¹⁾ Societatea Biblică Britanică (N. A.).

plântate în sufletul poporului românesc. Poporul nostru fiind un popor credincios, care nu pornea nici odată la treabă, fără să-și facă semnul crucii și fără să zică un «Doamne ajută» a căutat de timpuriu să aibă în limba lui, cuvântul lui Dumnezeu. Erau alte timpuri și alți oameni înainte vreme!

Astăzi lucrurile s'au schimbat cu totul! Viața noastră a căpătat o înfățișare curat păgânească. De locașurile sfinte nu se mai îngrijește aproape nimeni, iar în ceea ce privește cetirea și cunoașterea sfintei Scripturi, a legii dumnezeiești, putem spune că stăm mai rău de cât aproape toate celelalte neamuri creștine!

Cei mai mulți creștini de-ai noștri nici nu știu ce-i aceea!

Vremea pe care o are liberă, românul nostru și-o trece de obicei tocind pragul crâșmelor, ori scârțâind ușile judecătoriilor, pentru toate nimicurile! Urmările acestei stări de lucruri ni-s

prea cunoscute, spre a le înșira aici: ne lipsește aluatul creștinesc, din toată plămădeala vieții noastre.

«*A cunoscut boul ieslea sa și asinul pe stăpânul său, iar poporul meu nu m'a cunoscut*» zice Domnul prin proorocul său. Să nu vină vremea să ni se zică și nouă aceste vorbe, care ni se potrivesc tot atât de bine. Și ca să nu vină acea vreme — dacă vrem să îndreptăm ceea ce am vătămat, să ne întoarcem din nou la obârșie — așa după cum se întoarce apa la matcă și să facem fapte la fel cu înaintașii noștri, începând cu punerea la temelie a vieții noastre a sf. Scripturi, cuvântul lui Dumnezeu, care s'a arătat a fi cel mai bun prieten al omului, prin chezuirea celei mai puternice temelicii, ca una ce poartă pecetea veșniciei.

Bibliografie: P. S. Vartolomeu — «Prelegeri Universitare».
— «Lamura» an. I. Nr. 3, 8 și 9; an. II, Nr. 2, 7 și 8.
— I. Botez: «Aspecte din civilizația engleză» — București 1916.

Pr. C. GH. VARTOLOMEIU

ȘCOALA FĂRĂ RELIGIUNE

Războiul mondial a zdruncinat lumea din temelie. Omenirea crescută timp de atâtea veacuri într-o anumită direcție religioasă morală, a fost abătută dela această cale și e astăzi pradă atâtor credințe deșarte, încât, dacă va urma mai departe acestor deșertăciuni moderne, se duce spre o prăpastie sigură.

Anumiți reformatori ai lumii, cari cred că acum mai mult ca altădată, trebuie să-și profeseze ideile lor, sunt de părerea că îmbunătățirea lumii se va face numai atunci, când toate așezămintele care au existat până la război, se vor reforma din temelie, deoarece acestea n'au fost în stare să oprească războiul, deci nici să ne apere de atâtea nenorociri.

Și această reformă trebuie începută cu cele mai de căpetenie așezăminte, după cum sunt: Biserica, Statul și familia, aceste așezăminte vechi, pe care se razimă întreaga omenire.

Mai cu seamă Biserica și familia sunt cele dintâi, pentru care trebuie numai decât găsită altă menire.

Cu aceasta, s'a făcut planul de operație pentru despărțirea Bisericii de Stat și izgonirea religiei din școală.

Pentru realizarea acestor planuri, s'au format societățile așa numiților francmasoni sau liberi cugetători, cari au avut reprezentanți încă multă vreme înainte de secolul aceasta.

Și deoarece acești meșteri ai gândirii încă de atunci și-au ales ca temă de elaborat mai cu seamă combaterea religiei creștine și izgonirea ei din școală, în cele următoare ne vom ocupa pe scurt cu unele evenimente din această luptă.

*

Cele dintâi idei pentru înlăturarea religiei din școală s'au ivit odată cu revoluțiunea franceză, când Dumnezeu a fost pentru totdeauna detronat din scaunul ceresc. Tot atunci s'au decretat și copiii drept posesiune a Statului, sfărâmându-se așa în chip ușuratec drepturile părintești și familiare.

Geniul lui Napoleon însă a zădărnicit pentru câțva timp aceste hotărâri samavolnice, pentru ca să răsară în anii 1833, 1848 și 1882.

De atunci tineretul din școlile Franciei e crescut fără religie. În locul acesteia, trebuia introdus însă în planul de învățământ altă știință modernă, care i-ar fi luat locul cuvenit, cercându-se mai cu seamă cu feluritele sisteme și ipoteze filozofice.

Așa, s'a încercat cu introducerea filosofiei lui Hegel, adusă în Franca de *Cousin*. Dar nu le convenea reformatoilor revoluționari, pentru că prea îndumnezeia ideea de Stat; iar pozitivismul lui *August Comte*, care le-ar fi plăcut, pentru adorarea naturii cuprinsă în el, a fost înădușit de dogmele lui Darwin, cari însă nici ele nu s'au putut susține.

Când ministrul de culte *Jules Ferry* a fost strămtorat în Camera franceză să declare care sistem de morală va înlocui religiunea, dânsul a declarat că în școală se va introduce morala cea adevărată, morala bună și omenească, morala părinților.

Această morală însă avea din vechime un caracter religios-creștin, care niciodată nu eliminase religiunea din viața tinerimii.

Din această încurcătură a eșit Ferry cu filosofia lui Kant, care lăsă religiunea să mai trăiască, dar o despoiasă de toate odoarele.

Astfel, cele dintâi cărți de morală cuprind multe idei de ale lui Kant, pentru copii o imposibilitate de priceput, fiind deja pentru cei bătrâni o enigmă. Și deoarece unele texte morale de aceste indicau și datorii față de Dumnezeu, învățătorimea radicală a cerut depărtarea acestora. S'a liniștit însă când *Briand* le-a declarat la un congres (1904): «Acela, al cărui creier nu e plin de taine și dogme, are dumnezeirea în sine, este Dumnezeu».

În această vreme, ajungând la putere și socialismul, învățătorimea, care adera la această credință, adoptă materialismul ateu, cunoscut prin deviza: «Nici Dumnezeu și nici stăpân!» și pus în praxă prin înființarea de școli de anarhiști — în Spania prin *Ferrer*.

Acestea au fost cele dintâi semne ale catastrofei de azi, care amenință întreaga lume civilizată.

Chiar atunci însă, n'au lipsit bărbați însemnați, cari, prin scrisul și cuvântul lor, făceau lumea băgătoare de seamă la primejdia amenințătoare.

Când președintele Franței *S. Carnot* a fost ucis, revista «*Gazette de Moscou*» publică următoarele: «Adevărații vinovați ai ivirii anarhiștilor în Franca sunt educatorii poporului francez. Ei sunt vinovații, pentru că uită și nici nu vreau să le spuie școlarilor că, afară de această viață pământescă, mai este și altă viață, că afară de

judcata omenească, este și judcata dumnezeiască.

Astfel, s'a dovedit atunci că atentatul lui Ferry a fost nu numai în contra Bisericii, ci și contra tineretului și poporului francez. Iar rezultatele dezaastroase nici n'au întârziat, căci patru ani după înlăturarea religiunii din școală, s'a constatat oficios prin «*Moniteur Universel*» și prin «*Revue de deux mondes*» că sporirea crimelor de către tinerii adulți, stă în strânsă legătură cu reformele făcute pe terenul învățământului public.

Paul L. Beaulieu, unul dintre cei dintâi economiști, scria la 1909: Deja demult, dar mai cu seamă de 15 ani, i s'a dat învățământului primar o direcțiune care înseamnă sinuciderea națiunii. Tendința duce într'acolo, ca să se desvolte gustul la o viață voluptoasă plină de egoism.

La 1911, ministerul de justiție publică un raport, în care se spunea că într'un an s'au comis de către criminali minori sub 16 ani 18,000 de acte de violență, 4500 de omoruri și tot atâtea încercări de omor. Drept aceea mulți dintre profesorii cei mai de seamă, ca *Huysmans*, *Paul Bourget*, *Brunetière* ș. a. au început a propovedui o reîntoarcere la tradiția veche de învățământ și creștere. Rând pe rând, au ajuns profesorii *Jean Delvöllé*, *Dehermes* și *Paul Bureau* (acesta în «*Criza morală a timpului de față*») la încredințarea că o ordine morală e cu puțință numai pe o bază religioasă. Religiunea și morala sunt strâns legate una cu alta. Etica naturală singură e numai o plantă dintr'o casă de flori, care, adusă în zbulciumul furtunii, trebuie să piară.

Nu se poate spune ce fel de sentimente s'au dezvoltat în poporul francez prin războiul mondial. *Paul Bourget* arată, prin romanul său «*Un divorce*» pustiirile făcute prin filozofia lui Kant, iar în «*Le sens de la mort*» arată el, cum știința pozitivistă nu dă omului, care să află în ceasuri grele, mângâierea credinței. Căci necredinciosul, ca să scape de dureri, apucă paharul cu otravă, pe când cel ce a rămas credincios legii strămoșești, duce până la sfârșit lupta cu durerile.

*

După aceste observări scurte referitor la întâmplările din trecut în Franca, unde s'au făcut cele dintâi începuturi cu școala fără religiune, să ne întoarcem la noi, unde francmazoneria încă nu e așa de puternică, încât să poată da asal-

turile obicinuite asupra tineretului și asupra așezămintelor de educație.

Totuși am putut observa anul trecut un fel de pipăire a ministeriului de instrucțiune, când s'a făcut întrebarea nevinovată, dacă nu s'ar putea micșora întru câtva ceasurile de religie la școlile noastre sau chiar înlătura în ultimele două clase de liceu. Ce-o fi îndemnat ministerul la această întrebare, nu se poate ști, doară ca să fie, poate, la nivel cu cultura din apus, deoarece și în Germania, Austria și Ungaria, guvernele revoluționare au înlăturat după război religie din școală.

După cum se vede, e aproape sigur că în viitor vom avea și la noi de dus multe lupte în direcția aceasta, căci cine are tineretul, are și viitorul. Și pentru a ne putea mai bine apăra împotriva acestor atacuri, cari au să vie, e bine să ne înarmăm de pe acuma cu armele trebuincioase de apărare.

Pentru aceea vom reproduce, după excelentul tratat al profesorului din Innsbruck *P. F. Klimke*, «Schule und Religion», unele din expunerile sale temeinice..

Ce-i oare școala fără religie, numită și *școală laică*?

E acea școală, care nu ia deloc în considerare credința școlărilor, în care nu se propune învățământul din religie și în care preoții nu au dreptul de a preda nici alte obiecte profane.

Tot învățământul se predă de către laici, cari au să se ferească cu totul de observări referitoare la Dumnezeu și de referințele omului către Dumnezeu. Dacă părinții doresc ca copiii lor să învețe religie, o pot face pe cale privată. Învățătorului e oprit totdeauna de a aminti ceva despre religie, fie în sens priincios ei, fie protivnic.

Să vedem acum ce se întâmplă cu un astfel de copil care, de când a început a vorbi și a pricepe lucrurile din lume, a auzit dela mama și tata că toate lucrurile sunt făcute de Dumnezeu, care toate le vede, care a dat anumite porunci oamenilor și că pe ceice nu le ascultă, îi pedepsește?

În școală învățătorul explică facerea lumii. Poate el să le spuie copiilor că lumea e făcută de Dumnezeu? După programul școlii, nu! El trebuie să spuie că, sau nu știe, sau că lucrurile s'au dezvoltat dela sine, sau să lase răspunsul

în seama copiilor. Oare copiii nu se vor întreba apoi: Dece învățătorul nu ne spune nimic despre Dumnezeu? Și nu se vor întreba în mintea lor, apoi: că cine are drept, părinții sau învățătorul? Și nu-și vor face părerea hotărâtă, că, tot învățătorul e în drept, deoarece trăește și fără Dumnezeu.... Așa se începe necredința.

Părinții îi spun copilului că Dumnezeu voește să facem cele bune și să ne lepădăm de cele rele, glasul cugetului e glasul lui Dumnezeu. Pentru faptele noastre vom primi în lumea cealaltă răsplata cuvenită.

În școala fără religie, li se predă copiilor morala și datoriile acesteia. Li se va spune și aici, ce au de făcut și ce de lăsat. Nu e iertat însă de a pomeni de numele lui Dumnezeu. Numai i se spune copilului că trebuie să facă bine, pentru că faptele bune au urmări bune și dimpotrivă.

În mintea copilului, se va produce atunci o mare frământare de idei privitor la cele spuse de părinți și la cele auzite în școală. Potrivit cu cele învățate în școală, ne mai fiind răsplată în lumea viitoare și ne mai fiind nici ochiul lui Dumnezeu, care să bage de seamă, copilul va face pe ascuns cele oprite, căci la urmările cele rele ale faptelor sale nechibzuite, dânsul nici nu se poate gândi. Glasul cugetului său care, după școala aceasta, e numai glasul naturii, e prea slab, încât să fie auzit. Așa se începe imoralitatea și destrăbălarea.

Dacă deci școala fără religie produce necredință și imoralitate, cu ce scop se râvnește atâta la introducerea ei? Apărătorii școlii acesteia ne invoacă multe cauze pentru dânsa, ba zic dânsii că și pentru religie e mai priincică o astfel de școală.

E cunoscut, zic dânsii, că religiozitatea a slăbit mult, și cu aceasta a crescut demoralizarea, care e ruina unui Stat. De aceea e de trebuință de a despărți religie de morală și a o întemcia pe legi naturale. Atunci școala fără religie va putea crește copiii fără deosebire de confesiune, ca să fie caractere tari și cetățeni vrednici.

În cazul acesta, oare nu ar fi mai practic de a da copiilor o creștere religioasă, mai intensivă și atunci demoralizarea va dispărea dela sine, după ce să știe apriat, că religie întărește morala?

În vremile trecute, aproape toți cetățenii unui

stat țineau de aceeași religie. Cu vremea, s'au schimbat însă lucrurile așa, că astăzi cetățenii unui Stat sunt de felurite religii, ba și fără religie. Statul îi ocrotește însă pe toți deopotrivă. E cu neputință însă de a-i crește pe toți unitar pe o bază religioasă-morală. De aceea e mai bine, zic reformatorii, de a-i crește numai moralicește, fără religie. Aici lipsește însă logica, deoarece e doară tehnic așa de ușor, ca fiecare copil să fie instruit în religia sa. Și dacă sporadic se află copii, ai căror părinți sunt atei și doresc pentru copiii lor o creștere necreștinească, trebuie ca majoritatea covârșitoare să se supună minorității disparente?

Școlile, zic liber cugetătorii, sunt susținute de către toți cetățenii. Ei au, așa dar, și dreptul de a pretinde ca învățământul să se predea așa, ca toți să poată lua parte, ceea ce s'ar putea face numai într'o școală laică.

Cum că și cei fără de religie au dreptul la școală, concede orișicine. Dar creștinii au mai mare drept de a cere și învățământul religios, pentru că de multe veacuri tocmai biserica a creat și susținut școala. Și mai ales la noi, unde voievozii și dreptcredincioșii boieri și vlădici și-au testat toate averile pentru creșterea religioasă-morală a norodului, nu se poate admite, ca unii venetici străini de neam și lege, să ceară prin graiul unor băstinași rătăciți schimbarea instituțiilor noastre de creștere.

Propagandiștii aceștia mai susțin apoi că învățământul religios pune preț numai pe predarea unor istorioare biblice și dogme, cari numai desgustă pe copii, și nu le edifică deloc simțirea internă religioasă, ba că religiea nici nu se poate învăța ca matematica, istoria sau alte obiecte.

Predarea religiunii atârnă totdeauna dela cel ce o predă. Când catehetul e pătruns el însuși de adevărurile credinței și duce o viață exemplară, nu se poate ca aceste sentimente să nu treacă și asupra ascultătorilor. Tocmai aici e și deosebirea între religie și celelalte obiecte, cari sunt aproape totdeauna lucruri moarte, pe când cea dintâi dezvoltă în copil voinți necunoscute și-l însuflețește spre gândiri frumoase.

Cunoscând odată copilul că este un Dumnezeu, trebuie el să-i cunoască voința și însușirile Sale și să învețe, că lui Dumnezeu nu i se slujește după bunul plac al fiecăruia, ci numai după anumite legi, pe cari trebuie să le îplinească cu grijă,

dacă voește să fie plăcut înaintea lui Dumnezeu și fericit.

Și dacă va zice cineva că copilul e prea puțin înaintat și necopt pentru a putea pătrunde în tainele religiunii, cari trebuiesc lăsate omului vârstnic, pentru a-și putea face singur păreri proprii în privința aceasta și nu impuse de către alții, atunci acela greșește mult.

Căci de bună seamă, cele mai fericite clipe le petrece o mamă atunci, când copilul ei, cu mânuțele împreunate, se deprinde a preamări numele lui Dumnezeu prin rugăciune. Iar în întrebările cele dintâi ale copilului despre cele sfinte și cerești, este atâta gingășie și sinceritate, încât ar fi cu adevărat o crimă de a nu-i dezvolta treptat cu vârsta și aceste sentimente de religiozitate. Și greșala nu este în fapta că religiea se predă copiilor prea mici, ci că învățământul acesta încetează prea de timpuriu și se dă uitării sau, ceea ce e mai mult, se încearcă în școala laică de a nu se preda de loc.

Iar aceasta să face după un anumit program, propovedit la toate congresele socialiștilor sau liber cugetătorilor, ca, de ex., la congresul socialist din Halle: «Declarând religiea de o afacere privată, despărțim *eo ipso* religia de stat, și creșterea generală și egală prin Stat, cuprinde deja și despărțirea școlii de Biserică. Școala trebuie organizată contra Bisericii, învățătorul contra preotului».

În congresul francmasonilor din Paris (1889), ateul *Francolin* spunea: Va veni ziua când la popoarele care n'au avut un secol al 18-lea și nici un 1789, monarhiile și religiile se vor prăbuși; ziua care nu e departe; ziua pe care noi o așteptăm, ca ideal al viitorului. Datoria noastră este de a grăbi ivirea acestei zile de înfrățire generală.

*

Așa după cum e făcut omul ca să trăiască, se cunoaște că nu e o ființă de sine, ci că atârnă dela Făcătorul său, dela Dumnezeu, deoarece nu are o fire statornică, ci aleargă dela o cunoștință la alta pentru a afla adevărul și arată o dorință nesfârșită după o fericire netrecătoare.

Fără cunoștința de Dumnezeu însă, aceste bunuri omul nu le poate afla niciodată. De aceea e numai decât necesar de a îndruma pe cei mici și neînțelegători spre cunoștința, cinstea și dra-

gostea către Dumnezeu și spre ascultarea poruncilor Lui.

La Moisi cetim: *Și aceste cuvinte, cari ți le spun astăzi, să le ai în inimă. Și le întipărește în fiii tăi și vorbește despre dânsele, când șezi în casă și când mergi pe cale... de Iehova Dumnezeuul nostru să ne temem, ca nouă bine să ne fie în toate zilele și ca să ne fie în viață.*

Intreaga sfântă Scriptură e plină de porunci pentru creșterea fiilor întru frica lui Dumnezeu.

Și dacă școala laică voește altfel, atunci școala aceasta nu e dela Dumnezeu. «Nici o înțelepciune, nici o minte, nici un sfat nu izbutește asupra lui Dumnezeu». (Proverb. Solom.). Și cu toate aceste, această școală propoveduește că tocmai credința prea mare e o piedecă pentru înțelepciune și pricepere, un domeniu al prostiei și al ignoranței.

Zicerea aceasta este însă o deplină necunoaștere a adevărului, deoarece pentru cultura neamului, din nici o parte nu s'au adus mai mari și mai multe jertfe, decât tocmai de către Biserică, prin înființarea de școli și institute de bună creștere, urmând întru toate poruncii Mântuitorului: *Lăsați pruncii să vie la mine.* (Lc. 18, 15).

Nu s'au scos oare, în urma acestui cuvânt, atâtea milioane de oameni din întunerecul păgânismului și s'au adus la lumina strălucitoare a creștinismului? Și acestea ar voi școala laică să le nimicească deodată, cerând deadreptul, de a nu duce pruncii la Iisus și de a le smulge din sufletul și inima lor credința în Dumnezeu și în Mântuitorul lumii, dupăcum se propoveduia odată în ziarul socialist *Vorwärts* (1890): «Noi nu credem într'un mântuitor, credem însă în mântuire. Niciun om, niciun Dumnezeu în chip de om nu poate mântui omenirea; numai omenirea muncitoare poate mântui omenirea».

De ai lua copilului mic odorul sfânt al credinței, înseamnă o adevărată crimă, care e cu atâta mai mare, cu cât și urmările sunt atât de dezastruoase, aducându-se tineretul la cea mai ticăloasă decadentă.

Alfred Fouillé, un filosof francez nu tocmai din cei credincioși, acuză școala laică că aceasta a adus tineretul la demoralizare, zicând: «S'a plâns odată mult după dogmele religioase, acum însă trebuie mai mult de plâns după dogmele morale». O morală fără Dumnezeu trebuie să ducă numai decât la egoism, la iubirea de sine, la imoralitate, căci după ce s'a nimicit simțul

religios în om, îl stăpânesc pornirile spre fapte rele, care nedând apoi peste piedici, se desvoltă tot mai mult și mai mult.

Unde Dumnezeu nu e stăpânul moralei, acolo iau conducerea patimele omenești, adică lăcomia, trufia, sensualitatea ș. a., care duc totdeauna spre peire. Și nici nu se poate dezvolta altceva în sufletele plăpânde ale copiilor, decât aceste scăderi, dupăce alt cap al școalei de azi, învață: «Cerul nu există, pământul e patria noastră, de unde răsar plăcerile și necazurile. De aceea trebuie să ne facem pământul cer».

Copilul va căuta așa dar să-și afle singur raiul pe pământ, umblând numai după plăceri destrăbălate și petreceri în desfrâu. Auzim noi doară zilnic indivizi de aceștia decăzuți, cum își scuză purtarea rea, că viața e scurtă și odată trăește omul. E păcat ca să lași, ca să-ți treacă viața fără plăceri.

*

Școala laică fără religione trebuie, așa dar, combătută numai decât.

Și aceasta nu numai din punctul de vedere al Bisericii, ci și din interese mai înalte ale Statului și neamului. Căci și dacă cuiva nu-i pasă de cele ce cere Dumnezeu dela om, atunci trebuie să grijască de cele ce cere Statul și neamul dela dânsul. Și dacă cineva nu crede în fericirea de dincolo, atunci trebuie să socotească că școala laică zdruncină și fericirea pământească a omului până la nimicire.

Sau voim ca și copiii noștri să ajungă a fi numărați printre tâlhari, ucigași și alți criminali? Școala aceasta fără doar și poate îi va aduce la această cădere deplină, când nu va mai fi nici credința în Dumnezeu, în nemurirea sufletului, în Biserică și în adevărurile religiunii.

Iar în apărarea acestor odoare sfinte strămoșești, nu avem voie să șovăim sau să ne gândim la compromise, sau să ne spălăm mâinile în nevinovăție ca Pilat, ci cu zel și cu stăruință să mărturisim cu tărie de mucenic trebuința învățăturilor dumnezeiești pentru buna educație a odraslelor noastre. Doar trăim într'o vreme, despre care Mântuitorul a zis: «Nu gândiți că am venit să aduc pace pe pământ, nu am venit să aduc pace, ci sabie..... și cel ce nu ia crucea sa să vină după mine, nu este vrednic de mine». (Mt. 10, 34).

Preotul GHEORGHE NEGURĂ,
Vicovul de sus, Bucovina

PRIN MONASTIRI

I. Turnu

Printre locurile cele mai frumoase din această țară de Dumnezeu blagoslovită, e și valea Oltului, mai ales cuprinsul dintre R.-Vâlcea și Brezoi. Munți înalți și păduroși, printre ale căror stânci de piatră se strecoară vijeliosul Olt, urlând de furie, în neputința-i de a-și mai lărgi drumul, — izvoare de ape binefăcătoare, unde trupurile bolnave își află tămăduire, lângă locașuri sfinte de închinăciune și de slavă națională, unde sufletele necăjite și dosădite pot găsi reculegere, și unde cercetătorii trecutului românesc află moaște scumpe și dovezi netăgăduite pentru dragostea de țară și de biserică a vechilor noștri voievozi, vlădici și boeri.

Lăsând în urmă frumosul orașel de munte care e Râmnicul-Vâlcei, așezat cam într'o rână pe partea dreaptă a Oltului, cu biserici multe având turnuri albe, din trenul ce sboară în sus, când pe o parte, când pe cealaltă a Oltului, pe partea stângă se zărește la mică depărtare un turn de biserică pe muchea unei înălțimi singuratice: e mănăstirea *Cetățuia*, unde și-a găsit atât de crudă moarte Radu dela Afumați, nefericitul ginere al lui Neagoe-Basarab, ce se refugiase aci de frica boerilor răsvrățiți. (1529).

Dela Jiblea — stația Călimăneștilor — trenul se strecoară înghesuit între Olt și munții Cozia. Vile frumoase se văd așezate în neorânduială pe malul drept al Oltului, dela Călimănești și până la Căciulata, vestitul izvor de ape minerale sulfuroase.

Din mijlocul unei strânsuri de clădiri învelite cu tablă roșie, se ivește turla cu crucea de aur a bisericii dela Cozia lui Mircea. Intr'un colț de sus al păretelui udat de valurile Oltului, se vede un mic paraclis cu culoarea zugrăvită de vreme, unde bătrânul și marele voivod se va fi rugat acum cinci veacuri trecute pentru mântuirea neamului românesc. Trenul trece prin despicătura unei stânci, în vârful căreia se găsește «Masa lui Traian» — un bloc de piatră, pe care, se zice, că ar fi ospătat marele roman în drumul său

pentru pedepsirea neastâmpăratului vecin, — și se oprește în halta *Turnu*. Această haltă a fost înființată pentru nevoile mănăstirilor *Turnu* și *Stănișoara* prin stăruința răposatului episcop al Argeșului *Gherasim Timuș*. Drumul de aci până în mănăstire (5 minute) e o minunată însuflețire pentru locuitorul șesului uscat cu soare aprig și cu vânturi în voe. Deoparte, Oltul, spumegând la poalele unui munte, pe ale cărui stânci stau cățarați fagi pipirniciți; de cealaltă parte păduri încheiate de fagi uriași și pestriți, în care păsărelele cântă nestingherite; iar în fund muntele Cozia cu muchea cheală și cu vârful «Foarfica» gata să strângă vreun nour ce s'ar rătăci prin despicătura-i în forma unui picior de rac. Poteca străbate o poiană limpede de o verdeață pe care, celce n'a fost vreodată la munte, nu și-o poate închipui. În mâna dreaptă, 2-3 pogoane de cultură, la care părinții ară noaptea în anul acesta, de teama muștei columbace, care a făcut mare pradă în aceste părți: O mică livadă de pruni, câțiva tei răspândiți, iar în apropierea mănăstirii un nuc bătrân cu crengile pe jumătate uscate, care se zice că ar fi sădit de însuși Mitropolitul Varlaam, întemeetorul mănăstirii. Sub clopotniță atârnat pe zid la intrare, se vede «*Regulamentul Sf. Sinod pentru vizitarea mănăstirilor*», pe care mulți din cei ce trec pe aci îl citesc printre rânduri și-l respectă anapoda. Chiliile cu etaj și cu cerdac, parte din ele în stare mai bunicică, iar parte vecine cu ruina. Mica bisericuță în formă dreaptă, e zidită la 1676 de Varlaam Mitropolitul depe atunci al Țării Românești după cum glăsuește pisania de deasupra ușii dela intrare:

«*Din mila și darul lui Dumnezeu Părintelui și al Fiului și al Duhului Sfânt, s'au ridicat și s'au înălțat acest sfânt locaș întru cinstea și lauda Aducerii în biserică a Preasfintei și Preablagoslovitei Stăpânei noastre și de Dumnezeu Născătoarei Maria cu nevoința și cu toată cheltuiala Părintelui Kir Varlaam Mitropolitul Țării Românești în zilele lui Io: Duca V. V. Mai 30 — Veleat 7184*».

Portretul din stânga ușii ce înfățișează pe *Jupan Jane Lipițcanul*, cu fes roșu și îmbrăcat în brocart verde cu samur, peste antiriu roșu cu ceaprazuri, presupune că acest boer - a făcut mai târziu îmbunătățiri mănăstirii.

Tradiția spune că, mai înainte de a se zidi mănăstirea, doi călugări, dela Cozia probabil, dornici de pustnicie, se așezară aci, în cele două peșteri care se găsesc săpate în piatră la spatele mănăstirii. Mitropolitul Varlaam, auzind de viața pustnicească a acestor călugări, a venit să-i vadă. Așa de mult l-a impresionat viața lor, cât și poziția locului, încât s'a hotărât să facă o mănăstire.

Răposatul întru fericire Gherasim Timuș, fost episcop al Argeșului, îndrăgostit și el de frumusețea locului, își petrecea o parte din timpul verii la Turnu. Vrând să-și lege numele de acest sfânt locaș, unde mai târziu avea să-și doarmă somnul de veci, la 1901, pe propria-i cheltuială, înfrumusețează mănăstirea cu marea clădire ce se vede deasupra pârâiașului Turnu. Această clădire, lipsită de estetică, are încăperi de locuit în două etaje, jos trapeză (sală de mâncare) iar sus deasupra un paraclis încăpător. Jertfa și dragostea bătrânului episcop au fost înșelate de arhitectul care a făcut planul acestei clădiri. Căci, nu numai că n'are nici un farmec pe dinafară — contrast izbitor cu frumusețea naturii — dar nu e nici bine împărțită și nici măcar solid lucrată. În mijloc o scară în spirală care ocupă prea mult spațiu, parte din camere lipsite de lumină, iar paraclisul urcat la al 3-lea etaj unde niciodată nu vor putea urca bătrânii călugări. În trapeză, tablouri rău zugrăvite și cu subiecte mai rău alese. E de ajuns cred să citez pe cel care înfățișează pe Iov zăcând plin de bube pe o grămadă de gunoi, iar câinii îi ling ranele, ca să-și facă cineva o idee de cele ce afirm aci. Oare astfel de tablouri își au locul într-o sală de mâncare? Cerdacul de sus, din jurul paraclisului, făcut din lemn și fără nici un acoperiș a putrezit și s'a rupt. E de neînchipuit cum capul unui arhitect a putut să conceapă o lucrare de lemn fără acoperiș! Toate acestea însă nu știrbesc nimic din măreția jertfei ctitorului, care, însuși amărât că n'a eșit lucrul pe pofta inimii lui, a făcut o prea solidă și frumoasă biserică la Stănișoara.

În curtea mănăstirii e o frumoasă cișmea cu apă limpede și rece, făcută în 1901 «cu banii

rămași dela starețul Grigore», iar între biserică și paraclis, mormântul episcopului Timuș cu un modest monument de marmoră «ridicat de frații săi Nicolae și Vasile». Niște blestemați de ostași din armatele dușmane, ca să arate probabil cât sunt de buni ochitori dar și de barbari, au tras un toc de armă în fotografia după monument a răposatului, făcând o gaură în ochiul drept.

Celor cari au barbara manie de a se iscăli pe chipurile sfinților, cu tot felul de instrumente, le recomand, ca atunci când vor avea prilejul să viziteze și această sf. mănăstire, să facă puțină osteneală până la peștera din dreapta, și acolo vor vedea săpat în piatră un lung pomelnic de paharnici, pitari, serdari etc., cari cu toate că aveau aceste ranguri de boerie, s'au iscălit pe pereții unei peșteri întunecoase, iar nu pe frontispiciul bisericii. Și cred că nu din esces de modestie, ci fiindcă posedau cel puțin atâta duh creștinesc ca să-și dea seama că a-și sgâria numele pe chipul unui sfânt e a săvârși un adevărat sacrilegiu.

Poziție nespus de frumoasă are această sf. mănăstire, natură cum nu se poate mai încântătoare, dar, în schimb, e săracă și vecină cu o stare de ruină. Călugării, puțini la număr — vreo 15 îmi pare — dintre care cei mai mulți prea bătrâni ca să mai poată lucra ceva, se străduiesc și ei cât pot ca să facă față greutăților vieții. Fața însă de clădirile mănăstirii privesc neputincioși cum ruina le macină zi cu zi. În prezent sunt lipsiți și de conducător, căci părintele Gherontie care ține loc de stareț, e prea bătrân și pe deasupra și infirm. S'au perindat în anii după război 3-4 stareți, aproape toți călugări cu carte și oameni de nădejde, dar de ce oare nu s'o fi prins niciunul aci? Bieții părinți au mare nădejde că inițiativa luată de Păr. N. Runcescu dela biserică sf. Vineri-Herasca din București, de a strânge fonduri să repare mănăstirea, va avea rezultatul dorit nu numai de ei, ci de toată lumea care a trecut pela Turnu și care-și dă seama că mănăstirile represintă ceva în viața poporului românesc și deci nu trebuiesc lăsate pradă ruinei.

II. Stănișoara

— Ești gata, Tudore?

— Gata, părinte, numai să n'inchiz vacile să nu dea de ele afurisita aia de muscă *porumbacă*¹⁾.

¹⁾ Musca columbacă.

După o jumătate de ceas, găesc pe Tudor în bucătărie dând târcol pe lângă mașină.

— Acum ești gata, Tudore?

— Gata, gata.... numai să îmbuc ceva că până la Stânișoara nu-i lucru de șagă. Și cred că n'ai face rău să iai ceva în gură și Sfinția ta, că del'vorba ceea: «când sătul e călătorul, nu-l ajunge 'n cale zoru, dar atunci când flămânzește, 'n-treabă 'ntr'una: tot mai este»?

De aceeași părere fu și părintele Nicodim, bucătarul Mănăstirii Turnu, și în mintea mea fiind mai dinainte încredințat de argumentele lor, nu refuzai o strachină de lapte cald cu mămăligă rece.

— Gata Tudore?

— Iacă, să-mi răsucesc o țigare și mergem.

După ce îndeplini și această ultimă și imperioasă formalitate, Tudor, vârâ un băț noduros pe urechea lădiței cu lucruri și, înfârșit, plecarăm la 9 dim. din Turnu. Pârâiașul ce vine zgomotos din munte și trece chiar prin curtea mănăstirii, eu, îl trecui pe punte, iar Tudor deadreptul ca să-și îmoae opincile «pentru a nu se rupe la drum», zise el.

Vremea e nouroasă, și ploaia începe să cadă în picături rari chiar de când eșirăm din mănăstire. Dar eu sunt pregătit cu umbrelă, iar lui Tudor nu prea are ce să-i strice. Cămașa și ismenele-i sunt de pânză groasă de cânepă, iar pălăria multe ploi trebuie c'a întâmpinat ea. Și vorba lui: «lasă să plouă că poate-o da Dumnezeu și-o mai *cheri* din pârdașnica de muscă».

Incepusem să urcăm dealul de lângă muntele Cozia pe cărarea șerpuită făcută cu multe greutate de către administrația Mănăstirii Stânișoara. Această cărare, lată d'abia cât ar încăpea o căruță, leagă Stânișoara de Turnu și deci de halta cu acelaș nume. Pe acest drum se poate merge numai cu carul cu boi și călare, din pricina suișurilor prea pronunțate. Neobișnuit cu drumurile de munte, nici nu făcusem 100 de pași și începui să gâfâi. Mă uit la Tudor: par'că merge pe șes!

— Mai e mult Tudore?

— Tii! — mă întrebi dacă mai e mult? Nici o postată n'am făcut măcar. Uite, vezi sfinția ta: târcolim dealu ăsta tot, coborâm o țără în vale, mai mergem așa, d'aci mai urcăm o țără, și apoi Stânișoara. Da cum credeai...

După ce trecem pădurea de stejari înalți și drepti, intrăm în cea a fagilor cenușii și pistrui,

foarte deși, în unele locuri câte 5-6 într'o tulpină. Prin pădure puțină iarbă, din cauza umbrei dese a fagilor seculari. O mică poeniță în dreapta cărării, deși i-ar fi stat destul de bine și numai cu iarbă verde, a fost plantată de silvicultorul locului cu pușori de brad cari nu prea îndrăznesc să se ridice în mijlocul falnicilor fagi.

— Încă o plantație ca asta, apoi dăm de Troiță și d'aci numai și numai coborâm,— zise Tudor, cu gând să mai mă 'ncurajeze la drum.

— Și dela Troiță până la mănăstire, cât mai e?

— Apoi, mai e....

Înfârșit ajungem la «troiță». O cruce mare de lemn cu aripi și cu nelipsitele și inoportunile iscălituri ale celor ce au urâta manie de a-și immortaliza într'acest chip numele.

— Să mai stăm jos, Tudore, că tare am obosit.

— D'apoi văd și eu că «în loc să geamă boii, scârțâie caru»....

— Adică cum vine asta?

— Așa cum vine ea....

— Tare ești deștept, Tudore!

— Adică, cum vine asta?

— Așa cum vine....

Și Tudor se lăsă pe spate și se porni pe un răs sălbatec de credeam că n'o să mă mai oprească.

— Ce rost ai tu la Turnu, Tudore?

— Iacă, cinstite părinte, nici frate, nici argat, fac și eu ce pot pela părinți și ei mă miluesc cu ce-i lasă inima și sunt mulțumit.

— De câți ani ești?

— De 34!

— Ai făcut milităria?

— Am scăpat, că ni-a găsit comisia că am picioarele prea rășchirate.

Și într'adevăr că printre picioarele lui Tudor ar fi putut trece un porc cu jijău la gât.

După ce mai schimbă câteva idei de felul acesta, ne sculăm și pornim iarăși la drum. Dela Troiță mai urcăm puțin și fără să ajungem în vârful uriașului deal, dăm în partea despre răsărit și de aci o privesc minunată se destășoară înaintea ochilor! În stânga se văd conurile uriașe ale Coziei cu vârfulurile înfășurate în nouri de păcură, iar în dreapta o vale adâncă în forma unei cutii cu pereții oblici, încrustați de prăpastii îngrozitoare. Coloarea verde cu care Prier vopsește și pământul și arborii e 'negrită de

umbra norilor plumburii cari se lasă tot mai jos, semn că nu mai e mult până se vor preface în șiroaie de apă. Mă uit să zăresc Stânișoara, dar nu-i chip. Intreb tovarășul și el mi arată o ridicătură conică spre Răsărit deasupra văii.

— Pe după dealu 'ăla — zice el — e mănăstirea. Iarna se vede din acest loc, dar acum e astupată de frunziș.

De acum cărarea e săpată numai în piatră. Mult s'au străduit pustnicii din Stânișoara până să-și croiască o legătură cu lumea. Și câte greutate — îmi povestește Tudor — nu întâmpină pe vreme de iarnă până ce să răsbată la Turnu. Icoana Sf. Gheorghe, patronul mănăstirii, pe care o întâlnim așezată într'o scobitură de stâncă la marginea drumului, e un semn că mănăstirea nu mai e departe. Până mai acum câțiva ani, dela această icoană nu mai aveau femeile slobod să treacă înainte, obicei copiat după sf. Munte. De când însă clienții Călimăneștilor și Căciulatei din apropiere s'au tot înmulțit și au început să cerceteze împrejurimile, le-a fost imposibil părinților să mai țină vechiul obicei de a nu lăsa femeile să intre în mănăstire.

După ce mai urcăm vre-o 10 minute, apare în față cetatea albă a Stânișoarei, așezată în fundul unui găvan uriaș la poalele muntelui Cozia. Nu mică îmi fu mirarea, când intrând pe poarta mănăstirii, în loc să văd niscaiva ruine după cum mă așteptam să găsesc în aceste locuri aproape sălbatic, văd un șir de chilii în foarte bună stare și decurând văruiete, dovadă că nici administrația trecută, nici cea actuală n'a fost și nu este vitregă cu acest sfânt locaș. Partea cetății din dreapta clopotniței are etaj unde se află aranjată arhondăria, iar partea din M. N. e clădită pe o verandă zidită din piatră, de o frumoasă înfățișare. În partea de miazăzi e bucătăria, o frumoasă și încăpătoare trapeză ridicată «prin osârdia și cheltuiala P. S. S. Episcopului Ghenadie II-lea al Argeșului» — fostul Mitropolit Primat —, al cărui chip înfățișător se află zugrăvit aci, ecliserhia și cancelaria, toate curate și în bună stare. Curtea de o curățenie exemplară, gardurile și toate celelalte dependințe în bună stare, în sfârșit nimic din starea de ruină a multor din mănăstirile și schiturile de călugări. Biserica nouă, ridicată între anii 1904—1908 numai din piatră, va avea desigur viața Coziei.

În mănăstire multă mișcare. Părinții, în frunte

cu harnicul stareț, *Arhim. Atanase Popescu*, fac întinse pregătiri pentru prăznuirea zilei de mâine a sf. M. M. Gheorghe, patronul mănăstirii. Deși vremea e ploioasă, totuși creștinii nu pregetă a veni să ia parte ca de obicei la slujba hramului, aducând cu acest prilej câte ceva daruri mănăstirii. Cărduri, cărduri vin sătenii din împrejurimi fiind întâmpinați și conduși de un călugăr, mai întâi la ecliserhie unde lasă pomelnicele, apoi la arhondărie. Pe o ploaie torențială, sosește un cărd de râmniceni — vreo 30 la număr — negustori, funcționari etc., veniți și ei în acelaș scop și cu aceeaș evlavie ca și sătenii. Această o deduc mai întâi din faptul că pe o așa vreme nimeni nu s'ar fi hazardat să facă o călătorie numai de plăcere prin aceste locuri. Mai apoi, purtarea cuviincioasă ce au avut tot timpul cât au stat aci, precum și darurile ce au făcut mănăstirii mi-au întărit și mai mult această convingere.

La 7¹/₂ toacă de privighere. Nu e tocmai meșter părintele Iosaf în mânuirea ciocanului, lucru pe care-l observă și unii din oaspeți care au mai fost pela alte mănăstiri. Clopotul cel mare fiind luat de nemți, cel rămas e în cumplită disonanță cu cel nou făcut după război, totuși sunetul lor în mijlocul munților năpraznici impresionează sufletul omenesc, făcând legătura între el, Dumnezeu și firea încunjurătoare. În mai puțin de un sfert de ceas, biserica gătită ca o mireasă se umple de mulțimea credincioșilor. Starețul, împreună cu doi preoți străini de loc — cei ai mănăstirii sunt ocupați — începe slujba privigherei care continuă frumoasă până la 12¹/₂. În străni, părintele Maxim dela Frăsinei, Chiril dela C. de Argeș și cu Silvan din localitate, se iau la întrecere în a lăuda pe Sf. Gheorghe în frumoasa și creștineasca melodie a muzicii orientale.

A doua zi, se face sfințirea apei, apoi se citește Acatistul Mucenicului după care începe sf. Liturghie. Timp de două ceasuri și mai bine cât a durat numai slujba Sf. Liturghii, nimeni din cei prezenți n'a dat semne de nerăbdare, toată lumea fiind răpită de farmecul deosebit și necunoscut pe aci al slujbei, zic *necunoscut* fiindcă fostul stareț — spre deosebire de cel actual — cât și părinții localnici nu erau cunoscători ai muzicii bisericesti și nici versați în taina de a imprima slujbei puterea de subjugare a sufletelor. În scurta predică pe care starețul o ține la

sfârșitul slujei, adresându-se celor de față le zice între altele: «Faptul că n'ați pregetat să veniți pe această vreme protivnică, prin aceste locuri rele, ne întărește pre noi, smeriții frați ai acestei mânăstiri, în credința că dragostea către cele sfinte tot mai există în sufletul românului atât de bântuit de vitregia vremurilor, că rostul nostru tot mai este apreciat după cumsecade, și ne dă tăria de a continua — e drept că cu puteri mult mai slabe ca în trecut — să fim păzitori ai credinței strămoșești prin aceste locuri, departe de amăgirile deșarte ale vieții rău înțelese pe care o trăește lumea de astăzi».

Masa tradițională se așază în trapeză și într'o cameră vecină. Se servește țuică de prune, de care mânăstirea are îndeajuns, ciorbă de miel, iahnie de pește și vin căpătat de părinți prin satele din preajma Drăgășanilor. În timpul mesei, starețul citește cuvânt din *Ilie Miniât*. Pentru cei neinițiați în ale călugăriei, s'ar naște întrebarea?

Dece această lectură și în timpul mesei, când după toate regulile fiziologice și gastronomice, se cere ca la masă omul să fie dispus și vesel, iar creierul oarecum liber de a raționa mai serios. Explicațiunea este aceasta: regulile vieții monohale sunt atât de severe în ceea ce privește nesocotirea corpului, că merg până acolo încât pretind mortificarea lui, îl supun la o adevărată tortură nesocotind complet legile fiziologice, întrebuițând pentru minte aceleași mijloace pentru a o ține atentă numai într'o anumită direcție. Și cum în timpul mesei, corpul ar avea puțină putință să se desfacă puțin din aceste cătușe, creierul — fără de care corpul nu poate simți plăcerea vreunei senzații — e silit să fie atent la cele ce se citesc.

S'ar putea însă obiecta că fiind numai mireni la masă nu mai era nevoie să se citească «cuvânt». E drept, însă, aci fiind mânăstire, această lectură poate servi și ca mijloc de a tempera o prea mare întindere a veseliei către sfârșitul mesei.

Cuvântul «*Pentru credință*», pe care bine l-a ales starețul, ca toate predicile lui *Miniât*, este plin de eloquență și de poezie religioasă. Mai ales perorația e atât de frumoasă și de convingătoare, că nu-i găsim asemănare decât în predicile sf. Ioan Gură-de-Aur.

«In amiază era — zice *Miniât* — când Diogen a aprins felinarul și umbla prin mijlocul pieței

Atenei ca și când căuta să găsească vreun lucru. Cei ce-l vedeau, râdeau și-l întrebau: Diogene, ce cauți? Caut om, a răspuns. Dar cum, nu vezi atâția oameni? Târgul este plin de oameni și tu în mijlocul atâtor cauți om? Adevărat: om caut, om caut, răspundea mereu Diogen. Dar oare, ce fel de om căuta Diogen? De două feluri sunt oamenii: sunt oameni cari au numai chip și formă de om: aceștia sunt oameni numai după cele dinafară și după arătare, dar după cele dinlăuntru nu sunt de nici o treabă — mai vârtos sunt ca niște dobitoace necuvântătoare, buni de patimi și de netrebnicii. Și de aceștia vedeau mulți Diogene, dar nu pre unii ca aceștia căuta. Sunt și alți oameni, cari afară de privirea și de forma omenească, au și cugetări omenești, au virtute și în cele dinlăuntru și în cele din afară. Toți sunt cuvântători, înțelepți și cuvioși: sunt cu adevărat oameni. Și pe unul dintr'aceștia caută Diogene în mulțimea de oameni ai Atenei și negăsindu-l, zice: caut om, caut om.

Imi pare rău să fac asemănarea, dar se cade să grăesc adevărul. La o vreme ca aceasta, întru care ca în amiaza mare strălucește ortodoxia!), aprind făclia Evangheliceștei predicări, vin la o biserică plină de creștini și caut creștin, caut creștin! Dar cum? Aceștia ce văd aicea și aiurea nu sunt oare creștini? De două feluri sunt creștinii: sunt creștini cari au numai numele creștinătății, creștini numai din afară și după arătare, având forma adevărului — zice Pavel — dar în cele dinlăuntru nu au fapte de creștini. Au credință creștinească, dar nu au viață creștinească. Mai vârtos: au o viață împotriva credinței. Au forma adevărului, dar de puterea lui se leapădă. De aceștia văd mulți, însă nu de aceștia caut. Sunt creștini, cari afară de nume au și faptele, dimpreună cu credința au și viața; iar în cele dinlăuntru ca și în cele dinafară, sunt cu totul dreptmăritori și adevărați creștini. De aceștia caut într'o cetate creștinească locuită de atâta mulțime și nu găsesc. Caut creștin, caut creștin! Umblu din loc în loc ca să-l găsesc. Il caut la târguri printre boeri, și aicea văd o mândrie înaltă: nu-l găsesc! Il caut printre neguțători, și aci văd o goană după argint fără de sațiu: nu-l găsesc! Ies afară din oraș și îl caut printre țărani, și aicea văd toate minciunile

¹⁾ Pe atunci! (N. A).

lumii: nu-l găsesc! Mă duc la mare și îl caut printre corăbieri, și aicea aud niște blestemuri groaznice: nu-l găsesc! Il caut între ostași și aicea văd pierzarea cea desăvârșită: nu-l găsesc! Intru prin case și-l caut printre femei și aicea ce văz? Văz pre cele măritate despărțite de bărbații lor și veselindu-se cu desfrânații, văd pe cele nemăritate trăind din câștigul desfrânării. Văd pe cele cinstite a nu gândi altceva fără numai po-doabă și deșertăciune. Nu găsesc creștin! Vreau să mă sui și sus la palatele stăpânilor să văd și acolo de va fi vreun creștin, dar nu îndrăznesc. Mă tem de măgulirea care păzește și nu lasă să pătrundă adevărul. Nu găsesc creștin! Toți

s'au abătut dela credință și s'au făcut netrebnici cu viața. Creștinilor, cari auziți și nu plângeți, dacă nu vreți să plângeți de umilință, plângeți măcar de rușine!»!

Cu multă atenție au ascultat credincioșii mai ales această parte a *Cuvântului* lui Miniati. Și așa de mult i-a impresionat, încât unul din negustorii râmniceni al cărui nume îmi scapă, a făcut la sfârșitul mesei — în numele colegilor săi o lungă declarație de dragoste către tot ce e creștinesc și plăcut lui Dumnezeu, pe acest pământ. A recunoscut că negustorii s'au cam prea lăcomit dela un timp și a promis îndreptare. Oare?!

Ieromonahul DAMIAN STĂNOIU

FRANCMASONII ȘI BISERICA

Puțini vor fi aceia cari n'au auzit și nu știu ceva despre francmasonerie, dar iarăș cu greu se poate ști ceva pozitiv despre francmasonerie de cei ce nu sunt francmasoni, căci francmasonii sunt legați între ei cu jurământ greu să nu spună altora despre ei și societatea lor decât lucruri care să le atragă simpatie și să le câștige cât mai mulți aderenți, iar cei ce n'au intrat în societatea lor nu pot ști decât crâmpoie fără multă importanță din învățătura, traiul și organizarea lor.

S'a scris totuș mult despre francmasonerie. Ceeace s'a scris însă provine în mare parte sau dela nefrancmasoni, de ale căror spuse nu puteau fi siguri că corespund adevărului, sau dela francmasoni, cari au căutat să răspundă celor dintâiu și cari înfățișează chestiunile numai așa cum le convine și cum le îngăduie rânduiala secretă a lojelor lor.

Aceasta e pricina pentru care părerile ce circulă despre francmasoni sunt foarte felurite, ba chiar se bat cap în cap. Astfel unii spun că francmasonii sunt oameni foarte cinstiți, cu suflet larg, cari ajută pe sub ascuns pe cei loviți de nenorocire, clădesc și întrețin spitale, azile, etc. cu un cuvânt fac tot felul de opere de caritate, pe când alții susțin că francmasonii sunt oameni cari nu cred în Dumnezeu și caută să distrugă biserica creștină prin orice mijloace, că mai toți sunt ovrei, că practică tot felul de vrăjitorii, că ucid pe aceia dintre ei sau pe pro-

tivnicii lor cari le dau pe față secretele ori le stau în cale, etc.

Nu e dar fără interes să se știe adevărul asupra francmasonismului. Dar de unde? Și cum?

Au fost dușmani ai francmasonilor cari s'au înregimentat în rândurile lor, au intrat în lojele lor, s'au supus tuturor formalităților create de statutul lor și au înaintat până la grade înalte din ierarhia lor, au stat treizeci de ani printre ei, numai pentru ca să le cunoască toate secretele și să le poată divulga mai târziu.

Se înțelege că cele spuse și scrise de aceștia sunt combătute de francmasoni și înfățișate ca necorespunzând adevărului, dar din alăturarea celor date la iveală pe această cale cu cele ce înșiși francmasonii desvăluie în scrierile lor de propagandă, cu cele ce se află dela unii sau alții dintre francmasonii mai comunicativi sau mai limbuți în anumite momente, și situații din viața lor și cu cele ce se scot din scrierile secrete ce circulă numai între ei, când se întâmplă să cadă în mâini profane, se poate afla și ști relativ mult și sigur despre francmasonerie de cel ce dorește cu tot dinadinsul s'o cunoască și-și da osteneala s'o studieze. Adevărul întreg însă nu-l pot ști decât francmasonii și dintre ei numai cei ajunși la ultima treaptă a ierarhiei masonice.

Rândurile ce urmează au de scop să informeze pe cititorii revistei despre francmasonism în măsura în care și autorul lor, care n'a fost

și nu e francmason, cunoaște această societate și crede necesar s'o facă cunoscută, arătând atitudinea ce ea are față de biserică și cum trebuie deci și adevăratul creștin ortodox să se comporte față cu ea.

* * *

Ce este francmasoneria?

«Francmasoneria—zice o carte de instrucțiune pentru francmasoni—este îndreptarea voinței, a spiritului și a inimii spre desăvârșirea eului propriu și a omenirii. Ea trebuie să domine întreaga viață a omului și se exercită prin folosirea simboalelor împrumutate din viața de zidar, stă mai presus de prejudecățile omenești și de *alipirea la vreo credință religioasă* și are ca țintă formarea de puternice, înțelepte și armonice personalități morale și conlucrarea lor la încheierea unei nobile societăți pe pământ».

«Francmasoneria—glăsuește statutul marelui loje Royal York din Berlin—urmărește în prima linie înaintarea înnobilării morale a omului și a fericirii omenești în genere, prin întrebuințarea mai ales a simboalelor împrumutate din obiceiurile zidarilor. Ținta de căpetenie a lojelor este dar lucrarea intimă pentru înnobilarea și desăvârșirea morală a membrilor lor».

«Scopul francmasoneriei—au zis marii maeștri masonici germani adunați în dietă, la anul 1870—este promovarea înnobilării morale a omului și a fericirii omenești cu ajutorul special al unei simbolice împrumutate din obiceiurile zidarilor adunați la ridicarea de clădiri».

«Uniunea masonică—zice un comunicat al societății francmasonilor germani din anul 1878—urmărește, *pe bază curat omenească*, armonica formare a individului și a societății, prin înrăurirea educatoare asupra membrilor ei cu ajutorul simbolului, al învățaturii, al pildei, prin lucrare în comun și prin desvoltarea exemplară a societăților din care constă».

«Scopul francmasoneriei—zice statutul marelui loji olandeze—este înainte de toate desăvârșirea individului și conducerea omenirii pe calea desfășurării desăvârșite și armonice. Ea învață, că cea dintâi datorie a omului este să se dedice binelui obștesc și dacă trebuința o cere, să se jertfiască pentru el; cultivă sentimentele comune tuturor oamenilor, pentru a uni toate neamurile în conlucrarea pentru binele comun și urmărește

ținta de *a nimici prejudecățile*, care sunt izvorul tuturor dușmăniilor dintre popoare. Ea tinde să valorifice aceste principii în viața socială și dă sprijin și ajutor pretutindeni unde vede că se fac eforturi pe aceeași bază pentru binele omenirii».

Din însăș aceste citate reiese, că francmasoneria este o mișcare cu un caracter moral, care urmărește înnobilarea morală a omului, binele și fericirea lui, ca individ și ca speță, prin mijloace curat omenești, adică fără ajutorul supra-natural pe care-l dă religiunea.

Aceasta se vede și mai limpede din alte locuri din scrierile masonice.

Astfel, la întrebarea: «Ce este uniunea masonică?» aceeași carte de instrucțiune masonică răspunde:

«Uniunea masonică este comunitatea nevăzută—mai presus de granițe, de rasă, de culoare, de naționalitate, de clase, de stări, într'un cuvânt de toate deosebirile din afară dintre oameni, care trece anume chiar peste deosebirile dinnăuntru de *credință religioasă*, de *confesiune* și de concepție despre lume—a tuturor personalităților din trecut, prezent și viitor, care s'au străduit pentru înnobilarea lor și desăvârșirea omenirii».

Definițiunea aceasta este o copie ad litteram a definițiunii clasice a bisericii creștine ca comunitate, cu deosebire că e izvorâtă dintr'un duh care exclude orice credință religioasă, sau mai exact căruia îi este indiferentă credința religioasă.

Să ascultăm și pe câțiva din corifeii de altă dată ai francmasoneriei:

«Principiul francmasoneriei—zice Lessing—din care ea n'a făcut niciodată taină, de care s'a condus întotdeauna în văzul tuturor, este să primească în rândurile ei pe orice om cum se cade fără deosebire de patrie, *fără deosebire de religiune*, fără deosebire de starea sa cetățenească».

«Precum numai un om cu adevărat înțelept și virtuos se poate ocupa serios cu ordinele masonice,—zice filosoful Fichte,—precum aceasta nu e o jucărie, tot așa are ea un scop serios și sublim... Dacă vrem să știm scopul uniunii masonice, trebuie să cerșetăm ce urmărește în această uniune, despărțită de marea societate publică, omul înțelept și virtuos. Scopul urmă-

rit de omul înțelept și virtuos este scopul final al omenirii; iar unicul scop al existenței omului pe pământ este umanitatea și dezvoltarea ei cât mai mult cu putință... Masoneria nu poate urmări nici unul din scopurile cu care se ocupă pe față în societatea omenească statul ori vreo altă instituție, stare sau ordine, căci în acest caz ea ar fi de prisos ori vătămătoare ori ridiculă. Scopul ei poate fi dar numai de așa fel, *cum n'are nici un așezământ al mării societăți omenești*. Acest scop este, să completeze lipsurile educației și să topiască educația unilaterală, făcută în vederea unei stări speciale, în educația omenească universală, în educația multilaterală a omului întreg ca om. Masoneria nu este dar un scop, ca și biserica. Precum *biserica are ca scop religiositatea*, tot astfel are masoneria ca scop educația curat omenească. În felul acesta, masoneria formează membri excelenți pentru marea societate. Și de vreme ce fiecare membru al mării societăți este necesar pentru ea, uniunea masonică trebuie să fie deschisă tuturor celor ce râvnesc desăvârșirea și înnobilarea. Nici o stare socială, nici o credință religioasă nu-l poate face impropriu pentru aceasta: numai adevăratul om și cel care vrea să ajungă om adevărat, și fără excepție, poate intra în halele noastre sfinte».

Fichte arată, că francmasoneria este religioasă și o idealizează peste măsură când îi atribuie ei singură formarea deplină a sufletului omenească, trecând cu vederea că aceasta este una din țintele pe care le urmărește biserica creștină, care nu caută să cultive în sufletul omenească numai pietatea sau religiositatea ori dragostea către aproapele, pentru că amândouă, aceste feluri de dragoste sunt coperse în aceeași poruncă a Mântuitorului și sfântul evanghelist Ioan face din dragostea către aproapele criteriul și unitatea de măsură a dragostei către Dumnezeu.

Poetul Wieland scrie de asemeni:

«Este una din condițiunile esențiale ale uniunii noastre frățești de a privi și trata ca frați pe toți oamenii fără deosebire de stare, de credință, de legături cetățenești și naționale».

Și aceasta a rezolvit-o și practicat-o biserica cu mult mai înainte de francmasonerie, pe o scară mult mai mare și pentru motive mult mai puternice. Cu argumente pur raționale, urmașii lui Hobbes vor putea susține, mai ales în vre-

mile de sălbătăcie morală prin care trecem, cu mai mulți sorți de a fi crezuți decât francmasonii, că homo homini lupus.

* * *

Pentru a explica atributele de «nevăzută și veșnică» pe care francmasonii le dau societății lor, ei aseamnă francmasoneria cu biserica, a cărei definițiune au împrumutat-o pe deantregul.

Aceeași carte de instrucțiune masonică zice:

«Conștiința curat masonică se vedește, indiferent de semnele din afară de recunoaștere dintre membrii lojelor, numai prin faptele morale izvorâte din dragostea de oameni, fapte care sunt comune tuturor oamenilor nobili, fie că se numesc ori nu francmasoni. Întocmai cum biserica creștină vorbește de o «comunitate a sfinților» și înțeleg prin ea societatea nevăzută¹⁾, curat spirituală, care se întinde și dincolo de moarte, a tuturor pioșilor cari stau în slujba Dumnezeirii, cea mai mare valoare a lor, tot astfel și francmasoneria recunoaște comunitatea nevăzută a tuturor celor ce voiesc binele, mai presus de orice graniță de spațiu și de timp. Veșnic, adică având putere din cel mai cărunt trecut, în timpul de față și în cel mai îndepărtat viitor, este numai binele moral. Binele însă, îndeplinească-se în ascuns, pe nevăzute, așa ca să nu știe dreapta ce face stânga».

Aci constatăm, că principiul scopului urmărit de francmasonerie, după formularea de mai sus a lui Fichte, e ceva iluzoriu, căci cartea de învățătură masonică recunoaște o izbitoare asemănare între biserică și francmasonerie, între scopul identic al uneia și altea, admite că noblețe morală există și în afară de loji, că ori cine poate face binele și stabilește ca normă pentru săvârșirea lui însăși cuvintele sfintei Evanghelii: «Să nu știe stânga ce face dreapta».

În acest punct, francmasoneria merge dar pe aceeași cărare cu biserica, este în total de acord cu învățătura ei.

În frumoase cuvinte a exprimat Herder atributul de «nevăzută» al francmasoneriei:

«Toată luarea-aminte a omenirii ar trebui să se îndrepte în spre acest așezământ nevăzut. El gândește la ea și-i poartă de grijă, ajută unde se poate și cel ajutat n'are de mulțumit nimănu. Acolo unde legile nu se amestecă, când

¹⁾ Concepția protestantă despre biserică.

societatea politică uită și lasă în părăsire pe săraci și apăsați, pe copilul fără creștere, pe tânărul plin de talent, pe bărbatul descurajat sau răzbunător, pe mama îngrijată de soarta micuților ei, pe fecioara supusă ispitelor, acolo și atunci intervine serviciul acestui așezământ nevăzut ca un înger păzitor și ocrotitor cu cuvântul și cu fapta».

Un alt mare scriitor german Ludwig Keller, susține chiar, că francmasonia nu este societate secretă, ci numai nevăzută:

«Fapt este—zice el— că societatea masonilor și toate societățile mai vechi care au stat în legături istorice cu ea au respins cu energie afirmarea, că ar fi o uniune secretă și că ele nicio dată nu s'au intitulat în chip oficial «societăți secrete», ci foarte adesea «societăți nevăzute».

Francmasoneria este însă și rămâne o societate secretă, cum se va vedea mai departe din însuș textul statutului și din afirmările altor fruntași ai ei.

* * *

Cu toate că în definiție francmasoneria este o societate nevăzută și stă mai presus de granițele dintre popoare, ea trebuie totuși să ia o formă văzută și să îmbrace haina naționalității, pentru a-și putea atinge cel puțin o parte din scop. Să ia formă văzută, pentru că membrii ei sunt oameni din carne și oase, ca oricare din noi, și nu pot lucra în altfel și cu alte mijloace decât lucrează ceilalți oameni, ori cât ar tăinui ei felul și mijloacele lor de acțiune; să îmbrace haina naționalității, pentru că precum popoarele sau națiunile constau din indivizi, tot astfel omenirea constă din națiuni, și e o utopie—pe care francmasonii n'o admit — să se creadă că se poate contribui la formarea și binele umanității nesocotind națiunile și indivizii. Observațiunea a arătat că fiecare națiune își are însușirile ei proprii și trebuințele ei speciale și ca atare calea pe care ea cată să meargă și mijloacele prin care poate fi dusă către idealul moral sunt diferite de ale altor națiuni. Omenirea întreagă nu poate fi servită și împinsă spre progres în unul și același fel.

Francmasonii au înțeles acest lucru, practicat de biserică dela începutul ei, și nu și-au pierdut vremea cu tirade de internaționalism utopic și umanitate metafizică, ci și-au organizat lojile după trebuințele și caracterul specific al fie-

cărei națiuni, fără să piardă din vedere ținta de căpetenie, care rămâne tot umanitatea.

Din acest punct de vedere, masoneria este mai puțin periculoasă pentru biserică și stat de cât comunismul și socialismul revoluționar, care sacrifică individul și națiunea pe altarul umanității, fără să ia seama că nu salvează pădurea cine dă foc copacilor.

«Iubirea de patrie — zice în această privință Fichte — este fapta francmasonului, iar iubirea umanității gândul său. Cea dintâi este partea văzută, cea de a doua partea nevăzută din ceea ce se vede».

«Înfățișează-ți omenirea — zice Zschokke — în forma desăvârșită ce va avea cândva: toate națiunile fără deosebire de culoare, de limbă, de constituție, de religie, de formă de stat, topite într'o trăie unică, toate desbrăcate de prejudecățile de localitate, de stare socială, de meșteșug, fără ură națională sau religioasă, toate unite în egalitate frățească și în dragoste către Tatăl tuturor, toate cinstind meritul și virtutea mai mult decât rangurile din afară, decât nobleța nașterii, decât norocul, toate întrecându-se în smerenie, dragoste și credință să întemeieze fericirea universală, toate ajutându-se între ele cu cele materiale, respectându-și una altelea vederile și părerile deosebite și cinstindu-se una pe alta, nicăiri silnice, nicăiri robie, în împărtășirea de drepturile comune tuturor muritorilor nimeni sclav altuia, ci numai supuși Tatălui tuturor spiritelor, înfățișează-ți astfel omenirea și atunci cunoști, după gradul culturii tale, ființa și scopul francmasoneriei».

Tabloul este într'adevăr răpitor. Distingem în el culorile ademenitoare din viziunea vremii mesianice a proorociei lui Isaia și a cărților sibilnice creștine în care și are origina și din care s'a inspirat de sigur Zschokke, bunul și piosul creștin și mare teolog, prins în mreșile lojilor masonice. Admirăm accentele de sinceritate și de dragoste care se desprind din fiecare cuvânt al marelui scriitor, dorim cu toții din adâncul sufletului venirea cât mai neîntârziată a acelor vremi de fericire deplină și obștescă, dar nu recunoaștem în mărturisirea așteptării lor un punct special al programei masonice, ci strigăm cu glas tare, că aceasta este una din cele mai nobile flori creștine, crescută în sera bisericii și răsădită numai în grădina masonică. Ne bu-

curăm totuș de constatarea, că în buchetul sentimentelor umanitare ale francmasoniei se află și flori creștine din cele mai alese, care dau buchetului înfățișare și parfum bine plăcut: e o notă mai mult că francmasoneria idealistă este un lăstar sălbătecit răsărit din tulpina bisericii într'o noapte vijelioasă.

Țin foarte mult francmasonii să nu fie bănuți de lipsa de patriotism, de aceea scrierile lor se silesc să demonstreze, că iubirea de umanitate nu exclude iubirea de patrie și vici-versa.

Mai sus pomenita carte de instrucțiune masonică pune întrebarea: «Nu contrazice oare împărțirea francmasoniei pe națiuni caracterului ei general omenesc?» și răspunsul ce dă e acesta:

«Numai acolo și atunci, unde și când naționalismul urmărește scopuri de cucerire. Felul deosebit în care se formează fiecare națiune de la natură și în decursul istoriei este un drept și o datorie să fie respectat atât timp cât nu se primejduiește prin el unitatea superioară a neamului omenesc, care nu țintește la împăcarea celor de acelaș fel, ci la armonizarea elementelor eterogene. Progresul moral către formarea umanității în cel mai înalt grad pleacă dela dușmănia originară și starea de înstreinare dintre popoare, trece prin faza toleranței reciproce către recunoașterea drepturilor și prețuirea individualității fiecăreia și sfârșește cu recunoașterea, că tocmai pluralitatea nuanțelor și tonurilor naționale constituie frumusețea armonică a simfoniei omenesti».

Nobil și măreț ideal, față de care n'avem alt ceva de zis decât că ne îndoim, că el va putea fi atins cândva numai prin puterile și eforturile omenesti, cum cred francmasonii.

Referitor tot la această chestiune, merită să cunoaștem entusiastele cuvinte ale unui francmason englez, Leslie:

«Putem adăoga—zice el—că prin semnele secrete și neschimbate de recunoaștere care se păstrează cu luare-aminte între noi în lumea întreagă, francmasoneria e ca o limbă universală. În felul acesta, se obțin felurite avantagii. Oameni din toate religiunile și din sânul tuturor națiunilor se apropie unii de alții. Îndepărtatul chinez poate îmbrățișa și recunoaște pe fratele său englez, așa că, în afară de legătura obișnuită a dragostei de oameni, există și o altă legătură mai puternică, o legătură care călău-

zește spre acte de o intimă prietenie. Zelul preotului habotnic se îmblânzește și un frate, care aparține altei religiuni, îi poate dobândi prietenia. Astfel se evită toate neînțelegerile care amărăsc viața și înăspresc inimile oamenilor».

Foarte frumos! sublim! dacă lucrurile s'ar petrece de fapt așa, dar și aci, ca pretutindeni, dela ideal la realitate e o distanță adesea incomensurabilă. Dacă lucrurile s'ar petrece cum spune englezul nostru, nu m'aș codi o clipă să mă fac francmason și aș îndemna pe oricine să mă urmeze, dar văd cu strângere de inimă, că nici armonia dintre indivizi nu sporește cu toate bunele intenții ale francmasonilor și cu toată acțiunea ce ei desfășoară, nici războaiele n'au încetat sau să se fi împuținât, ori măcar să fie mai puțin crunte ca altă dată, cu toate că cei mai mulți suverani și conducătorii politici ai celor mai multe state au fost și sunt francmasoni.

Recunoaștem totuș că e ceva, e mult chiar în timpul acesta de bolșevism bolnav, că o societate cu ramificații așa de întinse în toată lumea, cum este francmasoneria, are ca ideal pacea lumii prin cultivarea sentimentului de frăție dintre toți oamenii.

* * *

Neținând seamă de deosebirile de naștere, economice, sociale și chiar culturale dintre membrii ei, francmasoneria a fost învinuită, că urmărește, ca și comunismul, o egalizare a tuturor oamenilor, ceea ce este cu neputință de atins, ca una ce e protivnică naturii.

La aceasta francmasonii răspund:

«De vreme ce singura condițiune ce se cere la intrarea în uniunea masonică este hotărârea de a lucra serios la înnobilarea proprie și a umanității și aceasta nu atârnă de acele deosebiri, francmasoneria are de-aface cu omul, iar nu cu înfățișarea sa din afară, cu mediul din care el vine. Înlăturarea totală a deosebirilor acestora și proclamarea egalității etice a tuturor oamenilor este numai într'atât urmărită de francmasonerie, întrucât servește scopului înnobilării morale a omenirii. O egalare fără deosebiri este tot așa de imposibilă ca o umanitate fără deosebiri naționale. Cum sunt egali înaintea lui Dumnezeu credincioșii, așa sunt pentru noi toți oamenii înaintea legii și a scaunului de judecată

al moralei. Numai puterea voinței de a face binele, dimpreună cu curăția și agerimea minții și adâncimea simțirii stabilește valoarea launtrică a fiecăruia».

Pentru aceasta, în instrucțiunile ce se dau asupra lelului de purtare al fraților masonici, citim :

«Voi trebuie să vă numiți unii pe alții frați și să vă instruiți de bună voie reciproc.... fără să vă mândriți unul față de altul și fără să micșorați cât de puțin cinstea ce se cuvine fiecăruia om, chiar dacă nu e francmason; căci, deși toți francmasonii, ca frați, sunt deopotrivă între ei, totuși francmasoneria nu ia nimănui nimic din cinstea ce a avut-o înainte de a fi francmason, ci dimpotrivă i-o sporește, mai ales dacă își câștigă merite pentru frație».

Dorim francmasonilor cât mai mari și mai depline succese în această direcțiune pentru că acțiunea lor, izvorâtă din adânci convingeri de ordine și alimentată de un înalt și curat idealism, va contribui, alături de activitatea de două ori milenară a bisericii, la înnobilarea morală a omeniției și la sporirea binelui și a fericirii în lume.

* * *

O învinuire mai grea, care se aduce francmasoneriei este, că nu ține seamă nici de deosebirile interne dintre oameni, de deosebirile pe care le dau convingerile religioase, învățăturile confesionale și concepțiile despre lume.

La aceasta, francmasonii răspund:

«O valoare internă statornică reprezintă credința, confesiunea și concepțiunea despre lume numai când porced din convingere proprie, adică atunci când sunt produsul voinței proprii, al cugetării proprii și al simțirii proprii. Astfel de concepții adânc personale sunt socotite de francmasoni ca sfinte și vrednice de cea mai mare cinste. Îndată ce însă comunitățile religioase, confesionale sau filosofice, întemeiate pe constrângerea minorilor, pe ademenire și tradiție, ajung să pretindă că învățăturile lor au o deosebită valoare din afară și sunt singurele adevărate, uniunea masonică se vede silită să accentueze relativa ei indiferență față de aceste păreri greșite și să susțină, că singurul lucru de valoare este viața morală. *«Uniunea masonică este dar protivnică bisericilor confesionale».*

Aci francmasoneria se încurcă în propriile ei

argumente. Credința religioasă și chiar o concepție oarecare despre lume nu se pot impune cu deasila sau împotriva conștiinței. Numai formele din afară ce însoțesc credința religioasă, așa zisul cult extern cu toate riturile și practicile religioase pot fi impuse cu deasila, dar acestea n'au nici o valoare, dacă nu izvorăsc din credința coborâtă în adâncul sufletului. Comunități religioase întemeiate pe silă și constrângere nu mai există astăzi, cel puțin în lumea pretinsă civilizată, din mijlocul căreia își recrutează. Procedura islamismului și a bisericii catolice din evul mediu de a impune cu forța formele exterioare ale credinței și a silui cugetele sunt de mult de domeniul istoriei. Nu există dar comunități religioase întemeiate pe constrângere, față de care francmasoneria să fie îndreptățită de a-și arăta indiferența sa. Mai lesne s'ar putea vorbi de constrângere în francmasonerie. Când cei ce au intrat în sânul ei n'au voie să comunice celor ce nu fac parte din loji nimic, sau cel puțin o bună parte, din cele ce aud, văd și fac în adunările secrete, când n'au voie să spună oricui că sunt francmasoni, când nu trebuie să se abată în nici o împrejurare din viața dela normele de purtare stabilite de statutul uniunii, când fiecare mason este dator să se supună necondiționat ordinilor superiorilor lui pe cari nu-i știe cine sunt și a căror noimă de multe ori n'o pricep, cum poate fi numită această procedare, dacă nu constrângere? Înțelegem prea bine, că, fără o constrângere cât de ușoară, fără anume sancțiuni pentru abateri, fie acelea cât de blânde, nu poate fi păstrată ordinea și rânduiala, nu poate funcționa normal mecanismul niciunei societăți omenești. Dar dacă constrângerea e indispensabilă, pentru ce ea să fie arătată cu degetul și înfierată numai în comunitățile religioase, iar în francmasonerie să i-se schimbe numele și să fie tolerată?

Libertatea conștiinței nu e nici într'un caz mai respectată în francmasonerie decât în biserica creștină și în deosebi în cea ortodoxă și protestantă.

Cu totul greșită și lipsită de obiectivitate este argumentarea francmasonă, când condamnă și socotește greșiți pe adepții oricărei concepții religioase sau cosmologice, cari cred că singură părerea lor este adevărată.

Fără o astfel de părere n'ar putea să se închege și să dăinuiască nici o comunitate religioasă. Cei cari nu poartă în adâncul sufletului lor această convingere, fac parte numai cu trupul din comunitatea căreia aparțin. Zămislitorii și apostolii tuturor ideilor mari, care au dat rod bogat și de preț pentru omenire, au fost robi acestei convingeri. Fiecare din ei a mărturisit despre părerea sa, ceea ce Mahomed propoveduia despre Dumnezeu său și despre sine: «Allah este singurul Dumnezeu și Mahomed profetul său». Atât de adevărat este aceasta, atât de nedespărțită este de ființa noastră sufletească această convingere, că francmasonii înșiși, cu toate că o critică la alții, o practică și ei, căci socotesc rătăcite toate celelalte păreri și adevărată numai pe a lor, că «numai voința morală e lucrul cel mai de preț». Și atât de evidentă și constrângătoare cred ei afirmațiunea lor, că se mulțumesc numai s'o afirme, fără să încerce măcar a o sprijini pe niscaiva dovezi. Iar dacă este vorba de simple afirmațiuni, de ce i-am crede pe ei și să nu rămânem fiecare la convingerile noastre?

Prețuirea exagerată a voinței nu este de altfel proprietatea exclusivă a francmasoneriei. Curentul de cugetare, cunoscut sub numele de «moralism» și care își are origina în filosofia lui Kant, face din această susținere dogma lui unică și fundamentală. Vom avea prilejul să facem această constatare, eu privire la francmasonerie, și ceva mai departe.

Ceea ce nu cadrează nicidecum cu toleranța largă pe care o trâmbițează francmasoneria față de orice convingere luminată și sinceră și contrazice toată argumentația ei de mai sus este concluziunea: «Uniunea masonică este dar protivnică bisericilor confesionale».

Această concluziune ar fi îndreptățită din punct de vedere logic, numai dacă s'ar fi dovedit, că bisericile creștine confesionale sunt rătăcite, ceea ce autorul cărții de instrucțiune masonică nu numai că n'a încercat s'o facă, dar nici măcar n'a îndrăznit s'o afirme în treacăt, iar din punct de vedere moral nu poate fi îndreptățită nici într'un caz.

Apariția neașteptată, ca un Deus ex machina, a acestei concluziuni într'o carte tipărită cu instrucțiuni masonice, ne face impresia, că «împotrivirea față de bisericile confesionale» nu este

ceva de importanță secundară în organizația lojelor masonice, ci un principiu cardinal.

Ea ne înfățișează francmasonismul, — dacă nu e o simplă dibăcie stilistică, un lapsus calami din partea autorului — ca o înjghebare ocultă a cărui țintă — sau una dintre ținte — este lupta împotriva creștinismului, subminarea și distrugerea lui, căci precum — după însăși logica autorului cărții de instrucțiune masonică — omenirea nu poate exista în afară de națiuni, tot așa și creștinismul nu există în afară de confesiuni. Un creștinism teoretic sau principial, care să nu fie nici ortodox, nici catolic, nici protestant, nici baptist, nici adventist, nici mormon, etc., nu poate fi. «Protivnic bisericilor confesionale» însemnează dar, după logica bunului simț, protivnic creștinismului.

Astfel și prezintă francmasonismul autorii catolici cari-l combat.

Din alte izvoare însă, masonice și chiar catolice, desprindem impresia, că francmasonismul nu e protivnic nici creștinismului, nici vreunei alte religii.

Astfel, în Principiul lojei Royal York, § 3, citim:

«Uniunea masonică nu cere dela membrii săi nici o anumită credință dogmatică în Dumnezeu și nu condiționează primirea în sânul ei de nici o credință religioasă».

«Francmasonii — zic «Principiile generale ale marilor maeștri francmasoni germani» — stimează orice mărturisire de credință sinceră și orice convingere cinstită. Uniunea profesează principiul moral al libertății conștiinței, a voinței și a spiritului. Ea condamnă orice constrângere care amenință această libertate și orice prigoană împotriva celor de altă credință».

Chiar un papă, Clement XII, în enciclica sa: «In eminenti specula Apostolatus» din anul 1738, scrie:

«Am aflat și zvonul public o confirmă, că anumite societăți, adunări sau reuniuni, sub numele de francmasoni, sau în alte țări purtând alt nume, se răspândesc mult și se înmulțesc zilnic. În ele sunt oameni din toate religiunile și sectele, cari se mulțumesc cu afectata aparență a unei onorabilități firești și formează, după legi și statute pe care și le-au dat ei singuri, o uniune strânsă și în care nu poate pă-

trunde oricine. Ceeace fac ei acolo în taină se leagă cu jurământ să învâle în tăcere».

Chestiunea pare a se lămuri în acest din urmă sens prin faptul că există și logi masonice creștine și au fost și sunt clerici distinși cari fac parte din lojile masonice. Care e fisionomia acestor loji, în ce condițiuni primesc ele pe clericii creștini în sânul lor și cum se vor fi mișcând aceștia între francmasoni nu știm.

Că există asemenea loji și care este situațiunea lor față de cele masonice pur sang ne-o spune și cartea de instrucțiune masonică, în care găsim întrebarea: «Au loc în francmasonerie și lojile cu constituțiune creștină sau religioasă?» și la care se răspunde astfel:

«Unde este evoluție spirituală, trebuie să fie și libertatea de a putea rătăci. Dacă francmasoneria noastră cu direcțiune pur omenească ar vrea să condamne așa zisa francmasonerie creștină sau vici-versa, cea care ar condamna s'ar face vinovată de acea nesuferită *intoleranță de care ea acuză cu atâta asprime comunitățile religioase*. Dacă constituțiunea lojelor noastre sau cealaltă exprimă mai bine ființa francmasoneriei, istoria va judeca. Lămurirea în tot cazul este de folos lagărului masonic. Ea înlesnește traiul pașnic al unora alături de alții, dacă nu e cu puțință traiul împreună. Precum însă un fluviu se formează din cele mai deosebite izvoare și afluenți din înaltul cerului și din fundul pământului, tot astfel și voința pentru desăvârșirea omenirii, scoată-și puterea ei de viață din motive religioase sau umanitare, dumnezeiești sau omenești, este destul că există și lucrează și că coprinde întreaga omenire».

Tonul în care răspunsul vorbește despre lojile masonice creștine nu e tocmai prietenos și dorința de răfuială între lojile curat masonice și cele cu colorit creștin e vie. Se vede dar că sunt adânci deosebiri de vederi și în francmasonerie, că sunt și în ea unele curente sau direcțiuni care se apropie de creștinism, iar altele mai libere și în vădită opoziție cu el.

Din următoarele cuvinte din scrierea masonică intitulată «Datorii vechi» reiese chiar că altă dată se respecta mai mult credința religioasă a fiecărui francmason, pe când li se cere

să renunțe la credința lor personală și să admită moralismul curat sau amestecat cu panteism, care pare a fi mărturisirea de credință a francmasoneriei:

«Un francmason este ținut prin chemarea sa să asculte de legea morală și, dacă își înțelege bine rolul, nu va fi nici ateu mărginit, nici necredincios combatant. *Cu toate că mai de mult francmasonii erau obligați să țină religiunea țării sau a poporului din care făceau parte, totuși acum e mai nimerit să fie obligați să primească religiunea asupra căreia sunt de acord toți oamenii, respectându-li-se părerile lor personale (1), adică să fie oameni buni și cinstiți*».

Ceva mai limpede expune caracterul liber-cugetător al francmasoneriei și sentimentele ei față de biserică loja franceză a Marelui Orient în cuvintele: «*Francmasoneria nu recunoaște alte adevăruri decât cele întemeiate pe rațiune și știință și numai cu rezultatele acestea din urmă combat ea superstiția și prejudecățile, pe care-și întemeiază biserică autoritatea*».

Aceste câteva spicui de ici și colea din scrierile masonice arată, că francmasoneria nu privește biserică cu acel larg spirit de toleranță și cu acea bunăvoință pe care-i place să se laude, că o are față de orice credință.

În fața acestor dovezi, se pune întrebarea: Poate fi un creștin francmason?

Cartea de instrucțiune masonică răspunde:

«Da, pentru că uniunea masonică are așa de mare respect față de sfințenia convingerilor personale, că-i pare nedelicat chiar numai să întrebe de ele (totuși alte izvoare glăsuiesc altfel). Ea nu cere nici o mărturisire de credință sau de necredință (dar mai sus văzurăm ce crede). În tot cazul, primind pe partizanul unei religiuni, ea presupune că acela e cineva care se află în căutarea adevărului, nu unul care-l posedă, cineva care e în formațiune, nu unul care e gata, cineva flămând (de adevăr), nu unul sătul, căci francmasonul prețuește mai mult căutarea decât aflarea adevărului, mai mult voința de a deveni mai bun decât sfințenia însăși, într'un cuvânt: mai mult mijloacele decât scopul».

Francmasonii înșiși privesc dar pe creștinii ce bat la ușa lojilor lor ca pe niște nemulțumiți cu credința lor, ca pe o slugă ce a ieșit dela un stăpân și-și caută altul. Cine se află în această stare sufletească și-i convin condițiunile în care e primit și felul cum e privit de francmasoni, se poate duce la ei.

I. MIHĂLCESCU.

ASPECTE DELA CERCURILE PREOTEȘTI

Anul 1923 a adus vești bune pentru biserică. Seceta culturală în biserică pare că o să fie învinsă prin ploaia binefăcătoare a cercurilor culturale preotești, pe lângă cele didactice.

Au început. Nu ne putem felicita de rezultate, de izbândă. E mult de muncă. Ne simțim că avem o sfântă datorie de îndeplinit, dar prea am fost răzlețiți și tare s'a simțit nevoia unui anumit sistem de activitate. Noi, preoții, nu știu cum se face, dar mărturisesc că nu avem spirit de inițiativă proprie, când e vorba de strângerea rândurilor în vederea unui scop bine determinat: *Mântuirea sufletelor*. Mă refer în special aci, la noi. Așteptăm totul de la alții. Vijelia nu se poate opri, ținând piept numai unul.

Cercurile preotești pot fi cele mai fericite prilejuri de sfătuire asupra vastului program de netăgăduită însemnătate pentru popor.

Sătenii privesc cu încredere aceste fețe bisericesti și chiar se îndeamnă între dânșii stăruiitor, de a lua parte într'un număr cât mai mare. Două lucruri am observat că atrag mulțimea: Slujba în sobor și Pomenirea «Eroilor».

Mai întâi, e știut lucru că, fără jertfe, nu se poate face aproape nimic. Îți trebuie suflet aprins în care veșnic să ardă focul sfânt pentru venirea Impărăției lui Dumnezeu. Și eu susțin că, din moment ce ne lipsește acest imbold sufletesc propriu și indispensabil misiunii sacerdotale, nu mai putem sta de vorbă nici o clipă.

Aici, nu se încapе lozinca: «Voiu face, ce voiu putea». Nu! Hotărât nu! Dimpotrivă, se cere o voință oțelită ca și a Ostașului viteaz, ținând cu încredere și cu putere supraomenească Standardul Patriei. El nu precupește o clipă puterea.

Acest entuziasm supra firesc, căruia i-am putea spune în limbajul bisericesc «*Duh apostolic*», îl transportă și pe preot, când pleacă la un cerc fie preotesesc, fie didactic. El așteaptă cu dorință vie ziua aceia și nu-și închipue că ar fi vreo piedecă ce i s'ar pune în cale. Acestea sunt lucruri fără prea mare însemnătate. Și pleacă la războiu cu ranița plină de tot ce-i trebuie.

Lucrul să începe cu cântece, jocuri, recitări, conferințe, felurite distracții, și lumea râde și

face haz că-i place. Mai pe urmă se schimbă scena. Se dau pe față păcate grele și se recomandă leacuri. Nu mai merge. Lumea șovăește. Cutara se simte cu musca pe căciulă. Se ia de vorbă cu vecinul. Nu le mai place. Ies din sală. Altul la fel. Adevărul ustură. Dreptatea merge cu capul spart. Ce-i de făcut? Rărbare, răbdare? Nu totul dintr'o dată.

Pentru ca ofensiva să fie asigurată, nu vom porni la drum nici puțini la număr și nici la întâmplare, cu gând de «a ne mai lua unii cu alții». Dar cât e de greu să culegi mărgăritarul din noroiul mlaștinilor clocite! Unii îl zăresc deabea, alții îl văd deabinelea, iar mulți par hotărâți a porni la luptă să afle neprețuita piatră, pe care se zidește *adevărata Biserică*.

Mijloacele aflate bune și folositoare de unii, sunt criticate și osândite de alții.

În sfârșit, o frământare surdă în toate mințile, din care totuși încep a se desluși clar zorile unei noi și sănătoase vieți pentru Biserica lui Hristos.

Ceea ce ar da o mai mare însuflețire, un deosebit fast, cercurilor preotești și ar asigura «turma cuvântătoare» în staul, împotriva lupilor ce vin să fure, să junghie și să piardă, ar fi prezența șefului suprem.

Și fiindcă aceste cercuri au o menire foarte de seamă, ele fiind cel mai strașnic mijloc de comunicare vie între preoți, cel mai binefăcător prilej de a duce o viață «mai în curent» cu tot ce se face în Biserică — prezența organelor superioare, cu întreg capitalul științific și moral etc., va îmboldi germenul abea încolțit, adăpându-l cu *apa cea vie*.

Atunci se vor înjgheba legături trainice sufletești între preoți și încetul cu încetul, masa preotească va fi puternică și conștientă de rosturile pe care Biserica vie e evident, trebuie să le aibă în ridicarea acestui popor necăjit.

La glasul trâmbiței, sigur, nu mulți au să răspundă; vor găsi motive de lipsă, și aceasta-i în paguba bisericii. Dar nu așa...

Cu toți să fim la o laltă cu «o gură și cu o inimă» și să preamărim pe Bunul Dumnezeu, care ne-a ajutat să ajungem aceste zile de mân-

tuire. Astăzi toți sunt porniți a se regimenta în lupta pentru existență.

Noi vom *altă* mișcafe. Una care odată începută, lesne n'o să se sfârșească. Încă mai din vreme era de mare folos, netăgăduit cercurile preoților, dar tot bine e că au sosit și acum.

De vreme îndelungată așteptam să ni se dea ceva de gândit și de făcut, ceva care să ne miște din toropeala ce ne coprinse, făcându-ne să nu ne mai recunoaștem unii cu alții. Aici ne vom mai înprospăta din vechile și aproape uitatele cunoștințe de prin părăsitele și nenorocoasele cărți ce le-am învățat odinioară. Vom începe a înțelege o viață nouă, o viață curată și sfântă. *Aspectul cercurilor va fi măreț și impunător.*

Atâtea exemple din trecut ne deschid ochii și parecă un vâl de ceață încearcă iar a ni cuprinde sufletul tot mai mult, orbindu-ne cu patimi, ce înjosesc făptura omenească.

Vederi scurte, interes puțin, cugetări serioase au lipsit. Lupta împotriva credinței s'a accentuat tot mai mult, iar noi deznădăjduiți, în loc să ni strângem rândurile ne-am resemnat, șoptindu-ne ici coala în surdină: «Că doar n'oi îndrepta eu sau tu țara cu umărul».

Despre toate ne-a plăcut să vorbim.

Am sfătuit și cum trebuie adusă lumea la calea adevărului, a luminei, dar a face operă construc-

tivă, e o himeră, o minune înaintea ochilor; și așa am căzut orbiți în întunerecul neștiinței.

Atât am fost de «mici la suflet» în cât, nu mai vorbesc că mulți nu sunt obișnuiți a rosti câteva cuvinte în biserică, ca să țină loc de predică, dar chiar când se întâlnesc 2-3, aproape nici nu se cinstesc cu măcar o frățească salutare, ci își întorc fața în altă parte și apoi stau tăcuți. A sosit vremea să vorbim față către față. Iată dar la ce trebuie să tindă cercurile preoțești: *Unitatea și coeziunea întregii mase a Clerului din România Mare.*

Iată vremea faptelor! »Ajunge zilei răutatea ei».

Timpul desăvârșește toate. Și sunt speranțe frumoase că va desăvârși și acest drum nou croit prin cercurile preoțești și la care pășesc cu încredere conducătorii Bisericii. E lucru hotărât. «Vremile de azi sunt începutul unei alte ere».

Voi credincioși apostoli, plecați la luptă cu «sabia duhului», căci «zilele rele sunt» și cât e ziua să lucrăm.

Orizonturi noi se zăresc. Acolo departe în «sprinceana muntelui», se vede Acela care a zis: «Indrăzniți! Eu am biruit lumea». Urmați-L!

Zările unei noi zile pentru Biserică ni apar astfel în depărtare.

Țelul e mare, idealul sfânt, iar răsplata — Fericirea eternă.

M. M. IONESCU
Preot și învățător
Costienii Mari, R.-Sărat

O NECESITATE A VREMII DE AZI

Aduc la cunoștința Preoțimii o datorie, care trebuie tradusă în fapt cu atâta dragoste și fără întârziere, fiind o necesitate a vremii. În firea noastră românească stă nepăsarea față de trecutul nostru bisericesc. Noi, preoții, suntem învățuți de aceiași nepăsare ca și cei neștiuitori în cele religioase. Nu putem admite ca un preot, cu o cultură de 8 ani într'o școală bisericească, să nu aibă râvna de a înjgheba un muzeu religios pe lângă biserică parohiei sale. Ce să cuprindă acest muzeu? În primul rând, aici cuprinde biserică sa; căci podul și dulapul bisericii sunt pline cu obiecte vechi, dar sunt neglijate și pline de mucegaiul timpului și în aceste puține rânduri vreau să trezesc dragostea tuturor preoților de a înfiripa o colecțiune a tuturor obiectelor

vechi, eșite din uzul bisericesc într'un singur loc, fie chiar și într'o cutie, dar a tuturor acestor obiecte, ca: icoane, cruci, candelă, potire, procoveți, cărți vechi, manuscrise, colimvitre, avere și chiar veșminte preoțești, care nu se mai pot folosi și despre cari adesea ni s'a spus, că se pot distruge prin ardere, iar cenușa să se arunce pe o apă curgătoare.

Deci, Cucernici Preoți, în orice obiect din biserică, e scris trecutul neamului și noi suntem constrânși de conștiința noastră, ca păstori vrednici, să îngrijim de aceste odoare sfinte, datorite de străbunii noștri, cari azi trăesc prin noi, după cum și noi vom trăi prin urmașii noștri, mâine.

Vă poftesc, adunați aceste sfinte rămășițe ale trecutului, agățați-le câte o însemnare cu vechimea

lor, închideți-le într'o lădiță și căutați spre aceste odoare, tot cu aceeași sfințenie, ca și pentru cele depe sfânta masă, ba chiar cu mai multă evlavie, căci sfințenia lor e și mai mare, fiindcă și trecutul nostru e mai sfânt și mai darnic.

Vreți să lăsați o parte din evlavia sf. V. generațiilor de mâine, înjghebați o odăiță din scânduri vechi, alături cu clopotnița bisericii și aranjați-le acolo, ca praful și ploaia să nu le roază frumoasa aducere aminte pentru ceice le-au dăruit. Mă adresez Prea sf. Episcop eparhiot, în sufletul căruia clocotește dorința de îndreptare și ridicare a bisericii noastre, ca să rezerve o odaie în st. Episcopie de Buzău și să colectăm acolo obiectele cele mai de preț, căci altfel se înstrăinează și puținele odoare, ce mai păstrăm.

Când cercetez cu zi întâiu casele parohiei, ochii mei caută pe pereți icoane vechi și mă străduiesc ca să răscumpăr aceste obiecte, dând în schimb alte icoane iar acestea să formeze po-doaba muzeului bisericesc.

Să nu ne lăsăm a fi constrânși, ci muzeul asupra căruia stăruiesc, să ia ființă cu începutul anului bisericesc.

Celce va face după acest îndemn, mare se va chema în biserica Mântuitorului Iisus.

Preotul, IOAN I. IONESCU

Com. Mărăcineni Jud. Buzău

NOTĂ. — Acesta e al doilea glas, publicat aci, după al Părintelui *Ursăcescu* din Fălciu. Amândoi au dreptate. Preoții să asculte acest îndemn frățesc și să facă așa.

Arhim. SCRIBAN.

JUDECATA BISERICESCĂ LA PRIMII CREȘTINI¹⁾

Căzând întru totul de acord cu părerea lui Lechler, că locul comentat de el coprinde în sine tot dreptul penal al Noului Testament, totuși nu dorim ca prin aceasta să exprimăm aceia, că înțelegem acest loc în sensul că exclude orice alte complectări și lămuriri ale aceluiaș Apostol Pavel, cari privesc judecata penală bisericească. Căci, dacă urmărim contextul, trebuie să spunem, că aici este vorba despre judecata episcopului numai asupra presviterilor¹⁾ și se exprimă acea idee, că în deosebi presviterii, ca persoane investite cu un anumit grad de putere și de respect nedespărțit de ea precum și de anume prerogative față de ceilalți subalterni ai episcopului, ușor cad sub învinuiri din cauza nemulțumirilor personale ale păstoriților lor, sau chiar ale lor, sau ale confrăților mai puțin vrednici; atunci episcopul trebuie să fie cât se poate de

¹⁾ Se presupune de obicei, că spusele Apostolului despre presviteri se termină cu stihul al 19-lea, și pentru aceasta prin cuvântul „a celor ce greșesc” (τοὺς ἀμαρτάνοντας), cu care se termină stihul următor (al 20-lea), se înțeleg presviterii sau, cel puțin, nu numai ei singuri, ci toți credincioșii, în general, cari au săvârșit crime mai mult sau mai puțin grele. Ca bază pentru o asemenea tâlcuire poate, în adevăr, sluji o oarecare deosebire (și anume în raport gramatical) între stihurile 19 și 20. În primul stih se întrebuintează singularul: *κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν*, pe când în al doilea pluralul. Nouă însă ni se pare, că prin cuvântul «a celor ce greșesc» trebuie să înțelegem pe presviteri și numai atât: căci avem mai multe temeuri pentru această tâlcuire să avem în vedere nu numai cele 2 stihuri, 19 și 20, ci pe toate șase—de la al 17-lea până la al 22-lea și cuvântul «cei ce greșesc» îl luăm într'un înțeles opus expresiei «cari conduc bine».

¹⁾ Vezi nr. trecut.

atent față de delictele ce li se pun în vină, și să nu primească acuzațiile împotriva lor decât prin mărturiile a doi sau trei martori, adică numai când în adevăr este o bază serioasă de a presupune că în temelia învinuirii există delictul (ci nu scornire și ură); iar când nu este nici o bază legală să îndepărteze de la presviterul învinuit greaua sarcină pentru el ca să prezinte în fața întregii biserici pe un presviter acuzat fără temeii.

Aceasta însemnează că fiind «buni conducători», presviterii merită să aibă un special drept la respect din partea celorlalți, tot astfel și presviterii neexacți în datoriile lor, cari greșesc, nu trebuie să-și îngăduie a face vreun păcat, care să nu se pedepsească, care păcat nu se iartă nici mireanului. Precum se cuvine respect deosebit unui presviter vrednic, care respect se bazează pe bunele lui calități, tot așa și tragearea lui în judecată trebuie să se întemeieze pe cercetarea amănunțită a persoanelor, care îl învinuesc de nevrednicie, și mai cu seamă când greșala presviterului este așa de mare, în cât îl amenință cu pierderea treptei sale. Pentru acestea o concluzie nemijlocită din acest text este aceasta: oricare ar fi și oricât de mare ar fi treapta presviterului, el nu îngăduie pe purtătorul ei ca să scape de judecata publică, care-l va muștra pentru faptele lui.

Dar aici se ridică o întrebare: și diaconii cad

sub judecata episcopală, și anume în această formă, ei a căror instituție a avut loc încă din timpul secolului apostolic. Dar ceilalți clerici? Dar mirenii? Un răspuns direct și limpede nu găsim la această întrebare. Pentru acest motiv este nevoie să ne adresăm la celelalte epistole ale Apostolului Pavel, cari ne servesc ca un fel de adăogare sau lămurire la aceasta pe care o analizăm.

În același Apostol, în alte locuri, găsim indicațiuni precise privitoare la întinderea judecății bisericești episcopale.

Așa de pildă, în epistola către alt episcop, Tit, nu odată se dau instrucțiuni privitoare la îndemnare, înțeleptire și muștrarea tuturor păcătoșilor (I. 9, 13. II. 15) fără deosebire de funcțiunea ce îndeplinește. Această muștrare se deosebește mult, atât de înțeleptirea și îndemnarea, cât și de muștrarea presviterală a celor ce se împotrivesc: căci această muștrare o face însuși episcopul și o face fără milă. (ἀπότομος), cu toată autoritatea, ca nimeni să nu-l desprețuiască: «καὶ ἔλεγε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς μηδεὶς σου περιφρονεῖτω», adică tot public trebuie să fie muștrați și toți cei ce greșesc cum se prescrie și privitor la presviterii, cari păcătuiesc. Cu alte cuvinte, pe cei cari nu se supun, după o simplă sfătuire și muștrare, atunci sunt dați judecății bisericești cu toate urmările ei.

Mai departe, în învățătura Apostolului Pavel avem și o legiferare precisă asupra unui altfel de afaceri judecătorești, și altor ajutători pentru cercetarea și hotărîrea lor. Aceste afaceri—afaceri civile—cari apar între creștini, cari pot prin cercetare lăaturalnică fără patimă să se termine cu împăcarea celor cari s'au certat.

În epistola I-a către Corinteni (VI. 1—5) citim: *cum îndrăznește cineva, la voi, având vreo neînțelegere cu altul, să se judece la cei necuvioși, iar nu la cei sfinți? Voi când aveți neînțelegeri în viață, puneți ca judecători oameni, eari nu au nicio însemnătate în biserică. Spre rușinea voastră, zic: oare nu-i nimenea între voi înțelept, care să judece pe frații săi?»*

Comparând aceste cuvinte ale Apostolului cu răspunsul arătat mai înainte al Mântuitorului la cererea fratelui privitoare la împărțirea moștenirii, găsim între ele o strânsă legătură și o prea apropiată asemănare. Iisus Hristos a refuzat să îndeplinească sarcina de judecător nu-

mai pentru faptul, că nu avea o însărcinare expresă pentru aceasta, măcar din partea fraților, cari trebuiau să se împartă între sine. Apostolul pentru cazuri de trebuință, pentru a înconjura răul, prescrie pentru deslegarea unor asemenea chestiuni dintre cei cari se găsesc în neînțelegeri să aleagă ca judecător pe un om cinstit și înțelept și, afară de aceasta, credincios, iar dacă sunt așa de legați de averea lor, în cât fără judecată nu pot să se împace în cele mai puțin importante chestiuni.

Textele aduse din învățătura Apostolului Pavel au o importanță mare în acea privință, fiindcă prezintă intuitiv calitățile caracteristice ale judecății bisericești și în sfârșit afacerile cari sunt supuse judecății bisericești.

a) Judecata bisericească trebuie să fie pecetluită cu un caracter de muștrare publică (în fața întregii biserici, și în fața autorității judecătorești stabilită de însuși Apostolul), de rea-voință a celui învinuit, fie această muștrare, o muștrare lăuntrică, provocată de sfătuirea judecătorului, sau de muștrarea externă, îndreptată din partea învinuitului și a martorilor. Între altele, judecata făcută de mijlocitori nu este altceva de cât o deslegare particulară, familiară a unei neînțelegeri dintre două persoane, cari s'au certat reciproc, care deslegare se face numai prin mijlocire, și prin urmare, și în prezența uneia sau mai multe persoane lăaturalnice, alese de ambele părți în litigiu, cu înțelegerea de ambele părți, și a căror toată activitatea a fost îndreptată numai spre faptul ca printr'o împăcare reciprocă să se poată înlătura posibilitatea procesului deschis formal.

b) Pentru judecata prin mijlocitor nu se cere nicio prerogativă de autoritate pentru persoana, chemată în calitate de judecător, precum nicio pregătire pentru a face judecata. Simpla alegere a unui om cinstit, fără să se țină seama de funcțiunea ce ocupă el, alegere făcută de înșiși cei care judecă; acestea sunt singurele condițiuni pentru persoana-judecător. Între altele, judecata formală bisericească presupune neapărat și o persoană specială, care să aibă autoritate precum și drept special exclusiv, căre-i aparține numai lui, pe lângă care se adaugă o împuternicire dată din partea autorității superioare bisericești. Această persoană trebuie să fie investită cu treapta preoțască de episcop,—fără îndeplinirea acestei

condițiuni judecata bisericească nu poate avea loc. Cu alte cuvinte: autoritatea judecătorului chemat ca mijlocitor este numai morală, care se întemeiază în acțiunile sale numai pe legăturile dintre cei cari se judecă pe autoritatea lui morală, recunoscută de bunăvoie; autoritatea judecătorului din urmă este curat juridică, adică o autoritate, care-și întemeiază acțiunile sale judecătorești pe dreptul dat ei de însuși Dumnezeu și numai în puterea acestui drept care obligă pe cel vinovat, chiar și contra voinței lui, să se supună dispozițiilor ei.

c) Faptele cari sunt supuse judecăței cu mijlocitor, nu au în esența lor nimic cu caracter mijlocitor, sau cari să dea un îndestulător motiv spre prețuirea stărei morale, atât a celui vinovat, cât și spre prețuirea influenței vătămătoare sau stricătoare asupra stărei morale a tuturor membrilor bisericești, și pentru aceasta nu cere nicio măsură corecțională precum nici pedepsitoare din partea judecătorului. Faptele care sunt supuse judecăței formale bisericești, din potrivă, au pentru ea însemnătate, întâiu după latura ei lăuntrică: latura exterioară are aici însemnătate numai pe atât pe cât ea descopere starea morală a delicventului, sau pe cât ea poate face un rău moral pentru toată biserica (scandal). Mai mult, pentru judecata formală bisericească este necesară și împotrivirea faptășului într'o anumită direcțiune a activității lui morale (a relei lui voințe); căci din momentul ce conștiința lui s'a deșteptat ea însăși l'a mustrat și l'a osândit, judecata publică devine de prisos (în unele cazuri), sau în orice caz îi schimbă caracterul. Această din urmă însușire a delictului bisericesc și însemnătatea ei pentru judecata bisericească servește odată cu aceasta și ca o deosebire a ei caracteristică de delictul penal și de procedura penală, care o naște.

Examinând deosebirea judecăței prin mijlocitor de judecata în înțelesul strâns al cuvântului bisericesc, și având prin aceasta și trăsătura ei de bază, că autoritatea, care face judecata bisericească este investită cu un caracter curat juridic. Pe această cale mergând, ne apropiem de întrebarea foarte firească: de ce se conduce această autoritate judecătorească, când apreciază personalitatea morală și greutatea delictului a celui ce l-a săvârșit? Căci, ca persoană investită cu

dreptul de a chema la judecata publică persoane supuse ei, pentru fapte săvârșite de ele, judecătorul trebuie să se arăte ca o persoană care acționează după drept, ci nu după bunul plac sau după părerea personală, pe lângă acestea el trebuie să aibă una și aceeași atitudine în procedura sa, și mai cu seamă condițiunea aceasta se cere atunci când el dă hotărîrea judecătorească sau sentința. Acelaș Apostol Pavel desleagă și această chestiune. În epistola II-a către Timotei, enumerând diferite păcate, cari, — cum le prevede cu mintea sa de prooroc — se vor săvârși în însăși mijlocul acelora, cari au toată putința să le acopere cu un chip de cuvioșie, adică în sânul bisericești — el zice lui Timotei: *«Tu să rămâi în lucrurile pe cari le-ai învățat și le-ai cunoscut ca adevărate, căci știi tu dela cine le-ai învățat: din copilărie cunoști Sfintele Scripturi, cari pot să-ți dea înțelepciune, care duc la mântuire, prin credință în Iisus Hristos. Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu; ea este de folos ca să învețe, să mustre, să îndrepte, să dea înțelepciune în sfințenia vieții, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit și destoinic pentru orice lucrare bună»*. — Dacă judecata bisericească asupra celor ce greșesc, Apostolul a dat-o lui Timotei, ca un drept dumnezeesc, împreună cu sfințirea lui în treapta de episcop; ca o indicațiune Apostolul în cazul de față îi arată temelia dumnezească pentru facerea judecăței (spre mustrare), adică — Scriptura de Dumnezeu insuflată (toată, adică Vechiul și Noul Testament) și afară de aceasta, multe din cele ce i-a încredințat Apostolul oral, ca unui ucenic, pe cari le-a pecetluit aici, deasemenea, cu autoritatea dumnezeiască trebuitoare zice: *«Tu să rămâi în lucrurile pe cari le-ai învățat și le-ai cunoscut ca adevărate, căci știi dela cine le-ai învățat»*.

Astfel, având în vedere atât acestea, cât și cele spuse mai înainte, pentru deslegarea chestiunii, privitoare la obiectele judecății bisericești, locurile din epistolele Apostolului Pavel, putem să dăm un singur răspuns general: după indicațiunile Apostolului Pavel, trebuie să o căutăm nu în situațiunea socială a persoanei, care a săvârșit o faptă sau alta, ci numai în însăși fapta săvârșită. Indată ce o faptă rea a fost săvârșită și a primit toate condițiunile și caracterul, necesare pentru cercetare judecătorească, îndată acea

persoană este chemată la răspundere, orice situațiune socială ar ocupa în biserică. Căci îndată ce a avut loc călcarea legii dumnezeiești, îndată ce s'a săvârșit păcatul, crima sau delictul nu se pot schimba prin faptul, dacă a săvârșit-o un presviter sau vreun mirean.

Iată acele adăogiri și lămuriri pe cari ni le dă însuși Apostolul Pavel în acel loc din epistola sa pastorală, care este cunoscută în literatura canonică sub clasicul nume de epistolă, care cuprinde în sine *tot codul penal al Noului Testament*. În ce anume înțeles trebuie să luăm înseamnăta aceasta, când aducem și alte locuri din acelaș Apostol Pavel, referitoare la codul penal bisericesc? Trebuie să o luăm în acel înțeles, că el coprinde toate trăsăturile sau mai exact întregul caracter al acestui drept. Adică:

a) În biserică există o unică autoritate dumnezească, care se descopere, atât în chip pozitiv — în comunicarea către credincioși a dreptului la participarea darurilor dumnezeiești; la învățatură și luminarea grației, — cât și negativ — în lipsirea de acest drept.

b) Această autoritate în ambele ei forme este o împuternicire nu omenească, nu pământească, ci dumnezească, dăruită bisericei în persoana episcopului ei, care se pogoară asupra lui, împreună cu grația dumnezească, odată cu sfințirea lui în această treaptă. Pentru aceasta și judecata bisericească, ca o manifestare înaltă a acestei autorități, este o instituție dumnezească și în acelaș timp juridică, pentru că totul este întemeiat pe dreptul dumnezeesc.

c) Chestiunile cari sunt supuse acestei judecăți — păcatele —, cari au stricat adânc natura morală a omului, sau cari au adus vătămare (scandal) membrilor bisericei: pentru acest fapt al firei sale ele sunt supuse deopotrivă judecăței publice (muștrării), de oricari membri ai bisericei ar fi fost săvârșite — presviter sau mirean.

d) Judecata bisericească, după înseamnăta sa exterioară, este unul din mijloacele încredințate episcopului, mijloace necesare pentru educarea oamenilor celor noi în noua viață, adică pentru realizarea problemei principale a bisericei.

Dacă comparăm acum așezământul judecăței bisericești stabilit de Apostolul Pavel pentru biserică în epistolele sale, cu aceia pe care a instituit-o Mântuitorul, atunci, fără îndoială, vom

vedea, că și una și alta, cu toată asemănarea generală a tipului lor, au și particularități extrem de importante, privitoare la părțile lor de constituire și formularea lor exterioară.

În învățatura Mântuitorului, am văzut de fapt numai două elemente de bază, cari formează judecata: biserica, adică pe toți credincioșii și pe Apostoli; în învățatura Apostolului Pavel întâlnim cu totul alt element, o nouă instituție — a episcopatului — și legiferarea împede, că prin autoritatea sa în biserică el înlocuește pe Apostol. Acolo am văzut că la judecata bisericească se muștră în general păcatul: aici vedem iarăși un alt termen nou, deosebit de «muștrare» și anume termenul de «învinuire» (hula). Acolo cel vinovat apare sub un nume general de «*fratele care a greșit*»: aici se deosebete o denuțire de alta: presviter și fratele care greșete.

Acolo referința judecătorului față de biserică, în timpul procedurii, nu se exprimă clar, aici se prescrie în chip definit — «*pe cel ce greșesc înaintea tuturor muștră-i, cu toată puterea, fără milă*». Cu un cuvânt, acolo se descopere întru totul generalitatea, simplitatea în zugrăvirea însăși părții formale a obiectului, evident, potrivit cu treapta înțelegerei simplului Apostol-pescar, care nu putea pricepe multe încă din cele ce i se oferea, care avuseseră loc și la care avea să participe când se vor săvârși (Ioan XVI, 12); aici totul este exprimat mult mai exact, mai determinat prin mijlocul termenilor convenționali sau artificiali (învinuire, presviter, se va preda satanei spre distrugerea cărnii, etc.).

Dar aceste planuri tratate de mai înainte de Apostolul Pavel, cu toată determinarea lor, totuși sunt foarte scurte și aceasta ne silește că, fără să voim, să ne punem încă o întrebare nouă: nu a păstrat oare tradiția bisericei și alte legiferări, privitoare la judecata bisericească și în general la întreaga așezare bisericească exterioară, necesare pentru lămurirea a foarte multe din cele ce găsim în Sf. Scriptură, și afară de aceasta, tradiția unor astfel de legiferări, cari au ieșit din buzele însăși Apostolilor?

Deja numai singurul fapt că, afară de Apostolul Pavel, niciunul din ceilalți Apostoli, în scrierile lor, nu au lăsat nicio prescripție, privitoare la așezarea din afară a bisericei, ne silește să presupunem, că acești clăditori ai îm-

părăției lui Dumnezeu au socotit ca trebuitor să transmită în scris numai învățătura de credință și de morală creștină, care în adevăr era foarte periculos ca să se încredințeze minții și memoriei unui om slab, care ușor ar fi putut să-i mutilizeze curățenia și unitatea, — între altele — regulile privitoare la așezarea externă a bisericii și disciplinei au fost transmise oral. Căci acestea din urmă, ne având, dintr'o parte, un caracter teoretic și abstract, ca cele dintâi, din altă parte, se aplicau la însăși viața și realitatea continuă, ușor și repede au putut să primească însemnătatea unui obicei, și astfel să-și păstreze pentru totdeauna puterea lor și caracterul lor de bază. Privitor la regulile și ordinea procedurii trebuie să spunem aceasta cu atât mai mult. Căci, judecând după cea importantă a judecății bisericești, care este arătată în biserică de însuși Iisus Hristos și pe care i-o însușește Apostolul Pavel în epistolele sale pastorale, se poate presupune, că încă în timpul Apostolilor, această judecată a avut o aplicare largă în bisericile pe cari le înființaseră și prin însuși acest fapt chema pe credincioșii lor la stabilirea și conducerea practică spre săvârșirea ei.

Mai departe, nu este supus niciunei îndoeli, că multe din rânduielile liturgice externe și din formele lor, în cari sunt îmbrăcate tainele bisericești, și-au primit începutul lor nemijlocit dela însuși Apostolii: aceasta este credința întregii biserici ecumenice. Această credință este atribuită în privința acestor reguli și indicațiuni nu numai unui Apostol anume, cum de pildă Apostolului Pavel, deși el are întâietate înaintea tuturor celorlalți Apostoli, care de fapt este institutorul disciplinei bisericești, ci se atribuie egal tuturor Apostolilor. În particular, tradiția atribuie, de pildă, Apostolului Iacob prima rânduială de liturghie, care multă vreme s'a întrebuițat continuu, și în același timp îl numește primul episcop al bisericii din Ierusalim. Nu putem crede, că acest Apostol-episcop nu a lăsat urmașilor săi nici o poruncă privitoare la conducerea bisericească, și prin urmare, și la judecata bisericească.

În sfârșit, însăși determinarea, limpezirea și în același timp scurtimea, care merge până la fragmentarea prescripțiilor însuși Apostolului Pavel ne silește în chip obligatoriu să presupunem

și alte prescripțiuni, privitoare la judecata bisericească, cari au fost transmise și pentru prima dată stabilite sau de însuși Apostolul Pavel, pentru primii episcopi, sau înlăturate cu totul ca deja cunoscute de ei dela alți Apostoli. În ceea ce privește judecata asupra clericilor, prescripțiile acestea sunt păstrate cu toate amănunțimile necesare, mai cu seamă în ceea ce privește procedura. Fiindcă în Sfânta Scriptură, luată în întregul ei, nu găsim indicațiunile trebuincioase, privitoare la principiile de care trebuie să se conducă judecătorul la aprecierea delictelor împotriva funcțiunii ce o ocupă cel învinuit. Ce se înțelege sub numele «*presviteri, cari bine se sârguesc*» și în ce pot fi incorigibili presviterii în legătură cu slujbele lor? În fine, în epistolele Apostolului Pavel nu există nici o legiferare privitoare la judecata asupra episcopului, și aceasta, fără îndoială, este una din chestiunile de bază nu numai a procedurii judecății bisericești, ci și a întregii conduceri bisericești, hotărârea dată după bunul plac a aceluia, care ușor poate duce la denaturarea întregului spirit al bisericii apostolice, etc., etc.

Tradiția, în adevăr, a păstrat niște legiferări cunoscute sub numele de «*Pravilele Sfinților Apostoli*», în origina apostolică a crezut și crede toată biserica ecumenică, întărind autoritatea lor apostolică prin legiferarea sa ecumenică.

Judecata bisericească după pravilele acestea se înfățișează astfel :

În structura sa exterioară, judecata bisericească prezintă două forme, cari se deosebesc între sine, atât prin organele, care o fac, cât și prin hotarele competenței.

Prima este judecata unui episcop în dieceza încredințată lui (*παροικία*); a doua este judecata soborului, care constă din mai mulți episcopi, care judecată își întinde autoritatea asupra câtorva sau asupra tuturor eparhiilor, ne excluzând și pe a episcopilor lor.

a) Intinderea autorității judecății bisericești, care se face de către un episcop, se mărginește numai în hotarele diecezei încredințate lui și în aceste hotare puterea judecătorească a episcopului se întinde asupra tuturor clericilor și mirenilor cu dreptul de a pedepsi: pe cei dintâi — cu o temporală îndepărtare dela slujbă și cu o destituire definitivă din treapta în care se află; pe cei dealdoilea cu excomunicarea din bise-

rică. În baza acestei situațiuni, noi ne întemeiem pe de o parte pe acele pravile prin cari episcopilor li se interzice cu desăvârșire să-și părăsească eparhiile lor și «*să treacă într'alta*» (pravila 14-a), precum nici să primească clerici din altă eparhie fără o scrisoare de recomandare din partea episcopului locului de unde vine (pravila 12, 33); pe de alta, pe acelea în cari se vorbește clar: «*dacă vreun presviter sau diacon va fi excomunicat de episcopul lor, nu se cuvine ca să fie în comunicare cu ei*» (pravila 32); sau unde se vorbește, că presviterul, care, călcând oprirea episcopului, «*dacă va face o adunare deosebită, va fi smulgător de autoritate*» (pravila 31). Concluzia de bază va fi aceea, că judecata episcopului eparhiot în păstoria încredințată lui trebuie să fie obligatorie pentru toți supușii lui — clerici și mireni, cari pentru aceasta nu au dreptul, ocolindu-i judecata lui, să-și caute judecată în alt loc, adică în altă dieceză, sau în aceiaș dieceză, dar la altul decât la episcopul său. Acest lucru este în legătură cu pravila, care glăsuiește: «*presviterii și diaconii fără voia episcopului să nu săvârșescă nimic: căci lui îi sunt încredințați oamenii Domnului și el va da răspuns despre sufletele lor*» (pravila 39); atară de această pravilă, mai este încă o alta «*fiecare episcop să lucreze numai în ceea ce privește eparhia sa*» (pravila 34).

b) În eparhia sa, episcopul face judecată, hotărăște și pronunță sentințe în numele persoanei sale și sub răspunderea sa proprie; căci pretutindenea întâlnim expresiunile: *cine va fi excomunicat de episcopul său*; «*presviterii și ceilalți din cler, citim în pravila 31 a — să fie excomunicați; iar mireni să fie excomunicați de comunitatea bisericească, iar aceasta să fie după prima, a doua și a treia sfătuire făcută de episcop*».

c) Chestiunile supuse acestei judecăți a episcopului eparhial, după pravilele apostolice, sunt numeroase; ei îi sunt supuși toți clericii și mireni pentru toate delictele și crimele lor. Presupunând ca regulă generală, că destituirea din treapta bisericească se face de episcop nu altfel de cât după judecata publică, noi trebuie să atribuim toate delictele și crimele, cari atrag după ele asemenea pedepse acestui număr de chestiuni, cari trebuie să fie judecate de către episcopul eparhial. În enumerarea care ur-

mează mai jos de chestiuni, cari sunt supuse, după pravilele apostolice, judecății bisericești, în general, ușor se pot observa chestiuni, cari sunt supuse de fapt judecății eparhiale.

I. Crimele împotriva credinței

- a) 1. Lăpădarea de numele lui Hristos.
2. Lăpădarea de numele de slujitor al bisericeii.
- b) Comunitatea cu necredincioșii:
 1. Rugăciunea în sinagogă evreiască sau în biserica eretică (can. 60, prav. 65).
 2. Aducerea de undelemn sau arderea de lumânări în sinagoga iudaică sau în capiştea păgână în vremea slujbei, care se săvârșește acolo (prav. 71).
 3. Participarea la sărbătorile necredincioșilor, primirea de daruri dela sărbătorile lor ca de pildă azime și observarea posturilor lor (prav. 70).
 4. Rugăciunea cu ereticii (prav. 45).
- c) Sacrilegiul:
 1. Furtul de ceară și undelemn din biserică (prav. 73).
 2. Intrebuințarea pentru nevoile proprii de vase și vestminte sfințite bisericești (prav. 73).

II. Crime proprii bisericești

A. Crime împotriva slujbei

- a) Săvârșirea tainei botezului neexact:
 1. Repetirea botezului asupra celui deja botezat după hotărîrea bisericeii ortodoxe (prav. 47).
 2. Primirea de către fețele duhovnicești a celor botezați de eretici — fără săvârșirea botezului asupra lor (prav. 46).
- b) Neexacta săvârșire a chipului botezului:
 1. Botezarea în cei fără început, sau cei trei fii, sau în cei trei mângâetori (prav. 49).
 2. Săvârșirea cufundării în apă greșit, adică numai odată — întru moartea Domnului, — ci nu de trei ori (prav. 50).
- c) Săvârșirea tainei împărtășirii greșit:
 1. Aducerea și primirea din partea celor necredincioși sau credincioși în altar pentru săvârșirea euharistiei — afară de vin: băutură pregătită nu din struguri, sau miere, lapte, paseri și alte viețuitoare (prav. 3 și 46).
 - d) Săvârșirea hirotoniei a doua oară atrage după sine lipsirea de treapta bisericească atât

a celui hirotonit a doua oară, cât și a celui care l-a hirotonit a doua oară (prav. 68).

e) Sărbătorirea Paștelui odată cu Iudeii, adică înaintea echinopțiului de primăvară (prav. 7).

f) Citirea de cărți false ale necredincioșilor în timpul slujbei dumnezeiești (prav. 60).

g) Neglijență în îndeplinirea îndatoririlor slujbei :

1. Refuzul de a îndeplini îndatoririle slujbei în eparhia în care este numit vreun episcop sau la biserica unde este fixat preotul de curând numit (prav. 36).

2. Neglijența în îndeplinirea îndatoririlor în legătură cu învățătura păstoriților ce trebuie să se dea de către presviter sau episcop (prav. 58).

3. Refuzul de a primi pe cel greșit la mărturisire (prav. 52).

B. Crimele împotriva disciplinei bisericеști

a) Excesul de putere și nesupunerea autorității:

1. Părăsirea fără îngăduire de către cel excomunicat a episcopului său și petrecerea în eparhia altuia (prav. 12 și 13).

2. Primirea clericilor opriți dela slujbă de un alt episcop, care știa despre această interdicere a lui, și nu le-a socotit ca vină această oprire (prav. 16).

3. Mutarea după bunul plac a unui episcop dintr'o eparhie în alta fără o pricină binecuvântată și fără hotărîrea acestui lucru a soborului episcopilor (prav. 14).

— Acelaș lucru și din partea clericului (prav. 15).

4. Săvârșirea hirotoniei de către episcop după bunul plac în locuri, cari nu aparțin eparhiei (lui prav. 35).

5. Săvârșirea sfintei liturghii într'o biserică aranjată fără îngăduire prealabilă din partea episcopului, revolta și despărțirea de el cu o mulțime de revoltați (prav. 31).

b) Săvârșirea slujbei dumnezeiești de către episcopul sau presviterul lipsiți de darul preoției (prav. 28).

c) Primirea și comunicarea slujbei preoțești în chip nelegal:

1. Pentru bani (prav. 29).
2. Prin mijlocirea stăpânilor lumești (prav. 30).
3. Transmiterea episcopatului altuia, pentru prietenie sau pentru rudenie, ca și cum s'ar schimba biserica lui Dumnezeu în moștenire (prav. 76).

d) Abuzurile în folosirea averilor bisericеști :

1. Insușirea de către episcop a averilor bisericеști în folosul rudelor sale, cari nu au o absolută nevoie (prav. 39).

2. Refuzul de a ajuta pe clericul care are în adevăr nevoie (prav. 59).

C. Delictele împotriva disciplinei bisericеști

1. Refuzul clericului de a se împărtăși cu sfințele Taine fără arătarea pricinei binecuvântate (prav. 8).

2) Ieșirea din biserică înainte de terminarea liturghiei (prav. 9).

3. Comunicarea prin rugăciunea din casă cu cel excomunicat dela comunitatea bisericеască (prav. 10).

Comunicarea clericului cu cel scos din cler (prav. 11).

4. Neobservarea postului mare precum și în Miercurea și Vinerea patimilor (prav. 69).

5. Observarea postului în Sâmbăta și ziua Domnului (prav. 64).

6. Inbuibarea cu carne și cu vin (prav. 51 și 53).

7. Intrebuițarea ca mâncare carne de fiară, carne de vită moartă, sau sânge de animal (prav. 63).

D. Ocupația persoanelor duhovnicești cu lucruri lumești

1. Amestecul în afaceri lumești în deobște (prav. 6).

2. Amestecul în conducerea poporului (prav. 81).

3. Luarea pe garanție a altuia (prav. 20) pentru pricini în legătură cu iubirea de bani.

4. Ocupația cu chestiuni ostășești (prav. 83).

ȘT. BERECHET.

APROPIEREA BISERICILOR¹⁾

Alianța pentru înfrățirea popoarelor prin acțiunea Bisericilor și-a avut adunarea ei cea mai vie anul trecut în Copenhaga, între 6 și 10 August anul trecut. Ea înseamnă cu atât mai mult o apropiere între Biserici, cu cât au stat la muncă comună și la tratative oameni din tabere mănate de multe amărăciuni una împotriva alteia. În adevăr, erau acolo protestanții francezi și cei germani și avea să se discute chestiunea dezarmării, chestiunea în care năzuințele unora și altora nu se puteau potrivi. Cu toate acestea, cu toate deosebirile în vederi și care nu s'au putut înlătura deplin, duhul lui Hristos a întreținut starea frăției și a făcut să rămâie în picioare așezământul care încă de acum înainte are a lucra pe viitor, pentru a face mai rodnică munca împreună a Bisericilor.

La deschiderea congresului, au vorbit, rând pe rând, episcopul anglican din Oxford; Dr. *John Mott*, persoană din fruntea mișcării creștinești în America; *Wilfred Monod*, din fruntea protestantismului francez; episcopul greco-ortodox din Atena, pe care *le Christianisme social* (Noembrie 1922) din care luăm aceste date, nu-l spune cine e; apoi învățatul arhiepiscop *Natan Söderblom* din *Upsala*, Suedia și mulți alții. Adrese cu urări de izbândă au fost primite dela Patriarhul din Constantinopol, dela Arhiepiscopul de Canterbury, dela ministrul de externe al Statelor-Unite, etc.

Arătând chemarea Bisericilor spre munca comună pentru îndreptarea omenirii, profesorul *Wilfred Monod* a spus cuvinte care merita cunoscute. El a spus că trei prăbușiri stăpânesc istoria omenirii: căderea omului prin Adam, căderea lui Israil în clipa răstignirii și căderea creștinătății în 1914. Este aceasta căderea lui Dumnezeu sau a lui Hristos? Nu. Dar este într-o mare măsură neizbânda Bisericii. Să ne umilim, a spus el. Acesta e începutul oricărei însuflețiri noi. Trebuie să dăm un suflet Ligii Națiunilor. În loc de discuțiuni, să dăm un strigăt de alarmă, asemenea celui al lui Hristos pe Golgota, un S. O. S²⁾, pe care lumea să fie nevoită să-l asculte pretutindenea. «Ar trebui ca această conferință să fie o dată în istorie, și Bisericile cu reprezentanții lor să facă ce a făcut monahul Telemac odinioară, de a se arunca între gladiatori. Trebuie o deșteptare, o revoltă necesară a Bisericilor, pentruca, precum Samson odinioară, să răstoarne coloanele militarismului european și universal.... Biserica trebuie să fie cea care apără cauza dreptului, a dreptății și a adevărului.... Dacă Biserica nu mântuie lumea, aceasta o va osândi și lumea se va îneca în apa botezului. Dar noi avem încredințarea

că demonul militarismului va fi biruit, că omenirea va fi liberată și că vom vedea pe îndrăcit ajungând om așezat, îmbrăcat și cuminte».

Dar ce înseamnă aceste cuvinte?

Înseamnă arătarea simțului de răspundere al Bisericilor și datoria care apasă asupra lor de a vedea punctul critic la care a ajuns omenirea și a se sili să-și împreuneze puterile pentru îndreptare. Îndreptarea însă nu se poate face fără ca Bisericile să lucreze la un loc.

Iată, deci, cum, dându-și seamă de această trebuință, Bisericile au ajuns la hotarul acesta și s'au apropiat pentru a se privi ca surori de lucru, a tă-mădui ranele care sângerează și care, fără munca lor, se pot deschide din nou. Și vom vedea că acestea nu sunt glasuri de oameni care-și fac iluziuni prea mari despre chemarea și puterea lor. Da, în Țara Românească, unde Biserica de mult s'a desobișnuit de a-și privi măreția chemării sale sociale și a o pune în lucru, mărginindu-se mai mult la chemarea de să-vârșitoare a cultului și consfințire cu binecuvântarea de sus a actelor altuia, — vom vedea cum oameni, care nu sunt dintre slujitorii Bisericii, vin și mărturisesc că numai Bisericile mai pot aduce îndreptare împotriva oștilor iadului, dezlănțuite peste țarinile pământului, și cer ca ele să lucreze efectiv, pentru a aduce tă-măduirea grabnic trebuincioasă¹⁾. La noi, Biserica privește cu sficiune probleme care sunt ale ei. Dar iată că au ajuns-o vremurile când este chemată să-și vadă tot largul sarcinilor care o apasă și care o cheamă la lucru. Din cuvintele lui *Wilfred Monod*, se vede că imputări își aduc chiar cei slujiți de împrejurări a avea o lucrare socială mai vie. Prin urmare silințele trebuie crescute pretutindenea. De aici trebuința împreunării lor, pentrucă cei mai mulți sunt mai tari ca cei mai puțini și apoi este un prestigiu covârșitor de a vedea valul unei acțiuni vâjnoase a tuturor Bisericilor de pretutindenea.

Astfel se vede cum pricini foarte puternice au dus la întâlnirea actuală a Bisericilor pentru a le face să lucreze în comun și a pregăti un viitor mai fericit acestei omeniri necăjite. De aceea ea privește cu simpatie către Liga Națiunilor, pe care o socotește ca un organ care trebuie să dezlege multe greutăți

¹⁾ Iată că spirite cugetate, din ce în ce mai numeroase, și care uneori sunt lipsite de orice credință religioasă, încep a spune: nu e decât o singură putere în stare de a ridica ruinele și a restaura civilizațiunea: e puterea evangheliei, și ei cheamă în ajutor puterile spirituale....

În mijlocul tuturor prăbușirilor pe care le-a pricinuit războiul, nu e decât o singură putere morală rămasă în picioare și care a crescut, în timp ce celelalte se prăbușeau: e duhul lui Hristos. El singur ne poate da pacea. Acest adevăr îl proclamă înșiși necredincioșii. — J. Jézéquel, *le Christianisme social*, Paris, Noembrie 1922, p. 858-589.

¹⁾ Vezi Nr. pe Iunie și Iulie 1923.

²⁾ S. O. S e semnalul de ajutor pe mare prin telegrafia fără fir și înseamnă: *Scapă sufletele noastre* (Save our Souls).

viitoare. Dar își zice că această Ligă este numai cadrul politic, care prin el singur niciodată nu poate fi destul de tare, câtă vreme nu se plămăiește și temelia sufletească prin care oamenii s'o ajute. Această temelie sufletească este chemarea Bisericilor a o zămisli și a da astfel un suflet Ligii Națiunilor, expresiune întrebuințată în această adunare a Alianței Bisericilor.

Arhiepiscopul luteran din Upsala a citit un memoriu străbătut de tot freamătul datoriei creștinești față de greutatea și răspunderea clipei de față în care a spus că «singura realitate trainică ce există astăzi pe lume este puterea de comuniune pe care o dă rugăciunea. Puterea noastră atârnă numai de comuniunea cu Dumnezeu și cu Hristos. Noi nu trebuie să strămutăm centrul de greutate al chemării noastre spirituale. Sarcina noastră, în calitate de membri ai Bisericii lui Hristos, stă în zămislirea unei societăți de oameni, strânși sub porunca absolută a autorității lui Dumnezeu, plămăind astfel sâmburele unei adevărate societăți omenești și arătând lumii că singurul leac pentru nenorocirea noastră este solidaritatea dragostei rescumpărate de Hristos și supusă stăpânirii lui Dumnezeu».

În urma acestui memoriu, adunarea a votat rezoluțiunea următoare:

Adânc mișcată de nenorocirea și grozăvia vremii noastre, Biserica lui Hristos, în toți membrii și în toate ramurile ei, trebuie cu întristare să ceară arzător dela Dumnezeu iertarea și puterea de a ierta și, într'o credincioșie către Domnul Păcii, să întărească unitatea spirituală care și este în ființă și s'o facă efectivă, pentruca bunăvoința și încrederea unul către altul să domnească între popoare.

În 1909, la Oud-Wassenaer, acest Comitet își rostea simpatia sa adâncă pentru planul de a aduna o conferință a feluritelor comuniuni creștine pentru a chibzui sarcinile practice și grabnice care se ofereau atunci bisericilor și posibilitățile cooperării în mărturisire și pentru acțiune și încredințarea sa că o asemenea conferință, dacă ar putea fi adusă în ființă, a fi pentru omenire o binecuvântare neprețuită.

Luând cunoștință cu bucurie de pregătirile pentru conferința universală a așezământului *Life and Work*, Alianța universală socotește că cooperarea din toată inima a comunităților creștine, cași acea a creștinilor în parte pentru împăcare și pentru viitorul civilizațiunii noastre întunecate, e o datorie grabnică, impusă de Dumnezeu. Creștinătatea noastră împărțită are trebuință de un suflet comun și de un organism comun pentru a lucra.

Această cooperare s'a arătat deocamdată în precizarea chestiunilor în care Bisericile trebuie să se înțeleagă pentru a aduce dezlegări. O chestiune care turbură buna înțelegere în mijlocul societății este a raporturilor dintre muncă și capital în viața industrială. De aceia Dr. Atkinson a trimes feluritelor comitete naționale ale Alianței Bisericilor o listă cu întrebări privitoare la raporturile dintre Biserică și muncă și

urmărind mai cu seamă studiul chestiunilor următoare: 1. idealurile vieții industriale și sociale, așa cum se arată ele din învățătura lui Hristos; 2. condițiunile actuale în fiecare națiune, privite în lumina acestor idealuri; 3. silințele cheltuite pentru a lecuia condițiunile rele; 4. Bisericile și chemarea lor în acest domeniu.

17 comitete au răspuns. Dr. Atkinson scrie despre ele:

Incheierea care se desprinde din toate aceste răspunsuri este că viața economică și socială a poporului privește creștinismul într'un chip viu, și că Impărăția lui Dumnezeu se întemeiază pe buna rânduială socială, că această Impărăție niciodată nu poate fi îndeplinită, dacă nu se desființează nedreptățile din vremea de față, sub care suferă o atât de mare parte a lumii, și dacă nu se dau fiecărui individ mijloacele de a se bucura de o mai mare siguranță economică și de un mai mare privilegiu social.

Conferința și-a arătat tot interesul pentru aceste chestiuni și răspunsuri și a votat următoarea încheiere:

1. Comitetele să continue studiul acestei chestiuni și să se păstreze un loc pentru luarea în cercetare a acestui subiect la viitoarea adunare a Comitetului internațional.

2. Să se întrebuințeze toate silințele cu putință, pentruca Comitetele naționale să poată intra în legături cu conducătorii muncii și cu programa lor.

3. Să se puie la cale un schimb de vizite și de vederi, cât mai des cu putință, între organizările naționale și internaționale ale muncii cu Bisericile reprezentate în Comitetele naționale.

Un comitet al Alianței, însărcinat să se ocupe cu chestiuni mărunte, a adus propunerea ca istoria să fie învățată în școale nu pentru a atâța ura împotriva altor popoare, ci pentru a zămisli o judecată sănătoasă despre ceiace fiecare națiune a adus civilizațiunii, despre contribuțiunea fiecărei rase la binele comun¹⁾. Ea a mai spus că studenții, ca viitoare căpetenii ale lumii, să fie puși în starea prin care să-și poată dobândi o vedere limpede despre starea internațională a lucrurilor. Nimenea nu trăiește pentru sine. Pentru o națiune, oasi pentru un individ, izolarea înseamnă

¹⁾ Printre uneltele de atâtare internațională, puține sunt atât de active și atât de viclene ca manualele școlare de istorie. E firesc și legitim ca aceste cărți să fie întocmite într'un spirit patriotic priincios țării care le întrebuințează. Dar patriotismul nu cere cu necesitate ura, nici ponegrirea străinului, după cum, de asemenea, ea nu implică ridicarea în slăvi numai a gloriei militare. Toate aceste manuale însă, în toate țările (afară de rari excepțiuni), sunt întocmite așa ca să sugestioneze pe copil și să-l încredințeze că țara din care are fericirea de a face parte este mare, nobilă, cinstită, curată la inimă, pătrunsă de cel mai mare duh de dreptate, pe când celelalte națiuni n'au decât cusururi și urătenii și că nu sunt capabile decât de invidie și ură. Preamărirea războiului umple aproape toate paginile acestor manuale. Istoria bătăliilor ține de trei ori mai mult loc în ele, decât o istorie a progreselor civilizațiunii, și patria proprie se resiață în aceste povestiri într'o atât de largă măsură, că celelalte țări ale pământului sunt scăzute la starea de figurate fără însemnătate și de care e de prisos să te mai sfiști. — J. Jézéquel în *le Christianisme social*, Paris, Noembre 1922, p. 856.

moartea. Prietenia internațională este de neînlăturat pentru fericirea și înflorirea fiecărei națiuni.

Alianța s'a simțit solidară și în ce privește suferința creștinilor din Asia Mică. Pentru aceasta, ea a trimis Societății Națiunilor următoarea hotărâre:

Alianța universală roagă ferbinte Societatea Națiunilor de a lua îndată în mână chestiunea Armenilor și, de asemenea, cea a Grecilor în Asia Mică, pentru a-i scăpa de apăsare și de stărpirea până la unul din partea Turcilor. Noi rugăm Societatea Națiunilor să inspire puterilor creștine ideia de a numi un comisariat internațional în scopul acesta. Stăruim pe lângă toate organizările în legătură cu Alianța Universală, ca ele să-și întrebunțeze toată influența lor asupra guvernelor respective, pentruca și ele să se intereseze de această chestiune și pentruca popoarele creștine, scăpate de sub jugul turcesc, să nu mai poată cădea iar sub stăpânirea turcească.

Alianța se gândea la această primejdie care poate veni și care a și venit. Azi și Armenii și Grecii zac la pământ sub călcâiul Turcului... O pricină mai mult pentruca Bisericele să stea alătura și să lucreze pentru a putea asigura o stare mai bună pentru cei nefericiți.

Altă chestiune, în care Bisericele s'au simțit datoare să-și spuie cuvântul, pentru a înlătura o mare primejdie, care se simte pretutindenea, și în țară la noi, a fost chestiunea alcoolismului. În această privință, Alianța și-a exprimat dorința următoare:

«Primejdia alcoolismului crescând într'un chip de netăgăduit din pricina întinderii stricăciunii în viața publică în timpul războiului, una din marile sarcini ale Alianței ar trebui să fie de a-și întrebunța toată influența, pentruca experiențele fiecărei țări, în ce privește această problemă, să poată fi cunoscute și întrebunțate și în celelalte țări, și pentruca puterile spirituale ale Bisericilor să se puie în mișcare pentru a micșora influența otrăvitoare a alcoolului dealungul lumii».

Lucrul cel mai frumos este că această Alianță a avut influență și în chip mijlocit, unde nu avea de-a dreptul chipul său de acțiune. Dacă nu chiar ea oficial, dar bărbații care lucrează în sânul ei s'au silit să aducă în ființă o uniune a întregului protestantism. În adevăr, ce era mai răzlețit ca protestantismul! Cu toate acestea nevoia de lucrare comună din vremea de față e pe cale să săvârșească un lucru uimitor și care n'a mai fost: să vedem un papă al protestantismului.

Protestantismul din America, de o parte, și Arhiepiscopul din Alianța Universală a Bisericilor Söderblom, pe de altă parte, de care am vorbit, au ridicat chestiunea apropierii Bisericilor protestante. J. Jézéquel, secretarul general al ramurii franceze a Alianței, a trimis și el o scrisoare Bisericilor protestante

din Germania, tot pentru trebuința apropierii și cooperării și a avut acolo un foarte frumos răspuns. Este vorba să se înființeze o federațiune internațională a Bisericilor protestante, așa că toate la un loc să aibă un prezident al lor, care să poată vorbi în numele întregului protestantism. După cum papa va vorbi în numele catolicismului, așa acesta va vorbi în al protestantismului. Nici vorbă, fără răsturnarea de lucruri pricinuită de război, din care a eșit această scuturare a Bisericilor din toropeala lor față de această latură, nici nu ne-am fi gândit că are să vie timpul să putem vorbi despre astfel de chestiuni.

Neatârnat de acest curent, în Germania s'a ajuns încă și ceva mai înainte la uniunea tuturor Bisericilor protestante și la zămislirea așa zisului *Deutsches Evangelisches Kirchenbund*. «Uniunea bisericească evanghelică germană». În primăvara anului trecut, la ziua aniversării Dietei dela Worms, a fost o mare manifestațiune în această privință. În această Ligă a Bisericilor germane, acum este reprezentată și Alianța universală a Bisericilor, a cărei ramură germană număra anul trecut, în 1922, 836 de membri.

Protestanții germani mai înainte se fereau de a lua parte la adunările creștinești internaționale după război. Și la congresul studentesc creștin din Glasgow, la care subsemnatul a luat parte acum doi ani, studenții germani au refuzat să vie. Când, peste câteva săptămâni, am spus prezidentului lor în Berlin de ce n'au venit că, orice supărări ar fi avut, puteau să le spuie slobod în adunare, mi-a spus că a aflat că a domnit această libertate, și că n'au știut, că altfel ar fi venit. De atunci însă ideia și-a făcut drum și acum protestanții germani nu mai lipsesc dela nicio adunare internațională. Este șivoiul de întregire a creștinătății care-și face drum.

Vorbind despre aceste lucruri, secretarul general Jézéquel, de care am pomenit, scrie în *le Christianisme social*: „Un mare progres s'a îndeplinit, deci, în chestiunea apropierii Bisericilor, fiindcă, astfel, în toate adunările internaționale, protestantismul german își va face auzit glasul său“.

Cuvintele Arhiepiscopului Söderblom n'au rămas fără răspuns, și așa noi vedem cum Alianța Universală a Bisericilor pătrunde și înviorează cu influența ei protestantismul german, chemându-l la cooperare.

Această trecere spre o nouă răspântie a vieții sale a observat-o un prelat catolic, Monseniorul *Batifol* din Paris, care o și numește, în chip fericit: *ecumenismul protestantismului*, adică trecerea protestantismului spre organizarea universală.

În sfârșit, a venit în discuțiune chestiunea grea a dezarmării, chestiune în care și Germanii și Francezii aveau să judece lucrurile creștinește. Dar se putea ca fiecare să nu-și aibă vederile lui deosebite? Era chip să se ajungă la o înțelegere?

Cu toate acestea trebuie să admirăm duhul frăției și conștiința despre chemarea creștinismului în vremea de acum, fiindcă părerile, și dacă au rămas deosebite

până la capăt, mai era însă ceva peste ele, era că, în mijlocul deosebirilor, stă faptul cel nou al simțirii solidarității creștinești, care trebuie să aducă o potolire și o tocire a vârfurilor ascuțite.

Se înțelege, conștiința solidarității creștinești nu era un lucru nou la asemenea oameni, din care mulți teologi de mare temei, cu faima numelui lor trecut peste Europa și dincolo de Europa. Dar nouă era această apropiere, care mai înainte nu se făcuse. Războiul adusesse prăbușire între legăturile dintre protestanții franceji și cei germani, și totuși ei veneau acum să discute împreună. Dar la o chestiune ca a dezarmării nu erau să se despartă din nou? Nu. A fost între ei un nobil duel de idei, dar starea sufletească a fost ca a oamenilor care se simt în fața lui Hristos. Și dacă păreri au fost protivnice, și-au strâns mâna cu dragoste și s'au despărțit pătrunși de duhul înțelegerii.

Din partea Germaniei, între alți reprezentanți, era învățatul profesor de Noul Testament din Berlin Dr. *Adolf Deissmann*. El ar fi dorit o declarație că dezarmarea s'a îndeplinit numai împotriva Germaniei, că de ce ea nu se întinde și asupra celorlalte puteri? că ar trebui să se arate că cele 14 puncte ale lui Wilson n'au fost executate, de unde ar urma că înțelegerea iscălită în clipa armistițiului din 1918 a fost și ea o „treanță de hârtie“¹⁾ pe spinarea Germaniei.

Toate acestea însă n'au fost spuse cu tonul de aspră imputare, așa cum par a suna ele din cuvintele izolate pe care le dau eu, desprinzându-le din înălțuirea întregii cuvântări a lui Deissmann. Ele au fost spuse toate cu o dulceață deosebită și cu recunoașterea păcatelor trecute ale Germaniei.

Cu câtă frumusețe i-a răspuns și profesorul din Paris *Wilfred Monod*! Sunt adevărate mărgăritare de oratorie creștinească.

Mai întâi a spus că Alianța Bisericilor este un așezământ sufletesc care nu face politică. A lua chestiunea dezarmării așa cum o cere Deissmann și a aduce o dezlegare prin vreo hotărâre în felul dorit de el, ar fi a intra în plină politică. Dar nouă ne-ar fi scârbă să vedem că o dezbatere mondială despre dezarmare ajunge a fi o discuțiune franco-germană.

Căci, în fine, a zis el, Congresul s'a adunat pe terenul *Alianței universale pentru prietenia internațională prin Biserici*! Ambițiunea noastră a tuturor, a creștinilor, este de a da un suflet Ligii Națiunilor. Dar aceasta presupune o datorie preliminară: să dai un suflet Bisericii înseși, Bisericii ecumenice. Noi nu stăm aici în calitate de reprezentanți politici ai națiunilor răzlețe; noi suntem trupul lui Hristos; și în privința aceasta, mie îmi pare rău că delegații sunt împărțiți în sala aceasta pe țări. Dacă sfânta cină ar fi așezată în această adunare, ceice se împărtășesc nu s'ar vedea apropiindu-se pe grupe geografice. Munca noastră de competență aici e de natură duhovnicească; ambițiunea

noastră supremă este de a afirma unitatea noastră religioasă „în Domnul“.

Poate se va răspunde că Alianța universală nu e o societate mistică și că, după expunerea principiilor ei, ea caută să-și realizeze programul de a lucra asupra guvernelor. Suntem înțeleși! Dar prin ce mijloace? Prin neîncetata strigare către opiniunea publică; prin articole, discursuri, petițiuni, congrese, mijlociri la locurile de sus. Influența noastră rămâne numai morală. Eficacitatea ei va trebui deci să se măsoare cu realitatea coeziunii noastre intime. Căci, neavând *puterea* la dispozițiunea noastră, singura putere la îndemână este cea a *autorității* spirituale. Numai unitatea noastră îndărătnicică și tare ar putea fixa atențiunea guvernelor și ar intra ea un element în calculele lor.

Iată de ce reprezentanții Bisericilor creștine, dacă vor ca cuvântul lor să cântărească în afacerile internaționale mai greu de cât o pană, trebuie înainte de toate să se silească a-și strânge rândurile...

Dar noi suntem unanimi într'un punct fundamental: din punct de vedere evanghelic, războiul este o nelegiuire. Să ne strângem în jurul acestei axiome. E adevărat că unii ar vrea să facă deosebire între război *agresiv* și *defensiv*... Vai! pentru orice ucenic al lui Iisus, un război, chiar „drept“ nu e decât un rău mai mic, pentru că impune uciderea. Și de altfel, avem noi misiunea de a ușura cazuistica oamenilor de Stat, hotărâți de acum înainte de a nu mai dezlănțui decât războaie defensive? De acum înainte, până la sfârșitul lumii, nu se vor mai vedea agresori! Lupul va învinui totdeauna pe miel că l-a amenințat.

În realitate, într'o adunare religioasă în care noi ne rugăm împreună „*Tatăl nostru*“, care este atitudinea noastră comună? Ca creștini, luați în parte, noi stăm toți încovoiați sub apăsarea de nesuferit a scandalului și a păcatului. Ah! noi nu ne-am întălnit aici ca să ținem cuvântări sau să discutăm. Cu un singur glas trebuie să scoatem un strigăt de durere. Trebuie ca cuvântul nostru să străbată creștinătatea, după cum telegrafia fără fir a corăbiei în primăjdie străbate pământul: „S. O. S., *Save our Souls!* Scăpați sufletele noastre!...“ Acesta a fost strigătul apostolilor în furtună: Doamne mântuiește-ne, că perim! Nouă ne vine sarcina acum să trezim pe dumnezeescul Cărmaci... pentruca el să poruncească furtunii.

Da, ne exprimăm nenorocirea noastră, indignarea noastră, credința noastră! Ni se propune *dezarmarea*?... Noi însă cerem mult mai mult: *demilitarizarea*. Noi cerem programul întreg al prorocilor Israelului: „Nu se va mai învăța războiul“. Scopul nostru e de a dezarma spiritele, cărțile de istorie, clerul. Pe un astfel de teren, îndrăznesc a afirma, toate Bisericile reprezentate aici sunt de acord.

Dar atunci eu rog ferbinte pe Dr. Deissmann de a înălțura ceiace ne-ar despărți. Căci nu e nici o îndoială: unanimitatea noastră necesară, indispensabilă pentru exercițiul misiunii noastre comune, va înceta, îndată ce vom intra în domeniul politic. Dacă d-voastră anunțați o discuțiune contradictorie despre armistițiu și despre chipul cum cele 14 puncte ale prezidentului Wilson au fost interpretate și aplicate, noi vom fi siliți să vă urmăm. Atunci noi vom lărgi dezbaterea și vom dovedi că intelectualii franceji, de

¹⁾ Cuvintele cancelarului german *Bethmann-Hollweg* despre tratatul neutralității Belgiei călcat de Germani.

exemplu, înfățișau, în întregul lor, o mare putere morală protivnică pornirilor războinice...

Profesorul Deissman, vorbind de minoritățile apăsate, a declarat că Statele nu trebuie să se sprijine pe puterea baionetelor, ci pe dreptul neclintit, înscris pe cer între stele. Aceasta e o axiomă la care eu zic *Da* și *Amin*. Dar îmi îngădui să adaog că Germania s'a alăturat ceva cam târziu acestui crez... și norul de bănuială ridicat de Germania continuă a o învălui...

Când fumegările chinului s'au risipit, am vrut să cred că bisericile voastre, sinoadele voastre, autoritățile voastre bisericesti vor trimete un cuvânt frățesc bisericilor noastre pustiite, scandalizate; am vrut să nădăjduiesc o dezaprobare a faptei de violență, am așteptat un mare strigăt de protestare, prin care creștinii germani să-și fi descărcat în sfârșit, conștiința lor. Nimic n'a venit, nimic. Oh! Eu nu uit pe copiii voștri hrăniți mai puțin de cât trebuia, clasele voastre muncitoare sărăcite, lucrătorii voștri slăbiți. Dar creștinii din Franca cu atât mai mult se așteptau din partea voastră la oarecare manifestare solemnă de credin- oșie către Hristos, la un *mea culpa* spontan, care ar fi curățit atmosfera, ar fi luminat viitorul... Dar tăcere, o tăcere apăsătoare.

În fața unei asemenea deosebiri de atitudini și a acestui duel de vederi, s'ar fi putut crede că acești oameni nu mai pot sta alături și deci nici vorbă de o apropiere cu puțință. Cu toate acestea n'a fost așa. Deosebirea de socotințe n'a fost și o rupere a îmbrățișării dintre cei pe care Hristos trebuia să-i apropie. În rezoluțiunea votată în chestiunea dezarmării, adunarea spune între altele:

Că ea stăruiește asupra faptului că toate ramurile Bisericii lui Hristos au datoria sfântă de a lucra să îndeplinească dezarmarea spiritelor și a pornirilor din sânul popoarelor. Trebuie a le aduce să oeară ele însele o grabnică și universală micșorare a înarmărilor, precum și a trâmbița introducerea judecății și a mijlocirii în ce privește dezlegarea tuturor certelor internaționale, fapt care se poate practica chiar de pe acum, mulțămită Curții permanente de dreptate internațională.

Când s'a deschis Conferența, profesorul Deissmann a spus următoarele cuvinte:

În fiecare din odăile otelului unde am tras, se găsește un Noul Testament. Atunci mi s'a impus gândul întăritor că fiecare delegat a adus cu sine la Congres și Cartea creștinilor între lucrurile lui. În toate zilele, în taina meditațiunii intime, Evanghelia universală va fi citită în felurite limbi, de frații adunați aici. Această considerațiune să stabilească dela început între noi o legătură duhovnicească. Și dacă, în cursul dezbaterilor, s'ar arăta mari deosebiri de vederi între noi și delegatul altei națiuni, să citim din nou

Noul Testament în limba protivnicului nostru, pentru a conștiința noastră să prindă chemările binecuvântate ale lui Hristos în însăși forma în care ele se înfățișează înaintea străinului. Între el și noi se va strânge astfel o legătură sfântă.

Acest cuvânt a fost ținut: legătura frățescă a fost stabilită.

Când profesorul Wilfred Monod a întâlnit pe Profesorul Adolf Deissmann, după ce a rostit aceste frumoase cuvinte, i-a mulțămît pentru că a avut un gând atât de frumos, iar când s'a dat jos dela tribuna unde vorbise împotriva cuvintelor lui Deissmann, a strâns mâna acestuia, și lui Deissmann i-au dat lacrimile. Ah! sfinte clipe de apropiere prin Iisus Hristos între oamenii din taberele vrăjmașe!

Între toți n'a fost decât o singură notă discordantă, nu în acea adunare, ci în câmpul larg al Bisericilor lui Hristos. Aceasta a fost însă acolo unde duhul lui Hristos e călcat în picioare de pofta de stăpânire peste ceilalți creștini, în Biserica Romei.

Profesorul Monod denunță atitudinea dușmănoasă a presei catolice față de această adunare și constată cu bucurie că Biserica ortodoxă a colaborat cu cea protestantă pe terenul împăcării evanghelice care trebuie adusă între oameni. Iată cuvintele lui:

Să nu fim surprinși că Biserica papală supraveghează cu o neliniște tot mai mare apropierea care se săvârșește între creștinătatea protestantă apuseană și creștinătatea ortodoxă din Răsărit, pe terenul pacifismului evanghelic. Ea ar fi mai bine inspirată luând însăși parte la ședințele *Alianței universale*, unde locul ei ar eși foarte mult la iveală. Dar ea e prizoniera absolutismului ei bisericesc. Ludovic XIV zicea: „Statul sunt eu!”. Piu XI declară: „Biserica sunt eu!”. Pretențiunile sunt din acelaș aluat.

Deci, cu excepțiunea Bisericii catolice, încolo se vede un mare și frumos curent de apropiere în sânul întregii creștinătăți, care își arată puterea lui, după cum prin alte așezăminte, de asemenea și prin această Alianță universală.

Înainte de a trece la alte așezăminte, ne rămâne acum să vedem ce am spus mai nainte despre glasurile din lumea mirenilor, care singure ar cere lucrarea Bisericilor pentru îndreptarea lumii. În acest scop, vom da aici în traducere un foarte însemnat articol al preotului englez *J. H. Jowett*, care a luat parte la Conferența dela Copenhaga, a făcut multă propagandă pentru ideile emise acolo și apoi, întors acasă, a scris următoarele rânduri foarte puternice, bune de știut și la noi. Le vom da în nr. care urmează pe Septembrie.

Arhim. SCRIBAN

TABORUL NEAMULUI ROMÂNESC

Cât de minunat se luminează, cuvântul Domnului, în anumite împrejurări!

Gândiți-vă la faptele ce întovărășesc «Schimbarea la Față» a Mântuitorului.

Glasul lui Dumnezeu, despică tăria cerului și pătrunde în urechile apostolilor, recunoscând în Hristos de pe Tabor, pe «fiul cel iubit».

Vajnicii luptători ai cuvântului Domnului, în viața poporului iudeu, Moisi și Ilie sunt tovarășii lui Iisus cel cu fața strălucitoare. Muntele par'că și întreaga făptură tresaltă din temelii de atâta slavă, de așa orbitoare lumină! Ucenicii au căzut cu fața la pământ și s'au înspăimântat foarte». (Mat. 17. 6).

Indreptați-vă acuma mintea și la Mărășeștii anului 1917 și veți înțelege mai bine minunea de pe Tabor.... Pământul se sguduia din temelii.... Văzduhul era străbătut de la apus spre răsărit de ghiulele grozave: purtătoarele morții, rănilor și durerilor.... Mitralierele, gazurile asfixiante, și toate mașinăriile diavolești, își dăduseră întâlnire, pe câmpul Mărășeștilor. Și pentruca succesul să fie și mai desăvârșit, se pare că iarba și frunza pământului se prefăceau în soldați care, slujiau cu credință urgiei oarbe, pusă pe distrugere! Desigur că, în fața atâtor satanice iscodiri, sărmanii soldații noștri aveau dreptul să cadă cu fruntea în țărână!

Insă pe Tabor, Hristos cel Strălucit, s'a apropiat de ucenici, și, atingându-se de dânșii le zise: «Sculați-vă și nu vă temeți». (V. 7).

Apostolii ascultă de cuvântul Domnului. Ochii lor capătă limpezirea de vedere. Frica îi părăsește, fiindcă pretutindeni unde se apropie Domnul se depărtează răul!

Socotiți că se petrec lucrurile altfel la Mărășești. Mântuitorul se apropie totdeauna de cei ce sunt căzuți cu fruntea la pământ din pricina nevoilor, și tuturor le zice: «sculați-vă!» Glasul

Său, întinerește pe cei bătrâni. Glasul Său, întărește pe cei slabi. Glasul Său, împuternicește pe cei puțini. Glasul Său, ajută pe cei nemernici. Glasul Său, dărâmă și stărpește patimile dintre conducători și cei conduși, dintre ofițeri și trupă, dintre cei slabi și cei flămânzi.

Glasul Său, răsună în urechile fiecărui om, care are de îndeplinit o datorie. Și, la ceasul mare de care atârnă izbânda binelui, tot glasul Său este acela, care săvârșește minunile! Căci, s'o știți: Nu veți vedea fulger pe cerul înseninat; și, nu veți vedea minune, în afara lumii în care ne învărtim. Dumnezeu, și-a ales Mărășeștii ca pe un Tabor românesc, și pe ostașii români ca pe niște apostoli ai adevărului veșnic că,

«Cine se încrede în Domnul, învinge și pune pe fugă taberile vrăjmașilor». (Ebrei 11.₃₄).

Și în adevăr: Puterea Domnului se sălășluiește în cei puțini, ca să biruiască pe cei mulți. Sufletele lor se ridică mai presus de orice patimă omenească. Ei nu mai viază decât pentru Domnul, căruia vrea să-i aducă jertfă un trup plin de răni și un suflet curățit de patimi. Hainele sunt o povară pentru trupurile în care găzduesc astfel de suflete! Ei le aruncă și cu privirea țintă la rândurile nesfârșite ale inamicului, ridică un zid de oțel, din înseși piepturile lor, peste care nu pot trece cele 13 divizii ale lui Mackensen.

Ba, pentruca minunea să poarte în întregime haina strălucită a minunilor biblice, Dumnezeuul părinților noștri, face să se îplinească și celalt cuvânt al Scripturii: «Calea păcătoșilor o va pierde». (Psalm. I. V. 6). Numai așa se poate înțelege pentruce armatele germane, au rătăcit drumul, și în loc să ajungă la Iași, cum își puseseră în gând, au ajuns uluiți la Focșanii, pe care abia îi părăsiseră!

Pr. A. C. COZMA
din Putna.

CRONICA BISERICIASCĂ

INTERNĂ

Punerea pietrei de temelie la Biserica Neamului

Încă din 1919, dela adunarea sa generală din Iunie, Societatea Ortodoxă, după propunerea Mitropolitului Moldovei, a luat o frumoasă inițiativă: de a clădi, pe locul luptelor dela Mărășești, o biserică înzestrată cu destule cripte, în care să se așeze, spre veșnică odihnă, oasele mucenicilor luptători, care se

pot găsi împrăștiate ici și colo pe tot întinsul câmpului de bătălie. De atunci, s'au tot adunat mijloace, aproape 4.000.000 de lei, și măcar că nu ajung, dar s'au putut începe lucrările. Anul acesta, la 6/19 Aug. în ziua *Schimbării la față*, s'a putut face, cu mare strălucire, slujba punerii petrei de temelie. Serbarea aceasta s'a întâlnit cu alta care se face acolo în fiecare an: aniversarea biruinței noastre la Mărășești. La aceasta

a slujit episcopul armatei P. S. *Iustinian*, însoțit de Păr. *Arhim. Iustin*, starețul Cernicăi, și de Părinții *Ioan Georgescu*, profesor în București și Păr. *Alexe* din Târgoviște. După slujba aceasta, a ținut o cuvântare d. General *I. Popescu*, care a arătat cum s'au purtat luptele acolo, unde domnia sa a comandat divizia 13, apoi au vorbit Păr. *Georgescu*, d. *Gavriliu*, prefectul de Putna, și d. General *Dragu*.

Îndată după aceasta, apoi, s'a început slujba pentru punerea petrei de temelie la biserica neamului, unde se făcuseră mari pregătiri. Toată lumea dela serbarea dintâi, făcută mai de dimineață, la 8 și jum., a venit și la această serbare, având în frunte muzicile regimentelor 9 și 24 de infanterie.

Aci a slujit I. P. S. Mitropolitul Moldovei, însoțit de Prea Sfințiții episcopi *Lucian* al Romanului și *Ghenadie* al Buzăului. Slujba s'a făcut în fața unui sicriu acoperit cu steagul țării și închipuind rămășițele vitejilor ale căror oase se vor odihni pe vecie în acest sfânt locaș.

După încheierea slujbei, Mitropolitul Moldovei a citit, în fața poporului, actul de temelie, care după citire a fost zidit înăuntru și pe care-l dăm mai la vale. După aceea a luat cuvântul Mitropolitul, d-na Principesă *Alexandrina Cantacuzino*, prezidenta Societății Ortodoxe, d-na *Zoe Râmniceanu*, d-na *Săulescu*, membră în comitetul central al Societății Ortodoxe, care a declarat că dăruiește 10.000 de lei, în amintirea cumnatului său mort la Mărășești, d. General *Rudeanu*, fostul ministru din Transilvania d. *Ciceo Pop*, Canonicul *Boiu*, reprezentantul Bisericii unite din Blaj, Preotul *Buracu* din Banat, d-na *Pipoș* din partea femeilor de peste munți, care a declarat că o parte din gloria Mărășeștilor este și a Bisericii Ortodoxe, care ne-a apărat credința, d. *C. Vasiliu*, din partea demobilizaților, d. *Marin Ștefănescu* dela universitatea din Cluj, Maiorul *Fotescu* din partea Societății „Mormintele eroilor”, d. medic-colonel *Constantinescu* și d. lt.-colonel *Teiușanu* din partea invalizilor de război, orfanii de război *Stănilă* și *C. Stoica* din partea primăriei Mărășești.

Încheindu-se șirul cuvântărilor, o masă a fost dată tuturor invitaților.

În cursul serbării s'a citit o telegramă a ministrului Palatului, prin care M. S. Regele își arăta părerea de rău că nu poate lua parte la serbare. Adunarea a trimis Maiestății Sale următoarea telegramă, citită de d-na Principesă *Alexandrina Cantacuzino*:

M. S. Regelui,

De lângă temelia Mausoleului neamului, în care cu evlavie se va pomeni numele Maiestății Voastre și ale eroilor făuritori ai Unității naționale, aducem omagiul nestrămutatului devotament al Societății Ortodoxe către marele căpitan, care aci, pe această câmpie, cu oastea Sa, a înfăptuit visul milenar al neamului nostru.

Să trăiți mulți ani, spre a ne duce și la alte biruinți!

Președinta „Societății Ortodoxe Naționale
a Femeilor Române”,

Alexandrina Gr. Cantacuzino.

DISCURSUL

Rostit de I. P. S. SA MITROPOLITUL PIMEN al Moldovei
la
Serbarea punerii pietrii de temelie a «Bisericii Neamului»
la Mărășești — 6/19 August 1923.

**Prea Sfințiții Episcopi,
Domnilor Ofțeri,
Onorat popor român,
venit din toată Români: Mare,**

S'au împlinit patru ani de când am propus „Societății Ortodoxe a Femeilor Române”, la adunarea generală, ținută în București, în 1919, ridicarea unui monument de recunoștință pentru ostașii noștri, cari luptând vitejește, în Marele Război, au murit pe valea Siretului, la Mărășești, pentru desrobirea pământului strămoșesc și întregirea neamului nostru românesc.

Propunerea a fost primită cu mult entuziasm de toți cei de față.

«Societatea Ortodoxă a Femeilor Române», reprezentând sufletul creștin românesc, era firesc, ca propunerea mea să se îndrepte către această Onorată Societate și tot așa era de firesc, ca această propunere să găsească loc în sufletul tuturor membrilor acestei societăți.

Așa, s'a ajuns la hotărârea ca „Societatea Ortodoxă” să aibă în a sa grijă și să ia măsurile trebuitoare, ca aici, la Mărășești, să se înalțe un mare monument, semn de recunoștință, din partea țării și a neamului întregit, pentru acei cari, prin lupte sângeroase și cu jertfa vieții, au împlinit așteptarea de veacuri, a neamului nostru românesc.

O delegație a venit la fața locului și toți împreună, conduși de unii din foștii luptători, ne-am strecurat cu mare greutate, printre șanțuri și tranșee, printre cimitire și morminte rătăcite: unele cu cruci, altele fără cruci, și printre multe piedici grele, cari, presărau întreaga vale a Siretului, rămase dela război.

Eram cuprinși de florii groazei luptelor, care se petrecuse aci și ne părea, că trăiam în acele vremuri, când încă, se simțea mirosul prafului de pușcă, cu zgomotul asurzitor al gurilor de tun și cu gemăul eroic al luptătorilor sângerați, cari se zvârcoleau în țărâna pământului străbun, jertfindu se pentru îndeplinirea idealului așteptat de veacuri. Am mers până aproape de pădurea din Răzoare, unde — după cum ni s'a povestit — au fost date cele mai crâncene lupte, de trupele vrăjmașe — bavareze —, cari, deși numeroase și pline de avânt războinic, totuși, au fost bătute și puse pe fugă, de către armata noastră.

Ținându-se seamă și de poziția naturală și de faptele războinice, săvârșite aici, ne-am oprit și am ales acest loc, pe culmea acestui plai, în viaa domnului George Negroponte, lângă gara Mărășești. La alegere s'a avut în vedere și aceea, ca monumentul să se ridicat pe un deal înalt, spre a domina împrejurimile din apropiere, ca astfel, călătorii, din nesfârșitele trenuri care, șerpuesc zi și noapte, pe această vale, sosiți la

gara Mărășești din cele patru laturi ale țării noastre acum mărite, să vadă mormintele în care, eroii noștri, vor dormi somnul de veci, acoperiți de gloria neperitoare a biruinții, căci, în sângele lor, s'a încheiat unitatea neamului nostru românesc, pentru care li se cuvine din partea posterității, cinstire și slăvire vecinică.

Așa am ales locul, pe care ne găsim acum. El a fost sfințit de noi, înfigând o cruce de fier, adusă dela Metropolia Moldovei din Iași.

Astăzi 6-19 August, 1923, ziua praznicului „Schimbarea la față a Domnului“, pe locul unde acum șase ani viteaza noastră armată a dat cea mai grozavă luptă, punând dușmanii pe fugă și schimbând soarta războiului, îndeplinindu-se astfel zisele unui mare erou, că: «p'aici nu se trece» și nu s'a trecut; astăzi, zic, ne-am adunat să punem piatră de temelie a clădirei, care se va numi „Biserica Neamului“.

Sub această biserică se va începe deocamdată zidirea criptelor, în care se vor aduna și păstra, ca moaște sfinte, osemintele eroilor; iar pe altarul ei, se vor face slujbe religioase, după datina strămoșească, pentru pomenirea lor, povestindu-se de generațiile viitoare vitejia lor.

Stăruința noastră de azi, e o operă de recunoștință, cătră cei ce au făurit România-Mare și stă în legătură cu trecutul nostru istoric, când vovezii și strămoșii noștri zidiau biserici și monastiri, în care să se pomenescă faptele mărețe străbune și în care să slăvească pe Dumnezeu cel Atotputernic, cu al cărui ajutor s'au câștigat războaiele.

Pentru desăvârșirea ei, se cuvine, să contribuim încă, fiecare bun român, întru cât opera ce se înfăptuește, nu e nici a unui grup, nici a unui partid și cu atât mai puțin a unei persoane.

Ea este opera unui neam întreg, care înțelege să aducă prinosul lui de recunoștință, pentru pomenirea de veci a celor ce s'au luptat cu bărbăție și au murit vitejește, pentru întregirea neamului nostru.

Sumele bănești, adunate până acum, s'au realizat prin subscripție publică, în urma apelului, adresat întregului popor, care cu drag a dat obolul său.

Comitetul, aduce tutulor viile sale mulțumiri și adresându-se din nou, roagă și cere poporului, să mai dea ajutorul său bănesc, până la desăvârșita terminare a „Bisericei Neamului“.

În această clipă, când aici, pe locul biruinței, la Mărășești, punem, cea dintâi piatră, la temelie „Bisericei Neamului“, gândul nostru să fie îndreptat cătră scumpa noastră armată, care prin vitejie, a desrobit pământul strămoșesc, întregind neamul până în vechile hotare istorice, de la Nistru pân'la Tisa, Dunărea și Marea-Neagră, sub oblăduirea și conducerea M. S. Ferdinand I primul Rege al României-Mari și a M. S. Reginei Maria.

Trăiască armata română!

Apoi a vorbit prezidenta Societății ortodoxe, Principesa *Alexandrina Cantacuzino*, rostind cuvântarea următoare:

Cuvântarea Principesei Alexandrina Gr. Cantacuzino

*Înalt Prea Sfinte,
Sfințiți Părinți,
Domnilor Generali,
Domnilor și Doamnelor,*

Pășind aci, suntem copleșiți de măreția locului pe care ne găsim. Aci, într'un avânt de sfântă bărbăție, s'a încheiat pentru vecie unitatea unui neam; aci, un popor mic, dar de străveche obârșie, a dat măsura vitejiei sale și a înscris cu râuri de sânge numele său în cartea neamurilor; aci s'a încheiat lupta seculară, între dreptul la viață și asuprire; aci o mare Impărăție s'a clătinat. Descătușatu-s'au aci atâtea neamuri, care de veacuri așteptau desrobirea lor.

Să ne descoperim cu evlavie, căci istoria lumii ne întâmpină.

Mărășești, nu reprezintă numai o mare izbândă, el este simbolul de credință, făcător de minuni, care a dat poporului nostru, putința să le înfrunte toate.

Mărășeștii sunt pentru neamul românesc Ierusalimul său, Ierusalimul mântuitor, către care se vor îndrepta toate nădejțile generațiilor ce vor veni.

Ridicați-vă voi uriași, ridicați-vă voi șoimi falnici ai vremurilor trecute: Dărăbani, arcași, stegari, călăreți și voi, vovezii noștri, apărători de lege, de țară și de neam!

Ridicați-vă boieri, cărturari, țărani, cari ați făurit epopeia fără seamă dela 1916-1918.

Inviați eroi umili și necunoscuți, cari ați îngrășat cu trupurile voastre pământul negru al țării noastre; Voi toți care în taină, zi cu zi, ceas cu ceas, ați îndurat toate suferințele; Voi cari aci singuri, în fața oștilor dușmane de zece ori mai tari, prin credința neclintită a sufletelor voastre, v'ați coborât după colnice ca roiul, desbrăcați, și v'ați repezit ca vijelia sburând spre moarte și ați sfărâmat tot în fața voastră, smulgând un strigăt de admirație adversarului uimit!

Sculați-vă din somnul cel de veci și luați parte la praznicul Mare a celor vii și al celor morți.

Priviți neamul întreg îngenunchiat în fața voastră și voi cei care ați trecut în lumea dreptilor, unde nu sunt nici ostimi, nici lacrimi, nici dureri! Binecuvântați-ne pe noi, luminați-ne calea, ajutați-ne a ne învrednici și slăvi numele de Român, cum l-ați slăvit și voi.

Societatea ortodoxă Națională a femeilor române, are adâncă mulțumire că a îndeplinit menirea de căpetenie ce și-a luat-o, așează astăzi, grație dărniceii poporului nostru și a muncii devotate a membrilor săi, piatra ctitorească a acestui lăcaș de recunoștință națională.

Noi, care reprezentăm o mare operă de educațiune, avem datoria civică a da generațiilor viitoare putința să se reculeagă, aci în acest sanctuar al credinței și al vitejiei românești.

Mulțumim Domnului, că ne-a ajutat a începe clădirea cuibului de odihnă al șoimilor din Carpați.

ACTUL FUNDAMENTAL al „Bisericii Neamului“.

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin.

După judecățile lui Dumnezeu cele nepricepute la oameni, fiind pe acele vremi războaie între Impărați și răsmerițe în Țări, viscolul pustiirii suflat-a pe acest pământ. Viforoase erau vremile acelea. Pământul acoperitu-s'a de dărămături și de trupuri moarte.

Dar din acele câmpuri ce fumegau de pârjol și de măcel, venit-a vremea și făcut-a să se înalțe strigăte de biruinți și de slobozenie a neamurilor. Dreptatea s'a luat la luptă cu cugetul distrugător, și Dreptatea biruit-a. Ci doară Dreptatea este temelie tronului lui Dumnezeu. Deci timpul sosit-a pentru neamul nostru. Semnul s'a ivit pe cer — pământul clătinatu-s'a de bucurie — blestemul înfricoșat s'a auzit despre apus — și toate neamurile s'au deșteptat. Neamul nostru cel risipit întregitu-s'au și s'au așezat seminția noastră, cea a Domnitorilor lumii, în volnicia și puterea ei de veacuri.

Urmând pilda strămoșilor din cartea de vitejie a trecutului, s'a zidit și s'a podobit acest sfânt locaș pentru vecinica și fericita pomenire, dând și laudă vitejilor ce au primit moartea pentru cuvântul lui Dumnezeu și întru toc-mirea neamului nostru, și s'au cununat de cununa vitejiei și a dreptății.

Și s'a zidit și podobit acest sfânt locaș cu sâlnța, osteneala și cheltuiala Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române și cu ajutorul tuturor bunilor români și creștini, după râvna cea adevărată dela Dumnezeu dăruită.

Întru pomenirea lor nemoartă și întru gândul că osemintele lor vor fi ca osemintele lui Elisei, ridicatu-s'a din temelie acest sfânt locaș și întru aceasta cei ce Dumnezeu îi va îngădui urmași în vremi să păzească acest mic adăpost și casă a oaselor vitejilor neamului ca să fie nestruciat în veci, pentru că tot lucrul bun și de multă nevoieție îl arată cei ce se ostenească pentru credință.

Și s'au ridicat din temelie acest sfânt locaș în zilele Prea Înălțatului și Drept credinciosului nostru Domn, Ferdinand I-iu cu mila lui Dumnezeu, Domn stăpânitor a toată Țara Românească și întregul neam Românesc întregit, și a soției Sale Maria Doamna, Regina tuturor Românilor, cari cu osârdie s'au nevoit spre binele neamului, fiind mitropolit primat al întregii bisericii ortodoxe Naționale române și autocefale Doctor Miron, Mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei, Președinte al Consiliului de Miniștri D. Ion I. C. Brătianu și Ministru la Departamentul Cultelor D. C. Banu și Președintă a Societății Ortodoxe naționale a femeilor Române D-na Principesă Alexandrina Grigore Cantacuzino, d-na Zoe Gr. Râmniceanu casiera societății și arhitectii Pomponiu și Cristinel în anul dela Hristos 1923, luna August în 6/19 zile și în anul al noulea curgător de domnie a Prea Măritului Nostru Rege Ferdinand I-iu.

Făcutu-s'au trei asemenea acte, din care unul s'au zidit în temelie acestui sfânt locaș, unul s'au depus în Arhivele generale ale Statului și unul se păstrează în Arhiva Societății Ortodoxe naționale a Femeilor române.

Cursurile „Solidarității“ la Mănăstirea Neamțului.

Cercul social-creștin Solidaritatea, care de 3 ani de zile scoate revista „Solidaritatea“, a început, încă de anul trecut, cursuri de vară la Mănăstirea Neamțului, pe care le-a deschis scriitorul acestor rânduri (vezi *Bis. Ort.*, August 1922, p. 858-861). Atunci însă a fost fără multă pregătire și fără mare desfășurare de puteri. Anul acesta însă, s'a făcut pregătire din vreme, s'a însărcinat un secretar, d. *Ceapă*, care să se ție de amănuntele împlinirii programului și care, împreună cu harnica sa soție la Neamțu, a desfășurat o muncă prețioasă și devotată.

O mulțime de persoane însemnate, iubitoare de Biserică, au făgăduit să dea sprijinul lor prin ținere de cursuri, și mai toate au venit și și-au dat partea de muncă. Programul foarte bogat, era lipit pe poarta dela intrarea mănăstirii și publicul a luat cunoștință de el, fiindcă s'a publicat și prin ziare și prin multe reviste bisericești.

Aceste cursuri s'au deschis în ziua de Mercuri, 8 August, printr'un Tedeum, slujit în biserica cea mare a mănăstirii de Păr. Arhim. mitrofor. *Meletie Nicuță*, starețul mănăstirii, fiind de față I. P. S. Mitropolit *Pimen* al Moldovei, sosit dela Mănăstirea Văratec chiar în dimineața acelei zile, împreună cu P. S. *Nicodem* al Hușilor, care se afla în Mănăstirea Neamțului, dar plecase cu automobilul la Văratec să ia pe I. P. S. Mitropolit al Moldovei; apoi erau P. S. *Teodosie*, fostul episcop al Romanului și care locuiește în Mănăstirea Neamțului, d. V. *Ispir*, secretarul general dela culte și membru al „Solidarității“; d. Dr. *Ștefan Bogdan*, senator și președintele de onoare al „Solidarității“; d. Comonită prefectul județului Neamțu; d. Spătaru, prefect în Ciuc-Transilvania, Păr. director al Seminariului central din București Econ. Dr. *P. Romanescu*, directorul Seminariului „Veniamin„ din Iași, Econ. *V. Iordăchescu*, subsemnatul și mult public din mănăstire.

După săvârșirea Tedeumului, tot publicul a trecut în sala de masă dela arhondaric și acolo a luat cuvântul I. P. S. Mitropolit al Moldovei, care a arătat că se începe la mănăstire o lucrare culturală, care, alături de tipografia mănăstirii, vor însemna înodarea firului rupt de viață cărturărească în mănăstiri. Apoi a luat cuvântul d. Dr. *St. Bogdan*, care și-a desfășurat conferința sa despre *Știință și Religie*. Era frumos de văzut cum un bărbat de știință, ca d. Dr. *St. Bogdan*, care e profesor de chimie la Școala politehnică din București, știe să vadă armonia în care pot trăi Știința și Religia și cum amândouă au de câștigat dintr'o colaborare inimoasă. Tot accentuând lucrarea culturală a „Solidarității“, a vorbit și d. Dr. *V. Ispir*.

Cu aceasta s'a închis ședința de dimineață. S'a făcut o fotografie a celor de față și a urmat apoi un ospăț în încăperile stăreției.

În aceeași zi, la ora 4 după amiază, a vorbit subsemnatul despre *Puterea religiunii ca organ de în-*

viore a vieții omenesti. A doua zi, la 9 Aug., Joi, în aceeași sală a arhondăriei, d. Ispir a vorbit despre trebuința vieții culturale în mănăstiri și cum prin aceasta ele au numai de câștigat și că aceasta intră în însuși cuprinsul unei vieți bisericești temeinice. Apoi subsemnatul a continuat cu o nouă conferință despre *religiune ca factor de întărire*, în care a arătat cu pilde că, fără religione, viața se usucă și ajunge stearpă.

A treia zi, Vineri, în sala cea mare a sufrageriei mănăstirii, d. Ispir a vorbit despre *Misiunile creștine*, ce fac ele și partea pe care și țara noastră ar putea-o lua ia acest soi de activitate creștinească. După aceia subsemnatul a ținut a treia conferință despre *adevărul cuprins în religione*, că ea nu este numai o înfrumusețare a vieții, ci și un adevăr pe care ne putem înțemeia cu toată încredințarea.

După noi au mai ținut conferințe în zilele următoare părinții profesori dela facultatea de teologie din Cernăuți, Dr. V. Gheorghiu și V. Tarnavschi apoi d-nii Dr. D. G. Boroianu, profesor la facultatea de teologie din București, d. Marin Ștefănescu, d. V. Ghidionescu, amândoi profesori la Universitatea din Cluj, primul nostru redactor d. I. Mihălcescu, d. Șerban Ionescu, conferențiar la facultatea de teologie din București, d. Ioan G. Savin, inspector general în Ministerul Cultelor, d. Căp. Șt. Berechet.

Vom face dări de seamă despre toate acestea când ne vor sosi date mai amănunțite. Pentru acum, în cele ce urmează. dăm rândurile d-ului Prof. Dr. D. G. Boroianu, scrise cu acest prilej și prin care apreciază lucrarea „Solidarității”. Cursurile s'au închis printr'un tedeum de mulțămire, cu o cuvântare ținută de P. S. Teodosie.

Ceia ce s'a făcut anul acesta, fără îndoială a fost o manifestare culturală bisericească vrednică de toată prețuirea și care e plină de nădejdi pentru viitor. Ministerul de Culte și-a făcut datoria față de ea, dând ajutorul material de trebuință.

Dăm acum cuvântul d-ului Profesor Boroianu:

Chemarea cercului „Solidaritatea”

Timpul în care trăim ne dă tot mai mult de gândit. Pare că pe acest pământ, pe care vedeam din ce în ce cultura și civilizația cu rezultate mereu imbucurătoare, acum, după războiu, nu mai au nici o statornicie nici cultura, nici civilizația. Oamenii, mai răi, ca altădată, dau goana după bani, ca, apoi, cu ei să-și dea curs la poftă din care nu iese nici cultură și nici nu duce la civilizație. Străduința de altă dată, cât mai mare și cu un caracter de continuitate, azi prea rar se vede, mai ales acolo, unde cultura nu prinsese prea puternic și mai înainte de războiu. Și cu cât starea aceasta continuă, cu atât mai mult se pierde și din ceea ce agonisim altădată. Cu goana după bani și cu stomahul ca ideal, nu se poate face nimic pentru cultură și civilizație. Este drept că, fără bani, nu poți realiza nimic. Numai că una este a dobândi bani spre a te cultiva, muncind cinstit și întru sudoarea feții tale, și alta este a fi samsarul

tuturor afacerilor ce-ți produc bani, pentru a-i cheltui în viața desordonată.

Constatarea aceasta ne dă de gândit. Nu poți tu, trecător vremelnic pe acest pământ, când ești în starea de a constata un rău, să nu te gândești că ai o datorie de îndeplinit față cu lumea în care trăiești și căreia-i datorești a pune la contribuție puterile tale, spre a-i arăta răul, a o preveni la consecințele detestabile la care vor ajunge și să nu-i arăți mijloacele prin cari s'ar putea vindeca. Când trăiești în societate, nu trăiești numai pentru tine, ci și pentru societate. Ființa ta te leagă de ființa ei și tu cu ea ești una. Și dacă tu, o părticică mică, vezi bine, pentrucă ai știut a te cruța de boalele ce se lătesc în societate, nu trebuie a rupe legătura cu societatea, nici a te feri de ea. Din contră, cu seninătatea tovarășului ce este nelipit dela dragostea asociației, în orice moment și în orice chip ai datoria de a servi pe ai tăi.

* * *

Starea aceasta, așa cum este, se datorește lipsei de frăție dintre oameni. Omenirea, cu destule jertfe a ajuns să înscrie în legile ei principii înalte de egalitate, libertate, fraternitate. În practica zilnică însă, nu este nici liberă, nici nu lucrează pentru egalitatea dintre oameni și nici nu practică fraternitatea. Din contră, sălbătăcia firii incurte este îmbrăcată în hainele unei culturi, ce are o armătură mai dibace pentru subjugarea fratelui. Cine nu vede, din câți pot vedea, cum omul, departe de a considera pe om ca pe fratele său, tinde și execută planuri de a folosi puterile și energiile fratelui în binele său, nu arareori cu jertfirea intereselor celor mai vitale ale lui! Cine nu stă înmărmurit în fața atâtor rele, ce pun pe om departe de menirea lui!

Lipsa de frăție dintre oameni se datorește depărtării omului de bunul cel mare, pe care Dumnezeu i l-a pus la dispoziție, de legea mântuitoare a Evangheliei lui Hristos. Sfânta carte, ce vindecă toate rălele, nu este cunoscută de mulțimea care trebuie a o căuta și a se conduce după ea.

* * *

De acest adevăr conduși, membrii cercului „Solidaritatea” pe lângă lucrarea ce fac prin revista lor, au început seria conferințelor, prin care, arătând ceea ce urmăresc, caută să alipească la mișcarea lor sufletele creștine doritoare de a cunoaște învățătura Evangheliei și viața ei. Iar ca un omagiu al unor timpuri vrednice de amintit, conferințele, anul acesta, au fost ținute la Mănăstirea Neamțu.

Acolo, evocându-se un trecut măreț, sub președinția de onoare a I. P. S. Mitropolit al Moldovei D. D. Pimen, s'au deschis și continuat, în luna August, conferințele. Acolo, cu toate greutățile transportului, au fost conferențieri din toate părțile țării și au vestit cuvântul cel dătător de viață. Acolo, monahi și vizitatori ai Mănăstirii, cu dragoste au ascultat cele ce li se spuneau și cu vie aprobări au manifestat bucuria unei reînțele de viață creștină, de unde, altă dată, au eșit atâtea învățături și atâtea îndemnuri spre viață creștină.

Inceputul acestei acțiuni, ce se va întinde la anul și asupra altor localități, a fost bun și este nădejde de mai bine. Căci, cum a arătat fiecare membru al cercului și cum au putut observa ascultătorii, nu este vorba de vr'o înnoire în cele ale credinței și practicei creștine. Nu s'au dus acolo conferențiarilor ca să offenseze cu ceva viața locală, nici să le propoveduiască lucruri noi, din alte cărți. Ei s'au dus ca să trezească interes real petru sf. Evanghelie, să arate că în sfânta carte se găsește tot ceea ce trebuie pentru buna stare dintre oameni. S'au dus acolo, ca să îndemne și să se îndemne împreună la punerea în practică a adevărilor evanghelice ce răspund tuturor necesităților sociale. N'au vestit acolo nici cer nou, nici pământ nou, ci au arătat ce se poate realiza și cât de sus oamenii se pot înălța pe acest pământ vechiu de ani, dacă știu să deschidă zăvoarele cerului printr'o lucrare evanghelică. Și acolo, la Mănăstirea Neamțu, s'a putut vedea ce bine pot colabora preoții cu laicii și de cât folos poate fi colaborarea aceasta.

Fie ca începutul acesta să se continue și din ce în ce mai bine, chemând lumea la cunoașterea Evangheliei să se ajungă la consolidarea forțelor creștine, dela care țara n'are de așteptat decât numai bine.

Iată acum și programa cursurilor, așa cum s'a întocmit din capul locului, dar care nu s'a împlinit întocmai.

PROGRAMUL

Cursurilor care aveau a se ține la Mănăstirea Neamțului în 1925

Serviciul divin. Tedeum. Bindecuvântarea I. P. S. S. Mitropolit Pimen; P. S. S. Nicodim al Hușilor; P. S. S. Visarion al Bălților.

Dr. Ștefan Bogdan: Știință și credință, 10, 11 August.

Profesor V. G. Ispir: 1. Mănăstirile ca centre de activitate misionară. 2. Misiunea creștină în fața istoriei religiunilor, 8, 9, 10 August.

Ion Savin: 1. Aspecte culturale de după războiu. 2. Religia în învățământ, 11, 12, 13, August.

Arhimandrit Valerie Moglan: Subiect rezervat.

Prof. Dem. Boroianu: Din dreptul canonic, 14, 15, 16 August.

Arhimandrit Scriban: Chestiuni religioase din ziua de azi, 8—11 August, etc.

Prof. V. Gheorghiu: Exegeza N. Testament, 13, 14 August.

Prof. N. Seșan: Raportul dintre Biserică și stat, 13, 14 August.

Pr. Grigorie Pișculescu (Gala Galaction): Crezul unui creștin ortodox în fața confuziunii teologice de azi, 15, 16, 17, 18, 19 August, etc.

Prof. N. Popescu: despre Monahism, 17, 18 August.

Marin Ștefănescu (Prof. universitar, Cluj): Idealismul creștin, 17, 18 August.

Șt. Berechet: Din istoria bisericilor vecine, 20, 21 August.

Pr. S. Bejan: Biserica din Basarabia, 20, 21 August.

George G. Antonescu (Prof. universitar, București): Din problemele pedagogiei moderne, 22, 23 August.

Șerban Ionescu: Curente social-creștine contemporane, 22, 23, 24, 25 August, etc.

V. N. Ciapă: Bisericile din Ardeal, 25, 26, etc.

Arhimandrit Daniil Ciobotaru: Subiect rezervat.

Vladimir Ghidionescu (Prof. universitar, Cluj): Cultura Poporului, 26, 27 August.

Prof. V. Tarnavski: Exegeza V. Testament, 27, 29 August.

Prof. I. Popescu Mălăești: Subiect rezervat, 27, 28, 29 etc.

Prof. I. Mihălcescu: 1. Ceva despre Fracmasonerie. 2. Doctrina creștin ortodoxă, 28, 29, 30 August.

N. B. In Duminicile: 12 și 26 August serbări câmpenești
In zilele de 19 și 28 August excursie la Mănăstirile Agapia și Văratec.

I.

Asociația preoților din județul Tutova

Cu ocazia conferințelor pastorale ce s'au ținut la Bârlad în August 1922, s'au pus bazele unei asociații a preoțimei tutovene, cu scopul de a-și susține mai cu tărie interesele ei vitale în felurite ocaziuni și a corespunde împrejurărilor actuale, când fiecare breaslă, corporație sau instituțiune luptă pentru câștigarea drepturilor sale. Singură preoțimea rămâne afară de arena luptei, ne-având nicio putere și, în lipsă de vreun ajutor ce i-ar fi putut veni de undevă, și-a format tovarășia sau asociația amintită mai sus.

Ideia a fost inspirată de către însuși șeful nostru, Prea Sfințitul Episcop *Nicodem*, care, prin delegații săi, *Părinții Grigoriu, Donose și Băjenaru*, ne-a dat toate îndrumările de care aveam nevoie la înjgheizarea menționatei asociațiuni.

Scopul asociației fiind și îndrumarea preoțimei către o activitate pastorală mai intensă ca: formări de cercuri preoțești, înființări de biblioteci, case de citire, societăți culturale, scoaterea unei reviste, propagandă contra sectelor, s'a ales un comitet de conducere din următorii părinți: *Gh. Ștefănescu*, (Bârlad), *Șt. Vasilescu* (Liești), *Gh. Tușnea* (Ciurești), *C. Fricopescu* (Priponești), *I. Chiriacescu* (Stănuiești) și *C. Grumăzescu* (Perien).

La începerea Primăverii, acest comitet avea să se transporte în fiecare parohie din județ și să înceapă mișcare culturală-religioasă în toate satele, cu concursul parohilor respectivi, învățătorilor și a tuturor oamenilor de bine.

Profesori la predică

În orașul Bârlad, la biserica Sf. Spiridon, frumos înnoită prin sânguința parohului *Gh. Ștefănescu*, s'au ținut un număr însemnat de predici și conferințe de către profesorii secundari și institutorii de la școlile primare, de care fapt s'a pomenit și în coloanele acestei

reviste și anume în nr. 6 din Martie, 1922.

Mai târziu, cu începere dela 1 Octombrie 1922, predicatorii și conferențiarii s'au înmulțit și, până acum, treptele amvonului au fost pășite de către cei mai de seamă dascăli ce-i are Bârladul și anume: Profesorii *Paul Constantinescu*, fost director al Școalei Normale, *Gh. Alexandrescu* de limba germană, *Martiniuc* de Matematici, *N. Negru* de Fizico-Chimice, *C. Slobozeanu* de Șt. Naturale, *P. Todicescu* de Pedagogie; Instituții *I. Balmuș*, *G. Tutoveanu*, *I. Antonovici*.

Dar nu numai atât. Domnii profesori și institutori amintiți mai sus iau parte efectivă la corul ce dă răspunsurile Liturghiei, cântând la diferite partituri, contribuind cu aceasta la mișcarea până în adâncul sufletului celor cari iau parte la serviciul divin.

Faptele atât de creștinești, pe cari le săvârșește corpul didactic al orașului Bârlad, nu trebuiesc trecute sub tăcere ci, din contra, trebuiesc aduse la cunoștința tuturor, spre a fi luate ca pildă. Pe lângă că ne facem o datorie de recunoștință pentru frumosul gest arătat mai sus, dar în acelaș timp, voim ca, în toate orașele, corpul didactic cu cel preoțesc să-și dea mâna și să lucreze spornic pe altarul Bisericii. Pentru aceasta, însă, nu-i mai puțin adevărat că depinde în mare parte și de noi, preoții, cari, cu cât vom fi mai ageri și cu tragere de inimă, cu atât vom putea să grupăm, în jurul nostru și al Bisericii căreia îi slujim, pe toți factorii de lumină și bine din localitățile unde ne găsim.

Părintele Ștefănescu așa a făcut și a isbutit, pentru care lucru nu merită decât să fie laudat și imitat de noi toți.

Sachelarul Corneliu Grumăzescu
Preotul satului Perieni—Tutova.

O faptă de laudă și un îndemn

Cu prilejul unei petreceri populare și în scopul de a se reînființa biblioteca, ce fusese distrusă în timpul războiului, în satul *Costienii-Mari*, R.-Sărat, d. N. D. *Petrescu-Zoița*, profesor în București, a binevoit să onoreze cu prezența Domniei-Sale întreaga asistență, aducând cu sine și 90 volume cărți cu felurit cuprins, ca prim ajutor la reînființarea bibliotecii. Domnia-Sa a mai făgăduit încă 200 volume.

Publicul venit din felurite locuri a avut fericita ocaziune să asculte conferința Domniei-Sale populară despre legăturile cu popoarele vecine și, ca încheiere, Domnia-Sa a constatat trebuința de a ne cunoaște mai bine vecinii, ocupându-ne în mod serios cu cititul.

În mijlocul însuflețirii generale și în aplauze furtunoase, d. N. D. Petrescu, a fost ca un far purtător de adevărata lumină, fiindcă, prin îndemnul ce a făcut, stăruiind asupra bibliotecilor populare, s'a făcut un apostol al Neamului.

Sătenii și în deosebi cei cari își dau bine seama de ceia ce înseamnă o bibliotecă, îi aduc pe această cale cele mai călduroase mulțumiri și roagă pe bunul și atotputernicul Dumnezeu să dăruiască familiei sale

mulțumirea deplină în toate faptele și împrejurările vieții.

Li urăm viață lungă și fericită, pentru sprijinul dat satelor, pe tărâmul cultural, al căror fiu este și tot odată facem un călduros apel către toate persoanele binevoitoare de a ne trimite cărți pentru biblioteca din sat.

Numele dăruitorilor va fi publicat prin ziare.

Cărțile se vor trimite la școala din Costienii-Mari, pentru bibliotecă. Mulțumim mai dinainte tuturor și dorim ca fapta și îndemnul d. N. D. Petrescu să străbată în lung și în lat toată suflarea Neamului Românesc.

Prezidentul comitetului organizator, Pr. M. M. Ionescu, Paroh și învățător.

EXTERNĂ

† PIERRE LOTI

Cunoscutul romancier francez *Pierre Loti* s'a stins din viață în ziua de 10 Iunie la *Hendaye*, Franca în vârstă de 73 de ani. Toate ziarele și revistele literare au pomenit faptul la vremea lui și, dacă ar fi să vorbim din punct de vedere general, n'am mai avea ce să adăogăm și noi. Dar noi voim să vorbim din punct de vedere special, ca revistă creștinească, fiindcă, altfel, oricât de însemnat scriitor a fost *Pierre Loti*, nu ne-am apuca să scriem aici despre el. Avem însă pricini bisericesti, și acelea ne îndreptățesc să scoatem specialul din general și să spunem și pentru cititorii noștri câte ceva despre acest scriitor.

Lucrarea lui *Pierre Loti*, cuprinzând, de pe la 1879, când a început a scrie, și până în zilele noastre, peste 30 de volume, e lucrare laică. El nu a fost omul din sufletul căruia să respire credința, ci mai de grabă lipsa credinței. A fost din șirul acelor care, ca *Renan* și *Jouffroy*, își constată golul sufletesc al omului fără credință, nu se laudă cu el, dar îl constată și-l spun.

Între toate lucrările lui, se găsesc câteva care ating mai de aproape coarda religioasă, și ele sunt acele care ne dau îndemn să pomenim de el la această rubrică. Una este scrierea *Jerusalem* și alta la *Galilée*. Se află în ele pagini care vor putea fi citite cu folos și pentru apărarea credinței noastre, cu atât mai mult cu cât izovorăsc din condeiul unui necredincios, nu vrăjmaș, dar care-și mărturisește necredința.

Noi avem azi în tratarea religiei capitulul *Experiiența religioasă*, adică găsirea puterii religiei dincolo de arătarea limpede a minții mele, în ceiace încearcă însuși sufletul meu în împrejurările mișcate în care, el se poate atla.

În cele două scrieri citate, în care *Loti* vorbește despre Țara Sfântă, se află bucăți care pot fi de interes pentru noi din punct de vedere creștinesc, dar vrednice de pomenire găsesc mai cu seamă câteva pagine cu care se încheie *Jerusalem*, ca chestiune de

experiență religioasă, și socotesc că acesta este cel mai bun prilej de a pomeni de ele, acum când toate publicațiunile literare au scris despre Pierre Loti. Să dăm și noi această parte specială, paginile care trebuiesc știute și care pot alcătui un mic crâmpei pentru apologetica noastră creștinească. De aceia noi ne vom apuca să le traducem aici, după ce le vom face o mică introducere.

Pierre Loti socotea ca, dacă se va duce la Ierusalim, măcar că necredincios, va fi cuprins de emoțiunile care se revarsă din locurile unor atât de multe, de vechi și de vii amintiri. Cu toate acestea stătuse o lună la Ierusalim și această emoțiune nu-l năpădise. Străbătea căile Sfintei Cetăți și umbla prin ele fără o simțire deosebită, cași cum s'ar fi plimbat prin oricare alt oraș din Răsărit. Atunci s'a gândit să-și croiască el un mijloc prin care să ajungă a fi scuturat de simțirile locului sfânt. Și-a zis că, dacă s'ar duce noaptea pe înălțimile Muntelui Măslinilor și de acolo ar privi, cine știe? poate va fi cuprins de florii tainelor trecute.

Inercarea n'a izbândit. S'a întors de acolo mai îndurerat și mai gol sufletește decât oricând. Cu toate acestea, ceiace n'a găsit prin mijloacele lui, a găsit câteva zile mai târziu cu mijloacele lui Dumnezeu.

Faptul acesta îl descrie în *Jerusalem* și pe el ne apucăm să-l traducem. Cititorii vor vedea acolo cum Pierre Loti a ajuns să simtă florii creștinătății, prin priveliști la care nu se gândea, și cum scrisul lui alcătuieste o frumoasă pagină care trebuie să stea la îndemâna fiecărui preot.

Iată cuvintele răposatului romancier :

Noaptea aceasta care vine, — și care este aproape cea din urmă, pentru că poimâne dimineța părăsesc Ierusalimul, — vreau s'o petrec pe Ghetsimani, cu toate că acum sunt mai lipsit de nădejde decât oricând.

De atâția ani gândisem la asta, la o noapte petrecută acolo, în reulegerea singuratecă!... Mult timp, după trista pierdere a credinței mele, îmi clădisem încă pe acest loc unic nu știu ce nădejde necugetată. Mi se părea că pe Ghetsimani n'aș fi atât de departe de Hristos; că dacă el cu adevărat biruise moartea, măcar ca un foarte mare și foarte curat suflet omenesc, poate că nenorocirea mea ar fi auzită acolo mai mult decât aiurea și aș avea oarecare arătare a lui... Deci mă duc în seara aceasta acolo cu o inimă de gheață și de fer; mă duc numai ca să-mi împac conștiința, ca să-mi împlinesc o datorie de mult timp visată.

Sunt aproape 11 ceasuri din noapte când o pornesc la drum. Luna e sus pe cer. Să te duci acolo singur, e cu neputință, chiar cu revolverul la brâu. E de trebuință să am lângă mine un ianicer înarmat, nu numai pentru primejdiile din noapte, în care eu nu prea cred, ci din pricina vecinătăților oprite ale Haram-es-Şerif-ului, pe unde trebuie să trec, din pricina porților orașului care sunt închise și care nu se pot deschide decât după porunca trimisă cu regulă dela pașa din Ierusalim.

Scoborând prin Calea Durerii, noi am străbătut mai întâi tot Ierusalimul, tăcut, întunecos și deșert. Casele sunt închise. În umbra străzilor boltite, tremură ici și colo, departe unul de altul, câteva felinare care fumează. În tot lungul drumului nostru, nimenea decât doi sau trei soldați întârziți, care se întorc la căzărni. Nimic decât zgomotul pașilor noștri, care huieste mai tare pe aceste petre sunătoare, și zângănitul lungii săbii cu teacă de argint pe care o târaie ianicerul.

El îmi spune turcește: „Ierusalimul, vezi, seara, e o țară de calici“, nu e nimic în el. Pentru noi, musulmanii, e aceasta... (și mișcând mâna, arată împrejmuirea Sfântă, moscheia lui Omar, de care ne apropiam). Pentru tine, creștin, e Sfântul Mormânt. Dar e totul. Celelalte nici nu face să le mai socotești. Vezi, seara nu e nimic“.

În această mahala, în care creștinii nu pot intra, din jurul sfintei moschei, ianicerul schimbă câteva cuvinte cu paznicii de noapte,—și trecem...

Haidem, ceasul trece. E mai târziu decât atunci când Iisus și-a făcut colo pe munte rugăciunea de agonie, pentru că el fost prins de ceata armată spre miezul nopții. Ne suim și noi încet spre Ghetsimani.

Tot nimic însă în sufletul meu cel băgător-de-seamă și neliniștit; nimic decât influența nehotărâtă a lunii și a mormintelor, frica instinctivă de toată această țară albă....

Lumini se ridică pe înălțime; să fie vreo 20. Niște oameni vin din direcțiunea Ofelului și se grăbesc, parcă aleargă.. Noi însă nu bănuisem că ne-am fi putut întâlni cu oineva la așa ceas. „Ah! zise ianicerul cu dezgust, evrei! Au îngropat pe unul de-ai lor!“. În adevăr, văzui înfățișări deosebite, veșmintele lungi și strâmte și tichii blănite. (Se știe că la dâșii e obiceiul de a duce îndată cadavrele abia răcite, ca lucru necurat, la orice ceas din zi sau din noapte). Și se grăbesc să-și îngroape mortul, ca oameni cari ar săvârși pe ascuns o faptă rea.

În sfârșit, după atâtea șovăiri care au lungit drumul meu, iată și locul numit Ghetsimani, măslinii lui, tristele lui petre. Lângă mănăstirea adormită a Franciscanilor, m'am suit și m'am oprit la locul pe care oamenii stricători l-au lăsat aproape așa cum a trebuit să fie și în zilele cele vechi.

Ca să fiu singur, am spus ianicerului: „Sezi aici; ai să mă aștepti puțin, poate un ceas, până te-oi chema“. Pe urmă, m'am depărtat de el atâta cât să nu-l mai văd, și m'am lungit la pământ, peste rădăcinile unui măslin.

Cu toate acestea nicio simțire deosebită nu se desprinde încă din lucruri. E și acesta un loc ca multe, numai că ceva cam ciudat.

Odată cu mine, colo în fața mea, pe laturea opusă vâin morților, se părea că se ridică în sus zidurile Ierusalimului. Mă desparte de ele râpa prin care trece Cedronul, râpa care, în seara aceasta, e aburită și albă, din pricina multelor raze ale lunii. Și pe deasupra acestor funduri, cu o înfățișare de nori, zidurile acestea se țin la aceiași înălțime cași locul unde sunt eu. Cineva ar zice că stau spânzurate și sunt numai nălucire.

De aici a trebuit să le privească și Hristos în timpul nopții lui de agonie. Pe cer, ele își trăgeau marea lor linie

dreaptă, fără îndoială, în vremea aceia mai puțin crestate, pentru că nu erau turcești, și erau întrecute de vârful aceluia templu măreț și stăpânitor, pe care noi nu ni-l mai închipuim. În noaptea aceasta nici o casă nu se arată peste creasta zidurilor, nicio lumină, ci numai singură bolta mosquei lui Omar peste care luna aruncă luciri albastrii, și din vârful căreia stăpânește semiluna lui Mohamet.

Lângă mine, în apropierea nemijlocită, e singurătate adâncă. E muntele petros, care ia și el parte la nemăsurata revărsare de raze albe din cer. E și el străpuns de lumina lumii, iar rarii măslini de pe spinarea lui își aruncă umbrele lor în slabe zugrăviri negre mărunte.

Lătratul cânilor din Ierusalim, care nu mai încetează toată noaptea, ca în toate orașele turcești, abia se auzea de jos, din fundul văii. Dar aici ajunge, de departe, sonor și ușor. Fără îndoială, alte răsunete îi schimbă drumul, căci pare că pleacă de sus, că vine din cer. Și din când în când se amestecă în el și câte un strigăt mai aproape. E chemarea mai tăcută a unei păsări de noapte.

Fruntea mea ostenită, dă să se razime pe măslin și se lovește. Aștept nu știu ce nehotărât, pe care nu-l nădăjduiesc, — și nimic nu vine la mine și rămân cu inima închisă, fără o clipă măcar de descordare, cât de dulce, ca la Sf. Mormânt în ziua sosirii.

Cu toate acestea rugăciunea neslobozită din buze, era arzătoare și adâncă. Și venisem din „marea turburare“ și din prăpastia neliniștii...

Nu, nimic; nimenea nu mă vede, nimenea nu mă ascultă, nimenea nu-mi răspunde...

Aștept, — și clipele trec, și ele mi aduc risipirea celor din urmă nădejdi confuze. E prăpastia prăpăstiilor în care mă simt căzând...

Atunci, deodată, cu glas năprasnic și aproape rău, am chemat pe ianicerul care, puțin mai încolo, veghea supus: „Vino, s'a sfârșit, să ne întoarcem!“

Și cu sufletul mai amăgit, mai gol decât oricând, amar și aproape răzvrătit, m'am scoborât iar spre vechea poartă legată în fer, ca să mă întorc în Ierusalim.

Paznicii o lăsaseră pentru noi puțin deschisă și eu treco cel dintâi, împingând puțin cu umărul aripa grea. Atunci santinela, zmulă din vreun vis în care moțăia, sare în sus mă apucă de guler și dă alarma, în timp ce eu, într-o mișcare de apărare negândită, mă întorc să-l iau de gât, de altfel simțindu-mă în clipa aceia mâniat și aspru, gata la toate violențele instinctive. Timp de două secunde nehotărâte ne-am ținut astfel în întunec. Oamenii postului au alergat și ianicerul s'a amestecat și el. De o parte și de alta, ne-am recunoscut și am zâmbit. Văzut la lumina unui felinar adus atunci, soldatul turc care m'a oprit are înfățișarea neștiutoare și bună. Își cere iertare, temându-se să nu mă plâng. Eu dimpotrivă, îi întind mâna. Greșala e de partea mea, fiindcă ar fi trebuit să las pe ianicer să treacă el înaintea mea și să spuie cuvântul de trecere.

În noapte deplină, noi ne suim în mahalaua Iafei pe lunga Cale a Durerii, care pentru mine nu mai este decât o stradă oarecare, ceva mai înfricoșătoare decât altele, într'un vechiu oraș din Răsărit.

Duminică, 15 Aprilie.

E cea din urmă zi a mea în Ierusalim, sfârșitul acestei călătorii amăgitoare, care din ceas în ceas, parcă, se arată tot mai înghețată.

M'am trezit sub impresiunea dureroasă și aspră a nopții de mai înainte, în sentimentul, mai întâi confuz, a nu știu ce care se sfârșise, ceva neiertat, neînduplecat... Și, din toate părțile, se aud sunetele de liturghie, clopotele vesele de Duminică umplu aierul, — întru preamărirea acestui Hristos, pe care niciodată n'am știut să-l găsesc. Pe străzi, luminate de soarele vesel de primăvară, trec șiruri de fete care se duc la biserică sub călăuzirea călugăriței, batalioane de copii cu fes și cu haină lungă, cum e obiceiul în Răsărit, sub călăuzirea călugărilor. Femeile creștine din Ierusalim trec și ele îmbrăcate în felul turcesc, cu înveliș alb, și femeile din Betleem, cu haină împodobită cu bani de aur și de argint, alergând toate acolo unde le cheamă clopotele.

Acum, sub ferestrele mele, strada întreagă zbârnâie de acelaș strigăt ascuțit, ca scos dintr'o dată de mii de lăstuni în zbențuială. Cunosc acest strigăt de veselie, care se aude la toate Maurele și la toate Arăboaițele, acest „iu, iu, iu!“ sălbatec, cu care ele însoțesc toate jocurile și sărbătorile. Dar e tot pentru Hristos, și de data asta. E o ceată de închinătoare, venită tocmai din fundul Abisiniei, care în dimineața aceasta își fac intrarea în cetate asfântă, pe care o salută cu glasul plin, după obiceiul străvechiu. Imbrăcate ca Beduinele din pustie, cu haine negre și cu voaluri negre, ele înaintează ca o procesiune de înmormântare, ca o înșiruire de jale pe petrișul luminat de soare. Dela o clipă la alta, ele iar slobozesc puternicul lor strigăt ascuțit, și preoți de ritul lor, negri ca ele și la veșminte și la față, așteptându-le dealungul drumului, și ridicând mâna pentru binecuvântare, răspund în fiecare dată: «Să vă întoarceți cu bine!» Serioase, adâncite în visul lor, ele merg fără a șovăi sub privirile pornite pe răs și proaste ale câtorva turiști moderni, rezemați în coate pe la ferestre. Le urmăresc din ochi multă vreme, ca pe niște năluci cu glas pițigăiat. Colo, departe, la capătul străzii, ele cotesc și cu pasul lor socotit și iute, o iau drept spre Sf. Mormânt, în întâiul avânt al extazului lor de fințe barbare.

Înainte de a părăsi Ierusalimul, eu vreau să mai pătrund astăzi odată în clădirea sfântă...

Aproape de intrare, pe „peatra ungerii“, o mamă și-a așezat copilul ei de câteva luni și, cu un zâmbet de bucurie încrezătoare, ea îl rostogolește încet, pentruca toate părțile micului trup să fi atins marmora sfântă.

Mai departe,.... prin cotituri pe care acum le știu, mă scobor în jos până la oindata criptă adâncă a Sfintei Elena. pe acelaș drum pe care l-am făcut a doua zi după sosirea mea în Ierusalim, dar cu o inimă mult mai deosebită și mai învârtoșată, în care vechea mișcare a inimii, vai! nu se mai găsește.

Pe urmă, întors lângă Mormânt, mă sui aproape fără să vreau pe scara care duce la paraclisul înalt pe Golgota....

Și acolo însă, în acest loc al extazelor și al sughițurilor, mi se pare că încă nimic nu se poate mișca în mine. Liniștit, cercetez altarul cu privirea, cele trei cruci așezate pe ea, cele trei mari icoane ale răstigniților galbeni ca

ceara, care se desprind înainte dintr'un fel de eucubeu roșiatec. Pe urmă tavanul foarte jos, zugrăvit naiv, ca un cer albastru, pe care spânzură stele de aur și îngeri, și luni cu chipul de om privind spre pământ. O umbră slabă stăpânește cuprinsul, cu toate lumânările și candelile, în acest paraclis, totuși foarte mic. E târziu și în clipa aceasta nu mai sunt acolo decât câteva femei, așezate în colțuri întunecoase și plângând.

Dar sunt și bărbați care, înainte de a părăsi Sf. Mormânt, continuă a se sui aici, unul câte unul, pentru a se închina și a se ruga. Eu mă sprijin de un stâlp de lângă altar și-i privesc venind.

Mai întâi, iată un tânăr soldat cazac, cu o înfățișare războinică și mândră, târându-se în genunchi sub catapetează, pentru a săruta locul unde a fost înfiptă crucea lui Iisus, în stânca Golgotei.

După dânsul vin femei în veșminte lungi negre, din nu știu ce țară, care cu brațele ridicate, cu palmele deschise, se roagă cu lacrimi într'o limbă și după rituri necunoscute.

Pe urmă sosește o biată bătrână, umilită și tăcută, care mai întâi se așează în genunchi ceva mai departe, parcă n'ar îndrăzni. Din buceaua ei de închinătoare venită de departe, ea își scoate evanghelia, ochelarii, o lumânărică pe care o aprinde, și, în sfârșit, înaintează după ce a făcut o metanie, pentru a începe iar cu îngenuncherile și rugăciunile.

Sunt și răstimpuri de singurătate și tăcere, în timpul cărora abia se aude îndărătul meu un ușor zgomot de sughițuri.

Și iarăși, alții vin, având aceiași ochi de umilință și de credință.

La urma urmei, a fost bine că acest loc a fost însemnat ca loc al Răstignirii, chiar dacă lucrul nu e adevărat. Pentru cei *osteniți* și *însărcinați*, e o nespūsă bucurie de a veni să plângă acolo. Și de altfel, dacă Hristos îi vede, pe acești amărăți îngenunchiați care se roagă, ce strică greșala în ce privește locul, numai dacă inima lor se topește de recunoștință și dragoste, pe această stâncă, în amintirea agoniei lui!

Oh! și-au ales partea cea bună acei care se închină fără a înțelege... Și a face ca ei, poate că n'ar fi de tot cu neputință și pentru sufletele mai complicate și mai adânc văzătoare, cum suntem noi; a face ca ei, nu prin simplitate, căoi vai! nu poți să te mai faci simplu, ci dimpotrivă, printr'o opintire mai înaltă a judecății noastre. Căci El rămâne totdeauna nepătruns, chiar pentru cine și ia osteneala de a cerceta cu cuget adânc textele Scripturii. Și atunci, atâta vreme cât enigma rămâne, nădejdea poate trăi și ea. Oh! sunt mărginiți și de o truție copilărească acei care se mulțămesc cu obiecțiunile urzite de logica îngustă omenească, pentru a îndrăzni să tragă vreo încheiere, într'un sens sau în altul, în mijlocul nepătrunsei taine a totului...

Ce valoare are, Doamne, ceva mai multă sau ceva mai puțină putere de a înțelege! Căci noi tot nu vom dezlega niciodată nimic prin noi înșine din întrebările pe care le putem pune despre existența noastră. Sub îngrămădirea

icoanelor nesigure, oricum, radiază cuvântul iubirii și al vieții.

Dar acest cuvânt pe care numai El a îndrăznit să-l spuie pe acest pământ pierdut, — și cu o siguranță peste măsură de tainică, dacă ni se ia îndărăt, nu mai rămâne nimic. Fără această cruce și această făgăduință care luminează lumea, în colo nu mai este decât frământare deșartă în noapte, umblet de muște în mers spre moarte... N'au să-mi stea împotriva, acei care o singură dată în viața lor au cunoscut adevărata dragoste, — înțeleg dragostea cea mai curată, cea pe care o ai pentru o mamă, pentru un fiu, pentru un frate. Ceilalți, indiferenții, oamenii care au pierdut rușinea sau trufașii, eu vorbesc aici mai mult decât oricând o limbă neînțeleasă pentru ei.

În paraclisul îmbibat de lacrimi, în care aierul este ca îngreuiat de rugăciunile veacurilor, eu trec cu mintea din nou peste aceste lucruri gândite încă de snte de ori mai nainte... Dar pentru a te închina fără a înțelege, ca acești oameni simpli cari vin aici, — și care sunt înțelepții, oamenii logici din această lume, — trebuie, fără îndoială, o intuițiune și un zbor al inimii pe care ei le au încă, dar pe care eu nu le mai am...

Îndărătul meu, răsună acum un zgomot deosebit, de lovire pe lespezile de marmoră. Un om bătrân cu părul alb e acolo, îngenunchiat, care și lovește fruntea de pardoseală.

Și deodată el se ridică, cu mâinile împreunate, cu lacrimi pe obrazii storși, cu ochii mari, deschiși într'o expresiune de încredere și bucurie suprapământescă. E un bătrân sfârșit, cu fața ca pământul, chiar și atins de aripa morții, — dar în clipa aceasta schimbat la față, de o frumuseță triumfătoare, cu toată urâtenia și dărăpănarea lui. În ceasul prăpădirii lui de neînlăturat, biată sfărământură, cum și este el de pe acum, totuși a putut să se agațe cu mâinile de ceva radios și veșnic. Bunic care se duce, el știe că se va întâlni sus, poate cu fiii sau cu nepoții lui, — cu vreun căpușor creș de copil... Ah! credința, credința binecuvântată și desfătătoare!... Acei care spun: «Iluziunea e dulce, e adevărat, dar e iluziune; de aceia trebuie s'o stărpim din inima oamenilor», sunt tot atât de zmintiți ca și cum ar desființa lecurile care liniștesc și adorm durerea, sub pretext că puterea lor merge numai până la moarte...

Și puțin câte puțin, iată că mă simt și eu pătruns de impresiunea dulce amăgitoare despre o rugăciune auzită și ascultată... Cu toate acestea eu credeam sfârșite aceste năluciri!...

În noaptea trecută, pe Ghetsimani, fără îndoială, era încă prea multă truție în umblarea mea după singurătate. Aici însă sunt mai bine în locul meu de mizerie, amestecat cu acești umiliți care strigă din tot sufletul lor. De altfel sunt și ei deopotrivă cu mine și eu n'am nimic mai mult decât ei. Mâne vor fi praf toate bucuriile mele pământești, și câțiva ani, scurți ca o zi, mă vor face la fel cu bătrânul care stă colo... Ah! să mă rog ca el, când sfârșitul va fi aproape; să mă rog ca ei toți!... Să mă arunc și eu peste aceste lespezi ale Golgotei și să mă cufund într'o adorațiune!... Dar acest Hristos din icoanle au-

rite pe care-l imploră ei aici e prea deosebit de Hristosul copilăriei mele, și aceste izbucniri văzute, aceste avânturi care te fac să cazi în genunchi, nu mai sunt cu puțință pentru oamenii din vremea mea; chiar în acest paraclis al Răstignirii, care de atâtea veacuri cunoaște sughițurile, mă înțepenește pe loc un sentiment de o esență cu totul modernă și mă ține în nemișcare...

Și cu toate acestea ceva începe să-mi turbure ochii!... A venit pe neașteptate și fără puțință de împotrăvire. În acest ascunziș al stâlpului care mă acopere, iată că plâng și eu; plâng acum cu toate lacrimile îngrămădite și îndușite în lungile mele chinuri trecute, în curgerea atâtor comedii schimbătoare și goale, din care a fost țesută existența mea. Te rogi cum poți, și eu nu pot mai bine. Deși în picioare în umbră, eu sunt acum la pământ cu tot sufletul meu, ca și bătrânul în extaz de lângă mine, ca și soldatul care adineauri se târa pentru a săruta petrele. Hristos! ah! da, orice ar face și ar spune oamenii, el rămâne cu adevărat inexorabil și unic! Indată ce crucea lui se arată, îndată ce numele său se rostește, totul se domolește și se schimbă, mâniile vechi se topesc și poți zări cum oamenii ajung să se lepede de una și de alta, și prin aceasta să se curețe.

Dinaintea celui mai mic crucifix de lemn, inimile trufașe și aspre își aduc aminte, se umilesc și nasc mila. El este urzitorul visurilor fără păreche și magul veșnicilor revederi. El e stăpânul mângâierilor ne mai nădăjduite și împăratul iertărilor nesfârșite.

Și în clipa aceasta, oricât de ciudat ar părea lucrul venind dela mine, aș vrea să îndrăznesc a spune aceluia din frații mei care m'au urmat la St. Mormânt: Căutați-L și voi; încercați... voi n'aveți nevoie să veniți cu pompă la Ierusalim, fiindcă, dacă este, El e pretutindenea. Poate că-l veți găsi mai bine decât am putut eu... Și de altfel eu binecuvintez chiar și această clipă scurtă, în care aproape am cuocerit din nou într'Insul nădejdea nespūsă și adâncă, — așteptând totuși ca neantul să mi se ivească mâne iar și mai negru.

Ca date biografice, trebuie să spunem că Pierre Loti s'a născut la Rochefort-sur-Mer în ziua de 14 Ianuarie 1850. Deci a murit în vârstă de 73 de ani.

Pierre Loti a fost ofițer de marină. După numele său adevărat, se chema *Julien Viaud*. A ajuns până la gradul de capitaine de vaisseau (lt.-colonel), iar activitatea de scriitor l-a ridicat la rangul de membru al Academiei franceze.

El a făcut mult rău creștinismului prin simpatiile foarte neîndreptățite pe care le-a arătat Turcilor și prin care abătea de deasupra lor tratamentul pe care Turcii îl meritau din partea Europei, ca popor sălbatec și neadeptabil condițiunilor de viață civilizată. Turcii l-au ridicat în slăvi, pentru că aveau în el pe acel care le acoperea cruzimile înfricoșate. Ce să faci? Era natură de scriitor, care zugrăvea lucrurile în subiectivismul simțirii sale, dar cu totul dincolo de adevărata stare a faptelor.

Cineva îmi spunea acum trei luni la Constantinopol că Pierre Loti a scris în colori foarte poleite despre cimitirul turcesc *Eiub* dela Apusul Constantinopolului. Regina noastră Carmen Sylva a fost doritoare să vadă cimitirul, împinsă numai de minunată descriere a lui Pierre Loti. Cu toate acestea nu era nimic de văzut. Eiubul era un cimitir prăfuit, dărăpănat și neîngrijit, cum sunt toate cimitirele turcești. Scriitorul însă a scris în colorile fantaziei lui aurite și a amăgit lumea.

Așa și cu Turcii. I-a zugrăvit dintr'o lature a simțirii lui, dar nu după adevărul lucrurilor. Prin aceasta, el a făcut rău, fiindcă a făcut să fie privit cu simpatie un popor care nu merita aceasta.

Vorbind în Mai trecut la Constantinopol despre moartea lui Pierre Loti cu Episcopul englez *Charles Gore*, cu care ne întâlnisem la București și cu care ne vedeam și la Constantinopol, Episcopul accentua tocmai aceasta, că Pierre Loti a făcut mult rău creștinilor.

Ne-am simțit datori să spunem aceasta aici, și cu ele încheiem.

Conferența interortodoxă din Constantinopol.

Expunerea de motive a d-lui Senator Petre Drăghici

*Sanctitate,
Înalți Prea Sfințiți Părinți,
Prea Onoraților Domni,*

Delegațiunea bisericei ortodoxe române autocefale, la declarațiunile făcute și la proiectul de hotărâre prezentat din partea sa, cu onoare își expune motivele sale în următoarele:

1. — Delegațiunea e lămurită că Biserica Ortodoxă știe că formula de intercalare din Calendarul Iulian nu e îndeajuns de *exactă*, pentru a ține anul civil în concordanță cu anul solar-astronomic.

Anul Iulian, conform normei de intercalare e de 365,²⁵⁰⁰ zile, pe când media anului solar-astronomic e de 365,²⁴²² zile, deci între anul Iulian și cel astronomic, — pe baza mediei, — e o diferență de 0.⁰⁰⁷⁸ zi. — Această diferență, — dela introducerea calendarului Iulian (45 în Hrist), — până la sfârșitul secolului al 20-lea (d. Hrist), — e de 16 zile, și în curgerea vremurilor această diferență, consecutiv, va crește.

În astfel de împrejurări, calendarul Iulian, și azi în uzul Bisericei Ortodoxe, are nevoie de îndreptare, deoparte prin suprimarea zilelor cu care s'a lungit anul Iulian în decursul timpului față de anul solar-astronomic, — iar de altă parte prin introducerea unei norme de intercalare, care pentru *viitor* să asigure ținerea în concordanță a anului civil cu anul solar-astronomic. — Această îndreptare trebuie să se facă pe baze strict-științifice, și cu cea mai mare exactitate, ce o poate admite viața practică.

2. — O îndreptare a calendarului însă, *nu* se poate face în mod unilateral, ci numai în comun acord cu toate Statele și toate cultele, într'o conferență mondială, cu concursul oamenilor de știință și de specialitate.

Drept aceia va trebui să se stăruie, ea această conferință mondială să fie de *urgență* convocată, prin „Liga Națiunilor“.

La această conferință vor putea fi luate în discuțiune și alte scăderi ale calendarelor în uz, precum sunt: împărțirea arbitrară a zilelor din an, asupra lunilor, — mutarea zilei în fiecare an pe altă dată calendaristică, — o împărțire nu prea ritmică a zilelor asupra lunilor, ceea ce nu permite aranjarea lor în sferturi de an, de zile și săptămâni egale, — și altele, pentru care s'ar face propuneri concrete de îndreptare.

Inițiativa pentru convocarea prin „Liga Națiunilor“ a conferinței mondiale, să o ia în numele, Bisericii Ortodoxe *întregi* Înalțul Scaun Patriarhal Ecumenic din Constantinopol. — Delegațiunea care ar avea să reprezinte interesele Bisericii Ortodoxe *întregi* și să susțină proiectele înaintate de ea la conferința mondială, — ar putea fi numită de acum.

3. — Delegațiunea crede că Biserica Ortodoxă va adera la astfel de îndreptări ale calendarului, care au de scop îmbunătățirea stărilor calendaristice de azi, — se înțelege de la sine, întrucât vor fi în concordanță cu canoanele, normele și tradițiunile ei. Trebuie însă de la început să-și exprime părerea că stabilizarea datei zilei pe ziua din săptămână *prin anularea* unor zile din șirul zilelor din săptămână, cu greu va fi admisă de sentimentul public a sutelor de milioane de oameni, și nici bisericile nu ar putea-o accepta, pentru că această anulare a unor zile din șirul zilelor de săptămână, ar zdruncina *ordinea de fier* a săptămânii, și ar produce resentiment și turburări în public, și nu s'ar valida în practica vieții.

Din punct de vedere bisericesc însă, nu întâmpinăm nicio piedică, dacă ziua în săptămână se stabilizează pe dată fixă calendaristică, prin contragerea zilelor ce trec peste 364 zile (52 săptămâni) în an, — în o săptămână care se va intercala (în locul zilei bisecte de azi), conform unei formule bine statorită de știință, după un număr anumit de ani.

4. — *Dorința* se manifestă tot mai mult și mai puternic, ca atât din punct de vedere creștinesc și moral, cât și din punct de vedere practic — economic, — *unitatea* sărbătorilor, pentru toți ceice cred întru Hristos, spre mărirea Domnului și Mântuitorului nostru, să fie cât mai curând *restabilită*.

Delegațiunea așa crede că Biserica Ortodoxă a Răsăritului, și în prezent, ca și în trecut, să facă primul pas spre unitatea *dorită*, cu inima curată, cu sufletul liniștit și cu conștiința împăcată, oă săvârșește un lucru bun și plăcut lui Dumnezeu.

În consecință, și delegațiunea Bisericii Ortodoxe române autocefale, în *deplin* acord cu bisericile surori, propune și ea că, până ce conferința mondială ar lua în afacerea îndreptării radicale a calendarului măsurile convenite, Biserica Ortodoxă să decreteze înlăturarea diferenței dintre stilul vechiu și nou, prin suprimarea celor 13 zile, având să urmeze după 1-a zi a lunii Iulie din anul curent a 14-a zi a acestei luni, cinstindu-se amintirea sfinților din acele zile, pentru anul în curgere, împreună cu sfinții pomeniți dela 15 Iulie până la 27 Iulie a. c. Prin această proce-

dare cele două calendare folosite azi în bisericile creștine s'ar unifica *de acum*.

5. Suprimarea celor 13 zile de diferență între stiluri aduce cu sine că, pentru determinarea zilei Paștilor, Biserica Ortodoxă trebuie să-și adapteze ordinea pascală noilor împrejurări, și deci trebuie să caute o bază *reală* pentru noua orânduire.

Delegațiunea atrage luarea-a-minte a conferinței delegaților Bisericilor ortodoxe autocefale, asupra împrejurării, că în timpul mai nou s'a *dovedit* pe date absolut științifice, sigure și documentate, — în conglăsuire perfectă cu tradițiunea păstrată în Biserica noastră ortodoxă, că răstignirea Mântuitorului nostru s'a săvârșit: Vineri, 14 Nisan, care zi a fost, după calendarul Iulian, pe acele vremuri în vigoare, 3 Aprilie 33, și nu altă zi. Fiind această zi constatată pe baze cronologice incontestabile, este dată puțința Bisericilor creștine, să serbeze ziua învierii Mântuitorului la adevărata zi a *faptului* întâmplat, se înțelege deocamdată, în cadrele calendarului azi încă în uz, la ziua *aniversării* evenimentului de regenerare sufletească a omenirii. În urma mutării datei de 5 Aprilie (deocamdată cu 13 zile) pe 18 Aprilie termenul serbării Paștilor, în cadrele calendarului de azi, ar fi săptămâna ce se începe cu 18 Aprilie. Ficsarea acestui termen e în completă conglăsuire cu canonul nicean, nu e în contradicție cu al 7-lea canon apostolic, și ține seamă și de simbolica jertfă din tratamentul vechiu, care avea loc, în pământul făgăduinței după întâiul seceriș, când se aducea jertfă primul snop de grâu, și se arăta căprioara în miriști.

După socoteala timpului de azi această jertfă se făcea în a doua jumătate a lunii Aprilie. Spre liniștirea acelor cari ar crede că la termenul fixat, tot ar mai putea *coincide* pasca iudaică cu Paștele creștinilor, delegația scoate la iveală împrejurarea că, în calendarul iudaic (stătorit la 364 d. Hrst.), anul e socotit cu 365.²⁴⁶⁸ zile, deci față de media anului solar-astronomic se arată o diferență de 0.0046 zi, respective cu atât e mai lung decât anul solar. Această diferență, dela introducerea lui, până în ziua de azi, se urcă la *peste 7 zile*, care va să zică: s'a *îndeștărtat* de anul solar-astronomic tropical, cu o *săptămână*. Aceasta are drept urmare că 15 Nisan rămâne în urmă față de calendarul civil, cere a se rectifica, și deci e în urmă față de Luna pascală creștină, cu o săptămână, și în decursul veacurilor se îndeștărtă tot mai mult.

În urmare este exclusă o coincidere a Paștilor creștine cu Pasca iudaică, întrucât termenul serbării se admite: *săptămâna* ce se începe cu 18 Aprilie.

6. Delegațiunea se simte îndemnată a propune conferinței delegaților Bisericilor ortodoxe autocefale, ca să îndrepte către Înalțul Scaun Patriarhal Ecumenic din Constantinopol, rugămintea ca, după ce hotărârile conferinței întreprinse, vor fi ratificate de sinoadele bisericilor autocefale, să aducă aceste hotărâri direct ori prin intervenția „Ligii pentru înfrățirea popoarelor prin mijlocirea bisericilor creștine“ la cunoștința și celorlalte biserici creștine din lume, reîmprospătând vestirea Sfinților Părinți întruniți la primul sinod ecumenic la Niceia: că biserica creștină a Răsăritului din nou aduce jertfă pentru restabilirea unității sâr-

bătorilor creștine, și cere depărtarea acelei pietre de despărțire, care acum 340 ani, a fost pusă între biserica Creștină a Răsăritului și cea a Apusului.

Dacă celelalte Biserici primesc noua dată statorită după calendarul solar, pentru serbarea Paștilor, fac cu putință spre mărirea lui Dumnezeu, serbarea împreună de toți creștinii a acestui cel mai mare praznic al Creștinătății și a sărbătorilor atârătoare de el și se împlinește dorința firească a sinodului niceian.

Astfel unitatea serbării praznicelor creștine, care s'a păstrat în decurs de 16 veacuri, ar fi din nou restabilită și, tot după 16 veacuri s'ar împlini năzuința stăruitoare a celui mai mare împărat al Bizanțului, a Sfântului Constantin, pe care Biserica noastră îl ține de o potrivă cu apostolii, de a scoate determinarea zilei Paștilor de sub atârarea calendarului evreiesc, luni-solar.

Arhim. SCRIBAN

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Onisifor Ghibu. Necesitatea revizuirii radicale a situației profesionale din Transilvania. Cluj, 1923. Tipografia Națională. 47 pagini. Prețul 10 lei.— Domnul profesor de pedagogie dela universitatea din Cluj și membru corespondent al Academiei române Onisifor Ghibu, la obârșie teolog și cleric, a scris în jurnalul „Patria” o serie de articole pe care le reproduce în broșură, sub titlul de mai sus.

Chestiunea pe care domnia-sa o tratează în această broșură este din cele mai arzătoare. Românii din Cluj sunt nedreptățiți sub raportul bisericesc și azi sub stăpânirea românească, cum erau ieri sub cea ungurească, căci, deși în număr de peste 30.000, ei au abia 12 bisericeuțe, în care nu încap nici a 50-a parte din obștea lor, pe când 20.000 de unguri catolici au 4 biserici uriașe, 10.000 de unguri reformați au 5 biserici mari, 5.000 de unguri unitari au 2 biserici și 2.000 de unguri evanghelici au o biserică (pag. 6).

Față de această nedreptate, domnia-se cere ca, până la rezolvarea complectă a problemei, autoritățile să ia măsura de a da în folosința românilor biserica sfinții Arhangheli (din piață) și biserica universității (pag. 7), care li se cuvin lor de drept.

Cea dintâi din aceste două biserici, biserica sfinții Arhangheli, a fost clădită, pe la începutul veacului XV cu ajutorul regelui Sigismund și a fost în stăpânirea catolicilor până la 1551, când guvernatorul Ardealului, fiind un luteran, ea a trecut în mâinile luteranilor și a devenit luterană. La 15 ani după aceea, regele unitar Ioan Sigismund o dă unitarilor, la 1603 e dată din nou catolicilor de împăratul Rudolf, apoi mai târziu iarăș unitarilor și în sfârșit, dela 1716, iarăș catolicilor (pag. 9-10).

Aparținerea acestei biserici, ca și a multor altora, când unei confesiuni, când alteia, s'a făcut după cum stăpânitorii de pe vremuri ai Ardealului erau catolici, unitari sau luterani și e o dovadă de neînlăturat, că bisericile mai însemnate au depins în totdeauna de Stat, care le-a dat confesiunii ai cărei membri erau stăpânitorii politici ai acestei țări sau cu alte cuvinte bisericii dominante.

Tradiția și practica aceasta, urmate de aproape cinci sute de ani, nu se respectă astăzi de români. Statul român și biserica lui dominantă, biserica ortodoxă, tre-

bue să ia în stăpânire această biserică. Istoria îndreptățește, iar rațiunea de Stat și interesele majorității creștinilor din țara întreagă reclamă imperios această nouă schimbare de stăpânire asupra bisericii sfinții Arhangheli.

Cea de a doua biserică, a universității, e aproape tot așa de veche ca cea dintâi și are un istoric mai complicat. Și ea a trecut dela un stăpân la altul, numai că acestea au fost ordinele călugărești catolice: al benedictinilor, al franciscanilor, al iezuiților și al piariștilor. Adevăratul ei stăpân, cel care o făcea să treacă din mână în mână, sub formă de danie, era însă Statul. În anul 1868, când s'au făcut în Transilvania cărțile funduare, (pe baza lucrărilor de cadastrare), această biserică trece la „Fondul de studii academic regesc”, care era însă tot o instituție de Stat și abia în 1898, așa zisul „Stat romano-catolic ardelean” (o instituție cu caracter politic, sau mai bine pur național maghiar) o ia în stăpânire printr'un act juridic care n'are nici o valoare, (pag. 12—18). Fiind dar până în 1918 a Statului ungar, ea trebuia să treacă odată cu alipirea Transilvaniei la Statul român și să fie destinată trebuințelor religioase ale universității.

Dacă aceasta nu s'a făcut până acum, trebuie să se facă numai decât — în afară de dreptul indiscutabil pe care-l are Statul asupra acestei biserici — din alte două motive foarte puternice.

Întâiul. În această biserică se află o icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Mulțumită ei, catolicii au încasat și încassează sume fabuloase dela pelerinii ce vin din mari depărtări. Icoana însă nu este nici catolică, nici ungurească, ci e ortodoxă și românească, de oarece a fost făcută de un român și era proprietatea bisericii românești și ortodoxe din Nicula (județul Solnoc-Dobâca) de unde a fost luată cu sila acum două sute de ani. Trebuie dar reparată această nedreptate făcută bieților români.

Al doilea. Călugării piariști, actualii proprietari ai bisericii, au lucrat conștient și sistematic la maghiarizarea și desnaționalizarea noastră, decenii dearândul, prin liceul lor, și au și azi față de Statul nostru o atitudine din cele mai neîngăduite. Autorul dovedește aceasta cu fapte ce umplu 9 pagini (28—36).

Această stare de lucruri trebuie să înceteze și să se

reda Statului și poporului român ortodox ceea ce li se cuvine.

Adânc creștinească și cu adevărat cavalească este declarația pe care o face, ca încheiere, autorul și care sună :

„Sunt deplin convins că am dovedit în modul cel mai neîndoelnic dreptul nostru asupra moștenirii reclamate, în cât să-și poată permite cineva să afirme, că ceea ce propun eu este un simplu act de volnicie sau de persecuție confesională. Nu, Doamne ferește ! nu de un război religios este vorba, ci dimpotrivă de o pace justă, care să puie, în fine, capăt nedreptăților de veacuri pe care le-am îndurat. Din parte-mi nu numai că nu doresc război cu catolicii — cum ar putea crede unii interesați — ci dimpotrivă, și aceasta pot s'o spun fără nici o rezervă — vreau în modul cel mai sincer, nu numai o conviețuire pașnică sau reciproc raporturi respectuoase cu ei, ci mai mult chiar, doresc din toată inima reluarea raporturilor noastre de frățietate întru Hristos cu întreaga biserică apuseană, așa cum a fost înainte de marea shismă dela 1054. Dar, pe bază de dreptate, nu pe bază de privilegii și de exclusivism necreștinesc. Această bază de dreptate reclamă înlăturarea dintre noi a acelor redute veșnic amenințătoare pe care ungurii catolici le-au înălțat ca organizații mai mult politice de cât bisericesti, și pe care nici Viena catolică nu li le-a tolerat. Organizația „Statului catolic“ cu tot ce emanează din ea, trebuie să facă loc unei organizații potrivite și cu spiritul de dragoste al creștinismului, mai presus de timpuri și de locuri, și cu stările noi de lucruri din această țară, cari reclamă în mod imperios intrarea în scenă în locul întâi a elementului dominant ca număr, ca drept și ca misiune istorică“.

În anexe se dă : 1. Povestirea felului cum au luat catolicii în seama lor biserica din piața Clujului dela unitari, cari o posedau de 150 de ani, și 2. Cum au despoiat catolicii pe românii din Nicula de icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, pe care au așezat-o în biserica Universității, unde se află până în ziua de astăzi.

Broșura este scrisă în chip cu totul obiectiv și într'un stil care vibrează de accente patriotice. Profesorul Ghibu a făcut scriind-o un mare serviciu bisericii și neamului său, pentru care merită toată lauda.

Pr. I. MIHALCESCU

Revista Teologică. Sibiu, nr. 6-7, Iunie-Iulie 1923.

Avem înainte bogatul număr al *Revistei Teologice*, tipărit pentru pomenirea neuitatului ierarh al Bisericii Românești ortodoxe: Mitropolitul Andrei Șaguna. Tot numărul e închinat bărbatului, care e încă atât de viu în mintea credincioșilor, după 50 de ani dela moartea sa!

Câte zugrăviri și câte fapte nu aflăm din citirea acestui număr! Fiecare colaborator se silește să prindă cât mai apropiat de adevăr chipul marelui mitropolit sau

să scoată la iveală amintirile cele mai vrednice de știu: despre acea neîntrecută figură a Bisericii noastre.

Avem mai întâi cuvintele Mitropolitului Primat și ale Mitropolitului *Pimen* al Moldovei.

Mitropolitul *Nicolae* spune că Șaguna s'a simțit înainte de toate preot. Din conștiința de preot a scos el tot îndemnul pentru faptele mari pe care le-a săvârșit.

Are dreptate. Noi am spus-o în nr. trecut cu o formulă mai largă. Am zis: din pricină că s'a simțit creștin. De sigur că și Mitropolitul *Nicolae* așa înțelege. Mitropolitul *Andrei* a fost cum a fost din pricină că s'a simțit preot *creștin*, că de ar fi fost *budist*, se simțea altfel. La temelia sa creștinească, s'a adăugat încă și simțirea că e preot.

Pentru a doua oară citesc acum ceva din condeiul Episcopului *Roman*, dela Oradea-Mare. Prea Sf. Sa trece, cum și este, de un om bătrân și, ar zice cineva, istovit. Totuși eu sunt surprins de verva tinerească cu care-și scrie art. despre Șaguna și cu niște vederi foarte pătrunzătoare. E un art. care pune în discuție multe chestiuni și care ar merita să fie reprodus.

E o foarte bună caracterizare când Prea Sf. Sa spune că în Șaguna s'a unit cultura teologică a Răsăritului cu cea generală a Apusului. Și iarăși tot bine zugrăvește când spune că ființa lui Șaguna nu se poate cuprinde numai în atâta. Cu adevărat, sunt pe lume oameni învățați, tobă carte și plini de cunoștințe, care cu toate acestea n'au puterea de urzire a lucrului și nu știu de unde să înceapă. Șaguna însă a fost mai mult decât numai om învățat. A știut să croiască brazdă nouă, să îndrumeze, să deschidă căi de viață pentru un întreg popor și să-i cheazășuiască cu aceasta viitorul. La acestea a adăogat voința de a făuri. «Prin ceiace a fost și aceia ce este», Șaguna a înțeles «ce are să vie».

În orice timp și împrejurări ar fi trăit el, zice Prea Sf. autor, Șaguna ar fi fost un creator. A fost norocul neamului românesc, că el s'a făcut preot și împrejurările l-au adus la Sibiu, ca noi să avem parte de duhul lui creator.

Ce frumos și ce exact îl caracterizează Prea Sf. Roman, numindu-l *Esra* și *Noemia* al Românilor!

Acum, în ce privește opera lui Șaguna, ce a rezultat din ea, Prea Sf. Roman scrie cu o libertate de vederi de nu-ți vine să crezi ochilor. Căci preoții de peste munți trăiesc nu numai în admirațiunea operei lui Șaguna, cum o admiră fiecare Român, ci chiar și în superstițiunea ei. Să nu te atingi de ea! Ei, iată, Prea Sf. Roman arată o independență de gândire, care, ca orice ținută deschisă și înfățișând însăși simțirea inimii. îți place. Astfel citim :

Colaborarea mirenilor cu clerul a strâns legăturile dintre cele două elemente constitutive ale bisericii și în aplicarea legii noi a făcut din ea o instituțiune națională, în oare însă disciplina canonică s'a sacrificat disciplinei naționale. Preoții au rămas umiliți și goi ca șerpii, bisericile

în ruină, totul se sacrifică pentru școala națională a bisericii. Aceasta este nota generală a oelor cincizeci de ani dela moartea Mitropolitului Șaguna.

Gustați vioiciunea scrisului acestui ierarh, ascuțimea rostirii și judecați apoi adevărul vorbelor sale, față cu spusa revizorului din Brașov către d. ministru Dr. C. Anghelescu că Biserica n'a făcut: nimic pentru școală!..

Prea Sf. Roman mai spune că a propus să se facă și nu s'a făcut, dar trebuie să se facă și de acum înainte, dacă până la jubileu nu s'a făcut: o arătare și înmănușchiare istorică a tuturor legiurilor făcute de sinoadele și congresele ținute subregimul Statutului organic. Istoria aceasta trebuie să ne arate care sunt roadele date de Statut.

Dacă viața constituțională de cincizeci de ani n'a dat roadele așteptate, să se știe dacă ele provin din vina Statutului Organic, ori din vina aplicației lui greșite, pentru a utiliza această experiență la revizuirea de acum a Statutului Organic, respective la reorganizarea bisericii autocefale române.

În ce spune mai la vale, Prea Sf. Sa e foarte interesant când vorbește despre libertatea Bisericii și-și arată păreri drepte, socotim noi, cu privire la organizarea viitoare a Bisericii noastre. Dar nu mai reproducem. Trebuie să reproducem tot și o vom face când locul ne va îngădui.

Foarte plăcute sunt câteva amintiri povestite de Prea Sf. Nicolae al Clujului, cum băieții seminariului stăteau în biserică la lunga slujbă făcută după tipic și unii erau mai neastâmpărați, iar răposatul Mitropolit Andrei, care, cât era în Sibiu, nu lipsea niciodată dela slujba din Duminică sau sărbătoare, s'a scoborât odată ușor din strana arhierescă, s'a dus la cel mai neastâmpărat școlar și l-a luat încetșor de ureche.

Alta. La Viena se ducea cu diligența. Odată se întâlnește cu un preot călare și cu țigara în gură. A răspuns la salutul preotului, dar, cufundat în gânduri cum era, n'a băgat de seamă nici cine era, nici că fuma. Preotul însă a sfeclit-o și n'a mai avut liniște. Credea că l-a văzut. Tatăl său, un țăran bogat, a început a se îngriji, căci și după luni de zile, era tot turburat și gata să dea în boală. Atunci țăranul și-a luat inima în dinți și s'a dus la Mitropolit. I-a spus că vrea să dăruiască școalei o zi de moară. Ce-o fi aceia, noi nu știm, numai bănuim. Dar P. S. Nicolae, care povestește zice că pe acea vreme o zi de moară era o avere întreagă. Mitropolitul a primit bucuros, a pus să se facă actele daniei, și apoi țăranul a spus că mai are o rugăminte. I-a cerut să ierte fapta preotului cu țigara în gură. Abia atunci a aflat Mitropolitul ce a fost și a răspuns țăranului:

— Bine-bine, fătul meu, să aibă acum iertare, dar să-i spui să nu mai fumeze.

Mitropolitul însuși făcea haz mai apoi povestind fapta aceasta altora.

Alta. Într'un sat se afla un boier bogat care-și bătea joc de cele sfinte. Râdea pe oamenii care se duceau la biserică, iar într'o zi a turburat tot satul prin ocările spuse împotriva Sfintei Fecioare. Doi epitropi s'au plâns la Mitropolit, care a adus lucrul la cunoștința tribunalului din Sibiu. Acesta a judecat și a osândit pe vinovat la 6 luni închisoare. Biserica l-a pedepsit cu luarea dreptului de a putea fi înmormântat în cimitir alături cu ceilalți creștini.

Hotărârile acestea au făcut adâncă impresiune. A tribunalului a fost împlinită. A Bisericii însă nu, fiindcă omul s'a îndreptat. La bătrânețe, a început a veni la biserică, cânta la strană, și-a măritat două fete după preoți.

Iată efect!

Păr. Lupaș arată prin câte greutatea a trecut Șaguna până să poată înființa Mitropolia ortodoxă de peste munți, și apoi, că Statutul Organic poate purta numele de *al lui Șaguna*, deși sunt deosebiri fundamentale între ce a plănuț Șaguna și ce a eșit din Congresul care a votat Statutul. În aceasta, vedem un răsunet al discuțiilor stârnite nu de mult în această chestiune, și anume mai cu seamă cu prilejul ivirii cărții d-lui Dr. I. Mateiu «Contribuțiuni la istoria dreptului bisericesc», despre care însuși Păr. Lupaș a discutat în această revistă.

Păr. Onisifor Ghibu arată ce sufăr Români macedoneni sub Sârbi și datoria pe care-o avem de a-i ajuta, fiindcă dintre ei au eșit oameni ca Șaguna, Mocioni, Gojdu. Amintirea lui Șaguna trebuie să ne îndemne la fapte, nu numai la serbări cari nu corespund cugetărilor lui Șaguna.

Dr. Sebastian Stanca scrie că Șaguna și-a scos căldura și hotărârea faptei sale din conștiința sa de Român. În casa unchiului său Grabovschi din Budapesta, unde se întâlneau mulți Români de seamă, și-a întărit această conștiință. Ca ierarh, a apărat totdeauna viguros drepturile națiunii românești.

Pentru convingerile sale naționale românești nu cruță pe nimenea, nici pe ai săi. Dovadă cazul cu preotul ortodox Predovici din Ocna Sibiului, care singur votase cu candidatul ungar împotriva candidatului român. Pe acest preot Șaguna îl caterisește fără milă.

D. Marin Ștefănescu, profesorul dela Cluj, spune că în Șaguna se găsesc îmbinate în chipul cel mai fericit simțirea românească și cea creștinească și că această armonie răspunde întocmai psihologiei speciale a poporului românesc și că așa trebuie să fim totdeauna, să nu despărțim aceste simțiri. Deci să nu băgăm vrajbă între Români pe temeiul creștinismului ortodox sau unit.

Păr. Prot. Dr. Aurelian Magier dela episcopia Orăzii-Mari scrie „Cu ce datorăm azi amintirii lui Șaguna”, în loc de a zice mai bine pe românește „Ce datorăm azi...” sau: „Cu ce suntem datori azi...”.

Nici în privința fondului nu mă împac cu art. Sfinției Sale, care-mi pare lipsit de unitate și nu destul de documentat.

Zice că reforma lui Șaguna a fost mult discutată din punctul de vedere al canonicității, dar că Șaguna a susținut-o și a eșit biruitor.

Biruitor împotriva cui? Căci, după cum spune Păr. Lupaș mai înainte, pe temeiul canoanelor stătea Șaguna, și alții i-au schimbat întocmirea. Deci aci o inexactitate.

În aceeași frază, Sf. Sa spune că reforma lui Șaguna „e menită a deveni piatra unghiulară în renașterea bisericii universale”. Adică cum? la o eventuală unire a tuturor Bisericilor are să fie adoptată reforma aceasta? Aceasta e o frazeologie exagerată și întrebuintare prea ușoară a vorbelor care, până să sune frumos, mai trebuie și să răspundă unui obiect.

Mai la vale, Păr. Magier spune că planul lui Șaguna a cuprins guvernarea canonică, după ce puțin mai sus, cum am văzut, a spus că el a dus reforma la biruință, împotriva celor care se mișcau pe temei de canoane, și după ce puțin mai la vale, spune că Șaguna, care era mare canonist, nu s'a abătut dela canoane, ci s'a apropiat de spiritul creștinismului primitiv.

Aici ni se pare culme de lipsă de unitate și rea încheiere a gândului. În adevăr, ce este acest spirit al creștinismului primitiv? Altceva decât canoanele, nu e așa? Atunci cum a ținut seama de canoane? Dacă însă nu e altceva decât canoanele, atunci e de prisos să spui că a venit la spiritul creștinismului primitiv.

În felul vorbirii din controversele teologice de azi însă, prin spiritul creștinismului primitiv se înțelege o antiteză între ce era atunci în Biserică și ce s'a dezvoltat mai târziu, și așa se înțelege și din spusa Părintelui Magier. Noi însă socotim o asemenea gândire nefericită, fiindcă aceasta e acuzarea protestanților care spun că numai la început a fost curăția credinței și pe urmă a venit falsificarea vechiului spirit. Noi credem că în Biserică a fost o dezvoltare, dar aceia a fost o dezvoltare organică, o trecere din treaptă în treaptă din același sâmbure, dar nu o stare de împotrivire între o treaptă de dezvoltare și alta.

Știu eu? poate n'am nimerit exact cugetarea Părintelui Magier și n'aș vrea să-i fac o nedreptate. Despre Sf. Sa am informațiuni că e un preot de valoare și cu temeinice studii în consistoriul din Oradea-Mare. Dar nici fraza Sfinției Sale nu e prea precisă dela un aliniat la altul, și atunci ce-oi greși eu aici, nu e din vina mea, ci din a frazei Sfinției Sale. Lucrurile par, cel puțin, așa cum le-am înfățișat eu.

Și dacă trec mai la vale, mi se pare că-mi întăresc tot constatările de mai sus.

Sf. Sa spune că sistemul lui Șaguna a dus la perfecționarea administrației bisericești, încât s'a mers mai departe decât până unde gândise Șaguna.

Cred că era mai drept dacă spunea: la perfecționarea *formelor* de administrație bisericească, fiindcă, dacă zici perfecționarea administrației, înseamnă a pretinde că în Biserică de dincolo toate se administrează de

minune, pe când încheierea bună a hârtiilor de administrație nu e tot una cu bunul mers al administrației înseși. Probă că e vorba numai de forme e că autorul însuși spune că administrația singură macină organismul Bisericii, dacă nu este suflare nouă și duh de înnoire.

Mai la vale, Sf. Sa spune că azi nu mai stau peste munți pe bază canonică, în ce privește disciplina bisericească. Apoi n'ai spus mai înainte că reforma lui Șaguna e pe bază canonică? Sau poate disciplina bisericească nu e parte din reforma lui Șaguna? Nu se poate, pentru că ceva mai jos Părintele spune că trebuie turnat duh nou în organismul bisericesc prin revizuirea disciplinei bisericești, punând-o pe baze canonice. Va să zică legea actuală a Bisericii românești ortodoxe de peste munți trebuie adusă la canoane, în ce privește disciplina bisericească. Sunt înseși cuvintele Părintelui Magier. Deci se vede că ele nu se împacă cu altele arătate mai înainte.

Și încheie Păr. Magier cu altă afirmare: Zice că principiile călăuzitoare ale lui Șaguna au fost ierarhia și sinodalitatea. Pe aceasta din urmă o declară de cuprinsă în organizația bisericească de azi. Despre cea dintâi spune că, de acum înainte, trebuie pusă la locul de onoare, dela care organizația s'a abătut.

Va să zică s'a abătut dela principiul ierarhiei, care e un principiu și dogmatic, nu numai canonic? Atunci cum mai rămân în picioare cele scrise mai sus?

Cred că am dovedit pentru ce am spus la început că art. e lipsit de unitate.

Încolo însă, găsesc lucruri foarte bune și drepte, spuse în el de păr. Magier. Când Sf. Sa cere introducerea disciplinei bisericești și a slujbei de a învăța poporul, care, adăug eu, nu se practică (tot așa ca și în România veche) din pricină că e greu și fiindcă cere râvnă, hărnicie, pricepere și învățătură, înseamnă că Sf. Sa vede bine ce trebuie și are înțelegerea trebuințelor adevărate. Acelaș lucru l-a spus în această revistă și Păr. Dr. Gh. Ciuhandu din Arad în studiul despre *Centrele ierarhice* (Martie—Aprilie 1923). Dacă ocupațiunea din Biserică se mărginește la administrație de hârtii, nu la călăuzire de oameni, este din pricină că munca de cancelarie și slujba mecanică la biserică sunt ușoare și nu cer cheltuirea unei osteneți care izvorăște din urzirea creierului tău. Când Sf. Sa se leagă de biurocratismul bisericesc și de ritualismul fără viață, are toată dreptatea. Acest din urmă însă poate fi și cu viață, și eu aș fi foarte încântat dacă, până la greu unei activități învățătoare din partea păstorilor bisericii, s'ar face bine ce se poate face acum: să se facă slujbă bisericească cu toată sfințenia și avântul, cu toată grija să nu se mormâiască cuvinte neînțelese, pentru că sunt în slujbă multe cuvinte de bună învățătură, pe care preotul să le scuture de praț și să le puie a fi citite înaintea oamenilor. E și acesta mare lucru.

Părintele Gotcu dela Iași scrie, într'un stil încărcat, cuvinte de mare laudă pentru Șaguna, asemănându-

cu Apostolul Pavel în călătoria sa spre Roma când întărea pe cei îngroziți. Așa Șaguna a întărit neamul său.

Ca tot ce scrie meșterul de condei și bogatul în simțiri Părintele *Ioan Trifa*, are și în această revistă un minunat articol. În loc de vorbărie multă, fapte și iar fapte. În mai puțin de 3 pagini, Sf. Sa spune o mulțime de lucruri despre Șaguna și despre altele pe de-lături, pe care noi nu le știm. Spune că se minunează de munca lui Șaguna și-l arată cum întrebuița cu zgârcenie tot timpul și că nici ziua de Paști n'o trecea degeaba. A îndeplinit muncă foarte migăloasă cu traducerea și tipărirea Bibliei. Singur făcea corecturile care și acum stau marture pentru a povesti despre munca fără seamăn a acestui bărbat. Și n'a muncit numai într'o ramură, ci în multe. De aceia sunt atâtea de admirat în el. Păr. Trifa îl admiră ca păstor și ca muncitor pentru evanghelie. Când citești pastoralele lui Șaguna, zice Păr. Trifa, «ai impresia că citești epistolele apostolului Pavel».

Șaguna a muncit și cu tipăritul mineelor. Edițiunea Testamentului Nou tipărită de el în format mic e tipărită «cu atâta îngrijire și cu slove atât de luminoase în cât e un adevărat dar sufletesc».

Tocmai privind o asemenea muncă duhovnicească, Păr. Trifa se umple de întristare că n'a avut și n'are cine s'o ducă și mai înainte. Ceeace n'am știut, aflăm acum din cuvintele sale, care ne spun că Biblia lui Șaguna și Testamentul Nou au fost puse la magazie și stau până azi închise fără a fi fost răspândite în popor!

Aceasta e cu adevărat uimitor!

Clișeele Bibliei lui au stat până azi neîngrijite și prăfuite, și abia acum le întrebuițează Păr. Trifa în foaia săptămânală *Lumina Satelor*.

Această stare de neîngrijire dura tocmai în vremea când poporul cerea Biblie și nu i se da. E mișcător să afli setea cu care poporul nostru de peste munți cere Biblia. Păr. Trifa se plânge că pentru o comandă de 5 Biblii dela București a trebuit să aștepte 3 luni. O fi din pricină că nu e catedră de pedagogie creștinească la teologie, cum se tot cere prin *Noua Revistă Bisericească*... O fi din metodele acestei noi pedagogii să trimeată Biblia peste 3 luni!

Dar e vrednic să se știe setea cu care oamenii cer Biblia. Iată ce i s'a scris Părintelui Trifa: «Am fost scris d-le Redactor să ne trimiteți mai multe Biblii pentru câțiva oameni din satul nostru și ne-ați scris că această rugare nu ni se poate împlini și de aceea te rugăm să ne trimiți fără zăbavă măcar o singură Biblie ca să o cetim cu rândul, din casă în casă...» Acestea le scria *Mihai Boța* din *Tălmăcel*.

Te doare inima, zice Păr. Trifa, când îl vezi pe Româ-nul pocăit cu Biblia ce i-au adus-o străinii de prin Anglia (într'o limbă pocită) și tu n'ai cartea vieții să o dai credinciosului tău.

Cea mai frumoasă prăzuire a marelui Șaguna eu socot că ar fi fost edarea Bibliei lui cu slove nouă (sau numai măcar Testamentul nou) ca să o putem pogori în mijlocul poporului care astăzi însetează după cuvântul lui D-zeu.

Partea de muncă duhovnicească a lui Șaguna ne este o moștenire pe care n'am chivernisit-o și n'am sporit-o așa cum ar fi trebuit. Stările și preocupările noastre bisericesti s'au prea înclinat spre partea Martei, spre problemele gospodărești, administrative și s'a neglijat partea Mariei, latura duhovnicească de evanghelizare și de clădire a credincioșilor.

S'a protocolizat de sus până jos viața noastră bisericască și nu acest lucru l-a contemplat marele Șaguna când a făcut Statului Organic. Noi am neglijat laturile duhovnicești ale Statului Organic. Pentru trecut acest lucru este explicabil și scuzabil pentru că din Statul Organic a trebuit să facem și o cetate națională din care ne-am apărat legea, limba și credința. Dar acum vremile s'au scimbat și a sosit vremea să ne întoarcem spre chemările duhovnicești, sufletești ale bisericii noastre. A sosit vremea ca să ducem mai departe și să sporim mai departe moștenirea duhovnicească pe care ne-a lăsat-o Șaguna.

Așa încheie Păr. Trifa. Dar între atâtea cugetări și arătări frumoase, găsesc că este fără temei logic afirmarea Sfinției Sale că Statul Organic a trebuit aplicat numai în scheletul său administrativ, din nevoia de a apăra legea, limba și credința... Ei asta!... Da ce? adică dacă făceai și muncă duhovnicească de pătrundere direct la suflet prin viața pastorală nu se făcea păstrarea legii și limbii cu atât mai bine!

Păr. Trifa nu spune ceiace e singurul adevăr: Orice lucru se aplică în ce e mai ușor. E mai ușor să îndeplinești o activitate în linii generale decât să umbli cu pătrunderea în structura amănunțită și care cere încordare de fiecare clipă. S'a făcut ce era mai ușor și s'a lăsat ce era mai greu și ce cerea mai adâncă pregătire.

Activitatea pastorală și duhovnicească e grea și de aceia nu s'a făcut. Așa face omul în toate. Apucă pe unde e mai ușor. Și nici acum n'are să se treacă ușor la partea duhovnicească, fiindcă trebuiesc multe ca s'o poți face, iar mai cu seamă una mai pre sus de toate, care nu poate eși din proto-coale.

* * *

Art. *Un Erou* al d-lui *V. Loichiță* e o trecere în revistă a greutăților care au năvălit peste neamul românesc în curgerea vremurilor, pentru a arăta din ce greutateți ne-a scos Șaguna. E multă deosebire de art. Părintelui Trifa: Fapte puține vorbărie multă. Spune că asemănători cu Șaguna au fost Mitropoliții Veniamin al Moldovei și Silvestru Morariu al Bucovinei.

În *Andrei Șaguna și „Uniunea Creștină”*, Păr. *I. Beleuță* împrăștează știri frumoase despre revista „Uniunea Creștină”, care a apărut în Paris între 1859—1892, cârmuită de preotul catolic trecut la or-

todoxism *Vladimir Guettée* și în care se scria cu mari laude despre Biserica Ortodoxă. Păr. Beleuță a găsit și un art. al D-rului Zotu al nostru dela București scris în 1868 despre Mitropolitul Șaguna cu prilejul apariției *lucrării* sale de Drept canonic. În puține rânduri, Dr. Zotu apreciază foarte mult chipul Marelui Arhiepiscop Andrei și-l înfățișează în colori frumoase cititorilor Apusului.

Nu am isprăvit cu materia însemnată, pe care o dă *Revista Teologică* cu prilejul pomenirii lui Arhiepiscopului Andrei la 50 de ani dela moartea sa, dar ne oprim acum aci, pentrucă nu ne mai îngăduie spațiul revistei.

Incheierea unei opere însemnate

Sub ochii noștri, abia pomenindu-se de ea și fără a se accentua cum trebuie, s'a îndeplinit isprăvirea unei opere însemnate, care nu trebuie să treacă nebăgată în seamă.

Din vremea fericitilor traducători Grigorie și Gherontie, care tipăreau la Mănăstirea Neamțului însemnate traduceri din Sfinții Părinți, nimenea nu s'a mai îndeletnicit la noi să pornească o muncă de astfel de traduceri pe o scară întinsă. Aceasta a făcut-o sub ochii noștri și a dus-o cu stăruință la capăt Prea Sf. Teodosie, fost până de curând episcop al Romanului. În anul acesta, a tipărit și epistola către Evrei, isprăvind cu aceasta traducerea și tipărirea în românește a însemnatelor tâlcuiri ale Sfântului Ioan Gură de Aur la Noul Testament. Volum după volum a ieșit la lumină, și atunci când și-a isprăvit cariera sa de arhipăstor eparhial, Prea Sf. Teodosie a putut avea bucuria că a isprăvit totodată și această întinsă lucrare.

A trebuit să-l coste o muncă lungă și încordată, fără a socoti multele sume de bani intrate aci, pe care nu credem că le-a scos din vânzare. Pentru noi, care purtăm condeiul în mână, este ușor să ne închipuim că aceasta a trebuit să fie o muncă grea și obositoare. Cu toate acestea Prea Sf. Teodosie a făcut un lucru de seamă, și prin lucrarea în sine și prin faptul că a luat din nou firul traducerilor din Sfinții Părinți.

Ce fericire, dacă o asemenea muncă ar fi îmbrățișată de preoți și teologi, prin citirea atâtor volume! În adevăr, Biserica are nevoie să meargă înainte, dar să se inspire dela foarte multe dela cele dindărăt. Sfinții Părinți sunt marea izvor din care se poate sorbi spre marea înțelepțire și îndrumare a celui ce citește. Biserica trebuie să fie o continuitate. Aceasta nu se păstrează decât dacă ne ținem în legătură cu șirul viu de cugetare care s'a revărsat în sânul ei. Sfinții Părinți au înfățișat marea curent de învățătură care trebuie să fie neîncetat în conștiința celor de azi, dacă ei vor să meargă înainte. Căci Sfinții Părinți n'au fost oamenii de împrumut, care au lucrat la vremea lor cu cugetările luate dela alții. Ei au fost marea val de originalitate, așa că cine citește în ei soarbe dela adevăratul izvor de puternică cugetare creștinească. Într'înșii este puterea plăsmuirii personale, sub singura călăuzire superioară a Domnului Hristos.

Iată ce înseamnă lucrarea Prea Sfințitului Teodosie și iată de ce ne mirăm că o asemenea operă se încheie și se vorbește de ea atât de puțin. Noi însă ne vom simți datori să vorbim mai mult despre aceasta, luând în cercetare cel din urmă volum tipărit.

Arhim. SCRIBAN

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Lupta împotriva scrierilor vătămătoare. — O telegramă a agenției *Lafayette*, eu data de 30 Aug. c., arată că guvernul francez a convocat o conferință internațională pentru înfrânarea scrierilor imorale. Presa franceză vestește că această inițiativă a fost luată de Franța în 1910, după aceia Anglia a luat din nou chestiunea pe mână, propunând Franciei să convoace la Geneva o nouă conferință, sub ocrotirea Ligii Națiunilor.

Ne pare bine că vine această știre, pentrucă de puțină vreme, s'a început la noi o discuțiune pe această temă, și în presa noastră au apărut cuvinte de ușurare pentru răspândirea scrierilor vătămătoare. Mai multe parchete din țară au luat măsuri împotriva unor tipărituri ticăloase, și îndată o parte din presă, fără a se apuca să batjocorească, după cum merită, astfel de scrieri, au luat-o pe altă cale: că a fost aplicată rău legea pentru urmărirea scrierilor.

Și dacă a fost așa, zicem noi, în discuțiunea înșirată era destul loc pentru înfierarea unor astfel de tipărituri. Dar nu s'a făcut.

De aceia semnalăm cu bucurie ceiace se vestește din

Francia, fiindcă aceasta este o veche plagă, nu numai a României, ci a Europei întregi.

Acum însă trebuie să mai știm ceva:

La noi și așa parchetele fac prea puțin pentru a urmări astfel de ticăloșii. Codul penal are articole berechet pentru a pedepsi, dar n'au destul curaj procurorii pentru a se apuca de treabă. Căci îndată ce se apucă unul să lovească cu fulgerul legii în scrierile netrebnice, sar ziarele și fac gălăgie, și de! procurorul el și el om și se impresionează. El trebuie să aibă sprijinul opiniunii publice. Dacă ar fi glasuri care să laude acțiunea parchetelor, am vedea mai multe urmări de acest fel. Dar cine din opiniunea publică trebuie să se miște mai întâi când vede că e vorba de apărarea moralei publice? Se înțelege, întâi preoții. Ei au acum societăți și se pot manifesta colectiv. Deci preoții rău tac de tac când văd astfel de lucruri în presă și nu se mișcă spre spre a porni curent de opiniune publică. Acesta trebuie să fie punct de program pastoral. Și mai sunt și alte chestiuni în care preotul nu trebuie să stea cu mâinile în sân...

Un sfânt al calendarului laic. — Așa numește *Petronius (Viitorul)*, 18 Iulie 1923) pe Pascal, al cărui tricentinar a fost sărbătorit de curând în Franța. Dar trebuia să mai spuie ceva, pentruca lucrul să fie deplin: să fi spus că a fost sfânt tot cu mijloacele calendarului bisericesc, pentrucă altfel pare că a fost cu alte mijloace. Da, a fost sfânt, dar prin viața sa creștinească și prin convingerile sale la fel, fiindcă Pascal a fost unul dintre marii creștini. Dacă zici numai *sfânt laic*, pare că spui că a fost ce a fost, cu altă morală decât cu cea creștinească. Dar n'a fost așa.

O convertire interesantă. — Sub acest titlu, d-na *Sanda Matei*, care a învățat în Anglia și care a ținut în 1916 câteva frumoase conferințe religioase în București la Casa Școalelor, scrie în *Viitorul* dela 28 Aug 1923 că d-na engleză *Christabel Pankhurst*, care a făcut în Anglia mare vâlvă pentru a se da femeilor dreptul de vot, a ajuns acum la altă încredințare pentru ridicarea femeii. A scos de curând o carte cu titlul *Domnul vine*, în care spune că mântuirea nu vine prin drepturi sociale sau politice, ci prin îndreptarea individului adusă de religionea lui Iisus Hristos. Orice formă care lasă pe om păcătos, nu îndreaptă nimic.

Avorturile. — O discuțiune pe această temă s'a pornit în ziarul *Adevărul*, între mai mulți doctori: d. *Poenaru-Căplescu*, un dr. care iscălește *Ygrec*, și altul Dr. *Manliu*, care nu e medic, dar se ocupă de chestiunea îndreptării rasei și a scris o carte despre *Eugenie* (buna creștere a rasei). La ea au mai luat parte cineva care iscălește *Romicus* în *Universul* și tot Dr. *Poenaru-Căplescu* are un însemnat articol în *Viitorul* dela 25 Iulie 1923.

Dr. *Ygrec* susține trebuința avorturilor, pentrucă o familie care are prea mulți copii nu-i poate îngriji bine. Deci unii trebuiesc suprimați înainte de naștere. S'a mai spus că împușinarea nașterilor e semn de civilizație, dar nu se adaogă că aceasta e partea rea a civilizației, deși e adevărat că e civilizație. Pozițiunea cea mai frumoasă în chestiunea aceasta o are Dr. *Poenaru-Căplescu*. Scrie ca un adevărat apostol, arătând că împedecarea nașterii de copii este o crimă, cum și este după învățătura legii creștinești, și de aceia trebuie să fim mulțămitori însemnatului doctor și profesor. Domnia sa răstoarnă cu serioase dovediri științifice toate spusele d-rului *Ygrec* (vezi *Adevărul*, 30 Aug. 1923).

În această discuțiune, a intrat și *Albina* catolică din București, care, în loc de a se mărgini la ce se putea spune împotriva avorturilor, găsește prilej să insulte din nou Biserica ortodoxă. Arată care este învățătura moralei creștine și trimete la manualele catolice, adăogând batjocoritor că Biserica noastră n'are astfel de manuale. La acestea răspundem noi: Ba să ne ierte! Noi avem 3 manuale mai mari de morală: a Arhierelui *Atanasiu Mironescu*, (fostul Mitropolit), al profesorului dela Cernauți *T. Tarnavski*, și a subsemnatului, afară de altele mai mici. Uniții o au pe a Episcopului *Alexandru Nicolescu*, lucrare foarte seacă în ce privește cugetarea proprie și urmând numai calapodul definițiilor reci scolastice, fără nici

o însuflețire și viață, lucrare și obraznică, în care ia de sus pe Păr. *Nazarie*. Căci oamenii aceștia se socotesc pe ei culmi de învățătură, ne privesc de sus și ne socotesc pe noi ca niște nimicuri.

Dar să-i lăsăm pe ei și să venim la chestiune, că avem noi unde-i apuca.

Pentrucă Dr. *Poenaru-Căplescu* are în această discuțiune, despre avorturi o frumoasă atitudine și susține tocmai ce este adevărat și din punctul de vedere al moralei creștine, preoții nu trebuie să stea indiferenți, ca și în chestiunea cu mișcarea împotriva scrierilor vătămătoare, ci să exprime mulțămirea lor către vrednicul profesor. Sunt chestiuni ale psihologiei omenești, că oamenii mai mult se înviorază când găsesc aprobări pentru actele lor și se îndeamnă și mai mult în calea în care au apucat.

Și acesta e un punct din pastorală creștinească. Ea trebuie să-și ia și o înfățișare colectivă.

Alta acuma: cremațiunea. — Mai deunăzi (Februarie 1923) am bicuit în această revistă îndemnul scris, dat de o ceată de bărbați ai noștri, ca să se înființeze la noi cupatoare pentru arderea morților. S'a făcut liniște o bucată de vreme. Dar iată acum altul care vrea să ne dăruiască cu această reformă: Inginerul *M. Popovici*, în *Adevărul* dela 31 Aug. 1923. După ce scrie un foileton, ne făgăduiește să ne mai dăruiască și altele, pentru a aduce motive medicale. Numai că noi am reproduș deja aici (August 1922, p. 861-862) păreri de medici în această chestiune, între care a D-rului *Marinescu*, așa că avem documente prea bune să răspundem. Căci D-rul *Marinescu*, și încă și alții sunt de partea noastră.

Se înțelege că arderea trupurilor nu e o chestiune de dogmă, dar e o chestiune de *mai bine* sau de *mai rău*. Care e binele care urmează din arderea trupurilor? Nici unul.

Eu înțeleg să mă abat dela ce am, când simt nevoia de a face o schimbare. Ce nevoie însă să schimb felul înmormântării morților? Niciuna. Atunci de ce? Ca să fiu la fel cu străinătatea?... Ah! această maimuțareală! multe lucruri rele a mai făcut ea neamului românesc!

Apoi și în străinătate, nici nu se bagă de seamă că sunt cupatoare pentru arderea morților, atât sunt de puține. Lumea continuă a-și îngropa morții.

În ce privește valoarea arătarilor Inginerului *Popovici*, trebuie să spunem că ea e slabă, sub nivel. Explicarea adusă de d-nea sa pentru ce noi ortodocșii înmormântăm morții, e o simplă naivitate de om care se apucă să scrie în ce nu se pricepe. Zice că noi, ortodocșii, facem aceasta pentru a arăta egalitatea oamenilor. Apoi nu e adevărat. Facem așa, fiindcă așa am apucat dela creștinii străvechi. Creștinismul a început dela Evrei și la ei era îngropăciune, nu ardere. Iacă foarte simplu, nu cum spune d. Inginer.

Presupunerea că nu va găsi împotrivire din partea clerului e falsă. Cel puțin pe a mea o va avea. Dar știu prea bine că o va avea pe a tuturor creștinilor, nu numai pe a preoților.

Când o mai veni și cu celelalte foiletoane, gata vom fi și atunci și poate om răspunde chiar în *Adevărul*.

Averi de prisco. — Sub acest titlu, d. N. Iorga scrie în *Neamul românesc* (28 Aug. 1923) că, din rămășițele unei mănăstiri dela Poiana, lângă Câmpina, a mai rămas o casă, pe care Eforia Spitalelor Civile, care e stăpână acolo, a dat-o pentruca copiii să învețe în ea exploatarea petrolului. Gând bun, se înțelege. Dar răul e aiurea și d. Iorga îl spune: O asemenea casă, care grăiește din alte vremuri, e o parte din trecutul nostru. Intr'însa vor veni copii din toate națiile și de toate religiile, ea care a fost odată locul numai al unei închinări. Nu era mai bine să i se dea altă menire, de pildă un muzeu, „adăpost al amintirilor noastre?”

Nici vorbă că da.

Cum numește d. Iorga pe Șaguna. — In „Umbra lui Șaguna” (*N. Rom.* 12 Iulie 1923), d. N. Iorga numește pe Șaguna „singurul om mare pe care de la Ioan Corvinul și de la fiul său Matiaș l-a produs Românimea din Ardeal”.

Biserica să fie respectată. — Sub acest titlu, Păr. Econ. D. Ciocârlan din Răducăneni, Fălciu, scrie în *N. Rom.* (12 Iulie 1923): „... ce să spun de alții, când eu însumi, într'un an de zile, am fost pus și scos din postul de confesor la azilul de vagabonzi din parohia mea de două ori—fără motiv; or¹⁾, înainte de toate, acest act constituie o călcare a drepturilor mele bisericesti, o jignire de care fac răspunzătoare organele în drept”.

„Preoțimii să i se acorde toate încrederea și respectul... Nu se pot face gesturi de acestea cu apostolii lui Hristos, și mai ales în timpuri ca acestea. Direcțiunea coloniei din Răducăneni să ia aminte”.

Biblia ungurească în România. — In cursul pe care profesorul ungar din Cluj d. *Bitay Arpad* l-a ținut la Vălenii-de-Munte, în luna aceasta, a spus:

„In Moldova s'a făcut cea dintâi traducere maghiară a bibliei, de către doi preoți maghiari husiți care s'au refugiat pe acolo la 1436. Tot acolo, lângă Troțuș, s'a copiat în 1466 această primă traducere a Bibliei în Ungurește”.

Feminismul și nașterile. — Tot în vremea de acum, în ziarul *Dimineața* se poartă o discuțiune dacă mișcarea feministă nu va slăbi familia. La ea a luat parte și distinsul nostru colaborator d. Prof. M. Mihăileanu. D-nea sa a spus că da, familia slăbește, nașterile se împuținează. Ii răspunde d-na *Camelia R.* din Galați (*Dim.* 17 Aug. c.) că nu e adevărat, fiindcă femeia intelectuală va îngriji de copii mai cu pricepere decât cea simplă. Intelectualizarea, emanciparea femeii nu vor aduce nicio pagubă.

La acestea să le spunem și noi că în Franca scăderea nașterilor se observă nu la lumea săracă, ci tocmai la bogate și la intelectuale, pentruca acestea prind alte gusturi decât cele care au fost. Nu mai sunt bucuroase de sarcină, de naștere, de copii.

¹⁾ «Dar», nu «or», Părinte Ciocârlane. Te-ai franțuzit la Răducăneni?

Faptele, nu vorbele. Ele dau dreptate d-lui Mihăileanu. Despre aceasta am scris noi mai multe, iar când n'am putut, am pus pe alții să scrie cu material dat de noi. Așa a scris în *Viitorul* d-lui *Boroianu* înainte de război d. *Iordache Mihăilescu*, fost elev și pedagog al meu la Seminariul Central. Și mai avem de scris și de acum înainte. E o chestiune în care iese dreptatea cugetării și îndrămirii creștinești.

Ș T I R I

Cursurile dela Văleni. — La cursurile de vară, care s'au ținut la Vălenii-de-munte în luna August, partea bisericească a fost înfățișată de Păr. *Dr. Nicolae Popescu*, profesor universitar și membru al Academiei române. Sf. Sa a vorbit despre *Preoțimea românească în trecut*. Luna viitoare vom face darea-de-seamă despre vorbirea sa.

Nou director la Mitropolie. — D. Dr. *D. G. Boroianu*, profesor universitar, ales decan al facultății de teologie și redactor al revistei noastre, a fost numit director al Mitropoliei din București pe ziua de 1 August c.

Întărirea învățământului religios în liceu. — Cu prilejul unei vizite făcute de d. ministru *Dr. Anghelescu* în *Săcele*, județul Brașovului în luna Iunie, revizorul școlar al județului d. *Pompiliu Bran*, a ținut o cuvântare care a uimit pe toți cei de față: A spus că Biserica n'a făcut nimic pentru școală și că aceasta a trăit din propria ei viață, fără a fi datoare cu nimic Bisericii.

D. Ministru a combătut amănunțit toate afirmările inexacte ale revizorului său, a cerut unire între preoți și învățători, a spus că un preot din jud. Neamțu a dat 120.000 de lei ca să facă o școală în comuna lui și a adăogat că învățământul religios în școala secundară trebuie întins până la cea din urmă clasă a liceului. A mai spus că un popor care nu-și păstrează credința lui ajunge mâncător de oameni, ca în Rusia.

A fost o lecție meritată, cum numește aceasta *Telegraful Român* din Sibiu (3 Iulie 1923).

Înzestrarea episcopiei Constanței. — Ministeriul de domenii a dăruit episcopiei Constanței 120 de hectare în regiunea Tatlageac. Se va zidi acolo o mănăstire înzestrată cu ateliere și o tipografie.

Așezământ bisericesc trecut la Stat. — Grădina de copii «Episcopul Melchisedec» din Roman a fost trecută pe ziua de 15 Martie a. c. la Stat.

Biblioteci desființate. — Ministerul instrucțiunii a dispus desființarea tuturor bibliotecilor școlare străine din Ardeal.

Cărțile de valoare vor fi încredințate Academiei Române.

Academie teologică la Oradea-Mare.—P. S. S. Episcopul Roman dela Oradea-Mare a cerut d-lui ministru al instrucțiunii acordarea unui fond pentru pregătirea seminariului teologic din Oradea Mare, strămutat de curând în localul fostei facultăți de drept din aceea localitate.

Preoți ceruți ca învățători. — D. prof. dr. C. Angelescu a trimis o adresă Mitropolitului Ardealului și Episcopilor ardeleni să îndemne preoții cu studii de seminar teologic să funcționeze ca învățători, spre a se remedia astfel lipsa mare de învățători în Ardeal.

Editare de cărți la Mănăstirea Neamțului. — Vineri, la 20 Iulie st. n., au fost convocați la Mitropolia Moldovei protoiereii eparhiei. S'a discutat chestiunea tipăririi cărților care urmează a se face la M-rea Neamțului. În acest scop, s'a numit o comisiune compusă din Părinții *Valeriu Iordăchescu*, directorul Seminariului „Veniamin” din Iași, Econ. *Al. Simionescu*, protoiereul dela Botoșani și Econ. *D. Grigorescu*, protoiereul dela Dorohoi, pentru a întocmi o listă de cărțile care urmează a fi tipărite.

Congrese catolice în România. — Din ziarul *Lumea* (Iași, 19 Iulie 1923) aflăm că episcopul catolic din Iași *Alexandru Cizar* plănuiește convocarea a două congrese catolice: unul în Rădăuți, cu preoții din Basarabia și Bucovina, la începutul lui Septembrie a. c., și altul la Roman sau Iași cu preoții din Moldova. Acesta s'ar ținea mai târziu. La congrese ar lua parte și noul nunțiu papal Mons. *Dolci*, care a și sosit în România.

În legătură cu această știre, *Lumea* mai dă următoarele date statistice despre starea catolicilor din Moldova și Bucovina: În eparhia catolică din Iași, se află 96,000 de credincioși, 147 de biserici, 164 de călugărițe din congregația *Notre Dame de Sion* și 24 din a franciscanelor. Vicariatul general al Bucovinei, care este supus acum tot episcopului dela Iași, cuprinde: 104,090 de credincioși, 52 de preoți 80 de biserici și 49 de filiale. În Bucovina mai sunt și două protopopiate rute-nești unite, cuprinzând 35,568 de credincioși.

Numire de preot misionar. — Vrednicul preot *Petre Chirica* din Hilița, Iași, cunoscut cititorilor acestei reviste pentru neobosita sa hărnicie, a fost numit de Mitropolitul Moldovei preot misionar al eparhiei Mitropoliei Moldovei pe ziua de 1 August. Sf. Sa însă a demisionat îndată, pentru temeiul că are prea mult de lucru cu propria sa parohie.

Revizor eclesiastic nou.—În urma demisiunii Părintelui *C. Dinescu* din Iași, din slujba de revizor eparhial al Mitropoliei Moldovei, a fost însărcinat provizoriu cu această slujbă Păr. *Emilian Vasilovschi*, parohul bisericii *Toma Cozma* din Iași, care a mai fost revizor.

Seminar nou.—Pe ziua de 15 Septembrie, se va deschide în Dorohoi un seminar nou, sub direcțiunea vred-

nicului cărturar, Preotul *Dim. Furtună* din Dorohoi, Mitropolia Moldovei a mijlocit la Ministeriul de război. pentruca să dea localul căzărni Regimentului 69 din Dorohoi, în care să se așeze seminariul. Acesta va începe a funcționa numai cu clasele I și V.

Biserică înoită la Mănăstire. — M-tirea *Măgura* din jud. Băcău, aflată în îngrijirea eforiei Sf. *Spiridon* din Iași, a căzut tocmai în ținutul în care s'a purtat greul război din 1916-18. Din această pricină, a fost mult păgubită. Biserica ei a fost înoită și sfințită în ziua de 2 August de Episcopul Romanului. „Lumea” din Iași (30 Iulie) vestea că va fi sfințită de noul vicar dela Iași, *Arhiereul Cozma*. „Lumina satelor” (19 Aug.) din Sibiu însă vestea că sfințirea urma să se facă de P. S. *Lucian* dela Roman.

Bun creștin dus către Domnul.— La 27 Iulie a. c. a încetat din viață în Iași bunul creștin *Vasile Rusovici*, care era un suflet adânc plecat către gândurile creștinești. Toată averea lui, în sumă de peste 4,000,000 de lei, a lăsat-o schitului Sf. Ioan Botezătorul din Iași.

Vrednic profesor la preoție.—La 8/21 Septembrie va fi hirotonit preot în București, pe seama bisericii Amza, primul nostru redactor d. profesor *I. Mihălcescu*, care de mult dorește să slujească Domnului ca preot. Tot la aceeași dată a fost hirotonit anul trecut alt chip vrednic al Bisericii noastre, scriitorul *Gala Galaction*.

Cazul Părintelui Cornilescu.—În două numere din ziarul *Neamul Românesc* (9 Aug. c.) și *Lumea* din Iași (30 Iulie a. c.) au apărut articole spunând că Păr. *D. Cornilescu* a fost înlăturat din cler. În cel dintâi însă, a apărut o dezmințire din alt izvor, care arată cum sunt lucrurile după dreptate. În adevăr, Păr. Cornilescu n'a fost înlăturat, ci fiind chemat de Prea Sf. Sa Episcopul Nicodem al Hușului de care atârna, pentru a i se da însărcinări în slujba Bisericii, nu s'a dus, ci a răspuns trimețându-și demisiunea. Prin urmare de voie a intrat în cler, de voie a plecat.

Scriind de acest fapt, d. *Virgil Tempeanu* dela *N. Rom.* se acață și de alte chestiuni și se întreabă dacă automobilele la mănăstiri or fi sau nu canonice. Apoi fiindcă a deschis vorba, să răspundă dumnealui de ce n'or fi canonice?

Ordin pentru abonare la „Biserica Ortodoxă”. — Potrivit hotărârii Sfântului Sinod, P. S. S. Episcopul *Ioan* al Aradului a dat poruncă către toate protoiereile și parohiile din eparhia Aradului pentru abonare la *Biserica Ortodoxă*. Porunca se poate citi în *Biserica și Școala*, Arad, 5 August 1923.

Istorie bisericească gata de tipar.—Înalt Prea Sfințitul *Atanasie*, fostul mitropolit primat, care locuiește retras la M-rea Cernica de lângă București, are

gata de dat în tipar a II edițiune a istoriei bisericești de răposatul *Eusebiu Popovici*.

După ce a tipărit în traducere românească edițiunea I, împreună cu răposatul Episcop *Gherasim* al Argeșului, Înalt Prea Sf. Sa a pregătit acum a II edițiune, muncind mult, fiindcă aceasta e o lucrare cu totul înnoită față de lucrarea cea veche. Aceasta va avea 4 volume, în loc de 2 câte avea edițiunea I.

Dacă a avut atâta râvnă de a duce la capăt o atât de lungă și ostenitoare traducere dintr'o limbă grea ca cea germană, să-i ajute Dumnezeu de a vedea și încununarea ei prin eșirea gata din tipar. Va fi un mare serviciu Bisericii.

Omul harnic și priceput, când i se închide o cale, își deschide el alta.

Introducerea în Noul Testament gata de tipar. — Păr. Arhim. *Scriban* are gata de dat în tipar cursul său de Noul Testament, pe care-l predă elevilor din clasa VI dela Seminarul Central.

Învățământul grădinaritului la Seminarul. — Duminică, 16 August la 10 dim. (alt ceas nu se găsește în țara românească decât al liturghiei!) s'a deschis congresul *grădinarilor*, care se rușinează de acest cuvânt și-și zic la ziare *horticultori*. În ziua a II-a, Luni, între alții, a vorbit și d. *Vintilă Olănescu*, profesor de agricultură la seminarul din Râmnicul-Vâlcei și la școala normală de fete de acolo. D-nea sa a spus că programul obiectului său e rău întocmit la seminarul și școlile normale și a cerut suprimarea vacanțelor pentru seminariști și normaliști, pentruca, în vremea aceasta, școlarii să facă practică la lucrul pământului.

Foarte bine! ce e rău să se îndrepte și cine crede că poate face mai bine să facă. Dar să se îndrepte și obiceiul rău al congreselor de a se deschide tot Duminica la 10.

Cine nu caută biserica în viață, nici ea nu-i caută la moarte. — Aceasta s'a întâmplat lui *Ștefan Kamatos* din *Sovata*, Transilvania. A trăit toată viața în concubinaj, protivnic poruncilor Bisericii. Când țiu-toarea i-a murit și a cerut la preotul catolic să i-o îngroape, acesta n'a vrut. De necaz, Kamatos s'a spânzurat.

Ziar nou cârmuit de un preot. — Dela 1 Iulie, se tipărește la *Bocșa-montană* din Banat un ziar nou săptămânal cu numele de *Drum nou*. Editor-director e d. *Mihal Gașpar*. Din nr. 3 al ziarului aflăm că d. Gașpar e preot, fiindcă se cuprinde în el o frumoasă scrisoare a d-lui Dr. *Valeriu Braniste*, în care acesta i se adresează cu cuvintele «Iubite Părinte Gașpar». Din ea aflăm ce bărbat hotărât de luptă românească împotriva Ungurilor a fost Păr. Gașpar și cum l-au necăjit pentru aceasta prin închisori. Dar nu ne place că Sf. Sa nu vrea să-și puie în iscălitură că e preot. Ce-or fi având preoții de peste munți de nu-și pun această titulatură, că foarte mulți fac așa? Și la noi au

început aceasta unii preoți. Nu e bine, fraților! Puneți acolo că sunteți preoți, că nu stă rău! *De evanghelia lui Hristos nu mă rușinez* (Romani, 16).

Ne-am oprit la aceasta numai pentrucă Păr. Gașpar e preot, fiindcă ziarul nu e tocmai cum trebuie ca să ne oprim la el. Dacă e să fie foaie pentru popor, nu e ca al Părintelui *Moța*; dacă e să fie ziar pentru «credință, cultură, muncă și economie», cum arată, nu e ca *Telegraful român*. Dorim să-l vedem mai de temei și, când ne vom încredința de îndreptare, o vom spune aici.

Alegerea noului prezident al Astei. — De un an de zile stă vacant locul de prezident al așezământului cultural *Astra* de peste munți, după moartea fostului prezident *Andrei Bârseanu*. Anul trecut, când să se facă alegerea, oamenii nu s'au înțeles și au rămas lucrurile baltă până acum. Uniții țineau sus și tare să se aleagă un unit. Acum a fost ales d. *V. Goldiș* care e ortodox.

MULȚAMIRI

Epitropia Parohiei *Cucova*, Putna, prin parohul său Pr. *T. Voloc*, aduce toate bunele sale mulțămiri inimoșilor creștini mai jos însemnați, după cum urmează: 1. d-lui *Ioan Bucă*, pentru o icoană și un chivot mare, dăruite bisericii din acea parohie și costând 10.000 de lei, apoi o basma pentru Sf. Masă în preț de 1000 de lei și o candelă de 500 de lei; 2. d-lor *Efteni Dărăban*, *V. Zarzu*, *V. V. Zarzu*, *Ecaterina Chiribaș*, și *Iordache Chiribaș*, care împreună au dăruit acestei biserici o icoană a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, în preț de 5600 lei; 3. d-lor *Ioan Florea* și *Iordache Daraban* pentru un acoperământ de 1000 de lei la Sf. Masă; 4. d-lui *Pavel Grigoraș* pentru o candelniță de 1000 de lei; 5. d-lui *Vasile Țațu* pentru 1000 de lei, iar d-lor *Vasile Bucă*, *Ioan Burche*, *Nicolae Drâmbă*, *Nicolae Diaconu*, fiecare cu 500 de lei, apoi d-lor *Constantin Albu* cu 600 de lei și *Teodorescu* cu 200 lei, din care sumă, pusă la un loc, s'a cumpărat o cruce de stat înaintea Sfintei Mese, aurită și zugrăvită pe amândouă părțile, și încă o păreche de acopereminte pentru Sf. Masă, potir și disc cu marginile argintate.

Dumnezeu să-i aibă în veci sub puternica Sa ocrotire!

Epitropia bisericii *Adormirea* din *Albești*, Prahova aduce viile sale mulțămiri enoriașilor acestei parohii, pentru dragostea ce au avut-o de a cumpăra acestei biserici un rând de veșminte care au costat 7800 de lei, la cumpărarea cărora au ajutat și d-nii *Râșnoveanu* & *Babeș* cu suma 1500 de lei. Mulțamește, de asemenea, d-lui *Ioan Lăzăroiu* pentru 1000 lei dăruți, cu care s'a cumpărat un steag.

Dumnezeu să-i fie întru îndelungare de zile fericite!

Sf. *Mitropolie a Ungrovlahiei* aduce vii mulțămirii d-lui *Dumitru Dinu*, pentru că a dăruit bisericii filiale din comuna *Moara Domnească*, Ilfov un clopot care a costat 10,140 de lei.

Dumnezeu să-l dăruiască cu toate milele sale!

Parohia bisericii *Sf. Ioan Botezătorul* din *Galați* aduce vii mulțămiri creștinilor mai jos însemnați, pentru daniile făcute acelei biserici și însemnate în dreptul fiecăruia precum urmează:

D-nei *Safta I. Dumitru*, pentru un lăvicer de lână prețuind cam 20 de lei; d-nei *Sofia St. Dumitriu*, pentru un așternut din petice, lei 25; d-lui *Leonida Popa*, sculptor, pentru o strană de lemn mare pentru icoana Sf. Ioan Botezătorul în pridvor, lei 800; d-nei *Ștefania I. Gradea*, o prostire de bumbac, lei 50; d-nei *Paraschiva C. Stamboală*, pentru un rând de veșminte preoțești, lucrate din nou din ștofă galbenă, lei 500; d-nei *Antonia Gheorghe Iorga*, pentru o păreche sfeșnice de metal, lei 100; Părintelui *Alexandru Tihan*, care a dat 100 de lei zugrăvelii Sf. Ioan Botezătorul din frontispiciul bisericii; Părintelui *Gavril Stăncescu*, paroh la sf. Haralambie, lei 100; d-lui *Sterea Dumitriu*, tot pentru pictură, lei 200; d-lor *Gh. Dumitrescu*, *Paraschiv Jecu*, *Spiru Stoenescu*, *Ioan M. Gradea* și *D. Constantinescu*, care au dat câte 100 lei pentru pictură; apoi d-lor *N. Stoenescu*, *Stavru Nicolae*, *D-tru Psincopol*, și *Jean Istrate*, fiecare cu câte 60 de lei pentru pictură; d-nei *Aurica I. Trifan* pentru un covor de așternut, lung și îngust țesut din petice, lei 80; d-lui *Paul T. Vasiliu* pentru o cruce de metal suflată cu aur, prețuind cam 800 de lei; d-nei *Cleo Marinescu* pentru un ștergar de casă țesut din bumbac și borangic lei 100; d-nei *Paraschiva C. Stamboală* pentru o masă de lemn rotundă cu picioarele lucrate la strung, lei 200; pentru un scaun de nuc, îmbrăcat în catifea roșie prețuind cam lei 300; o față de masă împletită din lănuri de felurite colorii prețuind lei 200; și un lăvicer de lână cu dungi felurite, lei 180; d-nei *Ioan N. Mătăsaru*, pentru un șervet de târg, lei 60; d-nei *Ecaterina Gh. Vasiliu* pentru o poală la analog, brodată cu mătasă colorată, lei 150; o bucată de doc pentru sfânta masă, lei 300; d-șoarei *Ștefania A. Tihan* pentru 6 șervete mici și pătrate, brodate cu felurite mătăsuri, pentru iconițele din fața Catapetezmei bisericii, lei 250; Total general lei 9735.

Adică nouă mii șapte sute treizeci și cinci lei este costul aproximativ al dăruirilor, pentru care Dumnezeu să răsplătească pe toți acești inimoși creștini și creștini din darurile Sale cele bogate!

Epitropia Parohiei *Aninoasa*, Gorj își arată ferbinte sa mulțămire bunilor creștini mai jos însemnați, pentru frumoasele danii făcute bisericii parohiale Sfinții Impărați din acea comună, și anume:

1. Sfinției Sale Părintelui *Econ. P. Slăvuțanu* din *Aninoasa*, Gorj, pentru un rând de veșminte, în frumoasă culoare albastră, cu icoana Sfântului Nicolae în

zmalț; asemenea pentru un rând de sfinte Vase în argint de China, o crucă înaltă cu picior, un chivot pentru păstrarea Sfințelor Taine; 2. vrednicei sale soții, pentru o perdea de pluș galben, cu icoana Sfinților Impărați și cu inscripțiune sub icoană; asemenea, pentru frumoase fețe la Sf. Masă, ca acopereminte, și perdele pentru ușile laterale și icoanele împărătești dela iconostas; 3. bătrânului enoriaș *Ilie Mărgărit*, care împreună cu fiii săi, au dăruit o evanghelie și o bederniță, evanghelia frumos ferecată cu podoabe suflate cu aur și înfățișând Invierea în față și Răstignirea îndărăt; 4. d-lui *Const. Dumitrescu-Negrea*, pentru un sfeșnic de aur masiv, lăsat de o mătușă a sa, cu numele *Sevasița*, pentru Sf. Prestol; tot d-lui *Negrea* pentru 10 kilog. de lumânări și un kilog. de untdelemn; 5. d-lui *Nicolae Orezeanu*, mare proprietar, pentru 15 kilog. făclii mari și un kilog. de untdelemn; 6. d-nei *Sofica N. Gr. Popescu*, pentru un rând de acopereminte la Sf. Vase, lucrate din pluș roz și împodobite cu tămâioare, crini și roze.

Pentru râvna inimii lor, să-i dăruiască și Dumnezeu cu darurile sale netrecătoare!

BIBLIOGRAFIE.

Suggestions for an Octave of Prayer for Cristian Unity, May 15 to 20, being the eight days ending with Pentecost or Whitsunday in 1923. (Indemnuri la o rugăciune în restimp de 8 zile, pentru unitatea creștinească, dela 13-20 Maiu, adică cele 8 zile care se isprăvesc cu Cinzecimea în 1923). Tipătură în 1923 a organizării *World Conference for Faith and Order*.

M. Lupescu, fost director al Orfelinatlui agricol „Ferdinand”, *Cărticica Plugarului*, nr. 11 din publicațiunile *Cercului cultural „Deșteptarea sâtenilor”*. Folticeni 1922, broșură în 16 cu tipar des, 33 de pag. prețul 1.50 lei.

Problema antropologică în concepția despre lume de D-rul Wilhelm Koppelman, dela Universitatea din Münster, traducere de Preotul Gh. N. Nițu, Roman, Librăria și Tipografia „Munca” 1923. 51 de pagini. Prețul 10 lei.

Poșta Redacției

Părintelui *Ilarion Ivanovici*, Paroh în *Zastavna*, Bucovina.

Cu privire la cartea «Cinci cuvântări bisericești», de N. N. D., vă rog să vă îndreptați către Părintele *N. N. Donose*, profesor la seminariul din Huși, pe care nu-l înțeleg de ce se ascunde sub inițiale. Modestia e bună, dar când nu aduce încurcături. În împrejurarea de față, uite că încurcă, fiindcă Sf. Voastră voiți să comandați cartea și nu știți unde.

Părintelui *I. Zaharia*, Paroh în *Oncești-Stănișești*, Parohia Bărboasa, Tecuciu.

Că ai trimis abonamentul, bine. Dar spune-o d-lui *Sireteanu*, secretarul administrativ, nu mie.

Arhm. SCRIBAN

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SÎNOD

CUPRINSUL

Din trecutul Francmasoneriei	Preotul Dr. I. MIHALCESCU
Din trecutul Bisericii noastre	Preotul IOAN RAUTETCU
Dela Congresul Panortodox din Constantinopol	Dr. DRAG. DEMETRESCU
Civilizație fără Dumnezeu	M. MIHĂILEANU
Genealogia Mântuitorului	Ec. I. C. BELDIE
Judecata bisericească la vechii creștini	ST. BERECHET
Cultura Episcopului Vasile Moga	Prof. I. MATEIU
Glasul adevărului	FLORICA SCRIBAN
Calendarul Creștinesc	Profesor G. NANES
Conica bisericească	Arhim. SCRIBAN, Prof. L. V. GHIORGHIU, Arhim. SCRIBAN.
Cărți, Reviste, Ziare	Prof. I. ILIESCU
Insemnări mărunte, Știri, Mulțămiri, Bibliografie, Poșta Redacției	Arhim. SCRIBAN

APARE LUNAR

SPRE ȘTIINȚA

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție. Redactorii revistei: 1. Profesorii facultății de teologie din București: *Dr. D. G. Boroianu*, *Dr. C. Chiricescu*, *Dr. Drag. Demetrescu*, *Dr. V. G. Ispir*, *Econ. C. Nazarie*, *Econ. Dr. I. Popescu-Mălăești*, *Pr. Dr. Nicolae Popescu*; 2. Profesorii facultății de teologie din Cernăuți: *Dr. V. Gheorghiu*, *Dr. V. Șesan*, *Dr. V. Tarnavschi*, *Dr. N. Cotos*; 3. *Pr. Cicerone Iordăchescu*, Iași, *Dr. Romulus Cândea*, Cernăuți. *Dr. Ioan Lupaș*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *Dr. Gh. Ciuhandu* și *d. St. Berechet*.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Toate abonamentele se trimet secretarului administrativ: *d-lui D. Sireteanu*, București, Sf. Sinod, Biserica Antim.

(Vezi hotărârea Sf. Sinod în *Biserica Ortodoxă Română* 1 Iunie 1923, pag. 658-659).

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 12 (510).

Septembre 1923

DIN TRECUTUL FRANCMASONERIEI

Obârșia adevărată a francmasoneriei nu se cunoaște în chip sigur. Istoricii francmasoni o fac să se piardă în negura timpului, pe când adversarii masonismului o pun în timpurile moderne, ceea ce este, fără îndoială, mai aproape de adevăr.

Lessing a mers așa de departe, în zelul său pentru susținerea francmasoneriei, în cât a afirmat, că ea —francmasoneria— este tot așa de veche ca omenirea și se confundă cu istoria acesteia. Francmasonii mai noi au îndulcit afirmațiunea marelui dramaturg în sensul, că ea nu trebuie înțeleasă că ar fi existat francmasoni în cele mai vechi timpuri cunoscute de istorie, ci că întotdeauna, de când oamenii s'au grupat în clanuri, horde, triburi și apoi în state, n'a lipsit tendința de a înălța și innobila pe om prin mijloace curat omenești. Această tendință n'ar fi masonism propriu zis, dar, întrucât ea este aceeaș cu scopul urmărit de lojile masonice, poate fi privită ca premergătoare a francmasoneriei și ca germenele din care ea a luat naștere.

Alții pun obârșia masonismului în religiunile esoterice ale antichității și în misterele ce erau nedespărțite de ele, precum : în religiunea egipteană, orfică și pitagoreică și în misterele eleusinice.

Fuziunea platonismului cu creștinismul a dat mai târziu naștere gnosticismului, din care a ieșit o mulțime de secte atât în răsărit cât și în apus și a înrăurit cultura mauro-arabă. Toate acestea sunt de asemeni privite ca premergătoare ale francmasoneriei.

Cruciatele au adus din nou în Europa aceste idei prelucrate de arabi, iar renașterea le a încetățenit în Italia, Franca, Anglia, Olanda și Germania¹⁾.

¹⁾ Freimaurer-Lehrbuch für Br. Br. der unabhängigen deutschen Grossloge: Freimanverband zur aufgehenden Sonne, von Br. Rudolph Penzig, Ehrenmeister der Loge «zur Morgenröte». Orient Berlin, z. Z. Grossmeister der F. Z. A. S. pag. 49—50.

Astfel francmasoneria n'ar fi de cât continuarea curentului raționalist și umanitar a cărui vechime se pierde în noaptea vremilor, ar fi ceva ce a existat nu numai totdeauna de când omul a apucat pe cărările culturii, ci și pretutindeni unde s'a ajuns la un oarecare grad de cultură, s'ar confunda chiar, într'o anume măsură, cu cultura spirituală a întregului neam omenesc.

Cu o asemenea înțelegere a istoriei francmasonismului origina lui poate fi pusă în regnul animal, sau și să se facă din însuș Dumnezeu cel dintâi și cel mai mare francmason.

Lipsită de temei este și legenda că francmasoneria ar fi de proveniență ebraică și că și-ar trage origina de la Hiram, arhitectul templului lui Solomon. Simbolica unora din riturile masonice, numirea de Iochim și Boaz a celor două coloane din curtea templului masonic, cum se numiau și coloanele din fața templului lui Solomon, și legenda ce circulă printre membrii lojelor și se predă fie cărui ucenic la primirea în lojă, că Hiram a fost ucis de trei lucrători-ucenici, pentru că n'a voit să le spună și lor cuvântul de ordine al maeștrilor, au condus la părerea că francmasoneria datează dela ebrei și că era organizată pe vremea lui Solomon aproape la fel cu azi.

Inșiși francmasonii mai luminați recunosc că această legendă nu era cunoscută în cercurile lor înainte de începutul veacului XVIII și că s'a inventat, după toată probabilitatea, spre a se da mai multă însemnătate și podoabă noului înființat grad de «maestru»²⁾.

Nici cu francmasonii sau cu așa zișii zidari liberi ori cioplitorii de pietre ornamentate din evul mediu n'au francmasonii altceva comun de cât numele, după cum și susținerea că ei ar fi urmașii templierilor n'are altă bază de cât tre-

²⁾ Idem, pag. 95.

buința de a-și justifica atitudinea lor totdeauna dușmănoasă față de biserica papală. Adevărata istorie a francmasoneriei începe cu anul 1717 și țara în care ea s'a organizat întâiaș dată este Anglia. Cu introducerea reformei scăzuse și în Anglia, ca și în alte țări, zelul credincioșilor și al comunităților pentru înălțarea de monumentale clădiri religioase. Aceasta a avut ca urmare decăderea breslei zidarilor liberi, cari nu mai găsiu de lucru de cât prea puțin.

În aceste împrejurări critice pentru zidarii liberi, trei bărbați: predicatorul reformat al curții regale Teofil Desaguliers, arheologul George Payne și predicatorul James Anderson, își propuseră să dea breslei zidarilor liberi o altă menire și anume: zidirea unui templu spiritual în sufletele oamenilor prin cultivarea a tot ce este bun, nobil și frumos. Patru societăți de zidari liberi se întruniră, în ziua de 24 Iunie 1717, într'un restaurant din Londra, puseră bazele societății «*of free Stanes Masons*» și consimțiră să urmărească din acea zi înainte scopul propus de cei trei bărbați.

Aceasta fu ziua întemeierii francmasoneriei albastre sau a francmasoneriei de rând sau engleze, ori începutul lojelor sfântului Ioan, cum s'a mai numit în amintirea sfântului Ioan Botezătorul, a cărui naștere se serbează în ziua de 24 Iunie.³⁾

La început, ideile masonice au prins și s'au răspândit repede, căci, în anul 1740, erau după relatările lui Anderson, în Londra și împrejurimi 115 loje, iar în ținutul Wales 55. Din Anglia masonismul a trecut pe continent. Cea dintâi lojă de pe continent a fost una în Paris, înființată, în 1725, de câțiva nobili englezi, căreia i-au urmat, în timp de 10 ani, alte patru. În anul 1730 s'au înființat o lojă în Dublin, în 1731 în St. Petersburg, în 1733 în Florența, în Italia și în Boston, în America, iar până în 1737 s'au mai înființat altele în Olanda, Scoția, Suedia, Polonia, Elveția și Germania.

În anul 1731 fu primit în loja din Haga, ca ucenic iar ceva mai târziu într'una din Londra, ca lucrător, sub numele de fratele Lotringen, împăratul de mai târziu al Austriei, Francisc I, pe atunci duce de Lotaringia, iar în anul 1738 fu primit de loja din Hamburg, numită Absa-

lom, prințul de coroană al Prusiei, care ca rege a fost Friedrich II sau cel Mare. Mulțumită acestor doi suverani, francmasoneria a luat un puternic avânt în țările germane. Chiar în anul urcării pe tron a lui Friedrich II s'a întemeiat în Berlin marea lojă «*zu den drei Weltkugeln*». Amândouă dinastiile, de Hohenzollern, în Prusia și de Habsburg, în Austria, au rămas credincioase francmasoneriei până la cei din urmă reprezentanți ai lor pe tron. Împăratul Wilhelm I al Germaniei numia francmasoneria «*un așezământ întemeiat pe religiositate și deci creștin*», iar Francisc Iosef I al Austriei puneaproape mai mult preț pe titlul său de mare maestru francmason de cât pe cel de rege apostolic. Dintre împărații germani numai Wilhelm II n'a fost francmason, în schimb însă a făcut să fie înscris în lojă, prințul Friedrich Leopold de Prusia,⁴⁾ care însă s'a retras în 1919 din motive politice.

Trecuseră abia douăzeci de ani dela înființarea francmasoneriei și mulți frați nu se mai mulțumiau cu scopul ce ea urmărea și mai ales cu mijloacele de care ea se slujia pentru atingerea scopului. Deja în acest interval adăogase la cele două grade primitive ale membrilor ei, la cel de ucenic și lucrător, încă un grad: pe cel de maestru, iar acum mai nimeni nu se mulțumia numai cu trei grade. O adevărată manie de grade domnia în toate lojele. Doritori de a ști cât mai multe și mai felurite lucruri, francmasonii crezură că-și pot satisface această sete de știință prin înmulțirea gradelor și îngrădirea trecerii dintr'unul într'altul cu o mulțime de formalități, care complicară enorm ritualul masonic. Cele trei grade ale francmasoneriei albastre fură socotite de aci înainte ca un simplu noviciat, care introducea numai în curtea templului spiritual sau ducea la «gradele superioare».

Se înființă astfel *francmasoneria scoțiană*, care la rândul-i este considerată ca un grad intermediar între francmasoneria albastră și între sistemele care constau din gradele superioare.

Aceste sisteme sunt trei: al templierilor, al crucii trandafirii și cel egiptean.

O deosebire fundamentală nu este între aceste sisteme, ci ele se confundă adesea și s'au dezvoltat în chip felurit în diferitele țări.

* * *

³⁾ Penzig, op. cit, pag. 51 și Raich, articolul «Freimaurer» în *Wetzes und Weltes Kirehelexikon*.

⁴⁾ P. Tsackert, articolul «Freimaurer» din *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche* a lui Hauck.

I Sistemul templierilor se numește astfel, pentru că pretinde că el a moștenit și păstrează secretele ordinului călugăresc și cavaleresc al templierilor. După o legendă făurită în loji, Iacob Molay, cel din urmă mare maestru al ordinului templierilor, ar fi expus, pe când se afla în închisoare, toate secretele ordinului în testamentul său, pe care l-a încredințat unui prieten al său, iar acesta s'ar fi refugiat în Scoția și l-ar fi predat mai târziu francmasonilor. Francmasoneria templierică, născocită, în anul 1740, la Paris, de un baronet scoțian, anume M. A. Ramsay, s'a răspândit repede mai cu osebire în straturile nobilimii și intelectualilor, cărora le convenia pentru că avea o mulțime de grade prin care se puteau deosebi de membrii de origină burgheză și mai puțin culți. Astfel în Franța se întemeie, în anul 1756, cel dintâi capitol în toată forma de grade superioare, intitulat: «*Cavalerul de răsărit*» și îndată după aceea un nou sistem cu 25 de grade ai cărui «*prinți suverani*», adică membri din cele mai înalte grade se intitulau: «*împărații răsăritului și ai apusului*».

În anul următor, «*împărații răsăritului și ai apusului*» patentară sistemul evreului Stephan Morin, care rândui cele 25 de grade și le răspândi în America, unde alții evrei, ca să poată crea venituri mai mari lojelor, le ridicară la 33, cum au rămas și până astăzi. Organizată pe această bază, francmasoneria templierică a fost adoptată din nou la Paris, în anul 1804, sub numele de *rit scoțian* (rite ecossais ancien et accepté) și de acolo a trecut în scurtă vreme aproape în toate statele europene.

După numele sfatului suprem (suprême Conseil) de care se conduce acest sistem, el se mai numește și francmasoneria sfatului suprem.

Dintre ultimele grade ale acestui sistem, al treilea se numește cu cuvântul evreesc *Kadosh* care însemnează sfânt. Membrii acestui grad jură, pe sabie și pumnal, răzbunare pentru uciderea lui Molay, ultimul mare maestru al templierilor. Cum executarea lui Molay se datorește regelui Franței Filip cel Frumos și papii Clement V, răzbunarea este îndreptată — dacă sunt adevărate destăinuirile din lucrarea «*Maçonnerie pratique*, Paris 1885 — împotriva tuturor suveranilor și papilor.

După ritualul dat în vileag de aceeași lucrare,

candidații la acest ordin jură superiorilor lor «ascultare deplină», «credință până la moarte», executarea «cu arma în mână» a ordinelor primite, răspândirea «prin orice mijloace» a ideilor liberale, străduință fără preget «de a asigura fraților lor exercitarea suveranității populare», călcarea în picioare «a coroanei regale, ca simbol al tiraniei», «a tiarei papale ca simbol al înșelării și înșelătoriei», etc.⁵⁾

De aci bănuiala, că lojele masonice n'ar fi streine de atentatele împotriva suveranilor.⁶⁾

În lăuntrul sistemului francmasoneriei templierice se deosebesc alte patru sisteme mai însemnate și anume: al capitolului de Clermont, al strictei observanțe, al clericatului și sistemul suedez.

Sistemul capitolului de Clermont a fost întemeiat în Franța, la anul 1754, de cavalerul de Bonneville și transplantat în Germania, curând după aceea, de baronul von Prinzen. Acolo s'a răspândit cu repeziciune mulțămîta unui fost pastor luteran, Samuel Rosa, depus din postul de superintendent ce ocupa, din cauza purtării sale necorecte în materie de căsătorie. Acesta a întemeiat loje și a conferit grade superioare celor ce luau drept monedă bună aiurările sale despre cele șapte științe dumnezeiești în care intrau: deplina artă matematică a mașinilor, deplina artă a puterii de atracțiune și de locomoțiune, secretul nașterii omului, etc.

Sistemul strictei observanțe se numia astfel, pentru că cerea dela membrii lui supunere necondiționată către superiorii lor chiar când aceștia le erau necunoscuți. Scopul special al sistemului acestuia era reînființarea ordinului templierilor. Înființat de cavalerul von Hund, în anul 1764, și condus de el cu mult tact și mai ales cu mult fast, sistemul a atras în sânul său mulți prinți. Într'o vreme număra 26 pe prinți. Membrii sistemului numit «*ordinul interior*», care era suprapus celor trei grade ale francmasoneriei albastre și francmasoneriei scoțiene, erau împărțiți în trei grade: *equites*, *armigeri* și *socii*, la care s'a adăugat cu vremea un al patrulea intitulat *eques professus*. Doctrina sistemului, care era mai mult opera personală a întemeietorului lui, a lui von Hund, a fost desaprobată în esența

⁵⁾ Idem, ibidem.

⁶⁾ Raich, articolul citat.

ei de conventul din Wilhelmsbad, în anul 1782, iar cu încetarea din viață a celui din urmă mare maestru al lui, ducele Ferdinand de Braunschweig, în 1792, a încetat să mai existe și sistemul.

Sistemul clericatului a fost întemeiat de primul predicator de mai târziu al curții din Darmstadt, de cavalerul I. A. von Starck, în anul 1767. Ținta lui era să restabiliască legătura ruptă dintre ordinul strictei observanțe și conducătorii întregii francmasonerii. Caracteristica lui este un amestec bizar de învățături creștine, de nuanță protestantă, cu idei gnostice și alte fantasmagorii. Așa de pildă, în lojele clericatului se da crezare legendei că secretele pe care francmasonii le-ar fi moștenit dela templieri, ar fi fost primite de aceștia dela șapte pustnici sirieni cu care s'ar fi întâlnit noaptea într'o peșteră din Palestina. Sistemul acesta n'a dăruit mult, dar ceva din influența lui asupra gradelor superioare se resimte și azi.

Sistemul suedez sau creștin este un amestec din sistemele precedente și are nouă grade. El pretinde însă că este continuarea și lămurirea cunoștinței superioare a sfinților apostoli și ucenici ai Mântuitorului. Iisus Christos a fost cel dintâi mare maestru francmason. Lui i-a urmat Iacob, iar după moartea acestuia, apostolii s'au adunat și au ales pe Simeon al lui Cleopa, fratele Domnului. Evangheliile copriind numai învățătura Mântuitorului destinată poporului de rând, mulțimii neînțelegătoare, iar adevărata lui învățătură a împărțit-o câtorva aleși sau pnevmatici prin viu graiu sau în scrisori secrete. Această învățătură coprinde principiile religiunii naturale. Cele expuse în Evanghelii sunt mai mult acomodări la credința în mare parte superstițioasă a iudeilor și așa cum le au văzut și înțeles aceștia, în învățătura sa esoterică însă, ca francmason, Iisus nu s'a dat niciodată drept Dumnezeu, ci ca adevăratul și unicul *mare maestru din răsărit*, a propovedit o simplă învățătură morală, pe care a întemeiat credința în nemurirea sufletului.

Cavalerii sistemului suedez se cred că sunt singurii reprezentanți autentici ai francmasoneriei, din care cauză, între acest sistem și celelalte este o mare animositate.

* * *

II. *Sistemul crucii trandafirii* este iarăș un amestec de idei spiritiste și alchimiste. El a fost

întemeiat de un cafegiu din Leipzig, Iohann Georg Schrepfer, în anul 1772, cu scopul de a submina și duce la ruină sistemul strictei observanțe. Mijlocul prin care Schrepfer câștigă la început un mare număr de aderenți era practicarea spiritismului, asigurarea că a găsit mijlocul de a transforma ori ce metal în aur și un medicament care să redea tinerețea. După ce Schrepfer se sinucise, ca să scape de datornici, sistemul avu norocul să câștige de partea sa pe prințul moștenitor al Prusiei, Friedrich Wilhelm și pe profesorul acestuia, pastorul I. Chr. Wöllner. Când prințul urcă treptele tronului regal își luă pe Wöllner ca ministru de culte. Acum începură zile strălucite pentru lojele crucii trandafirii. Regele Friedrich Wilhelm II (1786—1797) era marele maestru al ordinului, iar Wöllner, în calitate de ministru al cultelor, își dete toată osteneala să introducă chiar în școli și să generalizeze spiritismul ce se practica în loje, pe care el îl credea singura știință adevărată, menită să înlocuiască orice altă știință și filosofie. Cu moartea regelui și disgrațierea lui Wöllner, ordinul a pierdut foarte mult și de atunci vegetează numai.

* * *

III *Sistemul egiptean* constă la rândul său din alte trei sisteme sau ordine: coptic, misraim și memfitic.

Sistemul coptic a fost întemeiat de evreul Iosef Balsamo, născut la Palermo, în anul 1743 și cunoscut după aceea sub numele de graful Cagliostro. Acest escroc fără pereche a cutreerat aproape toate țările Europei, dându-se drept urmaș al lui Carol Martel, a fost primit și idolatrizat de curțile princiare și de toată lumea de elită pe care a escrocat-o fără scrupul și a sfârșit trist, murind în închisoare la Roma, condamnat ca francmason, înșelător și vrăjitor (1795). Sistemul sau ordinul înființat de el avea 90 grade și făgăduia inițiaților: prelungirea vieții, trezirea simțurilor adormite, renașterea fizică, stăpânirea peste spirite și piatra filosofală. El întemeie și loje pentru femei pe care le-a pus sub conducerea soției sale, frumoasa Lorența, pe când el conducea lojele de bărbați cu titlul de «*marele copt*». Ducele de Luxemburg-Montmorency îi conferi titlul de «*mare maestru protector*» și a fost o vreme când chipul lui strălucia pe inele, medalioanele, evantaiurile doamnelor din stratul

cel mai de sus al societății din toate țările apusului, așa că nu era pe atunci om mai cunoscut și mai cinstit în Europa civilizată. Aventurile lui au compromis însă în bună parte sistemul ticluit de el.

Sistemul misraim a fost întemeiat de frați Mihail, Marcu și Iosif Bédarride, niște negustori evrei din Avignon, pe la anul 1840. Ordinul constă din 90 de grade împărțite în patru serii. Seria întâi cuprinde gradele 1—33 și se cheamă simbolică, a doua gradele 34—66 și se cheamă filosofică, a treia gradele 67—77 și se numește mistică și a patra gradele 78—90 și se numește hermetico-cabalistică. Ce reprezintă gradele seriilor a treia și a patra este greu de precizat, de oarece cele dintâi sunt designate cu nume ebraice în mare parte neînțelese, iar cele de al doilea cu numere. În ceea ce privește pe Misraim; dela care-și trage numele ordinul, se învață că el nu este altul de cât regele egiptean Menes. Acesta ar fi unul din fiii lui Cham și lui s'ar datori înființarea ordinului, care ar fi avut loc în anul 1816 după facerea lumii. Tot el este Osiris, Adonis și Serapis al religiunii egiptene, iar soția sa este Isis. De fapt Misraim nu este întemeietorul ordinului, ci numai unul din căpeteniile lui, căci adevăratul întemeietor este însuși Dumnezeu, care a descoperit lui moș Adam secretele ordinului și a înființat cea dintâi lojă masonică din Adam și fiii lui. Sistemul acesta, cu toată bizareria învățăturilor ce profesează, numără încă și azi mai multe loje în care majoritatea membrilor o formează fiii lui Israel.

Sistemul sau ritul memfitic pretinde că-și trage origina dela un înțelept egiptean cu numele Ormus, care ar fi fost convertit la creștinism de către sfântul evanghelist Marcu, în anul 46 al erei creștine. Esenii ar fi fost apoi singurii cunoscători și păstrători ai învățăturilor secrete ale sistemului, până ce cavalerii cruciați le au aflat dela ei, în anul 1150, și le au adus în Edinburgh, unde au înființat cea dintâi lojă de acest fel. Din Anglia au trecut apoi și pe continent, la începutul veacului XIX, și au câștigat un mare număr de adepți mai ales în Franța. Ca și celelalte două sisteme precedente, sistemul acesta număra la început 90 de grade, după aceea a numărat chiar 95, iar mai pe urmă le-a redus la 30. Numele gradelor este legat de nume de

persoane și de fapte din cele mai multe țări și epoci de cultură.⁷⁾

Din toate sistemele de francmasonerie cel mai răspândit până azi și care a jucat cel mai mare rol este al francmasoneriei albastre sau engleze, care n'a rămas însă cu totul curat cum era la început, ci s'a amestecat cu elemente din alte sisteme. Infățișarea ce el are este dar foarte feburită dela țară la țară și de multe ori chiar dela lojă la lojă.

* * *

Mai răspândită și mai activă a fost și este francmasoneria în țările protestante, unde spiritul de libertate religioasă convine dezvoltării ei. Pastorii protestanți au fost întotdeauna în mare număr membri devotați și conducători ai lojelor, cu toate că protestanții din direcțiunea ortodoxă n'au putut mistui niciodată deismul masonic și au atras luarea aminte obștească asupra primejdiei ce reprezintă masonismul pentru conștiința religioasă. Autoritatea superioară bisericească (consistoriile, sinoadele etc.) a luat adesea și în protestantism măsuri aspre împotriva pastorilor francmasoni și a sfătuit pe credincioși să se feriască de molima masonică, dar fără rezultat, căci între protestantism și francmasonerie este o strânsă afinitate, ceea ce a făcut pe un istoric al francmasoneriei să zică: «*Ceea ce este protestantismul în parte, francmasoneria este în întregime*»

În țările catolice, cu excepțiunea Franței, francmasoneria e mai puțin răspândită, din cauza disciplinei ce domnește în biserică și a ascultării credincioșilor de sfaturile păstorilor lor sufletești. Tocmai în aceste țări însă lojele fac cele mai mari sforțări să cuceriască teren și dela începutul său francmasoneria a dus luptă aprigă împotriva catolicismului. La rândul său și biserica papală a luptat și luptă încă cu îndârjire în contra francmasoneriei. Abia trecuseră douăzeci de ani dela întemeierea francmasoneriei și papa Clement XII, în constituțiunea «*In eminenti*» (1738) a denunțat păstorișilor săi scopurile francmasoneriei și mijloacele de care ea se servește pentru a-le atinge. Mai mulți papi au repetat de atunci condamnarea. Aceștia sunt: Benedict XIV, în 1751, Piu VII, în 1821, Leon XII, în 1826, Grigore XVI, în 1832, Piu IX, în 1846,

⁷⁾ Vezi indeosebi Raich, art. cit.

1865 și 1869 și Leon XIII, în 1884. Inscrierea în loje și ori ce relațiuni cu francmasonii sunt oprite de papi sub pedeapsa escomunicării. În instrucțiunea sfântului oficiu, din 10 Maiu 1884, și în enciclica «*Praeclara gratulationis*,» din 1894 se repetă escomunicarea. În testamentul său, din 1902, papa Leon XIII numește francmasoneria «*sectă diabolică*». Un învățat iezuit, Gruber, și un alt teolog catolic, Majunke, au luat în serios cuvintele papii și au căutat să dovediască într'o mulțime de scrieri, că francmasonii ar avea într'adevăr legături cu demonii. De această credință mult răspândită între catolici, s'a servit un rafinat liber cugetător francez, Leo Taxil, ca ca să-și bată joc amarnic de ierarhia papală. Ani de a rândul el a publicat o serie întreagă de broșuri, citite cu nesaț de lumea catolică, în care debita cele mai escentrice lucruri despre cultul lui Satan în lojele masonice. Prețioasele sale destăinuirii el le punea pe seama unei persoane fictive, căreia i-a dat numele de Miss Vaughan, și despre care susținea că ar fi fost multă vreme francmasonă, ar fi avut un înalt grad și după aceea s'ar fi retras, așa că era în măsură să cunoască toate tainele lojelor.

Când farsa și-a atins scopul, când adică lumea era pe deplin convinsă că tot ce scrisese Taxil era adevăr pur, când papa însuși trimesese bine cuvântarea sa inexistentei Miss Vaughan pentru neprețuitele servicii ce credea că a adus bisericii prin destăinuirile ei, atunci Taxil a dat pe față, într'o întrunire publică, spre desamăgirea și indignarea generală, că totul nu fusese de cât plâsmuirea sa.

În Franța, francmasoneria a făcut mult rău bisericii mai ales în timpul revoluțiunii celei mari (1789), care a fost pregătită de loje prin așa zisele societăți de lectură și prin cluburile jacobine.⁹⁾ Împărații Napoleon I și Napoleon III au favorizat francmasoneria și astăzi ea este în Franța mai puternică de cât în orice altă țară.

Cu tot numărul lor mai restrâns, francmasonii dau mult de lucru papalității și în Italia, Spania, Belgia, Portugalia și statele sudamericane.

În Anglia și în America, unde este deplină libertate religioasă, lojele masonice au de scop ajutorul reciproc între membri, cultivarea rela-

țiunilor personale, distracția și alte scopuri fără o deosebită importanță.

În Austria, deși interzisă, ea a făcut progrese. Tot asemeni și în Rusia. La noi i-se cunoaște puțin sistemul căreia aparține, întinderea ce are, scopurile speciale ce urmărește și activitatea ce a desfășurat și desfășoară

Alături de lojele cu caracter internațional, întemeiate în mare parte de evrei sau în care în tot cazul elementul evreesc joacă un rol preponderant, sunt și loje cu caracter național, în care cei de altă naționalitate și în deosebi evreii nu sunt primiți sau cel mult li se îngăduie numai vizitarea lojelor. Așa este d. p. marea lojă germană din Berlin, intitulată: «*La trei globuri*» și filialele ei, care dela 1849 este întemeiată pe principiul creștin și nu admite membrii de alte credințe, cu toată că nu se ține de sistemul pur suedez, ci are cele trei grade ale sfântului Ioan și trei scoțiene, plus un directorat constând din șapte persoane și numit „*intimul Orient*“.

Nu toate lojele și sistemele masonice au dar caracter internațional și antibisericesc, ci aceasta depinde de împrejurări. Cu deosebire caracterul antibisericesc îl îmbracă francmasoneria —cum am văzut— mai ales în țările catolice, unde ultramontanismul este atotputernic și abuziv. În țările protestante, ea se mărginește la un deism și raționalism fad, sau se complăce în indiferentism și materialism. Aceeaș înfățișare o ia și în țările ortodoxe, unde își iese însă din când în când din cadrul activității sale obicinuite, spre a se amesteca în chestiunile social-bisericesti, ca să împiedice biserica să nu se întărească prea mult în detrimentul ei.

* * *

Ar fi însă nedrept, să nu se recunoască francmasoneriei și oarecare servicii pe care ea le-a adus omenirii. Dacă ea nu și-a ajuns în totul scopul de a întrona frăția între oameni și a înălța și înnobila pe individ, a adus totuș fără discuțiune în unele cercuri sociale din anumite țări și în anumite momente o îndulcire a asperităților provenite din frecăturile dintre straturile sociale și chiar dintre elementele eterogene și cu interese opuse ale aceluiaș strat. E destul să ne gândim numai la așezămintele de binefacere pe care ea le-a întemeiat și le întreține, fără să tragem în cumpănă actele de caritate pe care

⁹⁾ Vezi această chestiune tratată pe larg în „*Bibliothèque d'Etudes des Sociétés Secrètes*“ volumul „*Marie-Antoinette et le complot maçonnique*“ de Louis Dasté. Paris 1910.

le exercită în ascuns, pentruca să nu-i tăgăduim contribuțiunea pozitivă ce ea aduce în folosul societății.

Astfel în țările germane francmasonii au fondat încă din 1772, în Dresda, un mare institut de educație însoțit de internat, iar în 1773 un orfelinat, cu patronul sfântul Ioan Botezătorul, în Praga. Au din 1775 un mare spital în Hanovra și altul în Hamburg. În 1800 au întemeiat un așezământ model pentru educație și instrucția tineretului în Francfurt pe Main și o societate pentru ajutor de înmormântarea francmasonilor lipsiți de mijloace, în Hamburg. În 1812 au pus bazele fondului pentru invalizi în Saxonia și o mulțime de instituțiuni de ajutor și sprijin cu cuvântul și cu fapta au văzut lumina zilei de atunci, până în 1909, când s'au strâns cu toate în «*Vereinigung freimaurerischer Werk-tätigkeitsvereine*». Numărul acestor așezăminte era în 1910 de 1447. În 1895, uniunea marilor loje a deschis în Dahme o măreață elădire pentru surorile de caritate, iar în 1907 un sanator pentru bătrâni în Einbeck, etc. etc.¹⁰⁾

Personalitățile de seamă pe care au reușit francmasonii să le atragă în loje sunt de asemeni o dovadă că acțiunea lor nu e numai negativă și distructivă. Tot în țările germanice lojele au avut cinstea să numere printre membrii lor: pe regele Frederic cel Mare și pe împărații Wilhelm I și Frederic III, ca să amintim numai pe cele mai de seamă dintre capetele încoronate și să trecem sub tăcere un lung șir de arhiduci, duci, prinți etc; pe Lessing, Herder, Wieland, Goethe, Lavater, Vass, Mathias Claudius, dintre literați; Mozart și Haydn dintre marii compozitori muzicali; pe Campe dintre pedagogi, pe Fichte dintre filosofi; episcopul-prinț de Breslau graful Schaffgotsch din înalta ierarhie catolică și mulți alții din toate ramurile de activitate.

* *

Caracteristic e pentru francmasonerie excluderea elementului feminin din loje. Numai falsul graf de Cagliostro a izbutit pentru un moment să înființeze și câteva loje pentru femei, pe care le-a pus sub conducerea soției sale. Până la el și de atunci încoaci femeile n'au fost și nu sunt primite în loje alături de bărbați nici

n'au lojele lor aparte. Cartea de instrucțiuni masonice explică astfel această atitudine a lojelor.

«Tradițiunea după care lojele sunt deschise numai bărbaților are motive mai puternice decât cele întemeiate numai pe obicinuință. Fără îndoială, neîncrederea nu în totul nejustificată față de femeia încultă, își are aci partea ei de contribuție. Motivul de căpetenie pare a fi însă presupunerea inconștientă și mai mult sentimentală, că femeia în orice proces soteriologic (și educația ce francmasoneria vrea să dea omenirii este un asemenea proces) joacă mai mult rol pasiv sau de obiect și are ea însăși nevoie de a fi mântuită, iar nici decum de auto-mântuitor cu puteri creatoare, precum și că pentru ea omenirea abstractă și perfecționarea ei prezintă mai puțin interes decât personalitatea reală, față de care ea e gata de orice jertfă. Se poate zice că chiar cea mai puternică dragoste de mamă și femeiască nu este cu totul streină de dragostea sexuală, pe care bărbatul n'o simte în omenirea ce suferă din cauza imperfecțiunilor ei. Sensibilitatea femeiască poate de sigur să ridice și să mântuiască pe păcătosul care-și recunoaște căderea, dar Mântuitorul universal a fost înfățișat întotdeauna ca bărbat».

Herder, — în dialogul dintre Faust și Linda din opera sa „*Adrastea*“ — justifică astfel neprimirea femeilor în loje: De oarece femeia e numai om, nu și cetățean, deoarece în calitatea ei de om reprezintă o anumită treaptă de perfecțiune, ca copil, fecioară, soție, mamă și educatoare, este cu drept cuvânt scutită de obligațiunile vieții cetățenești, de munca de carieră și prin aceasta și de constrângătoarea și apăsătoarea nevoie de fiecare zi. Ea locuiește într'o măsură oarecare încă în paradis, din care bărbatul a fost isgonit, ca să-și lucreze țarina, acoperită cu spini și mărarăcini, în sudoarea feței. De aceea numai bărbatul, nu și femeia, are trebuință să fie înălțat peste chinul zilnic, să i-se aducă aminte că e om, etc.

* *

Cu toată umanitatea de care fac atâta caz francmasonii, cu toată moralitatea superioară pe care ei pretind că n'o propoveduesc numai, ci o și practică, cu toate actele de caritate pe care le îndeplinesc, totuș nu trăesc între ei în frăție, în înțelegere și în pace. Nu numai între membri ca indivizi e o mare neînțelegere și chiar duș-

¹⁰ Vezi Penzig lucr. cit. pag. 68.

mănie, ci aceeaș stare sufletească determină raporturile dela sistem la sistem și dela lojă la lojă. Fiecare sistem se crede pe el singur în posesiunea adevărului deplin, a întregii științe. El singur înțelege și aplică adevăratul spirit al francmasoneriei, el singur a lucrat și lucrează pentru glorificarea numelui de francmason. Celelalte sisteme nu știu nimic, nu înțeleg nimic, nu lucrează nimic, ci numai compromit pomposul titlu de frate masonic. Francmasonii creștini nu vor să audă și să aibă de a face cu cei umanitari și viciversa, templierii de egipteni și egiptenii de templieri, iar eclecticienii de nici unii. Aceste animosități, care au degenerat în acușări grave ale unora împotriva altora, au dus la lupte care n'au rămas circumscrise în lăuntru sistemelor, ci s'au dus și în public prin reviste, jurnale, broșuri, etc. Acelaș lucru s'a petrecut și se petrece și între diferitele loje, mai ales între marele loje. Nu numai marile loje din Berlin, de pildă, n'au stat, putem zice, niciodată în relațiuni cordiale cu cele din Paris, ci și ele între ele și față de filialele altor loje se poartă cu ură și dușmănie. Când ia naștere o nouă lojă, ea are de luptat multă vreme nu numai cu toate lojele care țin de alte mari loje, ci și cu cele din marea lojă din care aceasta face parte. Numai după ce puterea noii născute a crescut simțitor, după ce poate sta și merge pe picioarele proprii, când numărul membrilor ei a crescut și averea i-s'a sporit, numai atunci animositatea se mai temperează. O mărturisesc aceasta cu amărăciune nu numai publicațiuni personale, ci și scrieri oficiale masonice. Astfel în «*Cartea de instrucțiuni masonice a marelui loji germane independente a uniunii soarelui răsare*», se răspunde la întrebarea: «Când și pentru ce s'a făcut mișcarea de reformă a uniunii masonice a soarelui răsare?» precum urmează:

„În anul 1907 s'a întrunit un număr de vechi francmasoni, *de multă vreme nemulțumiți* de abaterile lojelor masonice germane existente dela principiul toleranței curat omenești coprinși în „vechile îndatoriri” și fiind convinși că adevărata cauză a lipsei de influență a francmasoneriei în ziua de azi se datorește înclinării lojelor către principii învechite și îndepărtării de știința exactă, și au propus să *restatorniciască vechea și adevărata francmasonerie* ca societate a tuturor voitorilor de bine, fără a ține seamă de pă-

rerile religioase și filosofice. Așa au înființat ei „Uniunea masonică a soarelui răsare” întemeiată pe o învățătură morală curat umanitară. Ea număra, în 1919 o mie opt sute de membri, împărțiți în 54 de loje și editează, afară de „comunicările intime”, revista lunară: „*Raze de soare*”

Din anumite cuvinte ale acestei citațiuni, se vede limpede nemulțumirea întemeietorilor noii loje independente de organizația și munca tuturor lojelor existente și hotărârea lor de a înființa o nouă mare lojă, care, pe de o parte să stea pe „vechea și singura” bază adevărată a francmasoneriei, iar pe de altă parte să fie la înălțimea „științei pozitive” și să practice morala umanitară”, ca cea mai superioară sistemă de morală, după părerea lor. E aceeaș pretenție, care se întâlnește sub alte aspecte din toate sistemele și lojele masonice.

Animositatea dintre loje se vede asemeni foarte bine, ca și pretenția de infalibilitate a fiecăreia, din răspunsul la întrebarea: „Este recunoscută Uniunea masonică a soarelui răsare de către celelalte mari loje germane ca lojă deopotrivă cu ele și îndreptățită și desăvârșită?”

„Nu. *Se repetă aci acelaș proces care s'a petrecut întotdeauna la întemeierea aproape a tuturor marilor loji alături de lojile mai vechi, că adică recunoașterea celei noi s'a refuzat la început cu cuvinte tari, parte pentru cine știece motive de ordin istoric, parte pentru că se părea că se abate dela doctrina masonică stabilită. Isbutește însă disprețuita lojă de colț de țară să se întindă destul, să-și câștige un număr respectabil de membri și să întemeieze o pusderie de loje filiale, atunci i-se acordă în fine recunoașterea, într'un timp când aceasta nu-i mai ajută întru nimic la întărirea ei*”.

Și în răspunsul la întrebarea, dacă nu trebuie ca aceeaș uniune să caute să câștige cel puțin aprobarea lojelor umanitare, se poate vedea în toată goliciunea ei pretențiunea fie cărei loje în parte, că ea singură reprezintă adevărata francmasonerie și nu dă dreptul altuia să-i discute acest merit, ba chiar n'o interesează ce socotește despre ea.

Discordia care a domnit în trecut în sânul masoneriei se continuă și azi și dovedește, atât că francmasoneria n'a fost așezată dela început pe temelii solide, cât și că se află de mult în decadentă, așa că a putut fi altă dată o putere de temut, dar acum a încetat de mult să mai fie.

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

(O scrisoare din 1762 a Mitropolitului Grigorie și o diiată din 1776)

În trecut, cele mai însemnate personalități ale satelor, erau preoții. Dâșii, pe lângă că îndeplineau toate serviciile religioase cerute de enoriași, adeseori scriau cu mâna lor *adiatele*, foile de zestre și diferitele *zapise*. Ei învățau carte pe cei cari doriau acest lucru și erau povățuitorii sătenilor în orice împrejurare.

Se păstrează și astăzi în unele locuri numeroase acte vechi, din citirea cărora se poate vedea ce rol însemnat a avut preotul de sat, în trecut.

Cuvântul său era totdeauna ascultat și respectat. În deosebi cei cari lăsaus *diiate* sau *adiate*, rugau pe preoții satului să le scrie și să semneze ca martori. Semnătura și mărturia lor, prețuia mai mult decât a altora. Pe vremea aceea erau câte 4-5 preoți la o biserică, uneori și mai mulți. Unul scria *diata* iar ceilalți semnau ca martori. Cele mai multe acte vechi se sfârșesc cu cuvintele: «... și când s'au făcut acest zapis (sau adiată), au fost *priofi* și alți oameni de cinste mărturie, care mai jos să vor iscăli, ca să se crează».

De aceea în comunele unde se păstrează acte vechi, cetitorul acelor ar putea reconstitui șirul preoților dela biserică de pe la 1600 și până astăzi, adică din timpul în care au început a se scrie diferitele acte vechi în limba română.

Lucrul acesta l-a făcut mai jos semnatul în comuna Dragoslavele — Muscel. Cu toate că foarte multe acte vechi au fost distruse în timpul războiului, când această comună a fost teatru de luptă timp de 7 săptămâni, totuși la diferiți locuitori s'au găsit aproape 200 acte vechi. În mai toate aceste acte se vorbește și despre preoți. Cele mai multe sunt scrise chiar de dâșii și în altele figurează ca martori.

Pe acea vreme se mândria oricine putea să-și facă un fecior preot. De cele mai multe ori însă, preoții căutau ca fiii lor să îmbrățișeze aceeași misiune ca și dâșii. Sunt foarte dese cazurile când din unele familii au fost câte 4-5 generațiuni de preoți din tată în fiu, până la stingeria neamului în linie bărbătească.

La o familie ai cărei înaintași au fost neîntrerupt preoți în intervalul dela 1685-1834. am găsit o scrisoare a mitropolitului Grigorie din anul 1762 și o diiată din 1766.

Scrisoarea fiind purtată mult timp, poate chiar ascunsă în vremea răzmiriților și a războaelor în locuri umede, se păstrează numai în mici bucăți, care cu multă greutate au putut fi alcătuite și citite. La mijloc lipsește chiar o parte dintr'insa. Totuși cuprinsul s'a putut descifra în cea mai mare parte.

Prin acea scrisoare mitropolitul Grigorie, care a păstorit între 1760-1787, poruncește preoților satului Dragoslavele, să mijlocească ca diaconul Savu să fie scutit de dajdie. Evlaviosul mitropolit despre care D-l Norga în Istoria bisericii Române, spune că «*la masă în loc de vorbe poftă celanie*», a arătat cu aceasta cât de mult purta grija preoțimei dela sat.

Iată cuprinsul acelei scrisori:

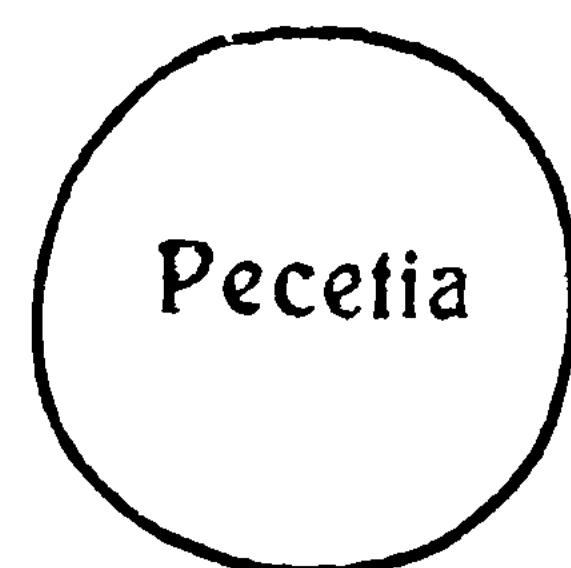
Grigorie arhiepiscop

«Molitvelor voastre preoții satului Dragoslavele anume: popa Năstase și popa Stan și ție diacone «Năstase, blagoslovenie».

«Cu această scrisoare vă facem în știre pentru «*Savul diaconul* de acolo fiindcă iaste și el o-rânduit diacon la acea besearcă împreună cu voi și plătește bir, iar molitva voastră vă scutiți. «Nu iaste cu cale a fi și el diacon și slujitor bă-searicii și să plătească numai el dajdie. Ci iată «că vă scriem ca să căutați să să scutească și «el dă dajdie . . . ca să nu să supere . . . și «să mai jăluiască la noi . . . Să faceți cum vă «poruncesc . . . !) că înnoirea de cărți pentru «scuteală nu s'au făcut nimului. Și apoi de nu «veți urma poruncii noastre, vom da poruncă . . . «și vă vor pune și pă voi la bir și atunci veți «căuta să-i plătiți dajdia lui și nu să va putea. «Și să căutați ceale ce vă poruncim ca să nu «greșiți în urmă. Și să știți, că diaconul acesta, «va să rămâe în urmă acoalea, la acea besearcă

«În locul unchi-său popii Năstase. Aceasta și să
«fiți blagosloviți».

Apr. 19 l(ea)t 7270 = (1762)

Scrisoarea aceasta este scrisă deslușit și aproape caligrafic, cu litere vechi chirilice. Cuvintele sunt despărțite, nelegate unele de altele cum adeseori se obișnuia pe acea vreme, multe litere sunt scrise pe d'asupra rândului. Pecetia, colțurată, nu rotundă, e deasemenea ruptă pela mijloc. Într'însa se pot observa două cărji arhieresti încruciate.

Cu patru ani în urmă după primirea acestei scrisori, în 1766, bătrânul preot Năstase, feciorul preotului Iaru, care a păstorit în timpul voivozilor Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu, neavând copii, înfiază pe diaconul Savu, soțul nepoatei sale Floarea «ca să-l caute la vreme de slăbiciune și de moarte și să-l pomenească el și tot neamul lui». Pentru aceea îi lasă la mână o diiată, al cărei cuprins îl dăm aci mai jos. Diata a fost mai bine conservată așa că s'a putut citi în întregime.

«Adecă eu popa Năstase sin popa Iaru, dinpreună cu soția mea preoteasa Neaga ot Dragoslavele, dela biserica domnească, ajungându-mă vremea de slăbiciune i de bătrânețe și de neavere și neavându cu ce ne căuta la neputința noastră și temându-ne și de moarte, până când (avem) minte întreagă și limba slobodă, lăsat-am diata noastră la mâna nepotului nostru popii Savului i la mâna nepoatei priotesii Floarii precum să se știe că l-am făcut fecior, ca să mă caute la vreme de slăbiciune și de moarte și să mă pomenească el și tot neamu lui.

«Și am lăsat cu sufletul meu ca să stăpânească după moartea noastră, toate ale noastre ca un fecior al nostru, însă casa cu pivnița și cu toată moșia și partea noastră de moară, din două frățește . . . și moșia de acasă ce se hotărăște cu unchiașul Stan și casa frățește și o moșie din Vârtoape până d'asupra și până în potecă, cum vine poteca, și o livede de arătură. Și din ce ar rămânea, sau vite sau unelte

«de ale casii, ce s'ar afla în urma noastră, și din altă parte ce s'ar afla de ale noastre să aibă a stăpâni mai sus numitul până în veci, el și feciorii lui și nepoții lui, câți Dumnezeu îi va dărui până în veci.

«Iar nepomenindu-ne în urmă și nefăcându-ne soroacele cele obișnuite ale morților, să aibă a să judeca sufletul lui cu sufletul nostru înaintea lui Dumnezeu și înaintea înfricoșatului județ.

«Iar cine s'ar scula să spargă și să calce această diiată a noastră ca să nu lase să stăpânească ce scrie mai sus, să fie afurisit și anatema de Domnul Hristos și dă toți cei 318 sfinți părinți dăla săborul Nicheii și să dobândească tremurul lui Cain și bubele lui Ghezi și sufletu aceluia să aibă a veni după mine. Și când s'au făcut această diiată, s'au făcut în schila domnească, înaintea Dumnealor vameșilor i megiașilor care mai jos să vor iscăli pre nume.

1766 Sept. 2

Eu popa Năstase adeverez

Eu preoteasa Neaga adeverez

Și am scris eu popa Simion cu zisa părintelui duhovnicu popii Năstase și martor.

Ideile din această adiată sunt frumos înlănțuite. Dintr'însa se poate vedea cât de mult ținea preotul Năstase, să se respecte și urmeze cele orânduite de dânsul. Ne mișcă mai mult în deosebi blestemul împotriva celor care ar încerca să spargă adiată. Pentru a avea și mai multă tărie adaogă la urmă, că diata s'a făcut în schila domnească, adică în casa vămii, înaintea vameșilor. Pe acea vreme în satul Dragoslavele era vama prin care se făcea legătura între Muntenia și puternica cetate Brașov.

Preotul Savu a trăit, ca și unchiul său preotul Năstase, până la adânci bătrânețe. A decedat în anul 1807, după ce păstorise 4 ani ca diacon și 41 ca preot. Au rămas până astăzi numeroase acte scrise de dânsul, care se descifrează însă cu foarte multă anevoință, având literile scrise pe câte 2-3 caturi. Fiul său, diaconul Năstase, a decedat în 1834 când s'a stins neamul în linie bărbătească. Originalele acestor două acte vechi se păstrează de niște urmași în linie femeiască, ai acelei vechi familii de preoți.

Preot IOAN RĂUȚESCU
Dragoslavele-Muscel

DELA CONGRESUL PANORTODOX DIN CONSTANTINOPOL

În luna Mai a. c. s'a ținut la Constantinopol un congres al teologilor diferitelor Biserici Creștine Ortodoxe. Luând parte la acest congres, împărtășesc preoțimei noastre și cititorilor Bisericii Ortodoxe Române, expunerea ce am făcut acolo în ședință dela 5/18 Mai. Însoțesc expunerea mea de următoarele rânduri, cari stau în strânsă legătură cu ea și explică necesitatea, rostul și situațiunea acestui Congres Panortodox.

* * *

În decursul celor opt prime secole ale Creștinismului, Biserica lui Iisus Hristos și-a luat deplina sa dezvoltare. Prin hotărârile sinoadelor ecumenice și locale, și prin glasul autorizat al marilor Ierarhi ai Bisericii, însuflețiți de râvnă sacră, unită cu o credință caldă, curată și statornică, ca să păstreze curat și neschimbat tot ce primise de la Domnul prin Apostoli, Biserica, și a stabilit învățătura de credință, cultul liturgic și toată disciplina bisericească. S'a precizat și determinat astfel întregul ei organism. Cu modul acesta s'a dat Bisericii, în aceste timpuri, tot ce îi trebuia pentru ca să poată fi pe pământ adevărat așezământ dumnezeesc, viu și lucrător pre toată fața pământului, pentru viața și mântuirea celor ce vor crede în Iisus Hristos, că El este, cu adevărat, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, venit în lume și întrupat pentru mântuirea noastră, și crezând să aibă viața întru numele Lui (Ioan XX, 31).

* * *

Ceea ce a provocat aceste sinoade a fost, neîntâlnit, nevoile timpului. Se iveau tot felul de cestiuni cari trebuiau de îndată rezolvite și satisfăcute în mod pacinic și cu toată iubirea pentru bunul mers și pacea Bisericii. Dar alături d'aceste necesități, provocate de timp și împrejurări, necesități cari decurgeau în mod natural prin însăși natura lucrurilor, deoarece Biserica Creștină era în formațiune, câte rătăcirii, câte scopuri ascunse și viclene nu s'au văzut, cari voiau să surpe și să schimbe întreaga învățătură evanghelică?

Toate acestea au silit Biserica să și apere patrimoniul sacrosanct moștenit de la Domnul prin Apostoli, și să-l păstreze curat și neschimbat împreună cu toate tradițiunile așa cum îl primise, începând cu dogma, adică învățătura de credință, și sfârșind cu disciplina bisericească. Dar dacă s'au văzut scopuri ascunse și împietări viclene din partea rău voitorilor vrăjmași ai Bisericii s'a văzut, în același timp, în toate împrejurările,

Ierarhi ai bisericii însuflețiți de foc sacru, plini de iubire pentru adevăr și pătrunși de adevărata pietate și religiositate ca să apere sfintele învățături ale credinței creștine. S'a văzut atunci cum Ierarhia conducătoare și povățuitoare a Bisericii, n'a cruțat nici un sacrificiu pentru apărarea credinței. Și-au expus pozițiunea și chiar viața lor, ca să se păstreze neatinsă, curată, dreaptă și neschimbată toată învățătura de credință și toată tradițiunea apostolică încredințată Bisericii.

* * *

Dar de la timpurile, când pe baza sfintelor Scripturi și a tradițiunii apostolice, s'a făurit cu cea mai sacră și sfântă pietate și religiositate, întregul organism al Bisericii Creștine, o parte a Creștinătății, și anume, cea din Sud-Estul Europei, din Asia și din Africa a rămas cu totul statornică la toate cele hotărâte prin glasul universal al Bisericii. Această creștinătate n'a voit a aștepta în nici un chip hotărârile Bisericii. Le-a păstrat în tot decursul veacurilor și le păstrează până în ziua de astăzi cu sfințenie, aplicându-le întocmai și socotindu-le ca legi sacre și sfinte, normative în toate împrejurările vieții bisericești. Cu ele, așa cum sunt, s'a silit și se silește să satisfacă toate nevoile ce s'au ivit cu timpul și se ivesc, în toate privințele; Și în conformitate cu ele s'a condus și a regulat toate raporturile, nu numai interne ale Bisericii, dar și față de societate și Stat. Această Creștinătate este cea cunoscută sub numele de *Creștinătate drept măritoare*, adică *Ortodoxă*; iar Biserica ce o cuprinde a fost și este numită, până în ziua de astăzi, *Biserica Creștină Ortodoxă Apostolică a Orientului*. Ea este Biserica căreia aparținem și noi Românilor.

* * *

Statornicia acestei Creștinătăți în cele hotărâte de la început, statornicie demnă de toată admirațiunea, căci prin ea a păstrat curată și neschimbată, nu numai unitatea învățăturii de credință, dar cea mai desăvârșită unitate posibilă a întregului organism bisericesc, așa cum a fost făurit de hotărârile sinoadelor, s'a văzut, în decursul timpului, adeseori în strâmtorări mari, când a fost vorba ca să poată acomoda vechile legiuri bisericești, cu diferitele nevoi ale timpului. S'au ivit împrejurări multe și variate în viața bisericii. S'au ivit întâmplări și lucruri ce nu puteau fi prevăzute de vechile orânduiri bisericești. S'au ivit împrejurări neprevăzute chiar pentru viața proprie și internă a bisericii cu

privire la bunul ei mers. Apoi s'au văzut împrejurări, iarăși neprevăzute, cu privire la raporturile bisericii cu societatea laică și cu Statul. Și atunci, cu tot respectul și venerațiunea pe care societatea laică și Statul le aveau față de legiurile bisericești, acestea în fața nevoilor ce se iveau, au apărut, ori insuficiente, ori inaplicabile în multe, ori chiar opuse. Iar Bisericele Ortodoxe, din sânul diferitelor popoare unde se aflau, ca biserici naționale, autocefale și de sine stătătoare trebuiau cu legiurile lor să facă față tuturor situațiilor. Ele fiind datoare a încălzi cu razele binefăcătoare ale credinței creștine toate așezările sociale ale Statului, dar în același timp, trebuind să-și păstreze intacte și neschimbate legiurile sale, s'au văzut adeseori neputincioase, fiind împiedecate, mai ales de dispozițiunile disciplinare bisericești, privitoare la conducerea și administrațiunea Bisericii. Cu bună voință atât din partea Bisericii, cât și a societății și a Statului ca să nu zic lucrurile s'au iconomisit.

Dar nevoile cari trebuiau satisfăcute au tot crescut cu timpul și în zilele noastre, au devenit un fel de încordări, nepotriviri, chiar pentru bunul mers al Bisericii, dar mai ales față de Stat și cerințele societății laice. Bisericele Creștine Ortodoxe s'au simțit astfel nevoite să cugete cu dinadinsul, cum ar armoniza și acomoda vechile orânduirii canonice și disciplinare, cu necesitățile vieții moderne a popoarelor. S'au gândit că sunt datoare să facă aceasta, că trebuie să găsiască un mijloc de apropiere și armonizare ca astfel să fie cea mai desăvârșită armonie între societatea laică și Statul cu Biserica. S'au gândit că trebuie să aducă Biserica la nivelul tuturor cerințelor sociale.

Aci este origina tuturor mișcărilor ce s'au văzut și se văd de un timp în toate Bisericele Ortodoxe. Ideea ce le-a făcut pe toate ca să se miște a fost că: Biserica Ortodoxă nu trebuie să apară refractară și împotriva cerințelor timpului. Pentru aceasta s'a crezut că este absolută nevoie să țină seamă de cerințele timpului. A socotit că este bine să-și revizuiască statutul legiurilor sale, în deosebi pe acelea cari vin în atingere cu diferitele cerințe sociale ale vieții de astăzi.

Și s'au făcut încercări în sensul acesta înainte de război în unele Biserici Ortodoxe. S'au făcut încercări mai întâi în Biserica Rusă. S'au ținut acolo chiar sinoade în acest scop, la cari au participat și delegați ai Bisericii Române, nu s'a ajuns însă la nici un rezultat. Războiul a zădărnicit totul. Dar chiar de s'ar fi făcut un pas înainte și s'ar fi luat chiar hotărâri, ele nu puteau avea nici o înrâurire asupra celorlalte Biserici. Era o acțiune care purta un caracter particular și venea a se impune din partea Bisericii Ruse, atot pu-

ternice în acele timpuri; ceea ce nu putea suporta celelalte Biserici Ortodoxe.

* * *

După ce a trecut înfricoșatul război mondial, care a schimbat fața multor lucruri și a avut o mare influență asupra stărei Bisericii Ortodoxe, s'a început din nou a se agita ideea d'a se revizui legiurile bisericești, mai ales cele privitoare la organizațiunea și activitatea bisericești în societățile creștine Ortodoxe. Și, părerea unanimă a fost ca această revizuire să nu poarte caracter particular, să nu se facă adică de fiecare biserică ortodoxă în parte, ci de toate, prin o constătuire generală a tuturor pentru ca astfel, revizuirea orânduelilor bisericești, să fie una și aceeași, uniformă, pentru ca să nu se sdruncine unitatea bisericească, păstrată cu sfințenie atâtea veacuri de toate Bisericele Ortodoxe. Astfel s'a crezut că este bine să se procedă ca să se satisfacă toate necesitățile urgente ale societății creștine și ale vieții bisericești. Biserica să nu apară refractară, ci îndemn la tot poporul și la toată civilizațiunea cea de folos.

* * *

Inițiativa mișcării, în acest sens, a fost luată, precum se va vedea din expunerea ce am făcut la Congresul Panortodox, de Biserica Română. Era de dorit ca chiar acest congres al teologilor, care premerge sinodului Bisericii Ortodoxe, și îi pregătește terenul în toate privințele, să se fi ținut la noi în Țara. Sanctitatea Sa Meletie al IV însă, Patriarhul Ecumenic, ne-a luat'o înainte. Este bine și îmbucurător că acțiunea a început. Bisericele Ortodoxe și-au trimis reprezentanți la acest congres, cestiunile ce se agită au început a fi studiate și am credința că Bisericele Ortodoxe se vor întruni cât mai neîntârziat în Sinod spre a se consfătuși și hotărâ asupra tuturor cestiunilor ce le stau înainte și așteaptă grabnică rezolvire.

* * *

Acestea zise, iată expunerea ce am făcut la Congresul Panortodox ținut la Constantinopol în ședința dela 5/18 Mai 1923.

Ședința se deschide la orele 9^{1/2} sub președinția Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic Meletie al IV. Era prima ședință la care luam parte. Sanctitatea Sa mă recomanda Congresului într'o scurtă și frumoasă improvizare, îmi aduce multe elogii ca teolog al Bisericii Creștine Ortodoxe și felicită Biserica și teologia Română, care are în sânul său Primul mare nomofylax al întregii Biserici Creștine Ortodoxe.

Mulțumind Sanctității sale, am cerut cuvântul și am făcut în limba greacă, limba oficială a

Congresului, în care se discuta toate cestiunile, următoarea expunere:

*Sanctitate! Venerabili Arhierei și
Onorați Domni*

Intrunirea noastră aceasta are de scop a pregăti terenul pentru convocarea și ținerea unui sinod general al tuturor Bisericilor Ortodoxe. Ideea sau mai bine zis necesitatea convocării unui astfel de sinod este veche și de mult simțită. În urma înfricoșatului război mondial, convocarea acestui sinod a devenit o necesitate urgentă pentru toate Bisericile Ortodoxe, atât pentru conservarea lor în unitate de credință, cât și pentru păstrarea unui sistem de organizare și administrare uniform și acelaș, comun, pentru toate ca și până acum. Convocarea lui a devenit o necesitate și pentru consolidarea acestor Biserici în viitor. În afară însă de toate acestea; necesitatea consfătuirii Bisericilor Ortodoxe într'un sinod general, a devenit o necesitate urgentă din cauza multelor cestiuni ce s'au ivit în decursul timpului. Războiul mondial a schimbat fața multor lucruri. El a adus multe prefaceri în viața și mersul popoarelor. A deschis noi orizonturi și astfel el a provocat noi orientări în viața socială a popoarelor. A influențat puternic și asupra Bisericilor Ortodoxe din Orientul Creștin aducând cu sine cestiuni cari reclamă o grabnică soluționare și sunt pretinse de interesul cel mare al Statului, al Societății și al Bisericii.

Sensul, însemnătatea și importanța tuturor acestor cestiuni fiindu-ne cunoscute, se explică Sanctitate, Venerabili Arhierei și Onorați Domni, rațiunea adunării noastre pentru a le studia și a ne rosti în prealabil asupra lor.

Iar când știm că sfânta noastră credință creștină izvorăște din revelațiunea dumnezească pe care a adus-o în lume Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, întrupat pentru a noastră mântuire; când știm că această revelațiune s'a conservat în cuvântul scris din Evanghelie și în tradițiunea apostolică, și s'a păstrat cu sfințenie curat și neschimbat în Biserică, predicându-se și vestindu-se în toată lumea, însemnătatea și importanța adunării noastre este evidentă. Dar pentru ca sensul chemării și al întrunirii noastre aci să fie clar și precis, trebuie să știm că *această revelațiune dumnezească, care este Evangeliul mântuirii noastre*, n'a rămas în lume ca o simplă învățătură și cunoștință abstractă. Evangeliul n'a rămas în lume ca un sistem filosofic arid, merit pentru un cerc restrâns de amatori, ca în urmă demodându-se, să ajungă o curiozitate arheologică. Evangeliul fiind merit pentru toată lumea a chemat la viață și mântuire, după cuvântul Domnului, pre toți oamenii duple suprafața pământului (Mat. XXVIII, 20).

Evangeliul s'a întrupat în așezările sacro-sancte ale Bisericii lui Iisus Hristos, coprinzând pre păstori și păstoriți, adică pre conducători și pre credincioși. El a devenit un corp viu și lucrător. Cuvântul dumnezeesc al Evangeliului, tâlmăcit prin tradițiunea apostolică, a dat naștere în lume Așezământului dumnezeesc, care este Biserica Dumnezeului Celui viu, în care credincioșii sunt în legături tainică cu Dumnezeu și prin ea, primesc dar dumnezeesc, putere de viața morală și mântuirea sufletelor.

Dar față de această stare excepțională a învățăturei evanghelice, trebuie să știm, *Sanctitate, Venerabili Arhierei și Onorați Domni*, că Biserica este datoare, mai presus de toate, să păstreze curat și neatins patrimoniul sacru și sfânt al învățăturei ce i s'a încredințat. Ea este datoare în acelaș timp să facă ca credința în această învățătură să fie vie și lucrătoare în sufletele credincioșilor ca astfel Evangeliul să fie cu adevărat, izvor de viață și de sfințenie și să reverse asupra lor darul dumnezeesc.

Spre acest sfârșit s'a instituit de către Apostoli în Biserică paznici, cari s'o păzească, s'o apere și s'o conducă la tot binele. Aceștia sunt Episcopii și Ierarhia în genere. Și s'a dat ei puterea d'a lega și a deslega toate în Biserică. Acestora, după cuvântul Domnului, s'a dat puterea d'a rezolvi prin comună înțelegere și consfătuire toate cestiunile ce se vor ivi în Biserică. Iar îndeplinirea și aplicarea acestei porunci dumnezești, o vedem chiar în timpurile Apostolilor. Aceștia s'au adunat împreună cu Ierarhia în Sinod, spre a da deslegare cestiunilor ivite (Faptele sf. Apostoli XV, 1 și urmat.). Apoi porunca aceasta s'a păzit cu sfințenie în tot decursul veacurilor în viața Bisericii. Sinoadele ce s'au adunat în diferite timpuri, s'au ocupat de necesitățile ivite în Biserică, și au hotărât tot d'a una, cu cea mai desăvârșire conglăsuire, resolvind toate nedominirile și toate neînțelegerile, păstrând în acelaș timp intact și neschimbat depozitul sacru al credinței creștine.

Astfel avem până la finele veacului al optulea sinoadele locale și cele șapte sinoade Ecumenice sau generale și universale ale Bisericii, la cari s'au adaogat, în urmă, sinoadele din anii 842 și 879.

Aceste sinoade din timpurile când Biserica lui Iisus Hristos era una, adunându-se au hotărât și au definit toată învățătura de credință. Ele au dat și canoane privitoare la întregul așezământ al Bisericii pentru bunul ei mers.

Au trecut treisprezece secole de când Biserica lui Iisus Hristos din părțile Orientului, nu s'a mai întrunit în sinod, ci în lungul acesta interval de timp a rămas statornică. A rămas Biserica drept măritoare și credincioasă la hotărârile deja luate

de sinoadele Ecumenice și Locale. Și fără a atinge vreuna din hotărârile deja luate, prin ele a satisfăcut, pre cât posibil, toate necesitățile ivite în decursul vremii, cu ele, și prin ele, a trăit și trăiește până în ziua de astăzi.

Aci însă se pune în natural întrebarea: În decursul tuturor acestor veacuri ce s'au scurs, nu a fost nevoie de a se convoca un Sinod Ecumenic? Răspunsul nu poate fi de cât afirmativ. Da, a fost nevoie, ba încă de foarte multe ori, împrejurările însă în cari se afla Creștinătatea din Orient, n'au permis o astfel de întrunire a Bisericilor Ortodoxe.

În fața acestei imposibilități; Bisericile Ortodoxe au fost nevoite ca toate cestiunile, chiar și acelea cari erau de atribuțiunea sinoadelor Ecumenice, să le rezolve prin consensul lor. Inițiativa hotărârilor le lua Patriarhia Ecumenică din Constantinopol ca centrul cel mare al Ortodoxiei, ca mamă a acestor Biserici, și la aceste hotărâri aderau și celelalte Biserici Ortodoxe ale Orientului. Astfel a fost, de exemplu, ridicarea Bisericii Ruse la demnitatea de Biserică Patriarhală. Tot astfel au fost declarate diferitele Biserici Autocefale, când statele în cari se aflau aceste Biserici au devenit libere și de sine stătătoare. Astfel a fost declarată chiar și schisma bulgară. Cu modul acesta Biserica Ortodoxă a rămas statornică la hotărârile luate de Sinoadele Ecumenice și Locale ale Bisericii când ea era una. Biserica Romei însă a continuat și după schismă seria sinoadelor și astăzi se afla la al XX sinod pe care îl numește ecumenic.

Dar dacă starea lucrurilor din Orient n'au permis până acum continuarea Sinoadelor Ecumenice, împrejurările de astăzi în urma războiului mondial reclamă imperios convocarea unui Sinod Panortodox care să se pronunțe și să hotărască: *a)* Asupra celor ce au avut loc în trecut; *b)* Să rezolve cestiunile urgente ale prezentului, și *c)* Să asigure viitorul Bisericii față de cerințele societății și ale Statului.

Natura cestiunilor ce se prezintă astăzi reclamă urgent convocarea unui astfel de Sinod. Sanctitatea Voastră își amintește de convorbirile ce am avut în Atena în 1919, când erați Mitropolit al Greciei. Erau P. P. S. S. Membri ai sf. Sinod al regatului, și profesorii facultății de teologie, între cari era I. P. S. Sa Hrisostom, actualul mitropolit; ne aflam adunați în palatul metropolitan și am fost cu toții de perfect acord, că este nevoie a se convoca un Sinod al Bisericilor Ortodoxe, după ce mai întâi o adunare a teologilor tuturor Bisericilor Ortodoxe se va ocupa cu toate cestiunile cari preocupă astăzi Bisericile, după ce aceștia le vor studia și vor aviza asupra lor, pregătind astfel terenul Sinodului. Atunci reîntorcându-mă în Patrie am comunicat în toate sfe-

rile bisericești, teologice și politice aceste păreri și toți le-au primit cu bucurie socotindu-le de mare folos pentru viitorul Bisericilor Ortodoxe.

Astfel era starea de lucruri, sau mai bine zis atât se făcuse până în anul 1921, când Biserica Română a luat inițiativa și în înțelegere cu Ministrul Cultelor a luat sinodicește hotărârea ca să fie trimisă o anumită persoană, care să viziteze diferitele Biserici Ortodoxe și să aibă un schimb de vederi asupra cestiunii. Eu am fost cel însărcinat ca să aduc la îndeplinire hotărârea Bisericii și a Ministerului de Culte al României. Atunci venind aci în Constantinopol am stat de vorbă și am discutat cestiunea cu membrii sf. Sinod și cu Prea Venerabilul locoțiitor de Patriarh, și cu toți au convenit și au bine cuvântat lucrul.

După aceea ducându-mă la Athena, am sosit chiar în timpul când sărbătoreau învingerile repurtate în Asia. Am discutat cestiunea cu profesorii facultății de teologie și cu domniile miniștrii de Culte, de Externe și cu primul Ministru. Cu toții au admis ideea ca fiind de cel mai mare folos pentru întreaga Ortodoxie, și au felicitat Biserica Română pentru inițiativa luată. Apoi m'am prezentat venerabilului Mitropolit Teoclit și Sinodului. În ședință plenară, fiind față și delegatul regal, cu toți au primit cu entuziasm expunerea ce am făcut și au admis. Am discutat modalitatea întrunirii teologilor, cestiunile ce se agita în diferitele Biserici și necesitatea convocării Sinodului, am rămas cu toți de acord și s'a redactat un proces verbal al ședinței pe care l'am scris cu toții.

Ducându-mă în urmă la Belgrad și la Carloviț, unde își ținea ședințele sale sf. Sinod al Bisericii Serbiei, și se aflau acolo refugiați și ierarhi ai Bisericii Ruse, propunerile mele au fost întâmpinate cu aceiași bună voință. Întreaga ierarhie a Bisericii Jugo-Slaviei, care se afla acolo, cu venerabilul Patriarh Dimitrie în frunte, au tresăltat de bucurie la vestirea că Biserica Română a luat inițiativa unui act atât de însemnat și salutar pentru Bisericile Ortodoxe. Ierarhia Bisericii Sârbe cu care am convorbit și am discutat două zile diferitele cestiuni ce se agita în toate Bisericile Ortodoxe, m'au rugat cu multă stăruință ca să se accelereze lucrările convocării congresului teologilor și ale Sinodului. Ierarhia Bisericii Sârbe era presată de multe cestiuni pentru cari nu putea lua răspunderea a le rezolvi singură, și între acestea cea mai urgentă era a doua a căsătorie a preoților. Acelaș lucru mi l'a repetat și ministrul Cultelor când l'am vizitat la Belgrad și i-am vorbit despre inițiativa luată de Biserica Română. D sa m'a rugat să se convoace sinodul pentru a da deslegare la căsătoria preoților.

Dela Belgrad m'am dus la Sofia. Aci două zile am stat de vorbă cu I. I. P. P. S. S. Metropoliți,

membri ai sf. Sinod. Au primit cu multă bucurie vestirea ce le făceam. Am discutat diferitele cestiuni ce se agită în sânul diferitelor Biserici Ortodoxe. Le-am comunicat cum toate Bisericile pe cari le vizitasem au primit propunerea. «Este salutara pentru Bisericile Ortodoxe, și ne rugăm lui Dumnezeu, au adaogat Ierarhi Bulgari, să o vedem realizată cât mai neîntârziat. Atunci multe lucruri bune se vor face. Se va restabili pacea desăvârșită și armonia în Biserica Ortodoxă. Se va sfârși și cu așa numita schisma noastră. Biserica va fi credem cu adevărat vie și lucrătoare, precum spuneți, în sânul societății, căci se vor rezolvi toate cestiunile ce îi stau înaintea astăzi și preocupă toate Bisericile Ortodoxe, agitându-le, ba chiar turburându-le și fiind în neputință a le satisface».

Și acum, acestea zise, îmi veți permite, Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni ca să enumăr câteva din cestiunile arzătoare ce se agită în diferitele Biserici și asupra lor am avut discuțiune cu distinși Ierarhi din diferitele Biserici și cu teologii lor și am fost cu toți de acord că trebuesc studiate și rezolvite. Vor surveni negreșit și altele multe. Insuși Sanctitatea Voastră a anunțat câteva. Imi veți permite a le enumăra căci asupra lor am convenit și ele urmează neapărat să formeze obiectul de studiu al discuțiilor noastre. Noi trebuie chiar să ne rostim asupra lor pe baza sf. Scripturi, a Tradițiunii și a învățături păstrate cu sfințenie de Biserici. În rostirea noastră vom ținea seamă, în acelaș timp, de adevărul lucrurilor, de dreptate și de nevoile timpului în care trăim. Cuvântul nostru va fi o indicațiune, dar indicațiune temeinică și documentată, ca în urmă Ierarhia întregii Biserici Ortodoxe să și spună ultimul cuvânt și să hotărască definitiv asupra rostirilor noastre.

Toată preocuparea noastră Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni, este și trebuie să fie consolidarea Ortodoxiei.

Trebuie înainte de toate să dăm sfintei noastre Biserici Creștine Ortodoxe o mărturisire de credință autentică și oficială pentru toate Bisericile Ortodoxe, și recunoscută de toate aceste Biserici.

Biserica Romei și-a făurit sieși o astfel de mărturisire la Sinodul Tridentin, iar Protestanții au Augustana lor. În aceste mărturisiri se arată lămurit și precis întreaga învățătură a fiecăreia din aceste creștinătăți. Din ele creștinul papistaș și protestantul vede și știe ce trebuie să creadă și să mărturisească pentru a fi drept credincios papistaș sau protestant. Apoi, aceste mărturisiri sunt normative pentru întreaga teologie a fiecăreia din aceste Biserici. Ele dau directiva la tot studiul și la toată dezvoltarea științifică a teologiei. În ele, fiecare teolog a acestor biserici află întreaga

învățatură a Bisericii sau confesiunii sale. Acolo vede și limitele pe cari trebuie să le respecte și să nu le depășească.

O astfel de mărturisire în care să se arate și să se stabilească în mod autentic și documentat întreaga învățătură a Bisericii Ortodoxe, să se expună totul în mod precis și determinat, arătându-se limitele Ortodoxiei, lipsește sf. noastre Biserici. Mărturisirile de credință ce avem, a lui Ghenadie Scholarul, Petru Movilă, Mitrofan Kri-topol, Dositeiu și Meletie Piga, Răspunsurile Patriarhului Ieremia II și altele toate sunt provocate de anume împrejurări și au în vedere anumite scopuri și astfel toate poartă un caracter particular. Ele nu sunt alcătuire oficială, nici hotărâre a întregii Ortodoxiei și nu copriind de cât părți ale întregii mărturisiri.

Alcăluirea unei astfel de mărturisiri făcute pe baza sfintei Scripturi, a Tradițiunii și a hotărârilor Sinoadelor, care să copriind întreaga învățătură creștină a Bisericii Ortodoxe, înțelegem cu toți, cât este de necesară, și câtă însemnătate ar avea pentru Biserica noastră. Ea ar dezarma pe toți vrăjmașii noștri și îi ar reduce la tăcere. Din ea ca dintr'un izvor singur, s'ar lua toate argumentele de luptă, polemica și apărarea Bisericii, iar combaterea oricărei învățături eterodoxe s'ar face în mod uniform, cunoscându-se limitele Ortodoxiei. Ea ar înlesni mult studiul sfintei noastre credințe, iar teologul ortodox și tot cel ar voi să scrie în materie de teologie, ar cunoaște cu precisiune toate punctele de credință și limitele lor. Din ea creștinul ortodox ar ști și ar vedea ca în oglindă precis și determinat ceea ce trebuie să creadă și să mărturisească.

Apoi, chemarea noastră, Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni, este ca să ne ocupăm, să studiem și să avizăm asupra tuturor cestiunilor cari poartă un caracter panortodox. Să ne ocupăm de cestiunile cari se agită astăzi în sânul diferitelor Biserici Ortodoxe și de toate cestiunile ce vor fi deferite de ele. Trebuie să ne ocupăm și de acele cestiuni ce au avut loc din timpul Sinoadelor Ecumenice și până în prezent ca să se vadă că dreaptă și canonică a fost soluționarea lor.

Trebuie a ne ocupa de starea și pozițiunea Patriarhatului Ecumenic precizând situațiunea sa canonică față de celelalte Patriarhate și de Bisericile Autocefale și determinând drepturile și atribuțiunile sale. Trebuie a face din acest Patriarhat un adevărat centru al întregii Ortodoxii.

Trebuie a ne spune cuvântul nostru asupra ființei și înființării Bisericilor Autocefale din sânul diferitelor națiuni. Trebuie a arăta rațiunea canonică a înființării lor, demonstrarea că prin ele Ortodoxia nu s'a împărțit, ca astfel să înceteze toată hula Bisericii Papistașe și a unor protes-

tanți că Biserica Ortodoxă prin înființarea acestor Biserici și-a pierdut unitatea de învățătură, de cult și disciplina bisericească. Iar pentru a se păstra pururea această unitate vom statua normele organismului lor de viață și conducere, cum și raporturile lor de reciprocitate.

Ne vom spune cuvântul nostru asupra tuturor acelor cestiuni, cari, de și în aparență, poartă un caracter particular fiind că se petrec în sânul unei anumite Biserici, ele însă interesează întreaga Ortodoxie. Asifel este starea actuală a Bisericilor Ortodoxe din Polonia, Cehoslovacia, Ucraina. În legătură cu aceasta, se va discuta cestiunea raporturilor anormale, când ele se prezintă între diferitele Biserici, spre a nu se sdruncina armonia și pacea între toate Bisericile Ortodoxe, cum au fost de exemplu, raporturile Bisericii Regatului Greciei cu Patriarhatul Ecumenic din zilele din urmă.

Congresul nostru va studia și se va rosti asupra pozițiunii canonice a acelor Ierarhi cari, din cauza schimbărilor politice ce au avut loc, mai ales acum în urma războiului, au rămas fără eparhii. Este vorba de deslipirea și trecerea unei eparhii dela o Biserică Autocefală la alta, când unii Ierarhi rămân fără eparhie și se văd doi Ierarhi purtând numele aceleiași eparhii, cum este de exemplu un mitropolit al Ohridei în Bulgaria și altul în Serbia și alte cazuri. În legătură cu aceasta se va rosti și asupra acelor Episcopi cari sunt hirotonisiți, sau se hirotonisesc fără a avea biserică sau eparhie.

Congresul se va rosti și va determina un sistem uniform de administrațiune bisericească pentru toate Bisericile Autocefale, fie acest sistem patriarhal sau metropolitan, ca să nu pară sistemul metropolitan inferior celui patriarhal, cum aceasta chiar se întâmplă, și cum, cu părere de rău, am observat chiar aci în Biserica Patriarhiei Ecumenice la pomenirea Dipticelor, când s'a omis a se pomeni Metropolii Bisericilor Autocefale a României și a Greciei. În legătură cu aceasta va determina uniformitatea sistemului de administrare și păstorire, dacă trebuie a *fi, chiriarhal sau sinodal*.

Suntem chemați a preciza pozițiunea Bisericii și a Ierarhiei față de Stat, pentru ca să se dea Bisericii pretutindeni o situațiune demnă, așa cum se cuvine Bisericii Ortodoxe, care, în Statele Ortodoxe, este Biserică națională. Se va determina modul alegerii Ierarhilor și al instalării lor în demnitățile pentru cari sunt determinați ca să fie o uniformitate în toate aceste Biserici. Să lipsească diferențele ce să observe astăzi, cari alimentează ura și clewetirea vrăjmașilor Ortodoxiei.

Să se determine cercul de activitate și influența pe care Biserica și Ierarhia trebuie să o aibă în

Stat și în raporturile cu el, pentru ca astfel Biserica să fie vie și lucrătoare în sânul societății creștine și să câștige în autoritate și putere.

Să se determine canoniceste drepturile, privilegiile și atribuțiunile Ierarhiei, atât în cercul activității Ierarhice și sacerdotale, cât și față de societate și păstoriți.

În legătură cu aceasta să se studieze și să se determine pozițiunea canonică a *Episcopilor ajutători* (Vicari, Episcopi titulari, fără activitate administrativă).

Congresul va hotărî soarta canonică a creștinilor și a bisericilor din *diaspora*. Aci este vorba de minoritățile cari se află departe de conaționalii lor, în mijlocul altor state. Și pot fi aceste minorități, sau în state cari au aceiași credință, însă altă naționalitate; sau în mijlocul celor de altă credință și de altă naționalitate. Termenul nostru bisericesc este că aceștia se află în *diaspora*, adică risipiți și împrăștiați în sânul altor popoare, de aceeași credință, nu însă de aceeași naționalitate, sau în sânul altor popoare diferite prin credință și naționalitate.

Cestiunea aceasta astăzi este de actualitate. Se poate zice chiar de mare însemnătate pentru libera dezvoltare etnică și religioasă a minorităților. Drepturile lor, în urma războiului mondial, au fost recunoscute prin diferitele tratate internaționale. Toate statele se interesează astăzi de minoritățile lor, și în deosebi cestiunea se prezintă în Orientul Ortodox cu un caracter special pentru minoritățile Ortodoxe în sânul statelor Ortodoxe. Din acest punct de vedere ea devine o cestiune de interes vital pentru noi Români, cari avem minorități în Bulgaria, Jugo-Slavia și Grecia; în afară de cei din alte state și din America.

Biserica Creștină s'a îngrijit de soarta minorităților creștine din chiar cele dintâi timpuri ale creștinătății. Prin canonul 28 al Sinodului al IV Ecumenic se recunoștea dreptul de Exarhie Arhiepiscopului de Constantinopol. Astăzi, când s'a dezvoltat principiul național, congresul nostru trebuie a se rosti asupra dreptului de exarhie asupra celor din diaspora. El va stabili, dacă trebuie a se mai avea în vedere numai unitatea de credință ca în trecut, sau trebuie a se ține seamă de naționalitatea căreia aparțin cei din diaspora.

Cu cestiunea minorităților sta în strânsă legătură și starea celor ce au trecut la unire cu Biserica Romei.

Suntem chemați a ne pronunța asupra cestiunii care astăzi este vitală pentru Biserică. Este vorba de căsătoria preoților văduvi și de căsătoria în genere a sacerdoțiului. Trebuie a ne spune cuvântul nostru, dacă taina nunței poate fi piedică, la viața conjugală în căsătoria dreaptă și legitimă pentru clerici văduvi și dacă taina

nunței, recunoscută taină sacră și sfântă a Bisericii și ținând seama de învățătura apostolică (Ebr. XIII, 4 Efes. V, 5 și următ. și alte multe locuri), poate fi piedică pentru înălțarea în toate treptele ierarhiei noastre bisericesti. Având în acelaș timp în vedere și practica Bisericii din primele veacuri, când taina nunței nu era socotită ca piedică nici pentru demnitatea de Episcop.

Apoi o cestiune de mai mare însemnătate care ne stă înainte și care apasă cumplit asupra Bisericii față de statul civil este cestiunea Calendarului. Toate statele creștine Ortodoxe au admis măsura timpului după Calendarul Gregorian.

Calendarul Julian, nu a rămas în lumea Ortodoxă decât numai în uzul bisericesc, și este știut că astăzi, cu acest calendar suntem în urmă cu 13 zile. Astăzi, împrejurările sunt astfel încât toate Bisericile Ortodoxe se interesează ca să aibă una și aceeași măsurătoare a timpului, nu numai cu societatea laică, dar cu toate Bisericile Creștine. Dorința tuturor este ca să sărbătorească împreună marile sărbători ale Creștinătății, atât pe cele cu data calendaristică fixă, cât și pe cele mobile, ținându-se de un calendar indicat de știința astronomică, căci ambele calendare, Gregorian și Julian astăzi în uz în lumea creștină au lacunele lor.

O cestiune, asemenea de mare importantă pentru Bisericile Ortodoxe, este armonisarea legiurilor bisericesti cu legiurile civile ale diferitelor state Ortodoxe, cu privire la căsătorie și divorț. Congresul nostru va studia și se va rosti asupra ei, căci este în interesul bisericii și în interesul moral al societății. Este însă mai pre sus de toate în interesul sanctității misterului nunței.

Trebue apoi, Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni a se studia cestiunea cultului latreutic al sfintei noastre Biserici, și în genere sfintele slujbe bisericesti, cunoscând că în Biserica Creștină Ortodoxă întreaga învățatură a Bisericii Creștine s'a intrupat în aceste sfinte slujbe. Ele sunt pentru credincioși nu numai legătura tainică cu Dumnezeuul mântuirii noastre și semnele văzute prin care ne împărtășim de darul dumnezeesc, ci sunt în acelaș timp și cea mai eloquentă și înălțătoare predică și didahie a acestei învățături.

Trebue a se studia cestiunea posturilor hotărâte de Biserică, căci ele stau în legătură nu numai cu pietatea și religiositatea credincioșilor, fiind mijlocul și îndemnul cel mai eficace către o viață curată și creștinească, după voia cea sfântă a lui Dumnezeu, dar sunt în legătură și cu învățătura de credință despre mântuirea noastră, căci ele sunt orânduite în legătură cu Nașterea și Invierea Domnului, cu venerațiunea ce trebue să o avem către sf. Apostoli, cari au propovăduit mântuirea la toată lumea, sigilând'o cu viața lor

martirică și cu venerațiunea ce o datorim preasfintei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria.

Trebue Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni, a se studia cestiunea judecării clericilor pe baza vechilor legiuri bisericesti și a tradițiunii păstrată în diferitele Biserici Ortodoxe. O uniformizare a modului de judecată, este de absolută necesitate, căci deosebirea apasă greu asupra conștiinței celor inculpați și vinovați, ceea ce nu trebue să fie în nici un fel de judecată, dar mai ales în judecățile bisericesti pentru servitorii sfântului Altar.

În afară de toate acestea timpul a adus Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni, lapte și întâmplări pentru a căror cinstire și consacrațiune se cere binecuvântarea Bisericii, se cer edică a fi religioase; iar ritual și rugăciuni pentru ele nu se găsesc în Evhologiile Bisericii. Dar fiindcă necesitatea reclamă cinstea lor prin slujbe bisericesti, vedem improvizându-se nu numai de Arhieri, dar chiar și de preoți tot felul de compilațiuni, și tot felul de rugăciuni improvizate ad-hoc, unele mai stranii de cât altele, și nu arare ori depărtate de spiritul sfintei noastre credințe. Este absolută nevoie a se studia acest lucru, căci nu se poate prevedea unde putem ajunge cu o astfel de licență neertată în alcătuirea de sfinte slujbe și rugăciuni rostite în Biserică și în numele credinței. Trebuie respectată tradițiunea păstrată cu sfințenie în sf. noastră Biserică în alcătuirea sfintelor slujbe și a rugăciunilor, ca ele să fie făcute de Biserică pe baza sf. Scripturi și a Tradițiunii, ca astfel să fie în spiritul sfintei noastre credințe.

Iată Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni, câteva din cestiunile cari trebuie să formeze obiectul de studiu al preocupărilor noastre. Sunt negreșit și altele multe cari se pot aduce.

Toate acestea trebuesc studiate de Congresul nostru și trebue a ne rosti asupra lor ca Biserică didactică și doctrinală. Și trebue a le studia cu toată râvna sacră și căldura credinței, ca să putem ajunge la conclusiuni drepte și întemeiate pe sf. Scriptură și Tradițiune, conforme în totul cu sfânta noastră credință.

Cu modul acesta vom pregăti terenul ca în urmă întreaga Ierarhie a Bisericii întrunită în Sinod al Bisericilor Ortodoxe să hotărască; căci ea este în drept, căci ea are răspunderea. *Ea singură are dreptul și puterea de a lega și a deslega*, tot ce se întâmplă în Biserica Dumnezeului Celui viu.

Incheiând cu aceste cuvinte expunerea mea, Vă rog, Sanctitate, Venerabili Arhieri și Onorați Domni a scuza dacă i-am dat această extensiune. Am socotit că sunt dator să aduc la cunoștința Congresului toate acestea. Am crezut

că sunt dator a anunța măcar sumaric cestiunile pe cari le-am discutat cu Ierarhii și Teologii diferitelor Biserici Ortodoxe și asupra cărora am convenit că trebuie să formeze obiectul preocupării noastre. Am zis.

* * *

Expunerea mea a fost ascultată cu atențiune și deosebit interes de membrii Congresului. Sanctitatea Sa Patriarhul mi-a mulțumit și m'a felicitat călduros pentru lămuririle aduse și comunicările făcute Congresului. I. P. S. Sa Iacov Mitropolitul

Dirahiului, luând cuvântul, pe lângă elogiile ce mi-a adus, a cerut Congresului, ca toate punctele semnalate în expunerea ce am făcut să se comunice tuturor membrilor Congresului. Propunerea fiind primită, Sanctitatea Sa Patriarhul a dispus să se reproducă într'un număr de exemplare suficient, spre a se distribui tuturor membrilor.

Am mulțumit Sanctității Sale Patriarhului și Membrilor Congresului pentru distinsa apreciere ce au făcut expunerii mele.

Dr. DRAG. DEMETRESCU

CIVILIZAȚIE FĂRĂ DUMNEZEU ?

Mai deunăzi, citind viața lui Papin, vestitul descoperitor al puterii aburului, am reținut un amănunt vrednic, cred eu, să fie cât mai mult scos la iveală. — Anume am reținut faptul, că acest mare binefăcător al omenirii a fost nevoit să-și părăsească țara și căminul părintesc pentru a înfrunța asprimea exilului și a mizeriei. — Și nu din altă pricină, ci numai pentru că în 1685, adică atunci când, revocându-se edictul din Nantes, s'a ridicat protestanților dreptul de a locui în Franța, — el, fiind protestant, nu a voit să se lepede de credința în care fusese crescut.

Este bine înțeles și la prima vedere amănuntul acesta vrednic să ne atragă toată luarea aminte. — Cred însă că înțelegem și mai bine măreția și însemnătatea acestei jertfe, în dată ce ne gândim, că omul care s'a jertfit astfel, nu a fost nici vreun becisnic bătrân aplecat spre mormânt, și cu mintea slăbită, nici vreun maniac incult, — ci un tânăr, având la 1685 vârsta de numai 38 de ani, și fiind numărat printre cei mai de seamă savanți în ceea ce privește pozitivă știința a matematicilor și a mecanicii aplicate.

Și acuma?

Acuma nu mai avem războaie și prigoniri religioase. Cel mult dacă astăzi pe tema religioasă se mai stârnesc pacinice discuțiuni provocate de cei din lagărul materialist, unde câțiva pseudo-nereligioși, din înfumurare, practică ateismul, după cum câțiva ipocriți *tartuși* de altădată, practicau din interes bigotismul. — Purtăm însă astăzi din belșug netrebnece lupte, fie pentru a ne sui cât mai sus pe scara dregătoriilor, fie pentru a ajunge să trăim cât mai în larg. — Dar câte odată, și mai mărunta este încercarea, la

care ni sunt puse puterile sufletului, și cu toate acestea, cu iuțea cinematografului ne scuturăm de unele principii și îmbrățișăm altele.

Suntem în progres?

Unii s'au și grăbit să spună că nu. — Așa de pildă, — iată ce tristă încheiere trage sociologul francez I. Bourdeau în al său: *Bilanț asupra secolului al 19 :*

«In practică oamenii au devenit mai buni? Poate că mai degrabă avem o substituie de viții și de virtuți și nu un progres adevărat. — Sensibilitatea noastră nu ar mai putea să îndure spectacolul torturilor și al pedepselor, care abia dispăruseră acum o sută de ani. — Filantropia se răspândește, iar caritatea în societatea modernă devine un sport. — Tolstoi își are partizanii săi, dar și Nietzsche, care exaltă neîn durarea, nu e lipsit de ucenici. — Crimele și delictele nu se împuținează de loc. — Alcoolismul face crescând pustiiri. — *Formele* pasiunilor noastre în viața privată, s'au îndulcit simțitor; dar trebuie să ne felicităm pentru această îndulcire, fără a putea să ne mândrim cu o îmbunătățire esențială».

Și tot astfel se rostea mai deunăzi la noi un om de știință și anume docentul universitar, doctorul Paulian Em. Demetru, care nu se sfiea să subscrie următoarele: «Cultura ne-a făcut egoiști, și timpurile grele au accentuat această patimă. — În vârtejul unei vieți, ce arde prea repede, nu ne gândim de cât la noi pentru a ne face viața cât mai plăcută. — Cultura și civilizația au distrus morala».

De mirare, nu-i așa? — Foarte de mirare. — Și totuși, — sunt mulți la număr oamenii, și nu

tocmai dintre cei de rând, care nu vor să preamărească *in bloc* sumedenia de cuceriri ale civilizației moderne. — Așa, Emile Faguet, cunoscutul scriitor și academician francez, nu se codește să arunce în lume următoarea îndrăsneată mărturisire:

«Rezultă dar că civilizația poate că este o întoarcere înapoi, și că ea ne duce în spre barbaria într'altfel înfățișată și într'altfel îmbrăcată. — Poate că, luând cu o mână, ceea ce-ți dă cu cealaltă, și compensând orice progres printr'un pas înapoi, și orice bun nou, printr'un rău nou, ea ne lasă veșnic în același punct. — Ei bine, această din urmă părere, care este mai curând a mea, fără să pot spune precis pentru ce, o adopt eu de preferință înaintea altei păreri».

În orice caz, — pare neîndoios că azi, când în văzduh vedem sburând aeroplane, — pe pământ nu prea zărim caractere, care pentru o credință, și *nimica nădăjduind* aci pe pământ, să semene măcar pe departe cu cele care pe vremuri, gonind după cununa cea nepieritoare, se avântau pe calea cea strâmtă și cu scârbă.

* * *

Tocmai încheiam aceste rânduri, când iată că un prieten, venind la mine și citind cele până aci scrise, îmi întâmpină: Nu crezi oare că în ceea ce privește învierșunarea, cu care își apără și își propagă ideile, — ucenicii socialismului de azi sunt vrednici de a fi puși alături de creștinii de altă dată?

La prima vedere — i-am răspuns eu — comparația făcută pare în totul la locul ei. — Un lucru însă se pierde din vedere, și anume că, în timp ce vechii creștini stăruiau în a lor credință, având deplină asigurare, că înfruntând moartea, temnița sau exilul, vor trebui să bea paharul amărăciunilor până în fund, — ucenicii de azi ai socialismului, își apără, ce e drept, catehismul, dar cu nădejdea și chiar cu siguranța, că cei care pentru câțva timp numai au fost băgați în temniță, vor fi în curând scoși la lumină pentru a fi trimiși în parlament sau cel puțin purtați în triumf și aplaudați în club. Și nu numai aceștia, dar și cei care cu atâta grabă se aruncă în greve, sunt siguri că oricând

vor putea reîntra în ateliere, și nu ca niște învinși, ci cu capul tot mai sus, cu salariul tot mai ridicat, și primind plată chiar și pentru zilele petrecute în nelucrare.

Iar dacă mai adăugăm și faptul că mișcările socialiste sunt din nenorocire tot privite cu o mereu crescândă simpatie, — și mai lesne înțelegem cât de profitabil și de surâzător este, să te înrolezi printre cei mai învierșunați ucenici ai socialismului.

Și atât de sus stă jertfa săvârșită de savantul Papin pentru apărarea credințelor sale religioase, — în cât cu ea, nu se pot măcar pe departe compara, nici așa numitele jertfe, pe care unii savanți astăzi le fac, urmărind anumite descoperiri. — Căci, pe când bietul Papin, era nu se poate mai sigur că, alegându-și calea exilului, — va avea totul de înfruntat și de îndurat, — încrezuții savanți de astăzi, au cel puțin 95% șanse că în căutarea descoperirilor lor nu se vor întâlni cu vreo cât de mică primejdie. — Și apoi, bietul Papin, nici nu se aștepta, și pe atunci nici nu putea să se aștepte, să i se trâmbeze prin ziare jertfa, — lucru care astăzi din belșug slujește spre încântare și spre îmboldire savanților noștri.

Dar să ne oprim.

Ceea ce am vroit să arăt este că numai dintr'o credință tare religioasă poate țâșni acel puternic spirit de jertfă cu totul despovărat de măruntele și netrebnicele preocupări, care de obicei se sbat în becisniul lut omenesc. — Căci nu este, cred, adevăr mai trainic ca cel pe care înțeleptul Taine l-a săpat în cuvintele: «numai credința religioasă ne poate sluji drept o mare pereche de aripi, care ne ajută să ne ridicăm dela pământ».

Oricum însă, — neîndoios este că moderna noastră civilizație, dușmănind pe Dumnezeu, și rezemându-se numai pe niște infumurate doctrine filosofice, nu a fost în stare să impună nici *celor puțini*, — adică nici celor aleși, înaltele virtuți, pe care și *în cei mulți* a fost odinioară vrednică să le implante atât de adânc smerita religie creștină.

M. MIHĂILEANU
Profesor, Pitești

GENEALOGIA MÂNTUITORULUI ¹⁾

Era obicei la Iudei ca gradele de înrudire să se numească prin apropiere. Un caz eloquent este acesta: «Și (Ahaz) nu făcu drepte în ochii lui Iehova ca David, părintele său» (2 Cron. 28.₁) și de fapt Ahaz nu era născut de David și nici măcar rudă mai deaproape nu era cu el. Tot astfel Iacob cel mic, fiul lui Alfeu și al Mariei, sora Maicii Domnului (Marcu 15,₄₀) se numește «fratele Domnului» (Mat. 13, 55) deși ei erau veri, iar în ceea ce privește gradul de rudenie dintre Ioram și Ozia, găsim că Ozia era strănepot lui Ioram, și Evangelistul Mateiu, povestind uzul de vorbire și planului său, putea să zică: «Ἰωρὰμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν».

Ozia sau Azaria, urmând la tron tatălui său Amasia, domni 52 de ani în Ierusalim, fiind destul de pios. Căzând în trufie, voi să fie și preot și rege — pontifex maximus, ca la păgâni — dar fu lovit de lepră și tratat în consecință (2 Cron. 26,₁₆₋₂₁; 2 Regi 15, _{1 seq}), iar în locul său ajunse Ἰωάθαμ, care administră regatul tatălui său și domni 16 ani.

Ahaz este fiul și urmașul lui Iotam. Domni 16 ani în cea mai strașnică nelegiuire. Introduse idolatria în tot regatul Iuda și murind, nu a fost îngropat în cripta regilor. «Și Ezechia, fiul său, domni în locul său (2 Cron. 28.27) 20 de ani, «făcând drepte în ochii lui Iehova» și muri acesta și «fu înmormântat în cel mai bun dintre mormintele fiilor lui David și la moartea lui îl onorară tot Iuda și locuitorii Ierusalimului. Μανασσῆς — fiul său, domni în locul său» (2 Cron. 32, ₃₃) 55 de ani, mai întâiu nelegiuit și apoi mai bine, lăsând tronul, la moartea sa, fiului său Αμώς, care, după o scurtă domnie de 2 ani, lasă tronul fiului său Ἰωσείας.

Dinastia regală din Iuda, după cele relatate, s'a păstrat în casa davidică regulat din tată în fiu, înlănțuind genealogia urmașilor lui David întocmai precum se găsește la Matei în rândurile: Ὀσειὰς δὲ ἐγέννησεν τὸν... Ἰωσείαν.

Acum din nou se prezintă o greutate căci evangelistul zice: Ἰωσείας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰερχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος (vers. 11).

Iosia este cel mai pios rege din Iuda. În timpul lui, arhiereul *Hilkia* a găsit cartea legii în Sanctuar și el, Iosia, a reînnoit legătura, a desființat idololatria și a întărit cultul. Moartea i-a fost violentă, dar jalea poporului a fost demnă de viața lui. Apoi «poporul a luat pe *Ioachaz*,

fiul lui Iosia, și l-a făcut rege în locul părintelui său» (2 Regi 23,₂₀). Ioachaz, după o scurtă și nelegiuită domnie de 3 luni, lasă locul fratelui său *Ioachim* sau *Eliachim*, pus cu forța de către faraonul *Neco*; iar acesta, după o domnie de 11 ani, lasă locul fiului său Ioiachim.

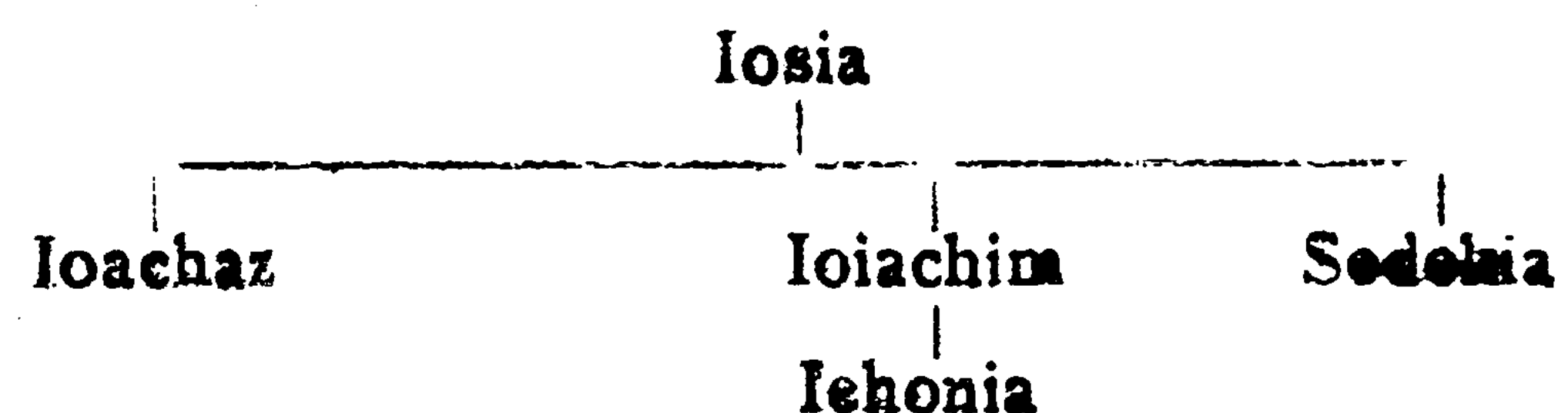
Ioiachim, în care avem să vedem pe Ἰερχονία: al evangelistului Matei (comp: יְרֵמְיָהוּ Ieremia 22, _{24, 25} cu יְרֵמְיָהוּ Ier. 29,₂) a fost fiul și succesorul lui Ioiachim și, ca și acela, nelegiuit, și n'a domnit de cât 3 luni, căci fu dus de către Nabuhodonosor în Babilon, iar, în locul lui său Nabuhodonosor puse ca rege, pe Matatia, schimbându-i numele în Sedekia ¹⁾.

Pentru concordanța cu cele dela Matei I, ₁₁ sunt mai multe păreri.

Evtimie Zigadinos zice că acela pe care cartea Regi și Cronici îl numesc Ioachaz, pre acela Ezdra (II) l-a numit Iehonia, de oarece Iehonia al cărții Ezdra este, după toate semnele, Ioachaz. Sf. Epifanie scrie că au fost doi Iehonia, unul după altul: tatăl și fiul și că unul din prescriitori a șters pe unul și astfel la această perioadă de 14 generațiuni se găsesc numai 13 nume ²⁾.

Stephanus și *Colinus*, iar în timpurile mai nouă *Kink*, cred că, din textul pe care-l avem astăzi, e omis Ioiachim, al 2-lea fiu al lui Iosia, și deci trebuie îndreptat astfel: Ἰώσια δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωακείμ καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ. Prin aceasta Iehonia are mai mulți frați și aceasta e contrar celor spuse de 1 Cron. 3,₁₆ ³⁾. Noi nu vedem aici nicio greutate și iată de ce: Iosia a născut pe Ioiachim, iar acesta pe Iehonia. Faptul că evangelistul zice: ...τὸν Ἰερχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ne face a crede că Iehonia a avut și alți frați, care nu sunt amintiți în cărțile Regilor și a Cronicilor, dar a căror nume sau mențiune despre ei s'a păstrat în tradițiune sau în arhivele publice. Astfel nu fără interes este că Luca mai amintește fapte similare, când zice (1₆): «Zaharia era din despărțirea lui Abia și

¹⁾ *Dănău* o. c. zice: «Iehonia n'a avut de cât un frate, pe *Tedekia*». De fapt, acest Sedekia nu-i frate cu Iehonia, ci fiu lui Iosia și unchiu lui Iehonia (2 Regi 24,17). Iosia a avut patru fi, dar cel din urmă, Șallum, nu a domnit, următorul tablou lămurește chestiunea:

²⁾ *Teoflaci* o. c. pag. 8.

³⁾ *Dănău*, o. c. (572).

¹⁾ Vezi Nr. trecut

avea femeie din ficele lui Aaron»; «Anna profeteasa, fiica lui Fanuil din seminția lui Așer» (2,36) iar Paul, însuși, știe despre sine că se trage din «seminția lui Veniamin». (Rom. XI, 1; Filip. III, 5). Și în biblioteci— casa arhivei despre care se vorbește 'n Biblie— se păstrau desigur multe liste genealogie. În această privință, foarte elocventă este genealogia familiei lui Iosif Flavius, despre care el singur spune, (*Contra Apionem* I, 7), că a găsit-o în arhivele publice, deși el nu era dintr'o familie așa de însemnată ca cea davidică. Noi nu putem presupune, cu Maldonat și alții, asemănarea numelor și a concluziona la aceia că numele יהוֹיָכִים și יְהוֹיָכִים ar reprezenta una și aceeași persoană, pentru că: 1) e contra textului ce ne servește ca izvor; 2) e contra firii limbii ebraice, care nu permite o licență fonetică atât de mare, și 3) e contra istoriei momentului. Dar nici nu putem crede ca d. *Dându*, că o greșală a copistului a omis pe 'Iωακείμ, pentru că nu suntem dispuși a vedea greșeli în cărțile sfinte.

Hieronymus crede că Iehonia nu trebuie numărat, ci că trebuie să ne oprim la tatăl său, la Ioiachim. «Sciamus igitur, Iechoniam priorem ipsum esse quam et Ioakim, secundum autem filium, non patrem quorum prior per *k* et *m* sequens per *ch* et *n* scribitur, quod scriptorum vitio et longitudine temporum apud Graecos Latinosque confusum est». În ajutorul lui *Hieronymus* sar încă și împrejurări peste care nu putem trece. Așa, după textele M U 30 Alii Syr. Hierosolimitanus, Philoxeniana, Irenaeus, Epiphanius și Aphraates, locul respectiv sună : «Josias genuit Joakim, Joakim genuit Jechoniam et fratres ejus in transmigratione Babylonis», mai ales că, în multe texte, la cuvântul Iehonia se află asterisc. Asemănarea lor apare perfect de bine :

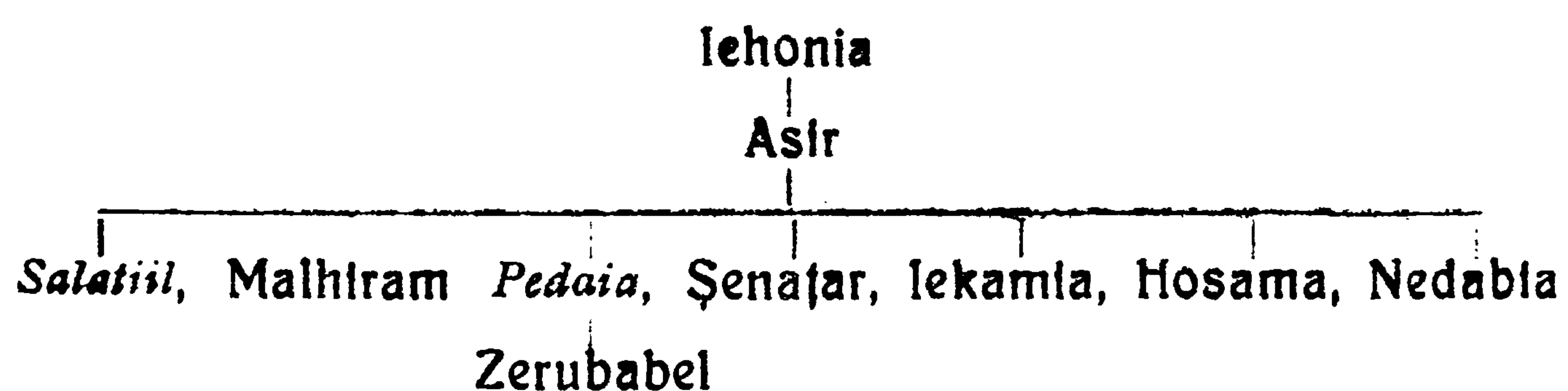
Tatăl : יהוֹיָכִים (masora) יְיָכִים (Pesito) 'Iωακείμ (LXX).

Fiul : יהוִיָכִים (masora) יְיָכִים (Pesito) 'Iωακείμ'. și numai o pronunție absolut exactă dacă-i deosebește, iar în scriere o înlocuire a numelui unuia cu a celuilalt este mai mult decât posibilă. Și acesta se pare că-i adevărul!

«Ἐπὶ τῆς μετακείας Βαβυλωνίωνος— usque in translationem babillonis-codex K — la strămutarea în Babilon», nu înseamnă că l-a născut chiar în Babilon, ci că a fost născut «în spre timpul captivității din Babilon» cum crede și *Luther* care traduce: «um die Zeit der babylonischen Gefangenschaft», iar *Teodor Beza* traduce: in transportatione illa Babylonica, întemeind discuția și pe sprijinul istoric al momentului și pe tradu-

cerea mai nouă a lui *Osterwald* : après la déportation à Babylone.

«Μετὰ δὲ τὴν μετακείαν Βαβυλωνίωνος Ἰεχονίας ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ — după (stră)mutarea în Babilon, Iehonia a născut pe Salatiil». Iehonia a avut ca fiu pe Așir (1 Cron. 3,17) iar acesta pe Salatiil, Malhiram, Pedaia, Senața, Iekamia, Hoșama și Nedabia (1 Cron. 3, 17 18). Salatiil era deci nepot lui Iehonia și era «gubernator lui Iuda» în Babilon (Agheu 1,1). El a avut ca fiu pe Zerubabel care apare ca nepot al lui Salatiil în 1 Cron. 3,19 și anume ca fiu al lui Pedaia, frate cu Salatiil. Cu care relațiune vom rămânea și care este cea adevărată? Atât Agheu, cât și Cronicile întrebunțează pentru noțiunea *fiu* acelaș cuvânt יָדָבָר care s'a tradus aici prin *nepot* după aceeaș regulă după care cuvântul יָדָבָר se înțelege prin apropiere cu cuvântul «strămoș» Ambele locuri se concordă, după legea căsătoriei de levirat, astfel : Salatiil a murit fără urmași și pe soția sa a luat-o fratele său Pedaia, care a născut, din soția fostă a lui Salatiil, pe Zerubabel. Agheu, în locul citat, numește pe Zerubabel «fiu al lui Salatiil», care era tatăl după părenție, iar Cronicile zic că Zerubabel era «fiu al lui Pedaia», ca tatăl după naștere. Iată tabloul:

Zerubabel era principe în Iuda, ca nepot al regelui Iehonia. El a primit dela Cyrus — către anul 536 a. H. — voia a se reîntoarce cu Iudeii la Ierusalim și a rezidi templul (Ezdra 4,6).

Ζωροβάβελ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀθιοῦδ, ... τὸν Ἐλιακείμ, ... τὸν Ἀζώρ, ... τὸν Σαδώκ, ... τὸν Ἀχείμ, ... τὸν Ἐλιοῦδ, ... τὸν Ἐλεάζαρ, ... τὸν Μαθθάν, ... τὸν Ἰακώβ, ... τὸν Ἰωσήφ, τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός. Cu excepția a patru minuscule, citirea aceasta este în toate manuscrisele grecești. Articolul τὸν lipsește din cod Δ, numele Ἰησοῦς lipsește în minusculele 1 și 64. Această citire o are și Pesito, Syra Philoxeniana, Syrus Hierosolymitanus, glossa armeană și etiopiană. Vulgata are așa: Iacob autem genuit Joseph virum Mariae, de qua natus est Jesus qui vocatur (=dicitur-cod : g a t și itala a c t d) Christus». A doua citire sună așa : Ἰ. ἐ. τὸν Ἰωσήφ ὃ μνηστευθεῖσα (sic) παρθένος Μαρίας, ἐγέννησεν Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν (în 4 minuscule grecești din sec. XII), a treia sună așa : «ὁ Ἰ. ἐ τ. Ἰ. τοῦτον ὃ μνηστευθεῖσα ἦν Μαρίας ἢ παρθένος αὐτῆ ἢ ἔτεκεν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν» (Syrus Cureton) sau «... ἢ παρθένος

ἐγέννησεν τὸν Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν» (Sy-
rus Sinaiticus) ¹⁾. Citirea autentică se pare că
este cea dintâiu, iar celelalte par emendațiuni
ale acesteia.

Dela Zerubabel înainte, nu mai avem date
despre persoanele amintite în această genealogie
și totuși nu putem pune la îndoială niciunul din
numele acestea pentru că nu putem admite greșeli
și Duhului Sfânt, care a povățuit, inspirat și
condus scrierea cărților canonice a s. Scripturi.

Ar mai fi încă două cuvinte de spus pentru
a sfârși cu lista genealogică a evangelistului
Matei.

a) Matei încheie cu cuvintele: «bărbatul Ma-
riei din care s'a născut Iisus *ce se zice* Hristos» ²⁾.
Formula aceasta «ce se zice—ὁ λεγόμενος—τὸν
λεγόμενον, qui vocatur (=dicitur)» se mai întâl-
nește la Mateiu în pasagiul unde se face între-
barea: «Lui Baraba sau lui Iisus *ce se zice* Hris-
tos» (XXVII, 17) și mai jos când Pilat întreabă
pe Iudei: «Dar ce voi face cu Iisus *ce se zice*
Hristos?» (XXVII, 22). Din aceste citate se vede
la Matei intenția sa de a aminti mereu cititorii-
lor săi că Iisus este Mesia adică Χριστός.

Incheierea evangelistului este foarte potrivită,
de oarece el scria pentru Iudei, care erau în
așteptarea împlinirii profețiilor spuse cu mult
înainte, de către profeții V. T. Și dacă pro-
feții aveau multe de spus despre Μασαίαχ, una
din ele, a cărei împlinire o așteptau Iudeii, zi-
cea așa: «Iată Fecioara în pânțece va lua și
va naște fiu și va chema numele lui Imanuel, cu
noi (este) Dumnezeu» (Isaia 7,14).

b) Pentru același motiv, întrebunțează el și
diviziunea genealogiei după cele 3 perioade ale
istoriei poporului Iudeu (Matei 1,17). Ține Evan-
gelistul ca numai decât să scoată în fiecare pe-
riod 14 nume, sacrificând adesea nume care,
după *economia lui Dumnezeu*, trebuiau să lip-
sească din neamul Mântuitorului.

Acest fapt a dat sămânță de vorbă criticii și
unii au crezut că acest număr este produsul
consonantelor numelui $\Gamma\Delta\epsilon$, adică 4 + 6 + 4, de
oarece David este persoana în jurul căreia se

învârtește întreaga genealogie ¹⁾. Numărul 14
este multiplu cu 2 a numărului mistic șapte,
despre care Bähr zice: «Das formelle Einthei-
lungsprincip des mosaischen Festcyclus ist die
Siebenzahl, die das Ganze wie alle seine ein-
zelnen Theile beherrscht und der Ruhe—oder
Gotteszeiten den Charakter des heiligen auf-
prägt, so dass sie dadurch als Heiligungszeiten
bezeichnet sind» ²⁾. Numărul șapte la toate po-
poarele vechi era un număr mistic. În legătură
cu el, și-au regulat Iudeii sărbătorile, și aceasta
pentru că șapte era numărul zilelor creației și
pentru că el era suma a 2 numere mai mici: 3,
ca simbol al Dumnezeirii și 4 simbolul care
arată lumea întreagă, «cele 4 laturi ale pământu-
lui» (Isaia 11,13), etc. ³⁾.

3. Genealogia Mântuitorului după Sf. Ev. Luca

Evangelistul Luca începe evangelia sa dela
Iisus Hristos care se botează și merge către
Tatăl ceresc, către Dumnezeu. Scopul și audi-
torul evangheliei lui Luca se vede că erau deo-
sebite de scopul și auditorul evangheliei lui Ma-
teiu, cum am arătat mai sus. De aceea Luca
începe genealogia astfel: «Καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς
ἀρχαμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριακοντα ὢν υἱός, ὡς ἐνομι-
ζέτο Ἰωσήφ τοῦ Ἠλεὶ (III, 23).

Eutimie Zigaben, tâlcuind aceste cuvinte, zice:
că Iisus era ca de 30 de ani când a început
să facă minuni și să învețe, fiind, nu după ade-
văr, ci precum se părea — ὡς ἐνομίζετο Iudeilor,
fiul lui Iosif, al lui Eli., până la Adam, care a
fost al lui Dumnezeu, adică dela Dumnezeu.
Pentru că lui Adam nu om i-a fost tată, ci Dum-
nezeu l-a zidit. Iar *Teofilact* zice ca să arate că
cel ce acum s'a născut cu trup dela Dumne-
zeu este... Nu se crede, de unia, că Nașterea
Domnului este fără de sămânță. Deci vrând să
arate Evangelistul cum că și altădată fără de
sămânță s'a născut om, dela cei de jos se sue
la Adam și la Dumnezeu, ca și cum ar fi voit
se zică nouă: dacă nu crezi că al doilea Adam
s'a născut fără de sămânță, sue-te cu mintea
la cel dintâiu Adam și vei afla că s'a născut
și el fără de sămânță.

Tot la acest text mai găsim o variantă ⁴⁾ care
zice așa: Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριακοντα ἀρχαμενος
ὢν ὡς ἐνομίζετο ⁵⁾ υἱὸς Ἰωσήφ, iar Osterwald tot

¹⁾ Heer. o. c. pag. 158-162.

²⁾ „Pentru care pricină spune neamul lui Iosif și nu al Năs-
cătoarii de Dumnezeu? Căci care împărtașire are Iosif cu naș-
terea cea fără sămânță?” Nici una! „Dar de oarece lege era a
nu se pune în numărul neamurilor femeile, pentru aceasta nu a
pus neamul Fecioarii. Inșă spunând neamul lui Iosif, l-a spus
și pe al ei. Pentru că era lege (Num. 27) să nu ia femeile din
alte seminție nici din altă familie, ci rudenie, din aceeași fa-
milie. Deci, de vreme ce acest fel de lege era, e lămurit că și
lui Iosif, numărându-se neamul, se aduce împreună și numărul
neamului Născătoarei de Dumnezeu. Căci cu adevărat din ace-
iași seminție era Născătoarea de Dumnezeu și din același neam.
Iar bărbat al Mariei l-a numit pre el după obișnuința cea de
obște, că pe logodnic obicei avem a-l numi bărbat al logodnicii,
deși nu s'a făcut încă nunta”. (*Teofilact*, o. c. pag. 9).

³⁾ *Dănău*, o. c. 561 zice că părerea aceasta nu este exactă
de oarece aici nu este vorba de David ci de Iisus. Totuși nu
credem că, deși Iisus este persoana la care se conchide, totuși
persoana în jurul căreia se învârte toată genealogia este David
care ocupă mijlocul între Iisus și Abraam.

⁴⁾ *Symbolik des mos. Kultus* II, 582, 2, la Onciul, o. c. 493.

⁵⁾ *Onciul*, o. c. pag. 30.

⁶⁾ Subsemnare în *Novum Testamentum Graece recensuit*. Cor-
stant de Tischendorf. Lipsiae 1899, pag. 215.

⁷⁾ Codicii prezintă variantele: ut (sic—codex c, quod—cod
b, c, ff, g l q, qui cod r) putabatur (putaretur, existimatur—
codex a, f, videbatur—cod. d, g, videbatur et dicebatur—cod
b, +esse—cod.: b, c, d, e, g, ff, l, g, a, r.

aşa: Et Jésus avait lorsqu'il commença, environ trente ans, étant à ce que l'on croyait, fils de Joseph...».

Porivit stării politice și sociale de pe atunci, natural că și asupra Nașterii Mântuitorului s'a scris un protocol, un fel de act de stare civilă, în care se va fi trecut ca tată Iosif. Forma acestui protocol ar fi putut fi cum zice Heer: «Joseph hiers verzeichnen die Geburt eines Sohnes sau «joseph wurde Vater eines Sohnes» sau, mai exact «Joseph wurde ein Sohn geboren mit Namen Iesus von der ihm angetrauten Braut Mariam»). — Iosif a născut pe Iisus din Maria.

Nu fără un anumit scop unii autori mai noi s'au apucat ca să intercaleze un senz nou și să facă din propoziția $\omega\varsigma \epsilon\nu\omicron\mu\iota\zeta\epsilon\tau\omicron \upsilon\iota\omicron\varsigma \text{ } \text{I}\omega\sigma\acute{\eta}\phi$ o propozițiune incidentă și stabilesc restul frazei de mai sus sărind dela $\omega\upsilon\upsilon$ tocmai la $\tau\omicron\upsilon \text{ } \text{H}\lambda\epsilon\iota$, cu următorul înțeles: existens (cum putaretur filius Iosephi) filius, id est nepos, Eli — fiind (cum se credea fiul lui Iosif) fiul, adică nepotul lui Eli²⁾. La acest senz au fost siliți mai mulți autori să ajungă și anume și-au legat rațiunea de a fi a discuțiunii lor pe faptul că înainte de $\text{I}\omega\sigma\acute{\eta}\phi$ nu este $\tau\omicron\upsilon$, ci doar înainte de $\text{H}\lambda\epsilon\iota$ și că, așa dar $\upsilon\iota\omicron\varsigma$ ar sta în legătură cu $\tau\omicron\upsilon \text{ } \text{H}\lambda\epsilon\iota$. Textul fiind în modul acesta: « $\omega\upsilon\upsilon$... $\upsilon\iota\omicron\varsigma$... $\tau\omicron\upsilon \text{ } \text{H}\lambda\epsilon\iota$ fiind... fiul... lui Eli».

Articulatul $\tau\omicron\nu \text{ } \text{I}\omega\sigma\acute{\eta}\phi$ îl au unele texte ca: N, Γ, 2, 118, 131, 209, Africanul, Eusebiu, Athanasie, Epiphanius, Cyr. dar lipsește în N A B D L X Δ Λ Π și la Origen și chiar la Justin³⁾.

Critica s'a agățat de acest biet $\tau\omicron\upsilon$ și l-a dat unor scriitori ca pronume, iar altora ca articol, în cazul genitiv singular. La această ultimă tornă gramaticală rămânem și noi, căci la ea ne conduc toate textele ce am avut sub ochi și $\tau\omicron\upsilon$ de aci ca și $\tau\omicron\nu$ dela Mateiu, ne arată ascendența, cum acolo, la Mateiu, descendența, — cum de altfel, pentru cazul dela Luca, se vede și în traducerea lui Luther: «... und ward gehalten für einen Sohn Josephs, welcher war ein Sohn Elis...».

Potrivit metodei urmate până acum, vom căuta să arătăm, după textul biblic, realitatea, pe cât se va putea, a persoanelor amintite la Luca. Și pentru ca procesul psihologic să nu fie atins, vom pleca prin partea mai mult cunoscută, adică invers cum procedează Luca Evanghelistul, care, potrivit scopului său, se *sue*, iar noi, potrivit scopului nostru, ne *scoborâm*, pe treptele aceleiași scări.

Vom începe deci dela Dumnezeu care creă

pe Adam cu propriile sale mâni. «Adam cunoscu pe femeia sa. care născu un fiu și se chemă numele său Set» (Geneza 4,25). Urmașul acestuia se numește la Luca $\text{E}\nu\omega\varsigma$ (Gēn. 4,26) iar în alt loc, vers₁₇, i se zice *Enoh*—precum l-am numit și noi în capitolul precedent.

Luca, potrivit celor dela 1 Cron. 1,11 se sue pe următoarele scări: Adam, Set, Enos, Kenan¹⁾ Mahaleil, (este trecut cu vederea în codex ϵ) Jared, Henok, Matuselah, Sameh, Noe, Sem care are ca fiu pe Arfacsad (v. 17), iar acesta pe Selah și acesta pe Eber (v. 18), dela care își trage poporul Ebreu numele. Eber născu doi fii, pe $\Phi\alpha\lambda\acute{\epsilon}\kappa$ și Ioktan. Iar urmașii lui Falec sunt: Regu, Serug, Nahor, Terah și Abraam (v. 24-25). Numele acestea se recunosc destul de bine în cele dela Luca:... $\text{P}\alpha\gamma\alpha\delta$... $\Theta\acute{\alpha}\rho\alpha$... Fares (emis în cod A), Ezrom (la Wulfila Aizor)...

Urmașii lui Abraam au fost urmăriți după textul Bibliei, mai sus, în următoarea descendență: Abraam, Isaac, Iacob, Iuda, Fares, Ezrom. Aici ni se prezintă două nume (la Tischendorf două, iar la alții numai unul): $\text{A}\rho\upsilon\epsilon\iota$ și $\text{A}\delta\mu\epsilon\iota\nu$ ca înaintași ai lui $\text{A}\mu\iota\nu\alpha\delta\acute{\alpha}\beta$. Aceste două nume nu le întâlnim în textul sfintei Scripturi din care știm că $\text{A}\mu\iota\nu\alpha\delta\acute{\alpha}\beta$ este urmașul lui $\text{A}\rho\acute{\alpha}\mu$. Numele $\text{A}\rho\upsilon\epsilon\iota$ din codex N B L X T și alții codici greci se numește $\text{A}\rho\acute{\alpha}\mu$ în A D E C H U Π și în unii minusculi greci și latini. Tot așa în textul ebraic se numește $\text{A}\rho\acute{\alpha}\mu$.

Amândouă vechile Itale au făcut din un nume două: aram + irram, b aram + irram ceea ce a îndreptățit numele $\text{I}\omega\acute{\alpha}\rho\alpha\mu$ din codex K M S V Δ Λ asemenea în 70 de minusculi în Syra Filoxeniană și etiopiană ($\omega\rho\acute{\omicron}\nu$). Numelor $\text{A}\delta\mu\epsilon\iota\nu$ și $\text{A}\mu\iota\nu\alpha\delta\acute{\alpha}\beta$ care se găsesc la Tischendorf, Syrus sinaiticus îl face $\text{A}\rho\acute{\alpha}\mu$.

Se poate ca dreptatea să stea de partea acestuia. Și anume singurul nume din aceste două se pare că a fost $\text{A}\delta\mu\epsilon\iota\nu$ + $\text{A}\mu\iota\nu\alpha\delta\acute{\alpha}\beta$ + $\text{A}\rho\acute{\alpha}\mu$ = Aminadam, de oarece o schimbare se pare că ar avea loc, după regiuni, între A și A' .

Dela Aminadab genealogia după Luca merge întocmai ca cea după Mateiu suindu-se pe scara ce scoboară astfel: $\text{N}\alpha\alpha\sigma\omega\nu$, $\text{S}\alpha\lambda\acute{\alpha}$, $\text{B}\omicron\delta\varsigma$, $\text{I}\omega\delta\eta\delta$, $\text{I}\epsilon\sigma\sigma\alpha\iota$ și $\text{D}\alpha\beta\epsilon\iota\delta$ tot persoane descrise mai sus.

Aici din nou ni se prezintă o greutate peste care nu putem trece ușor.

Mateiu zice: $\text{D}\alpha\beta\epsilon\iota\delta \delta\epsilon \epsilon\gamma\epsilon\nu\nu\eta\sigma\epsilon\nu \tau\omicron\nu \text{ } \text{S}\omicron\lambda\omicron\mu\omega\nu\alpha$..., precum am și găsit în izvoarele cercetate. Dar în 2 Sam. 5, 14—16 pe lângă Solomon ni se amintesc ca fii ai lui David încă 9 inși, între care, ca al 3-lea în ordinea nașterii este Natan, pe care evangelistul Luca îl dă ca

¹⁾ Heer, o. c. pag. 30, 31.

²⁾ Schleyer în Revista Teologică 1836, pag. 540 (după Dănău).

³⁾ Heer, o. c. pag. 93.

¹⁾ Lipsește în textul ebraic și siriac dacă ne cumva am vrea să-l confundăm cu $\text{A}\rho\acute{\alpha}\mu$ care există acolo.

²⁾ Heer, o. c. pag. 71 seq.

fiu al lui David. Natan, ca și Solomon, era fiul lui David, sămânță binecuvântată, în care trebuia să se împlinescă făgăduința și promisiunea făcută lui David și protopărintelui său Abraam.

Până la David Luca a mers mână în mână cu Mateiu, exceptând cele semnalate și pe care le-am și rezolvit potrivit posibilității.

Înainte de a trece mai departe cititorul își va pune întrebarea: cum rămâne cu profeția lui Iacob: «Sceptrul din Iuda nu se va depărta, nici legislator din coapsele lui, pînă ce nu va veni Silo-Pacificatorul¹⁾ și Aceluia²⁾ i vor da ascultare popoarele» (Genesa 49,10) și ce ne facem cu promisiunea dată lui David: «voiu întări scaunul împărăției tale» (2 Sam. 7,13), căci doar știm că din urmașii lui David numai cei prin Solomon au domnit, iar cei prin Natan nu?

Ambele întrebări au un singur răspuns.

Mateiu scriind pentru Iudei, trebuia să se ție strict de toate cutele istoriei iudaice și a legii și a obiceiurilor lor, trebuia să scrie ca un Iudeu pentru Iudei, de oarece cititorii săi, iudeo-creștini, aveau nevoie să fie întăriți în convingerea că Acela în care au crezut și s'au botezat este Așteptatul popoarelor, Acela despre care se scrie în lege și în profeți. Scopul său este ajuns prin amănunțita cercetare și rigurosul plan de care s'a ținut. Cu totul altfel stă cazul cu Luca.

Luca, el însuși din păgâni, scrie către ὁ κράτιστος Θεόφιλος și cei de o samă cu el, păgânocreștinii. Nu numai că nu era ținut să observe strict regulile iudaice, ci din contra era ținut să dovedească cititorilor săi păgânocreștini că nu numai Iudeii au parte la Mântuirea adusă de Mântuitorul Hristos ci și păgânii și lucrul acesta îl și face amintind cum am arătat mai sus pe un Perah, Eber, etc., care erau oameni căzuți în politeism, iar acum începând a scobori linia lui David cel binecuvântat nu prin cei ce domneau și ședea pe «scaunul Împărăției» (2 Sam. 7,13) lui David, ci prin Natan care nu domnea, vrea să arate lui Θεόφιλος, cititorul său, că și ei, păgânii, care nu au luat parte la domnia lui David, se vor bucura la masa duhovnicească a ospățului lui Hristos, tot așa precum și prin cei ce nu au domnit din urmașii lui David s'a scoborit binecuvântarea.

Dela Natan înainte evangelistul Luca ne înșiră încă 18 nume a cărora bază nu o găsim nici într'un loc din Sf. Scriptură. Și totuși nu ne putem îndoi de realitatea lor istorică. Al 19-lea nume este Salatiil, despre care știm ceva

și anume cele spuse în capitolul precedent. Luca dă pe Salatiil ca fiu al lui Neri. Între Salatiil cel cunoscut și Natan fiul lui David, pe care deasemenea îl cunoaștem, se întinde, desigur, lista urmașilor lui Natan, care, prin Neri, ultimul lor descendent, s'au înrudit cu Salatiil.

Despre descendența Salatiil-Zorobabel am vorbit mai sus. Din nou dela Zorobabel cei 2 Evangeliști se despart: unul pornește descendența sa genealogică prin Aviud, iar celalt prin Resa. Mateiu înșiră între Aviud, primul descendent din Zorobabel și Iacob, tatăl lui Iosif, încă 7 neamuri, iar Luca înșiră, după Resa, urmașul lui Zorobabel, încă 18 neamuri.

«Nu se putea exprima mai lămurit această genealogie ca în acest mod în care copiii se coboară după lege. Pentru aceasta făcând numărarea tuturor acestor copii, el nu s'a servit de cuvântul ἐγέννησεν—a născut, deși a continuat ridicându-se până la Adam, care a fost creat de Dumnezeu. Aceasta iarăși nu este lipsită de probe, nici inventată după plăcere, căci părinții Mântuitorului, ori prin planul de a arăta bună-tatea extracțiunii lor, ori prin singura dorință de a ne înștrui ne-au lăsat această tradițiune adevărată că niște tâlhari din Idumea făcând năvălire asupra Ascalonului, cetate din Palestina, luară din templul lui Apolon, care era aproape de zidurile cetății, pe Antipatru, fiul lui Irod, care servea în acel templu și-l aduseră cu restul prăzii. Că tatăl neavând cu ce plăti răscumpărarea fiului său, el fu crescut între Idumei și intra pe urmă în prietenia lui Hircan, marele preot al jidovilor. Că fiind trimes de către el în ambasadă la Pompeiu obținut, pentru el, regatul Iudeii, din care Aristobul, fratele său, uzurpase cea mai considerabilă parte și că, după aceia, fu atât de norocit, în cât căpătă guvernământul Palestinei. Acest Antipatru, fiind ucis din ură de către dușmanii săi, Irod, fiul său, succedă și fu pe urmă ridicat pe tronul Iudeii, prin o hotărîre a Senatului, prin stăruințele lui Antonie și ale lui August. Că fiii săi, adică Irod și frații săi, fură tetrarhi, multe împrejurări ce se găsesc însemnate în Istoria Grecilor, precum și în aceia a jidovilor. Genealogia atât a jidovilor, ca și a prozelitilor, precum a lui Achior Amonitul și a femeiei Rut Moabitida și a Egiptenilor care se aliașe cu jidovii, fiind conservate până atunci în arhivele publice, Irod ce nu avea nici un interes la titlurile Iudeilor și care cunoștea bine înjosirea extracțiunii sale, arse toate aceste monumente publice prin vana speranță că ar putea trece ca scoborător dintr'o veche nobleță, când jidovii nu ar mai avea probe pentru a se justifica că ei se scoborau din Patriarhi, sau din proseliți, sau din străinii ce erau amestecați cu israeleliți și care fuseseră

¹⁾ Traducătorii celor LXX au citit în unele manuscrise שלש. Acela căruia i se cuvine i. e., împărăția. Mesia avea, în adevăr, să fie și una și alta și împăciuitoare al omenirii cu Dumnezeu și împărat, cum zice Isaia (IX, 6), Domn păcii, etc. V. Alexiu Comoroșanu. Prelegeri academice de Dogmatica ortodoxă 1887. Vol. I. pag. 108-9.

numiți *γσιῶραι*. Unii din ei, totuși, din cei mai curioși, avură grija de a păstra memorii ce scriseseră ei înșiși, sau transcriseseră din Arhive și se gloriificară că au conservat, prin aceasta, probe despre vechimea familiilor lor. Acei ce aveau onoarea de a fi uniți, prin înrudire, cu Mântuitorul și care erau numiți *δεσσοῦοι* — (Herrenleute), erau numiți din acest număr. Și aceștia fiind eșii din Nazara și din Cocaba, sate din Iudea, și răspândindu-se de acolo în diferite țări, au adus cu sine Genealogia jidovilor, astfel cum o trăsese din carte zilelor (id est: Cronice). Ori că aceasta este așa sau altminterlea, eu socotesc că nu s'ar putea da cuvintelor evangeliștilor o explicație mai lămurită de cât aceasta și că toate persoanele cu judecată vor fi de acord cu mine. În fine, deși nu e sprijinită de nici o mărturisire, trebuie neapărat a ne mulțumi cu aceasta, fiindcă nu avem alta mai bună. Și, în sfârșit, nimeni nu s'ar putea îndoi, căci ceea ce zice Evangelia este prea adevărat¹⁾.

Dacă nu avem alte mărturii mai precise păstrate dela cei mai vechi decât S. Iulius Africanus, ne mulțumim și cu aceasta și chiar o credem adevărată așa că trecem peste alte conjecturi mai noi, care, pentru a putea trece de

¹⁾ *Sixtus Iulius Africanus* s'a născut, probabil, în Libia. Pe la 195 însoțea pe Septimiu Sever în războiul acestuia cu Sirienii. Pe la 222 se află în orașelul Emaus din Palestina, iar mai târziu vizită Alexandria unde asistă la o dizetațiune a lui Origen despre Cartea Daniel. Sub numele lui s'a păstrat un fragment «*Κέστον* — broderii», o cronografie și 2 epistole din care una «Către Aristide» în care se ocupă de Genealogii Iudeilor și care se păstrează la Eusebiu Istoria bisericească I, (Ediția Gheorghian pag. 18—21).

verosimile, ar trebui să ne dovedească eu acte în regulă că spusele lor au o valoare mai mare ca a acestuia.

Înainte de a trece la alte considerațiuni, folosim critica textului asupra celorlalte numiri dela Luca, numiri asupra cărora textele diferă unele de altele: a) *Mevva* este sprijinit în două minuscule, 49 și 51 și ajunge la preponderanță în vechea siriacă, itală și greacă. În Italice *a b e l* lipsește numele următor Melea, singurul care se găsește în vechile texte grecești și în Syrus Sinaiticus. b) Levi este trecut cu vederea de codex *b* și adunat cu următorul său Mathat în 4 și 5. c) Duplicarea numelui Iesu + Zoses din codex *ff*, o am examinat. d) În Itala lipsește Mathat care la greci se numește *Μααθ*, iar în Peșitto *ܡܢܕ*. Din nenorocire numele acesta în siriaca este necitibil și locul pentru el este prezente și aceasta a fost deajuns pentru ca Itala să-l izoleze, iar în grecește poate că a venit ca *Ματθαίου*. e) Mathathiae și Amos lipsesc în codex *a b c e l*, codex *r* are numai pe Amos și poate că a avut și pe Mathathias care-i lipsește acum. Amândouă numele, însă, trebuie să fie autentice căci se găsesc în toate manuscrisele grecești, în Vulgata și în Syrus Sinaiticus. f) Levi și Mathat lipsește în cod. uncial *E* și o probă că amândouă numele sunt adaose din alt loc (mai de sus unde se citește: Simeon, Levi, Mathat) este că și Iuliu Africanul menționând zice că Eli era fiul lui Melhi, deci sărind pe Levi și Mathat.

Econ. I. C. BELDIE.

Directorul Seminarului «Sf. Andrei» din Galați.

JUDECATA BISERICESCĂ LA PRIMII CREȘTINI¹⁾

III. Crimele împotriva moralei

- a) 1. Scopirea de sine (prav. 22, 23, 24).
2. Desfrânarea (prav. 25).
3. Crima jurământului (prav. 25 și 61).
4. Furtul (prav. 25 și 61).
5. Uciderea în ceartă și cu o singură lovitură (prav. 66).
6. Lovirile (prav. 27).
7. Netrezviea și jocul în cărți (prav. 44).
8. Cererea de camătă dela datornic (prav. 44).
9. Batjocortrea lipsurilor trupești (prav. 57).
10. Insulta personală adusă episcopului (prav. 55), presviterului (prav. 56), și împăratului sau principelui (prav. 85),

b) Chestiunile de căsătorie:

¹⁾ Vezi Nr. trecut.

1. Imbuibarea întru nuntă îndeobște (prav. 51) gonirea soției legiuite sub motiv de cuvioșie (prav 5).

2. Divorțul fără pricină cu soția legiuită și trăirea cu alta nelegală (prav 48).

3. Siluirea unei fecioare nelogodite îndato-rează pe vinovat, după îndeplinirea pedepsei bisericești, să se căsătorească cu ea, iar nu cu alta.

Aproape toate delictele și crimele enumerate aici sunt supuse judecării episcopului cu excepția a acelor cazuri când vinovatul este însuși episcopul, care este supus judecării soborului pentru tot felul de delictes și crime.

c) Judecata soborului care constă din câțiva episcopi, are ca scop înainte de toate să cerceteze și să hotărască chestiunile fețelor înalte

bisericești — episcopilor, după învinuirile aduse contra lor de către oamenii vrednici de credință (prav. 74), prin urmare să acționeze în calitate de judecată de prima instanță față de episcopii vinovați. Nu are ea oare și scopul al doilea de instanță superioară față de judecata episcopului eparhial? Nu avem indicațiuni directe în pravile despre acest fapt, dar sunt oarecari temeuri destul de tari, cari ne fac să-i dăm și această însemnătate.

1. După înțelesul pravilei 74-a, episcopul este supus judecății soborului episcopilor; ca acuzator al lui poate fi oricine este om demn de încredere; iar după înțelesul pravilei 31-a, presviterul cu partizanii lui, care presviter s'a ridicat împotriva episcopului este supus destituției din treapta sa bisericească, numai dacă nu poate dovedi, că el lucrează astfel împotriva episcopului pentru că dreptatea așa cere, prin urmare se cere ca acțiunea lui să aibă la temelie acuzarea (εν δικαιοσυνη). De aici reiese, că dacă, în general, se îngăduie să prezinte judecății soborului tot felul de învinuiri asupra episcopului, în schimb nu avem nici un temei să tăgăduim, că se îngăduie să prezinte o plângere pătimașă în urma căreia se putea lipsi presviterul de treapta sa bisericească.

2. Un cleric, care din greșala judecății la prima instanță, a pierdut dreptul de a sluji, are nevoie de a arăta la o instanță mai înaltă nedreptatea ce i s'a făcut.

3. Intre alte scopuri ale soboarelor episcopale anuale, legiferate de pravile, s'a arătat și deslegarea contradicțiilor bisericești întâmplătoare (prav. 37). Intemeindu-ne pe această expresie: «ἐκκλησιαστικαὶ ἀντιλογίαι» se poate presupune, că între alte contradicțiuni, soboarele trebuiau să dea loc și dezlegării diferitelor contradicțiuni dintre cei condamnați de episcop și acesta din urmă, adică soboarele anuale au fost față de judecata episcopului eparhial cea mai înaltă instanță a ei. «*Pentru dezlegarea îndoelilor întâmplătoare asupra dogmelor și altor chestiuni bisericești, precum și pentru cei supuși de episcopi excomunicărilor, dacă se plâng asupra celor ce i-au excomunicat, Apostolii au socotit ca necesar, ca episcopii să se adune de două ori pe an într'un loc ca să-și comunice unul altuia diferite îndoeli și să le dezlege*», astfel comentează Zonara. Cormcia Kniga spune: «*Pravila prea*

slăviților Apostoli poruncește ca episcopi să se adune de două ori pe an într'un ținut ca să se formeze o adunare din toți episcopii, unde să chibzuiască despre lucrurile bisericești și despre poruncile Dumnezeuști precum și despre dezlegările vinelor nechibzuite și rău înțelese, și să se ușureze grelele epitimii date unor episcopi legați cu oprirea dela săvârșirea sfintelor slujbe, sau chiar cu excomunicarea, pentru ca despre toate acestea să discute toți episcopii».

Însărcinările judecătorești arătate aici, episcopul poate să le săvârșească nu altfel de cât cu știrea și sub prezidenția primului episcop sau mitropolit. Căci și convocarea soborului precum și însăși lucrările lui (de exemplu: judecata) cari presupun o jurisdicție superioară bisericească este ceva care întrece autoritatea episcopului eparhial, care pentru călcarea acestei rândueli este supus pedepsei stabilită de pravila 34-a.

d) Privitor la chipul procedurii procesului întâlnim numai două pravile apostolice speciale: 74 și 75. Dar, întemeindu-ne pe altele, care au o legătură nemijlocită cu procedura judecății se poate presupune următoarele cerințe generale cu privire la adevărata procedură pe baza pravilelor apostolice:

1. Una din condițiunile necesare pentru cercetarea judecătorească trebuie să servească aceea ca delictul să fie mărturisit de 2 sau 3 marturi: Martorul trebuie să fie un creștin drept credincios, mărturia ereticului nu are nici o însemnătate (prav. 75).

2. Când judecata se începe în urma unei plângeri particulare sau a unei învinuiri, atunci judecătorul trebuie să dea atențiune calităților morale ale învinuitului, dacă este sau nu vrednic de credință (prav. 75).

3. Cel ce se judecă precum și cel care învinește (dacă este) sunt dator să fie de față la cercetarea afacerii. Prezența celui dintâi este așa de importantă în cât judecata este datoare să cheme de trei ori pe acuzat prin trimiși speciali (pe episcop îl vestesc trei episcopi); neprezentarea la judecată și după a treia chemare dă drept judecății să-l judece în lipsă (prav. 74).

4. Cercetării formale a afacerii îi preced o întreită sfătuire din partea judecătorului, care are ca scop deșteptarea în sufletul acuzatului

unei pocăințe de bună voie și recunoașterea păcatului săvârșit (prav. 31).

5. În ceiace privește însuși mijlocul de cercetare al afacerii, ca probe de convingere, dovezi etc., în pravilele apostolice nu găsim nici o hotărîre. Se arată numai două rezultate la cari judecata trebuie să ajungă pe baza cercetării judecătorești: a) ca să se clarifice vinovăția acuzatului până la deplina verificare, să se descopere, să se facă așa zicând evidentă, limpede (*φανερὸς*); b) ca cercetarea să se facă așa de dreaptă în cât să provoace din partea judecătorului o hotărîre definitivă (pedeapsa), măcar că nu s'a recunoscut vinovat (prav. 28).

6. Sentința nu pierde puterea sa dacă acuzatul fuge și în altă eparhie: pentru ajungerea acestui scop pravilele obligă pe fiecare episcop, ca pe cei cari vin din alte eparhii să nu-i primească în comunitate de cât numai atunci când i se înmânează «gramata de prezentare» a episcopului lor (prav. 33).

7) Sentința judecătorească trebuie să fie citită înaintea întregii biserici; căci numai astfel și numai cu această condițiune se poate îndeplini de către fiecare cleric sau mirean cerința cuprinsă în pravilele 10 și 11.

Credem, că am trecut în revistă toate mărturiile trebuitoare, pentru noi, aflătoare în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție pentru ca să avem dreptul să scoatem dintr'însele următoarele concluzii privitoare la judecata bisericască, instituită după învățătura Mântuitorului și a Apostolilor.

1. Pe la sfârșitul veacului apostolic toți membrii bisericii aveau putința să-și găsească judecata lor în însuși sânul bisericii. Adresarea la judecata lumească, sau cu alte cuvinte, la judecata păgână din vremea aceia, deși în afaceri sau plângeri curat civile, era oprită. Ingrijindu-se mai mult de unitatea sufletească a membrilor bisericii, de progresul credinței și vieții morale, conformă cu această viață, Apostolii feriau cu multă grijă pe creștini de influența vătămătoare a păgânismului și iudaismului, cari îi înconjura; ei opriau cu asprime orice comunitate cu ei, mai cu seamă la sărbători și slujbele religioase. Tribunalele lumești ca instituții, pecetluite cu caracter păgân, cari scandalizau și ispitiau prin jurămintele lor păgâne și obiceiurile lor juridice slujiau ca obiecte de temere și de interziceri din partea Aposto-

lilor. Nu arta în afaceri de procese, nu certurile, intrigile și înjosirile reciproce pentru foloasele vremelnice trebuiau să deosibească pe membrii bisericii. Simpla judecată prin mijlocirea altui frate creștin, care se întemeia mai cu seamă pe autoritatea morală a mijlocitorului era și trebuia să fie unica judecată obligatorie pentru ei ca un mijloc pentru dezlegarea neînțelegerilor și nemulțumirilor în legăturile obișnuite din viața creștinilor.

2. Dar alături cu această judecată prin mijlocitori, biserica a primit de la aceiași Apostoli dreptul și împuternicirea să supună judecării formale pe membrii ei nesupuși. Mai mult de cât atâta: atât prin exemplul propriu, cât în special și prin instrucțiunile lor din cari câteva s'au păstrat până în zilele noastre în forma categorică de articole exacte și laconice de codice, ei au stabilit clar și exact înțelesul despre judecata bisericască și tipul ei general, făcându-ne indicațiuni privitoare la părțile ei esențiale, anume la competență, construcția lor externă (organele lor) și procedură.

Firește, că Apostolii au făcut privitor la părțile judecării legiferări scurte și cu totul necomplete; dar aceste indicațiuni îmbrățișează trăsături așa de importante și de esențiale ale judecării create de ei, în cât pe temelia lor urmașii apostolici ai bisericii viitoare pot să-și facă o idee deplină despre ceia ce însemnează judecată apostolică și pe ea ca pe o piatră de temelie se poate ridica clădirea, fără teamă că ne departăm de spiritul apostolic. Cu alte cuvinte: ideea este așa de bine determinată, în cât, prin ajutorul ei, conducătorii bisericii au putut să completeze fără teamă și să o desăvârșească, adăogând, după cerințele împrejurărilor, noi forme și în acelaș timp să-i păstreze neatins caracterul de bază și însușirile esențiale. Iată pentru ce în dezvoltarea viitoare și în complicația așezării bisericii și membrilor ei, nu rare ori întâlnim și în vremurile mai târzii în practica ei judiciară expresiuni ca acestea: «*aceasta împotriva vechei pravile*»; «*nu astfel au poruncit apostolii*»; «*acest nou și ne mai văzut până acum obicei*».

Intr'un grad foarte înalt este importantă în această privință epistola către partizanii lui Evsevie, dușmanii lui Atanasie cel Mare, a lui Iulius, papă al Romei, care s'a păstrat pentru noi în apologia Sf. Atanasie. Cu ce mare încredere în dreptatea

afacerii muștră papa pe judecătorii — episcopi pentru nedreptatea faptelor lor contra sfântului Atanasie. Cât de fondat expune el cerințele procedurii adevărate și legale și în depărtarea de la ea, pe cari și le-au îngăduit acești judecători. Iată câteva fragmente din această interesantă epistolă.

«... Recunosc, că voi toți v'ați mirat și ați fost aproape de necredință, când ați scris aceasta, pentru că scrisoarea arată mai mult iubire de ceartă, de cât adevărată iubire. Dacă cel care a scris răspunsul a voit să se deosibească prin arta cuvântului, atunci o asemenea muncă trebuia să o lase altora: în chestiunile bisericesti trebuiesc nu cuvinte alese, ci pravilele apostolice (κανονες Αποστολικοι) și sârguința de a nu scandaliza nici unul din cei mai mici din biserică... Iar dacă o asemenea scrisoare s'a alcătuit pentru aceia, că unii au fost scârbiți de josnice fapte săvârșite de unul față de altul, atunci mai cuviincios ar fi fost să nu se jicnească, să nu se îngăduie ca soarele să apună întru mânia voastră... De ce oare v'ați fi putut jigni pe dreptate din cele scrise de voi? Prin aceia oare că i-am poftit la sobor? Dar aceasta se cuvenia să o primească cu bucurie. Incredători în ceia ce au făcut și ceia ce au vorbit, au pronunțat sentința dată în urma judecării, ei nu sunt nemulțumiți dacă judecata lor este supusă cercetării altora, ci din potrivă, nu se îndoesc că se va găsi nedrept ceia ce ei au socotit și chibzuit ca just. Pentru aceia și episcopii, cari s'au adunat la Marele sobor din Niceia, nu fără îngăduirea dumnezească au crezut de cuviință ca hotărârile unui sobor să se supună cercetării la alt sobor, cași cei ce judecă, având înaintea ochilor lor o altă judecată viitoare, să facă cercetarea în toate amănuntele ei, cu toată grija și cei ce se judecă să fie incredințați, că îi judecă nu întru vrăjmășia vechilor lor judecători față de ei, ci după dreptate. Iar dacă nu doresc ca să aibă la voi putere un asemenea obicei vechi, amintit și scris la Marele sobor, atunci un asemenea refuz nu este cuviincios. Ceia ce s'a primit odată ca obicei de biserică și s'a confirmat de soboare — nu există niciun temei pentru călcare.

«Despre protocoalele judecătorești, încheiate la Mareot, s'a confirmat că ele au fost alcătuite după o unilaterală cercetare a afacerii: acolo nu au fost nici presviterul învinuit Macarie, nici însuși episcopul lui, Atanasie. Aceste lucruri le

cunoștem din însuși protocoalele, aduse nouă de Matiriu și Isihiu. Citindu-le, am aflat, că acolo a venit acuzatorul Ishir, dar nu a fost nici Macarie, nici episcopul Atanasie, nici presviterii lui Atanasie, cari au dorit să fie de față, dar nu li s'a îngăduit. Dacă judecata s'ar fi făcut după dreptate, atunci trebuia, iubiților, să fie personal acolo nu numai învinuitul, ci și învinuitorul. Cum în Tir au fost personal și învinuitul Macarie, și învinuitorul Ishir și nu s'a dovedit nimic: așa trebuia și în Mareot să meargă nu numai învinuitorul, ci și învinuitul, ca acolo sau personal să-l facă de minciună, sau dacă să nu-l prindă în minciună, să dovedească el că totul este numai o clevetire. Iar acum cum acesta nu a fost, învinuitorul s'a dus acolo însoțit de oamenii pe cari Atanasie i-a înlăturat din afacere, astfel că și însăși procedura se pare bânuitoare».

«Dacă și după sobor Atanasie a rămas vinovat, atunci nu trebuia să se dea o așa de ilegală hotărâre și neconformă cu pravilele bisericesti, ci trebuia ca episcopii acestei eparhii să așeze pe cineva din aceiași biserică, din acelaș sanctuar, din acelaș cler și să nu se calce în vremea de acum pravilele, cari ne sunt date dintru început de Apostoli. Dacă s'ar fi întâmplat aceasta cu cineva dintre voi, nu ați fi strigat, nu v'ați fi folosit de pedepse pentru călcarea pravilelor? Ca înaintea lui Dumnezeu, iubiților, vorbim și confirmăm întru ființa adevărului: aceasta nu-i lucru cuvios, nu-i legal, nu-i după pravilele bisericii».

»Și aceasta am socotit de trebuință să vi le semnalez: Atanasie a confirmat, că Macarie nu a fost în Tir sub escortă militară, iar învinuitorul a plecat singur cu cei cari s'au îndreptat spre Mareot; presviterilor, cari au dorit să fie la cercetarea afacerii nu li s'a îngăduit să vină, și astfel cercetarea despre potir și trapeză s'a făcut în prezența eparhului și a celor ce-l însoțiau, în fața păgânilor și iudeilor. La început nu am crezut aceasta, dar când am citit protocoalele judiciare, m'am mirat de aceasta, cum trebuie să vă mirați și voi, iubiților. Nu se îngăduie preoților să fie de față și celor ce slujesc sfintele Taine, iar judecătorul lumesc în fața catehumenilor și ceia ce este și mai rău în prezența păgânilor și iudeilor, cunoscuți prin ira lor față de creștinism, se face cercetare despre Sângele lui Hristos și despre Trupul lui! Dacă în adevăr s'ar fi săvârșit vreun delict, atunci trebuia după

lege să se facă cercetarea clericilor în biserică, ci nu în fața păgânilor, cari batjocoresc învățătura noastră și nu știu adevărul. Cât de mare și important este acest păcat, și voi vedeți, cum sunt eu încredințat, și fiecare vede aceasta“.

Mai departe se spune cum judecătorii pătimiși, vrăjmași ai lui Atanasie, l-au judecat întrebându-l împotriva lui sila, arestări, chemând întru ajutor chiar și straja militară, papa Iulius termină învinuirile sale cu următoarele cuvinte: „judecățile bisericesti nu se mai fac după Evanghelie, iubiților, ci se întrebunțează închisori și moartea. Dacă în adevăr ar fi și fost vreo vină, atunci judecata trebuia să se facă după pravila bisericască, ci nu astfel; trebuia să ni se scrie tuturor, pentru ca cu toții să pronunțăm o hotărâre dreaptă. Căci suferind episcopii, suferiau nu puține biserici. Pentru ce nu ni s'a scris și nouă în deosebi despre biserică alexandrină? Sau nu știți că era acest obicei: înainte ni se scria nouă și aici se hotăra cine este drept. Astfel, dacă cădea vreo bănuială asupra episcopului de acolo, trebuia să se scrie bisericii de aici. Iar acum nu ni s'a comunicat informații precise, ci ei au cercetat afacerea, cum au voit, și la urmă se cere, ca necercetând chestiunea, să dăm unul și acelaș vot. Nu acestea sunt hotărârile lui Pavel; nu așa ni s'a transmis de către sfinții părinți; acesta-i un alt mod de lucru, acesta-i un nou plan“.

Astfel gândește episcopul roman din secolul al IV-lea. Nu se vede oare de aici, că hotărârile Apostolilor, în decurs de trei secole au acționat în biserică, erau așa de bine intrate în conștiința credincioșilor și așa de puternic și-au înfipt rădăcinile în sufletele conducătorilor și membrilor bisericii creștine întocmai cum se înrădăcinează în conștiința oamenilor numai obiceiul viu, care se aplică la viață?

Astfel să concentrăm acum într'un tot toate trăsăturile separate pe cari le-am observat în hotărârile apostolice despre judecata bisericască, și vom avea principiile generale de conducere cu cari după aceia ne vom apuca de cercetarea acelor date și fapte pe cari anticitatea ni le înfățișează în spațiul celor patru veacuri după Nașterea lui Hristos.

Principiile generale pe cari se întemeiază dreptul bisericii de a aduce la judecata ei publică pe cei ce aparțin societății ei sunt următoarele:

a) Biserica este o societate de oameni, cari au crezut în Hristos, care societate își are regulile sale, prin cari se stabilesc întreitele relațiuni ale fiecărui membru al ei:

1. *Către Dumnezeu*: aici se cere de la fiecare curăția credinței, adică convingerea lăuntrică religioasă în adevărurile religiei creștine și a cinstirii din afară a chipului lui Dumnezeu. De aici izvorăște sfera delictelor și crimelor împotriva credinței, ca unele cari aparțin, după dreptul firesc, judecății bisericesti.

2. *Către aproapele*, aici se deosebesc legăturile membrului bisericii: către ierarhia stabilită, sau către reprezentanții și purtătorii autorității bisericesti — către cler, către credincioși și cei ce se află în afară din biserică, adică către păgâni, iudei, eretici și cei excluși de la comunitate prin judecata bisericii. De aici iese o a doua sferă de crime, supuse judecății bisericesti, — crimele și delicturile contra disciplinei bisericesti, sau în înțelesul strâns al cuvântului crimele bisericesti.

3. *Către sine însuși*. În biserică lui Hristos se dă o deplină libertate vieții personale individuale, dar pe lângă aceasta fiecărui i se fixează un scop determinat, care scop este unul și acelaș cu al celorlalți membri, și după cum activitatea personală și modul de viațuire al lui corespunde acestui scop și întru cât exprimă sau nu sârghița lui spre atingerea acestui scop se determină de vrednicia morală a personalității și faptelor lui. Acest scop este mântuirea veșnică, adică stăruirea către unirea cu Hristos și susținerea acestei legături și corespunzător cu aceasta stăruința de a se îmbrăca în omul cel nou, creat după chipul lui Dumnezeu.

Întru cât această stăruire firească în om este susținută și primește mijloacele pentru realizarea sa numai în biserică și numai de la ea singură, și întru cât aceste mijloace sunt unele și aceleași pentru toți membrii ei, atunci pe lângă libertatea deplină a vieții personale și a activității, fiecare trebuie să îndeplinească prescripțiunile generale, pentru neobservarea cărora este supus judecății bisericii. Acestea sunt crimele contra moralei sau legii morale arătate în Sfânta Scriptură.

De aici se vede, că judecata bisericască are dreptul să-și rostească sentința sa pentru fiecare delict, pentru fiecare acțiune a omului. Dacă pri-

mește omul o dreaptă răsplată din partea judecării omenești (civile) pentru acea acțiune pe care și judecata bisericească o socotește crimă, sau nu, — pentru judecata bisericească nu are nici o însemnătate. Sentința bisericii se pronunță de ea cu totul independent de dreptatea civilă, pe baza legii ei dumnezeiești: pe vinovatul înaintea acestei legi ea îl și pedepsește. Acesta din urmă nu poate îndepărta judecata ei prin nicio mijlocire pământească sau intervenire. Ce este de fapt crima bisericească? Ea este un păcat vădit, iar păcatul, după cuvântul Apostolului, este călcarea legii dumnezeiești: acum este clar și firesc lucru în același timp ca domeniul competenței bisericești să fie cât se poate de întins.

Ce este oare pedeapsa bisericească și ce scopuri urmărește ea?

În sensul obișnuit civil pedeapsa este lipsirea omului (temporal sau pentru totdeauna) de toate sau numai de o parte din anumite drepturi, de cari el până atunci s'a folosit, fiind membru al statului, societății și castei. Scopul pedepsei este întreit: primul — de a preveni pentru viitor repetirea unor asemenea abuzuri din partea unei persoane și de a scăpa pe membrii societății de o nouă neplăcere; al doilea — de a mulțumi adevărul legal (de a răzbuna) sau de a mulțumi conștiința societății, care nu trebuie și nu poate să rămână nepăsătoare față de călcarea fără pedeapsă a legilor, cari condiționează buna stare a ei. Pedeapsa criminalului, ca o răsplată necesară pentru călcarea legii, ridică din nou pe acesta din urmă în părerea societății; sfîntenia legii călcată de criminal apare din nou inatingibilă; societatea se împacă cu criminalul, care suferă pedeapsa și-și restabilește relațiunile sale normale cu ea. În fine, al treilea scop este de a acționa asupra voinței celui vinovat prin căința ce o arată. Pedeapsa bisericească coprinde în sine toate însușirile arătate și are în vedere aceleași scopuri, dar însemnătatea ei pentru mirean este cu totul alta. Cum am observat mai sus, personalitatea, individualitatea fiecărui membru în biserica lui Hristos se folosește de o deplină libertate. Nu personalitatea pentru societate trăește aici; din potrivă, biserica apare ca un mijloc pentru mântuirea personalității. Nouăzeci și nouă de oi, cari se bucură de o bogată paștere și ascultătoare de păstorul cel dumnezeesc. El lasă

pe acestea ca să meargă să caute pe cea rătăcită. De aici, în primul loc pedeapsa bisericească pune ca scop — să acționeze binefăcător asupra însuși păcătosului pentru a se corecta. Căci, de fapt, la urma urmei, pedeapsa bisericească este o vindecare morală a unui suflet bolnav. Pe planul al doilea stă împăcarea criminalului cu societatea, distrugerea scandalului pe care l-a făcut. Scopul de a preveni crima se retrage pe planul cel din urmă, căci adeseaori pedeapsa are ca sfârșit, anatema, căci din punct de vedere moral aceasta este o adevărată moarte, sau exilul veșnic. Numai față de persoanele duhovnicești pedeapsa bisericească stă pe aceiași paralelă cu cea civilă și acest lucru este foarte firesc. Căci mântuirea personală a unei fețe duhovnicești se atinge numai prin slujirea de bună voie prin devotare binelui și mântuirii turmei încredințate lui. Fața duhovnicească slujește binelui societății, iar nu din potrivă. Pentru aceasta pedeapsa bisericească pentru clerici și constă numai în lipsirea drepturilor lor asupra corectării însărcinărilor slujbei și în acest chip ferește de repetirea crimei împotriva funcțiunii pe un timp determinat sau pentru totdeauna (căci odată ce un cleric este excomunicat nu se mai poate restabili).

b) Privitor la procedură, ca regulă de bază avem, înainte de toate, faptul că judecătorul este în același timp și persoana investită cu autoritate asupra vinovatului, iar în celelalte privințe este conducătorul lui. Autoritatea judecătorească nu este vreo împuternicire oarecare cu totul deosebită, iar judecătorul un organ aparte, o instituție deosebită de conducător: aceasta este o expresiune negativă în esența sa a autorității dumnezeiești. Apostolul primește în sânul bisericii noi membri, varsă asupra lor darurile dumnezeiești ale Sfântului Duh, sfîntește pe episcop, hirotonește pe diacon după puterea dată de Iisus Hristos: și același Apostol judecă, izgonește din biserică, predă morții și satanei — pentru distrugerea cărnei — și face toate acestea după puterea dată de Iisus Hristos. Autoritatea sa în amândouă formele, Apostolul o dă episcopului. Acesta din urmă este locușitorul Apostolului — el fi singurul conducător și judecător în hotarele încredințatei lui turme. El o paște — o hrănește cu învățătură și taine. Hirotonește pe cei vrednici în trepte înalte bisericești, recompensează în

deosebi pe cei plini de râvnă față de ceilalți cu cinste: tot el muștră cu toată autoritatea pe cei ce greșesc înaintea întregii biserici, muștră fără milă, dând despre aceasta seamă numai în fața soborului de episcopi, egali cu el. Judecata episcopului eparhiei respective este prima instanță permanentă, care există, un alt organ judiciar într'una și aceeași eparhie nu există. Toți membrii, cari îi aparțin îi sunt supuși numai lui exclusiv sub toate raporturile. Altă judecată, pentru fiecare, care este supus episcopului nu este egală, ci o judecată superioară; acesta-i soborul episcopilor unei eparhii, unui ținut sub președinția mitropolitului sau a primului episcop. Aici relațiunea judecătorilor față de cei acuzați este la fel cu relațiunea șefilor față de subalterni. Acelaș sobor de episcopi hirotonește pe fiecare episcop de ținut pentru o anumită biserică, tot soborul o ia de la un episcop și o dă altuia, soborul verifică faptele episcopului cu ocazia plângerilor împotriva lui și cercetează cazul cu ajutorul celorlalți subalterni.

O formă sau alta a judecății bisericești — eparhială și soborală — au fiecare în hotarele eparhiei lui, toate mijloacele de pedepsire corecțională.

Prin aceste două însușiri, judecata bisericească se deosebește esențial de judecata prin mijlocitori, unde judecătorii sunt persoane, cari trebuie să fie numai de cât persoane de conducere, de administrație, ei pot fi cu totul egali și chiar și mai inferiori de cât vinovatul, și unde ca ultim rezultat al activității lor judecătorești este numai împăcarea celor împicinați; dacă împăcarea nu a avut loc, atunci nici judecătorii, nici cei ce se judecă nu au dreptul să acționeze unul asupra celuilalt, ci rămân în aceleași raporturi în cari se găseau și mai înainte de judecată.

c) Forma și mijlocul de procedură, deasemenea, corespund caracterului arătat mai sus de autoritate bisericească — judecătorească pedepsitoare.

Dacă scopul esențial al pedepsei bisericești este acțiunea asupra voinței personale a criminalului, atunci și procesul împotriva lui se începe în chip obligatoriu de la simpla sfătuire părintească a judecătorului. Când întreita sfătuire nu influențează, acest conducător se transformă în judecător aspru, formal și fără patimă. Dar poate să acționeze în chip binefăcător asupra vinovatului fastul sărbătoresc al judecății, prezența prietenilor, cunoscuților și confrăților prin

credință. Poate neplecata până atunci voință a criminalului să se înpăimânte și să se plece acum în fața copiilor iubirii și păcii? Poate oare conștiința, care dormită până acum, să se trezească, și gândul că muștrarea pentru răul săvârșit și muștrarea lui, încăpățanatului, să deosebească pentru totdeauna din această ceată de cunoscuți cu cari el a avut până acum multe legături comune, și să-l facă să se pogoare în conștiința sa singurită, îl va scutura, și-l va sili să verse lacrimi de pocăință? O asemenea acțiune asupra celui vinovat a acestei situații solemne și înaintea ochilor tuturor poate să-l îndrepteze. Și iată înaintea adunării generale a credincioșilor se aduce vinovatul și acuzatorul lui. Dar acum, asupra judecătorului stau următoarele îndatoriri: să aducă toate garanțiile pentru justificarea acuzatului, asupra căruia mediul solemn al judecății nu acționează după cum se dorește, poate, pentru că el este nevinovat și este învinuit pe nedrept. Și iată, înainte ca acuzatorul și martorii să înceapă să-i desvăluiască faptele întunecate, ei sunt datori înainte de toate să mărturisească înaintea întregii societăți adunate, că ei sunt oameni conștiincioși, oameni vrednici de credință, și că ei sunt de aceeași credință cu cei ce se judecă. Când toate acestea s'au făcut, atunci se dă deplină libertate cercetării și judecării. Judecătorul convingându-se de săvârșirea crimei, pronunță sentința; vinovatul execută imediat sentința dictată, chiar dacă este sau nu de acord cu părerea judecătorului. Oricine aude această sentință trebuie să aștepte soarta celui osândit la care a fost martor nu de mult.

După aceste lămuriri nu ne este greu a scoate următoarele concluziuni privitoare la principiile de bază ale procedurii judecății bisericești.

Forma stăpânitoare este cea învinuitoare; mijlocul de săvârșire este cel oral, discutativ, public. Recunoașterea celui învinuit, declarațiunile martorilor (nu mai puțin de doi), temeiurile pentru pronunțarea sentinței. Se hotărăște și se rosteste sentința imediat după terminarea cercetării de însuși judecătorul și se ascultă de ceilalți prezenți la judecată pentru imediata executare a ei. Cu toate acestea, învinuitul nemulțumit de hotărârea dată, nu pierde dreptul de a da plângere la soborul episcopal, care se adună anual. În praxile apostolice se vorbește destul de limpede despre două instanțe judecătorești. Acesta este tipul general de judecată apostolică.

Conduși de principiile generale, indicate de noi ale judecății bisericești noi vom opri din când în când atențiunea noastră asupra acelor date privitoare la judecata primilor creștini, pe cari ni le va prezenta istoria bisericii și istoria dreptului ei canonic.

CULTURA EPISCOPULUI VASILE MOGA

— Contribuțiuni nouă —

de

Prof. I. Mateiu.

I.

Toți scriitorii noștri de seamă, cari s'au ocupat de păstoria Episcopului *Vasile Moga*, n'au avut decât aprecieri defavorabile pentru acest păstor al Bisericii ortodoxe din Ardeal.

Astfel regretatul arhieru *Ilarion Pușcartiu* pretindea, că «timpul de 35 de ani al păstoririi episcopului Vasile Moga însemnează timpul de decadentă bisericească, în care unirea a aflat cel mai favorabil teren de înaintare». Moga nu era decât «un preot simplu, care n'avea alte merite decât că era necăsătorit.»¹⁾

Alt regretat, profesorul *Avram Sădean*, afirma că «deși învățase câteva clase gimnaziale, teologia o învăță privat, ascultase un an de filosofie la Academia din Cluj, totuș era străin de trebuințele și problemele vieții sufletești. Se numără și el între aceia, cari nu puteau suferi lumina și așteptau o viață religioasă, mântuirea unui neam dela administrația bisericească»²⁾.

Iar academicianul nostru pâr. profesor *I. Lupaș* —urmând pe Sădean— susține că «era om cu puțină învățatură din cărți, doar nici nu avuse prilej să învețe teologia în mod sistematic, iar din filosofie abia apucase a gusta ceva timp de un an de zile cât a stat în Cluj»³⁾

În urma acestor sentințe, s'a acreditat în sânul bisericii ortodoxe convingerea sigură, că Vasile Moga — *din lipsa culturii* — ar fi fost unul din cei mai slabi episcopi ai noștri.

Se pare, că aspra judecată pronunțată asupra Episcopului Moga își găsește explicația psihologică în atitudinea istorică a biografilor săi, cari însuflețiți de cele 2 epoce — una de reviriment național dela sfârșitul veacului al XVIII-lea și cealaltă de desrobire bisericească prin Mitro-

politul Andrei Șaguna — aveau impresia, că între ele perioada lui Vasile Moga, prezintă în adevăr un caracter de sterilitate și amortire, izbitoare pentru ori care cercetător atent al dezvoltării Bisericii românești.

Să vedem, dacă această opinie generală să întemeiază de fapt pe *lipsa de pregătire* a lui Vasile Moga.

II.

Politica religioasă a Habsburgilor din veac. al XVIII-lea, inaugurată prin actul Unirii, a pus Biserica ortodoxă în afară de lege. Nici drepturi, nici libertăți nu erau recunoscute pentru un popor a cărui credință fusese numai tolerată. Abia la 1791 se admite și pe seama Bisericii străvechi, exercițiul liber al cultului. Incolo nu s'a schimbat nimic din suferința veacurilor trecute: aceeaș iobăgie, aceleași dijme, acelaș dispreț față de Români «schimatici», copleșiți de cea mai tristă orbire culturală.

Numai umanitarismul lui Iosif II-lea i-a îmbrățișat și pe ei, deschizându-le cu sgârcenie porțile școlilor străine, unde dealtfel nici nu prea puteau intra din lipsa mijloacelor materiale.

În astfel de condiții, Biserica ortodoxă de pe atunci, lăsată fără vr'un ajutor din partea statului, nu-și putea pregăti în școlile străine oameni pentru nevoile sale. Pe când uniților — cari aveau bunele școli din Blaj — li se dase puțința să urmeze și drumul de lumină al institutelor de cultură superioară din Viena și Roma, ortodocșii lipsiți cu totul de așezăminte culturale erau fericiți, dacă se putea ivi printre ei câte-un doriitor de carte, susținut cu mari greutate materiale, care să aibă norocul de-a străbate măcar în școlile străine din Cluj.

Un astfel de exemplar rar a fost și *Vasile Moga*. Născut la 1774 în Sebeșul săsesc,¹⁾ tatăl său Ioan, care era preot acolo, potrivit cu vechea noastră tradiție de recrutare a preoților, se va fi gândit să-și crească din fiul său un urmaș și poate mai mult decât atâta.

¹⁾ *Lupaș*, Ist. Bis. a Românilor ardeleni p. 153.

¹⁾ *Mitropolia Românilor ortodoci din Ungaria și Transilvania-Sibiu* 1900 p. 21 nota. Părere imprumutată dela patriarhul sârb *Raiacici* (reprodusă tot în *Mitropolia* p. 46.)

²⁾ *Date nouă despre Gheorghe Lazăr*. Arad 1914 p. 31.

³⁾ *Episcopul Vasile Moga și profesorul Gheorghe Lazăr*. An Acad. Rom. Mem. secției istorice București 1915 p. 7 vezi în pag. 6 și 8 *Idem* Pentru ce a trebuit să plece Gheorghe Lazăr din Ardeal. Arad 1915 p. 2. Dealtfel pâr. Lupaș a revenit în urmă asupra acestor păreri având, cuvinte mai blânde despre Vasile Moga (cf. *Istoria Bisericească a Românilor Ardeleni*. Sibiu 1918 p. 153). Aprecierea d-lui N. Iorga e conciliantă (V. Ist. Bisericii vol. II p. 237.)

De sigur, că Moga a trebuit să înceapă cursul primar în așa numită *școală trivială*, apoi va fi trecut probabil și în *școală normală* din Alba Iulia învecinată¹⁾.

Se pare că hărnicia elevului determină pe preotul Ioan să-și trimită copilul la școlile din Cluj.

Până acum, se știa foarte puțin despre studiile urmate de Vasile Moga în Cluj. Biografia — cum am văzut — amintesc în treacăt, că el ar fi stat abia 1 an de zile în cursul filosofic de acolo.

Astăzi, în urma unor cercetări nouă, suntem în măsură să rectificăm această informație sumară și să arătăm că Vasile Moga a învățat ani de zile în capitala Ardealului.

Pe atunci, învățământul public urma organizația depusă de Maria Terezia în faimoasa reformă numită *Ratio educationis*. Învățământul primar era distribuit în *școale triviale*, obligatorii la sate și orașele cu 1 și 2 învățători, în *școale capitale* dela orașe cu 3 clase și 3 învățători și în *școale normale*, câte una în fiecare provincie cu 1 director și 4—5 învățători²⁾. Limitele obligativității în școala primară nu erau fixate. În *Ratio* se spune, că numărul anilor de școală nu pot fi stabiliți, ci elevul atinge limita studiilor atunci când le a terminat, iar acest timp putea să fie de 4, 6 sau 8 ani³⁾.

Deasupra școlii primare sta *gimnaziul* alcătuit din cele 3 părți ale *triviumului* medieval: *gramatica, retorica și dialectica*. Gramatica se preda în clasele de gramatică și sintaxă, retorică în clasele humaniore, iar dialectica în cursul filosofic.

Școala gramaticală are 3 ani cu 3 profesori, *gimnaziul* (cursul humaniorenlor) cu 2 ani și 2 profesori (de poetică și retorică), iar deasupra gimnaziului era *cursul filosofic* de 2 ani cu 4 profesori, cercetat de cei ce doreau să fie teologi, juriști, medici etc. și se gândeau să între în *Academii*.

Clasele gimnaziului aveau următoarele numiri: 1. *Classis elementaris*. 2. *Infima grammaticae classis*. 3. *Media grammaticae classis*. 4. *Suprema grammaticae classis*. 5. *Poesis*. 6. *Rethorica*.⁴⁾

Aceasta era organizația gimnaziului, a cărei cunoaștere ne este necesară, pentru aprecierea studiilor făcute de Vasile Moga.

III.

Cercetând arhiva *liceului piarist* din Cluj, am aflat din registrele școlare că *Vasile Moga* a urmat în această școală cel puțin 5 ani, dela 1794—1798. Din fericire, s'au păstrat și notele lui în studii pentru cei dintâi 3 ani.

Ele sunt o revelație pentru noi, deoarece ce ni-l înfățișează pe Moga plin de râvnă și de hărnicie, cu purtări bune și cu notă eminentă la toate studiile.

Anii de școală fiind împărțiți în câte 2 semestre, dintre cari cel dintâi începea la 1 *Noembrie*, cu examene publice în *Aprilie*, iar al doilea mântuia tot cu examene publice la sfârșitul lui *Septembrie*,¹⁾ îl găsim pe Vasile Moga în 1794 la *liceul catolic regesc* din Cluj, urmând *suprema clasă gramaticală*. Registrul ni-l arată în vârstă de 19 ani,²⁾ cu minte bună și aplicare sârguicioasă, conduită bună și notă eminentă în toate studiile. N'avea bursă și era extern.

În 1795 trece în cursul *humanioarelor* obținând în semestrul I. al anului de *Poetică* aceeași notă eminentă la toate materiile. În anul 1796 face *Retorica* având în amândouă semestre nota de clasa I, deci cu un grad mai scăzută ca în anii precedenți. După cei 2 ani de humaniore, Moga intră în *cursul filosofic* pe care-l termină în 1797 și 1798. Regret că n'am putut găsi registrele de clasificării ale acestor ani spre a vedea cu ce note a dat examenele. S'a păstrat numai un catalog al elevilor din anul al 2-lea al cursului filosofic pe 1798, cu indicarea materiei la examenul trecut din Fizica generală (*Tentamen ex Physica Generali*). În acest catalog figurează și Vasile Moga.

Astfel e sigur, că Moga a studiat la liceul catolic regal din Cluj cel puțin 5 ani de zile, terminând cu succes această școală. Deși liceul avea suprapuse cursurile *academice* (de drept, filosofie, medicină, arhitectură, medicină veterinară, etc.) Moga n'a intrat în această instituție superioară, din simplul motiv că în același an 1798 îl vedem ducându-se la episcopia or-

¹⁾ *Ibidem*, Episcopul Vasile Moga și prof. Gh. Lazăr p. 2.

²⁾ *Dr. Kis Aron*, A magyar népiskolai tanítás története, Budapest 1881 vol. I. p. 22 și urm.

³⁾ *Finaczy Ernő* A magyarországi közoktatás története Mária Terezia korában. Budapest. 1902. vol. II p. 278.

⁴⁾ Cf. *Finaczy Ernő* o. c. vol. I p. 96 și vol. II p. 187 și 278.

¹⁾ *Idem*, A magyarországi középiskolák mutlja és jelene Budapest. 1896 p. 62—3.

²⁾ De unde ar urma că Moga nu s'a născut în 1774, ci în 1775.

todoxă din Arad unde primește hirotonia de preot, spre a se așeza întâi lângă tatăl său, apoi în 1805 capelan protopopes al unchiului

său Zaharia Moga din Sebeșul săsesc¹⁾. Iată acum și tabloul clasificărilor întocmit de mine după registrele aflate în arhiva liceului piarist din Cluj:

Calculus Syntaxistarum Claudiopolitanorum pro Primo Semestri Anni 1794.

Nomen, Cognomen	Patria Cottus	Nat. Condit.	Aetas	Ingenium et Applicatio	Mores	Classis progressionis	An sit in fundatione?
Basilius Moga	Szász Sebes	Val. Ignobil.	19	Bonum Diligens	Boni	In 1-ae ex omnibus Eminens	Non fundatus

Calculus Supremae Gramaticae classis Studiosorum Claudiopoli Anni 1794

Basilius Moga	Szász Sebes	Val. Ign.	19	Bonum Diligens	Boni	In 1-ae ex omnibus Eminens	An Fundatione gaudet?
							Non habet Fundationem

Calculus Poetarum Lycei Claudiopolitani pro Primo Semestri Anni 1795

Basilius Moga	Szász Sebes	Val. Ign.	20	Talentum Ingenii	Boni	Prime classis ex omnibus materiis	Beneficium Fundationis
				Mediocre			Externus

Calculus Rethorum Claudiopolitanorum pro Primo Semestri Anni 1796-ti

Basilius Moga	Sabesio Ejusdem	Valach Ign.	21	Bonum	Boni	1-ae	Externus
---------------	-----------------	-------------	----	-------	------	------	----------

Calculus Rethorum Claudiopolitanorum pro Secundo Semestri Anni 1796.

Basilius Moga	Sabesio Ejusdem	Valach Ign.	21	Bonum	Boni	1-ae	Externus
---------------	-----------------	-------------	----	-------	------	------	----------

IV.

În lipsa registrelor școlare n'am putut constata, dacă Moga a făcut și cele dintâi 3 clase tot în liceul din Cluj, sau le-a urmat în Alba Iulia.

Un fapt rămâne cert, că în urma acestor date nouă, părerea privitoare la pregătirea Episcopului Moga trebuie să se schimbe. De sigur că pentru un scaun de Episcop, chiar în sânul unui popor tolerat cum era al nostru, terminarea liceului nu este suficientă, mai ales când ne gândim că Moga n'avusese vreme să studieze nicăiri teologia, deoarece îndată după isprăvirea cursului filosofic (prin Septembrie 1798) el s'a și hirotonit preot. Poate de i-a rămas o lună-două de zile pentru câteva cunoștinți sumare de Dogmatică și Liturgică ortodoxă, câștigate la Sibiu, ori pe cale privată în Sebeșul săsesc. Cât a stat însă în Cluj, el a desvoltat silințe vrednice de laudă, spre a-și câștiga — cu examene frumoase — cât mai multă învățătură. În această năzuință, el va fi găsit un suport moral atât în consăteanul său *Nicolae Onițiu*, cu care a plecat deodată la Cluj învățând amândoi carte latinească într'o emulație care le aducea note egale la sfârșitul fiecărui an¹⁾; cât și în numărul considera-

bil de Români, cari urmau pe atunci la acelaș liceu. În mijlocul atâtor Unguri, fi de magnați, mândri și disprețuitori, pumnul de băieți români, cu sumane și opinci, se vor fi simțit la fiecare clipă strâmtorați și umiliți de atmosfera atât de grea din cetatea îngrădirii, și ghemuiți în vr'un colț al clădirii cu lungi coridoare întunecoase ori strânși Dumineca la rugăciune în tinda bisericuțelor noastre smerite din Cluj, ei se vor fi încurajat reciproc într'u râvna către cartea deslegătoare de suferință și lacrimi.

În mijlocul lor, Moga va fi simțit adeseori adierile mângâitoare ale aerului din preajma satului său, cu gândul și vorba românească ce străbăteau tainice, ca un îndemn pentru acești tineri lipsiți de ocrotirea imediată a părinților îngrijorați.

¹⁾ *Lupaș Ist. Bis.* p. 158, ibidem Episcopul V. Moga și Profesorul Gh. Lazăr p. 2 cf. *E. Gagy*, *Regulatio Diocesis Transilvaniae Disunitae Anno 1805* (în „*Transilvania*” pe 1911, pag. 285).

rior, Vasile Moldovean din Cristur (Dobâca), Gavriil Perșan din Jud. Dobâca, Ioan Tarța din Barabant (Jud. Albei) Ioan Lemenyi din Desmir (Episcopul de mai târziu), Ioan Rusu din Zlatna, Nestor Câmpian din Sân Paul (Jud. Cojocnei), Ioan Filep din Iernut, Nicolae Onițiu din Sebeșul săsesc, Paul Ramonțai din Copand*) Simeon Benai din Someșfalăul Clujului, Simeon Picovici din Ceanul de câmpie, Toma Galle din Sâncraiu (Jud. Hunedvara)**).

*) Acest Ramonțai, ajuns mai târziu funcționar la cancelaria aulică trasii din Viena, este acela, care în Martie 1811, cerzura favorabil cărțile în manuscris traduse de G. Lazăr cf. A. Sădean, o. c. p. 24).

***) Ar fi de dorit să-și ia cineva sarcina de-a extrage din arhiva liceului piarist, numele tuturor Românilor cari au studiat aci.

¹⁾ Se pare că *Nicolae Onițiu* care era cu 3 ani mai tânăr ca Moga n'a terminat decât clasele umane, cu aceleași note bune, deoarece nu-l mai întâlnim în lista filosofilor de anul II-lea unde l'am găsit pe Vasile Moga El este unchiul regretatului Virgil Onițiu.

«Iată câțiva dintre colegii români ai lui Moga din anul 1796: Andrei Demeter din Feleac, Andrei Dragota din Silvașul supe-

Nu putem ști, dacă Moga a renunțat la continuarea cursurilor *academice* din cauza marilor cheltuieli de întreținere la școlile din Cluj, sau tatăl și unchiul său, ispitiți de vacanța scaunului episcopesc și animați de tradiția vlădicească ce trăia în jurul Sebeșului din vremea lui Pavel și Mihai Tordași, se vor fi gândit să-l aducă acasă pe tânărul Vasile, trimițându-l degrabă la Arad pentru hirotonie. O indicație în acest sens poate fi împrejurarea, că Moga a primit hirotonia de preot *fără a se căsători*. Cum alegerea de Episcop s'a mai amânat încă cu 12 ani, va fi folosit timpul pentru pregătirea terenului, căutându-i la început un post la consistorul din Sibiu¹⁾, de unde saltul nu mai era așa dificil în scaunul vlădicesc. Cu toată recomandarea consistorului, guvernul nu l'a numit pe Moga și astfel, în frigurile alergărilor celor «12 pețitori», familia Moga știuse lucra în taină cu atâta dibăcie, încât preotul Vasile găsi cei mai călduroși sprijinitori în Episcopul *Bobb* și guvernatorul *Banffy*²⁾.

Astfel, prin alegerea din Turda din 19 Septembrie 1810, deși nu obținuse cel mai mare număr de voturi, totuși cu ajutorul guvernului ardelean, isbuti să fie numit prin rezoluția împărătească din 19 Decembrie 1810³⁾.

După sfințirea sa de arhieru la Carloviț în ziua de 24 Aprilie 1811, Clujul, unde făcuse 5 ani de carte, avea să-l vadă pe elevul de odinioară instalându-se cu toată pompa în ziua de 29 Iunie 1811⁴⁾.

V.

Este oare întemeiată părerea, care susține că Vasile Moga ar fi fost un Episcop slab din lipsa *științei de carte*?

Eu cred, că nu. Mai întâi, pentru că s'a văzut cum Moga a terminat cu rezultate eminente liceul catolic din Cluj, unde se învăța carte serioasă. Că pentru vremile de atunci, Moga și-a câștigat o cultură destul de mulțămitoare, ne-o dovedesc între altele și cele 2 cuvântări rostite de el cu prilejul instalării sale, cari, privite mai

deaproape, trădează calități apreciabile⁵⁾. Tot aceeași părere se desface și din stăruința lui pentru înființarea *Seminarului teologic*, stăruință ce n-a putut fi încununată de isbândă decât în parte și târziu în 1839 prin cumpărarea unei case în str. Cisnădiei, în care s'a așezat și reședința episcopescă. În circulara sa dată preoțimii pentru colecte pe seama noului Seminar, Moga spune și următoarele cuvinte, cari descoperă o credință: «Pentru aceea bine să ne uităm, câte înalte școale frumoase sunt ridicate la alte neamuri mai în toate orașele, dar la noi că suntem o țară de oameni, să nu fim în stare a ridica o școală de frunte în toată țara noastră?» Pe cei ce vor dăruii pentru Seminar, Moga li socotește Titori mai mari decât pe Titorii Bisericii⁶⁾.

Dealtfel avem corespondența lui cu *Petru Maior* din care rezultă cât se poate de limpede, că Moga prețuia în de ajuns știința. El îndemna preoțimea să cumpere cărți date de Maior și în privința aceasta a mers atât de departe, încât în cazuri de sărăcie dovedită silea obștea să strângă bani pentru plățirea cărților. Chiar împotriva acuzelor ce i s'au făcut pentru acest fapt la Guvern, dânsul a perzistat în această atitudine, fiind gata să cumpere însuși tot stocul de cărți trimis de Maior, declarând că dă «cu ochii închiși 2200 Fl. pe *predici și didachii*, chiar dacă ar fi nevoit să le poarte cu sine din sălaș în sălaș, cum le-a purtat deja în trei sălașe⁷⁾.

Nu-i mirare deci, să vedem pe învățatul *P. Maior* având cuvinte de laudă pentru acțiunea lui Moga, despre care spune, că fiind Român din Ardeal «bine știe și simte greutatea Neuniților ca cel ce și el au înnotat într'însele. De aceea «și are fierbinte râvnă să-i ajute», călătorind cu mari cheltuieli la Viena, de unde s'a întors cu mângâiere și nădejde. «Inșă ce nu ar putea implini după lungul dor al Clerului neunit, *nu ne hărniciei lui sau lenevirii se cade a se împuța*, deoarece atârnă dela tocmelele mai sus citite (cele 19 puncte) care întru aceea razimă: *că neuniții se socotesc în Ardeal numai suferiți și nu ai țării fi*»⁸⁾.

¹⁾ *Lupaș* Ep. Vasile Moga și Prof. Gh. Lazăr p. 24—5.

²⁾ *idem* ibidem p. 4 și 27. Pare deci mai sigură ipoteza, că gândul Episcopiei l'a dus pe Moga la părăsirea cursurilor *academice*, pe cari fără îndoială le ar fi terminat cu aceleași rezultate eminente ca și clasele de liceu.

³⁾ *Săguna*. Ist. Bis. ort. Sibiu 1860 vol. II p. 195 și *Sădean* o. c. p. 27.

⁴⁾ *Săguna* o. c. p. 196 *P. Maior*, Istoria Bisericii p. 132 *Lupaș* o. c. p. 29.

⁵⁾ Publicate la *Lupaș* o. c. p. 30—33.

⁶⁾ Cf. *E. Roșca* Monografia Seminarului Andreian Sibiu 1911 p. 9 Într'o pastorală din 1811, Moga spunea preoților: Nu e de ajuns dacă un preot botează, îngroapă și cunună, ci datoria cea mai mare a preotului este, *ca să știe propovedui* (Cf. *Lupaș* Ist. Bis. Rom. ard. p. 154). Cuvinte cari pentru vremea lui sunt foarte avansate!

⁷⁾ Citat de *Lupaș* în Ist. Bis. p. 154 după „*Convorbiri literare*”

⁸⁾ *P. Maior*, Ist. Bis. p. 141.

Iată judecata dreaptă asupra lui Moga, rostită de un contemporan obiectiv și luminat. Știm bine de altfel, că cu toată robia celor 19 puncte, Episcopul Vasile a avut îndrăzneala să înainteze curții din Viena, Guvernului și Dietei 3 Memorii importante la 1834, 1837 și 1842, dintre cari cel dintâi și ultimul în tovărășie cu episcopul Ioan Bobb, stăruind cu multă bărbăție pentru drepturile bisericești și politice ale poporului românesc¹⁾.

Și în sfârșit credem că, pe cât de bine venită, pe atât de prețioasă este mărturia Mitropolitului *Andrei Șaguna*, care, având puțința să cunoască mai bine decât oricine păstorirea *antecesorului* său nemijlocit, scrie astfel despre Moga: «El a fost un Arhiereu evlavios și zelos; cu osteneala lui s-au cumpărat casa din ulița Cisnădiei în urma făcutei colecte în Eparhie; el a ajutat mai mulți tineri școlari, dintre cari unii, învățând teologia la Viena, s'au făcut mădulari aleși ai Clerului nostru ardelean; pe vremea lui s'au înființat un curs de clerici de șase luni». Tot Șaguna spune în acelaș loc, că Moga a lăsat Bisericii averea sa întreagă, compusă din o casă în strada Iernii și 27,000 Fl. capital, cu menirea să se dea burse viitorilor clerici, *doritori de-a să covârși în științele mai înalte*. Ase-

menea a dispus să se angajeze cu 300 Fl. un avocat, care să aibă chemarea de-a *apăra drepturile Clerului*¹⁾.

Dacă în toate timpurile și până în zilele noastre, societatea are cuvinte de recunoștință pentru creatorii de fundații culturale, indiferent de cum i-a chemat sau au lucrat în viață, de sigur că aceeaș atitudine va trebui să o avem și față de Vasile Moga, nu numai pentru *testamentul său vrednic de laudă*, în care se desvelește zbulciul pentru cultura Bisericii păstorite de dânsul, dar și pentru *binele* ce l'a putut face în lunga sa carieră arhierască.

Dacă se predinde, că el a fost un om smerit și lipsit de energie, să nu uităm, că dela Episcopul unei Biserici *tolerate* și ferecat în cele 19 puncte rșinoase, nu se puteau cere gesturile de îndrăzneală ale lui *Inochentie Micu* sau *Grigorie Maior*, cari păstoriau o Biserică *recunoscută* și susținută de largul sprijin al *Romei* și *Vienii* imperiale.

Din toate acestea, se desface concluzia că pretextul *inculturii*, invocat ca argument convingător pentru deprecierea activității Episcopului Vasile Moga, trebuie să cadă din judecata viitoare a istoricilor noștri.

GLASUL ADEVĂRULUI

A cunoaște pe Dumnezeu, iată dorința cea mai adâncă a sufletului omenesc. Fiecare din noi Îl caută în chip mai mult sau mai puțin conștient. În goana noastră după fericire, în setea de a dobândi pacea sufletească, în dorința arzătoare de a cunoaște adevărul, noi, fără să ne dăm seama, căutăm pe Dumnezeu.

El este fericirea și pacea noastră, El este adevărul.

Omul a pierdut din ochi pe Dumnezeu și a ajuns un rătăcitor în lume. El a pierdut lumina călăuzitoare. Marea barieră între Dumnezeu și om e faptul că omul a păcătuit. Păcatul e ca praful în ochi; el împiedică vederea. *Mae-terlinck* ne înfățișează omenirea sub trăsăturile

unei cete de orbi, rătăciți în mijlocul pădurii și sforțându-se să găsească drumul după micile zgomote ce le auzeau. Hristos a venit pe lume pentru a ne călăuzi și a ne îndrepta spre drumul adevărului și a luminii. Deci primul lucru ce-l avea El de făcut era de a ni-l face cunoscut pe Dumnezeu. E o mare deosebire între creștinism și celelalte religii, prin faptul că celelalte religii ne spun că Dumnezeu e necunoscut.

Hristos nu întrebunța cuvinte abstracte, pentru a ne explica Dumnezeirea, ca: prima cauză, providența, etc. El, vorbind de Dumnezeu, zicea: «Tatăl vostru» și în loc de umanitate, zicea: «frații voștri». Oamenilor nu le trebuiau precepte, etică, morală. Ceeace le trebuia era descoperirea lui Dumnezeu, traiul bazat pe unirea cu dânsul. Adevărul religios nu se *capătă*

¹⁾ Cf. *Lupaș*, Ist. Bis. p. 156. Vezi și *Foaia pentru minte* pe 1840 nr. 44 și 45, unde Barițiu dă în traducere românească memorialul din 1837.

¹⁾ *Șaguna*, Ist. Bis. Ort. vol. II. p. 197.

prin puterea inteligenței, nici prin demonstrație. Pentru a ni-l face cunoscut pe Dumnezeu, Hristos nu se bazează pe teorie, ci pe experiență. Atunci adevărul ne apare ca ceva evident, independent de argumente. Oamenilor le trebuia o altă concepție de Dumnezeu, de viață socială sau națională, o viață bazată pe principii nouă, formată din linii nouă cu alt centru. Totul trebuia cercetat din nou. El nu ne-a pus înainte nici un sistem, ci mai degrabă ne îndeamnă să-l cunoaștem pe Dumnezeu prin intimitate, prin împărtășirea cu dânsul. Hristos n'are nici o definiție precisă despre Dumnezeu, dar El îl reprezintă, îl interpretează. Viziunea ce o avem de Dumnezeu depinde de raportul nostru cu dânsul: dragostea și curățenia inimii ne pot da această facultate, mai mult de cât puterea inteligenței.

A cunoaște pe Dumnezeu, iată toată problema. A-l vedea, a-l recunoaște ca Tatăl adevărat, iată ce ne cere Hristos. Numai prin experiență noi simțim pe Dumnezeu. Noi îl recunoaștem după puterea care o dă și după pacea ce învăluie inima noastră când suntem în contact cu dânsul. *Fosdick* a zis: «Iisus a avut cea mai veselă concepție despre Dumnezeu din câte au fost până acum». Această concepție veselă, care a fost păstrată și de urmașii lui, contrastează mult cu celelalte religii. Creștinismul e religia bucuriei. El a devenit o religie universală, pentru că răspunde tocmai cerințelor omenești. El a găsit pe Dumnezeu și-l consideră ca pe un prieten. El este sprijinul nostru și ne ajută să facem ceea ce altfel ne-ar fi imposibil. El este puterea, speranța, fericirea noastră. Oamenii nu veneau la Hristos numai pentru a fi vindecați de boale, ci pentru că aveau nevoie de infinitul ce-l găseau în El. Noi toți avem nevoie de infinit, căci, cum spune Lamartine:

«Limitat în materia lui, infinit în aspirațiile lui, omul e un Dumnezeu, care-și aduce aminte de cer».

Iisus Hristos spune că nimeni nu se încredestul în Dumnezeu și acesta e izvorul păcatelor și a tragediei omenești. *Aveți credință în Dumnezeu*, spune El în Marcu 11, 22. Iar mai departe: *Toate câte cereți, să credeți că veți lua și va fi vouă* (Marcu, cap. 11, v. 29). *O puțin credincioșilor* spune El ucenicilor în Matei 8,

26. Ce mare valoare dădea El credinței? Hristos se miră la ideea că oamenii au uitat pe Dumnezeu și că nu-L văd. Aceasta e un mister pentru El și ne aseamănă cu sămânța înăbușită de spini. Scopul lui Hristos e de a hotărî pe oameni să-și întemeieze viața lor pe Dumnezeu. Atunci o pace nespusă va inunda inimile noastre după cum spune *Dante*: «Și voința Lui e pacea noastră». O totală renunțare a ființei noastre în numele lui Dumnezeu, iertând dușmanilor noștri și vorbind de bine pe acei ce ne hulesc, iată ce ne cere Hristos: *«Iubiți pe vrăjmașii voștri și veți fi fiii celui Preaînalt»* (Luca, 6, 35).

Noi nu mai socotim pe Dumnezeu ca pe un factor în viața noastră; noi îl excludem. Iisus ne-a zis că cel dintâi lucru e credința în Dumnezeu. Să-I încredințăm viața noastră fără frică și fără îndoială. *Fericitul Augustin* a zis: *Dumnezeu n'a făcut lumea, pentru ca pe urmă să o părăsească*. Cu toate aceste de câte ori nu gândim noi că Dumnezeu nu se ocupă de noi! El e pentru noi o ființă îndepărtată și rugăciunea noastră în loc să fie o grăire dela față către față, e ca o convorbire telefonică, printr'un fir lung, ceea ce face ca glasul lui Dumnezeu să nu mai ajungă până la noi.

Hristos ne încredințează că Dumnezeu se ocupă de individ. *«Și firele de păr din capul vostru vă sunt numărare»* (Matei 10, 30). *«Care e omul acela, dintre voi, dela care, de va cere fiul său pâine, au doară piatră îi va da lui?»* (Matei, 7, 9).

Dumnezeu e pretutindeni, când ucenicii s'au înspăimântat de furtuna de pe mare, Hristos n'a înțeles spaima lor. A cui e marea și a cui e vântul? A cui fii sunteți? Nu vă puteți încredința Tatălui vostru, pentru controlarea vântului și a mării? E greu să credem că Dumnezeu se ocupă de noi în mod individual. Ne iubește Dumnezeu cu adevărat? Hristos ne zice că da, dar nouă ne e foarte greu să credem, afară numai când suntem în tovărășia lui Iisus. El ne vorbește de bucuria care este în ceruri, când un păcătos s'a pocăit. Dumnezeu se ocupă de individ într'o măsură mai mare de cât ne-o putem noi inchipui.

Ideea că Dumnezeu nu ne iubește e rezultatul educațiunii. Mamele spun copiilor că Dumnezeu nu-i iubește de cât când sunt cuminți. Evanghelia nu spune acelaș lucru. Hristos știa că

Iuda avea să-l trădeze, că Petru avea să se lepede de El, și cu toate acestea El i a iubit până la sfârșit. Dragostea lui Hristos fu aceea care zdrobi inima lui Petru și-l făcu să se întoarcă pocăit. În Hristos noi vedem pe Dumnezeu, coborându-se ca om între noi. Lloyd George se plimba odată la țară. Un om îl întreabă cum se face de se înțelege el așa de bine cu locuitorii colibelor și că are așa de multă simpatie pentru ei. Atunci el răspunse: «eu știu ce însemnează să te uiți la lumea din afară prin aceste mici ferestruici». Prin Hristos, Dumnezeu se uită la oameni prin ferestrele sufletului omenesc, de aceea El ne înțelege și suferă cu noi, căci El știe tot prin experiență. Hristos merge mai departe și spune că Dumnezeu are nevoie de dragostea noastră. Dumnezeu are nevoie de om ca și omul de Dumnezeu, după cum spune Fericitul Augustin: «*Tu ne-ai făcut după chipul tău, și omul n'are odihnă de cât când se odihnește în Tine*».

Hristos ne cere sfințenia, pe care o consideră ca un lucru simplu și natural. Omul normal e Iisus Hristos; omul păcătos e anormal; e în domeniul moral același lucru ca și boala în domeniul fizic. Iisus n'avea iluzii despre oameni. El vedea păcatele lor și-i numea morminte văruite (Matei 23, 27). El se mira de lipsa de credință, vedea falsitatea lor chiar în religione. El cunoștea perfect de bine răul și de tot ce e capabilă natura omenească (Matei, 15, 8). Un om care știa că va fi răstignit de însuși poporul pe care voia El să-l scape, nu putea fi un entuziast sau un visător. El îi iubia, dar fără iluziune.

Concepția lui Hristos de păcat se deosebește de aceea a moralistilor, cari nu vedeau în păcat de cât acțiunea. Pentru Hristos o vorbă rea era un păcat, pentru că ea dezvăluia inima, realitatea, starea permanentă a sufletului nostru. *Marcu Aureliu* avea aceeași concepție când zicea: «*Coloarea gândurilor tale e coloarea sufletului tău*». Omul consideră păcatul ca un act exterior, ca ceva ce se poate șterge ca o vopsea, sau care vine în mod accidental, din afară de noi. Însă sufletul omului nu e o cupă în

care poți să verși ori și ce și pe care-l poți goli fără ca să lase vreo urmă. Iisus avea o idee mai adâncă de păcat, o psihologie mai puternică. Păcatul nu e ceva accidental, el este în inima noastră.

Noi nu cădem din cauza unei puteri exterioare numită puterea răului, ci din cauză că noi suntem răi. Hristos compară pe omul păcătos cu copacul neproductiv și cu rădăcina putrezită.

Ce înțelege Iisus prin *perdut*? *Perdut* e acel pe care păcatul l-a îndepărtat de Dumnezeu. Noi vedem aceasta în parabola fiului rătăcit. Iată-l deodată departe de tatăl, ducând o viață risipită.

La un moment dat el se vede sărac, despuiat de tot, fără prieteni și fără ajutor. Atunci el își dă seama de greșala lui, regretul și remușcarea îi umplu inima, și flămând și desperat, se întoarce din nou la tatăl, care-l primește cu bucurie.

Ce înțelege Iisus prin omul *mântuit*? *Mântuit* e acela, care, ca și fiul din parabolă, lasă viața lui păcătoasă și se întoarce pocăit la tatăl, pentru a trăi cu dânsul în dragoste și ascultare. Un om *mântuit* e din nou a lui Dumnezeu. El simțește atunci o nouă bucurie în inima lui; viața îi e mai plină, mai bogată.

Prin înviere, noi nu înțelegem numai ceia ce citim în Evanghelie, ci și noua viață a apostolilor, care s'a manifestat după înviere. La început, când ei au văzut crucea, au fugit înspăimântați. Dar câteva săptămâni mai târziu, îi vedem bucuroși de a fi bătuiți, închiși și osândiți la moarte. Printr'o viață de rugăciune și de neîncetată împărtășire cu Dumnezeu, ei au căpătat o putere care i-a făcut nepăsători în fața morții. Dacă totul s'ar termina prin moarte și prin cruce, Dumnezeu ar fi rămas de neînțeles și totul s'ar fi terminat printr'o dureroasă tragedie. Dar viața nu se termină prin tragedie, ea se termină cu veselie, credință și triumf. Moartea nu e cum a spus *Horățiu* «*ultima trăisătură a vieții*», căci **viața e nemurirea**.

FLORICA SCRIBAN,

Absolventă în litere dela Universitatea din Paris.

CALENDARUL CREȘTINESC

În Conferința interortodoxă din Constantinopol s'au căutat a se aduce calendarului nostru două feluri de îndreptări. Una care să se aplice chiar de acum și să nu mai avem în întrebuințarea publică două calendare care îngreuiază viața. Al doilea, toată Europa simte greutatea calendarului prea complicat de acum și vrea să ajungă la simplificare, prin care sărbătorile să nu mai alunece pe o scară atât de lungă dela un an la altul și apoi să ajungem la o potrivire cât mai deplină față de cursul soarelui. Conferința dela Constantinopol s'a rostit că, în vederea unei reforme totale a calendarului întregii creștinătăți, Patriarhul din Constantinopol, în numele Bisericii ortodoxe, să se adreseze *Ligii Națiunilor*, pentru lucrarea unui calendar nou, la care și Biserica ortodoxă ar veni cu propunerile ei. D. Profesor G. Naneș dela liceul Sf. Sava din Bucureși a lucrat un astfel de calendar pe care-l tipărim și noi aici, pentru că ceice vor voi să se ocupe de această chestiune să-l aibă la îndemână ca pe o propunere vrednică de studiat. Cine vrea, poate să se ocupe de ea, să ne dea părerea, și noi o vom face cunoscută la Constantinopol și la Belgrad, pentru că, de se va găsi cu cale, să avem acest studiu drept proiect al nostru la o viitoare discuțiune la Liga Națiunilor.

A. S.

Reforma calendarului

In legătură cu discuțiunile din Conferința interortodoxă dela Constantinopol

În revista «Biserica Ortodoxă Română» Nr. 8 din Mai 1923, Păr. Arhim. Scriban a publicat un articol intitulat «Chestiunea Calendarului în Biserica ortodoxă Română».

Releviez numai partea referitoare la propunerile făcute de către Delegații sârbi cu ocazia conferinței interortodoxe ținute în Mai 1923 la Patriarhia din Constantinopol pentru îndreptarea Calendarului. Las și de aci la o parte considerațiunile istorice asupra Reformei Iuliane și a celei Gregoriane trecând peste unele mici erori, probabil unele din ele erori de tipar, și mă opresc asupra propunerii, pe care delegații sârbi au făcut o pe baza proiectului profesorului sârb Trpcovici.

Durata anului civil

D. profesor Trpcovici propune ca anii divizibili cu 4 să fie bisecți și anii nedivizibili cu 4 comuni, ca și în celelalte două calendare creștine, dar din 9 ani seculari succesivi șapte să fie comuni și numai doi bisecți și anume aceia cari împărțiți cu 9 să dea restul 0 sau 4.

Durata mijlocie a anului civil ar fi, după acest proiect

$$365,25 - \frac{7}{900} = 365,2422... = 365^d 5^h 48^m 48^s.$$

Anii destinați bisecți după regula de mai sus ar fi cei subliniați în tabloul :

2000, 2100, 2200, 2300, 2400, 2500, 2600, 2700, 2800.

D-nii delegați sârbi, dintre cari făcea parte și d. profesor universitar Milancovici modifică regula de mai sus, după care anul 2000 ar fi comun, iar în Calendarul Gregorian bisect, cu scopul să facă o apropiere între aceste

două calendare și propun, ca dintre nouă ani seculari consecutivi aceia să fie bisecți cari împărțiți cu 9 dau restul 2 sau 6. După această nouă regulă tabloul de mai sus se modifică astfel:

2000, 2100, 2200, 2300, 2400, 2500, 2600, 2700, 2800

În acest mod ani 2000 și 2400 vor fi bisecți atât în noul Calendar, cât și în Calendarul Gregorian și deosebiriile între aceste două Calendare ar începe mai târziu.

Diferența între timpul civil și cel astronomic

Să examinăm, dacă din punct de vedere științific și practic, Calendarul astfel propus îndeplinește condițiunile esențiale, spre a fi un bun calendar.

Se știe că anul tropic este de 365d 5h 48m 45 s 98 deci anul civil propus mai sus este cu 2 s 02 mai mare de cât anul astronomic. Această diferență formează o zi în vre-o 43000 ani, crește la 10 zile în 427723 ani și se mărește cu timpul.

Condițiunea esențială, ca diferență între timpul civil și cel astronomic să fie mai mică de cât o zi într'un timp ori cât de lung, nu este îndeplinită. Calendarul astfel propus nu arată timpul exact științific și devine nepractic după un timp mai îndelungat.

Nu mai insist asupra regulii fără nici o valoare științifică de a considera bisecți anii seculari, cari împărțiți cu 9 să dea restul 0 sau 4.

O simplă inspectare a tabloului d-lui profesor Trpcovici, unde intervalul între doi ani seculari bisecți consecutivi nu e constant, cum ar trebui, ne convinge, că intercalarea lor e arbitrară.

Nu mai încapă îndoială că d. Trpcovici a observat că, dacă ani divizibili cu 4 vor fi bisecți, diferența de 11m 14, s 02 între anul civil și cel solar dă în 900 ani o eroare cam de 7 zile deci și-a zis, că din 9 ani seculari consecutivi să fie 7 ani comuni și numai 2 ani bisecți. Dar de ce acești ani comuni sau bisecți să fie recrutați dintre anii seculari?

Știut este că eroarea de 11 m 14, s 02 = 674, s 02 constituie o zi în 128,186... ani și la fiecare multiplu al acestui interval de timp avem câte o zi mai puțin, dar acești multipli nu coincid cu anii seculari, deci nu anii seculari trebuie să fie comuni, ci multipli de 128,186 și vom vede mai jos, că chiar submultipli acestui interval.

Probabil însă că atât d. profesor Trpcovici cât și d-nii delegați sârbi la conferința interortodoxă din Constantinopol, cari au propus modificarea regulii date de d. Tripcovici numai de dragul calendarului Gregorian au fost influențați de reforma Gregoriană, greșită și ea, în loc de a studia chestiunea în mod științific.

Rezultă din motivele de mai sus că reforma Calendarului propusă de către delegații sârbi la conferința interortodoxă din Constantinopol nu poate fi admisă nefiind nici științifică, nici practică.

Voi indica aci raționamentul de urmat spre a forma un calendar.

Cum se poate forma un calendar

Anul tropic este de 365d 5h 48m 45, s 98 sau în număr zecimal 365,24219884259259... zile, deci cuprins întru 365 zile și 366 zile.

Anul civil trebuie să fie de un număr întreg de zile, dar nu mai mic de cât 365 zile, nici mai mare de cât 366 zile. și așa în cât media anului civil să fie egală cu anul tropic, iar diferența între timpul civil și cel astronomic să fie în orice moment mai mică de cât o zi. Evident că această diferență ar putea să dispară numai dacă anul tropic ar fi de un număr întreg de zile.

Considerăm un număr n de ani civili, dintre cari unii vor fi bisecți și alți comuni

Notăm cu x numărul anilor bisecți, deci $n-x$ va fi numărul anilor comuni. Media acestor n ani trebuie să fie chiar anul tropic. Notăm cu t valoarea anului tropic și avem :

$$\frac{366x + 365(n-x)}{n} = t$$

de unde: $x = n(t-365)$

Scriind în locul lui t valoarea sa avem :

$$x = n \times 0,24219884259259... \quad (1)$$

Rezultă că din n ani civili considerați, vom avea $n \times 0,24219884259259...$ ani bisecți și restul :

$$n \times 0,75780115740740... \text{ ani comuni}$$

De exemplu din 1000 ani civili avem 242 bisecți și 758 ani comuni.

Pentru a constata, într'o serie de ani civili, cari sunt bisecți și cari comuni, vom înmulți anii succesivi prin coeficientul fracționar din formula (1) redus la un număr suficient de zecimale pentru simplificarea înmulțirilor.

Produsele se vor afla în numere întregi și vor reprezenta numărul anilor bisecți.

Tabloul următor arată natura câtorva ani.

Ani	Bisecți	Rezultatul
1	0	comun
2	0	"
3	1	bisect
4	1	comun
5	1	"
6	1	"
7	2	bisect
8	2	comun
9	2	"
10	2	"
11	3	bisect
12	3	comun
13	3	"
14	3	"
15	4	bisect
16	4	comun
17	4	"
18	4	"
19	5	bisect
20	5	comun
21	5	"
22	5	"
23	6	bisect
24	6	comun
25	6	"
26	6	"
27	7	bisect
28	7	comun
29	7	"
30	7	"
31	8	bisect
32	8	comun
33	8	"
34	8	"
35	8	"
36	9	bisect

Se observă din tablou, că anii bisecți se intercalează printre cei comuni în mod regulat atunci, când în coloana a doua a tabloului intervine o augmentare a numărului anilor bisecți.

Intr'un grup de 4 ani consecutivi avem 3 ani comuni și unul bisect, dar la fiecare grup de vreo 32 ani, se intercalează în plus un an comun astfel, că în aceste intervale avem 5 ani, din cari 4 ani comuni și unul bisect. Pentru ce ?

Evident că, dacă tot al patrulea an ar fi bisect, anul civil ar fi de 365 d 6 h, deci cu 11 m. 14 s 02 mai mare decât anul tropic. Această diferență constituie o zi în 128,186...

ani, pentru că $\frac{1 \text{ zi}}{11 \text{ m } 14, \text{ s } 02} = \frac{86400 \text{ s.}}{674, \text{ s } 02} = 128,186...$ deci

la fiecare multiplu al acestui interval, timpul civil ar rămânea în urmă cu câte o zi. Pentru ca să nu se întâmple aceasta, la fiecare interval de 128,186... ani, se intercalează 4 ani comuni, ceea ce revine unul la vreo 32 ani, și acești 4 ani de câte 365 zile în loc de 365 d. 6 h. fac, ca timpul civil să avanseze cu câte o zi la fiecare interval de 128,186... ani, cu cât ar fi întârziat, dacă intercalarea n'ar fi avut loc.

De observat este, că în calendarul Gregorian intercalările de ani comuni în plus se fac greșit numai la anii secolari, al căror număr de secole e nedivizibil cu 4. Media

anului civil Gregorian este $\left(365,25 - \frac{8}{400}\right)$

zile = 365 2425 zile sau 365 zile 5 h 49 m 12 s, deci cu 26 s 02 mai mare decât anul tropic.

Această diferență constituie o zi în vreo 3320 ani și se mărește cu timpul. Ba chiar înainte ca diferența de 26 s. 02 să constituie o zi, oscilațiunile anului civil Gregorian în urma celui astronomic sunt prea mari, ceea ce nu se întâmplă în sistemul sus arătat.

În acest sistem media anului civil este :

$$\left(365,25 - \frac{1}{128,186...}\right) \text{ zile} = \left(365,25 - \frac{674,02}{86400}\right) \text{ zile} =$$

365.24219884259259... zile, adică chiar anul tropic de 365d 5h 48m 45 s, 98.

Importantă este și intercalarea a câte un an comun în plus la fiecare interval de vreo 32 ani, ceea ce face ca într'un timp oricât de lung oscilațiunile timpului civil în jurul celui astronomic să nu atingă nici 12 ore, cari în mod matematic nu pot fi evitate, având în vedere că anul civil trebuie să fie de un număr întreg de zile.

Calcularea timpului civil

Timpul civil se calculează cu ajutorul formulei de mai sus prin o simplă înmulțire și suntem siguri că, atâta timp cât sistemul nostru solar va fi guvernat de aceleași legi ale mișcării universale ca azi, și anul tropic va avea valoarea de mai sus, noul calendar va putea fi utilizat fără vreo modificare. Ba chiar dacă anul tropic ar primi altă valoare, formula (1) subsistă cu modificarea coeficientului numeric.

Diferența între timpul civil și cel astronomic va fi în veci mai mică de cât 12 ore.

Aceasta e cea mai mare precizie, pe care o putem realiza în mod științific.

Rămâne numai ca noul calendar să fie pus în concordanță cu timpul astronomic actual, ceea ce e simplu.

Sărbătorile se vor stabili conform prescripțiilor bisericilor creștine sau necreștine, cari vor adopta acest sistem de măsurare a timpului. Sărbătoarea Paștilor va putea fi ținută la o dată fixă, bazați fiind pe data învierii lui Isus Hristos ceea ce ar aduce o simplificare pentru fixarea tuturor sărbătorilor în legătură cu Paștile.

Ar fi de dorit ca în măsura timpului să fie o unitate universală, pentru ca deosebirile și dificultățile actuale să dispară.

București, Septembrie 1923.

G. NANES

Profesor la liceul Sf. Sava

CRONICA BISERICESCA

INTERNĂ

Adunarea generală a Societății Ortodoxe în Galați, la 23 și 24 Iunie 1923

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor române își ține în fiecare an adunarea sa generală în Mai sau Iunie, în unul din orașele țării. Pentru anul acesta, s'a hotărât să se ție în Galați. Dar această adunare nu era să fie o adunare obișnuită, ca altele din alți ani, ci avea să fie ceva deosebit, prin faptul că, cu acest prilej, trebuia să se inaugureze noul local al Institutului Societății din Galați, de sub direcțiunea d-șoarei *Rășcanu*.

În adevăr, este un fapt prea îmbucurător și rar ca o societate particulară, care nu se ocupă de negoț, ci de cultură, să poată clădi în aceste vremuri grele un local de peste 4,000,000 de lei. Este un pas înainte al Societății, care, pus alături de atâția alții din trecut, o dovedește a fi un așezământ, cum puține sunt și care a putut merge cu pași viguroși și harnici, cum nu este obiceiul Societăților culturale dela noi.

Am sosit în Galați Sâmbătă dimineața la 23 Iunie. Pe drumul dela gară în oraș, am văzut steaguri. Ce era? Sosise din ajun Mitropolitul Moldovei *D. D. Pimen* și orașul i-a făcut o primire însuflețită.

Abia eșit în oraș, te întâlneai pe stradă cu cete de congresiști și mai cu seamă congresiste. La ceasul 10^{1/2}, trebuia să se facă întâlnirea delegațiilor în sala cea mare a prefecturii. Încă înainte de acest ceas, delegații începuseră a veni. O atmosferă veselă domnea, pentrucă te întâlneai cu chipuri adunate din toate colțurile României. Numai la astfel de împrejurări te întâlnești cu mulți cu care altfel nu te-ai mai întâlni. Din Basarabia, din Bucovina, din Transilvania, nelipsitul Preot *Buracu* din Banat, din toate părțile era cine să grăiască despre lucrarea Societății ortodoxe în acele ținuturi. Comitetul Central al Societății era înfățișat prin multe doamne: *Zoe Gr. Rîmniceanu*, *Calipso Botez*, *Elena Odobescu*, *Maria Glogoveanu*, în frunte cu neobosita Prezidentă Principesa *Alexandrina Gr. Cantacuzino*, d. *V. G. Ispir*, prof. universitar Păr. *D. Georgescu* din București și scriitorul acestor rânduri. Iașul era reprezentat prin Prot. *Niculea*, Econ. *Vasilovschi* și alții. Erau, apoi, mulți preoți din Galați.

Aproape de ceasul 11, și-a făcut intrarea în sală Inalt Prea Sf. Sa Mitropolitul *Pimen* al Moldovei însoțit de Prea Sfințitul Episcop *Iacov* al Dunării de jos.

A luat cuvântul Mitropolitul *Pimen*, salutând adunarea și arătându-și părerea-de-bine că se găsește în clipa fericită a sărbătoririi unui însemnat act de muncă și triumf al Societății ortodoxe, în orașul în care a lucrat ca episcop. Apoi a declarat adunarea deschisă. După

aceia a luat cuvântul d-na Prezidentă *Alexandrina Cantacuzino*, care a arătat progresele Societății în curgerea unui an de zile, dela adunarea trecută, și a spus că anul acesta are bucuria mai mare de a putea sărbători înțințarea unui local nou de școală al Societății, prin ridicarea localului Institutului în orașul Galați. Și-a arătat bucuria de a vedea reprezentate atâtea filiale, din ținuturi așa de îndepărtate, zicând că aceasta e o dovadă de întinderea lucrării Societății și că ea răspunde unei mari trebuințe, mai cu seamă în aceste vremuri când se învață cu greu și când poporului românesc trebuie să i se dea hrana cărții. Societatea ortodoxă aduce un mare serviciu Statului românesc îndeplinind sarcini pe care el nu le poate îndeplini, și îndeplinindu-le în chipul înalt al culturii prin religieune.

A urmat apoi citirea rapoartelor feluritelor filiale din țară și era o adevărată desfătare să auzi câte silințe s'au cheltuit în atâtea locuri ale țării, pentru buna creștere creștinească și românească în atâtea parohii din țară. Dacă s'ar face o dare-de-seamă amănunțită despre tot ce se cuprinde în aceste rapoarte, s'ar vedea ce muncă rodnică se cheltuiește fără încetare din partea organelor Societății pentru buna creștere a poporului și ce mare câștig este acesta pentru Statul românesc. Și toată această lucrare se îndeplinește neștiut, pe tăcute. Abia la câte o astfel de adunare auzi ce silințe fără seamăn se întrebunțează în felul acesta și cât de puțini sunt acei care ajung să știe de ele.

Citirea acestor rapoarte a durat mult, și tot nu s'a ajuns să se citească toate, rămânând ca restul să se citească a doua zi în ședința propriu zisă a întregii adunări, aceasta fiind numai o ședință de întâlnire a delegațiilor.

La sfârșitul ședinței, a luat cuvântul subsemnatul, care a spus că se află la această adunare în trei calități: 1. ca reprezentant al Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Primat; 2. ca membru în comitetul central al Societății; 3. ca fiu al orașului Galați. A spus că, de data aceasta, vorbește numai ca membru al comitetului central al Societății, rămânând ca a doua zi să vorbească în celelalte două calități.

Subsemnatul a arătat că, neatârnat de lucrarea ei pe terenul școlii și al bunei creșteri creștinești, Societatea ortodoxă îndeplinește încă și un foarte prețios rol de slujire a Bisericii ortodoxe, ca organ gata totdeauna a se pune în mișcare când e vorba de vreo faptă care vatamă Biserica.

Când se ivește împrejurarea că Biserica ortodoxă românească e amenințată de ceva, noi nu avem trâmbiță mai bună prin care putem suna decât Societatea or-

todoxă. De ea ne slujim și ea ne dă mijloacele prin care pornim lucrarea noastră de apărare.

Când a fost chestiunea cu încheierea concordatului dintre guvernul nostru și Papa dela Roma, Societatea ortodoxă a dus toată mișcarea protivnică și lucrul nu s'a făcut.

Când a fost anul acesta chestiunea cu votarea nouăi Constituțiuni a țării și Biserica ortodoxă era amenințată a fi scoasă din pozițiunea ei din trecut, atunci Societatea ortodoxă s'a pus în mișcare și, împreună cu Societatea clerului român «Ajutorul» din București, reprezentată aici (am spus) prin vrednicul său Prezent Păr. *Econ. D. Georgescu* din București, care era de față, au pus la cale acele mari întruniri din Martie acest an în București, care și-au avut un rol de mare însemnătate în aplecarea balanței din partea noastră. Deci să lăudăm această Societate și să ne ferim de existența ei, fiindcă este totdeauna alătura de noi, oriunde preoțimea are nevoie de vreun organ prin care să poată lupta.

După aceasta, ședința s'a închis și oaspeții s'au întâlnit la un mare prânz dat de Societate în Palatul episcopal.

După amezii, la 4, s'a dat o serbare la noul local al Școalei din str. Mavromol, care urma să se inaugureze a doua zi, Duminică.

A doua zi, serbarea s'a început cu Tedeum la catedrala episcopală, slujit de P. S. Episcop Iacov. De aci, delegații s'au dus la școala nouă a Societății, unde erau toate pregătite pentru sfințirea apei. Sala cea mare, în care s'a făcut slujba, era înșesată de lume. Afară de membrii Societății, în frunte cu Mitropolitul Moldovei, cu episcopul Dunării de jos și cu Prințesa Cantacuzino, veniseră și autoritățile orașului și județului. Erau de față d-nii: *V. G. Ispir*, secretarul general dela Culte, reprezentând pe Ministrul Cultelor; Prefectul județului *G. Onose*, reprezentând pe Ministrul de interne, *I. Prodom*, Primarul orașului, *G. Arănescu*, inspector școlar, reprezentând pe l. Ministrul de instrucțiune, locot.-colonel *Carp*, reprezentând Corpul de armată, comandorii *M. Mihăilescu* și *Focșa* reprezentând Comandamentul Marinei.

În mijlocul unei adunări atât de alese, a început slujba P. S. S. Episcopul Iacov, ajutat de Protoiereul *Niculea* dela Iași și de alți preoți și diaconi.

După slujbă, au urmat cuvântările. Cel dintâi a vorbit însuși Prea Sfinția Sa Episcopul Iacov, care și-a arătat bucuria și admirația pentru munca atât de harnică desfășurată de Societatea ortodoxă, care a ridicat un atât de falnic și folositor local de școală.

Prințesa Cantacuzino a lăudat orașul Galați, care, în vremuri de grea încercare, ca acelea ale războiului din 1916-1918, a dat dovadă de mare curaj și patriotism, înfruntând cu bărbăție sălbătăciile pornite de Ruși asupra orașului.

Vorbind de ridicarea noului local de școală, a spus că el înfățișează puterea și dragostea de muncă a Româncii. A povestit apoi împrejurările în care s'a ridicat

localul și chemarea pe care o îndeplinește Școala și Biserica în viața poporului românesc. A încheiat arătându-și dorința ca acest nou local de școală să ajungă un rai pământesc, unde copiii să fie cuminți, iar toți părinții fericiți.

A vorbit, apoi, d-na dr. *Carnabel*, prezidenta secțiunii Galați a Societății ortodoxe. D-nea sa a adus laude amintirii Prințesei *Ana Leon Cantacuzino*, fosta prezidentă a filialei Galați, trecută către Domnul anul trecut. A arătat cât de mult a lucrat fosta prezidentă pentru înflorirea acestei filiale. A vorbit, apoi, despre nevoia cultivării simțirii religioase, care face tăria poporului, și a adus laude Prințesei *Alexandrina Cantacuzino* pentru munca sa întrebuițată pe acest teren.

D. I. Prodom, primarul orașului Galați, își arată mulțămirea pentru ridicarea acestui locaș de învățătură românească în Galați într'un timp atât de scurt și a adus laude comitetului Societății pentru munca sa.

D. Dr. V. G. Ispir, secretarul general al Ministeriului Cultelor, reprezentând pe d. Ministru *C. Bannu*, a vorbit despre chemarea Bisericii și Școalei în lucrarea de întărire a neamului românesc.

D. Profesor G. Arănescu, inspector școlar, reprezentând pe d. Dr. *C. Angelescu*, ministrul instrucțiunii, a făcut o dare-de-seamă despre mersul școalei dela începutul ei și a adus laude comitetului Societății ortodoxe pentru ridicarea noului locaș de învățătură.

D. G. Onose, prefectul județului, a vorbit în numele ministrului de interne despre nevoia de a cultiva simțul religios.

Econ. D. Georgescu, în numele Societății clerului „Ajutorul” din București, a salutat înfăptuirea acestei lucrări de folos pentru învățătură și credință și a dat încredințări că preoțimea românească va ajuta munca Societății ortodoxe.

D. Emanoil Constantinescu, în numele corpului profesoral al școalei, a făgăduit toată râvna acestui corp pentru buna creștere a copilelor care vor trece prin acea școală.

O deosebit de plăcută impresiune a făcut cuvântarea școlăriței *Carmen Focșa*, fiica Comandorului *Focșa*, în numele fetelor care învață în școala ortodoxă din Galați. Cu glasul său blând, dar stăpână pe cuvânt și fără nicio poticnire, vorbind slobod, d-șoara *Focșa* a ținut ațintiți toți ochii asupra ei, în cea mai desăvârșită ascultare și interes din partea tuturor. Ea a arătat recunoștința colegelor sale către comitetul Societății. Când a isprăvit, prezidenta, d-na *Cantacuzino*, a sărutat-o.

După aceasta au urmat felurite cântări ale corului, s'a iscălit actul de inaugurare, s'a vizitat școala și serbarea inaugurării s'a încheiat.

La ora 1, a urmat un mare ospăț dat de Primărie în onoarea congresiștilor. Au vorbit l. P. S. Mitropolitul Moldovei, care a pomenit de frumoasele amintiri din vremea când păstora ca episcop în Galați.

Profesorul *Calmuschi* a vorbit de trebuința unei lu-

crări mai întinse creștinești ortodoxe în Galați, din pricină că acest oraș se înstrăinează.

Prezidenta, d-na *Cantacuzino* a cuvântat pentru M. S. Regele.

Șirul cuvântărilor l-a încheiat profesorul *Georgescu* din Bârlad, care a lăudat munca Societății ortodoxe.

La ceasul 3 s'a deschis ședința adunării. Mitropolitul Moldovei a rostit cuvântarea de deschidere. A spus că, după război, simțul moral este zguduit. Munca Societății ortodoxe este cu atât mai de trebuință acum, cu cât prin țară umblă unelté ale unor credințe străine. Societatea ortodoxă are menirea să împedecé izbânda unor așa uneltiri. Ea trebuie îmbrățișată de toată societatea românească, pentru că curentele protivnice sunt păgubitoare chiar Statului. Biserica va sprijini munca Societății. Preoții să facă o politică de Stat; ferindu-se de laturi care le-ar stingheri munca bisericească.

Vorbește de strânsa legătură care trebuie să fie între Biserică și Școală. Profesorii să facă apostolat dela înălțimea catedrei, pentru dezvoltarea simțului național și religios. Numai din pricina religiunii sale poporul românesc n'a fost luat la vale de șivoaie primejdioase ca bolșevismul. Vesteste că se va pune piatra de temelie Bisericii neamului la Mărășești și încheie cu urări de izbândă pentru cei adunați a duce înainte chemarea Societății ortodoxe.

Urmează la cuvânt prezidenta Principesa *Cantacuzino* care, în mijlocul celei mai mari luări-aminte, spune că Societatea ortodoxă a adus anul trecut mari servicii culturii românești. A făcut o amănunțită dare-de-seamă despre munca Societății ortodoxe. Despre școala societății din Galați a spus că este un însemnat cuib de credință și cultură națională. Meritul se cuvine în măsură egală comitetului local și corpului profesoral cârmuit bine de d-șoara directoare *Maria Rășcanu* și de subdirectoarea d-na *Dabija*. Arată apoi greutățile pe care Societatea le-a avut cu comitetul din Iași. Face o dare-de-seamă despre mijloacele strânse pentru ridicarea bisericii neamului la Mărășești, mulțamește presei, care a încurajat mișcarea Societății și încheie aducând laude Regelui și Reginei României.

Toată adunarea a salutat în picioare cu vii aplause cuvintele Principesei Alexandrina Cantacuzino.

Iată cum ziarul *Galații-Noi* (27 Iunie 1923) caracterizează cele rostite de prezidenta Cantacuzino.

Sentimentele ce le-am trăit în acea olipă, în care o femeie ne învedera parocă triumful adevărului, nu le putem nici defini, nici descrie. Am fost turburați până în adâncul sufletului. Înaintea noastră ni s'a părut a vedea o regină, regina virtuților, în toată valoarea sa morală, în toată frumusețea mândriei, demnității și înaltului său românism. Am văzut și auzit o adevărată femeie, așa cum ar trebui să fie femeia română; așa o visăm.

Sublimă a fost această femeie în clipa când graiului său îi dădea viață, evocând domnițele de altădată, pilda celor mai înalte virtuți de românce și de femei.

După aceasta d-na *Zoe Râmnicéanu*, casiera Societății, a citit darea de seamă a situațiunii financiare.

D. *Oteteleșanu*, a citit raportul de descărcare al cenzorilor.

Apoi a luat cuvântul *Arhim. Scriban*, care a spus că din cele trei calități în care se află la această adunare și de care a pomenit în ședința trecută, de data aceasta va vorbi în acea de reprezentant al Mitropolitului Primat și de gălățean. A salutat adunarea în numele Mitropolitului *Miron*. A spus că Înalt Prea Sf. Sa urmărește lucrarea Societății, pentru că ea răspunde tocmai vederilor Înalt Prea Sfinției Sale. În adevăr, Biserica nu poate înflori dacă interesul pentru ea rămâne mărginit numai la preoți. Trebuie ca înșiși creștinii să se intereseze și să poarte grijă de ea, fiindcă Biserica este așezământul sufletesc al tuturor și nu este al unora mai mult ca al altora. Apoi Societatea ortodoxă tocmai răspunde acestei trebuințe, fiindcă ea este așezământul creștinilor în genere în slujba Bisericii.

În alt șir de cugetări spune că noi, Români, avem nevoie de îmbolduri ca să voim, fiindcă suntem tari în desfășurarea valurilor de vorbe și gata de rostît judecări, dar slabi în voință și fără statornicie. Credința împlinește acest gol, pentru că ea este un puternic motiv spre a voi. De aceia avem nevoie de înțărare a acțiunii prin credință. La noi însă se lucrează puțin în acest sens și de aceia o Societate ca cea ortodoxă e de mare trebuință și răspunde vremii noastre.

Arată că religiunea e un curent de statornică acțiune chiar în vremurile când se pare că puterea ei e slăbită. Amintește o lature de acest fel din China, unde însuși capul Statului major al armatei chineze s'a făcut creștin și desfășură azi cea mai mare activitate pentru îndreptarea țării lui. Cere adunării să manifeste solidaritatea sa ortodoxă și să nu se dezintereseze de ce suferă creștinătatea ortodoxă peste granițele noastre. De aceia face propunerea ca să se trimeată o adresă de omagii Patriarhului *Meletie* al Constantinopolului, ceiace adunarea primește cu bucurie. Arhimandritul a și citit adresa întocmită de Sf. Sa în acest scop.

Ca gălățean Sf. Sa spune că vede cu bucurie cum lucrarea Societății ortodoxe se întărește în orașul de care-l leagă atâtea scumpe amintiri ale trecutului. Zice că e singurul gălățean preot și mărturisește că, cu toate împotrivrile pe care le-a întâmpinat în viață, nu-i pare rău de pasul pe care l-a făcut de a sluji Domnului ca preot și că aceasta răspunde de minune tuturor dorințelor sale. De aceia dorește o mai mare înviorare religioasă în orașul său.

Păr. *Ludovic Cozma* din Galați spune ca, în adresa către Patriarhul din Constantinopol, să se exprime dorința unei uniri mai strânse în Biserica ortodoxă.

Părintele *Ghia* din Craiova vorbește în numele Prea Sfinției Sale Episcopului Vartolomeu al Râmnicului. Cere creștinarea culturii, care singură va da echilibrul în lume și va aduce din nou pacea socială.

Mare freamăt de simțiri sufletești a trezit cuvântarea d-nei *Pipoș* din *Cluj*, care a grăit în zborul celui mai adânc și mai viu naționalism. Toată adunarea a fost puternic pătrunsă pînă la cuvintele prin care pomenea de suferințele îndurate sub stăpînirea străină și cîtă fericire simțea acum în țara slobdă. A spus că, dacă Ungurii împiedecau purtarea steagului românesc, Româniil îl aveau pe cerul senin de după ploaie care se împodobește cu curcubeul, pe care vrăjmașii nu-l mai puteau zmulge. Apoi a cerut ajutorul averilor din România veche, pentru a ușura sărăcia de peste munți.

D-na *Siminel* din *Chișinău* zugrăvește activitatea filialei de acolo, despre care spune că muncește cu tragere de inimă.

Apoi *Mitropolitul Pimen*, trebuind să plece la Iași, se ridică, mulțamește credincioșilor pentru toată munca desfășurată și părăsește adunarea.

Preotul *Oană* din *Sebeșul Săsesc*, Transilvania, citește darea-de-seamă, în care arată că, în acea localitate, Sașii sunt mai mulți decît Româniil și că trebuie cheltuită multă muncă acolo pentru întărirea elementului românesc.

Multă mișcare a trezit în cei de față și darea de seamă a domnișoarei *Seișanu* din *Tighina*. D-sa a arătat munca grea pentru creșterea românească cheltuită acolo unde bolșevismul amenință dela spate. *Principesa Cantacuzino* s'a ridicat și i-a mulțumit numind-o *apostol a lucrării românești la marginea țării*.

Mai citesc dări de seamă despre activitatea filialelor d-na *Glogoveanu* din *Craiova*, Preotul *Deliu* din *Botoșani*, după care iar a urmat o clipă de freamăt sufleteșc prin frumoasa cuvântare a părintelui *Furtună* din *Dorohoi*. Sf. Sa a arătat greutatea pe care le întâmpină țăranul pentru a putea învăța carte, laudă pe *Principesa Cantacuzino* pentru munca cheltuită fără încetare întru răspîndirea învățaturii înalte sufletești și roagă comitetul societății să facă toate chipurile ca și fiii țărănilor să poată învăța carte și cere să se împrăștie printre ei cărțile cu cuprins creștinesc și național.

După aceasta a luat cuvântul Preotul *Buracu* din Banat, *Mehadia*, care, deși împovărat cu multe greutăți, e nelipsit dela toate adunările unde e vorba de buna îndrumare a neamului românesc. Sf. Sa vorbește despre trecutul ortodox al ținutului său, despre cultura națională, despre puterea credinței, cum trebuie lucrat în viitor în sânul neamului și face urări ca viitorul congres să se ție la *Mehadia*, care a fost cuib al ortodoxismului.

Aceasta a fost cea din urmă cuvântare. A urmat apoi citirea telegramelor către Rege, Principele Moștenitor, către toți Mitropoliții. În urmă s'a vestit că viitorul congres se va ție la *Mehadia* după dorința Părintelui *Buracu*.

Cu aceasta congresul s'a închis, lăsînd tuturor cele mai frumoase impresiuni și doriri de a întări lucrarea atît de frumoasă și rodnică a Societății Ortodoxe.

Era deja tîrziu și fiecare se grăbea să încheie cu congresul, fiindcă mai era un punct de program: o excursiune pe Dunăre pe lună pînă la Reni. Congresisții s'au întîlnit la debarcader. Vaporul a plecat la 9 seara și trei ceasuri congresisții s'au legănat pe valurile Dunării, pe o noapte cam rece și întunecoasă, dar pe vapor foarte vie prin fel de fel de discuțiuni. La miezul nopții toți s'au întors la Galați și s'au împrăștia. Mulți plecaseră chiar în seara aceea, fără o mai merge în excursiune. Ceilalți au plecat a doua zi, iar dintre ei unii au luat a doua zi tot cu vaporul, spre Brăila.

O aniversară uitată

Anul acesta au fost multe aniversări. Unele au fost ale străinătății, dar au răsunit și la noi. Așa au fost a lui *Renan*, a lui *Pasteur*, al lui *Pascal*. Toate s'au ținut și la noi și am privit ca mare cinste să nu trecem nepăsători pe lângă marile nume ale istoriei. Altele au fost ale țării noastre. Am sărbătorit pe *Șaguna*, pe *Gheorghe Lazăr*, pe *D. Cantemir* și iarăși s'a desfășurat toată pompa euenită acestor nume.

Dar în 1923 s'au împlinit 50 de ani și dela moartea cuiva care, prin activitatea lui, a tras o dără de cultură și de lumină în mijlocul școalelor noastre bisericești.

La 22 Martie 1873, se stingea în Iași, în casele bisericii *Talpalari*, Arhiepiscopul *Filaret Scriban*, întors de puțină vreme dela București, unde luase parte la nedreptele alegeri de episcopi și unde deputații, în loc de a alege bărbați de valoarea sa și a fratelui său *Neofit*, care și trecuseră toată viața lor în grele lupte pentru Biserica, au ales și episcopi care nu puteau fi o întărire pentru Biserica. Amărât, turburat de însuși *Cogălniceanu*, care, la eșirea din sala alegerilor, i-a zis: „Bine-mi pare! Așa pățesc cei ce apără pravoslavia!” — *Filaret Scriban*, a venit la Iași și acolo, după o scurtă suferință, a trecut în lumea unde se răsplătesc altfel cei ce apără pravoslavia, care doar nu e un păcat, ci datoria oricărui creștin de a fi slujit și apărât.

Era numai de 62 de ani cînd a murit. Dar cu viața sa de pustnic și izbit de multe amărăciuni, plîpîndul său trup n'a putut vîsli mai mult printre stîncile neozurilor omenești.

A fost înmormîntat în ziua de Bunavestire, fiind slujit în cartea bisericii și dus apoi pentru a fi înmormîntat în locul de naștere *Burdujeni*, unde se afla biserica zidită de amîndoi frații și unde, împreună cu fratele său, se odihnește pînă în ziua de azi, sub o mare lespede de peatră înăuntru în dreapta bisericii.

Dintre cei ce au fost de față la slujba dela *Talpalari*, unii sunt încă în viață. Unul este însuși fostul Mitropolit *Atanasie* dela Mănăstirea *Cernica* și care pe atunci era elev la seminarul *Socola* și își aduce bine aminte de acele clipe.

Ce a fost *Filaret Scriban* pentru cultura bisericească, se poate înțelege dintr'un singur titlu al *Istoriei literaturii românești în sec. 19* de *N. Iorga*: «Un curent nou în clerul moldovenesc: Scribanii» (vol. I, p. 176-173). Aci, în

comparație cu starea culturală slabă mai nainte în seminariul „Veniamin“ dela Socola lângă Iași, d. Iorga arată ce au fost Scribanii pentru acea școală în special și pentru clerul Moldovei în general: „Neofit și fratele său mai tânăr Filaret, se înfățișează ca începătorii unui curent nou, care corespunde și ultimei faze a ideilor Mitropolitului Veniamin, câștigat pentru ideile nouă de reformă și naționalism... O însemnată carieră de profesor și scriitor îl mai aștepta pe acest arhieru (pe Neofit) cu sufletul stăpânit de cultura profană, dar, în fond, desăvârșit creștin și canonist exclusiv până la dușmănia cu Statul, — caractere pe care le-a întipărit unei întregi generații de clerici moldoveni, care e și cea mai bună din toate. Și, în această carieră de învățător și păstor de suflete, cel mai bun și sigur ajutor era să-i fie acel frate Filaret, viitorul director al seminarului, care, în primăvara anului 1842, era la Chiev, unde lua licența¹⁾ în teologie și se pregătea a traduce, ca și Eufrosin Poteca, din operele mistice ale lui A. de Stourdza, scriind, în acelaș timp, la cuvântări despre „interesele religioase și renașterea patriei și studiind pentru o viitoare istorie bisericească a neamului“.

Da, din această vreme de muncă culturală cheltuită în Biserica noastră de amândoi acești frați, s'au ridicat în sânul ei bărbați însemnați care au slujit-o cu temei: Episcopii *Melchisedec* al Romanului, *Silvestru* al Hușilor, *Ghenadie Enăceanu* al Râmnicului, frații *Gheorghe* și *Constantin Erbiceanu*, alătura de mulți alții, bine pregătiți, care au intrat în cariere civile și au slujit țării, pe atunci când erau puține școalele în care să se formeze bărbații trebuincioși slujbelor ei.

Pe lângă aceasta, un mare câștig al acelei munci culturale a fost și formarea unui cler moldovenesc în totul câștigat pentru ideia unirii Principatelor și care au făcut că aceasă idee era deja familiară în popor în clipa când s'a pus serios chestiunea Unirii.

Aceste lucruri sunt amănunțit arătate în *Istoria Românilor* de A. D. Xenopol, unde, în cel din urmă volum, vorbind de luptele pentru unire, autorul închină frumoase pagini activității cheltuite atunci de frații Scriban.

Filaret Scriban a avut întinse relațiuni cu toată lumea ortodoxă de atunci. După cum spune răposatul *Gr. Tocilescu*²⁾, el și-a ars corespondența sa cu Patriarhii din Răsărit și cu Sinoadele din Atena și Petersburg. Când s'a întors dela București amărât înainte de moartea sa, a vrut să rupă toate legăturile cu lumea aceasta chinuitoare și atunci a ars toate teancurile sale de scrisori, despre care cei ce l-au cunoscut spun că erau foarte multe. Singurele manuscrise care au mai rămas au fost 400 de coale despre istoria Bisericii Românești, rămase în manuscris până azi la Academie și din care autorul n'a tipărit decât un extras, apoi vreo 200 de predici, din care prea puține au fost tipărite de C. Erbiceanu în cartea sa despre Filaret Scriban și un număr de foarte însemnate scrisori, publicate cu note

de P. Samureanu în revista lui Tocilescu *Tinerimea Română* vol. 4 și 5 pe 1900. Și această corespondență și scrierile nepublicate ar merita să fie scoase la iveală, așa ca să poată fi ușor la îndemâna cititorilor din Biserica noastră. O parte din corespondența sa cu Șaguna a fost publicată chiar în această revistă de Păr. Lupaș.

În clipa de față, viața lui Filaret Scriban a fost studiată de d. I. Pelivan, în legătură cu alte evenimente din Basarabia.

Noi, publicând acestea, ne facem numai datoria de a fi dat de știre această aniversară, în nădejdea că se vor găsi alții care să scrie mai amănunțit despre ea și ale căror compuneri bucuros le vom publica aici. Pentru acum, reproducem aici o cuvântare a lui Filaret Scriban, care n'a fost publicată niciodată și care ne a fost pusă la dispozițiune în însuși originalul cu litere cirilice din mâna autografului de I. P. S. Mitropolit Atanasie, care este și cel ce ne-a îmboldit să nu uităm această aniversară uitată. Cuvântarea poate părea de interes și pentru familiile care trăiesc încă din rudenia *Visternicesei Elenca Cantacuzino*, născută *Plagino*, la moartea căreia Filaret Scriban a ținut această cuvântare de moarte. O lăsăm să urmeze în textul transcris după original:

PLANUL CUVANTULUI

rostit la înmormântarea *Visternicesei Elenca Cantacuzino*¹⁾, născută *Plagino*

«Și vor merge dreptii în viața de veci iar păcătoșii în munca de veci».

Unde ne ducem noi în toate zilele? Unde călătorim noi fără a ști drumul? Toți mergem încotrova și nimeni nu întreabă pe unde-i drumul. Toți mergem undeva și nimeni nu întreabă unde?

Noi facem mare vuet: turburăm noroade și clătim împărății, când urmează treaba despre vreun lucru din lumea aceasta, ce ne interesează pentru îndestularea vreunei plăceri a noastre; iară când urmează întrebarea: Ce are să fie oare cu noi înșine, cu chiar ființa noastră? la aceasta toți tac; de aceasta nimenea nu se îngrijește. Numai singur glasul celui ce strigă în pustie ne vestește în toată ziua cu pătrundere zicând: „Și vor merge dreptii în viața de veci, iară păcătoșii în munca de veci“.

Cele mai mari capete ale lumii s'au sfărâmat când s'au izbit de această întrebare. Filozofii se buimăcesc și teologii se uimesc văzând adâncimea ei. Ce prăpastie mare este dincolo de mormânt! Ce... (ilizibil) înfricoșate și protivnice: și vor merge dreptii în viața de veci iar păcătoșii în muncile de veci“.

Iertați ascultătorilor dacă, pentru desvoltarea unor așa grele idei, voi lăsa pe o vreme deoparte retorismul și voi îmbrățișa numai teologia întru ajutor.

¹⁾ Filaret și a încheiat studiile la Kiev, nu cu gradul de licențiat, ci cu acel de *magistru*, pe care din Români numai Melchisedec l-a mai avut și care era mai mult ca licența. Licențiatul (candidatul) lua o cruce de argint. Magistru o lua de aur. Pe a lui Filaret o posedă cel ce scrie acestea.

²⁾ Revista *Tinerimea Română* vol. 4, 1900.

¹⁾ Acest *visternic-Cantacuzino* va fi fost tatăl lui Iancu și Al. Cantacuzino, miniștri provizori ai Moldovei după proclamarea unirii definitive a țărilor (1861). Dar din linia moldovenească a familiei Cantacuzino. — A. Xenopol, „Cuza Vodă“ I, 227.

Eu nu voiesc astăzi a vă pune înainte nici frumusețile raiului, nici grozăviile iadului. Scopul meu este de a arăta de este raiu și iad și unde sunt acestea? Și prin dezvoltarea acestei mari idei a împleni cununa cea nevestejii a răposatei întru pomenire visterniceasa Elena Cantacuzino, născută Plagino. Dar morții îndeobște se obișnuesc a nu auzi. O, dacă cuvântarea asupra lor s'ar face începutul mântuirii (celor) ce se află încă în stare de a mai auzi câte ceva! Căci mult mai folositor le va fi când adevărul rostit la ușa mormântului lor va mântui sufletele din moarte decât prin lingușire să se facă zmințeală celor ce au mai rămas în viață.

Iisus Hristos cu o singură zicere a deslegat această întrebare zicând: *In Casa Părintelui meu multe locașuri sunt.* Numai se vede poate, că noi am uitat aceasta. Aducându-ne deci aminte, să o desvălăm și prin însuși ale noastre cercări teologicești și filosoficești.

Și mai întâiu fizica dovedește că lumea aceasta este o plăzmuire a luminii celei neapropiate (Dumnezeu). Aceasta domnește în toate sferile ce au căpătat dela ea o regulată direcție și veșnică armonie. Prin urmare toate fapăturile, fie cele materiale, fie nemateriale, ele întrucât urmează după niște legi care nu se împotrivesc acelei lumini veșnice, rămân în armonie și unire cu ea, care împotrivindu-se ei, trebuie să se respingă și să se depărteze din cuprinsul ei, întru cele mai depărtate margini ale haosului, unde lipsește darul acestei lumini și, din lipsa ei acolo, domnește un veșnic întuneric, aceia pe care sf. scriptură îl numește *întunericul cel mai dinafară.*

Dar cum se poate, zic protivnicii creștinătății, de a ne uni cu aceia, când scriptura numește locul acela pe deoparte întunericul cel mai dinafară, iar pe de altă parte zic că acolo focul nu se stinge: foc nestins și întuneric totodată, cum se poate? Foc, întuneric, foc nemistuitor!. Indată ce protivnicii au aflat aceste două idei în scriptură, s'au apucat de ele și au luat a dărăpăna tot adevărul vieții veșnice,

Dar mulțămită înaintărilor fizicești ce s'au făcut astăzi, care au dovedit că este și foc întunecat numit focul atomicesc, foc care arde și trupurile oamenilor fără a le mistui, și aceasta este bine cunoscut doftorilor sub nume de *foc atomic.* Să învețe deci protivnicii fizica mai bine, ca să nu rămâie altădată rușinați. Și vor merge deci păcătoșii în munca de veci, iar dreptii în viața de veci.

Al doilea. Analizările chimicești au descoperit precum este mai pe larg cunoscut celor ce se îndeletnicesc cu chimia cum că elementele (heterogene) neînrudite cu greu sau nici de cum se pot uni la un loc. Deci cum în sfera fapăturilor celor bune se vor putea amesteca fapturele cele rele, care sunt lor eterogene sau nu de neam? Noi vedem, de pildă că elementul apei nu primește în sine elementul materiilor groase, precum undelemnul, grăsimea și altele; diamantul și aurul nu se pot amesteca cu lutul. Invețe deci protiv-

nicii chimia mai bine, ca să înțeleagă cum că dreptul cu păcătosul nu vor putea fi la un loc. Și vor merge.

Dar unde va fi acel loc, mă întreabă protivnicii? Eu le-am spus că în întunericul cel mai dinafară, *unde viermele nu doarme.* Altă nedumerire. Vierme și trup viețuitor. Lucruri iarăși neînțelese și foarte neînțelese!. Dar pentru cine? Pentru cei înrăutățiți, necunoscători de firea lucrurilor. Să-i învățăm și pre aceștia anatomia Anatomistii cei mai noi și mai iscușiți cari cu microscopul sau cu ochianu s'au uitat în alcătuirea trupului omenesc, au văzut cu toată carnea lui sau cel puțin toate sucurile viețelnice din trupul omului nu sunt altceva decât un fel de viermișori așa de mici, încât abia se văd cu ochiul înarmat, și spre a dovedi mai lămurit aceasta, întreb: de unde sunt viermii în trupul ce se află în mormânt, căci acolo nu străbate lumina soarelui ca să pricinuiască a lor înviere din trupul mort? după cum vedem că urmează aceasta după legile fizice ale luminii și ale căldurii din afară. Afară de aceasta, nu vedem noi oare că, în unele boale, carnea trupului încă fiind vie se prefăce într'un fel de viermi și insecte târtoare? Și vor merge dreptii... iar păcătoșii...

Al patrulea. Istoria tuturor neamurilor pământului, care au ființat dela început și ființează astăzi, adevărește că trebuie dincolo de mormânt a fi un loc deobit pentru drepti și altul pentru păcătoși. Credințele Chinezilor, a Indienilor, a Perșilor a Grecilor și a Romanilor sunt pline de aceste adevăruri. Și înseși neamurile cele mai barbare și mai sălbatece nu au fost lipsite de această idee. Ele aveau Eliseul și tartarul lor. Nici un neam de oameni, fie acela luminat sau neluminat pe fața pământului nu s'au aflat, care să nu fi mărturisit în cugetul său, cum că după moarte trebuie a fi un loc deosebit pentru drepti și pentru păcătoși. Și vor merge dreptii... iar păcătoșii...

În sfârșit, trebuința morală și înseși filosofia practică cere să fie undeva niște asemenea locuri. Căci pentru ce este omul ființă morală? Numai pentru această lume oare? Vai! câte crime pășesc înainte și câte virtuți rămân nerăsplătite! Dacă nu ar fi undeva un loc deosebit pentru drepti și altul pentru păcătoși, în zadar mai face cineva fapte bune, căci viclenia totdeauna a știut ale sale pe această lume.

Dar unde vor fi acele locuri, întreabă răzvrățiții păcătoși? Celelalte planete, zic ei, au locuitorii lor și pământul nu va fi de ajuns ca, după obșteasca înviere, să încapă și pe cei drepti și pe cei păcătoși, câți s'au născut dela începutul lumii și se vor naște până la sfârșitul ei. Să facem deci loc păcătoșilor în iad, căci se tem că ei n'or încăpea. Se vede că sunt cam mulți. Să îngăduie mă rog ca îndatăși le voiu face loc, de vor încăpea cu toții. Să nu se teamă, că nici unul nu va rămânea afară.

Și mai întâi: Această veșnică gemere a pământului, această veșnică a lui muncire, vor rămânea oare așa pe totdeauna sub mâinile unui înțelept ziditor? Capetele pământului nostru, după cum este cunoscut din geografie, sunt pururea înghețate, coastele lui de sub

ecuator pururea ard supt un foc solar, mijocul lui se pare pururea îngrecat și totdeauna naște din sine vulcanuri și varsă lava, ca și cum ar voi a se ușura de un venin omorător. Este oare aceasta o stare firească a pământului nostru, după cum au eșit din mâinile ziditorului? Sau poate ca într-adevăr se află sub blestemul acel dela început prin care s'au osândit de a produce numai spini și măcăci? Ierburile și plantele se par a nu fi plăzmuite pentru alta decât pentru a fi jertfa vietăților. Și în sfârșit și vietățile a se hrăni unele din altele și a apela (?) unele moartea altora. Un ziditor milostiv și înțelept au putut oare să hotărască fapturile sale spre o veșnică mâncare între sine și dărpănare unora asupra altora? Nu, nici de cum. Pământul și toată firea se află acum sub osânda dumnezească pentru greșala omului, care este cap făpturii și împreună cu capul pătimește și trupul.

Al doilea. În mijlocul unei asemenea adâncimi de desnădăjduiri ne vine într-ajutor religia, care ne învață că, prin răscumpărarea Mântuitorului, omul și, împreună cu el, toată firea s'au scăpat dela păcat și de moarte, și pe-o parte zice sf. Scriptură, în acea vreme a deplinei înoiri a neamului omenesc, mielul împreună cu leul, în locul scaiului va crește crinul, în locul spinilor va crește chiparosul, împăratul va fi împreună cu săracul și va fi cer nou și pământ nou.

Dar oare pe acest pământ nou, curățit prin foc de fără de legile păcătoșilor, va putea fi în urmă locul locuinții lor? Au nu s'ar cuveni oare mai cu dreptul ca acest rău înorit să fie numai al dreptilor, cari l-au adăpat cu sângele și cu sudorile lor? Sub cerul acest nou și pe pământul acest nou se vede deci că păcătoșii nu vor avea loc. Socot că el numai bine va fi de ajuns pentru puținul număr al aleșilor; iar cât pentru păcătoși, se va șterge de pe pământ pomenirea lor. De aceea și sf. Scriptură zice: Că atunci când va veni Dumnezeu pe pământ să judece lumea, dreptilor le va zice veniți de moșteniți împărăția, care este gătită vouă dela întemeierea lumii, iar păcătoșilor va zice: duceți-vă dela mine blestemaților în întudericul cel mai dinafară, adică acolo unde lumina harului dumnezeesc nu luminează și în părțile haosului cele mai depărtate, unde nu ajunge lumina sistemurilor solare, într'un întuneric veșnic, de unde mai bine și mai cu durere vor vedea pre ființele cele drepte, veselindu-se împreună cu îngerii în sistemele cele luminoase ale acestei lumi. Și vor merge dreptii... iar păcătoșii...

Iată deci cu ajutorul lui Dumnezeu am făcut loc și necredincioșilor care se tem că nu vor încăpea în cealaltă lume.

Crezând deci că deși în scurt, însă cuprinzător și temeinic am dovedit cum că noi știm unde mergem; în această călătorie protivnicii creștinătății ne întâmpină cu o întrebare nu mai puțin grea decât cea dintâiu: Adică zic ei, Trupul ca unul ce este materie nu poate fi nestricăcios și veșnic. Pe lângă aceasta câtă țărână a trupurilor a spălat apa de pe fața pământului și s'a înecat în mare, câte trupuri s'au mistuit în foc, câte tru-

puri s'au înghițit de pești și s'au nâncat de fiare, și în sfârșit, zic ei, deși vom merge cu trupurile în iad, însă ele fiind materie nu pot fi nestricăcioase și veșnice, prin urmare munca trupului nu va fi veșnică.

Se vede că protivnicilor le-a fi urât în iad fără de trup, ca unii ce foarte bine s'au deprins și s'au îndulcit cu ele în această lume. Să ne sârguim deci a-i mângâia că nu sunt lipsiți de el nici acolo.

Și mai înăiu, cum se vor aduna și uni țărânile cele risipite fiește-care cu sufletele lor? Atotputernicia Aceluia, care a zis și toate din nimica s'au făcut ar fi de ajuns ca să înduplece pe necredincioși a crede că la Dumnezeu toate sunt cu putință. Dar apoi materialistii cer dovezi materiale. Să le dăm și de aceste. Nimeni nu se îndoiește cum că puterea magnetică trage la sine pe materia cu care ea este obișnuită de a trăi. Asemenea și pentru țărâna trupului, care cel mai firesc magnet al ei ar fi ca să se tragă la ea și să o strângă, decât chiar însuși duhul, care odinioară o însuflețea. Însăși formarea plantelor nu se săvârșește oare prin apropierea și baterea atomurile celor mai depărtate către un centru către un centru de o putere magnetică? Intrebe despre aceasta protivnicu pe Buffon, pe Liné și pe Laplace. Și vor merge dreptii... iar păcătoșii...

Al doilea, iarăși întreabă protivnicu, cum se poate ca trupul, fiind materie stricăcioasă, să poată rămânea după înviere veșnic trăitor? La aceasta aș socoti de ajuns ca să răspund cu cuvintele scripturii ce zice: *Scula-se-va trup duhovnicesc*. Dar apoi ca să nu gândescă cineva ca acel trup va fi eteric și prin urmare nu s'ar împărtași și trupul acest material de aceleași bunuri sau răutăți, după cum au fost părtași și la fapte, de aceea trebuie să arăt că însuși chiar trupul acest gros se poate elecristiza de un fel de materie balsamică, care și ea astăzi în această viață îl face nestricăcios. Ce sunt mumiile Egiptului? Ce sunt cristalizațiile pe care Geologii le află în pământuri împietrite? Va să zică în natură se află elementuri, care întăresc și veșnicesc trupurile într-uneputrezime; cu cât mai vărtos puterea Acelui care înviază toate, să nu poată așa zicând a îmbălsămi pe unele trupuri spre viață pe altele spre împietrire după judecățile sale cele drepte, spre a nu rămânea binele nerăsplătit și răul nepedepsit! Și vor merge dreptii... iar păcătoșii...

Acum, deci, fraților, calea o știm și locul îl știm. Să întovărășim deci cu ale noastre rugăciuni pe răposata într-uneputrezime Visterniceasa Elena Cantacuzino, (născută Plagino) în această jalnică călătorie. Ea care a fost singura mângâiere a unui soț duios și podoaba unei familii strălucite. Să împletim cununa laudelor ei din acele adevăruri veșnice și nevastăjite, zicând: Fericită este calea, într-uneputrezime mergi astăzi Suflete, că s'au gătit ție loc de odină! și pentru ca această rugăciune să fie mai temeinică și mai lucrătoare, apoi eu voi lua îndrăzneala a ruga din partea răposatei într-uneputrezime, pe Inalt Prea Sf. nostru Mitropolit, pe Prea Sf. Arhieriei, pe tot clirosul și norodul ca toți cu o inimă și o gură să zicem către acel părinte obștesc la care toți avem a merge: Doamne, odihnește sufletul adormitei roabei tale Elena într-impărăția ta! Amin.

Scoala, 1846 Febr. 11

Arhtereul FILARET SCRIBAN

Moartea Episcopului Sofronie

În ziua de 6 Septembrie st. nou, a încetat din viață în București fostul Episcop *Sofronie* al Râmnicului, care, dela demisiunea sa din Iulie 1918, dată în Iași, a trăit retras în București. A fost înmormântat la Mănăstirea Cernica de lângă București.

Răposatul arhieru a fost un ciudat amestec de porniri bune și de altele care se ciocneau cu ele. E mult de când a început să publice calendare bisericești, de acum mai mult de 20 de ani, de când era protosinghel la Mitropolia din București. Aceste calendare, ajunseseră cu fiecare an dăstul de folositoare, printr'o mulțime de date bisericești și prin catalogul de sfinți, prin care foarte ușor găseai la ce zi cade serbarea cutărui sfânt. Autorul nu asculta însă când îi spuneai că poate face lucrarea și mai folositoare, deși în unele calendare punea o foaie în care cerea să i se facă propuneri despre îmbunătățirile de făcut în aceste calendare. Scriitorul acestor rânduri i-a făcut astfel de propuneri, dar răposatul n'a voit să le urmeze.

Afară de calendare, a publicat din răstimp în răstimp *Viața și opera lui Immanuel Kant*, *Viața Sfintei Ecaterina*, *a Sfântului Nicolae* (aceasta scrisă toată cu mână și apoi litografiată așa), iar chiar în anul acesta a scris o broșură despre *Luther*. Avea de gând să publice un tratat mai mare despre doctrina creștină, pe care însă n'a apucat să-l tipărească. În editura *Minervei*, a publicat *Noul Testament*.

La episcopia de Râmnic își făcuse o bună tipografie, înzestrată cu un material foarte bun. Avea frumoasa pasiune de a tipări, nu însă și pe aceia de a se întovărăși cu oameni pricepuți care să-l facă a tipări lucruri bune.

Unele ciudățenii ale caracterului său l-au făcut să stârnească tot felul de dușmăni, din care pricină a și fost silit să se retragă din scaunul de episcop.

Nemții l-au închis în 1917 și l-au ținut așa un an de zile, mai întâi la Mănăstirea *Cheia*, apoi la *Peștera Ialomicioarei*, unde a dus o viață foarte grea, după aceia, în urma mijlocirilor făcute, a fost mutat la Mănăstirea *Căldărușani*, unde a putut trăi mai omește. Păr. *Roșoga* din Gorj, care de asemenea a fost închis acolo, are multe de povestit din vremea trăirii împreună cu episcopul său. În sfârșit, a fost slobozit în 1918, când se trata pacea dela București. Guvernul nostru fiind la Iași, s'a dus și Prea Sf. Sa acolo, unde a și demisionat.

Pe urma sa rămâne o casă în str. *Romană*. Se spunea că a lăsat prin testament Seminariului „Nifon”, unde a învățat, frumoasa sa bibliotecă, în urmă însă se dezmințe. A murit fără a fi regulat ceva cu averea sa.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Hirotonia Profesorului I. Mihălcescu

După o lungă și neîmplinită dorință de a se vedea preot, în sfârșit, în ziua de Nașterea Maicei Domnului din acest an, vrednicul profesor de dogmatică

dela facultatea noastră de teologie din București a fost trecut în rândurile celor ce aduc Sfânta jertfă a Euharistiei.

Cu o zi înainte, a fost hirotonit diacon de P. S. *Platon*, vicarul Sfintei Mitropolii. În ziua de 8/21 Sept. însă, larga biserică a *Amzei* din București, unde s'a făcut hirotonia de preot, nu mai încăpea de lumea care venise să vadă hirotonia mult iubitului profesor.

A fost o adevărată sărbătoare. Slujba a fost săvârșită de însuși Inalt Prea Sf. Sa Mitropolitul *Miron*, care a ținut să se dea toată strălucirea unei asemenea clipe, exact la un an, după ce tot Inalt Prea Sf. Sa hirotonise ca preot și pe alt membru de înaltă valoare a clerului nostru, scriitorul *Galaction*.

În cuvinte însuflețite, Mitropolitul a arătat însemnătatea actului săvârșit și a rostit nădejdiile pe care Biserica și le pune în blândul bunul, modestul, cuviinciosul și de toți iubitul profesor *Mihălcescu*.

Foarte emoționat, noul preot a luat cuvântul și a arătat tot tremurul sufletului său în clipa aceia când se vedea intrat în ceata stegarilor lui Hristos. A făgăduit tot ce putea făgădui lui Hristos și Bisericii Sale un suflet nobil, gingaș și curat ca al său.

Toți s'au grăbit să-l îmbrățișeze și să-i ureze să aibă cale fără spini și rodnică pentru Domnul.

Un ospăț frățesc, care a urmat la Seminariul Central, a slujit pentru ca toate inimile să se reverse în cuvinte însuflețite de bucurie pentru noua podoabă a clerului românesc. Caldă mulțămire a curs de pe buzele noului preot.

Preoții nu puteau trece reci pe lângă o așa frumoasă clipă. De aceia cum au ținut să se miște anul trecut, cu prilejul intrării în cler a Părintelui *Grigorie (Galaction)*, tot au așa au ținut să se miște și acum.

Cu toată marea scumpete a vremurilor prin care trecem, au hotărât să sărbătorească printr'o masă frățască pe noul lor coleg.

Din partea noastră, urăm și noi primului nostru redactor să aibă toată mulțămirea nouăi sale chemări și să găsească împrejurări cât mai prielnice, pentruca mărgăritarele știute ale sufletului său să se și poată revărsa în chipul cel mai prețios și mai rodnic.

Arhim. SCRIBAN

† Arhipresviterul-Mitrofor *Dionisie Bejan*. Din Cernăuți ne vine trista știre, că unul dintre cei mai aleși membri ai Clerului și devotat fiu al neamului său, Arhipresviterul-Mitrofor *Dionisie Bejan*, consilier consistorial i. r. și Președinte de onoare al „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”, a trecut în ziua de 21 Sept. 1923 la cele eterne, în vârsta frumoasă de 86 ani.

Răposatul a fost în tinerețele sale tovarăș de muncă și luptă cu Marele Mitropolit al Bucovinei și Dalmației Dr. *Silvestru Morariu Andrievici*. A apărat cu îndârjire biserică Bucovinei față de puhoiul slavismului, care o amenința pe acele vremuri, și a intervenit cu energie pentru a obține dela guvernul austriac autonomia bisericii din Bucovina,

congresul și dreptul de a-și spune cuvântul în ce privea administrarea bunurilor fondului religios.

Era totdeodată și cancelar Mitropolitan și sinodal și, în această calitate, a ținut să stabilească cât mai precis raporturile dintre Mitropolia Bucovinei și episcopii sufragani din Dalmația și să salvgardeze interesele Mitropoliei în sinodul, care îi întrunea.

Cum „Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina“, înființată încă la 1862, întruchipa toate aspirațiile și idealurile poporului român din acest colț de țară, consilierul consistorial Bejan devine unul din cei mai devotați membri ai acestuia și, luând în 1896 conducerea acestei societăți în mâinile sale destoinice, conduce destinele ei timp de 25 de ani de-a rândul. În timpul acesta, Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina își ridică în piața urii un frumos palat național, deschide în str. Mărășești un internat de băieți români, în care sunt adăpostiți cam 200 elevi de la cele mai diferite școli din Cernăuți, cari cresc aici în aceeași dragoste de țară, neam și lege și învață a se iubi unii pe alții ca frații. În anul 1909, se zidește și un frumos internat al meseriașilor români, în cari sunt adăpostiți în prezent vro 70 elevi. În calitate sa de președinte al Societății pentru cultură, răposatul a înființat înainte de războiu și vro 40 de școale particulare românești în satele și orașele periclitate de puhoiul slavismului pentru a le salva în individualitatea lor etnică.

Răposatul a avut un rol important și în politica țării-soarii sale. De la anul 1911, până la izbucnirea războiului, aparținea dietei țării ca deputat al marelui proprietăți, apărând cu energie drepturile bisericii și ale neamului său.

M. S. Regele României Carol I îl decorase cu ordinul „Coroana României“ în gradul de Comandor, Biserica îl distinse cu cea mai înaltă distincțiune pentru preoții mireni, cu dignitatea de Arhipresviter-Mitrofor, iară Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina îl alege președinte de onoare pe viață al ei.

Zelul său neobosit și ostenele sale purtate de oel mai onrat sentiment național și-au aflat cea mai frumoasă răsplată în ziua de 11 Noemvrie 1918, când s'a învrednicit a saluta cu lacrimi de bucurie în ochi armata română liberatoare și și-a văzut visul vieții sale, idealul nostru național, împlinit.

Era o figură venerată și iubită de toți.

În vederea marilor merite ce și le-a câștigat în viață pe terenul național, cultural, politic și bisericesc, statul român i-a făcut în ziua de 23 Sept., funeralii naționale.

Fie-i țărâna ușoară și memoria netrecătoare!

Prof. Dr. V. GHEORGHIU
Cernăuți.

Mulțămirea Guvernului grecesc către Primatul României

Cititorii își aduc aminte de intervenirea puternică a Primatului României în favoarea Patriarhatului din Constantinopol, pe care Turcii încercau să-l desființeze, când se trata anul trecut pacea de la Lausanne. Se știe și efectul pe care toate intervenirile l-au avut în

folosul Patriarhatului. Amănuntele se pot găsi în numerele din Fevruarie și Martie 1923 al acestei reviste. De data aceasta, venim să dăm târziu o mulțămire pe care n'o putem trece cu vederea. E din partea Guvernului grecesc către Primatul României.

Inalt Prea Sfințite,

Fiind însărcinat de către Guvernul Regal a Vă exprima și, prin mijlocirea Inalt Prea Sfinției Voastre, venerabililor membri ai Sfântului Sinod, călduroasele sale mulțămiri pentru energica intervențiune a Sfântului Sinod al Regatului României în ehestiunea menținerii Patriarhatului ecumenic la Constantinopol, îndeplinesc această agreabilă misiune, exprimând totodată Inalt Prea Sfinției Voastre mulțămirile mele personale.

Ministrul Greciei la București,
(ss) *Panas.*

Pentru că n'am reprodus la timp însuși textul protestului și pentru că acesta trebuie cunoscut și păstrat ca un document prețios și vrednic al Bisericii noastre, ne facem o datorie de a-l reproduce cu acest prilej.

(Telegramă urgentă).

D-lui Ministru Duca,
Delegatul României la Conferința diplomatică.

Lausanne.

Sf. Sinod Nr. 295 1922, Dec. 2/25

Delegatul Patriarhiei ortodoxe din Constantinopol, aflător în Lausanne, ne informează că delegații Turciei cer mutarea scaunului aceluia patriarhat din Constantinopol în alt oraș.

Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe din regatul României, surprins de asemenea intolerantă pretențiune, va roagă în numele întregii Biserici, să stăruieți cu toată insistența ca acest patriarhat, care de multe secole menține unitatea de credință a întregii ortodoxii, să fie lăsat în cetatea împăratului Constantin, capitala creștinismului ortodox, și să i se predea și istorica și monumentală Catedrală Sfânta Sofia, la altarul căreia au slujit cei mai străluciți ierarhi ai întregului creștinism, venerați astăzi în șirul celor dintâi sfinți.

Credem, că delegații Turciei vor recunoaște justetea acestei cereri, izvorâte din aceleași motive, pentru care delegații creștini le-au condat orașului Adrianopol cu mormintele, de care îi leagă amintiri istorice.

Cu arhierești binecuvântări și urări de izbândă.

(ss) MIRON
Mitropolit Primat al României

Gramata

Inalt Prea Sfinției Sale Mitropolitului Moldovei
către Episcopului Hotinului

PIMEN

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Metropolit al Moldovei și Sucevei

Către Prea Sfințitul Episcop Visarion al Hotinului și Bălți.

Prea sfințite și întru Christos iubite Frate,

A trecut mai mult de o sută de ani, de când, prin deslăpirea samavolnicească a Basarabiei de la țara mamă

„Moldova“, de către țara vecină, încetase orice legătură politică și cu ea și conducerea și administrația duhovnicească a bisericii din Basarabia, sau mai bine zis a laturilor, dintre Prut și Nistru, care de veacuri era lipită jurisdicției canonice a scaunului Metropoliei Moldovei și Sucevei.

Această despărțire între mamă și fiică, se datorește vremurilor grele și dureroase, prin care a trecut neamul nostru, căci nu cunoaștem, dacă vor fi fost alte neamuri, care să fi îndurat greutățile vremurilor năpraznice, precum le-au îndurat strămoșii noștri.

Dar cu cât greutățile vremurilor erau mai adânci și mai dureroase, cu atât credința strămoșilor noștri în Dumnezeu, se întăria și nădejdea îi mângâia, că vor veni vremuri mai bune, întemeiate pe dreptatea lui Dumnezeu.

Și în adevăr, nădejdea lor nu i-a înșelat; căci, dreptatea s'a făcut și scumpa noastră Basarabie, de a sa bună voie, prin glasul norodului basarabean, în ziua de 27 Martie, anul mântuirii 1918, în urma marelui război, prin vitejia oștirii noastre, s'a unit pentru vecie cu țara românească.

Prin această unire frățească, câștigată prin numeroase jertfe, întregindu-se neamul nostru românesc, cuprins în hotarele istorice, dela Nistru pân'la Tisa, Dunărea și Marea Neagră, și alcătuind o singură țară, România Mare și cu o singură biserică ortodoxă, având ca autoritate supremă Sfântul Sinod, dar păstrându-și alcătuirea ierarhică metropolitană.

Prin această întregire a neamului, și potrivit intereselor sufletești ale norodului nostru românesc, din acele laturi, s'a găsit de cuviință și, de către guvernul țării, prin corpurile legiuitoare, s'a hotărât înființarea, în scumpa noastră Basarabie, afară de arhiepiscopia de la Chișinău, încă a două episcopii: una la Hotin și alta la Cetatea-Albă, așezate în aceste locuri de scumpe amintiri istorice din vremurile cele mai vechi ale neamului nostru.

Prea Sfinția Voastră, de către Marele Colegiu, potrivit cu art. 1 din legea pentru alegerea metropoliților și a episcopilor, cum și a constituirii Sf. Sinod, ați fost ales, în ziua de 16/29 Martie a. c., episcop al acelei de Dumnezeu păzite eparhii și Majestatea Sa Regele a bine voit a întări această alegere a Frăției Voastre prin Înaltul Decret No. 1410 din 30 Martie 1923, dându-Vă în ziua de 31 Martie acelaș an, investitura episcopală, potrivit datinelor țării și bisericii noastre strămoșești.

În urma îndeplinirii acestor acte legale, Noi, Pimen Georgescu Arhiepiscop și Metropolit al Moldovei și Sucevei, de al cărui scaun metropolitan, canonicește atârnă acea sfântă episcopie, potrivit vechei tradiții, Vă întărim prin această a Noastră carte Metropolitană, în scaunul acelei sfinte episcopii.

Pășind acolo, veți găsi urmele unei vechi episcopii cu vrednici episcopi ca: cărturarul Amfilohie, trăitor pe la anul 1795, și alții.

Acolo, în laturile dintre Prut și Nistru, veți găsi un norod care păstrează, fără știrbire, sfânta credință ortodoxă, din vremea marelui Arhiereu Petru Movilă și vitejia strămoșească, din vremea lui Ștefan cel Mare și sfânt, neuitatul Voevod al Moldovei.

Veți auzi de numele multor fii ai Basarabiei, care au murit, luptându-se vitejește pe câmpurile războiului, lăsând în urma lor soție, copii și părinți bătrâni.

Veți găsi ostași invalizi, purtând pe trupurile lor urmele vitejiei.

Veți găsi mulți copii orfani din război și multe văduve îndurerate și bătrâni slăbănogiți.

De toți aceștia, împreună cu clerul și fruntașii norodului, din cuprinsul acelei eparhii, veți îngriji, chemând în ajutor milostenia obștească, în fruntea căreia veți fi Prea Sf. Voastră. Și nu mă îndoiesc, că toate acestea le veți face cu grabă și bună voință, întru cât vă cunosc calitățile sufletești și dragostea ce purtați pentru biserică și norod.

Urmați deci acestea ale noastre povești Metropolitane și bunul Dumnezeu vă va mări râvna și vă va spori înțelepciunea și întregul vostru norod credincios vă va binecuvânta.

Făcându-Vă din nou, ale Noastre urări, în numele Domnului nostru Iisus Christos, pentru o bună și fericită Arhipăstorie, veți bine voi a împărtăși clerului și drept credinciosului popor, de toate treptele sociale, dorința de pace în Christos, dragoste unul cătră altul, și sănătate desăvârșită pentru îndeplinirea datoriilor ce avem către Dumnezeu și scumpa noastră țară.

Așa să vă ajute Dumnezeu.

Data în reședința Noastră Metropolitană, din Iași, astăzi 10 Mai anul mântuirii 1923.

(ss) PIMEN, METROPOLITUL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

No. 1541

Subiectele conferențelor pastorale în eparhia Râmnicului, Noul Severin

Pe anul 1923, au fost date în eparhia Râmnicului următoarele teme de tratat în conferențele pastorale:

I. Pentru centrele urbane

a) Din oficiu

1. Biserica, școala și armata alcătuiesc laolaltă țăriia înăuntru și în afară a unei nații.
2. Munca și valoarea ei igienică și morală.
3. Problema religioasă privită prin spiritul vremii de acum.
4. Ce să creadă și cum să trăiască adevăratul creștin.
5. Sfânta Evanghelie e cartea vieții.
6. Setea de avuții ucide sufletul și surpă popoarele.
7. Ce are de făcut Biserica pentru suflete și societate.
8. Temelia societății e familia creștină.
9. Suferința e izvorul înțelepciunii.
10. Răzbunarea creștinului e iertarea.
11. Folosul învățăturilor din viața mucenicească.
12. Mișcările culturale în trecutul bisericii Olteniei.

b) Subiecte propuse de centre

1. In ce măsură viața orășanului e prielnică dezvoltării virtuților creștinești.
2. Rolul clerului în afară pentru zidirea sufletească a credincioșilor și pentru sporirea și înălțarea mișcărilor culturale.
3. Trebuința religiunii pentru întregul cuprins al vieții.
4. Jocurile naționale și însemnătatea lor educativă.
5. Necesitatea și folosul operilor de binefacere prin biserică pentru educația popoarelor și mântuirea omului.
6. Minunile Mântuitorului și însemnătatea lor pentru sufletul creștin.
7. Despre împlinirea datoriilor (conștiințozitate).
8. Luxul și risipa privita în luminile Sf. Evanghelii și ale vieții de toate zilele.
9. Păstrarea datinelor strămoșești și folosul lor național și moral.
10. Dumnezeu văzut în natură.
11. Foloasele aduse de creștinism omenirii.
12. Importanța educativă a tainei Pocăinței.

II. Pentru centrele rurale

a) Din oficiu

1. Biserica și legăturile ei cu școala.
2. De ce trebuie să sfătuim pe săteni să trimită copiii la școală și ce folosește Biserica din aceasta.
3. Binefacerile unei bune gospodării și dacă se poate întemeia o bună gospodărie fără păstrarea rândurilor creștinești.
4. Ce să creadă și cum să trăiască adevăratul creștin.
5. Ce răspunderi avem înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, dacă nu ne cultivăm sistematic pământul de muncă.
6. Cum ne arătăm noi că iubim pe Dumnezeu în viața de toate zilele ca cetățeni, români, părinți și copii.
7. Dovezi din viața de toate zilele și din istorie că celce se înalță se smereste, după spusa Evangheliei.
8. Credința și faptele bune sunt pârghiile vieții de aici și mijloacele de dobândire ale vieții viitoare.
9. Pregătirea vieții de dincolo de mormânt.
10. Cum se pot împăca împreună grija vieții de aici și grija de viața de după moarte.
11. Iubiți pe vrășmașii voștri.
12. Nu vă încredeți în leacuri băbești și ce zice Sf. Scriptură în această privință.

b) Propuse de centre

1. Superioritatea credinței noastre ortodoxe asupra celorlalte credințe creștine.
2. Vătămările pe care le aduc sufletelor și popoarelor superstițiile prin urmările lor.
3. Ce ne învață Sf. noastră credință, pentru păstrarea sănătății și leuirea boalelor de care putem fi cuprinși și dacă trebuie să ascultăm și de doctori.
4. Ce ne învață Sf. noastră credință și ce ne spune viața despre foloasele meșteșugului și al tuturor meseriilor cinstite.
5. Taina Sf. Spovedanii și folosul ei pentru educație și mărire.

6. Repausul Duminical este o trebuință și trupească și sufletească.

7. Creșterea copiilor în frica de Dumnezeu și în rușinea de oameni și folosul acestei creșteri.

8. Ingrijirea vitelor e o datorie sfântă rânduită de Dumnezeu spre folosul omului.

9. Ce vătămări ne aduce lăcomia și cum vorbește despre ea Sfânta Scriptură.

10. Datoriile sufletești, sociale și materiale pe care le are creștinul către biserică.

11. Respectă ceea ce este al aproapelui tău: viața lui, avutul și cinstea lui zice Domnul.

12. Jurământul falș și urmările lui pentru educație și pentru mântuire.

Fiecare subiect din cele fixate din oficiu se va întovărăși cu unul din cele aci arătate propuse de centre după cum se va găsi mai nemerit, așa ca pe fiecare lună, dela Ianuarie până la Ianuarie, să se trateze de fiecare ședință câte două subiecte.

EXTERNĂ

Salutările Patriarhului Ierusalimului

către

Primatul României

Prea Sfințite și Prea Cinstite Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Președinte al Sfântului și Veneratului Sinod al Prea Sfintei Biserici din România, în Hristos Dumnezeu prea iubite frate și conliturghisitor al smereniei Noastre, Domnule Miron, pe Prea Sfinția Voastră, prea stimat Nouă, cu sărutare sfântă îmbrățișându-Vă, dulce vă salutăm.

Cu bunăvoința Domnului Dumnezeului nostru, în vrednicindu-ne și anul acesta, ca împreună cu venerabila frățime de pe lângă Noi și turma încredințată Nouă de Dumnezeu, să prăznuim, pe cea mai presus de orice cuvânt și înțelegere dumnezeiască întrupare a lui Dumnezeu Cuvântului, în Vitleemul cel sfânt, în însăși primatea de Dumnezeu peșteră, în care „Hristos s'a născut din Fecioara“ și Înțelepciunea lui Dumnezeu și Puterea, Prunc în scutece s'a culcat în esle, cu multă dragoste am pomenit la Sf. Slujbă și prea cinstitul nume al Prea Sfinției Voastre, prea prețuit Nouă, cu toată căldura sufletului Nostru, aducând lui Hristos celui ce s'a întrupat rugăciuni pentru Prea Sfinția Voastră și Biserica încredințată Vouă.

Grăbindu-ne bucuroși, ca prin scrisorile Noastre frățești, să împlinim obiceiul sfânt al Prea Sfintei Noastre Biserici și dorința caldă a inimii Noastre, felicităm pe Prea Sfinția Voastră cu prilejul acestei mari bucurii, pe care oștile cetelor cerești, în cântări și laude, au vestit-o la toată lumea. Urăm Prea Sfinției Voastre, ca să prăznuiți și să oficiați, din inimă, sănătoși și plini de bucurie, sfințele și veselele sărbători ale Dumnezeieștii întrupări a Mântuitorului

nostru Hristos; să petreceți în sănătate și pace universală anul nou, care bate la ușă și să vă învredniciți, prin darul Domnului, ca și în viitor, într'un lung șir de ani fericiți, cu seninătate, să prăznuiți sărbătorile Dumnezeștei iconomii, conducând la pășunea mântuirii turma cuvântătoare încredințată Vouă și contribuind la triumful Prea Sfintei Biserici a lui Hristos, spre slava întru tot binecuvântat numelui său.

Acestea urând cu multă dorință și felicitând pe Prea Sfinția Voastră și rugându-Vă frățeste, ca să Vă aduceți aminte și de Noi în rugăciunile și mijlocirile Voastre către Domnul, iarăși Vă îmbrățișăm cu sărutare sfântă și rămânem.

În Sf. Cetate Ierusalim 1922 Dechembrie 25, Al Prea Sfinției Voastre, prea stimat Nouă, în Hristos frate iubit și în totul binevoitor.

ss. Damian al Ierusalimului

Interviewul Arhimandritului Scriban

In ziarul Tahidromos din Constantinopol

În ziarul *Tahidromos*, care se tipărește în Constantinopol, a apărut următorul interview al Arhimandritului Scriban, în nr. din 9 Iunie 1923 al acestui ziar.

Patriarhia ecumenică axa ortodoxiei

Un interview al reprezentantului României

Arhimandritul Iulius Scriban e dintre reprezentanții români acela, care a urmărit Conferința dela început până la sfârșit. Cleric cult, a studiat în Germania și Elveția, vorbește germana, franceza, italiana și rusa și se ocupă mult și cu greaca nouă, pe care dorește s'o învețe.

Se distinge prin afabilitatea sa și prin elocvență, e unul dintre clericii cei mai stimați în România și exercită în patria sa o mare influență, prin valoarea ce are. Iubește în deosebi publicistica, la care și colaborează adesea.

Ne-a primit în camera sa dela Patriarhie, unde era găzduit și i-am cerut impresiile.

— Sunt foarte mulțumit — ne-a spus — de convocarea și lucrările acestei conferințe. Cred că prin ea se inaugurează o nouă perioadă în Biserica ortodoxă și o nouă fază se prezintă în viața ei. Ieșim din izolarea în care ne găsiam până în prezent și sper că aceste conferințe se vor repeta des, contribuind la strângerea relațiilor dintre ortodocși și la rezolvarea chestiunilor ce se vor prezenta de fiecare dată. Sunt partizan al colaborării strânse a ortodocșilor și voi face propagandă în țara mea în favoarea acestei idei, iar dupăcum îmi spunea I. P. S. Mitropolit al Muntenegrului, acelaș lucru va face I. Prea Sf. Sa în Serbia. Sunt foarte satisfăcut, pentru că am încheiat relațiuni atât în sânul Conferinței, cât și în afară de ea. Deși cunoaștem destul de bine lumea creștină, mărturisesc că multe lucruri îmi scăpau și multe din ele le-am învățat și completat în cursul șederii mele de treizeci de zile aici.

E adevărat că am constatat unele deosebiri de con-

cepții, dar tocmai aceasta vine ca să dovedească în mai mare măsură, cât de aproape trebuie să fim azi unul de altul, ca să facem unitatea ortodoxă mai puternică și mai impunătoare. Am cunoscut aici, în clerul și între erudiții D-voastră, persoane cari m'au încântat cu raza largă a concepțiilor lor. Doresc ca Bisericile libere-autocefale să se intereseze în mod viu de soarta Patriarhiei ecumenice și să lucreze pentru restabilirea vechii ei străluciri. Patriarhia Constantinopolului e axa în jurul căreia trebuie să se învârtască celelalte Biserici ortodoxe, e centrul în jurul căruia trebuie să se concentreze eforturile unității ortodoxe. Toate acestea nu sunt simple cuvinte. Le-am repetat în expunerile mele, le-am scris de repetate ori, iar ducându-mă în România, nu voiu înceta de a susține această idee.

Cât privește lucrările Conferinței, Arhimandritul român s'a exprimat precum urmează:

— Conferința a fost în adevăr roditoare în bune hotărâri, și cred că Conferințele ce-i vor urma vor fi și mai roditoare. O constatare îmbucurătoare, pe care, pe lângă altele, am făcut-o, e unirea strânsă dintre Biserica și Presă aici. Am observat că toate ziarele grecești dedică încontinuu o anumită coloană sub titlul „Biserica”. În care se arată dela o zi la alta viața Bisericii. Aceasta constituie o lipsă în presa română și voiu recomanda introducerea ei, aducând ca exemplu ziarul D-voastră. Aceeace însă m'a mișcat în mod deosebit e participarea și interesul întregii prese grecești pentru chestiunea patriarhală și limba ei unanimă față de scenele triste cari ne-au turburat. Dela o asemenea colaborare a Presei, care reprezintă opinia publică, și a Bisericii, are mult de sperat Patriarhia și Ortodoxia întreagă.

In chestiunea schimbării calendarului.

Comunicare către

Mitropolitul Primat al României.

Inalt Prea Sfințite Stăpâne,

Respectuos vin a vă aduce la cunoștință că, potrivit însărcinării pe care mi-ați dat-o, de a comunica la Constantinopol că termenul admis pentru îndreptarea calendarului e prea scurt, întru cât hotărârea din Iunie, după închiderea Sfântului Sinod, nu se poate aplica la 1 Octombrie, fiindcă Sf. Sinod se întrunește abia în Noembrie pentru a ratifica, — am scris aceasta la Constantinopol și Inalt Prea Sfințitului Patriarh ecumenic Meletie IV la Sf. Munte și am primit dela Constantinopol, din partea Vicariatului, următorul răspuns: „Am ținut socoteală de observările voastre. Deci foarte probabil aplicarea va trebui amânată pe anul viitor, cu atât mai mult cu cât și alte Biserici ortodoxe s'au pronunțat în favoarea acestei amânări. În tot cazul, credem că ar trebui să avem până acum un răspuns oficial al Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Primat al României, prin care să ne confirme primirea scrisorilor noastre cu privire la hotărârile luate în Congresul Panortodox”.

Smerit rugându-Vă de arhierească binecuvântare, sunt al Inalt Prea Sfinției Voastre prea plecat fiu duhovnicesc.

Arhim. SCRIBAN.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Preoții de mir. Trecutul lor până la începutul veacului 19 și după aceia *Prelegeri la Universitatea populară din Vălenii-de-Munte în August 1923 de Păr. Dr. N. Popescu, profesor la facultatea de teologie din București.*

Păr. Dr. N. Popescu, noul profesor de istoria Bisericii românești la facultatea noastră de teologie din București, n'a avut norocul să-și poată dezvolta cursul său, la care așa de mulți îl doreau profesor. Abia și-a început cursul de deschidere în Noembrie trecut, și apoi au izbucnit turburările universitare și nu s'au mai putut face cursuri. Iată însă că a găsit pe o nouă cale chipul de a aduce în public unele din întinsele sale cunoștințe istorice, pe care opiniunea publică a Bisericii noastre le așteaptă cu dor dela Sf. Sa. Fiind poftit de d. N. Iorga să ție și Sf. Sa cursuri la Universitatea Populară din Vălenii-de-Munte, a vorbit de mai multe ori despre subiectul numit mai sus, pe care noi îl găsim rezumat în două numere din *Neamul românesc* (14 și 16 Aug. 1923). Dată fiind însemnătatea subiectului, socotim și noi de mare folos să nu trecem acestea cu vederea, ci să le aducem la cunoștința cititorilor noștri.

Sr. Sa a spus, mai întâi, că, în această materie, au mai scris Dr. I. Mateiu din Cluj, pe când era student, acelaș care are un art. și în acest nr. al acestei reviste; apoi Păr. I. Furtună din Dorohoi.

Păr. N. Popescu spune că chipul cum a fost înfățișat preotul până acum, după izvoare de un singur fel, nu ne dă o înfățișare adevărată. Judecându-l numai după condicile și arhivele dela mitropolii și episcopii, ești greșit îndrumat, fiindcă în acestea se face pomenire numai de preoți răi, pe când, dacă cercetezi cronicile și istoria feluritelor sate, dai de cealaltă înfățișare a preotului, omul harnic și fruntaș al satului.

Nici afirmarea că preotul era incult nu e adevărată, fiindcă cultura nu trebuie judecată potrivit cu ce avem azi, când preoții au seminariul sau teologia, ci după starea de cultură a obștei. Apoi judecând așa, preotul era mai învățat ca toți cei din jurul lui. Cu toată mirarea Episcopului Melhisedec, că preoții nu știau slavonește, totuși, zice Păr. Popescu, ei știau mai bine slavonește decât cei însărcinați cu scrisul în casele boierești și care știau graiul slavon mult mai puțin decât preoții, dovadă documentele de atunci, foarte prost scrise slavonește.

Că preotul nu era pe o treaptă de cultură înaltă, nu e de mirare, întru cât nu erau școli în care să poată învăța. Mănăstirile erau singurele locuri unde putea învăța ceva din scrisul slavonesc și din slujba bisericească, iar ce învăța de aici, trecea din tată în fiu. Constantin Mavrocordat închidea pe preoți prin mănăstiri și-i punea să învețe cu sila. Mai târziu, Alexandru Ipsilanti a deschis școli. Tot în acea vreme, Var-

tolomei Măzareanu a înființat o școală în București din care s'a dezvoltat apoi actuala facultate.

În ce privește starea materială, preoții au fost în de obște săraci. Duceau viața țaranului, trebuiau să lucreze pământul, și atunci se înțelege că mâna lor îngroșată nu mai putea scrie slove frumoase. Erau supuși tot la dările țaranului, pe lângă cele ale tagmei lor către mitropolit, episcop și protopop. Nu totdeauna preotul a fost scutit de dările obștești, și din pricina acestor greutăți nu erau mulți cei care se făceau preoți. Pe vremea lui Ștefan cel Mare, găsim numai câte un preot de sat. Numai o ușurare relativă de mai târziu a făcut că, în vremea mai apropiată de noi, găsim câte 5 și chiar 10 preoți în câte un sat. În de obște însă, preoții au fost săraci și numai cazuri rare sunt acelea când găsim printre ei și oameni cu stare.

Cu toată puțina lor pregătire și sărăcia lor, zice Păr. Popescu, preoții au făcut foarte mult ca tagmă socială. Tocmai prin pricina sărăciei lor, s'au mai ocupat și cu altceva. Au fost tipografi, zugravi, lumânărari, purtători de porunci din partea mitropoliei, căutători de postav (postăvari) pentru trebuințele mitropoliei, legători de cărți și altele.

Tot pe ei îi găsim ca păstrători și poate și urzitori ai poeziei populare. Colindele sunt plăzmuirea lor și ei umblă pe la credincioși în ajunul Crăciunului cântând nu numai tropare, ci și cântece populare.

În scurt, Păr. N. Popescu dă următoarea zugrăvitură despre starea preoților până la începutul veacului 19:

Cunosco cartea cât se putea pe atunci la noi, în orice caz, mai multă ca alții din jurul lor; sunt supuși la dări oa țaranii; greutatea țaranului este și a lor; țaranii erau „români“, erau și ei, trăiau pe moșia altuia cași țaranul; viața lor materială era slabă. Dar în acest trecut destul de greu, preoții de mir, cași olerul monahal, au luptat pentru cultura națională ca tipografi, legători, zugravi, scriitori, călărași, cerari și altele.

În partea II, Păr. Popescu se ocupă de preoții de mir din veacul 19 și de azi. Spune că, în această perioadă, preoții au avut școli unde să se poată cultiva, mai întâi seminariul „Veniamin“ dela mănăstirea Socola de lângă Iași, mai apoi seminariile eparhiale, înființate sub presiunea regulamentului organic și care s'au deschis cu mari ceremonii, în prezența Domnitorului și a Episcopului eparhiot. Seminariile la început au fost bune, fiind cârmuite de oameni învățați, veniți din Ardeal. Dar curând au slăbit, fiindcă nu se găseau profesori bine pregătiți. Au năvălit elemente mirenești, care aduceau cu ele o mentalitate nepotrivită pentru niște seminarii și care s'a simțit în cler multă vreme. La seminariul din Argeș a fost profesor un anarhist rus-

polon, *Dr. Russel*, care, la moartea sa, a cerut să fie înmormântat fără preot, și când stăpânirea s'a mișcat împotriva acestui fapt neobișnuit, *Dr. Istrati*, care mai târziu a fost ministru de Culte, a strigat împotriva tiraniei Bisericii. În spinarea unei asemenea stări *Păr. Popescu* dă faptul că mulți teologi apoi au șovăit să mai îmbrace haina preoției.

Se mai adăogă, zice *Sf. Sa*, încă un fapt. Pe la 1860-65 mulți studiară în străinătate și teologia. Protestantismul era stăpânit de școala din Tübingen, care era cu desăvârșire necredincioasă, distructivă. Cum puteam aduce de acolo oamenii noștri? Avem exemplul profesorului de teologie *dr. Nițulescu*, care toată viața lui a distrus credința, bazat pe o critică științifică neîntemeiată, căci școala din Tübingen căzuse de mult. Teoriile lui erau grozave într'o facultate teologică ortodoxă, noroc că uneori auditorii lui erau destul de bine pregătiți. Răul fiind chiar în seminare, e de mirat că mai există la noi credința în *Hristos*.

Despre cărțile de învățatură în seminarii, *Păr. Popescu* spune că erau mai bune cele lucrate odată de *Melchisedec* și de frații *Scriban*, care ar trebuie introduse și azi, și că au fost înlocuite cu altele lucrate după izvoare catolice și protestante și care nu stau în nicio legătură cu credința ortodoxă.

Și aceasta, zice *Sf. Sa* a fost ceva care a scăzut din puterea sufletului preoțesc din vremea noastră.

Dar nu s'a isprăvit aci. *Sf. Sa* mai găsește o pagubă în faptul că în seminarii existau greaca și latina, și profesorii care predau aceste limbi erau buni. Dar erau slabi cei de teologie, și atunci înflorea o ramură care însă nu era teologică și dădea școlarilor alte gusturi.

La aceasta mai trebuie adăogată pornirea protivnică Bisericii de pe la mijlocul veacului trecut, care alcătua o atmosferă puțin priincioasă creșterii clerului. Proiectul de Constituțiune a țării din 1864 orânduia că preotul să poate fi și învățator. Când a fost însă la vot, aceasta s'a șters din Constituțiune.

Deci profesorii laici, ateii sau revoluționari, cărți slabe imitate după catolici și protestanti, profesori clasici mai buni decât cei de teologie, direcția anticlericală dominantă, acuzarea adusă Bisericii că e retrogradă, fac ca mulți din studenții în teologie să dezerteze, îmbrățișând alte cariere. Așa *d. Sim. Mehedinți*, cunoscutul geograf, *dr. Marinescu*, savant apreciat în toată lumea științifică, frații *Erbiceanu* și atâți alți profesori universitari au fost și ei teologi.

Scriind acestea, fără îndoială că *Păr. Popescu* se gândește la seminariul „*Nifon*“, în care a învățat *Sf. Sa*, unde era profesor un om învățat ca *Anghel Demetrescu* sau ca *Georgian*, iar teologia era înfățișată mai slab. Dar nu la toate seminariile clasicismul a fost bine reprezentat. În genere însă lucrul e adevărat pentru toate obiectele profane, nu numai pentru clasicism. Se găseau profesori mai buni pentru celelalte ramuri de studiu decât pentru teologie, și aceasta până în ziua de azi.

Din 52 de absolvenți ai unui an la Seminarul „*Nifon*“, zice *Păr. Popescu*, unul singur a îmbrățișat cariera preoțească. Ceilalți sunt astăzi profesori, revizori sau inspectori școlari, ba chiar și agenți de percepție. De vină este educația.

Păr. Popescu spune, mai încolo, că starea seminariilor era mult mai bună peste munți. Fiind sub străini, Românii de acolo nu aveau chip să aleagă între multe cariere. Pe de altă parte, organizarea dată Bisericii de Șaguna dădea preotului rol de cârmuitor în viața poporului. Așa se face că preotul de peste munți a fost pregătit pentru chemarea sa și dacă noi am găsit acolo un teren bine lucrat pentru îndeplinirea unirii poporului românesc, o datorim înainte de toate preotului.

În Bucovina, zice *Sf. Sa*, preoții n'au stat la această înălțime sufletească pe care am găsit-o peste munți. Bine plătiți din *Fondul religios*, ei se socoteau mai mult niște funcționari și nu se prea sinchiseau de popor.

În Basarabia, preoțimea s'a bucurat de sprijinul stăpânirii rusești și s'a rusificat.

În această susținere mai de grabă credem că *Păr. Popescu* nu are dreptate. E adevărat că așa ni s'a tot spus nouă, că preoții basarabeni sunt rusificați. Dar alții care au grăit mai pe urmă au venit și au spus că nu e așa. Unul care a trăit în mare intimitate cu ei a fost *d. Ghibu*, profesor la universitatea din Cluj, și care a lucrat în Basarabia în 1917—18. Într'un articol de curând din *Adevărul*, d-nia sa spune că preoții din Basarabia au fost buni Români și că au făcut slujba mai mult în românește, după cărți aduse dela noi și chiar din Transilvania. Tot așa spune un cunosător al vieții basarabene, și în deobște rusești, *d-rul Duscian*, care, în mai multe articole în *Universul*, pe care noi le-am reprodus aici, spune limpede că preoții basarabeni și-au îndeplinit frumos chemarea lor pentru datoria către neam.

În ce privește starea materială, starea preoțimii în această vreme era bună în Basarabia și Bucovina, dar rea în Transilvania și la noi.

Când în principatele noastre s'a făcut exproprierea la 1864, mulți din boierii expropriați, care mai înainte fuseseră cititori de biserică, nu le-au mai putut ajuta nici pe ele, nici pe preoți. Starea s'a înrăutățit după ce ministrul *Carp* a statornicit pentru preoți lefuri între 50—80 de lei lunar. *Păr. Popescu* numește aceasta un „un foarte mare rău, care înseamnă atârănarea preoțimii de partidele de guvernământ“.

Intemeiat pe aceste motive, *Sf. Sa* trage următoarea încheiere pentru starea preoțimii din veacul 19:

Preoții neplătiți bine, nepregătiți ca educație, dușmăniți de toți, fac ca seminariștii să dezerteze în masă. Am ajuns să dai cu arcanul pentru a găsi un candidat de preot. Satele însă cereau preoți.

După aceasta, Părintele vine la judecarea stării dela 1893 încoace, când seminariile au fost reformate prin legea lui Tache Ionescu. Sf. Sa judecă aspru tarea aceasta. Spune că „directorii erau mai mult intendenți decât conducători sufletești, și seminariile erau aproape școli laice. A fost o crasă lipsă de prevedere, o ușurință și o ignoranță, practică politicianilor față de această clasă de oameni“, adică față de preoți.

Dintr'o asemenea greșită procedare față de pregătirea clerului, urmează ceia ce se întâmplă în ziua de azi, că nu se mai găsesc preoți. Țăranii nu cer nici primari, nici jandarmi, nici învățători, ci preoți. Se duc cu grămada la episcopii și mitropolii cerând preoți și așa se face, zicem noi, că episcopii și mitropoliții, ne mai având preoți pregătiți, trimet călugări. Deci față de tânguirea de curând a Părintelui *Gotcu* la Iași, că se trimet la sate călugări nepregătiți, scriitorul acestor rânduri, care e și el călugăr, zice că nici călugării nu sunt bucuroși că se duc la parohii, când de ei e nevoie la mânăstire, unde e mult de lucru, ci numai nevoia vremii face aceasta și ei fac o jertfă care e în paguba mânăstirilor.

În foarte frumoase cuvinte, Păr. Popescu spune că „au fost vremuri când n'a fost domn în țară, n'a fost armată, n'a fost școli, dar preoți au fost totdeauna. Preoțimea este instituțiunea cu cea mai desăvârșită continuitate. Pentru ce, deci, nu poate avea încredere politicianismul nostru în ceice până acum au crescut și au condus satele și care le pot conduce și azi mai bine decât orișicine?“

Față de starea seminariilor după 1893, scriitorul acestor rânduri nu împărtășește judecata Părintelui N. Popescu. Că directorul a ajuns numai intendent, nu e vina legii, ci a directorului însuși. Reforma lui Tache Ionescu a voit să aducă o perioadă de cultură pentru cler și, în adevăr, seminariile cu 8 clase au foarte multe mijloace prin care pot da această cultură cu mult mai mult decât în perioada mult mai slabă de mai înainte. Teologia e destul de bine reprezentată ca studii și programe. Dar nu strică legea dacă directorul ținea să fie econom, când putea fi om de cultură și educator. Cine strică dacă ești doctor în teologie și ții teologia sub obroc! Mai mult se pot învinui în astfel de cazuri capii spirituali ai directorilor, care fiind și ei răspunzători de buna creștere a clerului, nu trebuie să lase pe directori să se facă iconomi și să se fie de altele. Chemarea lor e creșterea și învățătura. În genere, părerea noastră este că cele mai mari lipsuri ale seminariilor, în urma legii dela 1893, sunt directorii și spiritualii. De ei atârnă să se facă și cultură și educațiune. Și cu toată stînghereala pe care o poți avea din alte laturi, precum marea laicizare a școalelor, influența unui vrednic director și a unor buni spirituali tot poate răzbi pentru a da copiilor suflet creștinesc. Ei au mijloace de a introduce Biblia și a o face citită, a introduce exerci-

țiile de pietate pe care, cu multă dreptate, le cere inspectorul general dela Culte d. *I. G. Savin*.

În partea cea mai din urmă, Păr. Popescu scrie despre felul cum e privit preotul în ziua de azi. Pomeneste de zugrăvirea urâtă pe care i-au făcut pe nedrept unii din scriitorii noștri. Între aceștia, numește pe d-nii *Sadoveanu, Pătrășcanu și Visarion*, care nu știe să întrebuinteze bine punctuația, dar știe să înfățișeze pe un preot beat, cu barba căzută în apă larna și înghețată acolo. «Scriitorii noștri de azi, zice Sf. Sa. cu onorabile excepții, se întrec în căutarea unor efecte ieftene, prezentând pe preot în chipul cel mai murdar».

Încheind, Păr. Popescu spune că, dacă ne plângem de sfâșierea sufletească pe care o băgăm de seamă azi, mântuirea nu poate veni decât dela niște preoți bine pregătiți, mai bine înzestrați cu cele pentru trai și altfel cinstiți. Nu avem nevoie de partid clerical, care însă n'ar fi greu de întocmit. Gândul de a face aceasta n'a fost, deși am avut nu o secularizare, ci două. Dar să nu vie vremea, zice Sf. Sa, ca nu Statul, ci Biserica să ceară despărțirea de Stat! Biserica va fi în stare să trăiască și atunci, dar Statul fără ajutorul Bisericii, pe care acum nu-l bagă în seamă, se va prăbuși. Deci îndreptarea va veni, dacă Statul și societatea nu vor mai păcătui în punctul acesta.

Arhim. SCRIBAN

Nepotriviri....

Eu cumpăr revistele după ce mai nainte m'am uitat să văd cine scrie într'insele. Numai astfel am garanția întreagă, că banul pe care l-am dat pe ele nu va fi fost întrebuințat să-mi procure cine știe ce maculatură, de care nu am nevoie, și dacă cumva ar fi și aceasta, n'aș avea plăcerea de a o plăti așa scump. Iar în preajma sărbătorilor, obicinuesc a cerceta slova de sărbătoare, chiar după ce timpul s'a cam îndepărtat, fiindcă după cum îmi sunt mai dragi oamenii curați și îngrijiți ca prezență, tot astfel și revistele de sărbătoare mă ispitesc și le citesc cu nesațiu.

În astfel de împrejurări, mi-a căzut în mâini „Flacăra“ numărul de Paște din anul acesta, pe care am cumpărat-o mai cu deosebire, pentru a vedea ce se vorbește de noul director general al Teatrelor domnul I. Vasilescu-Valjean, pentru articolul părintelui Gala Galaction și pentru ce va fi scris domnul Ion Bianu, în care ordine le-am și citit scrisul. Las'că în urmă am citit și pe ceilalți distinși și mult stimați colaboratori ai numărului de Paște ai revistei Flacăra, pentru că am și cusurul că, odată ce dobândesc o revistă, nu mă opresc până ce nu o citesc complet. Oameni izolați și doritori de noutăți, noi cei din sate, nu am putea face astfel.

Dar articolul domnului Bianu, de altfel frumos scris „† D. Onciul“, în care aduce cuvinte de laudă acestui mare istoric și academician, mi-a produs o desiluzie.

La început l-am urmărit cu o plăcere mereu crescândă, până la cuvintele cu care se și termină: „În

pământul Bucovinei, care și l-a luat înapoi, după lungă și rodnică muncă înclinată luminării neamului, să se odihnească după vrednicie rămășițele lui pământești! (1)

Eu, drept să spun, aceste cuvinte mi s'au părut ca o pălărie moale în capul unui general îmbrăcat în uniformă. După crucea din capul *titlului*, mă așteptam ca Domnul Ion Bianu să fi scris: *Dumnezeu să odihnească după vrednicie....* Sau dacă domnul Bianu a evitat într'adins cuvântul Dumnezeu, pe care de altfel nu-l găsim nici decum întrebuințat în acest articol, trebuia să înlăture și crucea vizibilă și pronunțată dela capul... *regretatului* D. Onciul. Căci noi creștinii cari ne și revendicăm acest semn, celor cu cruce la

cap le zicem: „Dumnezeu să-l odihnească, sau să-l ierte, iar nici decum, să se odihnească ele dela sine niște rămășițe pământești.

La moartea unui coleg creștin și în preajma Sfințelor Paște, într'o revistă întemeiată de actualul ministru al Cultelor, domnul Constantin Banu și alături de părintele scriitor Gala Galaction, puțintică religiozitate se impunea.

În afară însă de acest păgânism nenatural și inconsecvent, articolul domnului Ion Bianu se vede a fi al unui om de înaltă cultură.

Pr. I. ILIESCU
Celaru, Romanaji.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Organizarea unitară a Ortodoxiei.—La Conferența interortodoxă din Constantinopol, scriitorul acestor rânduri a cerut crearea unui organ central ortodox, prin care Bisericele ortodoxe să intre într'o comunicare mai deasă și mai vie, fiindcă, dacă zici *Biserică*, zici o unitate cu viața ei proprie și cu probleme generale, care pot fi și altele decât numai cele ale fiecărei Biserici naționale în parte. Starea de izolare duce la neînțelegere, la plămădirea unei psihologii deosebite, la introducerea de forme care stabilesc prea multe deosebiri între o ramură și alta.

Tâlcuind spusele subsemnatului din Mai trecut în *Universul*, ziarul catolic *Albina* din București (12 Aug. 1923) spune că eu cer să imităm pilda Bisericii catolice.

Adevărul este însă că eu m'am gândit ceva mai departe: M'am gândit că, încă dela începutul Bisericii, până a nu fi pe lume catolici și ortodocși, Biserica era într'o vie comunicare și așa a stat în perioada sinoadelor ecumenice, iar dacă ne-am despărțit apoi în Răsăriteni și Apuseni, Răsăritenii tot au comunicat între ei. În Țările românești veneau mulți Patriarhi ortodocși, un român a putut ajunge mitropolit al Kievului, la Iași s'a putut ținea un sinod al Bisericii ortodoxe, în Transilvania se duceau clerici dela noi și de acolo veneau la noi, mitropolitul ortodox de peste munți era sfințit la București, un sârb a putut înființa mănăstiri în Oltenia noastră, un rus a putut da înflorire Mănăstirii Neamțului. Asta înseamnă că Biserica ortodoxă comunica ceva mai viu ca acum, chiar în împrejurări foarte vitrege, și nu se simțea stingherită la fiecare pas de deosebirea națională. Căci oamenii nu vedeau o împotrivire între una și alta. Starea națională a fiecăruia nu era pentru niciunul o piedecă de a fi și bun ortodox și a se simți solidar cu interesele ortodoxiei de pretutindenea și a trata în comun lucruri care foloseau tuturor, sau a da ajutor unei ortodoxii care nu era a țării tale, dar era tot ortodoxia ta, fiindcă există o singură Biserică ortodoxă, care trebuie să-ți fie scumpă, oriunde ar fi ea.

Abia dela prefacerea Statelor vechi în State moderne, această stare de împărtășire între o Biserică națională și alta a luat sfârșit. E chestiune de nicio 100 de ani. De aceia n'am cerut să imităm Biserica Romei, ci să ne întoarcem la o formă de viață care era până mai ieri. Dacă în Biserica Romei această trebuință este împlinită, eu o laud din toată inima. Dar lucrul acesta nu e specific numai ei, ci este o trebuință firească între oamenii duși de aceleași gânduri. Oare felurite preocupări intelectuale nu fac pe oameni să comunice peste granițe și să se adune în congrese internaționale? Ce ar fi ca învățații de o categorie să se mărginească numai la cei pe care-i cuprinde o țară?

De aceia avem a face cu o stare firească pe care am avut-o, pe care Biserica Romei o are, pe care o găsim în atâtea ramuri ale vieții sociale și științifice și e nefiresc să n'o aibă tocmai Biserica, ea care este un așezământ universal.

Lipsa de relațiuni între ramurile aceleiași Biserici e o pagubă. Dacă am ajuns la această stare, trebuie s'o socotim ca un fapt trecător și să ne întoarcem la starea cea firească, în care până mai ieri am fost.

De aceia trebuie să ne și organizăm în sensul acesta. Una din slăbiciunile noastre este că nu avem o limbă de comunicare și ne uităm ca străini unul la altul. Se înțelege, nu putem ști cu toții limbile vecinilor sau a fraților din altă ramură ortodoxă, dar e de ajuns dacă o au unii. Răul însă este că n'o au *mai niciunii*. Limbile care stau în mijlocul vieții ortodoxe sunt greceasca și ruseasca. Ele însă sunt prea puțin cunoscute între noi. Trebuie făcut ceva pentru a umplea golul. În ce privește ruseasca, preoții noștri din Basarabia pot avea o însemnată chemare, aceia de a ne sluji pentru a păstra legătura cu ortodoxia rusească. Bine înțeles, e vorba de alte vremuri, când aceasta se va putea face mai cu ușurință. Și până atuncea însă chemarea lor se va putea pune în lucru prin traducerea în românește a însemnatelor volume de teologie rusească. Nicio clipă noi nu trebuie să perdem legătura cu aceasta.

În ce privește limba grecească, trebuie să avem un

1) cf. Flacăra an. VIII. Nr. 9. Aprilie 1923 pag. 154.

seminar în care să se predea temeinic limba grecească modernă. Acesta ar trebui să fie seminariul din Constanța. Noi avem mare rol de îndeplinit în Răsărit și ne trebuie un seminar care să ne dea elementele de care să ne putem sluji pentru a păstra legătura cu el.

Iată cugetări care izvorăsc din singura privire a intereselor ortodoxiei și care nu au nimic a face cu o imitare a Romei. Căci e vorba de o stare pe care și noi am avut-o și pe care e vremea să ne silim a o pune în ființă din nou.

Vremurile nouă aduc o chemare nouă. Răspunderea zilelor de azi e mai grea ca a celor trecute. Dacă protestanții, care sunt culmea răzlețirii au ajuns la încredințarea că trebuie să aibă o înjghebare unitară (vezi art. meu din nr. trecut despre *apropierea Bisericii*), cu atât mai mult noi, care o avem în doctrina și practica noastră.

Roadele opririi băuturii alcoolului în America.

— Se știe că în America e oprită fabricarea și vânzarea băuturilor spirtoase și că cele mai aspre măsuri sunt luate pentru desființarea plăgii alcoolismului. Cu toate acestea discuțiunile sunt până acum pentru și contra. Unii spun că măsura a dat roade, alții că nu. Mai cu seamă spun că nu dezvățăm Europei, care înțeleg slobozia pentru toate păcatele și care nu sufăr să vadă vreo măsură luată împotriva. Pe foarte mulți îi auzi cârâind numai așa, din pornirea de a ocări tot ce înseamnă măsură administrativă în folosul moralei. Și Americanii sunt alți oameni decât noi, oameni care nu înțeleg să lase frâu slobod pentru atâtea ticăloșii lăsate neoprite pe piețele Europei. La dânșii morala e bine apărută și asta nu pot suferi dezvățămii noștri, de a vedea măsuri publice în slujba moralei.

Noi am urmărit chestiunea luptei împotriva alcoolismului în Statele-Unite ale Americii de Nord, tot așa după cum urmărim și chestiunea avorturilor sau cea a arderii morților. Și iată ce am aflat.

Măsura opririi alcoolului e capătul unei lungi mișcări. De mult se duce în Statele-Unite lupta grea împotriva acestei pacoste de pe spinarea oricărui popor.

În 1900, 3 din Statele care alcătuiesc Statele-Unite îndrăzniseră să oprească băutura alcoolului; în 1914 numărul Statelor care au luat această măsură s'a suit la 19; în 1917 la 30; iar când Statele-Unite au intrat în război, guvernul Uniunii a întins măsura peste întreaga țară.

S'au găsit destui oameni care să se împotrivescă, mai cu seamă politicianii. Dar în Statele-Unite se înființaseră multe societăți de cumpătare din îmbold religios. Ele zămisliseră șivoiul părerilor împotriva alcoolului, așa că, în fața unei opinii publice bine îndrumate de cugetarea creștinească, politicianii au rămas cu buzele umflate și oamenii credinței au triumfat.

Să cercetăm acum să vedem care sunt rezultatele.

Un preot din Australia *M. G. Gordon*, a cutreierat America de Nord, timp de un an de zile, 1921—22, pentru a-și da seamă de rezultatul măsurii cu oprirea

alcoolului. Apoi a publicat o carte în care înfățișează cele aflate. Cu toate că și acum e batjocorită munca de stârpire a alcoolismului, prin teatrele și cinematografele din orașele mari, totuși Preotul Gordon a găsit rezultate însemnate, care cu niciun preț nu pot fi nebagate în seamă. Astfel el spune că în New-York, de pildă, numărul celor morți din beție a scăzut dela 687 în 1916, la 119 în 1921.

Numărul celor care umplu închisorile, apoi, a scăzut la jumătate, ceiace s'a băgat de seamă și în Suedia, unde de asemenea s'a dus grea luptă împotriva beției. Prin urmare se constată că mulți ajung a fi închiși din pricina beției.

Ceiace e mai uimitor e că, fiind întrebați înșiși cei închiși ce zic ei despre măsura aceasta a opririi alcoolului și dacă sunt pentru sau contra, numai 1% au fost de părere să se lase băutura slobodă. Și cercetarea care a dat acest rezultat s'a făcut în nu mai puțin de 322 de închisori din Statele-Unite.

Vânzarea băuturilor spirtoase însemna un mare negoț. S'ar fi zis că oprindu-l, se aducea o mare pagubă și turburare unei întregi ramuri în care se producea, se cheltuia și se consuma. Cu toate acestea băncile și casele de economie au constatat că ele mai cu seamă acum primesc sume care se depun, după ce acest comerț a fost oprit.

Tot așa constatările serviciului sanitar: mor mai puțini oameni.

Dar cei mai fericiți din toți sunt copiii. Banii familiei nu se mai duc pe băutură și ei au scăpat de mizerie. Traiul bun a crescut și bolnavii s'au împușinat.

Vrednică reformă și mărețe rezultate. Aceasta e constatarea pe care a făcut-o preotul și ea trebuie să bucure pe oricare om de bine. Numai trebuie să ne arătăm dorința ca și guvernele altor țări să ajungă a avea îndrăzneala pe care a avut-o guvernul american.

Preoți și serbări cu bal. — În jud. Covurlui este un preot de seamă, de care am mai pomenit noi aici, Păr. *Petru Gh. Savin* din com. *Jorăști*. Din când în când îi citim numele prin ziarul *Galații-Noi* din Galați, pentru munca sa neîncetată de a-și ridica satul cât mai sus. Și veștile despre străduința sa le citim uneori și aiurea, precum în foaia săptămânală *Cultura Poporului* din Cluj (vezi nr. din 26 Aug.)

Iată cum îl apreciază cineva care scrie în *Galații-Noi*: «Comune sunt multe în județul nostru, cu case mari, cu gospodării curate, cu oameni înstăriți, a căror coșare sunt pline de grâne, dar puține comune atrag privirile ca Jorăștii.

„E mare deosebire între celelalte comune și aceasta. „Oamenii par alții, mai curați la trup, hainele lor de sărbătoare sunt îngrijite, parcă chipul lor ar reflecta sufletul. De ce? Aici e întrebarea. Răspunsul îl cunosc mulți, dar totuși îl voi da aci, spre cunoștința celor ce nu știu.

«În satul Jorăști se lucrează pe teren cultural, se pune suflet pentru luminarea sătenilor și aceasta grație

apostolului ce se numește Părintele Petre Savin, un idealist în aceste timpuri realiste, cu iubire mare de neam și țară și care împreună cu prețioși colaboratori, își petrece viața într'un mod desinteresat, pentru binele sufletesc al celor ce-l înconjură“.

Iată ce frumos e apreciat! (în nr. dela 22 Aug. a. c.) și aceasta cu prilejul unei serbări pe care a dat-o în satul său la 12 Aug. și pe care însuși sf. Sa a vestit-o prin același ziar în nr. dela 1 Aug.

Cu toate aceste laude, două lucruri nu-mi plac și trebuie să i le spun: 1. De ce a dat serbarea cu bal? Oare n'avem noi destule jocuri țărănești, care nu sunt materie de bal? Trebuie să aduci în sat spurcăciunile dela oraș? E o greșală. Jocurile noastre naționale sunt mult mai frumoase și neasemănat mai morale, pe când balurile orașului sunt numai un acoperiș boieresc spre trezirea celor mai urâte pofte ale cărnii.

Aceasta o simte oricine și o simte și un coleg al Părintelui Savin, Preotul *Const. Todicescu* din *Cudalbi*, Covurlui, care, scriind în același nr. al foji despre mișcarea din satul său, spune: „au avut loc câte 4—5 serbări în programul cărora au fost piese de teatru, conferințe populare, recitări, coruri și... bal“. De ce pune puncte-puncte înainte de a scrie «bal»? Din pricină că simte că balul nu merge. Stă rău alături de celelalte.

De aceia preotul nu numai trebuie să se ferească de a întrebuița un asemenea mijloc «cultural» de o cultură ducă-se pe pustii, ci să le ocărăscă și să refuze de a lua parte la serbările în care se vor găsi baluri. Cine vrea zbunguială, găsește câtă vrea în jocurile românești.

Cu adâncă părere de rău citesc din condeiul Părintelui Savin: „Balul va fi cu invitații în sat și de pe acum s'au anunțat și numeroși elevi și eleve, absolvenți și absolvente de școli secundare din împrejurimi“.

Vai! vai! la astfel de molimi vin elevii în Jorăști! Estē cel mai bun drum spre viața ușurată.

Știu eu că Păr. Savin, cu toată vrednicia sa de preot, are oarecare doză de laicism. I-am spus-o eu odată tot aici, cu prilejul întocmirii unui calendar și văd că merge înainte tot pe aceeași cale.

Muncește cu râvnă pe ogorul cultural, dar munca sa trebuie să fie nu a culturii generale, ci a celei creștinești. Eu vreau mai multă cugetare creștinească și, potrivit acesteia, umblet creștinesc. Formele vieții obișnuite, chiar când nu sunt izbitoare în ochi prin nepotrivirea lor cu noi, nu trebuiesc întrebuițate ca unealtă a lucrului nostru și mai cu seamă în lumea satelor, care trebuie ținută în lumina neamăgită a gândirii creștinești.

Și fratele său, inspectorul dela Culte, are această cugetare de luat cu ciomagul, în cartea sa despre reforma seminariilor. Cere să se introducă dansurile în seminariile... Nu! nu! de o mie de ori nu! Din nou mi se trezește toată scârba ca elev în cl. VIII când colegii mei dansau. Pregătirea spre preoție e alta.

2. Nu-mi place că Păr. Savin, care are merite așa

de frumoase pentru însemnatele sale culegeri de literatură populară, în îndemnul de venire la serbarea cu bal scrie o românească atât de puțin însuflețită de graiul popular și vechiu românesc. Anunțul său sună ca oricare anunț banal din orașele noastre cu „festival teatral și muzical, care va avea loc“ și cu domni care „ne vor onora cu prezența“. Dela Sf. Sa mă aștept la o limbă în care să se cunoască însemnatele sale preocupări pentru literatura populară.

Păr. Savin e fruntaș între preoți și-l rog să-și ție întăietatea sa prin care și-a făcut un frumos nume. Numai puțină priveghere creștinească și puțină grijă de graiul românesc, și se va arăta încă și mai îmbobit de cum îl știm.

Un document bisericesc despre procesul Arhiepiscopului Calistrat cu Sf. Sinod.

— Și acum se găsește când și când pe la anticarii de pe cheiul Dâmboviței din București cartea care povestește despre procesul Arhiepiscopului *Calistrat* cu Sf. Sinod la Curtea de Casație acum 40 de ani. Arhiepiscopul *Calistrat*, care a murit în București în Octombrie 1916, pe când pe deasupra umblau avioanele nemțești, a intrat în conflict cu Sinodul, pentru că slujise în eparhia Hușilor fără voia episcopului eparhiot și nu voia să înțeleagă că a greșit. Sinodul l-a pedepsit, iar răposatul arhiepiscop a tras Sinodul în judecată, la Casație, unde procesul a fost susținut de răposatul Gh. Mârzescu, tatăl actualului ministru. Actul de a da un Sinod în judecată, și înaintea unei judecăți mirenești, nu putea părea decât dureros unei conștiințe creștinești. Atunci avocatul *Romulus Scriban* din Galați, tatăl Părintelui *Arhimandrit Scriban*, bărbat râvnitor pentru credința creștinească, s'a adresat Mitropolitului Iosif al Moldovei, oferindu-se să apere Sinodul înaintea Casației. Mitropolitul a răspuns, iar scrisoarea se află în acum în păstrarea Sfântului Sinod, fiind dăruită de Păr. *Arhim. Scriban*.

Iată acum, și cuprinsul scrisorii:

14 Februarie 1884 București

*Archiepiscopul Mitropolitu Moldovei
și Sucevei și Exarh
al Plaiurilor*

*Arhiepiscopă binecuvântare trimitem Dv.
Domnule Romulus Scriban*

Nu v'am răspuns până azi la trei epistolele ale Dv. în chestiunea recursului la casație, făcut de rătăcitul Arhiepiscop *Calistrat*, pentru că am vrut să văz și să mă asigur mai întâi dacă necesitate de apărare a Sinodului va fi, sau nu. Pe cât cunosc însă până astăzi, necesitate pentru aceasta nu va fi. Oamenii de bine s'au interesat și în această chestiune, și apărarea Sinodului se va face din însași Inalta Curte de Casație și astfel se vor dejuca intrigile meschiné ale vrăjmașilor bisericii noastre ortodoxe române. Eu din parte-mi, Vă mulțumesc pentru bunăvoința Dv. spontană de a vă însărcina cu menționata apărare, căci nu m'am îndoit niciodată de simțimintele Dv. religioase creștine-ortodoxe și adevărat românești, pentru care fiți încredin-

țat că Dumnezeuul părinților noștri vă va ține cont la timpul cuvenit, și într'aceasta rămân.

Al Dv. către Dumnezeu pentru tot fericitul bine smerit rugător. IOSIF MITROPOLITUL MOLDOVEI.

Primejdia alcoolismului. — Din mai multe părți se aud glasuri despre înaintarea amenințătoare a alcoolismului în satele noastre. Citim strigătele împotriva lui din mai multe părți ale țării deodată. Le citim și în ziarul *Galaii-Noi*, pentru județul Covurlui; și în *Lumea* pentru jud. Iași; și în *Neamul românesc* pentru alte părți ale țării. Toți constată că, după război, primejdia s'a întins. Alcoolism aveam noi și înainte de război, dar ce e acuma e peste măsură de primejdios. *Neamul românesc* (25 Aug. 1923) scrie sub titlul «Crâșma culturală», arătând că însuși Statul sprijină întinderea beției. Prin aceasta însă se contrazice toată cealaltă muncă pentru cultură, care nu poate trăi decât în război cu beția. „Intr'un singur sat, zice autorul *Virgil Tempeanu*, în Bogdăneștii din jud. Suceava, sunt 14 crâșme și sunt semne să se mai ridice și altele“.

Și acest sat, spunem noi, e însuși acel în care apare foaia de învățatură pentru popor numită *Vestitorul satelor*, mult laudată într'un foileton din *Viitorul* de d. Profesor *I. Simionescu* dela Iași... Lucrează ea, dar 14 cârciume îi stau împotriva!

Grosolăniile «Unirii» din Blaj. — Domnii care scriu la organul catolic *Unirea* din Blaj, cași cei dela *Albina* lor din București, au așa ținută trufașă față de noi, așa se socotesc de sus și de învățați, încât nu vorbesc despre noi decât ca despre niște bieți începători, care abia silabisim și ar trebui să luăm lecții dela ei. Bună pildă ne dau că atârănarea de Roma a făcut dintr'înșii oameni superiori, *de două ori romani* cum zic ei, pe când noi îi vedem de două ori veninoși și nervoși, odată după starea firească a omului, iar a doua oară după altoirea lor cu sămânța catolică, prin care au ajuns turbați.

În nr. dela 23 Iunie a. c. al *Unirii*, scriu despre dezmințirea sub semnatului dată din Constantinopol în *Universul* că nu e adevărat că am primit acolo reforma gregoriană a calendarului, după cum unele ziare, pentru că îndreptarea făcută de noi în Constantinopol are altă orânduire a anilor bisecți decât cea din reforma gregoriană. Dezmințirea mea a fost reprodușă în toate foile bisericești ortodoxe de peste munți și *Unirea* avea neplăcerea de a citi dela o zi la alta că n'am primit o reformă catolică.

Ea spune că, dimpotrivă, în fond am primit reforma catolică, pentru că îndreptarea pe care am făcut-o noi de fapt are o deosebire de calendarul gregorian care se întâmplă numai la 36,000 de ani odată. Intemeiată pe faptul acesta, *Unirea* spune că vai de structura capului meu, adică o grosolanie, căci vezi Doamne! numai cei dela *Unirea* au capete luminate, pe când noi, bieții ortodocși, care le-am dus lumina noastră după căderea Constantinopolului, noi suntem niște proști, care nu ne putem măsura cu învățații *Unirii*...

În realitate, cum e faptul?

Deosebirea între anii bisecți se va observa între amândouă calendarele numai 877 de ani, nu după 36,000 de ani.

Deci de ce mint domnii dela *Unirea*?

Dar nu e aceasta singura deosebire. Eu am pomenit numai de una, pentru a arăta că este o deosebire. Dar aceia nu e singura. Tot deosebire, și care se vede mai curând, e cea pentru serbarea Paștelui, care se ține de multe ori la alte dați decât în calendarul gregorian.

Iute s'a grăbit *Unirea* a minți, cum s'a grăbit acelaș număr și cu dezmințirea dată unuia că nu s'ar fi dat la Constantinopol a doua căsătorie a preoților. Altă minciună. Tot ce nu-i place ei n'a fost.

Societatea «Țara mea». — De câte ori se înființează la noi o însoțire de oameni, mânați de gânduri bune pentru a face ceva însemnat, alătura de bucuria frumoasei tovarășii, în sufletul rostru se furișează și un grăunte de jale, fiindcă ne întrebăm totdeauna: Oare o să ajungă la urcapăt? Căci de multe ori vedem în țara noastră lucruri bune puse la cale și, după o frumoasă înflăcărare la început, toate intră în amorțire și nu mai auzi nimic!..

Nu sunt decât câteva luni de când ne bucuram aici de înființarea „Prevederii sociale“, care s'a înființat cu inimoase gânduri, cu multe urări de bine, ale cărei statute le-am citit cu luare aminte, le-am pomenit aici, (*Bis. Ort.*, Dec. 1922, p. 232—233). Colonelul *Păun*, unul din înființători, și cu d. *Brădișteanu*, directorul dela Culte, au venit la Societatea clerului «Ajutorul», să ceară sprijinul preoților, se aștepta ieftenirea vieții, și azi...

Tot așa să fie și cu „Țara mea“?

Când ne uităm la numele uneia din persoanele care iscălesc „Chemarea către drept credincioșii și bunii cetățeni ai României“, avocatul *Traian Stoenescu*, ne umplem de toată încrederea. Căci îl știm de mult ca pe unul din bărbații foarte inimoși și totdeauna neastâmpărați de a face ceva de seamă pentru țara aceasta. Înainte de război, lucra cu râvnă la *Societatea bunilor Templieri*, care avea de țintă să stăvilească alcoolismul în țara noastră, străduință care este și mai de trebuință acum, după război, când alcoolismul e în creștere și cârciumile răsar ca ciupercile. Deci văzând numele d-lui Stoenescu, știm de mai înainte că e vorba de o înjghebare sănătoasă, cu dor de bine. Dar oare ajunge atâta? Noi, Românii, nu suferim de lipsa de gânduri bune și de strângerea noastră în jurul lor, ci suferim de stăruință în împlinirea lor. Citim acum frumosul program și zicem și noi că tot ce e cuprins într'însul e bun, dar vorba e: ce se va alege din tot? Lucrurile merg la noi până acolo, că, după câțiva ani, niți daeă a mai existat cutare tovarășie. O pildă e următoarea: Să fie vreo 4-5 luni de zile de când ziarele au vestit că d. N. Iorga a înființat o asociațiune latină. Vedeți, sunt numai câteva luni de când s'a vorbit de înființarea ei și aproape trebuie să scuturi amintirea oamenilor ca să-și mai aducă aminte. Dar nu acesta e faptul cel mai uimitor, ci că, în ședința de întemeiere a acestei asociațiuni, s'a ridicat d. General *Tell*, care a spus,

că, în anul cutare de înaintea războiului nostru (1915 sau 16) s'a mai înființat o astfel de asociațiune ou *Dr. Istrati* și alții. Pasă-mite, era atât de puțină vreme de atunci, dar nimenea nu-și mai aducea aminte! Și d. Iorga a răspuns că cei din societatea veche să intre în cea nouă.

Iată, aici e buba noastră. Toate aceste gânduri sunt strălucite în sunetul lor și nu sunt destule toate urările cât se pot face ca să trăiască. Dar suferim de lipsa voinței îndărătnice, cuprinsă în zicerea *labor improbus omnia vincit* (munca stăruitoare biruie totul). Aici se vede că suntem oameni de curând intrați pe scara civilizațiunii fiindcă temelul unei civilizațiuni este și statornicia, a nu trece iute și fără motivare dela o stare la alta. Azi vrei una, și mâine ai uitat.

O fi altfel cu societatea „Țara mea“?

Nu știm. Noi așteptăm. Până atunci însă, ne facem datoria de cronicari și arătăm oă ținta ei este buna îndrumare a locuitorilor țării ca să-și îndeplinească datoriile de cetățeni. Gândul de temelie este că nicio cărmuire nu poate merge bine într'o țară, dacă fiecare cetățean în parte nu-și știe drepturile și datoriile lui. Prin aceasta, se îndeplinește un control cetățenesc asupra guvernelor, și administrația țării e ținută în calea dreptății. Societatea urmărește, apoi dezvoltarea micului comerț și a industriei casnice, apropierea sufletească dintre toate păturile sociale și mai cu seamă dintre feluritele provincii care alcătuiesc azi România Mare. Asemenea, îngrijirea sănătății, buna creștere în familie și în lume, întărirea credinței strămoșești, respectul proprietății ca temelie istorică a Statului român.

Toate gânduri frumoase, cărora Dumnezeu să le ajute!

Prezidentul societății este avocatul *Romulus Demetrescu-Dunăre*. Sediul ei este București, str. Leon-Vodă 2,

Starea morală în România după însemnări statistice. — Citim în *Viitorul* că d. *N. T. Ionescu*, directorul statisticeii din ministeriul de interne a scos o lucrare cu privire la mișcarea populațiunii din România întregită, pe anul 1920. Fără a ne opri la alte date, foarte interesante, noi ne oprim numai la ce se poate întrebuița pentru observări de ordin moral și bisericesc.

În România veche, proporțiunea copiilor nelegitimi și găsiți a fost de 13,5% la sută la sate și de 18 la sută la orașe. Peste munți, ea a fost numai de 10,2 la sută la sate și 13% la orașe. În Bucovina și mai puțin: 8, 8 la sută la sate și 14 la orașe; iar în Basarabia cel mai puțin: 2, 1 la sută la sate, 3, 5 la sută la orașe.

Ce înseamnă ațeasta? Că starea morală a României vechi e mai scăzută ca cea din provinciile alipite și oă cea mai bună e în Basarabia.

Căsătoriile au fost în 1920 cu 34% mai multe ca în 1919 și cu 49 mai multe ca cele din anul de înaintea războiului. La mia de locuitori, au fost în România veche în 1920: 25, 9 de căsătorii, mai multe ca la oricare stat din Europa, având Belgia 25,6 la mie, iar Elveția cel mai puțin: 16,4 la sută. Basarabia a avut în acel an 22, 6 la mie; Bucovina 25,5, iar Transilvania și Banatul 20,7 la mie.

Din punctul de vedere al religiilor, nașterile au fost de 20,1 la sută la ortodocși; 26,7 la sută la uniți; 28,6 la sută la Evrei; 29,5 la sută la catolici; 25,5 la sută la protestanți și 17,6 la sută la mohamedani.

ȘTIRI

Începerea Catedralei Clujului.—La 7 Octombrie c., se va pune peatra de temelie catedralei Clujului, pentru care Episcopul Nicolae a început a strânge mijloace încă din ziua venirii sale în fruntea eparhiei nou înființate a Clujului și Feleacului. E prea puțin a se spune, cum se spune de obicei, în împrejurări la fel, că ridicarea acestei biserici e un act de mare însemnătate. E mai mult decât atâta: e un act de dreptate. Căci Ungurii n'an învoit poporului românesc să-și aibă în acest oraș decât o biată bisericuță într'o mahala dosnică. Și cine se duce acum în Cluj și vrea să meargă la biserică, se simte uimit și rușinat când vede ce biserică au acolo Românii noștri ortodocși. Această stare făcea că nu mai era de așteptat și trebuia să se lucreze cu grabă, pentru a schimba această stare dureroasă. În sfârșit, a venit și vremea când vedem începutul lucrului prin punerea petrei de temelie, ceiace înseamnă că vremea așteptării nu mai este lungă. Întru pomenirea faptului că intrarea României în război s'a hotărât în ziua de Sf. Maria, Episcopul Nicolae a hotărât ca hramul nouăi biserici să fie *Adormirea Maicii Domnului*. Locul zidirii va fi în mijlocul orașului, în fața Teatrului Național.

Fie început bun!

Moartea lui Partenie Cozma. — La 22 Septembrie c., a încetat din viață bărbatul însemnat al poporului românesc *Partenie Cozma*, avocat, fost director general al băncii «Albina», fost prezident și întemeietor al Partidului Național Românesc sub domnia ungurească, fost prezident al celor mai multe așezăminte financiare și culturale ale Românilor de peste munți, fost reprezentant al Românilor în parlamentul unguresc și apoi senator în parlamentul României Mari.

Cu mare ceremonie a fost înmormântat în Sibiu la 14, 27 Septembrie în ziua de Înălțarea Sfintei Cruci.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Tipărirea istoriei bisericești universale a lui Eusebiu Popovici.—Librăria *Pavel Suru* din București, Calea Victoriei a luat asupra sa să tipărească în editură *Istoria Bisericească universală de răposatul profesor dela Cernăuți Eusebiu Popovici*, tradusă pe românește în a II-a edițiune de fostul Mitropolit Primat I. P. S. *Atanasie*, care lucrează acum cu hărnicie în Mănăstirea Cernica de lângă București.

Trebuie să spunem că această lucrare a fost tradusă și în sârbește în 2 mari volume, fiecare de peste 800 de pagini în 1912. Dar noua traducere românească e mai completă, fiindcă e făcută după cel din urmă manuscris german al răposatului profesor și revăzută de el în anul trecut, cu puține luni înainte de moartea sa.

Dumnezeu să ducă la bună isprăvenie tipărirea lucrării care va fi de mare folos Bisericii românești!

Învățământul clasic din nou statornicit în Franța.—În una din ședințele sale din urmă în sesiune

nea trecută, Parlamentul francez a votat statornicirea din nou în școale a învățământului clasic. Au fost 307 voturi pentru și 216 contra. În 1902 se introdusese învățământul modern. După 20 de ani de încercare, s'a ajuns la încredințarea că schimbarea n'a folosit, ba a păgubit.

La noi s'a găsit un ministru de culte, d. *S. Mehedini*, care în 1918, cu toate că i s'a arătat greșala, a alungat învățământul clasic din seminarii, unde trebuie și mai mult ca în licee.

Congres românesc misionar. — Asociațiunea „Andrei Șaguna” a preoților români ortodocși de peste munți a orânduit să se ție un congres misionar în zilele de 23 și 24 Octombrie 1923 în Arad. Acesta e al IV-lea congres al preoțimii din acea asociațiune, fiecare congres având a trata un șir de chestiuni deosebite. Cel de anul acesta e închinat numai chestiunilor misionare.

Au fost poftite să ia parte la el organizațiile preoțimii din întreaga țară, cum și orice așezăminte publice prin delegații pe care ar voi să-i trimeată.

Lucrările se vor desfășura după următorul șir:

1. Slujba sf. liturghii în catedrala episcopescă, cu predică și chemarea Duhului sfânt.
2. Deschiderea congresului.
3. Raportul comitetului central.
4. Raportul casierului central.
5. *Misiunea internă*: „Cum putem duce pe Hristos în mijlocul credincioșilor noștri?”
6. *Biserica și viața socială*: „Cum poate contribui biserica noastră la îmbunătățirea vieții sociale din parohie?”
7. Atitudinea bisericii noastre față de cei de alte credințe.
8. Propuneri. (Se vor anunța biroului central cel puțin cu 3 zile înainte de congres).
9. Alegeri parțiale.

Parohie în progres. — *Toma N. Luca*, paroh în *Lespezi*, Suceava, ne aduce la cunoștință că, în parohia sa a fost botezat evreul *Alter Șain*, cu toate împotrivirile Evreilor din localitate, și i s'a dat numele de *Alexandru Avramescu*. Creștinii din acea parohie se bucură, de asemenea, că au putut schimba iarmarocul din ziua Duminicii în cea de Vineri; că biserica lor parohială s'a putut drege în întregime; că au putut face pentru ea un clopot de 220 kgr. costând 15.000 de lei și că s'au putut stârpi 42 de concubinagii.

Dumnezeu să ajute parohului și credincioșilor spre alte înaintări și mai mari!

Congresul Asociațiunii generale a clerului. — În zilele de 30 și 31 Octombrie și 1 Noembrie se va ținea în București, în sala *Fundațiunii universitare „Carol”* congresul *Asociațiunii generale a clerului ortodox din România*.

Secretul spovedaniei. — Cititorii își vor fi aducând aminte de o veste care a stârnit multă neliniște: că un

preot din Vlașca a dat pe față, acum câteva luni, cele ce i s'au spus la spovedanie. Am scris și noi despre aceasta în nr. pe Februarie a. c. (pag. 395) și încă de pe atunci ne arătam bănuială că s'ar putea ca lucrul să nu fie adevărat.

Și n'a fost. Era prea grav ca un preot să se facă vinovat de atâta cădere. În urma întrebării Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, Primul procuror al Tribunalului Vlașca a răspuns, prin adresa 2184 din 11 Aprilie 1923 că «cele scrise prin gazete, referitor la acest caz, sunt pure invențiuni și preotul nu a făcut nicio destăinuire de asemenea natură.

„De altfel d. Judecător de instrucție nici n'a interogată pe Preot, neputând fi interogată în această privință”.

Nu putem da numele Primului-procuror și nici a secretarului său, fiindcă acești domni nu înțeleg că iscăliturile sunt ca să fie citite.

Arhiepiscopul „Albinei”. — Pentru „Albina”, organul catolic din București, Arhiepiscopul Netzhammer este arhiepiscopul *lor* (vezi nr. dela 30 Sept., fața 2, coloana 4).

Apoi acest ziar totdeauna se țăntoșește ca ziar românesc, că reprezintă o Biserică românească, căreia-i zice că-i de *legea cea veche*.

Atunci ce fel de Biserică românească e aceasta, dacă are de arhiepiscop pe neamțul și străinul Netzhammer?

Unirea Bisericilor. — O discuțiune vie s'a pornit prin ziarul *Adevărul* pentru unirea Bisericilor românești (ordodoxa cu unita). A fost începută și dusă înainte, prin mai multe numere, de d. *Onisifor Ghibu*, profesor la universitatea din Cluj și fost pe vremuri student la teologia noastră din București. În această discuțiune, a intrat și principesa *Alexandrina Cantacuzino*, prezidenta Societății Ortodoxe, printr'un articol publicat în *Adevărul*.

Pentru această discuțiune numai decât s'a încălzit *Albina* care a scris și tot scrie despre ea. Tresaltă de bucurie pentru cuvântul principesei că toată deosebirea e atârnarea de Roma, încolo toți Românii sunt de acord în celelalte puncte. Dar dacă a spus principesa chiar așa, noi nu ne aducem aminte. Faptul însă nu e așa. Dar noi nu ne amestecăm în această discuțiune, fiindcă d. Ghibu a spus să nu se amestece teologii, că ei vin cu ciorovăielile lor de veacuri și mai mult strică.

Bine. Discute și facă alții..., poporul românesc, cum zice d. Ghibu.

Noi stăm și privim.

Cursurile universității populare din București. — În București lucrează o universitate populară sprijinită de Primăria orașului București, cu năzuința de a da învățătură persoanelor care n'au avut chip să studieze după toată rânduiala în școale. Sunt avuți în vedere ucenicii, lucrătorii, funcționarii comerciali și mulți alții în categoria lor. La aceste cursuri se pre-

dau cunoștințe de religie, limbă românească, franceză, germană, engleză, matematici aplicate în industrie și comerț, contabilitate casnică și comercială, stenografie, scris cu mașina și altele.

Directorul acestei universități este d. *Georgescu-Goești*, iar cancelaria ei este în B-dul Brătianu 41.

Primăria a făgăduit un sprijin de 120.000 de lei pe an, din care să se poată plăti câte 100 de lei de conferința ținută.

Cursurile se vor deschide în ziua de 1 Noembrie de *Arhim. Scriban*, printr'o conferință despre *Răspunderea începutului* la Atelierul Căilor Ferate din București, strada *Atelierului*, lângă Calea Griviței.

Modificare în regulamentul consistoriului Superior.—Ziarele dela 26 August 1923 are publicat următoarea știre:

Art. 11 din regulamentul alegerilor membrilor consistoriului superior bisericesc a fost modificat în chipul următor:

„Vor fi două colegii electorale monahale, câte unul pe lângă fiecare mitropolie, compus fiecare din superiorii titulari ai tuturor mănăstirilor și schiturilor de călugări din eparhia mitropolie respective și din eparhiile episcopilor ei suprapane“.

Art. 28 din acelaș regulament a fost modificat în modul următor:

„Candidaturile pentru locurile de membru în consistoriul superior bisericesc vor trebui să fie propuse prin declarație scrisă adresată ministerului cultelor până în termen de cel puțin 20 de zile libere înainte de ziua fixată pentru alegere“.

Convocarea Consistoriului superior.—Consistoriul superior bisericesc va fi convocat în sesiune de toamnă la 22 Oct. 1923.

Școală de cântăreți în mănăstire.—La 30 Sept. c., s'au deschis cu o deosebită strălucire, în Mănăstirea *Cozia* din Vâlcea, cursurile școlii de cântăreți înființate în acea mănăstire bine cărmuită de Arhimandritul *Efrem Enăcescu*, fost elev al Seminarului Central din București pe care l-a absolvit.

Deschiderea s'a făcut fiind de față și P. S. Episcop *Vartolomeu*, chiriarhul locului și care a făcut și slujba de deschidere și a ținut o înălțătoare cuvântare pentru monahii și școlarii din mănăstire.

Cu îndemnul și ajutorul puternic al Prea Sfinției Sale, școala și mănăstirea merg bine înainte și dau nădejdi de vremuri mai bune.

Dă Doamne să înceapă și pentru mănăstiri o nouă viață și alte vremuri!

Constituanta bisericească.—In curgerea lunii Octombrie c. se va întruni Constituanta bisericească prin comitetul ei de 15, care să discute proiectul unificării bisericești, mai înainte de a veni în parlament.

Dărnicie creștinească.—La 1 Iulie trecut, s'a pus peatra de temelie bisericii *Spirea veche* din Bucu-

rești. Se va ridica o biserică măreață în locul vechii ruini care a fost. I. P. S. Mitropolit Primat *Miron* a făcut slujba punerii petrei de temelie și când poporul a văzut podoaba serbării, s'a umplut și el de râvna dărnicii și au început a veni cocoane de mahala care au spus Mitropolitului, una că dă 100.000 de lei, alta 60.000 și așa mai încolo, încât s'a mirat Mitropolitul de dragostea lor pentru casa Domnului și le-a lăudat.

Academia ortodoxă din Cernăuți.—Acest nume îl poartă Societatea studenților în teologie din capitala Bucovinei. Ea lucrează cu următorul comitet în cursul acestui an; *Emilian Breabănu*, prezident; *Gavril Popescu*, vice-prezident; *Valeriu Mateiu*, secretar pentru treburile externe; *Ștefan Lupșa*, secretar pentru cele interne; *Mihail Senciuc*, casier; *Teodor Perhaița*, econom; *Teofil Lupășteanu*, controlor.

Secția literară a acestei societăți își are prezident pe d. *Gheorghe Onițiu*; referent pe *Dumitru Stăniloie* și substituit pe *Ștefan Lupșa*.

Preot viteaz.—In noaptea de 22 Dec. anul trecut, un tâlhar s'a strecurat pe fereastră înlăuntrul bisericii parohiale *Adormirea Maicei Domnului* din *Militari*, Ilfov, cu gândul de a prăda sfântul locaș. Preotul paroh *Vasile Găiseanu* a prins de veste, a dat alarma, a înconjurat biserica cu jandarmi și hoțul a fost prins.

Onor. Minister de Culte și Arte a aflat cu plăcere de fapta preotului și o aduce la cunoștință cu laude și mulțămiri.

Numiri, revocări.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4445 din 25 Septembrie 1923, Cucernicul preot *Duminică Ionescu* protoiereu al județului Argeș — Circumscripția Argeșul de Sus,—a fost înlăturat din această slujhă, pe ziua de 1 August a. c., pe temeiul art. 17 al. 3 din legea Clerului Mirean.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4448 din 25 Septembrie 1923, Cucernicul preot *Al. C. Popescu*, licențiat în teologie, de la biserica Sf. Treime din Corabia, a fost numit pe ziua de 1 Iulie a. c. în postul de protoiereu al județului Romanșii, în locul preotului *I. Florescu*, demisionat.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4449 din 25 Septembrie 1923, Cucernicul preot *Constantin Bărănescu*, licențiat în teologie, paroh al parohiei „*Crâmpotani*“ județul Argeș, a fost confirmat pe ziua de 1 August a. c., membru în Spiritualul Consistoriu al Eparhiei Argeșului, pentru restul periodului 1921-1924.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4444 din 25 Septembrie 1923, în locul desființatei parohii „*Ciumulești*“ județul Fălțiceni, s'a înființat în acelaș județ, parohia „*Cozmești*“ comuna *Stolniceni-Prăjescu*, în biserica parohială „*Sfinții Voevozi*“ prin deslipire de la parohia II-a Stolniceni.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4452 din 25 Septembrie 1923, s'a înființat în județul Gorj, parohia „*Bircii*” cu biserica parohială *Sfinții Voevozi* din satul *Bircii*, comuna *Bengești*, prin deslipire de la parohia „*Ciocadia*” acelaș județ, în locul parohiei *Terenjani* comuna *Logrești-Moșteni*, acelaș județ, care se desființează ca parohie, iar biserica sa trece ca biserică filială la parohia *Logrești-Moșteni*

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4447 din 25 Septembrie 1923, actuala biserică parohtală *Sfinții Voevozi* a parohiei *Roșia de Jos*, județul Gorj, a fost declarată biserică filială a aceleiași parohii, în locul bisericii filiale *Sf. Nicolae* devenită parohială în locul celei dintâi.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4446 din 25 Septembrie 1923, s'a aprobat ca actuala parohie *Roșia de Sus*, județul Gorj, să se numească pe viitor *Roșia de Amara*, ca și comuna respectivă.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4453 din 24 Septembrie 1923, biserica cu hramul *Adormirea Maicei Domnului* din satul *Davidesti*, filială a parohiei *Profa* comuna *Spineni*, județul Olt, s'a deslipit de la această parohie și s'a alipit în aceiași calitate la parohia *Spineni* din acelaș județ.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4450 din 25 Septembrie 1923, satul *Albeni*, se deslipește de la parohia *Scurtu-Drăcești* județul Vlașca și se alipește la parohia *Cătunu* din acelaș județ.

Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4451 din 25 Septembrie 1923, a fost declarată *monument istoric* crucea de piatră aflată pe teritoriul satului *Greceanca*, atârnată de comuna *Greceanca*, județul Buzău, la aproximativ 10 m. distanță de drumul principal ce trece prin sudul sus pomenitului sat, și ridicată acolo la 1699, de către Voevodul Constantin Brâncoveanu, în al II-lea an al Domniei Sale.

MULȚAMIRI

Epitropia Parohiei *Berceni* din *Corlătești*, Prahova aduce vii mulțămiri creștinilor mai jos însemnați și Părintelui Ieromonah *Zosima Corja*, care i-a îndemnat la inimoasele danii, precum urmează:

1. d-lui *Gheorghe Niculescu* din *București*, Calea Rahovei și locuitorilor din satul *Berceni*, pentru dăruirea unui rând de veșminte preoțești în costul de 6000 de lei;

2. d-nei *Florica Niculescu*, din *București*, str. Albă, pentru o evanghelie îmbrăcată în argint și costând 3000 de lei;

3. d-lui *Petrea Niculescu* din *București*, Calea Rahovei, pentru un discos cu stea, costând 600 de lei;

4. d-lui *Gheorghe* și d-nei *Maria Răducanu* din satul *Berceni*, pentru o îmbrăcămintă la Sf. Masă în preț de 1000 de lei;

5. Onor. *Prefecturi* a județului *Prahova*, pentru suma de 1000 de lei dați la repararea bisericii.

Prețul tuturor acestor danii se ridică la 10600 de lei.

Dumnezeu să ocrotească pe toți ceice iubesc numele Său și să i sprijine în toate căile vieții lor!

Epitropia biserici parohiale *Sf. Nicolae* din *Peretu*, Teleorman, aduce mulțămiri tuturor enoriașilor care au pus mână dela mână pentru a acoperi din nou cu tablă acel locaș de închinare, cum și preotului paroh, pentru stăruința sa întrebuițată în acest scop.

Dumnezeu să-i ție în grija Sa părintească!

Epitropia Parohiei *Căzânești*, Ialomița aduce vii mulțămiri d-lui *Filip Neicov* din acea comună pentru dania sa făcută acelei biserici de o evanghelle legată cu argint, iar d-lui *Nae Mărgărit*, tot din acea comună, pentru că a dres un policandru de alamă cu 18 lumini, care fusese vătămat de năvălirea vrăjmașă.

Dumnezeu să-i ție cu sănătate întru îndelungare de zile!

Onor *Ministeriu al Cultelor și Artelor* mulțamește cu toată căldura Prea Sfințitul *Teodosie*, fost episcop al Romanului, pentru dania sa bogată, făcută *Internatului Teologic* din *București*, cuprinzând 673 de volume filozofico-religioase în grecește, franțuzește și românește și pentru mobilierul dăruit bibliotecii: un biou, un dulap de mahon, o canapea, un jeț, 2 scaune îmbrăcate în marochin, un dulap de stejar și unul de brad, toate în bună stare, asemenea pentru un bon de 5000 de lei a *Imprumutului Unirii*, din care să se dea premii studenților teologi. Ministeriul prețuiește cu toată lauda vrednica și însemnata faptă.

Parohia *Melinești*, Dolj aduce vii mulțămiri d-lor *Ion Bărbulescu* și *Ion Săndulescu*, care au dăruit bisericii parohiale cărți de ritual legate în preț de 1000 de lei; d-nei *Maria Ștefănescu* pentru o evanghelie legată în pluș; d-nei *Eufrosina Niculescu*, care „cu a sa cheltuială, a îmbrăcat cu sfinte acopereminte de damasc întreaga biserică filială din cătunul *Muerușin*, parohia *Melinești*, care a fost jefuită de făcători de rele”.

Dumnezeu să-i păzească nebântuiți și nevătămați!

Sf. Episcopie a Râmnicului, Noul Severin aduce vii mulțămiri d-lui *Mitu Andreescu* din *Craiova* Str. *Știrbei-Vodă*, 24, pentru că a dăruit bisericii parohiale *Sf. Nicolae* din *Rojiștea*, Dolj un hectar de pământ cu clădirile și îmbunătățirile de pe el.

Dumnezeu să-i scrie numele în cartea aleșilor săi!

Sf Mitropolie a Moldovei și Sucevei, aduce mulțămiri publice următoarelor persoane:

D-nei *Natalia Preotul Maxim*, care a binevoit să dea bisericii din parohia *Gulia*, Fălticeni, o cruce și un steag pentru procesiune, prețuind 2.000 lei.

Domnilor: *Traian Popescu* și *Gh. Pintilie*, care au

ajutat atât cu bani proprii, cât și cu o vie propagandă printre enoriași, pentru reparația bisericii din satul *Brăteni*, filială la parohia *Lespezi*, jud. Fălțiceni.

D-lui *Vasile Vasluian*, prin a cărui stăruință s'a restaurat biserica din satul *Bursuc*, filială la parohia *Lespezi* jud. Fălțiceni.

Sf. *Mitropolie a Ungrovlahiei* aduce vii mulțămiri în știrea lumii următorilor buni creștini care au pus mână dela mână pentru a cumpăra un clopot de 1600 de kg. bisericii Sf. *Vasile* din *Ploiești*, dând sumele scrise în dreptul fiecăruia:

Preotului <i>Anghel Burada</i> , Parohul bisericii	10.000	de lei
D-lui <i>Gh. D. Albulescu</i> ,	5000	"
Preotului ajutor <i>Gh. Popescu-Gornet</i>	3000	de lei
D-lui <i>St. Cristescu</i> , mălăier	4000	"
" <i>Anghel Grigorescu</i>	3000	"
" <i>Andrei G. Ioachimescu</i> , Inginer, Profesor	2500	"
D-lui <i>Stelian Teodoru</i>	2000	"
" <i>Ghiță Georgescu Brânzaru</i>	2000	"
" <i>St. Voicilă</i>	1500	"
" <i>Gostea Munteanu</i>	1500	"
" <i>Mihalache Ranete</i>	1600	"
" <i>Nae Chirișescu</i>	1150	"

apoi d-lor și d-nelor care au dăruit câte 1000 de lei: *Ioan Ionescu Tiseanu*; *Ioan Ionescu Teișeanu*; *Ioan Pavelescu*; *Mitică I. Pavelescu*; *Gh. Ionescu*; *Alecu Ionescu*; *Alecu Duran*; *Nae Irimia*; *Anghel Stoicescu*; *G. Jilescu*; *Cons. Georgescu*; *Ioan N. Jilescu*; *Costea Vintilă*; *Dobre Nicolescu*; *Lenuța Marinescu*; *Maria Diamandescu*; *Ilie G. Voicu*; *Mitică Aldea*; *Nic. C. Duran*; *Nicolae Georgescu*; *Nedu Vasilescu*; *Nicolae G. Brezeanu*; *Nae Constantinescu*; *Toma Ilescu*; *Năstase Gheroșanu*; *Gogu Ionescu Văraru*; *Costică Ionescu Văraru*; *Zoharia Zaharescu*; *Constantin Șerbănescu*;

Apoi d-lor și d-nelor care au dat câte 500 de lei; *Nae N. Gheorghiu*, *Gheorghe Ranete*, *Alexandru Ionescu*, *Ștefan I. Pavelescu*, *Andrei Georgescu*, *Ioan Carianopol*, *Vasile Popescu*, telegrafist, *Costică Păcușeanu*, *Ion Tănăsescu*, *Teodor Nicolescu*, *Vasile Simionescu* și *Anghelina Alexandrescu*.

Asemenea mulțamește și pentru cumpărarea unui al doilea clopot, la aceiași biserică, în greutate de 884 de kilogram, următorilor buni creștini:

Doctor <i>V. Nicolescu Zinca</i>	15.000
<i>Pandele Lipianu</i>	5.000
<i>Nae Manolescu cu fiii săi</i>	14.068
	<u>34.068</u>

Pentru toate aceste dărnicii, Dumnezeu să-i învrednicească de toate bunătățile Sale cele cerești și pământești!

BIBLIOGRAFIE.

The Anglican and Eastern Churches Association. Seventh Report, September 1921-September 1923 (Al șaptelea Raport al Asociațiunii Anglo-Răsăritene, Septembrie 1921—Septembrie 1923. Londra 1923.

Prețul 1/2 de shilling.

Πρακτικά και Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξου Συνεδρίου (Dezbaterile și hotărârile Conferinței panortodoxe din Constantinopol)—10 Mai-8 Iunie 1923. Constantinopol 1923.

Preotul Manea S. Popescu, Conferențiarul direcțiunii I regionale C. F. R. „**Iată mirele vine...**“ București. Tipografia Căilor Ferate Române. 1923. 14 pagini. Broșurile se împart gratuit.

Protosing. *Glicherie Lovin*, **Schitul Sihastru** din jud. Tecuci, nr. 1 din Biblioteca „**Monastiri și Schituri**“. Bârlad 1923. 64 de pag. format în 8, fără arătare de preț.

Econ. *I. C. Beldie*, **Liturgica** pentru cl. VII de seminar, aprobată pentru învățământul din seminarii. 103 pagini în formatul cărților de școală. Brăila 1923. Prețul 20 de lei.

Preotul *N. V. Hodoroabă*, **Din Războiul de înțregire. Note și impresii** din campanie, 1916-1918. Iași 1923. 144 de pag. în format 8. Prețul 25 de lei.

Diaconul *Dr. Gheorghe Comșa*, **Pentru Neam și Lege. 40 de cuvântări de învățătură împotriva adventiștilor și baptiștilor**, cu o prefață de Prof. *I. Mihălcescu*. Carte aprobată de Sf. Sinod, Consistoriul superior și Mitropolitul de peste Munți. Caransebeș 1923, editura lui Pavel Suru în București. 184 de pagini în format 8. Prețul 35 de lei.

Preotul *Gh. V. Șuşnea*, **Picături de apă vie. Povestiri**. Bârlad 1923. 48 de pagini format mic, în 16. Prețul 5 lei.

Poșta Redacției

Părintelui **Pavel Călugărescu**, Paroh în *Melînești*, Dolj.

Ne-ați scris odată, în Decembrie trecut, că vă lipsesc niște numere din revistă. Noi am mijlocit să vi se trimeată. Nu știm însă de le-ați primit. Am dori să avem răspunsul Sfinției Voastre.

Am tipărit în acest număr la mulțămiri știrile pe care ni le-ați dat despre daniile făcute bisericii parohiale din Melînești.

Părintelui **Ioan V. Popescu**, Paroh în *Bălești*, Gorj.

Am fost nevoit să întrerup tipărirea tâlcuirii evangheliilor, fiindcă, lipsind din țară cu dusul la Constantinopol, nu mai puteam scrie de acolo, dar revista trebuia să meargă. Deci am dat altă materie pe care o aveam și anume despre apropierea Bisericilor. Odată începută asta, n'o mai puteam isprăvi și așa tâlcuirea dorită de Sf. Voastră a rămas. Și o să mai rămâie până isprăvesc cu *Apropierea Bisericilor*, că mai am materie și n'o pot isprăvi așa iute. Deci din cauza aștia n'am mai putut tipări tâlcuirea, nu din cauza dărilor de seamă dela Constantinopol sau cu celelalte despre serbări și instalări, care, fiind materie de cronică, nu încurcă publicarea articolelor. Am și eu grijă însă de a nu părăsi scrierea tâlcuirii, așa că, îndată ce isprăvesc cu ce am arătat, încep iar de unde am rămas.

Dar cine să poată împlini toate trebuințele?

Alții îmi cer tâlcuirea apocalipsei și aș tipări-o bucuroș că prin viu grai am tâlcuit-o anul trecut înaintea preoților din București, dar unde s'o tipăresc?

Apoi eu însumi mă gândesc că, afară de comentariul pe larg, cum l-am pornit, să scriu altul mai pe scurt, în fel de parafrază, fără oprire prea lungă la câte un verset?

Treptat-treptat însă, m'oi sili să le fac pe toate! Imi pare bine că Sf. Voastră vă interesați și le urmăriți de aproape.

Arhiv. SCRIBAN.

Biserica Ortodoxă Română

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

CUPRINSUL

La încheierea altui an	REDAȚIA
Informații noi despre Activitatea Arhiepiscop. Ambrozie Serebrenicov ca exarh și a lui Gavril Bănulescu-Bodoni ca vicar.	ST. BERECHET
Un nou apostol al lui Dumnezeu	M. MIHĂILEANU
Antichitățile creștine din pământul țării noastre	Preotul V. URSACEȘCU
Prin Mănăstiri	Ierom. DAMIAN STĂNOIU
Mântuirea prin Biserică	Preotul GR. CRIVEANU
Chestiunea Calendarului în Biserica ortodoxă	Mitrop. ANTIM.
Politica noastră religioasă în răsărit.	Arhim. SCRIBAN
Curenți sociale și religioase disolvante	Preotul C. DRON
Genealogia Mântuitorului	ec. I. C. BELDIE
Cronica Bisericească	Arhim. SCRIBAN
Cărți, Reviste, Ziare	Arhim. SCRIBAN
Insemnări mărunte, Știri, Mulțămiri, Bibliografie, Poșta Redacției	Arhim. SCRIBAN, M. MIHĂILEANU

SPRE ȘTIINȚA

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție. Redactorii revistei: 1. Profesorii facultății de teologie din București: *Dr. D. G. Boroianu*, *Dr. C. Chiricescu*, *Dr. Drag. Demetrescu*, *Dr. V. G. Ispir*, *Econ. C. Nazarie*, *Econ. Dr. I. Popescu-Mălăești*, *Pr. Dr. Nicolae Popescu*; 2. Profesorii facultății de teologie din Cernăuți: *Dr. V. Gheorghiu*, *Dr. V. Șesan*, *Dr. V. Tarnavsch*, *Dr. N. Cotos*; 3. *Pr. Cicerone Iordăchescu*, Iași, *Dr. Romulus Cândea*, Cernăuți. *Dr. Ioan Lușaș*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *Dr. Gh. Ciuhandu* și *d. St. Berechet*.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.

1 număr 10 lei.

Toate abonamentele se trimet secretarului administrativ: *d-lui D. Sireteanu*, București, Sf. Sinod, Biserica Antim.

(Vezi hotărârea Sf. Sinod în *Biserica Ortodoxă Română* 1 Iunie 1923, pag. 658-659).

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 13 (511).

Octombrie 1923

LA INCHEIEREA ALTUI AN

Atât de iute am ajuns la încheierea a doi ani de existență a acestei reviste, în noua sa înfățișare! Duși de munca fiecărui număr, care înseamnă multă grijă pe fiecare zi, aproape nici n'am băgat de seamă.

Făcut-am vreo ispravă în această vreme? Implinit-am ce-am făgăduit la împlinirea anului trecut? S'o spuie cititorii care ne urmăresc pas cu pas. Noi însă avem impresiunea că revista e primită cu drag în cercurile preoțești și ne bucurăm de aceasta. Că mai avem multe de făcut, nici vorbă, și noi singuri suntem doritori de mult mai bine decât ce a fost.

Azi avem în țara românească reviste bisericesti destul de bune. Și 'n Craiova, și 'n Iași, și 'n Oradea-Mare, și 'n Sibiu azi avem reviste bisericesti cu care ne putem mândri. Aceasta ne e totdeauna un îndemn și pentru noi de a merge din treaptă în treaptă, tot mai sus, și a lumina drumul scrisului și a cugetării bisericesti. Credem că la această înflorire bisericască, de care ne bucurăm, a ajutat și această revistă a Sfântului Sinod, care, prin studiile tipărite în ea, trezește tot mai mult interes către calea înaltă a cugetării creștinești.

Noi am văzut, prin mărturisiri scrise din mai multe părți, că au fost primite cu sete chiar tratări de materie care ar fi putut părea ceva mai depărtate de gustul mulțimii cititorilor, prin întocmirea lor cu multe amănunte. Așa a fost tâlcuirea evangheliilor, pe care am început a o publica. Cu toate acestea n'a fost așa. Abia am oprit firul ei și din nou ni se cere. Aceasta înseamnă că revista trezește interesul teologic și stărnește un avânt îmbucurător.

Iată pentru ce cu mai multă râvnă ne gătim de munca anului viitor, în care avem toată bunăvoința de a face mai bine de cât am făcut.

Dacă revista se tipărește cu întârziere și dacă se aud și cârtituri împotriva acestui fapt, întru cât ni se spune că suntem revistă oficială și trebuie să fim la zi, răspundem: da, dacă aceasta ar fi în mâna noastră. Noi totdeauna suntem gata cu materialul de tipar, fiindcă, cum spune d. Mihăileanu, la sfârșitul acestui număr, această revistă nu duce nici odată lipsă de material. Ducem însă altă lipsă: cea de care se plâng și ziarele: a hârtiei. De multe ori a stat în tipografie coala gata încheiată, numai să fie trasă la mașină, și trebuia să așteptăm din lipsa hârtiei. Noi, personalul de redacție, care n'ar trebui să ne ocupăm cu aceasta, în frunte cu Prea Sfințitul nostru director, a trebuit să ne ducem la ministere să căutăm hârtie...

Și al doilea lucru este că însăși tipografia nu poate birui tot lucrul pe care-l are de îndeplinit. După ce că eram în urmă din pricina pomenită, toamna ne-a adus alte greutăți: îngrămădirea de proiecte de legi de cules la Tipografia Cărților Bisericești. Aceasta fără doar și poate a stingherit lucrarea noastră.

Deci să nu se îndoiască nimenea de bunăvoința noastră; sunt greutăți în fața cărora nu putem nimic. Cu toate acestea tot nădăjduim că vom ajunge în curând la zi. Și din partea noastră și din partea personalului de tipografie ne dăm această silință.

În altă privință, revista noastră a mai scăzut ceva: Anul acesta ne-a adus împușinarea numărului coalelor, 4 în loc de 5. De asemenea calitatea mai slabă a hârtiei. Dar sunt greutăți ale vremii. Sunt cheltueli prea mari și, pentru a nu îngreua revista și a-i asigura viitorul, a trebuit să mai micșorăm numărul foilor.

Acestor scăderi însă dintr'o lature, le putem pune împotriva sporuri în alta: Credem că s'a putut băga de seamă partea mare pe care am dat-o în acest an materialului străin de redacție pe care l'am publicat. Voim ca revista să fie o catedră pe care să se poată sui orice cuget întemeiat în graiurile cele sfinte, și nu o casă închisă unde pătrund numai puțini. Oricât de mult au așteptat unii scriitori, tot am avut mulțămirea de a fi putut prinde pe paginile noastre roada râvnii lor. Și cei care mai au încă articole la noi, să nu-și creadă munca lor pierdută. Noi avem totul păstrat cu grijă și nu voim să răpim nimăruie bucuria de a-și vedea rodul silințelor și gândirilor sale pus în văzul tuturor. Și am putut face aceasta, cu toate că paginile revistei s'au împușinat.

Și alt spor al nostru a fost că însăși redacția noastră s'a mărit. În urma hotărârii înțelepte a Sfântului Sinod, toți profesorii facultăților noastre de teologie pot scrie aici cu tot dreptul numelui de redactor și noi suntem veseli că am început a simți roada acestei măsuri în frumosul articol al părintelui Dr. Gheorghiu pe care l'am primit dela Cernăuți despre Crucea Domnului și pe care cititorii fără îndoială l-au gustat.

Altă schimbare este că anul încheiat îl vom lungi încă cu 3 numere, pentru ca să nu mai începem anul revistei cu 1 Octombrie, ci cu 1 Ianuarie. Aceasta aduce mare ușurare în facerea socotelilor, începând odată cu anul financiar. De aceea, în loc de No. 1 anul 42, vom zice, No. 13 anul 41.

Iată, și mai bune și mai puțin bune în anul prin care au trecut.

Ce-a fost mai slab a fost al nostru, ce-a fost mai bun a venit din ajutorul lui Dumnezeu.

El să ne ajute să fie mai bine în anul care vine și să ne dea împrejurări prielnice, pentru ca nepuțința noastră să fie acoperită de puterea Lui și să ajungem a întocmi lucrul cel de laudă și de mărire pentru Sfântul Numele Său, căruia i se cuvine toată stăpânirea, cinstea și închinăciunea în toată nemărginirea veștilor și a locurilor, Amin.

REDAȚIA.

Informații noi despre

ACTIVITATEA ARHIEPISCOPULUI AMBROZIE SEREBRENICOV ca exarh și a lui GAVRIIL BANULESCU-BODONI ca vicar

Ai Principatelor Române, după călătoria Mitropolitului Iona (Gruzinul) din 1791

Lucrurile pe cari le cunoaștem cu privire la activitatea arhiepiscopului Ambrozie Serebrenicov, ca exarh, și a lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, ca vicar în Principatele române, sunt cu totul sărace, de oarece istoricii noștri, dintr'un motiv sau altul, nu s'au adresat izvoarelor rusești, cari ar fi avut darul să limpezească atâtea laturi ale acestei chestiuni. În vremea din urmă, am dat peste o călătorie a unui mitropolit de neam gruzin, din Caucaz, Iona, mitropolit de Grun, care, pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea, a trăit în țara noastră, alături de cei doi ierarhi, cari se găseau cu armata rusă din Principatele române. Această călătorie a fost scrisă în limba gruzină, tradusă în limba rusă și apoi tipărită în plina de lucruri interesante revistă din Odesa, intitulată «Memorile societății de istorie și antichități din Odesa (Zapiski Odesskago obșcestva istorii i drevnostei) pe anul 1852, vol. III. pp. 556—63. Din această călătorie, se mai desfac note cu privire la viața și moartea lui Potemkin (citește Patiomkin), precum și la bogăția mănăstirilor românești, cari ajunseseră să fie puse la dispoziția oricărui pribeag.

Războiul dintre Ruși și Turci din 1787 se mai cheamă în istoria națională rusă și războiul al doilea ruso-turc. Armata rusă fusese împărțită în două aripi: cea dela sud, sub comanda lui Potemkin, numită «armata de sud sau de Ecaterinoslav» cu însărcinarea de a lua cetatea Oceacov, și cea de nord, numită «armata de nord sau ucraină», care trebuia să treacă prin Polonia¹⁾, peste Nistru și Prut. Potemkin, după luarea Peninsulei Crimeia în 1783, pe care a lipit-o la Rusia, trebuia să pună mâna și pe cetatea Oceacov, care forma cheia acestei peninsule dinspre Turcia. Acum se începe războiul ruso-turc al doilea. Potemkin, ca să aibă cât mai multe puteri de luptă, a chemat la slujbă și pe Zaporojeni pe care i-a așezat în ținutul

Oceacovului (Oceacovscaia oblasti), bucata de pământ dintre Nistru și Bugul de jos, sub numirea de «armata Mării Negre» — (Cernomorscoe voisco), cărora le-a dat în stăpânire patru limanuri și pământ dealungul drumului spre Tighina cu centrul la Slobozia. Cu ajutorul acestora, Potemkin a luat Oceacovul în 1788, pe care l-a unit cu stăpânirile rusești. După luarea acestei cetăți, războiul a mai durat încă trei ani, dar acum operațiunile au avut loc la gurile Dunărei și dincolo de Prut, unde au ajutat și trupe austriace. Comandanțul suprem al întregii armate ruse era Potemkin, care petrecea vremea când în Iași când la Petersburg; iar luptele erau conduse de alți generali ca: Suvorov, Repnin și alții.

Pentru conducerea chestiunilor religioase în Principatele române, el și-a luat ca ajutor pe arhiepiscopul de Ecaterinoslav și Herson, Ambrozie; iar acesta din urmă ca vicar pe românul, care ocupa funcțiunea de director al seminarului din Poltava, Gavriil Bănulescu-Bodoni, cu denumirea de episcop al Tighinei și Cetății Albe. După biruințele lui Suvorov de la Focșani și Râmnicu-Sarat, după ce oastea rusă a ocupat localitatea Hagibei (Odesa), Tighina, Cetatea Albă și Chilia, Ecaterina II a cerut în toamna anului 1790 dela Turci ca condițiune de pace să se cedeze Rusiei tot teritoriul până la Nistru, confirmarea vechilor tratate și convențiuni, după cari Crimeia trece la Rusia, hotarul de sud în Caucaz să fie râul Kuban, iar din statele creștine din Balcani: Bulgaria, Muntenia și Moldova să se formeze un singur stat sub numele de Dacia. Turcii erau gata să cedeze și să recunoască ca graniță Nistru și nu pe cea veche, care era Bugul și Codâma, dar nădăduiau în ajutorul Angliei și Prusiei, state cari se temeau de întărirea Rusiei și pentru aceasta au cerut înapoi Crimeia. Chiar aliata Rusiei, Austria, acum sub împăratul Leopold II, era înspăimântată de succesele armatei ruse, ne-

¹⁾ Polonia se întindea la sud până la linia orașului Balta (Ucraina).

dorind să mai continue războiul, a încheiat cu Turcia pacea de la Șiștov, în 4 August 1791, cu condițiunea ca totul să rămână ca și mai înainte de începerea ostilităților. Pentru aceste motive, războiul s'a continuat mai departe, Suvorov a luat Ismailul, despre care s'a pronunțat, că «*nu este cetate mai tare ca el*», De Ribas a cucerit Tulcea și Măcinul, până când Turcii au fost siliți să cadă de acord cu cererea împărătesei Rusiei ca și Crimeia să rămână Rusiei. Războiul putea să se mai continue de oarece Potemkin, care, în momentul când Repnin încheiase tratatul cu Turcii era la Peterburg, ceruse să se mai adauge în tratat și contribuția de 20.000.000, dar bolnăvindu-se după întoarcerea sa din capitala rusă, a murit în curând. Pacea de la Iași s'a încheiat la 29 Decembre 1791 și toată regiunea Oceacovului, dintre Bug și Nistru a fost lipită la guvernământul Ecaterinoslavului, fiind colonizată cu ruși și moldoveni. Ambrozie Serebrenicov, care fusese chemat ca exarh în 1789, în Iași, a trebuit să se întoarcă la catedra sa în Poltava. Plecând din Iași, a numit ca mitropolit al Moldovei pe vicarul său Gavriil Bănulescu-Bodoni, iar în ținutul Oceacovului pe arhimandritul Iov Potemkin, care știa românește și polonește²⁾. Din porunca noului domn moldovean, Gavriil a fost prins și dus la Constantinopole, unde a stat până la 1793 când a fost luat sub apărarea sa de reprezentantul rus, trimetându-l în Rusia³⁾.

În călătoria sa, mitropolitul gruzin Iona povestește o parte din aceste evenimente istorice cu mai multe amănunțimi, adăugând lucruri noi și interesante în legătură cu viața mănăstirilor noastre, cu traiul poporului. Pentru aceste motive dăm mai jos în scurt aceste note informative.

* * *

Trecând Prutul, călătorul nostru a ajuns la Iași, unde a poposit în casa unui grec, Gheorghie, al cărui frate era episcop în Macedonia. De la acesta a auzit despre sosirea în oraș a prințului Grigorie Alexandrovici Potemkin, a arhiepiscopului de Poltava și Ecaterinoslav, Ambrozie, și a compatrioților călătorului: arhimandritul Gai, a solilor gruzini: Visarion Gabaon de

Emeritinsc, cu ruda lui Simon, a lui Sulhan. de Cartalinsc cu prințul Tumanov⁴⁾. A doua zi l-a vizitat compatriotul său Gai, care s'a îmbrățișat, plângând ca niște copii, văzându-se doi compatrioți pe un pământ strein. Mulțumită generalului Serghei Bibilurovici Lazarev, a făcut cunoștință în curând cu arhiepiscopul Ambrozie. După recomandăția și în careta lui, a mers la arhiepiscop, care l-a primit cu dragoste și l-a întrebat dacă nu are vre-o hârtie de la patriarh. El i-a înmănat o scrisoare de la Daniil, patriarhul Antiohiei, pe care a dat-o spre traducere arhimandritului Gavriil, care a fost mai apoi mitropolit al Kievului. La întrebarea dacă poate să-i fie de ceva folos, i-a răspuns, că existența sa în Iași atârnă de buna sa voință.

În curând s'a făcut cunoscut lui Potemkin despre venirea aci a călătorului, care l-a poftit în prima Duminică să-l vadă. După terminarea slujbei dumnezeiești, Iona era cu Ambrozie în palatul lui Potemkin, unde o mulțime de persoane, mai cu seamă ofițeri, așteptau cu toții ieșirea prințului. Călătorul a rămas cuprins de o mirare neexprimabilă de bogăția palatului, care i-a făcut impresia unui palat imperial, persoanele i s'au părut ființe prea inteligente. Prințul iese și i se adresează cu un surâs pe buze, se interesează de sănătatea călătorului și roagă pe Ambrozie ca să se îngrijească de mitropolitul Iona. Călătorul era cât pe aci să-l prindă plânsul din prea multă recunoștință. Scena aceasta a făcut o impresie, care nu i s'a putut șterge din minte, nici până în clipa când își scrie notele sale de călătorie, el nu poate să uite fața cea plină de bunătate a prințului, care este luminată de un surâs plin de blândețe.

Mitropolitul nostru așteaptă din zi în zi sosirea aprobării de la sinodul rus ca să poată sluji. Imediat ce Ambrozie a primit hârtia de la sinod cu bucuroasa veste, a și trimis să-i vestească acest lucru, și l-a poftit ca să participe la slujba de a doua zi în mănăstirea Golă, unde a făgăduit că va veni și Potemkin. Adăcătorul vestei a fost încărcat de daruri de către Iona și a doua zi a slujit Sf. Liturghie. După slujbă, a luat o gustare la Ambrozie și de aci au plecat amândoi la masa de prânz la exarhul Moldo-Valahiei, Gavriil.

²⁾ «Hersonskia eparhialnăia viedomosti» pe 1878, No. 24.

³⁾ «Svodnaia galicisko-russkaia lietopis' s 1772 do Konța 1800 goda» de A. S. Petrușevici, p. 316; apoi în «Kișinevskia eparhialnăia viedomosti» pe 1871, Nr. 4.

⁴⁾ Probabil vre-o delegație gruzină.

Potemkin, văzând că nu trăiește decât din venituri particulare, fără nici o leafă, i-a dat în o-ârmuirea vremelnică egumenatul mănăstirii Pancratievski, dându-i-se anual suma de 1000 ruble. Această mănăstire se află pe malul râului Bistrița, cu hramul Sf. Nicolae. Râul este bogat în pește și mai cu seamă în păstrăvi. El mai spune, că râul acesta este mai mic decât Cura și mai mare de cât Aragva din țara lui. Țărmii lui sunt prăpăstioși și locuiți de frumoase sate ai căror locuitori sunt cunoscuți din vechime prin îndrăsneală și putere. Mănăstirea aceasta a fost dăruită cu multe pământuri și sate, cari se numără la 13 cu toatele, de la cari se lua un venit anual de 150 oi, 200 ruble argint, 700 păstrăvi fripți și tot atâtea roate de cașcaval. Afară de acestea, fiecare sat era dator să dea a zecea parte din vin, grâu și legumi, 4000 stridii și roadele dela un pom din zece. Locuitorii acestor sate se numesc «țărani», sunt grobieni și aspri, frica nu-i înspăimântă și nici nu se pot pedepsi pentru delikte, căci dacă-i pedepsește, este și mai rău. Între ei erau și țigani, cam 50 de fumuri (case). Cu aceștia poți să te porți cum dorești, poți să-i vinzi sau să-i dăruiești cui voești. Numai că ei sunt înclinați spre hoție și tâlhărie, rătăcesc cu taberele din loc în loc și niciodată nu se așează într'un loc. Mitropolitul Iona a administrat această mănăstire timp de doi ani, până la încheerea păcii dintre Rusia și Turcia. După plecarea lui de acolo, a rămas o mulțime de oi, vaci, tauri și alte animale. A fost sfătuit să le vândă, dar mitropolitul nu a voit să-și păteze numele și să lase după sine cuvinte de hulă. S'ar fi zis: iată, ce fel de gruzin, a jefuit mănăstirea și apoi a luat-o la sănătoasa, încărcându-se de bogăție.

Este înștiințat printr'o scrisoare, că sosește din Petersburg la Iași Potemkin și pentru aceia se grăbește să-l afle în Iași, dar negăsindu-l, a plecat la Galați, încotro plecase și prințul. Aci a văzut o slujbă pompoasă făcută de un arhieru catolic, însoțit de cântăreți și muzicanți. La această slujbă a asistat și prințul Potemkin. Peste o săptămână, a slujit din porunca prințului și Ambrozie în sobor, cu călătorul nostru, cu mitropolitul Grigorie de Ierapole și cu 6 arhimandriți, în fața unei mari mulțimi de credincioși. Slujba ortodoxă a fost ascultată la rândul lui și de arhierul latin, căruia prințul i-a explicat toată

slujba în cele mai mici amănunțimi. Mitropolitul Iona a fost foarte mulțumit de faptul că Ambrozie i-a dat locul de întâetate înaintea mitropolitului grec, care era cu mult mai tânăr de cât el.

În curând s'a primit știrea despre învingerea Suedezilor⁵⁾, cu care se încheiase pacea. Ambrozie a cinstit acest eveniment printr'un te-deum de mulțumire cu plecare de genunchi, și tragerea de clopote toată ziua și cu 300 de împușcături de tun. Orașul Tighina și Ismailul fuseseră luate. Ambrozie a plecat întracolo pentru sfințirea bisericilor creștine, transformate din geamiile turcești. În timpul acesta au plecat din Izmail și Chilia armeni ca să se așeze pe malul Nistrului la Dubasari, în apropiere de Grigoriopol.

Nu după multă vreme, s'au întors la Iași: Potemkin, Ambrozie, însoțiți de exarhul moldovalah, care era invitat cu ocaziunea hirotonirii arhimandritului Gavriil ca episcop de Tighina și Cetatea Albă: la această slujbă au participat și mitropolitul grec de Ierapole cu călătorul.

Prințul Potemkin a plecat din nou la Peterburg, lăsând în locul său ca comandant suprem pe prințul Nicolae Vasilievici Repnin, care exercita trupele zilnic la manevre și exerciții militare, având în vedere noi lupte cu Turcii, pentru care s'a și îndreptat spre Galați. Dincolo, peste Dunăre, se afla vizirul cu seraschierii, concentrați cu trupele turcești. Aci a avut loc o luptă sălbatică, din care rușii au ieșit biruitori, luând 40 de tunuri dușmane și multe trofee.

După ce s'a întors Potemkin din Petersburg, s'a îmbolnăvit greu de friguri. Timp de 40 de zile a stat în pat fără nici o ameliorare. Pentru a se mai ușura, l-au dus la o moșie a lui Mavrocordat, domnul Moldovei, din apropierea Iașilor, într'un sat, așezat între grădini, pe o înălțime cu un bun climat. Dar nici aceasta nu i-a ajutat întru nimic. Ambrozie și Iona l-au vizitat, rugându-l cu lacrimi să se îngrijească, să ia doctoriile pe cari i le da doctorul și să se ferească de mâncări nepotrivate cu boală. «Nu cred că am să mă însănătoșez, a trecut atâta vreme și nu mai mă fac bine» zise prințul. «Fie voia lui Dumnezeu». Rugați-vă Celui de sus și pentru sufletul meu, aducându-vă aminte de mine. Intorcându-se către Ambrozie, îi spuse:

⁵⁾ În războiul din 1789—1790.

«Știi că nu am dorit nimănui rău, dorința mea a fost totdeauna să fac fericit pe orice om». Vizitatorii au ieșit de la prinț cu ochii în lacrimi, gândindu-se la aceste cuvinte spuse înainte de a închide ochii. Trecând în sala de primire, au găsit acolo pe un doctor francez, general, care le-a comunicat, că prințul refuză să primească doctoriile, și că boala a înaintat așa de mult, încât nu mai este nici o scânteie de nădejde la scăpare, și că acum aproape nici o doctorie nu mai poate ajuta. Ei au fost copriniși de o adâncă desnădejde, dar nu aveau ce să facă.

În cele din urmă, prințul și-a arătat dorința să meargă la Herson, nădăjduind că acolo îi va ajuta climatul de mare. Cu toată stăruința nepoatei sale, care era nedespărțită de patul bolnavului, de a renunța la această călătorie, el a rămas la părerea sa. Au înhamat caii la cară și l-au pus cu mare grijă într'însa, nepoata sa fiind veșnic, ca un inger păzitor, lângă el pretutindenea și în orice vreme, nepărăsindu-l nici o minută. Trecând Prutul, prințul a dat poruncă să se oprească într'o vale îmbrăcată în iarbă verde, la poalele unui deal, spunând, că «simte greață și voește să așpească. Când l-au pus într'un pat, a poruncit tuturor să se depărteze, afară de nepoata sa, căreia i-a cerut să-i dea o icoană. Făcându-și semnul sfintei cruci, oftă și închise ochii pentru vecie. Sufletul, părăsind putrezitorul veșmânt al trupului, rămas în mâinile nemângăiatei nepoate, pluti spre lumea de sus, la veșnica sa patrie. Potemkin și-a sfârșit viața într'un loc necunoscut, pustiu și departe de oameni.

Trista veste s'a răspândit ca un fulger prin toată țara; trupul prințului, care dimineața plecase viu din Iași, în seara aceleiași zile a fost adus înapoi în sunet de clopote și așezat în palatul său, îmbălsămat a stat câteva săptămâni, până când s'au făcut pregătirile pentru înmormântare. Orânduitorul ceremoniei pentru înmormântare a fost Pavel Gheorghievici Potemkin. Slujba înmormântării au făcut-o: Ambrozie, exarhul moldo-valah, Moise Feodosievski, călătorul nostru, mitropolitul grec cu 14 arhimandriți, afară de cellalt cler. O mulțime de regimente de infanterie și cavalerie au fost aranjate pentru această împrejurare în două linii drepte în fața mănăstirii Golia pe o întindere de 5 verste, pe cari le comanda prințul Vol-

honski. Când cortegiul de înmormântare, în locul căruia mergea sicriul sub un admirabil baldachin, s'a apropiat de porțile mănăstirii, muzica cânta așa de mișcător și trist, în cât în ochii călătorului au izvorât râuri de lacrimi. Poporul era grōzav de mult. Toate acoperișurile caselor, toate balcoanele și ferestrele erau pline cu privitori. Înmormântarea s'a terminat. Oftaturi, plânsete și tânguiri, cari sfâșiau sufletul, se auziră în toate părțile. Plecați spre sicriu, ru-dele răposatului și cei cari primiseră bunătați din partea lui în viață, plânseră fără oprire. Această ultimă clipă, scriitorul călătoriei nu mai este în stare să o mai descrie. Un salut din tunuri a pus capăt acestei sărbătoriri pline de tristețe, la care a azistat și Reis Efendi din Constantinopole și dragomanul Moruzi, sosiți în ajun pentru negocierile de pace.

Ca comandant suprem al trupelor a fost numit, după dorința răposatului, prințul Volhonski. Îndată a sosit din Petersburg ministrul Bezborodco pentru definitivă încheiere a păcii. Toată boerimea moldoveană l-a întâmpinat cu multă cinste. Negocierile s'au mai continuat câte-va zile, pentru cari din partea Rusiei erau trimiși doi generali, unul din ei era Samoilov; iar celalt Serghei Lazarevici, iar din partea Turciei Reis Efendi și dragomanul Alexandru Moruzi, grec. În sfârșit, negocierile duseră la rezultatul dorit de Rusia, căreia i s'a dat Dubosari, Hersonul, Cetatea Albă și tot ținutul crimeian. Încheierea păcii a fost sărbătorită cu o cavalcadă militară, trupele străbătând orașul de mai multe ori, precedate de muzică cu ramuri de pace în mâini și trofee turcești. Bezborodco a dat un bal, la care a invitat și pe călătorul nostru cu celelalte persoane clericale, între cari și pe Iosif, un arhieru armean? La această petrecere a fost și prințul Potočki, împodobit cu o panglică galbenă și mulți generali și multe persoane de seamă. Când s'au ridicat toastele, tunurile au început să tragă. Era o bucurie de nedescris, dar ea nu putea să atingă deputăția turcă și era și firesc, de oarece nu avea de ce să se bucure. Poarta din această afacere nu câștigase nimic; ci pierduse simțitor.

După patruzeci de zile dela moartea prințului Potemkin, sicriul a fost ridicat de pe catafalc și dus în Herson, unde a fost predat pământului. Graful Rumeanțev, care se afla lângă

Jijia, a plecat cam prin vremea aceasta în Rusia, după el s'a dus și gratul Bezborodco, când călătorul s'a dus să-și ia rămas bun, el l-a sfătuit să părăsească orașul, care de acum înainte rămânea sub stăpânirea Turcilor, și să-și aleagă un domiciliu undeva în Rusia. I-a cerut intervenția pentru a i se aproba să intre în Rusia. I s'a făgăduit că va interveni și că va primi în grabă ordinul de trecere în Rusia. După câțiva vreme, oastea rusească a început să iasă din hotarele Moldovei. Toți câți se găseau în Iași au urmat trupa spre Polonia. Pe malul râului Jijia călătorul nostru a dat un prânz, care a fost cinstit și prin prezența arhiepiscopului Ambrozie, mitropolitul Gavriil și alte persoane clericale și mirenești. După masă, oaspeții s'au plimbat și au prins pește în râu. Înainte de a pleca în eparhia sa, în Poltava, Ambrozie a rugat pe Iona să meargă cu dânsul, dar acesta a refuzat, fiindcă încă nu-i venise ordinul că poate fi primit în Rusia, și s'a mulțumit să-l întovărășească până la Prut numai.

În Iași nu mai rămăsese niciun picior de rus, afară de consul și Gavriil. Beiul moldovean, — domnitorul — deși nu venise încă în Iași i-a cerut ca să părăsească orașul, spunând că aceasta este voința sultanului, că un arhieru pus de autoritățile ruse nu poate conduce un pământ turcesc. Mitropolitul a răspuns, că nu poate să se supună, spunând, că numai Rușii pot să-l îndepărteze din scaunul său.

Mitropolitul se supunea unei primejdii evidente. Văzând că vorbele nu ajută, atunci domnitorul a dat poruncă ca un arnăut înarmat însoțit de 100 călăreți să înconjure palatul mitropolitului în timpul nopții. Toate intrările și ieșirile locuinței au fost ocupate într'o clipeală de ochi. Mitropolitul tocmai cinase, conversa cu oaspeții, cu cafeaua înainte, când deodată intră un om cu vestea că este asediat. Cuprins de groază, abia avu vreme să spună celor de față, că a sosit ceasul cel greu pentru dânsul, când în cameră pătrunseră niște turci înarmați, cari prinseră pe mitropolit. Vizirul a poruncit să-l ducă la patriarhul din Constantinopol. Patriarhul s'a sârguit să-l convingă să părăsească eparhia moldo-valahă și să primească alta în Rumeia, Anatolia sau în Arhipelag; dar mitropo-

litul nu a căzut de acord. Reprezentantul rus, Cociubei, auzind despre aceasta, a cerut ca să i se trimită mitropolitul, luându-l sub tutela sa. Cociubei i-a transmis camilafca albă, care îi venise în Iași imediat după prinderea și trimiterea lui spre Constantinople, și de acolo a fost trimisă ministrului. În curând arhiepiscopul Ambrozie de Poltava și Ecaterinoslav a murit; în locul căruia a fost numit Gavriil. El a ocupat scaunul de Poltava nu multă vreme, când după moartea lui Samuil, mitropolitul de Kiev, a fost transferat în locul acestuia. După câțiva ani a renunțat la acest scaun, retregându-se la odihnă, trăind în Dubosari.

* * *

Aici se termină traducerea din limba gruzină în cea rusă. Punctele însemnează că se mai vorbește ceva și mai departe, dar nu despre evenimentele și persoanele de cari s'a ocupat până acum.

Iată câte lucruri ne dă aceasta călătorie. Unele erau știute de istoriografia noastră, dar nu în așa amănunțimi și nu dela un martor ocular. De aici se vede mai limpede rolul lui Gavriil Bănulescu-Bodoni. Se vede cât de colo cât de înfiptă era credința în sufletul unora din Români, că Rusia este în viitor mântuitoarea poporului românesc, judecându-o după asemănarea credinței. Numai asttel trebuie înțeleasă schimbarea curentelor politice după 1700. O parte din boerime și mai cu seamă din cler erau rusofili încarnați, ca o contrapunere curentului austriac. Călugării jucau un mare rol în actele de spionaj între Rusia și Principatele române.

Afară de acestea, din însăși descrierea călătorului se vede cât de ușor era primit orice strein și pus pe capul unei mănăstiri pentru a se folosi de veniturile ei. Din sărac ajunge așa de cu stare, că dă o masă la care a putut fi de față așa de marcante fețe ca arhiepiscopul Ambrozie.

Din coprinsul acestei descrieri, mai reese că mitropolitul Iona nu venise prin Rusia la noi, ci pe altă cale, poate a mării, fugind de frica Turcilor. Teama de a intra în Rusia fără aprobare ne face să credem acest lucru. În orice caz, noi suntem datori să mulțumim acestui fiu al Caucazului, care ne-a cercetat la noi acasă și ne-a spus și el o parte din lucrurile noastre politice și bisericesti.

ST. BERECHET

UN NOU APOSTOL AL UNUI DUMNEZEU LAIC

Marele ziar parizian *Le Temps* ne aduce știrea că în rândurile laicilor s'a ivit un neobișnuit apostol al credinței în Dumnezeu. — Zic neobișnuit, pentru că el, în deosebi că este un laic, — mai are și însușirea de a fi și un «savant profesor și un distins filosof». El este D-l Izoulet, profesorul de filosofie socială la Collège de France.

«Savantul profesor — spune *Le Temps* — este într'adevăr din aceia, cari ridică problema politică cu mult deasupra banalităților curente, cari încearcă să o cuprindă în cele mai însemnate ale sale puncte, și, prin aceasta, o fac interesantă chiar minților adânc cugetătoare, care sunt puțin cam plictisite de repetirea zilnică a acelorași mărunte polemici. D-l Izoulet susține, cu o remarcabilă putere de argumentare, că chestiunea politică este cârmuită de chestiunea religioasă».

Trebue însă să spunem că D-l Izoulet, împreună cu vestitul pastor Wagner, de care este puternic influențat, — crede că, lăsând la o parte «tot arsenalul clasic al probelor despre existența lui Dumnezeu», — putem găsi pe Dumnezeu «prin revelația internă, cu totul firească și rațională, fără ajutorul vreunei revelații externe, extranaturală și extrarațională, prin minuni și profeții. Este un Dumnezeu conform cu rațiunea, prieten al rațiunii, revelat prin rațiune».

De aceea, iată după dânsul, cum cu ajutorul rațiunii am ajunge să credem în Dumnezeu:

«Credința este încrederea în Dumnezeu. Omul cu puțină credință, este acela care nu se încrede în trăinicia universului și în organizarea sa. El nu are de cât o mediocră încredere în rezultat... A răpi credința semenului tău, este și mai rău de cât a-i fura banii sau casa, mai rău chiar de cât a-i lua viața. A răpi cuiva credința este tot una cu a-i lua acoperișul de deasupra capului, și pământul de sub picioare. Tremurați — nu-i așa? — la gândul că s'ar putea ca copiii voștri să rămână într'o zi fără hrană și fără adăpost? Dar, cum ați putea îndura gândul ca ei să rămână fără credință?»

«Actul de credință în Dumnezeu este pur și simplu un act de încredere în univers și în destin. Dacă nu crezi în viață, cum poți avea dorința și puterea de a trăi. Și dacă nu ar fi o cârmuire a universului, adică o înțelepciune și o dreptate și o putere pentru a cârmi universul, cum mai putem crede — că *viața* merită să fie prețuită? — În această veșnică luptă a Binelui contra Răului, care umple nu numai istoria

pământului, dar, după marea religione a Iranului, umple și istoria universului întreg, — dacă cumva nu crezi în biruința finală a Binelui, cum ai putea avea curajul de a lucra? A crede în biruință, iată miezul tuturor lucrurilor, pretutindeni și totdeauna. Ei bine, a crede în Dumnezeu, este a crede în biruință».

Ne aflăm dar în fața unei *filosofii*, iar nu în fața unei credințe religioase, rezemate pe dogme și rituri și «personalizate» în vreun om sau în vreun Dumnezeu. Ei bine, cu ajutorul unei comune credințe în acest «Dumnezeu laic», vrea savantul profesor și filosof, să deslege iritantă chestiune socială și politică de astăzi. De aceea pentru a se pune capăt luptelor între clase, D-l Izoulet crede că de neapărată nevoie ar fi, dacă Școala, combătând din toate puterile ateismul care este anarhismul suprem, ar rămâne însă *neutră* în ceea ce privește diferitele forme de religii, adică în ceea ce privește: Catolicismul, ortodoxismul, protestantismul, mahometanismul, mozaismul, etc. De aceea, d-sa ne strigă:

«Dar neutră între religii și irreligii, neutră între credință și necredință, neutră între credință și ateism, nu, nu, de o mie de ori nu».

Și încă ceva: D-l Izoulet ar mai vrea ca Școala să rămână neutră și între diferitele forme de guvernământ, adică între regaliști, imperialiști și republicani.

«Dar neutră între guvernământ și ne-guvernământ, neutră între *archie* și anarhie, nu, niciodată! Ar însemna, că am vrea să fim neutri între afirmare și negațiune, între ordine și între dezordine, între virtute și viciu, între bine și rău! Ar însemna că am vrea să fim neutri între sănătate și boală, între moarte și viață!».

Ar rămâne deci de prigonit numai ateismul. Și cu chipul acesta, D-l Izoulet crede că pacea și buna învoire între oameni s'ar statornici pe veci.

Ei bine, eu unul cred că această religione raționalizată, acest «Dumnezeu laic», va putea strânge sub steagu'i numai un număr foarte restrâns de «liber-cugetători», în timp ce marea mulțime a muritorilor va da într'una dreptate cugetătorului, care ne spune că pe Dumnezeu, — nu atât cu mintea, nu atât cu rațiunea, — ci mai ales cu sufletul, mai ales cu inima căutându-l, — îl aflăm repede.

De altfel, cine nu știe că dreptate are și cugetătorul, care susține că: marile gândiri ne vin tot din inimă?

M. MIHĂILEANU
Profesor, Pitești.

Antichitățile creștine din pământul țării noastre

Creștinismul, adus la noi fie prin predica Sf. Apostol Andrei, fie prin coloniștii împăratului Traian, își avea ființa pe pământul țării noastre încă din secolul I sau cel mai târziu la începutul secolului al II-lea odată cu colonizarea.

Pietrile cu inscripții și mai ales cele de morminte, găsite în pământul țării noastre, ne arată că coloniștii veniseră din toate părțile marelui imperiu, dar mai ales din provinciile Asiei mici, unde semințele credinței creștine fuseseră sămănate de însuși Sf. Apostoli și între cei siliți a veni au fost și creștini, socotiți ca elemente dizolvante ale vieții de Stat și de cari căutau să se scape, și prilejul cu colonizarea a fost binevenit, pentru a-i trimite în această parte a imperiului, spre a se pierde în hărțușelile cu popoarele barbare din împrejurimi.

Dacă celelalte culte ale tuturor neamurilor, cari treptat fuseseră supuse și încorporate în imperiu, erau lăsate în liniște, ba încă ceva mai mult, că chiar pe unii din zeii lor îi primeau între cei oficiali ai imperiului, apoi pe cel creștin nu, și de aceea în mulțimea de pietre cu inscripții funerare politeiste se găsește un număr mai mic creștine, căci creștinii nu-și mai puneau la morminte asemenea pietre, pentru a nu fi profanate și distruse de frații lor necredincioși, sau dacă le puneau, prevedeau soarta lor.

Oltenia și Transilvania, unde viața romană a fost mai pronunțată, dar mai ales Dobrogea, ni-au păstrat în sânul lor interesante urme ale vieții romane în general și în special ale vieții creștine din veacurile primare.

Obiectele cele mai sigure cu care s'au servit primii creștini ai țării noastre sunt acelea cari au pe ele fie un simbol creștin, fie o monogramă creștină, fie o salutare creștină, fie o inscripție cu caracter creștin.

S'au găsit până acum lămpi cu cruce sau cu monograma Mântuitorului sau cu o salutare creștină, vase cu cruce pe ele, pietre cu inscripții creștine, cu monogramă sau cu un simbol: porumbelul sau peștele, capiteluri de stâlpi cu cruce pe ele dela bisericile creștine cum și temelii de ale acestora, cât și monete cu monograma creștină pe ele.

Toate aceste obiecte găsite în pământul țării noastre și aflătoare fie în muzeul de antichități din București, fie în alte părți la diferite persoane iubitoare de urmele trecutului, sunt pentru noi Români de o importanță mare, căci ne arată existența creștinismului în țara noastră din cele mai vechi timpuri și de origine romană, ca și o bună parte din terminologia bisericească, iar nu de dată mai recentă prin Slavi, după cum în chip tendențios se susține de unii scriitori slavi.

Ori și care Român, dar mai ales preoții noștri, se cuvine să dea toată atențiunea acestor obiecte prețioase cu cari s'au servit primii creștini, cari în acelaș timp sunt și străbunii noștri.

Cunoașterea bine a unor asemenea obiecte necesitează cunoștinți speciale de istorie, arheologie și mai ales de epigrafie, cari se capătă cu multă trudă, și prin rândurile următoare nu caut decât să dau numai câteva noțiuni sumare după care să se poată cunoaște antichitățile creștine rămase dela străbunii noștri, antichități cari să fie aflate și apoi evidențiate de noi preoții neamului, iar nu de străini, *căci nu-s ale lor, ci ale noastre.*

* * *

Cu ocazia diferitelor săpături pentru trebuințele gospodăriei sau la lucrul câmpului, sătenii găsesc diferite lucruri vechi, socotite ca lucruri care nu-s de niciun folos și pe care sau le distrug sau le transformă, de nu le mai cunoști ce au fost.

Între acestea, pe lângă cele care interesează știința istorico-arheologică în general, se găsesc și obiecte din viața creștină veche de mare folos pentru istoria bisericii creștine de pe pământul nostru românesc și care sunt cam următoarele:

Lămpile creștine, care-s la fel în totul cu cele din viața romană politeistă, cu deosebire că au pe ele monograma creștină, o cruce sau o salutare creștină.

Aceste lămpi, sau mai bine zis aceste opaite, sunt niște vase mici de lut ars de culoare roșietică sau cenușie, puțin lunguețe, iar unele aproape rotunde, mai mult late decât înalte, prevăzute în partea de deasupra cu o gaură pe unde se

turna materialul de ars și la partea prelungită cu alta prin care se tot trăgea cu un mic clește, iar la nevoie chiar cu 2 degete fitilul care producea lumina. În partea opusă acestei prelungiri aveau o mică tortiță.

În partea de deasupra, între cele două găuri sau în jurul celei din mijloc, în locul florilor sau a animalelor sau a altor scene din viața omească zilnică, cu cari de obicei se împodobeau aceste mici obiecte de luminat, se puneau semnele creștine.

Crucea pusă pe acestea este crucea simplă fără nici un adaus de raze și cam de obicei est cu brațele câteș patru de o potrivă de lungi.

Monograma Mântuitorului este formată din 2

litere: X peste care e suprapus P: (Hristos) sau X peste care-i suprapus

I: Iisus Hristos):

Salutarea creștină îi pusă tot pe partea aceasta.

Pe fundul vasului se află, la unele, numele celui cari li-a făcut.

Pe mormântul creștinilor, apoi, după obiceiul vechiu, se puneă o piatră cu inscripție în cari se arată numele celui care a fost îngropat acolo, profesia și cât a trăit, apoi pe unele se mai arată dacă acea peatră e făcută de cel mort pe când era în viață sau e pusă pe urmă de rude sau de prieteni.

Romanii țineau ca la morminte să puie pietre cu frumoase, ornamente formate din vițe de vie, cu struguri, deasupra cărora se văd figuri de genii înaripate și de multe ori în medalion chipul cioplit în piatră al celui răposat.

În fruntea inscripției era obișnuită formula: D. M. adică *Dis manibus*, ceea ce înseamnă că cei vii încredințază sufletul mortului zeilor *Mani*, adică sfințelor umbre a străbunilor răposați mai înainte.

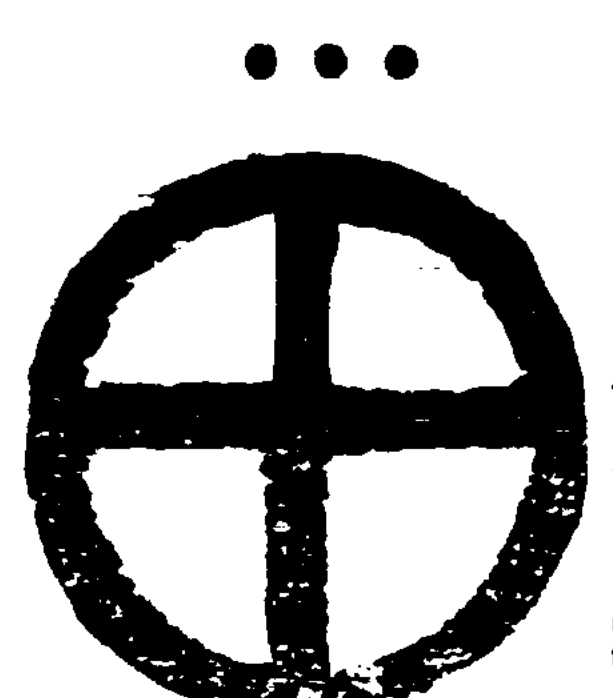
E știut că despărțirea noilor creștini de întregul fel de viață de mai înainte s'a făcut încet, iar nu de odată, aceasta făcându-se numai pe punctele fundamentale de credință, și ca ur-

mare multe din obiceiuri s'au menținut dar și s'a imprimat caracterul creștin și între altele a fost menținută și datina veche de a se pune pietre la morminte.

În locul formulei politeiste D.M. găsim formula creștină a lui Dumnezeu tată: A.Ω. sau monograma Mântuitorului, căruia încredințază cei vii sufletul răposatului, după cum se vede și în corpul unora din inscripții «*in Deo patre nostro et Christo*» în credința cărora murise și răposatul.

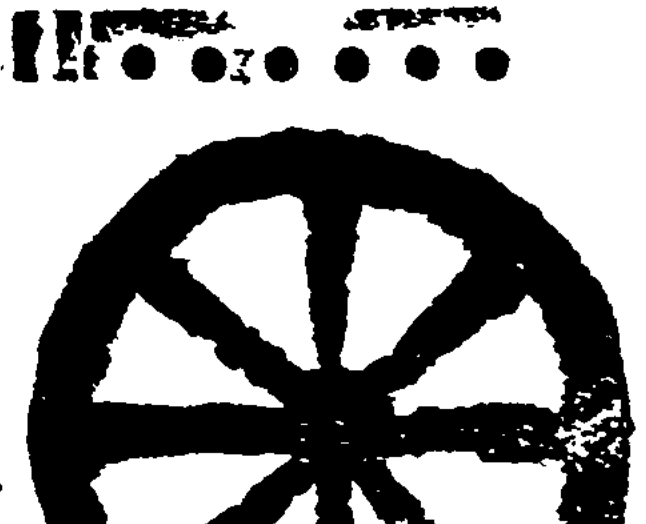
În jurul monogramei se află doi porumbei, un pește sau numai un singur porumbel.

Monograma pietrilor de morminte are forma

unei roate cu 4 spițe care poate fi și o simplă cruce în mijlocul unui cerc dar și I(sus) H(ristos) sau a unei roate

cu 6 spițe simple I(isus) H(ristos) sau a unei roate tot cu 6 spițe din care una are un mic cârlig Hr(istos) sau și I(isus)

Hr(istos) sau sub forma unei roate cu opt spițe

I. X. P. I(isus) Hr(istos) din care una cu un mic cârlig.

Unele au numai o cruce simplă în fruntea inscripției.

Aceste pietre au o înălțime cam de un metru și ceva și o lățime cam de jumătate de metru. sunt pietre obișnuite și numai rare ori sunt de marmoră.

Tot în pământ se mai găsesc vase de lut obișnuite din viața zilnică, cu semnul crucii, apoi capiteluri între ornamentele cărora se vede o cruce. Acestea sunt părțile de deasupra stâlpilor dela intrarea bisericilor creștine, dela care în Dobrogea, în câteva localități s'au găsit și temeliile. Tot în pământ se mai găsesc și mici monete de aramă și argint simple sau cu monogramă creștină.

Cele mai vechi cu acest semn creștin sunt cele pe care se văd pe o față chipul împăratului bărbierit, așa după cum obișnuiau Romanii în majoritatea lor să se poarte, lăsarea barbei

să crească fiind socotită numai ca semn de doliu, purtând în cap coit pe care se vede monograma creștină X cu P suprapus: ca în una din monogramele de mai sus, iar în jurul figurei: IMP(ERATOR) CONSTANTINVS AVG(VSTVS).

Reversul monetei are la unele un steag cu monograma creștină și cu inscripția în grecește a cuvintelor ce i s'au arătat pe cer împăratului când era pe malurile Tibrului în luptă cu Maxentie.

În majoritate aproape, pe dosul monetei se văd figuri obișnuite pe monetele timpului.

Acestea sunt monetele bătute de Constantin cel Mare după darea edictului de toleranță din Milan în anul 313. De notat că n'au fost bătute în cantitate mare, căci majoritatea monetelor acestui împărat sunt la fel cu cele ale împăraților necredincioși de mai înainte.

Se mai găsesc și monete de aramă numai cu un chip de femeie cu trăsături fine și cu o pieptănătură serioasă în comparație cu cele atât de luxoase ale altor împărătese.

În jurul feței îi vedem și numele: FL(AVIA) HELENA AVGVSTA.

Acestea sunt monetele bătute în cinstea împărătesei Elena, soția împăratului Constantin cel Mare și mamă a împăratului Constantin cel Mare¹⁾.

E destul de natural că, pe lângă obiectele de mai sus, se mai pot găsi și alte obiecte din viața creștină, la fel cu cele din alte părți, cum de exemplu: sicrie de piatră cu monograma creștină, amulete, peceți, inele și tăblițe cu blăsteme la adresa spiritelor rele, cât și alte obiecte cu un semn creștin: monograma sau crucea.

Urmele vieții creștine nu-s tocmai multe descoperite până acum la noi, pe de o parte din cauza persecuțiilor până la 313, iar după aceasta

dată iarăși nu găsim așa multe din pricina năvălirilor, care distrug totul în calea lor și apoi sătenii (*păgâni* de unde păgânul nostru de azi, numire ce s'a dat și se dă necredincioșilor) își duc viața în vechea credință încă multă vreme, după edictul dela Milan, până prin veacul al VI-lea, fiind nevoie ca unii împărați să ia măsuri contra lor pentru a părăsi credința în zei și a îmbrățișa religia oficială adică cea creștină.

Trecerea la creștinism s'a făcut mai încet la sate de cât la orașe și cei trecuți la noua religie nu se desfac în totul de viața de mai înainte și aceasta ni-o spun între alte izvoare și documentele cele mai sigure care-s unele pietre de morminte din alte părți, pe cari alături de monograma creștină îi și formula politeistă **D. M.** cât și unele de la noi cari, dacă au în fruntea inscripției monograma creștină, apoi la sfârșit se vede salutarea politeistă de pe vechile pietre: *vale viator* ceea ce pe românește ar însemna: cale bună călătorule.

Ar fi foarte interesant ca urmele vechii vieți creștine să fie adunate fie din instituțiile statului, fie de la particulari și cu ele să se formeze secția veche a vieții noastre creștine, la care să se adauge urmele vieții creștine de mai târziu, bine înțeles că nu toate, cari trebuiesc adunate pe regiuni la centrele eparhiale, ci cele mai semnificative ale acestei vieți, cari la un loc să formeze un muzeu religios în care să se vadă ca într'o oglindă trecutul vieții creștine a Neamului Românesc.

* * *

Ne sunt de mare trebuință asemenea obiecte vechi creștine și în special pietrele cu inscripții și de aceea trebuie să ne interesăm de ele căci nici nu bănuiești locul unde se poate găsi o asemenea urmă, care în chip istorico-științific să vie să întărească mărturiile literaro-bisericești vechi privitoare la vechimea creștinismului la noi, căci istoricii noștri mireni pun un temei relativ pe acele mărturii și nu admit creștinismul decât ca ceva venit la noi destul de târziu, tocmai prin secolul al IV-lea.

Aceste obiecte ne sunt prețioase și din faptul că cu ele s'au servit creștinii vechi, cari au fost străbunii noștri, dintre cari mulți s'au încununat cu cununa martirică; căci de pildă: cu aceste opaițe ș'au luminat serile acei străbuni, pe ele au pus mâinile tremurătoare de entusi-

¹⁾ Nepotrivirea între aceste chipuri de pe monete, cari-s portretele cele mai exacte ale împăraților și împărăteselor romane și între cele de pe icoanele acestor 2 sfinți din bisericile și casele creștinilor provine din cauză că felul de pictură bizantin împrumutat și păstrat până astăzi de noi Români este cel bizantin fixat cam prin secolul al XI-lea sau al XII-lea de vestitul pictor din Tesalonic numit Panselinos, care, dacă a fost un mare artist în această ramură, a fost puțin cunoscător al chipurilor de pe monete de altădată și ca urmare, felul de a se purta al împăraților bizantini din timpul său l'a adoptat și pentru împăratul Constantin și împărăteasa Elena, cari au trăit cu opt veacuri mai înainte.

asmul credinței, lângă ele a răsunat ruga lor fierbinte, iar atunci când treceau în lumea atât de dorită de ei, urmașii le puneau în morminte pentru a le ține lumină, obicei păstrat până azi în *toiagul* din mâna morților noștri și acolo unde de altfel le găsim și noi astăzi în majoritatea cazurilor.

Ne-am deprins ca în sfaturile ce le dăm creștinilor să evocăm amintirea vieții sfinte și curate a vechilor creștini și cred că trebuie să ne amintim de ei, nu numai când avem nevoie, ci în totdeauna și ca urmare să căutăm ca acolo, unde se găsesc, să adunăm urmele din viața lor pământească, pe care să le păstrăm cu cinste, ca pe niște moaște scumpe.

Intru cât la noi nu este încă răspândit acel curent de interes pentru urmele trecutului, fără îndoială că multora din preoți li se va părea chestiunea aceasta pe cât de nouă tot pe atât de puțină importanță, dar acestora nu le pot aduce la cunoștință decât următorul fapt neplăcut pentru noi și anume: străinii și înstrăinații au prețuit așa cum trebuie bogatele noastre urme ale vieții creștine de altă dată din cari au cules date de seamă și materialul l-au publi-

cat trăgând însă *concluzii tendențioase* și pe care le voi scoate la iveală într'un studiu de arheologie creștină cu vederi privitoare la noi Români și pe care-l voi publica pentru cunoștința fraților preoți în corpul acestei reviste.

Vieța străbunilor noștri Romani e un izvor de veșnică mândrie pentru noi urmașii lor, iar aceiași viață a celor cari au fost și creștini e și un izvor de unde să luăm pilde de înaltă viață creștină.

Pământul țării noastre are în sânul lui bogății de tot felul, iar noi preoții să adunăm și să ne folosim de bogățiile ce ne interesează mai mult și anume: cele de ordin istorico-creștin, cari ne vorbesc de viața creștină a străbunilor îndepărtați și să nu lăsăm ca acest lucru să-l facă străinii pripășiți în mijlocul *ospitalierului și îngăduitorului nostru Neam*, căci e vorba de străbunii noștri și nu ai lor și, ca urmare, a noastră e și datoria¹⁾.

Preofu V. URSĂCESCU.
Oltenești-Fălciu.

1) Și pentru orice lămuriri stau cu toată bunavoința la dispoziția fraților preoți pe care îi rog să-mi comunice date relative la obiecte de acest fel găsite în trecut sau aflătoare azi în părțile fiecăruia și care să întregescă pe cele adunate de mine și să le înmulțească.

PRIN MÂNĂSTIRI

Istoricul Mănăstirii Stănișoara¹⁾.

Către sfârșitul primei jumătăți a veacului al 17-lea, trei călugări din mănăstirea Cozia, doritori de viața pustnicească, s'au retras prin aceste locuri cari erau tot proprietatea Coziei și s'au așezat în câte o peșteră fiecare. Se hrăneau cu miere sălbatică, cu smeură și cu ceeace li se trimetea din când în când dela Cozia. Și fiindcă unul din ei era preot, s'au apucat și au clădit în vale o bisericuță de lemn, în care Duminica slujeau st. Liturghie și se împărtășiau. Această bisericuță au făcut-o ei în anul 1747 cu ajutorul boerilor *Gheorghe Cluceru Buligeanu* și *Martin Buliga* din Pitești, și au închinat-o Sf. M. M. Gheorghe. Unul din acești trei pustnici se numea Neofit și poate din osemintele lui se văd și acum așezate într'un cosciug în chiar peștera unde s'a săvârșit. Locul unde se află această peșteră e numit «La sălbaticul», pro-

tabil din cauza sihăstriei desăvârșite în care a trăit acest pustnic ultimii ani ai vieții sale.

Tradiția ne spune, că unul din acești trei pustnici, anume cel care se nevoia sub o stâncă din peretele muntelui Cozia, ducea mare lipsă de apă, neavând nici un izvor prin apropiere. Văzând așa, s'a rugat el mult la Dumnezeu și Cel de sus i-a ascultat ruga și a făcut să iasă un izvor cu apă limpede chiar de lângă peștera unde locuia. Acest izvor a fost captat mai târziu de părinți și adus pe burlane în interiorul mănăstirii, după cum se vede și astăzi. Murind acest pustnic, a fost înmormântat de ceilalți doi. După el a trecut din viață cel care locuia în partea de răsărit a mănăstirii și acesta a fost îngropat de Neofit. După puțin timp, a murit și Neofit și neavând cine să-l îngroape, a stat trupul lui așa, până ce a venit călugărul dela Cozia, care era rânduit să-i aducă de mâncare. Văzându-l mort, acest călugăr, l-a luat la spinare și cu chin, cu vai, l'a dus să-l îngroape la Cozia. Noaptea

¹⁾ Vezi nr. din Aug. 1923.

i s'a arătat Neofit în vis și l-a mustrat că de ce l-a luat dela peșteră, poruncindu-i să-i ducă trupul înapoi. Tot în aceeași noapte, s'a arătat Neofit și starețului. A doua zi dimineața, călugărul care-l adusese și cu un altul, au luat trupul și l-au dus înapoi la peșteră. Ajungând aci, unul din călugări, necăjit de oboseală, a aruncat trupul lui Neofit zicând: «cu urșii ai trăit, cu urșii să rămâi». Atunci, pe loc i s'a sucit gâtul și nu s'a vindecat decât la câteva zile, în urma privigherilor ce s'au făcut la mănăstire pentru însănătoșirea lui.

După încetarea din viață a celor trei pustnici, biserica s'a pustiit, servind iarna de adăpost fiarelor sălbatice, iar vara de stână ciobanilor, de unde i-a rămas și numele de Stânișoara. La anul 1807, venind din Sf. Munte Atos un cuvios călugăr anume *Sava Shimonahul*, de neam sârb, se zice, dimpreună cu ucenicul său *Teodosie ieroshimonahul* de fel din comuna Săliște (Transilvania), s'au stabilit în acest schit. Au adus ei mai pe urmă și pe *Onufrie*, fratele lui *Teodosie*, dimpreună cu alții, și au întemeiat viață de obște. Mai târziu, cu blagoslovenia episcopului *Iosif I* al Argeșului și cu ajutorul lui *Constantin Brăileanu* din Craiova și a *Serdarului Nică Vlădescu* din R. Vâlcea, s'au apucat și au zidit biserică de cărămidă în locul celei de lemn care se ruinase. Această biserică s'a terminat și s'a înzestrat cu toate cele de lipsă în timpul domniei lui *Alexandru Ghica Voevod*, anul nu se știe, episcop al Argeșului fiind *Harion*, iar egumen al Coziei arhimandritul *Nectarie*. Date mai precise n'am putut afla, deoarece pisania dela această biserică de zid, care a fost dărâmată la 1904, a fost aceeași dela biserica de lemn făcută de cei trei pustnici, și care fiind prea ștearsă (se păstrează piatra) nu se poate citi. Se descifrează doar leatul 7255 dela Adam adică 1747 dela Hs. dată când a fost ridicată bisericuța de lemn.

În anul 1904 răposatul episcop al Argeșului *Gherasim Timuș*, nemulțumit — se spune — de felul cum s'a construit paraclisul dela Turnu, s'a hotărât să facă o biserică mai frumoasă și mai solidă în Stânișoara. Spre acest scop, a poruncit de s'a dărâmat biserica cea veche și cu un fond de 20.000 de lei, dăruiți de el, s'a început construcția celei noi cu piatră scoasă din apropierea mănăstirii. De cei 20.000 de lei dăruiți de Episcopul *Gherasim* nu se găsește nici un document, dorința răposatului fiind ca fapta sa

să fie vădită numai Celui de care nu se poate tăinui nimic.

Negreșit, că această sumă n'a fost deajuns, și atunci s'au trimis călugări cu pantahuza de au mai adunat de pe la credincioși. Meșterii cari au lucrat biserica au fost doi italieni, dintre care unul anume *De Bonna*, captivat de frumusețea cu care se oficiază în biserica noastră, a trecut la ortodoxism și a rămas în mănăstire până ce a murit și a fost înmormântat aci. Zugrăvită este de răposatul pictor *Pr. V. Damian*. Pisania din frontispiciul bisericii glăsuște astfel:

«Intru slava Sf. Treimi și a Sf. M. Mucenic
«*Gheorghe s'a ridicat din temelie această sf. Biserică puindu-se temelie la anul 1904 August 7*
«*și s'a sfințit la anul 1908 Aprilie 23 în zilele*
«*Prea Înălțatului nostru Rege Carol și cu bine-*
«*cuvântarea P. S. Episcop de Argeș D. D. Dr.*
«*Gherasim Timuș, prin osteneala și stăruința*
«*starețului Arhimandrit Nicandru Manu împre-*
«*ună cu tot soborul mănăstirii și cu alți ctitori».*

E de mirat cum ctitorii principali ai acestei biserici n'au găsit de cuviință să menționeze în această pisanie nimic de biserica cea veche pe care au dărâmat-o. Desigur că nu poate să fie altceva la mijloc decât o foarte regretabilă scăpare din vedere. Căci nu e ertat nimănui nici în fața oamenilor, nici în fața istoriei, să arunce întunec asupra trudei unor smeriți monahi veniți tocmai din muntele Atosului să zidească locaș lui Dumnezeu prin aceste meleaguri. Ar trebui ca actualul stareț să repare această neiertată și nejustificată greșală, complectând pisania.

Biserica e zidită în forma crucei. Nu e mare, dar nici tocmai mică, numai potrivită pentru micul sobor al mănăstirii (20 de monahi) și pentru creștinii aduși de evlavie aci. E clădită numai din piatră, afară de turlă care e de beton armat. E așa de solid lucrată încât — bineînțeles, dacă acoperișul va fi îngrijit — va dura multe veacuri. Pictura, în stil bizantin pe fond alb. Foarte conștiincios a lucrat harnicul pictor și bunul preot care a fost *V. Damian*. Pardoseala, e de mozaic. Odăjdii frumoase, curățenie fără cusur. Deși personalul e foarte redus, sf. Liturghie se oficiază zilnic, cu rari excepții. Utrenia se face la ora 12 noaptea. Masa de obște bine întreținută, mai mult din dragostea starețului decât din averea mănăstirii...

E cald, o căldură însă prietenoasă de la sfâr-

șitul lui Aprilie. Împreună cu păr. M., profesor universitar, și cu starețul Coziei, părăsesc Stănișoara, după ce timp de câteva zile i-am cutureerat împrejurimile-i nespuse de frumoase, și am gustat din farmecul liniștei depline în cea mai desăvârșită singurătate. Câteșitrei pornim pe cărarea Turnului cu cel mai obișnuit mijloc de locomoțiune prin munți, adică călări, caii mărunți și slabi, dar obișnuiți cu astfel de drumuri, urcă și coboară cu ușurință, dar pe mine mă cuprinde amețeala când mă văd călare în marginea vreunei prăpăstii. Părintele M. spune că e foarte obișnuit cu astfel de călătorii și chiar se observă acest lucru, iar pe profilul părintelui stareț observ liniștea-i obișnuită de filosof fericit, ceea ce mă face să cred că și cuvioșia sa se simte bine și sigur pe cal. Părintele econom dela Stănișoara, care a binevoit a ne însoți pe jos, îmi atrage atenția că bidiviul meu se poticnește, ceea ce mă face să iau cel mai eficace mijloc de siguranță: descalec și-l iau de căpăstru. Un zâmbet ironic turbură pentru un moment liniștea filosofică după fața păr. stareț. Venerabilul profesor, care merge înainte, trece în revistă unele probleme bisericești de actualitate, trăgând și concluzii: «Cel mai bun mijloc pentru a stimula și recompensa activitatea preoților zice Prea Cuc. Sa ar fi: *emulația*». «Oare un preot adevărat are nevoie de vreun stimulent oarecare pentru a și îndeplini misiunea sa, cinstite părinte?» — îl contrazic eu.... în gând, căci tare n'aveam curaj. Iar în chestia, adesea vânturată prin publicațiile bisericești, a veniturilor epitrahilului, Prea Cuc. Sa este de aceeași părere cu cei ce au pus această «chestie» în discuție: adică, să se încaseze prin epitropi. Din încasări 80% să i-a preoții și cântăreții, 10% biserica și cu 10% să se alimenteze un fond cultural.

«Poate la oraș, cinstite părinte, — îi răspund eu tot în gând —, la țară, însă, această inovație ar fi imposibilă și din punct de vedere practic și din punct de vedere duhovnicesc și pastoral».

Vine în discuție problema monahismului. Părintele M. are credința că preoțimea de mir constituită în «Asociația generală» va lua apărarea monahismului și va stăru pentru ridicarea lui — (însă nu prin emulație, ci prin răbdare, sărăcie etc.) — îl întrerup eu în gând. Părintele stareț, cel mai indicat să-și dea o părere, ridică fruntea, dă pinteni calului ca să se apropie mai bine, își curăță laringele și spune franc și energic: «eu sunt de părere ca mănăstirile să fie mai independente față de chiriarhi». Părintele profesor îl aprobă din cap și-l desaproabă din umăr, caii strănutară, iar cuviosul econom căscă gura. Acum era rândul meu. E drept că nu eram nici econom, nici casier și nici măcar arhondar, însă eram preot și ceva mai mult: musafir. Dădui calul părintelui econom, îmi scosei pălăria și spusei fără șovăire: «sunt de părere ca mănăstirile să constituie un corp a parte, cu averea comunizată și puse sub oblăduirea unui comitet central cu un stareț general care să fie arhieru». Părintele profesor nu dădu nici un semn, părintele stareț, gelos desigur, răspunse flematic: «și asta ar fi o idee»; iar cuviosul econom, simțind instinctiv că-i venise rândul, se opri în loc. Căută omul o idee.

Soarele se liberase din despicătura «Foarfecii» și acum se înalță slobod pe cerul albastru, de prin fagii pistrui vin sunete armonioase eșite din gușile păsărelelor, iar pe muntele din față rătăcesc crâmpee de nori încurcându-se printre crengile înverzite ale pădurii. O stâncă, pe jumătate prăbușită, din care picura apă, servi ca motiv păr. M. pentru a începe un adevărat curs de geologie. Trecem pe lângă Troița cu iscălitura lui *Marin Postelnicu* și când ajungem în dreptul poeniței, plantată cu pui de brazi, despre care am pomenit mai înainte, cursul părintelui profesor e întrerupt de un puternic: «Foarte bine» eșit din peptul economului. Își dăduse omul părerea.

Ierom. DAMIAN STĂNOIU

N'am stimă pentru cine-și umilește neamul, abdicând dela el în limbă, în cuget, pentru a fi sclavul unei culturi străine, fie și cea franceză.

N. IORGA

în „Neamul Românesc” din 27 Sept. 1923

MÂNTUIREA PRIN BISERICĂ

I.

Nimeni nu va putea tăgădui, că omul e călător în viața aceasta pământească. Că viața noastră e un drum mai lung sau mai scurt, care pornește de pe pământ, odată cu nașterea noastră, care șerpuește printre stâncile încercărilor și durerilor de tot felul, care trece peste văile deznădejdei și peste apele necazurilor și greutăților de tot felul, ca și prin poenile frumoase și luminoase ale bucuriilor, și care în sfârșit sau urcă și sfârșește sus, în Impărăția Luminei și bucuriilor veșnice, în Impărăția Cerurilor sau coboară și se pierde în prăpastia pierzării de veci, a Intunericalui celui mai dinafară, în hotarele celui Rău și Viclean.

Drumul acesta pentru unii e scurt de tot, sfârșește după o zi, după câteva zile de când au văzut lumina zilei, în vremea prunciei noastre fragede și plăpânde; sau ține câțiva ani și sfârșește în frumoasa vreme a copilăriei noastre sburdalnice și voioase; sau sfârșește în frumoasa vreme a tinereții noastre, când viața ne e mai dragă și mai plăcută ca oricând, când flăcăii noștri sunt mai voinici și fecioarele noastre mai frumoase și mai mândre ca oricând; sau se curmă dureros, sfâșietor de dureros, când ești tată sau mamă de copii, când viața deci e mai scumpă și mai de trebuință ca oricând; sau se încheie, cu sfârșit creștinesc în pace, la adânci bătrânețe.

Dar nu numai atât. Viața este una, un drum până la o vreme, cam până în vremea tinereții, când omul ajunge la o răscruce a vieții. De-aci drumul se desparte în două: una — calea binelui — pe care ne povățuește să mergem Dumnezeu, pe care ne însoțește îngerul păzitor, pe care ne îndeamnă să mergem biserica, pe care au mers aleșii omenirii: dreptii, mucenicii și sfinții bisericii creștine, pe care a mers cel dintâiu Mântuitorul lumii. Ea este calea mântuirii. Alta — calea răului — pe care ne povățuește să mergem Satana, pe care ne însoțește toate duhurile lui ispătoare și pierzătoare, pe care merg toți cei mici și răi ai omenirii. Este calea pierzării și osândei de veci.

Unde vor s'ajungă oamenii în mersul lor pe

drumul vieții? După ce se zbat și aleargă ei așa de însetați? După binele și mântuirea lor. Numai că, greșit și zadarnic oamenii caută binele și mântuirea lor în cele lumești și pământești, încoace și încolo, pe-o cale sau pe alta, pentru că ele sunt vremelnice, schimbătoare și pământești și nu pot aduce mulțumire decât trupului, care este vremelnic și pământesc și numai când sunt folosite cumpătat și înțelept, dar nu pot aduce mulțumire și mântuire sufletului, care este nemuritor, nematerialnic și dumnezeiesc.

Binele și mântuirea spre care omul năzuește și se străduiește toată viața și de care sufletul omenesc e veșnic însetat, nu le poate dobândi și avea decât prin biserică, care păstrează și împarte creștinilor din nesfârșitele bucurii cerești, din comoara fericirii și mântuirii veșnice, lăsată omenirii prin jertfa și moartea pe cruce a Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos și întemeetorul bisericii creștine.

II.

Din leagănul prunciei și până la moarte, ba și dincolo de mormânt, *biserica ne vine în ajutor*, ne ia de mână, cum ia mama pe copilul ei, și ne poartă prin toate vârstele vieții, ne poartă de grijă și ne ajută în toate primejdiile, ca s'ajungem cu bine încotro avem de mers.

Abia se naște pruncul nou născut și el se naște cu toată povara păcatului strămoșesc, care stă să-l strivească sub strivitoarea lui greutate. Și atunci biserica îi vine în ajutor: curățește pe noul născut de urmările păcatului strămoșesc, pe care îl înecă, îl afundă și-l spală în apa sfântului botez, renăscându-l om nou, curat și sfințit. Și fiindcă, după ce mai întâiu l-a lepădat de Satana și de toate duhurile lui rele, este slab pentru a putea duce lupta cu greutățile vieții, îl întărește cu pecetia darului Sf. Duh și-l îndrumează pe calea mântuirii, al cărei moștenitor se face prin taina botezului și mir-ungerii.

Dar vine timpul când fiii noștri sunt flăcăi și ficele noastre sunt fete mari. Și urmând unei chemări a firii noastre omenești, sădite în noi de Dumnezeu, și în setea noastră după bine, ne gândim că poate fi și într'o căsnicie norocoasă

și fericită. Și, Doamne, ce n'am da și ce n'am face, ca într'adevăr să ne būcurăm de-o căsnicie fericită! Dar ce putem face și cum putem chibzui când împlinirea dorinței noastre nu stă numai în puterile noastre omenești!

Și atunci tot biserica ne vine în ajutor. Biserica binecuvintează și sfințește nunta noastră, cinstind-o ca pe-o sfântă taină, ca pe-o legătură sfântă de nedeslegat, pentru toată viața, împărtășind tinerilor ce se unesc din harul și bucuriile cerești și sădindu-le în inimi dragoste nemărginită, încredere și respect unul față de altul, îngăduință și iertare în greșale, tărie și bărbăție în lupta grea a vieții.

Biserica creștină povățuiește pe tineri spre bucuriile sfinte ale sufletului, mai mult decât spre plăcerile întinate ale trupului, învățându-i că frumusețea sufletului este mai persus de sațiul trupului. Biserica le spune, că este taină mare unirea lor și că este altar sfânt căminul lor.

În căminul lor, ca într'un altar, soții creștini au ca o chemare sfântă să se iubească până la jertfă, să crească copii în frica lui Dumnezeu, să cinstească biserica și să cheme într'ajutorul vieții lor pe Domnul Iisus Hristos, izvorul bucuriei. Chipul Domnului, tronând în căminul căsniciei și veghind la fericirea celor ai casei este ca soarele strălucitor care împrăștie lumină și căldură pe tot întinsul pământului, făcând să rodească roade bogate.

Cu astfel de simțiminte frumoase, unul față de altul și cu binecuvântarea cerească a lui Dumnezeu, cei doi soți pot fi siguri că vor avea o căsnicie fericită aici pe pământ și-o fericire veșnică sus în Ceruri.

Cât de nefericită e căsnicia, în care legea creștină a bisericii nu e păzită, n'am nevoie s'o dovedesc prea mult, căci ochii noștri întristați văd destule. Sub acoperișul multor case, viața casnică e un lanț de suferințe, de cruzimi și de răutăți, dela lucrătorul care își cheltuiește toată agoniseala pe viții, lăsându-și familia fără pâine, până la cele mai de sus căpetenii și dregătorii cari, pe lângă banul lor, cheltuesc și risipesc, în desfrâuri și răutăți, și banul țării, banul săracilor și-al orfanilor. Cu dureve o spun: sunt fiare în bordeie sărace ca și în palate bogate, sunt fiare în zdrențe și sunt fiare în haine scumpe. Aceștia nu pot și nu vor să înțeleagă sfințenia căminului căsniciei, că el este altarul simțimân-

telor celor mai frumoase: Pentru aceștia căsnicia nu e decât lanțul greu, care ține o biată roabă sub amenințarea pumnului unui tiran.

Biserica creștină a ridicat soția creștină din adâncul robiei la înălțimea unei tovarășe iubite și respectate a bărbatului, privind căsnicia ca domnia unui prinț și-a unei prințese, în grădina frumoasă și plăcută a familiei.

De-atunci, dragostea și respectul călăuzesc pe fiii bisericii creștine, la facerea unei căsătorii, iar nu plăcerea trupească, cum era înainte de creștinism și cum este și azi, în afară de biserica creștină, plăcerea trupească fiind pentru aceștia una cu fericirea, plăcerea fiind măsura tuturor lucrurilor.

Prin Fecioara Maria, care s'a învrednicit a fi Maica Domnului nostru Iisus Hristos, biserica creștină a răzbunat soția de umilința de altădată, învrednicindu-o de-o cinste neajunsă.

Fecioara Maria este fica umilită a pământului, care ajunse apoi să fie încununată de toate darurile cerești, și ridicată mai presus de patriarhi, de prooroci, de apostoli, de îngeri, de Heruvimi și de Serafimi chiar.

Fecioara Maria e copilul slab al pământului, care apoi fu îmbrăcată de toate strălucirile cerești și cinstită de neamurile creștine ca o atotputernică, stând lângă Cel Atotputernic.

Fecioara Maria este «Maica Durerii», care apoi ajunse mângâierea tuturor întristaților, ajutătoarea tuturor celor în strâmțorare, izvorul tuturor bucuriilor noastre.

Fecioara Maria este Doamna noastră și-a lumii întregi, Stăpâna Cerului și-a pământului, și se bucură de-o cinste nemăsurat de mare că, împărtășește numele ei de cinste tuturor surorilor sale pământene, și face să arunce asupra lor raze de strălucire din măreția sa.

* * *

Când suntem bolnavi trupește și mahniiți sufletește, când Dumnezeu ne încearcă pentru neascultarea și răutatea noastră cu o boală sau cu o supărare, când ne aflăm în strâmțorare și ne cazuri, în nevoi și amar, când ne vedem părăsiți de toți, rude și prieteni, cari în timpuri de sănătate și belșug roiesc în jurul nostru, când ne socotim pierduți, când doctorii trupești nu ne mai dau nicio nădejde, când moartea ni se arată ochilor, sau suferințele stau să ne strivea-

scă sub greutatea lor, atunci tot biserica ne vine în ajutor, atât prin taina sfântului Maslu, cât și prin rugăciunile sale către Bunul și Blândul Iisus carele toate le poate, carele toate le vindecă, carele a tămăduit bolnavi, a dat vedere orbilor, putere slăbănogilor, umblet șchiopilor, carele și morții a înviat. Nu este slujbă pe care biserica s'o facă și să nu se roage pentru tămăduirea celor bolnavi, pentru sănătatea și mântuirea noastră a tuturor.

* * *

Tot biserica însoțește pe om în clipele din urmă ale despărțirii de cele pământești, în mutarea lui din viața pământească în viața cerească.

Biserica, prin glasul jalnic al clopotelor sale, purtat în înălțimile văzduhului și de-acți pe nori în slava Cerului, vestește Cerului de moartea unui creștin și de intrarea unui suflet în latura Impărăției Cerurilor. Și tot biserica se roagă pentru odihna și mântuirea sufletelor celor adormiți în Domnul, prin rugile sfinte ale slujitorilor săi, cari, pe aripile nevăzute ale rugăciunii, se înalță înaintea Dreptului Judecător al faptelor noastre. Aceste rugi sfinte cântăresc greu în cumpăna dreptății dumnezeiești, la judecarea vieții și faptelor noastre.

Iată cum biserica poartă de grijă și vine în ajutorul *omului dela naștere și până la moarte*, ba și dincolo de mormânt.

Dar Biserica ne și *povățuește*, ne și învață ce să facem, în mai toate împrejurările, în mai toți pașii vieții noastre.

Când ne găsim în răscrucile vieții, în răspântiile atâtor drumuri ce se taie și întretaie în drumul nostru spre mântuire, când glasuri ispititoare ne cheamă într'o parte sau alta pe căi laturale și pierzătoare, când mintea noastră e pradă îndoelilor și nesiguranței, când pașii noștri șovăiesc să mergă pe-o cale sau alta, atunci mergi în biserică, drumeț creștin, îngenunche în fața icoanei Domnului Hristos, și te roagă ca El, Mântuitorul lumii, să-ți arate calea pe care să mergi la mântuire.

Când glasul ispititor te va chema pe calea bogăției, spunându-ți că tot binele și mântuirea ta este în bogăție și iar bogăție, atunci biserica te povățuește și te învață, că dimpotrivă bogăția robește trupul și sufletul omului, făcând din viață un veșnic zbucium de-a strânge și a avea cât

mai mult, o veșnică grijă de-a nu risipi ori chel-tui cât de puțin, o veșnică teamă de-a nu fi furat ori jefuit și-o mistuitoare pismă, de-a avea atâta cât are cutare și cutare. Odată cu moartea însă tot ce-a strâns omul lasă altora, cu el nu ia nimic pe lumea cealaltă, ba își va lua osânda de veci, după ce viața pământească i-a fost un veșnic zbucium.

Când glasul ispititor te cheamă pe calea petrecerilor și desfrâului, spunându-ți că acestea sunt fericirea omului, biserica te cheamă cu îngrijorare și-ți spune că petrecerile, chefurile și desfrâul îți istovesc trupul de toată vlaga și-ți ruinează sănătatea, aduc boli rușinoase și curând, prea de timpuriu chiar, moartea, adesea o moarte tot atât de rușinoasă și cruntă, iar dincolo de mormânt moarte și osândă veșnică.

Adesea duhul cel rău al ispitei îți arată drumul măririi lumești, pe care te îndeamnă să ajungi și să urci cu orice preț, prin orice mijloace, pe orice căi, bârfind orice nume cinstit, lovind în dreptul și dreptatea oricui, răsturnând orice merit, sămănând vrajbă între prieteni, ură și răzbunare între oameni, plecându-te înaintea celor mari și puternici, și fiind semeț și amenințător față de cei mici și slabi, ca pe sfărâăturile și ruina altora să-ți clădești palatul măririi tale lumești. Biserica însă te povățuește, că mărirea lumească e deșartăciune, este zidire făcută pe temelie de nisip care se năruie la cea mai mică adiere a nestatorniciei omenești, că atunci, când cel mândru se va crede mai sus și mai stăpân ca oricând, atunci se va năruie fulgerător de repede și pe neașteptate, la cea mai mică adiere a dreptății dumnezeiești, și va cădea în josnicia din care a pornit, sub disprețul și rușinea lumii întregi. Dumnezeu stă împotriva mândrilor și-a celor ce nedreptățesc, iar pe cei smeriți li înalță.

* * *

Unii caută binele și mântuirea în a avea cât mai mulți prieteni, cari însă cei mai mulți din ei ne sunt prieteni numai cât timp noi suntem sănătoși și în belșug, și cât timp ne pot folosi pentru trebuințele lor. Indată ce suntem în strâmtorare și lipsă, ori în suferință, atunci toți ne părăsesc, întocmai ca rândunelele cari vin în țară cât e cald și frumos, dar indată ce vine toamna rece și iarna geroasă fug în alte locuri și țări

călduroase. Biserica însă cheamă pe toți părașiții și năpăstuiții lumii acestea, ea rămânând singură prietenă cu adevărat și în toată clipa a omului. Ea mai rămâne tuturor celor ce nu mai au nimic.

* * *

Când asupra noastră s'a abătut o nenorocire, duhul cel rău ne șoptește: Dumnezeu te nedreptățește și te pedepsește pentru o mică greșală cu o nenorocire așa de mare, sub povara căreia vei fi strivit. Ridică-te împotriva acestui Dumnezeu nedrept și răzbunător. Și omul își încrucează mâinile pe piept în semn de descurajare sau le ridică amenințător spre Înălțimile cerești, iar buzele lui rostesc cuvinte grele, ocări și bârfiri împotriva lui Dumnezeu. Biserica însă ne învață, că suferințele sunt încercări pentru răutățile noastre, că ele sunt vremelnice și că, cu cât cresc și sunt mai mari, cu atât se apropie de sfârșit, și că orice are un sfârșit nu este prea lung, că suferințele sunt flăcări mistuitoare cari curățesc sufletele noastre de toată necurăția păcatelor și răutăților noastre. Și că departe de-a ne pierde nădejdea, dimpotrivă mai mult ca oricând, trebuie să nădăjduim în Domnul, și mâinile noastre să facă semnul crucei, iar gura noastră să rostească rugă credincioase către Cel Atotputernic și Prea Bun.

Suferințele noastre trecătoare de pe pământ vor fi răscumpărate în Ceruri cu rasplata vieții și bucurilor veșnice:

Dar biserica mai aduce și-un nemărginit de mare bine omului în parte și omenirii în întregime, lucrând neîncetat și învățând mai mult ca oricine, ca între oameni să fie numai iubire, bunătate și blândețe.

Biserica îndeamnă și învață pe părinți să-și crească copiii în *frica de Dumnezeu*, în respect și dragoste față de oameni, semenii săi.

Biserica învață pe părinți să prețuiască fructul unirei lor. Ea îmbracă copilul într'o haină de sfințenie și-l arată vrednic de luarea aminte și ajutorul lui Dumnezeu și-al omului.

Biserica aruncă asupra pruncului cinstea unui inger culcat într'un leagăn, și povățuește părinții să-l crească în frumusețea și înțelepciunea legii creștine.

Și un fiu, crescut în sfatul bisericii, când va fi mare se va face cu bucurie toiagul bătrâne-

țelor acelora, cari au fost reazimul copilăriei lor. Cu credință și dragoste, până la jertfă, îi va ajuta în nevoile lor, îi va cerceta în singurătatea lor, îi va mângâia în supărările lor, îi va îngriji în neputințele și boala lor. Fericirea unui astfel de fiu este de-a face plăcută și mulțumită viața celor ce i-au dat și lui viața.

Astfel de fii sunt, în viața de-acum, mângâerea, nădejdea și mândria părinților lor, iar în viața viitoare vor fi cununa lor, în sânul familiei mari a aleșilor lui Dumnezeu.

* * *

Biserica învață și face pe om să fie bun, blând și pașnic în legăturile sale cu oamenii, milostiv față de nevoile și durerile aproapelui, supus dregătoriilor și autorităților, păstrător ai avutului, altuia, dreptăcu drepturile semenilor noștri, îngăduitori și iertători cu greșalele celor din jurul nostru, modești și onești în răsplătirea meritelor noastre, cumpătați și chibzuiți în năzuințele, dorințele și străduințele noastre, credincioși lui Dumnezeu și patriei, răbdători în ceasurile și zilele de suferință, plini de nădejde în binele și mântuirea noastră a tuturor.

Își închipuie, și oricine, ce mare bine ar fi pentru omenirea întreagă, ca și pentru fiecare din noi în parte, dacă toți oamenii ar fi oameni de treabă, liniștiți, pașnici, cinstiți, drepti, supuși, îngăduitori, respectuoși unii față de alții. N'ar mai fi răutate în lume, nu s'ar mai face rău unul altuia, ba dimpotrivă, s'ar ajuta unul pe altul. N'ar mai fi nevoie de-atâta noian de legi și legiuiri, n'ar mai fi atâtea jefuiri și fărădelegi, nici atâtea procese, amenzi și închisori.

Biserica învață și sădește în inimile tuturor, căpetenii și supuși, iubire și supunere. Prin aceste două legi creștinești, simple dar mărețe, se poate ocărmi o societate omenească mai bine decât cu cele mai amănunțite, iscusite și aspre legi omenești, și poate propăși ca o societate desăvârșită și fericită.

Prin legea supunerii și iubirii, fiecare va fi la locul lui și la rostul lui: dregătoriile și căpeteniile ocărmiind cu bunătate și blândețe, supușii ascultând cu respect și încredere în priceperea și bunavoință celor mari.

Prin legea iubirii, oamenii toți, căpetenii și supuși, s'ar apropia unii de alții, s'ar înțelege

mai ușor, s'ar uni și ajuta unul pe altul. Căpeteniile s'ar face ascultate, fără să fie temute.

Supunerea fără iubire ar fi în lume izvor de tiranie și robie. Iubirea fără supunere ar fi motiv de neascultare și neorânduială.

Biserica spune supușilor, că toate dregătoriile și domniile au puterea și stăpânirea dela Dumnezeu. Dumnezeu dă puterea părinților asupra fiilor, stăpânilor asupra slujitorilor, judecătorilor asupra cetăților și imprecinașilor, domnilor asupra popoarelor. Biserica le spune că Dumnezeu ia parte și împreună ocârmuește cu aceste stăpâniri, și deci cine nu se supune stăpânirilor, nu se supune lui Dumnezeu. Și cine se împotrivește lui Dumnezeu, mânia și osânda lui Dumnezeu chiamă asupra-i.

Iar stăpânitorii să ia aminte și să se poarte cu supușii lor, cum Dumnezeu se poartă cu oamenii. Să fie ei înșiși icoane de înțelepciune, de bunătate, de bărbăție: să oprească răul, să poruncească numai binele, să ocârmuiască numai cu dreptate, niciodată cu patimă și părtinire.

Atunci societatea omenească ar fi o societate de frăție, de pace și de iubire. Iar noi am fi ca niște frați și surori într'o familie părintească, pe care nici cele mai bune și înțelepte legi n'ar putea-o aduce vreodată.

Așa ne spune biserica creștină. Nu e decât o familie pe pământ și un tată în ceruri. Iubiți-vă ca frații și pe Dumnezeu Tatăl mai presus de orice. Aveți doar aceeași tulpină, același strămoș, aceeași fire omenească, acelaș rost în lume. Sunteți fiii aceluiaș Părinte, și aveți acelaș Tată Ceresc.

Acelaș Dumnezeu v'a dat viață, acelaș sânge curge în vinele voastre. Acelaș soare vă luminează pe toți, acelaș pământ vă poartă și vă nutrește, acelaș aer sorbiți în piepturile voastre și acelaș acoperemânt, Cerul, vă adăpostește. Aceeași moarte veți suferi, la aceeași fericire năzuiți.

Iubiți-vă unul pe altul și trăiți în pace și unire. Dragostea Dumnezeiască și veșnică să vă unească pe toți, deapururi.

Atunci mieii și lupii vor sta împreună.

Dreptatea și pacea vor domni peste-un popor de prieteni și de frați.

Biserica e marea binetăcătoare a societății.

Iată în puține cuvinte o mică parte din binele și mântuirea sufletului, ce ne vin prin biserică.

III.

Și-acum, iubiți cititori, în toate împrejurările vieții — de bucurie și de întristare, de sănătate și de suferință — gândiți-vă, că binele și mântuirea ne vin prin biserică.

Voi, mamelor nemângâiate, cari în focul și pustiirea războiului ați avut nemărginita durere de-a vă pierde pe fiii voștri, pe mândrii voștri feciori, toată nădejdea și bucuria vieții și bătrânețelor voastre, pe creste de munți, sau în adâncuri de văi, sau în unde de apă, fără măcar să aibă o cruce la cap și un mormânt, la care să vă plângeți amarul durerii, ce v'a îndoliat sufletele, veți găsi toată mângâierea, pe care oamenii nu v'o pot da, *numai în biserică*. Biserica vă îndeamnă să vă uniți durerea cu durerea neasemănat mai mare a Maicii Prea Sfinte care și-a văzut pe Fiul său prea iubit, pe singurul său Fiu, batjocorit, scuipit, palmuit, despuiat, bătut și răstignit pe cruce de mulțimea nerecunoscătoare, pentru binele și mântuirea căreia venise în lume și se jertfia. Ea și-a văzut Fiul murind pe cruce, dar n'a pierdut nădejdea și după trei zile și-a văzut Fiul, înviat din morți, și înălțat la Ceruri, întru mărire veșnică.

Vor trece și pentru voi, nu trei zile, ci multe zile, ani întregi, și la timpul rânduit de Cel de Sus veți vedea și voi pe fiii voștri, pe mucenicii neamului nostru, cari s'au jertfit pentru binele și întregirea țării și neamului, îi veți vedea înviați și întru glorie cerească, sus în Impărăția lui Dumnezeu, șezând deadreapta Tatălui.

Veniți în Biserică și plângeți-vă durerea, dar nu plângeți ca cei ce n'au nădejde, ci plângeți cu nădejdea învierii și cu inimi rugătoare Maicii Prea Sfinte, mângâierea celor întristați. Prin biserică vă vine mângâierea și mântuirea. Biserica are un sân destul de larg, pentru a cuprinde toate durerile noastre.

Voi, îndurerate soții, cari ați pierdut pe tovarășii vieții voastre, când viața vă era mai dragă și căsnicia mai fericită; voi, tați de copii, pe cari moartea vi i-a răpit prea de timpuriu, lăsându-vă inimile zdrobite de durere și nemângâiate; și voi, nevinovați copilași, rămași orfani de tată sau de mamă, sau de amândoi părinții, morți înainte de vreme, numai în biserică veți găsi mângâierea și mântuirea voastră. În biserică veți auzi și veți înțelege, că precum Domnul Hris-

tos, Fiul lui Dumnezeu, a pățimit și-a murit, și-a stat în mormânt trei zile, mai înainte de-a intra în Impărăția Cerurilor, tot astfel și noi creștinii, ucenicii de azi ai Mântuitorului, trebuie să pățimim și să fim dați morții; că moartea nu este decât poarta, prin care omul muritor intră în Impărăția Nemuririi, că «mormântul e tinda locașului fericirii de dincolo de mormânt, că moartea e doar mugurul ce se deschide, e capătul suferinții, e aurora soarelui după ce se ridică vâlul nopții, e trecerea supremă la cei pe cari îi iubim dar numai sunt între noi». Prin biserică vă vine mântuirea.

Voi cei năpăstuiți, nedreptățiți și asupriți ai lumii, veți găsi mângâerea și mântuirea numai în biserică lui Hristos, cel mai nedreptățit om din câți au fost pe lume, care fu judecat și osândit la moarte pe cruce numai pentru că a voit, a învățat și-a făcut bine omenirii, iar omenirea a răzbunat binele primit cu moartea pe cruce a Binefăcătorului și Mântuitorului său. Veți găsi mângâerea și mântuirea în biserică a mii de mucenici și sfinți, cari au îndurat cele mai cumplite chinuri și cele mai crude morți numai pentru că erau creștini, și credeau și trăiau în Hristos; în biserică prigonită și asuprită ea însăși sute de ani, de cei mai cruzi împărați păgâni, numai pentru că chema omenirea la lumină și adevăr, la mântuire.

Voi, cei despuiți de lucrurile pământești, căroră vi s'a răpit, sau vi s'a pierdut cu vreun rău, agoniseala și bunul muncii voastre, veți găsi, mângâerea și mântuirea tot numai în Biserică Lui Hristos, care deși este Fiul lui Dumnezeu, Impăratul Cerului și-al pământului, s'a născut într'o iesle, a trăit fără să aibă nimic, nici măcar unde să-și plece capul —precum singur a spus-o— s'a îmbrăcat în vestminte modeste și-a murit gol pe cruce, învățând lumea, nu cu vorbe, ci cu fapte, că puțin înseamnă și prețuesc pentru om bunurile pământești, și că se cade să ne îngrijim mai întâiu de bunurile sufletești, de împărăția lui Dumnezeu. Că noi nu suntem decât niște economi, niște mănuitori și gospodari ai bunurilor pământești, date oamenilor de Dumnezeu, spre-a fi folosite pentru cele ale lui Dumnezeu.

Și voi toți, cari vă bucurați de-o sănătate înfloritoare, —voi și cei dragi și iubiți ai voștri— voi, cari vă bucurați de-o bogată stare materială, cari nu cunoașteți ce e nevoia și strâmtorarea,

înțelegeți, că prin rugile bisericii vi s'a făcut parte de aceste bucurii și că în biserică se cade să veniți pentru a mulțumi de binele primit.

Voi toți, cari aveți un păs de spus, o dorință de împlinit, o rugă de făcut, un ajutor de primit dela Cel Atotputernic, în biserică se cade să veniți și să vă rugați, căci în sfânt locașu Sau, mai mult decât oriunde, sunteți mai aproape de Dumnezeu. În biserică tronează nevăzut Dumnezeu, iar icoana sfântă a Lui, cu ochii plini de dumnezeiască dragoste și părintească iertare, pururea te îndeamnă să te apropii, să te încrezi, și să te rogi nesfârșitei Sale bunătăți. Nicăeri nu se simte credinciosul mai liniștit și mai aplecat spre rugăciune, ca în biserică, înăuntrul căreia este pietate și pace sfântă.

Acolo, în clipele de rugă ale noastre, îngerii sboară nevăzut în jurul nostru și ne îndeamnă spre rugăciune, iar rugile noastre ei le poartă înaintea Tronului Dumnezeirii.

Toată suflarea creștină, mic și mare, sărac și bogat, bărbat și femeie, luați aminte și înțelegeți că prin biserică, noi toți, primim cel mai mare bine, cea mai mare mulțumire și mângâere sufletească aici pe pământ —căci, după vorba înțeleptului, oamenii cei religioși sunt cei mai fericiți: credința lor îi face să întrevadă totul, nădejdea să îndure totul, dragostea să iubească totul— și tot prin biserică arvunim fericirea și mântuirea veșnică sus în Ceruri.

Biserica este pentru ochiul credincios și pentru inima pioasă, o icoană în mic a Impărăției Cerurilor. Clipele trăite în rugile și slujbele sfinte ale bisericii sunt în mic o gustare dulce din bunătățile cerești, din liniștea, mulțumirea și fericirea vieții veșnice, din Impărăția lui Dumnezeu.

Nu putem să avem pe Dumnezeu tată, dacă biserică nu ne este mamă, aici pe pământ.

Biserica este poarta prin care intrăm în Impărăția Cerurilor, biserică are cheile cu cari putem deschide ușile Raiului.

În afară de biserică nu este mântuire, precum oarecând, în vremea potopului n'a fost scăpare și mântuire pentru om decât în corabia lui Noe.

Să luăm aminte, că nu vom putea scăpa de potopul osândeii, cu care dreptul Judecător va să înecă mulțimea păcatelor noastre, decât urcându-ne în corabia mântuitoare a bisericii, singura cu care vom putea pluti spre țărmul mântuirii și fericirii veșnice.

CHESTIUNEA CALENDARULUI IN BISERICA ORTODOXĂ

În nr. pe Mai al acestei reviste, în art. meu din Constantinopol despre chestiunea calendarului în Biserica Ortodoxă, am pomenit de mai multe lucrări apărute în Răsărit, tratând despre această materie, dar necunoscute la noi. Între acestea, o foarte bună lucrare este a Mitropolitului Viziei *Antim*, care ne aduce multe amănunte proaspete despre ce s'a mai lucrat în Răsărit în chestiunea calendarului. Întru cât chestiunea aceasta e foarte actuală, socotim folositor să dăm aici în traducere această lucrare. Tot așa voim să facem cu altă lucrare însemnată, a astronomului rus *Saladilov*, care deși apărută de mai mult de 10 ani, încă nu s'a vorbit de ea în țara noastră. E datoria noastră să cunoaștem mai de aproape ce s'a lucrat pe acest teren în Biserica Ortodoxă.

Urmează traducerea Mitropolitului Antim:

A. S.

CHESTIUNEA CALENDARULUI

DE

MITROPOLITUL ANTIM AL VIZIEI

CAP. I.

Calendarul Iulian din punct de vedere științific.

Calendarul iulian s'a numit astfel dela Iuliu Cezar (101—44 a. Chr. ¹⁾ A fost pus în aplicare dela anul 45 înainte de Hristos și se datorește celebrului astronom din Alexandria, Sosigene. Acesta, acceptând anul solar, l-a fixat la 365 zile și 6 ore, împărțite în 12 luni și a admis un ciclu de patru ani civili, dintre cari primii trei de câte 365 de zile fiecare, iar al patrulea an de 366.

Examinat din punct de vedere științific, acest calendar e în adevăr mai desăvârșit decât cele întrebuințate înaintea lui; e totuși incontestabil, că nu are exactitatea și perfecțiunea cuvenită. Această inexactitate a calendarului iulian ²⁾ a fost înțeleasă la timp de diferiți astronomi greci și nu puțini din cei cari s'au ocupat cu studierea și întreprinderea lui au propus și reforme respective. Cea mai serioasă dintre ele e numită a eruditului cronograf Nichifor Grigoràs ³⁾ indicată la 1324 lui Andronic cel Bătrân, precum și cea a foarte învățatului platonist numit Gheor-

ghe Pleton sau Ghemistòs. ⁴⁾ Aceste păreri ale astronomilor și învățaților greci despre imperfecțiunea și reforma calendarului iulian s'au transmis iute și în Apus, mai ales după trecerea lor acolo și renașterea culturii și se pare că au influențat serios asupra spiritului învățaților din Apus, cari s'au ocupat cu aceste lucruri. De aceea și vedem că de atunci aceștia nu numai au început să studieze și propună reforma calendarului, dar și oficial în diferite sinoade a venit vorba și s'a discutat despre el și în special mulți papi și-au depus silințe energice în această privință ⁵⁾, iar sinodul dela Trident (1545—1551—1562) a luat și o deciziune definitivă pentru reformarea lui, care a rămas totuși neexecutată, până ce papa Grigore XIII (1572—1585) luând asupra-și executarea numitei deciziuni, a pus chestiunea în studiul unei comisiuni adhoc ⁶⁾, iar la 24 Februarie 1582, desființând cu dela sine putere și fără înțelegere anticipată cu celelalte Biserici creștine calendarul iulian, a introdus și impus catolicilor din Apus, printr'o bulă dată în acest scop, acest nou calendar, care se numește după el gregorian ⁷⁾.

Din punct de vedere științific, calendarul gregorian e fără îndoială mai desăvârșit decât cel iulian; din nenorocire însă nu prezintă nici el exactitatea și perfecțiunea cuvenită. De aceea, după aducerea lui la cunoștință, mulți din învățații latini și mai ales dintre profesorii dela Paris l-au criticat și s'au opus primirii lui: introducerea și impunerea lui a reușit însă treptat în toate eparhiile și statele catolice ⁸⁾.

Protestanții au refuzat și ei la început să primească calendarul gregorian și continuau să aibă în uz calendarul iulian până la 1700, când s'a făcut reforma lui de către celebrul profesor de matematici din Jena Weyell, care l-a numit «Calendar iulian îndreptat» ⁹⁾. Primind treptat acest nou calendar ¹⁰⁾, protestanții l-au avut în uz până la 1778, când Frideric II regele Prusiei, simpatizând, se pare, pe catolici, a dat ordin ca și supușii lui protestanți să primească calendarul gregorian și astfel, din acel an, a predominat întrebuințarea lui și la protestanți și prin urmare în tot Apusul.

Dorind introducerea calendarului său și în Bisericile Orientului, papa Grigore a încercat felurite toate posibilitățile pentru atingerea acestui scop ¹¹⁾, dar nu eră desigur cu putință, ca Biserica ortodoxă de Răsărit să primească reforma propusă de Biserica catolică, pe deo parte

pentru că ea nu era în totul perfectă și exactă, iar pedealta pentru că întrevedeă și înțelegea interesul și gândul ascuns al unor asemenea propuneri și stăruințe ale Bisericii catolice, care privea chestiunea calendarului ca un mijloc important pentru rătăcirea și seducerea creștinilor ortodocși ai Răsăritului, iar acceptării lui de către Biserica Răsăritului îi atribuia importanța recunoașterii de către ele a primatului papal și supunerii lor Bisericii romane ¹²⁾. De aceea patriarhul de atunci al Constantinopolului, Ieremia II, convoacă de repetate ori sinoade, în cari critică reforma adusă de papa Grigore calendarului «ca nesigură, inutilă și cauză a multor scandaluri și pericole la toate neamurile creștine» ¹³⁾, iar patriarhul de atunci al Alexandriei, Meletie Pigas (1590) critică aspru orice deviere dela cele stabilite, caracterizând-o ca inovație și se opune cu tărie primirii calendarului gregorian, recomandând rămânerea la calendarul iulian, cum rezultă din diferitele lui epistole, păstrate într'un manuscris al Academiei teologice din Halki ¹⁴⁾.

Acestea, până la începutul sec. XVII. Cu timpul, micșorându-se pericolul de seducere a creștinilor ortodocși ai Orientului de către Biserica catolică, s'a început din nou a se studia serios chestiunea calendarului și a se exprima dorințe de reformare a lui, contribuind considerabil și exercitând marea influență în această privință și rațiuni politice, nevoi sociale și raporturi internaționale.

Dintre toate acestea, poartă cu drept cuvânt un caracter mai serios părerile și stăruințele ultimilor patriarhi ai Constantinopolului. Astfel, a arătat un interes sincer pentru unificarea calendarului Patriarhul Neofit VIII, care a și trimis ca reprezentant al său pe d. Tantalidis la conferința despre calendar ținută la 7 Iunie 1893 la Societatea literară elină. Deasemenea patriarhul Antim VII, deși a oprit discutarea chestiunii canoanelor pascale la Societatea literară, a permis totuși să se publice în «Adevărul Bisericesc» dela 24 Noembrie 1895 părerea sa «că suntem de acord în a exprima dorințe pentru calendarul unic pentru toate popoarele creștine». Pe lângă acestea, patriarhul Constantin V și-a exprimat fără șovăire părerea sa despre calendar, că «tot ce trebuie să ceară Biserica în chestiunea de față e să nu se atingă sărbătoarea Paștilor, și încă fără consimțământul ei».

În acest timp, repauzatul matematician din Smirna, Epaminonda Polidoru a înaintat în manuscris Bisericii Mame un tratat despre reforma bisericească a calendarului iulian, care s'a și trimis spre studiu unei comisiuni ad hoc ¹⁵⁾.

Neuitatul Patriarh Ioachim III a avut în a doua sa păstorie inițiativa laudabilă, ca printr'o

enciclică patriarhală și sinodală, după deciziunea Sf. Sinod, dată la 12 Iunie 1902, să invite toate Bisericile ortodoxe autocefale, ca să studieze cu atenție chestiunea calendarului și să găsească un mod de împăcare a cerințelor științei și raporturilor internaționale cu observarea dorită a dispozițiilor bisericești consacrate privitoare la Paști ¹⁶⁾.

În răspunsul lor la enciclica în chestiune, toate Bisericile recunosc nevoia reformei calendarului și a existenței unuia comun la toate neamurile, dar sunt aproape de acord asupra faptului că se impune în prezent rămânerea la calendarul iulian, întru cât orice reformă a lui ar fi exploatată de către propagandiștii Bisericii catolice și protestante, din cauza condițiilor, în cari se află încă Biserica ortodoxă din Răsărit, cu scopul vădit de a turbura convingerile religioase ale ortodocșilor ¹⁶⁾.

Răspunzând numitelor epistole ale Bisericilor ortodoxe autocefale, Marea Biserică a lui Hristos le scrie cu data de 12 Maiu 1904 următoarele: «Despre calendarul nostru avem părerea următoare: Pascalia consacrată de secole și întărită cu praxa continuă a Bisericii, după care învățăm să serbăm luminata Înviere a Domnului în prima Duminică ce cade sau odată cu luna plină a echinocțiului de primăvară sau după el, e respectabilă și stabilă, așa că nu e permis a inova în privința ei. Iar ca să păstrăm calendarul iulian și sărbătorile noastre neschimbat și să sărim doar peste 13 zile, așa ca să coincidă lunile noastre și ale celor ce urmează celuilalt calendar, e și fără sens și fără scop, întrucât eliminarea atâtor zile nu e impusă de niciun motiv, nici bisericesc, nici științific, iar pe de altă parte coincidența calendarelor e provizorie, adecă până la anul 2100, când va începe din nou o deosebire de o zi. Dar și reforma calendarului iulian, ca zis științificește inexact și faceerea astfel a anului civil mediu mai conform cu tropicul, o socotim pripită acum și cu totul de prisos. Din punct de vedere bisericesc, noi nu suntem nicidecum obligați să schimbăm calendarul, iar știința, după cum se afirmă de către bărbați specialiști, încă nu s'a pronunțat definitiv despre exactitatea cu care e calculat anul tropic».

Importanță și mai mare pentru chestiunea calendarului au încercările făcute acum trei ani în Grecia și aici (Constantinopol). Astfel sf. Sinod al Greciei, studiind cu atenție chestiunea calendarului, în urma propunerii guvernului respectiv, și având în vedere raportul comisiunii numite în acest scop, s'a pronunțat la 20 Maiu 1919, că «schimbarea calendarului iulian, întru cât nu e împiedecată de motive dogmatice și canonice, poate să se facă după o înțelegere cu

toate celelalte Biserici ortodoxe autocefale, și mai ales cu Patriarhia ecumenică de Constantinopol, căreia ar trebui să i se încredințeze inițiativa oricărei intervențiuni în această chestiune, cu condițiunea nu a recurgerii la calendarul gregorian, ci a întocmirii unui nou calendar, și științificește mai exact și lipsit de celelalte defecte ale celor două calendare în vigoare, a celui iulian, și a celui gregorian», cu adaosul că «dacă Statul nu speră într'o întocmire urgentă a noului calendar științific și simte că greutățile legate de calendar cresc, de oarece și statele de acelaș fel (ortodoxe) au adoptat pe cel gregorian, și crede că nu poate să rămână la calendarul existent, e liber să primească pe cel gregorian drept calendar european, Biserica ține însă calendarul iulian, până la un nou calendar științific»²⁰). Sf. Sinod al Patriarhiei ecumenice, luând în vedere propunerea autorului prezentei lucrări, cu privire la revizuirea și studiul chestiunii calendarului, impuse de nouăle condițiuni bisericești, politice și sociale rezultate din război, propunere făcută în ședința dela 10 Ianuarie 1919, a decis să trimită chestiunea în discuția unei comisii ad-hoc de șapte membri, care studiind-o cu atenție, și-a depus, la 1 Dec., 1920 raportul, în care se pronunță, că se impune, din punctul de vedere al exactității curat științifice și cel practic, ca să se facă o schimbare definitivă a calendarului; totuși, până ce ea va reuși, unul din membrii comisiei e de părere că trebuie să rămânem la calendarul iulian, iar trei se pronunță pentru modificarea acestui calendar pe baza și în legătură cu anul solar exact, pentru a obține identitatea socotirii lunilor noastre cu celelalte popoare civilizate, impusă pentru motive politice, raporturi internaționale și nevoi sociale și trei se pronunță pentru imediata acceptare în acest scop a calendarului gregorian.

Din cele zise rezultă că calendarul iulian nu prezintă din vedere științific exactitatea și perfecțiunea cuvenită, că imperfecțiunea și inexactitatea lui, deși cunoscute și afirmate la timp, îndreptarea lui s'a amânat până azi, pentru rațiuni suficiente, dar fără legătură cu știința și că examinarea imparțială și din punctul de vedere al importanței chestiunii duce la concluzia, că *modificarea calendarului* conform cu datele științei se impune ca o nevoie urgentă și indispensabilă, ea fiind și posibilă și aplicabilă, după cum se va arăta mai jos²²), întru cât întrebuintarea în acest secol a unor lucruri cari științific sunt imperfecte, în timp ce pot să existe altele mai desăvârșite, e incompatibilă și contrarie logicii și spiritului predominant al epocii, iar pe de altă parte numai în modul acesta se arată prin faptă grija și interesul Bisericii, ceea

ce constituie totodată și interesul ei moral, ca totdeauna și în orice chestiune cu excepția învățăturii dogmatice — care o privește și stă în vre-o legătură cu știința, să stea în acord și armonie cu ea și cu adevărul care rezultă din observarea exactă a fenomenelor fizice reale.

CAP. II.

Calendarul iulian

din punct de vedere social.

E știut că Biserica ortodoxă de Răsărit, deși cunoaște imperfecțiunile și inexactitățile calendarului iulian, deși ea cea dintâi, după cum s'a spus și în capitolul precedent, a înțeles și recunoscut chiar în sec. XIV nevoia reformei lui, s'a ferit totuș și respins energic orice intenție și faptă, care ar fi privit modificarea calendarului. Și cu drept cuvânt, pentru că Biserica, trebuind mai presus de toate să se gândească și să urmărească pacea creștinilor, știa bine că orice asemenea reformă, făcută ne la timp, ar provoca turburări serioase în Biserică, cum afirmă Mateiu Vlastare (1335) zicând: «căci o asemenea inovație nu numai nu va putea face să nu se cadă din nou în aceeaș greșală, dar va deveni și cauza unei mari turburări în Biserică»²³) (Sintagma Ralli și Potli, vol. 6, p. 422), și ar contribui astfel pe nedrept la creșterea turburărilor de altfel destul de multe, cari au existat, precum e știut în Biserică, din felurite cauze și chestiuni, dar și din cauza neînțelegerilor și certelor ce au avut loc între Biserici timp de secole și după sinodul I ec. mai ales între Roma și Alexandria, din cauza fixării timpului Paștilor.

Dar și mai târziu, după primirea calendarului gregorian de către Bisericile Apusului, Biserica noastră se găsea tot în neputință de a se gândi și decide ceva cu privire la reforma calendarului, de teama — și grija ce i se impunea pentru fiii ei, ca nu cumva această reformă să o exploateze organele de propagandă ale Bisericii catolice și protestante, întrebuintând-o ca mijloc pentru rătăcirea și amăgirea propriilor ei creștini. În adevăr, Biserica noastră, care în veacurile negre ale robiei avea datoria să îngrijească nu numai de conștiința religioasă, ci și de cea națională a fiilor săi, considera deosebirea de calendar atât fortăreață bisericească, cât și adăpost național contra proselitismului, pe care Bisericile Apusului l-au încercat adesea contra ei. Din cauza aceasta, o asemenea apărare era indispensabilă și se impunea de nevoia religioasă și națională.

De aceia și Biserica Ierusalimului (24) scrie în epistola sa ca răspuns (1903) la enciclica patriarhală și sinodală a lui Ioachim III: «... în condițiunile în care se găsește astăzi Biserica Or-

todoxă de Răsărit, atacată fără încetare prin acțiuni de prozelitism de către aderenții Bisericii catolice și protestante, orice hotărâre de reformă a calendarului în vigoare și încă de preferare a celui gregorian va fi spre paguba Ortodoxiei. Dacă totuși popoarele creștine din Apus ar ajunge vreodată la cunoștința operei anti-evangelice și funeste pentru planul de unitate creștină mondială, a proselitismului sprijinit de ele, și șefii lor ar voi să desființeze și să facă să piară scandalul prin orice mijloc, credem că Biserica Ortodoxă n'ar săvârși nimic inconsecvent față de sine însăși, dacă ar primi calendarul indicat de către știință ca cel mai exact posibil...». Această părere și teamă a Bisericii nu emana din simplă bănuială, ci se baza pe înseși gândurile și faptele organelor de propagandă ale Bisericilor din Occident, cum între alții mărturisește și Maisse, ambasador în Veneția al lui Henric III, anunțându-i în scris acestea: J'entends que S. S. a écrit à M. de Germiny; l'intention de N. J. S. est de vouloir essayer de tirer par ce moyen du dit Patriarche cette reconnaissance et soumission à l'endroit de l'Eglise romaine, pour s'en prévaloir quand il sera besoin». (Négociations du Levant IV, p. 176).

Acum însă, schimbându-se condițiunile și împrejurările în cari se află Marea Biserică a lui Hristos, putem zice că afirmația făcută, cu privire la pericolul creștinilor ortodocși devine inutilă și de nesusținut, prin *Societatea Bisericilor*, studiată și impusă de înseși lucrurile, paralel cu *Societatea Națiunilor*. Dar chiar dacă s'ar presupune că va continua să existe, e neîndoelnic că nu e posibil să aibă importanța de mai înainte, cum pe de altă parte e incontestabil, că Biserica trebuie să reia din nou și cu curaj lupta pentru neutralizarea lui, având deplina convingere, că-i va face față cu mai mult succes ca până acum, fiind ajutată în această operă și de condițiunile mai nouă ale vieții, cari nu mai permit tranzițiuni religioase, mai ales din cauza unor motive de rând ca acestea. Așa că, pentru motivul de mai sus, Biserica noastră nu trebuie nicidecum să mai evite realizarea și aplicarea nevoii înțelese și recunoscute de atâtea secole și încă mai de mult decât în Biserica apuseană, a reformei calendarului, de acord cu datele științei, mai ales avându-se în vedere că această reformă o cer și impun acum și raporturi internaționale și nevoi sociale. E în adevăr cunoscut, că creștinii ortodocși fac uz mai mult, în trebuințele lor de viață și sociale, nu de calculul lunilor după calendarul iulian, ci după cel gregorian. Această socotire a lunilor nu mai e ceva nou pentru creștinii ortodocși, de care ei să ia cunoștință abia acum și pentru care ar fi obligată Biserica Mamă să se gândească, ce impresie ar face fiilor ei și

de ce primire ar avea parte dela ei. Acum creștinii ortodocși, precum s'a zis, nu numai că au cunoștință de această socotire a lunilor, dar chiar și fac uz mai mult de ea în relațiunile lor cu cei de alte neamuri, în transacțiunile comerciale, în corespondență și în alte trebuințe vitale. De aceea conștiința creștină s'a și familiarizat și obișnuit cu această socotire a lunilor, iar după restabilirea politică completă a lucrurilor, când uzul ei va ajunge obligatorie în tot cazul și guvernamental, nu mai e nicio îndoială, că sufletul creștin se va găsi în așa mediu și situație. Încât va primi din toate părțile asalturi și impresiuni ale acestei socotiri a lunilor, și atunci și influența ei asupra conștiinței creștine va merge natural crescând, în timp ce dimpotrivă influența calendarului iulian asupra conștiinței creștine se va limita în mod serios și încă numai la marile sărbători creștine și mai ales cele imutabile, din care cauză se va și micșora continu. În asemenea caz, avându-se în vedere pe de o parte că cu timpul le va fi cunoscut în tot cazul și creștinilor ortodocși, că calendarul iulian, așa cum este acum, nu mai e bun în teorie, nici din punct de vedere științific, cum am văzut, nici din punct de vedere bisericesc, cum vom vedea în capitolul III, iar în practică lucrul e legat cu sentimentul religios: Extinderea de care s'a vorbit mai sus, a noii socotiri a lunilor, asupra conștiinței creștine, ca mai adevărată, și restrângerea totodată asupra aceleiaș conștiințe a celei iuliane, ca instituție învechită și mai puțin exactă, pot ele să nu aducă și o împuținare analoagă a sentimentului religios însuși, când se face cunoscut, că el e nutrit cu așezăminte învechite și inexacte? Biserica Mamă însă, trebuind să poarte grijă de propriii fii și știind din istorie, că ideile și îndoielile ce rezultă din chestiuni izolate, cu privire la exactitatea și justețea lor, aduc adesea și consecințe triste, iar adesea iau și caracter mai general extinzându-se și la alte chestiuni în legătură, e dator să prevină la timp aceste consecințe prevăzute incontestabil ca păgubitoare, procedând la timp la reforma *calendarului iulian*.

Această reformă o impun însă acum și motive politice și încă interesul national atât al nostru, al grecilor ortodocși, cât și al celorlalte neamuri de aceiași credință. În adevăr, nu mai e nici o îndoială că întrebuintarea calendarului iulian, așa cum e acum, constituie în zilele noastre o mare nedreptate și un anacronism serios pentru neamul grecesc. În timp ce e sigur și incontestabil că neamul nostru e recunoscut în istoria universală a omenirii ca îndrumătorul și învățătorul civilizației și progresului, chestiunea calendarului provoacă în contra noastră cu totul pe nedrept imputarea de stăruire adesea nejustificată în idei, tradiții și sisteme învechite. Și cu

drept cuvânt; pentru că numai atunci ar fi în adevăr justificată în acest secol și în condițiunile actuale stăruința noastră în calendarul iulian, așa cum e acum, când calendarul nostru ar fi din punct de vedere științific mai desăvârșit și mai exact, și mai comod din punct de vedere practic, sau când rațiuni suficiente bisericești ar impune rămânerea la el și evitarea oricărei reforme a lui. Dar după cum știm și am văzut și mai sus, calendarul nostru și științific examinat, e mai nedesăvârșit și mai inexact decât altele concepute sau chiar în uz, și nici din punct de vedere bisericesc, cum vom vedea în cap. III, nu există în actualele condițiuni nicio rațiune suficientă bisericească, ce ne-ar împiedica dela orice reformă a lui. Așa că interesul nostru național, care cere ca toți în Răsărit să avem în progres și civilizație conducerea moștenită dela părinții noștri, impune reforma calendarului iulian, conform cu datele științei și cu spiritul și nevoile epocii. Dar și interesul național al altor neamuri de aceeași credință, adică al Rușilor, Sârbilor și Românilor, cere reforma calendarului.

În Statele sârb și român se cuprind acum și milioane întregi de Sârbi și Români, cari au în uz calendarul gregorian. Se poate oare crede că ei vor renunța la acest calendar, înstrăinându-se astfel cu a lor știință de toată lumea civilizată, care-l are în uz, sau că din contră, din cauza lor și având în vedere și interesul național al celorlalți creștini ai lor, și Biserica sârbă și cea română se vor găsi în nevoia inevitabilă a reformării din proprie inițiativă a calendarului iulian, dacă nu chiar a primirii în totul a celui gregorian, pentru a preveni vreo impunere și acțiune în acest sens din partea guvernelor sârb și român, având în vedere interesul tuturor supușilor lor și ținând la unitatea lor ce se impune?

Rușii se găsesc deasemenea în condițiuni aproape la fel. Patriarhul Moscvei și al întregii Rusii Tihon, într'o epistolă cu data de 21 Ianuarie 1919, în care face cunoscut Marii Biserici a lui Hristos, că guvernul rus a ordonat la 29 Ianuarie 1918 introducerea noului calendar în republica rusă, în toate relațiunile practice, expune totodată și greutățile, prin cari trece acum Biserica rusă, care ține vechiul său calendar, în condițiunile esențial schimbate ale întregii vieți politice și laice și din cauza pericolelor (ca de ex. îndepărtarea treptată a masselor laice dela influența

Bisericii), care decurg din aceste greutăți și că, după schimbarea politică dela 1917, în urma rugămintelor insistente ale Finlandezilor ortodocși, fostul sf. Sinod a fost nevoit să permită enoriilor finlandeze ortodoxe, ca să serbeze sărbătorile ortodoxe după noul calendar. În aceeași situație sau într'una analoagă se pot găsi ortodocșii și în alte părți, unde se formează acum State nouă separate, de ex. în Polonia, Lituania, Lavia, în general acolo, unde ortodocșii vor fi în minoritate. Dar și cât privește Rusia centrală și alte părți curat ortodoxe, nimeni nu poate garanta că... nu va veni timpul, când clasa, care a răpit puterea în Rusia, va socoti necesar, tocmai din cauza războiului cu credința majorității locuitorilor și în scopul de a limita influența Bisericii ortodoxe asupra poporului, să-și organizeze într'adins toată viața politică în opoziție directă cu rânduiala bisericească». De aceea se și cere în fine să se dea fiecărei Biserici ortodoxe autocefale locale libertatea ca, dacă găsește necesar, să accepte pentru sine în parte sau total calendarul gregorian, fără ca o soluție sau alta să fie considerată ca motiv de rupere a comunității bisericești».

Astfel stând lucrurile. Biserica ortodoxă de Răsărit se află sub presiunea nevoii imperios impuse, de a reforma în sens mai desăvârșit calendarul în uz, conform cu datele științei și cu spiritul și nevoia epocii. cu atât mai mult, cu cât pe de o parte numai astfel se poate pune capăt definitiv tabloului curios, pe care-l prezintă neamul nostru, întrebuițând un calcul al lunilor diferit de al celorlalte popoare civilizate, contra tendinței lui incontestabile și caracterului lui tradițional spre orice progres în general, iar pe de altă parte tot numai astfel se va ajunge la rezolvarea chestiunii, care va contribui la ușurarea raporturilor comerciale, industriale și a celorlalte raporturi sociale ale neamului nostru cu cealaltă lume civilizată, la servirea și promovarea intereselor bisericești și naționale atât ale noastre, cât și ale celor de credința noastră, Rușii, Români, Sârbi, la menținerea locului de întâetate al neamului nostru în Răsărit și la îndrumarea lui totodată spre progres și civilizație, afară dacă s'ar opune la aceasta întrebuițarea bisericească a calendarului. De aceea examinarea chestiunii devine cu drept cuvânt necesară și din punct de vedere bisericesc.

POLITICA NOASTRĂ RELIGIOASĂ ÎN RĂSĂRIT

Până acum nu este, dar ar putea și ar trebui să fie. Dacă înainte de război împărăția rusească era puterea spre care priveau ortodocșii din Răsărit, de sub stăpânirea străină și vrăjmașă a Turcilor, ca la ocrotirea lor, chemarea aceasta cade de acum asupra noastră și e păgubitor și pentru credință și pentru țară, dacă nu o îndeplinim.

Cași în vremea lui Matei Basarab și Vasile Lupu, ortodocșii părăsiți și fără apărare din ziua de azi caută spre noi cu ochi rugători și așteaptă să nu-i lăsăm în ghiara vrăjmașilor. Vai nouă dacă putem și nu o facem!

Noi ne bucurăm în Răsărit de un nume mare. Încă înainte de război, când România nu era în granițele întinse de azi, ea își căpătase un nume însemnat. Un scriitor politic ca *René Pinon* o pune în fruntea statelor de treapta a doua din Europa. Încă și în starea aceea, populațiunile ortodoxe ținute în ghiara Turcului priveau cu drag și nădejde spre noi. Ele urmăreau mersul lucrărilor din țara noastră și se bucurau când noi mergeam bine. A fost un lucru foarte păgubitor când noi am intrat în ceartă cu Grecii, pentru că raporturile rele dintre noi, duceau la o slăbire a ortodoxiei înseși. A cui era vina, e foarte ușor să spunem azi că a Grecilor, fiindcă nu lăsau slobodă dezvoltarea Românilor noștri din Macedonia. Dar, fără îndoială, este vina care se găsește des azi, a tuturor naționalismelor care se răzlețesc de cuprinsul omenirii și vor să ființeze ca întocmiri dezlegate de legătura cu omenirea și netrăind în cuprinsul ei. Acesta e un păcat foarte răspândit azi. El a făcut nenorocirea Germaniei, care a voit să fie numai națională, fără a fi și omenească. A voit să fie totul, când totul niciodată nu poate fi o țară, care e numai o parte, ci totul e omenirea întreagă. Deci acesta a fost și păcatul Grecilor, care nu este un păcat numai al lor, ci e păcatul vremii și al altora mai însemnați decât Grecii și de aceea nu sunt ei cei mai vinovați.

Oricum ar fi, ori de ce parte e vina, paguba este a Bisericii Ortodoxe, fiindcă reaua stare a fiecărei țări ortodoxe în parte e o slăbire a noastră. De aceea, ca buni ortodocși, trebuie să ne intereseze bunul mers al tuturor țărilor ortodoxe și e de datoria noastră ca popoarele de această credință să trăiască în pace, în prietenie, în bună înțelegere și în mare apropiere. După cum ființează o Ligă pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici, tot așa ar trebui să punem

la cale o *Ligă pentru apropierea popoarelor ortodoxe prin Bisericile Ortodoxe*.

Scriitorul acestor rânduri, care din vreme veche e străbătut de astfel de cugetări, privea cu mare părere de rău ca student, când, acum vreo douăzeci de ani, s'a ținut la «Dacia» în București o întrunire împotriva Patriarhului de Constantinopol, pe care a prezidat-o un arhiereu: răposatul Sofronie. Da, ca chestiune națională lucrul putea părea îndreptățit. Dar pot eu să-mi șterg durerea mea, când văd ciocnindu-se chestiunile naționale cu cele religioase! Se înțelege, oamenii politici pot privi lucrurile numai din latura politică națională, dar noi, oamenii Bisericii, care trebuie să ducem poporul la simțirea noastră, putem privi cu nepăsare când vedem că vrajba națională vatamă interesele religioase? De aceea, când astfel de neînțelegeri ființează și acum, noi trebuie să lucrăm într'o ligă, ca cea de care am pomenit mai sus, pentru a zămisli armonia ortodoxă. Greu-ușor, posibil-imposibil, aceasta trebuie să ne fie ținta și ea e foarte vrednică de niște oameni închinați cu totul Bisericii lor.

¶ Când cu întrunirea pomenită mai înainte împotriva Patriarhului, pe scaunul patriarhal se afla doar vrednicul Patriarh Ioachim al III-lea, cel mai însemnat Patriarh din vremurile noastre, mort în 1912, a cărui activitate era mult prețuită în Apus, cum scria la moartea sa *Journal de Genève*, într'un articol pe care l-am reprodus atunci în *Revista Ortodoxă*. Se putea ca un asemenea bărbat să ducă o mișcare protivnică unei țări ortodoxe cum eram noi, el, care trăise în Țara Românească și vorbea românește! Erau însă, fără îndoială, și ițe care încurcau și vederile unui bărbat atât de însemnat.

Noi, Românii, des am învinuit pe Patriarhul din Constantinopol că se socotește mai mult Patriarh grecesc, și nu Patriarh ortodox, care are aceiași grijă pentru toți fiii săi de aceiași credință, după cuvântul Apostolului Pavel că *la Hristos nu e nici Iudeu, nici Elin, ci toți sunt una în Hristos*. Firește că această cugetare nu e străină niciunui creștin și cu atât mai puțin putea fi străină unui însemnat Patriarh cum era Ioachim al III-lea. Dar mai era ceva, în care trebuia să ne amestecăm și noi, pentru că Patriarhul grecesc nu numai să trebuiască a nu fi grecesc, ci să și poată a fi pentru toți. Faptul era că sarcinile grele ale Patriarhiei le mai sprijinea numai Statul grecesc, și atunci firește că Patriarhia rămânea îndatorată către Statul na-

țional de unde primea sprijin și ale cărui planuri naționale nu le mai putea împiedeca. Chiar și azi, în sărăcia în care trăiesc așezămintele religioase ortodoxe din Răsărit, numai Statul grecesc, cu toată dărăpănarea lui, mai ajută pe Patriarhul din Constantinopol. Dacă ar fi fost și Românii care să dea un astfel de ajutor, se înțelege că Patriarhul ar fi avut chipul de a duce o politică numai religioasă și a nu se amesteca în politica de ciocniri dintre neamuri.

Patriarhia trebuie ajutată acum și moralmente și materialmente. E datoria noastră și, ca cel mai mare Stat ortodox, avem o chemare pe care nu stă bine s'o privim cu nepăsare. Cinstea noastră în Răsărit ar crește însutit, când noi ne-am mișca pentru a da o mână de ajutor populațiilor părăsite și așezămintelor primejduite ale fraților noștri de aceeași credință. Numele bun pe care ni l-am face n'ar întârzia să crească și influența noastră în Răsărit, care ajută apoi întinderea legăturilor comerciale și poate avea o bună urmare și în laturea materială.

Fără îndoială că printr'o pătrundere a influenței noastre morale și materiale în Răsărit, mulți tineri vor veni în școalele noastre, cum veneau odată în școalele teologice ale Rusiei, și iar vom putea fi ocrotitori ai Răsăritului, mai bine încă decât pe vremea lui Matei Basarab și Vasile Lupu, când eram supuși Turcilor. Cinstea Țării noastre se va putea ridica foarte sus și, în această silință, pe care am cheltui-o din partea Bisericii, am fi ajutați și de Biserica anglicană, care dorește foarte mult o colaborare pentru apărarea intereselor ortodoxe în Răsărit. În clipa când scriu aceste rânduri, am înaintea mea scrisori din America, care ne cer să lucrăm împreună pentru ocrotirea intereselor ortodoxe în Răsărit. Ba încă se privește cu mirare că noi nu ne mișcăm. Preotul englez *Douglas*, care a fost la noi în luna Septembrie și care e un însemnat membru al Bisericii anglicane și profesor de ebraică și de arabă la Universitatea din Londra, bărbat capabil, putând citi în 38 de limbi, mi se plângea în privința aceasta că noi nu ne mișcăm. Deci vedeți, e o lucrare la care n'am fi singuri. Am fi împreună cu Biserica unei Mari Puteri.

De aceia, în fața unui atât de trumos viitor și unei atât de mari chemări, trebuie să piară dintre noi ortodocșii acele supărări care ne-au amărât în trecut, și chiar dacă ele sunt și nu se pot înlătura cu totul, Biserica trebuie să-și aibă acțiunea ei proprie și să se silească a câștiga și acțiunea politică a Statului pentru o muncă de ocrotire a ortodocșilor din Răsărit. Să nu se mai audă între noi graiuri aspre pentru lipsurile celor din Răsărit, când, față de împrejurările

grele ale vieții lor, nu pot fi altfel decât cum sunt, ei, pe care *Charles Diehl* îi admiră că au putut păstra creștinismul în fața urgiei turcești. Buni răi, sunt creștinii noștri și trebuie să ne silim a-i ajuta în munca lor vrednică de a fi păstrat steagul creștinătății ortodoxe între păgânii pustiitori.

Mitropolitul Partenie, la începutul anului 1909, primind pe studenții în teologie la câteva zile dela demisiunea sa dela sfârșitul anului 1908, le povestea fapte ale sale din trecut și spunea că «a pus pumnul în gură patriarhului»!... Ce cuvânt nepotrivit! Mi a părut rău de el de cum l-am auzit. La ce să ne mai rățoim către cei mai slabi decât noi și care, dacă greșesc, putem să le arătăm greșelile cu graiul evangheliei, pentru ca frăția noastră ortodoxă să crească! Trebuie să avem altă țință pe viitor către niște frați azi foarte necăjiți și care doar păstrează, acolo unde sunt, sfânta noastră credință ortodoxă. Făcând aceasta, ei nu făptuiesc acolo o lucrare străină, ci lucrează tocmai pentru credința ortodoxă, care e și a lor și a noastră. Deci fac lucrul nostru și de aceia trebuie să-i ajutăm.

O! cu câtă amărăciune am privit eu la năpustirea Italiei asupra Greciei! Biata Grecie! după ce că era atât de rănită, asta îi mai trebuia ei acum, să i se mai ia sânge! E țară ortodoxă și slăbirea ei e slăbirea credinței noastre. De aceia noi trebuie să fim totdeauna acolo unde se găsesc interesele ortodoxe, sfātuind, îndemnând, mângâind, ajutând, prin toate acestea însă crescând influența și pătrunderea noastră, din care numai bine poate eși, în toate ramurile de viață ale noastre.

Când populațiunile de acolo privesc către noi cu ochi care doresc de noi, putem trece noi cu nepăsare ca bogații care nu se sinchiesc de cei săraci? De putut se poate, dar nu ar fi faptă creștinească, și datoria noastră, a oamenilor Bisericii, este a aduce obștea creștinească a noastră și organele Statului la încredințarea că trebuie să ne interesăm de frații noștri.

Când m'am despărțit de membrii Conferinței interortodoxe din Constantinopol în Iunie a. c., fiecare căuta să mi dea câte un lucru de amintire. Mitropolitul Niceiei Vasile mi-a dat mai multe cărți, între care o broșură în care, cu plăcută surprindere, am citit că e o cuvântare ținută în Constantinopol la moartea Regelui Carol. Și e cuvântare frumoasă și puternică, străbătută de un duh înalt. O dăm și aici, mai la vale, în traducere, pentru ca să se vadă dragostea cu care sunt urmăriți cu drag pașii noștri înainte la frații ortodocși din țările apăsate. Și când, în ziua iscălirii definitive a actelor Conferinței și a luării rămasului bun al unora dela alții, rosteam

către mitropolitul Niceiei plăcerea pe care am simțit-o văzând cuvântarea sa la moartea Regelui Carol, Mitropolitul Iacov al eparhiei Duzazzo mi-a spus că și Înalt Prea Sf. Sa a făcut slujbă în eparhia sa cu toată pompa, în fața consulului României la moartea Regelui nostru.

Iată lucruri care nu se știu și care trebuie știute, fiindcă sunt fire de dragoste care străbat dela unii la alții. În această chestiune trebuie scris și trebuie lucrat. Noi deocamdată dăm cuvântarea pomenită a bătrânului Mitropolit al Niceiei:

CUVANTARE

*ținută la parastasul Regelui Carol I al României
de către I. P. S. S. VASILIE, Mitropolitul Niceiei*

la 5 Oct. 1914 în biserica Sf. Treime din Pera Constantinopol.

Oricât ar căuta în unele locuri diferite tendințe ale spiritului omenesc să ajungă la nivelarea și a celor mai înalte demnități și clase sociale, nu vor putea însă niciodată să nege cu drept și să prăbușească superioritatea lor reală. Și motivul e evident pentru observatorii atenți și fără prejudeții ai vieții omenești. Pentru că aceasta semănând și în total și în diferitele ei părți cu o mașină complicată, e constituită din diferite mecanisme, cari, deși cu acțiune felurită, tind toate spre unul și același scop.

Piese și părțile cele mai importante ale acestei mașini ies în relief prin însemnătatea și trebuința lor neobișnuită; iar lipsa sau stricarea lor poate să cauzeze pagube incalculabile. Astfel mecanismele centrale ale conducerii politice, și mai ales cele din fruntea lor, dacă nu se găsesc în importanța cuvenită lor, se strică și periclitează cu distrugerea întreaga mașină. Dimpotrivă, când acestea merg bine și lucrează solid, atunci totul merge sigur înainte și nimeni nu îndrăznește să se împotrivescă serios unei puteri și vigori evidente.

Cu toate acestea însă, un loc special privilegiat dețin stăpânitorii politici, care au primele și cele mai mari griji, răspunderi și competențe, oricare ar fi caracterul regimului. Ochiul veghetor al conducătorilor de acest fel ai Statelor e cel care înainte de toate consolidează și asigură progresul viguros al țării, al poporului, al națiunii. Așa vedem uneori concentrându-se prosperitatea sigură a unei epoci într'un mare număr de oameni, înainte de toate în ochiul veghetor, în mintea clară și voința tare a unor asemenea stăpânitori și a colaboratorilor lor, așa cum, dimpotrivă, dela ei și prin ei vine câteodată decadența și prăbușirea. Acestea le mărturisește istoria nedesmințită, acestea le confirmă viața contemporană a omenirii civilizate.

Dintre personalitățile politice contemporane eminente, deține de mult un loc deosebit și la propriu-i popor și în toată lumea civilizată prin marile sale virtuți, neuitatul Carol I, marele rege al României, mort de curând

și plâns de cei mai mulți. Dovedindu-se mare bărbat politic și militar, a ridicat statul român la o prosperitate de invidiat din toate punctele de vedere. Primind România într'o situație anormală, nu și-a neglijat niciun moment complicatele și grelele sale datorii și a mers totdeauna prudent și statornic înainte în împlinirea lor riguroasă.

Și dovedea clar, că urma totdeauna acelui precept: serios al Dumnezeu-Omului liberator al omenirii, că celce pune mâna pe plug trebuie să privească totdeauna înainte, și niciodată înapoi sau aiurea. Se purta astfel cu curaj, tăind mereu drumuri nouă, pe care le înlătura cu liniște sufletească. Acei cari conduc în această lume țări și deschid drumuri nouă de prosperare și progres, aceia înțeleg de câte și cât de mari greutăți și amaruri se împiedică opera lor obositoare și binefăcătoare.

Și totuși marele Rege al României, a trecut peste toate și foarte tăcut mergea totdeauna înainte, urmărind totdeauna grandoarea și gloria țării scumpe. Strângând în jurul său toate elementele ei alese, dintre cari multe erau resturile unei prosperități mai vechi duse, a putut să inaugureze o viață nouă deosebit de prosperă și să arate România stat viguros și vrednic de o deosebită atenție din partea tuturor.

Bărbat solid și neclintit în hotărârile sale, Carol făcea totul tinzând totdeauna spre o țintă nobilă și bravă, fericirea și gloria patriei lui scumpe, patriei române, al cărei prea ilustru fiu adoptiv era și astrul ei strălucit. Toată viața României de mai bine de patruzeci de ani e întretesută cu părerea și voința lui cuminte și cu energia lui neînfrântă și propriu vorbind e mai mult opera lui eminentă. Dela el începe o nouă epocă glorioasă pentru Statul român și pentru tot neamul românesc.

Grijile continui epuizau însă în mod firesc puterile organismului lui, iar inima-i pe cât se măria lucrând binele, pe atât se sleia și suferia. E evident că moartea i-o grăbeau și nouăle mari griji pentru viitorul prea iubitei patrii, față de evenimentele atât de mari și grozave din Europa și mare parte a celeilalte lumi, care interesau foarte mult și România, cum clar e pentru câți au urmărit cu atenție diferitele faze ale zguduitorii drame europene.

Trăind, a ridicat România la o deosebită importanță, iar murind, lasă urmașilor viitor fericit și glorios. Pentru că prin el s'a întemeiat și cu el s'a format casa regală a României, iar noul ei Rege, mergând pe urmele înaintașului său, va înălța și mai mult prestigiul și autoritatea României. Și conducând astfel toate bine, marele rege al României Carol I rămâne nemuritor din generație în generație, iar numele lui va fi binecuvântat cu multă laudă de întreg neamul nobil și viteaz al Românilor.

Mărturie strălucită a deosebitei cinste ce i se arată e și actualul parastas pentru el, la care s'au adunat atâtea eminente politice și diplomatice, cu nenumărată mulțime, recunoscătoare și știind să cinstească virtuțile celor ce conduc un popor. Nu ne rămâne nimic altceva de zis și dorit, decât ca amintirea marelui Rege al României Carol I să rămână pururea glorioasă și nevejtită.

CURENTE SOCIALE ȘI RELIGIOASE DISOLVANTE

Reflexii și îndrumări

Este o formulă pe care o repetă des învățații care se ocupă cu studiile sociale și care este exprimată de obicei în următoarea propoziție: «*Istoria se repetă*».

Formula pare a fi banală, sau s'a banalizat prin uz dar nu e mai puțin adevărat, că însăși Sf. Scriptură, prin gura înțeleptului Solomon, afirmă același lucru, într'o formă care nu se mai poate numi banală.

La cap. I. v. 9 din *Eclesiast*, cetim aceste cuvinte: «*Toate cele ce au fost, acele iarăși vor fi și cele s'au făcut acelea iarăși se vor face, căci nimic nu este nou sub soare*».

Atât formula istoricilor, cât și cuvintele înțeleptului, nu trebuie însă înțelese în sensul, că faptele istorice se repetă adoma, ci că, în generalitatea lor, întâmplările vieții au asemănări din cauza indentității legilor care le guvernează.

În lumina acestui adevăr, să căutăm a studia puțin curentele nouă care frământă astăzi societatea, spre a vedea dacă nu cumva omenirea a mai trecut prin crize sufletești ca cea de azi și, în caz afirmativ, ce soluții ne indică studiul acestui trecut. În acest scop, să ne transpunem cu mintea în vremile apuse și să vedem ce găsim și ce putem învăța.

Dar trecutul fiind lung și plin de nenumărate și felurite peripeții, nu-l putem studia în întregime. Deci, unde ne vom opri?

Se zice în deobște că astăzi suntem la o răspântie istorică. Lucrul este adevărat. Atâtea țări s'au prăbușit, atâtea altele au răsărit pe ruinele celor vechi, încât s'a întrerupt definitiv șirul faptelor, care își aveau rădăcini adânci în trecut, și mai pretutindeni, găsim ținuturi unde începe o nouă istorie. Iar alături de această nouă situație geografică, vedem orientări politice și sociale nouă, vedem schimbate concepțiile reglatoare a raporturilor omenești, concepțiile despre drept și datorie. Toate acestea ne îndreptățesc să zicem că ne aflăm, în adevăr, la o răspântie istorică, că în adevăr o epocă s'a terminat și alta începe.

Așa fiind, va trebui să ne referim tot la o răspântie a istoriei și anume la cea mai principală dintre toate, când se prăbușește cel mai mare și mai puternic imperiu și când apare evenimentul cel mai formidabil pe care l-a avut omenirea: *Creștinismul*.

Este vorba de epoca căderii imperiului Roman.

Vom studia, deci, puțin întâmplările cu caracter social și politic din acea vreme, ocupându-ne

de unele evinimente care au avut loc în cele 2 secole premergătoare creștinismului precum și în cele 2 secole post creștine.

La epoca de care vorbim, imperiul roman era singura organizație politică, care stăpâna lumea cunoscută în acele vremi.

Dela oceanul Atlantic și până în India, dela Marea Baltică și până în deșertul Saharei, toate popoarele fuseseră înglobate în marele imperiu.

Această înglobare a avut însă un efect foarte important din punct de vedere al conștiinței naționale. Popoarele supuse se contopesc în același tipar, schimbându-și încetul cu încetul concepțiile lor de viață.

Particularismul național se diminuează, făcând loc unui cosmopolitism care se impregnează tot mai mult în spirite, până când se manifestă pe față. Limba, moravurile și obiceiurile tind spre unificare. Înlesnind astfel procesul de contopire, iar mișcarea comercială, înlesnită de acele «excelente drumuri care legau Roma cu provinciile și pe acestea între ele, precum și de liniștea care domnia în imperiu, după perioada de veșnice războaie între orașe și State, precum și de războaie civile care umpluse ultimele veacuri ale republicei»¹⁾ desăvârșește acest proces.

Am putea spune, cași Chateaubriand, că «ce-
rul pregătea căile Fiului omului și că națiunile,
mult timp desunite prin moravuri, guvernământ,
limbă, întreținând dușmăniile ereditare, vin împă-
cate sau învinse, pentru a se pierde în masa
imperiului roman».²⁾

Această contopire de sânge și acest amestec de moravuri diferite nu rămânea însă fără un efect rău. Ca și apa în care, turnând un lichid colorat, își schimbă culoarea și însușirile, imperiul roman începe să-și schimbe fizionomia și să-și slăbească puterea de rezistență.

Austeritatea romană, moravurile curate ale acestui popor, nu puteau să rămâie neînraurite de apucăturile grosolane ale popoarelor supuse, iar atingerea între ele a atâtor națiuni, favoriză slăbirea conștiinței naționale și creă acel spirit cosmopolit care a distrus încetul cu încetul puterea civilizatoare a instituțiilor romane.

Moravurile se corup; elemente streine tirii și însușirilor poporului roman pătrund mai întâi în armată și apoi în toate oficiile publice, iar, începând dela Caligula, înșiși împărații nu mai fac parte din vechea aristocrație curat romană.

¹⁾ Karl Kautsky: *Der Ursprung des Christentums* 159.

²⁾ Chateaubriand: *Genie du Christianisme*, II, 98.

Din aceste cauze, energia militară se slăbește, golurile armatei se umplu cu străini, iar barbarii dela fruntarii, râvnind bogățiile și bunăstare a locuitorilor romani, atacă și intră în imperiu, fie violent prin războaie, fie infiltrându-se încet întocmai ca... refugiații din Ucraina.

Alături sau paralel cu această destrămăre fizică, venia una morală. Bogățiile câștigate de Romani prin cuceriri, îi împingeau spre lux și desfrâu. Mulțimea robilor îndepărtează pe mulți dela munca productivă, care în orice timp și la orice popor este un principiu de viață și progres.

Luxul privat mergea alături de cel public, ceea ce face ca un scriitor cunoscător al acestor împrejurări să spue următoarele :

«Era o existență mare, aceea care se ducea la Roma, către finele republicei și începutul imperiului. Casele erau cum zice Seneca, toate strălucitoare de aur; se vedeau în ele armate de robi, îmbrăcați în haine strălucite; bogățiile erau îngrămădite în fiecare colț. Luxul edificiilor publice întrecea pe cel al caselor particulare. Împărțită în 14 sectoare, Roma avea o mulțime nenumărată de temple și apeducte.

«Statuele se numărau cu miile în jurul piețelor publice. Circurile erau nu mai puțin magnifice. Caligula a mers până acolo, în cât a dat ordin să se împrăstie în ele praf de aur».

Bogăția și desfrăul molesesc însă firea omului. Ele produc desgustul de viață și indiferența față de idealuri, ceea ce ucide în om avântul, întocmai ca și mizeria. Încredințați că plăcerea, «evdaimonia», este scopul vieții, oamenii, înțelegând greșit pe Epicur, se dedau la tot felul de excentricități.

Sensualismul și rafinările voluptuoase erau nota vremii. Bogății simțeau o plăcere în a da ospete bogate și a muri tăindu-și vinele în mijlocul zgomotului de muzici, pahare și tot felul de orgii, iar alții aveau hidoasa seninătate de a-și deschide vinele în baie, pentru a muri fără suferinți.

Se înțelege că un stat, o alcătuire socială cu asemenea simptome, era condamnată peirii și de aceea, nu e de mirare dacă anarhia morală, pătrunzând în toate instituțiile, le vom vedea slăbind și dizolvându-se încetul cu încetul, prăbușind odată cu ele, statul care stăpânise lumea.

Odată cu această criză morală, se produce una economică, provocată de următoarele împrejurări.

Afluența bogățiilor, ca rezultat al cuceririlor și muncii sclavilor, a făcut să existe de o parte o clasă de latifundieri și bogătași, iar alătura de ea, plebea lipsită de drepturi și de mijloace, trăind din pâne și circuri gratuite. Cucerirea Egiptului și a altor ținuturi bogate, de unde se aducea grâu efin, face ca agricultura să se deprecieze. Romanul-agricultor prin excelență pă-

răsește satul, stabilindu-se la oraș, unde este atras de strălucirea fasturilor publice și unde o viață comercială tot mai vie transformă vechile raporturi dintre clase și indivizi bazate pe producțiunea în vederea trebuințelor gospodăriei naturale. Satele rămân pustii, producțiunea scade, moneda se depreciază, lupta pentru existență devine tot mai grea și astfel un grav conflict de clase își face apariția, ca rezultat al unei situațiuni economice greșite, conflict pe care nu-l poate aplana încercarea de reformă agrară a fraților Gracchi, nici luptele civile din timpul lui Marius.

El a mers crescând și a fost una din pricinile de căpitenie care au slăbit imperiul, întru cât lupta dintre cetățenii aceleași țări slăbesc puterea ei de rezistență mai mult de cât războaiele.

Grecia a fost și ea frământată de crize economice și sociale, având de scop înlăturarea inegalităților. Aceste lupte au dus la fel de fel de frământări interne, iar rezultatul final a fost decadența elenă și pierderea neatârării politice. Este mai presus de orice discuție, că geniul grec ar fi avut o înrăurire și mai mare asupra omenirii, dacă expansiunea lui nu ar fi fost stânjenită de convulsiunile interne, de anarhia și rivalitatea dintre cetăți.

Romanii au știut multă vreme să dezlege conflictele. Geniul lor politic și administrativ, a fost neîntrecut și de aceia, deși lupta dintre patricieni și plebei începe odată cu istoria lor, totuși abia la sfârșitul imperiului, când la conflictele cu caracter economic, s'a adăos dezordinea morală, vedem statul roman închinând spre dezagregare.

De alt-fel conflictele cu caracter economic de clasă luaseră în timpul din urmă proporții înspăimântătoare, care trebuiau să ducă la un desnodământ fatal.

Pentru a învedera gravitatea situației de atunci, nici o descriere nu o cred mai completă și mai vie, de cât cea făcută de Tib. Gracchus însuși:

«Animalele sălbatice, zicea el, au vizuniile lor unde se pot retrage, dar cei ce-și varsă sângele pentru apărarea Italiei, nu au decât lumina și aerul pe care-l respiră. Fără un cămin statornic, ei rătăcesc din loc în loc, cu femeile și copiii. Generalii îi înșală, când îi îndeamnă să lupte pentru vetrele și mormintele lor; este vreunul care să aibă un altar casnic sau un mormânt unde să-și îngroape strămoșii? Ei nu se luptă și nu mor decât pentru a întreține belșugul altora. Li numim stăpânii lumii și ei nu au un bulgăre de pământ.»¹⁾

Prin urmare, iată-ne în fața unui grav conflict

¹⁾ F. Laurent : Rome 251.

cu caracter economic și social, care, având rădăcini în trecut, producea în epoca imperiului, convulsii sguuitoare cu neputință de soluționat, în angrenajul complicat al statului de atunci.

Dezvoltarea orașelor și pustiirea câmpiilor aduseseră cu sine o criză de producție, pe care Deoclețian încerca zadarnic s'o rezolve printr'un celebru edict: *De pretio rerum venalium*, care taxa toate mărfurile, fixându-se prețuri pe care comercianții și clienții trebuiau să le respecte sub pedeapsă de moarte, iar Constantin cel Mare încearcă organizarea forțată a muncii și a producției etatizând transporturile maritime. ¹⁾

Totul însă a fost zadarnic, sau cel puțin nu făcea decât să amâne desnodământul fatal.

Imperiul nu mai avea nici oameni nici bogățiile necesare pentru a se menține la înălțimea civilizației, la care se ridicase; el voia să păstreze o administrație și o organizație socială prea costisitoare, pentru resursele sale sleite, ceiace aducea o scumpire și mai mare a muncii și a lucrurilor, cum se întâmplă totdeauna când se cere unui lucru mai mult decât poate el da...

Războaiele și anarhia descompuneau deci organizația economică, prin care se susținuse viața materială a civilizației de până atunci. Constantin a încercat să oprească această dezorganizare, care amenința existența imperiului, prin o organizare coercitivă. Dar cauzele perzistând, dezorganizarea s'a întins, iar încetul cu încetul, în secolul al 4-lea și al 5-lea, imperiul s'a transformat într'un sistem complicat de rechizițiuni, din ce în ce mai tiranice, care i-au pus capăt. ²⁾

Și astfel moare imperiul Roman. Cu el însă nu moare societatea omenească, deși păcatele în care se afundase o duceau de-a dreptul la moarte.

Nu moare, pentru că tot în acest timp, se întâmplă două evenimente hotărâtoare pentru societatea omenească: Năvălirea barbarilor și apariția creștinismului. Barbarii, care la început se infiltrau lent, sau dădeau asalturi parțiale, ajung de invadează imperiul, iar creștinismul insuflând oamenilor idealuri noi, le întărește credința și le dă avânt spre a-și iubi viața și a lupta cu greutatea ei. *Barbarii au regenerat lumea din punct de vedere fizic, iar creștinismul a regenerat-o din punct de vedere moral.*

Pe ruinele imperiului Roman se nasc state nouă. Din această altoire cu elemente și credinți nouă, vor răsări alte voinți, altă lume, a cărei istorie se prelungește până în zilele noastre.

Statele, care s'au format în evul mediu își dătoresc vitalitatea acestor două fenomene și în special idealului creștin, care a însuflețit viața lor politică și socială.

Aceste mari adevăruri se desprind din perspectiva trecutului.

Astfel ne apare în linii mari și generale istoria omenirii.

Dar astăzi?

* * *

Privind lucrurile la suprafață, am putea spune: câtă deosebire între societatea romană din epoca imperiului și cea de astăzi! Atunci o singură stăpânire peste popoare diferite înlesnea pe de-o parte procesul de unificare, iar pe de alta pe cel de dizoluție. Mulțimea zeilor ducea la lipsa de respect față de danșii, slăbind credința în divinitatea lor, iar bogățiile rezultate din cuceriri, unite cu posibilitatea de a avea sclavi, îndepărtau societatea dela munca productivă.

Astăzi însă avem națiuni bine definite, în granițe de Stat. Principiul naționalităților se afirmă în congresul statelor beligerante. Ideia autodeterminării popoarelor, a fost punct principal, admis la încheierea păcii generale, și frământă încă sutletul naționalităților nesatisfăcute. S'ar părea că, în afară de strigătele răzlețe a cător-va ideologi, nu există un curent internațional, care să dizolve societatea de azi.

Dacă avem lux și destrău, avem în același timp o religie, ai cărei preoți tulgeră cu predicele lor în contra tuturor excentricităților.

Și totuși, dacă privim mai profund, împrejurările se aseamănă. Universul nu are azi un singur Cezar, cum avea pe timpul lui August, are în schimb un singur demon, care-l stăpânește peste tot: *banul*. Dacă Napoleon putea spune, că nici o idee nu rezistă tunului, azi se poate spune și mai drept, că nici o idee nu rezistă banului.

Comerțul, înlesnit de căi ferate și vapoare, de poștă, telegraf și drumuri, a internaționalizat omenirea. În câte-va zile, dacă nu în câte-va ore, Americanul stă de vorbă cu cel din Europa, stabilind nu numai legături de afaceri, ci legături morale mai strânse, legături de prietenie și comunitate de vederi.

Presa, înlesnită de aceleași căi de comunicație, perfecționate de progresul tehnic al civilizației moderne, stabilește legături sufletești, tot mai strânse între membrii diferitelor națiuni.

În timpul din urmă, războiul mondial, împingând în luptă toate națiunile pământului, le-a pus în atingere unele cu altele, le-a amestecat, le-a făcut să sufere aceleași nevoi și să aibă aceleași gânduri.

Pe de altă parte, noua configurație geografică, rezultată din tratate, înglobând națiuni diferite, în același Stat, a creat în mai toate țările o atmosferă de ură și neînțelegere cu tendinți centrifugale, care pune mereu în primejdie existența Statelor și pacea lumii. Nu este fără un adânc înțeles faptul că tratatul dela Versailles a tre

¹⁾ Guglielmo Ferrero: *La Ruine dela civilisation antique*, 184.

²⁾ *Idem* pag. 185-186.

buit să prevadă clauze speciale pentru minorități. Aceasta însemnează că unele State sunt astfel constituite, încât nu mai pot fi guvernate pe baze pur naționale și că, pentru pacea lumii, este nevoie de regulamentul raporturilor dintre diferitele grupuri de naționalități, care sunt prea slabe pentru a forma unități de sine stătătoare, dar destul de tari, pentru a primejdi liniștea socială.

Iată un semn vădit al începutului de disoluție!

Priviți apoi la criza financiară, în care se zbat mai toate Statele Europei, cu bugetele lor deficitare, cu enormele datorii, rămase de pe urma războiului, la atâtea conferințe, care se adună și se risipesc, fără să poată soluționa ceva, la șomajul care amenință unele națiuni, priviți atenți și vedeți dacă este cu puțință să existe o minte, care să poată întrevedea rezultatul final al atâtor conflicte, ce se complică pe fie care zi.

Nu mai vorbim de criza economică, în care ne sbatem, de prăbușirea valurilor și de sistemul complicat al rechizițiilor din ce în ce mai tiranică, care ne înădușă.

Fără rețeta prețurilor maxime și amabilitatea oficiilor de închiriere, am fi expuși să murim de foame și să dormim sub corturi.

Să adăugăm la aceasta, cultura lipsită de idealuri înalte a secolului nostru, care a micșorat în ochii omului valoarea despre el însuși și a distrus credința în mai bine, ceea ce a umplut sufletele de desnădejde și a desorientat toate capetele.

Vom avea astfel tabloul complet al cauzelor, care au produs desnădejdea și confuziunea spiritelor în societatea actuală,

Ceiace constituie primejdia, în adevăr grea, este faptul că, în fața acestor obstacole, omul se găsește sufletește sdruncinat, iar sumedenia de împrejurări, arătate mai sus, a creat și susține acea stare de spirit, pe care o sintetizează foarte bine cuvintele de cosmopolitism și internaționalism, la care sufletele desorientate se închină ca la o religie nouă.

Internaționalismul este însă un curent dizolvant. O națiune își apără ființa sa etnică, după cum o familie își apără interesele gospodăriei sale; iar naționalismul, exact înțeles, nu este altceva decât o prelungire a vieții de familie, este lupta pentru existența mai multor indivizi, asociați prin comunitate de sânge, limbă, obiceiuri și interese într-o unitate socială, care se chiamă națiune și care se cârmuește printr-o totalitate de instituțiuni, care formează Statul.

Elementele străine din sânul unui popor sunt aplicate spre internaționalism, întru cât numai pe această cale pot slăbi puterea de rezistență a poporului dominant. Ideia internațională cu toate aparențele ei umanitare, este în fond un mijloc,

pentru cei puțini, de a lua locul celorlalți sau de a dărâma zidul, în care se găsesc încercuiți. Ceiace o minoritate nu poate face pe calea violentă, dar cinstită a armelor, o face pe calea pezișă și vicleană a internaționalismului.

La sfârșitul imperiului roman, minoritățile din sânul lui formau curentul de internaționalizare, care a dus la descompunerea imperiului; minoritățile de astăzi, răslețite în diferite State, luptă pentru disolvarea statelor în care trăesc, pentru ca în fapt să-și realizeze năzuințele lor.

Din toate cele de mai sus rezultă că întocmai ca în vechea societate greco-romană, ne găsim astăzi într'un dezechilibru de puteri, care a pricinuit dezorientarea și frământarea de azi.

Bine înțeles, lupta de atunci avea altă formă, decât cea de azi. Atunci era lupta dintre patricieni și plebei, dintre senatori și călări, dintre soți și cetățenii romani, pe când astăzi, ea a luat forma luptei dintre capital și muncă, iar toate revendicările și năzuințele omenirii, înfrigurată și dornică de mai bine, le sintetizează mișcarea socialistă.

Între lupta nouă și cea veche, este numai o deosebire de formă. Evoluția și progresul social, au dat altă înțelegere numai, din punct de vedere al formei, unui conflict fatal și inerent societății omenești.

Lupta de clase în vechea societate romană a contribuit la ruina ei, iar astăzi socialismul prin excentricitățile lui, este un dizolvant și mai puternic al actualei stări de lucruri, provocând și exagerând conflictele de clase actuale.

Ce este socialismul? Iată o chestiune la ordinea zilei, pe buzele tuturor, pătrunzând tot mai adânc în spirite, și creând convingerea că este soluția tuturor conflictelor, religia viitorului.

Pe cale de contagiune și psihoză, socialismul tinde să dizolve toate instituțiile actuale, amenințând prăbușirea societății și ruina civilizației. Ce este el?

Ca doctrină, socialismul se poate rezuma în următoarele cuvinte: *Totul al tuturor*. Ca fapt el are de scop distrugerea inegalităților dintre oameni, transformând proprietatea privată în proprietate colectivă.

În această formă, socialismul nu numai că ar fi acceptabil, dar ar constitui un ideal pentru societatea omenească, dacă n'am ști că inegalitățile sociale sunt tot atât de firești și de inevitabile, după cum e inevitabil sfârșitul existenței noastre. Progresul și civilizația sufăr de această insuficiență că sunt condiționate de lupte și frământări. «A suprima efectele inegalităților naturale, este teoreticește ușor, zice Gustave Le Bon, dar a suprima însă aceste inegalități este imposibil. Împreună cu bătrânețea și moartea, ele

fac parte dintre fatalitățile eterne, cărora «omul trebuie să se supună». ¹⁾

Tot ce ne apare astăzi ca frumos și bun, tot ceea ce s'a câștigat spre folosul omenirii este, din nenorocire, rezultatul conflictelor pe care le provoacă inegalitățile dintre oameni. Faceți să dispară aceste inegalități și veți vedea civilizația apunând, iar omenirea coborându-se spre starea de sălbăticie și barbarie, din care a scos-o tocmai năzuința spre bine, conflictul produs de inegalitățile sociale. Din punct de vedere sentimental—zice același Gustave Le Bon—legea luptei pentru existență, cu supravețuirea celor mai apti, poate să ne pară barbară; nu trebuie însă să uităm că, fără ea, am «disputa și azi, prada nesigură dela animalele pe care le-am aservit» ²⁾.

Dar partea primejdioasă a socialismului este că, supunând unei critici extreme, toate instituțiile care guvernează astăzi omenirea și pe care ea și le-a creat pentru fericirea ei, reușește să strecoare în sufletele puțin deprinse cu analiza mai profundă a lucrurilor și care formează majoritatea în societate, întâi îndoiala și apoi ura împotriva ordinii de azi a instituțiilor actuale, fără a putea reuși să imagineze o societate mai bună.

Lucrul e foarte explicabil. Răul existând în om, există în toate instituțiile create de el. Aceste instituții poartă pecetia imperfecțiunii celui ce le-a creat. Pe de altă parte, năzuința spre mai bine, sfârșitul definitiv și dureros al tuturor eforturilor omenesti, face ca răul să fie simțit și vizibil; de aceea critica negativă pe care o întreprind socialiștii este lesne înțeleasă și simțită. Ea este în același timp foarte comodă pentru demagogii și propagandiștii de rea credință, care vor să tragă profit din tulburări. A arăta relele de care suferim azi e mult mai ușor de cât a învedera binele pe care îl putem avea mai târziu. Sufletul nostru suferind și dornic de mai bine, este îndată câștigat și împins spre revoltă, căci pe toți ne apasă realitatea dureroasă a neajunsurilor de care suferim.

Socialiștii câștigă teren, mai mult arătând relele societății de azi, care sunt reale, de cât binele celei de mâine, care deocamdată e numai o făgăduință. În partea negativă a doctrinei, ei sunt logici, în cea constructivă însă, sunt lipsiți de temelie și nu au un sistem care să nu fie vulnerabil la cea dintâi adiere a unei critici cu bun simț, întru cât, dacă sunt ușor de arătat neajunsurile unei alcătuirii actuale, e cu totul greu de afirmat dacă societatea proiectată numai pe calea deducțiilor, nu va avea aceleași defecte, nu va purta aceeași pecete a imperfecțiunii firii omenesti. Prin urmare la mijloc e o iluzie

și anume aceea, că poate exista o întocmire socială perfectă. De aci rezultă și primejdia socialismului, care știe să creeze, pentru sufletele des-nădăjduite, mirajuri a căror realitate nu se poate pipăi. El crede și învață, că îndreptarea omenirii va rezulta din prefacerea instituțiilor, pe când de fapt această îndreptare nu poate rezulta decât din prefacerea sufletelor omenesti, căci nimic nu se poate îndrepta temeinic, utilizând mereu același material.

Dacă vrem ca evoluția socială către acel ideal de dreptate și de mai bună stare, despre care se vorbește atâta, să se realizeze cu folos, trebuie ca această evoluție socială, să fie precedată de o evoluție morală. *Reforma societății presupune reforma individului.* Fără această reformă, ori-ce încercare se reduce la o goană după pradă, ceea ce ar face să vedem realizându-se zicătoarea reeditată de Hobbes că „omul este lup pentru semenul său”. Ne-am trezi a doua zi după răsturnarea a ceea ce există, cu poftă, tot atât de sălbatică, cu nedreptăți tot atât de monstruoase, cu apăsări, suferinți și brutalități tot atât de nesuferite, cași poftele, nedreptățile, apăsările, suferințele și brutalitățile de care ne plângem astăzi. ¹⁾

Esența socialismului este proprietatea colectivă. Atacând dreptul de proprietate, el tinde să surpe temelia întregii organizațiuni sociale de azi, care se bazează pe proprietatea privată a mijloacelor de producție. Intoarcerea omenirii la proprietatea colectivă, este însă o utopie, fiindcă dacă ea a fost comunistă cu mii de ani în urmă și a evoluat spre proprietate privată, a făcut-o în virtutea unui proces organic și firesc de dezvoltare. Nu putem pretinde omenirii întoarcerea ei la comunism, după cum nu putem dori unui om matur să aibă apucăturile și trebuințele pe care le avea când era copil. De asemenea din faptul că unele triburi sălbatică și unele țări înapoiate în cultură păstrează încă urme de proprietate colectivă, nu se poate trage o concluzie favorabilă acestui fel de proprietate.

Socialismul este deci irațional și antiștiințific. Evident, proprietatea privată are nevoie de unele corective și îngrădiri condiționate de legile convețuirii sociale și de împrejurări, care variază după loc și timp, dar în general dreptul de proprietate este o condiție sine qua non de civilizație și progres.

Socialismul este vechi ca și lumea, întru cât inegalitățile dintre oameni sunt de când lumea, ceea ce face ca tot așa de veche să fie și străduința de a îndrepta aceste inegalități. Aceasta a făcut pe Gustave Le Bon să spuie cam ironic că «origina lui se perde în noaptea timpurilor». Ca doctrină alcătuită pe bază științifică, el datează abia de la Karl Marx (1818-1883) căruia se datorește și organizarea mișcării în partid

¹⁾ Gustave Le Bon: *Psychologie du Socialisme* pag. 35.

²⁾ Idem pag. 325.

¹⁾ L. Garriguet: *La Valeur sociale de l'Évangile*, 289.

internațional. Totuș nu ca doctrină științifică s'a făcut simpatic maselor, ci pentru că a strigat și a luptat în contra nedreptăților curente, luând apărarea acestor mase apărate de nevoi și dor-nice de mai bine, care însă reflectează foarte puțin asupra fondului unui adevăr. Pe această cale el s'a propagat și devine amenințător, mai ales când ia forma extremă a Comunismului.

De alt fel, socialismul este, prin esența lui, comunist și revoluționar, deși astăzi, când se văd rezultatele lui funeste în Rusia, corifeii socialiști neagă aceasta. Așa l-au și stabilit întemeitorii și alcătuitoarii doctrinei socialiste Marx și Engels.

Iată de pildă, ce spun aceștia în manifestul comunist:

Schițând în linii generale, fazele dezvoltării proletari-
tariatului, am descris istoria războiului civil, mai mult sau mai puțin ascuns, care frământă societatea, până în momentul când acest război izbucnește într-o *revo-luțiune pe față* și când, prin *răsturnarea violentă* a burgheziei, proletariatul își stabilește *dominațiunea*“. Iar despre comunism, tot acest manifest spune categoric: „Comuniștii nu formează un partid aparte, opus celorlalte partide muncitorești. În practică sunt prin urmare fracțiunea cea mai hotărâtă și cea mai înain-tată a partidelor muncitorești; în teorie ei au față de restul poretariatului avantajul unei *pătrunderi netede a condițiilor mersului și scopurilor generale ale mișcării proletare*.“

Prin urmare Marx și Engels, părinții socialis-mului științific, în manifestul comunist care este chatehismul noii religii sociale, au vorbit de *«revoluțiune pe față»*, de *«răsturnarea violentă»*, adică tocmai despre ceia-ce se întâmplă astăzi în Rusia.

Aceste lucruri fiind necesare pentru a stabili dominațiunea proletariatului, nimeni nu poate înlătura consecințele ce rezultă în mod firesc: vărsări de sânge, crime, molime de tot soiul,

pentru ca să se închee cu anarhizarea și ruina complectă a producției și a tuturor rezultatelor bune pe care le realizase civilizația actuală.

De aceea, cu toate argumentele aduse de Ka-
utsky ca să dovedescă că revoluția nu înseamnă numai de cât «silnicie și vărsare de sânge» și nici nu necesitează *«teroarea și dictatura unei puteri centrale energice și lipsite de scrupul»*,¹⁾ ceia-ce se întâmplă astăzi în Rusia este conse-cința firească a doctrinei socialiste; iar Troțki are dreptate când spune că «nu se poate în-văța călăria de cât stând solid pe cal» și când, în privința dictaturii, se referă la Marx și Engels. «Pentru a face sfânt pe individ, spune Troțki, trebuie înlăturat regimul social care răstignește pe acest individ. Sarcina aceasta nu poate fi îndeplinită însă decât prin fier și sânge»²⁾.

Troțki are dreptate. Un regim ce dăinuiește de mii de ani și are rădăcini profunde în so-cietate, n'o să renunțe de bună voe la situația lui, numai de dragul unor ideologi, ci numai când va fi răpus prin «fier și sânge».

Prin urmare să nu ne înșelăm de cuvinte: co-munismul din Rusia este socialism, iar socialis-mul de la noi este comunism, cu toate tendințele și efectele sale. Deosebiri de principii dintre diferitele fracțiuni sunt chestiuni personale și ambiționi, toate însă au la bază transformarea proprietății private, a mijloacelor de producție în proprietate colectivă, comunistă și deci toate constituie aceiaș primejdie pentru societatea ac-tuală, pentru progres și civilizație. Să adăogăm că Jaures a zis: «Comunismul trebuie să fie ideia diriguitoare a oricărei mișcări»³⁾.

Pr. C. DRON.

¹⁾ Karl Kautski : *De la democrație la robie de stat*, pag. 56.

²⁾ Idem pag. 55

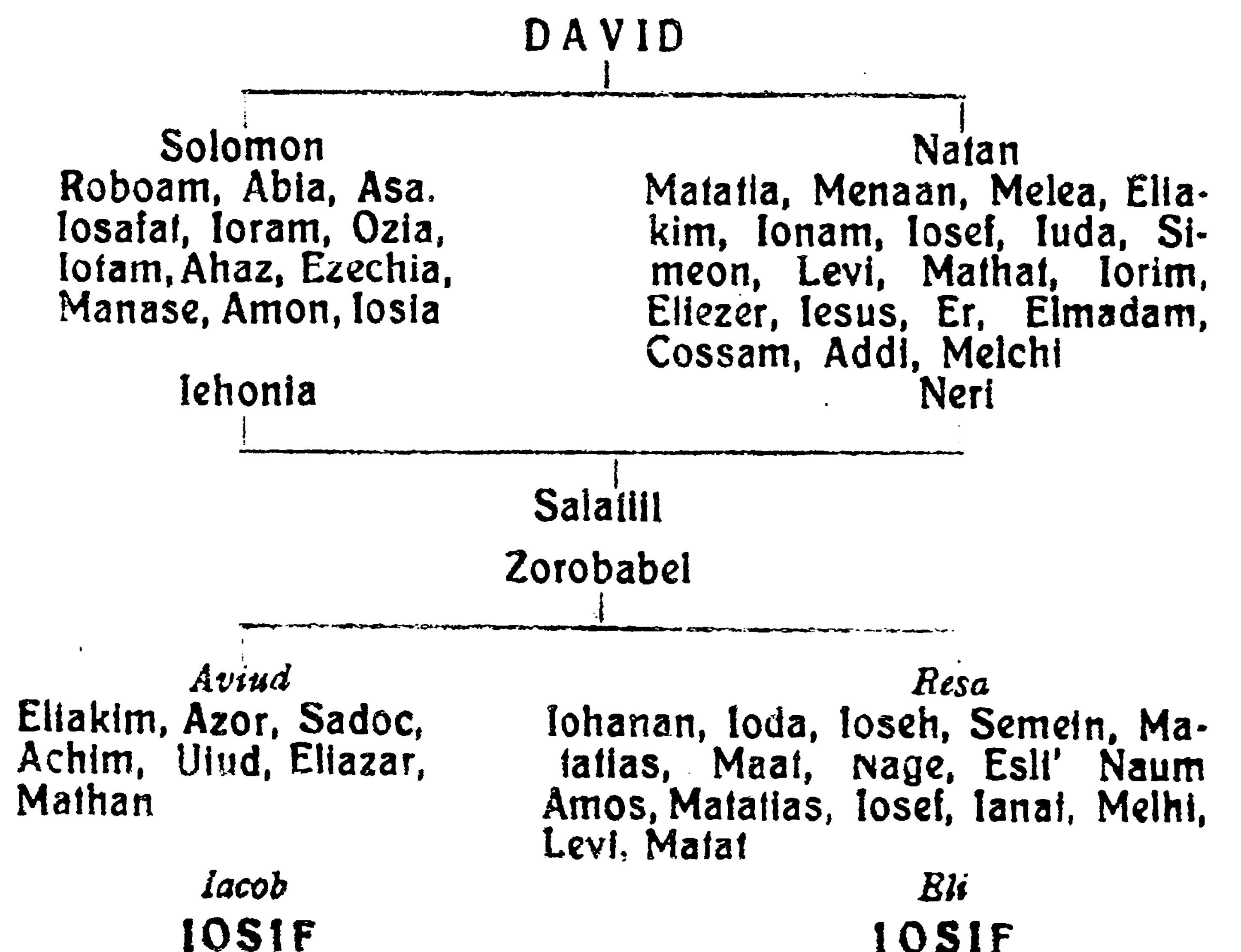
³⁾ Citat după A. Fouillé, *Le socialisme et la sociologie refor-miste*, pag. 23.

GENEALOGIA MÂNTUITORULUI¹⁾

Pentru a se evidenția și mai bine diferen-
țele care există între cele două genealogii, vom despărți toate numele în două clase mai mari :

1. Numele dela Dumnezeu până la David, în care se vede că aproape aceleași nume sunt date de amândoi evangheliștii genealogiști, și listele concordă destul de bine și e posibilă până la evidență explicarea micilor nedumeriri ce se ivesc, și

2. Numele dela David înainte, până la Iosif, care, afară de 2 puncte în care se întâlnesc — numele lui Salatiil și Zorobabel — diferă cu totul. Pentru evidență le punem în următorul tablou genealogic :

Vezi Nr. trecut.

Ne rămâne ca să vedem: 1) ce-i cu întâlnirea care se face în Salatiil; 2) despărțirea care se face după Zorobabel; 3) întâlnirea făcută în Iosif, și 4) ca un ultim capitolaș, vom arăta că genealogia după Luca este a Sfintei Fecioare, iar cea după Mateiu a bătrânului Iosif.

1. Aici este locul a ne aminti de cele spuse de Iuliu Africanul: «Genealogia Israiliților este câteodată după ordinea naturei și câteodată după ordinea legii. Ea este făcută după ordinea naturei, când nu conține decât șirul natural și ordinar al copiilor ce succed părinților, și după ordinea legii, când un frate ia în însoțire pe cumnata sa, pentruca să conserve numele fratelui său mort. Fiindcă acest popor incult nu avea o speranță sigură de înviere, el se silea de a o imita printr'un soiu de înviere muritoare, conservând, pe cât era posibil, numele și familia acelor ce muriseră fără copii. În genealogia Mântuitorului, copiii sunt câteodată reprezentați ca următorii tatălui lor după ordinea naturii și câteodată aparținând numai după natură și ca fiind socotiți celuilalt după lege»¹⁾.

Această părere S. I. Africanul nu o ia așa, la întâmplare, ci ea își găsește fondul în însăși legea lui Moisi, unde citim așa: «Când frații vor locui împreună și unul dintre dânșii va muri și nu va avea copii, femeia mortului să nu ia, străin, ci cumnatul ei să intre la dânsa și să și-o ia de femeie și să îndeplinească către dânsa datoria de cumnat. Și întâiul născut care-l va naște să urmeze în numele mortului său frate, ca să nu se șteargă numele lui din Israil». (Deut. XXV, 5-6). Căsătoria această zisă *de levirat* ne dă răspunsul la prima și la a treia întrebare.

Salatiil este trecut ca fiu al lui Iehonia, prin Solomon fiul lui David (Mateiu I...) și ca fiu al lui Neri, prin Natan, tot un fiu al lui David (Luca 3...). Explicarea se face printr'o căsătorie, dacă i-aș mai putea zice, de levirat, mai depărtată²⁾. Mateiu trece pe Salatiil ca fiu al lui Iehonia, potrivit legii mozaice (Deut. 25, 6),

¹⁾ S. *Julius Africanus*. Scrisoarea către Aristide, în o. c. pag. 18 cf. *Onciul* o. c. pag. 305.

²⁾ La această explicare recurge și Melhisedek, episcopul Romanului (în: *Evangelia...* pag. 14). Dar noi nu vedem pe ce să ne bazăm ca să zicem că Iehonia și Neri au ținut aceiași femeie, din care s'a născut Salatiil. Explicația-i ușoară, dar are un păcat: nu-i tocmai adevărată. După textul s. Scripturi, știm că Iehonia a avut ca fiu pe Asir, iar acesta pe Salatiil, Malhirom, Pedara, Șenata, Iehonia, Hoșania și Nedabia (Cron 3, 17-18). Mai probabil că acest Așir, fiul lui Iehonia, a murit fără să lase urmași și pe femeia lui o va fi luat acest Neri, persoană necunoscută, dar urmaș al lui David, prin Natan, și din el s'au născut cei 7 fi amintiți. A um dacă-și pune cineva întrebarea: ce rudă venea Așir cu Neri, vom răspunde că, chiar în cazul când rudenia venea așa de departe, ca să nu poată fi vorba de o căsătorie de levirat, totuși femeia lui Așir rămasă văduvă a luat pe Neri, care, pentru faima familiei davidice din care făcea parte primul soț al soției sale, va fi permis ca fiii săi să fie înscrși pe numele și în lista genealogică a familiei davidice.

iar Luca l-a trecut ca fiu al lui Neri, cum și era de fapt.

2. Salatiil fiul lui Așir (1 Cron. 3, 17-18), după lege, și al lui Neri, după realitate, trece ca fiu al lui Iehonia, de oarece trebuia să fie urmaș în familia sa, ca principe al casei davidice. Salatiil moare fără copii și pe soția acestuia o va fi luat Pedaia din care se naște, în Babilon, Zerubabel (vers. 19).

Nu știm ce urmași a avut Zerubabel și câți. Dar din ei ni se dau 2 inși în N. T. Avind îl dă Mateiu, iar pe Resa îl dă Luca. Fără a căta vre-o demonstrație mai delicată, menționăm că evangelistul Matei dă nașterea după lege, iar Luca pe cea după natură³⁾. Părerea aceasta rămâne valabilă față de împrejurările de aici.

3. Înainte de a păși la răspunsul care se poate da celei de a treia întrebări, ne facem datoria de a aminti că numărul membrilor genealogiei după Luca variază, după diferitele texte între 71 și 77 de nume. Afraates Sirianul are numai 63, Codex Bezae (*D d*) numără 65, Itala 71, *a, b, e*: 72, *r*: 73, codex graecus Alexandrinus (*A*) 74, Syrus Sinaiticus 75, Wulfila, codex graecus Vaticanus (*B*) și Vulgata 76, părinții greci Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și cel de Nissa, Augustin numără 77 (ca pe un produs a lui 11 cu 7 — vezi mai sus despre acest număr⁴⁾). Această diferență de Mateiu se găsește mai ales în perioada post-davidică.

Acest lucru totuși nu prezintă interesul capital, căci un codice poate da un nume mai mult, sau unul mai puțin și din simple cauze omenești inerente la transcrierea textului. Chestiunea este numai: cum se face că Iosif apare (la Mateiu) ca fiu al lui Iacob și la celalt ca fiu al lui Eli.

Explicarea o dă Africanul în modul următor: «Legea neoprind a se mărita o femeie ce era văduvă, Matan, care se cobora din Solomon, luând în căsătorie mai întâiu pe această femeie, ce se numea Esta, avu din ea pe Iacob. Murind Matan, *Melhi*, care se cobora din Natan..., luă în însoțire pe văduva sa și avu din ea pe Eli»⁵⁾. Eli a murit înainte de a avea moștenitori și pe soția sa o luă Iacob, care-i născu pe Iosif «logodnicul prea Sfintei Fecioare, tatăl aparent și nutritor al lui Iisus Hristos»⁴⁾. Iosif aparține după natură lui Eli și după lege lui

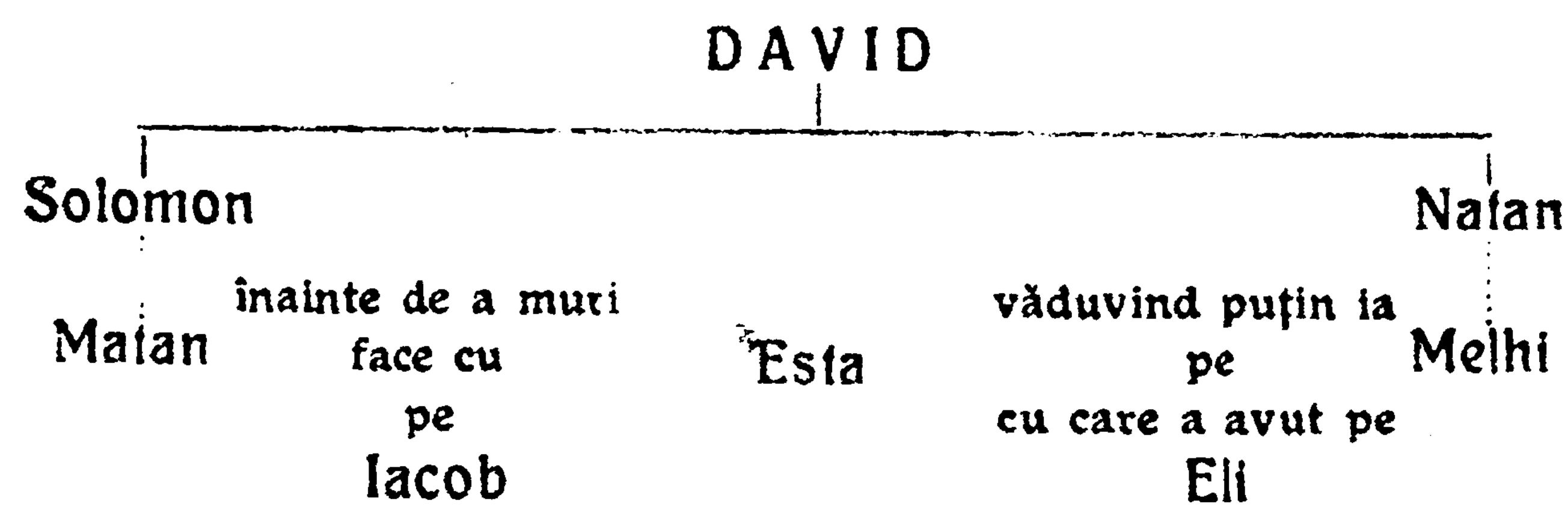
¹⁾ *Heer*. o. c. pag. 4.

²⁾ *Heer*. o. c. pag. 3. *sequentes*.

³⁾ *Iuliu Africanul*. o. c. Teofilact o. e. II. pag. 44.

⁴⁾ *Melhisedek*. o. c. pag. 14.

Iacob. Pentru lămurirea celor spuse, facem, loc următorului tablou genealogic:

Vra să zică Iacob și Eli sunt frați buni după mamă și vitregi după tată, ia curgând din aceeași mamă, Esta, prin mijlocirea a doi tați: Matan și Melhi.

Acum, Iacob și Eli vin frați și ușor se socotește și se ajunge, printr'o căsătorie de levirat, la Iosif. De aceeași părere sunt și Ambrosius, iar din cei mai noi: Schleiermacher și Hug — care cu toții cred că ambele genealogii sunt ale lui Iosif, Schleiermacher deosebindu-se de ceilalți doar prin aceea că susține că Iosif e fiul legal a lui Iacob și fiul natural al lui Eli¹⁾.

Dar tocmai aici se despart părerile. Aici se pune tema: 1) Unii scriitori zic că amândouă genealogiile spun descendența lui Iosif și anume că Mateiu îl spune ca pe cel în adevăr tată, iar Luca ca pe cel părut — termen ce se compară cu expresia dela Luca $\omega\varsigma \epsilon\nu\omicron\mu\iota\zeta\epsilon\tau\omicron$ — și 2) că la Mateiu se spune genealogia lui Iosif, iar Luca pe a Sfintei Fecioare. Unii dintre scriitori (Tertulianus, De carne Christi. 20) zic că la Mateiu este genealogia Sf. Fecioare, iar alții ca Celsus, Porphirius, Iulian Apostatul, Maniheii și Modernii zic că amândouă genealogiile sunt ale uneia și aceleiași persoane²⁾, lucru ce se va vedea că nu este adevărat. De partea cărora stă adevărul, știe Unul Dumnezeu, Tatăl tuturor, dar sfădălia între scriitori mă face și pe mine, umil cercetător, să fac loc încă unui mic capitolaș, din care se vede și concluzia la care am ajuns.

Genealogia după Luca este a Sfintei Fecioare

Intregul caracter al genealogiei lucane se stabilește în sine prin fraza următoare: $\text{Καὶ αὐτὸς ἦν (ἦν δὲ) ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ὡν υἱός, ὡς ἐνομίζετο (+ εἶναι-codex D) Ἰωσήφ...}$ Iar din întreaga frază aceasta cuvintele asupra cărora cade greutatea și se stabilește caracterul întregii genealogii sunt cuvintele $\omega\varsigma \epsilon\nu\omicron\mu\iota\zeta\epsilon\tau\omicron$, -ut (sicut, quod, qui) putabatur, (putaretur, existimabatur, videbatur, dicebatur + esse) sau ca în Syrus sinaiticus והו ככה רכה הו -wie er genannt wurde³⁾.

Din toate expresiunile pe care le au codicii citați, se vede exact că Sfântul Iosif «este nu-

mai putativul tată al lui Iisus»¹⁾ și dacă se are în vedere că toți ceice se interesează de genealogia după Luca vor să scoată unul din numerele mistice, numele lui Iosif, încă nici nu se numără ca atare. Iar sensul frazei interpretat după regulile cele mai strict exegetice este acesta²⁾: «Și era însuși Iisus» pe care Duhul Sfânt l-a umput și pe care imnul Tatălui l-a proclamat sărbătorește de fiul său iubit «și în adevăr era Iisus, care, când veni la botez, era un om ca de 30 ani, luat ca fiul lui Iosif, era fiul lui Eli, fiul lui Melhi, fiul lui David, ...Abraam, ...Noe, ...Adam, care era al lui Dumnezeu», iar mai scurt «Iisus era, în cei 72 de membri ai genealogiei fiul lui Eli... fiul Adam, fiul lui Dumnezeu. «Așa dar Iosif nu se număra în genealogia lucană, pentru că el este numai alăturat aci, numit ca tată putativ și astfel numărul membrilor genealogiei se reduce la 72»³⁾. Astfel, din genealogia lucană, putea lipsi numele bătrânului Iosif, căci în ea se urmărește genealogia Mariei.

Argumentele sunt și tari și autorități destul de vechi le atestă.

Irineus preconizează aceasta din tovarășia și legătura cea mare care există între Sfânta Fecioară cu întâmplările antecedente spunerii genealogiei și cu genealogia însăși.

Iustin Martirul și Filozoful, mai înainte de Ireneu, a fost de aceeași părere. În dialogul «cum Trifone» (160) se ridică, vorbind de Mântuitorul, dela Sfânta Fecioară înapoi (ca și la Luca), prin David, Iacob, Abraam și merge (ca și la Luca) până la Adam. Tot la Iustin se citește cuvântul πρωτοτόκος , pe care-l rapoartă Irineu la genealogia Mântuitorului, alăturându-l la cuvintele Apostolului Paul: «Care este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, πρωτοτόκος — mai întâiu născut decât orice zidire» (Colos. 1,15). În altă parte se citește (Dial. 88): «Fiul meu ești tu, eu astăzi te-am născut» și pe de altă parte despre genealogie dela Iisus până la Adam se citește așa: «Pe tine Omului, așa se numește el pe sine singur, ori în vederea Nașterii sale din Sfânta Fecioară, care se observă, cum am spus, din neamul lui David și Iacob și Isac și Abraam sau pentru că chiar Adam însuși era Tatăl acestor numărați (patriarhi) din care și Maria și derivă neamul»⁴⁾. Citatul acesta arată lămurit că aici Iustin face aluzie la genealogia cea după Luca, singura, din cele două, care se ridică prin Adam la Dumnezeu (cum mai departe se arată în dialogul 43).

Ignatie Teoforul al Antiohiei, părinte biseri-

1) *Dăndu*, o. c. 710-711.

2) *Heer*, o. c. pag. 2.

3) *Heer*, o. c. 81.

1) *Heer*, o. c. 81.

2) După *Heer*, o. c. 93-94.

3) *Heer*, o. c.

4) *Heer*, o. c. pag. 101.

cesc din secolul prim, bazându-se pe aceleași texte dela Luca, pe care s'a bazat și Ireneu și Iustin, zice: «Căci și Dumnezeu nostru Iisus Hristos fu conceput în sânul Mariei urmând o poruncă divină, deodată din sămânța lui David și dela Duhul Sfânt se naște și primește botezul ca prin aceasta să curățească apa» (ad. Eph XVIII), iar în altă parte (id. XX) citim: «Iisus Hristos ieșit din neamul lui David, după trup Fiul Omului și Fiul lui Dumnezeu». Expresiunile «Fiul Omului» și «Fiul lui Dumnezeu» sunt tot expresii care ne amintesc de spiritul în care este scrisă sfânta Evanghelie după Luca — precum și mai sus am arătat.

Vra să zică ne hotărâm a zice că Evangelia după Luca este a Sfintei Fecioare Maria, după următoarele momente:

- a) Intreaga privire asupra sfintei Evanghelii;
- b) Autori vechi ca Ignatie al Antiohiei, Iustin Martirul și Filozoful, Ireneu, ș. a. și
- c) Chiar dintre autorii mai noi¹⁾.

Iar dacă cuiva îi rămâne în minte faptul că și Luca amintește pe Iosif, să binevoiască a-și aminti cele spuse de Teofilact, că «spunând pe al lui Iosi și pe al ei l-a spus».

* * *

Așa dar rămâne bine lămurit, pe cât omul poate cerceta, că genealogia după Luca, a căreia caracter se stabilește prin expresii ca «Fiul Omului» sau «Fiul celui prea înalt» sau «Fiul meu cel iubit — ἀγάπητας», este a Sfintei Fecioare Maria. Iar genealogia după sfântul evangelist Mateiu a căreia natură o stabilește o demonstrație ca atare, expusă în capitolele anterioare, și expresii ca «Fiul lui David», Mesia, «Immanuel», este a bătrânului Iosif.

Ioachim și Ana. Ei sunt «Dumnezeeștii Părinți» ai Sfintei Fecioare Maria. Biserica¹⁾ îi pomenește la toate slujbele otpustului. Despre dânsii se cuvine a spune câteva cuvinte.

Ana, dela cuvântul hebraic אַנָּה ce înseamnă: plăcută, grațioasă, s'a căsătorit cu sfântul Ioachim și sunt onorați de Biserică, chiar din primele secole. Sfântul Ioan Damascenul face mari elogii virtuților lor. Iustinian I zidește în cinstea Sfintei Ana, pe la 550, o Biserică la Constantinopol, iar în 705 Iustinian al II zidește alta și poate că în ea s'a pus și corpul ei (adus din Palestina în 710²⁾). Dacă numele Ana nu-l găsim în genealogia lucană (în cea dela Mateiu nici nu-l putem căuta), este motivul prea simplu că Luca nu amintește nici un nume de femeie în lista sa genealogică. Nici nu putem amesteca numele

Sf. Ana, mama Maicii Domnului cu «Ana profeteasa», de oarece aceia era fiica lui Fanuil din seminția lui Asir și din relatările ce dă Luca despre ea (II, 36—38) se vede bine că alta este «Ana profeteasa» și alta Ana mama Maicii Domnului, despre care nu se amintește nici într'un loc din Sfânta Scriptură.

Ioachim este de căutat în genealogia Mântuitorului care se termină cu aceste nume: Melhi, (Levi, Mathat) Eli, (Iosif) și Iisus, adică: Melhi, Eli, Iisus. Deci numele Ioachim trebuie căutat în numele םלח (חל), căci numele: Levi și Mathat lipsesc în foarte mulți codici.

Dacă acest nume s'ar fi scris ebraic םלח, am crede că este o prescurtare din םלחיקים, din care printr'o transcriere greșită la unii părinți grecești (se pare că la Ambrosiu) a ajuns Ἰωακίμ și de aici s'a luat, printr'o întrebuintare de mai multe ori seculară, și de Biserică. Schimbarea cuvântului םלחיקים în Ἰωακίμ e posibilă. Pe regele Ioiakim, care a domnit în Iuda pe la 610-599, îl numește autorul Cărții Regilor םלחיקים (2 Regi 23, 34), Masora, zice: םלחיקים, Peșitto: םלחיקים iar LXX Ἰωακίμ. Deci următoarea ecuație își face loc: םלחיקים = Ἰωακίμ. Dacă nu avem o altă ipoteză suntem constrânși și nu pe nedrept să conchidem că numele Eli—םלח—חל este o prescurtare din numele mai lung םלחיקים, o prescurtare, sau poate un diminutiv. Iar din Ἰωακίμ s'a ajuns la numele Ἰωακίμ — astfel precum îl pomenește Biserica în slujbele sale.

Dacă am avea la îndemână un aparat critic al textului asupra acestei chestiuni, de sigur că am vedea preconizările noastre adevărate, ci că nici într'un caz nu ne putem închipui că Biserica pomenește pe Ioachim ca tată al Sfintei Fecioare, fără ca numele său să fie în genealogia Mântuitorului. Și dacă nu-i sub forma Ἰωακίμ îl găsim sub cea de חל — םלחיקים — Ἰωακίμ — și presupunerea noastră se adevărește ca necesară și verosimilă

* * *

„Frații“ Mântuitorului

În mai multe locuri din Sfânta Scriptură a N. T. să amintește de «frații» Mântuitorului. Așa citim: «Oare nu este El fiul teslarului? Nu se numește oare «μήτηρ — mater — mama» lui Maria și «οἱ ἀδελφοί — fratres — frații» lui Iacob și Iosef (Iose) și Simion și Iuda? Și «αἱ ἀδελφαὶ — sorores — surorile lui» nu sunt oare toate la noi?» (Matei XIII, 55—56; Marcu VI, 3).

Dacă s'ar lua acest text singular, ar trebui să credem că Mântuitorul era Fiul acelei Marii care avea ca fii pe Iacob, Iosif, Simon și Iuda și încă

¹⁾ Billot. Dictionnaire., pag. 259; Dictionnaire de s. Ecritures. Lausanne. 713.

²⁾ Gherasim Timuș. Dicționar aghiografic, cuvântul Ana. pag. 56

cel puțin două fete și al lui Iosif. Evanghelistul Marcu zice că Mântuitorul era teslarul (VI, 3), pe când Mateiu circumscrie mai bine noțiunea și zice că era «fiul teslarului» (XIII, 55). Totuși și unul și celalt li pun ca frați pe cei amintiți mai sus.

Nouă ne rămâne să concordăm textul acesta cu altele și să arătăm că 1., deși Maria se numește muma lui Iosif,... și tot așa și Maica Domnului, totuși ele sunt două persoane diferite, al 2° că Maria muma lui Iacob era soția lui Cleopa și, cu această ocazie, să regulăm gradul de rubedenie ce era între Mântuitorul și «frații» săi și 3° vom încheia cu punctul de vedere sub care se poate privi această chestiune.

I.

Numele MARIA în ebrește מַרְיָם nu era rar la Ebrei. În V. T. întâlnim acest nume numai la Maria sora lui Moisi (Numerii XXVI, 59). În N. T., pe lângă sfânta Fecioară, mai poartă acest nume și una din surorile lui Lazăr cel înviat a patra zi: «Și... avea o soră numită Maria» despre care Mântuitorul spune că și-a ales partea cea bună, care nu se va lua dela dânsa» (Luca X, 39,42) și care a uns picioarele Mântuitorului cu o litră de mir de nard prețios în semn de respect (Ioan XII, 3, 7).

Îl mai purta o Marie din Magdala, zisă *Maria Magdalena*, din care Mântuitorul a scos șapte draci (Luca VIII, 2). Ea, drept recunoștință, s'a făcut ucenica Lui și I-a urmat, pentru care motiv se amintește ea adeseori în sfânta Evanghelie: așa ea a privit când Iudeii duceau pe Domnul la răstignire (Matei XXVII, 56; Marcu XV, 40; Ioan XIX, 25), a observat locul unde L-au pus pe El (Marcu XV, 7), după aceea a venit cu aromate să-L ungă (Marcu XV, 1) și în urmă s'a învrednicit și ea de vederea Domnului după înviere (Marcu XVI, 9), etc.

Se mai numește cu acest nume și o femeie credincioasă în casa căreia se adunau Apostolii și credincioșii și la care s'a adăpostit Apostolul Petru după ce a scăpat din închisoare (Fapte XII, 11—17). Aceasta se pare a fi muma Evanghelistului Luca.

Pe o altă Marie o salută Sf. Apostol Paul în epistola către Romani (XVI, 6) ca pe «una ce se ostenește mult» pentru cauza creștină.

Mai trebuie să deosebim încă o Marie despre care Sf. Ev. Ioan (XIX, v. 25) spune că era sora Maicii Domnului, «Maria lui Cleopa». Întregul text din care scoatem pe această Marie sună așa: «Și steteau lângă Crucea lui Iisus:

«Muma Lui și sora mamei Lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena». În cazul că înțelegem aici trei persoane (1. Maica Domnului, 2. Maria

lui Cleopa, 3. Maria Magdalena) atunci trebuie să înțelegem că altul este înțelesul cuvântului ἡ ἀδελφή.

În nici-un caz el nu poate însemna soră dreaptă adică din aceeași mamă sau din același tată, pentru că nicăiri în tot T. N. nu se amintește, măcar ca aluzie, că batrânii Ioachim și Ana au avut încă o fiică pe lângă Maica Domnului. Sub numele ἡ ἀδελφή vom înțelege mai de grabă că ea, această Marie a lui Cleopa, era în aceeași poziție de epitropisire cași Maica Domnului. Numai acest înțeles poate fi adevărat pentru cuvântul ἡ ἀδελφή, precum vom vedea din cele ce urmează.

Cine-i Maria lui Cleopa, dar, dacă facem abstracție de textul de la Ioan 19,25 sau dacă dăm cuvântului ἡ ἀδελφή de acolo înțelesul de mai sus?

Sfântul Ev. Matei, amintind numele femeilor care priveau de departe mormântul Domnului, zice: «Intre care eră Maria Magdalena și Maria, muma lui Iacob și a lui Iosif și mama fiilor lui Zevedei. Marcu, amintind aceeași scenă, zice că Maria de care ne ocupăm era «mama lui Iacob cel mic și a lui Iose și Salomi». — Salomi era, pe cât se poate vedea din contexte (Matei 27—56, Marcu 15—40 și 16—1) soția lui Zevedei și mama apostolilor Iacob și Ioan, fii tunetului.

Din textul citat, vedem că Maria, de care ne ocupăm, era muma lui Iacob cel mic și a lui Iose, aceeași căreia Luca 14, 10 îi zice «Μαρία ἡ Ἰακώβου—Maria (mama) lui Iacob». Noi am văzut că Matei (13, 55—56) și Marcu (6, 3) dă acestui Iacob (cel mic) și acestui Iosif (Iose) — încă doi frați: pe Simon și Iuda și cel puțin două surori, iar cu mamă a acestora ni se dă «Maria lui Cleopa».

Vra să zică Cleopa și Maria au ca fii pe Iacob cel mic, pe Iosif, Simon și Iuda.

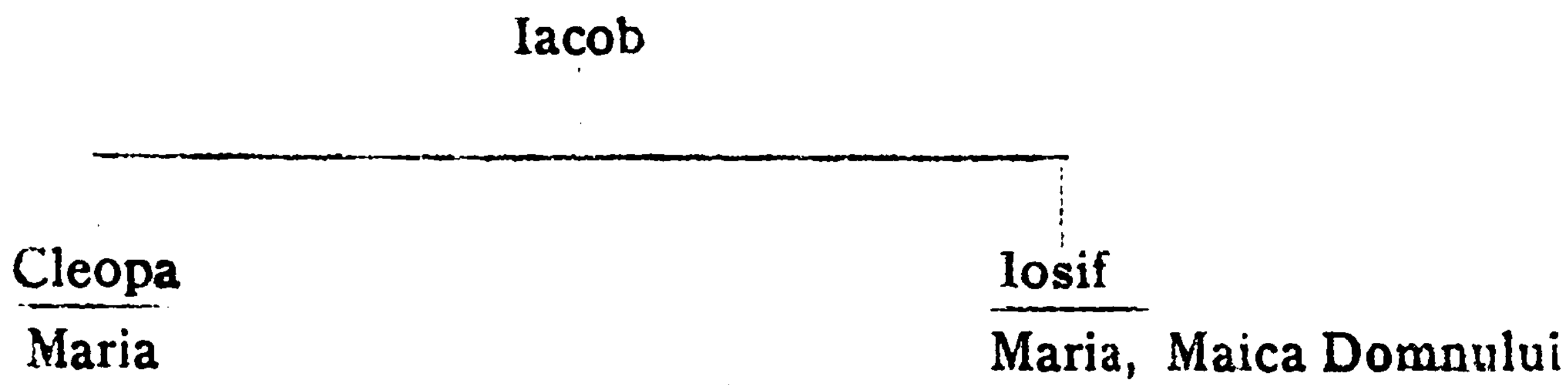
Iacob cel mic, zis și «fratele Domnului cel după trup» — ceiace înseamnă că era oarecum rudă cu Maica Domnului, — se pare că a prezidat sinodul apostolic (Fap. ap. 15, 13; 12, 17). Paul îl numește pe el «stâlp» al bisericii din Ierusalim (Gal. 2, 9 Fapt ap. 21, 18). El scrie frumoasa epistolă care-i poartă numele și moare ucis cu pietre sub arhiereul Ananias, către anul 64. «Se zice că, după moartea lui și luarea Ierusalimului, acei din Apostoli, din Discipoli și din rudele Mântuitorului ce erau încă în viață, se adunară ca să aleagă un succesor lui Iacob și că cu toții în unire alese pe Simeon, fiul lui Cleopa»¹⁾.

Vra să zică un fiu al lui Cleopa.

¹⁾ Eusebiu. Istoria Bisericească III Cap. 11. Ed. Gheorghian București 1896 pag. 74—75.

Cine poate fi acest Cleopa, nu știm lămurit din nici-un loc al Sf. Scripturi, dar o tradiție se vede păstrată. Verbal o avem la Hegesippus și o citim la Eusebiu în Istoria Bisericească a sa (III-a Cap. 11, 20, 32, IV Cap. 22). Ea se rezumă la aceste cuvinte: «Simeon, care urmă lui Iacob ca conducător în Ierusalim, era văr cu Mântuitorul, fiindcă Cleopa, tatăl său, și Iosif putativul tată al Mântuitorului, erau frați». Și această tradiție se confirmă prin contextul evanghelic din care se vede că așa numiții «frați» ai Mântuitorului erau fiii acestei Marii a lui Cleopa.

Următorul tablou, făcut cu totul omenește, ne dă cheia pentru cele următoare:

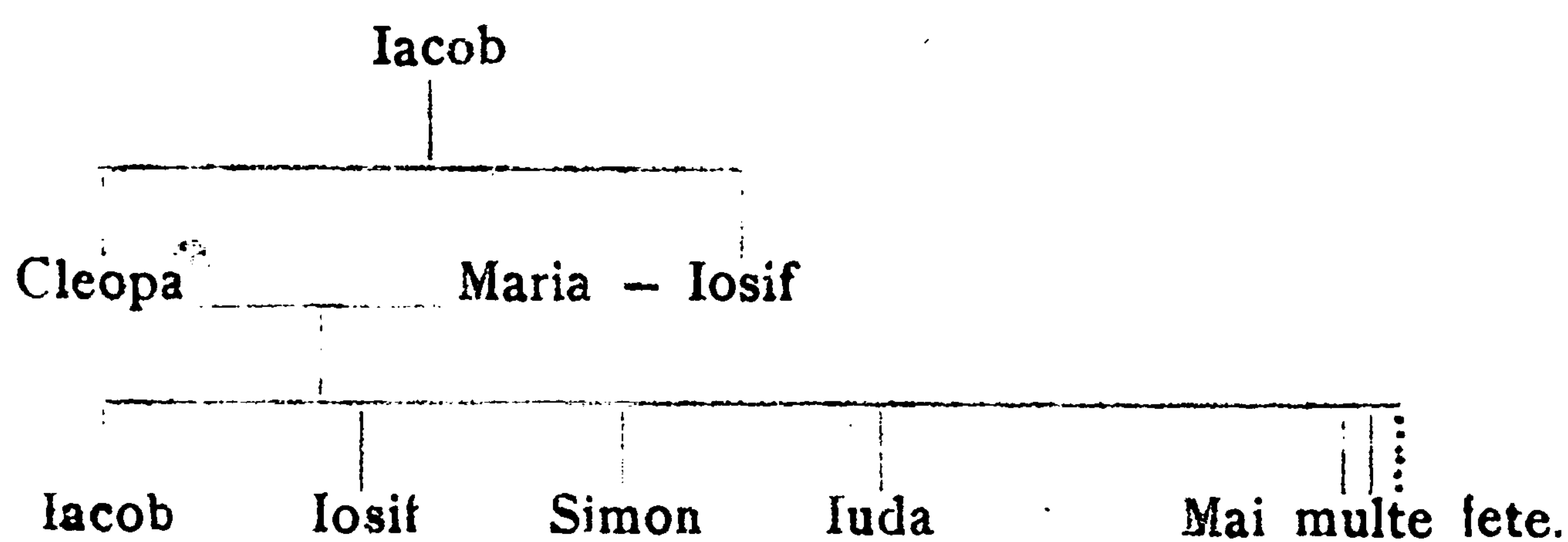

Dacă ne este îngăduit vom zice chiar că Cleopa pare mai bătrân decât fratele său Iosif.

Faptul că sf. Evanghelist Ioan 19, 25 îi place să numească pe fiii Mariei lui Cleopa «frați» cu Iisus, aceasta se poate explica în două feluri:

a) Cleopa va fi murit mai înainte de a avea copii cu Maria, soția sa, și atunci aceasta potrivit legii din Deuteronom... va fi cerut fratelui bărbatului ei, adică bătrânului Iosif «logodnicul Maicii Domnului, căsătoria de levirat și din această căsătorie a lui Iosif cu nevasta decedatului său frate Cleopa, au eșit patru copii și mai multe copile.

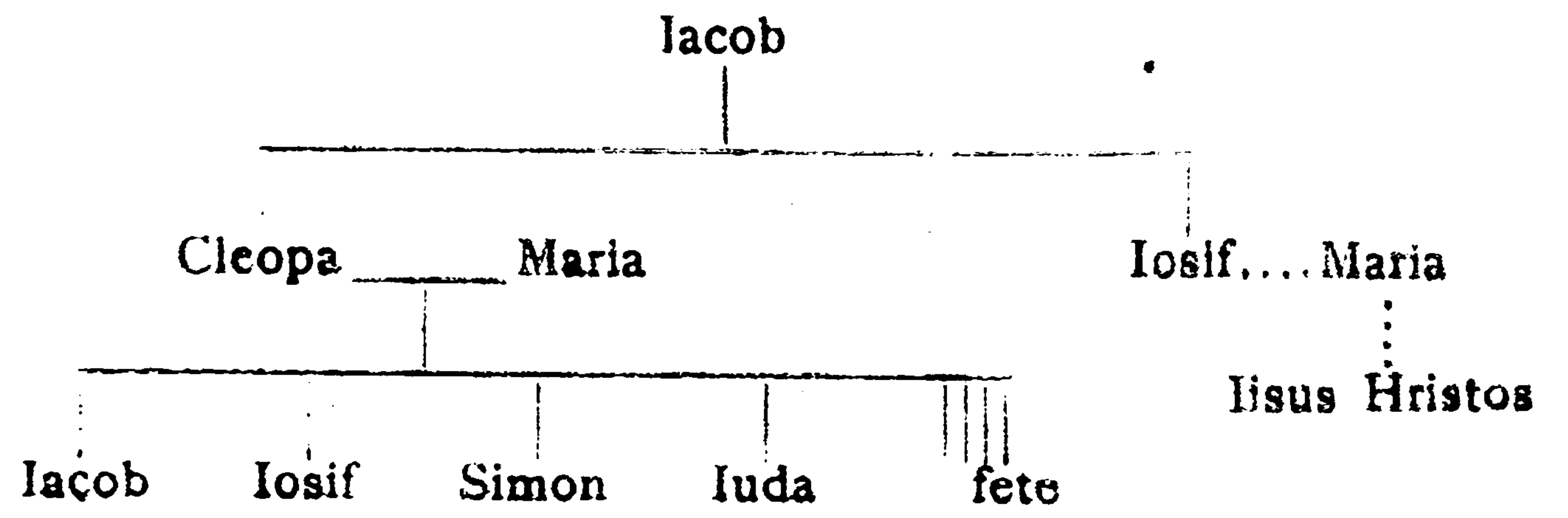
Următorul tablou explicativ își face loc:

Și dacă avem în vedere că bătrânul Iosif, când era la bătrânețe adâncă, a crescut și pe sfânta Fecioară din care s'a născut, fără sămânță bărbătească, Mântuitorul, atunci după socoteala omenească, vine frate cu fiii «Mariei lui Cleopa» — frate vitreg. Adevărul se pare că stă astfel după însăși mărturia precisă a lui Hegesip.

b) Cleopa, fratele lui Iosif, s'a căsătorit cu Maria și din ea a avut patru fii și mai multe fete: Cleopa a murit de timpuriu și copiii săi au trecut sub îngrijirea fratelui său Iosif și așa copiii lui Cleopa vor fi trecut în fața lumii drept frați și surori ai Domnului. Și aici stă adevărul, căci deși sf. Evanghelie numește pe fiii Mariei lui Cleopa «frați ai Domnului», totuși noi

cunoaștem că la Evrei eră obiceiul de a se numi neamurile prin apropiere. Așa că «frații» nu erau de fapt decât veri și lucrul ar stă așa:

Deci cazul este destul de lămurit.

Chestiunea aceasta are o parte dogmatică și o parte de liberă cercetare:

1) Partea de liberă cercetare privește concordarea textelor evanghelice privitoare la cele două Marii: *Maria*, Maica Domnului și *Maria* lui Cleopa: mama lui: Iacob, Iose, Simon și Iuda. Și în acest punct biserica nu a făcut caz, căci deși au fost păreri deosebite, totuși ea nu a condamnat ca eretici pe acei ce au împărțit pe Maria lui Cleopa în două Marii: una Maria lui Cleopa și alta mama lui Iacob și Iosif¹⁾. . . Totuși sunt contra părerii de a se spune că Maria lui Cleopa este «soeur de la vierge Marie»²⁾, luând ad litteram înțelesul cuvântului *ἡ ἀδελφή*, de la Ioan 19, 25, de oarece, cum am spus, nicăeri nu ne spune lucrul acesta nici Sf. Scriptură, nici Sf. Tradiție — mulțămită căreia știm, ceiace și este adevărat: Maria este soția lui Cleopa, fratele bătrânului Iosif.

De asemenea, biserica nu a condamnat nici părerea că așa numiții «frați» ai Domnului sunt născuți din căsătoria de levirat a lui Iosif cu Maria, soția fratelui său Cleopa³⁾, deși această părere nu se întâlnește în tradiția mai veche, care spune precis că Cleopa, fratele lui Iosif, a avut din soția sa Maria patru fii și mai multe fete, iar faptul că fiii lui Cleopa se dau ca »frați»

¹⁾ Dictionnaire de Saintes Ecritures. Lausanne 1904 Pag. 738;

²⁾ Petit dictionnaire biblique par A. Billot, Geneve 1905 Pag. 412.

³⁾ Teofilacto. c. «Iară frați și surori avea Domnul pe fiii lui Iosif pe care i-a născut din muerea fratelui său Cleopa. Și a făcut dintr'însa șase feciori: patru parte bărbătească și doi parte femeiască: pe Maria care, după lege, se numia fiica lui Cleopa, și pe Salomi». Noi credem greșită și neîntemeiată părerea lui Teofilact că Salomi este fiica lui Cleopa; lasă că pe Maria „fiica” lui Cleopa nici nu avem cu cine s'o identificăm. Consecințe părerii sale că copiii Mariei lui Cleopa sânt născuți de Iosif, zice la Marcu XV: 40: „Iară aceasta era Născătoarea de Dumnezeu, care fiindcă era logodită cu Iosif, mamă era și fiilor lui Iosif», adică a celor născuți din Maria lui Cleopa. Noi credem din contra că aici unde se înșiră femeile ce veniseră la mormânt (Mat. XXVII, 55; Luca XXIV,10; Marc. XV,40) nici nu este vorba de sf. Fecioară.

Si iată cum este arătată acea Marie:

Matei: *Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσήφ μητέρα*

Marcu: „ „ „ „ «τοῦ μικροῦ» Ἰωσήφου μητέρα

Luca: „ „ „ „

și nu se poate găsi nici-o logică de a se crede că pe Maria citată aci ca pe mama lui Iacob (cel mic) și a lui Iosif (Iose) să o identificăm cu sfânta Fecioară. Mai ales că, în ce privește mormântul, ocupă ea locul a doilea la toți Evangheliștii. Nici o dată nu poate pricepe motivul pentru care i-a dat preferința și nu de onoare Mariei Magdalinei și nu, în cazul acesta, Maicii Domnului.

ai Mântuitorului este că Cleopa murind de timpuriu, fiii săi au trecut sub îngrijirea bătrânului Iosif. Bătrânul Iosif luând sub a sa îngrijire părintească și pe Fecioara Maria din care s'a născut mai pre sus de fire Domnul, lumea va fi socotit atât pe Mântuitorul, cât și pe fiii lui Cleopa, cu care trăia sub un acoperiș, ca «frați», fiii ai lui Iosif.

II) Partea dogmatică a chestiunii este că Maica Domnului nu a mai născut pe nimeni afară de Mântuitorul.

In adevăr, încă din vechi se ridicase eretici¹⁾ ca Apolinarie, Eunomius, presviterul Helvidius și întreaga sectă a Antidicomarianiților, care spuneau că Maica Domnului după ce a născut pe Domnul Hristos ar mai fi născut și alți copii, pe așa numiții «frați» ai Domnului.

Sfinții Părinți, însă, imediat au combătut niște asemenea păreri chiar cu motive raționale. Ambrosie zice (de institutione virginarum 6) cum că nici nu-i posibil a cugeta că Iesus și-ar fi ales o maică din acelea care, după ce l-a născut pre el în mod supranatural, nu i-ar fi fost posibil să păzească nevătămat sigiliul virginității. Sf. Ioan Hrisostom zice (Cuvântarea a 5-a asupra lui Mateiu n. 3), că Iosif, logodnicul Mariei, nici nu-i posibil a cugeta că el, bărbat drept, s'ar fi atins de ea, dacă a fost el martor al fecioriei Mariei și după ce a cunoscut el nașterea cea supra naturală, a Mântuitorului lumii dintr'o fecioară nestrucată, iar Ioan Damascenul zice (Ἐκθῆσις. IV, 14 spre fine) «Cum se poate ca

¹⁾ Acești eretici au plecat dela niște expresii pe care nu le-au interpretat destul de bine. Așa la Mat. I, 25 ei au citit «Și nu a cunoscut-o pe ea ἕως — quousque— până ce a născut Fiul». Si au dat astfel particulei ἕως înțelesul că dacă până atunci, până la naștere, Sfânta Fecioară nu a cunoscut bărbat, apoi după aceea da. Greșit! Particula ἕως după uzul biblic înseamnă termen veșnic, iar nu hotărît. Și nici termenul „τὸν πρωτότονον — primogenitum — cel unul născut» (Luca II, 7), nu l'au înțeles după cum trebuia. «Cel întâiu născut» este Cel ce întâiu s'a născut chiar și dac'ar fi unul născut. Căci acest cuvânt «întâiu născut» arată că s'a născut cineva întâiu, dar nu totdeauna împreună și nașterea altora—adică nu numără; iar cuvântul «până»..., nu leapădă pe timpul cel de după acesta, căci zice Domnul: și iată eu sânt cu voi până la sfârșitul veacului—nu ca și cum după aceea se va despărți o (Ἐυδοσις αὐριβίς).

aceia care a născut pe Dumnezeu și a cunoscut minunea din însăși lucrările ce au urmat—cum se poate ca ea să fi primit împreună cu bărbat?»

Mântuitorul, atunci când i s'a spus: de «frați» săi — adică de verii săi primari — a întins mâna arătând spre ucenicii săi și a zis: «Iată mama mea și iată frații mei» (Matei XII, 49). In adevăr și noi vom deveni Lui «frați» dacă vom face ceiace spune El, căci și El și noi — deși în mod diferit — suntem fiii lui Dumnezeu. Căruia fie slava în veci. Amin.

* * *

In două cuvinte acum să așezăm și rezumăm chestiunea: *Mântuitorul nu a avut frați*—chestia dogmatică — iar *ceice se numesc «frați» ai săi sunt veri primari*, nepoți de frate ai bătrânului Iosif—chestiunea concordantă a textelor respective.

Și dacă ochiul pe care nu l-a smintit necredința privește atent la cele expuse până aici, ajunge a-și vedea o nedumerire, care a fost și la celce scrie aici, lămurită. Și mie mi se păreau ceva nepotriviți, care nu erau în stare să-mi zdrunciune credința, dar puteau fi o piatră umedă într'un zid. Eu în loc de a lăsa piatra umedă în zid, am adunat material bun, am căutat și am întrebat ingineri pricepuți și consumați în ale Scripturii și apoi am scos cărămida umedă și am reușit.

Cu ocazia scoaterii cărămizii umede, au mai căzut și altele care erau atinse de muzezeală, dar astăzi, nimeni nu va mai cunoaște în zid, locul de unde am scos cărămida. Și zidul este mai tare!

Și astfel în ceiace privește genealogia Mântuitorului se vede oglindirea V. T. cu nume, cu profeții, cu misticismul și obiceiurile sale. De aceia sfârșim și noi zicând cu fericitul Augustinus (Quaestiones in Pentateuchum liber II, 73): «In vetere Testamento Novum latet, in Novo Vetus patet».

Econ. I. C. BELDIE.

Directorul Seminarului «Sf. Andrei» din Galați.

CONSULTARE TEOLOGICĂ

Eșind în vara aceasta dela cea din urmă conferință a mea la cursurile de vară dela Mănăstirea Neamțului, o doamnă m'a întrebat cum trebuie să se zică în rugăciunea *Invierea lui Hristos*: «Numele tău numim» ori «cu numele tău ne numim»? că un preot din Iași i-a spus că nu trebuie zis *numele tău numim*, ci *cu numele tău ne numim*.

Dezlegarea trebuia să ne-o dea textul grecesc, de unde am tradus și noi. Căutând acolo, am găsit că trebuie zis *numele tău numim*, așa cum au tradus cei vechi, fiindcă așa e în grecește τὸ ὄνομα σου ὀνομάζομεν. Dacă ar fi fost *cu numele tău ne numim*, ar fi trebuit să fie în grecește: τῷ ὀνόματί σου ὀνομάζομεθα. Dar nu e așa. Deci rămânem la cele vechi.

Arhim. SCRIBAN.

CRONICA BISERICESCA

INTERNĂ

**Acte din vremea furării sfântului Dumitru
de către Bulgari****Mijlocirea Mitropolitului CONON la Mareșalul
Mackensen**

No. 168, 4/17 Februarie 1918.

Excelența Voastră,

Avem marea durere sufletească, de a Vă aduce la cunoștință, că astănoapte 17/4 ale curente, s'a jefuit Biserica Catedrală a Sfintei noastre Mitropolii, ridicându-se cu forța Sicriul cu Moaștele Sfântului cuvios Dumitru, dimpreună cu toate odoarele ce se aflau într'însul.

Faptul s'a întâmplat, că o trupă de ostași bine înarmați, prezentându-se aproape la orele 2 noaptea, și operând până către orele 3 — 4, mai întâi au înlăturat pe sergentul de serviciu din curte, ținându-l la o parte și, servindu-se de intrumente puternice, au forțat ambele uși ale Bisericii Catedrale, apoi au spart geamurile dela intrare, au năvălit spre altar, au ridicat cu forța prețiosul Sicriu cu Sfintele Moaște, cu tot ce se afla acolo; după care au plecat din Biserică cu toate cele jefuite, și s'au transportat cu totul la automobilul pe care-l aveau îndosiat și anume pregătit și plasat jos în dosul Mitropoliei, pe o stradă laterală și întunecoasă; și astfel automobilul a dispărut, încotro nu se știe.

Prin această nemai pomenită și nocturnă jefuire a Catedralei Sfintei noastre Mitropolii, s'a comis cel mai odios fapt de către un număr de până la 20 soldați (bănuiți Bulgari) înarmați, cari, după un plan anume pregătit, prădând Biserica, au lovit atât în interesul Bisericii noastre Ortodoxe, cât și în Credința și interesele Poporului Român, carele nu poate fi vinovat cu nimic.

Deci, Excelența Voastră, cu mare durere sufletească aducându-le acestea la Înalta-Vă cunoștință, și în credința că Biserica și Religiunea Ortodoxă sunt protejate prin toate Tratatetele dela Haga, etc. și cunoscând Înaltele sentimente ale Majestății Sale Împăratul Germaniei, Noi Vă rugăm stăruitor, ca să bine voșiți a ordona să se ia cele mai urgente măsuri, și să se oprească pe drum călătoria Sfintelor Moaște, oriunde vor fi, urmărindu-se toți ostașii vinovați, binevoind a dispune reînnapoierea Sicriului cu Sfintele Moaște și tot avutul lor, ca să stea nestrămutate în Catedrala Sfintei Mitropolii a Țării, Sfântul Dumitru fiind însuși Patronul Capitalei București.

Al Excelenței Voastre, cu tot dinadinsul rugător pentru interesele Bisericii noastre, dorindu-Vă de la Dumnezeu sănătatea și pacea așteptată de către toată lumea îndurerată.

(ss) KONON, Mitropolit Primat.

**Scrisoarea generalului bavarez Zach
către Prefectul județului Vlașca.**

Poșta militară Germană, 293. 19. 2. 1918.

*Comandantura județului Vlașca XI.***GENERAL ZACH***Comandantul județului.*

Poșta militară Germană. 293.

Personal.

Domnule Prefect Moldoveanu,

Moaștele Sf. Dumitru într'un sicriu mareț de argint, au fost furate de Bulgari dintr'o biserică din București, pentru a fi transportate cu un automobil în Bulgaria. Ajușgând la Călugăreni, au schimbat aici automobilul cu o mică căruță cu cai, pentru a șterge urmele lor.

Este meritul aghiotantului meu, d. Rhexfeld, că a descoperit acest schimb. Din ordinul meu, Rhexfeld a fost trimis într'un automobil cu soldați armați pe calea Bucureștilor, spre a oprii hoții.

În dreptul satului Daia, el a găsit căruța căutată, însoțită de soldați bulgari foarte armați. Rhexfeld a oprit transportul, care se da drept bagaj al unor ofițeri bulgari, arătându-le revolverul. Bulgarii s'au supus situațiunii. Rhexfeld a adus sicriul la Giurgiu și l-a depus la cartierul Generalului Zach, unde a fost păzit de un ofițer și soldați armați până la 19 Februarie, în care zi sicriul a fost dus cu automobilul, însoțit de o puternică gardă de soldați Germani înarmați la București.

După părerea mea, evenimentul merită să fie însemnat mai târziu în Istoria religioasă a României.

Vă rog a lua notă de meritele d-lui Rhexfeld.

Primiți, Domnule, salutările mele sincere.

(ss) ZACH

General al Bavariei și Comandant
al județului Vlașca XI

Scrisoarea a fost scrisă în franțuzește. Pe copia trimisă la Mitropolie, Prefectul Moldoveanu scrie cu data de 24 Februarie 1918: „Atest exactitatea acestei copii cu originalul depus la Ministerul de Interne”.

Adresa Ministerului de Interne către Sf. Mitropolie prin care comunică corespondența Generalului Zach.

Ministerul de Interne
DIRECȚIA SERVICIULUI ADMINISTRATIV

No. 3823, 2 Martie 1918.

Inalt Prea Sfinte,

Avem onoarea a Vă înainta o copie de pe scrisoarea ce D-l General Zach, comandantul militar al districtului Vlașca, a adresat D-lui Prefect al județului și prin care îi semnaleză meritele deosebite ale adjutantului D-sale D-l locotenent Rnefeldt în executarea ordinelor ce i-a dat pentru descoperirea reliquelor Sf. Dumitru, ce fuseseră ridicate într-o noapte din Biserica Mitropoliei de către Bulgari, rugându-vă să bine-voiți a dispune să se păstreze ca document în arhiva acelei Mitropolii.

Totdeodată Vă încunoștiințăm că, în numele populațiunii greco-ortodoxe din România, am adus mulțumiri, atât D-lui General Zach cât și D-lui locotenent Rnefeldt, pentru această faptă de o deosebită importanță.

p. Ministru, (ss) L. C. NICULESCU.

Director, (ss) N. Z. Goangă.

De acord cu trimiterea.
Administrațiunea militară în România.
Statul Major administrativ I. No. 3103.

Mulțămirea Mitropolitului CONON către Mareșalul Mackensen.

Excelența Voastră,

După nemărginita durere sufletească, care Ni s'a întâmplat în noaptea de 17 Februarie 1918, cu jefuirea Catedralei Sfintei noastre Mitropolii, de către o trupă de ostași necunoscuți, — de astădată Noi avem deosebita onoare de a aduce la cunoștința Excelenței Voastre, că prin bunătatea lui Dumnezeu și grație energiei și marelui spirit supraveghetor al Excelenței Voastre, toată întristarea Noastră Ni s'a întors spre mângâiere.

În acea noapte de tristă memorie istorică, fiind nevoit de a Vă ruga spre urmărirea și pedepsirea unor ostași bănuși a fi originari de peste Dunăre, mulțămim energicelor și înțeleptelor măsuri ale Excelenței Voastre, în unire cu autoritățile de Stat române din partea țării ocupate,—pe care autorități le prevenisem imediat,—jefuitorii de cele sfinte, bine urmăriți, au fost prinși la vreme.

Toată ziua de Duminică, populația Capitalei, foarte surprinsă de vestea rea ce se raspândise ca fulgerul, sute de mii au peregrinat la Sfânta Mitropolie cu întristare generală.

Noi, deasemenea, sguđuiți din toate părțile de durere, unită cu lacrimile poporului credincios, într-o tortură continuă am petrecut ziua de Duminică, ziua

de Luni și a treia zi Marți, în care timp a fost neîncetat mare pelerinaj la Catedrală, în curte și pe tot dealul și intrările la Sfânta Mitropolie, după cum s'a văzut de toată lumea. Dar tot în aceeași zi de Marți după amiază (la 19 Februarie curent), Onor. Prefectura Poliției București divizia administrativă, Ne-a comunicat vestea îmbucurătoare cum că: „Sicriul cu Moaștele Sfântului Dimitrie, întoarse din drumul spre Giurgiu, sosesc astăzi la orele 6 p.m. anume sub gardă militară, și vor fi predate în aceeași zi autorităților Bisericești și Civile românești din Capitală. Pentru care, cerându-Ni-se delegațiunea de onoare cu personalul bisericesc, ca să se afle în dreptul cimitirului Belu, drumul spre Giurgiu, la ora fixată; iar Noi delegând o comisiune specială dimpreună cu garda civică de onoare, Moaștele Sfântului Dimitrie cu racla sa, neatinse înlăuntru, au fost transportate la Mitropolie și așezate în Biserica Catedrală, anume la locul de unde zilele trecute, cu necinste au fost furate.

Cu această ocaziune, Noi comunicăm Excelenței Voastre, că jefuirea Catedralei noastre s'a încercat îndată după câteva zile dela săvârșirea pomenirii de 500 ani a Marelui Voevod Român „Mircea cel Bătrân“, vechiul și îndelung timp stăpânitorul Dobrogei Românești, dimpreună cu întinsele țărături ale Mării Negre, de pe când încă nu se știa nimic despre existența unei Bulgarii, care cu mult mai târziu era un mic pașalâc turcesc, și pentru eliberarea acesteia, înșiși Românii și-au vărsat prețiosul sânge în războiul dela 1877, de unde s'a născut Bulgaria actuală. Iar astăzi, după cum se vede din publicațiunile cunoscute, această tânără Bulgarie, manifestă veleități nedrepte de a ni se lua acest pământ strămoșesc.

Noi, privind dureros fapta ostașilor dovediți acum a fi de peste Dunăre, observăm că Dumnezeu, orbundule ochii și mintea, spre a nu vedea lucrurile adevărate și drumurile rătăcirii lor, nu le-a ajutat, ca să și săvârșească complect sacrilegiul încercat, ci s'au încurcat, putând fi prinși la Giurgiu și reînnapoiați, după cum primim raporturile necesare.

Fapta lor urâcioasă s'a terminat prin divulgarea și compromiterea tendințelor lor nedrepte și necinstite: deoarece astfel au fost expuși la vederea și critica lumii întregi, pentru însojirea ne mai pomenită în care au căzut câțiva ostași ai lor, cu jefuirea Catedralei Mitropoliei Țării Românești, uitând că la școalele acesteia toate generațiunile bulgărești dela 1860 încoace s'au adăpat, căpătându-și cultura necesară și pregătindu-se pentru conducerea eventuală a Țării lor; iar acuma, în loc de recunoștința datorită, ostașii lor au încercat de a răsplăti cu rău vechilor și prietenilor lor binefăcători.

Dreptatea Dumnezeiască privighează, și atât popoarele, cât și indivizii culpabili ajung să culeagă ceea ce au semănat.

Dobrogea este și trebuie veșnic să rămână absolut românească, după toate documentele și datele isto-

rice vechi și nouă bine constatate; iar megieșii de peste Dunăre, Noi credem că având și pe viitor ca și în timpul trecut, nevoie de bună vecinătatea noastră,—trebuie să se mulțamească cu cele două ieșiri la Mare, pe când România nu poate avea decât țăr-murile actuale, cu o singură eșire la Mare, prin stră-vechiul pământ românesc, începând de pe timpurile, când nu putea visa nimenea despre ceva bulgăresc.

Aceste drepte aprecieri, Noi suntem siliți de a le face acuma către Excelența Voastră, când s'a dovedit că ostași înarmați, în puterea nopții, au încercat prin fapte ca cele de mai sus arătate, să jefuiască bisericile noastre; care jefuiri s'au repetat nu numai la Catedrala noastră, dar și pe la alte biserici, — după cum Ni s'a raportat,—dealungul Dunărei pe teritoriul românesc.

Dumnezeu, în fine, binecuvântând tot concursul binevoitor al Excelenței Voastre, urmat și de Autoritățile de Stat Românești,—mângâind poporul plângător,—a făcut lucruri minunate, pe de o parte descoperind și compromițând pe autorii ne mai pomenitului furt de cele sfinte, iar pe de altă parte, înălțând prestigiul dreptelor noastre dorințe, prin darea pe față a jefuirii, de toată lumea dezaprobată, și prin readucerea Sfintelor Moaște și așezarea la locul lor, unde stau de sute de ani.

Primiți, Vă rugăm, Excelență, deosebitele Noastre omagii de mulțămire și recunoștință, pentru marele bine ce ați făcut Bisericii noastre și întregii populațiuni care Vă binecuvintează.

Nr. 186/21 Febr. 1918

Mitropolit Primat, KONON.

Trecerea Protopopului Dr. Ștefan Pop la Ortodoxie

Noi am pomenit despre trecerea Părintelui Protopop Dr. Ștefan Pop din Biserica Românească unită la Biserica Ortodoxă și chiar în Nr. trecut am avut o mică polemică despre acest punct cu foaia unită din Blaj *Unirea*. N'am dat însă amănuntele privitoare la această chestiune, care se găsesc în foile bisericesti ortodoxe de peste munți, și socotim de bine să le facem cunoscute și cititorilor noștri din România veche.

Cine este Dr. Ștefan Pop?

Este „unul dintre preoții de seamă ai bisericii unite“ (*Biserica și Școala Arad*, 4/17 Iunie 1923), paroh român unit în localitatea *Izvin* din eparhia unită a Lugojului, protopop onorific și asesor al Consistoriului unit de pe lângă eparhia unită numită. Aceasta însă numai până în ziua de Sf. Constantin și Elena din acest an, când Sf. Sa a trecut la Biserica Ortodoxă, slujind cea dintâi liturghie ortodoxă, împreună cu redactorul nostru Părintele Protopop Dr. Gh. Ciuhandu, asesor în Consistoriul din Arad și care fusese însărcinat anume să prezideze acest act.

Păr. Dr. St. Pop a învățat teologia în facultatea de teologie catolică din Budapesta, de unde a luat diploma de doctor în dreptul canonic. A studiat fără în-

cetare și toți care au scris cu prilejul trecerii sale la ortodoxie, povestesc despre râvna sa studioasă și cum s'au cunoscut unii cu alții prin biblioteci și că a avut legături intelectuale cu bărbați de ai noștri din Biserica Ortodoxă încă și mai înainte de trecerea sa la ortodoxie.

Studiile sale l-au dus la încredințarea că Biserica Ortodoxă este adevărata Biserică a lui Iisus Hristos, până când a ajuns să dea curs încredințării sale, cerând Prea Sfinției Sale Episcopului ortodox român Ioan din Arad să fie primit în sânul Bisericii Ortodoxe.

Iată propriile sale cuvinte în cererea înaintată episcopului nostru:

P. Sf. Sale

Domnului Ioan I. Papp episcop ort. român.

Arad

Subsemnatul de ani îndelungați mă ocup de studii teologice și mai ales de studii privitoare la istoria bisericii ortodoxe române. Aceste studii mi-au dat convingerea și m'au întărit în hotărârea să vă fac următoarea solemnă și irevocabilă mărturisire:

Cred cu toată puterea sufletului meu în învățătura bisericii ortodoxe răsăritene. Prin această credință neclătită mă mărturisesc a fi deslegat de orice legături cu biserica gr. catolică, din care am făcut parte până în momentul de față. În temeiul acestei profesii de credință mă mărturisesc a fi membru al clerului din eparhia ortodoxă română a Aradului, ne mai cunoscând asupra sufletului meu îndatoriri de trecere formală după legi de stat. Prin urmare cer P. Sf. Voastre ca din plenitudinea puterii spirituale-canonice să mă declarați de primit în clerul eparhial al P. S. Voastre.

Țin să mărturisesc cu aceeași solemnitate, că în măsura în care sunt convins despre puritatea adevărilor de credință ale bisericii ortodoxe, am și convingerea, că Biserica ortodoxă română a fost, este și va fi singura mântuitoare nu numai sufletească ci și națională pentru poporul românesc.

Arad, 1629 Mai 1923.

Înaintea noastră:

Dr. Teodor Botiș,
Emilian Căpitan.

Dr. ȘTEFAN POP,
protopop onorar și paroh fost
gr. cat.; iar de acum înainte ortodox
român în Izvin.

La acestea, P. S. Episcop al Aradului i-a răspuns:

Nr. 68. Pres. 1923.

M. On. Domn

Dr. Ștefan Pop, protopop onorar, paroh.

Izvin

Mărturisirea credinței ortodoxe ce Ni-ai făcut-o Sfinția Ta în scris, am luat-o la cunoștință în temeiul puterii Noastre spirituale-canonice, ca episcop eparhial.

Cu aceeași putere Te primim în clerul eparhial al diecezei Noastre, cu atât mai bucuroși, cu cât Ni sunt cunoscute străduințele de mulți ani ale Sf. Tale, când ai scris lucruri de interes pentru istoria bisericii ortodoxe române, și mai cu seamă cu privire la trecutul diecezei Noastre.

În privința aplicării Sf. Tale se vor lua măsuri din Consistor.

Insoțim primirea Sf. Tale în clerul nostru, de binecuvântarea Noastră arhierescă.

Arad, 16/29 Mai 1923.

IOAN I. PAPP m. p.

Episcop

Iată acum ce a scris Păr. St. Pop și fostului său cap bisericesc, episcopul unit al Lugojului:

Ilustrității Sale Domnului

Dr. Alexandru Nicolescu episcop gr. cat. român.
Lugoj

Primind în ziua de 28 Mai ordinul cu Nr. 1150 și spre a nu vă da un răspuns, care nu ar fi în concordanță cu credințele mele, m'am prezentat în ziua de 29 Mai a. e. la Preasfințitul Episcop ortodox al Aradului, căruia i-am făcut mărturisirea de credință ort. orientală, cerându-i să mă primească în clerul eparhiei, ceea ce s'a și făcut.

Cu aceste împărtășiri aș putea considera chestiunea raporturilor mele de rezolvită, dacă nu aș mai avea de spus și un alt cavânt dictat din adâncul sufletului meu.

Am eșit din sânul bisericii gr. cat. nu din vreun resentiment personal, și mai puțin pentru vreo supărare cu Preasfinția-Voastră, care mi-ați dovedit o atitudine cu adevărat creștinească chiar și atunci când mă întrebăseți despre anumite svonuri cu privire la felul modestei mele activități literare, care nu ar fi fost întru toate conformă cu concepția zisă catolică. Această prea creștinească atitudine a Ilustrității Voastre am săpat-o adânc în sufletul meu și ea mă va obliga pururea să Vă păstrez un sincer sentiment de grațitudine.

Dar spre a nu Vă supăra, poate, prin lungimea vorbii mele, țin să Vi-o declar solemn: Motivele trecerii mele le-am scos din studiile mele îndelungate, cari mi-au dat convingerea despre puritatea credinței ortodoxe orientale și cari m'au întărit și în cealaltă convingere a sufletului meu românesc, că Biserica ortodoxă orientală este mama bună a neamului românesc; astfel viitorul acestui neam, constituit în stat național îl văd asigurat pentru veacuri numai în cadrele Bisericii sale naționale, neatârnată de niciun fel de legături și interese străine din afară.

Am dorit și doresc deci că, după sbuciumul celor din urmă ani de frământare sufletească, zilele bătrânețelor ce mi se vor hărăzi dela bunul Dumnezeu la vârsta mea de peste 57 de ani, să le petrec cu cuget creștinesc și românesc împăcat, nefiind muncit de nici un gând lumesc și continuând a rămânea și pe mai departe același umil preot de sate, în buna tovarășie a cărților și studiilor mele.

Primiți, Ilustrisime Domnule Episcop, asigurarea respectului personal, pe care ca preot îl voi păstra pururea și față de persoana arhierescă a Ilustrității Voastre.

Izvin, la 2 Iunie 1923.

Pleat serv:
Dr. Ștefan Pop

Aceste documente sunt foarte însemnate, pentru că ele ne fac dovada liniștei sufletești a Părintelui Dr. Șt. Pop. Pasul său a fost poruncit de convingerile sale și nu de vreo nemulțămire personală pe care ar fi avut-o în Biserica unită,

cum se întâmplă uneori în asemenea cazuri, și e foarte frumos că Păr. Pop pleacă cu rămas bun și cu cuvinte de respect oătre fostul său episcop.

Dar tocmai aceasta dă mai multă tărie și însemnătate pasului său, că l-a făcut cu socoteală, fără mânie și cu duh liniștit. Revista *Biserica și Școala* din Arad scrie despre Sf. Sa: „Părintele Protopop Dr. Ștefan Pop, un fecund scrutatător al adevărilor istorice și dogmatice, ascultând glasul conștiinței, împreună cu poporul său, a mers pe drumul binecuvântat de Dumnezeu, care duce la Sf. altar al bisericii noastre străbune. Să fii binecuvântat luminosul sol, al unor vremuri fericite, când poporul românesc va avea o singură credință, sfânta și curată credință ortodoxă a strămoșilor noștri, care nu e făcută, ci este născută deodată cu sufletul neamului românesc”.

Noi felicităm pe Păr. Dr. Ștefan Pop că a avut curajul convingerilor sale și-i urăm ca pasul său să fie începutul oel bun și sănătos care să șteargă dihonnia din sânul neamului românesc.

100 de ani dela moartea lui Gheorghe Lazăr

Ziua de 30 Septembrie a. c. a fost pentru poporul românesc una din acelea care scutură cu simțiri înalte întreaga ființă a unui neam. A fost ziua în care s'a sărbătorit cu pietate împlinirea a 100 de ani dela moartea vrednicului învățător al poporului românesc în București *Gheorghe Lazăr*.

Când pentru mulți din Românii care n'au putut umbla prin școli cuvintele de *Gheorghe Lazăr* nu sunt decât un nume, prin sărbătorirea aceasta s'a adus la cunoștința până și a celui mai însemnat cititor român cine a fost Gheorghe Lazăr și i s'a spus cu câte greutate au fost împreunate cele dintâi începuturi, acum 100 de ani, de a învăța carte românească. Numele neuitatului învățător al României a fost strigat pe toate aripile vânturilor, pentru că și cel din urmă Român să prețuiască vremurile de slobozenie de acum și învățarea de carte, izvodită odată cu așa mici mijloace și cu atâtea greutate.

Dacă Gheorghe Lazăr a fost necăjit și neajutat în vremea sa și nu a putut face tot ce ar fi putut, cărmuirea românească de azi a ținut ca, măcar după moarte, să facă dreptate bărbatului care, la vremea sa, n'a fost băgat în seamă după cum se cuvenea... veșnica poveste tristă a omenirii, că nu-și cunoaște oamenii cât trăiesc și-și aduce aminte de ei abia după ce au murit!..

Cărmuirea românească, în frunte cu Moștenitorul domniei românești și cu trei miniștri, a ținut să cinstască după cuviință amintirea vrednicului bărbat, care, acum mai bine de 100 ani, a adus învățătura cea de trebuință în această capitală, care pe atunci era numai a Munteniei, și era să fie apoi a amânduror Principatelor și a României întregi din ziua de azi.

În ziua de 30 Septembrie a. c. s'a făcut în Avrig peste munți marea pomenire a lui Gheorghe Lazăr, acolo unde, dela 1823, se odihnește trupul lui harnic și obosit.

Slujba a fost săvârșită cu toată strălucirea de însuși. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* dela Sibiu, însoțit de Prea Sfințiții Episcopi *Roman* dela *Oradea-Mare* și *Nicolae* dela *Cluj*. S'au rostit cuvântări mișcătoare, în amintirea neprețuitului bărbat, pe care numai blăstămul acestei omeniri, de a nu-și prețui oamenii ei, a făcut-o să nu-l prețuiască tocmai atunci când trebuia mai mult prețuit și sprijinit. Cuvântările au fost mișcătoare și, socotindu-le pe toate, vedem faptul însemnat că mari și însemnate așezăminte de învățatură au ținut să cinstească prin cuvinte pioase amintirea lui Gheorghe Lazăr tocmai la locul odihnei sale.

A vorbit mai întâi I. P. S. Mitropolitul *Nicolae*, după aceia A. S. R. Principele *Carol*. Vlăstarul regesc al țării noastre a spus despre Gheorghe Lazăr: „Cu studiile ce le-a făcut, putea să devie om bogat, să ducă o viață tihnită, cu toate că nu se înțelesese cu mai marii săi. Dar el a fost din sămânța luptătorilor fără odihnă și al adâncilor iubitori de neam“.

După aceia a vorbit Canonicele Dr. *Marcu* dela Blaj în numele Bisericii unite, deși organele Bisericii unite, pe altă cale, au căutat să spuie că meritul lui Gheorghe Lazăr este al școalelor catolice unde acesta a învățat¹⁾. Apoi a vorbit d. Ministru Dr. *C. Angelescu*, în numele guvernului; Ministru *Moșoiu*, în numele Transilvaniei; Ministru *Cozma*, în numele Banatului; d. Gh. *Bogdan-Duică*, în numele Academiei Române; d. *Traian Lalescu*, în numele universității din București; D. *Vasile Goldiș*, în numele așezământului de învățatură *Astra* de peste munți; d. *V. Bogrea*, în numele universității din Cluj, de *Ștefan Ioan*, în numele Ateneului Român din București, d. *Radu Budișteanu*, în numele studențimii românești.

Dar n'ar fi fost tot ce trebuia făcut, dacă serbarea s'ar fi făcut numai la Avrig. Trebuia ca toate ținuturile românești să răsune de pomenirea numelui lui Gheorghe Lazăr. De aceia serbarea s'a făcut în toată țara, făcându-se slujbe de pioasă amintire și rostindu-se cuvântări însuflețite cu acest prilej. În celece urmează dăm cuvântarea rostită în Mitropolia din București de Înalt Prea Sf. Sa Mitropolitul Primat al României D. D. Dr. **Miron**.

*Domnilor Miniștri,
Iubiți credincioși,
Iubiți elevi,*

Viața și activitatea lui George Lazăr, marelui dascăl al românismului, încă n'a fost studiată în amănunte, pe baza de documente contemporane, pe care abia acum ie adună și pregătesc spre editare câțiva harnici scriitori. Numai după cunoașterea lor ne vom putea forma icoana definitivă a personalității sale.

Un fapt este însă de peacum neîndoelnic: Lazăr a fost mai mult o fire de proroc, inspirat și convins, oare n'a prea scris, dar al cărni cuvânt, îndrăzneț și hotărât, a răscolit,

însuflețit și cucerit sufletele, croind căi nouă, ceea ce era prea firesc să-i succedă, dat fiind că propăvăduirile lui erau cuvintele redeșteptării noastre naționale față de străinii ne-suferiți, cari ne-au fost năpăstuit poporul și așezămintele lui, întunecând sufletul Românului în propria sa țară.

Deși a învățat în școalele străine din Ardealul, care pe atunci era mare principat supus împăratului Austriei (8 ani în Cluj) și teologia în Viena (1806—1811), totuși sufletul lui era plin de simpatie pentru țările latine, pentru cultura latină, fiind convins că numai duhul ei poate primeni și înviora întreagă viața noastră sufletească. El era entusiasm de marele Napoleon, dușmanul Austriei.

Tocmai aceste sentimente i-au devenit fatale, căci la 9 Iunie 1815 ținându-se ceva întrunire în grădina-restaurant „Flora“, care era proprietatea eparhiei noastre din Sibiu, George Lazăr, preamări într'un discurs pe Napoleon și geniul latinității și bău în sănătatea lui Napoleon, care se întorcea în triumf din insula Elba spre Paris. Cum Lazăr era dascăl a cursul preoțesc de 6 luni — înființat în 1812 în Sibiu și pentru care era pregătit anume, — Cancelaria „aulică“ l-a destituit la 15 Septembrie 1815 și a ajuns sub privighere polițienească. Un suflet „revoluționar“ ca al lui Lazăr, n'a putut suporta aceasta, mai ales că pentru firea lui neastâmpărată întase de mult în relații aspre cu episcopul său Vasile Moga. — desigur strâmtorat și el de autoritățile Statului, cari nu puteau admite îndrumări de felul celor date de Lazăr.

Astfel fugi în „țară“, unde mai întâi dăde lectii în limba românească în familia Bărcănescu.

În viața de atunci, cu totul grecoizată, pasul lui Lazăr era o revelație. Dulceața graiului național, isgonit la țară, și căldura lui, aprinsese în sufletul boierilor cu simț național, — deși latent, — de cari totdeauna am avut, puternice nădejdi de lepădare a hainelor grecești.

Glasul lui a știut să câștige aderenți și să producă un curent, care să determine pe Vodă, — pe atunci grecul Ioan Caragea — și pe mitropolitul grec Nectarie, care era președintele Eforiei școlare, a admite deschiderea la 1818 a unei școli *superioare naționale*, în care studiile să fie predate în limba română.

În această „Academie“ națională, și-a ajuns activitatea lui Lazăr culmea, devenind un fel de descălecător Cultural.

În întunecimea produsă de stăpânirea fanariotă, de școalele grecești, de o pătură suprapusă de intelectuali greci sau grecizați, cu obiceiuri levantine, George Lazăr și școala sa a aprins farul luminei naționale, a cărei farmec, repede l-a simțit mulțime de tineri Români, ucenici ai lui Lazăr. Streinii, Grecii se alarmează, Ieromonahul Macarie, cântărețul, care povestește greutatea începutului școlii naționale în București, spune: „că Grecii care dețineau puterea, au dus pe profesori pe la divanuri, i-au hulit în lume, au lipit pe zidurile școlii versuri batjocoritoare...“ dar văpaia conștiinței naționale, odată aprinsă, s'a lățit cu elementare forțe.

Puterea cuvântului lui G. Lazăr și a sentimentelor sale românești se învederează din entuziasmul, cu care *Eliade Rădulescu* și alți ucenici ai lui îi păstrează și cinstesc amintirea și-i propăvăduiesc ideile.

¹⁾ E vorba de chestiunea Ioan Georgescu-Dr. Suci, de care vom vorbi și noi ca de altă ispravă urâtă a uniților.

Este caracteristic pentru modul de gândire al lui George Lazăr, discursul pregătit de el, dar rostit de altul, în această mitropolie la înscăunarea mitropolitului român al Țării Românești *Dionisie Lupu*, în anul 1819. Iată miezul lui: Arătând gloria strămoșilor Romani și nemernicia strănepoților Români continuă: „Când s'ar ridica duhul din țărâna acelor și ar privi peste strănepoții marelui Cezar, slăvitului Aureliu și al înaltului Traian, oare în ziua de astăzi mai cunoaște-i-ar? Negreșit, i-ar căta în palaturile cele mai împărătești și i-ar afla în vizuinile și bordeile acele mai proaste și încenușate; i-ar cănta în scaunele puterii și i-ar afla amărâți sub jugul prostimei. I-ar căuta proslăviți și luminați și cum i-ar afla? Rupți, goli și asemănați dobitoacelor, de tot căzuți în prăpastia bine gătită spre slujba vrăjmașilor străini, *a răpitorilor casei părintești*.

Ajungă lacrimile patriei; vremea ieste acuma să se ridice din țărână semințele căzute și să aștepte dreaptă izbăvire.

Aducerea aminte de mărirea strămoșească cere mântuire căzuților săi strănepoți“.

Spre a încuraja pe noul mitropolit, totdeodată președinte al Eforiei școlare și pe colaboratorii lui, încă strămtorați de protipendada grecească, astfel îl ambiționează: „Înălțarea Prea Sfinției Tale nu este decât una pronie dumnezească, care — făcându-i-se mai pe urmă milă și de acest neam căzut, — a rupt aice blestemul lui și prin ridicarea dreptei. Prea Sfinției Tale, va să pună acum stavilă întunecimii... *Calcă, Prea Sfințite Părinte, pe poteca, care cu braț voinicesc și cu duh românesc — spre mai mare mirare a neamului — o ai deschis. Intinde fără sfială și pasul spre descoperirea brazdei strămoșești. Aici frica nu mai are loc, sfiala zace moartă la pământ. Pronia lucrează și noi toți cu bucurie îți urmăm*“... Noi, fiii duhovnicești, îți binecuvântăm toiagul păstoriei, ca să ne fi nouă spre vecinică mângâiere, că nu-ți vor fi cu noi ostenele în zadar“...

Din sufletul ucenicilor lui Lazăr, trimiși de eforie în Apusul latin, la Pisa și Paris, — se desprinde acelaș duh îndrăzneț de repeșteptare pe toată linia a poporului Român.

Așa, călugărul Eufrosin Poteca scrie astfel boierilor în o scrisoare adresată mitropolitului: „Voiți voi cu adevărat să scoateți pe norodul Valahiei dintru întunerecul neștiinței? Cinstiți preoția... și încă să așezați și o leafă cuviincioasă la toți preoții cei ce vor putea să învețe copii în toate satele, ca să învețe și cei cu totul neînvățați, spre a se face vrednici de această leafă, căci — până când preoții vor rămânea în starea, în care se află, norodul nu este cu putință să se lumineze? Preoții sunt sarea și lumina norodului; apoi când ei vor fi nesărați și întunecați, norodul cum va fi? Voiți voi să vă faceți cu adevărat oameni mari și fericiți? Isgoniți nedreptatea din Valahia. Adunați-vă cu toții în Sfânta Mitropolie, faceți întâi o rugăciune către Dumnezeu, ca să primiți iertare de păcatele trecute și apoi faceți o lege politicească, care să hotărască dăjdiile de amu înainte asupra veniturilor fieștecărui *fără deosebire* dela divăniți până la plugari și hrănitorii de dobitoace. Și așa, fără a sărăci cineva de tot, se va aduna lesne cu ce plăti toate cheltuielile statului. Iară în cea mai de pe urmă,

voiți voi să fiți creștini cu adevărat? Slobosiți robii creștini ce țineți, căci — fiind voi creștini — nu vi se cade să țineți robi creștini, căci între noi creștinii nu este rob și slobod, ci toți suntem *una* întru Hristos Isus, Domnul nostru“... (Paris, 15 Septembrie 1824).

O altă scrisoare către aceiași, cu sfaturi și idei asemănătoare, o încheie astfel: „Atuncea veți arăta la toată lumea, cât pot Românii, strănepoții Romanilor, luminați cu adevărul și lucrând dreptatea“ (1825).

Și din scurtele mele expuneri se vede, cum școala lui George Lazăr n'a deschis numai izvorul, din care s'a dezvoltat puternicul flux al culturii noastre naționale pe fondul culturii și originii noastre latine, glorificate de cronicarul Miron Costin, ci îndemnul lui și ale ucenicilor săi ating momente sociale și politice, chemate *a reforma întreaga viața țării în direcție națională*. Școala lui a produs roade strălucite, în cât merită atributul de *Apostol al redeșteptării noastre naționale*.

Munca școlii lui Lazăr, pe cât de îndrăzneată, pe atât de firească, a pregătit de sigur terenul pentru mișcarea lui Tudor Vladimirescu și a curățit și alimentat atmosfera, care ne-a scăpat de domnitorul grec, de mitropolitul grec, de limba grecească și de toate străinismele, cari ne înficiașe sufletul românesc.

Scapă-ne, Doamne, și de apucăturile levantine și de corupția și obiceiurile balcanice ce își mai ridică pe ici colea capul.

Sărbătorind amintirea lui George Lazăr, noi dăm astăzi țării trei învățăminte prețioase:

1. Fiind George Lazăr fiu de țaran, a învățat școli înalte cu ajutorul bisericii, având bursă din fondul eparhiei Sibiului, a ajuns profesor de seminar preoțesc, arhidiacon al Bisericii ortodoxe; a fost ajutat în București la școală de profesori-preoți; clădirea bisericii dela Sf. Sava i a adăpostit școala națională. A avut bune legături cu această Sfântă Mitropolie și cu Chiriarhul ei, acum Român. Călugărul Eufrosin Poteca, mai târziu arhimandrit-egumen la o modestă mănăstire, i-a fost un îndrăzeț și luminat ucenic.

Toate aceste momente dovedesc, *ce parte însemnată a avut biserica noastră la întemeierea învățământului național și prin aceasta la regenerarea neamului românesc și la deschiderea căilor, cari ne-au adus la progresul de azi*.

Deci, slăviți cărmuitori ai țării de azi și de mâine și iubită țară, sprijiniți această biserică, ca să ajungă la vechia-i strălucire, căci mari sunt binefacerile, ce le poate revărsa și în viitor asupra poporului Român.

2. Preoți și dascăli, profesori și dirigători, medici și toți fruntașii țării, slujiți cu cinste și zel înfocat și munciți cu drag la ridicarea poporului dela țară, căci acesă suflete și prețioase energii cuprinde neseatul lui izvor.

3. Iară cu toții să păstrăm, să sporim și generalizăm moștenirea lui George Lazăr și a nemuritorilor lui *acelii* și urmași, spre slava amintirii lor și spre înălțarea și întărirea țării românești și a poporului ei.

CUVANTAREA

I. P. S. Mitropolitul Primat D. D. Dr. MIRON la deschiderea facultăților de medicină și farmacie din București, la 16 Oct. 1923.

Domnilor Profesori, Iubită Tinerime!

Din considerare la frământările, ce le observăm de 2 ani încoace în sânul tineretului nostru universitar de pretutindenea, folosesc acest privilegiu binevenit, spre a da câteva povețe părintești, mai întâi tinerilor universitari dela toate școalele noastre superioare și apoi celor dela facultățile de medicină și farmacie.

Noi — cei mai în vârstă — ne mai înviorăm decâteori avem prilejul a petrece câteva clipe în mijlocul tineretului nostru universitar, nădejdea noastră de mâine, căruia îi încredințăm moștenirea sufletească, spre a păstra și vecinici din generație'n generație tot ce poate fi de folos pentru alimentarea sufletului și întărirea vieții românești din viitor.

Iubirea părintească, ce-o am față de tinerimea universitară ca și întreagă țară, mă îndeamnă, ca tocmai în aceste zile să repet adevărul, că — înfăptuind generațiile trecute și cea de azi unitatea politică a neamului românesc — n'au putut încă pune *crucea* în vârful clădirii lor; ei opera lor, pentru care și-au asigurat recunoștința viitorimii, — trebuie terminată și desăvârșită *de aci înainte*, prin consolidarea internă a țării pe temelii naționale și creștinești, așezate de părinții noștri.

Pentru această închiegare internă se cere *ridicarea nivelului cultural al țării întregi, ceea ce va pune capăt multor rele de azi.*

Se cere desvoltarea unei intensive culturi românești, care să devie tot mai luminoasă, încât să atingă și să încălzească toate straturile poporului și cetățenilor, până acuma în multe părți lipsiți prin vitregitatea timpurilor de binefacerile și foloasele ei.

În năzuințele noastre spre culmile acestei culturi proprii, trebuie să ferim această cultură cu îngrijire vigilentă de toate influențele străinismului, care ar putea o corci și lipsi de curățenia ei genuină. Această cultură proprie a sufletului românesc este singurul ciment indisolubil, care ne poate închiega neamul și țara; și fără ea ni se periclitează viitorul.

Tinerimea universitară a unui popor conștient, nu e de capul ei, ci, oălăuzită de fireștii ei părinți și îndrumători, trebuie să *pășească înainte*, cu încredere, ținând sus stindardul acestor vitale năzuințe.

Inchiegarea țării cere imperios întronare pe toată linia a unei *munci cinstite și succesive naționalizare* — nu de formă — ci în fond — a tuturor ramificațiunilor de viață obștească, în deosebi și a industriei și comerțului. În aceste direcțiuni trebuie să fim și suntem cu deplină și egală considerație față de toți fiii legali ai țării, oricare ar fi naționalitatea și credința lor.

Dar suntem datori a ne apăra cu toată hotărârea — după cuvântul lui Mircea cel bătrân — „nevoile și neamul“ și toate bogățiile lui de toate acele elemente venetice, cari — profitând de zăpăceala războiului și a urmărilor lui — s'au scurs de pretutindenea în țară la noi, și — atrași de bo-

gățiile ei, — au început a ne exploata și a alimenta o corupție îngrijitoare, amenințând a pune mâna pe belșugul țării, a ne periclita economia națională și cu timpul și însăși viața românească a țării. Față de asemenea venetici de prin toate țările nu putem avea niciun obligament, nici internațional, nici de alt ordin. Fiecare țară să-și susție pe ai săi.

Firea energică a tineretului în neastâmpărul ei n'are răbdarea a aștepta rezultatele unei evoluții mai încete și sigure întru ajungerea scopului, cel are toată țara.

Dară — Iubită tinerime — eu care vă iubesc din toată inima, vă sfătuiesc să nu vă lăsați ademeniți de mijloace extreme; domoliți temperamentul celor mai neastâmpărați dintre voi; înarmați-vă cu virtutea creștinească a răbdării, căci — vorba scripturii — „cine rabdă până la urmă, acela se va mântui“. Atmosfera enervantă, care ne-a rămas pe urma războiului, nu admite a te juca cu focul, căci începutul unei mișcări extreme poți să-l prevezi; din el nu știi ce se poate desvolta.

Poporul nostru nu-i iertat să se preteze la lucruri, ce nu cad în firea lui. Asasinatele nu sunt în deprinderile neamului românesc.

Toți fruntașii țării doresc de sigur binele ei; doară ei au condus în grele zile poporul, ca să poată crea România de azi. Ei cu generația lor au înfăptuit cea mai măreață faptă din istoria neamului. Ei și-au făcut astfel datorința în chip splendid, — încât generația tânără n'are dreptul a pretinde totul dela conducătorii de azi ai tuturor partidelor politice, căci consolidarea țării — în împrejurările grele ale timpului — cere vreme îndelungată; ei tineretul țării să fie bucuros, că îi rămâne și lui și viitorimii, câmp vast de activitate și de a câștiga merite pentru patrie.

În vederea acestei patriotice munci Voi, Iubită tinerime, trebuie mai presus de toate nu să întrerupeți școala, ci să Vă puneți pe muncă serioasă; să sorbiți toate cunoștințele necesare din gura profesorilor Voștri, pe care setea Voastră și sporul Vostru, îi va întepi la zel îndoit.

Astfel numai vom avea în un șir de ani o armată întreagă de tineri bine pregătiți în toți ramii de activitate publică și vom putea birui concurența ori din ce parte ne-ar veni.

În deosebi și Voi, cei dela facultatea de medicină și farmacie, stați în fața unor probleme serioase, cari așteaptă pretutindenea ajutorul doftorilor nu numai înarmați cu te-meinice cunoștințe de buni specialiști, ci și cu zel apostolesc de a ridica neamul, din care au ieșit. Malaria, oftica, sifilisul și alte plage rod la rădăcina neamului. Copiii ne pier cu zile din lipsă de îngrijire pricepută. Cunoștințele de igienă sunt la poporul nostru minimale. Cuvântul „aier“ nu există în vocabularul poporului, deci nici de „aierisire“ nu poate fi vorba. Hrana lui lasă mult de dorit. În țara, care după ținutul râului Missisipi are cel mai excelent grâu, există locuri, unde țărăncele nu știu face pâne de grâu.

Deci, la muncă intețită, Iubită tinerime, ca să puteți intra cât mai curând în ogorul regenerării neamului și din punctul de vedere al sănătății publice, din care va isvorî și o minte sănătoasă, energie și voie de lucru pe alte țărâmur.

Și, ori cât de experimentală ar fi ocupațiunea Voastră în școală și laboratorii, nu Vă întoarceți privirea nici dinspre idealurile și credințele, a căror adevăr nu poate fi documentat prin experiențe de laborator, prin legi de chimie sau prin formule matematice.

Rămâneți credincioși și buni creștini cum ați învățat în casa părintească și veți deveni cu atât mai buni medici. Porunca creștină a iubirii deaproapelui va spori conștiințiozitatea în slujba Voastră samaritană și umanitară de mai târziu.

Nu uitați, că marele Pasteur a cărui viață și operă ne-o arătați azi în film separat, a fost unul din cei mai buni creștini. Știința adevărată nu îndepărtează pe om de Dumnezeu, ci-l apropie.

În anul 1864 s'au împlinit 500 de ani dela înființarea Universității dela Viena. La sărbătoarea acestei aniversări a ținut rectorul magnific IOSIF HIRTL, vestitul medic și anatom, o clasică disertație despre „*Vederile materialistice ale timpului*”. Ea cuprinde pasagii și adevăruri pe cari trebuie să le cunoască toți medicii — căci ele sprijinesc cu multă tărie silințele lor.

Iată ce zice la un loc:

„Increderea, speranța, sprijinesc activitatea medicului la însănătoșire, și câte cazuri nu sunt unde — isprăvindu-se cu arta și știința omenească — a ajutat credința și a făcut minuni de vindecare. Credința ajută pretutindenea, unde genușchile omului cu venerațiune se închină unei ființe superioare”.

Iară la alt loc se întreabă astfel:

„Oare dorința existenței viitoare, care este atât de generală, încât nu se poate nega, să ne fie dată numai spre chinuirea noastră? În fața acestei întrebări stă știința la marginea puterii sale; tace și cel mai ager spirit de scrutare. Aici intră credința în drepturile sale sfinte, — credința —, pe care știința n'o poate nici dovedi, dar nici nimici. Aruncați credința dela Voi și această sinucidere a sufletelor Voastre va face din superba cunună a făpturilor — din om — un simplu preparat de anatomie încă nesectionat, o grămadă de gunoi pentru ogoare.

„Omul nu va mai fi alta, decât cel dintâi animal sugător; dară ceva mai nefericit, decât toate celelalte sugătoare, mai având să știe a suferi fără mângâiere, să se vaite fără vreo rază de mântuire, să desmereze și să moară fără nicio nădejde”.

Deci credința este de absolută necesitate și'n activitatea medicilor. Și cu drept cuvânt zice un vestit chirurg: „Medicul operează și Dumnezeu este cel ce vindecă”.

Cu aceste cuvinte și sfaturi părintești, binecuvintez munca, ce se va desfășura acum și'n viitor în aceste înalte școli, dorind să fie spre întărirea neamului și a țării.

Îndată ce fruntașii urmează mulțimile, în loc de a le cârmui, decăderea e aproape. Această lege a istoriei n'a cunoscut excepțiune.

GUSTAVE LE BON
în la *Vie des Vêrités*.

O Mare Serbare a Ortodoxiei Românești

Punerea petrei de temelie a catedralei Clujului

După marea sărbătoare românească și bisericească pentru pomenirea Mitropolitului Andrei Șaguna și după mișcătoarea pomenire dela mormântul lui Gheorghe Lazăr, plaiurile românești de peste munți au răsunat din nou de glasurile altei sărbători însemnate, care a fost punerea petrei de temelie a Catedralei Clujului.

Ridicarea unei catedrale a fost silința dintru început a noului episcop P. S. *Nicolae* al Clujului, care, chiar dela venirea sa ca arhimandrit în capul din nou statornicitei eparhii a lui Ștefan cel Mare, s'a pus pe lucru pentru a ridica o falnică biserică episcopală românească. Și fiindcă începutul e cel mai greu, Prea Sf. Sa, s'a apucat să puie mai întâi peatra de temelie, urmând ca să meargă înainte strângerea mijloacelor pentru ridicarea bisericii.

O asemenea sărbătoare însă nu se putea desfășura în niște hotare înguste. Insuși Moștenitorul Tronului și guvernul au ținut să dea toată însemnătatea acestei serbări.

În ziua de 7 Octombrie a. c., Duminică, soseau în Cluj dimineața A. S. R. Principele *Carol*, I. P. S. S. Mitropolitul *Pimen* al Moldovei, Primul ministru, d. I. I. C. *Brătianu* și d-nii miniștri *C. Banu*, *Traian Moșoiu*, *Ioan Florescu* și *A. Cozma*.

În timpul acesta, la biserica ortodoxă din str. Petru se slujea Sf. Liturghie de P. S. S. Episcopul *Nichita* al Argeșului, iar la vremea chinonicului a predicat Prea S. Sa Episcopul *Roman* dela Oradea-Mare, făcând o asemănare între jertfele din poveste dela zidirea catedralei Argeșului și jertfele cheltuite de Români în războiul popoarelor, prin care se face cu puțință ridicarea unei catedrale românești în cetatea Clujului.

Înalții oaspeți sosiți la gară, s'au întocmit într'un șir lung de automobile și trăsuri, care și-a luat drumul spre piața Cuza-Vodă, unde avea să se ridice noua catedrală. Ceilalți oaspeți, care se atlau în biserică, s'au orânduit deasemenea într'un șir care a sosit la acelaș loc.

Aci, slujba sfințirii a fost săvârșită de I. P. S. Mitropolit *Nicolae* dela Sibiu, sosit în Cluj mai nainte, și de ceilalți ierarhi, afară de Mitropolitul Moldovei, care a stat între cei de față. După săvârșirea slujbei și sfințirea petrei de temelie, cel întâi a început a grăi Prea Sfințitul *Nicolae* al Clujului, care a fost urzitorul acestei serbări. Prea Sf. Sa a spus că ceiace Mitropolitul Andrei Șaguna a simțit de mult ca o trebuință: a avea o biserică românească și un cuib de viață bisericească în însăși inima Transilvaniei, dar ceiace el n'a putut face atunci din pricina piedecilor, aceia suntem fericiți de a putea face acum în Cluj.

Apoi a început a grăi A. S. R. Principele *Carol* care și-a luat ca miez al grăirii sale cuvintele Psalmului: *Mare ești Doamne și minunate sunt lucrurile Tale*. „Iată vorbele, a zis, pe care le cred cele mai potrivite pentru a caracteriza această serbare. Astăzi vedem visul

Cuvântarea dela Cluj

I. P. S. Mitropolit PIMEN al Moldovei

Alteță Regală,

I. P. S. Mitropolit al Ardealului,

Domnule Președinte al Consiliului de Miniștrii,
Onorați și buni creștini,

strămoșesc îndeplinit, un vis de mai bine de 400 de ani. Prin clădirea bisericii episcopale din Cluj, nu trebuie să vedem numai o clădire bisericască, ci trebuie să vedem în ea, mai pre sus de toate, un simbol, — un simbol curat românesc.

„Precum în vremurile strămoșești, voievozii noștri însemnau prin pietrele bisericilor, izbânzile asupra dușmanului, așa și noi prin biserică aceasta însemnăm punctul final al victoriei noastre, punct înălțător de inimi.

„Intemeind azi o biserică, arătăm că misiunea României este o misiune de pace, căci cine întemeiază o biserică nu poate avea alt gând decât gândul Aceleia care a întemeiat credința noastră“.

După Principele Moștenitor a vorbit I. P. S. S. Mitropolitul Nicolae de peste munți, care a spus că „Biserica noastră ortodoxă a îndurat dealungul veacurilor aceeași soartă grea cași a credincioșilor ei, și bucuria ei de azi trebuie de asemenea să fie împărtășită de toți credincioșii ei. Orice altar se ridică pe pământul scump al țării noastre, întărește neamul nostru, patria noastră, tronul nostru.

«Cu ocazia punerii pietrei fundamentale a catedralei din această eparhie, s'au adunat aci Alteța Sa, guvernul țării noastre, episcopii din toate părțile, întreg clerul și poporul credincios, fiindcă biserica a fost acel așezământ prin care Dumnezeu a ocrotit sufletul neamului nostru, și scest suflet a fost unul și același, dincolo și dincoace de Carpați. Și de aci încolo, biserica noastră va trebui să lucreze cu aceiași râvnă la întărirea sufletului neamului. Biserica este mama noastră a tuturor și îmbrățișează cu aceiași căldură pe toți fiii acestui neam. Și sfântul altar ce se ridică acum aduce ramura de măslin, de pace, răsplătind suferințele îndurate și jertfele celor cari au murit pentru împlinirea visului nostru.

Fie ca acest nou altar să fie o vatră de lumină, de întărire sufletească. Dumnezeu să bine cuvânteze această catedrală».

Apoi a vorbit d. ministru C. Banu în numele guvernului făcând asemănarea că frații de peste munți au așteptat în sânul Bisericii ziua cea mare a slobozirii, ca fecioarele cu candelă din Sf. Evanghelie. „Facă Atotputernicul, a zis, ca în acest altar, cași în toată Biserica strămoșească, să nu se adăpostească cugetarea religioasă inertă, ci credința pururea vie, pururea în acțiune, pururea triumfătoare“.

După aceia au mai vorbit I. P. S. Mitropolitul Moldovei, d. Al. Lepădatu, profesor la universitatea din Cluj și membru în Sinodul eparhial al Clujului, și d. Vasile Goldiș, în numele așezământului de învățătura de peste munți Astra, care a încheiat spunând:

„Inalțe-se, deci, noul Sion în această cetate a suferințelor noastre de veacuri, ca simbol al dreptății dumnezeiești și adăpostească prin puterea sfântului său altar, acest patrimoniu al solidarității și unității națiunii române până la sfârșitul veacurilor“.

Incheindu-se șirul cuvântărilor, un mare ospăț s'a servit în marea sală a restaurantului New-York din Cluj. Aci Prea Sf. Sa Episcopul Nicolae al Clujului, a ridicat gaharul închinând pentru dinastia românească, iar A. S. R. Principele Carol a închinat pentru înflorirea eparhiei Clujului.

Noi dăm, în cele de mai la vale, cuvântarea rostită cu prilejul acelei sfințiri de I. P. S. Mitropolit PIMEN al Moldovei:

Cu deosebită plăcere am primit invitațiunea ce mi s'a făcut de către confratele meu, stimat și iubit, P. S. Episcop, Nicolae al Clujului, de a lua parte la punerea pietrii de temelie a catedralei episcopale din Cluj, și am venit eu un îndoit îndemn sufletească:

Pe de o parte m'a îndemnat sentimentul meu de frățească dragoste, care ne unește pe noi cei din vechiul regat cu voi, frații noștri ardeleni, ca și cu ceilalți frați din provinciile românești; sentiment, care este cheazășia de trăinicie a unirii, care s'a împlănit cu multe jertfe în vremea marelui război.

Pe de altă parte m'a îndemnat și faptul, că punându-se temelie unei catedrale episcopale, în acest oraș avem fericitul prilej să vedem cu ochii noștrii, ceiaș cu 450 ani în urmă, Marele voevod al Moldovei, Ștefan, își pusese numai ca un gând de viitor. Sămânța aruncată de el, în mijlocul sufletului românesc de peste munți, nu a perit după patru veacuri și jumătate, ci, cu mari greutate s'a păstrat și a dat „roada sa la vremea sa“, în timpul glorioasei domnii a M. S. Regelui I, prin vitejia oștirii noastre.

De aceia, am răspuns la invitațiunea ce mi s'a făcut,— și azi, ca și acum un an, când, fiind împreună cu P. S. Episcop Nicolae, sosiți la Putna, pentru a depune la mormântul marelui Voevod omagiul nostru de venerație și admirație, ce se cavine marelui viteaz, apărător al creștinătății și ctitor Episcopiei Vadului, ne frământau aceleași gânduri cu privire la măreția trecutului nostru atât de greu, dar tot atât de măreț, prin vitejia străbună.

Căci, în adevăr, ce sărbătorim astăzi, dacă nu îndeplinirea a ceea ce a unui gând măreț, zămislit în capul unui mare erou și geniu politic, Ștefan cel Mare domnul Moldovei, ctitorul Episcopiei Vadului, ca și a lui Mihai Viteazul Domn al Munteniei, ctitorul Mitropoliei de la Alba-Iulia?

În 1475, obținând dela Mateiu Corvin Cetatea Ciceului în partea de nord-est a Transilvaniei, marele Ștefan face din această împrejurare, prilej de întărire a neamului românesc. El a înțeles că, fără unire sfântă prin Biserică, nu poate exista o apropiere sufletească și deci o unire desăvârșită a părților cari compun ființa unui neam, e Biserica. De aceia el zidește la Vad o biserică și înființează Episcopia Vadului în legătură canonică cu Metropolia din Suceava. Această Episcopie a existat multă vreme și după moartea marelui voevod.

„Aceasta a fost sămânța aruncată de el“.

Vremurile s'au schimbat și împrejurări grele au venit peste neamul nostru, așa că fapta marelui Ștefan a fost și ea zguduită de marile vijelii și învăluită în negura vremurilor, care de obicei acopere faptele a căror mers a fost întrerupt. Dar ea n'a murit! Ca și bobul de grâu în care

există puterea de viață, și după multe veacuri; tot așa fapta cea bună găsește neconținut prilej de afirmare.

Astfel episcopia Vadului, ctitoria marelui voevod al Moldovei, a reînviat în vremea noastră, în forma de azi a episcopiei, pe care o conduce P. S. Episcop Nicolae Ivan; iar biserica de pe râul Someș, zidită de Ștefan cel Mare, reappare aici, în forma unei catedrale mărețe a căreia temelie o punem, pentru a fi acum, ceiace a fost atunci, prilej de afirmare a naționalității noastre românești.

*Alteță Regală,
Înalt prea Sfințite Mitropolit al Ardealului,
Domnule Președinte al Consiliului de Miniștri,
Onorați și buni creștini.*

Se zice, că trecutul e școala viitorului.

Dacă aceasta e adevărat, apoi, mai ales acum și în împrejurările de astăzi, acest trecut trebuie să fie pentru noi prilej de învățatură și conducere.

După o așteptare de veacuri și printr'un războiu plin de suferință, toți Românii fiind uniți politicește într'o singură țară „România Mare“, se cuvine ca această unire politică și sfântă, să fie pecetluită printr'o desăvârșită înțelegere între frați, ieșită din același cuget și simțire românească, care trebuie să ne călăuzească în toate împrejurările vieții noastre, ca neam și ca stat.

Trăim în acele vremuri, când în marea gospodărie a țării noastre mărite, ca și în toate țările din lume, se pun atâtea probleme cu caracter social și economic, a căroră rezolvare îngreuiază acea apropiere sufletească dintre indivizi și clase, singura, care garantează armonia socială și face cu putință înfăptuirea năzuințelor spre civilizație și progres.

Și cine are îndatorirea de a face această apropiere?

După noi, Biserica lui Hristos, cu sfințele ei învățături, e chemată ca să ajute și să dea tot sprijinul pentru rezolvarea acestei probleme.

Faptul că punem piatra fundamentală a unei biserici, care realizează gândul de întărire a neamului nostru românesc, zămislit în capul marelui voivod și geniu politic Ștefan cel Mare, are deci un adânc înțeles pentru noi.

Din mormântul de la Putna, unde ctitorul episcopiei Vadului doarme somnul de veci, ni se șoptește tainic:

„Fiți strâns uniți între voi, prin credință, în tăria neamului și Dumnezeu vă va ajuta să fiți un neam mare și puternic, căci eu numai prin puterea credinții am biruit“.

Cu acest gând, cules de la mormântul Marelui Voivod și ctitor, ca Metropolit al Moldovei dela Iași și urmaș al Metropolitului dela Suceava, care a sfințit pe cel dintâiu Episcop al Vadului, am venit cu multă trageră de inimă și cu multă evlavie, să iau parte la această strălucită sărbătoare de reînviere a trecutului glorios al neamului nostru românesc.

Fie ca opera sfântă a căreia temelie o punem azi, să fie un nou prilej de afirmare și întărire a naționalității noastre în viitor. Și dacă fapta marelui Ștefan s'a putut menține în curgerea atâtor veacuri grele și a putut avea răsunet până în zilele noastre, fapta de astăzi să aibă tărie pentru vecinicie.

Atotputernicul Dumnezeu să bine cuvinteze țara noastră mărită, neamul întregit și pe M. S. Regele Ferdinand I. și întreaga Familie Regală în timpul cărei glorioase domnii, prin vitejia scumpei noastre armate, s'a îndeplinit dorința de veacuri a neamului nostru. Dea Domnul ca în această catedrală episcopală, să se facă în curgerea vremurilor răgăsiuni de mulțumită către Dumnezeu, pentru binele și propășirea neconținut a neamului nostru românesc.

7 Octombrie 1923

EXTERNĂ

Conferența interortodoxă din Constantinopol ¹⁾

Raportul delegațiunii sârbești, privitor la căsătoria preoților în biserica sârbească.

Biserica sârbească a fost preocupată de multă vreme de o chestiune care dealtfel a fost luată în considerațiune și de alte biserici. Preoții noștri căsătoriți cer de mult, sistematic și stăruitor, ca, în caz de văduvie, să le fie învoit de a contracta a doua căsătorie, deși aceasta e oprită de canoanele bisericii. Cauza specială care silește pe preotul văduv de a se căsători din nou este greutatea văduviei, care e de două ori mai mare în cazul când soția decedată îi lasă copii mici. Cu toată bunăvoința, preotul văduv n'are timpul necesar și nici puțința de a înlocui pe mamă, pe lângă copii și cei mai mulți preoți nu au chipul de a-și așeza pe copii undeva afară din casă. Deci în lipsa mamei, care, este păzitoarea cea mai firească și crescătoarea copiilor se impune trebuința de neînălăturat a unui serviciu femeiesc de acelaș fel. Căci membrii familiei pe deoparte au trebuința de îngrijiri trupești și sufletești, pe de altă parte casa și gospodăria au trebuința în toate zilele de un serviciu care nu poate rămânea în suferință. Sunt puțini preoții care au rude putând lua asupra lor grija casei și a crește copii până la majorat. Persoanele însă care nu sunt rude, ori nu sunt scutite de bănuiele, ori nu pot răspunde trebuințelor gospodăriei și creșterii copiilor. Pentru preotul văduv, nu rămân, deci, decât două căi: sau a se lipsi, el și copiii lui, de toate îngrijirile trebuitoare trupului și sufletului și a trăi cu toată averea lui în strâmtoare și sărăcie; sau de a recurge la ajutorul feluritelor servitoare, care e adevărat că pot împlini trebuințele gospodăriei, dar nu pot înlocui pe mamă în munca de creștere a copiilor.

Și orice ar face și oricât s'ar osteni el pentru mântuirea lui și a copiilor săi, prin însăși starea sa de văduvie el va da pricina de bănuiele împotriva lui, prin nimic îndreptățite.

Clerul nostru a descris cu colori foarte întunecate starea desnădăjduită a preoților văduvi, într'un raport pe care l-a supus Autorității Bisericești Supreme, care

1) Vezi No. pe Mai, Iunie, Iulie și August 1923.

recunoaște adevărul celor cuprinse într'insul, după cum recunoaște, de asemenea și faptul că un mare număr de preoți aflându-se în încurcătură, își iau concubina și nenorocirea se face astfel și mai mare.

Sfântul Sinod al Bisericii Sârbești, luând cunoștință de multele plângeri care i-au fost supuse de fiii săi spirituali, se găsește într'o mare și tristă dilemă. Căci pe deoparte el are înaintea ochilor priveliștea vie a nenorocirii incalculabile, iar pe de altă parte dispozițiunile categorice ale canoanelor bisericii, obligatoare pentru toate Bisericile lui Dumnezeu, nu-i dau voie să asculte rugăciunea clerului și să învoiască preoților văduvi îngăduința de a se căsători din nou.

Plecând dela considerațiunea că Bisericile particulare nu pot modifica prin ele însele dispozițiunile recunoscute de toți ca obligatoare sau principiile pe care se sprijină aceste dispozițiuni, după cum este admis de toate Bisericile lui Hristos, — Biserica Sârbească se îndreptează către Biserica Mamă și către celelalte biserici surori și le roagă ca chestiunea căsătoriei a doua a preoților să fie supusă Tribunalului infalibil al întregii Biserici Ecumenice, iar dacă aceasta nu e cu putință, cel puțin să se ceară în scris consimțirea Bisericilor împrăștiate, până la adunarea unui Sinod Ecumenic, care s'ar pronunța cu autoritate în această chestiune.

În același timp, biserica sârbească supune Bisericilor Autocefale o propunere concretă în materie despre chipul, cazurile și obligațiunile în care bisericile împrăștiate ar putea, când ar găsi de trebuință, să se îndepărteze dela stricta urmare a dispozițiunilor canonice, în chestiunea căsătoriei preoților văduvi.

Înainte de a înfățișa propunerile Bisericii Sârbești, noi credem că e de trebuință să cităm elementele principale care, după părerea Bisericii Sârbești, pot sluji de temelie cutării sau cutării hotărâri în această chestiune, precum și părerea Bisericii sârbești privitoare la aceasta.

Sunt mai multe dispozițiuni care opresc pe preoții văduvi de a se căsători. Una din ele spune că nu este învoit celibatarilor a se căsători după ce au fost hirotoniți.

Alta spune că e oprită hirotonia pentru cei care au contractat a doua căsătorie.

Cea dintâi e cuprinsă în canonul 26 apostolic, cea de a doua în al 17-lea.

Oprirea căsătoriei pentru preoți, după hirotonie, se găsește sub o formă limitată în can. 1 al Sinodului din Neocezareia, iar cea a nunții a doua, care e pomenită în can. 12 al Sfântului Vasile, se întemeiază pe can. 17 apostolic. Amândouă opririle sunt definitiv sancționate de al 3-lea și al 6-lea canon al Sinodului Trulan. E de observat că aceste două dispozițiuni nu invoacă o sancțiune superioară.

În chestiunea carea privește revizuirea acestor două dispozițiuni prohibitive, trebuie să examinăm cele două puncte care urmează: 1. izvorăsc ele din dreptul dumnezeesc? 2. se sprijină ele pe temeiuri dogmatice? Căci numai în cazul unui răspuns negativ ar fi cu putință să le revizuiem.

Să cercetăm mai întâi oprirea căsătoriei după hirotonie. Această oprire este de dată foarte veche. La întâiul Sinod Ecumenic, Pafnutie pomenește de ea ca de o foarte veche tradițiune bisericească (*Istoria Bisericească* a lui Socrate 1,11). Această oprire nu există în Sf. Scriptură și nu privește adevărata morală, pentru că vieța căsătorită e învoită după hirotonie, în cazul când căsătoria s'a făcut înainte. Dar această oprire n'a fost ținută totdeauna și pretutindena într'un chip sever și uniform. Căci can. 10 al Sinodului din Ancira învoește diaconilor căsătoriți să se căsătorească după hirotonie, dacă ei au arătat această dorință mai nainte de a fi fost hirotoniți. Pe temeiul celor de mai nainte, această oprire nu izvorăște din dreptul dumnezeesc și prin urmare nu poate avea un caracter dogmatic în înțelesul că hirotonia, care este trebuincioasă pentru împărtășirea altor taine, ar fi mai mare decât aceste taine, între care și căsătoria și că contractarea căsătoriei după ea ar însemna o micșorare a valorii ei. Această concepțiune nu e dreaptă, pentru că și după hirotonia lui, preotul primește alte taine, precum Mărturisire, Sf. Împărtășire și Mir-Ungerea. După toată probabilitatea, oprirea căsătoriei după hirotonie să sprijină numai pe temeiuri de ordine bisericească. Biserica voia să asigure după hirotonie chestiunea vieții preoților și să înlătore scandalul posibil și e cunoscut că numai din astfel de pricini erau chemate la treptele preoției numai persoane în vârstă (Apostolul Pavel, în I-a sa epistolă către Timotei, cere ca diaconesele să aibă 60 de ani).

Deci această oprire este astfel că biserica o poate schimba.

A doua oprire privește mai cu seamă pe aceia care s'au căsătorit de două ori după botez sau care aveau concubine.

Acestora din urmă nu li se învoește să fie sfințiți episcopi, preoți sau diaconi. După cele de mai nainte chiar dacă actul căsătoriei nu era oprit după hirotonie, preotul văduv tot nu putea să se căsătorească. Această oprire are comun cu întâia că nici ea nu se referă la o sancțiune superioară. Dar este o deosebire între aceste două opriri, anume că oprirea hirotoniei pentru acei care s'au căsătorit de două ori este pomenită de mai multe ori în epistolele Apostolului Pavel. (1 Timotei 3, 2; și Tit 1, 6).

Apostolul Pavel cere ca episcopul, preotul și diaconul să fie *bărbatul unei femei*. Pentru a aprecia însă înțelesul cuvintelor apostolice, în ce privește dezlegarea chestiunii căsătoriei a doua a preoților văduvi, trebuie să cercetăm care este înțelesul lor cel adevărat.

Dacă nu luăm în considerațiune tâlcuirea metaforică, adică aceia că apostolul, vorbind de o femeie, nu înțelege soția, ci eparhia, pe care episcopul nu trebuie s'o schimbe (*Ecumeniu* în Migne ed. grecească 119, 1 157, 245; *Teofilact*, Migne 125, 41, 149), căci o asemenea tâlcuire ar putea să se aplice numai aceluia unde apostolul vorbește de episcop și nu de preot sau diacon, și apoi din urmarea înțelesului de loc nu poate izvorî

o asemenea însemnare; având acestea în vedere, ne stau înaintea următoarele patru tâlcuiri ale cuvintelor Apostolului Pavel:

1. Slujitorul lui Dumnezeu trebuie să aibă o femeie;
2. Poligamia simultană e oprită 1. în înțelesul că este oprit să ai deodată mai multe femei și 2. de a avea o concubină afară de femeia ta;
3. Poligamia succesivă e oprită de asemenea: *a.* dacă cealaltă căsătorie se face după despărțenie și *b.* dacă cealaltă căsătorie se face după moartea soției.
4. Amândouă felurile de poligamie sunt oprite.

Din aceste tâlcuiri în favoarea căsătoriei a doua a preoților văduvi, nu se pot admite decât tâlcuirile 1 și 2 și întâiul caz din tâlcuirea 3. Adecă dacă apostolul oprește prin cuvintele sale numai poligamia simultană sau numai căsătoria după despărțenie, el învoiește căsătoria după moartea soției. Dar dacă el cere ca preotul să nu trăiască fără femeie (tâlcuirea 1), în același caz el poruncește deadreptul a doua căsătorie a preotului văduv.

Tâlcuirea după care apostolul cere ca, în orice caz, preotul să fie căsătorit, cade dela sine, căci 1. Apostolul nu întrebuințează deloc cuvântul *un*, în locul pronumelui nehotărât, și 2. pentru că, în rostirea *o femeie*, cuvântul *femeie* nu e luat în înțelesul „trebuie să fie căsătorit”, ci este accentuat cuvântul *unei*.

De altfel tot așa, din fraza *având feciori în cucernicie* etc. (Timotei 3, 4), ar trebui să tragem încheierea că Apostolul Pavel dă să înțeleagă că numai acel care are copii ascultători și cuviincioși poate fi preot. Cu toate acestea cuvintele apostolului sunt limpezi. El zice „dacă preotul e căsătorit, el trebuie să fie bărbatul unei femei și să aibă copii supuși și cuviincioși” și n'ar fi cu putință ca apostolul să ceară căsătoria pentru preoți, dela care el cere desăvârșiri morale, pentru că el zice aiurea că cel necăsătorit grijește de cele ale Domnului, cum să placă Domnului, pe când cel căsătorit grijește de ale lumii cum să placă femeii (I Cor. 7, 32).

Deci nu ne rămâne decât să tâlcuim cuvintele apostolului, care sunt în favoarea căsătoriei preoților văduvi, ca oprirea sau a poligamiei simultane (mai multe femei legitime sau, afară de femeia legitimă, alta neligitimă) sau a poligamiei succesive (căsătoria după despărțenie).

Acei care sunt pentru căsătoria preoților văduvi tâlcuiesc cuvintele apostolului ca o oprire a poligamiei simultane care, zic ei, era în obiceiul evreilor și păgânilor pe vremea apostolului. Dar în acest caz expresiunea „bărbatul unei femei” (1 Timotei 5, 9) ar însemna că poliandria era practică pe vremea Apostolului Pavel și pentru aceasta apostolul se revoltă împotriva ei. Și nu numai poliandria nu era îngăduită, dar femeile care se măritaseră o singură dată erau cinstite în deosebi (*Euripide*, *Alceste* 463—465; *Pausanias* 11, 21, 8, 4).

Altfel de poligamie împotriva căreia de asemenea se ridică apostolul este aceea de a avea în același timp o femeie legitimă și una sau mai multe concubine. Dar dacă este adeseori cu putință de a indica pe concu-

bină prin numele de „femeie”, stăpânul ei numai în chip silnic va putea fi numit *bărbatul* ei.

După ceiace s'a arătat mai sus, nu mai rămâne pentru a doua căsătorie a preoților decât tâlcuirea după care apostolul oprește căsătoria după despărțenie, pentru că să nu existe în același timp două persoane cu care preotul a avut legături de căsătorie. Dar această tâlcuire de asemenea nu poate fi susținută, dacă voim s'o aplicăm la expresiunea „femeia unui bărbat”. E adevărat că despărțeniile erau dese pe vremea apostolilor. Dar e vădit că apostolul nu avea în vedere aceste cazuri. Sunt mai multe argumente puternice care militază în favoarea tâlcuirii că apostolul înțelege poligamia succesivă. Apostolul sfătuiește mai întâiu pe celibatari și pe văduve să rămâie ca dânsul și dacă n'au tăria de a sta în înfrânare, el îi sfătuiește să se căsătorească, căci e mai bine să te căsătorești decât să te aprinzi (1 Cor. 7, 8). El recomandă în deosebi tinerelor văduve să se mărite din nou (1, Timotei 5, 14) Urmează din aceste expresiuni și din altele că apostolul, spunând că „preotul trebuie să fie bărbatul unei femei”, are în vedere tot felul de poligamie, succesivă sau alta.

Cu toate acestea din cuvintele apostolului nu urmează cu limpezime dacă a doua căsătorie a preoților e oprită și prin urmare nu ne-ar fi cu putință să susținem că această oprire se întemeiază pe o poruncă formală a Sfintei Scripturi.

Inseși canoanele care au stabilit oprirea nu se referă în textul lor la cuvintele apostolice.

Dar în practica Bisericii se întâlnesc adeseori exemple de clerici, care au fost căsătoriți de două ori.

În epistola sa a 17-a către episcopii Macedoneni, *Papa Inochentie I* ocărăște faptul că mai mulți clerici care s'au căsătorit cu văduve, nu numai n'au părăsit rândurile clerului, dar s'au suit până la cel mai înalt grad al preoției.

Noi avem de scos la iveală în deosebi mărturia lui *Ipolit* din Roma în cap. 12 a cărții sale a IX, unde, vorbind despre episcopul Romei Calist, zice: În vremea lui, s'a început să se numească episcopi, preoți sau diaconi oameni căsătoriți și chiar a doua oară și dacă un membru al clerului contracta o căsătorie, era lăsat în cler și mai departe, ca și cum n'ar fi păcătuit (*Migne*, ed. gr. 16, 3; 33, 86).

Afară de asta, noi mai pomenim de trei cazuri de bigamie în cler, pomenite în scrisoarea Fericitului *Teodorit* către *Dominus* din Antiohia (scrisoarea a 10-a a lui Teodorit). Scrisoarea ne spune că episcopul Antiohiei și episcopul Bereei au sfințit pe bigamul Diogen, iar mitropolitul Eracleei a sfințit pe mitropolitul Cezarei *Dominus*, care la rândul lui, a sfințit pe episcopul de *Tir Irineu*.

De aci urmează că, în practică, biserica ignora oprirea aspră a căsătoriei a doua în rândurile clerului și, din pricina aceasta, în practică, cuvintele apostolului n'au fost tâlcuite în înțelesul unei astfel de opriri. Mărturiile care s'ar putea trage din practică ar ușura mult

dezlegarea dorită a acestei chestiuni, contestată dintr'o parte sau alta.

Dar aceste mărturii perd mult din valoarea lor din cauza evenimentelor. Această practică e pomenită în toate izvoarele ca ceva anormal și vrednic de ocară și ea e protivnică poruncii canoanelor. Teodorit îndeamnă pe Dominus să justifice sfințirea lui Irineu, dar biserica a osândit această faptă și Irineu a fost caterisit.

Deci se pune întrebarea cum se socoteau căsătoriile în aceste cazuri, pentru a putea trage încheierea că s'a săvârșit a doua căsătorie. După toată probabilitatea, Tertulian, Diodor Siculul, Inochentie, Ipolit și alții socoteau căsătoriile dela vremea nașterii; iar acei ocărăți pentru căsătoria a doua se apărau socotind căsătoriile dela botez.

Dar dacă în practică au fost mai multe cazuri de preoți căsătoriți de două ori și dacă cuvintele apostolului n'au fost tâlcuite ca oprind aceasta, totuși trebuie să constatăm că era în biserică o mare tendință pentru a o opri.

Greul acestei constatări ar putea fi ușurat prin faptul că oprirea căsătoriei a doua a preoților 1. s'a ivit numai în veacul al 4-lea; 2. s'a ivit atunci nu în toată biserica, ci numai în câteva biserici izolate și 3. erau câteva biserici particulare care dădeau voie clericilor lor hirotoniți regulat să se căsătorească.

În tot cazul, putem pretinde că, în practica Bisericii, cuvintele apostolului n'au fost tâlcuite ca o oprire a căsătoriei a doua, izvorând din dreptul dumnezeesc, nici ca având caracter dogmatic, ci ca o oprire de ordin disciplinar, putând fi modificată de Corpul Bisericesc în drept, cu atât mai mult cu cât în Sf. Scriptură, cu toată cinstea arătată înfrânării, căsătoria a doua nu numai nu este oprită, ci în unele cazuri e recomandată categoric (1 Cor. 7, 12; 1 Timotei 5 m, 14—15).

Deci în încredințarea că oprirea căsătoriei a doua a preoților nu izvorăște din dreptul dumnezeesc și că această chestiune nu e de ordin dogmatic, Biserica Sârcească, voind să lecuiască răul care mânjește curăția vieții bisericesti, care duce în ispită și primejduște nu numai pe preoții interesați personal, ci și ordinea și pacea bisericii noastre, ea se îndreaptă către toate bisericile ortodoxe surori și le roagă ca, mișcate de dragostea frățească și de potrivirea de vederi, să ia o hotărâre comună, fie și provizorie, în această chestiune vitală a bisericii noastre.

Plecând deci dela socotința că totdeauna în astfel de cazuri Biserica Ortodoxă a făcut uz de dispensa pastorală, în consecință, Biserica sârbească propune, drept dezlegare provizorie a chestiunii ca:

1. Biserica Ortodoxă, continuând să rămâie pe temelia canonică a opririi căsătoriei a doua a preoților văduvi, dar pe altă parte, având în vedere starea grozavă a preoților văduvi din vremea noastră, socotește de datorie ei, chiar înainte de adunarea unui Sinod Ecumenic, de a le veni în ajutor grabnic, autorizând

excepțional prin hotărârea ei pe preoții și diaconii văduvi de a se căsători a doua oară, când acești preoți și diaconi, după părerea și recomandarea episcopilor lor și după judecata și hotărârea Sfântului Sinod competent, ar fi socotiți vrednici de această dispensă și de această ușurare din partea bisericii.

2. Căsătoria preoților văduvi, autorizați excepțional prin dispensă pastorală, trebuie săvârșită fără aparat și împodobire, nu la biserică, ci fie la casa preotului, fie la reședința episcopului.

3. Această hotărâre poate fi aplicată numai în caz de trebuință serioasă și grabnică pentru această dispensă, până la adunarea Sinodului ecumenic, care va pronunța cu competență și tărie definitiv a sa hotărâre canonică în această chestiune.

(ss) Mitropolitul Muntenegrului GAVRIIL

Răspunsul Patriarhiei din Constantinopol către

Principesa Alexandrina Cantacuzino

pentru simpatia către Patriarhul Ecumenic din Constantinopol rostită în Congresul Societății Ortodoxe din Galați în zilele de 23—24 Iunie 1923.

No. 4.512.

Prea Nobilă Principesă Doamnă Alexandrina Cantacuzino, Prezidentă a Congresului Societății ortodoxe naționale a Femeilor române, din suflet rugându-ne, binecuvântăm râvnitoarea Voastră Nobleță.

Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul Ecumenic D. D. Meletie fiind plecat în concediu la Sfântul Munte, în locul său aducem caldele noastre mulțămiri Congresului Societății ortodoxe naționale a Femeilor române, pentru manifestarea simpatiei Voastre față de nelegiuitul atentat împotriva persoanei Înalt Prea Sfinției Sale.

Dumnezeu să privegheze asupra Sfintei Biserici, iar pe noi să ne dăruiască cu toate bunătățile.

Prezidentul Sfântului Sinod,
NICOLAE,
Mitropolitul Cezareei.

19 Septembrie 1923.

O mulțămire la fel a fost trimeasă și Părintelui Gh. Negulescu, revizorul eparhial al Mitropoliei Ungrovlahiei, în calitate de prezident al Conferențelor Pastorale ținute la 11 și 12 Iunie a. c. Sosind atunci din Constantinopol și rugat de preoți să le povestesc cele petrecute acolo, la îndemnul meu de a se trimete o telegramă cu respectuase omagii vrednicului Patriarh Meletie IV, azi demisionat, preoții au primit propunerea și eu am trimes adresa iscălită de Părintele Negulescu ca prezident. Deci mulțămirea este în urma primirii acelei adrese.

Arhim. SCRIBAN

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Tovărășia, revistă de cooperatie.—15 Sep.-1 Oct. 1923.

Noi n'am avea pricină să cercetăm această revistă, care urmărește alt domeniu de cunoaștere decât cel pe care-l studiem noi. Dacă totuși o facem, este tot pentru o pricină bisericească. Anume, suntem de părere că e bine să cunoaștem ce lucrează preoții și în altă ramură decât în cea curat bisericească. Dacă ei lucrează bine și aiurea, în laturi care se împacă cu slujirea bisericească, cinstea e tot pentru Biserică. Aceasta însă e o parte care ne lipsește nouă. Noi nu suntem puși în cunoaștință de toată munca preoților și în laturile deosebite de slujirea bisericească. Astfel, cine știe ce gusturi frumoase are un preot din jud. Fălciu! Era odată preot în Dobrogea și i-a abătut să-și facă muzeu în casa sa, și a adunat tot felul de monede din ținuturile acelea stăpânite odată de Romani. A învățat a împăia păsările de la un neamț din preajma locului și, din minunea de păsări rare care umplu întinsul Dobrogii, păsări care, prin mulțimea și raritatea lor umplu de uimire pe învățații străini, cum a fost unul sub ocupațiunea germană, care a scris o carte frumoasă; din multe din acestea, zic, preotul nostru, care mai târziu s'a mutat în Fălciu, și-a întocmit un frumos muzeu. Trebuia să te minunezi de meșteșugul preotului și să-l lauzi că are gusturi așa de curate și înalte.

Acesta este *Economul Ursăcescu*, care, dacă acum vreo 12 ani, când l-am vizitat eu, avea atâtea, câte n'o mai fi avînd acum!

În Fălciu însă l-au mai năpădit și alte gusturi, tot atît de vrednice și înalte: a urmări rămășițele noastre religioase, a le studia și a se îndrăgosti de ele și a se sili să facă și pe alții să le caute și îngrijească.

Am mai întîlnit acum vreo 2 ani pe un preot din Basarabia cu astfel de gusturi. Era din susul țării, de pe lîngă gara *Romîncăuți*, din eparhia nouă a Hotinului. Adunase un frumos muzeu și, avînd niște supărări cu oarecare ofițeri care-i luase din lucruri, venise să se plîngă răposatului Tache Ionescu, care pe atunci era în viață. Și-mi ziceam: Uite, noi credeam pe preoții Basarabeni niște înapoiți, și ce mărgăritare de oameni găsești între ei, dacă sunt capabili să aibă asemenea gusturi de înaltă cultură!

Între colegii mei de seminar, era unul *Popovici Ioan*, care avea mare pricepere la zugrăveală. A ajuns preot la Burdujeni și și-a zugrăvit singur toată biserica, pe cît mi-au spus alții.

Oare astfel de lucruri săvîrșite de preoți și multe altele ca acestea, din care unele nu fac parte din slujirea preoțească, ci stau pe marginea ei, oare acestea, zic, nu face să fie cunoscute de noi? Ba e bine să le știm, ca să fim în stare a prețui ce fac preoții. Dar de oarece tipăriturile bisericești nu ne lasă să vedem decât numai partea curat preoțească, iată că rămîne o latură pe care n'o știm. Aceasta e o lipsă pe care, din partea noastră, căutăm s'o înlăturăm prin rîndurile de față.

Ce legătură însă au toate acestea cu numele revistei *Tovărășia*, pomenit în fruntea atestor rînduri?

Iată ce legătură:

În această revistă, pe care n'o deschid decât numai ca să văd dacă are ceva care să mă poată interesa ca preot și scriitor bisericesc, găsesc foarte des articole ale unui preot. Sunt articolele Părintelui *I. Ionescu* din *Nămăiești*, *Muscel*, și cu toate că nu sunt articole de materie religioasă, sunt însă munca unui preot, și de aceea îmi zic că e bine să însemnăm aici tot ce muncesc preoții, în orice ramură.

Iată pentru ce scriem aici despre foaia *Tovărășia*. Numărul pomenit cuprinde două articole ale Părintelui Ionescu și de aceea nu trebuie să le trecem cu vederea.

În cel dintîi, cu titlul: „Ori cum ai da-o, cooperația tot în picioare cade”, Sf. Sa arată că cooperația e mai înaintată în Basarabia și în regiunile foaste ale Austriei decât la noi, din pricină că Rușii și Austriacii urmăreau ca supușii lor să aibă o bună stare materială, fiindcă oamenii bogați își văd de traiul lor și nu se mai gîndesc la altele. Deci Statele își asigurau liniștea întru-cît, avînd belșugul vieții, locuitorii nu aveau pricină să se mai gîndească și la politică, Deci, din această pricină, cooperația a folosit. Dar și fără a avea un asemenea motiv, Statul tot face bine cînd ajută cooperația, fiindcă prin aceasta ajută belșugul său național. Cehii au un mare avînt cooperatist, întru cît Austriacii au ajutat dezvoltarea cooperației după scopurile lor, dar țara a folosit. De aceea Părintele Ionescu spune că, din orice gînd ascuns a-i întrebuița-o, ea tot folosește, „tot în picioare cade”. Sf. Sa cere acum ca, la expoziția internațională care va fi anul viitor în *Gand* și la care vor lua parte multe țări ca: Bulgaria, Ungaria, Austria, Rusia, Finlanda, și altele, România să fie bine reprezentată.

În al doilea art., scris cu multă vervă și intitulat *Cooperatism și Capitalism*, Păr. Ionescu cere ca cooperația să clădească locuințe pentru studenți. Capitalul nu se ocupă de aceasta, zice Sf. Sa, și dă cazul unui capitalist care face o întrebuițare imorală din averea sa. Păr. Ionescu vede mîntuirea țării în cooperația.

Din activitatea preoților noștri, articol în ziarul *Invalidul român* din Ploești (22 Oct. 1923).

În acest ziar aproape necunoscut, găsim numitul art., scris pe patru coloane și în care se găsește povestită viața și munca unui preot. E vorba de un preot de peste munți, care a lucrat harnic, mai întîi peste munți, apoi a venit războiul, s'a refugiat în Moldova, a lucrat printre Moldovenii din Ucraina, iar a venit în Moldova, s'a întors apoi la ai săi din Transilvania, iar din 1921 a trecut în părțile noastre și lucrează cu tragere-de-inimă și spor în *Albeștii-Mur* din Prahova. E Păr. *Vincețiu Pop*, și cîrmuitorilor ziarului li s'a părut așa de frumoasă munca preotului în ținuturile noastre, încît i-au cerut să-și spuie firul vieții lui pentru cititorii săi. Noi, fără a ne opri la acestea,

trebuie să spunem că găsim aci amănunte pe care trebuie să le pomenim și mai departe. Găsim faptul că preotul a putut face pe enoriașii săi din noua sa parohie în Albești, Prahova de a dăru pentru zidirea bisericii din acel sat suma 600.000 de lei, ceea ce înseamnă mare lucru din partea unor săteni care au putut da atât de mult.

De la biserică, Sf. Sa a trecut la școală. A împrejmuit grădina ei într'unul din cătunele parohiei, iar în cellalt a început a zidi chiar un local. Părintele Pop, care a lucrat mult și frumos peste munți până să vie la noi, și care e un preot încă tânăr, ne dă dovadă de câte trebuie să mai așteptăm Sf. Sa de aici înainte.

Dumnezeu să-i ajute !

Discuțiunile cu privire la reforma seminariilor. — Intre reformele care se pregătesc a fi prezentate de Ministerul Cultelor în actuala sesiune a Parlamentului, una este cea a seminariilor. Ziarele au înfățișat publicului știri destul de amănunțite despre felul în care se va face reforma. Indată ce aceste știri au pătruns în public, au și început discuțiunile privitoare la această reformă.

Cel dintîi care a pus mîna pe condei, pentru a-și spune părerile, a fost d-l *Ștefan Ioan*, profesor în București și deputat. D-nia sa a scris în acea privință în ziarul *Victorul* (25 Aug. 1923), iar la 15 zile după aceea, a scris *Păr. I. Constantinescu-Lucaci* în același ziar (9 Sept. 1923).

D. St. Ioan spune, mai întîi, că e mare nevoie de o organizare nouă a seminariilor, pentru că 1. numai în Vechiul Regat avem acum mai peste 2000 de parohii vacante, și un singur preot trebuie să slujească câte 2-3 comune; 2. din toții absolvenții seminariilor, nu se fac preoți într'un an 20 de seminariști. De aici nevoia unei reforme, care să leuiască aceste scăderi ale vieții bisericești de la noi.

Pentru a dovedi că în seminarii nu domnește un duh potrivit cu preoția, d. St. Ioan pomeneste de o faptă a fostului ministru, d. *Banu*, care a pus la cale reforma actuală a seminariilor. Zice că acum 15 ani, ca profesor la Seminarul „Nifon“, d. Banu a dat elevilor o lucrare în scris, în care d-nia sa, cu multă îndemînare, a pus școlărilor săi mai multe întrebări asupra chemării preoțești și că școlarii „au răspuns în termeni puțin reverențioși pentru o asemenea carieră, afirmînd că nici prin gînd nu le trece să îmbrace haina preoțească“.

„Această primejdioasă stare de spirit a absolvenților din Seminar s'a agravat din an în an“.

Dar noi credem că în această parte d. St. Ioan nu este exact. D-nia sa scrie din amintiri prea depărtate, șterse din buna păstrare a minții, și de asta greșește.

Întrebările d-lui Banu au fost date școlărilor dela „Nifon“ cu prilejul răscoalei din 1907. Dar au fost date, nu cu privire la chemarea preoțească, ci li s'a cerut școlărilor să și spuie părerile lor în scris despre acea răscoală, și unii au scris lucruri care s'a părut anarhice, aprobând mișcarea și arătându-se de partea celor care o făcuseră.

Prin urmare nu de preoție a fost vorba atunci. Dacă unii din public au zis: „oare tinerii care arată atîta mentalitate anarhică mai merită să ajungă preoți?“, a fost, nu

din pricina părerilor privitoare la preoție, ei din a celor privitoare la felul cum e cîrmuit țaranul.

Oricum, ar putea spune cineva, era o stare care nu se potrivea cu preoția.

Da, vom spune noi. Dar starea aceea greșit o vedem numai în legătură cu școlarii. Nu răspundeau ei singuri de starea aceasta. Ei judecau așa cum se judecă în asemenea împrejurări. Oamenii totdeauna stau de partea victimelor, și țaranii, după graiuri foarte des întrebuițate în Țara aceasta, sunt arătați ca cei apăsați și storși de alții. Deci părerile foarte ușor se puteau zămilsi pe cărarea aceasta.

Dar de ce să te oprești cu vina la școlari și să dai zvon în lume că uite ce e la Seminarul „Nifon“?... Dacă zicem: uite ce e între școlarii din Seminar, cum face d. St. Ioan; cu și mai mult drept trebuie zis: uite ce e între profesorii de seminar... Căci fapta d-lui Banu pune în chestiune și pe profesori, nu numai pe școlari.

Ce fel de procedare e aceasta? Găsesc pe școlarii mei greșiți, și apoi îi dau fi știrea lumii că sunt anarhici! D'apoi sunt școlarii mei.. Îi pot trata eu astfel, ca un străin, care află ceva și destăinuște! Să destăinuesc pe fiii mei sufletești?... Apoi atunci ce fel de părinte sunt eu? Și de ce oare sunt ei în starea aceasta? Oare n'am vină și eu, profesorul? Oare silitu-m'am să le dau o cugetare sănătoasă, să încălzesc sufletul lor cu flacăra marilor cugetări despre existență, prin care se aprinde simțirea idealistă?

Când pe școlarii mei pot să-i expun în felul acesta în fața lumii, înseamnă că nici eu nu-i am la inimă și nu mă port cu ei ca un adevărat părinte.

Cum vrei să iasă buni școlari tratați cu atît de puțină iubire!

Un lucru să se știe: Nu pot ieși răi școlarii de oare te ocupi. Deci oridecîteori discutăm starea sufletească a școlărilor, s'o punem în adevărata lumină. Ea totdeauna atîrnă de starea sufletească a altora și de grija care s'a cheltuit pentru ei. Si nici nu e nevoie ca toți profesorii să fie stele pentru că a croi într'o școală o stare suiletească înaltă. Ajunge să fie directorul și o treime de profesori. Ceilalți pot fi și mediocrități, că școala va merge bine și vei găsi între școlari o stare sufletească idealistă.

Discuțiunea pornită atunci, în 1907, pe socoteala școlărilor de la „Nifon“ și cu cuvinte apăsaătoare pentru ei, a fost un act de nedreptate care a mai răsunat din cînd în cînd, cum răsună și acum, și mă mir cum nu s'a găsit cine să-i apere și să rostească osînda unde era, nu asupra școlărilor.

Dovada că se lucra rău din însăși partea celor însărcinați cu cîrmuirea și învățătura, e însuși faptul de a te apuca să dai școlărilor o teză care era o eșire din programă, și a-l băga pe școlar în plina aprindere a acelor clipe.

După care programă, mă rog? Ce? noi la școală putem tace cu școlarii câte ne trăsnesc prin oap? Nu avem o programă după care urmăm?

Și dacă, dintr'un punct de vedere deosebit, într'o clipă rară, nu după programă, dar după gîndirea reea, pot găsi o îndreptățire de a proceda și altfel cu școlarii mei, ca un act de experiență cari să-mi dea o lumină într'un caz dat, —

apoi acestea sunt lucruri de dat în public, ca să iasă batjocorită o școală, când vina e însăși a acelor care se plîng de ce au constatat?

Iată de ce eu mă mir foarte că autoritatea administrativă a Seminarului „Nifon“ a putut sta atunci în nemiscare și a nu lua chestiunea și din partea aceasta din care o pun eu acum. S'a făcut un lucru pe care ea îl putea opri și dezaproba și a înlătura ocară de pe capul școlărilor.

Slab director care a fost atunci și care, dacă se mișca, nu se mai discuta chestiunea acum numai pe spinarea școlărilor.

Dar să lăsăm chestiunea aceasta, că mai avem încă multe altele.

D. St. Ioan arată prăpastia la care am ajuns cu seminariile, că absolvenții fug de preoție, întrebându-i toate tertipurile, mai cu seamă după război ca să poată fugi, ba că au boale prin care nu se mai pot căsători, ba că au pierdut credința, ba că au tras cu pușca în război și nu se mai pot face preoți, așa că, de fapt, seminariile nu mai sunt seminarii, ci au ajuns niște licee, fiindcă dau absolvenți pentru carierele mirenești, nu pentru Biserică.

Aici d. St. Ioan are toată dreptatea și am văzut și eu violenți de aceștia care stau ascunși în seminar pînă-l isprăvesc, ca să poată sta la București să ia o diplomă, iar cum au luat-o, aleargă la tertipuri ca să ia alt drum. Seminarul le-a slujit numai ca proptea.

Chiar zilele acestea am aflat despre unul, oare, aflînd că poate lua bursă de teologie pentru Franța, s'a pus în mișcare s'o capete. Dar el nu avea gîndul de a învăța teologia, oi ingineria, pe oare o începuse.

Cazuri din acestea sunt multe.

Că cineva nu are chemare, fie; că nu-i place, fie și aceasta. Dar din clipa ce ai simțit că nu-ți place, pleacă. Aici păcătuiesc mulți seminaristi care umblă ou șoalda. D. St. Ioan are toată dreptatea când îi dă de gol.

Dar acum altă vină mai grea: Cum seminaristii pierd credința și ajung ateii?

Despre aceasta însă în Nr. viitor.

Setea de ortodoxie. — *Tribuna liberă* din Satu-Mare, Maramureș, (16 Septembrie 1923) publică documente foarte însemnate, prin care se arată că, încă din anul 1904, există în Maramureș o mare mișcare printre Românii uniți din orașul *Satu-Mare* și din comunele *Botiz, Osvoară, Odăsău, Mărtinești, Popești, Ambud* și *Pătân* de a trece la Biserica Ortodoxă. Ei au și părăsit Biserica unită și s'au adresat formal vicarului ortodox din Oradea-Mare (ajuns acum episcopie deplină), ca să fie primiți între ortodocși. După cum spune asesorul consistorial *Andrei Horvath*, care a fost în cercetare la ei, acești Români, în lipsa preotului ortodox, se duceau mai bine la calvini decât la uniți pentru a-și boteza copiii.

De ce oare uniții sunt așa de străini de sufletul poporului românesc românesc? Fiindcă unirea e lucru străin, nefăcut pentru ei.

Să vedeți acum atitudinea serioasă a autorității ortodoxe în această chestiune.

Departe de a se arunca cu lăcomie asupra acestor prilej neașteptat de a-și crește turma, cum fac catolicii în asemenea împrejurări, ea a căutat mai întâi să vadă dacă e lucru serios, a cerut îngrădirea cu toate formele legiuite; pentru a nu păși ușor la un lucru de temei.

Arhimandritul dela vicariatul Orăzii-Mari adresându-se episcopului de Arad, de care acela ținea, episcopul Ioan, care e tot cel care păstorește și azi, i-a răspuns la 26 Martie 1906:

Prea Cuvioase Părinte,

Afacerea mișcării religioase din Sătmar, e atât de gingașă, încât e foarte cu greu a da răspuns meritoriu fără o studiere mai temeinică.

Din principiu, numai atunci aș fi pentru primirea respectivilor la noi, dacă ni s'ar da garanță, respective am putea avea liniștea, că primirea lor la sânul bisericii noastre nu va produce pentru această biserică primejdii în alte părți ale diecezei.

Și în cazul acesta ar trebui, ca ei să dea o declarațiune mai corespunzătoare formelor legale și făcută pe timbru, în care ei să declare și să subscrie cu toții, că ei din convingere și pentru plăcerea limbei și a ritului bisericii noastre române gr. or. vor să intre în sânul bisericii noastre; să declare mai departe cu toții atât pentru sine cât și pentru următorii lor pentru toate timpurile, că în biserică și afară de biserică recunosc și vor recunoaște de limbă liturgică și oficioasă numai și numai exclusiv limba românească, adică limba bisericii gr. or. rom. în care doresc să intre, iar altă limbă nici nu vor cere nici vor admite nici în biserică, nici la serviciile afară de biserică.

Și după ce, în vederea situației nu este speranță, să contribuie la dotarea preotului, învățătorului și a celui alt personal; în vederea că le trebuie un preot de cea mai bună calificațiune, care să-i știe a-i ținea în legătură cu biserica și a-i conduce pe cărările virtuților creștine, lucru de căpetenie este și fixarea și executarea dotațiunii, fără de care nu credem să se angajeze niciun preot.

Dacă însă Preacuvioșia Ta crezi, că atari afaceri sunt regulate deplin, nu sunt contra trimiterii cutărui preot pentru a-i primi deocamdată măcar ca filie pentru a li satisfacă trebuințele lor sufletești, rămânând ca, antimis să le trimit după ce vor fi primiți, organizați și când aceasta li se va cere pe cale oficioasă și numirea patronului, care este de lipsă și pentru casa, care va fi să se sfințească de capelă provizorie.

Eventuala primire în sânul bisericii și organizarea lor trebuie însinuată la locul competent.

Arad, la 26 Martie v. 1606

(ss) IOAN I. PAP
episcop
A. S.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Celebritățile „Albinei“ — Știți de care „Albină“ e vorba — de cea catolică din București, care urmărește foarte de aproape tot ce se întâmplă în Biserica noastră și judecă totdeauna pe oameni tot pe deandoselea de cum sunt.

Avem și noi persoane mai slabe și mai poticnite, cum sunt în toate așezămintele. De aceștia „Albina“ se ține foarte de aproape. Dar nu pentru a-i ocări și a ne spune nouă, ortodocșilor, că avem elemente slabe între noi, ci pentru a-i lăuda. Pasă-mi-te, acești *albiniști* întrețin chiar legături cu poticniții noștri și numai ce vezi că le trânteste la ziar câte o „siluetă“, de te crucești — Măi, da noi îi știm pe ăștia altfel! — de unde-i scoate „Albina“ așa străluciți!

Dar aprecierile ei au cântec. Nu de drag laudă e slăbăturile noastre, ci de bucurie. E sistemul catolic-iezuit de a umbla să întunece scara valorilor, a produce dezorientare, a face pe oameni să nu-și mai cunoască lucrurile lor precum sunt în realitate, ci a-îmboldi să le judece după metrul schimonositurii lor catolice.

Acești iezuiți se bucură grozav de slăbăturile noastre, dar pentru că lor le convine că-i avem și, fiindcă n'au a se teme de nimic din partea lor, îi ridică în slăvi. Câtă bucurie pe catolicii „Albinei“, dacă am avea numai de aceștia, ca să aibă ei cu cine se juca și să nu găsească nicio împotrivire din partea noastră!

Dar avem și noi oameni cu care ne putem lăuda, care stau în fruntea cugetării și cărmuirii noastre bisericești. Pe aceștia totdeauna ai să-i vezi batjocoriți și vor întrebuința toate mijloacele pentru a-i ponegri și a ne face să nu ni-i mai cunoaștem cum sunt.

Cei buni sunt zugrăviți rău; cei răi sunt colorați luminos. Acesta e sistemul „Albinei“, întrebuințat cu foarte mulți din ai noștri.

E foarte înțeles de ce: Nu le place că avem bărbați de temei, fiindcă aceștia ne împiedcă de a ne ploconi în fața Romei; le place că avem și umbre, fiindcă slăbăciunile noastre sunt tăria lor.

Noi băgăm de seamă de multă vreme acest sistem, și iată-i acuma ridicând în slăvi pe un biet creștin neștiut de nimenea, care a ajuns și el obiect de „siluetă“ la „Albina“. De ce? pentru că e un biet neputincios, care nu ține nici de cald, nici de frig. Dar pentru că și-a dat coatele cu catolicii, pentru aceia e bun și a putut avea scânteieri și la facultatea noastră de teologie din București, înfundând cu întrebările lui pe un profesor al nostru.

Cine este această nouă 'celebritate a „Albinei“?

Este domnul *Chiriac*.

Trebuie să vă spun de el cine-i, că e atât de celebru, încât habar n'aveți de el.

Dragostea „Albinei“ este cântărețul ei dela biserica

unită din str. Polonă din București, căruia îi închină o bună parte dintr'o coloană în numărul ei dela 3 Oct. 1923.

Trebuindu-le cântăreț la biserica lor unită, l-au găsit pe acest Chiriac, care, până să fie în slujba lor catolicească, a fost slujbaș în bisericile noastre. Iacă acum regulă: cât a stat la noi, nu știa nimenea de el; cum a trecut la catolici a ajuns celebru!

Dar cine e acest Chiriac?

E un fost băiat de pe vremuri, care umbla prin casele vlădicilor noștri. Întâia dată când am aflat de el, era ajutor de cântăreț la episcopia din Galați sub Episcopul Partenie, fostul mitropolit dela Iași. Eram pe atunci elev în seminariul din Galați. Elevii râdeau de el și-l porecleau „șeț“, fiindcă îndată ce venea câte un elev pe lângă el la strană, Chiriacul nostru era politicoș și-l poftea să șadă zicându-i „șeț“.

Mai târziu, când am venit student la Internatul facultății de teologie, în toamna lui 1898, am găsit pe Chiriacul nostru oploșit pe acolo, în Calea Văcărești 24, unde se afla pe atunci Internatul, și de unde, în aceeași toamnă, s'a mutat în localul actual dela Radu-Vodă.

Ce căuta Chiriacul la internat?

El trăise totdeauna pe lângă vlădici. Prin 1897, se găsea pe lângă *Arhiepiscopul Atanasie Mironescu Craioveanu*, Primatul de mai târziu, care trăiește acum la Mănăstirea Cernica și care pe atunci era profesor la teologie și director al Internatului Teologic. Dar Prea Sf. Sa fusese ales episcop la Râmnic în 1898, și domnul Chiriac a rămas prin București fără rost. Când, peste un an, am venit și eu la teologie, studenții mai vechi îmi spuneau despre acest Chiriac că a fost pe lângă Arhiepiscopul Atanasie, că a avut niște încurcături cu poliția și că Arhiepiscopul Atanasie pe urmă nu l-a mai ținut.

Iar a pierit apoi Chiriac din vederea mea, până ce târziu, prin 1909 sau 1910, am dat de el pe la mănăstirea Văratec, cu aceeași față albă și lucioasă, ca a unui vechiu efeb grecesc. Mi s'a înfățișat mie și mi-a adus câteva laude pentru munca pe care o desfășuram în Biserică.

După aceia l-am mai văzut de câteva ori prin București, și odată în localul universității, mi-a povestit despre cursurile care se țin la universitatea populară cu privire la religione de un domn *Teodorescu*, mi se pare cel dela *Adevărul*. Imi spunea că acel domn nu vorbește tocmai bine despre învățătura Bisericii și că el, Chiriacul, l-a contrazis odată în fața adunării, așa cum *Albina* îl laudă acuma că a făcut în sala facultății de teologie din București.

În sfârșit, s'a întemeiat în București o biserică unită și nu s'a găsit un om mai de ispravă dintre noi să intre în slujba ei decât însuși acest Chiriac.

Norocul lui!

Dacă rămânea ortodox, cine mai știa de el! Dar a intrat în slujba uniților, și până nu intri sub poala Romei, nu poți ajunge om celebru. Ce era dacă nu se făcea biserică unită în București! Rămânea bietul Chiriac cufundat în întunec, că noi, ortodocșii, n'avem atâtea mijloace de a face pe oameni celebri cum au uniții. Acum însă a văzut lumina cea întunecată, a primit duhul cel eretic, a aflat credința cea înversunată, poate să se închine Romei celei cumplite.

Procedarea Albinei de a ridica în slavă tot ce avem sau am avut mai slab ne slujește de minune: e nota care ni se dă că acele persoane sunt în grațiile Albinei. Pentru meritele lor ortodoxe nu pot fi ele în așa grații. Atunci pentru ce sunt? Fără îndoială, pentru slăbiciunile lor și pentru relațiunile pe care acei ai noștri se necinstesc de a le avea cu ei.

Cine sunt aceștia, însăși Albina ni-i dă pe față prin laudele pe care li le aduce. Până acuma a compromis astfel vreo cinci persoane dela noi, prin osanalele pe care le-a cântat în jurul numelui lor.

I-a făcut de răs. I-a dat pe față că sunt flințe care merită laudele Albinei.

Una la fel.—Se știe, și am publicat și noi, știrea că Protopopul unit Dr. Ștefan Pop, din Izvin, Banat a trecut la Biserica ortodoxă. Unirea din Blaj a publicat pe ziua de 23 Iunie 1923 că Sf. Sa a fost excomunicat și că decretul de excomunicare cuprinde și următoarele cuvinte „lăsând după sine o parohie materialicește zdruncinată“.

Că a fost excomunicat, nu e nimic. A intrat el în comunitatea cea adevărată, unde nu mai are nevoie să sărute papucul Papii și unde rufăria întrebuintată a Prea Sfântului Părinte nu e scoasă ca moaște pentru credincioși.

Dar dacă Dr. Ștefan Pop lasă o parohie materialmente zdruncinată, se înțelege, ea era zdruncinată încă înainte de clipa trecerii omului la ortodoxie. Atunci cum și-au adus aminte Părinții din Ordinariatul¹⁾ dela Lugoj să-i impute aceasta abia după ce s'a făcut ortodox? Cum adică? dumnealor îngăduie asemenea păcate între preoții lor? Te lasă să zdruncini parohiile și-ți scot ochii cu fapta numai după ce te-ai lepădat de ei? Va să zică ruina parohiilor nu are nici o însemnătate și-ți pot bate joc de ele, că nu-ți zic nimic.

Iată cum administrează eparhia preoții dintr'un ordinariat episcopesc, care vor să ne înfățișeze nouă unirea cu Roma ca o superioritate!

Când te întâlnești cu ei, îți spun că nu pot trece la Biserica ortodoxă românească, pentru că în Biserica noastră nu e rânduială. Dar ce fel de rânduială e la ei, când poți ruina parohia și nu-ți zice nimenea nimic,

¹⁾ De unde or mai fi luat și numirea de ordinariat acești oameni, care s'au unit numai pe temeiul celor 4 puncte!

O fi și acesta unul din ele, datorită de a fi oameni ordinari și de acela administrațiunile episcopale se numesc ordinariate.

Ce dovadă mai vreți că aceștia sunt curate slugi catolice, care imitează ca orbii tot ce văd la stăpânii lor!

dar vin să ți-o impute abia când îi cuprinde dorul de a-ți căuta nod în papură!

Inseși judecățile lor i-au arătat cine sunt.

Un vrednic preot și un însemnat ziar.—Noi nu avem mulți bărbați care cu adevărat să fie în stare a scoate bune foi pentru popor. Pe unul l-am mai laudat eu aici. E Păr. Moța din Orăștie, care are o deosebită pricepere de a întocmi foi pentru popor. Libertatea și Foaia interesantă, care sunt scoase de Sf. Sa, sunt pilde care pot fi urmate și de alții. Tot foarte bună e și Neamul românesc pentru popor, pe care subsemnatul nu-l citește decât rar, dar cu toate acestea, oridecâteori îl deschide, își dă seamă de folosul pe care, fără îndoială, îl pot trage oamenii fără învățătură din citirea lui. Tot foarte bună e și Vestitorul satelor din Bogdănești, Suceava¹⁾. Este în anul al 11-lea de când se tipărește și în fiecare număr aduce foarte bună materie de citit despre gospodărie, datele creștinești, sfaturi de tot felul, vești bune de știut de pretutindenea și multe altele. Tot bună e și Duminica Poporului, scoasă de Profesorul S. Mehedinți, cu îndrumări pentru toată viața trupească și sufletească a omului. Face însă greșala că dă bucata din evanghelia Duminicii după un text care nu e plăcut la ureche, stropșit de nu știu ce ticlucitor în grai nou, și apoi nu sunt bune nici multe din tâlcuirile pe care le dă evangheliei, iar unele evanghelii sunt puse greșit. Cu una cu alta însă, e o foaie care face lucrare bună. De asemenea e bună și Duminica Ortodoxă a Părintelui Runceanu, cu singurul păcat că în ea nu prea se poartă grijă de a se scrie o bună limbă românească.

Dar o foaie dintre cele mai bune e cea despre care voim să vorbim acum: Lumina Satelor din Sibiu. scoasă săptămânal de priceputul și vrednicul Preot Iosif Trifa. Sf. Sa e înzestrat cu foarte multă pricepere de a scoate o foaie pentru popor, ceiace nu e un lucru ușor. Pe lângă fel de fel de sfaturi și știri bine alese și foarte potrivite de a hrăni cu vești de prin lume pe omul care, în curgerea săptămânii, nu are răgazul de a citi; această foaie, în șase pagini mari, are și foarte mult material creștinesc. Are totdeauna frumoase zugrăviri biblice și tâlcuiți ale cuvintelor Scripturii.

Ia să vedeți câte lucruri putem culege numai după un singur număr, cel din 23 Sept. 1923. Dar așteptați până la nr. viitor.

Sifilisul nu este o boală rușinoasă... Așa scrie Dr. Rottmanu-Cerna în Universul dela 31 Oct. c., și-l pune pe aceiași treaptă cu tuberculoza, declarând că nimeni nu se rușinează să pronunțe cuvântul de tuberculoză, pe când e cu totul altfel cu sifilisul.

Apoi cum să nu fie rușinos sifilisul când e căpătat din poftă rușinoasă! Și chiar când omul l-a căpătat fără voia lui (singurul caz de care pomenește Dr. Rott-

¹⁾ Acum s'a schimbat numele județului Suceava, pentru a nu se amesteca cu cel din Bucovina, și i se zice județul «Fălticeni».

mann) cu toate acestea izvorul lui e tot păcătos. Dar adevărul este că cei mai mulți bolnavi de sifilis sunt îmbolnăviți, nu pe cale nevinovată, ci din păcatele lor. Oamenii trebuie ținuti în scârba aceasta față de sifilis, ca față de orice rușine a omenirii. Și de! doctorul zice el ce-o zice, dar noi, care nu suntem doctori și care mai judecăm și după alte socoteli, nu putem primi așa de ușor părerile lui.

Ce temeinicie e aceea să asemeni sifilisul cu tuberculoza? Asta e căpătată din sărăcie, din nenorocire, din stări care inspiră milă și datorie către ajutor, pe când sifilisul trezește greață și în nici un caz milă pentru omul care l-a căpătat din păcatele lui.

Un ziar de educațiune populară ca *Universul* n'ar trebui să dea drumul la asemenea idei, pe care, dacă le-am citi în alt ziar, mulți ar zice că sunt cuvinte pe care numai străinii le pot scrie ca să slăbească țaria neamului românesc. Știu eu de n'o fi tot așa și cu acest doctor care iscălește cu numele străin de *Rottmann!*

O vestea rea despre școlile parohiale din Basarabia.— În nr. dela 23 Aprilie a. c. al *Universului*, am însemnat o știre, pe care, oricât de târziu, n'o putem lăsa nepomenită, pentru a îndemna pe preoți să ia măsuri de îndreptare, dacă lucrurile sunt adevărate. În art. din acel număr, intitulat „Situția îngrijitoare a învățământului public din Basarabia”, citim, între altele: „În școlile parohiale din Basarabia, directoarele organizează de două ori pe săptămână baluri cu „Camere roșii”, la care pot participa elevele și elevii, fără părinții lor, cu toate protestările făcute la timp de membrii corpului didactic din vechiul regat”.

O asemenea știre e foarte neliniștitoare și trebuie să se ia aminte pentru a se vedea dacă e așa, și dacă cu adevărat lucrurile se petrec astfel, preoții sunt datori să se puie dimpotrivă, fiindcă doar acele școli poartă numele de „parohiale”. Chiar și fără aceasta ar fi datori să se miște, dar cu atât mai mult acum.

Greșala cu catedrala din Cluj.— În altă parte a revistei, scriem despre punerea petrei de temelie la catedrala din Cluj, care serbare s'a făcut în ziua de 7 Oct. c. Aici pomenim numai de părerea ziarului *Părintelui Moța Libertatea* din Orăștie, care scrie că s'a făcut o greșală, în ce privește pornirea lucrărilor cu zidirea catedralei. În arătările ei, *Libertatea* se întemeiază pe două ziare din Cluj: *Conștiința românească* și *Clujul*. Pe temeiul lor, *Libertatea* spune că Consistoriul din Cluj a făcut greșala de a da zidirea catedralei Clujului pe mâna unor Evrei, care cer un preț mai mare decât creștinii.

Noi nu știm dacă lucrul e așa și nu ne vine a crede ca un Consistoriu episcopal să se fi călăuzit de alt gând decât de acel al slujirii Domnului și a neamului. Pomenim aici de acest fapt numai din datorie de croniciari. Dar cu prilejul acesta putem spune un gând:

Chiar fără parale, dacă s'ar oferi niște Evrei să zidească o catedrală, nu se poate primi, fiindcă acesta e

lucru sfânt, și în treburile sfințeniei nu poți să te slujești decât numai de cei de credința ta. Deci nu din gând antisemit, ci din cugetarea că în lucrurile credinței nu pot fi amestecați decât numai cei de aceeași credință, din pricina aceasta zicem că nu pot fi primiți Evrei la zidirea unei catedrale. Și nu numai Evrei, dar nici catolici, nici protestanți, nici mohamedani, nici budiști, ci numai și numai ortodocși.

E o mare lipsă la noi că băgăm și alte soiuri de oameni în lucrurile credinței: străini de credința noastră în coruri la biserici, nași la nunți sau botezuri.

Nu credem că la Cluj să fi stăpânit alte părerii decât acestea.

Judecata lui Dumnezeu.—Ziarul bisericesc săptămânal *Făclia* (17 Iunie a. c.), care iese la lumină în Caransebeș, dă în știrea lumii următoarea veste care te pune pe gânduri:

În orașul austriac *Feldkirch* (Tirol), un oarecare *Strummer* era învinuit înaintea judecății că și-a otrăvit nevasta. El și-a încheiat lunga lui apărare spunând: «Dumnezeu să judece și să pedepsească el însuși dacă sunt vinovat, omorându-mă pe loc. Și în clipa aceea s'a prăbușit la pământ mort.

Tipăriturile Mănăstirii Neamțului.—Abia înființată, tipografia Mănăstirii Neamțului, a luat un avânt care ne umple de mângâiere și nădejde. Sub cârmuirea harnică și plină de râvnă creștinească a directorului ei, Păr. *Arhim. Daniil*, au început a se tipări în mănăstire lucruri de toată vrednicia. S'a tipărit în mai multe fascicule însemnata lucrare *Urmarea lui Iisus Hristos* apoi cărți de rugăciuni, iar acum de curând o cărticică de toată valoarea împotriva adventiștilor, scrisă de Preotul, mort prea de timpuriu, *Călugăreanu* din *Maxut*, Botoșani. În chip foarte măestrit, se tratează în ea chestiunea Sfintei Tradițiuni, foarte bine susținută față cu bârfele adventiștilor.

Zori nouă încep a se ridica în Mănăstirea Neamțului. Fie ca ele să ajungă zi deplină și luminoasă. Noi ne bucurăm din toată inima, urăm toată izbânda Părintelui Daniil și fericim pe Înalt Prea Sf. Mitropolit al Moldovei că are așa priceput, inimos și harnic lucrător în marea lavră a mănăstirii Neamțului.

Preot sărbătorit.—Părintele Econ. *Gr. Costea*, fiind mutat dela seminariul din Galați, ca spiritual și profesor de muzică, la Seminariul Central din București, colegii săi i-au oferit un banchet în Galați. Directorul seminariului, Păr. *Beldie* și profesorul *Munteanu-Râmnic* au rostit cuvinte însuflețite despre colegul care pleacă, iar cu părerea de rău a despărțirii, le-a răspuns mișcat Păr. Costea. Ziarul *Galații-Noi* (19 Sept. 1923), din care luăm această știre, scrie despre Sf. Sa: „Prin plecarea sa din localitate, acesta lasă un gol mult simț în lumea bisericească și în cea școlară, unde s'a remarcat prin firea sa blândă și prin caracterul său dis-

tins. Preotul Costea era foarte iubit de colegi și elevi și plecarea sa va lăsa multe regrete“.

Cuvintele ziarului nu sunt o floare de măgulire pentru a împodobi o clipă de prietenie, ci răspund în totul adevărului. Păr. Costea e bărbat blând, pașnic și iubit.

Iar arderea trupurilor.— Cu toate înștiințările noastre aci, propaganda pentru înființarea de cuptoare pentru arderea morților merge înainte neoprită de nimeni, ba încă organele vieții publice încep a o ajuta.

Firește, fiecare e slobod să creadă ce vrea și să lase a fi înmormântat cum vrea. Dar într'un Stat care vine și declară prin Constituțiunea sa că are o religie și că el nu e Stat nici ateu și nici neutru în materie religioasă, într'un asemenea Stat, nu se poate înțelege ca organele publice să sprijinească manifestări care izbesc în religie Statului.

Ca o astfel de faptă socotim noi ceiace ni se tot vestește prin ziare că Primăria orașului București sprijină societatea pentru arderea trupurilor numită *Nirvana*. Nu vedeți? însuși numele ei e o proclamațiune împotriva creștinismului!

Astfel, citim în *Dimineața* de 20 Sept. a. e.:

«Astăzi Miercuri, ora 5 p. m. societatea de cremațiune „Nirvana“ va ține la primărie sub președinția d-lui Costinescu primarul Capitalei, o ședință pentru discutarea statutelor și altor chestiuni urgente.

Ședința se ține în cabinetul d-lui primar».

Și acum a doua știre, din același ziar, cu data de 22 Sept:

«Miercuri la ora 5 după masă, membrii societății de în-cenușare „Nirvana“, au ținut ședință sub președinția d-lui dr. Costinescu, primarul Capitalei.

S'au discutat pentru prima oară statutele societății, modificându-se unele articole.

S'a citit lista tuturor membrilor societății și s'a făcut darea de seamă asupra sumelor vărsate la casa de depuneri. Depunerile totale sunt 210.000 lei, iar al membrilor 2310, la 1 Septembrie a. e.

S'a hotărât asupra taxei de membru fondator care rămâne tot 1000 lei, iar taxa de membru activ este de 200 lei. Cotizațiunile-curente încă nu s'au fixat, totuși ele vor fi numai așa de mari, ca să poată acoperi exclusiv cheltuelile de exploatare.

Adunarea mulțumește d-lui prof. C. Dissescu pentru donațiunea de 100.000 lei, pentru ridicarea crematoriului.

S'a hotărât ca în viitor, orice vărsământ bănesc ce privește «Nirvana» să se facă la casieria centrală comunală din strada Sf. Vineri și tot acolo se vor face înscrierile de membri noi. Recepsele se vor trimite ca și până acum d-lui ing. M. Popovici, bulevardul Pake 129, secretarul societății.

S'a convenit ca crematoriul să se construiască pe înălțimea ce domină orașul, vis-a-vis de sanatoriul Gr. Alexan-

drescu. Acest loc este proprietatea comunei și se pune la dispozițiunea societății.

Proiectul crematoriului se execută de d. arhitect **Mareș Duiliu**, iar ridicarea monumentului va începe în primăvară.

Adunarea generală a societății are loc la 14 Octombrie în palatul primăriei Capitalei, strada Sf. Vineri.

Iată, aici avem toate amănuntele că Primăria orașului București s'a pus cu totul în slujba celor ce vor să introducă astfel de înmormântare decât cea pe care o avem din moși strămoși. Noi socotim că acest lucru nu se poate înfăptui fără ca organele bisericești să se amestece și să spuie că organele publice nu trebuie să dea ajutor la astfel de inițiative.

— Citiți și aceasta din *Universul* dela 20 Sept. 1923: „Eri, la ora 7 d. a., s'a întrunit la primăria Capitalei sub președinția d-lui dr. Costinescu, comisiunea compusă din d-nii: D. Emanuel, prof. universitar; dr. I. Skupiewski, colonel Poenaru dela comenduirea pieții; M. Negru și M. Leonte, ziaristi; M. Popovici și Trestianu, ingineri și D. Florian, profesor, în vederea înființării în Capitală a unui crematoriu pentru cadavrele omenesti.

„S'a lucrat la alcătuirea statutelor, cărora li se va da forma definitivă într'o ședință viitoare“.

ȘTIRI

Cum să avem în Cluj biserică ortodoxă? — Păr. *Onisifor Ghibu*, care a scris mai multe articole însemnate în *Adevărul*, în chestiuni bisericești și naționale, a scris în Nr. dela 1 Sept. al acestui ziar un articol vrednic de toată luarea aminte, în care ne spune că, pentru închinarea ortodoxă din Cluj, trebuie luată una din bisericile catolice din acel oraș. O asemenea propunere pare surprinzătoare. Cu toate acestea Păr. Ghibu argumentează de minune ca însuși Papa ne dă temeuri, chiar din această vreme, pentru o asemenea atitudine.

Mai întâi, spune Sf. Sa, bisericile catolice din Cluj sunt zidite cu banii Stațului și deci Statul ar dispune de avutul său.

Dar ar putea Statul să umble astfel cu niște averi confesionale și sortite slujbei sfinte?

Părintele Ghibu a scris o cărticică în această privință și a trimis-o Ministeriului Cultelor pentru a lua o asemenea măsură în folosul cultului ortodox din Cluj.

Temeiul cel mai de seamă îl dă Păr. Ghibu în faptul că acest lucru s'a făcut deja aiurea, în folosul catolicilor care nu aveau biserică, în *Riga*, și Parlamentul leton a aprobat trecerea unei biserici mari luterane în seama catolicilor. Insuși Papa a cerut aceasta și a căpătat.

Apoi în starea catolicilor din *Riga* se află cu mult mai mult Românii ortodocși din Cluj. Ceiace a fost bun în *Riga*, nu poate fi rău la Cluj. Protestează catolicii însă și declară părerea Părintelui Ghibu de act mediaval și bolșevism. Dar când au luat ei biserica din *Riga*, pentru ei n'a fost bolșevism? De aceia e cu dreptul să luăm și noi în Cluj biserică romano-catolică.

Păr. Ghibu găsește însă că noi arătăm în aceasta prea multă slăbiciune de frica *Ligit Națiunilor*.

Parohie ortodoxă la marginea românismului. — În *Satu-Mare*, oraș din Maramureș, închinătorii ortodocși erau puțini și nu aveau chipul de a se organiza. Dar prin hărnicia Părintelui *Meletie Răuțu*, acum preot militar în acele ținuturi, iar pe vremuri fost protoiereu al județului Vâlcea, s'a înființat acolo cea dintâi parohie ortodoxă, care ține de episcopia Orăzii-Mari. Ziarul *Tribuna Liberă* (23 Sept. 1923) din acel oraș cuprinde o dare-de-seamă pe larg despre munca pentru înființarea acelei parohii.

Se cuvine laudă Părintelui Răuțu pentru toată râvna sa. Numai la un singur lucru am avea de cântit. Intre numele celor ce au dăruit bani pentru împodobirea locașului de închinare al nouăi parohii, vedem trecute și nume ca *Mauriciu Steinfeld*. Probabil acesta nu e ortodox. Atunci ce caută amestecat în treburile ortodoxe? Și sunt mulți de aceștia...

Mitropolia din Târgoviște. — Vechea clădire a Mitropoliei din Târgoviște, a cărei restaurare se începuse de mult, a rămas iar părăsită. De 30 de ani nu se mai lucrează nimic la ea. Acum s'au întocmit însă două comitete: unul de onoare la București și altul activ la Târgoviște pentru a duce la capăt dorita restaurare. Se va îndrepta o strigare către toată suflarea românească pentru ca să ajute la isprăvirea lucrărilor.

Biserica neamului dela Mărășești. — Altă biserică a cărei zidire nu se poate isprăvi, din lipsă de mijloace, e cea a cărei temelie s'a pus acum două luni la Mărășești și de care am vorbit în nr. nostru pe August a. c. Se tot cer acum bani la autorități. Scriitorul acestor rânduri însă a propus, în comitetul Societății ortodoxe, care cârmuiește lucrările începute de ea, ca să facă o liturghie, așa zisă «a Mărășeștilor.» După porunca vlădicilor Țării, să se rânduiască o zi a anului, și într'insa să se facă slujbe creștinești în tot întinsul Țării românești. Preoții să ție cuvântări și să facă apel la popor să puie mână dela mână pentru a se putea clădi și isprăvi biserică dela Mărășești. Aceia va fi ziua pentru „liturghia Mărășeștilor.”

Când 10,000 de preoți vor grăi către poporul unei țări întregi, nu se poate să nu se găsească mijloacele de a clădi o biserică de însemnătate istorică, fără a mai cere bani la stăpânire.

E mai frumos să zidească poporul deadreptul.

Alta, cași arderea trupurilor. — Libercugetătorii cer să se organizeze și ei, căci zic în apelul lor, publicat în *Adevărul* dela 28 Sept. a. c. că „numai pentru apărarea liberei cugetări; a acestei atât de scumpe victorii a minței omenești, pentru care s'au dat atâtea lupte mai ales în ultimele timpuri, nu s'a făcut încă nimic la noi».

Dar oarece ce trebuia să se facă? ne întrebăm noi. Cine amenință în această țară libera-cugetare, de se

simte nevoită să vorbească de «apararea liberei cugetări»? Când se tipăresc la noi atâtea ticăloșii, fără să le puie nimenea mâna în gât, și le tipăresc oamenii fără nicio credință, dela reviste porcoase ca *Pardon*, *Tiribomba* și altele, mai poate fi vorba de apărarea celor care, neavând nicio credință, îndrăznesc prea mult?

Singura apărare de înțeles e alta: Aceia de a ne apăra noi de ei.

Dar să le ascultăm argumentarea lor:

«Acum, când este la ordinea zilei organizarea cultelor, cei care nu sunt adepții nici unei religii, cari vor să fie liberați de jugul unor tradiții necorespunzătoare cu spiritul vremii de azi, se găsesc neorganizați și deci în imposibilitate de a cere și obține și ei respectarea și recunoașterea oficială a convingerilor lor».

Iată oameni care-și fac treabă degeaba.. Doar avem în legi că nimenea nu poate fi urmărit pentru credințele lui. Atunci ce vor dumnealor mai mult pentru recunoașterea oficială a convingerilor lor?

La mijloc e mai mult decât atâtea. Uneltitor în asemenea chestiune e avocatul *Negreanu* din B-dul Elisabeta, care după nume pare a fi un *Schwartz*, și atunci înțelegem că nu e vorba de apărare, ci de o organizare îndreptată împotriva creștinismului.

Numirea directorului Sfântului Sinod și a Consistorului Superior. — Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4844, din 12 Octombrie c., Cucernicul Preot *T. Sîmedrea*, paroh al parohiei „Sf. Nicolae-Tabacu” din Capitală, a fost numit, pe ziua de 14 Septembrie 1923 în postul vacant de director al Cancelariei Sf. Sinod și Consistoriului Superior Bisericesc.

Nou membru în Consisiunea monumentelor istorice. — Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4842, din 12 Octombrie 1923, Prea Sfințitul *Visarion*, Episcopul Hotinului, a fost confirmat membru al *Comisiunii Monumentelor Istorice*, Secția Regională pentru Basarabia, pe restul periodului în curs, adică de la 1 Septembrie 1923, până la 1928, în locul D-lui P. Nicorescu, plecat din Țară.

Trei prefecți cu merite pentru Biserică. — Prin Inaltul Decret Regal Nr. 4643, din 12 Octombrie 1923, Majestatea Sa Regele a conferit medalia *Răsplata Muncii pentru Biserică* cl. I d-lor: *Enric Voinescu*, prefectul județului *Caliacra*; *Dr. Tașcu Pucerea*, prefectul județului *Durostor* și *Gh. V. Constantinescu*, prefectul județului *Ialomița*, pentru sprijinul dat bisericilor din acele județe.

Epitrop bisericesc medaliat. — Prin Inaltul Decret Regal Nr. 5645, din 12 Octombrie 1923, Majestatea Sa Regele a conferit medalia *Răsplata Muncii pentru Biserică* cl. II d-lui *Ion Mihalcea*, epitrop al parohiei *Fătăciunea* comuna *Șendrești*, județul *Tutova*, pentru osteneala cheltuită cu strângerea mijloacelor trebuincioase la dregerea bisericii din acea parohie.

Șezători religioase. În enoria Bisericii Sf. Treime-Teiu, se vor ține, odată cu începerea iernii, șezători religioase săptămânale, prin casele creștinilor. Vor fi chemați la aceste adunări: bărbați, femei și copii. Șezătoarea va dura două ceasuri și se va deschide printr'o rugăciune, rostită de toată adunarea.

Se va citi apoi un capitol din N. Testament, se va tâlmăci de preot și vor urma după aceea discuții despre ideile, cuprinse în acel capitol. Vor avea loc și discuții asupra diferitelor nevoi de gospodărie și bună stare a enorii. Creștinii vor fi puși să învețe pe deasupra, stihuri din sf. Scriptură și rugăciunile obișnuite din toate zilele. Șezătoarea se va închide cu o rugăciune de mulțămire, rostită de întreaga adunare.

Examenale de capacitate pentru seminariile din România veche. — După multe amânări, în sfârșit, s'a hotărât când să se ție examenale de capacitate pentru catedrele de științe teologice dela seminariile din România veche. Se vor ține la 24 Noembrie, sub prezidența Părintelui *Dr. I. Mihălcescu*, iar membri examinatori vor fi d. *G. G. Antonescu*, profesor universitar, *Păr. Econ. P. Partenie* și *Econ. Serghie Bejan*.

De asemenea se vor ține examene de muzică bisericească. Președinte va fi Prea Sf. *Arhiepiscop Eughenie Pitesteanu*, iar membrii d-nii *D. G. Chiriac*, profesor la conservatorul din București, și *Popescu-Pasărea*, profesor de muzică bisericească la Seminarul Central și „Nifon” din București.

Noua revistă eparhială. — În Transilvania, fiecare eparhie ortodoxă își are o revistă a ei, care nu e numai un monitor în care se pun știrile privitoare la eparhie, ci și o adevărată publicațiune de studii în care se tipăresc lucruri foarte bune.

Eparhia nou înființată a Clujului înocă nu-și avea o revistă. De curând însă și-a înființat una și acest nou Ținut bisericesc și se cheamă *Renașterea*, cași cea dela Craiova.

Dumnezeu să întărească pe redactori la lucru cel spornic!

Studente în facultatea de teologie. — Până acum nu se primeau studente în facultatea noastră de teologie din București, după cum, de altfel, nu erau primite nici la alte facultăți de teologie. Din toamna aceasta însă, starea de mai nainte se prefăce cu totul, în ce privește chestiunea aceasta, la teologia din București. Consiliul Profesorial al numitei facultăți, sub prezidenția noului decan, d. *Dr. D. G. Boroianu*, a hotărât că și fetele se pot înscrie și urma în acea facultate.

Credem că e o măsură bună și însuflețită de un duh înaintat, fiindcă toată suflarea omenească trebuie să aibă puțință de a învăța carte bisericească.

Nouă academie teologică. — După cum are câte o revistă, tot așa fiecare eparhie ortodoxă de peste munți are și câte un seminar. Numai eparhiile nou înființate a Clujului și Orăzii-Mari n'au încă astfel de școale pentru formarea clericilor lor. Aceasta din urmă însă, după cum și-a

înființat o foarte bună revistă bisericească, *Legea Românească*, și-a înființat acum și ceva mai mult ca un seminar: o *Academie teologică*. Înocă de sub Unguri se afla în Oradea-Mare o Academie de drept. Noul episcop al Orăzii-Mari, *P. S. Roman* a cerut guvernului să-l ajute a deschide și o Academie teologică, alăturată pe lângă cea de drept, așa că, cu timpul, să se ridice o întreagă universitate.

Guvernul a primit propunerea Prea Sfințitului Episcop, și anul acesta, la 3/16 Oct., Academia s'a și putut deschide, având numai anul I, iar treptat treptat, înființându-se și ceilalți ani.

Ne bucurăm că s'a ridicat un nou așezământ de învățatură teologică ortodoxă.

Ziar cârmuit de un preot. — Peste munți avem multe ziare cârmuite de preoți. Unul din acestea, bun și simpatic, este *Luminătorul* (tot așa se numește și revista eparhială din Chișinău). El continuă o revistă bisericească de mai nainte, care se numea *Revista Preoților* și care a apărut 12 ani. Nu știm împrejurările în care s'a făcut această schimbare, oricum, vedem însă că, în chipul de acum, *Luminătorul* este o foaie și plăcută și bună. Are un ton viu și materie felurită. În mare măsură, această materie e de cuprins creștinesc și bisericesc. E o foaie mai bună decât *Ardealul* din Brașov și decât *Drum nou* din *Bocșa-montană*, care e cârmuit tot de un preot, Părintele *Mihail Gașpar*. *Luminătorul* e cârmuit de Părintele *D. Voniga*, și foaia sa apare în fiecare Duminecă. Ii urăm drum bun și spornic înainte.

Românii ortodocși rămași la Sârbi. — *Luminătorul* dela 28 Aprilie a. c., ne dă știrea că Românii ortodocși rămași la Sârbi, în urma tragerii graniței după tratatele de pace, sunt în număr de 140.000, iar alți 40.000 sunt uniți. Ortodocșii sunt mai săcâți de Sârbi, pe când uniții sunt mai scutiți de necazuri, întrucât sunt socotiți ca minoritate confesională, stând sub scutul catolicismului. Aceasta ar ispiti pe unii Români ortodocși ca să treacă și ei la unire.

Noi dăm știrea sub rezervă, dar dacă este așa, trebuie să spunem că apăsarea sârbească aduce pagube credinței.

Încă un pas înainte al Societății Ortodoxe. — *Societatea Ortodoxă* își avea în Iași un local vechiu pentru școala ei. În timpul din urmă însă, o mulțime de greutăți se abătuseră asupra acestui local. Azi Societatea l-a putut lua în stăpânire, l-a înocă cu totul, iar Duminecă, 21 Oct. s'a făcut sfințirea și inaugurarea. Cu acei prilej s'a desfășurat o sărbătorire, care a cinstit marea cheltuită. E un nou și vrednic pas înainte.

Fie așa cât mai mulți!

Vitejia starejului dela Secu. — În Nr. pe Septembrie a. c. a acestei reviste, am dat știrea despre vitejia preotului *Vasile Găiseanu* din *Militari Ilfov*, care a prins de veste că în biserică se află un hoț, a dat alarma și l-a prins.

De data aceasta, putem da o veste și mai strașnică: starețul dela Mănăstirea Secu, jud. Neamțu s'a și luptat cu hoții de codru.

O ceată care bântuia cu prădăciunile prin susul Moldovei, a aflat că starețul dela Secu a încasat bani mulți în Târgu-Neamțului și că vine cu ei la Mănăstire. Cu adevărat, starețul încasase bani mulți pentru cheltuelile mănăstirii și pentru o exploatare de pădure care se face pe socoteala ei. Cu acești bani la sine, a pornit la drum, însoțit de doi călugări și un mecanic.

Hoții le-au eșit înainte și le-au cerut bani. Dar drumeții au pus mâna pe arme, s'au dat după trunchiuri de copaci și au început a trage. Lupta a ținut mult, până ce un hoț a fost lovit. Odată cu aceasta s'au auzit scârțâituri de căruțe pe aproape și hoții au fugit.

Cu prețul vieții, călugării au apărut avutul mănăstirii. Starețul, fost militar, a dat inimă tuturor și au luptat ei 4 cu 6 hoți.

TABLŌU

de persoanele din slujba Bisericii: numite, decedate, mutate, înaintate, etc. în cursul lunii Octombrie 1923

NUMIRI ȘI SUPLINIRI

1. Ierom. Vartolomei Bușu, Preot, Suplinitor parohia Mircești Roman 1 Oct.
2. Stela Hristofor, copistă, Episcopia Dunării de jos numită 1 Octombrie.
3. Dumitru Mărgărit sub-protocoreu Circ. I, Jud. Vâlcea, numit 1 Octombrie.
4. Grigore Popescu, Misionar, Episcopia Roman, numit 1 Oct.
5. Cezar Ignat, Preot, numit parohia Vulturești pe 1 Oct.
6. Micluș Rizescu, Preot, numit parohia Slobozia-Cireșul Ialomița 15 Oct.
7. Iulian Constantinescu, Diacon, Episcopia Constanței, 1 Oct.
8. Ioan Nacu, Preot, suplinitor parohia Brădicești, Fălciu 1 Oct.
9. Const. I. Ghiocel, episcop, Zgripești, Muscel 1 Oct.
10. Ion Marinescu, " " " 1 "
11. Ion Pavel, Paroh la Gropile, Bacău 15 Oct.
12. Ioachim Moraru, Diacon, Episcopia Hușilor, 1 Oct.
13. N. Diaconul, Paroh, Valea Vandei Muscel, 1 N-brie.
14. Grigore Popescu, episcop, Ceratu, Dolj.
15. Octavian St. Popescu, Preot paroh, Brebu, Prahova, 1 N-brie.
16. Carol Volnea, Preot, Caverna, Caliacra 1 N-brie.
17. Nicolae Ciocoiu, Preot, Poenele de jos, Roman, 15 Oct.
18. Nectarie Ghioca, Superior, Mănăstirea Brazi, Putna 15 Sept.
19. Alexie Moroianu, Preot, suplinitor, parohia Comana, Constanța 1 Oct.
20. Coman Mărdărescu, episcop, Scântea, Vaslui.
21. Zosima Târălă, Stareț, Mănăstirea Găvanu, 1 Oct.
22. Ieremia Burcescu, Ieromonah suplinitor par. Stobozia Cireș, Brăila, 15 Oct.
23. Gavrilă Samoilă, Ieromonah, par. Duramului, Caliacra 1 Oct.
24. Gheorghe Amzărescu, Paroh, Strâmbeni Argeș, 1 Oct.
25. Gheorghe Scopos, Paroh, Călinești, Fălciu, 1 N-brie.
26. Dumitru Barbu, Paroh, Ciortălău, Tutova, 1 N-brie.
27. Pavel Bădiceanu, Paroh, Mitești, Dolj, 1 Oct.
28. Râpeanu Alex., Paroh, Star-Chiojd, Prahova, 1 N-brie.
29. Iancu M. Cristescu, Pr. ajutor, Șelaru, Vlașca 1 N-brie.
30. Iordache Taiwan, grădinar, Episcopia Huși, 1 N-brie.
31. D. Comănescu, Preot suplinese par. Buhăești, Vaslui 1 Oct.

M O R Ţ I

1. Crăciun Pr. Toma, cântăreț Bozioru, Muscel, 25 Sept.
2. Anastase Dima, Episcop bis. Ad. Maicii Domnului, Focșani, 26 Sept.
3. Tudor St. Jigheanu, episcop, Pojelu Romanași.
4. Dumitru Popescu, Preot, Mănăstirea Putna, 24 Sept.

INAINȚAȚI

1. Stoian N. Gheorghe, Pr. ajutor ca paroh al bisericii Negru-Vodă, Câmpulung 1 N-brie.
2. Ioan Ionescu, Pr. ajutor, ca paroh al bis. Sf. Apostoli, Alexandria, 1 Oct.

DEMISIONAȚI

1. Nicolae Bucur, Episcop, Buga, Bacău.
2. Rafail Diaconescu, Stareț, Mănăstirea Govora, 1 Oct.
3. Const. Gheorghe, cântăreț. Pârscov, Buzău, 15 Oct.
4. Teofil Diamandi, cântăreț. Blazani, Buzău, 1 Oct.
5. D. I. Burghiu, Dirig. corului bis. Albă, Capitală, 1 August.
6. Isbășescu Nicolae, Preot, bis. Negru-Vodă, Câmpulung
7. I. Ostafi, cântăreț. bis. Mitoc, Dorohoi, 1 Oct.
8. Isala Parteni, stareț Mănăstirea Găvanu, 1 Oct.
9. Alexe Negoescu, Episcop, Jugureanu, Brăila, 1 N-brie.

PLECAȚI DIN EPARHIE

1. Gheorghe Popescu, Paroh, V. Danului Argeș, 15 Oct.

M U T Ă R I

1. Peire Chiricuță, Preot, dela Episcopia Dunării de jos, la bis St. Ion, Galați, 1 Oct.
2. Sandu Marinescu, Preot, dela Mădulari, Vâlcea, la Ușurei Vâlcea, 1 Octombrie.
3. Grigore Popescu, Preot, dela Ușurei la Mădular, Vâlcea, 1 Oct.
4. Popescu Nicolae, Pr. dela Schimbași la Măneciu Pământeni, Prahova, 1 Oct.
5. Rezmerișă Gr., Preot, dela Ghindăoani la Răucești, Neamțu, 1 N-brie.
6. Simionescu Tache, Preot, dela Movila la Bolteni, Ilfov 1 N-brie.

PUȘI IN DISPONIBILITATE

1. A. Păunescu, cântăreț, Leu II, Romanași, 1 Apr.
2. Năstase Georgescu, copist Protoieria Roman, 15 Sept.

INLĂTURĂRI

1. Ioan Avramescu, cântăreț, Bozioru, Buzău, 1 Oct.
2. Const. Dumitrescu, Episcop, Coltești, Vâlcea, 1 Oct.
3. Fragă Gheorghe, Episcop, Jegălia, Ialomița.
4. Const. Petcu, Episcop, Afumași, Ilfov.
5. Dumitru Dobre, " " "

Preoți cu interes pentru viața politică.—Fără gând de a spune de bine sau de rău, consemnăm numai ca un fapt social partea vie pe care o iau mulți preoți la viața politică. La întrunirea naționalistă-democrată dela 19 Noembrie c. în Tg.-Neamțului, a prezidat un preot. Afară de el, au mai luat cuvântul și alți 2 preoți din totalul de 11 vorbitori. Aceasta înseamnă că partea preoților e destul de mare.

Pentru a se ajunge la o potrivire între anul revistei și cel financiar și a se ușura astfel cu mult facerea socotelilor, direcțiunea acestei reviste a hotărât să întindă anul acesta al revistei până la 1 Ianuarie, așa că, în loc de 12, anul acesta va avea 15 numere, caz care a mai fost odată în trecutul revistei, în forma ei de înaintea războiului.

Ce nu știe specialistul religiunilor.—D. I. Teodorescu, care tot scrie în *Adevărul* și *Dimineața* în materie religioasă și care preda odată și cursuri de istoria religiunilor la universitatea populară cea de înainte de război, scrie în *Adevărul* dela 5 Oct. că numele de *Ialdabaot* a fost scornit de *Anatole France* și pus în opera sa „Răzvrătirea îngerilor”.

Apoi s'a cam încurcat istoricul religiunilor, pentru că noi cunoaștem numele acesta de când învățăm la istoria dogmelor teoriile gnostice. Acolo l-a găsit și *Anatole France* și nu l-a scornit el.

Personalul bisericesc scutit de prestație. — Ziarul oficios *Viitorul* (10 Noembrie c.) ne aduce știrea că Ministerul de Interne a trimis ordin prefectilor să puie în vedere primarilor să nu mai supuie la plata prestației personalul bisericesc care e scutit de aceasta prin legea clerului mirean.

Tratativerile bisericești și școlare între Români și Sârbi. — O comisiune alcătuită din Sârbi și Români lucrează pentru o înțelegere pe teren religios și școlar. S'a ajuns la hotărârea ca, la seminarul sârbesc din *Vârșeț*, să se înființeze o secție românească, cu profesori români, iar la școala normală din *Timișoara* o secție sârbească. Delegațiunea românească cere și un vicariat orodox românesc la *Vârșeț*.

Episcop român-unit în America. — Episcopul unit al Lugoșului Dr. *Alexandru Nicolescu*, s'a dus în America spre a aduna mijloace pentru Biserica unită dela noi.

Se va fi plâns că unirea e în primejdie și că trebuie mijloace pentru a o ține în viață.

Articole despre Locurile Sfinte. — În mai multe numere din ziarul săptămânal *Ardealul* din Brașov, d. G. D. *Cruceanu* scrie articole din Ierusalim despre locurile de închinare de acolo.

Revistă monahicească.—A apărut și a ajuns la No. 2 și o revistă monahicească, cu titlul *Glasul Monahilor*. E scoasă de Ieromonahul *Dionisie Lungu*, de două ori pe lună în București.

Seminar bun.—În urma anchetei Părintelvi P. *Parthenie*, inspectorul seminariilor, și a d-lui I. Gh. *Savin*, inspector general al Cultelor, la seminarul „Episcopul Melohisedec” din Ismail, condus de Păr. Econ. Gh. *Leu*, s'a stabilit că acel seminar e unul din cele mai bine oărmuite din toată țara.

Seminar care stă pe loc. — Seminarul din Constanța încă nu s'a desohis.

MULȚAMIRI

Sf. *Mitropolie a Moldovei* aduce calde mulțămiri d-lui *Constantin Tăutu*, avocat din Iași, care a dăruit bisericii din nou zidite în comuna *Trifești*, parohia *Zaboloteni*, jud. *Iași*, un policandru mare de alamă, prețuind 3000 de lei, și ajutând și cu bani la zidirea bisericii și împodobind-o cu lumânări la sfințirea ei.

Dumnezeu să-l ocrotească în toți pașii vieții lui!

Epitropia parohiei *Filiș* din *Vălenii-de-Munte*, jud. *Prahova* mulțamește ferbinte d-lui *C. Banu*, fost ministru și d-lui *N. Iorga* pentru hotărârea luată de a înființa un muzeu în curtea bisericii.

Dumnezeu să le ție în seamă frumoasa faptă!

Sf. *Episcopie a Râmnicului, Noul Severin* aduce cele mai vii mulțămiri d-lui *Mitu Andreescu*, publicist, directorul *Societății Industriale* din Craiova, pentru inimoasa sa faptă de a fi dăruit conacul său din parohia *Rojitea-Dolj*, ca să slujească drept casă parohială.

Dumnezeu să-l răsplătească cu toate bunătățile Sale, pentru vrednica faptă!

BIBLIOGRAFIE.

Icon. Gh. Leu, Anuarul istoric al Seminarului „Melohisedec Episcopul” din *Ismail*. Mănăstirea *Cernica* 1923. Volum de 116 pagini pe hârtie velină formatul în 8, fără arătare de preț.

Pr. Ioan V. Popescu, Călăuza Creștinului în fața Adventiștilor, după Sfânta Scriptură, *Târgu-Jiu* 1923. Broșură în 16 de 16 pag. Prețul 3 lei.

Educația, revistă lunară pentru Școală și Familie, Nr. pe Sept.—Oct., *București*, 1923. Nr. dublu 6 lei. Abonamentul pe an 30 de lei.

Revista teologică, pe Aug.—Oct. 1923, No. 8—10. *Sibiu*. Un Nr. 6 lei. Abonamentul pe an 50 de lei.

Arhiva, Revistă de istorie, filologie și cultură românească, Nr. 3—4 Iulie-Oct. 1923, *Iași*. Cuprinde ca materie de istorie literară și religioasă articolul d-lui Gh. *Ghibănescu*: „Evangheliarul Mitropolitului Varlam”.

Abonamentul 100 de lei pe an.)

În loc de

Poșta Redacției

În *Viața Creștină* Nr. 5—6 citesc următoarele:

«O altă observație ce am avea de făcut este că seriozitatea unei reviste «a Sfântului Sinod» nu cadrează cu acele scrisori cu caracter personal care le găsim de obicei la sfârșitul ei. — „Poșta Redacției” poate fi un mijloc de a ușura corespondența cu cititorii, dar nu se poate transforma într'un oficiu în care cele mai superioare probleme bisericești să fie amestecate cu amintiri și considerații personale».

Este oare întemeiată această învinuire? Coprinde într'adevăr Revista oficială a Sfântului Sinod scrisori cu caracter personal? Găsim oare la *Poșta Redacției* amintiri și considerații personale amestecate cu cele mai superioare probleme bisericesti?

Eu, drept să spun, cercetând cu deamănuntul această învinuită poștă a redacției, am găsit că, pe lângă cele 2—3 rânduri adresate părintelui Petru Chirica din Hilița, Iași (Februarie 1923), mai pot fi țintite de către *Vlața Creștină* și următoarele «amintiri personale» tipărite în Decembrie 1922:

«Părintelui Ioan Iliescu, Paroh în Celaru, Romani, — Nu te-am uitat deloc. — Parcă te văd în cl. VI, când te necăjeam să te uiți mai senin și să nu te arăți cu o înfățișare chinuită. Dar n'am stat noi de vorbă data din urmă vara în 1918, când te întorseși din Moldova, lângă nukul din fața infirmeriei dela Seminarul Central? Vezi că n'am uitat și-mi pare bine când descopăr pe foștii mei elevi, cu care acum pot comunica pe altă cale. In ce privește articolul...».

Iată un profesor, care primind un articol dela un fost elev, îi arată acestuia că departe de a-l fi dat uitărei, îl are într'una în minte întipărit și împresurat de scumpe aduceri aminte de pe vremea neuitată, când se urzea o atât de trainică legătură între profesor și școlari. Ce dulce fiori trebuie să fi stârnit această sfioasă chemare a trecutului, nu numai în sufletul Părintelui Iliescu, dar și în sufletele tuturor foștilor școlari! Citind acest prietenos răvaș, vor fi prins a nădăjdui, că nici dânșii nu au fost dați uitărei!

Nu cadrează oare cu «seriositatea» unei reviste a Sfântului Sinod acest strâns și minunat mijloc de a trezi cele mai frumoase emoțiuni în sufletele tuturor celor, care, împreună cu părintele Iliescu, au stat ani de zile pe băncile Seminarului Central? Sunt oare în zadar așternute pe hârtie aceste 3—4 învinuite rânduri, care deși pot să pară adresate unuia singur, sunt totuși în stare să facă pe atâția «foști școlari» să tresară?

Eu cred că nu.

Dar atunci, — prin ce altceva, «acele scrisori cu caracter personal» au putut să pară nepotrivite cu serioșitatea unei reviste a Sfântului Sinod?

Eu, recitindu-le, am aflat că prin ele se caută a se astâmpăra fireasca nerăbdare a a colaboratorilor, care nu-și văd articolele tipărite la timpul dorit. Și cine s'a ocupat cât de puțin cu gospodăria unei reviste, știe cât de mult ajută la adunarea materialului și cât de bine venit este acest metod pentru amorul propriu al colaboratorilor. Cred că în parte și mulțumită acestui metod se datorește faptul că, în timp ce aproape toate revistele duc lipsă de material, — singură această publicație a Sfântului Sinod poate să afirme că are «teancuri» de articole pentru un an întreg.

Apoi, tot în această învinuită poștă a redacției cititorii pot afla: prețioase îndrumări în ceea ce privește compunerea articolelor; — meticuloase și prea interesante informații cu privire la cărțile de predici, de

slujbă, calendarele, foile pentru popor; îndreptări, privind datoria preotului de a *tălnui* păcatele aflate ca duhovnic; — sfaturi pentru a combate adventismul; precizări cu privire la recăsătorirea preoților, cugețări asupra trebuinței de a înzestra și materialmente biserica, etc., etc.

Sunt oare toate acestea scrise numai pentru a înlocui obișnuitele *cărți poștale*, sau sunt ele frământate și chibzuite pentru folosința tuturor? — Eu unul, nu pot îndeajuns prețui prija pe care *Poșta Redacției* veșnic o poartă întru a se trudi să scrie, nu numai pentru cel care o provoacă, ci mai ales pentru marea majoritate a cititorilor. — Așa, de pildă, cine nu recunoaște că, următoarele rânduri scoase dintr'un răspuns, destinat Părintelui Onica, — nu sunt ele vrednice, nu numai să încurajeze pe cei care vor să mai stea prin mănăștiri, dar încă și să dumirească pe cei care își închipuiesc că, numai trecând prin școli înalte, poate cineva să capete o adâncă învățătură bisericască?

«Cine are cărțile cu slove vechi — spune *Poșta Redacției* — care se tipăreau odată la Mănăstirea Neamțului, la Mitropolia Iașului, ori la cea din București, și le citește, are chip de a învăța multă carte bisericască. — Găsești bucăți multe din Sfinții Părinți sau din scriitorii însemnați ai Bisericii Ortodoxe. — Dacă cineva n'ar ști slova nouă, și ar ceti numai în cea veche, ar avea la îndemână atâta material, că te-ai mira cât a putut învăța omul acela numai din astfel de cărți. — Dai uneori peste călugări, care au citit numai în felul acesta și te minunezi de învățatura bisericască pe care o știu».

În orice caz, eu sunt incredințat că nici unul din rândurile cuprinse în mult cuprinzătoarea poștă a redacției nu este scris și tipărit cu gândul mărunț de a «ușura corespondența cu cetitorii». — Toate, absolut toate rândurile din *Poșta Redacției* sunt scrise și tipărite cred eu, cu gândul înalt de a lumina pe cât mai mulți și de a întreține o cât mai strânsă legătură între Revistă și cetitorii săi. — Căci nu o «ușurare», ci un adaos de muncă aduce *Poșta Redacției* celor care o scriu.

Dar să mă opresc, și să răspund la o întrebare, pe care sunt sigur că mulți și-o vor pune: Pentru ce mă amestec eu în această discuțiune?

Pentru că, la drept vorbind, eu sunt cel care am dat îndemnul de a se trimite cititorilor prin *Poșta Redacției* tot mai numeroase răvașe, nu având «un caracter personal», ci privind cât mai multe din cele mai însemnate și mai de actualitate chestiuni.

De aceea, — și spre a mea duminire, ași ruga pe cei care se arată nemulțumiți de *Poșta Redacției*, să binevoiască a tipări, nu învinuiri vagi, ci acuzări precise. — Să ni se arate, care anume părți din *scrisori* au până într'atâta «un caracter personal», încât să nu cadreze cu serioșitatea unei reviste a Sfântului Sinod. Și încă ceva: Să ni se înșire și urmările rele ce ar putea izvorî din publicarea unor asemenea scrisori.

M. MIHĂILEANU
Profesor, Ploiești.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SİNOD

CUPRINSUL

Despre simbolismul și ritualul masonic	Pr. I. MIHĂLCESCU
Importanța Mitropolitului Andrei Șaguna în istoria noastră națională	J. LUFAȘ
Curenți sociale și religioase disolvante	Pr. C. DRON
Chestiunea literaturii imorale.	A. TUNTUREANU
Despre „Primeniri înțelepte”, sau îndărăt	M. MIHĂILEANU
Dovezi noi asupra secularizării averilor mănăstirești.	ST. BERECHET
Impresii din București	Iconom MITROFOR ALE-
Adunați-vă comori	XANDRU BALTAGA
Chestiunea alcoolismului în Sf. Sinod și în Senat.	M. M. IONESCU
Relațiunile dintre Biserica Ortodoxă și cea Anglicană	Arhim. SCRIBAN
Cronica bisericească.	Arhim. SCRIBAN
Cărți, Reviste, Ziare	A. S., Pr. I. MIHĂLCESCU
Insemnări mărunte, Știri, Mulțămiri, Poșta Redacției.	Arhim. SCRIBAN
	Pr. I. ILIESCU, Arhim. SCRIBAN.

SPRE ȘTIINȚA .

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție. Redactorii revistei: 1. Profesorii facultății de teologie din București: *Dr. D. G. Boroianu*, *Dr. C. Chiricescu*, *Dr. Drag. Demetrescu*, *Dr. V. G. Ispir*, *Econ. C. Nazarie*, *Econ. Dr. I. Popescu-Mălăești*, *Pr. Dr. Nicolae Popescu*; 2. Profesorii facultății de teologie din Cernăuți: *Dr. V. Gheorghiu*, *Dr. V. Șesan*, *Dr. V. Tarnavschii*, *Dr. N. Cotos*; 3. *Pr. Cicerone Iordăchescu*, Iași; *Dr. Romulus Cândea*, Cernăuți. *Dr. Ioan Lupaș*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *Dr. Gh. Ciuhandu* și *d. St. Berechet*.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traducerile și recenziunile 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuiesc scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimete pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimete tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Toate abonamentele se trimet secretarului administrativ: d-lui *D. Sireteanu*, București, Sf. Sinod, Biserica Antim.

(Vezi hotărârea Sf. Sinod în *Biserica Ortodoxă Română* 1 Iunie 1923, pag. 658-659).

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

București.

Seria II. Anul XLI. Nr. 14 (512).

Noembrie 1923

DESPRE SIMBOLISMUL ȘI RITUALUL MASONIC

În loje s'a cultivat foarte mult simbolismul, a cărui înțelegere a dat naștere în lagărul masonic unei adevărate științe, și s'a dezvoltat un ritual destul de complicat și ciudat, a cărui pătrundere reclamă de asemeni oare care studiu și efort.

Manualele masonice înlesnesc pătrunderea în rostul simbolismului și cunoașterea ritualului practicat de loje. Să urmărim și noi atât pe unul cât și pe celălalt.

În procedarea lor metodică, manualele explică de la început ce trebuie să se înțeleagă sub numele de simbol.

Cuvântul grecesc σύμβολον derivat din verbul συμβάλλειν *a arunca la un loc, a se întâlni*, însemnează contopirea a două lucruri deosebite. Simboale se numiau mărcile de recunoaștere, care, la despărțire, se sfărâmau și împărțiau între mai mulți, iar la întâlnire se potriveau din nou și închipuiau, prin închegarea din nou a mărcii, legătura strânsă a prieteniei. Simbolul face legătura de unire între material și spiritual. Așa d. p. inelul simbolizează veșnicia, cea fără început și sfârșit.

Tot ce există sau se petrece în timp și spațiu poate închipui sau slujii ca simbol pentru ceva ce stă mai presus de timp și spațiu. Astfel coroana și sceptrul simbolizează puterea suverană, roata, prin învârtirea ei neîntreruptă, simbolizează repetarea neîntreruptă a lucrurilor, unghiul drept lumea, triunghiul trinitatea, apa curăția etc., etc. Creștinii au crucea ca simbol al suferinței, porumbelul al sfântului Duh, mielul al ideii de jertfă, șarpele al înțelepciunii, etc. Colorile și numerele au deasemeni o semnificație simbolică: negrul e culoarea doliului, albul a nevinovăției, verdele a speranței, roșu a dragostei, etc. Trei e numărul persoanelor Sfintei Treimi și deci al Dumnezeuirii, patru e nu-

mărul lumii, căci sunt patru puncte cardinale, patru elemente (focul, pământul, apa și aerul), patru râuri ale Edenului etc. Șapte ca unul ce rezultă din trei, numărul Dumnezeuirii, și patru, numărul lumii, e numărul care reprezintă unirea Dumnezeuirii cu lumea, etc., etc. Toate mișcările preoților în timpul serviciului divin ca și al diferitelor acte sfinte, cum și cele mai de seamă mișcări și obiceiuri, au la bază un simbol, care de multe ori s'a uitat și a rămas numai gestul cum se observă mai des la salutarea, stângerea mâinii etc.

Întrebuințarea simboalelor în ritualul masonic este privită ca o legătură de pietate între trecut și prezent, ca un îndemn către înțelegerea mai adâncă a tainelor. Caracterul arhaic al limbii și actele cultice neînțelese dau mai mare preț solemnității. Serviciul efectuat și practicele ce se săvârșesc în templele masonice câtă să se deosebească de cele de toate zilele, pentru cuvântul că ceea ce este necunoscut impresionează și impune mai mult ca ceea ce este cunoscut și ceea ce nu se poate exprima prin cuvinte se aduce la expresiune prin imagini, parabole și simboale.

Simbolul luminează întunecând, descopere învăluind. Imagina este mai înțeleasă și cu mai multe semnificațiuni de cât cuvântul. Cuvântul este pentru știință, simbolul pentru artă. Cel dintâi se adresează minții și rămâne de cele mai multe ori neroditor, cel de al doilea se adresează inimii și pune în mișcare voința. Simbolul e o coajă, un înveliș prețios, care rămâne și are valoare, chiar dacă sub el nu se ascunde rod de aur sau argint, ci numai grâu sau chiar și nisip. ¹⁾

Simbolismul își are primejdiile sale, căci ceea

1) Freimaurer Lehrbuch für Br. Br. der unabhängigen deutschen Grossloge. «Zur Aufgehenden Sonne» von R. Penzig, pag. 25

ce are mai multe înțelesuri nu e limpede, apoi dacă lipsește înțelesul, imagina nu mai are rost și rațiune să existe mai departe, iar repetiția de lucruri fără înțeles duce la lipsa de respect și serioșitate și prefăce cea mai înălțătoare acțiune în joc de copii.

Pentru a evita aceste alunecări, se cere ca simbolul să fie lesne de înțeles, adică să cheme numai decât în minte ceea ce el închipuește și să aibă efecte morale asupra sufletelor. Apoi să fie bine interpretat și să nu fie luat în deșert. Așa d. p. inelul este un simbol mai potrivit pentru a exprima veșnicia decât șarpele care se ține cu dinții de coadă, ochiul care împrăștie raze înfățișează mai bine Dumnezeu decât triumghiul, Iisus ca Mântuitor e mai bine redat printr'un miel de cât prin pește, etc.

În ce privește interpretarea, ea nu se ține în loji de legi fixe și bine definite, cum ar fi d. p. în biserica creștină, ci este lăsată la latitudinea interpretului, cu singura condițiune ca să nu contrazică spiritului francmasoneriei.

Cât despre luarea în deșert a simboalelor masonice, conducătorii lojelor au grijă să excludă din sânul lor fără șovăire pe cei ce nu se țin cu tot respectul cuvenit față de tot ce e statornic de ele.

Simbolismul este dar pentru masonerie ceva de mult preț și e păstrat cu sfințenie, căci cu ajutorul simboalelor se recunosc între ei francmasonii din lumea întreagă, ori care ar fi națiunea căreia aparțin și limba ce vorbesc și se simt una cu înaintașii lor din veacurile ce s'au scris. El este cimentul care leagă pe membrii diferitelor loji și face tăria masonismului.

Potrivit acestui simbolism, însăși împărțirea membrilor în trei trepte: ucenici, lucrători și maestri și urmărirea de fiecare treaptă a unui scop special, își au noima lor îndreptățită. Numărul de trei al treptelor sau gradelor fundamentale ale masonismului nu-și are explicarea numai în faptul, că aceste trei trepte se observă și la zidari în genere, ci mai ales în cele trei faze prin care trebuie să treacă ori cine vrea să-și însușiască un meșteșug sau o artă. Orice meșteșug sau artă câtă mai întâi să fie învățate și cei care le învață sunt ucenici. Ele trebuie apoi practicate și cei care le practică sunt lucrătorii și în fine trebuie perfecționate și aceasta o fac maestrii. Prin aceste faze trece și arta formării de oameni pe

care o practică masonismul. De aceea sunt trei grade de francmasonerie. Cum arta masonică este cu totul superioară ori cărei alte arte, și scopul urmărit în fiecare fază a ei de dezvoltare este un scop deosebit de al celorlalte arte și neasemănat mai înalt. Pe treapta de ucenic francmasonul tinde către cunoștință, caută să afle adevărul și ținta sa este înțelepciunea. Pe treapta a doua are să practice virtutea bărbătească sau acțiunea și ținta ce urmărește este tăria. Pe treapta treia trebuie să practice iubirea de aproapele sau viața în societate, iar ținta de atins este frumusețea.

Calea ce are de străbătut francmasonul pornește dar dela cunoașterea naturii, duce la cultură și termină cu frumusețea, sau cu privire la individ: începe cu cunoașterea de sine, continuă cu stăpânirea de sine și încheie cu înnobilarea proprie.

Aceste trei faze, trei trepte și trei scopuri le închipuiesc cei trei stâlpi care se observă în fiecare templu masonic.

Fie care treaptă are simbolica ei aparte.

Pentru treapta de ucenic simboalele sunt luate din natură, pentru cea de lucrător din meșteșugul zidăriei și pentru cea de maestru din împărăția luminii.

Simboalele treptei de ucenic sunt acestea:

La intrarea în templu privirile ucenicului sunt izbite de imagina cerului înstelat, de un glob pământesc, de o plantă oare care și de un craniu omenesc. Împărăția cerului, a pământului și a morților își au aci reprezentanții lor, cari îndeamnă la luarea aminte și venerație față de ceea ce este deasupra noastră, împrejurul nostru și de dedesubtul nostru. Natura fără margini cu veșnicia, viața și moartea, ca forme schimbătoare ale materiei totdeauna aceiaș, formează primul izvor al cunoștinței ucenicului. Al doilea izvor este știința dobândită de oameni în trecerea veacurilor prin muncă și cercetări neobosite. O carte deschisă, așezată pe altar, simbolizează străduința către știință sau munca pentru aflarea adevărului. Totuși, știința scoasă numai din cărți e moartă. De aceea privirile ucenicului câtă să fie îndreptate spre viața activă a societății, ca de aci să scoată cunoașterea de oameni. În acest scop i-se dau în mână cele mai elementare unelte de zidărie: dreptarul, cu care se măsoară dreptatea inimii, și compasul,

ca să circumscrie iubirea de oameni. Cunoaşterea de sine, cugetul drept şi dragostea a tot cuprinzătoare sunt deci simbolizate prin carte, dreptar şi compas, care se numesc cele trei mari lumini ale francmasoneriei.

Cartea deschisă de pe altar închipueşte, că francmasonul trebuie să aibă inima deschisă pentru tot ce e bun, pentru fraţii săi, că el nu recunoaşte nici o taină religioasă, nu admite descoperirea dumnezească, nu primeşte preoţi ca mijlocitori între el şi marele Arhitect al lumii. Foile cărţii sunt nescrise, pentru că «litera ucide şi numai spiritul face viu».

Altă dată această carte era Sfânta Scriptură şi era deschisă la unul din următoarele locuri: la Evanghelia de la Ioan, unde se citesc cuvintele: «La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul», sau la Matei XXII, 37—39, unde stă scris: «Trebuie să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuşi», sau, în fine, la Marcu XIII, 31, unde Mântuitorul zice: «Cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece».

Aşa era altă dată, pentru că Sfânta Scriptură era privită de francmasoni de veacuri întregi «ca suma legislaţiei religioase morale, care n'avea pereche şi nu putea fi întrecută, al cărei, coprins era veşnic şi de origină direct dumnezească şi faţă de care se cerea credinţă şi ascultare». ¹⁾ Astăzi însă masoneria are alt ideal: moralitatea progresivă şi independentă, care-şi dă ea singură legi. Astăzi ascultarea şi credinţa sunt privite de francmasoni ca virtuţi ale omnirii aflată în faza copilăriei, atunci când omul nu se emancipase complet de sub stăpânirea instinctelor şi nu scuturase încă întunerecul neştiinţei şi de aceea avea trebuinţă să fie condus de o putere din afară şi mai presus de el. ³⁾

Aceste consideraţiuni dau pe faţă ateismul care se ascunde în spatele francmasoneriei şi pe care ea-l profesează prin membrii ei ajunşi la ultimele grade ale ierarhiei masonice, dar nu-l mărturiseşte deschis.

În locul cărţii cu foi nescrise, care corespunde mai bine simbolicii lojelor, în unele temple stă pe altar statutul sau constituţia lojei respective.

Dreptarul, de care se slujeşte dulgherul, zidarul şi pietrarul pentru a păstra linia dreaptă în lucrul lor, închipueşte în simbolica lojelor, că cugetul fiecărui mason trebuie să rămână absolut drept în raporturile cu semenii săi.

Compasul închipueşte ce trebuie să se extindă asupra tuturor oamenilor. Patru dreptare puse cu vârful unul lângă altul dau, prin capetele braţelor lor, punctele prin care linia ce trece ia forma de circumferenţă, iar aceasta, neavând început şi sfârşit, este imagina veşniciei. Braţul compasului, care se fixează în centrul circumferenţei, închipueşte eul individual, care constituie punctul central al lumii în care se învârteşte fie care om, iar braţul de compas, care se mişcă pentru a descrie circumferenţa, închipueşte cercul datoriilor ce are de îndeplinit fiecare.

Ritualul primirii ucenicilor în loje este de asemenea plin de acte simbolice de o ciudăţenie şi extravaganţă care uimesc.

Iată cum expune Leon Tolstoi, în romanul său «Război şi Pace», acest ritual, cu prilejul primirii în francmasonerie a tânărului prinţ rus Petru Bezuhoff, introdus de contele polonez Vilarski.

«..... Când intrară în curtea clădirii celei mari unde îşi ţinea loja întrunirile, păşiră pe o scară întunecoasă şi pătrunseră într'o anticameră mică, unde, fără ajutorul servitorilor, îşi scoaseră blănille. Când intrară în camera următoare, le ieşi întru întâmpinare un bărbat înzorzonat. Vilarski se apropie de dânsul, murmură în şoaptă câteva cuvinte în franţuzeşte, apoi se apropie de un dulăpior, în care Petru zări vesminte cum nu mai văzuse vreodată. Vilarski scoase din garderobă o batistă, legă ochii lui Petru, apoi îl atrase spre sine, îl sărută, şi, luându-l de mână îl conduse mai departe.

Petru urmă pe Vilarski cu sfială. După ce făcu ca la vre-o zece paşi, Vilarski se opri:

— Ori ce s'ar întâmpla, zise el, trebuie să primeşti totul cu curaj, dacă eşti hotărât să intri în asociaţia noastră.

Petru răspunse printr'un semn afirmativ cu capul.

— Când vei ajunge bătând la uşă, zise Vilarski, vei lua legătura de pe ochi. Îţi urez curaj şi izbândă. Strânse apoi mâna lui Petru şi ieşi.

1) Penzig, op. cit. pag. 98.

Rămas singur, Petru continuă să zâmbească, ridică din umeri și, odată sau de două ori, duse mâna la batistă, ca pentru a o ridica.

Cineva bătut cu putere în ușă. Petru scoase legătura și privi în juru-i. Camera era întunecoasă, numai într'un singur colț ardea un felinar venețian în ceva alb. Petru înaintă și descoperi că lampa era pusă pe o masă neagră, pe care era o carte deschisă. Această carte era Evanghelia; obiectul alb, în care ardea lampionul, era o tigvă, cu găurile ochilor și dinților. După ce citi cuvintele: «La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul», Petru făcu ocolul mesei și zări un sicriu cu oseminte.

Ușa se deschise, un om intră. El stătu o minută, oprit locul de întunecimea din odaie, apoi se apropie cu pași prevăzători și puse peste Petru amândouă mâinile înmănușate în negru. Omul acesta, scund de statură, purta un șorț de piele albă, ce acoperea tot pieptul și o parte a picioarelor. Imprejurul gâtului avea un fel de colan, sub care se deosebia un guler alb, înalt, ce încadra chipul lui măhnit, luminat din jos.

— Pentru ce ai venit aici dumneata, întrebă el pe Petru, întornându-se în partea de unde se auziau pași. Pentru ce ai venit aici, dumneata, care nu cunoști adevărul și lumina? Ce vrei de la noi: înaltă înțelepciune, virtute, învățătură?

Petru se apropie de retor.¹⁾ Inima lui bătea cu străjnicie. Recunoscuse în el pe un anume Smoltaninoff, dar socoti că o pângărire să arăte că cunoaște pe omul, care nu trebuia să fie pentru el decât un inițiator în virtute. Timp de mai multe clipe, Petru nu fu în stare să rostiască o vorbă și a trebuit ca retorul să repete întrebarea.

— Da, eu..... eu..... doresc reînnoirea, zise Petru cu anevoință.

— Bine, zise Smoltaninoff și continuă astfel: Ai vre-o idee de mijloacele pe care sfânta noastră asociație ți le pune la îndemână, pentru a te ajuta în ceea ce cauți dumneata?

— Eu... eu sper să găsesc un călăuz, ca să încep o viață nouă, zise Petru cu glas tremurător.

— Ce idei îți faci despre francmasonerie?

— Cred că francmasoneria e înfrățirea și egalitatea oamenilor într'un scop virtuos, zise Petru.

— Bine, zise retorul.

— Ai căutat mijlocul să-ți ajungi ținta prin religie?

— Nu. Credeam religia falsă și nu mă mai folosiam de ea, zise Petru.

— Cauți adevărul, pentru a urma legile lui în viață? Deci cauți toată înțelepciunea și virtutea. Nu-i așa?

— Da, da, răspunse Petru.

Retorul își încrucișă brațele pe piept și începu să vorbiască:

— Acum trebuie să-ți destăinuesc scopul de căpetenie al ordinului nostru și dacă ținta sa e și a dumitale, vei intra cu ușurință în asociație. Țelul nostru principal, care e și fundamentul ordinului, este păstrarea unei taine de transmis veleaturilor ce va să vină...

Acest mister ne-a fost transmis de-alungul veacurilor, poate de însuși Adam. De această taină atârână soarta întregii omeniri. Și cum această taină este de așa natură, încât nu se poate cunoaște și întrebuința decât după ce ești pregătit printr'o îndelungă purificare, nu se poate mânguli ori ce om, că o pătrunde. Așijderea al doilea țel al nostru e să purifice cât mai mult cu putință inima noastră, să iluminăm rațiunea prin mijloacele ce ne vin de la oamenii cari au lucrat să găsească deslegarea acestei taine. Purificând și îndreptând pe membrii noștri, atingem al treilea țel al ordinului, care e regenerarea neamului omenesc, oferindu-i o pildă de viață bună și virtute. Astfel ne trudim prin toate mijloacele să luptăm împotriva răului ce domnește în lume. Cugetă la toate acestea și voiu veni iar să te văd.

După aceea ieși din odaie...

Peste o jumătate de ceas, retorul veni iar, ca să comunice novicului cele șapte virtuți, pe care trebuia să le cunoască și să le îndeplinească și care corespund celor șapte trepte ale templului lui Solomon.

Aceste virtuți sunt: Cumpătarea, adică păstrarea tainelor ordinului; Supunerea față de șefii superiori ai ordinului; Tăria; Iubirea de oameni; Curajul; Mărinjimia; Dragostea de moarte.

— Pentru a șaptea virtute, zise retorul, silește-te ca să cugeți adesea la moarte, ca să nu-ți pară dușmană, ci mai mult o prietenă ce scapă

1) Astfel se chiamă membrul lojei însărcinat cu pregătirea celui ce vrea să se facă francmason.

sufletul de această viață nenorocită, pentru al călăuzi acolo unde va găsi răsplata și pacea.

— Da, așa trebuie să fie, cugetă Petru când retorul îl părăsi din nou lăsându-l iar în prada gândurilor. Așa trebuie să fie, dar sunt încă atât de slab încât iubesc viața al căreia înțeles se desvăluie pentru mine puțin câte puțin.

Retorul veni a treia oară și întrebă pe Petru, dacă stăruie în intențiunile sale și dacă e gata să se supună la tot ce i-s'ar cere.

— Sunt gata la orice, răspunse Petru.

— Trebuie să-ți mai declar încă, zise retorul, că asociația noastră își arată principiile nu numai prin cuvinte, ci și prin alte mijloace, care lucrează mai puternic asupra căutătorilor de înaltă înțelepciune și virtute: Camera aceasta pe care o vezi, trebuie să-ți miște inima prin decorul ei, dacă ți-i sinceră inima, mai mult decât cuvintele. Ordinul nostru imită societățile vechi care făceau să iasă la iveală învățăturile lor prin ieroglife.

Petru ascultă fără să răspundă, presimțind că încercările aveau să înceapă.

— Dacă ești hotărât, voi proceda la inițierea dumitale, îi spuse retorul, apropiindu-se de dânsul. În numele mărinimiei te rog, să-mi încredințezi tot ce ai de preț asupra dumitale. Dă-mi tot ce ai: ceas, bani, inele.

Petru se grăbi să dea punga și ceasul, dar nu se trudi să scoată inelul de logodnă de pe degetu-i grăsuliu.

Când fu despuiat de tot ce avea de preț, francmasonul îi spuse:

— În numele supunerii, te rog să te desbraci.

Petru își scoase haina, vesta și gheata din piciorul stâng, după arătarea retorului, care-i desfăcu cămașa în partea stângă a pieptului, apoi aplecându-se, îi sumese pantalonul stâng până de-asupra genuchiului.

Petru voi să și scoată încălțăminte piciorului drept, pentru a scăpa de această grijă pe francmason, dar acesta îi spuse, că nu e nevoie și-i dădu un pantof pentru piciorul stâng.

Petru, care nu se putea stăpâni să vadă tot caraghioslăcul situației sale, rămase în picioare, adăstând pururea noi ordine de la fratele său.

— În sfârșit, în numele sincerității, te rog să-mi spui, ce patimă covârșitoare ai avut în viață? Spune-mi patima care mai mult ca toate

celelalte te-a împiedecat să pășești pe căile virtuții?

Petru începu să se gândească: vinul, bunul trai, trândăvia, mânia, răutatea, lenea, femeile? Cântăria toate vițiile, neștiind căruia să dea în-tăetate.

— Femeile, răspunse el cu o voce ce deabia se auzia.

Francmasonul rămase multă vreme nemișcat și apoi, fără să vorbească, luă batista și legă din nou ochii lui Petru.

Pentru cea din urmă oară îi spun: Adună-ți întreaga luare aminte asupra-ți, înfrânge-ți patimile. Izvorul de fericire nu-i în afara dumitale ci în forul dumitale lăuntric.

Petru simția în sine izvorul acesta răcoritor de fericire ce umplea acum întregul său suflet de bucurie și înduioșare.

Ceva mai târziu, în locul retorului, intră în cameră Vilaroski, pe care Petru îl recunoscuse după glas. La repetita întrebare asupra scopurilor sale, Petru răspunse:

— Da, da, consimt și chipu-i luminat de un zâmbet copilăros, înainta cu sfială, umblând cu un picior desculț și cu unul încălțat, având înainte sabia goală pe care Vilaroski o ținea la pieptul lui descoperit.

După ce umblă astfel prin mai multe culoare, întorcându-se înainte și înapoi, ajunseră în sfârșit la ușa lojei. Vilaroski tuși, mai multe lovături de ciocan răsunară și ușa se deschise.

O voce de bas întrebă pe Petru, cine e? unde s'a născut? Și altele. Apoi Vilaroski îl conduse mai departe, cu ochii mereu legați, istorisându-i în cale alegorii despre încercările ce le aveau să le întâmpine, despre prietenia sfântă, despre veșnicul Arhitect al lumii, despre curajul cu care avea să îndure aceste încercări și primejdii.

În timpul acestei plimbări, Petru observă că i-se spune când cercetătorul, când răbdătorul, când stăruitorul și la fie care dată cineva lovia în chip deosebit cu ciocanele și săbiile. Un moment, cum îl călăuzia cineva către un obiect, băgă de seamă, că acei cari-l călăuziau avură o clipă de îndoială, surprinse între ei oarecum o sfadă pe șoptite, întrucât unul din ei stăruia să-l ducă pe un covor. Atunci cineva îi apucă mâna stângă, pe care i-o puse pe un obiect

și-i porunci să apese pe sânul său stâng un compas și să repete jurământul de credință legilor ordinului, jurământ pe care-l citi un francmason. ¹⁾)

În sfârșit se stinseră lumânările și se aprinse spirt, iar cineva spuse lui Petru că va vedea mica lumină; În fine, îi luară legătura de pe ochi și—ca într'un vis—Petru zări, în lumina palidă a flăcării spiritului, mai multe persoane în șorț ca și al lui, stând în picioare, cu săbiile îndreptate spre pieptul lui. În mijlocul lor sta un bărbat cu cămașa albă însângerată. Petru înaintă, oferind săbiilor pieptu-i gol și iar i-se legară ochii.

— Ai văzut mica lumină, îi spuse un glas și va să vezi lumina deplină. Se aprinseră lumânările, i-se scoase legătura și mai multe zeci de glasuri strigară la olaltă. Sic transit gloria mundi

Puțin câte puțin Petru începu să-și revină în simțiri și să se uite în cameră și la cei cari se aflau în ea.

În jurul unei mese lungi, îmbrăcate în postav negru, ședeau doisprezece bărbați cu șorțul de piele. Pe unii îi întâlnise în societate. Locul președintelui era ocupat de un tânăr necunoscut care avea la gât o cruce ciudată. La dreapta lui sta abatele italian pe care-l văzuse cu doi ani mai înainte la Ana Pavlovna. Mai era încă un foarte înalt demnitar și un elvețian, care fusese profesor în casa prințului Vasile. Toți ascultau cu măreție pe președinte, care ținea în mână un ciocan.

O stea strălucitoare lucia pe zid, de o parte a mesei se afla un covoraș acoperit cu diferite icoane. De cealaltă parte era un altar cu o Evanghelie și o tigvă. În jurul mesei erau rânduite șapte sfeșnice mari. Doi frați conduseră pe Petru spre altar, îi puseră picioarele sub unghiul drept și-i porunciră să se culce, spunând că se închină astfel porților templului.

După ce-l lăsară o clipă lungit îi porunciră să se scoale. Cineva îl îmbracă cu un șorț de piele aibă, ca cele purtate de ceilalți, îi puse în mână o mistrie și trei perechi de mânuși. Marele maestru îi adresă atunci cuvântul, îndemnându-l să nu murdărească albeața șorțului ce înfățișa tăria și curăția. Cât despre mistrie,

trebuia să se slujească pe dânsa, ca să scoată din inima sa toate viciile și să curețe inima aproapei. Prima pereche de mânuși avea o însemnătate pe care Petru nu trebuia să o păstreze; a doua pereche trebuia să o poarte la întrunirile lor, iar a treia erau mânuși femești.

— Scumpe frate, zise marele maestru, vei da mânușile acestea femeii pe care va să o respecti mai mult decât pe toate celelalte. Prin acest dar vei arăta curăția inimii dumitale aceleia pe care vei alege-o de vrednică tovarășă întru francmasonerie.

În sfârșit, unul dintre frați, duse pe Petru pe un covor și începu a tâlmăci de pe un caet toate semnele de pe covor: soarele, luna, ciocanul, echerul, mistria, piatra cubică, coloana și cele trei ferestre, etc., etc. I-se arătă apoi un loc, fu învățat semnele lojei și cuvântul de trecere și în sfârșit i-se îngădui să șează. Marele maestru începu să citească regulamentul, care era foarte lung, dar bucuria, turburarea și rușinea îl împiedecară să priceapă cele ce se citeau. Ascultă numai ultimele cuvinte, care se întipăriră în memoria lui: «Nu admitem în templu nostru alte deosebiri decât acelea pe care le făurește virtutea și viciul. Ferește-te de a face vre-o deosebire ce ar putea nimici egalitatea. Aleargă în ajutorul fratelui tău, ori cine ar fi el. Scapă pe rătăcit, ridică pe cel căzut și să n'aibi nicio dată vre un simțimânt de dușmănie împotriva fratelui tău. Fii bun și binevoitor. Aprinde în toate inimile flacăra virtuții. Imparte fericirea ta cu aproapele și nicicând pisma să nu-ți turbure bucuriile tale curate. Iartă pe dușmanul tău. Nu te răsbuna decât numai făcându-i bine. Îndeplinind astfel legea supremă, vei regăsi urmele măririi tale pierdute».

Când sfârși, marele maestru înaintă spre discipolul său, îl îmbrățișă și-l sărută pe frunte.

Petru se uită în juru-i, cu lacrimi de bucurie neștiind cum să răspundă hiritiselelor ce-i veniau din toate părțile. Marele maestru dădu o lovitură de ciocan, toți francmasonii își ocupară locurile și unul din ei citi o predică despre trebuința de a se umili. Marele maestru propuse să se îndeplinească ultima datorie și marele demnitar ce purta numele de cercetător, făcu ocolul adunării. Petru ar fi vrut să subscrie toți banii ce avea asupra-și, dar se temea ca

1) Pentru că aci nu se dă textul jurământului — dovadă că Tolstoi a fost francmason și nu-i era îngăduitor să-l divulge — vom da mai jos un asemenea text.

făcând-o să nu săvârșiască păcatul mândriei. Subscrie deci aceeași sumă ca și ceilalți.

Când se întoarseră acasă, după această ședință, avu impresia că se înapoiază dintr'o călătorie îndelungată, care ar fi dăinuit zeci de ani și în cursul cărora se schimbaseră cu desăvârșire și și pierduse gustul și obicinuința vieții trecute.»¹⁾

În ritual, ca și în adunările lor, francmasonii se slujesc de trei cuvinte de origină ebraică, al căror înțeles original s'a pierdut și pe care ei le explică în diferite chipuri. Cel dintâi din ele este «*Iachim*». Acesta este numele ce-l purta una din cele două coloane din fața templului lui Solomon, la francmasoni este cuvântul după care se recunosc între ei ucenicii și, după interpretarea cea mai răspândită printre ei, se referă la întrebarea despre originea vieții. El ar fi a-dică răspunsul la întrebarea: De unde te tragi? răspuns care sună: Domnul m'a făcut—Iachim. Al doilea cuvânt este «*Boaz*» și e numele celei de a doua coloane din fața templului lui Solomon, iar la francmasoni e cuvântul de recunoaștere între lucrători și se referă la întrebarea: Cine ești tu? la care el răspunde: Tăria mea este în Domnul—Boaz. Al treilea cuvânt începe cu litera M, este semnul de recunoaștere între maeștri și însemnează: În fiu vei trăi tu mai departe, servind astfel ca răspuns la întrebarea: Încotro mergi? sau care ți-e ținta?

Aceste trei răspunsuri cu colorit religios sunt înlocuite de francmasoneria liber-cugetătoare prin următoarele trei: Tu ești copilul universului; Slujește pământului: și în copii trăești mai departe.

Cea dintâi din aceste coloane are afară de aceasta să serviască drept punct de întâlnire pentru ucenici, a doua pentru lucrători și a treia pentru maeștri.

În templu sunt de asemenea trei sfeșnice în formă de coloană, câte unul pentru marele maestru și cele două ajutoare ale lui, care simbolizează cele trei virtuți și cele trei grade ale ierarhiei masonice și poartă fiecare câte o inscripție specială.

Lumânările de pe aceste sfeșnice, numite «cele trei lumini mici» sunt o imagină a soarelui, care luminează, încălzește și dă viață totul și ea

și el au să lumineze întunerecul neștiinței omenești, să încălzească inimile topind egoismul și să dea viață și putere prin cultivarea virtuților.

Legarea la ochi a novicelui când e introdus în templu închipuește petrecerea în întunerecul neștiinței și al necunoașterii adevăratei soluții a marilor probleme ale vieții de către cei ce nu s'au împărtășit încă de lumina lojelor.

Afară de aceste simbole, care privesc treapta de ucenic, sunt de sigur multe altele, care se referă la celelalte trepte superioare, pe care nu le pot cunoaște cei cari nu sunt francmasoni, pentru că se țin în cel mai strict secret. Inșiși ucenicii, cari nu sunt socotiți francmasoni în adevăratul înțeles al cuvântului, ci numai ca unii cari se pregătesc spre acest scop, nu cunosc simboalele și felul cum se salută și recunosc între ei lucrătorii și maeștrii. Asemeni nici lucrătorii nu cunosc toate simboalele și semnele convenționale folosite de maeștri. Un jurământ grozav leagă pe oricine intră în rândurile masoneriei să nu divulge nimic din ceea ce vede, aude sau învață în loje. Probabil că textul formulei de jurământ variază după marile loje sau după țări, iată însă unul destul de elocvent, e jurământul ce depun membrii marelui loje «la trei globuri» din Berlin și ai filialelor ei:

Jur în numele Arhitectului suprem al tuturor lumilor, să nu descoper secretele, semnele, cuvintele, învățăturile sau practicile francmasonilor și să păstrezi tăcerea asupra lor. Făgăduiesc și jur înaintea lui Dumnezeu de a nu trăda niciodată ceva din acestea nici prin scris, nici prin graiu, nici prin gesturi, nici de a pune pe altcineva să scrie, să litografieze, să graveze, să tipărească, să nu dau în vileag în vre un fel ceea ce mi s'a descoperit până în această clipă sau mi se va descoperi în viitor. Dacă nu mă votu ține de cuvânt, mă oblig să mă supun la următoarea pedeapsă: să mi se ardă buzele cu un fier înroșit, să mi se taie o mână; să mi se smulgă limba din gură, să mi se reteze capul; cadavrul meu să fie atârnat într'o lojă în timpul primirii unui nou frate, iar după aceea să fie ars și cenușa aruncată în vânt.»¹⁾

Că sancțiunile prevăzute în acest jurământ vor fi privite azi mai mult ca ceva figurat, se poate. Că ele vor fi înțelese și chiar aplicate

¹⁾ Războiu și pace, traducere de George B. Rareș, vol. I pag. 285—291.

1. Reproduș din Dechamps, La Francmasonerie, pag. 16.

pe ici și colea și din când în când, iarăși se poate și indiciile pentru aceasta nu lipsesc. Că altă dată ele au fost înțelese și aplicate ad litteram, e lucru sigur și istoria cunoaște asemenea cazuri precise. Astfel în anul 1736, un englez, Pichard, dete pe față, într'o lucrare tipărită în Liège misterele gradelor inferioare. Pentru această faptă, el fu luat cu forța de pe stradă, dus în localul marei loje din Londra, unde i se smulse limba și i-se scoase inima, după aceea cadavrul fu spânzurat într'un cuiu până ce se sfârși ședința și la urmă fu ars, iar cenușa aruncată în vânt. Toate lojele din lume fură înștiințate despre această execuție. Făptuitorii n'au fost nici măcar urmăriți de justiție. ¹⁾

Ori care ar fi înțelesul ce se dă cuvintelor jurământului și obligațiilor ce se iau prin el, francmasonii se simt legați moralmente să nu divulge nici într'un fel secretele ordinelor și din această cauză simboalele întrebuințate de ei și noima lor nu pot fi cunoscute de protani, decât în măsură în care ei vor s'o facă, potrivit tradiției și statutelor lojelor.

Symbolismul îmbrățișează nu numai acte sau fapte izolate și nu se întâlnește numai în cult, ci el stăpânește viața de toate zilele a francmasonilor și întreaga activitate desfășurată de francmasonerie.

„Zidarul— zice Manualul de instrucțiuni masonice— lucrează piatra brută și o transformă în piatră netedă de construcție. Din aceasta face ziduri înalte și drepte, pe care le tencuește cu mortal și le netezește cu trișca. Ceea ce a fost proiectat și desemnat numai de maestru pe planșetă se desăvârșește în fapt prin lucrul de obște al lucrătorilor care fac un fel de lanț și maestrul poate adăoga bucurios piatra frontispiciului. Astfel, templul proiectat cu pricepere, executat cu stăruințe, înfrumusețat cu gust, ia ființă. Ciocane și piatră brută, mistrie și piatră cubică, ciocane fine și piatră de frontispiciu sunt folosite ca unelte și material de mână întâi împreună cu unelte de a doua mână, ca dreptarul și compasul, cumpăna și firul de plumb, metrul și planșeta.

Ca și zidarul, francmasonul caută să curățe pe inșii, din care constă omenirea, de orice as-

prime, de colțurile și ascuțiturile egoismului și să-i facă vrednici de intrat în rânduiala întregului social. Strâns legați de cei de aproape ai lor, grupați în familie, trib, breaslă, comunitate și stat, prin simțul unității și al coexistenței, indivizii se încheagă în popoare și alianțe de popoare. Și astăzi ei simt lipsa unei mâini de maestru, care să adune la un loc într'o ligă a umanității toate societățile de luptă și de muncă din sânul tuturor popoarelor, să prescrie fiecărui popor în parte misiunea specială de îndeplinit în serviciul umanității, prin observarea cu strictete a binelui obștesc și a iubirii de oameni.“

În același fel și după aceeași analogie este înfățișată și acțiunea membrilor celor două grade superioare ierarhiei masonice: a lucrătorilor și maștrilor.

La întrebarea: Care sunt materialul și uneltele de lucru ale lucrătorului? același Manual răspunde: „Piatra cubică, adică piatra lucrată, dar neașezată încă în zid, se unge mistria cu mortalul prieteniei, se potrivește alături de altele și zidul se tencuește cu var și nisip să fie apărat de influențele stricătoare ale vremii. Pentru ca clădirea să nu se surpe înainte de vreme, nu e de ajuns ca fiecare piatră în parte să fie bine cioplită, ci trebuie ca mai întâi să fi fost examinată cu luare aminte, prin ajutorul nivelului dreptății, terenul pe care se construiește, spre a se vedea, dacă e orizontal și poate suporta temelie edificiului social. Firul de plumb al sincerității cată să se adânciască în inimi pentru a stabili, dacă fiecare se poartă față de altul cu aceea încredere, care nu silit și fără voie lasă pe semenul său să cugete și voiască, ci se silește de bună voie și cu bucurie să se transpună în gândirea și simțirea lui.“

La fel este înfățișată și chemarea maestrului:

„Cine a ajuns, prin maturitatea caracterului, să poarte în mână ciohanul de maestru, acela conduce lucrarea, o execută după scară și scop și-i adăoga frumusețe. Pe planșetă el trebuie să schițeze planul templului, al întregii lucrări, care se schimbă după trebuințele vremii, și să calculeze dimensiunile. Cu metrul în mână trebuie să controleze lucrul efectuat de lucrători. Ca maestru, ales de frați ca păzitor al dragostei frățești, ca conducător al celor ce caută adevărul și luptător în fruntea celor ce practică virtutea.

1. Citat după Alban Stolz, *Ciment pour la Francmasonerie* apud Dechamps, pag. 17, notă.

el vede cel dintâi, din jețul său, lumina soarelui ce răsare, a frumuseții nespuse a vieții, frumusețe care se ajunge prin stăpânirea naturii și înțeleaptă muncă culturală.“

Cunoașterea pe cât este posibil a simbolismului și ritualului masonic, pe care lojele le îngrădesc cu jurământ groaznic, aruncă vie lumină asupra aceia ce masonismul socotește mai de preț în ființa sa și ne dă măsura dreaptă pentru aprecierea valorii lui. Cum simbolismul și ri-

tualul său constau din asemănări și practici în mare parte învechite și fără serios fond moral, și el—masonismul— nu poate fi și mai ales nu poate atinge ceea ce urmărește: regenerarea lumii printr'o morală desprinsă de religione. Soarta lui este pecetluită și este la fel cu a tuturor încercărilor vechi și noi de a reface lumea pe alte temelii și cu alte mijloace de cât acelea pe care le pune la îndemână religiunea.

Pr. I. Mihălcescu

Importanța Mitropolitului Andrei Șaguna în istoria noastră națională

I.

Profundul cugetător Mihail Eminescu spune în una din axiomele sale relative la filozofia istoriei că «patriotismul nu este iubirea țării, ci iubirea trecutului, căci fără cultul trecutului, nu există iubire de țară». Iar cuvântul Sf. Scripturi ne îndeamnă categoric, să ne aducem aminte de lucrurile părinților noștri, ca să putem lua «mărire mare și nume veșnic» (I Mac. II 51).

Ascultând glasul tainic al acestor îndemnuri sfinte, vom cerca acum, când s'au împlinit 50 de ani de la moartea marelui ierarh Andrei Șaguna, să ne dăm seama atât de importanța istorică a activității lui, cât și de realitate pe care o semnifică, în viața actuală a neamului nostru, sufletul lui Șaguna.

II.

Prin ce s'a învrednicit mitropolitul Andrei Șaguna să fie așezat în cadrele istoriei noastre alături de cei mai buni îndrumători și de cei mai mari educatori ai neamului nostru, din toate timpurile?

Întâi, prin credința statornică și victorioasă, din care a isvorât nestrămutata lui hotărâre de a servi, în orice împrejurări, cu cel mai desăvârșit devotament cauza bisericii și a națiunii române.

În rândul al doilea, prin importantul spor de viață religioasă, culturală și politică, pe care activitatea lui multilaterală, de o potrivă de bogată în sacrificii, ca și în rezultate epocale, a izbutit a-l adăuga patrimoniului nostru național, atât cu ajutorul scrierilor sale, cât mai ales cu acelea al instituțiilor create de dânsul împreună cu contimporanii săi.

Și, în sfârșit, prin contopirea deplină a personalității sale în personalitatea națională — religioasă a poporului nostru din sufletul căruia, la

cea dintâi atingere cu sufletul marelui său arhiepiscop și conducător politic, au țâșnit ca din stânca lovită de toiagul lui Moise, minunate izvoare de apă vie, trezindu-se din seculara lor ațipire energiile creatoare în toate domeniile vieții, energii reținute de-o parte prin îndelungata vârstă de copilărie a poporului nostru, iar de altă parte năbușit prin vitregia stăpânirilor străine, din trecutul nostru de robie. Îndată ce energiile acestea au început a se simți descătuseate măcar în domeniul vieții bisericești și culturale, s'a pornit cu toată insuficiența și cu întreg avântul tinerețelor opera de fundamente a vieții noastre naționale politice, religioase și culturale, operă inspirată în mare parte de însuși povățuitorul Andrei Șaguna, săvârșită însă cu colaborarea voluntară a milioane de credincioși, veseli că în sfârșit le-a fost dată putința de a începe să clădească și pentru dânsii, după ce secolii de-arândul clădiră și se sacrificară numai pentru alții.

Această entusiastă muncă colectivă a dat într'un sfert de secol roade înbelșugate după care generațiile anterioare au luptat și-au suspinat zadarnic...

Între multe alte însușiri eminente, Șaguna a avut, în măsură mai mare decât oricare altul dintre contimporanii săi, darul de a mângâia poporul prin cuvinte duhovnicești potrivite să-i miște inima și să-l înduplece la fapte. De aceea în toate acțiunile sale primează gândul și dominează stăruința de a trezi în sufletul poporului un interes luminat și statornic pentru tot ce plănuia el să facă spre binele și înaintarea națiunii române.

Înțelegând deplin că numai în chipul acesta se poate sădi în sufletul mulțimii conștiința demnității personale și naționale, el n'a voit să dea poporului nimic de-a gata, n'a voit să octroieze, să impună nimic în mod autoritar, ci, întocmai

ca odinioară vestitul părinte bisericesc Ciprian, ținea să respecte în toate împrejurările tradiționala formulă a democrației creștine: *coram populo* și să nu îndeplinească nici un act mare fără consimțământul poporului (sine consensu plebis).

Acest procedeu nu a fost în sistemul lui de păstorire duhovnicească și de conducere politică o invenție întâmplătoare, ci rezultatul unei îndelungate cugetări și al unei convingeri nestrămutate, pe care a ținut să o mărturisească răspicat în cel mai solemn moment al vieții sale, cu prilejul sfințirii de episcop, în catedrala din Carloviț, chemând pe însuș Dumnezeu ca mărturie pentru sinceritatea și adevărul acestor cuvinte». Tu Doamne știi, că spre scopul vieții mele a alerga doresc: pe Români transilvăneni din adâncul lor somn să-i deștept și *cu voia* către tot ce e adevărat, plăcut și bun să-i trag...»

Deci *cu voia poporului* (cum consensu plebis) era lozinca cu care Șaguna își începea, în viforul celor mai grele împrejurări, activitatea arhierescă. În senzul acesta era pregătit să lupte cu toate puterile potrivnice, spre a-și duce la îndeplinire scopul vieții și programul activității sale.

Cu drept cuvânt a fost amintit numele lui Andrei Șaguna alături de Basarabi și acei Mușatini descălicători de țară, dătători de legi și datini.... Descălicător a fost și el, însă nu în direcția urmată de obicinuitele noastre descălicări istorice, dela Nord la Sud și dela Apus la Răsărit, ci în direcție contrară dela Sud la Nord.

Din ținuturile sud danubiene, din pământul fraților noștri macedo-români a descălecat Șaguna prin strămoșii săi la periferia de Nord-Vest a întinderii românești, în orașul Mișcolț, de unde avea să coboare în momentul potrivit pe plaiurile ardeleni, spre a fi conducătorul duhovnicesc și politic al națiunii române, la una din cele mai importante răspântii ale istoriei. El aducea cu sine, ca moștenire părintească, aceleași însușiri de credință și îndelungă răbdare, de extraordinară agerime a minții și de neînfrântă energie a voinții, cari s'au găsit în toate timpurile și în sufletul poporului nostru.

Imprejurarea aceasta ne explică, în parte, taina contopirii atât de repezi și desăvârșite a sufletului individual cu sufletul național colectiv, în care trezea răsunet puternic orice cuvânt și aprindea făclia speranțelor înălțătoare orice acțiune a tânărului arhieru.

Istoria noastră națională cunoaște puțini arhierii, sau bărbați de stat, cari să fi pășit la înalta treaptă de conducători ai poporului cu un program așa de cuprinzător și de lămurit, cum a pășit Șaguna. În cuvântarea sa rostită la Du-

mineca Tomii 1848, făgăduia că va munci pentru o renaștere religioasă culturală, care să fie potrivită cu *trebuințele bisericii, cu mântuirea poporului și cu spiritul timpului*. Această precizare întreită este din cele mai semnificative, anunțând pe viitorul *reformator*, care-și dă seama chiar dela început că trebuințele bisericii nu pot fi satisfăcute deplin și mântuirea poporului nu poate fi urmărită ca scop real decât în direcția indicată de *spiritul timpului*, căci după cunoscuta formulă filosofică, pururea actuală, a cronicarului moldovean: «nu sunt vremile sub cărma omului, ci bietul om sub vremi».

Spiritul timpului cerea atunci concentrarea tuturor energiilor, de cari dispuneau Românii ardeleni, sub flamura de luptă politică pentru mântuirea poporului din lanțurile iobăgiei seculare și pentru dobândirea *independenței naționale-politice*. Când se întorcea Șaguna dela Carloviț, ca episcop sfințit, mișcările naționale politice începuseră.

Inițiatorii lor căutau îngrijorați un conducător cu deplină autoritate cu pricepere și energie, un om superior, care să poată fi iubit și ascultat de *toți* Românii ardeleni, respectat și temut de toți dușmanii lor seculari. Privirile celor mai de seamă învățați ai neamului, cum erau Timoteiu Cipariu și Simion Bărnuțiu se îndreptară atunci spre tânărul episcop Șaguna, despre care ziarul din Blaj *Organul Luminării* scrisese cu puțin înainte următoarele cuvinte de prețuire dreaptă: «Virtuțile acestui mare bărbat român sunt mai cunoscute, decât să mai aibă trebuință a se lăuda, încât nici inimizii lui nu le-ar putea nega». Insuș Bărnuțiu, care urma cursurile facultății de drept din Sibiu, avu prilej să cunoască de aproape înaltele însușiri ale vicarului Andrei Șaguna. De aceea la întoarcerea lui din Carloviț s'a grăbit a fi purtătorul de cuvânt al celor ce-și exprimau bucuria și nădejdea, că în sufletul și persoana lui Șaguna poate avea acum românimea ardeleană pe îndelung așteptatul conducător politic, care să *unească toate cugetele și lucrările tuturor către unul și acelaș scop al fericirii naționale*.

Prin fericita întâlnire și strânsa colaborare a lui Bărnuțiu cu Șaguna, s'a pregătit cea mai frumoasă faptă națională a revoluției din 1848—9: concentrarea tuturor Românilor ardeleni, atât de dureros sfâșiați timp de un secol și jumătate, într'o singură tabără! Dacă Simion Bărnuțiu nu ar fi fost destituit — în urma conflictului său cu episcopul Lemeni — dela catedra din Blaj, ori dacă el s'ar fi învoit să primească parohia din Solnoc, pe care i-o destinase la 1845 acelaș episcop — mișcarea națională — politică a Românilor ardeleni ar fi rămas, probabil, în primăvara anului 1848 lipsită de valorosul ei în-

drumător doctrinar și ideolog. Nici datoriile împreunate cu catedra din Blaj, nici vârtejul preocupărilor mărunte ale parohiei din Solnoc nu i-ar fi dat putință să urinărească desfășurarea evenimentelor revoluționare cu aceeași atențiune și pătrundere, cu care le-a putut urmări din Sibiu, pregătindu-se cu pricepere să intervină în momentul prielnic, spre a îndruma cursul lor în folosul națiunii noastre.

De altă parte, dacă în primăvara anului 1848 nu ar fi urcat scaunul vlădicesc din Sibiu Andreiu Șaguna, ci unul dintre rivalii săi: Ioan Moga sau Moise Tulea, cari amândoi obținuseră la alegerea din Turda cele mai multe voturi, e întrebare, dacă adunarea națională de pe Câmpul Libertății s'ar fi putut întruni, luând proporții istorice atât de neașteptate, ori în locul unei singure adunări naționale covârșitoare prin importanța ei politică, românimea ardeleană ar fi fost condamnată a se mulțumi cu două adunări confesionale, cum plănuse guvernul ardelean, una la Blaj și alta la Sibiu?

Prețuind după cuviință contribuția tuturor factorilor, cari au împodobit atunci istoria noastră contemporană cu o pagină strălucită, recunoscând valoarea acelei adunări naționale ca una dintre cele mai impunătoare manifestări populare în tot trecutul nostru, potrivit adevărului istoric va trebui să adaugem, că ținerea ei ar fi fost cu desăvârșire imposibilă, dacă Șaguna ar fi rostit un singur cuvânt de împotrivire, dacă superioritatea lui intelectuală, care-l făcea să înțeleagă așa de bine *spiritul timpului*, nu i-ar fi înlesnit și atunci, ca și în alte împrejurări, să subordoneze cu totul marilor interese de ordin național chiar și cele mai justificate preocupări și susceptibilități confesionale...

Însăș națiunea română întrunită pe Câmpul Libertății și-a dat seama, cui revenea în primul rând meritul pentru deplina reușită a măreței adunări. De aceea, după primirea programului constător din 16 puncte, în fruntea cărora se găseau cele mai cardinale postulate: *independența națională și independența națională bisericească politică*, pentru întăptuirea acestui program a ales un *comitet național permanent*, în frunte cu *Andrieu Șaguna ca președinte* și cu *Simion Bărnuțiu ca vice-președinte*. În virtutea și iscusința acestor doi bărbați socotea, că va putea să afle garanțiile cele mai serioase pentru o bună conducere politică în anii cei grei și înviforați ai mișcărilor revoluționare. Și-a pus deci toată încrederea în ceice s'au dovedit apoi, în vârtejul furtunos al evenimentelor, deplin vrednici de această încredere obștească. Înțelepciunea și prevederea lor politică a fost sprijinită, din norocire, de eroismul dacic al lui Avram Iancu, și al legiunilor populare, cari sub comanda iscusită

a prefecților și tribunilor improvizați în clipa de primejdie, au consacrat cu botezul de sânge programul independenței naționale-politice, care fusese proclamat pe Câmpia Libertății.

IV.

În ce privește principiile, de care s'a călăuzit Șaguna în activitatea sa politică, sunt concludente mărturisirile pe cari le-a făcut în adunarea națională ținută în Sibiu la sfârșitul anului 1848. După ce a lămurit doctrina liberalismului, și a naționalismului, spunea că cutează a glorifica simțul liberal și național numai atunci, când este bazat pe *moralitate* și se povățuiește de *iubirea patriei*.

Deci *moralitatea* și *patriotismul* erau, în concepția politică a lui Șaguna, condițiile esențiale de care trebuia să țină seamă orice acțiune politică îndrumată în sens liberal și național.

Atât postulatul *moralității*, cât și al *patriotismului luminat* a călăuzit întregă acțiunea politică a partidului național din timpul celui dicitău președinte al său, Andreiu Șaguna și până în zilele noastre. Aceste postulate ne împuneau să respectăm și drepturile altora atunci, când pretindeam respectarea propriilor noastre drepturi naționale. După cum Șaguna putea să constate în adunarea dela Sibiu, că deși Românii ardeleni au avut atât de mult de suferit în trecut, totuși, *n'au vătămat simțul național bazat pe moralitate* al nimănui, tot astfel au declarat conducătorii partidului național în adunarea dela Alba-Iulia (1918) că Românii ardeleni din asupriți, cum au fost în trecut, nu vor să devină asupritori față de celelalte neamuri, cari trăesc împreună cu noi în cuprinsul statului român.

Anii 1848—49 au îmbiat lui Șaguna nemărate prilejuri, pe cât de periculoase, pe atât de însemnate, spre a da strălucite dovezi despre eminentele sale calități de conducător politic. La conducători politici de cabibru obicinuit în zadar am căuta prevederea politică a lui Șaguna sau îndrăzneala lui bărbătească în fața situațiilor celor mai critice, încrederea neșovăitoare în viitorul neamului ca și în dreptatea monarhului, iscusința diplomatică deosebită, autoritatea lui covârșitoare, de care se bucura înaintea poporului ca și la curtea imperială din Viena. Negreșit că încrederea ce a izbutit să-și câștige atât jos, în masele populare, cât și sus la împăratul, trebuie considerată ca triumf moral și politic al personalității sale, iar nu ca un corolar al situației oficiale ce ocupa în cadrele organismului național politic al românimii ardeleni. Un scaun vlădicesc atât de umilit și desconsiderat, cum fusese cel din Sibiu în tot timpul păstoririi de 35 ani a antecesorului său Vasile Moga, nu putea să dea lui Șaguna o bază solidă pen-

tru acțiunile sale politice și diplomatice. Dimpotrivă, numai activitatea epocală și diplomația iscusită a lui Șaguna a fost în stare să împrumute acestui scaun vlădicesc o bază solidă, asigurându-i viitorul și înălțându-i prestigiul. Tot astfel și situația de președinte al unui partid politic abia înjghebat avea nevoie de calitățile personale superioare ale lui Șaguna, spre a-și dobândi strălucirea și autoritatea trebuitoare. Dacă e un adevăr necontestat că *omul sfințește locul*, Șaguna a înțeles să sfințească deplin orice loc i s'a oferit în cadrele organismului nostru național: și pe cel de vlădică și pe cel de președinte al partidului național și pe cel de președinte al «Asociațiunii transilvane» și pe cel de membru al senatului imperial din Viena ca și pe acela de deputat al Săliștei în parlamentul ardelean din Sibiu.

În toate aceste calități cuvântul lui a răsunat cu deosebită putere și a fost ascultat cu toată luarea aminte, fiindcă se știa pretutindeni că prin el se rostesc cugetele și aspirațiile milioane de credincioși, obicinuiți a vedea în Șaguna pe cel mai autorizat reprezentant al lor și pe cel mai vrednic conducător politic. Prestanța lui fizică, intelectuală și morală producea adâncă impresie în cele mai înalte cercuri dela conducerea monarhiei. Insuș principele Carol Schwarzenberg, guvernatorul Ardealului, s'ar fi rostit cu un prilej la masa împăratului, că decâteori stă în fața lui Șaguna, i se pare că vede înaintea sa *un milion de Români voinici și credincioși*. Atât de impunătoare era înfățișarea lui Gheorghe Sion, când a avut prilej să-l vadă pe Șaguna la Sibiu, în preajma adunării naționale de pe Câmpia Libertății, a rămas adânc impresionat de «cuvioșia» lui impunătoare și a însemnat în amintirile sale, că pe fruntea tânărului episcop părea întipărită *«cugetarea și grija»*...

În timpul, când Șaguna intervenia la curtea imperială din Viena pentru unirea tuturor Românilor din cuprinsul imperiului habsburgic, într'o singură națiune politică independentă (memoriul din 25 februarie 1849), Bărnuțiu și Cipariu îi trimeteau din Sibiu cuvinte ca acestea: *«Națiunea îți va rămânea datoare mult, va recunoaște cu plăcere marile servicii ce ai adus pentru ridicarea ei la rangul ce i se cuvine și numele Prea Sfinției Tale îl vor spune părinții copiilor lor, ca să se binecuvinte din generațiune în generațiune»*.

Dar nu numai Românii știau prețui astfel meritele politice ale lui Șaguna. Dușmanii lor seculari s'au gândit și ei să dea posterității suficiente dovezi de felul, cum înțelegea să prețuiască mărimea și importanța lui politică. Comisarii guvernului ardelean, trimiși să supravegheze adunarea națională de pe Câmpia Libertății,

laudă în raportul lor atitudinea «în adevăr admirabilă» a poporului, accentuând că aceasta e a se mulțumi «popularității foarte mari, fără deosebire de religione, și înțelepciunii episcopului Șaguna». Altă dovadă și mai elocventă putem găsi în oferta de pace, pe care Ludovic Kossuth o trimetea în primăvara anului 1849 lui Avram Iancu în Manți, prin nefericitul Dragoș, făgăduind amnestie tuturor Românilor ardeleni, afară de Șaguna, despre care spunea că «nu poate avea parte de iertare pe acest pământ». Oferta lui Kossuth, dictatorul Ungariei nu însemna nici mai mult nici mai puțin, decât: «jertfiți-mi pe cel mai bun conducător al Românilor și eu mă voi împăca cu ei!»

V.

După potolirea revoluției și pacificarea țării, activitatea politică a lui Șaguna, ca și a altor conducători, fu restrânsă în deceniul absolutismului (1850—1860). Totuși numeroasele sale intervenții la curtea din Viena și pe lângă guvernul ardelean din Sibiu au putut fi de mare folos poporului, care sângera din multe răni, pricinuite de războiul civil.

Deși absolutismul austriac era deopotrivă de sever pentru toți locuitorii țării și umpluse de amărăciune inima Românilor, cari luptaseră cu atâta vitejie pentru tron și patrie, situația poporului nostru începu totuș a se îmbunătăți, fiind pus și el sub scutul și ocrotirea legilor. Deaceea crăia Șaguna la 1850 că guvernul austriac a făcut în 8 luni mai mult bine pentru Ardeal decât guvernul unguresc și birocrații săsești în 80 de ani, căci «acum toți avem lege, iar atunci numai Românul nu avea»... Aristocraților maghiari și birocraților sași nu le place acest guvern fiindcă execută legile, pe când ei erau obicinuiți să aibă «legea pe hârtie și ei după volnicia și placul lor să-și formeze apoi legi, spre a ne administra nouă dreptatea».

O luptă grea a avut de purtat Șaguna în deceniul absolutismului, contra ministrului de culte austriac, contele Leo Thun — dușman neînduplecat al bisericii ortodoxe, permițându-și chiar într'un act oficial expresiuni jignitoare pentru demnitatea acestei biserici. Șaguna revoltat de această atitudine a ministrului Thun a cerut și a obținut dela însuș împăratul Francisc Iosif I satisfacție pentru biserica și națiunea pe care o cărmuia. Adevărat că și guvernatorul ardelean, principele Carol Schwarzenberg îl sprijinea în această cauză dreaptă, muștrând și el pe Thun într'o adresă dela începutul anului 1856, pentru atitudinea lui hipersovinistă.

Dar și deceniul absolutismului este bogat în fapte pozitive, prin care Șaguna a reușit să sporească an de an formele de organizare biseri-

cească, școlară, culturală și socială a poporului nostru. În afară de sinodul ținut în primăvara anului 1850 cu participarea activă a preoților și mirenilor, în afară de întemeierea tipografiei (1850) și a «Telegrafului Român» (1853), de tipărirea Mineelor, a Bibliei, a Kiriakodromionului și a multor cărți bisericesti și manuale didactice, el a dat toată atențiunea clasei țărănești în timpul improprietății și a priveghiat de aproape îndrumarea tinerelor generații spre școli și spre îmbrățișarea meseriilor.

Înțelegând că posibilitatea unei dezvoltări naționale sănatoase și depline, e dată numai acolo, unde există și-o clasă mijlocie destul de puternică și numeroasă spre a fi în stare să susțină echilibrul între cei de jos și între cei de sus, el a stăruit pentru crearea unei clase de meseriași români, cari să poată pătrunde cu timpul în diferite ramuri de industrie ale orașelor ardelen. Indemnurile lui Șaguna sunt de atâta actualitate și în zilele noastre. Sperăm că în sufletul celor cu simț de răspundere pentru lipsurile dureroase ale organizației noastre economice și industriale, va găsi cuvenitul răspuns glasul de părintească chemare adresată de el la 1855 către credincioșii săi într-o circulară frumoasă, din care merită relevate aceste cuvinte: „La meșteșuguri, turmă iubită, la meșteșugurii pentru că fiind tu numeroasă, poți forma din fiii tăi *oameni învățați* cari să-ți apere interesele, meșteșugari cari să-ți înmulțească și să-ți susțină economia națională, soldați buni și adewațați, cari să-și verse sângele pentru patrie și tron, și totuș să rămână *destui și pentru lucrarea pământului*... numai așa făcând vei putea nădăjdui și aștepta revărsarea unor zile mai plăcute, mai vesele și mai senine, în care va străluci și asupra-ți *de mult ascunsul soare al țERICIRII* și încălzându-te cu binecuvântătoarele sale raze, îți va desgheta inima cea demult amorțită și înghețată și numai chiar lucrând așa, îți vei putea croi și asigura atât viitorul tău, cât și al urmaților tăi.“

Astfel de indemnuri stăruitoare nu au rămas fără rezultat, căci Șaguna nu se mărginea numai la tipărirea și distribuirea circularilor sale. Ci pornea însuș să cutreere satele, cuvântând poporului în acest sens și controlând ce silințe au pus preoții și protopopii din diferite părți, pentruca bunele îndrumări arhieresti să nu rămână literă moartă, cum se întâmplă —durere— prea adeseori,

Mulțămită acestor indemnuri, secundate și de adâncă dorință de progres a unor țărani înțelegători, fiii foștilor iobagi au început a se îndrepta, din an în an, în număr tot mai mare, nu numai spre școalele superioare dela orașe, ci și spre îmbrățișarea meseriilor și a comerțului.

În câteva centre mai însemnate s'au organizat chiar în societăți profesionale românești, menite a le apăra interesele de tagmă și a le da îndrumări culturale de ordin național.

VI.

La începutul erei constituționale între anii 1860—65 rolul politic al lui Șaguna devine iarăși tot atât de important ca și în anii 1848—49. Se știa și la Viena și la Budapesta, ca și la Sibiu, că în viața constituțională politică a Ardealului națiunea românească, pe care o reprezenta Șaguna, este un factor de cea mai mare importanță. În conferința națională din 1861, la propunerea lui Șaguna, se formulează din nou postulatul independenței naționale, în sensul punctului 1 al programului din 1848. Tot astfel avu Șaguna rol precumpănitor la congresul național din 1863, în care îndemna pe toți conducătorii Românilor să fie agitatori pentru dreptate, cum a fost O'Connell la Irlandezi și să nu se abată de la programul din 1848. «Dacă așa vor urma —fi îmbărbăta Șaguna — atunci nu se va putea zice și despre ei, ceea ce a zis lord Russel despre Irlandezi, că au fost scoși din temnița subterană și sunt acum în temnița supraterană».

Deschizându-se la 15 Iulie 1863 parlamentul Ardealului în Sibiu cu o majoritate de 57 deputați și regaliști români — față de 43 reprezentanții ai națiunii săsești și 54 reprezentanți unguri, cari s'au abținut însă în mod demonstrativ dela ședințe, — Șaguna deși fusese invitat de împăratul ca regalist, a renunțat la această favoare împărătească și a primit mandatul de deputat, pe care i-l oferise încrederea unanimă a alegătorilor din circumscripția Săliște. Frumos gest democratic și convingătoare dovadă despre felul, cum înțelegea Șaguna să facă politică națională ca *om al poporului*, iar nu ca «*om împărătesc*», deși prezidentul cancelariei aulice transilvane din Viena, contele Francisc Nadasdy, îi atrăsese prin o telegramă*) atențiunea, că nu va fi admisibil să renunțe la invitarea împărătească anterioară de dragul votului isvorât «*din încrederea unei circumscripții electorale*».

În calitate de deputat al Săliștii a luat parte la lucrările dietei din Sibiu și mai târziu la ale

*) Textul acestei telegrame oficiale e următorul: «Nr. 536—1863. Präs. Graf Nadasdy an Bischof Baron Schaguna Hermannstadt. Wien am 27 Juni 1863. Die stets glänzend bewährte Loyalität Euer Excellenz gegenüber der A. H. Person des Kaisers dürfte es nach meiner Ansicht nicht zulassen, dass Euer Excellenz der auch früher erhaltenen Berufung des Kaisers die Berufung aus der Vertrauen eines Wahlbezirkes vorziehen... Șaguna răspunde la 5 Iulie, că nu poate renunța la mandatul isvorât din încrederea alegătorilor sălișteni, între cari partea cea mai mare fiind oieri, și-au amânat numai din considerare față de persoana sa, plecarea la turmele lor peste Dunăre până după alegere, făcând prin aceasta un mare sacrificiu; deaceia îi este absolut cu neputință a-i face acum să se simtă înșelați în încrederea lor («... es wird mir darum geradezu unmöglich, sic in ihrem Vertrauen nachträglich zu täuschen»).

senatului imperial din Viena. Intre cele mai importante legi ale dietei din Sibiu, trebuie amintită inarticularea națiunii române ca națiune politică egal îndreptătită cu celelalte națiuni ardelenice și întrebuintarea limbii române în oficiile de stat alături de celelalte limbi obicinuite în Ardeal.

Intre anii 1861—1865 viața politică a Românilor ardeleni începuse a lua un avânt îmbucurător. Din partea primului ministru austriac Schmerling și din partea împăratului, li se promitea un larg sprijin în toate chestiile naționale. Dela 1865 înainte politica din Viena a început însă a da uitării toate serviciile și sacrificiile neprețuite ale «bravilor Români» și a se orienta spre Unguri. Spre a-i împăca pe aceștia, s'a convocat dieta la Cluj, unde s'a decis unirea Transilvaniei cu Ungaria, fără a ținea seamă de împotrivirea Românilor și a Sașilor. După ce oștirile austriace au fost înfrânte din partea Prusilor la Sadova și Königrätz (1866), Francisc Iosif s'a împăcat cu Ungurii și s'a încoronat ca rege al lor (8 Iunie 1867), iar peste 12 zile legile favorabile Românilor, votate în dieta din Sibiu, au fost desființate.

Aceasta a fost o grea lovitură pentru Români ardeleni. Mulți așteptau ca Șaguna să pășească acum în fruntea unei mișcări de protestare. Ei însă prevăzând, că o astfel de mișcare nu ar putea să aibă nici-un rezultat, înafară doar de compromiterea cauzei naționale, a sfătuit pe conducătorii Românilor, să continue lupta și activitatea parlamentară pentru apărarea intereselor naționale, în orice împrejurări. Simțul său de prevedere politică — această esențială condiție pentru orice bărbat de stat, l-a îndemnat pe Șaguna să nu dea ascultare celor ce pretindeau, că prin o atitudine demonstrativă Români ardeleni ar fi putut să împiedice pe împăratul de la îndeplinirea unor acte de stat, pe cari nici el nu le făcea de bună voie, ci numai fiind constrâns de situația creată monarhiei prin înfrângerea dela 1866. Șaguna s'a mărginit atunci a constata că datoria arhierilor români, ca factori politici, nu poate fi decât aceea de «a priveghia, ca onoarea națiunii și cauza ei dreaptă să nu se compromită în nici un chip sau cel puțin nu cu vina lor».

La o împotrivire cu rezultat nu se putea gândi Șaguna, câtă vreme știa că în urma detronării lui Cuza situația politică a fraților de peste Carpați nu era consolidată în așa măsură, ca în timpul războiului dintre Austrieci și Prusi, în vara anului 1866, armata română să se fi putut ivi pe culmile Carpaților, fâlfâind tricolorul liberator, așa cum l-a fâlfâit cu 50 de ani mai târziu.

Dacă această premisă ar fi fost dată, evident

că nici dualismul austro-ungar dela 1867 nu i-ar fi putut atinge așa dureros pe Români ardeleni.

VII.

Unii dintre conducătorii politici ai Românilor ardeleni, neavând prilej să pătrundă așa de bine situația politică, cum o pătrunsesse Șaguna, se amăgeau cu iluzia că ar mai putea salva autonomia Transilvaniei.

Memoriul redactat de Barițiu și prezentat la 1866 împăratului de Ioan Rațiu a rămas însă fără nici-un rezultat.

Cu trei ani mai târziu o seamă de conducători politici și bisericești au decis în conferința dela Mercurea pasivitatea față de parlamentul din Budepesta.

Dar nici măsura aceasta n'a dat rezultatele dorite. Ladislau Vaida spunea la 1872, în votul său separat, că pasivitatea inaugurată la Mercurea «deși nu a fost chiar ficțiune, dar a fost totuși inertă, foarte puțin productivă — și își exprima convingerea, că «nu e consult a decreta pasivitatea cu reținerea dela alegeri, deoarece ne-a învățat experiența de până acum pe deplin că o atare pasivitate absolută duce la inerție, nu numai în cauzele publice de stat, dar în genere și în alte cauze naționale».

Cu toate acestea, nu s'a ținut seamă nici de statul lui, după cum nu se ținuse nici de îndrumările luminate ale lui Șaguna, care, având încredere deplină în viitorul neamului și convins că poporul nostru își poate croi soarta independent de guvernele cari se succedeză, spunea cu hotărâre: «noi toldeauna trebuie să rămânem Români, fie cum va fi guvernul și maxima lui».

Deși greu bolnav, la 1872, când o seamă de conducători politici ai Românilor ardeleni, l-au rugat și pe el și pe mitropolitul Vancea, să convoace un congres național, Șaguna a îndeplinit rugămintea, a semnat chiar apelul de convocare a congresului ce urma să fie ținut la Sibiu în August 1872. Dar mitropolitul Vancea refuzând iscălirea apelului, după ce împreună cu Barițiu, Rațiu și Ilie Măcelariu începuse tratative de împăcare cu ministrul președinte ungar, Lonyai Menyluert, prin aceasta ținerea congresului s'a zădărnicit. Iar pasivitatea politică, decretată la început numai pentru Români ardeleni, întinsă la 1888 și asupra celor din Banat și din părțile ungurene, a continuat până la 1905.

Au trebuit să treacă aproape 4 decenii de «inerție», de zăpăceală și de desorientare până s'au convins Români, că urmând sfaturile adversarilor politici ai lui Șaguna din deceniu în deceniu au avut de înregistrat experiențe tot mai triste.

De aceea este dreaptă judecata lui Eminescu despre Șaguna, pe care-l înfățișează ca pe un

«om politic din creștet până'n tălpi» arătând că el, ca toți oamenii politici de talent, «a calculat totdeauna cu împrejurile cele mai rele», nu cu cele mai bune și că „lipsa lui de încredere nu

în energia, dar în judecata sănătoasă și care cum realista a conluptătorilor săi, a fost în mare parte *adeverită de vreme*“.

I. LUPAȘ
Profesor la Universitatea din Cluj

CURENTE SOCIALE ȘI RELIGIOASE DISOLVANTE ¹⁾

Reflexii și îndrumări

Ceiace înlesnește astăzi răspândirea ipa:soc-smului este un conglomerat de cauze.

Le vom enumăra pe scurt:

1. Răspândirea culturii, dacă a adus atâta bine omenirii, aduce și răul, dacă ea nu este complect pătrunsă și asimilată și mai ales, dacă nu i se dă o direcțiune practică, înmulțește exigențele. Gustave Le Bon spune în această privință următoarele: «Trebuințele omului modern au devenit foarte mari și au progresat cu mult mai repede de cât mijloacele, de a le satisface» De aci sfortărea de a sfărâmă actuala organizare socială spre a găsi una nouă, unde fiecare are iluzia că va fi mai satisfăcut. Intelectualizarea excesivă a maselor duce la crearea proletariatului intelectual, care formează în toate țările germenele anarhiei și al dezordinii.

2. Războiul mondial, prin vio'ența sub care s'a manifestat, a desechilibrat omenirea nu numai economiceste, ci și sufletește. De aci tendința unei foarte mari categorii de oameni de a cădea în judecăți și aprecieri extreme.

3. Războiul creând mizerii jos, a realizat în acelaș timp o sumedenie de îmbogățiți fără muncă, în contra cărora se strigă cu drept cuvânt.

4. Războiul a produs un mare dezechilibru între producție și consum; din cauză că producția scade, guvernele iau măsuri coercitive. Aceasta însă în loc să înlătore criza, o agravează mai mult.

Un singur exemplu este edificator:

Lipsa de locuințe a creat la orașe conflictul atât de acut între proprietari și chiriași. Soluția sănătoasă ar fi înlesnirea de către Stat a construirii de noi locuințe, acordându-se credite eftine și pe termen lung. Guvernele însă nu fac aceasta, ci pe cale de legi, stânjinesc pe proprietari în exercițiul dreptului lor. Și astfel în loc să împace pe chiriași, nedreptățește și pe proprietari, agravând conflictul care duce pe de altă parte la ruinarea clădirilor existente.

Acelaș lucru se întâmplă cu alimentele, unde intervenția Statului supără de o potrivă pe consumator ca și pe producător, prin sistemul rechizițiilor și al prețurilor maximale.

5. Atâtea conflicte și frământări au creat o stare de supraexcitare nervoasă și au infiltrat

în spiritele superficiale credința că o transformare în senz socialist este inevitabilă.

Socialismul actual, spune Gustave Le Bon, este mai mult o stare mintală, decât o doctrină.

Ceea ce-l face primejdios nu sunt schimbările încă foarte slabe pe care el le produce în sufletul poporului, ci modificările deja foarte mari, pe care le determină în sufletul claselor diriguitoare. Burghezia de azi nu mai este sigură de dreptul ei. De altfel ea nu e sigură de nimic, nu știe să se apere, se lasă înrâurită de orice și tremură înaintea celui mai păcătos demagog. Ea este incapabilă de acea voință tare, de acea disciplină și comunitate de sentimente care sunt cimentul societății, fără care nicio asociație omenească de până azi n'a putut exista. ¹⁾

Ceea ce este curios, dar sigur, e că lumea pare cuprinsă de un fior, care o mână spre socialism fără să vrea, sau cel puțin fără să aibă conștiința lămurită a rațiunii lucrului. El se propagă ast-fel pe cale de contagiune, ca orice boală molipsitoare.

Acesta ar fi în genere cauzele specifice timpului de după războiu, care înlesnesc răspândirea mișcării socialiste.

* * *

În afară de socialism există încă un curent disolvant, în altă ordine de idei. Este vorba de *Adventism*.

Adventismul este un disolvant în materie religioasă, după cum socialismul este un disolvant . . . civil.

În toate timpurile și în toate locurile, religia a fost element de întărire a vieții sociale, pilotul ordinii și al progresului; creștinismul însă a fost prin excelență un reconfortant al omenirii, amenințată să se prăbușească în haosul dezordinii și al anarhiei dela sfârșitul imperiului Roman.

Mijloacele prin care a acționat creștinismul au fost stabilite de biserică, pe temeiul doctrinei Intemeietorului, cuprinsă în Evangheliile și dezvoltată în celelalte scrieri ale Noului Testament. Aceste mijloace se pot reduce la două categorii principale: *ierarhia și cultul*.

Din acest punct de vedere, dacă socialismul încearcă dărâmarea tuturor instituțiilor, ca unele ce ar fi protivnice realizării idealului de fericire

omenească trâmbițat de el, adventismul încearcă în special dărâmarea bisericii.

Sub numele de *Adventism*, noi înțelegem toate curentele, cu tendința de mai sus, cunoscute printre noi sub numele de: Adventism, Sabatism, Pocăiți, Evangheliști, Bapțiști, etc., toate fiind nuanțe diferite ale aceleiași tendințe de dizolvare a actualei organizații bisericești, toate avându-și rădăcina și origina în protestanismul secolului XVI.

Pe motiv că anumite situații din biserică nu și găesc temeiul în Scriptură, aceste secte resping ierarhia, cultul icoanelor și al sfinților, desbrăcând astfel biserica de toate mijloacele ei de înrăurire și surpând principiul autorității, care este piatra unghiulară a oricărei organizații sociale.

Cauza care naște și întreține asemenea curente este confuzia pe care a făcut-o Luther, în secolul al XVI-lea, între valoarea principiului care stă la temeiul bisericii și păcatele oamenilor cari întâmplător o conduceau atunci. Aceeaș greșală o fac sectanții de azi, cari atacă biserica în loc să atace pe oamenii nevrednici, care o conduc, dacă este cazul.

La baza tuturor este deci acelaș viciu ca și la socialism: tendința de a înlătura însăși instituțiile, în loc de a înlătura oamenii, ceea ce duce de-a dreptul la surparea principiului autorității în sine, care rămâne expus capriciilor firii omenești, nestatornică și plină de păcate.

Adventismul zice — cum zicea și Luther — că vrea să redea bisericii simplitatea ei primitivă, comițând prin această o gravă eroare de logică a istoriei, întru cât e în potriva firii, ca după o dezvoltare de 19 veacuri, omenirea creștină să se întoarcă spre simplitatea trebuințelor din veacul I.

Biserica creștină ca organ sfințitor și învățător a avut o dezvoltare organică și firească. Alta era organizarea ei în momentul când comunitatea creștină se reducea la câteva sute sau mii de credincioși, ce formau insule izolate în imensul ocean al păgânătății, și alta este astăzi când creștinismul cuprinde tot pământul.

Cu trecerea vremii trebuințele comunității evoluând, s'a dezvoltat o birocrație proprie — ierarhia — iar cultul însuși s'a dezvoltat, devenind ceea ce este astăzi.

Hristos însuși nu a sortit doar biserica sa unei stări pe loc, ci i-a prezis o dezvoltare asemenea grăuntelui de muștar, care se transformă în copac *«în care se sălășuesc păsările cerului»*.

Negreșit această dezvoltare trebuie să și aibă temeiul în Evanghelie și în fapt așa este. De cât în unele privinți textele sunt sau obscure sau au aparența unei contraziceri.

Aceasta dă prilej unora să dea textelor oșipturii interpretări greșite, trăgând concluzii care par firești, dacă nu se are în vedere fie contextul, fie tradiția, adică dezvoltarea istorică pe care a avut-o biserica în cursul vremii.

Un exemplu clasic este cel referitor la credință.

Apostolul Pavel a spus în mai multe rânduri, că omul se mântue numai prin credință. În afară de capitol IV din epistola către Romani, găsim în Galateni II, 16, următorul text precis: *«Știind că omul nu se îndreptează prin fapte ale legii, ci prin credința în Hristos și noi am crezut în Iisus Hristos, ca să ne îndreptăm prin credință în Hristos, iar nu prin fapte de ale legii»*.

De aci trăgea Protestantismul de odinioară ca și Adventismul de azi, concluzia, că nu e nevoie de *«fapte ale legii»*, adică de acea sumedenie de forme prin care credinciosul își manifestă spiritul său creștin.

În fapt însă, Apostolul Pavel combătea prin cuvintele de mai sus, acea tendință din biserica primară, care impune obligativitatea legii mozaice și în special circumciziunea, pentru creștini, ceea ce, evident, era un lucru lipsit de rațiune.

Ori cine citește contextul acestui pasaj, se convinge de aceasta.

Dovadă că n'a fost în intențiunea Apostolului Pavel de a împiedica pe creștini să și manifeste spiritul lor creștin în forme simbolice exterioare, care atunci abea se încheau, este faptul că însuși Pavel, apare în mijlocul comunității, se roagă, frânge pâine, ia parte la agape, rânduește străngeri de colecte, care toate sunt sămburele din care aveau să se desvolte formele rituale de mai târziu, în mod organic și firesc.

Iar Apostolul Iacob — deci tot scriptura — spune categoric că *«credința fără fapte este moartă»* și că după cum pe un om flămând, nu-l poți sătura zicându-i numai *«satură-te»*, așa și un creștin, nu se poate mântui zicând numai că crede.

În ce privește cultul icoanelor și al sfinților, el nu putea să existe într'un timp când biserica nu avea amintiri.

Dar treptat, cu trecerea timpului și dezvoltarea comunității, creștinii au simțit nevoia firească de a avea înainte imaginea înaintașilor cu virtuți și fapte minunate, de aci cultul icoanelor și al sfinților,

Contrazice el porunca a II-a din Decalog? Este el reînvierea politeismului și a închinării la idoli? Dacă omul ar diviniza însuși chipul, cum făceau păgânii, desigur că da. Dar sinodul al 7-lea ecumenic a stabilit că există — și în a-

devăr există— deosebire între «închinare» și a-
«dorare».

Este altceva să mă închin unui obiect, să-l ador, să fac din el un fețiș, și altceva să-l privesc cu evlavie și respect, să mă gândesc la ceea ce reprezintă, purificându-mi sufletul prin reflexiuni asupra faptelor ce mi se pun înaintea.

Reprezentarea unei împrejurări, în forma artistică a picturii, este o trebuință sufletească. A nega cultul icoanelor, este a nega valoarea artei, al cărei senz și rost nu este nevoie să-l lămurim.

Simțământul artistic este tot așa de profund și firesc ca și sentimentul religios și nu se pot separa unul de altul. De aceea din acest punct de vedere, Adventismul, cu toate ramurile lui, constituie o aberație, care nu se poate explica de cât prin anormalitatea sufletească a celor ce pot împărtăși asemenea păreri.

Porunca II-a din Decalog se referă la chipuri cioplite, deci la idoli, și a fost orânduită anume pentru a desbăra pe Iudei de ceea ce văzuseră în Egipt; în ce privește cultul sfinților el este tot așa de firesc pentru evlavia creștină.

A ne aminti de înaintașii noștri virtuoși, a-lăuda și a încerca să-i imităm, nu constituie nici un rău pentru esența credinței, ci din potrivă, constituie un bine pentru efectele ei.

În ce privește cultul Fecioarei, cu nimic nu am putea combate mai bine pe Adventiști, de cât reproducând următoarele cuvinte pe care le spune, la adresa protestanților, istoricul F. Laurent: «Protestanții fac un cap de acuzație catolicilor din cultul care se aduce Fecioarei și sfinților. Ei nu se gândesc însă că glorificarea Fecioarei este urmarea logică a întrupării. Dacă în adevăr o femeie este mama lui Dumnezeu, cum să nu fie înălțată mai pre sus de cât toate creaturile»¹⁾.

Și doar Laurent nu este un catolic, ci un om cu idei libere.

Aducând aceste dovezi, m'am ferit a le sprijini pe texte de Scriptură. Aceste texte sunt foarte multe și unele foarte categorice și se pot găsi în orice carte de propagandă împotriva Adventismului. Noi am vrut însă să arătăm ca nu numai Scriptura, ci însăși mintea sănătoasă, duce la aceleași concluzii ca și argumentele Scripturistice și că actuala organizație bisericască este dezvoltarea firească a vechii organizații primare.

Am avut să învederăm celor nedeprinși cu textele, sau pentru care aceste texte sunt indiferente, că ierarhia și cultul, așa cum le avem astăzi, nu contrazic ordinea naturală a lucrurilor și că tot ceea ce biserica, ca autoritate, a păstrat,

a făcut-o în virtutea unei rațiuni puternice, ce nu se poate înlătura fără primejdie.

Ierarhia și cultul creștin au crescut și s'au dezvoltat odată cu societatea creștină fără a contrazice temeliile puse de Hristos și de Apostoli. Ele au educat și disciplinat omenirea evului mediu, și fără ele nu poate exista astăzi nici ordine și nici progres.

* * *

Terminând această ochire sumară asupra curentelor dizolvante din societatea actuală și mai ales din țara noastră, este firesc să ne întrebăm: cum le putem combate?

Foarte greu zic unii, foarte ușor zicem noi. Zicem foarte ușor fiindcă totul depinde de gradul în care ne dăm seamă de realitatea primejdiei care ne amenință. Dacă primejdia dizoluției sociale e reală, atunci oricare ar fi grutățile, trebuie să avem voința necesară, pentru a trezi din nou sufletul societății. În fața primejdiei el va reacționa. Voința de a trăi și instinctul de conservare, nu vor permite ispitelor să se furișeze în sânul societății, spre a uneli de acolo surparea temeliilor ei. De aceea înainte de toate este necesară înțelegerea dreaptă a împrejurărilor în care trăim.

Societatea iubește ordinea prin instinct, fiindcă numai prin ordine poate exista. Socialismul nu este numai negațiunea actualei ordine de lucruri; el are și un rol pozitiv: este reacțiunea spiritului public înotriva abuzului de ocârmuire.

Când ocârmuirea abuzează de puterile ei, ordinea este amenințată, ca și atunci când fiind la înălțimea îndatoririlor ei, oamenii desordinei o atacă.

De aceea socialismul devine simpatic societății când atacă o ocârmuire nevrednică.

Rațiunea de a fi și explicația socialismului este numai acest instinct de conservare social, care lucrează pe căi diferite, dar cu acelaș scop.

Dați însă societății un regim de dreptate și de severitate și veți vedea socialismul dispărând ca și zăpada la apariția căldurii solare.

Dacă viața lui se întreține din revolta spiritului public împotriva abuzului, socialismul nu poate trăi de cât în elementul care i-a dat naștere. Înlăturați însă, nu instituțiile actuale, ci abuzurile, și veți vedea cum dispăre strigătul împotriva actualei ordine, iar societatea continuându-și dezvoltarea pe temeiul legilor firești, iar nu a utopiilor născocite de vizionari.

Dar cum putem ajunge la acel regim de dreptate care să înlătore abuzul?

Un mare scriitor și luptător socialist, belgianul Vandervelde, a spus cândva aceste cuvinte: «Dacă muncitorii ar învinge înainte ca evoluția

¹⁾ F. Laurent. La Réforme 27.

morală indispensabilă, să se fi îndeplinit, domnia lor ar fi groaznică, iar lumea s'ar scufunda în suferinți, brutalități și nedreptăți mai mari ca cele de azi¹⁾.

Va să zică, recunoaște chiar un socialist de frunte, că fără prefacerea morală a omului, nu se poate înlăptui o prefacere a condițiilor vieții sociale și deci nu se poate realiza liniștea și fericirea oamenilor.

Biserica creștină subscrie cu totul declarația de mai sus. Ea este sigură că, până când moralitatea cea mai severă, nu va pătrunde în toate colțurile vieții omenești, condiționând legăturile dintre oameni, nu se poate ajunge la acel regim de dreptate, care este absolut trebuitor refacerii sociale.

Dacă în această privință, între creștinism și socialism pare a fi un acord, lucru se schimbă însă când e vorba de a determina în ce constă preacerea morală; căci iată ce ne spune un alt fruntaș socialist:

«Socialismul nu are nevoie să aprindă făclii pentru a căuta și a găsi o morală; el este deja în el și prin el e morală. Proletarii sunt egoiști și brutali, da, ei vreau să trăiască și nu ascund aceasta. Ei se supun puternicilor impulsioni a instinctelor involutare. Proletariatul își mărturisește și proclamă egoismul; prin asta însă în loc de a se încolăci o ederă sentimentală, el se înfige în pământ, pătrunde în natură, prefăcând seva în energie de progres²⁾. Prin urmare morală materialistă a egoismului și a instinctelor involutare, aceasta este morala socialismului.

De altfel părerea de mai sus este urmarea firească a concepției socialiste despre lume. El crede că omul este produsul mediului și al împrejurărilor, care l'au făcut rău din cauza organizației greșite care-i condiționează viața materială. O schimbare morală în om nu se poate și nu se operează de cât atunci când se schimbă mediul și împrejurările, adică instituțiile care-l guvernează.

Această concepție este greșită. Dacă omul este într'o neconținută luptă cu mediul, în care trăiește, cum poate să fie produsul lui?

Există în această concepție a lucrurilor, pe lângă puțin adevăr, foarte multă exagerare și eroare. Este incontestabil că mediul lucrează asupra indivizilor, dar este tot așa de incontestabil că mediul nu se face singur, ci sunt indivizii care-l creiază, iar ei îl creiază prin moravuri, iar nu prin revoluțiuni sau legi³⁾.

În adevăr, omul creiază legile, iar nu legile pe om, după cum în biologie, funcțiunea crează

organul, iar nu invers. Cu ajutorul legilor, care stabilesc raporturile între oameni, societatea își satisface trebuințele ei sufletești și materiale, deci ea creiază instituțiile, care vor fi bune sau rele în măsura în care predomină în om tendințele bune sau rele. În orice caz, este peste putință, ca aceste instituții să nu poarte pecetea imperfectibilității firii omenești, iar cine spune altfel este un amăgitor.

Socialismul având o concepție greșită despre lume, concepe în mod greșit și morală, pe care el o întemeiază nu pe Dumnezeu, ci pe un determinism material, căruia se datorește felul nostru de a fi, ceea ce cum am văzut, este greșit.

În adevăr, dacă existența noastră este determinată oarecum de unele cauze materiale, nu e mai puțin adevărat, că înăuntrul acestui determinism conștiința noastră simțește efectul unor cauze, care nu sunt de ordin material și pentru satisfacerea cărora nu ajunge ceea ce ajunge stomacului.

«Este o eroare a se crede că trebuie înainte de toate și ajunge, dacă este asigurată, buna funcționare materială a societății; omul nu trăiește numai pentru pâine; el are nevoie de ideal, care să-l înalțe, de o frână care să-l reție, de adevăruri care să-l lumineze, de virtuți, care să-l facă capabil de eforturi și jertfe. Nici o viață socială și națională nu este cu putință, dacă cetățenii nu au o viață privată onestă, dacă în inimi domină egoismul, dacă noțiunea de drept face să fie uitată cea de datorie, dacă setea neînfrănată de câștig înlătură ori ce constrângere și dacă dragostea de lucrul public nu întrece iubirea de tine însuși⁴⁾.

Pentru a transforma sufletele omenești nu este deci de ajuns schimbarea mediului extern, a instituțiilor.

Această refacere nu se poate opera de cât sub influența unei legi morale, destul de puternică pentru a se impune, destul de înțeleaptă pentru a se sustrage criticilor și destul de complectă pentru a satisface toate trebuințele. Pentru a găsi o asemenea lege, trebuie să ne ridicăm până la Cer, cerându-o dela însuși Dumnezeu, de oarece oamenii, cu sistemele lor sărace, sunt incapabili să inventeze o morală acceptabilă și eficace⁵⁾.

Lucrul este de altfel foarte natural. În om lucrează instinctele brutale și egoismul cel mai feroce. Este un non senz să dorești o lume mai bună, cultivând acest egoism, din care izvorăsc neînțelegerile și luptele omenești. Proclamând materialismul istoric și interesul de clase ca principii conducătoare, nu stăvilești lupta dintre indivizi, ci li dai o formă brutală. Nu

¹⁾ Vandervelde: *Education ou Revolution*, prefata, citat după L. Garriguet. *De la valeur sociale de l'Évangile*, pag. 94.

²⁾ Citat de L. Garriguet op. c. pag. 286.

³⁾ L. Garriguet op. c. 91.

⁴⁾ L. Garriguet op. c. pag. 287-288.

⁵⁾ L. Garriguet op. c. pag. 295-296.

mai sunt în joc idei care luminează, ciocnindu-se, ci stânci care se cutremură și se prăvălesc cu sgomot, întunecând văzduhul și deschizând abisuri fără fund.

Rupând cu orice tradiție creștină—zice Anat. Leroy—Beaulieu—respingând orice idei religioase, pretinzând a exila pe Dumnezeu din viitoarea societate omenească, colectivismul, departe de a ușura sarcina ce întreprinde, o face mai grea. Vrând să fie realist și practic, el este utopist. A arunca pe Dumnezeu, a arunca ideea de paternitate divină și de fraternitate creștină, sub pretextul că respingi orice ideie metafizică și teologică, aceasta nu însemnează a reface omul și umanitatea, ci însemnează a respinge instrumentul cel mai potrivit pentru desăvârșirea individului și poate, cimentul cel mai solid al societăților omenești.

Pentru cel ce râvnește să conducă popoarele moderne în depărtatul paradis al dreptății sociale, nu sunt de ajuns descoperirile științifice și nici forța și autoritatea legilor. Nu este suficient să ai putere și bogăție. Trebuie ceva mai mult, trebuie puteri morale capabile să întărească conștiințele și să unească sufletele¹⁾.

Prin urmare, nu se poate transformarea societății fără transformarea morală a individului, iar transformarea morală nu poate fi concepută ca reală și eficace de cât având la temelie pe Dumnezeu.

Acest lucru s'a realizat în epoca imperiului roman. Creștinismul, a insuflat omenirii muribunde de atunci duh nou de viață. Constantin cel Mare a înțeles aceasta și de aceea a dat creștinismului întâi libertatea de a se manifesta ca cult, iar în urmă a organizat imperiul pe baze creștine. Noua religie a făcut ca imperiul Roman să subsiste în orient sub forma bizantină până la 1453, iar în Apus se vedem Statele ridicate pe ruina imperiului, considerându-se continua-toarele Statului Roman, până în pragul istoriei moderne.

Dar nu numai atât. Creștinismul a înțeles atât de efectiv societatea Greco-Romană, în cât, deși imperiul moare ca organizație politică, trăiește totuși ca organizație socială. Trăim și astăzi sub imperiul instituțiilor Greco-Romane. Dreptul Roman este și astăzi temelie dreptului public, în Europa ca și în celelalte continente.

«După două mii de ani, suntem încă cârmuiți de legile Romane» spune *F. Laurent*. Această supraviețuire se datorește imboldului dat de ideea creștină, care a insuflat omenirii speranțe și idealuri nouă și a împiedicat prăbușirea ei în prăpastia anarhiei, ce ar fi redus-o la starea de sălbătăcie a vârstei de piatră.

Paralelismul faptelor și fenomenelor de mai sus ne duce, fără să vrem, la o concluzie, care se impune în mod firesc. Liniștea societății de

azi, nu se poate dobândi de cât prin revenirea la **Creștinism**.

Vorbind de frământările zilei de azi, *Papini*, celebrul autor al *Istoriei lui Hristos*, spune următoarele: «Lumea caută înfrigurată pacea mai mult de cât libertatea, iar această pace nu se poate dobândi de cât sub jugul lui Hristos».

Este în paradoxul de mai sus o admirabilă caracterizare a vremurilor în care trăim, ca și soluționarea unei grele probleme. Da, lumea vrea pace, vrea liniște sufletească, nu îndemnuri la răsvrătire, nu ură de clasă, nu satisfacția dominării prin forță. Ea este sătulă de «fier și sânge», și dacă libertatea, la care aspiră, nu-i asigură pacea, ea renunță mai bine la libertate, decât să fie lipsită de liniște și pace.

Soluția tuturor problemelor de azi, nu poate ieși deci din concepția materialistă a istoriei și nu o poate da socializarea mijloacelor de producție sau «dictatura proletariatului», care cum spune Troțki, trebuie să mântuie lumea prin fier și sânge, ci *Evanghelia*. În ea găsim exemplul cel mai sublim de muncă și de jertfă, precum și soluția tuturor conflictelor sociale, care este: *dragostea*. Faceți să se cutremure omenirea de jertfa sublimă a lui Hristos, turnați în inimile dornice de mai bine, duhul dragostei de aproapele care «*toate le suferă, toate, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă*» și veți vedea cum se topesc urile și problemele se desleagă de la sine și prin sine.

«Reînviți sufletele și veți reînvi lumea».

Pentru asta însă trebuie să renunțăm la încrederea oarbă în puterea științei omenești, care ne-a dus la acest non sens, al unui progres ce înlesnește lupta dintre oameni, și să deschidem și cartea îndemnurilor bune pentru toți.

Ioan Hrisostom a spus în una din Omiliile lui, că dacă știința n'a putut îndulci durerile omenești, la ce ne folosește această știință? El face aluzie la filosofii meșteri de silogisme din vremea lui. Dar cât de bine se potrivesc aceste cuvinte cu doctorii tămăduitori ai ranelor sociale de azi, care văd mântuirea în socializarea mijloacelor de producție, sau în dictatura proletariatului!

Dezlegarea tuturor problemelor o găsim în *Evanghelia*, care are această minunată însușire că «este scrisă pentru toate veacurile și pentru toate problemele umanității», întocmai ca o stâncă pe care, când o lovim, țâșnește din ea izvor de apă vie, care împacă toate gusturile, toate trebuințele și toate generațiile».

Dar pentru ca *Evanghelia* să producă roade, trebuie pusă în funcție socială. Acest lucru îl îndeplinește biserica, utilizând ierarhia și cultul, utilizând arta care trezește în sufletul omenească acel sentiment etern și comun muritorilor, sen-

¹⁾ L. Garriguet op. c. 287 nota.

timentul religios, arta prin care sufletul omenesc se ridică în sferele celei mai senine idealități, spre a se uni cu Dumnezeu, perfecțiunea tuturor perfecțiunilor. Pentru aceasta trebuie muncă și jertfă, trebuie o dreaptă înțelegere a lucrurilor și o senină privire spre scopul, care trebuie urmărit.

Generația de azi, care trece printr'o criză atât de grea, trebuie să înțeleagă, că dacă nu se

întoarce cu hotărîre la *Evangelhie*, la credința care încălzește și la tradiția formelor prin care această credință pătrunde ființa noastră, va vedea deslănțuindu-se în sânul ei instinctele cele mai urâte și mai furioase, care o vor duce în prăpastia pierzării veșnice.

Din această dilemă nu se poate eși.

Pr. C. DRON.

CHESTIUNEA LITERATURII IMORALE

Este vorba de aceiași stricăciune de care ne plângem cu toții, care se înfățișează în valuri mai turbate acum, după război, decât înainte. Ea este una și singură, dar își caută felurite chipuri de eșire la iveală. În orice chip însă își scoate capul pentru a pătrunde între oameni, și ei o bagă de seamă și încep a lua măsuri împotriva ei.

Lumea se plânge de stricăciunea înfățișată în chipul beției și s'a arătat că sunt atâtea glasurile care se aud împotriva ei. Odată cu aceasta însă, se aud alte glasuri împotriva altui fel de stricăciune a cărei pătrundere se simte foarte viu și supărător.

De unde înainte de război nu se auzea să fie urmărit cineva pentru scrieri imorale, acum a început și aceasta, ceiace înseamnă că răul e mare. Deși încă e prea puțină urmărirea care se face, dar oricum e ceva, căci până acum nu se făcea nici atât.

Înainte de război, în țara noastră toată chestiunea aceasta se mărginea numai la discuțiuni fără vreo urmare. Abia acum România vine și ia conștiință că Liga Națiunilor a luat această chestiune pe mână și vrea să se ia măsuri generale pentru stârpirea unei asemenea soi de literatură. Dar în străinătate aceasta nu e o măsură nouă. De ea se pomenește acum în Geneva, unde e Liga Națiunilor, pentru că în acel oraș s'au luat și mai înainte astfel de măsuri. O mișcare internațională pentru urmărirea literaturii imorale s'a făcut și până a nu fi o Ligă a Națiunilor, numai că n'am știut noi de ea. Astfel, la Paris s'a ținut o conferință diplomatică în această chestiune, între 18 Aprilie și 4 Mai 1910, despre care amănunte pe larg se pot găsi în *Revue de Deux Mondes* (1 Iulie 1910). În Geneva există un *Birou internațional*

de informațiune împotriva literaturii imorale ¹⁾

Deci dintr'un asemenea mediu de luptă se înțelege cum Liga Națiunilor se poate ocupa de asemenea măsuri. Da, lucrul nu e căzut ca o peatră din cer, ci e rezultatul unei lupte aprige în Apus împotriva acestei molimie. Noi, luând măsuri împotriva unei astfel de literaturi, n'am face altceva decât ne-am pune în rând cu Apusul și am săvârși faptă de oameni civilizați. Dar opiniunea publică nu e destul de trezită la noi în această chestiune. Să tot fie vreo două luni de când parchetul a apucat la socoteală pe un vânzător de foi desfrânate în Galați. Câteva ziare au început a țipa împotriva parchetului și făceau rău. Publicul însă a stat nepăsător și nu știu dacă parchetul a mers până la capăt în această chestiune. Căci să se știe un lucru: Niciun parchet nu merge până la capăt cu asemenea măsuri, când publicul nu-l sprijină. Ajunge să țipe 2—3 ziare împotriva unor astfel de măsuri, și îndată vezi pe cei atacați muind-o. Oamenii sunt, în deobște, suflete slabe. Ei nu îndrăznesc să pășească la o faptă împotriva părerii mulțimii, numai pe temeiul că aceia e faptă bună. Sunt rari oamenii aceștia și trebuie să fie suflete prea tari ca să îndrăznească a face așa. De obicei, oamenii se mișcă după aprobările și dezaprobările altora, și nu după ale conștiinței. Apoi când se apucă 2—3 ziare să țipe împotriva ta, și se pare că ai publicul împotriva și rar om care o ține dârz înainte. Iată de ce publicul trebuie să se miște împotriva literaturii imorale, să ajute parchetele, pentru că judecătorii sunt și ei oameni și ușor se moaie. Când vin astfel de cazuri, trebuie să se miște Societățile de educațiune, comitetele

1) Vezi Arhim Scriban, *Lupta contra literaturii imorale*, București 1913, p. 115 și 121.

de la revistele de educațiune și să dea ajutor justiției. Cea întâi trebuie să se miște Asociațiunea generală a Clerului din România. Chestiunea literaturii imorale e pusă acum din nou și trebuie să ducem înainte lupta împotriva ei până vom stârpi-o. Altfel, ea e destul de îngrăzneață. Are un birou de desfacere a unei asemenea neghine ticăloase în str. Sf. Ionică din București. Cine trece pe acolo, vede îndată la fereastră tot felul de zugrăvitori nerușinate. Din pricina revistelor ticăloase, care au apărut acum în mare număr, precum *Tiribomba*, *Pardon* și altele, care fac un negoț foarte bănos, justiția a trebuit să se amestece. Poate că au stârnit-o și unele articole care au apărut în chestiunea aceasta. Astfel, în *Universul* dela 7 Octomvrie a. c., a apărut un art. al redactorului *Leontin Iliescu*, care ne dă amănunte despre marea răspândire a unor asemenea tipărituri. Pe când alte scrieri se tipăresc cu greu, d. Iliescu spune că una din aceste foi destrăbălate a ajuns să aibă un tiraj de 45000 de exemplare pe zi. E uimitor, nu e așa? Apoi, iată, fiindcă se câștigă atât de mult cu munca de răspândire a vițiului, tot d-nia sa ne spune că numai pentru titlul unei astfel de foi cineva a oferit suma de 2.000.000 de lei, fără îndoială, pentru că foaia își făcuse nume... „bun“ și cineva care ar fi început altă foaie cu acelaș nume, ar fi început a suge și el câștiguri mari.

Iată ce izvor de îmbogățire poate însemna cultivarea vițiului în Țara românească!

Alt articol de seamă a fost tipărit în *Dimineața* dela 2 Noemvrie din condeiul d-nei *Isabela Sadoveanu* sub titlul *Lupta împotriva imoralității*. Aci ni se pomenește despre o idee originală și bună, care însă nu s'a putut duce la împlinire. Anume, se știe că printre lumea de jos umblă o cărticică rău scrisă, dar foarte cunoscută cu numele de *Dorul inimii* sau *Micul dor*. După război, o seamă de femei luminate din lumea noastră bună având în frunte pe d-na *Eliza I. C. Brătianu* au luat hotărîrea să tipărească alt *Dor al inimii*, care să înlocuiască pe cel vechiu. Se înțelege, putea fi o carte curată și mai bine scrisă. „Din nefericire, spune d-na Sadoveanu, nu s'a găsit colaboratoare pentru această mare operă. Adică am fost câteva care suntem în toate societățile și ducem greul pretutindeni și care, din această cauză, nu putem

da tot concursul ce ni se cerea în această nouă operă, iar alte colaboratoare au venit de câteva ori, ne-au urmărit câțva timp și apoi ne-au părăsit“.

Deci acel gând bun nu s'a putut împlini.

Mai încolo, d-na Sadoveanu ne spune că inițiativa privată poate face mult în această luptă și că ea, ajutată și de oficialitate, ar ajunge să stărpească reaua buruiană a scrierilor destrăbălate. Arată ce se face în privința aceasta în Geneva, în Bulgaria, în Basel.

Literatura de care ne ocupăm o taxează de „vulgară, mediocră, strică gustul copiilor, scoboară nivelul cugetării, le falsifică judecata și denaturează realitatea“.

Poate cuvinte de acestea să fi ajutat la faptul de care citim în *Universul* dela 26 Noemvrie a. c. că justiția a arestat pe conductorul revistei *Tiribomba*. Dar spune ziarul că arestarea s'a făcut în urma unui denunț. Prin urmare tot ajutorul publicului. De aceia spunem că trebuie se se amestece și publicul în aceste chestiuni pentru a ajuta justiția.

În Biserică, chestiunea a fost ridicată după război de I. P. S. *Gurie*, arhiepiscopul Basarabiei, care a atras atențiunea Sfântului Sinod acum doi ani asupra acestei chestiuni și a citat cazul unei tipărituri din editura *Steinberg* din București. Afară de acesta, s'a scris puțin și în această revistă (Noemvrie 1921, p. 137) și în *Universul* a scris Arhim. *Scriban* la 15 Iulie 1921.

Mai mult s'a scris înaintea războiului, prin multe articole ale Părintelui Arhim. Scriban în fel de fel de ziare, din care mare parte au fost strânse în volum și publicate sub titlu de *Lupta contra Scrierilor Imorale*, București 1913.

Biserica trebuie din nou să se amestece în această luptă, ca nu cumva să-i ia alții înainte, tocmai acolo unde este rostul ei și unde este cea întâi chemată a aduce țării îndreptarea și prin scrierile bune și sănătoase, care trebuie să înlăture literatura ajunsă pe mâna justiției.

E și mai ușor de luptat acum decât înainte, pentru că s'au trezit puteri mai numeroase și lupta se înfățișează cu alt prestigiu, când încă și Liga Națiunilor a luat chestiunea pe mână și când justiția a eșit din toropeala de până acum.

De aceia la luptă fără întârziere!

A. TURTUREANU

DESPRE „PRIMENIRI ÎNTELEPTE“, SAU INDĂRĂT

Mai acum doi ani, făcând cu liceul o excursie în Banat, am fost întâmpinați și de un preot, care stând de vorbă cu un preot-profesor din Pitești, nu se putea în de ajuns mira, că preoții noștri din vechiul regat, nici chiar la drum nu vor să se lepede de costumul preoțesc, cel atât de «incomodant» și de bătător la ochi.

Noi, conchidea preotul bănățean, numai la anumite împrejurări oficiale și solemne ne deosebim de ceilalți muritori.

Este bine așa?

Negreșit că, punând această întrebare, mă gândesc mai ales la faptul că, îmbrăcându-se preoții întocmai ca mirenii, — s'ar putea să scază mult de tot și acea brumă de sfială, cu care poporul mai obișnuște încă a întâmpina pe preoți.

Aci însă știu bine că mi s'ar putea pune înainte întrebarea: Pentru ce oare preoții ardeleni și bănățeni, care de mult practică acest obicei, nu și-au văzut scăzut prestigiul în ochii poporenilor?

Pentru ce?

Ei bine, eu cred că atâta timp cât a dăinuit stăpânirea ungurească, Românii «de dincolo» se adunau de zor și cu drag la glasul preoților și li se plecau adânc în cale, și pentru că îi priveau nu numai drept niște cinstite fețe bisericesti, ci mai ales, drept niște vrednici stegari ai Românismlui.

Înțelegeți?

Acolo, în Ardeal și în Banat este de crezut, că mai înainte la înălțarea prestigiului preoțesc contribuia și faptul că, preotul ca cel mai de seamă înfățișător al naționalismului, putea să întrunească toate glasurile și toate simpatiile, chiar dacă el ca om și ca slujitor al altarului ar fi lăsat de dorit.—Vreau adică să spun, că acolo unora dintre preoți, de dragul naționalismului,— li se treceau multe cu vederea.

Știu bine că și aci mi se poate pune întrebarea: Pentru ce pe vremuri în vechiul regat preoții dela țară, deși umblând fără de portul preoțesc, se bucurau de un oarecare prestigiu în ochii mulțimii?

Să nu se uite însă că pe vremuri, cu nici un

chip și nici odată nu lipseau preotului două lucruri, care și fără portul preoțesc, îl deosibeau de gloata muritorilor, și anume: barba și pletele, — adică tocmai ceea ce este mai ales osândit și respins astăzi de către clerul cel purtat prin școli înalte. Și apoi, cine nu înțelege că pe vremuri, plămădindu-și populara zicătoare: «Popa c'opinci încălțat, de puțini e ascultat», — poporul nu urmărea altceva de cât să-și arate părerea de rău, că preotul nu se deosibeau prin îmbrăcăminte de toți ceilalți locuitori de pe la țară?

În orice caz, fapt sigur este că «uniforma», în deosebi că este o frână puternică pentru cel care o poartă, îi slujește acestuia mult și pentru a și spori și a-și statornici prestigiul în ochii mulțimii. Și atât de adevărat este acest lucru, în cât prin unele țări, punându-se în discuție portul uniformelor ofițerești în afară de cazarmă, s'a ajuns la încheerea, că în interesul prestigiului este ca ofițerul și în afară de cazarmă să fie văzut îmbrăcat numai militărește.

Dar de ce spun eu toate acestea?

Pentru că un prea însemnat scriitor, de curând preoțit, vrea să ne încredințeze că printre atâtea «lucruri neesențiale», care pot fi «schimbate» fără ca să se aducă vreo «sminteală» în biserică, ar fi și portul preoților.

«În portul preoților — zice acest scriitor — în rugăciuni, în unele servicii, în iconomia și prilejul celor legate de biserică, putem prea bine să ne închipuim, că lucrurile s'ar putea petrece și altfel de cât astăzi, fiindcă s'au petrecut altfel altădată și se petrec, uneori, altfel și azi prin bisericile surori».

Și atât de aprinsă este la unii această râvnă de a se lepăda și de portul preoțesc, — în cât pentru a se putea îndreptăți acest curent de «primeniri înțelepte», — se aleargă și la argumente cu adevărat neserioase și trase de păr.— Așa, de pildă, un preot din Prahova arătând că prin București a zărit pe un călugăr «zdrențaros și murdar» mânănd cu un bici o vacă, — nu se codește să conchidă:

«Iată de ce cred că mulți din preoții simțiți,

cum sunt cei din Ardeal, vin în București îmbrăcați în civil, fără să umble pe stradă în reverende și cabane, de teamă a nu fi confundați cu asemenea specimene hidoase, și de a nu fi supuși la umilințe ca umilința mea».

Bieții călugări! După ce au fost despuiți de stăpânire și aduși în șapă de lemn, după ce au ajuns să nu-și mai poată stămpăra foamea nici măcar cu fărâmiturile scăpate dela mesele celor care se tot îngrășe în luxoasa Casă a «Bisericii», — ei, și numai ei sunt de vină, — că, odată cu credința, se împuținează și prestigiul preoției!

Dar să ne oprim.

Căci adevărul este altul. — Adevărul este că *per fas et nefas* se tot caută să «se scoată sugeștiunea» că numai bine i-ar merge bisericii, dacă în fine preoții ar avea și îngăduința de a umbla pe uliță îmbrăcați «în civil», — adică întru nimica deosebiți de gloata neînfățișătorilor lui Dumnezeu pe pământ.

Va face preoțimea noastră și această «cucerire»? — Da, firește că da. — Să se știe însă, că nu pentru altceva se va înregistra această «cucerire», ci numai pentru că pe mulți îi strâmtorează largă haină preoțească. — Se vede dar că și aci se poate aplica zicătoarea: Pofta vine mâncând. Se vede dar că nu era neprevăzător al viitorului bătrânul Calinic Mitropolitul, care pe vremuri oprea pe Creangă să poarte pălărie în loc de potcap.

În orice caz, fapt neîndoios este că pe vremuri, fără ajutorul vreunei «primeniri înțelepte», bisericile gemeau de drept credincioși. — Și astăzi? — Astăzi, — par'că în măsura, în care se tot înmulțesc aceste trufașe «primeniri înțelepte», poporul face tot mai mult gol și în biserici și în jurul preoților.

M. MIHAILEANU
Profesor, Pitești.

Dovezi noi asupra secularizării averilor mănăstirești

Chestiunea secularizării averilor mănăstirești a fost cercetată de diferiți cărturari. Nimeni însă nu a avut putința să aibă la îndemână toate dovezile pe temelia cărora să se clădească concluzia deplină și definitivă asupra acestei chestiuni. Toată lumea a căzut de acord cu înlăturarea egumenilor și călugărilor greci de prin mănăstirile noastre închinare locurilor sfinte din răsărit, cari erau o nenorocire pe capul țării. Când citim paginile privitoare la activitatea și reformele înfăptuite de domnitorul Cuza, inima noastră românească tresare de mândrie că a putut răsări o figură așa de hotărâtă și jertfitoare a interesului său propriu. Totuși nu putem admite și smulgerea mijloacelor de dăinuire a acelor locașuri de rugăciune, cari erau ale țării. Confiscarea aceasta s'a făcut fără chibzuirea trebuitoare, fără tactul firesc al reformatorilor cari trebuesc să treacă posterității ca o amintire pioasă, care să plutească din generație în generație. În grija de a tăia orice posibilitate de intervenire, domnitorul nostru a fost silit, — de sigur după sfatul celor din prejur, — să calce principiile și legile existente împreună cu canoanele bisericesti de cari se conduc cei ce lucrează în această instituție. Cu așa durere și

strângere de inimă citim pagina aceea, unde marele nostru istoric, N. Iorga povestește cum bătrânul mitropolit Sofronie este dus sub escortă ca un făcător de rele la mănăstirea Slatina. Nu aceasta era calea juridică dictată de canoane. Au fost glasuri, cari l-au învinuit de atingere cu ideile religioase din apus, pentru cari nu avem dovezi contrarii.

În cercetarea amănunțită făcută de fostul nostru profesor N. Dobrescu de la facultatea de teologie din București, observăm că nu s'a putut servi de toate documentele găsite prin bibliotecile și arhivele vecinilor, ca astfel chestiunea să fie studiată sub toate laturile și pe baza documentelor din ambele tabere. Lupta pentru secularizare nu a fost simplă cum se crede ci foarte dârză, atâta vreme cât în fruntea partidului susținător al ideii că averile mănăstirilor locale să fie neștirbite era frații Scribănești — oameni dârji și cari nu se lăsau biruiți cu ușurință, atunci când erau convinși de un adevăr pe temelia de legi și canone. — Prin urmare, trebuie ca tot materialul aflător prin revistele, gazetele și actele oficiale ruse, grecești și uneori germane și franceze să se adune, și după aceea să se studieze adânc.

Ei bine, noi venim ca să întregim acest material, slujind pe cei cari se vor ocupa de această chestiune a secularizării.

Încă de pe când îmi complectam studiile la Chiev și Petrograd, am dat în biblioteca fundamentală a academiei teologice de la Chiev peste o carte scrisă în limba rusă și franceză, la Petrograd însă am găsit numai ediția rusă în biblioteca publică. O citisem de atunci și îmi culesesem notele trebuitoare, dar vremurile prin care a trecut mai apoi Rusia și cărțile noastre lăsate acolo nu mai pot ști ce au devenit. Cartea aceasta se găsește trecută și în catalogul tipărit al bibliotecii orașului Chișinău, dar a fost luată de cineva fără să o mai reîntoacă. Pierdusem nădejdea de a mai da de urmele unui asemenea exemplar. Întrebând pe oamenii cari se ocupă cu asemenea lucruri, privitoare la averile mănăstirești, am dat peste un exemplar cu broșuri tipărite în 1908 la Chișinău de către Mitrofan Vasilevici Purișchievici ca conducător al zemstvei guberniale. La sfârșitul acestui volum printre alte broșuri am dat și peste broșura amintită, al cărei coprins îl dăm pe larg mai jos. Este foarte de mirare cum alcătuitorul acestui volum nu a cunoscut broșura din biblioteca orașului Chișinău ca să nu se mai trudească să o caute prin Petrograd pe la arhiva statului ca să-i răspundă, că «deoarece această broșură este o raritate literară, nu i-o poate trimite decât în copie, pentru care trebuie să plătească». Posesorul acestei cărți este vrednic de amintire întru cât nicio bibliotecă nu o posedă, este d-l Chiatschiî, care are aceiași parte de lucru la acest volum bogat în știri asupra averilor mănăstirești pe care a avut-o N. Hodoș la alcătuirea «Bibliografiei vechi românești» de la Academia noastră.

Broșura poartă titlul de «*Situația bisericii ortodoxe și mănăstirilor din Moldova — (Polojenie pravoslavnoi țerkvi i monastărei v Moldavii)*» S. Petresburg 1864, pag. 1—35. În copia de aici are numai 32 pagini. După cum vedem, pe coperta broșurii nu stă numele autorului pe care ne vom sili să-l descoperim din alte fapte.

Cunoaștem din istorie că cei mai înviersunați dușmani ai secularizării au fost frații Scribănești, cari au editat o gazetă timp de 7 ani la care contribuia mai mult Neofit Scriban. Autorul acestei broșuri nu poate să fie altcineva de

cât Filaret, fratele celui dintâi, pentru următoarele motive:

a) Singurul frate dintre Scribănești, care stăpâna bine atât limba rusă cât și pe cea franceză era Filaret, după cum se constată din discursurile sale ținute în franțuzește și după lucrarea istorii bisericii române, scrisă în rusește. Cunoaștem, că unul din pușinii magistri în teologie de la Chiev dintre români este Filaret Scriban.

b) Singura persoană care avea legături cu reprezentanții civili și bisericești ai Rușilor era Filaret Scriban. Se cunoaște pe scurt coprinsul a două scrisori trimise de acesta consulului rus Lux din Iași, una de la 19 și alta de la 27 Iunie 1865. În ele energicul arhieru cere intervenția guvernului rus pentru apărarea bisericii române, pusă în grea situație prin noile legi bisericești ale domnitorului Cuza. Oberprocurorul sinodului rus, D. A. Tolstoi, le-a trimis la rândul său mitropolitului Filaret al Moscoviei, rugându-l să-l cinstească printr'un răspuns. Mitropolitul îi răspunde, zicând: că acest zelos al apărării drepturilor bisericii, îmbracă ideia de patriarh în ideia papistașilor, se surprind în scrisoarea lui nuanțe apusene: «*P. S. Filaret de Stavropoleos prin scrisoarea către consul roagă pe sfântul sinod rus și pe guvernul rus să susțină biserica română din Principatele dunărene, el socotește aceasta ca o îndatorire pentru Rusia, ca o chemare de la prevedința divină*». El mai spune că atât dânsul cât și fratele său au lucrat mult și au pregătit unirea Principatelor. După aceea spune, că poporul român s'a îndepărtat de calea destinată lui și că vina este a domnitorului Cuza dușmanul de moarte al bisericii de răsărit, că domnitorul prin legile promulgate a pus articole cari duc spre treptata distrugere a sentimentului creștin în popor și la înjosirea clerului și că guvernul lui a orbit și a fermecat pe episcopi, făcându-i «călcători de lege». În cealaltă scrisoare spune, că patriarhul constantinopolitan ar putea să escomunică din biserică și să arunce blestemul asupra lui Cuza, socotind că îndată ce poporul va auzi lucrul acesta, atunci toate gândurile și planurile lui reș vor cădea fiind paralizate. Lupta era așa de aprinsă în cât Filaret voia să părăsească țara pentru a se retrage în Rusia, în calitate de șef al misiunii palestiniene ruse din Ierusalim, dar nu a fost primit; «(Mneniea i otzâvâ

Mitropolita Filareta Moscovscago» pe 1885 vol. V). De aici nu se poate spune, că Filaret Scriban era partizan al Rușilor în toate privințele, de oarece era un bărbat cult, citind operele spiritelor înaintate din apus, însușindu-și-le. Omului cult prin excelență nu i se poate aduce o vină pentru ideile sale în legătură cu legile bisericești, create de Cuza după povățuirea ajutoarelor sale. Dacă ar fi fost un fanatic rusofil, fără înțelegerea lucrurilor, nu și-ar fi imprimat ideile bune apusene, cum este introducerea cântării armonice la seminarul său din Socola, și nu ar mai fi fost pedepsit de căpeteniile sale bisericești în surghiun pe la Neamțu și Secu pentru că îndrăznește să citească operele lui Voltaire și cânta cu vioara. Scriitorul Neigebaur în descrierea Moldovei și Valahiei vorbește în cei mai elogioși termeni despre el, iar consulul rus din Iași spune că era cel mai învățat și cel mai devotat Rusiei cleric.

Sufletul întreg împodobit cu toată cultura religioasă și literară a timpului și l-a arătat Filaret Scriban în lupta pentru apărarea dreptului bi-

sericii române de a poseda averi pentru susținerea existenței ei. Prevederile lui se pot vedea astăzi. Când se vor aduna toate actele și documentele istoriei bisericești se va cunoaște în toată lumina mișcarea și lupta aceasta grozavă dată între o parte din clericii, cari sfătuiau pe Cuza și îl ajutau la secularizare, și frații Scribănești. Au fost caractere de cari are nevoie biserica noastră. Dacă împrejurările îmi vor da răgazul trebuitor, voi coordona toate materialele pe cari le am despre această familie de bărbați puși de providență întru susținerea nevoilor bisericii. Secularizarea, deasemenea, trebuie studiată nu numai prin prisma actelor oficiale guvernamentale, ci și prin a celor contemporane semnalate de presa și literatura vecinilor. Motivele pe cari le-am enumerat mai sus ne fac să credem că adevăratul autor al paginilor cari urmează este numai Filaret Scriban. Acest document poate intra de astăzi înainte în domeniul istoriei noastre bisericești.

ST. BERECHET

IMPRESII DIN BUCUREȘTI

În ziua sărbătoririi bisericești a marelui și sfântului mucenic Dimitrie, întâmplându-se să mai zăbovesc prin București, m'am dus de dimineață, cu un frate mai mic, să ascult sfânta slujbă la o biserică mai apropiată. Abia am găsit-o, că-i ascunsă între alte ziduri înalte, «*biserica Doamnei*», lângă calea Victoriei și bulevardul Academiei. Lăcașul nu-i prea încăpător, se cunoaște după stil că-i din vechime, e frumos construit, are pridvor larg și așezat pe stâlpi săpați și împodobiți în piatră; păcat că pereții din lăuntru sunt înnegriți de fumul lumânărilor de ceară amestecată, cum de altfel sunt mai toate bisericile vechi din oraș, și e întunecos; pe podea sunt așezate multe lespezi de mormnitate uitate, cu scrisori săpate pe ele, arătând de sigur ce cititori sau binefăcători se odihnesc sub greutatea lor; unele însemnări însă încep a se șterge și cu vremea nu se vor mai deosebi aceste pietre de cellalte lespezi din podeaua bisericii. Părintele slujia utrenia; la strana dreaptă răspundeau cu cântări frumoase și învăluite în dragoste copilărească doi seminariști; creștinii se iviau în sfântul lăcaș, și unii mai grăbiți aprindeau o lumânare, se închinau și plecau la treburile lor. Eu am rămas mângăiat în sufletul meu de evlavia cucernicului preot și de liniștea din biserică. Și acest preot ca și ceilalți, ce i-am

văzut, își împlinesc misiunea sa încât privește rugăciunile și jertfa pentru mântuirea lumii. Dar trebuie să fie adevărat că preotul bisericii Doamnei se simte în lăuntru ei ca'ntr'o catacombă, ascuns de lumea din afară, ca pe vremea barbarilor cutropitori! Căci lăcașul acesta de jur împrejur e strâns îmbrățișat de case mari, cu 2-3 etaje; crucea creștinească a rămas sub acoperișul acestor case, și nu se vede de nicăeri că între ele ar fi biserică, decât doar din nouri, din aeroplan sau din vreo stea. Așa era și pe vremea turcilor, când bisericile creștinești se clădiau în pământ și erau și încunjurate de ziduri înalte, ca să nu li se zăriască nici crucea, cum se mai pot găsi și azi câteva biserici foarte vechi, de acestea și în Basarabia. Casele dimprejur sunt folosite pentru felurite prăvălii de modă nouă: tutunuri, argintării; în fața pridvorului bisericii, cum la 2—3 metri, e și o urâtă cafenea și murdară, apoi în stânga, n'am înțeles ce-i, un fel de bucătărie sau ceva asemenea, cu mult gunoi încât te minunezi ce se poate găsi în mijlocul Capitalei, iar la dreapta e o mică prăvălioară, înghemuită, un fel de restaurant. Toate s'așezate aici, par'că anume să înădușe nu numai sârmana biserică, dar și evlavia ce ar mai izvorî din lăuntru ei. Până'n sf. altar ajunge colțul

unei case mici, lipită, ca de frică, de spatele unei mari clădiri, cu etaje; căsuța aceasta, cred că-i a bisericii, locuință pentru preotul slujitor; neavând altă ogradă, gospodarul ș'a așezat o stivă de lemne de foc, lungi, care ating cu'n capăt o mică porțiță de fer, iar cu cellalt ajung până deasupra ferestrelor casei, orbind-o în fața luminii binecuvântate a soarelui. Când ieșiam din biserică, un autocamion greu încărcat cu butoaie, trecea cu sgomot mare pelângă pridvor, spre calea Victoriei, ca să apuce înapoi pe unde a venit, căci «așa fac ăștia, dacă vreau să întorcă camioanele lor înapoi, intră pe străduța asta și ies pe celălalt capăt, că pe calea Victoriei nu le dă voie și nici n'au unde», mi-a lămurit paraclisierul bisericii.

Am trecut prin stradelă și după vreo două colțuri, aproape de tot, ajunsei la altă biserică: «sf. Nicolai Șelari». În București sunt multe biserici, la 120, și unele's foarte apropiate: ca'n două cvartale din Chișinău sunt aiurea câte 2—3 biserici. Aceasta înțelege oricine ce însemnează: părinții și strămoșii noștri erau credincioși, plini de foc creștinesc și de evlavie, și deaceia înălțau asemeni sfinte lăcașuri la tot pasul, căci aceasta li era setea sufletului lor; și am auzit că pentru populația românească mai mică, de acum 40—50 de ani, erau la 140 biserici, iar pân'acum, când Capitala și-a mărit cu mult populația, la un milion, nu numai că nu se mai înalță vr'o biserică, dar s'au dărâmat din cele vechi și încă s'or mai dărâma. Biserica sf. Nicolai Șelari — mai sunt și alte 8 biserici tot cu hramul sf. Nicolai — e și ea strânsă din trei părți, ca'ntr'o cingătoare; nu știu cum se va fi făcând și aici și la biserica Doamnei încunjurul cu sfântul Aer, în Vinerea mare a Patimilor, căci n'au chip să meargă alături 2—3 oameni! Lângă zidul dela miază noapte al bisericii s'a așezat o baracă (butcă) de scânduri pentru vânzare de poame, ca și cum n'ar fi destul de largi piețile de vânzare, unde s'ar putea duce și acest negustor; și mai alături e o altă butcă, o cărciumă, în care își otrăviau timpul cu băuturi spirtoase vreo 7—8 bărbați, în mijloc cu sergentul de stradă, pe când în sfântul lăcaș abia am găsit două bătrâne, un servitor și o copilă.

Am mers la a treia biserică, și mai aproape, fundul unei ogrăzi: «biserica Kalinderu», care, deci poartă numele familiei din care s'a tras un vestit administrator al domeniilor regale, mort acum câțiva ani. Biserica aceasta însă e mult mai îngrijită ca cellalte, are numeroase candelă și multă lumină electrică, iar pictura e plăcută. Se vede că sunt aici oameni evlavioși, cari-i poartă de grijă. Slujia veneratul părinte arhimandrit Scriban. Tocmai ieșise cu căditul, înaintea slavosloviei cei mari. Statura impunătoare a prea

cuviosului părinte, chipul său frumos și luminat, pășind liniștit și plecându-se atât de evlavios în fața sfințelor icoane, mi-au făcut bine, mi-au adus o mângâere în suflet. Cântăreții de aici nu's așa dibaci ca cei dela bis. sf. Nicolai. Și această biserică e prea ascunsă, par'că a năvălit târgul asupra ei s'o cutropiască, și a înfășurat-o în alte ziduri mai semețe ca ea, ca să nu i se mai vadă nici pridvorul, nici sf. cruce. Deasupra ușei unei clădiri cu etaje din ogradă, se arată că prin ea întri în locuința clerului bisericii; acolo, mi-a spus paraclisierul, se va muta părintele Scriban. În etajul de jos e așezată o mare tipografie; din această pricină vezi azvârlite lăzi goale și grămezi de hârtie lângă zidul bisericii.

În fine, am pornit să văd și o biserică mai mare, «sf. Gheorghe nou», din piața unde-i statuia cu lupoaica, ce hrănește pe frații Romulus și Remus. Auzisem că în această biserică se fac părăzi mari, și toate «înmormântările naționale» pornesc de aici. Clădirea, e adevărat, e înaltă și încăpătoare, și n'prejur are loc gol destul, un cvartal, tăiat de 4 străzi. În lăuntru ei s'ar fi găsit nu de mult, după arătarea scrisorii depe o candelă veche, mormântul prea evlaviosului domnitor al Țării muntenești, Constantin Brâncoveanu, care n'a vrut să și lepede Legea creștinească în fața turcului la Constantinopol, la anul 1714, deși au fost tăiați sub ochii săi toți trei copiii și ginerele, și apoi l-au ucis și pe el. Istoria ne-a păstrat cuvintele cu care Brâncoveanu a poruncit fiului său mai mare să și pue capul pe trunchiu: «mai bine mori în legea ta decât să trăești turc!» M'am închinat și eu la mormântul acestui «boer vechi și bun creștin», acolo sub o candelă, în partea dreaptă, unde mi l-a arătat o bătrână, căci altfel nu poți cunoaște locul, care-i acoperit c'o țolincă, ca și restul bisericii, și lumea doar calcă peste el. Dacă într'adevăr acolo e mormântul voevodului, ar trebui ca ceice l-au descoperit, —și au făcut un bine pentru istoria noastră națională și bisericăască, — să nu se mulțămiască numai cu lauda prin cărți, ci să însemne acest loc, de sub candelă, cu un garduș și o inscripție. Starea din afară a bisericii e foarte tristă. Tencuiala depe ziduri, dela brăul sculptat în jos, începe a cădea; se vede că nu-i de mult reparată. Dar ce-i în ograda bisericii, abia-mi vine să mai scriu. Aici e locul de întâlnirea tuturor servitorilor din București; dacă cineva caută slugă, se duce și nămește acolo. Era acum vremea sfintei Liturghii; parte din ei se tolăniseră în jurul zidului sfântului altar, în bătaia soarelui, și cu capul pe buelucuri, unii vorbeau tare și'n felurite graiuri, iar alții dormiau. Eu i-am sculat, că nu era locul lor chiar acolo. Din pricina acestei adunături, toată ograda e numai o murdărie respingătoare: în poartă e ceva

de nesuferit; oamenii își fac nevoile lor acolo; la fel e și într'un bazin pentru aghează din fața pridvorului; dincolo de sfântul altar, în celălalt ungher, e așezată o butcă, în grai mai înțelept se zice pisoar, unde orcine și face nevoile trupești, dar cu plată. Iată ce a ajuns ograda bisericii! Oare cine's evlavioșii ceia de creștini că au atâta dușmănie față de biserică? Eu n'am văzut, în viața mea, în o așa nemernică stare, vreo sinagogă sau vreo gîmie turcească. Noi, creștinii, le respectăm sfințenia lăcașurilor lor, căci cum să le necinstești? Dar bisericile noastre de ce le lăsăm așa? Am stat de vorbă cu mai

mulți coriști dela această biserică; câțiva mi-au spus cuvinte grele, iar un alt domn chiar blestema «pe cei dela casa centrală a Bisericii, cari mănuesc atâta bănet» dar nu pentru biserică.

Scriu aici puțin din ce-am văzut și nu tot din cele auzite. Dar adevărat, ca un preot. Ce gândesc eu, nu mai adaug. Dar totuși măntreb: oare frații preoți din București, protopopul, domnul Ministru al Cultelor sau alți fruntași creștini nu găsesc oare că în așa nenorocită stare nu pot rămâne lăcașurile sfinte ale «*bisericii dominante a țării*»?

Iconom MITROFOR ALEXANDRU BALTAGA

ADUNAȚI-VĂ COMORI . . .

Furtuna vremurilor năprasnice a trecut. S'a scuturat uscăturile copacilor din pădurile bătrâne și au înviat tinerele vlăstare, cu viața plină de seva puternică și dornică de prefacere.

Războiul a zdruncinat și a nimicuit multe inimi, tot așa de tinere și pline de avânt ca și lăstarul stejarului. S'au dus toate pentru ca să învie alte vremuri, sub altă față și cu alte năzuințe.

Azi ca eri, mâine ca și azi, omenirea își închină gândurile tot mai mult spre ale ei și râvnește cu nesaț la un trai cât mai fericit materialicește. E veșnica întrebare care stă în fața vieții.

Răspunsul îl caută fiecare dibuind pe cărările, mai mult sau mai puțin nesigure ale pierzării de suflet și ale belșugului zilnic pentru pânțele.

Sunt oameni și oameni. . . . Unii se duc la plimbare cu automobile, alții împing sărăcia cu ambele mâini, puțin cugetând la nemurire, se resemnează într'o nădejde a unei alte vieți. Ei zic: „Toate se duc și nimic nu iei cu tine dincolo.“

Dar, atunci, pentru ce atâta goană nebună, după un traiu plin de toate bunătățile lumii acesteia ?!

Scopul din urmă al vieții: traiul bun aici, iar pentru dincolo nimic, la o bună parte din omenire a prins rădăcini puternice, chiar la cele mai de jos straturi ale țărilor. S'a lipit grozav inima de petrecere și zgomot. Lumea locuște doar pe pământ și, trăind din el, cu el și pe el, nu izbutește ușor să-și înalțe avântul sufletului spre lumea aceia pe care n'o vede și n'o cunoaște.

Adună Comori și nu-i se mai umple inima de mulțumire, pentru că, cu cât comoara e mai mare, cu atât dorința de a avea mai mult trezește la tot pasul iubirea de sine însuși; și, pe măsură

ce materia crește, tăria sufletească a unei conștiințe de lumea adevărată scade.

Lumea așa este. Nu vede totul dintr'o privire, și nici vederea nu e la fel pentru toți. Munca adevărată piere, în fața unui suflet întunecat. Aproapele nu mai poate fi și el om, ci numai *eul*, îndrăcitul de *eu* se zbate în ghiarele lui Mamonă, pentru care omul e în stare să meargă până la crimă. A răpi totul de la altul, a se vedea pe sine cocoțat, repede și cu mijloace ușoare, e ținta tuturor îmbogățitorilor; ceilalți, cum voiți să-i numiți, rămași în urmă, fac silințe pentru altă lume, dar cad biruiți de valurile grozave ale oceanului otrăvit.

Adunați-vă Comori, voi cei ce cugetați că lumea e atâta cât o vedeți cu luminile voastre scurte. Va veni o vreme și nu va fi prea târziu, când veți putea zări pe cei cari și-au *strâns comori la inimă* și au dat din darul inimilor lor haruri la toți, nu cu gând de a primi înapoi.

Aceștia au meritat să trăiască, iar fapta lor să fie pildă și vouă care strecurați leul, când e vorba de milostenie, iar când vi se cere o „partidă“, vă întreceți a scoate zeci de mii. Veți trăi și voi atât cât trăesc zecile de mii la „partidele“ voastre. Nu veți avea totuși adevărata mulțumire; nu veți fi stăpâni adevărați ai Comorii ce nu piere nici odată; Veți înfrânge ușor pe cel slab, îl veți călca, dar nu-l veți putea strivi, pentru că în el dăinuește un avânt de jertfă curată și știm că Dumnezeu nu va lăsa să treacă nepedepsit, pe cel ce va lovi în cel slab și sărac.

„Al Domnului este pământul și plinirea Lui!“ Și voi sunteți tot ai Lui, lăsați de Dumnezeu ca pildă, întocmai ca și Orbul din Evanghelie, pentru îndreptarea unor rele și dobândirea unei vieți înalte, nu josnice.

Întindeți mâinile către cer și dați slavă lui Dumnezeu că n'ați pierdut cumpăna cu care veți potrivi și săracului măcar a suta parte din suta de mii, cât va da Cel de sus. Veți avea adevărata Comoară în lumea de dincolo. Nu credeți?! Intrați în fundul conștiinței și în cea mai desăvârșită liniște întrebați: „Cui datorați viața? Unde plecați de aici și ce vi se pregătește dincolo?” Luați drumul pe unde voți și, sigur, tot la acelaș capăt ajungeți!

Adunați-vă dar comori, nude care adună lumea! Acelea se duc ca fumul, se perd ușor și nu aveți timp să vă bucurați prea mult sau chiar nici puțin de ele. Impărțiți din comorile voastre

pentru săracii pământului, pentru spitale, aziluri, pentru școli, biserici ș. a.

Așa vă veți face plăcuți lui Dumnezeu și oamenilor. Numele voastre vor fi scrise în ceruri. Urmașii vă vor pomeni în veci.

Comoara ce veți aduna va fi numai a voastră și veți întrece cea mai puternică bancă din lume, când veți înțelege rostul cuv. Sf. Evanghelii: „Adunați-vă Comori în ceruri, că unde este comoara voastră, acolo va fi și inima voastră.” (Luca XII., 34.)

1923 8/XI.

Costiceni Mari
B. Sărat

M. M. Ionescu
Preot și învățător

CHESTIUNEA ALCOOLISMULUI

În Sf. Sinod și în Senat

Chestiunea Alcoolismului, și la noi și la alții, nu e de ieri de alaltăieri, ci e veche de tot. Dar pe când în alte părți s'a lucrat pentru stărpirea acestui păcat și se lucrează încă și azi, la noi lucrurile stau pe loc. Starea era nenorocită și înainte de război, dar acum a ajuns înfricoșată. Azi foarte des se aude strigarea împotriva acestei molime care se întinde. Nu într'o foaie două, ci în multe și des se poate citi despre groaza cu care oamenii de bine văd întinderea primejdiei.

Înainte de război, lupta împotriva alcoolismului a avut o lucire frumoasă când cu zugeriturile împotriva băuturilor spirtoase răspândite la țară și care în adevăr puteau mișca pe cineva. Ele arătau deoparte viața, sănătatea și gospodăria înfloritoare a omului cumpătat; de alta dărăpănarea și pustia pătrunsă în viața și casa bețivului. Deoparte îmbujorarea sănătății și belșugul omului care nu risipește pe băutură; de alta prăpădul și sărăcia celui stricat de băutură.

Dar lupta nu se duce făcând un singur pas. Mișcarea cu zugeriturile numite a fost un frumos pas, dar numai unul. El a înțepenit, dar răul a mers înainte, pe când atâta vreme cât băntuia nenorocirea, nu trebuia să înceteze nici împotrivirea.

Dar ați mai auzit de atunci încoace de vreo strigare împotriva băuturilor spirtoase? Numai glasuri răzlețe, dar de o mișcare nu s'a mai putut vorbi. Este blăstămul firii românești care nu are stăruința lucrului. Ușor se rânduiește într'o tovarășie frumoasă, cum a fost atunci *Liga antialcoolică*, dar îndată uită de răspunderile intrării într'o așa horă și se lasă.

Și aceasta e o dovadă că suntem încă noi pe scara civilizațiunii, căci cei vechi totdeauna

au consecvența și răbdarea. Cei noi nu au rădăcini adânci și ușor uită ce au început.

Dar trebuie să căpătăm și noi deprinderile stăruinței și răbdării, fiindcă altfel nu intrăm pe calea adevăratei civilizațiuni, care înseamnă muncă stătornică, până ce ajungi la capătul după care năzuiești.

La noi n'a fost această muncă împotriva alcoolismului. Când și când numai s'a auzit câte un glas, precum al d lui *N. Iorga*, demult-demult, în vremurile dela început ale muncii sale ca deputat, poate prin 1910, când spunea în Cameră că jumătate din Valenii-de-Munte umblă beat, de țuică multă ce se făcuse. Se discuta pe atunci nu știu ce impunere a țuicei. Era vremea când, pe de altă parte, *Dincă Schileru*, deputat de Gorj, tot în Cameră, sprijinea băutura țuicei și cerea să nu se ia măsuri împotriva ei, că Bismark în fiecare zi bea câte un litru de țuică, vorbă care pe atunci a făcut hazul Camerei și al ziarelor.

Încoace, apoi, în vremea neutralității noastre, când războiul cel mare începuse a băntui, Profesorul *I. Atanasiu*, fostul rector, scria în *Minerva*, care apărea pe atunci, împotriva băuturii alcoolului, spunând că el nu produce energie în trupul omenesc.

Dar de atunci încoace valurile alcoolului au curs și nimenea nu s'a mai apucat să ridice glasul împotriva lui, necum să se mai ia și măsuri. Așa ne-am trezit cu stările de după război, în care acum ne îngrozim de întinderea pe care patima băuturii a luat-o și care a făcut ca anul acesta să se discute chestiunea în Sf. Sinod, în sesiunea din Noemvrie, și să fie adusă apoi de Înalt Prea Sf. Sa Mitropolitul Primat în Senat în ședința dela 5 Noemvrie c. Înalt Prea Sf.

Sa a făcut un gest vrednic de a fi semnalat și de a fi socotit în fruntea celor ce duc lupta împotriva acestei molime, fiindcă e chemarea Bisericii de a vedea relele și a trezi conștiințele împotriva lor.

Până la această dată, s'a mai dat de veste despre primejdia care ne amenință. Dar au fost tot glasuri care trec nebăgate în seamă. Acum însă, când însuși Primatul țării ridică cuvântul său înaintea guvernului, cerând măsuri, chestiunea e privită cu mai multă luare-aminte și de aceia sunt și de așteptat măsuri pe care trebuie să le cunoaștem și să le ajutăm.

Și în această revistă răul a fost dat la iveală, chiar în acest an, de Preotul *Vasile Georgescu* din *Sudii*, Ialomița, într'un art. destul de bine scris și documentat (vezi nr. pe Ianuarie 1923). Deseori apoi am citit despre această materie articole cu multe dovediri de cifre ale unui învățator din susul Moldovei, în ziarul *Lumea* din Iași. Iată lucruri la fel în ziarul *Galații-Noi* din Galați (8 Iulie 1923). Aci, după un articol de teorie cu titlul *Pericolul alcoolismului*, găsim și însemnări de fapte, trimise la ziar să fie publicate, și iscălite de mai mulți, iar în fruntea lor preotul *Zugravu* din *Oancea*, Covurlui. Intre alte fapte de care ei se plâng la ziar, e și acela că nu se iau la sate măsuri împotriva beției, ba încă se săvârșește o adevărată ocrotire a crâșmelor. Iată ca document cuvintele Părintelui *Zugravu* și ale celorlalți care iscălesc și care scriu dela fața locului. «Biserica din Oancea s'a sfințit. După legea monopolului vânzării băuturilor spirtoase, în comunele rurale, nu se pot deschide debite de băuturi spirtoase până la distanța de 100 m. dela intrarea bisericii și școlii. În fața bisericii din Oancea funcționează însă 2 cârciume: una la distanță de vre-o 30 m. a lui D. T. Onu, fratele primarului, și alta la vre-o 60 m. a lui Iorgu Enăchioae. Bețivii satului, în timpul serviciilor religioase, se întrec în cântări obscene cu cântăreții bisericești, iar necesitățile lor fiziologice și le fac pe lângă și chiar prin împrejmuirea sfântului locaș de biserică! Amândouă cârciumile au fost deschise după punerea pietrei fundamentale a bisericii și atât în contractele inițiale de deschidere, cât și în contractele de arendare astăzi în curs, stă scrisă negru pe alb clausa; că vor funcționa în actualele localuri până la sfințirea noiei biserici. Ministerul de finanțe însuși a eliberat brevetele de funcționare a acestor cârciume numai până la sfințirea noiei biserici; dar ele continuă a funcționa în disprețul legii și spre batjocorirea celui mai sfânt sentiment al țaranului; sentimentul religios!

«D-l Prefect încearcă a soluționa chestia acestor cârciume, în favoarea cârciumarilor de mai

sus, prin aplicarea art. 38 din legea monopolului vânzării băuturilor spirtoase. În acest scop trimite primarului un bilețel, nu un ordin scris. Ori acest articol 38 privește numai cârciumile dela orașe, existente la votarea legii, peste numărul îngăduit de lege, și care aveau oarecum un drept câștigat la... jefuirea publicului și maltratarea sentimentului religios! În el se prevede pentru revenirea la normal, că acele cârciume aflate în apropierea bisericilor, se vor desfința pe măsură ce proprietarii lor vor înceta de bună voie comerțul, vor înceta plățile, vor deceda, etc. Primarul este chemat la prefectură spre a primi ordine verbale în acest sens și afacerea se va tranșa, suntem siguri».

Intr'un serios articol, scris de un medic militar, Generalul Dr. P. A. (așa iscălește) și apărut în *Neamul Românesc* (24 Noembrie 1923), ni se spune că, între multele pricini care împiedică îndreptarea țării noastre, este și beția. Domnia-sa constată că, după război, întâlnim în țara noastră o sete nebună de a bea.

«Se consumă alcoolul sub toate formele, fără să se mai țină seamă de proveniența lui, adică dacă băuturile sunt naturale, ceeace este rar, sau falsificate.

«Alcoolismul, care s'a întins atât la orașe cât și la sate în mod înspăimântător, a avut de rezultat înmulțirea cârciumelor și bodegilor; numărul lor a sporit îngrozitor, cu tendința să crească încă. Se închid prăvălii și magazine serioase și se deschid în locul lor cârciumi; case de locuit se amenajează pentru cârciumi botezate cu nume la modă: «bodegi», până și pe la sate.

«Cine voește să facă un negoț rentabil se face cârciumar. Cârciuma este comerțul unde se muncește puțin cu mult profit; nu-i nevoie de capital mare și de pricepere multă ca să otrăvești niște clienți.

«Cârciuma are avantajul că este continuu în funcțiune, nu se închide nici noaptea, nici sărbătorile ca alte magazine; ea este favorizată de legi și ordonanțe, ca să-și poată îndeplini, în mod mai sigur și mai repede, misiunea ei distrugătoare de sănătate și aducătoare de nenorociri. Cârciumarii, în majoritate străini, pot fi satisfăcuți de succesul ce au, contribuind la ruina acestui neam, pe care îl urăsc și-l exploatează.

«În cârciumi, localuri murdare de înșelăciune, jaf și otrăvire, localuri lugubre, producătoare de moarte, sub influența băuturilor falsificate, mințile se rătăcesc, se pierd chiar, din care cauză nenorocirii alcoolizați se bat, se înjunghie, se omoară. Aici se pun la cale escrocheriile, furturile și crimele. Bandele cari cutreeră și terorizează mahalalele, indivizii cari atacă lumea pe

străzi chiar în centrul orașelor, sunt clienții cârciumelor; la un pahar de vin falsificat, au pus la cale criminalele lor tapte. Agenții polițieniști cunosc toate acestea, iau măsuri pe cât posibil contra înrăiților de alcool, dar rezultatul este mediocru; cârciumarul, cauza acestor nenorociri rămâne liniștit, nu dă seamă nimănui și continuă și mai departe comerțul său.

«Cârciumile împing pe lucrători la lene și la răzvrătire.

«Produsul muncii, mulți lucrători nu-l întrebuințează pentru îmbunătățirea traiului lor și al familiilor lor; ei continuă a trăi în mizerie, în casa lor domnește și astăzi lipsa neagră, cârciumarul le ia totul, în schimbul otrăvii ce le administrează zilnic cu serviabilitatea și prietenia șireată și prefăcută, caracteristică.

«Alcoolismul este cauza nenorocirilor atât de frecvente, produse de șofeuri. Desele striviri, mutilări și omoruri, provocate de automobile sunt consecința stării de beție a șoferilor. Această clasă de indivizi, din cauza ocupației, devin alcoolici. Beția sau alcoolismul cronic îi face să nu-și mai dea seamă de viteză, de obstacolele ce întâlnesc. S'ar lua o măsură salutară controlându-se șofeurii, cum se face în alte țări, și s'ar lua celor alcoolici dreptul la conducere. Prin această măsură s'ar scăpa populația într'o mare măsură de la stâlcire și de la moarte, prin accidente de automobil.

«Alcoolismul, în mare parte, este cauza accidentelor de drum de fier, cari se întâmplă destul de des, cu consecințe atât de grave.

«Personalul inferior de la căile ferate se alcoolizează sau este atins de alcoolism cronic. Cârciumile cari funcționează în număr mare în gări și în vecinătatea gărilor, fără nici un control, îndeamnă și tentează pe acești funcționari la băutură.

«Direcția căilor ferate luase măsuri contra funcționarilor bețivi, dar cu siguranță nu s'au aplicat.

«Până când nu se vor lua măsuri serioase și cu sancțiuni severe contra cârciumarilor de la gări, și contra beției, accidente de la calea ferată se vor întâmpla des, nu se va putea îndrepta răul.

«Ca măsură contra relelor produse de alcoolism trebuie să se procedeze în mod radical, cum s'a făcut în Statele-Unite, și în atâtea alte State, să se interzică consumarea alcoolului, sau cel puțin să se reducă numărul cârciumilor, să se reglementeze funcționarea lor și consumul.

«Statul, de și suntem țară producătoare de alcooluri, nu va pierde nimic, stârpind sau disciplinând consumul intern al băuturilor alcoolice. Din contră, va câștiga din punctul de vedere al sănătății fizice și morale a populației,

va câștiga prin compensație, căci se va spori munca și numai astfel se va reface țara».

În alt însemnat articol, tipărit în *Adevărul* (29 Noemvrie 1923) de *I. Teodorescu*, după ce chestiunea a fost adusă în Senat de I. P. S. Mitropolit Primat, citim: «Dacă s'ar cheltui la noi pentru cele de trebuință traiului ceea ce se dă pe băutură, toată lumea ar sta bine. Producția ar crește, sănătatea publică s'ar îmbunătăți, tuberculoza, rahitismul, scrofulele, nebunia, criminalitatea s'ar împuțina simțitor, incendiile, accidentele mortale ar scădea, țara s'ar reface poate numai din asta cu ușurință.

«Beția e un vițiu cu atât mai răpândit cu cât averea publică circulă mai intens sub formă de numerar. Ea trebuie deci tratată ca un vițiu, însă ca un vițiu devenit calamitate generală, deci cu măsuri depline, drastice și riguroase fără nici un fel de zăbavă sau de ezitare.

«Cred că nimeni nu-i va socoti pe americani de proști sau de nebuni. Dimpotrivă. Ei sunt oamenii cei mai înțelepți. Ați văzut ce-au făcut ei când s'au convins că li se sdruncină temelia țării din pricina alcoolismului? Scurt, fără menajamente, dintr'un condei, ca să zic așa, au tăiat răul din rădăcină, ba i-au stârpit și rădăcina, dărâmand toate fabricile de alcool, iar spirtul l'au dat pe gârlă. În America nu se mai bea azi decât prin contrabandă, prin urmare extrem de puțin, cu mare risc și cu o scumpete extraordinară. Așa dar nu mai beau acolo decât milionarii și incurabilii, adică prea puțină lume, căci și printre milionari sunt mulți cu scaun la cap. Cred că nu exagerez socotind scăderea alcoolismului în America cu 90 la sută. Și suntem de-abia în primii ani ai măsurilor luate. Peste un sfert de veac nu vor fi acolo nici atâția bețivi câți morfinomani de pildă sunt la noi astăzi».

Iată cât de grav se înfățișează această chestiune... În mijlocul tuturor durerilor noastre, că țara nu se mai îndreaptă, vedeți ce parte largă are beția. S'a scris de atâtea ori că multe din nenorocirile de Cale Ferată de care neplângem atâta sunt datorite beției. O spune și generalul medic pe care l-am citat mai sus. Apoi dacă răul acesta e atât de mare și aduce atâta pagubă în țară și împiedică buna funcționare a atâtor alte ramuri de viață, cât de mult trebuie să se întrebuințeze toate mijloacele spre a-l stăvili!

Că în astfel de aprecieri nu este nicio exagerare, se vede din felul cum privesc alcoolismul țării cu o cultură mai veche ca a noastră și cu o așezare mai temeinică și care tot se simt amenințate de el. Unele din ele, precum

Suedia, au luat măsuri întinse pentru a înlătura această nenorocire și au isbutit. Altele precum Franța, suferă din pricina acestei primejdii și de mult sunt tânguiri în sânul ei din pricina acestui prapăd. Acum, după război, când se fac socotelile și se caută chipul de a asigura viitorul Franței, se găsește că viața ei a fost mult primejduită din pricina alcoolismului, care e mult mai amenințător în Franța decât în Germania, fiindcă în cea din urmă se bea sub formă de bere care e mai slabă, pe când în Franța se bea mult rachiu și, în genere, băuturi spirtoase tari.

Un autor, scriind despre măsurile care trebuie luate în Franța pentru a asigura viitorul ei, vorbește despre măsurile de luat față de alcoolism și găsește atât de primejdioși pe fabricanții de spirtoase, încât zice că, în viitoarele legiuiri ale țării, aceștia trebuie puși pe aceeași treaptă cu spionii germani¹⁾. Va să zică vede într'înșii niște oameni care duc țara la peire.

Alt autor, într'o carte cu titlul *Flagelele Franței*²⁾, pune alcoolismul între aceste flagele și-i închină 40 de pagini de tratare numai lui. Într'însa citim lucruri îngrozitoare despre acest biciu al diavolului. Astfel doctorul *Fernet*, medic al spitalelor din Paris și membru al Academiei de medicină, spunea la 21 Noembrie 1907, într'o comunicare făcută la Academie de științe, că la o treime din cazurile de moarte, una din pricinile cari le-au produs a fost și alcoolismul. Din zece cazuri de moarte, unul e pricinuit de alcoolism. În alte două din astfel de cazuri, alcoolismul ajută la pricinuirea morții. Între nebuni, jumătate din cei morți sunt din pricina alcoolismului.

«Dacă este vreo boală a cărei înaintare îngrezește adânc opinunea publică și împotriva căreia luptăm azi cu energie, e fără îndoială oftica. Dar, după mărturisirea învățaților celor mai de seamă, în cele mai multe cazuri, oftica izvorăște din alcool. După doctorul Hayen «ftizia se ia pe zinc»³⁾. «Alcoolul, zice doctorul Londouzy, face patul ofticeii». La congresul internațional împotriva ofticeii, în 1905, președintele, doctorul Héraud, spunea «că nu se va face nimic de ispravă împotriva ofticeii, atâta vreme cât nu va fi înfrânat alcoolismul». Înaintea lui și dela 1902, decanul Facultății de medicină din Paris, doc-

torul Brouardel, spusese la congresul din Londra că «două treimi din cazurile de oftică sunt pricinuite de alcool».

«Alcoolul nu omoară numai pe alcoolic. Prin puterea sa de temut de a se întinde la urmași, el decimează și stârpește familii întregi. Astfel, într'un număr de 764 de persoane născute din băuturi de alcool luate la întâmplare, doctorul Legrain, medicul-șef al azilelor Senei, a găsit 382 de degenerați feluriți, 131 de epileptici și 150 de nebuni, în total mai mult de 600 de indivizi sortiți să ducă o viață mizerabilă și să moară înainte de vreme. Acum câțiva ani, medicul șef dela Salpêtrière făcuse o anchetă în 60 de familii de alcoolici. Din 301 copii din care erau alcătuite, 132 muriseră de mici, 61 erau epileptici, iar 48 cădeau în spasmi. Numai 61, adică o cincime aveau o sănătate normală.

«Nu e cu putință să arătăm lămurit câți recruți n'au sănătatea trebuincioasă din pricina unei racle alcoolice. Cu toate acestea se pot găsi semne care ne spun foarte mult, precum numărul din cale afară de mare de recruți reformați, în departamentele unde alcoolismul bântuie cel mai mult. Astfel, în departamentul Orne și Manche, 55% din contingent sunt amânați sau reformați. În cantoanele din Vosgi se ajunge până la numărul de 60%, iar pentru Franța întreagă se socotește că alcoolul răpește din apărarea națională a Franței cel puțin un corp de armată.

«S'a încercat de mai multe ori să se facă socoteala banilor pe care lucrătorii îi dau în fiecare an pentru alcool. Fără îndoială, o asemenea socoteală nu poate fi decât aproximativă. Cu toate aceste răbdătoarele lucrări ale lui Rochard Charles Dupuy și Coste au îngăduit să se ajungă la încheieri vrednice de a te opri la ele.

«Ad. Coste socotește că, în mijlociu, lucrătorul obișnuit cheltuește 100 de franci pe an pentru alcool, bani pe care i-ar putea economisi. Această hârtie de 100 franci, economisită anual, ar însemna după 20 sau 22 de ani, cam 3000 de franci¹⁾, ceea ce ar îngădui lucrătorului să-și asigure o pensie de retragere. Dacă ne închipuim (ceea ce nu e prea mult) 4 milioane de lucrători făcând această economie și punând banii cu dobândă, se vede că, după jumătate de veac, ei ar avea la îndemână un capital de 12 miliarde, care fără îndoială le-ar da mijlocul să deslege în folosul lor unele probleme sociale.

«Iată cam ce sume perd lucrătorii din pricina alcoolului. Să vedem acum ce costă el pe națiunea întreagă. Se socotește la 1 miliard 200 de milioane de franci costul alcoolului băut, — nu a alcoolului vândut în cantitate mare de des-

¹⁾ După acest război, va fi cu neputință să ne mai închipuim un francez împingând trădarea față de țara sa, până la a voi să mai apere păcatele alcoolismului. Pe viitor, conștiința luminată a poporului va socoti pe acest soi de răufăcători tot atât de vinovați ca și pe trădătorii și spionii germani. Ba încă, la urma urmei, spionii alcoolismului sunt încă și mai primejdioși. Ei ar putea pricinui ruina definitivă a țării, dacă, împotriva oricărei așteptări, ei ar izbuti să oprească mișcarea antialcoolică. — Jan Finot, *Civilisés contre Allemands*, Paris, Flammarion, 1915, p. 189.

²⁾ René Lavolée, *les Fléaux Nationaux; Dépopulation, Pornographie, Alcoolisme, Affaîsment moral*. Paris, 1909, pag. 176—316.

³⁾ Adică după vasele de zinc din care bea. — Nota Arhim. Scriban.

¹⁾ Se înțelege, banii cu valoarea de înainte de război. Nota trad.

²⁾ *Alcoolisme ou épargne*, p. 19, 21.

tilator, ci a celui turnat în pahare mici pe teigheaua cârciumarului. La aceasta să mai adăogăm și suma simbrilor pierdute din pricina beției, adică 960 de milioane; apoi o sumă de 400 de milioane, care sunt pierderea adusă națiunii prin cei uciși de oftică; de asemenea, altă pierdere de 360 de milioane pentru cheltuielile de fabricare a alcoolului; în sfârșit, alte 80 de milioane cheltuite cu îngrijirea bolnavilor, cu pedepsirea crimelor și a delictelor săvârșite de alcoolici. Și cu aceasta ajungi la un total de 3 miliarde de franci pe an.

«În socoteala aceasta, se înțelege, se poate să nu fie toate cifrele adevărate până la una, anume cam cât ar costa alcoolul consumat și cât fabricarea lui. Dar chiar cu toate îndreptările și scăderile care ar fi de trebuință, totalul pierderilor de bani pricinuite Franței de alcool, ar rămânea tot peste măsură de mare.

«Nu s'a spus însă totul când s'a făcut socoteala de plâns a morților, sinuciderilor, omorurilor, slăbirilor, perderilor de bani care cad în socoteala alcoolului... El a luat așa întindere, a pătruns atât de mult în toate clasele societății, încât e de temut să nu fi ajuns un fel de boală națională și să nu ajungă a vătămă nu numai tăria trupească, ci încă și sănătatea sufletească a rasei noastre. Văzând accesele de ațătare dezordonată și de amorțire adâncă prin care generațiunile de azi trec rând pe rând și care sunt unul din semnele stării alcoolice; văzând lipsa de cumpăneală și toropeală morocănoasă, pe care le bagă de seamă numai decât până și observatorii care trec ușor peste astfel de lucruri, — ajungi să te întrebi dacă nu cumva această schimbare adâncă a caracterului francez, altădată atât de energic, de sprinter și de vesel, n'are o pricină fizică și dacă nu cumva alcoolismul, unit cu alte otrăvuri de ordin moral, nu este pe calea de a schimba și a strica sufletul vechii Francii.

«Experiențe orânduite cu toată rigoarea științifică și des repetate au îngăduit să se cunoască bine pustiirile săvârșite de băutura absintului¹⁾ în trupul omului și al animalelor. El pricinuieste o scădere a simțirii generale, turburări în stomah, tremurături ale mușchilor, năluciri, zguduirii nervoase, asemănătoare cu cele stărnite din zguduirile electrice, în sfârșit, atacuri de epilepsie, nebunia și moartea. El vătămă mai cu seamă sistemul nervos central, materia cenușie care învăluiește creierul, și s'a putut spune cu dreptate că el este mai cu seamă otrava creierului. Deci el este în deosebi pricina nebuniei și crimei, unealta care umple casele de nebuni, spitalele și temnițele.

«Băutorul de absint este izbit nu numai în el însuși, ci și în urmașii lui și rasa este atinsă de acest flagel tot așa de adânc cași individul. Absintul este unul factorii cei mai de temut în ce privește pricinuirea avorturilor. Adesea el aduce stărpiciune victimelor sale și în toate cazurile osândește pe cei ce-l beau de a nu avea aproape niciodată decât niște copii degenerați¹⁾».

Copiii de băutori de absint mor de mici sau, dacă trăiesc, rămân piperniciți, slăbânogi, predispuși la toate boalele trupesti sau mentale, candidați siguri la oftică, la spasmuri, la isterie, epilepsie, nebunie. Pot fi cunoscuți după corupțiunea lor adâncă, după lipsa lor totală de simț moral și, după cum s'a spus cu dreptate, acest neam de degenerați și criminali ar pune societatea în primejdie, dacă pe urma racilelor lor proprii, ei n'ar fi osândiți a se stinge iute...

Din punctul de vedere al sănătății publice, mărturia doctorului Raymond este deosebit de gravă. Într'un an, la consultațiunile sale dela Salpêtrière, el a putut constata că, din 2000 de bolnavi suferind de felurite boale de nervi, 66 erau bolnavi din pricina alcoolismului. Doctorul Lance-reaux arăta, încă din 1892, că la consultațiunea sa de la Hôtel-Dieu, din 100 de bolnavi, 32—40 erau alcoolici, din care 24—27 otrăviți de băuturile cu esențe, în primul rând al cărora figurează absintul.

Pentru toată Franția, înmulțirea nebunilor coincide cu creșterea consumării absintului.

În unele departamente în deosebi atinse de alcoolism, cercetări amanunțite au îngăduit să se atle proporțiunea de nebuni din alcoolism, față de numărul total al nebunilor. Această proporțiune e cu adevărat înspaimântătoare. În departamentul Finisterului se socoteau 19,16 de alcoolici la 100 de nebuni; în Ille-et-Vilaine 19,40; în la Manche 20,28; în Sarthe 20,30; în Marna 21,57; în Côtes-de-Nord 21,64; în Sena 25,72; în Orne 26,61; în Morbihan 29,93; în Mayenne 45,18 și chiar 55,67 în 1900. În asemenea materie, e adevărat, statisticele înfățișează o aproximațiune destul de largă și, mai mult încă, ele nu ne spun care e partea cu care absintul a contribuit la aceste rezultate de plâns. Cu toate acestea cifrele de mai sus tot sunt folositoare de citat și bune de meditat, căci ele aruncă o lumină înfricoșată peste starea mentală izvorâtă din abuzul băuturilor tari.

Mai vrea cineva și altă probă despre partea pe care această înghițire de băuturi o are în dezvoltarea mizeriei și a crimei? Ea ne este procurată de Depozitul Prefecturii poliției pin Paris. La infirmeria acestui depozit, dela 1890 la 1906, proporțiunea nebunilor alcoolici a trecut de la 57,95 la 62,13 la 1000 de bărbați și de la 37,45 la 37,88 la 1000 de femei.

Simptom încă și mai însemnat decât toate altele este că flagelul alcoolismului și al absintismului pare a băntui mai cu seamă în generațiunile tinere. Doctorul Motet semnala la congresul antialcoolic din Bruxelles în 1897 că un stert din tinerii de la 16 la 20 de ani arestați pentru vreo faptă rea (ceartă, bătae, rănire, răzvrătire, scandal noaptea, insulta paznicilor ordinei), erau în stare de aprindere alcoolică și mai cu seamă beți de absint în clipa săvârșirii faptei. Acești minori, adaogă el, chiar după trecerea crizei

¹⁾ O experiență foarte curioasă și hotărătoare s'a făcut cu niște ouă de găină, puse în niște aburi ieșiți din felurite băuturi alcoolice. Dintr'o sută de ouă puse la aburi de absint, 63% au dat monștri, 21% pui nedezvoltați și numai 16% pui normali. Cu alcool etilic s'au putut căpăta 21% de monștri, 16% pui nedezvoltați și 63% normali. Printr'o soluțiune alcoolică cu esență de absint, s'a căpătat următoarea proporțiune: 44% monștri, 30% pui nedezvoltați și 25% normali.

¹⁾ Absintul e un fel de rachiu tare care se bea în Franția.

alcoolice, se arătau cuprinși de o stricăciune înspăimântătoare. Ei își făceau laudă din faptele cele mai ticăloase și croiau încă planuri și mai cumplite.

Deși în deosebi îngrămădit în Franca, flagelul absintului a trecut granițele noastre și măsurile cele mai energice au fost luate în țările în care a pătruns.

În Belgia, guvernul a socotit că față de o otravă nu putea fi vorba de libertatea negoțului, nici de libertatea industriei, iar Camerele au votat legea foarte scurtă și practică al cărei cuprins e următorul:

„Fabricarea, transportul, vânzarea, precum și păstrarea în depozite pentru vânzarea absintelor sunt oprite în Belgia sub pedeapsă de amendă de la 35—500 de franci și de o închisoare de la opt zile până la șase luni, sau sub una din aceste pedepse“.

Ne oprim aici cu acest lung citat, deși am fi ispitiți să cităm capitolul întreg, cu toate datele lui înspăimântătoare, pentru a ne face o idee deplină și documentată despre pustiirile alcoolului.

Se poate spune însă mult mai mult decât este arătat aici, fiindcă sunt studii întinse despre această materie și relele consumării alcoolului sunt arătate în toată grozăvia lor. Unul mai este și acela că prostituția stă în mare legătură cu alcoolismul. Mai mult de jumătate din tinerele căzute pradă desfrâului public sunt fice de bețivi¹⁾.

Acum, firește, nu putem să ne oprim la constatări și tânguiri, ci trebuie să ne gândim la îndreptare.

Avem un exemplu: e al Suediei. Era foarte rău în această țară la începutul veacului trecut. Azi însă starea ei e cu totul îndreptată. A fost acolo și mișcarea inițiativei private și Statul a sârit în ajutor. A pus o mulțime de dări asupra alcoolului și a pus tot felul de greutăți consumării lui. Și fiindcă unul din mijloacele luptei împotriva alcoolului este al pildei celor care se feresc cu totul de a bea o picătură, Suedia a avut parte de oameni care au dat această pildă. Acum câțiva ani, se cita că în a doua Cameră suedeză, se aflau 86 de deputați care nu beau de loc niciun fel de băutură alcoolică. Acești 86 reprezentau 2 treimi din totalul acelor deputați²⁾.

În Statele-Unite ale Americii de Nord, mișcarea a început mai de curând: acum, după război. Și cu toate că oamenii rău deprinși dela noi rîd de orice inițiativă frumoasă și nu vor să creadă că se izbândește acolo unde ei personal n'au îndrăzneala de a începe, lucrurile merg foarte bine în lupta aceasta împotriva alcoolului, după cum am arătat în nr. trecut al acestei reviste, prin cartea unui australian care a cutreerat America și și-a dat seamă că lupta

dă roade. Îmbunătățirea are roade văzute și în foarte scurtă vreme.

De aceia trebuie să începem la noi. Dar să începem *fără a mai înceta*.

A fost o clipă istorică la noi că Sf. Sinod s'a ocupat de această chestiune, că a întocmit un memoriu și că Mitropolitul Primat l-a adus în Senat în ședința dela 5 Noemvrie. Toți trebuie să ne bucurăm că, prin gura celei mai înalte Căpetenii religioase a noastre, au răsunat în urechile senatorilor cererile Bisericii pentru îndreptarea poporului din această latură și anume:

1. Să se respecte repausul duminical și să se oprească ținerea târgurilor în zilele de Duminică și de sărbători;
2. Să se aplice și la noi legea împotriva beției în vigoare azi în Olanda și în Danemarca;
3. Să se limiteze producțiunea și vânzarea spirtului.

Da, să se facă acestea și fără întârziere, iar până s'or face, să se aplice ce este. Noi avem o lege împotriva beției, dar nu se aplică, cum nu se aplică nici cea împotriva ocărării lucrurilor sfinte prin înjurături.

I. P. S. Mitropolit Primat a spus că pacostea beției se întinde nu numai la țară, ci și la orașe. Numai în Basarabia și Bucovina cârciumile au crescut la un număr îndoit, față de ce era înainte de război.

Înalt Prea Sf. Sa a zugrăvit toată ruina care se aduce poporului nostru de niște oameni care se îmbogățesc pe spinarea lui și care de multe ori nici nu sunt de neamul lui. De aici apelul făcut la guvern cu cele trei puncte pomenite.

Să presupunem că Statul va face toate cele cerute. Dar aceasta nu va ajunge. Trebuie să intre în lucru și inițiativa privată. Mai cu seamă ea trebuie să fie cea care să privegheze și să denunțe. Și încă aceasta n'ar fi totul. Ar fi numai partea represivă, negativă. Mai poate fi însă una pozitivă, prin care oamenii să fie aduși a se scârbi de băutură și a n'o mai cere nici ei.

În laturea aceasta au mare rol preoții și aș putea spune: numai ei. Căci beția e boală fără leac. Numai înfiorarea sufletului care se capătă pe calea convingerii religioase a fost în stare să aducă pe oameni a se lăsa de beție. Cu alte mijloace ei nu se mai lasă. Propagandele religioase puternice totdeauna au de semnalat în sânul lor că au oameni care s'au lăsat de beție.

În Suedia și Statele-Unite izbânda a fost numai din pricină că acelea sunt țări care trăiesc cu Biblia.

Noi nu cunoaștem alte mijloace prin care oamenii să fi ajuns la acest rezultat. Știm de spitalele pentru bețivi întemeiate în America, de care ne pomenește *Jules Huret* în scrierile lui despre America de Nord, dar tot el spune că

¹⁾ Vezi Georg Gruber, *der Alkoholismus*, Teubner, Leipzig-Berlin, 1911. p. 98—99.

²⁾ Gruber, *Op. cit.*, p. 15.

mulți din cei vindecați vin la spital a doua oară și a treia oară, fiindcă, întorși în lume, se apucă iar de băut. Numai religiunea umple pe om de simțul răspunderii, îi dă gustarea vredniciei de ființă omenească făcută după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și-l face să părăsească vițiul.

O asemenea luptă e ajutată și de simpatia cu care o privește publicul. Preoții s'ar încărca de mari merite, dacă s'ar pune în mișcare împotriva alcoolismului.

Abia a ridicat Mitropolitul glasul în această chestiune, și iată, ziare care de obicei critică, vin și prețuiesc un asemenea început de muncă. Sub titlul de *Clerul și Alcoolismul*, «Adevărul» dela 14 Noemvrie scrie următoarele :

În sfârșit, toată lumea s'a alarmat de progresele uriașe pe care le face alcoolismul la noi, până și guvernul. Cuvântarea energică pronunțată la Senat de Mitropolitul Primat dovedește că toate înaltele noastre sfere sunt îngrijorate de această primejdie, una din cele mai grozave din câte amenință țara.

Guvernul a făgăduit că va veni cu o lege de combatere a flag-lului... Până atunci ne rămâne însă deschisă calea apostolatului, unde clerul e dela sine indicat. S'a afirmat că prin mijlocul cuvântului și al pildei nu s'a ajuns nicăieri și niciodată la un rezultat pipăibil¹⁾. Datoria preoților e să încerce, mai cu seamă în urma alarmei și a apelului ce le vine de la chiar capul bisericii. Ii așteptăm la lucru.

Tot așa se rostește un teolog, d. T. Păcescu, exact acum un an :

Alcoolismul a devenit o primejdie națională. Problema alcoolismului trebuie să preocupe în mod foarte serios pe oamenii politici, pe oamenii școlii și ai educației naționale, dar mai presus decât toți aceștia, alcoolismul trebuie să dea de gândit păstorilor bisericii creștine ortodoxe.

Nu ar fi fost fără folos dacă la conferințele pastorale din toamna aceasta s'ar fi dat ca teme practice combaterea alcoolismului.

Nu ar fi fost fără importanță socială dacă fiecare preot ar fi fost obligat să aducă scris pe hârtie starea de fapt a alcoolismului din fiecare parohie, cu exemple, cu date statistice. Nu ar fi fost de puțin folos, ci de mare învățătură, propunerea de măsuri practice în cadrul creștin. Interesante ar fi rezultatele acțiunii din timp de un an în combaterea alcoolismului în fiecare parohie, rezultate pe care să fie obligați toți preoții și cei mai învățați și cei mai puțin învățați, să le aducă scrise la viitoare conferințe.

Nu trebuie să se uite un lucru: toate confesiunile creștine luptă contra alcoolismului. Una din temele sectanților moderni este această împotrivire și exterminare a alcoolismului. Adventistul, pocăitul, baptistul — nu bea de loc. Salvarea adeptilor lor din patima alcoolismului înseamnă biruința păcatelor celor mai mari, pe care o pun în rândul minunilor de convertire la învățăturile lor.²⁾

Iată că vederile teologului ortodox se unesc în această constatare cu acele ale d-lui Teodorescu de la *Adevărul*, care totdeauna ia cuvântul în folosul sectanților.

În nr. citat puțin mai sus al *Adevărului*, după afirmarea că părerea obștească este că nu se poate lupta cu cuvântul, spune:

Avem cu toate astea chiar în țara noastră o pildă hotărâtoare. E aceea a adventiștilor. Credincioșii acestei secte nu beau de loc, dar absolut de loc. Cum au putut ajunge la un asemenea rezultat păstorii lor? Și dacă au ajuns este că se poate.

De ce preoții ortodoci, catolici și alții n'ar fi în stare să facă, fie și într'o măsură mai redusă, ceea ce au izbutit păstorii adventiști ?

Deci amândoi constată că fiecare propagandă, când își înteește lucrul, începe a lucra și împotriva alcoolismului. Încheierea este că și noi, înteeind lucrul nostru, trebuie să pornim cruciata împotriva unei asemenea plagi sociale. Vom avea aprobarea tuturor, afară, se înțelege, de cea a cârciumarilor și a ocrotitorilor lor. Dar preoții se vor încărca de mari merite și o țară întreagă le va fi recunoscătoare. Este o clipă pe care preoții nu trebuie s'o scape, fiindcă este din acelea prin care se pot ridica în stima publică. Câte clipe de acestea nu s'au pierdut ! Să nu se piardă și aceasta.

Fiindcă este vorba de luptă pe cale religioasă trebuie să spunem că, în țara noastră, lupta aceasta mai de curând s'a dus prin revista *Adevărul creștin* în anul acesta. Acolo se vor găsi zugrăviri impresionante, în stare a cutremura pe omul obișnuit, de urmările înfricoșate ale beției și însoțite de cuvinte de puternică îndemnare pentru părăsirea vițiului.

Este tot constatarea că sectanții luptă împotriva beției. Pentru că această revistă fiind influențată de metodele de lucru ale sectanților, întrebunțează mijloacele lor.

Nu putem însă încheia această chestiune, fără a pomeni de o părere a D-lui Păcescu, privitoare la ea și astfel a procura tot materialul scris de curând în Biserica noastră în această materie. Domnia sa spune, continuând ce am citat mai sus :

Preotul ortodox are de luptat mult de tot cu alcoolismul.

Din nenorocire chiar mulți din clericii noștri sunt cazuți alcoolismului. Ei sunt victima profesiei lor. Ei au cazut pradă amabilității lor cu poporul. Cheamați de datoria profesională la atâtea datini creștine, în aceeași zi, încet, încet, s'au deprins cu alcoolul și i-au devenit robi, fără putința de îndreptare. Ei au fost lipsiți și de ochiul și de îndrumarea autorităților bisericesti.

Fără autoritate morală nu poți lupta contra niciunui vițiu. Parohiile care au nenorocirea unor astfel de păstori rămân mai departe pradă alcoolismului. Lupta bisericii trebuie îndreptată acolo spre salvarea însăși a păstorilor. În urmă vine salvarea poporului.

Noi nu știm dacă lucrurile merg așa precum le zugrăvește d. Păcescu. Dar dacă e așa, se

¹⁾ Nu e adevărat. Vezi Gruber, Op. cit. p. 127.

²⁾ Vezi *Noua Revistă Bisericească*, București 1—15 Noemvrie 1922.

Înțelege că și acesta e un punct al programei de lucru împotriva alcoolismului.

Ni se pare însă că răul acesta, dacă a fost odată, e mult mai slăbit acum. Ne aducem bine aminte dela un curs la facultatea de teologie din București al răposatului *C. Erbiceanu*, acum mai bine de 20 de ani, care spunea că starea aceasta e mult îndreptată față de ce era în tineretea sa, cu alcoolismul printre preoți. Va să zică încă acum mai bine de 20 de ani și el putea semnala o îndreptare. Se înțelege că curentul a mers neîncetat spre îndreptare. E cu puțință însă ca în regiunile unde se fabrică țuica răul să fie mai mare.

Cu aceasta am isprăvit ce aveam de spus în această chestiune. Este o strigare care s'a auzit

în sânul Bisericii și în țară prin gura celui mai înalt slujitor bisericesc al nostru care este Primatul țării. Cuvintele sale trebuie să răsune în toate auzurile, ca un mare punct de programă a lucrului nostru. Aceasta trebuie să fie numai un început, pentruca discuțiunile și măsurile să se pornească în această chestiune. Marele Păstor nu a grăit pentruca să se întindă tăcerea, ci pentruca să se facă vorbă, mișcare și mai cu seamă treabă. E bine, cum spune d. Păcescu, ca o asemenea chestiune să fie material de discuțiune în conferențele pastorale. Deci la lucru mare, frumos și rodnic în acest câmp care ne așteaptă de mult.

Arhim. SCRIBAN

RELAȚIUNILE DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI CEA ANGLICANĂ

Discursul Primatului Angliei D. D. Randall, către Episcopii și Preoții Mitropoliei Sale, la 16 Februarie 1923

Printre toate scânteierile de nădejde, care se luptă să ajungă la o lumină mai puternică, nici una nu este mai largă în posibilitățile ei decât chestiunile privitoare la relațiunile noastre cu vechile Biserici creștine ale Răsăritului. În această chestiune, doresc să vă grăiesc astăzi ceva.

Aceasta este cea dintâi întâlnire a noastră oficială, dela declarațiunea făcută lumii de către autoritatea de căpetenie a Bisericii Ortodoxe, dându-se cu aceasta prilej pentru discutarea ei, declarațiune privitoare la felul cum judecă ea pozițiunea noastră, și socotesc că e de mare însemnătate să cercetăm exact ce este și ce înseamnă aceasta. În clipa aceasta, eu nu pot vorbi despre problema Bisericilor răsăritene, fără a pomeni în această adunare despre ce am vorbit ieri în Camera Lorzilor, anume despre suferințele grozave care s'au abătut chiar acum peste frații noștri din Răsărit, suferințe a căror întindere, gravitate și venire năprasnică nu sunt exagerate nicidecum. Âmănunțele pe care le cunoaștem, fără îndoială ne pun tuturor îndatorirea de a ne gândi la această chestiune, de a o așeza în rugăciunile noastre și a căuta s'o cunoaștem cât se poate mai bine.

Cel dintâi peste care cade povara este Patriarhul Bisericii Ecumenice Meletie, bărbat bine cunoscut și respectat în Anglia. Îndrăznesc a adăuga că primejdia personală în care el stă

este acum mai mică decât era acum câteva luni ¹⁾. Dar nimenea nu poate privi la aceste fapte, fără a-și da seama ce e într'însele sau fără a ridica o rugăciune pentru viteazul bărbat care le înfruntă la postul său cu vitejie și încredere. Câteva paragrafe secrete, tratând despre despărțirea dintre funcțiunile spirituale și civile ale Patriarhului, pot însemna foarte mult. Termenii, se înțelege, trebuiesc bine definiți. E cu puțință de a vorbi de legăturile noastre intereclesiastice, prin câte are de trecut Biserica în toate părțile ei, pe calea străduinței și suferinței în toate părțile ei, în vremea de față.

Străbătând cu mintea puțin îndărăt, noi putem băga de seamă creșterea tot mai mare a curentului de legături și prietenie dintre Biserica Răsăritului și a noastră. Nici nu mai este un fapt nou. Cei care doresc să știe ceva mai mult în această chestiune, ar trebui să citească volumul d-lui Douglas: «Relațiunile dintre Biserica anglicană cu cea Ortodoxă», cum am făcut și eu, spre marele meu folos. Noi avem legături de veacuri întregi. De unde a ajuns la noi Codicele Alexandrin? El a fost dăruit Angliei de

¹⁾ Așa credea Primatul englez, dar cât de dureros l-au dezmințit evenimentele!. Numai 3 luni și jum. mai târziu, la 1 lunie a c., s'a petrecut la Constantinopol turburarea pusă la cale de Turci împotriva vrednicului Patriarh Meletie, care ni i n'a mai putut sta la Constantinopol, a trebuit să plece, iar după câteva luni să demisioneze. Și acum Patriarhia stă văduvită și apăsată, expusă urgiei și neapărată! Ah! Ah! creștinii care lasă neapărate locurile de cinste ale lor!

Patriarhul Ciril Lucaris atâta vreme în trecut, în zilele lui Carol I. Orice studios în această materie cunoaște însemnata corespondență schimbată în veacul XVIII între Nonjurorii engleji și Patriarhii grecești. Au trecut o sută de ani și putem pomeni apoi de interesul arătat în această materie de vechii Tractarieni. Istoria vizitei lui William Palmer în Rusia și studiul lui despre chestiunile Bisericii Răsăritene au fost publicate, mi se pare, de d. Newman însuși. Apoi, pe la 1840 sau ceva mai târziu, a venit marea carte a lui Robert Curzon despre «Mănăstirile din Răsărit», urmată de alte foarte multe alte cărți și monografii până în zilele noastre, toate aducând Biserica Răsăriteană în strânsă legătură cu noi țări. Apoi am avut vizita Arhiepiscopului Lycurgus din Siria în 1870 și partea mare pe care a luat-o Episcopul Christopher Wordsworth la buna lui primire, cu o cuvântare sau, mai bine, cu un tratat de însemnătate istorică.

În ce mă privește pe mine personal, eu am început să mă ocup de această materie încă de mult, acum 46 de ani, deși nu cu atâta pricepere. Deci pot aprecia acum cât de mult au crescut legăturile, față de ce erau atunci, și ce mare curent de comunicare este acum între Biserica din răsărit și a noastră. Mai cu seamă este așa în zilele acestea mai din urmă, pentru împodobirea întregii Biserici; și dacă este să numesc două nume către care în deosebi mă simt dator, voi pomeni pe Episcopul John Wordsworth de Salisbury și pe Edward Collins, Episcop de Gibraltar. Amândoi au contribuit cu mult mai mult decât putem cuprinde noi aici în scurt, la buna îndrumare a acestor probleme. Ei au ajutat să se pregătească drumul pentru o cugetare mai deplină.

Rapoartele Conferenței dela Lambeth¹⁾ din 1896 și 1908 sunt pline de material foarte bun de studiat astăzi în această materie. Și acum, în amintirea noastră proaspătă, întreaga chestiune a fost scoasă grabnic la iveală, cu toată însemnătatea ei, prin evenimentele războiului. Sunt patru ani acum de când eu am rânduit Comitetul nostru pentru Bisericile Răsăritene. ca rezultat al unei cereri a Conferenței din 1908, ca să se ocupe cu acele chestiuni, și acel Comitet,

prezidat de Episcopul Gore, are comitete corespunzătoare în Răsăritul însuși, care se ocupă de relațiile lor cu noi. Constantinopolul, Moscova și Atena, toate își au comitetele lor, care tratează aceste chestiuni.

Vizitatori însemnați din Răsărit

Atunci, la Conferența dela Lambeth din 1920, noi am avut o delegațiune din partea Locoșitorului Patriarhiei Ecumenice, care a fost primită de Comitetul pentru afacerile bisericesti răsăritene, cu care Comitet delegațiunea s'a întreținut și a discutat amănunțit. În anul următor, am avut vizita Locoșitorului însuși, I. P. S. Dorotei, care s'a isprăvit în chipul acela dureros al morței sale în Londra¹⁾. Vă veți aminti extraordinara coincidență că el a fost cel dintâi Patriarh care a venit încoace, spre Apus, dela Patriarhul Iosif, care, în 1439, a luat parte la Sinodul din Florența și a murit acolo. Al doilea care a plecat a fost Dorotei și a murit aici.

Apoi, anul trecut, am avut vizita noului ales Patriarh Meletie, care a fost aici și mai înainte, ca Mitropolit al Atenei, și a avut bogate legături cu noi, pe drumul spre scaunul său de Patriarh al Constantinopolului. Aceasta a fost și ea chestiune de oarecare discuțiune, care a dus la prezența în Anglia a Mitropolitului Trebizondei. Apoi tot anul trecut s'a mai săvârșit faptul foarte însemnat și care spune mult, anume numirea unei reprezentanțe a Bisericii Răsăritene în persoana D-rului Ghermano, care este acum reprezentantul lor în această țară și care ne este de ajutor în toate chipurile, când apelăm la sprijinul său. De asemenea numirea Înalt Prea Sfințitului Evloghie ca Mitropolit al Bisericii rusești în Europa apuseană e plină de însemnătate. Afară de asta, în acești ani din urmă am avut și vizita Patriarhului Iugoslaviei, din care a urmat apoi venirea studenților sârbi la Oxford.

Insemnate Documente istorice

Punctul cel mai vrednic de însemnat însă este că, deși aceste legături creșteau și ajungeau tot mai prietenești și mai intime în toate chipurile și cu toate că chestiunile privitoare la pozițiunea noastră se tot discutau în Răsărit, totuși

¹⁾ *Lambeth* ește numele Palatului Primatului Angliei în Londra, unde se adună episcopii anglicani în adunările numite de aici *Lambeth Conferences*. - Nota Arhim. Scriban.

²⁾ Noi am scris despre ea în numărul nostru din Oct. 1921.

nicio acțiune lămurită nu era pornită din partea lor, ¹⁾ de un caracter oficial, nimic asemănător cu acțiunea noastră din Conferența dela Lambeth în 1908. Noi am luat a 62 a rezoluțiune ²⁾ a noastră în Conferința dela Lambeth în 1908, dar nimic n'a fost luat în considerațiune de frații noștri din Răsărit, nici n'au dat ei vreun răspuns până acum 6 luni. Apoi, la 22 Iulie din anul trecut, Sf. Sinod al Patriarhatului Ecumenic din Constantinopol a alcătuit Declarațiunea pe care socotesc bine să v'o citesc.

Înalt Prea Sf. Sa a citit apoi traducerea Declarațiunii din Constantinopol, precum urmează:

Înalt Prea Sfinte Arhiepiscop de Canterbury și Cap Ierarhic al întregii Anglii, prea iubite și dorite Frate în Hristos Domnul nostru, Lordule Randall; pe Înalt Prea Sfinția Voastră prea iubit nouă, frățește în Domnul cu bucurie vă salutăm.

Comitetul nostru special, care se ocupă cu chestiunea Unirii Bisericilor, no-a atras atențiunea noastră și a Sfântului nostru Sinod asupra chestiunii validității hirotoniilor anglicane din punctul de vedere ortodox, că în ce privește întreaga chestiune a unirii, ar fi de folos să se cunoască părerea Sfintei Biserici Ortodoxe în această materie.

Potrivit cu aceasta și din această împrejurare, Sf. nostru Sinod, întrunit sub presidența noastră, a luat în considerare această materie și, cercetând-o din toate punctele de vedere, a ajuns la încheierea că, înaintea Bisericii Ortodoxe, hirotoniile de Episcopi, preoți și diaconi din confesiunea Episcopală Anglicană, au aceeași tărie cași acele din Bisericile Romană, Veche Catolică și Armenească, întrucât se găsesc în ele toate punctele esențiale, socotite indispensabile din punct de vedere ortodox, pentru a recunoaște în ele, „Harisma” preoției, derivată din succesiune apostolică.

Fără îndoială, nu avem în aceasta o arătare care să poată fi privită ca un decret al întregii Biserici Ortodoxe. Căci este de trebuință ca restul Bisericii Ortodoxe să fie de aceeași părere în această materie, cași Prea Sfânta Biserică din Constantinopol.

Dar chiar și așa e un eveniment nu fără însemnătate că Sinodul uneia singure și că Scaunul Primațial al Bisericilor Ortodoxe, a ajuns la această încheiere în materie, când a luat-o în cercetare.

De aceia cu mare bucurie aducem faptul acesta la cu-

noștința Înalt Prea Sfinției Voastre, drept Capul ierarhic al întregii Biserici Anglicane, fiind încredințat că și Înalt Prea Sfinția Voastră veți fi tot atât de vesel pentru această încheiere, recunoscând în ea un pas înainte în silința obștească pentru unirea care e atât de scumpă lui Dumnezeu.

Tatăl cel ceresc să ne dea nouă ca aceiași să cugetăm, prin darul Domnului nostru Iisus Hristos cel binecuvântat în vecii vecilor.

*Al Înalt Prea Sfinției Voastre
prea Iubit Frate în Hristos și
întru totul bine dispus,
† MELETIE*

Pentru traducerea acestui document, noi suntem îndatorați către Mitropolitul Ghermano.

Acesta e un document sinodal oficial, care trebuia înfățișat Sinodului nostru provincial și pentru aceasta l-am citit în întregime. În același timp, Patriarhul a simțit de datoria sa de a aduce și la cunoștința celorlalte biserici Ortodoxe a Răsăritului și la a celorlalți Patriarhi și Căpetenii bisericești faptele care au fost hotărâte în Sinodul său. Dați-mi voie să vă citesc traducerea engleză a acestei scrisori, trimisă de Patriarhul Ecumenic către ceilalți Patriarhi.

Înalt Prea Sfinția Sa (Primatul englez) a citit aici textul traducerii acelei scrisori, precum urmează:

«Sfânta Biserică din Constantinopol, aprinsă dela început de râvna pentru unirea tuturor și păstrând totdeauna în minte cuvintele Domnului cu care s'a rugat către Tatăl Său cel ceresc cu puțin înaintea Patimei Sale mântuitoare, a urmărit totdeauna cu viu interes toate mișcările din Bisericile despărțite și a cercetat cu grijă și cu uneltele învățaturii toate manifestările de credință care îndrumau spre o apropiere de Ortodoxie. Urmând astfel, ea a aflat cu adevărată bucurie că, între toate bisericile, cea care a arătat cea mai vie dorință de a înlătura toate piedicile spre o apropiere și chiar spre o deplină unire cu Biserica Ortodoxă, este Biserica Episcopală a Angliei, care primindu-și mai întâi lumina creștinătății din Răsărit, niciodată n'a încetat de a pomeni de acest Răsărit și de a socoti drept țintă însemnată de a se apropia cu sinceritate de Ortodocșii din Răsărit printr'o unire deplină în Iisus Hristos.

«De aceia marea Biserică a lui Hristos (acum) sub presidența noastră, cinstind după trebuință năzuința acestei biserici (a celei engleze) din

¹⁾ A Răsăritenilor. — Nota A. S.

²⁾ Conferința este de părere că trebuie să se recunoască drept practică a bisericilor comuniunii noastre: 1) de a boteza oricând, în caz de nevoie, pe copii credincioșilor oricăreia din bisericile comuniunii Ortodoxe Răsăritene socotindu-se ca un lucru de sine înțeles că botezul nu trebuie săvârșit din nou asupra acelor care au fost botezați astfel; 2) de a primi oricând pe credincioșii oricăreia din Bisericile comuniunii Ortodoxe Răsăritene de a se împărtăși în Bisericile noastre, când ei sunt lipsiți de ajutorul unui preot din comuniunea lor, ținându-se seamă a) dacă ei sunt primiți în vremea aceia în împărtășirea Bisericilor lor, și b) dacă ei nu se află sub vreo osândă, întru cât se au în vedere propriile noastre reguli de disciplină (Hotărârea 62 a Conferinței Lambeth din 1908).

vremurile trecute și mai cu seamă din cea din urmă sută de ani, a intrat în mai multe legături sincere frățești cu ea, iar de curând a orânduit chiar un comitet anume, cu însărcinarea de a arăta care mai sunt punctele de deosebire, pe temeiul unei cercetări științifice și urmând metoda de a le înlătura cu năzuința de a săvârși o deplină unire a celor două Biserici, în acelaș duh Creștinesc Ortodox.

«În această muncă a lui, Comitetul, socotind că într'o chestiune însemnată, anume aceia a validității hirotoniilor anglicane, Sf. Biserică Ortodoxă nu și-a dat încă o părere oficială, nici ca întreg și nici prin vreunul din Sfintele Sinoade particulare, deși teologii ei de multe ori au discutat în această chestiune din timp în timp; și înțelegând că o dezlegare canonică și cu autoritate în această chestiune ar ușura mult unirea dorită, prin înlăturarea uneia din cele mai serioase piedici care se împotrivesc unirii căutate de amândouă părțile și care este scumpă lui Dumnezeu. Având acestea în vedere, comitetul a supus chibzuinței Sfântului nostru Sinod un raport special, tratând științific chestiunea sus numită. Sfântul nostru Sinod a studiat acest raport al comitetului în mai multe sesiuni și a luat notă :

«1. Că hirotonia lui Matthew Parker ca Arhiepiscop de Canterbury de patru episcopi este un fapt stabilit de istorie ;

«2. Că în această hirotonie și cele următoare ei se găsesc în deplinătatea lor elementele ortodoxe indispensabile vizibile și sensibile ale unei hirotonii arhieresti valide și anume: punerea mânilor și chemarea Intru tot Prea Sfântului Duh și de asemenea intențiunea de a transmite *harisma* slujirii arhieresti;

«3. Că teologii ortodocși care au studiat chestiunea științific au ajuns aproape unanim la aceeași încheiere și s'au rostit că primesc validitatea hirotoniilor anglicane;

«4. Că din practica Bisericii nu se vede niciun semn, prin care Biserica Ortodoxă ar fi pus vreodată oficial la îndoială hirotoniile anglicane în așa chip încât să fie nevoie de o hirotonie din nou, în cazul când ar fi fost vorba de o unire a celor două Biserici ;

«5. Că exprimând această părere generală a Bisericii Ortodoxe, Prea Sfinții Patriarhi din

felurite vremuri și alți ierarhi din Răsărit, scriind Arhiepiscopilor din Biserica Anglicană, totdeauna li s-au adresat cu «Prea Sfinte Frate în Hristos», dându-le astfel lor o salutare frățească.

«De aceea Sfântul nostru Sinod a ajuns la părerea de a primi validitatea preoției anglicane și a hotărât ca încheierea lui să fie vestită celorlalte Sfinte Biserici Ortodoxe, ca să li se dea și lor prilejul de a-și spune părerea, așa ca socotința lumii Ortodoxe în această chestiune însemnată să poată fi cunoscută.

«Deci scriindu-vă... prea iubite.. și aducându-vă la cunoștință părerile care au ajuns dominante între noi în această chestiune, nu avem nicio îndoială că și voi... cercetând această chestiune cu Sfântul vostru Sinod, veți binevoi să ne aduceți la cunoștință chibzuirea voastră, spre scopul unei îmbunătățiri viitoare a legăturilor noastre privitoare la unirea cu Biserica Anglicană în nădejdea că Cerescul Cărmuitor al Bisericii va împlini cele de lipsă prin darul său dătător de toate puterile și că va călăuzi pe toți ceice cred în El spre o deplină cunoștință a adevărului și o deplină unire și să ajungă toți a fi o turmă sub un singur păstor—adevăratul Păstor al oilor Domnul nostru Iisus Hristos, căruia să-i fie măria în vecii vecilor. Amin».

Acest document este însemnat și istoric. Eu nu știu dacă toți frații mei s'au gândit că întocmirea Bisericii Ortodoxe Răsăritene corespunde într'o măsură oarecare cu întocmirea noastră proprie, în ce privește legătura dintre scaunul ei central cu celelalte ramuri mai depărtate. Anume, Sfântul Sinod din Constantinopol este locul permanent central, dar el nu are nicio jurisdicțiune directă peste celelalte Patriarhate, altfel decât cum deținătorul Scaunului din Canterbury are peste un Episcop din Africa de Sud sau din Canada. Se potrivește cu propria noastră întocmire în faptul că o hotărâre a întregii Bisericii Ecumenice ca atare nu se poate căpăta decât prin primirea ei de către toate celelalte corpuri, fie prin înțelegerea mai multor Biserici Ortodoxe, fie printr'un Sinod al întregului episcopat ortodox. Dar primatul și vaza Patriarhatului Ecumenic din Constantinopol este deplin recunoscut și primit.

Patriarhatele se află în Alexandria, Antiohia

Ierusalim și Rusia. De asemenea ființează și celelalte Biserici autocefale: Ciprul, Regatul Greciei, Iugoslavia, România, Cehoslovacia și (cu toate că nu pot preciza starea de față a acestei din urmă Biserici) Bulgaria. Toate acestea sunt corpuri de natură independentă, cărora li s'a trimis înștiințarea dela Patriarhul de Constantinopol. Pentruca să ajungă act ecumenic, primirea formală a hirotoniilor anglicane ar trebui hotărâtă de fiecare ramură în parte sau votată într'un Sinod general.

Pe cât am fost informați, nicio tâlcuire provincială nu s'a făcut acelei înștiințări. Nu trebuie să exagerăm acel fapt, căci, pe de altă parte, nicio primire formală n'a fost votată de vreuna din ele. Patriarhul Meletie lămurește că încă nu există un decret al întregii Biserici Ortodoxe, dar adaugă că chiar așa, e un eveniment nu fără însemnătate că Sinodul său Patriarhal și înainte-stătător a ajuns la această încheiere. Noi trebuie să fim luători-minte de a nu deprecia și nici a exagera, ci a recunoaște până unde se întinde documentul.

Dar hotărârea aceea a fost singurul pas deschis care s'a făcut până acum. V'am amintit că noi, în Conferența dela Lambeth din 1908, am recomandat clerului nostru să îndeplinească slujba religioasă, când li se va cere din partea credincioșilor Bisericii Ortodoxe. Ei însă n'au făcut până acum niciun pas corespunzător acestuia. Trebuie să judecăm cu grijă însă pentru ce ei n'au făcut aceasta. Timpul n'a îngăduit la Constantinopol decât să se ocupe cu urgentele nevoi ale momentului. Însemnătatea faptului zace în pregătirea făcută prin declarațiunea pentru pașii cei viitori și prin pregătirea căii pentru posibila orânduire viitoare de a se folosi de slujbele anglicane pentru credincioșii lor sau ca noi să ne folosim de slujbele lor. În America, multe din aceste chestiuni iau o înfățișare cu care noi nu suntem familiarizați. Din pricina marelui număr de ortodocși care locuiesc acolo, chestiunea are o latură practică, așa că se ridică în chipuri mai precise și ajunge a fi o chestiune de mare însemnătate.

Declarațiunea pe care eu v'am înfățișat-o acum oficial este fără îndoială un act și un pas însemnat, și dacă trebuie să fim cu grijă de a nu-l exagera, pe de altă parte trebuie să avem aceeași grijă de a nu-i micșora valoarea. Este ceva care are o mare însemnătate, și această

rostitie oficială a mea astăzi poate fi după aceasta de însemnătate istorică, luând-o ca vestire hotărâtă pe care o fac întregului Sinod al provinciei noastre.

V'am povestit faptele chestiunii. Este foarte drept ca adunarea noastră, în puterea oficialității ei, să aibă întreaga istorie oficială înaintea sa, pentrucă răspunderile ei sunt mai largi și mai întinse decât poate ne amintim și se pot ridica cândva prilejuri pentru noi de a le întrebuița sau de a întreprinde vreun pas sinodal de un soi grav și cu influență care să se simtă până departe.

Acestea le-a spus Înalt Prea Sf. Sa Arhiepiscopul; iar după ce decanul adunării a rostit mulțămirile celor de față, Înalt Prea Sf. Sa și episcopii s'au retras.

Primirea hirotoniilor anglicane de către Patriarhul Ierusalimului

Cea dintâi dintre toate Bisericile, care a răspuns la enciclica lui Meletie IV, citată de Înalt Prea Sf. Sa a fost cea a Ierusalimului. Patriarhul Damian însuși a adus acest fapt la cunoștința Arhiepiscopului de Canterbury în scrisoarea care urmează. Atât textul grecesc, cât și cel englez au fost trimise de prea Fericirea Sa:

Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop de Canterbury și Cap Ierarhic al întregii Anglii, în Hristos Dumnezeu prea iubite și prea dorite frate domnule Randall.

Pe Înalt Prea Sfinția Voastră nouă în Domnul frațește iubită, cu cea mai mare bucurie vă salutăm.

Ieri am trimes Înalt Prea Sfinției Voastre următoarea telegramă: «Plini de bucurie, vestim Înalt Prea Sfinției Voastre că Sf. Sinod al Patriarhatului nostru, după ce a studiat în mai multe ședințe chestiunea hirotoniilor anglicane din punct de vedere ortodox, s'a rostit că ele au validitate». Astăzi, explicând această telegramă, aducem la cunoștința Înalt Prea Sfinției Voastre că Sf. Sinod, luând ca motiv hotărârea luată acum câțva timp de Biserica din Constantinopol, care este Biserica de frunte între celelalte Biserici Ortodoxe, după ce a cercetat această chestiune sub prezidența noastră din toate laturile ei, a hotărât că hirotoniile episcopilor, preoților și diaconilor din Biserica episcopală

anglicană, trebuiesc socotite de Biserica Ortodoxă ca având aceiași tărie pe care o au și hirotoniile Bisericii Romane, pentru că în ele există toate elementele care se socotesc de trebuință, din punct de vedere ortodox, pentru a recunoaște harul Sfințelor Trepte din succesiunea apostolică.

Avem marea plăcere de a aduce la cunoștința Inalt Prea Sfinției Voastre, ca cel dintâiu Ierarh al tuturor bisericilor engleze, această hotărâre a Bisericii noastre, care constituie un pas în lucrarea plăcută lui Dumnezeu a unirii tuturor Bisericilor, și noi rugăm pe Dumnezeu să dea Inalt Prea Sfinției Voastre ani mulți, plini de sănătate și mântuire.

(ss) DAMIANOS

*Ierusalim, 27 Febr.
(12 Martie) 1923*

*Lambeth Palace S. E.
31 Martie 1923*

*Prea Fericitului Damianos, Patriarhul Ortodox
al Ierusalimului.*

Prea Fericite și Scumpe Frate,

Socotesc un prilej fericit pentru mine de a putea mulțami Prea Fericirii Voastre pentru însemnata voastră scrisoare primită de curând, aducându-mi la cunoștință că Sf. Sinod al Patriarhatului vostru, după ce a studiat chestiunile

istorice și bisericești privitoare la materia aceea, s'a găsit în deplin acord cu Sf. Sinod al Patriarhatului Ortodox din Constantinopol, în ce privește chestiunea Sfințelor Trepte preoțești din Biserica Anglicană și, ca rezultat al cercetării chestiunii, declară că hirotoniile de episcopi, preoți și diaconi din Biserica Anglicană Episcopală trebuiesc socotite de Biserica Ortodoxă ca având aceeași tărie cași treptele preoțești din Biserica Romei, pentru că se află în ele toate elementele socotite de trebuință din punct de vedere ortodox, pentru a recunoaște în ele harul Sfințelor Trepte din succesiune apostolică.

Incredințez pe Prea Fericirea Voastră despre mulțămirea cu care am primit o asemenea asigurare despre tăria legăturilor frățești care există între Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă a Răsăritului, și mă rog lui Dumnezeu să dea Prea Fericirii Voastre și Bisericii peste care prezidați, cea mai înaltă și mai adâncă binecuvântare și să înfloriți în cuvânt și în faptă.

Am onoarea de a rămânea, cu frățescă stimă, al Prea Fericirii Voastre credincios frate în Domnul nostru Iisus Hristos.

(ss) Randall al Cantuariei

tradus de
Arhim. SCRIBAN

CRONICA BISERICIASCĂ

INTERNĂ

CUVÂNTAREA

**Inalt Prea Sfinției Sale Mitropolitului PIMEN
al Moldovei la sfințirea bisericii din Ungheni,
Iași, la 27 Octomvrie 1923.**

Onorați creștini și buni români,

Pentru o minte omenească, oricât de luminată, ca și pentru un cap diplomat, oricât de iscusit ar fi fost, era cu neputință ca să fi prevăzut atunci marile schimbări ce erau să se facă prin război, în toată lumea și la noi, când s'a pus temelia acestei biserici, aici, la Ungheni, pe malul Prutului, care era hotar de despărțire între noi și Basarabia.

Nimeni, dar absolut nimeni, decât numai Dumnezeu, ca atotștiutor, numai El singur știa că sfințirea acestei biserici se va face acum, când am ajuns aceste

vremuri mari de întregire a neamului nostru românesc și de dezrobire a pământului strămoșesc. până în hotarele istorice.

Cine ar îndrăzni să creadă, că biserica, ce începeam atunci a zădi aici, se va sfinți acum, fiind de față și frații noștri basarabeni, când știm că pe celălalt țărm al Prutului, era de pază cazacul rusesc, înarmat până în dinți și, în trapul calului, păzea hotarul blestemat, spre a nu trece nimeni peste Prut, ca și jandarmul austriac la Suceava ?

Se părea că și pasările din văzduh sunt oprite în zborul lor dintr'o parte în alta a Prutului.

Ne aducem aminte, că înainte de marele război, când ne apropiam de Prut, ne cuprindea durerea sufletească, că nu putem întinde mâna noastră frățescă, iubiților basarabeni; căci, ei erau robiți și stăpâniți de o putere străină.

Nu era cu putință să le venim în ajutor, de și știam și simțiam că în noi și ei, avem același suflet și bate aceeași inimă.

Rare erau împrejurările, când unii din noi ne vedeam cu frații basarabeni și erau socotite ca zile de nădejde pentru viitor, deși știam că ochiul dușmanului ne urmărește; căci era interesul lui, ca noi să fim despărțiți și să ne uităm obârșia și neamul nostru.

În acest scop limba noastră românească-moldovenească, fusese înlăturată până și din biserică; căci de o școală românească nu era vorbă, de oarece era înlocuită cu o limbă străină, pe care poporul nu o înțelegea.

Era greu ca să străbată o carte românească, mai ales cu literă străbună, de aceea literatura noastră era împiedecată de a fi răspândită și cunoscută dincolo de Prut.

Aceasta era situația tristă și dureroasă între noi, în ziua când s'a pus temelie bisericii, pe care am sfințit-o astăzi și la care s'a adunat atât de mult popor românesc, de dincolo și de dincoace de Prut și avem plăcerea de a vedea, în fruntea lui, pe doi Miniștri ai țării: D-l Mârzescu și D-l Inculeț.

Unirea noastră într'un singur Stat și dezrobirea pământului românesc până în hotarele istorice, se datorește Atotputerniciei lui Dumnezeu, revărsată asupra armatei noastre, care, în marele război, s'a luptat cu vitejie, ne-a dat unitatea neamului, alcătuind România Mare, cu o singură Biserică străbună-ortodoxă.

Cele optsute mii de vieți românești jertfite sunt preț de răscumpărare pentru dezrobirea fraților de stăpâniri străine. Valea Jiului, Oituz, Mărăști și Mărășești, sunt locuri de vitejie și de jertfe, prin care s'a încheiat unirea noastră, alcătuind o țară mărită și un neam întregit.

Iubiți creștini și buni români,

Acum, când s'a împlinit idealul nostru strămoșesc ni se pun alte îndatoriri:

Să fim uniți sufletește, ca frați adevărați de tată și de mamă, de sânge și de lege. Să păstrăm cu sfințenie sfânta credință ortodoxă, în care au trăit strămoșii noștri și s'o lăsăm și noi ca moștenire sfântă urmașilor noștri. Să creștem copiii în duhul neamului nostru românesc și să-i pregătim pentru a fi, la vreme, buni români și buni creștini.

Aceasta o vom face, dacă îi vom trimite la școală să învețe carte românească care luminează pe român și-l pregătește pentru lupta vieții.

Să respingem cu indignare, încercările ce se fac pentru a ne schimba legea de credință.

Să lucrăm fără preget, pentru a ne câștiga, prin muncă cinstită, pâinea de toate zilele.

Acestea se cuvin, mai ales acum, când, prin lege, s'a dat pământ fiecărui sătean român și s'a lărgit dreptul la treburile țării. Dar lucrul pământului trebuie să-l facem după cele mai noi învățăminte, ca munca noastră să fie cât mai spornică.

Pe copiii noștri să-i trimitem la școală, ca să devie oameni luminați: buni gospodari, harnici meseriași, negustori cinștiți și industriași iscușiți, de care țara are mare nevoie.

Prin aceasta vom scăpa de influența străină în țara noastră și vom trăi prin noi înșine.

Și pentru ca să muncim cu spor, trebuie să avem o viață regulată și cumpătată care ne întreține puterea de muncă, păstrându-ne curățenia sufletească și trupească.

Acestea sunt, iubiții mei, povețele ce vă pot da azi, cu ocazia sfințirii acestei frumoase biserici — de pe valea Prutului — la care ne-am adunat azi și rog pe Dumnezeu pentru sănătatea voastră, a tuturilor celor ce v'ați ostenit și ați venit la această serbare, precum și pentru ceilalți ai noștri frați, care nu se află aici și pentru binele și fericirea scumpei noastre țări „România-Mare“.

Investitura Prea Sfinției Sale Episcopului Nichita al Argeșului

Vineri, la 9 Noembrie c., s'a făcut la Palatul regal din București, cu solemnitatea obișnuită, investitura Prea Sfinției Sale Episcopului Nichita al Argeșului.

Mai întâi s'a slujit la Mitropolie Sf. Liturghie, fiind de față I. P. S. Mitropolit Primat și I. P. S. Mitropolit al Moldovei. După aceea, la 11.45 dim. s'a întocmit dela Mitropolie cortegiul care trebuia să sosească la Palat. În frunte era trăsura cu prefectul Poliției d. General Nicolescu, apoi două plotoane de ostași călări, protoiereii Capitalei, trăsura regală cu I. P. S. Mitropolit Primat și noul Episcop al Argeșului, altă trăsură regală cu I. P. S. Mitropolit al Moldovei și I. P. S. Arhiepiscop al Chișinăului, altă trăsură cu Prea Sfinții Nicodem al Hușilor și Roman al Orăzii-Mari și, în sfârșit, alte două plotoane de călărași care închideau cortegiul.

Ajunși la Palat, muzica militară a intonat imnul „Spre rugăciune“.

În sala tronului se aflau toată casa civilă și militară a M. S. Regelui, membrii Guvernului, în frunte cu Primul-Ministru, secretarii generali dela Culte și Instrucțiune, Procurorul general și Primul-Procuror dela Casație, generalii din garnizoană.

La ceasul 12, și-a făcut intrarea în sala Tronului M. S. Regele cu A. S. R. Principele Moștenitor, după care noul Episcop, îmbrăcat în mantia arhierescă, a fost condus înaintea Majestății Sale. Aci Ministrul Cultelor, d. Al. Lepădatu, a citit decretul regal pentru întărirea Prea Sfințitului Nichita ca Episcop al Argeșului. M. S. Regele a luat cârja din mâna Mitropolitului Primat și a înmănat-o noului Episcop, rostindu-i și următoarele cuvinte de bună urare:

Prea Sfințite Episcopie Nichita al Argeșului,

Cu deosebită bucurie ți-am încredințat astăzi cârja pastorală, întărind după vechile noastre datini glasul Marelui Adunări, care te-a chemat la conducerea frumoasei Episco-

pii de Argeș, scumpă sufletului Nostru, pentru că acolo, alături de atâția vrednici Voevozi ai Țării Românești, odihnește și neuitatul Meu Unchiu, primul Rege al României, împreună cu scumpa-I Doamnă și soție.

„Insufletit de credința și patriotismul care ți-au fost călăuză statornică într-o lungă și roditoare activitate preoțească la frații noștri de peste Munți, sunt sigur că vei desfășura și în Eparhia Argeșului aceeași muncă plină de râvnă pentru propovăduirea învățăturilor Sfintei Evanghelii și pentru înțeleapta cărmuire a slujitorilor altarului.

„In timpurile grele prin care trecem, Biserica are imperioasă datorie de a fi strajă neadormită pe lângă sufletele poporenilor, spre a-i păzi de orice rătăcirii primejdioase. În deosebi iubirii noștri săteni au neapărată nevoie de grija părintească a păstorilor sufletești pentru o bună povățuire a familiei, cea mai sigură temelie a ordinii morale, și pentru o îndrumare sănătoasă în toate direcțiile de care Țara noastră are atâta nevoie.

„Mulțumindu-ți călduros pentru sentimentele de credință și iubire pe care Ni le-ai mărturisit, îți urez din toată inima o păstorie rodnică și fericită“.

Amol noul Episcop a mulțumit Majestății Sale, făgăduind că-și va pune toată râvna sufletului său pentru a împlini grelele sarcini ale slujirii de Episcop a propovăduii pacea și înfrățirea oamenilor, pentru binele și fericirea neamului.

Dela Palat, cortegiul s'a întocmit din nou, în șirul în care a venit, și au sosit la Mitropolie, de data aceasta și cu d. Ministrul Cultelor. În catedrală s'a slujit un scurt polihroniu, și apoi toate înaltele fețe au trecut în Palatul mitropolitan, unde s'a servit un mic ospăț. Aci au rostit cuvântări I. P. S. Mitropolit Primat, Ministrul Cultelor și noul Episcop.

Activitatea Institutului Biblic

După o lungă așteptare și pregătire, Institutul Biblic ieșe, în sfârșit, la iveală, prin mai multe cărțicele pe care le pune la îndemâna creștinilor, pentru zidirea lor sufletească. Deocamdată este numai un încenut, pe care nădăjduim să-l vedem crescând spre o dezvoltare cât mai vie și mai temeinică.

Întâia oară acest Institut a început a funcționa în vara trecută a. c., când Prea Sfințitul *Nicodem* al Hușilor, ca delegat al Sfântului Sinod, a convocat pe toți membrii celor două ramuri ale Institutului, adică comitetul redactor și cel administrativ. Mai târziu, Prea Sf. Sa a demisionat, iar Sf. Sinod și-a numit un nou delegat, în persoana Prea Sfinției Sale Arhiepiscopului Teofil. Întrucât acum P. S. Teofil este statornic în București și nu are altă ocupațiune, nădăjduim că începutul pomenit se va dezvolta iute într-o largă activitate, de care este mare nevoie în sânul Bisericii noastre, fiindcă la fiecare pas simți câte cărți îți trebuie pentru o bună propovăduire a adevărului creștinesc. Și până se vor găsi materiale nouă de tipărit, socotim că s'ar face o bună lucrare, dacă s'ar reproduce multe din cele mai vechi care nu se mai găsesc.

Acestea se vor găsi în multe din traduceriile Prea Sfințitului *Nicodem*, precum *Pe urmele lui Hristos de Petrou*, și în altele ale răposatului Episcop *Antim* al Râmnicului, precum *Iosafat și Varlaam, Cel mai mare bun din lume* și altele, pe care răposatul episcop le publica an cu an.

La sfârșitul acestui număr să se citească înștiințarea despre tipăriturile Institutului Biblic.

Moartea Arhiepiscopului Meletie Constănțeanul

Tocmai când nimenea nu s'ar fi putut aștepta, având în vedere sănătatea trainică a Prea Sfinției Sale, Arhiepiscopul *Meletie Constănțeanul* a încetat din viață Vineri, la 30 Noembrie c. Răcise la hramul bisericii *Sf. Mina* din București, nu se căutase, dăduse în pneumonie, fără a ști, iar când a fost chemat doctorul, acesta a spus că e prea târziu. Așa și-a încheiat viața în vârstă de 60 de ani.

Arhiepiscopul Meletie era o figură bine cunoscută în București, unde era arhiepiscop de peste 30 de ani, căci Prea Sf. Sa a fost înălțat la treapta arhieriei neavând nici 30 de ani.

Cine-și aduce aminte de Prea Sf. Sa din vremea tinereții, îl știe ce falnic și elegant era. Spre bătrânețe însă se îngrijea mai puțin, deși era tot atât de sprinten ca și mai înainte.

Era de loc din București și purta în mirenie numele de *Matei Dobrescu*. A învățat la Seminarul „Nifon“, la facultatea de teologie din București, iar după ce și-a luat licența, s'a călugărit și a fost trimis ca preot la capela românească din Paris. Aci a urmat cursuri de limbile semitice, năzuind să ajungă profesor de ebraică la teologia noastră din București. Dela Paris a fost ales arhiepiscop și de atunci a locuit numai în București, cu mici întreruperi când păstora câte o episcopie vacantă ca locotenent.

Activitatea sa cea mai de seamă au fost multele slujbe religioase pe care le-a săvârșit în mai toate bisericile din București.

A fost scurtă vreme director al Internatului Teologic dela Radu-Vodă din București, iar după aceea, timp ceva mai lung, director al Tipografiei Cărților Bisericești, până în 1919.

Afară de teza sa de licență, a scris o carte despre mărturisirile de credință din veacul XVII, cu care nădăjduia să ajungă profesor de dogmatică la facultatea de teologie din București. Referatul comisiunii de cercetare însă, alcătuit, pe cât ne aducem aminte, de d. *Dr. C. Chiricescu*, n'a socotit-o îndestulătoare și a declarat-o „prefacere nemesteguită a tezei sale de licență“. Mai încoace, prin 1915, a publicat o cărțică: *Izvoarele Simbolului de credință Niceo-Constantinopolitan după Simeon Tesalonicul*, lucrare fără, putere, pe care noi am cercetat-o într-o recenziune care a rămas numai scrisă și n'am putut-o tipări, fiindcă curând a izbucnit războiul și o avem până acum netipărită.

După ce, în 1919, demisionase din calitatea de mem-

bru al Sfântului Sinod, în 1921 a fost primit din nou ca membru și a candidat anul acesta la alegerile pentru scaunele episcopale. Dacă era ales, nu-l cuprindea răceala pomenită și, fără îndoială, mai trăia, căci era altfel foarte viguros.

Viața sa a fost liniștită, fără zbuciumuri și fără turburări. A fost cumpătat în traiul său, deși făcuse o frumoasă avere și ar fi putut cheltui din belșug.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

A. S.

CONGRESUL PREOȚILOR

În zilele de 30 și 31 Octombrie și 1 Noembrie s'a ținut în București al doilea congres al „Asociației preoților români ortodocși”. Înainte de deschiderea congresului, s'a oficiat sfânta liturghie și un Te-deum, la biserica Bratu Boteanu, de către preoții Gh. Negulescu, revizorul bisericesc al Mitropoliei Ungrovlahiei, D. Popescu-Moșoaia, membru în Consistoriul superior bisericesc și C. Diaconescu, secretarul Asociației. Răspunsurile au fost date de un cor improvizat de preoți.

La ora 10, congresiștii au trecut în sala Fundației universitare Carol I, unde au venit și I. P. S. Mitropolit Primat Miron, I. P. S. Mitropolit al Moldovei Pimen, P. S. Vartolomei, Episcopul Râmnicului, P. S. Nicolae, Episcopul Clujului și al Feleacului, P. S. Iustinian, Episcopul militar, P. S. Nectarie, Episcopul Cetății Albe, P. S. Nichita, noul ales Episcop al Argeșului, domnul V. G. Ispir, Secretarul general al Ministerului Cuțelor și Artelor, domnul Berceanu, ajutor de Primar al Capitalei și alte notabilități.

Părintele Econom I. Popescu-Mălăești, profesor la facultatea de teologie din București, în calitate de președinte al Asociației preoților, deschide congresul printr'o luminoasă cuvântare. Sfinția Sa constată că acest de al doilea congres al preoțimii române ortodoxe se ține tocmai în timpul când se pregătește legea de unificare a bisericii noastre, așa că preoții vor avea prilejul să se pronunțe și ei asupra unor puncte ale viitoarei legi, să-și exprime și umila lor părere în chestia unificării. Mai departe, mulțamește în numele preoțimii tuturor celor cari au contribuit la realizarea ideii ca biserica ortodoxă să-și păstreze titlul și locul de biserică dominantă în statul român. Termină cu rugămintea adresată I. P. S. Mitropolit Primat ca să aducă la cunoștința guvernului că preoțimea română cere să fie pusă la muncă și să i-se dea deci putința de a-și împlini nobila lui misiune pe care a împlinit-o veacuri de-a rândul: de a înălța poporul prin cultura și moralitate.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Primat Miron, într'o înălțătoare cuvântare, își exprimă bucuria, că se află în mijlocul unui așa de mare

număr de preoți adunați aci din toate unghiurile țării. Făcând un calduros apel la strângerea rândurilor, I. P. S. sa îndeamnă pe preoți la muncă inteligentă și stăruitoare, pentru a izbuti să facă să patrundă cât mai adânc duhul bisericii străbune în sufletele credincioșilor din zilele noastre. Dacă până astăzi — continuă I. P. S. sa — situația bisericii noastre a fost mai ușoară, de acum înainte, dela înfătuirea deplinei ei autonomii, răspunderea apasă numai pe umerii clerului. I. P. S. sa atrage apoi atențiunea asupra unei mari lipse în ce privește predarea învățământului religios, care lipsește din ultimele 2 clase ale liceelor, este numai în primele 2 clase ale școalelor profesionale și nu se află de loc în programa școalelor comerciale, de meserii, de agricultură, etc. Cere introducerea învățământului religios în toate școalele cu câte 2 ore pe săptămână de fiecare clasă și încheie binecuvântând desbaterile congresului.

Adunarea se ridică în picioare și ovaționează pe primul Ierarh al țării.

Prea Sfințitul Vartolomei, Episcopul Râmnicului, rostește o cuvântare plină de poezie. În cuvinte întrariate, P. S. sa arată importanța credinței strămoșești, care singură ne a păstrat țara, limba și obiceiurile. De la preoți, cari sunt una cu poporul cari atinge și ca suflet, așteaptă acesta ajutorul și lumina sa. Preotul român din trecut a fost lipsit de înalta știință de carte, dar sufletul lui era pătruns de adâncă evlavie. Prin aceasta se înălța mai presus de păstoriții săi, le impunea respect și îi conducea pe căile vieții morale. Preotul de astăzi are mai multă știință de carte, dar e în mare parte lipsit de căldura ce dă pietatea. Unirea calităților acestor două tipuri de preoți ne va da pe preotul ideal, pe preotul de mâine. Către aceasta trebuie să tindem: încălzirea credinței la lumina învățăturii, căci fără credință poporul nostru se simte gol, iar învățătura credinței nu trebuie dată cum o vrea viața, ci cum o cere flacăra credinței și legea strămoșească. Misiunea preoțească e nobilă și sfântă, căci ea nu creiază materie moartă, ci suflet și virtute. Această misiune o cere azi poporul, căci știe că o avem și-i înțelege rostul, căci i-a văzut puterea în plămădirea și înălțarea sa . . . Termină exprimându-și convingerea că preoțimea română va ști să lupte cu credință pentru mântuirea poporului.

Domnul V. G. Ispir, secretarul general al Ministerului Cultelor, spune că ocârmuitorii statului își dau seama de importanța religiei în clipele de față, iar domnia sa personal e convins că numai pe înălțarea sufletească a poporului se poate ridica unstat. Biserica își are acum autonomia ei și se va conduce și administra în viitor prin propriile ei forțe. Asigură că hotă-

rările congresului vor fi ținute în seamă de guvern.

Domnul Berceanu, ajutor de Primar, salută pe congresiști în numele cetățenilor capitalei și propune ca preoții să formeze comitete pentru educarea cetățenilor, așa cum domnia sa exprimentează cu preoții de la periferia capitalei. Termină amintind preoțimii că nici până azi capitala României n'are o catedrală.

Domnul avocat Popescu Tudor, salută al doilea congres al preoțimii în numele Societății ortodoxe a Femeilor române, care muncește de 13 ani pentru răspândirea învățaturii și creșterii creștine. Biserica noastră nu e numai un factor în această țară, ci este însăși creatoarea neamului și tot numai ea va fi în stare să creeze temelia viitoare a României întregite.

Prea Sfințitul Nectarie, Episcopul Cetății Albe, adresează congresului salutări în numele preoțimii din sudul Basarabiei și asigură că clerul de acolo luptă pentru autonomia bisericii, pentru organizarea învățământului religios și pentru apărarea averilor bisericii.

În fine, preoții **Stefănuț și Sârbu** salută congresul, unul din partea preoților ardeleni și celălalt din partea celor bucovineni.

Ședința de după amiază s'a ținut în localul societății clerului «Ajutorul» și a început cu cuvântarea d-lui profesor **Dr. Boroianu**, decanul facultății de Teologie din București.

Domnia sa roagă pe congresiști să nu interpreteze faptul că n'a luat cuvântul în ședința festivă dinnainte de amiază în sensul că facultatea de Teologie ar refuza să-și spună cuvântul său în chestiile mari ce se vor desbata în congres, sau că n'ar fi alături de preoțime în munca și străduințele ei pentru mai bine. Nu, căci facultatea de Teologie și de pe catedră și de aiurea n'a uitat niciodată să îndrumeze pe aceia cari avea să fie slujitori ai bisericii și ai neamului. Orice lucrare bună nu se poate face în biserică decât prin solidaritatea dintre membrii clerului. Cunoștințele pe care le dă facultatea sunt bune, dar ele au valoare numai dacă sunt puse în practică. Domnia sa se simte fericit că are onoarea să salute preoțimea română ortodoxă din toată țara, în numele facultății. Ea se bucură de mișcarea pornită de preoțime, și o parte din meritul acestei mișcări îi revine și ei. Ea se bucură și mai mult, că unul din profesorii ei prezidează asociația și congresul preoților. Preoțimea nu se plânge, nu se jalește de felul cum a fost privită și-a trăit până acum, căci trecutul e în urmă. Ea privește numai înainte, urmărește interesul cel mare, arătat atât de bine de reprezentanții autorităților în ședința de dimineață. Slujitorii bisericii nu prejudecă și nu prejudiciază pe nimeni, că ei își au programul

lor de activitate bine definit, care este spre folosul țării și al neamului și pentru realizarea căruia școala bisericească — facultatea de Teologie — merge mână în mână cu preoțimea. Să nu ne temem dar și să îndrăsnim. Să fim rezoluți în hotărârile noastre și lumea va vedea, nu desteptarea clerului, căci aceasta s'a făcut de mult, ci energia acțiunii preoțești. Salută încă odată preoțimea, în numele facultății, și-i urează ca ceea ce a început să dea Dumnezeu să se izbândească.

Părintele Președinte roagă pe acei cari vor lua cuvântul în desbaterile congresului să fie cât se poate concisi, iar propunerile să se anunțe dinnainte, ca să nu se piardă vremea în zadar. E necesar ca hotărârile ce se vor lua să fie susținute cu stăruință, căci fiecare a făcut o jertfă când a venit aci, și nu se cade să se întoarcă acasă fără nici un rezultat. Dar aceasta se va întâmpla, dacă va lipsi solidaritatea. Pentru ca nevoile preoțimii să fie ținute în seamă, s'a alcătuit un memoriu care va fi înaintat Majestății Sale Regelui. Memoriul a fost discutat în Februarie la adunarea Asociației. Se citește memoriul ale cărui puncte principale sunt:

1. Repaosul duminical;
2. Introducerea studiului religiei în toate școlile cu câte 2 ore pe săptămână de fiecare clasă;
3. Intemeierea unei literaturi religioase și procurarea fondurilor necesare.
4. Scutirea preoților de impozitul fiscal pe veniturile epitrahicului.

Asupra ultimului punct din memoriu, vorbesc Protopopul Pârșcoveanu, Econ. Gotcu și Econ. Popescu-Moșoia, expunând diferite considerente pentru care scutirea de acel impozit trebuie să se facă.

Se alege o comisiune compusă din preoții: Popescu-Moșoia, Meteș și Sârbu, care să prezinte memoriul Majestății Sale Regelui și alta constând din preoții Gotcu, Georgescu-Dușumea, Tăutu și Bistreanu, care să se ducă cu memoriul la d. Ministru de Finanțe.

Părintele econom Popescu-Moșoia citește referatul său *asupra averilor bisericești și a dreptului bisericii de a-și administra averile*. Sfinția sa arată că, în congresul Asociației din Februarie, s'a discutat această chestiune, și expune în esență referatul prezentat atunci în această chestiune de păr. Arhimandrit Scriban, cum și cele ce a spus tot atunci păr. Andronic despre starea bisericii din Basarabia. Statul, a continuat Păr. Moșoia, a recunoscut bisericii dreptul de a poseda averi, și și a rezervat numai dreptul de control și de luare de măsuri în cazuri de abuz. El n'are dreptul să intervină, când administrarea de către biserică a averilor ei se

face în folosul moral al cetățenilor, când nu se primejduiește niciun interes al Statului, etc. Așa se prezintă chestiunea, din punct de vedere principial și al dreptului bisericesc. În fapt, la noi însă, Cassa Bisericii până ieri, Ministrul Cultelor azi, administrează averile bisericești. Motivarea și îndreptățirea la aceasta au dat-o abuzurile ce făceau călugării vechi înainte de secularizare cu avutul mănăstirilor închinat. N'a fost însă așa mai înainte. În Biserica veche, episcopul administra personal averea bisericii și da seamă numai lui Dumnezeu de felul administrării. Când averea s'a înmulțit, s'au instituit presbiteriul și ecomatul. După ce arată, din punct de vedere istoric, cum se prezintă această chestiune în decursul timpului, atât în Biserica de răsărit, cât și în cea de apus, conchide că Biserica trebuie să și aibă averea ei și să și-o administreze. În legătură cu aceasta, expune apoi organizația și activitatea Bisericii basarabene pe tărâmul economic și cultural, dă-o ca model. Dacă nu va ține în seamă rezoluțiunile ce se vor lua de congres și aduce la cunoștința autorităților, Sfinția sa crede că nu rămâne clerului alt mijloc pentru apărarea intereselor bisericii decât să se recurgă la întruniri publice, de oarece preoții nu pot declara grevă. Biserica reprezintă forța morală și dacă preoții vor fi uniți în lupta lor, vor izbuti să redea Bisericii drepturile ei pe care și le-a însușit statul. Termină propunând ca congresul să exprime simpatia sa clerului basarabean, care se află în luptă grea cu statul.

Păr. Belihorschi depune la birou memoriul său în aceeași chestiune:

Discuția asupra referatelor în chestiunea averilor bisericești fiind declarată deschisă, se dă cuvântul domnului avocat **Popescu Tudor**.

Domnia sa susține că Biserica trebuie să țină, seamă, când își afirmă drepturile ei de a poseda averi și a și-le administra ea singură, de concepția de azi despre Stat. Statul român este un Stat democratic și ca atare el face legi așa cum vrea majoritatea cetățenilor lui prin aleșii ei. După concepția democratică, Statul are toate drepturile. Să ne gândim numai la expropriere. Proprietatea era socotită încă din dreptul roman ca sacră și inviolabilă, și totuși s'a făcut exproprierea pământului. Prin urmare, nu afirmând în fața Statului un drept pe care Biserica îl are dar poate să nu mai fie respectat, se vor păstra averile bisericești și se vor administra de ea, ci numai dacă Statul va legifera în acest sens. Dar cum să facem ca în Cameră să se voteze o asemenea lege? Asociația trebuie să ia măsuri, ca să ajungă acolo oamenii cari să facă o astfel de lege.

Părintele Econom Valeriu Iordăchescu combate părerea domnului Popescu Tudor.

Sfinția sa susține că, în materie de religione, nu decide majoritatea, ci persoana, individualitatea. Biserica este constituită pe alte principii decât Statul, totuși trebuie să trăiască în armonie cu Statul. De aceea trebuie găsit un modus vivendi, ca nici Statul nici Biserica să nu se îndepărteze de la principiul lor constitutiv. În chestiunile de ordin material Statul își păstrează trează neștirbite concepțiunile lui, când însă vine în contact cu religia și recunoaște libertatea conștiinței și a cultului, recunoaște acestui cult dreptul de a se realiza. Pe baza acestei recunoașteri, Biserica are dreptul de a cere să și aibă averea sa. A confunda sentimentul religios cu cel național, a-l pune în granițele neamului e o greșală. Din punct de vedere bisericesc, noi nu atârnam de majoritate și de hotărârile ei, ci de conștiința religioasă, care a fost și este eternă. Pentru ce cere Biserica să și aibă și să și administreze averea sa? Pentru ca să fie în măsură de a forma oameni mai buni și deci și mai buni cetățeni și pentru a putea influența în bine asupra instituțiilor sociale, ceea ce va fi numai în folosul Statului. Administrarea averilor bisericești reclamă însă o anumită pregătire a organelor de administrație și control și se ridică întrebarea, dacă Biserica o va putea face cu succes. În tot cazul, e nevoie de o pregătire serioasă.

La cererea congresiștilor, vorbește și domnul profesor **Simeon Mehedinți**.

Domnia sa mulțumește pentru cinstea ce i-se face de a-i se cere să vorbească. Declară că nu va ține un discurs, pentru că are oroare de discursuri. După experiența ce am, continuă domnia sa, toate rezoluțiunile ce veți lua se pot spulbera de azi pe mâine, pentru că chestia averii bisericești depinde de alți factori: averile vor prețui atât cât vor prețui sufletele preoților. Dacă seminariile vor da preoți care să creeze o nouă lume în lumea civilă, dacă clerul va găsi calea către sufletul poporului, totul e câștigat. Problema educației religioase în școli este dar problema cea mai arzătoare. Celelalte laturi sunt de natură politică și efemeră, ceea ce trebuie și rămâne este să stăpânim sufletul poporului. Înainte de toate dar, reforma seminarelor, iar până ce se va face opera pozitivă, să se facă operă negativă: mărșinirea pe cât posibil a influenței fariseilor în biserică. Nu strică preotul care nu ține predică, fiindcă n'are știință, ci cel care predică falș. «Puneți în relief pe cei buni. Nici, laicii, după ce vedem pe fariseii noștri, pierdem orice nădejde când îi vedem și pe ai d-voastră». Termină spunând, că cineva nu poate fi om deplin, dacă n'are educație religioasă.

A doua zi de congres

Sedința de dimineață

Sedința aceasta și cele următoare s'au ținut în sala de festivități a Casei Corpului didactic.

Părintele Președinte face apel la congreșiști să fie cu răbdare, pentru ca discuțiile să decurgă în liniște și ordine. Fiecare orator să vorbească numai în chestiile puse în dezbatere și cât se poate de scurt. Sfinția sa face comunicarea, că comisiunea însărcinată să prezinte Majestații Sale Regelui memoriul preoților n'a putut fi primită la palat, din cauza lipsei de timp a Majestații Sale, care e foarte ocupat. Congresul îl delegă pe Sfinția sa singur să aducă la îndeplinire această dorință a clerului. Sfinția sa adaugă, că memoriul se va tipări în mai multe sute de exemplare, ca să se trimită tuturor parlamentarilor și face apel la preoții din Cameră și Senat să aducă la cunoștința deputaților și senatorilor doleanțele preoțimii.

Părintele Econom Gr. Popescu-Breasta, senator, își exprimă părerea de rău că n'a putut lua parte la deschiderea congresului și asigură că, dacă n'a putut fi alături de frații preoți cu trupul, a fost cu sufletul. Promite că va face pentru preoțime tot ce-i va sta în putere. În ce privește înaintarea memoriului către parlamentari, zice că acestea nu se citesc sau se citesc superficial. De aceea trebuie trași de pulpană parlamentarilor și să li se pună la inimă nevoile preoțimii. Acelaș lucru trebuie făcut și cu funcționarii superiori ai Ministerului de Culte și cu prea sfințitii Chiriarhi.

Părintele Tăutu din Bucovina comunică congresului că pădurile fondului religios sunt date în exploatare unui evreu, anume Anhauch, pe un preț de câțiva lei metrul cub, pe care el îl vinde 600 de lei. Aceasta însemnează o pagubă de sute de milioane, care s'ar putea folosi pentru nevoile preoțimii, pentru care ne spun că nu sunt bani. Poporul bucovinean a ieșit înaintea Majestații Sale Regelui, căruia i-a înmănat o plângere, a cărei soluționare n'o cunoaște încă. Citește apoi o propunere în această chestiune și o depune la birou.

Se continuă dezbaterile asupra chestiunii verilor bisericesti, la care iau parte: Păr. Arhimandrit Scriban, Păr. Petrescu-Comana, Păr. Petrescu-Zoița, Păr. Dumitrescu-Icoana și Păr. Popescu-Moșoaia, și se încheie cu citirea unei moțiuni, care se votează de congres, cum și cu o moțiune specială privitoare la pădurile fondului religios din Bucovina, alcătuită de Păr. Scriban și de asemeni admisă de congres.

Domnul Ioan Savin, inspector general în Ministerul de Culte, aduce preoțimii salutul Alteții Sale Regale Prințului moștenitor și declară

că Alteța Sa înțelege să se închine cu totul problemei culturale. Biserica ortodoxă trebuie să dea țării tăria. Stăm azi între două extreme: sus cultura streină, jos lipsa de cultură. Reprezentantul creării Culturii e preotul și biserica. Alteța Sa Regală Prințul Carol s'a gândit să dea poporului întâi și întâi Biblia. Literatul preot Gala Galaction lucrează la traducerea Bibliei și Noul Testament va fi în când gata și dat la tipar. Fundația Prințului răspândește cultura în popor prin revistele: Albina, Lamura și Gândirea și e pe punctul de a scoate și o revistă pentru copii. A început de asemeni organizarea căminelor culturale pe parohii, puse sub conducerea preoților și ar vrea să întemeieze un ziar cotidian cu caracter creștin, pentru care e nevoie de concursul preoților. Ca încheiere, domnul Savin propune vizitarea Fundației culturale «Prințul Carol».

Se trece la a doua chestiune și care a fost hotărâtă să facă obiectul dezbaterilor congresului: «Căile de urmat pentru răspândirea învățaturii creștine în popor» și se dă cuvântul **părintelui Grigore Cristescu** din Craiova.

Sfinția sa citește un referat amanunțit și foarte documentat asupra acestei chestiuni, începând cu examinarea situației economice actuale din toate țările. Referatul conchide că toată problema socială e o problemă morală și că chestia sau problema averii bisericesti e numai o față sau o latură a problemei religioase. Expune apoi nașterea poporului român, calitățile lui și tradițiunile lui religioase. Protestează împotriva celor ce zic că predecesorii noștri nu și-au făcut datoria. Vorbește de învățământul religios din seminarii, prin care se urmărește mai mult intelectualizarea decât deșteptarea conștiinței religioase. Ceeace ne lipsește și ne trebuie neapărat este trezirea unei conștiințe religioase, a unei conștiințe de apostolat, a unei renașteri prin Evanghelie. Aceasta trebuie să se facă întâi în seminarii și în facultatea de Teologie, unde se învață a se cunoaște mai bine diferitele curente din protestantism decât Ioan Damaschin și Crisostom. Se simte absolută nevoie de o Academie teologică a cărei menire ar fi să traducă și tipărească operele părinților apostolici, de biblioteci portative, de un catalog de toate cărțile religioase tipărite la noi, care să se trimită bibliotecilor parohiale, de tipărirea cursurilor profesorilor de la Teologie, de retipărirea broșurilor bibliotecii „la și citește“. Trebuie înlăturată criza Bibliei, tipărindu-se Biblii ilustrate pentru familii, Biblii de buzunar, etc. să se dea Biblia cadou la nunți, să se tipărească o carte la botez și una de mângâiere la înmormântare pentru mângâierea celor întristați, spre a spori zelul oamenilor și a deștepta conștiința religioasă. Cu privire la munca practică, arată activitatea desfășurată

șurată de societatea „Renașterea“ din eparhia Râmnicului — Noul Severin, a cărei organizație o expune în amănunte și recomandă adoptarea statutelor ei de Asociație și de toate societățile preotești.

Preotul Diaconescu, de la Pucioasa, donează 500 de lei pentru tipărirea interesantului referat al părintelui Cristescu. Se fac apoi și alte donațiuni în acest scop, așa că s'au adunat 11.000 lei pentru tipăritul memoriului, la care se adăogă după aceea încă 5000 donați de **domnul Stelian Popescu**, directorul ziarului „Universul“ și fost Ministru.

Domnia sa ține și o scurtă cuvântare în care adresează preoțimii cuvinte de îmbărbătare în lupta grea ce are de dus și munca întinsă ce-i stă înainte. „Respectăm credința fiecăruia — a zis Domnia sa — pretindem și cerem ca credința noastră să fie dominantă. Am venit să vă asigur, că mișcarea D-voastră e sprijinită și de alții. Am ascultat frumoasele cuvinte ale Păr. Cristescu despre Biblie și afirm, ca și știința sa, că Biblia este cartea cu care se poate face mai mult de cât cu ori care alta educația sufletească a poporului. În Suedia am găsit la hotel, pe masa de noapte, Biblia românească. Atunci mi-am dat seama de greșala ce s'a făcut la noi când cu secularizarea averilor mănăstirești, luându-se Bisericii tot ce avea. Duceți acum lupta cu Statul, ca să dea Bisericii mijloace, spre a-și face datoria. S'a întrerupt firul moral, trebuie să-l legați. Guvernării trebuie făcuți să înțeleagă că Biblia trebuie pusă în mâna poporului. Să creăm mijloace pentru aceasta. Eu voi fi în fruntea ori cărei subscripții pentru tipărirea și răspândirea Bibliei“.

Vom da rezumatul celorlalte ședințe în Nr. viitor.

Pr. I. MIHĂLCESCU.

Fondul „Nicolae Dobrescu“

Dare de seamă

La 10 Iulie 1914, a încetat din viață *Nicolae Dobrescu* profesor la Facultatea de teologie și membru corespondent al Academiei Române. Colegii și elevii lui nu puteau să lase uitării numele fostului istoric și luptător bisericesc.

Cu ocazia parastasului oficiat în Capela Seminarului «Central» din București la Sf. Nicolae — 6 Decembrie 1915, s'a format un comitet de inițiativă compus din d., acum părintele, Ioan Mihălcescu profesor universitar, Const. Tomescu, — atunci student teolog, acum secretarul general al arhiepiscopiei Chișinăului, și subsemnatul, atunci spiritual la Seminarul „Central“.

Scopul acestui Comitet a fost să adune fonduri pentru ridicarea unui bust la mormânt. Chiar în ziua parastasului, s'au adunat lei 58 dela următoarele persoane: P. C. *Arhim. Scriban* lei 20; P. S. *Nicodim al Hușilor* lei 10; Pr. M. *Cărlugea* lei 8; Pr. F. *Pieptu*

lei 5; Pr. Gh. *Leu* lei 4; iar preoții: *Victor Niculescu*, *Duminică Ionescu*, *C. Andrei*, *M. Diaconescu* și *Diacon N. Popescu* câte 2 lei.

S'au tipărit 100 liste de subscripție, din care s'au împărțit la cunoscuți și foști elevi 61. S'au întors numai următoarele liste cu sumele respective: Nr. 10 Pr. I. *Niculescu* lei 23, bani 50; Nr. 11 Pr. *Victor Nicolescu* lei 49; Nr. 15 Pr. D. *Dobre-Călărași* lei 35.50; Nr. 18 Pr. *Cicer. Iordăchescu*, lei 27, bani 60; Nr. 19 Pr. P. *Economu-Constanța* lei 65, bani 50; No. 22 Pr. L. *Cosma-Galați* lei 10; Nr. 23 Pr. Pl. *Ciosu* lei 23; Nr. 26 Pr. I. *Negoia-Huși* lei 30; Nr. 28 Pr. Al. *Simionescu*, lei 18, bani; Nr. 31 Pr. T. *Popescu*, Cuibu cu barză lei 20; Nr. 32 Pr. Gh. *Păunescu-Cerămidariide-jos* lei 25; Nr. 33 Pr. Gh. *Ghioldum* lei 17, b. 60; Nr. 34 Pr. Fl. *Ionescu-Teleorman* lei 12; Nr. 36 Pr. Tr. *Popescu-Nehoiși* lei 16; Nr. 38 Diac. Gr. *Popescu-Galați* lei 10; Nr. 39 Pr. Al. *Dolinescu* lei 12; No. 40 Pr. Gh. *Pârșcoveanu-Craiova* lei 45; Nr. 48 Diac. N. *Gheorghiu-Focșani* lei 22; Nr. 51 I. *Bianu* lei 20; Nr. 55 D. *Marinescu* lei 19; Nr. 56 Pr. Gh. *Leu* lei 190.

Înainte de războiu, s'au adunat în total lei 745 b. 95.

S'a convenit cu sculptorul Gh. *Dimitriu* din București să facă bustul de bronz pentru suma de lei 1500. Începând lucrarea în vara anului 1916, i s'a dat un acout de lei 550. Cu parastasul, socoteala unor fotografii a răposatului și cu alte mici cheltueli de poștă s'a cheltuit în total lei 650.

După războiu, în 1920, comitetul, deși împărțit, a hotărât să continue acțiunea pentru îndeplinirea scopului.

Celace se lucrase însă înainte de războiu, se stricase iar acum un astfel de bust nu se putea face de cât cu 10.000 lei. Comitetul vroia acum ca bustul să fie pentru cancelaria Universității, nu pentru mormânt. S'au tipărit și s'au împărțit încă 100 liste de subscripție cu apeluri cât mai stăruitoare și repetate.

Nu s'au primit decât următoarele: Nr. 61 din seria veche Pr. Gh. *Leu* lei 184; Nr. 182 Gh. T. *Kirileanu* lei 400; Nr. 183 *Arhim. D. Ciobotaru* lei 135; Nr. 102 P. S. *Visarion* lei 100; Nr. 153 Pr. Al. *Cosma* lei 113; Nr. 147 Pr. I. *Negoia* lei 100; Nr. 103 I. P. S. *Nicolae Balan* lei 50; Nr. 177 Pr. A. *Popescu* lei 180; Nr. 130 Pr. A. *Constantinescu* lei 100; Nr. 105 Pr. P. *Godescu* lei 50; Nr. 101 P. S. *Platon Ciosu* lei 234; Nr. 190 *Arhim. Chesarie Păunescu-Huși* lei 100; Nr. 159 Pr. C. *Coccea* lei 20; Nr. 142 Pr. Tr. *Popescu* lei 20; Nr. 160 Gh. *Nedioglu* lei 100; Nr. 121 Pr. Is. *Niculescu* lei 60; Nr. 133 Pr. Alex. *Georgescu* lei 80; Nr. 126 Pr. Lud. *Cosma* lei 201; Nr. 140 Pr. Gh. *Păunescu* lei 50; Pr. M. *Diaconescu* lei 50; Nr. 185 I. *Nicolau Bacău* lei 225; Nr. 157 Pr. C. *Roșescu* lei 119; și Nr. 156 Pr. Gh. *Vlad Roman* lei 1183.

Se mai înapoiază listele Nr. 170 I. *Bianu* și 119 Pr. T. *Popescu*, însă fără nici o sumă.

În total, s'a adunat suma de lei 3854, la care, dacă se mai adună și suma rămasă dinaintea războiului de lei 98 b. 95, fac în total lei 3952,95. La această sumă

se adaugă și contribuția Ministerului Cultelor încasată prin d. profesor *I. Mihălcescu* de lei 4000.

Suma fiind insuficientă, comitetul a renunțat la bust și crede mai nemerit să formeze un fond cu numele „Nicolae Dobrescu” din venitul cărui să se dea mici premii la Seminarul de Istoria Bisericească, — specialitatea răposatului.

Iconomul Stavr. Gh. Leu

Directorul Seminarului «Episcopul Melhisedec»,
Ismail.

Comitetul, în urma acestei dări de seamă, nădăjduște că va aminti foștilor prieteni și elevi, cari au liste de subscripție, să caute a contribui cu obolul lor în amintirea celui ce-a fost Nicolae Dobrescu.

Dacă se adună suma de 10.000 lei, costul de astăzi a unui bust, s'ar executa primul program.

Dezbaterile Consistoriului Superior Bisericesc din sesiunea de toamnă, Octomvrie 1923

La 22 Octomvrie trecut, s'a deschis în București sesiunea de toamnă a Consistoriului Superior Bisericesc, în localul Sfântului Sinod dela biserica Antim. A fost o foarte scurtă sesiune, întru cât s'a început Luni și s'a încheiat Vineri, a cincea zi.

Deschiderea s'a făcut prin slujirea unui Tedeum la biserica Antim, iar după aceea toți membrii de față au trecut în localul de alături al Consistoriului și Sinodului.

Întâia ședință a fost prezidată de I. P. S. Mitropolit Primat. Din partea guvernului, era de față d. Dr. C. Angelescu, ministrul instrucțiunii, în lipsa ministrului cultelor d. Bașu. D. ministru a citit decretul de convocare al Consistoriului Superior.

Cuvântarea de deschidere a fost rostită de Inalt Prea Sf. Sa Mitropolit Președinte, care a salutat pe d. ministru Angelescu, spunând că munca acestuia pentru întinderea învățământului și buna întocmire a școalelor este tot o cucerire a poporului românesc, cași acea pe care a făcut-o cu sabia pentru a trage hotarele de totdeauna ale neamului. La această lucrare școlară însă, spune Inalt Prea Sf. Sa, nu se va putea ajunge cu adevărată izbândă, decât dacă se va da învățământului religiei în școale toată însemnătatea care i se cuvine în noua îndrumare a școalei.

Trecând la alt șir de cugetări, Inalt Prea Sf. Sa pomenește de lucrările făcute pentru o mai bună cârmuire bisericească în viitor și spune că toate studiile și orânduirile, în vederea unei organizări unitare a Bisericii Ortodoxe Românești se află pe calea cea bună.

Trecând apoi la lucrările de care va avea să se ocupe Consistoriul în sesiunea deschisă, Inalt Prea Sf. Sa spune că aceste lucrări vor fi privitoare la cărțile prezentate spre aprobare, cum și la propunerile care eventual se vor face.

După aceasta, luând cuvântul d. ministru Angelescu, d-nia sa își arată Inalt Prea Sfințitului Președinte mulțămiriile sale pentru lauda lucrării culturale pe care o îndeplinește și rostește, din partea Statului, asigurarea că Biserica va fi privită cu toată grija, pentruca lu-

crarea de întărire națională să nu se lipsească de marea putere pe care i-o dă religiunea. Arată marea legătură care se află între Școală și Biserică, spune că Biserica a dat naștere Școalei, în tinda în care dascălul bisericii predă începuturile științei de carte, și adaugă că și de aici înainte Școala nu va putea lucra cu temei de nu va avea cu sine și ajutorarea din partea Bisericii.

Cuvintele d-lui ministru, care au fost o mărturisire atât de vie a chemării Bisericii în cultura țării și a puterii ei în creșterea sufletească a neamului, au fost ascultate cu vădită plăcere de membrii Consistoriului.

După această parte de ceremonie, s'a pășit la începerea lucrărilor. Urma să se aleagă comisiunile pentru fiecare fel de lucrări. S'a hotărât însă să rămâie tot comisiunile vechi.

Incepându-se discuțiunile, cel întâi a luat cuvântul I. P. S. *Gurie*, arhiepiscopul Basarabiei, care a adus înaintea Consistoriului o chestiune cu care încă de mai nainte au fost neliniștiți mai mulți membri ai lui, anume că Ministerul de Instrucțiune ar fi luat măsura în Basarabia ca, pe măsură ce se vor ivi locuri slobode pentru predarea religiei, să nu se mai puie preoți, cum a fost până acum, ci numai învățători. Inalt Prea Sf. Sa a cerut să se facă mijlocirea de trebuință pentruca această înlăturare a preotului din învățământul primar să nu se poată săvârși, căci preoții primesc a preda chiar fără a fi plătiți.

Consistoriul a hotărât să se mijlocească la Ministeriu în această chestiune.

După aceea, se aduce la cunoștința membrilor Consistoriului că au sosit la biurou câteva cereri, cu care trebuie să se ocupe Consistoriul în dezbaterile sale, anume cererea preoților văduvi de a se mijloci la Sf. Sinod pentru o dezlegare priincioasă a chestiunii lor, și alta a preoților care au fost mobilizați în al doilea război al nostru, de a li se da și lor gradația militară.

Nefiind puse alte lucrări la ordinea zilei, ședința se ridică, urmând ca cea viitoare să se ție Mercuri la 24 ale lunii.

În ședința de Mercuri, s'a adus la cunoștința Consistoriului că a sosit răspunsul Ministeriului de război, privitor la slujba pe care trebuie s'o aibă în război seminariștii și studenții teologi mobilizați, întrucât a fost vorba în Consistoriu în alte sesiuni trecute, că numiții tineri sunt puși la slujbe nepotrivite cu pregătirea lor și ei înșiși au cerut să se lămurească ce vor avea de făcut la vreme de mobilizare și să nu mai aibă de suferit, ca în războiul trecut, din pricina nepreciziei stării lor. Răspunsul Ministeriului de Război a fost că s'a dat Marelui Stat-Major însărcinarea de a statornici care e chemarea acestor tineri, potrivit cu pregătirea lor.

Se aduce la cunoștința Consistoriului că Pr. *N. Diaconescu* din *Tg.-Neamțului* a cerut să se mijlocească pentruca și preoților mobilizați în a doua parte a războiului nostru să li se acorde gradația de merit. De asemenea se aduce la cunoștință cererea Preotului *M. Manole* din *Mironeasa, Vaslui*, care, din învățător, fiind

mutat în Iași ca institutor, cere să i se dea și parohie de oraș, fără a avea licența în teologie.

În aceeași ședință, P. S. *Vartolomei*, a cerut ca să se zidească locuințe parohiale din banii pe care Statul îi încasează dela averile bisericilor. De asemenea, Ministerul agriculturii, cu prilejul exproprierii, să hotărască anume locuri pentru case parohiale și biserici. De asemenea, să se dezlege chestiunea parohiilor mici fără preoți care stau de ani de zile așa și la care nu vine nimeni să se facă preot.

Acesta a fost materialul ședinței dela 22 Oct. Luni.

În ședința următoare, Mercuri la 24, s'a discutat despre răspunsul Ministerului de război privitor la situațiunea teologilor și seminariștilor în caz de război. S'a luat cu plăcere cunoștință de răspunsul Ministerului că acea chestiune s'a dat în studiul Marelui Stat-Major, pentruca să hotărască locul numițiilor tineri la caz de mobilizare, potrivit cu pregătirea lor.

Păr. *Nazarie* ridică o nouă chestiune: Ce se face cu seminariștii care isprăvesc seminariul și n'au vârsta cerută pentru a intra în slujba preoției? Siliți să aștepte degeaba până să-i ajungă vârsta, ei iau alte drumuri, și apoi, prinși de alte slujbe, nu se mai gândesc să intre în preoție. De aceia cere să se facă un scăzământ în ce privește vârsta cerută canoniceste pentru preoție și să fie hirotoniți preoți și mai tineri.

Tot Păr. *Nazarie* a cerut aprobarea primirii fetelor să studieze teologia. A spus că vorbește din însărcinarea profesorilor facultății de teologie și cere dezlegare dela cei în drept a o da.

Păr. *Iordănescu* dela Ploiești a cerut scutire de impozite pentru casele proprietăți ale preoților, în care locuiesc ei înșiși, în locul caselor parohiale. A spus că scutirea aceasta era în vechiul sistem de dări, dar nu mai este în cel nou.

Păr. Econ. *D. Georgescu* cere pentru preoți lefuri cu care să poată trăi, ca ale profesorilor. Spune că Statul trebuie să aibă grijă și de preot ca să poată trăi cum se cuvine.

P. S. *Episcop Vartolomei* cere o anume comisiune din delegați ai Consistoriului, care să susție această chestiune la toate autoritățile.

I. P. S. *Mitropolitul Primat* spune că, pentru a se putea regula chestiunea lefurilor preoților, trebuie să se știe mai întâi care sunt veniturile feluritelor biserici, că altfel nu se poate discuta despre ce și se cuvine și a lua vreo hotărâre cu autoritate. Preotul are nevoie de atâtea mijloace bănești ca să poată trăi. Dar pentru a putea și eu ce să-ți dau, trebuie să știu ce venituri ai de aiurea.

P. S. *Vartolomei* spune că nu trebuie constatate veniturile preotului și nici nu trebuie să facem socoteli asupra lor. Să se constituie un tip de leafă, după studii, fără a cerceta veniturile.

Păr. *D. Georgescu* spune că Ministerul Instrucțiunii să putința profesorilor de a lua două lefuri. Statul să

dea tuturor mijlocul de trai omenește, dându-le lefuri îndestulătoare¹⁾.

Păr. *Popescu-Moșoaia* spune: „Noi, Consistoriul superior să ne solidarizăm în tabără puternică și să cerem Ministerului ce vrea să facă cu noi și să vedem cine e mai tare. Cu mânuși și cu milogeală nu dă nimeni nimic”.

I. P. S. *Mitropolitul Primat* spune că maeștrii de dexterități au amenințat cu greva. Preoții nu pot face așa.

P. S. *Episcop Ghenadie al Buzăului* spune că preoții fac grevă pasivă, întrucât nu se mișcă la lucru și Biserica suferă. Nevoiți a-și agonisi greul vieții, ei își caută de lucru cu alte îndeletniciri și nu se mai gândesc la chemarea preoțească. Declară că bagă de seamă din experiență cum preoți nu sunt săritori la lucrul cel duhovnicesc.

D. V. *Ispir*, secretarul-general al Cultelor se întreabă dacă n'ar fi mai bine ca preotul să aibă ca leafă numai o întregire la celelalte venituri ale sale? Să se socotească ce număr de credincioși are, ce venituri poate da parohia și pe temeiul acesta să se dea apoi ca leafă ce lipsește până la tipul socotit de trebuință pentru viața unui om. Zice că așa e prevăzut în noul proiect de organizare bisericească pentru plata clerului. În actualul buget preoții sunt puși într'o mulțime de categorii. La sate, preoții fără licența în categorie vor avea leafă de bază 450 de lei. La orașe, toți vor avea 750. Viitorul buget e sporit cu 45.000.000.

Se aproba părerea părintelui D. *Georgescu* de a se înainta Onoratului Ministeriu de Culte cererea de îmbunătățire a plăților preoților, însoțită de recomandarea Consistoriului superior.

Arhimandritul Dionisie al Sinaiei citește referatul în chestiunea cererii Părintelui *Diaconescu*, de care a fost vorba în ședința I privitoare la gradația preoților mobilizați și se aprobă să se mijlocească să fie satisfăcuți, mai cu seamă că nici nu sunt mulți: 20—25.

Păr. *Ipolit Tarnavski* citește referatul în chestiunea unui manuscript pentru studiul *Liturgiceii* al profesorului *Tarangul* din Suceava. Se aprobă, dar se va cere autorului să facă oarecare modificări în text.

În ședința dela 25 Oct., ținută sub prezidenția Episcopului *Nectarie* dela Cetatea-Albă, Joi, Păr. *Moșoaia* citește raportul privitor la cererea preoților văduvi de a se mijloci din partea Consistoriului superior la Sf. Sinod ca să se admită a II căsătorie a preoților văduvi. Se aprobă să se facă aceasta mijlocire.

Tot Păr. *Moșoaia* vorbește despre abuzurile care se fac împotriva preoților, supunându-i la prestație, paza de noapte la țară și cere să se mijlocească a se înceta cu aceste abuzuri.

¹⁾ Se face multă discuție, dar chestiunea rămâne tot în întineric. Analogiile căutate cu profesorul și medicul nu justifică dreptul pe lângă salariu la înălțimea chemării, și a veniturilor episcopului.

Nu, pentru că salariul servit profesorului, pentru catedră, iar medicului pentru serviciul la care e numit, e considerat corespunzător de remunerație pentru o muncă precisă, limitată. În afară de care, dacă mai muncește, e firesc să fie plătit.—Pr. N. în *Noul Românesc*, 27 Oct. 1923.

În ședința dela 26, Vineri, s'a discutat cererea membrilor Consistoriului ca să se lungească numărul ședințelor până la 15 zile. Chestiunea e susținută de Păr. *Munteanu* dela Turnu-Severin. Sf. Sa exprimă părerile celor mai mulți membri. Se hotărăște ca să se ție ședințe atât cât vor fi lucrări de discutat.

P. S. *Vartolomei* cere o comisiune permanentă a Consistoriului, care să urmărească îndeplinirea hotărârilor Consistoriului, care altfel rămân baltă.

În urma referatelor Părintelui *Tarnavski*, se aprobă manuscriptele Părintelui Arhimandrit Scriban: *Introducerea în Noul Testament și Comentariul evangheliilor* vol. I.

În urma referatului Părintelui *Arhim. Scriban*, se aprobă manuscriptul Părintelui Econ. D. *Georgescu* *Istoria bisericească* pentru cl. VI a liceelor.

În urma referatului aceluiaș, în chestiunea înlocuirii preoților cu învățătorii în Basarabia la predarea religiunii în școlile primare, chestiune ridicată în ședința I de I. P. S. *Garie*, se hotărăște a se mijloci cu tărie la Ministerul Instrucțiunii pentru a se reveni asupra acestei măsuri.

Păr. *Popescu-Moșoaia* citește referatul său cu privire la veniturile parohiale. Se aprobă trimiterea concluziunilor la Ministerul de Finanțe pentru ca veniturile parohiale să fie scutite de impozite.

În chestiunea Preotului *M. Manole*, de care s'a pomenit în ședința I, se aprobă părerea Părintelui *Mălăescu* din Tg.-Jiu, ca să se trimeată Ch.riarhului respectiv, pentru a hotărî după lege în ființă.

P. S. *Vartolomei* dezvoltă propunerea în ședința de la 22 Oct. și se aprobă :

1. Venitul averilor proprii ale bisericilor să fie scos din venitul Statului și rămas ca venit direct al bisericii și care să fie hotărât a se întrebuința numai pentru clădirea de case parohiale.

2. Unde aceste venituri nu sunt de ajuns, să puie preoții cât e de trebuință, iar Ministerul Cultelor treptat să le întoarcă sumele cheltuite.

3. Unde se cere parohie nouă, să se puie condițiune celor ce cer înființarea ei de a zidi casă parohială.

Par. *Moșoaia* citește referatul în chestiunea scutirii de dări a caselor preoților care le slujesc lor drept case parohiale. Se aprobă să se ceară scutire.

I. P. S. *Mitropolit Frimat* cere să se hotărăscă pentru epitropiile bisericesti ca ele să dea casă nu numai parohilor, ci și preoților ajutători.

Păr. *D. Georgescu* citește referatul în chestiunea Bisericii și se face lungă discuțiune despre tot șirul lucrărilor urmate în această chestiune. D. Ministru C. Banu spune că se va ține seamă de toate arătările făcute de organele bisericesti în această chestiune, când legea va fi votată.

Cu aceasta s'au încheiat lucrările Consistoriului din sesiunea de toamnă a acestui an, după care d. Ministru Banu a citit mesagiul de închidere.

EXTERNĂ

CONFERENȚA CREȘTINĂ MONDIALĂ

Se apropie, și în țara noastră nu se pregătește nimic.

În Mai 1925, va fi în America marea Adunare mondială în care se va trata unirea Bisericilor. Am mai scris noi de aceasta. Există un comitet permanent care lucrează fără încetare în această chestiune și ne trimete tot felul de înștiințări despre mersul lucrărilor și vedem trecute numele multor țări care trimet răspunsuri și se află în colaborare, dar pe România nu o vedem trecută între ele. Și România este azi o țară ortodoxă cu puteri mai multe ca Grecia și Serbia și asupra ei apasă mai mult datoria de a fi acolo unde se află și ortodocșii tratând; dar nu se află nimeni dela noi.

Avem înaintea noastră acum, trimeasă de curând din America, broșura *Subjects Committee Papers circulated in preparation for the World Conference on Faith and Order (Acte ale Comitetului însărcinat cu tratarea subiectelor, răspândite ca material de pregătire pentru Conferența Mondială, privitoare la credință și cărmuirea vieții)*. Într'însa ni sunt înșirate țările de unde s'au trimes comunicări la centrul din America, în vederea mării întruniri din 1925. România nu e între ele. Găsim citate confesiunile care au răspuns la chemare. Între ele este și cea ortodoxă, dar iarăși, nu ortodoxia din România, ci cea din Constantinopol și din Grecia. Este clipa însă când trebuie să ne arătăm cu mai mult interes și însuflețire pentru lucrările credinței.

Broșura numită este un raport despre starea lucrurilor și treapta de pregătire a chestiunilor până în Septembrie 1923. El este iscălit de șase persoane, între care și de profesorul dela facultatea de teologie ortodoxă din Atena *Hamilcar S. Alivisatos*. Iată acum cuprinsul adresei din fruntea raportului, din care vom înțelege cum stau multe din lucrurile acestei mișcări:

Comitetul însărcinat a se ocupa de subiectele de tratat își exprimă mulțămirea sa către toți aceia care au răspuns la întâia serie de chestiuni, anume acele care se ocupă de credința Bisericii unite¹⁾. Răspunsurile pe care Comitetul le-a primit au fost pline de interes și i-au procurat vederi caracteristice din multe părți ale lumii și dela foarte deosebite Biserici și direcțiuni de gândire. Comitetul a fost mult încurajat prin aceste răspunsuri, ca să meargă înainte în lucrarea lui. Chiar și numai la această întâie încercare, materialul sosit ne procură ceiace este mai folositor, o mărturisire limpede despre unitatea reală care zace la temelie tuturor deosebirilor de gândire și exprimare, și această unitate cu atât mai mult iese la iveală, cu cât persoane de vederi deosebite eu discutat împreună despre ea.

¹⁾ Nu e vorba de Biserica Unită catolică, ci de întreaga Biserică ajunși una. — Nota A. S.

Acest Comitet, revăzând răspunsurile la întâia serie de chestiuni, s'a înărit în părerea că metoda cea mai bună pentru a pregăti Conferența Mondială este prin grupe locale, care să cerceteze serii de chestiuni.

Comitetul este foarte doritor ca să se zămislească tot mai multe grupe, cuprinzând membri din felurite Biserici care trăesc la mică depărtare una de alta și pentru aceasta au chipul de a se întâlni din timp în timp, fără mare greutate. Comitetul accentuează înaintea acestor grupe însemnătatea procedării de a ținea mai multe întruniri pentru fiecare serie de chestiuni și de a orându-i întrunirile așa ca membrii să poată avea chipul de a studia și cugeta între ședințe. Răspunsurile grupei din Oxford (vezi pag. 16—28) sunt publicate aici ca un exemplu despre rezultatul care se poate căpăta prin această metodă. Cu toate acestea, pentru căpătarea unui bun rezultat, nu e de trebuință ca în toate cazurile să se dea răspunsuri deosebite de către membrii feluritelor Biserici care sunt reprezentate în grup.

Comitetul, de asemenea, își trimete raportul său preliminar, care a fost întocmit pe temeiul celei întâi serii de chestiuni și a răspunsurilor pe care le-a primit la ele. Împreună cu aceste răspunsuri, el a avut în vedere și alte tratări ale aceluiaș subiect, care au apărut în anii din urmă. Nădăjduim că acest raport va fi de interes pentru toți cei care iau parte la cercetarea acestor chestiuni și pentru toți prietenii acestei mișcări. În deosebi nădăjduim că arătările cu care acest raport se încheie vor putea călăuzi grupele care se ocupă cu altă serie de chestiuni și le vor putea îndruma să înțeleagă care este scopul și forma răspunsurilor celor mai potrivite pentru acest Comitet.

Comitetul însărcinat cu aceste chestiuni cere dela toți cei ce se interesează de această mișcare în lumea întreagă de a se uni în rugăciune serioasă pentru pregătirile care se fac acum spre bunul mers al Conferenței Mondiale pentru credință și cărmuirea vieții, pentruca numărul acelor care se ocupă cu grijă de seriile de chestiuni scoase la iveală să crească tot mai mult și pentru ca niciun centru în stare a alcătui un grup să nu fie fără grupul său. Dacă vom ca Comitetul să aibă izbândă în pregătirea expunerilor care să poată ajuta cu adevărat deliberările Conferenței Mondiale, e de trebuință ca el să aibă în mână părerile grupelor tipice de bărbați și femei din toată lumea. De asemenea, dacă vom ca Conferența Mondială să poată izbândi de a înfățișa creștinătatea întreagă și a ajunge la rostiri de păreri care să însemne un răspuns de pricepută alipire din partea lumii întregi, e de trebuință să întâlnim o mare revărsare de interes în lumea întreagă pentru chestiunile care sunt înfățișate din timp în timp. De aceea nădăjduim că, afară de grupele din centrele principale din toate țările care iau asupra lor să întreprindă lucrarea de a pregăti răspunsurile avute în vedere pentru fiecare serie de chestiuni, se va găsi și un mare număr de grupe mai mici din centre mai mici care, deși nu atât de reprezentative, vor fi în stare să-și dea contribuțiunea lor la această mișcare, trimetându-și comunicările la grupele din centrele mai mari. Întocmirile acestea să se facă pe localități în fiecare țară și dacă ele ajung să ființeze astfel, vor ajuta nemăsurat atât la cunoașterea miș-

cării, cum și la caracterul reprezentativ al Conferenței Mondiale.

EDWIN JAMES BOMBAY,
Episcop de Bombay (Biserica Anglicană din India)

W. B. SELBIE,
Directorul lui Mansfield College din Oxford (Biserica congregaționalistă)

HAMILCAR S. ALIVISATOS,
Profesor de dreptul canonic în Atena (Biserica Ortodoxă Răsăriteană).

A. MARTIN,
Directorul lui New College din Edinburgh (Biserica Unită Liberă din Scoția)

A. LANG,
Profesor de teologie și predicat în catedralei în Halle (Liga reformată).

H. N. BA E,
Secretar de onoare, canonic în catedrala din Carlsburg (Biserica Anglicană).

Aceasta e numai introducerea spre lucrările lor, care alcătuiesc corpul broșurii. De aceea, pentruca cititorii nu-și pot face o cugetare limpede despre felul lucrărilor, numai cu cât se spune aici ca privire generală, vom traduce și o parte din începutul broșurii, pentruca fiecare să-și dea seama mai deplin de ce este vorba.

Hotărârile Comitetului însărcinat cu tratarea subiectelor, privitoare la lucrările și metoda Conferenței Mondiale

1. S'a hotărât ca următoarele cinci subiecte să fie materiile principale ale Conferenței: 1. Credința; 2. Biserica; 3. Preoția; 4. Tainele; 5. Idealul moral creștin.

2. S'a hotărât ca șirul în care aceste chestiuni au să fie discutate să fie stabilit mai târziu.

3. Metoda. S'a hotărât să se puie în circulație o serie de chestiuni despre fiecare din aceste subiecte; apoi Comitetul, pe temeiul răspunsurilor primite (sau a oricărui alt material de însemnătate), să încerce a întocmi o formulare, care, de va fi cu putință, să fie primită în Conferența Mondială. Comitetul să pregătească, de asemenea, dacă se va găsi cu cale, documente prin care să se lumineze subiectele de care va fi să se discute în Conferență și să fie trimise membrilor Conferenței de mai înainte.

4. Metoda discuției în Conferența mondială.— Arătarea precisă a temei trebuie să fie baza de discuțiune a fiecărui subiect. Subiectul trebuie mai întâi discutat în general. Când discuțiunea generală e închisă, trebuie să se alcătuiască o moțiune ca tema să fie cercetată paragraf cu paragraf. Dacă însă moțiunea nu e primită, atunci ori trebuie materia întocmită altfel, ori subiectul trebuie înlăturat. Dacă moțiunea e primită, atunci materia trebuie discutată paragraf cu paragraf și trebuie făcute îndreptări.

Arătarea părerilor în ființă a feluritelor Biserici nu trebuie cerută ca o parte a programei Conferenței, dar fără îndoială că delegații vor vorbi din punctul de vedere al Bisericii pe care o reprezintă.

5. Nicio hotărâre primită de Conferența Mondială nu va putea avea autoritate decât numai pe temeiul valorii lăuntrice a ei. Rămâne pentru fiecare Biserică să hotărască dacă se aprobă sau primește oficial o astfel de hotărâre.

Raportul preliminar al Comitetului însărcinat cu tratarea subiectelor, primit în întrunirea lui dela 10—13 Septembrie 1924, privitor la întâia serie de chestiuni care au în vedere credința Bisericii unite ¹⁾

În răspunsurile pe care le-am primit și în alt material asemănător, privind același subiect, următoarele puncte ies la iveală cu limpezime:

1. Este părerea tuturor că trebuie să se recunoască în Biserica unită o unitate de credință și apoi că cele două subiecțe în care această unitate de credință e de cea mai mare trebuință sunt Intruparea Fiului lui Dumnezeu și Sfânta Treime.

2. Toți sunt de părere că această unitate de credință trebuie să se exprime fie în forma unui crez, fie în a unei declarațiuni a credinței, pentruca Bisericele și persoanele care s'au unit să se poată închina împreună în încredere unul către altul.

3. Părerea reprezentanților Bisericeilor care totdeauna au întrebuințat crezuri firește că accentuiază acele crezuri care au fost întrebuințate cel mai mult și în mai multe locuri, anume Crezul Apostolilor și cel Niceno-Constantinopolitan, numit în deobște după aceia și Crezul Niceian. Trebuie avut în vedere că amândouă aceste crezuri cuprind mult material peste cele două subiecte pomenite în paragraful 1.

4. Unii dintre corespondenții noștri au cerut un crez nou, dar niciunul din câte au fost plănuite nu se arată că s'ar putea bucura de primire obștească pentru vreunul din bine cunoscutele scopuri spre slujirea cărora sunt întocmite crezurile.

5. Mai este și o minoritate care socotește că niciun crez nu e de dorit sau de trebuință.

La aceste premise, Comitetul nostru își adaugă observările următoare:

6. Fără îndoială, este cu putință ca să se întocmească un crez de unire, în care să se arate credința comună în care se vor uni Bisericele acum împărțite.

7. Noi înfățișăm o schiță care țintește la două obiecte: 1. să limpezească unele părți ale subiectelor în cercetare, cu privire la greutățile care răsar din răspunsurile date și 2. să arate calea de înțelegere pe care o cuprind răspunsurile și alte materii însemnate pe care le avem înaintea noastră. Această schiță e trimeasă, de asemenea, la Comitetul de continuare a lucrărilor (Continuation Committee), ca să fie întrebuințat la pregătirea documentelor pentru Conferență. Noi alăturăm, de asemenea, și un extras dintr'un proiect (vezi p. 14) întocmit la 1916 de un subcomitet al Comisiunilor engleze a mișcării pentru Credință și Viață, proiect în care se vede o largă și însemnată potrivire în materie doctrinală și este turnat într'o formă deosebită.

8. De oarece s'a iscat multă confuziune din faptul că nu s'a făcut deosebire între felurile scopuri pentru care crezurile sunt întrebuințate, s'a pus multă grijă ca să se facă deosebirile acestea în proiect. De aici nu

urmează că la Conferența Mondială se va socoti de trebuință să se ia pozițiune către toate întrebuințările crezurilor pomenite în forma de față a proiectelor.

De aici la vale, urmează în broșură paragraful intitulat: *Proiect întemeiat pe răspunsurile la întâia serie de chestiuni ale Conferenței Mondiale, având a fi supus atât grupelor parțiale pentru informațiune și cercetare, cât și Comitetului Continuator, ca un document cu putință de întrebuințat la Conferență.* Dar pe acesta îl vom da în nr. viitor.

Suferințele Bisericii rusești. — Englezul *Richard Eaton*, căzut pe mâna închisorilor rusești, a putut fi martor la toate prigonirile pe care cărmuirea nelegiuită a Rusiei de azi le dezlănțuiește împotriva Bisericii Ortodoxe. Scăpat din închisoare, el își publică acum cele văzute și, din condeiul său, aflăm încă odată cele știute de aiurea, despre toate sălbătăciile săvârșite împotriva Bisericii Ortodoxe.

Richard Eaton ne aduce confirmarea unui fapt pe care noi îl știam dela preotul din Biserica anglicană *J. A. Douglas*, fost prin București în a doua jumătate a lunii Septembrie a. c., anume că numai intervenirea puternică a Angliei a scos pe Patriarhul *Tihon* din închisoare. Tot așa ne spune acum și *Eaton*.

Dela un episcop care se afla în aceeași închisoare, *Eaton* spune care a fost cea întâi procedare a bolșevicilor împotriva credinței ortodoxe. Ei, văzând că n'au ce face Bisericii naționale a Rusiei, și-au îndreptat ochii spre alte forme de creștinism, crezând să le poată potrivi după trebuințele lor și să se slujească de ele împotriva Bisericii Ortodoxe. De aceia s'au gândit la catolicism, la baptism, la metodism și au încercat câte ceva cu fiecare. N'au izbândit însă cu nimic, și atunci s'au gândit să întrebuințeze puterea. De aici toate prigonirile care s'au deslănțuit fără cruțare asupra Bisericii Ortodoxe. Cruzimile din vremurile vechi, săvârșite asupra creștinilor de către împărații romani, au ajuns să înflorească din nou sub cărmuirea bolșevică.

Învățământul religios nu se poate preda decât școlarilor mai mari de 18 ani. Funcționarii Statului n'au voie să se ducă la biserică. *Eaton* pomeneste de un slujbaș de treaptă înaltă, care stătea cu el în închisoare, fiindcă se ducea la biserică. Preoții n'au voie să dea Sf. Împărtășanie nici preoților care-și dau sufletul în închisori. La Moscova, un sfert din biserică sunt închise. Părinții unui copil, despre care s'ar afla că ia lecțiuni de religiune, sunt osândiți la 5 ani de surghiun. S'a plâsmuit o uniune a tineretului comunist, care e ațâțată să-și bată joc de credința creștinească. Intocmește schimonosituri a practicelor religioase, cu prilejul marilor sărbători, și le poartă pe stradă ca să-și bată joc de credință. Așa au făcut la un Crăciun, iar când au încercat la Paștele următor, poporul s'a mișcat de mâne și n'au mai îndrăznit.

Eaton spune că 400 de preoți au fost surghiuniți la Arhanghel și că acolo au murit de foame și frig.

¹⁾ Se înțelege Biserica ajunsă a se uni, nu cea unită cu Roma.

Eaton povestește că și în închisoarea unde era, a văzut mulți preoți bătrâni, bolnavi, în mare suferință, dormind pe jos și răbdând de foame. N'aveau voie să facă rugăciuni și erau duși la spital numai când trăgeau să moară, dar și atunci în ghionturi și batjocuri.

Cu toate acestea tăria sufletească a preoților era uimitoare. Cu toată opreliștea, ei nu încetau a se închina, deși știau că au să fie aspru pedepsiți.

O încercare pusă la cale de bolșevici împotriva Bisericii rusești a fost de a stârni o ruptură în sânul ei. De acela au căutat unelte ticăloase, ca să facă altă Biserică Ortodoxă, deosebită de a Patriarhului Tihon. Așa a fost Biserica vie, Biserica apostolică, Biserica înviată și altele. Unii preoți s'au înșelat și au crezut că în acestea e vorba tot de Biserica ortodoxă. Dar apoi s'a făcut lumină și nici aceste încercări n'au prins. Creștinii și-au dat seama de înșelăciune și au rămas statornici tot pe lângă Biserica reprezentată de Patriarhul Tihon. Noi știm că și episcopul care a sfințit biserica rusească din București, Vladimir, a trecut la Biserica vie a Mitropolitului Antonin care lucra împotriva Patriarhului Tihon.

S'a făcut mult rău prin aceasta. În unele sate și orașe s'a întâmplat să fie și biserică ortodoxă și biserică vie. Nimic însă n'a isbândit, și Biserica Ortodoxă a rămas tare și luptând cu păgânii.

Tot a ei va fi biruința, dar nici noi nu trebuie să stăm reci față de ea. Căci va veni o vreme când va fi slobodă și atunci ne va spune: Nici voi nu ne-ați ajutat. Nu ne-ați fost frați buni....

Să fugim de această perspectivă.

Ce să facem?

Inseși protestele în fața Europei ajută.

Poftele papale asupra Răsăritului trezite din nou

În *Church Times* din Londra (16 Noembrie c.) citim:

Roma pare a se ocupa de Bisericile Răsăritului mai mult cu o atențiune nervoasă. Politeța cu care un cardinal a fost primit într'o călătorie prin Balcani după război a fost greșit socotită drept mai mult decât atât, și urmările ei n'au fost acele pe care oamenii cu sânge fierbinte le-au putut nădăjdui.

Papa a luat acum prilejul împlinirii a 300 de ani dela mucenicia Sfântului Iosafat, pentru a îndrepta o nouă pofte ortodocșilor răsăriteni de a se supune stăpânirii lui, cu subînțelesul că în stăpânirea lui trebuie să intre întreaga turmă creștinească.

Sanctitatea sa îi învață că mai cu seamă trei puncte sunt care strâng împreună Bisericile răsăriteană și apuseană, și anume: euharistia; închinarea către Sf. Fecioara și alergarea la mijlocirea sfinților. Aceste puncte deosebesc pe creștinii răsăriteni și apuseni de «eretici».

Poate că Biserica Răsăritului n'are nevoie să i se spuie aceasta. Ea își are propriii ei teologi, care nu de mult au cercetat și chestiunea validității hirotoniilor anglicane, și ei poate că și știu cele ce sunt așternute în enciclica papală.

Dar firește că a trebuit să se ia prilejul înfățișat de împlinirea a 300 de ani dela moartea unuia din sfinții zămisliți de Bisericile uniate, cel dintâi care să fie canonizat formal în Roma. El a fost dintre uniați ruteni, bărbat cu o viață frumoasă «aspră cu sine însuși, blând cu alții» a cărui scurtă slujire ca arhiepiscop în Poloțk a fost încheiată prin ucidere.

Suferințele Bisericii din Constantinopol

De câteva luni de zile se țin lanț veștile foarte întristătoare care ne sosesc despre goana pornită împotriva Bisericii din Constantinopol. Din pricina neînțelegerilor dintre Aliați, Turcii au ajuns la norocul la care nu se mai gândeau: de a căpăta Constantinopolul îndărăt. Odată cu stăpânirea din nou aci, inima lor plină de ură împotriva creștinilor a început acum a se revărsa mai sălbatec, umilați de trufia că iar sunt stăpâni unde nu mai credeau.

Încă de anul trecut, cu prilejul Conferenței dela Lausanne, ei și-au arătat gândul vrăjmaș, cerând ca Patriarhia ecumenică să plece din Constantinopol. Și Primatul nostru a făcut un nobil protest, de care am pomenit la vreme. E adevărat că, față de împotrivirea Puterilor, Turcii n'au putut izbândi. Dar oricine se putea gândi: Oare ce trai va mai duce nefericitul care va mai fi Patriarh al Constantinopolului cu asemenea stăpâni politici?., D. N. Iorga scrie despre starea aceasta, într'un art. cu titlul Turcii la Constantinopol (*Neamul Românesc* 3 Noemb. 1923):

„Toate brutalitățile și toate ș'canele vor fi întrebuițate pentru aceasta (pentruca Constantinopolul să ajungă numai Sambul turcesc) până la crearea unor condiții de viață în care Turcii singuri se pot găsi bine, dela izgonirea Patriarhiei grecești până la vărsarea în mare a ultimului pahar de vin. Odată ce Turcii n'au nevoie de Patriarh și voie de vin, de ce s'ar mai păstra unul și altul!

«E începutul. Și altele vor veni, fiți siguri...»

Și acele «altele» au venit. Dar au venit mult mai grabnic și chiar înainte de articolul d-lui Iorga. Căci toată luna Octombrie noi am fost neliniștiți cu știrile foarte dureroase care veneau dela Constantinopol, arătându-se isprăvile unui preot grec asiatic netrebnic *Papa Eftimie* din Angora, care slujea de unealtă Turcilor și a venit să batjocorească și să amenințe Patriarhia. Patriarhul Meletie, acel care a prezidat Conferența interortodoxă de astăvară, plecase mai de mult, nici o lună de zile după Conferență. Altfel, ar fi fost amar de el. Odată ce aliații se retrăgeau dela Constantinopol, se știa ce soartă îl așteaptă și de aceia a plecat la Muntele Atos, sub ocrotirea Englezilor, la începutul lui Iulie a. c., când Conferența dela Constantinopol se închisese la 8 Iunie a. c. A plecat în concediu pe trei luni, dar concediul a trebuit să ajungă definitiv, căci la Constantinopol nu se mai putea întoarce.

Ce era în stare să-i facă Turcii, s'a putut vedea

anul acesta, în ziua de 1 Iunie, prin scene la care scriitorul acestor rânduri a fost mărtor. Eram în plină sedință a Conferenței interortodoxe, când am auzit urletele celor care veneau să asalteze Palatul Patriarhiei, apătați și ajutați de Turci. După ameaza acele zile a fost un iad. Patriarhul Meletie a fost maltratată și n'a scăpat decât numai când s'au ivit jandarmii franceji. Mitropolitul Iacov de Durazzo a fost lovit și i s'au furat din buzunat și 30 lire turcești.

Acesta era începutul și era semn că, odată ce se retrag Aliații, Patriarhia n'o mai poate duce în liniște. Și în adevăr, Patriarhul Meletie a putut pleca cât mai e vreme, adică până ce Aliații încă se găseau acolo, iar apoi curând au început prigonirile asupra celor rămași.

Noi eram adunați în București la 25 Octombrie, pentru înjghebarea secțiunii românești a *Ligii pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică*. Atunci tocmai erau proaspete știrile cu netrebnițiile săvârșite la Constantinopol asupra Bisericii Ortodoxe. La banchetul care a urmat la Capșa, I. P. S. Mitropolitul Primat a ridicat cuvânt pentru apărarea Patriarhiei Ecumenice și toți cei cari erau de față, deși nu toți ortodocși, s'au unit în gândul să miște străinătatea pentru apărarea Patriarhiei. Dr. Ramsay din Biserica presbiteriană engleză a spus că, deși nu face parte din Biserica oficială a Angliei, totuși se vor alipi cu toții pe lângă capul Bisericii engleze Arhiepiscopul de Canterbury și Primatul Bisericii anglicane, ca să protesteze împotriva celor ce se întâmplă la Constantinopol. Totuși și după aceea au plouat știrile cu alte fapte și încă săvârșite împotriva Patriarhiei, iar din ziarele englezești știm că Turcii au confiscat și Tipografia Patriarhală în care ea își tipărea revista bisericească *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* și au suspendat și tipărirea acestei reviste.

Pe la 20 Sept. a. c., venise în București preotul englez J. A. Douglas, om foarte învățat și mare prieten al Bisericii Ortodoxe. E acel care cel mai mult lucrează pentru unirea Anglicanilor cu Ortodoxii și care scoate în Londra revistă prietenoasă Ortodoxiei *The Christian East* (Răsăritul Creștin). El venea cu o misiune către Patriarhul Meletie, a fost și la Constantinopol și s'a oprit și în România. În mai multe întrevederi pe care le-am avut, a spus că părerea lor în Londra este ca Patriarhia să se mute la Salonic, fiindcă la Constantinopol nu se mai poate cu Turcii. Eh! zicea, n'o să fie pe totdeauna. Lumea nu stă pe loc, au să mai fie schimbări și iar va veni la Constantinopol.

După ce a plecat din București, neîncetat am avut știri dela el, despre întrevederea avută cu Patriarhul Meletie la Sf. Munte, căruia și eu îi trimisesem o scrisoare prin acest preot englez. Preotul englez din București neîncetat însă aducea știri despre ce se întâmplă în Constantinopol.

Dar cercurile Patriarhiei nu s'au învoit cu strămutarea ei la Salonic. În aceste împrejurări, de oarece

Patriarhul Meletie nu se mai putea întoarce la Constantinopol, a trebuit să demisioneze. Pentru noi, ortodocșii, este de interes să vedem acum cum acest însemnat bărbat al Bisericii noastre era socotit în Anglia și ce părere înaltă avea despre Înalt Prea Sfinția Sa Biserica anglicană. O parte se vede din însuși discursul Primatului Angliei, tipărit de noi chiar în acest număr, ceva mai înainte, iar alte aprecieri, cum și judecarea celor din urmă evenimente privitoare la Patriarhie, se văd în articolul de mai la vale, pe care socotim de trebuință să-l traducem pentru cititorii noștri, din revista săptămânală bisericească engleză *The Church Times* (2 Noembrie 1923):

Patriarhatul Ecumenic.

Simpatiile Bisericii engleze vor fi cu Prea Fericirea Sa Meletie IV, care este atât de bine cunoscut și atât de bine onorat în Anglia. Prea Fericirea Sa a servit Biserica Ortodoxă cu cea mai mare credință și a făcut față cu liniște planurilor care urmăreau să-lucidă. El îndeplinește acum un pas mai departe pe calea jertfei pentru binele Bisericii. După ce s'a consultat cu Mitropolitul Hrisostom al Atenei, care s'a dus la Salonic ca să trateze cu el, Patriarhul Ecumenic a hotărât să-și puie demisiunea în mâinile Sfântului Sinod din Constantinopol. A făcut aceasta, pentruca guvernul din Angora să nu mai aibă pricină de a îmboldi pe turcofilul Papa Eftimie să siluiască Patriarhia și ca să poată fi rânduit drept candidat la Patriarhie numele unui Mitropolit grec, care să nu fi fost compromis prin opozițiune împotriva Turcilor, iar pe de altă parte să poată fi primit și de toți ortodocșii. În cazul când candidatul ar fi fost primit de Turci, alegerea lui dela micul Sinod din Constantinopol ar fi fost regulată prin confirmarea lui de către un Sinod de episcopi din jurisdicțiunea din afară de Turcia, acest Sinod mai mare fiind ținut la Salonic.

Avem cele mai bune temeiuri de a crede că, de va fi trebuință, puternici pași diplomatici vor fi făcuți din partea guvernului Iugoslavei și României, pentru a face pe Turci să primească această dezlegare a chestiunii patriarhale. Mai mult, aceasta e o soluțiune pe care ne putem aștepta s'o vedem sprijinită de către opozițiunea tot mai mare împotriva lui Mustafa-Kemal în parlamentul din Angora și printre Turcii din Constantinopol. Dacă această propunere ar fi respinsă, se vor lua măsuri pentru a înlătura primejdia, dar în niciun caz nu se va îngădui ca Patriarhia să ajungă un așezământ turcesc.

Meletie IV va fi pomenit după aceasta ca un bărbat eminent printre prelații capabili și curajoși cari au apărat Biserica de pe primejdiosul tron al Patriarhatului Ecumenic. El e acum în vârstă de numai 54 de ani. Născut într'un sat de lângă Bosfor și fiul unui păstor, a fost mai întâi în școala Patriarhală din Fanar, apoi la Colegiul Teologic din Halki și în

Rusia. În 1897, a intrat în Frăția Sfântului Mormânt la Ierusalim, ajungând îndată după aceea secretar al Sinodului din Ierusalim și luând o parte însemnată la frumoasa Istorie a Patriarhatului între 1905 și 1909. Curând după aceea a fost sfințit episcop pentru scaunul Kit'ion din Cipru. În 1917, a fost ales Mitropolit al Atenei, urmând nepriceputului Teoclit, care a fost depus. Dar căderea lui Venizelos de la putere a tras după sine și retragerea lui în America. În 1922 a fost ales pentru Tronul Ecumenic al Constantinopolului, cea mai înaltă demnitate în întreaga Biserică Ortodoxă. Scurta durată a acestei mari slujiri, pe care el acum o depune, a fost vrednică de însemnat în mai multe privințe. Slujitorii Bisericii engleze își vor aminti totdeauna că, sub prezidența sa, Biserica Ortodoxă a făcut cel întâi pas pentru recunoașterea hirotoniilor anglicane—o mare înaintare pe cărarea către unire.

Aflăm că gândul Prea Fericirii Sale este să continue a trăi la Milopotamos, una din cele mai mici mănăstiri de la Muntele Atos. Cu toate aceasta nu e de așteptat ca un prelat atât de liberal, de viguros și de popular să rămâie multă vreme în retragere. Sunt precedente că și alți Patriarhi s'au suit iar pe tron, după ce odată și-au dat demisiunea. Ioachim III, cel mai mare dintre toți Patriarhii din vremea nouă, și-a dat demisiunea de două ori, și după un răstimp de 11 ani, a fost ales pentru a treia oară în 1902, ca să păstorească alți 11 ani, până la moartea sa. Nădăjduim ca marile daruri ale lui Meletie IV își vor găsi chipul de a se desfășura în lucru, în vreo pozițiune înaltă în Biserica pe care el a slujit-o cu atâta înțelepciune și curaj.

Un geolog creștin

Acesta e d. *Pierre Termier*, membru al Academiei de Științe din Paris, profesor de geologie generală la Școala de Mine, inspector general al minelor, directorul hărții geologice a Franței. Acesta e un bărbat cu convingeri creștinești, care a publicat de curând o carte cu titlul „Intru slava pământului“ (*A la gloire de la terre*), în care el dă frâu slobod cugetărilor sale prin care te simți plutind spre Dumnezeu.

Scriind despre puterea geologiei de a te mișca spre marginile existenței pământului, după cum astronomia te plimbă prin văzduhuri neumblate, el scrie:

Dar geologia merge mai departe. Ea ne arată că în lume din afară, care ne înconjură, nimic nu este veșnic!... Ea ne plămăiește un suflet în stare a înțelege că toate trec în Univers și că el însuși e supus timpului.

Deci e vădit că din toate științele care au ca obiect cunoașterea Universului, geologia e cea care ne duce cel mai departe și care călăuzește cel mai mult înainte spre plaiurile metafizice.

Deosebit de scrierea aceasta, într'un art. publicat la 10 Dec. 1921 în *Revue des Jeunes*, el scria sub titlul „Mărturisirea științelor“ (*Témoignages des Sciences*):

În ce mă privește pe mine, îmi este cu neputință să privesc istoria Pământului ceva mai de sus, istorie pe care o desfășură înaintea mea geologia, fără a găsi cugetarea de Dumnezeu cu totul firească și aproape necesară, un Dumnezeu care nu este numai Creator, ci și o Providență care cărmuiește lumea.

Arhim. SCRIBAN.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Am discutat în nr. trecut art. d-lui Ștefan Ioan despre *Reforma Seminarilor*. Spuneam că seminariștii fugari nu cred nici ei în pretextele pe care le aduc ca să fugă de preoție. Deci continuăm: Mint și ei ca să găsească un pretext să fugă de preoție și să poată trece la alte cariere. E adevărat că putem găsi slăbiri în credință, dar, aceasta e altceva decât ateismul. În Dumnezeu cred ei toți, dar poate nu cred în unele puncte de amănunt ale învățurii.

În această ordine de idei, d. St. Ioan strigă cu uimire:

Ca un copil de la țară... să intre în Seminar cu credință în Dumnezeu, iar acolo, în școală, cu toate studiile făcute, cu o educațiune în special diriguată în vederea carierei bisericesti, cu spiritualul și celălalt personal evlavios al seminarului și cu director, să ajungă complet ateu după opt ani, complet lipsit de credință, iată un lucru ce nu se explică și care nu poate duce decât la imediata desființare a unor asemenea școli, dacă ele, în loc să întărească dreapta credință, o distrug în sufletul elevilor.

Am spus-o mai sus și trebuie s'o spunem și aici: cazul acesta, care umple pe d. St. Ioan de atâta indignare, nu se petrece. Se poate petrece însă alt fapt, care în practică e tot atât de întristător: Școlarii nu ies destul de încălziți pentru credința creștinească. Ei n'au pierdut credința în Dumnezeu și nu știm de unde d. St. Ioan scoate această grea învinuire. Dar nu găsim în unele cazuri, poate și în multe, interesul pentru lucrurile credinței, pentru fiecare punct al ei. Mult mai rar însă găsim îndoieli în privința unor laturi ale credinței.

Aceasta este în adevăr întristător, dar duce la altă încheiere decât la cea a desființării, pe care o scoate d. St. Ioan: la îndreptarea seminarilor. Căci de unde vine aceasta? Din felul lucrului care se făcea în seminarii.

De ce se face asemenea lucru și nu mai bun?... Din cauze care împiedică buna pătrundere a credinței în suflete.

D. St. Ioan pomenește de directorul, spiritualii și

pedagogii evlavioși ai seminariilor. Da, aceștia sunt elemente cu care se poate lucra pentru stârnirea credinței în suflete și ei au chemarea cea mai de seamă în privința aceasta. Dar dacă ei înșiși nu sunt căutați după valoarea lor personală, după căldura credinței lor, după focul lor pentru preoție, ca să fie puși la lucrul din seminarii, atunci de unde să scoți credință? Și în acest caz, sunt seminariile de vină că n'o pot scoate? Ferească Dumnezeu! vina este a celor care pun în seminarii elemente incapabile de a stârni în sufletele tinere viforul credinței. În această privință, vorbiți cu foștii școlari, care sunt slobozi a grăi, și vă vor spune ei multe.

Apoi dacă discutăm în felul acesta, d. St. Ioan își poate aplica unde trebuie influența sa, pentru că astfel de rele să nu se mai petreacă. Numirile directorilor de seminar se fac în mare măsură prin influențele politice. Fără îndoială că aceste influențe nu întrebă de credință, cum întrebă d. St. Ioan la ziar. Dar dacă se face așa, nici nu mai poți cere seminariilor roadele pe care le cere d. St. Ioan. De unde nu pui, nu poți culege. Politică ai pus, tărâțe ai să culegi. Că doar credința nu poate izvorî din ticluicelii politice. Credința e lucru de suflet. Pătrunderea ei în sufletele tinere se face pe calea străbaterii nevăzute de la vatra vie a ta la vatra care și ea se poate aprinde, a școlariilor. Credința e foc și viață. Focul se aprinde numai dela foc și viață nu se naște decât numai din germene viu, după principiul lui Pasteur. Dacă la punerea unui director de seminar și a celorlalte organe de ajutor ale lui oamenii nu sunt căutați după aceste podoabe sufletești, cum poți cere să ai altfel de roade în seminar! Cu cea mai mare bunăvoință a tuturor celorlalți ostentori din școală, cum sunt profesorii, nu se poate.

Apoi uite, domnule Ștefan Ioan, aici e de adus îndreptarea, că dacă, după vorba lui Hristos, nimenea nu poate culege struguri din spini și zmochine din ciulini, nici aici nu poți să scoți credință din suflete pustii pe care le-ai pus să scoată suflete vii.

Directorul trebuie să fie un om de înalt prestigiu intelectual, un om cu interes pentru lucrurile credinței, dovedit printr'o activitate socială, un om în care aprecierea obștească a Bisericii și a poporului recunoaște o capacitate. Un asemenea om se impune școlariilor în chip spontan, ei cred într'însul și au mulțămirea că credința pe care și ei au s'o slujească, e atât de bine reprezentată. Dați-mi mie câteva mari personalități într'un așezământ, oameni de mare distincțiune, și veți vedea cum tineretul se îngrămădește acolo. Școlarul are plăcerea de a spune: Eu sunt ucenicul cutăruia. El se mândrește cu omul superior pe care l-a avut drept cârmuitor sufletesc. Credința înfățișată prin astfel de oameni distinși, varsă asupra școlariilor bucuria de a sluji într'un așezământ în care ei se află într'o atât de înaltă tovărășie. Fără acest postulat, nu poți cere să ai în școale mare însuflețire pentru credință.

Credința are căile ei tainice prin care crește. Sunt în față două tabere: a credinței și a necredinței. A ne-

credinței năvălește de afară, din societate. A credinței trebuie să fie înfățișată înăuntru. O bună lucrare asupra sufletelor trebuie să urmărească de a ține sus tabăra credinței. Dar aceasta cine o poate face? Numai omul care el însuși are interes pentru lucrurile credinței. Acest interes trebuie să-l vadă școlarii ca o trăsătură vie și neîncetată a sufletului superiorului lui și nu numai ca o îndeplinire formală a unei programe care trebuie urmată.

În genere în seminariile noastre nu se face școala credinței. Se face școala teoriei despre credință în obiectele de studiu teologic. Dar încolo introducerea școlariului în viața pietății, unde în deosebi e chemarea directorilor și a spiritualilor, aceasta nu se face.

Dintre câte s'au scris la noi în vremea din urmă despre reforma seminariilor, acest punct al pietății a fost scos la iveală numai de d. I. Gh. Savin, inspectorul nostru general de la Culte. El cere exerciți de pietate în seminar pentru școlari.

Apoi aceasta nu se poate face fără focul personal al celui care trăiește viața de credință, care are în ascunsul sufletului său aprinderea vieții mistice.

Dar organele pentru a face aceasta, domnule Ștefan Ioan, nu le poți avea decât numai dacă le cauți după călăuzirea cugetării religioase. Când însă le cauți călăuzit de interesul politic, cum vrei să poți avea aceste unelte?

Dacă lucrurile stau așa, în mâna cui stă îndreptarea? În a celor care fac și stricăciunea. Să nu mai influențeze, în locurile unde trebuie să se zămislească credința pătrunderea acelor care le pot fi plăcuți lor ca prieteni politici, dar care nu pot da credință. În orașul în care se înființează un seminar, să te interesezi care e preotul cel mai cu prestigiu, mai învățat, mai pios, mai dovedit ca suflet al lui Dumnezeu. Pe acela apoi să-l pui director. Noi avem în țara noastră astfel de preoți, care ar trebui rugați să stea în fruntea seminariilor.

În al doilea rând, vine altă chestiune: cea a profesorilor de teologie din seminarii. Este chestiunea: înfățișează aceștia frumusețea și tăria teologiei cu toată atragerea ei? Nu cumva profesorii mireni au mai mult prestigiu în fața școlariilor prin obiectele lor de cultură generală?

O vom vedea și pe asta.

Reforma Calendarului, articol în *Universul* de la 8 Noembrie 1923 de Prof. *Traian Lalescu*.

Profesorul nostru de la facultatea de științe din București, d. Lalescu, scrie, în acest art. despre reforma calendarului, care a fost aprobată a se introduce și în Biserica Ortodoxă. Mai întâi, pomenește despre ce s'a făcut la Constantinopol în chestiunea aceasta și exclamă vesel:

«Iată-ne deci aproape de realizarea unui vis de demult al nostru, oameni de știință din România, cari am luptat cu toată stăruința la suprimarea unei anomalii, și științifice și religioase a bisericii ortodoxe.»

Nouă ne pare bine că am dat oamenilor de știință prilejul de a se bucura. Trebuie să le spunem însă că

anomalia era simțită mai mult în legăturile administrative și comerciale dintre oameni, că în ramura bisericească noi nu ne simțeam. Anomalia cu adevărat era, că nu mai era potrivire cu datele rânduite de Sinodul din Niceia. Una era data reală a lunii pline pe cer și alta era cea pe care ți-o da tabloul lunii pline din pascalia noastră. Cu toate acestea nu simțeam din aceasta vreo stinghereală în slujbele noastre. Deci, din partea asta, puteam merge foarte bine așa încă sute și mii de ani. Ce am făcut, am făcut pentru a ușura viața Statului și a-i da chipul să aibă un calendar unitar pentru toată populațiunea regatului, că are în sânul lui neamuri, cu alt calendar, și de aici se îngreua negoțul și unitatea de administrație.

Pentru astfel de pricini am primit noi să facem îndreptarea calendarului nostru, că altfel, bisericește, nu simțeam această nevoie, deși știam că avem un calendar rămas în urmă.

Poate că anomalia științifică să fi fost ceva mai supărătoare în taberele oamenilor de știință, ca să se bucure ei cum se bucură d. Lalescu. La noi însă nu era așa, și de aceea, până a nu se face România Mare, cu trebuințele Statului nou, nu simțeam această trebuință.

Oricum, ne bucurăm acum că am dat altora prilejul să se bucure. Bucuria lor e bucuria noastră. Biserica n'a stat împotriva de a se face vieții civile ușurarea care i se putea face.

Trecând dela aceasta înainte, d. Lalescu arată în scurt cum au fost urzite calendarele iulian și gregorian și legătura în care se află, vorbește și despre calendare și mai bune decât cel gregorian, dar spune că niciunul nu este atât de bun, încât să se impună înaintea tuturor celorlalte care pot fi urzite la fel. Durata anului solar nu se poate prinde prea precis într-o formulă matematică, și de aici deosebirea care totdeauna va fi între un calendar și altul.

De aici încolo, d. Lalescu, pomenind de dorința conferenței panortodoxe din Constantinopol de a întocmi un calendar mai bun decât cel gregorian, spune că aceasta ar fi o acțiune pripită, pentru că lucrul cel mai bun ar fi să se întocmească un calendar care să fie primit în toată lumina creștină.

Spunând însă aceasta, d. Lalescu cere domnia sa o imposibilitate. Oare la Constantinopol, unde noi discutăm numai chestiunile Bisericii Ortodoxe, puteam face un calendar pentru toată creștinătatea? Nu, puteam lua numai măsuri în vederea unui calendar de primit mai târziu de toți. Și în scopul acesta am și luat măsuri. Dar urgent trebuia să facem ceiace era de făcut în Biserica ortodoxă, fără nicio întârziere. Știam însă că tot Apusul lucrează acum pentru un nou calendar, și atunci și noi trebuie să ne gândim a ne prezenta cu proiectele noastre. Atunci se va face ce dorește și d. Lalescu. Făcând însă *ce trebuia făcut până atunci*, nu urmează că fapta noastră a fost o lucrare pripită.

În sfârșit, d. Lalescu cere ca Sf. Sinod să primească înlăturarea celor 13 zile, ceiace s'a făcut și la Constantinopol și ceiace Sf. Sinod românesc a și primit.

D-nia sa își mai arată dorința ca Sf. Sinod să ceară ținerea unui mare congres al întregii creștinătăți, în care să se primească un calendar uniform pentru toți.

Acesta, tăă îndoială, e o idee foarte bună și dacă nu va fi un congres creștinesc, dar va fi o adunare în care să ia parte și răsăriteni și apuseni.

Intr'un art. care încă n'a apărut, d. Lalescu ne tăgăduiește să ne vorbească și de chestiunea Paștelui. Așteptăm.

Învățătorii și preoții în viața satelor, art. de *Petre I. Ghiață*, în *Universul* de la 20 Oct. 1923.

D. Ghiață e suplinitorul d-lui Gârboviceanu la catedra de filozofie și pedagogie de la Seminarul Central din București. Noi îl știm încă de pe când era școlar în liceu că-i plăcea să se ocupe de cultivarea religioasă a sufletului. A dat mult ajutor lucrării Societății Ortodoxe și ne aducem bine aminte că am pomenit în deosebi de râvna sa într'o ședință a comitetului Societății Ortodoxe înainte de război și i se găsește numele pomenit cu mulțămiri într'un raport anual al Societății înainte de război.

Iată-l și acum, după război și după ce și-a terminat studiile în universitate și a ajuns profesor, că a rămas cu râvna de a urmări chestiunile religioase.

În art. pomenit mai sus, d. Ghiață ridică o problemă de care n'am auzit pomenindu-se până acum și în care credem că are toată dreptatea și că trebuie privită cu toată grija, Chestiunea este că, în urma reformei agrare, starea satelor și a țării noastre, ușurată de o parte, s'a îngreuiat de alta și s'a îngreuiat mult. Pământul fărâmițat acum în mai multe mâni, nu mai este cultivat cu grijă, cum se făcea în cultura mare a proprietarilor, înainte de război. Lucrul prevăzut de mult, s'a întâmplat: Cultura țăranilor e mai slabă și producțiunea agricolă a scăzut cu mult. România nu este în stare a exporta azi nici jumătate din ce era în stare a exporta ca grâu și păpușoi (porumb) înainte de război. De aici scumpirea vieții, căci nu mai intră bani în țară. Banul străin e mai scump acum, nu mai are cu ce fi precumpănit din partea țării noastre.

Cine să dreagă această stare?

Dacă înainte de război se mai discuta de este bine sau rău ca preotul și învățătorul să mai facă și altceva decât numai muncă curat bisericească și școlară și unii erau de o părere, alții de alta, acum, după această greutate, zice d. Ghiață, e de cea mai mare trebuință ca preoții și învățătorii să se apuce cât mai curând de lucru pentru a lumina pe oameni ce au de făcut ca să ușureze țara. E un echilibru stricat și care trebuie așezat din nou în stare bună.

De asemenea și în laturea politică d. Ghiață vede un astfel de dezechilibru, prin nepregătirea spre această activitate și prin dorurile trezite ale mult mii.

În toate aceste disproporțiuni, d. Ghiață vede chemarea preoților și învățătorilor de a aduce lucrurile în cumpănă bună.

„Abia acum, zice d-nia sa, — în perioada de reorganizare și unificare spirituală — misiunea de pregă-

tire cetățenească a păturii sătești începe hotărâtoare și trebuie afirmată cu vigoare de învățători și preoți.“

„Realitatea socială, care primează principiile puritane, silește elementele învățători și preoți, să-și desfășure misiunea educativă și în mediul extra-școlar și extra-bisericesc.“

Potrivit cu această muncă mai mare, la care d. Ghiață chiamă pe învățători și preoți, d-nia sa cere și marea lor înzestrare materială.

Noi nu stăm la îndoială a-i da dreptate și a-i zice că preotul trebuie să fie oriunde este vorba de ajutat ceva și în orice chestiune este și o latură a sufletului. Un singur lucru nu înțelegem: Cum realitatea socială primează principiile puritane? Prin aceste principii d. Ghiață vrea să înțeleagă învățăturile creștinești.

Adică preoții ar trebui să mai lase la o parte ocuparea numai cu acestea, când e vorba de o mare nevoie în care țara trebuie ajută?

Noi lucrul nu-l vedem așa, ci spunem: Această alegere între una și alta nu există în viața practică, ci alegerea unde e nevoia țării e tocmai aplicarea principiului. Având eu de propovedit cutare învățături și viața fiind turburată tocmai din neurmarea lor, am să mă pun pe lucru pentru a aduce starea de lucruri în bună rânduială. Și dacă chestiunea la care sunt chemat nu este de soi curat bisericesc, dar tot lucrare de păstor fac în orice cărmuire spre bine, așa că principiile mele nu vor suferi. Se înțelege, această alegere acolo unde se simte nevoie, nu va însemna părăsirea celui alt câmp de activitate, adică slujba și întărirea în învățatură creștinească, ci voi face și aceasta și voi face și pe cealaltă, numai ca o prelungire a celor dintâi. Dacă va mai rămânea ceva nefăcut, nu va fi din altă pricină, ci numai din aceea că nu ajunge vremea pentru toate.

Rusismul preoției basarabene, articol de Onisifor Ghibu în *Adevărul*, 7 Oct. 1923.

Din multele și frumoasele bucăți scrise de Păr. Onisifor Ghibu în *Adevărul*, aceasta e una din cele mai frumoase. Ca celce a stat în Basarabia mai multă vreme, în timpul războiului nostru, și a desfășurat acolo o frumoasă muncă românească, pentru răspândirea învățaturii românești, Păr. Ghibu își dă seama de starea de fapt și vorbește ca un om întemeiat. De altfel noi știm pe Păr. Ghibu și din alte împrejurări, ca deosebit înzestrat cu pornire de a face studii la fața locului și a te informa fără greș. În această privință, ar putea fi asemănat cu *Jules Huret* al Francezilor.

Față de părerea care se aude-ici și colo, că preoții basarabeni au sentimente rusești, Păr. Ghibu vine și ne spune verde: nu e adevărat! Zice că ei nu sunt mai puțin naționali decât preoții din celelalte laturi ale românismului. «Dimpotrivă, judecând (preoțimea) după rolul pe care l-a avut sub stăpânirea rusească, ea a săvârșit un rol național mai important decât preoțimea din vechiul regat. Dacă ea n'a lucrat pentru revindcărilor naționale, nu este mai puțin adevărat că ea a păstrat neatins vechile comori naționale la țară: limba și credința străveche.

„Este o legendă neîntemeiată că în bisericile de la țară ar fi încetat cu totul slujba românească. Cercetați bisericile sătești și le veți găsi pline cu cărți românești de la mănăstirea Neamțului, de la Iași, de la București de la Sibiu, dela Buda și chiar de la Blaj, pentruca să nu mai vorbesc și de la Chișinău. Mai mult: Am găsit chiar sate rusești, în cari. toată vremea, Evanghelia s'a spus românește, ca d. e. în Palanca, jud. Orheiului, unde dela 1844 și până astăzi s'a întrebuintat Evanghelia tipărită de Vasile Moga la Sibiu“.

Despre puterea cu care sunt organizați acești preoți, Păr. Ghibu spune; „Preoțimea este un bloc atât de puternic, încât preoțimea românească din celelalte provincii nici nu se poate compara cu ea. O solidaritate impunătoare îi unește pe slujitorii altarului, de sus până jos, ceea ce și din punct de național însemnează foarte mult“.

E bine că Păr. Ghibu face să se răspândească păreri drepte despre stări pe care lumea le vede greșit.

Contribuții românești la problema memoriei organice, art. în *Universul* de la 25 Oct. 1923.

Profesorul nostru de psihologie de la Universitatea din București d. *Rădulescu-Motru*, a dat la lumină de curând un curs de psihologie. Sub titlul de mai sus, cineva care nu iscălește, îi face o recenziune în *Universul*. Laudă pe d. Motru și zice că așa spune și d-nia sa, că sufletul nu e ceva deosebit de ființa omenească, ci-l topește în totalul vieții omului. Cu alte cuvinte: nu e suflet.

Dar încercarea de a spune că e un paralelism desăvârșit între trup și suflet e o minciună. Ca cineva să sufere cu trupul (mucenicii) și să stea neclintit cu sufletul, e o dovadă că omul lucrează cu două realități.

Noroc că recenziunea scrisă cu graiuri grele de urmărit în ziarul *Universul* face că marele public n'a putut înțelege un astfel de articol.

Nemul românesc, 3 și 4 Noembrie 1923.

D. N. Iorga se găsește de mult în război cu propaganda catolică de la noi. D-nia sa luptă lupta cea bună, pe care a susținut-o frumos anul acesta în cameră și asigurând în acel corp biruința Bisericii ortodoxe în noua Constituțiune a României. Tot așa face și organul său, *Neamul Românesc*, în care, fie prin pana d-lui Iorga, fie prin a altui redactor, aceea propagandă e urmărită și dată pe față.

O astfel de dezvoltare citim în nr. de la 3 Noembrie c., sub titlul „Catolicismul se răsboiește“. O reproducem aici pentru cititorii noștri și fiindcă e bine s'o avem ca document.

Foia catolicismului de la noi „*Albina*“ nu pierde niciun prilej să arate celor cari ar putea o crede că singura scăpare a noastră stă în mâna „apostolicescului Scau“.

În legătură cu recentul congres al preoțimii ortodoxe, „*Albina*“ se dedă la o ciudată speculație teologico-socială căutând a demonstra că „în mare parte scăderile și suferințele poporului român provin din aceea că sentimentul religios e în decadență în România, și asta

din cauză că „biserica noastră națională nu se simte legată și sprijinită de apostolicul Scaun al lui Sin Petru“...

În dezvoltarea argumentelor sale ni se mai spune că „numai Sfântul Scaun poate apăra cu succes toate bisericile creștine, de orice neam și de orice rit, atât de tirania Statului, cât și de scăderile prin desorganizare interne ori din propagande sectare“.

Iar mai departe face această apreciere pătimasă și interesată :

„Cler convins pe misiunea-i divină nu se poate găsi decât în bisericile unite de apostolescul Scaun al Romei“...

În același număr foaia catolică, vorbind despre un articol din „Gândirea“ al cunoscutului scriitor Nichifor Crainic, face următoarea apreciere pătimasă la adresa d sale : „prolix scriitor de reviste“.

Acestea toate ni dovedesc că agenții apostolicesenlii Scaun țin să se războiască numai decât cu noi, depășind cele mai adeseori măsura și devenind astfel ridiculi.

În nr. dela 4 Noemvrie, însuși d. Iorga scrie sub titlul numele „Rătăcirea continuă“.

De la crearea României întregite Biserica unită se depărtează tot mai mult de tradițiile ei, întâi românești și apoi romane, întâi naționale — zic toți marii corifei cu cari se poate mândri — și apoi apusene, pentru a căuta să se confunde tot mai mult cu catolicismul deplin.

Întru aceasta ea consideră ca dușmani pe Românii de altă confesiune, de a căror credință își bate joc, iar pe catolicii de orice limbă, de orice nație și oricare ar fi atitudinea lor față de nația românească și de Statul român, îi privește ca frați.

Pentru cine ar avea intenția să proteste contra acestei caracterizări, care se sprijină pe atâtea și atâtea fapte, iată unul mai nou și hotărâtor.

O conferință catolică se anunță, a tuturor catolicilor. Biserica unită primește ideea. Și adunarea se ține, nu măcar la Blaj, din deferență față de catolicismul românesc, ci la București, lângă arhiepiscopul catolic. Și acesta ține să se știe lucrul. Când părintele Mitropolit al uniților trimete telegrama omagială Papei, i se sdaoge semnătura, girul Vlădicăi nemțesc, care ar lua astfel locul teologului iesuit de tristă memorie pe lângă episcopii români necărturari. Ce are-a face că Vlădica nemțesc a fost cel mai dârz agent al germanismului cotropitor și că demult trebuia trimis la granița pe unde se poate duce la consăngenii săi pe cari i-a servit fiindcă dacă părintele Suciu a ajuns «catolice» internațional, Raymond Netzhammer e German catolicisant !

Să se mire cineva deci că naționalismul românesc se ridică împotriva clericalismului catolic fără națiune ?

Și, în lupta cu asemenea tendinți, el așteaptă ca în jurul noii direcții a clerului superior nu numai mireni uniți, dar și preoțimea satelor să fie alături de dânsul.

De obicei, certele între confesiuni par gâlceviri între preoți, cărora lumea nu le dă multă luare aminte și nu le împărtășește. Cu toate acestea aici cazul nu e așa. D. Iorga nu e preot. D-nea sa este călăuzit de interesul

neamului. Iată, deci, că, și fără a fi preot, tot se turbură de ce vede la propaganda catolică din țara noastră. Aceasta înseamnă că acea propagandă e în adevăr tuburătoare și urcicioasă și nu noi preoții o înegrim peste ființa adevărului.

Din Transilvania se aud glasuri că ortodocșii și uniții ne ocărăm unii pe alții spre paguba neamului românesc. Cu toate acestea adevărul se vede limpede. Catolicismul își ține aci foaie de turburare care zădărește spiritele și e de mirare că *Albina* ocărăște înainte și bârfește, iar noi nu zicem nimic. Mai mult zice d. Iorga decât noi. Prin urmare dovada este făcută că turburătorii și ocărătorii nu sunt de partea noastră și pe noi nu ne poate atinge vina. Din an în Paște răpundem și noi la câte un atac al lor.

În nr. viitor vor apărea recenziuni despre următoarele scrieri :

Pr. Prof. *Gh. I. Ghia*, *Creștinismul și Problemele sociale*, Craiova 1923.

Adventismul de Pr. *Călugăreanu*. Tip. Mănăstirea Neamțului 1923.

Anuarul Seminarului „Episcopul Melhisedec“ din Ismail, de Icon. *Gh. Leu*. Tip. Mănăstirea Cernica 1923.

Călăuza Creștinului în fața Adventiștilor de Pr. *Ioan V. Popescu*. Târgu-Jiu 1923.

Protos. *Glicherie Lovin*, *Schitul Sihastru din jud. Tecuci*. Bârlad 1923.

Pr. *Gh. V. Șuşnea*, *Picături de Apă vie*. Bârlad 1923.
Ioan Gh. Savin, *Reforma Seminarilor*. București 1923.

Econ. Stavr. *Al. Popescu Cernica*, *Biblia Modernă sau cum va fi sfârșitul lumii*. București 1923.

Pr. *Marin C. Ionescu*, *Indrumări privitoare la învățământul Religios în școlile secundare*. București 1922; și *Dr. Petru Barbu*, *Un cuvânt la Reformarea învățământului Religios*. Caransebeș 1922.

N. Honoroabă, *Fata de împărat fără de noroc*. București 1923.

Gh. Naneș, *le Calendrier*. Bucarest 1923.

S. Mehedinți, *Explicarea Evangheliilor*. București 1923.

F. Bettex, *Creștinismul și Studiul Naturii*, trad. rom. de Preoții *Ioan Negoită* și *Neculai Donos*. Huși 1923.

Afară de acestea, se vor publica largi dări de seamă despre *Internationale Kirchliche Wochenschrift* din Berna, *l'Europa Orientale* din Roma, *The Church Times* și *The Cristian East*, amândouă din Londra.

Arhim. SCRIBAN

Nemulțumirea, când este motivată și când se rostește obiectiv, cu intenția cinstită de a se înălțura cauzele ei, devine ea însăși un element de progres.

Protopop Dr. IOAN LUPAȘ.
În cuvântarea ținută la Căminul studențesc
din Cluj, la 12 Oct. 1921.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Statul și arderea morților. — În cursul său de astăvară la universitatea populară din Valeni-de-Munte, Păr. Dr. N. Popescu a spus, după cum citim în *Neamul Românesc* (16 Aug. 1923), că Biserica nu se împotrivesc Statului la înființarea de crematorii.

Și noi credem tot așa, dar pentru altă pricină: Pentru pricina că Statul singur s'a oprit pe sine de a înființa crematorii, întrucât declarând prin Constituțiunea sa că el are o religie: cea creștină ortodoxă, va trebui să-și fie religia sa, care nu se împacă cu arderea morților. Dacă însă se va întâmpla ca Statul să uite de această consecvență, Biserica va trebui să-i spunie că nu se potrivește ca, pe de o parte să te numești creștin, iar pe de alta să arzi morții.

Primejdia avorturilor. — Românii trebuie să se înmulțească, dacă doresc ca țara lor să nu dea îndărăt. Căci alte neamuri acum se înmulțesc și vom ajunge ca proporțiunea de azi să se schimbe în paguba noastră. Din pricina aceasta, trebuie să înlăturate toate păcatele care duc la împușinarea poporului. Tuberculoza, beția, sifilisul sunt la un loc o mare pacoste, care pe de o parte slăbesc vloga poporului, îi încetinesc mersul înainte, pe de altă parte îi împușinează numărul.

La noi a năvălit însă nu de mult o pacoste proapătă, împrumutată din Apus unde a făcut și face marea durere a Franciei: Se împedecă nașterea copiilor. Se practică așa zisul *avort*, aruncarea înainte de vreme, prin mijloace silnice, a plodului care trebuie să se nască copil.

Toate legile, în toate țările, au prevederi împotriva acestui fapt, dar de practicat se practică.

Noi citim totdeauna cu interes dările-de-seamă de la congresele medicilor la noi și în fiecare an vedem repeșindu-se aceleași plângeri împotriva practicei avorturilor. Apoi, fără îndoială, medicii trebuie să știe ei ce spun, că sunt în măsură de a ști.

Iată ce cetim, în această privință, de la congresul medicilor din Banat și Oltenia ținut în Timișoara la 29 și 30 Sept. a. c.

„D. Dr. Lazăr, medicul șef al spitalului din Lugoj, pune în discuție chestiunea avorturilor care au devenit o adevărată primejdie socială și națională. Arată marele număr de avorturi ce se practică la noi în țară și spune că, deși nu se poate alcătui o statistică oficială, numărul acestor avorturi, practicate clandestin, se pot totuși evalua la 100.000 anual. Oficialitatea trebuie să intervie cu energice măsuri, pentru a pune capăt răului atât cât mai e vreme.

„Arată în linii largi care sunt cauzele eficiente și imediate ale acestei primejdii sociale: lipsa de mijloace

de existență, credințele greșite, inspirate de moda din familiile bine situate.“

Nici n'ar crede cineva că pe fiecare an România perde pe calea avorturilor 100 000 de suflete. Dar medicul vorbește în meseria lui și trebuie să știe ce spune.

Oare o fi perzând România în fiecare an atât de mult prin sifilis și tuberculoză câți prin avorturi?...

Iată unul di marile păcate ale societății, pe care preoțimea are a-l combate alătura de altele, fiindcă morala creștină pune avortul pe aceeași linie cu omorul.

Primăria Bucureștilui pentru arderea trupurilor. — În *Universul* de la 4 Noembrie citim că Primăria orașului București a dăruit Societății *Nirvana* pentru arderea trupurilor un teren pe Calea Șerban Vodă ca să clădească acolo un cuptor pentru arderea trupurilor, și i-a mai dăruit și suma de 435,000 de lei.

Preoțimea adunată în congres în zilele de 30. 31 Oct. și 1 Noembrie c. a protestat în ședința sa cea din urmă împotriva înființării unui astfel de cuptor. Lucrul însă merge înainte neoprit. Asociațiunea generală a preoților trebuie să se miște.

În Biserică s'a făcut oarecare mișcare altădată, pentru o chestiune mai puțin însemnată; pentru scoaterea în vânzare a cărnii de cal, acum vreo zece ani. Atunci măcar era chestiunea în discuție. Dar acum se dau toate știrile la ziare despre măsurile pentru arderea trupurilor, și totuși nicio mișcare din partea noastră. Cu toate acestea mișcarea se face din partea altora, pentru arderea trupurilor. Se discută, se face dâră, se rostesc aprobări și la o vreme, când ne vom trezi, și-voiul pornit are să fie greu de oprit. Nu cumva și preoți să se găsească prinși în acest curent, și amputea spune: Nu cumva cuptorul să se clădească și să se găsească un preot să se ducă acolo pentru a face sfințirea apei la inaugurare!...

Iată în *Viitorul* pe la 26 Septembrie. a. c. un art. cu aprobări în acest sens. Scriitorul *Petronius* a și găsit temeieri poetice și simbolice pentru primirea arderii trupurilor, ba vrea să dea și nume cuptorului, să i se zică «încenușător»! „Prima impresiune, zice d-nea sa, e că arderea cadavrelor are în ea ceva simbolic și este o apoteoză a vieții.

„Dacă sufletul e nemuritor și dacă trupul e haina lui vremelnică, atunci este mai în drumul cel drept ca să purificăm și această haină prin focul purificator și mistuitor al necurățeniei și a tot ceea ce este pământesc.

„Monumentul funerar îl vedem apoi înconjurat de un parc frumos, cu statui de artă, cu basinuri elegante, cu bănci de odihnă. Un paradis al ochilor care să dea un *avant-goût* al Paradisului de dincolo. Și pe porțile de trandafiri, cadavrele ar lua calea tocului purificator.

„Din multele minciuni necesare sărmanei noastre vieți,

poate nici una nu e mai utilă de cât aceea de-a prezenta eşirea din viaţă ca un triumf, iar nu ca un doliu!

Ei, vă place? Iată ce cântece i se ridică arderii. Şi acestea se pot întinde, pâna a ajunge să întroneze această practică atât de necreştinească

Nu trebuie să lăsăm neapărat vechiul nostru obicei de a întoarce pământului pe cei trecuţi de aici.

Preoţi meşteri.— Rămâi uimit uneori de priceperea multă, în fel de fel de ramuri de lucru, pe care o găseşti la unii preoţi. Îţi face o plăcere să te uiţi la ei. Ceiace e de mirare însă este că astfel de pozoabe ale lor stau ascunse, nu ştim de ele şi numai întâmplător aili de îndemânarea la care ei au ajuns. Lucrurile ar trebui date în ştirea tuturor, pentru mai multe pricini: 1. Ca să ne bucurăm cu toţii. Ce face bine un slujitor al Bisericii, este nu numai spre lauda lui, ci şi a Bisericii care are astfel de preoţi. Când aflăm astfel de lucruri, ni se umple inima de bucurie şi simţim trebuinţa de a grai. 2. De oarece Biserica nu e socotită totdeauna după puterea ei de lucru şi după cât e în stare a face, e de trebuinţă să cunoaştem hărnicia şi priceperea preoţilor, pentruca să avem la îndemână tot materialul de bine pre care ea îl face prin preoţii ei şi să ştim ce să arătăm drept merite ale Bisericii în muncă pentru ţară. 3. Oamenii harnici trebuie să ajutaţi prin cunoaşterea meritelor lor şi nu lăsaţi să se mângâie numai cu conştiinţa în lumea ingerilor. Şi aprobarea publică a muncii lor ajută. Deci e de folos să-i cunoaştem şi să facem mărturisirea publică a meritelor lor, fiindcă aceasta şi mai mult ajută ca acea muncă să sporească şi deci ţara să folosească.

Iată atâtea pricini care trebuie avute în vedere.

Şi acum, scriitorul acestor rânduri va însemna aici puţine lucruri văzute de el, pentruca să fie ştute de toţi şi preţuite după cuviinţă.

La începutul lui Iulie a. c., cu prilejul unei conferenţe pe care am ținut-o în Câmpulung despre *Vieaşa adevărată*, ne-am dus să vedem şi Sf. Mănăstire Nămăieşti, cea cu biserica săpată în stâncă. La întoarcere, ne-am oprit la Păr. I. *Ionescu-Măţău* din comuna *Nămăeşti* Muscel, de care am vorbit şi în nr. trecut, cu privire la munca sa de scriitor în materie cooperatistă.

L-am găsit ocupându-se cu albinele sale. Păr. Ionescu este foarte priceput la creşterea albinelor şi are prisacă frumoasă. Îi face cinste că se ţine de această îndeletnicire cuviincioasă şi care stă atât de bine unui chip de preot. Vrednică şi curată muncă! Aceiaşi bucurie am simţit-o când am vizitat un şir de preoţi din Jud Ilfov. Trimis de Sf. Mitropolie să sfinţesc biserica din *Dridu*, la marginea judeţului spre Ialomiţa, am trecut printr'un şir de sate: *Moara Săracă*, *Greci*, *Fierbinţi*, care ne-au minunat prin buna lor aşezare, cu rânduială, cum nu e obiceiul în satele noastre, cele astfel atât neorânduite şi dărăpănate. Era Sâmbătă spre seară şi toţi oamenii erau pe dru-

mul satului curăţindu-l şi arzând gunoaiele. Se vede că semănase cineva asemenea deprindere vrednică în sufletele oamenilor.

La întoarcere, a doua zi, m'am şi oprit în casele acestor preoţi, din care cei mai mulţi fuseseră şi la sfinţire. La toţi am găsit frumoase gospodării şi, de asemenea, toţi cultivatori de albine. Fiecare te îndemna cu mierea rodită din curata şi frumoasa sa muncă. Şi toată această muncă nu oprea în loc nici muncă cu cartea. Am găsit masă plină cu cărţi şi reviste, răsturnate, însemnate, ceiace dovedea că erau de curând întrebuiţate şi gata să fie luate iar la citire.

M'am întors acasă cu mare bucurie şi felicitând pe Păr. Protoiereu *N. Popian*, cu care eram împreună, că are asemenea preoţi, iar eu am socotit o datorie să nu tac binele pe care l-am văzut.

Altă mirare am mai simţit prin Părintele *Ursăcescu* din Fălcu, pe care l-am laudat aici şi în trecut. Dar acum îl laud cu altceva.

Trimiţându-mi pentru publicat articolul său care s'a tipărit în nr. trecut, trebuiau puse în el şi nişte semne deosebite care să înfaţişeze urmele vechi creştineşti care se găsesc în ţara noastră. Acestea de unde să le iei? Trebuia să dau să le lucreze în zinc. De această treabă însă m'a scutit Păr. Ursăcescu însuşi. Până să le lucreze un meşter în zinc, le-a lucrat Păr. Ursăcescu însuşi în lemn de paltin, cum lucrau odată vechii călugări. Şi au fost lucrate foarte bine, așa ca să se poată aşeza fără greş în şirul slovelor şi să se poată tipări. Deci semnele acelea cu numele lui Hristos, pe care le-au văzut cititorii în nr. trecut în art. său, să ştie că sunt lucrate de autorul însuşi, şi nu de vreun meşter xilograf.

Iată, deci, că avem un preot priceput în xilografie.

Alt preot, care a luat-o pe drumul Părintelui Ursăcescu, ocupându-se cu trecutul nostru bisericesc şi care de câtăva vreme tipăreşte articole de interes în mai multe reviste, şi în aceasta e fostul meu elev Păr. *I. Răuţescu*, paroh în *Dragoslavele*, Muscel. L-a cuprins patima muncii istorice, îl vezi tot mai setos de a se aşterne la această muncă şi noi îi putem proroci că va avea de cules mari mulţămiri şi mari laude de pe drumul pe care a apucat. Să meargă aşa înainte şi credem că va avea odată însăşi cinstirea Academiei Române.

Alt preot cu frumoase merite e Părintele înzestrat cu o nemărginită modestie *N. Hodoroabă* din Iaşi. Dar e neobosit cu fel de fel de publicaţiuni. Noi am mai vorbit de Sf. Sa aici, dar va trebui să vorbim din nou, fiindcă de atunci încoace a mai publicat multe. E singurul preot care şi-a publicat amintirile din războiul cel mare. Pe când din războiul din 1913 s'au găsit mai mulţi preoţi care au scris ce au văzut, iar de numele unuia din ei îmi şi aduc aminte, Păr. *Brumuşescu*, de care a pomenit şi d. Iorga când Sf. Sa a dat cartea la lumină; din războiul acesta, ne-a semănat mai mare, numai Păr. Hodoroabă a scris.

Dar nu acesta e meritul său cel mai mare, ci acela că a scris foarte bine, cu talent de bun mânuitor al condeiului. E scrisă cu aceiaș pricepere, cași cartea Maiorului Caracaș *Din Zbuciumul Captivității*, care a fost premiată de Academia Română. Noi am îndemnat Păr. Hodoroabă să-și prezinte și Sf. Sa cartea la Academie, cu încredințarea că va găsi acolo o bună prețuire.

Cu aceasta n'am isprăvit ce aveam de spus despre cartea sa, fiindcă va trebui să vorbim mai pe larg despre ea în alt număr în rubrica numită cărți, reviste.

Mai sunt multe de spus despre munca preoților și în alte laturi ale vieții. Intr'un art. din *Universul*, am pomenit noi acum vreo doi ani că numai preoții îndeplinesc un soi de muncă pe care niciun alt slujtor în țară nu-l mai îndeplinește. Nici învățătorii nu-și zidesc singuri școli, nici militarii cazărmi sau măcar pichete de graniță, nici judecătorii judecătorii, dar preoții zdesc biserici. Și pomenind aceasta, am înșirat și câte-va nume de preoți care de curând se încărcase de merite în această latură.

Pe măsură ce vom cunoaște, vom mai scrie în această materie.

Episcop pentru limba românească. — Noi am scris multe aiurea despre datoria către limba românească. Dar pe când din limba mirenească s'a luat seama la ea și se pornea vorbă despre aceasta, în lumea bisericească nimenea nu mișca pentru a spune cuvântul care trebuie.

Iată însă că am avut și această bucurie. Prea Sf. Sa Episcopul *Vartolomei* s'a mișcat pentru a striga în auzul preoților și a le aminti că au datoria de a griji de limba românească. Și cu toată dreptatea, fiindcă Biserica are cel mai frumos depozit de limbă: e frumosul grai bisericesc, în care, de vei putea vorbi și scrie, câștigi mai ușor inima omului decât cu graiurile franțuzite.

În buna revistă *Renașterea* dela Craiova, de care va trebui să vorbim în curând mai pe larg, fiindcă la ea lucrează cu râvnă preoți harnici, sub cărmuirea învățatului Preot *Ghia*, am citit circulara Prea Sfințitului Episcop *Vartolomei* al Râmnicului (în nr. pe Sep, 1923), către cărmuitorii centrelor de studii în parohii. Între multe îndemnuri serioase despre felul cum trebuie să urmeze acea muncă, l-am găsit și pe acel privitor la limbă. Și fiindcă acele îndemnuri sunt de interes nu numai pentru preoții unei eparhii, ci pentru toți, socotim de trebuință să însemnăm aici arătările Vlăd căi de la Râmnic, ca cele ce trebuiesc urmate pretutindenea, din iubirea către limba noastră românească și apoi către însăși chemarea noastră preoțească, fiindcă mai ușor pătrunzi la inimă în graiul neaoș al nostru decât în haina străină și grea de prins cu mintea.

Prea Sf. Sa spune căpeteniilor centrelor parohiale că mulți preoți greșesc „întrebuințând cuvinte bombastice, neologisme, ori arhaisme, care au ca rezultat

Îngreuirea stilului și absoluta lui neînțelegere, de către popor“.

Apoi amintește de cuvintele lui Simeon Ștefan din prefața Noului Testament dela Alba-Iulia că cuvintele trebuiesc prețuite după măsura banilor: acei bani sunt mai buni cari sunt primiți or unde. Deci și cuvintele să le întrebuițăm după puterea lor de răspândire. Mai degrabă cele înțelese de toată lumea decât cele înțelese de câțiva.

Mai încolo, Prea Sf. Sa spune lucrul de cel mai de seamă pentru noi în această privință: să urmăm graiul Sfinței Scripturi.

„De aceea atragem atenția Prea Cucerniciei Voastre asupra acestor greșeli, pentru a sfătui pe toți Cucernicii Preoți, din centrul parohial ce conduceți, ca să nu strice frumoasa limbă bisericească populară, care a avut rezultate atât de minunate asupra sufletelor, dându-le ca pildă limba simplă a Sf. Evanghelii, care a cucerit lumea, tocmai pentru că a fost înțeleasă de toți“.

În sfârșit, Prea Sf. Sa vestește măsura că va împărți răsplăți acelor conferențe cere vor fi, nu numai bine întocmite, ci și frumos exprimate.

Noi, din partea noastră, strgăm către Prea Sf. Varto omei toată mulțămirea noastră că a ridicat acest cuvânt, care cade în chemarea Bisericii, ca cea care este, pe lângă urzitoarea vieții celei noi, și păstrătoarea tuturor bunelor înzestrări ale trecutului.

Arhim. SCRIBAN

Cuvinte de sprijin. — În ziarul *Viitorul* (21 Noiembrie 1923), D-l *O. Tafrali*, profesor universitar, scrie un interesant articol, „Imponderabili morali“, unde, după ce arată marea importanță pe care filosoful *Gustave Lebon* în lucrarea sa „Psihologia războiului“, o recunoaște forțelor sufletești, imponderabili morali, cum le numește acest filosof, pentru hotărârea sfârșitului războiului mondial, concludă la trebuința pe care țara noastră o are, în starea actuală, de aceste forțe morale, al căror laborator îl vede în Școală și Biserică. Iar dacă acestora li se fac toate înlesnirile în acest scop, se exprimă astfel: „Scumpirea vieții primejduiește buna funcționare a laboratoarelor imponderabililor morali. Agricultorii, meseriașii, negustorii, unele profesii libere și-au valorificat munca în aur. Preoții altarului credinței, ai culturii și ai justiției au fost uitați. Și totuși ei sunt acei cari susțin edificiul moral al Statului, al poporului, al neamului, fără de care totuși ar cădea în haos, în anarhie. Răsplata materială care să le asigure independența și viața nu-i astăzi suficientă, o știe lumea întreagă“.

Înreg străm, deci, cu multă satisfacție această justă apreciere și acest cuvânt de sprijin și pentru noi, când atât de multă vreme au lipsit asemenea glasuri în opinia publică.

PR. I. ILIESCU, Celaru, Romanșii.

Seminariile răsadniță pentru începutul școlael primare în Țara Românească.—In mahalaua *Bădălan* din *Galați* a fost o frumoasă serbare în ziua de 25 Noembrie. In fața Primului Ministru și a d-lor Miniștri *Duca* și *Dr. Anghelescu*, P. S. S. Episcopul *Iacov* al Dunării de Jos a făcut slujbă pentru punerea pietrei de temelie la un local de școală primară în acea mahala. Cu acel prilej, Prea Sf. Sa a spus cuvinte pe care trebuie să le însemnăm aici.

«De câte ori se clădește o școală, a zis Prea Sf. Sa, se adaogă o petricică la clădirea culturii naționale românești. La noi, cași pretutindenea, începuturile îndrumării poporului spre învățatură le-au făcut preoți și dascăli bisericilor.

„Cea dintâi școală primară în *Galați* a fost deschisă în ziua de 5 Septembrie 1832, având în fruntea ei pe profesorul *Toma Giușcă*, absolvent al Seminarului „*Veniamin*” dela *Socola*“.

Atât luăm noi din cuvântarea cu multe date însemnate a Prea Sfințitului Episcop dela *Galați*, pentru a arăta cum seminariștii slujeau la cultura țării și pe altă cale decât numai cea bisericească.

ȘTIRI

Improprietărea Episcopiei din Galați. — Din ziarului *Galații-Noi* din *Galați* (3 Oct. 1923) aflăm că Prea Sf. Sa Episcopul *Iacov* al Dunării-de-Jos, împreună cu prefectul județului *Covurlui*, d. *G. Onose* și cu d. *Marinescu*, inspector agricol, s'au dus la începutul lunii Octomvrie a. c., în cătunul *Umbrărești* din jud. *Covurlui*, pentru a hotărâni un teren de 100 hectare, pe care urmează să fie improprietărea Episcopia Dunării-de-Jos.

Pomenirea lui Teodor Burada. — La Iași, unde a murit acum câteva luni, s'a făcut pomenirea lui Teodor Burada, care a colindat prin toate locurile unde trăiesc Români: *Istria*, *Bitinia*, *Herson*, din dorul de a culege știri despre ei. La 11 Noembrie c., s'a făcut la Ateneul din *Tătărași*, Iași, pomenirea acestui vrednic bărbat, prin cuvântarea d-lui *C. N. Ifrim*, prezidentul aceluia Ateneu. La câte s'au spus atunci, adăogăm și noi că T. Burada și-a câștigat merite și în Biserică. A lucrat pentru cumpararea unei case la *Ierusalim*, în care să se adapostească închinătorii români. Răposata Regină *Elisaveta* se interesă de fapta aceasta. Ce o mai fi acum de casă?

Confesor militar nou. — Prea Cuvioșia Sa Păr. Arhimandrit *Iustin Șerbănescu*, starețul Mănăstirii *Cernica* și care a făcut războiul din 1916—18, ieșind decorat cu „*Mihai-Viteazul*” pentru faptele sale vrednice de toată lauda, a fost numit confesor militar al

grupului de unități militare cuprinse între forturile *Cernica-Otopeni*.

Fost spiritual seminarial în București trecut către Domnul. — In Sighetul Marmației, a încetat din viață Păr. *Sofronie Nedici*, fost până anul trecut spiritual la Seminarul Central din București și tatăl d-lui consilier dela Casație *Dr. Gh. Nedici*. Fusese preot în Banat, în ținuturile sârbești, de unde și numele său sârbesc. Era o fire blândă și liniștită.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Spiritul domină materia. — Păr. *A. C. Cozma*, harnic preot din jud. *Putna*, scrie sub acest titlu rânduri însuflețite în *Neamul Românesc* din 19 Oct. 1923.

Misionare culturale. — Din gândul harnic al d-lui *N. Iorga*, s'a înființat la *Vălenii-de-Munte* un curs de un an de zile în care să se formeze așa numite *misionare culturale*, adică niște agente ambulante care să umble din loc în loc împrăștiind scrieri bune, ținând cuvântări înalțătoare, dând sfaturi bune și sădind pretutindenea sămânță bună pentru suflet.

Discuțiuni despre calendar la Societatea de științe. — La 19 Noembrie c., d. Profesor *Traian Lalescu* a ținut la Societatea de științe, în localul universității din București, o conferință despre calendar, pricinuită de chestiunea ridicată anul acesta la noi despre îndreptarea calendarului *Iulian* în *Biserica Ortodoxă*. Domnia sa a făcut un istoric al întregii chestiuni a calendarului în curgerea vremii și cu discuțiunile din vremea d.n urmă la *Constantinopol* și în *Sf. Sinod* al nostru.

După aceea a vorbit d-l Profesor *G. Naneș*, arătând un sistem de calendar care n'ar mai avea nevoie de nicio îndreptare și ar înlătură pe viitor o deosebire între anul civil și cel solar.

Discuțiunile au rămas să continue.

Arhim. *Scriban* a comunicat d-lui Profesor *Lalescu*, că în lista de persoanele înșiruite, care s'au ocupat cu calendarul, lipsește numele Inginerului *Panaite Donici*, întemeietorul armei geniului la noi și care a făcut un adânc studiu despre calendar, tradus și în franțuzește și în nemțește. De asemenea s'a ocupat cu calendarul și răposatul General *Năsturel*.

De față la discuțiune au fost profesori dela facultatea de științe și ingineri, iar dela teologie d. Prof. *Dr. C. Chiricescu*.

Primatul englez despre legăturile cu Biserica ortodoxă.— La 23 Fevr. 1923, Primatul Angliei *D. D. Randall* a ținut o cuvântare înaintea episcopilor și preoților din provincia sa bisericească, despre legăturile Bisericii Anglicane cu cea Ortodoxă. Textul cuvântării ne-a sosit abia acum și-l dăm în traducere chiar în acest număr.

Catolicii și Anglicanii.— Astă vară Biserica anglicană și-a ținut un mare congres în Londra. S'au trimis telegrame mai multor căpetenii religioase creștine între care și Păpii din Roma. De aici uneltitorii catolici dela *Albina* din București și-au luat pricină să se trufească, să înfățișeze faptul ca o ploconire a Anglicanilor în fața Romei și să poată striga către noi: Nu mai nădărduiți în Anglicani, fiindcă și ei tot către noi se pleacă. Deci și voi, ortodocșilor, tot Romei trebuie să vă plecați.

Chestiunea cu telegrama însă nu e așa cum a înfățișat-o *Albina*. Noi știm lucrul foarte precis dela Rev. *J. A. Douglas*, care conduce revista prietenă ortodocșilor *The Christian East* din Londra. Sf. Sa a fost în București în a doua jumătate a lui Septembrie a. c. și ne-a spus totul. Nu mai intrăm însă în chestiunea aceasta, fiindcă noi voim să scriem despre altceva, anume despre puțina legătură care există între Catolici și Anglicani.

În pomenita cuvântare a Primatului englez, găsim că se vorbește și despre relațiunile Anglicanilor cu Biserica Romei. Dar pe când despre relațiunile cu Biserica Ortodoxă se vorbește în 11 $\frac{1}{2}$ pagini, despre relațiunile cu Roma Primatul englez nu are mai mult de spus decât ȘAPTE rânduri!

Iacă ce însemnă laudele *Albinei* cu telegrama . . .

Institutul Biblic al Bisericii ortodoxe române

Comitetul administrativ

Se aduce la cunoștința întregului cler ortodocs că Institutul biblic și-a început activitatea. Până acum s'au tipărit trei broșuri „*Lazăr Diacul*” de Preotul Dr. Sebastian Stanca, „*Patimile Mântuitorului*” de Preotul Grigore Criveanu și „*Impotriva beției*” de I. P. S. Sa Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea.

Broșurile se pot comanda prin adresă parohială în număr de cel puțin 25 exemplare. Costul fiecărui exemplar este de lei 5. Revânzătorilor se acordă un rabat de lei 20% din prețul de 5 lei exemplarul.

Spesele cu timiterea banilor se vor acoperi din beneficiul de 20%. Institutul încasează deci pentru fiecare exemplar câte 4 lei.

Mandatele poștale și orice corespondență se vor adresa Cancelariei comitetului administrativ al Institutului biblic, palatul Sf. Sinod, str. Antim, București.

Având în vedere scopul urmărit de Institutul biblic întreaga preoțime ortodoxă este rugată să dea tot concursul răspândirii în popor a tipăriturilor acestui institut.

MULȚAMIRI

Parohia *Conțești*, Iâmbovița, își arată viile sal mulțămiri, prin parohul său Păr. *Marin Popescu*, bunilor credincioși mai jos însemnați, care au ajutat la repararea bisericii filiale din cătunul *Conțeștii pe Jos*, după cum se arată în cele ce urmează:

1. D lui *Badea Manolescu* care a cheltuit cu reparatul 10.000 de lei; 2. d-nei *Ecaterina Al. Iuca*, fiindcă a dăruit 2.000 de lei; 3. d-nei *Adina Bolintineanu* pentru dania sa tot de 2.000 de lei; 4. Cooperativei „România Nouă” care a dat 1360 de lei, pe lângă cei 3.000 dăruți anul trecut la biserica parohială; 5. locuitorilor cătunului care au dat 8.000 de lei.

Cu totul s'au strâns 24.000 de lei, pentru care Dumnezeu să răsplătească pe toți iubitorii de Casa Domului cu darurile sale cele bogate!

Poșta Redacției

Părintelui *Corneliu Grumăzescu*. *Ferieni*, Pogana, Tutova.

Am primit totul și are să se publice. Îți precizez că am primit două scrisori: una cu o mică cronică, alta, aceasta din urmă, cu art. despre *Filaret Scriban*. În nr. care vine ai să le vezi pe amândouă.

În ce privește întrebarea pe care ți-o pune Păr. *Uscăcescu*, cu privire la tipărirea acestor materii, iată, vă împac și pe unul și pe altul... pe Sf. Ta mai ușor ca pe el, fiindcă Păr. *Uscăcescu* scrie lung. Cu toate acestea eu mai am un lucru vechiu de tot dela Sf. Ta, de care poate fi și fi uitat: o traducere din *Charles Wagner*. Dar crede-mă că, cu toată vremea lungă de atunci, eu tot nu m'am putut ocupa de el. Dar nici nu se perde, nici din actualitate nu-și iese.

Părintelui *V. Uscăcescu*. *Oltenești*, Fălciu.

Am tipărit tot ce mi-ai trimis. Am acuma lunga dare de seamă despre *Dimitrie Cantemir*. Am dat-o să se culeagă pentru nr. viitor. Dar nu te asigur că vede lumina zilei chiar în acel număr, căci e prea lungă. Eu însă fac toate chipurile să împac pe preoții harnici ca Sf. Ta și să vă dau bucuria de a vă vedea rodul muncii în văzul lumii.

Cu clișeu am să-ți fac după dorință. Dar nu e un clișeu prea curat, așa că n'are sa iasă bine pe hârtia noastră de ziar. Când dai ceva să se reproducă, trebuie un chip făcut bine pe hârtie bună. Ceiace a fost odată pe hârtie slabă nu merge să mai faci după el alt clișeu. Așa e cel pe care mi l-ai trimis și de aceia n'are să iasă bine. Deci să mai cheltuiesc să-l mai reproduc? Scrie-mi, că este vreme.

Părintelui *I. Răuțescu*. *Dragoslavele*, Muscel.

Am primit patru clișee pentru tipar dela Sf. Ta. Fără îndoială, sunt plănuite să fie puse într'un articol. Dar n'am primit articolul. Spune-mi ce e cu ele?

Biserica Ortodoxă Română

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

CUPRINSUL

Crăciunul . . . Pr. T. SIMEDREA	Și tu Betleeme . . . Pr. GH. V. BUTNARIU
Chestiunea Calendarului în Biserica Ortodoxă . . .	Mitrop. ANTIM
Raport asupra reformei învăș. religiei în școala superioară . . .	PETRU I. TEODORESCU
Ce ar trebui să facă preoșimea . . .	Pr. MINA GASPĂR
Steaua Magilor . . .	Pr. I. MIHĂLCESCU
Importanța Mitropolit. Andrei Șaguna în istoria noastră națională	I. LUPĂȘ
Preotul și Politică . . .	Pr. MARIN C. IONESCU
Arhiepiscopul Filaret Stavropoleos Scriban . . .	Sachelarul CORNELIU GRUMĂZESCU
Situația clerului din Ardeal . . .	Pr. IOAN CRĂCIUN
Situația Bisericii și a Mănăstirilor din Moldova . . .	ST. BERECHET
Învățământul religiunii la răspântie . . .	Arhim. SCRIBAN
Cronica bisericească . . .	A. S., Pr. I. MIHĂLCESCU
■ Cărți, Reviste, Ziare . . .	Econ. D. GEORGESCU
Însemnări mărunte, Știri, Mulțămiri, Bibliografie . . .	Arhim. SCRIBAN
	Arhim. SCRIBAN

SPRE ȘTIINȚA

Comitetul redactor al revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ se compune din: *I. P. S. Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea*, Președinte de onoare; *P. S. Episcop Vartolomeiu*, director; *Prof. Dr. Ioan Mihălcescu*, prim-redactor; *Arhim. Scriban*, secretar de redacție. Redactorii revistei: 1. Profesorii facultății de teologie din București: *Dr. D. G. Boroiannu*, *Dr. C. Chiricescu*, *Dr. Drag. Demetrescu*, *Dr. V. G. Ispir*, *Econ. C. Nazarie*, *Econ. Dr. I. Popescu-Mălăești*, *Pr. Dr. Nicolae Popescu*; 2. Profesorii facultății de teologie din Cernăuți: *Dr. V. Gheorghiu*, *Dr. V. Șesan*, *Dr. V. Tarnavschi*, *Dr. N. Cotos*; 3. *Pr. Cicerone Iordăchescu*, Iași, *Dr. Romulus Căndea*, Cernăuți. *Dr. Ioan Lupaș*, *Dr. St. Cioroianu*, *Iconom Serghie Bejan*, *Dr. Gh. Ciuhandu* și *d. St. Berechet*.

Se primesc spre publicare și articole dela alte persoane decât dela Comitetul redactor, în condițiunile următoare:

Articolele originale se vor plăti cu 1000 de lei coala în formatul de față al revistei, traduceri și recenzii 800 de lei, cronicile și răspunsurile 600 de lei.

Articolele care au fost publicate mai întâi aiurea și care se vor reproduce pentru însemnătatea lor și de această revistă, nu se plătesc.

Toate articolele trebuie scrise citeț și fără «va urma».

Orice corespondență privitoare la redacție se va trimite pe adresa secretarului de redacție *Arhim. Scriban*, București, str. Cernica 3, sau pe a primului-redactor: *Prof. I. Mihălcescu*, București, Aleea Rignault 5.

Pentru tot ce privește administrațiunea revistei, interesații se vor adresa secretarului administrativ al revistei, *d. D. Sireteanu*, București, localul Sfântului Sinod, la biserica Antim.

Revista se trimite tuturor parohiilor, ca și în trecut. Persoanele particulare care vor voi să li se trimeată trebuie să se adreseze administrațiunii.

ABONAMENTUL

1 an 100 lei. Pentru străinătate, se adaugă transportul.
1 număr 10 lei.

Toate abonamentele se trimet secretarului administrativ: *d-lui D. Sireteanu*, București, Sf. Sinod, Biserica Antim.

(Vezi hotărârea Sf. Sinod în *Biserica Ortodoxă Română* 1 Iunie 1923, pag. 658-659).

Pentru că avem un Mântuitor care, astăzi, pentru ceice ne părăsesc pot să moară în pace, adormind în pacea Domnului.

Astăzi mai cu seamă, când printre noi se găsesc atâtea suflete ostenite și desgustate, atâtea conștiinți strimtorate și turburate, am voi să le spunem: Curaj, bucurați-vă, credeți în darul lui Dumnezeu! Noi nu zicem să uitați durerea, să uitați păcatul, să nu mai auziți glasul pârător al conștiinței, nu, dar după ce într'o singură aruncătură de ochi am îmbrățișat întreaga noastră nemernicie, să dăm slavă lui Dumnezeu care ne-a dăruit un Mântuitor. El s'a născut pentru cei mai vinovați și dacă printre păcătoși sunt de aceia căruia el se dăruiește în deosebi, apoi aceia sunt tocmai cei ce se judecă nevrednici de a-l

primi. Dacă noi am găsit în Iisus Hristos pe Mântuitorul nostru, noi încă vrem ca el să fie Mântuitorul și al fraților noștri și noi vestim ceia ce el a făcut, ceia ce el voește să fie pentru toți.

Iar noi, cari de atâtea ori am ascultat buna vestire fără a fi mișcați, ori am ascultat-o cu nepăsare, să știm acest lucru: astăzi Mântuitorul vine către noi, ne caută, ne pune înainte mântuirea. Dea Domnul ca buna vestire să aducă azi în sufletele noastre lucrările sale binecuvântate și ca marea bucurie a Crăciunului să fie împărtășită de toți; ca inimile noastre să primească pe Domnul Iisus, ca buzele noastre să-l laude și ca viețuirea noastră să fie spre slava lui.

Pr. T. SIMEDREA

ȘI TU BETLEEME...

Betleemul gema de lume. Niciodată nu mai văzuse el atâtea mulțime de oameni, veniți din toate părțile țării. Și putea să fie mândru, căci, deși era una din cetățile mai puțin însemnate din Iudeia, era patria regelui și proorocului David, adăpostea încă și atunci urmași de ai acestui mare stăpânitor al lui Israil, și toată această mulțime de străini, văzuse lumina zilei tot în cuprinsul lui sau se trăgeau din neamurile lui. Erau și aceștia copii ai lui pe care însă împrejurările aproape-i înstrăinase. Totuși inima Betleemului închidea și răbda în adâncurile ei o jale apăsătoare și o nesfârșită părere de rău după timpurile pentru totdeauna apuse, când poporul lui Israil creștea tot mai mult în putere și în mărime sub ascultarea unor regi viteji și înțelepți răsarți din sânul său, slujitori ai lui Iahve. Perdute vremi pentru veșnicie!...

Cât de bine si-a tuce aminte de tânărul David feciorul lui Iese! Pe colinele și câmpiile din jurul său, copiii lui Iese își mânau turmele să pască. Fericit om era acest Iese! Vrednici erau feciorii lui toți! Dar David îi întrecea. Vânător dibaci cu arcul și cu praștia, era groaza fiarelor care cercu doar să dea târcoale în jurul turmelor, iar cu harpa lui și cu cântecele lui, care izvorau fără sfârșit din adâncul sufletului său bogat, ca să cânte ispravi de vitejie și de iubire, fermeca o lume de tineri și de bătrâni. De câte ori în blânde seri de vară feciorii și ficele Betleemului adunați roată sub sicomorul din marginea cetății, a cărui vârstă se urcă după spusele străbunilor până'n zilele părintelui Avraam, la lumina focului întretinut mereu de ei, ascultau cu nesățiu

cântările lui David! Voinicii se înfierbântau de dorinți războinice, când auzeau trecutul sbuciumat al străbunilor picurând pe coardele harpei și'n glasul cântărețului și inimile tuturor se înduioșau când începea iubirea să-și cânte frumusețile.

Tinerele fete își simțeau ochii umezi și cu priviri mai vorbărețe decât graiul învăluiau pe frumosul, tânărul și viteazul cântăreț. Și turmele pășteau în jurul lor și Iahve privea la ei cu bucurie prin miriadele de stele care licăreau pe bolta curată a cerului.

Dar pentru David Betleemul era prea strâmt. Precum prin cântările lui străbătea departările tainice ale orizontului sufletesc, tot așa dorul de fapte mari îl ispitesc mereu să bată departările orizontului pământesc, în țara lui, până la hotarele pe unde adesea cutezau să calce picioarele vrăjmașilor și chiar dincolo de ele, trecând dintr'o ispravă la alta până la biruința asupra uriașului Goliat și până la ungerea lui de bătrânul Samuil ca rege al lui Israil, chiar acolo în Betleem. Toiag din rădăcina lui Iese.

Erau timpuri de poezie, de vitejie și de bucurie odinioară. Erau și zile de cumpănă și jale. Dar poporul lui Israil era plin de nădejdi, domnii din Iuda nu i-au lipsit și proorocii i au sfătuit și întărit mereu. Iar astăzi, ce tristă deosebire și ce mânie grea din partea lui Iahve Dumnezeu lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov! Slujitorii de idoli stăpânise astăzi țara. Legiunile romane își poartă aquilele sub cerul sfânt al poporului ales. În Ierusalim stă procuratorul Cezar al Sceptrelor s'a dus din casa lui David, din casa lui Iuda. Străinul, Irod Idumeul, s'a înfipt pe tronul

lui David, lingușind puterea lui Octavian August și cerșind senatului roman titlul de împărat al Iudeilor. Iubitor de bogății, de mărire și de strălucire, slugă plecată a stăpânirii romane, deși și zicea: «Amic al Cezarului», crud și cu toane față de supușii lui, acest uzurpator al tronului lui Israel știa că poporul îl urăște, știa că, rezidind templul din Ierusalim cu mult mai mareț și mai bogat, zadarnic cerca să alunge această ură și de aceea domnea cu cruzime asupra acestui popor, ai cărui fi împărțiți în tabere se sfâșiau ei între ei spre bucuria vrăjmașilor.

O singură mângâiere avea cetatea Betleemului rămasă din acele vremuri trecute. Proorocul Miheia pătrunsese în taina veacurilor și zărise o zi de slavă pentru acest oraș: Și astăzi îi răsună în cuget cuvintele sfântului prooroc. «Și tu Betleeme, din pământul lui Iuda, nu ești nicidecum mai mic între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși povățuitor care va paște pe poporul meu Israil».

Și astăzi, când își revedea mulțimea copiilor revenind din depărtări, fie și pentru a da ascultare poruncilor lui August ca tot supusul să se înscrie în numărătoarea împărăției, fiecare la locul său, un tainic fior simțea că-i străbate ființa la gândul că, oricum, aceasta nu e o zi obișnuită și că cine știe ce minune ar putea să iasă din această mulțime dornică să-și vadă sceptrul reșezat în casa lui Iuda. Cine știe, cine știe?

* * *

Slujbașii împărătești nu mai dovedeau cu înscrierea atâtor nume de Betleemiți. Nu în zadar fusese aici rădăcina casei lui David. Pe străzile orașului lumea forfotea mereu, unii pe jos, alții pe asini, pe cămile sau în care, tineri, bătrâni, femei și copii, saraci și bogați. Locuitorii orașului erau foarte curioși unii, alții erau veseli pentru că și adăposteau rude de departe, toți laolaltă aveau de lucru cu găzduirea acestei mulțimi de oaspeți și pretutindeni era o fierbere și un zgomot ce părea că nici apropierea nopții nu le va stinge. Strigăte și convorbiri haldaice s'amestecau cu vorbele sonore și poruncitoare ale slujbașilor și legionarilor romani, dintre care atâția cu lăncile în mână străbăteau orașul pentru păstrarea liniștei.

Ici colo, pe la vreo margine, ori prin ganguri, cete de Evrei își împărtășeau impresiunile, amărâți ca de obicei de vederea idolatriilor stăpâni peste moștenirea lui Israil.

Aproape de poarta de nord a cetății, numită poarta Abigaiei, după numele uneia din femeile lui David, se puteau vedea doi Evrei stând de vorbă sub umbrarul de smochin bătrân. Stăteau de mult acolo și vorbeau despre întâmplările zilei,

urmărind din când în când pe trecătorii care ieșeau sau intrau în cetate. Judecând după înfățișarea lor, unul din ei, bătrânul cu barba mare și albă, cu capul acoperit într'un fel de glugă albă ușoară, cu niște vestminte largi și lungi, la care atârnavă ciucuri nenumărați, părea să fie un fariseu din Betleem, precum și era în adevăr. Cellalt, mult mai tânăr și respectuos față de fariseu, cu capul gol și cu o manta simplă pe umeri, era un ucenic al bătrânului. Amândoi vorbeau aproape în șoaptă.

— Rabi, până când oare Iahve își va întoarce ochii la poporul său? — întreba ucenicul.

— Ascultă Ionatan fiule, până când poporul acesta se va întoarce iarăși pe căile sale, până când Israil își va aduce aminte că este poporul ales al lui Iahve și-i va implini poruncile, până când poporul acesta se va trezi și va izgoni din mijlocul său și din cetățile sale aceste neamuri slujitoare de idoli ce caută să ne zăgume și să ne strice legea și datinile noastre. Până atunci Iahve nu-și va întoarce fața spre poporul acesta, căci este un popor nemernic.

— Și ce anume să facem, Rabi?

— Auzi tu cuvintele necurate ale Romanilor și auzi tu cum izbesc lăncile lor pe sfintele pietre din cetatea lui David? Bătrânul își urma cuvântul și se înflăcăra. O, cum nu sunt eu în vârsta tinereții mele să mă ridic puternic și să strig acestor fii sârmani ai lui Israil: poporul meu, ascultă-mă. Așa zice Iahve Dumnezeuul părinților noștri: curate faceți căile voastre și casele voastre! Curate faceți altarele mele, curate faceți cetățile mele! Să nu aflu necurăție în cetățile lui Israil! Și așa striga cu glas mare: unde este Messia cel prezis de profeții noștri, să poarte războiul cel mare, să tremure neamurile de slava lui Iahve, să restabilească tronul lui David! Căci trebuie să fie acest mântuitor între fiii lui Israel, pentru că vremile s'au umplut....

În clipa aceasta, pe drumul din fața lor trecea un om în vârstă cu o desagă în spate, cu un toiag în mâna stângă, cu dreapta ducând de căpășu un asin. Pe asin sta o tânără femeie, a cărei frumusețe atrase privirile celor doi evrei de sub smochin. Se vedea că erau călători, veniți desigur să se înscrie în recensământul din Betleem. Multe gânduri și multă grijă le frământa sufletele lor. Omul se uita din când în când la femeie, își iuțea pașii și însuși animalul simțind par'că ce nobilă povară ducea în spate se sârguia cu toată osteneala, să fie cât mai ascultător. Într'un alb vestmânt ce cădea în falduri pe șea până aproape de pământ, cu un văl din aceeași pânză pe cap, aruncat cu o dinstinsă și foarte firească măestrie feminină, cu capetele revărsându-se pe pept și pe umere, tânără femeie își lăsase îndeajuns fața ca să poată fi văzută. Ce

griji erau oare acelea care se ghiceau din ochii ei adânci ce cătau tot înainte dincolo de poarta spre care mergeau, ce griji, ce simțiminte trudnice s'alungau pe fața ei curată?

Bătrânul fariseu de sub smochinul lui uitase toate gândurile de răzvrătire împotriva stăpânirii romane și cu mai multă lăcomie decât însuși tânărul lui ucenic, privea cu ochi iscoditori și cu scânteeri necurate la frumoasa femeie de pe asin care tocmai ajunsese în dreptul lor. El, care știa legea lui Iahve pe degete, care osânda fără nicio cruțare cele mai mici abateri dela porunci, care cel dintâi arunca cu pietre în femeia adulteră, avea în ascunzișurile lui de vulpoi bătrân și nărăvaș un nămol de fapte și gânduri pentru osândirea cărora toate prescripțiunile legii ar fi fost prea neîndestulătoare și pentru a căror spălare, zadarnic erau toate spălăturile lui zilnice însoțite de lungi și ceremonioase rugăciuni.

Mănat de asemenea gânduri necurate, făcu fără să-și dea seama câțiva pași spre drum. Căruntul bărbat, care conducea asinul, văzând pe bătrânul fariseu atât de venerabil după înfățișarea lui, salută foarte respectuos.

— Pace vouă! — răspunse fariseul cu blândețe în glas, urmând a privi la tânăra lemea de pe asin. Aceasta își întoarse ochii spre cei doi evrei. Fariseul, surprins ca un vinovat își clătină capul și-și plecă ochii în pământ. Ce femeie era aceasta? Se întreba el în cugetul lui, mirat că nu-i putuse înfrunta căutătura. Atât de frumoasă, atât de distinsă în gustul ei de a-și orândui îmbrăcămintea, oricât de sărăcăcioasă ar fi fost, cu o faptură atât de armonioasă cu toate faldurile și cutele veșmintelor ei. Intr'o clipă i s'arătară în fundul conștiinței lui chipurile atâtor femei pe care le cunoscuse până a le face părtașe păcătoșeniei lui, Suzana lui Șelano mai marele sinagogii și prietenul lui. Ce femeie meșteră la cuvinte cu două înțelesuri! Ce bine știa să se înfățișeze lumii ca o mare virtuoasă și totuși ce darnică este cu farmecele ei! Estera, văduva lui Hadad ben Isac. Mlădioasă ca o pisică și tot atât de vicleană. Scumpă foarte scumpă în tocmelile ei pentru dinarii de care are nevoie și pentru gătelile ce-i sunt atât de dragi și care o prind așa de bine pe gâtul și pe brațele ei! Dar ce femeie, ce femeie! gândeste Rabi înfiorându-se... Tamar a lui Isac ben Ioas pe care judecătorii ar fi osândit-o să fie ucisă cu pietre pentru adulter, dacă venerabilul Rabi n'ar fi venit la timp cu greutatea mărturiei lui mincinoase pentru a o scăpa și a-și lua plata poftelor lui nesățioase. Ce femeie și aceasta, ce femeie? gândea iarăși Rabi înfiorându-se. Și mai erau încă multe asemenea icoane în cugetele lui. Dar această femeie avea o căutătură atât de curată, atât de sfântă că nu-i putuse sta împotriva.

— Ți-i rău Rabi? — îndrăzni să-l întrebe ucenicul.

— Mă cutremur fiule de durere și de răzvrătire când văd eu această lume sărmană purtată pe drumuri de gustul idolatriilor. Uite bieții călători care au trecut prin fața noastră. Cine știe de unde au venit și uite că, cu toată sărăcia lor atât de vădită au trebuit să vie. El, bătrân deacuma, pare să fie soțul ei. O fi fost sărăcia pricina acestei căsătorii. Oricum, de treabă oameni par să fie...

Rabi Ahilud rămase o clipă iarăși pe gânduri. Apoi începu iar.

— Da, mi-i milă de acest popor. Căci fiii lui Israel au ajuns ca niște găște pe care stăpânul le hrănește, le îngrașă și le numără în fiecare dimineață cu bucurie că are ce să taie și cu ce să ospăteze. Idolatrul din Roma își numără astăzi găștele pe care le jumulește... Acuși e noapte — mai zise Ahilud pornind-o la drum — să mergem la sinagogă!

* * *

Cei doi călători cu asinul lor ieșiseră prin poarta Abigailei. Noaptea venea repede și ei nu aveau încă niciun adapost. Veniseră tocmai din Nazaretul Galileii, după porunca Cezarului, să se înscrie în Betleem. Amândoi erau din casa lui David. Acum, după ce-și îndepliniseră datoria față de stăpânire, puteau să plece la Nazaret. Și fiindcă în Betleem nu găsiseră niciun adapost, ar fi putut să porceadă la drum chiar în noaptea aceasta, adumbriți de Dumnezeu, precum erau oamenii aceștia care, se înțelege, nu erau alții decât Sfânta Fecioară Maria și dreptul Iosif, logodnicul ei. Dar Dumnezeu orânduise altfel lucrurile. De după amiază Sfânta Fecioară simțise că vremea nașterii era aproape. Trebuiau deci să rămâie pe loc. Căutară cu tot dinadinsul o casă potrivită cu starea în care se afla Sfânta Fecioară. Luaseră hanurile și ospătăriile dearândul. Pretutindeni li se răspundea: nu mai aveau loc! Până și grajdurile erau pline de străinii oaspeți. Intr'un loc, hangiul le spuse: cu zece dinari vă pot da odaia mea pentru această noapte. Dar bunul Iosif n'avea decât doi dinari la viața lui. Începură atunci să cerceteze casele particulare. Iarăși aceleași răspunsuri. Unii spuneau că n'au loc, alții spuneau verde că nu-i primesc. Dela casele mai sărăcăcioase ajunseră la cele mai bogate. Bătură la poarta uneia din ele. Aici trebuie să ne primească, se gândea Iosif văzând poruncile lui Moise scrise pe poarta și pe pereții casei. Era casa lui Rabi Ahilud. Femeia lui trimise o roabă etiopeană să-i întrebe ce vor.

— N'am găsit niciun adapost nicăiri. Milosiviți-vă domnia voastră și ne primiți în noaptea aceasta. Măcar de dansa îndurați-vă, zise Iosif

arătând spre Maria. Trebuie să nască, mai adoase Iosif nădăjduind că ar putea înduioșa inimile din casa aceea.

— Să întreb stăpânul!

Când se întoarse iarăși la poartă, roaba spuse drumetilor că nu pot fi primiți cu niciun chip, căci stăpânul citește tot timpul scripturile și-i trebuie liniște desăvârșită pentru asta. Numai gândul că ar fi cineva străin între zidurile lui l-ar turbura. Dar încă să mai audă și de o naștere străină în casa lui, știut fiind ce zarvă stârnește asemenea fapt!...

— Dar unde-i stăpânul?

— Nu știu... prin cetate...

Iosif stătu o clipă pe gânduri, apoi zise:

— Pace casei acesteia! — și porni mai departe cu sfânta Fecioară care suferea în tăcere.

Iosif își aduse aminte că la venire zărise în apropierea Betleemului un staul de vite.

— Să mergem acolo Mariam, cred că vitele ne-or lăsa să intrăm.

Și cu pași repezi o luară la drum străbătând străzile orașului spre poarta Abigailei, lângă care Rabi Ahilud jelea trista soartă a fiilor lui Israel.

Se 'noptase deabinelea acum. O noapte lungă de solstițiu și rece. Câte-un fior de frig o străbătea pe sfânta Fecioară cutremurând-o. Își strânse mai tare haina la piept.

— Iosife, să grăbim, să grăbim, ceasul meu s'apropie!

Truditul animal făcu sforțări nouă și-și iuți pasul la îndemnul stăpânului. Aproape fugeau. Pe drumul uscat și plin de praf, copitele asinului loveau cu răsunset, un răsunset pe care liniștea nopții îl mărea și-l purta până departe. Miriadele de stele sclipeau mai vii decât oricând pe întunecata boltă a cerului. Se întreceau par'că să lumineze calea acestei fecioare sărace, pe care veacurile viitoare o vor numi împărăteasa cerului. Un șacal țâșni dintr'un tufiș și fugi tocmai spre staulul dorit de călători pentru a se perde apoi între stâncile din depărtare. Voia oare să și ascundă măcar în noaptea aceasta plină de taină apucăturile lui prădalnice sau ținea și el să arate unde este adăpostul celei mai sfinte nașteri de pe lume? Pe colinele din stânga se zăreau vreo două focuri care pâlpâiau, creșteau, se înălțau uneori în limbi lungi luminând crestele colinelor, apoi iar se micșorau, pentruca din nou să crească. Erau pe acolo niște păstori care vegheau lângă turmele lor de oi. Desigur, stăpânii staulului la care Iosif și Mariam au ajuns la sfârșit.

Era o clădire joasă de piatră zidită cu multă neîndemănare și acoperită cu țigle făcute tot atât de rudimentar din lut ars. Iosif opri

asinul lângă țarcul cu care staulul era împrejmuit, dezlegă curmeiul cu care poarta era legată și trase asinul cu sfânta Fecioară înăuntru. De lângă staul se ridică un câne alb, mare cât un vițel. Acesta era singurul păzitor. Nu se putea doar să rămăe fără nicio pază staulul acesta în care s'auzeau niște vite ronțând la paie. Era multă nădejde în cănele acesta, de vreme ce stăpânii au găsit cu cale să-l lase numai pe el de strajă acolo. Și în adevăr, nimeni, nu se putea apropia de staul, dacă era străin, de groaza larmei ce-o făcea cănele, și a colților lui puternici. Iată-l însă acum că se ridică liniștit, se uită o clipă la oaspeții neașteptați și înțelegând par'că despre ce e vorba, s'apropie de ei gudurându-se prietenos.

— Biete ființi necuvântătoare, cât sunteți voi de bune și cât de răi sunt cei mai mulți dintre oamenii! — zise Iosif mângâind cănele pe cap, în vreme ce ochii i se umezeau și nu-și mai putea opri amarătele lacrimi ce i năvăleau.

El ajută sfintei Fecioare să se coboare de pe asin, deschise după oarecare osteneală, ușa staulului și intrară înăuntru. La lumina slabă a stelelor, zăriră în fundul staulului un bou și un asin care încetaseră din ronțait și cu capetele întoarse se uitau curioși spre ușă. Ochii lor erau atât de blânzi și atât de primitivi! Ieslea era destul de mare, pentruca Iosif să poată face un culcuș pentru sfânta Fecioară. Adăpostul era destul de bun, departe de larma răutăcioasă a lumii. Noaptea era friguroasă, dar în staul cele două vite lângă care Iosif aduse și pe credinciosul lor asin, făceau destulă căldură cu răsufierea lor. Dacă mirosul lor nu putea să placă cuiva, ce erau ele vinovate? Printr'o mică ferestruică, vreo câte-va stele se străduiau să dăruiască puțină lumină în întunerecul din lăuntru. Culcușul Sfintei Fecioare era însă destul de bun, mai bun decât culcușurile împărăteselor, care dorm pe paturi de fildeș și pe așternuturi moi, cu sufletele tulburate de ușurătăți, de patimi sau de grija vieții și a tronurilor. În fânul moale din care se ridicau miresmele a mii de flori cosite odată cu iarba de pe câmp, Sfânta Fecioară se culcă să-și odihnească truda și s'aștepte clipa minunatei nașteri. Adormi îndată. Iosif luă un braț de nutreț și-l așternu jos lângă iesle pe pământul umed și murdar, își făcu și el rugăciunea către Dumnezeu se lăsă încetîșor cu spatele rezemat de esle, cu desage și toiagul lângă el și ațipi și el un somn plin de grijă. Afară cănele s'așezase iarăși la locul lui în paie lângă staul, ciulind urechile și mărând la cel mai mic zgomot ce i se părea că vine de dincolo de țarc. Vitele își căutară iarăși de mâncarea lor, în vreme ce stelutele priveau vii și nerăbdătoare prin mica ferestruică din zid. Și aveau dreptate să sclipească

cu atâta nerăbdare, căci în această noapte și'n această sărăcie trebuia să «răsară lumii lumina cunoștinței».

* * *

Acolo sus, pe una din coline, păstorul Veniamin Betleemitul își păzea oile ca de obicei. Sub un bătrân maslin, își făcuse un foc pe care-l hrănea mereu cu vreascuri și cu ierburi uscate. Sta într'o rână pe aspra lui manta de lână și'n vreme ce oile, unele pășteau iar altele dormitau, veghiate ici colo de câni voinici și credincioși, păstorul nostru își urma cântarea pe care o începuse.

Era păstor și turma
Din suflet și-o iubea.
Și colo 'n sat de vale
Părinți și frați avea.
Și-o tânără copilă
Avea el dragă 'n sat
Ci pentru slava legii,
Pe toate le-a lăsat.
I se părea că turma
Jălea de el pascănd.
— Oițe dragi, nu plângeți
Că voi veni curând.
— Tu ești nădejdea casei!—
Părinții lui i-au spus.
— O dragi părinți, de grijă
Imi poartă Cel de sus!
Și Rut copila-i zise:
— Mă lași cu moartea 'n gând!
— O dragă Rut nu plânge
Că voi veni curând.
El a plecat să lupte
Cu fii lui Edom
Și dus a fost deapururi
Sarmanul Absalom!

Un glas puternic și unduios, ale cărui accente când jalnice, când pline de nădejde, se înălțau din văzduhul tăcutei și înfrigatei nopți înstelate și se rostogoleau ușor pe coline la vale pierzându-se în depărtare. Câinele de lângă staul își înalță capul și ciuli urechile. El cunoștea glasul și smțea oarecare mulțămire auzindu-l. Dealtfel cele mai multe mângâieri le avea dela Veniamin. Buni erau toți trei stăpânii lui. Dar par'că Veniamin era mai bun.

În singurătatea nopții, cântarea păstorului părea cântarea dureroasă a întregului popor al lui Israil, înșelat de propriii lui conducători, robii de crude stăpâniri străine, slugi în casa lor proprie.

Veniamin începu altă cântare:

Poporul meu, te frânge
Durerea fără nume,
Ci rogu-te, nu plânge
Și singur tu nu-ți stânge

Lumina ta pe lume!
Cu zalele credinții
Infruntă azi robia.
Nădejdi ne-au dat părinții
De-un domn al biruinții
Ce-ți va 'nalța Domnia!

Pe cealaltă colină dinspre Betleem, strânși la un loc de câțva timp, ceilalți tovarăși ai lui Veniamin, care-și păzeau acolo oile, ascultau cu plăcere cântările puternice ale fratelui lor de necazuri și de bucurii și-și simțeau inimile crescând de mii de sentimente și doruri nelămurite.

— Ce are în seara asta Veniamin? — întrebă Fanuil pe Barac. — Gă știe să cânte și-i drag să cânte, o știu. Dar par'că niciodată n'a cântat cu atâta inimă ca în seara asta.

— Așa mi se pare și mie — răspunse Barac aruncând un braț de vreascuri în foc.

Fanuil se uită în ochii tovarășului său.

— Ce zici Barac? Noi ne-am certat astăzi cu el. Dar mie mi-au rămas la inimă cuvintele lui.

— Și mie.

— El tremura în glas și ochii lui erau umezi. Și-acum îmi sună în urechi vorbele lui. Eu n'am mințit în viața mea și pâinea altuia eu n'am răpit-o! Fiți sănătoși, fraților. Si pacea lui labre fie cu voi! Dar Domnul îmi va face dreptate și eu va zăbovi!

— Arzătoare cuvinte, fratele — zise Barac.

— Da. Și-mi vine a crede că neguțătorul acela a mințit.

— Dar ce nevoie avea să spue că i-a vândut Veniamin atâtea miei și atâtea oi fără știința noastră?

— Pe negustor eu îl știu cam buclucaș și răutacios. Se poate să se fi împăcat vreodată după gustul lui cu Veniamin asupra prețului sau poate Veniamin n'o fi vrut să-l slujească la vreo și-retenie negustorească...

— Se poate...

— Și noi ne-am grăbit să-l luăm la socoteală. Și cum s'a potrivit, că tocmai atâtea oi ne și lipseau. Par'că fiarele sălbatece, chiar oamenii răi n'ar fi putut să ni le răpească cu toată paza noastră...

— Astăzi a fost o zi rea. Mă mir cum de ne-am pierdut noi mintea așa de ușor! Nu se poate, Veniamin e nevinovat...

Acesta nu mai cânta acum. Inima lui era adânc rănită de cele ce s'au petrecut astăzi. Stând acolo cu oițele lui, își făcuse și acum obiceiul de a cânta. Și cântase de data aceasta din toată durerea inimii lui. Cum să fie el bănuț de tovarășii săi? Sunt doară câțiva ani de când ei și-au dat mâinile și au făcut jurământ să fie buni și cinstiți tovarăși pentru a trăi și a munci împreună în păstoria lor de oi. Împreună au cântat

părat pășuni, împreună au înmulțit oile, împreună au zidit staulul de devale. Rând pe rând au vândut oi, mei, lână, lapte, și brânză la templul din Ierusalim, la negustorii din Ierusalim și din Betleem și până astăzi nicio bănuială n'a fost între dânșii. Trăiau ca frații între ei, cu familiile lor cu tot. Colo, spre răsărit, la câteva stadii de Betleem se zăresc căsuțele albe ale satului lor. Acolo își are fiecare nevasta și copilașii lui. De atâtea ori s'au adunat în zile de sărbători laolaltă pentru a petrece într'o mai mare bucurie. Și acum, iată cum o vorbă răutăcioasă a unui străin, căruia Veniamin nu voise să-și vândă cugetul, a stricat această legătură frățească dintre ei. Și se mira Veniamin cum de s'au putut schimba prietenia lui ca să poată crede asemenea minciuni și să-i poată vorbi lui cuvinte atât de grele, când îi știa atât de răbdători și bunii. Nu, aici n'a fost lucru curat ca să se strice atât de ușor frăția noastră, — își zicea Veniamin. S'ajungă Barac să spue:

— Nu, fraților, de mâine ori pleacă Veniamin, ori ne împărțim unul la răsărit, altul la apus și altul aiurea...

Veniamin se rugase lui Dumnezeu să ia năpasta aceea de pe sufletul său și avea mare nădejde ce Iahve avea să-l asculte. El se ridică în picior, se uită spre colina tovarășilor săi și-i zări la umina focului stând împreună.

— Hei Fanuel și Barac, mult v'am iubit eu pe voi!... Ii veni în gând să-și măie oile pe colina lor, precum făcuse până ieri. Căci până la întâmplare de astăzi, nu-și împărțise turmele la pășune, ci le vegheau laolaltă.

— Dar cine știe ce-or fi punând la cale asupra mea?! își zise Veniamin.

Făcu un ocol în jurul oilor cu câinii după el, apoi se întoarse iarăși la foc și se culcă din nou pe mantaua lui aspră. Alte ori venea somnul tiptil și-l lura, lăsându-i nădejdea pe seama cânilor lui credincioși. Dar acum, somnul nici gând n'avea să se apropie de el. S'așezase cu fața'n sus și cu mâinile sub cap, lăsându-și privirile să alerge printre miriadele de făclii dumnezești de pe bolta nopții. Cât de bine le cunoștea el. Steluțele acestea erau par'că părți din însuși sufletul său. Le știa pe nume. Se minuna doar de acele tainice stele căzătoare, care piereau în nemărginirea văzduhului, lăsând o dungă luminoasă în urma lor tot atât de pieritoare. Desigur, în clipa aceea murea un om undeva. Văzuse în viața lui și două stele mari cu coadă de foc lungă în urma lor, umplând de groază lumea ca niște semne ce ar fi prevestind nenorociri pentru oameni.

Noaptea era aproape la jumătatea ei. Instelată, rece și tăcută. Arar dacă lătra vreun câine de lângă oi, căruia-i răspundea câinele de lângă staul, sau cânta vreun cocoș în depărtare.

Deodată Veniamin tresări. Se frecă la ochi. Dorm sau sunt treaz? Visez sau e adevărat? Rosti câteva cuvinte. Își auzi glasul. Nu, sunt treaz. Atunci e mare minune! Se ridică în picioare și privi cu inima tremurând de fior. Pe bolta cerului, deasupra culmilor pietroase dinspre răsărit, spre Marea Moartă, o stea cu totul nouă, neobișnuită, răsărea încetșor din adâncimea nepătrunsă a cerului, cu o lumină din ce în ce mai orbitoare, mărimdu-se tot mai mult. Sclipea cu atâta neastâmpăr, par'că era vie, par'că o bucurie mare o făcea să se miște și se tot mărea. Rând pe rând, celelalte stele din jurul ei pâleau și se stingeau una câte una. Din focul ei, un mănunchiu puternic de raze porneau în linie dreaptă și se coborau pe pământ oprindu-se spre și mai marea uimire a lui Veniamin deasupra staulului lor. El vedea țiglele acoperișului și pareții până la jumătate luminați de aceste raze luminate. Steaua creștea atât de mult, că lui Veniamin i se păru o clipă că vrea să cadă asupra pământului. Dar nu. Ea se opri, rămase pe loc acolo în înaltul cerului ca o candelă cerească deasupra staulului.

— O Iahve, mare este puterea ta — zise păstorul căzând în genunchi. — Oare frații mei văd această minune? — se întreba el. Se întoarse cu ochii în partea lor și-i zări la lumina focului în-genunchiați și ei în fața puterii dumnezești.

— Mă duc la ei, trebuie să mă duc! — își zise Veniamin și porni aproape la fugă spre cealaltă colină. El coboră o vale, trecu peste un mic pârâias, se cățăără de malul râpos de dincolo și se urcă cu ușurință la deal. De după niște copaci ruți de trăsnete, îi ieșiră înainte două umbre care alergau cât puteau spre el. Erau Fanuil și Barac. Amândoi veneau cu aceeași dorință de a-și împărtăși bucuriile cu Veniamin.

— Ai văzut Veniamin? ai văzut? îl întrebară ei îmbrățișându-l și sărutându-l.

Greu ar fi unui om oricât de meșter, să zugrăvească bucuria sufletească ce o simțiră acești oameni, când își văzură astfel iar îndată frăția lor de mai înainte. Se făcuseră o inimă și un gând, mai mult ca oricând. Ceva din taina luminii dumnezești de sus se revărsase în sufletele lor.

— Mare întâmplare trebuie să fi venit pe lume. — zise Veniamin.

— Dar de ce lumina s'adună pe staulul nostru? — întrebă Fanuil.

O simțire de neliniște le frământa sufletele. Putea să fie steaua aceasta un semn bun, dar putea să fie și o prevestire tristă.

N'avură însă vreme să stea la vorbă și la gânduri mai multe. Ei văzură pe cer cum se alegeau din senin niște nouriși albi, care se luminau cu o lumină aurie pe crestele lor, se

desfăceau încetul cu încetul apropiindu-se tot mai mult de colina lor. Deodată, din mijlocul lor, ieși un înger într'o lumină orbitoare. Cei trei păstori, înspăimântați, căzură la pământ. Dar îngerul le zise: «nu vă temeți, căci iată vă binevestesc bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că astăzi în cetatea lui David s'a născut vouă Mântuitor, care este Hristos Domnul. Și acesta vă este semnul: veți găsi un copil înfășat în scutece, pus într'o iesle». Abia sfârși îngerul aceste cuvinte vestitoare, că din adâncurile cerurilor eșiră din toate părțile cete de îngeri care se adunară în jurul celui dintâi și cu toții începură a cânta laude lui Dumnezeu: «slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bună 'nvoire!» Ce erau cântările omenești față de această cântare îngerească? Fericiții păstori, singurii din lume care se învredniciră să o asculte, ar fi dorit să se topească viața lor pământească în negrăita dulceață a acestor imnuri cerești. Cânta cerul întreg, cântau par'că înseși stelele, văzduhul, vântul, copacii, colinele și câmpiile, cânta par'că făptura întreagă. Veniamin se pomeneși cântând și el după chipul îngeresc, pe când prietenii lui urmau să-l asculte și pe dânsul.

Îngerii se făcură nevăzuți, nourașii se risipiră cu încetul. Steaua rămase mai departe de veghe la nașterea dumnezeescului prunc din staul.

— Fraților, zise Veniamin, să mergem dar și să vedem cuvântul acesta ce s'a întâmplat, pe care Domnul ni-l făcu cunoscut. La staulul nostru să mergem, precum ne arată minunata stea.

Ei lăsară oile în știrea lui Dumnezeu și coborâră de vale cât putură mai repede. Aveau par'că aripi la umere. Se simțeau ușori ca fulgii.

Intraseră par'că într'o nouă viață, o viață cerească. Grijiile și amărăciunile pământești pieriseră. Erau atât de veseli și senini!

— Mare minune fraților, mare minune! — zicea mereu Fanuil.

Iuțeau pașii tot mai mult. O luau deadreptul prin mărăcini, prin gropi, prin șanțuri, peste movile de pietre de morminte. O luară la goană s'ajungă mai repede. Ar fi dorit să ducă vestea aceasta însemnată, s'o strige, s'o audă lumea toată, să știe poporul lui Israil că Mântuitorul pe care-l aștepta s'a născut în această noapte. Dar nicio altă suflare omenească nu 'ntâlniră în calea lor. Somnul era atât de dulce și lumea atât de neștiutoare și slabă ca să poată veghia!

Gâfâind de fugă, cei trei păstori ajunseră la staul, deschiseră încetișor ușa și intrară înăuntru. Prin mica ferestruie din zid, puternicile raze ale stelei minunate pătrundeau în staul și făceau o lumină destul de mare. Par'că din însuși cuprinsul staulului izvorau încă alte raze de lumină. În culcușul din iesle, Sfânta Fecioară își ținea pruncul

lângă ea înfășat în sărăcicioase scutice de însăș mâna ajutătoare a lui Iosif. O mare bucurie se vedea pe fața ei. Cea mai fericita maică de pe lume! Pruncul, scaldat într'o lumină dulce, pe care zădarnic ar căuta-o pe pământ, privea cu ochișorii lui micuți în cuprinsul încăperii. Iosif stătea în picioare lângă iesle veghind asupra lor. Păstorii se închinară adânc înaintea pruncului dumnezeesc, mulțamind bunătății lui Dumnezeu că i-a învrednicit să fie martori la nașterea aceuia care a fost de atâtea veacuri așteptarea lui Israil și a tuturor neamurilor. Ei istorisiră cu multă evlavie cum au văzut steau minunată, cum li s'au arătat îngerii și ce i-a spus unul dintre ei care trebuie să fi fost căpetenia lor. Sfânta Fecioară își simțea inima bătând la sfintele amintiri pe care i le treziră cuvintele păstorilor. Ea știa că îngerul care le-a vorbit acestor simpli oameni buni și săraci ca și ei, nu putea fi altul decât îngerul Gavriil, acela care cu nouă luni în urmă venise la dânsa la ceasul rugăciunii și-i spusese: «bucură-te cea plină de dar. Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femeii... Căci ai aflat har înaintea lui Dumnezeu și iată vei lua în pântece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și fiu al Celui Prea Înalt se va chema și Domnul Dumnezeu li va da tronul lui David părintele său». Și ea se închinase și răspunsese cu supunere: «iată roaba Domnului, fie mie după cuvântul tău!» Și lucrurile s'au săvârșit așa precum vestise îngerul. Iată pruncul, iată rodul pântecelui ei fecioresc.... Sfânta Fecioară știa că însăși ea va fi binecuvântarea neamurilor și de aceea mulțamea lui Dumnezeu cu smerenie.

Astfel veni pe lume Domnul nostru Iisus Hristos. În sărăcie, dintr'o fecioară săracă, în paie, sub răsufierea caldă a vitelor și în prietenia unor păstori de oi. Într'o mică lume săracă, dar bună. În lumea aceea, în care-i va plăcea să trăiască toată viața lui pământească, pentruca să ne arate că rostul vieții omenești e mai pre sus decât aceste pieritoare bunuri pământești, pentruca sa ne poată zice odată: «Îndrăzniți! eu am biruit lumea!»

* * *

Betleemul dormea adânc, cași întreg poporul lui Israil. O singură casă stătea totuși de veghe. Era casa lui Șelamo mai marele sinagogii. Dar ce fel de veghe? De cu seară venise la el Rabi Ahilud cu nevastă-sa, pentru că Șelamo și cu Suzana lui îi poftise cu multă stăruință la petrecerea pe care o pregătiseră. Poruncile lui Iahve erau scrise pe ușorii ușii. Și la ușă au și rămas. La masa plină de resturile unor bogate mâncări, cupele tot se mai umpleau de vin, căci Suzana cea dărnică nu avea altă grijă. Îndeosebi umpluse toate

des cupele pentru Șelamo și pentru femeia lui Ahilud. Șelamo, bărbat în floarea vârstei simțea că vorbele i se încurcă tot mai mult, că nu mai putea zice un cuvânt lămurit despre răzbunarea lui Iahve cu care amenința el pe străini la asemenea prilejuri și în cele din urmă se văzu nevoit să-și lase capul pe masă. Bolborosi câteva cuvinte și adormi deabinelea. Femeia lui Rabi Ahilud se odihnea încaile mai de mult pe perimle patului de lângă masă. Rabi Ahilud rămase destul de deștept pentru ca să poarte până la capăt onoarea petrecerii, măcar cu Suzana cea atât de darnică....

Ce putea să știe el de minunea din staulul de lângă Betleem? Și avea el oare nevoie s'o știe?

De-ar fi eșit o clipă afară ar fi putut el să vadă minunata stea ce semăna atât de mult cu steaua lui Iacob? Ne îndoim.

Dar lucru bine văzut era acesta. Rabi Ahilud, ca marea mulțime a celor de teapa lui, își rumega în casa prietenului Șelomo ticăloșia sufletului său în care se oglindea ticăloșia unei lumi întregi, pentru mântuirea căreia venise totuși pruncul din iesle.

Și în vremea aceasta, dumnezeescul prunc ațipea în iesle cel dintâi somn, bunii păstori se întorceau pe colinele lor, iar deasupra umilului adăpost al nașterii lui Hristos străjuia mereu minunata stea ca o mare candelă cerească.

Pr. GH. V. BUTNARIU

CHESTIUNEA CALENDARULUI ÎN BISERICA ORTODOXĂ ¹⁾

CAP. III

Calendarul Iulian

Din punct de vedere bisericesc

Chestiunea calendarului, deși în fond curat științifică, iar în aplicare civilă, are totuși și un punct de vedere și caracter religios, pentru că e legată cu sărbătorile Bisericii, și stabile și schimbătoare, și în special cu cea mai mare dintre ele, cu Sf. Paști.

Cât privește legătura dintre calendar și sărbătorile stabile, observăm că, pe de o parte, fiecare din ele își păstrează aceeași dată și continuă a fi serbată în aceeași zi stabilită pentru ea în calendar, dar din punct de vedere al timpului, acest lucru e aparent, întrucât e neînțeles, că, de oarece în urma diferenței ²⁵⁾ dintre cele două calendare, cel Iulian și cel strict solar, nicio dată nu rămâne nemișcată și neclintită din punctul ei stabilit, ci se mișcă și transpune, atunci în mod necesar fiecare sărbătoare va urma aceeași orbită a socotirii lunilor, cu care e strâns legată și prin urmare și ea se mișcă și schimbă. Această schimbare constă într-o zi, după trecere de aproape 128 ani, într'un an cam după 46720 ani. Din aceasta urmează, că dacă continuăm să orânduim și serbăm sărbătorile noastre bisericesti stabile pe baza calendarului Iulian, va veni un timp, când vom serba sărbătorile de iarnă primăvara și vara, iar pe cele de primăvară și vară toamna și iarna, și așa mai departe. Așa încât pentru a dispărea această transpunere și inconvenientul ei, se impune desigur îndreptarea calendarului conform cu indicațiile și concluziile științei.

Cât privește legătura dintre calendar și sărbătorile bisericesti mișcătoare și în special a Sf.

Paști, care e și baza lor, observăm următoarele:

Cele privitoare la această sărbătoare le-a orânduit sin I. ec. dela Niceea la 325, ²⁶⁾, care, ca să înlăture deosebirile, cari existau în Bisericile locale cu privire la timpul și modul ²⁷⁾ serbării Paștilor, și dorind să consacre același timp și mod al serbării ei de către toți creștinii, având în vedere și practica majorității Bisericilor, formulată pe scurt dar clar în al 7-lea canon apostolic ²⁸⁾, a decis ca Paștile să se serbeze: 1) totdeauna Duminica, 2) Duminica ce urmează după 14 Nisan, adică după lună plină și 3) după lună plină care urmează după sau coincide cu echinocțiul de primă-vară ²⁹⁾. Dar pentru că echinocțiul de primă-vară, care, precum rezultă ³⁰⁾ și din cele trei condițiuni de mai sus, e baza fixării exacte a sărbătorii Paștilor și care cădea atunci la 21 Martie, nu are totdeauna aceeași dată, ci diferite, prin trecerea timpului, în urma diferenței ce există între calendarul Iulian și anul solar exact, iar pentru fixarea lui se cer cunoștințe astronomice, de aceea sinodul dela Niceea a însărcinat Biserica Alexandriei, unde astronomia înflorise în adevăr, ca să stabilească în fiecare an data serbării Paștilor și să o anunțe Bisericilor locale, ceea ce se și făcea, după cum se știe, prin epistolele numite pascale ³¹⁾.

Din aceste dispozițiuni și pentru împlinirea lor, a decurs treptat Pascalia noastră, canonul numit Alexandrin, după care își fixează data Paștilor de atunci Biserica ortodoxă de Răsărit ³²⁾. Fixarea serbării Paștilor după canonul Alexandrin nu e însă totdeauna și în totul corectă și exactă. Dovedirea acestui adevăr e ușoară. Păstrarea exactă a celor trei condițiuni sinodale, cerute pentru sărbătoarea Paștilor precum s'a spus mai sus, după care Paștile trebuie serbate în Duminica de după luna plină, ce urmează

¹⁾ Vezi nr. pe Oct. 1928.

după sau coincide cu echinocțiul de primă vară, are ca neapărată consecință, că sărbătoarea Paștilor trebuie serbată în primele 34 de zile de primă-vară de după echinocțiul de primă vară, pentru motivul următor: Dacă presupunem că în ziua echinocțiului de primă-vară avem lună plină și că această zi e Sâmbătă, atunci ziua următoare, care e considerată ca prima Duminică după luna plină ce coincide cu echinocțiul de primă-vară, putem serba Paștile³³⁾, conform cu dispoziția respectivă a sinodului dela Niceea. Pe lângă aceasta, dacă presupunem că în ajunul echinocțiului e lună plină, trebuie în mod necesar să treacă aproape 29 zile până la prima lună plină, care contează desigur ca prima după echinocțiul de primă-vară, și dacă ea cade Duminică, atunci Paștile se serbează după șapte zile, adică la 36 zile, din ajunul echinocțiului de primă-vară sau 34, socotind dela a doua zi de după echinocțiu, așa că sărbătoarea Paștilor nu trebuie să se depărteze mai mult de 34 zile dela a doua zi de după echinocțiul de primă-vară. Și pentru că la sin. I ec., când s'au consfințit dispozițiunile numite cu privire la Paști, echinocțiul de primă-vară cădea la 21 Martie, iar 21 Martie continuă a fi socotit după canonul Alexandrin ca data echinocțiului de primă-vară, urmează că sărbătoarea Paștilor, oscilând în primele 34 de zile de după echinocțiul de primă-vară, trebuie să se serbeze dela 22 Martie până la 24 Aprilie. Având însă în vedere că, din cauza diferenței dintre anul Iulian și cel strict solar, echinocțiul de primă-vară nu putea să cadă totdeauna la 21 Martie, iar sin. I. ec. dela Niceea, când a stabilit serbarea Paștilor pe baza echinocțiului de primă-vară, în deplină cunoștință și a datei, diferite cu timpul, a echinocțiului de primă-vară, înțelegea prin aceasta în tot cazul echinocțiul de primă-vară real și nu de sigur pe 21 Martie, pe care trecerea timpului îl face ipotetic și ideal,—urmează, că, dacă continuăm să orânduim serbarea Paștilor pe baza lui 21 Martie Iulian, ca echinocțiu de primă-vară, cădem în două greșeli serioase: a) călcăm spiritul și scopul dispozițiunii sinodale despre echinocțiul de primă-vară, dacă neglijăm fixarea și data adevăratului echinocțiu de primă-vară și primim pe 21 Martie Iulian, care, ne mai reprezentând data echinocțiului de primă-vară real, a ajuns, cu drept cuvânt, un echinocțiu ipotetic și ideal și prin urmare în niciun caz nu trebuie să servească drept bază a stabilirii serbării Paștilor, și b) din cauza întrebuintării lui 21 Martie Iulian ca echinocțiu de primă-vară, serbăm adesea sărbătoarea Paștilor nu în limitele primelor 34 de zile, dela adoua zi după echinocțiul de primă-vară, ci și după trecerea lor, cum s'a întâmplat și acum patru ani (1918), când am avut Paștile

la 22 Aprilie și încă și anul trecut (1921), când Paștile au căzut la 18 Aprilie, și aceasta pentru motivul foarte simplu, că, de oarece adevăratul echinocțiu de primă-vară e, după anul solar exact, 8 Martie, cele 34 zile, cari încep dela 9 Martie și în limitele cărora trebuie să serbăm Paștile, conform cunoscutelor dispozițiuni despre serbarea Paștilor ale sin. I ec., se termină la 11 Aprilie. De aceea oriunde serbăm Paștile după 11 Aprilie, nu putem pretinde că l serbăm pe baza cunoscutelor dispozițiuni sinodale și conform cu ele. Pe lângă aceasta, trebuie să avem în vedere, că calcularea lunilor nouă, consfințită prin vechiul ciclu al lui Meton³⁴⁾, conține o eroare, care, adunându-se de atunci în tablele respective, se ridică acum la mai mult de cinci zile. Așa că dacă continuăm să luăm ca dată a echinocțiului de primă-vară pe 21 în loc de 8 Martie (stil vechiu), pentru fixarea Paștilor noastre și să calculăm lunile pline după ciclul de mai sus al lunii, adică cu vreo cinci zile mai târziu decât cele adevărate, nu numai că nu suntem de acord cu datele sigure ale științei, dar serbăm și Paștile noastre de obicei mult mai târziu decât trebuie, uneori cu o lună, adică după a doua lună plină de primă-vară, adesea departe de luna plină legală și prin urmare nu conform cu cele ordonate de sinodul dela Niceea în Biserica noastră.

La acestea face să adăugăm și următorul rezultat sigur, că, dacă continuăm să rânduim și de acum înainte data Paștilor în acelaș mod, conform cu canonul nostru pascal alexandrin, nu mai e nicio îndoeală, că va veni o epocă, în care vom serba Paștile vara, primă-vară și iarna.

După cele zise, canonul alexandrin nu e deci propriu pentru executarea exactă totdeauna a dispozițiunilor sinodale, de oarece ne dă date neconforme cu ele; de aceea se și impune în consecință reforma lui sau înlocuirea lui cu altul mai desăvârșit.

Dar nici canonul gregorian, numit astfel după numele papei Grigore XIII și pus în aplicare de el, nu și-a ajuns scopul pentru care a fost întocmit, de oarece nici el nu ajunge totdeauna la împlinirea fidelă și exactă a condițiunilor serbării Paștilor, conform dispozițiunilor sin. I ec. dela Niceea. Dovada evidentă a acestui adevăr o face faptul incontestabil, că creștinii, cari urmează calendarul și canonul gregorian, sunt siliți adesea, din cauza calculelor greșite, pe cari se bazează acest canon, să serbeze Paștile înaintea celor iudaice (ale legii), când e din contra mai mult decât neîndoios, că Paștile Noului Testament trebuie să urmeze totdeauna Paștilor V. Testament, cari le și prefînchipuiesc³⁵⁾. Dar pentru că egalizarea solară (

întârziază mișcarea spre vară a lui 21 Martie mai mult decât a lunii iudaice Nisan, iar egalizarea lunară () comportă în prezent o apreciere a lunilor pline medii sau egală cu cea iudaică sau mai justă decât ea, de aceea, pentru că luna Nisan merge spre vară mai iute decât 21 Martie după calendarul gregorian, Paștile Bisericilor apusene vor preceda celor iudaice. Din această singură eroare, pe lângă celelalte ale canonului gregorian, eroare ce e incontestabil foarte serioasă, de oarece răstoarnă cu totul și desființează complet raportul care există și trebuie să existe totdeauna între cele două Paști, ale V. și N. Testament, eroare pe care canonul alexandrin în adevăr n'o are, înțelege oricine ușor, că nu există niciun motiv suficient și real, raportat fie la găsirea mai ușoară a Paștilor, fie la fixarea lor mai desăvârșită și mai exactă, așa ca să fie justificată și necesară înlocuirea unei pascalii prin cealaltă. Din contra, respectul față de sinodul dela Niceea, care a avut în vedere unificarea sărbătorii în diferitele Biserici, a impus continuarea acestei sărbători conform cu indicațiile Bisericii din Alexandria și a fixării ei pe baza canonului alexandrin, făcându-se astfel posibilă evitarea desacordului și scisiunii în Biserica lui Hristos. Plecând dela aceste motive și dorind să pună capăt neînțelegerilor și certelor dintre Bisericile Romei și Alexandriei, cu privire la fixarea datei Paștilor, și pentru a obține serbarea lor în același timp ³⁶⁾, Papa Laon I a ajuns la 444 la înțelegere cu Ciril al Alexandriei și convins de argumentele acestuia, a primit și introdus la Roma canonul alexandrin. Dela aceste motive plecând între altele și monahul Dionisie Exigaul ³⁷⁾ sau cel Mic, cum se numia însuși, și având convingerea că canonul alexandrin e mai exact, l-a introdus în Biserica occidentală, desființând calculul pascal introdus din nou la Roma de către urmașii lui Leon I. Și astfel prin el, Isidor de Sevilă ³⁸⁾, Beda Venerabilul și Carol cel Mare, a predominat serbarea Paștilor în aceeași zi, în Răsărit și Apus. Tot dela aceste motive plecând și Andronic II, când Nichifor Gregoras (1323) i-a supus o îndreptare a pascaliei «...împăratul a cedat, cum zice, dovezii, ba ar și îngriji ca să facă îndată îndreptarea, dar ca nu cumva aceasta să pară celor neștintori mai mult confuzie și să aducă sciziune în Biserica, a lăsat chestiunea sub tăcere și neaplicată. Căci nici n'ar fi ușor, a zis, ca să alergi și convingi pe toți compatrioții, pe continent și fiecare insulă, ca să se învețe cu îndreptarea. Iar ca să-i împarți, unii serbând o sărbătoare, alții alta, nu e prea folositor. Așa că dintre amândouă a părut mai ușor să rămână lucrurile cum sunt și cum au rămas până la noi» (Nichifor Gregoras, cartea VII, cap. 13). Dela aceleași rațiuni plecând și

profesorii catolici dela Paris și mulți învățați din Occident, precum și toți protestanții și neconsiderând nimic față de ele, că calendarul gregorian e științificește mai exact decât cel iulian, au criticat la început înlocuirea parțială și arbitrară a canonului alexandrin prin cel gregorian, făcută încă fără vreun rezultat practic, și impunerea arbitrară a calendarului gregorian și au refuzat acceptarea lui, dar au fost mai pe urmă constrânși să-l primească, numai în urma forței și impunerii guvernamentale. Așa că, după cele de mai sus, nici canonul gregorian nu e totdeauna propriu pentru fixarea exactă a datei Paștilor conform cu dispozițiunile sinodale, drept care se și impune prin urmare și reforma lui sau înlocuirea lui cu altul mai desăvârșit.

Din cele de mai sus, conchidem că ambele canoane au lipsură, mai puțin cel alexandrin, mai multe cel gregorian și că ambele au nevoie de reformă, sau că se impune înlocuirea ambelor printr'unul mai desăvârșit, pentru că nici unul nu dă totdeauna data exactă a Paștilor, de acord cu dispozițiunile sinodale.

Dar în asemenea caz trebuie desigur examinat, dacă acest lucru e sau nu permis din punct de vedere bisericesc.

Sin. I ec. dela Niceea a orânduit ca Paștile să se serbeze în prima Duminică de după luna plină, care urmează după sau coincide cu echinocțiul de primă-vară. Această orânduire n'a provenit direct dela sf. Sinod ecumenic, nici nu poate fi privită ca dispozițiune dogmatică a lui, ci constituia un uz bisericesc treptat format, în vigoare la cele mai multe Biserici înainte de întrunirea acestui sfânt sinod, care s'a și mărginit ca să-l legalizeze și consfințească, pentru a ajunge la unitate în Biserica, cum se confirmă cu epistola lui Constantin cel Mare către episcopii sinodului: «...de aceea, pentru că se cuvine ca lucrul să fie astfel îndreptat, încât să nu avem nimic comun cu acei ucigători ai părinților și ai Domnului, *este o rândueală potrivită*, pe care o păstrează toate Bisericile părților apusene, sudice și nordice ale lumii și unele dintre cele orientale, pentru care în *present* toți au crezut că e bine și am promis că place înțelepciunii noastre, ca ceea ce la Roma, în Italia și toată Africa, Egipt, Grecia întregă... e păstrat într'o singură și de acord părere, să fie primit cu plăcere și de înțelepciunea voastră».

Rândueala despre care face mențiune epistola se găsește în can. VII apostolic, care zice: «Dacă vreun episcop sau presbiter sau diacon va serba sfânta zi a Paștilor cu Iudeii, înainte de echinocțiul de primă-vară, să se caterisească». Când a procedat la întărirea rânduelei existente în chestiune, în uz pentru serbarea Paștilor și la consfințirea dispozițiunii necesare, precum am spus,

Sinodul dela Niceea n'a întocmit însă, nici n'a prescris un sistem și canon anumit pentru găsirea datei Paștilor. Acest adevăr se confirmă cu faptul următor: Dacă acest sfânt sinod întocmia un asemenea canon, ar fi fost pe de o parte de prisos ca să încredințeze Bisericii din Alexandria aflarea Paștilor, iar pedealtă parte n'ar fi avut în tot cazul loc sau n'ar fi luat cel puțin atât de mari proporții neînțelegerile și certurile cu privire la Paști, mai ales între Bisericile Alexandriei și Romei, certuri incontestabil reprobabile, cari la drept vorbind nu se referau la această dispozițiune sinodală privitoare la Paști, pe care aceste Biserici n'au contestat-o niciodată, nici n'au dat cu știință dovadă de neglijență, sau indiferență în observarea ei, ci se referiau din contra la propriile lor canoane, prin cari fiecare Biserică se silia să aplice această dispozițiune sinodală, care constituia baza sistemelor și canoanelor rotative în uz la ele pentru aflarea Paștilor. În afară de aceasta, nu e desigur nicio îndoială, că, dacă sinodul dela Niceea ar fi formulat un anumit sistem propriu pentru aflarea Paștilor, Bisericile interesate ar fi făcut în tot cazul apel la el în discuțiunile și tratativele dintre ele, despre cari s'au păstrat destule procese verbale, în cari nu se raportă însă nimic cu privire la acest lucru.

Putem zice cu siguranță, că nu fără motiv a evitat sinodul dela Niceea fixarea unui anumit canon pentru aflarea Paștilor; nu numai pentru că nu avea nicio misiune astronomică, ci numai împuternicire și autoritate dogmatică, dar și pentru că era în deplină cunoștință a egalizării solare () care transportase în sec. IV după Hristos echinocțiul de primăvară dela 24 Martie, cu care coincidea pe timpul lui Iuliu Cesar, la 21. De aceea și având în vedere mișcarea și schimbarea datei echinocțiului de primă-vară, știa bine că nu putea și nici nu trebuia desigur să lege data sărbătorii cu 21 Martie. Tot de aceea a socotit de prisos și formularea unui anumit sistem propriu pentru aflarea Paștilor. Aceasta se confirmă și cu cuvintele «*in present*», pe cari le citim în epistola lui Constantin cel Mare către episcopi: «...pentru care *in present* toți au crezut că e bine...», din care se deduce clar, că după părerea sf. Sinod dela Niceea, dependența și fixarea sărbătorii Paștilor pe baza lui 21 Martie ca dată a echinocțiului de primă-vară era provizorie și că se impunea în mod necesar în viitor ca să fie lăsat 21 Martie și ca cei cari voesc fixarea exactă a datei Paștilor să se conformeze cu can. VII apostolic, care vorbește *despre echinocțiu*. «Dacă vreun episcop sau presbiter sau diacon va serba sfânta zi a Paștilor *înainte de echinocțiu de primă-vară*, cu Iudeii, să se caterisească».

Prin urmare, după părerea sf. Sinod I ec. dela Niceea, fixarea exactă a sărbătorii cere să se aibă în vedere echinocțiul de primă-vară real și prin urmare iuna plină adevărată. Aceasta o confirmă și sf. Epifaniu, la sfârșitul sec. IV zicând: «Biserica are nevoie nu numai de a patrusprezecea zi a lunii, ci și de mersul soarelui, pentru ca să nu facem într'un an Paștile de două ori, iar în altul niciodată; de aceea ținem seamă de ziua a patrusprezecea, dar trecem de echinocțiu și facem în sf. Duminecă sfârșitul împlinirii» (Epifaniu *Κατὰ Τεσσαρακαιδεκατιῶν*). Și mai clar vedem formulată această părere la Nichifor Grigoras, care zice: «având dar nevoie de toate acestea, pentru a căuta fidel cu exactitate luna plină de după echinocțiu, pentru a nu călca dispozițiunile Bisericii; căci greșind aceasta, urmează să greșim și ziua în care suntem datori să serbăm, și să rătăcim pe mare necunoscută ca o corabie rătăcită, pe care luând-o nopți și ierni, i-au rupt ancorele și au mutat o din locul cuvenit.»

Dar la găsirea echinocțiului de primă-vară real și a lunii pline reale nu se ajunge cu canoanele în uz, alexandrin și gregorian. Dacă prin urmare amândouă aceste canoane, și cel alexandrin și cel gregorian, sunt pe de o parte și necompetente și improprii pentru executarea fidelă a dispozițiunilor sinodale privitoare la sărbătoarea Paștilor, iar pe de alta n'au provenit dela sin. I ec. nici dela vreun altul în urmă, urmează incontestabil că ele nu au nicio autoritate bisericească și că prin urmare din punct de vedere bisericesc nu există nicio piedecă la înlocuirea lor cu altele proprii și cari să aibă perfecțiunea cuvenită. Și nu numai că nu există nicio piedecă și că e permisă înlocuirea lor, dar, din contra, și observarea exactă a numitelor dispozițiuni sinodale impune găsirea unui canon și metod analog. Dacă avem în vedere că dispozițiunile Sinodului dela Niceea aveau caracter curat astronomic, cum se confirmă și din locul mai sus amintit al Sf. Epifania, și că după spiritul acestui Sf. Sinod numai prin observațiuni astronomice ar fi posibilă executarea dispozițiunilor numite, din care cauză pe de o parte și sinodul a evitat formularea unui anumit sistem și canon respectiv, iar pe de altă parte a încredințat lucrarea respectivă Bisericii Alexandriei, unde astronomia înfloria în adevăr, se deduce fără îndoială, că fixarea echinocțiului de primă-vară și a lunii pline prin tabele astronomice va fi cea mai proprie pentru aplicarea fidelă a dispozițiunilor sinodale privitoare la Paști. E drept că tabelele astronomice se îmbunătățesc treptat, din care cauză și datele tabelelor în vigoare se pot dovedi din tabelele mai nouă ca inexacte, dar acest lucru e mai mult în avan-

Clasa II. Noul Testament. In acest studiu se va stăruia asupra vieții minunate și învățăturilor Dumnezești ale Mântuitorului precum și asupra personalității celor mai însemnați apostoli și evangheliști.

Sunt de părere că n'ar fi lipsită de interes citirea scrisorii, pe care centurionul roman, Publius Lentulus a adresat-o Împăratului Tiberiu, ³⁾ în care scrisoare acest roman face portretul fizic și apologia morală a lui Iisus Hristos. Lecturi din poveștile frumoase ale scriitoarei Selma Lagerloef, precum și din valoroasa lucrare a d-lui S. Mehedinți: «Poți fi om deplin dacă nu ești creștin?» ⁴⁾ vor completa studiul învățăturilor din Noul Testament.

Clasa III. Noțiuni elementare de Dogmatică și Morală Creștină. Ele vor fi predate în mod apodictic, cu scopul de a sădi în conștiința copiilor anumite principii religioase și morale. O explicație mai largă a dogmelor sau discuțiuni cu caracter de controversă, se înțelege dela sine că vor fi cu totul evitate în această clasă.

Ca considerațiuni de ordin general, trebuie să adaug că învățământul Religiei în cursul inferior va fi dominat de concepția pur religioasă, adică de ideea unei Providențe Divine, care a intervenit direct în viața omenească, pe cale de Revelațiune, călăuzind primii pași ai omului primitiv.

De ex: Dumnezeu a zis... Dumnezeu s'a arătat... a binecuvântat... a răsplătit... a pedepsit... Pentru elevul de curs inferior ideea de Dumnezeu trebuie să fie nedespărțită de viața sa sufletească; să-și închipue pe Dumnezeu, să-l asculte și să-l urmeze. La această vârstă, raționalismul nu are ce căuta, copilul fiind dispus prin firea lui însăși să primească adevărurile religiei sub forma figurată, în care sunt prezentate în Scriptură.

Este de neprețuit folos pentru elev și în deosebi pentru viața lui de mai târziu să păstreze

convingerea unei puteri conștiente universale — Providența Divină — care, odată cu întocmirea tuturor entităților firei în cadrul unor legi eterne se ocupă și de ea, sălășluște în el, călăuzindu-l, că Universul nu poate fi opera unei întâmplări oarbe, opera hazardului, ci expresia evidentă a unei puteri conștiente universale care a pus în totul o lege și o finalitate.

Clasa IV. Se va studia *Istoria Creștinismului, Inceputurile și dezvoltarea nouăi religii, Scrierea Evangheliilor, Personalitatea fiecărui evanghelist, precum și a apostolilor celor mai însemnați; Persecuțiunile îndreptate împotriva creștinismului, adoptarea nouăi religii în Imperiul Roman, și răspândirea lui în lume, Principali Scriitori și personalități mari creștine.* De ex: Ioan Hrisostom, Const. cel Mare, Arie, Fer. Augustin, Averoes, S-ta Tereza, Sf. Gheorghe, Papa Grigorie al VII-lea, Toma de Aquino, Leon al X-lea.

Marii reformatori religioși: Luther, Calvin, Honterus, Huss, Wicleff.

2. Clasa V-a. Se va studia *Istoria Bisericii Române*, insistându-se asupra rolului pe care Biserica l-a avut în păstrarea naționalității. Urmarea unei părți a Bisericii Române din Ardeal cu Biserica Apuseană și urmările din punct de vedere cultural și național al unirii pentru poporul Român.

Clasa VI. Studiul religiei se va începe cu *Geneza și Evoluția ideii* de Dumnezeu în omnire până la Monoteism. după aceea se va face din punct de vedere Dogmatic, un studiu comparat al principalelor religii monoteiste: Budismul, Mozaismul, Creștinismul și Mahomedanismul. Se va insista asupra originii și evoluției ideii de Trinitate în concepția de Dumnezeu.

Clasa VII. Studiul comparat al moralei celor patru religii monoteiste amintite, insistându-se asupra caracterului fiecăreia dintre morale. Pentru a se studia morala mozaică se va pretinde traducerea în românește a celor două ediții de Talmud ⁵⁾: Talmudul de Ierusalim și Talmudul de Babilon, care până în prezent au fost păstrate în taină, în limba ebraică și rezervate folosinței exclusive a poporului evreu. De asemenea, se va insista asupra traducerii Coranului, ⁶⁾ în care se găsesc unele minunate învățături.

Comparând între ele moralele celor patru religii, se va pune în lumină superioritatea mo-

Apoi ar fi oare o metodă greșită de a arăta în școală pe poporul evreiesc ca popor ales?

Aceasta e bine s'o discutăm, întru cât grija noastră trebuie să fie: care sunt cele mai proprii (nu cele mai bune) materiale din Biblie pentru dat copiilor în școală. E cu putință ca ideea de popor ales să nu fie cea mai proprie. Dacă se poate preda materialul biblic, fără a mai scoate la iveală această idee, bine, să se facă dovada. Dar nu va fi chestiunea de părtinirea lui Dumnezeu. — Nota Arhim. SCRIBAN.

³⁾ Să se facă citirea scrisorii sutasului roman Publius Lentulus către Împăratul Tiberiu? .. D'apoi aceea e scriere istorică? Nu e ticlucitură apocrifă de mai târziu?

Nu putem lucra pentru a dovedi ceva cu materiale care n'au în ele puterea de a dovedi. — Nota A. S.

⁴⁾ Scrierea d-lui S. Mehedinți „Poți fi om deplin dacă nu ești creștin” e tot aceeași cu „Explicarea Evangheliilor” pentru clasa I a liceilor, care este și introdusă în școale. Numai titlul e schimbat. Deci nu e o carte de citire deosebită. D. Teodorescu însă, care o recomandă, se vede că n'a citit-o, căci altfel n'ar recomanda-o Are mari calități de stil, ca tot ce scrie d. Mehedinți, dar încolo e plină de greșeli din punct de vedere bisericesc. Susține cu îndârjire că Hristos s'a născut în Nazaret, adică părerea celor care pretind că Hristos n'a fost Evreu. îi convine d-lui Teodorescu asta, față de spusele Evangheliei și de prorociile Vechiului Testament? — Nota A. S.

⁵⁾ Autorul pretinde prea mult ca să se traducă Talmudul. Apoi știți ce e asta? Să umpli rafturi întregi cu cărți. Căci Talmudul nu e o carte, ci un dulap întreg. Cine să traducă și să tipărească acestea? Ajunge să ai o culegere din el, cum este în alte limbi. — Nota A. S.

⁶⁾ Coranul este tradus de răposatul Arhimandrit *Isopescu*, care a murit acum 1 an la Iași. — Nota A. S.

pe cea rătăcită?» (Matei 18, 12) Ce amestec însă să aibă Statul în materie de credință, s'ar putea întreba cineva. Nu e liber să creadă fiecare cum vrea? Oare Constituția nu garantează libertatea religioasă? Da, însă nu fără prevedere. De pildă, e liber oricine, dar libertatea să n'o folosească în dauna Statului. Statul îți lasă slobode toate acțiunile, numai să nu cauți să lovești într'insul. Noi, Biserica, cari lucrăm mână 'n mână cu Statul pentru binele acestui neam, nu putem fi indiferenți și cu niciun chip nu vom tăcea, când vedem că se tinde la desmembrarea acestui organism. Cum vine vorba aceasta? Avem dovezi pentru a susține o afirmație atât de gravă? Da. Sectanții aceștia în propaganda lor se folosesc de mijloace viclene. Susțin că singura carte demnă de crezământ e Sf. Scriptură. Cu toate acestea împarte celor slabi în credință, sumedenie de cărți, care tâlmăcesc Cuvântul Domnului, dar nu sunt riguros vorbind Cuvântul lui Dumnezeu. În o broșurică intitulată: «Fiii luminii», vorbind de Sf. Scriptură, iată ce spune: «Biblia este descoperirea lui Dumnezeu, ea poate fi înțeleasă. Dacă ar fi într'însa părți cari nu se pot înțelege, acele părți n'ar mai fi o descoperire. *Dumnezeu nu a dat oamenilor o carte pe care să n'o poată înțelege*». Nu se vorbește deci că e nevoie de o tâlmăcire a cărților sfinte. Ei rezolvă problema foarte simplu «Dumnezeu nu a dat oamenilor o carte pe care să n'o poată înțelege». Minunat lucru. Și mai minunat e când vezi, cum se contrazic dela o broșură la alta. În cărticica lor: «Cine a hotărât, cari cărți să alcătuiască Biblia: Dumnezeu, sau oamenii?» voind să întărească cu citatul din a doua Epistolă a Apost. Petru că Sf. Scriptură a fost de Dumnezeu hotărâtă ce cărți să cuprindă, fără să-și dea seama, se contrazic cu cele afirmate în «Fiii Luminii».

«Și îndelunga răbdare a Domnului nostru socotiți-o drept scăpare, după cum și iubitul nostru frate Pavel v'a scris potrivit înțelepciunii date lui, cum v'a scris și în toate epistolele, *în care epistole sunt greu de înțeles unele, pe care cei neștiutori și neîntăriți le întorlochează, ea și pe celelalte Scripturi, spre peirea lor*». (II Petru cap. 3, vers 15, 16). Cu asta însă nu s'a dovedit că sunt împotriviți Statului. Avem dovezi la îndemână pentru această învinuire?

În cartea lor «O scurtă expunere a Principiilor Comunității Evanghelice a Adventiștilor de ziua a șaptea» la pagina 56 vorbesc de stăpânire: «Noi credem că stăpânirea e rânduită de Dumnezeu și că este slujitoarea lui Dumnezeu spre binele omenirii, pentru protejarea și apărarea celor buni și pentru pedepsirea celor răi, spre asigurarea ordinii sociale». Acesta e punctul lor de credință privitor la stăpânire. Dacă ne-am lua după ce scriu și n'am ținea socoteală de ceea ce fac, ar trebui să se spună că n'avem de ce ne îngriji. La pagina 59 a aceleiaș cărți vorbesc de jurământ și îl admit cu condiția ca să nu fie «deșert». Forma și formula legală a jurământului de a declara: «În numele lui Dumnezeu, jur, că voi spune adevărul», sau «În numele lui Dumnezeu jur credință regelui», le socotim în totul evanghelice și potrivite cu regula credinței noastre». Ce mai avem deci de grăit împotriva unor oameni nevinovați? Iată ce. Avem a le imputa că nu sunt consecvenți. Ori mai știi, poate și-a schimbat lupul părul... Citatele de față sunt destul de semnificative. Ce înseamnă fățărnicia lor, de a așterne pe hârtie una, și în practică a face cu totul alta? Dacă nu admiți jurământul și înveți chiar pe cei ce intră în sectă să nu jure, pentru ce nu se păstrează și în scris aceiași glăsuire? Când vor face «pocăința» pentru această inconsecvență condamabilă? Cum rămâne cu sufletele pe cari le-au zmulș dela sânul maicii lor, Biserica? Dacă se dovedește cu prisosință, că nu umblă cu cuget curat, pentru ce mai au îndrăzneală să grăiască oamenilor? Sufletul trebuie să ni se cuprindă de revoltă justă, în fața acestor destăinuiri. Am crezut că sunt sinceri, li socoteam niște oameni buni la suflet, victime a unei înțelegeri greșite a Sf. Scripturi. Când cercetezi mai de aproape lucrurile, decepția e amară. Nu îndemn să se siluiască convingerea religioasă a nimănui. Rugăm stăruitor pe toți voitorii de bine a acestei țări să-și ridice g'asul și să ceară Guvernului să li se interzică propaganda. «Vai celui ce se zmințește; dar mai vai celui prin care vine zmințeala» spune Mântuitorul. Când este destul de clar, ca lumina zilei, că sar pe aiurea în staulul oilor, cum poți să le lași liberă propaganda?

Pr. MINA GASPAR
Botoșani

STEUA MAGILOR

Sfântul evanghelist Mateiu istorisește în Evanghelia sa (2, 1—2, 7—12), sfinții părinți și scriitorii bisericești au repetat și susținut în scrierile lor și întreaga creștinătate a crezut și mărturisit în toate timpurile și crede și mărturisește și astăzi, că nașterea Mântuitorului nostru Iisus Christos a fost precedată și prevestită de o stea.

Este adevărat, că păreri sunt împărțite asupra naturii stelei, căci unii cred că ar fi fost o cometă, alții un meteor, alții o conjuncție de stele, iar alții o stea nouă¹⁾, dar aceasta nu micșorează și nu schimbă cu nimic realitatea și valoarea faptului, care stă mai presus de discuț une.

Cercetările mai nouă pre tărâmul astrologiei haldaice sau asiro-babiloniene întăresc istorisirea Evangheliei, căci arată că a fost cu puțință să se cunoască de mai nainte, prin ajutorul astrologiei, timpul și locul nașterii Mântuitorului.

O privire asupra însemnătății și rostului magilor și al astrologiei la popoarele vechi din Orient și în deosebi la asiro-babilonieni va învedera aceasta.

* * *

În cartea proorocului Daniil (1, 20; 2, 3, 10) cuvântul „mag” are înțelesul de „ghicitor sau precursor” și cum ghicirea se făcea mai mult din cetirea în stele, mag este sinonim cu astrolog.

În faptele Apostolilor (13, 6) găsim cuvântul mag, aplicat unui oare care Bar-Iisus, cu înțelesul de „prooroc mincinos” și tot acolo (13, 8) aflăm prețioasa lămurire, că „Elima”, un alt nume al acelu Bar-Iisus, însemnează „mag” sau „vrăjitor”.

Numeroase inscripțiuni punico-feniciene, descifrate în vremea din urmă, arată că cuvântul elim=𐤀𐤋𐤍 are semnificațiunea de „astrolog”²⁾.

Acelaș înțeles trebuie dar să-l aibă vorba „mag” și în Evanghelia dela Mateiu, unde se povestește despre venirea magilor dela răsărit, ca să se închine pruncului Iisus în Betlehem.

Fiind astrologi, adică oameni cari se îndeletniceau cu studiul cunoașterii stelelor, magii au avut deci puțință să știe de mai nainte, pre temeiul cunoștințelor lor speciale, nașterea Mântuitorului. Aceasta este încheierea la care ajung mai mulți învățați teologi și asiriologi contemporani, atât dintre protestanți cât și dintre catolici³⁾.

Pentru a putea răspunde la întrebarea, cum anume au putut ști magii de mai nainte nașterea Mântuitorului, trebuie să ținem în seamă faptul, că de orice naționalitate vor fi fost ei, adică fie că au fost haldei, cum e mai probabil, fie că au fost perși și deci adoratori ai lui Mitra, felul lor de a interpreta mersul stelelor era acelaș, adică cel haldeian sau asiro-babilonian, pe care îl adoptaseră și perșii și se impune dar să căutăm să cunoaștem principiile astrologiei asiro-babiloniene.

* * *

Religiunea asiro-babilonienilor era o religiune astrală, adică în care zeitățile de căpetenie erau soarele, luna și cele cinci planete cunoscute în vechime. Caracterul astral al religiunii lor ne lasă să înțelegem, că asiro-babilonienii trebuie să se fi îndeletnicit din cele mai cărunte vremuri cu observarea și studierea cerului înstelat. Cercetătorii trecutului îndepărtat al acestui popor ne și asigură, că elementele astronomiei ca știință erau cunoscute în Babilon cu trei mii de ani înainte de Hristos, căci — afară de o bogată colecție de însemnări astrologice și de rapoarte oficiale foarte vechi — s'au păstrat tot felul de însemnări, unele destul de amănunțite și precise, despre luna nouă și luna plină, eclipse de lună și de soare, cercăne în jurul lunii și al soarelui, diferite observațiuni asupra planetelor, stelelor fixe, cometelor și meteorilor. Este de netăgăduit, că toate aceste observațiuni n'au avut dela început caracter științific, ci urmărieau numai un scop practic: deducerea din ele a tot felul de învățături cu aplicare la viața publică. De aceea nici nu se făcea deosebire între fenomenele astronomice și cele atmosferice și meteorologice, din acest punct de vedere. Și unele și altele erau de o potrivă de bine venite pentru preotul babilonian, ca să prezică din ele viitorul statului său al regelui, a cărui soartă era strâns legată de a statului.

Numai de pe la anul 700 a. Hr. — după părerea unui excelent cunoscător al astrologiei și astronomiei asiro-babiloniene⁴⁾ — însemnările astrologice au împrumutat înfățișare strict științifică, s'au transformat din astrologice în astronomice.

Ceeace a favorizat în chip deosebit la asiro-babilonieni studiul astrologiei și l-a dus la o în-

¹⁾ Vezi articolul: „Steua Magilor” de subsemnatul, în anul XXXVI-1, No 19 (ianuarie 1915) al acestei reviste

²⁾ Vezi articolul: „Elym, der Astrolog” de H Grimme, în Orientalische Literaturzeitung, anul XII (1909), pag. 207 și urm.

³⁾ Dintre protestanți: Friedrich Delitzsch, Paradies 133; Zimmermann, Keilschriften und das Alte Testament, 608 și Alfred Le-

remias, Babylonisches im Neuen Testamente 52; iar dintre catolici: Hantheim, în Der Katholik LXXXVII (1907) 116 și urm. și Kellner, Jesus von Nazareth (1908).

⁴⁾ Jesuitul F. Kugler, în opera sa: Sternkunde und Sterndienst im Babyl (vol. I, Münster 1907, pag. 1—8).

florire ce nu se cunoaște la vreun alt popor este — pe lângă seninătatea cerului, în cea mai mare parte a anului, ceea ce este la fel în tot orientul — concepțiunea lor religioasă despre lume. După un vechiu mit cosmogonic al lor, atât lumea cerească, cât și cea pământească constau din câte trei regiuni: superioară, mijlocie și inferioară, așa că tot ce este pe pământ este și în cer și tot ce este și se petrece în cer se oglindește pe pământ. Așa de departe se ducea această asemănare, că se împărțea cerul în state și provincii și orașe, și se vorbea de munți și ape cerești, corespunzătoare cu cele de pe pământ ⁵⁾.

Această strânsă legătură între cer și pământ se observă și în mituri și legende, cum e d. p. în mitul lui Etana, al lui Adapa și al lui Ghilgameș, în care fenomenele naturale sunt așa fel amestecate cu învățături și speculațiuni teologice, că pot fi aplicate deopotrivă de bine la întâmplări de pe pământ sau din cer ⁶⁾.

Dacă la acestea mai adăugăm, că corpurile cerești erau socotite ca locuința zeilor, ba poate chiar ca zei, și că zeii rânduesc soarta oamenilor și tot ce e pe pământ, înțelegem cu ușurință, că tot ce se presupunea că se petrece în cer sau în lumea zeilor, urma cu necesitate să se petreacă și pe pământ și între oameni. Cunoscând dar cele ce se petrec în cer, se cunosc de mai nainte cele ce se vor petrece pe pământ.

Așa se explică expedițiunile de cucerire pe care le au făcut cu mai mult de două mii de ani înainte de Iisus Hristos, regii Sargon din Agade și fiul său Naram Sin până în apusul îndepărtat și că viața publică a asiro-babilonienilor se orienta până în cele mai mici amanunte după ceea ce preoții astrologi = barn pretindeau că au cetit în stele, care erau privite ca: „*tâlmaci, sjetnici, soli ai cerului către pământ, scripturi ale cerului*“ etc.

În scopul de a putea servi la orientarea vieții publice, s'au întocmit numeroase și minuțioase tabele de toate stelele și constelațiunile favorabile, și defavorabile diferitelor acțiuni omenești și tot felul de preziceri pentru fiecare act și împrejurare din viața, așa că asiro-babilonienii, dela rege până la cel din urmă om, nu întreprindeau nimic de seamă până ce nu consultau mai întâiu pe preoții astrologi sau magi.

* * *

E timpul să ne întrebăm: În ce fel deduceau asiro-babilonienii ceea ce avea să se întâmple pe pământ din observațiunile lor asupra corpurilor cerești?

Două sunt principiile de care ei se călăuziau în deducțiunile lor, principii pe care le-am întâlnit deja și care sunt:

1. *Că cerul este prototipul pământului și tot ce se întâmplă în el trebuie să se întâmple și pe pământ, și*

2. *că împărțirea pământului în state, provincii, orașe, precum și existența râurilor, munților, câmpiilor pământești corespunde unei întocmai la fel împărțiri a cerului și existenței de râuri, munți, câmpii cerești, etc.*

Ambелеle principii se pot evidenția cu numeroase citațiuni din bogata literatură de semne și tâlcuirea lor.

Iată câteva exemple pentru ilustrarea primului principiu:

„Dacă luna se vede în ziua întâiu a arătării ei, în țară va fi liniște și belșug.“

„Dacă ziua întâi este neobișnuit de lungă, regele va domni vreme îndelungată.“

Soarele, luna și planeta Jupiter erau socotite de asiro-babilonieni ca prototipul regilor, pentru că ele sunt cele mai mari și mai luminoase dintre corpurile cerești văzute cu ochiul liber. Ceea ce sunt ele printre astre sunt regi față de restul muritorilor. De aceea, ceea ce se petrecea sau se credea că se petrece în soare, în lună și în Jupiter se punea în directă legătură cu viața regilor asiro-babilonieni.

Ce anume va fi fost făcut pe astrologi să creadă, că, dacă în ziua întâiu a lunii nouă e senin și ea poate fi văzută, va fi liniște și belșug în țară, nu putem ști, e însă sigur, că liniștea și belșugul țării erau privite ca stări de care avea să se ocure în prima linie regele, pe care-l preînchipue luna.

În ce privește lungimea zilelor, ea era calculată de astronomii asiro-babilonieni de mai nainte. Totuș calculele lor n'aveau preciziunea celor de azi, așa că se putea întâmpla adesea o zi să pară mai lungă sau mai scurtă decât spuneau calculele. Lungimea zilei întâiu (a domniei unui rege), peste ceea ce era fixat în calcule, însemna că regele va avea domnie lungă. Deducțiunea e întemeiată aci pe un silogism:

Lumina zilei vine dela soare, care e prototipul regelui;

Lumina zilei întâiu a domniei regelui ținut mai mult ca de obicei,

Deci și domnia regelui nou va fi mai lungă decât a înaintașilor lui.

Alt exemplu:

„Dacă luna are un fel de coroană în ziua dintâiu a arătării, regele va ajunge atotștăpânitor.“

⁵⁾ H. Winkler, Himmels- und Weltenbild der Babylonier și Die Weltanschauung des alten Orientes și Zimmern, Biblische und babilonische Urgeschichte, câte trele studii publicate în revista Der alte Orient (1903 și 1904).

⁶⁾ M. Istrow, Die Religion Babylonien und Assyriens. (Giessen 1902) vol II, partea I, pag. 419.

Coroana este simbolul suveranității. Dacă luna are coroană, când se arată întâiu după urcarea unui rege pe tron, însemnează că regele va purta cu demnitate coroana, adică va izbuti să-și impună voința sa tuturor, să fie adevărat suveran în țara sa.

Alt exemplu :

„Dacă coarnele lunii nouă sunt ascuțite, regele se va năpusti asupra țării dușmanului său“.

Probabil că coarnele ascuțite ale lunii făceau să se nască în minte ideea de lance sau sulită și dela ideea de arme până la cea de războiu nu mai era decât un pas, iar cum mai toate semnele se tâlmăceau în folosul regelui, era firesc să se prezică un războiu provocat de regele asiro-babilonic, al cărui sfârșit să fie favorabil lui.

Alte exemple :

„Dacă luna este înconjurată de cearcăn și Jupiter e în cearcăn, regele Acadului va fi întemnițat“.

„Dacă luna e înconjurată de cearcăn și în el este Racul, regele Acadului va avea viață lungă“.

„Dacă luna e înconjurată de cearcăn și în el e Marte, va merge rău curmalilor și regele va fi aruncat în închisoare de ostașii lui“.

„Dacă luna e înconjurată de cearcăn și Sirius e în el, cei puternici vor răspândi groaza și țara va fi jefuită“.

„Dacă cornul drept al lunii nouă e lung și cel stâng scurt, mâna regelui va cuceri o țară străină“.

„Dacă luna nouă e foarte mare, va avea loc o eclipsă“.

„Dacă luna nouă e foarte puternică, câmpul va da rod din belșug“.

„Dacă coarnele lunii noi sunt bine luminate, regii dușmani vor fi pașnici“.

„Dacă cornul drept al lunii nouă e întunecat și turbure, prețurile vor rămâne aceleaș în țară, iar în Amnon se va face răsmiriță,“ etc. etc.).

Pentru ilustrarea celui de al doilea principiu, avem următoarele cuvinte, aflate la sfârșitul prezicerii întemeiate pe o eclipsă parțială de lună:

„Partea dreaptă a lunii este Acad, partea stângă Elam, partea de sus Amuru și partea de jos Subartu“.

Aci se spune precis, că celor patru părți ale lunii corespund patru regiuni pământești și anume: Acad este Babilonia, Elam este țara despre ră-

sărit de Asiria și Babilonia, Amuru este Palestina, Fenicia și parte din Siria, adică pământul din spre apus de Babilonia, iar Subartu este Asiria. Luând ca punct de plecare Asiria, căte e socotită ca așezată spre răsărit, avem apusul reprezentat prin Amuru, miază-noaptea prin Acad și miazăzi prin Elam. Cu toate că această împărțire nu corespunde pe deplin cu orientarea după punctele cardinale, ea este totuși bine definită și fixată în concepțiunea geografică a asiro-babilonienilor.

În legătură cu împărțirea geografică a lumii stă și împărțirea timpului. Fiecareea din cele patru regiuni, care reprezintă punctele cardinale corespund câte trei luni ale anului și anume în următoarea ordine :

Nisannu	=	Aprilie	corespunde	Acadului,
Airu	=	Maiu	"	Elamului,
Sivanu	=	Iunie	"	Amurului,
Duuzu	=	Iulie	"	Subartului,
Abu	=	August	"	Acadului,
Ululu	=	Septembrie	"	Elamului,
Taşritu	=	Octombrie	"	Amurului,
Aracsamnu	=	Noembrie	"	Subartului,
Kislimu	=	Decembrie	"	Acadului,
Tebetu	=	Ianuarie	"	Elamului,
Şabatu	=	Februarie	"	Amurului,
Adaru	=	Martie	"	Subartului,

Dar nu numai lunile, ci și zilele erau puse în legătură cu țările care reprezentau punctele cardinale. Nu știm aceasta lămurit despre fiecare zi a lunii, dar o știm precis despre ziua a patrusprezecea și a cinsprezecea, care corespundeau una Elanului și cealaltă Amurului. La fel trebuie să fi fost desigur cu toate zilele lunii, adică fiecare trebuie să fi corespuns uneea din cele patru țări sau regiuni ale pământului, care reprezentau punctele cardinale. O indicație prețioasă în aceasta direcțiune ne dă faptul, consemnat în numeroase preziceri, că fiecare zi a lunii era socotită ca fastă pentru una sau mai multe din aceste țări și nefastă pentru altele. Astfel ziua întâia a lunii era fastă pentru Acad și nefastă pentru Elan și Amuru, dacă se arăta luna nouă; arătarea lunii nouă în ziua a douăsprezecea era nefastă pentru Acad și fastă pentru Elam și Amuru; ziua a patrusprezecea era fastă pentru Acad și nefastă pentru Elam și Amuru; ziua a șaisprezecea era aducătoare de noroc pentru Subartu și de nenorocire pentru Acad și Amuru, iar ziua a douăzecișiopta dimpotrivă se credea că aduce noroc Acadului și nenoroc Elamului.

Chiar și cele trei streji, în care era împărțită noaptea, se puneau în legătură cu aceleași țări. Streața întâiu sau de seară corespundea Acadului, streața a două sau a miezului nopții corespundea Amurului, iar streața a treia sau de dimineața

corespundea Elamului. Fiind numai trei straje, Subartu n'avea corespunzător între ele sau poate că era socotit aci împreună cu Acad.

* * *

Aceste amănunte dovedesc, că astrologia asiro-babiloniană nu proceda fără nici o noimă în prezicerile ei, ci se conducea de anume principii și reguli bine stabilite, asupra cărora discutau și tâlmăceau diferit numai diferitele școale.

Astrologia era apoi privită ca mijlocul oficial și științific de prezicere a viitorului și se folosea în acest scop numai pentru prezicerile cu privire la rege și la chestiunile de interes obștesc, ca și prezicerile după ficatul pasărilor pe când prezicerea după vise și după pahare era îngăduită și recomandată particularilor ¹⁾.

Iată încă vre-o câteva preziceri de acest fel:

„Dacă Scorpionul se apropie de lună și stă pe loc, regele va domni multă vreme și dușmanul va veni dar va fi înfrânt.“

„Dacă în ziua a șaisprezecea se văd și soarele și luna deodată, regele va trimite altui rege declarație de războiu și va fi închis luni întregi în palatul său, iar dușmanul va intra biruitor în țara lui.“

„Dacă soarele și luna se văd în același timp în ziua a paisprezecea, va fi liniște și bine în țară, zeii Acadului se gândesc la lucruri bune și poporul va fi bine.“

„Dacă la 14 Sivan se produce o eclipsă de lună și zeul este întunecat pe partea treia sus (la răsărit) și luminos pe partea patra jos (la apus) și începe întunecarea pe partea doua (miază noapte) în timpul strejei întâi și sfârșește în timpul strejei a doua și se vede întunecarea când ești întors către a doua parte (miazănoapte), aceasta este semn pentru Ur și pentru regele din Ur. Regele din Ur va îndura foamete și numărul morților va fi mare. Pe regele din Ur îl va pierde fiul său, iar pe fiul care a pus capăt zilelor tatălui său îl va ajunge Șamaș și va pieri în locul peirii tatălui său și un fiu al regelui, care nu era chemat la tron, va ajunge pe tron.“

„Dacă luna are continuu la arătarea ei o coroană, câmpul va rodi din belșug și țara va fi în siguranță.“

„Dacă luna se ascunde în nori îndată după arătarea sa, va fi inundație.“

„Dacă Jupiter se apropie de Taur, va fi sărăcie în țară și prăsierea vitelor mari și mici nu va isbuti.“

„Dacă Venus se apropie de Rac, va fi liniște și pace în țară, zeii vor avea milă de țară; hambarele goale se vor umplea și secerișul va fi bogat, bolnavii se vor însănătoși, femeile însărcinate vor naște ușor, marii zei se vor arăta binevoitori către locașurile sfinte ale țării și templele marilor zei vor fi înalte.“

„Dacă cornul drept al lunii la arătarea ei pe cer va fi întunecat, prețurile vor rămâne neschimbate.“

* * *

Acum, după ce am văzut principiile de care se călăuziau astrologii asiro-babilonieni în prezicerile lor și cum ce fel de lucruri preziceau, să vedem dacă și în ce fel ar fi putut prezice nașterea Mantuitorului, care era pentru ei un rege al Amurului, adică al pământului din spre apus de țara lor.

Deja Kepler, în anul 1606, și după el mulți alți astronomi până în zilele noastre și-au îndreptat luarea aminte asupra unei conjucțiuni a lui Jupiter cu Saturn, care a avut loc în anul 7 înainte de era creștină și s'a repetat de trei ori.

Acest minunat, dar nu extraordinar fenomen astronomic ar fi după părerea celor mai mari astronomi, steaua minunată care s'a arătat la nașterea Mantuitorului. După ultimele cercetări, această întreită conjucțiune a avut loc la 28 Maiu, 3 Octombrie și 4 Decembrie din anul 7 a. Chr. ²⁾.

Fenomenul s'ar fi petrecut astfel:

La începutul anului 7 a. Chr. ambele planete se vedeau pe cer în partea de apus de Asiro-Babilonia. Ambele își urmau cursul lor și ajunseră în periheliu, când soarele le întuneca cu razele lui, așa că nu se mai vazură. Aceasta s'a întâmplat în Februarie. La sfârșitul lui Martie, ele eșiră din periheliu și începură a fi văzute din nou dimineața înainte de răsăritul soarelui spre răsărit. Pe când în Februarie Jupiter se află în constelația Varsatorului, iar Saturn într'a Peștilor, se aflau acum amândouă în constelația Peștilor, la o depărtare de numai 8 grade una de alta și anume Jupiter era spre răsărit și Saturn spre apus. Jupiter, a cărei mișcare este mai repede, în mersul său spre răsărit, se apropie de Saturn, care de asemeni înaintează în aceeași direcțiune dar mai încet. Depărtarea dintre ambele planete se micșorează din ce în ce mai mult. La 30 Aprilie era numai de 2 grade, iar la 28 Maiu era nula, așa că ambele planete păreau că formează una singură. Aceasta se petrece în zodia Peștilor. În zilele de 14 și 15 Septembrie depărtarea între ambele planete

¹⁾ A. Ungnad, Die Deutung der Zukunft bei der Babylonisern und Assyrien, in Der alte Orient (1909).

²⁾ I. Honheim, Die Konjunktion des Jupiter und Saturn im Jahre 7 v. Hr. Der Katholik (1908).

este din nou numai de un grad, iar la 3 Octombrie se întâlnesc amândouă a doua oară în al 18-lea grad al Peștilor. Iarăș se depărtează una de alta, spre a se apropia în fine și a treia oară la 4 Decembrie, după care își ia fiecare mersul său obișnuit, care le ține la depărtare egală pe una de alta.

Cum au tâlmăcit astrologii asiro-babilonieni această conjuncțiune? ⁹⁾

După toată probabilitatea astfel:

Dintre toate corpurile cerești, planetele erau în deosebi acelea după al caror mers se prezicea viitorul. Jupiter purta numele special de „steaua regelui”, iar Saturn se numia „steaua soarelui”, sau chiar „soare”, și ca atare era socotit de asemeni ca „stea a regelui”.

Saturn era apoi steaua Amurului, după cum Jupiter era a Acadului, Venus a Elamului și Marte a Subartului.

Apariția și dispariția d'feritelor planete sau cu o expresiune astronomică: răsăritul și apusul lor eliachic — erau tâlmăcite în chip deosebit, adică uneori favorabil alteori defavorabil, după timpul și împrejurările în care aveau loc. Pare a fi totuș regulă, că apunerea eliachică a unei planete, ca și eclipsa sau întunecarea soarelui și a lunii, erau semne prevestitoare de rău și aplicate la rege înseamna moartea lui, pe când răsăritul eliachic al planetelor și în deosebi al lui Jupiter și Saturn însemnau nașterea unui rege.

Câteva exemple de preziceri vor întări această afirmațiune:

„Dacă se întunecă soarele în ziua întâiu și lumina spre apus este puternică, se va produce o eclipsă de lună în cursul lunii, iar în cursul anului va muri regele”.

„Eclipsa solară în cursul lunii Tișri = Octombrie însemnează: la 1, că va fi războiu; la 9, că va fi viscol; la 11, că va fi mare nenorocire și că regele Amurului va muri; la 13, că regele Acadului va muri; la 14, că se va revărsa marea; la 16, că țara va avea hrană din destul; la 18, că regele dușman va fi sănătos; la 20, că țara va fi micșorată; la 21, că țara va fi nimicită; la 28, că regele va fi sănătos; la 29, că regele va muri, și la 30, că regele va trăi multă vreme”.

„Dacă se întâmplă eclipsă de lună în Sivan = Iunie, la timp nepotrivit, va muri un rege puternic și Adad va aduce ploaie”.

„Dacă se întâmplă eclipsă de lună la 14 Sivan, regele va trăi acel an, dar după aceea va muri, iar fiul său cel cu drept asupra tro-

nului se va urca pe tron; va fi războiu și morți mulți”.

„Dacă Jupiter e întunecat de lună, regele va muri în acel an”.

„Dacă Jupiter intră în lună, va fi foamete în Amuru și regele Elanului va muri”.

„Dacă e cernită steaua reg lui (Jupiter), va muri majordomul palatului”.

„Dacă răsare Jupiter, zeii vor păstra pacea, ceeace este încurcat se va descurca, ceeace este turbure se va limpezi, vor fi ploi și inundații, secerișul va fi bogat, țările vor trăi în pace, regii dușmani vor fi de asemeni pașnici, zeii vor asculta rugăciunile, vor împlini cererile și vor descoperi preoților cele ce au să se întâmple”.

„Dacă lucește o stea și strălucirea ei este luminosă ca ziua și are o coadă ca de scorpion, e semn bun nu numai pentru gospodar, ci pentru toată țara. În toată țara va fi bucurie, cel rău nu va propăși, dreptatea va domni, bogăția va spori năprasnic; pierrea acestui gospodar sau acestui rege atârnă de dreptatea lui; pacea și liniștea vor domni în țară”.

Conjuncțiunea celor două stele ale regelui, a planetelor Jupiter și Saturn, nu putea dar să însemneze altceva de cât nașterea unui mare rege. De oarece aceasta a avut loc în constelația Peștilor, adică spre apus de soare și de Babilonia și de oarece Saturn era și steaua apusului sau Amurului, regele ce avea să se nască trebuia să fie în apus, adică în Palestina sau în Fenicia ori în Siria. Fiindcă, mai departe cele două planete unite împrăștiu o puternică lumină, era semn că regele ce se va naște va aduce în lume bucurie, dreptate și pace, ceeace a întărit credința că el va fi Mântuitorul lumii, Mântuitorul universal, pe care-l așteptau toate popoarele răsăritului.

La sfârșitul lui Martie sau începutul lui Aprilie, când magii au văzut apăruând pe Jupiter și pe Saturn (răsăritul lor eliachic, după ce fuseseră câtva timp întunecate de razele soarelui, ei au tâlmăcit aceasta, după regulele lor astrologice, ca prevestirea nașterii unui mare rege în apus.

După calculele lor — cum ne încredințează o tabelă asiro-babiloniană de planete, păstrată în Berlin — conjuncțiunea întâiu a acestor două planete avea să se întâmple între 1 Iulie și 31 August, ea a avut loc însă cu mult mai înainte, adică la 28 Maiu, ceeace a uimit pe magi și i a făcut să conchidă, că evenmentul pe care-l prevestea acest fenomen astral avea să fie ceva neobișnuit: regele a cărui naștere o prezicea, avea să fie un rege extraordinar.

La 3 Octombrie, când se întâmplă a doua conjuncțiune neașteptată de magi, ei fură și mai

⁹⁾ Kugler, op. cit pag 7 urm. și Iensen, Die Kosmologie der Babylonier, (Strassburg 1890).

prin îndoița alegere a lui Cuza. Când primul sfetnic al lui Cuza, Mihail Cogălniceanu izbuti a salva biserica (1863) din principate de amestecul nefast al ierarhiei grecești în afacerile ei, aproape în acelaș timp a triumfat și Andrei Șaguna în luptele sale de emancipare a bisericii ardelenne din jugul ierarhiei sârbești.

După ce la 27 Septembrie 1860 împăratul Francisc Iosif îi făcu promisiunea că «nu e neaplicat a împlini dorința Românilor ortodocși în privința nouăi mitropolii proprii», după ce la 1863 aceeaș promisiune o repetă în formă mai pozitivă, amenințând Șaguna, că dacă nu se îplinește curând promisiunea împărătească, piciorul lui nu va mai călca în Viena, după ce în August 1864 sinodul episcopesc din Carloviț și noul patriarh Samuil Mașirevici, chiar la stăruința monarhului, își dădu învoirea pentru înființarea mitropoliei române, împlinindu-se și această ultimă formalitate putu să urmeze autograful împărătesc din 24 Decembrie 1864, încuviințând mitropolia română independentă, coordonată celei sârbești și numind pe Andrei baron de Șaguna, mitropolit al Românilor ortodocși din Transilvania și Ungaria.

Dorința Bucovinenilor de a fi și ei încorporați la această mitropolie și puși sub obladuirea lui Șaguna, la care unii dintre ei priveau — după propria lor mărturisire — ca la un «mântuitor» — a rămas însă neîmplinită. Austria a reușit a mai cultiva câtva timp desbinarea între Români, urmându-și vechia maximă de guvernare: *divide et impera = învrăjbește și stăpânește!* Această politică învrăjbitoare, diriguată din Viena, și-a găsit un sprijinitor docil în episcopul bucovinean Eugenie Hacman, care a zădărnicit planul lui Șaguna, pricinuind prin aceasta o mâhnire adâncă în sufletul celor mai buni dintre Români Bucovineni.

În acelaș an pregătise și *regulamentul organic*, amplificat mai târziu de congresul național-bisericesc din 1868 și sancționat de Francisc Iosif cu numirea de «Statul organic» ca constituție a Mitropoliei ortodoxe române din Transilvania și Ungaria».

II.

Talentul de neîntrecut organizator, cum a reușit să fie Mitropolitul Șaguna în atâtea domenii ale vieții noastre naționale și-a găsit o monumentală expresiune în constituția aceasta.

Pe când constituția politică a României dela 1866 o pregătiseră doi inși (C. A. Rosetti și Eugen Carada) în 24 de ore, traducând-o după constituția Belgiei, impunând deci națiunii române o haină cu totul străină și nepotrivită nici cu tradițiile, nici cu structura ei sufletească, Șaguna a înțeles să studieze temeinic, decenii dea-

rândul, întreagă dezvoltarea noastră bisericească populară, să aleagă și să valorifice în opera sa tot ce era element viabil în această tradiție locală, clădind pe temeliiile ei solide întreagă organizarea națională bisericească, prin care în scurtă vreme un popor de iobagi istoviți de robia seculară a fost transformat într'o națiune conștientă de drepturile și datoriile sale nu numai în cuprinsul organizației bisericești, ci și în al celei de Stat.

Istoria noastră națională nu cunoaste lege scrisă, care să fi pătruns vreodată în conștiința populară în aceeaș măsură, în care au putut pătrunde dispozițiile fundamentale ale «Statutului Organic». Aceasta denotă pe marele reformator, care a reușit să clădească pe temelii vechi și durabile o constituție cu totul modernă, făcând să colaboreze la legiferarea ei întreg clerul și poporul ca *elemente active*, iar nu ca niște simple unelte fără conștiință, gata în orice moment a primi tot ce li se impune de sus.

Prin dispozițiile sale de ordin constituțional Șaguna a contribuit mai mult decât oricare alt legiuitor bisericesc sau politic să facă din poporul nostru un *subiect de drept*, să-l transforme dintr'o masă desconsiderată și părăsită, cum a fost atâtea timp, într'un *factor real de progres* nu numai în viața bisericească culturală, ci și în cea politică.

Privită prin prisma conservatismului încrăcit în formule imutabile, fapta aceasta a lui Șaguna este, fără îndoială, un act de cea mai curajată reformă și de o epocală importanță. Rămâne însă meritul lui perpetuu, pe care nici-o invidie profesională și nici un doctrinarism strâmt sau miop nu-l va putea micșora: noua constituție, care însemnează un progres sufletesc radical față de vechea moștenire, a fost făcută cu atâtea înțelepciune, în cât viața bisericească nu s'a resimțit de nici o sguđuire păgubitoare. Dimpotrivă un curent de înviorare și de entuziasm religios, moral și cultural a început să străbată în toate părțile constitutive ale mitropoliei noastre de jos până sus.

Și totuș, s'a spus în timpul din urmă, că *statutul organic* n'ar fi opera lui Șaguna, că ceice afirmă contrarul s'ar lăsa amăgiți de vraja unei simple «legende populare».

Este adevărat, că între proiectul elaborat de Șaguna și între forma definitivă, pe care a dat-o Statutului Organic clerul și poporul întrunit în congresul național-bisericesc din toamna anului 1868 sunt câteva deosebiri fundamentale.

Dar, cu toate că congresul a introdus în proiectul lui Șaguna aceste modificări esențiale, rămâne totuș nețagăduit meritul lui de a fi dat vieții noastre naționale această neîntrecută pavăză, această cetățuie nebiruită a sufletului ro-

mănesc într'un timp când însăși ființa și existența noastră națională era greu amenințată. Meritul lui devine cu atât mai mare, cu cât s'a lăsat înduplecat a încuviința ulterior modificările introduse de congres, sacrificând astfel o parte a convingerilor sale doctrinare și dând un exemplu de neprețuită valoare, cu câtă îngăduință trebuie să porcedă adevăratul legiuitor, dacă ține ca legile sale să răsără din consimțământul voluntar al națiunii, consimțământ care oferă cea mai puternică garanție, că ele nu vor rămânea literă moartă.

Dovada cea mai bună despre trăinicia victorioasă a *legii lui Șaguna*, o găsim în împrejurarea, că noua organizare bisericească a României creștine e contemplată să se facă tocmai după principiile fundamentale cari au prezidat la alcătuirea «Statutului organic».

De aceea meritul legiuitorului Andrei Șaguna e covârșitor mai ales prin faptul, că s'a știut învinge pe sine, aducând această scumpă jertfă pentru temelie clădirii constituționalismului nostru bisericesc. Între toate biruințele lui epocale aceasta e cea mai mare.

De nu ne-ar mai fi rămas dela Șaguna altceva decât constituția națională — bisericească — și atâta ar fi fost de ajuns ca rezultat al unei vieți, ca merit și glorie pentru numele lui, ca pomenire și recunoștință vecinică din partea Românilor de pretutindeni față de această figură măreață a istoriei noastre naționale.

Dar el ne-a dat și alte forme de organizare politică, școlară și culturală, cari dăinuiesc și astăzi.

III

În adevăr, trăinicia biruitoare este una din caracteristicile de căpetenie ale tuturor așezămintelor create de Andrei Șaguna.

Istoria ne înfățișează atâția oameni mari în domeniul cugetării, ideologi vrednici de admirațiunea tuturor veacurilor, lipsiți însă de facultatea sau de talentul de a coborî pe tărâmul realității și de a veșnici în fapte concrete rezultatele ideilor propoveduite de dânșii.

Andrei Șaguna nu era dintre aceștia.

Adevărat, că bogata sa activitate literară-didactică, publicistică și științifică i-a asigurat un loc de cinste printre marii cugetători ai neamului nostru. Dar personalitatea lui istorică atât de reprezentativă se impune mai mult prin numărul covârșitor al faptelor și așezămintelor sale, cari au creat poporului nostru *noi posibilități de dezvoltare*, decât prin suma ideilor — importante, fără îndoială și acestea! — cu cari scrierile sale au izbutit să fructifice și să sporească cugetarea noastră națională. Dași era — după expresia biblică — om «puternic în faptă și cuvânt», — în tot cursul binecuvântatei sale activități s'a ma-

nifestat cu deosebire ca un erou al faptei naționale, cuvântul și ideea înveșmântată într'însul avea, în concepția lui, o valoare însemnată de sigur, dar totdeauna în funcțiune de importanța, frumusețea și utilitatea faptei, ce putea să răsără din sămânța ideii și din energiile naționale, pe cari propoveduirea ei era chemată a le trezi.

De aceea la Șaguna nu găsim între cuvânt și faptă aproape nici o distanță, chiar când obstacolele formidabile se ivesc în calea înfăptuirii gândurilor, cari frământau fără încetare creierul lui urias, nu se înpăimânta, ci lupta cu neprețuită perseverență, cu precauțiune și iscusință fără greș, până când izbutea să le smulgă din rădăcini și, netezindu-și calea spre țintă, sa stămpere *sfânta pasiune creatoare* a sufletului său prin secerșul bogat al realizărilor prudent și sigur pregătite. El însuși a mărturisit adeseori, că bucuria cea mai mare a vieții sale o căuta în lupta cu cele mai mari greutăți și în biruința desăvârșită asupra lor. De aceea rareori a întreprins vre-un lucru, pe care să nu-l fi dus la bun sfârșit, după cum deasemenea rare ori a rostit vre-un cuvânt, pe care să nu-l fi respectat și ale cărui îndatoriri să nu le fi împlinit până la cele mai îndepărtate consecințe.

Această concepție, pe care o am putea numi pragmatică și energetică, a făcut din Șaguna un mare educator de neprețuită valoare morală și un creator de așezăminte numeroase, cari după ce au biruit greutățile începutului, dăinuiesc până în zilele noastre și promet o dezvoltare tot mai amplă în viitor.

Dacă pe câmpul Libertății ca președinte al adunării naționale a pus, împreună cu Simion Bărnuțiu și cu întreaga ceată entuziaștilor săi tovarăși de vârstă și de idealuri, temelul unui partid politic, acesta există și va continua să existe, luptând pentru drepturile poporului. Dacă a înființat tipografia din Sibiu și ziarul «Telegraful Român» — amândouă aceste instrumente de progres cultural își vor îndeplini și în viitor datoria de a răspândi cât mai multă lumină. Dacă a organizat, potrivit cu principiile pedagogiei moderne, seminarul teologic, școala normală și liceul care-i poartă numele, precum și sutele de școli populare, așezate sub ocrotirea autonomiei noastre bisericești, toate aceste așezăminte școlare își vor continua — sperăm — și în viitor munca binefăcătoare, ca niște adevărate podoabe ale învățământului nostru confesional primar, normal, secundar și superior. Dacă a înființat, împreună cu vrednicii săi colaboratori Gheorghe Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Pușcariu ș. a. «Asociațiunea Transilvană», și această organizațiune culturală promite a continua tradiția lui de lumină, «multă prudență, multă abnega-

al *poporului credincios*. Precum caracterul miresei e acela al credinței către mireasa sa, așa trebuie să fie și al episcopului *cătră popor*. Dară de aci urmează că și *poporul să fie cu aceea credință cătră episcopul său*. Aceasta a fost *ideea sa conducătoare totdeauna*.

Și adevărată era mărturisirea lui. De la cuvântarea de program, rostită la Duminica Tomii în catedrala din Carloviț și până în clipa, când a plecat spre odihna mormântului la Rășnari, în toate împrejurările vieții și în toate actele cărmuirii sale bisericesti și politice, această putere tainică l-a călăuzit: credința în Dumnezeu și credința în popor. Din ea au isvorit și dispozițiile testamentului său minunat, prin care dăruiește poporului tot ce a putut agonisi într-o viață atât de harnică și trează. Din cuvintele acestui testament par'că străbate în inimile noastre glasul marelui dascăl al lumii și ierarh, Ioan Gură de Aur, care, înainte de a pleca în exil,

grăia credincioșilor săi astfel: «de-mi va și muri trupul, sufletul îmi va rămânea viu și va gândi la popor... Voi sunteți viața, voi sunteți gloria mea».

Fă, Doamne, ca viu să rămână sufletul lui Șaguna în slujitorii bisericii, în conducătorii patriei și în toți fiii națiunii române până la sfârșitul veacurilor, îndrumându-i spre căile idealului creștinesc al credinței și moralității neșovăitoare, al devotamentului și sacrificiului mântuitor.

Numai urmând fără șovăire căile acestea vom putea simți și sufletul nemuritorului mitropolit sălășluindu-se întru noi și punând stăpânire deplină asupra tuturor rosturilor noastre bisericesti, nationale și patriotice.

Numai așa va putea fi poporul român, în orice împrejurări viața și gloria acestui suflet șagunian.

I. LUPAȘ

Profesor la Universitatea din Cluj

PREOTUL ȘI POLITICA

„Înapoi la Hristos însemnează înapoi la viață, și înapoi la viață însemnează înapoi la Hristos!”

Christentum und Pädagogik, de Fr. W. Foerster pag. 40, 1920.

Abia ieșiți din uraganul năpraznicului războiu mondial, ne desmetim și vedem că, potrivit vorbeii acelui Grec citată de Kant «ceea ce are rău războiul, este că el face mai mulți oameni răi de cât seceră»¹⁾.

Te îngrozești, când te gândești la anarhia morală în care înotăm cu toții în aceste ceasuri nefericite de după războiu!

Imoralitatea în variatele ei înfățișări se răsfăță printre noi, prevestindu-ne falimentul regretabil al vieții. «Singura scăpare a noastră este Mântuitorul Hristos, care ne cere alipire față de persoana și ființa Sa, iar nici de cum față de ideile Sale, deoarece el pășeste de la practică la teorie, iar nu de la teorie la practică — cum fac alți învățători»²⁾.

Acesta trebuie să fie și metoda preotului în orientarea sa pe drumul activității sale pastorale. El trebuie să atragă și să târască după sine gloatele întărite și căzute pradă desordinei.

Cum trebuie să se poarte preotul în toila luptelor oarbe ce se deslănțuesc, sub ochii lui între păstorii săi iubiți, pentru ca glasul lui să fie auzit și ascultat de toți?

«În morală ca și în artă să spui nu-i nimic, să faci e totul. E puțin lucru ideea care se as-

cunde sub un tablou al lui Rafael; tabloul însuși e lucrul prețuit. Tot așa în morală adevărul n'are preț decât când devine simțimânt și n'atinge toată valoarea sa de cât când se înfăptuiește. Oameni de o moralitate cam șubredă au scris maxime foarte bune. Oameni foarte virtuosi pe de altă parte n'au făcut nimic spre a continua în lume tradiția virtuții.

«Laurii se cuvin Aceluia, Care a fost puternic în cuvinte și în fapte, care a simțit binele și l-a făcut să birue cu prețul sângelui său. Din acest punct de vedere, Iisus e fără seamăn; gloria Sa rămâne întreagă și va fi pururea reînnoită»³⁾.

De aceea El a și zis: «Celce va învăța și va face poruncile mele, acela mare se va chema în Împărăția Cerurilor». (Matei 5,19) El a învățat mai întâi cu faptele și apoi cu vorbele, cum se exprimă foarte lămurit autorul Faptelor Sfinților Apostoli: «Teofile, în cea dintâi carte a mea, am vorbit despre tot ce a început Iisus să facă și să învețe pe oameni de la început, până în ziua în care s'a înălțat la Cer, după ce prin Duhul Sfânt, dăduse poruncile sale Apostolilor, pe care-i alesese». (Fapt. Apost. 1,1) De remarcat e că scriitorul pune întâi vorbele: «Să facă» și apoi vorbele «să învețe». Vieța

¹⁾ Immanuel Kant, *Zum ewigen Frieden*, pag. 9, trad. de Ion Gorun.

²⁾ Julien Villecroze, *Le Christ et sa Reforme Sociale*, pag. 291.

³⁾ Ernest Renan, *Vieța lui Iisus*, pag. 47, trad. de S. Marian.

cu adevărat creștină trebuie să fie preocuparea de căpetenie și aspirația cea mai înaltă a preotului, căci exemplul vieții preotului are atâta putere de înrăurire asupra vieții întregului popor, încât cu drept cuvânt se poate zice: «Cum e preotul așa și poporul»¹⁾. Cunoștința și credința este întreaga noastră civilizație, întreaga noastră istorie» zice pe bună dreptate marele cugetător *Gustave Le Bon*, înțelegând desigur prin credință, nu atât cunoașterea adevărurilor religioase, cât trăirea lor în viața zilnică. Din nefericire însă istoria omenirii e plină nu de belșugul faptelor credinței, ci tocmai de cele ce n'ar trebui să facă oamenii. Această stare de de lucruri tristă, se datorește în mare parte faptului că Creștinismul cu universalismul său, surpând tirania politică a Imperiului Roman și înlocuind o cu stăpânirea bisericii asupra conștiințelor, numele Domnului a servit drept pedestal stăpânitorilor lumefști, pentru ajungerea scopurilor lor trecătoare și josnice — aceasta, din cauza vinovăției neiertate a clerului creștin. Pe nesimțite se desvoltă în ființa omenească, pe lângă simțirea religioasă, și simțământul politico-social, așa în cât ne trezim în sânul popoarelor cu două cercuri sociale, ce nu se pot separa: un cerc religios și altul politic. «Adunarea creștinilor constituiți în Biserică, nu poate să elimine din sânul ei cealaltă societate civilă și temporală, pe care aceiași indivizi o compun»²⁾ «Hristos nu cere închinătorilor săi să-și părăsească patria lor și să se smulgă din rândurile compatrioților lor.

El le îngăduie să continue a face parte dintr'o societate politică și să se supue legilor țărilor lor, alipindu-și însă în totul sufletele lor de societatea superioară a Creștinismului. Republica creștină planează deasupra tuturor celorlalte societăți omenești și le îmbrățișează pe toate. Poate cineva să fie: Grec, Român, Egiptean, Sirian, European sau Asiatic și în acelaș timp să fie și creștin»³⁾.

După cum credința nu se poate despărți de viață, deoarece poate omul să-și piarză Dumnezeuul său și totuși păstrează în sine nevoia permanentă a sufletului de a crede, tot asemenea politica ar trebui să fie nedespărțită de morală.

«A despărți politica de legea morală este exact acelaș lucru ca și când am vrea să înstrăinăm arta navigațiunei de științele marine. Adevărurile morale cuprind cea mai adâncă orientare asupra a tot ce alcătuește baza comuni-

tății vieții omenești. Cine vrea să se emancipeze de ele, acela se emancipează de însăși realitatea vieții, dela care-și va lua aspră judecată»⁴⁾. Cele mai categorice cuvinte în această privință le-a rostit marele bărbat de stat, Gladstone: «Ceea ce din punct de vedere moral e fals, apoi nici din punct de vedere politic nu poate să fie just»⁵⁾.

«Politica adevărată nu poate așa dar să facă nici un pas înainte fără ca mai întâiu să fi dat omagiul ei moralei, și, deși politica în ea însăși este o artă grea, totuș împreunarea ei cu morală, nu e nici o artă; căci aceasta tae în două nodul pe care aceea nu-l poate deslega, de îndată ce se ceartă între ele. Dreptul trebuie să-i fie socotit omului ca sfânt, oricât de mari jertfe ar costa acest lucru puterea stăpânitoare. Aci nu se poate umbla cu jumătăți de măsură și a se născoci un drept intermediar pragmatic condiționat (între drept și folos), ci ori ce politică trebuie să plece genunchii în fața celei dintâiu; în schimb poate spera, să ajungă deși cu încetul, la treapta depe care va straluci statornic»⁶⁾. Dacă lucrurile ar fi așa și în realitate ca și în mintea marilor cugetători ai omenirii, atunci desigur amestecul preotului în rosturile publice ale statului s'ar impune chiar ca o înaltă datorie morală, căci: «este o sălbatecă nedreptate ca în mijlocul proprietății tale să ai numai eul tău în cap; este chiar un păcat ca, mergând pe drum deschis să nu te gândești decât la tine»⁷⁾. În realitate însă lucrurile nu sunt așa: sfera politică nu coincide totdeauna cu sfera morală, de oarece în politică se urmărește totdeauna utilul, iar nu adevărul și moralul. Ce mult ne luminează în direcția aceasta următoarea observațiune fină a lui *Treitschke*: «Omul de stat nu are dreptul să-și încălzească mâinile lângă ruinele fumegânde ale patriei sale, cu îndrăzneală laudă de sine: Eu n'am mințit niciodată. Aceasta e o virtute călugărească»⁸⁾.

Pe de altă parte «nevoia de libertate înfiptă adânc în firea noastră nobilă, se simte nemulțumită de orice putere politică, care nu se întemeiază pe lege și mult mai mult desgust încearcă ea pentru ori ce putere care intervine în ordinea spirituală fără să fie întemeiată pe autoritatea divină»⁹⁾. Faptul că politicul începe abia unde se termină moralul; faptul că minciuna este motorul fidel al politiceii și faptul că poli-

¹⁾ Fr. W. Foerster, *Lebensführung*, cap. *Der politische Beruf*, pag. 127

²⁾ Fr. W. Foerster, *Politische Ethik und politische Pädagogik*, pag. 70.

³⁾ Immanuel Kant, *Zum ewigen Frieden*, pag. 66 traducere de Ion Gorun.

⁴⁾ Fr. W. Foerster, *Politische Ethik und politische Pädagogie* pag. 514

⁵⁾ Treitschke, *Politick* I Bd. S. 110 Leipzig, 1897.

⁶⁾ L. C-te de Stolberg, *Hist. de la Religion* 10^a vol.

¹⁾ *Constituțiunile Sfinților Apostoli*, cartea II, cap. I trad. de Pr. Gh. Nița 1907.

²⁾ C.-P. Pobiedonostev, *Questions Religieuses, Sociales et politiques*, pag. 3.

³⁾ Julien Villecroisse, *Le Christ et sa Reforme Sociale*, pag. 40.

tica isbește libertatea omenească, tot cel ce e în serviciul ei strecoară multă nemulțumire în sufletele celor, care-l înconjoară turburându-le echilibrul sufletesc și stârnindu-le o înspăimântătoare anarhie lăuntrică. Preotul care și-a închinat activitatea sa trebuirilor politice ale neamului, nu numai că e incapabil să coboare o pătură de armonie cerească în acest haos pământesc, dar ar provoca, pe lângă furtuna sufletelor, o îngrozitoare anarhie de stat. «Mântuirea statului e nedespărțită de mântuirea sufletelor.

Energia morală cu care statul paralizează puterile centrifugale de fărâmițare, isvorăsc numai din acea energie morală cu care conștiința iese biruitoare contra patimilor egocentrice. Anarhia din suflet duce la anarhia în stat¹⁾».

«Sufletul omenească este emancipat de orice autoritate civilă și politică; el este în ochii statului un sanctuar încuiat, unde acesta n'are dreptul să intre²⁾». Cu ușurință își poate închipui oricine ce mare greșală săvârșește preotul care ar îndrăzni să deschidă acest sanctuar al păstorilor săi cu cheia darului Dumnezeesc pentruca în urmă să lase pradă tuturor otrăvirilor politice. Preotul trebuie să înțeleagă înaintea tuturor că omul stă deasupra partidelor, iar sufletul deasupra politicii³⁾».

Omul trebuie să-și închine viața sa mai mult lui Dumnezeu de cât societății politice din care face parte, cum foarte lămurit ne indică marele teolog al veacului de mijloc: «Homo non ordinatur ad communitatem politicam secundum se totum et secundum omnia sua, et ideo non oportet quod quilibet actus ejus sit meritorius vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicam, sed totum quod homo est, et quod potest et quod habet, ordinandum est ad Deum; et ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum, quantum est ex ipsa ratione actus⁴⁾». Preotul care s'ar asvârli deci cu trup și suflet în vârtejul luptelor politice nu va înțelege câtuși de puțin personalitatea lui Iisus și uriașa lui mișcare în mijlocul omenirii. Un asemenea preot nu se va deosebi cu nimic de clerul iudaic din timpul Mântuitorului despre care Ernest Renan se exprimă astfel: «Preoțimea oficială cu ochii întorși către puterea politică și strâns legată de ea nu înțelegea nimic din acele mișcări entuziasmante⁵⁾». Una din veșnicele silințe ale Fariseilor era să-L atragă pe Iisus pe tărâmul chestiilor politice și să-L compromită în partidul lui Iuda Galilonitul. Plin de idealul său ceresc, Domnul nu numai

că s'a ferit de cursele vrășmașilor săi, dar a arătat un dispreț suveran față de toate mișcările politice ale veacului Sau. «Dacă Iisus, în loc de a întemeia Impărăția Sa Cerească, ar fi plecat la Roma, și și-ar fi pierdut vremea, conspirând în contra lui Tiberius sau regretând pe Germanicus, ce-ar fi ajuns lumea?

«Republican aspru, patriot zelos, El n'ar fi oprit marele curent al afacerilor veacului Sau, pe când declarând politica de fleac, a relevat lumii adevărul că patria nu-i totul și că omul e anterior și superior cetățeanului¹⁾».

Renunțând la supremația politică, Iisus, a avut în schimb toate supremațiile: «Iisus a avut supremația inteligenței, căci nimeni n'a învățat și n'a vorbit ca El. A avut supremația dragostei, căci nimeni n'a iubit și nu s'a devotat ca El. A avut supremația puterii, căci nimeni n'a lucrat ca El. A avut supremația durerii, căci nimeni n'a suferit ca El. Este fără seamăn în împărăția întunecoasă a suferinței. Desigur mai sunt oameni ai durerii în această lume; istoria e martoră; însă cum să-i compari cu Iisus! Niciodată asemenea grozăvii nu s'au năruit asupra unui cap omenească. Niciodată asemenea chinuri n'au sfâșiat mai grozav o inimă omenească, niciodată martirajul n'a luat proporții așa de înspăimântătoare²⁾». Mai mult ca ori care alta, supremația durerii L'a înălțat spre Ceruri și L-a înstrăinat cu desăvârșire de orice aspirație către onoruri și privilegii pământești. Dacă pământul ar fi fost fericit pentru El, și-ar fi uitat poate de ceruri. «*Luată seama să vă păziți bine de aluatul Fariseilor și de aluatul lui Irod*³⁾». Aceasta este porunca supremă a lui Iisus, pe care preotul trebuie să o asculte cu sfințenie și să-l trăiască literă cu literă, ferindu-se de politică. Sunt multe texte în Sf. Evanghelie care ne fac impresiunea că au colorit politic și care ne-ar amăgi amarnic, dacă le-am lua ca atare, căci chiar acolo unde ni s'ar părea nouă că găsim îndrumări cu caracter politic în Sfânta Evanghelie, va trebui să cunoaștem că Domnul le îmbracă în veșmântul moral. Să luăm de pildă locul de care se ocupă în mod special filozoful Immanuel Kant: Politica zice: «Fii înțelepți ca șerpii», morala adaugă (ca o condiție restrictivă): «și nevinovați ca porumbelii⁴⁾». Înțelesul strâmt și temporal al primei sentințe se prelungește topindu-se și pierzându-se în înțelesul larg și veșnic al preceptului moral ce-i urmează. Drept aceea: Adevăratul preot să-și pornească pașii la lucru, iar nicidecum să asculte de glasul porni-

¹⁾ Fr. W. Foerster, *Politische Ethik und politische Pädagogie* pag. 179

²⁾ L'albé H. Maret, *L'Eglise et la Société Lique*, pag. 6.

³⁾ G. Traub, *Der Pfarrer und die soziale Frage*, pag. 21

⁴⁾ Thomas Aquinas, la 2ac anul XXI, art. 4.

⁵⁾ Ernest Renan, *Viața lui Iisus*, trad. de B. Marian pag. 164

¹⁾ Ernest Renan, *Viața lui Iisus*, trad. de B. Marian pag. 67

²⁾ Julien Villedosse, *Le Christ et Sa Réforme Sociale* pag. 31

³⁾ Marcu, VII, 15.

⁴⁾ Immanuel Kant, *Zum ewigen Frieden*, pagina 53, trad. de Ion Gorun.

rilor de o clipă. Lozinca după care trebuie să se orienteze preotul vremurilor noastre pe tărâmul vieții sociale, sună astfel: «*In afară de politică, deasupra politicii și contra politicii*».

Că aceasta este adevărata directivă dată de Mântuitorul slujitorilor lui, se poate vedea și din următoarele canoane apostolice, care sunt decisive: Canonul 6 Apostolic hotărăște: «Episcopul sau preotul, sau diaconul, să nu se amestece în afaceri politice, în caz contrar trebuie să se depună».

Aceeași decizie o citim sub altă formă în canonul 81 Apostolic: «Au pomenit, că nu-i potrivit scopului ca Episcopul sau preotul să se devoteze atacerilor politice, ci să se ocupe cu nevoile bisericii. Pentru aceasta trebuie sau să se țină deoparte, sau să aștepte depunerea; căci nimeni nu poate după porunca Domnului să s'ujească la doi Domni. Din nefericire însă acum, după războiul cel mare al neamului, preoții au dat uitării și litera Sfintei Evanghelii și cuprinsul categoric al canoanelor sfinte și-au făcut din politică unii un idol al sufletului lor, iar alții cel mai plăcut sport.

Faptul acesta nu numai că a înăsprit și mai mult viețuirea cetățenească; dar a deschis drum larg corupțiunilor de tot soiul și a dat prilej unor oameni de bine să scrie pagni, pe care citindu-le e cu neputință să nu te măhnească. Iată ce citim de pildă în lucrarea intitulată: «Probleme născute după războiu, economice, financiare-sociale, alcătuită de d-l I. D. Barzan.

«Sujitorul Bisericii trebuie să fie demn și să-și facă datoria pe deplin. Lumea să-l creadă și să-l asculte cu smerenie ca pe un păstrător al celor sfinte. Ce respect și ce dragoste poate să aibă poporul când, alergând la preot, pentru împărtașanie, botez sau nuntă, îl va găsi la cărciumă, cinstind cu alții, la banca populară luând cămătă, la câmp certându-se cu lumea pentru dijmă sau pentru vitele care au intrat în ogrorul oamenilor! De-l va mai găsi și pe la întruniri publice, ocarând lumea, administrația țării sau forma de guvernământ; ori de nu-l va găsi de loc, căci preotul e dus la oraș pentru treburi politice, ori e ales în parlament, unde stă tot timpul, ce dezastru rămâne în urmă pentru sufletele oamenilor, care-l au de păstor sufletesc. De cât un figurant mai mult în parlament, de zeci de mii de ori mai bine pentru țară un preot și un învățător vrednic în satul lui. Acolo

e rostul și menirea lui, să refacă sufletul țărâ-nimei, care s'a otrăvit în timpul din urmă cu tot felul de idei și de necredințe. Învățători și preoți, îndărăt la școală și la biserică!

Preotul și învățătorul, otrăvit de luptele politice nu mai este omul imparțial, care privește lucrurile cu mintea rece și cumpanită. Politica militantă îi schimbă mintea și sufletul

În satul lui vor fi partide politice, oameni, cari vor face o politică sau alta. Când preotul și învățătorul vor fi înscrși într'un partid politic, fatal vor contracta urile, animozitățile și toate patimile pentru adversari, precum și prietenii și favorurile pentru prietenii politici. La rândul lor vor fi sfâșiati, atacați, urâți de adversarii politici. Și aceste sentimente se vor răsfrânge asupra misiunilor lor. Profesorul favorizând pe copilul prietenului și fiind de o severitate excesivă cu copilul adversarului. Preotul făcând din altar amvon politic.

Nu din motive antidemocratice mă ridic contra faptului că preotul sau învățătorul au fost vârâți în politica militantă, ci din durerea că școala noastră și biserică noastră își scoboară nivelul tot mai mult. Doresc și eu ca orice Român, care-și iubește țara, să avem preoți și învățători tot mai selecționați care să fie conștienți de menirea lor și să-și facă pe deplin datoria. «Vră un preot sau un învățător să facă politică militantă, să lase catedra sau amvonul altora, dar nu să se servească de catedră sau de amvon pentru scopuri politice¹⁾».

Nu mai puțin interesante sunt ultimele rânduri cu care Păr. Icon. St. Bejan din Chișinău, își încheie interesantul articol: «Individul și comunitatea în lumina creștinismului», din *Biserica Ortodoxă Română*, Iulie 1923:

Las la aprecierea cititorilor să judece dacă reprezentanții bisericii creștine cu ideal l ei nelimitat, atât individual cât și social, trebuie și pot să facă orice politică reală de partid, sau în numele Creștinismului sunt obligați să fie mai presus de aceasta influențând numai pe calea adevărata a creștinismului orice politică și luptă care se duce între individ și comunitate pe calea dezvoltării și a progresului omenirii²⁾».

Pr. MAKIN C. IONESCU
Profesor de liceu.

¹⁾ I. D. Barzan, *Probleme născute după războiu*. Economice-Financiare-Sociale, pag. 135 și 136.

²⁾ Icon. St. S. Bejan, *Individul și comunitatea creștină, în lumina Creștinismului*, art. în *Biserica Ortodoxă Română*, Iulie 1923.

ARHIEREUL FILARET STAVROPOLEOS SCRIBAN

O aniversare care nu trebuia uitată

La 22 Martie anul acesta, s'au împlinit cincizeci de ani de când s'a stins din viață, în casele Egumenului M-rii Talpalari din Iași, unul din cei mai valoroși Ierarhi, pe cari i-a avut Biserica noastră și unul din cei mai aprigi luptători ai cauzei sfinte a Românilor.

Dacă Biserica română își are astăzi canonicitatea ei neatinsă, dacă clerul ei posedă instituțiuni de instrucție și cultură, dacă Statul român își are încheierea și consolidarea într'un singur neam unit și neatârnat, apoi, fie mi îngădui să zic și să susțin că 'n mare parte, faptele acestea se datoresc acestui Vladică moldovean, care n'a cruțat o clipă propria sa viață și n'a cedat un pas în lupta aprigă ce-a purtat-o, până nu și-a văzut Biserica și Neamul, așa cum a trebuit să fie.

Pentru timpurile în care a trăit acest destoinic cleric și mare român, a fost ca un luceafar ce-a răsărit pe aureola Țarei Moldovei și a strălucit multă vreme, ca o călăuză statornică și neclintită. În acele vremuri de bejenie, când nimic nu era sigur, când limba și credința strămoșească erau abia desmorțite din somnul de veacuri al întunericului, apariția lui Filaret Scriban a fost un sol scump trimis Românilor, de către Pronia Cerească.

Cu toate acestea, însă, ingratitudea și egoismul sec ale sufletului omenesc, au copleșit și întunecat recunoștința urmașilor și, până 'n ziua de astăzi, s'a dat uitării memoria eternă acestui mare dispărut și abia, ca prin vis, s'a pomenit numele său la jumătate de secol de când o lespede de piatră ascunde pe vecie pe cel ce a fost stâlpul neclintit al națiunii și bisericii sale.

Regretând din suflet, că, cu acest prilej pios, nu s'a făcut un pelerinaj la mormântul de sub zidurile mănăstirii Burdujenilor, ne facem cel puțin datoria să descriem viața și faptele sale în co'ioanele acestei reviste, care se răspândește în toate unghiurile Țării, spre a putea lua cunoștință cetitorii ei de această memorabilă aniversare.

P. S. Filaret Scriban se trăgea din o familie preoțească aleasă, îndurând de mic copil suferințele și greutățile acestei vieți pământești, dar biruindu-le pe toate cu tăria caracterului său. Instruit în școala grecească dela Trei-Ierarhi, din Iași, deveni în scurt timp profesor pela 1837, predând limba franceză, română și matematicile, în care timp alcătuia versuri și cuvântări frumoase.

Talentele și darurile, cu care era înzestrat, promiteau o perspectivă de o situație mai înaltă

pentru el și pofta nesățioasă de învățătură mai înaltă, îl determină ca să-și croiască o altă cale.

Prin intervențiile venerabilului mitropolit Veniamin Costache și ambasadorului rus, fu trimis peste hotare, în mijlocul Rusiei pravoslavnice, la Kiew, unde avea să se adape dela izvorul de cărturărie bisericească, pe care o răspândea învățașul mitropolit rus, Filaret.

Intrat în bibliotecile universităților de acolo, studentul Vasile Popescu Scriban, — cum se numea înainte de călugărie, — își petrecea tot timpul răscolind tomurile nenumărate, culegând, ca o albină harnică, material de învățătură referitor, mai ales, la istoria bisericii române.

Firea sa de cărturar neobosit se împreună îndată cu aceia care porunca sufletului său de a se devota cu totul Bisericii și următor acestei înclinări, îmbracă haina călugărească, luând numele vestitului mitropolit al Kiewului, Filaret.

De aci înainte, ocupațiunea sa eră rugăciunea și studiul, lipsindu-se de acele plăceri inerente oricărui tânăr, de care eră pasionat în deosebi, de muzica instrumentală. Cu trup și suflet, călugărul Filaret muncește zi cu zi, trimițând răvașuri în țară, prin care făcea cunoscut că așteaptă arzător ziua fericită ca să răspândească, din comoara adunată, raze de lumină și învățătură conaționalilor săi.

În sfârșit, vine și acea zi când, în urma examenelor strălucite ce le depune la Academia teologică, obține diploma de magistru în teologie cu următoarea distincțiune:

«Dominum Hieromonachum Filaretum Scriban Magister sacrosanctae Theologiae humaniorumque litterarum, etc.».

Sosit în țară, i se încredințează rectoratul școlii clericale întemeiată de marele Veniamin Kostache, la M-rea Socola, de lângă Iași.

De acum viața sa începe să fie turburată de nenumărate întâmplări, ce se succed dela 1848 înainte, având a lupta cu perfidia, lăcomia și dușmănia acelor hărăziți de timpuri și soartă în conducerea trebilor înalte bisericești și lumești.

Această stare de lucruri se naște, pe deoparte, că el căută să ridice prestigiul școlii sale și a clerului în genere, prin educația, instrucția aleasă ce-o impusese, și, pe de alta, cu lupta ce o ducea contra simoniei practicate de sferele înalte bisericești, cari, trecând peste regulamentele în vigoare, hirotoneau candidați fără studiile obligatorii¹⁾.

¹⁾ E vorba de hirotoniile făcute direct și pe bani de mitropolitul Meletie, cu care Filaret Scriban a dus o strășnică luptă.

Evantias locot. al Romanului, cari întăriră o mare furtună asupra episcopatului necanonic¹⁾. Lupta eră condusă după instrucțiunile ce veneau dela Patriarh, cu care P. S. Filaret eră în corespondență, care li aducea laude și-l întăreau să nu cedeze ca sfintele tradițiuni și vechile drepturi canonice ale Bisericii să fie călcate de o dispoziție sau lege lumească.

Aceste grele frământări, din sânul bisericii moldovene, aduc zile grele P. S. Filaret, care este nevoit să se retragă la via sa ca pensionar, unde a stat mult și arestat. Această stare de a suferi pe dreptate, de a răbdă până la mucenicie și de a muri în sărăcie este cununa ce împodobeste persoana venerabilului arhiereu și a vajnicului luptător.

Roadele acestei uriașe lupte purtate pe toate tărâmurile, au fost culese de alții, iar pentru el s'au păstrat loviturile mișelești, insultele murdare, disprețul și nerecunoștința. Cu toate că un sfert de secol a lucrat pentru progresul culturii bisericești, cu toate că a stârpit abuzurile și fără de legile din administrația bisericii sale, cu toate că a dat la iveală lucrări de o valoare incontestabilă, acest om a fost dat la o parte și pentru locul care-l merită, au fost hărăziți toți acei cari i-a avut ca paracliseri și ca inferiori ai săi sub toate raporturile. Puțini oameni din cler au putut ajunge la nivelul său și ca învățătură și ca viață sobră și evanghelică și ca sentimente curate și nobile de bun patriot.

Sleit de puteri, care în fiecare zi îl părăseau,

¹⁾ Neofit Scriban, locot. la Argeș demisionează, iar Melchisedec la Ismail continuă să stea în scaun mai departe, cu toate insistențele P. S. Filaret să demisioneze din postul necanonic ce-l ocupă, lucru la care nu s'a așteptat P. S. Filaret.

istovit de munca titanică ce-a săvârșit-o, mulțămît, însă, că triumful luptei sale a rămas să dicteze marilor evenimente bisericești ce se frământau, trăiește ultimele clipe ca un vrednic ostaș al lui Hristos, care și-a făcut pe deplin datoria.

În primăvara anului 1873, cuprins de o boală ușoară, dar care mai pe urmă se agravează, este nevoit să-și mute locul de sihăstrie dela Socola și să trăiască ultimele zile în casele P. Sfințitului Iosif Bobulescu, egumenul Talpalarilor. Și, acolo, după puțină suferință, își dă ultima suflare exprimând aceste cuvinte :

«Am fost amărât toată viața mea. Regret că pozițiunea de Arhiereu mă oprește de a gustă mulțămirea măcar la ușa mormântului, să adorm în somnul eternității, ascultând muzici».

Scriind aceste puține rânduri, n'am împlinit nimica cum se cade. Ba, din contră, consider o prea mare îndrăzneală, din parte-mi, să vorbesc așa de scurt de activitatea acestui mare Ierarh.

Pentru așa ceva, este necesar un volum, în care cu amănuntul să se descrie opera săvârșită, care constituie o epocă în istoria bisericii și națiunii noastre. De aceea, numai ținându-se seamă, că într'o revistă, nu se pot trage decât câteva linii generale asupra unei activități așa de rodnice, pretențiunea cetitorilor va fi moderată în felul acesta și vor căuta să pună pe cineva ca să scoată în volum aparte, ceea ce aici nu se poate da la iveală în toate amănunțele. Să dea Dumnezeu să vedem lucrul acesta cât mai curând și să nu se dea uitării că *Scribanii* au fost și sunt cineva în această țară.

Sachelarul CORNELIU GRUMĂZESCU
Satul Perieni, com. Puzana jud. Tutova

SITUAȚIA CLERULUI DIN ARDEAL

O comparație

Intrând în anul al 6-lea de stăpânire românească și stând înaintea unui nou an bugetar, preoțimea ortodoxă română din Ardeal cu drept cuvânt să întrebă: Ce rău a făcut în trecut și ce păcate li se atribue în prezent, încât este condamnată a fi dată uitării, fiind lăsată pe planul ultim al preocupărilor de ordin obștească? Dar ce e mai mult, se miră mult această preoțime, întrucât statul român favorizează bisericile confesiunilor minoritare și pe slujitorii acesteia, dându-le ajutoare din visteria țării pe lângă beneficierea privilegiilor din trecut de cari le este îngăduit a se bucura și în noul stat român.

Situația materială a preoțimei confesiunilor mi-

noritare — este și azi de invidiat — din toate punctele de vedere. Un preot luteran, pe lângă salariul de 42.000 lei anual — primit din partea statului și din partea fondurilor bisericilor săsești — mai beneficiază de sesiune parohială în mărime de 32 jug., având pretutindeni casă parohială — palat cu toate supraedificatele de lipsă, primind apoi — din pădurile comunale, 12 stânjini lemne de foc a luse în curtea parohială.

Tot așa sunt situați preoții bisericii reformate (calvine) cu toate că în multe parohii dacă sunt abia 20—30 suflete. Nu mai amintim de situația preoților romano-catolici cari beneficiază de ajutoare însemnate din fondurile regnicolare ră-

mase dela statul ungar pe lângă domeniile cari le aduc însemnate sume pentru susținerea clerului celibatar.

Punând alături situația materială a preoților români, pare că ne pică obrazul de rușine constatând halul și sărăcia în care a trăit în trecut preotul român și soarta tristă în care să află și azi sub sceptrul noului stat român. Trecând prin satele noastre rurale dela câmp în timpul verii — nu vei găsi pe preotul nostru acasă — decât la coarnele plugului sau în livadă sau în porumbiște la prășit.

Nu vei găsi acasă pe preoții noștri dela margini, din satele muntoase — decât cântându-i la păduri, unde se îndeletnicesc cu exploatarea lemnurilor — sau apoi prin târguri — după bucate.

Și unii și alții, în zile de prasnici și de duminică, își fac serviciul pe lângă toată oboseala de peste săptămână, cei mai zeloși predicând întotdeauna cuvântul evangheliei creștine, trăind în nădejdea sfântă că trebuie să vină și pentru ei o vreme mai bună cu răsplată dreaptă pentru umilii slujitori ai altarelor bisericii noastre.

Nici nu e mirare — că preoții noștri din Ardeal — fără casă parohială (în cele mai multe parohii), fără sesiune parohială decât în unele parohii maxim până la 12 jugăre; de lemne de foc nici poveste ca să primească în măsura în care le primesc preoții luterani și reformații, iar sa-

lariul dela stat abia dacă îl primesc după 5—6 luni de zile.

În asemenea situație materială — fiind silită să-și ducă traiul său — preoțimea noastră duce luptă de apărători ai credinței strămoșești în contra sectarilor și a tuturor pescuitorilor în apă tulbure. Drept aceia credem că a sosit ceasul al 12-lea, că și de soarta acestor mucenici ai neamului să se îngrijească ceice cu ajutorul preoțimei și prin jertfa și a lor stau la cârma țării întregite. Fruntașii acestei țări fără deosebire de culoare politică precum și P. P. S. S. noștri arhieriei să caute din bună vreme a veni în ajutorul preoțimei ortodoxe române din Ardeal, precum și din întreaga țară, deoarece, odată ce să vor rări rândurile preoțimei române, în aceeași măsură se vor înmulți dușmanii țării românești și atunci rătăcirea cea de apoi va fi mai rea de cât cea dintâiu.

Vrem o înțelegere deplină între toți cei cu răspundere înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, dorind a-i vedea pe toți fruntașii vieții noastre publice arhieriei și miniștri, deputați și senatori la o colaborare frățescă în ceiace privește soluționarea problemei lipsei de preoți, care se poate rezolvi numai prin o îmbunătățire a situației sale materiale și în egală măsură cu situația preoțimei bisericilor minoritare. Ne trebuiesc deci fapte, căci de vorbe și promisiuni nu mai vrem să știm.

Pr. IOAN CRĂCIUN

Situația Bisericii și a Mănăstirilor din Moldova

În vremea din urmă se vorbește și se scrie mult despre acțiunea domnitorului Cuza în chestiunea mănăstirilor așa numite închinete sau grecești din Principatele-Unite, Moldova și Valahia. Aproape toate articolele, pe cari le-am citit în diferite gazete periodice ruse și străine nu aprobă de loc purtarea domnitorului Cuza, totuși sunt și de aceia cari își exprimă simpatie față de politica lui în privința acestei chestiuni. Socotim de prisos să mai arătăm întru cât aceste din urmă articole se deosebesc prin cunoașterea lucrurilor, prin perspicacitatea politică și tactul juridic. Poate că autorii acestor articole, din punctul lor de vedere, sunt drepecți, justificând actul pe care graful Rossel l-a numit nu de mult «furt rușinos». Poate că în adevăr mănăstirile grecești au fost status in statu și patriotismul domnitorului Cuza a avut o puternică întemeiere

ca să se folosească de toate vicleniile și cursele, deși nu sunt vrednice pentru un guvern, cari nu-i face cinste lui, poporului său și opiniunii generale, ca să abată dela drumul cel drept pentru dezlegarea acestei chestiuni în litigiu, indicată în protocolul al V-lea al conferinței din Paris.

Fără îndoială, că nu se pot justifica faptele samavolnice ale domnitorului Cuza, privitoare la mănăstirile locale curat românești din Principatul Moldovei prin nici un patriotism și prin nicio grijă a conducătorului de binele poporului său.

Fiindcă nu știu prin ce neînțeleasă întâmplare, nici un articol din cele citite de noi (despre mănăstirile închinete) nu se ating nici pe departe de această chestiune, ne-am pus în gând să-i dedicăm câteva cuvinte, nădăjduind, că evenimentele din ultimii ani din Principatele dună-

rene nu sunt cunoscute în destul sau sunt apreciate nejust. Până la apucarea sau însușirea nelegală de către guvern a averilor mănăstirești, mănăstirile Principatului moldovean sunt supuse, firește, toate în chestiunile duhovnicești mitropolitului din Iași; iar în privința averilor se împărțeau în trei categorii. Unele, ca de pildă: Golia, Galata și Trei-Ierarhi atârnavă de Sfintele locuri din răsărit, formând proprietatea lor; averile celorlalte, ca: Slatina, Râșca, Bisericieni, Coșula, Bogdana, Doljești, Pângărați, Socola, Zagavia și altele aparțineau mitropoliei și eparhiilor celor două din Moldova: A Romanului și Hușilor; în fine, cele din categoria a treia sunt cele cari se conduceau și dispuneau de averile sale cu totul independent; în numărul acestora aparțineau: Sf. Lavră a Neamțului și Secului, mănăstirile Văratice, Agapia, Vorona, Adam și altele. Din vremuri trecute și până la promulgarea Regulamentului Organic în 1829, toate aceste mănăstiri se foloseau de mari înlesniri și nu plăteau nici o dare. Pentru îmbunătățirea finanțelor țării, Regulamentul acesta a mai micșorat aceste înlesniri; el a îndatorat clerul, deopotrivă cu clasa boerească, să plătească vamă pentru toate obiectele și produsele importate și exportate pentru trebuința și folosința lor ¹⁾. Mănăstirile din primele două categorii, adică cele grecești și dependente de Mitropolie și eparhii au fost împovărate cu o anumită contribuție ²⁾. Mitropolia și cele două eparhii ale Romanului și Hușilor sunt datoare să ajute anual cu 60.000 piaștri Seminarul dela Socola și acest ajutor se adăogă la celelalte venituri, destinate pentru întreținerea școalelor publice ³⁾. Pe celelalte mănăstiri Regulamentul le-a scutit de orice contribuție: «mănăstirea Sf. Spiridon, pentru că ea ține pe socoteala sa un spital, mănăstirile Neamțu și Secu ⁴⁾, Văratice, Agapia și altele din pricina marelui număr de călugări și călugărițe; mănăstirea Socola pentru că în ea s'a așezat un seminar ⁵⁾. Dar, cu toate marginirile acestor înlesniri, în același Regulament se spune, că «aceste îndatoriri ale mănăstirilor și eparhiilor nu înlătură întru nimic dreptul lor de proprietate, pentru că aceste instituții au primit ca dar, atât din partea guvernului, cât și din partea persoanelor particulare averile cari le-au aparținut acum pentru fapte cuvioase și folos obștesc, potrivit cu dorințele de binefacere și vrednice de amintire ale dăruitorilor ⁶⁾; iar potrivit articolului XLV ⁷⁾ și de către alții date clerului,

atât drepturile și înlesnirile, cedate de Regulamentul lui, cât și drepturile puse la dispoziție de regulamentele bisericesti». În același timp Regulamentul prin articolul 416 a determinat, «ca comisia formată din patru persoane duhovnicești și din patru boeri, cunoscute prin cinstea lor, să alcătuiască sub președinția Mitropolitului inventarul tuturor averilor mănăstirești, să orânduiască administrația lor și să facă cunoscute veniturile acestor dintre mănăstiri, cari erau datoare cu contribuțiuni față de stat și cu ajutoarele anuale pentru întreținerea așezămintelor de binefacere, precum sunt: seminarii, școale publice și altele».

În acest chip, Regulamentul Organic a lăsat în deobște mitropoliei, eparhiilor și mănăstirilor o libertate deplină și independentă în conducerea averilor mișcătoare și nemișcătoare aparținătoare lor; controlul guvernului fiind îngăduit numai în măsura în care acesta era trebuit pentru supravegherea luării ajutorului dela acele mănăstiri, cari erau îndatorate la aceasta de Regulament.

Acest obicei, întărit de veacuri și garantat de Regulamentul Organic, nu s'a păstrat multă vreme. După 12 ani guvernul a pretins dreptul de proprietate asupra averilor mănăstirești sub motivul de orânduire al administrării lor. Cele dintâi mănăstiri cari au suferit, au fost cele mitropolitane și eparhiale. Domnitorul Mihail Sturza, folosindu-se de încrederea și neprevederea mitropolitului de atunci, Veniamin, și-a atras atât de mult... în cât Prea sfințitul contra tuturor prăvilor apostolice și ale soboarelor ecumenice precum și a legilor Principatului, chiar fără știerea episcopilor și a egumenilor mănăstirilor, el însuși a rugat guvernul ca să alcătuiască un comitet special la mitropolie pentru administrarea averilor supuse ei și eparhiale.

Domnitorul a primit cu plăcere această rugăciune, provocată de el însuși și întemeindu-se pe ea a dat decretul din 1841 pentru alcătuirea comitetului din cinci persoane, alese dintre călugări clerului local, căruia i s'a dat ca însărcinare administrarea averilor mănăstirilor mitropolitane și eparhiale, dându-i drepturi de mitropolit în cazul când catedra va deveni vacantă. Aceasta fu prima lovitură dată de puterea lumească autonomiei bisericești moldovene, în deobște; după aceasta a urmat un șir întreg de apăsări și amestecuri chiar în asemenea afaceri asupra cărora nu se poate întinde autoritatea profană. Veniamin s'a căit în curând de fapta sa nechibzuită dar exemplul lui nu a făcut mai cu minte și mai precaut pe urmașul său.

În 1844 mitropolitul Meletie, tot așa de samavolnic și de neprecaut, cași înaintașul său, a semnat un proiect de lege, alcătuit de persoane, care nu aveau niciun drept să facă aceasta, pen-

¹⁾ Regulamentul Organic, glava III, secția III, § 79, III.

²⁾ Ibidem, glava III, secția III, § 79 IV.

³⁾ Ibidem, glava III, secția III, § 79 IV.

⁴⁾ Ibidem, glava III, secția III, § 79 IV: Această mănăstire a fost îndatorată să întrețină un spital cu 30 paturi.

⁵⁾ Ibidem, glava III, secția III, § 79 IV.

⁶⁾ Regulamentul Organic, glava III, secția III, § 80 IV.

⁷⁾ Ibidem, glava III, anexa P.

tere definitivă, nefiind mai înainte discutată și votată de Cameră. Legile, cari au interes general pentru ambele Principate se pregătesc de comisia centrală și se prezintă prin intermediul domnitorului pentru a fi discutate de către Cameră. Membrii în fiecare Cameră se aleg de popor, potrivit cu hotărârile pentru alegeri; dar mitropolitul și episcopii asistă la ședințe *după drept*, mitropolitul prezidând. Miniștrii răspund pentru călcarea legilor înaintea Curții superioare de judecată și cea de Casație. Invinuirea lor poate pleca din partea domnitorului sau din partea Camerelor.

Amănuntele acestea sunt necesare pentru aprecierea dreaptă a următoarelor fapte:

Prima Cameră moldovenească a fost închisă de prințul Cuza în Mai 1859. Niciun proiect de lege privitor la averile mânăstirești sau în genere la biserică nu a fost prezentat pentru a fi discutat de ea. Mai mult, în Iunie din acelaș an, președintele consiliului de miniștri⁹⁾ și ministrul de interne¹⁰⁾ au cerut mitropolitului Sofronie în numele Domnitorului informațiuni despre averile, aparținătoare mânăstirilor independente. Neînțelegând scopul unei asemenea cereri, dar în acelaș timp, neavând niciun motiv de refuz, mitropolitul, fiindcă miniștrii au venit personal la el, a dat poruncă să i se prezinte inventariile, listele, registrele și dările de seamă anuale despre venituri și cheltueli. După câteva zile, vornicul (ministrul) averilor¹¹⁾ a comunicat verbal lui Sofronie, că proprietatea mânăstirilor independente din voința Guvernului intră în mâna departamentului și că pentru aducerea la îndeplinirea a acestei măsuri el va pleca pe la mânăstiri și lavre cu o comisiune specială în componerea căreia Guvernul, cu dela sine putere numai, a numit și două persoane clericale. Crezând încă cu greutate, că o asemenea măsură importantă a putut fi luată fără participarea Camerei, mitropolitul a observat cu toate acestea, că o asemenea dispoziție a consiliului de miniștrii este cu greu de înțeles, mai cu seamă în privința numirii în comisie a persoanelor duhovnicești fără știrea șefului lor direct și că dacă o asemenea numire a avut loc, atunci el va vedea în ea călcarea regulamentelor și atentatul asupra vredniciei și independenței bisericești ortodoxe, iar persoanele care și permit să primească din partea Guvernului vreo însărcinare oarecare în acest sens, nefiind însărcinați cu aceasta de către mitropolit sau episcopii eparhioți, sunt supuși unei aspre răspunderi, stabilite pentru asemenea cazuri de călcare de regulament bisericesc.

Acest răspuns puternic și plin de demnitate al mitropolitului nu a servit la nimic. Programul de acțiune fusese schițat de Guvern de mai înainte. Indată după aceasta au început să se primească rapoarte de pretutindenea de prin mânăstiri, în cari se spunea, că autoritațile județene inventariază și sechestrează bunurile mișcătoare și nemișcătoare ale mânăstirilor, că comisia a îndepărtat dela administrația lor pe egumenii legiuți, încredințând această conducere unor comitete speciale, pecetluind chiliile mânăstirești, tezaurele, cassele, bibliotecile și altele.

Intre altele, «Monitorul Oficial» din Moldova a publicat:

1. Că mânăstirile se lipsese de dreptul de proprietate și de conducere a averilor sale; dintre cari cele mișcătoare, ca: vitele domestice, stupii și altele vor fi vândute;

2. Că pentru administrarea afacerilor mânăstirești se înființează o comisie în componerea căreia Guvernul a numit două persoane clericale, pe directorii seminariilor din Huși și Roman, pe economul Dimitrie Mateaș și arhimandritul Melchisedec;

3. Că averile nemișcătoare mânăstirești, cari au slujit pentru buna stare a gospodăriei mânăstirilor și întreținerea clericilor, precum și pentru instituțiunile de binefacere și azilurile vor fi date în arendă deopotrivă cu celelalte;

4. Că dările de seamă anuale ale cheltuelilor pentru întreținerea mânăstirilor, cari se alcătuiau înainte de către egumenii și egumenele cu aprobarea sfatului soboarelor, potrivit cu veniturile și trebuințele fiecărei mânăstiri, de acum înainte vor fi alcătuite de către Guvern.

Toate aceste măsuri au fost luate cu totul pe neașteptate și semăna mai de grabă cu un atac dușman, decât cu o acțiune justă a unei autorități legale. Coprinsă din toate părțile, biserica nu a avut timpul trebuitor ca să se gândească, ce trebuie să facă și unde să caute apărare.

Guvernul cu toate acestea își continuă lucrul început cu o iuțea de necrezut și nici nu se gândea la alegerea mijloacelor. Pentru înlăturarea oricărui piedici și plângeri din partea mânăstirilor, el a depus pe egumenii aleși legal și în locul lor a numit alții, instalând înăuntrul și în afara mânăstirilor pe la porți santinele din poliția teritorială cu scopul de a izola pe monahi de lumea cealaltă și pentru a le smulge orice putință de fugă; au scos arhivele mânăstirești, în cari se păstrau documentele cari confirmau dreptul mânăstirilor asupra averilor cari le aparțineau; a oprit mânăstirile pe viitor de a interveni în afacerile lor personale; a smuls ierarhiei bisericești dreptul firesc de aș-i conduce școalele religioase; a numit persoane laice ca să ocupe funcțiuni de profesori în seminarii; a scos din mitropolie și lavra Neamțului tipografiile, cari le aparțineau și altele. În fine, au publicat licitații

⁹⁾ Manolache Costache Epureanu.

¹⁰⁾ Lascăr Catargiu.

¹¹⁾ Alecu Teriacchiu.

pentru cei ce doresc să ia în întreprindere aprovizionarea mănăștirilor.

În vederea tuturor acestor acțiuni silnice și samavolnice, se vede limpede, că Guvernul s'a hotărât să conducă țara împotriva Constituției și contra tuturor legilor, și că biserica și clerul sunt supuși unei persecuții sistematice. Pentru aceasta, fără să mai aștepte până se va convoca și se va aduna Camera, mitropolitul a socotit de datoria sa să comunice plângerile și protestul său contra acțiunii ilegale a Guvernului, domnitorului, comisiei centrale și consulilor statelor proteguitoare. În nota dată domnitorului, Înalt Preasfințitul a atras atențiunea între altele prințului Cuza asupra faptului, în ce chip au procedat celelalte state în dezlegarea chestiunii averilor mănăștiresți. În protestul adresat comisiei centrale, care pe baza art. 32 din convenție avea dreptul să arate domnitorului abuzurile existente, mitropolitul, enumerând, toate acțiunile ilegale ale Guvernului privitoare la mănăștiri, a lămurit, că situațiunea acestora din urmă cer discuțiuni cu privire la îmbunătățirea lor în raport cu spiritul vremii, cu împrejurările, mijloacele moderne și cu nevoile acestor locașuri sfinte, și că de această chestiune se ocupă Camera în cea mai apropiată sesiune, dar consiliul de miniștri și-a însușit drepturile, cari întrec chiar și pe acelea pe cari le-a dat Constituția Camerei, fiindcă în chip samavolnic a luat măsurile, a dat hotărârile, le-a adus la îndeplinire și a distrus dreptul mănăștirilor, garantat de legi, transmitându-l comisiei și comitetelor, formate din funcționari.

Aproape în același timp cu acest protest mitropolitul a trimis și arhiepiscopului din Chișinău, Antonie, ca celei mai apropiate persoane duhovnicești-administrative dintr'un stat ortodox, o notă informativă despre acțiunea nedreaptă a Guvernului din Principate, rugând pe Prea Sfințitul ierarh ca să intervină la Împăratul pentru apărarea bisericii împotriva apăsării și persecuției ce i se aduce.

În sfârșit, în anul 1860 mitropolitul a mai protestat încă odată contra acțiunii ilegale a Guvernului înaintea Adunării generale a noilor aleși ai reprezentanților Moldovei și odată cu aceasta a împuternicit pe unul dintre ieromonahii apropiați ca să intervină în numele bisericii moldovene și mănăștirilor locale pentru apărarea lor contra persecuțiilor și urmărilor ridicate contra lor. Dar cu toate aceste protestări și cu toată declarația, făcută domnitorului de către comisia centrală, că ea socotește acțiunea ministerului contrarie Regulamentului Organic și Constituției, Guvernul nu a schimbat măsurile și dispozițiunile luate. Smulgând astfel bisericii totul până și firescul drept de a con-

duce seminariile teologice și alegerea profesorilor, cari să aibă calitățile trebuitoare pentru susținerea spiritului în școlile religioase, prin care să se poată deosebi un cleric ortodox, Guvernul se aștepta poate că mitropolitul va privi indiferent la acest lucru, că în ochii lui se calcă regulamentele bisericești, pravilele sfinților Apostoli și ale soboarelor ecumenice, legile civile ale țării și în sfârșit Constituția garantată de Marile Puteri. Pentru aceasta el era foarte întristat, că negăsind în Sofronie un rob ascultător și nici un reazem încăpătânării lui, a socotit toate protestările sale amintite mai sus ca o împotrivire la autoritatea domnitorului.

În urma acestor lucruri, consiliul de miniștri sub președenția însuși domnitorului a osândit pe mitropolit, precum și pe egumenul lavrei Neamțului, arhimandritul Gherasim și pe alți monahi la surghiun. În ziua de 8 Noembrie 1860 s'a săvârșit unul din cele mai revoltătoare evenimente, cari nu se pot îngădui în veacul nostru de civilizație, fiind cu puțință numai în societăți revoluționare, când patimele oarbe întunecă mințile și se dă uitării orice simț de legalitate și chiar respectul datorit lucrurilor sfinte. Evenimentul acesta s'a săvârșit fără să miște masele populare, cărora uneori li se poate îngădui circumstanțe ușurătoare, din lipsa de dezvoltare intelectuală, dar în orice caz trebuia să miște pe un guvern, care avea pretenție de acțiuni liberale. Chiar însuși capul ministerului, Cogălniceanu, a sosit cu forța înarmată la reședința mitropolitului în ziua hramului mitropoliei, tocmai când Înalt Prea Sfințitul săvârșia Sfânta Liturghie.

Jandarmii nu au îngăduit vlădicei nici să termine Sfânta Liturghie, l-au prins, l-au așezat într'o caretă și cu săbiile scoase l-au condus spre mănăștirea Slatina în surghiun, cu toată vremea urâtă, cu toată vârsta înaintată a acestui ierarh și cu toată boala de care suferea de mult.

Pe drum, Sofronie, până în așa grad, a slăbit și moralicește și fizicește, în cât cu mare greutate abia a putut merge până la orașul Fălțiceni. De aci s'a comunicat ministrului liberal prin telegramă despre imposibilitatea pentru mitropolit de aș continua drumul și au cerut aprobarea de a lăsa pe ierarh în Fălțiceni sau a-l duce la Slatina?

Ministrul a avut sălbăticia să dea poruncă să continue drumul. La mănăștirea Slatina mitropolitul a fost închis sub paza unei puternice escorte de jandarmi.

Temându-se de orice din partea unui asemenea guvern, care nici pe sine nu se respectă, el s'a lepădat în curând de treapta sa arhierască. Astfel, toți au fost trimiși în surghiun

la mănăstirea Coșula: egumenul Iavrei Neamțului, Gherasim, ieromonahii: casierul Antim, eclisiarhul vechi Teodosie, economul Evstafie și alții. Unii dintre ei nu au putut retrăi și îndura o astfel de înjosire și în curând au murit, cum sunt: mitropolitul Sofronie și arhimandritul Gherasim. Dela moartea mitropolitului, catedra lui până astăzi este încă neocupată, și cum și catedrele episcopale dela Roman și Huși sunt deasemenea vacante: cea dintâi dela 1851; iar a doua dela 1857, biserica moldovenească rămâne fără cap, și eparhiile fără conducerea legală.

După înlocuirea ministerului lui Cogălniceanu, cei cari rămăseseră în viață dintre cei închiși, au fost puși în libertate: dar această libertate

nu le-a dat liniște, căci suferințele au început să se repete.

Aceasta a fost purtarea domnitorului Cuza și a guvernului lui față de mănăstirile românești.

Din orice latură am privi chestiunea aceasta, judecând fără patimă, nu se poate să nu vedem întrinsa siluire și cea mai neînfrănată samavolnicie. În privința aceasta, trebuie să se potrivească în păreri oamenii din orice partide opuse, căci nimeni nu va putea să îndreptățească fără de legile cari s'au săvârșit și se săvârșesc în timp de pace când societatea este liniștită și când guvernului îi lipsesc orice piedici pentru dreapta aplicare a îndatoririlor lui.

ȘT. BERECHET.

ÎNVĂȚĂMANTUL RELIGIUNII LA RĂSPÂNTIE

Când privim noi cugetarea lumii la depărtări de sute sau chiar mii de ani, vedem câtă deosebire este dela o vreme la alta. Irod credea că Hristos este Ioan Botezătorul înviat. Ce ușor credea omul în înviere! Impărații bizantini se se amestecau în luptele religioase, toată lumea din vremea lor era cu întrebările teologice pe buze. Evul mediu credea în vrăjitorii cum nici nu ne putem închipui noi, cei de azi. Pe o asemenea credință se sprijinea în parte și întregul aaezământ al inchizițiunii catolice. Întregul orizont de gândire așa se schimbă dela epocă la epocă, încât de multe ori ai greutatea de a înțelege alte vremuri sau, și dacă le înțelegi, simți cât ești de străin de ele.

Toate acestea n'au rămas fără efect în ce privește învățământul religiunii în școale. Oricâte slăbiciuni intelectuale are și omul de azi, oricâtă asemănare are el cu semenul său din alte vremi, totuși are și mari deosebiri. După o lungă educațiune tehnică și pozitivă, prin care el a lucrat cu formule matematice, cu cântarul și cu metrul, căutând să aibă în toate precizuni și bob numărât, educațiune care, trebuie s'o mărturisim, l-a dus și la mare înaintare în acest domeniu, el a ajuns să prețuiască foarte mult faptul și să nu se mulțamească decât cu ceiace ce-l pune pe drumul exactității, al încredințării că se găsește pe pământul realității, nu al închipuirilor goale. Cu drept cuvânt spune unul din istoricii vieții lui Iisus:

«Dacă este vreun fapt care, mai mult decât altul, caracterizează cugetarea de astăzi, este o nouă stăruință asupra faptului. În fiecare ramură de studiu, se accentuează tot mai mult grija de a verifica. Pe când acum o generațiune o chestiune părea închisă, astăzi ea e deschisă iarăși în lumina unor fapte nouă. Lucruri care

pentru strămoșii noștri erau de mică însemnătate, de isprăvit numai decât, sunt studiate adânc. Iară și iară găsim deschise pentru noi cele mai rodnice drumuri, prin chestiuni de care altă vreme ar fi răs numai auzindu-le.»¹⁾ Și cu arătări foarte înțelepte, celce a scris aceste rânduri zugrăvește încă frumos înainte, dincolo de unde oprim noi acest citat, câtă deosebire este între felul de a vedea și înțelege al unei vremi și al alteia.

Această schimbare, pe care nu se poate să n'o vedem și de care nu se poate să nu ținem seamă, ne silește să cercetăm din nou starea învățământului religiunii și să vedem unde e nepotrivirea între felul de a simți și a înțelege lucrurile în ziua de azi și între învățământul nostru religios. Și ne mai îndeamnă să căutăm temeliile sigure, pe care să le dăm acestui obiect, în legătură cu felul de a simți de azi, temeliile de care să nu ne temem că vor putea fi puse în discuțiune ori că vor fi grele de primit.

Firește noi nu lepădăm nimic din ce formează armătura noastră dogmatică, ci scoatem din ea la iveală mai cu seamă ce poate fi primit mai ușor în vremea de acum. Ce? parcă acum dăm în școală tot ce se cuprinde în materia noastră creștinească! Iese la iveală mai mult o parte decât alta, așa că una rămâne mai în umbră și nu se pomenește de ea decât slab ori deloc.

Așa era vremea când s'au alcătuit programele sau când s'au turnat întâia oară căile învățământului religios. Scriptura a fost luată cu mult mai mult din punctul de vedere al materialului pe care-l cuprinde și se învață ca istorie sfântă, dar mult mai puțin ca învățământ sufletesc și religios. Și dacă aceste cuvinte ale mele se so-

¹⁾ T. R. Glover, *The Jesus of History*, Londra 1919, p. 1.

cotesc prea riscate, să se cugete numai ce se face în școală cu frumusețile din Psaltire cu cele din Prooroci și cu atâtea alte mărgăritare? Se înțelege, nu se face nimic; rămân ascunse; iar morala, câtă se face, se scoate ca un derivat din istorie, dar nu se arată copiilor clipele vii, mișcătoare ale simțirii religioase. Deci iată că și într'o vreme ca aceasta noi nu întrebuițăm tot ce avem, și se poate discuta chestiunea dacă nu cumva s'ar putea face o rotațiune, să mai schimbăm materialul, să punem când unul când altul.

Din starea în care a ajuns lumea, că pune mare temei pe fapt, nouă ne sunt puse în discuțiune o mulțime din faptele Bibliei. Se înțelege că nu aruncăm nimic din ele, oricât nu le-ar mistui lumea de azi, dar oare putem veni în școală cu toate controversile din jurul lor și cu toate temeiurile pentru a le susține? 1. Nu poți discuta atâtea chestiuni grele cu copiii; 2. nu ai timp; 3. ai când te întoarce la ele.

Tocmai pentru că ne trebuiesc temelii mai puțin puse în discuțiune sau mai ușoare de primit, trebuie să pornim și noi tot dela fapte, dar dela fapte de acelea care, și de mai sunt contrazise în unele laturi ale lor, dar aduc cu ele lumini și puteri care au să dureze cât au să dureze și lumea.

Patru realități sunt cu care noi putem face mari lucruri în școală: 1. *Religiunea*, 2. *Hristos*, 3. *personalitățile creștinești* și 4. *învoirea adusă lumii de creștinism*. Toate acestea sunt fapte pozitive. Un învățământ întemeiat pe ele e totdeauna pe o temelie trainică.

1. Dacă e vorba de religiune, vremea de azi se uită la ea mai cu respect ca alte vremi. Chiar dacă o privește cu un ochiu critic și fără a o primi, dar nu mai zice că este scornitură și înșelăciune. Un fapt atât de înrădăcinat în omenire nu putea fi decât ceva adânc sufletesc, lipit de toate firele traiului omului pe pământ. Prin urmare, dacă am trata despre religiune ca un mare act din viața omenirii și din care sunt de spus multe lucruri de seamă, am căpăta o parte din ce putem face cu noul învățământ al religiunii. Se înțelege, nu va fi un simplu capitol de antropologie sau de filozofie a religiunii, ci ne vom sui din treaptă în treaptă, privind cu ochiu viu toate suirile omului pe scara religioasă, pentru a admira cu atât mai mult ajungerea lui pe culmea creștinească. Materia va merge așa ca să să slujească a arăta înflorirea creștinească.

Nici nu vom începe cu ea, ci vom pomeni de ea pentru a explica mai ușor pe Hristos. Mântuitorul nostru întemeiază o religiune, fiindcă religiunea e un fapt organic al vieții omenesti,

după cum vedem în cutare împrejurări, la cutare popor, în cutare vreme. Prin El, religiunea ajunge la cea din urmă desfășurare a puterii ei. Este însuși Dumnezeu care grăiește omului și omul grăiește cu Dumnezeu.

2. De mult se vorbește de metoda *hristocentrică*, adică a porni toate dela Hristos, a-L lua pe El ca temelie a întregului învățământ religios.

Este vremea de a o face acum, fiindcă, în adevăr, oricâte turburări vor veni peste felul de gândire al omului, oricât va pune el în discuțiune una sau alta din datele religiunii sau ale creștinismului, cu Hristos putem fi încredințați că rămân totdeauna în picioare. Și dacă ni se va aduce obiecțiunea că și Hristos este contestat, va trebui să spunem că da, e contestat, dar cu toate acestea până și ceice-l contestă nu-l pot refuza simpatia și nu pot spune că cunoașterea Lui e indiferentă culturii unui om. Mai cu seamă, dacă e vorba de a îndruma pe om în calea virtuții, cum s'ar putea lipsi lumea de zguduirea spre bine pe care sufletul o poate căpăta prin Hristos?

Dacă lumea de azi e mai rece la credința în mînuni, cu toate acestea ea nu încetează de a vedea în Hristos cea mai înaltă întrupare a binelui, cea mai înaltă formă de existență morală din câte au apărut pe pământ și de aceea ea nu privește cu ochi răi un învățământ care aduce pe Hristos la inima copiilor. Din tot ce putem preda noi în învățământul religiunii, nimic nu va fi mai puțin contestat decât Hristos. Deci El se impune ca temelie pentru învățământul religios creștinesc.

Ar spune cineva însă: Dar ce zor am eu, când e vorba să-mi alcătuiesc o programă pentru ducerea religiunii la sufletul copiilor, să-mi iau ca punct de plecare un fapt negativ, cum este starea de indispozițiune a mentalității de azi către unele fapte din învățământul religiunii? Eu trebuie să mă gândesc la trebuințele organice ale mele, la raportul direct între materia pe care o am de predat și sufletul copiilor. În aceasta, starea de necredință a omenirii n'are nici un rol.

E un fel posibil de a vedea. Dar oare are îndreptățire? Ce? copilul trăiește numai în legătură cu mine? Starea de fapt a societății nu-l influențează? Și noi trebuie să ne gândim numai la vremea cât avem pe copil în mână? Nu să-i dăm îmboldiri statornice pentru viață?

De aceea trebuie să căutăm ceva mai bun decât am avut până acum și care și-a împlinit timpul și nu mai poate face față lucrurilor. Trebuie să alergăm la Hristos și cu El să lucrăm în lume, fiindcă așa nu dăm greș. Chiar contestat, El are laturi orhitoare, cu care câștigă

inimile, și mult mai ușor suntem înțeleși când documentăm ale noastre prin El.

3. Foarte mari dezvoltări putem toarce apoi din ființa Lui. E vorba de marile personalități creștinești care au presărat istoria și care alcătuiesc mari cununi de laudă pentru creștinism. Acesta e un fapt pozitiv, deci în linia de simțire a societății. Cu ei putem găsi bună primire cât se poate de ușor, pentru că sunt acte de viață mult mai ușoare de prins și de înțeles decât cugetări a căror cărare lumea a perdut-o și către care trebuie să aruncăm o nouă punte. Apoi astfel de personalități îți dau mai ușor calea de a înțelege unele date ale dogmatismului nostru decât înfățișarea lor în formule înghețate. Cred că putem numi aceasta *calea vieții* care, în tot cazul, trebuie încercată față de *calea gheței* pe care am urmat-o până acum.

Dacă, de pildă, aș arăta eu ființa lui Atanasie cel Mare și câtă însuflețire punea el pentru păstrarea învățaturii că Fiul este de o ființă cu Tatăl, născut mai înainte de veci, ideie, se înțelege, nu ușoară de străbătut de mintea copiilor, și cât a suferit el pentru apărarea ei, ea se va înfățișa, nu mai puțin, ca însoțită de o călăuză care găsea ceva într'însa, dacă toată viața s'a zbatut pentru ea. Iată, așa, putem pune câte un nume de sfânt în legătură cu toate marile învățături. Dogmele și trebuiesc predicate chiar de acum cu mici povestiri, din care să se vadă întipărirea lor în fapte ale vieții trecute, însoțirea lor de marile suflete ale trecutului creștinesc, care vedeau acolo puteri de care creștinii nu trebuie să se înstrăineze.

4. Și dacă trecem la al IV-lea punct: influența creștinismului în lume, vom vedea, de asemenea, tot acte de viață, tot fapte pozitive, tot îmboldiri spre acțiune. Sunt atâtea în viața misionară de astăzi! Este o așa minune un chip ca al fostului *Mitropolit Inochentie al Moscvei* (+ 1879), care a fost mai întâi misionar în Alasca, America de Nord, încât trebuie să ți se pară ceva uimitor că noi nu folosim în școală puterile religioase actuale, care nu se poate să nu scuture sufletul!

Acum, toate aceste îndrumări și arătări un folosesc mare lucru, dacă ne mărginim numai la socotințe generale și nu căutăm a pune în practică materialul pentru predarea religiunii, așa ca fiecare să vadă cum ar trebui făcut. Pentru aceasta ar trebui făcute cărți anume, în care materia să fie rânduită și tratată după vederile arătate. Într'un simplu articol, vrând-nevrând, ești mărginit numai să arăți liniile de lucru, nu lucrul însuși. Dar oricum, dacă nu chiar lucrul, se poate arăta însă ceva

mai amănunțit ceea ce ai spus prea general, se poate da o cunoaștere mai lămurită despre ce vrei. De aceea noi vom încerca să arătăm aici ceva mai amănunțit unele din ce am arătat mai nainte.

Noi voim să plecăm dela persoana lui Iisus Hristos și dela faptul religios care există în lume. Am începe așa :

De când se află om pe pământ, el totdeauna s'a închinat lui Dumnezeu. Nu se află o singură seminție sau o ceată de oameni cât de mică, undeva pe întinsul pământului acestuia, și nu s'a aflat niciodată vreuna în trecut, care să nu se închine lui Dumnezeu sau măcar să nu-l cunoască și să nu-l mărturisească drept Dumnezeu. Și dacă uneori se aude de oameni care nu vor să știe de Dumnezeu sau nu cred în Dumnezeu, aceasta nu e răsturnare a celor spuse mai nainte, fiindcă toate stările drepte au pe lângă ele și stări strâmbe. Starea cea mai firească a omului și a tuturor ființelor e să fie sănătoase. Dar, ca o stare strâmbă și abătută din șirul cel drept, avem și boalele trupului. Dar nu e aceasta starea firească. Deci dacă în mijlocul credinței oamenilor avem și stări de uitare a lui Dumnezeu sau de tăgăduire a lui, aceasta nu înseamnă că se află oameni fără credință în Dumnezeu, ci numai că, alătura de starea cea firească a *credenței*, avem și starea abătută din calea cea dreaptă : a *necredenței*. Noi vorbim însă de starea firească, de felul cum este omul turnat din însăși lucrarea lui dela Dumnezeu, tot așa după cum, atunci când învățăm despre trupul omului, avem în vedere starea omului sănătos și ne întrebăm cum este starea cea sănătoasă a lui. Dacă sunt oameni care trăiesc fără splină sau fără un rinichi sau numai cu un plămân, acestea sunt stări cu puțință, dar sunt totdeauna ieșite din șirul obișnuit al vieții.

Apoi tocmai fiindcă e așa, oriunde cercetăm trecutul omenirii și oriunde cercetăm viața omului pe pământ, fără nicio singură clipă de abatere, găsim că el totdeauna s'a închinat lui Dumnezeu. În școală se învață despre trecutul popoarelor care, prin meșteșugurile sau prin învățătura sau prin faptele lor, au lăsat ceva urme în trecutul omenirii. Așa învățăm despre Egipțeni, despre Asirieni, Babiloneni, Medo-Perși, Fenicieni, Cartagineji, Chineji, Greci, Romani și multe altele. La oricare din ele însă, învățăm și despre închinarea lor către Dumnezeu, fiindcă acesta era o parte din viața lor și nu poți vorbi și învăța despre ei, fără a pomeni despre această latură a vieții lor, care era religiunea lor. Și cum este cu aceste popoare, care au lăsat urme, așa e și cu altele, mai puțin însemnate, care n'au lăsat urme, și învățăm despre ele în cărți mai amănunțite, precum în *antropologie*.

De aceia trebuie să spunem: Religiunea este o stare organică a vieții omului, e ceva nedes-părțit de el. Așa după cum trupul omenesc are cu el inimă și creier, așa și sufletul lui are religiune.

Cu toate acestea, dacă vorbești de părțile trupului, ai mai multă ușurință, fiindcă ele sunt totdeauna la fel. Dacă vorbești însă de stările sufletului, ai ceva mai multă greutate, fiindcă sufletul nu se vede, ci numai se simte. Și fiindcă sufletul cuprinde toate simțirile omului, și unul simte într'un fel, altul în alt fel, în acest suflet se petrec schimbări cu mult mai mari, pe când trupul rămâne aproape la fel. Nu e mare lucru că unii oameni sunt cu pielea neagră, alții cu pielea roșie, unii cu buzele groase și cu capul turtit, alții cu înfățișarea mai subțire, cu ochii mai deștepți. Cu una cu alta, este același trup al omului, supus aceloraș boale și aceloraș păcate. În ce privește însă sufletul tuturor acestora, schimbările sunt neînchipuit de mari.

Aceasta o simțim și în ce privește religiunea. Cu toate că oamenii s'au închinat totdeauna lui Dumnezeu, cum am arătat, dar închinările lor au început dela o vreme să se deosebească foarte mult una de alta. Din pricina aceasta, religiunea, despre care vorbim ca despre o singură stare sufletească a omului, a ajuns să aibă foarte multe înfățișări, așa că ți-ar veni să crezi că nu este aceiaș ființă omenească din care ele s'au născut. Cu toate acestea din acelaș suflet al omului au izvorit toate, fiindcă în toate sufletele trăiește năzuința către Dumnezeu. Peste acest suflet au venit și s'au altoit apoi alte puteri religioase, și așa religiunea unora a crescut și a înflorit, pe când altele au rămas în urmă.

Ceeace ne izbește însă la întâia privire, este că găsim azi atât de multe religiuni și încă trebuie să mai știm că au mai fost și în trecut multe care azi au pierit. În cărțile de istorie învățăm despre religiunea tuturor popoarelor însemnate care au fost în trecut și vedem de aproape ce mari deosebiri au fost între unele și altele. S'ar putea porni foarte întinse studii, dacă ne-am apuca să învățăm despre felurile de închinare către Dumnezeu ale tuturor acestor popoare.

După cum însă noi învățăm mai întâi geografia țării noastre și numai după aceea pe a celorlalte țări și fiindcă despre țara noastră noi învățăm mai mult decât despre celelalte, tot așa și aici noi trebuie să învățăm mai mult despre religiunea poporului nostru, care e și a fiecăruia din noi în parte și despre aceasta trebuie să învățăm mai mult, iar despre celelalte într'o măsură mai mărginită.

De aceia rostul nostru este acum să învățăm despre legea noastră cea creștinească, pentru că

aceasta este a noastră. Aceasta este una. Dar trebuie s'o mai învățăm și pentru altceva: Pentru că legea noastră este și fruntea între toate celelalte legi. Între atâtea feluri de închinare câte sunt, cea mai de sus și cea mai aleasă este legea noastră. Deci chiar dacă n'ar fi a noastră, dar pentru strălucirea ei, ca oameni doritori de a ști tot ce e de seamă pe pământul acesta, tot ar trebui să urmărim cu mare dor închinarea către Dumnezeu cuprinsă în legea creștinească. Și nici n'ar putea fi om de înaltă învățătură acela care ar trece prin lume fără a cunoaște în ce se cuprinde învățătura aceasta. Deci cu atât mai mult trebuie să facem aceasta când avem a face cu însăși legea noastră, care de atâtea veacuri trăiește înrădăcinată în sufletul poporului românesc.

Când privim acum peste toate felurile de închinare, vedem că legea noastră creștinească nu e dintre cele zămislite numai din sufletul omului, ci e altoită din izvor dumnezeesc.

Sufletul omului dela sine se înalță spre Dumnezeu. Oricât de deosebite sunt o închinare de alta, oricât omul a cugetat greșit despre Dumnezeu, în toată curgerea vremii, în toate închinările sale însă, fle ele cât de greșite, se arată aceiași năzuință a sa spre Dumnezeu. Aceste feluri de închinare, izvorâte numai din trebuința omului de a mărturisi pe Dumnezeu și a se închina lui, se numesc *religiuni naturale*, fiindcă ele izvorăsc din sâmburele dumnezeesc pus în ele de Dumnezeu, fără alt adaos mai înalt. Cu vorbă obișnuită, le mai numim și *religiuni păgânești*. Religiunile însă care se altoiesc pe sufletul omului croit spre Dumnezeu, dar întemiate prin însăși mijlocirea deadreptul dela Dumnezeu, care ne descopere tainele sale, se numesc *religiuni supranaturale*. De acestea avem numai două și ele sunt *religiunea Vechiului Testament* sau *legea evreiască* și *religiunea Noului Testament* sau *legea creștinească*. Amândouă au fost aduse omului de Dumnezeu însuși și de aceia ele sunt strâns legate una de alta. Dela cea dintâi, ajungem numaidecât la cea din urmă. Sau, dacă ne apucăm să învățăm despre legea creștinească, numaidecât trebuia să ne îndreptăm și spre legea evreiască, fiindcă legea creștinească își are rădăcina în cealaltă și nu se poate înțelege deplin fără ea; iar legea evreiască duce îndată la legea creștinească.

De aceia noi, dacă avem a învăța despre legea noastră creștinească, trebuie să învățăm și despre cea evreiască de care e strâns legată, ca două descoperiri ale lui Dumnezeu în două vremuri deosebite.

Legea noastră se numește *creștinească*, după întemeetorul ei *Iisus Hristos*, care a fost însuși Fiul lui Dumnezeu venit pe pământ, ca să în-

vețe pe oameni o închinare mai dreaptă, să-i scoată din rătăcirile în care căzuseră și să-i îndrepte iarăși pe calea cea bună către Dumnezeu. Prin lucrarea Sa, Iisus Hristos a căutat să strice starea cea păcătoasă a omului, să facă ființa lui iarăși curată. Din pricina aceasta, îl numim *Mântuitorul* nostru, fiindcă a venit să ne scoată din păcatul care amenință și turbură viața omului și-l îndrumează totdeauna pe căi greșite. El a venit să altoiască peste ființa noastră cea trupească putere de sus, prin care să ne trăim viața noastră mai curat, mai frumos și mai rodnic. Dacă mulți oameni își trăiesc viața fără a face nimic de ispravă pe pământ, Mântuitorul Hristos a venit pentru a împedeca aceasta și a ne face ca această viață să ajungă a fi cât mai rodnică în fapte bune. El însuși a arătat aceasta când a spus către apostolii săi: *Eu am venit ca viață, să aibă și mai mult să aibă.*

Omenirea de mult știa că are să vie Iisus Hristos s'o învețe calea bunei viețuiri și s'o scoată din păcat. El nu a fost ca un om obișnuit, care se naște fără a fi știut cine este și ce are să fie și ce are să facă și fără a bănuși măcar că la cutare vreme are să se ivească cutare bărbat. Nu, Iisus Hristos a venit, după ce cu mult înainte se vestise, prin Vechiul Testament, că Fiul lui Dumnezeu are să vie pe pământ să îndrepte viața oamenilor. De aceia noi, învățând despre Dinsul cine a fost și ce a învățat, nu ne putem mărgini numai la atîta, ci ne scoborîm mult în trecut și ne întrebăm ce au spus despre El prorocii care ne-au vestit că El are să vie. Și încă nu numai dela aceștia, ci mult îndărăt, chiar dela facerea lumii învățăm că Dumnezeu va trimete lumii un Mîntuitor. De aceia în sânul popului evreiesc a fost totdeauna vie așteptarea că are să vie un Mîntuitor, pe care ei îl numeau *Mesia*.

Toată lumea este făcută de Dumnezeu și ea neîncetat este purtată de puterea Lui. Odată nu era uimic în tot largul văzduhului pe care-l vedem. Dar Dumnezeu a plăzmuit din nimic toată materia din care apoi s'au plămădit lumile care se rostogolesc în văzduh ca soare, stele, lună, pământ. Dacă noi ne minunăm de puterea lui Dumnezeu numai după cît vedem pe pământul nostru, ce uimire ar fi despre puterea Lui, dacă am putea privi de aproape, cum privim pământul nostru, și în toate stelele fără număr din înaltul cerului! Dar nu putem. Suntem prea mici pentru aceasta și de aceia ne mărginim a ne minuna de puterea lui Dumnezeu numai prin cît vedem pe micul nostru pământ, care cu adevărat e mare și el pentru ochii noștri, dar e mic în alăturare cu atîtea stele grozave ale nemărginirii cerești.

Pe acest pământ al nostru Dumnezeu a plăz-

muit toate lucrurile și toate ființele, începînd dela cele mai mărunte și neînsemnate, pentru a ajunge la cea din urmă ființă care este omul.

În legea Vechiului Testament, ni se arată cum Dumnezeu a urzit toate acestea din nimic, cum le-a orînduit și El a pus pe om să le stăpînească și cîrmuiască, în felul unui împărat peste toată făptura. Dar i-a pus și lui lege, ca omul să asculte de Dumnezeu și să trăiască în toate după poruncile Făcătorului său.

Dar cu toată fericirea în care Dumnezeu a pus pe cei dintâi oameni, ei n'au rămas statornici în ascultarea către Dumnezeu. Ei s'au abătut dela legea pusă lor de Ziditorul și au căzut pradă poftelor lor. Prin aceasta a intrat în lume păcatul, și prin el omul a simțit în sânul său o putere străină, care nu era dela Dumnezeu. Ca totdeauna însă, e greu până ce omul face cel dintâi pas spre rău. După ce însă sămânța păcătoasă a intrat într'însul, mult mai ușor alunecă la vale și face și alte rele.

Așa a fost și cu omul dela început. Odată ce a păcătuit, păcatul a intrat ca o otravă în sânul său și s'a simțit apoi în toată omenirea. Și după spune Românul, după înțelegerea de demult a lucrurilor, *boala intră cu carul și iese ca prin urechile acului*, așa și cu păcatul intrat în omenire. Trebuia mijlocirea unni Mare Medic, care să vie și să îndrepte starea dela început a omului păcătos.

Omul care a păcătuit la început, pe de o parte a jignit pe Dumnezeu că n'a ascultat de porunca Lui, pe de altă parte s'a păgubit greu pe sine însuși și de aceia, în șirurile de oameni care au mai urmat, li s'a întunecat și dreapta înțelegere despre Dumnezeu și au început să i se închine în chipul cel mai uricios și mai netrebnic. Au ajuns să se închine la petre, lemne dobitoace, soare, foc și altele. Odată abătut omul dela Dumnezeu, toată mintea lui nu mai poate lucra cum se cade.

Din starea aceasta, omul nu mai poate eși numai cu puterile lui. De aceia, încă dela căderea sa, Dumnezeu a rânduit ca însuși Fiul Său, cel născut din ființa Tatălui mai înainte de orice socotire a timpului, adică de pe când nu era lumea ca să socotești cît ține un lucru, cît cîlalt, acest Fiul al Tatălui a fost hotărât să vie în mijlocul oamenilor săi, să îndrepte starea lor păcătoasă.

Domnul nostru Iisus Hristos este însăși această întrupare a Tatălui. El a venit în mijlocul nostru în chip omenesc, pentruca, făcându-se asemenea cu noi, mai ușor să ne alipim de El și să primim învățătura Lui. În Vechiul Testament, Dumnezeu a grăit odată oamenilor prin Moisi, când le-a dat Tablele Legii pe Muntele Sinai. Dar Evreii numai cît au auzit tunetele din jurul

ființei lui Dumnezeu, s'au îngrozit și au stat la poalele muntelui. Cu Domnul Hristos însă nu avea să mai fie așa. El avea să vie în mijlocul omenirii blând și dulce, pentru ca nimenea să nu aibă nicio împedecare a se apropia de Dânsul. Chiar El însuși a spus cuvântul acesta când a chemat pe oameni la Sine zicând: *Veniți la mine toți cei osteniți și însărcinați și eu vă voi odihni pre voi. Luați jugul meu peste voi și vă învățați dela mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre.*

Pentru noi, lucrul cel mai de seamă este să cunoaștem pe Iisus Hristos și să ne apropiem de El, fiindcă toată ființa noastră se înalță și se umple de lumină, dacă trăim în legătură cu El. Dar tocmai din dragoste și din dorul de a ne apropia de El și a-L simți ca Mântuitorul nostru, este de folos pentru noi de a cunoaște și toate arătările din trecut, prin care vedem aș-

teptarea unui Mântuitor și dorul omenirii ca El să vie.

Așa ne chibzuim noi că ar trebui întrebuințat materialul Vechiului Testament, îndreptat numai spre Iisus Hristos. În felul acesta, noi nu mai avem nevoie să întrebuințăm un material istoric cum s'a făcut până acum și care nu ne slujește de dreptul pentru a ajunge la Iisus Hristos. Așa sunt de pildă, povestirile cu Samson, cu Ghedeon. Noi ne putem scuti de ele și, în schimb, să întrebuințăm un frumos material moral, care se află în scrierile proorocilor și care nu se întrebuințează acum.

Chestiunea însă este lungă și noi nu putem spune aici tot ce e de spus. De aceea ne oprim unde am ajuns, cu gândul de a toarce iar firul mai departe în alt număr.

Arhim. SCRIBAN

CRONICA BISERICESCA

INTERNĂ

CONGRESUL PREOȚILOR ¹⁾

Sedința de după amiază, 31 Oct. 1923.

Părintele Grigore Pișculescu (Gala Galaction) își expune părerea sa ca referent asupra chestiunii tratate de păr. Cristescu. Sfinția sa promite că va fi scurt.

Invățătura bisericii dată de apostoli este extraordinară, cea de după apostoli este ordinară. În biserică edificăm și catehizăm pe copii mici, pe cei de la 7 ani în sus, pe adulți și pe ceice nu se duc la școală, cum sunt d. p. meseriașii. Tot în biserică putem învăța pe păstoriții noștri prin așa zisele vecernii muzicale și predici ocazionale. În acest fel putem zidi sau a clădi ceva creștinesc în enoriașii noștri. Ceeace se face acum e mai mult teoterizare. — În afară de biserică, renaștem inimile prin cuvânt, prin tipar și prin purtarea evanghelică a preotului sau prin pilda creștină.

Cuvântul afară de biserică va consta din conferințe religioase și cateheze în școli, în ateliere, în fabrici, în închisori, în predici după săvârșirea ierurghiilor, în deosebi la înmormântări, când sufletele sunt mai dispuse să ne asculte și urmeze învățătura ce le dăm.

Prin tipar, să facem să primească învățături păstoriții noștri din cărți, reviste, ziare, broșuri,

iconițe etc. căci acestea au intrat în deprinderile noastre și omul citește mult mai mult și mai cu folos decât e dispus să asculte vorbindu-i-se. Prin tipar lucrăm evident la răspândirea Evangheliei, a Bibliei, a cuvântului Creștin. Cea dintâi carte care trebuie răspândită la infinit e sfânta Scriptură. În Anglia, Biblia e așa de răspândită, că se află atârnată și prin gări. La noi, așa cum o avem azi de la Șerban Cantacuzino, revăzută de Klein, Filotei al Buzăului, Șaguna ș. a., în ediția oficială, nu mai împacă cerințele vremii de azi. Cine a citit o Biblie germană, franceză, engleză aproape n'o mai poate citi pe a noastră. Streinii care vin la noi cu Biblia la subțioară ne provoacă la discuțiuni. Ne aflăm în situația celor ce ar avea de luptat cu puști cu cremene împotriva unor adversari înarmați cu mitraliere. Avem și o Biblie, tradusă acum de curând într'o limbă înțeleasă, dar e prea parafrazatoare și făcută în pripă. Deci n'avem azi Sfânta Scriptură așa cum ar trebui s'o avem. Ne trebuie o traducere exactă, după textul Septuagintei, iar nu după cel masoretic, care e mult mai târziu. Sfinția Sa comunică apoi, că nu mai are mult de lucrat la traducerea Noului Testament, pe care o face sub auspiciile Fundației culturale „Prințul Carol” și că speră s'o facă Alteței Sale Regale cadou de anul nou. Această traducere, după ce va fi aprobată și de Sfântul Sinod, nădăjduiește că va fi la înălțimea vremii în care trăim. — Oratorul vorbește după aceea de greutatea ce întâmpină

¹⁾ Vezi Nr. trecut.

ca preot misionar în ținerea catehezelor în biserici din cauza lipsei de bănci și declară că va face încercarea de a introduce bănci în biserica Tabacu din București. — Ca ultimul și cel mai eficace mijloc de propagare a învățaturii creștine este ziarul. Ne lipsește un organ bisericesc cotidian, un jurnal cotidian creștin. Un papă a zis, că, dacă pe vremea sfinților apostoli ar fi fost cunoscut tiparul, ei ar fi scos un ziar. Dacă am avea un ziar al nostru, am avea toți aceleași idei, inimile noastre ar bate la unison. Repetă dar propunerea pe care a făcut-o și altă dată și altundeva pentru înființarea unui ziar creștin.

Părintele Diaconescu de la Pucioasa subscrie și pentru acest scop 1000 de lei, îi urmează pâr. Valeriu Iordăchescu, Directorul seminarului Veniamin din Iași, care subscrie de asemeni 1000 de lei, iar după aceea alții, așa că s'au scris 10.500 de lei.

Inalt Prea sfințitul Gurie, Arhiepiscopul Basarabiei aduce congresului salutul clerului basarabean și expune munca preoților basarabeni, organizația bisericii dintre Prut și Nistru, așezămintele ce depind de ea, cum și rolul ce l-a avut acolo biserica pentru păstrarea naționalității. Inalt Prea sfinția Sa protestează împotriva măsurii luate de Ministerul Instrucțiunii de a nu mai admite în viitor pe preoți ca învățători și se plânge de justiție, care vrea să ia averea bisericii. Pentru amănunte și efectul ce a avut această tentativă asupra sufletului preoților basarabeni, trimite la articolul părintelui Popescu-Moșoaia din revista „Crucea.” —

Părintele președinte salută pe domnul Ministru al Cultelor și Artelor, I. Lepădatu, care a intrat în sală însoțit de domnul secretar-general V. G. Ispir și de domnul Director general St. G. Brădișteanu. Sfinția sa spune, că preoții se străduiesc în Congresul lor să întărească temelii Statului și-și exprimă convingerea ce i-o dă cunoștința personală a domnului Ministru, că Domnia sa va face mult bine bisericii, al cărei fiu credincios este. Il roagă, în numele clerului, să susție în guvern doleanțele preoților și să facă așa fel ca biserica să și poată îndeplini rolul ei de educatoare și moralizatoare a poporului.

Domnul Ministru mulțumește pâr. Președinte pentru cuvintele calde ce i-a adresat și pentru dragostea cu care a fost primit. Domnia sa repetă și în Congres declarația făcută delegaților preoțimii, că prin studiile sale de istoric și ca asesor în consistoriul de la Cluj, cunoaște foarte bine nevoile clerului și-și va da toată silința spre a-le satisface. În ce privește în deosebi învățământul religios, susține că el trebuie să aibă ore suficiente și să fie predat numai de clerici,

cari să nu aibă și biserici, și cari să depindă de chiriarii respectivi. Cateheții aceștia vor avea de lucrat și în afară de școală. Pentru ca aceste deziderate să se poată înlăptui, trebuie însă ca Asociația clerului să facă propagandă pentru ele, să le facă să pătrundă în opiniunea publică, în conștiința națională, pentru ca să nu se întâmpine opoziție la votarea legii. În ce privește partea economică, trebuie să se dea bisericii ortodoxe puțința de a avea autonomie din toate punctele de vedere.

Părintele Ștefănuț, de la Arad, arată în cuvinte pline de însuțire cele ce s'au înlăptuit după războiu în Ardeal din îndemnul și prin stăruința preoților și aduce elogii organizării și activității culturale bisericești din eparhia Râmnicului-Noul Severin, așa cum a fost expusă de pâr. Cristescu în luminosul său referat.

Părintele Andronic, din Chișinău, salută congresul din partea preoțimii basarabene, dar nu ca delegat al ei, ci ca un simplu particular, pentru că în momentele critice prin care trece clerul din Basarabia, el n'a avut puțința să-și trimită delegații săi la congres. Sfinția sa expune amănunțit și documentat în ce constă conflictul dintre biserica basarabeană și Ministerul Cultelor. Arată care este originea averilor bisericești din Basarabia, cum s'au administrat și se administrează și azi și la ce se întrebunțează și conchide rugând clerul din tot restul țării să dea sprijinul său efectiv preoțimii basarabene, ca să poată păstra și mai departe pentru biserică averile pe care ea le-a agonisit în decursul vremii.

Se naște o vie discuție asupra acestei discuții la care iau parte: domnul Inspector Savin, Inalt Prea Sfințitul Gurie, pâr. Valeriu Iordăchescu, pâr. Popescu Moșoaia și domnul Secretar general Ispir.

Părintele Arhim. Scriban citește o moțiune de încurajare adresată sanctității sale Patriarhului ecumenic din Constantinopoli iar **părintele D. Georgescu-Dușumea** își citește referatul său privitor la salarizarea preoților.

Părintele I. Țincoca, din Iași, propune ca să se tipărească și referatul pâr. Georgescu și să se trimită tuturor parlamentarilor. Cere apoi ca preoților din orașele cu multă populațiune streină și cari n'au decât un mic număr de enoriași din care cauză n'au nici un venit afară de prea modestul lor salariu, să li se acorde un spor, cum se dă preoților de la Mitropolii și Episcopii.

Preotul C-tin Coman, din județul Vlașca, demonstrează că un preot rural e remunerat mai puțin de cât un diacon. Propune să se dea preoților salariile din 1906 mărite de 40 de ori; după 5 sau 8 ani de serviciu, preoții să depună un

examen de înaintare pe loc și celor ce vor reuși la examen să li se mărească salariul cu 50%; să se achite și preoților salariile lunar ca tuturor funcționarilor.

Preotul Paraschiv Dumitrescu din Caracal, propune să se revizuiască parohiile, să se desființeze veniturile epitrahilului, taxele de botezuri, cununii și înmormântări să se încaseze de epitropiile bisericesti și să se tipărească din ele cărți morale pentru popor, iar preoții să fie salarizați așa fel ca să poată trăi numai din salariu.

Seara s'a dat congresiștilor de către Ministerul de Culte o agapă la Seminarul Central. Au luat parte cam 120 de persoane. Au tostat părintele Președinte, domnul Ministru, P. S. Vartolomei, Episcopul Râmnicului, P. S. Justinian, Episcopul militar, domnul Ispir, secretar general, par. D. Georgescu-Dușumea și mai mulți alți preoți.

A treia zi de congres

Chestiunea care s'a discutat în această zi a fost: «*Mijloacele de trai ale preoșimii*».

Părintele Președinte roagă să se concentreze discuțiunea asupra următoarelor puncte: Casa parohială, veniturile epitrahilului și salariul.

Părintele Lungulescu din Craiova este contra majorării de 40 de ori a salariului din 1916 cum propusese par. Coman în ziua precedentă pentru că budgetul n'ar putea suporta un asemenea spor. Sfinția sa crede că ar fi de ajuns dacă s'ar putea majora de 20 de ori. De asemenea nu e pentru suprimarea veniturilor epitrahilului cum s'a propus de Par. Paraschiv Dumitrescu, căci atunci preotul ar fi chemat în același timp în mai multe părți și neputându-se duce ar fi reclamat, că refuză să-și îplinească datoria. Să nu se fixeze însă anume taxe pentru diferitele ierurgii, ci preotul să se mulțumească cu ceea ce enoriașii vor da de bună voie. O nouă împărțire și arondare a parohiilor mai ales la țară e greu de făcut. Pământurile în plus ale bisericilor să se dea preoților și personalului bisericesc, fie prin licitație, fie pe cale administrativă. Examinarea înaintării pe loc să se facă pe baza activității pastorale desfășurate. Să se împrăstie deopotrivă atât preoții de la sate, cât și cei de la orașe. Să se introducă monopolul lumânărilor, ca în Basarabia.

Părintele Opreșescu, Gorj, propune ca salariile preoților să fie egale cu ale membrilor corpului didactic, să se înființeze case parohiale și la țară și la oraș, veniturile epitrahilului să nu se desființeze și să fie impuse cu 4%. Aduce la cunoștința congresului, că în județul Gorj,

comisiunile fiscale de apel au fixat termenele pentru judecarea apelurilor preoților Duminică dimineața, pentruca preoții să nu se poată prezenta și să-și apere drepturile lor.

Părintele Dumitrescu-Poenari este de părere că salariul să se orienteze după valută, iar veniturile epitrahilului să nu se desființeze, ci să se desființeze taxele fixate prin regulamente și dispoziții, lăsându-se la aprecierea enoriașilor să plătească pentru fiecare ierungie cât vor vrea și vor putea. Sfinția sa mai spune, că au rămas preoți de țară neîmproprietăriți și că acum se alcatuește a doua listă de împrăstieri de către Comitetul agrar. Propune să se intervină pentru împrăstierea acestor preoți și dacă nu e alt pământ disponibil, să li se dea câte 2—3 pogoane din izlazul comunal.

După propunerea părintelui Președinte, congresul admite ca salariile preoților să fie egale cu ale membrilor corpului didactic, iar taxele pentru diferitele servicii religioase și să se lase la bunavoia și aprecierea credincioșilor.

Părintele N. Rădulescu, dela biserica Dichiu din Capitală, propune să se publice prin jurnale salariul ce primesc preoții în comparație cu salariile celorlalți funcționari, ca să știe toată lumea cât de derizoriu sunt plătiți preoții pentru munca lor.

Părintele Popescu-Moșoia, este pentru regulamentarea veniturilor de la botez, cununie și înmormântare.

Se continuă discuțiunea aceleiași chestiuni de către preoții: *Chiriță Cernescu, Pârșcoveanu, Ulea Diaconescu-Dâmbovița și Al. Cosma*, după care se hotărăște ca să se înființeze termenul de «ofrandă benevolă» în loc de «taxă» și «venit» și taxa la care să fie impuse suma acestor ofrande să fie de 4%, dacă nu se poate să fie scutită cu totul, avându-se în vedere mai ales salariile minuscule ce se dau preoților.

Părintele Cercel demonstrează că preoții rurali cari n'au pământ la bisericile cărora slujesc și primesc pentru aceasta un adaus de 25% la salariu, sunt nedreptățiți, pentru că acest adaus face cam 1000—1200 lei, pe când venitul de la 17 pogoane pământ e de cel puțin 17000 lei anual. Cere să se dea un spor egal cu această sumă preoților fără pământ. Subvenția de 120 lei anual pentru întreținerea bisericii să nu se mai treacă în budget, căci e o bătaie de joc. Ministerul Cultelor să vie în ajutorul construirii de biserici, cum cel de Instrucție ajută clădirea de școli. În privința muncii culturale și de moralizare ce trebuie să se depue de preoți în chip mai intens pe viitor, propune ca mai ales la sate, să se meargă mână 'n mână cu învățătorii.

După alte câteva păreri exprimate în aceeași chestiune de preoții: *Diaconescu, Zaharescu, Trifănescu și Preoțescu* și două propuneri făcute de pâr. *Lungulescu și Dumitrescu-Poenari*, **părintele Econom I. Gotcu** citește o moțiune de protestare împotriva epitropiei așezământului Spiridon din Iași și brâncovenesc din București cerând să respecte legile în ce privește salarizarea și tratarea preoților și ca din epitropie să facă parte și câte un preot.

Părintele Președinte propune ca să se dea chirie și preoților și cântăreților rurali și ca vârsta scoaterii la pensie să fie și pentru preoți aceeași ce pentru membrii corpului didactic.

S'a votat apoi proiectul de stat al «*Asociației generale a clerului român ortodox*» și s'a ales noul comitet, constând din: părintele Econom I. Popescu Mălăești, președinte și alții.

La ora 1.30, sfârșindu-se toate chestiunile ce erau de debătut, congresul s'a declarat închis.

După amiazi, un grup de vre-o sută de preoți au vizitat palatul Fundației «Prințul Carol» unde au văzut și auzit lucruri extrem de interesante dela domnul Mugur, directorul acelei instituții.

PREOTUL I. MIHĂLCESCU

Chestiunea de la biserica Cuibu-cu-Barză

Toată luna Decembrie opiniunea publică românească a fost turburată de o chestiune care stătea de mult nehotărâtă și a ajuns acum la clipa când trebuia să se isprăvească într'un fel. Indată după războiu, s'a pornit la biserica Cuibu cu Barză din București o muncă creștinească de evanghelizare a obștii, nu numai cu metode străine, ceiace n'ar fi fost nimic, câtă vreme, materialul credinței rămânea întreg și nevătămat; ci cu introducerea unui material nou, care înlătura materialul nostru ortodox din vechi. Prin noua propagandă, care a avut un mare răsunset în sufletele multor închinători, se înlătura închinarea către Maica Domnului și către Sfinți, ca mijlocitori ai noștri către Dumnezeu, se înlătura Sf. Tradițiune, ca al doilea izvor al Revelațiunii dumnezeiești, și se înlătura Biserica, în însușirea ei de așezământ orânduitor al credinței și viețuirii creștinești.

Lucrarea aceasta a început îndată după război și noi am luat cunoștință de ea. Am avut legături cu persoanele care duceau propaganda, le-am arătat răul pe care-l fac, le-am spus că o asemenea mișcare ar fi mult mai fericită, dacă ar umbla pe căile ortodoxiei, că atunci ar ajuta să se mai înviorizeze viața noastră, ar fi de un adevărat folos pentru Biserică. Le-am spus de atunci încă, și nu unuia singur, că dacă vor merge așa, Biserica nu-i va putea suferi multă vreme și va trebui să-i scoată din sânul ei.

Ceiace s'a întâmplat în curgerea lunii acesteia Decembrie a fost tocmai pășirea la îndeplinirea acestui punct. Căci propaganda mergea înainte nesupărată și

foarte semeață și cu trufia de a înfrunța pe alții și a-și pune credințele ei în mijlocul propoveduirii creștinești.

În ziua de *Intrarea în Biserică Maicii a Domnului*, adică tocmai într'o sărbătoare în cinstea Sfintei Feocioare, Sf. Mitropolie din București a trimes la biserica Cuibu-cu-Barză mai mulți preoți, între care pe Preotul misionar Pâr. Dr. *Gr. Pișculeacu*, (Gala Galaction), ca să facă acolo slujbă cu sobor și să fie cuvântare în cinstea Maicii Domnului.

Mulți dintre credincioșii bisericii însă, îndrumați altfel de propaganda urmată acolo, n'au primit cu părere de bine această slujire cu mai mulți, prin care preotul lor era împedecat de a-și mai răspândi învățăturile lui, protivnice învățăturilor ortodoxe, — ci au căutat să facă turburare și să ceară socoteală. Pâr. Grigorie însă a vorbit dumnezeiește, după cum ne-a mărturisit d. Dr. Boroianu, care era de față, așa că, judecând fără duh de răzvrătire, ci după socotelile noastre ortodoxe, a fost o slujbă măreață.

De acolo înainte, în toate Duminicile și sărbătorile care au urmat, preotul n'a mai fost lăsat să slujească singur, ci au fost trimiși alți preoți, ca să facă tot slujbă în sobor. În Duminica următoare, după cuvântarea Părintelui Grigorie, a vorbit Pâr. *D. Georgescu*, a cărui cuvântare o dăm mai la vale și încă împreună cu alte arătări ale sale, despre șirul slujbei și cu lovirile și jignirile care i s'au adus din această împrejurare. Celelalte slujbe care au urmat le-a săvârșit însuși Prea Sfințitul *Platon*, vicarul Sfintei Mitropolii, iar mai apoi a fost însărcinat un protosinghel dela Schitul Icoanei ca să săvârșească slujbele în timpul sărbătorilor.

După întâia și a doua slujbă în felul arătat, Sf. Mitropolie a convocat la cancelaria sa mai mulți preoți și teologi Mercuri, la 12 Dec. (*P. S. Platon, Dr. Boroianu, Arhim. Scriban, Econ. Nazarie, Pr. I. Mihălcescu, Pr. Dr. N. Popescu, Econ. Gh. Gibescu, Econ. D. Georgescu, Dr. Gr. Pișculescu, Pr. Atanasie Popescu*, fratele preotului dela Cuibu-cu-Barză), pentru a se sfătui ce ar trebui făcut pentru dezlegarea acestei pricini. S'a hotărât că a doua zi, Joi, să fie chemat însuși Preotul *Teodor Popescu*, parohul dela Cuibu-cu-Barză, pentru a fi întrebat cu privire la propaganda sa.

La această nouă întâlnire, Pâr. Grigorie a venit cu întrebări întocmite gata care să fie puse Părintelui Teodor Popescu și cu *Mărturisirea Ortodoxă*. Dela cele dintâi întrebări, s'a văzut că Pâr. T. Popescu nu vrea să mărturisească cele cuprinse în *Mărturisirea Ortodoxă* și s'a ferit de a iscăli întrebările întocmite de Pâr. Grigorie.

Întrebat ce face cu rugăciunile pentru pregătirea către slujirea Sfintei Liturghii, în care se află rugăciuni către Maica Domnului, a spus că pe a-enea nu le citește, că niciun preot nu le citește. Contrazis de scriitorul acestor rânduri, a spus că ce mă bag eu în conștiința Sfinției Sale?

Povestim toate acestea pe scurt, pentru că vom avea prilejul să vorbim mai pe larg. Fapt este că adunarea noastră s'a terminat cu arătarea limpede ca zica că Preotul Teodor Popescu nu mărturisește credința noastră ortodoxă. În urmarea acestui fapt, Sf. Mitropolie l-a oprit de slujbă, așa că, în Duminică după aceea Jole, Prea Sfințitul Vicar s'a dus la acea biserică, i-a înmănat porunca de oprire și nu l-a mai lăsat să slujească alături de Prea Sf. Sa.

Încă dela începutul măsurilor Mitropoliei, s'a pornit prin ziare și prin broșuri o aprigă bătălie împotriva tuturor acelor pe care Sf. Mitropolie îi chemase să-și dea munca lor pentru lămurirea acestui caz și chiar împotriva celor ce nu erau amestecați cu nimic în această chestiune. Au apărut articole în această privință în ziarul *Neamul Românesc* al d-ului *N. Iorga*, dar mai cu seamă în *Adevărul*, în care poetul *D. Nanu* a luat cu totul partea preotului dela Cuibu-cu-Barză. Au mai apărut și trei broșuri și multe dări-de-seamă în ziarul *Dimineața* și altele în *Universul*, toate mai mult favorabile Părintelui Teodor Popescu, iar broșurile tipărite de înșiși oamenii săi și cu grele ocări la adresa preoților apărători ai Traducției.

Despre toate acestea vom avea prilej noi să vorbim în numerile următoare, pentru a pune în lumină prapăstiile din capul Părintelui Teodor, cum el credea (vezi apărarea lui) că, dacă e preot la biserică, nimenea nu se poate amesteca în ce face el acolo. Pentru acum, oprim aici amănuntele noastre și lăsam să urmeze scrisul Părintelui *D. Georgescu*.

A. S.

CUVINTE DE LĂMURIRE

În chestiunea celor petrecute la biserică „Cuibu cu Barză” din București

Avocatul *Vasile Dincescu-Bolintin* a publicat în ziarul *„Indreptarea”* nr. 288, din 13 Decembrie c. un articol despre „scandalul” petrecut în ziua de 9 Decembrie c. în numita biserică, spunând că eu am fost provocatorul aceluia scandal. Fiindcă articolul este plin de inexactități, ma simt dator să arăt adevărul.

Preotul *T. Popescu*, împreună cu fostul ierodiacon *D. Cornilescu*, au început o acțiune de propagandă moralizatoare în popor, atât în biserică, cât mai ales în adunarile de seară pe care le țineau cu credincioșii în localul școlii primare din apropierea bisericii. Cornilescu și-a făcut și o tipografie, în care a tipărit Sf. Scriptură, al cărei text se deosebește mult de traducerea românești de până acum. A mai scos și o mică revistă, în care se tipăresc articole de cuprins religios, plus alte broșuri, pe care le vând în biserică, în adunări și le trimit dileritelor persoane, doritoare de a se instrui din punct de vedere religios.

Preoții au aprobat și încurajat această acțiune. Am fost însă încredințat de credincioși, că în predicile lor evită sau chiar combat învățătura bisericii ortodoxe cu privire la sfinți, cum și alte învățături. Din scrierile ce

au publicat, s'a constatat că respiră spiritul învățaturii protestante. Când, întâmplător, preoții făceau servicii împreună cu Pr. T. Popescu, constatau că scoate din rugăciuni și ectenii părțile, care vorbesc despre sfinți, și Sf. Fecioară. Când i se atrăgea atențiunea, spunea că așa crede Sf. Sa și dacă nu este bine, să se ia măsuri contra sa.

Asemenea abateri au fost constatate și de organele administrative și prin rapoarte au fost aduse la cunoștința Sf. Mitropolii. De mai multe ori Pr. T. Popescu a fost chemat la Sf. Mitropolie și întrebat, dar întotdeauna a declarat că păstrează învățătura Bisericii ortodoxe. Constatările însă erau contrarii.

Anul acesta, un domn, al cărui nume îl tac deocamdată, s'a adresat cu plângere scrisă Sf. Mitropolii, că o fiică a sa, domnișoară, mi se pare singurul copil, fiind atrasă în cercul de propagandă al Pr. T. Popescu și *D. Cornilescu*, a fost decisă să ia pe Cornilescu în căsătorie. A mai destăinuit prin petiție acel domn, multe lucruri petrecute în cercul numit al „creștinilor luminați”, sau nu știu cum îl mai numesc.

Călugărul diacon *D. Cornilescu*, fiind chemat la Sf. Mitropolie, a răspuns cu demisia din călugărie. N'a încetat însă a stărui în planul său de a deveni soțul domnișoarei, care este în perspectivă de a rămâne stăpână pe o avere însemnată.

De aceia tatăl ei s'a adresat parchetului de Ilfov. Ancheta este în curs, dar nu se poate termina, fiindcă *D. Cornilescu* a plecat în Germania și nu s'a mai reîntors.

Sf. Mitropolie, sesizată de asemenea lucruri, și văzând că Pr. T. Popescu face lucruri streine de Biserica Ortodoxă, a hotărât să trimeată în fiecare Duminică și sărbătoare câte doi preoți să slujească împreună cu el, cu scopul să observe cum face serviciul acel preot, credincioșii să observe deosebirea de serviciu; iar din când în când preoții trimiși să țină predici, lămurind pe credincioși asupra cultului sfinților. Astfel s'a continuat aproape o lună de zile.

Prin urmare nu este adevărat ceia ce spune d. V. Dincescu, că preoții, din gelozie sau pentru că le-ar scădea veniturile, s'au ridicat contra Pr. T. Popescu. Sunt alte biserici din Capitală, care atrag mult mai mulți credincioși, decât sunt astăzi la biserică Cuibu-cu-Barză. Și aceasta se face de zecimi de ani. Contra preoților dela această biserică s'ar fi ridicat preoții, dacă ar fi fost vorba de partea materială.

În ziua de 21 Noembrie st. v., „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, a fost orândit să predice Pr. Gr. Pișculescu, cunoscutul scriitor *Gala Galaction*, care de un an a îmbrăcat haina preotească. Despre capacitatea acestui preot ca predicator, nu insist, fiind cunoscută de toți. A vorbit de Sf. Fecioară Maria și cultul ei. În timpul vorbirii, s'au produs murmure în biserică din partea celor adunați acolo. De ce? am aflat că unii, mai ales femei, protestau, spunând că Maica Domnului nu se poate ruga pentru noi.

Nemulțumirea s'a arătat și prin presă, printr'o seri-

soare deschisă pe care d. *D. Nann*, cunoscutul scriitor, și Pr. T. Popescu au publicat-o în ziarul „Adevărul“.

Pentru ziua de 9 Decembrie, am fost trimis cu ordin scris să servesc eu și Protoiereul din Capitală Traian Vintilescu. La biserica mea, țin cuvântari împreună cu colegul meu, în fiecare Duminică și sărbătoare; la ora 9 dimineața, facem școală cu copiii ce vin la biserică, învățându-i rugăciuni, explicându-le evanghelia zilei și dându-le sfaturi de bună purtare.

Ne silim și noi să dăm ajutoare celor săraci după putere și în frica lui Dumnezeu și sub controlul oamenilor. Am da și mai multe ajutoare, dacă ni s'ar pune la dispoziție sume mai însemnate de credincioși, cum se pune la dispoziția Pr. T. Popescu de aderenții săi.

Lucrul acesta îl poate constata oricine, dacă va face cercetare în enoria bisericii unde servesc.

Am crezut că, servind la biserica Cuibu-cu-Barză, să țin și o predică, în care să arăt greutățile prin care a trecut biserica din cauza celor ce s'au rătăcit dela dreapta credință și pericolul pentru țara și neamul nostru, dacă ne-am desbina pe o chestiune de credință. Am vorbit de învățătura bisericii cu privire la cultul sfinților și am întărit spusele mele pe Sf. Scriptură, pe istoria bisericească și istoria națională, fără să fac nicio aluziune la Pr. T. Popescu.

Predica mea o voi publica chiar în ziarul d-voastră, dacă mi se va îngădui.

De dimineață, înainte de începerea serviciului, m'am înțeles cu Pr. T. Popescu, ca să țin predică.

Este un neadevăr ce spune d. V. Dincescu, că eu, cu dela mine putere, din răutate și pornire, m'am dus la acea biserică să servesc și să predic.

După terminarea serviciului, când am ieșit să predic, o parte din cei din biserică, au început să vocifereze, spunând că nu mă lasă să vorbesc și să le vorbească preotul lor. Până și un grup de copii, care erau în fața altarului, strigau să nu predic. Partea cea mai mare din public a început să vocifereze, strigând să se facă liniște și să mă lase să vorbesc. Cu multă greutate am putut liniști publicul și am vorbit, fiind ascultat cu liniște, de unii chiar cu lacrimile în ochi, până la sfârșit.

După terminarea predicii, o doamnă m'a apostrofat, spunând că noi preoții suntem niște speculanți, pe când Pr. T. Popescu nu le cere bani.

Așa dar este o minciună ce spune d. V. Dincescu, că scandalul s'a produs în urma predicii. S'a produs înainte, ceiace probează că era pus la cale. Este o minciună că lumea a eșit afară din biserică. Biserica era plină de lume. Va fi eșit d. Dincescu și partizanii săi. Este o minciună că eu am spus, că voi vorbi, chiar dacă biserica va fi goală. Când s'a început scandalul, înainte de a se începe predica, am spus că voi rămâne în fața altarului, chiar de mă vor omorî, fiindcă nu este demnitatea mea de preot, ca să nu-mi fac datoria de a predică, fiindcă și copiii voiesc să mă oprească.

Nu e adevărat ce spune d. V. Dincescu, că Pr. T.

Popescu abia a liniștit poporul, de oare ce acel preot n'a intervenit deloc în timpul scandalului și a stat indiferent în altar; iar după ce am plecat eu și Protoiereul, a strâns pe cei rămași în biserică și le-a vorbit, aducându-ne tot felul de invective.

Este neadevărat că eu am venit cu o cohortă a mea și cu seminarști. Eu nu sunt nici director, nici profesor la vreun seminar. Primesc să fiu taxat oricum dacă, d. Dincescu, va aduce vreo mărturie serioasă că eu am spus cuiva să vină atunci la biserica Cuibu cu barză.

E neadevăr că noi preoții am fi contra Pr. T. Popescu, fiindcă ne lovește în venituri. Pr. T. Popescu s'a făcut vinovat de abateri dela învățătura Bisericii noastre ortodoxe. Aceasta a confirmat-o sub iscălitură și verbal înaintea unei comisiuni, numită de I. P. S. Mitropolit Primat, dintre profesorii facultății de teologie, P. S. Vicar și a și preoți, între care era și fratele Pr. T. Popescu, în scop de a-l sfătui să lapede rătăcirile și să rămâe la ortodocsie. N'a voit și n'a primit sfatul; de aceia își va trage consecințele, dacă va stărui până la sfârșit.

Cu toate amenințările d-lui V. Dincescu și a altor partizani că vor răzbuna pe Pr. T. Popescu contra mea și a altor preoți, nu vom înceta de a apăra dreapta învățătură a bisericii. Avem credința că nici credincioșii nu vor permite erezia sau shizma în biserica noastră.

Predică la Duminica 30 după Rusalii ¹⁾

Un om oare-care s'a apropiat către Iisus, ispitindu-l și zicând: Învățătorule bune, ce voi face să moștenez viața cea veșnică?

(Evangh. zilei)

Fraților,

În Sf. Evanghelie, ce se citi azi, se arată cum un om, care era în slujbă înaltă la Iudei, a venit să ispătească pe Mântuitorul, întrebându-L ce să facă să moștenească viața cea veșnică. Acel om nu venise, cum vedem, cu gând curat, ca să aște ale calea mântuirii, fiindcă el cunoștea legea și știea ce scrie în ea.

Oameni, cari să ispătească pe Mântuitorul, în timpul, când El învăța, s'au găsit mulți. Cu priceperea Sa dumnezeiască, Mântuitorul le pricepea gândul și cu puterea cuvântului Său, le da răspunsuri, cari îi făcea să se rușineze.

Mântuitorul știea că și St-ții Săi Apostoli vor fi ispitiți de oameni, doritori de a împiedica răspândirea învățaturii dumnezeiești, iar unii vor veni în numele ei, ca să strice învățătura cea adevărată.

De aceia a spus Sfinților Săi Apostoli: „Păziți-vă de proorocii cei mincinoși, cari vin la voi în haine de oi, iar înăuntru sunt lupi răpitori“. (Matei VII 15).

Mai mult încă, le-a atras atențiunea că unii se vor numi pe sine Christoși, ca să rătăcească mințile celor lesne cre-

¹⁾ Această predică am ținut-o în biserica «Cuibu cu Barză» din București, fiind trimis de Sf. Mitropolie să servesc și pentru care am fost acuzat că am lovit în Pr. T. Popescu, parohul acelei biserici.

zători și puțin înțelegători ai învățaturii Sale Mântuitorul repetă și spune: „Se vor scula Christoși mincinoși și prooroci mincinoși și vor da semne mari și minuni, cât să amăgească, de va fi cu putință, și pe cei aleși. Iată, mai înainte am spus vouă. (Mat. XXIV, 24 și 25).

De aceea, în vorbirea mea de azi, voi arăta greutățile pe care învățătorii mincinoși le-au adus bisericii și datorită ce avem de a păstra neschimbată învățătura Bisericii noastre creștine ortodoxe.

Fraților,

Aceia ce spuseseră Mântuitorul Christos, s'a împlinit, fiindcă s'au sculat și Christoși mincinoși și mai ales prooroci și învățători mincinoși, cari au căutat să turbure pe creștini și să-i rătăcească de la dreapta credință.

O încercare de acest fel, s'a petrecut în orașul Corint din Grecia. Acolo răspândise învățătura creștină Sf. Apostol Pavel. După el a venit un învățător creștin, numit Apolo care era socotit că avea o putere de vorbire mai mare decât a Sf. Pavel. Din această cauză, creștinii din Corint se împărțiseră în două; unii laudându-se că sunt ai Sf. Apostol Pavel; iar alții ai lui Apolo.

Sf. Pavel îi muștră aspru pentru această împărțire și laudă, spunându-le că și el și Apolo sunt servitori ai lui Dumnezeu, după măsura darului ce li s'a dat. Ei seamănă și udă, iar Dumnezeu face să crească învățătura. Deci nu este meritul lor, ei al lui Dumnezeu. (I. Corint e. III).

Mai în urmă s'au sculat învățători, cari spuneau că Sf. Pavel n'are puterea sfinților Apostoli, fiindcă n'a fost chemat de Mântuitorul, când a chemat și întărit pe cei 12 Sfinți Apostoli și că el a prigunit Biserica lui Dumnezeu la început.

Contra unor asemenea învățători și a altora, cari s'au arătat mai în urmă, Sf. Pavel are cuvinte foarte aspre și sfătuește pe creștini să se ferească de ei, zicându-le: *Păziți-vă de câini, păziți-vă de lucrătorii cei răi, păziți-vă de tăiere*. (Filipeni III 2).

Ar trebui să lungesc prea mult vorba, dacă aş arăta toate locurile din Sf. Scriptură a Noului Testament, din cari se vede că profetii și învățătorii mincinoși, despre cari a vorbit Mântuitorul Christos, au fost numeroși pe timpul Sfinților Apostoli. Ei au devenit și mai numeroși după Sfinții Apostoli mai ales după ce învățătura creștină s'a răspândit în lume și Biserica creștină a fost recunoscută de imperiul roman.

Suterințele, venite asupra Bisericii și a creștinilor din cauza acestor învățători, au fost multe, lungi și grele. Eu voi face amintire numai de una din cele mai apropiate de noi:

Aproape de jumătatea secolului al VIII era la Constantinopole un împărat, care avusese multe războaie cu vrășmașii imperiului bizantin și din toate ieșise victorios. El era doritor de a face creștini pe cei ce nu erau încă creștini și mai ales pe Iudei. Ei însă spuneau că nu se pot face creștini, de oarece creștinii se închină la icoane, cari sunt lucruri făcute de mâini omenești, lucru oprit de porunca a doua din decalog. Împăratul a crezut ceea ce spuneau Iudeii și a hotărât să scoată icoanele din biserici

și din casele creștinilor. El a găsit susținători între unii creștini și chiar printre preoți și episcopi, cari înțelegeau greșit cultul icoanelor și al sfinților. S'a început o ceartă și o luptă aprigă în Biserică; ea a ținut mai mult de o sută de ani. Mulți se întrebau ca și omul despre care vorbește Sf. Evanghelia de azi: „Ne mântuim dacă ne închinăm sau dacă nu ne închinăm înaintea icoanelor”? Unii spuneau: „ne mântuim dacă nu ne închinăm; iar alții spuneau: „ne mântuim în Domnul nostru Iisus Christos, dar ne ajută și rugăciunile sfinților, reprezentați prin sfetele icoane.”

În lupta aceasta, împărații au întrebuițat cele mai crude mijloace contra celor ce susțineau cultul Sf-telor icoane. Inchisori, goniri din țară, tăierea limbilor, etc. erau mijloacele întrebuițate. Sfințele icoane au fost ridicate din biserici și din casele creștinilor și sfărâmate sau arse. Sfințele noastre icoane au fost distruse sau aruncate în mare. Când se întâmpla ca moaștele vreunui sfânt să apară la suprafața apei, poporul se aduna cu mii pe marginea mării, se scotea și le primea cu aceeași evlavie, cu care poporul orașului nostru și al satelor de prin prejur, a primit sf. moaște ale Sf. Dumitru, când ele au fost aduse înapoi la Mitropolie, după ce le furaseră Bulgarii.

În aceste timpuri de groază, creștinii țineau ascunse icoanele în casele lor și se rugau înaintea lor. Chiar împărătesele țineau iconițe ascunse sub perinile pe care dormeau și ascuns se rugau și le sărutau. Cu toată strădania atât de îndelungată, acești împărați, preținși creștini, n'au putut scoate din sufletul creștinilor respectul către sfetele icoane.

Un sinod general de episcopi, ajutat de o împărăteasă credincioasă a hotărât să se introducă din nou sfetele icoane în biserici și în casele creștinilor și aproape de jumătatea secolului al IX sfetele icoane au fost introduse cu toată evlavia în biserici, în Duminica întâi din postul cel mare, care până azi se numește Duminica ortodoxiei.

Ce să credem fraților? A fost această isbândă reușita celor drept-credincioși sau a celor rău-credincioși? Nimic în lume și mai ales în biserică, nu se face fără știrea lui Dumnezeu, mai ales că în biserică lucrează și Sf. Duh. Dacă de o mie și mai bine de ani până acum nu s'a mai ridicat nimeni în Biserica ortodoxă contra cultului sfinților și al sf-telor icoane, este o probă evidentă că a fost biruința dreptei-credințe contra credinței rătăcite.

Înainte de această zarvă mare din biserică și după ea, cultul sfinților, al sf-telor icoane și al sf-telor moaște s'a bucurat de cea mai mare cinste în Biserica ortodoxă. Bisericile au fost puse sub protecțiunea sfinților și în fiecare din ele se pun sfinte moaște. Sf. Constantin cel mare, cel dintâi împărat creștin, a ridicat prima biserică creștină în Constantinopole și a pus-o sub protecțiunea Sf-ților Apostoli:

În țara noastră, mai toate bisericile au ca patron sau hram unul sau mai mulți sfinți. Puține au ca hram Sf. Treime sau sunt închinare unor fapte din viața pământească a Mântuitorului Christos.

Biserica în care ne găsim azi, știți că are ca patron pe Sf. Arhidiacon Ștefan, care a fost omorât cel dintâi pentru învățătura Mântuitorului Christos. Creștinii își aleg ca

nume pentru copiii lor, numele unui sfânt, care este patronul și protectorul lor.

Trecut-a neamul nostru românesc prin cele mai grele suferințe atâtea amar de timp. În acel timp de amară suferință, românul nu găsea mângâiere de cât în credința lui în Dumnezeu și în chemarea sprijinului icoanelor și al sfinților, cari îi serveau ca pildă de suferință și răbdare. Când vrasmașii necredincioși năvăleau în țară, fiecare familie lua ce putea din casă, dar nu uita să ia icoana din perete. Fugea în păduri sau la munte și într'un copaie făcea o scobitură, așeza icoana în ea și acolo era altarul familiei, unde îngenunchiau cu toți, și se rugau călduros lui Dumnezeu pentru a-i scăpa de furia vrasmașilor și de greutatea zilelor de primăjdie.

Domnii și boierii noștri ridicară biserici și monastiri în timpuri de liniște; aduseră pictorii cei mai renumiți, cari le împodobiră pereții cu sfinți și zugrăviră icoane pe cari le împodobiră, cu argint, cu aur și cu pietre nestimate.

Domnițele și boieroaicele își vândură cerceii, brățările și toate podoabele lor ca să termine biserici și să le împodobescă cu icoane și cu chipuri de sfinți.

Domnii și boierii, domnițele și boieroaicele, chiar când se gândeau numai să și ispășească păcatele, ca semn al ispășirii ridicară biserici și le împodobiră cu o evlavie, care a rămas proverbială în lumea creștină.

De aceia vedem până azi presărate pe întinsul câmpiilor, în desșul colțurilor și în creerii munților atâtea biserici și monastiri, unele păstrate mai bine, altele ruini, ca probă a lipsei de evlavie și desinteresarea celor de azi. Tot în ele găsim cele mai scumpe și împodobite icoane și lucruri bisericesti.

Oare au fost proști și neînțelegători ai învățaturii Mântuitorului Christos moșii și strămoșii noștri, când și-au pus toată nădejdea în Dumnezeu, au chemat pe sfinți ca rugători pentru ei înaintea lui Dumnezeu și au socotit sfintele icoane ca mijloace văzute de a le aprinde credința?

Au fost proști și neînțelegători ai învățaturii Mântuitorului moșii și strămoșii noștri, când s'au silit să ne păstreze neschimbată și ne despărțită credința și prin ea ne-au păstrat neamul și încrederea în destinele lui?

Vai, fraților, dacă în mintea vreunui român de azi, care este și bun creștin, s'ar prinde asemenea gânduri, mare păcat ar cădea pe sufletul lui și mare răspundere ar avea și înaintea lui Dumnezeu și a neamului nostru. Dar, fraților, de 50-60 de ani o parte mai mare din noi, românii, am început să respirăm mai liber și să fim mai stăpâni pe avutul nostru și acum de curând ne ajută Dumnezeu ca să fim aproape cu toții într'o țară a noastră.

Acum, mulți din noi, românii, începură să asculte graiuri streine contra credinței strămoșești și să urmeze acele graiuri, rupând legătura sufletească cu strămoșii lor și desbinându-se de frații lor prin credință și prin obiceiuri. Nici biserică, nici icoane, nici sfinți nu le mai trebuie. Acestea sunt superstițiuni ale trecutului, zic ei. Noi putem vorbi cu Dumnezeu de-a dreptul și putem înțelege fiecare cuvântul Lui cuprins în sf. Scriptură.

De aceia, fraților, cuvântul bisericii nu mai este ascultat. Când a încetat ea de a spune celor bogați, doritori de mân-

tuire: „împarte la saraci, dacă nu toată averea, cel puțin o parte din ea, și vei avea comoară în cer și urmează Mântuitorul Christos“? Dar câți ascultă acest glas sau cel puțin pleacă din biserică întristați, cum a plecat omul despre care se vorbește în sf. Evanghelie de azi?

Nu spune biserica: Nici hoții, nici bețivii, nici desfrânații, nici grăitorii-de-râu, și oricine lucrează fără de legea, nu vor intra întru împărăția lui Dumnezeu? (I. Corint. VI 9-10). Cine ascultă însă această învățătură a bisericii?

A spus biserica v. eodată că buzele vopsite, fața sulemenită părul împletit în diferite forme, rochia până la ghe-nuchi, mâneca până la cot și tot felul de pretinse podoabe, sunt mijloace de mântuire și nu de desfrâu?

Cei bogați și cei înclinați spre asemenea fapte, și-au risipit averea ca să ridice capişte ale desfrâului, afundându-se în toate păcătoșeniile închipute și neînchipuite. Unii din aceia, după ce s'au săturat de capiştele păcatului, înloc să se întoarcă la biserică, să asculte învățătura ei și să se curețe de păcate prin pocăință și prin fapte creștinești, voiesc să ridice capişti lângă biserică, în care să sfășie adevărata credință și s'o amestece cu pretinsa știință a înțelepciunii omenești, despre care Sf. Apostol Pavel zice că la Dumnezeu este nebunie. (I. Corint. III 19).

Fraților,

Biserica este un aş-zământ Dumnezeiesc, cu regulele și învățăturile ei, unele bazate pe Sf. Scriptură, altele pe Sf. Tradiție, păstrată neschimbat dela Mântuitorul și Sf. ții Apostoli prin îngrijirea Sf. Duh, care a fost și este lucrător în biserică. Tot ce vedem și auzim în biserică, au fost întocmite cu anumit scop, au fost păstrate cu greutate mari, cum auzirăți de lupta pentru păstrarea cultului sfinților, al icoanelor și al Sfintelor moaște.

Creștinul se poate apropia de Dumnezeu și prin rugăciuni directe, dar îi folosesc mult, și rugăciunile sfinților. Dacă Sf. Pavel a simțit trebuință să îndemne pe creștini ca să se roage lui Dumnezeu spre a i da ajutor la răspândirea învățaturii creștine; dacă chiar Mântuitorul a făcut cea mai călduroasă rugăciune către Dumnezeu-Tatăl pentru Sf. ții Apostoli și pentru ceice vor crede Lui, înainte de a merge spre patima cea de bună voie, cu atât mai mult creștinul are trebuință de rugăciunile sfinților.

Sfinții ne servesc și ca pildă de tărie în credință și în purtare plăcută lui Dumnezeu. Nimeni în lume nu poate să fie fără păcat. Numai unul a fost fără păcat, Domnul nostru Iisus Christos. Ca să fie sfânt ca Dumnezeu, nimeni nu poate. De aceia mulți ar putea să creadă că sfințenia nu este posibilă, dacă n'ar avea pildă pe sfinți. Ei au fost oameni ca noi. Și totuși s'au putut ridica la o sfințenie plăcută lui Dumnezeu. Prin urmare este posibil oricărui creștin a se ridica la acelaș grad de sfințenie, dacă urmează exemplul sfinților.

Creștinul adevărat trebuie să urmeze întocmai învățătura bisericii; iar cine se abate dela o parte din ea, nu mai este în biserică, i-se afară din ea. Cu atât mai mult, ceice au jurat pe sf. Altar că vor ține neschimbată această învățătură, trebuie să-și țină jurământul, dacă voiesc să mai rămână în biserică.

Ceice sunt hotărîți să și țină jurămîntul, vor apăra biserica și învățătura ei neșchimbată, oricâte greutăți vor întâmpina, oricâte bârfeli vor auzi, oricâte ocări vor suferi, chiar dacă ar avea durerea să și taie mîna dreaptă și să și scoată ochiul, când le ar aduce sminteală, după cum zice Mîntuitorul.

Înainte de a termina, ascultați rugăciunea pe care Domnul nostru Iisus Christos a făcut-o către Dumnezeu Tatăl pentru sine și Apostolii săi, în noaptea când a fost prins și dus la patima și moartea de bunăvoie:

„Părinte a venit ceasul; prea-mărește pe Fiul tău, ca și Fiul tău să te preamărească pe tine; precum ai dat lui stăpînire a tot trupul, ca tot ce a dat lui, să le dea viață veșnică. Și aceasta este viața veșnică, ca să te cunoască pe tine, adevăratul Dumnezeu și pe care ai trimis, pe Iisus Hristos. Eu te-am prea-mărit pe tine pe pămînt; lucrul am să vîrșit, care ai dat mie să fac. Și acum mă prea-mărește tu Părinte, la tine însuși, cu slava care am avut-o la tine mai înainte pînă a nu fi lumea. Arătat-am numele tău oamenilor pe cari ai dat mie din lume; ai tăi erau și mie i-ai dat pe ei; și cuvîntul tău au păzit. Acum au cunoscut că toate câte ai dat mie, dela tine sunt. Pentru că cuvintele, care ai dat mie, le-am dat lor, și ei le-au primit, și au cunoscut cu adevărat că dela tine am ieșit și au cunoscut că tu m'ai trimis.

„Eu pentru aceștia mă rog, nu pentru lume mă rog; ci pentru aceștia, cari ai dat mie, că ai tăi sunt. Și ale mele toate al tale sunt și ale tale ale mele; și m'am prea-mărit întru dînșii. Și nu mai sunt în lume, iar aceștia în lume sunt și eu la tine vin. Părinte sfinte, păzește-i pre dînșii întru numele tău pe cari ai dat mie, ca să fie una precum și noi. Când eram cu ei în lume, eu îi păzeam pe ei întru numele tău; pe care i-ai dat mie, i-am păzit și nimeni dintre dînșii n'a perit, fără numai fiul pierzării, ca să se împlinescă Scriptura. Iar acum viu la tine și acestea grăiesc în lume, ca să aibă bucuria mea deplin între ei. Eu am dat lor cuvîntul tău, și lumea i-a urât pe ei, căci nu sunt din lume, precum eu nu sunt din lume. Nu mă rog ca să-i iei din lume, ci ca să-i păzești pe ei de cel viclean. Ei din lume nu sunt, precum și eu din lume nu sunt. Sfințește-i pe ei întru adevărul tău; cuvîntul tău adevăr este. Precum pre mine m'ai trimis în lume și eu i-am trimis pe ei în lume. Și pentru dînșii eu mă sfințesc pre mine însumi, ca și ei să fie sfinți întru adevăr.

„Și nu numai pentru aceștia mă rog, ci și pentru ceice vor crede prin cuvîntul lor întru mine. Ca toți să fie una; precum tu, Părinte, întru mine și eu întru tine, ca și aceștia întru noi una să fie, ca să creadă lumea că tu m'ai trimis. Și slava, care ai dat o mie, am dat o lor; ca să fie una, precum noi una suntem. Eu întru ei și tu întru mine, ca să fie ei desăvîșit întru una, și ca să cunoască lumea că tu m'ai trimis, și i-ai iubit pre ei, precum pre mine m'ai iubit. Părinte, pe care i-ai dat mie, voiesc ca unde sunt ei și aceia să fie împreună cu mine; ca să vadă slava mea, care ai dat mie, pentru că m'ai iubit pre mine mai înainte de întemeierea lumii.

„Părinte drepte și lumea pre tine nu te-a cunoscut; iar eu te-am cunoscut și aceștia au cunoscut că tu m'ai trimis

pre mine. Și am arătat lor numele tău, și-l voi arăta, ca dragostea cu care m'ai iubit pre mine, întru dînșii să se și eu întru ei“.

Termin, dându-vă binecuvîntarea pe care Sf. Apostol Pavel o da creștinilor: „Darul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărțășirea Sf. Duh, să fie cu voi cu toți (II Corinteni XI I 14); și adăug dela mine: „acel dar să vă lumineze, să vă înțeleptească, să vă curețe de păcate, să vă mîntuiască. Amin.

ECOL. D. GEORGESCU
Biserica Buzzești, București

DARE DE SEAMĂ

despre activitatea extra-școlară a Seminarului din
Ismail „Episcopul Melchisedec“

Cu anul acesta, Seminarul Melchisedec intră într-o fază de fericită dezvoltare. Ca școală ce-și are rădăcina în sămînța aruncată, în trecut, de un episcop Român — Luceafăr al bisericii Române — ușor se înțelege că a avut să lupte foarte mult cu acei cărora nu le convenea de loc această rădăcină. De foarte multe ori — după mărturisirile răposatului protoiereu Bour, unul din foarte pușinii preoți basarabeni care au rămas credincioși orginei lor — s'a încercat desființarea, sau cel puțin schimbarea întru totul a caracterului acestei școli.

Așa se explică faptul că, pe când celelalte școli bisericesti din Basarabia au fost dotate cu clădiri-palate, această *Duhovnoe uciliște* (școală de cântăreți), deși episcopul Melchisedec îi dăduse ființă ca seminar, îspășindu-și păcatul originii sale, a rămas complet neglijată. Dela 1918 încoace, drept culme al îndrăzelii din partea celor ce au dorit și doresc a șterge tot ce a fost și este românesc, s'a încercat în mai multe rânduri (chestiune cunoscută lumii bisericesti) a se desființa acest locaș de sfinte aduceri aminte, însă în zadar, căci după mari lupte și jertfe (din partea celor ce încă nu-s apreciați), școala spirituală, numită în 1918 Seminarul Melchisedec, și-a justificat și stabilit definitiv dreptul la viață.

Dacă în timpul când marca Moldovei se întindea și asupra sudului Basarabiei acest seminar, înființat de eruditul Episcop Melchisedec la 1864 (atunci ca tip vechiu) a avut rol de factor al cuvîntului creștinesc și moldovenesc, apoi astăzi, odată cu reînvierea vechii episcopii, pășind către complectarea ca seminar superior și dându-și dezvoltarea sub înțeleapta oblăduire a P. S. Nectarie, care, ca întâi urmaș al lui Melchisedec aduce din locurile de odihnă ale marelui Voevod Moldovean, un suflet religios și național, în locurile eparhiei P. S. Sale, unde acelaș voevod a căpătat (apărându-și țara și credința) cea întâi rană care nu l-a cruțat pînă la sfârșitul vieții, — Seminarul Melchisedec caută să nu-și desmintă rolul din trecut, ra-diind iubirea creștină și trezind conștiința națională.

Începînd cu anul acesta, Seminarul Melchisedec și-a hotărît, cu aprobarea și binecuvîntarea P. S. Episcop Nectarie, un program de activitate extrașcolară în județ,

cu scop de propagandă culturală națională și indirect cu excursii instructive pentru elevi. Din timpul vacanței de vară, s'a făcut introducerea acestei activități în felul următor: profesorii Leu și Georgescu au vizitat satele în care sunt elevi de seminar, dădură serbări culturale, mai mult sau mai puțin reușite, după numărul și calitatea elevilor aflați în satele respective. S'au ținut predici și conferințe populare. Totdeodată, în câteva sate mai însemnate, socotindu-le puncte de sprijin după numărul elevilor seminariști, calitatea lor și a oamenilor precum și așezarea geografică a satului în mșcarea ce se intenționa a se începe, au fost înființate societăți culturale în care au intrat conducătorii satelor, elevii seminariști și din alte școli, precum și săteni. Așa fiind, seminariștii încep să se familiarizeze de pe acum cu misiunea lor de mâne. Li s'au făcut acestor societăți donațiuni de sume și cărți pentru biblioteci populare și au fost abonate la revistele: *Albina*, *Duminica Poporului*, *Duminica Ortodoxă*, și *Neamul Românesc pentru popor*.

Incepând anul școlar în mod oficial, din partea Seminarului am plecat cu cincizeci de elevi să dăm serbări atât în sate, unde înființaserăm societăți, cât și în altele din apropiere.

La 14 Octombrie st. v., am fost în Duluchioi, sat cu trei sferturi moldoveni și mai puțin de un sfert bulgari. S'a făcut slujbă la biserică, iar oamenii au venit în număr destul de mare, deși nu serbează pe Sf. Paraschiva. A cântat corul Seminarului. După amiază, a fost serbare la școală. Lume multă în frunte, cu toate autoritățile satului. Cea mai frumoasă impresie, rămânând profund emoționați, ne-a făcut-o primarul — un moldovan simpatic — ce s'a prezentat în mare ținută, încins cu cordonul tricolor. S'a ținut conferință, și programul s'a executat perfect. Exercițiile gimnastice și dan-urile naționale s'au făcut afară pe un platou, participând aproape tot satul. Câțiva din conducătorii satului ne-au mulțămît frumos îndemnând lumea să isbucnească în urale.

În timpul liber, profesorii, au făcut vizite de apropiere sufletească, iar elevii au participat la câteva nunți bulgărești. Seara am plecat, despărțindu-ne cu foarte frumoase impresii unii de alții, noi făcând bune aprecieri asupra acestui sat și în special asupra vrednicilor săi conducători.

A doua zi, Duminică, am fost în Erdecburnu, sat de Moldoveni care ne-a primit foarte bine, în frunte cu primarul, Moș Dache, seminarist vechiu cu două clase, din școala noastră, cărora le-am mulțămît frumos pentru primirea ce ne-au făcut-o în ceia ce-i priveau. Celelalte autorități, de origină străină, ne-au primit rece, iar membrii corpului didactic nici nu s'au ostenit a se face văzuți, lucru care ne-a determinat să nu mai dăm serbarea. La biserică, a cântat corul și s'a ținut predică.

După amiază, noi, profesorii, am făcut vizită preotului, primarului și câtorva gospodari, iar elevii s'au plimbat pe la mai multe nunți ce erau în sat. Seara am plecat regretând că un sat de Moldoveni este condus de per-

soane cu simțiri și idealuri abătute din calea cea dreaptă.

La 26 Octombrie (Sf. Dumitru), am fost la Dumitrofca, sat de Moldoveni. Datorită d-lui Grigorescu, dirigintele școlii, care, cu cincisprezece căruțe, ne-a primit chiar d-la vapor, primirea și găzduirea ne-a fost perfectă. La biserică, fiind hramul satului, era foarte multă lume din sat și din împrejurimi. S'a cântat Utrenia, după toate regulile slujbei moldovenești, neauzindu-se nimic rusește, ca în alte multe biserici basarabene chiar în satele locuite de Moldoveni. La liturghie a cântat corul Seminarului și s'a ținut predică. După amiază, s'a dat la școală serbarea la care a asistat multă lume din sat și din vecinătăți. Preotul ne-a arătat puțină indiferență, nevenind la serbare decât în cele din urmă și după mai multe invitații din partea noastră. Seara am făcut vizită proprietarului localnic Ștefănescu, nepotul episcopului Melchisedec, cărui, în cuvântul de felicitare pentru onomastica ce și-o serba, i-am dorit să se devoteze, ca și moșul său, pentru patrie. Elevii au cântat «Mulți ani» și alte coruri iar el le-a făcut daruri.

Profesorii am mai vizitat pe Moș Mutu, primarul, pe Moș Untilă, fost deputat, cărora le-am cântat Doxologia Hidar și alte cântece religioase, iar lor le-au plăcut foarte mult. Am vizitat pe cucoana Bănuleasa, văduvă de fost notar, care ne-a povestit situația ei dificilă din trecut într'e celelalte cocoane ale satului care îi întorceau spatele fiindcă nu știa rusește cum se cade. Fiii și fiicele ei cari învăț seră bine rusește în școli, radeau de ea pe tema aceasta, căci adesea ori schilodea limba rusească spunând servitoarei: să umfle vaca, în loc: să mulgă vaca. Ne-a impresionat satisfacția ei că acum i-a venit apa la moară, întru cât toți boierii ce vin în sat cu dânsa vorbesc și acum rade și ea de celelalte cocoane care schilodesc limba românească. Plecând din sat, ne-am despartit foarte mulțămîți de acești strănepoți ai plășilor lui Ștefan cei Mare.

La 27 am fost la Cișmele, sat de ruși, cu judecătorie și spital, centru de Bapțiști și Molocani. Ne-au primit perfect. Chiar acești sectanți s'au arătat foarte dispuși să primească în gazdă elevi de-ai noștri, lucru la care elevul nostru Petrov din clasa V-a care, ca localnic, făcea incartiruirea, le-a răspuns că plăcerea aceasta le-o va face cu altă ocazie, dacă ei vor părăsi noua confesiune. Seara serbarea a fost excelentă. S'au cântat bucăți religioase care au plăcut foarte mult rușilor sectanți. La sfârșit, cineva din public își arată rugăminta ca să mai venim și își ia obligația în numele tuturor de a se interesa de Limba românească, pentruca să poată înțelege tot. După serbare, ne-au dat o masă oficială la care au participat toate autoritățile în frunte cu preotul teolog din Petrograd, numit aici ca misionar special, judecătorul, doctorul și ceilalți, toți foarte plăcut impresionați de mișcarea noastră de cultivarea poporului.

În partea de Nord, la 3 km. de Cișmele, se afla satul Spasca, ce are o așezare cu totul curioasă: jumătate din sat face parte din județul Ismail, jumătate din Ackerman. Școala este în Ismail iar Biserica în Ackerman.

EXTERNĂ

Sfințirea bisericii românești din Sofia

De multă vreme stătea gata de sfințire biserica noastră românească din Sofia. Totuși vremea n'a ajuns-o decât în ziua de Sf. Nicolae 1923. După lungi tratative și multe pregătiri, din partea legațiunii noastre din capitala Bulgariei, în sfârșit au fost puse toate la cale pentru ca ziua Sfântului Ierarh de la Mira-Lichiei să fie ziua în care să grăim mai de aproape bisericește și cu Bulgarii.

În scopul acesta, Biserica românească a însărcinat pe Prea Sf. Episcop *Visarion* al Hotinului să îndeplinească slujba sfințirii. Împreună cu Prea Sf. Sa au plecat și secretarul-general de la Culte d. *V. G. Ispir*, d. *St. Brădișteanu*, director general de la Culte, d. *Drag. Demetrescu*, profesor la facultatea de teologie, *Dr. Șerban Ionescu*, conferențiar universitar, și câțiva preoți români, care să însoțească pe episcop în slujba sfințirii, și doi preoți bulgari din România.

Cu toți au plecat din București Luni, la 17 Dec. st. n., și au fost primiți cu mare însuflețire, mai întâi în Rusciuc, unde Mitropolitul din acea localitate le-a ținut un discurs de bunăvenire. A doua zi, Marți, au sosit la Sofia, urmând ca a treia zi, Mercuri, să facă slujba propriu zisă.

În Sofia au fost primiți cu mare dragoste de către I. P. S. S. Mitropolitul Ștefan al Sofiei, care a slujit împreună cu Prea Sfințitul *Visarion* al nostru.

În toată această chestiune, noi avem de publicat un referat mai amănunțit al d-lui *Dr. Șerban Ionescu*, care a fost de față. Pentru acum, ca să nu facem simple reproduceri din ziare românești, prin urmare din material publicat mai înainte de alții, nici nu mai intrăm în amănuntele acestei chestiuni, în așteptarea amănuntelor mai de seamă ale d-lui *S. Ionescu*. Aici ne mărginim numai a reproduce material deosebit de al ziarelor românești, pe care-l traducem din ziarul bulgăresc *la Bulgarie*, (29 Dec. 1923). El reproduce o parte din ce s'a publicat despre sfințirea bisericii noastre în organul Sinodului bulgăresc *Țărcoven Vestnic*. Iată cea mai mare parte din ce găsim în numitul ziar:

.... Biserica era plină de închinători români și bulgari. S'a slujit în slavonește și în românește.

Era mișcător să vezi cum două țări vecine, care de veacuri an împărtășit aceeași soartă, s'au întrunit în casa lui Dumnezeu pentru a lua parte la rugăciuni slavo-românești. Deosebit de mișcătoare au fost clipele slujbei dumnezeiești, în care preoții bulgari și români au amintit înrudirea dintre cele două Biserici și cele două popoare și au mai pomenit de trebuința unei apropieri mai mari și de a se cunoaște mai bine una pe alta.

Insemnătatea acestei solemnități a fost bine scoasă la iveală în cuvântarea pe care Inalt Prea Sfințitul Boris, Mitropolitul Ohridei, a ținut-o în numele Sfântului Sinod, la banchetul dat de Legațiunea românească Mercuria trecută la Union Club cu prilejul ceremoniei.

Cuvântarea Inalt Prea Sfințitului Boris

Înainte de toate, a zis Inalt Prea Sf. Sa, este de datoria mea să rostesc aici, în numele Sfântului Sinod al Bisericii bulgărești, sincera noastră recunoștință către ministrul plenipotențiar al regatului românesc pentru iubitoarea poftire trimisă de d-lia sa Sfântului Sinod.

Mă folosesc de acest prilej fericit pentru a stărui aici asupra fericirii pe care Biserica noastră bulgărească și neamul bulgăresc o încearcă la această mare sărbătoare religioasă, care este sfințirea Bisericii românești în capitala noastră. Prietenii noștri români din Sofia își au acum biserica lor, închinată Sfintei Treimi, în care vor asculta cuvântul lui Dumnezeu în limba lor și unde, încredințând celui Atot Puternic bucuriile și suferințele lor în limba românească, vor cânta laudele și mărirea lui. Și această serbare prăznuită împreună de preoți bulgari și români, întărește în chip lămurit ideile de frăție, de înțelegere religioasă, unitatea deplină în credință între cele două popoare, care veacuri de-a rândul au trăit ca buni vecini și frați.

De mai multe ori, sora noastră, Biserica autocăfală românească, a dat dovezi de stima ei pentru sora sa — Biserica noastră ortodoxă. Ceremonia mișcătoare de astăzi, prin care Sf. Biserica Românească își rostește elocvent și mai real dragostea sa pentru noi, vine tocmai s'o confirme, strângând și făcând de nedezlegat legăturile unirii noastre în credința ortodoxă. Poporul ortodox bulgar e adânc atins de gestul cu adevărat creștinesc al nobilului popor ortodox român. Da, astăzi e o zi binecuvântată de Dumnezeu — să ne bucurăm!

Împreună cu biserica, se sfințesc astăzi legăturile spirituale ale celor două neamuri vecine și de aceeași credință! Facă Dumnezeu ca biserica românească acum sfințită să fie o cheazăie de însuflețire de amândouă părțile, pentru împlinirea sublimelor învățături ale lui Hristos și ale lucrărilor de iubire frățescă!

Scumpi comeneni! În această potrivire, care face că serbarea sfințirii bisericii românești în capitala noastră cade tocmai în aceste zile, când România și Bulgaria prăznuiesc amintirea sfintei fecioare mucenițe Filoteia d-la Târnova, „tânără de viață bulgărească și slavă a României“, nu pot să nu cunoșc degetul lui Dumnezeu. S'ar zice că această slăvită muceniță, care de veacuri — din veac. 12 — unește cele două popoare ale noastre, vrea în această sărbătoare, ajunul zilei ei, să ne apropie, să ne unească, să ne identifice, așa zicând, tot mai mult.

Mulțumind lui Dumnezeu, rostesc aici sincera recunoștință a Bisericii bulgărești către Sf. Sinod al Bisericii românești și mai cu seamă către Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Primat al României, pentru că a binevoit să trimeată la această solemnitate religioasă pe Prea Sf. *Visarion*, episcop al Hotinului. Nu mai puțină recunoștință vă datoresc și vouă, Prea Sfințite, scumpul meu frate în Iisus Hristos, pentru simțirile atât de inimioase pentru Biserica și poporul nostru, pentru graba și râvna pe care le-ați arătat ca să întăriți legăturile noastre religioase.

Dea Dumnezeu ca dulcile noastre nădejdi de încredere într'un viitor fericit a amânduror țărilor noastre să se păstreze și să se întărească.

Dea Dumnezeu ca sfințele legături, care unesc frățeste Biserica bulgărească și românească, România și Bulgaria, să dăinuiască și să se întărească. Dea Dumnezeu ca amândouă să trăiască, să înainteze și să înflorească întru mulți, mulți ani și lungi veacuri, fără sfârșit!

Amin!

Arhim. SCRIBAN.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Preotul *Marin C. Ionescu*, *Indrumări privitoare la învățământul religios în școlile secundare*. București 1922, 43 de pag. în formatul cărților de școală. Prețul 7 lei.

I.

Anul 1922 ne-a adus două mici lucrări într'o ramură de studiu care e părăsită de mult în țara noastră: *metodica religiunii*. Una este cea însemnată aci, a Părintelui *Marin Ionescu*; alta este a profesorului din Caransebeș *Dr. Petru Barbu*, de care n'am vorbit atunci când a apărut, ca lucrare la *Congresul catehetic a Asociațiunii preoților români ortodocși de peste munți „Andrei Șaguna”* în Noemvrie 1922, dar de care trebuie să vorbim acum, odată cu cea pomenită mai sus.

Religiunea este atacată acum în școale de aprigi vrăjmași. Nu numai de azi, ci de mult. Dar lupta aceasta e dusă cu puteri mari, cu aparența unei îndreptățiri. Astfel de atacuri prind, fiindcă religiunea nu e sprjinită cum trebuie în cultivatorii ei, iar mulțimea se impresionează de cei pe care-i vede mai îndrăzneți și care-i dau închipuirea că dreptatea e de partea lor. Astăzi însă, când glasul mulțimii e hotărâtor, nu e fără însemnătate să pătrundă în mintea ei că religiunea nu are ce căuta în școale. Nu e vorba de ce e drept ori nedrept, ci de ce i se pare ei că ar fi drept sau nedrept. Părerea mulțimii e lucru mare și de aceia trebuie să te îngrijească în cea mai mare măsură ce crede ea.

Ceiace hotărăște între oameni nu e starea de fapt a lucrurilor, ci cum li se pare lor. Și oamenii își plămuesc părerile deseori prin iluziuni, cum au știut să-i încredințeze ceice au interes să facă aceasta. E foarte rar ca mulțimea să fie hrănită cu însuși adevărul.

Apoi așa este și în ce se petrece la noi cu religiunea în școale. Treptat-treptat, își face drum gândul că ea ar trebui scoasă din școală sau cel puțin, ca o treaptă de trecere, până la scoaterea ei deplină, să fie scoasă din școlile celelalte ramuri de învățare. Așa ni se spune acum că ar scrie d. Prof. *Ștefan Pop* în *Revista Generală a învățământului*.

Dar această părere e intrată azi în multe capete și e pe cale de a mai cuprinde și pe alții. Pe când însă din partea aceasta curentul prinde tot mai multă putere, din partea cealaltă, adică din a noastră, nu s'a desfășurat aceiași putere pentru a arăta în fața mulțimii drepturile religiunii și a o câștiga pentru părerile noastre sau a n'o lăsa să se ia după altele care au venit mai pe urmă și strică părerea stăpânitoare până mai ieri.

În Biserica noastră, multe ramuri de lucru s'au părăginit. Dar una din cele mai părăginite este aceasta, a învățământului religiunii în școale. N'avem bărbați care să fi pășit sănătos pe calea aceasta. Am avut odată pe Protopresviterul *Simeon Popescu*, dar altul de seama

lui nu s'a mai ridicat. Ah! cu câtă ardoarea îmi vorbea nu mai tâziu de cât ieri un institutor din București despre munca acestui om! despre impresiunile mărețe pe care el, profesorul de religie, le-a lăsat în sufletele școlărilor săi! Și după 20-30 de ani, ele sunt încă atât de vii și acești foști școlari, azi oameni coți, îți vorbesc încă cu atâta înflăcărare! Și nu e vorba de impresiuni subiective. Întrebați pe mai mulți din acești foști școlari și vă vorbi aceiași. Ce-mi spunea mie institutorul de ieri, exact la fel îmi spunea acum 20 de ani alt școlar al lui *Simeon Popescu*, d. *Dima*, profesor la universitatea din Cluj. Pe când făceam împreună Seminariul Pedagogic în Iași, îmi povestea că el, fostul institutor, care se pregătea să treacă mai sus, n'a avut un profesor mai bun la Școala Normală de institutori din București decât pe profesorul de religie *Simeon Popescu*.

Ei bine, vremurile s'au înăsprit în ce privește felul cum e privită religiunea în școalele noastre și nu ai cu cine te înfățișa pentru a ține sus vrednicia ei. Să nu se supere nimenea pentru aceste cuvinte, dar să cântărească bine dacă avem noi acum în mijlocul nostru un bărbat de măsura lui *Simeon Popescu* în această ramură de studiu.

Pentru aceste pricini, noi trebuie să ne bucurăm ori de câte ori vedem vreo frumoasă licărire și în laturea aceasta uitată a studiilor noastre. De aceia cu îndreptățită mulțămire salutăm și această cărticică a Părintelui *Ionescu*, pentru că, deși numai o cărticică de 43 de pagini, ea este însă mai mult decât o făgăduință pentru viitor, este o siguranță, că Părintele *Marin Ionescu* va fi pedagogul nostru religios pe care-l așteptăm. Și cu toate că încă nu știm în ce cale se va desfășura această muncă, vedem însă în scrisul său un teren sănătos și trainic, cale de neîndoielnică biruință în viitor. Anume, Păr. *Ionescu* n'a luat numai calea unei teorizări deșarte, ci Sf. Sa pătrunde în plinul vieții trăite. A înțeles că religiunea se ajută cu mijloacele vieții practice, și de aceia nu s'a mulțămît numai să dea îndrumările cuprinse în această carte, a mai publicat și altă cărticică, de aceiași mărime, despre întrebuințarea Bibliei¹⁾ și a povestirilor vii din viața practică pentru mai buna întărire a simțului religios în sufletul copiilor. Lucrul acesta îl fac oamenii care sunt până azi cei mai meșteri în propagarea religiunii; anglosaxonii în Anglia și America. Metoda aceasta, întru bucuria pildelor și povestirii din viața practică, se simte în toată propaganda lor, în școlile și în predica engleză și americană. Cine i-a ascultat pe aceștia, chiar și în România, în vizitele pe care le-am primit după război, a putut băga de

¹⁾ *Biblia și educațiunea religioasă în biserici, școli, ateliere și căzărni*. București 1922.

seamă în ce măsură largă întrebuințează ei în cuvântările lor oglindirile acestea ale vieții practice. Și au găsit calea. Religiunea este viață trăită. Ea se aprinde dela factorii vieții, nu dela teoretizare rece, care se îndreptează numai către minte. Apoi când se întâmplă că și această teoretizare e slabă, e vai și amar de religiune în școale!

Păr. Ionescu, care s'a ocupat amănunțit cu obiectul său, a prins și această cheie. De aceia noi ne așteptăm pe viitor dela Sf. Sa să ne dea lucrări însemnate, prin care un nou material să intre în predarea religiunii, fiindcă cel de până acum stă așa, fără niciun progres, de zeci și zeci de ani. Cu toate că d. Dr. *Dumitru Stănescu*, vechiu profesor de religiune în Bucuzești, a spus la 27 Dec. c., (la Societatea Clerului „Ajutorul” din București, în fața profesorilor de religiune adunați pentru pregătirea congresului profesorilor de religiune după Paști) că, cu toate plângerile, tot este un netăgăduit progres în ce privește predarea religiunii în școalele secundare, eu tăgăduiesc acest progres și, cel puțin în ce privește manualele întrebuințate, zic că nu este nicio îmbunătățire în manualele de azi, față de cele pe care le-am întrebuințat eu ca copil, ale preotului de odinioară *Constantinescu-Lucaci* (nu Părintele *Lucaci* de azi dela Sf. Vineri din București). Eu aș dori o discuțiune contradictorie, să vedem care e progresul săvârșit în predarea religiunii de vreo 30 de ani încoace. Nu-l văd și aș dori să mi-l spuie altul.

Păr. Ionescu își dă seamă de însemnătatea ceasului când stăm la vorbă despre învățământul religiunii. Vede că controversa aceasta, dacă religiunea să rămâie sau să fie alungată din școală, n'are să dăinuiească fără sfârșit. Are să se hotărască odată dacă să mai fie răbdată în școale, ori să fie declarată facultativă, să i se ia dreptul să mai puie note școlarelor, deci să fie lipsită și de această slabă sancțiune exterioară, sau chiar să fie scoasă din rândul obiectelor de predat.

Vremea aceasta este și pentru religiune în școale, cași pentru multe, o vreme de răspântie. Păr. Ionescu o simte bine și o spune în prefață: „Trăim ceasul în care religia ori își dovedește cu prisosință rolul ei precumpănitor în concertul celorlalte obiecte ale învățământului secundar, ori se arată neputincioasă și inutilă în sânul unui învățământ modern.

„Drept aceea, trebuie să ne încordăm toate puterile ființii noastre spre a înălța din nou religia în scaunul ei de regină a educației” (prefața).

Așa e. Păr. Ionescu va fi fără îndoială unul din cei ce-și vor încorda puterile spre aceasta. El nu va da numai lecții pentru alții, cum fac unii care tot cântă într'una că trebuie făcută pedagogie religioasă în Țara românească, dar nu fac nimic pentru această pedagogie, ba fac cea mai rea pedagogie, și nu se vede dela ei nicio scânteie de folosire pentru această tot cerută și lăudată pedagogie. Omul de ispravă nu dă numai lecții, ci arată singur ce trebuie făcut. Păr. Ionescu e din aceștia din urmă. Tânăr fiind, s'a pus la treabă din vreme, pozițiunea sa de profesor la școala de pedagogie

care e Seminariul Pedagogic universitar din București, fără îndoială că-l va tot îmboldi pentru a-i aminti cu ce mai cu seamă Sf. Sa e dator Bisericii. Și înseși izbânzile pe care le-a avut credem că-l vor stârni și mai mult a lucra cu toată tragerea de inimă în cărarea aceasta. Știm cât de mult e prețuit în școala la care lucrează, știm ce impresiune frumoasă trezește cu îndemânarea sa la examenele particulare. Deci întărit de pe acum cu izbânzile acestea, credem că va călca frumos pe urmele lui Simeon Popescu, mai cu seamă că lucrează și la școala la care acel vrednic profesor a lucrat.

Dar să nu ne oprim prea mult la aceste socotințe generale și să venim la cartea însăși.

II.

D-voastră, care citiți aceste rânduri, n'ați fost câștigați uneori cu inima pentru câte o carte, numai după frumosul ei început? Și frumosul început n'a fost o bună-vestire că și ce urmează e la fel?

Iată, noi cunoaștem mai multe cărți în felul acesta, și acum trebuie s'o punem și pe a Părintelui Ionescu între ele. Una este frumoasa carte a episcopului german *Keppler* despre *Călătoriile sale în Răsărit și la Locurile Sfinte*. Alta este bunul tratat despre *Epistola către Evrei* a englezului *Bruce*. Acum trebuie să socotim între ele și modesta carte a Părintelui Ionescu. Gustați cuvintele pline de temperament cu care el își începe tratatul său:

„Omul este aici pe pământ capd'opera bine'ni. El unește pe figura sa tarmecul a două lumi cărora aparține: lumea trupurilor și lumea spiritelor.

Așezat deci la hotarul despărțitor al acestor două lumi, omul nu poate să treacă definitiv numai în sfera uneia dintre ele, ci dimpotrivă merge pe scoarța globului pământesc cu pașii săi mici și vremelnici ca și trupul său, lăsându-și sufletul smuls și înghițit de valurile nestârșite ale veșniciei divine.

Cu aceste cuvinte, în care se simte străbătând accentul mistic, pe care trebuie să-l aibă profesorul de religiune, își deschide Păr. Ionescu întâia chestiune pe care o tratează în studiul său: *Justificarea locului de frunte pe care-l ocupă Religia în programul de liceu*.

După frumoase considerațiuni în felul acesta, întărite cu bune citațiuni, Păr. Ionescu trece a dovedi, într'un șir de 20 de puncte, prin ce studiul religiunii e fruntaș între alte studii și toate considerațiunile sunt tot atâtea trepte prin care și se arată limpede că religiunea își merită locul său în învățământ.

Cele 20 de puncte nu sunt numerotate în carte, ci ni le-am însemnat noi cu albastru în exemplarul nostru, pentru a le putea urmări mai ușor. Deci era bine dacă și Păr. Ionescu făcea aceasta, pentru că, în felul acesta, sar mai bine în ochi temeiurile pe care Sf. Sa le întrebuințează în folosul religiunii în școală. Dar e numai chestiune de amănunt, nu de fond, și nu aduce pagubă tratării sale.

1. Intâiul punct este că celelalte obiecte de studiu au un câmp mai mărginit decât religiunea, pentru că acestea se ocupă numai de fapte și de lume, pe când religiunea îndreaptă privirile noastre către însuși Zidtorul.

2. Celelalte obiecte îndreaptă privirea omului tot spre cele din afară. Numai religiunea îl face să se concentreze spre adâncul ființei sale. „Ce folosește omul, zice Sf. Sa, că are cunoștință temeinică despre tot cel înconjoară; iar pe sine se ignorează?”

3 „In timp ce toate celelalte obiecte de studiu îndrumăază pe om să se lupte cu forțele naturale și să le stăpânească cu putere mare, religia este singura disciplină, care arată omului că cea mai strălucită victorie este victoria, pe care o câștigă omul în lupta, pe care o dă cu sine însuși.

4. Pe când adevărurile științifice n'au o durată statornică și se prefac într'una, adevărurile religioase se înfățișează ca ceva cu totul statornic și neclintit.

5. Celelalte obiecte de învățământ arată școlarii ce e adevăr sau minciună; religia însă arată ceva mai mult: ce e bun și rău, ce are preț pentru noi și ce nu.

6. Pe când celelalte obiecte arată școlarului cum înțelege lumea, religiunea îi arată cum trebuie să fie omul în lume.

7. Toate celelalte obiecte de studiu dau școlarii numai cunoștințele care se capătă pe calea simțurilor (experiența externă); religiunea dă omului calea experienței interne.

8. Celelalte obiecte de studiu dau școlarului numai material intelectual, pe când religiunea se îndreaptă către inima lui, cuprinzând toată ființa sa.

9. Niciunul din celelalte obiecte ale programei „nu se ocupă cu lumea intențiilor și nu-și propune curmarea răului în chiar momentul zămislirii lui“. Numai religiunea face aceasta.

In sfârșit, nu mai înșirăm toate cele 20 de puncte. Trebuie să spunem numai că, dacă unele din ele pot fi cuprinse în altele și să iasă de toate mai puțin de 20, ele arată însă, așa zicând, puncte de foc, prin care se poate vedea foarte bine ce mare lucru înseamnă a avea religiunea între obiectele de învățământ și se poate aprecia ce mare serviciu face Păr. Ionescu punând toate aceste temeuri la îndemâna celor ce au de sprijinit învățământul religiunii în fața celor ce tăgăduiesc însemnătatea lui în școală. Toate spusese sale, apoi, sunt sprijinite de un mare material din felurite autori, din care se vede ce întins câmp de cercetat a avut Păr. Ionescu.

După alte dezvoltări, sprijinite pe puternice citațiuni din lucrările Prea Sfințitului Vartolomei (*Creștinismul social*), prin care arată felul deosebit de alte obiecte al învățământului religios, care lucrează prin afirmațiune, față de celelalte care lucrează prin negațiune și ascut simțul critic și răpesc omului ceva din avântul hotărârii și din încredere, și deci nu pregătesc atât de mult pentru viață ca religiunea, — după toate acestea Sf. Sa spune așa de frumos că, „după logica gândirii, care se înșală foarte adeseori, religia stă în urma celorlalte

obiecte de învățământ; însă după logica vieții, ca una care nu se înșală în nimic... religia stă în fruntea tuturor“ (pag. 20).

După bucata, pe care am văzut-o, cuprinsă până la pag. 21, urmează alta cuprinsă în 4 pagini: *Religia față în față cu filozofia în programul de liceu*. Ceiace urmărim cu atâta plăcere și în aceste pagini, este verva cu care Păr. Ionescu își susține tema sa. Ai înainte o expunere foarte vie, care te înălțuiește și însuflețește. Nu e nimic dintr'o rece și amorțită expunere pedagogică, oricât de temeinică ar fi ea ca cugetare.

In această bucată, Părintele arată cu toată dreptatea că, pe când filozofia se îndreaptă numai către minte, religiunea înălțuiește pe omul întreg și de aceea urma pe care ea o lasă asupra vieții e cu mult mai mare decât cea a filozofiei. „Filozofia este cunoașterea lumii, iar religia este prețuirea acestei lumi“.

„Inchipuiți-vă un om căzut pradă vișului beției. Săriți în calea lui cu medicina, cu filozofia, cu matematica, cu științele economice și determinați-l să o rupă cu vișul. E cu neputință! Religia însă, cu lămuririle ei înțelepte privitoare la origina omului cu totul superioară animalului, cu sfaturile ei înduioșătoare privitoare la grija sufletescă și la judecata dreaptă a lui Dumnezeu, a mântuit și mântuie multe vieți omenești dela pieire“.

Și apoi o frumoasă citațiune din *Gebhard Rauschen*: „Dacă Evanghelia n'ar fi lăsat să țâșnească de pe paginile ei preceptele morale, care să alcătuiască temelia neclătită a vieții omenirii întregi, apoi filozofia nu le-ar fi elaborat nici până azi în curățenia lor divină“ (pag. 25).

Urmează, apoi, partea dela sfârșit a tratării sale: *Cum trebuie predată religia în liceu*, ca să-și îndeplinească multiplele ei sarcini educative.

Am putea spune că aceasta e partea cea mai grea și singura în care se poate vedea cu adevărat meșteșugul omului. Căci a expune considerațiuni generale despre religiune și însemnătatea ei în școală și în societate, nu e prea greu. Temeiul este cum duci la mintea și inima școlarii tot acest material superior? Cum îi încredințezi pe ei și-i câștigi să intre în acest fel de gândire și simțire? Nu e vorba numai să cunoaștem adevărul, ci și *calea adevărului*.

Păr. Ionescu spune: Religiunea trebuie să se slujească de celelalte obiecte de învățământ. Să întrebuințeze cunoștințele lor și să se le dea îndrumarea către Dumnezeu. Este vorba să le interpretezi pe acestea în sens religios. Să nu umblăm cu mult material propriu al nostru, care îngreuiază, mai cu seamă și cu o terminologie cu totul nouă. Nu, trebuie să fim ușori, să nu îngrămădim material apăsător pentru minte, greu de stăpânit cu memoria și care să fie un chin pentru copii. Să nu năzuim a avea în religiune un obiect de învățământ pe lângă altele, ci unul peste altele și din altele. El să fie ca un rezultat al lor, ca o urmare firească din cellalt capital de cunoștințe. *Lumea să te ducă la Dumnezeu*.

Acesta e un mare principiu, Se înțelege nu-l putem

lua în absolut, adică vom face numai așa, nu vom avea nicio cugetare proprie învățământului religios? Nu, dar vom face așa *in mare parte*. E foarte bine ca religiozitatea să fie închegarea sufletească a altui material de cunoștințe și să le împedecă pe acelea de a fi interpretate împotriva simțului religios.

Pe temeiul acestui principiu, Păr. Ionescu se agață se terminologia teologică întrebuințată în manualele religioase ale liceului și cere înlocuirea ei cu termeni ușori.

Dela pag. 31 înainte, Părintele arată unele procedări care trebuiesc avute în vedere, pentruca învățământul religiunii să ajungă a fi cât mai rodnic în școală. Era bine dacă le pune pe puncte, pentruca să fie mai ușoare de prins cu ochii Noi, pentru a scrie acestea, a trebuit să ni le însemnăm cu albastru.

1. Sf. Sa cere ca profesorul de religie să fie blând și cu dragoste. A umbla să-ți ții prestigiul prin asprime, înseamnă a păgubi învățământului, „Vă mulțumiți să aveți liniște și ordine în clasă ca să aveți turburare și dezordine în suflete“, zice Sf. Sa.

2. «Învățământul religios trebuie să meargă mână în mână cu celelalte obiecte de studiu din liceu». Profesorul de religie trebuie să caute punctele de contact cu celelalte studii. Necăutând aceasta, religiozitatea pare o piedecă pentru celelalte studii.

3. Profesorul de religie trebuie să fie pregătit, ... cultură întinsă.

4. Să aibă purtare fără pată.

În încheierea, care poartă numele «Spre un drum fericit» Păr. Ionescu arată ce fel să procedeze profesorul, spre a ajunge la acest drum: Predarea sa să fie presarată cu «*asemnări, exemple, contrasturi și proverbe*», cum a făcut Hristos. Prin aceasta, predarea ajunge a fi mai vie și susține atențiunea mai bine. Făcând aceasta, predarea e psihologică, adică ține seamă de resorturile prin care sufletul omenesc lucrează mai ușor.

În esență, Părintele spune că acest învățământ, pentru a-și ajunge ținta, trebuie să fie «*intuitiv, unitar, psihologic, practic, bisericesc și concentric*» și întrebuințează mult material pentru a lămurii cum el poate împlini toate aceste condițiuni.

Cine a citit cartea aceasta, nu poate spune că a citit-o degeaba. Dimpotrivă, se alege cu un mare material de gândire despre această problemă, o vede în toată lărgimea și frumuseța ei și simte bucuria de a-și da seamă ce mare câmp de lucru e acesta și ce roade se pot culege de pe întinsul lui.

Tipărind această carte, Păr. Ionescu a dat nu numai dovada temeiniciei sale în materia de care se ocupă, ci a aruncat și o mare rază de lumină peste această cărare de lucru care de mult lungezește. Suntem încredințați că Sf. Sa a dat prin aceasta o bună mână de ajutor la discuțiunile care vor fi după Paști în congresul profesorilor de religie în care Sf. Sa are cuvântul.

Iată lucrare de pedagogie creștinească: A face tu însuși, nu a o tot cere la fiecare pas, ca să ți se înfiin-

țeze catedră pentru tine, ci a dovedi că ești în stare a o face. Păr. Ionescu a dovedit-o, fie și cu acest început, care însă e numai întâiul capitol al altor lucrări pe care le așteptăm și pe care de aici vedem că este în stare a ni le da.

III.

Să ne ocupăm acum și de a d-lui Dr. *Petru Barbu*. E mai mică de ât a Părintelui Ionescu. Nici nu putea fi altfel. E numai un ref rat la congresul de care am pomenit și la care nu se putea citi o carte întreagă. De aceia își și zice numai: **Un Cuvânt la reformarea învățământului religios**. Însă d. Dr. Barbu e un vechiu lucrător în ramura aceasta, așa că, deși lucrare mică, aici avem a face cu rezultatul experienței unui bărbat harnic în calea aceasta și de aceia trebuie să ținem seamă de cuvântul său ca de un act de autoritate.

După cum sunt transilvănenii, cu o tradițiune pedagogică pătrunsă în sânge mai mult ca la noi, din pricina culturii lor germane, în care pedagogia a și fost mai mult cultivată, și lucrarea D-rului Barbu e frumos împărțită ca sistem, mai bine decât a Părintelui Ionescu. În schimb, e ceva mai rece ca aceia. Pătrunde și mai mult în gospodăria obiectului: Avem în ea înșirarea chestiunilor din programă, schiță de orar, care sunt totdeauna lucruri mai reci. Dar n'ai ce face. Trebuie să te ții și de ele, ca lucru de n-înlăturat. Frazeologia generală niciodată nu rezolvă chestiunile, după cum, pe de altă parte, și simpla înșirare rece a materialului, fără o inspirare vie, de fiecare clipă, a unei simțiri proaspete și personale, face fără viață cea mai bună înșirare a materialului.

Dr. Barbu are partea aceasta rece, dar nu este lipsit nici de cea vie și se vede că nu e numai un vechiu reprezentant a unei măcinări tăcute a obiectului religiunii, ci e un bărbat care observă toate peripețiile materiei, cum se nasc ele zi cu zi, îngreind drumul religiunii în școale, și luând pozițiune pentru a aduce îndreptările și schimbările trebuincioase în noua stare de lucruri. De aceia tratarea sa se citește cu folos și avem în ea un material serios care ni se dă și de care trebuie să se ție seamă în ce se va lucra pe viitor pentru această ramură de lucru bisericesc.

Autooul face constatări dureroase despre starea religiunii în școalele noastre de azi. Spune că ea abia se mai susține în școale și că e izolată între celelalte obiecte de învățământ cu care nu are nicio legătură (pag. 8 și 9). La starea aceasta rea, contribuie faptul că autoritățile care orînduiesc locul religiunii în școale nu au legătură una cu alta. Obiectele laice sunt orînduite de autoritatea laică și ea nu are interes de religie, iar predarea acesteia în școale e orînduită de teologi, pentru care, spune Dr. Barbu, „știința pedagogică este adeseori terra incognita“.

Cel întâi lucru de care vor trebui să se ocupe oamenii Bisericii, spune d-nia sa, este să stabilească pînă la ce cantitate trebuie să se suie cunoștințele din religie

care trebuiesc predate școlarilor, fie în școala primară, fie în cea secundară.

De unde să scoatem aceste cunoștințe?

Autorul spune că înaintea noastră stau câmpuri întinse de unde avem de scos materialul nostru: natura, viața omenească și descoperirea lui Dumnezeu. Mai ușoare însă pentru a fi mănuite numai-decît sunt două: *Biblia și Istoria Bisericească*. Deci de aici avem noi a scoate tot materialul de care simțim trebuință. „Ele dau materia principală de învățămînt a Religiei” (p.14).

Ca al doilea punct, autorul pune: să se caute bucățile cele mai potrivite din *Biblie și Istoria bisericească*, pentru a sluji scopului educației religioase.

Dar nu ajunge numai să înveți ce au făcut alții. Trebuie să te deprinzi a practica poruncile religiei. De aceea Dr. Barbu pune ca o cerință aceia de a face pe școlar să-și îndeplinească datorile lui religioase. Școlarii trebuie „înșiși să se roage, să meargă la biserică, să se împărtășească cu sfintele taine, să-și exerciteze drepturile și să-și împlinească datorințele de creștini adevărați și de membri ai bisericii și ai societății de o parte, de altă parte să se rețină dela tot, ce este contrar religiozității și moralității”.

Acesta este privit de Dr. Barbu ca *al III-lea punct*. Deci cere să deprindem pe școlar cu acele forme ale vieții practice care se potrivesc mai bine cu învățăturile culese din anumite materii istorice.

Ca lămurire pentru a arăta mai bine cum se poate urma din treaptă în treaptă cu punctele pomenite, vorbește de parabola Samariteanului milostiv. Ea ne dă *materia istorică*, prin însăși povestirea ei și a împrejurărilor în care Domnul Hristos a rostit-o. 2. Ne dă *învățătura abstractă* că fiecare om e aproapele nostru. 3. Ne dă și *îndrumarea practică* prin cuvintele Mîntuitorului: *Mergi de fă și tu asemenea*.

La *al IV-lea punct*, Dr. Barbu cere ca lecțiile să fie așa întocmite, încît ele să răspundă legilor psihologice ale școlarilor. Materia de învățat să fie bine împărțită pe numărul de ceasuri la îndemîină pentru predare.

Găsesc foarte potrivită arătarea D-rului Barbu de mai la vale (p. 19) că scopul pe care-l urmărim cu religie în școală este să irtărim voirța școlarilor și să stîrnim în ei simțiri mărețe. Pentru aceasta vom da școlarilor din *Biblie și din Istoria Bisericească* nu povestiri amănunțite din istoria poporului evreiesc și din trecutul Bisericii, ci numai bucățile mai potrivite pentru a atîta voința și a stîrni acele simțiri. „Nu scop curat istoric, ci mai mult educativ are materia luată din *Biblie și din Istoria bisericească*”.

În toate aceste bucăți, să se păstreze limba Sfintei Scripturi și a cărților vechi bisericești.

Amîndouă aceste păreri ale D-rului Barbu au toată dreptatea cu ele și trebuiesc avute în vedere când va

fi să se toarne cărțile de religie în calupuri nouă. Aceasta credem că nu va fi prea departe.

Ca *al cincilea punct*, autorul numește cărțile care trebuiesc întocmite. Tot materialul de care am pomenit până acum își arată rodnicia lui, dacă știm și să-l punem bine în cărți. Aceste cărți sunt: *Catehismele, Manualele pentru învățătura Bisericii creștine ortodoxe, Cărțile de rugăciuni și cîntări bisericești*. Acestea trebuie să aibă la temelie lor povestiri ușoare biblice și bisericești. Cărțile acestea să se întocmească în patru categorii: Dogmatică, Morală, Liturgică și Drept bisericesc. D-nia sa zice că așa trebuie urmată împărțirea obiectelor de religie din școala primară și secundară și să lăsăm împărțirea tradițională în: *Credință, Dragoste și Nădejde*.

Probabil însă că aici este vorba de tratarea urmată peste munți, fiindcă în România veche este împărțirea cerută de d-nia sa. Deși nu zicem materie *Dogmatică* sau *Liturgică*, dar, sub alt nume, punem aceleași cunoștințe, pentru că să nu se pară numiri prea străine, dacă am da școlarilor înseși numirile speciale teologice. Iar în școala primară toate bucățile sunt amestecate în cartea de citire, dînd bucăți din toate aceste ramuri de cunoștințe religioase.

Dr. Barbu, ca bărbat care nu vrea numai să dea învățături pentru alții, ci vrea să arate și singur ce trebuie făcut, dă la sfârșit și două lecțiuni model și o schiță de program.

Socotită cu totul, lucrarea sa e o aruncare de lumină serioasă și pricepute pe masa discuțiilor în această materie și de care voim să mai auzim vorbindu-se. În genere însă, trebuie să spunem că greul e de făcut de acum înainte. E adevărat că Dr. Barbu a și făcut mult, căci vedem pomenite în acest referat al său la congresul numit și o mulțime de alte cărți ale sale. Noi nu le știm și de aceea nu ne putem da seamă de tot ce d-nia sa a lucrat. Întru cât însă lucrările sale n'au răzbătut la noi, înțelegem că aci totul e de făcut și că Păr. Marin Ionescu al nostru va trebui să se puie pe lucru serios pentru a ne da cărțile de trebuință după alte planuri decît cele de până acum și ținînd socoteală de vederile D-rului Barbu. Ar fi bună o înțelegere între amîndoi, pentru a porni o dără nouă în folosul acestui învățămînt.

Ceia ce ne trebuie nouă acum este să avem alte cărți. Principiile sunt frumos arătate la amîndoi. Ele însă nu vor rodi cîtă vreme nu le vor așterne înșiși în cărți, pentru că nu oricine poate face ușor aplicarea principiilor. Deci aici este lucrul celor viitori: alte cărți pentru predarea religiei. Deocamdată ne bucurăm că am găsit doi bărbați vînjoși, dela care așteptăm mult. Li dau și eu în știrea altora, ca să cunoască aceste două puteri ale Bisericii noastre.

Arhim. SCRIBAN.

INSEMNĂRI MĂRUNTE

Chip mai bun de sărbătorit ziua numelui. — Buna foaie creștinească pentru popor, care este *Lumina Satelor* din Sibiu, ne spune, în nr. ei din 16 Dec. c., prin condeiul Părintelui Trifa, că cineva din Sibiu a schimbat chipul de a ține ziua numelui în felul obișnuit până acum. În loc de a se pune la băutură cu prietenii, omul acela, cu inimă bună, cumpără un purcel și-l dăruiește unei văduve de război.

Lăudăm și noi fapta aceasta și spunem că este bună de dat în știrea lumii.

Oameni îmbunătățiți. — Din foaia părintelui Trifa aflăm multe lucruri bune, ba încă așa zice: mai multe decât în oricare altă foaie creștinească pentru popor.

Până acum am tot lăudat foaia părintelui Moța, „Libertatea” și o lăudăm și acum. Dar facem un pas mai departe și spunem: a Părintelui Trifa e și mai bună.

De ce?

Din pricină că a Părintelui Moța e mai amestecată. Are foarte mult material și în alte laturi, pe când a Părintelui Trifa e mai mult creștinească. Partea străină de lucrurile credinței e mai puțină. Să le zicem că a Părintelui Moța e foaie de învățatură în de obște, iar a Părintelui Trifa e de învățatură creștinească în deosebi. Din laturile acestea, se înțelege că amândouă își au îndreptățirea lor. Dar vorbind din partea bisericească, fără îndoială, voi zice că a Părintelui Trifa merge mai mult pe cărarea cea creștinească. De scris amândouă sunt bine scrise.

Lumina satelor a Părintelui Trifa e în fiecare număr o podoabă. În același nr. din 16 Dec., din care am citat cele de mai sus cu ziua numelui, avem 4 scrisori primite dela oameni, în care se vede adâncă pătrundere a *Luminii satelor* în sufletele care o citesc. Aceasta e răsplata muncii pentru învățatura religioasă pe care o întreprinde Păr. Trifa, căci numai religia poate răzbate atât de departe, ca să facă pe oameni a se lăsa de beție. Unii din ceice scriu Părintelui Trifa îi mărturisesc că prin foaia sa s'au lăsat de beție și s'au îmbunătățit.

În discuțiunea care s'a pornit la noi acum împotriva alcoolismului, ar fi bine de tratat chestiunea aceasta: S'a lăsat cineva vreodată de beție altfel decât prin religie? Noi nu cunoaștem alte cazuri, și cele pomenite în *Lumina Satelor* întăresc ce știam de aiurea.

Din această constatare, mai avem o mulțămire: Propaganda pe căi neortodoxe dela biserica *Cuibu-cu-Barză* din București se trufește cu spunerea că ea are rezultate în a-ția oameni pe care i-a îndreptat, între care unii s'au lăsat de beție. Arătarea Părintelui Trifa ne arată că se pot căpăta rezultate tot atât de bune și pe calea unei munci curat ortodoxe, cum este a

foii sale. De aceea mi pare bine că găsim aceste dovezi, ca să ne putem folosi de ele. Deci se poate lucra foarte bine cu rezultate pentru îndreptarea omului și fără a alunga din închinarea noastră pe Maica Domnului și pe sfinți, cum făceau cei dela *Cuibu-cu-Barză*, că acum i-a oprit Mitropolia și nu mai pot face.

Prin aceasta, *Lumina Satelor* se dovedește a fi foaie mai pre sus și decât *Adevărul creștin* al celor dela *Cuibu-cu-Barză*, foaie care, adevărat, e foarte bine scrisă și aceasta și lucrează numai pe calea religioasă. Dar *Lumina Satelor* e tot atât de bine scrisă și, peste aceasta, e foaie care întrebunțează și partea de învățatură din tradițiunea bisericească.

Iată că, păstrând-o pe aceasta, izbânda pătrunderii în suflete e tot așa de bună cași a *Adevărului Creștin* și se face dovadă că materialul nostru tradițional nu împedecă cu nimic renașterea religioasă a omului.

Lumina Satelor mai are ceva, prin care întrece și pe *Adevărul Creștin* și cu mult mai mult încă pe *Duminica Poporului* a d-lui *Mehedinți*. Ea întrebunțează Sf. Scriptură în graiurile vechi ale neamului românesc, și nu în înviri nesuferite pentru urechile noastre. În fiecare număr are bucăți din evanghelie, așa cum este în cărțile noastre bisericești, iar tâlcuirea este a omului care știe biserica și nu scornituri ciudate cum face d. *Mehedinți* și pe care încă nu le-a cercetat nimenea să vadă ce parascovenii cuprind. Căci tâlcuirea nu înseamnă doar să lași mintea să zbârnâie lângă cuvintele Bibliei, și apoi să scrii ca tâlcuire ce ți-o trăsni prin cap. Nu, tâlcuirea e continuitatea gândirii bisericești, poate *luminată cu dovezi noi*, dar nu o croială peste câmpii, fără o legătură cu trecutul și chiar în ciocnire cu el.

Așa e la d. *Mehedinți*, și de aceea *Lumina Satelor* îl întrece și lucrează în felul cum ne trebuie nouă.

La acestea să mai adogăm și altceva: e împodobită cu multe zugrăviri frumoase din vremea lui Șaguna, așa că și în laturea aceasta nu este în urma niciunei alte tipărituri pentru popor, ba le întrece și aci, fiindcă are zugrăviri multe.

Cine va lucra cu foaia aceasta, pe care o poate avea în 6 fețe bogate pe fiecare săptămână, va face o bună ispravă și credem că în curând va putea culge roada bunelor obiceiuri, care vor crește printre oameni. Are material bun și pentru chestiunea stărnită acum a luptei împotriva beției, cu spuneri frumoase și zugrăviri ca și cele din *Adevărul Creștin*.

Ne bucurăm din toată inima de această foaie harnică și adevărat bisericească, cârmuită cu atâta măiestrie și râvnă de Păr. Trifa, și-i urăm să aibă toată mulțămirea de pe urma ei. Iar cititorilor le spunem că acum, când se începe un an nou, un abonament

la această foaie ar fi un frumos dar și o mare binefacere prin toate satele României. Costă 55 de lei pe an și adresa e Sibiu, str. Mitropoliei 30.

Pe cine înjură de Dumnezeu îl mănâncă porcii.— Tot în *Lumina Satelor* citim că o femeie beată a întâlnit pe niște copii care veneau de la școală și a început a-i înjura de Dumnezeu și de cele sfinte. Aceasta era la 21 Noemvrie a. c. la ceasul le 12 din zi, când eșeau copiii dela școală. La ceasul 2 însă, au găsit-o oamenii în curtea casei ei, cum mâncau porcii din ea. Cazuse jos și-i mănecase obrazu, nasu și limba cu care înjurase pe Dumnezeu 2 ceasuri, mai înainte. A doua zi a murit.

Iată ce iute i-a venit osânda!

Un lucru care nu e bun, tot la „*Lumina Satelor*“.— Păr. Trifa e și directorul orfelinatuului ortodox din Sibiu, unde se adăpostesc mulți orfani de război, care trebuiesc ajutați și pentru care bunul și harnicul lor director cere ajutor prin foaia sa. Merită ajutat și orfelinatuul și un așa bărbat de ispravă, cum e Păr. Trifa. Dar este ceva pe care aș vrea să-l văd altfel: Văd că părintele vrea să facă pom de Crăciun. Scriitorul acestor rânduri privește cu ochi răi acest obicei, deși e frumos și plin de poezie. El privește cu ochi răi, pentru că *nu e al Bisericii noastre*. E al popoarelor catolice și protestante. Noi avem ceva care este cu nimic mai prejos: e *steaua de Crăciun*, cu care intrau copiii în casa părinților mei, zicând troparul Nașterii și începând apoi a cânta *Trei crai de la Răsărit*. Ceiace am simțit în copilărie, nu putem schimba cu obiceiuri primite mai târziu și a simți la fel. E ceva străin. Meargă cele străine în știință, în oranduirea uneltelor vieții, în mașinării, dar în viața sufletească nu. Mai cu seamă ceaiace este întrepesut cu însăși viața Bisericii noastre nu putem înlocui cu lucruri de aur. Așa e în limbă, așa în obiceiuri, așa în jocuri. Ce cuvincioase sunt cele românești! Ce ticăloase sunt cele străine! Afară cu ele! Iar pomului de Crăciun n'am să-i zic *ajură cu el*, că e și el un obicei religios și merită respect, dar am să-i zic: Du-te acasă! Eu nu te pot simți!

Cuvintele frumoase ale unui profesor învățat.— La Universitatea din Cluj se află un luminat profesor cu numele *N. Ghiulea*, care, după cum ne spuue tot *Lumina Satelor*, a scris într'o foaie zilnică cuvinte pe care trebuie să le știm și noi.

Până nu se va face o primenire sufletească, zice d-nia sa, vor dăinui înainte stările de acum și va stărui mai departe și criza economică financiară. *Fără sănătate sufletească, nu se poate pași mai departe*. Numai după această sănătate și însălătoreșare sufletească va urma buna gospodărie, dorința de muncă, sporul în producție, ridicarea valutei, încetarea risipei, precum și pedeapsa celor necinstiți, dar a tuturor de sus până jos.

Nu avem a adăoga niciun cuvânt mai mult. Dacă un profesor de finanțe și economie, cum este d. Ghiulea, zice așa, trebuie să fie așa. Oamenii de teorii despre bani nu prea cred în valori sufletești. Când și ei zic așa, înseamnă că a ajuns cuțitu la os. Văd și ei că așa nu mai merge. E ce a spus odată *Theobald Ziegler*, fostul meu profesor la Strassburg: chestiunea socială e o chestiune morală.

Un monah hoț de buzunare.— Așa scrie *Dimineața* de la 5 Dec. a. c. într'o mică știre primită din Chișinău. Știrea din Chișinău, dar titlul pus la București. Apoi când citești de ce e vorba, vezi că cel prins cu mâna în buzunare nu era un adevărat monah, ci un prefăcut, care se îmbrăca în haine de monah. Atunci pentru ce să arunci vorba că hoțul era monah, când nu era? Mulți oameni citesc numai titlul și rămân la gândul că e vorba de un monah hoț. Iată, așa se face răul și bârfirea!

ȘTIRI

Medalieri pentru biserica românească din Sofia.— Cu prilejul sfințirii bisericii românești din Sofia, săvâșită în ziua de Sf. Nicolae, M. S. Regele României, prin Înaltul Decret Regal nr. 6004 din 14 Dec. 1923, a conferit *Răsplata Muncii* cl. I următoarelor persoane:

D-lor *Lunga Rășcanu*, ministru plenipotențiar și trimis extraordinar al României la Sofia; *Ioan Gh. Ghiulamila*, capul coloniei românești din Sofia; Dr. *Tașcu Trifon* din acelaș comitet; *Dumitru Papacociu* din acelaș comitet; *Gheorghe Paligora*, asemenea, și *Vanghele Hrisicu*, fost secretar al aceluși comitet, toate aceste discuțiuni acordându-se pentru deosebitele servicii și grijă ce au avut de buna stare a bisericii.

Alte medalieri.— 1. Prin Înaltul Decret Regal nr. 5605 din 23 Noemv. 1923, M. S. Regele a conferit medala *Răsplata Muncii* pentru Biserică cl. I d-lor *Gheorghe G. Dumitru*, directorul Prefecturii județului Tutova și *Vasile D. Chirilă*, primarul comunei *Murgeni*, pentru stăruința întrebuintată la strângerea mijloacelor cu care s'a ridicat biserica din com. *Murgeni*.

2. Asemenea, prin Înaltul Decret nr. 5606 din 23 Noemv. 1923 *Răsplata Muncii* pentru Biserică cl. II d-ului *Nae T. Constantinescu* din orașul Curtea de Argeș, pentru ajutorul dat la ridicarea bisericii Sf. Nicolae din acel oraș.

3. Prin Înaltul Decret Regal nr. 5608 din 23 Noemvrie 1923, M. S. Regele a conferit medala *Răsplata Muncii* pentru Biserică cl. I, pentru luminoasa lor muncă pe ogorul Bisericii, următorilor Înalt Prea Sfinți și Prea Sfinți ierarhi ai Bisericii noastre.

Înalt Prea Sfinției Sale D. D. Dr. MIRON, Mitropolitul Primat al României;

Înalt Prea Sfinției Sale D. D. Dr. NICOLAE, Mitropolitul credincșilor ortodocși de peste munți;

Inalt prea Sfinției Sale Arhiepiscopului GURIE al Chișinăului;

Prea Sfinților IOAN al Ardealului; NICOLAE al Clujului; Iosif al Caransebeșului; ROMAN al Orăzii-Mari; NECTARIE al Cetații Albe; NICHITA al Argeșului; IUSTINIAN, episcop mitropolit și titular de Alba-Iulia; IPOLIT, V. car. mitropolit al Bucovinei și titular al Rădăuților; DIONISIE, vicar al Chișinăului și titular al Ismailului și Prea Sfințitului Arhiepiscop ILARION, vicarul episcopiei Romanului.

4. Asemenea, prin Inaltul Decret nr. 5609 din 23 1923, M. S. Regele a dat Răsplata Muncii pentru Biserică cl. II d-lui Gh. Rusu, episcop al bisericii parohiale din *Ipatele*, Vaslui, pentru ajutorul dat la înnoirea bisericii din acea comună.

5. Asemenea, prin Inaltul Decret nr. 5610 din 23 Noemv. 1923 Răsplata Muncii pentru Biserică cl. II Părintelui *Ioan Catană*, paroh în *Somova*, Tulcea, și d-lor Gh. *T. Pascali*, *Petru Petrică*, *Marin Dobrea*, *Iari Machedon*, *Ioan Milian*, *Mihai C. Năstase* și *Nicolae C. Năstase*, toți din *Somova*, Răsplata Muncii cl. III, pentru osteneala lor ca să repare biserica Sf. *Voevozi* din acea comună.

6. Asemenea, prin Inaltul Decret nr. 5611 din 23 Noemv. 1923 Răsplata Muncii cl. I d-lui *Alexandru Teodorescu*, proprietar în *Piua Petrii*, Ilomița, pentru ajutorul dat la repararea bisericii din acea comună; apoi Părintele ui Gh. *Georgescu* dela biserica *Silvestru* din *București* și d-lui *G. Danielopol*, director general în Ministerul de Finanțe, pentru munca cheltuită în folosul bisericii.

7. Asemenea, prin Inaltul Decret nr. 5614 din 23 Noemv. 1923, Răsplata Muncii cl. II Părintelui *Murin I. Rădoi*, parohul parohiei *Cueni-Roești*, Vâlcea, pentru munca sa creștinească afară din biserică.

8. Asemenea, prin inaltul Decret. nr. 5616 din 23 Noemvrie, Răsplata Muncii pentru Biserică persoanelor mai jos însemnate pentru serviciile aduse Bisericii:

Cl. I Părinților: *Econ. C. Dron*, subdirectorul cancelariei Sinte Mitropolii a Moldovei; Gh. *Tudorache* parohul bisericii *Sf. Nicolae-Ciurel* din *Iași*; *Protoieru Alexandru Munteanu* din *Tileagd*, Bihor, peste munți și d-lui *C. Toma*, deputat și primarul orașului *Iași*.

Cl. II: Părinților: Gh. *Lăzărescu*, paroh în *Podul-Iloaiei*, Iași, și *V. Liciu*, paroh în *Cotnați*, Iași.

9. Asemenea, prin Inaltul Decret nr. 5617 din 23 Noemvrie 1923, Răsplata Muncii pentru Biserică cl. I următoarelor persoane pentru serviciile aduse Bisericii: d-lui *Nicolae T. Negulescu*, prefectul județului *Constanța*; și d-lor *Constantin Alimănișteanu*, *Paul Dobrescu*, *Ioan N. Roman* și *Golea Constantin* deputați; d-lui *Ioan Mandai*, senator și d-lui *Petre Nițescu*, viceprezident al Comisiunii interimare a orașului *Constanța*,

10. Asemenea, prin Inaltul Decret nr. 5604/1623 Răsplata Muncii pentru Biserică persoanelor mai jos însemnate, pentru munca cheltuită de ei la clădirea bisericii din *Costești*, Tutova, și anume:

Cl. I: Părințelui Gh. *V. Onu* și d-lor: *Vasile Macarie*, *Adam Popa*, *Grigorie Popovici*, *Petru Ghenghea* și *Matei Hurdună*:

Cl. II: D-lor *Gheorghe S. Mircea*, *T. Blănaru*, Gh. *Vrânceanu*, *N. B. Huba*, *Manolache Tăpoi*, *C. Cuzgun*, *Dumitru Dăniciuc*, Gh. *Petrache Neștian*, *Vasile Dudău*, *I. I. Părpalea*, *I. C. Chirvasă*, Gh. *Catană*, *Vasile I. Panaite*, *Lascar Vrânceanu* și *Constantin I. Panaite*.

11. Prin Inaltul Decret nr. 5618 din 23 Noemvrie 1923, s'a dat d-lui senator *Dr. Gavril Cosma*, Răsplata Muncii pentru Biserică cl. I, pentru activitatea sa națională și bisericească școlară.

12. Asemenea, prin Inaltul Decret nr. 5620 din 23 Noemvrie 1923, s'a dat Răsplata Muncii pentru Biserică cl. I Părintelui *Ștefan Gheraşenco*, paroh în *Chilia-Murgu*, și d-lui medic șef al spitalului din *Târgul-Mureșului*, pentru bunele servicii făcute de ei Bisericii.

Asemenea, prin Inaltul Decret Regal nr. 6022 din 15 Dec, 1923, se desînțează parohia *Podolenii-de-Jos* din jud. *Fălciu*, iar biserica ei parohială, cu hramul *Sfinții Trei Ierarhi*, se alipește ca biserică filială la parohia *Podolenii-de-Sus* din acelaș județ.

În locul desînțatei parohii *Podolenii-de-Jos* din jud. *Fălciu*, se înînțează în acelaș județ parohia *Podul Hagiului*, cu biserica parohială *Sf. Treime*, azi în construcție, prin dezlipire dela desînțata parohie *Podolenii-de-Jos*, la care se alipește și satul *Gorban*, dela parohia *Scoposeni*.

Schimbări de numiri la parohii.— Prin Inaltul Decret Regal nr. 5857, s'a aprobat ca parohiile mai jos însemnate, din jud. *Brăila*, să se numească pe viitor:

<i>Tufești</i>	In loc de <i>Ceacăru</i>
<i>Colonel Anastase Grigorescu</i>	„ <i>Fleașca</i>
<i>Brăilița</i>	„ <i>Islaz</i> ,
<i>Cireșul</i>	„ <i>Slobozia</i>
	<i>Cireșul</i>
<i>Nedelcu Chercea</i>	„ <i>Vatra Veche</i>
<i>Țibănești</i>	„ <i>Țibăneștii-Noi</i>
<i>Golășei</i>	„ <i>Golășeii-Noi</i>

după numele comunelor de care țin.

Arhiepiscopul reintegrat.— Prin Inaltul Decret Regal nr. 5856 din 10 Dec. 1923, Prea Sfințitul Arhiepiscop *Valerian*, fost *Râmniceanul*, a cărui demisiune s'a primit pe ziua de 1 Ianuarie 1919, prin Decretul Regal nr. 133 din 11 Ianuarie acel an, se reintegrează în toate drepturile de arhiepiscop-locotenent, pe seama eparhiei *Râmnicului*, *Noul-Severin*, cu titlul de *Craioveanu*, în postul vacant, cu începere dela 1 Dec. 1923.

Intărare de arhieru.— In sesiunea de toamnă a Sfântului Sinod, făcându-se alegere de arhieru pentru locul de vicar al episcopiei Constanței, au fost aleși de Sf. Sinod următorii trei arhimandriți: *Gherontie Nicolau*, *Iuliu Scriban* și *Chesarie Păunescu*. Acești trei fiind recomandați Consiliului de Miniștri, în urma hotărârii acelui Consiliu, a fost recomandat spre intărare Maiestăți Sale Regelui P. C. Arhim. *Gherontie Nicolau*, care a și fost intărit arhieru cu titlul de *Silistreanul* prin următorul decret:

FERDINAND I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința Națională,
REGE AL ROMANIEI

La toți de față și viitori sănătate

Asupra Raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Artelor sub Nr. 62317 din a. c.;

Văzând jurnalul Consiliului Nostru de Miniștri sub Nr. 2986 încheiat în ședința sa dela 10 Decembrie 1923;

Potrivit art. 10 și 32 din legea Sinodală;

AM DECRETAT ȘI DECRETĂM:

Art. I. — Prea Cuviosul Arhimandrit *Gherontie Nicolau* se intărește a fi hirotonit Arhieru cu titlul de „*Silistreanul*” al Episcopiei Constanța.

Art. II. — Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Artelor este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentului Decret.

Dat în București la 15 Decembrie 1923.

FERDINAND

Ministrul
Cultelor și Artelor,
A. Lapedatu

Nr. 6028

Institutul Biblic al Bisericii ortodoxe române

Comitetul administrativ

Se aduce la cunoștința întregului cler ortodox că Institutul biblic și-a început activitatea. Până acum s'au tipărit trei broșuri „*Luzăr Diacul*” de Preotul Dr. Sebastian Stancă, „*Putimile Mântuitorului*” de Preotul Grigore Criveanu și „*Impotriva beției*” de I. P. S. Sa Mitropolit Primat Dr. Miron Cristea.

Broșurile se pot comanda prin adresă parohială în număr de cel puțin 25 exemplare. Costul fiecărui exemplar este de lei 5. Revânzătorilor se acordă un rabat de lei 20% din prețul de 5 lei exemplarul.

Spesele cu trimiterea banilor se vor acoperi din beneficiul de 2%. Institutul încasează deci pentru fiecare exemplar câte 4 lei.

Mandatele poștale și orice corespondență se vor adresa Cancelariei comitetului administra-

tiv al Institutului biblic, palatul Sf. Sinod, str. Antim, București.

• • •

Având în vedere scopul urmărit de Institutul biblic, întreaga preoțime ortodoxă este rugată să dea tot concursul răspândirii în popor a tipăriturilor acestui institut.

TABLOU

de mișcările făcute cu personalul clerului
din țară, pe luna Noembrie 1923.

NUMIRI

Ioan Rădoi, preot, comuna Albești, județul Muscel, numit 1 Noembrie 1923.

N. St. Rădulescu, preot, comuna Rădești, județul Olt, numit 15 Octomvrie a. c.

F. Căușanu, preot, comuna Sălașu, județul Vâlcea, numit 1 Noembrie a. c.

N. Agaton, preot, comuna Ivănești, județul Ialomița, numit 1 Octomvrie a. c.

Emanoil Hodrea, cântăreț Sf. Nicolae-Șelari, pe 1 Noemv. a. c.

Ilie D. Furcan, paraciser, Sf. Gheorghă-Vechi, București numit 15 Noembrie a. c.

C. Rădulescu, dirijor, Sf. Voevozi, București, pe 1 Noembrie a. c.

Traian T.odosiu, copist, protoieria Vâlcea, pe 1 Noembrie a. c.

Const. Vintilescu, copist, protoieria Piasa-de-Jos, București, numit 1 Noembrie a. c.

Petre Dragnea, servitor, protoieria Piasa-de-Jos, București, numit 1 Noembrie a. c.

Gheorghe Popescu, Osman-Faca, Constanța, pe 1 Noembrie a. c.

Ionescu Gheorghe, paroh, comuna Rușii-lui-Asan, județul Vlașca, numit 1 Decembrie a. c.

Const. Toca, grădinar, Episcopia Râmnic-Noul-Severin, numit 1 Noembrie a. c.

Melchisedec Rotaru, intendent, Episcopia Râmnic-Noul-Severin, numit 1 Noembrie a. c.

Ștefan C. Dumitrescu, paroh, Galța, Ialomița, pe 1 Noembrie a. c.

Elefterie Marinescu, membru în consistoriu, Râmnic-Noul-Severin, numit 1 Septembrie a. c.

Petre Godescu, econom, misionar, Episcopia Argeș, numit 1 Iunie a. c.

MORȚI

Gh. Blujdescu, preot, comuna Iablanța, județul Mehedinți, 28 Septembrie a. c.

Maria Grigorescu, Moahie, Mân. Țigănești, 17 Oct. a. c.

Ilaria Bărzoriv. Moahie, Mân. Țigănești, 23 Oct. a. c.

Const. Căzănescu, preot, Corlăjelu, Mehedinți, 1 Octomvrie a. c.

N. Dobrescu, preot, Manasia, Ialomița, 9 Noembrie a. c.

INANTĂRI

Molse Păcău, Pr. ajutor, parohia Negru-Vodă din Câmpu-Lung, 15 Noembrie a. c.

DEMISII

Costache Popescu, cântăreț, Barboști, Gorj, 1 Octomvrie a. c.

St. Popovici, dirijor, Sf. Voevozi, Capitală, 1 Octomvrie a. c.

Florea N. Daneș, copist, Protoieria Vâlcea, 1 Noembrie a. c.

Dumitru N. Ionescu, secretar tot acolo.

A. Tudor, grădinar, Episcopia Râmnicului, 1 Noembrie a. c.

Marin Răducu, intendent, Episcopia Râmnicului, 1 Noembrie a. c.

G. Pălcănu, paraciser, Sf. Apostoli, Capitală, 1 Septembrie a. c.

Pericle Papazian, cântăreț, Bei Bunar, Constanța, 1 Oct. a. c.

Panait Papazisu, cântăreț, Coerai, Constanța, 1 Oct. a. c.

D. Lazbă, episcop, Grajduri, Vaslui, 16 Noembrie a. c.
I. Badan, episcop, Râsvadu, Dâmbovița, 1 Noembrie 1923.
Simion Pușcariu, paracliser, Episcopia Constanța, 1 Noembrie a. c.

MUTĂRI

Gr. N. Popescu, preot, Schitu-Măgureanu la Bratu-Boleanu, București, 1 Septembrie a. c.
Dumitru Rădulescu, preot, bis. Doamna Bălașa la Sf. Spiridon, București, 1 Noembrie a. c.
M. Velcescu, preot, Bogași, la Mănești, Dâmbovița, 15 Noemv. a. c.
Ierom. Iosif Rusu, Popănzălești la Ungureni, Romanași.
Achim Vlădulescu, Măișari-Salcia, Mehedinți, 15 Noemv. a. c.
M. Marinescu, Boloceni-Mânloasa, Ialomița, 15 Noembrie a. c.

INLĂTURĂRI

Marin Nedelcu, episcop, Babadag.

MULȚAMIRI

Epitropia parohiei *Sf. Gheorghe* din *Brăniștari*, Vlașca aduce vii mulțumiri: 1. Părintelui paroh *Ioan Cocoru*, pentru stăruința sa de a se zidi acolo casă parohială și de a fi îndemnat pe locuitori să facă danii, 2. d-lui *Tudor Glonț* care a dăruit parohiei un loc în suprafață de 2500 m. p. pe care s'a clădit casă parohială; 3. d-lui proprietar *Ioan Anca*, care a dăruit suma de 1000 (una mie le) pentru clădirea casei parohiale și tuturor bunilor creștini din această parohie, care prin danii în sumă totală de 26,152,50 lei, precum și prin muncile fără plată, au ajutat la ridicarea casei parohiale.

Epitropia parohiei *Sf. Gheorghe* din *Brăniștari* Vlașca, aduce vii mulțumiri Cucernicului *Preot Ioan Mușăteanu* și d-lor Epitropi de la Biserica *Cărămidarii de sus*, București, care au dăruit bisericii parohiale următorul mobilier: 1. 13 străni cu scaun pentru credincioși, 2. 2 străni pentru cântăreți, 3. o strană arnierească, 4. 2 sfeșnice împărătești și 5. un Iconostas.

Pentru toate acestea, să-l aibă Dumnezeu în sfânta Sa pază!

Ministerul Cultelor și artelor își arată viile sale mulțumiri d-lor *V. Acsinia* și *Ioan Pralea*, epitropi la parohia *Plăeșu* din jud. Neamțu, pentru munca stăruitoare cheltuită cu ridicarea d.n. temelie a unei biserici în numita parohie.

Dumnezeu să-i aibă în sfânta Sa pază.

Sf. Episcopie a Râmnicului, Noul Severin, își exprimă viile sale mulțumiri d-nei *Teodora Gheorghe* din *Craiova*, pentru dania să făcută bisericii Sfinții Impărați din *Craiova*, cuprinzând un rând de veșminte pentru slujbă și prețuind 5500 de lei.

Dumnezeu s'o aibă în sf. Sa pază!

Ministerul Cultelor și Artelor își arată viile sale mulțumiri d-lor *V. Axinia* și *Ioan Pralea*, epitropi la parohia *Plăeșu* din jud. Neamțu, pentru munca stăruitoare, cheltuită cu ridicarea d.n. temelie a unei biserici în numita parohie.

Dumnezeu să-i aibă în sfânta Sa pază!

Sf. Episcopie a Râmnicului, Noul Severin, își exprimă viile sale mulțumiri d-nei *Teodora Gheorghe*, din *Craiova*, pentru dania sa făcută bisericii Sfinții Impărați din *Craiova*, cuprinzând un rând de veșminte pentru slujbă și prețuind 5500 de lei.

Dumnezeu s'o aibă în Sf. Sa pază!

BIBLIOGRAFIE

S'a pus sub tipar și va apărea în curând:

IERUSALIMUL CU IMPREJURIMILE SALE
PRIN LOCURILE SFINTE
ale Creștinilor, Evreilor și Turcilor

de

HAGIUL GRIVAS DEM. CRUCEANU, TEOLOG

Vol. I: *Leagănul Creștinătății*. — Drumul ce duce spre Cetatea Sfântă. — Biserica Sf. Gheorghe din Lidda. — Turnul din Ramle: Moscheea albă. — Turnul celor 40 de mucenici. — *Prin munții Iudeii: Grotă lui Samson*. — În gara Ierusalim. — Poarta Jaffei și *Turnul lui David*. — Capela Franciscanilor. — Pe drumul Patimilor. — Popasurile Mântuitorului. — Arcada Ecce-Homo. — Casa bogatului nemilostiv și coliba săracului Lazăr. — Casa sfintei Veronica. — Poarta Judecăței. — Piața sfântului Mormânt. — *Mănăstirea lui Abraham*. — Biserica Sf. Mormânt. — Capela Golgota. — Mormântul Domnului. — Biserica Sf. Ana. — Piscina Betesda. — Poarta Mucenicului Ștefan. — Mormântul Maicei Domnului. — Sub poalele muntelui Maslinilor. — În grădina Ghetsmani. — Mormântul Profetului Zaharia. — Cartierele beduinilor. — Moscheia Califului Omar. — Piatra făcătoare de minuni. — *Grotă cu pietre sfinte*. — Gaura prin care a trecut Mohamed. — *Despre Toiagul lui Moise și Tablele Legei*. — *Despre Templul lui Solomon*. — *Zidul de jale*. — Bisericile Sf. Iacob și Arhanghel. — Pe creasta muntelui Sionului. — *Mormântul lui David*. — Prin valea Cedronului și a Hanomului. — Spre ieslea Mântuitorului. — Peștera Sf. Ilie. — Betleem: Casa pâinei. — *Mormântul Rahelei: soția lui Jacob*. — *Țara Judeei*. — Biserica Nașterii. — Grotă laptelui. — Către zidurile Jerichonului. — *Betania: satul lui Lazăr*. — Cetatea Jerichonului. — Pe coasta dealului Carantania. — Casa vameșului Zacheu. — Mănăstirea Sf. Joan Botezătorul. — Apa Jordanului. — În fața Mărei Moarte. — Locul Sodomei și Gomorei. — O privire către Țara Moabiților.

Lucrarea va conține peste 250 capitole; cu 300 ilustrațiuni în text; și numeroase notițe explicative — interesante pentru oricine. — Afară de cele de mai sus, în această lucrare mare, frumoasă și interesantă, se mai află și două planuri necesare: a) al Ierusalimului, și b) al Bisericii Sfântului Mormânt.